ALPHONSI TOSTATI HISPANI EPISCOPI ABVLENSIS

PHILOSOPHI THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi

Commentaria in Quintam Partem MATTHÆI:

ANTEQVAM IMPRIMERENTVR CORRECTA, DVM EXCVDERENTVR *diligenter reuisa, ac demum impressa a quamplurimis erroribus expurgata.*

Addito Quadruplici Indice copiosissimo, fidelissimoq;

PER R. P. F. PAVLINVM BERTI LVCENSEM ORD. EREMIT.
S. August. Congregat. Lombardiæ Sacræ Theologiæ Lectorem, & S. Iacobi Florentiæ Priorem,

Ad COSMVM II. Magnum Hetruriæ Ducem IV.

VENETIIS, M DC XV.
De Licentia Superiorum, & cum Priuilegijs.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS.

COMMENTARIORVM

In Euangelium Matthæi.

PARS QVINTA.

CAP. XVIII.

Mar. 9. Luc. 9. Inf. 19. Mar. 9. Luc. 19.

IN illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas, maior est in regno cælorum? Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum. Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit.

IN illa hora. Descripta superius fundatione Ecclesiæ in fide, hic ponitur eius fundatio in operatione. Dirigitur autem operatio nostra per virtutem moralem: ideo ponuntur hic aliqua documenta Christi circa aliquas virtutes morales. Et quia virtutes non sunt eædem omnium hominum, sed secundum varios status competunt diuersæ virtutes, sicut iuxta Aristot. non est eadem virtus boni viri, & boni ciuis: ita cum in Ecclesia sint tres status, scilicet, actiuorum, contemplatiuorum, & prælatorum, describuntur primo virtutes actiuorum, secundo contemplatiuorum sequenti capitulo, tertio virtutes prælatorum infra 20. cap. Prima in duas; quia primo ponitur fundamentum virtutum, & secundo ædificium desuper constructum ibi. *Et qui susceperit.*

In Ecclesia tres status.

An ista sint continuata ad præcedentia. Quæst. I.

QVæritur, an ista fuit continuata ad præcedentia. Aliqui dicunt, quo non; quia Marc. nono capitulo ponuntur ista: & tamen non ponuntur post præcedentia, sed ambo ponunt ista post illa, quæ habentur supra de annunciatione mortis Christi: & tamen magis videtur standum ordini duorum, quam vnius.

Dicendum, quod hic est ordo cōtinuus necessario, quia litera ostendit hoc. Nam dicitur in litera: In illa hora accesserunt discipuli ad Iesum: ergo necesse est referri ad præcedentia, scilicet, quod in illa hora, in qua facta sunt præcedentia, facta sunt hæc: ergo ordo est continuus, & etiam immediatus, scilicet, quod non inciderint inter ista, & præcedētia aliqua, quæ narrentur ab aliquo Euangelista. Quod autem dicitur de duobus Euangelistis contra vnū, non est argumentum. Si enim non apparet ex ratione literæ aliquis ordo, magis præsumetur pro ordine, quem ponit vnus, & tamen si ex litera vnus ostendatur, quod ille voluerit designare, quod ille sit ordo, magis stabitur illi, quam tribus, eo quod ordo narrandi non innuit res tali ordine contigisse, quali narrantur, sed quod omnia illa quæ narrantur acciderunt, & quia Matthæus ostendit hic in litera, quod fuerit iste ordo rerum gestarum, quem ipse tenet, cum dicit: In illa hora accesserunt: ergo tenendus est iste ordo, & non Marci, & Lucæ.

Amplius dicendum, quod non repugnat ordo Matthæi

A ordini Lucæ, & Marci, quia illi ponunt istud post denunciationem passionis Christi nullo interposito. Matthæus autem ponit etiam supra denunciationem passionis Christi: sed in hoc differt, quia ipse inter illam denunciationē, & hanc literam interposuit de solutione didrachmatis, quod illi non fecerunt: sed hoc non fuit quasi vellent illud ponere in aliis locis librorum suorum, sed quia simpliciter tacuerunt. Si autem alicubi ponere voluissent, posuissent hic tenentes eundem ordinem, quem Matthæus.

B Et ita quantum ad ea, quæ expresserunt, tenuerunt eundem ordinē omnes tres; sed Matth. interposuit id quod addidit, quia ille fuit verus ordo gestarum rerum, & ita omnes tres concordant in ordine. Circa primum dicitur. *In illa hora.* Id est, in illo tempore, aut paulopost, quam gesta sunt præcedentia, vt dictum est præced. quæst. *Accesserūt discipuli ad Iesum.* s. omnes duodecim Apostoli: quia de aliis septuaginta duo, non est nunc sermo. *Dicentes, quis putas.* Interrogatio est, & accipitur quis putas, i. quis, & non; vt aliqui insipienter legunt, quod sint duæ dictiones, & sit sensus quis putas maior est? i. quem de nobis putas maiorem esse? Nam hoc non quærerent discipuli a Christo, erat enim insania, & essent valde reprehensibiles, quia crederent, quod Iesus nesciebat hoc determinate, sed quod coniecturare poterat, vel credere, & ita innuerent eum non esse Deum, quia nesciret omnia: & tamen ipse ostenderat immediate ante contrarium reuelans Petro ea quæ in corde habebat; s. quod ille petere volebat de didrachmate, & etiam dixit ei illa, quæ absente eo gesta fuerunt, s. quod exactores petiuerant ab eo didrachma. Prædixit etiam futura contingentia, s. quod inueniretur statēr in ore piscis primo ascendentis, per quæ sufficienter ostendebat se scire omnia occulta tam præterita, & præsentia, quam futura: præterita, vt petitionem exactorū, præsentia, vt cogitationem Petri, quando volebat loqui de didrachmate: futura, vt de pisce ascensuro. Non ergo loquerentur nunc discipuli sic. Secundo, quia si putarent ipsi, q; Christus nesciebat per certitudinem, sed credendo nichil valeret sua diffinitio, & ita non curarent ipsi quærere ab eo: ergo credebant, q; ipse certe illud sciebat. Tertio, quia Christus redarguisset eos, si taliter ab eo peterent, & tamen non arguit. De hoc enim, q; vnus alteri se præponere volebat, arguit eos, monens ad oppositum.

De hoc,ꝙ aliquem defectum scientiæ posuerunt in eo nõ arguit eos,ergo non erant increpabiles,s.ꝙ non errauerãt in hoc. Quarto, quia ipsi putabant,ꝙ in potestate Christi erat facere maiorem aliquem,vel minorem in regno cælorũ,sicut infra 20.petiuit mater filiorum Zebedæi,ꝙ faceret Christus vnum filiorum suorum sedere ad dextrã, & alium ad sinistram in regno suo,quod vocatur regnum cælorum, ergo non putabant Christum dubitare quis esset maior:& ita nõ accipitur quisputas, vt sint duæ dictiones,sed vt sit vna dictio,idest quis, sed illa est adiectio,vt quisnam,& quispiam,& quisquam. Hoc autem fit, quia quis teneri potest relatiue, interrogatiue, infinite, & per adiectiones istas determinatur ad vnum istorum modorum. Nam quisputas,& quisnam, solum tenentur interrogatiue secundum conditionem dictionum,cum quib. componuntur, quispiam, & quisquam tenentur infinite solum,& ita de aliis est,ideo hic,& vbicunque debet accipi quisputas pro quis interrogatiuè. *Maior est*. s. de nobis.Nam non quærebant de aliis,cum ista quæstio oriatur ex contentione,quæ præcesserat inter eos.*In regno cælorũ.* Idest in regno tuo,quod vocatur regnum cælorum,i.quis nostrum maior erit in eo? *Et aduocans Iesus*, i.ad se vocans,erat enim non longe ab illis paruulus quidam, quẽ ad se vocauit Iesus,& posuit in medio eorũ. *Paruulum*. s.ætate,*Statuit eum*.i.posuit.Et est statuit,præteritum,de isto,is: quod est præsentare,vt dicitur, iudicio isti,& Luc. 2.dicitur: Vt sisterent eum domino,i.præsentarent,& nõ est præteritum de statuo.quod significat fundare, iuxta illud.1.Aeneidos.Vrbem,quam statuo vestra est. *In medio eorum*.s.omnium duodecim,vt melius illum viderẽt. *Et dixit*. Dans nunc doctrinam postquam præsupposuerat sensibilem ostensionem ducendo puerũ in medio.*Amen dico*,i.in veritate, vel certe,aut secure, modus enim affirmandi est, & interdum iurandi. *Nisi conuersi fueris*.s.s. ab elatione,quam tenetis.Est doctrina cum comminatione,qualem audire decebat viros rudes, qui non mouentur,nisi a forti impressione,i.vos quæritis, quis vestrum maior est in regno cælorum,ego autem dico vobis, quod nisi deposueritis hanc superbiam stultam, non solum nõ eritis ibi maiores, sed etiam neque intrabitis vnquam illuc. In quo ostendit, quod elati nimis erant. Et verum est, quia superbia erat putare se maiores in regno cælorum. *Et efficiamini sicut paruuli*.s.humilitate,& nõ ætate,quia hoc erat impossibile. Neque etiam in prudentia,quia hoc erat detestabile,sed quantum ad elationem, quia paruuli nullam habent, non enim cognoscunt quid sit honor, ideo magna non ambiunt, neque aliquem statum,aut honorem cupiunt, & hoc euenit eis propter conditionem ætatis,s.ignorantiam. Hoc autem debet nobis inesse propter conditionem virtutis, quæ comprimat motum elationis. *Non intrabitis in regnum cælorum* i.in vitam æternam,quæ est regnum cælorum, eo quod sancti, qui sunt in vita æterna regnant, & tamen manent in cælo,ideo regnum cælorum dicitur,idest,quod in cælo erit. *Quicunque ergo humiliauerit se*. Multa enim sunt, in quibus paruulis similes esse debemus, & in omnibus illis Christus volebat nos imitari illos: præcipuum tamen in quo vult,quod eos imitemur,est humilitas, ideo dicit, ꝙ humiliemur. *Sicut paruulus iste*.s.qui nec se aliquid magnum existimat,aut magno honore dignum,sicut vos æstimatis de vobis,neque aliquem honoris gradum ambit sicut vos ad magna anhelatis,cum quisque velit esse maior in regno cælorum,velle enim facere opera,quibus mereatur quis effici in regno cælorum maior virtutis est: velle tamen maiorem esse in regno cælorum superbiæ est: nõ neque cum meritis,neque sine meritis debet quis habere oculum ad hoc,vt sit maior in regno cælorum, vel quod præcedat determinate ad talem,vel talem, vt pote ad Agatham,vel Catherinam,aut Hieronymum. Respectus iste non ex charitate,sed ex tumore mentis nascitur. *Hic est maior*.i.erit maior, s. per istam humilitatem merebitur fieri maior in regno cælorum.

F *Quomodo est verum,quod in illa hora accesserunt discipuli ad Christum. Quæst. II.*

QVæritur circa hoc quod dicitur,in illa hora accesserunt,quomodo sit hoc verum.

Dicendum,ꝙ accipitur hora hic large nõ prout est determinata pars præcisi temporis,sed pro paruo tpe, & ita quæ eodem die gesta sunt,possunt dici facta eadem hora,& tñ pro præsenti non est certum, an in eadem hora,præcise acta fuerint,poterat.n.esse,ꝙ in eadẽ hora,qua finitum est negocium didrachmatis,fuerit hoc.s.ꝙ quando Petrus veniret de soluendo didrachma dando staterẽ pro se,& Christo præced.cap.conuenerint omnes discipuli ad Christum,& fuerit ibi ista collocutio. Nam omnib. G duodecim præsentibus factum est hoc,vt dicitur Mar.9. Sed dicendum,ꝙ Mat.omittit hic aliquid,narrans solum finem rei. Nam antequam accederent nunc discipuli ad Christum,fuerat inter eos discrepatio de maioritate. Et ista quæstio fuit inter eos in via absente Christo,i.quia forte præcedebat eos solus vadens,vel sequebatur. Et quando intrauerunt in Capharnaum,& fuerunt in domo,vocauit eos Christus, & dixit ea, quæ habentur hic:sic dicitur Marc.9.& venerunt Capharnaum, qui cum domi essent interrogabat eos,quid in via tractabant, & illi tacebant,si quidem inter se in via disputauerant, quis esset illorum maior. Est autem dicendum,quod ordo istorũ talis fuit,quando Christus erat in Galilæa dixit discipulis, quod moriturus esset, & resurrecturus præcedenti capitulo,& post hoc veniebat in Capharnaum,quæ etiam est ciuitas Galilææ,& dum esset in via antequam intraret in vrbem,quærebant cõtendendo discipuli,quis eorum maior esset,cum autem intrarent per vrbem Capharnaum antequam venirent in hospitium occurrerunt eis collectores didrachmatis, qui tunc a casu per vicos discurrebant colligentes tributa,& accedentes ad Petrum dixerunt ei,magister vester non soluit didrachma,& cum intrassent domũ noluit loqui Christus de contentione, quæ fuerat in via, ne Petrus præoccuparet eum loquendo de didrachmate, cum potius ipse vellet præuenire Petrum, quia hoc erat conueniens propter causas positas præcedenti capitulo,dixit de didracmate totum quod habetur præcedenti capitulo,& misit Petrum ad soluendum,& antequam ipse rediret,de solutione nichil dictum est a Christo, sed cum venit Petrus proposuit Christus quæstionem, dicẽs: quid I tractabatis in via? nam omnes duodecim simul erant, quando ista Christus dixit Marc.nono capit.& dixit quid inter vos tractabatis in via, & ita contentio ista prius incepit, quam negocium didrachmatis: illud tamen prius fuit terminatum intercisa cõtentione illa: ideo Matthæus posuit prius totam narrationem didrachmatis: deinde adiecit de contentione.

Quomodo stat quod dicitur, quod discipuli accesserunt ad Christum,quia videtur contradictio in Euangelistis. Quæst. III.

QVæritur, quomodo stat quod dicitur, quod discipuli accesserunt ad Iesum, nam videtur non stare, non enim ipsi accesserunt,sed Christus eos voK cauit,sic dicitur Mar.nono,& veniunt Capharnaum, qui cum domi essent interrogabat eos,quid in via tractabatis. Item videtur in oppositum etiam,quod nõ accesserint ipsi ad Christum quærendo aliquid,sed potius Christus viderit cogitationes eorum, vt dicitur Luc. nono, intrauit autem cogitatio in eos,quis eorum maior videretur:at Iesus videns corda illorum apprehendit puerum, & statuit in medio.

Dicendum,quod quantum ad veritatem sensus omnes tres Euangelistæ concordant,& tamen propter modum narrandi videtur varietas,& tñ veritas plana est iuxta narrationem Marci, qui non habet aliquam suppletionem, & litera aliorum erit exponenda iuxta literam eius.Sic.n. fuit,ꝙ qñ discipuli veniebant cũ Christo, vt intrarent in Capharnaũ,veniebat ipse seorsum,vel præcedens,vel subsequens, forte enim orabat, & discipuli veniebant seorsum

ſum omnes duodecim,& ibi cœpit inter eos côtentio, quis ipſorum maior eſſet,& in hoc altercabantur, quouſque introierunt Capharnaum, cum autem introierunt, occurrerunt in vico exactores didrachmatis Chriſto,& diſcipulis,& accedentes ad Petrum dixerunt ei: magiſter veſter non ſoluit didrachma,& cum intrarent in domum illico Chriſtus ad Petrum locutus eſt de didrachmate,& fecit, quod ſolueretur ſtater, qui erat in ore piſcis, vt dicitur præced.cap. cum autem Petrus veniſſet a ſoluendo, erat Chriſtus in domo cum omnibus diſcipulis, & tunc conuocans eos, dixit: quid tractabatis inter vos in via? & ipſi erubuerunt dicere,& tunc Chriſtus aduocans paruulum ſtatuit in medio eorum, dicens: niſi conuerſi fueritis,&c. Hæc enim litera ſic plane tenenda eſt, quia iſta eſt veritas hiſtoriæ. Quod autem dicit hic Matth. quod acceſſerunt diſcipuli, in quo innui videtur, quod non vocati fuerint, ſed ipſi venerint: Dici poteſt vno modo, quod verum eſt, quod acceſſerint, non quidem, quod ipſi accedere vellent ad aliquid quærendum, ſed quod Chriſtus vocauit eos ad ſe, vt interrogaret ipſos, & tunc ipſi acceſſerunt vocati ab eo.

Secundo poteſt dici, quod acceſſerunt non quidem, ꝙ ipſi accederent, ſed quod cogitationes,& diſcordię eorum accedebāt ad Chriſtum, quia ipſe nouerat eas, & illæ pulſabant eum, vt deberet vocare eos, ne vltra procederet in eis iſta contentio.

Tertio poteſt dici, quod nullo modo acceſſerunt diſcipuli ad Chriſtum,& tamen oportuit, quod Matth. talem ordinem,& modum narrationis faceret: eo quod ipſe voluit eſſe breuiloquus: nam cum Chriſtus introducatur ponens diffinitionem in iſta contentione Apoſtolorū à Mat. neceſſe eſt, quod aut introducatur ipſe vocās illos ad hoc, quod loquatur eis de hac re, aut ipſi accedentes ad eum,& proponentes quæſtionem, vt habeat Chriſtus in quō diffiniat. Si autem primum modum teneret Matth. neceſſe erat, quod enarraret contentionem, quæ fuit inter eos in via,& quomodo poſt introitum in Capharnaum ipſe vocauerat eos,& dixit: quid inter vos tractabatis, ipſi vero tacerent,& Chriſtus tunc introduceret paruulum, ſicut enarrat Mar. Matt. tñ breuis eſſe vult: ideo, vt euitet totā enarrationem, introducit eos quærentes, vt ſtatim ponatur determinatio Chriſti. Et non eſt in hoc contrarietas, quia intentio Euangeliſtarum eſt ſoliam Chriſti fideliter ponere,& quia ſententia Chriſti eſt, per quam deprimuntur illi ab elatione, ſiue introducatur iſta per viam quæſtionis Apoſtolorum, ſiue per viam vocationis eorū factæ a Chriſto non curant Euangeliſtæ, quia hoc non facit aliquid ad rem: & tñ hoc eſt, ꝙ qui breuius narrare vult, neceſſe eſt, ꝙ teneat aliam viam introductionis materiæ, vt rem ipſam intelligibilem reddat. Sic ſolitus eſt facere ſæpè Matt. pater.h. circa ſuſcitationem filiæ principis ſynagogæ, nam Mar.& Luc. referunt, ꝙ antequā puella moreretur, venit pater ad Chriſtum, dicens: Domine filia mea in extremis eſt, veni & pone manum tuam ſuper eam,& Chriſtus aſſentiens precibus eius ibat cum eo,& cum iret, ſuperuenerunt nuncij ad principem ſynagogæ, dicentes: filia tua mortua eſt, noli vexare illum, & Ieſus ait, noli timere, crede tantum,& ſalua erit. Marc. quinto,& Luc. octauo. Sed Matth. dixit, ꝙ princeps ſynagogæ, dixit: Dñe filia mea modo defuncta eſt, veni, & pone manum tuam ſuper eā, ſupra 9.& tñ non dixit ſic pater puellæ: nam non erat mortua, qn ipſe venit ad Chriſtum. Nā ſi mortua eſſet non veniſſet putans, quod non poſſet eam ſuſcitare, ſicut dixerunt ſuperuenientes nuncij, puella mortua eſt, noli vexare illum,& tñ Matth. habuit neceſſario dicere ſic, quia ipſe voluit euitare totam longitudinem narrationis, quomodo venerit pater puellę ante mortem eius,& petiuit ꝙ Chriſtus iret, & poneret manū ſuā ſuper illam,& eo eunte, ꝙ venerint nuncij, dicentes eam eſſe mortuam,& ꝙ non vexaret Ieſum faciendo venire,& totam reliquam narrationem: volens incipere ab eo loco, ex quo puella mortua ſcitur, & quoniam precibus patris Chriſtus introducitur faciens miraculū cum incipiat a puella iam mortua, neceſſe eſt, ꝙ introducat patrem rogantem pro filia defuncta,& nominantem,& ita dixit: filia mea modo defuncta eſt, ſic dicit Aug. lib. de Concor.

A Euangeliſta in præſenti, quia voluit euitare longam narrationē, q̄ poſuit Mar. incepit a medio,& ideo neceſſe fuit, ꝙ introduceret diſcipulos accedentes ad Chriſtum, quia non dixerit, ꝙ ipſe vocauerat illos. Et iſta eſt vera cauſa. De vtraque tamen dicit Chryſ. concordando hæc, ſ. Matthæus dicit, quod acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cælorum? Non enim ab initio narrationem incipit, ſed tacuit de intelligentia Saluatoris circa diſcipulorum cogitationes. Ponit aliam concordiam deinde, dicens: quamuis poſſit intelligi, ꝙ ea, quæ ſeorſum cogitabant, adducebant ad eum, i. quia omnia ita erant ei nota, ac ſi ei dicta fuiſſent.

Quarto aliqui dicunt, ꝙ poteſt eſſe vtrunque verum, ſ. diſcipuli Chriſti quæſierunt ab eo: Quiſputas maior eſt in regno cęlorum? & ꝙ hoc tacuit Matthæus,& tunc ponen-
B tur oīa, quæ ponit Mar. ſ. ꝙ in via contenderant,& deinde in domo vocati ſunt a Chriſto dicente, quid tractabatis in via? Et ipſi tunc quæſierunt a Chriſto, quis eorū maior eſſet in regno cęlorum, quod Matth. tacuit. Sed dicendum, ꝙ non ſtat conuenienter aliqua poſitio niſi tertia. De prima patet, quia dicebatur, quod ipſi acceſſerunt, nō tanquam ipſi ad eum euntes, ſed quaſi ab eo vocati: ſed tunc diceretur ſolum, ꝙ acceſſerunt, & non ꝙ interrogauerunt:& tñ hic ponitur, ꝙ interrogauerint, ſ. dicentes: Quiſputas maior eſt in regno cælorum? ergo non innuit Matth. ꝙ acceſſerint quaſi vocati, quia tunc audirent loquentem Chriſtum,& nichil ipſi quærerent, ſed ꝙ acceſſerint quaſi venientes ad quærendū ex intentione aliquid à Chriſto. Secunda poſitio non ſatis ſtat, quia multum eſſet ſenſus extortus, quia dicerentur acceſſiſſe ad Chriſtum
C dicentes hæc, quia hæc, quæ cogitabant nota erāt Chriſto ac ſi ipſi accedentes dicerent ea illi, nam ſic ſemper nos diceremur accedere ad Chriſtū, quia omni tempore cognoſcebat eorum cogitationes. Quarta etiam poſitio non eſt ſatis conueniens, quia deſignatur, ꝙ iſti quæſierint hæc a Chriſto: & tamen Mar. 9. oſtenditur, ꝙ non ſolum nichil quæſierint, ſed etiam ipſi interrogati erubuerint reſpondere ad quæſita, ſ. & interrogabāt eos quid in via tractabatis? & illi tacebant, & tunc ſequitur quō Chriſtus eis tacentibus vocauerit paruulum, ergo non eſt concedendum, ꝙ aliquid quæſierunt, ſed Matt. introduxit ſic volens enarrationem longam effugere, vt dictum eſt, quia non poterat aliter facere. Sed obiicietur, quia tunc poneretur falſum ab euangeliſtis, ſi enim diſcipuli nichil quæſierunt a Chriſto,& Mat. dicit, ꝙ quæſierint, falſum aſſerit. Dicendum
D ꝙ voces deſignant verum, vel falſum, ſecundum ꝙ deſeruiunt intellectui,& ita attendenda eſt intentio vtentiū vocibus ad hoc, ꝙ dicatur, ꝙ falſum, aut verum dixerint, alioquin enim ſi rigor verborum attendatur, multa falſa eſſent, quæ non iudicantur falſa, ſic enim dicimus. Oculi Domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum. Et tñ neque aures, neque oculi a Deo ſunt. Sed non ſcriptura illa falſa, qm̄ intentio loquentis eſt aliud deſignare,& ita circa euangeliſtas eſt. Veritas enim,& falſitas in illis attendenda eſt circa ea, quæ ſunt de intentione eorum. Eſt autē intentio eorum oſtendere facta,& dicta Chriſti,& ideo ſi circa illa aliquis variaret ab altero in ſubſtantia facti, falſum eſſet in altero eorum: modi tñ introductionis ad enarrandum illud factum, vel ſententiam Chriſti, non eſt de intentione euangeliſtarum, ideo etſi circa illud vnus
E variet ab altero, nemo mentitur, quia licet conſideratis rebus, quæ narrantur abſolute falſum diceretur, tñ quia illa non ſunt de intentione præcipua euangeliſtarum, non dr̄ eſſe verum, vel falſum in variatione illa, ita vt aliquis narratorum reprehenſibilis ſit. Sic patet in ſuſcitatione puellę filiæ archiſynagogi, quia ibi intentio euangeliſtarum eſt oſtendere, ꝙ Chriſtus ſuſcitauerit puellam illam precibus patris. Quod autem pater venerit ante mortem puellæ, vel poſt, vel ꝙ talia, aut talia verba dixerit precando, non eſt de intentione principali Euangeliſtarum,& quod vnus ſic enarret, alius aliter non eſt diſcordare eos, vel mentiri. Etiam ſi alter eorum dixerit aliter, quam res ſe habuerit, quia dixit rem aliter, q̄ ſe habeat, ſ. rem, quæ non eſt de intentione referentis,& ideo non eſt error, & ita Matt. dixit ibi, quod pater puellæ dixerit: Domine filia mea modo defuncta eſt: veni & pone manum tuam ſuper eā,

vt salua sit, & ita dicit Aug.lib.de Concor. Euan. & si iste modus exponendi non accipiatur, occurrent multæ difficultates, quas impossibile erit soluero.

Qui erant isti discipuli, qui dicuntur nunc ad Christum accessisse. Quæst. IIII.

QVæritur, qni erant isti discipuli, qui dicuntur nunc accessisse ad Christum.

Aliqui putant, quod fuerint omnes discipuli sui eo, quod ponitur nomen discipulorum, quod est nomen generale. Pro quo sciendum, quod discipulus a discẽdo dicitur, & quia omnes, qui veniebant ad Christum, saltem, vt manerent cum eo, veniebant ad discendum, dicũtur omnes discipuli, & ita a principio dicuntur, seu vocabantur omnes, qui cum Christo erant. Deinde autem voluit ipse specialiter separare duodecim ab aliis faciẽdo eos maioris dignitatis, & ideo dedit eis nomen speciale, vocans eos Apostolos, Luc.6.s. vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos Apostolos nominauit, cæteri autem manentes vocati sunt discipuli. Et elegit Christus postea specialiter septuagintaduos, quos solum nominauit discipulos. Luc. decimo cap. & manet ista habitudo, quod septuagintaduo semper vocantur discipuli, & non habent aliud nomen. Duodecim vero interdum vocantur Apostoli, & interdum discipuli, quia non perdiderũt nomen, neque conditionem discipulatus, licet fuerint facti Apostoli, & ideo quando vocantur absolutè discipuli, est dubium, an intelligatur de solis septuaginta duobus, vel tam de septuaginta, & duobus, quam de duodecim, vel de solis duodecim. Et ideo aliqui dicunt, quod intelligatur de omnibus, tam Apostolis, quam cæteris.

Dicẽdum tamen, quod de solis Apostolis intelligitur. Primo, quia conditio quæstionis eorum hoc indicat. Contendebant enim inter se, quis eorum maior esset, vel vt dicit hic Matth. aliud, s. quis maior esset in regno cælorũ. Et tamen ista contentio non poterat pertinere ad septuaginta duos discipulos, quia isti fuerant à Christo constituti in inferiori gradu, & constituerat duodecim maiores illis, quos Apostolos nominauit, & ita nullus de septuaginta, & duobus poterat esse æqualis alicui Apostolo, ergo non esset ista quæstio inter omnes discipulos, sed necesse erat, quod esset inter solos Apostolos, quia de illis non fuerat aperte determinatum quis maior esset.

Secundo apparet, quia Marc. nono aperte ponitur, ꝙ soli duodecim vocati fuerint a Christo ad auferendum istam contentionem eorum, s. & residens vocauit duodecim, & ait illis. Si quis vult primus esse, &c. & tamen si alij septuaginta, & duo contendissent in hoc, etiam vocasset eos ad increpandum, & erudiẽdum eos: ergo soli duodecim Apostoli contenderant de hoc.

Quomodo insurrexit cogitatio, & contentio inter discipulos Christi de maioritate. Quæst. V.

QVæritur, quomodo insurrexit cogitatio, & contentio inter discipulos Christi de maioritate.

Dicendum, quod aliquæ causæ extiterunt, ex quibus insurgere posset: & tamen illæ non incitauerunt, sed diabolus inuenta ista occasione, mouit corda eorum ad hanc contentionem, & maxime fit hoc circa viros bonos, vel qui aliqualiter proficiunt in virtute, nam diabolus nititur deijcere eos ab illo bono, & primo tentat eos de communioribus vitiis, s. carnalibus. Si autem contra illos impetus superauerint, tentat eos de inani gloria, & desiderio principatus. Sic dicit Cyrillus. Insidiatur diabolus multimode diligentibus optimam vitam. Est si quidem p carnales illecebras obsidere valeat alicuius mentem affectus voluptatum exacuit. Si quis autem hos effugerit laqueos, cupidinis gloriæ suscitat passionem. Est autẽ morbus inanis gloriæ proprius virorum bonorum, vel qui in virtute crescunt, quia in eis propriam materiam habet. Nam mali non habent de quo glorientur, sed de quo erubescant, & ideo non vexat eos malum hoc, boni vero, qui virtutibus pollent, honore digni efficiuntur, ideo diabolus illis ingerit hoc desiderium habita occasione, nunquã

F enim diabolo tentandi occasio deest: & quando semel tẽtat, siue superet eum, siue ab eo superetur, rursus tentare nititur, si permittatur, & promptissimam tentandi occasionem inuenit.

Nam si superans diabolus hominem in vitia deiecerit, vlterius ad desperationem tentat, quasi vitia euadere non possit. Si autem ab homine superetur, tentat eum de inani gloria, quia ex hoc, quod vitia superauit, honore dignus est, & quoniam in Apostolis carnalia vitia locum non habebant, tẽtauit eos diabolus de desiderio maioritatis: hoc enim est vitium eorum, qui præeminent. Sic dicit Cyrillus, depascitur enim inanis gloriæ morbus, vt plurimum homines, qui præeminent aliis, & credendum est tentante dæmone incepisse hanc contentionem, quia etiam ad cætera vitia Apostolos incitabat. Sic enim interdum inci-
G tabat eos ad timorem, & desperationem, & incredulitatem vt fuit tempore passionis. Sicut dicitur Luc. 22. ait Dominus Simoni: Simon ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, sicut triticum, ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua.

An ista tentatio de maioritate fuerit vnius, vel multorũ Apostolorum. Quæst. VI.

QVæritur, an ista tentatio de maioritate fuit vnius Apostoli, vel multorum.

Dicendum putant aliqui, quod non solum fuit quorũdam ista passio, vel vnius, de quo aliqui solum Iudam culpare volunt, quia ille solus malus erat. Sic enim Christus ait Ioan. sexto, ego elegi vos duodecim, & vnus
H ex vobis diabolus est. Et Ioan. tertiodecimo dicitur: Vos mundi estis, sed non omnes. Et vtrobique exprimit Euangelista, quod de Iuda illud dicebatur.

Sed dicendum, quod hic fuerunt duo, s. contentio, & contentionis origo. Quantum ad contentionem dicendum, quod omnes peccauerunt, aut plurimi eorum, contentio namque vnius ad seipsum esse non potest. Item, quia erat contentio de maioritate, & tamen nemo est maior ad seipsum, sed ad alterum, ideo inter multos erat. Itẽ, quia Marc. nono dicitur, quod Christus interrogabat illos, quid inter vos in via tractabatis. Et sequitur. Si quidem in via disputauerant quis eorum esset maior: ergo omnes in hoc disputabant, & quantũ ad hoc omnes peccauerunt, quia contendere de maioritate vitium est. Et dato, quod aliquis eorum solus dedisset originem huic rei
I incipiendo quæstionem: cæteri debuissent illam euitare, & tamen immiscuerunt se in ea: ideo omnes contendebãt & peccabant.

De secundo posset dici, quod vnus tantum præstaret originem huic rei, quia licet non posset esse contentio in vnico, origo tamen contentionis poterat esse ex vnico. Et hunc volunt quidam esse Iudam, qui malus erat. Sed obijcietur, quia Luc. nono dicitur: Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum esset maior, ergo non fuit cogitatio ista vnius tantum, sed multorum.

Dicunt ad hoc quidam, quod vnicus fuit, qui hoc cogitauit, & tractare incepit, & tamen ne Lucas videretur specialiter accusare vnum, dixit generaliter, quod intrauit cogitatio in eos. Sic dicit Cyrillus. Passio inanis gloriæ inuasit quendam discipulorũ: improbabile aũt puto oẽs disci-
K pulos hanc ægritudinẽ incurrisse, sed vno eam passo, ne crimen aliquod Euangelista cõtra aliquem discipulorum machinari videretur, exprimit indeterminate dicens, intrauit cogitatio in eos. Sed dicẽdum, ꝙ non constat an orta fuerit quæstio ex cogitatione vnius, vel multorum, & ideo teneri potest ad placitum, & tamen melius est accusare vnum, quam multos, potissime, quando de vno cõstat, quod est alias malus, de cæteris vero non.

Vnde fuit occasio, vt oriretur contentio ista inter discipulos. Quæst. VII.

QVæritur, vnde fuit occasio, vt oriretur contentio ista inter Apostolos.

Aliqui dicũt, ꝙ fuit propter solutionem didrachmatis, nã cũ solueret Christus didrachma, Petrum solum posuit

dicens,

dicens, da eis pro me, & pro te, præcedenti capitulo, & indè putantes illi, quod Petrus cæteris præferretur a Christo, contendere cęperunt. Sic dicit Hieron. quia discipuli viderant pro Petro, & pro Domino idem tributum redditum, ex æqualitate precij arbitrati sunt omnibus Apostolis Petrum esse prælatum. Vnde passi sunt aliquid humanum, quod Euangelista designat, dicens: in illa hora accesserunt, &c. Secundo dicitur, quod fuit propter curationem arrepticij, quem non potuerunt curare discipuli præcedenti capitulo, nam postea dixit illis Christus, quod propter incredulitatem suam factum fuerat, & tunc ipsi in alterutrum volebant culpam proijcere, quibusdam dicentibus nō fuit propter culpam meam, sed tuam, & aliis è contrario, & inde ventum est ad hoc, quod contenderetur de maioritate. Sic dicit Theo. videtur autem hanc passionem ex hoc ortam fuisse, quia dęmoniacum curare nō valuerunt, eis de hoc altercantibus, vno dicente, quod nō propter meam impotentiam, sed alterius curari non valuit, vt ex hoc accensa contentio fuerit, quis eorum maior esset. Tertio dicitur, quod fuit propter tres discipulos, qui ascenderant cum Christo in monte, cæteris relictis, quando transfiguratus est, præcedenti capitulo, nam videbantur cęteris haberi in maiori honore. Quarto dicitur, quod fuit propter Petrum cui Christus dixerat, quod daret ei claues regni cælorum. Sic dicit Beda. Inde autem videtur orta disputatio discipulorum de primatu, quia viderant Petrum, Iacobum, & Ioannē seorsum ductos in mōtem, secretumq; eis aliquod esse creditum, sed & Petro secundum Matthæum claues regni cęlorum esse promissas.

Sed dicendum, quod prima causa non stat, quia secundum illam necesse erit dici, quod contentio hæc orta fuerit in Capharnaum. Nam didrachma in Capharnaum petitum est, & solutum, vt patet præcedenti cap. ergo ibi orta esset quæstio, & tamen constat, quod ante introitū in Capharnaum orta fuit contentio, dum discipuli venirent per viam ad intrandum in Capharnaum. Sic patet Mar. 9. s. Et venerunt Capharnaum, qui cum domi esset, interrogabat eos, quid in via tractabatis? & illi tacebant, si quidem in via disputauerant, quis esset illorum maior. Et ita non potuit oriri hæc contentio ex solutione didrachmatis. Sic dicit Beda. Sed prudens lector hanc inter eos quæstionem etiam ante didrachma redditum inueniet fuisse versatam, & sumit probationem ex Marco, quam posuimus. De aliis causis potest aliquo modo dici, ꝙ fuerint causæ, sed non habent omnes verisimilitudinem. De secunda earum, i. curatione arrepticij patet, quia licet posset accidentaliter insurgere ista quæstio, tamen non est satis verisimile, quia ibi nihil apparuit magnitudinis, propter quod de potestate arguendum esset, sed potius fuit aliquid, vnde omnes erubescerent. Item; & efficacius, quia tunc quæstio ista pertineret ad nouem tantum discipulos, nam soli ipsi fuerunt in curatione arrepticij: quā tres fuerunt cum domino in monte: ideo illi solum disceptarent, ob cuius impotentiam euenerat, & consequenter quis maior esset: & tamen ista contentio fuit omniū duodecim. Nam ipsos omnes Christus vocauit ad increpandum, & emendandū de hac re, Mar. 9. ergo non orta fuit inde contentio. De tertia earum, i. de ascensione triū cum Christo in montem etiam non satis videtur, quia quantū ad hoc tres sunt æquales, & ita, vel nemo est maior oībus vel tres sunt maiores, & capita simpliciter, & tamen q̃stio fuit hic quasi de vno, qui simpliciter omnibus maior esset sicut dr̄ hic: Quis putas maior est, & Mar. 9. dicitur: si quidem in via disputauerant, quis eorum maior esset, & Luc. 9. intrauit cogitatio in eos, quis eorum maior esset. Ergo oportet assumi occasionem huius rei ex aliquo, in quo vnus videretur cæteris præferri.

Dicendum ergo videretur, ꝙ fuerit quarta istarū positionum, s. quia Petro contulerat Christus claues regni cælorum, supra 16. ibi enim Christus videtur honorasse Petrum ante cæteros, dicens eum solum beatum, s. beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus. Quod de aliis non dixit. Etiam singulariter ad eum dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam. Licet enim Ecclesia non ædificata fuerit super Petrum, laus tamen erat Petro, quod super

A petram confessionis suæ fundaretur. Etiam, quia dixit ei soli tunc. Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis, quod sonabat in eo magnam potestatem, & ei soli pro tunc traditum videbatur: ideo non immerito cæteri poterant putare Petrum fuisse eis prælatum, & ita contenderent. Hoc etiam consonat verbis quęst. huius, quia dr̄ hic: Quis putas maior est in regno cælorum? & ibi Christus dixit: Tibi dabo claues regni cælorum, & per traditionem clauiū cęlorū videbatur ei concessa maioritas q̄dam in regno cælorum, ergo hoc verisimilius est, quam cætera.

Quare discipuli dixerunt Christo; Quis putas maior est in regno. Quæst. VIII.

B Quæritur, quomodo stat, quod dicitur hic, quod discipuli dixerint Christo: Quis putas maior est in regno, & quare hoc dixerunt. Dicunt quidam, ꝙ dixerunt hoc Christo præ verecundia: nam dolebant, ꝙ Petrus fuisset eis præhonoratus, & tamen erubuerunt dicere, quare magis honorasti Petrum, quam nos? & ideo dixerunt indeterminatè: Quis putas maior est? Sic dicit Hieron. verecundati si quidem passionem confiteri, quam passi sunt, non dicunt manifeste, Petrum cur præhonorasti nobis? sed indeterminatè interrogant: Quis maior est? Quando autem tres præhonoratos viderunt, s. Petrum, & Iacobum, & Ioannem in transfiguratione, nichil tale passi sunt, quando vero in vnum solum contulit honorē tunc doluerunt. Et ita Hieron. vult, quod contentio orta sit, eo, quod viderint solutum didrachma æqualiter, & si- C mul pro Christo, & Petro, & ibi solus Petrus honoratus est, vt dicitur supra q. 3. quando viderunt tres simul honoratos, quia non constabat, quem illorum præhonoraret, non doluerunt, sed non fuit illa occasio contentionis, quia præcessit contentio ad solutionem didrachmatis, vt ostensum est eadem quæst. Alij dicunt, quod discipuli dixerūt hoc Christo, non quidem excusantes emulationem, quam contra aliquem vnum haberent, sed aliqualiter honestare volentes contentionem. Nam ipsi contenderant inter se, quis eorum maior esset, Marc. 9. & Luc. 9. & quia ista maioritas videbatur intelligi de terrena maioritate, erubuerunt dicere se contendisse, de hoc, & dixerūt: Quis putas maior est in regno cęlorum? quasi hoc honestius esset, & de hoc contendissent. Dicendum, quod hoc non stat; quia istud præsupponit, quod discipuli responderint ali- D quid dicere Christo, quid est, quod in via tractabatis? sed non est verum, quia Marc. 9. dicitur, quod Christo dicente, quid est, quod in via tractabatis, illi tacebant, ergo nichil responderunt, & ita ponitur ibi. Si quidem inter se in via disputauerant, quis eorū maior esset, quasi ipsi nichil respondissent, & Euangelista illud accipiat, ergo non est verum, quod dixerint. Quis putas maior est in regno cælorum. Dicendum ergo est, sicut dictum est supra quæst. 3. quod discipuli nichil Christo dixerunt, Matthæus tamen dixerat, quod dixerant. Quis putas maior est, &c. non quasi volens innuere, quod discipuli hoc dixerunt, sed volēs introducere quæstionem istam decisam à Christo. Nam ipse volebat increpare eos de elatione, quia contendebāt inter se, quis maior esset, ideo necesse fuit, quod fieret mētio, quod ista quæstio fuisset inter eos. Hoc tamen varie in- E troduxerunt Euangelistæ, quia modus introducendi non est de substantia rei, vt dictū est supra quæst. 3. & ita Marcus introduxit referens simpliciter veritatem rei, s. quod acciderit contentio ista inter discipulos, & Christo quærēte quid inter se tractassent, tacuerunt præ verecundia, & Christus increpuit eos proponens eis id, quod ipsi tractauerant de maioritate. Matthæus autem introduxit quasi ipsi quæsiuerint quis maior esset, vt haberetur mentio de quæstione, & sic videretur. At Iesus videns corda illorum apprehendit puerum, & statuit eum in medio. Ad veritatem tamen dicendum, quod nichil quæsierunt discipuli; sed factum est, sicut Marcus illud narrat, & tamen in hoc Lucas magis concordat Marco, quam Matthæo, dicens, quod intrauit cogitatio in eos, quis eorum maior esset. Et verum dicit, quia primo fuit cogitatio de hac maioritate in cordibus eorum: deinde fuit contentio vocalis, vt

Marcus refert. Et tamen, vt breuius diceret, dixit solum quod intrauit cogitatio, & subticuit cætera, & ideo consequenter dicit, quod Iesus videns corda eorum statuit puerum secus se. Nam verum est, quod non vidit solum Iesus cogitationes eorum, sed etiam sciuit totam eorum contentionem, & quæsiuit ab eis, quid inter se tractauerant in via. Sed hoc nõ dixit Lucas, neque dicere debuit, quia dixerat supra, quod intrauerat cogitatio in eos, ac si nichil aliud fuisset, nisi cogitatio, & quia cogitatio est actus cordis, conuenienter subiunxit Iesus videns corda illorum. Et si diceret, quod quæsiuit ab eis, non conuenienter diceret, quia præsuppo suerat quasi, quod solum fuerat cogitatio, & non aliqua contentio realis: ideo dixit, quod vidit corda illorum, & ita apparet, quod omnes tres Euangelistæ concordant in ponendo redargutionem quandam factam discipulis à Christo, sed super modo introducendi G contentionem, quæ fuerat inter eos variant, quia modus introducendi non est secundum eos de substantia rei, quam narrare intendunt, & vnus introducit sic, alius sic, sed veritas rei gestæ, tam quantum ad rem narratam, quam quantum ad modum narrandi est, quam Marcus expressit.

Quid Matthæus per regnum cælorum intellexerit. Quæst. IX.

Quæritur, cùm Matthæus dicat hic: Quis putas maior est in regno cælorum: quid intellexit per regnũ cęlorum.

Aliqui dicunt, quod solum significat maioritatem in terra: nam Matthæus voluit ponere eandem contentio- H nem, quam ponunt Lucas, & Marcus: quia omnes eandem rem narrant, & tamen Marcus, & Lucas de maioritate terrena loquuntur, dicentes, quod inter se disputauerant, quis esset illorum maior. Marc. nono, & Luc. nono, dicitur: Intrauit cogitatio in eos, quis esset illorum maior: & non dicitur aliquid de regno cælorum, sed de maioritate simpliciter, quæ videtur esse maioritas terrena. Sed obijcietur, quia dicitur: Quis putas maior est in regno cælorum? Ad hoc dicunt, quod accipitur multipliciter regnũ Dei, vel regnum cælorum, s. quinque, vel sex modis, vt dictum est supra duodecimo cap. quæst. 65. & vno modo accipitur pro statu noui testamenti, & ita quærebant hic de maioritate, quæ est in nouo testamento, & illa est maioritas in terra. Sed obijcietur, quod debeat necessario intelligi de vita æterna: nam dicitur supra in litera, nisi con- I uersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum, & tamen non potest ibi accipi pro statu noui testamenti, quia in illud intrant omnes tam humiles, quam superbi. Item dicit Hieron. super illo verbo, tu autem considera primum, quod nihil eorum, quæ sunt in terris, quærunt: deinde, quod postea hanc passionem deposuerunt. Nos autem neque ad defectus eorum attingere possumus, neque enim quærimus quis maior est in regno terræ: ergo de regno cælorum intelligenda est litera.

Dicendum, quod litera Matthęi necessario intelligitur de regno cælorum, idest de vita æterna, & tamen contentio, quæ fuit de maioritate inter Apost. fuit de aliqua maioritatẽ, quam putabant hic in terra se obtenturos, & est in hoc causa interrogationis, s. quia aliter discipuli interrogabant, & aliter Christus respondebat, & non iuxta illud K quod ipsi petebant. Et ratio varietatis est, quia discipuli nesciebant quid peterent infra vigesimo. Nescitis quid petatis. Christus autem sciebat quid illis opus esset, & quid petituri essent, si veritatem rerum cognoscerent: ideo respondebat eis iuxta illud, & non iuxta id, quod ipsi petebant. Discipuli enim cũ manerent in familia Christi, non petebant aliam magnitudinem, nisi quam habere possent manentes cum eo, quia non putabant alibi se futuros maiores, quam cum eo manentes, errabant tamen, quia putabant, quod status magnus Christi futurus esset in terra, & consequenter status ipsorum, nam Iesum Messiam credebant, & rursus credebant Iudæi tanquam communem cõceptionem habentes, quod Messias regnaturus esset temporaliter, saltem quantum ad vulgus, & quod nunquam moriturus esset, ideo quando Christus significauit se moriturum, admirati sunt Iudæi. Ioan. 12. dicitur: Respondit ei turba, nos audiuimus ex lege, quod Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, quod oportet ex al... i filium hominis? Quis est iste filius hominis? & ita cupiebãt discipuli Christi habere statum aliquem magnum hic tẽporaliter, & ideo contendebant quis eorum habiturus esset istum statũ maiorem hic apud Christum, & quia ista maioritas futura esset temporalis, & in terra, contendebãt simpliciter, quis maior esset, & non dicebant an in terra, vel in regno cælorum: Christus autem sciebat, quòd nullam talem temporalem magnitudinem qualem ipsi putabant habituri erant, aliquam tamen habituri erant, ideo respondet eis, de illa, vt non consentiat errori eorum, & apparet, quod sic debeant accipi diuersimode contentio Apostolorum, & responsio Christi, nam Mar. 9. dicitur, ꝙ Christus dixit, quid in via tractabitis? & sequitur, si quidem inter se in via disputauerant, quis esset illorum maior, responsio tamen Christi ibi non potest accipi de maioritate, quæ est hic, sed de maioritate, quæ est in cælo, nam ait: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister, & tamen qui maior est temporaliter, non est nouissimus, neque minister, sed dominus: & ita ẽt in nouo testamento in Ecclesia sunt maiores ipsi, qui præsunt, etiam si sint minoris meriti, & tamen illi non sunt nouissimi, neque ministri, sed domini, & principes, sed intelligitur de maioritate vitæ æternæ, quia ad hoc, ꝙ quis sit maior in vita ęterna, debet esse maior in virtute, & qui maior est in virtute, est minimus omnium per humilitatẽ & patientiam. Sic etiam dicitur Luc. 9. intrauit cogitatio in eos quis eorum esset maior, quod intelligitur de maioritate quam homines habẽt hic, cum dicat absolute, quis eorum esset maior, & tamen Christus respondit. Qui minor est inter omnes vos, hic maior est, & tamen minoritas non facit maioritatem, nisi maioritatem vitæ æternæ, & ita apparet, ꝙ de alia maioritate contendebant Apostoli, & de alia Christus respõdebat eis. Matthæus autem, quia non introducebat istam quæst. factam ab Apostolis, quasi ab eis facta esset, sed vt haberetur occasio ad responsionẽ Christi, & ille loquitur de maioritate regni cælorum: iõ posuit quæst. quasi esset facta de maioritate regni cælorũ, s. Quis putas maior est in regno cælorum? Quod aũt Christus soleat interdũ rñdere aliter discipulis, q̃ ipsi petant, patet, quia Act. 1. c. dr̃, ꝙ volente Christo ascendere in cælũ, dixerunt quidam de astantibus, dñe si in tp̃e hoc restitues regnum Israel? & manifeste apparet, ꝙ intelligebant de restitutione temporali, s. si reduceret oẽs tribus Israel ad terram suam, colligens oẽm dispersionem, & constituens regnũ tp̃ale super eos. Hoc. n. erat restituere regnũ, i. reddere illud, sicut prius erat. Nam tp̃e Dauid, & Salomonis erat regnũ Iudæorũ vnicũ, & florentissimũ existentibus oĩbus Iudæis in eadẽ regione: & non loquebantur de restitutione spirituali, quia illam fecerat Christus moriendo pro nobis: nam tunc redemit nos in sanguine suo, & fecit nos Deo nr̃o regnum Apoc. 5. cap. Christus autem rñdit de spirituali restitutione, vel vt verius dicatur de collatione noui regni, quod nunq̃ datum fuerat, dicens: Non est vr̃m nosse tp̃a, & momenta, quæ pater posuit in potestate sua, in quo manifestum est, ꝙ non loquitur de restitutione tp̃ali, de qua Iudæi locuti fuerant, quia illa nunquam facta est, neque est aliqñ futura, & tñ ipse innuit, ꝙ id, de quo loquitur aliqñ futurum est, & tñ tp̃s eius est ignotum hoĩbus, sed soli Deo est certum, s. non est vr̃m nosse tp̃a, & momenta, i. illa tp̃a, & momenta, in quibus fient ea, quæ ego dico, loquitur autem de regno Israel nouo, quod nunq̃ fuit: quod tñ dabitur generaliter oĩbus bonis in die iudicij: & dies ille, vel momentum apud homines ignoratur, quia pater. i. deitas beata posuit hæc in sua potestate, i. sibi soli scienda seruauit. Sic dr̃ infra 24. & Marc. 13. s. De die aũt illa nemo scit, neq; angeli cęlorũ, neque filius hominis, sed tñ pr̃. Et ita apparet, ꝙ Christus rñdet interdũ discipulis, & non de eadem re, de qua illi quærunt, & hoc quia illi non intelligunt quid petunt, infra 20. nam ibi ita putabant duo discipuli, i. Ioan. & Iacobus futurum esse regnum Christi hic, & ideo petiuerunt, vt vnus sederet ad dexteram, & alius ad sinistram Christi in regno suo, & Christus ait, nescitis quid petatis.

Quare

Quare Christus statim voluit arguere discipulos de illa contentione inter se habita. Quæst. X.

QVæritur, quare Christus statim voluit arguere discipulos de contentione illa.

Dicendum, quod hoc fuit primo, vt non cresceret vlterius hoc malum, nam contentio incipit paulatim, & si non extinguatur subito, peruenietur ad grauia peccata, idest contumelias, lites, & verbera, & homicidia. Et quia nunc veniente Christo in Capharnaum cœperat ista contentio in via, voluit quando venit in Capharnaũ statim illam sopire.

Secundo, quia facilius erat inchoantem contentionem auferre, quam iam firmatam, & inueteratam, & post susceptas vtrinque contumelias. De hoc dicit Cyrillus, Dominus, autem, qui nouit saluos facere, videns in mentem discipulorũ super hoc cogitationem exortam, velut quandam amaritudinis radicem, priusquam augmentum susciperet, radicitus eam euellit, cum.n. inchoant passiones in nobis facile deuincuntur, sed auctæ difficile fiunt mobiles. Tertio fuit ad ostendendum, quod nouerat secreta cordium, & ea, quæ ipso absente fiebant. Quod voluit ostendere præcedenti capitulo, ad probandum, quod filius Dei erat, & liber ab omni tributo, & ad hoc ibi aperuit ea, quę Petrus in corde gerebat, cum præoccupauit loqui ea, quæ Petrus dicere volebat, & dixit ea, quæ absente eo dixerant collectores didrachmatis. Nunc ad confirmandum hoc addidit aliud, s. quia dixerat ea, quæ absente eo dixerant discipuli in via contendentes, & ita nõ debuit differre dicere hoc, vt hęc simul dicta facerent ad ꝓbationem eiusdem rei, quod non fieret si aliquanto tempore post hoc diceret, ideo omnia dixit in Caphatnaum, & noluit differre ad alia tempora.

Quis erat puer iste, quem in medio Iesus statuit. Quæst. XI.

QVæritur, quis erat iste puer, quem Iesus statuit in medio.

Aliqui dicunt, quod fuit ipsemet, qui vocatur puer propter puritatem, quia ab omnibus passionibus liber erat, sicut puer. Sic dicit Chry. in hom. 59. super Matth. Mihi videtur valde paruulũ in medio statuere a passionibus omnibus erutum, & specialiter vocatur paruulus propter humilitatem. Sic dicit Hiero. s. vel certe paruulum statuit in medio eorum seipsum, qui nõ ministrari venerat, sed ministrare, vt eis humilitatis tribueret exemplum.

Alij dicũt, quod vocatur paruulus Spiritussanctus, quẽ posuit in medio eorum, i. in cordibus Apostolorum. Sic dicit Hieron. Alij paruulum interpretantur Spiritumsanctum, quem posuit in cordibus discipulorum, vt superbiã humilitate mutarent. Sed dicendum, quod non stat prima positio. Pimo, quia dicitur supra in litera, & aduocãs Iesus paruulum, & tamen seipsum vocare nõ poterat, sed alium, ergo debet puerum illum distinctum esse ab eo. Secundo, quia dicitur, quod statuit eum, i. posuit in medio illorum, quod ad seipsum non pertinet, sed distinctionẽ significat. Tertio patet, quia Marc. 9. dicitur. Et accipiens puerum statuit eum in medio eorum, sed seipsum non poterat accipere, ergo non erat ipse, qui puer dicitur. Quarto, quia dicitur eod. cap. quem cum complexus esset, ait, &c. & tamen non poterat Christus amplecti seipsum, ergo puer ille, quẽ amplectebatur alius erat a seipso. Quinto, quia dicitur Luc. 9. Apprehendens puerum, statuit illũ penes se, & tamen ipse non poterat esse iuxta seipsum, ergo ille puer alius erat ab eo. Sexto, quia dicitur, eod. cap. quicunque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit, ergo distinguebatur puer ille ab eo.

Secunda etiam positio non stat, nam dicere paruulum Spiritum sanctum, nulla ratio suadet, dicere autem Christum paruulum satis est verisimile, quia exinaniuit semet ipsum formam serui accipiens ad Phil. 2. & factus est obediens patri vsque ad mortem, eod. cap. At Spiritussanctus non accepit humiliationem aliquam, sicut nec pater, ergo sicut nemo vocat patrem paruulum, ita neque Spiritum

A sanctum vocare poterit. Secundo, quia non conuenit literæ. Primo, quia dicitur, quod aduocauit eum, & posuit in medio: & tamen Spiritus sanctus non poterat vocari, & poni in medio. Secundo, quia dicitur Marc. 9. accipiens puerum, & tamen non poterat accipere Spiritũ sanctum, quia ista fuit acceptio manualis, quod magis innuitur Luc. nono, s. Apprehendens puerum, & tamen Spiritus sanctus manualiter non tangitur, quia neque corpus est, neque corpus assumpsit, ideo non est ipse paruulus. Tertio, quia dicitur Marc. nono, quem cum complexus esset: & tamen nemo potest complecti Spiritum sanctũ, quia non est corporeus. Quarto, quia dicitur Luc. nono statuit illum penes se, & tamen Spiritus sanctus non est iuxta aliquem, quia hoc pertinet ad corpora, quæ determinant sibi distinctos situs. Etiam, quia Spiritus sanctus

B non est iuxta aliquid, sed replet omnia, Sapien. 1. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Quinto, quia non conuenit literæ, nam dicitur. Quicunque recipit puerum istũ & ita ostendebat illum, & tamen Spiritus sanctus infunditur cordibus nostris, & non videtur, ideo non erat ille, de quo loquebatur. Sexto, quia dicitur. Qui susceperit puerum istũ in nomine meo, me suscipiet. In quo signat, quod puer ille minor erat eo, cum in nomine eius, idest, propter eum suscipi debet, & tamen Spiritus sanctus nõ est minor filio. Nam si Christus accipiatur solum quantum ad naturam diuinam, sunt æquales filius, & Spiritus sanctus, si autem quantum ad naturam humanam, sicut est Christus minor patre Ioan. 14. ita, & est minor Spiritu sancto, cum Pater, & Spiritus sanctus per omnia sint æquales. Septimo, quia discordat a litera. Nam di-

C citur supra, quod Christus accepit paruulum, & statuit in medio, & tunc dixit, nisi conuersi fueritis, &c. & ita dedit eis doctrinam, quod conuerterentur postquam posuit paruulum in medio eorum, & tamen si ponere paruulum sit Spiritum sanctum ponere in cordibus discipulorum, non indigerent postea conuersione, quia hoc ipso, quod spiritus sanctus esset in cordibus eorum essent recti- ficari, ita, quod non indigerent conuersione aliqua, sed iã essent conuersi, ergo non erat Spiritus sanctus. Octauo, quia dicitur in litera. Quicunque humiliauerit se, sicut paruulus iste, & tamen Spiritus sanctus non se humiliat ad aliquid, quia humiliatio est in natura assumpta, quod ad solum Christum pertinet. Quod autem Chrys. & Hieron. posuerunt intelligi de ipsomet Christo, vel de Spiritu sancto. Dicendum, quod ipsi referunt diuersorum opinio

D nes, & non immanent eis. Quod manifeste apparet quantum ad Hieron. qui ponit Christum esse paruulum istum & deinde ponit Spiritum sanctum, & tamen non potest stare vtraque positio, quia aduersantur. Etiam, quia dicit. Alij paruulum interpretantur.

Dicendum ergo, quod iste paruulus fuit aliquis puer, qui erat in domo illa, in qua Christus loquebatur hæc cũ discipulis in Capharnaum, & vocauit illum, & posuit in medio discipulorum. Et apparet hoc, quia Matthæus vocat eum hic paruulum. Marcus autem, & Lucas vocant eum puerum. De isto paruulo dicunt aliqui, quod fuit Martialis, qui fuit postea discipulus Beati Petri, & missus ab eo in Galliam prædicauit Lemonicensibus, & factus est Episcopus eorum, vt dicit Historia Scolastica, & Nicolaus, & Bernardus in Glo. penultima in capitulo vni

E co de sacra vnctione. Sed de hoc non constat, quod fuerit: ideo liberum est opinari, dum tamen dicatur, quod vere fuerit aliquis puer iste, de quo hic dicitur.

Quare Christus vocauit istum paruulum & posuit in medio Apostolorum. Quæst. XII.

QVæritur, quare Christus vocauit istum paruulum, & posuit in medio Apostolorum. Dicendum, quod fuit propter Apostolos, quibus loquebatur, nam volebat eos nunc erudire, ideo eo modo fecit, quo conuenientius erudirentur, quod fieret præsente paruulo. Sic dicit Cyrillus, s. Quod autem puerum assumpsit, & posuit eum penes se, agebatur causa vtilitatis Apostolorum, & nři, vtilitas aũt erat, quia Christ⁹ volebat instruere Apłos circa humilitatẽ & depositionem elationis, vt patet in litera:

tera: ſed circa hoc magis erudirentur exemplo ſenſibili, quam ſola doctrina verbali, quia magis certificant, quæ oculis ſubijciuntur, quam quæ auribus percipiuntur: ideo puerum accipiens in medio poſuit, vt eum cuncti præſentialius conſpicerent: docti autem, vel doctrinæ aſſueti verbis erudiuntur: rudes vero ſenſibili exemplo ad intelligendum manu ducuntur: tales enim erant Apoſtoli, vt dixit Chriſtus ſupra decimo quinto: adhuc vos ſine intellectu eſtis, & Ioan. duodecimo adhuc modicum lumen in vobis eſt: ideo exemplo ſenſibili erudiri eos decuit, & ob hoc, quia Iudæi erant rudes, vt communiter docebat eos Deus per ſenſibilia exempla, vt patet Eſai. vigeſimo quando fecit, quod Eſaias ambularet nudus, & diſcalciatus tribus diebus, dicens, quod per hoc ſignificabatur captiuitas trium annorum, ſcilicet, ſicut ambulauit ſeruus meus Eſaias nudus, & diſcalciatus, trium annorum ſignũ & portentum erit ſuper Aegyptum, & ſuper Aethiopiam, ſic minabit rex Aſſyriorum captiuitatẽ Aegypti, & tranſmutationem Aethiopiæ.

Sic etiam Ieremiam erudiebat Dominus per virgam vigilantem, & ollam cuius ebullitiones erant ab Aquilone, Ierem. 1. & per lumbare poſitum apud Iordanem, Ierem. 13. & per catenas, quas portabat in collo Ieremias prænunciabat gentibus captiuitatem, quibus catenas mittebat. Ierem. 27. & in multis aliis. Ipſi quoque falſi prophetæ hunc modum ſequebantur: vt fuit Sedecias filius Chanaana, qui volens prædicere Ramoth Galaad capiẽdam à rege Achab, fecit ſibi cornua ferrea dicens, in his ventilabis Syriam, 3. Reg. 22. & 2. Paralipomen. 18. Sic etiam Ananias propheta falſus, qui contra Ieremiam prophetauit. Nam abſtulit catenam de collo Ieremiæ, & cõfregit eam, dicens: Hæc dicit Dominus, ſic confringam iugum Nabuchodonoſor regis Babylonis de collo omniũ gentium poſt duos annos: & tamen hoc falſum erat, Iere. 26. cap. Manſit ergo aliqua ſenſibilis oſtenſio tempore Chriſti qua ipſe vtebatur interdum in erudiendo Apoſtolos, quia adhuc rudes erant.

Quare Chriſtus potius puerum, quam virum vocauit ad oſtenſionem ſenſibilem in doctrina ſua. Quæſt. XIII.

Quæritur, cum Chriſtus vellet vocare aliquem ad oſtenſionem ſenſibilem doctrinæ ſuæ, quare potius puerum, quam virum vocauit.

Dicunt aliqui, quod hoc fuit, quia Chriſtus gaudebat videre paruulos, & applicare illos ad ſe, ſic patet ſequenti cap. cum diſcipuli prohibebant accedere ad Chriſtum paruulos, & ille ait: ſinite paruulos venire ad me.

Dicendum, quod hoc non ſtat, quia Chriſtus non faciebat aliquid ſine cauſa, cum eſſet in omnibus ordinatiſſimus, & non diligit potius paruulos, quam adultos. Nam puſillum, & magnum ipſe fecit, & æqua eſt ei cura de omnibus. Sapien. duodecimo, imo cæteris paribus potius deberet diligere viros, & adultos, quam paruulos. Nam ſicut magis diligit hominem, quam pecus, quia maiorem gradum bonitatis homini contulit, ita cum plura contulerit beneficia adultis, quam paruulis, cæteris paribus, & vt communiter, potius deberet diligere adultos.

Sed dicendum, quod ideo vocauit paruulum, & non adultum, quia inſtruere volebat diſcipulos circa humilitatem, cui magis conueniebat paruulus, quam vir, qui non extollitur, non ambit honores, non contendit de principatu. Sic dicit Chryſ. Etenim a vanagloria, & inuidia paruulus mundus exiſtit, & a concupiſcendo primatum, & non ſolum quantum ad humilitatem, ſed etiam quantum ad totius vitæ munditiam exemplum in paruulo oſtendi cõuenienter poterat. A cæteris. n. quibus viri, & omnes adulti implicari ſolent, paruuli immunes ſunt. Sic dicit Hieron. ſicut iſte paruulus cuius vobis exemplum tribuo, non perſeuerat in iracundia, læſus non meminit, videns pulchram mulierem non delectatur: non aliud cogitat, & aliud loquitur; ſic & vos niſi talem habueritis innocentiã, & animi puritatem, regna cęlorum non poteritis intrare. Sic etiam dicit Cyrillus. Puer ſinceram gerit mentẽ immaculatum cor, & manet in ſimplicitate cogitationum, non

Ho. 59. in Mat.

F ambit honorem, nec nouit cuiuſuis prærogatiuę modum, nec refugit videri in minus ſe habere: multam gerit ſerenitatem in mente, & corde. Puerum ergo debuit accipere, & non adultum. Sed obijcietur, quòd etiam in pueris peccata iſta ſint, & ideo non debuit puer oſtendi potius, quam vir: nam videtur, quòd omnia peccata præter ea, quæ membris genitalibus admittũtur, ſunt in pueris, vt furta periuria, mendacia, & ſimilia, vt patet, extra de delictis puerorum c. pueris. Dicẽdum, quòd illud verum eſt de pueris granduiſculis, vt quia iam ſunt ad duodecimum annum, & vltra, & ita dicitur ibi, quòd pueris granduiſculis peccatum aliqui attribuere nolunt, & illorum opinio redarguitur ibi: pueri tamen paruuli, vt ſeptenni, vel minores, quos potius infantes, quàm pueros dicimus, à peccatis omnibus immunes ſunt, & talis erat puer,

G quem Chriſtus accepit, & imitandum tradidit diſcipulis. Et ita licèt aliquando iſte vocetur puer, vt Mar. 9. & Lucæ 9. eo modo quo omnes puſillos pueros vocamus, tamen accipiendum eſt, quòd erat paruus puer, & ita Matthæus ſemper vocat eum paruulum, ſcilicet, & vocans Ieſus paruulum. Et iterum: Et efficiamini ſicut paruuli.

Quare Chriſtus dixit: Efficiamini ſicut paruuli. Quæſt. XIV.

Quæritur, quare Chriſtus dixit: Efficiamini ſicut paruuli. Dicendum, quòd non intelligitur hoc quantum ad ætatem: impoſſibile eſt enim ſenem effici ætate paruulum: licèt corporis habitudine, & qualitate

H Deus eum puerũ efficere poſſit: annos tamen elapſos non pertranſiſſe impoſſibile eſt 6. Ethicor. nec etiam aliquis ſic intelligere deberet: nam redarguit Chriſtus Nicodemum ſic intelligentẽm: cum ille dixiſſet, quòd oportet hominem renaſci denuo, & Nicodemus ait, quòd non poteſt ſenex introire in ventrem matris ſuæ, & denuo naſci. Ioa. 3. Chriſtus autem dixit aliter accipiendum, & ita hic: potiſſimè, quia Chriſtus non dixit, efficiamini paruuli: ſed efficiamini ſicut paruuli.

Dicendum etiam, quòd non admonet omnino eſſe, ſicut paruuli ſunt, ſed ſolum quantum ad aliquid. Nã paruuli imprudentes ſunt ſecundum ætatem, & etiam adoleſcentes. 1. & 6. Ethic. nos autem admonemur prudentes eſſe, ſupra 10. cap. eſtote prudentes, ſicut ſerpentes. Etiam paruuli faciliter credunt, & cito ab opinione trahuntur,

I quod magnæ imperfectionis eſt, quantum ad eos, qui in fide radicati manere debent, & non trahi ad aliquam aliam doctrinam. Ad Epheſ. 4. vt iam nõ ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ. Sed accipiendum eſt de innocentia puerorum, quia vita immaculata eſt puerorum. Sic imitabimur viros, & paruulos. Viros quidem quantum ad perfectiones, quæ veniũt per ætatem, vt eſſe prudentem, & firmum in propoſito. Paruulos vero imitabimur quantum ad perfectiones, quę nõ conſequuntur ætatem adultam, ſed potius tolluntur adueniente ætate per accidens, vt eſt munditia mentis, & innocentia. Sic dicit Apoſtolus: malitia paruuli eſtote, ſenſibus vero perfecti. Sciendum etiam, quòd licet admoneamur habere innocentiam puerorum: non tamen eo modo, quo pueri illam habent: nam pueri illam habent imperfectio-

K ne naturæ: nos vero habere debemus rationis rectitudine, pueri enim non ambiunt honores, quia illos non nouerũt eſſe bonum aliquod. Læſi non perſeuerant in ira, quia elabitur eis æſtimatio offenſæ, & ita de cæteris. Nos vero honorem ideo concupiſcere debemus, quia alia maiora bona agnoſcimus, in quibus fœlicitas reponitur, & ita de cæteris. Sic dicit Hieron. Non præcipitur Apoſtolis, vt ætatem habeant paruulorum: ſed innocentiam: vt quod illi per annos poſſident, hi poſſideant per induſtriam: vt malitia non ſapientia paruuli ſint, & ita exponitur: niſi conuerſi fueritis ab hac elatione, & indignatione in qua modo eſtis, & efficiamini, ſcilicet, ita innocentes, & humiles per virtutem, ſicut paruuli ſunt per ætatem: non intrabitis in regnum cœlorum.

Quando

Quando Christus dixit; Nisi efficiamini sicut paruuli, etc. an intellexerit de sola humilitate, vel de alijs virtutibus. Quæst. XV.

QVæritur, quare Christus dixit: Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cęlorum, quod videtur specialiter pertinere ad humilitatem, & an soli humilitati competat hoc, vel sit idem in alijs.

Dici potest vno modo, quod non dicitur hoc de sola humilitate, sed de omni virtute, vel saltē de exclusione omnium vitiorum, quæ repugnant omnibus virtutibus: nam non deducitur paruulus in medium propter solam humilitatem, sed propter innocentiam, quæ paruulis, idest, infantibus connata est, quādiu paruuli sunt non effecti grādiusculi: innocentia autem negat omne vitium. Tales autem sunt, qui regnum cęlorum possidebunt: nemo enim potest habens vitium aliquod intrare in regnum cęlorum & ideo quicunque intrat in regnum cęlorum, intrat vt paruulus, idest nullum vitium habens, sicut nec paruuli habent. Sic dicitur Mar. 10. quisquis non receperit regnum Dei, vt paruulus, nunquam intrabit in illud; & ita non est specialius de humilitate, quàm de cæteris virtutibus. Aliter potest dici, quod intelligitur de sola humilitate, secundum quam imitari debemus paruulos, & tamen tunc non est sensus, quod habentes solam humilitatem poterimus intrare in regnum Dei: quia multa alia necessaria sunt, vt charitas, fides, spes, & cæteræ virtutes, quarum actus consistit in quotidiana conuersatione: vt temperantia, iustitia, & similes. Et sic etiam idem est de humilitate, & qualibet aliarum virtutum: quia sine illa non habebimus regnum cęlorum. Et considerandum, quod Christus non dixit hic, qui effectus fuerit sicut paruulus, habebit regnum cęlorum: sed qui non efficitur sicut paruulus, non habebit regnum cęlorum. In quo innuitur, quod sola humilitas, in qua paruulos imitamur, nō sufficit nos introducere in regnum Dei: sed quod sine illa non possumus intrare in illud, & ita est de qualibet virtute. Licèt enim non requiratur operari secundum quamlibet virtutem ad habendum vitam æternam, quia sæpè materiæ quarundam non occurrunt, & etiam quia operari secundum virtutem est de affirmatiuis præceptis, quæ non obligant ad omne tempus: tamen requiritur, quod nunquam operemur contra aliquam virtutem, quia agere contra virtutem theologicam, vel moralem non est sine peccato. Etiam quia non operari contra virtutem est de præceptis negatiuis, quæ obligant ad semper, & pro semper: sicut igitur non intrat in regnum cęlorum, qui contra humilitatem facit: ita & qui contra temperantiam fornicando, vel crapulando, aut contra liberalitatem non dando pauperi, quando necesse est, aut familiæ suæ non prouidendo propter auaritiam, aut contra iustitiam communicando, vel distribuendo iniustè, aut contra fortitudinem cedendo persecutoribus fidei propter timorem, & ita de cæteris: & sic quantum ad hoc non magis priuat vita æterna agere contra humilitatem, quàm contra quamlibet aliarum. Dicitur tamen hic potius de humilitate, quàm de aliqua aliarum propter duo.

Sola humilitas non sufficit introducere nos ī regnū cælorū.

Primo, & præcipuè, quia de nulla dicere erat ad propositum nisi de humilitate. Nam Apostoli deliquerant superbiendo appetendo primatum, & contendendo de illo: corrigere autem eos erat deducere in virtutem oppositam, & illa erat sola humilitas, per quam maiora non appetimus, sed paruis contenti de nobis minora profitemur. Si autem deliquissent nunc Apostoli circa libidinē, diceret eis Christus, quod sine castitate non intrarent in regnum cęlorum: vel si contra iustitiam, eodem modo de sola iustitia diceret. Sic patet supra 5. ca. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & Pharisæorū, non intrabitis in regnum cœlorum, de sola ergo humilitate dixit; quia contra illam solam deliquerant.

Quare Christ. humilitate hic exēplū posuit.

Secundo fuit, quia etiam si de omnibus virtutibus dicere esset ad propositum: de humilitate tamen potius, quā de aliqua alia diceretur; quia dicitur de introitu in regnū cęlorum; & tamen nullius virtutis oppositum vitium directius repellit à regno cęlorū, quàm humilitatis. Si enim

A per propriam actionem posset quis consequi regnum cęlorum merendo illud proprijs viribus, esset qualibet virtus promeritoria regni cęlorum in totum, vel in partem, & quanto aliqua virtus naturaliter esset perfectior, tanto intensius, & directius esset promeritoria vitæ æternæ & consequenter vitium ei oppositum tanto directius repelleret à regno Dei: sed non est possibile homini per seipsū, aut proprijs viribus consequi vitam æternam, vt patet sequenti cap. cum dixerunt discipuli: Quis ergo poterit saluus esse? & Christus ait: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia sunt possibilia: ergo necesse est, quod ita homo accipiat vitam æternam, inquantū illam à Deo habet, & consequenter per illas virtutes directius quis se habebit ad habendum vitam æternam, per quas magis adhæret Deo, & per vitia opposita eis magis
B repelletur à vita æterna: huiusmodi sunt duæ virtutes, scilicet charitas, & humilitas. Per charitatem enim volumus bonum ipsi Deo; per humilitatem autem subijcimus nos ei: sed homo inuitat valde hominem ad conferendū sibi beneficium per hoc, quod ei se subijcit, ideo per humilitatem similiter Deo placebimus, vt nobis donare digneiur æterna bona, & consequenter nullum vitium erit per quod magis ineptus fiat homo ad vitam æternam, quàm per superbiam, iuxta illud: Superbis Deus resistit, humilibus autem donat gratiam; sed hic dicebatur de ingressu ad vitam æternam: ideo potius dicendum fuit de humilitate, quàm de cæteris virtutibus, & tamen prima ratio melior est.

An humilitas sit virtus. Quæst. XVI.

C QVoniam autem de humilitate hic Christus agit eā laudando: est dubium an sit virtus.

Aliqui dicunt, quòd non, quia virtus importat rationem boni: humilitas autem dicit malum pœnale: iuxta illud Psal. 108. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, idest incarcerauerunt: ergo non est virtus. Item virtus opponitur vitio: sed humilitas dicit vitium, Ecclesiastici 19. Est qui nequiter se humiliat, interiora autem eius plena sunt dolo. ergo, &c. Item virtus est de numero honestorum: humiliare tamen interdum sonat in turpitudinem, vt Exod. 21. Non poterit eam vendere: quia humiliauit eam, idest polluit, vel deflorauit ergo non est virtus humilitas.

D Item virtus non opponitur virtuti, & tamen humilitas opponitur magnanimitati, quæ tendit in magna: humilitas autem ipsa refugit: ergo &c. Item virtus est dispositio perfecti ad optimum 7. Physic. & tamen humilitas videtur esse imperfectorum, quia non conuenit Deo humilitas, aut humiliari, eo quód nulli subijci potest, ergo humilitas non est virtus.

Itē omnis virtus moralis est circa passiones, aut actiones: humilitas tamen non connumeratur ab Aristo. inter pertinentes ad passiones: neque rursus pertinet ad actiones: quia tunc esset pars iustitiæ, quod non videtur: neque etiam est de theologicis virtutibus: ergo non est virtus.

Dicendum, quod humilitas est virtus, & de magnis quidem: cum de ea commendet se virgo benedicta, & ėst propriè virtus scripturarum sanctarum: nam apud scriptores Gentium, siue philosophos, siue oratores de ea non
E reperimus, vt dicetur in solutione vltimi argumenti. Et considerandum, quod ista virtus partim pertinet ad passiones, & partim ad actiones, vnde sub vtroque genere locari potest, sed magis sub pertinentibus ad actiones, spes enim, & desperatio passiones sunt, & circa spem consistit humilitas. Bonum quippe arduum, quod est obiectum quarundam passionum, habet vnde alliciat appetitum, scilicet ipsam rationem boni, & habet vnde retrahat, scilicet ipsam difficultatē consequendi ipsum: ex primo insurgit motus spei, quæ est passio; ex secundo insurgit motus desperationis, scilicet est regula in moralibus, quod circa motum appetitus, qui se habet per modum allicientis, & impellentis oportet poni virtutem moralem firmantē in proposito, & impellentem ad agendum. Ideo circa appetitum boni ardui necesse est poni duplicem virtutem: vnam quidem, quæ temperet, & refrenet animum, ne immo-

immoderatè tendat in excelsa, & ista est humilitas, per quam quis non ambit immoderatè excelsa; sed se paruū considerans mediocribus contentus est. Aliam verò, quæ firmet animum in proposito boni, & impellat ipsum ad prosecutionem magnorum bonorum, quæ tamen moderata sunt secundùm rectam rationem. Et hoc ne deficiat, aut retrocedat propter difficultatem adipiscendi. Et hæc est magnanimitas, & ita humilitas virtus est circa magna bona, & habet moderari passionem spei, quæ est circa bonum arduum immoderatè. Et hoc modo humilitas est virtus circa passiones. Potest etiam poni humilitas circa actiones: solam enim iustitiam ponit Aristo. circa actiones. 5. Ethic. & ita humilitas erit sic pars iustitiæ. Et potest pertinere ad iustitiam legalem, vel ad particularem. Ad legalem quidem inquantum in communicatione politica varie subijcitur vnus alteri secundum, quòd lex disponit. Inquantum ergo sequitur quis omnem subiectionē, quæ à lege ordinata est, & inquantum est ordinata à lege dicitur humilitas illa ad legalem iustitiam pertinere. Ad particularem autem iustitiam pertinet inquantum subijcimur alicui reddendo ei honorem quendam sibi debitū per humiliationem nostram, & inquantum aliquid debitum redditur pertinet ad iustitiam particularem.

Et hoc modo humilitas, vt est virtus specialis, respicit præcipuè subiectionem hominis ad Deum, & si alijs quā Deo homo se humiliat per virtutem illam, humiliat se propter Deum, & sic est propriè virtus ad Deum, iuxta illud 1. Pet. 2. Subditi estote omni creaturæ propter Deū, siue regi tanquam præexcellenti, &c.

Et quantum ad istum modum magis accipimus humilitatem, scilicet, vt est virtus specialis, & ideo potius dicimus illam pertinere ad actiones, quàm ad passiones.

Ad primum dicendum, quòd humilis secundum suam primam significationem importat aliquid coniunctum tempore, vt dicit Isidorus: humilis, idest, humi accliuis, idest humi inclinatus, vel adhærens; adhærere autem terræ dupliciter contingit. Vno modo naturaliter, vt cùm aliquid naturaliter est paruum, & ideo non potest multū à terra eleuari, & ita dicimus in eadem arbore aliquos ramos humiles, idest terræ propinquos, & alios excelsos.

Alio modo à voluntate, & tunc dupliciter, quia aut à principio extrinseco, aut ab intrinseco. Si ab extrinseco, vt cùm ab alio deijcitur, dicitur humiliari, & tunc humilitas sonat in pœnam: sicut primo modo sonat in naturæ situm, vel habitudinem. Si autem à principio intrinseco potest fieri interdum bene, idest bono fine, & cùm debita ratione, vt cùm quis considerans suum defectum, tenet se in infimis secundùm suum modum: sicut dixit Abraam ad Deum: Gen. 18. Loquar ad dominum meum, cùm sim puluis, & cinis.

Et sic humilitas virtus est, cū naturaliter homines inclinentur ad iudicandum de se maiora, quàm sint, & ad se immoderatè magnificandum: propriam autem tenere mensuram virtutis est. Quandoque autē humiliatio malè fit: puta cùm homo honorem suum non intelligens, qui naturaliter est ei debitus, facit se æqualē bestijs, vt Ps. 48. Homo cùm in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est eis.

Ad secundum dicendum, quòd humilitas vera semper est virtus, & nichil habet de vitio. Qui autem simulat, quod non est, continet vitium: humilitas namque, vt virtus est, importat in ratione sui quandam laudabilem delectationem ad parua, quibus se conformat. Hæc autem delectatio quandoque fit solum secundùm signa exteriora, & fictionem.

Et hæc est falsa humilitas, de qua August. dicit in quadam epistola, quòd est magna superbia: quia videtur tendere ad excellentiam gloriæ, qui enim sic humiliantur, ideo faciunt, vt se bonos ostentantes lucra quædam aucupentur, aut de ipsa humiliatione quandam sanctitatis opinionem conquirant, de qua nimium gloriātur, & hoc est valde superbire. Quandoque autem delectatio circa parua fit secundùm motum interiorem animæ, & tunc humilitas est proprie virtus, quia virtus non consistit principaliter in exterioribus, sed in eleuatione mentis, vt patet 2. Ethicorum.

F Ad tertium dicendum, quòd humilitas semper dicit aliquid honestum inquantum est virtus: sed quia interdum humiliatio dicit pœnam, vt ab extrinseco est, & contingit pœnam esse circa turpia, poterit esse humiliatio de turpi, & ita est ibi cùm mulier humiliatur, idest defloratur, vel inuoluntariè polluitur.

Ad quartum dicendum, quòd non opponitur humilitas magnanimitati, quia humilitas reprimit appetitum, ne tendat in excelsa, & magna præter rationem: magnanimitas autem impellit animum ad prosequendum magna, quæ sunt secundùm rectam rationem: ideo non cōtrariantur, quia ambo sunt secundum rationem rectam.

Ad quintum dicendum, quòd humilitas est virtus, & est de numero perfectorum: non tamen est in Deo. Pro quo dicendum, quòd perfectum dicitur dupliciter, & illud est, in quo nulla imperfectio inuenitur, neque secun-
G dùm naturam suam, neque per respectum ad aliquid: & sic solus Deus est perfectus, sicut solus ipse est bonus, vt Christus dixit sequenti capitulo, & ita humilitas non est aliquid perfectum, & consequenter non est in Deo, & non est speciale hoc circa humilitatem, sed etiā circa omnes; nulla enim moralis virtus est in Deo, neque etiam Theologica, quia illæ sunt habitus quidam. In essentia tamen diuina non est aliquid absolutum præter essentiam ipsam. Et si dicatur, quòd habet charitatem iuxta illud. Propter nimiam charitatem qua dilexit nos Deus.

Dicendum, quòd Deus non habet charitatem aliquā, quæ sit vltra essentiam, & ideo conuenientius de Deo dicitur, quòd sit charitas, quàm quòd charitatem habeat: sic dicitur primæ Ioan. 4. Deus charitas est, &c. Competit ta-
H men Christo humilitas secundùm naturam assumptam, quia illa non est simpliciter perfecta, & ideo conueniebant eis virtutes tam morales, quàm theologicæ saltem aliquæ.

Secundo modo potest dici perfectum secundùm quid, scilicet secundùm naturam suam, vel secundùm statum suum, aut tempus, & ita hominem virtuosum perfectum dicimus: cuius tamen perfectio ad Deum collata potius est imperfectio, iuxta illud: Esaiæ 40. cap. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo. & ita virtutes quælibet perfectiones sunt, & humilitatem dicimus de numero perfectorum.

Ad sextum dicendum, quòd humilitas ad vtrumque modum virtutum pertinet: nam est circa passiones, quia est circa spem, quæ est de bono arduo, quod in ratione
I boni attrahit ad se prosequendum. Est etiam circa actiones, vt est pertinens ad iustitiam legalem, vel ad particularem, vt supra dictum est, & tamen magis solemus eam accipere, vt est virtus particularis hominis inquantum subijcitur Deo propter se, & alijs propter ipsum, & propter hoc propriè humilitas est virtus scripturarum, de qua in sacra scriptura agitur, & non in scriptis Gentilium: sicut neque de virtutibus Theologicis. Sic dicit Origenes exponens illud Lucæ primo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, scilicet propriè in scripturis vna de virtutibus videtur humilitas, ait quippe Saluator: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & tanto perfectior erit, quāto magis eam scripturæ commendant, & Gentiles eam non inuenerunt.

K *An humilitas consistat in appetitu, vel in ratione iudicante. Quæst. XVII.*

QVæritur, an humilitas consistat in appetitu, vel in ratione iudicante.

Aliqui dicunt, quòd in ratione. Humilitas enim superbiæ opponitur: sed superbia maximè consistit circa cognitionem, dicit enim Grego. 34. Mora. quòd superbia cùm exterius vsque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur: vnde & in Psalmo dicitur: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Oculi autem maximè seruiunt cognitioni: ergo humilitas maximè consistit circa cognitionem, qua quis se æstimat paruum.

Secundo, quia Augu. in libro de Virginitate dicit, quòd humilitas est penè tota disciplina christiana: ergo nichil conten-

contentum in diſciplina christiana repugnat humilitati; ſed in diſciplina christiana monemur petere meliora; primæ Cor. 14. æmulamini chariſmata meliora; non igitur pertinet ad humilitatem reprimere appetitum arduorũ, ſed æſtimationem.

Tertio, ſi humilitas eſſet circa appetitum non diſtingueretur à magnanimitate, & tamen diſtinguitur: ergo non eſt circa appetitum, ſed circa rationem. Patet antecedẽs, quia ad eandem virtutem pertinet refrænare ſuperfluum motum ad proſequendum, & firmare animum contra ſuperfluam retractationem impellendo ad proſequendũ quantum decet, ſicut eadem fortitudo eſt, quæ refrænat, & comprimit audaciam tendentem ad exceſſum terribilium, & eadem firmat animum contra timorem facientem retrocedere à terribilibus, quibus ſecundum rationẽ opponere ſe oportet: neque ponimus duas fortitudines, aut duas virtutes: quarum altera ſit contra audaciam, & alia contra timorem; ita circa bonum arduum non oportet poni aliam virtutem, quę diſtrahat à perſecutione immoderata boni ardui, & aliam, quæ firmet contra retractationem boni ipſius inquantum eſt difficilis eius adeptio. Sed eadem virtus ſufficiet: ſed magnanimitas firmat animum circa bona ardua, ne deficiat in proſecutione eorum propter difficultatem: ergo etiam retrahet à ſuperflua proſecutione, quæ non eſt ſecundum rationem. Si autem humilitas refrænaret animum circa proſecutionem arduorum contra rationem, non diſtingueretur à magnanimitate: ergo non eſt humilitas circa repreſſionem appetitus in arduis, ſed magis circa repreſſionem æſtimationis magnorum.

Quartò, quia Andronicus ponit humilitatem circa exteriorem cultum dicens; quòd humilitas eſt habitus non ſuperabundans ſumptibus, & præparationibus: ergo nõ eſt circa appetitum, qui eſt aliquid interius.

Dicendum, ꝙ humilitas circa omnia hæc eſt. Eſt enim circa rationem inquantum præſupponit regulam rationis. Eſt etiam circa exteriorem cultum, inquantum humilis moderatur exteriorem cultum quantum videtur decere ſecundum ſuum ſtatum. Eſt etiam circa appetitum inquantum verè eſt habitus eſſentialiter conſiſtens in appetitu, & ideo actus virtutis huius eſt actus appetitus, ſcilicet eligere. Sic dicit Auguſt. libro de pœnitentia, quòd humilis eſt, qui eligit abijci in domo domini: magis quã habitare in tabernaculis peccatorum: ſed electio ad appetitum pertinet: ideo eſſentialiter habitus humilitatis eſt in appetitu: & tamen non eſt inconueniens, quòd ad humilitatem pertineat aliquis actus rationis. Nam pertinet ad humilitatem, quòd quis reprimat ſeipſum, ne feratur in ea, quæ ſunt ſupra ſe: ad hoc autem neceſſe eſt, vt cognoſcat quis, quid eſt id, quod ſupra ſe, & quid eſt æquale ſibi, & quantum eſt, in quo deficit à proportione eius, quod ſuam virtutem excedit, & ideo cognitio proprij defectus pertinet ad humilitatem, non quidem, quòd habitus humilitatis cognoſcat iſta, ſed quod iſta neceſſaria ſunt, & debent præſupponi ad hoc, quòd habitus humilitatis eliciat actum eligendi de humiliando ſe: parua amando, quæ ſunt ſecundum commenſurationem virtutis ſuæ, & ſtatus ſui.

Et ſic eſt de prudentia reſpectu cuiuſlibet moralis virtutis, ſine qua nulla moralis poteſt exiſtere: ſexto Ethicorum. Nam illa iudicat quid moralis eligere debeat, ſicut per fortitudinem exponit ſe quis terribilibus quibus decet ſe exponere, & cedit terribilibus immoderatis, ſiue fugit illa, & tamen fortitudo cùm non ſit virtus intellectus, non ſcit qualia ſunt terribilia, quibus ſe debet exponere, & qualia, quæ debet fugere, ſed prudentia hoc iudicat, fortitudo autem inclinat in illa, quæ iudicauit prudentia, & eligit illa, ita circa humilitatem eſt: ideo humilitas ponitur virtus eſſentialiter in appetitu, & nõ in iudicio, quia nichil cognoſcit, aut iudicat, ſed præſupponit hæc cognita à prudentia.

Ad primum dicendum, quòd humilitas non eſt in cognitione, neque etiam ſuperbia, & licèt tam ſuperbia, quàm humilitas per ſignum quoddam manifeſtetur in oculis, tamen neque ſuperbia, neque humilitas eſt in oculis, quia nulla virtus neque vitium eſt in organicis parti-

A bus: extollentia tamen oculorum, eſt ſignum quoddam ſuperbiæ, inquantum excludit reuerentiam, & timorem: Conſueuerunt timentes, & verecundati oculos deprimere quaſi non audentes ſe alijs comparare: non autem ſequitur ex hoc, quòd humilitas ſit in cognitione: nam tunc in oculis neceſſario poneretur, quod falſum eſt, vt dictũ fuit.

Ad ſecundum dicendum, quod tota diſciplina christiana pertinet ad humilitatem, non quidem quaſi in tota doctrina, & opere christianorum, nichil ſit niſi actus humilitatis, cum ſint multi actus virtutum neceſſarij, & illi virtutum actus diſtinguuntur inter ſe, ſed dicitur tota diſciplina in humilitate, quia omnia cum humilitate agenda ſunt. Vel aliter, & melius eſt tota diſciplina christiana, ſcilicet quantum ad cuſtodiam ſola humilitas cuſtodit alias

B virtutes, ne pereant.

Nam etiam ipſis virtutibus diabolus inſidiatur, vt per inanem gloriam pereant. Humilitas autem tollit inanem gloriam, & ſic facit manere omnes virtutes meritorias. Cum autem dicitur, quod admonemur appetere maiora, quod repugnat humilitati, quæ de paruis eſt.

Dicendum, quod tendere in maiora nobis ex confidentia virium noſtrarum humilitati repugnat, quod tamen ex confidentia diuini auxilij in maiora tendat, non eſt contra humilitatem, præſertim cùm ex hoc homo magis per humilitatem Deo ſe ſubijcit: vnde Auguſt. in libro de penitentia: Aliud eſt leuare ſe ad Deum: aliud eſt leuare ſe contra Deum: qui ante illum ſe proijcit, ab illo erigitur, qui aduerſus illum ſe erigit, ab illo proijcitur.

Ad tertium dicendum, quod humilitas eſt ad reprimẽ-

C dum animum, ne immoderatè tendat in ardua bona, & magnanimitas eſt in confortando animum ad proſequendum ardua, ne deficiat propter difficultatem proſecutionis, & adeptionis, & non ſunt eadem virtus ſed duę. Cum autem dicitur de fortitudine, quod eadem frænat circa audacias animum, & firmat circa timorem impellendo.

Dicendum, quòd verum eſt, & tamen alia ratio eſt circa fortitudinem, quàm circa humilitatem, & magnanimitatem. In fortitudine enim inuenitur eadem ratio, quæ frænat audacias, & firmat animum contra timores mouẽdo ad proſequendum, vel ad ſuſtinendũ. Vtriuſque enim ratio eſt ex hoc, quòd homo debet bonum rationis periculis mortis præferre, quæ ſunt tam in aggrediendo, quã in ſuſtinendo: ſed circa refrænationem animi ad præſumptionem, vel ſpem immoderatam bonorum arduo-

Bonum rationis mortis periculis p̄ferẽdũ eſt.

D rum, quod pertinet ad humilitatem, & in firmando animum contra deſperationem prouenientem ex difficultate ademptionis ardui boni, quod ad magnitudinem pertinet, eſt alia, & alia ratio: nam ratio firmandi animum contra deſperationem eſt ademptio proprij boni, ſcilicet, ne homo deſperando indignum ſe reddat bono, quod ſibi competebat, vel perdat illud. In refrænando autẽ præſumptionem ſpei, vel immoderatam ſpem non eſt ratio motiua conſideratio proprij boni, ſed ſolum eſt reuerentia ad Deum, ex qua contingit, vt homo non ſibi pluſ attribuat, quàm ſibi competat ſecundum gradum, quem à Deo ſortitus eſt. Vnde humilitas præcipuè videtur importare ſubiectionem hominis ad Deum.

Et ita non eſt eadem ratio vtrobiq;, ſcilicet conſideratio proprij boni, & reuerentia diuina. Patet etiam ex hoc,

Humilitas ꝙ propriè importat.

E quod ſupra dicebatur, ſcilicet, quod humilitas pertinet ad virtutes, quæ ſunt circa paſſiones, & ad virtutes, quæ ſunt circa actiones, & tamẽ principalius pertinet ad actiones. Nam inquantum refrænat immoderatam ſpem boni, eſt circa paſſiones: inquantum verò per humilitatem ſubijcit ſe quis Deo, pertinet ad actiones: quia reddit debitum quoddam Deo: & tamen non propter aliud refrænat ſe homo circa immoderatam ſpem bonorum, niſi quia vult ſubijci Deo, & non vult excedere gradum ab eo collatũ: cum tamen aliàs naturaliter homo dignificet ſe maioribus, quàm dignus ſit, ideo humilitas eſt circa paſſiones, quia eſt prius circa actiones, ideſt, ideo refrænat immoderatam ſpem, quia hoc faciendo reddit Deo debitum ſubiectionis, & ſubijcere ſe ei eſt primus, & proprius actus humilitatis, & propter hoc dicit Aug. in lib. de ſermone Dei in monte: Humilitatem, quam intelligit per

pauper-

paupertatem spiritus attribuit dono timoris, quo homo reueretur Deum. Non enim sunt magnanimitas, & humilitas eadem virtus, sicut fortitudo vnica virtus est, quæ repugnat contra audacias, & confortat contra timores.

Et apparet amplius hoc, quia aliter se habet humilitas ad spem refrenando illam, quam fortitudo ad audaciam reprimendo: nam licèt fortitudo audaciã reprimat: plus tamen vtitur audacia, quàm reprimat. Est enim homo, & quodlibet animal naturaliter magis inclinatum ad timorem, quo mala fugit, quàm ad audaciam, quę mala inuadit ad destruendum illa: vnde circa istum motum potius est homo confortandus, quam reprimendus, cum sit sibi naturale reprimi, & fugere, & ita fortitudo magis regulat audaciam vtendo ea, quàm deprimat illam. Vnde fortitudo magis famulatur excessui, quàm defectui, sicut est circa omnes virtutes, quæ habent intendere actus, qui naturaliter remissi sunt: humilitas autem è contrario ad fortitudinem se habet, quia plus reprimit spem, vel fiduciã de seipso, quàm ea vtatur, vnde magis opponitur sibi superabundantia, quàm defectus, & ita licèt in confortando circa timores, & reprimendo audacias sufficiat vnica virtus, scilicet fortitudo, circa repressionem tamen superabundantiæ, & immoderatæ spei, & confortationem animi desperantis circa adeptionem difficilem boni ardui, non sufficit aliqua vna virtus, sed requiritur duplex, scilicet magnanimitas, & humilitas.

Ad quartum dicendum, quod licet humilitas moderetur exteriorem cultum faciendo præparationes conuenientes, & tollendo superuacuas: tamen ipsa non est aliquis habitus consistens in aliquo exteriori, sed in appetitu est, & consequenter actus eius proprius est eligere, & non præparatio exterior. Etiam præparatio exterior non est actus directè proueniens ex actu electiuo humilitatis sed indirectè: nam actus humilitatis est eligere abijci, vel eligere non transcendere proprium gradum, & mensurã sed potius infra illam consistere: superabundantia autem in exterioribus sumptibus, & præparationibus solet ad quandam iactantiam fieri, quæ per humilitatem reprimi tur.

Et quantum ad hoc consistit secundario humilitas in exterioribus apparatibus, & sumptibus, prout sunt signa interioris appetitus, ipsa tamen humilitas in appetitu consistit.

An per humilitatem debeat homo subijcere se omnibus hominibus. Quæst. XVIII.

QVæritur, an per humilitatem debeat homo subijcere se omnibus hominibus.

Aliqui dicunt, quod non, quia humilitas propriè consistit in subiectione hominis ad Deum, vt dictum est supra, & tamen ea, quæ debentur Deo, non impenduntur hominibus, vt patet in actibus latriæ, ergo per humilitatẽ non debet homo se subijcere homini.

Secundo, quià vt dicit Aug. in li. de Natura, & Gratia: humilitas collocanda est in parte veritatis, & non in parte falsitatis, idest debet esse vera, & non falsa, sed aliqui sunt in supremo statu, qui si se subijcerent inferioribus non posset fieri sine falsitate, cùm verè sint superiores illis: ergo per humilitatẽ non debet homo omnibus se subijcere.

Tertio, quia nullus debet facere id, quod vertitur in detrimentum salutis alterius, & tamen aliqui sunt, quibus si quis se subijciat vertetur in detrimentum salutis illorum, quia per hoc superbient, vel contemnent humiliatos, quod fieri non debet, vt ait Aug. in Regula, scilicet Ne dum nimium seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas: ergo non debet homo per humilitatem subijcere se omnibus.

Dicendum, quod per humilitatem, quilibet homo debet se subijcere alijs omnibus hominibus, sic dicitur ad Phili. 2. in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, idest quilibet debet alios arbitrari maiores, & ita inuicẽ quilibet est minor alijs secundùm opinionem propriam, & est maior alijs secundum opinionem illorum.

Sed pro hoc considerandum, quod in homine duo sola consideramus, scilicet aliquid, quod est ipsius hominis,

F & aliquid quod est Dei. Hominis quidem est quidquid pertinet ad defectum: Dei autem est, quidquid pertinet ad salutem, & perfectionem, iuxta illud Oseæ 13. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in auxilium tuum, idest ò Israel ex te perditio tua, idest perditio tua est à te, & tu solus es causa, tãtummodo in me auxilium tuum, idest liberatio à perditione non est in potestate tua, sed solum est in me volente, & potente. Humilitas autem respicit propriè reuerentiam, qua homo subijcitur Deo, & propter illum subijcitur hominibus 1. Pet. 2. Subditi estote omni creaturæ propter Deum, siue regi tanquam præexcellenti, &c. Ex his autem accipitur prima regula circa humilitatem, quod non debet homo subijcere se quantũ ad id, quod Dei est in eo alteri homini quantum ad id, quod est hominis, idest homo quantum ad id, quod perfectio-

G nis est in eo, siue sit gratis datum, siue gratia gratificans, non oportet subijcere se alteri homini quantum ad id, quod est in illo hominis, quia illud defectus aliquis est; & hoc quia tunc bonum subijceretur malo, vel maius bonum minus bono, quod est inordinatum. Etiam quia hoc esset contra rationem humilitatis, per quam homo subijcitur Deo, & tamen subijciendo id, quod est Dei ei, quod est hominis, est subijcere Deum homini, quod est absurdum.

Secunda regula, quod nõ est necesse, quod quilibet homo subijciat per humilitatem, id quod est Dei in se, ei quod cognoscit esse Dei in altero, idest non oportet, quod quilibet æstimet per humilitatem dona, quæ ipse à Deo accepit esse minora, quàm dona, quæ alij acceperunt: sed in his debet stari veritati. Si enim maiora sunt dona, quæ

H ego suscepi, quàm quæ alij acceperunt, debeo illa cognoscere tanquam maiora. Si verò minora fuerunt, debeo cognoscere illa, vt minora, & tamen si maiora fuerint, non debet homo propter hoc gloriari se iactando, quia alienum est, quod habet. Sic dicitur 1. Cor. 4. Quid habes, quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Imò nec debet quis immoderatè de bonis istis susceptis gaudere: nisi quatenus gaudium resultat in Dei laudem. Vnde Christus increpat septuaginta duos discipulos Luc. 10. quia illi gaudebant, eo quòd dęmonia subijciebãtur eis in nomine Christi dicens: nolite in hoc gaudere, sed potius gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Potest tamen homo talia suscipiens in oratione sua, & contemplatione confiteri coram Deo dona abundantia, quæ ei dedit, vt dicat, quòd ei dedit maiorem po-

I tentiam, vel sapientiam, vel robur, vel spiritualia auxilia, quàm multis alijs hominibus. Et hoc quidem dicat non, vt quasi glorietur in oratione sua, sed vt Deo gratias agat de susceptis referendo hoc, quia aliàs esset reprehensibilis, sicut Lucæ 18. de Pharisæo qui orans dixit: non sũ sicut cæteri hominum: nam ibi dicitur, quod iste aspernabatur cæteros. Potest etiam, qui talia beneficia suscepit cõfiteri illa coram hominibus, vt dicat se suscepisse à Deo maiora beneficia, quàm multi homines susceperunt specificando (si velit) ipsa beneficia. Et hoc non quasi per hoc suscepta melior iudicetur, cum gratis donata fuerint, sed vt tanto vberiores Deo gratiarum actiones exsoluat, quãto maiora se suscepisse confitetur. Fundamentum horum est, quia quando præferimus dona, quæ in nobis sunt, donis, quæ sunt in altero: non nos præferimus illi, cum non

K simus propter maiora dona meliores, sed ad reddendam rationem maioris obligationis, sed ipsa dona Dei adinuicem præferimus, cum placuerit ei quædam esse maiora alijs. Etiam hoc possumus, quia dona Dei manifesta sunt eis, quibus conferuntur. 1. Cor. 3. vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis, ideo cùm in accipientibus dona illa constiterint: poterit quis absq; præiudicio humilitatis præferre dona, quæ accepit, donis, quæ alius accepit. Sic dicit Apost. ad Eph. 3. quod in alijs generationibus nõ est agnitum filijs hominum, sicuti nunc reuelatum est sanctis Apostolis. Et ita Apostolus præferebat dona Dei in se, & alijs Apostolis ad dona, quæ cæteræ gentes susceperant. Tertia regula est, quod non est necesse, quod quilibet per humilitatem subijciat se quantum ad id, quod suiipsius est cæteris hominibus quãtum ad id, quod ipsorum est, idest defectus suos defectibus aliorum, scilicet,

dicen-

dicendo defectus suos esse maiores defectibus aliorum hominum, & ideo ipsum esse minorem, idest minoris valoris, quia tunc necesse esset, quod quilibet confiteretur se magis peccatorem quolibet homine, quod est absurdũ: nam humilitas non suadet mentiri, imo sine præiudicio humilitatis potest quis alium dicere magis peccatorem se; sic Apostolus, qui per omnia humilis est, dicit ad Gal. 2. nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores.

Quarta regula est, quod quilibet debet subijcere se quãtum ad id, quod proprium est in ipso, cuilibet alteri quantum ad id, quod Dei est in illo, quia quidquid Dei est in aliquo homine, melius est, quàm quidquid hominis est in quocunque homine, cum nostrum non sit nisi defectus, & hoc modo facilè est, quod quilibet hominum subijciat se per humilitatem cuilibet alteri, quia nemo est tam perfectus in quo non sit aliquis defectus humanus, & nemo est tam miser in quo non sit aliquod donum Dei saltem gratis datum.

Quinta regula est, quod quilibet potest se subijcere alteri per humilitatem: siue quantum ad id, quod est Dei; siue quantum ad id, quod est proprium.

De primo, vt considerando aliquid boni in alio, quod in se non inueniat.

De secundo, vt considerando aliquod peccatum, vel defectum in se, quem in alio nõ videat. Quantum ad primum manifestum est, quia quilibet habet bonũ aliquod à Deo, vt dicitur 1. Cor. 7. vnusquisq; habet proprium donum. Et cùm nemo habeat omnia dona Dei, potest quilibet in alio inuenire aliquid, quod in seipso non inueniret licet ipse multa alia dona habeat, quæ alius non habet. Et quantum ad illud, quod non habet potest se subijcere per humilitatem, & ita quantum ad quemlibet hominem. Et dato, quod illud donum, quod quis in se non inuenerit, non sit in alio, potest tamen putare esse in alio, dum tamen manifestè non constet, quod non habet illud. Et tũc rationabiliter se illi subijciet, quia de se constat, quod dono illo caret, de alio autem dubitat an habeat, & potest piè, vel sine errore credere, quod habeat, & quantum ad hoc minorem se illo existimabit. De secundo patet, quia quilibet quantumcunque perfectus quandiu homo est, aliquos defectus incurrit. Et fortè illos defectus non cognoscit in alio, licèt illos habeat, quia delicta sunt abscondita, & ita minorem se existimabit. Etiã dato, quod quis aperte videat, quod alius grauius peccauit, quàm ipse, potest verè se subijcere ei per humilitatem. Nam potest quis qui minus peccauit considerare, quod Deus dedit ei multa adiutoria spiritualia, & fortem gratiam pulsatiuam ad non succumbendum tentationi, alij fortè parua auxilia contulit, & si illi ista magna auxilia, quæ ego habeo collata fuissent, non peccasset grauiter, sicut peccauit, & etiã neque leuiter, sicut ego peccaui. Et etiam considerabo, quod forte si tanta opportunitas peccandi michi concessa fuisset quanta illi, & tam pauca auxilia cõtra tentationem habuissem, sicut ille, quod in grauiora delicta incurrissem, quàm ille, & facilius, quàm ille. Hæc sunt potissima, quæ quis considerans subijcere potest se per humilitatem cuicunque homini. Non quidem fingendo se minorem, cum tamen contrarium putet, sed verè putando se minorem: quia nemo scit quanta fuit tentatio, quæ aliũ ad peccandum impulit, & quanta erant ei auxilia contra tentationem, de seipso autem nouit hoc.

Et sic quilibet quantumcunque perfectus humiliare se poterit in corde suo cuilibet homini secũdum veritatem. Mendacium namque, & superbia Deo non placent, sed veritas, quæ horum media est, per mendacium quidem humiliantur, qui imprudenter humiliantur, vt qui dicit, ego peccaui plusquam omnes homines, vel deterior sum omnibus hominibus, superbia autem est cum quis vidés quædam bona in se, quæ non videt in alio, vel quædam peccata in proximo, quæ non videt in se, iudicat se meliorem proximo, sicut Pharisæus, qui dixit, non sum sicut cæteri homines, Lucæ 18. Veritas autem media est, quę neq; mentitur, neque superbit, vt licet quis videat plura bona in se, quam in alio: non ideo se meliorem iudicet, sed cõsideret aliquod bonum, quod sibi deesse videt, & illud est in alio, vel potest putare esse in alio, cùm non constet eo

A carere. Vel si viderit plura peccata commissa ab alio, quã à se, non ideo iudicet illum deteriorem: sed consideret aliquod peccatum, quod ipse commisit, quod proximus non commisit, vel saltem putet eum non commisisse illud. Humilitas enim dona & excellentiam propriam non negat, sed non considerat. Et hoc non tanquam ignoret, sed quia ad illam attendere non expedit, ne inde glorietur. Humilitas etiam aliena peccata, quæ manifesta sunt tamen negat, sed non aduertit, vt propter ea proximum non iudicet, quia non expedit iudicare. Supra 7. ad humilitatem enim pertinet in se peccata, & defectus solum considerare. In proximo autem solam virtutem, & perfectionem, licèt in se aliqua bona sint, & in proximo aliqua peccata.

Ad primum dicendum, quod humilitas est directè hominis ad Deum qua se ei subijcit, & reueretur, non tamẽ B debemus solùm reuereri Deo in seipso, sed etiã id, quod eius est reuereri debemus vbicunq; illud inuenerimus ꝓpter ipsum Deum, non tamen eodem modo reuerentiæ quo Deo reueremur, sicut non inuenitur Deus ita perfectè in donis suis, sicut in seipsis, & ita debemus nos per humilitatem subijcere proximis propter Deum, inquantum inuenitur in illis aliquid diuinum, & quia nemo est, in quo non inueniatur aliquid Dei, omnibus nos subijcere debemus. 1. Pet. 2. Subiecti estote omni creaturæ propter Deum, idest omni homini De latria autem secus est, quia exhibetur Deo propter seipsum solum, idest quantum est dominus vtilis cui tenemur ad illam seruitutem, & quia in seipso solùm reperitur secundum hanc rationem, & nõ in rebus suis, sibi soli latriam exhibemus, & non hominibus propter Deum tanquam habentibus aliquam diuino C rum participationem.

Ad secundum dicendum, quod humilitas cum veritate est, & quæ cum falsitate est, non placet Deo, neque est humilitas, vt si quis id, quod est hominis in proximo, & id, q; est Dei in seipso subijciat; prælatio autem à Deo est, ad Rom. 13. Omnis potestas à domino Deo est, & sic est donum Dei prælatio: ergo inquantum prælatus habet aliquod donum, & si compareretur ad non prælatum, comparatur sicut habens donum Dei ad non habentem donum vel sicut si cõparetur id, quod Dei est, ad id quod est hominis, & ita prælatus quantum ad hoc maior est, prælatus ergo inquantum prælatus, non potest se humiliare subdito etiam in corde, quia hoc esset dicere, quod ipse etiam inquantum prælatus est minor subdito suo, qui cõsideratur vt subditus, & hoc esset falsè humiliare, & cum D præiudicio Dei: potest tamen prælatus non considerando se vt prælatum, cõsiderare aliquos defectus in se, quos non inuenit in subdito, vel aliquas perfectiones in subdito, quas non inuenit in se, & quantum ad hæc verè considerabit se minorem illo, & ita prælatus potest subijcere se per humilitatem cuicunq; subdito suo, & non præiudicatur prælationi, quæ est donum Dei. Vnde super illo verbo, ad Phili. 2. superiores inuicem arbitrantes, dicit Glo. non hoc ita debemus æstimare, vt nos æstimare fingamus, sed vere æstimemus esse aliquid occultũ in alio, quo nobis superior sit. & si bonum nostrum quo illo videmur superiores esse non sit occultum.

Ad tertium dicendum, quod nemo debet sic humiliari, vt detrimentum salutis alterius faciat, & tamen potest quilibet humiliari cuicunque alteri, sine damno salutis E eius, humilitas enim sicut & cæteræ virtutes præcipuè in anima consistit, & ideo potest homo secundum interiorẽ actum animæ alteri se humiliari sine hoc, quod habeat occasionem aliquam detrimenti salutis animæ suæ, cum ille non videat, quod sibi quis se subijcit. Et hoc est, quod dicit Aug. in Regula. Timore coram Deo prælatus substractus sit pedibus vestris. Coram Deo enim fieri dicitur, quod secretè fit in cordibus nostris, quia ipse corda nostra scrutatur. Et est sensus, quod prçlatus intra cor suum debet se reputare minorem quolibet subditorum suorum, & quantum ad hoc in corde suo omnibus subditis se subijcit, quasi sit prostratus ad pedes eorum, & tamen in conspectu hominum non debet seruari hæc humilitas, quia vt ait August. Ne, dum nimis seruatur humilitas, regendi frangantur auctoritas, immo quod plus est, non solum non debet sponte eis exterius subijci, sed etiam si interdum

dum offendat eos iniustè puniendo: non tenetur petere veniam ab eis, quam teneretur petere ab alijs hominibus, ne vilescat auctoritas regendi, vt ait Aug. & habetur in decretis 86. dist. cap. quando necessitas. In mente igitur quantumcunq; quis se humilietur, prodest sibi, & nulli nocet. Exterius vero quandam oportet adhiberi cautelã circa humilitatem: sicut in actibus exterioribus cæterarũ virtutum est, quædam moderatio adhibita, ne possint vrgere in detrimentum alterius, si tamen quis faciẽs, quod debet circa humilitatem, & cæteras virtutes operetur, & alij sumant ex hoc occasionem peccati, non imputatur agenti secundum humilitatem, & alias virtutes, qui talis non scandalizat: licet alij ex actu eius scandalizentur, neque est in potestate alicuius, quod alij non scandalizentur ex actibus eius, dum tamen ipse tales actus, & taliter faciat, quod rationabiliter nemo deberet ex eis scãdalizari.

An humilitas sit pars modestiæ.
Quæst. XIX.

QVæritur, an humilitas sit pars modestiæ, vel temperantiæ. Aliqui dicunt, quod nõ: quia humilitas præcipuè respicit reuerentiam, qua quis Deo subijcitur, vt dictum est supra, & tamen quod Deo exhibetur, pertinet ad virtutes theologicas, quæ habent Deum pro obiecto: ergo pertinebit humilitas ad aliquam theologicam, & non ad mansuetudinem, modestiam, vel temperantiam.

Secundo, quia modestia, siue temperantia, non ponitur in eadem parte appetitus in qua humilitas: nam temperantia ponitur in concupiscibili, quia est circa delectationes, & tristitias, humilitas autem ponitur in irascibili, quia opponitur superbiæ, & ambæ ponuntur in irascibili, quia obiectum eorum est bonum arduum, ad quod tendit spes; ergo humilitas, & temperantia non pertinet ad idem.

Tertio, quia humilitas, & magnanimitas ad idem pertinent, vt declaratum fuit supra, licet non sint eadem virtus, tamen magnanimitas non est pars temperantiæ, aut modestiæ, sed magis fortitudinis, ergo nec humilitas erit pars temperantiæ.

Dicendum, quod humilitas virtus quædam est per se distincta ab alijs habens propriam materiam, & genus, & actum, & tamen quia in moralibus solemus reducere omnes ad quatuor, quas cardinales appellamus, dicimus omnes virtutes, quæ ad aliquam istarum quatuor reducũtur esse partes illius.

Et quia humilitas est virtus personalis, necesse est, q̃ reducatur ad aliquam istarum quatuor, nisi dicamus eam non esse moralem, sed theologicam, est tamen moralis, ideo reducitur. Est autem considerandum, quod quædã virtutes reducũtur ad alias dupliciter, scilicet vel propter similitudinem generis, idest obiecti, vel actus, aut propter similitudinem modi se habendi. Vnde illæ virtutes, quæ similem modum habent circa obiecta sua, etiam si non pertineant ad idem genus obiecti, ad illam virtutem reducuntur, cuius modum tenent. Vnde si consideretur humilitas in seipsa est quædam virtus particularis, cuius materia est bonum arduum, circa quod refrænat spem tollendo immoderatam spem, & cohibendo animum ad propriam mensuram, scilicet vt desiderio magnorum bonorum ductus non se dignificet maioribus, quam dignus sit, neque in illa tendat, sed teneat iuxta propriam mensurã, vel infra illam. Et ita humilitas, vel magnanimitas sunt duæ virtutes particulares circa eandem materiam, scilicet circa modũ ad arduũ bonum, licet modo opposito: quia magnanimitas confortat animum circa prosecutionem boni ardui, ne deficiat propter difficultatem adipiscendi: humilitas autem retrahit animum ne immoderatè feratur circa arduum concupiscendo illud inquantum bonũ, & appetibile est. Quantum ad reductionem autem humilitatis in quantum est virtus particularis, & debet reduci ad communem, vel cardinalem.

Dicendum, quod aut consideratur similitudo generis, & actus, aut similitudo modi agendi, si primum reducetur humilitas ad iustitiam, si secundum reducetur ad temF perantiam, vel modestiam, quæ est pars temperantiæ. De primo patet, quia actus humilitatis est subijcere animum ad proprium gradũ, vel infra. Et hoc potest pertinere ad iustitiam legalem inquantum subiectio impendenda homini ab homine variè ordinatur per legem. Et siquis per humilitatem obseruet istam subiectionem inquantum à lege imperata est, dicetur iustus legaliter. Sed hoc est accipere humilitatem generaliter, & non iuxta conditionem determinati obiecti, & actus. Nam quantum ad hoc pertinet ad iustitiam commutatiuam secundum quam rectè communicamus dando cuiq; quod suum est, & ei debitũ. Deo autem debita est subiectio quædam, & reuerentia à nobis inquantum cognoscimus nos sub eo cõstitutos: iuxta illud 2. Mac. 9. Iustum est hominem subiectũ esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. Reddendo autẽ hoc,
G quod debitum est opus iustitiæ facit, ideo humilitas inquantum est virtus specialis maximè est pars iustitiæ, & ita ponimus latriam partem iustitiæ, quia secundum eam reddimus Deo quandam seruitutem, quam recognoscimus ei debitam esse inquantum est vtilis dominus. De secundo patet, quia considerando modum agendi humilitatis magis pertinebit ad temperãtiam, vel modestiam quã ad aliquam aliam. Modus autem temperantiæ ex quo ista maximè habet laudem, est refrenatio, vel repressio impetus alicuius passionis, scilicet quia reprimit delectationes, quas superabundanter sequi naturaliter sumus inclinati, & sic actus suus non est in incitando, sed in reprimẽdo, & ideo omnes virtutes reprimentes impetus aliquarum affectionum, vel moderantes actionem, ponuntur partes temperantiæ, sicut est mansuetudo, quæ reprimit
H motum iræ, ita humilitas deprimit motum spei, qui est motus animi in magna tendentis, ideo sicut mansuetudo ponitur pars temperantiæ: ita & humilitas. Vnde Arist. 4. Eth. qui secundum suum modum tendit in parua, idest qui cum secundum statum suum, & mensuram dignitatis posset tendere in maiora, & tamen tẽdit in parua, quæ sunt minora, eum dicit non esse magnanimũ, sed temperatum, quem nos humilem possumus appellare, & ita non concordat humilitas cum temperantia in materia, quia tẽperantia est circa delectationes, & tristitias tactus, & gustus, humilitas autem circa bonum arduum, sed in modo concordat, quia vtraque agit per modum retrahentis animi motum. Et non solum ponitur humilitas pars temperantiæ, sed etiam pars sub parte temperantiæ, est enim tẽperantiæ virtus multum generalis, cuius vna pars est mo-
I destia ratione modi, & sub modestia continetur humilitas eo modo, quo modestia accipitur à Tullio: nam humilitas nichil aliud est quam moderatio spiritus ad magna tendentis, sic dicitur 1. Pet. 3. In incorruptibilitate quieti, atque modesti spiritus, & tamen si absolutè quæratur cuius virtutis de cardinalibus est pars humilitas, melius respondetur, q̃ est pars iustitiæ commutatiuæ, quam temperantiæ. Ad primum dicẽdum, quod humilitas potest pertinere ad virtutes theologicas, non tamen quantum ad similem generis, vel actus, sed quantum ad hoc quod reducitur ad illas, vt ad principium, sunt virtutes theologicæ circa vltimum finem, qui ponitur vt principium in appetibilibus, ad quæ sunt aliæ virtutes, ideo theologicæ sunt vt causæ omnium virtutum. Et quantum ad hoc omnes virtutes morales possent reduci ad quamlibet theologicã
K & tamen iste modus reductionis est cum pauca similitudine, ideo non ponimus sic vnam virtutem esse partem alterius. Magis autem poterant omnes virtutes morales reduci ad charitatem tanquam ad dirigentem eas, quia ipsa ordinat omnes in finem suum, & facit eas meritorias, & tamen adhuc secundum istum modum nõ dicitur aliqua virtus moralis esse pars charitatis, sed duo modi reductionis sunt, scilicet per similitudinem obiecti, & generis, aut per similitudinem modi. Et ita humilitas dicetur pars iustitiæ, vel temperantiæ, & non dicetur pars alicuius virtutis theologicæ. Ad secundum dicendum, q̃ licèt humilitas sit in irascibili, tamen assignatur, vt pars temperantiæ, quia virtutes particulares non solum assignantur partes alicuius virtutis, cum qua conueniunt in materia, aut subiecto, sed etiam illius, cum qua conueniunt in modo, quia modus est, vt aliquid formale in virtute, & iste est modus

modus communior assignandi partes,& ita licèt humilitas sit in irascibili, tamen ponitur pars temperantiæ, quæ est in concupiscibili, quia in modo magis concordat cum temperantia,quæ est in concupiscibili,quam cum fortitudine,quæ est in irascibili. Sic etiam humilitas,& magnanimitas sunt circa bonum arduum , & ambæ sunt in irascibili, magnanimitas tamen ponitur pars fortitudinis, quæ est in irascibili, & humilitas pars temperantiæ, quæ est in concupiscibili, & hoc quia magnanimitas mouet per modum impellentis, & confortantis animum ad arduum, ne deficiat in prosecutione propter difficultatem adipiscendi, & ita mouet fortitudo confortando animũ contra timores. humilitas autem quia mouet refrænando motum animi tendentis immoderatè ad ardua,sicut temperantia refrænat animum ab impetu in delectationes,ponitur pars temperantiæ.Ad tertium dicendum sicut supra habitum est, quod magnanimitas, & humilitas conueniunt in materia, tamen non in modo,quia magnanimitas intendit, & impellit, humilitas autem retrahit, ideo non ponuntur partes eiusdem virtutis. Nam & ipsa magnanimitas non ponitur sub fortitudine quasi conueniat cum ea in materia: nam non conuenit, cum fortitudo sit circa audacias, & timores, magnanimitas autem circa bonum arduum , sed in modo solo conueniunt cum fortitudine.

An humilitas sit potior omnium virtutum. Quæ. XX.

QVæritur, an humilitas sit potior omnium virtutum. Aliqui dicunt,quod sit melior omnibus.Dicit enim Chrysost.exponens illud Lu.18.de Pharisæis, & Publicanis,scilicet quod mixta delictis humilitas tam facilè currit, vt iustitiam superbiæ coniunctam transeat. Si iustitię coniunxeris eam,quò non ibit? assistet ipsi tribunali diuino in medio angelorum. Et sic patet,quod humilitas pręfertur iustitiæ,& tamen iustitia,vel est omnis virtus (vt si sit legalis) vel est clarissima omnium virtutum.5.Ethico. ergo humilitas erit maxima omnium virtutum.

Secundo,quia dicit Aug.lib.de verbis domini:Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis,de fundamento prius cogita humilitatis. Ex quo patet ꝙ humilitas sit fundamentum omnium virtutum, & ita erit potior omnibus.

Tertio,quia maiori virtuti debetur maius præmium, sed humilitati debetur maximum præmium,scilicet exaltatio.Lu.14.Qui se humiliat exaltabitur, ergo ipsa est maior alijs.

Quartò,quia dicit Aug.lib.de vera religione: Tota vita Christi in terris per hominem , quem suscipere dignatus est,disciplina morum fuit, præcipuè humilitatem suã imitandam proposuit dicens supra 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et Grego.in Pastorali ait, ꝙ ad argumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas Dei.Ergo humilitas videtur esse maxima virtutum. Dicendum,quod simpliciter loquendo non est humilitas maxima virtutum, quia maior est charitas: cùm sine ea ceteræ perfectiones nichil sint.1.Cor.13 & ipsa sine alijs aliquid valeat Pro quo sciendum,quod bonum, quod est virtutis non est bonum corporale,neque naturale,sed bonum secundum rationem,& in ipsa ratione, bonum autẽ rationis præcipuè consistit in ordinando , ideo intantum fieri aliquid secundum virtutem dicitur,inquãtum fit secundum ordinem rationis,ordo autem rationis pręcipuè est in ipso fine,quia finis principalior est eis, quæ ad finẽ, ideo illæ virtutes erunt potiores,quæ de fine sunt.Et propter hoc virtutes theologicæ, quæ habent Deũ pro obiecto,qui est vltimus finis, sunt simpliciter meliores. Et inter istas , quia charitas specialius se habet ad Deum quàm cæteræ,ipsa est simpliciter melior,ipsa enim non solũ habet Deum pro fine & obiecto sicut aliæ duæ theologicæ, sed etiam est in ipsum secundum meliorem motum,& etiam cæteras in Deum dirigit, ipsa enim omnibus moralibus imperat, & dirigit eas in Deum vt finẽ, & facit eas meritorias,& ideo Apostolus cum posuit tres theologicas virtutes super omnia dona spiritualia, dicens : maneant autẽ in vobis spes,fides,charitas,tria hæc: præposuit cha-

A ritatem alijs,dicens: Maior horum charitas. Ordo autem rationis attenditur secundario in eis , quæ sunt circa finẽ, prout secundum ordinem finis considerantur ea , quæ ad finem , hæc autem ordinatio consistit essentialiter in ratione ordinante,idest in intellectu,& participatiuè in appetitu ordinato per rationem, vt recipit ordinationem factam à ratione. Ordinationem autem istam vniuersaliter facit iustitia legalis potissimè,licet etiam pertineat ad particularem,quæ vt communicetur appetitui, oportet vt bene eam suscipiat,& ad hoc disponit humilitas vniuersaliter. Nam sicut iustitia legalis vniuersaliter est de omni bono inquantum lex iubet actum omnis virtutis 5. Ethico. Ita & humilitas disponit vniuersaliter ad suscipiendũ illam ordinationem,inquãtum per humilitatem fit homo bene subditus quãtum ad omnia, quæ ratio iubet. Per sin-
B gulas autẽ virtutes morales fit homo bene subditus quantum ad materias speciales illarum virtutum , quia inclinant ad rectè agendum circa illas materias,& secundum hoc est ordo in virtutibus.Prima simpliciter in perfectione est charitas, quia est magis circa finem quàm cæteræ; post eam sunt spes, & fides duo theologicæ, quia etiam dicunt ordinem circa ipsum finem . Post istas est prudentia,quia ista est in ratione essentialiter, in qua realiter est ordinatio eorum, quæ ad finem respectu finis. Post illam vero est iustitia legalis,& particularis in appetitu volitiuo & secundum eas datur ordo omnibus , quæ sunt in affectu,& dicuntur etiam iustitia legalis,& particularis esse in ratione, inquantum voluntas in qua est iustitia est potentia in essentia animæ rationalis.Humilitas autem &c. dicuntur esse in appetitu affectiuo,quæ non est vis,vel po-
C tentia existens in substantia animæ rationalis . Inter istas autem illa,quæ magis subijcit appetitum rationi ad executionem ordinis traditi à ratione est humilitas , quia facit subditum habitare quantum ad omnia determinata a ratione , ideo ipsa est melior omnibus existentibus in parte affectiua,& comparando ad istas poterit dici optima virtus non tamen simpliciter. Ad primum dicendum quòd maior est iustitia quàm humilitas. Et ad dictum Chryso. dicendum, quod non præfert humilitatem iustitiæ simpliciter sumptæ, sed iustitiæ cui superbia adiungitur,quæ iam desinit esse virtus,sicut è contrario peccatum per humilitatem remittitur.Vnde dicitur Lucę decimo octauo, de publicano, quòd propter humilitatem descendit iustificatus in domum suam,& tamẽ iustitia per se maior est, quàm humilitas per se, sed humilitas cum peccato melior
D est,quàm iustitia cum peccato. Et ratio est,quia in Pharisæo præexistebat iustitia,cui aduenit superbia, quæ multum illi ademit faciens non esse meritorium . In publicano autem præexistebat peccatum, cui adueniens humilitas adimit peccatum faciens illud remitti,cum descenderit publicanus iustificatus in domum suam, ideo non immerito humilitas cum peccato magnum aliquid est,iustitia vero cum superbia fere nichil est . Et ita exponit ibi Chryso.dicens. Geminas bigas michi accommodes: alteram quidem iustitiæ,& superbiæ,alteram peccati, & humilitatis , & videbis peccatum peruertens iustitiam non proprijs , sed humilitatis coniunctis viribus , aliud vero par videbis deuictum non fragilitate iustitiæ , sed morte, & tumore iustitiæ. Ad secundum dicendum, quod humilitas non est simpliciter maior omnibus virtutibus . Et ꝙ
E dicitur de fundamento virtutum.

Dicendum, quòd hoc dicitur in virtutibus translatiue ex eis,quæ sunt in ædificijs quibus competunt fundamẽta,& dicitur fundamentum virtutis , quod primum est, nam in ædificijs primum quod iacitur est fundamentum, primo ergo quæ in virtutibus acquiritur vocabitur fundamentum,constat autem quod virtutes omnes infundũtur à Deo, & infusio simul fit: Sed primum in acquisitione virtutis potest dupliciter accipi. Vno modo per modũ remouentis prohibens, & sic humilitas tenet primum locum in virtutibus, scilicet inquantum expellit impedimẽtum omnium virtutum, scilicet superbiam cui Deus resistit,& efficit hominem Deo subditum, & supra patulum, idest apertum vt vas & dispositum ad suscipiendum influxum diuinæ gratiæ, inquantum euacuat inflationem superbię vt dicitur Iacobus quarto, Deus superbis resistit, humi-

humilibus autem dat gratiam, & quantum ad hoc humilitas ponitur fundamentum spiritualis ædificij. Secundo modo vocatur primum in acquisitione vel ædificio virtutum id per quod primo ad Deum acceditur; primus autẽ accessus ad Deum est per fidem, iuxta illud ad Hebr. 11. accedentem ad Deum oportet credere quia est. & hoc modo ponitur fides prima virtutum vel illarum fundamentum, & iste modus accipiendi primum vel fundamẽtum in virtutibus est melior quàm primus, & conuenientior; vnde & ipsa fides simpliciter melior est quàm humilitas, vt supradictum est. Ad tertium dicendum quòd licet humilitati soli promittitur exaltatio, non promeretur sola humilitas exaltationem, sed omnes merentur eam, & quælibet secundum gradum suum magis aut minus meretur de illa, & ideo ex hac parte non est humilitas melior omnibus, quod tamen esset si sola humilitas mereretur eam, & quælibet secundum gradum suum magis aut minus meretur de illa, & ideo ex hac parte non est humilitas melior omnibus, quod tamen esset si sola humilitas mereretur exaltationem, promittitur tamen soli humiliãti, quia ei contraria est, & ita in alijs virtutibus vel beatitudinibus cuilibet promittitur id quod ei contrarium est, sicut ei, qui hic sitit, & esurit promittitur in futuro satietas, & ei qui luget promittitur consolatio. Supra quinto cap. & tristato promittitur gaudium, Io. decimo sexto, tristitia vestra vertetur in gaudium, & contemnenti diuitias seculi promittuntur diuitiæ celestes, scilicet possidere regnum cœlorum. supra 5. quo nichil præciosius est. Ita humilitati contraria est exaltatio. Ei igitur, qui hic propter reuerentiam Dei se humiliat refrenando cor suum ab immoderata spe arduorum, conuenienter promittitur exaltatio, & non quidem in temporalibus, sed in cœlestibus. Sic dicit August. lib. de pœnitentia; Non putes eum, qui se humiliat semper iacere, cum dictum sit exaltabitur, & ne opineris eius exaltationem in oculis hominum per sublimitates fieri corporales. Ad quartum dicendum, quòd Christus non commendauit nobis præcipuè humilitatẽ, quasi ipsa sit maior omnibus virtutibus, sed quia per eam maximè remouetur impedimentum salutis humanæ, & nichil nobis tam necessarium est, quam huiusmodi auferri impedimentum, cum hoc non ablato, etiam si cætera bona adsint, non prosunt, vel verè adesse non possunt, cõsistit enim salus humana in hoc, quod homo ad cœlestia, & spiritualia tendit, à quibus homo impeditur nè ad illa tendat dum in terrenis magnificari studet, & ideo Christus, vt impedimentum hoc auferret exteriorem celsitudinem contemnendam monstrauit per humilitatis exempla. Et ita humilitas est quasi quædam dispositio ad liberum accessum hominis ad spiritualia, & diuina bona. Sicut ergo perfectio intenta est melior dispositione, per quã inducitur illa perfectio: ita charitas, & omnes theologicę virtutes quibus immediatè mouetur homo in Deum, sunt meliores humilitate inquantum humilitas disponit ad illas.

An bene assignentur duodecim gradus humilitatis, qui ponuntur in regula beati Benedicti.

Quæst. X X I.

Qværitur de gradibus humilitatis: solent enim assignari 12. gradus humilitatis, qui ponuntur in regula beati Benedicti an bene illi assignentur. Et sunt isti. Primus est corpore & corde semper humilitatem ostendere defixis in terram aspectibus. Secundus vt pauca verba & rationabilia loquatur alijs, & non clamorosa voce. Tertius vt non sit facilis seu promptus in risum. Quartus taciturnitas vsque ad interrogationem. Quintus tenere, quod tenet communis regula monasterij. Sextus credere, & pronunciarę se omnibus viliorem. Septimus ad omnia se indignum & inutilem confiteri, & credere. Octauus confessio peccatorum. Nonus pro obedientia in duris & asperis patientiam amplecti. Decimus, vt cum obedientia se subdat maiori. Vndecimus vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus vt Deũ timeat, & memor sit omnium quæ recepit. Aliqui dicũt, quòd non conuenienter enumerantur, quia hic ponuntur

F aliqua, quæ pertinent ad alias virtutes sicut ad patientiã, & obedientiam, sicut nonus & decimus gradus. Etiam continentur aliqua, quæ pertinent ad falsam opinionem, quæ nulli virtuti competerę potest; vt sextus gradus, scilicet pronunciare, & credere se omnibus viliorem. Quòd non poterit esse verum de quolibet homine, sed de vno tantum, qui omnibus deterior sit, & ille etiam fortassis nesciet se omnibus viliorem, ita vt cum bona conscientia possit hoc credere & confiteri. Etiam septimus gradus, scilicet ad omnia se indignum & inutilem confiteri, & credere, ergo non ponuntur conuenienter talia inter gradus humilitatis, cum magis ad falsitatem pertineant. Secundo quia humilitas ab interioribus ad exteriora procedit sicut cæteræ virtutes. Nam virtus quælibet moralis habitus electiuus est, & conuenienter actus eius primus

G est eligere. deinde proceditur in actum exteriorem quem interius elegimus, ergo in gradibus humilitatis debent præmitti ea, quæ pertinent ad interiorem actum humilitatis, & sequi ea, quæ pertinent ad exteriorem, sed è contrario fit, quia primus gradus est de exterioribus, scilicet corde & corpore humilitatem ostendere defixis in terrã aspectibus, ergo nõ proceditur ordinate in gradibus istis.

Tertio quia Anselmus in lib. de Similitudinibus ponit septem gradus solum humilitatis, quorum primus est cõtemptibilem se esse ostendere. Secundus de hoc dolere. Tertius hoc confiteri. Quartus hoc persuadere, scilicet vt velit hoc credi. Quintus patienter tolerare hoc de ipso dici. Sextus vt patiatur contemptibiliter se tractari. Septimus vt hoc amet. Ergo videtur quòd duodecim illi assignati sint superflui. Quarto patet, quia dicit Glo. perfecta

H humilitas tres gradus habet. Primus est subdere se maiori, & non præferre se æquali, qui est sufficiens ad salutem. Secundus est subdere se æquali, nec præferre se minori, & iste dicitur abũdans. Tertius est subesse minori, in quo est perfecta iustitia, ergo prædicti duodecim gradus superfluè ponuntur. Quinto quia dicit Aug. lib. de Virginitate. Mensura humilitatis vnicuique ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculosa superbia, quæ amplius amplioribus insidiatur, sed mensura magnitudinis humanæ non potest sub certo modo graduum designari, ergo videtur, quod non possunt assignari certi gradus in humilitate.

Dicendum quod gradus duodecim humilitatis supradicti conuenienter assignantur. Pro quo sciendum, quòd vt dictum fuit quæst. 18. & 19. humilitas cõsistit essentia-

I liter in appetitu, quia est habitus quidam moralis dirigẽs appetitum, idest affectiuam partem, & actus suus est refrenare motum animi inordinatè tendentis in magna: regula tamen sua consistit in ratione, quæ iudicat quæ sunt magna immoderatè, in quia non est tendendum, & quæ sunt bona iuxta mensuram propriam, in quæ licitè tendimus. Principium autem vtriusque, idest tam cognitionis quàm effectus est reuerentia, quam homo habet ad Deũ: quia ex eo quòd homo reueretur Deo, vult propter honorem eius & cognitionem magnitudinis illius non se extollere supra propriam mensuram, sed tenere se in illa vel citra illam, & consequenter vult considerare & agnoscere, quæ sunt iuxta propriam mensuram, & quæ vltra illam. Ex actu verò interiori humilitatis quo quis eligit tenere se iuxta propriam mensuram, procedũt quædam

K signa exteriora in gestis, factis, & dictis, quæ manifestant id quod interius latet, sicut in cæteris virtutibus accidit. Nam ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei sensatus, Ecclesiastici 19. ideo inter prædictos gradus ponitur aliquid, quod pertinet ad humilitatis radicem, scilicet gradus duodecimus, qui est vt Deum timeat, & memor sit omnium, quæ percepit. Hæc est enim radix humilitatis: nam ex eo quod homo reueretur Deo, non vult se extollere vltra mensuram propriam, & considerat quanta sit illa potentia. Etiam aliquid quod pertinet ad appetitum, in quo est humilitas, sed ne inordinatè tendat in excellentiã propriam, & hoc fit tripliciter. Vno modo, vt non sequatur homo propriam voluntatem. Nam ad excellentiam quandam pertinet prosequi propriam voluntatem, scilicet ad quendam gradum libertatis. Et hoc pertinet ad vndecimum gradum, qui est vt voluntatem propriam

non

on delectetur implere. Secundo modo, vt regulet eam
secundum superioris arbitrium. Nam hoc subijci quod-
dam est, quòd quis alienam voluntatem sequi teneatur,
& hoc pertinet ad decimum gradum, qui est vt cum obe-
dientia se subdat maiori. Tertio modo, vt ad hoc non re-
sistat propter aspera, & dura, quæ occurrunt vel imperan-
tur, & hoc pertinet ad nonum gradum, qui est pro obe-
dientia duris & asperis patientiam amplecti. Ponuntur
etiam in prædictis gradibus quædam pertinentia ad exi-
stimationem hominis recognoscentis suum defectum, &
hoc tripliciter.

Primo modo quòd quis proprios defectus recognoscat,
& confiteatur: quod pertinet ad octauum gradum, qui est
confessio peccatorum.

Secundo vt consideratione sui defectus insufficientem
se existimet ad maiora, quod pertinet ad septimum gra-
dum, qui est ad omnia se inutilem confiteri, & credere.

Tertio vt quantum ad hos sibi alios præferat, quòd
pertinet ad sextum, qui est pronunciare, & credere se
omnibus viliorem. Ponuntur etiam quædam, quæ sunt
signa exterius humilitatis interioris, & vnum est in fa-
ctis, scilicet vt homo non recedat in suis operationibus à
via communi, quod pertinet ad quintum gradum, qui est
tenere quod tenet communis regula monasterij. Alia
duo sunt in verbis, vnum est, quòd homo præoccupet
tempus loquendi, quod pertinet ad quartum gradum,
qui est esse taciturnum vsque ad interrogationem. Aliud
vt excedat modum in loquendo, quòd pertinet ad se-
cundum gradum, qui est vt pauca verba, & rationabilia
loquatur.

Alia duo pertinent ad gestus exteriores: vnum est in re-
primendo extollentiam oculorum, quod pertinet ad pri-
mum gradum, scilicet corde & corpore humilitatem o-
stendere defixis aspectibus in terram. Aliud est in cohi-
bendo exterius risum, & alia signa ineptæ lætitiæ, quod
pertinet ad tertium gradum, scilicet quod non sit facilis
aut promptus ad risum. Et ita circa humilitatem sunt qua-
tuor, scilicet radix humiliationis, & consideratio præce-
dens de propria mensura vel gradu, & ipse humilitatis a-
ctus in appetitu, & signa exteriora ostendentia humilita-
tem. Ex quibus quatuor accipiuntur duodecim prædicti
gradus humilitatis, scilicet ex primo vnus gradus, ex secū-
do tria, ex tertio alia tria, & ex quarto quinque, vt descri-
ptum est. Et ita sunt duodecim gradus humilitatis, qui-
bus opponuntur duodecim gradus vel conditiones super-
biæ. Nam primo gradui, qui est corde & corpore humili-
tatem ostendere defixis aspectibus in terram, opponitur
ex parte superbiæ curiositas, per quam aliquis curiosè, &
inordinatè vbique circunspicit. Secundus est, vt pauca ver-
ba, & rationabilia quis loquatur, & non clamosa voce,
cui opponitur ex parte superbiæ leuitas mentis, per quam
homo superbè se habet in verbo: vel multa inordinatè di-
cendo, vel irrationabilia. Tertius gradus humilitatis est,
vt non sit facilis aut promptus in risu, cui opponitur ine-
pta lætitia, per quam exterius quis ostendit signa lætitiæ
quando non expedit, aut plusquam expedit. Quartus gra-
dus est taciturnitas vsque ad interrogationem, cui oppo-
nitur iactantia, secundum quam quis spontè loquitur nō
interrogatus ea quæ ad magnitudinem suam pertinent.
Quintus gradus est tenere, quòd communis regula mona-
sterij tenet, cui opponitur singularitas, per quā quis vult
cæteris esse dissimilis faciendo quod illi non faciunt, aut
non faciendo quod illi faciunt, & hoc vt melior, & supe-
rior alijs appareat. Sextus gradus est credere & pronūcia-
re se omnibus viliorem, cui opponitur arrogantia, per quā
quis sibi arrogat, vel scribit vltra propriam mensuram se
alijs præferendo. Septimus est ad omnia se inutilem, &
indignum confiteri, & credere, cui opponitur præsum-
ptio, per quam aliquis se putat dignum maioribus & suf-
ficientem ad maiora quam sit, etiam si illud non dicat,
quod facit arrogans. Octauus est cōfessio peccatorum, cui
opponitur defensio peccatorum, scilicet cum quis factum
confitetur, & tamen dicit illud non esse malū. Nonus gra-
dus est in duris, & asperis patientiam amplecti, cui oppo-
nitur simulata confessio, per quam aliquis non vult subire
pœnam pro peccatis, quæ simulatè confitetur. Decimus

A gradus est obedientia cui opponitur rebellio. Vndecimus
est, vt homo non delectetur facere propriam voluntatē,
cui opponitur libertas, per quam homo delectatur liberè
facere quod vult, & tunc libertas sonat in malum, vt di-
cit detractationem iugi necessarij, quod subire tenemur,
nam aliàs libertas bonum quoddam est. Duodecimus gra-
dus est timor Dei, cui opponitur peccandi consuetudo,
quæ implicat Dei contemptum. Nam si timeret non as-
suesceret, etiam si aliquando, & raro ex passione, aut igno
rantia peccaret.

Ad primum dicendum, quòd humilitas nichil falsum
habet, aut confitetur. Quod autem quis confiteatur & cre-
dat se omnibus viliorem, potest intelligi dupliciter. Vno
modo simpliciter, scilicet quòd peccata illius sint plura,
quàm peccata cujuslibet alterius hominis, & etiā grauio-
B ra, & hoc modo nō est licitum, quia vnus solus est, qui est
omnibus deterior, & ille fortassis nescit se talem esse, ideo
neque securè asserere potest, & ita nō confitetur quòd sit
humilis. Alio modo, quòd quis cognoscat de se aliquas vi-
litates aut defectus, quos in alio non cognoscit, & hoc mo
do facile est, quia quilibet quantumcunque bonus cogno
scit in se aliquos secretos defectus, in alio vero non cogno
scit secretos defectus, neque occultam bonitatem, ideo
licet quantum ad ea, quæ patent iste melior sit: tamen
conferendo mala secreta, quæ de se nouit & non nouit
de alio, & defectum bonitatis in se, quam forte bonita-
tem occultè in alio potest credere esse licet non appareat,
cum nondum constet contrarium, & ita nemo est, qui
non possit confiteri se esse viliorem quolibet alio homi-
ne, & tamen non intelligitur, quòd simpliciter sit magis
C peccator quàm quilibet alius homo.

Sic dicit August. lib. de virginitate: Existimate alios in
occulto superiores, quibus estis in manifesto meliores. Sic
etiam, quòd quis confiteatur, & credat se ad omnia indi-
gnum, & insufficientem, aut intelligitur simpliciter, id-
est quantum ad statum, in quo est, & tunc falsum est: &
quia multa sunt, ad quæ digni sumus existentibus donis,
quæ Deus nobis donauit, siue naturaliter siue aliàs: quę ta-
men actualiter habemus. Sic dicitur 2. Corint. 3. Qui ido-
neos nos fecit ministros noui testamenti. Aut considera-
tur quantum ad dignitatem, quæ ex parte nostra non sit
nisi defectus.

Et sic verum est, quòd ad omnia sumus insufficientes,
& inutiles etiam ad minimam rem. Nam non sumus di-
gni pane, quo vescimur: neque sumus digni cœlum vide-
D re, sed sicut dixit Iacob, minor sum omnibus miseratio-
nibus tuis, Gen. 32. Ideo si ad aliquid sufficientes sumus,
quantumcunque illud paruum sit, non est ex nobis suffi-
cientia illa, sed à Deo secundo Corin. 3. Non quòd suffi-
cientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis,
sed sufficientia nostra ex Deo est. Et quia quod Dei est
alienum, est à nobis licèt nobis collatum sit: cum non pos-
simus de illo gloriari quasi de nostro 1. Cor. 4. Quid ha-
bes, quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris qua-
si non acceperis? Ideo licèt per dona nobis a Deo collata
sufficientes sumus ad multa: possumus vere dicere quòd
ad nichil sufficientes sumus, sed ad omnia inutiles. Sic
Christus dici iussit licèt obseruaremus omnia mandata
eius, quorum obseruatio est satis difficilis, Luc. 17. Cum
fecerimus omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inu
E tiles sumus. Cum autem dicatur, quòd in istis gradibus
humilitatis ponuntur multa, quæ pertinent ad alias virtu
tes, concedendum est: nec est inconueniens, quòd multa
pertinentia ad alias virtutes ascribantur humilitati; quia
sicut vnum vitium oritur ex alio vitio naturali ordine: ita
actus vnius virtutis procedit ex actu alterius.

Vnde interdum idem actus pertinet ad quatuor, vel
quinque virtutes: vt abstinere à venereis in religioso per-
tinet ad obedientiam, & castitatē, & temperantiam, & iu
stitiam legalem, & charitatem. Ad secundum dicendum,
ꝙ licèt prius ponantur gradus pertinentes ad exteriora,
est conueniens ordo, ad humilitatem quippe peruenit
homo per duo, primo per gratiæ donum, secundo per hu-
manum studium. Quantum ad primum interiora præ-
cedunt exteriora: cum prius recipiatur interius habitus
infusus à Deo quàm appareat exterius aliqua eius ope-

ratio vel signum, & quantum ad hunc modum præcede-
re debebant gradus, qui pertinent ad interiora, quantum
ad secundum præcedunt exteriora, quia per humanum
studium prius homo exteriora cohibet, deinde pertingit
ad extirpandum interiorem radicem mali, & secundum
hunc ordinem assignantur gradus humilitatis, & conue-
nienter ordinantur.

Ad tertium dicendum, quòd nullus gradus superfuit,
quia omnes gradus assignati ab Anselmo reducuntur ad
gradus istos duodecim. Nam, vt sup. dictum fuit, qua-
tuor sunt circa humilitatem, scilicet radix, & cognitio, &
humiliatio ipsa in appetitu, & ostensio exterior in signis.
Septem autem gradus Anselmi reducuntur ad tria ho-
rum, scilicet ad cognitionem, & manifestationem, & vo-
luntatem propriæ abiectionis circa proprium defectum.
Primus pertinet ad ostensionem, scilicet, contemptibilem
se esse ostendere, sed quia vituperabile esset siquis pro-
prium defectum amaret, excluditur hoc per secundū gra
dum Anselmi, scilicet de hoc dolere, idest, licèt ostendat
se contemptibilem, non tamen gaudere debet, quia talis
est, vt contemni mereatur, sed potius, de hoc debet dole-
re. Ad manifestationem etiam proprij defectus pertinet
tertius gradus Ans. scilicet hoc confiteri, idest, proprium
defectum. Hoc debet intelligi de defectu in generali, sci-
licet quòd confiteatur homo se miserum, & peccatorem,
vel de defectu in particulari si manifestus est, & non cau-
sat infamiam. De occultis autem non expedit confiteri il-
los, nisi in confessione sacramentali. Quartus gradus est, vt
hoc persuadeat, & pertinet ad maiorem manifestationē,
quia non satis est, quòd quis simpliciter confiteatur se pec
casse vel contemptibilem esse, sed quòd persuadeat alijs
sic esse, & pertinet hoc ad maiorem abiectionem. Alij
tres gradus Anselmi pertinent ad appetitum propriæ abie
ctionis, qui exteriorem excellentiam non quærit, sed ex-
teriorem abiectionem æquanimiter tolerat. Et de hoc est
quintus gradus, scilicet quòd sustineat patienter hoc dici,
licet alij dicant eum contemptibilem, & miserum; toleret
illud non respondendo, & hoc ad voluntatem abiectionis
pertinet, & sicut in dictis patimur abiectionem, ita & in
factis. Et de hoc est sextus gradus, scilicet quòd patiatur
contemptibiliter se tractari, scilicet in factis. De hoc dicit
Greg. in registro. Nō gratia est nos humiles esse his, à qui-
bus honoramur, quia & hoc sæculares quilibet faciūt, sed
illis maxime humiles esse debemus, à quibus aliqua pati-
mur, & quantum ad hæc humilitas concordat cum patiē-
tia. Vltima perfectio humilitatis adhuc superest, scilicet
vt non solum ista toleret, sed etiam illa fieri sibi cupiat, &
quantum ad hoc est septimus gradus Anselmi, scilicet vt
hoc amet. Isti autem septem gradus Anselmi non sunt di
stincti à duodecim supra positis, sed coincidūt omnes hi,
& reducuntur ad sextum, & septimum ibi positos, & ta-
men in istis septem gradibus positis ab Anselmo aperitur
explicatius id, quod in sexto & septimo prædictis conti-
netur, & ita non est varietas neque superfluitas.

Ad quartum dicendum, quòd illa assignatio graduum
non est propria, idest, secundum naturam, vel actum hu-
militatis, sed secundum varietatem illorum in quibus est
humilitas, quorum quidam sunt minores, alij maiores, a-
lij æquales, assignatio autem duodecim graduum, vel se-
ptem est quantum ad naturam humilitatis, idest, quātum
ad ea, quæ ad illam pertinent.

Ad quintum etiam dicendum, quòd distinguere gra-
dus humilitatis secundum mensuram propriam cuiusque
hominis non est distinguere illos secundum naturam pro-
priam humilitatis, sed secundum conditionem hominū,
in quibus est, ideo non est inconueniens si hoc modo non
sint gradus determinati.

*Quomodo verum est quod dicitur, qui se humiliauerit si-
cut paruulus iste hic maior est in regno cœlorum.
Quæst. XXII.*

QVæritur, quomodo verum est quod dicitur: qui se
humiliauerit sicut paruulus iste hic maior est in re-
gno cęlorum, nam videtur, quòd non sit verum,
quia propter merita datur præmium, necesse est igitur, ꝙ

F quanto fuerint maiora merita, tanto sequatur maius prę-
mium, & è contrario quanto est maius præmiū, sequitur
ꝙ præcesserunt maiora merita, præmia autem nostra sunt
in cęlo, quia non habemus hic ciuitatem manentem, sed
futuram inquirimus, ad Heb. 13. ergo qui maiorem statū
recipit in cęlo, magis hic meruit quàm cæteri, qui mino-
rem statum accipiūt, & tamen qui humilior est fit maior
in regno cœlorum, ergo actus humilitatis est meritorius
super actus omnium virtutū, & consequenter ipsa est po-
tior omnibus virtutibus. Sed falsum est, quia melior est
charitas & multæ aliæ, vt ostensum est supra, ergo non
est maior in regno cœlorum qui fuerit humilior. Aliqui
dicunt, quòd accipitur regnum cœlorum pro statu Eccle-
się militantis, & tunc concedunt, ꝙ humilitas non est ma
xima virtutum, & tamen per eam meretur homo maxi-
G mè exaltari in Ecclesia militāti. Et dicunt quòd verum
est quòd respectu æternæ beatitudinis, in qua sunt vera,
& consummata præmia, meretur quis maius præmium
per maiorem virtutem, & respectu illorum præmiorum
magis meretur quis per aliquas alias virtutes quàm per
humilitatem, & tamen respectu status Ecclesiæ militātis
non est inconueniens, quòd per minorem virtutem me-
reatur maiorem gradum. Sed hoc non stat: primo quia
non accipitur hic pro Ecclesia militanti, sed pro vita æter-
na. Nam Christus inuitabat hic discipulos ad humilitatē
per desiderium maioritatis in regno cęlorum, & tamen
non inuitabat eos ad concupiscendum magnitudinem in
Ecclesia militanti, quia in ista non erant habituri maiorē
gradum quam erant, nam Apostoli erant, & principes Ec-
clesiarum, & columnæ totius ædificij. Secundo quia per
H istam humilitatem innuit, quòd vnus posset fieri maior al
tero, & tamen in Ecclesia militanti non fuit ista inæqua-
litas, neque futura erat inter eos, cum omnes essent æqua
les dignitate, quia Apostoli erant, ergo non accipitur de
Ecclesia militanti. Tertiò, quia doctores sancti de vita æ-
terna hic accipiunt vnde ait Remigius. Quanto est quis
humilior, tanto efficitur maior in regno cęlorum, idest in
cognitione gratiæ, vel in Ecclesiastica dignitate: vel certè
in æterna beatitudine: ergo non stat illa expositio. Quar-
tò, quia dato, quòd vellemus accipere pro Ecclesia mili-
tanti, non est vera expositio, quia tunc quanto quis esset
humilior, tanto ad maiores dignitates Ecclesiasticas sub-
limaretur, licèt præter intentionem suam, & tamen hoc
non videmus regulariter fieri; licèt interdum Deus velit
hoc ostendere ex aliquibus causis sibi notis. Dictum au-
tem Christi est regula, ideò debet tenere verum, vt sem-
I per vel vt in plurimum, & non tenet sic accipiendo: ideo
non potest sic intelligi.

Dicendum ergo quòd accipitur de vita æterna. Et pro
hoc primo considerandum, quòd cum dicitur, qui se hu-
miliauerit sicut paruulus iste, non est sensus, quòd in isto
paruulo esset aliquis perfectissimus gradus humilitatis,
sicut aliqui acceperunt, dicentes quòd ideo dicitur, quòd
erit maior in regno cœlorum, scilicet si humiliaretur si-
cut ille paruulus, humiliationes autem minorum graduū
non merentur fieri aliquem maiorem in regno cęlorum,
quia cum humilitas non sit potissimum omnium virtu-
tum, etiam maximus gradus humilitatis non erit æqua-
lis gradibus maiorum virtutum, ideo per illos mereretur
habens fieri maior, quàm si humiliaretur sicut paruulus,
sed dicitur sicut paruulus iste ad ostendendam veram hu-
K militatem, quæ est sine iniquitate, & hypocrisi, iuxta il-
lud Eccl. 19. est qui nequiter se humiliat, & interiora eius
plena sunt dolo, paruulus autem propter ignorantiam
connatam ei secundum ætatem nescit fictè humiliari, sed
verè humiliatur, quia honores nullos ambit, cum illos nō
cognoscat, & de ista humilitate, in quocunque gradu sit
(dum tamen sit vera) dicitur, quòd eam qui habuerit, ma
ior erit in regno cœlorum, idest, in æterna beatitudine nō
promeritoriè, sed dispositiuè, idest, non merebitur per hu
militatē fieri maior quàm per quamcunq; aliam: & tamē
per illā magis disponetur, quam per quamcūq; aliā: nā vt
dictū est, sup. humilitas est remouens prohibens ad profe
ctū spiritualem: Sola. n. humilitas opponitur superbię vel
inani gloriæ, qua existente omnes virtutes pereunt, quia
efficiuntur non meritoriæ, ideo ad custodiam virtutum

per

per quas habetur regnum magis facit humilitas quam quæcūque alia virtus, ideo rectè dicitur, quòd per ipsam efficitur quis maior in regno cęlorum. Secundo potest dici, quòd licet per quamlibet virtutem coniunctam charitati meremur vitam æternam operando per eam, & quāto virtus fuerit maior, tanto maior gradus erit, quem meremur, quia tamen maioritas dicit exaltationem, & illa opponitur soli humiliationi, promittitur illa pro sola humilitate, licet non mereamur illam per solam charitatē, sicut dicitur Luc. 14. qui se humiliat exaltabitur. Et non permittitur alibi exaltatio pro alijs virtutibus, sic etiam cum beatitudines positæ a Christo, supra 5. cap. sunt operationes perfectissimæ, vt ibi declaratum est, pro qualibet earum debetur vita æterna, & tamen pro nulla promittitur ibi regnum cœlorum nisi pauperibus spiritu. Et hoc quia paupertati repugnant diuitiæ, ideo pro paupertate sponte tolerata promittuntur æternæ diuitię, & nullę maiores esse possunt quam possidere regnum cœlorum, ideo promittitur illis regnum cęlorum. Tertio potest dici secundū Nicol. quòd humilitas non est maior omnibus virtutibus, sed theologicæ sunt maiores omnibus, & post eas prudentia, deinde iustitia: postea humilitas: sed quia humilitas est fundamentum, & ex magnitudine fundamenti colligitur magnitudo ædificij: ideo tota magnitudo præmij, quæ debetur omnibus virtutibus attribuitur humilitati, quia illa est fundamentum omnium. Et amplius dicit, quòd omnes virtutes sunt inter se connexæ, & maximè virtutes infusæ, quæ connexæ sunt in gratia, & charitate, ideo quantum crescit vna virtus in eodem homine, tantum crescit quælibet alia proportionaliter secūdum illud, quod est formale in virtute, sicut digiti manus æqualiter crescunt, licet non sint inter se æquales, & ita, qui maiorem humilitatem habet, maior est in regno cœlorū, quia qui habet maiorem humilitatem, quàm alius habet omnes virtutes maiores quàm ille, & consequenter est maior in vita æterna non propter humilitatem, sed propter alias virtutes humilitati connexas, quæ sunt maiores humilitate. Hoc quidem rectè dictum est, & tamen oporteret dici, quòd qui habet maximum gradum humilitatis, esset maior in regno cœlorum, & non qui se humiliauerit sicut paruulus ille, quia fortè alius haberet maiorem humilitatem quam paruulus, nisi per humilitatem paruuli intelligas maximum gradum humilitatis, quo non sit dandus maior. Quarto, ergo dicendum, & melius quòd ista regula Christi non est quantum ad omnes homines, sed solum quantum ad Apostolos, qui præsentes erant, quando ista dicebatur, nam conquerebatur inter eos, quis eorum maior esset, & vt innuitur hic, dicebant de maioritate in regno cœlorum. Et Christus rectissimè dixit, quòd qui humiliaret se sicut paruulus ille, esset maior eorum in regno cœlorum, quasi dicat, vos omnes estis in peccato, quia contenditis de maioritate, & ita nemo vestrum meretur regnum cœlorum: ideo siquis vestrum humiliauerit se sicut paruulus, erit maior in regno cœlorum, idest, maior quàm cæteri vestrum, immo ipse solus erit in regno cœlorum, quia cæteri manentes in superba contentione non habebunt aliquid in cęlo, sic patet sup. in litera: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cęlorum, idest, nisi conuersi fueritis ab hac elatione cessando contendere de alterna maioritate, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum, ergo nemo vestrum erit ibi maior altero quandiu sic mãseritis, cum nemo illuc intrabit, sed siquis vestrum efficiatur humilis, sicut paruulus iste, qui non contendit de maioritate, manentibus cæteris in elatione, sicut nunc manetis, ille erit maior in regno cęlorū, quia ille intrabit illuc, & cæteri non intrabunt. Et iste est verus sensus, & ad propositum literæ, & sine aliqua calumnia. Sic enim solitus erat Christus respondere ad similes quæstiones, vt Luc. 22. quando in cœna orta est disceptatio inter discipulos quis eorum maior videretur, & Christus ait: Qui voluerit esse maior, erit omnium seruus, idest, ille qui habuerit humilitatem subijciendo se omnibus vobis, erit maior omnium, scilicet qui non habent illam humilitatem, sed contendunt de maioritate, cum non solum nemo illorū sit maior, sed etiam nemo taliū habet a ali-

A quem gradum bonitatis, quia cum superbia nulla virtus manet. *Et qui susceperit.* Posito sup. fundamento virtutū, ponitur hic secundum, scilicet ædificium desuper constructū. Et dicitur. *Et qui susceperit,* scilicet hospitio vel qualitercunq; benefecerit, quia de quocunq; beneficio impenso intelligitur hoc, cum non sit specialius in susceptione hospitalitatis, quàm in alijs, cum etiam sint alia opera misericordiæ maiora. *Vnum paruulum.* Nō solum meremur recipiendo magnos, sed etiam paruulos, ad omnes enim sunt opera misericordiæ exhibenda. *Talem.* Ad ætatē refertur, idest, ꝙ sit paruulus ætate sicut iste, non autē ad qualitatem, quia fortè ille non habebat aliquem gradum sanctitatis, & si propter hoc mereretur accipiēdo tales neminē reciperemus, vel multos abijceremus. *In nomine meo*, idest, propter me, s. quia petit in nomine meo, vel etiam si
B ille non petit, tamen datur propter contemplationē Dei, & non alicuius terrenæ considerationis. *Me suscipit*, i. idē est ac si me susciperet. Vel dicitur me suscipere, quia propter me illum suscipit, & non propter seipsum. Sic enim dicitur inf. 25. Quodcunque fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Et ita Christus ostendit se aliquibus quasi recepisse beneficia illa, quæ pauperibus eius nomine collata fuerant, sicut in legenda beati Martini apparuit Christus indutus ea parte clamidis, quàm Martinus pauperi in porta Ambranensium dederat.

Quarè Christus subdidit de paruulis suscipientibus, cum hoc non videatur ad propositum:
Quæst. XXIII.

C QVæritur, cum Christus dixisset supra de humilitate, in qua paruulos imitari debemus, quare subdidit de suscipientibus paruulos, quia nō videtur esse ad propositum? Dicūt aliqui, quòd hoc fecerat, quia cęperat dicere de paruulis, ideo continuato sermone dixit de omnibus, quæ ad paruulos pertinebant, scilicet de suscipiēdo eos, & de non scandalizando, & de non contemnendo, quæ continuato ordine ponuntur. Sed non stat, quia Christus non intendebat aliquam doctrinā dare circa paruulos, quæ non esset circa adultos, cū doctrina sua generalis sit ad omnem hominem, & cuiuscunq; ætatis, cum iusserit prædicari Euangelium suum omni creaturę Marc. 16. Etiam quia manifestum est, quòd non solum, qui paruulos recipiunt propter Christum, merentur, sed etiam, qui adultos, & non solum, qui scandalizat paruulos peccat,
D sed etiam qui viros, immo potius viros quam adolescētes vel pueros, & ita, qui contemnit adultos durius peccat, quàm qui pueros. Secundo potest dici quòd dicitur depēdenter ad præcedentia, quia supra dicebatur quòd per humilitatem efficitur quis maior in regno cęlorum: ponitur hic alius modus habendi regnum cęlorum, & maioritatē, scilicet recipere pauperes pro Christi nomine. Sic dicit Beda, & qui suscepit &c. in quo simpliciter pauperes Christi ab his, qui velint esse maiores pro eis ostendit honores suspendēdos. Tertio pōt dici hoc continuando ad præcedentia, quòd hoc dicitur ad ostendendum dignitatē paruulorum: quia dictū fuerat, quòd qui est sicut paruulus, maior est in regno cœlorum, hic autem ostenditur, quòd non solum qui efficitur sicut paruulus, intrat in regno cęlorum: sed etiam qui suscipit paruulum est magnæ digni-
E tatis, ita quòd Christum suscipere dicitur. Sic dicit Chrysost. & qui suscipit &c. ac si dicat, non solum si tales efficiamini mercedem accipitis, sed etiam & si alios tales propter me honorabitis, & honoris, qui est ad illos retributionem vobis determino regnum. Quarto potest dici, ꝙ Christus posuerat doctrinam de humilitate, & quia officium suum erat docere, & circa omnia quæ ad mores necessarios pertinebant docturus erat, subdidit alia, scilicet de suscipiendis hospitibus, & de non scandalizando, & non contemnendo, & postea de remittendo, & non est necesse, quòd semper vna doctrina attineat ad aliam, quia cum varia sint, quæ in doctrina traduntur, interdum non dependet manifeste vnum ex alio, & istud est rationabilius quàm duo præcedentia.

Quare dicitur: Qui susceperit?
Quæst. XXIV.

QVæritur, quare dicitur, qui susceperit? Dicendum, quòd litera videtur significare hospitalitatem: & tamen intelligi debent omnia opera misericordiæ tam corporalia quàm spiritualia, & maximè de corporalibus, licèt spiritualia sint interdum maioris meriti inquantum sunt de melioribus rebus. Et hoc intelligitur propter duo. Primò, quia qui suscipiunt aliquos hospitio, solent dare omnia necessaria quandiu apud illos manēt, talem enim hospitium dabat Christus discipulis, dicens: In quamcunque domum intraueritis, manete ibi, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt, Luc. 19. capit. & ideo potuerunt cætera opera corporalia misericordiæ intelligi per hoc.

Secūdo, quia eadem ratio est in omnibus operibus misericordiæ: omnia enim sunt meritoria, quando propter Deum fiunt. Et licet Christus non ponat de omnibus satis est dixisse de vno per quod cætera intelliguntur: potissimè, quia infra 25. expresse de omnibus operibus misericordiæ locutus est.

Tertio, & præcipuè, quia suscipere fortè nòluit Christus hic accipere per hospitalitatem exercere, sed pro fauorabiliter tractare, & hoc est suscipere vel assumere. Sic dicitur Luc. 1. suscepit Israel puerum suum. Sed non est sensus, quòd receperit eum hospitio, sed benigne, & fauorabiliter Deus tractabat Israel plusquam alias gentes, Osee 11. Puer Israel, & ego dilexi eum. Sic ad Roman. 14. Infirmum in fide assumite, idest infirmum tractate fauorabiliter & blandè, & nō in disceptationibus, vt ibi sequitur, & ita accipietur pro omni beneficio impenso, quia hoc est benigne tractare.

Quare dicitur, paruulum?
Quæst. XXV.

QVæritur, quare dicitur. Paruulum susceperit? Aliqui dicunt, quòd Christus voluit esse hoc speciale in paruulo. Sed dicendum, quòd non stat vt dictum est supra, quia etiam meretur, qui hospitio suscipit adultos, immo istud magis est ad adultos, quia tales paruuli quales Christus ostendit raro vagantur, vt hospitio suscipi egeant, sed manent sub cura parentum aut tutorum. Dicendum ergo, quòd hoc dę omnibus intelligitur siue paruulis siue adultis, qui pro Christo suscipiantur. Et tamen dixit de paruulo, primo propter præsentiam eius, nam vt dictum fuit sup. Apostoli, quia adhuc rudes erant, magis admonebantur sensibili ostensione quàm solis verbis, sicut erat in lege Moysi, ostendere ergo debuit Christus aliquem, de quo loqueretur, ad cuius exemplum de cæteris intelligeretur, & quia occurrit puerum adhuc pręsentem esse, quem posuerat in medio ad loquendum supra de humilitate, continuato sermone dixit de illo puero, scilicet qui susceperit vnum puerum talem. Secundo fuit ad tollendum dubium, & ostendendum magnum meritum esse benefacere alicui propter Deum, quia non solum benefacere viris, sed etiam benefacere paruulis, qui parui valoris sunt, est apud Deum valde acceptum. Et dubium erat, quia dicitur supra 10. capit. qui accipit iustum, mercedem iusti accipiet, qui ergo acciperet puerū, mercedem pueri acciperet, quam nullius valoris aliquis fortè iudicaret, ideo vt videatur, quòd suscipere etiam paruulum magni meriti sit, dixit: Qui susceperit puerum, me suscipit.

Quare dicitur puerum talem.
Quæst. XXVI.

QVæritur, quare dicitur, puerum talem. Dicit Nicolaus talem, idest, humilem, & fidelem. Et hoc videtur, quia Christus iam dixerat de humilitate huius pueri, qui se humiliauerit, sicut paruulus iste. Sed dicendum, quòd non stat.

Primo, quia præsupponitur, quòd iste puer erat humilis, & fidelis, de fide nichil constat, cum non habeatur ar-

F gumentum ex litera, nec poterit vocari fidelis, nisi fortè, quia erat filius alicuius Iudæi, qui fidelis erat: nam paruuli aliam fidem quantum ad actum non habent, nisi fidem parentum, & adhuc non constat, an esset filius alicuius Iudæi, nam poterat esse filius alicuius Gentilis, quia modo Christus erat Capharnaum, vt colligitur præced. capit. & Mar. 9. & tamen ibi Gentiles etiam erant, scilicet Romani, & ibi erat centurio ille Gentilis, supra 8. & Luc. 7. De humilitate autem dicendum, quòd non erat humilis prout humilitas est virtus, sed erat humilis per naturam, inquantum ardua non cognoscebat, quæ appeteret, & ita omnes paruuli sunt humiles: hoc tamen non est laudabile in eis, qui ita essent, deliri, & amētes humiles sunt, quia non cognoscunt magna, quæ inordinate appetere possint, & ita esse sic humilem, vel fidelem non erat ali-
G qua conditio, quare potius tales quàm alij suscipi deberent.

Secundo, quia hoc dato Christus innueret, quòd deberemus benefacere bonis, scilicet humilibus, & fidelibus, & non malis. Sed falsum est, quia etiam malis benefacere suasit, supra 5. cap. Estote misericordes sicut pater vester, qui Solem facit oriri super bonos, & malos. Etiam infidelibus benefaciendum est, licèt magis fidelibus, ad Gal. 6. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, idest, manentes in fide: non ergo est iste sensus.

Tertio, quia si hoc cōsideraretur, arctaretur via benefaciendi, cum nesciremus, quis erat humilis, & bonus, & ita paucis, vel nullis benefaceremus.

Quarto, quia si aliquibus benefaceremus, contingeret
H interdum benefacere malis, qui boni viderentur, & repellere bonos, de quibus notum non esset.

Quinto, quia Chrysost. arguit eos, qui talem distinctionem volunt facere inter recipiendos, dicens istam diabolicam, & superuacuam curiositatem 42. dist. cap. quiescamus, & dicit, quòd aliqui dum hospitalitatem ad omnes exercent, Angelos hospitio susceperūt, sicut fuit Loth, qui si aliquos reciperet, & alios excluderet, contigisset fortè, quòd Angelos repulisset.

Sexto, quia ista distinctio facienda esset, si meritum esset bonos recipere, malos vero esset inutile recipere, & tamen cuicunque benefacere bonum est, & vt dicit Chrys. in dicto cap. quiescamus, non est Deus retributurus nobis iuxta sanctitatem eorum, quos recipimus, sed iuxta benignitatem, & misericordiam, quàm exhibemus illis. Nam
I dum aliquis recipit eos, vt bonos, & pauperes Christi, recipiet mercedem à Christo etiam si illi non sint tales, vt dixit Christus, supra decimo capitulo, qui recipit prophetam in nomine prophetæ mercedem prophetæ accipiet: & qui accipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet, idest, etiam si non sit ille iustus vel propheta, si tamen vt iustum, & prophetam eum quis reciperet, mercedem accipiet, ac si ille verè esset iustus, & propheta.

Septimo apparet, quia Christus dixit hic, qui susceperit paruulum talem in nomine meo, si tamen meritum esset in hoc, quòd recipitur talis esset, idest, fidelis, & humilis sicut dixit Nicol. iam non multum differret accipi in nomine Christi, vel non esset necesse apponi, & tamen apponitur quasi totum meritum sit ex hoc, quòd pro Christo recipitur: ergo non est attendendum qualis sit, qui recipi-
K tur ad hoc, quòd mereamur.

Octauo, quia tota radix exponendi sic est, quia dicitur hic, qui susceperit vnum paruulum talem, & tamen non fuit intentio Christi ostendere per hoc qualitatem aliquā illius pueri laudabilem, sed solum ętatem.

Et apparet, quia cæteri Euangelistę nō sic expresserunt: nam Marc. 9. dicitur, quisquis vnum ex huiusmodi pueris acceperit, idest, ex his pueris, & Luc. 9. magis apertè dicitur, s. quicunq; susceperit puerum istum in nomine meo, & non dixit talem, sed quia omnes pueri sunt similes ætate, quia coætanæi sunt, dixit vnum talem puerum sicut istum, idest, ita puerum ætate sicut iste est: etiam si nullam perfectionem habeant, nam pueri non habent aliquam adhuc sanctitatis perfectionem, cum nichil mereātur, ideo ex parte ipsorum non erat meritū recipienti: sed ex parte Christi, pro quo recipiuntur, an vero in recipiē-

dis

dis hoſpitibus, & in dando eleemoſynas ſit facienda aliqua diſtinctio, & inquiſitio inter pauperes, & ſuſceptos, declaratum fuit ſupra 6. capit. & ſup. 10. cap. & ibi multa de hac materia.

Quare dicitur in nomine meo?
Quæſt. XXVII.

QVæritur, quare dicitur, in nomine meo? Dicendum, quòd hoc poſuit ad tangendum radicem merendi: nam ſiquis benefaciat viris quantumcunque bonis non habita conſideratione ad Deum, ſed ad humanũ fauorem, aut ad aliud humanum bonum, vel motiuum, merces nulla erit, quia impoſſibile eſt, quòd mereatur apud Deum, qui nichil facit propter Deum, & tamen, qui non recepit in nomine Chriſti, non facit propter Deum, ideo non meretur. Et iſta eſt ratio neceſſaria, quare virtutes morales nõ poſſent eſſe meritoriæ ſine charitate, quia nulla illarum agit propter Deum, habent enim omnes ille pro obſeruatione, vel materia paſſiones vel actiones, pro fine autem habent aliquod humanum bonum, ideo non eſt poſſibile, vt virtus moralis per ſeipſam agat aliquid propter Deum: ideo non eſt poſſibile eam per ſe eſſe meritoriam, ſed neceſſe eſt, quòd ſi earum actus debet eſſe meritorius, quòd fiat propter Deum, non poteſt tamen ab eis dirigi in Deum, quia non habent Deum pro fine, ideo neceſſe eſt, quòd dirigatur ab alia virtute, cui ſit per ſe habere Deum pro fine, ſicut omne per accidens reducitur ad aliquod per ſe, id eſt, ſi aliquid eſt per accidens calidum, neceſſe eſt, quòd fuerit calefactum ab aliquo quod eſt per ſe calidũ formaliter vel virtualiter, id eſt, ab igne, vel à Sole: ita charitati, & omnibus theologicis naturale eſt, & per ſe habere Deum pro obſeruatione & fine, ideo charitas poteſt dirigere actum omnium virtutum moralium in Deum, & ita erunt meritoriæ virtutes morales cũ charitate manentes, ſine illa autem erit impoſſibile. Si tamẽ morales poſſent dirigere actuum ſuum in Deum, id eſt, facere aliquid propter Deum non exiſtente charitate, eſſet eis naturale eſſe meritorias ſicut charitati. Et ſi obijciatur, quòd fides eſt habens Deum pro fine, & tamen ſine charitate non eſt meritoria, & ita de ſpe. Dicendum, ꝙ hoc accidit, quia mereri eſt inquantum Deus acceptat actus noſtros propter ipſum factos, & iſta acceptatio eſt per gratiam gratum facientem, & illa licèt non ſit charitas, nunquam tamen eſt ſine charitate: fides autem, & ſpes ſine charitate eſſe poſſunt, ideo tunc actus earum non ſunt meritorij, quia nõ acceptantur. Secundo fuit hoc ad oſtẽdendum magnitudinem retributionis pro hac receptione, nam ſi quis paruulos ſuſcipit; videtur quaſi nullius momenti eſſe opus factum, vt autem appareat magnum eſſe dicetur quòd fiat in nomine Dei, quia tantum eſt opus quantus eſt ille in cuius nomine fit, ſic dicitur ſup. 10. qui recipit prophetam in nomine prophetæ mercedem prophetæ accipiet, qui accipit iuſtũ in nomine iuſti mercedem iuſti accipiet, id eſt, quaſi acciperet verè prophetã, vel iuſtum, ergo qui accipit aliquem in nomine Dei, mercedem Dei accipiet, ſed qui ſuſcipit paruulos (ſicut Chriſtus dicit) ſuſcipit eos in nomine Chriſti, ergo mercedem Chriſti accipiet, id eſt, quaſi reciperet Chriſtum, & iſta eſt cauſa potiſſima. Tertio fuit ad tollendum diſcipulis, & omnibus ſuſceptis cauſam ſuſcipiendi. Nam ſi propter ſe ſuſcipi hoſpitio tanta eſſet retributio recipientibus; putarent ſe ex hoc magnos eſſe, ideo dicitur in nomine, quaſi dicat totus iſte honor impenditur vobis propter me: & etiam recipientes mercedem accipiunt, quia propter me ſuſceperunt vos. Sic dicit Hieronymus, ne cum delatum fuerit Apoſtolis, ſe putent honoratos, adiecit non ſuo illos merito, ſed magiſtri honore ſuſcipiendos.

Quare dicitur, Me recipit, & quomodo verum ſit?
Quæſt. XXVIII.

QVæritur quare dicitur: Me recipit, & quomodo ſit verum? Dicendum, quòd Chriſtum recipit talis nõ in ſeipſo, quia ille in beatitudine æternitatis eſt, ſed recipit eum in membris ſuis cum repræſentantibus,

A ſic ipſe dixit, infra 25. quandocunque feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Item quia propter quod vnum quodque tale, & illud magis, ſed pauper recipitur propter ſolum Chriſtum, ergo magis Chriſtus recipitur quàm pauper.

Ad aliud dicendum, quòd Chriſtus hoc dixit ad oſtendendum magnitudinem meriti recipientium, & vt allicerentur ad hoc faciendum, non enim poteſt aliquid maius eſſe quàm Chriſtum recipere, & tamen qui pauperem recipit, Chriſtum recipit, ergo magni meriti eſt pauperem recipere. Secundo dixit hoc propter conſequentiam doctrinæ ſuæ, nam ex quibuſdam ab eo ſupra dictis ſequebatur hoc neceſſario, ſupra 10. capit. dixerat, qui accipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet, ergo qui accipit aliquem nomine Chriſti, Chriſtũ
B accipit, ſed ſic iuſſit paruulos recipi, ſcilicet in nomine ſuo, ergo qui illos recipit ipſum recipit. Tertio dixit hoc ad tollendum nobis ſuſpitionem de bono, vel malo, quia eſſent homines dubij in bono ſuo in ſuſceptione hoſpitũ, credentes, quòd interdum malos reciperent, & tunc nichil mererentur, tollit hoc Chriſtus dicens, me ſuſcipit, id eſt, ſi in nomine meo ſuſcipiatur quis, ſiue bonus, ſiue malus ſit, ego ſuſcipior, & ita dicendum, quòd ſi quis recipiat propter Deum duos, & vnus ſit ſanctiſſimus, & alius nequiſſimus, dum tamen conditio vtriuſque ignoretur, æqualiter meretur ſuſcipiens circa vtrumque, ſi beneficia, quæ illis impendit æqualia ſunt. Sic dicit Chriſtus, me ſuſcipit, quia vna, & eadem merces eſt honorantibus ſanctos, ſiue forſan minimus ſit, ſcilicet ſuſceptus, ſiue præclarus honore, quia in eo Chriſtus ſuſci-
C pitur.

Qui autem ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo a ſcandalis: Neceſſe eſt enim, vt veniant ſcandala: veruntamen væ homini illi per quem ſcandalum venit. Si autẽ manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te: abſcide eum, & proijce abs te, bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proijce abs te: bonum eſt tibi cum vno oculo in uitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

D *Qui autem ſcandalizauerit.* Docuit ſupra Chriſtus cõmunicationem charitatiuã ad proximum ex parte corporis, hic docet communicationem charitatiuã ex parte animæ, quia illud fuit de corporaliter benefaciẽdo, hic vero quantum ad animã. Et conſiſtit in duobus. Primo ne proximo inferatur nocumentum. Secũdo vt ei præbeatur beneficium, ibi. *Venit enim filius hominis.* Prima in duas, quia primo admonet, ne proximum ſcandalizemus. Secũdo ne ipſum contẽnamus, ibi. *Videte ne contemnatis.* Prima in duas, quia primo iubet vetare ſcandalum actiuũ. Secundo ſcandalum paſſiuum, ibi. *Si autem manus tua.* Circa primum dicitur. *Qui autem ſcandalizauerit.* Id eſt occaſionem ruinæ alteri præbuerit: ſcandalum enim eſt verbum, vel factum minus cautè dictum, quod cedit in alicuius ſubuerſionem, id eſt, quod dat alicui occaſionem
E ruinæ. *Vnum de puſillis iſtis,* Id eſt aliquem talem vel quẽcunque alium, qua ſiue adultum, ſiue paruulum ſcandalizemus, malum eſt. *Qui in me credunt:* De fidelibus loquitur, quos ſcandalizare graue eſt, potiſſimè quando ſcãdalum eſt circa ea, quæ ſunt fidei, & tamen non ideo putandum eſt, ꝙ ſcandalizare infideles non ſit peccatũ, quia etiam peccatum eſt, & an ſit maius, vel minus quàm ſcandalizare fideles dicetur. *Expedit ei.* Id eſt melius eſſet ei. Non eſt ſenſus, ꝙ poſtquam quis ſcãdalizauerit aliquem expediat ei, ꝙ ſuſpendatur ei mola ad collum eius, quia tunc non prodeſt, cum per hoc non euitetur pęna debita pro peccato. Sed eſt ſenſus ꝙ expediret homini magis, ꝙ ſuſpenderetur mola ad collum eius, quam quòd ſcandalizaret aliquem, quia pro ſcandalo facto dabitur pęna ęterna, quæ eſt grauior quàm quæcunq; pœna temporalis. *Vt ſuſpendatur.* Id eſt vt ligetur, *Mola aſinaria.* Id eſt mo-

la, quam solet trahere asinus, istæ sunt molæ domesticæ, F quia in regione, vbi non sunt molendini in aqua, sunt molendini domestici. & asini trahunt rotas & molas, & ab illis asinis molæ asinariæ appellantur. Et est dicere suspendatur lapis magnus. *In collo eius.* Vt cogatur descendere ad profundum aquæ ne possit natare. *Et demergatur in profundum maris.* Vel in quamcunque aquam, sed secundum consuetudinem terræ Chanaan locutus est. *Væ mundo à scandalis*, prænunciat hic Christus malum, quod sequitur mundo, idest, mundanis hominibus propter scandala, scilicet, quæ faciunt, quia non curant cauere à scandalis, quæ faciunt, quasi nichil esset scandalizare homines, sed valde malum est, ideo væ erit eis, idest, pœna grauis erit illis, qui ista scandala faciunt. *Necesse est, vt veniant scandala.* Scilicet necessitate consequentiæ, non necessitate consequentis, cum nemo nos cogat ad scandala G suscitandum, vt immediate sequitur, cum imponatur pœna scandalizanti alium. *Verumtamen væ homini illi.* Idest, licet necesse sit, quòd veniant scandala, non est propterea inculpabilis, qui scandalum suscitauit, quia fortè aliquis putaret ex eo quòd necesse est scandala venire, & ea, quæ ex necessitate veniunt, non sunt nobis imputanda, cum non sint in potestate nostra. *Per quem scandalum venit.* Idest qui facit scandalum, quia ille facit scandalum actiuè: & per illum venit in alios scandalum passiuum. Vel dicitur, per quem scandalum venit, idest, non solum væ est facienti scandalum, sed etiam ei, per quem venit, idest, qui aliqualiter præbuit occasionem directè, vel indirectè, vt hoc fieret.

Quare Christus dixit nunc de scandalo, & an attineat ad præcedentia? Quæst. XXIX. H

QVæritur quare Christus dixit, nunc de scandalo, & an attinet ad præcedentia? Aliqui dicunt, quòd nō attinet ad præcedentia immediatè: nam alij euangelistæ, qui hoc posuerunt, non ponunt illud immediatè post præcedentia de suscipiente paruulum, quia Marc. 9. postquam dicitur de suscipiente paruulos, subditur, quòd Ioannes dixit Christo, domine vidimus quendam eijciētem dæmonia in nomine tuo, &c. & finita ista collocutione sequitur, quòd Christus dixit, & quisquis scandalizauerit vnum de pusillis. Item magis apparet ex Luca, quia Lucæ 9. ponitur hoc de recipiente paruulos, & tamen de scandalo ponitur Luc. 17. ergo non ponitur hic ordine conuenienti. Dicēdum vno modo, quòd potuit esse, quòd Christus I hoc sæpe dixit, & ita quilibet trium euangelistarum retulit semel dictū, & retulit eo loco, quo dictum est, nam satis est verisimile, quòd cū Christus tanto tempore prædicauerit, quòd aliqua sæpe repeteret. Aliter potest dici, & rationabilius: quod licet Christus sæpe hoc dixerit: Euangelistæ retulerunt solum, vt semel dictum, & tamen quędam retulerunt in loco suo iuxta ordinem temporis, & historiæ, alij vero non, & hoc ex alijs locis apparet, in quibus narratur eadem res semel tantum à Christo facta, & tamen non enarratur secundū idem tempus, sed alij præponunt alij postponunt, ita ergo hic dicendum est, & maximè quantum ad beatum Lucam dicendum, quòd manifestè mutauit ordinē temporis, quia vbi hoc posuit non faciebat vllo modo ad propositum præcedentium, neque sequentium. De Matthæo, & Marco est maius dubium, K quia parum differt inter ordinem vtriusque, sed magis videtur dicendum, quòd Matthæus tenuerit hic ordinem rei gestæ, quàm Marcus, quia inceperat dicere supra de humilitate pusillorum, & deinde de recipiente pusillos, vel paruulos, & nunc dicit de scandalizante paruulos, & ita Marcus cum loquitur de isto scandalo dicit, qui scandalizauerit vnū de pusillis istis, videtur ergo, quòd postquam Christus cœperat loqui de paruulis semper continuauerat sermonem, quia aliàs non diceret demonstrando ex pusillis istis, & tamen si interponatur, quod ponit Marcus, scilicet: Domine vidimus quendam eijcientem demonia, &c. non erit continuatus sermo de pusillis, ideo videtur quòd iste fuerit verus ordo rei gestæ, cum solus Matthæus continuet sermonem de pusillis nihil interponendo vsque ad finem eius.

Quare nunc Christus dicere voluit de scandalo? Quæst. XXX.

QVæritur, quare nunc Christus dicere voluit de scandalo? & an sit aliqua dependentia secundum rationem? Aliqui dicunt quòd causa fuit, quia cœperat Christus dicere de paruulis, ideo voluit dicere omnia, quæ ad paruulos pertinebant.

Sed dicendum quòd non stat, quia Christus non intendit specialiter aliquid dicere de paruulis: quia ista doctrina sua tam adultis quàm paruulis conuenit, immo magis adultis quàm paruulis, grauius enim peccat qui scandalizat adultos, vel contemnit eos, quàm qui paruulos, cum maius malum sequatur ex scandalo adultorum quàm paruulorum.

Alij dicunt quòd dependet à præcedentibus, quia supra dixerat de honorantibus paruulos quòd Christum recipiunt, hic dicitur de non honorantibus sed offendentibus, quia pœnam incurrunt, & isti sunt, qui paruulos scandalizant, idest præstant eis occasionem ruinæ, quod est offendere eos. Sic dicit Chrysost. qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, ac si dicat, sicut, qui hos honorant propter me mercedem habent, ita & qui hos dehonorant vltimam sustinebunt vindictam. Aliter etiam potest dici, quòd non est necesse poni dependentiam istorum dictorum, quia Christus volebat tradere doctrinam discipulis de omnibus pertinentibus ad mores, & interdum quædam pertinent ad alia dependentia quędam, & interdum non.

Quare dicitur: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis? Quæst. XXXI.

QVæritur, quare dicitur, qui scandalizauerit, &c. Dicendum quòd Christus voluit cohibere homines à malę agendo, & hoc ostendendo eis pœnam, quam per hoc incidunt, scilicet quòd expediret potius eis demergi in mare, & voluit quòd non solum pro magnis malis, sed etiam pro paruis pęna esset, & quia maius malum est, quod directè quis intendit quàm quòd nō intendit, sed sequitur ex factis suis & fortè per accidens, ostendit quę pęna datur pro tali malo, vt a fortiori videatur quæ pęna datur pro maiori, tale autem malum est scādalum, quia scandalum non est malum, quod quis alicui intendat facere, sed quando ex opere alicuius accipit occasionem ad malum, siue factum illud fuerit malum, siue indifferens: siue fortè bonum, nam interdum nobis bona agentibus scandalum sequitur. Pro quo etiam quadam pœna digni sumus, si nobis incautè aut imprudenter bonum facientibus aliquis scandalizetur, & de hoc Christus loquitur.

Quare dicitur vnum de pusillis istis? Quæst. XXXII.

QVæritur quare dicitur, vnum de pusillis istis? Aliqui dicunt quòd Christus solum locutus est de paruulis, de quibus sermonem continuat. Sed falsum est, quia quemcunque scandalizare peccatum est. Dicendum vno modo, quòd Christus ex industria dixit, vnū de pusillis, quia loquitur de scandalo passiuo, & illud nunquam est nisi pusillorum, & non vocat pusillos ætate, sed animo, scilicet, qui in bono animum firmatum non habent, magni autem in fide, & moribus perfecti nunquam scandalizantur. Sic dicit Hieronym. Nota autem, quòd qui scandalizatus est paruulus est, maiores enim scandala non recipiunt: Sed an scandalum passiuum solum sit pusillorum, dicetur infra magis quæst. 47. Aliter potest dici quòd Christus accepit hic paruulos ætate, neque locutus est de solis paruulis, sed quia paruulus ille, quem in medio discipulorum posuerat ad ostendendum sensibiliter humilitatem, adhuc pusillus erat, & volebat Christus continuare sermonem demonstrando paruulum dixit, qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, & tamen per paruulos non magis accepit paruulos quàm adul-

adultos. Aliter poteſt dici, quòd hoc dixit de paruulis ætate, vt argueret à fortiori. Nam minus poteſt ſcandalum fieri paruulis quàm adultis, cum paruuli non cognoſcant, de quo ſcandalizentur, neque etiam adhæreant alicui bono moraliter, à quo per ſcandalum recedant, ideo ſi paruulis facere ſcandalum malum eſt, à fortiori malum erit facere illud adultis. Quilibet iſtorum modorum ſatis poteſt teneri.

Quare Chriſtus dixit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt? Quæſt. XXXIII.

Quæritur, quare dixit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt? Aliqui dicunt, quia paruulus ille, quē Chriſtus oſtendit credebat in eum. Sic innuit Nicolaus ſuper illo verbo, qui ſuſceperit vnum paruulum talem, exponit, id eſt, humilem, & fidelem. Dicendum tamen quòd non erat veriſimile quòd iſte paruulus crederet in Chriſtum; nam erat puer ætate, & talis vt dicit Gieronymus, quia per naturam inerat ei humilitas, ſcilicet quia alia non cognoſcebat, quæ appeteret, ideo talis non poterat credere in Chriſtum, ſcilicet ipſum eſſe filiū Dei, vel eſſe Meſſiam, quia iſtud credere non pertinebat niſi ad adultos.

Item dato quòd ille puer crederet in Chriſtum, non diceret propter hoc de his, qui in me credunt: cum non loqueretur de iſto ſolo, ſed aliquid ſpeciale erat propter ꝙ iſtud verbum dixit. Alij dicunt, quòd dixit de his, qui in me credunt: quia Chriſtus ſolum voluit loqui de ſcandalo facto fidelibus, & non de ſcandalo infidelium. Sed dicendum, quòd non ſtat, quia manifeſtum eſt, quòd ſicut fidelibus fit ſcandalum, ita etiam infidelibus poteſt fieri ſcandalum, & non eſt dubium quin ſcandalum datū infidelibus malum ſit. Primum patet, quia ſcandalum eſt dictum vel factum noſtrum, ex quo præbetur proximo occaſio ruinæ, ſed hoc circa infideles accidit, nam ſicut alio fideli per facta aut dicta mea occaſionem præbeo vt recedat à bono quod inceperat; vel non veniat ad bonum, quod intendebat, ita & ad infidelem fiet, vt ſi aliquis infidelis erat incitatus, vt ad fidem veniret, & ex dictis aut factis noſtris occaſionem ſumit, vt non veniat, vel accipit exemplum faciendi malum aliquod, quod alias non faceret. Secundum patet, ſcilicet quòd ſcandalizare infideles malum ſit; ſunt enim infideles proximi noſtri; cum omnis homo quandiu viuit proximus noſter ſit, ideo illum tenemur diligere, ergo malum eſt illum ſcandalizare. Itē manifeſtum eſt, quòd nocere infidelibus ſine cauſa peccatum eſt, vt furando vel rapiendo bona eorum, aut eos occidendo, & tamen ſcandalizare eſt quoddam malum illis facere, ideo peccatum eſt. Item patet, quia Apoſtolus ad Rom. 2. redarguit Iudæos, quia ſcandalizabant Gentiles dicens, quid gloriaris in lege, & per præuaricationem legis Deum inhonoras? nomen enim Dei propter vos blaſphematur inter gentes, id eſt vos præſtatis occaſionem, vt blaſphement nomen Dei: & hoc erat ſcandalizare gentiles ſiue infideles: hoc autem fiebat, in quantum videbant gentiles, quòd Iudæi legem præuaricabantur, velut ſi aliquis infidelis videns legem bonam Chriſtianorum, & eos præuaricantes illam, & impunitos manere, diceret; vel iſti non habent Deum, vel Deus eorum malus eſt, qui talia non deteſtatur; aut eſt multum fauorabilis huic genti, hæ enim blaſphemiæ ſunt, quas de Deo facerent infideles, & hoc quia nos ſcandalizamus eos per noſtra manifeſta delicta. Non voluit ergo Chriſtus aſſerere ſcandalum præſtitum infidelibus non eſſe peccatum. Sed dicendum vno modo quòd Chriſtus dixit de ſcandalo fidelium ſpecialiter, quia illud maius eſt, quàm ſcandalum infidelium, & ſpecialiter eſt hic de puſillis, de quibus dicitur in litera, ſcilicet qui ſunt infirmi in fide; qui ſi forte viderēt aliqua fieri apud eos, qui veteres ſunt in fide, & periti, turbantur in animo ſuo, & recedunt à fide, iſtud eſt grauiſſimū ſcandalum, deterius enim valde eſt, quòd vnus de iam credentibus pereat à fide recedendo, vel moriens in fide pereat peccando, quàm quòd mille de infidelibus non conuertantur, quia de illis neſcimus an aliquando conuertendi eſſent, de iſto autem ſcimus quòd iam erat in via ſalutis,

A ideo Chriſtus in oratione quam facit ad patrem Ioan. 17. non dicit quòd multos acquiſiuit, ſed quòd ſeruauit eos, quos dedit ſibi pater, quaſi magis ſit neceſſarium acquiſitos ſeruare, quam non acquiſitos conari acquirere. & conſequenter deterius eſt acquiſitos perdere, quā non acquiſitos non acquirere, & ob hoc etiam Chriſtus valde arguit Phariſæos, quia conuerſos nouiter ad fidem ſuis prauis doctrinis peruertebant, infra 23. Væ vobis ſcribæ & Phariſæi Hippocritæ, qui circuitis mare, & aridam, vt faciatis proſelytum vnum, & cum factus fuerit, facitis eum filiū gehennæ duplo quàm vos. Facere proſelytum eſt conuertere aliquem ad fidem, quia proſelyti apud Iudæos vocabantur conuerſi, & in hoc laborabant valde phariſæi, & tamen poſtquam conuertiſſent eum, ſuis prauis doctrinis circa mores ſubuertebant eum, & ita ſcandalizabant puſillos in fide dantes eis occaſionem vt fierent filij gehen-

B næ. Secundo poteſt dici quòd hoc dixit Chriſtus, quia ſpecialiter loqui volebat contra Apoſtolos redarguendo eos circa contentionem ſuam, nam cum ipſe poſuiſſet eos doctores fidei, & illi, qui nouiter conuertebantur, viderent eos contendere de maioritate, quod erat contra rectitudinem morum, turbarentur & dubitarent, an doctrina Apoſtolorum bona eſſet, & taliter ſcandalizare puſillos, id eſt, nouiter conuerſos graue peccatum erat, ideo Chriſtus diſſuadebat diſcipulis contendere de maioritate, ne per hoc ſcandalizarent nouiter conuerſos, qui erant puſilli. Sic dicit Hier. ſcilicet quamquam generalis poſſit eſſe iſta ſententia aduerſus omnes, qui aliquem ſcandalizant; tamen iuxta conſequentiam ſermonis etiam contra Apoſtolos dictum intelligi poteſt, qui interrogando quis ma-

C ior eſſet in regno cęlorum, videbantur inter ſe de dignitate contendere, & ſi in hoc vitio permanſiſſent, poterant eos, quos ad fidem vocabant, per ſuum ſcandalum perdere, dum Apoſtolos viderent interſe de honore pugnare. Et iſta ſententia eſt etiam multum conueniens.

Quare dicitur, expedit ei, vt mola aſinaria ſuſpendatur, &c. Quæſt. XXXIV.

Quæritur, quare dicitur, expedit ei, vt mola aſinaria ſuſpendatur, &cet. Aliqui putant, quòd dicitur, expedit ei, id eſt, poſtquam quis ſcandalizauerit vnum puſillum expedit ei demergi in mare, quia hoc videtur dicere ordo literæ. Sed dicendum quòd non ſtat, quia poſtquam quis ſcandalizauerit proximum, non prodeſt

D ei demergi in mare, cum per hoc non euitet pęnam æternam. Sed intelligitur antequam ſcandalizet proximum, ſcilicet quia tunc melius eſſet, vel non tam malum demergi in mare quàm ſcandalizare vnum paruulum. Similis modus loquendi Chriſti eſt infra 26. Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille, id eſt, melius fuiſſet ei, quòd natus non fuiſſet, quia ſi natus non fuiſſet non potuiſſet tradere filium hominis, & ita qui ſcandalizaturus erat proximum, bonum erat ei, quòd demergeretur in mare, vt nō ſcandalizaret illum. Sic dicit Hier. Dicitur expedit ei, quia multo melius eſt pro culpa breuem recipere pęnam quàm æternis ſeruare cruciatibus. Etiam Chryſoſt. dicit, expedit eis hoc ſuſtinere, quia alia eos grauior pœna expectat, & magis aperte patet ex verbo Chriſti. Luc. 17. Væ

E homini illi, per quem ſcandala veniunt, vtilius eſt illi ſi lapis molaris imponatur circa collum eius, & proijciatur in mare, quam vt ſcandalizet vnum de puſillis iſtis. Quod autem dicitur de mola aſinaria, dicendum quòd illa erat lapis magnus ad molendum triticum, quia in terra Chanaan, in qua Chriſtus erat, rara ſunt flumina, & ideo rari ſunt molendini in aqua, ſed ſunt molendini domeſtici, vbi artificio rotatum trahitur mola ad terendum grana, & quia mola illa ſolet trahi ab aſinis, vocatur mola aſinaria hic, & ita et vocatur Marc. 9. ſed Lucas apertius dixit vocans lapidē molarem Luc. decimoſeptimo, id eſt, rotam molendini lapideam ſiue trahatur ab aſino, ſiue ab alio iumento, ſed ſpecialiter vocauerunt Matthæus, & Marcus molam aſinariam ad ſignificandum magnitudinem lapidis; non enim ſufficeret dicere molam, quia aliquæ molæ paruæ ſunt in molendinis, quæ manu hominum

trahuntur: quæ vero trahuntur ab asinis molæ magnæ sunt,& hanc magnitudinem exprimere voluerunt.

Quia vero dicitur, quod suspendatur mola in collo, & demergatur in mare, voluit Christus tangere magnitudinem pœnæ, in terra enim Chanaan, siue Palestinæ, in qua Christus erat, consuetudo erat pro maximis criminibus reos sic demergi, ideo per hoc significauit, quod pœna, quæ datur a Deo scandalizantibus proximos, maior est, quam maxima pœnarum, quæ datur hic pro criminibus, & ita eos terret. Et hoc verum est, quia nulla pœna quantumcunque magna huius seculi est æqualis pœnæ alterius seculi; quia istæ sunt momentaneæ, futuræ vero in inferno sunt æternæ, in purgatorio autem sunt diuturnæ. Sic dicit Hieron. quod dicitur, expedit ei, vt suspendatur, &c. secundum ritum prouinciæ Palestinæ loquitur, vbi apud veteres Iudæos malorum terminum ista pœna fuit, vt in profundum ligato saxo demergerentur. Et ideo dicit Beda. Sed dicetur, quare specialiter Christus istam pœnam nominauit?

Dicendum, quod si Christus loqueretur secundum dependentiam sententiæ suæ superioris, aliam pœnam potuisset, & debuisset ponere, nam dixerat supra, quod qui recipit paruulum, eum recipit, sed scandalizare est contrarium ad recipere, quia recipere est honorare, scandalizare autem est offendere, sed de recipientibus paruulos dixit, quod eum recipiebant, ideo de non recipientibus, sed scandalizantibus dicere debebat, quod eum non recipiebant, scilicet, qui scandalizauerit vnum de pusillis istis me non suscipit: vel me repellit; & ista erat grauissima pœna: quia sicut nullum maius bonum est, quam habere Christum nobiscum habitantem in cordibus nostris; ita nullum maius malum est, quam eum non habere, vel eum repellere; quia tamen Apostoli adhuc rudes erant, & nesciebant qualis pœna esset non habere secum Christum spiritualiter habitantem: posuit pœnam illam temporalem, quæ maximè eos mouere poterat, & illa erat de saxo ligato ad collum, quæ dabatur maximis facinorosis in terra Chanaam. Sic dicit Chrysost. consequens autem erat prioribus dicere me non suscipit, quod erat omni pœna amarius; sed quia grossi erant, & prædicta pœna eos non mouebat: comparatione exempli cogniti manifestauit præparatam pœnam; propter hoc enim dicit, expedit ei hoc sustinere, quoniam eos alia grauior pęna expectat.

Quare dicitur: Væ mundo à scandalis.
Quæst. XXXV.

QVæritur, quare dicitur: Væ mundo à scandalis. Aliqui dicunt; quod accipitur hic mundus adiectiuè, & dicitur homo mundus a scandalis, idest purgatus, vel immunis ab eis, s. quia scandala nulla suscitat, & nulla patitur. Et dicunt hoc, quia necesse est, vt veniant scandala, sicut in litera sequitur, ergo qui omnino nulla sustinet scandala, Væ illi est.

Sed dicendum, quod non stat, quia isti errant in nomine; nam mundus substantiuè accipitur sicut ostendit ipsum Matthæi originale scriptum in Hebræo, in quo multum differt nomen mundi, idest vniuersitatis, & nomen munditiæ. Etiam, quia omnes sacri Doctores accipiunt substantiuè. Item dato, quod accipere vellemus adiectiue, non stat; esset enim sensus inconueniens, quia mundatio à scandalis non est væ malum, sed potius bonum, scandalum quippe siue sit actiuum, siue passiuum malum est; quia scandalum actiuum mortale est, aut saltem veniale, passiuum vero est etiam malum, vnde non scandalizantur nisi pusilli, & imperfecti, vt ait Hieronymus, & Beda; perfecti vero sine scandalo manent, ergo bonum est non scandalizare neque scandalizari; quod perfectorum est, mundatis ergo à scandalis non est væ, sed potius bonum.

Ratio autem istorum, scilicet, quia cum necesse sit venire scandala, malum est eis, qui non participant in illis, non concludit, imo potius destruitur ex litera, quia dicitur, necesse est, vt veniant scandala, & tamen sequitur. Væ illi, per quem scandalum venit. Et si dicatur, quod hoc est verum de scandalo actiuo, non tamen de passiuo. Dicendum, quod non stat, quia si pati scandala,

F idest, scandalizari esset bonū aliquod necessarium væ esset ei, qui non scandalizaretur sicut væ est omnibus hominibus, qui non cessant frui sæculo propter Deum: & tamen scandalum passiuum est aliqua imperfectio cum soli pusilli scandalizentur, vt ait Hieronymus, & Beda: ergo non est væ eis, qui puri sunt à scandalo tam actiuo quā passiuo. Dicendum ergo quòd mundus accipitur substantiuè: & Christus prænunciauit væ mundo propter scandala: & tamen dicendum, quòd non accipitur mundus pro elementis, vel ipsa rerum vniuersitate, quia vniuersitas ipsa, & omnia inanimata irrationabilia, & generaliter omnia præter hominem mouentur quodam ordine certissimo: in quo non est error neque malum, scandalum tamē dicit malum: ideo scandalum non est in vniuersitate rerum, sed in solis hominibus, qui scandalizant, & scandalizantur, & accipitur mundus pro mundanis hominibus,

G idest, quorum tota conuersatio, & desiderium in mundo est: & ideo Christus notanter de mundo dixit: & non dixit de hominibus, quia nomine hominum omnes homines comprehenderentur tam boni quàm mali, sed in bonis, & perfectis non est scandalum: in malis autem est scādalum tam actiuū quàm passiuum: in bonis verò qui imperfecti sunt, & ex hac parte sunt mundani, scandalum passiuum est. Sic dicit Origenes: væ mundo à scandalis, hoc non de elementis mundi intelligimus, sed hic homines, qui sunt in mundo dicuntur mundus, nō sunt autem discipuli Christi de hoc mundo, ideo non potest eis vę esse à scandalis; nam & si multa sint scandala, non tangunt tamen eum, qui non est de hoc mundo. Si autem adhuc est de mundo, quia diligit mundum, & ea quę sunt in eo,

H tanta scandala comprehendent eum, quantis fuerit obligatus in mundo. Cum autem dicitur, væ mundo à scandalis, prædixit Christus pęnam malis hominibus propter scandala. Nam scandalum malum est, si quis scandalizauerit aliquē de pusillis, expedit ei, vt demergatur in profundum maris, vt dicitur supra in litera; & tamen necesse est, vt veniant scandala, vt dicitur in litera, ideo necesse est vt malum mundo veniat propter scandala. Et sic est ista litera dependens necessario à præcedenti. Sic dicit Glosa: Dixerat dominus, quòd expedit ei, qui scandalizat, vt suspēdatur mola asinaria in collo eius, cuius rationem assignans dicit, væ mundo à scandalis. Si dicetur de quo scandalo Christus intelligit, Dicendum quòd tam de actiuo quàm de passiuo. De actiuo enim, quia væ est scandalizatoribus, cum vt in pluribus peccent mortaliter. De

I passiuo etiam væ est mūdo, idest imperfectis hominibus, qui pusilli dicuntur, quia scandalizantur a malis, & per hoc ipsi cadunt à bona intentione sua. Sed dicendum, quòd potius intelligitur de scandalo actiuo, quod patet ex præcedentibus & sequentibus. Nam supra dicitur, qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, etiam & infra dicitur, necesse est vt veniant scandala, veruntamē vę homini illi, per quem scandalum venit, idest, qui causat illud, vel occasionem præstat. Christus autem prædixit ista non solum, quia futura erant, sed comminando pęnas, vt exterrerat, & à malo arceat, scilicet vt cum dicit væ mundo, idest, mundanis hominibus a scandalis, idest, propter scandala, quæ faciunt, scilicet, quia erit eis pœna dura, timeat quilibet & caueat scandalizare proximum. Etiam potest hoc poni tanquam dubij responsiuum: quia cum

K Christus dixisset supra, qui scandalizauerit vnum de pusillis, quod melius est, quòd demergatur in profundum, diceret aliquis ergo toti mundo malum erit, quia omnes homines scandalizant alios. Vel quia hoc videretur inconueniens, quòd omnes homines propter hoc paterentur, putaret aliquis quòd omnibus remitteretur tanquam scandalizare non esset peccatum, ideo Christus tanquam tacitè respondens ait; væ mundo à scandalis, idest, hominibus omnibus mundanis, ita quòd si omnes homines in hoc peccauerint omnes punientur.

Hoc enim interest inter legem Dei, & legem humanam, quia lex humana non punit si tota ciuitas, vel regnum peccauerit, sed regulariter parcitur multitudini, eo quod lex est propter politiam, & non e contrario, circa legem Dei est è contrario, quia si totus mundus peccauerit contra illam, totus mundus punietur, & nulli remitte-

tur: etiam si omnes homines oporteret condẽnari nullo saluato: tantus enim fuit amor rectitudinis & constantia legis Dei, quod vt Deus non ageret contra illam saluãdo homines, qui contra illam fecerant: voluit ipse pro ipsis mori, vt sic legi satisfaceret.

Quomodo est verum, quod necesse est vt veniant scandala, & an sit ista necessitas propria & absoluta, vel conditionata ex Dei prædestinatione.
Quæst. XXXVI.

QVæritur, quomodo est verum, quod necesse est, vt veniant scandala: nam quod necessarium est nõ est peccatum: cum omne peccatum sit a libertate, & tamen scandalizare peccatum est, & graue quidem: ideo nõ erit necesse venire scandala. Aliqui dicunt quod non intelligitur de scandalis propriè dictis, sed de quolibet malo: sic accipitur supra 13. ca. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, idest oĩa mala. Sed dicendum quod hoc non adiuuat: nam eadem ratio est de quibuslibet malis, & de scandalis: quia si aliqd malum est, quod necesse sit venire, iam illud cessat esse culpabile inquãtum est necessarium, vel si est necessariũ manet idem dubium, quod de scandalis.

Alij dicunt, quod necesse est, vt veniant scandala, idest vtile est, quia interdum ponitur necessarium pro vtili, & hoc, quia scandala aliquo modo prosunt Ecclesiæ faciendo veritatem magis enitere: sic dicitur prima Corint. 11. Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant: & tunc nulla difficultas est, quia non ponitur necessitas. Sic dicit Gloss. s. necesse est, vt veniant scandala, quia sunt necessaria. i. vtilia, vt qui per hoc probati sunt, manifesti fiant. Sic etiam dicit Chrys. scandala autem erigunt homines & acutiores eos faciunt: & eum qui cadit velociter erigunt, inquantum. s. ingerũt sollicitudinem. Sed hoc non stat, quia oportet poni propriè necessitatem: nã Luc. 17. dicitur impossibile est, vt non veniant scandala: & ibi non potest cauillari litera: quia non recipit aliam expositionem. Dicendum ergo quod verè accipitur; & tamen non propter hoc euitatur peccatum, quia ista necessitas non tollit libertatem arbitrij: est enim duplex necessitas, quædam absoluta, quæ aliter vocatur necessitas consequẽtis, & alia conditionata, quæ vocatur necessitas consequẽtiæ.

Primò modo necessarium est Deum esse, & hominem esse rationabilem.

Secundo modo est necessarium quod si homo currit, quod moueatur: & tamen absolute neque est necessariũ quod currat, neque moueatur, sed vtrunque est contingens. Dicit autem B. Thom. de Aquino. 4. Sent. distin. 38. quod est ista necessitas conditionata scandali ex tribus. s. ex Dei prædestinatione, sicut dicimus, necesse est hoc esse, si illud Deus præuidit.

Secundo ex inclinatione fomitis, sicut etiam dicimus, quod necesse est peccare venialiter, quamuis sit possibile quod singula peccata venialia vitemus.

Tertio ex vtilitate consequente, quam Deus de scandalis elicit. Et sic omnia dicuntur necessaria, applicatio autẽ quantum ad primum erat hoc modo, scilicet Christus prouidit scandala sicut hic dicitur: ideo necesse est illa venire: & ita licet absolutè non esset necesse venire scandala, quia tamen præuisa sunt necesse est quod veniant. Sed tunc manet eadem difficultas, quę primo: quia tunc quęretur aut præuidit scandala futura esse, aut non necesse est, quod dicas quod præuisa sunt; cum Christus dixerit hic, necesse est, vt veniant scandala. Et hoc voluit præfatus B. Thomas: & tũc quia præuisa sunt, necesse est, quod veniant: & hoc supposito, quod iam præuisa sunt quæritur aut possunt euitari, quod non veniant, aut nonnisi possunt euitari, & non venient: ergo aliquid est iam realiter præuisum & non eueniet, & ita falleretur præuidentia Dei. Si dicas quod non possunt euitari, sequitur quod homines non possint cauere quin peccent, sed necesse est quod peccent. Et idem argumentum fit de prædestinatis & præscitis, an possint prædestinati damnari, vel præsciti saluari, & solet dici, quod in sensu diuiso est verum, quod

A prædestinatus potest damnari, & præscitus saluari. i. ille, qui est præscitus, & ille, qui est prædestinatus, & tamẽ in sensu composito negant eas. i. præscitus vt præscitus est; & prædestinatus vt est prædestinatus. Sed ista cauillatio parum prodest; quæretur enim de sorte an possit saluari. & dicetur aut iste sortes est realiter prædestinatus nunc; quãdo viuit, aut est pręscitus, & licet nos nesciamus quid illorum sit, tamen concedetur communiter quod alterũ illorum sit, quia nemo dicet, quod iste nec est præscitus, neque prædestinatus, maximè cum dicat Apostolus. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati cum eo, & nunc si ponatur, quod sortes realiter præscitus sit, nũquam poterit saluari quidquid faciat, quia alias cum detur, quod iste sit iam realiter præscitus, si aliquando saluaretur, daretur quod præscientia fallebatur, & si ponatur prædestinatus realiter, non poterit dam-
B nari quidquid faciat, ne ponatur error in prædestinatione. Dicendum ergo, quod totus error circa hoc est; si ponamus, quod aliquis homo viuens iam sit prædestinatus pro aliquo nunc assignato, ita quod respectu illius nunc prædestinatio sua transierit in præteritum, quia hoc dato, impossibile est euitare inconuenientiã, quia prædestinatio cum iam sit certa de isto homine, necesse est quod iste homo saluetur, sicut prædestinatum est de eo, & non possit vllatenus perire, quod est tollere libertatem, aut non erit prædestinatio certa, quia continget aliquid prædestinatũ aliter euenire, quam prædestinatum sit. Sed dicendum est quod accipiendo de rigore sermonis non est concedendum de aliquo homine, quod prædestinatus sit aut pręscitus, quia prædestinatus & præscitus sunt participia præteriti, quæ significant rem suam, idest prædestinationem &
C pœnitentiam præteriuisse pro illo instanti, quo de aliquo asseritur quod prædestinatus sit aut pręscitus, & tamen falsum est, quia prædestinatio & præscientia nichil dicũt in nobis, sed solum in diuina cognitione, & tamen in diuina cognitione nichil est præteritum pro isto nunc nostro quia cognitio Dei habet esse æternitate sicut essentia sua, & æternitati nichil elabitur quod pręteritum sit, ideo illa cognitio, qua Deus aliquem dicitur prædestinare, vel præscire non est præterita pro isto nunc, ideo de rigore sermonis non est verum, quod iste sit prædestinatus, aut præscitus, & sicut nunc non est verum, neque etiam erit verum aliquo tempore vitæ huius hominis, cum æternitati nichil prætereat, ideo ante mortem huius nunquam erit verum dicere, quod iste est prædestinatus vel pręscitus, & tamen tota causa quare nos putamus aut dubita-
D mus quod prædestinatio & præscientia imponant necessitatem operationibus nostris, vel ipsæ in se non sint certæ cognitiones, est quia præsupponimus qd iste ab æterno, idest antequam nasceretur sit prædestinatus aut præscitus, ideo cum constet quod non præcedat prædestinatio aut præscientia mortem nostram, apparebit manifestè, quod nullam necessitatem operationibus nostris poterit imponere, & tunc manent omnia sine inconuenienti, nam prædestinationem & præscientiam non negamus, quia verè Deus aliquos prædestinat & aliquos præscit, & illa infallibilis est, ita quod impossibile est prædestinationem aut præscientiam mutari. Etiam libertas arbitrij nõ tollitur inquantum prædestinatio & præscientia nõ pręcedunt ad operationes nostras neq; ad mortem, ideo omnia manent libera. Sed dicet aliquis, si prædestinatio & præscientia aliquid sunt, & non sunt ante operationes no-
E stras, neque ante mortem nostram, ergo est post mortem prædestinatio, & præscientia, quod falsum est, quia est cõtra rationem nominis quod significat præcessionem. Dicendum quod sicut prædestinatio, & præscientia non sunt ante operationes nostras & mortem, ita neque sunt postea, quia vtrunque repugnat ex natura æternitatis, nã sicut si prædestinatio esset ante actus nostros esset præterire aliquid in æternitate & esse desineret, quod falsum est, ita si prædestinatio esset post mortem nostram & non ante, esset nunc verum quod præscientia vel prædestinatio esset futura, & hoc etiam est contra naturam æternitatis, quia illi non aduenit aliquid quod prius non fuerit, ergo prædestinatio verè aliquid est, sed neque est ante actus nostros, & mortem, neque post actus nostros, neq;

nunc

tunc dum agimus, ita quod prædestinatus est, & tamē nō est præterita, neque est futura, neque est in isto istanti in quo sumus, quia sicut esse præteritam est præteriisse, & iam non esse, & esse futuram est nondum esse, quorum vtrunque Deo repugnat, ita esse in isto nunc nostro est nō fuisse ante hoc, neque post hoc futurum esse, & hoc etiā repugnat æternitati, prædestinatio ergo, quia est cognitio entis æterni, est verè, non est tamen præterita, neque futura, neque præsens in nostro nunc quia tunc aliquando esset præterita, & aliquando fuisset futura, sed est in nunc æternitatis, quod coexistit omni nunc nostro, cum sit verum, quod semper est non coexistit tamen per modū coextensi sicut extenduntur duo quanta æqualia, quia taliū coextensorum est dare partes quarum quædam non semper sunt, sed coexistit æquiuocè, quia nostrum nunc non est manens, sed fluxu suo causat infinita nunc realiter distincta, & separata, & causat etiam totum tempus, quod est extensum, & ita nostrum nunc semper durat non permanere, sed per fluere, nunc autem Dei semper durat, nō per fluere, sed per semper manere idem. Et sicut in aliquo nostro nunc signato, non est dare partes, neque præteritum, neque futurum, sed quidquid est totum simul est, ita duratio Dei est tota vnum nunc durans, cuius non est pars, & pars, neque aliquid illi effluxit, neque aduenient, sed totum simul est, & illud vnitum nunc Dei coexistit omnibus nunc nostris, non per modum effluxus, & multiplicationis, aut successionis, sed per modū entis præsentarij, quod alterius generis est quam nunc nostrū, prædestinatio autem & præscientia cum sint cognitio quædam Dei, quæ ab essentia sua non distinguuntur realiter, sunt in illo nunc æternitatis præsentario, ideo non est prædestinatio ante opera nostra & mortem, quia sic esset præterita, neque est post operationes, & mortem, quia esset nobis verè futura, sed prædestinatio, & præscientia semper sunt, necessitatem tamen nullam imponunt, immo neq; imponere possunt, quia non præcedunt, tota ergo dubitatio prouenit in his, quia homines communiter ignorant modum cognoscendi Dei, sed ponunt in illo cognitiones effluentes sicut in nobis, quod falsum est, & imperfectio maxima.

De prædestinatione, & præscientia, & de æternitate, super qua fundatur cognitio harum difficultatum dicentur Deo dante aliqua, ad Rom. 8. & 9. Ita ergo ad propositum si diceremus, necesse esse, vt scandala veniant, quia prædestinata sunt tanquam iam prædestinata essent, non possemus euitare laqueum, vt supra arguebatur, ideo si ponatur scandala prædestinata intelligemus, vt declaratum est supra, quod aliquid sit prædestinatum, vel præscitum.

De secundo .s. ex inclinatione fomitis non est sic intelligendum, quia tunc esset sensus, quod licet scādala in seipsis non sint necessaria, vt veniant, tamen quia nos habemus talem fomitem necesse est vt scandala faciamus, & tunc sequeretur, quod cum scandalizare sit vt in plurimū peccatum mortale, necesse esset nos peccare mortaliter, quod erroneum est. Sed est intelligendum, quod si aliqua scandala, aut mala facimus, vt communiter proueniūt ex fomite velut ex incentiuo, non tamen quod necesse sit nobis talem fomitem habentibus in hæc mala incidere, vel in aliqua eorum, sed quod si contingit nos in aliqua incidere, ex fomite prouenit. Quod tamen scandala euenire dicatur necessarium non prouenit ex fomite, licet scandala proueniant ex fomite, sed vnde dicatur necessarium ea euenire dicetur infra.

De tertio dicendum, quod non debet intelligi, quod necessitatia sint scandala propter vtilitatem, quia tunc esset sensus, quod Deus vellet & daret operam directè, vt aliqua scandala eueniant, inquantum ex illis sequetur aliqua vtilitas, Sed falsum est, quod si eo modo Deus vellet, nemo posset illa euitare, sicut Deus vult solem oriri, & nemo potest impedire, & ita nullum scandalum esset peccatum, & tamen est graue peccatum, vt patet in littera. Sed debet intelligi, quod scandala, vel mala eueniunt inquantum sunt vtilia .s. quod Deus permittit illa inquantum aliqua vtilitas sequitur ex eis, nam cum Deus sit rector vniuersi, & circa omnia sufficienter prouideat, non

F permitteret aliqua mala euenire, nisi illa aliquo modo facerent ad bonum, & ita malum reducitur ad naturam boni. Hoc autem fit circa scandala, nam scandala in seipsis mala sunt, sed quia ex eis sequitur aliqua vtilitas, permittit illa Deus, si autem aliquod scandalum esset, quod nullo modo esset vtile, non permitteret illud Deus, quia tunc illud esset purè malum non perueniens aliquatenus ad naturam boni, & sic maneret extra ordinem, & repugnaret prouidentiæ Dei. Et ita est quantum ad omnia mala, quæ accidunt, quia Deus illa permittit inquantum aliquo modo sunt vtilia, vel reducuntur ad bonum, sed hoc non est imponere illis aliquam necessitatem, quia permittens non est causa, neque confert rei aliquid vigoris plusquam in natura sua illa habeat, vnde si res secūdum naturam suam erat contingens, manet contingens, sed
G scandala prout a nobis sunt, contingentia sunt, ideo prout a Deo permittuntur, non accipiunt aliquam necessitatem, & ita ista tria dicta non sunt tres causæ, vt necessariò veniant scandala, sed tria secundum quæ scandala veniant, vel euenire permittuntur. Dicit autem Chrys. qđ necesse est, vt veniant scandala, & tamen non imponitur aliqua necessitas, cum ait, necesse est, non destruit libertatem arbitrij, nec necessitatē aliquarum rerum supponit, sed quod omnino futurum est prædicit, scandala quippe sunt prohibitiones rectæ viæ, non autem prænuntiatio Christi, neque enim quia prædixit propter hoc futurum, sed quia futurum erat propter hoc prædixit. Sed dicetur, forte homines emendabuntur, & nulla scandala euenient.

Dicendum, quod poterant quidem emendari, & tamē
H non erant hoc facturi, quia spontè hoc facere nollent, qđ liberè facere potuissent. Sic dicit Chrysost. Sed dicet aliquis, si omnes corriguntur, & nullus est, qui scandala afferat, nonne mendacij arguetur hic sermo? Respondet nequaquam, quia enim præuidit inemendatos futuros homines esse, propter hoc dixit, necesse est, vt veniant scandala .i. omnino venient, si autem corrigendi essent non dixisset, & ita Christus noluit ponere necessitatem eueniendi ex parte causæ quasi nichil aliud, vel contrarium agere posset, sed voluit ponere certitudinem .s. quod verè ita euenturum esset, quod scandala fierent. Vnde autem est ista certitudo, vel necessitas eueniendi?

Dicendum, quod potest esse necessitas consequentiæ .s. necesse est scandala venire, quia quilibet vult viuere secūdum libitum suum. Et iste est verus sensus literę; est enim
I inclinatio hominis naturaliter ad malum secundum statum naturæ lapsæ. Gen. 8. Omnis ætas ab adolescētia sua prona est ad malum, & licet raro possit emendari coercendo desideria affectus nostri, tamen tolli omnino ista desideria est impossibile ex cōditione naturę, si igitur homines volunt viuere secundum ista desideria, necesse est, quod veniant scandala, quia secundum talia desideria cōcupiscit quis quod malum est, ideo necesse est venire scādala. Quod tamen homines viuant secundum passiones affectus voluntarium est, dato tamen quod velint sic viuere necessarium est scandala venire, & tamen sic volunt viuere, ergo necesse est quod veniant scandala. Sic enim accipit Theophilactus dicens, quærunt aliqui, si necesse est, vt veniant scandala, cur dominus arguit scandalorū
K auctores, quidquid enim parit necessitas, veniale est. Respondit, sed attendendum quod necessitas ista ex libero arbitrio sortitur originem, videns enim dominus qualiter homines innituntur malo, neque proponunt aliquid boni, dixit, quod quantum est ex consequentia eorum, quæ videntur, necesse est contingere scandala, sicut medicus videns quemquam mala dieta vtentem, dicit necesse est hunc ęgrotare.

Quæ scandala sunt ista, quæ Christus prædixerat futuras. Quæst. XXXVII.

Sed quæritur, quę scandala sunt ista, quę Christus prędixerat futura. Dicunt quidam, quod intelligitur de scandalo mortis suę, quia necesse erat eum mori, & tamē mors sua erat scandalum, sic dicitur, Luc. 2. Hic positus in ruinam, & tamen scandalum est occasio ruinæ, & sic di-

citur

citur 1.Corinth.1. Nos prædicamus Christum crucifixũ, Iudæis quidem scandalum,gentibus autem improperiũ, & ita erit sensus,necesse est, vt veniant scandala.i.necesse est vt ego moriar,quæ mors scandalum erit.Sed nunc dicetur quomodo consonat præcedenti literæ.s. Væ mũdo a scandalis, & tamen mors Christi non fuit malum mundo,imo nunquam maius bonum fuit vnquam in mũdo, quam mors Christi.

Dicendum, quod mors Christi per se non fuit scandalum.i.malum alicui,sed quia propter mortẽ Christi quidam scandalizati sunt, ita quod eum recipere noluerunt in Deum,& Messiam, fuit eis malum, quia nõ potest esse maius malum quam non recipere Christum , est enim ad mortem æternam . Sic dicit Hilarius, Humilitas passionis scandalum mundo est, quod sub difformitate crucis æternæ gloriæ dominum noluit accipere. Et quid mũdo tam periculosum quam non recepisse Christum?,ideo verè necesse ait venire scandala, quia ad sacramentum reddendæ nobis æternitatis omnis in eo passionis humilitas esset explenda. Aliter potest dici, quod intelligitur de quibusdam scandalis futuris contra fidem.s.quod multi nollent recipere verbum Apost.sed potius eis repugnarent,& concitarent plebem, & hoc est graue scandalum, quia est contra Deum. Et potest intelligi hoc,quia dicitur sup.in litera, qui scandalizauerit vnũ de pusillis istis, qui in me credunt,i. qui scandalizauerit eos quãtum ad fidem.Sic dicit Theophilactus.Necesse est venire scandala.i.emergere multa prædicationis,& veritatis obstacula, sicut Pharisæi impediebant Christi prædicationem.

Tertio potest dici,quod intelligatur de scandalis, quæ sunt contra proximos,vt detractiones, murmurationes, & huiusmodi,& tamen melius dicendum est, quod intelligatur de vtrisque scandalis,quia quomodocunque quis scandalizet proximum,peccatum est. Vnde potest litera ista & Marc.9.vbi de scandalo, dicitur ad vtrunque scandalum applicari,& tamen Luc.17.vbi etiam dicitur de scandalo, magis litera applicatur ad scandala, quæ sunt purè inter proximos,& non pertinent ad fidem.Sic dicit Chrysost.ibidem.s. sunt autem duplicia scandala, quorũ hæc quidem diuinæ gloriæ refragantur, hæc vero prodeunt solum ad irrogandum proximis impedimentum: nam excogitationes hæresum, & quicunque contra veritatem fit sermo diuinæ gloriæ refragatur, non tamen ad præsens memorari videntur huiusmodi scandala,sed magis ea, quæ contingunt inter amicos & fratres, sicut iurgia,detractationes,& huiusmodi.

Quare dicitur: Væ homini illi, per quem scandalum venit. Quæst. XXXVIII.

Quæritur, quare dicitur: Væ homini illi, per quem scandalum venit.

Dicendum,quod ponitur primo ad tollendum errorẽ, cum enim Christus dixisset sup. necesse est, vt veniãt scãdala, & quæ necessario eueniunt non pertinent ad culpã nostram,putaret aliquis, quod qui scandala facit nõ peccaret,ideo subiungit, væ homini illi.i. licet necessariũ sit scandala euenire,qui tamen illa causat,non erit impunitus. Et quod dicatur ad hanc intentionem patet, quia dicitur,verumtamen væ homini illi: & tamen verumtamẽ est dictio aduersatiua, & ponitur necessario ad respondendum,ideo necesse est,quod sit sensus præcedens.

Secundo potest dici,quod dicitur hoc ad confirmandũ sententiam superiorem,& cohercendum homines a scandalis, dixerat enim qui scandalizauerit vnum de pusillis istis,expedit vt demergatur &c.hic confirmat dicens, væ homini,per quem scandalum venit.

Tertio potest dici,quod refertur specialiter ad Iudam, nam scandala ista poterant intelligi de morte Christi, vt dictum est præced. quæst.& est sensus, necesse est, vt veniant scandala.i. vt mors mea sequatur, quæ erit multis in scandalum,& tamen væ homini illi.i. Iudæ per quem scandalum venit.i. per quem mors mea tractabitur.Similis sententia est inf.26.filius hominis vadit sicut scriptum est de illo.i.necesse erat,quod iret.s.ad mortem,quia scriptum erat sic de eo,& sequitur, væ autem homini illi, per quem tradetur: bonum esset ei si natus non fuisset homo ille,& tamen primus sensus est melior. *Si autem manus tua.* Hic ponitur de scandalo passiuo, quod homo patitur inquantum a bono recedit, vel impeditur, ne aggrediatur illud,& istud interdum prouenit ab alio,sicut pusilli scandalizantur ab aliquo,vt sup.dicitur siquis scandalizauerit vnum de pusillis istis,& de isto scandalo non loquitur hic. Aliud est,quod prouenit homini a seipso,vt per oculos,vel manus,vel alias partes corporis, & de isto loquitur hic,licet possit intelligi aliquo modo de alio. Et dicitur. *Si autem manus tua.* Potest verè intelligi de manu si interdum ex illa accipimus occasionem ad malum, vel per manum intelligitur aliquid quod nobis ita coniunctum est,vt manus, vt infra dicetur. *Vel pes tuus.* Idest ipse pes corporalis,vel aliquid quod loco pedis habes, vel sicut pedem tuum diligis. *Scandalizat te.* Idest dat tibi occasionem ad malum. *Abscinde eum.* Idest pedem,& idem de manu accipiendum est.Sed quomodo abscindãtur membra dicetur inf. *Et proijce abs te.* Idest a te, quia abs solet poni pro ab,iuxta illud Psalm.72.perdes omnes qui fornicantur abs te.i.qui recedunt a te: & commiscentur alijs dijs.i.proijce pedem,& manum de corpore tuo: sed proiectio accipienda erit sicut abscisio. *Bonum est tibi.* Idest melius est. Ponitur positiuus pro comparatiuo, quod declarat illud aduerbium, quam,quod semper cõparatiuè,vel electiuè tenetur. Sic accipitur.inf.26. bonũ esset ei,si natus non fuisset homo.i. melius fuisset non nasci quam nasci.Sic Psalm.117.Bonum est confidere in domino quam in homine.i.melius est,& ista est causa dicti præced.Diceret enim aliquis, quomodo ego abscindam, & proijciam pedem,vel manum,quia michi chara valde sunt? Respondit, quia licet chara sint, melius est carere illis quam perdere vitam æternam,iuxta illud Cato.

Quæ nocitura tenes,quamuis sint chara relinque.

Ad vitam ingredi. Idest ad vitam æternam, quia illa sola vocatur vita absolutè, hæc enim potius vmbra vitæ quam vita,vel est mors quædam, iuxta illud. Gregor. in Homil. Præsens vita æternæ vitæ comparata mors est potius dicenda quam vita, ipse enim quotidianus defectus corruptionis quid est aliud quam quædã prolixitas mortis? Patet etiam,quia dicitur ingredi ad vitam, & tamẽ si de vita temporali eijceretur,non diceretur ingredi, quia iam in eam ingressi sumus nascendo. *Debilem.* i. mancũ .s.manu carentem.Ex hoc apparet,quod non intelligatur de vera abscisione manus,quia etiam si eam abscinderemus hic,& intraremus postea in vitam æternam, non intramus sine manu,quia in resurrectione nemo erit mutilatus,sed omnia erunt integra potissimè in beatis,cũ sanctis dicendum fuerit, capillus de capite vestro non peribit Luc.21. *Vel claudum.* Idest carẽtem pede, quem abscindisset. Quomodo sine pede,& manu intremus in vitã æternam,inf.dicetur. *Quam duas manus,vel duos pedes habentem.* Scilicet si non abscidit manum neque pedem. *Mitti in ignem æternum.* Idest in inferno, vbi est ignis æternus,idest perpetuus,qui paratus est diabolo,& angelus eius,inf.25.s. siquis scandalizatus est a manu sua, vel pede,& abscindere noluit,peccauit,& manẽt ei duo manus & duo pedes,cum illis tamen ibit in infernum, ideo melius fuisset ei cum altera manu & altero pede tantum ingredi vitam æternam. *Et si oculus tuus.* Licet oculus sit membrum valde dilectum, quia vt dicitur 1.Metap. cap.1.sensum visus plus diligimus, quia plures nobis rerum differentias ostendit, tamen ei non est parcendum, & per hæc intelligentur cætera membra. *Scandalizat te.* Incitando ad malum. *Erue eum.* Idest eradica. *Et proijce abs te.* Idest de corpore tuo. *Bonum est tibi.* Idest melius. *Vnum oculum habentem.* Idest vnum tantum,quia alterum erueris,qui te scandalizabat. *In vitam intrare.* Idest in æternam. *Quam duos oculos habentem.* Scilicet nullo eruto licet scandalizaret, in quo male fecisti, & ideo peribis. *Mitti.* Scilicet per angelos malos,vel per bonos, vt dicitur supra 13. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala,& eos,qui faciũt iniquitatem,& mittent eos in caminum ignis. *In Gehennam ignis.* Idest in terram profundam,in qua est ignis,& est illic locus inferni, & addit Marcus in omnibus his,

Vbi

Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur, Marc.9. quod verum est, quia ignis inferni nunquam extinguitur, vt dicetur fortè inf. 25. cap.

Quare Christus non dixit de scandalo, quod ab extra homo patitur. Quæst. XXXIX.

QVæritur, cum hic Christus inceperit dicere de scandalo quasi volens totam eius doctrinam tradere: & illud sit duplex .s. actiuum, & passiuum, & de actiuo dixerit supra. & passiuum sit duplex .s. quoddam, quod homo a seipso patitur: aliud vero quod ab extra. Et de passiuo quod a seipso .i. a partibus corporis sui quis patitur dixerit nunc in litera: quare non dicit de illo, quod ab extra patitur. Dici potest vno modo, quod Christus nõ dixit hic de scandalo, nisi vt daret remedium cõtra illud: quia ipse est doctor moralis, contra scandalum aũt actiuũ respectu eius, qui facit scandalum est remedium aliquod .s. admonere ne fiat comminando pœnas, quia per has magis retrahuntur a malo quam aliter, & hoc Christus fecit dicens, si quis scãdalizauerit vnum de pusillis istis: expedit, vt suspendatur ei mola, &c. & illud: Væ homini per quem scandalum venit .i. ei qui suscitat scandala. Contra scandalum autem passiuum, quod a nobis ipsis patitur est remedium aliquod .s. abscindere partes illas, quæ nos scandalizant .i. tollere actus earum, & hoc innuit dicens esse pedem abscindendum, & manum, & oculum eruendum: Contra scandalum autem passiuum quod ab extra infertur, prout est in patiente, nullum est remediũ: quia non est in potestate patientis, vt non patiatur, & quia nulla doctrina erat circa illud, cum necesse sit scandalum pati. quæ ab alijs fiunt, non curauit Christus de hoc dicere, & ista est multum conueniens ratio.

Secundo potest dici, quod etiam dixit de scãdalo quod ab altero irrogatur: nam dixit sup. si quis scandalizauerit vnum de pusillis istis, & sic passionem scandalizatorum tetigit. Etiam dixit, necesse est, vt veniant scandala .s. per quæ aliqui scandalizentur, & ita de omni scandalo dixit.

Tertio potest dici, quod Christus dixit de illo scandalo aliquid per hæc .s. si manus tua, &c. nam scandalum passiuum, quod ab altero est, dupliciter fit: quoddam est, quod nobis irrogatur ab eis, cum quibus sponte communicamus, & ipsa conuersatio præstat occasionem scandalo: aliquod irrogatur ab illis, cum quibus non conuersamur, vel saltem ipsa conuersatio non præstat occasionem scandalo.

Primum scandalum licet sit ab altero, quodammodo a nobis est, inquantum est in potestate nostra tollere occasionem huius scandali.

Secundum vero totaliter est ab extra, ita quod nos nõ conferimus ad illud, ideo circa primum potest dari doctrina de vitando illud quasi vitando conuersationem cũ illis, ex quibus scandalum sequitur. Et hanc doctrinam tradit hic Christus, cum dicit, si manus tua aut pes tuus. Nam non solum refertur hoc ad mẽbra nostra, siue actus membrorum, qui abscindendi sunt si scandalizant, sed etiam ad proximos nostros, quos ita vt membra ista diligimus, vt inf. dicetur. Et quoniam talia scandala vitare in potestate nostra est, tradidit nobis doctrinam circa istud. Circa aliud vero, quod infertur ad his, qui nobiscũ conuersantur, vel non est causa ipsa conuersatio, cum circa illud nos nichil agamus, neque sit in potestate nostra euitare illud, nulla ponitur doctrina, quia nec poni potest. Et iste etiam sensus est conueniens sicut primus, secũdus autem minus habet de apparentia.

Cum Christus tradiderit superius de scandalo quare repetiuit hic illud. Quæst. XL.

QVæritur, cum Christus tradidit supra 5. de scandalo, quare repetiuit hic illud.

Aliqui dicunt, quod Christus non repetiuit, sed semel dixit: Matthæus tamen illud bis scripsit. Sed dicendum, quod non stat, quia multum repugnaret hoc intentioni Euangelistarum, quæ est compendiosum tractatum dare
F de Christi doctrina, quæ magna fuit, ideo non competit eis idem repetere, sed potius multa omittere. Hoc enim omnes Euangelistæ faciunt, quia nemo eorũ scripsit omnia, quæ Christus egit, & docuit. Quod patet, quia quilibet eorum ponit aliquid de Christo, quod cæteri non ponunt, & ideo quilibet habet canonem decimum in quo propria, si tamen aliquis eorum omnia facta, & dicta Christi scripsisset, non haberent cęteri aliquid proprium, quia ille concordaret cum quolibet in eo quod ille vellet habere tanquam proprium, ergo manifestum est, ꝙ nullus eorum omnia scripsit, sed quilibet omisit aliquid, & non solum aliquid .i. pauca, sed multa valde .s. plura quã inscripserit, sic dicitur Ioan. 20. multa quidem, & alia signa fecit Iesus in conspectu, &c. quæ in hoc libro scripta non sunt, & cap. 21. sunt & multa alia, quę fecit Iesus, quę
G si scribantur per singula, nec ipsum mundum capere posse arbitror eos, quæ scribendi sunt libros. Non ergo repetiuit Matthæus dicens bis id. quod Christus semel dixerat, sed potius dicendum è contrario, quod multa Christus repetebat, quæ Euangelistæ nunquam repetunt. Nã Christus prædicauit in diuersis locis, & coram diuersis personis, ideo necesse erat quod aliqua, quæ alibi dixerat nouiter repeteret propter audientes, qui nunquam illa audierant, Euangelistis autem non fuit necesse aliquid repetere, quia tradiderunt doctrinam in scriptis, & cũ scriptum semper maneat, sufficit idem semel dixisse. Dicendum ergo, quod Matthæus bis posuit de scandalo, quia non fuit hoc repetere. Nam propriè repetere est cum eadem nunc dicuntur, quæ prius dicta erant, & tamen circa scandala multa adduntur hic, nam sup. 5. solum dici-
H tur si manus aut pes scandalizat, &c. hic vero ponitur de scandalizante pusillos, & quæ sit pœna eius, scilicet quod demergatur in mare, & quod necesse est venire scandala, ideo conueniens fuit repeti, sic etiam fuit circa libellum repudij: quia de illo dictum est sup. 5. & tamen sequenti cap. dicitur iterum de libello repudij addendo multa alia.

Quomodo intelligitur quod dicitur hic de oculo eruendo, & pede abscindendo. Quæst. XLI.

QVæritur circa hoc, quod dicitur oculum eruendũ, manũ & pedem præcidendos si scandalizant, quõ accipiatur. Dicendum quod non potest accipi sic ad literam.

I Primò, quia tunc liceret alicui seipsum occidere, nam abscidendo pedem & manum, & cętera membra, quę scãdalizant morieretur quis, potissimè quia nichil magis scandalizat volentem rectè viuere quam motus libidinis, vt ait Aug. lib. de Agone Christiano, quod inter certamina Christianorum bella castitatis sunt duriora, sed scandala ista non possunt tolli, nisi tollendo vitam, ergo non intelligitur sic.

Secundo, quia hoc esset expresse contra intentionem Christi, nam propriè dicit ista abscindenda ad tollẽdum scandala, & tamen etiam si realiter præcidantur non tolluntur scandala, quia manent adhuc desideria, in quibus etiam sine executione peccatum causatur.

Tertio patet etiam contra intentionem Christi, quia dicitur, si scandalizat manus, esse eam abscindendam, &
K dicit de vna manu tantum, & vno pede, & vno oculo, cũ dicatur melius esse ingredi ad vitam cum vno pede, & vna manu, & vno oculo, quam cum duobus ire in Gehẽnam, & tamen si oculus scandalizat ambo simul scandalizant, quia ambobus simul videmus, ideo ambo essent eruendi, nam sine altero non facit scandalũ, idem de pedibus, quia vnus pes non graditur sine altero, & si vnus scandalizat, ambo scandalizant; ideo ambo præcidendi essent, & tamen vnus præcidi iubetur, alio reseruato, ergo non intelligitur materialiter de membris nostris.

Quarto patet, quia dicitur, melius est intrare ad vitam cum vno pede, quam cum duobus ire in Gehennam, & tamen si de membris intelligeretur non iret quis cũ vno pede ad vitam æternam, quia in resurrectione omnia integra erunt, potissimè quantum ad electos, in quibus erit omnis pulchritudo, ergo de aliquo alio intelligitur. Dicendum

cendum ergo quod de membrorum abſciſione non po- A teſt intelligi, ſed poteſt exponi octo modis, vt latè expoſuimus ſup. 5. cap. vbi de ſcandalo tangitur, & ibi dicitur quid ſit man⁹, pes, & oculus, & qualiter iſta abſcindātur, & illud vide, & tamen quantum ad præſens, quia ibi nō fuit tactum, dicunt aliqui, quod per manus intelliguntur diaconi Eccleſiæ, per oculos ſacerdotes, per pedem populus, quia ſicut oculus videt, quæ agenda ſunt, & quæ oculus viderit manus exequitur & pes, ita quæ ſacerdores iudicauerint exequitur diaconus, & obedit populus, & ſi iſti Eccleſiam ſcandalizant, abſcindendi ſunt. Sic dicit Origenes, ſacerdotes rationabiliter poſſunt dici Eccleſiæ oculus, quoniam ſpeculatores habentur, diaconi autem cęterique, manus, quia per eos opera ſpiritualia gerūtur, populus autem ſunt pedes Eccleſiæ quibus omnibus parcere non oportet ſi ſcandalum Eccleſiæ fuerint facti. Sed dicendum quod licet poſſet aliqualiter ſtare iſte ſenſus, B tamen non eſt multū conueniens, quia tunc nemo abſcidit membra iſta niſi Eccleſia, cuius iſtę ſint partes eius, & tamen Chriſtus loquitur hic de quolibet homine ſpecialiter, nam toti Eccleſiæ non competit ire ad vitam æternam, neque etiam ad Gehennam ſicut hic dicitur de illo, qui præcidit membra. Dicendum ergo quod accipitur de quolibet homine ſpecialiter, qui ſcandalizari poteſt, & vocantur manus pedes, & oculus ipſi actus membrorum, contigit enim interdum per actum iſtorum membrorum & aliorum hominem ſcandalizari, vt per oculos videndo mulierem ad concupiſcentiam, Męchatur enim iam in corde ſuo. ſup. 5. per manus, vt tangendo, & attentando mollia, per pedes, vt eundo ad loca inhoneſta, & ita per ſingula alia membra poteſt homo peccandi occaſionem accipere, & tunc membra eum ſcandalizant, & C iſta præciduntur quando ab iſtis actibus membrorū per quos ſcandalizamur abſtinemus omnino, & tali modo Chriſtus accipit præciſionem, vnde ſiquis omnino caueat a venereis, licet genitalia integra in ſe conſeruet, dicitur ſe caſtrauiſſe. i. abſcidiſſe virilia. Sic dicitur ſeq. cap. ſunt quidam eunuchi, qui ſic nati ſunt, & ſunt qui ab hominibus facti ſunt eunuchi, & ſunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerūt propter regnum cœlorum, ita ergo hic conuenienter accipitur pro abſtinentia ab actibus membrorū, quibus ſcandalizamur.

Sic dicit Origenes actus animæ peccans manus intelligitur, & inceſſus animæ peccans pes, & viſus animę peccans oculus, quos oportet præcidere ſi ſcandalum prębeant, frequenter enim ipſa opera membrorum pro mēbris in ſcriptura ponuntur. Aliter poteſt accipi pro perſo- D nis coniūctis nobis ſiue cognatione, ſiue amicitia, vel neceſſitate quadam & vtilitate, quia illi ſi per conuerſationem ſuam nos ſcandalizent abſcindendi ſunt priuando eos conuerſatione noſtra, licet hoc faciēdo nobis ipſis dāna grauia inferamus, & ſi accipiatur pro conſanguineis, & amicis, vocantur aliqui oculus. i. quia diligimus illos ſicut oculos noſtros, & alios diligimus ſicut manus noſtras, & pedes noſtros, quæ omnia membra valde diligimus.

Si autem accipiamus pro perſonis nobis coniunctis, tūc eſt planior applicatio, quia illi ſunt nobis oculus, qui ſunt conſiliarij noſtri, nam ſicut oculus indicat, ita conſiliarius quid agendum ſit diſcernit, manus verò, quia eſt organum maxime operatiuum illos ſignat, qui negociorum noſtrorum executores ſunt, pes autē curſor eſt, quoniam ad aliquid tractandum mittimus, & iſtæ perſonæ E ſunt nobis nimis neceſſariæ ad rem familiarem, & ad cuſtodiam totius vitæ, & tamen ſi aliquis eorum ſcandalizet nos praua conuerſatione trahens ad malum abſcindēdus eſt. i. a conuerſatione noſtra ſeparandus, ſicut dicitur Deu. 13. dicitur quod ſi filius tuus, aut filia, aut vxor tua, quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus tuus quem diligis vt animam tuam dixerit tibi, eamus, & ſeruiamus dijs alienis, non miſereberis, ſed ſtatim interficies eum. Sic dicit Hieronym. igitur omnis truncatur affectus, vniuerſa propinquitas amputatur, ne per occaſionem pietatis vnuſquiſq; credentium a ſcandalis pereat. Si inquit ita eſt tibi coniunctus, vt manus, pes, oculus, & eſt ſolicitus, & acutus ad proſpiciendum & vtilis, ſcandalum autem tibi faciat, & propter morum diſſonantiam te pertrahat in gehēnam: melius eſt vt propinquitate eius careas, &c.

Quomodo intelligitur, quod melius eſt ingredi ad vitam cum vno oculo quam cum duobus in gehennam.
Quæſtio XLII.

Quæritur, quomodo intelligitur, quod melius eſt ingredi ad vitam cum vno oculo quam cum duobus in gehennam, & ita de pede & manu.

Dicendum, quod ſecundum quemlibet modum expoſitionis oportet accipi conſequentiam dictorum, accipiēdo autē per illas octo expoſitiones, quæ habētur ſup. 5. c. ibi apparet modus applicādi. Si autem accipiatur pro abſciſione ſacerdotum, diaconorum, & populi, non eſt ſatis conueniens applicatio, quia Eccleſia ſi iſtos abſcindit, B hoc eſt per excommunicationem, & alias pęnas iuris, & tamen per has non ſequitur, quod Eccleſia intret in vitā æternam ſine illis membris, quia iſtæ pęnæ medicinales ſunt, & non excludunt a vita æterna, ſed potius hic infliguntur ne peccatores impuniti manentes æternaliter puniantur, vt dicitur 1. Corinth. 5. decreui enim, qui huiuſmodi eſt tradere Sathanæ ad interitum carnis, vt ſaluus ſit ſpiritus eius in die domini.

Accipiendo autem de cognatis, & amicis & neceſſariis operationibus rerum noſtrarum eſt ſenſus, quod melius eſt intrare ad vitam vnum oculum habentem, quam cū duobus mitti in gehennam. i. melius eſt, quod careamus hic amico illo, qui ſcādalizat, quod eſt eruere vnum oculum, & illo ablato intrare ad vitam non peccando, quam vt non amputemus illum a conuerſatione noſtra, conſentire peccatis eius, propter quæ nos demergamur in gehen- C nam, & non eſt ſenſus, quod nos ſine illo intremus in vitam æternam, quia quod eum noſtra conuerſatione priuemus, non eſt quod ille non intret in vitam, nam ſaluari poteſt etiam noſtra conuerſatione priuatus, ſed qđ nos non habendo eum hic intremus in vitam æternam. Sic dicit Hieronym. ſi inquit tibi coniunctus eſt, vt manus & pes, & propter morum diſſonantiam te pertrahat in gehennam, melius eſt tibi, vt propinquitate eius careas, & emolumentis carnalibus quam dum vis lucrifacere cognatos, & neceſſarios cauſam habeas ruinarum, nouit ăt vnuſquiſque credentium quod ſibi noceat, vel in quo ſolicitetur animus, ac ſæpe tentetur, melius eſt enim vitā ſolitariam ducere, quam ob vitæ præſentis neceſſaria vitam eternam perdere. De abſciſione autem membrorum D an liceat cuiquam hoc facere ex aliqua cauſa, & quod nō deceat neque liceat ex decem motiuis, & an abſciſſis voluntarie, vel ab alijs aliquando liceat ad ſacros ordines aſcendere, vel in iam habitis miniſtrare, latè declaratum eſt ſupra 5. cap. quæſt. 148.

Quid ſit ſcandalum, & an diffinitio eius ſit bona.
Quæſtio XLIII.

Quoniam de ſcandalo dicere cępimus, vt magis aperiatur cognitio, aliqua ſunt dubia diffinienda. Et primum eſt quid ſit ſcandalum, & quoniam ſolet dici quod ſcandalum ſit dictum, vel factum minus rectum præbens occaſionem ruinæ. Eſt dubium an ſit bona diffinitio.

Aliqui dicunt, quod non ſit recta, quia ſcandalum pec- E catum eſt, vt colligitur in litera, & tamen peccatum non diſtinguitur ſufficienter per dictum aut factum, nam Auguſt. contra Fauſtum dicit peccatum eſſe dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, ergo inſufficiens eſt diffinitio ſcandali, quia prætermittit concupitum.

Secundo, quia dicitur dictum minus rectum, nam cū inter actus rectos, vel virtuoſos vnus ſit rectior altero, ille ſolus non eſt minus rectus, qui eſt rectiſſimus, cū quilibet alius ſit minus rectus eo, & tamen ſcandalum eſt dictum, vel factum minus rectum, ergo quilibet actus virtuoſus præter optimum eſt ſcandalum quod eſt inconueniens.

Tertio, quia dicitur occaſionem præbens, occaſio enim nomi-

nominat causam per accidens, sed id quod est per accidens non debet poni in diffinitione, quia non dat speciẽ quod est extra substantiam: ideo inconuenienter ponitur occasio in hac diffinitione.

Quarto, quia tunc non solum malum, sed etiam bonũ erit scãdalum, nam ex quolibet facto alterius potest quis scandalizari sumendo ex eo occasionem ruinæ, quia causæ per accidens sunt indeterminatæ, ideo quodlibet opus siue bonum siue malum esse poterit scandalum quod est absurdum.

Quinto, quia occasio ruinæ datur proximo, quãdo offenditur, vel infirmatur, scandalum tamen distinguitur contra infirmitatem, & offensionem: quia dicitur ad Roman. 14. Bonum est carnem non comedere, & vinum nõ bibere, neque in quo frater tuus offenditur, scandalizatur, aut infirmatur, ergo non conuertitur, quod scandalũ sit, quando præbetur occasio ruinæ.

Sexto, quia vt distinguit Glos. supra, scandalum distinguitur per actiuum, & passiuum: & tamen ista diffinitio non conuenit scandalo passiuo, sed soli actiuo, ergo non est conueniens diffinitio: nam præbere occasionem ruinæ est actiuè scandalizare.

Septimo, quia Glos. Num. 31. super illo verbo, vlciscere prius filios Israel, dicit, quod scandalum est, quando rectè ambulanti deceptio paratur, ergo non est bona diffinitio data de scandalo.

Octauo, quia de Christo dicitur Isa. 8. quod erit in lapidem offensionis, & in petram scandali, sed in Christo nichil est minus rectum.

Dicendum, quod illa diffinitio conueniens est: huic. n. sonant omnia dicta sanctorum. Sic enim dicit Hierony. super Matt. super illo verbo, Scis quod Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt. s. Quia crebro cernitur in ecclesiasticis scripturis scandalum, breuiter dicẽdum, quod significat, scandalum nos offendiculum, vel ruinam, & impactionem pedis possumus dicere, quandocunque ergo legimus, qui scandalizauerit, hoc intelligimus, qui dicto, vel facto occasionem ruinæ dederit. Sic etiam dicit Rabanus, scandalum quippe sermo græcus est, quod nos offendiculum, vel ruinam, & impactionem pedis dicere possumus, ille ergo scandalizat fratrem, qui ei dicto, factove minus recto occasionem ruinæ dederit, & ita scandalum propriè accipitur in corporalibus, transumptiuè autem potest accipi in spiritualibus. s. quod scandalũ spirituale sit simile impactioni pedis corporaliter, & hęc impactio non fit nisi ambulanti in via aliquid obijciatur, vel obiectum maneat, quod ei sit occasio cadendi, etiam si non cadat: ita id quod obijcitur alicui in via spirituali, per quod cadit a bono, aut cadendi occasionem habet, scãdalum dicitur, nichil autem est, quod de se sit natum pręstare impedimentum ambulanti in via Dei, nisi sit minus rectum. i. declinãs aliqualiter a rectitudine, cum via Dei recta sit, & istud non potest esse nisi aliquid minus rectũ procedens in notitiam eius, cui impedimentum pręstatur verbo, vel facto, ideo rectè dictum est, quia scandalum sit verbum, vel factum minus rectum præbens alicui occasionem ruinæ.

Ad primum dicendum, quod licet peccatum consistat in verbo, facto, & cogitatione, scandalum tamen non potest consistere nisi in opere, & verbo, quia illud est occasio ruendi proximo, & tamen proximus ignorat ea, quæ sũt in corde meo donec illud aperuero, sed non aperiuntur nisi verbo, vel facto, ergo scandalum non potest esse nisi verbo, & opere, & non in cogitatione.

Ad secundum dicendum, quod scandalum est in malo, vel in eo, quod similitudinem aliquam cũ malo habet, vnde nõ vocatur hic minus rectum id, quod ab altero in rectitudine exceditur, sed id, quod habet aliquem defectum rectitudinis, vnde non ponitur minus comparatiuè, vt dicat minoritatem, sed ponitur negatiuè pro non vt taliter non rectũ, vel minus rectum est duplex. s. quod secundum se malum est, vt peccata, vel quod habet effigiem mali, sicut cum quis recumbit in idolo, quamuis. n. hoc secundum se non sit peccatum siquis hoc non corrupta intentione faciat. s. vescendo de cibis consecratis idolo etiam intra templum idolorum, quia tamen hoc habet

F quandam speciem mali. s. venerationis idoli, quia qui sic facit putatur hoc facere ad honorem idoli, potest alicui prębere occasionem ruinæ, & ob hoc, licèt in se malum non sit cauendum est. 1. Thessal. 5. Ab omni specie mali vos abstinete: non ergo oportuit dici, quod scandalum est malum verbum, vel factum, quia tunc intelligeretur solum id, quod verè malum est, sed dicitur minus rectũ, vt compræhendatur tam malum, quam mali speciem habens.

Ad tertium dicendum, quod conuenienter ponitur occasio in diffinitione scandali, & non causa, quia causa dicit rem perfectam in dando esse, occasio autem imperfectam causalitatem nominat, & ita est quantum ad spiritualia, nichil enim potest esse homini sufficiens causa, quod est spiritualis ruina nisi propria voluntas, ideo dicta, vel
G facta alterius hominis possunt esse causa imperfecta aliqualiter inducens ad ruinam, sed non causans illam, sed dans occasionem, quod est causa imperfecta, & non semper per se, sed interdum per accidens. Quod dicitur, id quod est per accidens non poni in diffinitione, concedendũ est, & tamen occasio licet sit causa per accidens comparando ad causas, tamen respectu scandali nõ est aliquid per accidens, sed per se, nec est inconueniens id, quod est accidẽtale vni, esse essentiale alteri, sicut causa per accidens aliquid per accidens dicit, & tamen causa per accidens ponitur in diffinitione fortunæ. 2. Phys. s. quia essentiale est fortunæ esse causam per accidens, ita esse occasionem ruinæ est essentiale scandalo.

Ad quartum dicendum, quod malo operi conuenit esse scandalo, bono autem operi non nisi multum per acci-
H dens inquantum scandalum passiuum est sine actiuo. Pro quo sciendum, quod dictum, vel factum vnius hominis potest esse alteri causa ad aliquid dupliciter, vno modo per se, alio modo per accidens. Per se quidem, quando aliquis suo malo verbo, vel opere intendit alium inducere ad peccandũ, siue sic agere iubeat: siue ideo agat, vt alius eum imitetur, vel etiam siquis non intendat alium inducere ad peccandum, factum tamen suum est tale, vt de sui ratione habeat inducere ad peccandum, vt siquis publicè committit peccatum, vel aliquid quod videtur esse peccatum, licet non sit, & sic qui aliquid prædictorum facit, directè præstat alteri occasionem ruinæ. Et istud vocatur scandalum actiuum. Per accidens vero præbet quis alteri causam, quando aliquod verbum, vel factum vnius est alteri causa peccandi. s. quod non intendebat agens deduce-
I re aliquem ad peccãdum, nec etiam opus de se tale erat, quod ad hoc induceret, sed aliquis male dispositus ex tali verbo, vel facto inducitur ad peccandum, sicut cũ quis est æmulus alteri, si videt eum bona agere, dolet de hoc inuidendo illi, & ita iste habuit occasionem ruẽdi in peccatum inuidiæ per bona, quæ ille fecit, & tamen nõ fuit intentio facientis, quod iste æmulus inuideret, & periret spiritualiter, sed ipse causam sumit quam alius non præstitit, iuxta illud ad Rom. 7. occasione accepta per mandatum peccatum causauit in me omnem concupiscentiam, & tamen lex non data est ad hunc finem, quod abundaret concupiscentia, sed potius ad eam extinguendum, cũ illam prohibeat, nec lex tale est, quæ de se directè habeat suscitare concupiscentiam, sed ipsa concupiscentia per mandatum habuit occasionem, vt maior fieret inquantũ
K indomita esse vult, & quanto magis prohibetur, tãto magis resistit, quando autem sic scandalizatur aliquis, est scãdalum passiuum sine actiuo. s. aliquis scandalizatur, licet nemo eum scandalizet, quia qui rectè agit quantum in se est, non dat occasionem ruinæ quam alter patitur. Contingit ergo scandalum tripliciter. s. interdum actiuum, & passiuum simul in diuersis, secundo modo passiuum sine actiuo, tertio actiuum sine passiuo.

De primo, vt si quis peccat intendens inducere alios ad peccandum, vel actus est de se malus, licet peccans neminem intendat ad peccandum inducere, nam actiuum est ibi in peccante, & passiuum in eo, qui exemplo illius ad peccandum mouetur.

De secundo, vt quando quis non agit malum, sed bonum, & per illud nõ intendit quemquam ad malum inducere, tamen aliquis inducitur, vt dictum est de inuidente,

A dente. De tertio, vt quando quis malum facit intendens mouere alios ad ſic agendum, & tamen nemo ſequitur factum eius, ipſe quippe quantum in ſe fuit, ſcandalum præbuit, & tamen nullus illud paſſus eſt, quia omnes videntes fortè erant viri boni, qui ad talia non mouerentur.

Ad quintum dicendum, quod ſcandalum offenſio, & infirmitas diſtincta ſunt, & concurrunt cum ſcandalo, licet interdum ſint ſine ſcandalo, & ſcandalum ſine illis. Infirmitas enim dicit facilitatem alicuius ad cadendum, quia debile viribus eſt, & ita ſcandalum valde habet locum in illo. Offenſio dicit indignationem eius, qui aliũ peccare videt contra ipſum peccantem, vel contra eũ de quo male iudicat, licèt ille fortè non peccet. Scandalum autẽ eſt ipſa impactio pedis, ideſt, id in quod pes impingit, vel impingere poteſt, licet non impingat, & eſt ipſum factum, vel dictum minus rectum. Contingit autem eſſe B infirmitatem ſine offenſione, & ſine ſcandalo, vt cũ quis de ſe eſt debile ad cadendum ſi quis præſtaret ei occaſionem, nemo tamen illam præſtat, & ita non eſt ibi ſcandalum. Etiam non eſt ibi offenſio, quia iſte non poteſt indignari cum nichil ſit de quo indignetur.

Interdum eſt ſcandalum ſine offenſione, & infirmitate, & iſtud eſt ſcandalum ſolum actiuum, vt ſiquis faciat opus malum ad intentionem ſcandalizandi aliquem, vel tale ſaltim, de quo ſcandalizari poſſent iuſtè videntes, & tamen nemo infirmus iſtud videt, ſed viri perfecti, qui non infirmantur, etiam fortè non indignãtur, ſed potius miſerentur miſero peccanti, quia peccatum languor quidam animæ eſt. Interdum eſt offenſio ſine infirmitate, & ſcandalo, vt ſiquis non infirmus videat aliquod opus bonum alterius, & quia non diligẽter cogitauit circa illud, C putauit eſſe malum, & indignatur contra agentem, non tamen inducitur per hoc ipſe ad malum agendum, eſt ibi offenſio, ſed non infirmitas, nec etiam ſcãdalum actiuũ, nec paſſiuum. Aliquando eſt infirmitas, & ſcandalũ, ſed non offenſio, ſicut cum quis malum facit coram viris imperfectis, nam ipſe ſcandalizat eos inquantum malum facit, & eſt ſcandalum actiuum, illi etiam infirmi ſunt, & ſcandalizantur, quia ad malum inducuntur, & eſt ſcandalum paſſiuum, & tamen offenſio non eſt ibi, quia fortè iſte infirmus non indignatus fuit contra peccantem, ſed potius amplexatus eſt factum eius ex ignorantia, vel debilitate. Interdum eſt ſcandalum, & offenſio ſine infirmitate, vt ſiquis malum fecit coram viris perfectis, illi enim non infirmantur, eſt tamen ibi ſcãdalum, ſcilicet actiuũ, D quia iſte quantum in ſe fuit ſcandalizauit eos malum faciendo, non eſt tamen ſcandalum paſſiuum, quia ipſi nõ mouentur a rectitudine ſua per hoc, ſed potius firmi manent, indignantur tamen contra peccantem: Apoſtolus autem voluit diſtinguere omnia hæc, & fuit conueniens poni, quia paſſiuè poſuit illa. ſ. infirmatur, ſcandalizatur, offenditur, & contingit eſſe diſtincta, infirmatur quidẽ, quando qui infirmus eſt viſo aliquo ſcandalizatur. ſ. mouetur ad malum, & tamen nec operans intendit ſcandalizare, nec tale quid egit, de quo debet iuſtè ſcandalizari: ideo licet ſcandalizetur, quia hoc ſolum prouenit ex ſola infirmitate ſua, vocauit iſtud Apoſtolus infirmari potius, quam ſcandalizare, & valde propriè dictum eſt. Scandalizatur autem proximus, quando operans malum intendit ſcandalizare, vel licet non intenderit erat tale opus, ex quo deberet ſequi ſcandalum, & ex illo verè proxi- E mus ſcandalizatur, & eſt tunc ſcandalum actiuũ, & paſſiuum ſimul.

Offenditur autem, quando operans malum fecit, & tamen qui vidit perfectus erat, & ex hoc non accepit occaſionem ad malum, licet peccans eam præſtaret, ſed indignatur contra peccantem, & ita eſt ibi ſcandalum actiuũ ſine paſſiuo. Quod Apoſtolus rectiſſimè appellauit offenſionem, & ita nichil eſt iſtorum agendum. ſ. nec ex quo ſcandalizetur, nec ex quo offendatur, non tollitur tamen quin ſcandalum ſit rectè diffinitum.

Ad ſextum dicendum, quod ſic in corporali impactione eſt duo conſiderare. ſ. ipſam impactionem, i. id ad qđ impingitur, & diſpoſitionem cadentis ad cadendum. ſ. quia debilis viribus erat, vel ipſam eius paſſionem, quã A impingit ad id, quod obiectum erat. Illud vero, ad quod fit impactio, dicitur obex, quia ambulanti obijcitur, ita in ſpirituali ruina accidit, & vtrumque accipit nomẽ ſcãdali, licet non vniuocè, ſicut fides dicitur de re credita, & de actu credendi, & de habitu, quo creditur ipſa, ergo ſpiritualis impactio, qua quis ad caſum ſpiritualem diſponitur dicitur ſcandalum paſſiuum, ipſe autem obex ſpiritualis, ad quem quis impingit, dicitur ſcandalum actiuũ, & hoc modo propriè diffinitur hic ſcandalum, vt eſt actiuum, quod ſit factum, vel dictum minus rectum præbens occaſionem ruinæ, nam ſcandalum paſſiuum, non propriè dicitur ſcandalum, ideo non conuenit ei diffinitio ſcandali, ſed ſoli ſcandalo actiuo, quod eſt ipſe ſcandalum.

Ad ſeptimum dicendum, quod vtraque diffinitio competit ſcandalo, tunc enim aliquis proprie peccatum facit, B quando ex intentione operatur, & non quando accidit malum preter intentionem, ſicut in homicidio caſuali, & ideo tunc propriè aliquis ſcandalum cauſat, quando ruinam proximi procurare intendit, quicunque autem ad peccandum inducitur, decipitur, quia omnis malus ignorans eſt. 3. Ethicor. Et ita vbicunque eſt dictum, vel factũ minus rectum, eſt deceptio quædam inquantum per illud retrahitur quis a bono, vel inducitur ad malũ, quod nemo eligeret niſi tunc ignoraſſis, & hoc eſt ſcãdalũ: ideo ſcandalum eſt dictum, vel factum minus rectum, & etiã eſt deceptio, nam dictum, vel factum minus rectum non præbet alicui occaſionem ruinæ niſi inquantum ille decipitur, ideo idem eſt dicere eſſe occaſionem ruinæ vel parari deceptionem rectè ambulanti.

Ad octauum dicendum, quod Chriſtus vocatur lapis C ſcandali, vel petra offenſionis nõ quod ipſe egerit aliquid intendens ſcandalizare, nec etiam facta ſua erant talia, de quibus aliquis deberet rationabiliter ſcandalizari, ſed Iudæi voluerunt ſumere ſcandalum ex factis eius, & ita ipſi ſcandalizati ſunt, licet ipſe non ſcandalizauerit eos, & ſic erat ſcandalum paſſiuum ſine actiuo.

An ſcandalum ſit peccatum?
Quæſtio XLIIII.

QVæritur, an ſcandalum ſit peccatum?

Aliqui dicunt, quod non ſit ſemper peccatum, nã peccata non eueniunt ex neceſſitate, ſed ab arbitrio noſtro, ſcandala tamen neceſſario eueniunt, ſupra in litera, ſcilicet neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, & Luc. 17. impoſſi- D bile eſt, vt non veniant ſcandala, ergo non eſt ſcandalum ſemper peccatum.

Secundo, quia peccata nunquam proueniunt ex pietate, ſed ex fomite, vel ex diaboli incentiuo, ſcandalum tamen interdum ex pietatis affectu prouenit, vt dicit Hieronym. ſuper Matth. ſuper illo verbo Chriſti ad Petrum, vade retro me ſatana, ſcandalum enim mihi es. Sed error Apoſtoli de pietatis affectu proueniens, nequaquam incentiuum videtur eſſe diaboli, ergo non omne ſcandalum eſt peccatum.

Tertio, quia ſcandalum eſt impactio pedis, & non oĩs, qui impingit cadit, ſed peccatũ eſt ruina ſpiritualis, ergo non eſt ſemper ſcandalum peccatum.

Quarto, quia dicit Hieronym. quod parum diſtat in vitio ſcandalizare, & ſcandalizari, & tamen ſcandalum paſſiuum videtur poſſe eſſe ſine peccato, ſicut impactio E pedis eſt interdum ſine caſu, ergo ſcandalum non eſt ſemper peccatum.

Aliqui dicunt, quod ſemper eſt ſcandalum peccatum, cum ſit ſcandalum dictum, vel factum minus rectum, & tamen dictum, vel factum minus rectum ſemper eſt peccatum, ergo ſcandalum ſemper eſt peccatum.

Secundo, quia Num. 31. in Glo. dicitur, longè grauius eſt peccati cauſam dare, quam peccare, & tamen qui ſcandalizat, peccati cauſam dat, ergo ſemper peccat. Dicendum, quod ſcandalum eſt duplex actiuum, & paſſiuum. Actiuum eſt facere aliquod malum intendendo aliquem incitare ad peccandum, vel facere ſaltem malum publicè, aut manifeſtè, ex quo poſſunt videntes ad peccandum induci, licet agens non intenderit quenquam ad peccã-

dum

dum inducere. Scandalum passiuum est spiritualis ruina, s. cum quis cadit a bono, quod agebat motus malo exemplo alicuius. De scandalo passiuo dicendum, quod semper est peccatum in eo, qui patitur: quia non scandalizatur nisi, qui aliqualiter ruit speciali ruina, quæ est peccatum, & hoc est si quis in via Dei gradiebatur & exemplo alterius ductus recedit ab illa, & hoc mortale est, & ita scandalum passiuum est mortale, interdum autem est veniale, vt si quis tendebat ad perfectionem, & scandalizatus deficit ab illa, vel committit aliquod leue malum, qd veniale dicimus, Vnde necesse est semper esse, aut mortale, aut veniale, quia scandalum ruina spiritualis est, & tamen ruina spiritualis non est nisi peccatum, & illud est veniale, aut mortale, ergo semper erit veniale aut mortale peccatum scandalum passiuum in patiente. De scandalo actiuo etiam dicendum, quod semper est peccatũ mortale, vel veniale saltem, nam scãdalum actiuum est in eo, qui intendit alium inducere ad peccandum, & hoc semper est mortale, vel in eo, qui talia facit, ex quibus alii iniustè scandalizari possint, & hoc est mortale, vel veniale saltem: quia illa, quæ facit, aut erunt verè mala, aut habent speciem mali.

Primo modo, qui illa agit peccat mortaliter.

Secundo modo interdum mortaliter interdum venialiter, quia quæ speciem mali habent, licet mala non sint, dimittenda sunt propter salutem proximi, quam tenemur procurare, cum vnicuique mãdauerit Deus de proximo suo, & contraria facientes contra charitatem militamus, sic Apostolus suadet talia dimitti ad Rom. 14. & 1. Cor. 8. Si caro scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum. Et ita de manducantibus idolothyta. i. cibos consecratos idolis. Nam non est malum aliquod per se comedere illa, cum idolum nichil sit, & cibi sic consecrati nichil contrahant ex consecratione ipsa, & tamen quia videntes putabunt honorem per hoc impendi idolis, obligamur ista euitare coram infirmis. 1. Corinth. 8. & 11. & ita scandalum actiuum in agente semper est peccatum, & scandalum passiuum in patiente semper est peccatum, scandalum tamen actiuum ex parte patientis non est semper peccatum, vt quando aliquis facit talia de quibus alij deberent, aut possent scandalizari, & tamen nemo scandalizatur, quia solus agens peccat, & scandalum etiam passiuum ex parte agentis est interdum sine peccato, vt quando quis scandalizatur de his, quæ alius benefacit, vt patet in inuido. Et ita erat, quando scandalizabantur Pharisæi de actibus Christi, nam ipsi scandalũ patiebantur ruentes spiritualiter in peccatum, & tamen Christus non præstabat causam scandali, ideo ex parte sua non erat peccatum.

Ad primum dicendum, quod scandala nõ sunt necessaria, sed liberè eueniunt tam actiuum, quam passiuum. De actiuo manifestum est, quia nemo cogit agentem agere. De passiuo eodem modo, nam scandalizari nõ est mala pati, aut mala videre, quia vtrunque necessariũ est, sed scandalizari est a bono cadere propter exemplũ alterius; cadere tamen a bono actu nemo cogitur. Ad auctoritatẽ literæ dicendum, quod non est necessitas simpliciter, sed ex præsuppositione. s. si homines malè viuere volũt iuxta desideria sua, sicut viuunt, necesse est euenire scandala, & tamen non est necessarium, quod homines malè viuãt sequendo desideria sua, ideo nec est necessarium euenire scandala, vt declaratum fuit sup. q. 36.

Ad secundum dicendum, quod Petrus non fecit propriè scandalum Christo, sed largè accipiẽdo, nam Petrus non intẽdebat Christum retrahere a bono, nec etiam ea, quæ Petrus fecit, erãt manifestè mala. i. saltem ipse Petrus non putabat ea esse mala. Etiam Christus ex dictis Petri non cecidit a proposito suo bono, ideo non fuit ibi scandalum actiuum, neque passiuum propriè dictum, sed fuit scandalum largè sumendo prout quodlibet impedimentum ad bonum vocatur scandalum, & ita Petrus ex quodam pietatis affectu errans volebat impedire passionem Christi. An tamen Petrus scandalizando peccauerit, & in quo peccauerit, & an grauiter, declaratum fuit supra 16. cap. quæst. 10.

Ad tertium dicendum, quod in spiritualibus nõ est impingere casu, aut retardatione cum magis significet in spiritualibus, quam corporaliter impingere, cadere autem spiritualiter est peccatum mortale, retardari autẽ est peccatum veniale, ideo licet non semper cadat, qui scandalizatur passiue, semper tamen peccat.

Ad quartum dicendum, ꝙ per se loquendo scandalum actiuum est maius peccatum, q̃ passiuũ, quia in vnoquoque genere cã est potior effectu; interdum tamen per accidens potest esse maius peccatum scandalum passiuũ, q̃ actiuum, vt qñ passiuè scandalizatus sumit maiorem occasionem ruinæ, quam sibi detur, sicut etiam cõtingit interdum esse scandalum passiuum, vbi nullum est actiuũ, vt supra dictum est. Quod autem dicit Hier. parum differre scandalizare, & scandalizari, verum est communiter quantum ad genus peccati, quia scandalizatus sequitur exemplum scandalizantis in opere, non est tamen verum quantum ad quantitatem reatus, quia magis peccat vnus, quam alius, licet non sit hoc determinatum. Cum autem dicitur, quod scandalum passiuum potest esse sine peccato, falsum est, quia vt dictum est, vel est casus, vel retardatio in via Dei, primum est mortale, secundum est veniale. Et si dicatur, quod non sit peccatum, quia est passiuũ, & non est in potestate patientis non pati. Dicendum, ꝙ falsum est; quia scandalum passiuum quantum ad originem suam est necessarium . i. inquantum ab alio causatur exemplum mali, & tamen quantum ad consummationẽ suam est liberum, quia in potestate nostra est sequi exempla peccantium, vel non sequi; cum ab extra nõ possit esse cã sufficiens peccati, & ita vtrumque scandalum est peccatum, quia vtrumque est quædam actio, sed primũ non habet originem ab alio, ideo vocatur actiuum, secundum verò habet originem ab altero, ideo dicitur passiuum.

Ad duo argumenta in contrarium dicendum, quod illa procedunt de scandalo actiuo, & verum est, quod illud semper est peccatum quantum ad scandalizantem, licet interdum in patiente non sequatur scandalum, vt qñ videntes sunt viri boni, & non scandalizantur.

An scandalum sit aliqua species peccati distincta ab alijs peccatis? Quæst. XLV.

QVæritur, an scandalum sit aliqua species peccati, vel sit generale quod coincidat cum qualibet specie peccati? Aliqui dicunt, quod non est speciale peccatum, quia iuxta Arist. 5. Ethic. Omnis specialis iustificatio inuenitur aliquando separata ab alijs iustificationibus, sed scandalũ nunquam inuenitur separatum ab alijs peccatis, cũ illud sit factum, vel dictum minus rectum, & tamen factũ, vel dictum minus rectum est peccatum, non pertinet tamen ad aliquam speciem determinatam peccati, ideo neque scandalum.

Secundo, quia in quolibet genere peccati est dictũ aliquod, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ, & tamen diffinitio scandali est ista, ergo scandalum conuertitur cum omni peccato, vel accidit in quolibet genere peccati.

Tertio, quia quicunque peccat coram alijs, scandalum facit, siue illi coram quibus agit scandalizentur, siue non: cum iam iste fecerit id de quo illi possent scandalizari, & tamen agere coram alijs non addit aliquam differẽtiam peccati ad id, quod fit, sed solum circunstantiam quandam, sicut est publicè, vel occultè peccare, ergo scandalũ non dicit speciem distinctam ab alijs peccatis.

Quarto, quia agens proportionatur passo, si ergo scãdalũ actiuum esset spãle peccatum, etiam scandalum passiuũ esset speciale peccatum, & tñ scandalum passiuum nõ est speciale peccatum, quia in quodcũq; peccatum quis ruat exemplo alterius, scandalum pati dicitur, ergo scandalũ passiuum non est species peccati, & consequenter neque actiuum. Alij dicunt, ꝙ sit scandalum spẽs determinata peccati, quia speciali virtuti non opponitur nisi speciale peccatum, & tñ scandalum opponitur spãli virtuti. s. charitati ad Rom. 14. Si pp cibum tuum frater tuus contristatur, iam non sm̃ charitatem ambulas, ergo scandalum erit speciale peccatũ, sicut charitas, cui opponitur est specialis virtus. Scdo, quia peccatũ distinguuntur per esse contra

tra se, aut contra Deum, aut contra proximum, sed scandalum pertinet ad aliquem modum istorum. s. esse cōtra proximum, ergo est speciale peccatum.

Tertio, quia malum vocatur ipsum peccatum, quia nocet, ergo vbi innuetur specialis rō nocumēti, innuet spēcialis rō peccati, vel mali, & tñ scandalum dicit specialē modum nocumenti. s. nocere per exemplum, ergo est species certa peccati. Dicendum, ꝙ scandalum duplex est. s. actiuum, & passiuum, vt dictum fuit, scandalum passiuū, licet semper sit peccatum; non pertinet tñ ad aliquam speciem determinatam peccati, sed pōt inueniri in qualibet spē peccati, scandalum vero actiuum vno modo est spāle peccatum, alio mō non. Primum patet, quia scandalum passiuum est, quando quis ex dicto, vel facto alterius incitatus incidit in aliquod peccatū, & tñ ex dicto, vel facto alterius contingit ruere in quodcunq; genus peccati, sīn ꝙ agens potest dare malum exemplum circa q̄libet spēm peccati, ergo non est scandalum istius alicuius speciei, nā ꝙ quis exemplo alterius ductus peccet, vel a nullo inductus non constituit spālem rōnem peccati, quia nō importat specialem deformitatem speciali virtuti oppositā, sic .n. cognoscuntur peccata pertinere ad determinatam speciem, nam cum peccatum non dicat positiuū aliquid, sed priuationem, debet accipi rō spālis peccati iuxta specialē modum priuationis, & qm̄ priuatio est non ens, non pōt inueniri spālis rō priuationis nisi per comparationem ad determinatam entitatem, q̄ priuat, quia rectus est iudex sui, & obliqui 5. Ph. ita habitus est iudex sui, & priuationis, cum ergo peccatum dicat priuationem, quæ est deformitas q̄dam, cum sit priuatio cuiusdā boni debiti, inesse diceretur specialis priuatio, vel deformitas, q̄ opponitur spāli virtuti, nec erat possibile saltem cogitare quid esset specialis deformitas, vel priuatio, nisi cogitetur prius spālis q̄dam pulchritudo, vel entitas cuius sit illa priuatio, & tunc dicetur illa priuatio, vel deformitas spāle, non ꝙ sit in se aliquid speciale, sed quia specialis entitatis, vel pulchritudinis est priuatio, & sic rō specialis peccati. i. habit⁹ peccati, vel actus accipitur per habitudinem, vel comparationem ad determinatam virtutem cui opponitur, & si illa non inueniatur, non erit speciale peccatum. Sic. n. est in scandalo passiuo, quia non dicit spālem deformitatem oppositā speciali virtuti, ideo non est spāle peccatum. De scandalo aūt actiuo dicendum, ꝙ se pōt hre dupliciter. s. per se, & per accidens, per accidens quidem qn̄ quis ex facto suo aliquem scandalizat, & tñ non intēdebat eū scādalizare, sed solum satisfacere suę voluntati, & sic scandalum actiuē non est determinatæ speciei, quia ꝙ per accidens est nō dat spēm, sed est illius speciei cuius est actus, per quem scandalizat proximum. Per se aūt cōsideratur, vt qn̄ quis ex intentione egit, vt alium scandalizaret, & tunc ex intentione spāli facientis sortitur rōnem specialis peccati, quia finis dat spēm actui in moralibus, vnde sicut furtum, & homicidiū sunt spālia peccata pp speciale nocumentum, ꝙ intenditur, ita scandalum, ꝙ intenditur est speciale nocumentum proximi, iō est speciale peccatū, & opponitur correctioni fraternæ, per q̄ intenditur specialis nocumenti remotio. Prædicta apparent, quia in moralibus fit interdum specificatio ex obiecto, vel materia, & interdum ex fine. Ex parte obiecti, sicut sensus accipit speciem in eo, quod est circa delectabilia tactus, & hæc terminatio est materialis, & ptinet ad habitus operatiuos, semper enim specificantur habitus in moralibus ex obiecto, & nunquam ex fine cum non possit habitus respicere finem, sed solum actus, qui est spōte elicitus, & hoc est verum quantum ad habitus elicientes, secus autem quantum ad habitus imperantes, idest respectu actuum imperatorum, & non elicitorum ab eis.

Alio modo specificatio fit ex parte finis, & ista est specificatio formalis, & hoc pertinet ad habitus imperantes, quia imperium fit respectu alicuius finis, contingit aūt, ꝙ interdum actus accipiat speciem eandem ex vtraque parte, vt quando actus ab eodem habitu elicitur, & imperatur, sicut siquis fornicatur propter delectationē, est enim delectatio obiectum, & finis, & habitus intēperantię mouet ad percipiendam illam delectationem. Quandoque autem idem actus determinantur ad diuersas species ab A vtraque parte, & hoc est quando actus est a duobus habitibus. s. ab vno elicitur, & ab alio imperatur, sicut quando quis fornicatur propter lucrum, determinatur enim iste actus ad speciem luxuriæ ex obiecto, quia est circa delectabilia, & ad speciem auaritiæ ex fine, & tamen nō sunt ibi duo peccata, sed vnum peccatū, quia vnicus actus est, sed est duplicis speciei. Et si dicatur, quod idē indiuiduū non potest esse in duabus speciebus. Dicendum, quod in naturalibus vbi ratio speciei est perfecta, & determinata, non potest inueniri vnum indiuiduum in duabus speciebus, quia naturalia habēt vnum modum determinatum essendi, qui non variatur pp cōsiderationem nostram, in moralibus autem, & dialecticis secus est, non enim reperitur ibi ita perfectē, & determinatē rō speciei, eo ꝙ plurimum accipiunt ista modum sui esse ex consideratione, B & ita idem actus quantum ad vnum poterit esse in vna specie, qui quantum ad alterum erit in alia, & ita actus fornicandi si absolutē cōsideretur est solum in specie intemperantiæ, vel incontinentiæ, & sic habet vnicam speciem, si autem cōsideretur, vt sit pp lucrum, est in specie auaritiæ solum, & non in specie intemperantiæ, vnde i a dicit Arist. ꝙ qui fornicatur pp lucrū non est mœchus, sed iniustus, vel auarus, & ita quocunque modo consideretur actus sp erit in vnica specie, & tamen idem actus numero ad alia, & alia sumptus poterit esse in duabus speciebus moris, quod nō accidit in aliquo indiuiduo naturali, cōtingit etiam interdum, ꝙ aliquis nō determinetur ad speciem ex parte obiecti, sed solum ex parte finis, eo quod habet determinatum habitum, a quo imperetur, sed non habet determinatum habitum a quo eliciatur, sicut ædi- C ficare proximum, nam non habet habitum determinatē elicientem, quia charitas non elicit hunc actum, cum non eliciat nisi interiores. s. diligere, & tamen per interiores nemo ædificatur, sed charitas imperat illum actum, & ab alijs virtutibus elicitur materialiter, non determinatē ab aliqua, sed ab omnibus, cum charitas omnibus imperare possit, & quia scandalum actiuum est peccatum oppositum ædificationi proximi, vel correctioni eius, ideo loquendo materialiter ex parte habituum elicientium non est speciale peccatum, sed solum formaliter loquendo ex parte finis, & habitus imperantis, qui est habitus charitati oppositus. s. vitium odij, ideo quando aliquis dicit, aut facit aliquid minus rectum intendens præstare proximo occasionem ruinæ, speciale peccatum committit. Si autem præter intentionem suam accidat scandalū, D etiam si talis esset actus de quo posset rationabiliter scandalizari, non est scandalum speciale peccatum, quia non est ab habitu eliciente determinato, & etiam non est ab aliquo imperante habitu determinato, erit tamen scandalum istud actiuum speciale circunstantia actui dās deformitatem.

Ad primum dicendum, quod scandalum actiuū interdum dicit speciem determinatam peccati distinctam ab alijs, & ideo contingit inueniri scandalum in actu exteriori sine aliquo alio peccato, vt quando quis agit aliquid quod alias non esset peccatum, & tñ efficitur peccatū inquantum intendit scandalizare, vel scandalizat, & iam præter intentionem, vt est de senaium dare occasionem ruinæ, inquantum habet speciē mali, sicut est manducare cibos consecratos idolo, & ob hoc dicitur in diffinitione E scandali, quod est dictum, vel factum minus rectum, & non dicitur, ꝙ est factum, vel dictum malum, & ita licet alias non sit malum, poterit esse causa scandali, & erit ibi inuenire actū peccati scandali, sine actu alterius peccati.

Ad secundum dicēdum, quod scandalum actiuū quātum est ex parte materiæ. i. actus, per quos scandalizatur, & ex parte habitus elicientis non distinguitur, sed coincidit cum quolibet genere peccati, sed non ex parte habitus imperantis, nam imperans habitus est vitium odij, ꝙ opponitur correctioni, vel ædificationi proximi, secundū quem mouetur quis cum intentione trahendi proximū in peccatum, & hoc ad vnicum habitum pertinet, ideo est speciale vitium. Ad tertium dicendum, quod hæc circunstantia, quæ est corā alio agere, nō addit peccato aliq̄ nouā spēm ex sui rōne, sed solū ex fine, ad quē ordinatur, nam siquis scandalizet proximū agens malum corā alijs,

non intendat tamen per hoc scandalizare, non pertinebit ille actus ad determinatam speciem, quia non est ibi consideratio finis neq; determinatus habitus imperans, & sic et peccare in occulto non trahit peccatum in aliam spēm, q̃ de se habeat, eo q̄ non ordinat in specialem finem, neque est habitus specialis imperans occultè fieri.

Ad quartum dicendum, q̄ scandalum passiuum, licet peccatum sit, nunq̃ pertinet ad speciale peccatum, scandalum vero actiuū interdum pertinet ad speciale peccatū. Nec est eadem rō de vtroq; nam in scandalo passiuo est actio, & passio, passio quidem inquantum suscipit occasionem ruinæ ex actu alterius, actio vero inquantum illi occasioni assentiens committit malum, actio aūt in scandalo passiuo non pertinet ad genus scandali, quia si perti neret ad istud genus, vocaretur s̄m eum scandalū actiuū, & non passiuum, ideo non pertinet ad genus scādali, sed ad quodcunq; genus peccati cuius sit illud, quod cōmittit scandalizatus, sola aūt passio pertinet ad genus scādali, & s̄m eum vocatur scandalum passiuum speciale peccatum. Secus de scandalo actiuo, quia illud quantum ad actionem pertinet ad genus scādali, & actio pertinet ad peccatum si est mala, ideo scandalum actiuum peccatū erit speciale inquantum est a determinato habitu, vt supra fuit ostensum.

Ad argumentum in contrarium dicendum, q̄ inquantum procedunt de scandalo actiuo concedēda sunt, quia illud est speciale peccatum, licet non sp̄. Et est dicendum ad primum, q̄ quicūque peccat, agit contra charitatem, sed potest dupliciter intelligi. Vno modo, q̄ nō ambulat s̄m charitatem, quia committēdo peccatum mortale per quod scandalizat proximum perdit charitatem, & sic nō ambulat s̄m charitatem etiam si iste peccans non intenderit scandalizare proximum, & tunc scandalum non est speciale peccatum. Et si dicatur, q̄ opponitur charitati, q̃ est specialis virtus. Dicendum, q̄ nō opponitur ei sub speciali ratione, sed sub generali inquantum tollitur per omne peccatum mortale. Si autem peccans egit sub intentione scandalizandi, est peccatum speciale, quia tunc opponitur charitati, vt est specialis virtus, quia ex vitio odij mouetur scandalizans.

Ad secundum dicendum, q̄ esse contra Deum, contra se, & contra proximum non sunt differentiæ, quæ specialiter constituant species peccati, cum peccata eius speciei committat quis interdum cōtra Deum qualia cōtra proximum. Dicendum tn̄ quod oē scandalum est contra proximum, quia seipsum nemo scandalizat, & tamen cōtingit hoc esse per accidens. i. non intentum. s. q̄ contra proximum sit, vt q̄n quis malum agit non intendens scandalizare, nam tunc non est speciale peccatum, quia quod est per accidens non dat speciem. Si autem peccans intendat contra proximum agere mouendo eum ad peccandum, est scandalum speciale peccatum.

Ad tertium dicendum, q̄ est in scandalo specialis ratio nocumenti inquantum habitus specialis. s. odium mouet ad nocendum, & tunc est scandalum speciale peccatum, secus autem inquantum in scandalo nocetur per exemplum, quia hoc non dat specialem rationem peccati ipsi actui, eo quod in qualibet specie peccati pōt noceri alteri per exemplum, sed dicit quandam circunstantiā actus, quæ grauitatem quandam addit.

An scandalum sit semper peccatum mortale. Q. XLVI.

QVæritur, an scandalum sit sp̄ peccatum mortale. Aliqui dicunt, q̄ sic, quia omne peccatum, q̄ charitati contrariatur, est mortale, sed scandalum opponitur charitati, vt dictum est præced. quæst. ergo est mortale.

Secundo, nulli peccato debetur pęna æterna nisi mortali, & tamen scandalo debetur pęna æterna. Nam super illo verbo, supra in litera. s. expedit, vt ei suspendatur mola asinaria, & demergatur in profundum, dicit Hier. Multo melius est pro culpa breuem recipere pęnam, quam ęternis seruari cruciatibus, ergo scandalum est mortale peccatum. Tertio, oē peccatum, q̄ in Deum committitur est peccatum mortale, quia solū peccatum mortale auertit hominem a Deo, scādalum tn̄ est peccatum in Deum

F 1. Corin. 8. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam in Christum peccant, ergo scandalum semper erit peccatum mortale.

Quarto, quia vita spiritualis est melior, quam corporalis, & tamen qui subtrahit alteri vitam corporalem peccat mortaliter, ergo a fortiori, qui subtrahit vitam spūalē, & hoc facit, qui scandalizat, quia dat alteri occasionem ruendi in mortem spiritualem, ergo peccat mortaliter.

Dicendum, q̄ scandalum est duplex. s. actiuum, & passiuum, vt supra ostensum est, de scandalo passiuo dicendum, q̄ interdum est peccatum mortale, & interdū veniale, q̄n. n. quis ex facto alterius incitatus ruit in peccatū mortale scādalum passiuū est peccatū mortale, siue actus, qui fuit sibi occasio esset per se bonus, siue per se malus, siue indifferens, siue parum malus. i. veniale peccatū. Est

G autem scandalum peccatum veniale, q̄n ex actu alterius incidit quis in peccatum veniale, q̄ est disponi ad ruinā, & non omnino cadere, licet etiam veniale posset dici casus. Scandalum autem actiuum potest dupliciter accipi. Vno modo inquantum est speciale peccatū, quia inquantum scandalizans intendit dare occasionem ruinæ. Alio modo inquantum non est peccatum speciale. i. non intendit dare occasionem. Si primo modo, aut intendit deducere proximū ad peccandū mortaliter, aut ad peccādum venialiter, si mortaliter peccat mortaliter. Et hoc siue intendat deducere alium ad peccandum per aliquem actū suum, qui in se sit peccatum mortale, siue per actum, qui in se sit peccatum veniale, nam intentio est peccatū mortale. Si intendat deducere ad peccandum venialiter q̃tū est ex genere scandali pēt se deberet esse peccatū veniale,

H & tn̄ dicendum, q̄ aut vult deducere illum ad peccādum venialiter per aliquem actum, qui est venialis, & est peccatum veniale, aut per actum mortalem, & tunc est peccatum mortale. Si autem accipiatur scandalum secundo modo, vt non est intentum, & tunc, quia nō pertinet per se ad genus scādali, neq; est speciale peccatum, idem erit iudicandum de scandalo, & de actu, per quē aliquos scandalizat. Si. n. ille actus sit in se peccatum mortale, iudicabitur scandalum peccatum mortale. Si vero actus est venialis, erit scandalum veniale peccatum, interdum tamē actus est indifferens de se, & inquantum habet quandam spēm mali est scandalosus, & de se nō erat peccatum etiā veniale, & tamen poterit scandalum illud esse interdum veniale, vt si committatur cum aliqua leui indiscretione secundum q̃ proximus offenditur, interdum autem mor

I tale, vt q̄n contemnit quis salutem proximi, ita q̄ pro ea obseruanda non omittit facere id, quod sibi libuerit, etiā si illud alias non esset malum, & tamen scit proximos scādalizandos si hoc agatur, nam licet iste non intendat scādalizare, tamen quia scit proximos scandalizandos, & non cauet, peccat mortaliter, licet actus alias non esset malus etiam venialiter, vt manducare cibos consecratos idolo.

Ad primum dicendum, quod scandalum, siue actiuū, siue passiuum, semper repugnat charitati. Scandalū quippe de se passiuum, idest quantum est de genere scandali, nunquam repugnat charitati, scilicet inquantum est passiuum solum, quia inquantum est passiuum non est peccatum, neque mortale, neque veniale, cum non sit in potestate nostra non pati ab alijs, scilicet suscipiendo occa-

K sionem ruinæ, inquantum vero in scandalo passiuo est q̄dam actio, scilicet, qua scandalizatus assentit adhærere prauo exemplo alterius, non pertinet ad genus scandali, vt ostensum est præcedenti quæstione, sed est hoc omnino per accidens ad scandalum passiuum. Et de hoc dicendum, quod interdum scandalizatus committit mortale, & interdum veniale, & ita interdum scandalum passiuū erit peccatum mortale, & hoc est per accidens.

De scandalo actiuo dicendum, quod etiam non repugnat semper charitati, cum interdum scandalizet quis alterum per actum venialem, & non intendat eum in aliquo scandalizare, & tunc non erit peccatum mortale, neque contra charitatem, & ita de alijs casibus, de quibus dictum fuit supra in hac quæst.

Ad s̄m dicendū, q̄ ibi Chrs loquitur de scandalo actiuo. s. q̄n quis intendit inducere proximū ad peccatū mortale,

tale, vel etiam si non intendat eum inducere committit tamē mortale, per quod inducatur, vel induci possit proximus, vel quando committit aliquid, quod non est de se peccatum mortale, neque veniale, scit tamen, quod proximi infirmi scandalizabuntur, etiam si non intendat scādalizare eos, cum tamen non velit omittere seruire propriè voluntati etiam si proximos scandalizet, peccat mortaliter, sicut est de illo, qui manducat cibos consecratos idolo.

Ad tertium dicendum, quod scandalum non est semper peccatum contra Deum, nam quādo quis per actum peccati venialis deducit proximum ad veniale, siue intendit deducere, siue non, est peccatum mortale, & ita nō est contra Deum, quia non auertitur homo a Deo.

Ad quartum dicendum, quod quicunque subtrahit alteri vitam corporalem, peccat mortaliter, si hoc intendisset, vel in culpa fuisset faciendo ea, per quæ proximum posset occidere iniustè, & tamen qui scandalizat nō semper subtrahit vitam spiritualem, cum per scandalum nō perdatur sēper charitas, vel gratia, quæ est vita spiritualis, vt quando scandalizatus solum peccat venialiter, etiā quia qui subtrahit vitam corporalem occidendo proximum dat ei sufficientem causam mortis spiritualis, quia mori potest in peccato mortali, per quod æternaliter peribit.

An scandalizari passiuè pertineat ad omnes tam perfectos, quam imperfectos? Quæst. XLVII.

QVæritur, an scādalizari passiuè pertineat ad omnes tam perfectos, quam imperfectos, vel solum sit pusillorum? Aliqui dicunt, quod non soli pusilli, vel imperfecti, sed etiam viri perfecti scandalizantur passiuè: Christus.n. non erat pusillus, sed perfectissimus, immo perfectionis caput, ipse tamen scandalizatus fuit a Petro. sup. 16. Vade retro me satana, scandalum.n. mihi es, ergo cadit in viros perfectos. Secundo, quia sicut nemo pōt amare nisi aliquis ametur, ita nemo potest scandalizare nisi alius scandalizetur, sed ille, qui coram perfectis viris peccat mortaliter, scandalizat, & tamen neminem scandalizat nisi eos, qui præsentes sunt.s. perfectos, ergo perfecti scandalizantur, & non soli pusilli. Tertio, quia scandalū importat impedimentum, quod alicui ponitur in vita spirituali, sed etiam perfecti impediuntur interdum in processu vitæ spiritualis. Prętereà dicitur. 1. Thessal. 2. Voluimus quidem venire ad vos ego Paulus semel, & iterum, sed impediuit nos satanas, ergo viri perfecti possunt scandala pati. Quarto, quia in viris perfectis inueniuntur peccata venialia. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quod peccatum nō habemus, ipsi nos seducimus, & intelligitur de veniali saltem, scandalum tamen passiuum non est semper mortale, sed interdum veniale, ergo potest cadere scandalum passiuum in viros perfectos. Aliqui dicūt, quod solum in imperfectis, quia supra in litera, cum Christus de scandalo loquitur, non facit mentionē, nisi de pusillis.s. qui scandalizauerit vnum de pusillis, ergo illi soli scandalizantur passiuè. Secundo, quia Apost. ad Rom. 14. de scandalizatis loquens ait, conscientia eorum cum sit infirma polluitur, perfecti tamen non habent conscientiam infirmam, ideo non scandalizantur. Dicendum, quod propriè accipiendo scandalum passiuum in solis imperfectis est, largè tamen etiam est in perfectis. Patet hoc, quia scandalum passiuum importat quandam commotionem animi a bono in eo, qui scandalum patitur, nullus autem commouetur, qui rei immobili firmiter adhæret, viri autem perfecti quos maiores propriè dicimus, soli Deo inhærent, cuius est immobilis bonitas, nam si inhærent prælatis suis, qui homines sunt, non tñ inhærent eis nisi inquantum illi inhærent Christo, iuxta illud. 1. Corin. 4. imitatores mei estote, sicut & ego Christi, vnde quantumcunq; videant alios inordinate se habere dictis, vel factis etiam prelatos suos, ipsi tamen a sua rectitudine qua Christo inhęrēt nō mouentur, iuxta illud Psal. 124. Qui confidunt in domino, sicut mons Sion, non commouebitur in ęternum, qui habitat in Ierusalē, ideo in eis, qui perfectè Deo per amorem inhærent, scandalum nullum est, Psal. 118. Pax mul-

A ta diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Dicendum tamen, quod scandalum passiuum dupliciter accidit. Vno modo, cum quadam electione, vt cum quis videns alium peccantem incitatur ad peccandum, & eligit sic facere, sicut ille, taliter autem non cadit scandalū passiuum in viros perfectos quorum mens Christo adhęrēs a præceptis eius non flectitur. Alio modo accipitur scandalum passiuum, vt est sine electione.s. quando quis videns alium peccantem concipit quendam appetitum similiter agendi, qui ei subrepit, vel tristitiam quandā, aut iræ motum, vel indignationis, non tamen eligit peccare, & tale scandalū cadit in viros perfectos, quia tamē principale in scandalo est esse peccatum, & hic non est aliquid cum non sequitur electio, non solemus vocare scandalū talem passionem factam in viro perfecto, & ita verū est,
B quod scandalum passiuum solum est pusillorum, sic dicit Hieronym. Nota, quod qui scandalizatur paruulus est, maiores enim scandala non recipiunt.

Ad primum dicendum vno modo, quod licet Petrus quantum erat in se scandalizaret, q̄uis hoc ageret ex errore, tamen Christus non scandalizatus est, nam Petrus volebat ei dissuadere subire mortem, & nihilominus mortem subiuit, & ita non fuit in eo scandalum passiuū. Aliter pōt dici, ꝙ nec Christus scādalizatus est, nec ēt Petrus propriè eum scandalizauit, sed accipitur ibi largè scandalum.i. impedimentum, vt dictum est sup. q. 44. Ad secundum dicendum, quod loquendo grammaticè, vel dialecticè omne actiuum conuertitur in passiuum, quia grammaticus considerat solum modum significandi verbi, & non substantiam actionis, omne autem verbum actiuum
C ex suo modo significandi significat actionem, vt in alium transeuntem, sed considerando substantiam actionis aliquando actio egreditur ab agente, & non pertingit vsq; vt patiens, quia patiens habet interdum in sua potestate recipere effectum agentis, vel non, pp aliquod impedimētum superueniens, pp quod non pertingat effectus actionis ad patiens, & ideo loquendo realiter in oībus actionibus, quæ terminantur ad aliquid, extra quod verè extra manet, nō sp conuertitur actiua in passiuam, sicut est percutere, occidere, scādalizare, & alia huiusmodi.s. quia illum motum realiter, quem quis facit quando aliquem percutit, pōt facere, quando non percutit, vt quis conetur alterum percutere, & ille effugiat actum, materialiter ergo, & realiter iste percutit, licet nullum percutiat, nā nulla alia res erat, per quam iste percuteret eum, quē volebat
D percutere, nisi illud, quod fecit, ergo realiter percussit.i. fecit rem illam, quæ materialiter est percussio, licet formaliter non cōceditur, ꝙ iste percutiat nisi aliquis sit percussus. In actibus vero interioribus aīæ, vt amare, intelligere, concupiscere, & similibus. Dicēdum, ꝙ conuertitur sp actiua in passiuam, eo ꝙ sp actio pertingit ad terminum illum, ad quem est. Et rō est, quia tales actus non progrediuntur ad rem extra.i. ad passum nisi sm, ꝙ passū est aliquo mō in ipso agente, nam inquantum quis amat alium non sequitur aliquid reale exterius in ipso amato, ꝙ procedat ab amante, cū contingat amare eos, qui a nobis remotissimi sunt, sed terminatur actus amantis, aut desiderantis, concupiscentis, & intelligentis ad terminū inquantum est ille intra agentem per quandam conceptionem, & imaginem, ideo in istis nūquam potest esse actio, quin
E pertingat ad passum, cum non possit esse impedimentum aliquod ad hoc, nec possit patiēs facere, ꝙ effectus actionis non recipiatur in eo, & ita sp in his conuertitur actiua in passiuam, scandalizare autem requirit terminum extra, & iō potest esse actio realiter sine passione, vnde pōt aliquis scandalizare.i. scandalum facere, & tamen ꝙ nullus scandalizetur patiendo illud scandalum, & ita qui coram viris perfectis peccat, scandalizat quidem, sed nemo scādalizatur. Ad tertium dicendū, ꝙ quantū ad exteriores actus bonos possūt viri perfecti impediri per alios, ne illos faciant, & tñ q̄tum ad interiorē electionē, & desideria sua non possunt impediri, quo minus tendant in Deū cui firmiter inhærent, iuxta illud ad Rom. 8. Certus sū, ꝙ nec mors, neq; vita poterit nos separare a charitate, q̄ est in Chro, & tñ scandalū dicit cōmotionē aī in eo, qui scandalū patit, iō tale impedimētū p̄stitū in solis actibus ex-

terioribus non vocatur scandalum, & ita non cadet in viros perfectos, licet cadant impedimenta exteriora.

Ad quartum dicendum, quod viri perfecti incidũt interdũ in peccata venialia: non tñ patiũtur scandalũ, quia non incidunt in illa ex dictis, vel factis aliorũ incitati (ꝙ est scandalizari) sed ex infirmitate carnis. Ex dictis autẽ, & factis aliorum non sequitur in eis scandalum secũdum veram rationem scandali, sed appropinquant aliquo modo ad scãdalum, iuxta illud Psal. 72. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei: appropinquare autem ad scandalum est, quod potest in eis ex dictis, vel factis aliorum suboriri quædam indignatio, aut ira, aut affectus quidam peccandi, ex quo facilè est sequi peccatũ: ideo appropinquant scandalo passiuo, non tamen proueniunt ad perfectam rationem scandali inquantum ex tali passione causata in eis non incidunt in aliquod veniale saltem.

An scandalizare actiuè conueniat interdum viris perfectis. Quæst. XLVIII.

QVæritur, an scandalizare actiuè conueniat interdũ viris perfectis. i. an illi scandalizent alios?

Aliqui dicunt, quod sic: nam Christus perfectissimus fuit, ipse tamen scandalizauit actiuè, nã Luc. 2. dicitur, hic positus in ruinam multorum. i. in scandalum multorum, ergo perfecti scandalizant alios. Secũdo, quia passio est effectus actionis, sed ex dictis, vel factis perfectorum aliqui passiuè scandalizantur, vt sup. 15. dicitur, scis, quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt. i. verbo Christi, ergo Christus scãdalizauit eos actiuè. Tertio, quia Petrus post aduentum Spiritus Sancti confirmatus erat in statu perfectorum, & tamen postea scandalizabat conuersos de Gentilitate, ad Gal. 2. s. cum vidissent, ꝙ non rectè ambularent ad veritatem Euangelij dixit Cephe. i. Petro coram omnibus, si tu cum Iudæus sis gentiliter, & non Iudaicè viuis, quomodo cogis gentes Iudaizare? ergo scandalum actiuũ fit interdũ à viris perfectis. Quarto, quia scandalum actiuum peccatum veniale est interdum, vt ostensum est sup. q. 46. sed venialia cadunt in viros perfectos, ergo perfecti possunt scãdalizare actiuè. Alij dicunt, quod nũquam perfecti scandalizãt alios, quia non pertinet ad eũdem prouocare exemplis suis ad bonum, & scandalizare prouocando ad malum, & tamẽ perfectorum est ad bonũ prouocare. Supra 5. c. sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra opera bona, & glorificent patrem vestrum, ergo non contingit, ꝙ perfecti aliquos scandalizẽt. Secundo, quia plus repugnat perfectioni scandalum actiuum, quam passiuum, cũ deterius sit mala agere, quã mala pati, in viris tamen perfectis non est scandalum passiuum, vt dictum est præced. quæst. ergo a fortiori non est scandalum actiuũ. Dici põt vno modo, quod scandalum actiuum quandoq; est mortale, quandoque veniale, vt dictum est supra q. 46. scandalum, quod est mortale non conuenit perfectis. i. non accidit fieri per eos, sicut neque ipsi committunt mortale aliquod: inquantum vero est peccatũ veniale, contingit fieri ab eis secundum quod cõtingit eos peccare venialiter. Et hoc est satis conuenienter dictum, secundũ quod scandalum potest accipi strictissimè. s. vt quis potest scandalizari de culpa alterius etiã de leuissima, & tamen tali modo non contingit aliquos rationabiliter scandalizari. Dici potest ergo aliter, quod scandalum actiuum propriè est, cũ aliquis tale aliquid dicit, aut facit, quod de se tale est, vt natum sit alterum deducere ad ruinam, hoc autem solũ est illud, quod inordinatè dicitur, aut fit, ad perfectos autem pertinent omnia, quæ agũt secundum rõnis regulam ordinare, iuxta illud. 1. Cor. 14. Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis, & præcipuè hanc cautelam ordinatè procedendi adhibent in his, in quibus nõ solum ipsi offenderent, sed etiam alijs offensionem pararent, & hoc, quia de salute proximorum magna sollicitudo illis est, & si interdum aliquid de factis, aut dictis eorum ab hac moderatione deficit, hoc est ex infirmitate humana, secundum quam a perfectione deficiunt, & ita non sunt perfecti illi, qui in aliquo possunt alios scandali-

F zare. Et tamen accipiendo perfectos illos, in quibus adhuc aliqua carnis infirmitas est, quæ nunquã prorsus tollitur in via. Dicendum, quod si quid de dictis, aut factis illorum deficit aliqualiter a moderatione, non intantũ deficiunt, quod multũ a rationis ordine recedatur, sed modicum, & leuiter, quod non est tam magnum, vt ex illo verisimiliter, aut rationabiliter possit accipi occasio peccandi, ideo perfecti neminem scandalizant. Si tamen velimus dicere, quod scandalizare possunt alios leuiter. s. venialiter, non est inconueniens, rationabilius tamen est, quod nunc dictum fuit.

Ad primum dicendum, quod Christus nullos vnquã scandalizauit, licet aliqui ex dictis, aut factis eius ruinæ occasionem acceperunt, sicut potest etiam quis scandalizari de bono alterius secundum omnem moderationem

G rationis factum. s. ille, qui inuidet bono alterius, & est ibi scandalũ passiuum sine actiuo, & ita dicitur Christus esse petra scandali, vel lapis offensionis, Esa. 8. & positus in ruinam, Luc. 2. Non quidem, quod ipse alicui ruinæ occasionem (saltem leuissimam) dederit, sed quod aliqui ex dictis, aut factis eius occasionem sibi sumpserit, & ita innuitur Lucæ 2. nam cum dicatur, quod positus fuerit in ruinam, adiungitur, & in signum cui cõtradicetur, idest, quod ruina illa non fuit, quam Christus illis dederit, sed illi acceperunt illam sibi, quia contradixerũt Christo, qui erat signum, & ita ipsi fecerũt sibiipsis scandalũ, & iõ in scriptura nunquam legitur, ꝙ Christus aliquos scandalizauerit, sed ꝙ aliqui ex dictis, aut factis eius scandalizati sunt. Ad secundum dicendum, ꝙ scandalum passiuum sẽper causatur ab actiuo, & tamen non est necesse, ꝙ cause-

H tur semper ab aliquo scandalo actiuo agentis, idest alterius, qui scandalizet, sed interdum ab ipsius, qui patitur, scandalo, eo quod ipse, qui patitur sibiipsi scandalum facit, & ita audito verbo Christi, in quo nulla occasio erat ruinæ, ipsi Pharisæi sibiipsis occasionem assumpserunt, & sic ipsimet scandalum fecerunt, & ipsi passi sunt.

Ad tertium dicendum, quod communiter solet respõderi, quod Petrus quidem peccauit, & repræhẽsibilis fuit secundum sententiam Aug. & ipsius Pauli subtrahens se à Gentilibus, vt vitaret scandalum Iudæorum, quia hoc incautè aliqualiter faciebat, ita ꝙ ex hoc Gẽtiles ad Christum conuersi scandalizabantur, non tamen factum Petri erat tam graue peccatum, quod merito possent alij scãdalizari, vnde patiebantur scãdalum passiuum, non erat tamen in Petro scandalum actiuũ, an tamen Petrus pec-

I cauit, vel Paulus redarguens eum, & in quo, & an esset scandalum, dicetur ad Galat. 2. vbi de hoc.

Ad quartum dicendum, quod perfecti committũt peccata venialia interdum, & tamen illa, vt communiter sũt circa motus interiores, qui non bene subditi sunt, sed isti motus occulti sunt, & est repugnantia eorũ, ideo circa talia nullum scandalizant. Si autem circa exteriora facta, aut dicta committunt aliqua peccata venialia, tam leuia illa sunt, vt neminem rationabiliter scãdalizare possint, & scandalum actiuum non est in eis.

Argumenta in contrarium cõcedenda sunt, quia probant, quod perfecti neminem scandalizant. Si tamen teneatur, quod possunt scandalizare aliquem venialiter. Dicetur ad primum, quod incitare homines ad bonum est perfectorum, & non incitare ad malum, quia talis est in-

K tentio eorum, cum valde soliciti sint de salute proximorum: etiam conuenit eis inquantum perfecti sunt; quia tamen nondum est in eis absorpta infirmitas carnis, ex illa possunt peccare leuiter, per quod aliquis scandalizabitur.

Ad secundum dicendum, quod scandalum passiuum non est perfectorum. Et cum dr̃, ꝙ magis repugnat perfectioni scandalum actiuum, quam passiuum. Dicendũ, ꝙ non est simpliciter vera propositio, nam si accipiatur scãdalum actiuum prout est ex intentione agentis, grauius est de se scandalizare, q̃ scandalizari, etiam quando per factum malũ quis alium scandalizat: cæteris paribus grauius est scãdalizare, q̃ scandalizari, licet interdũ grauius peccat scandalizatus, q̃ scandalizans, inquantum ex minori peccato assumpsit sibi occasionem ad maius, quãdo tamen scãdalizatur quis ex leuissimo opere alterius. i. ve-

niale,

niale, etiam si solum committat scandalizatus veniale, peius est scandalizari, quam scandalizare, quia male dispositus est, qui ex tam leui malo occasionem peccādi accepit: maximè cum rationabiliter nemo ex tali facto occasionem mali sumere posset, tale autem est scandalum actiuum perfectorum, si quod in eis inuenitur, ideo potest in eis esse scandalum actiuum, & non passiuum, quia maiorem imperfectionem diceret scandalum passiuum.

An verum sit, quod solis perfectis conueniat scandalizare actiuè. Quæst. XLIX.

QVæritur, quia aliqui dicunt, quod scandalizare actiuè non conueniat imperfectis, sed solis perfectis, an verum sit? Aliqui dicunt, quod sic, quia contrarijs competunt contrariæ passiones, scandalum tamen passiuum competit solis imperfectis, vt dictum est supra quæst. 47. ergo scandalum actiuum solis perfectis conueniet. Secundò, quia ille solus scandalizat alios, qui exemplo suo illos prouocat ad peccandum, hoc autem solum pertinet ad illos, quorum vita posita est in exemplum aliorum, quales sunt prælati, & religiosi, & tamen isti sunt perfecti, vel pertinet ad eos sequi viā perfectionis, ergo ad solos perfectos pertinet scandalizare. Aliqui dicunt in contrariū, quia Petrus ante passionē Christi imperfectus erat, sicut & omnes Apostoli: ipse tamen quantum in se fuit præstitit scandalum actiuum, sup. 16. scandalum mihi es, ergo etiam imperfecti scandalizant actiuè.

Dicendum, quod scandalum actiuum præstatur tam ab imperfectis, quam ab alijs, i. ab illis, ad quorum statū non pertinet perfectio tanquam aliquid annexum, quam a perfectis, idest ab eis, ad quorum statum perfectio pertinet, licet non sint perfecti, licet magis scandalizare possūt illi, ad quorum statum pertinet perfectio. Vnde dicendū, quod imperfecti scandalizant, & scandalizantur, verè autem perfecti neq; scandalizant, neque scandalizantur; illi vero, ad quos perfectio pertinet, si tales non sint, scandalizantur, & grauiter scandalizant. Primum patet, quia scandalum actiuum duplex est, s. per se, i. quando quis intendit alium incitare ad malum, & per accidens, idest, quando non intendēs incitare quemquam talia facit, ex quibus aliqui rationabiliter scandalizātur. Primo modo scandalum actiuum potest esse in imperfectis, quia manifestum est, quod interdum intendunt aliquos incitare ad malum, vt quando realiter verbis persuadent.

Secundo modo magis etiam accidit. Nam imperfecti sæpè peccant mortaliter, & tamen per quodlibet mortale factum in conspectu aliquorum causatur scandalum, vel causari natum est, ergo imperfectis conuenit scandalizare.

De secundis. s. de perfectis patet: nam ad illos non conuenit scandalum passiuum, quod in solis imperfectis accidit, vt ostensum est sup. q. 47. Nec etiam conuenit scandalum actiuū, cū sint actus eorū valde ordinati. sup. q. 47.

De tertio. s. de illis, ad quos pertinet perfectio, & non sunt perfecti, nam sunt imperfecti, & ideo accidit illis scādalizari passiue tanquam pusillis, & imperfectis. Etiam actiuè scandalizant, quia cum imperfecti sint, peccant sępe mortaliter, & ex talibus actibus causatur scandalū, & isti maximè scandalizant, quia quanto vita eorū propter statum magis imitabilis ponitur alijs, tanto grauius scandalizant si ipsi corruperint rectitudinem.

Ad primum dicendum, quod scandalum actiuum, & passiuum bene accidunt imperfectis, nam licet actiuum, & passiuum, vt sic sint opposita, tamen inquantum dicitur scandalum actiuum, & passiuum non sunt penitus opposita, quia radix vtriusq; est eadem. s. pręuaricatio quædam cum vtrumq; ex imperfectione eius, in quo est proueniat, nam sicut scandalum actiuum prouenit ex hoc, quod quis habet mentem inordinatam ad malè agendū: ita passiuum scandalum nascitur ex hoc, quod mens deordinata est ad praua aliorum exempla sequendum. Cū ergo ex radice imperfectionis vtrunque proueniat ambo conueniunt imperfectis.

Ad secundum dicendum, quod non soli, qui in statu sunt, ad quem perfectio pertinet, alios scandalizant, sed

A etiam imperfecti, grauius tamen cęteris paribus scandalizant illi, quam imperfecti, quorum statui non est annexa perfectio. Et cum dicitur, quod vita imperfectorum non est trahenda in exemplum, ideo non scandalizat. Dicendum, quod scandalum actiuum non consistit in hoc tantum, quod aliquis exemplo suo prouocet alios ad peccandum, sed in hoc, quod det occasionem ruinæ alteri quocunque modo, constat autē, quod imperfecti possunt scandalizare actiuè tam perfectos, quam imperfectos, perfectos quidem tam suadendo eis mala verbo tenus, quam iniustis persecutionibus eos ad impatientiam prouocando.

De imperfectis manifestius est, quia facilius est eos scādalizare, quam perfectos, & quidem malè deprauant alios, vt deteriores efficiantur. Etiam quod dicitur, scilicet imperfectus non scandalizat exemplo, falsum est, nā
B quilibet tenetur proximum suum bono exemplo ædificare, iuxta illud Eccles. 17. vnicuique mandauit Deus de proximo suo, & ita exemplo eorum, qui non sunt in statu perfectionis multi ad peccandum incitantur, quorumcūque enim exempla ad bonū, aut ad malum nata sūt mouere. Argm̄ in contrarium concedēdum est, licet. n. Petrus non scandalizauerit actiuè, vt dictum est sup. q. 44. manifestum est tā, quod poterat scandalizare cū adhuc imperfectus esset pro tunc ante aduentum Spiritus Sancti.

An veritas sit propter scandalum dimittenda. Q. L.

QVæritur, an veritas sit propter scandalum dimittenda. Aliqui dicunt, quod sic, quia Augustinus in para
C bola de Zizania, supra 13. ca. dicit, Cum multitudo est in causa, vel princeps detrahendum est veritati, sed non nisi propter scandalum, ergo veritas iustitiæ propter scandalum est dimittenda. Secundo patet, quod veritas vitæ sit dimittenda propter scandalum, quia vitatio cuiuslibet peccati pertinet ad veritatem vitæ, & tamen homo ad euitandum scandalum proximi debet committere peccatum veniale, quia plus debet cauere damnum æternum proximi, quod incurrit per peccatum veniale, ergo veritas vitæ dimittenda est propter scandalum. Tertio patet de veritate doctrinæ; nam aliquando subtrahitur prædicatio propter scandalum generale, & tamen prædicatio pertinet ad veritatem doctrinæ, ergo veritas doctrinæ relinquenda est propter scandalum, & ita omnino veritas, idest, iustitiæ, vitæ, & doctrinæ, propter scandalum dimit
D tenda erit. Alij dicunt, quòd non est dimittenda veritas propter scandalum, quia vt ait Grego. & habetur extra de Regu. iuris, cap. qui scandalizauerit, si de veritate scandalum nascitur vtilius scandalum nasci permittitur, quàm quòd veritas relinquitur, ergo non est veritas propter scandalum dimittenda. Secundo, quia nemo debet peccare, vt alterius peccatum euitet, sed qui dimittit veritatem peccat, ergo non est veritas propter scandalum dimittenda.

Dicendum, quod cum quæritur, an veritas relinquenda sit propter scandalum, aut quæritur de scandalo actiuo, aut de passiuo. Dicendum, quod non debet intelligi de actiuo, nam scandalum actiuum nunquam agendum est, semper enim scandalum actiuum est peccatum ipsius facientis, sed nulla causa est, propter quam quis debeat
E inclinari ad peccandum, ideo nichil est, propter quod debeat scandalizare quemquam, sed semper est vitandum scandalum actiuum. Etiam patet ex intentione quæstionis, quòd non intelligatur de actiuo, quia dicitur, an dimittenda sit veritas propter scandalum, idest, vt non sequatur scandalum, & tamen cum scandalum actiuum sit in potestate agentis, non oportet, quod aliquid dimittat, vt non scandalizet, quia potest non scandalizare etiam si nullam veritatem omittat, imo nunquam potest sequi scandalum actiuum sequendo veritatem, cum scandalū actiuum sit dictum, aut factum minus rectum, & tamen sequi veritatē semper est rectum, cum sequendo veritatē nemo peccet.

Vnde quando quæritur, an veritas sit dimittenda propter scandalum, intelligitur de passiuo, scādalizatur autē passiuè, qui propter factum alterius ruit in malū simpla

inde occasione. Vnde nichil est aliud quærere, quam an aliquid sit dimittendum, ne alius peccet, & quid sit illud. Ad quod dicendum, quod cum homo circa spiritualia bona teneatur magis seipsum diligere, quam quemcunque alium, nullo modo tenetur peccare, vt peccatum alterius euitet, quicunque autem veritatem relinquit, peccat, veritas consistit in hoc, quod homo in dictis, aut factis suis rectitudinem diuinæ legis, siue diuinæ regulæ seruet, & illi se conformet, sicut conformari tenetur. Et ista veritas partim consistit in hijs, quæ ad cognitionem pertinent, & illa vocatur veritas doctrinæ; partim autem consistit in hijs, quæ pertinent ad actiones, & tunc dupliciter, quia aut circa ea, quæ ipse per se agere debet, & ista est veritas vitæ, aut circa ea, quę alijs agenda promulgare debet, aut cogere alios ad agendum, & ista est veritas iustitiæ. Circa hoc considerandum, quod licet veritas sit in conformando se circa omnia diuinæ regulæ, vel legi, non est tamen necesse, quod conformet se homo in omnibus in quibus potest illi, quia aliqua conformitas esse potest, qua omissa non agitur contra veritatem, vel legem Dei, sed adhuc veritas manet, vnde sicut non obligatur homo ad quodlibet bonum agendum, obligatur tamen ad nunquam agẽdum malum, ita non obligatur ad conformandum se diuinæ regulæ in omnibus, in quibus potest, & tamen nunquam debet quis agere contra diuinam regulam, vel legem, potest quis enim conformare se diuinæ regulæ per opera consiliorum, sed non peccat non se conformando huic regulæ, quia non sequendo regulam consiliorum potest se conformare regulæ præceptorum, quæ est diuina, tunc autem dicitur relinqui veritas, quando veritas nullo modo manet, idest, non manet homo conformatus aliquo modo diuinæ legi, taliter autem dimittere veritatẽ est semper peccatum mortale, quia est agere contra legẽ Dei, ideo propriè loquendo veritas nunquam dimittenda est propter scandalum passiuum, cum dimitti sic veritatem sit peccatum mortale Et nunquam committendũ est mortale, vt caueamus scandalum proximi.

Ad primum dicendum, quod veritas iustitiæ non potest dimitti propter scandalum totaliter, aliquid tamen potest dimitti, quod licet alias videbatur esse iustum dato casu scandali non est iustum fieri, & ita propriè accipiendo non dimittitur veritas iustitiæ. Pro quo sciendum, qđ iustitiæ actus est reddere vnicuique quod suum est, dupliciter autem redditur alicui quod suum est. Vno modo quod suum est, idest, particulariter eius, & est sibi bonum vtile directè tanquam bonum suum priuatum, vt cũ alicui sit debitum aurum, vel argentum, aut seruitus, vel honor, & similia quæ ei sine peccato non possunt denegari, & circa talia semper iudex debet tenere veritatem iustitiæ, faciendo reddi illi, quod suum est, & ob hoc non debet cessare propter scandalum quantumcumque possit sequi, & hoc verum est, quantum ad hoc, quod iudici nõ liceat contrarium agere. i. diffinire nõ esse debitum, quod debitum est, vel adiudicare alteri quod huic debitũ est, quia hoc nunquam licet iudici, licet tamen ei interdum propter scandalum cessare ab adiudicando alicui, quod ei debitum est, differendo adiudicationem, non aũt prorsus tollendo, licet in differendo sentẽtiam aliqualiter grauetur pars. tale. n. grauamen iustè potest iudex inferre parti si graue scandalum timet adiudicando rem partim qñcunque, vel quamprimum constiterit ei esse debitum.

Secundo modo redditur alicui quod suum est, quãdo illud quod per diffinitionem iudicis erat sentẽtiandum, non cedit directè in bonum petentis, sed potius in bonũ Reipublicæ, sicut est in illatione pęnarum peccantib. per quas cęteri a flagitijs arcentur, & conseruatur pax publica. Vnde cum talis iudex, aut ille supremus, qui gerit curam Reipublicæ videt ex inflictione pœnæ debitæ secũdum legem sequi maius incommodum Reipublicę, quã sequatur bonum infligendo illam, potest pœnam omnino remittere, vel mitigare aliqualiter, & hoc si sit talis iudex, cui liceat dispensare circa legem, vel est casus dispẽsabilis, alias pertinebit ad eum cui suprema cura Reipublicæ commissa est. Nam ille poterit dispensare in omnibus legibus Reipublicæ cum possit eas soluere, & tũc mitigando pęnam, vel prorsus auferendo, nulli facit iniuriã

F cum potius vtilitas infligendarum pęnarum pertineat tã ad rem publicam, quam ad priuatos, tenetur tamen iudex, vel qui præest politiæ prouidere Reipublicæ ex officio suo, ideo tenebitur tunc mitigare, vel auferre pœnã, & hoc est, vt cum quis accusat aliquem de illis criminibus, quorum accusatio pertinet ad quemlibet de populo. Nam licet debitum sit accusatori, quod constito de crimine iudex adiudicet reum pœnæ statutæ a lege, tamen si iudex videat propter scandala exurgentia maius damnũ Reipublicæ dari, quam vtilitas sit in puniendo, poterit absoluere, vel non punire nocentes, & tunc non agit iniustum, quia non agit directè contra ius litigatoris, sed potius contra bonum publicum, & si quod bonum, vel ius est litigatori, hoc est inquãtum ipse est pars Reipublicę, non autem inquantum est priuatus quidam. Sed tunc est G dubium siquis accuset delinquentem ad pœnã legis prosequens vindictam susceptæ iniuriæ, an propter scandalũ possit iudex cessare ab illatione pęnarum statutarum.

Dicendum, quod cum iste magis prosequatur ius priuatum, quam publicum, non videtur, quod possit iudex cessare ab inflictione pœnæ propter scandalum, licet interdum considerata magnitudine scandali, quod potest sequi ex conditione iniuriæ, quæ fortè non fuit magna, poterit cessare ab illatione pœnæ, vel commutare in pecuniariam, quia non est alicui ita directè debita vindicta per pęnas iniuriatoris, sicut est debitum aurum, vel argẽtum, aut seruitus, vel similia, quæ ciuiliter petuntur, ideo circa ista nũquam cessatur a iustitia propter scandalum. In pęnarum autem illatione (etiam pro iniuria propria) poterit cessari interdum, maximè autem circa illationem H pœnarum, quarum vtilitas directè est Reipublicæ, & nõ litigantis, vt dictum est, & sicut hoc dicimus quãdo quis accusat, vel denunciat crimina alterius, ita etiam quando iudex ex officio suo procedere debet per inquisitionem ad cognoscendum, & puniendum, vel quando notorietas patrati sceleris est talis, quod clamore accusatoris non eget. Nam tunc regulariter debet punire delinquentes secundum pœnas a lege statutas. Si autem oriatur interdum scandalum ex punitione, faciet iudex, sicut magis Reipublicæ expedierit, & hoc præcipuè quando princeps, vel multitudo est in culpa, aut aliquis de cuius punitione timetur futurum schisma. Multitudini enim secundum iura solet remitti, vel attenuari pęna, ideo dicit Augustinus, quod cum multitudine agendum est magis monendo, quam minando, seueritas exercenda est in pec I cata paucorum, sed hoc intelligendum est, quãdo ex dissimulatione peccati principis, vel multitudinis maius periculum non timetur, quam ex pęna. Vnde si ex impunitate principis, vel multitudinis fides, & doctrinæ veritas & boni mores corrumpuntur, non est parcendum principi, neque multitudini, quod contingit quando peccantes suum peccatum auctoritate, & potestate defendere moliuntur, quia tunc grauius punienda est multitudo, quam pauci, vnde Isidorus dicit. Hi qui neq; a vitio corruptionis emendantur, atque hoc ipsum delictum quod cõmittunt vindicare quadam superstitiosa auctoritate nituntur, neque gradus honoris, neque gratiam recipiant communionis.

Ad secundum concedendum, quod ad veritatem vitæ pertinet vitare quodcunq; peccatum etiam venialia. Et K dicendum, ꝙ nemo tenetur committere peccatũ veniale, vt alius euitet mortale, neq; etiam debet, aut licet hoc fieri, quia repręhensibilis est, & melius est, quod quis permittat proximum ruere in quæcunq; peccata mortalia, si aliter eum eruere non põt, quam committere veniale, nè ille ruat, quia ad vitandum peccatũ nõ debemus principaliter inclinari ex damno proprio, ꝙ incurrimus peccando, quia hoc esset desistere a peccãdo timore pęnæ, sed inclinari debemus ad hoc ex amore. s. ne Deum offendamus, quem ẽt offendimus per veniale peccatũ, q̃uis non ita grauiter, sicut p mortale, nullus aũt dẽt offendere Deũ saltẽ parum, vt alius non offendat multũ, quia homo dẽt in infinitum plus diligere Deum, q̃ proximum, & iõ nullus debet facere peccatum veniale ad vitãdum qualecũque scandalum proximo i ũ quãdiu ille actus manet peccatũ veniale, quia aliquid est, ꝙ de se est pctm veniale, ꝙ factum

factum ad vitandum scandalum proximorũ, vel propter aliam causam bonam non erit veniale, sed potius bonus actus. Sicut de verbo otioso, quod alias otiosum est, & est veniale, propter aliquam causam poterit esse vtile, & iam non erit veniale, quamdiu tñ manet in genere peccati venialis, nunquam licet illud fieri pro conseruanda salute spirituali proximi, vel vitando scandalo eius, est.n. oppositio in adiecto, quod aliquis teneatur, aut debeat peccare, vel liceat ei, aut quod bonum faciat peccando.

Ad tertium dicendum, quod propriè accipiendo, nunquam est cessandum a veritate doctrinæ propriè accipiendo cessare pro scandalo aliquo, sed pro hoc considerandum, quod in doctrina duo inueniuntur. s. actus docẽtis, & ipsa res, quæ docetur. s. conclusiones, vel regulæ doctrinæ: actus vero docentis non pertinet directè ad veritatẽ doctrinæ, sed ad veritatem vitæ, sicut cęteri actus miseri-
B cordiæ spiritualis, de quibus vnus est docere. Sunt.n. quidam ad quorum officium pertinet docere, siue ex statu, siue ex professione, vel quolibet alias. Quod autem talis exerceat actum doctrinę pertinet ad veritatem vitę, sicut obseruare præcepta legis Christi, quorum obseruatio cõpetit nobis omnibus ex professione Christiana. Omittere ergo actum doctrinæ in talibus, non est relinquere veritatem doctrinæ, sed vitæ, cum per hoc nõ præiudicetur eis, quæ docenda sunt, sed eis, quæ agenda sunt, & quoniam multi alij actus boni possunt omitti ad tempus propter scandalum, qui pertinebant ad veritatem vitæ, ita poterit cessari a doctrina ad tempus, & tunc neque relinquitur veritas vitæ, neque veritas doctrinæ. Secundum vero s. res, quæ docetur pertinet ad veritatem doctrinæ, cum
C veritas doctrinæ sit in doctrina, & non in actu docẽtis, & isti veritati non præiudicatur directè per hoc, quod doctrina tacetur, sed per hoc, quod ad doctrinã præiudiciũ aliquod generatur. Hoc autem fit dupliciter. Vno mõ ex contraria doctrina, & hoc est per se. Alio modo ex quorundam taciturnitate, & hoc per accidens. De primo patet, vt si quis asserit aliquid contra sacram doctrinam, vel permittat, quod alij asserant, dum tamen ad officium, vel statum suũ pertineat prohibere, vel occurrere, & hoc verè est agere contra veritatem doctrinæ, vel desere veritatem doctrinæ. Et dicendum, quod propter nullum scandalum licet dimittere veritatem doctrinæ sacræ, cum sit peccatum mortale deserere illam, & grauius alijs peccatis: & omnes sancti martyres pro defensione huius veritatis nulla scandala timuerunt; sed seipsos morti exposuerunt, & sicut non debet quis asserere falsum contra sacrã
D doctrinam: ita neque debet permittere, quod alius asserat, etiam si ex reprehensione sequatur grauissimum scandalum. Licèt in hoc modus adhibendus est, cùm interdum possit quis errantem corrigere, vel reprehendere seruando honorem sacræ doctrinæ, & cauendo scandalum, & tamen quia nescit adhibere modum scandalizat, & tunc culpa est redarguentis, si tamen nullo modo potest fieri redargutio sine scandalo, aut damno, vel periculo redarguentis, & oporteat, vel sacram doctrinam pati dedecus, vel scandalum suscitari, & redarguentem mala pati, melius est oĩa mala pati, & quæcunque scandala suscitari, quam veritatem sacram relinqui indefensam, & sine honore. Accipiendo secundo modo fit contra veritatem doctrinæ per accidens ex taciturnitate aliquorum,
E & hoc, vt si in persecutione nemo audeat confiteri veritatem fidei, aut si aliquis tyrannus infidelium preualens cõtra aliquam gẽtem Christianorum proponeret eis; quod defenderent fidem suam si putabant eam veram, & scirent ipsi, quod etiam si eam benè defenderent, paterentur, & ob hoc non auderent defendere fidem, licet eam non negarent, faciebant contra veritatem fidei, & ideo in persecutionibus illi, quibus fugientibus, aut se occultantibus fides patitur detrimentum in cordibus infirmorum, tenentur non fugere, neq; se occultare, sed quæsiti fidem publicè confiteri. Et hoc verũ est, nisi ipsi specialiter quærantur, & magis sit ibi odium personale, quam fidei, quia tunc licet eis se subtrahere, & ad alia se tempora reseruare, vt magis prosint Ecclesiæ. De quo latius dictum est supra 10. cap. quæst. 112. Etiam proposita a tyranno tali forma, vt Christiani defendant rationibus fidem suam, dato

A quod sciant se passuros etiam benè defendendo, non debent se occultare, nec tacere, sed offerre se palã ad defensionẽ illius quos Deus eruditos scientia, & sermone fecit. Qui si non fuerint, vel si hoc onus recusauerint ex humana infirmitate, vel ex malitia, non timeant se opponere huic rei, qui minus sapientes sunt, aut nulla sapiebant ante hoc, tantum credant, quia (si fidem habuerint) necesse est, quod ipsa loquatur, & Spiritus Sanctus abundantissime per ora eorum, cui nõ possint resistere omnes aduersarij eorum, non.n. magis eruditi erant illi, quib. Christus dixit supra 10. cap. Nolite cogitare qualiter respondeatis, dabitur enim vobis in ea hora, quid loquamini. Et licet quando Ecclesia est extra omnem necessitatem, nemo debeat talia præsumere, quando tamen fuerit in necessitate, nemo (quantumcumque paruus, & insipiens in Ecclesia) desperet sibi dandam subito tantam sapientiam, cui totus mundus resistere non possit, dabit etiam gratiam miraculorum, & quidquid aliud conueniens sit ad defensionem doctrinæ, quia solicitudo potissima sibi incumbit, nos autem ministri sumus, & faciemus quod nobis in mentem dederit. Si ergo talis proponatur ab infidelibus concertatio, non debent eam recusare fideles, quia si recusant, deserunt veritatẽ fidei per accidens, quoniam ipsi infideles, & etiam, qui infirmi sunt in fide hoc videntes putabunt, aut non esse veram doctrinam istam, aut saltem esse dubiam, & ita perit auctoritas, & honor sacræ doctrinæ, ideo peccant mortaliter, qui taliter veritatem istam deserunt, & sic pro nullo scandalo dimittenda est veritas.

Argumenta in oppositum concedenda sunt, sed cũ dicitur, quod si nascitur scandalum de veritate, non debet curari de scandalo. Dicendum, quod verum est quantum ad hoc, quod veritas totaliter taceatur, vel ad hoc, quod aliquid contra veritatem asseratur, quia hoc nunquam faciendum propter scandalum, & tamen quantum ad hoc, quod prædicatio veritatis aliquantulũ differatur, vel cessetur ab ea, maximè si sit scandalum pusillorum, non est inconueniens, quod cesletur aliquando a prædicatione propter scandalum. Hæc autem omnia, quæ de veritate doctrinæ dicuntur, accipienda sunt de doctrina sacra, secus autem de doctrinis humanis, quia pro veritate illarũ defendenda, non oportet subire aliquod scandalum, cum veritas earum non pertineat ad salutem animæ.

Ad secundum dicendum, quod nemo debet peccare, neq; etiam venialiter, vt euitet peccatum alterius, & ideo dimittere veritatem nemo debet eo modo, quo dicitur dimitti veritas. s. agendo contra aliquam veritatem. s. vitæ, doctrinæ, aut iustitiæ, vt euitet scandalum, licet possit cessare ab aliquibus operationibus secundum has veritates, quæ non sunt operationes necessariæ, vel quibus omissis non dicitur agi contra veritatem, aut non præiudicatur ei, vt ostensum est supra.

An ab operibus consiliorum, & alijs bonis spiritualibus non necessarijs sit propter scandalum cessandum?
Quæstio L I.

QVæritur, an ab operibus consiliorum, & alijs bonis spiritualibus non necessarijs sit propter scandalum cessandum? Aliqui dicunt, quod sic, quia dicit Hierony. quod ad vitandum scandalum dimittendum est quidquid potest omitti salua triplici veritate. s. vitæ, iustitiæ, & doctrinę, sed impletio consiliorum, vel largitio eleemosynarum potest sæpe omitti salua triplici veritate, quia alias peccarent omnes, qui talia omittunt, quod videtur absurdum. Nam tunc semper peccaremus, cum in qualibet parte temporis occurrat nobis opportunitas ad aliquid horum faciendum, ergo possunt ista propter scandalum omitti.

Secundo, quia votum religionis cadit sub consilio: homo tñ (vt videtur) debet dimittere ingressum religionis pp scandalum parentum, vt honor debitus eis impẽdatur, ergo consilia propter scandalum possunt dimitti: Tertiò, quia opera misericordiæ interdu conuenienter dimittuntur pp scandalũ, ne credatur fieri intẽtione inanis gloriæ, opera tñ misericordiæ, vel sunt sub præcepto, vel sub consilio,

filio,quando sunt sub præcepto non sunt dimittēda, quia est mortale peccatum illa omittere, ergo dimittenda sunt interdum,quando sunt sub consilio propter scandalum.

Quarto,quia punitio peccatorum pertinet ad spiritualia bona, & tamen dimittenda est interdum propter scandalum,vt dicit Augustin. lib. contra Epistolam Parmeniani .s. vbi schismatis periculū timetur a punitione cessandum est peccatorum, & tamen punitio peccatorū est quoddam spirituale bonum cum sit actus iustitiæ, ergo bonum iustitiæ est propter scandalum dimittendum.

Quinto, quia sacra doctrina est aliquid spirituale, sed ab ea cessandum est propter scandalum.supra 7.cap. Nolite sanctum dare canibus,neq; margaritas vestras aspergatis ante porcos,ne conuersi dirumpāt vos,ergo dimittendum est bonum spirituale propter scandalum.

Sexto,quia correctio fraterna est spirituale bonū, sed interdum dimittitur ex charitate ad vitandum scandalū aliorum,vt dicit August.1.de Ciuit.Dei,ergo a consilijs, & spiritualibus bonis pp scandalū est interdū cessandū.

Alij dicunt,quod non sunt dimittenda consilia,& alia opera spiritualia propter scandalum, quia scandalum est dictum,aut factum minus rectum,consilia tamen sūt de maioribus bonis, ergo non sunt propter scandalū dimittenda. Secundo, quia Hieronym. ad Heliodorum ait,licèt paruulus in collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus vbera sua ostendat mater, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis euola, solum genus pietatis est in hac re esse crudelem,loquitur autem de ingressu religionis. Ergo propter scandalum etiam propinquissimorum nō sūt dimittēda opera cōsiliorū,quale est igredi religionē.

Dicendum, quod scandalum est duplex actiuum, & passiuum. De scandalo actiuo non intelligitur istà quæstio,quia propter illud nichil est dimittendum, cū in potestate nostra sit non scandalizare,sed intelligitur de scandalo passiuo,vt declaratum est præced.quæst.Et vt videatur quid dimittendum sit,dicendum, quod quædam opera spiritualia sunt de necessitate,vt obseruatio præceptorum, quædam vero sunt sub consilio.

De primis dicendum,quod nunquam dimittenda sūt propter scandalum,quia dimittere illa esset peccare mortaliter,& pro nulla causa debet quis peccare mortaliter.

De secundis dicendum,quod non est de necessitate talia facere,cum non cadant sub præcepto, sed sunt cōsilia. Est tamen sciendum, quod consilia interdum efficiuntur necessaria sine respectu personarum, vt quātum ad illos, qui vouerunt statum perfectionis, vel viuere secundum regulam dirigentem ad perfectionem, aut ad illos, quibus ex statu competit perfectio, nam in istis obseruatio quorundam consiliorum est necessaria, & ita consilia efficiuntur illis præcepta.Et tunc iudicandum de consilijs, sicut de præceptis.s.quod non sunt dimittēda propter scādalum aliquod,vt monachus pro nullo scandalo debet dimittere obseruantiam paupertatis & castitatis. Quando autem consilia manent in genere consiliorum.i.quod nō est necessaria eorum obseruatio. Dicendum, quod scandalum quod oritur aliquibus ex hoc,quod alij obseruant illa consilia,aut prouenit ex malitia, aut ex infirmitate, vel ex ignorantia.

De primo,vt quando aliquibus est intentio impediendi bona spiritualia aliorum,siue propter inuidiam, siue propter aliam causam, & ad hoc, quod impediant suscitant scandalum, vt illa non fiant, & tale solet vocari scandalum Pharisæorum, eo quod Pharisæi taliter scandalizabantur de factis Christi, licet enim viderent illa bona esse,volebant impedire, ne fierent. Tale autem scandalū contemnendum est,neque est dimittendum aliquod bonum spirituale etiam non necessarium propter scandalū. Sic Christus docuit sup.15.c.cū Petrus dixit Christo.Scis, quia Pharisæi audito hoc verbo scādalizati sunt,& Christus ait,sinite illos,quia cęci sunt,& duces cęcorum.i. non est curandum de illis etiam si scandalizentur,si enim aliqua opera bona etiam non necessaria dimittenda essent pp tale scandalum,tunc mali, qui inuident operibus bonorum, impedirent eos ab omni profectu spirituali concitando scandalum contra qualibet opera, & ita directè
F repugnaretur Spiritui Sancto,quia boni viri non possent aliquid agere secundum instinctū Spiritus Sancti, & hoc est maximum inconueniens,& ideo tale scandalum contemnendum est. De secundo, vt quādo aliqui ignorātes, quæ bona sunt scandalizantur si fieri videant ea,quę sunt perfectionis,& dicitur illud scandalum pusillorum secūdum Bernardum,eo quod ad pusillos pertinet ignorare, & ex infirmitate moueri,& de tali scandalo dicitur supr. 17.vt non scandalizemus eos, vade & solue pro te & pro me,erat.n.scandalum ex ignorantia,& ita erat pusillorū, quia licet Christus esset filius regis, & consequenter liber a tributis,nesciebant tamen qui colligebant didrachma,an hoc esset verum, & ita scandalizarentur, si Christus non solueret tributum, ad tollendum autem hoc scādalum soluit De tali scandalo dicendum, quod propter
G illud ab operibus consiliorum ad tempus cessandum est, vel occultè agenda sunt opera, ne ignorantes quorū mēs infirma est,turbentur, & hoc fieri debet quousque reddita ratione de operibus consiliorum, & ostenso, quod bona sint, cesset scandalum,quod ex ignorantia insurgebat. Si autem reddita rōne non cessauerit scandalum,iam nō est vocandum scandalum ex ignorantia, sed ex malitia, & tale contemnendum est, neque cessandū est ab aliquibus bonis propter illud,& tamen circa talia, quæ in particularibus consistunt,non potest plena regula dari, ideo relinquitur plurimum discretioni operantis, vt consideret quantitatem scandali, & quantitatem boni, quod fit cum scandalo,& iuxta hoc poterit videre quando consilium,vel operatio cuiuscunque boni spiritualis dimittenda sit propter scandalum,vel quando scandalum contem
H nendum est,vt fiat bonum spirituale. Nam si maius malum ex scandalo sequitur,quam sit bonum, quod fit stante scandalo,cessandum est a bono, vt non nascatur scandalum; si autem maius sit bonum spirituale, quam malum quod ex scandalo sequitur, contemnendum est scandalum, vt bonum fiat.

Ad primum dici potest vno modo,quod vera est litera Hieronym. & tamen ad veritatem vitæ pertinet operatio consiliorum, cum non solum sunt de veritate vitæ ea, quæ sunt de necessitate salutis, sed etiam ea, quæ sunt de perfectione salutis, & ita non omittetur operatio consiliorum propter scandalum cum sit de veritate vitæ. Alio modo potest dici,& melius,quod verbum Hieron.intelligitur de indifferentibus,quia illa non pertinēt vllo modo ad veritatem vitæ,iustitiæ,aut doctrinæ, & ideo licet
I alias sit nobis liberum illa facere, adueniente scādalo nō licebit illa facere, & quantumcumque sit paruum scandalum,abstinendum erit ab eis,& hoc semper intelligendo de scandalo pusillorum, nam scandalum Pharisæorū semper contemnendum est.

Ad secundum dicendum, quod an quis rectè agat intrando religionem relictis parentibus, vel melius faciat ministrando eis quamdiu viuunt, vel quamdiu eis placet,dictum est supra latè 4.cap.q.113.& sup.c.8.q 67.& tamen quantum ad præsens attinet,dicendum, quod aut ille,qui voluit intrare vouit iam intrare religionem, aut nondum,si iam vouit, aut vouit vsq; ad certum tempus intrare,aut non, si vero vsq; ad certum tempus nullū scādalum parentum,aut quorumcumque aliorum debet attendere,quia iam cadit illud sub necessitate,& esset illud peccatum mortale transgredi.Si aūt vouit, & tamen non
K ad certum tps,si videat magnum damnum, aut periculū secuturum parentibus, si ipse non manet aliquanto cum eis, dēt manere quousq; cesset cā illa, & postea ingredi, neq; dēt nimis differre, quia fortè postea suboriretur aliquod impedimētum, vt nequaq̄ posset intrare religionē, & tunc ipse esset in culpa,qui differendo, & procrastinando deuenit in illum statum, si aūt non vouit intrare, sed desiderat vouere, aut parentes sunt in aliqua necessitate, aut non,sed ex sola affectione,qua tenētur ad eum, vt ad filium,volunt eum impedire. Si secundo modo nō debet curare de scandalo,quia non est iustum motiuum.Si primo modo,aut ille,qui vult intrare religionē, timet verisimiliter aliqua spiritualia mala vētura sibi, si in sęculo maneat aliquantulū,aut non,si timet,dēt illico intrare,quia potius debet curare salutem suam spūalem,q̄ bonū temporale

porale parentum, si non timet mala talia verisimiliter euentura, debet manere aliquantulum in sæculo, vt parentibus ministret, ita tamen, quòd manendo non hebetetur intentio sua circa spirituale bonum, quod conceperat. Si autem videt sanctum propositum hebetari, debet omnia velut noxias curas contemnere, vt Christum sequatur in religione.

Ad tertium dicendum, quòd argumentum illud procedit, ac si aliqua opera consiliorum relinquenda essent propter scandalum actiuum, nam diffinitio illa solum scandalum actiuum comprehendit, & tamen propter illud nullum opus dimittendum est, sed propter scandalum passiuum, vt dictum est præcedenti quæstione propter passiuum autem aliqua dimittenda sunt, & aliqua non, vt ostẽsum est hic, & præcedenti quæstione.

Ad quartum dicendum, vt dictum fuit præcedẽti quęstione, in solutione primi argumenti, sunt enim pęnæ peccatorum, tanquam medicinæ. 2. Aethic. medicina autem datur, vt prosit: ita inflictio pęnarum est, vt prosit ad emẽdationem peccatorum, sed contingit interdum, ꝙ puniendo aliquos peccantes maius malum sequitur, quam vtilitas ex punitione, & tunc cessandum est à punitione: quãdo autem maius bonum sequitur ex peccatorum punitione, quàm sit malum ex scandalo, quod est in puniendo, debet iudex punire delinquentem.

Ad quintum dicendum, sicut supra pręcedenti quęst. in responsione ad secundum argumentum, scilicet quòd in doctrina duo cõsiderantur, scilicet res, quæ docetur, idest, conclusio, vel regula doctrinæ, & ipse actus docendi. Primum pertinet propriè ad veritatem doctrinæ, & illud est de necessitate salutis, scilicet vt nichil contrarium illi doctrinæ prædicetur, aut doceatur, sed illud quod cõtinet illa doctrina secundum congruentiam locorum, temporũ, & personarum proponat, vel prædicet ille, cui docẽdi officium competit, & propter nullum scandalum, vel periculum aliquod debet quis contra veritatem doctrinæ illius docere. De secundo, scilicet de actu docendi dicendũ, ꝙ per se non competit veritati doctrinæ, sed pertinet ad veritatem vitæ cum computetur inter actus eleemosynæ, vel misericordiæ spiritualis, & sicut illi actus interdum omittuntur propter scandalum, ita & actus docendi.

Ad sextum dicendum, quòd correctio fraterna est spirituale bonum, & ordinatur ad emendationem proximi, & ideo intantũ debet iudicari actus iste correctionis ex parte corrigentis esse bonus, inquantum ex eo potest sequi emendatio fratris, quod non fit si ex correctione ista sequatur scandalum, potissimè in eo, qui corrigitur, ideo si videat manifestè scandalum nasciturum ex correctione, nõ debet corrigere, vnde nullũ opus spirituale est, quod potius dimittendum sit propter scandalum, quàm fraterna correctio, quia tunc correctio vertitur in peccatũ. Et hoc verum est, quando fit ista correctio principaliter propter ipsum, qui peccauit: secus quando fit principaliter propter alios, ne exemplo istius corruant in peccatum, quia tunc etiam si timeatur scandalum, interdum facienda est, si sine scandalo fieri non potest, vt si frater non receperit eam procedatur in ipsa correctione, vt dicitur infra in litera.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd consilia respectu quorundam sunt necessaria, siue ex professione, siue propter statum, vt dictum est supra, interdum vero ratione temporis, & loci sunt etiam necessaria cuilibet, vt dare eleemosynam ei, qui est in extrema necessitate: & tunc iudicandum est, sicut de præceptis, quòd non licet illa omittere propter scandalum. Si autem maneant in genere consiliorum, etiam dicendum, quòd non sunt dimittenda propter scandalum: nam aut erit scandalum Pharisæorum, aut pusillorum. Si Pharisæorum, nunquam sunt dimittenda. Si autem pusillorum sunt differenda, vel occultanda ad tempus opera consiliorum, non tamen sunt dimittenda simpliciter: sed ostenso, quòd illa opera bona sint per rationem, vel doctrinam, siue cesset scandalum, siue non, erit iam licitum illa fieri, quia si scandalum adhuc durat non est scandalum pusillorum, sed Pharisæorum, vt supra dictum est.

Ad tertium dicendum, quòd Hieronymus de illo loquitur, qui vult ingredi religionem, & irrationabiliter detinetur à parentibus. Nam tunc non est curandum de eorum scandalo: quando autem erit irrationale scandalum apparet per ea, quæ dicta sunt supra in solutione tertij argumenti, scilicet quando volens intrare vouit ad certum tempus intrare, vel sine præfinitione temporis, & timet impedimenta affutura, si maneat in sæculo, vel si parentes in sola carnali affectione filium volunt detinere, nam in his per calcatum patrem vexillum crucis sequitur, contemnendo quoslibet parentum clamores, & gemitus.

An propter scandalum vitandum sint temporalia dimittenda? Quæst. LII.

QVæritur, an propter scandalum vitandum sint temporalia dimittenda? scilicet vt omittat quis vti iure suo, vel petere, quæ ad ipsum pertinent, vel perdere, quæ possidet, vt euitet scandalum proximorum, si quod peti posset in petendo debita, vel vtendo iure suo, aut defendendo possessa. Aliqui dicunt, quòd temporalia dimittenda sunt, nè sequatur scandalum: Apostolo enim debebantur temporalia ab his quibus spiritualia seminabat 1. Corin. 9. si vobis spiritualia seminamus, non est magnum si temporalia vestra metamus, & tamen hoc iure vti omisit, vt auferret scandalum, scilicet occasionem alijs prædicandi propter quæstum, eod. capitulo, & Act. 20. ergo propter scandala dimittenda sunt iura nostra tẽporalia. Secundo patet, quia tenetur quis dare rem suam pauperi posito in extrema necessitate ad euitandum mortem temporalem, magis tamen euitare debemus mortem spiritualem, quàm temporalem, sed spiritualis mors causatur per peccatum mortale, quod incurrit quis quando scandalizatur passiuè, ergo potius debemus dare proximo omnes res nostras si petat, vel auferre velit, quã permittere eum scandalizari. Tertio patet, quia inter omnia temporalia cibus est maximè necessarius corpori, cum per illum directè, & immediatè conseruetur vita, & tamen cibus dimittendus est propter scandalum 1. Corin. 8. si caro scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, idest, nunquam, & ad Corin. 14. Noli cibo tuo perdere illum, pro quo Christus mortuus est, ergo a fortiori cætera temporalia dimittenda sunt, vt non sequatur scandalum. Quarto patet, quia ipsa temporalia non possumus conuenientiori modo seruare, aut exigere, quã per iudicium, & tamen nõn licet contendere in iudicio, & maximè quando est scandalum, vt dicitur supra 5. capit. qui vult tecum contendere in iudicio, & auferre à te tunicam tuam, da ei & pallium, scilicet nè eum scandalizes, ergo dimittenda sunt propter scandalum non solum quæ nondum possidentur, & exiguntur, sed etiam, quæ iam possidentur pacifice, si quis illa tollere velit. Quinto, quia contendere in iudicio peccatum esse videtur, de quo Apostolus ad Corinth. arguit eos, & tamen melius est omnia perdere, quàm peccare: ergo non est contendendum iudicio super rebus nostris, nè scandalizemus proximos, sed permittendæ sunt illis res, quas tollere volunt 1. Corin. 6. Iam quidem omnino delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos, quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sexto, quia sicut spiritualia sunt meliora corporalibus, & ob hoc dimittenda potius temporalia, quàm spiritualia, ita quanto temporalia fuerint magis propinqua spiritualibus, tanto minus dimittenda erunt propter scandalum. Decimæ tamen sunt annexæ spiritualibus, scilicet cultui Dei, quia pro ministerio quod Deo exhibetur dat ipse illas ministris: Num. 18. Et tamen istæ dimittuntur propter scandalum: nam in quibusdam terris Ecclesia non exigit decimas, vt scandalum vitet, sicut in Italia.

Ergo a fortiori dimittenda erunt alia bona temporalia, vt vitetur scandalum, cum illa non sint ita annexa spiritualibus. Septimo, quia secundum ordinem charitatis magis debemus amare animam proximi, & salutem eius spiritualem, quàm bona nostra temporalia, & tamen salus proximi perit per scandalum, in quo peccat mortaliter, ergo potius debemus temporalia nostra perdere, quã permittere, quòd proximus scandalizetur, si non dederimus

mus ei petenti, vel auferre volenti. Octauo, quia iuxta regulam Hieronymi omnia, quæ possunt dimitti (salua triplici veritate) sunt dimittenda ad euitandum scandalum, sed temporalia bona possunt dimitti salua triplici veritate, quia tenere illa non pertinet ad veritatem vitæ, cum sine illis perfectius viuatur, quàm cum eis, vt in monachis, qui omnibus abrenunciauerunt, & tenent statum perfectiorem. Nec ad veritatem iustitiæ, cum sine eis possit iudex cogere homines ad rectè viuendum, puniendo delinquentes, & omnes per legem gubernando. Neque ad veritatem doctrinæ, cum sine illis liberius doctrinę vacari possit, sicut Philosophus ille, qui cum Athenas Philosophaturus pergeret, magnū auri pondus proiecit in mare, putans se non posse simul diuitias, & Philosophiam possidere, vt Hieronymus ait: ergo dimittenda sunt omnia hæc, vt non sequatur scandalum.

Dicendum, quòd circa abiectionem rerum temporalium contingit se habere dupliciter. Vno modo dimittendo quod non habemus, & tamen nobis debitum est, & hoc est non petere illud iudicialiter. Alio modo abijciendo quod possidemus. Et hoc fit dupliciter: vno modo permittendo capi, rapi, aut tolli bona nostra, aut illa dando volentibus auferre: alio modo nō vtendo iure nostro, quod quasi possidemus, vt seruitute nobis debita, vel honore competenti, quo nobis aliàs licet vti, quando volumus, vel secundum tempora determinata. Si consideretur quantum ad bona, quę actualiter possidemus. Dicēdum, quòd aut intelligitur de scandalo actiuo, aut de passiuo. De actiuo quidem, vt si sequi oporteat scandalum actiuum, nisi quis rem suam dederit, scilicet si interdum ego teneor dare rem meam proximo, vtpotè, quia est in extrema necessitate, vel ex alia causa, & non dando, vel iniustè denegando scandalizem actiuè proximos, teneor dare, quia scandalum istud actiuum esset peccatum mortale in me, & potius debeo omnia perdere, vel abijcere, quā peccare mortaliter, & ita generaliter est verum, quòd omnia temporalia dimittenda sunt propter scandalum, idest, vt non faciamus scandalum.

Si autem intelligatur de scandalo passiuo, idest, quòd si non dederimus, scandalizabuntur proximi, tunc dicendum, quòd aut sunt nostra, idest, ad nos pertinentia, aut sunt nobis commissa, sicut bona Ecclesiarum sunt commissa prælatis, aut alijs administratoribus custodienda, & certo modo dispensanda, & bona pupillorum tutoribus, & curatoribus, & bona deposita committuntur depositarijs. Si secundo modo, dicendum, quòd non tenemur dimittere, idest, abijcere, vel perdere dimittendo indefensam rem, quæ sic ad nos pertinet, quantumcunque proximi scandalizentur, quia peccatum mortale est ista non custodire, sed pro nullo scandalo vitando, est peccatum mortale committendum, ergo non sunt ista abijcienda propter scandalum. Et patet quantum ad res Ecclesiæ: nam imperator Theodosius petiuit ab Ambrosio tradi sibi quādam basilicam, idest, domum ad Ecclesiam pertinentem, & ille dare noluit, sed cum scandalo restitit armatis super hoc superuenientibus 23. quæst. 8. cap. conuenior, scilicet si petat quod meum est aurum, argentum, & agros, respondi non me refragaturum, licèt omnia, quæ mea esse possunt, pauperum sint, verum quæ diuina sunt, imperatoriæ potestati non esse subiecta. Vnde dixit ibi Ambrosius, quòd potius permitteret se occidi, quàm illam basilicam traderet. Similiter Thomas Cantuariensis Episcopus cum magno scandalo defendit iura, & bona Ecclesiæ, ita vt omnes cognati eius incarcerarentur, & ipse exulare cogeretur, & tandem indigna conficeretur morte. Extra de homicid. sicut dignum, ideo quantum ad ista nullum scandalum considerandum est, sed omnia contemnenda.

Idem quantum ad deposita custodienda, nam Onias summus sacerdos cum magno scādalo defendit pecunias a priuatis depositas in templo contra Heliodorum, qui illas ex mandato regis occupare volebat 2. Macha. 3. Si primo modo, scilicet quòd res sunt totaliter nostræ, & tunc dicendum, quòd aut is, a quo res petitur scit, quòd ille, qui occupare vult, malè vtetur ea peccando mortaliter, tunc dicendum, quòd non debet dare propter scandaF lum, quia deterius est peccatum mortale, quod ille, qui accipit, incurrit in vsu rei, quàm sit scandalum, quod poterit sequi non dando rem, si non est certum, quòd accipiens taliter vtetur re. Dicendum, quòd aut scandalum, quod sequitur non tradendo rem est surgens ex malitia, aut ex ignorantia. Si ex malitia non debemus res nostras perdere, vel abijcere propter scādalum, quia hoc dato non liceret alicui quicquam possidere, quia alios peteret, vel inuaderet illam rem: & si non daretur faceret scandalum, & si scirent iniqui, quòd propter scandalum euitandum boni traderent res, omnia peterent, vel inuaderent, quæ boni possident, & nichil liceret eis possidere, quod est absurdum. Etiam periret sic respublica, quæ consistit ex bonis priuatorum, si data hac posset quilibet spoliari bonis suis: licet tamen non obligetur quidem da-

G re rem suam ad euitandum tale scandalum, potest ex consilio dare, vt euitet scandalum proximi, & hæc est superabundans charitas: & verum est, nisi dans crederet, quod accipiens ex hoc efficeretur deterior, s. prouocatus ad sic petendum ab aliis, alias concitando scandala: quia tunc non liceret dare rem, vt vitaretur scandalum, sed potius oportebat sustinere scandalum. Si autem procederet scandalum ex ignorantia, aut vergit in detrimentum fidei, dare, vel non.

Si primo modo, melius est non dare, quam dare, ne foueatur petens in errore suo dato ei ipso, quod petit. Sicut sunt quidam hæretici asserentes, quod quilibet tenetur bona sua dare pauperibus petentibus, etiam extra extremam necessitatem, & istis non est dandum, licet scandalizentur, si non demus, quia per hoc, quod non damus

H abiicimus errorem eorum, & possumus eos instruere in veritate. Si autem non vergit in damnum fidei, neque is, qui rem petit, creditur ea male vsurus, non tenemur ad vitandum scandalum tradere rem nostram.

Si tamen velimus, charitas est. Si autem nolumus rem tradere, tenemur repellere proximum ostendendo, quod non iuste petit: & ita cessabit scandalum data ratione, q si non cessat iam non est ex ignorantia, sed ex malitia, cui non est assentiendum. Sic dicit August. lib. de sermone Domini in monte. Dandum est, quod neque tibi, neque alteri noceat, quantum ab homine credi potest, & cum negaueris ei, quod petit indicanda est ei iustitia, & melius ei aliquid dabis, cum petentem iuste correxerit. Et quod dictum est de abijciendis rebus possessis, idem per omnia dicendum est de vsu iuris, quod alicui competit: quod nō

I cessare debeat ab vsu eius propter scandalum, nam vsus iuris, & honoris sunt nobis vtilia, sicut res possessæ, & cessare ab vsu eorū est iactura nostra, sicut perdere, vel abijcere res possessas: & etiam iura, & honores dicuntur possideri, vel quasi possideri, sicut bona, quæ possidemus. Si autem quæratur de repetendo, vel exigendo bona, quæ ad nos pertinent, & tamen illa non possidemus, vtpotè, quia spoliati sumus, vel quia de nouo competere incipiūt & nunquam fuerunt in possessione nostra, licet eorum proprietas ad nos pertineat. Et de istis videretur esse idē, quod de præcedentibus: & tamen non est penitus idem, quia difficilius est perdere quod possidemus, quam quod non possidemus.

Sed vt magis aperiatur dicendum, quod aut loquimur de scandalo actiuo, aut de passiuo. Si de actiuo dicendū,

K quod dimittenda sunt omnia, vt nenimem scandalizemus, quia hoc est peccare mortaliter, & hoc non contingit in petente, nisi aut cum iniustum petit scienter, aut immoderate, vel inordinate petit, & non dico inordinatè, i. per ineptum libellum, vel non seruatis cęremoniis iuris, quia hoc non est peccatum mortale, neque veniale, potissime cum defectus in his secum trahat pœnam de iure. Sed dico inordinate, idest modo illicito, idest per vias nō debitas, quia dictum est, iuste, quod iustum est persequeris Deuteron. 16. Error ergo in vtroque peccatum est, & potius quis debet carere omnibus rebus, quam sic petere in iudicio, aut extra iudicium.

Si aūt sit scandalum passiuum, dicendum, quod aut est res aliena nobis commissa, aut nostra. Si aliena, aut est res Ecclesiarum ad Prælatos, & pupillorum ad tutores, & curatores, & procuratorum ad dominos, & depositarios pertinens,

tinens. Pro depositoribus non solum non possunt isti cessare ab exigendo, sed etiam peccant mortaliter si cessauerint propter quodcunque scandalum, cum obligentur res istas sibi commissas fideliter tractare. Et hoc verũ est, nisi de permissione eorum, quorum res tractant, aut si tale scandalum credatur verisimiliter nasciturũ, cuius sit maius damnum, vel nocumentum, quàm damnum in non exigendo rem sibi commendatam, quia tunc saltem differenda est petitio quousque cesset istud scandalum, & possit libere peti. Si autem sint res nostræ, aut scandalũ quod timetur procedit ex malitia, aut ex ignorantia, si ex malitia non tenemur cessare à petitione rerum nostrarsi, quia tunc occuparent mali omnia, quæ sunt aliorum, & si repeterentur ab eis scandalizarentur, & ita manerent boni spoliati omnibus bonis suis, si deberent aduertere omnia scandala, quæ iniqui pati velint, aut concitarent habita occasione ex repetitione bonorum inuasorum. Etiã, quia sic deperiret res publica pereũtibus bonis particularibus, ex quibus illa consistit, & daretur occasio malis, vt deteriores fierent detinendo bona aliena, & sic manerent semper in peccato mortali. Si tamen quis velit cessare à repetitione rerum suarum propter tale scãdalum malitiosum vitandum, consilium est, & superabundans charitas, & hoc nisi credat deteriores futuros eos, qui volunt illa detinere dando occasionem illis ad hoc, quòd aliorum bona detineant, cum viderint, quòd propter scandalũ quod faciunt non exigũtur ab eis bona. Nam tunc illicitum est non exigere, quia est fouere eos in sua iniquitate. Sic dicit Greg. in Moralibus: Quidam dum temporalia nobis rapiunt solummodo, sunt tolerandi, quidam verò seruata æquitate prohibendi, non sola cura ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua semetipsos perdant. Si autem sit scandalum ex ignorantia, non oportet cessare à repetitione rerum nostrarum, sed si voluerimus cessare charitas quædam est, interdum tamen melius est repetere, nè demus occasionem ipsis ignorantibus detinendi res alienas. Si tamen velimus repetere, oportet, quòd ostendamus eis, quòd iustè petimus, & aperiamus causam quare iniustè scandalizantur: quòd interdum melius eis est, quã permittere eis res quas volunt, vt dicit August. lib. de Sermone Domini in monte, vt supra dictum est, & si ostensa causa quare isti non debeant scandalizari nobis petentibus, voluerint adhuc scandalizari: iam non est iudicandum scandalum ex ignorantia, sed ex malitia, & non obstante hoc scandalo petendæ sunt res nostræ. Ad primum dici potest vno modo, quòd Apostolo licebat petere temporalia ab eis, quibus seminabat spiritualia, vt ipse ostendit 1. Corin. 9. & ad Ro. 15. & tamen cessauit ex solo desiderio perfectionis, & non tanquam peccaret petendo, sicut nos cessamus à multis, quæ nobis de iure competunt, & si Apostolus exegisset, non peccauisset. Nam & interdũ accipiebat ab alijs Ecclesijs, sed non ab Ecclesia Corinthiorum accipere voluit, & hoc fecit (vt quidam dicunt,) vt subtraheret occasionem, & colorem pseudo Apostolis, qui sola lucra quærentes prædicabant, qui si vidissent Paulum talis exigentem, licèt ille moderatè acciperet, haberent illi velamen ad immoderatè accipiendum. Alio modo potest dici, quòd fecit specialiter hoc in Ecclesia Corinthiorum, quia erant Corinthij auari, & molestè ferrẽt si peterentur pecuniæ ab eis ad expensas Apostoli, & aliorum, qui cum ipso erant, & ipse cognoscens eorum conditionem, noluit eos molestare, & ita nichil accipiebat ab eis. Tertio modo dicunt alij, quòd hoc fuit ad vitandum scandalum pusillorum, scilicet quia Gentiles quibus prędicabatur verbum, & alij erant ignorantes, & infirmi, & si exigerentur ab eis pecuniæ ad sustentationem prędicantium, fortè turbarentur putantes hoc fieri ad quæstum: ideo Apostolus non petebat ab eis sustentationem quousque agnoscerent eum abundantius, & non esset eis scandalum, quòd prædicator peteret sustentationem. Dicendum autem, quòd duo primi modi veri sunt, nam non erat consuetudo generalis Apostolo, non accipere pecuniã ab Ecclesiis, quibus prædicabat, sed interdum accipiebat eam, & tamẽ a Corinthijs non accepit, quia tenaces erãt, & quia inter eos erant plures pseudo prędicatores, quàm in alijs Ecclesiis, quibus amputare voluit occasionẽ quæstus, vt patet 2. Corin. 11. c. scilicet nunquid peccatum feci meipsum humilians, vt vos exaltemini? quoniam gratis Euangelium Dei euangelizaui vobis, alias Ecclesias spoliaui accipiens stipendium ad ministerium vestrum, & cũ essem apud vos, & egerem, nulli onerosus fui, nam quod mihi deerat suppleuerũt fratres, qui venerunt à Macedonia, & in omnibus me vobis sine onere seruaui, & seruabo, hæc autem gloria non infringetur in me regionibus Achaiæ, hoc autem facio & faciam, vt amputem occasionem eorum, vt in quo gloriantur tales inueniantur, vt nos. Ad secundum dicendum, quòd licèt magis sit agendum pro salute spirituali proximi, quàm temporali, tamen non est simile de constituto in extrema necessitate, & de eo, qui scandalizatur. Nam constitutus in hac necessitate non habet in potestate sua incurrere temporalem mortem, aut non incurrere, sed necessario incurrit propter penuriam rei temporalis, ideo qui rem illam sibi denegat cum dare possit, directè mortis eius est causa, sed ille, qui scandalizatur potest scandalum suum vitare, ideo non est simile. Nam qui scandalizatur propter rem tẽporalem alterius, aut ex malitia, aut ex ignorantia scandalizatur, si ex malitia, manifestum est, quòd potest euitare illud, cum ipse scandalum faciat. Si autem ex ignorantia; potest tolli hoc scandalum non data re, vt si ostẽdatur ei, ꝙ iniustè petit, aut detinet rem alienam, ideo non est necesse dare ei, rem nostram ne scandelizetur, sicut necesse est dare ei, qui est in extrema necessitate, quia aliter morietur. Ad tertium dicendum vno modo, ꝙ vesci cibo est de necessitate salutis, ideo manducando nemo scandalizatur de alio, & dato ꝙ quis scandalizari vellet de alio, quia manducabat, non esset cessandum: quia hoc esset sibi mortem inferre, quòd tamen homo caueat ab aliquo vno cibo corporali, non est contra salutem corporis, & ita si cibus ille scandalizeret, quemquam rationabiliter, abstinẽdum esset ab eo saltem ad tempus publicè, quousq; cessaret scandalum, & ita locutus est Apost. ad Rom. 14. de solis cibis legalibus, vel de vetitis in lege, & dato ꝙ abstineretur à quibusdã erat locus comedendi de alijs, & 1. Cor. 8. specialiter de carne locutus est, dicens: Si caro scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternũ: Aliter potest dici, ꝙ aut cibus aliquis comestus habet speciem mali, aut non. Si primo modo, est de necessitate abstinere ab illo propter scandalum, scilicet coram aliis, vt in cibo consecrato idolis, quem idolothytum vocamus; nam siquis coram pusillis comedat illum mens eorum cum infirma sit scandalizatur 1. Cor. 8. scilicet quia putat, ꝙ iste comedens facit hoc in honorem idoli, & ꝙ cibus ille contraxerit virtutem aliquam per cõsecrationem factam sub nomine idoli, & ideo siquis non existens in necessitate, scilicet habens alios cibos, si talem cibum coram infirmis comedat, peccat, quia scandalizat eos actiuè, non enim solum illi scandalizantur, qui vident, sed etiam ille verè eos scandalizat cum talia faciat, quæ nata sunt actiuè scandalizare, & hoc maius periculum est, quàm mors corporalis, quia sanctius est fame mori, quàm idolothytis vesci, scilicet sine necessitate, & cum scandalo aliquorum.

Si autem quis sit in extrema necessitate, idest nullos alios cibos habeat, non debet seipsum permittere fame mori, vt non vescatur idolothytis cum scandalo aliorum, sed quantumcunque scandalizentur manducare debet, quia si comedere nollet, esset hoc sibi manus inferre ad mortẽ, & tunc esset malum culpæ, idest seipsum occidere potius autem debet eligere sequi quodcunque scandalum, quã hoc facere. Si autem sit cibus, qui de se non habeat speciẽ mali, etiam si quis scandalizetur nobis comedentibus illum, non obligamur cessare a comestione, sed est distinguendum de scandalo, sicut supra. Quod autem oritur scandalum ex malitia, & contemnendum est, & licebit vesci cibo. Aut ex ignorantia oritur, vel infirmitate, vt si quædam gentes ex consuetudine sua euitent quosdam cibos, & alij de aliis gentibus coram eis manducent illos: nam tunc scandalizantur, vel horrent illos, & tunc si ex solo errore sequatur scandalum, perfectio est abstinere, nè scandalizetur frater, sed non obligamur. Si autem est ignorantia potius, quam errore, vt in quibusdã gentibus, qui certis diebus euitant quosdam cibos, & putant

tant alios obligatos ad hoc faciendum, & ... non faciant scandalizantur, sicut de comestione carnis in sabbatho apud quasdam gentes, cum apud alias reputetur abusio: tunc enim pusilli, qui veritatem nesciunt scandalizantur putantes cæteras gentes obligari ad abstinendum à carnibus, sicut ipsi abstinent: talibus autem ostendendum est, q; non sit peccatum carnibus vesci, & tunc cessabit scandalum. Si quis tamen circa talia sciret paruulos scandalizari, quia ipse carnibus vescebatur, debebat prius ostendere, quòd licebat ei, & tunc sine scandalo manducaret: & tamen ante redditam rationē abstinere deberet: talis fuit ergo quæstio conuersorum de Iudaismo ad Christum cū conuersis de gentilitate: putabant enim legalia obligare tempore Euangelij, & quòd deberent abstinere omnes conuersi ad Christum à cibis, quos lex Moysi iudicabat immundos: & ob hoc scandalizabantur, quando videbant conuersos de Gentilitate manducare cibos vetitos. Et quātum ad hoc loquitur Apostolus ad Rom. 14. quòd nō debeat quis in suo cibo scandalizare infirmos, qui pauca sapiunt, & putabant adhuc manere obligationem legalium, & ita coram illos nemo debebat manducare vetita quousque esset diffinitum, quòd licitum erat illa manducare, & iam non possent rationabiliter scandalizari. Ad quartum dicendum, quòd regulariter licitum est nobis repetere, vel defendere res nostras in iudicio. Et dictum illud, da ei pallium, magis est consilium, quàm præceptum, sicut illud Lucæ sexto: Quæ tua sunt ne repetas, interdum tamen efficitur, sed quid liceat petere iudicio, & quid nō, & quibus, declaratum est supra 5.c. q.338. Ad quintum idem dici potest, licèt litera Apostoli non hoc sonat, quod quibusdam videtur, nam cum dicitur: Nam quidem omnino delictum est in vobis, quòd iudicia habetis, est sensus, quòd peccatum est in iudicio cōtendere, sed quòd necesse est aliquod peccatum esse inter Corinthios cum iudicia habeant. Nam cum vnus petat, & alius respondeat, necesse est, quòd aut vnus iniustè petat, aut alius iniustè deneget, & quodcunq; horum peccatū est. Simile dixit Christus supra 5. de iuramēto loquens: quod amplius est a malo est, & tamen nō dixit malum est, & ita sequitur, quòd cum iuramentum fit, aliquod peccatū sit, vel præcesserit, propter quod homines increduli effecti, sine iuramento non credunt asserentibus, & tamen ipsum iuramentū nō est peccatum, nisi indebitè fiat. Sed vt nunc aliquid videatur, dicendum, quòd quidam dicunt, quòd imperfectis licet repetere res in iudicio etiam cum scandalo proximorum: perfectis autem non licet. Sed hoc non est verum, quia aut intelligitur de perfectis quantum ad statum, aut quantum ad charitatem. Dicuntur primo modo perfecti, quibus ex statu professionis competit perfectio, sicut monachi, qui perfecti esse debent, vel ad perfectionem tendere. Secundo modo perfecti dicuntur, quibus ex statu charitatis accidit perfectio, scilicet quia charitatem in gradu tam excellenti habent, quòd non solum boni, sed etiā perfecti, vel excellentes appellātur. De neutris autem potest accipi. De primis patet, quia idem iudiciū est de istis, & de cæteris hominibus, nisi quatenus ex voto tenentur non habere proprium, & ita nemo potest eorū in iudicio petere, aut defendere res suas cum nullas habeat, monachus tamē eodem iure, & ratione potest petere in iudicio res monasterii sui ex mādato prælati, vel monasterii, quo iure potest sæcularis petere res proprias, & ita non repugnat perfectioni monachali litigare, licet repugnet ei proprium habere. Si loquamur de perfectis secundo modo, dicendum, quòd status ille excellēs charitatis inducit eos ad seruandum consilia, non autem obligat eos ad seruandum, nam & si non seruarent, non peccarent, & tamē derogatur in aliquo perfectioni eorum, & ideo eis non conuenit, & tamen non peccant propter hoc, quia sicut non obligantur tenere perfectionem, ita si aliquid fecerint, q; deroget soli perfectioni, non peccabunt, & sic intelligēda est Gl. illa 1. Cor. 6. super illo verbo, quare nō magis fraudem patimini? scilicet, quòd perfectis licet repetere sua simpliciter, scilicet sine lite, sine iudicio, sed non conuenit eis inde mouere causam ante iudicem, idest, non conuenit perfectioni eorum, quia aliqualiter derogatur ei.

Nam perfecti inquantum huiusmodi curā habent de

F proficiendo in gradibus ipsius perfectionis: ideo id, per q; minuuntur gradus perfectionis, non cōuenit eis. Sic est litigare: quia per hoc, etiā si iuste petant, concitant aliqualiter animos eorum, quos in litē trahunt: & tñ ad perfectos magis pertinet incitare quoscunque ad charitatem quàm ad iram, vel ad aliquam passionem. Etiam quia ipsi litigādo intendunt rebus illis perituris plusquam intendere oporteat secundum statum perfectionis: & ita aliqualiter hebetatur in eis feruor charitatis per hoc, q; coguntur nimis soliciti esse de rebus quas petunt, & circa illas nimis intendere. Vnde ideo lites vocantur negocia, idest negātes ocium, vt ait Isidorus, & extra de verbo. significa. cap. forus. magis ergo conuenit cuilibet perfecto, & ad perfectionē anhelanti non repetere res in iudicio quàm repetere: & tñ si repetat nō peccat, cum non obligetur seruare

G gradū aliquē perfectionis. Et non est verum, q; aliqui putabant, scilicet, q; intelligatur illa Glo. de perfectis secūdū statū perfectionis. s. de monachis, & nō de pfectis secūdū statū charitatis: quia aut intelligitur, q; nō liceat eis repetere res suas. i. pprias, aut suas, i. sui monasterij, vel capituli.

Si primo modo nichil dicitur, quia monachus nichil proprium habere potest: ideo nichil potest petere. Etiam non potest sic intelligi Gloss. quia dicit, quod non licet petere cum forma iudicij, sed licet sine iudicio, & lite & causa, & tamen monacho nullo modo licet aliquid proprium petere, cum nullo modo possit habere: ideo neque in iudicio, neque extra petere poterit.

Si secundo modo falsum est, quia monacho licet petere res monasterij iudicialiter nomine monasterij, vel capituli sui sicut cuilibet alteri: immo magis licet eis, quam p-

H fectis secundum statum charitatis: quia illi habent propria, quæ libere possunt deserere: & non petendo illa nō peccant: monacho autem potest iniungi sub obedientiæ debito, quod petat res monasterij, & tunc non solum licebit, sed etiam tenebitur petere, & dato, quod nulli iniungeretur tenerentur omnes monachi eiusdem monasterij procurare, ne pereant bona monasterij: ideo petere non erit illicitum, sed valde bonum, & tamen hoc non obstante derogatur aliquid perfectioni, petendo cum causa, lite, & iudicio: quia petens cogitur vacare mundanis, per qđ in eo hebetatur ardor charitatis, & impeditur profectus ascendendi: & est locus aliquibus imperfectionibus occasionaliter. De omnibus ergo perfectis verum est, quod licitum est eis petere res suas iudicialiter, sed non conuenit eis. Sciendum tamen, quod perfectis licitum est conten-

I dere coram iudice in quibusdam casibus, etiam sine detrimento perfectionis: & tunc licet, & conuenit. Primus qñ oritur contentio de re spirituali. Vnde Act. 15. cum esset orta contentio de obseruatione legalium Paulus introduxit istam quæstionem ad iudicium Apostolorum, & per sententiam totius concilij diffinitum extitit, eod. cap. & de simili materia ad Gal. 2. contendit publice propter falsos fratres, qui subintroierant explorare libertatem, quā habemus in Christo, & ita si aliquis foueat hæresim nouam, vel veterem licitum est, & valde conueniens viris perfectis contendere iudicialiter cum illo ad condemnationem hæresis. Secundus est, qñ oritur contentio de eo, quod potest vergere in detrimentum rei spiritualis, licet illa res, de qua agitur non sit spiritualis, sed per eam impedietur, vel cessabit bonū spirituale; & ita Paulus Act. 25.

K ne traderetur Iudæis appellauit Cæsarem, agens cām suā iudicialiter prius coram Fælice, & Festo præsidibus, & nō appellauit quasi recusaret mortem, cum ipse potius diceret, cupio dissolui, & esse cum Christo, ad Phili. 2. sed quia videbat impediri prædicationem verbi Dei, & profectum spritualem voluit superuiuere, & ad hoc Cæsarem appellauit iudicialiter agens. Tertius casus est, quando est contentio de eo, quod vergit in damnum temporale alterius & maxime pauperum, quia tunc licet viro perfecto litigare, vt non pereat res illorum, & ita Prælatis conuenit pro rebus Ecclesiarum, & etiam aliis quibus non est cura principaliter, nam de illis, quibus commissa est, manifestum est, quod tenentur ad hoc, & bonum est illud facere. Quartus est quando est contentio de eo, quod vergit in spirituale damnum illius, qui rem alterius detinet temporalem iniuste. Nam tunc petenda est res iudicialiter, non

præci-

præcipuè vt nos illam nō perdamus, sed ne ille eā iniustè A
possidendo seipsum in æternum perdat. Sic dicit Greg. vt habetur supra: Quidam dum nobis temporalia solummodo rapiunt tolerandi sunt, quidam vero seruata æquitate prohibendi non sola cura, ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua semetipsos perdant: Quintus est, quando vertit in multorum corruptionem, vt si mali raperent res bonorum, & non repeterent eas, vt non litigarent, cresceret omnibus malis audacia rapiendi quidquid boni possident, scientes ꝙ repetendum non erat, iuxta illud Eccl. 8. Quia non cito profertur contra malos sententia, absq; vllo timore filij hominum perpetrant mala, vt ergo nō detur occasio tantæ corruptioni, idest, ꝙ mali homines efficiantur deteriores, conuenit etiam viris perfectis iudicialiter repetere sua non detracto aliquo de perfectione sua. Ad sextum dicendum, ꝙ decimæ sunt annexæ spiritualibus: & tamen Ecclesia in quibusdam regionibus cessat à B
repetitione earum propter scandalum. Nam non fuit ibi consuetum decimas solui, ideo scandalizarentur nimis, si nunc de nouo peterentur, & timor istius magni scandali detinet Ecclesiam, ne petat, ne fortè scissura aliqua fiat in Ecclesia, potissimè quia si in talibus regionibus nunquam suscepta fuit lex Ecclesiæ de soluendis decimis, fortè non obligabatur. De quo magis tangetur inf. 23. c. vel Luc. 18. & ita generale scandalū est ibi in causa, & totius Ecclesię permissio. Nam princeps Ecclesię, i. Papa videt, & tolerat, & tolerantia sua aliquid operatur in hoc. Secus autē esset quantum ad aliquem Prælatum specialē si homines suæ diœcesis nollent decimas soluere, & scandalizarentur, si ille repeteret eas, an istud scandalum esset ei causa sufficiēs cessandi à repetitione? Et dicēdum, ꝙ sine consensu, & authoritate summi Pontificis nō liceret ei cessare totaliter à C
repetitione horū, quantumcunq; scandalum sequeretur, quia ita posset subuerti totus status Ecclesiasticus. Sic fuit de sancto Thoma Cantaur. qui occurrit damno Ecclesiæ sustinendo scandalum publicum à rege, & ab omnib. cōplicibus, vt nō sequeretur maius damnum, s. subuersio Ecclesiasticæ libertatis. Ad septimum dicendum, ꝙ plus dēt homo amare animam proximi quàm propriam substantiam, siue possessionem, & tamen non ideo debemus cessare à repetitione rerum nostrarū, ne illos scandalizemus: imò dum propria repetimus, plus saluti illorum consulimus, vt non sit eis occasio manendi in peccato, quia si scādalizatur quis, quia ab eo repetitur, aut ex malitia insurgit scandalū, aut ex ignorantia. Si ex malitia melius est repetere quam cessare, quia si nō repetatur, dabitur occasio malis, vt deteriores fiant, cū sciant ꝙ non repeterentur ab D
eis ea, quæ abstulerint: inuaderent enim, & raperent quęcunq; occurrentia. Si ex ignorantia ēt melius est repetere ostendendo, ꝙ iustè petatur, & is à quo repetitur non habet causam detinendi, quam non repetatur, & detur occasio proximo detinendi aliena, & ita bonū est repetere, licèt proximus scandalizetur, quia magis sic consulitur saluti detentatorum quam non repetendo. Et ita dicit Greg. ꝙ quidam prohibendi sunt tollere nostra, non vt nostra non subtrahant, sed ne retinentes non sua, semetipsos perdāt. Ad octauum dicendū, quòd licèt quilibet posset id, quod proprium est non repetere stante veritate triplici quantū ad seipsum, non tamen fit sine præiudicio veritatis quantum ad bonum publicum, quia si non repetit aliquis bona sua, non solum peribūt bona istius hominis, sed etiam bonum publicum, quod constat ex bonis priuatorum, cum ita quilibet debet conseruare bonum publicum quātum in ipso est: ideo non consonat veritati vitæ, quòd quilibet cesset à repetitione rerum suarum, etiam si scandalizetur ille, à quo petitur res. E

Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est. Venit enim filius hominis saluare quod perierat. Quid vobis videtur? Si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis; nonne relinquit nonaginta nouem in montibus, & vadit quærere eam, quæ errauit? Et si contingerit vt inueniat eam, amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonaginta nouem quæ non errauerunt. Sic non est voluntas ante patrem vestrum, qui in cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis.

Videte ne contemnatis. Supra ostendit pusillos non esse scandalizandos, hic docet non esse contemnendos, & dicit. *Videte.* Idest diligenter aduertite. *Ne contemnatis*, scilicet pro nihilo reputando, & ita non curando an eos scādalizemus, vel non, *vnum ex istis pusillis.* Loquitur de pusillis ætate, de quibus continuauit sermonem. Et potest ēt intelligi de quibuscunq; alijs pusillis, siue in fide, siue in existimatione hominum, nullus. n. contemnendus est, quē Deus creauerit. *Dico enim vobis.* Ista est causa, quare non debeant contemni. *Quia Angeli eorum.* Idest Angeli assignati ad custodiam eorum a Deo. *In cœlis.* Idest in cœlo manens. *Semper vident faciem patris mei.* Idest semper vident diuinam essentiam. Et dicitur de facie, non quòd Deus faciem habeat, sed quia per eā est certissima cognitio, quæ habetur de homine, ideo intelligitur cognitio clarior, & perfectior, quæ de Deo haberi potest, & est sēsus, non credatis, quòd paruuli isti contemptibiles sint, quia Deus illos valde appreciatur, vel magnipendit: ideo, & vos magnipendere, & honorare debetis cum ille magis sciat, quid honorandum sit quàm vos. Quod autem Deus illos honoret, apparet quia ad custodiam cuilibet eorum constituit Angelum, & illi Angeli sunt tātæ perfectionis, quòd vident semper faciem Dei, quæ est maxima fœlicitas. *Qui in cœlis est.* Idest Dei, vt videatur, ꝙ non loquitur de aliquo patre, quem habeat super terram: quoniam plurimi putabāt esse Ioseph. Luc. 3. & ideo quando loquitur de patre suo solet semper addere, qui in cęlis est, vt supra quinto, & septimo cap. & tamen non est per hoc intelligendum, quòd sit in cœlis, ita quòd non sit in terra, sed vbique est, vel propriè loquendo in nullo loco est, s. neq; in cœlo, neque in terra. Sed Christus loquitur eo modo, quo homines accipere solent, putantes, quòd Deus habitet specialiter in cœlo, & tamen cœlum, & cœli cœlorum non capiunt eum. 3. Regum 8. & 2. Paralip. 2.

Ad quid Christus dixit hic nunc non esse contemnendos paruulos? Quæst. LVIII.

Quæritur, ad quid Christus dixit hic, nunc non esse contemnendos paruulos? Dicēdum quod istud ponitur hic, vt dependens ex superiori sententia. Dixerat enim supra pusillos non scandalizandos, hic autem dicit eos non contemnendos, & potest istud poni quasi tēperatiuum quoddam sententiæ superioris positæ contra scandalizantes. Sic dicit Hierony. scilicet: Supra dixerat dominus per manum, pedem, & oculum omnes propinquitates, & necessitudines, quæ scandalum facere possunt amputandas, austeritatem itaque subiecto præcepto temperauit, dicens videte ne contemnatis, ac si dicat, quantum est in vobis nolite contemnere, sed post vestram salutem illorum quærite sanitatem. Secūdo potest ista esse eadem sententia, quæ supra per alia verba dicta, & corroborata alia ratione, ita quod scandalizare, & contemnere accipiantur pro eodem, & tunc dicetur, quod replicatur sentētia ista ad magis roborandum eam, nam supra ostenderat non esse scandalizandos paruulos comminatione pœnarum, s. quia melius erat demergi in mare. Hic aūt ostendit non esse scandalizandos, quia magnæ dignitatis sunt, cū Angeli eorum semper videant Deum. Et est sensus, videte ne contemnatis, idest ne scandalizetis vnum de pusillis istis, s. quia iniustum est vos scandalizare illos, quos Deus tantum diligit, vt Angelos suos illis custodes tribuat. Tertio potest accipi, quia hoc ponatur non tanquam sententia eadem replicata, sed quòd solum sit instructio quædam circa præcedentem sententiam, scilicet dictum fuerat, ne scandalizemus pusillos, & quia scandalum prouenit ex radice contemptus, instruimur hic non contemnere, nam quādo quis contemnit alium nullo bono eum dignum existimans, non curat an eum scandalizet. Si autem eum magno bono dignum reputat, non scandalizat, ita dicitur 2. Retho. aliàs quòd paruitas est causa iracundiæ, idest ex hoc, quòd quis alium paruum, & contemptibilem iudicat, non curat an eum prouocet ad iram, ideo

dicitur

dicitur quòd non contemnamus pusillos, & ita non scan dalizabimus eos. Quarto potest accipi, quòd hic Christus admoneat nos honorare paruulos, & intelligetur non contemnatis, idest, honorate. Et tunc est consequens ad præcedentia, quia supra vetuit mala facere scandalizando, hic iubet bona facere honorando. Sic dicit Hieronym. Supra docuit scandalizantium abscindere amicitias; hic autem docet exhibere sanctis honorem, & procurationem. Quinto potest accipi, quòd sit doctrina pendens ex præcedenti, scilicet quia tanta pœna posita est scandalizantibus: cauendum est etiam, ne pusillos contemnamus. Sic dicit Glos. quia tantum malum prouenit ex scandalizatis fratribus, videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Sexto potest dici (& fortè melius) quòd ista sit sententia alia à præcedenti, & tamen sit conueniens illi, nam scandalizare malum quoddam graue est, contemnere autem malum est, sed minus: vetuit autem supra scandalizare, hic autem vetat contemnere quasi dicat, non solum exterius non debemus inferre malum pusillis scandalizando eos, sed etiam neque interius contemnendo eos intra cor nostrum, quod est nullo bono eos dignos arbitrari, & hæc est aptior sententia. & ideo supra, cum de scandalo diceret, posuit grauem pœnam scandalizantibus, hic autem nullam pœnam apposuit, sed per solam rationem suasit non esse paruulos contemnendos.

Qui sunt pusilli isti, qui non sunt contemnendi, & quare dicitur de pusillis? Quæst. LIV.

QVæritur, qui sunt pusilli isti, qui non sunt contemnendi, & quare dicitur de pusillis? Dicēdum quòd Christus verè de paruulis ætate locutus est, nam verè paruulus erat, quem statuit in medio discipulorum, vnde vocatur puer, & colligitur supra in litera & Mar. 9. & Luc. 9. & postea continuato sermone semper de paruulis loquitur, & tamen non ad solos paruulos ætate sententia ista extenditur, cum nemo contemnendus est, neque paruulus, neque adultus, neque decrepitus. Alij dicunt, quòd paruuli vocātur noui in fide, qui ad Christum nouiter conuersi sunt, & istos vocamus paruulos, idest, nouos & infirmos. Sic dicit Origenes pusilli autem sunt, qui nuper in Christo sunt nati. Secundo modo vocantur pusilli non noui, sed qui nichil in fide profecerunt, licèt enim iam diu ad Christum sint conuersi, ita tamen manent imperfecti moribus, & rudes circa intelligentiā fidei, sicut paruuli circa ætatem, & vires nichil profecerūt. Et hos conuenientius vocamus infirmos vel imperfectos in fide. De his etiam Origenes ait: pusilli sunt, qui manēt sine profectu quasi nuper nati. Tertio dicunt quidam, quòd accipitur pro viris perfectis, qui pusilli sunt, idest, se pusillos faciunt, vt magni fiant apud Deum. Idem dicit Origenes, scilicet, Aut forte dicit hic pusillum perfectum, secundum quòd alibi ait, qui minimus fuerit in vobis hic erit maior. Vel fortè, quia apud mundanos perfecti extimantur pusilli, cum illi mundum contempserunt. Et ita dicit Chrys. Perfecti paruuli extimantur apud multos, scilicet pauperes, & contemptibiles. Dicendum, quòd hæc vera sunt, & tamen hic non potest accipi pusillis, idest perfectus, quia repugnat literæ præcedenti, scilicet qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, & tamen perfecti non scandalizantur passiue, sed soli imperfecti, ita dicit Hieron. & ostensum fuit supra. Sic dicit Origenes, scilicet sed huic expositioni conuenire non videtur, siquis scā dalizauerit vnum de pusillis istis, &c. perfectus enim non scandalizatur neque perit, sed qui hanc expositionem æstimat veram, dicit quòd iusti hominis anima vertibilis est, & scandalizatur aliquando, etsi non facile, ideo dicendum, quòd pusilli vocantur hic vel ętate paruuli, vel perfectione. Cum autem dicitur quare dixit de paruulis, dicendum quòd de omnibus intelligitur. Nam si nefas est paruulum contemni, grauius erit contemni perfectū, cum maius bonum Dei contemnatur in illo quam in paruulis. Dixit autem de paruulis, quia hoc facilius & verisimilius erat, paruulos enim siue ætate, siue perfectione contemnimus, quasi nullo bono dignos, perfectos autem

F nemo contemnit, immo impossibile est, quòd quis contemnat perfectum, quem perfectum æstimat. Potest etenim quis odisse perfectos aut eis iniuriam inferre, contemnere tamen est impossibile, quia includit contradictionem, nam contemnere est nullo aut paruo bono aliquem dignum extimare, sed considerate aliquem vt perfectum, est æstimare eum dignum magnis bonis, & multis probitatibus abundantem, ideo perfectum nemo contemnit, sed pusillum, & ita non fuit necesse quòd Christus diceret, non contemnatis perfectos, quia illos nemo contemnit, sed non contemnatis pusillos, quos faciliter quisque contemnit. Sic dicit Origenes, non habuit necesse Christus mandare de perfectioribus fidelibus non contemnendis, sed de pusillis, sicut supra dixerat, siquis scandalizauerit vnum de pusillis istis.

G

Quare dicitur, Angeli eorum, & qui sunt isti Angeli? Quæst. LV.

QVæritur, quare dicitur Angeli eorum, & qui sunt isti Angeli? Aliqui dicunt, quòd vocantur Angeli eorum, idest conciues eorum, quia conciues sunt, & futuri sunt in vita æterna conciues hominum beatorum. Sic accipit Aug. 22. de Ciuit. Dei, scilicet Angeli nostri dicūtur, qui sunt Angeli Dei: Dei sunt, quia Deum non reliquerunt, nostri sunt, quia suos conciues nos habere cęperunt. Sed dicendum, quòd hæc expositio non conuenit huic literæ: licet dictum Augustini aliàs verum sit, nam tunc non magis vocarētur Angeli eorum quā Angeli aliorum hominum, cum alij præter paruulos futuri sint ciues æterni, & ideo dicerentur Angeli hominum, vel Angeli absolutè, & non Angeli eorum. Secundo, quia præsupponit, quòd paruuli habituri sint vitam æternam. Sed hoc non constat, quia licèt quidam paruuli illuc eāt, alij non eunt: quia postea adulti facti peccant, & pereunt. Et intelligendo de paruulis, idest nouis in fide, vel parum proficientibus apertius est, quia multi illorum pereunt. Tertio & efficacius, quia tūc ista probatio Christi non faceret ad propositum; ipse enim dixit paruulos non contemnendos, & addit rationem, scilicet quia Angeli eorum vident faciem Dei: & tamen si isti Angeli non pertineant specialiter ad eos, non notatur aliqua perfectio specialis in paruulis: iō necesse est dici, quòd pertinent specialiter ad eos. Dicendum ergo quòd intelligitur de illis Angelis deputatis ad custodiam, quia cuilibet homini specialiter deputatur vnus Angelus ad custodiam. Et hoc fit per Deum, paruulis autem singuli Angeli assignantur, & illi Angeli sunt magnæ excellentiæ, ergo paruuli quibus assignantur, magnę dignitatis apud Deum deputantur, & ita procedit tunc probatio Christi. Sic dicit Hieron. Magna est dignitas animarum, vt vnaqueq; earum habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatū. Sed dicetur quòd ista non est aliqua perfectio pusillorum, cum omnibus hominibus conueniat.

H

I

Dicendum, quòd licèt non sit specialis perfectio, qua excedant alios, est tamen magna perfectio, sicut magna perfectio est hominem esse rationalem, & tamen omnibus hominibus est commune, & hoc sufficit ad intentionem Christi, quia nolebat Christus ostendere pusillos esse perfectiores aut digniores alijs hominibus: sed eos esse alicuius dignitatis, ita quòd contemni non debeant, quia quidam videntes pusillos, quantum ad ea quę apparent, nullo dignos, contemnabant eos: Christus autem ostendit, quòd non debeant contemni; quia tantę dignitatis sunt, vt habeant à Deo singulos Angelos deputatos ad sui custodiam.

K

An Angeli homines custodiant. Quæst. LVI.

QVoniam autem dicitur hic de Angelis paruulorum, idest custodibus eorum: videndum est de custodia Angelorum, & habitudine ipsorum circa nos. Et primum dubium est, an Angeli custodiant homines. Aliqui dicūt, quòd non; quia Deus est custos hominum Iob. 7. Quid faciam tibi, ò custos hominū? sed perfectior custos est, qui per se sufficit ad custodiendum, quam, qui custodit medianti-

diantibus alijs: sed omne quod perfectissimum est Deo at tribuendum est, vt ait Dionys.ergo attribuetur Deo, quòd custodiat, & non per Angelos, sed per seipsum, & ita non erunt Angeli deputati ad custodiam hominum. Secundo, quia custodia hominum a Deo fit per gratiam, quam eis confert: sed gratiam non dat Deus per Angelos, sed per seipsum: ergo nō custodiunt nos angeli, sed solus Deus. Tertio, quia vnus effectus custodiæ angelicę ponitur, quòd orationes nostras deferant ad Deum, sed istud videtur omnino superfluum, cum Deus per se omnia sciat: ergo vanū erit deputare angelos custodes. Quarto, quia custos deputatur alicui, aut propter imbecillitatem, vt iuuetur, & defendatur: aut propter ignorantiam, vt instruatur, sicut est de mulieribus, & pueris, quibus dantur in custodes doctores, & pedagogi: homo tamen per seipsum potest cognoscere ea, quæ sibi facienda sunt per legem naturalem cordi impressam.. Potest etiam facere illa per liberum arbitrium: ergo non indiget homo custodia propter ignorantiam, aut propter infirmitatem; & ideo non habet aliquā custodiam angelorum. Quinto, quia officium custodis est retrahere custoditam rem ab his, quæ ei mala sunt: angeli tamen non faciunt, cum videamus multos labi in peccatū mortale: ergo angeli non custodiunt nos. Sexto, quia cum custos soleat dari propter aliquam ignorantiam eius, qui custoditur, debet instruere ex officio suo custoditum secūdum modum, quo custoditus instrui potest: sed via cognoscendi in homine est accipere cognitionem a sensibus: ergo si angeli custodes nostri essent, visibilibus apparitionibus deberent nos instruere. Hoc autem non faciunt nisi raro: ergo videtur, quod non est eorum officium nos custodire, aut male custodiunt: quod de angelis bonis non est dicendum. Septimo, quia vbi est fortior custodia, superuacuum est ponere minorem: sed Deus custodit nos, cuius custodia efficacissima est. Psal. 120. Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel: ergo angeli non custodiunt nos. Octauo, quia perditio custoditi pertinet ad culpam custodientis, quia anima eius debet esse pro anima illius, sicut dicitur, & de speculatore Ecclesiæ. Ezech. 3. Sanguinem eius de manu tua requiram, & 3. Regum 20. cap. dicitur cuidam: custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, sed multi quotidie pereūt æternaliter, quos si angeli custodirent, possent eruere ne inciderent in hanc damnationem apparendo eis, & docendo, ne inciderent in peccata: ergo cum hoc non faciant, videtur, quod non custodiunt angeli nos. Dicendum, quod non est dubium, quin angeli custodes hominum sint; sic dicitur Psalm. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis, & idem supra 4. c. Etiam quia Deus pronior est ad miserendum, & adiuuandum nos, quàm ad puniendum, & tamen dæmones posuit ad exercitium, & pœnam quandam nostram dum viuimus, ad Ephes. 6. Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem; sed aduersus rectores tenebrarum harum, & spiritalia nequitiæ in cœlestibus, idest contra dęmones qui sunt rectores tenebrarum, idest rectores mundanorū hominum, & morantur in tenebris aeris caliginosi, & vocantur spiritalia nequitiæ, idest spiritus nequam: contra, hos inquit, pugna est, ergo a fortiori daret Deus angelos ad nos custodiendum, quàm dæmones ad impugnādum. Pro hoc autem considerandum, quòd Deus habet prouidentiam de omnibus rebus, vt ostensum est supra cap. 10. quæst. 112. & istam prouidentiam ipse solus, & per seipsū habet: executionem tamen huius prouidentiæ non facit per seipsum semper, sed vt communiter per alias causas, ideo ea, quę Deus circa hominem prouidit, exequitur per causas aliquas. Regula autem prouidentiæ hæc est, quod mortalia, & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouentur, & regulantur: sicut omnia corporalia per substantias spirituales, & immobilia, & corpora inferiora per corpora superiora, quæ sunt inuariabilia secundum substantiam: homines autem variabiles sunt circa conclusiones, in quibus possimus variè opinari, & regulantur per principia, quorum veritatem inuariabiliter tenemus, ita igitur cum in rebus agendis cognitio, & effectus hominis multipliciter variari possit, & deficere a bono, necesse fuit ad debitam executionem prouidentiæ, quod daretur hominibus aliquid, per quod regulentur, & moueantur ad bonum, cum in operationibus omnino deficiant, & hoc pertinet ad diuinam bonitatem, quia licet Deus omnium rerum prouidentiam habeat: specialiter tamen substantiæ rationales suæ prouidentiæ subduntur, inquantum altiori modo præ cæteris finem diuinæ bonitatis natæ sunt consequi, quia ergo inter Deum, & homines media est natura angelica, & secundum legem sapientiæ suæ hoc est ordinatum, vt inferioribus per superiora prouideat: ideo angeli exequuntur diuinam prouidentiam circa homines adiuuando ad tenendum in finem, & liberando ab his, quę impediunt processum in finem, & ista executio diuinæ prouidentiæ facta circa homines per angelos vocatur custodia angelorum: est autem ministerium quoddam, quod circa nos exercent, & ad illud a Deo mittuntur, ad Hebr. 1. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi. Ad primum dicendum, quòd Deus est custos hominum, & omnium rerum: & est custos primus, & præcipuus cui alij non connumerantur; & tamen non obstante hoc sunt alij custodes, scilicet angeli, & non pertinet ad imperfectionē Dei, quòd alij custodes sint; nam circa prouidentiam rerū ipse solus est, quia prouidentiā nominat ipsam rationem, vel regulam agendarum rerum, quæ in Deo est, & non communicatur alij, vt ab ipso solo totum regimen dependeat; executionem autem rerum prouisarum etiam ipse solus facere posset, cum sit omnipotens, sed non facit, imo committit causis sub se positis.

Et hoc, quia omnino periret vniuersi ordo, & essent plurimæ partes vniuersi superuacuæ, si Deus per se omnia exequeretur; nam prouidentia Dei est de aliqua re, quod exuratur. Si autem Deus exequeretur prouisa; tunc ipse per se rem illam exureret, & non cremaret eam ignis. Et ita cum præuiderit generandum hominem, siue producendum, ipse per se illum produceret, & non gigneret homo hominem. Et hoc modo tolleretur tota actio omniū rerum, & causalitas naturalis; & esset vnum de duobus, quia aut istæ res non essent, & tunc non esset vniuersum; cum non sit aliqua res in tota natura, cui non competat aliqua actio, nisi sit prima materia, quia vbicūque est forma, est actio; omnia tamen habent formam, nisi materia prima considerata, vt sic; & ideo tolleretur quicquid est in vniuerso, si tolleretur omne agens, aut essent omnia otiosa; & hoc est contra naturam ordinis; quia cum omnibus rebus sit data virtus actiua, quòd maneat in perpetuum, multū repugnat rationi, & ordini. Vt ergo maneat vniuersum, sicut conditum est, & non auferatur tanta pulchritudo, quanta relucet in habitudine causatorum ad causas, fuit necesse, quòd Deus non faceret per se omnia, sed executionem committeret causis sub se positis. Et ista est causa potissima, quare oportuit, quòd Deus non exequeretur per se omnia, sicut prouidet per se omnia. Etiam non posset ostendi tam abundanter diuina bonitas, causando tot res, & tot modos agendi; nam modi agendi, & ordo causę & causati ad perfectionem vniuersi pertinet, & hæc omnia tollerentur si Deus exequeretur per se omnia præuisa ideo non debuit ipse omnia exequi; sed committere causis sub se constitutis, & quanto plures causas ad hoc constituit & plures modos causandi, & agendi dedit; tanto perfectior ipse ostenditur, cum plus communicauerit bonitatē suam, & ostendat nobis illam communicatam in rebus quas condidit. Ita ergo de custodia angelorum, licet Deus homines custodiat; non pertinet ad imperfectionem, sed magis ad ostensionem perfectionis, & Principatus sui, quòd angelos etiam constituerit custodes illorum; potissime, hoc conuenit tàm angelis custodientibus, quàm hominibus custoditis.

De angelis patet, quia cum natura superiores sint hominibus, non debet eis negari ista dignitas, quòd sint duces, & rectores hominum, & reducant homines in Deum, & in hoc cooperentur Deo in reductione hominum in finē. Conuenit etiam ex parte hominum, qui quandiu viuunt, sunt in statu imperfectionis; quem statum Apost. comparat pueritiæ. 1. Corin. 13. scilicet; Cum essem paruulus, sapiebam vt paruulus, &c. & sequitur, quando venerit quod perfectum est, idest vita æterna, euocabitur, quod ex parte est, idest status imperfectus, qui non habet integritatem, quæ

quæ est totalitas, sed est sicut pars: sed pueris quandiu manent in pueritia, assignantur custodes, & pedagogi, ad Gala. 8. capitulo, donec sint ætatis perfectæ: ergo hominibus, qui nunc in statu imperfectionis manent, competunt custodes: cum autem fuerint in patria, quia euacuatum erit, quod ex parte est, idest imperfectio, non erunt aliqui custodes.

Ad secundum dicendum, quòd custodia hominum est quod ipsi homines custoditi deducantur ad gratiam. & gloriam, & ideo ille, qui dat gloriam, & gratiam est verus & præcipuus custos, qui autem non dat, disponit tamen ad hoc, custos est, licet non præcipuus. Sic enim est in artificialibus, in quibus instrumenta quodammodo disponũt ad formam, vt ignis mollificando ferrum, & martellus dilatando: sed forma gladij inducitur ab artifice per similitudinem artis, quam habet in mente sua. Ita Deus, qui est primus custos inducit vltimam perfectionem coniungentem frui, & per hoc conseruantem, scilicet gratiam, & gloriam: angeli autem non possunt hoc deducere: quia non sunt principale agens, sed præparant ad hoc per illuminationes, & alia, quæ circa nos exercent.

Ad tertium dicendum, quòd Angeli non dicuntur deferre orationes nostras ad Deum quasi notificent ei, quod nos oramus ad ipsum: cũ ipse melius nouerit q d oramus, & ipse per se exaudit orationes nostras, & non solũ quando oramus nouit quid oramus, sed etiam antequam oremus scit desiderium nostrum ad orandum, & acceptat illud Psalm. 9. Desiderium pauperum exaudiuit dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua, idest antequam orent dum se parant ad orandum nouit Deus, & exaudit deprecationes nostras, quas fundere volumus, sed dicũtur deferre orationes nostras Deo, idest, orare pro nobis. Vel magis propriè orant, vt orationes nostræ exaudiantur, & ita etiam sacerdos dicitur offerre Deo orationẽ populi, inquantum sua intercessione impetrat exaudiri orationes populi, & ita dixit Raphael ad Thobiam, Quando tu orabas cum lachrimis, ego obtuli orationem tuam Domino. Thob. 12. cap.

Ad quartum dicendum, quòd hominibus fuit conueniens custodia angelorum, tàm propter ignorantiam, quã propter infirmitatem, lumen enim naturale hominum imperfectum est, & præcipue ad dirigendum illa, quæ naturam excedunt, potestas etiam eius potest ad malum flecti multis occasionibus; ideo quantum ad vtrunque fuit conueniens præsidium angelorum. Cum autem dicitur, quòd homo sufficit ad cognitionem boni, & legis naturalis, & ad exequendum sufficit per liberum arbitrium. Dicendum, quòd non plene sufficiunt; per liberum enim arbitrium potest homo aliqualiter malum vitare, sed non sufficienter, quia infirmatur circa effectum boni propter multiplices animæ passiones. Similiter cognitio vniuersalis legis naturalis, quæ homini inest naturaliter, aliqualiter dirigit hominem ad bonum, sed non sufficienter, quia in applicando vniuersalia principia iuris naturalis ad particularia opera contingit hominem multipliciter deficere vnde dicitur Sap. 9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ eorum, idest non rectè coniectant de rebus; ideo fuit necessaria angelorum custodia, qui nobis circa hoc in aliquo subuenirent.

Ad quintum dicendum, quòd homines custoditi ab angelis interdum incidunt in mala, neque tamen sequitur non esse custodiam, vel male custodiri homines, sed ipsis agentibus quantum ad officium custodiæ eis a Deo limitatum manet locus peccandi; nam sicut Deus per prouidentiam suam intendit malum auferre de rebus, non tamen omnino aufert, sed solum secundum conditionem naturæ nostræ, idest ita quod ablato malo possit manere conditio humana, scilicet, libertas arbitrij, qua possumus libere velle bonum, & malum; ita custodia angelica eripit nos a malis, & reducit bonum secundum conditionem naturæ nostræ, scilicet quod ad bonum non trahit inuitos neque a malo distrahit violenter; sed totaliter monẽt nos angeli, quòd adhuc maneat nobis libertas ad bonum, & ad malum eligẽdum, & ita, quia liberum arbitrium defectibile est, contingit etiam custodientibus angelis nos ad malum conuerti, & a bono auerti, sed hoc nõ est defectus

F custodiæ angelicæ, quia totum agunt, quod ad officiũ suũ pertinet. Ad sextum dicendum, quòd angeli nos instruunt eo modo, quo conuenit, & non est necesse, neq; conueniens, quòd visionibus corporalibus nos erudiant: quia sua custodia mouet nos ad bonũ, & a malo flectit secundum conditionem naturæ nostræ. i. vt non præiudicetur libertati, & tamen apparitiones illę quodammodo prę iudicant libertati; ideo non fiunt communiter. Patet hoc, quia apparitiones visibiles angelorum sunt supra cursum communẽ naturę, ideo stuporem quendam incutiunt, & quodammodo violenter inducunt ad consensum eorum, quæ suadent, in quo perit aliquod bonum hominis quantum ad conditionem hominis, quod est inquisitio rationis, & non violenter, vel ex necessitate assentire. & ideo apparitiones istę non fiunt omnibus, sed aliquibus factæ sunt ad confirma-

G tionem fidei multorum, & nõ oportet, quòd cuilibet fiãt ad confirmationem fidei illius, sicut miracula non fiunt coram omnibus, sed coram quibusdam facta sunt, vt per illa confirmaretur fides, quam omnes tenemus, & tamen licet non fiat ista apparitio visibilis, prodest nobis valde spiritualis custodia angelorum, quia suo modo nos instruunt illustrando phantasmata nostra, & confortando lumen intellectus, & excitando animum ad aliquid rectè considerandum. De modo autem agendi, quem habent angeli, & dæmones, & Deus super phantasiam, & intellectum, & voluntatem, declaratum est sup. 8. c. q. 112. Putant autem aliqui, quòd custodia angelorum, vel non sit vel non prosit, quia non experimur, quòd aliquid boni nobis faciant. Dicendum tamen, quòd isti errant, necesse est tamen poni custodiri homines ab angelis, cum scriptura hoc asserat

H & hoc dato necesse est illam esse vtilem, quia Deus non instituisset illam, nisi esset vtilis nobis. Nos tamen non experimur vtilitatem ex ea: quia modus, quo angeli custodes nobis proficiunt est purè spiritualis. s. pure illustrando phãtasmata, & confortando lumen intellectus, & incitando ad bona cogitandum, ista autem sunt interiores immutationes sine aliquo signo sensibili; nos tamen nõ possumus aliquid cognoscere nisi sit in sensu, vel per id, quod est in sensu, ideo non experimur in nobis quid faciat angelorũ custodia. Multum enim prodesset, quòd possemus cognoscere, si illam nobis Deus omnino subtraheret, nam videremus experimẽto ita nos esse deficientes ad recta cognoscendum, & infirmos ad bona volendum, quod sciremus multum nobis nunc illam conferre. Nec est hoc inconueniens, quòd non experiamur istam custodiam angelicam

I nam nichil notius est, quàm nos habere animam, & tamẽ non experimur in nobis animam nostram, cum nullo sensu æque percipiamus. Ad septimum dicendum, quòd vbi est fortior custos, superuacuus est minus fortis, si ille fortis velit per seipsum agere, quòd agunt inferiores custodes, sed hoc non facit Deus, quia aliquid facit per se, & alia non, quæ alijs potius committit, vt dictum fuit sup. ideo stante hoc, necessarij sunt custodes minores. Pro quo sciendum, quòd tota custodia hominum est, vt a fine suo non errent, sed in illum perueniant; ad ipsum autem per bona opera peruenitur, ideo qui facit inuariabiliter bonum operari custodit hominem perfectè. Ad bonum autem operãdum duo requiruntur. Primo quidem vt affectus inclinetur ad bonum, & hoc quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis, quæ inclinat in bonum per modum naturæ, vt colli-

K gitur 7. Ethico. Secundo, quòd ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Aristoteles attribuit prudentiæ, quæ est vniuersaliter directiua de his quę ad totam vitam pertinent. 6. Ethic. Quantum ad primum horum Deus per seipsum immediatè custodit hominem infundendo ei gratiam, & virtutes gratuitas, & ideo quantum ad hoc ipse solus custodit hominem, & nõ angeli: quia ipsi non cooperantur in infusione gratiæ, & virtutum. Quantum ad secundum Deus non instruit hominem immediatè per seipsum, sed per multa media, vnde interdum instruit vnum hominem per alterum; interdum vero per angelos, interdum per creaturas minores homine, vt per formicam, iuxta illud Prou. 6. Vade ad formicam, ò piger, & addisce prudentiam, & per volatilia cæli, & fœnum agri, supra 6. capit. Respicite volatilia cœli, & cæt. & ideo quantum ad hoc pręcipua custodia hominum

num fit per Angelos, quia ipsi eos instruunt. licèt non sensibiliter, sed illustrando phantasmata, aut confortando lumen intellectuale, & per alios modos, vt supra dictũ est. Ad octauum dicendum, quòd perire custoditum pertinet ad culpam custodientis, si eo non faciente omnia, quæ pertinebant ad officium custodiæ, ille pereat, in Angelis autem non est sic, quia licèt homines custoditi pereant, non est culpa Angelorum, cum omnia faciant, quæ eis imposita sunt pro custodia hominum, custodiunt autem eos, vt dictum est deducendo ad bonum, & retrahẽdo a malo, & hoc secundum conditionem naturæ humanę, scilicet nichil tollendo de libertate. Et ob hoc contingit, quòd Angelis suadentibus bonum quantum possunt circa coactionẽ consensus homo repugnet suasionibus eorum per libertatem, & ita peccat, & perit: sic enim videmus in nobisipsis quantum ad animam. Est namque in nobis instinctus naturalis ad bonum: quia ratio deprecatur ad optima. 1. Ethico. sed discedunt homines ab appetitu boni per fortem passionem, ita accidit circa instructionem Angelorum. Nam quidquid Angeli circa nos faciunt instruendo, vel solicitando ad bonum, fit inuisibiliter per solum modum interiorem, sicut appetitus naturalis ad bonum inuisibiliter nos stimulat. Sicut igitur ab illo declinamus per libertatem inclinante passione, ita & à suasione bona, & instructione recta Angelorum, ideo, quòd homines pereant peccando non est imputandum negligentiæ vel indebitæ custodiæ Angelorum, quia totũ faciunt, quod fieri decet, sed malitiæ suæ, qua sponte recedunt a suasione, & instructione Angelorum, quare autem Angeli non apparent nobis, vt fortius, & manifestius instruant, posita fuit supra causa.

Ad quos Angelos pertinet homines custodire? Quæstio. LVII.

QVæritur, ad quos Angelos pertinet custodire homines, an pertineat ad omnes spiritus Angelicos, an solum ad tres ordines in fine hierarchiæ, an ad solum ordinem infimum Angelorum, quos Angelos specialiter appellamus? Et quoniam quidam solent dicere, quod ad solum infimum ordinem pertineat custodire, videtur quòd non ad solum istum ordinem, sed etiam ad omnes tres ordines hierarchiæ in fine, quia vt dicit Dion. tertiæ hierarchiæ est proprium diuinum lumen accipere per consequentiam nostræ hierarchię, idest lumen quod ipsi accipiunt est proportionatum ad immediatè trãsfundendum in nos, sed ille Angelus dicitur custos hominis, qui ipsum immediatè illuminat, ergo videtur, quod ad omnes tres ordines tertiæ hierarchiæ pertineat custodire homines. Secundo quia Angeli custodes defendunt hominem ab impugnatione inuisibilis hostis, sed arcere dæmones secundum Greg. pertinet ad potestates, ergo illi ordini conueniet custodire homines. Tertio, quia homines custodiuntur, & conseruantur interdum à malis per miraculosam operationem, sed mirabilia operari pertinet ad virtutes: ergo ad ordinem illum pertinebit custodia hominum. Quarto videtur, quod Angeli quinque ordinum inferiorum custodiant homines, quia mitti ordinantur ad custodiam, & tamen Angeli quinque ordinum mittuntur, ergo omnes illi custodiunt homines. Patet quia ad Hebr. 1. dicitur sunt administratorij spiritus in ministerium missi, ergo quinque ordines inferiores, qui ponuntur mitti erunt ad custodiam. Quinto videtur, quod Angeli omnium ordinum custodiant homines, quia in hominibus inueniuntur diuersa officia, sed secundum diuersa officia inueniũtur diuersi ordines Angelorum distincti, quorum officiorum similitudines inueniuntur in aliquibus officijs humanis, vt dicit Grego. ostendens qualiter homines ad ordines Angelorum assumantur, ergo videtur, quod ad omnes ordines pertinet custodia hominum. Sexto, quia si non pertineret ad omnes ordines, hoc esset maximè, quia ad superiores ordines non pertineret, & tamen ad illos etiam videtur pertinere, quia super illo verbo literæ, scilicet Angeli eorum semper vident faciem & c. dicit Chry. quod intelligitur non de quibuscunque Angelis, sed de sublimioribus, vel supereminentibus: ergo

A supremi Angeli custodiunt homines. Dicendum, quod custodia hominum sola sumpta ad solos spiritus infimi ordinis, qui Angeli vocantur, pertinet. Sic dicitur Psal. 90. Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te, & tamen Angeli propriè dicuntur illi, qui sunt in ordine infimo, vt dicit Dion. ergo ipsi soli custodiunt. Item quia Grægo. dicit, quod Angeli sunt, qui minima nunciant, & tamen minima sunt, quæ ad statum personarum singularium pertinent, ergo ad solos Angelos pertinet custodire homines. Pro quo sciendum, quod illi spiritus dicuntur custodire homines, qui immediatè eos illuminant, & habent actus limitatos circa humana officia, & procurant, quæ ad ipsos specialiter pertinent, totum hoc requiritur ad custodiam. Et ex hoc apparet, qui ordines custodiunt hominem. Ex hoc enim, quod dicitur, quod illuminant,
B immediatè excluduntur à custodia Angeli assistentes, qui sunt in quatuor ordinibus supremis: nam illi non illuminant homines immediatè, cum ad eos nunquam mittantur, sed illuminant eos mediatè inquantum ipsi illuminant Angelos inferiores, & illi illuminant homines, inquantum dicitur, & habet actus limitatos circa humana officia, excluditur media hierarchia; nam licèt spiritus de hac hierarchia habeant, quod mittantur, & interdum illuminent homines, & procurent aliqua negocia humana tamen non est actus eorum limitatus circa hoc solum, cũ de alijs maioribus negocijs cura eis fit interdum, inquantum vero per custodiam istam procurantur ea, quæ pertinent ad determinatos homines (quod est minimum, & vltimum in actibus angelorum) excluduntur ab ista custodia omnes spiritus ordinum aliorũ etiam infimæ Hie-
C rarchiæ nisi primus ordo, qui angelorum dicitur. Ad hos enim solos pertinet custodire singulos homines: hoc, qđ dicitur intelligitur de custodia in particulari, scilicet cuiuslibet hominis per se. Ideo dicendum, quod est duplex custodia, scilicet particularis, secundum, quod singulis hominibus singuli Angeli deputantur, & talis custodia pertinet ad solùm infimum ordinem angelorum quorum secundum Greg. est minima nunciare. Hoc autem videtur esse minimum in officijs angelorum. s. procurare ea, quæ pertinent ad vnius hominis tantùm salutem. Alia est custodia vniuersalis, & ista non est determinati ordinis, sed multiplicatur secundùm diuersos ordines. Nam quanto agens fuerit vniuersalius, tanto est superius. Sic igitur custodia totius speciei humanæ pertinet ad ordinem Principatuum, qui per excellentiam Principes dicuntur. Vel se-
D cundum alios pertinet ad Archangelos, qui sunt Principes Angelorum, vnde Michael, quem vocamus Archangelũ, vocamus vnus de principibus. Daniel 10. c. i. de principibus humanæ multitudinis, licet non totius speciei, super omnes verò naturas corporales habent custodiam Potestates, & vlterius etiam super spiritus bonos habent custodiam Principatus, vel Dominationes, vt ait Greg. Ad primum dicendum, quod omnes Angeli non solum primæ hierarchiæ, idest infimæ custodiunt homines, sed etiã ad omnes quinque ordines, qui mittuntur, pertinet custodire, quia missio est ad aliquam administrationem, sed differt de custodia particulari, vel generali. Nam custodia vniuersalis ad omnes quinq; ordines pertinet, custodia particularis solum pertinet ad ordinem infimum infimæ hierarchiæ. s. ad Angelos. De tota tamẽ hierarchia infima
E dicendum, quod Angeli illius habent lumen proportionatum lumini nostro, ita vt immediatè possunt transfundere, ꝙ nouerunt in nos, & tamen differt, quia Angeli primi ordinis, idest infimi transfundunt in nos lumen suum limitando se circa negocia personarum singularium, Angeli verò secundi, & tertij ordinis primæ hierarchiæ, idest, infimæ habent lumen suum proportionatum nobis, ita vt sine medio possint nos reducere in cognitionem aliquarum rerum, & tamen non reducunt singulos, sed multos: ideo non habent custodiam singularium hominum, sed multitudinis, idest vnius prouinciæ regni vel vrbis.

Ad secundum dicendum, quod ad Potestates pertinet arcere dæmones, & illi non custodiunt homines singulariter, sed illi, qui arcent dęmones ab hominibus custoditis, sunt Angeli inferiores, qui ipsos homines custodiunt, sed hoc faciunt in virtute Potestatum: nam Angeli inferiores

feriores participant virtutem superiorum inquantum ab eis illuminantur, vt ait Dionys. & ita dicit, quod Angelus infimi ordinis purgauit Isaiam per ignem, tamē fecit hoc in virtute Seraphim, & iō dicitur fecisse istud Seraphim, licet non fuerit Seraphim: Item cum Angeli inferiores participauerint virtutem Potestatum per illuminationem receptam ab eis, arcebunt dæmones ab hominibus, quos custodierint, sicut facerēt Potestates, & poterit dici, quod Potestates illos arcent, cum faciant Angeli in virtute Potestatum. F

Ad tertium dicendum, quod operatio miraculorum, idest, rerum mirabilium facit interdum ad custodiam hominum, & facere hæc pertinet ad Virtutes, & tamen Angeli infimi ordinis poterunt ista facere inquantum participant virtutem Virtutum per illuminationem ab eis receptam, & sunt sicut executores virtutis illorum: & vocabuntur tunc Virtutes. G

Ad quartum dicendum vno modo, quod omnes Angeli custodes mittuntur, sed non omnes, qui mittuntur custodes sunt, sed soli infimi proprie custodes sunt, quia superiores exequuntur ea, quæ ad multos pertinent, & quanto ad plures tanto est ordo superior, & ideo Virtutes sunt supremi spiritus inter exequentes mysteria, quia eorum actus se extendit non solum ad res humanas, sed etiam ad res naturales: vt patet in operatione signorum. Et post Virtutes sunt Potestates, quorum actus nō tantum ad homines, sed etiam ad dæmones se extendit. Postea sunt Principatus, quorum actus est circa humanam multitudinem, idest ad totā speciem, vel ad magnas multitudines. Angeli vero infimi sunt, & isti solum se extendunt ad negocia singularum personarum. H Archangeli autem, qui sunt medij inter Potestates, & Angelos, participāt aliquid commune cum vtrisque, & ita præsunt multitudini. Aliter potest dici, quod ista duo conuertuntur, s. mitti, & custodire: sed est custodia vniuersalis, & particularis. Quatuor ordines, qui mittuntur incipiendo à supremis custodiunt vniuersaliter, infimus vero, idest quintus custodit dit personas singulares, vt ostensum est.

Ad quintum dicendum, quod licet multa officia sint in hominibus, non oportet, quod custodiantur homines istorum officiorum à spiritibus multorum ordinum, quia aut ista officia pertinent ad homines inquantum sunt priuatæ personæ; aut inquantum præsunt multitudini.

Si primo modo, dicendum, quod omnia officia humana pertinentia ad singulares personas, cum habeant cum quibuscunque ordinibus similitudinem, diriguntur, per I Angelos infimi ordinis, inquantum illi participant virtutem superiorum ordinum per illuminationes susceptas.

Si secundo modo, dicendum, quod omnia talia officia, quia ad multitudinem pertinēt diriguntur per Angelos, qui præsunt multitudini, s. per Archangelos, aut per Principatus, & ideo quilibet homo constitutus in prælatione habet duos spiritus directores. In quantum enim est persona priuata quantum ad negocia sua dirigitur per Angelum custodem infimi ordinis, qui est illi personæ deputatus: inquantum vero est persona communis dirigitur ab Archangelo, vel Principatu, qui habet commissam specialiter illam multitudinem, cum iste gerat vices totius communitatis.

Ad sextum dicendum, quod spiritus, supremi, idest supremæ Hierarchiæ non custodiunt, cum non mittantur. K Quod vero dicit Chrysost. de supereminentibus accipi literam istam: dicendum, quod non accipitur de supereminentibus respectu omnium ordinum, idest, quod sint in suprema Hierarchia, sed respectu ordinis infimi. Nam secundum Dionys. in quolibet ordine distinguuntur primi, medij, & vltimi; & ita in ordine Angelorum sunt quidam, qui eminentes vocantur. Est enim verisimile, quod circa custodes priuatarum personarum Deus constituat Angelos excellentiores istius ordinis ad custodiam eorū, qui in maiori gradu gloriæ futuri sunt, & quia isti paruuli, de quibus Christus loquebatur, forte futuri erant in magnō gradu gloriæ, dixit Chrysost. quod Angeli eorum erant Angeli supereminentes.

An vnus Angelus custodit vnum hominem, vel vnus Angelus deputatur multis hominibus? Quæst. LVIII.

QVæritur, cum sit custodia hominum per Angelos, an vnus Angelus custodiat vnum hominem, vel vnus Angelus deputetus multis hominibus.

Aliqui dicunt, quod non deputatur cuilibet homini vnus angelus, quia Angeli sunt maiores virtutis, q̄ hoīes, & tñ vnus homo sufficit ad regendum multos hoīes, & ita nō deputabitur cuilibet vnus. Secundo, quia videtur potius, quod vnus Angelus custodiat oēs homines, quia inferiora reducuntur in Deum à substantiis superioribus p media, vt dicit Hieron. sed cum oēs angeli sint inter se inæquales, quia non est vnus, qui sit æqualis alteri: quia sunt diuersæ speciei, necesse est, quod solus vnus Angelus sit, inter quem, & homines non sit medium, & ille est minimus oīum Angelorum, ergo ille solus erit, qui immediate custodiat homines. Tertio, quia non videtur conueniens varios homines à diuersis Angelis custodiri, qui Angeli non sunt inter se æquales, vt dicit Dionys. immo nullus est æqualis alteri, & tamē maiores Angeli deputantur maioribus officiis, sed cuvodire hoīes æquale est (quemcunque hoiem quis custodiat) cum omnes hoīes sint æquales secundum speciem, ergo non deputabitur cuilibet homini vnus Angelus, quia tunc æqualibus officiis deputarentur inæquales Angeli, quod non est conueniens.

Dicendum, quod cuilibet homini assignatur vnus Angelus in custodiam. Sic enim dicit Hieron. super Matth. magna est dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatū. Hoc autem sic persuadetur, quia custodia Angelorum est quędam executio diuinæ prouidentiæ circa homines, prouidentia autem Dei aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas, & hoc quia custodia est, vt res non pereat, perit autem, quando corrumpitur, & ita corruptio repugnat intentioni custodiæ; vnde illa, quæ non possunt effici aliquo modo incorruptibilia, non custodiuntur, & consequenter secundum, quod varie se habēt res ad incorruptibilitatem ita varie custodiuntur. Cæterę enim res licet quantum ad speciem sint incorruptibiles, cum nulla species pereat, eo quod conseruatur in indiuiduis: ipsa tamen indiuidua quantum ad proprias formas pereunt; ideo custodia in eis directe est respectu speciei, & non indiuiduorum, homines autem non solum sunt incorruptibiles quantum ad speciem, sed etiam quantum ad proprias formas singulorum, quæ sunt animæ rationales, ideo necesse est, quod prouidentia Dei magis sit circa homines, quam circa cæteras res; nam circa cætera, quæ corrumpuntur non est prouidentia Dei, nisi inquantum ordinantur ad ea, quę nō corrumpūtur, s. ad species, quę per successionem indiuiduorum conseruantur, necesse est igitur, quod ita comparetur prouidentia Dei ad singulos hoīes sicut ad quaslibet spēs aliarū rerū corruptibiliū, cū quilibet homo sit incorruptibilis, sicut quælibet species rerum aliarum, ergo probabile est, quod sicut diuersis generibus deputantur diuersi ordines, vt potestates ad arcendos dęmones; virtutes ad facienda miracula in rebus corporeis, ita diuersis speciebus rerum diuersi Angeli eiusdem ordinis pręficiantur, consequenter ergo rationabile est, quod singulis hominibus singuli Angeli deputentur, & ita est doctrina communis, & hoc Christus voluit innuere hic, quia dixit de pusillis, Angeli eorum semper vident, & non dixit Angelus eorum, quasi pro quolibet pusillo esset vnus Angelus, & idem colligitur Actu 12. quando Petrus solutus de carcere pulsauit portam hospitij, & & qui intra domum erant dixerunt. Petrus est. Alij dixerunt non est, sed Angelus eius est, & ita innuebant, quod Petrus vnum Angelum habebat, qui specialiter suus erat, quod de quolibet alio sentiri necesse erat, quia non fuit causa specialis credendi hoc de Petro potius, quam de quolibet alio, & approbatur ista sententia ibi, ideo ita tenendum est, quod quilibet vnum Angelum specialiter sibi delegatum habeat ad custodiam.

Ad primum dicendum, quod Angelus virtuosior est homine, & tamen cuilibet homini deputatur vnus Angelus, licet vnus homo regat multos homines. Et potest dici vno modo, quod quando vnus homo regit multos homines non est sufficiens regimen, sed necesse est sic fieri, vt homines habeant caput aliquod, & detur aliquis modus communicationis, quia communicatio non est nisi in vnitate, ideo oportuit multitudinem communicantium reduci ad vnitatem, & hoc est per vnitatem rectoris, & ita etiã si insufficienter regat, necesse est, quod vnus præficiatur multis: custodia Angeli, quia est regimen datum a Deo, oportet quod sit sufficiens, & in nullo deficiens, sicut fit in naturalibus, quia nunquam ordo eorum deficit, & ad hoc fortè fuit necesse, quod cuilibet homini daretur vnus Angelus. Aliter dicendum, quòd custodia siue principatus Angelicus ordinatus est, interdum enim vnus Angelus custodit vnicum hominem, interdum verò multos. Et pro hoc sciendum, quòd homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquantum est homo singularis, & sic vni homini debetur vnus custos, & interdum plures, sed hoc est per accidens.

A

B

Alio modo inquantum homo est pars collegij, & tunc sicut vni collegio, vel communitati quantumcunque magnæ vnus homo præficitur, ad quem pertinet videre de omnibus, quæ pertinent ad illud collegium inquantum est collegium vel communitas: ita & illi communitati præponitur vnus Angelus, qui habet disponere ea, quæ pertinent ad illum hominem, qui præest communitati in ordine ad communitatem totam, & non quantum ad ipsum particulariter: sicut sunt ea, quæ exterius aguntur de quibus aliqui ædificantur, & aliqui scandalizantur, est autem ratio, quod non præponatur vnus Angelus multis hominibus, nec est similitudo de homine, qui multis hominibus præficitur, quia quando vnus præponitur multis præponitur sub ratione vnius, & non multorum, quia rector communitatis non habet videre de eis, quæ pertinẽt ad singulos de communitate, sed ad ipsam communitatẽ solum, quia alias deberet prouidere cuilibet de communitate de omnibus necessarijs ad vitam. Angelus autem, qui præest homini, vel custodit illum, habet curare de hominibus, quæ pertinent ad salutem, & conseruationẽ hominis siue de exterioribus siue de interioribus, & ita satis est, quod vnus Angelus custodiat vnum hominem, non est enim similis modus custodiendi vnum, & alterũ hominem, cum alia & alia sint necessaria huic, & illi homini, quando autem Angelus præficitur multitudini, habet vnum modum prouidendi, quia non curat de singulis, sed de communitate, & habet dirigere personam, quę præest communitati in ordine ad ipsam communitatem, & tunc vnus Angelus prçest multis, sicut vnus homo multis, & tamen perfectius prçest vnus Angelus multis quàm vnus homo propter abundantius lumen rationis. Ad secundum dicẽdum, quòd ad hoc, quod Angelus custodiat hominem, necesse est quod eum illuminet immediatè, vt dictum est præcedenti quæstione, & ideo concedendum est, quòd licet vnicus Angelus est, qui secundum ordinẽ perfectionis est immediatus speciei humanæ, eo quòd inter ipsum, & speciem humanam nulla est substantia media, tamen multi Angeli sunt, qui immediatè illuminant homines, licèt illi non sint immediati hominibus secundùm ordinem perfectionis. Pro quo sciendum, quòd omnes Angeli supremæ Hierarchiæ, quantum ad aliquid illuminantur immediatè a Deo, quidam verò sunt, in quibus soli supremi illuminantur immediatè à Deo, & ipsi reuelant ea inferioribus, & quantum ad spiritus ordinum inferiorum est dicendum, quòd aliqua sunt in quibus Angeli infimi ordinis illuminantur immediatè à supremo Angelo maximi ordinis, & aliqua sunt, in quibus quilibet Angelus inferior illuminatur ab illo Angelo, qui ei immediatè præest. Idem etiam erit de hominibus respectu Angelorum, & ita aliquis homo erit, qui illuminatur & custoditur immediatè ab ipso Angelo, qui est immediatus speciei humanæ, & alius homo erit, qui immediatè illuminatur, & custoditur ab aliquo Angelo, qui tamen habet sub se alios Angelos, quos illuminat, vnde licet vnicus sit Angelus, qui speciei humanæ immediatus sit, multi erunt Angeli, qui custodiunt homines. Ad tertium dicendum, quod Angelis inæqualibus semper dantur inæqualia officia.

C

D

E

Et cum dicitur, quod custodire homines est æquale, negandum est, non enim sunt homines æquales, quia licèt sint æquales secundum speciem, sunt inæquales ex diuina prouidentia, inquantum Deus quosdam ad maiora præordinauit, alios verò ad minora, iuxta illud Ecclesia. 33. In multitudine disciplinæ domini separauit eos, & immutauit vias eorum, & ex ipsis benedixit, & exaltauit, & ex ipsis sanctificauit, & applicuit sibi, & ex ipsis maledixit, & humiliauit, & ideo secundum, quod Deus præordinauit maiora de vno homine quàm de alio, ita est processus eius diuersus quàm alterius, qui ad minora ordinatus est, vnde dicitur, & immutauit vias eorum, idest sicut separauit eos præstituendo illis diuersos fines, ita immutauit vias eorum, idest dedit eis diuersas vias perueniendi ad præuisos fines, & quanto maiora præuisa sunt, tanto est maior difficultas perueniendi, & consequenter dirigere per illa media pertinet ad maiorem virtutem, & ita non est æquale custodire vnum hominem, & alterum. Consequenter autem dicendum, quòd Angeli infimi ordinis, qui assignati sunt ad custodiam personarum priuatarum, quanto fuerint excellentiores, tanto delegabuntur hominibus, quos Deus prouidit ad maiora deducere secundum statum salutis spiritualis, & interdum secundũ sæculi mutabilem prosperitatem. Et cum quantũ ad hoc homines sint inter se omnes inæquales, ita Angeli (licèt inæquales sint) habebunt aliquos quos custodiant proportionaliter secundum magnitudinem suæ virtutis.

An cuilibet homini sit assignatus aliquis Angelus, vel sit aliquis, cui nullus Angelus sit deputatus.

Quæst. LIX.

QVæritur, dato quod non custodiantur omnes homines ab eodem Angelo, sed singuli à singulis: an cuilibet homini sit assignatus aliquis Angelus, vel sit aliquis cui nullus Angelus deputatus sit. Aliqui dicũt, quòd non, quia aliqui sunt, qui non habent custodem. Sic videtur de Adam, erat enim ille homo, & tamen non videtur habuisse custodem Angelum in statu innocentiæ: custodia enim Angelorum datur hominibus ad euitanda pericula, & ad instruendum propter ignorantiam, sed in statu innocentiæ fuit Adam liber à periculis, quia neque ignis vreret, neque gladius secaret. Etiam ab ignorantia erat liber cùm haberet plenam cognitionem, ideo non fuit tunc necessaria custodia Angeli.

Secundo quia sanctificati in vtero non videtur, quòd habeant Angelos custodes: gratia nãque, est confirmata in illis, in quibus ex hoc efficit, vt mortaliter peccare non possint sed custodia Angelorum ordinatur contra impedimentum salutis, quod per peccatum homo incurrit, ergo videtur quod sanctificati in vtero non habeant Angelum custodem.

Dicendum, quòd quilibet homo habet Angelum custodem, sic dicit Iero. super Matthæum, magna est dignitas animarum, vt vnaquæque habeat Angelum in sui custodia delegatum.

Et dicendum, quòd est cuilibet homini necessaria ista custodia propter multa pericula huius vitæ, tam ab intra, quàm ab extra, iuxta illud Psalmi 141. In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum michi. Et ideo sicut hominibus viam non tutam ambulantibus necessarij sunt custodes, ita cuilibet homini viuenti sunt multi laquei, vt ait August. in sermone, quorum iter dæmonum occulta infestatio, velut latronum obsidet multitudo, quibus per omnes vias supplantatores inuisi laqueos tendunt innumerabilium animarum mortibus expauescendos. Durat autem ista custodia in quolibet homine vsque ad mortem. Nam custodia est executio diuinæ prouidentiæ circa homines: prouidentia autem est ad conferendum ea, quæ promouent in finem, & ad remouendum ea, quæ impediunt à fine. Vltimum autem in his adiutorijs est, quòd immediatè coniungit fini, quod a solo Deo est, ideo ab Angelis custodibus, qui exe-

exequuntur diuinam prouidentiam, sunt quędam pręparationes iuuantes ad consequendum finem vltimum, pręparatio autem non habet operationem nisi circa rē, quæ est ordinata ad finem ante finis consecutionem. & quia in morte constituitur quilibet in termino suo siue mali siue boni, ideo post mortem custodia nulla est, sed qui pereunt habent dæmonem punientem, quia eum habet in pęnis tortorem, quem habuit in vitium incentorem. Boni vero in purgatorio non habent custodem Angelum, quia ibi nulla pericula eueniri possunt, neque variari status hominis ad malum, neque pęnæ erūt plures quam Deus inferre decreuerit: ideo Angeli custodes non impediunt illas, sed consolantur interdum animas quas hic custodierunt, vt leuius ferant quod necessario sustinent, boni autem in vita æterna habebunt Angelos custodes, vt in socios, vel in corregnantes: Neque tamen est intelligendum quòd æqualis gloriæ futuræ erunt animæ custoditæ, & Angeli custodes, sed interdum contingit custoditum maioris gloriæ effici quàm sit Angelus custos, sicut Virgo domina nostra Angelum custodem habuit, & tamen ipsa exaltata est super omnes choros Angelorum ad cęlestia regna, ideo Angelus est minor ea, sic de multis viris sanctis, vt de Petro, & Paulo, & de multis alijs. Nam omnes Angeli custodes sunt de infimo ordine Angelorum, vt dictum est supra quæst. 57. & tamen de istis sanctis communiter opinamur, quòd sint supra primum ordinem, idest infimum Angelorum, & è contrario multi beati de custoditis sunt minoris gloriæ, quam Angeli custodientes, & maxime patet in paruulis decedentibus quorum parua est gloria, quia nulla merita praua extiterunt.

Ad primum dicendum, quòd Adam indigebat Angelo custode, & habuit illum tam propter impotentiam quàm propter ignorantiam. De impotentia patet, quia licet Adam nullum periculum posset timere ab exterioribus nociuis corporaliter, & etiam non inerat ei periculum incidendi in peccatum ex parte carnis instigantis, in qua non erat incentiuum mali: erat tamen periculum ex potentia peccandi, quia non erat adhuc confirmatus, sed erat potens peccare, & potens non peccare, & erat periculum ex dæmone instigante, ideo indigebat custodia Angeli, ne ex parte potentiæ suæ laberetur, aut suggerente dæmone, sicut factum est. Erat etiam ignorantia non quidem defectus aliquis, sed conditio naturæ, erat quippe debilioris luminis quàm Angelus, & ideo Angelus malus poterat eum fallere, & Angelus bonus poterat instruere, & propter hoc fuit conueniens, quòd custodem Angelum haberet.

Ad secundum dicendum, quod licet sanctificati in vtero non possint peccare saltem mortaliter, tamen possunt proficere ad maius bonum, & potest impediri profectus eorum per dæmones vel malos homines, ideo indigent custodia Angelorum, vt eos ad illa bona incitent, & caueant impedimenta profectus ipsorum.

Imò dicendum, quod sanctificati indigent valde custodia Angelorum, & magis quidem Angelis custodientibus, quia certum est quòd si quem Deus in vtero sanctificat, intendit illum exaltare ad magnum statum meritorum & gloriæ: quia aliàs frustra erat tam mirabile principium in eo ostendere per ipsius solius Dei operationē, si non esset extollendus ad maiorem statum quàm cæteri homines communiter, & tamen quanto Deus præuidit aliquem ad maiora exaltare, tanto dat ei vias difficiliores perueniendi, vt ostensum est præcedenti quæst. sed ad istas indigetur maiori consilio, & directione, ergo maior Angelus, est sibi necessarius ad custodiam, scilicet de supremis Angelis infimi ordinis Angelorum, qui solus ad singularium hominum custodiam deputatus est, & si talem Angelum non haberent, nunquam possent incedere per vias tam perfectas, vt peruenirent ad illum tam excellentem finem, & sic frustraretur in illis diuina prouidentia, ideo valde necessaria est sanctificatis custodia Angelorum, & magnorum quidem.

F

An virgo Domina nostra Angelum custodem habuerit. Quæst. LX.

QVæritur, an virgo domina nostra habuerit Angelū custodem.

Aliqui dicunt quòd non, quia Angeli custodes adiuuant custoditos inquantum sunt perfectiores eis tam ex parte intellectus quam ex parte affectus: & supplent, quod deest custoditis per modum suum, sed virgo erat perfectior Angelis, quod patuit ex magnitudine meritorum quibus digna habita est, vt exaltaretur super choros Angelorum, ergo non habuit Angelum custodem.

Secundo, quia si ei debuisset dari aliquis Angelus in custodiam, nō esset de infimis Angelis, quia hoc nichil esset,
G cùm ipsa esset tam perfecta, sed esset de supremis, scilicet de Cherubim aut Seraphim, illi tamen neminem custodiunt, quia soli habent officium custodiendi qui mittuntur, & tamen quatuor ordines supremi nunquam mittuntur, ergo neminem custodiunt, & ita Domina nostra à nullo custodiretur. Tertio, quia custoditus subditus est Angelo custodienti, quia ille deputatur sibi in principem, & rectorem, & tamen virgo non subdebatur Angelis, sed erat maior Angelis, cum esset mater Christi. & illi reuerebantur ei, ergo non habuit aliquem Angelū custodem.

Dicendum, quòd Virgo habuit Angelum custodem, & hoc non est dubium: nam maior est custodia cuiuscunque Angeli etiam minimi quam cuiuslibet hominis etiā maximi, & tamen Virgo indiguit custodia humana, & data fuit ei, quia Christus in cruce moriens matrem suam
H benedictam Ioanni commendauit: Io. 19. ergo a fortiori Angelorum custodia indigeret.

Item maior sanctificatio fuit in Virgine postquam fuit mater Christi quàm prius, & ideo magis indigebat custode antequā esset mater Christi quàm post, & tamen postquam fuit mater Christi, datus est ei Ioannes in custodē: ergo à fortiori antequam mater esset indiguit custodia, & ita habuit Angelum custodientem. Fuit autem sibi custodia Angeli necessaria propter quatuor.

Primò propter profectum meritorum: nam licèt virgo non poterat peccare mortaliter, neque venialiter propter abundantem sanctificationem, tamen ad merendum, & proficiendum in actibus perfectionis indiguit magnis auxilijs, quorum quidam fuerunt intra eam .s. magnitudo gratiæ, & excellentia virtutum, alia vero extrinseca .s. angelica custodia suadendo, illuminando, & incitādo ad bo-
I num, sicut in nobis, licèt sit appetitus naturalis boni & virtutis, adhuc necessaria est custodia Angelica ad magis mouendum.

Secundo pp impedimenta tollenda: nam licet quis sit confirmatus in gratia, ita ꝙ instigatus a passione sua in aliquo peccare non possit: tñ potest impediri circa profectū spiritualem, & ad hoc indiget quilibet adiutorē. Bonū.n. hominis principaliter cōsistit in actu interiori electionis: & secundario in actu exteriori, interiores actus impediri non possunt exteriores aut possunt partim ab hominibus, & partim a dęmonibus, & hæc impedimēta per seipsum non pōt euitare homo quantumlibet virtuosus, adiutus autem per Angelum euitat illa ac ipsemet Angelus illa tollit homine nil agente.

K Tertio pp ignorantiam, nā quantūcunq; sit aliquis hō sanctus, adhuc circa multa pōt ignorare in quibus per Angelū instruitur ire. Et hæc duo patent in virgine, nā ipsa faciebat multa opera perfectionis, in quib. dęmones, qui insidiātur oī perfectioni, & alij hoīes poterant eā impedire, Angelus vero eius tolleret impedimenta hæc, vt ipsa exequeretur ꝙ eligebat. De scđo hoc ū patet, quia licet virgo esset perfectior Angelis, tñ adhuc lumē intellectus eius dum erat in via erat minus q̄ lumen Angeli, nā magnitudo perfectionis attenditur ex magnitudine charitatis, & non ex perfectione naturali per q̄ nemo meretur, & quia hō est minor Angelo, minimus Angelorū hēbat intellectū excellentiorē, & viuacius lumen q̄ quilibet hō, & ita ad illuminandum phantasiā Dnę, & confortandū naturale lumen intellectus eius, vt melius cōsiliari sciret, q̄ sibi opportuna essēt, erat sibi valde cōueniēs Angeli custodia.

Quartò

Quarto ad euadendum exteriora pericula: nam domina nostra multa pericula, & aduersitates incurrit, maxime postquam concepit Christum, in quibus ipsa neque sciret, neque posset euadere aut prouidere, nisi Angelus eam erueret, aut instrueret, & ita nato Christo Angelus admonuit Mariã, & Ioseph fugere de Iudæa in Aegyptũ, supra 2. cap. & cessante persecutione, idest mortuo Herode Ascalonita Angelus iussit redire de Aegypto. eo. ca. & quia adhuc regnabat Archelaus, qui successerat Herodi patri suo, iussit iterum Angelus ire in terram Israel, & non in Iudæam, eo. cap. hæc non potuisset virgo per se scire quantumcunque esset perfectæ charitatis, ideo Angelus fuit sibi necessarius in custodiam.

Et dicendum, quod duos habuit Angelos custodes virgo, vnum tanquam persona priuata, alium verò tanquã persona, ex qua dependebat bonum commune.

Primus erat de infimo ordine Angelorum, quia de illo ordine dantur solum custodes priuatis personis, & fortè iste erat perfectissimus omnium spirituum istius ordinis, & iste custodiebat eam, curam gerens de omnibus, quæ pertinebant ad personam illius, vt erat vna mulier, & iste solus custodiebat eam ante conceptionem Christi, quia tunc ipsa erat solum, vt persona priuata, cum actus eius non pertinerent ad aliquam communitatem, neque depẽderet ex ea status alicuius communitatis.

Secundus erat spiritus altioris ordinis, scilicet, de Archangelis, & iste custodiebat eam in quantum ex ea pendebat mediatè tota salus humana, idest à Christo immediatè, qui de ea nasciturus erat, ideo quantum ad omnia, quæ ipsa factura erat circa Christum, dirigebat eam Archangelus, qui præerat multitudini humanę quantum ad ministrandum, quæ pertinebant ad istud negocium, & quia primus actus, quem virgo egit respectu Christi, & in quo inciperet ex ea pendere generis humani salus, fuit consensus de concipiendo Christum, quantum ad istum actum venit ad eam visibiliter Angelus ille, idest Gabr. Luc. 1. missus est Gabriel Angelus, qui tamen Archangelus est, idest de secundo ordine, licet scriptura large eum vocet Angelum, sicut vocat omnes spiritus omnium nouem ordinum Angelos, & istemet direxit eam quantum ad omnia, quæ respectu Christi factura erat, non vt Christus erat persona priuata, sed caput, & salus totius speciei humanæ. Et iste Archangelus aliquando ei suadebat aliquid visibiliter, aliquando autem solum spiritualiter. Nobis enim Angeli custodes solum spiritualiter suadent aliquid, vel dissuadent, ita & virgini, vt communiter, interdum tamen vbi erat maior certificatio necessaria, visibiliter, vel in somnis loquebatur Angelus suadens quid agendum esset, sic fuit prima apparitio, scilicet ad concipiendum Luc. 1. & quia Maria erat vxor Ioseph, & vir est caput mulieris, Angelus, qui debebat apparere Mariæ iubens aliquid apparebat Ioseph, vt quando in somnis dixit ei, ne timeret accipere Mariam coniugem suam, supra primo c. & postea quando fugiendum fuit in Aegyptum, & quando reuertendum, & quando eundum in terram Israel, supra 2. ca. semper enim apparuit Ioseph quasi appareret Mariæ. Iste Angelus fuit custos Mariæ a conceptione Christi vsque ad passionẽ eius, postea verò, quia consummata erat salus nostra, & totum quod virgo erga Christum factura erat, cessauit custodia huius Angeli, qui eam custodiebat quatenus in quã pendebat ex ea salus generis humani, mansit autem tunc custodia Angeli primi, qui eam vt personam priuatam custodiebat, & ista durauit vsque ad mortem virginis sicut in cæteris hominibus. Fuit ergo virgini necessarius Angelus custos.

Ad primum dicendũ vno modo, quòd virgo erat perfectior Angelis ex statu charitatis, non tamen ex perfectione naturæ: nam lumen intellectuale minimi Angeli erat excellentius lumine virginis, & sciret prudentius consiliari de his, quæ sibi opportuna essent quàm illa, & ideo quantum ad hoc erat ei necessaria custodia Angeli. Et etiam si minimus de infimo ordine daretur ei in custodem, esset vtilis custodia, quia etiam ille esset acutius intelligens agenda quam illa. Aliter potest dici, quòd etiam si illa esset perfectior Angelis, custodiretur tamen ab Angelis: nam custodia Angeli non est solum ad cauendum

A peccata, vel promouendum in bonum, sed etiam ad tollendum impedimenta profectus spiritualis, & ad eruendum à periculis, & exterioribus malis, & tamen hoc fit per magnitudinem potestatis, & intellectus, & non per excellentiam meritorum, ideo licet esset ipsa perfectior Angelis, erat ei conueniens custodiri ab aliquo eorum.

Ad secundum dicendum, quòd non fuit datus Virgini de Seraphim aut Cherubim, sed de infimo ordine, quia soli spiritus huius ordinis danturin custodiam personis priuatis, erat tamen ille forte supremus omnium istius ordinis. Et ita audacter dici potest, quòd erat maximus Angelorum propriè sumptorum, quia vt dictum est præcedenti quæst. & supra quæst. 58. quanto aliquis à Deo præuidetur venturus ad maiorem statum bonorum, tãto excellentior Angelus datur sibi in custodem, quia maior

B difficultas est tunc custodire illum, & dirigere, & tamen inter omnes creaturas Virgo fuit præordinata ad excellentiorem gradum gloriæ, ergo maximus de ordine infimo Angelorum daretur ei in custodem. Et licet esset de ordine isto, participaret virtutem Cherubim, & Seraphim per illuminationes receptas ab eis. Sicut dicit Diony. ꝙ ille spiritus, qui purgauit Isaiam per ignem fuit de primo ordine, idest infimo, & tamen vocauit eum scriptura Seraphim, quia per virtutem receptam a Seraphim fecit illam purgationem.

Nunc tamen dicendum est, quod propter excellentiã Virginis deberet custos eius esse de supremis ordinibus, quia tunc Angelus, qui exequebatur ministeria redẽptionis nostræ, quem vocamus Angelum Christi, & Virginis esset valde maior, & tamen ille erat solum de Archange-

C lis, scilicet Gabriel. Lu. 1. qui ministrauit in his, vt dictum est supra, ergo qui custos erat Virginis, vt personæ priuatæ, non erat de supremo ordine, neque etiam erat Archãgelus, sed solum Angelus, quia personæ priuatæ præerat, esset tamen maximus huius ordinis.

Ad tertium dicendum, quòd Virgo erat aliquo modo subdita Angelo, & aliquo modo Angelus ei, neque erat inconueniens. Pro quo sciendum, quòd Angelus ad hominem consideratur tripliciter, scilicet vt custos, vt conciuis, vt persona priuata habens certum gradum gratiæ, & gloriæ. Quantum ad primum Angelus est maior quolibet custodito, quia quantum ad hoc dirigit, & adiuuat illum supplendo quæ illi desunt. Et necesse est, quod sint maiores nobis, quia vt sic sunt mediatores Dei & nostri, cum offerant orationes nostras illi. Tobi. 12. cap. Quantũ

D ad secundum, idest vt conciues sunt, Angeli siue custodes sunt æquales nobis, & vocantur conciues nostri vel conserui, & non patiuntur, quod aliquem honorem per modum subiectionis illis impendamus. Apoca. 19. & 22. cũ voluit Ioannes incuruare se coram Angelo reuelante mysteria, ait ad eum ille, vide ne feceris, cõseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum. Quantum ad tertium dicendũ, quòd interdum est homo maior Angelis, interdum Angelus homine, quia multi homines in vita æterna exaltabuntur in statu gloriæ super quosdam Angelos, & de hoc non datur certitudo. De Virgine dicendum, quòd quantum ad secundum erat æqualis Angelis, quia erat conciuis illorum sicut quilibet beatus. Quantum ad primum erat minor Angelo custodiente, quãtum ad tertium erat maior eo.

E De primo patet, quia Angelus, vt custos illustrabat phãtasmata Virginis, & confortabat lumẽ intellectuale eius, & suadebat ei aliqua agere, quæ ei vtilia erant, & illa secundum lumen suum naturale non sufficeret ad illa inueniendum. Etiam tollebat impedimenta, quæ ab alijs ponebantur, quæ ipsa per se non posset euitare, & liberabat eam à periculis, siue per consilium, siue per potestatem, ꝙ illa facere non posset, sed recipiens minor est agente, ergo ipsa erat quantum ad hæc Angelo custode minor, ideo subdita erat ei vt custodi. De tertio patet, quia ipsa fuit excellentioris sanctitatis omnibus creaturis, & præordinata ad rem altiorem cum exaltata fuerit in gloria super omnes choros Angelorum, ideo quantum ad hoc non erat minor Angelo custode, sed maior quolibet Angelo, & ideo etiam ei viuenti reuerebantur Angeli tanquam Dominæ suæ.

Sic apparet de Angelo custode eius inquantum erat ex ea pendens salus humana, nam ille erat custos salutis eius vt ostensum fuit supra, & tamen ille loquebatur ad eam humiliter, & cum reuerentia dicens: Aue gratia plena. Luc. 1. a fortiori Angelus, qui erat custos eius inquantum persona priuata, nam ille erat minor, ideo magis ei subijceretur. Sic est de rege, qui subditur consiliarijs suis, idest sequitur eorum consilium, & quantum ad hoc illi sunt maiores, qui dant, ipse vero minor, qui recipit, & tamen simpliciter rex maior est quam consiliarij sui: vnde ipsi obediunt ei, & in omnibus subijciuntur.

An Christus habuerit Angelum custodem? Quaest. LXI.

Quaeritur, an Christus habuit Angelum custodem? Aliqui dicunt quòd sic, & quia ad Phili. 2. dicitur de eo. Ad similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, sed hominibus deputantur Angeli ad custodiam, ergo ad similitudinem cęterorum hominũ deputatus fuit ei Angelus custos. Secundo quia dicit Diony. de Angelo. Hierar. ca. 4. quòd Christus subdebatur paternis dispositionibus mediantibus Angelis, sed custodia Angelorum est executio diuinæ dispositionis de eis, idest de hominibus factæ: ergo videtar quod habuit Christus Angelum custodem. Tertio, quia Luc. 11. dicitur, quod apparuit Angelus Domini confortans eum, sed confortare est vnus de actibus Angeli custodis, ergo habuit Christus custodem Angelum.

Dicendum, quòd propriè loquendo Christus non habuit Angelum custodem: Angelus enim custos, vel est ad conseruandum ne peccet custoditus, vel ad adiuuandum, vt in bono proficiat, vel ad eruendum à periculis exterioribus, vel ad tollendum impedimenta spiritualis profectus, nullum autem istorum actuum poterat Angelus facere circa Christum, ideo non habebat custodem. De primo patet, quia Christus non poterat peccare, quia erat Deus, ideo neque indigebat adiutore, vt non peccaret. De secundo patet, quia Christus non poterat proficere in merito, nam erat Christus compræhensor, & semper fuit compræhensor ab instanti conceptionis suæ. Compræhẽsores autem non proficiunt in merito, quia tunc proficerent in gradu gloriæ, cum ista se consequantur, & tamen falsum est, quia qui semel gloriam consequitur, nunquã proficit in ea, quia iam est in termino, & ideo non poterat habere custodem ex hac parte. Virgo autem poterat quantum ad hoc habere custodem, quia quãtumcunque excellentis meriti esset, tamẽ viatrix erat purè, ideo proficiebat quotidie in meritis. De tertio patet, quia cum Christus non posset proficere, neque proficeret in vita spirituali, non poterant esse aliqua impedimenta profectus eius, & consequenter neque poterat quis auferre impedimenta hæc. Sed accipiendo largè profectũ pro omni actu Christi, per quem nos proficiamus, scilicet prædicationẽ, & quæcunque alia opera, verum est, quòd talia opera inquantum erant exteriora, poterant impediri per dæmones aut per homines, & consequenter poterant tolli per aliquem impedimenta ista.

Sed tunc dicendum, quòd non erat conueniens Christo Angelus custos quantum ad hoc, quia quæcunque impedimenta posset tollere Angelus custos, posset tollere melius Christus per seipsum sine Angelo custode, & tamen Angelus custos datur quantum ad ea in quibus homo nõ sufficit, quia in illis in quibus homo sufficit, superuacuum est dari custodem. De quarto, idest de liberatione a periculis.

Dicendum, quòd Christus quantum ad carnem erat passibilis, & poterat caro sua incurrere in quæcunque mala ab extra inflicta, in quæ nos incurrimus, & tamen ad liberandum se ab his non egebat Angelo custode, quia ipse per seipsum melius poterat se liberare quàm eum Angelus liberaret.

Item apparet hoc generaliter, quia quidquid agit Angelus custos aut est per modum intellectus, aut per modum potestatis: nam in voluntatem non agit immediatè Angelus, sed solus Deus, sed actio sua directa est illustrã
F do phantasmata, vel confortando lumen naturale intellectus, & ita suggerit homini quædam agenda, quæ homo per seipsum intelligere non posset. Alio modo per potestatem, quia Angelus eruit hominem a multis realiter inuadentibus eum, a quibus ipse non posset se eruere: etiã Angelus custos scit quas insidias moliatur contra nos dæmon, & quas insidias alij homines, & nos eas nescimus, ideo ille potest occurrere illis etiam per solam viam consilij, quod nos nesciremus. Nichil horum poterat Angelus facere erga Christum: nam nichil est, quod ipsum latere possit cum Deus sit, imo Angeli per eum sciunt quidquid sciunt. De potestate manifestius est, quia ipse est omnipotens, cum faceret miracula, ideo non egebat auxilio Angelorum, vt eum de aliquo periculo liberarent. Item quia in Christo erat persona verbi, & anima, & caro, &
G nichil amplius, si ergo egeret Angelo custode, quantum ad aliquid horum trium esset, non quantum ad Deitatẽ, quia ipsa potius custodit Angelos in esse suo, non quantũ ad animam, quia illa ab instanti conceptionis fuit vnita verbo, & cognitio sua erat perfectior quàm omnium creaturarum simul, ideo potius ipsa posset instruere Angelos, & sicut in intelligendo, ita & in volendo regulabatur immediatè a verbo, cui vnita erat, ideo aliena custodia non egebat.

Quantum ad carnem autem erat Christus passibilis, quia assumpsit defectus nostros ad nos redimendum, & in hoc licèt caro secundum seipsam in multis deficeret, & pati posset, tamen non egebat auxilio alieno, quia ipse cuius erat caro prouideret ei, in quo vellet, & licet interdum vellet, quod prouideretur carni suæ in necessa-
H rijs per Angelum, non esset ille Angelus vt custos, sed potius vt minister, quia illa ageret ad imperium Christi, sic dicitur supra 4. cap. quando Christus esuriuit, quòd accedentes Angeli ministrabant ei, & ita propriè loquendo non habuit Christus Angelum custodem, large tamen potest dici habere Angelum custodem, scilicet illum, qui specialiter ministrat circa ea, quę ipse facturus erat pro nobis & ita dicetur idem Angelus custos Christi, & virginis, idest ille, de quo dictum est præcedenti quæstione, quod erat Angelus custos inquantum ex ea pendebat salus humana, scilicet Gabriel esset custos Christi, idest ministrans in eis quæ circa Christum fieri debebant, scilicet ille nunciauit virgini, quod illum conciperet, & ille nunciauit Ioseph, quòd non dimitteret Mariam, quando conceperat Christum, & ipse nunciauit Ioseph, quod cum Chri-
I sto, & matre eius fugeret in Aegyptum, & postea, quòd rediret, supra secundo cap. & tamen iste magis vocabitur custos virginis, quàm Christi. Vnde absolutè loquendo non est concedendum, quod Christus habuerit Angelum custodem, & tamen si concedatur aliqualiter, quod habuerit Angelum custodem, magis concedendum est hoc, quando erat infans quàm, quando erat adultus, eo quòd tunc fiebat per parentes eius circa corpus suum id, quod Deus iubebat fieri, & illud iubebat per specialem Angelum, scilicet Gabrielem, & ita quia ille habebat specialiter curam huius negocij, potest vocari tunc custos pueri Christi, cum vero fuit adultus, nichil parentes faciebant circa eum, sed ipse faciebat quod volebat, & ideo nullus Angelus reuelabat id, quod faciendum esset circa eum, & consequenter nullus iam videbatur custos eius, sed potius
K ministrabant ei, quando ipse iubebat.

Ad primum dicendum quod Christus fuit verus homo & similis alijs hominibus quantum ad veritatem naturę: non autem quantum ad communem imperfectionẽ hominum ex parte animæ: nam ex parte animæ nullũ defectum accepit, sed solum ex parte carnis nõ potuit nec debuit Christus habere custodem Angelum, sicut cæteri homines, quia ipsi non habent custodes quia homines sunt, quia tunc post resurrectionem cum essent veri homines haberent etiam custodes, quod falsum est, sed habent custodes inquantum sunt imperfecti ex parte intellectus, & potestatis, & id quod eis deest suppletur per Angelum custodem, vt dictum est, in Christo autem nichil deerat, vt ostensum fuit, ideo non habuit Angelum custodem, quia custos non datur homini omni, sed ei qui aliquo indiget, & adhuc proficere potest.

Primum

Primum dicitur propter beatos, quia illi nullo indigent: ideo licet cum Angelis maneant, Angelos custodes non habent.

Secundum dicitur propter damnatos, quia illi multis egent, imò omni bono, quia nullum habent, nullum tamen iam habere possunt, ideo Angelos custodes non habent, sed solos dæmones tortores.

Ad secundum dicendum, quòd Christus non habebat Angelum custodem, quia omnibus Angelis maior erat tã potestate quam intellectu. Etiam erat verus comprehensor à conceptione sua, & anima sua, quæ vnita erat verbo immediate regebatur ab eo, neque indigebat cuiusquam alterius custodia, aut auxilio. Dicebatur tamen subdi paternis dispositionibus per Angelos quodammodo indirectè, inquantum Angeli instruebant Mariam, & Ioseph de his, quæ circa puerum Iesum agenda erant quamdiu puer erat, ipsum tamen neque dirigebant neque instruebant, sed ipse puer existens Angelis imperabat, & mittebat eos vt reuelarent parentibus suis quid circa ipsum fieri debebat.

Ad tertium dicendum, quòd circa confortationem Christo factam ab Angelo variè opinantur, vt dicetur Luc. 22. & tamen quantum ad præsens dicendum, quòd cùm Christus esset verus homo, & assumpsisset pænalitates nostras, vere tristabatur sicut & nos. Et maximè illa fuit vera, & intensa tristitia, ita vt guttas sanguinis exsudauerit: Angelus autem præstit ei consolationem veram, non quòd illa Christus egeret ab extra: quia Deitas sua poterat eum abundantius consolari, sed stante decreto deitatis, quòd Christus pateretur secundum conditionem humanæ naturæ poterat recipere consolationem ab Angelo, hoc tamen non fuit per hoc quòd Angelus imprimeret aliquod in Christo dando ei robur aliquod ad tolerãdum angustias futuras, sed consolatus est per modum ministerij astando ei eo modo, quo naturaliter homines cõsolantur ad præsentiam amicorum, etiam si nichil aliud eis conferant, sed propter hoc adhuc non habent Angelum custodem, quia Angelus custos non datur nisi ei, qui eo indiget, & sibi prouidere non potest: Christus tamen potuisset sine Angelo magis seipsum confortare, quàm cum Angelus confortauerit, ergo potius dicetur Angelus ministrans quàm custos eius.

An Antichristus habebit Angelum custodem? Quæst. LXII.

Quæritur, an Antichristus habebit Angelum custodem? Aliqui dicunt quòd non, quia 2. Thess. 2. dicitur, quòd omnis operatio Antichristi erit per operationes Satanæ in signis, & prodigijs mendacibus, custodia tamen Angelorum ordinatur præcipue contra insidias dæmonum, & arcendum eos: & tamen semper operabitur Antichristus per Satanam, ergo non proderit neque prodesse poterit ei custodia angelica, & ita non dabitur.

Dicendum, quod Antichristus habebit Angelum custodem, quia sicut non deficit ordo naturæ in necessarijs, & vtilibus, ita a fortiori non deficit ordo spiritualis gubernationis Dei: diligentius quippe Deus gubernat spiritualẽ creaturam, quàm purè corporalem. Antichristo tamen potest prodesse custodia Angelica in aliquo, ergo debet ei dari, certum est quod maius est lumen intellectus Angelici quàm Antichristi, qui erit purus homo, ideo per illud lumen poterit dirigi in quibusdam ad quæ ipse suo naturali lumine peruenire non potest, etiam potestas sua operatiua est minor quàm Angelorum, ideo poterit adiuuari per Angelos ad euadendum pericula aliqua, subtrahere autem ei hoc esset deficere ordinem Dei circa Antichristum. Item & potissimè quia Antichristus verus homo erit, & principium omnis mali sui erit ignorantia sua sicut omnis malus est ignorans 3. Ethi. licet ista ignorantia plus habeat de malitia quàm in cæteris hominibus, & ob hoc ipse deterior illis est, ideo conueniens est, quod ipse habeant custodem Angelum ad dissuadendum ei mala.

Item quia cùm Antichristus sit homo, & omnis homo

A de se sit inclinatus ad malum. Ge. 8. omnis ætas ab adolescentia sua prona est ad malum, erit ad malum inclinatus: si autem Deus subtrahat ei remedium Angeli custodis, videbitur facere eum inculpabilem quantum ad omnia mala, quæ fecerit, cum subtraxerit ei ordinarium remedium & auxilium, vel saltè erit minus culpabilis peccando quam cæteri homines, & consequenter pœna ea dãda pro malis esset minus iusta, hoc tamen valde repugnat diuinæ bonitati & ordini, ideò Deus non subtrahet Antichristo aliquod de remedijs, & auxilijs ad bonum, quæ præstat cæteris hominibus, etiam si ei profutura non sint. Et dicendum, quòd propter quatuor principaliter datur custos Angelus Antichristo. Primum est, vt non rumpatur in eo ordo à Deo institutus de prouidendo cuilibet indigenti de Angelo custode, cum ille indigeat sicut cæte-

B ri. Secundo vt non videatur Antichristus inculpabilis in malis, quę egerit, quasi destitutus auxilio ordinario, & consequenter videatur iniustè pati pro malis, & Deus iniustè eum punire, & indebitè eum priuasse communi auxilio Angeli custodis. Tertio & præcipue, quia licet Antichristus nunquam assentiret Angelo custodi ad hoc, quod bonum agat, aut ad hoc quòd malum caueat saltem in desiderio, impediet tamen Angelus custos Antichristi Satanam, ne ad tanta mala solicitet Antichristum immittendo ei prauas cogitationes, & incendendo ad malum, & dato, quòd interdum permittat istas cogitationes immitti, non permittet eas executioni tradi. Nam vnus de actibus præcipuis Angeli custodis est in arcendo dæmonum insidias circa custoditum, & ita adhuc non erit sine actu Angelus custos Antichristi. Etiam ipsi Antichristo

C indirectè proderit custodia Angeli, quia suadente diabolo plura mala committeret Antichristus, nisi custos Angelus impediret Satanam, vt dictum est, & tamen quanto pauciora fuerint peccata eius, tanto minus punietur. Si autem sine Angelo custode relinqueretur, cõmitteret plura mala, & puniretur grauius. Quarto fiet propter diuinam prouidentiam, mala enim quæ faciet Antichristus redundabunt in Ecclesiam Christi, & in electos eius, ipse autem non vult, quod ipsa mala efficiantur intolerabilia, quia tunc perirent electi, ideo ipse breuiabit tribulationem Antichristi, vel quantum ad durationem temporalem, vel quantum ad acerbitatem malorum, vel quantũ ad vtrunque, vt dicitur infra 24. cap. Et erit tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, nec vnquam fiet.

D Et nisi breuiati essent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi. Quòd de Antichristo communiter accipitur, & tamẽ si nullus esset Angelus prohibens versutias satanę, ne immittat prauas cogitationes Antichristo, aut saltem ne exequatur quidquid cogitauerit, quia fierent intolerabilia mala Ecclesię: ideo ad prouidentiam Dei pertinet dare Antichristo Angelum custodem.

Ad argumentum dicendum, quòd licèt Antichristus in omnibus mouebitur secundum operationem Satanæ: tamen non ideo subtrahendus est Angelus custos, quia lex communis non debet immutari propter vnum. Etiam non est frustra custodia Angeli circa Antichristum, quia licet propter eum nunquam suadeatur ad bonum agendum, saltem impedietur à multis malis, quia diabolus nõ

E poterit ei immittere tot malas cogitationes Angelo arcente Satanam. Et dato quòd immittat cogitationes nõ permittet Angelus custos effectum, & ita minus peccabit, & consequenter minus punietur, vt dictum est. Habebit ergo Angelum.

An sint dati Angeli custodes præscitis, & obduratis in peccato? Quæst. LXIII.

Quæritur, an sint dati Angeli custodes præscitis, & obduratis in peccato.

Aliqui dicunt, quod non, quia Angeli dantur, vt in aliquo prosit eorum custodia, quia aliàs esset inordinatum dare custodiam, quæ nichil profutura esset, & de præscitis manifestum est, quòd nunquam conuertentur, ergo non dabitur eis Angelus custos.

Dicendum, quod presciti ita habent Angelos custodes sicut prędestinati, neque est aliqua differentia in hoc.

Quod patet primo, quia totum motiuum eorum, qui putant præscitis non dari Angelos, est, quia frustra videtur dari illos: cùm præscitos necesse sit condemnari. Sed falsum est, quia non est aliquis homo, qui quandiu viuit non sit liber, quòd saluetur, aut pereat: cum non tollatur libertas arbitrij per prædestinationem, & præscientiam, ex eo quòd ista non præcedunt ad actus nostros, vt ostensum est supra quæst. 36. sed si nulla esset præscientia, aut prædestinatio, maneret libertas cuilibet indubitata, & certum esset, quòd custodia Angeli prodesset custoditis: ideo cum præscientia non tollat libertatem, vtilis erit custodia Angelica. Secundo, quia omnes effectus custodiæ Angelicæ, qui inueniuntur in bonis, inueniuntur etiam in malis, & præscitis, ideo debet dari præscitis Angelus custos. primus effectus est, ad bonum inducere, quòd fit in præscitis: nam præsciti sæpe bonum faciunt, & ex charitate, & meritoriè, cum ad esse præscitum nichil requiratur, nisi finalis impenitentia. Vnde cótingit sæpe quòd præsciti plura bona faciant quàm prædestinati: cum semper male operans, & in bono finiens prædestinatus sit, & è contrario agens est præscitus, ad Angelum autem custodem non pertinet facere, quòd homo in bono finiat, quia hoc solius Dei est, qui mortem immittit quando vult: sed Angeli custodis actus est suadere ad bonum, vtilitas autē custodiæ est assenure illi suasioni, & tamen præsciti hoc sæpe faciunt ergo actus primus custodiæ Angelicæ inuenitur in præscitis. Et si dicas non prodest hoc, quia isti in malo finient, dicendum quòd ad aliquid prosunt illa bona opera, etiam si non ad consequendum vitam æternam & quomodocunque prosint, nō est inutilis custodia: quia saltem est laus Dei, quòd isti bona agant, de quibus Deus laudetur, dum illa agunt licèt postea pereant. Secundus effectus est retrahere à malo, & hoc etiam faciunt Angeli in præscitis, quia sæpe passione insurgente facturi erāt malum, & dissuadentibus Angelis retrahuntur ab eo, cū contingat præscitos interdum esse viros prouectos in virtutibus. Tertius effectus est tollere impedimenta profectus spiritualis, & hoc etiam conuenit præscitis: nam sæpe proficiunt ad magnam virtutem, & cum dæmones nesciant quis sit prescitus aut prædestinatus, omnes tendentes ad spiritualem profectum impediunt quantum possunt: Angeli autem custodes tollunt ista impedimenta siue à dæmonibus siue ab hominibus data, ideo vtiles sunt Angeli ad hoc. Quartus effectus est liberare ab exterioribus periculis: nam quicunque potest incidere quotidie in mille pericula nisi liberetur, ideo Angelus custos necessarius est tam bonis quàm malis saltem ad liberandum eos, & ideo necessarius est Angelus custos bonis, & præscitis: quia omnes effectus custodiæ inueniuntur in præscitis.

Tertio quia pertinet ad diuinam bonitatem hoc facere: nam si prædestinatis darentur Angeli custodes, & nō præscitis, hoc ipso videretur Deus damnare præscitos dū viuerent, destituendo eos auxilijs ordinarijs, & ita peccādo non essent culpabiles, vel parum culpabiles, & consequenter pęnæ irrogarentur eis iniustè, quod est inconueniens. Dat ergo Deus eis Angelos custodes, vt cum circa eos egerint quidquid fieri bonum erat, & ipsi perierint, nulla maneat eis querelæ occasio, sed dicat: Quid vltra facere debui vineæ meæ, & non feci. Esa. 5. Quartò, quia hoc pertinet ad diuinam prouidentiam, nam si non essent Angeli custodes etiam malorum, possent dęmones inuadere illos, quos præsidio destitutos inuenirent, & occiderent illos, & hoc pertineret ad deordinationem vniuersi, quia non facti sunt, vt sic perirent: ergo debent eis dari custodes Angeli.

Quinto vt non multiplicentur peccata vltra condecentiam: Deus enim, qui est vniuersalis rector vniuersi, exclu dit malum de vniuerso, nisi inquantum malum nō facit ad bonum, si tamen permitteretur hominibus facere omnia mala, quæ vellent, tot fierent quod aliqua eorum non essent reducibilia ad bonum: talia autem Deus per prouidentiam tollit de vniuerso, sed executio prouidentiæ circa homines fit per custodiam Angelicam, ideo debent

F dari malis Angeli custodes ad hoc, quòd ipsi Angeli non permittant eos exequi omnia mala, quę cogitauerint tollendo opportunitates, vel infatuando consilia, & hoc modo datus fuit Antichristo Angelus custos, vt dictum est præce. quæst. Ad argumentum dicendum, quòd licèt presciti in malo finituri sint, est eis vtilis custodia Angelorū propter omnia prædicta, maximè quia custodia Angelica est auxilium ordinarium, quod nulli subtrahendum est, nam sicut præscitis Deus non subtrahit lumen naturale, quo dirigantur ad bonum, & appetitum boni, licèt ad vltimum ista non profutura sunt eis, eo quod ista naturalia sunt, ita & custodia Angelorum, quæ est quasi naturale bonum, cum sit aliquid ordinarium secundum legem conseruationis vniuersi non tollitur eis, maximè quia in multis prodest ista custodia præscitis, vt dictum est.

G

An infidelibus dentur Angeli custodes.
Quæst. LXIIII.

Quæritur, an infidelibus dentur Angeli custodes.

Aliqui dicunt, quòd non, quia isti non pertinent ad Deum secundum ordinem, & regimen spirituale, sed solum secundum regimen naturale, inquantum facit super eos oriri solem suum, & pluit super illos, quinto cap. custodia tamen Angelorum est ordinata ad bonum spirituale, idest vt perueniat homo ad vitam æternam, sed infideles non communicant in bono spirituali, ergo non datur eis Angelus custos.

Secundo quia quidam dicunt quod Angelus custos datur in baptismo, infideles tamen non sunt baptizati, ideo

H non habent Angelum custodem.

Dicendum, quòd non est dubium quin infideles habeant Angelum custodem.

Primo, quia infideles non sunt peiores Antichristo, & tamen illi datur Angelus custos, supra quæst 62. ergo, & infidelibus.

Secundo, quia præsciti magis distant à fine custodiæ Angelicæ quam infideles, nam præsciti nunquam saluabuntur licèt non necessario condemnentur, infidelium autem multi saluabuntur, quia multi conuertentur, ideo Angelos custodes habent, cùm præscitis demus Angelos custodes, prę. quæst.

Tertio, quia in infidelibus inueniuntur omnes effectus quatuor custodiæ Angelicę, vt patet ex applicatione facta pręcedenti quęst. quia sicut applicatur ad pręscitos, ita ap

I plicabitur, & ad infideles.

Quarto propter rationem diuinæ prouidentiæ, vt tollatur multiplicatio malorum, vt declaratur præcedenti quæst. in 4. & 5. rationibus.

Quinto, quia videtur, quòd adhuc magis necessarius sit Angelus custos infideli, quia multi infidelium conuertendi sunt, & illi quanto magis distant a bono, ad quod peruenturi sunt, tanto magis indigent incitatiuo ad illud bonum, sed Angelus custos est, qui maximè suadet ad bonū; ideo infidelibus est necessarius Angelus custos.

Ad primum dicendum, quod infideles non solum pertinent ad Deum quantum ad regimen naturale, sed etiā quantum ad spirituale, quantum ad naturale solum communicant ea, in quibus nichil aliud est nisi naturale bonum, scilicet pecora, & quęcunque ratione carentia, re-

K gimine autem spirituali participant omnia, quę rationem habent, neque peruenerunt in terminum suum, nam quę in terminum peruenerunt non subduntur regulę illi, cū regimen dicat regulam qua aliquid ordinate deducitur ad finem, & ob hoc dęmones, & damnati non participant isto regimine, quia non sunt beatificabiles, cum sint effecti miseri in termino, infideles quandiu viuunt beatificabiles sunt, & non sunt in termino, potissimè quia multi eorum realiter beatificabuntur, quia conuertuntur, ideo non excluduntur à regimine spirituali. Cùm autem dicitur, quòd infideles non participant rebus spiritualibus.

Dicendum, quod verum est, quod non participant gratia neque causatiuis gratię, scilicet sacramentis, participāt tamen spirituali bono quod est regimen spirituale quo à Deo dirigūtur per se, & per Angelos, ad hoc ꝙ perueniāt ad par-

ad participandum istis spiritualibus, idest gratiam, & gloriam: & sic habent Angelum custodem.

Ad secundum non est concedendum assumptum: quia non datur tunc Angelus custos, vt seq. quæst. dicetur.

Quando datur homini Angelus in custodiã: an in vtero, vel extra. Quæst. LXV.

QVæritur, quando datur homini Angelus in custodiam. Aliqui dicunt, quód non detur homini à natiuitate, sed post baptismum: aut post quã peruenerit ad ętatem discretionis. Et patet primò, quia Angeli custodes mittuntur propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. ad Hebr. primo, & tamen homo non incipit hæreditare, vel hæreditatem capere ante baptismum: quia tunc aperitur vita æterna paruulo: ergo ante baptismum non datur Angelus custos.

Secundò patet, quia etiam immediatè post baptismum non detur Angelus: quia custodit Angelus hominem, inquantum eum illuminat illustrando phantasmata, vel confortando lumen intellectus: sed hæc in paruulo non fiunt, quia non potest doceri in tam parua ætate propter inexperientiam: & saltem communiter non docetur. ergo non datur Angelus.

Tertiò, quia si paruulis ante ætatem discretionis daretur Angelus custos, hoc fieret, quia habent animam: nam actus aliquos non habent ad quorum directionem datur custos: & tunc cum fœtus animatus in vtero habeat animam, haberet etiam custodem Angelum: sed falsum est: ideò nec dabitur puero ante ætatem discretionis.

Quartò patet idem, quia Angeli suadent hominib. maximè opera sacramentalia cum per ea sit salus: & tamen ante exitum de vtero non potest quis participare sacramentis: ergo non habet Angelum custodem.

Dicendum quòd circa tempus dationis custodiæ est opinio duplex. Quidam dixerunt quòd datur puero mox baptizato: & dicunt causam esse, quia non est verisimile, quòd Deus det tale bonum nondum baptizato, & infideli. Alij dicunt quòd datur custos à natiuitate etiam nondũ baptizatis. Ambas opiniones tangit Orig. super Mat. dicens. Quidam volunt ex eo dari hominibus Angelum adiutorem, ex quo per lauacrum regenerationis nati sunt infantes in Christo: dicentes non esse credibile incredulis, & errantibus præesse Angelum sanctum: sed tempore infidelitatis, & peccatorũ est homo sub Angelis Satanæ. Alij autem volunt mox cum quis fuerit natus eorum, qui pcogniti sunt à Deo accipere propositũ sibi Angelũ. Sed dicendum, quod vtraque opinio inquantum recitat eam Origen. aliquid falsi continet.

De prima patet, primo, quia dicit, quod non est verisimile dari Angelum incredulis: nam tũc sequeretur, quod infideles cum nunquam baptizentur, nunquam habeant Angelos custodes: sed falsum est, vt ostensum est præced. quæst. Rationes ibi patent, & supra quæst. 63.

Secundo patet, quia quod dicit, non esse verisimile, &c. falsum est imo verisimile est dari: nam eorum quę dantur à Deo quædam sunt per modum naturæ, quædam sunt gratuita. Prima dantur omnibus bonis, & malis, supra 5. qui facit solem suum oriri super bonos, & malos; & pluit super iustos, & peccatores.

De secundis dicendum, quod quædam sunt gratuita, & non gratificantia: alia sunt gratificantia formaliter, vel effectiuè. Prima dantur à Deo infidelibus, & fidelibus, vt robur, sanitas: & in spiritualibus prophetia, & interdũ genera linguarum, & curatio ægretudinum, vel operatio miraculorum. vt patet supra 7. de illis, qui dicunt ista se fecisse, & Christus dicit eis, quod nunquam nouit illos: & tamen qui nunquam noti fuerunt a Christo, nunquam fuerunt boni. Secunda nunquam dantur nisi bonis, aut saltem fidelibus, s. gratia, Charitas, Sacramenta, & Virtutes infusæ, & omnia hæc incipiunt cum baptismo, cætera vero prius dari possunt. Custodia autem Angelica datur homini à Deo tanquam bonum aliquod naturale, quia sicut dare solem, & pluuias ad conseruationem terræ nascentium pertinet naturaliter ad prouidentiam, & dantur ista super omnes homines, inquantum sunt ani- A malia, quia etiam dantur super bestias in locis, vbi nulli homines habitant, ita & ad prouidentiam rerum rationabilium est naturale inferiores spiritus custodiri per superiores, ideo Deus nulli homini hoc negat, sed hoc incipit in hoc mundo esse per natiuitatem, ideo tunc datur Angelus custos.

Tertio patet, quia hoc dato, non solum infideles, non baptizati non haberent Angelum custodem; sed etiam neque peccatores quandiu manerent in peccato, quia dicitur non esse credibile incredulis, & errantibus præesse Angelum sanctum, sed tempore incredulitatis, & peccatorum est homo sub Angelis Satanæ, ergo quandocũque homo est in peccato mortali, non habet Angelum custodem, & ita pauco tempore haberet homo Angelum custodem, quod est absurdum.

B Quarto, quia hoc repugnat custodiæ Angelicæ quæ data est nobis in auxilium, vt suppetat quod nobis deest incitando, & adiuuando, & tamen quanto est quis magis in peccato mortali, tanto magis eget custodia angelica tã ad suadendum exire de peccato, quam proficere in virtute, ergo existentibus in peccato non aufertur custodia Angeli.

Quinto, quia significatur in litetra illa. quod quandiu quis habet Angelos malos, non habet Angelum bonum, scilicet tempore infidelitatis, & peccatorum est homo sub Angelis Satanæ, & tunc deberet dici, quod quando quis habet Angelum bonum non habet malum, & quando habet malum non habet Angelum, sed falsum est, & contra communem doctrinam, s. quia datur Angelus vnus bonus cuilibet ad custodiam, & vnus malus ad impugnationem

C & ita ambo simul sunt.

Sexto patet, quia necesse est dari hominibus malis, & incredulis Angelum custodem, nam si personis singularibus infidelibus non darentur custodes Angeli, non daretur communitati infidelium custos Archangelus, quia magis necessarij sunt Angeli custodes priuatorum, quam cõmunitatis, eo quod priuati Angeli respiciunt salutem spiritualem priuatorum, quos custodiunt principaliter: Archangelus vero custos communitatis respicit bonum cõmune, non vt est illius, vel illius, sed vt publicum, & illud non est principaliter bonum animæ, quia communitas, & omnia corpora sunt magis inanimata, & ita debetur eis directe bonum spirituale, & ideo minus necessaria est talis custodia, quam priuatorum, & tamen communitati infidelium, & idolatrarum Deus dat Archangelum custo

D dem, vt patet Dan. decimo cap. de Arcangelo principe Persarum contra quem pugnauit Gabriel princeps Iudęorum viginti vno diebus pro salute populi Iudæorum. Sicut ergo Persæ qui erant infideles, & idolatræ habebant custodem gentis suæ, ita haberent Chaldæi, Medi, Indi, Aegyptij, & cæteræ gentes, à fortiori ergo infideles haberent in particulari Angelos custodes, & ita non est verũ, quod Angeli custodes dantur post baptismum, sicut dicit prima positio.

De secunda positione dicendum, quod quantum ad tẽpus vera est, s. quod detur Angelus custos homini mox nato, quia tunc incipit indigere auxiliis angelicæ custodię saltem quantum ad liberationem ab exterioribus periculis, & ita confirmat eam Hieronym. super Matth. dicens, Magna est dignitas animarum, vt vnaquæque a sui natiui

E tate habeat ad custodiam Angelum delegatum Sed errat positio illa, inquantum refertur ab Origen. Dicit enim, alij volunt mox, vt quis fuerit natus eorum qui præcogniti sunt à Deo habere sibi præpositũ Angelum. Et ita vult solos prædestinatos habere Angelos custodes, sed falsum est. quia etiam præscitis dantur Angeli custodes, vt ostensum est supra quæstione 63. Sed obijcetur, quia sacra scriptura videtur solis prædestinatis dare Angelos custodes ad Hebr. primo. Sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, & tamen præsciti nunquam capient hæreditatem salutis, ideo non habent Angelos custodes.

Dicendum, quod causa finalis quare Angeli dantur ad custodiam hominum est peruenire ad hæreditatem salutis, & tamen non solis illis, qui perueniunt dantur Angeli, sed omnibus, qui peruenire possunt, nam si darentur

Angeli

Angeli post peruentionem ad hæreditatem, darentur eis solis, qui peruenissent ad illam. dantur tamen, vt perueniat homo ad hæreditatem, quia post peruentionem cessabit custodia Angelorum, ergo dabitur hominibus illis, qui peruenire possunt, sed nullus homo est, qui dum viuit saluari non possit, cum cuilibet libertas arbitrij intemerata maneat, & potentia ad bonum, & malum, & prædestinatio, & præscientia nullam necessitatem operibus, & operantibus imponunt, vt supra ostensum est quæstione trigesima sexta, ergo cuilibet homini quandiu viuit da bitur Angelus custos. Et ita dicit Hieronymus. Magna est dignitas animarum, vt vnaquæque ad sui custodiam habeat Angelum delegatum.

Ad primum in contrarium dicendum, quod datur Angelus in custodiam propter hæreditatem salutis non quidem quam habeat, sed quam habere potest, & ideo G antequam habuerit eam, vel sit in dispositione propinqua ad habendum debet dari Angelus custos, per baptismum autem efficitur homo dispositus dispositione propinqua ad hæreditatem illam, quia per gratiam in baptismo datam meretur iam illam hæreditatem, & tamen mox, vt natus potest habere, licet non sit dispositus ad illam dispositione propinqua, eo, quod mox possunt fieri circa eum aliqua, per quæ mereatur habere, ideo statim debet habere Angelum, vt ille dirigat ad ea, per quæ natus possit habere hæreditatem illam, maxime, quia Angelus datur homini, vt per eum disponatur ad habēdum illam hæreditatem, & vt nō impediatur à consequendo, & vtrunque est valde necessarium, & quia mox, vt paruulus natus est possunt dari impedimenta aliqua, vt paruulus nunquam consequatur hæreditatem illam, scilicet H faciendo, quod nunquam baptizetur, vt sic pereat æternaliter, ideo est nimis necessarius Angelus custos paruulo ante baptismum, & ita dabitur sibi a natiuitate sua, quia ibi incipiunt esse pericula paruuli. Et si dicatur, quòd etiam intra vterum potest habere eadem pericula cum possit dæmon occidere conceptum, vel disponere, vt pereat.

Dicendum, quod etiam ibi custodia non deest: & tamen non oportet poni ibi Angelum specialiter pro fætu formato, vel informi. Ad secundum dicendum, quod datur Angelus paruulo ante ætatem discretionis, & dicendum, quod adhuc tūc possunt Angeli operari aliquid interius, sicut apparet in paruulis, qui ante ætatem discretionis, faciunt aliquid discretionis. Sic Ioannes exultauit in vtero, viso Christo. Lucæ primo, & tamen an talia per I angelos fieri possint, an solus Deus illa faciat forte tangetur ibi, Lucæ primo. Sed dato, quod Angeli possint talia facere, raro faciunt hæc in paruulis, ideo non ordinatur custodia Angelorum in paruulis ad faciendum hæc, sed sunt alij effectus custodiæ, quæ ad pueros pertinent, vt custodire eos a periculis corporalibus, & tollere impedimenta profectus futuri, vt si dæmon vellet transferre puerum ante ætatem discretionis ad tales gentes cum quibus nunquam audiret rectam doctrinam, sed semper sectam mahometicam, vel aliorum paganorum, & ibi qua si necessario teneret ritum gentium, & ita non saluetur; nam talia impedimenta profectus euitant Angeli, & ista sunt magis necessaria paruulis, quam adultis, quia maius est periculum eorum ablatis opportunitatibus proficiendi ante ætatem discretionis. Ideo est necessarius pueris il- K lo tempore Angelus custos, & forte magis quam post discretionem, quia tunc lumen naturale, & appetitus boni cum rationabiliter deprecetur ad optima, primo Ethicorum, adiuuant adultos, ante discretionem vero nichil est, quod adiuuet nisi Dei prouidentia, & angelica custodia, ideo tunc est magis necessaria, quam in adultis.

Ad tertium dicendum circa fætum in vtero, quod aut est formatus, idest animatus, aut non. Si est informis, manifestum est, quod non habet angelum custodem, quia non est homo. Si autem formatus est, homo est: tamen dicendum quod non habet angelum custodem, quia fætus in vtero est pars viscerum, quia non est separatus a matre, sed quodam retinaculo ei colligatus est, sicut fructus pendens in arbore est aliquid arboris. Et ideo dicendum, quod Angelus, qui custodit matrem custodit paruulum.

F Aliqui autem, dicunt, quod puer in vtero nullum habet Angelum custodem, quia custodia Angelica in nullo est ei necessaria, & ideo neque proprius, neque maternus angelus eum custodit.

Sed falsum est, quia indiget custodia Angelica, & potest illa participare. Est enim vnus de effectibus custodiæ Angelicæ liberare à periculis exterioribus. Multa autem pericula sunt circa fætum formatum grauissima: vt si mater patiatur aborsum, & emittat fætum mortuum. Vel si dæmon procuret occidere fætum in vtero, quia si interdū occiditur, & longo tempore maneat postea per modū partus emittitur corpus formatum putridum, nam talia pericula sunt grauissima fætus inquantum perit æternaliter, quia moritur ante baptismum, ideo est valde necessaria custodia Angeli fætui: sed non datur ei custos specialis, sed Angelus maternus, eo quòd quandiu in vtero est, pars matris est, & custodire illum est custodire matrem: etiam qua non potest accidere periculum aliquod fætui in vtero quin accidat matri, quia colligata sunt: & tamen ad Angelum maternum pertinet custodire matrem ab omnibus periculis: ergo etiam pertinebit custodire fætum formatum.

Ad quartum dicendum, quòd quamuis non illuminentur paruuli in vtero ab Angelis, neque incitent eos ad actus sacramentorum: tamen habent custodiam in vtero, quia in multis alijs possunt eis Angeli prodesse, & satis est ad ponendum custodem Angelum, quod ille in aliquo posset prodesse custodiæ: sed prosunt liberando à periculis, & morte siuè industria dæmonum siue occasionaliter eueniente: vt dictum est. Etiam dæmon potest nocere in vtero talia faciendo, per quæ fætus malam complexionem consequatur, secundum quam sit pronus ad peccandum.

Hæc autem omnia mala euitat Angelus custos, ideo est ei necessarius custos siue proprius siue maternus. Quidam enim volunt quòd proprius Angelus detur custos a conceptione in vtero, quos non redarguo si proteruire velint; & tamen rationabilius est, quòd detur Angelus custos à natiuitate, vt dictum est supra, & ista est positio communior, quam confirmat Hieronymus dicens, quòd vnaqueque anima habeat Angelum à natiuitate ad sui custodiam deputatum.

An Angeli diligenter custodiant omnes, quos custodiūt? Quæstio LXVI.

Quæritur, an Angeli diligenter custodiant omnes, quos custodiunt?

Aliqui dicunt, quod non, nam quādo quis scit nullum fructum prouenturum ex labore suo, vel non laborat, vel non attento animo. quidam tamen sunt circa quos custodia Angelica non proficiet, vt sunt præsciti: ergo circa tales remisse habebunt se in custodiendo illos.

Dicendum, quod omnes hōmines custodiunt diligenter Angeli, siue bonos, siue malos, nam solicite agent ad ea, quæ cupiunt, ipsi enim sciunt, quod per custodiā suam possunt homines ad bonum deduci, & ipsi cupiunt bonū nostrum, quia amant omnes nos ex charitate: ideo solicitè agent pro omnibus. Item, quia negligenter agere in quacunque re culpam nominat: & tamen in Angelis bonis nulla culpa est, ideo nunquam agunt negligenter circa nostram custodiam. Item, quia tunc negligenter agerent Angeli circa custodiam hominum, quando minus agerent, quam à Deo illis constituatur ad agendum circa nos, sed deficere a mandato Dei est peccatum, quod non cadit in Angelos bonos: ideo neminem custodiunt negligenter, sed omnes diligenter.

Dicendum tamen, quod negligenter agere potest referri ad effectum, vel ad opus. Ad effectum quidem, vt si quis agat omnia, quæ agenda sunt, & tamen agat animo remisso, & quasi desperato, sicut illi, qui operantur circa ægrum, quem moriturum credunt. Circa opus negligentia est, vt si non omnia fiant, quæ ratio, vel rei conditio exposcit.

Primo modo non agunt Angeli remisse, eo, quod ex charitate agunt, quia omnes nos indifferēter diligunt tan quam

quam proximos, quia proximi eorum sumus quandiu vi uimus, & etiam conseruos nostros se vocant Apocalipsis decimonono, & vigesimosecundo. Accipiendo secundo modo potest dupliciter accipi: vno modo absolutè, alio modo per comparationem ad aliquid.

Primo modo dicitur Angelus custos agere diligenter, si omnia, quæ videat sibi incumbere ex conditione custodis vt significantur sibi per diuinam prouidentiam, expleat: & sic circa omnes habent se Angeli custodes diligenter, siue circa bonos, siue circa malos.

Secundo modo potest dici circa aliquem agi negligenter, quia non aguntur quæcunque aguntur pro custodia alterius, & sic accipiendo, certum est, quod circa quosdā agitur negligenter, idest, circa quosdam alios agitur diligentius, quam circa ipsos, licet hoc proprie non sit agere negligenter, quod vitium nominat, & sic circa malos agitur negligenter, quia plura faciunt Angeli circa custodiā bonorum, quam malorum, & etiam circa quosdam bonos posset dici sic negligenter agi, inquantum circa alios bonos plura fiunt ad custodiam pertinentia, nam non prę ordinati sunt omnes boni, vt veniant ad æqualem gradū meritorum neque gloriæ: & secundum, quod maior gradus præstituitur, ita via est difficilior ad perueniendum, & sunt necessariæ plures operationes Angeli custodis, & quia vnus electorum est, qui ad maximum perueniet gradum meritorum, & gloriæ, per comparationem ad illū circa cęteros potest dici negligenter agi, erit ergo regula; quod quanto alicui datur Angelus maior ad custodiam, tanto circa eum diligentius agitur: nam, vt dictum fuit supra in quæst. 58, 59. & 60. omnes Angeli de infimo ordine deputantur ad custodiam personarum priuatarum, & illi Angeli sunt inter se inæquales, quia nullus est æqualis alteri, & est ordo inter eos, quod quanto Deus constituit exaltare aliquem ad maiorem gradum gratiæ, & gloriæ: tanto maiorem angelum ei dat custodem, quia forte minor Angelus non sufficeret per lumen suum dirigere in omnibus, quæ necessaria sunt illi peruenturo ad iam magnum statum, sicut Deus præuidit, vt si Angelus minimus ordinis infimi datus fuisset Virgini ad custodiam, non sufficeret ille dirigere eam ad omnia, quæ agenda erant, vt perueniret ad illum statum meritorum, & gradum gloriæ, quem Deus destinauerit pro illa, sed datus est ei maximus Angelus huius ordinis Angelorum.

Ad argumentum dicendum, quod diligenter se habēt Angeli circa omnes, quos custodiunt, vt ostensum est. Et cum dicitur, quòd, quia sciunt nō posse proficere labores suos, remisse agunt.

Dicendum, quod hoc Angeli nesciunt, nam nesciunt quis prædestinatus est, aut quis præscitus, sed cum sit liberum omni homini bene agere, & peruenire ad beatitudinem, ita omnes custodiūt, ac si omnes peruenturi essent illuc, quia nesciunt, qui peruenitur, solus enim Deus hoc sibi reseruauit, nisi alicui hoc interdum reuelet. Etiam nō est sufficiens ad hoc aliqua coniectura, cum interdum, qui nunquam secuti sunt virtutem, bene consumentur, & qui in virtute diu profecerant interdum male pereant.

Dæmones quoque nesciunt, qui condemnabuntur, aut saluabuntur, nam si scirent aliquos certissime saluandos, & hoc esse ineuitabile, non niterentur illos tentare scientes inutilem esse laborem suum, sed dæmones ita se habēt in tentando, tanquam omnis homo possit damnari, quia potest peccare, & ideo quanto aliqui magis anhelant ad profectum virtutis, tanto magis dæmones tentant eos, quia magis recedunt à possibilitate damnationis, tam ergo Angeli diligenter omnes custodiunt, quam dæmones tentant diligenter omnes, quia nec Angeli sciunt, qui condemnandi sunt, nec dæmones, qui sunt saluandi.

An Angelus custos deserat interdum, quem custodit. Quæst. LXVII.

QVæritur, an Angelus custos deserat interdum quē custodit.

Aliqui dicunt, quod sic, quia dicitur Ieremiæ quinquagesimoprimo ex persona Angelorum custodientium. Curauimus Babylonem, & non est curata, derelinquamus ergo eam, sed vt dicit ibi Glossa, hoc dicitur ex persona Angelorum, ergo Angeli custodes deserunt custoditos, quando non corriguntur a peccatis.

Secundo, quia Isaia quinto, dicitur auferam sepem eius & erit in direptione. Et dicit Glossa auferam custodiam Angelorum, ergo illi deserunt interdum custoditos.

Tertio, quia Deus custodit principalius, & efficacius hominem, quàm Angelus, & tamen Deus derelinquit interdum hominē, Psalmo vigesimoprimo. Deus Deus meus respice in me, quare dereliquisti me? ergo à fortiori Angelus deserit hominem.

Quarto, quia Zachariæ primo dicitur: Reuersus est Angelus, qui loquebatur ad me, & Danielis decimo capitulo dicitur de Daniele, quod loquebatur ei Gabriel dicens: Nunquid scis, quare venerim ad te, & nunc reuertar aduersum Principem Persarum? sed non potest reuerti, nisi qui recedit, ergo Angelus custos non manet semper cū custodito, sed interdum eum deserit.

Quinto, quia Angeli sunt aliquando in cęlo empyreo, & tamen quando sunt nobiscum non sunt in cęlo, vt dicit Damascenus, ergo deserunt interdum custoditum.

Sexto, quia medicus sapiens deserit infirmum desperatum, sed Angeli vident interdum homines obstinatos in peccatis, & per reuelationem possunt de aliquibus scire, quod præsciti sunt, ergo illos deserunt, & ita custoditi deseruntur aliquando.

Alij dicunt, quòd custoditi nunquam deseruntur ab Angelis, quia Angeli boni promptiores sunt ad adiuuandū, quàm dæmones ad infestandum, & tamen dæmones nūquam ab infestatione hominis cessant vsque ad mortē, ergo neque Angeli custodes cessant aliquando à custodia hominum. Secundo, quia de nullo homine desperandum est quamdiu est in via, & tamen medicus nunquam deserit ægrum quousq; sit desperatus: ergo Angeli custodes nunquam deserunt hominem quamdiu viuit.

Dicendum, quod propriè loquendo Angeli custodes nunquam deserunt custoditos, quia deserere est totaliter abijcere, sed non abijciuntur totaliter, qui custodiuntur. Pro quo sciendum, quòd custodia Angelica, vt sæpè dictum est, est executio Diuinæ Prouidentiæ circa homines: ideo ita dicendum est de custodia hominum, sicut de prouidentia circa eos: homo autem nunquam totaliter deseritur à Diuina Prouidentia, quia nullum entium deseritur ab eo omnino: nam tunc omnino cederet in non ens, sed quæcunque sunt manent sub eius prouidentia, & consequenter custodiuntur suo modo per alias causas à Deo ordinatas ad prouidentiæ executionem. Sic ergo cū Deus nunquam deserat à prouidentia sua hominem, non desereretur ab executione prouidentiæ, quæ est custodia Angelica, & ita Angeli custodes nunquam hominem deserunt: dicitur tamen aliquid deseri a Deo inquātum permittit illud aliquid pati, vel aliqualiter deficere: & sic homo deseritur à Deo inquantum illum permittit pati aliquid pœnale, vel incidere in aliquam culpam, & hoc modo Angelus dicitur dimittere, vel deserere custoditum, inquantum subtrahit, vel non impendit effectum aliquē custodiæ, quem posset impendere non liberando à tribulatione à qua posset liberare, vel non tollendo impedimētà profectus spiritualis, quæ posset tollere, aut non adiuuando ad non incidendum in peccatum, quod poterat facere, & quia nemo vnquam fuit quem Deus secundum altam prouidentiam suam, non permittat incidere in aliquos defectus pœnæ, vel culpæ: nemo est de custoditis, quem interdum Angeli non deserant non impendendo aliquod auxilium quod impendere poterant: omnes ergo deseruntur aliquando, & secūdum hoc dicuntur quidam magis deseri, quàm alij inquantum in plura mala, saltem culpæ, permittuntur cadere, quàm alij, vel in plura mala inutilia eis, bonos enim, idest, prædestinatos hoc modo deserunt raro Angeli, quia Diuina Prouidentia, ita benè eis prouidit, quòd etiam mala cooperantur in bonum eis, ad Romanos octauo: Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti: malos autem Dei prouidentia deserit permittendo interdum cadere in peccata, quæ eis non proderunt, & ita etiam Angeli eos deserunt non adiuuando

do ad non incidendum, vel non tollendo opportunitate ad peccandum, & tamē adhuc pro illo tempore, quo Angeli dicuntur tales deserere non penitus eos deserunt, quin aliquem effectum custodię exhibeant circa eos, nam licet a peccato non liberent, liberant a periculis exterioribus: dæmon namque ita inuidet homini, & odit ipsum, quod si ad punctum inueniret penitus desertum Angelico præsidio, occideret eum, nunquam ergo Angeli deserunt hominem custoditū quantumcunque malus sit, & in quantacunque mala eum cadere permittat, quia in valde plura incurreret, nisi Angelus eum custodiret. De Angelis tamen quare interdum deserant hominem subtrahendo aliqua auxilia, & interdum non.

Dicendum, quod est causa, quia sic a Deo recipiunt fieri debere: nam custodia Angelica est executio diuinæ prouidētiæ, necesse est ergo, quod quidquid Angeli custodes circa custoditos exercuerint prouisum sit a Deo, quia alias non esset custodia executio prouidentiæ, sed quædam aliā dispositio per se, & ita oportet, quod quando Deus committit alicui Angelo custodiam alicuius hominis, reuelet ei omnia in quibus auxilietur custodito, & in quibus eū desereret, & quando hæc erunt, vel quod per singulos dies adueniente opportunitate Deus reueler Angelo custodi quid facturus sit circa custoditum suum, & ita Angelus exequitur omnia, quæ Deus de homine prouiderit, & in nullo errabit.

Ad primum dicendum vno modo, quod Angeli deserunt custoditum, & quando cessat hora custodiendi illa est in homine hora mortis: nam vsque ad mortem semper potest homo liberari a malo, post vero constituitur in termino, & ideo mali in morte deseruntur ab Angelis quia in malo decedunt, & amplius non possunt custodiri: & tamen ante mortem nunquam deseruntur. Aliter potest dici, quod intelligitur deseri secundum quid, & non simpliciter, quia quantum ad aliquid custodiens permittit custoditum cadere in aliquas aduersitates, non tamen omnino deserit, quia periret omnino desertus. Et iste est melior sensus, nam Ieremias vult ostendere ibi pęnam Babylonis propter peccata in quibus erant obstinati Babylonij: & ideo permiserunt Angeli custodes cadere Babylonem in manus hostium, quasi nullus esset defensor, & ita hominem custoditum deserit interdum Angelus propter peccata aliqua incidere in aduersitates, à quibus eum non eripit, & maxime quando est obstinatus in aliquo peccato.

Ad secundum idem dicendum est, quia loquitur ibi Deus toti genti Iudæorum, quos auxilio suo priuauit tradens in manus Babyloniorum propter peccata frequentata. Ad tertium dicendum, quod ibi accipitur derelinquere, idest, permittere pati aliquam afflictionem: & hoc modo tam bonos, quā malos derelinquit sæpe Deus, sic ibi Christus est, qui loquitur dicens se derelictum, quia innocens patiebatur infra vigesimoseptimo: Deus Deus meus cur me dereliquisti? & sic etiam Angeli custodes pro tunc deserunt, non adiuuantes ad euadendum persecutionem, sic dixit Christus infra vigesimosexto, quando Petrus percussit gladio Iudæum, An putas, quod non possū rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquā duodecim legiones Angelorum? quasi dicat, possem, & illi venirent: sed quia sic faciendo non implerentur scripturæ, & oportet fieri sicut scriptum est, ideo non veniunt aliqui Angeli ad me liberandum.

Ad quartum dicendum vno modo, quod Angelus recessit ibi quantum ad aliquem effectum custodiæ, idest, quia eum non illuminauerat de aliquibus futuris, de quibus sermo inceptus erat, & postea illuminauit, non tamē recessit quantum ad effectum custodiæ, nam interim eū quantum ad cæteros custodiæ effectus custodiebat.

Alio modo potest dici, quod recesserat Angelus localiter à Zacharia, nam prius erat cum eo, & loquebatur, deinde cessauit loqui, iterum autem venit ad loquendum, & tamen toto illo tempore non deserebat eum quantum ad custodiam.

Ad quintum dicendum vno modo, quod Angelus semper custodit, licet non semper assistat homini, sed aliquando sit in cælo, & verum est, quod quando ibi est, non est

F nobiscum, quia hoc soli Deo competit, qui est incircumscriptibilis, & indiffinibilis, sed nunc dicitur, quod Angelus etiam absens custodit hominem, & ita semper custoditur homo ab Angelo, siue præsente, siue absente Angelo, hoc autem, quia per ea, quæ agit Angelus circa hominem quando manet cum eo dicitur custodiri quando est Angelus absens, eo, quod impressio illa durat aliquanto tempore. Fortes enim impressiones aliquanto tempore manent, postquam factæ sunt, sicut patet in motibus violentis, nam mouetur lapis pulsus per impressionem factā quando emittitur de manu, & tamen postea diu durat impressio, & mouetur nullo tangente. Sic in spiritualibus per impressionem factam ad bonum ab Angelo semel manet homo aliquanto tempore inclinatus ad bonum. Sicut si quis concipit nunc ab aliquo agente feruorem ad deuote

G orandum, durat homo aliquot diebus deuote orans ex illo feruore, & tamen quandiu durat impressio facta in passo, per quam ipsum mouetur dicitur agere agēs, quod causauit illam impressionem, & ita Angelus absens custodit hominem, quia per impressionem ab eo factam, quando erat præsens regitur homo in eius absentia. Aliter potest dici, quod Angelus quando est in cælo non custodit hominem, quia nullum effectum custodiæ circa eum actualiter exercet: & tamen non deserit hominem quantū ad custodiam, sed solum quantum ad præsentiam, nam non est deserere nihil operari, sed tunc cessare ab operatione, quando operatio est necessaria, & tamen interdum sic est: quod homo non indiget aliquo actu custodiæ, ideo quod tunc non custodiatur non est deseri a custode. Patet hoc, quia actus custodis Angeli sunt quatuor, sub quibus cæteri includuntur, s. ad bonum incitari, a peccato distra-

H here, impedimenta profectus spiritualis tollere, a periculis exteriorib. liberare, est autem aliquod tempus, in quo homo non indiget aliquo horum, vt quando homo est in statu perfectionis ei a Deo prouisæ, & exercet se quantū ad actus illius feruenter, non oportet quod ad bonum ali quod incitetur, cum non sit ei maius bonum prouisum. Etiam quando quis dormit, aut deditus est totaliter aliis actionibus, non est tempus incitandi eum ad aliquid.

De secundo magis patet, nam dissuadere a peccando non est, nisi quando homini insurgit tentatio aliqua ad malum, vel offert se opportunitas ad illud volendum, & tamen hoc non se offert omni tempore, ideo nec est necessarius iste actus Angeli semper.

I De tertio patet, quia auferre impedimenta non est, nisi quando ponuntur impedimenta boni ab hominibus, vel a dæmone, sed sæpe homo non impeditur ab homine, neque à dæmone ad bonum, sed currit sine offensa: ergo nō indiget tunc actu custodis ad hoc.

De quarto patet, quia aliquod tempus est, in quo nullū periculum homini imminet, & licet sæpe pericula immineant, quæ homo non videt: tamen interdum sic est, quod ex nulla parte est periculum aliquod, etiam si homo hoc nesciat, & tunc non est necessarium, quod Angelus liberet à periculis, aliquod ergo tempus est, in quo non est necessarius aliquis actus custodiæ angelicæ homini, & tunc potest Angelus esse in cælo, non custodiendo hominem, neque est aliquod inconueniens, cum nulla custodia sit homini necessaria.

K Et si dum Angelus est in cælo, accidit circa hominem aliquid, in quo sit ei necessaria custodia Angelica, potest subito angelus sibi adesse, & aderit, quia ipse scit per diuinam reuelationem semper quid agitur circa suum clientulum, & quid agi oporteat ex parte Angeli, & tunc subito de cælo aderit in quocunque loco, vbi fuerit custoditus: & ita ille nullum detrimentum incurrit ex absentia Angeli.

Patet primum, nam cum Deus committat Angelis executionem prouidentiæ suæ circa homines, & nihil circa hominem fiat, quod non sit prouisum, oportet, quod omnia quæ circa homines fieri debuerint Deus reuelet Angelis custodibus, quia alias nō possent exequi prouisa a Deo, ergo quandocunque aliquid agendum fuerit circa hominem, necesse est, quod tunc Angelus eius sciat illud, aut prius sciuisset futurum esse illo tempore.

Secundum patet, quia Angelus existens in cælo non indiget

diget ipse ad veniendum vsque ad terram, quia cum non sit corpus neque corpori alligatus, non mouetur per conti nuum: ideo neque per tempus, sed subito fit transitus eius de cælo in terram.

Ad sextum dicendum, quod Angeli nesciunt homines esse præscitos, aut prædestinatos, quia solus Deus hoc nouit, vt dictũ est præcedenti quæstione, ideo omnes custodiunt diligenter, tanquam potentes peruenire ad beatitudinem. Sed dato, quod ex reuelatione sciret Angelus custos aliquem præscitum, adhuc non cessaret à custodia eius, quia ad multa prodest custodia etiã circa tales. Sicut de Antichristo certum est, quod damnabitur, tamen Angelus custos dabitur ei, vt ostensum est supra quæstione sexagesimasecunda.

Duo argumenta in contrarium concedi possunt, quia concludunt non deseri custoditos ab Angelis, quod verũ est, quia nunquam penitus deseruntur: & tamen interdum quantum ad aliquos actus deseruntur, quos exercere possent Angeli custodiendo eos. Et ad primum, cum dicitur, quod promptiores sunt Angeli ad adiuuãdum, quã dæmones ad infestandum.

Dicendum, quod satis intensum desiderium est vtrorumque, Angelorum quidem ex charitate ad nos: dæmonum vero ex odio, & iniquitate: & tamen dæmones saltem quantum ad desiderium nunquam cessant nos infestare, eo, quod appetitus suus totaliter deprauatus nulli rationi subditur: Angeli vero interdum ex proposito cessant nos adiuuare, & hoc non propter se, sed quia sic suadet regula diuinæ prouidentiæ, cuius ipsi sunt executores: & ita dæmones quantum ad desiderium magis nos infestant, quam Angeli nos adiuuent: considerando tamen ipsam rem, quæ sit dicendum, quod plus nos adiuuant Angeli custodes, quam infestant dæmones: nam plura mala sunt, quæ euadimus tam à dæmonibus, quam à malis hominibus, & aliis rebus exterioribus per custodiam Angelorum, quam mala, quæ inferuntur nobis à dæmonibus, siue sint pœnæ, siue peccata: nam nemo dubitat, quòd si dæmon libere permitteretur agere contra nos, quòd plusquam in duplo plura mala faceret, quam facit, & tamen omnia, quæ nõ facit euadimus per custodiam Angelorũ; quàm nocet infestatio dæmonum, nisi per accidẽs inquãtum dæmone suadente incidit quis in peccatum, in quo moritur, & pro illo æternaliter damnatur, sed quod fiat quis in peccato per accidẽs est ad magnitudinem peccati.

Ad secundum dicendum, quòd verum est, quod Angeli nunquam deserunt nos velut desperatos quamdiu viuimus, quia hoc est totaliter deserere, sed deserunt ad tempus subtrahendo aliquem actum custodiæ propter peccata nostra, aut propter regulam diuinæ prouidentiæ, sic ostendentem debere fieri.

An Angeli Custodes doleant de perditione custoditorum, quando damnantur.
Quæst. LXVIII.

QVæritur, an Angeli Custodes doleant de perditione custoditorum quando damnantur.

Aliqui dicunt, quod sic: quia luctus est signum doloris exterioris: Angeli tamen lugent de perditione custoditorum. Isai. 33. Angeli pacis amare flebunt: ergo dolent de perditis.

Secundo, quia amicorum est mutuo compati in necessitatibus, sed Angeli feruentissima charitate nos diligunt: ergo tristantur de damnatione nostra.

Tertio, quia ad sapientem pertinet dolere de his, per quæ gaudium aut bonum suum minuitur, sed per damnationem hominum minuitur gaudium angelorum; quod esset de hominum conuersione si non periret. Lucæ decimo quinto, gaudium est in cęlo super vno peccatore pœnitentiam agente: ergo tristantur de eorum perditione.

Quarto, quia omne quod est repugnans volito, & contrarium fini, & contristans, quia iuxta Augustinum dolor aut tristitia est de his, quæ nobis nolentibus accidunt, sed damnatio custoditorum est contraria saluti eorum, quam volunt Angeli ex officio custodiæ: ideo dolent de eorum damnatione.

A Quinto, quia Angeli reddituri sunt rationem, & trahentur in iudicium propter eos, quos custodiunt, vt dicit Origines super librum Numerorum cap. 18. super illo verbo quidquid offerunt primitiarum & cætera, trahuntur Angeli in iudicium vtrum ex eorum negligentia, aut hominum ignauia lapsi sunt, sed quilibet rationabiliter dolet propter illa, pro quibus in iudicium trahitur, ergo dolebunt de damnatione custoditorum.

Dicendum, quod non dolebunt de perditione custoditorum, quia in vita æterna, quæ est cælestis Ierusalem, nõ luctus, neque dolor, neque clamor: Apocalipsi vigesimo primo capitulo: Angeli tamen sunt ciues illius vrbis; ergo nunquam de aliquo dolebunt. Item, quia vera beatitudo non compatitur secum miseriã, aut aliquid pertinens ad miseriam: dolor tamen, & tristitia ad miseriam pertinẽt:
B ideo Angeli, qui perfecte beati sunt, de nullo poterunt dolere.

Considerandum tamen, quod dolor accipitur propriè, aut large. Proprie dolor, & tristitia sunt motus quidam in parte affectiua, & sunt in sensu: vbi ergo non est sensus, non est dolor, neque tristitia: Angeli autem sunt incorporei, ideo tristitiam habere non possunt, vnde neque dæmones isto modo tristantur, licet sint in pœnis acerrimis, eò quòd incorporei sunt. Largè accipiendo sunt actus voluntatis renuentis malum, quod non potest fugere, & in hoc consistit pœna grauis, tali modo est dolor, & tristitia in dæmonibus & animis separatis. Sed isto modo etiam dicendum, quod nullus dolor, vel tristitia esse potest in Angelis de perditione custoditorum, aut de alia re. Et ratio est, quia tunc dolerent si aliquid contra volunta-
C tem eorum fieret, quod ipsi vt malum reputarent: sed nichil potest fieri contra voluntatem Angelorum, aut beatorum, sicut neque contra voluntatem Dei, ideo non possunt dolere: vnde non dolent de peccatis hominum, neque de pœnis eorum, voluntas enim beatorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ, & ipsi diuinæ voluntati, nichil autem in mundo fit, nisi per diuinam iustitiam factum, aut permissum, ideo simpliciter loquendo, nichil fit in mundo contra voluntatem Angelorum, & beatorum, & ita nichil habent, de quo doleant, sicut neque Deus de aliquo dolet, sed de omnibus gaudet, siue de pœnis, siue de peccatis, non quidem inquantum talia sunt, sed inquãtum diuino ordini congruunt faciendo, aut permittendo. Et si dicat quis quomodo possunt beati tam crudeles esse, vt de pœnis damnatorum gaudeant, qui eorum cognati
D fortassis sunt.

Dicendum, quòd istud est voluntarium mixtum, quod simpliciter quidem est voluntarium; secundum quid inuoluntarium. Tale autem est secundum Aristotilem tertio Ethicorum, quando aliquid consideratum in particulari respectu omnium circunstantiarum suarum, in quibus est, opus voluntarium, si consideraretur tamen in vniuersali, non considerando circunstantias illas, non esset voluntarium, sicut proijcere merces in mare, aut abscindere membrum putridum, nam cum quis videt se in periculo credens se periturum, nisi proijciat merces, præeligit merces perdere, & hoc est tunc simpliciter voluntarium, quia consideratis istis paribus circunstantijs, idest, tempore & periculo eligimus proijcere merces. Si autem consideretur in vniuersali proijcere merces idest, non con
E siderato, quod esset homo in periculo, nemo eligeret proijcere merces, & propter hoc vocatur, non voluntarium secũdum quid. Vocatur autem simpliciter voluntarium, quia de operatione ista, quæ nunc occurrit iudicatur, an sit voluntaria, vel non: operatio tamen consistit in particulari, & non in vniuersali, cum nulla operatio sit sine circunstãtijs, ideo illa operatio, quæ consideratis circunstantijs in particulari vocatur voluntaria, dicetur simpliciter voluntaria, & ita est de abscisione membri putridi, per quod cętera inficerentur. Si enim consideremus pœnas damnatorum, & perditionem custoditorum in vniuersali, non referendo ad quid, essent inuolũtaria, considerando tñ in particulari istas pęnas, & istã perditionem, vt sunt diuinę iustitiæ, & voluntati concordantia, eligunt simpliciter illa beati, qui per omnia conformantur diuinæ voluntati, & ita erunt simpliciter voluntaria, & gaudebunt de illis.

Ad

sterium,& tunc, quia expletum erat ministerium, dicebat se velle reuerti ad contemplationem.

Secundo, quia potentia finita non potest simul in opera multa, sicut intellectus non potest simul multa intelligere, tertio Topicorum: & tamen potentia Angeli est finita, ergo non potest simul contemplari Deum, & ministrare homini.

Tertio, quia vt dictum est, per intellectum creatum nõ contingit simul plura intelligi,& tamen Angelus, quando ministrat custodiendo, considerat illa, quæ facit; ergo non potest simul ministrare, & contemplari Deum.

Quarto, quia locus determinatus ad contemplationem est cælum empyreum, & tamen Angeli, quando custodiunt sunt hic, & quando sunt hic non sunt in cælo empyreo, vt ait Damascenus, ergo non possunt simul custodire,& contemplari Deum.

Dicendum, quod Angeli non retardantur à contemplatione per custodiam hominum, quod colligitur principaliter ex hac auctoritate domini in litera. Dicit enim: Angeli eorum semper vident faciem patris mei, idest, Angeli deputati istis pusillis ad custodiam semper vident diuinam essentiam: & tamen aliquando ministrant cum sint Angeli custodes, ergo custodia nunquam impedit contemplationem, quia alias cessarent aliquando videre faciem patris. Item patet hoc, quia Gregorius ait, quod angeli sic ad exteriora prodeunt, quod ab intimis nunquam recedunt: ergo semper contemplantur, quia hoc est manere semper in intimis. Item Angeli Custodes beati sunt, & beatitudo eorum non minuitur ex eorum ministerio, quia tunc seruientes Deo essent deterioris conditionis,& tamen tota beatitudo consistit in contemplatione, quia visio est tota merces, ergo non cessant contemplari per ministrationem. Istud autem sic ostenditur, quia si impediretur contemplatio Angelorum, quando ministrant, aut hoc fieret ex conditione loci, idest, quia sunt extra locum contemplationis, aut ex conditione actionis, s. quia non potest vtrique, vel multis simul Angelus intendere.

Non obstat locus, quia non requiritur determinatio distantiæ, aut propinquitatis ad istam cognitionem, quia hoc fit in potentijs sensitiuis. Intellectus autem non requirit determinationem loci. Etiam, quia dato, quod requireret præsentiam loci, posset Angelus semper contemplari, quia Deus vbique est, & ideo vbique cognosci potest, dum tamen potentia cognitiua sit disposita, & sufficiens ad cognoscendum. Etiam non obstat diuersitas actionis, nam si essent actiones diuersæ non habentes habitudinẽ dependentiæ, impediret vna alteram, & tamen redeunt in idem: ideo bene se compatiuntur simul: Angeli namq; beati non habent aliquam operationem, quæ non sit essentialis beatitudini, vel in quam non dirigantur per operationem beatitudinis; nam si est operatio intellectus, & voluntatis circa Deum,& ea, quæ Dei sunt, est ipsa operatio fœlicitatis. Si autem sit aliqua operatio, vel executio ad extra, dirigitur illa ab operatione beatitudinis, idest, à contemplatione, quæ est beatitudo, & ideo non potest esse in Angelis operatio aliqua, quæ impediat beatitudinem.

Contemplatio enim Angelorum habet se ad ministeria quæ exequuntur, sicut in artifice consideratio regularum artis ad executionem operis. Hoc patet, quia Deus est finis omnium operum Angelorum custodiendo,& faciendo cæteros actus Hierarchicos. A fine autem sumitur ratio, vel species operis cuiuslibet, sicut ratio conclusionis accipitur à principio, quia ita se habet finis ad operabilia, sicut principium ad spectabilia, secundo Physicor. quia ergo beatitudo est in contemplatione Dei, & custodia fit propter Deum, non impedict vna operatio alteram, sed vna erit ratio, vel regula alterius: sed sic est in artefice, ꝙ simul considerat rationem artis, & exequitur opus, eo, ꝙ ars est principium operis, & hæc considerari, & exequi non se impediunt, sed potius se adiuuant, quia vnum est regula alterius; ita quia Deus est finis custodiæ Angelicæ circa homines, est Deus regula custodiæ, sed consideratio Dei, idest, de Deo est ipsa beatitudo; ergo executio custodiæ, quæ est quasi effectus quidam Diuinæ Prouidentiæ, non impeditur per custodiam, sed potius non potest An-

A gelus custodire, nisi respiciat regulam Diuinæ Prouidentiæ, cum custodia sit executio Diuinæ Prouidentiæ circa homines: & tamen respicere Diuinam Prouidentiam est actus fœlicitatis; quia est contemplari Deum: ergo non impeditur contemplatio per executionem. Impediretur tamen si non penderet executio custodiæ à contemplatione de Deo.

Ad primum dicendum, quod Angeli custodes, vel ministrantes dicuntur recedere à Deo large accipiendo: non enim recedunt loco, quia vbicunque sunt Deum ibi præsentem habent, iuxta illud: Quo ibo a spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam. Psalm. 138. etiam non recedunt per contemplationem: nam si semel Angeli contemplentur, necesse est, quod semper contemplẽtur, nisi aut efficiatur eis hoc impossibile, aut illud fastidiant.

B Non primum, quia potentia intellectiua Angelorum semper manet æqualiter disposita cum non sit potentia materialis, vel materiæ alligata, vt alteretur. Fastidire autem non potest Angelus contemplationem diuinam, quia nichil melius cogitari potest: Quia ergo necesse est, quod semper contempletur, hoc modo ostenditur, quod beatitudo sit perpetua,& sit vnus actus continuus, qui nunquam interrumpatur, vt dictum fuit supra quinto cap. quæstio. quinquagesimaseptima, & ita Angeli semper contemplãtur Deum quocunque mittantur. Sic dicit Beda: Angeli quocunque mittantur intra Deum currunt, idest, semper eum vident, ac si corporaliter intra eum essent, non ergo recedunt à Deo per contemplationem, sed per aliquid nouum factum in Angelis, s. quia ab inuisibilitate recedunt visibiles effecti, sicut dicitur de filio, Ioannis decimosexto: Exiui à patre, & veni in mundum, s. visibilis apparen-

C do, qui prius eram inuisibilis: sic etiam dicuntur Angeli redire ad Deum, quando deposita specie visibili in pristinam inuisibilitatem reuertuntur.

Sciendum autem, quod licet Angeli sæpe vadant ad custoditos, vt circa ipsos aliqua opera exerceant, & postea finitis eis in cælum erar, non dicuntur venire, & reuerti, sed solum quando nobis visibiles apparent, nam quando veniunt ad ministrandum inuisibiliter, quia nos non videmus, hoc iudicamus, ac si non venirent, & nulla penitus mutatio fieret: quando autem visibiliter apparẽt, quia ante hoc non apparebant, dicuntur venire ad nos, idest, tales efficiuntur, sicut nos capientes visibilem speciem: quando autem expleto ministerio deponunt speciem visibilem, dicuntur recedere a nobis, quia cessant a nobis vi-

D deri, etiam si apud nos maneãt, vel cessant esse similes nobis, quia neque corporei manent, neque speciem corpoream habentes,& dicuntur reuerti ad Deum, quia incipiunt tales esse, sicut Deus, idest, inuisibiles: vel incipiunt esse tales quales solus Deus cognoscat, idest, non nos. Vel potest accipi, quod Angeli veniunt ad nos, idest, erãt prius in cælo empyreo, in quo ordinarie manent, & tamen ad custodiendum nos deserunt cęlum,& realiter veniunt ad nos, quia non possunt esse hic, & ibi, cum sint diffiniti, & completis ministeriis reuertuntur in cælum, vt ibi maneant. Et vtroque modo potest dici de Angelo Thobiæ, quod reuersus est, s. deposita visibili specie, quã prius semper gesserat, dum ministrabat Thobiæ, vel quia ante hoc manebat inferius, & nunc redijt in cælum.

Ad secundum dici potest vno modo, quod nõ sunt plu

E res actiones simul in Angelo, nam contemplatio, in qua est fœlicitas cum se habeat per modum receptionis, magis est passio, quam actio, & ita bene stat cum custodia, quæ est actio, sicut enim luna simul illuminatur a sole, & receptum lumen mittit ad nos illuminando inferiora, ita Angeli simul,& semel illuminantur per diuinam contemplationem,& illuminant nos custodiendo, & exequendo ea secundum quæ illuminantur, idest, quæ illuminatio illa suadet eis circa nos facienda.

Aliter potest dici, quod quando sunt multæ actiones, quę non dependent ab inuicem, non potest agens duas simul habere, & tamen quando vna est regula alterius, habendo vnam potest haberi alia, sicut dictum fuit supra, & quia contemplatio Dei habet se ad custodiam, quæ est executio prouidentiæ, sicut regula artis ad opus, ideo considerando Deum potest Angelus custodire hominem.

Ad

Ad tertium dicendum, quod aliud est multa intelligere simul, aliud multas intellectiones habere. Dicendum, quod simul habere multas intellectiones est impossibile cuicunque intellectui tam finito, quam infinito: immo intellectus infinitus magis est vnus in suo actu, quam intellectus finitus. Si dicatur aliud, idest, intelligere simul multa. Dicendum, quod aut illa multa habent vnicam speciem, & est species, vel ratio multorum, vel non habent vnam speciem, sed quodlibet habet vnam suam speciem non concordante cum alia in ratione vna.

Si secundo modo dicendum, quod non potest aliquis simul multa intelligere, quia tunc esset necesse multas intellectiones habere, cum quælibet species per se moueat, non potest autem intellectus diuersis similitudinibus, vel speciebus simul effigiari, sicut non potest idem corpus simul diuersis figuris figurari.

Si autem primo modo, possumus simul multa intelligere, sicut per speciem hominis multos homines simul, quia eadem est species repræsentans eos. Etiam, quia non est ratio vna multorum, sed vnum est ratio alterius, vel principium, sicut in diuina essentia cognoscit beatus omnia, quæ sunt, & præterierunt vnico intuitu, non quidem per distinctas species, quia tunc essent necessario multæ cognitiones, neque etiam omnia habent vnam speciem, cum sint diuersarum rationum, sed quia vnum est ratio omnium illorum, s. diuina essentia: ideo illam intelligendo intelligit beatus omnia eo intuitu, quo diuinam essentiã cognoscit, ita angelus cognoscendo diuinam essentiam cognoscit omnia, quæ agenda sunt circa custodienda, & quęcunque alia intelligit inquantum diuina essentia est vna ratio omnium illorum, & illa cognita cognoscuntur omnia hæc.

Ad quartum dicendum, quod cælum empyreum est locus contemplationis non secundum necessitatem, idest, q; alibi non possit esse contemplatio, sed secundum congruentiam, idest, magis congruit ibi esse beatitudinem, quam alibi, quia non est aliquis alius locus vniuersi, vel pars eius quæ non sit ad aliquem actum specialem deputata de his, quæ conueniunt ad generationem, & corruptionem, & ideo cæteræ partes sunt mobiles, vel situ, vel alteratione, cælum autem empyreum non habet aliquam operationẽ cognitam ad generationem, & corruptionem, sed deputatur specialiter ad requiem beatorum: ideo dicitur esse locus contemplationis, & tamen quantum ad veritatem, ita potest esse contemplatio beatorum in terra, sicut in aqua, aut igne, vel quacunque parte vniuersi, aut in ipso inferno cum ibi fuerit aliquando paradisus, vt quando Christus dixit Latroni: Hodie mecum eris in Paradiso. Lucæ vigesimotertio, & tamen manifestum est, quod illa die anima Christi apud inferos fuit, nam descendit ad inferos post mortem, & eduxit inde patres: ergo locus ille inferni paradisus fuit, sed nullus est locus magis ineptus ad beatitudinem, quam locus æternæ miseriæ, & tamen ibi fuit aliquando paradisus: ergo poterit esse in quacunque parte vniuersi, Angeli ergo quando apud nos manent, licet non sint in cælo empyreo, nichil de fœlicitatis actu perdunt, circa visionem Angelorum in qua est eorum beatitudo: erant quærenda alia, & tamen de beatitudine Angelorum dictum fuit supra 5. cap. quæst. 72. & q. 73. ideo ibi videantur.

Venit autem. In præcedentibus ostenso, quod non est proximis nocumentum inferendum ex parte, hic ostenditur, quod est ei beneficium impendendum, & primo in affectu, secundo in effectu ibi. *Si autem peccauerit.*

Primum inducitur exemplo Saluatoris, qui tam benignũ affectum circa nos habuit, quod venit saluare eos, qui perierant. Et dicitur: *Venit enim filius hominis.* Idest, ego qui sum filius hominis. Tali modo de se loquitur supra 9. & 11. & 12. & 16. & in multis locis. *Saluare quod perierat.* Idest, ad hoc veni de cælo homine saluaturus, & illi perierant, quia ex peccato Adæ omnes incurrerant in peccatum originale, de quo nemo poterat seipsum saluare, nisi veniret Christus, ideo venit ad hoc. Et est sensus, si ego me humiliaui, vt de cælo descenderem ad benefaciendum hominibus, qui perierant, a fortiori vnus debet benefacere alteri, in quo potuerit, quia nemo potest se

F tantum humiliare pro alio, quantum ego me humiliaui pro omnibus, qui veni saluare quod perierat, & ad intelligentiam huius inducit exemplum palpabile de eo, qui habet centum oues, & vnam earũ perditam requirit dimittens alias, & postea gaudet de inuentione perditæ, nam ita Christus fecisse videtur pro hominibus, qui erant ouis perdita. *Quid vobis videtur.* Refertur ad finem parabolæ: nam hoc est quærere sententias aliorum de re, de qua agitur si aliqualiter vertatur in dubium, & in principio parabolæ refertur casus, & non est sententia aliqua, & in fine dicitur: & si inuenerit eam, amen dico vobis, quia gaudebit magis super ea, quam super nonaginta nouem, quæ non errauerant. Et quia hoc poterat esse dubium, quærit de hoc aliorum sententiam, dicens: quid vobis videtur, quasi dicat, nunquid non videtur vobis sic, quod
G gaudebit magis super illa, quam super nonaginta nouem quæ non errauerant?

Aliter etiam poterat introduci, quod Christus non quęrat approbationem sententiæ suæ, sed quærat sententiam quasi nulla præcesserit, intelligendo quod ponatur parabola de eo, qui perdita vna oue de centum, & relictis nonaginta nouem iuit, vt quæreret eam, quæ perierat, & inuenit. Quid vobis videtur quid faciet iste, quando illam deperditam inuenerit? Et tunc quasi alijs tacentibus subdit Christus sententiam veram, quam quilibet diceret, si loqueretur inquiens: Amen dico vobis, quia gaudebit magis super eam, quam super nonaginta nouem. *Si fuerint alicui centum oues.* Idest, si habuerit eas, & est modus antiquus locutionis non conueniens nostræ consuetudini. *Et errauerit vna ex eis.* Errare est extra viam ire, & per
H hoc disponitur ouis ad pereundum, iuxta illud Psal. 118. Erraui sicut ouis, quæ perijt. Dixit de vna ad ostendendum, quod magnum aliquid est pro vna quærenda nonaginta nouem relinquere. *Nonne relinquit.* Quasi dicat, ita faciet, quia illæ non pereunt, etiam si relinquantur, quia & si relinquuntur, non tamen deseruntur, scit enim pastor eorum, quod errare non possunt, quia sub conuenienti custodia eas dimittit. Illa autem, quæ errauit, peribit, si non requiratur. *Nonaginta nouem.* Idest, omnes alias, quas habebat, quia quod fuerint centum, vel mille non differt, cum omnes propter vnicam quærendam relinquantur, sed quanto fuerit maior numerus relictarum significatur maior amor custodis, qui cum sit ita diues, vnicam, quæ errauerat, tam diligenter inquirit, vt cæteras dimittat illam quæsiturus. *In montibus.* Scilicet, in locis,
I vbi custodiebantur oues, talia enim sunt loca terræ Israel in quibus custodiuntur pecora: & ita dicitur primo Regum vigesimo quinto, quod Nabal tondebat gregem suũ in monte Carmeli, & Lucæ decimoquinto, dicitur, quod reliquit eas in deserto, & idem est, quia terra deserta in terra Iudęorum est mõtuosa, vt colligitur Iosue decimoquinto, vbi assignantur ciuitates Iudę, quæ erant in desertis, & in montanis. *Et vadit quærere eam, quæ errauit.* Idest, recessit à grege. *Et si contingerit, vt inueniat eam.* Loquitur secundum consuetudinem rerum, quæ quæruntur, nam interdum inueniuntur, & interdum non, & ita contingẽs est inueniri, vel non inueniri, inquantum autem ad Christum applicatur, non erat contingens inuenire, sed necesse erat, quod inueniret, quod quærebat, cum oues suas nemo possit tollere de manu eius: Ioan. decimo capitulo.
K *Amen dico vobis.* Idest, firmiter, vel in veritate, interdũ est modus iurandi, vt dicitur extra de iure iurando, capitulo, & si Christus, interdum ad aduerbium affirmandi, vt si dicatur, certissimè dico vobis. *Quia gaudebit magis super eam.* Ista est sententia Domini, quam ipsę sciebat esse communem omnibus auditoribus.

Quam super nonaginta nouem. Quas relinquit in montibus. *Quæ non errauerunt.* Idest, quarum nulla à grege errauerat: gaudet enim pastor tunc de illa plus, quam de aliis, quia illam perdiderat, & non alias. *Sic non est voluntas ante patrem vestrum.* Idest, sicut pastor non vult, quod pereat vna ouis, sed relictis cæteris inquirit eam: sic & pater vester, idest, Deus non vult, quod pereat aliquis paruulus, & dicitur, non est voluntas ante patrem vestrum, idest, non vult.

Est enim consuetudo aliena loquendi, vel est sensus, quod

quod non solum ipse non vult, quod non pereant pusilli, sed etiam non placet ei de illo, qui vult, quod pusilli pereant: nam voluntas illa, non est accepta ante Deum. Vnde dicitur, non est voluntas ante patrem vestrum, idest, non est accepta ante patrem vestrum voluntas illa, quæ vult perire paruulos, & loquitur contra scandalizatores, & contemptores pusillorum: quia isti volunt, quod pusilli pereant dando eis occasionem ad hoc. *Qui in cælis est.* Vt ostendat se loqui de Deo, quoniam homines putant esse solum in cælo, tanquam in domo sua, & ex ipso loco omnia gubernare. *Vt pereat.* Scilicet, vt damnentur æternaliter per peccatum, quia hoc est vère perire, & hoc fit per scandalum, quia datur eis occasio peccandi, quando scandalizamur passiue. *Vnus de pusillis istis.* Loquitur de paruulis ętate, quia paruulum ante se habebat, & per hoc intelligit omnes alios paruulos fide, aut discretione, aut reputatione hominum, nam etiam istos non vult perire Christus, quanto magis eos, qui magni sunt, licet tales nō aberrant à grege.

Quare Christus dixit hic: filius hominis venit, & cætera, quæ sequuntur? Quæst. LXX.

QVæritur, quare Christus dixit hic: Filius hominis venit, & cætera, quæ sequuntur?

Dici potest vno modo secundum Nicolaum, ꝙ supra Christus ostenderat non esse pusillis nocendum, hic autem ostendit illis esse benefaciendum exemplo suo, qui venit saluare quod perierat, & ad hoc inducit exemplum de habente centum oues, quarum vna aberrat: & ita continuatum fuit supra.

Aliter potest dici, & melius, quod ista est confirmatio præcedentium per vlteriores rationes, nam dictum fuerat supra non esse paruulos scandalizandos, neque contemnendos, qui enim scandalizat eos, vel contemnit perdit illos, idest, dat occasionem pereundi, quia scandalizati peccant mortaliter, per quod pereunt, hoc autem non est faciendum ab his, qui sequuntur doctrinam Christi, cum sit cōtra intentionem eius: nam non venit ipse ad perdendum aliquem, sed potius ideo venit, vt saluaret quod perierat, & ita dicitur hic, venit filius hominis saluare quod perierat, quasi dicat, quia ad hoc ipse venit, non debet quis perdere fratrem suum scandalizando pusillos. Simile patet Luc. 9. quando Iacobus, & Ioannes volebant petere de cælo ignem super quandam ciuitatem Samaritanorum, & Christus vetuit, dicens: Nescitis cuius spiritus estis: filius enim hominis nō venit animas perdere, sed saluare, idest nescitis, quem spiritum habere debetis, & quam doctrinam sequi: nam intentio mea, quam sequi debetis, non est perdere homines, sed saluare, & ita hic venit saluare, & consequenter non perdere per scandalum, & contemptum paruulorum. Quod autem sequitur de centum ouibus pertinet ad idem: dixerat enim, quod venit ad saluādum quod perierat, ideo posuit exemplum de illo, qui habebat centum oues, & aberrante errantem vna reliquit nonaginta nouem, & iuit, vt saluaret errantem quærendo illam, ita est de Christo, qui cum haberet centum oues, idest, homines, & angelos: & homines errauissent peccando, reliquit angelos in cælo veniens in terram, vt hominem perditum saluaret, & quia ille, qui inuenit vnam ouem errantem gaudet super ea plusquam super eas, quæ non errauerunt, ita filius hominis, idest Christus gaudet de saluatione hominum, & si ita est, quod plus gaudet de homine pereunte saluato, quam de Angelis, qui non errauerunt, manifestum est, quod non volet, quod aliquis homo pereat, ideo qui dat alicui occasionem pereundi, contra voluntatem Christi facit. Et ita concluditur in litera, sic non est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis istis, idest, sicut qui habet centum oues dimittit nonaginta nouem, vt vnicam errantem saluet, & hoc, quia non vult, quod aliqua pereat, ita non est voluntas Dei, quod aliquis de pusillis pereat, & ideo nemo debeat eum scandalizare, aut contemnere, quia per hoc pusillus periret incidendo in peccatum mortale, & ita apparet necessario, quod sic debeat intelligi litera, cum in fine eius Christus applicuerit ad propositum suum,

A dicens, sic non est voluntas, & cætera, & iste est verus sensus.

An ista parabola de cētum ouibus sit eadem cum illa, quæ ponitur Luc. 15. cap.? Quæst. LXXI.

QVæritur, an ista parabola de centum ouibus sit eadem cum illa, quæ ponitur Luc. 15. cap.

Aliqui dicunt, quod sit eadem, quia hic dicitur de centum ouibus, & ibi etiam. Et dicitur de vna aberrante, & nonaginta nouem saluans, & multa alia similia hic, & ibi. Alij dicunt, quod non sit eadem parabola, quia aliqua ponuntur hic, quæ non ponuntur ibi, & ècontrario, quia hic dicitur: sic non est voluntas ante patrem, &c. & ibi non ponitur. Etiam dicitur ibi, quod si inue-
B nerit eam imponit humeris suis, hic autem non. Etiam dicitur, quod conuocat amicos, dicens: congratulamini mihi, quia inueni ouem, & hic non dicitur. Etiam dicitur ibi, quod gaudium est in cælo super peccatore, &c. & hic non dicitur. Etiam dicitur hic, quod reliquit nonaginta nouem in montibus, & ibi dicitur, quod reliquit eas in deserto.

Dicendum, quod aut quæritur, an sit eadem parabola, vel an sit eadem narratio hic, & ibi, dato quod parabola esset eadem. De primo dicendum, quod certum est esse eandem parabolam, nam idem factum narratur, scilicet, de centum ouibus, & vna aberrante, & reperta, & gaudio super ea. De secundo dicendum, quod non fuit eam narratio, aut prædicatio ista, & illa, sed Christus istam parabolam sæpe dixit, sicut quædam alia sæpe dicebat prædi-
C cando in diuersis locis, & coram variis auditoribus, & ita fuit in præsenti, nam quando nunc Christus dixit parabolam de centum ouibus, solis discipulis prædicabat, coram quibus statuerat paruulum, vt colligitur ex tota litera precedenti, & maxime nunc ex fine literæ, cum concluditur post parabolam centum ouium sic, non est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis istis, & ita adhuc pusillus erat coram Christo, quem supra in medio statuerat.

Id autem quod dicitur Luc. quintodecimo fuit dictum Pharisæis, & publicanis, vt patet ibidem, scilicet, Erant autem appropinquantes ei publicani, & peccatores, vt audirent illum, & murmurabant Scribæ, & Pharisæi dicētes: hic peccatores recipit, & manducat cum illis: & ait ad illos parabolam istam, quis ex vobis homo habet centum
D oues, &c.

Secundo patet, quia non fuerat eadem narratio, nam ista parabola ad fines multos distinctos inducitur hic, & ibi, quia hic inducitur ad ostendendum, quod non debeamus scandalizare aut contemnere paruulos, per quod pereunt, quia filius hominis venit ad saluandum, quod perierat, & ideo non vult, quod aliquis paruulorū pereat, sed Luc. 15. inducitur ad ostendendum, quod bene agebat Christus communicando cum publicanis, & peccatorib. in cibo, & potu, & alloquuiis, vt sic eos conuerteret ad pœnitentiam, quia maius gaudium est de pœnitentia peccatorum, quam de iustis, qui non indigent pœnitentia, sicut gaudet inueniens ouem plus de ea, quæ periit, quam de nonaginta nouem, quæ non errauerant, & ideo necesse est diuersis temporibus dictum esse hoc, & illud, & ita est
E eadem parabola repetita variis temporibus, & locis, & coram diuersis personis.

Quod autem obiicitur, quod non esset eadem Parabola, quia dicitur hic, sic non est voluntas, &c. dicendum, ꝙ licet sit eadem Parabola, tamen ad diuersum finem, hic, & ibi inducebatur, ideo cū hic vellet concludere nō esse paruulos contemnendos, per quod perirent scandalizati, dixit, sic non est voluntas ante patrem, vt pereat vnus de pusillis istis, & tamen Luc. 15. non loquebatur de pusillis, sed de publicanorum conuersatione, ideo non posuit eandem conclusionem, licet esset eadem probatio.

Ad secundum quod dicitur, ꝙ ibi dicitur, ꝙ imponitur humeris ouis inuenta, & hic non. Dici potest vno modo, ꝙ vtrobique Christus hoc dixit, & tamen vnus Euangelista illud subticuit, & alius expressit, sicut circa multa alia accidit, quæ semel tantum acciderunt, & ita idem narrāt

ibi Euangelistæ. & tamen vnus subricet, quod alius expri F mit. Alio modo potest dici, quod vterque Euangelista ple ne retulit verba Christi: quia tamen non fuit eadem nar ratio hic, & ibi, potuit esse, quod pluribus verbis vtere- tur, quando dixit Parabolam coram Pharisæis, & Scribis quam cum dixit coram Apostolis, & ita Matthæus nichil tacuit, & etiam Lucas: hoc est satis verisimile. Causa au- tem quare pluribus verbis vsus fuit Christus coram Pha- risæi, & Scribis, quam coram discipulis videtur esse, quia volebat efficacius suadere, & quia illi, quibus loquebatur non sponte recipiebant verbum eius, & contra tales effi- cacioribus argumentis opus est. Vt igitur Christus osten- deret quantum Deus volebat reducere peccatores ad se per pœnitentiam, ostendit diligētiam, & magnitudinem gaudij illius, qui ouem errantem inuenit, s. quia præ gau- dio imponit eam humeris suis, & etiam gaudium suum G solus non sustinens vocat amicos, & vicinos, & dicit eis, congratulamini michi, idest gaudete mecum propter ouē inuentam, non fuit autem tanta suasio circa Apostolos, qui simplici verbo Christi crederent postquam illud in- telligerent.

Quare dicitur de centum ouibus? Quæst. LXXII.

QVæritur, quare dicitur de centum ouibus? Dicendum, quod accipiendo Parabolam in corti ce non fuit maior ratio dicendi centum, quam mille, vel ducentas, quia intentio Christi fuit ostendere magnitudinem amoris pastoris ad saluandum, quod pe- rierat, quia quamuis esset vnica errans, reliquit plures pro H pter illam, & tamen siue centum essent, siue ducentæ, vel amplius, multæ relinquebantur propter vnam. Accipien do autem quantum ad sensum intentum à Christo, dicen dum, quod non ponuntur centum oues propter aliquod mysterium, quod importet iste numerus potius, quam quilibet alius, sed ponitur centenarius, quia est nume- rus perfectus constans ex decem decadibus. Sic dicit Gre gorius. Quia centenarius numerus perfectus est, ipse cē tum oues habuit cum Angelorum substantiam, & homi- num creauit. Et Cyrillus ait, quod centenarius nume- rus perfectus est ex decem decadibus constans, & ta- men attendendo multi alij numeri perfecti sunt, siue in genere quadratorum, siue cuborum, idest solidorum nu- merorum.

Et patet, quod non intenderet specialiter centenarium I numerum, quia Lucæ quintodecimo mox vt Christus po suit Parabolam de centum ouibus, ad confirmandum idem, subdidit aliam de decem drachmis, & vna perdi- ta, & inuenta, & concluditur ibi gaudium de inuentione drachmæ perditæ, sicut ouis perditæ, & inuentæ, & ita nichil interest dici de centum ouibus, & vna perdita, aut de decem, & vna perdita, fuit tamen conuenientius quan tum ad corticem parabolæ dici de centum ouibus, quam de decem.

Primo, quia non est verisimile, quod quis decem tan- tum oues habens ambularet cum eis in montibus, non enim faceret eas solas greges, sed adiungeret alteri multi- tudini ne decem oues vno pastore indigerent, centum au tem possunt vnum pastorem exigere.

Secundo ad ostendendum pastoris amorem circa ouē K perditam, nam si essent decem tantum oues, & periret v- na, satis magna pars earum, idest decima peribat, ideo ve risimile erat pastorem iactura rerum suarum commotū illam inquirere, quando tamen de centum vna peribat, parua pars gregis peribat, ideo non erat tunc ita verisimi le pastorem ex damno rerum incitari ad quærendam o- uem: sed quia amabat ouem, & quia nichil vult perire quod conueniebat proposito: nam propter amorem de- scendit, vt nos saluaret, non autem propter damnum rerum suarum; nam etiam si omnes homines pereant, immo, & simul omnes Angeli, nullo damno afficitur cū de bonis eius nichil desit, ipse enim est sibi totum bo- num, quod autem extra ipsum est, non est bonum eius nisi æquiuoce, vel amphibologice, scilicet bonum eius, idest bonum ab eo creatum, & possessum, non tamen bonum eius, idest, quod sit bonum ei hoc modo ipse so- lus sibi bonum est.

Quare dicitur, si errauerit vna, & non ponuntur plures? Quæst. LXXIII.

QVæritur, quare dicitur, si errauerit vna, & non po- nuntur plures?

Dicendum, quod aliquæ rationes sumuntur ad hoc ex cortice Parabolæ: aliæ vero ex conditione significationis. Prima est ad ostendendum amorem pastoris. Nam si es- sent centum oues, & errarent viginti, iam magno damno rerum suarum moueretur pastor, vt illas quæreret, cum autem de centum vna perit, quasi nullum damnum est, vt propter illud tantos labores pastor subire debeat quæren- do ouem illam per deserta, & ita potius agit ex amore, vt non pereat quidquam.

Secundo, vt sit casus verisimilior, nam de centum pos- sunt quidem violenter auferri viginti, aut plures, errare tamen non possunt, quia illa ouis errat, quæ non vidente pastore a grege recedit, non fiet autem circa viginti oues in grege centum ouium, quia illas videbit pastor à cæte- ris segregari, & ita non errabunt, posuit ergo vnam erran tem, vt rem verisimilem tangeret.

Tertio fuit, quia vt dicitur Lucæ 15. Ad ostendendum amorem pastoris imponitur ouis perdita humeris, & ad gregem reducitur, quod in vna oue fieri potest: si autem multæ errarent, non poterat inueniens eas humeris impo nere, & ita non consonaret fini ad quem Christus inducit Parabolam.

Quarto, quia designatur magnum gaudium de inuen- ta oue hic, & Luc. 15. Si tamen oberrassent triginta oues de centum, non erat mirum si eis inuētis valde gauderet, quia tertiam partem quasi gregis suæ perdiderat, & ita non gaudet ex amore rei inuentæ, sed propter lucrum, vel propter euitationem damni, quod incurrerat, cum au tem inuenta vnica oue tanta est eius lætitia, vt plus de il- la, quam de omnibus, quæ non errauerāt gaudeat ex amo re inuentæ ouis, vt non periret agere videtur, & non ex cupiditate rei.

Quinto, & pertinet ad radicem significationis, fuit hoc ad significandum valorem hominum, nam per centum oues tota possessio Dei intelligitur, per errantem ouem ho mo perditus per peccatum accipitur, qui est quasi centesi- ma pars totius possessionis Dei. Sic dicit Ambros. super Lucam. Diues pastor cuius omnes nos centesima portio sumus, vt per hoc non superbiemus quasi nos simus totū bonum, quod Deus possidet.

Sexto, vt aliqui volunt, ad designandum causam perdi tionis, nam ideo res perit, quia imperfecta efficitur, & ob hoc tam in Parabola de decem drachmis, quam in Para- bola de centum ouibus vna deficit, quia ablata vnitate ab vtroque istorum numerorum tollitur perfectio eorum. Sic dicit Rabanus. Nota vero, quod vnum deest ad no- uem, vt decem sint, & ad nonagintanouem, vt centum sint, variari ergo per breuiatem, & magnitudinem nu- meri possunt quibus vnum deest, vt perficiantur, ipsum vero vnum sine varietate in se manens cum accesserit cæ- teros perficit. Si autem tollerentur plures vnitates, posset accidere, quod numerus maneret perfectus, vt ablatis de cem, & nouem de centum manerent octoginta, & vnus, qui etiam perfectus numerus est, cum sit quadratus ex no uem consurgens, ablata autem vnitate nullus numerus maneret hic perfectus. Etiam quia vnitas est minimum per quod tollitur perfectio.

Septimo fit ad ostendendum principalem causam, s. quod Christus venerit ad nos redimendum ex solo amore, & non propter aliquam suam vtilitatem. nam si nos fuisse- mus maior pars possessionis suæ, videbatur verisimile, quod vellet venire ad nos saluandum, eramus tamen centesi- ma portio gregis sui, ideo quasi nullum damnum rerum suarum esset, quod nos peritemus. Quod igitur venerit ad nos saluandum, ex amore fecit, & sic valde ei tenemur, quia propter nos egit.

Quomo-

A

Quomodo dicitur hic, quod reliquit nonaginta nouem in montibus, cum Luc. 15. dicatur, quod reliquit eas in deserto? Quæst. LXXIV.

QVæritur, quomodo dicitur hic, quod reliquit nonaginta nouem in montibus, cum Lucæ 15. dicatur, quod reliquit eas in deserto?

Dici potest vno modo, quod non est inconueniens, nam istæ sunt duæ narrationes, licet sit eadem parabola narrata, & ita potuit vnus Euangelista vti vno nomine, & alius alio. Aliter dicitur, & melius, quod nulla diuersitas est in significatione, nam deseri in montibus, & in deserto idem est, eo, quod in terra Iudeæ est quædam pars regionis, quæ vocatur desertum, & vocatur montana, quia est montuosa, & ideo oues relictæ in montibus in deserto relinquuntur, hoc colligitur Iosue 15. & erat ista regio, in qua habitabat Zacharias pater Ioannis Baptistæ. Vnde vocatur illa aliquando desertum, & aliquando montana. De Natiuitate Ioannis apparet, quia quādo natus est dicitur Luc. 1. quod diuulgabatur verbum istud super omnia montana Iudeæ, & eodem cap. dicitur de virgine, quando iuit ad Elisabeth matrem Ioannis antequam pareret, quod ascendit cum festinatione in montana, & intrauit in domum Zachariæ, & tamen quando Ioannes prædicabat, dicitur, quod erat prædicans in deserto Iudeæ circa Iordanem, supra 3. cap. & Mar. 1. & Lucæ 3. & tamen prædicabat in regione illa, in qua natus fuerat, & ita terra montana, & desertum idem sunt, & ita idem expressit vterque Euangelista dicens secundum conditionē terræ Iudæorum.

Quomodo inuenta oue gaudet pastor de illa, quasi plus de reliquis deberet gaudere. Quæst. LXXV.

QVæritur, quomodo inuenta oue gaudet pastor de illa plusquam de nonaginta, & nouem, quæ non errauerunt? nam plus gaudere deberet de non perditis. Dicendum, quod non est intelligendum, quod gaudet plus de illa, idest magis placet sibi possidere illā, quam nonaginta & nouem, quæ non errauerant, quia tunc oporteret, quod ista sola ouis esset sibi preciosior, & vtilior, quam nonagintanouem, quæ non aberrauerant, quod falsum est, cum sit portio centesima gregis. Sed est sensus, quod habet pastor quoddam gaudium nouum de ista oue inuenta, quod non habet de nonaginta nouem: nam illæ semper manserunt in rebus eius cum non aberrauerint, ideo quia de nouo non acquirit eas, non habet aliquam causam gaudendi de eis nouiter, illam autem ouem, quæ aberrauit putauit pastor deperditam, & iam deesse illam rebus eius: nunc vero quando inuenta est, accepit eam, quasi de nouo acquisiuisset, & ideo de illa gaudet specialiter, & non de nonaginta nouem, sic accipitur Luc. 15. in parabola filij prodigi. Nam quando ille rediit, fecit illi pater magnum festum, & conquestus est senior, quia semper seruiens patri nunquam ab eo acceperat aliquid ad gaudendum cum amicis suis: pater autem dixit, fili tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est, quasi dicat, ego magis diligo te, quam illum, quia omnia bona mea tua sunt, & non illius, & tamen non habeo aliquam causam specialiter, & nouiter nunc gaudendi tecum, quia tu semper manes mecum, & nunquam te perdidi, sed de fratre tuo oportuit me nunc nouiter gaudere, & epulari, quia mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est, idest habebam eum tanquam mortuum, quoniam non credebam me amplius visurum, & nunc inueni eum, ita de ouibus, quæ non errauerūt nulla erat causa noua gaudendi, quia semper manserant in bonis pastoris, ouis autem perdita putabatur deesse bonis illius, cum igitur inuenta fuerit, gaudebitur de ea, ac si nouiter accresceat bonis eius.

De applicatione istius Parabolæ ad intentionem Christi. Quæst. LXXVI.

QVæritur, de applicatione istius Parabolę ad intentionem Christi.

Dicendum, quod hic Christus intendit de redemptione generis humani perditi, nam dicitur in principio, venit filius hominis saluare, quod perierat, sed quod perierat non erat nisi genus humanum, nam licet quædā pars Angelorum perierit, non venit Christus ad saluandū illam, neque saluauit, neque etiam intelliguntur illi Angeli nomine ouis perditæ, quia ouis perdita reducta est ad gregem, & tamen Angeli præuaricatores non reducti fuerunt ad ordines, & statum aliorum Angelorum, cum
B ergo dicitur, quod homo quidam habebat centum oues, per hominem intelligitur ibi Deus, idest, tota Trinitas, quia istud nomen homo est multum commune, & transfertur ad multa in scriptura, nam interdum dæmon vocatur homo supra 13. Inimicus homo superseminauit zizania, & ibi subditur in expositione, quod iste est diabolus, qui seminauit zizania, etiam Deus pater vocatur homo, Ioan. 8. cum Christus ait, quod in ore duorum hominum est verum testimonium, & inducit hoc ad probandum quod opera sua vera sunt, quia ipse solus non est, sed etiā pater, qui misit eum cum eo, & subdit, quod in ore duorum hominum est testimonium verum, & ita se, & patrē vocat duos homines. Tota ergo Trinitas est homo iste, quia Trinitas Beata est vnus possessor, & dominus oīum rerum. Centum oues possunt intelligi omnia creata, quia
C omnia illa Deus fecit, & omnia eius sunt, Psal. 23. Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo, & tamen melius ad propositum accipiuntur centum oues pro omnibus creaturis rationalibus quia isti sunt, qui perire possunt per actum proprium. Sic dicit Gregorius super illo verbo si fuerint alicui centum oues. Hoc ad Christum creatorem hominum pertinet, quia enim centenarius perfectus est numerus, ipse cētum oues habuit, cum Angelorum substantiam, & hominum creauit. Et idem dicit Cyrillus. Sed quare specialiter centum vocentur oues, & non plures, neque pauciores, dictū est supra quæst. 72.

De his centum ouibus vna errauit, idest genus humanum, quia vno homine peccante totum genus periit, & ita errauit ab vnitate gregis dominici, qui gloriam possidebat, aut possidere debebat. Est autem vna ouis, quia li-
D cet multi homines sunt velut multę oues. Psal. 94. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius, & Ioan. 19. cap. Habeo alias oues, quę non sunt ex hoc ouili, tamen quia vno homine errante omnes perierunt, sunt omnes, sicut vna ouis perdita. Vel quia nos collati ad cætera, quæ Deus possidet, sumus sicut vnitas ad centum. Sic dicit Ambro. Diues pastor, cuius nos omnes portio centesima sumus. De hoc etiam Hilar. Ouis autem vna homo vnus intelligendus est, & sub homine vno vniuersitas sentienda est, in vnius enim Adæ errore omne hominum genus oberrauit. Et Gregor. ait, Vna ouis periit, quando peccando homo pascualia vitæ dereliquit, dicitur autē pastor reliquisse nonagintanouem, idest, omnes Angelos bonos, vt veniret ad quærendum ouem, quę perierat, idest, hominem:
E non autem reliquit vere cum ipse vbique sit, ideo necesse est Angelos, & quæcunque sunt ei præsentia fore, sed reliquit esse per nouitatem, quam fecit, secundum quam cepit esse similis nobis, & dissimilis Angelis, nam ad hoc, ꝙ Deus pastor quæreret hominem perditum induit humanam carnem, & visibilis factus est, in quo nobis similis est & Angelis dissimilis, & ita illos reliquit, sicut de Christo dicitur, quod exiuit a patre, & venit in mundum, idest assumpsit carnem, per quam assumptionem est dissimilis patri, qui carnem nullam assumpsit, & per hoc exiuit a patre idest recessit ab eo per distantiam similitudinis, & non loci, aut præsentiæ, & venit in mundum, idest factus est similis rebus mundanis, quæ corporeæ sunt, & visibiles.

Dicitur autem, quod reliquit oues illas in montibus, i. in locis excelsis, quia Angeli boni in cælo manent, quos

Christus reliquisse dicitur, vt veniret ad quærendum hominem perditum. Sic dicit Gregor. Dicit Euãgelista eas relictas in montibus, vt significet in excelsis, quia nimirũ oues, quæ non perierant, in sublimibus stabant. Sed Lucæ 15. dicitur, quod reliquit eas in deserto, quia desertum, & mons idem sunt, vt supra dictum est: & tamen quantum ad rationem significationis Angeli, qui erant nonaginta nouem, dicuntur manere in deserto, idest in cælo, desertum enim cælum est, quia homo illud deseruit cum peccauit. Vel quia desertum significat locum deficientem bonis multis, & quia iam Angelica, quam Humana natura condita erat, vt cælum possideret, cum homo cælum perdiderit, cepit ipsum cælum deficere habitatoribus suis, & quodammodo esse desertum. Sic dicit Gregor. Vadit autem quærere eam, quę errauit, idest in assumpta carne prędicauit, & passus est, & cætera opera fecit, quæ ad nostram redemptionem pertinent, per quæ homo perditus quærebatur, & redemptus est.

Quomodo dicitur, quod pastor reliquit nonagintanouem in montibus, vel in deserto?
Quæst. LXXVII.

QVæritur, quomodo dixit, quod pastor reliquit nonaginta nouem in montibus, vel in deserto, vt vadat quærere eam, quæ errauerat?

Videtur enim hoc ad imprudentiam pertinere, tot oues exponere periculo, vt vnica errans quæratur. Aliquis dicet, quod hoc non est inconueniens, quia illam vnicam plusquam cæteras diligit, cum dicatur, quod si inuenerit eam, gaudet super eam plusquam super nonagintanouem quæ non errauerunt, sed quod minus diligitur, exponitur periculo pro eo, quod magis amatur.

Dicendum, quod non stat, quia plus amat pastor nonaginta nouem, quam vnam, nec hoc litera asserit. Item, quia dato, quod plus amaret illam vnicam, quam cæteras tamen non exponeret periculo nonagintanouem pro vna quia qui quærit ouem errantem non est certus, quod eam inueniet, & dimittendo alias, vt errantem quærat, poterit esse, quod cæteras perdat, & ita etiam si magis dilecta sit illa vnica, non exponerentur pro ea cæteræ.

Sed dicendum, quod quantum ad corticem parabolæ non est inconueniens, nam pastor, qui vult quærere ouẽ errantem, non deserit cæteras sine custode, quia hoc dementia esset, nam errare possent omnes, aut bestiarum morsibus laniari, sed dimittit eas sub custode alio, & ipse dominus vadit inquisiturus errantem ouem.

Quantum ad significationem etiam non est inconueniens, quia Angeli dicuntur relinqui in deserto, idest in cælo non quasi subtracta eis penitus diuina cura, & prouidentia, quia non taliter dimittuntur, vt perire possint, sed dimittuntur solum inquantum cessat Christus esse eis similis quãtum ad carnem assumptam, sed nichilominus ipsi firmiter manent, ita vt perire non possint, quia si possent deficere, non dimitteret illos, vt hominem quæreret, quia tunc esset crudelis ad omnes, vt misereretur vnius. Sic dicit Cyrillus. Nunquid autem sæuiens in reliquas motus est pietate vnius? Nequaquam: Sunt enim illæ in tuto circunsepiente illas potentissimo, sed magis misereri oportebat pereuntis, ne imperfecta videretur residua multitudo, vna enim reducta sortitur centenarius propriam speciem.

Quomodo est verum, quod magis gaudet quærens super oue inuenta, quam super non errantibus, cum potius contrarium videatur?
Quæst. LXXVIII.

QVæritur, quomodo est verum, quod magis gaudet quærens super oue inuenta, quam super non errantibus, per quod innuitur, quod magis gaudet?

Deus super peccatore vno pœnitentiam agente, quam super nonagintanouem iustis: nam magis videtur gaudẽdum de vno iusto, quam de vno peccatore, quanto magis de nonagintanouem iustis.

Aliqui dicunt, quod intelligitur de iustis præsumptuo- F sis, idest, qui seipsos iustos arbitrantur, quia non faciunt peccata communia, quæ alij committunt, & tamen committunt alia peccata spiritualia, quæ grauiora sunt, vt superbiam, præsumptionem, hypocrisim. & de talibus manifestum est, quod magis Deus gaudet in vno peccatore agente pęnitentiam, quam in mille, vel decem millibus iustorum talium, quia illi non sunt vere iusti, nec gaudet Deus in illis, sed potius detestatur eos: sic patet Lucæ 18. Vbi Christus loquitur contra Pharisæum, qui se iustificabat dicens, quod non erat sicut cæteri homines, & ait, quod publicanus, qui confessus fuit se peccatorem iustificatus fuit potius, quam Pharisæus, & sic potest intelligi istud de gaudio Dei super peccatore pænitente plusquam super iustis, quia istud ponitur Lucæ 15. Et ibi Christus loquebatur contra Phariseos, & Scribas, qui arguebant eum, quod G manducaret cum publicanis, & Christus defendit se, quod faciebat hoc quærens salutem eorum tanquam oues perditas, & vt ostendatur, quod melius erat manducare cũ illis peccatoribus, quam cum Pharisæis, & Scribis, qui se iustos iactabant. Dicit, quod Deus magis gaudet de vno illorum peccatorum, qui per talem conuersationem faciebant pœnitentiam, quam de multis falsis iustis, quales erant Pharisæi, & isti tales iusti vocantur oues relictæ in deserto, quia imperfecti sunt, cum eis desit vnitas. Sic dicit August. lib. de Quæstionibus Euang. illas nonagintanouem, quas in deserto reliquit dicit superbos designari, tanquam solicitudinem gerentes in animo dum solos se videri volunt, quibus ad perfectionem vnitas deest, cum autem quilibet à vera vnitate diuellitur superbe diuellitur suæ quippe potestatis esse cupiens, non sequitur vnum H quod Deus est, vnitati autem deputat omnes per pœnitentiam reconciliatos, quæ humilitate obtinetur. Et Beda ait: Per nonagintanouem oues, quas in montibus dereliquit, superbos significat, quibus ad perfectionem vnitas deest, cum ergo inuenerit peccatorem magis super eũ gaudere facit, quam super iustos falsos.

Sed dicẽdum, quod licet iste sensus sit coloratus, adhuc tamen non stat, quia Lucæ quintodecimo dicitur, quod maius gaudium est in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanouem iustis, qui nõ indigent pœnitentia, & tamen tales iusti, quales erant Pharisæi pœnitentia indigebant, cum vero mali essent, & quibus non erat locus in vita æterna, supra quinto capitulo. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Pharisæorum, & Scribarum, non intrabitis in regnum cæloI rum. Ideo dicendum, quod intelligitur de veris iustis, qui pænitentia non indigent, quia non committunt de quibus pęnitendum sit.

Sed tunc dicunt quidam, quod intelligitur de veris iustis, qui tamen non proficiunt vlterius, sed solum manẽt in statu virtutum, quas semel induerunt, & nullum illicitum committunt, qui autem commiserunt illicita, & compuncti pœnitent, interdum valde nituntur ad perfectum, & tales necesse est, vt Deus magis diligat, quam iustos, qui non proficiunt in gradu meritorum, licet illicita non committant, quia illum magis Deus diligit, qui in maiori charitate est. Sic dicit Gregorius. Considerandum quare Deus maius gaudium esse fateatur de conuersis peccatoribus, quam de stantibus iustis: quia, scilicet, stantes plerunque pigri remanent ad exercenda bona præ K cipua, qui valde sibi securi sunt, quod nulla commiserint mala grauiora: at contra nonnunquam hi, qui se aliqua illicite egisse meminerunt ex ipso suo dolore compuncti inardescunt in amorem Dei, & quia se errasse a Deo considerant, damna præcedentia lucris subsequentibus recõpensant, sic & dux in bello plus eum militem diligit, qui post fugam conuersus hostem fortiter premit, quam eum qui nunquam terga præbuit, & nunquam aliter fortiter fecit.

Secundo dicunt quidam, quod gaudium istud non est ipsius Dei, sed bonorum, sed dicitur esse maius gaudium, idest præstatur maior gaudij materia in conuersione peccatorum, quam in iustis manentibus. Et ita dicit Beda: Ouem dominus inuenit quando hominem restaurauit, & super eam inuentam maius gaudium est in cœlis, quam super nonagintanouẽ iustis, quia maior materia diuinę laudis est

est in restauratione hominum, quam in creatione Angelorum: mirabiliter enim Angelos creauit, sed mirabilius homines restaurauit.

Tertio dicendum, & melius, quod est maius gaudium super pœnitentia peccatoris vnius, quam super nonaginta nouem iustis: immo plusquam super nonaginta millibus, quia gaudium nominat passionem quandam de nouo venientem, qua anima exhilaratur, circa peccatores autem, qui conuertuntur est noua ratio gaudendi, quia ante hoc perierant, nunc vero per pœnitentiam ceperunt esse de grege Dei, & ita tanquam de re nouiter habita gaudium est. De iustis autem inquantum huiusmodi nulla ratio est gaudendi de nouo, cum non superueniat in eis aliqua nouitas, sed sicut nunc iusti sunt, ita ante iusti erant, ideo non solum maius est gaudium super peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanouem iustis, immo nullum gaudium est de nouo super iustis. Et patet, quod iste est sensus ex cortice Parabolæ, nam qui quærit ouem errantem, & dimittit nonagintanouem in deserto, nullum gaudium de nouo habet super nonagintanouem, eo quod illæ non accrescunt de nouo domino suo, ouis autem errans de nouo acquiritur domino, quia cum errasset iam censebatur perdita, & si inuenitur censetur de nouo accrescere rebus eius, ideo de ea sola gaudetur, & ita maius gaudium est super illa, quam super nonagintanouem, quia de illa est gaudium magnum de nouo, & nullum gaudium est de nouo super nonagintanouem. Sic quantum ad peccatorem conuersum Christus de illo gaudet, quia conuertitur ad eum de nouo, super iustis autem, qui non recesserant ab eo, & ideo neque conuerti poterant ad eum de nouo, non est aliquod gaudium nouū, quia sicut nunc ad Christum pertinent, ita & ante hoc pertinebant. Et iste est verus sensus, sicut apparet ex comparatione ad illud, quod dicitur Lucæ 15. de filio prodigo redeunte ad patrem, pro quo pater lætatus solemnitatem agebat, & cum de hoc indignaretur senior filius, quod nūquam ei talis solemnitas exhibita fuerat, dixit pater, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt, idest nō oportuit pro te nouum aliquod gaudium facere, quia tu semper mecum mansisti, frater autem tuus mortuus fuerat, & reuixit perierat, & inuentus est, ideo epulari, & gaudere nunc decebat.

Iste autem sensus melius stat, quam primus horum trium, quia illo modo intelligendo necesse erat accipi de solis iustis, qui desides sunt, & non proficiunt in virtute, sed solum cauent peccatum. Etiam de peccatoribus, qui conuersi proficiunt ad magnam virtutem, & tamen multi iusti sunt, qui proficiunt semper ad maiorem gradum, & multi pœnitentes, qui de peccato dolent, sed ad arduū non proficiunt, & ita nunc plus gaudebit Deus de vno iusto, quam de multis peccatoribus conuersis. Sic dicit Gregor. Sunt quidam iusti, de quibus tantum gaudium est, vt eis nullus pœnitens præponi possit, qui & si non sint sibi malorum conscij, tamen etiam licita quædam respuunt, in omnibus se humiliant.

Quantum ergo gaudium est si humiliter plangat iustus cum gaudium sit, si quod male gessit damnat iniustus, & ita non poterat absolute poni dictum istud Christi, sed limitari oportebat ad certum casum, quia aliter non esset verum, & tamen Christus posuit istud absolute tanquam regulam, & vniuersaliter verum, ideo necesse est intelligi sicut supra diximus, quia tunc, siue iusti proficiant, siue non, & peccatores conuersi proficiant, vel non proficiāt, erit semper verum, quod magis gaudet super peccatore conuerso, quam super nonagintanouem iustis. Etiam secundus sensus supra positus non conuenit, sicut iste, quia non est verum, quod sit Deo maior materia laudis de conuersione cuiuslibet peccatoris, quam de iustis stantibus, eo, quod periculum est iustos manere in sua iustitia propter varia tentamenta, quibus Deus subuenit adiuuando, vt permaneant.

Etiam iusti aliqui tantum proficiunt, quod magis laudatur Deus in operibus, quæ illi faciunt, quam in conuersione peccatoris, & nos etiam magis illud laudamus. Nam nos laudamus Deum in hominibus, secundum, quod videmus eos bona operari, quæ scimus non potuis-

A se nisi Deo suadente fieri, sic dicitur supra quinto capite. Vt videant bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

Maior ergo materia diuinæ laudis præstatur ex operibus excellentibus iustorum, quam ex conuersione peccatoris, & Deus magis de illis gaudet eo modo quo Deum gaudere dicimus. Sic dicit Gregorius, vt habetur supra, ꝙ sunt quidam iusti, de quibus est tantum gaudium, vt eis nullus pœnitēs præponi possit, oportet ergo accipi sensum istum vltimum.

Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium
B *testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

Si autem peccauerit. Hic ostenditur, quod debeamus benefacere proximo ex parte animæ in effectu. Et hoc dupliciter. Primo defectus eius charitatiue corrigendo. Secundo offensam misericorditer remittendo ibi. *Iterum dico vobis.* Circa primum dicitur. *Si peccauerit.* De mortalibus intelligitur, quia circa venialia, & leuia non est necessaria ista correctio. *In te.* Idest, contra te, vel in te, idest nesciente, vt quidam dicunt, sed infra declarabitur. *Frater tuus.* Quilibet vocatur frater, quia omnes nos
C fratres sumus, infra 23. *Vade, & corripe eum.* Ista correptio non fit per pœnæ impositionem, sed per admonitionem ad bonum, & cessandum a malo. *Inter te, & ipsum solum.* Idest, nullo alio præsente, qui audire possit, aut scire quid est, de quo admonetur, ne infametur quandiu faciliter corrigibilis est. *Si te audierit.* Idest exaudierit, nam certum est, quod audit ipsum cum loquitur ei soli, sed est dubium, an velit assentire admonenti, & hoc est exaudire. *Lucratus eris fratrem tuum.* Idest, lucraberis animam eius. Vel propius conseruabit eum ne perdat animam per peccatum, in quo erat, de quo recedere admonetur. *Si te non audierit.* Idest, si te solum monentem non exaudierit assentiendo monitis tuis. *Adhibe tecum.* Idest, adiunge. *Vnum vel duos testes.* Vt isti videant, ꝙ tu mones eum, & de quo mones, & sic magis erubescat.
D *Vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.* Alludit Christus modo loquendi legis Moysi, Deuteron. 19. & Num. 35. Ad vnius dictum nemo condemnabitur, sed in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum, idest stabitur omni verbo, quod dixerint duo, vel tres, quasi verum sit; nam eo ipso, quod duo, vel tres iurati asserunt aliquid, censetur verum esse, nisi appareat in contrarium efficacior probatio. *Quod si non audierit eos.* Idest, si non exaudierit te admonente ipsum coram eis. Vel non audierit eos, idest, ipsos etiam admonentes illum tecum. *Dic Ecclesiæ.* Idest, denuncia ecclesiæ, idest iudici Ecclesiastico, vel ipsi multitudini, quæ est ecclesia, vel ecclesiæ generali in aliquo casu, quando ad ipsam vniuersalem ecclesiam recurritur. *Si autem Ecclesiam non audierit.* Idest, non exaudierit cessando a deli-
E cto monitus coram ecclesia, siue per eam, vel per ipsum iudicem ecclesiasticum. *Sit tibi.* Idest, admonenti, qui eū prius corripuit. *Sicut ethnicus.* Idest. sicut Gentilis, qui colit idola, & non pertinet ad legem Christi, & cui non communicatur. *Et publicanus.* Idest, notorius peccator, s. per censuram Ecclesiæ debet separari a cęteris per excōmunicationem. Vel ipse admonens debet ipsum vitare etiam si non excommunicetur per Ecclesiam.

Quomodo ista pertinent ad præcedentia?
Quæst. LXXIX.

QVæritur, quomodo pertinent ista ad præcedentia. Dicendum, quod licet non sit necesse continuari quæcunque dicuntur per modum dependentię cuiusdam, tñ continuatur sic, supra dictum fuerat de his, qui scan-

scandalizant,& contemnunt pusillos,& quia illud peccatum est,& de peccato est homo corrigendus,ne in peccato pereat,subditur hic de correctione peccantium,s.quod scandalizati,& contempti,in quos peccauerunt scandalizantes,& contemnẽtes, corrigant scãdalizatores ipsos,& contemptores: vnde dicitur,si peccauerit in te,idest,contra te,s.tibi nocendo,scandalizando,vel contemnendo.

Secundo potest continuari sic, quod Christus vult hic auferre peccatum scandalizantis, & scandalizati, & dat modum correctionis,per quam vtrumque tollitur; nam si scandalizatores,& contemptores nunquam corriperentur,putarent se non peccare,vel esse sibi remittendum, & ita facilius mouerentur ad scandala faciendum. Ipsi quoque scandalizati si non corrigerent scandalizatores contemnerent quod factum erat, & ita vtrique peccarent. Scandalizatores quidem per superbiam, scandalizati autem per negligentiam,datur ergo correctio ista per quam scandalizatores à peccato cessant, scandalizati vero non negligunt salutem spiritualem illorum, cum moneãt eos recedere à peccatis Chrysost.s. Quia superius vehementiorem sermonem aduersus scandalizantes proposuit vndique eos terrens,ne rursus hi quibus scandala inferuntur, sic fiant resupini,vt totum contemnentes in aliud vitium incidant,s.negligentiæ, & scandalizantes per omnia sibi parci volentes in elationem incidant, hic dominus eos comprimit, & redargutionem fieri iubet, dicens: si peccauerit in te frater tuus.

Tertio potest continuari ad literam immediate præcedentem,s.nõ est voluntas ante patrem vestrum, vt pereat vnus de pusillis istis, & quia homines pereunt per peccatum nisi pœnitendo ab illo recedant, ponit modum cessandi a peccato,s. per correctionem, vel admonitionem fraternam, vnde subditur, si peccauerit in te frater tuus. Et simile Lucæ 15. Quia postquam ponitur ibi de scandalis subditur. Si peccauerit in te frater tuus.

An fraterna correctio sit opus veritatis, vel charitatis. Quæst. LXXX.

CIrca literam istam de correctione fraterna sunt aliqua dubia.

Et primum est cuius virtutis sit opus correctio fraterna & an sit charitatis? Aliqui dicunt quod non sit actus charitatis,sed iustitiæ,quia Glo.super isto verbo. Si peccauerit,&c.dicit,frater est arguendus ex zelo iustitiæ,sed iustitia est virtus distincta a charitate, ergo fraterna correctio non est actus charitatis,sed iustitiæ.

Secundo videtur, quod pertinet ad prudentiam, quia correctio fit per secretam admonitionem, sed admonitio est consilium quoddam, quod pertinet ad prudentiam, quia prudentia est esse bene consiliatiuum, 6.Ethicorum. Ergo fraterna correctio non est opus charitatis,sed prudẽtiæ. Tertio patet, quia contrarij actus non pertinent ad eandem virtutem,& tamen supportare peccantem, & corripere eum sunt actus contrarij, & ad charitatem pertinet supportare, ad Gala.6. Alter alterius onera portate, idest supportate,& sic adimplebitis legem Christi,quę est lex charitatis,ergo corripere peccantem,quod est contrarium supportationi non erit actus pietatis,seu charitatis.

Dicendum,quod est actus charitatis, quia corrigere delinquentem est quædam spiritualis eleemosyna, & tamẽ eleemosyna est actus charitatis,ergo correctio fraterna. Pro quo sciendum,quod correctio fraterna est remedium quoddam,quod debet adhiberi cõtra peccatum alicuius. Dupliciter autem potest considerari peccatum alicuius. Vno modo inquantum est nociuum peccanti. Alio modo inquantum vergit in nocumentum aliorum, qui ex facto peccantis læduntur, & hoc inquantum personas aliquas scandalizat,vel inquantum infert nocumentum bono publico, & quoniam correctio ordinatur ad tollendũ malum,quod peccatum inducit, secundum, quod malũ infertur dupliciter per peccatum, ita erit modus duplex correctionis.

Vnus modus est inquantum adhibetur remedium contra peccatum inquantum peccatum est malum ipsius peccantis, & ista est proprie fraterna correctio, quæ ordinaF tur ad emendationem delinquentis solum,tollere autem malum alicuius, & procurare bonum eius sunt eiusdem rationis, cum remouere malum sit bonum conferre, sed bonum conferre, vel procurare bonum fratris est actus charitatis, per quam bonum volumus amico,& bonum ei cõferimus,erit ergo fraterna correctio actus charitatis, quia per eam repellimus malum fratris, idest peccatum, remotio autem huius mali magis pertinet ad charitatem quam remotio mali exterioris,vel nocumenti corporalis, inquantum istud spirituale malum opponitur maiori bono,quam malum in rebus, vel nocumentum corporale, eo, quod spiritualia bona sunt maiora,quam corporalia, & bonum spirituale magis concordat in similitudine naturæ cum charitate,quam bonum corporale, ideo correctio fraterna magis est actus charitatis, quam curatio in-
G firmitatis corporalis,vel subuentio, per quam excluditur exterior egestas,& generaliter magis, quam quæcunque eleemosyna corporalis.

Alia est via adhibendi remedium contra peccatum inquantum peccatum delinquentis vergit in nocumentum aliorum,& potissime boni publici, & talis correctio, vel emendatio est magis actus iustitiæ, quam charitatis inquantum ad iustitiam pertinet obseruare,quod debitum est inter vnum,& alterum,siue ad priuatos, siue ad bonũ publicum,& ista emendatio non vocatur fraterna,sed paterna,& ita correctio fraterna actus charitatis est.

Ad primam dici potest vno modo,quod Glo.illa loquitur de correctione peccati inquantum illud tendit in malum aliorum,& ista non est actus charitatis, sed iustitiæ, & ita fit ex zelo iustitiæ. Alio modo potest dici, quod ac-
H cipitur de correctione fraterna proprie dicta, prout intendimus adhibere remedium contra peccatum inquantum est nociuum peccanti,& tunc actus charitatis est, sed dicitur actus iustitiæ, vt iustitia est generalis virtus, & comprehendit omnem virtutem,& sic actus temperantiæ, & charitatis, & fortitudinis est actus iustitiæ, & actus fidei est actus iustitiæ, sic accipitur Gen.15.& ad Rom.10.cap. Corde creditur ad iustitiam,& illud,credidit Deo Abraham,& reputatum est ei ad iustitiam, idest per hoc reputatus est iustus,& tamen credere est actus fidei,ideo actus fidei vocatur iustitiæ,& hoc modo omne peccatum vocatur iniustitia, vel iniquitas,& ita accipitur. 1.Ioan.3. quia inæqualitas est,idest contra iustitiam, quæ æqualitas existit,& tunc correctio dicitur,quod debet procedere,ex zelo iustitiæ,idest ex charitate,& non ex odio, vel inuidia,
I aut ira.

Ad secundum dicendum,quod correctio fraterna non est actus prudentiæ,& tamen cum illa cõcurrit actus prudentiæ, & hoc generale est quantum ad omnes virtutes morales,quia omnis virtus moralis est electiua,2.Ethic. ad electionem autem præcedit consiliũ,& diffinitio, quę sunt actus prudentiæ,3. & 6.Ethicor. non tamen propter hoc coincidit prudentia cum aliqua virtute morali, sed concurrit cum qualibet, quia ipsa sola est intellectiua inter morales,& iudicat ipsa sola quidquid cæteræ eligunt. Aliæ autem non concurrunt inter se, quia sunt electiuæ, & ideo habent diuersas materias,circa quas sunt ipsæ virtutes habitus electiui, ideo facilius est distinguere quamlibet moralem ab alia, quam prudentiam ab aliqua,cum in quolibet actu virtutis necesse sit concurrere prudentiã
K cum qualiber,quia non est virtus moralis sine prudentia 6.Ethic. Alias vero,idest morales non est possibile concurrere ad aliquem vnum actum secundum rationem vnã,i. quod a multis eliciatur idem actus, licet secundum vniuersam rationem concurrere possint, prudentia tamen distinguitur a qualibet morali, quia prudentia solum iudicat,s.inquirendo,& diffiniendo,moralis vero solum eligit,& ita in correctione fraterna præcedit actus prudẽtiæ,s.consiliari,quando, & quomodo sit corrigendus frater,& tunc sequitur actus charitatis,s. ipsa correctio, vel admonitio, & iste non est actus prudentiæ, quia non est actus rationis,sed magis electionis.

Sed obijcietur,quod hic non solum actus præcedens est actus prudentiæ,sed etiam ipse actus executionis,s. corrigere fratrem,quia illud corrigere est admonere, vel consulere,sed isti actus realiter sunt ipsius prudentiæ.

Dicendum

Dicendum vno modo, quod verum est, quod correctio fraterna est admonitio quædam, vel consilium, & tamen consilium non est actus prudentiæ, nisi vt descendit de consiliari, non autem, vt descendit de consulere.

Nam consiliari inuestigatio quædam est, 3. Ethicor. & ita per prudentiam dicuntur aliqui bene consiliatiui, idest inueniunt bene, & faciliter media ad finem. 6. Ethico. Et tale consilium non est in fraterna correctione, consiliũ autem, vt venit de consulere significat admonitionem ad agendum aliquid, vel cessandum, & tunc consilium est actus charitatis, cum consulere sit eleemosyna spiritualis, iuxta illud.

Consule, castiga, solare, remitte, &c.

Et eleemosyna est actus charitatis, & ista multum distinguuntur, quia consiliari nunquam est nisi hominis in se ipso, cum sit actus rationis inuestigantis. Consulere autem nunquam est nisi ad alterum, sibi autem proprie nemo consulit, quando autem dicimus, quod correctio fraterna est admonitio fraterna, quæ est consilium, accipitur consilium, idest consulere, & non consiliari, & ita correctio fraterna actus charitatis est, quia consulere est actus charitatis.

Aliter potest dici, quod etiam si admonitio illa sit aliquo modo actus prudentiæ, vel rationis inquantum ratio ordinat verba illa, quæ proximo dicimus, tamen non vocatur illa admonitio actus prudentiæ, quia quandocunque aliquid per prudentiam, vel rationem agimus ad finem alicuius virtutis moralis, vt temperantiæ, vel fortitudinis, non dicitur ille actus prudentiæ, sed illius virtutis ad cuius finem ordinatur, quia ergo admonitio, quæ fit in correctione fraterna, fit ad tollendum peccatum alicuius, quod pertinet ad charitatem manifestum est: ille actus erit principaliter charitatis tanquam imperantis, ipsius vero prudentiæ, tanquam exequentis, & dirigentis actum, erit ipse actus minus principaliter, & tamen quando dicitur, quod id, quod facit prudentia ad finem alicuius virtutis, quod non est principaliter actus prudentiæ, sed illius virtutis moralis ad cuius finem fit, sic debet intelligi de illo actu, qui non est vere ipsius prudentiæ, idest non est ab ea vere elicitus, quia alias nunquam esset vllus actus, qui esset principaliter, & proprie ipsius prudentiæ, quod falsum est.

Patet primum, nam cum prudentia sit consiliatiua, & diffinitiua, & hoc fiat ad eligendum aliquid, quod p moralem virtutem eligimus, sequeretur, quod illud consiliari, & diffinire fuit illius virtutis moralis, ad quam pertinebat eligere, & non prudentiæ, & quia nunquam est cõsiliari nisi ad eligere, tertio Ethicor. Sequeretur, quod nunquam haberet prudentia actum aliquem, qui proprie & principaliter esset suus.

Secundum patet, scilicet, quod hoc sit falsum, nam prudentia habitus est, vt colligitur sexto Ethicor. ergo competit ei actus aliquis determinatus, qui non competit alteri habitui, ille autem vocabitur actus prudentiæ propriè, & principaliter, etiam si ipsa agat propter alteras virtutes nam licet prudentia consilietur propter quamlibet virtutem moralem, nulla moralis dicitur consiliari, sed sola prudentia, quæ non est moralis, sed intellectualis, intelligetur ergo dictum illud de actu prudentiæ, qui est ab ea directiue, & non elicitiue, quia talis actus non est in potentia, in qua est prudentia, sed in alia.

Et ad hoc sciendum, quod prudentia habet actum elicitum, & actum directum, vel regulatum. Actus elicitus est solius prudentiæ, & principaliter eius, idest, actus principalis eius. Actus regulatus a prudentia, non est a prudentia elicitiue, sed directiue, & ideo talis dicitur esse actus virtutis moralis, & non prudentiæ.

Pro quo planius videndo sciendum, quod circa quamlibet operationem completam moralem sunt quatuor actus. Primo, est actus elicitus prudentiæ. Secundo, est actus elicitus virtutis moralis. Tertio, est actus directus prudentiæ, siue per quem prudentia dirigit exteriorem actum. Quarto, ponitur ipsa executio, vel actus exterior, cum quo est directio prudentiæ, & hoc est verum, quando est completa actio moralis, idest peruenit ad exteriorem executionem. Patet exemplum in fortitudine,

A vel in liberalitate: nam primus actus est prudentiæ vtrũ fieri debeat nunc aliquis actus fortitudinis, & vbi, & quo modo, & cur, & antequam præcedat istam actionem, nõ sequitur electio, cum non feratur voluntas in ignota, & iste actus præcedens est elicitus a prudentia, & est ipsius solius, & sunt duo actus, scilicet, consiliari, quod est inuestigare, & diffinire: deinde sequitur actus fortitudinis, id est electio de agendo aliquid durum, quod prudentia diffiniuit eo modo, quo illa diffiniuit, & iste est actus virtutis moralis solius, deinde sequitur executio exterior, & ista est partim a virtute fortitudinis, quæ mouet ad eam, partim vero a prudentia, quæ dirigit.

Nam sicut prudentia diffiniuit quid agendum esset, antequam sequeretur electio, ita postquam incipit executio dirigit prudentia modum, & tempus, & locum, & cæ-

B tera in actione, quia alias non posset homo ordinatè exequi, quod ordinate cogitauit, nisi illa virtus, quæ direxit in consiliando, & diffiniendo dirigeret in exequendo, & ita prudentia ibi dirigit, & tamen ille actus executionis cum sit volitus à virtute morali, & directus à prudentia, magis vocatur actus virtutis, quam prudentiæ, & ita intelligi debet regula supra data.

Ita dicendum est circa admonitionem, quæ est in correctione fraterna, nam ibi sunt omnes isti actus, præcedit enim actus elicitus à prudentia, scilicet consiliari, & diffinire, nam quando proximus peccauit, consiliamur an bonum sit corrigere eum fraternaliter, & quando, & vbi, & quomodo, cum sit necessaria magna moderatio in his, & diffinitio per prudentiam, de omnibus his sequitur actus secundus, qui est virtutis, scilicet, eligere corrigere proxi-

C mum admonendo, post hunc sequitur tertius, & quartus actus simul, scilicet, executio correctionis, & directio illius, nam correctio fit per admonitionem, & ista admonitio dum fit, dirigitur per prudentiam dictantem, quæ verba dicantur, & quomodo, & sicut antequam voluntas quidquam eligeret, prudentia diffiniuit quid esset, & qualiter eligendum, scilicet, quibus verbis admonendum & vbi, & quo vultu, & accentu verborum, ita postquam electum hoc fuerit, & debet tradi executioni, necesse est, quod voluntas dirigat actum dum fit, cum voluntas, & morales virtutes dirigere nesciant, & tamen illa admonitio, quæ est illa correctio fraterna non dicitur actus prudentiæ, licet sit ab ea directa, sed est actus virtutis charitatis, qui ab ea imperatur, & ad finem eius fit, & ita est circa cæteros actus, quia actus directus a prudentia nunquam

D est actus eius, cum quantum ad hoc sit prudentia virtus generalis, sed actus elicitus ab ea, & quantum ad hoc est ipsa spiritualis virtus, simile inuenitur in scientiis communibus, vt in Metaphysica, & Dialectica, nam formare syllogismum ad solam Dialecticam pertinet, quia ipsius solius est negociari circa artem formandi syllogismos, & tamen non est omnis syllogismus Dialecticus, sed aliqui sũt Geometrici, aliqui sunt Philosophici secundum conditionem materiæ in qua formantur, & quamquam ars formandi syllogismum in quacunque materia proueniat a sola Dialectica, non dicitur actus Dialecticus formatio cuiuslibet syllogismi, sed magis artis, vel facultatis ipsius, in cuius materia syllogizamus.

Nam dialecticus nesciret in aliqua arte speciali syllogizare bene nisi habeat cognitionem illius artis, licet ars nu

E da de modo syllogizandi ad solum Dialecticũ pertineat, pertinet igitur fraterna correctio ad charitatem tanquam actus eius, & non ad prudentiam, licet illa dirigat actum illum, sicut virtus generalis.

Ad tertium dicendum, quod eadem virtus non est ad opposita, & tamen correctio fraterna non opponitur supportationi infirmorum, sed magis ex ea sequitur. In tantum enim aliquis supportat peccantem, inquantum contra eum non turbatur, sed beniuolentiam ad eum seruat quod ad charitatem pertinet, & eadem beneuolentia mouet ad corrigendum illum ne per peccatum pereat, & ita correctio fraterna actus charitatis est.

Quare vocatur correctio ista fraterna.
Quæst. LXXXI.

QVæritur, quare vocatur correctio ista fraterna. Dicendum, quod vocatur primo fraterna ex causa verborum quibus Christus vsus est loquens de ista correctione. Nam ait: Si peccauerit in te frater tuus corripe eum, si autem dictum fuisset: Si peccauerit in te proximus tuus, diceretur correctio proximi.

Secundo vocatur sic propter personam corrigentem: nam illa non habet aliam habitudinem ad correctum, nisi quod frater illius est, nam iste non corrigit, vt iudex, sed vt persona priuata nō puniens, sed admonens, & ideo vocatur fraterna, vt distinguitur cōtra iudicialem, idest correctio pertinens ad personas priuatas, quæ inter se fratres vocantur, & non habent aliud nomen prælationis, & subiectionis, infra 23. Omnes vos fratres estis.

Tertio vocatur sic propter ea, quæ in ea fiunt, nam non est ista correctio delictorum per pœnarum impositionem sed per admonitionem. Hoc autem est fratrum, quia frater ex amore non punit fratrem, sed admonet dulci verbo a malo recedere, in iudiciali autem correctione procedit per pœnas; infligere autem pęnas non est fraternum sed pertinet ad iudicem, vel ad dominum, ideo illa non dicitur fraterna, sed iudicialis; hæc autem, quæ sine pœna fit fraterna dicitur.

Quarto vocatur fraterna propter finem, nam vt dictū est præcedenti quæst. correctio fit ad tollendum malum, quod inducit peccatum: ipsum autem peccatū nocet peccanti inquantum priuat eum gratia, & gloria, nocet etiam aliis, siue scandalizando, siue lædendo in rebus, aut in bonis, ideo correctio peccati potest fieri ad tollendum malum, quod inducitur in peccante ex ipso peccato, vel ad tollendum nocumentum, quod aliis irrogatur.

Primo modo intendimus bonum proximi, siue fratris nostri, ideo vocatur fraterna correctio.

Secundo modo non intenditur bonum proximi, sed reipublicæ, vel aliarum personarum priuatarum, ideo nō vocatur fraterna, sed publica, vel iudicialis, eo quòd ad iudicem pertinet prouidere bono publico, & distribuere iustitiam hominibus, quinto Ethicorum, & tertio Politicorum.

An ista correctio intelligatur de solis mortalibus peccatis, vel de mortalibus, & venialibus?
Quæst. LXXXII.

QVæritur, de quibus peccatis hoc intelligatur, & est dubium, an de solis mortalibus, vel de mortalibus, & venialibus.

Dicendum, quod accipiendo totam istam formam correctionis, quæ hic ponitur, necesse est accipi de solis mortalibus.

Et patet primo, quia si non audiuit Ecclesiam admonentem, iubetur haberi, vt ethnicus, & publicanus, idest excommunicari, & tamen pro veniali peccato Ecclesia, non infligit talem pœnam, sed pro mortali, in quo quis contumaciter manet, ideo mortale erit istud de quo corrigi iubetur proximus.

Secundo, quia iubetur, quod primo corrigatur frater sine testibus, & hoc vt non nudentur peccata sua, ne per hoc infametur, & tamen venialia ita sunt leuia, quod nullus per ea incurrit infamiam aliquam, ergo de mortalibus intelligitur.

Tertio, quia correctio ista ideo fit, vt peccans nō pereat per peccatum, vt innuit August. lib. de Verbis Domini, & tamen per peccatum veniale nemo perit, cum per venialia non tollatur charitas, ideo non intelligitur de his.

Quarto, quia correctio fraterna est interdum sub præcepto, & qui non corrigit tunc fratrem peccat mortaliter, sed non est peccatum mortale omissio emendandi venialia: ideo de mortalibus intelligitur.

Quinto patet, quia nemo cogitur recedere à peccato veniali, vel non peccare venialiter, cum per hæc non efficiatur alienus a Christo, & tamen cogimur recedere de illis

F peccatis, super quibus corrigimur fraterne, cum dicatur hic. Si te non audierit, adhibe tecum vnum, aut duos testes, & si illos non audierit dic Ecclesiæ, & ista fiunt, vt ille recedat saltem inuitus, ergo non sunt hæc peccata venialia.

Sexto patet, quia dicitur, quod si te audierit lucratus eris fratrem tuum, ergo videtur, quod si ille non exaudit corrigentem, perit æternaliter, sed & hoc non fit nisi pro mortali, ergo intelligitur de mortalibus.

Septimo, quia dicitur, si non audit Ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, idest sicut Gentilis, & peccator publicus, idest, iudica illum talem, quales isti sunt, sed isti sunt in peccato mortali, ergo intelligitur hoc de peccato mortali.

G Dicendum tamen, quod licet obseruatio totius istius formæ correctionis non competit nisi in peccato mortali, tamen etiam circa peccatum veniale est vtilis interdū correctio fraterna, licet non sit necessaria neque cadat sub præcepto, vt si ex aliquo veniali disponatur homo ad mortale, vt est mendacium iocosum, & alia. Vel si illud fit causa scandali aliquibus, siue propter conditionem personæ peccantis, siue quia aliqui putant esse mortale, quod veniale est. Vel forte per illud arguunt alia deteriora latere, & sic grauiter scandalizantur, sicut interdum ex hebetudine & indeuotione, vel omissione aliquarum cęremoniarum circa cultum, vel modum colendi Deum, arguitur contra aliquem, quod non recte de fide sentiat, etiam si ex negligentia, idest inaduertentia, & non ex contemptu ista omiserit, quod veniale est. Etiam interdum ex iocosis verbis, quæ sunt veniale peccatum, arguitur contra aliquem esse

H adulterum, vel incidere in alia deteriora peccata carnis, sicut contra illam virginem Deæ Vestæ arguebatur, quod viuens infoderetur humi tanquā violatæ virginitatis rea; quia dixerat: Fęlices nuptæ, moriar ni non nubere dulce est: vt inducit Seneca in declamationibus, & tamen contra virginem illam nulla alia suspitio erat, nisi cum dixisset fœlices nuptas, & dulce esse nubere, idest carnaliter copulari, arguebatur, quod ipsa experta esset complexus venereos, quasi aliter talia dicere nesciuisset, & a talibus, etiā si non sint peccatum veniale, cauendum est, cum per ea scandalum sequatur, & si quis talia dicat, vel faciat, ex quibus alij scandalizantur, siue sint peccatum veniale, siue non, corrigi debet, & admoneri, vt cesset, ne aliqui scandalizentur: quidquid enim scandalizat pusillos malum est. & ideo etiam si alia mala non essent talia erunt vitan-

I da cum per scandalum efficiantur venialia, aut mortalia, que prius non erant etiam venialia, sicut comedere cibos consecratos idolò de se non est malum aliquod, neque veniale, neque mortale, vt si quis nullo vidente eos comedat etiam sine necessitate, dum tamen recte credat nullam sanctificationem, aut execrationem, vel aliquid aliud bonum, aut malum accessisse cibis illis per consecrationem factam idolo, si quis tamen comedat tales cibos coram infirmis in fide, aut ignorantibus sciens, quod illi ex hoc poterunt scandalizari, aut verisimiliter credens, quod scandalizabuntur, peccat mortaliter si extra necessitatem illos comedit. Circa tale autem cum iam efficiatur mortale propter scandalum, necessarium erit admonere fraterne. Si tamen aliqua sint aliqualiter scandalosa, quæ tamen adhuc maneant in genere venialium, bonum est circa ta-

K lia corrigere fraterne, sed non est necesse, & si fiat correctio in talibus non tenebitur tota forma, sed solum admonebit homo proximum suum cauere a talibus, si tamen non exaudierit, non est necesse adhibere testes, & postea dicere Ecclesiæ, immo non est bonū dicere Ecclesiæ, quia ideo dicitur Ecclesiæ, vt illa coerceat peccantem cogens recedere a peccato, & tamen non potest quis cogi per Ecclesiam recedere a peccato veniali. Etiam quia dicitur, quod non audita Ecclesia habeatur ille tanquam ethnicus, & publicanus, idest, non communicemus illi, & tamen pro peccato veniali non debemus aliquem priuare communione nostra, immo accipiendo totam istam formam, vt eam Christus tradidit, solum intelligitur de mortalibus.

An

An intelligatur de omnibus mortalibus ista correctio fraterna? Quæst. LXXXIII.

QVæritur, dato quod intelligatur de mortalibus, an intelligatur de omnibus mortalibus?

Dicendum, quod non debet intelligi de omnibus mortalibus, sed solum de manentibus aliquo modo, peccata autem, quæ semel facta nullo modo manent, non pertinent ad hanc correctionem. Pro quo sciendũ, quòd peccatum postquam factum est, semper manet: nisi per pęnitentiam deleatur. Manet autem dupliciter peccatũ, scilicet quantum ad actum, & quantum ad reatum. Reatus dicitur manere, quando actus peccati non iteratur, & tamen manet peccatum, quia peccator non doluit de eo, vt siquis fornicatus est, neque iterat, neque etiam proponit amplius fornicari, & tamen non dolet, quod fornicatus fuerit, iste dicitur manere in peccato mortali, & in hoc transiuit actus, & mansit reatus, idest macula peccati, & obligatio ad pęnam æternam propter non deletum esse peccatum. Quantum ad actum manet peccatum dupliciter, scilicet per iterationem, & per continuationem, vel durationem eiusdem actus.

De primo, vt siquis fornicetur semel, & postea sæpè iteret, nam licèt transierit primus actus, continuatur per frequentationem similium actuum.

De secundo, vt siquis accipiat concubinam animo tenendi eam ad fornicandum, & semel cognoscat, & postea teneat per annum non cognoscens: dum tamen non cessauerit prior intẽtio, dicitur iste manere actualiter in peccato mortali, quia istud tenere concubinam est actus quidam, & est peccatum mortale, & pertinet ad speciem fornicationis.

Et sic etiam siquis rapuit, aut furatus est alienam rem, & nõ restituit, dicitur manere actualiter in peccato mortali, & non solum quantum ad reatum. Nam quòd iste rapuerit rem alienam fuit actus peccati, & transit, licèt mãsit reatus inquantum iste non doluit de peccato, & tamen est alius actus peccati manens, scilicet detentio rei alienę, quæ est peccatum. Et etiam pertinet ad rapinæ speciem, & manet iste actus, quandiu iste non restituit rem ablatã: ideo manet actualiter in peccato mortali. Peccatum autẽ, quod transit dupliciter transit, scilicet quantum ad maculam, aut quantum ad totum reatum pęnæ.

Primo modo transit quodlibet peccatum per cõtritionem, etiam si nichil vltra sequatur: nam macula deletur, & reatus mortis æternæ, manet tamen reatus alicuius pœnæ.

Secundo modo transit peccatum, quando dolet peccator, & satisfacit plenè non solum quantum ad iniunctam satisfactionẽ, sed etiam quantum ad totum debitum pęnæ peccati, cum pęnitentia a sacerdote iniuncta, vt communiter minor est. quàm pęna debita pro peccato. Facta autem tali satisfactione plenè transiuit peccatum quantum ad reatum totius pęnæ, & tunc non manet in homine aliquid de peccato.

Dicendum, quòd de peccato mortali formaliter transeunte non est locus correctioni fraternæ: nam correctio fit de peccato, in talibus autem peccatum nullum est, ideo postquam quis voluit de peccato, & plenè satisfecit, vel saltem tantum quantum Ecclesia iudicat satisfaciendum, non debet de illo peccato admoneri, aut corrigi quantũcunque illud fuerit, & peccaret, qui corrigere vellet talẽ, qui se iam correxit plenè si transeat.

Primo modo solum, scilicet quantum ad maculam, & non quantum ad totum reatum pœnæ, aliqui putant, ꝙ in talibus possit esse, aut debeat correctio, cum videatur aliquo modo manere peccatum. Sed falsum est, quia talis non manet in peccato aliquo mortali, aut veniali: nam nõ satisfecisse plenè pro peccato non est peccatum: cùm non dicat maculam aliquam, aut culpam, vel deformitatem: nam non est præuaricatio rectitudinis debitæ in esse, ergo non est de quo iste corrigatur.

Secundo, quia per istam correctionem cogitur quis recedere a peccato, de quo corrigitur, & tamen non potest cogi quis ad complendum satisfactionem pro peccato in

A hac vita, cum non complendo eam non sit periculum, quia manet locus complendi eam in alio sæculo.

Tertio apparet quia Ecclesia circa peccatum nichil agit nisi imponere pœnitentiam arbitrariã confitenti, sed manifestum est, quòd per talem pœnitentiam non deletur reatus totius pœnæ, ideo non cogit Ecclesia ad complendum satisfactionem debitam peccato hic, ergo non corrigetur quis de peccato, in quo transiuit macula, & mansit reatus alicuius pœnæ. Si autem dicatur de peccatis manẽtibus, aut dicitur de manentibus reatu, & transeuntibus actu, aut de manentibus actu. Si de manentibus reatu solum, aliqui putant, quod correctio habeat ibi locum. Et tamen non est verum.

Primo, quia ad hoc, quòd quis alterum corrigat, oportet, quòd nouerit peccatum eius, de quo eum admonet, &
B tamen quando manet peccatum quantum ad reatum solum, & non quantum ad actum nemo nouit nisi peccãs, an in peccato maneat, quia potest esse, quòd doluerit in corde de peccato, qui dolor secretus est, & subito fit: ideo non potest quis talem admonere.

Secundo, quia hoc de quo quis corrigitur, debet dici coram testibus, quando solitariũ non audiuit, vt illi sciãt, & videant peccatum, & tamen peccatum, quod solũ manet quantum ad reatum, non possunt illi videre neque Ecclesia, ideo de hoc non est correctio.

Tertio patet, quia dicitur, si te audierit, & si te non audierit, in quo præsupponitur, quòd corrigens scire potest aperte, an peccans exaudiat monitioni, an non, & tamen si intelligatur de peccato manente quantum ad reatum solum, si dicat peccans, placet michi corrigere me, etiam si
C de illo non doleat, nescit corrigens, an peccator se correxit, vel non: ideo oportet intelligi de aliquibus peccatis, in quibus planum sit videre, an peccator se corrigat, vel non, & talia non sunt peccata manentia solum quantum ad reatum, quia hæc solum manent in animo.

Dicendum igitur, quod dictum Christi de correctione fraterna intelligitur propriè, & verè de peccatis manentibus actu. Et hoc, siue per frequentationem, siue per continuationem eiusdem actus manentis.

De primo, vt siquis fornicatur sæpe, vel mentitur, aut infamat proximos, aut maledicus est, admoneri debet, vt desistat ab his.

De secundo, vt siquis habet concubinam etiam si non constet, quod illam cognoscit, quia tamen manet in isto actu peccati, scilicet tenere concubinam, monendus est, vt
D eam abijciat. Sic etiam, qui rapuit, & non restituit monendus est restituere, quia manet in actu continuo peccati, scilicet detentionis rei alienæ, & in talibus tenenda est forma, quòd primò quis moneat peccatorem recedere de peccato, & si ille dixerit, quòd non placet, poterit statim monere adhibitis duobus testibus, & si tunc etiam dixerit, quod non placet, potest statim dici Ecclesiæ. Si autem peccator sigillatim admonitus, dixerit quòd placet emendare, & tamen corrigens viderit eum relabi in idem postea, vel manere in eodem, vt si concubinam non abijcit, vel ablatum, & detentum non restituit, debet adhibere testes, & sic quousque dicat Ecclesiæ, & tunc qui sic admonitus non se correxit, est habendus, vt ethnicus, & publicanus. Ex hoc sequitur, quòd siquis semel fornicatus est, & ipsam non iterat, vel contumeliam semel dixerit, aut
E iniuriam intulit, siue occidit hominem, non est admonẽdus fraternaliter, quia non manet peccatum istud actu, sed vel nullo modo manet, vel manet solum reatu. Sed obijcietur, quòd circa iniuriam illatam etiam si præterierit, sit fraterna correctio. Nam sic dicit August. libro de Verbis domini: Amando corripe: si neglexeris corripere peior effectus es, quàm ille, ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo graui seipsum vulnere percussit.

Et ita vult admoneri eum, qui intulit iniuriam, quæ iã præterijt. Sic etiam dicit Chrysost. Ideo præcepit arguere et, qui passus est iniuriam, &c.

Dicendum, quod non debet fieri correctio in peccato transeunte, peccatum autem iniuriatoris manet aliquo modo, ꝙ quantum ad illud habet locum correctio. Vno modo intelligendo; quòd iniuriam intulit, & non cessat inferre, & tunc est peccatum manens per frequentationem.

nem. Alio modo, quòd maneat iniuria, vt si iniuriando accepit rem alienam, & illam detinet, manet in peccato: ideo admonendus est.

Tertio modo si non repetit peccatum, & tamen iniuriã passus petit satisfactionem iniuriæ, & iniuriator dare noluit, tunc enim manet actualiter in peccato, sicut detentans rem alienam, & habet locum fraterna correctiõ. Si tamen nichil istorum sit, pro iniuria quæ totaliter transiuit, non habet locum correctio fraterna.

Quare dicitur si peccauerit in te?
Quæst. LXXXIIII.

QVæritur, quare dicitur, si peccauerit in te? Dicendum, quòd (vt quidam volunt) accipitur. Peccauit in te, idest contra te. Contra aliquem verò esse, vel fieri dicitur, quod in eius damnum, vel iniuriam cedit, & ita videtur istud dictum Christi esse contra iniuriatores aliquorum, ita videntur exponere omnes antiqui Sancti doctores. Vnde August. libro de Verbis domini ait. Si neglexeris peior eo effectus es: ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo graui seipsum vulnere percussit: tu vulnus fratris contemnis, peior es tacendo, quàm ille cõuitiando, & ita de iniurijs, & conuitijs accepit hoc dictũ esse. Chrysost. etiam dicit. Ideo præcepit arguere ei, qui iniuriam passus est. Hieronymus etiam dicit. Sciendum, quòd si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos læserit, &c. in quo voluit intelligi de damno, quàm de iniuria. Alij exponunt si peccauerit in te, idest te sciente, & ista expositio videtur esse introducta ne putetur solum fieri correctionem debere ab eo, qui passus est iniuriam: nam tunc in alijs peccatis, quæ non sunt contra nos haberet locum ista correctio, quod videtur inconueniens. Istam autem expositionem videtur approbare Augu. lib. de Verbis domini dicens: Quid est, peccauit in te? tu scis, quia peccauit. Et ita solet dupliciter exponi litera, scilicet peccauit in te, idest contra te: vel in te, idest te sciente.

Sed dicendum, quod ista expositio est extorta, peccauit in te, idest te sciente, quia ponitur ibi, in, pro, contra: sic accipitur Lucæ 15. Pater peccaui in cœlum, & coram te, idest peccaui contra cęlum, idest contra Deum, qui est in cœlo. Sic etiam accipitur primo Regum 3. capitulo. Si peccauerit vir in virum, placari poterit ei Deus: si autem peccauerit in Deum quis orabit pro eo? idest, si peccauerit contra virum, vel peccauerit contra Deum. Etiam istũ modum exponendi sequuntur omnes Doctores, scilicet August. Chrysost. & Hieron. Exponentes de iniuriatore, & iniuriam passo, & licèt dixerit August. quid est, peccauit in te? tu scis, quia peccauit: non innuit per hoc, quòd dicere peccauit in te, sit dicere peccauit te sciente, sed peccauit contra te, & quia contra te fuit, tu illud scis, quia non potes illud ignorare: benè dicit. Quid est in te peccauit? tu scis, quia peccauit; quia enim secretum fuit, quãdo in te peccauit, quare cum corrigis eum, qui peccauit, secretè non corrigis: nam si solus nosti, quia peccauit in te, &c. Et sic non accipitur peccare in te, idest te sciente, quia tũc frustra, & inordinatè diceretur, solus nosti quia peccauit, sed solum diceretur, peccauit in te, ideo oportet accipi peccauit in te, idest contra te, & tu solus nosti hoc peccatum, quod fecit contra te. Et hoc magis apparet, quia si acciperetur, peccauit in te, idest sciente te, & non contra te, sequeretur, quòd etiam si non peccasset contra te posses eum admonere arguendo, vt hic, & tamen falsum est. Dicit enim Chrysost. Ideo enim præcepit arguere ei, qui iniuriam passus est, & non alij, &c. & sic solus, qui iniuriam passus est, potest corrigere fraternaliter, & sic accipietur propriè in te, idest contra te. Sed tunc obijcietur, quòd tunc haberet locum ista correctio fraterna, quando damnum, vel iniuria facta est alicui, & non in peccatis, quæ fiunt contra Deum, cùm in illis non inferatur nobis damnum neque iniuria, sed Deo. Etiam rarò fiet ista correctio, cùm non pertineat facere illam nisi ad eum, qui iniuriam passus est: cæteri verò videntes iniuriam proximo illatam, vel damnum datum, non poterunt corrigere fraternaliter, & hoc est contra positionem communem, qua tenetur, quòd omnes tenentur ad hanc correctionem

F faciendam. Dicendum, quòd ista correctio solum fit, quãdo aliquis peccat in nos, & solùm ab illo, contra quem peccauit, & tamen hoc dato adhuc poterit fieri de quolibet mortali peccato, in quo quis manet actualiter, & per quemlibet hominem: nam peccat in nos, idest, contra nos quantumcunque aliquod malum nobis facit, & tamen quicunque peccat coram nobis, vel nobis scientibus malum nobis infert, scilicet scandalizat nos, quantum in se est, & istud est graue malum, quia est malum spirituale, cùm inducat nos ad peccandum mortaliter, quod nobis peius est, quàm perdere omnia, quæ possidemus, & hoc modo illa expositio est conueniens, peccauerit in te, idest te sciente, non quidem quasi alia expositio sit peccare in te, idest contra te, & alia in te, idest te sciente, sed quia ista conuertuntur peccare contra te, & peccare te sciente, G & ita accipit August. libro de Verbis domini dicens: Quid est, peccauit in te? tu scis, quia peccauit, si solus nosti, quia peccauit in te, & cum vis corrigere coram omnibus, non es corrector, sed proditor, peccauit ergo in te frater tuus, sed si tu solus nosti, tunc verè in te solum peccauit: nam si multis videntibus fecit iniuriam, etiam in illos peccauit, quos testes suæ iniquitatis efficit, & ita peccat contra illos, quibus scientibus peccat, scilicet, quia per hoc eos scãdalizat, & ita, siue sit peccatum directè contra Deum, siue contra proximum, si fit nobis scientibus fit contra nos, cùm nos scandalizet, & sic de omni peccato mortali manenti poterit esse correctio fraterna. Etiam poterit fieri à quolibet homine. Nam licèt non fiat nisi ab eo, qui passus est, cùm quilibet sciens peccatum alterius patiatur ab eo scandalum, dicetur passus ab eo, & poterit corrigere: solus H ergo ab hac correctione excluditur ille, qui nullo modo nouit peccatum proximi, scilicet neque vidit, neque audiuit per certitudinem, & verum est, quòd talis non debet corrigere proximum admonendo, quia nescit de quo admoneat, & etiam iste nichil passus est, cùm non viderit, aut cognouerit aliquid in proximo, de quo scandalizari possit. Sed adhuc dicetur contra: quia August. Hierony. & Chrysost. Ponunt exemplum correctionis huius solum in iniurijs.

Dicendum, quòd accipitur largè iniuria pro omni, quod contra nos fit: siue sit damnum, siue iniuria, vel quodcunque nocumentum. Sic dicit Hieronymus, scilicet. Sciendum tamen, quòd si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos læserit, idest in qualibet re, & tamen qui scandalizat alium, lædit eum grauiter, scilicet spiritua- I liter, ideo in quolibet peccato proximi, quod fit nobis scientibus, siue sit directè contra nos, siue non, dicimur iniuriam pati, & sic accipiendum est, si peccauerit in te, idest contra te, offendens te per peccatum suum.

Quid intelligatur nomine fratris?
Quæst. LXXXV.

QVæritur, cùm dicitur frater tuus, quid intelligitur nomine fratris?

Dicendum, quòd ex hac litera ostenditur, quòd omnis homo, qui peccauerit corrigi poterit: imò debeat per hunc modum correctionis, quia dicitur frater tuus, & tamen omnis homo est frater ad alterum, infra 23. Omnes vos fratres estis, & patrem nolite vocare vobis super K terram: ergo quilibet peccans poterit corrigi hac correctione.

Secundò patet, ex fine huius mandati: nam hoc fit, vt peccans oblitus suæ salutis non maneat semper in peccato, & pereat, quod fiet si admoneatur ab alio, & tamen quilibet homo ex fragilitate humana peccare potest, & obliuisci salutis suæ: indigebit ergo correctione fraterna, vt ad bonum reducatur.

Tertiò patet ex conditione actus: nam correctio fraterna est actus charitatis, vt ostensum est supra: sed charitatem ad omnes extendere debemus: ergo correctio fraterna passiuè ad omnes pertinet.

An

An prælati debeant corrigi fraternaliter? Quæst. LXXXVI.

QVæritur tamen specialiter circa prælatos, quia illi sunt plusquam fratres propter gradum suum.

Aliqui dicunt, quòd subditus non debet corrigere prælatum fraternaliter: quia Exodi 19. dicitur: Bestia, quę tetigerit montem lapidabitur, & 2. Regum 6. dicitur, quòd Oza percussus fuit a domino; quia tetigit arcam: sed per montem, & arcam testamenti significatur Prælatus: ergo Prælati non sunt corrigendi a subditis, quod est eos tangere.

Secundo patet, quia ad Gala. 2. super illo verbo, restitit ei in faciem, dicit Glo. restitit quasi par, sed subditus non est par prælato: ergo non potest eum corrigere.

Tertio, quia dicit Gregorius: Sanctorum vitam nemo corrigat nisi, qui de se meliora sentit, sed nec debet meliora de se sentire, quàm de Prælato suo sentiat: ergo subditus non potest corrigere Prælatum.

Dicendum, quod etiam prælati corrigendi sunt correctione fraterna. Sic dicit August. Non solum vestri, sed ipsius, idest Prælati miseremini, qui inter vos quanto in loco superiori, tanto in periculo maiore versatur, sed correctio fraterna est opus misericordiæ, scilicet, consule, castiga: ergo Prælatus corrigendus est a subditis fraternaliter. Sed circa hoc notandum, quòd vt dictum est supra, correctio tendit ad emendationem delicti, vt tollatur malum, quod per illud inducitur, & quia inducitur malum tam peccanti, quàm alijs per peccatum: est interdum correctio ad tollendum nocumentum, quod facit sibi peccans, & ista vocatur correctio fraterna: interdum est ad tollendum, quod infertur alijs, & ista est correctio iudicialis, & non est actus charitatis, sed iustitiæ. Secunda correctio non potest fieri a subditis circa prælatum, quia illi non sunt prælati sui. Prima correctio cùm nõ sit actus iurisdictionis, sed charitatis, potest fieri a subditis circa prælatum, sicut circa quemlibet alium: nam actus charitatis est ad omnes, ad quos charitatem habere obligamur quia charitas non proficit proximo nisi per actum, quem circa ipsum exercemus, & tamen charitatem habere debemus erga omnes homines, siue sint prælati, siue non: ergo actum charitatis ad omnes extendemus, sed correctio fraterna est actus charitatis circa illa, in quæ aliquid corrigendum inuenitur: ergo si peccauerit in aliquo prelatus corrigendus est fraternaliter, actus enim habitus alicuius, vel potentiæ extendit se ad omnia, quæ compræhenduntur sub obiecto illius potentiæ, vel habitus, sicut visio se extendit ad omnia, quæ continentur sub obiecto visus, & tamen in correctione Prælatorum debent procedere subditi multum moderatè, & prudenter, & in correctione omnium aliorum, sed potius in correctione prælatorum, correctio enim ista actus virtutis est, ideo debet esse moderatus debitis circunstantijs. Modus autem, qui adhiberi debet in correctione, qua subditus corrigit prælatum est, vt non cum superbia, & duritia, sed cum humilitate, mansuetudine, & reuerentia corrigat, sic dicit Apostolus, primo Thim. 5. Seniorem ne increpueris, sed obsecra, vt patrem, & vocatur senior quilibet Prælatus, & ideo Dionysius in Epistola ad Hemophilum redarguit Hemophilum monachum, quia sacerdotem quendam irreuerenter correxerat, percutiens eum, & de Ecclesia eijciens: obseruata autem debita moderatione necessaria est ista correctio circa Prælatos, quando peccauerint, & magis circa eos, quàm circa subditos, cùm peccata eorum magis trahantur in exemplum, quàm peccata minorum.

Ad primum dicendum, quòd argumentum illud non procedit ex litera, sed ex mystico sensu. Et tunc dicendũ, quòd procedit de contactu inordinato: hoc autẽ est, quãdo Prælatus irreuerenter arguitur, scilicet verbis duris, aut superbis, vel etiam quando ei detrahitur, aut maledicitur: nam tunc bestia tangit montem, & lapidatur, idest punitur, quando dicitur reuerenter admonetur, & non dicitur tangere bestia montem.

Ad secundum dicendum, quòd a pari, & etiam à minori potest fieri correctio fraterna. Et cùm dicitur, quod

A facta est à pari non adiuuat argumentum, quia aut ista correctio fuit fraterna, aut fuit iudicialis correctio, non fraterna, quia tunc non fieret publicè: nam prius admoneret eum secundum formam hic traditam, & tamen nõ fuit sic, quia dicitur, quòd restitit ei in faciem, scilicet antequam aliquid aliud faceret. Si autem esset iudicialis, nõ sufficiebat, quòd esset par, sed oportebat, quòd esset maior, ideo neutra videtur fuisse.

Dicendum, quòd illa non fuit correctio, sed fuit resistẽtia, & ideo non indiguit aliqua forma processus, sicut indiget tam fraterna, quàm iudicialis. Et patet, quia dicitur restitit ei, resistentia autem fit à pari, & ita Petrus, & Paulus erant pares saltem in defensione, & prædicatione fidei, & vbi agebatur de periculo fidei, restitit Paulus Petro palam, secus autem est de correctione fraterna, quæ

B est admonitio facta in secreto: nam istã potest facere subditus prælato, vnde Apostolus ad Colo. 4. dicit Colossensibus, vt prælatum suum admoneant agere ea, quæ ad officium suum pertinent, quia fortè circa illa erat negligens, cùm ait: dicito Archippo, officium tuum imple, erat autẽ Archippus Episcopus Colossensium. Hoc ergo regulariter possunt subditi ad prælatum, sicut ad omnes alios homines, vbi tamen specialiter imminet periculum fidei, nisi prælati publicè arguantur, possunt subditi, imò debent arguere prælatos suos, vnde Paulus etiam si esset subditus Petro (vt communiter asseritur) propter eminens periculum scandali circa fidem arguit Petrum publicè, & ita dicit Glo. August. ad Gala. secundo. Ipse Petrus exemplũ maioribus præbuit, vt sicubi fortè rectum tramitem reliquissent, non dedignentur etiam à posterioribus corrigi.

C Ad tertium dicendum, quòd Prælati vocantur sancti, quia Sanctorum locum tenent, vel quia sancti esse debẽt, & tamẽ illorum vitam licet subditis corrigere, & possunt ipsi præsumere se meliores prælatis. Sed in hoc dicendũ, quòd potest dupliciter aliquis se meliorem prælato putare. Vno modo simpliciter, alio modo quantũ ad aliquid.

Primo modo nemo debet se putare meliorem prælato suo, imò neque alio homine, quia sicut quilibet habet defectus aliquos occultos, ita & habere potest aliquas perfectiones, vel bona occulta, quibus collatis ad bonum nostrum fortè melior erit.

Secundo modo potest quis putare se esse meliorem altero, quia quædam sunt, quæ negari, aut dissimulari non possunt, sicut enim aliquis est manifestè sapientior altero, aut robustior, ita quis circa actum vnius virtutis excedit

D alium, ita vt negari non possit, maximè quando quis habet actum vnius virtutis, & alius caret illo, & ita subditus potest putare, & credere se esse meliorem Prælato specialiter circa aliquid, vt si prælatus peccat circa aliquid, in quo subditus non peccat, est manifestè melior subditus, quàm Prælatus, & tunc conuenienter præsumit subditus corrigere prælatum admonendo eum charitatiuè, & hoc non est maiorem se illo putare, sed auxilium impendere charitatiuum. Nam etiam si Prælatus sit melior, quàm subditus, indiget auxilijs subditorum, quia quanto est in loco excelsiori, tanto in maiori periculo versatur, vt supra dictum est.

An Papa à subditis fraternaliter possit corrigi? Quæst. LXXXVII.

E QVæritur specialiter circa Papam, an à subditis possit corrigi fraternaliter, & videtur aliqua ratio dubitandi de eo, quia ipse est maior quolibet homine, & nullus ei præest, sed singulis alijs hominibus præest aliquis homo.

Dicendum, quòd non est dubium quia debeat fraternaliter corrigi, & admoneri: nam dictum est præcedenti quæstione, quòd Prælati a subditis corriguntur fraternaliter: Papa autem Prælatus est, sed in hoc differt, ꝙ alijs maior est, cùm sit vocatus in plenitudinem potestatis, cæteri autem in partem solicitudinis, ideo ipse sicut cæteri corrigetur per admonitionem.

Secundo, quia correctio ista est actus charitatis, vt dictum est supra, sed ad Papam debemus habere charitatẽ, sicut ad quemlibet alium hominem: ergo erit ad ipsum

fraterna

fraterna correctio. Tertio patet, quia correctio fraterna est ad eos, qui fratres sunt, & tamen frater noster est, cum sit propinquus, & dicitur infra vigesimo tertio capitulo. Omnes vos fratres estis, & patrem nolite vobis vocare super terram: ergo ad ipsum est correctio fraterna.

Quarto patet, quia correctio iudicialis est grauior, quã fraterna, ideo qui potest corrigi iudicialiter, poterit fraternaliter: sed Papa potest corrigi, idest puniri iudicialiter, saltem quando depræhenditur a fide deuius 40. dist. cap. si Papa: ergo poterit admoneri fraternaliter.

Dicendum ergo, quod non est dubium, quin ipse corrigi debeat hac correctione, sicut cæteri, imò magis ipse indiget ea, quàm cæteri, nam vt dictum est præcedenti capitulo, prælati indigent correctione ista a subditis, quia quanto sunt in statu sublimiori, tanto in periculo maiori versantur, & tamẽ Papa versatur in maiori periculo, quã cæteri prælati: ergo magis indiget auxilijs alienis, quæ sunt per admonitionem eorum, in quibus deliquerit, & ista est correctio fraterna. Etiam dicẽdum, quòd hæc correctio pertinet ad quemlibet hominem quicunque enim nouerit peccatum Papæ, poterit eum corrigere fraternè, quia in eum peccauit cum per peccatum suum eum scandalizauit.

Sed dicendum, quod tantum ista correctio cum maiori moderamine, & reuerentia fieri debet, quanto is, qui corrigitur celsior est: quomodo autem admonito Papa, & non desistente dicitur peccatum suum Ecclesiæ, & cui Ecclesiæ, dicetur infra quæst. 108.

Quis est iste, qui debet alium corripere, & an pertineat ad omnes generaliter. Quæst. LXXXVIII.

QVæritur, quia dicitur in litera, corripe eum, quis est iste, qui debet alium corripere, & an pertineat ad omnes generaliter corrigere peccatorem, vel ad aliquos, & ad quos.

Aliqui dicunt, quòd ad solos Prælatos pertinet corrigere fraternaliter: dicit enim Hieronymus: Sacerdotes studeant illud Euangelicum implere, si peccauerit in te frater tuus, sed nomine sacerdotum solent intelligi prælati, qui habent curam aliorum, & qui in statu supremi sunt, sicut sacerdos in ordine: ergo ad solos prælatos pertinet.

Secundo patet, quia correctio fraterna est quædã eleemosyna spiritualis, cum ponatur primum opus misericordiæ spiritualis, scilicet. Consule, castiga: sed corporalem eleemosynam facere pertinet ad ditiores in bonis corporalibus: ergo fraterna correctio, quæ est spiritualis eleemosyna, pertinet ad eos, qui sunt maiores in spiritualibus & isti sunt prælati: ergo ad eos solos pertinebit.

Tertio patet, quia ille, qui corrigit fraternaliter, mouet alium ad meliora: sed in rebus naturalibus inferiora mouentur per superiora, cum ergo virtutes, & prudentiæ sequãtur ordinem naturæ, qui est rectissimus, fiet correctio fraterna, per quam mouetur homo ad meliora solùm per superiores, idest prælatos.

Dicendum, sicut supra, quòd in correctione peccantis aliquando intenditur principaliter bonum peccantis auferendo nocumentum, quod ei inferebat peccatum, & ista vocatur correctio fraterna, quæ est actus charitatis. Alia est, quę tendit principaliter ad bonum communitatis, vel aliarum personarum priuatarum tollendo nocumẽtum, quod eis inferebatur per delictum peccantis, & ista est correctio iudicialis, & est actus iustitiæ: prima fit per quẽlibet: secunda autem fit per solos iudices, vel prælatos: ergo correctio fraterna, de qua loquimur, non pertinet ad solos pręlatos, sed ad omnes. Et patet hoc primo, quia sicut omnes corriguntur hac correctione, qui fratres sunt, vt dictum est supra quest. 86. ita & omnes corrigent peccatorem, qui fratres sunt: cùm ob hoc vocetur fraterna, & tamen omnes sunt fratres, infra vigesimo tertio capitulo, ergo ad omnes pertinebit corrigere peccatorem, & nõ ad solos pręlatos.

Secundo patet, quia correctio fraterna est actus charitatis, vt ostensum est supra, ergo pertinebit ad omnes, ad quos charitas, & tamen habere charitatem pertinet ad

F omnes homines: ergo ad omnes pertinebit corrigere peccantem.

Tertio patet, quia corrigere pertinet ad passum offensam, vt dicit Chrysost. Et litera hoc ait, scilicet, si peccauerit in te, idest contra te, &c. & tamen contra quemlibet hominem potest peccare aliquis alius: ergo quilibet poterit corrigere fraternaliter.

Quarto patet, quia Anacletus Papa ait, & habetur 24. quæstio. 3. cap. tam sacerdotes, quòd tam sacerdotes, quã cęteri fideles omnes summam debent habere curam de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles appareant, ab Ecclesia separentur. Licèt Glo. ibi contrariũ teneat dicens: alij fideles, idest prçlati, & subdit quod ibi non est argumentum illud si peccauerit pertinens ad omnes, & tamen non

G videtur rectè dictum, sed potius extorsio. Nam quòd ad omnes pertineat, apparet ex rationibus supra inductis, & ex testimonio August. infra inducendo. Quod autem litera illa de omnibus fidelibus intelligi debeat, & non de prçlatis solis, apparet: quia si cum dicitur, quàm reliqui fideles, intelligerentur soli prçlati, prius poneretur de prçlatis, quam de sacerdotibus: quia maior est prçlatus, quã simplex sacerdos, potissimè quantum ad actum corrigendi, etiam quia videtur valde irrationabile, quod volens litera vocare prçlatos, appellauit eos solùm fideles non tangens dignitatem aliquam eorum, sed solum id, in quo cum omnibus communicant.

Item quia tales extorsiones literę fieri solent, quando litera, vt iacet non potest saluari, & tamen accipiendo illam literam de omnibus fidelibus est vera: cum ad om-

H nes pertineat ista correctio, vt dictum est: ergo irrationabile est, sic sensum extorquere. Motiuum autem Glo. fortè est, quia dicitur in litera, aut corrigantur, aut si incorrigibiles appareant ab Ecclesia separentur, & tamen separare est actus iurisdictionis, & non pertinet nisi ad iudices, siue prçlatos, ideo voluit intelligere de prçlatis.

Sed dicendũ, quòd hoc non probat: quia licèt ille, qui corripit fraternaliter, non possit separare quemquam ab Ecclesia. Si tamen denunciauerit Ecclesię, & peccans non audierit illam, ipsa Ecclesia abijciet eum faciens haberi ipsum, vt ethnicum, & publicanum: ideo debet intelligi litera illa, quòd ad omnes fideles pertineat corrigere peccantem fraternaliter.

Dicendum tamen, quod licet ad omnes pertineat corrigere fratrem, pertinet tamen specialius ad prçlatos, ad

I quos duplici iure pertinet. Sic dicit August. 1. de Ciuitate Dei: Longè autem grauiorem habent causam Ecclesiarũ præpositi, qui in Ecclesijs constituti sunt, vt non parcant obiurgando peccata, neque ideo tamen ob huiuscemodi culpam penitus alienus est quilibet, qui præpositus non sit, in eis tamen quibus vitę huius necessitate cõiungitur, multa monenda, vel arguenda nouit.

Ad primum dicendum, quòd ratio illa non probat ad solos sacerdotes pertinere, cum alios non excludat: sed ad illos, & prçlatos magis, quàm ad cæteros pertinere, vt dictum est per August. Et cùm dicitur de prçlatis intelligitur respectu suorum subditorum: nam ad alios non vocãtur prçlati, & licèt ad illos teneantur vinculo charitatis, & ideo illos quoque fraternaliter debeant admonere: nõ tamen iam prælati, sed priuati vocabuntur, cùm autem

K subditos suos corrigunt dicuntur prçlati, & istos magis tenentur corrigere fraternaliter, quàm cęteros vltra correctionem iudicialem, quę ad eos solos pertinet. Et patet, quia sicut temporalia bona potius debet aliquis exhibere illis quorum curam temporalem gerit, quàm alijs, ita & spiritualia bona potius ministrabit illis quorum gerit curam spiritualem, & tamen prçlati curam habent spiritualem de subditis: ergo specialiter tenentur eos corrigere etiam fraternaliter.

Dictum autem Hieronymi non significat solos sacerdotes teneri ad correctionem fraternam, sed illos specialiter teneri.

Ad secundum dicendum, quòd in eleemosynis corporalibus non tenentur soli diuites, sed etiam qui non sunt diuites, dum tamen habeant vnde dent, ita in spiritualibus, licèt non sit quis excellens iuxta gradum bonorum gratui-

gratuitorum: tenebitur operari ad ædificationem proximorum, & ita non soli prælati, sed etiam quicunque tenebitur. Aliter potest dici, quòd eleemosyna corporalis datur a solis diuitibus, ita & spiritualis, sed corporaliter diues vocatur, qui habet aliquid vnde det. nam licèt simpliciter non vocetur diues, tamen quātum ad illud diues vocari potest. Ita in spiritualibus quicunque habet sanum iudicium rationis, per quod delictum alterius potest corrigere, quantum ad hoc diues est, & superior illo habendus est, & competet ad eum corrigere fratrem.

Ad tertium dicendum, quod in naturalibus est duplex modus agentium, vel habitudo: vno modo agunt superiora in inferiora, scilicet cœlestia in elementata, & iste modo nunquam conuertitur, eo quod elementa, vel elementata nunquam agunt in corpora cœlestia, & ista habitudo similatur correctioni iudiciali, quam exercent prælati, idest superiores in subditos, & subditi nunquam illam exercent in prælatos.

Secunda habitudo est omnium elementorum inter se, secundum quam vnum patitur ab alio, & rursus agit in illud: ista autem habitudo conuertitur: quia nichil est, quod agat, quod interdum non patiatur, & nichil est, quod patiatur, quod interdum agere non contingat. Et ratio huius est, quia quodlibet istorum est aliquo modo superius, vel maius ad aliud, inquantum quodlibet est in potentia ad alterum, & ita quodlibet est aliquo modo in actu, & aliquo modo in potentia, inquantum enim res est in potentia est minor quacunque re, quæ est in actu: inquantum verò est in actu est maior quacunque re existente in potentia, & quia inter elementa, & elementa nichil est, quod nō sit in actu aliquo modo, & aliquo modo in potentia, nichil est, quòd non sit superius aliquo modo ad alterum, & aliquo modo inferius: & cùm agens sit semper maius patiente, necesse est, quòd cum quodlibet ad alterum sit aliquo modo maius siue superius, & aliquo modo minus, vel inferius, quia quodlibet potest aliquando agere in alterum, & aliquando pati ab illo, ita inter homines ille, qui habet sanum iudicium rationis, est velut in actu respectu eius, qui non habet sanum iudiciū, & quia quilibet est natus aliquando, & quantum ad aliqua habere rectum iudicium, & aliquando & quantum ad alia declinare a rectitudine, quilibet erit maior alio, & minor eo, scilicet tunc quando rectum iudicium habet, & in his, in quibus habet illud est maior omnibus non habentibus rectum iudicium, & tamen quilibet potest hoc interdum habere, & interdum per passionem, vel aliàs ab illo deflectere: ideo quilibet est aliquando maior alio, & aliquādo minor eo, & ideo correctio fraterna est huiusmodi, quæ semper fit a maioribus in minores, & tamen potest fieri a quolibet homine in alterum: eo quod ista maioritas, & minoritas vicissitudinem habet.

An corrigere delinquentem fraternaliter pertineat ad peccatorem? Quæst. LXXXIX.

QVæritur, an corrigere delinquētem fraternaliter pertineat ad peccatorem?

Aliqui dicunt, quòd sic: quia nullus excusatur ad obseruationem præcepti propter peccatum, quod commisit, quia tunc esset melior conditio peccatorum, quàm iustorum cum iusti obligentur ad seruandam legem, & non peccatores. Etiam quia non posset aliquis cōmittere nisi vnum peccatum mortale antequam rediret ad virtutem: nam peccatum non est nisi dictum, factum, aut concupitum contra legem domini, vt ait August. si ergo peccando absolueretur a lege, absolueretur per primū peccatum, & ita quidquid postea ageret non esset peccatum, cum non esset contra legem Dei, fieret ab illo, qui esset absolutus a lege: ergo per peccatum non absoluitur quis ab obligatione legis, sed lex posita est de correctione fraterna: ergo etiam peccatores tenebuntur ad illam.

Secundo patet, quia eleemosyna spiritualis est magis necessaria, quàm corporalis, & est maior, & tamen existenti in peccato mortali non est licitum abstinere ab eleemosynarum largitione: sed tenetur interdum ad eleemosynam: ergo à fortiori in spirituali, talis autem est correctio

A fraterna: ergo licebit peccatori corrigere delinquentem, imò, & aliquando tenebitur ad hoc.

Tertio, quia si propter peccatum non liceret homini corrigere delinquentem: nulli liceret corrigere illum, neque haberet vnquam locum istud præceptum, cùm omnes sint peccatores; primæ Ioan. primo. si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & tamē hoc est falsum, quia Christus posuit præceptum istud, vt illud exequeremur: ergo etiam peccatori licet corrigere fratrem.

Quarto patet, quia esset contra Christi regulam excludere peccatorem: nam dicitur si peccauerit in te frater tuus, idest contra te, & tamen contingit interdum, quòd peccator peccet contra alium peccatorem, ergo licebit peccatori corripere delinquentem.

B Quinto, quia ista vocatur correctio fraterna, & fit a fratre in fratrem, sed omnes sumus fratres: infra vigesimo tertio capitulo, & per peccatum mortale non desinimus esse fratres: ergo semper pertinet correctio fraterna ad peccatorem. Patet hoc, quia si per peccatum mortale desineret fraternitas, nemo deberet corrigere peccantem, eo quod iam ille desijt esse frater, & cōsequenter ista correctio non esset fraterna.

Aliqui dicunt, quod non liceat hoc peccatori, quia fraterna correctio est actus charitatis, vt ostensum est supra, & tamen qui est in peccato mortali non habet charitatē, ergo non potest corrigere fraternaliter.

Secundo, quia dicit Isidorus libro de Summo bono. nō debet vitia aliorum corrigere, qui est vitijs subiectus, sed peccator est subiectus alicui vitio: ergo non potest corri-

C gere delinquentem.

Tertio, quia dicitur ad Rom. secundo. In quo alium iudicas te ipsum condemnas, eadem enim agis, quæ iudicas, & tamen nemo debet se condemnare: ergo non debet peccator corrigere delinquentem ne per hoc se condemnet.

Dicendum, quod ad peccatorem pertinet in aliquo casu corrigere delinquentem, & tamen regulariter non pertinet, sed efficitur correctio sua indebita.

Primum patet, quia correctio peccantis pertinet ad illum, in quo est rectum iudicium rationis, ita vt cognoscat quid malum sit, & corrigendum, & moueatur ad corrigēdum illud, quia quantum ad hoc est superior quolibet nō habente istud iudicium, & tamen per peccatum quodlibet mortale non extinguitur in homine tota recta existi-

D matio de agibili, sed solum circa illam materiam, in qua peccat, & tunc quādo peccat, vt colligitur 6. & 3. Ethicorum, & experimur illud in nobis, qui sæpè incidimus in mortalia, & tamen manet nobis adhuc iudicium rectum rationis circa multa agibilia, & etiam manet quidam zelus rectitudinis, quo detestamur aliorum peccata, licèt nòs ipsi peccemus: ideo poterimus manentes in peccato mortali corrigere aliquando delinquentem, idest, non aufertur nobis id, per quod potētes sumus corrigere illos.

Secundum patet, scilicet, quòd non pertineat regulariter correctio ista ad peccatores, & quòd efficiatur in eis indebita quia per peccatum præcedens ipsorum affertur impedimentum huic correctioni in tribus.

Primo quidem, quia ex peccato præcedenti indignus redditur, vt alium corrigat, & præcipuè si commisit pecca-

E tum grauius, non est dignus corrigere alium de peccato minori, & leuiori: vnde super illo verbo, quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est non consideras? supra septimo capitulo, dicit Hieronymus, de his loquitur, qui cùm mortali crimine detineantur obnoxij, peccata minora fratribus non concedunt.

Secundo est indebita correctio propter scandalū, quod ex ea sequitur, si peccatum corrigentis sit manifestū: quia videt is, quod ille, qui corrigit non corrigat ex charitate, nam tunc potius sibi misereretur, sed ex ostentatione: vnde supra septimo capitulo, super illo verbo, quid dicis fratri tuo, sine vt eijciam, &c. Dicit Chrysost. in quo proposito puta ex charitate, vt salues proximum tuum: nō quia teipsum ante saluares, vis ergo non alios sanare, sed per bonam doctrinam malos actus celare, & scientię laudem ab hominibus quærere.

Tertio modo propter superbiam corripientis, inquantum aliquis propria peccata parui pendens seipsum proximo suo præfert in corde suo, peccata eius austera seueritate dijudicans, ac si ipse esset iustus. Vnde August. libro de Sermo. domini in monte dicit: Accusare vitia officium est bonorum, quod cum mali faciunt alienas partes agũt. Et tamen dicendum, quod mali possunt interdum corrigere delinquentes, non incidendo in maiorem damnationem: vt si cum humilitate agant, & cum dolore peccatorũ, quę ipsi commiserunt. Sic dicit Augu. vbi supra: cogitemus cũ aliquem repræhendere nos necessitas coegerit, vtrum tale sit vitium, quod nunquam habuimus, & tunc cogitemus nos homines esse, & habere potuisse: vel tale, quod habuimus, & iam non habemus, & tunc tangat memoriam communis fragilitas, vt illã correctionem non odiũ sed misericordia præcedat.

Si autem inuenimus nos in eodem vitio esse, non obiurgemus, sed congemiscamus, & ad æqualiter curandum inuitemus, & ita siue quis sit sibi conscius peccati, quod ab alijs ignoratur, siue quod ab alijs scitur, dum tamen doleat de illo, per quod iam non est in eo, non est damnabilis si corrigat delinquentem. Si autem quis in manifesto peccato existens, & non dolens de peccato arguat aliũ peccantem, vt communiter peccat: quia non ex charitate, sed ad ostentationem facit, & tamen potest quis in peccato existens interdum moueri ad corrigendum alium bono desiderio nondum dolens de peccato suo, & tunc non est necesse, quod mortaliter peccet. De quo dictum est supra septimo capitulo, quæst. 6. & ibi vide de hoc.

Ad primum dicendum, quòd peccatores non absoluuntur ab obligatione alicuius præcepti, etiamsi fuerint interdum inepti ad executionem quorundam præceptorum, quia illa in exequentibus requirunt certam formam. Et tamen dicendum, quòd in quibusdam etiam peccator tenetur corrigere fraternaliter, vt si videar imminere periculũ fidei, si non corrigat. Aliter potest dici, quòd supposito, quòd non posset corrigere proximum, qui est in peccato, non absolueretur ab isto præcepto, qui est in peccato: cum ille teneatur esse in charitate, ita vt aptus sit corrigere fratrem.

Ad secundum dicendum vno modo, quod licèt eleemosyna spiritualis sit melior, quàm corporalis, tamen magis necessaria est corporalis: nam existente aliquo in necessitate extrema, si non detur ei eleemosyna, oportet, ꝙ pereat corporaliter, & tamen siquis est in peccato mortali, non est necesse, quòd pereat etiam si non corrigatur fraternaliter: nam aut accipitur perire, idest cadere a gratia, aut perdere gloriam.

Primo modo iam perijt, qui in peccato mortali est. Si secundo modo, nondum perijt, neque ideo necesse est perire, licèt maneat in peccato mortali aliquanto tempore, quia nemo sic perijt vsque ad mortem. Etiam quod plus est, quia siquis est in extrema necessitate, & sibi datur eleemosyna, certum est, quòd non peribit. Si autem est in peccato mortali, & corrigitur ab aliquo, non est certũ, quòd emendabitur, imò magis est necessaria eleemosyna corporalis in casu, quàm spiritualis, & ideo licèt teneatur peccator ad illam non tenebitur indistinctè ad spiritualem. Aliter potest dici, quod etiam si spiritualis esset magis necessaria, quàm corporalis, tamen non teneretur peccator ita ad spiritualem, sicut ad corporalẽ, quia corporalis eleemosyna solum consideratur ex parte rei: datur enim eleemosyna propter bonum eius cui confertur, bonum autẽ illius consistit ex re data, & non ex persona dantis, vnde circa eleemosynam corporalem, ita prodest pauperi eleemosyna peccatoris, sicut viri sancti, si æquales in re sint, eleemosyna autem spiritualis consideratur ex parte personæ facientis, & non ex parte rei factæ, & tamen peccàtor, qui est in peccato manifesto nullius auctoritatis est: ideo correctio ex ore eius contemptibilis est, & ita non recipietur, sed magis faciet vilipendi verbum bonũ, quod profert, de quo Deus conqueritur Psalm. 49. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? ideo non obligatur ita ad correctionem fraternam, sicut ad eleemosynam corporalem, & tamen si interdũ putet peccator, quod sequatur

F periculum fidei, aut magnum scandalum si ipse non corrigit admonendo delinquentẽ, cùm fortè nemo alius sit, qui hoc facit, non solum licet ei corrigere, imò etiam tenetur ad hoc.

Ad tertium dicendum, quod etiam si non liceret peccatori corrigere fratrem, esset tamen qui corrigeret, quia multi sunt, qui actualiter nõ manent in peccato, & quod dicitur prima Ioan. 1. intelligitur de peccato veniali, nam sine mortali multi sunt, peccatum tamen, quod indignũ reddit hominem ad corrigendum fratrum est peccatum mortale, & ita multi possunt hoc præceptum exequi.

Ad quartum dicendum, quod non excluditur peccator quin possit petere aliquid a fratre peccante in ipsum, regulariter tamen non potest eum corrigere. Et quando dicitur, quòd vnus peccator delinquit interdum in alium peccatorem.

G Dicendum, quòd aut delinquit inferendo ei realiter damnum, vel iniuriam: aut solum scandalizando eum per peccata sua.

Si primo modo, aut vult iste offensus, siue damnũ passus petere restitutionem inquantum vult tollere propriũ nocumentum. Et tunc dicendum, quòd potest, nam nulli quantumcunque pessimo denegatur iustitia, & debitũ omnibus soluendum est, sed hoc magis pertinet ad iudicialem contemptionem, quàm ad fraternam correctionẽ & dato quod nolit petere coram iudice, sed tacite ab ipso qui damnum dedit, aut iniuriam intulit, nõ est correctio fraterna, quia in correctione fraterna intenditur principaliter bonum eius, qui corrigitur: iste tamen non intendit bonum peccantis, idest, vt a peccato cesset, sed proprium

H bonum, idest, non pati damna rerum suarum. Si autem peccator non admonet delinquentem, vt ipse consequatur ablata: sed principaliter, vt consulat saluti raptoris, vel damnum, aut iniuriam dantis, pertinet hoc ad correctionem fraternam, & tamen indignus est peccator talem correctionem facere, quia cùm non sit propriè salutis memor, non est verisimile, quod hac intentione alium arguar. Si autem secundo modo.

Dicendum, quod iste est valde indignus corrigere aliũ: nam non debet scandalizari de peccatis alienis, qui talia committit, vt cæteri de eis iustè scandalizari possint, & ita propriè peccatori non competit regulariter corrigere fratrem.

Ad quintum dicendum, quod ista correctio vocatur fraterna, non quidem, quia competit omni fratri, sed quia

I nulli competit nisi fratri, ad corrigendum, tamen necesse est aliquid plus esse, quàm fratrem, scilicet talem esse, cuius sermo debeat acceptari, & in quo non perierit totarectitudo iudicij, quidam enim sunt adeo peccatis dediti, quòd in eis tota rectitudo rationis extincta est, vel quasi, & in talibus non est solum indignum, quòd alios corrigant, sed etiam non possunt corrigere, quia deficiunt in illo per quod corrigere possunt alios.

Argumenta autem in contrarium aliquo modo concedenda sunt, & tamen non in totum, & tamen aliquo modo, licet peccatoribus corrigere proximos delinquentes, vt dictum est supra.

Dicendum ergo, quòd correctio fraterna est actus charitatis, & tamen potest fieri ab eo, qui non est in charitate: nam sicut in moralibus tales sunt actus, per quos quis

K efficitur iustus, quales illi, quos iustus existens facit, & ita circa omnes habitus sunt actus præcedentes habitum, tales quales illi, qui sequuntur quantum ad charitatem: ergo erit sic, quòd non habens charitatem potest talia facere, qualia existens in charitate facit, & ex eodem desiderio, licèt nõ ex eodem habitu, ita igitur erit de correctione fraterna, quòd est actus charitatis ab ea imperatus, & tamen non habens charitatem poterit corrigere fratrem, licèt non habeat habitum charitatis, nec est incõueniens, quia potentia operatiua sufficit ad eliciẽdum istos actus, non existente habitu, licèt non meritorij sint, sicut existẽte habitu.

Ad secundum dicendum, quòd ex dicto Isidori probatur non pertinere debitè correctionem ad peccatores: maximè quando sunt in eisdem peccatis de quibus alios arguunt, & tamen non tollitur quin interdum licita sit eis,

imò necessaria, vt ostensum est. Ad tertium dicendum, quòd si quis existens in peccato arguat alium de eodem peccato condemnat seipsum, idest, cōdemnatum, vel cōdemnabilem ostendit: non tamen sequitur, quod maiorē condemnationem, idest vlteriorem incurrat condemnando, & arguendo delinquentem, si bono animo, vel blande hoc faciat gemendo potius, quàm obiurgando, & tunc licet condemnet se, idest condemnatum, vel condemnabilem ostendat ex actu præterito, idest ex peccato, quod ante commisit, non tamen condemnat seipsum in actu, quem nunc facit, scilicet corrigendo fratrem.

Aliter potest dici, quòd litera Apostoli intelligitur de illis, quorum manifesta sunt peccata, & non erubescentes ipsi de peccatis suis, quasi nulla, aut parua sint redarguūt alios de eisdem, vel minoribus: nam isti peccant alios arguendo, quia ad ostentationem faciunt, vel ex superbia.

An corrigere fratres pertineat ad infideles?
Quæst. XC.

QVæritur, an corrigere fratres pertineat ad infideles? Aliqui dicunt, quòd sic: quia præcepta Christi ad omnes pertinent, & omnes obligant: Mar. decimo sexto, & infra vigesimo octauo. Prædicate Euangeliū omni creaturæ. Et illud. Docete omnes gentes.

Secundo, quia actus charitatis habere pertinet ad omnes, ad quos pertinet habere charitatem, & tamen omnes obligantur ad charitatem, cùm sine illa nō posset esse salus: ergo etiam obligabuntur omnes ad actum charitatis, correctio autem fraterna est actus charitatis, ergo omnes obligabuntur ad illam etiam infideles.

Dicendum tamen, quod non est verum, non enim obligantur infideles ex hoc præcepto ad correctionem fraternam, neque peccant quando omittunt corrigere, nam istud præceptum est legis Christi, & ideo non extenditur nisi ad eos, qui sunt in lege Christi, sub qua nō sunt infideles, vnde peccant infideles adulterando, furando, homicidia committendo, non tamen peccant omittendo correctionem fraternam: nam sub lege naturali sunt, ad quam pertinent illa præcepta, non autem sunt sub lege Christi, ad quam pertinet præceptum de correctione fraterna, & licèt verum sit, quod infideles sint in peccato mortali cōtinuo, quia non accipiunt legem Christi, non tamen peccant mortaliter quandocunque agunt contra aliquod de præceptis legis Christi, sicut nos peccamus (nisi illud sit præceptum legis naturalis) nam tunc non peccat quasi agens contra legem Christi, sed contra legem naturalem.

Secundo patet, quia si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, & tamen nos nō sumus fratres infidelium, qui non ducunt idem iugum nobiscum. Sic patet primo Corinthio. septimo, Vbi Apostolus vocat fratres, & sorores ipsos fideles solum dicens, quod si infidelis discedat, non est enim seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, idest fidelis habens vxorem infidelem non est obligatus manere sine coniuge, si illa non vult cohabitare, quia fideles non sunt subiecti seruituti infidelium: ergo non tenentur infideles corrigere nos, & ipsi mutuo nō tenentur se corrigere, quia neque sunt fratres ad nos neque ad seipsos.

Tertio patet, quia qui corrigit debet dicere Ecclesiæ, quando admonitus non vult assentire, & tamen infideles nichil dicerent Ecclesiæ, cùm ipsi non credant eā alicuius virtutis: ergo non pertinet ad eos hoc.

Quarto patet, quia dicit, quod si non audit Ecclesiam admonitus debet eum admonitor habere tanquam ethnicum, & publicanum, & tamen infidelis nō potest aliquē habere tanquam ethnicum, cùm ipse sit ethnicus, ergo nō loquitur Christus ad infideles, neque potest eis conuenire sed solis fidelibus.

Quinto patet, quia Anacletus 24. quæst. 3. ca. dicit, quòd tam sacerdotes, quàm reliqui fideles omnes summam debent habere curam de his, qui pereunt: quatenus eorum redargutione corrigantur, ergo non pertinet ad infideles.

Sexto, quia etiam nullo modo facere possunt, dato, ꝙ vellent, quia correctio fraterna est quantum ad omnia peccata mortalia, in quibus quid manet, actualiter, vt ostensum est supra, & tamen quandocunque egit quis cōtra legem Christi, peccat mortaliter. Infidelis autem non credit esse peccatum agere contra legem Christi, ideo non potest ipse corrigere quenquam, quia nescit de quo est corrigendus, cum quædam detestetur, quæ bona sunt, & quædam approbet, quæ mala sunt. Ideo dicendum, quod ad correctionem fraternam, eo modo quo illam Christus ponit, non obligantur infideles, neque peccant omittendo illam: tenentur tamen de iure naturæ proximis consulere in eo, quod bonum, & necessarium est.

Et si quis aliquem consilio indigentem, & peccantem viderit contra aliquid, quod est de iure naturæ, quantum in ipso est tenetur illum reducere admonendo, quia vnicuique mandauit Deus de proximo suo: Ecclesiastici 17. Sed in tali correctione non est aliqua forma determinata.

Ad primum dicendum, quòd præcepta Christi obligāt omnes, idest obligantur, vt se subdant legi eius, in qua sunt præcepta illa, vt per illa postea regantur, & tamen antequam illam suscipiant, non peccant in omissione, aut transgressione cuiuslibet, idest non committunt tot peccata, quot omissiones, & transgressiones faciunt, sed vnicum peccatum eorum est contra legem Christi, scilicet, quia illam suscipere nolunt, quia non obligat per se quodlibet præceptum, quia non sunt aliquid per se: sed omnia sunt partes eiusdem legislationis, & ideo directè est obligatio ad suscipiendum illam vnicam, & consequenter omissio impletionis huius obligationis est vnica, & ita est vnicum peccatum mortale, quod ipsi committunt contra legem Christi, scilicet, nolle illam suscipere, & non cōmittunt vnū peccatum in omissione cuiuslibet præcepti, aut in commissione contra quodlibet.

Ad secundum dicēdum, quòd habere charitatem pertinet ad omnes, idest omnes obligantur habere illam ad hoc, quod saluentur, & tamen impossibile est infidelibus habere charitatem, quandiu enim infideles sunt, fidem non habent, sed sine fide non potest haberi charitas, quia tunc posset aliquis placere Deo sine fide: nam per charitatem placet homo Deo, & amicus eius est, & tamen ad Hebræ. 11. dicitur: Sine fide impossibile est placere Deo: ideo sicut infidelis non potest habere charitatem, ita neque poterit habere hunc actum charitatis, qui est correctio fraterna quandiu manserit infidelis, sed obligatur infidelis non esse infidelem, per quod possit habere charitatem, & correctionem fraternam.

An infideles debeamus hac correctione corrigere?
Quæst. XCI.

QVæritur, an infideles debeamus hac correctione corrigere? dato enim, quòd infideles non possint actiuè corrigere fraternaliter delinquentes, poterit esse, quòd fidelis debeat infidelem corrigere: nam per infidelem non sanctificatur aliquando fidelis, & tamen per fidelem sanctificatur infidelis, scilicet per virum fidelem mulier infidelis, & per mulierem fidelem vir infidelis. 1. Cor. 7. Ita ergo, licèt non possit corrigi, fortè debebit corrigi. Aliqui dicunt, quod extendatur ad infideles.

Et primo, quia correctio fraterna est actus charitatis, & ad omnes, ad quos extenditur charitas debet extēdi actus charitatis, sed etiam infideles debemus diligere ex charitate, ergo eos debemus corrigere fraternaliter.

Secundo, quia infidelibus prædicamus, & erudimus eos circa fidem, vt ad illam conuertantur, quod est eis salubre, & facimus hoc optantes salutem animarum suarū, & tamē corrigere fraternaliter est admonere ad bonum: ergo etiam debebimus eos admonere, sicut debemus eis prædicare.

Dicendum, quod non debemus corrigere infideles fraternaliter.

Primo patet, quia dicitur hic, si peccauerit in te frater tuus, & ita ille, qui peccat, & corrigendus est, debet esse frater, sed infidelis non est frater, sed soli fideles, vt dictum est præcedenti quæstione, ergo non sunt illi admonendi.

Secun-

Secundo patet, quia ad hoc, quod aliquis corripiatur, debet posse cognoscere se peccare: infideles tamen quandiu manent infideles, non possunt cognoscere ea, in quibus peccant, quia facere contra Christi legem peccatum est. hoc tamen ipsi ignorant: ergo non possunt corrigi.

Tertio patet, quia contra intentionem præcepti huius esse videtur, quòd infideles includantur in eo, nam dicitur. Corripe eum inter te, & ipsum solum,& postea dicitur,quod adhibeat vnum,vel duos testes.

In quo innuitur, quòd ista correctio est quantum ad illa peccata,quæ communiter non sunt nota,& ideo solus manens admonetur, nè apud alios infametur,esse tamen aliquos infideles est manifestum,cum pro talibus se notoriè gerant: ideo non intelligitur de hoc.

Quarto patet,quia dicitur: Dic Ecclesiæ, quod si illam non audierit, &c. in quo innuitur,quòd isti,qui sic corriguntur obedient Ecclesiæ, & verisimile est etiam potius, quod obedient, quàm quòd non obedient:quia aliàs non diceretur si manifestum esset, quòd non obedituri essent ei,& tamen manifestum est, quòd infideles non curant, quòd peccata eorum dicantur Ecclesiæ, cum nō sint subditi ei,ideo non intelligitur de infidelibus.

Quinto patet,quia dicitur, quod si Ecclesiam nō audierit,sit tibi sicut Ethnicus,& Publicanus:ergo ille,qui corrigitur, præsupponitur quòd ante hoc non erat ethnicus, sed quod nunc habendus sit, vt ethnicus, & tamen infideles ethnici sunt. Ergo non dicitur de eis, sed solum de fidelibus, qui possunt haberi sicut ethnici,quando non audierint Ecclesiam præcidendo eos à communione fideliū sicut ethnici, non pertinent ad communionem fidelium saltem in spiritualibus: non ergo extenditur correctio ista ad infideles secundum totam formam, quæ hic traditur. Possumus tamen corrigere infideles admonendo eos recedere ab infidelitate, & alijs vitijs,in quibus manent: potissimè quando illa sunt contra legem naturæ, in quibus etiam non stante lege Christi peccarent.

Ad primum dicendum,quod verum est, quòd ad quēcunque charitas extenditur,debet extendi actus charitatis,scilicet elicitus, & iste est diligere ex charitate optando eis vitam æternam. & tamen non est necesse,quod extendatur actus imperatus à charitate, quia actus charitatis imperati sunt actus aliarum virtutum subditarum charitati, & actus aliquarum illarum non pertinet ad infideles,idest non possunt ad illos extendi tales actus, sicut ex charitate damus alicui sacramenta, per quæ est salus,& tamen istum actum charitatis non exercemus ad infideles, quibus nulla sacramenta damus: ita correctio fraterna est actus imperatus à charitate, ideo non est inconueniens,quod non extendatur ad infideles, maximè secundum formam à Christo datam.

Ad secundum dicendum, quod conuenienter prædicamus infidelibus & tamen non corrigimus eos fraternaliter. quia prædicatio est, vt conuertantur, & non prædicamus eis quasi fratribus,sed vt fratres fiant, correctio autem fraterna non potest fieri, nisi in fratribus existentibus, cum præsupponatur, quod sint subditi Ecclesiæ,& legi, contra quam peccant, & secundum quam corriguntur, ideo non possunt infideles corrigi hac forma correctionis.

Quare dicitur hic: Vade & corripe eum, & non dixit: Dimitte in peccatum? Quæ. XCII.

QVæritur, quare dicitur hic: Vade & corripe eum. Nam videbitur,quod non deberet corripere, sed potius remittere peccatum, sic enim ipse iussit, quod si quis percusserit in vna maxilla adhibeamus ei alteram, supra quinto, corripere autem reddere est retributionem, ideo non deberet esse correctio aliqua fraterna.

Secundo patet, quia dato quòd deberet esse correctio, non deberet ire qui passus est iniuriam ad delinquentem, sed potius delinquens deberet venire petens remitti sibi.

Tertiò, quia videtur hoc repugnare alteri dicto Christi supra quinto capitulo,quia si offers munus tuum ad altare. & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet ali-
F quid contra te, vade & reconciliare ei,& ita ibi,qui offendit vadit ad offensum, hic autem fit è contrario.

Dicendum, quòd offensus debet ire ad offendentem, quia hic Christus imponit actum virtutis ipsi offenso,qui est corrigere, ipse enim, qui peccauit non corrigit,sed corrigitur,& ideo ire non pertinet ad eum, sed ad offensum: repugnat enim correctioni fraternæ, quod offendens veniat ad offensum, nam si venit iam cognoscit delictum suum,& petere vult veniam, sed in talibus non est necessaria,neque possibilis fraterna correctio, cum illa sit admonitio quædam ad recedendum de peccato, ille tamen recedit de peccato nullo admonente, sed a seipso motus: ergo non est necessaria circa eum monitio, sed solum remissio,quam ille petit.

Ad hoc ergo quòd sit fraterna correctio, præsuppon-
G tur,quod delinquens maneat in vitio, non intendens dimittere illud, & quia cùm tali proposito nunquam ipse veniret ad offensum, necesse est, vt offensus vadat ad eū, & admoneat derelinquere peccatum: ideo dicitur, vade, & corripe, idest vade ad illum, quia ille ad te venturus non est.

Pro quo sciendum, quod Christus, vt daret perfectam viam liberationis a peccato,dedit tres modos circa peccata,quæ homines in alterum committunt. Vnus est,vt qui offensus est remittat offendenti ex toto corde, vt patet infra in litera.

Secundus est,vt offendens petat remissionem, & reconcilietur offenso. supra quinto: Si offers munus tuum ad altare,&c.

Tertius est, vt offensus corrigat offendentem fraterna-
H liter. De his tribus dicit Chryso. Considerandum autē, quòd quandoque dominus eum,qui contristauit,ad eum qui contristatus est ducit,sicut cum dicit,si recordatus fueris,quod frater tuus habet aliquid aduersus te,vade & reconciliare fratri tuo,quandoque autem eum,qui iniusta passus est,iubet dimittere proximo,sicut ibi: Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Hic autem alium excogitat modum, eum enim, qui contristatus est ducit ad eum, qui contristauit dicens: Si peccauerit in te frater tuus vade & corripe. Intelligendū tamen, quod isti non sunt modi diuersi se habendi, quorum si vnus eligatur, sufficiat ad perfectam remissionem peccati,sed omnes tres necessarij sunt simul ad hoc, quod tam offendens, quàm offensus euitet peccatum, offendēs
I enim ante omnia,etiam non requisitus,tenetur dimittere rancorem offenso,idest,non habere voluntatem nocendi, & non solum debet dimittere,sed tenetur nunquam habere rancorem: nam si aliquando habuit, iam peccauit mortaliter, & de hoc intelligitur illud supra sexto. Sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris, & infra in litera. Sic faciet vobis pater meus cœlestis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

Secundus modus est necessarius ex parte offendentis, nam ipse tenetur per se, aut per alium petere reconciliationem ab offenso,& offerre, vel polliceri congruam,aut possibilem satisfactionem, & si hoc non facit habita opportunitate peccat mortaliter.

Quod autem dicitur supra quinto. Si offers munus tuū ad altare,nō dicitur ad hoc,quòd satisfaciamus proximo,
K sicut tenemur ex necessitate, sed ad hoc, quod opera nostra interim facta sint accepta Deo, quia alias non erunt accepta, & ideo illud est consilium, vt ostensum est supra cap.5.quæst.161. & ideo omittendo non peccamus mortaliter,sed perdimus fructum operum nostrorū,quæ alias essent fructuosa.

Tertius modus est necessarius ex parte offensi: nam nō solum tenetur remittere rancorem, quod est auferre de seipso peccatum,vel non dare ei locum,sed etiam tenetur quantum potest prouidere,nè proximus peccet, aut quod in peccato non pereat. Et quia quidam postquam peccauerunt, non intendunt auerti a peccato,& nunquā auerterentur nisi ab alijs traherentur: tenentur proximi agere quantum est in eis, vt illos auertant, & ad hoc datur hoc præceptum de correctione fraterna, scilicet, si peccauerit,&c.

Ad primum dicendum, quòd præceptum de remitten A do non obuiat præcepto de correctione fraterna; imo adiuuant se, quia vtrunque est iam propter offensum, quam propter offendentem, nam præceptum de remittendo est propter offensum, vt ipse non peccet mortaliter reseruando rancorem. Est etiam propter offendentem, vt non noceat ei offensus retribuendo malum pro malo.

Præceptum autem de correctione fraterna, est etiam propter offendentem, vt liberetur a peccato, nam aliqui manerent semper in peccato, nisi ab alijs in contrarium impellerentur. Et ad hoc prodest correctio fraterna, vt admoneatur, & compellatur exire de peccato, qui in illo libenter dormiret.

Est etiam propter offensum: nã tenetur ipse curare de salute proximi quantum poterit. Si ergo vult ille manere in peccato ipse tenetur admonere, vt exeat de illo, B quod si non faceret, omitteret necessaria, & peccaret, ideo ad hoc est correctio fraterna, per quam fratrem admonẽmus peccata dimittere. Sic dicit Augustinus libro de Verbis Domini: Si neglexeris fratrem tuum corrigere, peior eo effectus es: ille iniuriam fecit, & faciendo graui se vulnere percussit: tu vulnus fratris contemnis, peior factus es tacendo, quàm ille conuitiando.

Non est ergo concedendum, quòd correctio fraterna sit retributio quædam, siue vindicta, quia non fit propter offensam, siue vindictam, aut propter bonum offensi principaliter, sed principaliter propter bonum offendentis: imo si intenderetur vindicta iam non esset correctio. Sic dicit Augustinus vbi sup. Debemus amando corripere nõ nocendi cupiditate, sed studio corrigendi, & non solum non petitur vindicta, sed neq; aliqua retributio, quia C tunc esset correctio iudicialis, & non fraterna.

Ad secundum dicendum, quòd non vadit offendens ad offensum, sed è contrario, quia si offendens iret ad offensum, iam non esset correctio fraterna, quia ille iret petens indulgeri sibi quod peccauerat, & sic non indigeret admonitione ad exeundum de peccato, cum ipse seipsum moneret: & tamen correctio fraterna est admonitio quędam facta delinquenti, vt exeat de peccato: ergo necesse est, quòd peccans non intendat exire de peccato, vel falsẽ sic putetur, vt tunc necesse credatur, quod offensus eat ad offendentem: Sic dicit Chrysost. Rememora sibi peccatũ: ipse enim ira, & verecundia detinetur ebrius factus quasi graui somno: vnde oportet te, qui sanus es, ad illum, qui ægrotat abire.

Secundo, quia offendens verecundatur ire ad offensũ: D ideo debet offensus ad illum ire. Sic dicit Chrys. quia ille, qui iniusta fecit, non facile veniret ad excusationem verecundatus hunc, qui passus est, ad illum trahit, vt corrigat quod factum est, & tamen prima causa est præcipua. Tũ, quia secũda solum loquitur in iniuria illata, & damno dato specialiter alicui; & tamen correctio fraterna in omnibus peccatis habet locum. Tum, quia qui propter verecũdiam cessat petere remissionem, iam non manet in peccato; & tamen qui corrigitur fraternè, manet in peccato, & admonetur exire de eo; ideo prima ratio est melior.

Ad tertium dicendum, quòd hoc non repugnat illi pręcepto, sed potius istud datum est in supplementum illius. Christus enim dedit perfectam viam liberationis a peccato, & quia in peccato secuto ex iniuria illata, aut damno dato potest esse peccatum tam ex parte passi, quam ex par E te agentis, prouidit pro vtroque; ex parte passi, si rancorẽ teneat, aut si proximum peccantem quantum potest a peccato non auertit; ex parte offendentis si ab offensa, vel peccato non cesset, ideo ex parte offensi dedit duo præcepta, & vnum ex parte offendentis.

Ex parte offensi primum est, quòd rancorem remittat, vel non teneat; secundum est, quòd offensum a peccato cessare admoneat. Ex parte offendentis, vt remissionẽ, & reconciliationem petat, & ordo istorum præceptorum est quod ante omnia offensus tenetur remittere rancorem, vel non tenere illum, deinde offendens tenetur cessando ab offensa petere remissionem, & recõciliationem oblata satisfactione congrua, & si non facit, peccat; & tamen si non fecerit, tenetur tunc offensus corrigere eum fraterna liter admonendo a peccato recedere. Si autem offendens mox remissionem petat cessans peccato, non est necessaria correctio fraterna, & ita præceptum de correctione est in supplementum præcepti illius, si offers munus, &c. Nam si vnus dimittat facere id, ad quod tenetur, vult Christus, quod alius non omittat.

An ad eum solum pertineat correctio qui passus est offensam? Quæstio. XCIII.

Quæritur, cum dicatur corripe eum, & loquatur Christus ad eum, qui passus est offensam; an ad ipsum solum pertineat correctio, vel possit alius fraternaliter corrigere?

Dicendum, quod non pertinet correctio, nisi ad eum, qui passus est offensam; cum Christus dicat, corripe eum, & conuenienter non est correctio, nisi præcesserit offensa homini facta; & tamen non est ob hoc putandum, quod in peccatis factis contra Deum non possit esse correctio, quasi illa peccata non sint contra nos, & quòd non possint omnes circa quodlibet peccatum corrigere delinquẽtem; nam tam in peccatis, quæ fiunt contra Deũ q̃m in illis, quę contra hominem fiunt, est necessaria correctio ista, & tanto magis necessaria est in peccatis, quæ fiunt contra Deum, quanto illa grauiora sunt, quàm peccata, quæ fiũt contra hominem. Etiam circa quodlibet peccatum potest quilibet corrigere delinquentem.

De primo patet, quia in peccatis nostris magis possumus remittere illa, quàm in peccatis Dei; ideo siue quantum ad pœnam inferendam, siue quantum ad correctionem faciendam, magis obligamur in peccatis factis contra Deum, quàm in peccatis factis cõtra hominem. Sic dicit Hieronym. Sciendum, quòd si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos læserit, dimittendi habemus potestatem, imò necessitatem, qua præcipitur, vt debitoribus nostris debita remittamus. Si autem in Deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij; nos autem è contrario in Dei iniurijs benigni sumus, in nostris contumelijs exercemus odia.

Secundum patet, quia ista differentia est inter iudicialem, & fraternam correctionem, quia iudicialem nõ potest facere, nisi iudex; fraternam vero facere potest quilibet, qui charitatem habet, aut habere tenetur cuius est frater ipse delinquens, & hoc est generale ad omnes Fideles, sicut dicit Anacletus 24. quæst. 3. cap. tàm Sacerdotes, quã reliqui Fideles omnes curam habeant de his, qui pereũt, vt eorum redargutione corrigantur; ergo ad quemlibet pertinet correctionem fratrum facere.

Sed quomodo ista stẽnt dicendum, quòd quandocunque aliquis peccat, siue in Deum, siue in aliquem hominẽ peccat in quemcũque hominem; ideo quilibet potest corrigere delinquentem, tanquam in eum peccauerit iuxta dictum Christi: si peccauerit in te. Et patet; peccans mortaliter in quemcunque peccet, offendit omnes vidẽtes, & audientes eum peccasse, quia vel illi realiter scandalizantur, vel saltem iste agit talia, de quibus illi possent rationabiliter scandalizari, licet non scandalizentur. Hoc autẽ est peccare in aliquem, & quia quanto maius est peccatũ, tanto maius scandalum inde sequitur; tanto grauius peccat delinquens in omnes scientes peccatum eius, & quia peccata facta in Deum, cæteris paribus, sunt maiora, indiget acriori correctione delinquens, & est magis necessaria, vt ab illo peccato recedat delinquens, & istud peccatum est contra omnes scientes, quia omnes de eo scandalizantur, aut rationabiliter scandalizari possunt.

Si autem sit peccatum contra aliquam personam, idest damnum ei datum, vel illata iniuria, est peccatum contra illum, inquantum ille damnificatur, vel iniuriam patitur, & est contra omnes scientes illud peccatum, inquantum omnes scandalizantur; de quolibet ergo illorũ poterit dici, quòd peccauerit in eum frater eius; & ita cuilibet competet correctio fraterna circa quodlibet peccatũ, quasi contra se factum.

Solus ergo a correctione fraterna excluditur ille, qui peccatum alicuius pœnitus ignorat, idest, neque fieri vidit, neque aliquo alio mòdo ad notitiam eius peruenit; nam non peccatur contra istum, eò, quod non potest

iste scandalizari de eo, quod ignorat, & consequenter nō competit ei correctio, quia in eum non peccatum est: imò etiam si vellet corrigere non posset, quia correctio est admonitio facta delinquenti, vt a peccato cesset, sed qui pec catum alterius ignorat, non habet de quo admoneat: ideo non potest corrigere fraternaliter; ad omnes autem. qui aliquo modo peccatum sciunt, pertinet correctio fraterna. Sed obijcietur, quòd correctio fraterna solum pertinet ad eum, qui realiter passus est iniuriam, & non ad alium.

Sic vult Chrysostomus causam huius ostendens, cum ait: Ideo autem præcepit arguere ei, qui passus est iniuriã, & non alij, quia ille, qui fecit iniuriam ab eo mansuetius sustinet, maxime cum solus eum corripiat, cum enim, qui vindictam expetere debebat, hic salutis eius videtur diligentiam habere, maxime hoc eum potest propitium facere. Dicendum, quòd si solum fieret correctio fraterna de iniuria illata, vel damno dato alicui, poterat hoc aliqualiter stare: & tamen de quolibet peccato mortali manente fit correctio, vt ostensum est supra: ideo non pertinet ad solum passum offensam.

Et tamen adhuc dicendum, quòd circa iniuriam alicui illatam non solum pertinet correctio fraterna ad passum, sed etiam ad quemlibet alium. Sed tamen sciẽdum, quod aut offendens cessauit facere iniuriam, aut non. Si non cessauit, quia est peccatum manens, pertinet ad quemlibet corrigere delinquentem. Si autem cessat iniuria, aut manet aliquod damnum datum, ad cuius æstimationem teneatur irrogans, aut non.

Si primo modo, quia est peccatum manens quousque satisfaciat, pertinet correctio ad quemlibet.

Si secundo modo non est proprie correctio fraterna, nisi petat læsus satisfactionem aliquam: hanc autem pete re non pertinet ad læsum, quia ei soli facienda est, & tamen istam petendo non est correctio fraterna sed magis pertinet ad iudicialem, cum non prosequatur bonum delinquentis, sed proprium: nam qui iniuriam personalem intulit, etiam si non satisfaciat in pœna corporis, aut pecunia, non est in peccato mortali, cum doluerit de peccato.

Qui autem damnum intulit, vel aliena abstulit, est in peccato mortali quousque restituerit: etiam si non petatur ab eo restitutio: ideo qui admonet detentatorem restituere rem detẽtam, potest prosequi principaliter bonum detentatoris, cum ille non possit saluari quãdiu fuerit detentator. Qui autem admonet satisfacere de iniuria personali in pœna corporali, vel in pecunia, principaliter quærit bonum proprium: ideo non est correctio fraterna. Sic dicit Augustinus libro de Verbis Domini: Quare proximum corripis? quia tu doles, quia peccauit in te? absit: si amore tui id facis, nil facis: si amore illius facis, optime facis. Loquendo ergo propriè de correctione fraterna ad quemlibet pertinet illam facere pro quolibet peccato, cuius notitia ad eum peruenit: & tamen verum est, quòd per quasdam personas aptius fit, quam per alias, & ita est in præsenti, quòd si ex offensa facta maneat quis actualiter in peccato, de quo fraternaliter corrigi possit, quod licet per quemlibet corrigi possit, quod melius corrigetur per eum, qui iniuriam ipsam, vel damnum passus est propter causas, quas allegat Chrysostomus, s. quia mãsuetius sustinebit offendens ipsum offensum corrigentem, & magis mouebitur, quando viderit, quod ille, qui vindictam expetere debebat, quærit salutem offendentis.

An pœna aliqua sit infligenda in correctione fraterna, & quæ pœna? Quæst. XCIV.

QVæritur, qualiter, & per quid exercenda sit ista correctio, i. an pœna aliqua sit infligenda, & quæ? Dicendum, quod non est infligenda aliqua pœna, sed solis verbis agendum est.

Sic dicit Chrysostomus, non autem dicit accusa eum, neque increpa, neque vindictas expete, sed argue, idest re memora sibi peccatum, dic ei, quę ab eo passus es. Item ex litera patet hoc, quia dicitur: corripe eum inter te, & ipsum solum; quod si te non audierit, adhibe tecum vnũ vel duos testes, quod si nec illos audierit, dic Ecclesiæ, &

F tamen si pœna infligeretur corrigente in hac correctione posset coercere corrigens ipsum delinquentem ad cessan dum a peccato, & tamen non potest cogere, cum adhibeat postea secum testes, & postea dicat Ecclesiæ: ergo nul la pœna fuit, sed solum admonitio verbalis.

Tertio patet, quia dicitur, quod si Ecclesiam non audie rit, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus, & illa est pœna: ergo videtur, quod ante hoc nulla pœna ponebatur, cum in fine adijciatur pœna.

Quarto patet, quia dicitur, corripe eum inter te, & ipsum, & sequitur, quod si te non audierit. Et adhibitis testibus etiam dicitur, quod si illos non audierit, & sic vide tur, quòd nihil est in correctione illa nisi audire, vel non audire: & tamen si pœna imponeretur, vel infligeretur a corrigente diceretur, quod si penitus non assenserit, fac

G hoc, vel illud, & tamen dicitur semper, quòd si nō audie rit: ergo videtur, quòd non est aliquid in correctione fraterna, nisi quæ audiuntur, vel non audiuntur, cum non obeditur eis.

Quinto patet, quia corrigere fraternaliter, circa quodlibet peccatum competit cuicunque homini, vt ostensum est in præcedenti quæstione, & tamen imponeret pœnas alteri, non pertinet ad quemcunque, cum non sit hoc, nisi habentis iurisdictionem: ergo correctio fraterna non imponit pœnam.

Sexto patet, quia correctio fraterna, & iudicialis distinguuntur, cum fraterna pertineat ad quemcunque hominem, iudicialis autem ad solum iudicem. Etiã iudicialis quia est contentiosa pœnam imponit, cum non fiat principaliter propter bonum delinquẽtis, sed propter bonum

H eorum, quos per suum delictum offendit: fraterna autem fit principaliter propter bonum eius, qui corrigitur, & non corrigentis, vt dicit Augustinus libro de Verbis Domini: ideo non debet fieri per impositionem pœnarum, sed per dulcem admonitionem.

Sed obijcietur, quòd non debeat fieri correctio ista sine pœna, quia tunc manerent delicta impunita, quod est inconueniens, & derogat bono publico.

Secundo, quia tunc facilitas veniæ daret incentiuum malorum, quod faciendum nō est, quia nemo debet prętstare proximo suo occasionem mali; ergo non fiet correctio ista sine pœna.

Dicendum, quòd correctio fraterna sine pœna fit sola admonitione, vt dictum est, quia hoc pertinet ad rationẽ suam, cum ipsa sit distincta a iudiciali correctione.

I Dicendum ad primum, quòd si circa delicta non esset aliqua correctio, nisi fraterna; manerent delicta impunita & tamen restat correctio iudicialis, per quam de omni bus delictis conueniens vindicta sumi potest, si illud non pertinet ad correctionem, & tamen cum Christus imposuit præceptum de correctione fraterna, non vetuit correctionem iudicialem, sed indicauit singulis quid debeant agere, ad iudicem enim pertinet peccata puniendo corrigere; ad proximum autem admonendo a malo distrahere; & ita circa idem factum constituit Christus diuersos modos procedendi diuersis personis; sic enim circa iniurias iubet passo remittere, & admonere offendentem eundo ad illum, & ipsi offendenti iubet ire ad petendum remissionem, & reconciliationem ab offenso, supra quinto & sexto, & infra in litera, & hoc, vt quilibet agat, quod ad

K eum pertinet.

Ad secundum dicendum, quod istud non militat contra præceptum de correctione fraterna, sed contra pręceptum de remittendo peccato; quia si faciliter dimittitur, efficitur pronus ad delictum peccans; correctio autem fraterna non est ad remittendum peccatum, sed ad incitandum peccatorem exire de peccato, & in ista correctione non præsupponitur, quòd remittatur pœna, quia poterit esse, quòd postquam admonitus quis destiterit a pec cato, petatur satisfactio pro peccato, & ita non erit facilis remissio.

Aliter potest dici, quòd sicut ad correctionem fraternã pertinet fieri sine pœnarum inflictione, & ad iudicantem cum rigore pœnarum; ita pertinet ad corrigentem fraternaliter remittere faciliter, ad corrigentem autem iudicialiter non remittere sine pœna, & ita non erit simplex

faci-

facilitas veniæ, cum sit quidam motus procedendi, in quo non est venia facilis, sed cum pœnarum rigore peccatum remittitur.

An correctio cadat sub præcepto?
Quæst. XCV.

QVæritur, an correctio fraterna cadat sub præcepto? Aliqui dicunt, quod non, quia nichil impossibile cadit sub præcepto: iuxta illud Hieronymi: Maledictus est, qui dicit Deum aliquid impossibile præcepisse: sed Ecclesiastici septimo dicitur: Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quem ille despexerit: ergo fraterna correctio non est sub præcepto.

Secundo, quia omnia præcepta legis diuinæ reducuntur ad præcepta decalogi, cum illa sint quidam cardo omnium præceptorum; sed correctio fraterna non cadit sub aliquo præcepto decalogi, neque potest directe reduci ad aliquod illorum, vt patet discutienti singula: ergo non cadit sub præcepto.

Tertio, quia omissio præcepti diuini est peccatum mortale, quod in viris sanctis non inuenitur, sed in viris sanctis inuenitur interdum omissio fraternæ correctionis: Sic dicit Augustinus primo de Ciuitate Dei, quòd non solum inferiores, verum etiam hi, qui superiorem gradum vitæ tenent, ab aliorū reprehensione se abstinent, propter quædam cupiditatis vincula, non propter officia charitatis: ergo correctio fraterna non est in præcepto.

Quarto, quia illud, quod cadit sub præcepto habet rationem debiti. Si ergo fraterna correctio caderet sub præcepto, hoc fratribus deberemus, quòd eos corrigeremus, sed qui tenetur alicui ad debitum corporale, puta ad pecuniam, non debet esse contentus, quod ei occurrat creditor, sed debet eum quærere, vt debitum reddat: oporteret ergo, quod quisque quæreret indigentes ad hoc, quòd eos corrigeret, si est debitor correctionis fraternæ, quod est inconueniens. Tum, quia multitudo peccantium est, ad quorum correctionem nemo sufficit, cum etiam multi simul non sufficiant. Tum, quia etiam oporteret, quòd religiosi exirent de claustris ad quærendum quos corrigerent, quòd est inconueniens.

Quinto, quia vniuersalior est correctio fraterna, quàm punitio iudicialis: & tamen iudex non omittit corrigere delinquentem, licet non emendetur: imo etiam si sciat, ꝙ non emendabitur, vel licet ex pœna fiet deterior, ergo si sub præcepto esset correctio fraterna, non deberet quis omittere correctionem, licet sciret, quòd correctus contemneret, vel scandalizaretur; & tamen hoc est falsum, quia in tali casu cessandum est a correctione; ergo non cadit sub præcepto.

Sexto, quia correctio delinquentium est impossibilis, ergo non cadit sub præcepto. Est autem impossibilis propter duo. Primo, quia infiniti sunt delinquentes. Ecclesiastes primo. Stultorum infinitus est numerus, & infinitum nunquam pertransitur. Secundo, quia quilibet delinquēs in se habet difficultatem quandam ad correctionem. Ecclesiastes primo. Stulti difficile corriguntur; ergo non cadit sub præcepto.

Septimo, quia omittens, vel transgrediens præceptum, mortaliter peccat, licet non agat immediatè contra charitatem, sicut dicit Bernardus, quòd in Petro negante Christum, non fuit charitas extincta. Si ergo esset correctio fraterna sub præcepto, omittens peccaret, licet non ageret ex contemptu, quod esset directe agere contra charitatem, cū ageret contra præceptum; & tamen hoc videtur inconueniens; ergo non cadit sub præcepto.

Octauo, quia ea, quæ cadunt sub præcepto Dei, sunt efficacia ad consequendum finem, quia aliàs essent vana, & inutilia, cum vanum sit, quod non attingit ad finem; & tamen præcepta Dei non sunt inutilia; ergo attingunt finem; correctio autem fraterna est ad emendationem delinquentis, sed non sufficit ad hunc finem, cum illa fiat per solam admonitionem, & sermo non est efficax ad emendationem peccatorum 10. Ethicorum, & illud Ecclesiastes 1. Stulti difficile corriguntur; ergo non est correctio sub præcepto.

A Nono; quia nemo se debet intromittere de his, quę nō sunt arbitrij eius, & tamen, vt ait Hieronymus super Matthęum; Si peccauerit homo in Deum non est nostri arbitrij; ergo nemo debet corrigere eum, qui peccauerit contra Deum; & ita saltem correctio quantum ad ista, quæ contra Deum fiunt, non habet locum.

Decimo, quia nemo acquirit damnationem ex præcepto Dei; & tamen quidam corrigendo fratres acquirunt damnationem, vt si ipsi sint in peccato, ad Rom. 2. In quo alium iudicas, teipsum condemnas, eadem enim iudicas, quæ agis; ergo non est sub pręcepto.

Vndecimo, quia non excusatur quis ab obseruantia pręcepti diuini propter peccatum, sed peccator non debet alium corrigere, vt ait Isidorus de summo bono. Non debet vitia aliorum corrigere, qui vitijs est subiectus; ergo

B non est sub pręcepto, cum excusetur ab eo peccato.

Duodecimo, quia si sub pręcepto esset correctio, cum sit actus charitatis, pertineret ad omnes; sed falsum est, quia nemo debet vsurpare, quod est alieni officij, vel potestatis, secundo Corinth. decimo capitulo, non in immensum gloriamur, sed secundū regulam mensurę, qua mensus est nobis Deus, sed corripere videtur officium superiorum, quia est mouere ad bonum, sed in naturalibus mouentur inferiora per superiora; ergo in correctione fraterna erit sic, quod soli superiores, idest, pręlati corrigendi officium habeant, & ita non erit sub pręcepto.

Tertiodecimo, quia quod ex debito charitatis, vel pręcepti est, impendendum omnibus est, cum charitas ad omnes debeat haberi; & tamen non debent delinquentes corrigi, sed Superiores, vel Pręlati, aut Seniores, primę Ti-

C mothęi quinto. Seniorem ne increpaueris, & dicit ibi Glossa. Ratio est, nè indigne ferens se à minori corripi exasperetur. Et ita Dionysius in epistola ad Demophilum increpat Demophilum Monachum, quia sacerdotem redarguit, quia maior erat monachis; ergo non cadit sub pręcepto.

Decimoquarto, quia pręcepta Dei ordinantur ad pacē, & charitatem. 1. Timoth. 1. finis pręcepti est charitas, sed per fraternam correctionem turbatur interdum pax, & amittitur charitas, ergo non cadit sub pręcepto.

Dicendum, quòd correctio fraterna cadit sub pręcepto. Sic dicit Augustinus libro de Verbis Domini. Admonet dominus noster non negligere inuicem peccata nostra, non quęrendo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas; debemus enim amando corrigere non nocendi auiditate, sed studio corrigendi, si neglexeris peior eo factus

D es; ille iniuriam facit, & iniuriam faciendo seipsum graui vulnere percussit; tu vulnus illius contemnis, peior es tacendo, quàm ille viciando.

Item super illo verbo. Si peccauerit; dicit Glossa; Ita peccat, qui videns fratrem suum peccare tacet, sicut si peccanti non indulget, sed qui non indulget peccanti, peccat mortaliter, ergo etiam, qui non corrigit, & consequenter est sub pręcepto. Item, quia debemus conformari Deo implendo pręcepta. Ephes. quinto. Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi; Deus tamen castigat quod diligit, Prouerbiorum tertio, & Hebręorum decimosecundo; Omnem filium, quem suscipit, castigat, nos tamen tenemur diligere ex præcepto; ergo tenemur corrigere fraternaliter ex pręcepto.

E Circa hoc tamen considerandum, quòd correctio fraterna cadit sub pręcepto.

Ratio huius est, quia ex pręcepto tenemur ad dilectionem proximi; dilectio autem in se includit, vt homo velit ei bonum, quem diligit, hoc est enim amare, velle alicui bonum, vt dicitur secundo Metaphysicę, & quia carere malo habet rationem boni, quinto Ethicorum, inde est, ꝙ ad rationem dilectionis pertinet, nè velimus mala dilectis nostris inesse, voluntas autem efficax non est, neque vera si opere non impletur.

Vnde etiam ad rationem dilectionis pertinet, vt ab amicis bona operentur, & mala eorum impediamus, vt dicitur nono Ethicorum, & primę Ioannis tertio dicitur: Non diligamus verbo, & lingua, sed opere, & veritate, idest, dilectio, quę est in solo verbo, & lingua, & non sequitur aliquod opus, non est vera dilectio, opus autem

amicorum est bona ipsis facere, & mala eorum impedire.

Triplex autem est homini bonum, & triplex malum ei oppositum; est enim quoddam hominis bonum in exterioribus consistens, quod est minimum bonum, & in hoc tenetur homo homini subuenire per eleemosynam corporalem, quæ multis modis fit, primæ Ioannis tertio: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habentem, & clauserit viscera sua ab eo, quo modo est charitas Dei in illo? Et sicut tenetur bonum facere circa istud primum genus boni: ita tenetur impedire mala opposita, scilicet, mala, quæ eueniunt in rebus: sic dicitur Marci vigesimo tertio: Si videris bouem, aut ouem fratris tui errantem, nō præteribis, sed reduces fratri tuo. Secundum genus bonorum est in corpore, & solent vocari delectabilia, vel naturalia, vt alij vocant, scilicet, incolumitas, & cætera bona, quæ ad bonam habitudinem corporis pertinent: & in hoc etiam debet homo hominem adiuuare, vt hoc bonum consequatur, vt possideat si tenet: & adiuuare contra impedientia, siue sint naturalia, vt in ægritudine, siue violenta, vt in incarceratione, & qualibet alia iniusta captione, aut detentione, sicut dicitur Prouerbiorum vigesimo quarto: Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.

Tertium genus boni humani est virtus, cui opponitur malum peccati. Ad hoc autem bonum consequendum, aut possidendum, & ad eius oppositum vitandum, tanto magis tenetur homo ex charitate proximis auxilium præstare, quanto magis pertinet ad rationem, quare aliquis ex charitate diligitur. Vnde Aristoteles nono Ethicorum dicit, quòd tanto magis debet homo ferre auxilium amicis ad vitanda vitia, quàm ad vitandum damnum pecuniæ, quanto virtus affinior est amicitiæ, quam pecunia. Et ideo tenetur homo ex præcepto dilectionis, vt proximo auxilium ferat ad virtutem consequendam; dando ei auxilium, & consilium ad bene agendum. Isaiæ trigesimo quinto, Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate, Dicite pusillanimis, confortamini, & nolite timere. Propter hoc etiam ex præcepto dilectionis tenetur homo fratrem in peccato existentem a peccato retrahere corrigendo, iuxta illud primo Thessalonicen. vltimo. Corripite inquietos, cōsolamini pusillanimes. Et hinc est verbū Christi hic: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, & ita est sub præcepto.

Sed considerandum, quòd per præcepta affirmatiua legis præcipiuntur actus virtutum, per præcepta negatiua, vetantur actus vitiorum. Illud autem quod est secundum se malum, & peccatum, qualitercunque fiat est malum, quia malum non accidit ei ex congregatione multorum simul, sed ex defectibus singularibus: & tamen quandocūque fit, accidit ei aliquis defectus: ideo semper est ibi malum, sed malum nunquam licet facere: ideo quod est malum, nullo fine, & nullo tempore, nullo loco, & nullo modo fieri licet, & qualitercunque talia fiant mala sunt: eo quod mox nominata malitia sunt conuoluta, secundo Ethicorum: ideo præcepta negatiua obligant semper, & ad semper: actus autem virtutum non quolibet modo fieri debent, sed obseruatis debitis circunstantijs. Nam licet malum proueniat ex defectibus singularibus, idest, ex defectu cuiuslibet circunstantiæ debitæ in esse; vt ait Dionysius quarto capitulo de diuinis nominibus, non efficitur bonum ex assistentia cuiuslibet bonę circunstantiæ, sed bonum requirit totam, & integram causam, eodem capitulo & ideo bonum nōn efficitur quolibet modo bonum, sed determinato modo bonum: sic est de honore parentum, qui cadit sub præcepto affirmatiuo, aut est exibendus quolibet loco, aut quolibet tempore, aut quolibet modo, sed seruatis debitis circumstantijs. Ita etiam correctio fraterna cadit sub præcepto: non quidem quolibet loco, modo, & tempore, sed cum debitis circunstantijs concurrentibus.

Quando autem omnes illæ concurrerint, est sub præcepto corripere fratrem. Deficiente autem aliqua earum, nō est sub præcepto, sed quæ sint illæ, non est possibile eas diffinire sermone, dando regulam generalem, sed earum iudicium consistit in singularibus, & pertinet ad prudentiam experimento, & tempore quæsitam, vel magis ad in-
F fusam, primæ Ioannis secundo: Vnctio, quam habetis docet vos de omnibus. Sed considerandum, quod licet ad bonum requiratur concursus omnium circunstantiarum: non tamen oportet statim dicere opus malum, propter qualemcunque defectum in eo inuentum: dum tamen maneat potissima circunstantiarum, quæ est finis: nam omnis operatio moralis est ad finem boni, primo Ethicorum: dispositio autem eorum, quæ respiciunt finem, attenditur per rationem finis in circunstantijs actus virtuosi. Vnde principaliter attendenda est ratio finis, quæ est bonum virtutis.

Si ergo sit aliqua talis omissio alicuius circunstantiæ circa virtuosum actum, quæ totaliter tollat bonum virtutis, hoc contrariatur præcepto. Si autem sit defectus alicuius circunstantiæ, quæ non totaliter tollat virtutis bonum, li-
G cet non perfecte contingat ad bonum virtutis, non est cōtra præceptum.

Vnde dicit Philosophus secundo Ethicorum, quòd si parum disceditur a medio, non est contrà virtutem: si autem multum, corrumpitur virtus in suo actu: correctio autem fraterna ordinatur ad emendationem fratris delinquentis; & ideo hoc modo cadit sub precepto, secundum quod est necessaria ad istum finem, & putatur manifeste, quod erit vtilis: non autem, quòd quolibet loco, & tempore teneamur delinquentem corrigere, qui occurrit nobis corrigendus.

Ad primum dicendum, quòd correctio delinquentis eo modo, quo cadit sub precepto, scilicet, cum certis circunstantijs, nōn est impossibilis, sed satis possibilis. Cum autem dicitur, quod nemo potest corrigere quem Deus
H despexerit.

Dicendum, quòd licet Deo deserente hominem, non ideo cogatur homo ad malum simpliciter, cum non tollatur ei libertas, quę naturalis est; tamen, quia secundum se, idest, secundum ea, quę homini insunt ex parte sensitiua inclinatur ad malum. Genesis octauo; Omnis ętas ab adolescentia sua prona est ad malum, & inquantum homo est ex se potens deficere, cum sit ex nichilo; certissime operabitur malum, licet non necessario, & si in malo fuerit, nunquam recedet ab eo, & tunc correctio humana est inutilis. Nam ad emendationem requiritur actus rationis iudicantis malum esse quod agit, & bonum esse recedere ab illo, & actus voluntatis detestantis statum, & actum suum, & eligentis oppositum; & ita anima debet moueri, & tamen sermo noster non pertingit ad animam
I alicuius; ideo de se non est efficax; solus autem Deus est, qui mouet animam hominis quando a malo in bonum, vel ab vno desiderio in alterum tendit. Prouerbiorum vigesimo primo. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit vertet illud, & Prouerbiorum decimo quinto; Infernus, & perditio in manu domini; quanto magis corda filiorum hominum? Et hoc modo mouet Deus quando vult hominem a malo in bonum, vel ab vno bono, in aliud maius bonum.

Et dicitur sic erudire eum solum tangendo cor eius, & nichil loquendo, vt patet Iob trigesimo tertio capitulo; Per somnum, & in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominē ab his, quę facit, & liberet eum a superbia eruens
K animam eius a corruptione, & vitam illius, vt non transeat in gladium.

Et propter hoc immutatio a Deo est efficax, quę vocatur aliquando verbum eius, vel sermo, quia secrete loquitur ad cor nostrum.

Sic dicitur ad Hebręos quarto; Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animę, atque spiritus, compagum, & medullarum.

Si igitur Deus cessauerit mouere cor hominis ad bonū, nunquam admonitio nostra erit efficax ad mouendum ipsum ad bonum; & tunc nemo potest corrigere quem Deus despexerit, idest, quem deseruerit non mouendo cor eius ad bonum; non quod sit impossibile illum moueri ad bonum, aut necesse sit manere in malo; sed quia non poterit homo sufficienter mouere cor alterius; eo, quod

iste

iste motus fit pertingendo ad ipsum spiritum, eo modo, quo tangitur, vel pertingitur ad eum, sed hoc non potest homo facere, sed Deus potest facere: ideo verum est, quòd nemo potest corrigere, quem ille despexerit: non tamen ideo sequitur, quòd circa aliquem hominem, quantumcumque malus sit, cessandum sit a correctione fraterna, quia neminem Deus totaliter deserit nisi eos, quos præscitos vocamus, qui non deseruntur, quia præsciti sunt, sed quia ex operibus suis deseri meruerunt: istos tamen nos non cognoscimus: ideo circa omnes debemus conari, vt corrigamus eos concurrentibus debitis circunstantijs. Maxime, quia cuilibet viuenti liberum est adhuc habere vitã æternam. Sic dicit Augustinus libro de correctione, & gratia. Nescientes quis pertineat ad prædestinatorum numerum, & quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, vt omnes velimus saluos fieri: & ideo debemus omnibus fraternæ correctionis debitum impendere sub spe diuini auxilij, quòd mouebit cor illorum ad deserendum peccata.

Ad secundum dicendum, quòd correctio fraterna reducitur ad aliquod præceptum decalogi, scilicet, ad præceptum de honorando parentes: quia honor non importat solum exhibere reuerentiam in assurgendo eis: sed omnia beneficia, quæ parentibus exhibere tenemur: & ideo per hæc intelliguntur omnia beneficia, quæ tenentur impendere quibuscunque: expressit tamen Deus solum de honore parentum; quia hoc apparet statutum cuique magis habere rationem debiti, quod in cæteris non apparet: & tamen in decalogo per Deum dato solum ipse ponere voluit ea, in quibus manifeste apparebat ratio debiti ad illa seruanda, vt declaratum est Exod. 20. c. circa beneficia aliis impendenda, non apparet tàm manifeste ratio debiti: ideo illa non expressa sunt.

Ad tertium dicendum, quòd correctio fraterna sub præcepto cadit, & ideo omissio culpabilis est. Et tamen tripliciter potest omitti ista correctio.

Vno modo propter bonum delinquentis, vt si putetur, quod alio tempore opportunius corrigetur, vel quod nũc non reciperet.

Secundo modo propter affectum carnis, scilicet, timorem rerum, ne pereant, aut rumpatur familiaritas, quam ad aliquem habemus, & potius tunc volumus, quòd frater maneat in peccato, etiam si possit per nostram admonitionem liberari quàm quod nos incurramus in hæc mala.

Tertio modo, quando non omittimus penitus correctionem fraternam, sed amor rerum istarum facit nos tardiores ad exequendum, quod nõ faceremus, si non essent nobis ista terrenarum rerum vincula.

Primo modo omittitur meritoriè correctio, quia cum finis correctionis sit emendatio fratris, quanto magis ad illam oculum habemus, tanto magis meremur; ideo sicut meremur corrigendo, quando oportet, ita meremur differendo correctionem, quando corrigi non expedit, vt alio tempore opportunius fiat.

Secundo modo est peccatum mortale, quia directe ibi omittitur præcepti impletio propter amorem rerum caducarum.

Tertio modo peccatur venialiter; nam non totaliter omittitur præceptum, sed tardiores efficimur in eius impletione. De primo dicit Augustinus libro primo de Ciuitate Dei. Si autem propterea quisque obiurgandis, & corrigendis malè agentibus parcit, quia opportunius tempus inquiritur, vel eisdem ipsis meruit, nè deteriores efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant alios infirmos, & premant, atque auertant a fide, non videtur cupiditatis esse occasio, sed consilium charitatis. De secundo dicit Augustinus, ibidem, scilicet, plerunque enim a malis coercendis admonendis, aliquando etiam obiurgandis, & corripiendis male dissimulatur, vel cum laboris piget, vel cum eorum inimicitias deuitamus, ne impediant, & noceant in istis temporalibus rebus, siue quas adipisci nostra adhuc cupiditas appetit, siue quas amittere formidat infirmitas; & dicit quòd malè dissimulatur, idest cum peccato mortali, sicut alibi dicit malè dissimulari, quando formidatur humanus dies, aut vulgi iudicium, vel carnis excruciatio, siue peremptio.

A Ista autem omissio, licet in prælatis, quibus competit ex officio correctio fraterna, sit grauius peccatum, tamen etiam in alijs priuatis est peccatum mortale. Sic dicit Augustinus vbi supra.

Longe autem habent grauiorem causam Ecclesiarum præpositi, qui in Ecclesijs constituti sunt, vt non parcant obiurgando peccata; nec tamen ideo ab huiuscemodi culpa penitus alienus est, qui licet præpositus non sit in eis, tamen quibus vitæ huius necessitate coniungitur multa monenda, & arguenda nouit, & negligit, & deuitans eorum offensiones, quibus in hac vita, non indebite vtitur, sed plusquam debuit delectatur.

De tertio idem Augustinus super epistolam ad Corinthios, & in Decretis 25. distinct. cap. vnum. §. alias eadem vbi ponuntur peccata venialia dicitur, quòd quoties ali-
B quid tardius agimus, quàm agere deberemus, veniale est; ideo qui non cessat a correctione fraterna penitus, sed tardius, & remissius agit propter humanarum rerum amorẽ, venialiter peccat, & tamen isti non omittunt correctionẽ penitus propter amorem, vel timorem rerum pereuntiũ, quia si constaret eis, quòd proximus ex eorum admonitione liberaretur a peccato, ipsi tamen paterentur in bonis, quæ amant, potius pati eligerent, quàm a correctione cessare, cum charitatem fraternam præponant rebus, quas possident, & tali modo viri sancti interdum remissius agunt circa fraternam correctionem, & tamen non ideo omittunt eam omnino, & sic peccant venialiter, quod satis stat in viris perfectis, sed non mortaliter.

Ad quartum dicendum, quòd in correctione fraterna, quamquam ex debito charitatis simus obligati, non tene-
C mur inquirere quos corrigamus, sed expectare, quod ipsi nobis occurrant.

Dicendum autem, quòd quando est aliquod debitum, quod est debitum certæ personæ, & certo modo, siue sit temporale, siue spirituale, tenetur debitor quærere creditorem, siue eius, cuius est debitor, vt soluat, & de hoc debet habere solicitudinem. De temporali debito, vt in debitore, cui pecunia credita est patet; nam si tempus statutum fuerit ad soluendum, non expectat debitor creditorem, vt pecuniam petat, sed ipse diligenter illum inquirit, quia dies statuta interpellat pro homine. De spirituali debito patet, vt si cui incumbat spiritualis cura alicuius personæ, vel personarum determinatarum, vt erudiat illas in fide, & moribus, vel corrigat de peccatis, non debet expectare, quod illæ petant correctionem, vel eruditionem i-
D stam, sed ipse tenetur eas quærere ad impendendum debitum officij sui, etiam si ipsæ se subtrahant correctioni subterfugientes. Et hoc verum est, nisi in debito quod efficitur debitum petendo; nam licet sit debitum certæ personæ, non tenetur debitor quærere eum, cui debet offerendo debitum; sic est in debito coniugali; nam certæ personæ est debitum, scilicet, soli coniugi, & tamen non tenetur vnus coniugum offerre alteri, sed exactius reddere, & hoc, quia in hoc debito est aliquid speciale, scilicet, quod petendo efficitur debitum, & non aliter; ideo non obligatur debitor offerre aliquid, sed expectare petitionem, quia ante illam non est debitor determinare. Beneficia autem, quæ sunt debita certis personis, siue sint spiritualia, siue temporalia, non sunt impendenda quousque occurrat nobis ille, cui debentur, licet non petat.

E De corporali debito, vt in eleemosyna corporali, quæ debita est omnibus pauperibus. Dicendum, quod non oportet, quod illos quæramus ad dandum eleemosynam, sed quod demus occurrentibus nobis. De spirituali debito, vt de correctione fraterna, quam tenemur impendere omnibus fratribus peccantibus; non enim oportet, quod inquiramus quos corrigamus, sed hi qui nobis occurrerit, corrigendi sunt, dicuntur autem nobis occurrere illi, quibus viuendi forte coniungimur.

Sic dicit diuus Augustinus in libro de Ciuitate Dei, scilicet. Non est tamen ab huiusmodi culpa alienus, qui licet præpositus non sit in eis, tamen quibus vitæ huius necessitate coniungitur, multa monenda, & arguenda nouit, & negligit deuitans eorum offensiones, quibus in hac vita non indebite vtitur, &c. In hoc autem tenendus est modus, scilicet, vt non simus tã soliciti, quòd quæramus quos argua-

arguamus,& inquiramus crimina,quæ non nouimus,neque rursus tam negligẽtes simus, vt nemini impendamus correctionem,nisi petenti.

De primo patet, quia dicit Augustinus libro de verbis Domini: Admonet nos dominus noster non negligere inuicem peccata nostra, non quærendo quid reprehendas, sed videndo quid corrigas,idest,non oportet,quòd nos inquiramus, an frater noster habeat peccata,de quibus eum corrigamus,sed quando viderimus peccata eius:tunc corrigamus, alios enim oporteret nos fieri inquisitores vitæ alienæ,quod est inconueniens,& contra illud Prouerbiorum vigesimo quarto. Ne quæras impietatem in domo iusti,& non vastes requiem eius,& ita non sequitur,quod dicebatur, quòd oporteret Religiosis exire de claustris ad quærendum quos corrigerent, sed si qui intra claustra eorum occurrerint eis corrigendi,illos corrigent.

Secundum patet, quia esset contra rationem correctionis fraternæ, quod expectaret quis delinquentem, vt ipse peteret correctionem, quia iam non indigeret correctione,sed ipse se correxisset:potest enim quis veniam petere ab eo, quem offendit: correctionem autem petere non est possibile, quia correctio non est aliud, quàm emendatio, sed emendatio non pertinet ad illum, qui de peccato dolet, & cessat ab eo: hoc autem per seipsum quis facit,& non recipit ab alio:ideo nemo ab alio petit correctionem sed modus est, vt quos viderit quis correctione agentes corrigat:etiam si ipsi correctionem non petant: imo, & si illam detractent aliqualiter.

Sed obijcietur, quòd non debeat quis corrigere aliquẽ nisi petat,quia correctio fraterna est quoddam debitum spirituale incertæ personæ, sicut eleemosyna corporalis: sed non tenetur quis dare, nisi pauperibus petentibus, ergo neque corrigere,nisi petentes. Dicendum,quod correctio fraterna non petenti debet impendi: ita enim necesse est:nam peti non potest vt dictum est.Cum autem dicitur de eleemosina corporali.Dicendum vno modo,quod non est verum,quia etiam non petenti tenemur dare,quia sæpe quis tanta tenetur verecundia,quòd potius mala sustinebit,quàm cum robore petat.

Alij sunt,qui egent:& tamen in tali loco forte constituti sunt,quod petere non possunt,vt qui in carceribus detinentur.Aliter potest dici,quod etiam si in paupere petitio communiter attendatur ad dandum eleemosynam : hoc tamen fit, quia per petitionem innotescit nobis eius paupertas, cum aliquis sit, qui ex habitu pauper putatur, qui non est,& alius,qui non iudicatur ex habitu, in veritate tamen pauper est, & ideo in istis expectatur petitio,quæ est manifestatiua indigentiæ:constituto autem in indigẽtia non est opus petitione. In correctione autem fraterna indigentia est permansio in peccato, ideo postquam constat nobis quod aliquis manet in peccato,non est nobis opus amplius,vt petat correctionem.

Tertio & præcipue,quia cum paupertate corporali stat petitio.Nam etiam si pauper petat,non tollitur paupertas & tamen cum petitione correctionis non stat indigentia correctionis:qui enim correctionem petit,iam correctione non indiget, cum recesserit a peccato, vt ostensum est supra: & ideo correctio non potest dari petenti,sed necesse est,quòd corrigens se offerat delinquenti:& ita dixit Christus: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te,& ipsum solum: & ita corripiens ire tenetur. In eleemosyna autem corporali non dicitur, quod eat, quia satis est dare petenti, vel ei, quem viderimus manifestè indigentem.

Ad quintum dicendum,quòd correctio cadit sub præcepto, & tamen non fit,quando sequitur scandalum:correctio autem iudicialis non omittitur propter scandalum Ratio differentiæ est, quia iudicialis correctio fit ad bonum publicum, & ideo etiam si ille, qui corrigitur,efficiatur deterior, cum vtile sit communitati illum puniri punietur: correctio autem fraterna fit propter bonum fratris,scilicet, vt a peccato emendetur, & intantum est sub præcepto, inquantum per eam creditur, quod emendabitur frater.

Quando autem creditur, quòd non emendabitur,non est sub præcepto: imò si scandalum creditur secuturum,

F & deterior futurus,qui corrigitur, potius est sub præcepto quòd non corrigamus talem,quia per hoc læderemus charitatem, quam nos conseruare quantum possumus in proximo tenemur.

Ad sextum dicendum,quòd non est verum, quòd stulti sint infiniti, quia omnes homines simul non sunt infiniti:ergo a fortiori mali non sunt infiniti, sed vocantur infiniti, idest multi. Et cum dicitur, quòd stulti difficile corriguntur.

Dicendum, quòd verum est, quantum ad illos,qui in peccatis obstinati sunt,& potissimè illi,quos Deus despexerit, vt dictum est supra in solutione primi argumenti: tales autem magis per iudicialem censuram,quàm per fraternam correctionem emendantur. Accipiendo tamen de alijs,qui non difficiliter corriguntur, etiam si non sint
G infiniti.

Dicendum,quòd correctio omnium illorum non pertinet ad vnum aliquem, quia nemo est vbique, & non obligatur discurrere ad quærendum quos corrigat,sed eos, qui sibi occurrerint,quos viderit corrigendos debet corrigere,illi vero dicuntur nobis occurrere, qui forte viuendi nobis coniuncti sunt, vt ait Augustinus libro de Verbis Domini;& hoc modo facilius est,aut saltem possibilis correctio delinquentium.

Ad septimum dicendum,quòd sub præcepto est correctio,& omittens peccat mortaliter,& interdum licet non agat ex contemptu. Nam tribus modis omittitur correctio,& secundus eorum est peccatum mortale, vt dictum est supra in solutione tertij argumenti, & tamen ibi non fit ex contemptu,sed ex cupiditate,amore, vel timore cir-
H ca ista caduca.

Et dicendum, quòd quicunque peccat mortaliter, agit contra charitatem immediatè, cum peccando faciat id, quod contrarium charitati,& tamen loquendo propriè, non semper peccans mortaliter, agit directè contra charitatem,sed tunc solum,quando intendit contra charitatem agere,vt contingit in his,qui peccant ex malitia,& sic qui ex contemptu agit, agit immediate contra charitatem, & directè contra illam,qui vero ex passione aliqua, vel ex ignorantia,quæ tamen non excusat,peccat,agit immediate contra charitatem non tamen directè cõtra illam,cum non peccet ex malitia.

Ad octauum dicendum vno modo,quod correctio fraterna,quæ fit per sola verba est efficax circa illos, pro quibus est,datur quippe pro illis, qui non sunt duri; tales e-
I nim bene suadentur sermone,qui vero duri sunt,non verbo ducuntur, sed verbere coercendi sunt, & contra tales est conueniens correctio iudicialis, quæ etiam sine auxilio Dei non sufficit vitia extirpare.

Aliter autem potest dici, quòd præcepta Dei sunt sufficientia ad deducendum ad finem intentum, & tamen non oportet, quod per quodlibet præceptum sufficienter deducatur finis intentus. Nam si esset vnicum præceptum Dei,oporteret per illud deduci ad finem intentum, alias esset superuacuum, & tamen sunt multa præcepta,ideo licet non deducatur finis per quodlibet, dum tamen deducatur per omnia, singulis sufficiens est, ita in proposito ad emendationem delicti sunt duæ correctiones, scilicet, fraterna, & iudicialis; si enim sola fraterna esset. & non sufficeret tollere vitia, esset inconuenienter factum,est ta-
K men vltra eam iudicialis correctio,& quæ non corriguntur fraterna correctione,cogentur emendari iudiciali punitione; & ita ambæ simul sufficiunt, licet vna tantum non sufficiat.

Aliter denique potest dici, & adhuc conuenientius, quod quodlibet præceptum Dei est sufficiens ad deducendum ad finem intentum; & tamen, quòd non deducat, non est defectus in eo, sed in nobis. Nam præcepta dantur nobis secundum conditionem nostram, idest,seruando libertatem arbitrii, non enim ponit Deus necessitatem absolutam ad hoc, quòd boni simus, sed ponit regulas, per quas omnes boni efficiamur, quæ non cogunt nos bonos fieri; non tamen vocatur lex insufficiens, quia non cogit hominem bonum fieri, sed quia non tradit sufficientem viam, & doctrinam, per quam homo regulatus bonus efficiatur.

Præ-

Præcepta autem Christi, ita sunt ordinatè, & complete tradita, quod voléti viuere per ea, nichil perfectionis deerit: & tamen nolentem non cogunt: & ita est de correctione fraterna, quia si sequi vellent eam delinquentes, erat sufficiens remedium ad tollenda omnia vitia. Si autem se qui nolunt, non prodest eis, & ita possunt mali totam legem inutiliter facere, quia eos inuitos non facit bonos.

Ad nonum dicendum, quòd correctio fraterna est sub præcepto quantum ad omnia peccata, siue quantum ad ea quæ sunt contra nos, siue contra Deum: imò tanto magis corrigere debemus delinquentem contra Deum, quàm contra hominem, & magis læditur charitas, & salus delinquentis in illo.

Ad auctoritatem Hieronymi dicendum, quod non sũt peccata contra Deum nostri arbitrij ad dimittendum ea peccantibus, sed hoc pertinet ad Deum, contra quem facta sunt: dimittere autem peccata, quæ contra nos facta sunt, est nostri arbitrij, idest, potestatis, sed arbitrij nostri est corrigere fratrem de peccato, quod facit contra Deum & punire si fuerimus iudices. Sic intelligit Hieronymus, vt patet ex verbis eius, scilicet; Sciendum, quòd si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa nos læserit, dimittendi habemus potestatem, imò necessitatem, qua præcipitur, vt debitoribus nostris debita dimittamus. Si autem quis in Deum peccauerit, non est nostri arbitrij, idest nõ habemus potestatem dimittendi, & sequitur. Nos autem e contrario in Dei iniurijs benigni sumus, in nostris contumelijs exercemus odia. Sed obijcietur, quod ad peccata facta contra Deum, non se extendat correctio fraterna, quia dicitur: Si peccauerit in te frater tuus, & tamẽ quando peccat in Deum, non peccat in nos, cum sint distincta peccata, quæ fiunt contra Deum, & contra homines. Dicendum, quòd peccata secundum se distincta sunt: & tamen siquis peccat in Deum vidente alio scandalizat eum, & quia scandalum est offensio quædam: ad Romanos decimoquarto cap. Vbi scandalum & offensio ponuntur pro eodem: ideo, qui sic peccat in Deum sciente proximo, iam peccat in proximum, cum eum offenderit, & ita illud est peccatum contra Deum, & contra hominem: contra Deum quidem inquantum est contra honorem eius: contra hominem verò inquantum offendit eum; & ideo circa talia peccata competit correctio fraterna; siquis vero ita peccauerit in Deum, quod nemo nouerit, nõ est ibi fraterna correctio, quia contra neminem peccat, cùm nemo illud nouerit.

Ad decimum dicendum, quòd qui corrigit alium existens in peccato mortali semper quodammodo condemnat seipsum, idest semper condemnationem suam pronũciat; non tamen semper damnationem accumulat, idest, qui in peccato existens corrigit alterum; corrigendo ostendit semper se peccasse, de quo meretur quandam damnationem; non tamen semper peccat corrigendo. Et est verum, quod non peccat corrigendo si ipse est in minori peccato, & corrigit delinquentem de maiori, vel cùm est in peccato occulto, & arguit de peccato publico delinquentem, vel cum est etiam ipse in peccato publico, sicut alius, vel in peccato æquali, & arguendo alium non contemnit eum, neque etiam peccata propria contemnit quasi nulla sint, & peccata aliena arguit quasi magna, sed congemiscit inuitando se, & illum ad idem genus satisfactionis, & talis correctio est sine peccato, quia vt dicit Gregorius 5. Moralium, quod cum homo teneatur diligere proximũ, sicut seipsum, ita tenetur peccata illius corrigere, sicut propria.

Si autem existens in peccato æquali, vel in publico arguat cum superbia, quasi contemnens peccata propria, & arguens aliena, tunc acquirit damnationem, idest peccat mortaliter, quia ex odio agit, aut ad ostentationem, sic dicitur supra septimo cap. Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non vides; hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo, & ita damnatur ibi de hypocrisi, qui talia fecit, & tamen agere ex hypocrisi est vt sæpe peccatum mortale; ideo iste acquirit cõdemnationem, etiam quando quis est in peccato manifesto, & alium vult corrigere, & credit quod sequetur scandalum corrigendo, si corrigat acquirit damnationem pro-

A pter scandalum actiuum. Ad vndecimum dicendum, quod peccatum mortale non absoluit quemquam a debito præcepti obseruantiæ præcepti Dei, sed inquantum corrigere est aliquid honoris, redditur indignus ad alium corrigendum, qui seipsum non corrigit.

Non tamen est ibi perplexitas, quasi sit aliquis obligatus ad faciendum aliquid, quod faciendo peccet mortaliter, quia qui est in peccato mortali obligatur corrigere fratrem, quia obligatur deponere peccatum mortale, & tunc poterit digne corrigere fratrem, iuxta illud, quod dictum est supra septimo capitulo. Eijcẽ primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam, quæ est in oculo fratris tui.

Ad duodecimum dicendum, quòd argumentum non tenet, scilicet, si sub præcepto, ad omnes pertinet, quia ali-
B qua sunt præcepta Dei, quæ pertinent ad solum vnum statum hominum, sicut tàm in noua, quàm in veteri Lege dantur quædam præcepta Sacerdotibus, & Episcopis, quę non obligant alios homines, & quædam seruis, alia dominis, alia filijs, alia parentibus, vt ad Ephesios sexto capitulo, & quæ sunt ad quosdam non sunt ad alios; ita poterat esse de correctione fraterna, quod pertineret ad quendam statum hominum, & non ad omnes.

Et tamen dicendum, quòd correctio pertinet ad omnes. Et cum dicitur, quod ad solos prælatos pertinet; dicendum, quod correctio iudicialis pertinet ad solos prælatos, idest ad eos, qui præsunt alijs, quales sunt omnes iudices; correctio autem fraterna ad omnes pertinet, & tamen magis ad prælatos, quàm ad cæteros, vt dicit Augustinus libro de Ciuitate Dei. Et cum dicitur, quod in
C natura inferiora mouentur per superiora.

Dicendum, quòd ita etiam est in moralibus; & tamen quilibet homo est quodammodo maior alio, & quodammodo minor; nam qui non est in peccato, est maior eo, qui est in peccato; & ita nemo est, qui interdum corrigi non possit, & nemo cui interdum corrigere alterum non competat.

Ad tertiumdecimum dicendum, quod omnibus impendendum est debitum correctionis, quos sciuerimus delinquentes, & putauerimus per nostram admonitionem posse emendari, & ita subditi corrigent Prælatos. Et cum dicitur; Seniorem ne increpaueris; nõ prohibetur correctio fraterna circa Prælatos; sed dicitur, quod non fiat cum duritie, aut superbia, vel obiurgatione, quod est increpare, sed fiat reuerenter, & cum mansuetudine, quod Apo-
D stolus dicit faciendum, scilicet, Seniorem, ne increpaueris sed obsecra tanquam patrem, & tunc qui superior est non poterit exasperari, quia non tractatur irreuerenter. Demophilus autem Monachus increpatur a Dionysio, quia dure corripuit Sacerdotem percutiens eum, & de Ecclesia eiiciens.

Ad quartumdecimum dicendum, quòd ex correctione fraterna non sequitur pacis turbatio; sed sicut ordinatur ad charitatem, ita procuratur charitas fratris perdita per correctionẽ, & pax nullo modo turbatur, si correctio fiat obseruatis debitis circunstantiis, & tunc solum est virtutis actus, & consequenter sub præcepto, quando autem non concurrunt debitę circunstantiæ, non est actus virtutis; ideo tunc non est sub præcepto, sed magis contra præceptum, cum sciamus ex tali actu mala secutura.
E

An sit cessandum a correctione propter timorem?
Quæst. X C V I.

Quæritur, an cessandum sit a correctione propter timorem ne correctus efficiatur deterior, aut propter timorem scandali alicuius.

Aliqui dicunt, quod non, quia peccatum est quædam infirmitas, vel languor animarum, vt Boetius ait, & illud Dauidis in psalmo sexto his verbis. Miserere mei domine, quoniam infirmus sum, scilicet de infirmitate peccati.

Dicendum tamen, quod in corporali ægritudine ille, cui imminet cura de ęgri curatione, non debet cessare a correctione eius, licet ille contradicat, quia tunc esset maius periculum, sicut in furiosis, qui curari non volunt, ergo a fortiori in peccato non dẽt cessari a correctione delin-

quentis; licet ille ex hoc exasperetur. Secundo, quia, vt ait Hieronymus, & etiam Gregorius, vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur: tamen obseruatio præceptorum Dei pertinet ad veritatem vitæ: ideo non est dimittenda executio propter scādalum in illis: sed correctio fraterna cadit sub præcepto, vt dictum est in præcedenti quæstione, ergo non est cessandum ab ea propter scandalum.

Tertio, quia vt ait Apostolus ad Romanos tertio capit. Non sunt facienda mala, vt veniant bona, ita non sunt dimittenda bona, ne veniant mala; sed correctio fraterna bonum quoddam est, ergo non est dimittenda propter timorem, ne veniant mala, idest, ne castigatus efficiatur deterior.

Quarto, quia debemus imitare Deum in operibus nostris, ad Ephæsios quinto capit. Estote imitatores Dei sicut filij charissimi: & tamen Deus non cessat infundere animam corpori, licet ex coniunctione eorum sequatur infectio damnabilis: ergo nec nos debemus cessare a correctione fraterna, licet correctus efficiatur deterior.

Quinto, quia Ezechie. tertio cap. dicitur. Si annunciaueris impio, & non fuerit conuersus, in iniquitate sua morietur: tu autem animam tuam liberasti: ergo vt nos liberemus animas nostras, non est cessandum a correctione fraterna, etiam si correctus deterior efficiatur, & moriatur in iniquitate sua.

Sexto, quia vniuersalior est correctio fraterna, quam iudicialis, & tamen a correctione iudiciali non cessat iudex, etiam si correctus efficiatur deterior, ergo neque cessandum est a correctione fraterna, licet efficiatur deterior correctus.

Dicendum, quòd correctio fraterna dimittenda est, si malum ex ea sequitur. Pro quo sciendum quòd duplex est correctio, vna iudicialis pertinens ad Prælatos, & Iudices: alia autem fraterna pertinens ad omnes, finis primæ correctionis est bonum commune: finis autem secundæ est bonum delinquentis. Prima etiam habet vim coactiuam: & ista non est omittenda propter turbationem eius, qui corripitur.

Primo, quia aliquis punitur, vt non peccet, & licet quis habens animum seruilem vitijs deditum non emendetur sponte, emendabitur per pœnas, si per eas cogetur dimittere peccatum: quia maius malum erit ei tristitia illata per pœnam, quàm sit delectatio consequens ex actu peccati: & ideo non est cessandum, cum iste possit effici bonus.

Secundo, quia dato quòd sit incorrigibilis etiam per pœnas, prouidetur tamen bono publico, cum seruatur ordo iustitiæ in isto retribuendo ei pœnam pro peccato. Etiam, quia exemplo istius publicè puniti deterrentur alij ne peccent, & insuper ille, qui est incorrigibilis præciditur de republica, vel per mortem, vel per exilium, vel per perpetuam incarcerationem: etiam nemini nocere potest, quod est vtile reipublicæ: ideo iudex non dimittit ferre sententiam condemnationis in peccantem propter timorem turbationis eius, vel amicorum ipsius. Correctio autem fraterna non habet vim coactiuam, sed solis verbis admonitorijs vtitur, & hoc propter duo.

Primo, quia pertinet ad quemlibet corrigere fraternaliter, & tamen potestas puniendi non est cuilibet tribuenda, quia hoc esset turbare omnia, quod non est faciēdum.

Secundo, quia correctio fraterna fit solum propter bonum delinquentis, & non propter bonum publicum, & tamen dare vim coactiuam non proficeret ad vtilitatem delinquentis. Nam pœna non est via ad virtutem, ideo pœna non est in correctione fraterna: & tamen præcedens ratio melior est: ideo cum sola causa correctionis fraternæ sit emendatio delinquentis, si probabiliter crederetur, quod aliquis ex correctione scandalizaretur, & deterior efficeretur, cessandum esset ab admonitione, & correctione, cū tunc cesset causa admonitionis: imò esset contra præceptū admonere tunc: nam recuperatio charitatis est causa correctionis, ergo si magis læditur ex correctione, obligamur ex præcepto non corrigere.

Ad primum dicendum, si quis in furiam versus curari noli, vel timens dolores curationis eligat non curari: medicus vtitur contra hunc violentia quadam, quia constat

F illum mala velle: & ista coactio assimilatur correctioni iudiciali, quæ habet vim coactiuam, & non correctioni fraternæ, quæ neminem coercet. Sed dicetur, quare non apponitur violentia in curatione spirituali, sicut in corporali, cum sit magis necessaria spiritualis curatio.

Dicendum, quòd ratio est, quia in curatione corporali, potest quis inuitus curari, & sanabitur inuitus: in spirituali autem curatione non accidit. Nam nemo inuitus potest esse bonus: cum bonitas proueniat ex principio electiuo, quod liberum est a correctione: ideo si quis conetur aliquem inuitum facere bonum, poterit eum facere deteriorem, sed non faciet bonum, ideo non est coactio apponenda in his. Si autem inuitus posset quis effici bonus, maior coactio apponeretur, quàm circa curationem corporalē. Sed tunc dicetur, si nemo potest effici bonus inuitus, cur

G infliguntur pœnæ peccantibus?

Dicendum, quòd magis infliguntur in ordine ad bonū publicum, quàm ad bonum peccantis, scilicet quia licet pœna non det bonitatem, neque auferat iniquitatem animæ: cogit tamen cessare per timorem ab actibus malis exterioribus; & hoc prodest reipublicæ, licet non reddat bonum ipsum cessantem a malo exteriori.

Ad secundum dicendum, quòd correctio fraterna cadit sub præcepto, & pertinet ad veritatem vitæ secundum quod est actus virtutis, sed hoc non accidit, nisi cum debitis circunstantijs, secundum quas concordat fini, propter quem fit, scilicet ad emendationem fratris; cum autem non concurrunt istę circunstantiæ, neque concordat fini, sed magis ipsa correctio est impeditiua finis, non est actus virtutis, sed magis contra virtutem, ideo non cadit sub

H præcepto, sed est contra pręceptum tunc corrigere, & ideo quandiu correctio fraterna est sub præcepto, non cessatur ab ea propter scandalum, sicut neque ab actuali alicuius præcepti, sed quia si scandalum sequatur, iam non est emendatio, sed potius deterioratio eius, qui scandalizatur; & ita cessat causa, propter quam correctio fraterna pręcipitur, & consequenter illa cessat esse sub præcepto, & ideo cessamus nos ab illa, quando fit cum scandalo, non quia fit sic cum scandalo, sed quia non est sub præcepto, sed potius contra præceptum.

Ad tertium dici potest vno modo, quod non est simile de malo, & de bono; nam malum semper habet rationē mali, ideo nunquam est faciendum, siue sequatur inde bonum, siue non, quia cauere malum est de necessitate salutis: ideo pro nulla re debet fieri malum, imo neque con-

I sentire malo, vt Augustinus ait, quia melius est omnia mala pati, quàm malo consentire, & Arist. tertio Ethicorum, Ad quædam autem fortassis non est cogi, sed magis mori patientem durissima. De bono secus est, quia facere bonū non cadit sub necessitate, sicut cauere malum, nam omne peccatum euitare obligamur & tamen non obligamur ad omnem actum virtutis, ideo quædam bona omittimus, non peccando, etiam si pro nulla causa omittamus, nisi quia agere noluimus, sicut sunt opera consiliorum.

Secundo potest dici, quòd etiam circa bona, quæ sunt aliàs necessaria, est cessandum ab illis, si malum inde sequatur directe. Nam qui directe dat causam mali, ipse videtur facere malum, & tamen malum cauendum est omnibus modis; ideo non est faciendum illis bonum, ex quo directè sequitur malum.

K Tertio dicendum, & magis in particulari, quod circa correctionem fraternam, si sequatur scandalum, vel deterioratio eius, qui corrigitur, si cessemus ab ea, non cessamus a bono, sed magis a malo, quia correctio cum deterioratione non habet rationem alicuius boni; cum directe sit hoc contra finem correctionis, qui est emendatio fratris.

Et ideo non solum est licitum cessare tunc a correctione, sed est necessarium; secus autem est de quibusdam alijs rebus, quæ bona sunt, licet indirecte, vel per accidens sequatur malum ex illis, quia tunc bonum faciendo, malum sequitur; sed hic non sequitur malum ex bono, sed ex malo, quia iam patet correctionem illam esse malam, cum repugnet ipsomet fratri suo, a quo bonitatem accipere debebat.

Ad quartum dicendum, quod imitari debemus Deum inquan-

inquantum possumus,& ipse imitari nobis eum iussit. Et cum dicitur de infusione animę. Dicendum, quod nõ debemus nos in moralibus imitari Deum agentem circa naturalia, quia naturalia, & moralia non sunt eiusdem generis, iõ non est inter illa similitudo omnimoda, ad moralia enim præsupponuntur naturalia, sicut esse præsupponitur ad operari, ideo naturalia nunquam sunt omittẽda propter malum, quod sequitur in moralibus, quæ posteriora sunt, licet vnum morale omittendum sit propter aliud, sicut nemo debet subtrahere sibi cibum ad abbreuiãdum vitam, ne incidat in peccata, quæ incidere timet diu viuendo. Non est enim vita, quæ est aliquid naturale, auferenda propter quodcunque malum morale, quod in ea timeatur, & tamen in moralibus vnum bonum omittitur, vt non sequatur malum. Infusio autem animæ est aliquid naturale, quia est principium totius esse naturalis humani, ideo licet sequatur inde malũ morale, idest infectio damnabilis, non cessat Deus ab illa infusione. Correctio est bonum aliquod morale, ideo si timetur inde malum aliquod morale euenturum, rationabiliter cessari potest, & debet a correctione.

Ad quintum dicendum, quod illud intelligitur de prædicatione, & non de correctione fraterna. Est autem prædicatio necessaria, quia est officium Prælatorum, & dato quod ipsi sciant, quod populus non proficiat ex doctrina eorum, nichilominus tenetur prædicare, vt ipse agat officium suum, & etiam vt non tollatur profectus, qui sequi poterat prędicando, quia licet quidam nõ proficiant, alij tamen proficient. Etiam quia prædicatio in Prælato est spirituale debitum determinatum, ideo reddendum est, etiam si non videatur profectus ex illo, maximè quia non dicit Ezechiel, quod annunciandum sit: immo etiam in casu, in quo ex annunciatione deterior efficiatur, nam aliud est, quod non proficiat, aliud quod deterior efficiatur. Nam si probabiliter quis sciret, quod ex prædicatione sua deteriores fierent aliqui, cessandum erat a prædicatione nisi fortè esset scandalum pharisæorum. s. quia videntes bona opera alicuius inuiderent, & per hoc peccarent mortaliter, nam tale scandalum contemnendum est.

De correctione autem non dicitur, quod cesset quis ab ea, quando videt, quod non proficit, sed quando non solum non proficit, sed etiam efficitur deterior correctus, nam alias cum non efficitur deterior neque exasperatur, etiam si nondum proficiat spes est de profectu, & non est tunc cessandum a correctione.

Ad sextum dicendum, quod vniuersalior est correctio fraterna quam iudicialis, & tamen iudicialis magis determinatè cadit sub præcepto quam fraterna, & hoc quia iudicialis fit propter bonum publicum, fraterna autem propter bonum delinquentis. Contingit autem sępe ex correctione sequi malum in correcto, ideo tunc non debet esse fraterna. Ex iudiciali autem correctione nunquam, vt communiter, sequitur malum publicum, sed potius ex omissione eius, ideo etiam si turbetur, qui corrigitur, non est cessandum a correctione.

Accidit tamen interdum, quod ex punitione iudiciali alicuius peccati sequitur scandalum, & malũ in republica, & tũc qui præest reipublicæ cessare debet a correctione, licet fortè bonum esset ipsi delinquenti, quod puniretur, quia qui præest non attendit bonum, vel malum delinquentis, sed reipublicæ.

An ordo correctionis cadat sub præcepto .s. fratrem secretè corripere. Quæst. XCVII.

QVæritur, nunc circa ordinem, qui tenetur in correctione, nam dicitur corripe eum inter te, & ipsum solum, quod significat secretam admonitionem, & est dubium an cadat sub præcepto tenere istum ordinẽ in correctione, sicut cadit sub præcepto corrigere delinquentẽ, & potissimè, quia dicitur, quod corrigatur secretè per secretam admonitionem præcedentem.

Aliqui dicunt, quod non cadit sub præcepto iste ordo, in operibus enim virtutum præcipuè in charitate imitari debemus Deum. Ad Ephes. 5. imitatores Dei estote sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. Sed Deus interdum punit hominem pro peccato, non præcedente secreta admonitione ad denunciationem, ergo ita licet nobis facere.

A Secundo, quia dicitur primo ad Timoth. 5. Peccantem coram omnibus argue, ergo non debet præcedere admonitio in secreto. Sed dicũt aliqui, quod hoc est, quia prius debet admoneri, deinde denunciari, & argui coram omnibus. Hoc tamen videtur non stare, quia si dicimus in secreto, quia peccatum occultum est, videtur quod etiam si non corrigatur debeat taceri delictum, quia alias magis esset iste peccatoris proditor quam corrector. qđ Augustinus damnat, ergo si Ecclesiæ aliquid dicendum est, videtur saltem quod non sit hoc in peccatis occultis, & ita iste ordo correctionis non habebit locum in peccatis occultis.

B Tertio, quia dicit Augustinus lib. Contra mendacium, quod ex gestis sanctorum potest intelligi qualiter sint pcepta sacræ scripturæ intelligenda, sed in gestis sanctorũ inuenitur facta publica denunciatio sine aliqua secreta admonitione præcedente, ergo nobis licebit sic facere. Patet hoc de Petro, qui Act. 5. publicauit peccatum Ananiæ, & Saphiræ, qui occultè fraudauerãt de prætio agri, dicens illud coram omnibus nulla secreta admonitione præcedente, ergo non est de necessitate pręcepti pręcedere admonitionem.

Quartò, quia omnis actio Christi est instructio nostra, Ioan. 13. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodũ ego feci, & vos faciatis, sed Christus non legitur admonuisse Iudam secretè antequam peccatum eius publicè denunciaret, ergo neque nos obligabimur præmittere secretam admonitionem.

C Quinto, quia Ioseph fuit vir sanctus, ipse tamen peccatum fratrum suorum publicauit denuncians patri, & nõ legimus præcessisse admonitionem secretam, vt patet Genes. 37. ergo & nobis idem facere licebit.

Sexto, quia accusatio est grauior quam denunciatio, q̃ fit iudici, vel Ecclesiæ, & tamen ad accusationẽ non oportet, quod præcedat aliqua admonitio secreta, sed solum præcedere debet inscriptio, extra de iudic. cap. qualiter, & quando, ergo denunciatio fieri poterit sine secreta admonitione.

Septimo, quia quodlibet præterire in omni casu nõ cadit sub præcepto, & tamẽ in quolibet casu videtur, quod liceat homini omittere secretam admonitionem, quia in quolibet peccato potest quis intendere commune bonũ, & sic procedere ad accusationem sine præcedente denunciatione, ergo non cadit sub pręcepto præcedere secretam admonitionem.

D Octauo, quia nõ videtur probabile, quod id, quod habet communis consuetudo religionum, sit peccatum, sed talis est communis in omnibus religionibus, quod in capitulis proclamant aliqui culpas aliorum non præcedente admonitione secreta, ergo non videtur esse de necessitate præcedere illam.

Nono, quia vt dicit August. 4. de Doctrina Christiana, eadem rotunditas est in paruo disco, & in magno disco, ita eadem rõ est iustitiæ in magnis rebus, & in paruis rebus. Si igitur, vt aliqui volunt, non requireretur in paruis peccatis admonitio præcedens ergo neq; in magnis, vel in omnibus requireretur, & tamen in paruis non requiritur, vt habet consuetudo Religionum, ergo in nullis peccatis requiritur præcedere admonitionem secretam.

E Decimo, quia si deberet secreta admonitio præcedere ad denunciationem, oporteret, quod intercideret aliquãta mora inter vtrunque, sed interdum talis mora est ita periculosa, quod non potest postea sufficiens remedium adhiberi, vt si quis tractauerit de perditione ciuitatis cum hostibus, vel si sit aliquis hæreticus in grege Domini seducens alios a fide, ergo videtur quod non debeat præcedere secreta admonitio.

Vndecimo, quia triplex est agens. s. naturale, artificiale, & per gratiam siue per charitatem, agens autem naturale agit meliori modo quo potest, similiter & artificiale, ideo sic etiam faciet agens ex charitate, sic est corripiens fratrem,

fratrem, ergo facit melius quod potest, sed melius est, q͠d faciat publicè, quia magis proderit sic multitudini, eo q͠d exemplo illius castigati alij corripientur, bonum autem publicum est magis, & diuinius quam priuatum, 1. Ethicorum, ergo melius est quod statim arguatur quis, vt peccauerit, & hoc publicè denunciando, quam præmittere admonitionem secretam.

Duodecimo, quia ita est peccator in Ecclesia, sicut mẽbrum putridum in corpore, & tamen non refert qualiter medicus præcidat putridum membrum, dum tamẽ pręcidat illud ne sequatur corruptio in corpore, ergo dũ corripiatur peccans ne alios inficiat non refert, an publicè vel occultè fiat.

Tertiodecimo, quia subditi tenentur obedire suis Prelatis, maximè illi, qui expressè obedientiam vouerunt, sicut religiosi, & tamen Prælati sui dicunt eis interdum in communi, vel alicui in speciali, quod dicant sibi peccata aliquorum, vel siquid sciunt corrigendum circa illos, ergo tenebuntur dicere, & ibi præcederet denunciatio ad secretam admonitionem, quia nulla præcessit, ita ergo nobis licebit.

Quartodecimo, quia Glossa super illo verbo, corripe eum &c. dicit, quod arguendus est quis zelo iustitiæ, idest sicut iustitiæ conuenit, & tamen iustitia est virtus pręclarissima tãquam lucifer aut hesperus, 5. Ethicorum, ergo clarissimè, & non in secreto proximus arguendus est.

Quintodecimo, quia ad iustitiam pertinet retribuere pro meritis, & tamen qui peccauit factus est ex hoc ipso inglorius apud Deum, ergo meretur quod ei auferatur gloria, idest fama coram hominibus, quod fit per publicam denunciationem delicti eius, sine alia admonitione.

Sextodecimo, quia præceptum Christi non contrariatur alicui alteri præcepto eius, vel consilio, & tamen Luc. 6. dicitur. Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas, & tamen interdum non potest fieri correctio, & admonitio sine repetitione, vt cum quis rapuit alteri bona sua, & detinet illa, & qui passus est damnum admonet raptorem, ergo non debet semper præcedere monitio, quia alias repugnaret illi præcepto.

Decimoseptimo, quia omni tempore licet reddere bonum pro malo, & omni loco, & omni modo, & tamẽ corripere delinquentes, est reddere eis bonum pro malo, vt dicit August. lib. 3. de Libero Arbitrio. Cum corripiũtur inquieti, redditur eis bonum pro malo, ergo licebit illos corrigere omni modo, idest siue præcedente admonitione secreta, siue non.

Decimooctauo, quia leges fiunt ad ea, quæ sæpe accidunt, non ad ea, quę vt raro. ff. de legibus, §. nam ad ea; & tamen raro accidit, quod propter hoc quod alicui auferatur fama detegendo peccatum illius, efficiatur deterior, sed vt communiter efficitur melior, qui infamatur, vt auferat maculam infamiæ, ergo non est sub præcepto, quod præcedat admonitio.

Decimonono, quia dicit Hieronymus, quod si peccauerit quis in Deum, nõ est nostri arbitrij, ergo saltẽ quantum ad peccata, quæ fiunt in Deum nõ tenebitur ista forma correctionis.

Vicesimo, quia Christus dixit, si te audierit lucratus eris fratrem tuum, sed non est adhuc corrigens lucratus delinquentem, si solum audiat, idest exaudiat peccãs corrigentem recedendo a peccato, si multa grauia peccata commiserat, sed multa alia requiruntur ad hoc quod peccans perueniat ad salutem, quod est lucratum esse fratrẽ, ergo non sufficit iste ordo circa grauia peccata, & ita tenebitur alius ordo.

Vicesimoprimo, quia dicitur Ecclesi. 19. Audisti verbũ aduersus proximum tuum? commoriatur in te, fidens quod te non dirumpet, non est ergo peccatum alicuius denunciandum alijs, & ita non tenebitur ordo, qui tenebitur hic.

Dicendum, quod ordo correctionis fraternæ accidit sub præcepto in casu, in quo ipsa correctio est sub præcepto, nam vt dictum est, scilicet quæst. 95. interdum correctio fraterna cadit sub præcepto, & interdum non, immo magis est contra præceptum corrigere fratrem, vt cũ efficitur deterior, & quando non est corrigendus nullus ordo manet, cum ille ordo sit conditio actus, qui actus nũc non est. Quando autem est correctio sub præcepto, est etiam sub præcepto obseruare ordinem traditum hic a Christo, & maximè quantum ad secretam admonitionẽ præcedentem. Dicit enim August. lib. de Verbis Domini, exponens illud, corripe eum inter te, & ipsum solum, ait, studens. s. correctioni, parcens pudori, fortè enim præ verecũdia incipiet defendere peccatum suum, & quem vis facere meliorem, facies peiorem. Et tamen tenemur ad hoc ex præcepto charitatis, vt caueamus quantum est in nobis, ne proximus efficiatur deterior, ergo ordo correctionis huius cadit sub præcepto. Item quia Glossa, super illo verbo, si peccauerit, dicit, hoc ordine scandala vitare debemus, & tamen vitare scandala cadit sub præcepto, supra in litera, & ad Rom. 14. ergo tenemur sub præcepto ad hunc ordinem correctionis. Sed quia dubium est hoc principaliter, an debeat pręcedere secreta monitio ad publicam denunciationem.

Dicendum, quod aut peccata sunt publica, aut occulta. Si sint publica, non est solum curandum de bono delinquentis, sed magis est adhibendum remedium alijs in quorum notitiam deuenit peccatum, vt non scandalizentur, & ideo talia peccata sunt publicè arguenda, iuxta illud primæ Tim. 5. Peccantem coram omnibus argue .i. siquis peccauerit coram omnibus, est arguendus corã omnibus. Et sequitur, vt cęteri timorem habeant, idest vt nõ audeant exemplo illius peccantis committere similia, Et hoc est prouidere scandalo multitudinis, nam quãdo peccatum publicè fit, & non punitur, scandalizantur quidã, idest offenduntur, vel indignantur. Alij autem ad peccandum incitantur putantes sibi dandam impunitatem, alij qui pauca sapiunt putant esse licitum talia facere, cum nõ coerceantur peccantes, & ideo talibus conuenienter prouidetur per publicam redargutionem, sed hanc facere non pertinet ad quemlibet, sed ad Prelatum, quia arguere coram omnibus est inferre pœnam, & tamen pœnam imponere non pertinet ad priuatos, sed ad solum iudicẽ. Si autem sint peccata occulta, tunc videtur habere locũ regula data a Christo, si peccauerit in te frater tuus, & tunc offendit te, idest solum te, quia tu solus offenderis, cum fortè tu solus noueris peccatum, & sic tu solus scandalizaris. Si autem te offendit coram alijs iam non solum te offendit, sed etiam alios coram quibus te offendit, & iõ in omnes illos peccat. Quia tamen in occultis peccatis potest interdum parari offensa proximis, est distinguẽdum, quia quædam peccata occulta sunt, quæ sunt in nocumẽtum proximorum corporale, vel spirituale, vt siquis tractet cum hostibus de proditione vrbis, vel si hæreticus aliquis est, qui priuatim homines seducit auertens eos a fide, iste non solum peccat in te, qui nosti hæc, sed & in omnes alios, quos auertit a fide, & in alios quos auertere potest, ideo hic statim procedendum est ad denunciationẽ faciendam illi, qui possit ista mala impedire non præmissa occulta siue secreta admonitione. Quædam vero peccata sunt, in quibus solum læditur peccans, & ille, in quem peccatur .i. cui damnum seu iniuria infertur, & ille qui nouit peccatum istud, & scandalizatur de eo, & in talibus solum curandum est, vt subueniatur fratri peccanti, & hic propriè locum habet correctio fraterna, & iõ voluit Christus hoc ordine fieri correctionem fraternam, secundum quod congruit ad emendationem, & salutem fratris, quem volumus liberare a peccato. Duplex autem periculum imminet ex peccato, scilicet circa conscientiã, & circa famam, hæc autem duo, idest conscientia, & fama sic se habent, quod conscientia est præferenda famę, quia testimonium conscientię est in conspectu Dei, sed testimonium famę pertinet ad intuitum humanum, differunt tamen, quia fama est homini necessaria propter se, & propter proximos, bona autem conscientia est necessaria propter seipsum. Est enim fama bona homini necessaria quantum ad se propter duo.

Primo, quia fama bona est pręcipuum inter omnia bona exteriora, iuxta illud Prouerbiorum 22. Melius est nomen bonum quam diuitię multę, & hoc ideo, quia bonitas famę reddit hominem idoneum ad exequendum officia

ficia humana, quæ sunt in conuersatione humana, ideo dicitur Eccl.41. curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi quam thesauri multi, magni, & præciosi. Sicut ergo peccaret, qui absque necessitate ingereret alicui dispendium diuitiarum multarum, ita a fortiori peccat, qui absque necessitate ingerit alicui dispendium famæ suæ.

Secundo, quia homo propter obseruationem famę frequenter abstinet a peccatis, & ideo quando aliquis videt se iam famam perdidisse, pro nichilo habet peccare, iuxta illud Hierem.3. Frons meretricis facta est tibi, & noluisti erubescere. Vnde Hieronym. super Matthæum super illo verbo, inter te, & ipsum solum ait, corripiendus est frater seorsum, ne si semel pudorem amiserit, aut verecũdiam permaneat in peccato. Est enim homini fama necessaria propter alios dupliciter.

Primo, quia homines audientes peccatum alicuius scãdalizantur, & contemnunt non solum peccantem, sed ẽt multos alios innocentes Vnde August. in Epistola ad plebem Hipponensem ait, quod cum de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instanter satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur.

Secundo, quia ex peccato vnius publicato multi prouocantur ad peccandum, iuxta illud primæ Corinth.5. Modicum fermenti totam massam corrumpit. Est enim fama necessaria, & tamen rectitudo conscientiæ est magis necessaria. Hoc ergo ordine voluit Christus fieri correctionem fratris, vt primo quidem si possibile est, ita prouideatur conscientiæ, quod in nullo fama lędatur, & hoc est per secretam admonitionem. Deinde, quia conscientia est famæ præferenda, si emendatio aliter fieri non potest quam cum dispẽdio famæ, ordinauit Christus, quod finaliter hoc publicè denuncietur, vt obiurgatio, quæ fit a pluribus sit efficacius remedium ad salutem. Si autem statim procederetur ad publicam denunciationem, pateretur frater dispendium famæ suæ, quod vitandum est, cum fama sit valde bona, vt dictum est, & tamen ex debito præcepti obligamur non lædere proximũ in aliquo, ergo sub præcepto cadit non procedere statim ad denunciationem, quia alias damnaremus famam proximi, quãdo possemus illam conseruare sine eius animæ detrimento. Et hoc verum est, quando propriè est correctio fraterna, ita quod solum vel principaliter intenditur bonũ peccantis, secus in alijs casibus, vt supra dictum est.

Ad primum dicendum, quod nos debemus imitari Deum, & tamen in iudicio non possumus omnino, nam regula eadem iudicandi est apud nos, & apud Deum, scilicet, quia Deus non admonet circa ea, quæ nota sunt sibi, sicut & in iudicio humano in notoriis non seruatur ordo iuris, & in talibus non est admonitio secreta necessaria, neque etiam in alijs manifestis, aut publicis, quæ notoria de iure non dicuntur, in rebus tamen, de quibus iudicatur, non est idem modus vel habitudo in iudicio humano, & diuino, quia in iudicio diuino omnia nota sũt, quia omnia nuda sunt, & aperta oculis eius, neque est ei inuisibilis vlla creatura, ad Hebr. 4. & ideo non requiritur, quod in iudicio suo præcedat aliqua admonitio, ĩõ neque fit aliqua denunciatio publica, sed solum executioni traditur sententia, cum Deo nota sint omnia, & non oportet, quod quis aliquid denunciet, neque ipse alteri. In humano autem iudicio quædam sunt manifesta, & quædam occulta, ideo locum habet secreta admonitio circa illa, quæ sunt occulta.

Dicendum tamen, quod ad superabundantiam vt magis prouideatur saluti nostræ, Deus secretam admonitionem præmittit, & illa est, quæ fit per interiorem inspirationem, & per remorsum conscientiæ, & hoc tam in dormiendo, quam vigilando, iuxta illud Iob 33. Per somnũ in visione nocturna quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his, quæ fecit, & vitam eius ne transeat in gladium.

Ad secundum dicendum, quod illud dictum Apostoli intelligitur de peccatis manifestis, & illa redargutio fit a Prælato, vt dictum est supra. Quod autem dicitur, quod

A non habeat locum in occultis. Dicendum, quod imò in occultis habet locum ista forma correctionis. Et cum dicitur, quod non sunt secreta publicanda.

Dicendum, quod quandiu potest sperari de emendatione fratris per secretam admonitionem, non est procedendum ad publicandum, cum autẽ non speratur, oportet procedi ad denunciationem publicam, quia magis est standum conscientiæ quam famæ, & curandum de salute animæ quam famæ.

Ad tertium dicendum, quod Petrus publicauit peccatum Ananiæ, & Saphiræ sine secreta admonitione, quia non cognouit illud peccatum modo humano, sed diuino reuelante Spiritu sancto, & quia in iudicio Dei non procedit secreta admonitio, non pręmisit illam Petrus.

Et patet, quia Petrus agnouit factum istud, quod secretè tractauerant solus Ananias, & Saphira de reti- **B** nendo partem præcij. Etiam quia prædixit eis statim pœnam futuram, scilicet, quod statim subito morerentur, quod & factum est. Actu 5. Etiam, quia dixit Petrus Ananiæ.

Cur tentauit Satanas cor tuum mentiri te spiritui sancto? non enim mentitus es homini, sed Deo. Et ideo Petrus tamquam propheta inspiratus a Deo circa occultum peccatum Ananiæ, & Saphiræ publicauit illud impellente ad hoc Spiritu Sancto, sicut impulit ad prænunciandũ mortem, de qua apparet, quod non poterat prænunciare nisi inspirante Deo, ideo non est trahendum illud ad consequentiam quantum ad peccata occulta proximorũ, quę nos humano modo cognoscimus.

Ad quartum dicendum vno modo, quod Christus non nouerat peccatum Iudæ modo humano, sed inquantum **C** Deus videns quomodo Satanas mouebat cor Iudæ, & ideo poterat procedere statim ad publicationem. Aliter potest dici, quod etiam si diuino modo nouerit non processit ad publicandum, neque publicauit, sed obscuris verbis peccatum contra se factum denunciauit, ita vt Apostoli non potuerint intelligere, an de Iuda loqueretur, vt colligitur Ioan.13. Immo ista fuit quędam cautia admonitio, nam Iudas potuit intelligere de se esse dictum, & poterat dolere, & conuerti si vellet, & non totum eum Satan possedisset, & cęteri non intelligerent, de quo loqueretur, vt patet ibidem. Quod autem Christus Iudam in secreto admoneret non fuit conueniens, quia non proderat ad salutem eius, sed ad maiorem subuersionẽ. Causæ tangentur Io.13. vbi de hoc tractabitur.

Aliqui dicunt, quod Christus non erat obligatus huic **D** legi, cum ipse eam dedisset, & ideo licet ipse non seruaret eam, tenemur nos seruare. Dicendum, quod verum est, quod Christus cum esset verus Deus, non poterat esse obligatus ad aliquid, quia id quod obligat, maius est eo, qui obligatur, & tamen licet Christus non obligaretur ad aliquam legem, obseruauit omnem legem quam dedit: potissimè eas quæ erant de iure naturali, talis autem est ordo correctionis fraternæ quantum ad secretam admonitionem præcedentem quia pendet ex debito charitatis, quo tenemur non nocere proximo lædendo famam eius, maximè, quia ipse præbuit se nobis imitabilem in operationibus, Ioan.13.

Quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Ideo dicendum, quod omnes leges seruabat ad vnguem, & ex operibus suis trahenda est consequentia ad opera nostra, nisi quatenus processit, vt Deus, sicut in operatione mira- **E** culorum, vel in ieiunio quadraginta dierum, quia in his non possumus eum imitari.

Ad quintum putant quidam, quod fuit necessaria admonitio in facto Ioseph, quia ipse non denunciauit, sed accusauit, quia Genes.37. dicitur, quod accusauit fratres suos, & tamen in accusatione non procedit admonitio, sed solum inscriptio, ideo non debuit admonere. Dicendum, quod non stat.

Primo, quia non accipitur ibi propriè accusatio, quia non agebat ad pœnam criminis infligendam, quæ erat capitalis, cum esset crimen pessimum, Genes.37. Item quia Iacob pater eorum non erat iudex competens, corã quo criminaliter accusari possent filij eius.

Aliter ergo dicendũ, quod accipitur accusatio pro simplici

plici denunciatione, sed vocatur accusatio, quia talia denunciauit, de quibus illi accusari possent, & capitaliter puniri. Sed dicendum, quod non peccauit Ioseph. Vno modo, quia licet non scriptum sit, quod admonuerit secretè, tamen admonuerat, & non receperant eius admonitionem.

Secundo modo, quod non erat necessaria admonitio secreta, quia istud peccatum erat notum apud omnes fratres Ioseph, cum omnes ipse accusauerit, cum dicatur, quod accusauit fratres suos de crimine pessimo, & ita tanquam in manifesto non erat necessaria admonitio, sed denunciatio.

Tertio potest dici, quod fortè cessauit Ioseph hoc dicere fratribus suis, ne mala ei inferrent, quia molestè ferrent se ab isto puero corrigi, sicut accidit circa alia, pro quibus eum exosum habentes occidere voluerunt, & tandem vendiderunt. Genes. 37. & ob hoc non dixit fratribus, sed denunciauit patri, & ista est causa multum rationabilis.

Quarto, quia Ioseph non publicauit peccatum fratrũ suorum multis, immo non dixit alicui, apud quem infamarentur, sed dixit patri, qui famam filiorum amabat sicut propriam, & ita dixit ei, qui multum poterat prodesse, & nichil poterat nocere, & sic consultè fecit. Credidit enim Ioseph, quod reuelato crimine filiorum patri, si ipse obiurgaret eos, vel exhortaretur, cessarent a delicto, & ita si quis sciat peccatum alicuius, & credat, quod si ipse admoneat eum nõ proderit, si vero alius admonuerit credit verisimiliter quod emendabitur, potest secretè dicere illi, vt ipse secretè admoneat delinquentem, quia hoc nõ est agere contra formam a Christo datam, quia non publicatur peccatum fratris, & tamen quando quis dubitat an per eius admonitionem corrigetur peccans, non debet dicere alteri ad hoc, quod ille admoneat, licet credat verisimiliter, quod per admonitionem illius emendabitur delinquens. Etiam si sciat, quod nõ emendabitur per admonitionem suam, & dubitet an emẽdabitur per admonitionem alterius, nõ debet illi reuelare ad hoc, quod admoneat peccantem quousque ipse admonuerit, & non auditus fuerit, quia tunc potest adiungere vnum vel duos testes.

Ad sextum dicendum, quod non est eadem ratio in accusatione, & denunciatione, quia accusatio fit ad bonũ publicum, scilicet vt delinquens puniatur, in quo est bonum communitatis, quia seruatur ordo iustitiæ, & quia alij arceantur a criminibus tali pęna, & ad cõsequendum istud bonum publicum non est necessaria admonitio, cũ sine illa habeatur, in denunciatione intenditur bonũ delinquentis, ideo taliter debet fieri, vt ei prosit, & quia magis prodest delinquenti admoneri in secreto ante denunciationem, vt si fieri potest, quod sine detrimento famæ emendetur, tenetur denuncians primo admonere.

Ad septimum dicendum, quod non potest omitti admonitio in omni casu, quia neque licet circa quodlibet peccatum procedere ad accusationem secundum legem Christi, sed solum secundum illa peccata, in quibus in promptu est, vt veniat periculum multitudini, nisi statim denuncientur, & ibi statim denunciari possunt, quia vtilitas publica præfertur ibi priuatæ.

Ad octauum dicendum, quod in capitulis religiosorũ non est consuetudo proclamari magnas culpas, sed paruas, quæ sunt peccata venialia, sicut sunt quædam negligentiæ, vel omissiones, aut paruæ transgressiones, de quibus nulla infamia sequitur, culpæ autem magnæ mortales ibi non proclamantur. Et dicendum, quod hoc nõ est contra ordinem datum a Christo, nam in capitulis illis debet quilibet religiosus dicere culpas suas leues, & si aliquas omittit ex ignorantia alij proclamant eas, non quidem quasi accusantes eos de illis, vel denunciantes, sed reducentes eos ad memoriam culparum suarum, quas ipse dicere tenetur, ideo non est contra charitatem, sed magis est adiutorium ad charitatem, in magnis autem culpis secus est, quia non licet alicui illas ibi proclamare. Nã peccaret mortaliter faciendo hoc, quia contra præceptum Christi faceret, neq; prælati ad talia cogunt.

Ad nonum dicendum, quod eadem ratio iustitię est in
F magnis, & in paruis, idest iustitia, quæ est ratio, idest regula ad diffiniẽdum, & dirigendum in magnis, ipsa eadem est regula ad dirigendum in paruis, & tamen non est sensus quod idem, quod secundum iustitiam disponitur circa magna, sit constitutum, vel obseruandum circa parua, & est similis modus loquendi Deuteron. 1. ita magnum iudicabis, vt paruum, quia domini iudicium est, & tamẽ non est sensus, quod eadem pęna dabitur magno, & paruo. Nam etiam in eodem delicto iura non constituunt eandem pœnam hominibus diuersi status, & dignitatis, & professionis, sed est sensus, ita magnum iudicabis, vt paruum, idest sicut nichil debes facere contra iustitiam intuitu pauperis, vel parui, quia pauper vel paruus est, Exod. 23. dicitur, Pauperis quoque non misereberis in negocio, idest in iudicio, ita nichil debes facere contra iusti
G tiam in fauorem magnæ personæ. Et patet, quod iste sit sensus, quia dicitur. Ita magnum iudicabis vt paruum, neque accipies cuiusquam personam, idest nichil facies per acceptionem personarum, & tamen non accipiendo personas damus diuersas pęnas, & pręmia magno, & paruo pro eodem opere, quia ita iure cautum est. Sic ergo circa correctionem fraternam, licet tam circa magna, quam circa parua debeat seruari iustitia, tamen in magnis præmittere admonitionem secretã est iustitia, & necessitas, in paruis autem non.

Ratio diuersitatis est, quia ex publicatione paruorum peccatorũ, sicut sunt venialia nulla infamia oritur, ex publicatione autem magnorum peccatorũ oritur infamia, Christus autem voluit, quod seruaretur illęsa fama nostra inquantum posset, ideo voluit fieri secretam admo-
H nitionem in peccatis illis, quibus publicatis sequeretur infamia, in illis vero, ex quibus non sequitur infamia, frustra fieret admonitio, ideo non oportet ibi præcedere admonitionem.

Ad decimum dicendum, quod in illis, in quibus periculum est in mora, non debet expectari admonitio, sed statim procedendum est ad denunciationem, nec est hoc contra præceptum illud propter duo.

Primo, quia hic dicitur, si peccauerit in te. Istud autem peccatum non est solum contra te, idest contra solum sciẽtem, sed contra totam vrbem, ideo potest denunciari statim ei, cui est cura de prouidendo vrbi, & ita nõ videtur includi sub hac lege.

Secundo, & pręcipuè, quia dominus non loquitur de culpa futura cauenda, quæ nunquam fuit, sed futura est,
I sed de emendatione culpæ pręteritę, in qua adhuc delinquens manet, & ideo in futura culpa nõ est necesse admoneri, quia non cadit sub hoc præcepto, pręcipue vbi est periculum in monendo propter moram.

Ad vndecimum dicendum, quod non est bonum ciuitati quodlibet peccatum publicari, quia per publicationẽ infamatur peccans, & fama est homini necessaria propter se, & alios, vt dictum est supra, ideo malum est etiam aliis infamari hominem, vtilius autem est cõmunitati, quod manente fama integra emendetur peccans, quam postquam fuerit infamatus. Nam sic contingeret infamari omnes de ciuitate, cũ nemo sit, qui non peccet. 3. Reg. 8. & infamatis omnibus esset ipsa ciuitas vilior effecta, ideo tam ad bonum peccantis quam publicum pertinet, quod correctio fiat præcedente admonitione secreta.

K Ad duodecimum dicendum, quod licet medicus debet magis intendere saluti totius corporis, quam cõseruationi vnius membri, non tamen debet statim vt membrum viderit corruptum, abscindere illud, & ita licet debeat secare illud si opus est, tamen multum differt taliter aut taliter, vel tali aut tali tempore secare. Nam si statim vt videt membrum morbidum secaret illud, cõtingeret quod abscideret aliquod membrum quod conseruari potuisset, ideo si medicus sapiens fuerit, a leuioribus remediis incipiet, & quando apparuerit membrum esse insanabile, tũc præcidet illud, & ita in correctione fraterna est faciendũ, quod intendet corrigens ad emendationem peccantis, & si potuerit emendare illum saluata fama, debet eam conseruare, quod est corrigere per admonitionem fraternam secretam, & cum viderit, quod non potest sic corrigere, debet procedere ad denunciandum.

Ad

Ad decimumtertium dicendum, quod Prælato nemo tenetur obedire contra præceptum Dei, cum potestas Prelati dependeat a Deo, quia omnis potestas a Deo est, ad Rom. 13. & ideo habet Prelatus potestatem in his, quæ sunt secundum Deum, vel saltem non contra Deum, in illis vero, quæ contra Deum sunt, non habet potestatem, sic dicitur 2. Cor. 13. quod data est eis potestas in constructionem, & non in destructionem, est autem in destructionem quando præcipiunt contra ea, quæ Deus præcepit, ideo tunc obediendum est Deo, & nō Prelato, Act. 5. obedire oportet Deo magis quam hominibus, ideo quando Prælatus præcipit alicui specialiter, vel omnibus de communitate, quod dicant sibi quidquid sciunt corrigendum esse circa omnes personas communitatis, vel specialiter circa aliquam, intelligendum est dictum suum sanè .s. eo modo quo potest stare non agendo contra præceptum Christi de correctione fraterna, & ideo obediendū est sibi, si tamen expressè præciperet aliquid Prelatus cōtra præceptum istud, ipse peccaret præcipiendo, & non teneretur ei aliquis obedire, & qui obediret peccaret, vt si Prelatus quæreret ab aliquo subdito prcipiens circa aliū subditum de quo nulla alia infamia etiam parua præcesserat, vt diceret ei, si ille commiserat adulterium vel furtum, nam tunc non debet respondere subditus, quia peccaret contra formam correctionis fraternæ, non est enim Prælatus iudex occultorum, sed solus Deus, ideo super occultis nichil potest præcipere, neque inquirere, nisi inquantum per aliqua indicia manifestātur, vtputa per infamiam, vel per suspitiones aliquas. Nam tunc pōt Prælatus prcipere religioso, vt sibi dicat veritatem, & est generale, quod in omni casu, in quo iudex secularis, vel Ecclesiasticus in foro contentioso potest per iuramentum cogere aliquos ad dicendam veritatem, siue per viā inquisitionis siue denunciationis, siue accusationis, potest Prelatus mandare religioso, quod dicat sibi veritatem circa ea, quæ petit, quia ille non est minoris potestatis circa subditos.

Ad decimumquartum dicendum, quod iustitia est virtus clarissima non propter manifestationem in lucē, quia nulla virtus habet talem claritatem, cum hoc ad corpora pertineat, sed est clarissima propter nitorem, & decorem sui ordinis, & tamen ad istum ordinem pertinet hæc rectitudo .s. quod peccans prius secretè admoneatur, quam peccatum eius publicetur.

Ad quintumdecimum dicendum, quod qui peccat occultè, meretur famam perdere, & tamen non licet cuilibet auferre ei famam, sicut qui furatur meretur suspēdi, & tamen non licet cuilibet suspendere illum, sed habenti iurisdictionem, & tamén nobis non est data potestas priuandi peccatorem fama nisi determinato modo, scilicet quando secreto admonitus non se correxerit, ideo non licet nobis aliter auferre famam. Et ratio est, quia etiam siquis peccet, & tamē non infamatur de peccato nisi manifestato peccato, sed peccatum occultum non est nobis manifestum, ideo licet alicui constet, non potest de iure infamare illum, sed solum illi licet, qui est iudex occultorum, scilicet Deo, nos autem sumus iudices manifestorū, & non possumus licitè pro occultis infamare, 1. Corint. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.

Ad decimumsextum dicendum, quod non repetere ablata est præceptum, intelligendo secundum præparationem animi, vt exponit Aug. tenetur enim homo paratus esse non repetere sua in casu, in quo hoc exigat necessitas fidei, aut debitum charitatis, in quo casu etiam sua, qui possidet tenetur dare de nouo, sed extra hunc casum non repetere ablata est consilium, & pertinet ad superabundantem charitatem, sicut etiam dare sua extra tempus necessitatis seruatis debitis circunstantijs est consiliū. Et dicendum, quod correctio fraterna nō repugnat huic præcepto, aut consilio.

Primo, quia admonendo secretè potest petere ablata, & non repugnat illi consilio, cum licitum sit repetere, immo interdum sit malum non repetere, vt si ex non repetitione putetur verisimiliter, quod iste assumit audaciā ad magis rapiendum. Secundo, quia etiam admonens eum, qui sua rapuit potest eum admonere, vt recedat de peccato non repetēdo ablata, vt si dicat ei, quod pœniteat de peccato & sit paratus satisfacere, & per hoc non petit, quia fortè iste habet intentionem remittendi, & remittet, si viderit expedire, & tamen dato, quod habeat istam intentionem, debet admonere illum, quod habeat intētionem satisfaciendi, quia ista intentio necessaria est ad salutem. Nam etiam quando quis actualiter remittit raptori ablata, necesse est, quod ille habeat intentionem satisfaciendi, si ei non remitteretur, vnde si raptor petit sibi remitti ablata, & remittuntur ei, & tamen habet intentionem, quod si non remitterentur, quod nō restitueret, manet in peccato mortali, etiam post remissionem factam, & ita qui raptorem suorum secreto admonet, debet admonere eum, quod habeat intentionem restituendi, & animum suum paret ad hoc, dato quod ipse velit remittere illi statim ablata.

Ad decimumseptimum, quod omni tempore, & modo, & loco licitum est reddere bonum pro malo, & ita corrigere aliquem obseruato ordine debito, & alijs circūstantijs, cum sit licitum, erit omni tempore, & loco, & tamen corrigere prætermissis debitis circunstantijs est malum, ideo in nullo loco aut tempore licet hoc facere, quia esset reddere malum pro malo.

Ad decimumoctauum dicendum, quod pluries videtur accidere, quod publicato peccato alicuius abstineat ipse a malis, quam quod abundantius peccet, & tamen interdum accidet, quod peccet effrenatius, qui semel infamatus est, nos autem debemus cauere omnia mala, ideo non debemus publicare peccatum alicuius, sine necessitate, etiam si accidere possit ex hoc illum fieri meliorem.

Ad decimumnonum dicendum, quod non est nostri arbitrij, scilicet ad remittendum peccata, quę contra Deū fiunt, sicut in peccatis commissis cōtra nos, in quibus possumus remittere iniuriam factam nobis, & damnum, & tamen arbitrij nostri est ad corrigendum, immo sub necessitate cadit talia delicta corrigere, & ideo quando correxerimus in eis delinquentes fraternaliter, tenere cogimur ordinem positum hic a Christo.

Ad vicesimum dicendum, quod si peccans audierit corrigentem, quantumcunque grauia delicta commiserit, lucratus erit fratrem suum, & tamen non dicitur peccans audire corrigentem, quando cessat ab opere peccati, & facit alia, quæ facienda sunt pro salute .s. confitendo, & satisfaciendo secundum quod ei iniungitur, nam ad vitā æternam non requiruntur plura.

Ad vigesimumprimum dicendum, quod verbum, qđ aduersus fratrem audimus, debet commori in nobis, ita quod non procedat vnquam in damnum eius, & tamen dicere illud ad vtilitatem eius non est vetitum, immo est interdum necessarium.

An si quis sciat peccatum proximi, & statim referat Prelato non admonens proximum peccet mortaliter?
Quæst. XCVIII.

QVæritur, circa præcedentium declarationem, si quis sciat peccatū proximi, & statim referat Prælato non admonens proximum an peccet mortaliter.

Aliqui dicunt, quod semper peccat, eo quod agit contra præceptum Christi datum hic de ordine corrigendi, & tamen istud præceptum obligat. Alij dicunt, quod non peccat, quia multi religiosi & viri boni hoc faciunt, de quibus non est dicendum, quod peccent.

Dicendum quod in hoc non potest dari aliqua certa regula, sed pendet cognitio huius ex cognitione particularium circunstantiarum .s. Prælati, cui crimen reuelatur, & subditi cuius peccatum denunciatur. Et pro hoc dicendum, quod cum ego cognouero peccatum alterius, & volo denunciare prælato, aut volo illi denunciare sicut prælato, & habenti potestatem puniēdi ordinariè, aut vt priuatæ personæ, quæ fortè potest prodesse. Si primo modo, dicendum quod aut est peccatum veniale, aut mortale. Si veniale non pertinet ad correctionem fraternam, vt ostensum

ostensum est supra, & cum ex denunciatione aut publicatione talium non sequatur infamia, non peccabit mortaliter, qui illud denunciauerit Prælato, nam & in capitulis religiosorum proclamant quidã culpas veniales aliorum, sed non mortales, vt dictum est præcedenti quæstione, & hoc verũ est nisi hoc malo animo faceret, quia tunc etiam denunciando veniale peccaret mortaliter, vt si ex odio ageret. .

Si autem mortale velit denunciare, dicendum, quod quacunque intentione denunciet, dum tamen denunciet Prælato vt iudici potenti punire pro delicto, peccat mortaliter, quia agit manifestè contra ordinem datum hic a Christo, nam dicere Prælato est dicere Ecclesiæ, & tamen non debet dici Ecclesiæ quousque præcesserit admonitio secreta, & deinde fuerint testes adhibiti.

Si autem velit dicere Prælato vt priuatæ personæ, quæ potest proficere, & non nocere. Dicendum, quod aut ego credo verisimiliter, quod frater meus poterit per me corrigi, aut non, si credo non debeo denũciare Prælato, quia quando potest peccatum alicuius emendari conseruata totaliter fama, debet seruari, & tamen cuicunque nescienti dicere est partim infamare delinquentem, scilicet apud illum saltem, cui reuelatur.

Si autem credo, quod nullo modo per me poterit corrigi, vt fortè, quia per me expertus sum, vel propter alias causas, aut credo, quod poterit corrigi per secretã admonitionem Prælati aut non, si credo quod non poterit non debeo ei statim reuelare, sed prius ego admonebo, vt postea possim procedere ad denunciandum Prælato, & hoc quando credidero, quod licet non corrigatur, non deteriorabitur, non habet locum correctio fraterna, sed totaliter tacendum est, nisi fortè sit peccatum, quod vergeret in peccatum aliorum, quia tunc poterit denunciari Prælato etiam non præmissa secreta admonitione, vt dictum est supra præcedenti quæstione.

Si autem credo, quod per prælatum poterit in secreto admonitus corrigi, dicendum quod si Prælatus est prudens, & vir spiritualis, & est præsens, & talis, qui non habet odium ad subditum, & cuius verba subditus audiet non valde molestè, potest statim dici Prælato, vt ille cautius, & vtilius in secreto admoneat, quia tamen interdũ subditus ita confunditur audire verba Prælati sui, quod vellet potius pęnam grauem tolerare quam peccatũ eius cognosci a Pręlato, & fortè non recepit bene verba illius, non est dicendum tunc Prælato. Et quia propter varias conditiones pręlatorum, & subditorum non est idẽ modus se habendi, non potest dari certa regula, quãdo liceat dici statim prælato, & quando non, quia omnia hæc propter charitatem sunt, debet esse charitas regula horum, & ideo si prudens iudicauerit melius ad salutem proximi esse denunciare statim peccatum eius prælato, licebit denunciare, cum vero è contrario, aget è contrario, vbi fuerit dubium potius debet cessare denunciare prælato conformando se ordini tradito a Christo discretè admonendo, & in his omnibus debet intelligi quod dicens pręlato peccatum alterius, dicat bono animo. Nam si ex malitia dicat, vt proximus confundatur, & erubescat in cõspectu pręlati, etiam si ex hoc credatur futura magna vtilitas peccat mortaliter, qui sic denunciat prælato peccatum alterius.

Ad primum dicendum, quod non agitur semper contra ordinem traditum hic a Christo dicendo prælato statim, cum sæpe hoc prosit ad salutem fratris, & ea intẽtione dicatur. Ad secundum dicendum quod boni viri sæpe hoc faciunt .s. quando credunt qđ peccans vtiliter corrigetur per secretam admonitionem prælati, qui alias nõ posset corrigi, & tamen non faciunt hoc in omni casu.

An peccet mortaliter ille, qui peccatum vnius dicit alteri non seruando istum ordinem à Christo traditum. Quæst. XCIX.

QVæritur, an peccet mortaliter ille, qui peccatũ vnius dicit alteri non seruando istum ordinem? Dicendum quod aut dicit, quando cogitur dicere, aut quando non cogitur.

F Si primo modo, dico qđ est duplex necessitas vel coactio, vna iuris, alia facti. Necessitas iuris est, vt si cogatur testis a iudice dicere, quæ nouit in casu illo, in quo potest de iure cogi, nam tunc dicit pręter ordinem istum, sed nõ peccat, vel quando quis scit peccatum alicuius, quod vergit in graue dispendium multorum sicut in proditore vrbis, & in hæretico occultè seducente. Nam statim sine admonitione aliqua tenetur dicere ista pręlato, qui nouit, vt possit prouidere, nisi fortè putauerit verisimiliter, qđ secretè admonitus statim cessabit. Si autem credit quod non cessabit, vel dubitat, nõ debet admonere secretè, sed dicere statim pręlato, vel ei qui possit huic dispendio obuiare. Coactio de facto est, vt si verberibus vel damnorum datione cogatur quis ad dicendum damnum, vel peccatum alterius, & in hoc non potest dari certa regula
G propter varietatem peccatorum, quæ occultantur, & personarum, quæ commiserunt illa, & propter varietatẽ malorum, quæ cogitur sustinere, qui reuelare non vult.

Nam interdum ex reuelatione peccati alicuius sequi poterat destructio alicuius vrbis, vel multorum, vel damnum fidei, & quia talia tenetur quilibet defendere etiam patiendo durissima, melius est pati quæcunque quam reuelare peccatum, vel peccatorem. Interdum autem paruum malum sequitur ex reuelatione peccati, & magna mala cogetur sustinere, si tacere voluerit, & tunc nõ oportet, quod dicamus reuelantem peccare in aliquo, sed circa hæc prudens iudicium necessarium est. Si autem sponte quis dicat, aut dicit pręlato aut alijs. Si dicit prælato, aut dicit intentione correctionis fraternæ, vt ille corrigat secreto delinquentem, velut eum tanquam prælatus pu-
H niat, & tunc dicendum est sicut diximus pręced. quæst. Si autem dicatur prælato non illa intentione, idem erit de prælato, & de quocunque alio homine. Si alteri homini dicatur, dicendum quod aut refertur peccatum qđ est notorium, & ita ille, cui dicitur scit illud, vel etiam si nesciat, vt quia est insipiens, est tamen factum notorium, aut non est notorium, neque valde manifestum. Si primo modo, aut est peccatum mortuorum, qui a lõgissimis temporibus mortui sunt, vel non. Si primo modo dicendum, quod non est peccatum, sicut referre peccata Aegyptiorum, vel Sodomorum, vel aliarum gentium quarum peccata descripta sunt in sacra Scriptura vel in historia gentium, aut quæ manent in memoria sine scriptis, nã aliquibus nulla infamia est referre, cũ de nouo nullam infamiam acquirant aut incurrant. Etiam contra tales non
I mouemur malo animo, quia cum non nouerimus eos, neque boni aut mali quicquam ab eis recepimus, non seruamus illis odium, sed potius relatio peccati illorum est nobis doctrinalis ad aliquid. Nam propter hoc in sacra scriptura fuerunt hæc scripta. Sic dicitur ad Roman. 15. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ergo bonum est, & meritorium talia referre inquantum referens concordat intentioni sacræ scripturæ, scilicet, quia ex relatione horum erudiuntur homines ad bonum. Si autem sint peccata viuentium, vel eorum qui a pauco tempore mortui sunt.

Dicendum quod aut illi, quorum peccata referimus, sunt aliquo modo cogniti a nobis, siue ab illis quibus referimus peccata, aut non, si non sunt vllo modo noti, non est peccatum referre peccata illorum, vt si referat quis
K peccatum alicuius hominis, qui moratur in regione longinqua a nobis, & non cognoscimus eum determinate ex visu aut ex nomine, ita quod quando nominamus nescimus esse distinctam personam ab omnibus alijs, nec scimus, quæ illa sit. Et tunc dico, quod referre peccata talium ignotorum siue viuant, siue mortui sint, non est peccatum, quia causa peccandi referendo peccatum proximi omisso ordine euangelico est, quia ex tali relatione infamatur ille, cuius referuntur peccata, & tamen qui ignoti sunt, infamari non possunt, ideo peccatum non est referre peccata talium, sicut facto delicto in aliqua ciuitate, de quo constet, & tamen non constet de persona agente, nemo infamatur, quia non cognoscitur agens, ita quando dicitur delictum de persona determinata, quam nos non nouimus determinatè, non est infamata apud nos persona illa, & non dicitur persona esse nota, licet

sciatur nomen eius, vt si dicatur, quidam Petrus de tali commisit tale delictum, A nam per hoc non est nobis persona nota, quia nesciemus eam per hoc distinguere a cæteris. Neque tamen requiritur cognitio per visum, quia sine hoc poterit esse nota persona, vt si dicatur Rex Angliæ, qui nunc est, commisit tale crimen, nam tunc qui est apud Italiam, & nunquam vidit Regem Angliæ cognoscit iam determinatè personam peccantis, quia Rex Angliæ vnicus est. Si autem persona, cuius peccatum refertur, nota sit siue apud referentem siue apud eos, quibus refert, dicendum, quod aut viuit, aut decessit. Si decessit regulariter dicendum est, quod delicta talium taceri debēt omnino, quia ex relatione criminum talium non euenit bonum. Nam relato crimine viuētis potest bonum inde sequi, scilicet ipsius peccantis, si agatur ad correctionem fraternam, & referatur alicui, qui possit commode admonere B in secreto, vel refertur testibus adhibitis, præmissa secreta admonitione, vel bonum communitatis, vt si publicetur peccatum per viam accusationis, vel denuncietur iudici, ideo peccata viuentium referre interdum est vtile, peccata autem mortuorum non prosunt ad hoc, nā non potest corrigi fraternaliter mortuus, quia nō manet nobiscum, neque etiam iudicialiter emendabitur, quia non potest de illo sumi pœna. Etiam similiter secundum iura crimina mortui extinguuntur quātum ad ipsam personam peccantis, referre autem potest obesse inquantum mortui possunt infamari, nam mortui habent esse quoddam licet leue in opinione nostra, vt dicitur primo Ethicor. cap. pronepotum autem fortunas. Et secundum esse quod habent, potest ei bonum honoris, vel malum infamiæ accider . Etiam quia infamato defuncto perit quidam C honor eis, de quorum est familia & progenie, & ita ex reuelatione criminis defunctorum malum euenit, & non bonum, sed ex præcepto charitatis tenentur cauere ea, quæ proximis obsunt & nunquam prosunt, ideo tenemur totaliter cauere relationem criminum defunctorū, illorum defunctorū dico, qui nobis noti fuerint, vel eis, quibus crimina eorum referimus, nam de mortuis omnino ignotis secus est, cum nulla infamia inde sequatur alicui, potest tamen accidere, quod interdum referamus crimen alicuius mortui taliter, vt eum non infamemus, neque familiā aut progeniem eius, & sit vtile alicui hoc referre, & tunc pertinebit ad charitatem, & tunc non est illicitum, sed quando hoc erit non potest determinari sermone, sed prudens colliget ex particularibus circunstantijs. Si autem sint viuentes, quorum crimina referimus, D & sunt noti, siue sint in longinquis regionibus à nobis, siue nobiscum conuersentur, regulariter non licet crimina eorum alijs dicere, quia ex hoc infamia sequitur, aut sequi potest. Et tamen dicendum quod aut iste qui refert, dicit hoc ex odio personæ cuius crimina refert, quia vult quod confundantur eius opinio & fama, & peccat mortaliter quomodocunque dicat aut cuicunque. Aut non ex odio, sed alia intentione. Tunc aut dirigitur intentio referentis ad correctionem fraternam, aut nō. Si dirigitur, vtpote, quia vellet sciens peccatum alterius, quod ille corrigeretur, & quia credit, quod per ipsum non poterit corrigi, & confidit quod poterit per alterum corrigi, & ideo refert illi peccatum fratris, & tunc non peccat, quia ex charitate agit, & ad correctionem fraternam pertinet. Si autem non propter correctionem, aut intendit aliquem E bonum finem aut non, vtpote si referendo istud crimen intendit prodesse ei, cui refert, non intendendo nocere ei cuius crimen est, & tūc non est necesse, quod ponatur iste peccare mortaliter, nisi fortè verisimiliter ex tali relatione criminis sequi posset malum siue peccanti, siue alteri. Si autem quis incautè dixit crimen alterius, scilicet non respiciens quid diceret, & lapsu linguæ incidit in relationem criminis alterius, aliqua culpa est, sed non mortalis, vel non oportet poni semper talem esse mortalem. Si vero quis non incautè, sed ex intentione dixit, non tamē voluntate nocendi, sed solatiandi, quia solent homines gaudere referendo aliena facta, magis est propinqua peccato mortali, & tamen non oportet poni semper esse peccatum mortale, sed secundum conditionem eius, quod refertur, & iudicabitur mortale, aut veniale. Vnde pro omnibus præcedentibus considerandum est, quod peccatū, quod refertur, aut est manifestum aut non, si est manifestum omnibus, aut saltem illis omnibus quibus refertur, leuior culpa est, & ideo si hoc sciat referens esse illis manifestum, dum tamen non intendat infamare magis peccantem referendo peccatum, non est necesse, quod peccet mortaliter, neque tamen excusatur semper a mortali. Si autem sit occultum, & hoc putet referens, videtur esse peccatum mortale illud referre ex intentione, etiam solum causa delectationis, secus si lapsu linguæ & incautè: quia tunc non semper oportet poni esse peccatum mortale.

Ad sit maius peccatum denunciare peccata viuentium, quam mortuorum. Quæst. C.

SEd cùm denudando peccata occulta proximorum delinquamus, est dubium an maius sit denudare peccata viuentium quam mortuorum.

Dicendum quod aut comparantur in eodem delicto, aut in diuersis. Si in diuersis, non potest esse comparatio certa, cum interdum vnum sit maius alio. Si in eodem, dicendum quod aliquid est quod facit videri maius esse delictum denudare peccata mortuorum.

Primo, quia quanto magis aliquis caret defensione, tanto minus est eum impugnare, & ideo grauius est offendere pupillos, orphanos, aduenas, & viduas quam cæteros homines, Exod. 22. eo quod isti magis sunt destituti subsidio quam cæteri, mortui tamen magis carent defensione quam quicunque homines quantumcunque miserabiles, ideo grauius est infamare eos denudando eorū delicta occulta.

Secundo, quia leges humanæ dicunt crimina morte extingui, & contra defunctos nullam fieri de criminibus mentionem, contra viuentes autem permittunt præponi crimina, & agi aduersus eos, ideo indicant peius esse mortuorum delicta quam viuorum denudari.

In contrarium videtur, quia denudatio criminis magis nocet viuenti quam mortuo, ideo peius est denudare peccata viuentium quam mortuorum.

Dicendum quod licet diuersis cōsiderationibus videatur peius esse nudare peccata mortuorum, & alio respectu sit peius nudare peccata viuentium, tamen simpliciter loquendo respectu eiusdem peccati, & personarum æqualium peius est reuelare peccata viuentium quā mortuorum. Et dico eiusdem peccati, vt si sit in vtroque fornicatio, vel furtum, & huiusmodi. Et dico personarum æqualium, quia si mortuus erat persona magni status, cuius fama adhuc post mortem prodest ad aliquid, vt in eis, qui viuentes fecerunt aliqua bona, quæ adhuc manent & incitant viuentes ad bonum, siue in opere doctrinæ, siue in alijs bonis, si aliqua peccata istorum nudarentur post mortem, quæ fuerant occulta dum viuerent, minueretur auctoritas bonorum factorum ab eis, & consequenter minus mouebunt viuentes ad bonum, quod valde derogat auctoritati, & charitati, & ædificationi proximorum, ideo circa tales poterit accidere, quod deterius sit reuelare peccatum vnius morientis quam reuelare idē peccatum in decem viuentibus, aut pluribus, qui nullius auctoritatis aut status sunt, sed personis existentibus æqualibus deterius est reuelare peccata viuentium. Et primò patet, quia malum est denudare peccata alicuius, inquantum per hoc ei nocemus, & tamen maius nocumentum inferimus viuenti. Nam mortui non habent esse, nisi debile secundum quod maneut in opinione nostra, & ideo non potest magnum malum eis euenire, quia malum destruit bonum, bonum autem est in esse, vbi autem modicum est de esse, modicum est de bono, & consequenter paucum bonum potest ibi perdi, & ita parum nocumentum inferri poterit. Viuentes autem habent verum esse, & integrum iuxta conditionem speciei, ideo potest inferri eius maius nocumentum.

Secundo, quia reuelare peccata non est malum, nisi inquantum sequitur inde infamia, & ista est sola causa quare Christus iussit in fraterna correctione fieri admonitionem secretam, scilicet vt quandiu potest emendari

sine

sine infamia emendetur, vt ait Hieronymus. & Augustinus, & tamen ex reuelationes peccati maior infamia consequitur viuentem quam mortuum, ideo peius est reuelare peccata viuentium. Patet hoc primo, quia infamati de crimine erubescunt, & ista est grauis pœna, mortui autem erubescere non possunt, quia nobiscum non manent, ideo deterius est infamari in viuentibus.

Secundò quia fama est homini bona propter se vt efficiatur aptus ad tractandum humana negocia, quæ sunt in conuersatione ad alterum, & qui infamatur ineptus fit ad hoc, mortui autem non possunt tractare aliquid humanum, quia non conuersantur nobiscum, & ideo non nocet eis infamia ex hac parte, sed nocet viuentibus, qui possunt tractare humana.

Tertio, quia fama est bona, eo quod homines desiderio eius, & vt eam seruent, operantur interdum virtuosè, G quod alias nõ essent facturi, & perdita fama quidam pro nichilo ducunt peccare, sed in omnia peccata effrenato labuntur, hoc autem non accidit mortuis, quia iam peccare non possunt, ideo neque fama adiuuat eos ad bene agendum, neque infamia facit ad malum procliues, in viuis autem vtrunq; accidit, ideo fama est magis necessaria viuentibus, & infamia magis eis nocet.

Quarto, quia propter famam bonam eueniunt homini bona multa huius sæculi tam honoris, quam lucri, quam iucunditatis, eo quod de homine bonæ famæ multi confidunt, nemo eum molestat, & eo ipso iudicatur dignus multis bonis, qui autem infamatur, omnia habet ex opposito, ideo infamari magnum damnũ est homini, quia per hoc caret omnibus bonis, quæ accidunt ei ab alijs, mortuis autem nullum bonum istorum conuenit, quia H neque lucrum, neque honor, neque quieta conuersatio est eis possibilis, cum non conuersentur nobiscum, ideo infamia minus eis nocet.

Quinto, quia publicato peccato vnius multis incitatur ad peccandum, & ita infamia facit contra charitatem, & tamen magis incitant ad peccãdum peccata viuentium, quam mortuorum, nam si mortui peccauerunt, videntur iam pro peccato puniti inquantum ablati sunt de terra, & peccatum quando consideratur cum pœna, non mouet ad imitationem, sed magis nos distrahit metus pœnæ, peccata autem viuentium, quia non habent pœnam adiunctam magis mouent ad prosequendum, quasi donata impunitate, ideo infamia peior est in viuentibus quam in mortuis, & ita, cæteris paribus, magis delinquunt reuelãtes peccata virorum quam mortuorum. Et ex hoc etiam I patet, quod cæteris paribus grauius est reuelare peccata eorum, qui sunt magis noti, quam eorum, qui minus noti, vel ad quos minor conuersatio est, vt siquis reuelet peccatum alterius manentis in eadem vrbe vel collegio, etiã si ille notus sit apud illos, quib. reuelatur peccatum eius. Et hoc quia omnia mala, quæ sequuntur ex infamia, grauius consequuntur eum, qui manet inter eos, inter quos infamatus est, quam si maneat inter alios, apud quos non est læsa eius opinio, pauca enim damna consequũtur absentem infamatum apud illos, apud quos non est conuersaturus.

Ad primam rationem factam pro parte mortuorũ dicendum, quod non habere defensionem est aliquid aggrauans peccatum, & cæteris paribus deterius est nocere destituto subsidijs, quam habenti, & tamen non ideo est K simpliciter maius, sicut si quis auferat pupillo vnum denarium, & auferat diuiti, & potenti decem millia, nam magis peccat auferendo a diuite, quia res est maior. Si tamen vnum denarium tollat a diuite, & alium a paupere magis peccat auferendo a paupere, ita est circa reuelationem peccatorum, nam si æquale malum proueniret mortuis, & viuentibus ex reuelatione peccatorum, peius esset reuelare peccata mortuorum, quia illi essent auxiliati, & tamen valde maius malum infamiæ sequitur reuelando peccata viuorum quam mortuorum, ergo peius est reuelare peccata viuorum.

Ad secundum, quod crimina morte extinguũtur quãtum ad hoc quod agatur de delicto contra mortuum, eo quod ille pertinet ad alium forum, scilicet ad diuinum. Etiam quia non potest suscipere pœnam legis pro delicto, viuẽtes autem puniri possunt, & emendari, ideo agitur de delicto contra eos, hoc autem est de reuelatione ordinaria & iuridica peccati, scilicet quando peccatum alicuius reuelatur per iudicialem accusationem, hic autem agitur de reuelatione non iuridica, scilicet quando aliquis non corrigendo fraternaliter, neque denunciando iudici, neque accusando reuelat peccatum proximi aliquibus, apud quos reuelatum nocere potest, & nocet realiter propter infamiam insurgentem, & non põt prodesse nisi per accidens, & quantum ad hoc grauius fit reuelando peccata viuentium quam mortuorum.

Ad quid Christus iussit vnum, vel duos testes adhiberi, quando singulariter admonitus non corrigitur.

Quæstio C I.

QVæritur, cum Christus iubeat adhiberi vnum vel duos testes, quando singulariter admonitus nõ corrigitur, ad quid hoc iussit?

Dicendum quod quidam volunt hoc fieri, vt illi sint testes, quod frater admonens fecit quãtum in se erat. Et ita dicit Chrysostom. & intelligitur sic, scilicet quod primus admonens adhibitis testibus coram delinquẽte dicat, ego te sæpe admonui solus, vt a peccato cessares, & noluisti, nunc dico tibi coram his, & ita per hoc cum delinquens tacuerit vel non repugnauerit verbo corrigentis apparebit eum dixisse vera, scilicet quod admonuerit iam secrete.

Secundo debent quidam testes adhiberi ad conuincendum de actu iterato ipsum peccatorem si peccatum iteretur, & hoc tenet Augustinus in regula, & intelligitur sic, si postquam admonitus coram testibus peccauerit rursus, & ob hoc denuncietur ecclesiæ, poterit probari, quod iste iam iterum hoc commiserit, si neget, cum corã eis pro crimine ante hoc commisso fuerit admonitus, & si tunc destitisset non denunciaretur nunc ecclesiæ.

Sed dicendum, quod primus sensus non multum conuenit, quia si deberet corrigens habere testes, quia fecit quod in se erat, ita aut hoc esset conueniens pro defensione sua coram Deo, aut coram Ecclesia, non coram Deo, quia testibus non indiget, cum omnia sine teste nouerit, immo ipse est iudex & testis. Ierem. trigesimonono, non etiam coram ecclesia, quia non exigit a nobis rationem ecclesia an egerimus circa correctionẽ proximorũ quidquid poteramus vel non, cum istam rationem solus Deus exigat.

Secundus etiam sensus non multum stat, primo quia non est necesse conuinci peccatorem de actu iterato; nam hoc esset, si ecclesia inferret pœnam directè pro peccato commisso, & tunc ad pœnam imponendam oportebat probari delictum sicut fit in denunciationibus iudicialibus, in quibus iudex ex officio suo procedit contra eum, de quo est denunciatum crimen, quod testibus conuincitur, & tunc imponit iudex pœnam delinquenti, licet non talem qualem si procederetur contra eum per viam accusationis, & tamen in denunciatione, quæ est in fraterna correctione non intenditur pęna aliqua, sed solũ, vt cesset delinquens a peccato.

Quod patet, quia dicitur si non audit Ecclesiam, debet esse sicut ethnicus, & publicanus, & tamen si audit Ecclesiam cessando a peccato non dicitur, quod Ecclesia non inferat aliquam pœnam, & tamen si in hac denunciatione, quæ fit Ecclesiæ intenderetur, quod Ecclesia corrigeret puniendo delinquentem, semper imponeret pęnam, siue audiret Ecclesiam, siue non, & tamen non imponitur pęna, nisi quando non audit: ideo non intenditur pœna aliqua delinquentis in denunciatione, quæ fit Ecclesiæ, & sic non erunt testes necessarij ad probandum delictum.

Secundum patet, quia dato quod vellet probari crimẽ, vt constaret coram Ecclesia, non adhibentur testes sic: sed sufficiebat, quod postquam admonuisset quis delinquentem secrete, & non correctus iteraret peccatum, vocaret corrigens aliquos, qui viderent quomodo ille committebat peccatum, & ita probaretur quando denuncia-

nunciaretur ecclesiæ, & non oportet adhiberi illos; vt loquerentur peccanti, & tamen adhibentur sic, quia dicitur adhibe tecum vnum vel duos testes, & sequitur, quod si illos non audierit. Et ita isti loquuntur ei, & tamen facilius erat aliter fieri, si solum testimonium, & probatio criminis intenderetur.

Tertio, & efficacius, quia imò iste modus nō conuenit huic fini: nam ad sciendum an delinquens peccet, nō debent testes eis loqui, quia quando ipsi loquuntur ei, non peccat ille, sed in absentia eorum, & tamen iubetur, quod adhibeantur testes, & loquantur: ergo non sunt ad hunc finem sed ad alium.

Dicendum ergo tertio, & melius, quod isti testes non adhibentur ad probandum delictum, sed ad quandam verecundiam ingerendam peccanti, nam a principio solus corrigens loquitur, vt si potest sine dispendio famæ emendari emendetur; si autem non emendetur sic, debet peccatum eius aliquibus publicari licèt cum eius infamia; vt quando à multis peccatum eius fuerit cognitum magis peccator erubescat. vult tamen Christus quod iste infametur quanto minus infamari potuerit; & ideo iubet adhiberi paucos, quibus peccatum reueletur, & ipsi increpent delinquentem de peccato. Et hoc patet, quia dicitur, adhibe tecum vnum vel duos, & postea sequitur, quod si illos non audierit; in quo significatur, quod ille debet admoneri per testes adhibitos, & si cessat peccare, audit testes: si autem non cessat non audit eos. Et causa vera, quare adhibentur est, quia peccans erubescet peccare, cum multi eum increpuerint. Et istum etiam sensum ponit Hieronymus dicens, quod admonitione, & pudore corrigatur.

Quarto potest dici, quòd testes accipiantur ad probandum quod delictum sit illud, quod frater agit, vt si quis peccat, & ab alio secretè correctus dicit non esse peccatū id, quod agit: debent adhiberi testes ad hoc, quod asserant peccatum esse illud, quod agit, & iste sensus etiam valde conuenit, nam vocantur propriè testes isti, quia ad testificandum an sit peccatum id, quod agitur, adhibentur: tunc etiam conuenit alia litera, scilicet, quòd si illos non audierit, quia non audire est non credere, quod illi asserunt, scilicet esse peccatum, quod facit. Et istud tenet Glo. dicens, si dixerit non esse peccatum, vt probent illud non esse peccatum, & iste sensus est conueniens, & tamen iste solus non sufficit, quia tunc sequeretur, quod si peccans confiteretur se peccare secretè admonitus, & tamen non se emendaret: siue quia promittit, & non facit: siue quia non vult corrigi, non deberet iste adhibere testes, sed procedere ad denunciandum ecclesiæ: cum non esset ibi opportunum adhiberi testes ad probandum esse peccatum, quia delinquens hoc confitetur, & tamen semper debent adhiberi testes antequam denuncietur ecclesiæ: ideo oportet accipi istos testes interdum ad conuincendum peccantem, quod peccet: interdum ad admonēdum eum vt magis erubescat quam si singulariter admoneatur.

An isti testes sint simul adhibendi, vel primo vnus, deinde alius? Quæst. CII.

Quæritur de modo adhibendi istos testes, scilicet an sint simul adhibēdi, vel primo vnus, deinde alius?

Aliqui dicunt, quod successiuè, & hoc quia Christus dedit istum ordinem ad hoc quod peccans infamaretur minus quàm infamari poterit: nam propter hoc primò admonetur secretè, & tamen si admoneatur coram vno, & deinde coram alio, minus infamatur, quam si coram duobus, vel tribus simul admoneatur, ideo debet teneri iste ordo.

Sed dicendum, quòd non stat: primo quia non excusatur sic infamia neque extenuatur: nam infamia ex hoc prouenit, quòd multi sciant delictum alicuius. Quod ergo tres sciant delictum alicuius, siue simul sciant, siue successiuè, non est differentia vlla, & ita non consequitur magis de intento hac via quam alia via.

Secundo, quia minus prodest admonitio sic facta quā aliter: nam si quis adhibeat secum tres simul qui admoneant aliquem de peccato suo: magis erubescet quàm si

A adhibeat vnum, & postea alium, & deinde alium, & tamen intentio Christi est, quod iste erubescat, vt Hieronymus dicit, ideo non venient testes successiuè.

Dicendum ergo, quòd manent duo modi. Vnus est, ꝙ testes adhibeantur simul, siue sit vnus, siue duo. Alius modus est, quod adhibeat corrigens primo vnum testem secū, & si illum audierit, bene quidem; & si non, adhibeat duos simul, siue duos de nouo, siue illum, quem adhibuit, & alium de nouo, & iste modus magis conuenit intentioni Christi, quia sic minus infamabitur peccans, quia poterit esse quòd adhibito primo teste statim corrigatur, & non sit necesse adhiberi alterum. Si autem simul adhiberentur in prima vice, magis infamaretur.

Item sic magis erubescet admonitus, eo quod pluries admonetur, cum semel admoneatur coram vno, & postea coram duobus. Etiā quia tot sunt hic simul sicut ibi, B quia in secunda admonitione sunt tres simul, scilicet duo testes adhibiti, & ipse principalis admonens. Et istum modum tenet Hieronymus dicens: si te audire noluerit, adhibeatur vnus frater tantum: quòd si neque illum audierit adhibeatur, & tertius.

Dicendum tamen, quòd hoc non cadit sub necessitate ordinis, vnde statim, vt quis secreto admonitus non vult emendari, potest corrigens adhibere simul duos testes, & tamen si vult tenere præcedentem modum ille est conuenientior.

An corrigens possit adhibere plures quàm duos testes? Quæst. CIII.

C Quæritur, an possit corrigens adhibere plures quam duos testes?

Dicendum, quod non licet plures adhibere, primo quia si liceret multos adhibere, quot vellet ipse corrigens, nihil differret adhiberi testes, & dici Ecclesiæ: cum dici Ecclesiæ secundum vnam expositionem sit dici multitudini, & tamen distinxit istos modos, ideo differre debent, & sic non debet multis testibus dici.

Secundo, quia nos obligamur seruare famam fratris; inquantum possumus seruata rectitudine conscientiæ eius, & tamē possumus admonere eum, & facere cessare à peccato admonendo coram duobus, ergo contra charitatem facimus, si eum coram pluribus admoneamus.

Tertio, & principaliter, quia Christus designauit certum numerum, scilicet adhibere duos testes: ergo non licet adhiberi plures. D

Quarto, quia apparet, quòd intentio Christi erat reuelari peccatum paucioribus quàm reuelari poterat, cum dixerit adhibe vnum vel duos testes quasi dicat, si videris, quod vnus testis sufficit, coram quo admoneas, non adhibeas duos, si non sufficit adhibe duos, & nō duo sufficiunt.

Quinto, quia Christus non solum designauit numerū testium, sed etiam dedit causam quare tot essent dicens; vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, ergo noluit plures esse, & ita non licet plures adhiberi.

Quare dicitur: Vt in ore duorum vel trium stet omne verbum? Quæst. CIIII.

E Quæritur, quare dicitur. In ore duorum vel trium stet omne verbum?

Nam non videtur conuenire expositioni datæ de testibus, scilicet, quod illi adhibentur ad hoc, quod peccans magis erubescat admonitus coram duobus quàm secretè. Dicendum, ꝙ necesse est accipi hic testes propriè, qui aliquid asserunt vel testificantur, & ita trahitur illud, quod dicitur Deu. 19. quòd in ore duorum, vel trium stabit omne verbum, idest quodcunque verbum testificati fuerint duo, vel tres, reputabitur esse verum, sunt autem isti adhibiti testes, non quidem ad testificandū, quod peccans egerit tale, vel tale; cum non sit probandum delictū coram aliquo iudice, vt dictum est supra q. 100. sed ad asserendum ipsi peccanti, ꝙ illud, ꝙ ipse agit sit peccatū, & ita testificantur de iure, & nō de facto: & est sensus, in ore duorum vel trium stet omne verbum, idest quicquid iudicabunt non esse peccatum, debet haberi vt non peccatum.

Quomodo dicitur, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, quia non debent adhiberi nisi duo? Quæst. C V.

SEd quæritur, quomodo dicitur: Vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum?

Aliqui dicunt, quod possent adhiberi duo vel tres testes, & ita in ore duorum, vel trium stabit verbum. Et cũ dicitur, adhibe vnum vel duos testes, dicunt per hoc non negari, qui possint plures adhiberi, & ita tres saltem poterunt adhiberi.

Sed dicendum, quòd non stat, primò quia non concordat literæ, quia satis apparet intentio Christi, quod pauciores, qui sufficerent adhibeantur, cum non dixerit adhibe duos, sed vnum vel duos, quasi dicat adhibe vnum, & ad plus duos, ergo non licet extendere ad tres.

Secundo, & efficacius, quia dato quòd liceret adhiberi tres, aut multo plures, tamen hic non poterat dici in ore duorum, vel trium testium. Et ratio est, quia istud ponitur, vt causa præcedentis dicti. Et patet, quia dicitur. Vt in ore, & vt ponitur prò, Quia, & est redditiuum causæ, & tamen supra ponitur, adhibe tecum vnum vel duos: ergo non potest intelligi hoc nisi de vno aut duobus adhibitis.

Dicendum, quod verum est, quòd potest adhiberi nisi vnus aut duo ad plus, & tamen adhibitis eis verum est, quod verbum stat in ore duorum vel trium quia ille, qui admonet est vnus, & ipse simul cum testibus adhibitis admonent peccantem, quòd emendetur, & asserunt peccatum esse, quod facit, vnde si corrigens adhibeat vnum testem, stat tunc verbum in ore duorum, scilicet corrigẽtis, & testis adhibiti. Si autem adhibeat duos stat verbum in ore trium, scilicet corrigentis, & duorum testium adhibitorum, & ita stat litera, scilicet, adhibe tecum vnũ, vel duos: vt in ore duorum, vel trium stet omne verbũ, idest in ore tuo, & ipsorum adhibitorum. Et tunc est verum istud redditiuum causæ: nam pro vtraque parte causam reddit, scilicet adhibe vnum, & tunc in ore duorum stat verbum, vel adhibe duos, & tunc in ore trium stat verbum. Ex hoc etiam apparet id, quod dictum est supra, scilicet quòd non licet adhiberi plures quàm duos testes; quia tam in dicto quàm in redditiuo causæ solum expressit de duobus adhibitis. Sed dicet aliquis, quòd non stat, quia hoc posset stare si diceretur in ore duorum, vel trium stat omne verbum, & non adderetur testium, & tamen dicitur testium: ergo oportet accipi de adhibitis, quia illi sunt testes, & non ille, qui eos adhibet.

Dicendum, quod tam adhibens quàm adhibiti sunt testes: nam si esset causa fori contentiosi, ille, qui adhiberet testes non esset testis, sed est correctio fraterna, quæ fit sine rigore, ideo omnes quotquot accesserint vocantur testes, & maximè quia hic non accipiuntur testes de facto, scilicet an delinquens commiserit tale vel tale, sed an id, quod facit sic peccatum vel non, & in hoc ita potest asserere ille, qui admonet sicut illi, quos adhibet, & ita omnes sunt testes, & iste est verus sensus.

An necessario debeant adhiberi testes ante denũciationem quæ fit ecclesiæ? Quæst. CVI.

QVæritur circa testes, qui adhibentur, an necessario debeat hoc fieri ante denunciationem, quæ fit Ecclesiæ.

Aliqui dicunt quod non, imò quod non deberent testes induci, peccata enim occulta non sunt alijs manifestanda, quia sic homo magis esset proditor criminis quam correctior fratris, vt dicit Augu. sed qui inducit testes, manifestat peccatum fratris, quod erat absconditum, ergo nõ debent induci testes in correctione peccati occulti.

Secundo, quia homo debet diligere proximum suum sicut seipsum, sed nullus ad manifestãdum peccatum suũ occultum, vel ad emendandum illud inducit testes: ergo neque debet illos inducere ad manifestandum vel corrigendum peccatum fratris.

Tertio, quia videtur, quod frustra inducantur hic te-

F stes, quia testes sunt ad probandum aliquid, & tamen in occultis non potest fieri probatio per testes, qualia sunt peccata, in quibus fit correctio fraterna: ergo non sunt adhibendi testes.

Quarto quia dato quod debeant adhiberi, videtur, quod non adhibeantur antequam denũcietur ecclesiæ sed post: quia dicit Aug. in regula quòd peccatum fratris prius debet ostendi præposito quàm testibus, & tamen dicere prælato siue præposito est dicere Ecclesiæ: ergo prius Ecclesiæ denunciatio fiet quàm adhibeantur testes.

Quinto patet, quia in denunciationibus ita fit, quia prius denunciatur crimen iudici, & postea adhibentur testes ad probandum crimina denunciata, & tamen dicere Ecclesiæ est denunciare crimen: ergo prius dicetur Ecclesiæ, & postea adhibebuntur testes.

G Dicendum quod ordo correctionis fraternæ est ille, qui à Christo assignatus est, in quo Christus voluit saluari tam conscientiam, quam famam fratris delinquentis, si vtrunque saluari potest, & si non potest, quia maius est bonum conscientiæ quàm famæ, debet saluari bonum conscientiæ, ideo a principio debet correctio fratris esse occulta admonendo in secreto, & si secreto admonitus noluerit corrigi, non est publicandum peccatum, si autem non potuerit debet publicari, & tamen quia ista sunt extrema, scilicet sciri ab vno tantum, & sciri ab omnibus, quod est dicere ecclesiæ: posuit Christus medium, scilicet adhiberi vnum, vel duos testes: nam principium correctionis occultum est, idest ab vno corigi: finis autem est omnino publicus, scilicet dici ecclesiæ, siue accipiatur pro iudice siue pro multitudine: medium autem est dici pau-

H cis, quia minus infamabitur delinquens reuelato delicto suo paucis, & isti sunt vnus, vel duo testes, quia non debent plures adhiberi, vt dictum est supra quæstione 105. & adhibentur ad seruandam famam fratris quandiu potest seruari: nam si eo ipso, quòd quis non vult emendari secretè admonitus deberet dici ecclesiæ peccatum eius, infamaretur ille: qui fortè poterat sine hac infamia emendari: nam licet non emendatus fuerit per secretam admonitionem, fortè erubescet admonitus coram duobus, vel tribus, & emendabitur reseruata adhuc sibi fama. Et quia debemus inquantum compossumus seruare famam fratrum, debuit poni adhibitio vnius vel duorum testiũ post secretam admonitionem ante denunciationem ecclesiæ, & isti testes simul cum ipso adhibente debent affirmare coram delinquente, quòd illud quod facit sit peccatum,

I & hortari vt desistat.

Ad primum dicendum, quod in occultis peccatis habet locum iste ordo correctionis. Pro quo sciendum, quòd aliqui dixerũt, quòd ordo correctionis fraternæ est, quod primo peccans in occulto admoneatur, si emendauerit bene quidem, si autem peccatum sit omnino occultum, idest, quod non veniat in notitiam aliorum, sed solum ipsius corrigentis, deberet cessare corrigens à correctione permittendo delinquentem arbitrio suo, vel diuino iudicio.

Si autem peccatum erat manifestum, vel incipiebat venire in cognitionem aliorum aliquibus indicijs, debebat tenere ordinem positum in litera.

Sed dicendum quod non est verum, dicit enim Aug. in regula: Si frater tuus vulnus habet in corpore, quod vult

K occultari, dum timet secari, nõne à te crudeliter sileretur, & misericorditer indicaretur? quanto ergo magis non debet occultari peccatum, ne deterius putrescat vulnus in corde? ideo etiam si sit valde occultum, postquam quis totiens admonuerit delinquentem, & non fuerit correctus, quòd desperet de emendatione per singularem correctionem, debet procedere ad testium adhibitionem, & postea ad denunciandum Ecclesiæ, & hoc nisi quis tantam videat peccantis pertinaciam, quòd admonitus corã testibus, & postea coram Ecclesia putetur verisimiliter nõ emendandus, sed potius, quòd efficietur deterior, quia tunc non est procedendum vlterius, cùm hoc sit cõtra intentionem correctionis fraternæ, quæ fit propter emendationem peccantis: ergo non est procedendũ vlterius quãdo præsumitur, quòd fieret deterior is qui corrigitur, quia contra charitatem esset hoc.

Et

Ad secundum dicendum, quod in peccato proprio emē A dando nemo indiget testibus, imo non potest illos ducere ad se emendandum, quia aut quis vult emendari de peccato aut non, si vult emendari, eo ipso emēdatus est, quia non indiget actione aliena ad emēdationem, sed per hoc quod vult a peccato cessare cessat, & hoc est emendatum esse. Si non vult emendari non inducet testes, quia implicat quòd quis nolit emendari, & velit quod aliquis eum emendet. In delicto alieno secus est, quia licèt quis non desideret emendari, alius sciens peccatum eius poterit eū secretè admonere, vt emendetur, & si noluerit, poterit adhibere alios, vt magis erubescat, & sic emendetur, & ita ad peccatum fratris emendandum bene conuenit interdum adhibere testes.

Ad tertium dicēdum, quod testes inducuntur ad duo, vt dictum est supra, scilicet ad admonendum delinquentem, vt emendetur, & ipse erubescens emendetur, & ad asserendum, & testificandum ipsi delinquenti, quod id quod facit est peccatum, si de hoc dubitauerit, & hoc fieri poterit in occultis, ideo prodest ibi testium adhibitio; secus autem si acciperentur isti ad probandum delictum corā iudice, quia tunc non possent probare, si esset occultū.

Ad quartum dicendum, quòd Aug. vult prius dici prę lato quàm testibus inquantum prælatus est quædam persona priuata, quę potest prodesse & non obesse, non autē vt est persona publica, & tamen prælatus non dicitur ecclesia nisi inquantum est persona publica sedens in loco iudicij. Et hoc modo non debet dici prælato prius quàm testibus, ideo verum est, quòd prius dicetur testibus quā Ecclesiæ.

Ad quintum dicendum, quòd in iudiciali denunciatione adhibentur testes post denunciatum crimen iudici, eo quòd ibi intenditur punitio delicti facienda à iudice, & tamen in correctione fraterna, quando denunciatur Ecclesiæ non intenditur, quod iudex puniat pro peccato prę terito, sed quod admoneat, & iubeat de cætero cauere, & si delinquens obedierit, non imponitur pęna aliqua. Si autem non obedierit, excommunicatur, & ideo non sunt hic testes necessarij ad probationem criminis, cum nō intendatur pęna, & consequenter non adhibebuntur testes post denunciationem factam, sed prius: & non quidē ad probandum delictum factum esse, sed ad monendum recedere de peccato, & ad conuincendum esse delictum id, quod facit delinquens, ideo isti sunt adhibendi, antequā fiat denunciatio Ecclesiæ, vt minus infametur, quàm si statim omnibus publicetur, quod fit dicendo Ecclesiæ.

An ordo iste procedendi sit conueniens in fraterna correctione? Quæst. CVII.

QVęritur, an iste ordo procedendi sit conueniens in fraterna correctione?

Aliqui dicunt quòd non, quia innuitur, ꝙ postquam quis secreto admonetur non obedierit, sit dicendū peccatum eius coram testibus, & deinde Ecclesiæ, sed hoc non videtur conueniens, quia mitius se debet quis habere circa hominem fratrem delinquentem in alijs criminibus quàm in hæresi, eo quòd hæresis est grauius crimen, & potissimè quia est periculosum, cum sit infectiuum cęterorum, & tamen circa hæresim admonetur aliquis saltem bis; ad Titum 3. Hæreticum hominem post vnam, & alteram admonitionem deuita: ergo à fortiori circa alia peccata.

Dicendum quòd in correctione fraterna Christus voluit teneri istum ordinem, vt primò secretè admoneretur, & postea coram testibus, & deinde coram tota Ecclesia, vt non infamaretur delinquens, vt si cum leuioribus remedijs ex quibus non insurgit infamia posset emendari, non procederetur ad maiora, quæ infamant, ex quo sequitur, quod impositū nobis onus, quod quanto possemus euitare infamiam fratris euitaremus, & ideo non solum debemus conari euitare eam procedendo per istam viam assignatam a Christo: sed etiam in quolibet remedio leuiori insistendo quantum potuerimus, vt non procedamus ad aliud quod est grauius, & ita quando quis secretè admonet, non dicitur statim post primam admonitionem procedere ad testes, sed totiens admonere quandiu putauerit per talem admonitionem secretam posse corrigi, cum autem putauerit verisimiliter, quòd non poterit emendari delinquens per talem modum, potest procedere ad testes adhibendos, & tamen quotiens debeat dicere in secreto non est determinatum, sed quotiens viderit expedire, & ita adhibitis testibus duobus si non audierit illos, non statim debet procedere ad dicendum Ecclesiæ, neque etiam adhibebit plures, cum non sit licitum adhiberi vltra duos, vt ostensum est supra: sed illos eosdē adhibebit sæpe quousq; verisimiliter putet corrigens, quod etiam per admonitionem testium non corrigetur, tunc enim dicet Ecclesiæ, nisi verisimiliter putet, quod dicendo Ecclesiæ etiam nō corrigetur, sed deteriorabitur, quia tunc magis cessandum est à correctione, quia iam incipit B militare contra charitatem.

Ad argumentum dicendum, quòd ex maiori rigore proceditur contra Hæreticos quam contra alios propter communionem periculosam, & ideo dicēdum, quod magis conceditur admonitio in alijs criminibus quam in Hęresi: nam in hæresi solū bis admonetur quis, scilicet: post vnam, & alteram admonitionem deuita. In alijs vero necesse est saltem ter admoneri, quia primo admonetur secretè, deinde coram testibus: tertiò coram Ecclesia, vel potius ab ipsa Ecclesia admonetur, ideo etiam si quælibet istarum admonitionum esset sola, essent tres.

Aliter etiam dicendum, quod quælibet istarum est multiplex: nam qui secreto admonet, sæpe admonere debet quousque videat non esse corrigibilem peccatorem per istam viam, & postea coram testibus sæpe admone- C tur: Ecclesia quoque, sępe admonet, quia ad excommunicationem trina præmittitur admonitio, & tamen excommunicatio videtur esse pęna, quæ hic infligitur, ideo plus admonetur in alijs criminibus quam Hæresi antequam à communione alienum habeamus ipsum peccatorem, & ita conueniens ordo est correctionis iste, qui ponitur hic.

Quæ sit Ecclesia ista de qua hic dicitur, quòd dicatur Ecclesiæ? Quæst. CVIII.

QVæritur, quæ sit Ecclesia ista, de qua hic dicitur, ꝙ dicatur Ecclesiæ?

Dicendum, quòd Ecclesia multipliciter accipitur, vno modo pro qualibet multitudine, vel congrega- D tione ad aliquid.

Sic dicit Aristo. 2. Politicorum cap. de politia Calcedoniorum, quod Calcedoni Ecclesiam non faciunt, idest nō faciunt congregationem siue consilium ad determinandū de factis communibus.

Et inde dicitur Ecclesiastes, idest, concionator vel ad multitudinem loquens, & sic liber vnus Salomonis Ecclesiastes, idest, concionator dicitur, vt ait Hieronymus, quia ad Ecclesiam, idest ad multitudinem loquitur, & inde etiam Ecclesiasticus liber dicitur ille sapientialis liber, qui ordinat mores multitudinis, & ab isto modo derriuantur alij modi accipiendi Ecclesiam.

Secundo modo accipitur pro Prælato spirituali. Et ita dicitur extra de sententia excommunicationis in ca. a nobis, quod ecclesia fallit, & fallitur, idest Prælatus Eccle- E siæ. Nam ibi agitur de sententia excommunicationis lata contra aliquem pro causa non vera, quam putat Pręlatus esse veram, & illa sententia non fertur ab Ecclesia, quę est multitudo, sed a iudice, qui est Pręlatus.

Tertio modo accipitur pro aliqua spirituali multitudine vel congregatione, quę tamen est particularis, & vocamus eam Ecclesiam particularem; sic dicimus Ecclesiam Toletanam, vel Salamantinam, sic accipitur prima Cor. 1. & 2. Corinth. 1. scilicet Paulus, & Sosthenes Ecclesiæ, Dei, quæ est Corinthi sanctificatis in Christo Iesu vocatis sanctis. Et sic non potest accipi ibi pro domo aliqua, cum dicatur ibi sanctificatis, & Ecclesia, & sanctificati, idem sunt, vt patet ibi ex litera. Etiā non potest accipi pro Pręlato, cum dicatur sanctificatis, & vocatis sanctis, & ita necesse est, quòd multi sint illi, ad quos loquitur, & quos vocat Ecclesiam.

Etiam non poteſt accipi pro quacunque multitudine prophana, vel ſeculari: ſed pro multitudine congregata ad aliquid ſanctum, ſcilicet in nomine Ieſu: cum dicatur, ſanctificatis in Chriſto Ieſu. Etiam non poteſt accipi pro omni multitudine, id eſt vniuerſitate hominum, cum dicatur Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi. & ita accipitur ibi Eccleſia pro congregatione particulari aliquorum hominũ congregatorum in nomine Chriſti, & cultu eius.

Quartò accipitur pro loco vel domo, vbi conuenit talis multitudo, & ſic accipimus Eccleſias ſancti Petri, & Ioãnis, & aliorum ſanctorum, id eſt domus orationis fabricatas in honorem iſtorum, & ſub inuocatione eorum. Sic accipitur primæ Corin. vndecimo. Nunquid domos non habetis, quia Eccleſiam Dei contemnitis? Et loquitur cõtra Corinthios, quia quando die cœnæ domini vel alio tẽpore communicaturi erant corpore & ſanguine, ferebant omnes cibos ſuos in Eccleſiam, & poſtquam abundanter comediſſent ſumebant corpus domini, quod vituperat Apoſtolus, dicens quòd hoc fieret quaſi non haberent domos, in quibus manducarent, vel quia contemnebant Eccleſiam Dei, id eſt domum orationis, putantes eam nullo honore dignam.

Quinto accipitur Eccleſia pro tota multitudine omnium hominum in Chriſtum credentium, quam vocamus nos Eccleſiam vniuerſalem, ſic accipitur ad Ephe. cũ dicit Apoſtolus: Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam. Et neceſſe eſt accipi ibi pro vniuerſali, quia non dilexit ſpecialiter Chriſtus Eccleſiam Toletanam, aut Hiſpanam, aut Corinthiorum, ſed omnes homines ad ipſum conuerſos, & qui conuertendi erant, & ita apparet eodem cap. cum de matrimonio loquitur, dicens illud eſſe magnum Sacramẽtum, & ſubdidit, ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia, & tamen non eſt matrimonium inter Chriſtum, & aliquam particularem Eccleſiam, quia tunc homines aliarum Eccleſiarum non redemiſſet, neque pertinerent ad eum, & tamen omnes redemit, ideo accipitur neceſſe pro Eccleſia vniuerſali, id eſt tota vniuerſitate credentium, quæ dicitur ſponſa Chriſti, & ſic accipitur Actu. 20. Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo poſuit vos Spiritus Sanctus regere eccleſiam Chriſti, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: vnde non dixit Eccleſiam Epheſiorum, vel Macedonum, aut Romanorum, ſed Chriſti, vt nullam ſpecialem deſignaret.

Dicendum autem quòd omnes iſti modi accipiendi Eccleſiam deſcendunt à primo, quia Eccleſia ſecundum ſuã originem deſignat multitudinem congregatã ad aliquid quæcunque illa ſit. Et inde deſcendit ſecundus modus, ſcilicet, quòd prælatus vocetur Eccleſia, non quòd ipſe ſit Eccleſia, id eſt multitudo, ſed quia præeſt multitudini. Et inde etiam eſt tertius modus pro multitudine particulari congregata in Chriſti nomine, & ſic magis propriè vocatur Eccleſia, quia eſt verè multitudo congregata. Inde eſt etiam quartus modus: nam domus orationis vocatur Eccleſia, id eſt quia illuc conuenit, vel congregatur ibi Eccleſia, id eſt multitudo: nam domus non eſt multitudo.

Etiam quintus modus inde deſcendit, quia eſt ibi congregatio multorum, id eſt omnium credentium.

Nunc vero dicendum, quòd accipi poteſt hic in omnibus modis iſtis præterquam in quarto, quia nichil poteſt dici Eccleſiæ, id eſt domui orationis: in omnibus autem alijs poteſt aliquid dici Eccleſiæ. Sed ſolet communiter exponi, dic Eccleſiæ, id eſt prælato, qui præeſt Eccleſiæ, quia illi facile eſt dici, & ille poteſt corrigere delinquentem. & bene ſtat, & tamen etiam alijs modis poteſt accipi. Vnde pro qualibet multitudine poterit accipi, ſcilicet, crimen dicitur ſingulariter ab vno, & quando delinquẽs non corrigitur ſic dicitur coram teſtibus, vt magis erubeſcat, & illi firmius ſibi aſſerere poſſint, quod ſit peccatum id, quod ille agit.

Si autem nõ emendatur per hoc, dicitur Eccleſiæ, id eſt multitudini ſiue multis ſimul, vel omnibus, quotquot cõuenire voluerint, vt ſic erubeſcat omnino. Sic accipit Hieronymus dicens, porro ſi neque illos, id eſt teſtes adhibitos audire voluerit, tunc multis dicendum eſt, vt deteſtationi eum habeant, vt qui non potuit pudore ſaluari, ſaluetur vel opprobrijs.

F Secundo modo, ſcilicet pro Prælato ſolet accipi communiter, & ita etiam accipit Chryſo. dicens, dic Eccleſiæ, id eſt his, qui Eccleſię præſunt.

Tertio etiam modo poteſt accipi, quia Eccleſia ſic eſt multitudo, corã qua q denunciatur cõfunditur, & erubeſcit. Etiã quia illa habet auctoritatem diffiniendi quid ſit bonum, vel malum, & tamen propter hoc remittitur delinquens vltimo ad Eccleſiam, vt ſi quando vnus admonet non credit, & etiam duobus teſtibus adhibitis non credit, poſtea tota multitudine alicuius Eccleſiæ aſſerente, neceſſario credere debeat, quia poſt talium aſſertionem nichil dubitandum eſt. & ſic accipit Gloſ. dicens, dic toti Eccleſiæ, vt maiorem erubeſcentiam patiatur, & poſt hęc omnia ſequatur excommunicatio, quæ fieri debet per os Eccleſiæ, id eſt per ſacerdotem, quo excommunicante tota Eccleſia cum cooperatur.

G Quarto etiam modo poteſt accipi dic Eccleſiæ, id eſt, Eccleſiæ vniuerſali: nam quædam ſunt, quæ nõ poſſunt dici ſufficienter alicui particulari Eccleſiæ, quia determinatio Eccleſiæ illius non ſufficit: vt circa fidem, dato enim quòd aliqua particularis Eccleſia diffiniat aliquid eſſe credendum, poteſt errare, ſicut interdum legimus aliquas erraſſe: vt aliquando tota Eccleſia græcorum errauit, & nunc multæ Eccleſiæ particulares in Eccleſia orientali, quæ olim fuerant ortodoxæ: errant, vt Iacobini Armeni, & alij, inter quos ſunt hæretici Neſtoriani, & multa genera hæreticorum.

Etiam, quia quædam perſonæ ſunt, quarum delicta nõ ſufficit denunciari alicui Eccleſiæ particulari, ſicut ſunt delicta Papæ: nam ille eſt maior qualibet Eccleſia particulari, ideo nulla particularis Eccleſia poteſt iudicare de eo, etiam quantum ad hæreſim: ſed neceſſe eſt recurri ad Eccleſiam vniuerſalem, cuius Papa eſt filius, licèt ſit præcipuus filiorum: nam in ea regnat, & in ſacramentis quę intra ipſam ſunt iuſtificatur & proficit. Et tamen quia Eccleſia vniuerſalis dicit ipſam congregationem omnium fidelium, quæ nunquam fit, neque fieri poteſt opere humano, nullus actus competit Eccleſiæ vniuerſali, neque aliquid poteſt ei dici ad hoc, quòd ipſa admoneat aliquẽ: ſed accipitur Eccleſia vniuerſalis per repræſentationem, & iſta eſt ipſum Concilium generale. Vnde quodlibet Concilium generale vocat ſe repræſentatiuum Eccleſiæ vniuerſalis, cum ait. Sacroſancta ſynodus talis vel talis in Spirituſancto legitimè congregata, vniuerſalem Eccleſiã repręſentans, & ad iſtam Eccleſiam defertur per denunciationem crimen Papæ, ſi admonitus ſecretè, & deinde coram teſtibus ſe emendare noluerit. Et ſi illa Synodo eũ admonente non ſe emendauerit, habetur tanquam ethnicus, & publicanus, & maximè in crimine, quod eſt maximè periculoſum in Pontifice ſummo: nam pro illo deponitur de Papatu. 40. diſtinctio ca. ſi Papa, & tamen nemo eſt, qui hoc facere poſſit niſi Concilium generale, quod vicem habet totius Eccleſiæ. & non ſolum in crimine hæreſis, ſed etiam in ſpectantibus ad mores denunciatur crimẽ Papæ concilio generali tanquam Eccleſiæ vniuerſali, & admonet Papam ceſſare à peccato. De his late diximus in noſtro libello defenſorio trium concluſionum per ſex capitula. Quod enim circa Papam locum habeat fraterna corectio nemini, dubium eſſe debet, cum fiat ad bonum peccantis, & tamen debemus ex charitate velle, & procurare ſalutem ſpiritualem illius, ſicut & cęterorũ, imò magis quàm aliorum, inquantum illo malè ſe habente, multi ſe malè habebunt.

Quid ſit dicere: Sit tibi quaſi ethnicus, & publicanus? Quæſt. CIX.

QVæritur, quid ſit dicere. Sit tibi quaſi ethnicus, & publicanus?

Dicendum, quòd Chriſtus voluit fratrem corrigi a nobis per admonitiones quandiu poteſt emendari: quando autem putatur inemendabilis, iubemur eum deſerere Deo curandum, & quia ex eius conuerſatione infectio criminis ad alios tranſire poſſet, & iam non ſolus ille periret, ſed etiã alij: iuſſit Chriſtus abſtinendum eſſe a cõuerſatione, & hoc eſt fieri ſicut ethnicus, & publicanus.

Ethni-

Ethnicus enim gentilis est: publicanus autem publicus peccator, & trahitur hoc a publicanis, qui negociationes publicas exercent quærentes lucra vndecunque, quia tales solent grauiter peccare. Sic dicit Hieronymus: Quod autem dicit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, ostenditur maioris esse detestationis, qui sub nomine fidelis agit opera infidelium, quàm hi qui apertè gentiles sunt: publicani enim vocantur, qui solum lucra sectantur, & exigunt vectigalia per negociationes, & per fraudes atque furta, scelera, atque periuria, & est sensus, sicut ethnicos, & publicanos iudicamus manifeste peccatores, ita debemus istos iudicare.

Et sic aliqui intelligunt, sed hoc non sufficit, quia etiã antequam dicatur Ecclesiæ peccatum alicuius, si admonitus in secreto non se corrigit, iudicandus est peccator. Ideo dicendum, quod habetur vt ethnicus, & publicanus, idest euitamus eum a communicatione nostra sicut ethnicum, & publicanum: quia his non communicamus, quasi peccatoribus: quia licet in aliquo communicemus eis, non recipimus tamen eos ad omnem communicationem, sicut facimus ad infideles, & ita intelligitur communiter, quòd qui sic admonitus ab Ecclesia non desistit à peccato excommunicandus est, ita enim consueuit facere Ecclesia, quia quemlibet contumacem excommunicat, quia ter admonitus non assentit. Sic dicit Glosa: Dic toti ecclesiæ, vt maiorem erubescentiam patiatur, & post hæc omnia solet sequi excommunicatio, quæ fieri debet per os Ecclesiæ, idest per sacerdotem.

Quare ei, qui admonitus ab Ecclesia si non cessat à peccato non imponitur pœna? Quæst. C X.

SEd quęritur, quare ei, qui admonitus ab Ecclesia, si non cesset à peccato non imponitur pęna, quia sic poterit quilibet manere in peccatis suis impunitis delictis.

Dici potest vno modo, quòd iste est processus fraternę correctionis, & non tendit ad pęnam: sed solum ad emendationem delinquentis: ideo etiam si non obediat non imponitur ei pęna; sicut admonens in secreto nullam pęnã imponit delinquenti non obedienti. Et patet, quòd hoc intendat, quia tunc si intenderet pęnam quando constat Ecclesię de delicto alicuius per denunciationem, etiam si cessaret à peccato, deberet ei imponi pęna; & tamen si audit Ecclesiam nulla pęna ponitur huic, nec aliquid, quod videatur simile pœnæ.

Secundo potest dici, quòd ponitur pęna, scilicet excommunicato inquantum dicitur, quòd sit sicut ethnicus, & publicanus, & tamen excommunicatio pęna est, scilicet, inter homines viuere, & eorum carere consortio.

Tertio potest dici, quod Ecclesia imponit criminum pœnas, & ideo peccantibus, siue cessent, siue non, imponit pro delictis pęnas: sed Christus non diffiniuit, quæ pęnæ imponerentur pro singulis criminibus, imò circa nullum crimen, quia non ordinauit foralia in nouo testamento, sicut in veteri, sed omnia dimisit disponenda per eos, qui Ecclesiæ præsunt, & ita hic nullam pęnam posuit, & tamen Prælatus Ecclesiæ potest punire delinquentem, quando constat sibi de delicto per denunciationem etiã secundum formã correctionis fraternæ, & maximè quãdo peccans non vult cessare à peccato, sed Christus de hoc nichil dixit.

Quod vero dicitur, sit sicut ethnicus, & publicanus, nõ est pęna, quæ imponitur à iudice, quamuis possit intelligi excommunicatio, quam iudices imponunt in pęnam: & tamen Christus non intellexit de pęna imposita à iudice, quia dicit sit tibi sicut ethnicus, si enim dixisset: sit sicut ethnicus, posset intelligi, quòd hoc fieret per iudicem, & tamen dicitur sit tibi, ideo intelligitur de illo, qui admonet, qui tamen est persona priuata, & est sensus postquam tu aliquem admonueris secretè, & per testes, & postea coram Ecclesia, & non cessauerit à peccato, etiam si Ecclesia non puniat illud: tu tamen habeas illum sicut ethnicum, idest, ita caueas conuersationem illius, sicut ethnici, & publicani: & hoc facit quilibet auctoritate propria, sine sententijs iudicis, & ita intelligitur illud ad

A Titum 3. Hæreticum hominem post vnam, & alteram admonitionem deuita, idest, tu qui scis illum Hæreticum, & bis admonuisti, neque cessauit, deuita illum, & nõ est opus, quòd iudex illum excommunicet, quia antequam excommunicet, poteris illum propria auctoritate deuitare. Sed obijcietur, quia pœnam imponere iurisdictionis est, & non pertinet ad aliquem priuatorum: & tamen priuare communione est imponere pęnam, ideo nemo poterit hoc facere sine iudicis auctoritate. Dici potest vno modo, quòd vitare quantum ad communicationem non est pœna, sed cautela: nam si quis imponeret sententiam priuationis à communione contra aliquem, esset eum punire: quòd tamen quis cesset à communione alicuius, nõ est eum punire, quia non subtrahit ei aliquid quod esset illi aliàs debitum, sed ad cautelam pertinet, quia putat

B fortè iste bonum sibi esse cauere a communione illius: primum facit solus iudex, secundum facit quilibet priuatus.

Secundo potest dici, quòd dato quòd esset pœna ista priuatio communicationis singularis personæ, qui se subtrahit à communicatione peccantis, tamen potest inferre eam, quia non agit auctoritate priuata, sed auctoritate legis diuinæ, quæ hoc iubet, & tamen primum est verius, scilicet quod non est directè pęna, sed indirectè.

Ad quid iubetur, quòd ille, qui admonitus ab Ecclesia non se correxerit, habeatur vt Ethnicus, & Publicanus? Quæst. C XI.

QVæritur, ad quid iubetur, quòd ille, qui admonitus ab Ecclesia, non se correxerit, habeatur, vt ethnicus

C & publicanus. Dici potest vno modo, quòd iubetur hoc in pęnam, vt sic ille se corrigat per pęnam, qui per admonitionem non se correxit, & ita est de excommunicatione, quia contumax excommunicatur, vt tædio affectus veniat responsurus: ita ille, qui viderit, quod priuatur communione hominum propter peccatum, per pœnam emendabitur, & quia Christus volebat istos emendari pęnam imposuit, per quam emendentur.

Secundo potest dici, & melius, quòd fit hoc, vt consulatur non peccantibus: Christus enim voluit, quod nos ex charitate succurreremus peccantibus reducendo eos ad bonum, & quia non possumus hoc facere, nisi communicando cum eis, oportet, quòd cum eis conuersemur, & suadeamus eis emendari, & tamdiu hoc faciamus quãdiu putauerimus eos posse corrigi. Cum autem viderimus

D mus non posse per nos corrigi, cessandum est: & tamen nemo debet desperare de emẽdatione alicuius, quamdiu manet aliquis modus prouidendi, ideo posuit Christus omnes modos conuenientes, scilicet primo, vt secretè admoneatur: secundo, vt coram testibus: tertio, vt coram Ecclesia.

Cum autem quis non obedierit Ecclesiæ, non est aliquid, per quod eum inducamus ad bonum: ideo tunc cessandum est ab admonitione, quia licèt quantum ad Dei operationem ille possit corrigi, si Deus mouerit cor eius, tamen quantum ad hominum operationem, non est per quid emendetur, ideo cessatur, & quia tales non solum non corrigiuntur, sed etiam ad suam nequitiam alios trahere possunt, cùm illis prouidere iam non possimus, vt boni fiant, prouidere debemus nobis, nè mali efficiamur,

E & hoc est cessando à conuersatione illorum, quia conuersatio trahit ad delicta, primo Corinth. quinto, Corrumpunt bonos mores eloquia mala, & quia licèt ex bona intentione conuersetur quis cum aliquo malo, vt eum conuertat, potest ipse subuerti ab eo, ad Gal. 6. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo peccato, vos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu leuitatis, prouidens ne, & tu tenteris, scilicet volendo alterum instruere. Ab his ergo cessandum est, quando corrigi nolunt, nè alios inficiant.

Sed obijcietur, quòd non sit cessandum ab eis, quia de nullo desperandum est quamdiu viuit, quia Deus potest illustrare cor eius, cum sit cor hominis in manu Domini, & quocunque voluerit vertet illud: Prouer. 21. Et tamen cessare ab eo est desperare de salute illius, ideo nõ est cessandum.

Dicendum, quòd licèt aliquis nolit corrigi admonitus coram Ecclesia, nondum desperamus de salute illius, scientes, quòd Deus poterit eum ad se conuertere, & tamen desperamus eum posse conuerti per hominem, quia modo humano non est aliquid maius, quàm Ecclesia, quam ille non audit: & ideo modo humano cessamus ab eo, scilicet, non communicando ei, neque admonendo ei de cætero, & tamen quantum possumus orare debemus, vt Deus illustret mentem illius, & conuertat illum ad se. & ex charitate illum diligemus. Sic dicit Augustinus libro de Verbis Domini: Sit tibi quasi ethnicus, & publicanus, idest, noli illum iam deputare in numero fratrum tuorũ: nec sic tamen salus eius negligenda est: nã & ipsos ethnicos, idest, Gentiles, & Paganos in numero quidem fratrũ non deputamus, sed tamen eorum salutem semper inquirimus.

Amen dico. Posita superius sententia Christi circa correctionem fraternam, ponitur hic confirmatio eius respondendo ad dubium, quod posset occultè suboriri de potestate prælatorum imponentium pęnas, vel indicantium aliquid esse bonum, vel malum, agendum, vel vitãdum, & dicitur. *Amen dico vobis.* Idest, certè, vel fideliter, vt Aquila interpretatur, aut in veritate, & est modus affirmandi, interdum autem est modus iurandi. *Quæcunque alligaueritis super terram* Idest, quidquid ligaueritis vos manentes super terram. *Erunt ligata, & in cælo.* Idest, ego qui in cęlo sum approbo ea, & iudico esse ligata. *Et quæcunque solueritis super terram.* Idest, vos manentes super terram solueritis. *Erunt soluta, & in cælo.* Idest, ego qui in cęlo sum laudo, & approbo solutionem per vos factam, tanquam vera sit.

Ad quid dixit hic Christus quæcunque ligaueritis, &c. Quæst. CXII.

QVæritur, ad quid dixit hoc hic Christus. Dicendum quod ad tria.

Primo ad tollendum dubium: nam per hoc, quod dixit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, diceret quis, ego non curo, interdum enim Ecclesia condemnat aliquem pro aliqua re asserens peccatum esse, & delinquens ait, nõ est peccatum, ideo sententia, quam fers me condemnando, & priuando communione, nichil valet, quia sicut tu condemnas me, ita ego condemno te, & si tu habes me, vt ethnicum, ego etiam te vt ethnicum, quia non video vnde hoc possis facere: Christus autem respondit, huic dubio, ostendens potestatem Ecclesiæ, qua Prælati Ecclesiæ possunt aliquos condemnare, & absoluere, & quòd illa potestas est à Deo, cum ait: Quæcunque solueritis erunt soluta, & quæcunque ligaueritis erunt ligata. Sic dicit Hieronym. scilicet. Quia dixerat, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & poterit contemptoris fratris hæc esse responsio, vel tacita cogitatio, si me despicis, & ego te despicio, si me condemnas, & mea sententia condemnaberis, potestatem tribuit Apostolis, vt sciant, quia qui à talibus condemnantur per humanam sententiam diuina sententia corroborari, vnde ait: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, & cætera.

Secundo fuit hoc ad ostendendum magnitudinem pœnæ, nè contemnatur: nam diceret, peccans: nolo corrigi: nã quòd habeatur tanquam ethnicus, & publicanus, nichil nocet, quia neque corpus tangit, neque substantiam temporalem diminuit: ideo Christus ostendit, quod pęna posita hic ab Ecclesia magna sit, cum etiam ad aliam vitã pertineat, & Deus dicatur illam ponere. Nam in cœlo ligantur, & soluuntur.

Tertio, & præcipuè fit ad ostendendum potestatem ad imponendum pęnam extraordinariam, cum enim Christus non ordinauerit aliquid circa foralia, reliquit potestatem prælatis esse ordinandi de illis, & ideo circa singula crimina possunt imponere pęnas, siue dando de hoc leges, siue particulariter puniendo, sicut viderint pro quolibet, & ita quando aliquis delinquens admonitus per Ecclesiam non cessaret, & vltra hoc, quod haberetur tanquã ethnicus, imponeret ei Prælatus aliam pœnam, quam vellet, diceret delinquens, tu non potes imponere hanc

F pœnam, quia Christus non statuit talem pœnam, sed solum, quod habeatur delinquens tanquam ethnicus: ideo Christus ostendit hic, quod dat potestatem ad imponendum quascunque pęnas, etiam quas non expressit hic, & ita quæcunque pœna imponatur peccanti à Prælato Ecclesiæ, non poterit dicere peccans, quod non potest Prælatus hoc agere, cum Christus hic concedat Prælatis absoluere, & ligare, idest, imponere quamcumque pœnam, & ab imposita liberare. Et iste sensus est valde conueniens: nam quantum ad primum sensum, non erat magnum dubium, quia si Ecclesia iudicet aliquem, tanquam ethnicum, & publicanum, quia non vult admonitus cessare à peccato, non habet ille causam dubitandi quantũ ad hanc sententiam, vel pęnam, cùm Christus eam imposuerit, sed si aliquam imponat iudex Ecclesiæ, quàm Christus non

G expressit, erat ibi ratio dubitandi & de hac dicitur, quod quæcunque soluerint, vel ligauerint, erunt ligata, vel soluta: ideo confidenter possunt Prælati imponere peccantibus quamcunque pęnam viderint imponendam, & ipsi quibus imponitur debent illam putare, tanquam à Deo positam, & non tanquam ab homine, & ita non est contemnenda pęna à Prælato imposita. Et huic sententiæ cõsonat Chrysostomus super isto verbo, dicens: Vide autẽ qualiter incorrigibilem duplicibus colligauit necessitatibus, scilicet, pœna, quæ est hic, & proiectione ab Ecclesia: & ita hic dicitur, de aliqua pęna vltra illam, quæ supra posita fuerat, scilicet, sit tibi sicut Ethnicus.

Cum Christus dicit hic, quæcunque ligaueritis, quid concedit? Quæst. CXIII.

H

QVæritur, cum Christus dicit hic: Quæcunque ligaueritis, & cætera, quid concedit?

Dicendum videtur, quòd hic concedit Christus Ecclesiæ totam potestatem quam habet in ministris suis, quia non inuenitur alibi expressius ab ipso dictum de aliqua potestate tradita Ecclesiæ, quam dicatur hic: quia tamen potestas habet actum, vel exercitium, nominauit hic Christus exercitium istius potestatis: & est duplex, scilicet, soluere, & ligare: isti autem sunt actus clauium.

Nam dicitur supra decimo sexto: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque solueris super terram, erit solutum, & in cœlis, & quodcunque ligaueris erit liga-

I tum, & ita exercitium clauis dixit, ibi esse soluere, & ligare, ideo cum hic dederit potestatem ligandi, & soluendi: apparet, quòd dedit hic potestatem clauium, & ita tenendum est, quia quamcunque potestatem traderet, necesse erat, quòd diceremus, quòd dabat potestatem clauium, quia in Ecclesia nulla potestas est, quæ non sit potestas clauium quia clauis materialis, habet exercitium claudendi, & aperiendi: cui assimilatur ligare, & soluere: quia soluere est quoddam aperire, ligare est quoddam claudere, ideo per metaphoram vocauit Christus potestatem istam claues, de quo magis dictum est supra decimo sexto capitulo, quæstione septuagesimasexta. Et istam potestatem videtur hic tradidisse.

Et tamen, vt magis videatur quid tradiderit, dicendũ, quod potestas clauis est duplex, scilicet, ordinis, & iuris-

K dictionis. Clauis ordinis est potestas per sacramentum ordinis sacerdotalis collata, indelebili charactere insignita ad conficiendum corpus Christi verum, cui annexa est potestas ligandi, atque soluendi corpus Christi mysticum. Clauis autem iurisdictionis est potestas data alicui secundum quam respicit corpus Christi mysticum modo non sacramentali, de quibus magis supra decimo secundo capitulo dictum est.

De potestate iurisdictionis manifestè apparet, quod fuit hic data, aut declaratur iam fuisse data, cum hic dicatur de ligando, & soluendo, & maximè, quia istud ligare, & soluere de quo hic dicitur, est principaliter extra forum pœnitentialem, cùm dicatur supra de eo, qui admonitus per Ecclesiam cessare à peccato, & non cessat, quòd habeatur vt ethnicus, & illi pœna imponitur, de qua Christus hic loquitur.

Et ta-

Et tamen manifestum est, quòd tam denuntiatio, quæ fit Ecclesiæ de crimine illius, quàm admonitio Ecclesiæ, quàm pęnæ impositio sunt extra forum pęnitentialem, quia in manifesto sunt, ideo pertinent hæc ad clauem iurisdictionis. Et de ista satis potest dici, quòd data fuerit hic. De claue autem ordinis dicendum, quod sub his verbis includitur, quia licèt clauis ordinis, & character sacerdotalis sint idem in substantia, vt dictum est supra decimo secundo capitulo: tamen inquantum est potestas cõficiendi, vocatur character, & non clauis quia character dicit configurationem, & secundum illam potestaté configuramur Christo, quia est potestas ad conficiendum corpus Christi verum. Clauis autem ex ratione sua dicit exercitium aperiendi, & claudendi, quale exercitium non habemus ad corpus Christi verum: ideo potestas illa, secundum quam ad corpus Christi verum se habet quis; vocatur character, & non clauis. Potestas autem, secundum quam se habet ad corpus mysticum vocatur clauis, & nõ character, quia secundùm illam potestatem non configuratur quis Christo, sed magis ipsi populo, ad quem est: & tamen secundum illam potestatem habet exercitium soluendi, & ligandi super populum: ideo clauis, & non character dicitur. Et sic licèt eadem potestas secundum essentiam, & rem sit potestas conficiendi, & potestas ligandi, & soluendi in foro pœnitentiali sacramentaliter, tamen inquantum est potestas ad conficiendum vocatur character, & non clauis, & inquantum est ad soluendum, & ligandum sacramentaliter vocatur clauis, & non character quoniam ergo ad clauem ordinis pertinet soluere, & ligare sacramentaliter, & hic ponuntur isti duo actus, satis poterat dici, quòd tradita fuerit hic clauis ordinis.

Sed obijcietur, quia clauis sacramẽtalis non datur, nisi in collatione ordinis sacerdotalis, cum sit ipse character sacerdotalis, quantum ad substantiam, vt patet ex dictis & tamen Apostoli, & illi, ad quos Christus loquebatur nunc, non fuerunt nunc promoti ab eo in sacerdotes, ideo non fuit eis data nunc clauis sacramentalis, siue clauis ordinis, ordo quippe sacerdotalis collatus fuit eis die cœnæ, quando dedit eis potestatem conficiẽdi corpus suum, infra vigesimo sexto, & Lucæ vigesimo secundo, ideo tunc data fuit clauis sacramentalis, siue ordinis.

Dicendum, quòd verum est, quòd non fuerit nunc data clauis ordinis, sed solum clauis iurisdictionis potuit dari: ideo dicendum est, quod per ista verba, aut Christus innuit solam clauem iurisdictionis, de qua magis litera consonat, aut ipsam clauem ordinis non dedit nunc, sed promisit, vel ostendit se daturum, vt innueret quid illa clauis esset, & hoc oportet accipi, quia ponitur hic ligare, & soluere, qui sunt propriè actus clauis sacramentalis, & ita vult accipi Hilarius super isto verbo dicens: Per hoc tamen ad terrorem maximi metus, quoad præsens omnes continentur immobile Apostolicæ seueritatis iudiciũ demonstrauit, vt quos in terris ligauerint, idest, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, cõcessionem scilicet veniæ acceperint in salutem, hi in cœlis ligati sunt vel soluti, & tamen ligare in peccatis, & concedere veniã in eis pertinet ad clauem sacramentalem, ideo intellexit hoc Hilarius de claue sacramentali, quæ hic promittitur, licèt non detur, sed designatur qualis sit, quæ an data fuisset quando hoc dictum est, vel danda adhuc esset, dicetur infra quæst. 115.

Quibus dederit Christus potestatem istam, quæ habetur hic? Quæst. CXIIII.

Qværitur, quibus dederit Christus potestatem istam, quæ habetur hic?

Aliqui dicunt, quòd omnibus credentibus. Et patet primo, quia doctrina Christi est generalis, & intelligitur quantum ad omnes, cum ergo non ponatur hic, quod loqueretur Christus specialiter ad aliquem, erit intelligendum quantum ad omnes.

Secundo istud est redditiuum causæ superioris dicti, & tamen supra dicebatur, quòd sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & hoc ad quemlibet pertinet, cum quilibet possit corrigere fratrem suum: ergo ostenditur hic potestas A data cuilibet ad condemnandum delinquentem, qui non vult emendari.

Tertio patet, quia apparet ex præcedentibus, quòd ista dicantur ad Ecclesiam: nam dicitur supra, dic Ecclesia, quòd si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & sequitur confirmatio hic, scilicet: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, & cętera: ergo ad quemlibet de Ecclesia pertinebit, cum dicatur, ligaueritis: nam non pertinet ad Ecclesiam, vt vniuersitatem, sed ad Ecclesiam, vt singulos, vel multos.

Quarto patet, quia dicitur immediatè, iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcũque petierint fiet illis à patre meo, & ibi dirigitur sermo ad eosdem, ad quos dirigitur hic, cùm dicatur, iterum dico vobis, & cętera: & tamen certum est, quod B istud intelligitur quantum ad quoscunque homines, qui orant, & conueniunt in nomine Christi, siue sint sacerdotes, siue non, ergo istud, scilicet: Amen dico vobis ad omnes dirigitur, & cuilibet erunt datæ istæ claues.

Dicendum, quòd hic conceditur potestas ligandi, & soluendi, ista autem potest largè accipi, aut propriè. Accipiẽdo propriè, siue sit potestas clauis iurisdictionis, siue ordinis, non data est omnibus à Christo, sed aliquibus: & ita nunc, non habent eam omnes, qui sunt in Ecclesia. Accipiendo largè, vocatur potestas ligandi, idest, potestas habendi aliquem vt ethnicum, & publicanum subtrahendo ei communionem; potestas soluendi est potestas recipiendi aliquem ad communionem, qua fuerat priuatus, vt si quis Ecclesiam non audiuit, efficitur vt ethnicus, & publicanus. Si autem postea rediens ad cor, doleat de peccato C suo, & cesset, debet reduci ad communionem, & illi, qui eum vt ethnicum habuerunt, recipient eum; & tunc dicuntur illum absoluere, & ita accipit Augustinus libro de Verbis Domini, dicens: Cępisti fratrem tuum habere tanquam publicanum: ligas eum in terra, sed vt iustè alliges, vide, cum autem correxeris, & concordaueris cum fratre tuo, soluisti illum in terra, cùm solueris in terra, solutus erit in cęlo. Hoc modo accipiendo soluere, & ligare, dico quòd omnibus competit de Ecclesia, siue clericis, siue laicis, cum omnibus competat corrigere fratrem delinquentem. Accipiendo propriè claues, vt communiter exponitur litera ista à Sanctis Doctoribus, dicendum, quod non datæ fuerunt istæ claues Ecclesiæ hic non pro seipsa, sed pro membris suis ministerialibus, per quæ exercet actus virtutis suæ, & ita omnibus Apostolis, qui erant membra D ministerialia, & præcipua Ecclesiæ datæ fuerunt hic claues, & per eos descendunt in omnia alia membra ministerialia Ecclesiæ, claues quidem ordinis in solos sacerdotes, claues verò iurisdictionis in multos etiam alios nõ sacerdotes, dum tamen sint clerici. Quòd autem in pręsenti non locutus fuerit Christus ad omnes sed ad Apostolos, patet ex assertione communi doctorum. Sic dixit Hieronymus: quia dixerat, si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc esse responsio, vel tacita cogitatio, si me despicis, & ego te despicio, si me condemnas, & mea sententia condemnaberis, potestatem tribuit Apostolis, vt sciant, qui à talibus condemnantur humanam sententiam diuina sententia corroborari. Sic etiam dicit Hilarius, ibid. scilicet. Per hæc ad terrorem maximi metus, quoad prę- E sens omnes continentur immobile seueritati Apostolicæ iudicium demonstrauit, vt quos ligauerint sint ligati. Et idem dicit Chrysostomus, ibid. ideo dicendũ, quod Christus loquitur hic ad Apostolos, & successores eorum, & omnes ministros ab eis, & eorum successoribus, ordinatos tam in ordinatione, quam in iurisdictione, & non ad singulos de Ecclesia.

Ad primum dicẽdum, quod doctrina Christi generalis est ideo vbicunque agitur de instructione in moribus, ad oẽs pertinet, quia illud est doctrina, vbi autem agitur de collatione potestatis, non pertinet ad omnes, quia illud non est docere, sed Ecclesiam per mẽbra, & partes potestatem habentes, & subiectas diuidere, & ordinare. Vnde sicut non fecit omnes Apostolos, sed duodecim solos quos ex omnibus elegit: Luc. 6. & cum discipulos ordinaret, quos mitteret binos ante faciem suam, non omnes, sed solos

septuaginta duos instituit Lucæ decimo, ita & nunc tradens potestatem clauium, non omnibus eam dedit, sed illis, quibus dictum est supra.

Ad secundum dicendum, quod potest intelligi sic vno modo, vt Augustinus exponit libro de verbis Domini, & supra positum est, & tamen tunc ligare, & soluere non sunt actus clauis iurisdictionis, vel ordinis, sed solũ subtrahere communicationem, & recipere ad communicationem iam subtractam, & tamen expositio communior est, quòd ligare, & soluere sit hic actus clauis ordinis, vel iurisdictionis, & tunc non loquitur Christus ad quoslibet sed ad Apostolos, vt dictum est, & verum est, quod ad Apostolos loquebatur Christus ista, & non ad turbas.

Ad tertium dicendum, quod ad Ecclesiam ista dicuntur, & claues in Ecclesia sunt, inquantum extra Ecclesiã nemo habet actum clauium, scilicet, postquam ab ea recedit, & ipsamet Ecclesia habet claues, habet tamen eas in suis ministerialibus partibus, & per illas exercet actum clauium, sed singuli, qui sunt in Ecclesia, non sunt partes ministeriales, sed illi soli, quibus committũtur aliqui actus, ideo non competunt claues istæ omnibus de Ecclesia, ipsi etiam Ecclesiæ per seipsam competũt claues, quarũ actus per seipsam exercet, hoc tamen non est quantum ad clauem ordinis, quæ est clauis sacramentalis, sed quantum ad clauem iurisdictionis.

Et patet, quia Concilia generalia excommunicant, absoluunt, suspendunt, interdicunt, deponũt, causas audiũt, diffiniunt, indulgentias concedunt, quæ omnia pertinent ad clauem iurisdictionis, & hæc omnia faciunt ipsa Concilia per se, quia quodlibet generale Concilium reputatur Ecclesia vniuersalis, & non fiunt ista per aliquos, qui sint in ipsis Concilijs, quasi per potestatem, quam ipsi habeant cum multi faciant ibi hæc ex nomine Concilij, quorum nulli habent aliàs per seipsos auctoritatem aliquam, & ita Concilium facit ista, Et licèt prolationes sententiarũ, & cęteri actus sint aliquid reale, quod non potest esse nisi in particularibus: Concilium autem non est aliqua persona naturæ, sed iuris; ideo proferre sententias, quod est agere quoddam quod est ens naturale. non potest esse nisi in persona naturæ, idest, in aliquo homine, & ita per particulares homines ista traduntur executioni: potestas tamen faciendi, quæ non est accidens naturæ, sed iuris, non est in indiuiduo naturæ, idest, homine aliquo, sed in ipso Concilio, quod est indiuiduum iuris, siue corpus. De claue ordinis certum est, quòd non est in Ecclesia, vel Concilio realiter, quia ista clauis secundum essentiam est ipse character sacerdotalis, vt dictum est præcedenti quæstione, ideo non potest esse, nisi in eo, cui confertur ordo, sed non potest ordinari, nisi homo: ideo concilium quód non est homo, aut ipsa Ecclesia, non habet clauem sacramentalem, & consequenter non potest Concilium absoluere aliquem in foro pęnitentiali, potest dare tamen indulgentias plenarias, & committere alicui, qui aliàs sit sacerdos absoluendi potestatem quamcunque in foro pęnitentiali.

Ad quartum dicendum, quòd illud intelligitur de oratione, & impetratione: non autem de potestate faciendi aliquid, orare autem, & impetrare ad quemlibet pertinet qui cum fide petit, & in nomine Christi, ideo de omnibus intelligitur: hic autem agitur de potestatis traditione, & sic non extenditur ad omnes. Si autem intelligatur illud de potestate agendi aliquid, non intelligitur de potestate ordinis, sed iurisdictionis, & non de potestate data singulis, sed Ecclesiæ, quam ipsi faciunt per hoc, quod conueniunt, vt ibi dicetur.

Quomodo Christus tradidit hic claues cum supra videatur eas tradidisse? Quæst. CXV.

QVæritur, quomodo Christus tradidit hic claues? nã supra eas tradiderat 16. capitu. Aliqui dicunt, quòd ibi non fuerunt datæ claues, sed solum promissæ: nam dixit Christus Petro: Tibi dabo claues regni cęlorũ: hic autem dicitur, quæcunque alligaueritis, &c. in quo ponitur actus clauium, & ita videntur datæ.

Alij dicunt, quod ibi dedit claues, & hic etiam dedit, & tamen ibi dedit soli Petro, cum dicatur: tibi dabo cla-

F ues regni cęlorum, hic autem dedit alijs Apostolis, cum pluraliter dicatur quæcunque ligaueritis.

Alij dicunt, quòd non sunt eædem claues, quæ dantur hic, & ibi: vnde quidam dicunt perfectiores esse claues, quæ ibi datæ fuerunt Petro. quã quæ dantur hic, eo quòd ibi vocantur claues regni cœlorum, & hic non. Etiam, quia ibi dicitur, quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis, hic autem dicitur, singulariter erit solutum & in cœlo.

Alij dicunt, quòd claues, quę traduntur hic sunt meliores, quàm quæ traduntur ibi, quia ibi dicitur, singulariter quodcunque solueris, hic autem dicitur, pluraliter quæcunque solueritis, & quæcunque ligaueritis.

Dicendum, quòd tam hic, quàm supra decimo sexto capitulo agitur de clauibus. Est autem duplex clauis, sci-

G licet, ordinis, & iurisdictionis, & ab origine vtraque fuit data à Deo Ecclesiæ in membris suis ministerialibus, & quia non dependet vna clauis ab altera, sed sæpè inueniũtur disiunctæ, potuit dari vna vno tempore, & alia alio. Clauis autem iurisdictionis cum detur sine ordine, potest dari omni tempore, & ideo potuit dari discipulis nunc, vel ante hoc, vel post resurrectionem Christi. De claue ordinis dicendum, quod cum illa sit essentialis ipse character sacerdotalis, & non datur character nisi in ordinatione sacerdotali, non data fuit nunc Apostolis clauis ordinis, sed tunc quando in cœna fecit eos Christus sacerdotes, tradens potestatem conficiendi, & tunc omnibus Apostolis dedit simul clauem ordinis. De prima opinione dicendum, quòd non est vera.

Primo, quia licet dicatur ibi, tibi dabo, non sequitur,

H quòd non dederit tunc, sed dicitur, tibi dabo, quia licèt clauem quantum ad substantiam reciperent Petrus, & cęteri: tamen executionem tunc non receperunt, quia clauis iurisdictionis est, quæ tunc potuit dari, & actus huius exerciturus erat Petrus, & cœteri Apostoli post mortem Christi inchoante nouo testamento, & quando iam Christo mortuo, & in cœlis ablato manebat illis totum Ecclesiæ regimen, & quia tunc videtur aliquis habere potestatem, quando in actum illius exit, cum prius nichil sit, per quod cognoscatur, videbatur quod Petrus non haberet clauem, quamdiu Christus viuebat: eo quòd tunc nõ exercebat actum illius, quia Christus omnia faciebat, & non erant ipsi tunc, vt principes Ecclesiæ: ideo melius dicitur, quòd danda erat clauis, quam quòd data, licèt tunc daretur.

I Secundo, quia ista ratio non tenet: nam si ob hoc, quòd de futuro dicitur, dabo, putaretur, quod ibi non fuerit data clauis, etiam diceretur, quod non data fuerit hic, cum dicatur, quæcunque solueritis, quod etiam est de futuro.

Tertio, quia etiam videretur, quod non fuerit nunc data clauis, sed post Christi mortem, quia dicitur Ioan. 20. Accipite Spiritum Sanctum, & quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & sic videtur, quòd tunc data fuit realiter, cum dicatur, accipite: & ita non fuit data hic, & ideo tam hic, quam ibi dari potuit clauis iurisdictionis, & non est inconueniens quocunque tempore dicamus eam datã.

Nam non est necesse, quòd quandocunque fit mentio à Christo de clauibus, quòd tunc datæ fuerint, quia tunc cũ supra decimo sexto, & hic, & Ioannis vigesimo, de clau-

K bus dicatur, oporteret dici, ꝙ ter clauis data esset, & tamẽ clauis eadem non potest nisi semel dari, nisi ablata fuerit. Et ideo dicendum, quòd in aliqua vice harum data fuerit clauis, & non in omnibus, aut fortè nõ data fuit in aliqua vice harum, sed tunc quando nulla de hoc mẽtio fit, sicut apparet manifestè de claue ordinis, quia certum est, quod illa data fuit in promotione ad sacerdotium, scilicet, in cœna vltima, & tunc nulla fit mẽtio de claue, aut de actu eius, & post resurrectionem quando Christus apparuit Apostolis, dixit: Accipite Spiritum Sanctum, & quorum remiseritis peccata remissa erunt, &c. & isti sunt actus clauis ordinis, & tamen tunc non dedit eis clauem ordinis, cum iam data esset. Sed tunc dicetur, ad quid ergo totiens ponitur de clauibus, cùm non tradantur totiens?

Dicendum, quod hoc fit ad notificandum ipsam potestatem quid sit, & vt sciant Apostoli se habere illã, & ideo

tunc

tunc Christus de claue loquitur, quando ea, de quibus agitur, suadent hoc dici: de claue enim ordinis sic factũ est, nam data fuit in cœna Christi, & nichil de ea aperte rũc dictum est: ideo postea Christus, dixit: Accipite Spiritum Sanctum, & quorum remiseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt: nam in hoc indicauit quis esset actus clauis. Etiam fuit conueniens tempus ad dicendum tunc, quia iam incipiebat opportunitas vtẽdi claue Sacramentali, cum Christus ascendens in cælum committeret Ecclesiam regendam Apostolis, & aliis ministris, dum autem ipse maneret inter homines, non erat vsus clauium in Apostolis, licet haberent ipsam potestatem, ideo non fuit tanta opportunitas dicendi de hoc.

De claue iurisdictionis, quæ magis aperte designatur per illud dictum Petro supra sextodecimo dicendum, ꝗ potuit dari tunc, vel hic, aut alio tempore, & tamen his B duobus temporibus fuit conueniens dici.

De prima vice quando dictum est Petro: Tibi dabo claues, fuit conueniens tunc dici propter Petri confessionem & alia, de quibus dictum est supra sextodecimo capitulo, quæst. 62. vbi Christus de tota potestate Ecclesiæ locutus est, scilicet, iurisdictionis, & ordinis: constat tamen, quod tunc nõ fuerit data potestas, vel clauis ordinis, vt dictum est, sed potuit tradi potestas iurisdictionis, & ita intelligendum est quandocunque dicitur, quod tunc dedit Christus Petro claues.

De secunda vice quantum ad hoc, quod hic dicitur. Dicendum, quod superiora coegerunt hoc dici, nam dicebatur supra de peccante, qui non vult corrigi, & quia tali imponit prælatus Ecclesiæ pœnam, quam hic Christus nõ expressit, & ille dicere posset, quod non poterat sibi impo C ni talis pœna, de qua Christus, nichil dixisset, subditur hic potestas generalis ad imponendas quascunque pœnas, & absoluendum ab eis, scilicet, quæcũque alligaueritis, &c. & sic nulla pęna est, quæ sub hac potestate non cadat, quæ pœna non sit alias contra legem Christi, vel statuta ipsius Ecclesiæ vtentis hac potestate.

Sed tunc dicetur, ad quid repetitur hic ista potestas? nã supra posita fuerat sextodecimo capitulo.

Dicendum, quod fuit primo, quia licet Christus ibi potestatem, aut dederit, aut dandam innuerit omnibus Apostolis, & ministris Ecclesiæ, litera tamen de solo Petro loquitur, & ita aliqui putarent solo Petro datam: hic autem ostendit consequenter communiter omnibus datam, cum dicat, quæcunque alligaueritis, & hoc fuit valde conueniens, vt videatur, quod claues sunt in Ecclesia, & non in D Petro solo, & supra sextodecimo, quando ad solum Petrũ locutus est, nõ dedit ei soli claues, sed vt ostenderet, quod vsus clauium ab illis recte tenetur, qui intra Ecclesiæ vnitatem manent, vni, s. Petro locutus est, vt ad Ecclesiæ vnitatem loqui intelligeretur.

Secundo, quia voluit apertius ostendere potestatem iudicum ad imponendum pęnas peccantibus, nam licet ibi data fuerit potestas generaliter, dubitarent aliqui, an extẽderetur ad hunc casum, & vigore illius potestatis posset Prælatus imponere quamcunque pœnam peccanti, ideo hic specialiter posuit, dicens: Quæcunque alligaueritis, &c.

De secunda opinione dicendum, quod falsum est, quia non fuit data potestas illa clauium soli Petro ibi, sed omnibus data est: & tamen locutus fuit Christus specialiter E ad Petrum propter causas expressas supra quæst. 62. 16. c. & maximè ad ostendendam vnitatem Ecclesiæ, & ideo quod hic dicitur, non solum dictum est ad alios, sed etiam ad Petrum. Et etiam Ioannis vigesimo, quando Christus dixit: Accipite Spiritum Sanctum, non solum dixit ad alios, sed & ad Petrum. Et apparet, quod non fuerint tũc datæ Petro claues, quasi ei soli datæ fuerint tunc, & non aliis, quia tunc innueretur, quod tunc Christus ei dedit claues, quæ designantur verbis illis, s. Tibi dabo claues regni cælorum, & postea nichil ei dederit, sed falsum est, nã in verbis illis designatur tam clauis ordinis, quam iurisdictionis, quia ponitur ibi soluere, & ligare, & tamen est, ꝙ non fuerit tunc data Petro clauis ordinis, cum non fuerit tunc factus sacerdos, sed postea in die cœnæ, ideo non possunt sic distingui istæ literæ, quasi illa designet claues, quę datæ fuerint Petro, & istę claues, quæ fuerunt datæ cæteris, sed vtrobiq; designatur potestas, quæ omnibus datur, ibi tamen dictum est ad solum Petrum ad significandum vnitatem Ecclesiæ, hic autem dicitur ad omnes, vt innuatur, quod quilibet Prælatus Ecclesiæ possit imponere pœnam delinquenti non se emendanti.

De tertia opinione dicendum, quod præsupponit falsum, & etiam dicit falsum, nam præsupponit alias esse claues Petri, & alias cæterorum. Sed falsum est, primo, quia clauis in Ecclesia militante est duplex, scilicet, ordinis, & iurisdictionis, vtramque habuit Petrus, & etiam quilibet Apostolorum.

Etiam potestas, vel clauis ordinis non est maior in vno quam in alio, potestas autem iurisdictionis licet forte esset maior in aliquo Apostolo, quam in alio, de quo nunc nichil asseritur, tamen non erat alia, & alia.

Secũdo, quia verba posita hic, & ibi ostendunt esse eandem potestatem, nam potestas est ad actum, & cognoscitur per actum, & tamen idem actus ponitur hic, & ibi, cũ ibi dicatur, quodcunque solueris, & quodcunque ligaueris, & hic etiam ponatur ligare, & soluere: ideo eadem potestas est hic, & ibi.

Item præsupponitur, quod ibi datæ fuerint claues Petro, & nunc datæ fuerint cæteris Apostolis. Sed hoc falsum est, vt ostensum est supra. Quod autem dicitur esse perfectiores claues Petri, falsum est, nam etiam si non datæ essent claues Petro quando aliis, non essent perfectiores claues Petri, quam aliorum; quia si perfectiores essent hoc deberet constare ex litera, & tamen non apparet, quia quod dicitur ibi; erit solutum in cælis, & hic, solutum in cælo, non est alia sententia, quia per hoc nichil importatur nisi sententia, quæ datur hic à prælato Ecclesiæ, approbatur à Deo, qui in cælo est, & ideo siue in cælo, siue in cælis dicatur, nichil omnino differt, quia cuiuscunque recte vtentis claue Deus sententiam approbat.

Habet autem ortum iste error ex quodam dicto Origenis super locum istum; ait enim. Non dixit in cœlis, sicut Petro, sed in cælo vno, quia non sunt tantæ perfectionis, sicut Petrus. Potest autem sane accipi verbum Origenis, quod alij, scilicet, Apostoli non sunt ita perfecti, sicut Petrus in vita, & tamen in clauibus non differunt. Vel potest dici, quod in claue iurisdictionis Petrus inquantum summus Pontifex excesserit alios, licet de hoc non contendamus nunc, & tamen etiam si hoc esset, non est iste sensus literæ, quia certum est, quod hic Christus locutus est tam ad Petrum, quam ad alios, nam alias non haberet Petrus potestatem puniendi delinquentes, quod apertius hic ostenditur, quam alibi.

Quod autem dicitur, quod claues datæ Petro vocantur claues regni cælorum, & non istæ. Dicendum, quod eædem claues sint istæ, & illæ, si illæ sunt claues regni cælorum, nam esse claues regni cælorum est esse ad claudendum, & aperiendum regnum cælorum, claudere autem, & aperire illud est ligare, & soluere. Vnde ibi non ponuntur alij actus, nisi ligare, & soluere, & tamen hic ponuntur idem actus, ideo sunt istæ claues regni cælorum. Sed dicẽdum, quod ibi vocantur regni cælorum, quia exprimuntur claues, & quia putaret quis esse aliquid materiale, vel mundanum, dixit, quod erant claues regni cęlorum, idest vitæ æternæ. Vel regni cælorum, idest. Ecclesiæ militantis, quæ regnum cælorum vocatur, vt ait Gregorius. Hic autem ponitur actus clauium, scilicet, soluere, & ligare, non exprimitur tamen nomen clauium, ideo non potuit dici, quod essent regni cælorum, vel cuius essent, si tamen nomen clauium exprimeretur, etiam diceretur, quod essent regni cælorum.

De quarta opinione dicendum, quod etiam falsum supponit, scilicet, quod fuerint aliæ claues datæ hic, & aliæ supra sextodecimo, nam eædem sunt, vt supra ostensum est. Quod autem dicitur, quòd istæ sunt perfectiores. Dicendum, quod etiam si essent aliæ claues, quæ dantur ibi, & aliæ, quæ dantur hic, non sequeretur, quod istæ essent perfectiores, quia quod dicatur hic quæcunque solueritis pluraliter, & ibi quodcunque non differt, nã qui soluit quodcunque, nichil est quod non soluat, & ita soluit quæcunque, vnde idem significant omnino, sed solum differt in modo

modo locutionis, sicut supra dicebatur, quod idem erat dicere, soluta erunt in cælo, vel in cælis. Sunt ergo eædē claues Petri, & aliorum, & eodem tempore omnibus datæ, siue datæ fuerint nunc, siue prius, siue post: & eædem sunt claues, de quibus agitur hic, & supra sextodecimo capitulo, & etiam Ioãnis vigesimo, licet ibi magis ad claues Sacramentales referatur: licet possit extendi etiam ad claues iurisdictionis.

Quare dicitur hic: Quæcunque alligaueritis, vel quodcunque ligaueritis, & non dicitur determinate quid Sacerdos ligare debeat?
Quæst. CXVI.

QVæritur, quare dicitur hic quæcunque alligaueritis, vel quodcunque ligaueritis supra sextodecimo capitulo, & non determinatur quid Sacerdos ligare debeat?

Dicendum, quod fuit primo ad dandum regulam generalem, nam necesse erat, quod aut Christus traderet particulariter doctrinas circa quodlibet peccatum, pro quo deberet Sacerdos ligare peccatorem, & qua pœna eum astringeret, & deinde à quo deberet absoluere, hoc autem non decuit.

Primo, quia oportebat infinitam tradi doctrinam circa omnes casus.

Secundo, quia nulla scriptura posset sustinere. Nam licet Christus, qui Deus erat, sciret omnia, quæ accidere possunt, & quo remedio circa quodlibet uti decet: tamen, quia infinitis modis variantur ista, non erat possibile, quod nos tantam doctrinam susciperemus, quia supra humanam conditionem hoc esset: nam si ista scriberentur, arbitror mundum capere non posse eos, qui scribendi essent libros, vt dicit Ioan. vigesimoprimo. Et tanta nemo posset portare, iuxta illud Ioannis sextodecimo. Multa habeo vobis dicere, quæ non potestis modo portare, idest, non potestis illa accipere, etiam si vobis dicere vellem sine infusione spiritus, qui non est pro quolibet homine, & ideo etiam si talia possent scribi, cum nemo ea capere posset, fieret doctrina inutilis.

Tertio, quia dato, quod scribi possent omnia, & mente teneri à nobis, vt si essent pauca, tamen non expediebat dari à Christo talem doctrinam, nam doctrina, quæ à Christo daretur non esset mutabilis, neque dispensabilis, sed teneri deberet ad vnguem, sicut traderetur, & tamen non conueniebat omnibus gentibus idem modus puniendi peccata: quia quædam gentes maioribus pœnis castigantur, quam aliæ, & aliquæ bene tolerant iugum: aliæ autem non, & ita non debuit tradi regula eadem pro omnibus. Et ista fuit causa vna, & de potissimis, quare Deus in nouo testamento non dedit leges particulares, siue circa cæremonialia, siue circa foralia, sicut tradidit in veteri testamento. Et fuit causa, quia in veteri testamento dabatur lex vni soli genti, quæ parua erat, quæ eisdem motibus vtebatur, ideo sicut nunc vni regioni conueniunt eædem leges forales propter similitudinem conuersationis incolarum, ita & populo Iudæorum conueniebant eædem leges iudiciales, & idem ritus cæremoniarum, lex autem Christi data fuit toti mundo infra decimooctauo, & Mar. sextodecimo, in quo sunt diuersi modi gentiũ, quasi in nullo cum aliis communicantium, & quod his est bonum, non est bonum aliis, ideo circa particularia non dedit leges.

Quarto non debuit dari particularis doctrina de soluẽdo, & ligando, quia tunc oporteret, quod Christus scriberet omnes species peccatorum possibiles, & istud esset nobis occasio ruinæ, quia multa sunt in quibus quidam nõ peccant, quia illa nesciunt, quæ si scirent sibi esse vetita, Satan instigaret eos ad peccandum in illis, & peccarent. Propter hoc ergo, & multa alia non debuit dare Christus particulares doctrinas de soluendo, & ligando, ideo oportuit, quod daret generalem regulam, & ita dixit, quodcũque, vel quæcunque ligaueris, idest, poteris ligare in quibuscunque, & soluere in quibuscunque.

Secundo quantum ad principale quæsitum dico, quod fuit hoc dictum ad magis certificandum ipsum, vtentem

F claue, quia cum iste actus non subiiciatur oculis, neque etiam effectus deductus ex exercitio clauis, sed est aliquid spirituale, & inuisibile nesciret Sacerdos, an vere ligaret, aut absolueret, dato enim quod Christus dixisset, quodcũque poteris ligare, & soluere, posset dubitare Sacerdos, an accidisset aliquis error ei in absoluendo, & ligando, propter quem non sequeretur effectus clauium, ideo ad certificandum eum, quod quandocunque ille ligat, aut soluit sequitur effectus clauium, non dixit, poteris ligare quodcunque, & soluere, sed quodcunque ligaueris erit ligatum in cælo, & quæcunque solueris erunt soluta in cælo, idest, certus sis, quod quandocunque tu ligas, ego qui in cælis sum tecum ligo, & quandocunque tu soluis, ego etiam soluo. De hoc dicit Chrysostomus. Notandum, quod nõ dixit primati Ecclesiæ, liga talem, vel talem, sed si ligaueris

G indissolubilia erunt ligamina, quasi hoc eius iudicio dimittens, & ideo Christus non solum per hæc tradidit potestatem ligandi, & soluendi, sed etiam potestatem condẽdi leges, secundum quas iudicaretur quis esset ligandus, & quis soluendus, & pro qua causa.

An quod Sacerdos ligat, & soluit sit ligatum, & solutum in cælo? Quæst. CXVII.

SEd quæritur, nunquid quando sacerdos ligat, & soluit, sit ligatum, & solutum.

Dicendum, quod Christus vniuersalem potestatem dedit, & promisit certitudinem actus, scilicet, quod quandocunque ligarent Sacerdotes, vel soluerent, ipse ligaret, & solueret, & tamen hoc non obstante potest ligans, &

H soluens errare, & tunc nichil faciet.

Primo si excedat super facultatem sibi datam.

Secundo si exerceat actum super non materiam.

De primo licet dicatur generaliter, quæcunque solueritis, & ligaueritis, intelligitur tamen, quod non faciat contra legem committentis hanc potestatem, quia in promissione tali intelligitur excepta persona loquens, & id quod ad eam pertinet, vt si quis promittat, aut iuret adiuuare alterum contra quemcunque hominem, non tenetur adiuuare eum contra seipsum, licet ex modo locutionis comprehenderetur, vt patet extra de iure iurando, capitulo petitio, vbi ille, qui promisit nunquam esse contra alium potest esse contra eum in causis propriis, & Ecclesiæ suæ, & ita Christus dedit potestatem generalem soluendi, & ligandi quodcunque, non tamen, quod ligarent, & solue-

I rent contra legem ab eo datam: & ita Apostolus dicit. secundo Corinth. decimo, & tertiodecimo datam esse sibi potestatem non in destructionem, sed in constructionem, idest, potestas data Prælatis Ecclesiæ, non extenditur ad faciendum cõtra ea, quæ Christus statuit, quod esset destruere constructa, sed ad constructionem, idest, ad adiuuandum, quod statuta a Christo ponantur in executione, & ita nos sumus adiutores Christi. Sic enim dicit Apostolus, secundo Corinth. tertio, Dei enim adiutores sumus. Et ita minister Ecclesiæ potest soluere, & ligare in omnibus, quæ Christi lege non vetantur, & ideo quilibet Sacerdos posset vti claue ordinis ligando, & soluendo quãtum ad omnes homines, & in omni peccato, cum lex Christi non vetaret hoc, & tamen ipsa Ecclesia immutauit potestatem istam tam quantum ad subditos, quam ad ea, in

K quibus est ligare, & absoluere, ideo non extenditur clauis ad plures, vel ad maiora, quam ad ea, quæ per Ecclesiam diffiniuntur, & hoc potuit facere Ecclesia, quia sicut tradidit Christus Ecclesiæ potestatem soluendi, & ligandi: ita dedit potestatem diffiniendi, in quibus deberet soluere, & ligare, quia alias cum Christus non expresserit, in quo ligarent, & soluerent, & quomodo, nesciret hoc Ecclesia. Et ita nesciret quando ligat, & soluit, an esset ligatum, & solutum, & dubitaret de quolibet actu, quod est inconueniens, & ideo Ecclesia potuit quibusdam dare maiorem potestatem aliis minorem, vel quibusdam magis arctare potestatem, aliis vero minus.

Secundum erat materia, & si quis velit operari super non materiam, non sequetur operatio, quia materiam determinat sibi quodlibet agens. Et materia in vsu clauium est duplex, scilicet id, de quo absoluitur quis, vel in quo ligatur,

gatur,& ille,qui absoluitur, & ligatur, neutrum autem determinauit Christus,sed dixit,quodcunque solueris erit solutum,& quodcunque ligaueris erit ligatum, idest, de quocunque peccato absolueris aliquem tenebit absolutio, & ad quamcunque pœnam ligaueris aliquem tenebitur astrictus,etiam quemcunque ligaueris erit ligatus, & quemcunque solueris erit solutus.

Ecclesia autem determinauit vtrunque dando inferioribus Prælatis certos subditos,& certos casus,in quibus absoluant, solus autem Papa est indeterminatæ potestatis,quia potest absoluere quemlibet, & in quolibet casu, & ideo ipse solus dicitur vocatus in plenitudinem potestatis,cæteri vero in partem solicitudinis. Et hoc verum in vita,quando articulus necessitatis non subest: quia tunc quilibet Sacerdos est summus, nam sicut Christus non arctauit clauem alicuius,ita Ecclesia reliquit illam tunc illimitatam,& quia ipsa de se non determinatur ad certos homines,neque ad certa peccata,sed ad quæcunque:manet potestas sacerdotii super omnes,& quantum ad omnes casus,stantibus autem his,quod sacerdos non transcendat facultatem sibi traditam, neque transeat ad materiam alienam,quidquid ligat est ligatum,quia tunc clauis non errat,& tamen clauis semper habet effectum, nisi erret.

Iterum dico vobis,quia si duo ex vobis consenserint super terram,de omni re quacunque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis est. Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Iterum dico vobis. Ostendit supra,quod debemus fratrem corrigere: hic ostendit,quod debemus etiam offensam dimittere. Et diuiditur in duo, quia primo facit, quod dictum est. Secundo ostendit quotiens offensa dimittenda sit, ibi. *Tunc accedens*. Circa primum dicitur. *Iterum dico vobis*. Idest, iterum etiam dico, quia non ponitur hic iterum, vt significans replicationem,cum sententiam istam non posuisset supra,& solet poni iste modus loquendi à Christo,vbi posuit aliquam sententiam, & subdit alias pertinentes ad eandem materiam, licet non sint eædem rationes, sic patet supra tertiodecimo, vbi posuit aliquas comparationes de regno cælorum, & postea subdit. Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori. Et iterum simile est regnum cęlorum sagenæ missæ in mare. *Quia si duo ex vobis consenserint*. Nicolaus exponit hoc solum de oratione iuxta continuationem literæ positam, scilicet, si consenserint remittendo sibi inuicem iniurias, aut rancorem. *Super terram*. Idest, quando viuunt. *De omni re quam petierint, fiet illis*. Idest, concedetur eis à Deo quidquid petiuerint si remiserint rancorem, quia oratio non exauditur quando orans est in rancore proximi. *A patre meo*. Idest à Deo. *Vbi enim duo.vel tres fuerint congregati in nomine meo*. Idest, in charitate orantes. *In medio eorum sum*. Idest, ad concedendũ quæ petunt promptus.

Dicendum autem, quod licet de oratione posset exponi: tamen sensus principalis literę non est de oratione,sed de potestate faciendi aliquid. Et apparet primo, quia accipiendo de oratione nõ concordat literæ præcedẽti,quia ibi agebatur de pœna imponenda peccatori, qui non se emendat admonitus ab Ecclesia, & secutum est de potestate ad imponendum pœnam,scilicet: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, & cætera,ideo oportet, quod etiam ista litera de potestate ad imponendum pœnam,vel absoluendum intelligatur.

Secundo,quia litera manifeste ostendit,quod pertineat ad sententiam superiorem, cum dicatur, iterum dico vobis,idest, etiam dico: illa tamen non est de oratione, sed de potestate aliquid faciendi.

Tertio patet, quia si intelligeretur de oratione, frustra diceretur,si duo ex vobis consenserint.Nam ad hoc,quod orans impetret,non oportet, quod multi consentiant inter se,quia quilibet per seipsum potest exaudiri, & vere exauditur si dispositus est.

Et si dicas, quod dicitur consenserint propter remissionem rancoris,non stat,quia non est necesse, quod duo cõsentiant ad dimissionem rancoris,cum ego possim in corde meo remittere alteri rancorem,etiam si in nullo consentiant,neque loquantur sibi vnquam.

Nisi forte intelligere debeas,quod mutuo debeant sibi remittere rancorem,vt Nicolaus exponit,& tamẽ hoc nõ est necessarium,quia satis est mihi, quod ego remittam rancorem alteri ad hoc, quod ego sim in charitate.

Quarto patet,quia non est vera expositio, nam etiam si aliqui inuicem sibi remittant offensas, non ideo exaudiuntur,cum possit extra charitatem esse, qui offensam remittit. Et multa alia exiguntur ad hoc,quod quis exaudiatur orans vltra remissionem offensarum.

Quinto patet,quia postea cum redditur causa dicti pręcedentis,sequitur:Vbi duo,vel tres fuerint,& ita Christus vult,quod actus iste, de quo hic agitur, non pertineat ad vnum,sed ad multos congregatos non est tamen huiusmodi orare.

Est ergo dicendum, quod litera intelligitur de potestate ad imponendum pœnas delinquenti, qui se non corrigat, vel ad absoluendum eum à pœna imposita, & licet ista pœna, vel relaxatio pœnæ possit fieri per Ecclesiæ Prę latum,tamen dicitur de multis consentientibus, quia supra dictum fuerat in correctione fraterna, quod si Ecclesiam non audierit,sit tibi quasi ethnicus, & publicanus, hoc autem erat pœnam quandam imponere, & præter istam poterunt imponi aliæ pœnæ per Ecclesiam ipsam, quæ Ecclesia est multitudo. Vnde dicitur supra,quæcunque alligaueritis super terram, quod ad multos dirigitur. Hic autem subdidit,dico vobis, quod si duo ex vobis consenserint,idest si aliquid agant,vt Ecclesia,quæ nõ repræsentatur nisi in multis, quod fiet à Deo quidquid illi fieri volunt,& hoc est quod dicebatur supra,scilicet, quæcunque alligaueritis super terram,erũt ligata, & in cælo,quia quod in cælo ligatur,vel absoluitur,à patre ligatur,vel absoluitur, & secundum hoc potest exponi litera, scilicet, *Iterum dico vobis*. Idest, etiam dico vobis, quod sequitur ad magis ostendendum potestatem Ecclesiæ, de qua supra loquebatur. *Quod si duo ex vobis*.Idest,aliquot homines,etiam si non sint nisi duo, vel tres. *Consenserint*. Idest, concordes fuerint ponendo pœnam, vel absoluendo, & inquantum dicitur consenserint significatur vnitas, & quod isti non agunt, vt personæ singulares, sed vt Ecclesia,cui dicitur peccatũ delinquentis, Et ita exponit Glossa,dicens: Non solum autem de excõmunicatione fiet,sed de omni petitione, quæ fit a consentientibus in vnitate Ecclesiæ,dat confirmationem cum subdit, si duo ex vobis,& in hoc continuat Glossa, istud ad præcedentia quia dictum fuerat supra,sit tibi sicut ethnicus,& publicanus,quod est excommunicari, & hic dicit ostendi, quod non solum excommunicationem imponere possunt, sed etiam quamcunque pœnam,quia a Deo conceditur quidquid Ecclesia in hoc facere vult. *Super terram*. Idest, quamdiu viuitis, nam post mortem, neque peccat, quis neque admonitione opus est. *De omni re*.Idest,quidquid facere voluerint, siue imponendo pœnam, siue impositam relaxando, si peccator pæniteat. Et hoc est quod supra dicitur,quæcunque alligaueritis, & quæcunque solueritis quod hic dicitur de omni re. Et ita exponit Gloss. dicens: Si duo ex vobis consenserint,vel pœnitentem recipiendo vel superbum abiiciendo, vel de alia re,quæ non est contraria Ecclesiæ vnitati. *Fiet illis a patre meo*. Idest, Deus cooperabitur illis sententiam,quam ipsi posuerint, siue condemnationis,siue absolutionis approbabit pater meus & hoc est quod supra dicitur,erunt soluta in cælo,& erũt ligata in cælo. *Vbi enim sunt duo,vel tres*. Confirmat hic dictum præcedens ostendens causam eius, & dicit: Duo, vel tres,idest etiam si non sint plures. *Congregati in nomine meo*. Idest,in vnitate Ecclesiæ,& tanquam Ecclesia,& intendentes vti potestate data a Christo Ecclesiæ. *Ibi sum in medio eorum*. Idest,non miretur quis, quod opera, quæ fiunt à vobis, fiant a me,quia si in nomine meo congregati estis,non sum longe à vobis, sed inter vos, & ideo statim facio, quod vos vultis.

An

An ista præcedens expositio sit conueniens? Quæst. CXVIII.

QVæritur, an expositio ista præcedens sit conueniēs. Aliqui dicunt, quod non, sed quod sit necesse exponi de oratione.

Primo, quia dicitur in litera, de omni re quamcunque petierint, & tamen petere orare est, vti autem potestate non est orare.

Secundo, quia dicitur, fiet illis à patre meo, quod ad orationem pertinet, in qua exaudimur quando Deus facit, quod nos oramus, imponere autem pœnam, vel absoluere est aliquid quod fit à nobis: ideo non intelligitur nisi de oratione. Dicendum, quod potest intelligi ista litera per adaptationē ad orationem, & tamen principalis sensus est de potestate puniendi, & absoluendi delinquentes vt supra ostensum est. Et istum sensum tenet Cyprianus, & Gloss. & iste conuenit omnino literæ, vt dictum est in applicatione.

Ad primum argumentum dicendum vno modo, quod dicitur de omni re quam petierint, eo quod licet impositio pœnæ, aut absolutio sit vsus potestatis, tamen fit per modum orationis, & ponuntur aliqua verba orationis ad Deum in talibus, quod manifestum est in absolutione Sacramentali. Nam est ille vsus clauium, & actus potestatis, & tamen ponuntur ibi verba orationis, quia dicimus: Misereatur tui omnipotens Deus, &c. ita ergo hic imponendo pœnam, & absoluēdo potest simile fieri: ideo dicitur aliquid peti à Deo.

Secundo, quia benedicere, & maledicere est actus potestatis, & iurisdictionis, quia subditus benedicitur à prælato, & minor à maiore, ad Hebræ. octauo, & tamen benedictio fit per verba imprecatoria boni, & fit inuocando nomen Dei. Numeri sexto, cum Deus dixit Sacerdotibus, sic benedicetis filijs Israel: Benedicat tibi Dominus & misereatur tui: ostendat tibi vultum suum, &c. ita nunc licet impositio pœnæ, & absolutio sit actus potestatis, interdum fit per verba imprecatoria: & sic dicitur peti à Deo.

Ad secundum dicendum, quod dicuntur ista fieri à Deo, non sicut in concessione rei, quam orando petimus, quia in illa nichil nos efficimus, neque principaliter, neq; ministerialiter, sed fiunt ab eo, tanquam a principale agēte, sicut est in actibus omnium Sacramentorum, quæ requirunt certum ministrum, vt in Pœnitentia, & Eucharistia, nam remissio peccatorum, & etiam pęnarum, siue inferni, siue purgatorij à Deo vere fit, tanquam ab efficienti principali, Sacerdos autem solum est minister applicās vsum clauium. Sic & in consecratione solus Deus est, qui vinum, & panem in corpus suum, & sanguinem vertit: & tamen Sacerdos aliquid agit, vt minister proferens verba. Ita in impositione pœnæ delinquenti, vel in absolutione Deus agit principaliter, quia effectus, qui ibi intēditur est spiritualis, quem homines non possunt per se immediate inducere: ideo a Deo inducitur, & homines sunt ministri, & hoc est à Deo fieri, & ideo recte dicitur, quod fiet illis à patre meo.

Secundo, quia potest accipi fieri per approbationem, s. quidquid vos feceritis imponendo pęnam, vel absoluendo, approbat Deus, & hoc est, quod dicitur supra, quæcunque ligaueritis in terra, ligata erunt in cælo, idest, approbat, & habet eos tanquam vere ligatos.

Ad quid positum fuit istud, scilicet si duo ex vobis, &c. quia videtur superfluum? Quæst. CXIX.

QVæritur, ad quid positum fuit istud hic exponendo isto modo, quia tunc est eadem sententia ista cum præcedenti, s. de traditione potestatis ad absoluendum, & imponendum pęnas.

Dicendum, quod fuit conueniens dici.

Primo ad magis manifestandum, & ratio est, quia in rebus occultis, quas nos est facile videre, egemus magna confirmatione, & instructione, tale autem est hic, quia
F operationes nostræ sunt aliquid apparens, potestas autem secundum quam operari debemus, est aliquid spirituale, & effectus ipse, quem desideramus inducere est aliquid spirituale, ideo vt appareat quomodo talis potestas sit in nobis, & sequatur effectus, quem volumus, egemus aperta manuductione: ideo circa talia magis Christus immoratur ostendens multa, quæ faciant rem verisimilem.

Secundo, quia hic declarantur aliqua, quæ supra non tanguntur, nam dicebatur, quæcunque ligaueritis, &c. quod tam ad singulares personas, quæ habent administrationem, aut ordinem in Ecclesia, quam ad ipsam Ecclesiam pertinet, hic autem manifeste ostenditur de ipsa Ecclesia, vt videatur consonare literæ superiori, s. dic Ecclesiæ, & quia Ecclesia est multitudo. Dicitur hic de duobus, vel tribus, & non singulariter de duobus, vel tri-
G bus, sed consentientibus, vel congregatis, quod est nominare vnitatem Ecclesiæ inquantum dicitur in nomine meo, & ista litera tollit hoc dubium, an cum peccatum delinquentis dicitur Ecclesiæ, quæ est multitudo, an pœna imposita delinquenti per illam multitudinem teneat, & dicitur, quod sic, quia Deus facit, quod illi volunt.

Tertio, quia tolleret dubium, diceret enim aliquis quomodo cum Ecclesia imponit alicui pęnam, vel absolutionem facit, quæ tendit ad spiritum, valet aliquid quod fit, cum ipsa operatio fiat per homines. quorum operatio nō pertingit ad spiritum, & ad hoc respondetur cum dicitur: Fiet illis à patre meo, idest, non est mirum, quod sequantur effectus spirituales per operationem Ecclesiæ, quia pater meus facit hoc concurrendo cum Ecclesia, s. ille facit interius, quod illa exterius facere videtur.

H Quarto, & principaliter est ad tollendum dubium, nā interdum postquam delinquens admonitus coram testibus non vult emendare se, dicitur peccatum Ecclesiæ. Et non quidem prælato, sed ipsi multitudini congregatæ in nomine Christi, in qua sunt pauci, vt septem, vel octo soli, & illi condemnant delinquentem habendo eū vt ethnicum, & publicanum, & postea si pęnitet, reconciliant eū reducentes ad communicationem, est dubium an isti pauci, quorū nemo Prælatus est possint hoc facere, & teneat factum, & ad hoc respondetur in litera, quod etiam si pauciores sint, idest solum duo, vel tres, si tamen consentiant, idest conueniant, & sint concordes in condemnando, vel absoluendo, valet quod faciunt, quia congregati sunt in nomine Christi in vnitate Ecclesiæ.

Quinto, ponitur ad ostendendum facilitatem faciendi
I hoc, quia statim, vt Ecclesia absoluit aliquem, est absolutus, & statim vt condemnat, est condemnatus. Diceretur ergo, quomodo fit hoc ita faciliter? Respondetur ex litera, s. quia Deus est in medio istorum, qui conueniunt in nomine eius ad aliquid faciendum, ideo non diu expectādum ad hoc, quod Deus approbet factum illorum, sed statim approbat, vt illi faciunt.

Quomodo verum sit, quod de quacunque re consenserint duo, fiet illis a Deo? Quæst. CXX.

QVæritur, quomodo verum sit, quod de quacunque re consenserint duo, fiet illis a Deo? nam non videtur esse verum.

Aliqui dicunt, ꝙ accipitur de oratione, s. ꝙ quando ali-
K qui in charitate, & concordia fraternitatis manentes orāt aliquid, ꝙ exaudiuntur a Deo, & recipiunt quod petunt. Sed dicendum, ꝙ etiam istud non est verum, vt dicetur sequenti quæstione, & tamen etiam si verum esset, non est ad propositum, quia vt expositum fuit supra, ista litera intelligitur de actu potestatis imponendo pęnam delinquenti condemnando eum, vel absoluendo. Dicendum igitur, ꝙ isti duo, vel tres, siue pauci, aut sunt Ecclesia, aut non, & dico Ecclesiam non quidem particularem aliquā Ecclesiam, sed vniuersalem, nam particularis Ecclesia, licet multa possit, non tamen potest omnia, cum quælibet particularis Ecclesia subiiciatur alicui superiori, qui potest facta illius approbare, & reprobare: & multa sunt, quæ non potest Ecclesia particularis, vt non potest facere articulum aliquem fidei, neque declarare, neque indulgentiā plenariam dare, & alia multa, quæ ad solum Papam spe-

ctant,

gant, vel ad Concilium generale: si sit Ecclesia vniuersalis non quidem vere, sed per repræsentationem, quia ipsa vniuersalis nunquam potest congregari, & concurrere in aliquem vnum actum, & est illa concilium generale.

Dicendum, quod omnia potest, quia ibi est supremum tribunal, quod Christus posuit, ista ergo Ecclesia, quæ est tota Ecclesia per repræsentationem, potest omnia siue fidei, siue operationis, quia potest circa fidem diffinire faciendo articulos, & declarando, & damnando de hæresi, vel absoluendo. Potest etiam circa operationes dare quascunque regulas, & tollere illas, & omnia alia, quæ non sunt contra legem Christi, & ibi licet sint duo, vel tres, id est valde pauci, dum tamen consentiant, idest concorditer inter se agant, velut vnũ corpus, & Ecclesia, fit illis a Deo, quia ipse approbat omnia facta per illam congregationẽ, & de his etiam recte dicitur, quod in medio eorum est B Christus tanquam cooperans eis, quia ita illa congregatio profitetur, s. Sacrosancta Synodus talis, vel talis in Spiritu Sancto legitime congregata, & etiam Spiritum Sanctum assistentem habent, & ex nomine illius proferunt diffinitiones, sicut factum est in illo magno Concilio Apostolorum Actu. 15. Vbi erat Consilium generale, & in diffinitione Synodi dicitur, placuit Spiritui Sancto, & nobis congregatis in vnum, eodem cap. De hac Ecclesia certum est, quod omnia potest etiam si pauci in ea conueniant, dum tamen verum Concilium generale, sit legitime congregatum, & continuatum.

Si autem non sit Ecclesia, sed personæ aliæ, dicunt quidam, quod aut isti sunt prælati, aut non: si prælati, dicũt, quod possunt facere omnia, quia vnus prælatus potest facere opera iurisdictionis, quanto magis duo, vel tres. Et C ita dicunt quidam intelligendum hoc, quia isti, ad quos loquebatur erunt prælati, s. Apostoli.

Sed dicendum, quod non stat. Primo, quia non est verum, quod Prælati possint omnia, quia omnes illi sunt vocati in partem solicitudinis præter summum eorum, qui assumptus est in plenitudinem potestatis.

Secundo, quia tunc superuacuũ est dici, si fuerint duo, vel tres, vel si duo consenserint, quia si prælati æquales sũt tantum potest vnus, sicut tres, vel multi, ideo non diceretur de congregatione, & tamen tota sententia ista fundatur super consensu, idest, concordia, & super congregationem. Alij dicunt, quod de Apostolis solis intelligitur, quia ad illos loquebatur Christus, & quilibet illorum poterat omnia: cum Christus commisisset illis plenam potestatẽ. Dicendum, quod licet quando ista loquebatur Christus D forte soli Apostoli erant præsentes, tamen non intelligitur verba ad illos solos dicta, cum omnes sacri Doctores trahant ea ad nos.

Secundo, quia dicitur: Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, & non dixit, vbi duo, vel tres ex vobis, ideo intelligitur de omnibus. Si ergo prælati sunt, nõ possunt facere omnia, sed possunt facere multa secundum conditionem graduum suorum. Si autem non sunt prælati, sed priuatæ personæ, aut conueniunt, vt Ecclesia, vel multitudo in Christi nomine congregata, aut vt singuli, & personæ priuatæ. Si secundo modo nichil possunt efficiendo, sed solum orando. Si primo modo, possunt aliqua scilicet admonere delinquentem, & imponere pœnam excommunicationis, scilicet, subtrahendo communicationẽ vel imprecando maledictionem, aut absoluendo eum a E malo, quod imposuerant, si de peccato pœnitet reconciliando eum, & reddendo illi communionem, quam subtraxerant. Alia autem, quæ sunt, aut ordinis, aut iurisdictionis non possunt, cum nec sint Ecclesia, neque ministri Ecclesiarum, qui præsint alicui ministrationi. Et iste est sensus verus literæ: nam Christus supra egerat de imponendo pœnam delinquenti, qui non se emendat admonitus, & quia id cui vltimo dicitur peccatum delinquentis est Ecclesia, & Ecclesia accipitur interdum pro aliquali multitudine fidelium conuenientium in nomine Christi, potest illa Ecclesia subtrahere communionem, & reddere si opus sit, & quamcunque aliam pœnam imponere, vt maledictionis, vel imprecationis aliquorum malorum, & quidquid isti imprecati fuerint eueniet, & si peccatore pœnitente, isti vt Ecclesia, idest multitudo congregata A in Christi nomine, petiuerint auferri mala, quæ imprecati fuerant, auferentur.

Sed obijcietur, quia dicitur in litera, de omni re quam petierint fiet illis, ergo ad omnia erit potestas illorum, de quibus hic dicitur. Dicendum, quod ista signa Omnis, Quilibet, non semper distribuunt in Sacra Scriptura, sicut apud Dialecticos, sed ponitur Omnis, idest multus, sicut sæpe alibi inuenitur, vt illud: Omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum. Genes. 41. & tamen paucæ veniebant. Et illud: Omnis caro ad te veniet, & tamen falsum est, quia loquitur de reditu in Ierusalem, & non venerunt illuc omnes homines.

Aliter potest dici, quod tenetur distributiue, sed nõ pro omnibus simpliciter, sed pro omnibus, de quibus est sermo, nam sermo erat de imponendo pœnam delinquenti, & de absoluendo eum, & tunc est sensus, quod de omni re, quam super hoc petierint, fiet eis; idest quamcunque pœnam imponere voluerint, poterunt, & a quacunque absoluere voluerint, poterunt, quia Deus concurrit. Et patet hoc, quia sic intelligendo consonat literæ superiori, scilicet, quæcunque alligaueritis, & quæcunque solueritis, &c. & ita exponit Gloss. dicens: Non solum autem de excommunicatione, sed & de omni petitione, quæ fit a consentientibus in vnitate Ecclesiæ. Vnde subdit, si duo ex vobis consenserint super terram, & de omni re, siue pœnitentem recipiendo, vel superbum abiiciendo, & hoc satis est, quod de omni re, quæ ad propositum est accipiant potestatem.

Quomodo, si intelligitur hoc de oratione, est verum, quod quando duo consenserint obtinebunt, cum sæpe non obtineant. Quæst. CXXI.

Quæritur, si intelligatur hoc de oratione, quomodo est verum, quod quando consenserint duo obtinebunt, cum sępe videamus, quod non obtineãt.

Dicunt, quod hoc intelligitur quando consentiũt duo, idest quando corpus, & anima concordant, obtinemus, quæ quætimus, quia si concordat corpus animæ, petimus sola spiritualia, & illa Deus semper concedit. Sic dicit Hieronymus, vbi corpus anima, & spiritus intra se consenserint, & non habuerin bellum diuersarum voluntatum, de omni re, quam petierint, impetrabunt a patre, nulli.n. dubium est, quin bonorum rerum postulatio sit ibi corpus vult habere ea, quæ spiritus.

Sed dicendum, quod iste sensus non est literalis, sed spiritualis, vt ipse Hieronymus dicit. Item quia tunc solum diceretur de consensu duorum, idest corporis, & animæ: Christus tamen dicit de duobus, vel tribus, ideo oportet accipi de hominibus. Item quia dicitur, si duo ex vobis, & ideo intelligitur de illis hominibus, ad quos loquebatur, si enim de corpore, & anima intelligendum foret: diceretur, si duo consenserint, & non diceretur ex vobis.

Dicendum ergo, quod de hominibus intelligitur, & verum est quod quandocunque duo concordant inter se, & petunt aliquid a Deo, quod Deus concedit ea, quæ petuntur, si aliæ conditiones ad hoc requisitæ affuerint, multa enim impediunt hominẽ exaudiri, scilicet, quia indignus est, vel quia non remittit debitoribus, quod est concordare illis, vel quia petit pro illis, qui indigni sunt. Sic dicit Chrysost. Quomodo non vbique consentientes consequũtur, quod petunt: Et respondit, s. Primo quidem, quia nõ expedientia petunt.

Secundo, quia indigni sunt exaudiri, qui petunt, nec quidquam boni a seipsis offerunt. Vnde dicitur, si duo ex vobis, s. qui conuersationem Euangelicam ostendunt consenserint.

Tertio, quia aduersus eos, qui sibi dolorem intulerunt, orant, vindictam quærentes.

Quarto, quia petunt misericordiam peccantibus, qui non pœnituerunt. Sic etiam dicit Origenes, quod non exaudimur orantes, quia non consentimus doctrina, & conuersatione, cum ait, non exaudimur orantes, quia non consentimus nobis per omnia super terrã, neque dogmate, neque conuersatione, sicut enim in musicis nisi fuerit conue-

conuenientia vocum, non delectat audientem, sic in Ecclesia nisi fuerit consensus non delectatur Deus in ea: neque audit voces eorum.

Sed dicendum, quod in oratione non differt ad hoc, quod exaudiatur, quod sit vnius, vel multorum, nisi quod facilius Deus exaudiet multos simul orantes, quam vnum, ad hoc autem, quod vnus orando exaudiatur, oportet, quod oret pie, & pro, & perseueranter: cum his enim conditionibus semper exauditur oratio, vt ostensum est supra 7. capit. quæst. 17. & 18. & 19. Si autem multi orent, oportet, quod habeant easdem conditiones, & insuper, quod concordent, quia in vno non est concordia, & non est sensus, quod nunquam exaudiatur oratio sine illis tribus, quia interdum exauditur, vbi illa non interueniunt, vt si quis oret pro alio & exauditur, sicut sæpe fit etiam interdum ad primam vocem exauditur quis, & tamen ibi non est perseuerantia. sed est sensus, quod quando illa tria venerint infallibiliter quis auditur,

Quomodo dicuntur aliqui congregati in nomine Christi. Quæst. CXXII.

QVæritur, quomodo dicuntur aliqui congregati in nomine Christi.

Dicendum, quod vno modo dicuntur congregati in nomine Christi, quando illi actus, ad quos aliqui congregantur, expectantur a Christo, & ita dicitur de quolibet Concilio generali, quod congregatur in nomine Christi, vt dicitur in superscriptionibus, s. Sacra Synodus talis, vel talis in Spiritu Sancto legitime congregata, & hoc, quia actus, qui ibi geruntur dicuntur principaliter dirigi à Spiritu Sancto, & loquuntur ex nomine Spiritus Sancti, vt patet in Concilio Apostolorum Actu. 15. Placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in vnum: & illo modo, qui congregantur ad conferendum, vel recipiendum Sacramentum aliquod, dicuntur congregari in nomine Christi: quia effectus Sacramenti non fit ab homine, sed à Christo principaliter, & effectiue.

Secundo dicuntur congregari in nomine Christi, quando in operatione, quæ fieri debet, inuocatur nomen Christi tanquam in auxilium operantium, & ita est sensus, quod aliqua operatio incipiat in nomine Christi, idest cum adiutorio eius, quem inuocamus, & ita inuocandus est Christus in exordiis operum nostrorum, & tunc illa fiunt in gloriam Dei: vt dicitur 1. Corin. 10.

Tertio dicitur congregatio aliqua in nomine Christi, quando congregati sunt aliqui ad faciendum aliquid quod ad Christum pertinet, omne autem bonum ad Christum pertinet, sicut, & omne verum, ideo quandocunque congregantur aliqui ad faciendum aliquod bonum, & bono animo, dicuntur congregati in nomine Christi: etiam si actualiter eum non inuocarent. Soli autem illi dicuntur non congregari in nomine Christi, qui aut in ipsum non credunt, aut ad malum faciendum adueniunt: etiam si Christum in adiutorium malæ voluntatis suæ inuocarēt, cum ipse non sit volens iniquitatem. Psal. 5.

Quomodo Christus sit in medio eorum, qui congregantur in nomine eius. Quæst. CXXIII.

QVæritur, quomodo Christus sit in medio eorum, qui congregantur in nomine eius.

Dicendum, quod secundum veritatem Deus vbique est: ideo non solum inter inuocantes eum, sed etiam inter blasphemantes est, quia in omni loco oculi domini contemplantur bonos, & malos. Prouerbio 15. Et non solum est in medio hominum, immo intra quemlibet hominem, & quantum ad istum modum non loquitur Christus hic, quia non est differentia inter bonos, & malos homines, & lapides, & pecora, quia in omnibus Deus est, cum omnia participent perfectionem aliquam eius, & conseruentur ab eo, sed eo modo dicitur Deus esse in medio nostri, vel iuxta nos, inquantum propitium eum habemus ad complendum desideria nostra ad bene faciendum nobis: etiam nobis non potentibus, & tunc quando Deus non exaudit nos, est longe a nobis, & quan-
F dò benefacit est prope, & quia malos non exaudit. Ioan. nono, scilicet. Scimus, quod Deus peccatores non exaudit, dicitur longe esse a malis. Psalmo 118. Longe a peccatoribus salus, idest Deus, qui est salus nostra, & quia bonos exaudit, dicitur esse iuxta eos. Psalmo 114. Prope est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, & inde est, quod quando Deus est promptus ad aliquid faciendum, siue bonum, siue pœnale, dicitur eis esse prope quibus illud facit, sicut dicitur Psalmo 33. Iuxta est dominus his, qui tribulato sunt corde, & Ierem. duodecimo. Prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum, idest das ei cibum, & ad hoc es promptus, & non percutis eos virga, aut flagello in dorso: Ita hic cum Christus vellet ostendere, quod ipse erat valde prōptus ad faciendum omnia, quæ petunt, qui congregantur in nomine eius dixit se esse
G in medio, & noluit dicere, quod erat prope, sed quod erat in medio eorum: quia non poterat esse maior prōptitudo quam esse in medio, scilicet, statim vt petiuerint exaudientur. Et si aliquid fecerint statim concurret cum eis, & tunc consonat ista sententia præcedenti, quia dictum fuerat supra, scilicet, de omni re, quam petieritis fiet vobis à patre meo, hic autem ostenditur quomodo fiet hoc, & dicit quod sit, quia ipse præsens est eis, & ideo poterit statim concurrere cum eis. Vel potest intelligi, in medio eorum sum, scilicet incitando eos ad faciendum, quia non solum Deus cooperatur nobis adiuuando nos ad operandum, sed etiam ipse incitat ad operandum, quia sine eius incitatione non possumus aliquid facere, Ioan. quintodecimo. Sine me nichil potestis facere, s. nichil boni ad quod ego non vos incitauerim.

H

Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittā ei? Vsque septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies.

Hic ponitur secundum, scilicet quoties sit remittendū, & diuiditur in duo, quia primo ostenditur, quod dictum est. Secundo confirmatur per exemplum, ibi. *Ideo assimilatur*. Circa primum dicitur. *Tunc*. Scilicet, quando Christus dicebat, omnia præcedentia discipulis. *Accedens ad eum Petrus*. Dicitur accessisse ad interrogandum. *Dixit Domine*. Tota ista litera debet legi cum interrogatione vsque ad illum locum. Non dico tibi. *Quoties peccabit*. Idest, nunquid quoties peccauerit di-
I mittam ei vsque septies? *In me*. Idest, contra me, & non accipitur in me, idest, me vidente, vel sciente, sicut accipitur supra, scilicet si peccauerit in te frater tuus, quia ibi non solum, quando contra me, idest, faciendo michi iniuriam, vel damnum inferendo peccat, sed etiam quando me sciente peccat, dicitur peccare in me, & habet locum correctio fraterna, de qua dicitur. Hic autem accipitur strictius, quia si quis peccauit me sciente, licet per hoc peccauit contra me: inquantum per actum suum me scandalizauit, vel scandalizare potuit, tamen non est necesse peti a me remissionem offensæ, quia non fuit facta offensa specialiter contra me, & tamen hic dicitur de peccato, in quo est necessaria remissio: ideo oportet intelligi, quod peccauerit contra me, idest in inferendo iniuriam, vel damnum. *Frater meus*. Omnes proximi vocantur
K fratres, & maxime qui in Christum credebant, infra 23. Omnes vos fratres estis, & patrem nolite vocare vobis super terram. *Dimittam ei?* Idest, nunquid dimittam ei? *Vsque septies*. Hic finitur interrogatio, idest, nunquid vsque ad septimam vicem dimittam? Et ita videtur, quod Petrus dubitabat, an vsque ad septimam vicē remittere teneretur offensam, Nam post septimam vicem non dubitabat, quod non esset remittendum. *Dixit ei Iesus*. Respondit increpando Petrum in eo, quod falsum præsupponebat, scilicet. *Non dico tibi septies*. Idest, tu quæris, an vsque ad septimam vicem sit remittendum qualibet vice, in quo præsupponis, quod post septimam vicem non sit dimittendum; & hoc videtur imputare doctrinæ meæ, & ideo erras, quia ego non dico, quod solum vsque ad septies sit demittendum. *Sed vsque septuagies septies*. Idest, toties quoties peccauerit dimit-

tendum est, quod designauit per istum numerum determinatum, licet non sit aliquis numerus determinatus vsque ad quem debeat solum remissio.

Nunquid istud sit continuatum ad præcedentia, & quare ponatur hic? Quæst. CXXIIII.

QVæritur, an istud sit continuatum ad præcedentia, & quare ponatur hic.

Dicendum ad primum, quod ordo continuus est, quia dicitur hic, tunc accedens, & ita videtur, quod cum fierēt præcedentia factum fuit hoc, quod dicitur hic de Petro.

Ad secundum dicendum, quod ponitur hic.

Primo, quia ordo poscebat, vt poneretur, cum eodem tempore factum fuerit, quo cætera, quæ hic ponuntur.

Secundo, quia istud pertinet ad doctrinam, scilicet, de remissione peccantium, quod est valde necessarium, ideo fuit conueniens scribi.

Tertio, quia faciebat ad propositum præcedentium de corripiendo fratrem peccantem.

Quare dixit nunc Petrus Christo ista, quæ habentur hic? Quæst. CXXV.

QVæritur, quare dixit nunc Petrus Christo ista, quæ habentur hic?

Dicendum, quod quia faciebat ad propositum præcedentium, nam dictum fuerat supra de fratre peccante in nos, scilicet, si peccauerit in te frater tuus, & quod peccanti remittendum, quæsiuit nunc Petrus quotiens remittendum esset.

Sed dicetur, quod non faciebat ad propositum quæstio ista, quia ibi non dictum est de remittendo fratri peccanti de corrigendo eum, ideo non erat occasio quærendi nunc de hoc.

Aliqui dicunt, quod occasio quærendi non suborta est ex solo hoc, quod dicitur, si peccauerit in te frater tuus, sed ex ipso simul cum eo, quod dicitur: si duo ex vobis cōsenserint, nam accipiunt ibi consentire, idest mutuo sibi offensas remittere, & ideo Petrus voluit quærere de remissione offensarum. Sic dicit Hieronymus continuando istam literam ad præcedentem, scilicet supra dixerat dominus, videte ne contemnatis vnum de pusillis istis, & adiecerat, si peccauerit in te frater tuus, &c. & præmium repromiserat dicens, si duo ex vobis consenserint, &c. vnde prouocatus Apostol. Petrus interrogat dicens: Domine quotiens peccauerit in me, &c.

Dicendum, quod licet litera præcedens posset aliquo modo exponi de concordia fratrum remittendo offensas, & de consensu, aut congregatione eorum ad orandum, tamen non est ille sensus, quem principaliter intendit litera, vt ibi declaratum est. ideo tenendo sensum, qui literæ conuenit, dicetur, quod ibi non agebatur de remissione offensarum, sed de vsu potestatis, vt fuit ibi declaratum, & tamen Petrus accepit sufficientem occasionem ad quærendum hoc ex eo, quod supra dictum fuerat, si peccauerit in te frater tuus, nam fratri peccanti in nos sciebat Petrus remittendum esse ex doctrina Christi, supra 6. scilicet. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; & ideo tanquam præsupposita veritate doctrinæ illius, non manebat sibi dubium nisi de quoties erat parcendum peccanti. Et quia interciddit supra sermo de fratre peccante in nos, scilicet, si peccauerit in te frater tuus, fuit sufficiens occasio Petro ad quærendum de eo, quod dubitabat, scilicet quoties remittendum esset.

Cum autem obiicitur, quod ibi, scilicet, si peccauerit, magis agitur de puniendo, quam de remittendo, cum dicatur, corripe eum.

Dicendum, quod non facit in contrarium, immo valde ad propositum. Nam correctio fraterna non exercetur per pœnas aliquas, sed per admonitiones, vt patet supra. Etiam in admonitionibus, & correctione illa non intendit offensus vindictam, aut satisfactionem vllam, sed solum bonum ipsius peccantis, s. vt emendetur, & ita cum ex amore illius moueantur corrigentes ad corrigendum,

A ex eodem mouebuntur ad remittendum ei offensam, & hoc ad bonum peccantis est, siue spiritualiter, siue temporaliter, correctio enim, quæ ibi fit, non est impositio pœnæ vel prosecutio rancoris, aut vindictæ, quæ ibi remittitur, & ideo ista bene consonant inter se. Si quis tamen vellet tenere, quod litera præcedens intelligatur de correctione, & cōsensu, qui est remittendo inuicē offensas, sicut aliqui exponunt, dicere debet, quod supra dixerat Christus, quod qui inter se consentiunt remittendo offensas, & congregatur ad orandum, quidquid petierint super terram, exauditur a Deo, & conceditur. Desiderans Petrus tantum bonum, quod est exaudiri semper orationem suam, voluit circa hoc plene informari, s. si remittendum est peccanti quoties remittendum sit.

B *Quare Petrus dicitur nunc ad Christum accessisse? Quæst. CXXVI.*

QVæritur, quare Petrus dicitur nunc accessisse ad Christum?

Aliqui dicunt, quod voluit quærere ab eo in secreto, & ideo accessit ad eum, sic enim interdum in secreto quærebatur aliquid a Christo, & quærentes dicebantur tunc ad eum accedere, vt supra 17. cap. scilicet. Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto, & dixerunt, quare nos non potuimus, &c.

Sed dicendum, quod non est hoc satis verisimile. Primo, quia litera dicit, quod accessit, & non dicit, quod secreto, & tamen si secreto accederet exprimeret hoc litera, sicut exprimit supra 17. capit. in verbo allegato.

C Secundo, quia non videbatur nunc esse aliqua causa quærendi in secreto, quia istud est, quando quæritur de aliqua re occulta, quam non est honestum ab omnibus audiri, vel quæ non pertinet ad omnes, sed solum ad ipsum quærentem, & tamen non erat ita nunc, quia res ista non erat aliquid tacendum. Etiam non pertinebat ad solum Petrum, sed doctrina in ea erat valde necessaria omnibus discipulis.

Tertio, quia Petrus quæreret in secreto, si forte essent aliqui extranei, qui non essent de Collegio Apostolorum, quos latere vellet quæstionem suam, & tamen nunc erant soli Apostoli, vel illi soli, qui erant de familia Christi, & & istis nichil erat occultandum, immo si quis eorum vellet aliquid in secreto petere a Christo, cæteri aliquo modo scandalizarentur, & istud est valde rationabile, nam sup.

D 17. vbi dicitur, quod discipuli accesserunt secreto ad Christum fuit hoc, quia Christus erat ibi coram turbis, & increpuerat eos coram turbis, vt patet ex litera, scilicet. O generatio incredula, & peruersa, &c. Vt ergo non erubescerent accesserunt in secreto ad Christum non coram turbis, & tamen quando soli discipuli erant, nemo in secreto interrogabat, hic autem erant soli, ideo Petrus non accessit, vt quæreret in secreto.

Quarto, quia ex circunstantia literæ colligitur, quod Petrus coram aliis hoc quæsiuit, nam si Petrus quæreret in secreto, responderet ei Christus in secreto, vel litera exprimeret, quod aduocauerit alios ad respondendum coram eis, & tamen in litera nichil istorum ostenditur, sed mox vt Petrus quæsiuit subiungitur responsio Christi, ex quo apparet, quod totaliter facta fuit Christi responsio,

E qualiter Petri quæstio, s. vtraque in secreto, vel vtraque in publico, & tamen constat, quod responsio ad quæstionem Petri fuit facta a Christo coram omnibus discipulis, cum in fine istius Parabolæ, quam posuit ad respondendum, concludatur: sic faciet pater meus cœlestis vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo. Ergo ad multos loquebatur, & consequenter quæstio Petri coram multis facta fuerat, & ita non accessit ad quærendum in secreto.

Dicendum ergo, quod accedere ad Christum nichil aliud fuit, quàm interrogare, & ideo sufficiebat dici, tunc Petrus dixit, & tamen Euangelista caute locutus est, ante hoc enim de Petro nulla fiebat mentio vbi esset, vel quantum distaret a Christo localiter, nunc autem introducitur quærens ab eo, & quia non potest quærere nisi, qui alteri loco coniunctus est, dixit quod tunc accessit Petrus. Vnde

etiam

etiam si Petrus non moueretur localiter ad interrogandū Christum, sed maneret in eodem loco, in quo erat anteq̄ interrogaret, conuenienter debuit dicere Euangelista, q̄ accessit Petrus, vt videamus quomodo potuerit interrogare: & istud pertinet ad artificium locutionis, vt tacite reddatur ratio de singulis, quæ possent quæri ab eo, qui legit historiam, & iste est verus sensus, vnde inuenietur hoc quasi semper, quod quandocunque dicitur de aliquo, q̄ quæsierit aliquid a Christo, semper præmittitur, quod accesserit ad eum, nisi in narratione ipsa iam appareat, q̄ ille erat simul cum Christo, quia tunc non oportet dici, q̄ accedit, quia accedere non potest, qui coniunctus est, sic patet supra 13. cap. s. Tunc dimissis turbis venit in domū, & accesserunt ad eum discipuli eius dicentes, edissere nobis parabolam, & supra 15. dicitur, tunc accedentes discipuli eius dixerunt, scis quia Pharisæi scandalizati sunt, sic etiam præcedenti capit. Accesserunt ad eum secreto quærentes cur non potuissent eijcere dæmonium, & supra in littera dicitur, in illa hora accesserunt discipuli eius ad Iesum dicentes, &c. & ita generaliter quandocunque quærunt, dicitur, quod accesserunt, vt sciatur quomodo potuerunt quærere, & ita fuit hic.

Quare Petrus quæsiuit, an remitteret fratri peccanti vsque septies? Quæst. CXXVII.

QVæritur, quare Petrus quæsiuit, an remitteret fratri peccanti vsque septies?

Dicendum, quod Petrus credebat, quod remittenda erat offensa peccati, quia ita Christus docuerat in forma orandi, supra 6. dimitte nobis debita nostra, si quidem & nos dimittimus debitoribus nostris, & tamē quoties dimittendum esset nesciebat, putauit tamen, quod vltra septies non esset semper remittendum, & hoc quæsiuit. Et tunc sunt duo dubia.

Primum quare Petrus credidit, quod vltra septies non obligaretur remittere.

Secundum quare dubitauit, an vsque ad septies esset remittendum potius, quam ad alium numerum.

Ad primum dicendum, quod putauit potius aliquid magnum esse remittere vsque septies, ideo vlterius non esse remittendum. Sic dicit Chrysost. Putauit quidem Petrus se aliquid magni dicere, sed quid amator hominum Iesus responderit subditur, s. Non dico tibi vsque septies. Sed dicendum, quod istud est causa, sed in generali, & non magis cur vltra septies, quam vltra alium numerum. Ideo dicendum, quod Petrus putauit de septenario potius, quam de alio numero, quia putabat, quod Deus est magis promptus ad remittendum peccata contra se facta quam sit homo ad remittendum alteri homini, & tamen putauit, quod Deus vltra septenarium non remittit offensam, & hoc credidit, quia peccata remittuntur nobis per expiationes, quæ fiunt de peccatis, cum expiatio, & propitiatio pro eodem accipiantur, & propitiatio est remissio, & tamen expiationes pro quolibet peccato fiebāt septies, nam sanguis dabatur pro peccato animæ. Leuit. 17. Deuteron. 12. Et quandocunque offerebatur sacrificium pro peccato aliquo, siue esset totius populi, siue summi sacerdotis, siue principis terræ, siue personæ priuatæ aspergebatur septies de sanguine contra dominum Leuit. quarto, & etiam in emundatione, quæ fiebat pro peccatis totius populi in die propitiationis, septies aspergebatur de sanguine contra dominum Leuit. 16. & in expiationibus omnibus per aquas lustrationis etiā septies expiabatur, quia de sanguine vitulæ ruffæ aspergebatur septies contra templum. Numeri decimonono, & sicut erat in remissione culparum, quæ fiebat per septenarium, ita in punitione pro culpis non remissis dabatur pœna per septenarium. Sic dicitur Leuit. vigesimosexto cap. Si autem non obedieritis michi addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra. Et iterum, si ambulaueritis ex aduerso michi, addam plagas vestras in septuplum. Et sæpe repetit idem ibidem. Etiam peccatum videtur remissibile vsque septies, & non amplius, quia vltra non videtur Deus liberare hominem de peccato neque de periculo Prouerbiorum vigesimoquarto. Septies cadet iustus, &

F resurget. Ex quo videtur, quod vltra septies non resurget, & tamen quandiu peccatum remittitur dicitur resurgere qui peccauit, ideo videtur, quod vltra septies peccatum nō dimittitur, & ita Petrus putauit, quod vltra septies nō esset remittendum fratri peccanti, cum Deus amplius nō remittat: ista motiua aliqualia erant saltem pro peccato, licet ex his non concludatur necessario, cum verum non sit, sed septenarius in omnibus illis propter aliam causam ponitur, vt in locis suis declaratum est.

Ad secundum dicendum, quod dubitauit Petrus cum vsque ad septenarium perueniendum esset remittendo, quia cum Deus vsque ad septenarium putetur remittere peccata, idest septies idem peccatum commissum contra hominem, & homo non sit tam misericors, sicut Deus, credebat, quod non teneretur homo vsque ad septies remittere, & de hoc dubitabat. G

Quare dixit, quoties in me peccauerit frater meus dimittam ei? Quæst. CXXVIII.

QVæritur, quare dixit quoties in me peccauerit frater meus dimittam ei? idest nunquid dimittam? nam videtur, quod sufficiebat dicere si peccauerit in me frater meus, nunquid dimittam ei vsque septies? Dicendum, quod quæstio Petri poterat intelligi tripliciter. Vno modo, an computatis omnibus offensis quas commisit contra alterum, si perueniatur vsque ad septem, si est remittendum, ita quod si omnes offensæ simul computatæ peruenerint ad septem non sit iam remittendum.

H Secundo modo, quod non computentur omnes offensæ, sed solæ illæ, quæ sunt circa idem genus peccati, ita, quod etiam si vigesies offenderit, dum tamen in eodem genere delicti non peruenerit ad septies, quod sit remittendum.

Tertio modo, quod non respicitur ad offensas circa idem genus delicti, ita quod etiam si plusquam septies in eodem delicto offenderit, dum tamen non eodem tempore, quod remitti possit, sed dubium sit, siue de offensis circa idem genus delicti, siue circa diuersa, dum tamen in eodem tempore, quasi continuo offendere non cesset, an taliter offendendo perueniendum sit ad remittendum vsque septies. Isti tres modi sunt, quantum ad sensum, qui potest capi ex dicto Petri, non autem quantum ad sensū, quem ipsa verba faciunt, nam cum dicatur, quoties pecca-
I uerit, &c. esset sensus, an in quacunque vice peccaret, esset remittendum vsque septies, & tunc locutio ista implicat, quia in vna vice non potest peccari, nisi vna vice, & ideo non septies. Vnde dicendum, quod si non poneretur ista dictio quoties posset stare primus modus, s. quod intelligeretur de omnibus offensis simul cōputatis si peruenirent vsque septem, an remittendum tunc esset, stante tamen dictione ista, vel si aliquid operatur, non potest stare primus sensus, sed solus secundus, vel tertius, s. quoties peccauerit, i. in quocunque genere delicti peccauerit, an in illo sit remittendum vsque septies. Vel quoties, idest in quacunque continuatione, vel actu continuato iniuriandi peccauerit, an vsque septies sit remittendum, & huic sensui consonat, quod dicitur Luc. 17. Si peccauerit in te frater tuus increpa illum, & si pœnitentiam egerit, dimit-
K te illi, & si septies in die peccauerit, & septies conuersus fuerit dicens, pœnitet me, dimitte illi, quæ tamen in eodē die fiunt quasi continuato actu fiunt, & ita potest intelligi quæstio Petri.

Quare potius quæsiuit hoc Petrus, quàm alius de Apostolis? Quæst. CXXIX.

QVAERITVR, quare potius quæsiuit hoc Petrus, quàm alius de Apostolis? Aliqui dicunt, quod ipse solus erat solitus quærere aliquid a Christo ita quòd vel omnes quærebant, vel ipse solus. Sed dicendum, quod non stat, quia interdum inueniuntur alij quærentes, & loquentes ad Christum, nam Ioannes loquitur ad Christum Lucæ nono, & Marc. nono, scilicet. Præceptor vidimus quendam eijcientem dæmonia in nomine

mine tuo, &c. & Iacobus, & Ioannes simul loquuntur ad Christum, quando volebant petere ignem de cœlo, Lucæ 9. Philippus quoque ad Christum loquitur de panibus ducentorum denariorum. Io. 6. & ipse etiam petiuit a Christo ostendi sibi patrem. Ioan. 14. Andreas quoque de panibus locutus est, Ioan. 6. Non ergo solus Petrus. Dicendum ergo, quòd hoc factum est.

Primo, quia forte non occurrit alteri istud dubium de numero remissionum: ideo ipse solus quæsiuit: ita occurrebant alia alijs discipulis, quæ ipsi quærebant a Christo, quando Petrus nichil quærebat, sicut quando Philippus petiuit ostendi patrem, & ita de alijs, vt supra dictum est.

Secundo, quia Petrus cum esset cæteris feruentior, & vbique præcipuus, & os totius collegij, audacior erat in inquirendo, vt dicit Chrysostom. Sciendum autem, quòd discipuli omnes inueniuntur quærere sæpe aliquid a Christo, aut respondere aliquid ei: vnus autem particulariter raro quærit, aut respondit, & quando vnus loquitur pluries Petrus loquitur, quàm alij. Primum apparet, si quis quærat seriem Euangeliorum, quia dicuntur quæsiuisse discipuli, & respondisse discipuli, & causa huius est, quia siue vnus quæreret, aut responderet, siue omnes, aut multi hoc facerent: dum tamen causa esset communis, idest, non esset aliquid, quod specialiter pertineret ad vnum eorum, vel de quo dubitaret vnus solus: dicitur, quòd quæsierunt discipuli, vel responderunt discipuli, & quia id, de quo quærebatur, aut respondebatur, vt communiter pertinebat ad omnes, dicitur, quòd discipuli dixerunt Christo, quod omnes loquerentur: sed vnus loquebatur pro omnibus, vel id, quod vnus quærebat, pertinebat ad omnes, etiam si cæteri non iussissent illud quæri, & quia raro pertinebat causa ad vnum solum, raro loquitur vnus, idest, dicitur vnus loqui particulariter, quod est sũ omnes. Tertium patet, quia quando vnus loquitur pluries loquitur Petrus, quàm quilibet aliorum, quia feruentior, & audacior cæteris, vt dicit Chrysost.

Quare dicitur, non dico tibi septies, sed vsque septuagies septies? Quæst. CXXX.

QVæritur, quare dicitur: non dico tibi septies, sed vsque septuagies septies?

Dicendum, quòd Petrus præsupponebat, quòd vltra septies peccatum non erat dimittendum; sed an vsque ad septies deberet dimitti dubitabat; Christus autem voluit auferre falsam Petri opinionem, dicens. Non dico tibi septies, idest non assero ego, quòd vltra septies non sit dimittendum, sicut tu putas, sed vsque septuagies septies. Et tunc dicunt alij, quòd dixit tot, quia voluit criminum remissionem esse in septuagies septies; & non vltra; nam dixit vsque septuagies septies. Sed hoc non stat, quia tunc siquis offenderet alium septuagies octies, iam non teneretur remittere, sed posset retinere rancorem, & vindictam appetere; hoc tamen est contra charitatem, nam vbi est odium, est rancor, & vbi est odium non est charitas; & sic liceret nobis aliquando manere sine charitate, & odio habere inimicos, quod falsum est, quia inimicos diligere tenemur. sup. 5. cap. & qui non diligit in morte manet, idest in peccato mortali. 1. Ioan. 3. & qui odit fratrem suum homicida est. 1. Ioan. eod. ca. Ideo quoties peccauerit quis in nos, etiam si decies millies, tenemur ei remittere, idest, nõ reseruare rancorem, neque appetitum vindictæ.

Dicendum igitur, quòd ponitur hic numerus determinatus pro indeterminato, sicut est in modo loquendi, vt si quis dicat alteri, quoties ibo ad quærendum talem rem, & dicat dominus, vade millesies, idest toties, & tandiu vade, quousque inuenias illam; ita hic vsque septuagies septies, idest, toties, quoties peccauerit proximus in te, & talis etiam est modus scripturæ, vt illud Numeri 14. Tentauerunt me per decem vices, idest sæpe, ita dicit Aug. libro de Verbis Domini; Audeo dicere, & si septuagies octies peccauerit ignoscas, & si centies, & omnino quoties peccauerit ignosce. Si enim Christus millia peccatorum inuenit, & tamen omnia donauit, noli subducere misericordiam; ait Apostolus; Donantes vobisinetipsis, siquis aduersus aliquem habet querelam, sicut donauit vobis. Sic etiã Alph. Tost. in Matth.

A ait Chrysostomus, cum dicit septuagies septies, non numerum determinatum ponit, vt numero concludat remissionem; sed quod continue, & semper est, significauit, idest, significauit, quod semper remittere debeamus. Aliqui tamen dicunt, quòd dicitur septuagies septie, quod vtrumque per septem est, quia septem significat quietem, sex autem significat laborem, & operationẽ, & est sensus, quòd remissio peccatorum fieri poterit, quamdiu sumus circa septem, scilicet in hac vita; cum autem transitur ad aliam, in qua est tempus quietis, nulli dimittitur peccatum. Sic dicit Origenes; Numerus sex videtur esse operis, & laboris, septimus remunerationis, dicit remissionem fieri oportere fratribus in hoc mundo degentibus, & secundum res huius mundi peccantibus. Siquis autem vltra ea peccauerit, iam non habebit remissionem. Sed dicendum, quòd

B iste sensus non est literalis, sed mysticus, & ideo oportet alterum sensum haberi.

Secundo patet, quia Christus nolebat hic tradere doctrinam quamdiu potest peccatum homini remitti, sed quandiu teneretur vnus alteri remittere, superuacuũ autem esset dici, quòd post hanc vitam non remitteremus offensas, sed in vita.

Tertio, & præcipue, quia si sensus acciperetur ex significatione numeri senarij, & septenarij, vt accipit Origenes, non redargueret Christus Petrum, quia cum per septem significetur requies, verum esset, quòd post septies non remitteretur peccatum, quia illud esset remitti post hanc vitam, & tamen Christus increpuit Petrum dicentem, vel præsupponentẽ nõ vltra septies dicens. Non dico tibi vsq; septies, sed vsque septuagies septies, ergo non est iste sen-

C sus literæ, sed ille, qui supra positus est. Sciendum autem, quòd septuagies septies potest dupliciter intelligi. Vno modo, idest, septuaginta septem vicibus. Alio modo pro septies septuaginta, quæ sunt quadringenta, & nonaginta, & tunc est maior numerus, & vtroque modo ponitur numerus determinatus pro indeterminato, & tamen accipiendo secundo modo est sensus, quia toties debemus remittere, quoties ille peccauerit, & ponitur iste magnus numerus, quia non est verisimile, quòd aliquis toties alium offendat, vt si diceretur, remittendum est peccanti vsque decies millies, nam non est credibile, quod quis toties alterum offendere possit, idest plus tu debes esse paratus remittere, quàm ille possit offendere. Sic dicit Hieron. intelligendum est septuagies septies, idest quadringentis nonaginta vicibus, vt toties peccanti fratri dimitteret, quoties

D ille peccare non posset.

Quare Christus potius dixit, septuagies septies, quam alium numerum? Quæst. CXXXI.

QVæritur, dato quòd ponatur hic numerus determinatus pro indeterminato, quare Christus potius dixit, septuagies septies, quàm alium numerum?

Dicunt quidam, quòd Christus voluit per istum numerum significari remissionem omnium peccatorum, idest, quoties quis offenderit alterum, toties esse remittendum, & congruit iste numerus, quia omne peccatum est contra legem Dei, cum peccatum sit dictum, factum, aut concupitum contra legem Dei, lex autem per decem significa-

E tur, eo quod decalogus in decem præceptis continetur, ad quę vniuersitas pręceptorum reducitur, peccatum autem significatur per vndecim, eo quòd vndecim est primus numerus transgrediens denarium, & peccatum est transgressio legis Dei, quæ per denarium præceptorum innuitur, septem autem vniuersitatem notat, & ita est sensus, quòd cum septuagies septies sit numerus ductus ex vndecim in septem, quod significetur remissio vniuersitatis peccatorum, vel offensarum. Sic dicit Aug. lib. de Verbis domini, Non sine causa dominus septuagies septies dixit. Nam lex in decẽ præceptis commendatur, lex. n. per decem, peccatum vero per vndecim significatur, quia trangressio denarij est, septem aũt solet pro toto cõputari, quia septem diebus voluitur tempus, duæ autem septies vndecim fiunt septuagies septies, oia ergo peccata dimitti voluit, q a ea septuagesimo septimo num. designauit. Dicẽdũ, quod ista adaptatio

tio satis est artificiosa, & tamen non videtur ista fuisse de intentione Christi, quia Christus loquebatur eo modo, quo intelligi posset, nisi vbi apertè Parabolas vellet ponere, hic autem ad Apostolos loquebatur, coram quibus non vtebatur Parabolis, sed palam loquebatur ei. & tamen certum est, quod Apostoli non nouerant proportiones numerorum, & mysticas eorum significationes, vt ex hoc acciperent istum sensum, ideo non fuit ista causa ponendi hunc numerum.

Secundo patet, quia si per significationes numerorum hoc vellet innuere, benè dixisset Petrus, quod fieret vsq; septies, & non vltra, cum per septem designetur vniuersitas, & remitti vsque septies sit dimitti omnia peccata; & tamen Christus dixit, quod nō dicit vsque septies, sed vsque septuagies septies, ergo non est ista causa determinata, quare posuerit hunc numerum. Est ergo dicendum, G quod quicunque numerus hic poneretur a Christo, necesse erat, quod poneretur pro indeterminato, nam nullus numerus est vsq; ad quem solum debeat fieri remissio, vt dictum est præcedenti quæst. Et rursus si solū vellet ponere Christus aliquem numerum determinatū, per quem designetur indeterminatus, non differret poni magnum, vel paruum, sicut ponitur Leuit. 26 septem pro numero indeterminato, scilicet addam septuplum, super correptiones, vel plagas vestras, idest sæpe puniam vos. Et decem ponitur pro indeterminato, Num. 14. scilicet. Tentauerunt me per decem vices, idest frequenter. Et quatuor ponitur pro indeterminato Amos 1. Super tribus sceleribus, & super quarto non conuertam eum. Hic tamen noluit Christus ponere paruum numerum pro indeterminato, quia tunc suffecisset poni septem, qui solet H poni pro indeterminato, Leuit. 26. & maximè, quia designat vniuersitatem, & conueniret remissioni peccatorum, & tamen Christus noluit poni hunc numerum, quia cum dixisset Petrus, vsque septies? dixit Christus, non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Voluit ergo ponere numerum magnum pro indeterminato, cum dixerit, sed vsque septuagies septies. Et ratio est, quia voluit innuere, quod semper esset remittenda offensa, quamdiu fieret, immo quod offensam passus esset magis paratus ad remittendum, quam offendens ad offendendum, & ideo posuit tantum numerum, in quo non sit verisimile, quod aliquis offendat alium, & ita est de septuagies septies, quis non est verisimile, quod aliquis toties offendat alium, quia illud non esset humanum, sed plus quam diabolicum. Et ita tenet Hieronymus dicens, intel I ligendum est septuagies septies, idest quadringentis, & nonaginta vicibus, vt toties peccatū fratri dimitteret, quoties ille peccare non posset, & ista est vera causa.

Sed tunc dicetur, cū etiam sint alij numeri magni cur non posuit aliquem aliorum, vt si diceret, remittendum esse vsque cēties nonagesies, sed accepit specialiter septuagies septies.

Aliqui allegabunt adaptationem illam Augustini, quę ponitur supra. Sed illa non consonat intentioni Christi. Dici ergo potest vno modo, quod Christus intēdebat hic duo, scilicet ponere numerum determinatum pro indeterminato, & quod ille esset magnus, & cuicunque numero competeret hoc posset ille conuenienter nominari, sunt autem multi huiusmodi, ideo non differt quis illorū nominaretur, & vnus est septuagies septies, ideo nominare K illum conueniens fuit, sed eadem ratione potuisset nominare centies, vel ducenties, & tamen quia vnicum nominaturus erat, nominauit hunc, non q̄d iste numerus magis, quam cæteri conueniret ad propositum, sed quia satis iste conueniebat, & istud accidit specialiter in præfixione terminorum, & in quacūque assignatione numerorum, quia vt communiter non potest dari causa sufficiens, sed solum per adaptationem, aut est purè voluntaria.

Secundo potest dici, quod posuit hunc numerum, vt responderet numero, quem Petrus posuerat, ipse.n. dixerat vsq; septies, & quia erat numerus paruus, posuit Christus maiorem, qui constaret totus ex septem, dicens: Septuagies septies. Et sic solemus nos interdum facere indignantes assignationem paruam numeri ab alijs factam, vt siquis dicat domino suo, faciam hoc tribus vicibus, & ille

F indignatus cum pluries fieri velit dicat, immo centum, & tribus vicibus, licet determinatè non intendat toties fieri, sed voluit numero illius alludere. Simile potuit esse hic: quia Christus videtur quasi indignatus: quia Petrus charitatem tantum arctaret dicens, vsque septies solum remittendum, vnde per septem respondit dicens, vsque septuagies septies.

Tertio potest dici, & valde melius, quod Christus specialiter posuit istum numerum, quia erat vsitatus modus loquendi inter Iudæos, & in sacra scriptura, vt quando poneretur septies subderetur septuagies septies, sic patet Genes. 4. vbi Lamech loquitur ad vxores suas de vindicta, q̄ daretur de Lamech, & de Cain .s. Audite me vxores Lamech, septuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech autē septuagies septies, & voluit significare, quod daretur vindicta maior de Lamech, quam de Cain, & ad hoc super septem ad augendum dixit septuagies septies, & ita Christus hic, cum indicaret paruum esse numerum assignatū a Petro, qui septem dixerat, volens dicere pluries esse remittendum, cum etiam non vellet ponere numerum determinatum, secutus modum loquēdi Hebraicum dixit: non solum vsq; septies, sed etiam vsq; septuagies septies, & ista est vera causa dicti huius, & non aliqua alia.

Quomodo potest stare ista litera, quia id quod habetur Lucæ 17. videtur repugnare huic literæ? Quæst. CXXXII.

Quæritur, quomodo potest stare ista litera, quia id q̄ habetur Lucæ 17. videtur repugnare huic literæ. Nā hic Petrus quæsiuit, an vsque septies esset remittendum, & præsupposuit non esse vltra remittendum, & ob hoc a Christo redarguitur .s. non dico tibi vsque septies, sed vsq; septuagies septies, & tamen Lucæ 17. ipse Christus ponit vsque septies remittendum, non ponens maiorem numerum .s. si peccauerit in te frater tuus increpa illum, & si pœnitentiam egerit dimitte illi, & si septies in die peccauerit, & septies in die conuersus fuerit ad te, & dixerit, pœnitet me, dimitte illi. Aliqui dicunt, quod illud Lucæ 17. Intelligitur de peccantibus, qui pęnitent, & veniam petunt, cum dicatur, & conuersus fuerit. Istud autem intelligitur de illis, qui non pęnitent, cum non exprimatur de pęnitentia, & ita non est inconueniens. Sed non stat. Primo, quia tunc esset melioris conditionis non pœnitēs, & obstinatus in peccato, quam pœnitens, cum pęnitenti solum deberet remitti vsque septies, non pœnitenti autem vsq; septuagies septies, quod est absurdum. Secūdo, quia vtraque pars pręsupponit determinatum numerum, vsq; ad quē fiat remissio, s. in vno vsque septies, & in alio vsq; septuagies septies, & tā non potest poni terminus aliquis vsq; ad quem solum fiet remissio, quia tunc vltra illum liceret patienti iniuriam retinere rancorē, & manere extra charitatem, q̄ falsum est, ergo neq; statur in septies, neq; in septuagies septies. Tertio, quia hoc vr̄ esse contra intentionem Christi, Luc. 17. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illū, & si pęnitentiā egerit, dimitte illi. Et sic innuitur, q̄ si non egerit pęnitentiam, nō remittatur ei vllo modo, ergo neq; vsq; septies. Alij dicunt, q̄ intelligitur per septē requies, q̄ est post hanc vitam, per oēs præcedentes numeros significatur quidquid in hac vita est, in qua remissio offensarum locum habet, post mortem aūt peccata non remittuntur. Sic dicit Ambr. super Lucā: Quia septima die requieuit dn̄s ab operationibus post hebdomadā istius mundi requies nobis diuturna promittitur, vt quēadmodum istius mundi opera cessabunt, ita ēt vindictæ seueritas compescat. Sed dicendū, q̄ iste est sensus mysticus, iō debet dari alius sensus, qui sit verè literalis. Scdo, quia manifestè apparet, q̄ non conueniat literæ, quia tūc septenarius signaret diē, & septies dimittere nō esset vsq; ad finē diei offensas sp remittere, & tā Chr̄s accepit septies pro qualibet die, cū dicat, & si septies in die cōuersus fuerit ad te, &c. ergo non est ille sensus literæ. Dicendum ergo, q̄ tam per septies, q̄ ponitur Luc. 17. q̄ per septuagies septies, q̄ hic ponitur, non intelligit aliquis numerus determinatus vsq; ad quē solū dēat remitti peccāti, siue pęnitenti, siue nō, sed vterq; ponit pro indeterminato, &

ponitur

ponitur per Lucam septies, quia per septem designatur vniuersitas peccatorum, vel omne tempus in quo remitti debeat, idest, quod semper debeat remitti peccatū. Sic dicit Beda super Lucam. s. Septenario numero non veniæ dandæ terminus ponitur, sed vel omnia peccata dimittenda, vel semper pęnitenti dimittendum præcipitur, solet enim sæpe per septem vniuscuiusque rei, aut tēporis vniuersitas designari. Sed dicetur, quod adhuc manet difficultas, quia per septies, quæ dixit Petrus, poterat ita vniuersitas peccatorum, vel omne tempus ad remittendum signare, & tamen hic Christus increpuit Petrum dicentē vsque septies, & ipse dixit Luc. 17. remittendum vsq; septies. Dicendum, quod Petrus non increpatur, quasi asseruerit remittendum vsque septies, sed quia præsupposuit non esse remittendum vltra septies. Dici autem potest, quod est remittendum vsque septies verum est, quia si est remittendum vsque septuagies septies, ergo est remittendum vsque septies, dici autem, quod non est remittendū vltra septies error est, & ideo Christus increpuit Petrum dicens: Non dico tibi septies .i. vsque ad septies solum, sicut tu putas. Christus autem cum dixit Luc. 17. remittendum esse septies, non dixit, quod vltra septies non esset remittendum, & ideo illud stat conuenienter, quia non ponitur ibi numerus aliquis certus remissionum.

Secundo dici potest, & etiam magis ad propositum, quod Christus non voluit ponere numerum determinatum remissionum, quia nullus est, sed posuit numerum determinatum pro indeterminato, & hunc non quemcūque, sed talem, ad quem non esset verisimile, quod quis perueniret offendēdo alterum, & quia hic non nominauit tempus offensionis, vel durationem, sed offensionem absolutè, dixit remittendum esse vsq; septuagies septies, quia nō est verisimile, quod in eodem genere delicti quis offendat alium vsque septuagies septies, vel in eodē actu, aut continuatione offendendi, & fortè in tota vita, maximè accipiendo septies, idest septuaginta septies, quæ sunt quadringenta, & nonaginta, & toties non est verisimile, quod quis offendat alterum etiam in tota vita. Sic dicit Hieronymus, scilicet. Infligendum est septuagies septies, idest quadringentis nonaginta vicibus, vt toties peccanti fratri dimitteret quoties ille peccare non posset. Sed Luc. 17. ponitur tempus determinatum ad remittendum, scilicet dies, scilicet si septies in die peccauerit, & septies in die conuersus fuerit ad te, & dixerit pęnitet me, dimitte illi, & tamen in eodem die non erat verisimile, quod quis septies peccaret, & septies peteret veniam, quia qui pœnitet non intendit vltra offendere, & consequenter non redibit ita cito ad offendendum, & ita satis erat dici septies pro eodem die, ideo quia Christus nolebat ponere quod penitus erat superfluum, non dixit nisi septies, scilicet, & si septies in die peccauerit, idest etiam si septies, quasi dicat, non est verisimile, quod toties in eodem die quis offenderet, & veniam peteret, & tamen si contingeret remittendum esset.

Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini: qui voluit rationem ponere cum seruis suis. Et cū n cepisset rationem ponere, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta. Cum autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi. Procidens autem seruus ille rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Misertus autem dominus serui illius dimisit eum, & debitum dimisit ei. Egressus autem seruus ille: inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios. Et tenens suffocabat eum, dicens: Redde, quod debes. Et procedens conseruus eius, rogabat eum dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ille autem noluit: sed abijt, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem conserui eius, quæ fiebant, contristati sunt valde, & venerunt, & narrauerunt domino suo omnia, quæ facta fuerant. Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit, & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

A

Ideo assimilatum. Hic ponitur secundum, in quo manifestatur res per exemplum. Et dicitur. *Ideo assimilatum est.* Scilicet, quia in Ecclesia, & sub lege Christi oportet remitti offensam peccanti. *Regnum cœlorum.* Idest, status Ecclesiæ militantis, scilicet, talis est status Ecclesię militantis, qualis fuit Rex, de quo subditur, quod ille non remisit debitum suo debitori, sed repetiuit debitū, quod iam remiserat offendentibus, sic non remittet ei Deus, & hoc est, quia obligatur homo remittere offendenti, vt dictum est supra, ideo verum est, quod regnum cœlorum,
B idest status Ecclesiæ militantis, scilicet modus viuendi in hac Ecclesia, est similis homini Regi, & sequitur ista consequentia ex præcedentibus, scilicet, quia ibi iustum est remitti debitori. *Homini regi.* Idest, cuidam homini, qui erat Rex, vel cuidam Regi. Licet accipiant aliqui hominem Regem, idest Christum, qui est Rex: tamen non esset verum, quod regnum cœlorum, idest, Ecclesia assimilaretur ei, quia assimilatio fit ad distincta, cum idem non sit sibi simile, & tamen Christus non est aliquid separatum ab Ecclesia, quia est caput illius, ad Ephes. 4. & 1. Corinth. 12. Ideo non accipitur pro eo secundum literam, sed pro aliquo Rege cui prædicta acciderint, vel accidere potuerint. *Qui voluit rationem ponere.* Idest, de facto illam posuit, nam si non fuisset posita ratio, non inuenisset aliquem esse debitorem, nam per redditionem
C rationum inueniretur quis sit debitor, & in quanto, & vocatur ratio calculus ipse, sed dicitur ratio, quia calculando redditur ratio de singulis administratis, & ideo istæ calculationes vocantur de iure ratiocinia, idest actiones rationum, sic dicitur, quod obligati ad ratiocinia ordinari non debent, & ita dicitur. 4. Ethicorum, capitulo, De magnificentia, quod diligentia ratiocinij paruifica, idest ponere rationem exactissimam cum administratoribus propriæ facultatis non pertinet ad magnificum, immo valde derogat ei, sed pertinet ad paruificum, qui opponitur magnifico, eodem capitulo. *Cum seruis.* Idest, cum seruitoribus administratoribus facultatis suæ, quos Christus vocat villicos Lucæ 15 vbi loquitur de villico iniquitatis, Apostolus vocat eos dispensatores. primæ Corinth. 4. hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis
D quis inueniatur, & non dicuntur serui, qui emptitij sunt, & non sunt liberi, sed seruitores, & iste est modus loquendi scripturæ. *Et cum cepisset rationem ponere.* Idest, recipere rationem de administratis. *Oblatus est ei vnus.* Dicitur oblatus, scilicet ab alijs tractus, vel venire cōpulsus, quia cum sciret se debitorem, & condemnandum, recusabat subire ratiocinia, ideo nō dicitur, quod venit, sed quod oblatus est, scilicet ab alijs ministris regis. *Qui debebat decem millia talenta.* Non constabat, quod debebat ista talenta antequam offerret ad reddendam rationem: quia si hoc constitisset prius, non oporteret poni rationem aliquam cum eo, & tamen oblatus est, vt rationem redderet, ergo per positionem rationum cōstitit de quātitate debiti.

De talento quantum pondus sit non constat: quia
E apud quasdam gentes est maius, quam apud alias, potissimè, quia apud eandem gentem tempore variatur pondus, & mensura. *Cum autem non haberet.* Idest, quia non habebat, & ponitur cum causaliter: *Vnde redderet.* Dissipauerat enim facultates domini sui luxuriose viuendo, sicut dicitur de filio prodigo Lucæ decimoquinto, vel comedendo, & inebriando, nunquam putans a se rationem exigendam: sicut dicitur de illo dispensatore Lucæ duodecimo, & ita nunc non habebat vnde solueret. *Iussit eum Dominus venundari.* Prius enim erat recursus ad bona, & ideo illa fecit rex vendi, vel iubebat hoc fieri, sed quia illa non sufficiebant iussit etiam eum vendi. *Et vxorem eius, & filios.* Quia erat magnum debitum, & ipse venditus non sufficiebat ad satisfactionem. *Et omnia, quæ habebat.* Scilicet, bona mobilia, & immobilia.

Et reddi. Ideſt, precium omnium iſtorum reddi ſibi pro decem millibus talentorum, quæ ille debebat. *Procidens autem*. Vidit, quod non erat alia via liberationis: ideo petiuit miſericordiam, & ad hoc procidit, ideſt, ſeipſum proſtrauit, quia talis habitudo mouet ad miſericordiam. *Seruus ille*. Ideſt, debitor decem millium talentorum. *Rogabat eum*. Ideſt regem, quia ex iuſtitia contendere non poterat humiliter ſupplicabat. *Patientiam habe in me*. Ideſt, erga me habe patientiam, ſcilicet, noli exequi contra me quidquid mali mereor, ſed patienter expecta. Ad expectationem enim patientia requiritur. ad Rom. 8. Per patientiam expectamus. *Et omnia reddam tibi*. Ideſt, non perdes aliquid ſi expectaueris: quia ego potero interim aliunde habere, vnde ſoluam totum debitum. Fuit autem conueniens modus petendi: quia non petiuit remiſſionem debiti. Nam fortè ad hoc difficulter moueretur rex, & fortè non concederet, petiuit autem ſolam expectationem, & tunc rex flexus ad remittendum totum debitum. *Miſertus autem Dominus*. Scilicet rex, quia nobilis erat, potuit cito miſereri. *Serui illius*. Quem viderat humi iacentem. *Dimiſit eum*. Ideſt, ſoluit a vinculis, nam præſupponendum eſt, quod cum inuentus eſt iſte per ratiocinia debitor decem millium talentorum, & non habebat vnde ſolueret, quia timebatur de fuga eius, fecit eum dominus teneri in vinculis donec ſententia traderetur executioni, ſcilicet, quod venderetur ipſe, & vxor eius, & filij, & omnia eius. *Et debitum dimiſit ei*. Scilicet, totum debitum decem millium talentorum, licet ille obtulerat ſe omnia redditurum. Vnde rex nobilis plus remiſit, quam ille petijt. *Egreſſus autem ſeruus ille*. Scilicet, a facie domini de loco illo in quo rationem reddiderat de adminiſtratione ſua. *Inuenit vnum de conſeruis ſuis*. Ideſt, de miniſtris regis. Dicuntur enim conſerui, quia ambo erant ſerui eiuſdem domini, quia fortè ille adminiſtrabat regalem ſubſtantiam, quia in domibus regum ſunt diuerſi diſpenſatores, & quia ſolent ab inuicem recipere pecuniam, potuit iſte debere aliquid alteri. Et innuitur, quod primus eſſet de maximis diſpenſatoribus, non enim poterat eſſe debitor decem millium talentorum in mala adminiſtratione, niſi magnarum rerum adminiſtratio commiſſa fuiſſet, alius autem conſeruus eius erat de paruis diſpenſatoribus, vnde paruum erat debitum eius, ſcilicet centum denariorum, etiam quia ille tenens iſtum ſuffocabat eum, & poſuit in carcere, & ita valde minor eo erat, quem ita indecenter, & iniurioſe tractare debebat. *Qui debebat*. Scilicet, ei tanquam maiori diſpenſatori. *Centum denarios*. Ex conſuetudine noſtra denarius accipitur pro qualibet moneta, & tamen ſecũdum ſuam originem ſignificat monetam aliquanti valoris, quæ ſub ſe habebat decẽ minuta æra, quibus æquiualet, & a decem denarius dicitur, quanti tamen ſit valoris ignoratur, cum neſciatur, qđ genus numiſmatis ſit. *Et tenens*. Scilicet violenter appræhendens ne fugeret. *Suffocabat eum*. Ex iniquitate hoc faciebat. Indignationem enim quandam conceperat, quod Rex iuſſiſſet vendi eum, & filios, & vxorem, & licet remiſiſſet pœnam, & debitum, iſte quia peruerſi cordis erat, non ſolutus fuit ab indignatione, ſed nunc vindictam expoſcebat puniens iſtum, quia ſiquis iratus ſit cõtra aliquem, & puniat alium, ceſſat, vel mitigatur per hoc ira, & iſte eſt vnus de modis ceſſationis iræ, vt dicitur 2. Rethor. Ariſt. & oſtenſum eſt ſupra 5. cap. quæſt. 150. *Dicens redde, quod debes*. Cum iniuria repetebat debitum, & magis erat animus vindictæ, quam petitionis debiti. *Et procidens conſeruus eius*. Fortè iſte ſciebat quomodo rex remiſerat totum debitum procidenti, & dicenti verba hæc, ideo ipſe voluit eadem facere, putans quod ſibi ſimiliter ille remitteret. Vel fortè neſciebat quod geſtum fuerat, & tamen procidit, & petiuit ſic, quia nõ fuit alius modus ei promptior ad euadendum. Maximè, quia ille non ſolum petebat debitum, ſed etiam inferebat iniuriã ſtringens guttura, & ideo etiam ſi ille eſſet ſtatim ſoluturus, quia tamen non erat paratus cum ſacco, oportebat, ꝙ permitteret eum ire in domum ſuam, vt ſoluere poſſet, & ſic neceſſe fuit, quod procideret non quidem petens remiſſionem debiti, ſed ceſſationem ab hac moleſtia. *Roga-*

F *bat eum*. Exponatur ſicut ſupra. *Ille autem noluit*. Ideſt, noluit habere patientiam, dilationem concedendo, & a moleſtia ceſſando. Et in hoc diſſimilis fuit regi, qui non ſolum expectationem petitam, ſed etiam debiti remiſſionem conceſſit, iſte vero neutrum. *Sed abijt*. Scilicet, de loco, in quo inuenit conſeruum. *Et miſit eum in carcere*. Donec ſolueret, ne fugeret. *Donec redderet vniuerſum debitum*. Ideſt, centum denarios. *Videntes autem conſerui eius*. Scilicet, conſerui vtriuſque, qui erant etiã ſeruitores Regis, & fortè adminiſtratores domus eius, ſicut iſti duo. *Quæ fiebant*. Scilicet, quomodo tenens ſuffocabat illum, & procidente eo, non miſertus eſt, ſed poſuit eum in carcere. *Contriſtati ſunt valde*. Scilicet, quia videbant iniuſtè, & crudeliter tractari debitorem, etiam quia videbant magnam ingratitudinem, & iniquitatem
G eius, cum decem millia talentorum remiſſa fuerant, & ipſe ſaltem expectationem non conceſſit ei, qui ſolos cẽtum denarios debebat. *Et venerunt*. Scilicet, in domum regis, quia hæc extra domum Regis acciderant, cum dicatur ſupra, egreſſus autem ſeruus ille. *Et narrauerunt domino ſuo*. Scilicet, Regi, & hoc, vt puniret illum, qui tam ingratus fuerat. *Omnia quæ facta fuerant*. Ideſt, quomodo iſte tenens ſuffocabat illum, & miſereri noluit, ſed in carcerem miſit. *Tunc*. Scilicet, auditis his. *Vocauit eum*. Scilicet diſpenſatorem, cui remiſſa fuerant decem millia talentorum, vocauit autem eum ad puniendum pro hac ingratitudine, quam commiſerat. *Et ait illi*. Licet intenderet Rex illum punire, quia non poterat habere aliquam iuſtam excuſationem in hoc facto, tamen vt ille videret, quam iuſtè eum condemnaret, voluit
H eum prius obiurgari. Etiam quia iſta obiurgatio erat pars pœnæ, quia erat ad magnam confuſionem eius, quod publicè de crimine argueretur. *Serue nequam*. Ideſt peſſimè, nequam dicitur, quia ex iniquitate cordis agebat, cum in eadem hora tam abundantem in ſeipſo miſericordiam recepiſſet, tam deteſtabilem crudelitatem committebat, neque potuiſſet talia committere niſi ille, in quo nichil boni inueniretur. *Omne debitum*. Ideſt, non ſolã expectationem, quam tu petebas, ſed etiam totum debitum dimiſi. *Quia rogaſti me*. Ideſt, non ob aliam causã, ſcilicet, nullam aliam recipiens recompenſationem, quaſi dicat, ita tu debuiſſes roganti acquieſcere. *Nonne ergo*. Benè ponitur, vt conſequentia, quaſi dicat, cum ego miſertus fuiſſem tibi in magna re, ſequebatur, quod tu miſereri debuiſſes ſaltem in parua re. *Oportuit, & te*. Ideſt
I neceſſarium fuit neceſſitate bonitatis. Dicitur, & te, ideſt etiam te, quaſi dicat, ſicut ego ita & tu facere debuiſti. *Miſereri conſerui tui*. Scilicet, concedendo ſaltem expectationem. *Sicut ego miſertus ſum tui*. Scilicet, totũ debitum remittendo, & iſta dictio, ſicut, non dicit hic omnimodam ſimilitudinem, quia noluit rex ſeruum obligare ad tãtæ bonitatis opus, ſicut ipſe egerat, ſed ad aliquid, ſ. ſaltem ad concedendum expectationem. *Et iratus dominus eius*. Iuſtè iratus eſt inuenta tanta iniquitate. *Tradidit eum tortoribus*. Scilicet, cuſtodibus carcerum, vel tortoribus. i. tormẽta infligẽtibus, qui aliquod genus tormenti inferrent ei, donec ſolueret debitum. *Quouſq; redderet vniuerſum debitum*. Ideſt, decem millia talentorũ, prius enim omnia remiſerat, nunc autem non ſolum debitum non remittit, ſed etiam expectationem non conce
K dit, cum iubeat eum tradi tortoribus. *Sic & pater meus cæleſtis*. Hic applicat exemplum, vt oſtendatur quomodo ſimile ſit regnum Cęlorũ homini Regi, vt dicitur ſupra, vocatur pater cęleſtis Deus, quia dicimus: Pater noſter, qui es in cęlis, ſupra 6. c. & vocauit patrem ſuum cęleſtem, vt non putetur aliquem terrenum habere, qui hęc faceret. Vel ſaltem, vt illi, qui putabant eum patrem habere hominem. i. Ioſeph, Lucę 3. Vt putabatur filius Ioſeph, crederent, ꝙ non de Ioſeph loqueretur, quia ille nichil tale poterat, cum purus homo eſſet. *Faciet vobis*. Scilicet, non remittendo peccata veſtra, ſi vos non remittitis proximis, & etiam ea, quæ dimiſit repetet, & etiã puniet in vobis. *Si non remiſeritis*. Scilicet offenſas vnuſquiſq; ad oẽs hoĩes extẽditur iſta lex. *Fratri ſuo*. i. cuilibet ꝓximo. *De cordib. ſuis*. i. verè nõ ſolo ore, quia ſolo ore remittere retinẽdo rãcorẽ in aĩo nichil ꝓdeſt, quia Deus intuetur cor,

&c.

& non, quæ foris patent. 1. Regum 16. cap. & ita dicitur. 1. Ioan. 6. Non diligamus verbo, & lingua, sed opere, & veritate.

Quare Christus posuit nunc istam parabolam?

Quæst. CXXXIII.

QVæritur, quare Christus posuit nunc istam Parabolam? Dicendum, quod ista non est propriè Parabola, sed est exemplum, nam Parabolæ sunt illæ, quæ ponuntur supra 13. & multum differt Parabola ab exemplo, quia in Parabolis nunquam est idem sensus, quem foris verba faciunt, vt patet in omnibus, quæ habentur supra 13. & infra 25. De fatuis virginibus. In exemplis autem idē est sensus, qui in verbis apparet, sicut hic, quia ita intelligenda sunt ista verba, sicut sonant, & ita Christus ea intelligi voluit.

Secundo differunt, quia Parabolæ habent sensum per se, qui non adducitur in confirmationem, vel concordiā alterius, vt patet supra 13. in omnibus Parabolis ibi positis, exempla autem non habent sensum per se, sed semper trahuntur in concordationem, & confirmationem alterius sententiæ, quæ intenditur, & ita fit hic in fine, scilicet, sic faciet vobis pater meus cęlestis, & ideo non est Parabola, sed exemplum, licet interdum accipiatur vnum pro alio, & ita accipit hic Hieronymus vocans istam cōparationem Parabolam.

An istud exemplum, & similia sint vera?

Quæst. CXXXIIII.

QVæritur, an istud exemplum, & similia sint vera, idest, qđ ita realiter acciderit, sicut in eis narratur? Dicendum, quod cum ista exempla non inducantur tanquam partes per se intentæ in narratione, siue sint vera, siue non, non differt, quia etiam si non acciderit sic, sicut in eis refertur, non erit aliquod falsum in scriptura, secus tamen si essent tanquam partes per se intentæ in scriptura, in qua etiam minima mendacia officiosa non sunt concedenda esse, vt dicit Augustinus in Epistola ad Hieronymum, & in decretis distinct. 9. cap. Si ad sacras, inducuntur autem in confirmationem, ideo necesse est, quod saltem fuerint verisimilia, cum ex eis iudicemur de alijs ad quorum propositum inducūtur, an benè, vel malè se habeant, & ideo cum necesse sit ista esse verisimilia, & non constet ea esse falsa, rationabiliter est concedi, quod sunt vera, & ita confitemur, quod verum est, quod aliquis Rex tales ministros habuerit, quales dicitur hic. Sic etiam de cęna magna, quam fecit Rex, infra 22. & de multis huiusmodi.

Ad quid voluit Christus istud exemplum hic nunc ponere? Quæst. CXXXV.

QVæritur, ad quid voluit Christus istud exemplum hic nunc ponere? Dicēdum, quod propter multa. Primo, quia per hoc ostendebat ea, quæ dixit: nam ex præcedentibus significabatur, quod remittere debemus offensas, & quod si non dimitteremus Deus nō dimitteret nobis supra 6. & quia alicui videretur hoc durum, confirmat illud Christus exemplo humano de rege & seruis suis. Sic dicit Chrysostomus: Ne aliquis existimaret magnum quid, & graue dominum iniunxisse, cū dixit dimittendum vsque septuagies septies, adiecit Parabolam.

Secundo fuit, quia iste modus loquendi conuenit genti illi: Christus enim inter Palæsthinos, & Syros loquebatur, quia Iudæa Palæsthina vocatur ab auctoribus, & tamen tam Syris, quam Palæsthinis vsitatum est frequentibus exemplis vti. Vnde nō solum hic, sed etiam in multis alijs locis Christus vtitur exemplis. Sic dicit Hierony. Familiare.n. est Syris, & maximè Palæsthinis ad omnem sermonem suum Parabolam iūgere, vt quod per simplex præceptum ab auditoribus retineri non potest, per similitudinem exemplumque teneatur. Tertio fuit ad magis hoc manifestandum, & valde insigendum memoriæ, volebat.n. Christus præceptum istud de remittendo offendē tibus valde imprimere desiderio nostro, tam ingerendo nobis amorem implendi illud, quam perfectam intelligentiam de eo tribuēdo, fortassis autem per verbum simplex hoc non haberetur, ideo adiecit exemplum, quod cum applicatum fuerit ad propositum intentum, magis intelligitur id, ad quod dicebatur, quam quod eadem res bis dicatur, etiam quia apertius dicitur in exemplo, quā in simplici verbo, vel præcepto, & propter hoc in via doctrinæ semper ponimus exempla eorū, quę dicimus, quia exempla reddunt manifestum id, de quo dicitur.

Quarto, & præcipue fuit ad ostendendum pœnam nō remittendum, nam ex præcedenti verbo Christi apparebat dimittendum offendenti, & qđ vsque septuagies septies. i. semper esset dimittendum, quæ tamen pœna infligeretur, non remittentibus nondum expressum fuerat, & quia pœnæ mouent magis animos imperfectorum, quā præcepta, ponitur exemplum, in quo pœna ponitur, scilicet, ꝙ rex ille totum debitum, quod sponte remiserat, durè repetiuit tradendo seruum nequam tortoribus, & ita concludit Christus futurum esse omnibus non remittentibus. s. quia non solum non remittet eis Deus, quæ nondum dimissa sunt, sed quod etiam ea, quæ iam dimiserat, repetet vsque ad minuta.

Circa applicationem istius Parabolæ talentorum, an rectè, & quomodo applicetur. Q. CXXXVI.

QVæritur, circa applicationem exempli istius. Dicendum est, quod exemplum debet intelligi, ita vt iacet, & ita Christus voluit intelligi, quia tamen Christus inducit exemplum in confirmationem eorum, quæ intēdit, necesse est applicari exemplum his, de quibus intēditur, cum ipse hoc incipiat facere dicens, ideo assimilatū est regnum cœlorum, &c. Volunt aūt aliqui accipere pro vita æterna, quæ in cœlo ducitur, vbi cum Christo regnāt sancti: Apoc. 20. Facit enim nos hic agnus Deo nostro sacerdotes, & regnum. Apoc. 5. Et tamen non potest sic accipi ibi, quia in cœlo non erit locus remittendi offensas, quia nullæ ibi fieri poterunt, quæ remittātur, & si aliqua manserunt non remissæ ex hoc sęculo, manent ibi semper non remissæ, cum de malis damnatis in æternum pœna exigatur pro omni commisso prauo. Etiam quia in cœlo nemo traditur tortoribus, ideo accipiendū est pro Ecclesia militanti, sicut dicit Gregorius, quod sæpe in sacra scriptura Regnum cœlorum præsentis temporis Ecclesia dicitur. Et vocatur Regnum cœlorum, quia per statum Ecclesiæ huius peruenitur ad cœlum, neq; aliquis potest illuc peruenire, qui in Ecclesia non fuerit, quia extra Ecclesiam nemo saluatur. extra de summa Trinit. cap. Firmiter. Vel dicitur Regnum cęlorum, quia in ea nichil nisi virtutes regnare debent, & quæ in ea sunt portare debent imaginem cœlestem, & non terrestrem, quia conuersatio nostra in cœlis est, ad Philip. 3. Et ita dicit Origenes: Regnum quidem non alicuius eorum, quæ sunt deorsum, sed omnium, quæ sunt sursum, in quorum sensibus iustitia, & cæteræ virtutes regnant, qui facti sunt cęli per hoc, quod portant cœlestis imaginem. Hoc ergo est Regnum cœlorum: Sic etiam dicit Remigius: Regnum cœlorum congrue Sancta Ecclesia intelligitur, in qua dominus operatur, quod in ista Parabola loquetur. Homo Rex vocatur hic Christus solus, vt aliqui volunt: eo quod ipse solus est homo de omnibus personis diuinis.

Sed dicendum, quod falsum est, quia licet secundum veritatem solus filius sit homo, tamen scriptura vocat homines alios, qui non sunt homines, diabolus enim vocatur homo supra 13. Inimicus homo superseminauit zizania, idest diabolus. Etiam Deus pater vocatur aliquando homo: Ioann. octauo. Et si ego iudico iudicium meum verum est: quia non sum solus, sed ego, & qui misit me pater, & in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimoniū verum est, ego sum, qui testimoniū perhibeo de me, & testimoniū perhibet de me pater.

pater. Et ita se, & patrem statim vocat duos homines: ergo poterit hic vocari homo rex ipse pater, vel tota Trinitas, quia est vt quidam homo rex, licet verè rex dicatur, quia omnia regit. Sic dicit Remigius: Nomine autem hominis aliquando designatur pater, sicut ibi: Simile est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo, aliquando autem designatur filius. Hic autem vtrumque accipi potest, & pater, & filius, qui sunt vnus Deus. Dicitur autem rex, quia cuncta, quæ creauit, regit gubernando. Serui autem regis huius, qui administrant bona eius, cum quibus ratio ponenda est, (vt quidam volunt) sunt soli prædicatores verbi Dei, quia hi ministrant bona Dei. Sic dicit Origenes: Serui autem hi soli sunt quantum ad has Parabolas, qui dispensatores verbi sunt, & quibus hoc est commissum, vt negocientur, & fœnerentur. Sed dicendum, quod non accipitur de illis, sed de omnibus hominibus. Et patet, quia istud exemptum inducitur ad ostendendum, quod remittendum est peccantibus, & tamen istud pertinet ad omnes cum quilibet teneatur seruare charitatem ad proximũ, ergo omnes homines hic intelliguntur. Item patet, quia dicitur in fine literæ, sic faciet vobis pater meus cælestis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo. Ergo ad omnes se extendit, & omnes dicuntur rectè dispensatores, quia quilibet habet aliquod bonum tam naturale, quam gratuitũ, & fortunæ, & quia omnia bona sunt a Deo, quilibet est dispensator Dei, ideo omnes reddituri sunt ei aliquando rationem. Sic dicit Remigius. Per seruos huius Regis designantur omnes homines, quos ad laudandum se creauit, quia quibusque naturæ legem dedit.

Rationem autem ponere est iudicare de singulis hominibus, qualiter expenderint bona eis a Deo concessa, quia ipse vult seruari bona, quæ tribuit, & insuper augeri, quia vsuram petit de bonis concessis. Sic patet infra 25. distribuens seruis suis talenta, petiuit ab eis vsuras, vnde qui vnum talentum accepit, & illud sine vsuris reddidit arguitur a domino, infra 25. cap. & ita hic. Dicitur autem incipere ponere rationem, quando post mortem redditur ratio de omnibus gestis, quia ibi consummata est administratio, & ideo siue in morte, siue in generali iudicio ratio redditur, & tamen in iudicio generali sententia totaliter executioni traditur, quia ibi in corpore, & anima recipimus, quod viuentes gessimus. Sic dicit Remigius: Cum seruis rationem ponit, quãdo vitam, & mores, & actus singulorum discutit, vt vnicuique secundũ quod gessit tribuat. Origenes etiam dicit: Omnis autem vitæ nostræ ratio ponenda est a rege, quando omnes nos præsentari oportet ante Tribunal Christi. Dicitur aũt, quod oblatus est vnus, quia non venit sponte, sed adductus est: nam qui sibi conscius est malæ administrationis, recusat rationem reddere, sed cogitur reddere, ideo offertur, & non venit ipse, & ita terribile erit damnatis venire ad iudicium, & tamen omnes cogentur.

Dicitur, qui debebat decem millia talentorum, idest, qui commiserat multa peccata. Aliquando enim talẽtum significat ipsum donum datum ad administrandum, sic accipitur infra 25. cap. cum vni dedit dominus quinque, alij duo, alij vnum, aliquando accipitur pro iniquitate, sic patet Zach. 5. Vbi super mulierẽ, quæ vocatur iniquitas, ponitur talentum plumbi. Hic autem potest stare pro peccatis. s. quia multa peccata commisit, & erat debitor illorum, idest pro illis tenebatur ad pœnam. Vel pro dono accipitur, & tunc magis consonat literæ, vt dicatur debitor decem millium talentorum, qui tot bona sibi concessa, siue naturalia, siue fortuita, aut gratuita consumma uit inutiliter, & eis abusus est, vel in vsu bonorum sibi cõcessorum decies millies, vel sæpe præuaricatus est. Sic dicit Origenes: Oblatus est debitor talentorum, qui. s. multa fecerat damna, & magna quidem ei erant iniuncta, & nullum attulit lucrum, & ideo talentorum multorum factus est debitor, quoniam fortè secutus est mulierẽ super talentum plumbi sedentem, cuius nomen est iniquitas. Sed quomodo iste dicatur debitor decem millium talentorum, non potest dari ratio in particulari, sed ponitur numerus determinatus pro indeterminato, sicut ponitur supra, cum dicitur remittendum vsque septuagies

F septies, & ponitur magnus numerus ad significandum totam vniuersitatem peccatorum. Dicunt autem quidã, quod decem millia dicuntur, quia decem significat legẽ, quæ decem præceptis continetur, & quodcunque peccatum est transgressio legis. Sic dicit Augustinus lib. de Verbis Domini. Ideo dicendum est, quia lex in decem præceptis commendatur, ille debebat decem millia talentorum, per quæ, omnia peccata significantur, quia omnia sunt contra legem Dei.

Aliqui autem dicunt, quod iste seruus, qui debebat decem millia talentorum est diabolus, quem Deus vendi iussit, & filios eius, & vxorem, .i. insipientiam, & prauas cogitationes. Et tamen nõ stat, quia de isto seruo dicitur, quod rex ei dimiserit, quia procidens misericordiam implorauit, quæ diabolo nunquam competunt, quia neque
G ille misericordiam vnquam petit, neque Deus ei quidq̃ remisit. Sic dicit Hieronymus: Scio quosdam illum, qui debebat decem millia talenta diabolum interpretari, cuius vxorem, & filios venundandos perseuerante illo in malitia, insipientia, & malas cogitationes intelligi volũt, sicut enim vxor iusti sapientia, sic etiam iniusti, & peccatoris insipientia, sed quomodo dimittat illi Deus decem millia talentorum, & ille nobis conseruis suis centũ denarios non dimiserit, neque Ecclesiasticæ interpretationis est, neque a prudentibus viris recipienda.

Dicitur autem cum non haberet vnde solueret, quia qui est debitor in reddenda ratione est, qui peccator inuenitur, cuius peccata hic dimissa non fuerant, & non habet vnde soluat, quia non habet per quid se liberet, potest enim homo per seipsum cadere, sed nemo per seipsum po
H test a peccatis resurgere, sed gratia indiget suscitante. Sic dicit Remigius: Sua sponte peccans suo conatu nullo modo surgere valet, & non habet vnde reddat, quia nichil per se, & in se inuenit per quod se a peccatis absoluat, iussit autem vendi dominus seruum non habentem vnde solueret, & vxorem, & filios, quia quãdo peccator in Dei iudicio de peccatis condemnatur, non in se habet per qđ se a peccatis liberet, iubetur pati pœnas pro illis, quod est eum vendi, nam sicut, qui venditur efficitur iuris alieni: ita qui pœnis æternis adiudicabitur, punietur aliter, quã ipse voluerit. Vxor autem peccatorum est insipientia, vt ait Hieronymus, vel ipsa cupiditas, & voluptas carnalis, quas peccator sibi matrimonialiter, & indissolubiliter copulauit, cum in peccatis semper maneat. Filij dicuntur prauæ cogitationes, quæ ex stultitia, quasi quidam filij ex vxore procreantur. Vel dicuntur filij, & vxor omnia pec-
I cata, quæ sic vocantur, quia peccator diligit peccata, vt vxorem, & filios. Dicuntur autem vendi vxor, & filij & quando peccator pro peccatis cruciandus adiudicatur inferno, quia tunc precium accipit eorum, quæ commisit. Sic dicit Remigius, Vxor quidem stulti est stultitia, & carnis voluptas, & cupiditas. Et Augustinus libro de Quæstionibus Euangelicis ait. Per hoc significatur transgressorem decalogi pro cupiditate, & prauis operationibus tanquam vxore, & filijs pœnas soluere debuisse, quod est preciũ eius, preciũ .n. venditi est supplicium damnati.

Dicitur autem, quod procidit seruus condẽnatus, quia peccator videns se pro peccatis obligatum ad mortẽ æternam, quam per se euadere non valet, procidit coram domino per humiliationem cordis contriti. Ps. 50. Cor con-
K tritum, & humiliatum non despicies. Dicit autem, patientiam habe in me, inquantum confitemur peccata nostra postea in ore, & petimus a Deo, q̃ expectationem nobis concedat, in qua efficiamur meliores. Et oĩa reddam tibi, .s. diu viuendo dona a Deo concessa in bono expendã, & tibi vsuram de illis reddam, & per bona opera sequẽtia recõpensabo dãna præteriti tpis. Sic dicit Remigius. His verbis humiliatio, & satisfactio peccatoris demonstratur dum dr̃, procidens. In hoc vero, q̃ dr̃, patientiam habe in me, vox exprimitur peccatoris poscentis tempus viuendi, & spacium corrigendi.

Dr̃ aũt, q̃ misertus est dñs serui illius, & omne debitũ dimisit .i. absoluit ab oĩbus peccatis, Deus. n. nunquã dat dimidiã veniã, sed totũ remittit, aut nichil, & hoc fecit ex misericordia, quia seruus nichil dño dedit æquiualens in toto, aut in parte, sed totaliter ex benignitate processit.

Sic dicit Chrysostomus: Vide autem domini amorem superabundantem: petit seruus solius temporis dilationem, ipse autem maius eo, quod petijt, dedit concessionem, & dimissionem totius mutui, volebat autem, & a principio dare, sed nolebat solum esse suum donum, sed & supplicationis illius, vt non incoronatus abscedat, ideo antequam rationem poneret, debitum non dimisit, quia docere voluit a quãtis debitis eum liberat, vel saltem ita ad conseruos mansuetior fieret.

Quod autem dicitur egressus seruus ille, scilicet egressus est, idest cessauit ab eis, quæ prius faciebat, nam prius constabat, peccatum cognoscebat, veniam petebat, emendationem spondebat, nunc vero egressus est, quia ab omnibus his cessauit rediens ad vomitum, vt alia grauiora peccata committeret. Sic dicit Chrysostomus, & quidem vsque ad hæc, quæ præmissa sunt acceptabilis fuit, etenim confessus est, & promisit se reddere debitum, & procidẽs rogauit, & debiti magnitudinem recognouit, sed quę postea fecit indigna fuere prioribus, dicitur enim, egressus autem, &c. Quod autem alium cõseruum suum inuenit, est conseruationem ad alium habere, omnes enim conserui sumus, scilicet Dei serui, sicut dixit Angelus ad Ioannẽ conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum, Apoc. 19. & 22. Iste autem debebat alteri aliquid, idest commiserat offensam in eum, vel damna intulerat, quia debitor nemo vocatur nisi pro peccato.

Dicitur autem debitor centum denariorum, quia peccata, quæ committit homo in hominem centum denarij vocantur, & hoc quia contra legem fiunt, quæ per decem significatur. Centum autem ex decem surgit, & ita idem est dicere de decem millia talentorum, & centum denarios, quia in vtroque significatur præuaricatio facta contra legem, quæ per denarium intelligitur. Sic dicit Augustinus libro de Verbis Domini, scilicet. Quod autem dicitur, quod debebat ei centum denarios, ab eodem numero, scilicet decem sumitur, qui est numerus legis, nam & centum centies fiunt decem millia, & decies deni fiunt centum, & illa decem millia talẽtorum, & illi decies deni a legitimo numero non recedunt, in quo vtroque inuenies peccata, vtrique est debitor, vtrique veniæ precator, omnis enim homo debitor est Dei, & debitorem habet fratrem suum.

Dicendum tamen, quod licet per vtrunque numerum significentur peccata vnus tamen ponitur magnus, idest decem millia talentorum, vt per hunc significeetur ille, qui magna crimina commisit, alius autem paruus, idest centum denariorum, vt per hunc significentur minora peccata. Sic dicit Remigius: Sic ergo per debitorem decem millium talentorum designatur ille, qui maiora crimina committit, per debitorem autem centum denariorum, qui minora committit, vocantur autem peccata maiora, quæ committuntur in Deum, minora vero quæ cõmittuntur in proximum, vnde ille, qui erat debitor domini, debebat decem millia talentorum, qui vero debitor conserui centum denarios, sunt autem maiora peccata in Deum, quam in proximum, quia ille maior est, & quia maior est ingratitudo, & quia plura in Deum committimus. Sic dicit Chrysost. Tanta autem est differentia peccatorum, quæ committuntur in hominem, & quæ committuntur in Deum quanta est differentia decem millia talentorum, & centum denariorum, magis autem, & multo plus. Quod patet ex differentia personarum, & paucitate peccantium, homine enim vidente desistimus, & piget peccare. Deo autem vidente secundum vnumquemque diem non desistimus, sed agimus informidabiliter omnia, & loquimur. Non hinc autem solum grauiora apparent peccata in Deum, sed etiam a beneficio, quo sumus potiti ab ipso, fecit nos enim esse, & omnia propter nos operatus est, animam rationalem nobis inspirauit, filium suum misit, cęlum nobis aperuit, & nos filios suos fecit, nunquam ergo si vnaquaque die moreremur pro eo, retribueremus ei aliquid dignum, nequaquam, sed hæc rursus ad vtilitatem nostram pertinent, nos aũt ẽ contrario in legibus eius offendimus. Dicitur, qui tenẽs eum suffocabat.i.acriter insistebat, vt vindictã ab eo exigeret, vt dicit Remigius. Et hoc est quandocunque pro

A paruo peccato contra se cõmisso crudeliter mouetur quis contra proximum. Procidens autem conseruus dicitur, quando pro peccato commisso contra proximum humiliter veniam petit. Dicit autem, patientiam habe in me, &c. quando satisfactionem pollicetur, vel se emendaturũ ait, vbi satisfactionẽ alteri dare non est locus. Sed conseruus noluit, quia ingratus existens illa verba contempsit, per quæ saluatus est, vt ait Chrysostomus. Vel nolle est retinere in animo rancorem, idest vindictæ desiderium Sic ait Augustinus libro de Quæstio. Euangel. Noluit, idest tenuit contra eum hunc argumentum, vt supplicia illi vellet. Mittere in carcerem, donec soluat debitum, est remittere nolle rancorem, sed tandiu seruare odium. & vindictæ desiderium, quousque realiter punierint offendentes, & licet impotentes sint ad nocẽdum

B potentioribus proximis, eos tamen in carcere tenere dicuntur, quandiu seruant eis iram ad aliquamdiu puniendum, quando facultas fuerit, tales enim sunt difficiles, & amari, qui sunt duæ species iracundorum. 4. Ethicorum, capitulo. De mansuetudine, qui difficulter soluuntur ab ira, vel non soluuntur quousque retribuerint, in quo magna ingratitudo serui huius ostenditur, vt dicit Chrysostomus, scilicet. Vide domini charitatem, & serui crudelitatem, hic pro decem millibus talentis, hic autem pro centum denariis, hic conseruum, hic autem dominũ rogabat, hic autem totalem absolutionem accepit, ille autem solam dilationem petebat, neque tamen hic dedit.

Dicitur autem, quod videntes conserui eius, scilicet vtriusque ea, quæ facta sunt tristati sunt. Conserui pos-

C sunt vocari cæteri homines, vel angeli, quia omnes sumus conserui, cum simus simul serui Christi. Tristantur autem boni cum vident tantam iniquitatem, nam charitas non gaudet super iniquitate, sed potius tristatur. primæ Corinthior. decimotertio, & etiam sancti Angeli tristantur eo modo, quo tristari dicuntur, vel tristitia est de perditione huius serui, nam per hanc ingratitudinem, quam committit, redit in priora debita, & æternaliter perit. Sic dicit Remigius: Conserui forrè Angeli sunt intelligendi, aut prædicatores Sanctæ Ecclesiæ, vel alij fideles, qui videntes aliquem fratrem peccatorum remissionem adeptum non velle misereri conserui sui, contristantur de eius perditione. Vel vt ait Augustinus, per conseruos intelligitur Ecclesia, quæ illum ligat, & soluit, nã cum hæc absoluerit aliquem a peccatis: postea per hoc, ꝙ

D crudeliter se habet ad fratrem suum, videt eum incidere in maiorem damnationem: dolet de eius perditione. Dicuntur isti cõserui venire, & narrare domino: non quidẽ quòd corpore veniant: quia ad Deum nemo vadit, cum ipse vbique sit, sed cordis affectu, narramus autem quæ fiunt, quando de malis, quæ proximi patiuntur condolemus, & petimus talia non manere multa, sicut clamant sancti, quare non vindicas sanguinem nostrum? Apoc. 6. quod petere non licet ex odio, vt mala proximo cupiamus, sed vt Dei iustitiam ad honorem eius, & reuelationem patientium exoptemus. Sic dicit Remigius: Veniũt quidem non corpore, sed corde, Domino autem narrare, est dolores, & contritiones cordis in suo affectu demõstrare. Quod autem dicitur, quod dominus vocauit tunc seruum. De vocatione mortis intelligitur, quia cum is cui

E tanta remissa fuerant, in sua iniquitate perseuerat, & circa proximos crudelis exactor efficitur, adducit Deus terminum vitæ illius, & sic multarum iniquitatum reum ad iudicium adducit. Sic dicit Remigius: Vocauit quidem dominus suus eum, vocauit enim per sententiam mortis, & ab hoc sęculo migrare iussit, dominus autem ponẽs rationem cum seruo impio in morte, vocat eum seruũ nequam, non quidem quod Deus aliquid realiter improperet, sed quia iniquitates suæ eum nequam seruum esse ostendent, in quo ostenditur grauitas peccati eius, cui cũ remissa peccata a Deo clemẽter extiterint, erga proximos crudelis efficitur. Sic dicit Chrysostom. & quãdo quidem decem millia talenta debebat non vocauit eum nequam conuitiatus ei, sed misertus est. Quando autem contra cõseruum ingratus est effectus, tunc dr̃ ei: Serue neq̃. Sed sciendum, ꝙ iste seruus, licet increpetur a domino, nichil

nunc respondet excusando neque misericordiam petit, vt prius petiuerat, quia hic locus misericordiæ, & conuersionis est, post mortem vero tempus iusti iudicij. Etiam qui tam ingratus extiterat, velamen iniquitatis non habet, accusante eum cogitatione, & testimonium reddente conscientia, quod fiet in die, qua iudicabit dominus ad Roman. 2. Sic dicit Remigius. Sciendum, quod seruus iste nullum responsum legitur domino dedisse, in quo demonstratur, quod in die iudicij, & statim post hominis vitam omne argumentum excusationis cessabit. Iubet autem dominus tradi seruum istũ tortoribus, quia cum peccator in morte damnatus fuerit, dæmonibus traditur, qui tortores sunt, & gaudent in pœnis damnatorum. Sic dicit Chrysostomus: Non autem simpliciter dixit tradidit, sed iratus, quod non posuit, quando iussit eum vendi, non enim hoc erat iræ, sed magis amoris ad correctionem, nunc autem hæc est sententia iudicij, & pœnæ. Sic etiam dicit Remigius. Tũc enim dicitur irasci, quando aduersus peccatores vindicat. Tortores autem dicuntur dæmones, quia semper ad hoc parati sunt, vt perditas animas suscipiant, & in pœna æternę damnationis eas torqueant. Quod autem dicitur tradi tortoribus quousque soluat vniuersum debitum ad historiam exempli refertur, quia licet seruo illi nequam nichil dominus remitteret, poterat tamen aliquando soluere, ideo non adiudicauit eum dominus carceri perpetuo, sed quousque solueret, quia pro debito principaliter, & non pro crimine incarcerabatur, licet si non incurrisset ingratitudinem iam debitum remissum maneret, peccatores autem, qui in morte a domino iudicantur, tortoribus quidem traduntur, sed non est eis vlla expectatio neque terminus ponitur liberationis, neque aliquid est per quod euadant manus tortorum. Dicitur tamen, donec soluant vniuersum debitum, idest æternaliter, quia iste est modus circumlocutionis, sicut dicitur supra, quod remittenda est offensa vsque septuagies septies, idest semper, vel vsque in æternum.

Alio modo dicitur donec soluat, quia verum est, quod peccatores detruduntur in inferno, quia debitores sunt, & donec soluant, ibi manent, & tamen quia nunquam soluent manebunt ibi in æternum, & non solum nunquã persoluent totum debitum, sed etiam nunquam incipient soluere minimam partem debiti. Et apparet, primo, quia si aliquantam partem soluere posset peccator in inferno de debito peccatorum suorum, necesse erat, quod in longo tempore tota res solueretur, quia in eadem proportione, in qua se habet parua pars peccati ad aliquam pœnam, vel ad aliquod tempus, in eadem se habet residuum de peccatis ad aliam pœnam, & tempus, & ita in aliquo tempore finito finiretur tota pœna damnatorum, & omnes damnati liberarentur de inferno, quod falsum est, ideo dicendum, quod sicut pro toto debito nunquam soluunt, ita neque pro aliqua parte, & consequenter nunquam incipiunt soluere, sed semper manet debitum integrum.

Secundo, quia soluere debitum peccatorum est satisfacere Deo, in quem peccauimus, & ad satisfaciendum Deo oportet, quod ille acceptet ea, quæ offeruntur, sed Deus non acceptat aliquid factum, vel toleratum a peccatore, quia extra charitatem est, ergo nunquam poterit satisfacere, neque incipere satisfacere, sed manebit semper debitum integrum, & pœna erit æterna. Sic dicit Remigius: Nunquid autem postquam aliquis demersus fuerit in æternam damnationem, poterit inuenire aditum, & spacium se corrigendi, aut aditum exeundi? Et respondet, non, sed quousque ponitur pro infinito, & est sensus semper soluet, & nunquam persoluet, sed semper pœnam luet. Sic etiam dicit Chrysostomus: Per hoc, quod dicitur quousque, ostenditur, quod continue, idest æternaliter punietur, & non reddet aliquando. Cum autem dicit: Sic faciet vobis pater meus cœlestis, ostendit ad quid posuerit exemplum, scilicet, vt nos remittamus debitoribus, quia aliter reuocabuntur debita, quæ nobis Deus dimiserat. Dixit autem de cordibus vestris, quod intelligitur vno modo, idest, vt non fictè remittamus reseruãtes rancorem in corde. Sic dicit Augustinus libro de Verbis

F Domini, melius est enim, vt clames ore, & dimittas in corde, quam vt sis blandus in ore, & crudelis in corde.

Secundo potest intelligi remissio in corde, idest, vt licet pœnam aliquam imponamus, non sit illa ex odio, sed ex charitate, vt interdum aliquibus offendentibus dimittimus, quos aliqualiter puniri volumus, vt meliores fiãt, & talibus ex corde remittimus potius, quam si eis totam pœnam dimittamus, cum per hoc bonum eorum procuremus. Sic dicit Augustinus, vbi supra. Ideo enim dominus subdidit, ex cordibus vestris, vt si per charitatem imponimus disciplinam, de corde lenitas non recedat, quid enim tam pium, sicut medicus ferens ferramentum? sæuit in vulnus, vt homo sanetur, quia si vulnus palpatur, homo perditur, & tamen communior est sensus primus. Sic dicit Hieronymus, ideo etiam dominus addidit de
G cordibus vestris, vt omnem simulationem ficta pactis auerteret. Tota autem intentio Christi in exemplo isto est inducere nos ad remittendum offensas proximis, & hoc per duo.

Primo exemplo sui, quia ipse nobis maiora dimittit, quia quilibet homo se habet ad ipsum, sicut debitor decem millium talentorum ad regem, homo autem ad proximum offendentem, sicut conseruus ad debitorem centum denariorum.

Secundo per comminationem pœnarum. De primo dicit Hieronymus. Præcepit Dominus Petro, sub comparatione regis domini, & serui, qui debitor decem millium talentorum a domino rogans veniam impetrauerat, vt ipse quoque dimittat conseruis suis minora peccãtibus. Sic etiam Origenes ait: Vult docere nos faciles esse
H ad indulgendum eis, qui nocuerunt nobis, maximè si satisfaciant, & deprecentur sibi veniam dari. De secundo patet in litera, scilicet, sic faciet pater meus cęlestis vobis, & quia magis mouentur communiter homines terrore, quam amore, & ratione, ideo hoc magis Christus expressit, & iste licet sit sensus tropologicus ad hanc literam, tamen per applicationem efficitur principalis, & quasi literalis. Potest tamen exponi allegoricè de populo Iudaico, & Gentilibus ad Christum conuersis. Sic dicit Rabbanus allegoricè: Seruus iste, qui decem millia talenta debuit, populus Iudaicus est decalogo legis ascriptus, cui dominus sępe dimisit debita, quando in angustijs constituti illius misericordiam deprecabantur, sed liberati omnes debitores atrociter repetebant, & a Gentili populo, quasi sibi obnoxio circuncisionem, & cæremonias legis expeti-
I uit, & Prophetas, & Apostolos crudeliter trucidarunt, vnde tradidit eos dominus in manus Romanorum, vel malignorum spirituum, qui in ęternum cruciatibus eos punirent.

An erat licitum vxorem debitoris, & filios, & ipsum debitorem venundari. Quæst. CXXXVII.

QVæritur, cum dicatur in litera, quod dominus iussit venundari vxorem debitoris, & filios, & ipsum debitorem. Nam vr̃ hoc esse iniustum, quia homo pro debito nõ venditur, maximè illi, qui non cõtraxerũt debitũ.

Aliqui dicunt, ꝙ licitum erat hoĩes vendi pro debito, & non solum ipsum debitorem, sed etiã eos, in quos transit successio. s. filios, & hoc maximè sm̃ consuetudinem, q̃
K erat inter Iudæos, sic patet 4. Reg. 4. de muliere, quæ clamauit ad Elisęum, cuius vir mortuus obligatus erat creditoribus pro mutuo, & soluere non poterat, pro quo filios suos timebat vendẽdos esse, vnde ait, ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi, ergo illi serui effici debebant pro debito contracto a patre. Dicendũ, ꝙ inter Iudæos non erat talis consuetudo. Hoc tñ. speciale erat inter Iudæos, ꝙ nunc nõ est, ꝙ vir sui iuris posset seipsum vẽdere alteri Iudæo, & licet se simpliciter vẽderet, non durabat seruitus, nisi vsq; ad annũ remissionis, qui erat annus 7. Exo. 21. & Leu. 25. & Deut. 15. Anno aũt illo liberabat, nisi pro certa cã eligeret manere seruus sp̃, & permitteret sibi aurẽ perforari, quia tunc non liberabatur vsq; ad Iubilæũ, Exo. 21. & Leu. 25. inuitus tñ nemo vendebat pro debito, nisi fortè debitũ descẽdebat ex delicto, vt siquis furabatur, tenebatur ad restitutionem in forma certa,

certa, & si non haberet vnde solueret, venundari debebat. Exo. 22. qn tamen descendit ex mutuo, vel aliàs non ex delicto, non venundabatur debitor: & tamen debitum prophetæ mortui erat ex mutuo, cum dicatur quarto Regum quarto. Ecce creditor venit, idest, qui pecuniam mutuauit: ergo pro illo debito non erat quis vendendus: maxime, quia etiam si quis vendendus esset pro debito, erat verum quantum ad ipsum debitorem, non autem quantum ad successores, qui non contraxerunt debitum, & sic nullum delictum in eis est: ideo non poterant tolli filij prophetæ, vt venderentur.

Sed dicendum, quòd tollebatur ad seruiendum, non quidem, vt serui essent, sed vt seruirent, idest operas suas præstarent creditori vsque ad satisfactionem pro debito, & ita est de iure humano, quòd debitor qui non habet vnde soluat, cogatur præstare operas suas creditori, & tempore, quo præstantur opere, potest teneri debitor, vt habent iura quarundam gentium: ita ergo illi duo filij prophetæ poterant tolli ad seruiendum: non ergo poterat iste dispensator Regis, secundum consuetudinem Iudæorum vendi.

Primo, quia pro debito nemo venditur, nisi descendat ex crimine, hic autem non apparet crimen.

Secundum, quia etiam si aliquod crimen esset, solum esset quantum ad istum dispensatorem Regis, ideo ipse solus deberet vendi, & non filij, & tamen filij iubentur vendi.

Tertio, quia iubetur etiam vendi vxor, & istud est magis exorbitans: nam pro debito, vel crimine patris, quòd filius aliquid patiatur, vel vendatur habet aliquem colorē: eo quod filius est aliquid, quod est patris, quinto Ethicorum, & octauo. Vxor autem non est aliquid mariti, nisi quantum ad actum coniugalem, in quo pares sunt: cum vir non habeat potestatem sui corporis, sed mulier, & è contrario, primæ Corinthiorum septimo. Ideo, quòd ista pro debito, aut delicto mariti vendatur, absurdum est: vnde quarto Regum 4. capitulo. Timebat mater, quòd tollerentur filij eius pro debitis patris eorum: non tamen timuit, quòd ipsa tolleretur ad seruiendum. Nam dixit, ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi: non ergo poterat fieri venditio ista ex consuetudine Iudæorum.

Alij dicunt, quòd poterat fieri venditio, quia non fiebat pro debito, sed pro crimine. Dicendum, quòd non stat.

Primo quia non apparet hic crimen aliquod, sed solum quòd iste inuentus est debitor domini sui: nisi forte quis dicat, quòd dilacerauerat facultates domini, & pro hoc infligitur pœna. Sed non stat, quia hic non apparet delaceratio expresse, sed forte accepit dispensator pecuniam domini sui ad conuertendum in lucra sua, vt aliquando redderet domino, & accidit, quòd perderet omnia negociando, sicut interdum accidit. Etiam quia dato, quòd dilacerasset bona domini abutendo, non erat crimen, pro quo deberet puniri, si soluendo esset: & ideo non est crimen, pro quo infligatur pœna.

Secundo, quia dato, quòd esset crimen aliquod, satis apparet, quòd dominus non procedebat in his ad punitionē criminis, sed ad recuperationem debiti, cum iussit venundari seruum hunc, & vxorem, & filios, & reddi sibi debitum, vt patet in litera.

Tertio, quia dato, quòd esset crimen aliquod hic, & pro illo deberet venundari seruus iste, non habens vnde solueret. Exod. vigesimoprimo, tamen non deberet vendi vxor, & filij, & tamen iubentur isti vendi: ideo non erat pro hoc licita venditio. Alij dicunt, quòd vendi poterant isti, quia erant serui: erat enim seruus administrator ille, & vxor eius, & filij erant etiam serui, ideo poterat eos iuste Rex vendere.

Dicendum, ꝙ non stat, quia si serui essent, poterat illos vendere, etiam non existente debito, aut crimine, quia seruus est pecunia domini sui. Exod. vigesimo primo, vel possessio domini, siue organum eius, octauo Ethicorum, & primo Politicorum, & tamen hic iussit vendi pro crimine vel debito, vt patet ex litera, ergo non erant serui.

Secundo, quia etiam non prodesset hoc domino: quia pro illis daretur quantum illi valerent, & tamē habendo eos, habebat quantum valebant, ideo non esset ei aliqua vtilitas vendere eos pro debito, quia nichil acquirebat illos vendendo.

A Tertio, quia innuitur ex litera, quòd ex pecunia illa solueretur debitum: nam dicitur, quòd iussit vendi, & reddi: & tamen ex illa pecunia nichil poterat solui domino: quia illa pecunia erat domini, cum ipse seruus sit domini pecunia, Exod. 21. ergo non erant serui.

Quarto patet, quia dicitur, cum non haberet vnde solueret, in quo innuitur, quòd habere poterat, licet de facto non habebat, & tamen seruus habere non potest aliquid, cum ipse non sit sui iuris, sed quicquid acquirit, domino acquirit, ergo non stat.

Quinto, quia dicitur, quòd iussit vendi omnia, quæ habebat, & sic non erat seruus cum aliquid haberet propriū.

B Sexto, quia ille dixit, patientiam habe in me, & omnia reddam tibi, idest soluam, & seruus non potest aliquid soluere, cum nichil possit habere.

Septimo, quia ille habebat ad magnam pœnam, quòd venderetur, & tamen si esset vere seruus, non esset hoc pœnale: nam per venditionem non transit in vlteriorem seruitutem.

Octauo, quia ad vltimū dominus iussit eum tradi tortoribus quousque redderet vniuersum debitum, & sic non erat seruus, qui soluere aliquid poterat, & sic non stat hoc. Alii dicunt quòd non erat iustum hoc fieri, sed erat aliqua patria barbarorum, in qua ipsum iniustum, & absurdum pro iusto accipitur quales dicit Arist. leges esse eorum, qui saluati sunt ex corruptionibus, qui vxores pro ferro vendi concedebant, secundo Politicorum. Sed dicendum, quòd non stat, quia Christus inducit istud tāquam exem-

C plum, & concludit: sic faciet vobis Pater meus cœlestis, & tamen Deus non facit aliquid iniustum: ergo non erat malum, aut iniustum, quod hic dicitur de venditione filiorum, & vxoris.

Dicendum, quòd vendi iustum debitorem, & vxorem, & filios pro debito non erat iustum, neque Rex hoc facturus erat, etiam si debitor non rogasset eum, sed dixit hoc ad incutiendum ei timorem; erat enim benignus Rex, & videns debitum, & impotentiam illius ad soluendum remittere voluit: & tamen noluit remittere sic simpliciter, sed voluit, quòd debitor hoc rogaret, vt haberet causam hoc faciendi, & vt debitor magis impelleretur ad rogandum, ei incussit timorem, quòd vellet eum, & vxorem, & filios vendi, vt sic ille necessitate coactus procideret rogans dominum, & ille dimitteret. Sic dicit Chrysostomus.

D Vide diuini amoris superabundantiam, petit seruus solus temporis dilationem; ipse autem maius concessit, totius.s. mutui dimissionem; volebat autem & a principio dare, sed nolebat solum esse suum donum, sed supplicationis illius, vt non incoronatus abscedat; ideo antequam rationē ponat, debitum non dimisit, quia docere voluit a quantis debitis eum liberat. Et super illo verbo, Iussit vendi vxorem eius, & filios dicit. At hoc non ex credulitate iussit, sed ex ineffabili affectione; voluit enim eum terrere per has minas, vt supplicet, & non vt vendatur, quod & factū ostenditur.

Quare posuit hic Christus de venundatione debitoris vxoris, & filiorum, cum hæc iniusta videantur? Quæst. CXXXVIII.

E Quæritur, cum non esset iustum vendi debitorem, & filios, & vxorem pro debito; quare posuit illud Christus hic, cum non ponat nisi ea, quæ bona, & iusta sunt? maxime, quia videtur esse inconueniens, quia in fine dicitur; sic faciet Pater meus cœlestis, & tamē Deus non agit iniustum.

Dicendum, quòd illud sic non refertur ad omnia narrata in exemplo; sed solum ad ea, quæ ponuntur in fine de incarceratione, vsque ad solutionem debiti.

Et patet hoc, quia dicitur; sic faciet vobis Pater meus cœlestis, idest, sic faciet, sicut fecit Rex seruo suo, & tamen non vendidit vxorem eius, & filios, & ipsum, sed solum incarcerauit eum, donec redderet vniuersum debitum. Hoc ergo est, quòd Deus faciet, & ad hoc inducitur similitudo

litudo exempli,& illud iustum est. Sed dicetur, si hoc neque erat iustum, neque ponitur imitabile, quare ponitur, & recitatur a Christo in exemplo isto?

Dicendum, quòd primo fuit, quia forte pertinebat ad integritatem historiæ: nam illud de dispensatore, & domino fortassis sic realiter accidit, & pars illius fuit, quòd dominus dixerit dispensatori, quòd eum faceret vendi, & filios & vxorem: ideo etiam si non faceret ad propositum ista particula enarrata est, quia ad integritatem historiæ pertinebat: sic sæpe facimus in doctrina, & in communi locutione: quia inducimus aliquas integras historias ad confirmationem dictorum istorum, & illarum breues solæ particulę faciunt ad propositum nostrum, & tamen integras referimus: quia si solas illas particulas velimus referre, fiet res non intelligibilis.

Secundo, & principalius, quia Christus voluit rem verisimilem reddere: nam ad artificiosum eloquium pertinet, quòd ex ipsa narratione colligantur causæ narrationis, & appareat res, quæ refertur verisimilis audioribus. Si enim inuento, quòd dispensator ille debebat decem millia talentorum, non subderetur, quòd dominus fecisset ei aliquas comminationes, sed solum simplici verbo peteret reddi sibi debitum: non esset verisimile, quòd debitor procideret ad pedes eius dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi, quia nichil esset, pro quo hoc faceret, & sic vel deberet subijceri totum, quod sequitur in historia, & habet originem ex eo, quòd ille procidens petiuit debiti soluendi expectationem dari, quam dominus concessit, vel si poneretur, non esset res verisimilis sublatis comminationibus istis: ideo cum Christus vellet enarrare istud exemplum ad concludendum illud, sic faciet vobis Pater meus, &c. debuit ponere comminationes aliquas, quas fecerit Rex, pro quibus seruus timens procidit ad pedes, & quia illæ erant de vendendo vxorem, & filios, & ipsum voluit potius illas ponere, quàm rem fictam adiungere.

Quare Rex non fecit debitorem, & eius vxorem, & filios vendi post ingratitudinem quam in conuersum commisit. Quæst. CXXXIX.

QVæritur cum seruus iste nequam per ingratitudinē, quam commisit meruerit incidere in omnes pœnas, quas dominus ei remiserat, cùm nunc esset deterior, quam cum inuentus fuit debitor decem millium talentorum, & tamen tunc iussit eum vendi, & vxorem, & filios: quare ergo nunc non fecit illos vendi?

Dici potest vno modo, quòd dominus intendebat recuperare debitum sibi, & quia tenendo illum in vinculis credebat se posse habere solutionem, iussit solum incarcerari eum, dicens, quòd traderetur tortoribus, idest custodibus carceris, qui solent homines torquere, quousque solueret vniuersum debitum, & tamen si putaret, quod non posset sic recuperare debitum, non diceret, quoadusque reddat vniuersum debitum: sed diceret, quòd traderetur tortoribus mansurus in carcere in perpetuum. Et hoc etiam apparet ex dictis serui, quando iubebat eum dominus venundari: nam dixit, Omnia reddam tibi, patientiam habe, idest, da mihi aliquantam expectationem, & soluam totum debitum, & tamen si ille non crederet hoc posse facere, & rem esse verisimilem alijs, scilicet, quòd ipse soluere posset, non diceret omnia reddam tibi.

Secundo, vt aliqui volunt, fuit quia dominus intendēs recuperare debitum, & putans non posse illum soluere, dixerat, quòd venderetur ille, & vxor, & filij, postea ille dixit, patientiam habe in me, & omnia reddam tibi, idest si aliquantulam expectationem dederis, etiam si non vendas me, & filios, & vxorem potero tibi vniuersa reddere, & tunc dominus inueniens, quòd posset soluere debitum noluit eum vendere, licet fuerit ingratus, sed incarcerari iussit quousque omnia solueret. Illud satis est verisimile, scilicet, quòd præsupponitur, quod dominus a principio, vere intendetit vendere seruum, & filios, & vxorem eius ad recuperandum debitum: & tamen falsum est, quia non hoc intendebat, sed solum erat comminatio, vt ostensum est supra in quæstione 37. & ideo magis stat præcedens dictum. Tertio, & melius adhuc dici potest, quòd dominus nunquam intenderat vendere dispensatorem, & filios, & vxorem, siue soluere posset, siue non, sed hoc dixit comminando, vt dictum est sup. q. 137. & ideo quando deuentū est ad executionem non vendidit illum, & vxorem, & filios, quia comminatio erat, sed solum incarcerauit eum vsque ad debiti solutionem.

An peccata semel dimissa redeant? Quæst. CXL.

QVæritur, circa ea, quæ dicūtur hic, est dubium, nam dicitur; Sic faciet vobis Pater meus cœlestis, si non remiseritis, scilicet, sicut fecit dominus dispensatori, & tamen peccata, & debita dimissa repetiuit; ergo Deus repetet in nobis peccata præterita, & faciet illa redire, si postquam ipse remiserit nobis, nos noluerimus remittere proximis; est ergo dubium, an peccata semel dimissa redeant.

Aliqui dicunt, quòd sic, quia ex litera ista manifeste colligi videtur. Nam aliter non faceret nobis Deus sicut Rex dispensatori; sed debita iam illi dimissa redierunt, quia non dimisit conseruo suo, ergo peccata nostra, quæ sunt debita nostra redibunt, si non remiserimus proximis.

Secundo patet, quia dicit Leo Papa. Quæ diuina Misericordia solidauit, in ea reuoluit prurigo; quoniam iterata iniquitas misericordiam concessam exinaniuit, idest, euacuauit; ergo videtur, quòd redeant peccata priora in eo, qui post remissionem illorum peccat.

Tertio, quia amoto operimento manet nudum, & patens quod operiebatur; sed charitas operit multitudinem peccatorum, primæ Petri quarto; ergo amota charitate, manebunt nuda, & apparentia peccata, quæ operiebantur, sed per omne peccatum mortale tollitur charitas; ergo per esse mortale redibunt omnia mortalia præterita, quia alias non apparerent, cum apparere sit illa imputari ad pœnam, tegi autem sit illa remitti. Psalm. trigesimo primo. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, & sic pro eodem accepit remitti, & tegi.

Quarto, quia Ezech. decimooctauo dicitur. Si auerterit se iustus a iustitia sua, omnes iustitiæ, quas fecerat non recordabuntur; ergo in eodem statu est, vt si nullam iustitiā fecisset, sed si non fecisset iustitiam pœnitentiæ, non essent ei peccata dimissa; ergo dimissio illa peccatorum annichilatur, quia hoc est non esse in memoria Dei, idest ad bonum, vel ad malum non imputari, & sic peccata dimissa redibunt, quia erunt, sicut quando nondum de illis peccator pœnituerat.

Quinto, quia magis peccat, qui offendit Deum, quàm qui hominem, quia longè grauius est ęternam, quàm temporalem lædere maiestatem; extra de Hæreticis, capitulo Vergentis. Sic seruus, qui ab aliquo domino manumissus est, si offendat eum, reducitur iterum in seruitutem, ergo a fortiori siquis per Diuinam gratiam liberatur a seruitute peccatorum, si rursus peccet, redibit in pristinam seruitutem peccatorum, & ita peccata dimissa redeunt.

Sexto patet, quia siquis post contritionem de peccatis præteritis cadat in aliud, & moriatur statim, constat quod descendit in infernum, & ibi punietur pro peccatis dimissis per contritionem, cum non fuerit dimissa tota pœna illorum, & quia in inferno nulla pœna est, nisi æterna, punietur æternaliter pro peccatis dimissis, & tamen nō plus puniretur, si peccata ista nunquam fuissent dimissa, ergo per recidiuationem in peccatum redeunt omnia dimissa & redeunt æqualiter, sicut prius.

Septimo, quia sicut per pœnitentiam remittuntur peccata, ita per actuale peccatum mortificantur merita præterita, sed per pœnitentiam, quia peccatum destruit, reuiuiscunt priora merita iam mortificata; ergo per peccatum quod pœnitentiam destruit, per quam dimittebatur peccatum, reuiuiscent peccata præterita, & hoc est illa redire, ergo redeunt.

Octauo patet, quia Augustinus libro de Verbis Domini ait; Dominus dicit, dimittite, & dimittetur vobis, si ergo prior dimisi, dimittite; vel postea; nam si non dimiseris reuocabo te, & quidquid tibi remiseram replicabo tibi;

non

non enim fallit, aut fallitur Christus, qui ait, sic faciet vobis pater meus cœlestis, si non remiseritis peccata: ergo redeunt peccata.

Dicendum, quòd accipiendo propriè redire peccatum, idest, quantum ad seipsum redeat, falsum est, quia peccatum, quod semel dimissum est, si rediret, aut rediret quantum ad actum, aut quantum ad culpam, aut quantum ad maculam, aut quantum ad reatum, aut quantum ad pœnam. Nam in peccato non sunt plura, & quæcunque alia ponuntur reducuntur ad hæc, vt tenebra, & offensa: & tamen quantum ad aliquid illorum non redit peccatum, ergo nullo modo redit.

De actu patet, quia non potest redire actus, nisi repetatur, & tamen non reperitur actus per hoc, quod quis incidat in alia peccata de nouo, quia non committit eundem actum numero: eundem enim actum numero redire, postquam omnino desierit esse, est impossibile, quia illius substantia, idest esse totaliter perijt.

De culpa eodem modo patet: nam culpa non est nisi priuatio debitæ rectitudinis in actu, quando caret debitis circunstantijs: priuatio autem fundatur in actu illo, sed actus iam perijt, & non potest redire: ergo includit contradictionem redire, sicut quod destructis oculis maneat cæcitas, idest, pereunte homine, qui habebat oculos sine potentia visiua.

De macula patet, quia macula est deformitas animæ in quantum est imago Dei, quæ debet habere pulchritudinē vel ornamentum debitum, & istud est gratia, & cum caret illa est deformata per carentiam: illa autem macula non redit, quia deleta est per pœnitentiam: nam quando dolet peccator de peccato, datur gratia, per quam tollitur macula, quæ erat priuatio gratiæ: & ideo non potest iam esse, seu manere priuatio cum habitu, sicut non potest manere cæcitas cum potentia visiua, sed alia macula postea sequitur, quando de nouo incidit in peccatum mortale, quæ non potest esse eadem macula, cum non inducatur per idem peccatum. Etiam, quia illa prior macula pœnitus desijt esse, cum esset priuatio, & quod omnino annichilatur, non redit.

De reatu etiam dicendum est, quòd non redeat, quia ille reatus perijt: incurrit enim peccator per peccatum in reatum mortis æternæ, a quo per contritionem liberatur: manet autem tunc reatus ad pęnam temporalem, vel purgatoriam, & illa potest per satisfactionem deleri hic, & ita desinit esse totus reatus: hunc autem redire cum esse desierit, est impossibile, sed reatus nouus ad pœnam æternam causatur per nouum peccatum.

De pœna dicendum, quòd illa non redit, quia aut accipitur pœna pro seipsa, aut pro obligatione ad illam. Si primo modo, manifestum est, quòd pœna non redit, quia non potest redire quod nunquam fuit, & tamen per hoc, quod quis peccat non incidit in aliquam pœnam actualē, sed solum in obligationem ad illam, vt tolleret illam post mortem, siue in inferno, siue in purgatorio: ergo pœna sic nunquam redit. Si accipiatur pro reatu pœnæ, certum est, quod non redit reatus præcedens, vt supra dictum est, sed de nouo causatur reatus: ideo non redit peccatum. Quantum ad aliquid vero hoc idem probatur, quia dicit Augustinus in libro de responsione Prosperi, Qui recedit a Christo, & alienatus a gratia viuit hanc vitam, quò nisi in perditionem vadit, sed non in id, quod est dimissum redit, neque originali peccato damnabitur; ergo non redeunt peccata dimissa, quia tunc ita rediret originale, sicut cætera peccata.

Item, quia committendo peccatum æquale non fit vnus homo deterior alio, quia aliàs non poneretur peccatum in eis esse æquale, sed contingit innocentem, qui nunquam peccauit, & pœnitentem, qui nunc est in gratia peccare, & tamen ante hoc potuit committere idem peccatū: ergo per illud non fit deterior pœnitens quàm innocens: & tamen si peccata priora redirent, efficeretur deterior pęnitens, quia redirent omnia, quæ prius commiserat: ergo non redeunt.

Est tamen dicendum, quòd licet non proprie redeant peccata iam dimissa, vt ostensum est supra: non potest tamen omnino negari illa redire, cum auctoritates tàm sacræ A Scripturæ, quàm Sanctorum hoc videantur sonare. Et tamen qualiter redeant est inquirendum.

Aliqui dicunt, quòd peccatum redit quantum ad pœnā quia pœna, quæ aliàs erat debita pro peccato, & pœnitenti remissa, redit postea. Et quando obijcitur contra istos, quod tunc pro eodem peccato bis aliquis puniretur. Dicunt, quòd non punitur, quia non egit satisfactionem integram, cum non perseuerauerit: debuit enim iugem peccati habere memoriam, non ad faciendum, sed ad cauendum. Debuit enim cogitare omnes retributiones Dei, quę tot sunt, quot sunt remissiones peccatorum: tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot peccata sua, ac pro illis vsque in finem gratias agere, vt dicit Magister 4. Sententiarum, distinct. 22.

Sed dicendum, quòd non stat, quia pro quolibet peccato respondit pœna quædam determinate, pro qua potest B homo satisfacere in hac vita, & quando pro illa satisfecerit, nihil pœnitus manet de peccato, neque obligatur recordari illius: & ideo si pro illo postea puniretur, bis puniretur idipsum, & insurgeret duplex tribulatio, & insurgit ista positio ex alia falsa positione, scilicet, quòd non sit vera pœnitentia, quæ aliquando cessaret, & quod non sit vera charitas, quæ aliquando amittitur. Et tamen vtrunque est falsum, quia vera pœnitentia est, etiam si non semper duret, dum tamen tunc vere de omnibus doleamus, vt ostenditur quarto Sententiarum, distinct. 14. & vera charitas est quæ aliquando amittitur, vt ostenditur 3. Sentent. distinct. 31.

Alij autem dicunt, quòd peccata dimissa non redeunt quantum ad maculam, neque reatum, neque pœnam, sed redeunt quantum ad impediendum a consecutione gra- C tiæ, sicut enim postquam quis peccauit, antequam pœniteret per illa peccata impediebatur habere gratiam: ita postquam rursus incidit in peccatum post pœnitentiam de peccatis præteritis, incipiunt illa impedire ad recipiendum gratiam, sicut prius impediebant.

Sed dicendum, quòd non stat, quia poni impedimentū ad recipiendum gratiam est, sicut poni impedimentum ad non recipiendum lucem, quod est causare tenebras, & ad hoc sufficit alterum duorum per se, scilicet, indispositio ex parte recipientis, & interpositio obstaculi: & tamen ad amouendum tenebras, oportet vtrunque amoueri, scilicet, indispositionem tolli, & obstaculum remoueri. Et ita cum pœnitentia tolleret tenebras peccatorum, non solum tollebat indispositionem ex parte animæ ad recipiendum gratiam, sed etiam obstaculum præcedentis peccati, D non quidem faciendo, quòd actus ille non præcesserit, & non impedierit aliquando, quia hoc, cum præteritum sit, non potest non esse præteritum, nec etiam quantum ad hoc, quod fecerit actum non esse, quia actus per seipsum esse desijt, etiam si nulla esset pœnitentia, sed quantū ad hoc quod facit, quod actus ille iam non retineat vim impediendi cōsecutionem gratiæ, sicut prius impediebat. Nam licet actus peccati transisset, impediebatur homo semper consequi gratiam propter illum, quousque pœniteret, & ita pœnitentia abstulit sibi istam vim, sed ista vis semel non restituitur, nisi ipsemet actus reiteretur, quod est impossibile; ideo non habet vim impediendi gratiæ consecutionem peccatum, quod per pœnitentiam deletum est, licet incidamus in alia.

Alij ideo dicunt, quòd peccata dimissa non redeunt, nisi per commissionem quatuor peccatorum, scilicet, odij E fratrum apostasiæ, contemptus pęnitentiæ, & huius quod est dolere, quòd de peccato pœnitentiam egerimus; in cæteris autem per culpam sequentem dicunt non redire peccata præterita; vnde versus.

Fratres odit, apostata fit, spernitq; fateri.
Pœnituisse piget, pristina culpa redit.

Sed dicendum, quòd ista positio est irrationabilis.

Primo, quia dicunt peccata redire, & non assignant modum redeundi, idest, quantum ad quid redeunt, cum de hoc sit tota difficultas.

Secundo, quia ponunt speciale esse in his quatuor peccatis, & tamen non est, cum alia reperiantur æqualia, & maio-

maiora: nam deberent tunc peccata præterita redire per omnia peccata commissa in Spiritum sanctum, & tamen non ponuntur omnia hic. Sed mouentur isti quibusdam auctoritatibus peruersè intellectis, & quibusdam friuolis rationibus: est enim fundamentum eorum, quòd peccata remittuntur homini sub conditione euitandi ista quatuor peccata, & ita si in aliquod istorum quatuor quis incidat, quòd redeant omnia præterita: eo quòd non erant dimissa: Sed non stat: primo, quia non potest fieri remissio sub conditione, quia faciendo sic sub conditione, aut verè peccata remittuntur, aut non. Si verè remittantur, non stat illa conditio, quia tunc expectaretur euentus conditionis, & illa conditio semper pendet vsque ad mortem: quia etiam si quis caueat illa peccata, quia tamen quamdiu viuit, adhuc semper potest incidere in illa, manebit vsque ad mortem, quòd non sint remissa, vel si ante remittuntur non stat conditio.

Si autem non remittantur, sed expectetur conditio, oportet manere omnia peccata sine remissione vsq; ad mortem, posset quis peccare in illis quatuor, & tunc, aut manent peccata non remissa quantum ad maculam, vel reatum pœnæ æternæ, aut quantum ad reatum pœnæ temporalis.

Primo modo non constat, quia cui manet macula, vel reatus pœnæ æternæ, manet priuatio gratiæ, & est sine charitate, quod est absurdum, scilicet, quod conteratur quis verè de peccato, & non sit in charitate, neque restituatur sibi per hoc. Si quantum ad reatum pœnæ temporalis est inconueniens, quia omnis talis pœna potest tolli per satisfactionem temporalem, cum sit finita: ideo si illam hic homo egerit, erit remissa pœna illa, & non manebunt peccata sine remissione, & ita non potest dici, quòd fiat remissio cum conditione. Nisi forte diceretur, quòd peccata totaliter remittuntur: & tamen si inciderit peccator in aliquod istorum quatuor vult Deus omnem pœnam debitam pro peccatis præteritis rursus infligere, sed hoc non est conueniens, cum satisfactio perfecta a Deo accepta præcesserit, & quod semel solutum est, amplius non repetitur.

Secundo, quia causa sufficiens statim inducit effectum suum, & non expectatur in futurum: causa tamen remissionis peccatorum est ipsa gratia, & Christi passio, a qua accipiunt omnia sacramenta efficaciam, & sunt ista sufficientia ad delendum omne peccatum, ideo statim illud delent, & non expectatur effectus sub conditione.

Tertio, quia non est aliqua causa, dato quòd posset fieri remissio sub conditione vitandi ista, quæ potius fieret, quàm sub conditione vitandi alia, cum omne peccatum repugnet gratiæ, per quam fit remissio peccatorum: & ideo in nullo peccato fit remissio sub conditione, & ita peccata non possunt sic redire.

Dicendum igitur, quòd peccata redire dicuntur, non quidem quantum ad se, quod est redire quantum ad actū culpam, maculam, reatum, aut pœnam, quia omnia ista sunt aliquid in pecato: sed redeunt peccata dimissa quantum ad effectum suum, quia ex peccatis commissis relinquitur aliquid in sequentibus peccatis, etiam postquam illa remissa fuerint: ex eo enim quòd homo per peccatum offendit Deum, postquam remissionem præcedentium peccatorum accepit, actus sequens peccati incurrit quandam deformitatem ingratitudinis, quia grauius reputatur peccatum, quod quis facit, postquam accepit remissionem, quam prius; sicut grauius peccat, qui offendit illum, a quo beneficia suscepit, quàm si offendat eum, a quo nulla vnquam beneficia susceperit, & quia remissio peccatorum est beneficium quoddam, quod a Deo recepimus vltra cætera beneficia, magis ingratus est, qui post remissionem peccatorum peccat, quàm prius. Et ista deformitas ingratitudinis addit aliquam magnitudinem peccato, & quantum ad hoc redeunt peccata dimissa, quia nisi illa præcessissent, non esset ista magnitudo peccati.

Ad primum dici potest vno modo, quòd ex ista litera non significatur quòd peccata redeant, quia dicitur; Sic faciet vobis pater meus cœlestis, si non remiseritis, & cætera, idest, sicut Rex tradidit dispensatorem tortoribus, donec solueret vniuersum debitum; ita Deus tradet vos in

F Pœnas æternas, si non remiseritis; & tamen non sequitur inde, quòd peccata redeant, cum hoc Christus non exprimat. Et si dicas, quòd in dispensatore istud fuit, quia debita dimissa redierunt.

Dicendum, quòd non oportet applicari omnes partes illius exempli, quia tunc oporteret dici, quòd filij, & vxor peccatoris vendantur quod non est necessarium, cum etiā in ipso dispensatore hoc non factum fuerit. Item, quia si applicaretur exemplum omnino, sicut iacet, cum debita remissa dispensatori totaliter redierint, & si nunquam ei fuissent remissa; oporteret, quòd peccata remissa per culpam sequentem redirent, ac si nunquam fuissent dimissa, vel saltem tota pœna debita pro eis rediret, quod nemo verum putat; ideo satis est applicari aliquam partem, scilicet, quantum ad pœnam æternam, quæ dabitur non re-
G mittentibus offensas; non autem quantum ad reditum peccatorum remissorum. Aliter potest dici, quod verum est, quòd peccata voluit Christus redire, sicut redierunt debita dispensatoris; non tamen quod redeant in seipsis, sed quantum ad deformitatem ingratitudinis, vt supra dictum est.

Ad secundum dicendum, quòd Misericordia Dei exinanitur in peccante, rursus quantum ad aliquid; Misericordia enim Dei, per quam dimittuntur peccata, ad duo facit. Primum est ipsa remissio peccatorum, quam non ex debito, sed ex Dei Misericordia consequimur. Secundum est vita æterna, qua efficimur digni per gratiam nobis a Deo datam. Quantum ad primum non exinanitur Misericordia, quia remissio semel facta semper manet. Sed quantum ad secundum exinanitur, quia cum incidit
H quis in peccata de nouo, ita est indispositus ad habendum vitam æternam, sicut si nunquam habuisset remissionem de peccatis præteritis.

Ad tertium dicendum, quòd peccata dicuntur operta, non quidem respectu Dei, quia ipse omnia videt; & ideo siue peccata remittantur, siue non, semper videt illa, scilicet, quòd sint, vel quod fuerint, & iam non sint, sed sunt remissa; & ideo charitas non operit peccata Deo, sed destruit illa, non quidem faciens, quòd nunc non sint, quia de se cessauerunt esse, neque quod non fuerint, quia hoc non est possibile, quia cum semel fuerint necesse est fuisse; sed faciens, quod non habeant aliquam vim impediendi gratiæ consecutionem, sicut impediebant ante aduentum charitatis; dicuntur ergo operiri per charitatem, idest, destrui. Vel si accipiatur propriè operiri, debet dici, quòd nō
I operiuntur quantum ad Deum, qui omnia videt, neque etiam quantum ad homines: quia si ante aduentum charitatis homines nouerant peccata alicuius, propter superuenientem charitatem, non cessat cognitio eorum; sed est sensus, quòd sicut peccata, quæ operta sunt in conspectu hominum, iudicantur ab eis non esse, & non insurgit ex eis aliqua infamia, ita si charitas superueniat post peccata, non reputantur illa in conspectu Dei, ac si nunquam fuissent, quia non infert pœnam pro illis.

Ad quartum dicendum, quòd iustitiæ eius, qui decessit in peccato mortali, non rememorabuntur quantum ad effectum habendi determinatum gradum gloriæ pro eis in vita æterna, quia ad illum statum non perueniet; & ita etiam pœnitentiæ iustificatio, quæ per peccata sequentia mortificata est, non faciet peruenire ad regnum; reme-
K morabitur tamen quantum ad hoc, quod est facere præteritas culpas esse deletas, & pœnas aliquas peccatorum. Vnde aliter iudicabitur in die iudicij de peccatore, qui per pœnitentiam priora peccata abluit, & postea in vno decessit, quàm de illo, qui peccans in multis nunquam pœnituit.

Ad quintum dicendum, quod manumissus, qui propter ingratitudinem reuocatur in seruitutem, non redit in eandem seruitutem numero, sed in aliam pœnitus sibi æqualem; nam prima seruitus intertupta est per quod esse eius cessauit: & ideo eādem redire est impossibile, & obligatio extincta non reuiuiscit eadem; item peccata eadem redire est impossibile. Si autem accipiatur large esse eandem seruitutem, quia iste est seruus nunc, sicut prius.

Dicendum quod non est seruus ex eadem causa, ex qua prius erat seruus ex iure gentium, scilicet, quia in bello captus

ptus

ptus est, vel quia emptus est; nunc vero est seruus ex iure ciuili, scilicet, quia Rex reducit eum in seruitutem: non quia captus fuit in bello, sed quia ingratus extitit patrono suo: ita qui peccat post remissionem peccatorum, redit in seruitutem peccati, in qua prius erat. non tamen redit ex eadem causa, idest non ex actibus peccatorum, quæ prius fecerat, sed ex nouo peccato, & ingratitudine, & ideo non redeunt peccata dimissa.

Ad sextum dicunt quidam, quòd pro illa parte pœnæ, quæ mansit hic explenda, punietur peccator in inferno æternaliter: non quidem ratione ipsius pœnæ, quia ipsa non est in se æterna, sed ratione fori, in quo punitur, cum in inferno non sit pœna aliqua, nisi æterna: sicut est de peccatis venialibus: nam peccato veniali secundum se, non debetur pœna æterna, neque locus inferni; & tamen si quis in venialibus, & mortalibus simul decedat, punietur in inferno, tàm pro venialibus, quàm mortalibus, & etiam pœna ipsorum venialium erit æterna, & hoc per accidens.

Sed dicendum, quòd non stat, nam pro veniali bene datur pœna æterna in inferno, eo quòd moriens in veniali, & mortali, nunquam habet remissionem alicuius peccati, cum venialia nunquam tollantur sine mortalibus, & ita manent semper venialia in inferno, & tamen quamdiu peccatum manet, semper cõpetit pœna pro illo, ideo pro peccato veniali dabitur pœna æterna.

De pœna autem residua hic secus est, quia pœna non habet secum culpam aliquam: ideo eo quod soluitur, expiatur tolerando eam finitur, & non habet causam manendi semper.

Et ideo dicendum, quòd pro pœna, cuius est aliquid debitor post pœnitentiam incœptam, & non finitam remisso iam peccato, non punietur peccator æternaliter in inferno, sed temporaliter: & non sequitur aliquod inconueniens, quia non est ideo redemptio: nam licet illa pœna finiatur, non finitur vnquam pœna debita pro mortali, in quo quis decessit: etiam non est inconueniens, quod finita pœna illa minuatur pœna alicuius damnati, scilicet, prius tolerabat pœnam pro peccatis, in quibus decessit, & pro pœna expleta hic. Cum autem pœna hic non expleta fuerit ibi finita, manebit solum pœna pro peccatis, in quibus decessit peccator, sed non est inconueniens, saltem vsque ad diem iudicij, quia vsque illuc contingit augeri, & minui.

Ad septimum dicendum, quod peccatum mortale sequens, non mortificabat merita præcedentia, quin in se essent viua: vnde in gloriam electorum cedebant, sed mortificabantur solum quantum ad illum, cuius erant, qui impediebatur a consecutione effectus ipsorum, & ideo remoto impedimento manent in sua efficacia, etiam quantum ad istum.

De peccato autem, quòd per pœnitentiam mortificatur secus est, quia non solum mortificatur, sed etiam moritur: bona opera autem per peccatum sequens non moriuntur, sed mortificantur, nam si morerentur, nunquam reuiuiscerent, peccatum autem quod per pœnitentiam moritur non solum mortificatur quantum ad peccantem, sed etiã in seipso, & ita nullo modo manet: & sic magis potens est pœnitentia in destruendo omnia peccata, quam peccata in mortificando bona opera præcedentia, & in impediendo gratiam.

Ratio autem diuersitatis est, quia remissio peccatorum est principaliter opus Dei: mortificatio autem meritorum præcedentium est opus hominis: homo autem sua actione non potest euacuare totaliter opus Dei, quamuis possit facere, vt sibi non prosit impediendo.

Et ideo homo per peccatum sequens non potest annichilare remissionem peccatorum præcedentem: potest autem per suam actionem euacuare aliquid, quod per ipsum factum est: & ideo potest mortificationem meritorum suorum præcedentium, quæ ab ipso facta fuit per merita sequentia pœnitus annichilare, & hoc maxime, quia merita sequentia, non sunt pœnitus humanum opus sed maxime diuinum.

Ad octauum autem dicendum, quòd Augustinus dicit Deum reuocare priora peccata, & replicare illa: non qui- A dem faciendo, quod illa in seipsis redeant, quod est impossibile, vt supra ostensum est.

Neque etiam, quod tota pœna, quæ prius erat pro eis debita, & remissa detur nunc, quia est absurdum, sed redeunt quantum ad deformitatem ingratitudinis in peccatis sequentibus, vt declaratum fuit. Et hoc modo potest responderi ad omnes auctoritates, quæ de ista replicatione, & reditu loquuntur.

Sic dicit Ambrosius super Epistolam ad Ephesios. Donate inuicem si alter in alterum peccet, alioquin Deus repetit remissa: si enim in his contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiam, per quam misericordiam dederat, sicut in Euangelio de seruo nequam legitur, dicitur, repetere remissa, non quidem debitam pœnam pro remissis si illa fuerat remissa, vel soluta, sed inquantum pro remissis sequitur aliqua grauitas in peccato sequente, quæ non B esset, si Deus non remisisset peccata, & pro illa grauitate peccati, respondebit quædam pœna, & quantum ad illa repetuntur dimissa, & reuocatur sententia.

Alia est auctoritas Rabani, scilicet, neque seruum tradidit dominus tortoribus, quousque redderet vniuersum debitum, quia non solum peccata, quæ homo post Baptismum egit, reputabuntur ei ad pœnam, sed etiam peccata originalia.

Quod enim de alijs peccatis dicit reputari ad pœnam, est intelligendum, vt supra, quod si aliqua pœna manebat inexpleta per pœnitentiam, illa etiam manet: & tamen illa non dicitur redire, quia semper mansit: si autem tota expleta est, non redibit nunc aliqua, sed imputatur pœna quantum ad deformitatem ingratitudinis, vt dictum est.

Quod vero de originalibus dicit, non est intelligen- C dum, quod eiusdem hominis sint multa originalia, quæ redeant, quia cum originale non fiat per actum, sed contrahatur per originem, cum cuiuslibet sit vnica origo, erit vnicum originale sed vocantur originalia respectu multorum hominum, quia quilibet vnum contraxit.

Quod vero dicitur, quod replicantur, vel redeunt: est intelligendum non quantum ad maculam, vel reatum pœnæ damni, quæ debetur pro originali, sed redit originale quantum ad deformitatem ingratitudinis, nam remitti nobis originale peccatum fuit quoddam diuinum beneficium, & post illud peccare ad ingratitudinem pertinet, & tamen inquantum originale est minus, quam actuale, & debetur ei minor pœna, erit eius remissio minus beneficium, & peccare post remissionem talem, erit minor ingratitudo, quàm peccare post remissionem D actualium.

Alia est auctoritas Beati Gregorij, scilicet, Ex dictis Euangelicis constat, quòd si non ex corde dimittimus quod in nos delinquitur, hoc rursus exigitur, quod dimissum nobis per pœnitentiam gaudebamus.

Dicendum, quod non exigitur quantum ad hoc, quòd pœna, quæ soluta est rursus soluatur, sed quantum ad grauitatem, quæ fit in sequentibus peccatis ex ingratitudine remissionis præteritæ.

Alia est Auctoritas Augustini in quadam Homilia. Qui diuini officij oblitus suas vult vindicare iniurias, non solum de futuris pœnis veniam non merebitur: sed etiam præterita, quæ sibi dimissa credebat, ad vindictam replicabuntur.

Et dicendum, quòd verè peccata dimissa sunt, si quis pœnitentiam sufficientem hic expleuerit, & non replican- E tur ad vindictam peccata præterita, idest, quod pœna pro illis toleretur, sed inquantum omnis pœna peccati vindicta vocatur, & quia quædam grauitas est in peccatis sequentibus propter præterita dimissa, & quia pro illa grauitate respondet illud augmentum in pęna, quod non esset, nisi esset illa grauitas, & nisi essent peccata præterita remissa: ideo illud augmentum pœnę quodammodo datur pro peccatis præteritis, & ita quodammodo peccata præterita redeunt, & aliæ multę sunt similes auctoritates, quę prædicto modo intelligendæ sunt.

Quomodo se habeat ista ingratitudo, & an sit peccatum speciale? Quæst. C X L I.

QVæritur, cum dictum fuerit redire peccatum quantum ad ingratitudinem, quomodo se habeat ista ingratitudo: & an sit speciale peccatum?

Aliqui dicunt, quòd non, quia quod inuenitur in omni peccato, non est speciale peccatum, sed ingratitudinem incurrit homo per quodlibet peccatum: quia Deũ, qui est maximè beneficus nobis, offendimus in quolibet peccato ergo ingratitudo non est speciale vitium.

Item omne peccatum speciale opponitur alicui virtuti speciali: sed nõ est assignare aliquam virtutem specialem cui opponatur ingratitudo, cum sit contra omnes virtutes quia omnes a Deo ex gratia conferuntur: ergo non est speciale peccatum.

Dicendum autem, quod ingratitudo aliquando accipitur, vt peccatum speciale. Aliquando autem, vt deformitas annexa omni peccato. Pro quo sciendum, quòd ingratitudo, idest, non gratitudo dicit priuationem actionis gratiarum, idest, quòd gratias debitas non soluit: actio vero gratiarum respicit rationem, quia non fiunt gratiæ, nisi danti: est autem datio duplex, quæ respicit debitum, alia non.

Et prima dupliciter, quia prima respicit debitum existens, sicut cum quis offert alteri, quod ei debet.

Secunda respicit debitum futurum, scilicet, quia quis dat aliquid, vt faciat aliquam rem esse sibi debitam, quæ non erat prius debita, sicut in emptione dat emptor pretium, vt res empta fiat sibi debita, vtraque autem datio pertinet ad iustitiam, siue commutatiuam, siue distributiuam. Alia est datio, quæ non respicit debitum aliquo modo: & hæc dicitur donatio, eo quod liberalitatem respicit, & quia ad hanc dationem nichil inclinat, nisi voluntas dandi, ideo gratuita dicitur, & tali dationi propriè competit gratiarum actio: & hoc est, vt quilibet pro gratia sibi facta retributionem faciat secundum suum modum, & quia ista gratiarum actio est debita, vbi præcessit gratuita donatio: si cesset quis a gratiarum actione, est ibi priuatio actionis gratiarum, & talem vocamus ingratitudinem, & ingratum eum, qui cessat a gratiarum actione: & quia contingit magis, & minus teneri ad gratiarum actiones, & ab illis magis, & minus discedere, quanto magis discesserit quis ab ista gratiarum actione, est magis ingratus.

Vnde in ipsa ingratitudine assignantur gradus. Primus est, quando quis in effectu attribuere aliquid pro susceptis beneficijs negligit, licet beneficia agnoscat, & æstimet esse beneficia. Secundus est, quando quis beneficia in effectu contemnit. Tertius est, quando beneficia obliuiscitur. Quartus, & vltimus est, vt cõtra beneficiantem aliquid operetur indebitè.

Habent se isti gradus per ordinem, quia sequens præsupponit præcedentem, & est grauior illo: nam contemnere beneficia est grauius, quàm nichil retribuere, quia aliqui sunt, qui nichil retribuunt fortè ex auaritia, aut vt non cogantur laborare in hoc, & tamen æstimant beneficia collata sibi magna esse, in quo honorẽ quendam exhibent donatori, qui verò contemnit in animo, non retribuit quidquam, & insuper quodammodo negat data beneficia, vel partem eorum, cum minuat æstimationem illorum contemnendo ea.

Tertius modus est grauior, scilicet, cum quis obliuiscitur: nam obliuisci magis est, quàm contemnere, quia qui contemnit, tenet beneficia in aliqua reputatione, licet in pauca, qui obliuiscitur in nulla tenet, & consequenter, neq; retribuere quidquam potest pro eo q̃ esse nescit.

Quartus est de omnibus deterior, quia tres primi cessant a gratiarum actione, quartus vero non solum cessat, sed etiam malum infert. Dicendum autem, quod ingratitudo quantum ad primos tres modos, est semper peccatum speciale, sed quantum ad quartum est deformitas annexa peccato.

Primo patet, quia primi tres modi sunt tres modi cessationis a gratiarum actione: nam quidam cessant non retribuendo: alij non retribuendo, & contemnendo, alij o-

F bliuiscendo; & ista tria opponuntur gratiarum actioni, cum gratiarum actio circa beneficium dicat recordari illius, & magnipendere illud; & iuxta possibilitatẽ pro illo aliquid retribuere, cessare ab aliquo istorum est incurrere in aliquo istorum trium modorum dictorum cessationis a gratiarum actione, & quia actio gratiarum est actus iustitiæ; non inquantum communicamus legaliter, sed moraliter, ingratitudo opponitur iustitiæ inquantum cessamus a solutione eius, quod moraliter, & naturaliter debitum erat; & isti tres modi sunt eiusdem vitij, & opponuntur eidem virtuti iustitiæ.

Secundum patet quia ingratitudo sic est facere aliquid indebitum contra benefacientem; inquantum enim ponitur fieri aliquid indebite ponitur esse peccatum, quia omne peccatum dicit indebitum, & ista est ratio communis peccati, & non tangitur aliquid speciale, inquantum G vero dicitur contra benefacientem, additur circumstantia aggrauans, & quantum ad hoc dicitur ingratitudo, scilicet, quia est contra benefactorem, & concordat aliqualiter cum alijs modis ingratitudinis, necesse est autem istam ingratitudinem esse in quolibet peccato; quia quodlibet peccatum est contra Deum, licet quædam sint solum contra Deum, alia contra Deum, & proximum, & quia peccatum quodlibet est malum, facimus aliquod malum contra Deum in quolibet peccato; & quia Deus est maxime beneficus nobis, necesse est, quod in quolibet peccato offendamus nostrum benefactorem, & ita in quolibet peccato est ingratitudo, vt circunstantia consequens istum, & aggrauans, & isto etiam modo quodlibet peccatum post remissionem præcedentium peccatorum ingratitudinem H habet annexam; & ita ingratitudo illa, secundum quam dicuntur redire peccata, non est speciale peccatum, quia pertinet ad quartum modum, scilicet, quia qui peccat post remissionem suorum peccatorum, facit malum contra Deum, qui benefecit ei remittendo priora peccata; & ita est ibi ingratitudo, secundum quam aggrauatur peccatum.

Sed obijcietur, quod ista ingratitudo, secundum quam peccata redire dicuntur, non solum est quando quis peccat post remissionem peccatorum, sed etiam in primo peccato, nam ille, qui peccat, ante hoc receperat a Deo beneficia multa; licet non remissionem peccatorum, & peccando facit malum contra ipsum, qui sibi benefecerat, & ita incidit in ingratitudinem; ergo non magis diceretur redire peccata post remissionem, quam prius, cum etiam in I primo peccato sit ingratitudo.

Dicendum autem, quod vbique est ingratitudo, & tamen ante remissionem peccatorum, nullum peccatum redire potest, quia redire peccatum est, quod prius fuerit, & esse cessauerit, & deinde sit; & tamen siue quis committat vnicum peccatum, siue plurima ante remissionem peccatorum non redeunt, quia adhuc omnia manent, neque esse desierunt; postquam autem remissa sunt, cum cessauerint tunc esse, poterit dici, quod iterum redeant, si aliquo modo incipiant imputari & tamen imputantur quantum ad grauitatem deformitatis ingratitudinis, vt dictum est in præcedenti quæstione; ideo peccata præterita redeunt per sequentem culpam in eo, cui remissa sunt, non autem in eo, cui non fuerant remissa.

Ad primum dicendum, quod ingratitudo non est pec- K catum generale, sed speciale quantum ad tres modos.

Quantum vero ad quartum modum, etiam dicit rationem specialem priuationis actionis gratiarum, & tamen est circunstantia consequens omne peccatum, sed non sub ratione communi, sed sub ratione speciali priuationis gratiarum actionis, & tamen istam circunstantiam esse contingit in omni peccato.

Cum vero dicitur, quòd sit generale peccatum, quia inuenitur in omni peccato.

Dicendum, quòd non sufficit, quia ad esse generale peccatum non solum requiritur, quod inueniatur in omni peccato, sed etiam quod nunquam inueniatur sine illis per se; nam si aliquando inuenitur per se; tunc oporteret, quod habeat rationem specialem, & tunc licet inueniatur in alijs, non erit aliquid commune, sed inuenietur in illis secundum rationem particularem, quam accidit inueniri in mul-

in multis: & ita est de ingratitudine. Nam per accidens inuenitur in quolibet peccato: non est enim ingratitudo in quolibet peccato sm rõnẽ peccati, sed secundum accidens, idest, inquantum peccamus contra Deum, quem accidit esse beneficum nobis quantum ad hoc, quod est peccare in ipsum. Inquantum autem peccatum est contra hominem, interdum inuenitur in illo ista circunstantia ingratitudinis, & interdum non.

Ad secundum dicendum, quod ingratitudo est speciale vitium, & opponitur speciali virtuti: nam quantum ad tres modos primos ingratitudinis inuenitur per se semper ingratitudo, & non est circunstantia annexa alicui alteri vitio: vt autem est quartus modus, dicit etiam rationem specialis vitij, & tamen accidit inueniri in quolibet vitio vt illud est contra Deum.

Et dicendum, quòd speciali virtuti, idest, iustitiæ opponitur, quia ingratitudo, vt dictum est, tollit gratiarum a- B ctionem, qui est actus iustitiæ, quia ille, qui prius donauit, constituit sibi debitorem illum, qui retribuit, quamuis debitum istud causare non intenderet, quia aliàs non esset gratuita donatio, quæ primo fuit. Cum autem dicitur, quod opponitur ingratitudo omnibus virtutibus, quæ ex gratia Dei donantur.

Dicendum, quòd ex hac radice, non solum non opponitur omnibus, imò nulli opponi potest, quia virtutes non accipiuntur tunc, vt habitus, sed vt res donatæ: res autem donatæ sunt materia virtutis liberalitatis, vel magnificentiæ: materię autem virtutis non opponitur aliquis habitus bonus, aut malus, sed circa illam est: sed habitus opponitur habitui, & actus actui, & ita ingratitudo, non opponitur virtutibus gratis datis, quia tunc etiam opponeretur denarijs, vel pulchritudini gratis datis, quod ridiculum C est: sed opponitur gratitudini, idest, iustitiæ, per quam redituri sumus gratiarum actiones, secundum quod obligamur.

An magis ingratus sit innocens peccando, vel pœnitens, cui aliquando peccata remissa sunt? Quæst. CXLII.

QVæritur, cum in quolibet peccato sit annexa circunstantia ingratitudinis, vt dictum est in præcedenti quæstione, quis sit magis ingratus, an innocens peccando, an pœnitens, cui aliquando peccata dimissa sunt? Aliqui dicunt, quòd sit magis ingratus innocens: ille enim sit magis ingratus per offensam, qui tenetur ad maiores gratiarum actiones, sed innocens magis tenetur, D quàm pœnitens, inquantum nobilius donum accepit a Deo: ergo magis ingratus est peccando.

Secundo videtur, quòd saltem non sit minus ingratus, quia sicut homo per Dei gratiam releuatur a casu, ita per gratiam tenetur, ne cadat, sed ingratitudo importat contemptum gratiæ: ergo non minus erit ingratus innocens contemnendo gratiam sustentantem, quàm pœnitens cõtemnendo gratiam releuantem.

Alij dicunt, quod magis est ingratus pœnitens, quàm innocens, quia qui magis tenetur ad gratiarum actiones, si peccat, est magis ingratus, sed ille ad plura tenetur, cui plura dimissa sunt, sicut dixit Christus Lucæ septimo: approbando sententiam Simonis, quod plus diligit, idest, plus diligere obligatur ille, cui plura dimissa sunt, sed plura dimissa sunt pœnitenti, quàm innocenti, ergo pœnitẽs si postea peccat magis ingratus est, quàm innocens. E

Dicendum autem, quod tam innocenti, quam pœnitenti aliquid remissum est: nam non est innocens, nisi qui in nullo peccato est: & tamen omnis talis fuit aliquando in peccato, scilicet originali, quod remissum est ad hoc, quòd innocens fieret, & ideo quilibet, tàm pœnitens, quàm innocens habuit iam aliquam remissionem peccati, sed innocentem vocamus eum, qui nullum peccatum fecit, licet aliquod contraxerit: pœnitentem autem eum, quia aliqua peccata fecit, quæ ei dimissa sunt per actum pœnitentiæ. Et tunc stat dubium, & dicendum, quòd solutio pendet ex hoc, quòd sciatur quis magis tenetur Deo: nam qui magis tenetur, si contemnat, est magis ingratus: & quia homo tenetur Deo pro bonis susceptis ab eo, est videndũ, A quæ sunt maiora dona, an innocentis, vel pœnitentis.

Et dicendum, quòd aut comparantur absolutè innocens, & pœnitens quantum ad omnia dona, quæ habent, vel receperunt, vel solum quantum ad donum, quod est esse innocentem, & donum, quod est esse pœnitentem.

Accipiendo primo modo non potest dari aliqua certa regula, quia interdum sunt plura dona innocentis, & aliquando pœnitentis.

De primo, vt Domina nostra fuit innocens: & tamen dona ei collata erant maiora, quàm dona data decem millibus pœnitentibus.

De secundo, Petrus fuit pœnitens, & Magdalena: maiora tamen fuerunt dona eis data, quam decem millibus puerorum manentium in innocentia; & tali modo nulla comparatio certa haberi potest.

Accipiendo secundo modo est certa comparatio, quia consideratur solum hoc donum, quod est esse innocentem quod a Deo est, & hoc donum, quod est pœnitere de peccatis. Est enim donum innocentiæ, quòd conseruatus fuerit homo, nè in peccata inciderit, quod per se non poterat: donum autem pœnitentiæ est, quòd de peccatis resurgat. Accipiendo igitur hoc modo, dicendum est, quòd quantum ad aliquid est maius donum innocentis, quam pœnitentis, & quantum ad aliquid est è contrario: ipsa enim gratiarum actio respicit donum, non solum quantum ad quantitatem eius in se, sed etiam quantũ ad modum gratuitæ donationis, & ex ambobus accipit magnitudinem, vt dicatur vnum donum maius, vel minus alio, & ita tam maiori dono in se, quam magis gratis dato debetur maior gratiarũ actio: considerando ergo quantitatem doni in se maius est donum innocentiæ, quam pœnitentiæ, quia est honorabilius, quia maius iudicatur, quòd quis non permittat alium cadere, qui aliàs necessario casurus esset, quàm quod eum, quem tenere poterat, non curet tenere, sed postquam corruerit, eleuet eum, qui se alias eleuare non posset.

Considerando tamen modum gratuitæ dationis, magis tenetur pœnitens, quam innocens; nam quanto quis est magis elongatus a debito recipiendi; tanto donatio ei facta magis gratis fit, saltem ex parte eius, qui recipit, licet ipse dans æquali liberalitate se omnibus communicet; magis autem elongatus est pœnitens a debito recipiendi remissionem peccatorum, quam innocens a debito recipiendi conseruationem innocentiæ; quia licet Deus nulli teneatur, cum nemo sibi prius aliquid dederit, quam reciperet ab eo, vt Deus teneretur retribuere. Isaiæ quadragesimo; tamen magis elongatus est, qui ex parte sua maiorem indispositionem ad recipiendum habet; pœnitens enim quando recipit a Deo donum pœnitentiæ, est in peccato, & ita ex se est indispositius ad bonum, cum potius mereatur malum; innocens autem recipit donum conseruationis postquam innocens est, & postquam innocens manet; nam quando fit innocens, idest, liberatur de peccato originali, non recipit conseruationem innocentiæ, sed innocentiam, vel remissionem peccati originalis; non ergo recipit conseruationem innocentiæ, nisi postquam effectus est innocens; & quamdiu manet innocens; & tamen tunc non est aliqua indispositio ex parte eius, quia bonus est, ideo magis elongatus est peccator a debito recipiendi remissionem peccatorum, & donum pœnitentiæ, quàm innocentia a debito recipiendi conseruationem innocentiæ; & ideo ex parte doni in se maius est donum innocentiæ conseruatæ; sed ex parte gratuitæ donationis maius est donum pœnitentiæ; & ideo aliquo modo tenetur magis innocens, & aliquo modo tenetur magis pœnitens; & consequenter aliquo modo erit magis ingratus innocens, & aliquo modo pœnitens.

Et tamen si absolutè comparetur, quid sit maius simpliciter donum seruatæ innocentiæ, vel remissio peccatorum, siue gratia pœnitentiæ, videtur maius esse donum conseruatæ innocentiæ, & ita potest ad vtraque responderi.

Ad primum dicendum, quod nobilius donum est innocentis, quam pœnitentis; & tamen non sequitur, quod sit maius, quia donum non accipit magnitudinem ex sola quantitate rei donatæ, sed etiam ex grata donatione; & quia

cuius pauciora, & minora peccata dimissa sunt: cum possit esse è contrario: vt si ille, cui pauciora dimissa sunt, cōmittat nunc homicidium, vel apostasiam à fide, & ille cui dimissa sunt maiora, committat solùm peccatum iræ leuis, vel mendacij parum perniciosi: nam certum est, quòd totus reatus insurgens ex peccato isto apostasiæ, vel homicidij, cui est annexa pauca ingratitudo est maior, quàm totus reatus iræ, vel mendacij cum circunstantia magnæ ingratitudinis, cùm ista ingratitudo non sit quanta fuerunt peccata remissa, neque etiam tanta quantum est ipsum peccatum, cuius est circunstantia, vt ostensum est: sed existentibus æqualibus ex genere, & aliàs peccatis, quæ committunt duo homines, necesse est, quòd illud habeat maiorem reatum pœnæ, quod commissum est post remissionem plurium, aut maiorum peccatorum: quia ibi est maior ingratitudo, quæ aggrauat, & addit in reatu pœnæ peccati.

Sciendum etiam, quòd peccata remissa dicuntur redire, non solùm quando quis peccat in primo peccato post remissionem peccatorum: sed etiam omnibus alijs vicibus possunt dici redire largè: quia iste reditus non est, nisi quantum ad circunstantiam ingratitudinis, vt ostensum est supra quæst. 140. & tamen non solùm in primo peccato post remissionem committit ingratitudinem, qui peccat: sed etiam in omnibus alijs: ideo possent in quolibet peccato dici redire, quia tanta ingratitudo est in secundo peccato post remissionem, quanta in primo: & ita de alijs.

Et ideo id propter quod dicuntur peccata redire, ita in secundo, & tertio, & sequentibus peccatis, sicut in primo peccato: & tamen non dicimus propriè tunc redire peccata, sed solùm in prima vice: quia ad hoc, quòd peccata redeant, oportet quòd aliquando fuerint, & desinant esse, scilicet, recedendo: & tamen postquam quis peccat post remissionem peccatorum redeunt peccata prius dimissa: & iam non recedunt quousque remittantur: ideo in secundo, & tertio, & sequentibus peccatis, quæ fiunt non interueniente remissione, non diceretur redire peccata dimissa: licèt in quolibet eorum committatur de nouo talis ingratitudo, qualis commissa est in primo peccato post remissionem peccatorum, & si postea interueniant aliæ remissiones peccatorum, & post illas sequatur peccatum: non solùm redibunt peccata, quæ immediatè ante hoc facta fuerant: sed etiam omnia peccata, quæ facta sunt à principio vitæ, etiam si millesies fuerint remissa: sed quotiens de nouo peccatur, totiens peccata prius remissa per totam vitam redeunt.

Ad primum dicendum, quòd falsum est: quia non est tanta ingratitudo secundùm quantitatem absolutam, quanta fuit remissio, neque quantum fuit peccatum remissum: sed solùm secundum proportionem, vt declaratum est: ideo consurgit tantus reatus proportionaliter, sed non secundùm quantitatem absolutam.

Ad secundum dicendum, quòd reatus peccati hominis recidiuantis quantum ad ipsum peccatum, consideratur ex genere peccati, quantum verò ad circunstantiam ingratitudinis pro qua respondit aliquid in pœna, commensuratur secundùm peccatorum dimissorum quantitatem: non tamen secundùm quantitatem absolutam eorum, quod esset fieri illis æqualem, sed secundùm quantitatem proportionis: idest, quòd quanto plura, aut maiora fuerint peccata remissa: tanta est maior reatus peccati sequentis quantum ad grauitatem ingratitudinis.

An peccata venialia redeant sicut mortalia.
Quæst. CXLIV.

QVAERETVR, an peccata venialia redeant sicut mortalia. Aliqui dicunt, quòd non: quia peccata mortalia redire dicuntur: quia non solùm ipsa redeunt, sed etiam alia redire faciunt: & tamen venialia non faciunt redire alia, quia tunc omni die redirent peccata, cùm omni die peccemus venialiter: ergo neque ipsa venialia redibunt. Secundò, quia peccatum dicitur redire per ingratitudinem, inquantum maiorem ingratitudinem facit: & tamen venialia nullam ingratitudinem faciunt: ergo non redeunt.

Primum patet, quia peccata dimissa dicuntur redire per aliquod peccatum, quod de nouo facimus post remissionem peccatorum, & illud peccatum in se importat aliquam ingratitudinem: etiam si non præcessisset remissio aliorum peccatorum, cùm alia multa beneficia receperimus etiam præter remissionem peccatorum, & vltra istam ingratitudinem propriam peccati addit aliquid de ingratitudine remissio peccatorum præteritorum, & quantum ad illud redire dicuntur. Nam si nihil adderent de ingratitudine, nihil esset per quod redire dicerentur.

Secundum patet, scilicet, quòd venialia non addunt ingratitudinem: nam peccatum grauius est, quando non est remissum, quàm postquam est remissum, & dicitur redire: & tamen veniale quando fit non causat aliquam ingratitudinem, quia non tollit charitatem: & tamen ingratitudo tollit charitatem: ergo à fortiori post remissionem redeundo, non faceret ingratitudinem, & consequēter non dicitur redire.

Dicendum, quòd venialia peccata redeunt, sicut & mortalia, quia reditus peccati est solùm per ingratitudinem inquantum contemnitur beneficium remissionis, & facimus contra illum, qui nobis benefecit: & tamen certum est, quòd beneficium quoddam est remissio peccati venialis, sicut & mortalis: licèt non sit æquale beneficiū: ideo redibunt peccata venialia: sed non quantum ad tantam ingratitudinem. Etiam, quia peccata venialia inter debita computantur in oratione, cùm illa specialiter valeat contra venialia, & tamen ab eo, qui peccat exigitur vniuersum debitum, vt innuitur in litera, & auctoritates sanctorum hoc dicunt, ideo etiam venialia redeunt.

Sed est tunc dubium, an venialia redeant solùm quando committuntur alia venialia, vel quando committuntur tam venialia, quàm mortalia. Dicendum, quòd quando committuntur mortalia, redeunt omnia peccata dimissa tam mortalia, quàm venialia: quando tamen committuntur sola venialia non veniunt venialia, neque mortalia. Et ratio est, quia peccatum veniale tollitur per gratiam superuenientem. non tamen potest ipsum tollere gratiam: & ita veniale non causat ingratitudinem: mortale autem tollitur per gratiam superuenientem: & etiam ipsum superueniens ad gratiam tollit illam, & ita peccatum mortale causat ingratitudinem: sed peccata dicuntur redire quantum ad ingratitudinem, ideo solùm illud peccatum quod causat ingratitudinem facit alia redire, ideo peccatum mortale facit alia redire, & etiam ipsum redit. Veniale autem non causat ingratitudinem, ideo non potest facere, quòd peccata aliqua redeant, & ideo neque facit redire venialia, neque mortalia: & tamen ipsum redit, quia redire est incidere in ingratitudinem pro remissione peccatorum: & tamen venialia dimissa fuerunt sicut & mortalia, & dimissio illorum fuit beneficium: ideo ingratitudo pro contemptu illius beneficij redit: & ita peccatum veniale redit quando committitur mortale post remissionem venialium, vel mortalium. Vnde si quis commiserit venialia, & remissionem illorum acceperit, cùm nulla adhuc mortalia commisisset, & committat primum mortale redeunt tunc sola venialia, quia mortale nullum habet quod redire posset.

Ad primum dicendum, quòd peccata non redeunt omni die, sed solùm quando committimus mortale aliquod. Et dicendum, quòd licèt venialia non faciant redire alia peccata: tamen ipsa redeunt: ratio differentiæ assignata fuit supra.

Ad secundum dicendum, quòd veniale non tollit gratiam, ideo non causat ingratitudinem, vt quis simpliciter vocetur ingratus, idest gratia carens, sed est aliquo modo ingratus inquantum cessat aliqualiter à gratiarum actione, quia si homo aduerteret ad Dei beneficia, nunquam eum offenderet venialiter, neque mortaliter.

Aliter potest dici, quòd est ingratus peccans venialiter: non quòd gratiam per peccatum istud tollat: sed quòd ad tollendum istud peccatum indigeat beneficio gratiæ: nam venialia sine gratia non tolluntur: & inquantum gratia indigent pro remissione dicitur ingratitudinem addere veniale super mortalia, quia magis contemnit ille, qui post remissa mortalia, & venialia peccat, quàm ille, qui post remissionem mortalium solùm, quia contemnit gratiam remissionis mortalium, & venialium: & ita verum est, quòd addit ingratitudinem quando reddit, licèt quando committitur non facit ingratitudinem.

An peccatum originale redeat sicut cætera peccata? Quæst. CXLV.

QVAERITVR, an peccatum originale redeat, sicut cætera peccata? Aliqui dicunt, quòd non, quia si morbus redit debet redire medela: quia aliàs esset morbus insanabilis; medicina tamen contra originale est baptismus, sed baptismus non potest iterari, ideo Neque redibit originale. Secundò, quia peccatum, quod incurrimus per actum est actuale, & tamen originale nō est actuale: ergo per peccata nostra actualia nunquam diceretur redire originale.

Dicendum, quòd sicut confitemur redire alia peccata, ita oportet dici, quòd redeat originale. Sic dicit Rabbanus: Nequam seruum tradit dominus tortoribus quoadusque redderet vniuersum debitum, quia non solum peccata, quæ homo egit post baptismum reputabuntur ei ad pœnam, sed etiam peccata originalia, quæ in baptismo sunt dimissa, & istud non habet aliquod dubium, quia vt ostensum fuit supra quæst. 140. non redeunt peccata in seipsis, sed in aliquo effectu, scilicet, ingratitudine, & ista ingratitudo est inquantum contemnitur Dei beneficium, idest gratia remissionis: sed certum est, quòd peccatum originale ita dimissum est per gratiam, sicut cætera peccata, ideo quandocunque quis peccauerit, non solùm erit ingratus pro remissione aliorum peccatorum, sed etiā pro peccato originali, ideo peccatum originale ita redibit, sicut cætera.

Ad primum dicendum, quòd baptismus est specialiter medela contra originale, vt ipsum est contractum sine actu nostro, & ita per sacramentum sine actu nostro saluamur, & ideo si originale rediret quantum ad seipsum, idest quantum ad maculam quam faciebat in anima, & carentiam charitatis, quam quis habet quandiu manet in originale, repeteretur baptismus: & tamen non redit originale quantum ad seipsum, neque etiam aliquod peccatum hoc modo redit, sed redit eo modo originale, quo actualia, scilicet quantum ad ingratitudinem: ideo non oportet, quòd repetatur specialis medicina eius, scilicet, baptismus, sed quòd remittatur illa grauitas ingratitudinis eo modo, quod remittitur ingratitudo quam incurrimus pro remissione actualium: imò non incurrimus in diuersas ingratitudines in eodem peccato: licèt committendo illud faciamus contra omnes remissiones nobis factas: contemnendo illas, quæ plures fuerunt: quia tamen contemnuntur omnes, in eodem actu non erunt ingratitudines multæ, sed vna, quæ est circunstantia annexa illi actui, & aggrauans illum: est enim illa ingratitudo tanto maior quanto plures, & maiores contemnuntur remissiones.

Ad secūdum dicendum, quòd si peccando in vno post remissionem incideremus in peccata præterita, non possemus incidere nisi in illa, quæ per actum nostrum comittuntur, & etiam in illa incidere non possumus, quia per vnum actum nemo potest incurrere nisi in vnum peccatum, & ideo sic accipiendo, neque incurrimus in actualia mortalia neque in originale, & tamen dato quòd possemus incurrere in actualia non incurreremus in originale, & tamen peccata non redeunt quasi ipsa veniāt per se, sicut quando fiunt sunt in seipsis, sed solùm quantum ad ingratitudinem, quantum ad quam ita potest redire originale, sicut cætera: imò redire necesse est, ideo originale redit per culpam sequentem.

F *An per illa quatuor peccata, de quibus communiter dicitur, potius redeant peccata remissa quàm per alia. Quæst. CXLVI.*

QVAERITVR, an per illa peccata quatuor, de quibus communiter dicitur, redeant potius peccata remissa quàm per alia, scilicet, apostasiam à fide, odium fraternum, contemptum confessionis siue pœnitentiæ, doloremque quod de peccato pœnituerit. Aliqui dicunt, quòd non magis redeunt peccata dimissa per ista quatuor quam per alia: quia aliquis est Deo ingratus per hoc, quòd contra Deum facit: & tamen sicut per ista quatuor peccata facimus contra Deum, ita etiam per alia: ergo etiam in alijs incidimus per ingratitudinem: sed
G per ingratitudinem redeunt peccata: ergo tam per alia quam per ista redeunt peccata. Secundò, quia peccatum in Spiritum sanctum est grauius cęteris peccatis, quia illud dicitur ad mortem: ergo potius debet dici, quòd per illud redeunt peccata quàm quòd nominentur specialiter ista quatuor: & ita non redeunt peccata specialiter per ista quatuor.

Dicendum, quòd per quodlibet peccatum mortale commissum post remissionem peccatorum redeunt omnia dimissa: ex eo quòd in commissione cuiuslibet est ingratitudo omnium remissionum factarum, & tamen peccata quædam sunt, per quæ directiùs redeunt peccata remissa quàm alia: non quidem quasi cæteris maiora sint: sed quia magis repugnent remedio remissionis, sicut dicitur de peccato in Spiritum sanctum, quod est irremissibile: non quidem quòd non possit remitti, sed quia ma-
H gis repugnat principio remissionis quàm cætera peccata, licèt quædam alia sint grauiora quibusdam peccatis in Spiritum sanctum, & illa non dicuntur irremissibilia, quia non repugnat ita directè principio remissionis, vt ostensum est supra 12. cap. vbi de peccato in Spiritum sanctum actum est: ita nunc licèt omnia peccata sint contra Deum, qui est remittens illa: quædam tamen sunt, quæ non solum sunt contra remittentem, sed etiam contra remedium per quod fit remissio: & hoc non est in omnibus: Remissio enim peccatorum attribuitur primò fidei: quia qui non credit iam iudicatus est, & non potest placere Deo, & hoc quia ipsum est principium iustificationis, scilicet, credidit Deo Abraham, & reputatum est ei ad iustitiam. Gen. decimo quinto, & ad
I Rom. decimo.

Secundò attribuitur charitati, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

Tertiò attribuitur pęnitentiæ, quæ est immediatū remedium ad remissionem peccatorum, ideo peccata, quæ sunt contra ista remedia, dicuntur specialiter facere redire alia inquantum tollunt viam remittendi. Contra fidē autem est apostasia à fide, ideo ista ponitur prima. Cōtra charitatem est odium fraternum. Contra pęnitentiam sunt alia duo, scilicet, contemptus pęnitentiæ faciendæ, & dolere, quòd pęnitentiam fecerimus aliquando; & sic ista quatuor videntur habere specialem rationem, vt per ipsa redeant peccata, licèt non redeant per ipsa sola, sed per omnia mortalia, & etiam non faciunt ista grauius redire peccata præterita, quam quæcunque alia. Pro quo scien-
K dum quòd aliud est committere maiorem ingratitudinem: aliud est redire magis aut grauiùs peccata quantum ad ingratitudinem.

Primum contingit ex duobus, scilicet ex magnitudine beneficiorum præteritorum, & ex magnitudine peccati, per quod incidimus in illam ingratitudinem. Vnde interdum duobus peccantibus contra benefactorem peccat magis ille, qui pauca beneficia recepit, & grauem offensam committit: vt mutilando vel vulnerando, quàm ille, qui valde multa recepit & paruam offensionem cōmittit: interdum à contrario, vt si ille, qui multa beneficia recepit incussit maligno animo benefactori vnum vulnus, qui verò vnicum beneficium, & paruum recepit, intulit duo vulnera æqualia, manifestum est, quòd magis ingratus est, qui minus læsit, & maiora beneficia receperat: & in hoc non potest dari certa regula quādo sit maior ingra-

ingratitudo ex vna parte, & quando ex alia: sed iudicium est in particulari per prudentiam.

Secundum vero, scilicet, redire magis, aut grauius peccata dimissa contingit, quando fuerint peccata remissa maiora: nam illud secundum quod redire dicuntur peccata, non est, nisi ingratitudo ex contemptu dimissionis præteritorum, & tamen quanto plura, aut maiora dimissa fuerunt, tanto maius beneficium contemnitur, & consequenter maior ingratitudo est ex contemptu.

Ista ergo quanto plura, aut maiora fuerint dimissa, tanto maius, & grauius dicuntur redire dimissa, siue illud, per quod redeunt magnum sit, siue paruum.

Ista tamen quatuor dicuntur facere specialiter redire peccata propter causam dictam, & ita sunt auctoritates Sanctorum communius de istis quatuor peccatis, quàm de aliis, & ita dicitur in versu.

Fratres odit, apostata fit, contemnitq; fateri.
Pœnituisse piget, pristina culpa redit.

Ad primum dicendum, quod in commissione cuiuslibet peccati mortalis est homo Dei ingratus, & per quodlibet peccatum mortale redire dicuntur omnia peccata remissa, & tamen specialius dicuntur redire per ista quatuor, quam per alia: quia magis directe repugnant remedio, per quod peccata remittuntur, vt declaratum est.

Ad secundum, quod ad grauitatem non solum peccatum in Spiritum Sanctum, sed etiam quædam alia dicuntur grauiora istis, aut aliquo istorum quatuor, & tamen non repugnant illa ita directe remedio, per quod peccata remittuntur, sicut ista quatuor, sicut de peccatis in Spiritum Sanctum dicitur, quod sunt irremissibilia, & tamen aliqua sunt peccata, quæ non sunt in Spiritum Sanctum, quæ sunt grauiora, quibusdam peccatis in Spiritũ sanctum, sed illa non dicuntur irremissibilia, sicut peccata in Spiritum Sanctum, eo quod illa specialiter repugnãt principio remissionis, quod non fit in aliis peccatis, quantumcunque grauibus.

An teneatur recidiuans confiteri peccata, de quibus iam confessus fuerat quæ recidiuando redierunt?
Quæstio CXLVII.

QVæritur, cum peccata in eo, qui recidiuat redeant, an teneatur recidiuans confiteri peccata, de quibus iam cõfessus fuerat, quę recidiuando redierũt?

Aliqui dicũt, quod teneatur cõfiteri rursus, quia quodlibet peccatum mortale, de quo quis memoriam habet, tenetur specialiter confiteri: ingratitudo est peccatum grauissimum, cum faciat redire omnia peccata dimissa: ergo tenetur illud confiteri peccator, sed non potest illud confiteri, nisi confiteatur omnia peccata dimissa: ex quorum remissione factus est nunc ingratus recidiuando: ergo tenetur omnia illa confiteri.

Secundo, quia per confessionem debet manifestari Sacerdoti quantitas culpæ, & tamen quantitas peccatorum omnium dimissorum quodammodo manet in peccato nunc commisso, vt dictum est supra quæst. 143. & quantitas istius peccati accipitur ex quantitate peccatorum dimissorum, vt ibi dictum est: ergo tenetur confiteri omnia dimissa ad hoc, quod innotescat quantitas huiusmodi commissi peccati.

Tertio, quia secundum Gregorium, vnum peccatum disponit ad aliud, & sic vnum peccatũ est causa alterius, sed morbo non potest sufficienter dari remedium nisi causa cognita morbi, confessio tamen ad hoc fit, vt detur remedium peccanti, ergo videtur, quod recidiuans teneatur confiteri omnia peccata iam dimissa, quæ nunc redeunt, & fuerunt causa huius morbi, & peccati per quod redierunt.

Quarto, quia contingit aliquem post confessionem peccatorum ante peractam pœnitentiam incidere in aliud peccatum: constat autem, quod post quam de recidiuo egerit pœnitentiam tenetur satisfacere de præteritis iam dimissis, ergo videtur, quod saltem in hoc casu teneatur

A confiteri peccata dimissa, quæ redeunt. Aliqui dicunt, quod non teneatur de illis repetere confessionem, quia non iudicat Deus bis in idipsum. Naum 1. cap. & tamen si teneretur peccator confiteri peccata post recidiuum, iudicaretur bis de eisdem peccatis, immo sæpius, ergo non tenetur.

Secundo, quia dicitur de pœnit. dist. 1. cap. in secunda, non est necesse, vt qui semel sacerdotibus confessi sumus, denuo confiteamur, sed lingua cordis, & non carnis apud verum iudicem ea confiteri debemus, ergo de remissis nõ tenebimur post recidiuum confiteri, quia illa iam confessi fueramus.

Dicendum, quod determinatio huius dubij pendet ex modo reditus peccatorum: omnes enim dicunt peccata dimissa per sequentem mortalem culpam redire, sed in
B modo redditus non concordant. Quidam enim dicebãt, quod redibant peccata vere, & secundum istam opinionem necesse erat dici, quod deberemus denuo confiteri, nam prius tenemur confiteri peccata mortalia, quia manent in nobis quantum ad maculam, & reatum mortis æternæ, quæ duo non delentur, aut tolluntur, nisi per actus pœnitentiæ, ergo si sæpe peccata taliter redeant, tenebimur ea confiteri, quandocunque taliter redierint. Sed ista positio falsa est, vt ostẽsum fuit supra quæst. 130.

Sed dicendum, quod peccata non redeunt per sequentem culpam, nisi quantum ad ingratitudinem, & hoc stante est duplex opinio. Quidam dicunt, quod si recidiuans confitetur eidem sacerdoti, cui prius fuerat confessus, & sacerdos teneat plenam memoriam omnium peccatorũ, quæ recidiuans fuerat sibi confessus, non tenetur nunc re
C petere ei priora peccata nisi in generali, vt se accuset de ingratitudine recidiui dicens, ego peccaueram ante hoc in multis, quæ remissa credebam, & per peccatum quod de nouo commissi incidi in ingratitudinem beneficij remissionis michi gratis concessi. Et dicunt hoc esse verum, si antequam recidiuaret satisfecerat plene de peccatis prioribus iuxta pœnitentiam impositam, alioquin dicunt, quod tenetur omnia repetere in confessione, vt nunc pro illis satisfactionis certam formam à sacerdote accipiat. Si autem sacerdos oblitus fuerit peccatorum in confessione dictorum, vel si confiteatur nunc alteri sacerdoti quã prius, dicunt quod tenetur in speciali confiteri omnia peccata siue satisfactionem plenam, quæ imposita fuerat, egerit, siue non, saltem, vt confessor agnoscat vultum peccatoris sui, quod non posset facere nisi mores peccatoris huius-
D modi ipsi sacerdoti innotescerent per eius confessionem.

Sed dicendum, quod ista positio non est rationabilis, quia ex quo peccata priora simpliciter sunt dimissa, & non redeunt in seipsis, non est necesse illa confiteri adducendo illam iudicio sacerdotis, nam ideo facimus, quod sacerdos iudicet de peccatis nostris proponendo illa ei, vt Deus non iudicet de illis in morte, vel in iudicio generali, & tamen de talibus peccatis Deus non iudicat, ergo neque est necesse, quod deducamus ea in iudicium sacerdotis, nam si quis post confessionem, & remissionem peccatorum suorum incidat in aliud, & moriatur inconfessus, non damnatur, nisi pro illo vno, & hoc siue satisfecerit plene pro aliis, siue non.

Nam si satisfecerit non adiudicabitur ad pœnas æternas nisi pro vno. Et etiam non tolerabit ibi nisi pœnam
E illius, quia de reliquis nichil manebat tolerandum, cum præsupponatur fuisse expletum dum viueret.

Si autem non erat pœnitentia, siue satisfactio debita expleta, non condemnabitur moriens ad pœnam inferni, nisi pro illo vno peccato, quod de nouo commisit, quia ad pœnam æternam nemo damnatur nisi pro culpa, & tamen hic nulla culpa est nisi vna, neque macula succedens culpæ, pro satisfactione autem inexpleta peccatorum priorum non damnabitur, quia pœna finita debebatur pro illis, quæ poterant tolerari in purgatorio à moriente.

Etiam, quia debitum pęnæ non constituit aliquẽ extra charitatẽ, & tñ non damnatur quis nisi qui extra charitatẽ manet, ideo pro satisfactione inexpleta non damnatur, sed solum pro illo vno peccato de nouo commisso, & tñ pro satisfactione illa punietur in inferno, licet pro ea non

adiudicetur illuc, & non punietur in æternum pro ea, quia non est ipsa pœna æterna, vt ostensum est supra quæst. 140.

Etiam si recidiuans non satisfecerat ante recidiuum de prioribus, non videtur de prioribus, quod debeat confiteri in speciali, quia per recidiuum non est mutatus status illorum peccatorum: sicut enim si quis nunquam recidiuaret, manifestum est, quod nunquam teneretur repetere confessionem cum peccata dimissa essent: ita cum per recidiuum nõ redeat reatus præcedentium peccatorum, non est aliqua causa quare iterum ea debeat confiteri, & si maneat satisfactio in expleta post recidiuum, tenetur peccator confiteri peccatum quod nouiter egit, & facere satisfactionem, quam omiserat, sed non tenetur ad aliquam maiorem satisfactionem, cum per recidiuum non crescat reatus præcedentium peccatorum, qui deletus est, sed solum fiat maior reatus istius noui peccati, quam alias fieret si non præcessisset alibua remissio peccatorum præcedentium.

Ratio autem, quæ solet allegari pro ista positione non tenet, scilicet, quod cõfiteatur denuo, vt cognoscatur quãtitas ingratitudinis, nam non oportet, quod illam ingratitudinem ita aperiamus, quod teneamur referre omnia peccata præterita, quia cum non solum sit homo ingratus Deo peccando contra ipsum, quia contemnit beneficium remissionis præteritæ, sed etiam, quia contemnit omnia alia beneficia ab eo præstita, siue communia, siue specialia, siue naturalia, siue gratuita, siue fortuita, teneretur etiam referre omnia beneficia collata à Deo, quod est falsum. Etiam nemo posset omnia referre, quia infinitæ sunt miserationes super nos omni hora.

Alia ratio similiter non tenet, scilicet, quod debeat repetere omnia peccata commissa, vt cognoscat sacerdos mores, & statum confitentis, quia non est necesse: satis enim est quod agnoscat vultum peccatoris sui quantũ ad ea, de quibus ab eo iudicandus est, alias non solum teneretur quis confiteri peccata, sed etiam alia præter peccata. Vnde si innocens, qui in nullo mortali peccauit confiteretur teneretur non solum confiteri venialia, quæ solum habet ad satisfaciendum ecclesiæ, sed etiam omnes pronitates, quas habet ad peccandum, cum status peccatoris magis consistat ex pronitatibus ad peccandum, quam ex peccatis, & ita quilibet quando cõfitetur teneretur omnes istas dispositiones exprimere: quod falsum est, cum nemo hoc asserat, neque faciat, cum materia confessionis solum sit peccatum, & non pronitas ad peccandum.

Alij dicunt, quod recidiuans non tenetur confiteri peccata dimissa, neque in generali, neque in speciali, quia ingratitudo, ratione cuius peccata redire dicuntur, est quædam peccati circunstantia, quæ aliqualiter aggrauat; neque tamen trahit in aliud genus peccati, circunstantias tamen, quæ non mutant speciem non tenemur (vt communiter dicitur) ex necessitate confiteri, ideo neque tenebimur confiteri peccata dimissa, quę redeunt quantum ad ingratitudinem.

Sed dicendum, quod ista opinio tenet verum de rigore, quod recidiuans non teneatur confiteri peccata priora, & tamen hoc modo non relinquitur via, qua remedium adhibeatur morbo recidiuantis, multa enim sunt necessaria ad salutem spiritualem recidiuantium, quæ non sunt necessaria innocenti, vel semel tantum peccanti, scilicet, vt circa eum maior cautela adhibeatur. Ideo distinguendum est, quod in confessione aliquid dicatur dupliciter.

Vno modo directè, & sic dicitur illud in confessione cuius abolitio per confessionem quæritur, & sic peccata dimissa non tenetur recidiuans confiteri, quia non quæritur nunc eorum abolitio, cum fuerint plene abolita per contritionem, & confessionem, & iam illorum reatus nõ redeat, & tamen peccatum, cuius abolitio quæritur aliquo modo in se manet, sed dimissa non manent licet dicantur redire, ideo non quæritur illorum remissio, & consequenter neque est necessaria confessio, siue fuerit expleta satisfactio pro illis siue non.

Nam dato opposito sequeretur, quod quicunque confitetur, teneretur qualibet vice confiteri omnia peccata,

F quæ tota vita egit: cum per recidiuationem redeant omnia peccata dimissa. Alio modo exponitur in confessione aliquid indirecte, & illud est sine quo sciri non potest debitum satisfaciendi: satisfactio tamen in proposito est de necessitate salutis: nam per contritionem tolluntur peccata, vt contritio includit votum confitendi, & satisfaciendi: ideo cum satisfactio sit necessaria, tenetur confitens exponere sacerdoti omnia illa, per quæ ille scire possit modum imponendæ satisfactionis congruæ.

Sicut interdum peccator confitetur se esse corpore infirmum, vt sacerdos non imponat ei ieiunium, & per hunc modum tenetur peccator confiteri peccata iam dimissa, vt per hoc sciatur quis modus satisfactionis ei congruit, quia tamen non confitetur illa, vt habeat remissionem de illis, cum iam habuerit, sed solum, vt sciatur modus

G imponendi satisfactionem: non oportet, quod confiteatur omnia, sed tot, & talia, per quæ sciri possit conueniẽs modus satisfactionis suæ: vt si quis lapsus est secundum carnem, & hoc confiteretur semel se fecisse, & tamen alias sæpe inciderat, aut incidere solitus erat: quod alteri Sacerdoti confessus fuerat: est autem conueniens, quod non solum dicat peccator nunc Sacerdoti semel se lapsum: quod fuit post dimissionem præcedentem: sed etiam dicat se alias sæpe lapsum, & consuetum esse ad cadendum in hoc vitium, quia alius modus satisfactionis conueniet ei, qui sæpe labitur, quam, qui solum semel.

Etiam, quia notificando se lapsum sæpe sciet sacerdos, vnde proueniat hoc, perquirendo illud à peccatore, & abscindere poterit occasionẽ huius lapsus per satisfactio-

H nem, quam imponet, quod non faciet si non confiteatur peccata dimissa, & ita est de aliis peccatis, ad quæ quis assuetus est, sicut de lapsu carnis, ideo conueniens est illa rursus confiteri, sed in quibusdam sufficit confiteri in generali, idest, dicere se peccasse sæpe per iram, aut inuidiam, aut huiusmodi: in quibusdam vero conueniens erit descendere ad particularia, vt sic accipiatur iudicium de imponenda satisfactione, & tamen quando, aut quantum ad particularia descendi oportet, non est possibile determinari sermone vniuersali, sed sicut videbitur opportunum confitendi, & ideo non cadit sub præcepto repetere peccata iam dimissa in recidiuante, sed solum expedit ad salutem confitentis, quam ipse tenetur procurare.

Ad primum dicendum, quod quodlibet peccatum

I tenetur confiteri, & tamen circunstantias non tenetur confiteri, nisi quando tales sunt, quæ mutant speciem: ingratitudo autem, quæ hic accipitur non est per se peccatum, quia non dicit per se actum aliquem, aut omisionem; sed est circunstantia peccati, & non est de illis, quæ mutant speciem, quia cum accidat omni peccato, non potest mutare speciem; quia tunc nullum peccatum maneret in sua specie. quod intelligi non potest, ideo consequenter non oportet confiteri omnia peccata, per quæ sciri posset magnitudo huius ingratitudinis, immo neque oportet confiteri se fuisse Deo ingratum per hoc, quod ipso iure constat, quod ingratus est quicunque peccat cum agat indebitè contra benefacientem.

Ad secundum dicendum, quod quantitas culpæ, quæ

K est peccatum ex genere suo, vel specie, debet exponi sacerdoti, & hoc est nominare ipsum peccatum, & circunstantiam per quam transit ad aliam speciem, si qua est; quantitatem tamen culpæ, quæ accidit sibi ex alijs circunstantiis non oportet exponi, quia infinitæ sunt, & nemo posset explicare, & ita peccata dimissa faciunt ad quantitatem, quæ accidit culpæ ex circunstantiis, & nõ quæ prouenit ex specie, ideo non tenetur ad confessionem peccatorum dimissorum peccator.

Ad tertium dici potest vno modo, quod vnum peccatum est dispositio ad aliud, non quidem, quod directè vnum peccatum sequatur ex alio, sed quia cum homo magis perseuerauerit in malo, fit pigrior ad bonum, & ad malum pronior: vnde ipse Greg. dicit, ꝙ peccatum, quod per pœnitentiam non deletur, mox suo pondere ad aliud trahit; tales autem dispositiones sunt

multum

multum per accidens, & non oportet eas confiteri.

Aliter potest dici, quod etiam causas, vel occasiones peccatorum siue consistant in interiori pronitate, siue in exteriori conuersatione, non oportet confiteri de necessitate confessionis: quia materia confessionis non est nisi peccatum, ista autem non sunt peccatum: ideo non oportet ea confiteri nisi inquantum aliqua eorum faciunt ad hoc, quod sacerdos sciat quem modum satisfactionis imponere debeat confitenti.

Ad quartum dicendum, quod neque in casu illo tenetur quis peccata iam dimissa repetere: sed satis est, quod post confessionem sequentem expleat satisfactionẽ sibi iniunctam, vt in charitate agat, & non confitebitur peccata, quæ prius confessus fuerat.

Ad duas rationes in contrarium dicendum, quod verum concludunt, quod de necessitate confessionis non est repetere confessionem factam, sed ad sciendum congruũ modum satisfactionis imponendæ est conueniens repetere confessionem, vel saltem aliqua de peccatis alias factis, vt supra dictum est.

CAPITVLVM XIX.

ET factum est, cum consummasset Iesus sermones istos, migrauit à Galilaea, & venit in fines Iudaeae trans Iordanem, & secuta sunt eum turba multa, & curauit eos ibi. Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes. Si licet homini dimittere vxorem suã quacunque ex causa? Qui respondens ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Et factum. Posita fuit in præcedentibus doctrinalis instructio: hic ponitur doctrinæ confirmatio, quæ fit per miracula. Et diuiditur in duo, quia primo quod dictum est ponitur: secundo doctrina alia subiungitur, ibi. *Et accesserunt.*

An ista sint continuata ad præcedentia? Quæstio I.

QVæritur, an hic sit ordo continuatus ad præcedentia.

Dicendum, quod non potest hic assignari aliqua anticipatio, vel recapitulatio, cũ litera ostendat fuisse continuatum ordinem, cum dicitur: & factum est cum consummasset Iesus sermones, migrauit à Galilæa, & statim post præcedentia, secutum fuit hoc: immo ista non sunt propriè continuata, si accipiatur litera ista, quæ est in principio capit. quia non est continuata: cum non narretur hic factum aliquod, aut dubium, de quo sit dubium an sit continuatum ad præcedentia, sed potius est ista litera continuatio præcedentium, & sequentium. Vnde dicendum, quod ab illo loco infra in litera, vbi dicitur, & venit in fines Galilææ, ea quæ narrantur, sunt continuata literæ præcedentis cap. ea vero, quæ ponuntur hic in principio sunt continuatio istorum, & illorum. Circa primum dicitur. *Et factum est.* Consuetudo Hebraica loquendi est: ponitur enim pro postquam, idest, postquam fuerunt præcedentia, fuit quod sequitur, iuxta illud Thren. primo, & factum est postquam in captiuitatem ductus est Israel, & secundo Regum vndecimo, factum est eo tempore, quo solent Reges ad bella procedere. *Cum consummasset Iesus sermones istos.* Idest statim, vt compleuit eos. *Migrauit à Galilæa.* Idest recessit: iuxta illud Threno primo, Migrauit Iuda propter afflictionem suam, idest recessit de terra sua. Et dicitur à Galilæa, quia erat Christus in Galilæa quando loquebatur

A *Et venit in fines Iudææ.* Idest ad terminos Iudææ, & Galilææ. Accipitur Iudæa quadrupliciter; vno modo pro tota terra, in qua Hebræi habitant; & sic accipitur Psal. 75. Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Ponitur enim Iudæa, & Israel pro eodem: & est replicatio sententiæ sicut fit in carminibus, iuxta illud: Quæ nobis pars in Dauid, & quæ hæreditas in filio Isai: tertio Regum secundo, & tamen Dauid, & filius Isai, & pars, & hæreditas idem sunt.

Secundo modo accipitur pro terra, in qua habitabant subditi Regum Iuda, & ita distinguebantur Reges Iuda, & Israel; & omnes, qui habitabant in terra subdita regibus Iuda, dicebãtur habitare in Iudæa, & quia duæ Tribus, scilicet Iuda, & Beniamin subditæ erant regibus Iuda tertio Regum vndecimo, & duodecimo, terra istarũ

B duarum Tribuum vocabatur Iudæa, & distinguitur tunc Iudæa contra terram Israel, vel decem Tribuum.

Tertio modo accipitur Iudæa pro terra, in qua habitabat sola Tribus Iuda, & ista est propria acceptio, quia Iudæa a Iuda dicitur, & ita tota illa terra, quæ describitur Iosue quintodecimo, est Iudæa, quia est sors Iuda, præter paucas ciuitates, quæ ablatæ sunt de ipsa sorte, quæ erat magna, & traditæ fuerunt Tribui Simeon: Iosue decimo nono. Et ista acceptio licet sit sola propria, tamen non inuenitur in scriptura sicut aliæ.

Quarto modo accipitur Iudæa magis stricte, vt est prouincia distincta contra alias prouincias terræ Iudæorum, & sic distinguitur contra Galilæam, & Abilinam, & Trachonitidem: istæ enim quatuor regiones distinctæ fuerũt in tota terra, in qua manebant Iudæi tempore Christi, &

C pauloante, sic enim distinguuntur istæ tetrarchiæ, & quatuor Principes harum prouinciarum, quos tetrarchas vocamus. Luc. tertio, & isto modo accipitur Galilæa quandocunque Euangelistæ de ea loquuntur. Aliqui autem volunt istum modum coincidere cum secundo, ita quod terra tota in qua Iuda, & Beniamin solebant habitare, vocetur nunc Iudæa. Et tamen hoc non constat: si tamen quis hoc tenere velit non resistimus.

Trans Iordanem. Idest citra Iordanem, scilicet ad partem tem occidentalem Iordanis. Accipitur enim æquiuoce aliquando pro vltra Iordanem, & aliquando pro citra. Hic autem accipitur pro citra; idest parte occidentali, nã ad partem orientalem eius erat Christus ante hoc, & venit ad occidentalem, quia veniebat versus Ierusalem, & illa est magis occidentalis, quam Iordanis. Sed obijcie-

D tur, quod sit terra ista, de qua est sermo ad orientalem partem Iordanis; scilicet vltra Iordanem. Et patet, quia Mar. 10. expresse dicitur, & inde exurgens venit in fines Iudææ vltra Iordanem.

Dicendum, quod non erat ad orientalem partem Iordanis, sed ad occidentalem, quia ista erat terra Iudææ, & tamen non extenditur sors Iuda vltra Iordanem, sed terminus sortis istius ab oriente est Iordanis: Iosue quinto decimo, & terminus sortis Beniamin, quæ etiam vocatur Iudæa est Iordanis: Iosue decimooctauo, dicitur tamen vltra Iordanem, quia vltra, & citra varie accipiuntur: nam qui est ad orientem, & respicit occidentem, dicit occidentalia esse vltra se, & qui est ad occidentem, dicit ea, quæ sunt ad orientem esse vltra. Et ita Marcus accepit vltra Iordanem ea, quæ ad occidentalem partem

E eius erant, sed de hoc dicetur infra quæstione quinta, vbi ponitur veritas. *Et secutæ sunt eum turbæ multæ, quæ veniebant cum eo de Galilæa in Iudæam, & curauit eos ibi.* Scilicet, in finibus Iudææ circa Iordanem.

Quomodo dicitur, quod cum consumasset Christus sermones istos migrauit à Galilæa, & venit in fines Iudææ. Quæstio II.

QVæritur, quomodo dicitur, quod cum consummasset Christus sermones istos, migrauit à Galilæa, & venit in fines Iudææ.

Dicendum, quod in hoc innuitur, quod quando fiebãt præcedentia, Christus erat in Galilæa, & non in Iudæa: nũc autem voluit venire in Iudæã. Pro quo præsupponen-

da est distinctio de Iudæa, quæ habita est supra, & accipitur hic Iudæa quarto modo, vt ibi dictum est, licet possit accipi secundo modo, quia vt aliqui volunt secundus, & quartus sunt idem: & licet hoc non constet satis, tamen potest teneri. Sic tenet Remigius, scilicet: Sciendum est autem, quod omnis illa Israelitarum prouincia generaliter Iudæa dicebatur ad comparationem aliarum gentiū. Verumtamen meridiana eius plaga, in qua habitabat tribus Iuda, & tribus Beniamin specialiter dicebatur Iudęa ad distinctionem aliarum regionum, quæ in ipsa prouincia continebantur, idest, Samaria, Galilæa, & decapolis, & reliquæ aliæ, & hoc satis tenendum est. Et idem dicit Beda. Ponitur ergo hic Iudæa, vt distinguitur à Galilæa, & sic dicitur, quod venit de Galilæa in fines Iudeæ. Sciendum autem, quod de Galilæa nunc venit, quia omnia præcedentia a principio prædicationis Christi vsque nunc facta sunt in Galilæa: in Iudæa autem nichil adhuc prædicauerat, sed nunc venit ad illam.

Et patet hoc, quia prædicatio Christi cœpit in Galilæa in finibus Zabulon, & Nethali in vrbe Capharnaum, supra quarto cap. nam statim, vt Iesus descendit de monte post ieiunium, cœpit prædicare per synagogas Galilææ. Luc. quarto cap. & postea nunquam venit in terram Iuda, vt patet ex toto discursu euangelij, quia nulla eius leguntur gesta, quæ fecerit in Iudæa: nunc vero incipiunt gesta sua in Iudæa. Sic dicit Beda: Hucusque narrauit Matthæus, quæ dominus in Galilæa fecit, & docuit: hic autem incipit narrare ea, quæ in Iudæa fecit, docuit, & passus est. Et idem dicit Rabanus, & sciendum, quod ea, quæ nunc proximè facta sunt, fuerunt in vrbe Capharnaum, quæ est in Galilæa.

Et patet, quia supra decimo septimo capit. dicitur, conuersantibus illis in Galilæa, &c. & immediate sequitur, & cum venissent Capharnaum, accesserunt qui petebant didrachma, & postea continuantur omnes doctrinæ positæ præcedenti capit. nulla interpositione facta. Et sic videtur, quod omnia, quæ habentur præcedenti capitulo dicta fuerint in Capharnaum. Et idem colligitur Marc. nono, & decimo cap. est autem Capharnaum in Galilæa, quia est metropolis Galilææ, ideo nunc cum dictis præcedentibus veniret de Capharnaum in terram Iuda, dicebatur venire de Galilæa in Iudæam.

Quare Christus venit nunc de Galilea in Iudæam. Quæstio III.

QVæritur, quare Christus venit nunc de Galilæa in Iudæam.

Dicendum, quod Christus venerat in mundū ad nos docendum, & deinde ad moriendum pro salute nostra: mors autem sua certo loco futura erat, scilicet in Ierusalem, & non alibi: sic ipse dixit Luc. decimotertio capit. Non capit prophetam perire extra Ierusalem, & quia tempus passionis suæ appropinquadat, oportebat, quod ipse veniret in Ierusalem, & quia Ierusalem est in Iudæa, venit nunc in Iudæam, dicit Chrysostom. Dominus prius Iudæam relinquens propter illorum emulationem, nunc ibidem iam immoratur, quia passio in proximo futura erat ei. Idem dicit Theoph. Sed dicetur, quomodo dicit Chrysostomus, dominus prius Iudæam relinquens: ex quo innuitur, quod prius fuerit in Iudæa, & deinde iuerit in Galilæam, & nunc redeat in Iudæam, & tamen præcedenti quæstio. dictum est, quod in Iudæa nichil adhuc prædicauerat, sed omnia facta sua fuerant in Galilæa.

Dicendum, quod vtrunque verum est, nam verum est, quod dominus reliquit Iudæam propter emulationem Iudæorum, & specialiter Pharisæorum, nam Ioan. 4. dicitur, quod cum audiuit Iesus, quod Pharisæi dicebant, quod ipse plures discipulos faciebat, quam Ioannes, & plures baptizabat, reliquit Iudæam, & venit in Galilæam. Et hoc dicit Chryso. Etiam verum est, q̃ tota prædicatio Christi vsque nunc fuerat in Galilæa: & omnia gesta, quę habentur supra, nam in toto isto libro Matthæi vsque nūc nichil scribitur quod in Iudæa factum fuerat, nisi Christi natiuitas, & adoratio Magorum, quæ fuerunt in Bethle-

F hem, supra 2. cap. & tamen aliquo tempore stetit Christus in Iudæa, scilicet quando venit semel ad Pascha. Ioan. 2. & mansit ibi aliquandiu, sed non prædicabat publice, neque baptizabat quemquam, sed discipuli eius baptizabant multos. Ioan. 3. & 4. & nunc facta est æmulatio Pharisæorum contra Christum: & ipse cedens illis recessit de Iudęa in Galilæam Ioan. 4. & in Galilæa facta est tota prædicatio sua, quæ fuit vsque nunc, & ita vtrunque est verum. Sed dicetur, quare non venit ante hoc Christus in Iudęā? Dicendum, quod omnia ab eo ordinatissime facta sunt, voluit enim mori determinato tempore, & prædicare certo tempore, & quia si cœpisset prædicare Christus in Iudæa, & ibi perseuerasset, Legisperiti, & Pharisæi, qui erat in Ierusalem cœpissent illum statim persequi. & non possent tanto tempore prædicare, nisi se diuinitus conserua-
G ret, quod facere non intendebat, voluit prædicare in Galilæa in qua securus erat, quia ibi nemo eum persequebatur, & inde perueniret fama sua in Ierusalem, & cum postea esset tempus moriendi ipse veniret in Ierusalem, interim autem se auferret ab æmulis, sic enim cum Herodes quærebat eum occidere, fugit in Aegyptum, supra secundo capit. in Galilæa autem erat securus, quia eū nemo persequebatur, & dato quod aliquis persequeretur eum, quandiu ibi maneret, non poterat mala pati, quia non erat ille locus, neque tempus, in quo Deus traderet Christum hominem in manus impiorum, sic patet Luc. terriodecimo, vbi cum dixissent Pharisæi sibi, exi, & vade hinc, quia Herodes vult occidere te. & dixit: ite & dicite vulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & sequenti die oportet me ambulare, quia
H non capit prophetam perire extra Ierusalem. In quo innuit, quod etiam si in Galilæa vbi erat Herodes prædicaret, & vellet eum occidere Herodes, non posset, quia non capit, idest non est possibile prophetam, idest, Messiam, qui est maximus prophetarum perire extra Ierusalem, idest occidi.

A principio ergo in Galilæa prædicauit: nunc vero appropinquante tempore passionis venit ad locum, nam si ipse non veniret, non potuissent eum Iudæi alibi tenere, & tamen non venit statim, vel subito in Ierusalem, sed paulatim, & postea non mansit semper vsque ad mortē in Iudea, cum aliquanto tempore prædicasset, incipientibus eum persequi Iudæis fugit de Iudæa: non enim audebat ibi palam ambulare. Ioan. septimo capitulo, sed recessit in regionem propinquam deserto, scilicet in vr-
I bem Ephrem. Ioan. vndecimo, & postea tempore passionis rediji in Ierusalem ad Pascha, & prædicta vera sunt, quod vsque nunc semper mansit in Galilæa, & nunquam veniebat in Iudæam nisi in festiuitatibus, in quibus Iudæi soliti erant ascendere ad templum in Ierusalem, & maxime in festo Azymorum, & tunc prædicabat, & faciebat miracula aliqua, de quibus nichil ponit hic Matthæus, sed tangitur Ioann. secundo, & tertio, & quinto.

Quare dicitur, quod venit Christus in fines Iudææ. Quæst. IIII.

SEd quæritur, quare dicitur, quod venit Christus in fines Iudææ.

K Aliqui dicunt, quod fuit, quia ita accidit, nam ad hoc, quod veniret in Iudæam necesse erat, quod primo veniret in fines Iudææ. Sed dicendum, quod non est ista causa, quia tunc eadem ratione ponerentur omnes partes itineris, per quas venit, sed falsum est. Dicēdum ergo, quod hoc fuit, quia scriptura solet, vt communiter, quando enarrat facta, aut dicta Christi, designare loca, in quibus illa acciderint, & quia ipso veniente de Galilæa, vt intraret in Iudæam, iuxta ipsos fines Iudææ acciderunt ipsa, quæ sequuntur, de quæstione Pharisæorum cum Christo circa libellum repudij, patet in litera, & Marc. 10.

Alij autem dicunt, quod hoc fuit, quia Christus non veniebat velociter in Ierusalem, sed paulatim. ideo morabatur in medio itineris manendo in singulis locis, nam mansit in finibus, & mansit circa Iericho, & ita circa alia loca, vt patet ex discursu istius capit. & sequentis,

tis: nam hic agitur de accessu ad fines Iudææ, & infra 21. in principio dicitur de introitu Christi in Ierusalem.

Et dicunt, quod hoc faciebat Christus, vt erudiret gentes illas, quæ bono animo erant, & doctrinam eius deuote suscipiebant, nam illi, qui erant in medio, bono animo audiebant, qui vero in Ierusalem persequerentur eum, & ideo non statim illuc iuit, sed morabatur in itinere. Sic dicit Theophilus, visitat nunc regionem Iudæorum, quam sæpe propter æmulationem reliquerat, quia passio erat, non tamen ascendit tunc Iesus Ierosolymam, sed Iudææ confinia, vt turbæ non malitiosæ proficeret: Ierosolyma enim erat operatrix omnis nequitiæ propter malitiam Iudæorum. Et idem dicit Chrysostomus. Dicendum tamen, quod aut quæritur quare Christus venit in fines Iudææ, aut quare hoc exprimitur, licet fuerit, aut quare morabatur veniendo.

B Si primum dicendum, quod erat necessarium, nam si Christus intraturus erat in Iudæam, necesse erat, quod veniret in fines Iudææ antequam intraret in illam, ideo ista quæstio nulla est. Si quæritur secundum, dicendum, ꝙ expressum fuit de finibus Iudææ, quia in illis accidit quod infra dicitur, s. quod accesserũt Pharisæi ad Christũ quærentes de libello repudij, sicut infra in litera fit mentio de Iericho, quia circa illam illuminatus est cæcus. Si autem in finibus Iudææ nichil à Christo factum specialiter accidisset, non exprimeretur, quia venit Christus in fines Iudææ, licet in illos vere venerit, sicut, & omnia alia loca, per quæ Christus transibat subticentur, quia in illis Christus nichil agebat, expressis illis solis, in quibus aliquid notabile factum, aut prædicatum est. Si quæritur tertium, dicendum, quod ideo morabatur, vt prædicaret, & curaret, & ad inquisita responderet: hæc enim tria Christus faciebat semper, & quia in itinere omnia ista opportune facere potuit, ideo fecit illa, vt patet ex principio huius vsque ad vigesimũprimũ cap. vbi habetur de introitu in Ierusalem.

Ad quam partem Iordanis erat Christus?
Quæstio V.

Quæritur, de istis finibus Iudææ, qui erant, & est dubium, quia dicitur in fines Iudææ trans Iordanẽ ad quam partem Iordanis erat?

Aliqui dicunt, quod erat ad Occidentalem partem Iordanis, quorum opinio posita est supra in expositione literæ. Dicendum tamen, quod hoc non potest plene patere, sed potius videtur, quod fuerit ad Orietalem partem Iordanis: hoc enim magis conuenit sacræ scripturæ, scilicet, Mar. decimo, cum dicitur, venit in fines Iudææ vltra Iordanem, sed vltra est pars Orientalis. Item expresse dicunt illud doctores: nam Rabanus dicit: Hic incipit narrare, quæ in Iudæa fecit, & docuit, & passus est, & primo quidem trans Iordanem ad Orientem, deinde citra Iordanem, quando venit Iericho, Bethphage, & Ierosolymam, & idem dicit Beda. Cum autem obiicitur, quia dicitur, quod venit in fines Iudææ, & tamen Iudæa non extenditur vltra Iordanem ad Orientem, sed Iordanis est Orientalis terminus eius: Iosue quintodecimo. Ideo ad Occidentem Iordanis esset dicendum, quod fines limitantur per indiuisibile: quia terminus rei diuisibilis non potest esse aliquid nisi indiuisibile, & ideo in finibus nemo est proprie, quia nichil capitur indiuisibili, sed dicuntur esse in finibus, quæ sunt circa fines, & ideo quod est ex vtraque parte est in finibus: sicut Hispania, & Gallia copulantur ad terminum communem, & ille terminus est Hispaniæ, & est Galliæ, & ideo qui est iuxta terminũ illum: siue sit ex parte Hispaniæ, dicetur esse in terminis Hispaniæ, vel in terminis Galliæ; neque potest dici ibi esse in termino Galliæ quin dicatur esse in termino Hispaniæ, & è contrario; quia idem omnino est terminus vtriusque. Ita erat hic idem terminus Galilææ, & Iudææ, scilicet Iordanis fluuius, ad cuius occidentem erat Iudæa: ad Orientem vero Galilæa.

Quod ergo erat iuxta Iordanem, poterat dici esse in finibus Iudææ, & in finibus Galilææ, quia idem erat terminus, scilicet, Iordanis, & ideo siue esset ex parte occi-

A dentali Iordanis, siue orientali, dum tamen iuxta Iordanem esset, poterat dici esse in finibus Iudææ, & etiam in finibus Galilææ, & sic intelligeretur de parte orietali, idest nondum transierat Iordanem, quando acciderunt, quæ dicuntur hic.

Si tamen quis vellet tenere, quod fuit ad occidentalem partem Iordanis, non est inconueniens, & non obstat, ꝙ dicitur Marc. decimo capitu. quod erat vltra Iordanem, quia, vltra, ita notat Occidentem sicut Orientem, vt ibi dictum est: quia tamen Rabanus, & Beda expresse dicũt, quod fuerit ad Orientem Iordanis, magis est hoc tenendum.

Quare dicitur hic, quod secutæ sunt eum turbæ: & quare sequebantur eum?
Quæst. VI.

Quæritur, quare dicitur hic, quod secutæ sunt eum turbæ, & quare sequebantur eum?

Dicunt aliqui, quod hoc exprimitur, quia ita erat, nam turbæ semper eum sequebantur.

Dicendum, quod non est verum. Primo, quia non est verum, quod turbæ ante hoc essent cum Christo: sed nũc nouiter aduenerunt. Sic patet Marc. decimo, vbi istud ponitur, scilicet, egressus inde venit in fines Iudææ vltra Iordanem: & conuenerunt ad eum iterum turbæ.

Ex quo patet, quod turbæ ante hoc non erant cum eo, sed nunc de nouo conuenerunt, & loco huius dixit Matthæus, secutæ sunt eum turbæ; idest nunc secutæ sunt, & immediate ante hoc non sequebantur.

C Secundo patet, quia dato, quod ita fuisset, quod turbæ eum sequerentur, non exprimeretur hoc nisi aliqua noua causa subesset exprimendi, sicut multa alia Christus faciebat, quæ subticentur. Est ergo verum, quod turbæ ante hoc non erant cum Christo, sed nunc ad eum conuenerunt. Et patet hoc, quia totus iste sermo continuus, qui habetur præcedenti capit. fuit factus ad discipulos in Capharnaum, dum essent in domo, vt innuitur supra decimo septimo, & Marc. nono: & tunc non stabat præsens turba extraneorum, sed egressus est inde Iesus, vt veniret in Iudæam. Et tunc conuenit ad eum turba multa, scilicet, quia omnibus se manifestum tunc exhibuit, quod nõ faciebat cum maneret in domo, & istam congregationẽ vocat Marcus iteratam, scilicet conuenerunt ad eum turbæ iterum, quia hoc refert ad aliam congregationem turbarum, quæ habetur supra decimoseptimo, & Marc. nono, quando descendit Christus de monte, in quo transfiguratus fuit, quia post illam non apparet alia ex litera.

D Modus autem conueniendi erat, quia turbæ veniebãt ad Christum, vt audirent eum, non poterant manere cum eo continue sicut discipuli sui, sed manebant per duos, vel tres dies, & tunc reuertebantur, supra decimoquinto. Misereor super turbam, quia triduo me sustinent, & non habent quid manducent, & interim veniebant alij, & ita Christus, vel semper habebat turbas, vel raro erat sine illis.

Et hoc ad paucum tempus, & quando ipse volebat fugere turbas, sicut interdum faciebat propter recreationẽ corporalem suam, & discipulorum, quia tot erant, quæ ibant, & redibant, quod neque spacium comedendi habebant. Marc. sexto, vnde sic fiebat, quod interdum

E pauci erant cum Christo: interdum autem subito congregabantur multi, & ita factum est nunc, & sic dicitur quod secutæ sunt eum turbæ, idest, nunc conuenerunt ad eum, vt dixit Marcus. Cum autem quæritur quare exprimitur, quod requirerent eum, vel congregatæ fuerint.

Dicendum, quod fuit propter tria. Primo ad faciendum rem verisimilem, quæ hic traditur, scilicet, quod accesserunt Pharisæi ad quærendum de libello repudij, & quia diceret aliquis, quomodo accedebant Pharisæi? Respondetur, quod turbæ multæ conuenerunt, & ita inter illas Pharisæi venire possent, & hoc est præcipuum. Secundo ad dandum testes huius rei, nam Pharisæi quærebant à Christo de libello repudij, & vt innuatur, qui erant testes dictorum, dicit Euangelista

quod multæ turbæ sequebantur eum, & ita omnes illæ essent testes huius rei. F

Tertio, vt ostendatur differentia inter animos turbarũ, & Pharisæorum ad Christum, nam Pharisæi nitebantur turbare Christum, & persequi saltem cauillationibus, turbæ autem audiebant libenter quæ ille dicebat. Sic dicit Beda. Notanda est mentium distantia in turbis, & Pharisæis hæc conueniunt, vt doceantur, & vt sui sanentur infirmi, illi accedunt, vt Saluatorem tentando decipiant. Cum vero quæritur, ad quid sequebantur turbæ Christum?

Dicendum, quod principaliter propter sanitatem recipiendam, sic dicitur Ioan. 6. quod conuenit ad Christum multitudo copiosa, quia videbant signa quæ faciebat super his, qui infirmabantur, & ista fuit causa hic, nam dicitur quod sanauit eos ibi, etiam conueniebant ad audiendam doctrinam eius, quæ dulcis erat, sicut dixit Petrus, Ioan. 6. Domine ad quem ibimus? verba enim vitæ æternæ habes. Etiam erant aliæ causæ, nam sex, vel septem causæ erant, propter quas sequebantur turbæ Christum, vt declaratum est supra 4. cap. quæst. vltima. G

Quomodo dicitur hic quod secutæ sunt turbæ Christum, & curauit eos? quia etiam videtur contrarietas in Euangelistis. Quæst. VII.

Quæritur quomodo dicitur hic, quod secutæ sunt turbæ Christum, & curauit eos ibi: nam Mar. decimo cap. dicitur, & docebat eas sicut consueuerat. Aliqui dicunt, quod non sit idem factum, quod narratur hic, & ita hic fuit curatio, & ibi prædicatio.

Dicendum, quod non stat, quia necesse est esse idem, H scilicet aduentus Christi in fines Iudææ iuxta Iordanem, & cætera, quæ sequuntur hic, de quæstione Pharisæorum ad Christum cum his, quæ ponuntur ibi, ideo non potest dici esse aliud factum.

Sed dicendum, quod est idem factum, & non est aduersitas, vtrunque enim Christus fecit, s. docere turbas, & curare eas, quia ista erant duo opera, quæ Christus ita solitus erat facere, sicut comedere, & bibere: Euangelistę autem scribunt multum cautè, & breui, & quia Matthæus tetigit hic solum de curatione, & tacuit de prædicatione expressit Marcus solam prædicationem, quam tacuit Matthæus, & tacuit curationem, quam expressit Matthæus. Et ita ex ambobus colligitur vna perfecta narratio, sicut solent sæpe facere Euangelistæ. Matthæus autem tacuit hic de prædicatione exprimendo solam curationem: Primo, quia turbæ magis intendebant curationem, quam prædicationem: sic ponitur ista sola cum Ioann. secundo conuenerunt turbæ ad Christum, scilicet, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur; quasi vel ista esset sola causa, vel præcipua veniendi ad ipsum.

Secundo, quia subticuit id quod notum esse videbatur, nam conuenientibus turbis ad Christum certum est, quod doceret eas, quia istud erat officium eius, & si istud non faceret, nichil faceret. Et ita innuitur Marc. decimo. Accesserunt turbæ iterum ad eum, & docebat eas, sicut consueuerat. De curatione secus erat, nam interdum conueniebant aliqui ad Christum, qui non curabantur, vt quia infirmus nemo ibi erat, & tamen nunquam conueniebant aliqui ad Christum, quin docerentur. Etiam, quia doctrinam Christus faciebat propter se tanquam id, ad K quod ipse venerat, curationem autem non faciebat nisi propter indigentiam humanam, scilicet, quando accedebant aliqui, qui curatione indigerent. Etiam erat curatio, & tota miraculorum operatio ad confirmationem doctrinæ, & non e contrario, ideo potius debuit subticere prædicationem, quam curationem; Marcus autem illam expressit, vt nichil ambiguũ relinqueret. De his dicit Chrysostom. Considerandum, quod neque doctrinæ verborum, neque operationi continuæ dominus insistit. Sed nunc quidem hoc, nunc quidem illud facit, vt a signis credibilis appareret in his, quæ dicebat, & sermonum vtilitas, quæ erat in signis ostenderetur.

Quare Christus in finibus Iudææ, & Galilææ iuxta Iordanem curauit nunc turbas, & eis prædicauit? Quæst. VIII.

Quæritur, quare Christus in finibus Iudææ, & Galilææ iuxta Iordanem curauit nunc turbas, & prædicauit eis.

Aliqui dicunt, quod fuit hoc iuxta Iordanem, quia in Iordane fuit inchoatus baptismus, in quo omnia peccata tolluntur, ideo apud Iordanem turbas curari decuit. Sic dicit Origenes: Sanauit autem dominus turbas trans Iordanem, vbi baptismus dabatur: vere enim omnes à spiritualibus infirmitatibus sanantur in baptismo.

Dicũt autem, quod fuit in finibus Iudææ, & Galilææ, quia per Galilæam significantur Gentiles; per Iudæam significantur ipsi Iudæi, vt innuatur, quod salus, quæ ventura erat ex Iudæis, vt dicit Christus Ioan. 4. transitura esset ad Gentiles. Sic dicit Raban. curat etiam Galilæos in Iudææ finibus, vt peccata gentium in eam veniam quæ Iudææ parabatur admitteret.

Sed dicendum, quod istæ sunt causæ mysticæ, & non literales, cum accipiantur ex significatione terminorum. Causa autem vera est, quia Christus prædicabat turbis vbicunque, & quandocunque conuenirent ad eum, vnde etiam si tempore importuno, & loco venirent prædicabat & curabat, ita vt aliquando venirent tempore, quo ipse sedere vellet ad mensam, & surgebat relictis cibis, & ibat & prædicabat eis. Marc. 3. vnde ob hoc die quadam cum sic ageret, surrexerunt discipuli tenere eum dicentes, quoniam in furorem versus est, eodem cap. & quia nunc accidit turbas venire ad Christum iuxta terminos Iudææ, & Galilææ, non moratus est vltra, sed ibi eis prædicauit, quia sic consueuerat. Marc. decimo. Conuenerunt ad eũ iterum turbæ, & docebat eos sicut consueuerat, idest, quia consuetus erat docere eas, quandocunque ad eum conuenirent: curabat autem omnes, qui curatione indigebant, & hoc semper faciebat, etiam quando deducebantur ad eum languentes, vt patet in vtraque saturatione turbarum, supra 14. & 15. & ibi etiam sicut hic docebat, & postea sanabat languidos. Sed Matthæus etiam ibi subticuit prædicationem exprimens solam curationem, supra 14. Marcus autem expressit solam prædicationem subticens curationem. Marci 6. & ita fecerunt hic ambo cum Matthæus ponat solam curationem, & Marcus solam doctrinam.

I Si autem in alio loco conuenissent turbæ, & non iuxta Iordanem in finibus Iudææ, alibi eas doceret, & curaret, & ita locus non confert causam ad ea, quæ Christus faciebat, sed solum concursus turbarum.

Et accesserunt. Hic ponitur secundum, scilicet alia doctrina, & ponuntur hic virtutes contemplatiuorum, siue religiosorum. Et diuiditur in tres partes, quia primo ponitur continentia: secundo obedientia ibi: *Tunc oblati sunt ei.* Tertio paupertas voluntaria, ibi. *Et ecce vnus.* In istis enim consistit tota perfectio religiosorum, & istæ tres ponuntur in voto expresse. Prima in duas, quia primo ostendit Christus, quæ continentia sit necessitatis, scilicet continentia coniugalis. Secundo ostendit continentiam, quæ est perfectionis, scilicet continentia virginalis, vel quæ est totaliter abstinere à venereis, postquam quis sumpserit propositum abstinendi, ibi. *Dicunt ei discipuli.* Prima in duas, quia primo circa hoc ponitur Pharisæorum dolosa interrogatio. Secundo Christi vera responsio. ibi. *Qui respondens.* Circa primum dicitur. *Et accesserunt ad eum.* Quia isti interrogare volebant: Pharisæi isti nitebantur euertere Christi doctrinam confundendo eum. *Tentantes eum.* In quæstione ista tentabant eum, quia intendebant deducere ad aliquod inconueniens, vt infra dicetur. *Et dicentes, si licet.* Idest nunquid licitum est. *Homini dimittere vxorem suam.* Idest dare libellum repudij, quod erat dimittere vxorem: cum ipsa transiret ad alias nuptias, & ille pariter. *Quacunque ex causa.* In hoc stat totum dubium quæstionis: nam an dimittere liceret certum est, cum cõcessus fuerit libellus repudij Iudæis. Deuteron. 24. sed

an

an ex quacunque causa quantumcunque voluntaria liceret dimittere vxorem, vel solum ex aliqua determinata, vtpote causa fornicationis, erat dubium.

Quomodo nunc Pharisæi venerunt ad Christum. Quæst. IX.

QVæritur, quomodo nunc Pharisæi venerũt ad Christum.

Dicendum, quòd satis verisimile erat conuenire Pharisæos aliquos nunc ad Christum, conuenerat enim turba copiosa ad ipsum, & inter turbas erant isti Pharisęi sæpe enim solebant Pharisæi, & doctores legis venire ad audiendum Christum. Luc. quinto. Factum est in vna dierum, & ipse sedebat docens, & erant Pharisæi sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Iudeæ, & Galileæ. Aliqui autem Pharisęorum veniebāt ad Christum bono animo, sed pauci erant: nam Nicodemus erat Pharisęus, imò de principibus Pharisæorum. Ioan. 3. & ille veniebat ad Christum bono animo ad audiendum doctrinam eius vnde per noctem venit ad eum. Ioan. 3. & de baptismo cum eo Christus locutus est, & iste fouebat partem Christi: nam cæteri Pharisæi dixerunt ei, cum semel defenderet partem Christi, nunquid, & tu Galilæus es? Ioan. 7. Sic etiam Gamaliel erat quidam princeps Pharisęorum honorabilis valde: Actu. 5. & ille fauebat valde discipulis Christi. eo. cap. Rari tamen istorum erant, cęteri enim vt communiter oderant Christum, & nitebantur eum confundere, vnde veniebant ad audiendum doctrinam eius, vt caperent eum in sermone. Ita enim aliquādo quæstiones cauillosas faciebant, vt caperent eum in sermone, sic dicitur inf. 22. cap. Tunc Pharisæi consilium inierũt vt caperent eum in sermone, & quæsierunt de tributo, an esset reddendum Cæsari. Etiam quando miracula faciebat, aduertebant si quid esset, de quo eum possent accusare sic dicitur Luc. 6. & supra 12. cap. obseruabant scribę, & Pharisæi an sabbatho curaret, vt inuenirent vnde accusarent eum. Et quando aliquid dicebat interpretabantur in malum, & dicebant, quod blasphemabat, sicut sup. nono, & Luc. quinto, quando dixit, dimittuntur tibi peccata tua, & dixerunt scribæ, & Pharisæi: hic blasphemat. Et ita nunc malo animo accesserunt, scilicet tentando eũ, quia dicitur accesserunt tentantes.

Ad quid Pharisæi accesserunt ad Christum? Quæst. X.

QVæritur, dato quòd Pharisæi venerint, ad quid dicitur, quod accesserunt ad eum?

Aliqui dicunt, quod hoc fecerũt, quia honorem desiderabant, sic enim dixit Christus infra 23. quòd Pharisæi volunt primos accubitus in cęnis, & primas cathedras in synagogis, & vocari ab omnibus Rabbi, & quia Christus erat in magno honore apud turbas, siquis ei loco proximus esset, magnæ dignitatis videretur, ideo vt ipsi honorabiles reputarentur a turbis, accesserunt ad Iesum, vt loco proximi existerent.

Alij dicunt, quod fecerunt ex superbia, vt viderentur æquales Christo: nam Christus erat magister, & ipsi etiā doctores legis vocabantur, & cupiebant vocari Rabbi ab omnibus, infra 23. ideo voluerunt esse iuxta Christum, vt pares in honore ei viderentur.

Sed dicendum, quòd hæc non sunt verisimilia, quia sic dicitur de Apostolis, quòd accedebant ad Iesum, sup. 13. & 17. & de Petro dicitur præcedenti cap. quod accessit ad Iesum, & tamen nichil horum intendebat, sic dicitur de eis, quòd accesserunt ad ostendendum, quod interrogare potuerint: nam oportebat eos præsentes esse ad hoc, quod aliquid interrogarent, & tamen ante hoc non fit mentio, quòd Pharisęi præsentes essent. Ideo debuit dici, quod accesserunt, quia aliàs non appareret quomodo interrogare possent: nam ex ordine narrationis non constaret hoc. Et ita dicitur sæpe de discipulis, & quibuscunque quærentibus aliquid a Christo, quòd accedũt ad eum, vt dicitur sequenti cap. accessit ad Iesum mater filiorum Zebedæi. Et quandocunque aliqui nouiter loquũ-

A tur ad Christum, de quibus ex serie literæ non constat, quod ante hoc loquebantur, vel erant præsentes: dicit Euangelista, quod accedunt ad Christum, sic fuit declaratum præcedenti cap. quæst. 126.

Quomodo tentauerunt Pharisæi Christum, & quare tentabant? Quæst. XI.

QVæritur, quomodo tentauerunt Pharisæi Christum & quare tentabant?

Dicendum primo, quòd tentare est experimentum de re capere: & ita Pharisæi per istas interrogationes volebant habere experimentum de Christo, an possent eum superare argumentis, vel an aliquando obliuisceretur dictorum suorum, & diceret contraria, vt sic eum te-

B nerent in contradictione, & hoc erat velle capere eum in sermone, vt dicitur infra 22. & hoc tandiu durauit quousque Pharisæi viderunt, quod semper superabantur à Christo, & non ausi sunt vltra interrogare eum, sicut dicitur infra 22. Neque ausus fuit ex illa die quisquam eũ amplius interrogare. Nunc autem nondum tantam experientiam de ipso acceperant: ideo adhuc tentabant eũ.

Ad secundum dicendum, quod tentabant vt eum confunderent, & auerterent populum ab eo, si aliquo modo possent ostendere eum falsa dicere, aut in aliquo errare, & ideo tam dictis quàm miraculis eius insidiabantur, & quando ratione eum superare non potuerunt, non passi sunt eum viuere dicentes, quid facimus, quia homo iste multa signa facit? si dimittimus eum sic, totus mundus credet in eum. Io. 11.

C

Qualiter tentabant Christum Pharisæi dicentes, si licet homini dimittere vxorem? Quæst. XII.

QVæritur, qualiter tentabant illum dicentes, si licet homini dimittere vxorem?

Dicendum, quod hoc erat, quia videbatur esse dubia responsio, & quidquid responderet videretur inconueniens: nam si diceret dimittendam esse vxorem ex quacunque causa, dabat locum libidini, neque videretur differre matrimonium a concubinatu aut meretricio. Si autem diceret non esse dimittendam vllo modo, vel saltē non ex omni causa: videretur dicere contra Moysen, qui dixit: si acceperit homo vxorem, & non inuenerit gratiam

D in oculis eius propter aliquam fœditatem, scriberet ei libellum repudij. Sic dicit Hiero. Sic arguunt, vt quasi cornuto eum teneant syllogismo, & quodcunque respōdeat, pateat captioni: si dixerit dimittendam vxorem qualibet ex causa, & ducendum aliam, pudicitiæ prædicator sibi videbitur contraria dicere, si autem responderit, non omnem ob causam debere dimitti, quasi sacrilegij reus tenebitur, & aduersus doctrinam Moysi & Dei facere.

Quare potius tentarunt Christum dicentes hoc quam aliquid aliud? Quæst. XIII.

QVæritur, quare potius tentauerunt eum dicentes hoc quàm aliquid aliud?

Dici potest vno modo, quod istud dixerunt, quia

E putauerunt istam quæstionem difficile solubilem: tales enim quæstiones solebant à Christo quærere, vt non videretur ei manere locus respondendi: cum quælibet pars habeat inconueniens, sic patet infra 22. cum quæsierunt an liceret dari censum Cæsari, & ipse etiam ad eludendũ eorum cauillationes similes interdum quæstiones faciebat, vt cum quæsiuit an baptismus Ioannis esset de cęlo, vel ab hominibus, & illi non ausi sunt respondere, quia vtraque pars contradictionis erat inconueniens infra 21. ita erat ista, quia erat vt syllogismus cornutus, vt dictum est præce. quæst. ideo istam inuenerunt.

Alij dicunt quod Christus de hac materia nunc prædicauerat, licèt Euangelista istud non exprimat, & ideo fuit occasio quærendi istud. Sed istud non consonat, quia in materia illa, quam ipse prædicarent, crederent eum præuidisse multa, & ita non possent eum faciliter in illa capere: ideo

re: ideo potius quærerent in alia, quam nunc non tractaret. Et hoc consonat dicto Chriso. Intuere enim ex modo interrogationis malitiam, dominus enim supra de lege hac disputauerat, ipsi aut quasi iam nullo dicto interrogant, scilicet &c. opinantes quod oblitus esset eorum, quę dixerat, & ita innuit quod nunc non dixerat de libello repudij, sed multo ante hoc, scilicet supra 5. cap. ita quod putabant eum iam obliuisci potuisse dictorum suorum. Alij autem dicunt, quòd de hoc quærebant, quia non poterãt negare ea, quæ erant in cordibus suis, ex abũdantia enim cordis os loquitur, supra 12. & Lu. 6. & quia erant luxuriosi isti Pharisæi, & caro maxime gaudeat assiduis mutationibus, quærebant de repudiatione vxorum. Sic dicit Chrys. *Sicut autem* si vides hominem assiduè amicitias medicorum colentem: intelligis, quod assiduè infirmus est, sic cum videas virum siue mulierem de dimittendis vxoribus aut viris interrogantes, agnosce, quia vir ille lasciuus est, mulier illa meretrix est.

Sed dicendum, quòd hoc non multum stat, primò, quia non est verisimile, quod hoc animo Pharisæi quærerent: nam ipsi erant valde religiosi in habitu, & quantum ad exteriora ostendebant omnem sanctitatem, & tamen nichil est, quod magis exteriori sanctitati obuiare videatur quàm effręnata, & patens libido, ideo non quærerent ipsi aliquid in quo talis appareret intentio.

Secundo, quia non videtur hoc esse vitium Pharisæorũ multa enim vitia Pharisæorum, & Scribarum Christus improperat eis infra vigesimo tertio, & tamen inter illa nichil de petulantia, aut luxuria tetigit.

Tertio, quia hoc videtur repugnare literæ: nam stante isto sensu, ideo quærerent, quia animus eorũ libidini deditus eos talia loqui inducebat, & tunc non dicerent ad alium finem nisi ex inclinatione, & tamen dicitur in litera, quod dixerunt hoc tentantes eum: ergo causa dicendi hoc fuit specialiter ad eum tentandum, & sic ideo istam quæstionem fecerunt, quia perplexa eis videbatur, & putabant tenere Christum velut cornuto syllogismo, vt in principio dictum est.

Quare dixerunt, an liceat dimittere quacunque ex causa vxorem? Quæst. XIIII.

QVæritur, quare dixerunt, an liceat dimittere quacũque ex causa?

Dicendum quod in hoc erat totum dubium: nã quod dimittere liceret ex aliqua causa, apparebat ex lege Moysi, cui Christus non contradiceret, & tamen an esset causa determinata secundum quam liceret, vel ex quacũque, non erat manifestum: ideo hoc quærunt, & dato, ꝙ Pharisęi putarent esse vnam aut paucas causas determinatas propter quas solas liceret dari repudium, noluerunt illas aperire, vt magis illis maneret locus arguendi contra Christum, & etiam vt quęstio efficeretur magis ambigua. Et etiam quia si illi vellent exprimere causas, fortè in positione quæstionis aliquid pręsupponerent, in quo Christus eos posset redarguere, & vt hoc euitarent, noluerunt descendere ad particularia, sed dixerunt, an liceret ex quacunque causa dimittere. Sic dicit Chryso. Sciebant autẽ, quoniam nullam causam idoneam habebant circa dimittendas vxores pręter solam turpitudinem, & alias atque alias sibi iniungebant, timuerunt autem interrogare ex quibus causis, ne seipsos infra angustias certarum causarum astringerent, sed interrogauerunt si ex omnibus causis licet dimittere, scientes quia modum nescit neque infra terminos vnius coniugij capitur libido: sed quãto magis exercetur magis accenditur.

Qui respondens. Hic ponitur Christi responsio, & diuiditur in duo, quia primo ponitur dicta responsio, secundo remouetur quędam sibi facta obiectio ibi. *Dicunt illi.* Circa primum dicitur. *Qui respondens.* Licèt putarent Pharisæi insolubilẽ esse quæstionem, nisi incidendo in inconueniens: Christus tamen faciliter respondit. *Non legistis.* Modus increpationis est, quasi dicat, non deberitis in hoc dubitare, quia si legissetis, & intelligeretis scripturam soluta esset vobis ista quæstio. *Quia qui fecit.* Scilicet Deus qui omnia creauit. *Ab initio.* Idest in principio sæ-

F culi in creatione rerum. *Masculum & fœminam fecit eos.* Idest non fecit solam fęminam aut solum virum, sed masculum, & fęminam fecit eos. Gen. 1. in quo innuitur, quod ad consortium fecit eos commixtionis sexuum, quę ad matrimonium pertinet, & est decurrata locutio, quia necesse est deficere vnum accusatiuum: nam si dicatur sic punctuando: Qui fecit ab initio masculum, & fęminam, sequitur postea: fecit eos, & non est aliqua sententia. Si verò dicatur masculum, & fæminam fecit eos, est sententia perfecta, sed prima est imperfecta, scilicet qui fecit a principio, ideo debet suppleri vnus accusatiuus, scilicet. Qui fecit hominem ab initio, fecit eos masculum, & fęminam, talis sententia ponitur Gen. 1. Creauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam, masculum & fęminam creauit eos. Et est sensus, quod sicut eos crea

G uit simul, ita voluit consortium eorum manere. *Et dixit.* Scilicet Deus. *Propter hoc.* Idest propter opus propagationis, dicitur enim Gen. 2. propter hanc, idest quod vir dimittet patrem, & matrem propter hanc, idest propter mulierem, vt cohabitet ei, & vacent proli. Et ita idem sensus est: nam non dimittitur pater, & mater propter vxorem nisi inquantum vxor est ad hoc, idest ad propagationem. *Dimittet homo.* Accipitur communis generis pro masculo, & fęmina: quia de vtroque intelligitur, quod dimittet patrem, & matrem: nam sicut masculus dimittit patrem, & matrem, vt adhęreat vxori suæ: ita fęmina dimittit patrem, & matrem, vt adhæreat viro suo. *Patrem & matrem.* Scilicet quantum ad cohabitationem: nam ante coniugium manent filij in potestate parentum, & in eadem domo, post matrimonium autem cessant filij ha-

H bitare cum parentibus, vt maneant cum vxoribus suis. *Et adhærebit vxori suæ.* Scilicet per cohabitationem vel per copulam carnalem. *Et erunt duo in carne vna.* Idest duo erunt vna caro. Alij exponunt, quod erunt duo in carne vna, idest ad vnam carnem perducendã, sicut communiter exponitur. Et nos etiam tenentes viam communem ita solemus exponere, & tamen melior est sensus præcedens, vt infra dicetur. *Itaque iam non sunt duo.* Idest non sunt vt duæ personæ sed vt vna persona, & ideo sicut vna persona non diuiditur, ita neque vir, & vxor debent separari. *Sed vna caro.* Et vnum corpus, vel vna persona. *Quod ergo Deus coniunxit.* Aliqui dicunt, quos, & tamen Euangelista dicit, quod, & ita etiam dicitur Mar. 10. & eadem sententia est. Et dicitur, quod, idest matrimonium, vel coniuctio, scilicet matrimoniũ, quod Deus

I fecit causando coniunctionem inter virum, & mulierem non debet aliquis separare. *Homo non separet.* Idest non debet separare neque potest, quia quod fit a superiori, nõ potest reuocari per inferiorem. Et est sensus, Deus dat vires matrimonio: ergo non potest per hominem fieri diuortium, & tamen qui dat libellum repudij separat de facto vel rumpit vinculum, quod Deus fecit, ideo male facit, & ideo non licet repudiare vxorem.

Quare Christus voluit Pharisæis respondere cum malo animo quærerent? Quæst. XV.

QVæritur, cum Pharisæi malo animo quærerent tentantes eum, quare respondere voluit, erant enim indigni responsione.

K Dicendum, quod fecit primo propter seipsum, vt non viderentur præualere Pharisæi, hoc enim est, quod volebant Pharisæi, scilicet vt aliquo modo confunderent Christum, vel appareret, quod eum confunderent in conspectu plebis. Si autem Christus nichil vellet respondere, videretur non potuisse propter difficultatẽ quæstionis, ideo ne viderentur Pharisęi superasse eum debuit respondere.

Secundo debuit respondere propter turbam astantem, vt appareret Christi excellentia, scilicet quãdo in ea quęstione, quam putabant Pharisęi insolubilem, ipse statim faciliter, & sine inconuenienti responderet, vnde cum ipsi Pharisęi prębuerunt materiam laudis Christo offerendo ei difficilem quęstionem, debuit respondere, vt ex hoc magis confunderet illos, & extolleretur nomen eius a populo gaudente de doctrina eius. Sic fuit Luc. 13. vbi cum Christus sanasset mulierem sabbatho, increpuit eũ archisynago-

synagogus indirectè dicens: Sex dies sunt, in quibus oportet operari, in his ergo venite & curamini, & non in die sabbathi, Christus autem ostendit ibi sufficienter, quod licitum erat, imo laudabile sanare infirmos die sabbathi, & cum nesciret respondere archisynagogus, sequitur: Cum hęc diceret, erubescebant omnes aduersarij eius, & omnis populus gaudebat in uniuersis, quę gloriosè fiebant ab eo, ideo debuit nunc respondere ad confundendum Pharisęos, & extollendum nomen suum coràm plebe.

Tertio propter utilitatem doctrinę: nam hic Christus ostendit non esse repudiandam uxorem; & ista doctrina erat noua, & necessaria ad mores, & Christus introducturus erat eam etiam nullo quęrēte, ideo cùm acciderit nūc Pharisęos de hoc quęrere, debuit respondere ad aperiendum veritatem.

Quarto, quia si Pharisęi bono animo quęrerent, erat iustum, quòd eis responderet, & tamen quod malo animo quęrerent, non erat diminuens aliquid de debito responsionis Christi, ideo debuit respondere siue illi essent digni siue indigni: nam qui indignus est, promeretur, ut ea, quę ad ipsum pertinent, non dentur ei, quę tamen non sunt ad eius utilitatem, non sunt propter eum subtrahenda, ita erat hic, quia Pharisęi non quęrebant istud propter utilitatem aliquam, quam capere uellent ex responsione uera ad quęstionem: sed solum ut confunderent Christū, ideo non debuit cessare Christus respōdere propter eorum indignitatem, imo neque indigni esse poterant ad id quod propter eos non fiebat, neque cedebat in eorum utilitatē, unde non solum responsionem subtrahere nō debuit, sed potius etiam ipsis nolentibus respōdere, postquam semel quęsiuissent, sicut Deus ipsis indignis, & signa nolentibus, signa dat inuitis, quia ad laudem Dei illa dare pertinet, sic patet Esa. 7. ubi Deus dixit ad Achaz, quod peteret sibi signum, & ille noluit dicens, non petam, & non tentabo dominum. & tunc Isaias dixit. Propter hoc dabit ipse dominus uobis signum, idest quia uos non petitis imò non vultis, ipse Dominus, idest ipse a seipso nemine petente dabit signum. Ita ergo hic debuit ipse respondere, licet ipsi Pharisęi non desiderarent responsionem, postquam semel quęsiuissent.

Quare Christus respondit Pharisæis, cum posset non respondendo euadere? Quæst. XVI.

SEd quęritur, cum Pharisæi essent in digni responsione, & Christus posset non respondendo euadere, quare respondit?

Ita enim aliquando faciebat interdum non respondendo directè: vt quando dixerunt; quousque tollis animas nostras? si tu es Christus, dic nobis palam? Ioan. 10. & ille noluit dicere palam, sed dixit, opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me. Et aliquando nichil respondebat, sed cogebat cessare quærentes a responsione. Sicut infra 21. & Marc. 11. quādo dixerunt Iudæi Christo, in qua potestate facis? & quis tibi dedit hanc potestatem? Et ille ait, interrogo, & ego vos aliam quæstionem, baptismus Ioannis de cęlo erat, an ex hominibus? & illi videntes se perplexos dixerunt: nescimus. Tunc Christus ait, neque ego dico vobis, in qua potestate hoc facio, ita potuisset nunc similem quæstionem facere, vt ipsi cogerentur cessare confusi à sua petitione, & non responderet eis.

Dicendum, quod quando Christus interrogabatur, siue essent quæstiones bono animo siue tentatiuo factæ, & siue essent digni, siue indigni, qui quærebant, semper respondebat directè, nisi ex apertione veritatis sequeretur malum. De quæstionibus bono animo factis apparet, vt de quæstionibus discipulorum, quia semper respondebat eis, & tamen quando quæsiuerunt Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Actu. 1. noluit respondere dicens, non est vestrum nosse tempora & momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Etiam quando infra 24. & Mar. 13. quæsiuerunt dicentes. Quando hæc erunt? & quod est signum aduentus tui? Noluit plenè respondere, sed ait: De die illa, & hora nemo scit neque Angeli cælorum, nisi pater solus: quasi dicat, neque vobis reuelandum est. De quæstionibus, quæ fiebant tentatoriè velut

A syllogismo cornuto vtendo etiam patet, quia quādo quęsierunt Pharisæi an liceret dari censum Cæsari tentatoriè fiebat, & ad vtramque partem concludere videbatur inconueniens, & tamen respondit, vt patet infra 22. Etiam quando adduxerunt ad eum mulierem deprehensam in adulterio quærentes, an deberet lapidari, quidquid responderet videbatur inconueniens, & tamen respondit: Io. 8. solum autem quando sequebatur inconueniens ex responsione non respondebat, & ita quando discipuli quæsiuerunt: Domine an in tempore hoc restitues regnū Israel? sequebatur inconueniens si tempora determinata, in quibus aliquid Deus diffiniuit facere, scirentur ab hominibus, ideo non respondit, sed dixit, quòd erat eorum hoc scire, sic enim quando Iudæi quæsierunt in qua potestate hoc facis, & quis tibi dedit hanc potestatem, nō

B erat conueniens, quòd Christus responderet. Nam oportebat, quòd exprimeret se Deum. Si enim ex eis, quæ ipsi videbant, non informabantur de potestate Christi, oportebat, quòd apertè diceret se esse Deum, & tunc erat inconueniens, quia cum erant maliuoli; qui hoc quęrebant dicerent eum blasphemasse, & peterent illum ad mortē, sicut in passione quando ipse dixit, a modo videbitis filiū hominis &c. nam dixerunt, audistis blasphemiam infra 26. & Mar. 14. Non ergo debuit respondere, & ob hoc quæsiuit viam euadendi, nunc autem nullum inconueniens erat respondere, cùm esset bona doctrina, & sine scādalo, quam nunc dedit, ideo non debuit tacere, sed respōdere.

Secundo, quia non solum non sequebatur inconueniēs respondendo, sed potius erat bonum, nam ex responsione

C resultat bona doctrina, & necessaria, & ideo si Pharisęi non quæsiuissent de hoc; ipse aliquando hoc diceret, melius tamen erat dicere istud respondendo quàm simpliciter docendo: nam si simpliciter doceret, non diceret nisi veritatem rei, quia non verteretur tunc res in contentionem, & loqueretur ad auditores credulos, nunc vero res deducta fuit in contentionem, ideo oportebat eam magis discuti, & ita factum est, quia Christus non solum veritatem asseruit, sed etiam confirmationes apposuit, & insuper ad obiectiones sibi factas respondit, quando autem docendo sine interrogatione dixit pauca vel aperuit, vt patet supra quinto: ergo conueniens fuit quod Christus responderet ad quæstionem Pharisæorum.

D *Quare ponitur hic de libello repudij, cum supra hoc positum fuerit? Quæst. XVII.*

QVæritur, quare ponitur hic de libello repudij, quia de hoc Christus docuerat supra. 5. cap. Dicunt quidam, quod Christus dixit hoc bis, ideo Matthęus bis scripsit. Sed non stat, quia tunc aliquid esset quòd decies aut pluries scriberetur, cum aliqua sint quæ Christus prædicando sæpe dixerit, sed hoc absurdum est. Etiam quia euangelistæ non scripserunt omnia quæ Christus dixit, & fecit. Ioan. 20. à fortiori ergo non scriberent eandē rem toties quoties ille diceret.

Dicendum autem, quòd istud ponitur hic, & non fit repetitio, quia supra 5. ponitur doctrina à Christo data, hic autem ponitur quæstio, & responsio facta circa eandem materiam. Sed adhuc dicendum, quòd si nichil hic

E adderetur supra id quod ponitur supra quinto, non repeteretur, quia tamen multa adduntur, quæ ad doctrinam pertinent, fuit conueniens repeti hic. Sed dicetur, dato quòd Matthæus vellet istud ponere propter doctrinam, quæ hic de nouo superadditur, non debuisset ponere id, quod habetur supra 5. cùm ibi nichil dicatur de repudiādo vxorem, quod non dicatur hic, & ita istud debuisset exprimi, & illud subticeri.

Dicendum, quòd vtrunque fuit conueniens poni, istud quidem quia additur hic doctrina, quæ valde vtilis est, illud verò ad complendum tractatum inceptum: nam ibi Christus voluit ostendere differentias inter antiquam legem secundum, quòd intelligebatur à Iudæis, & legem suam, quam nunc ponebat, & posuit ibi multa, vnum autem de illis erat quantum ad libellum repudij, ideo dixit ibi de hoc, & quia omnia illa tradebat doctrinaliter, &

non

non disputatiuè, & loquebatur ad turbas credulas, non posuit confirmationes, & confutationes, sed nudam veritatem asseruit.

Quomodo ratio, quæ ponitur hic a Christo faciet ad propositum Christi? Quæst. XVIII.

QVæritur, de ista ratione tota Christi, quã ponit litera, quomodo facit ad propositum suum?

Dicendum quòd Christus intendit hic dicere, quòd repudiare vxorem sit malum, & non liceat, & quia res ista vertebatur in contentionem, voluit adducere ad hoc probationes. Pharisæi enim quærebant de hoc, & nõ credebant illi Christo nisi quatenus probaret, ideo testimonijs vti debuit efficacibus. Sic dicit Hiero. Sic autem responsionem temperat, vt decipulam transeat, scripturã sanctam adducens in testimonium.

Secundo quia voluit vitare scandalum Pharisæorum: nam Christus volebat dicere, quòd nullo modo licebat repudiare vxorem. Si autem hoc in primo verbo responderet Christus Pharisęis, scandalizarentur, & non possent patienter audire, ideo præposuit probationes, per quas paulisper deducerentur ad assentiendum, vel saltem ad non reclamandum. Sic dicit Chryso. Vide sapientiam doctoris: interrogatus enim si licet vxorem dimittere, non confestim dixit non licet, vt non turbarétur, sed per probationes hoc constituit. Ad hoc ergo vsus est probatione naturali siue ex conditione creationis, & probatione ex lege. Sic dicit Hieronymus: Sic responsionem temperat, vt decipulam transeat, scripturam sanctam adducens in testimonium, & naturalem legem, primamque Dei sententiam. Sic etiam dicit Chryso. Nõ solum ex modo creationis, sed ex modo legislationis monstrauit, quoniã vnũ oportet vni coniungi, & nunquam rescindi. Intelligi potest vno modo quòd tota litera sit vna probatio tantum, & tunc principium literę nõ est nisi narratio gestorum ad inducendum inde conclusionem, scilicet Deus fecit a principio masculum, & fęminam, & tunc dixit, quod propter feminam, vel propter copulam carnalem, quæ est maris, & fæminę dimitteret homo patrem & matrem, & adhęreret vir vxori suæ, & essent duo in carne vna; idest ambo essent vna caro; hoc totum ponitur pro antecedente, & inde sequitur conclusio, scilicet itaque non sunt duo, sed vna caro, idest quia Deus iussit, quòd adhæreret vir vxori, & essent duo in carne vna, voluit quòd essent vna caro, & ita non sunt separandi, quia Deus coniunxit illos faciendo eos vnam carnem. Alio modo potest accipi, quod sint hic duę probationes, & istud magis cõsonat dictis sanctorum: nam dicit Hiero. supra, quod scripturam sanctam adducit in testimonium, & naturalem legem. Et Chryso. dicit, quòd non solum ex modo legislationis, sed ex modo etiam creationis monstrat, quod oportet vnum vni coniungi, & nunquam rescindi. Et hoc modo quidã assumunt tres probationes ex litera. Vna est illud, scilicet non legistis, quia qui fecit ab initio masculum, & fæminã fecit eos, & est sensus, quod ex modo creationis ostẽditur matrimonium, quia qui fecit hominem non fecit solum masculum aut fęminam, sed masculum, & fęminam simul, vt ex modo creationis ostenderetur, quod deberent esse simul, & consequenter non deberent separari, quod facit libellus repudij. Secunda est in litera sequen. scilicet, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, idest dicendo hoc ostendit, quòd deberet esse matrimonium coniunctio maris, & fæminę, propter quam coniunctionem dimitteret homo patrem & matrem, idest cessaret cohabitare eis, & essent duo in carne vna, scilicet quia adhæreret vxori, & per hoc efficerentur vna caro. Et tunc sequitur conclusio literæ, itaque iam non sunt duo, sed vna caro, scilicet quia Deus coniunxit illos, non sunt duo, sed vna caro, idest vna persona. Tertium est ibi. Quos Deus coniungit homo non separet, idest Deus iussit coniungi marem, & fęminam, ideo nemo debet sociatos sic separare, sed qui dat libellum repudij separat sic coniunctos: ergo malè facit. Alij ponunt solum duas probationes, & istud est melius dictum.

Primo, quia consonat dictis sanctorum, cũ dicat Hier.

F hic induci legem naturalem, & diuinam, & Chryso. dicit ex modo creationis, & etiam ex modo legislationis probari.

Secundo, quia tertia probatio inducta in præcedentibus non potest dici, quòd sit aliqua probatio per se, sed est conclusio præcedentium duarum probationum. Et apparet ex modo verborum: nam dicitur, quos ergo Deus cõiunxit, homo non separet. Et sic ponitur ibi, ergo, quod est signum illationis. Etiam quia certum est, quia ista sunt verba Christi, ipse tamen non poterat assumere probationem ex dictis suis, quia ei non crederent Pharisæi, sicut dicitur Io. 8. Tu de teipso testimonium perhibes, & testimonium tuum non est verum, ideo assumit testimonium ex factis, & dictis Dei, cùm ait: non legistis &c. sed ista sunt verba Christi, scilicet, quod ergo Deus coniunxit, nõ
G est ergo per se probatio distincta à præcedentibus, sed est conclusio duarum probationum præcedentium, & debet cum qualibet resumi. Prima igitur probatio est illa, non legistis, quia qui fecit hominem ab initio masculum, & fęminam fecit eos, idest Deus qui creauit hominem, non creauit tantum masculum, sed simul masculum, & fęminam. Ex quo manifeste apparet, quòd voluit fieri commixtionem sexuum: nam alias solus masculus crearetur, & ita etiam si Deus nichil dixisset, per modum istum creationis coniungebat masculum, & fæminam, & tunc sumatur conclusio, quæ ponitur in fine, scilicet, quod Deus coniungit, homo non separet, idest quia Deus intentionẽ suam ostendit creando, quòd volebat eos esse simul: ergo non licet alicui separare quod Deus coniunxit, & ita non debet esse diuortium, vel repudium: Et ista est prima pro-
H batio, quam vocat Hieron. legem naturalem, & Chryso. vocat modum creationis, quod idem est, sed apertius dixit Chryso. quam Hieron. potest tamen vocari probatio ex lege naturali, idest ex inclinatione data masculo, & fæminę per creationem, inquantum Deus creauit eos vnum ad alterum.

Secunda probatio est ex lege Dei, idest, ex verbis eius, quæ vocantur lex inquantum obligant sicut lex, & ista est, quia dicitur, & dixit. propter hoc, idest propter matrimonium vel coniunctionem maris, & fæminæ, dimittet homo patrem & matrem, exponendo sicut supra, & sequitur, itaque iã non sunt duo, sed vna caro, idest quia Deus coniunxit illos creando, & coniunxit iubendo expresse, sed per coniunctionem efficiuntur vnum, ideo non sunt iam duo, idest duæ personæ, sed vna caro, idest vna perso-
I na, & tunc sequitur conclusio, quod Deus coniunxit, homo non separet, idest non est iustum, quòd separet; imò neque separare potest de iure, licèt de facto nitatur facere. Et iste est verus sensus. Sic innuit Chryso. dicens, vlterius induxit Deum dicens, quod Deus coniunxit, homo non separet. Demonstrans, quod & præter naturam, & præter legem est vxorem dimittere, præter naturam quidem, quia vna caro diuiditur: præter legem autem, quia Deo copulante, & iubente non diuidi, vxor dimittitur.

Quare dicitur non legistis? Quæst. XIX.

QVæritur, quare dicitur, non legistis? Dicendum, quòd non accipitur affirmatiuè, quia non esset litera vera, certum est enim, quòd Iudæi sępe hoc lege-
K rant, cum sit principium Gen. imò si nunquam legissent, non allegaret Christus contra eos auctoritatem: quia probatio debet procedere ex notis respondenti, vel quę ille habet tanquam nota, sed legẽdum est interrogatiuè, idest nunquid non legistis? & non solum est interrogatio, sed etiam admiratio, idest mirum est quomodo vos de hac re interrogatis, quia notum vobis esse debuisset, cum sępius legistis, aut legere potuistis scripturam, ex qua habetur determinatio quæstionis huius. Et tali modo solet Christus mordere Pharisæos, quando quærunt aut arguunt contra ipsum, eo quod ipsi procedunt iniquo animo, & ad confundendum Christum: ideo iustum est, vt ex verbis suis ab ipso confundantur. Sic patet sup. 9. Euntes discite, quid est: Misericordiam volo & non sacrificium, idest eatis ad addiscendum quid est: Misericordiam volo &c. quasi dicat non intelligitis, ideo addiscatis, & tunc poteritis

nus arguere vel increpare, & supra 12.cap.dixit eis: Si autem sciretis quid est, misericordiam volo, & non sacrificium: nunquam condemnassetis innocentes, quasi dicat, si intelligeretis scripturam, non faceretis hoc, sed quia nichil intelligitis, condemnatis insipienter innocentes. Et maxime Christus mordet eos circa intellectum scripturæ, & hoc propter quatuor.

Primo quia volebat eis auferre occasionem gloriandi, & punire eos propter malitiam suam, ideo volebat in eo illos confundere, in quo ipsi gloriabantur, & tamen ipsi gloriabantur se esse doctores scripturę, cùm dicatur infra 23.cap.quòd super cathedram Moysi sederunt scribæ, & Pharisæi, nulla autem maior confusio est doctori quā ignorare ea, in quibus doctorem se profitetur, ideo ostendebat Christus eos non intelligere scripturas.

Secundo quia Pharisæi iactabant se de maiori zelo legis, & de strictiori obseruatione eius, & quia qui legem non intelligit non potest eam obseruare, ostendit eos nō intelligere legem, vt sic appareat quod neque vere legem zelabant, aut obseruabant, sed solum traditiones datas a seipsis, & senioribus suis, sic improperauit eis Christus supra 15. Irritum fecistis verbum Dei propter traditiones vestras.

Tertio, & præcipuè quantum ad præsens, quia Pharisæi assumebant nunc contra Christum argumentum ex lege: nam dicitur infra. Dicunt illi, quid ergo Moyses mādauit libellum repudij? ostendit ergo Christus eos non intelligere legem, vt sic appareat quod omnia argumenta eorum procedunt ex errore.

Quarto, vt ostendat se mirabilem esse. Sciebant enim Iudæi, quod Christus nunquam didicerat, vt dicitur Io.7. Quomodo hic literas scit, cùm non didicerit? cùm autem non solum scripturam allegaret, sed etiam eos, qui doctores scripturæ erant, scilicet Pharisæos infra 23. ostenderet non intelligere scripturam, apparebat ipsum diuinitus habere intellectum scripturæ, sic ipse dixit Io.7. quando Iudæi dixerunt quomodo literas scit, doctrina mea nō est mea, sed eius, qui misit me, & ita cōueniens erat, quod confunderet Pharisæos ostendendo, quòd non intelligebant scripturam.

An ista probatio sit conueniens, scilicet qui fecit ab initio masculum? &c. Quest. XX.

Quæritur, an ista probatio sit conueniens, scilicet, qui fecit ab initio masculum, &c. nam ibi nichil exprimitur quod Deus dixerit aut voluerit. Aliqui dicunt, quòd non videtur sufficiens propter causam dictam.

Secundo, quia dato quod prodesset, non probaretur ex ea non debere dari libellum, sed solum, quod esset matrimonium, & tamen Christus de libello repudij nunc agit.

Dicendum, quod est conueniens probatio, cum sit argumentum Christi, quod est insolubile, & demōstratiuū, Et dicendum ad primum, quod ex factis Dei ita sumitur argumentum efficax sicut ex dictis, sicut solemus dicere de Christo, quod non solum præbuit se nobis imitabilem in dictis, sed etiam in factis. & sunt facta sua nobis quædam regulę, sicut ipse dixit Ioan.13. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Sic in factis Dei: nam verba Dei non sunt nobis lex nisi inquantum per ea constat nobis de diuina voluntate, cui nos tenemur obedire. Si ergo per facta potest nobis constare de diuina voluntate, ita stabitur factis sicut dictis nam sicut si aliquid Deus vult fieri, fit illud, ita si scimus Deum velle aliquid fieri per nos, obligamur illud agere, & tamen per facta constat interdum de voluntate Dei: ideo sumitur tunc argumentum efficax ex factis eius sicut ex dictis, ita est nunc: nam creauit hominem, & non creauit solum masculum, sed masculum, & fæminam. In quo apparet, quòd voluit esse commixtionem sexuum inter illos: nam sexuum distinctio ad nichil aliud est, nisi ad commixtionem: nam si commixtionem esse noluisset, solum masculum creasset, vt omnes essent masculi, cum perfectior sit masculus quàm fœmina, & tamē fecit simul masculum & fœminam: ergo voluit commixtionē. Ideo

A sicut si dixisset, sit commixtio, apparebat homines obligatos ad commixtionem, ita cùm fecit masculum, & fœminam, quorum distinctio ad nichil prodest, apparet, quod voluerit commixtionem, & ita est conueniens argumentum etiam nichil exprimendo.

Ad secundum dicendum, quod non solum probatur, quod debeat esse matrimonium ex modo creationis, sed etiam, quod non sit repudiandum: nam ex hac ratione constat, quòd Deus coniunxit masculum, & fœminam ex modo creationis, & ita apparet, quod coniunctos eos esse voluerit, & tunc sequitur verbum Christi, scilicet, quod Deus coniunxit, homo non separet, idest non est iustum, quod illud, quod coniunxit Deus, dissoluat homo, quia neque facere poterit, ipse tamen coniunxit masculum, & fœ-

B minam in matrimonio: ergo non est matrimonium dissolubile nisi per Deum. Qui tamen dat libellū repudij dissoluit illud de facto: ergo non licet alicui dare libellum repudij, & ita totum apparet ex hac probatione.

Item quia si obijceretur contra istam probationem, etiam obijceretur contra sequentem: nam etiam in illa non constat expresse de inseparabilitate, cum non dicatur nisi, quod adhærebit homo vxori suæ, & erunt duo in carne vna, & tamen contra illam probationem non obijcitur, quod insufficiens sit: ergo etiam non est obijciendum contra istam, sed cum vtraque resumitur illud dictum Christi, scilicet, quod Deus coniunxit &c. & ita fit plenum argumentum.

C *Quomodo dicitur hic quòd Deus dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, quia Adam hoc dixit, & non Deus. Quæst. XXI.*

Quæritur, quomodo dicitur hic quòd Deus dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem &c. nā non dixit hoc Deus, sed Adam, vt patet Gen.2. Dicunt aliqui quòd dictā fuerunt illa verba sæpe, & aliquando dixit illa Deus, & aliquando Adam, & ita vtrūque stat. Sed non stat, primo, quia si aliquando Deus loqueretur ista per se, idest per Angelum suum, ipse diceret illa prius quàm Adam, & ita scriberetur, quòd dixerit illa Deus, & non Adam.

Secundo quia etiam si Adam illa dixisset prius quàm Deus, scriberetur, & tamen solum scribitur de Adā, quòd

D protulerit ea: ergo non est istud verum.

Tertio, quia ex forma verborum videtur, quòd non dixerit illa Deus sed Adam, quia dicitur, hæc nunc caro ex carne mea, & os de ossibus meis, quod ad Adam refertur, ipse ergo solus dixit hoc.

Quarto, quia dato, quod Deus aliquando hoc dixisset, & etiam Adam: cum scriptura solum scripserit, quando dixit illud Adam, non allegaret illud Christus, quod non est scriptum tacens quod scriptum est. & tamen dixit Deū dixisse hoc, & non Adam, ergo non stat illa solutio.

Dicendum ergo aliter, scilicet, quod dicta fuerunt illa verba semel tantum cum non esset aliqua causa sæpe dicēdi, & tunc dicta sunt per Adam, vt dictum fuit, & apparet ex litera, & tamen dicente ea Adam, dicitur ea Deus dixisse, & ideo allegantur quasi verba Dei, ac si eadē prolatione dixerit ea Deus, & Adam, & tunc dicēdum, quod

E dicitur dixisse Deus ista verba, quia inspirauit animo Adę vt ea diceret, & illa sunt præcipuè Dei quam Adæ, sicut verba prophetarum inspiratorum à Deo dicūtur esse verba Dei potius quam ipsorum. Sic dicit Aug. Hæc tamen verba cum primi hominis tantum scriptura fuisse testetur: dominus declarat hic hæc Deum dixisse, vt hinc intelligamus propter estasim quæ præcesserat in Adam hęc diuinitus tanquam prophetam dicere potuisse. Sed tunc est dubium, in quo posset esse propheta Adam dicēdo hęc verba. Dicunt aliqui, quod hoc fuit, quia in sopore ostendit ei Deus, ad quem vsum facta fuerit mulier, & ad ostēdendum vsum illum locutus est Adam præcedentia. Sic dicit magister.4.Senten.dist.26. in principio. Sed non satis stat, quia ad intelligendum, ad quem vsum facta erat mulier, non oportebat eum propheticè inspirari, sed naturaliter hoc sciret: pecora quidem nullo docente sciunt ad quem vsum sit fæmella speciei ipsorum: ergo homo a fortiori

fortiori sciret. Item ipsa natura docet, & experientia: vnde etiam siquis nunquam viderit fœminam, & de nouo videat, si est potentis ætatis nouit vsum, cum intra se habeat quod eum ad illum vsum inclinat, imò quodammodo cogit.

Sed dicendum, quod ista verba dixit Adam inspiratus, quia in eis expressit de formatione mulieris, quod esset de carne eius, scilicet hæc nunc caro de carne mea, & os de ossibus meis. Et tamen Adam non viderat formari Heuam, quia sopor immissus fuerat ei diuinitus in quo nichil sensit passionis ablata costa de qua formata est Heua, & postquam euigilauit non inuenit in se aliquem defectum vel signum, per quod cognosceret in se factam mutationem, & sumptam fœminam de carne sua, & tamen dixit illud.

Ideo dicendum, quod Deo inspirante dixit, quia aliter scire nō poterat, neque dicere, & dixit: hæc nūc caro &c. idest ante hoc nulla femella de adductis ad me erat michi conueniens, quia non erat michi similis in conditione speciei, & tamen nunc, idest ista vice hæc quam præsentasti michi, est caro de carne mea, idest est michi similis in specie, ideo hanc accipiam, & propter hanc dimittet homo patrem & matrem: nam Gen. 2. dicitur, quod omnia animalia creata Deus adduxit ante Adā, vt videret quid vocaret ea: Adæ autem non inueniebatur adiutorium simile sibi, idest non potuit eligere aliquam femellam de sibi oblatis, quia non erant sibi similes: vnde impositis nominibus dimittebat ea, cum vero adducta fuit Heua dixit, hæc nunc, idest ista vice adduxisti rem michi similē, & hoc expressit. quia non solum dixit hanc esse de specie sua, sed etiam dixit quòd erat pars corporis eius, scilicet caro de carne mea, & os de ossibus meis.

Quare Christus dixit ista verba potius fuisse dicta à Deo quam ab Adam? Quæst. XXII.

QVæritur, cùm ista verba dixerit Adam, & non Deus proferendo illa, & scriptura ita asserat, dato quod posset dici ea dicta esse ab Adam, & à Deo vt declaratum est præced. quæst. quare potius Christus dixit dicta esse a Deo quàm ab Adam?

Dicendum, quod primo fuit, quia maioris auctoritatis erat Deus, ideo cum a Deo, & Adam possint esse dicta, conueniens est dici ea a Deo fuisse dicta.

Secundo, & principaliter, quia hoc conuenit proposito suo, nam dici illa esse dicta ab Adam nichil proderat: quia Christus volebat ex his verbis ostendere quod Deus voluerit manere societatem maris, & fœminæ. Si tamen dicantur esse ista verba Adæ: non sunt sufficientis auctoritatis ad nos ligandum: ideo debuit dici, quod erant Dei, vt ita appareat expressum Dei præceptum de matrimonij firmitate, quam intendebat probare contra libellum repudij.

Quare dicitur propter hanc vel propter hoc dimittet homo patrem vel matrem? Quæst. XXIII.

QVæritur, quare dicitur propter hanc vel propter hoc dimittet homo patrem vel matrem?

Dicendum, quod in hoc voluit Deus designare coniunctionem matrimonialem, in qua non solum debet esse coniunctio corporum, sed etiam cohabitatio, in omnibus autem animalibus natura prouidet, vt sicut ingenerat coitum ad generationem, ita dat modum nutriendi fœtum genitum, & quando sola fæmella sufficit ad nutriendum natos, non manent masculus, & fæmella aliquāto tempore, neque est vlla societas inter eos, sed solum conueniunt tempore coitus, sicut est in plurimis animalium, vt in boue, asino, ariete, capra, cane, & similibus, in quibus autem non sufficit cura femellæ nutriendis natis, dedit natura quandam societatem inter marem, & fœminam non solùm tempore coitus, sed etiam tempore toto, quo vtriusque cura est necessaria, sicut in pluribus auibus apparet, & etiam in aliquibus bestijs, nutritis autem natis nullorum animalium societas manet. In hominibus autem secus est, quia sicut ad generationem oportet marem

F & fœminam aliquando conuenire, ita oportet manere per totam vitam, quia educatio natorum hoc exposcit, quæ est magis necessaria, & de intentione naturæ quam ipse coitus, & ideo sicut est naturale, quod vir, & fœmina carnaliter misceantur ad simile tertium derelinquere, ita est naturale, quod cohabitent sibi per totam vitam, vt infra magis ostendetur, ideo sicut exprimendo conditionem matrimonij vel coniunctionis ipsorum debet ostendi, quod carnaliter conueniant, ita debet exprimi, quod communicent, vel cohabitent, & quia cohabitare est aliquorum, qui communicant sibi opera, idest quòd id, quod facit vnus est pro se, & pro altero, & quod facit alius est pro alio vicissim, necesse est illos solos cohabitare, quorum opera communicantur inter se, & quia ista cohabitatio fit propter educationem natorum communium, in qua non po-

G test communicare pater filio, aut filiæ neque mater illis, sed solum communicat vir vxori, & vxor viro, solum est cohabitatio viri, & vxoris cessante alia cohabitatione.

Et hoc exprimitur hic, scilicet Propter hanc dimittet homo patrem & matrem. idest cessabit homo cohabitare patri & matri. Ante enim quam vir accipiat vxorem, cohabitat patri & matri, quia est ibi communicatio operum scilicet quia ea, quæ faciunt pater & mater sunt pro filijs, & quæ filij acquirunt sunt pro patribus, eo quod nichil aliud est, pro quo acquirere debeant, postquam autem vir accipit vxorem, intendit ad generationem filiorum, quos educare oportet, & ideo tunc soli vir & vxor communicabunt sibi opera, quia soli tenentur ad educationē cum soli generent, sed non est cohabitatio nisi eorū, quorum est communicatio operum, ergo postquam vir acci-

H pit vxorem, non cohabitat patri & matri, sed vxori, & hanc cohabitationem tanquam necessariam in matrimonio expressit Deus per os Adæ, scilicet propter hanc dimittet homo patrem & matrem, idest cessabit vir cohabitare patri & matri, vt cohabitet vxori, & vxor cessabit cohabitare patri, & matri, vt cohabitet viro. Et intelligitur hoc dupliciter; vno modo quod antequam vir accipiat vxorem manent uir & fœmina sub potestate parentum, & cohabitant illis, postquam uero matrimonialiter conueniunt, debet cessare uir cohabitare parentibus, ut cohabitet uxori, & è contrario.

Alio modo intelligitur, quod postquam uir accipit uxorem, nulli debet cohabitare nisi uxori, ipsi enim soli communicabunt sibi inuicem opera. Et apparet, quia si uir alicui præter uxorem cohabitare posset, potius esset pater aut

I mater quam aliquis alius, sed his non debet cohabitare, sed uxori, cum dicatur propter hanc dimittet homo patrem & matrem, ergo à fortiori nulli alteri cohabitabit.

Aliqui dicunt, quod hic designatur materia cōueniens matrimonij, quæ sunt personæ legitimæ, & quia quædam personæ sunt, quæ non sunt legitimæ, scilicet pater & filia, mater & filius, exclusit illas, cùm dicit: dimittet homo patrem & matrem; homo est communis generis, & accipitur pro mare, & fœmina, & referuntur singula singulis, scilicet homo, idest uir dimittet matrem, idest non accipiet eam in uxorem, & homo, idest fœmina dimittet patrem, idest non accipiet eum in maritum, sed alium, sic exponit Nic. Sed dicendum, quod non conuenit iste sensus literæ.

Primo, quia ista uerba Christi secundum quod ipse di-

K cit, sunt uerba Dei, quæ habentur Gen. 2. ibi autem dicitur, propter hanc dimittet homo, idest propter fœminam. Et sic non potest accipi de mare, & fœmina simul, sed solum de mare, & ita non designatur materia conueniens matrimonij, sed solum cessatio cohabitationis ad parentes, & cohabitatio uiri ad uxorem.

Secundo, quia dicitur dimittet homo, uel relinquet, quod autem dimittitur, uel relinquitur aliquando habitū fuit, & tamen nunquam filius habuit matrem in uxorem aut pater filiam: ergo non dimittit aut relinquit, sed deberet dici, propter hanc non accipiet homo patrem, & matrem ergo refertur ad cohabitationem, quia antequam uir accipiat uxorem cohabitat parentibus, & accipiendo uxorē cessat cohabitare parentibus, ut cohabitet uxori, & ita dimittit uel relinquit patrem, uel matrem.

Tertio, quia si de copula matrimoniali acciperetur, nō

dicceretur dimittet patrem & matrem, & adhærebit vxori, sed adhærebit alteri. Nam vt vult Nicolaus est sensus, quòd excluduntur hic pater, & mater respectu filiorum tanquam illegitimæ personę à matrimonio, ita q aliis deberet quilibet coniungi, & nõ istis personis: ideo ad exprimendum istum sensum deberet dici dimittet patrem & matrem,& adhærebit alteri,& non illis matrimonialiter. Dicitur tamen & adhęrebit vxori: ideo non abiicit hic patrem & matrem à matrimonio: sed à cohabitatione postquam factum est matrimonium ad aliam personam. Quartò patet, quia tenendo istum sensum, oportet intelligi,quòd pater & mater sint illegitimę personę, scilicet pater respectu filię & mater respectu filii: & accipietur homo pro vtroque,scilicet homo dimittet patrem, idest filia non accipiet patrem in virum: & homo dimittet matrem,idest filius non accipiet matrem,& tamen non potest accipi ibi homo nisi pro masculo, cùm dicatur:dimittet patrem & matrem, & adhęrebit vxori, quia idem est,qui dimittit patrem,& matrem,& qui adhęret vxori, & tamen solus vir adhęret vxori,ergo de solo viro intelligitur litera. Dicitur tamen quòd dimittet patrem & matrem,& tamen non potest vir dimittere patrem & matrem quantum ad matrimonium, cum non possit contrahere cum patre: ergo necesse est accipi de cohabitatione quando dicit. Dimittet patrem & matrem, scilicet cessando cohabitare eis, vt cohabitet vxori. Et tunc propriè dicitur, quòd dimittit patrem, quia magis cohabitat filius patri quàm matri,eo quòd magis manet sub potestate patris quàm matris, ergo non accipitur de ostensione personarum, quæ sunt legitimę ad contrahendum matrimonium, & quę non,sed de cohabitatione.

Quare Christus dixit hic: Propter hoc dimittet, cum scriptura dicat propter hanc? Quæst. XXIIII.

QVęritur, cum Christus alleget hic verba scripturæ tanquam dicta à scriptura, & in illa dicatur, propter hanc dimittet homo &c.quare ipse dixit hic propter hoc dimittet? Dicendũ quòd primò fuit,quia ibi propter continuationem literę necesse erat dici propter hanc,nam dicitur,hęc nunc caro de carne mea,& os de ossibus meis,propter hanc dimittet homo &cæt.Christus autem non posuit hic,hęc nunc caro &cęt.in quo innuatur, quòd de fęmina dicitur, ideo potuit dicere propter hoc,idest propter matrimonium, siue copulam carnalem.Secundò,quia in allegationibus, quas Christus facit,& Euangelistę, vel Apostoli rarò seruatur identitas literę, sed seruatur eadem sententia, ita hic, si dicatur propter hanc refertur ad fęminam. Si propter hoc,refertur ad matrimonium, & idem est, imò melius dicitur propter hoc qui propter hanc, nam si fęmina accipitur propter copulam accipitur, quę est matrimonialis, & ideo potius propter matrimonium dimittet homo patrem & matrem quàm propter mulierem.

Quare dicitur: Et adhærebit vxori suæ? Quæst. XXV.

QVęritur,quare dicitur & adhęrebit vxori suę. Aliqui dicunt, quòd intelligitur de copula carnali, cũ sequatur, erunt duo in carne vna, & tamen effectus copulę est duos fieri vnam carnem. Sed dicendum, quòd non stat, imò necesse est accipi de cohabitatione, quę est assiduitas commanendi. Et apparet,quia dicitur supra, dimittet homo patrem & matrem, & adhęrebit vxori.Et ita vnum dependet ab alio, scilicet dimittendo patrem & matrem adhęret vxori, & tamen ad adhęrendum carnaliter non oportet dimittere patrem & matrẽ. Ad cohabitandum autem vxori oportet cessare a cohabitatione patris & matris, ideo intelligitur de cohabitatione.Et ponuntur istę duę clausulę ad signandum cohabitationem,quia cum homo antequam accipiat vxorem sit in potestate alicuius,cui cohabitat,non potest nouã cohabitationẽ incipere nisi cesset à priori, & quia illa erat cũ parentibus, sub quorũ potestate manemus quãdiu parui sumus,dicitur q dimittet patrẽ & matrẽ,s.cessando cohabitare illis,& adhęrebit vxori suę,i. cohabitabit ei.Quod

A aũt dicebatur supra, q vir cessare debet à cohabitatione parẽtum,vt cohabitet vxori, & cõsequẽter à cohabitatione omnium aliorum, dẽt intelligi de cohabitatione illa, per quã impeditur cohabitatio ad vxorẽ:nã viri & vxoris est cõmixtio, & est cõicatio operũ, quod dicit pfectã cohabitationẽ. Qđ verò vir cohabitet alteri non obuiando huic cohabitationi nõ phibetur, sed dr̃ q dimittet patrẽ & matrẽ,i.nõ hẽt ad eos plenã cohabitationẽ sicut prius, & ita ad nullam aliam personam potest habere cohabitationem plenam habendo cohabitationem ad vxorem.

Quare Deus non facit nunc de eodem vtero ac conceptu marem, & fœminam nasci sicut quando in principio creauit eos? Quæst. XXVI.

B ALiqui quęrũt,cùm dñs à principio creauit simul marẽ & fęminã ad ostẽdendum copulã matrimonialẽ, quare nõ facit nunc de eodẽ vtero,& eodẽ cõceptu marẽ & fęminã nasci? Dicẽdũ q hoc aliquãdo factũ refertur, s.in filiis Adę,pariebat.n.simul marẽ, & fęminã eodem partu, & isti postea in matrimonio iungebãtur, nunc tamẽ fieri nõ expedit. Primò q a si sic nascerentur masculus & fęmina, signaretur q illi duo nascebantur ad hoc, q inuicẽ copularentur;& tñ Deus nõ vul[...]s in tali gradu copulari, neq; licuit hoc nisi illo tpe, [...] nõ poterat cõmixtio aliter fieri pp defectũ mulierũ, vt quando Adã & Eua soli erant,nã necesse erat, q filii eorum inter se copularẽtur, postea extensa posteritate humana non copulati sunt in eisdẽ gradibus, ergo neq; debent nũc regulariter taliter nasci mares & fęminę. Secundò quia Deus crea-

C uit masculũ & fęminã simul,i. non plures masculos aut plures fęminas simul,vt ostenderet marem,& fęminã cõmisceri debere.Si aũt nunc sic nascerentur simul,ostẽderetur q Deus volebat semper esse commixtionem maris & fęminę,& tamen Deus non incitat nunc ad copulam, sed potius ad castitatem,cùm dicat Paul.1.Corin.7.volo vos omnes esse sicut & ego sum.i. quẽlibet manere sine vxore.Sequitur tamen ibi, sed vnusquisq; proprium donum habet.i.non põt quilibet hoc, & ita dicitur infra in litera q non omnes capiunt hoc,ideo non debet dare hominibus exemplo incitandi eos ad coniugia, sed potius ad celibatum,ideo non nascuntur simul masculi,& fęminę,sed rarius, & ita habet quilibet quid imitetur, nã qui vult coniugium imitetur simultatem creationis.i.coniũctionem factam à Deo in creatione,qui aũt vult cęlibatũ

D imitetur modum nascendi, qui nunc est.Sed dicit Chry. Ad hoc Deus marem & fęminam creauit ex vno, vt sint vnum. Quare de cętero vir & mulier non ex eodem vtero nascuntur sicut & volatilia quędam. Et respondet,s. quia Deus masculum quidem & fœminam creauit propter necessitatem filiorum generandorum, tamẽ semper fuit castitatis amator, & continentiæ auctor, ideo illum typum non seruauit in omnibus,vt si quidem vult homo nubere secundum primam dispositionem creationis humanæ intelligat, quid est vir & vxor.Si autẽ noluerit nubere, non habet necessitatem nubendi propter coniunctionem natiuitatis,ne forte videatur per suam continentiam alterum, qui nolebat esse continens, sicut dominus post coniunctum matrimonium iubet ne alter altero nolente se separet.

E

Quare dicitur: Et erunt duo in carne vna? Quæst. XXVII.

QVęritur, quare dicitur; Et erunt duo in carne vna? Dicendum, quòd communiter solet exponi, quòd per hoc intelligatur actus matrimonialis,scilicet erũt duo in carne vna, idest duo erunt ad vnã carnem producendam.Sic exponit Hiero.scilicet. Erunt duo in carne vna,præmium enim nuptiarum est ex duobus vnã carnem.s.prolis fieri. Et sic etiam dicit Glos.erũt duo in carne vna.i. in carnali copula. Alii aũt exponunt in carne vna.i.ambo sunt vna caro, quia de vna carne veniunt. Nam fęmina de viro formata est. Sic dicit Augustinus.Vnum dicuntur, vel propter coniunctionẽ,vel propter originem fœminę, quę de masculi latere creata est.

Alio

Alio modo exponitur erunt duo in carne, idest duo erũt vna caro, scilicet vna persona. Et iste est verus sensus, & non præcedentes. Primò, quia consonat modo loquendi: sic enim dicitur. 2. Reg. 7. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium, idest, ego ero pater eius, & ipse erit filius meus. Et illud: Ego ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum, idest ego ero Deus eorum, & ipsi populus meus. Ita hic, erunt duo in carne vna, idest vna caro, dicere autem erunt in carne vna, idest ad procreandum vnam carnem videtur esse aliqualis extorsio, & non habetur similis modus loquendi ex scriptura. Secundò, quia ista expositio consonat sententiæ sequenti, scilicet itaque iam non sunt duo, sed vna caro, ergo cùm dicitur erunt duo in carne vna, est sensus, quòd duo erunt vna caro, & non quod erunt ad procreationem vnius carnis. Tertiò, quia accipiendo illam expositionem, nichil facit litera ad propositum Christi, ipse enim vult probare hic, quòd matrimonium viri & vxoris non est separandum, & hoc, quia iam non sunt duo, sed vnum, & in vnitate non est distinctio, sed solùm violenta sectio, & istud procedet si coniuges non dicantur esse duo, sed vna caro, & tamen accipiendo expositionem aliam, nichil est ad propositum, quia tunc non sunt coniuges vnum, sed sunt duo ad producendum vnam carnem, & tamen necesse est facere auctoritatem illam ad propositum Christi, ideo necesse est exponi, quòd erunt duo in carne vna, idest, vna caro. Et iste modus est loquendi iuris humani, extra de conuer. coniug. capit. ad Apostolicam, scilicet Postquam vir & vxor per copulam coniugalem sunt vna caro effecti, non potest vna pars ad Deum conuerti, altera in sæculo remanente, & ita non sunt duo ad procreandam vnam carnem, sed ipsi sunt vna caro. Et hoc apparet, quia ponit eos velut vnum corpus, cuius pars quædam sit vir, & altera sit vxor, cùm dicat vnam partem non posse conuerti remanente altera in sæculo. Ista ergo tertia expositio est vera, & debet teneri, & tunc stat auctoritas ad propositum Christi, quòd vir & vxor sint vna caro, & dicuntur vna caro, idest, vna persona, solet enim scriptura accipere partes pro toto, & ita anima accipitur aliquando pro homine, vt illud; Septuaginta animæ egressæ sunt de femore Iacob. Genesi 46. & Exod. 1. & illud; Anima si obtulerit sacrificium, idest homo. Leuitic. 2. aliquando caro pro ipso composito accipitur, siue pro homine, siue pro animali, vt illud, Omnis caro corruperat viam suam, idest, omnis homo. Genes. 6. Et ibi; Omnis caro videbit salutare Dei, idest, omnis homo. Et illud; Omnis caro ad te veniet, idest, omnis homo. Psalm. 64. Et ibi; Omne animal diligit sibi simile, & omnis caro ad similem sibi coniungitur. Ecclesiast. 13. idest; Omne animal. Ita hic sunt duo vna caro, idest, vna persona, vocantur autem caro, quia ex parte carnis, vel actus carnalis est ista vnitas, & non ex parte animæ, sicut enim quando aliqua efficiuntur vnum circa spiritualia, vocantur vna anima, vel vnus spiritus, ita quando efficiuntur vnum per actum carnalem vocantur vna caro. De primò patet, quia prima Corint. 6. dicitur. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. & Act. 4. dicitur; Quia multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, scilicet quia communicabant in spiritualibus. De secundò patet, vt hic, quòd per actum coniugalem vir & vxor sunt vna caro effecti. Sic dicit Chrysost. sicut enim qui spiritualiter se diligunt, vna anima esse dicuntur, scriptura dicente, quòd omnium credentium erat cor vnũ, & anima vna, sic vir, & vxor, qui carnaliter se diligunt, vna caro esse dicuntur. Sed aduertendum, quòd dicuntur esse vna caro non veritate naturæ, sed fictione iuris, sicut testator & hæres censentur esse eadem persona, & dominus & procurator, & multa alia, quæ vera non sunt & tamen ius ista fingit propter aliquas rationabiles causas, secundùm quas videntur retinere quãdam vnionem, aut vnitatem, & ideo sicut ea, quæ verè vnum sunt, non sunt diuidenda, quia fit naturæ iniuria secare vnitatem, ita ea, quæ sunt vnum vnitate iuris, non possunt sine iuris iniuria secari, sed ius dixit vxorem & virum esse vnam carnem, & quod maius est, Deus hoc dixit; ergo contra ius est, & contra Deum diuidere illos. Et hoc concludit

F Christus dicens; Quod Deus coniunxit, homo non separet, idest, Deus coniunxit illos efficiendo vnam carnem; ideo homo non potest separare illos sine iniuria Dei; & tamen per libellum repudii separantur; ergo non debet esse repudium. Sic dicit Chrysost. Demonstrat in his, quod præter naturam, & præter legem est vxorem dimittere, præter naturam quidem, quòd vna caro diuiditur, præter legem, quia Deo copulante, & iubente non diuidi, vxor dimittitur.

An matrimonium sit de lege naturali?
Quæst. XXVIII.

G Circa prædicta manent aliqua dubia iuxta matrimonium, quæ resultant ex litera. Et quia prima probatio Christi est ex conditione creationis, vt dicit Chrysos. vel ex lege naturæ vt dicit Hierony. Est dubium an matrimonium sit de lege naturali siue de iure naturę. Aliqui dicunt, quòd non, quia ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit, sed matrimonium non est in omnibus animalibus, cùm in quibusdam sit coniunctio maris & fœminæ sine matrimonio, ergo non est de iure naturali. Secundò, quia quod est de iure naturali, inuenitur in omnibus hominibus secundum eorum quemlibet statum, matrimonium tamen non fuit in quolibet statu, quia sicut dicit Tullius in libro Rethoricorum in principio, homines à principio syluestres erant, & tunc nemo sciuit proprios liberos neque certas nuptias, in quibus tamen consistit matrimonium, quòd sit determinata vxor ad uirum, ergo tunc non fuit matrimonium, & tunc con-
H sequenter non est de iure naturali. Tertiò, quia naturalia sunt eadem apud omnes, & tamen matrimonium non est eodem modo apud omnes, quia secundum diuersas leges hominum diuersimode contrahitur, vt extra de sponsa cap. de Francia, ergo non est de iure naturali. Quartò, quia ea, sine quibus conseruatur natura, non sunt naturalia, cum naturalia sint optimè ordinata 12. Metafi. & ideo nichil est in eis superfluum, & tamen per actum matrimonialem intenditur conseruatio speciei, quæ tamen haberi potest per concubitum non matrimonialem, vt ex concubinis, ergo non est matrimonium aliquid de iure naturę. Dicendum, quòd matrimonium est de iure naturæ, sic enim accipiunt iura humana, vt in principio digestorum dicitur, quòd ius naturale est maris & fœminæ coniunctio, quam nos matrimonium appellamus, ergo est de iure naturali. Etiam quia id, quod fit a principio naturali est naturale, & tamen homo contrahit matrimonium natura inclinante, ergo est naturale. Patet hoc, quia Aristo-
I teles 8. Ethicorũ dicit, quòd homo est naturaliter magis animal coniugale quàm politicum, & tamen homo est naturaliter animal politicum, vt ipse dicit ibidem, ergo est naturaliter animal coniugale, ergo uti uel manere in coniugio, scilicet in matrimonio, est sibi naturale, & ita erit matrimonium ipsum naturale, idest de iure naturæ. Circa hoc tamen considerandum, quòd aliquid dicitur naturale dupliciter.

Vno modo sicut ex principiis naturæ ex necessitate causatum, vt moueri deorsum est naturale lapidi, & hoc modo matrimonium non est naturale, neque aliquid eorum, quæ ex libero arbitrio procedunt, uel per ipsum consumantur.

Secundo modo dicitur naturale id, ad quod natura in-
K clinat, & tamen mediante libero arbitrio completur, & ita uirtutes dicuntur homini naturaliter inesse, non quidem quòd inueniantur in nobis aliqui habitus perfecti per naturam, sed insunt natis nobis suscipere illas, perfectis uerò per operationem, ut dicitur 2. Ethicorum, ca. 1. idest inclinari ad eas innatum est homini, & tamen habere eas perfectè genitas non competit alicui homini naturaliter, sed per assuefactionem ad operationes. Ita est de matrimonio.

Est enim naturale siue de iure naturali quãtum ad inclinationem, non tamen inuenitur in nobis tanquam aliquid completè productum à natura, sed per rationem, & uoluntatem consumatur. Sed ex sola inclinatione ad illud uocatur naturale.

Acci-

Accipitur autem ista inclinatio respectu finis matrimonij: sunt autem multi fines eius, vt ostẽditur quarto Sententiarum distinctione 32. & tamen duo sunt præcipui fines: vnus est propagatio & continuatio speciei: alius est mutuum obsequium, vel communicatio operum. Ex parte primi finis oportet esse matrimonium inter homines, & natura inclinat ad illud: non enim vocamus matrimonium ipsam sexuum commixtionem, quia hæc reperitur etiam in pecoribus: sed habitudo certa, quæ est necessaria inter eos, qui conueniunt carnaliter, vocatur matrimonium: non enim quocunque modo conueniendum est carnaliter inter homines: sed certo modo tam secundùm naturæ designationem quàm secundùm rationis iudicium: non enim debet esse commixtio nisi maris ad fæminam, quod & natura docet: quia finis commixtionis est generatio, quæ non inuenitur, nisi fuerit sexus diuersitas.

Secundò non debet esse commixtio ad multas fœminas, sed ad vnam solam, quod partim natura docet, & partim ratio: vt infra dicetur quæstione 30.

Tertiò non debet esse commixtio ad quamlibet mulierem: sed aliqui debent excludi à commixtione, quos naturæ reuerentia & rationis respectus non patitur cõmisceri. Et hoc specialiter est in hominibus, qui debita personarum sciunt: pecora autem, quæ ignorant attinentias, & rationem debiti personæ ad personam, non excludunt aliquam fæmellam à commixtione: & tamen aliqua pecora, in quibus reseruatur cognitio parentum adhuc abstinent à commixtione eorum.

Quartò non debet esse habitudo viri, & fæminæ solum tempore conuentus carnalis, sed tempore educationis fœtus, quia natura magis intendit educationem, & perfectionem genitorum quàm generationem: ideo sicut inclinat marem & fæminam ad commixtionem propter sibi simile gignere: ita inclinat eos ad certo modo se habendum ad hoc, quòd natos possint educare. Habitudo ergo maris & fæminæ carnaliter conuenientium secundùm quàm conseruantur, aut conseruari debent hoc vocatur matrimonium. Vnde solet matrimonium diffiniri, quòd sit coniunctio maris & fęminæ inter legitimas personas indiuiduæ vitæ consuetudinem retinens. Dicitur enim coniunctio, quæ non significat commixtionem, nam ipse actus matrimonium non est, sed actus matrimonij, quia cùm commixtio transeat, & desinat esse, transiret & desineret esse matrimonium, quod falsum est. Etiam, quia cùm actus ille iteretur inter easdem personas, iteraretur matrimonium, sed falsum est, quia earundem personarum vnicum est matrimonium: sed vocatur coniunctio ipsum vinculum vel habitudo, secundùm quàm vir & fœmina referuntur, quæ habitudo includit mutua iura, idest quòd vir habeat potestatem fæminæ ad cõmixtionem, & fœmina habeat potestatem in corpore viri. Dicitur maris & fœminæ, quia & si cõtingat esse fœdam commixtionem viri ad non fœminam, non vocatur matrimonium, sed potius naturæ deturpatio. Dicitur autem inter legitimas personas, quia legitimæ personæ vocantur, quibus ratio & iura contrahere permittunt. Illæ verò dicuntur illegitimæ, quibus hoc vetitum est: cùm non liceat indifferenter cuilibet commisceri: etiam si sit vna tantùm; & si ad talem sit commixtio, non vocamus matrimonium, sed incestum. Dicitur autem, indiuiduæ vitæ consuetudinem retinens, idest quòd sit inter eos cohabitatio, quàm consuetudinem vocamus, & vita indiuidua, idest indiuisibilis, scilicet quòd non duret habitudo illa pauco tempore, sed longo, siue ad totam vitam: sed vt dicetur infra, inclinari autem ad talem habitudinem maris & fœminæ est inclinari ad matrimonium. Vnde si natura inclinat ad talem habitudinem, dicetur, quòd matrimonium est de iure naturali, idest naturali inclinatione. Et hoc verum est, quia quantum ad duos fines præcipuos matrimonij inclinat natura ad matrimonium. Primus est bonum prolis. Et non vocatur hic bonum prolis ipsa commixtio, per quam habetur proles: neque etiam ipsa proles, sed educatio eius; non enim solùm intendit natura generationem prolis, sed etiam educationem eius, & promotionem vsque ad perfectum statum hominis; in

A quantum homo est, qui est status virtutis, sic enim dicitur octauo Ethicorum, quòd tria a parentibus recipimus, scilicet esse, nutrimentum, & doctrinam. Filius autem non posset educari à parentibus nisi haberet determinatos parentes: fœmina enim nõn sufficit ad educationem filiorum, sed requiritur etiam diligentia patris; & ideo oportet esse parentes determinatos: & ob hoc sequitur, quòd de inclinatione naturali est, quòd matrimonium sit vnius ad vnam, & non vnius ad omnes: sicut in politia Socratica, & Platonica vt patet secundo Politicorum in principio. Etiam requiritur, quòd isti determinati parentes habeant obligationem aliquam, per quam conuenienter efficiatur educatio prolis: & illa obligatio, vel habitudo dicitur matrimonium: ideo matrimonium ex parte educationis fœtus est aliquid naturale. Secundus finis matrimonij est mutuum obsequium à coniungibus

B sibi inuicem in rebus domesticis impendendum: sicut enim naturalis ratio inclinat, vt homines cohabitẽt: quia nemo sibi sufficit in omnibus, quæ sunt ad vitã: ita enim hominem animal politicum naturaliter vocamus, quia adiacet vnicuique particula boni alterius, vt dicitur tertio Politicorum. Sic enim in operibus, quæ pertinent ad conseruationem vitæ, quædam sunt opera, quæ cõuenienter fiunt per viros, quædam per mulieres: ideo associatio ipsorum etiam quantum ad mutuam impensionem operum est de inclinbtione naturali, & tamen sociatio viri ad mulierem est matrimonium: ideo matrimonium ex his duabus causis est de inclinatione naturali: & ita Aristote. ponit octauo Ethicorum istas duas causas, scilicet procreationem, & communicationem operum ad hoc, quòd vir & fœmina associentur, quod matrimo-

C nium vocamus.

Ad primum dicendum, quòd matrimonium est de iure naturali, cùm sit de naturali inclinatione: non tamen docuit natura istud in omnibus animalibus, quia non accipitur ius commune prout consequitur omnem naturam animalis, sed solam naturam humanam. Pro quo sciendum, quòd natura hominis inclinat ad aliquid dupliciter. Vno modo, quia est conueniens naturæ generis: & hoc est commune omnibus animalibus.

Alio modo quod est conueniens naturæ differentiæ, qua species humana abundat à genere: & sic est naturale homini actum prudentiæ, vel temperantiæ habere, inquantum est animal commune, & sicut est sibi naturalis esse rationale, ita est naturale habere actum ratio-

D nis, quod ad prudentiam, & virtutes pertinet: & sicut natura generis quamuis sit vna in omnibus animalibus, tamen non est in omnibus, scilicet, eodem modo, sed secundùm quòd vnicuique competit: ita inclinare ad propagationem est commune omnibus animalibus perfectis, quæ per propagationem gignuntur: modus tamen propagandi, ad quem inclinat natura, non est omnibus animalibus idem, sed vnicuique secundùm suam speciem: & quia humana species viget ratione, competit sibi propagatio secundùm rationem: hoc autem est, vt taliter iungantur qualiter ad conuenientem educationem prolis, & ipsorum conuenientium bonum statum competat, & quia ad hoc requiritur vnitas viri, & vxoris, & personæ legitimæ, & commanentes longo tempore secundùm aliquam obligatio-

E nem ad commanendum, debuit esse talis modus conuentionis maris & fœminæ: sed talem conuentum vocamus matrimonium: ideo est matrimonium de inclinatione naturali consequenti naturam humanam, & non naturam communem animalium: & hoc est loquendo de totali inclinatione ad matrimonium, & tamen ad aliquid matrimoniale est inclinatio ex natura communi generis: & hoc quantùm ad primum finem matrimonij, scilicet, procreationem liberorum, cùm in omnibus perfectis animalibus sit ista inclinatio.

Sed educatio non reperitur eadem in omnibus, cùm in quibusdam sufficiat sola fœmella: in alijs filij nati statim possunt cibum quærere: & ita non indigent aliqua educatione parentum. Alia sunt, in

quibus & si masculorum cura sit aliquantulum necessaria, tamen pauco tempore: in hominibus autem est necessaria cura vtriusque parentis educando, & longo tempore: ideo est maior determinatio necessaria ad commanendum. Et ista cohabitatio non solùm competit homini ex parte differentiæ inquantum est ratione vtentis, sed etiam ex natura generis, cùm sit commune omnibus animalibus, quòd tamdiu commaneant, quamdiu est necessaria ad educationem eorum commoratio: & ita quantum ad aliquid est matrimonium de inclinatione naturali consequente omne animal: completè tamen est de inclinatione humana quantum est ex ratione differentiæ.

Ad secundum dicendum, quòd in statu omni fuit matrimonium inter homines. Nam primi fuerunt Adam & Eua, inter quos fuit matrimonium, vt Christus inducit hic in littera: & postea in tota posteritate similiter G matrimonium continuatum est. Ad verbum Tulij potest dici, quòd ipsi & alij sapientes Gentilium errauerunt circa præterita sæcula propter non habere historias temporum præteritorum. Nam ante Ninum regem Babylonis historiæ gentium nichil referunt, vt dicit Augustinus, & Paulus Orosius: & quia videbant paulatim mores humanos extolli, qui prius erant valde rudes: putauerunt, quòd aliquod tempus fuerit, in quo homines nullo matrimonio vtebantur, & tamen non fuit sic.

Aliter potest dici, quòd verum fuerit verbum Tulij, non quidem quantum ad omnes homines, sed specialiter circa aliquas gentes Barbaras, sicut & nunc aliqui Barbari sunt, qui in multis agunt contra naturalem inclinationem: & hoc, quia principia naturalis educationis non deducuntur in eis ad effectum: eo quòd ratio ipsorum H est offuscata, siue propter indispositionem naturæ, siue propter prauam consuetudinem.

Ad tertium dicendum, quòd natura humana non est immobilis, sicut diuina, vt dicitur septimo Ethicorum, & ideo ea, quæ sunt secundùm rationem naturalem, non reperiũtur omnino eadem apud omnes saltem quantum ad conclusiones particulares: secus autem quantum ad principia multum vniuersalia. Vnde non est inconueniens, quòd secundũ diuersos status, & conditiones gentium varietur matrimonium, non solùm quantũ ad cæremonialia, sicut dicitur extra de sponsali. capit. de Francia: sed etiam quantum ad substantialia, vt quod aliqua gẽs ponat in matrimonio pluralitatem, & alia vnitatem, & quidam ponant indissolubilitatem: alij verò concedant repudium.

Ad quartum dicendum, quòd in matrimonio non intenditur solùm proles: sed etiam educatio, & perductio I ad perfectionem, vt dictum est. Ex coitu autem fornicario benè potest sequi proles: sed non potest dari ibi conueniens modus educationis, cùm inter parentes non sit aliqua obligatio ad commanendum, & communicandum opera, vt sic prouideant natis educando, & erudiendo: ideo matrimonium, quod omnia ista dicit, est de inclinatione naturæ.

An contractus matrimonij sit de necessitate, & obliget omnes? Quæst. XXIX.

QVæritur, an contractus matrimonij sit de necessitate, & obliget omnes? K

Aliqui dicunt, quòd sic, quia ea, quæ sunt naturalia obligant omnes: matrimonium autem est de iure naturali, vt dictum est præcedenti quæstione: ergo omnes obligantur ad matrimonium.

Secũdò, quia præceptum semper obligat quamdiu non reuocatur: sed Deus dedit præceptum de actu matrimoniali, Genesis primo: Crescite, & multiplicamini, & replete terram, ergo semper remanet præceptum, & ita omnes obligabuntur.

Tertiò, quia bonum speciei melius est, quàm bonum indiuidui, quia diuinius est, & melius quod genti, & ciuitatibus, quàm quod vni homini primo Ethicorum: sed præceptum datum homini de comedendo ad conseruationem indiuidui semper manet: ergo præceptum datum de actu procreãdi, per quem conseruatur species, magis manebit. Et datò, quòd nullum esset præceptum, certum est, quòd obligatur quilibet sumere cibum, & agere quod potest ad conseruationem indiuidui: ergo obligabitur à fortiori ad conseruandũ speciem per actum matrimonij.

Quartò patet, quia vbi manet eadem ratio obligationis, ibi manet eadem obligatio; & tamen in exordio sæculi obligabantur omnes ad dandam operam proli, nè cessaret multiplicatio generis humani: sed nunc cessaret multiplicatio si nunc liberum esset cuiliber abstinere à coitu: ergo obligantur omnes ad actum matrimonialem.

Dicendum, quòd non obligatur nunc aliquis ad contrahendum matrimonium, cùm non obligetur quis cessare à maiori bono, vt teneat minus, & tamen maius bonum est virginitas, quàm coniugalis actus 1. Corinth. 7. Qui tradit virginem suam nuptui bene facit: qui autem non iungit matrimonio virginem suam melius facit: ergo non est matrimonium sub præcepto: idem ostendit Christus infra in littera: cùm Petrus dixit, si sic est causa hominis cum vxore sua, non expedit homini nubere: & Christus dixit, nõ omnes hoc capiunt, sed quibus datum est à Deo: & ita innuitur melius esse manere in virginitate, quàm nubere: sed non possunt omnes continere, quia est donum Dei speciale, vt dicitur Sapi. 8. Item nulli debetur præmium pro transgressione præcepti: virginibus tamen debetur speciale præmium, quod aureola dicitur: ergo non est sub præcepto nubere. Vnde dicendum, quod vacare proli nunquam fuit necessarium alicui homini ex lege naturæ: siue quando erant pauci homines, siue quando multi, nisi præscriptum aliquod specialiter datum fuisset de nubendo. Et ratio huius est, quia natura inclinat ad aliquid dupliciter. Vno modo, sicut ad id, quod est necessarium ad perfectionem vnius per se, & in seipso, & non in ordine ad alios, & talis inclinatio obligat omnes, quia naturales perfectiones omnibus sunt communes, & ita quilibet obligatur vacare conseruationi suiipsius, siue per cibum, & potum, siue abstinendo à nociuis, quia conseruatio est ad bonum, quod est eius particulariter velut vnius. Alio modo inclinat natura ad aliquid, quod est necessarium ad perfectionem multitudinis, & in talibus nemo obligatur determinatè. Et ratio est, quia ad id obligatur quis determinatè. Et ratio est, quia ad id obligatur quis determinatè, quod si ipse non egerit, sequitur malum aliquod: & tamen si vnus homo non egerit illud, poterit suppleri per alterũ, ita quod malum nullum sequatur, ideo non obligatur ille determinatè, & consequenter neque aliquis: sicut colere terram est necessarium ad conseruationem ciuitatis, & esse alios carnifices, alios cerdones, alios pistores, & ita de cæteris, & tamen nemo est in ciuitate, qui obligetur ad aliquid istorum.

Castitas donũ Dei est spirituale.

Secundò, quia bona communia, ad quæ natura inclinat, sunt multa, & mutuo se impediunt, vt patet in dictis: nam omnia illa sunt necessaria, & tamen si quis velit vacare vni, non poterit vacare alteri, & tamen nemo obligatur ad incompossibilia, vel ad ea, quæ se impediũt: ergo nemo ad ista obligatur. Ita est de actu matrimoniali, quia ille non est necessarius ad bonum indiuidui, sed ad bonum multitudinis, vt non desit continuatio speciei, & status politiæ: ideo non ordinatur quilibet ad hoc, neque aliquis determinatè: cùm etiam ipsa natura inclinet ad aliquod bonum commune, quod impeditur per actum matrimonialem. Nam bonum communitatis est habere viros sapientes, qui litteris vacent. Sed vacatio litterarum impeditur maximè per venereorum vsum. Vnde Theophrastus Philosophus probauit, quòd sapiẽti non expediat habere: ergo non obligatur quis ad actum matrimonialem: sed quia multitudo per aliquem regitur, ad illum pertinet ordinare, qui debeant quibus officijs vacare: nam sicut dicitur primo Ethicorum capitul. tertio. Ad politicam, idest ad scientiam legislatiuam pertinet ordinare, quæ scientiæ, vel artes legantur in ciuitate, & quanto tempore, & qui debeant vacare eis: ita & circa mæchanicas artes, quæ sunt necessariæ conseruationi

Sapienti non expedit nubere.

tioni ciuitatis, ipse legislator, vel rector vrbis debet diffinire, quæ artes sint, & qui, & quot exerceant illas, & tunc obligabuntur illi, quos rector per præceptum suum obligauerit, communiter tamen rectores nō obligant aliquos ad exercenda determinata officia, eo quod homines amore lucri moti spontè subeunt istas administrationes mæchanicas, si quando tamen deficiant ministri, vel non sint tales, quales habere expedit ciuitati, ipse rector debet eligere, quos viderit expedire, & illis iniunget administrationes harum artium, sic est de vacatione ad prolem, quia est multum necessaria Reipublicæ, rector tamen non obligat aliquos ad hoc, quia spontè homines proli vacant nullo iubente, si tamen interdum tantus esset defectus ciuium raris volentibus vacare proli, certum est ad rectorem vrbis pertinere, quod inducat homines ad hoc agendum, sic enim aliquando tantus defectus virorū fuit Romæ propter clades bellicas, quod decreto publico proletarij designati sunt. Et vocantur proletarij, quibus officium vacandi proli assignatum erat de publico decreto. Nunc verò fortassis non rectè fieret, nam si esset magnus defectus ciuiū, siue bello, siue peste proueniens, & vellet rector cogere aliquos ad vacandū proli, qui alias volebāt pro amore Christi abstinere a venereis, non posset rector tales cogere, quia præcipua cura esse debet de anima, & nullum mandatum hominis valet, quod militet contra charitatem.

Ad primum dicendum, sicut supra, quod præcepta de iure naturæ obligant omnes si concernunt bonum alicuius, vt vnius, quæ verò bonum multitudinis non obligant quemlibet determinatè, immo neminem, nisi eum, quē rector communitatis obligauerit illum designando, & quia inclinatio ad vacandum proli est huiusmodi, nemo obligatur ad hoc, nisi determinetur per rectorem multitudinis, & ob hoc ab exordio sæculi ipse Deus, qui erat rector totius creaturæ iussit hominibus, quod vacarent proli dicens eis. Crescite, & multiplicamini, & replete terram, Genesis primo, & nono. Et quia nunc non imponuntur talia præcepta a rectoribus, nemo obligatur ad hoc. Aliter potest dici, quod matrimonium est de iure naturali, idest, matrimonium esse tale quale est de iure naturali, quod tamen homines matrimoniali actui vacent, non est de iure naturali, & ideo non obligantur. Sed dicendum, quod prima solutio est verior.

Ad secundum dicendum, quod præceptum illud non est a Deo reuocatum, quia intelligeretur tunc, quod Deus vetabat omnem commixtionem sexuum, & tamen non ob hoc obligat illud præceptum nunc, nam secundum naturam non obligatur aliquis vacare proli, illud autem præceptum solum datum est ad supplendum paucitatem, & ideo erat quasi temporale præceptum, scilicet, quod tamdiu durauit quamdiu paucitas hominum erat, scilicet, quod non vacantibus omnibus proli, putaretur nunquam multiplicandum humanum genus, vel cito desiturum, quando erat iam multiplicatio aliquanta, ita vt etiā si quilibet non vacaret proli, non cessaret genus humanū, vel non desineret esse multiplicatum, cessauit obligare præceptum.

Quanta autem esset illa multitudo hominum, vsque ad quam habendam obligaret præceptum, non potest dici, neque a Deo fuit diffinitum. Et ratio est, quia sciebat, quod contra istud præceptum nemo peccaret, cum interior impulsus, sine aliquo præcepto sufficienter moueret, & apparent prædicta vera esse, quia bis dedit Deus istud præceptum, scilicet, Genes. 1. & 9. Ex quo apparent duo. Primum, quia istud præceptum non dabatur, neque obligabat, nisi quando erat magna paucitas hominum. Nam prima vice dictum est, quando erant soli Adam, & Eua, & tunc erat opus vacare proli, secunda vice dictum est, quando erant soli quatuor viri, & quatuor fœminæ, istæ enim solæ animæ saluatæ fuerant per aquam. 2. Petr. 2. & his gestis de Arca dixit Dominus, crescite, & multiplicamini, Genes. 9.

Secundum est, quod istud præceptum cessabat aliquando obligare, nam si postquàm datum est Adæ, & Euæ durasset semper in prima ætate, oportuisset, quod Deus denuo illud daret post diluuium, sicut quælibet lex postquā

A semel data est obligat semper quousq; tollatur, ergo cessauit aliquando in prima ætate, scilicet, postquam homines multiplicati fuerunt, & quia in principio secundæ ætatis fuit etiam notabilis paucitas hominum, scilicet, quatuor viri, & totidem fœminæ, reperita est lex de vacando proli, nunc vero si aliquando talis defectus accideret, vt quinque, vel sex soli viri, & totidem fœminæ relinquerentur in vniuerso, adhuc non obligaremur vacare proli. Et ratio est, primo, quia ad prolem procreandum nemo obligatur de lege naturæ, vt dictum est supra, sed solum quando Deus iubet vacare, & tamen mandatum de vacando proli iam expirauit, nam est temporale, & solū obligat vsquequo perueniatur ad aliquantam multiplicationem, sed ad illam iam peruentum fuit, sicut & nunc est, ideo expirauit præceptum illud, & nunquam reincipiet obligare, licet deueniatur ad magnam paucitatem,

B nisi repetatur præceptum, & tamen nō repetitur, ideo nemo obligaretur ad vacandum proli.

Secundò, quia non est nunc eadem causa, quæ a principio, nam intantum est multiplicatum genus humanum per totum orbem, quod non posset venire ad tantam paucitatem, nisi Deus vellet facere consummationem, & tunc non oporteret succurrere pereunti sæculo, cum illud Deus claudere intenderet, secus autem in principio primę, & secundę ętatis, quia tunc Deus volebat continuare genus humanum vsque ad consummationem numeri electorū, ideo cum tunc appareret, quod non vellet facere consummationem, vacandum erat proli ad continuationem speciei.

Ad tertium dicendum, quod licet maius, & melius sit

C bonum commune, quam priuatum inquantum ad multos pertinet: tamen non obligabatur quilibet ad bonum commune, sicut ad priuatum, nam si ad commune obligaretur quilibet, cum sint multa bona communia, quę se impediunt, obligaretur eadem ratione ad omnia, & tamen hoc esset impossibile, ideo non obligatur quilibet ad bonum commune, licet sit maius, quam particulare, & istud est quamdiu bonum commune manet, ut commune, & est obligatio ad illud solum ex inclinatione naturali. Si autem aliqua persona ex lege, aut ex speciali commissione sibi facta, vel promissione, aut iuramento facto per eam constituatur debens respicere ad bonum commune, secus est, quia poterit esse, quod tunc aliqui magis teneantur prouidere bono publico, quam priuato, eo quod bonum commune est proprium ipsorum inquā-

D tum tales sunt, scilicet, quia constituti sunt rectores, aut principes communitum, uel etiam si non sint pręcipui, & rectores debetur eis aliquis modus administrationis boni publici, quia etiam istorum est bonum commune, tanquam priuatum bonum, uel si nullam determinate habent administrationem, sed sunt partes communitatis, uel collegij, & ex lege communitatis, uel iuramento specialiter pręstito, aut promissione tenentur certo modo respicere ad bonum commune, poterit esse, quod tales interdum magis teneantur ad commune, quam ad priuatum, ex inclinatione tamen naturę nemo tenetur determinatè ad bonum commune obligatus, sed quando debeat quis magis curare, vel pręponere commune priuato, vel priuatum communi bono non est nunc diffiniendum per singula, quia quod ad propositum attinet dictum est.

E Ad quartum dicendum, quod si omnes homines vellent vacare castitati, nunc cessaret successio generis humani: & tamen neque cessabit sic successio, neque obligatur quis ad vacandum proli, eo quod sine aliqua obligatione homines spontè subeunt vacationem istam, & hoc est, quia natura humana ad diuersos actus, & officia inclinat in communi, vt dictum est, sed quia illa inuenitur diuersimodè in diuersis hominibus, secundum quod variè in illis indiuiduatur, inclinat magis vnum hominem ad vnum illorum actuum, vel officiorum, quam alium, & ex hac diuersitate inclinationis simul cum Diuina Prouidentia, quæ vniuersi curam gerit, & faciet continuari successionem hominum quamdiu voluerit: contingit, quod ad omnia sufficiens prouisio datur, cum quidam eligat vnum officium, & alius aliud: ita quod

quòd nihil maneat de inclinatione naturali, quod per aliquos non expleatur: & ita aliqui vacant proli quantum sufficiens est, etiam si nemo illos obliget, & sic non sequitur aliquod periculum.

Aliter potest dici, quòd non manet eadem ratio obligationis nunc, & à principio sæculi ad vacandum proli, quia tunc obligabantur homines ad hoc ex præcepto dato, scilicet, crescite, & multiplicamini. Istud autem præceptum iam cessauit obligare, vt supra dictum est: ideo nũc non obligat, nisi Deus illud repeteret, sicut in diluuio repetiuit, cùm prius illud dedisset in creatione orbis.

Secundò, quia etiam si non fuisset datum præceptum illud, crescite, & multiplicamini tunc; neque nunc magis obligarentur homines tunc, quàm nunc ad vacandum proli: eo quòd tunc mundus erat incipiens, & apparebat, quòd Deus volebat illum perducere ad maiora per continuationem successionum: nunc autem diu est, quòd scriptura dicit esse vltimos dies, & horam nouissimam, & quòd in nos fines sæculorum deuenerunt: & ideo non expedit nunc ipsi mundo continuatio sicut, & tunc: & consequenter nos minus obligamur ad dandum operam procreationi, quàm priores: etiam si sæculum ad tantum defectum hominum deduceretur, quòd non manerent plures, quàm fuerunt in diluuio saluati, vt dictum fuit supra.

An in matrimonio necesse sit de iure naturæ esse vnicum, & vnicam simul: ita quòd naturæ repugnet habere plures vxores simul? *Quæst.* XXX.

QVæritur circa præcedentia, an in matrimonio necesse sit de iure naturæ esse vnicum, & vnicam simul? ita quòd repugnet naturæ bigamina simultanea. Aliqui dicunt, quod habere multas vxores simul non sit contra ius naturale, consuetudo enim non tollit legem naturæ, neque præiudicat illi: & tamen habere multas vxores quando consuetudo erat, peccatum non erat, vt dicit Augustinus: ideo non est contra legem naturæ.

Secundò, quia quicunque facit contra legem naturæ, facit contra aliquod præceptum: eo quòd lex naturæ præcepta habet, sicut lex scripta: & tamen habere plures vxores, vt Augustinus ait, non erat contra præceptum: quia nulla lege vetitum erat: ergo habere multas vxores non erat contra ius naturale.

Tertiò, quia matrimonium principaliter ordinatur ad prolis procreationem, & tamen pluralitas vxorum non impedit procreationem prolis, sed potius ad eam adiuuat: ergo non est contra legem naturæ, cùm possit vnus homo ex pluribus mulieribus filios gignere. Etiam, quia interdum vna sterilis est, ex qua non potest gignere: & habendo multas gignet ex aliqua earum.

Quartò, quia ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: & tamen non docuit natura omnia animalia, quòd vna fœmella iungatur vno masculo, cum in multis inueniamus vnum masculum iungi multis fœminis: ergo non est hoc de lege naturæ.

Quintò, quia vt dicit Aristoteles decimoquinto de Animalibus, in generatione masculus se habet ad feminam, vt agens, & vt artifex ad materiam. Non est tamen contra ordinem naturæ, quòd vnum agens agat in multa patientia, & artifex operetur ex diuersis materijs, neque est contra legem naturæ, quòd vnus vir habeat multas vxores.

Alij dicunt, quòd sit contra legem naturæ, quia contra legem naturæ est, quòd homo se obliget ad impossibile; & quòd id, quod vni insolidum datum est, detur alteri insolidum, & tamen homo contrahens cum vna tradit ei potestatem sui corporis, ita quòd necesse sit reddere debitum, quando illa petiuerit, ergo contra legem naturæ est, quòd potestatem corporis sui alteri tradat, quia non posset facere ad quod se obligat, scilicet, reddere vtrique debitum si ambæ peterent pro eodem tempore.

Secundò, quia de lege naturæ est, quod tibi non vis, alteri nè feceris, & tamen vir nollet, quòd mulier alium

F virum haberet, ergo non debet ipse alias vxores accipere.

Tertiò, quia quidquid est contra naturale desiderium, est contra legem naturę, sed zelus viri ad uxorem, & uxoris ad virum naturalis est, quia in omnibus inuenitur, cum ergo zelus sit amor priuatus nolens habere consortium in amato, videtur, quòd contra legem naturę sit habere multas vxores.

Dicendum, quod habere multas vxores aliquo modo est contra ius naturale, & aliquo modo nõ, licèt accipiendo esse contra naturam, vel contra ius naturale, ut communiter accipimus, non est contra ius naturale. Pro quo sciendum, quomodo accipiatur naturale, siue lex naturalis, & dicendum quod omnibus rebus naturaliter insunt quędam principia, quibus nõ solum operationes proprias efficere possunt, sed etiam quibus eas fini suo conuenientes facere possunt, quia natura, cum sit optimè instituta,

G vt dicitur decimo secundo Metaphysicę in fine, non solum prouidet rebus, vt agant, sed etiam, vt conuenienter agant, & quidquid à natura datur naturale est, & dicetur, quod principia in quibuslibet rebus ad reddendum operationes suas conuenientes suo fini sunt naturalia, & reddere opera conuenientia suo fini sit eis naturale.

Et hoc est generaliter, siue quantum ad actiones, quę consequuntur rem aliquã ex natura sui generis, siue quãtum ad eas, quę consequuntur ex natura speciei, sicut magneti competit ferri deorsum ex natura sui generis, scilicet, inquantum est lapis, & consequenter grauius, & competit ei attrahere ferrum ex natura suę speciei, & ad utrãque actionem est principium aliquod naturale.

H Sicut autem in rebus agentibus ex necessitate naturæ sunt principia actionum ipsę formę à quibus operationes propriæ prodeunt conuenientes fini, ita in his, quæ cognitionem participant principia agendi sunt cognitio, & appetitus, & quia naturale est rei habenti cognitionem agere ex his principijs, necesse est dici ista duo esse ei principia naturalia, & consequenter necesse est dari, quòd ista naturaliter agant, vnde non solum poneretur vis cognitiua, & appetitiua esse naturaliter in cognoscente, sed etiã esse in eis aliquos actus naturales, & ita in vi cognoscitiua necesse erit poni naturalem conceptionem, & in vi appetitiua naturalem inclinationem, quia hoc est in appetitu inclinari, quod in vi cognitiua cognoscere, & per istos actus poterit reddi operatio conueniens fini rei cognoscentis, siue sit operatio, quę conuenit cognoscenti ex conditione generis, siue ex natura speciei suę, in hoc tamen est differentia inter hominem, & cætera agentia per

I cognitionem, nam licèt omnium illorum sit aliquis determinatus, & proprius finis, & contingat consequi illum finem, tamen non cognoscunt rationem finis, neque proportionem operis ad finem, idest, habent finem, quem aliquando consequuntur, & illum consequuntur per operationem propriam conuenientem speciei, vel generi ipsorum, & tamen nesciunt esse finem suum eum, quem consequuntur.

Etiam nesciunt quis sit modus veniendi in finem, vel deriuandi, quod est non cognoscere rationem finis, & proportionem operis ad finem, licèt ipsum finem cognoscant, homo autem, quia ratione vtitur, habet hoc specialiter, quod cognoscit finem, sicut cętera cognitiua, & insuper cognoscit rationem finis, & proportionem o-

K peris ad finem, & ideo licèt tam in eo, quàm in omnibus animantibus sit naturalis conceptio, & inclinatio, tamen conceptio naturalis indita homini, qua dirigitur ad operandum conuenienter in finem, dicitur lex naturalis, uel ius naturale, in brutis autem illa naturalis conceptio vocatur naturalis existimatio.

Ratio differentiæ est, quia lex nominat regulam ad aliquid agendum, & non competit nisi illis, quę ad regulam aspicere possunt, & secundum eam componere actiones, hoc autem solum est eorum, quę actionum suarum libertatem habent, & dominium, bruta autem non habent dominium actionum suarum, sed ex ui insita naturę mouentur magis ad conuenienter exercendum actiones, quasi impulsa, quam regulentur quasi agẽtia ex pro-

prio

prio arbitrio, ideo conceptio naturalis, qua impelluntur ad appetendum aliquid, non vocatur in eis lex naturalis, vel ius naturale, sed existimatio naturalis, in hominibus autem solis est ius naturale, vel lex naturalis, quæ nichil aliud est, quam conceptio quædam naturaliter homini indita, qua dirigitur ad agẽdum in actionibus proprijs, siue competat ei ex natura generis, vt comedere, & gignere, siue ex conditione speciei, vt rationari, & similia. Ex quo sequitur, quod cum lex naturalis sit, qua dirigitur homo in operatione propria, quæ est ad finem, quod omne illud, quod reddit actionem non conuenientem fini, quem natura intendit in aliquo opere est contra legem naturæ. Potest autem actio non esse conueniens fini, vel principali, vel secundario, & vtroque modo contingit hoc fieri dupliciter.

Vno modo propter aliquid, quod omnino impedit finem, vt nimia superfluitas, aut notabilis defectus cibi impedit salutem, quæ est finis principalis cibationis, & etiam impedit bonam habitudinem in negocijs exercendis, qui est finis secundarius. Bona habitudo ad negocia est secundum conditionem exercitij: nam in quibusdam exigitur robur, vt in agricolis, & bellatoribus, in alijs communis leuitas, vt in cursoribus, in aliis alia, & alia dispositio, quæ omnes inducuntur ex modo cibandi hominem, & cum circa illum modum accidit notabilis excessus, aut defectus tollitur bona habitudo ad exercenda negocia, quam etiam tanquam finem ex cibo intendebamus.

Alio modo redditur actio non conueniens fini per aliquid, quod non tollit finem, sed facit difficilem, aut minus decentem peruentionem ad illum, siue ad principalem, siue ad secundarium, sicut inordinata cibatio quantum ad tempus sumendi cibum, nam si sit inordinata quantum ad quantitatem tollit sanitatem, & bonam habitudinem. Si autem sit inordinata quantum ad tempus, non tollit sanitatem omnino, sed non ita peruenitur faciliter, vel non conseruatur per eam ita faciliter sanitas, & bona habitudo gerendarum rerum. Est ergo regula in actionibus humanis, quod si aliquid sit quod impediat finem principalem actionis pœnitus illum tollendo, est directè contra legem naturæ, & omnes tales actiones sunt de iure naturali prohibitæ per prima præcepta legis naturæ, quæ sunt respectu operabilium, sicut quædam communes conceptiones in speculatiuis. Alia regula est, quod omnis operatio faciens peruentionem ad finem, quem intendit natura in operatione difficilem, aut minus decentem, & contra legem naturæ, etiam prohibetur præceptis secundariis legis naturæ, & non primis, quæ secundaria præcepta deriuantur ex primis, sicut conclusiones in speculatiuis accipiunt fidem ex principijs per se notis. Et hoc est quando finis principalis non tollitur omnino, sed aliquo modo impeditur faciẽdo difficilem peruentionem ad ipsum.

Tertia regula est, quod quandocunque tollit operatio omnino, vel impedit finem secundarium faciendo difficilem, vel indecentem peruentionem ad ipsum, est illa contra legem naturæ, & prohibetur per secundaria præcepta, de quibus dictum est. Et ista sunt documenta generalia quantum ad omnem materiam, in qua dicatur aliquid agi contra legem naturalem.

Applicando ad propositum dicendum, quod matrimonium habet pro fine principali procreationem prolis, & educationem, qui quidem finis competit homini ex conditione sui generis, cum omnibus animalibus perfectis competat procreare, & filios educare eo tempore, quo educatione parentum indigent, & ideo Aristoteles octauo Ethicorum istam causam associationis maris, & fœminę assignat omnibus animalibus communem, & quantum ad hoc ponitur primum bonum matrimonij, quod est proles. Finis secundarius matrimonij, vt dicitur octauo Ethicorum, est communicatio operum maris & fœminę, quæ sunt necessaria ad sustentationem vitę, & quantum ad hoc ponitur secundum bonum matrimonij, quod est fides. Debent enim sibi inuicem fidem, cum omnia opera communicent.

Habet autem alium finem, & tertium ipsum matrimo- A nium quantum ad solos fideles, scilicet, significationem habitudinis Christi ad Ecclesiam, & ad naturam assumptam, & quantum ad hoc competit matrimonio tertium bonum, quod dicitur sacramentum. Vnde primus finis respondet matrimonio hominis inquantum est animal, secundus inquantum est homo, tertius inquantũ est fidelis.

De pluralitate autem vxorum nunc dicendum est, quod non tolleret in totum primum finem matrimonij, idest, prolem, quia ex pluribus vxoribus potest vnus vir prolem gignere. Etiam non impedit, quia habere multas vxores, non impedit procreationem, immo adiuuat aliquo modo, quia postquam vir fœcundauerit vnam, potest impregnare aliam, & non expendetur coitus inutiliter ad eam, quæ prægnans est. Etiam, quia accidit es- B se vnam sterilem, & ex alia poterit gignere, vnde experimento didicimus gentem illam valde pullulare, in qua licet viro multas habere vxores, sicut faciunt Mahometistæ. Etiam non impedit finem hunc quantum ad educationem, quia vnus vir potest educare filios susceptos ex multis mulieribus.

De secundo fine dicendum, quod non omnino tollitur per pluralitatem vxorum, quia potest vir communicare opera cum omnibus illis, & tamen impedit aliquo modo, vel facit difficilem, aut indecentem peruentionem ad finem, quia non facile potest esse pax in familia, vbi eidem viro multæ fœminæ iunguntur propter zelum ipsarum, quæ se pellices reputant. Etiam, quia idem vir non potest sufficere multis vxoribus in redditione debiti non solum ad votum, sed etiam in redditione competen- C ti, & ex hoc est magnus dolor.

Etiam difficile est pacem esse inter communicantes in eodem officio, & ita similitudo est eis causa litis, sicut figuli ad figulum, vt dicitur octauo Ethicorum in principio, & potissimè quando communicatio multum impedit, sicut in vno viro respectu multarum vxorum, quia quidquid omnes habent, vni subtrahitur, quia ei reddi poterat si sola esset.

Tertium autem finem matrimonij totaliter tollit pluralitas vxorum, quia sicut Christus est vnus, ita Ecclesia vna, & natura humana assumpta vna, quam vnitatem non potest repræsentare pluralitas vxorum. Ex hoc apparet quod pluralitas vxorum sit contra naturam, & quantum sit contra legem naturæ, vnde dicendum, quod parum est contra legem naturæ, & accipiendo strictè legẽ D naturæ, sicut communiter accipimus, non est contra illã, siue contra ius naturale.

Ad primum dicendum, quod peccatum non erat plures vxores habere quando mos erat, & ista consuetudo tantum operabatur, quod redderet licitum id, quod alias esset illicitum. Cum autem dicitur, quod consuetudo non præiudicat iuri naturali. Dicendum, quod verum est, quantum ad prima præcepta eius, sed benè quantum ad secunda, distinguimus enim prima, & secunda præcepta iuris naturalis eo modo, quo distinguimus in speculatiuis principia prima, siue primas animi conceptiones, & conclusiones ex eis deductas, quę conclusiones non habent aliquam certitudinem, aut notorietatem, nisi inquantum deducuntur ex primis principijs. Ita in lege naturali, quę dicit naturalem conceptionem, qua di- E rigimur in agendis, sunt quædam primo nota, quæ ex seipsis habent notorietatem, quod bona, & æqua sint, & ita ab omnibus æstimatur, vel æstimari potest, & ista vocamus prima præcepta iuris naturalis.

Alia sunt, quæ rectà iudicantur secundum illam naturalem conceptionem, quorum tamen rectitudo, vel bonitas non apparet per seipsam, sed inquantum deducuntur ex illis primo notis in lege, vel æstimatione naturali, & illas vocamus secundas regulas, vel præcepta.

Quantum ad prima præcepta istorum, dicendum quod non tolluntur per consuetudinem, neque potest contra illa præscribi, vt innuitur extra de consuetudinibus capitulo vltimo, & in Decretis, distinctione nona. Et ita iuristæ, & nos in communi locutione, quando loquimur de lege, vel de iure naturali accipimus quantum ad prima præcepta, quæ per consuetudinem non tolluntur. Et si

contra illa fiat longo tempore, non excusatur peccatum, sed potius augmentatur, vt dicitur extra de consuetudinibus capitulo, cum tanto, scilicet. Cum tãto grauiora sint peccata, quanto diutius infœlicem animam detinent alligatam, nemo sanæ mentis intelligit iuri naturali, cuius transgressio animæ periculum inducit quacunque cõsuetudine, quæ uerius dicendum est corruptela, posse aliquatenus derogari. Sed quantum ad secunda præcepta iuris naturalis, dicendum quod consuetudo magnas vires hẽt, & per eam potest aliquid addi, & aliquid subtrahi, vt dicit Tullius secundo Rhetoricorum, & ita est pluralitas vxorum, quia non est contra prima præcepta, sed contra secunda, cum per pluralitatem istam non tollatur, neque impediatur finis primus matrimonij. Et secundarius etiã non tollitur, sed solum impeditur aliqualiter, vt ostensũ est supra: ideo poterat consuetudo præiudicare huic præcepto, & facere licitam esse pluralitatem vxorum.

Ad secundum dici potest vno modo, quod pluralitas vxorum erat contra præceptum, quia erat contra vnum de secundarijs præceptis naturæ, vt dictum est, ideo contra legem naturæ erat, sed dicitur, quod non erat contra præceptum aliquod expressum positiuum legis diuinæ, aut humanæ. Alio modo potest dici, quod pluralitas vxorum, licet esset contra legem naturæ, non vetabatur, quia ea, quæ sunt de lege naturali quãtum ad prima præcepta, etiam sine aliqua lege positiua diuina, aut humana confirmante illa seruantur, quæ autem pertinent ad secunda præcepta, non habẽt vim coactiuam, neque aliquis iudex coget hominem ad seruandum illa, nisi lege humana, aut diuina confirmata fuerint. Sic enim dicit Tullius secũdo Rhetoricorum: Res a natura profectas, & à consuetudine approbatas, legum virtus, & religio sãxit, idest, firmauit, sed a natura nõ dicuntur esse aliqua profecta, nisi quæ aliquo modo sunt de iure naturali, ergo apparet, quod aliqua sunt de iure naturali, quæ indigent consuetudine, & lege approbari ad hoc, quod vires habeant obligandi, qđ est sancita esse, idest, firma: & ita est dicendum, quod ea, quæ sunt de iure naturali secundo modo, non obligãt hominem, neque peccat mortaliter contra faciens, nisi talia lege diuina, aut humana, aut cõsuetudine firmata fuerint. Et istud faciebat, quod nõ peccaret, qui multas vxores habebant à principio, quia licet non esset contra præceptum iuris naturalis, erat contra præceptum de secundis, & illud non erat firmatum lege aliqua diuina, aut humana. Et ita dicit Augustinus, quod non peccabant, & quod nõ faciebant contra præceptum aliquod, scilicet, quod necesse erat aliquod præceptum esse ad hoc, quod illi obligarentur cauere multitudinem vxorum, & illud non erat: ideo non erat tunc peccatum. Nunc autem præceptum ad hoc est.

Ad tertium dicendum, quod nõ est pluralitas vxorum contra legem naturæ in matrimonio, tanquam tollẽs, vel impediens primum finem matrimonij; sed tanquam faciens difficilem peruentionem ad finem secundarium, & tali modo non dicitur absolutè esse contra legem naturæ, quia non est contra prima præcepta iuris naturalis.

Ad quartum dicendum, quod vnitas vxoris in matrimonio est de iure naturę, sed non de illo, quod natura docuit omnia animalia. Pro quo sciendum, quod ius naturale tripliciter accipitur. Vno modo pro eo, quod est à principio naturali: secundo pro eo, quod est a principio extrinseco diuino: tertio pro eo, quod nõ solum est a principio naturali, sed etiam a natura.

Primo modo est ius naturale illud, quod est ex principio, quod a natura est inditum. Istud principium est ratio in homine, quia non acquisita fuit homini, sed innata, quidquid ergo directè descẽdit de dictamine rationis sine aliqua lege positiua, vocatur ius naturale hoc primo modo, siue illud sit de rationibus pertinentibus ad homines solum inquantum sunt homines, vel etiam inquantũ sunt animalia.

Secundo modo dicitur ius naturale, quod est diuinum positiuum, & dicitur ad similitudinem modi præcedẽtis, scilicet, quia est quasi ex principio naturali. Nam etiam in rebus naturalibus, dicuntur aliqui motus naturales, non quod sint a principio intrinseco, sed quia sunt a principio

F extrinseco superiori mouente, sicut motus, qui sunt in elementis ex impressione corporum supra cœlestium. Dicuntur naturales, vt dicit commentator tertio de cœlo, & mundo: ideo ea, quæ sunt de iure diuino, dicuntur esse de iure naturali, cum sint ex infusione, & impressione superioris principij, scilicet, Dei. Et sic accipitur ab Isidoro, qui ait, quod ius naturale est, quod in lege, & Euangelio continetur. Sed iste modus accipiendi rarus est, concordat tamen in hoc cum iure naturali propriè, & strictè dicto, quia est istud imprescriptibile, sicut illud, neq; adiuuat consuetudo quantumcumq; longæua contra ius diuinum. Etiam non potest mutari per hominem, sicut neque ius naturale.

Tertio modo accipitur ius naturale strictè pro eo, qđ non solum est a principio naturali, sed etiam ab ipsa natura. Dicitur autem hoc, quia principium naturale in

G homine respectu actuum suorum est ratio; & ideo quidquid est de dictamine rationis, est de iure naturali: prout est ius naturale a principio naturali, & ita accipitur supra in primo modo. Dicitur autem ius naturale ab ipsa natura, prout natura distinguitur contra rationem, & naturalia contra ea, quæ sunt secundum rationem, & ita ius naturale est a natura, & de rebus naturalibus, ideo accipiendo strictissimè ius naturale, dicitur esse solum, quod est de rebus pertinentibus ad hominem, non inquantum est homo, quia secundum hoc est rationalis, & ratio distinguitur contra naturam, sed inquantum est animal. Vnde ea, quæ pertinent ad hominem, secundum quod est homo: etiam si sint de dictamine rationis, non dicuntur strictè de iure naturali, sed solum illa, quæ ratio naturalis dictat. De his, quæ pertinent ad hominem, & cœtera animalia dicuntur esse de iure naturali. Et isto modo

H diffinierunt iuristæ, dicentes: ius naturale esse, quod natura omnia animalia docuit. Pluralitas vxorum in matrimonio non est contra ius naturale: tertio modo accipiendo, sed est contra ius naturale secundo modo, cum lege diuina videatur vetari, vt dicetur sequenti quæstione. Etiam est contra ius naturale primo modo sumptum, licet non tollat finem principalem matrimonij, sed faciat indecentem, & difficilem peruentionem ad illum, vt dictum est. Etiam aliquo modo natura docuit animalia vnitatem vxoris in matrimonio, secundum modum conuenientem suæ speciei. Nam in animalibus non requiritur tanta cura parentum in educando, sed in quibusdam nulla requiritur educatio: in alijs autem pauca, & tamen in illis, in quibus requiritur cura amborum in educando, eo tempore, quo ambo conueniunt ad educandũ,

I non accedit masculus ad aliam fœmellam, neque illa ad alium masculum, & quantum ad hoc seruatur in eis vnitas vxoris in matrimonio, quia matrimonium largè loquendo, non durat interdum inter eos, nisi quamdiu educant prolem, ideo in illis omnibus secundum conuenientiam suæ speciei seruatur vnitas vxoris, & quanto maior solicitudo, & cohabitatio inuenitur, tanto apparet magis vnitas vxoris in animalibus, vt in turturibus, quæ vnitatem seruant, & in similibus.

Ad argumenta in contrarium etiam est respondendum, quia illa simpliciter probant esse contra ius naturale pluralitatem vxorum, & quia non est verum, limitanda sunt.

K Ad primum dicendum, quod non se obligat ad impossibile vir, qui accipit multas fœminas in vxores, quia obligat se reddere debitum eis, sed hoc non est impossibile, quia matrimonium ordinatur ad prolem procreandam quantum ad finem suum principalem, & ideo obligatio ad reddendum debitum, non se extendit plus, quã inquãtum ipsum debitum redditum proficit ad procreationem, & amplius non est aliquid debitum, & quia postquam mulier est impregnata, coitus non prodest ad procreationẽ, immo nocet, non obligatur vir amplius ad copulam, & hoc modo cũ possit idem vir sufficere ad impregnandum multas, & petitio debiti quantum ad hæc nõ se impedit in illis: non repugnat matrimonio quantum ad finem præcipuum habere vxores plures, est autẽ finis secundarius ad remediũ morbi, vt tollatur occasio fornicandi, & quantum ad hoc necesse est reddi debitũ quando-
cunque

cunque petitum fuerit; nunc autem impedit se vxorum pluritas, quia concurrerent in petendo debitum, ideo vxorum pluritas repugnat matrimonio, quantum ad hunc finem; sed non est propter hoc contra ius naturale, cum nō sit contra principalem finem.

Ad secundum dicendum, quòd istud præceptum, quod tibi non vis, &cæt. affirmatiuè, & negatiuè sumptum, vt Christus ponit illud supra 7.c. Non debet sic intelligi materialiter; sed debet intelligi de eo, quod iuste volumus, vel iuste nolumus seruata proportione, & iuribus personarum. Nam si ego vellem, quòd cæteri darent mihi omnia, quæ possident, non obligor dare eis omnia, quæ possideo; eo quod ego non volo iuste, quòd alij dent mihi, quæ possident. Ita si desidero vindictam de hoste, vel vxorem proximi, non oportet, quòd velim, quòd hostis sumat de me vindictam, & quod vxor mea detur alijs, quia neutrum illorum iuste volui. Etiam requiritur insuper, quod seruetur habitudo in iuribus personarum; nam prælatus iustè vult, quòd obediant sibi subditi, & tamen non oportet, quòd ipse velit obedire subditis, neque quod subditi velint, quòd eis obediat prælatus; ita nunc licet vir iustè velit, quod mulier sua non accipiatur a viro altero; non oportet, quod velit non accipere ipse aliam vxorem, eo, quod alia est habitudo viri ad vxorem, quàm è contrario nam non est inconueniens eundem virum habere multas vxores, & tamen non est inconueniens eandem esse vxorem multorum virorum, vt dicetur infra in quæstione trigesima sexta.

Ad tertium dicendum, quòd zelus est tàm in viro, quā in muliere, secundum quem quilibet refugit consortium in amato, & tamen zelus viri est naturalis, zelus autem mulieris est parum naturalis: est enim zelus iste pertinens ad appetitum, quia est inclinatio, & inclinatio naturalis sequitur conceptionem naturalem, & tamen etiam contra conceptionem naturalem sensitiuam non est, ita quòd vir habeat plures vxores, sicut quòd vxor habeat plures viros neque existimatur naturaliter esse æqualè malum: ideò affectus in fœmina non refugit naturaliter tantum, quòd habeat consortem in viro: sicut refugit vir habere consortem in muliere. Et hoc non solum est in hominibus, sed etiam in cæteris animalibus: quia masculi durè pugnant pro fœmella, quando sunt competitores: fœmellæ autem non ita grauantur quando sunt pellices: ideo non sunt contra ius naturale, i. cōtra prima præcepta eius, sed contra secunda, quæ vigorem non habent obligandi determinatè, & cogendi, nisi quando per legem positiuam, aut per consuetudinem confirmantur, & determinantur: eo quòd nō habent ista tantam certitudinem quòd apud omnes iudicetur ratio debiti, & obligationis in eis: & tamen non est rationabile dici aliquid obligare de iure naturæ, cuius æstimatio non sit communis, aut esse possit verisimiliter apud omnes, aut plures rectè sentientes. De quo magis dicetur infra quæst. 33.

An vnitas vxoris sit de iure diuino, ita quòd sit contra ius diuinum pluralitas vxorum? Quæst. XXXI.

Quæritur, an vnitas vxoris sit de iure diuino ita quòd sit contra ius diuinum pluritas vxorum?

Dicendum, quòd contra ius diuinum sit vxorum pluritas. Distinguitur autem ius diuinum contra naturale, quia ius diuinum est positiuum, naturale autem est innatum: & tamen quia ius diuinum nichil aliud est, nisi regula data nobis a Deo circa actiones dirigendas: datur autem nobis regula ab eo illo modo, quo nobis voluntatem suam aperit.

Sed constat nobis de voluntate Dei dupliciter: vno modo per opera, alio modo per dicta, ideo vtroque modo ponitur nobis ius diuinum. Et patet hoc in litera: quia Christus sumit argumentum ad probandam coniunctionem viri, & fœminæ esse indissolubilem, tam ex factis, quàm ex dictis. Vnde primum argumentum suum est, quia Deus creauit marem, & fœminam, & vnum formauit de altero, & ita dicit marem, & fœminam a Deo coniunctos, & ex his ipse concludit postea ius, scilicet non esse separan- A dos coniuges. Ita ergo circa alia, cum ex factis constiterit voluntas Dei, etiam sine dictis per illa causabitur ius diuinum, cum necessario stabimus circa hoc. Ergo apparet de iure diuino vnitatem vxoris & viri, quia Deus non creauit simul multas fœminas, & multos viros, vel multas fœminas, & vnum virum, vt innueret, quòd societas duorū deberet solum esse.

Secundo apparet ex verbis Dei, quæ etiam sunt Adæ. S. propter hanc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & ita singulariter dixit vxori, & non vxoribus. Ita dicit Hiero. quod per hoc innuatur, quòd debet esse vnitas vxoris. Et idem Chrys. ait, scilicet non solum ex modo creationis, sed etiam ex modo legislatoris monstrauit, quòd oportet vnum vni coniungi. Et ita etiam confirmatur præcedens ratio, scilicet quòd ex modo creationis B maris, & fœminæ ostenderit Deus vnitatem viri & vxoris: & talis modus arguendi accipitur ab Apostolo, ad Galat. 3. nam dicitur Gen. 12. ad Abraham; In semine tuo benedicentur omnes gentes, & Apostolus ait, quòd non dixit, in seminibus quasi in multis, sed in semine tuo, quasi in vno, quod est Christus.

Tertio patet, quia dicitur Gen. ibid. 2. & hic in litera. Et erunt duo in carne vna, idest duo erunt vna caro: & non dixit erunt tres, vel quatuor, aut saltem multi erunt in carne vna: sed determinatè dixit, quòd erunt duo in carne vna, idest vna caro, & tamen illa verba dicta fuerunt in institutione primi matrimonij: ergo innuit, quòd in matrimonio soli duo esse deberent. Istas rationes allegat Alexander Tertius extra de diuor. c. gaudemus, ad ostendendum, quòd contra ius diuinum sit pluritas vxorum dicēs. C Absonum videtur, & inimicum fidei Christianæ, scilicet, pluritas vxorum, cum ab initio vna costa in vnam mulierem sit cōuersa, & scriptura diuina testatur, quòd propter hoc dimittet homo patrem, & matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Non dicit tres, vel plures, sed duo, non dicit adhærebit vxoribus, sed vxori.

Quarto patet, quia expresse Christus innuit, quod non liceat plures habere; nam dixit infra in litera, & sup. 5. ca. quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam superduxerit, mœchatur; ergo accipiendo secundam abiecta prima, adulterium est, & consequenter non est matrimonium, a fortiori ergo erit adulterium retenta prima, accipere secūdam. Eandem rationem ponit Alexander in allegato cap. gaudemus, scilicet. Sane veridica sententia hæc probatur testimonio veritatis dicentis in Euangelio. Quicunq; di- D miserit vxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo dimissa vxore alia de iure duci non potest, multo fortius, & ipsa retenta; per quod euidenter apparet pluralitatem in vtroque sexu in matrimonio reprobandam.

Quinto apparet expresse primæ Corinthiorū septimo. His qui matrimonio iuncti sunt præcipio non ego, sed dominus, vxorem a viro non discedere, quod si discesserit, manere præcipio innuptam, aut viro suo reconciliari, & tamen si liceret esse multitudinem vxorum in matrimonio, liceret viro dimissa vxore, & non reconciliata accipere alteram, & tamen debet manere innuptus, ergo non licet accipere plures simul in matrimonium.

Sed dicet aliquis, quod Apostolus dixit ibi de muliere, & non de viro, & est magna differentia, quia non est contra ius naturale, quod vir habeat multas vxores, & tamen E est contra ius naturale, quod mulier habeat multos viros.

Dicendum, quod non obstat, quod licet Apostolus posuit exemplum in muliere, intelligitur etiam de viro, cum vir & vxor ad paria iudicentur, extra de diuortijs, capitulo gaudemus, imo ista causa inducitur ibi, quod vitanda est pluralitas in matrimonio in vtroque sexu, cum vir, & vxor ad paria iudicentur.

Ideo dicendum, quod contra ius diuinum est pluralitas vxorum, & maxime contra nouum testamentum. Sic dicitur in allegato cap. gaudemus, scilicet, Absonum videtur & inimicum fidei Christianæ.

An licuit in Veteri Testamento habere plures vxores simul? Quæst. XXXII.

Quæritur, an licuit in Veteri Testamento habere plures vxores?

Aliqui dicunt, quòd non: quia est contra ius diuinum, vt ostensum est in præcedenti quæstione, & tamē lex vetus est ius diuinum, & vnum ius diuinum non repugnat alteri: cum Deus non sit spiritus contradictionis: ergo non licebat plures vxores habere in Veteri Testamento.

Secundo, quia dicit Alexander Tertius extra de diuor. cap. gaudemus, quòd nunquam vlli licuit habere plures vxores, sine Dei reuelatione, scilicet, nisi cui fuerit diuina reuelatione concessum: reuelatio autem est quid speciale, quod etiam faceret nūc alicui licitè habere plures vxores, quia quæ spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege: & tamen absolutè dicimus, quòd non licet habere plures vxores: ergo etiam dicetur, idem in lege veteri, cum nulli tunc liceret, nisi ex reuelatione ei esset concessum.

Tertio, quia aliqui arguuntur in lege veteri, quòd habuerunt vxores plures, sicut Salomon. 3. Reg. 11. Ergo illicita erat tunc vxorum pluralitas.

Dicendum, quòd in lege veteri licitum fuit plures vxores habere.

Primo apparet hoc, quia Deus videbatur illud concedere quasi ex lege. Deuter. 21. Si habuerit homo vxores duas vnam dilectam, & aliam odiosam, non poterit filium dilectæ facere primogenitum: & ita loquitur indistinctè de quolibet, quasi cuilibet liceret habere plures vxores.

Secundo, quia leguntur plurimi viri sancti tempore legis habuisse vxores multas, scilicet, sex ad minus. 2. Regū 3. & 5. & 1. Paralip. 3. & de patre Samuelis, scilicet, Elcana legitur, quòd haberet vxores duas Annam, & Phenennam. 1. Regum 1. Et tamen ille laudatur ibi, sicut vir sanctus, & dedit illi Deus miraculosè Samuelem in filium ex Anna sterili, eodem c. ergo licitum erat habere multas.

Tertio patet, quia Deuter. 17. dicitur: Non habebit Rex vxores plurimas, quæ alliciant animum eius: ex quo apparet, quòd licebat habere simul plures, quàm vnam.

Primo, quia si non liceret habere nisi vnam, non diceretur, quòd non haberet vxores plurimas: sicut neq; nunc de aliquo homine dicitur, quòd non habeat vxores multas: quia nulli licet pluralitas.

Secundo, quia dicitur, non habebit Rex, & tamen si esset simpliciter vetitum vxores multas, non solum diceretur hoc de Regibus, sed de omnibus hominibus.

Tertio, quia dixit plurimas, & ex hoc magis apparet, quòd pluralitas vxorum licita erat, sed habere plurimas, non licebat, quia plurimæ dicunt multitudinem effrænatam: sicut Salomon habuit plures, quàm mille.

Quarto, quia dixit, quæ alliciant animum eius, & ita videtur concessisse tot vxores, quot ad propagationem vtiles erant, vetuisse autem superfluas, quæ non ad propagationem, sed ad irritationem veneris faciunt, quæ vocatur allicere animum. Et patet, quia ex eodem motiuo prohibentur ibi alia duo Regi, scilicet, non habebit Rex argenti immensa pondera, & certum est, quòd non vetabatur Regi habere argentum, & aurum, quia necessarium erat ei, sed habere pondera immensa, idest multitudinem innumerabilem. Et hoc propter duo.

Primo, ne propter auaritiam imponat grauia tributa populo: cum enim sciuerit non licere sibi habere multum de argento, & auro: non grauabit populum exigēdo immoderatè, vt dicetur, quod faceret, si liceret ei.

Secundo vt non premat populum per superbiam. Nam si Rex fuerit valde diues, poterit opprimere subditos suos inducendo exercitum extra regnum suum, & ita subijciet suos ad quæcunque onera voluerit. Si autem non fuerit valde diues, non poterit fouere bella contra suos regnicolas, sed necesse erit concordare eis. Tertium etiàm vetabatur ibi, scilicet, multiplicatio equorum, scilicet, cum Rex fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos: certum est tamen, quòd licebat Regi habere equos, sed prohibetur ibi effrænata multitudo, & hoc ne sit ei locus exercendi tyrannidem præ confidentia equorum, sicut ibi dicitur

F non multiplicabit sibi equos, neque reducet populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus: & ita apparet, quòd in his tribus, scilicet argento, equis, & vxoribus non prohibetur Regi habere aliquantam multitudinem, sed effrænatam, vt non sit ei materia superbiendi, & peccandi.

Quarto, quantum ad principale patet, quia si vxorum pluralitas esset vetita, & consequenter illicita, non computaret Deus vxores multas quas dedit alicui, quia non esset hoc dare ei bonum, sed dare malum, & tamen dicit se dedisse bona, & etiam promittit plures tanquam per hoc hominem exaltet: sic patet 2. Regum 12. cum Deus improperat Dauid beneficia collata sibi, quia peccauerat contra ipsum tollendo vxorem Vriæ, & occidendo ipsum scilicet Hec dicit dominus: ego vnxi te regem super Israel, & erui te de manu Saul, & dedi tibi domum Saul, & vxores do-

G mini tui in sinu tuo, & si parua sunt ista adijciam tibi maiora. Ergo apparet, quòd non erat tunc malum habere plures vxores: quia Deus illas dabat tanquam aliquod bonum. Quinto patet, quia prophetæ multi fuerunt tempore Regum Israel, & Iuda, qui acriter obiurgabant omnia peccata Iudæorum, vt patet tàm ex libris Regum, & Paralip. & Iudicum, quàm ex libris ipsorum prophetarum, & tamen nūquam reperitur, quòd arguerint quemquam de pluritate vxorum: cum tamen multi essent tunc, qui habebant multas vxores: ergo reputabatur esse licitum habere multas vxores apud Hebræos.

Ad primum dicendum, quòd lex vetus ius diuinum est quia a Deo data est, & ab eodem Deo, qui dedit nouum testamentum, ad Hebr. 1. cap. scilicet Multipharie loquēs olim Deus patribus in prophetis: nouissimè locutus est no-

H bis diebus istis in Filio, idest, per Filium suum. Licet Manichæi dicant nouum testamentum a bono Deo datum: vetus autem testamentum a malo Deo, quod est insania cogitare. Et dicendum, quòd vnum ius diuinum non repugnat alteri quandiu manet, quia contradictio pro eodē tempore esse debet; sed stat benè, quòd aliquid Deus mandauerit, quod postea reuocet statuendo contrarium; non quidem faciendo hoc, sicut legislatores, qui condunt aliquas leges tanquam bonas, & æquas, & exercitatio secundum eas ostendit ipsas postea inutiles, & iniquas, & tunc ablatis illis condunt alias; sed ipse nouerat illas leges non esse simpliciter bonas; quia tamen populus imperfectus non poterat alias tolerare, dabat illas intelligens, quod durarent ad tempus, sic patet Hierem. 31. vbi promisit dare Deus aliud testamentum nouum, quod melius esset, & ipsemet vocauit legem veterem legem non bonam, idest,

I imperfectam, Ezech. 20. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent; & ob hoc aliquo tempore cessatura erant hæc, & non solùm cessatura, sed etiam expressa præcepta fuerunt posita in nouo testamento contra quædam, quæ erant in veteri, scilicet de vsuris, & de libello repudij, & de vindicta sumenda, & similibus.

Ita fuit circa multitudinem vxorum, nam tunc fuit licita, quia Deus non vetuit eam, & habebat aliquem bonum respectum, nunc autem expresè vetuit illam Christus, quod magis aperit in libello repudij, quem a Moyse dicit datum, & tamen ipse illum nunc tollit. Et sic est de pluralitate vxorum, quam tunc Deus nō vetuit, sed quasi licitam permisit, vel per suam permissionem fecit eam licitam, vt alij volunt.

K Ad secundum ergo dicendū, quòd licuit Iudæis per legē, siue generaliter multas habere vxores, quomodo autem sit verum de concessione per reuelationem dicetur in sequenti quæstione, & infra in trigesima quarta quæstione.

Ad tertium dicendum, quòd arguuntur aliqui multitudine vxorum non quidem, quia multas habuerunt, sed quia effrænatissimam multitudinem habuerunt, vt Salomon. Habuit enim vxores quasi reginas septingentas, & trecentas concubinas tertio Regum vndecimo capit. Manifestum est autem, quòd talis multitudo nō prodest ad prolem, sed potius impedit prolem alliciendo ad plures, & valde effæminando hominem. Vnde Salomon, qui tot vxores habuit, non legitur habuisse nisi vnum filium, scilicet Roboam, & illum habuit antequam multiplicaret sibi mulieres. Et patet non esse vetitam simpliciter

citer multitudinem vxorum, quia dicitur Deuteron. 17. Non habebit rex vxores plurimas, & sic permisit plures habere, idest duas, vel tres, sed nõ plurimas, idest tot quot Salomon, vnde Dauid habuit multas. s. inter vxores, & concubinas habuit plures, quam viginti, nam decem concubinas eius cognouit Absalon. 2. Reg. 16. & vxores, & concubinas multas habere eum patet 2. Regum 3. & 5. & 1. Paralip 3. & tamen non increpatur de hac multitudine, eo quod non erat effrçnata, sed tanta quanta prodesse poterat ad propagationem prolis. Etiam quia Salomõ nõ arguitur simpliciter propter habere multas mulieres, sed quia illæ auerterunt cor eius a Deo, vt coleret idola. 3. Regum 11. cap. s. Et auerterunt mulieres cor eius, cumque iam esset senex, deprauatũ est per mulieres cor eius, vt sequeretur Deos alienos. Et sic adhuc ipsa effrænata multitudo mulierum nõ arguitur in eo, sed quod per eas auersus fuerit a Deo, & ita Deut. 17. quando vetatur multitudo effrçnata vxorum regibus, dicitur, non habebit rex vxores plurimas, quæ alliciant animum eius, & ita non erat illicita vxorum pluralitas in veteri testamẽto, dumtamen non esset tanta, quæ verisimiliter non prodesset ad prolem, sed obesset.

An ante legem Moysi datam licuit in matrimonio vxorum pluralitas? Quæst. XXXIII.

QVæritur, an ante legem Moysi datam licuit in matrimonio vxorum pluralitas?

Aliqui dicunt, quod non: quia vxorum pluralitas est contra legem naturæ, & tamen tunc erat status legis naturæ, ergo non licuit ista pluralitas.

Secundo, quia Deus ostenderat debere esse vnitatem per modum creationis, ideo obligabat ad non accipiendum pluralitatem.

Tertio, quia ipse hoc expresserat in creatione, & dispẽsatione, cum dicitur, adhærebit vxori suç, & erunt duo in carne vna, vt ostensũ est supra quæst. 31. in quibus innuitur vnitas vxoris.

Quarto, quia dicitur extra de diuortijs cap. gaudemus, quod nulli vnquam licuit plures habere vxores, nisi cui ex diuina reuelatione concessum est, ergo non erat tunc licitum, quia alias non esset necessaria aliqua reuelatio, si quasi ex lege hoc esset licitum. Dicendum, quod erat tũc licita vxorum pluralitas, etiam erat consuetudo accipiendi plures. Primum patet, quia non erat aliqua causa tollens pluralitatem, ergo erat licita. Nam tempore veteris testamenti erat licita ista pluralitas, vt ostensum est præcedenti quæst. ergo a fortiori esset licita prius. Et hoc patet primo, quia si aliquid esset illicitum ante legem Moysi: illud esset illicitum quasi contra legem naturæ esset, sed quod contra legem naturæ est, omni tempore est malũ: tempore tamen legis Moysi erat licitum, ergo non erat contra legem naturæ, & consequenter non erat illicitum ante legem datam. Secundo patet, quia lex Moysi obligauit homines ad aliquid, ad quod prius non erant obligati, & non absoluit ab aliquo eorum, ad quæ erant obligati, ergo ad plura essent obligati, qui tunc erant, quã qui prius, & tamen qui tunc erant, non erant obligati ad vnitatem vxoris, ergo a fortiori ante legem datã licita erat vxorum pluralitas. Secundum patet, scilicet, quod erat illa cõsueta, nam in prima ætate, s. ante diluuium legimus, quod Lamech haberet duas vxores. Genes. 4. & sicut ille habebat, ita de alijs multis maximè de stirpe Cain credẽdum est, quod plures vxores habuerint, quia non auderet ille solus hac nouitate vti, si cæteris malum istud, & detestabile videretur. Etiam post diluuium fuit vxorum pluralitas non solum in Gentilibus, sed etiam in viris sanctis, de quibus deriuatus est populus Dei. Patet de viris sanctis, quia Abraham habuit simul duas vxores Saram, & Agar. Gene. 16. & Iacob habuit quatuor. s. Rachel, Zelpham, Liam, & Balam: Genes. 29. & 30. De Gentilibus patet eodem modo, quia Labam dedit duas filias Iacob in vxores in duabus Hebdomadis. Gen. 29. scilicet: Imple hebdomadam huius copulæ, & hanc quoque tibi dabo, & tamen si non esset consuetudo apud Gẽtiles, quod idẽ vir acciperet duas, aut plures vxores, nõ traderet Labam

F duas filias suas in vxores Iacob. Immo apparet, quod erat consuetudo accipiendi plures vxores apud Gẽtiles, nam idem Labam petiuit a Iacob, quod viuentibus filiabus suis, non superinduceret alias vxores eis quas simul haberet, & iurauit illud Iacob Genes. 31. & tamen si non esset consuetudo circa hoc, non exigeret Labam iuramẽtum a Iacob.

Dicendum ergo, quod licitum fuit omnibus ante legẽ Christi accipere multas vxores, quia non erat contra ius naturale propriè dictum, neque contra aliquam rationẽ, vt ostensum est supra quæstio. 30. immo erat causa satis rationabilis ad accipiendum plures. quia naturale desideriũ in homine est ad conseruandum speciem per propagatio-

G nem, contingit autem sæpe, quod non possit ex vnica gignere, vt si sit sterilis, ideo iustum erat accipi plures. Etiam quia nõ videtur sequi aliqua inhonestas datis multis vxoribus eidem viro, sicut sequitur dando multos viros eidẽ fœminæ, solum autem videbatur esse vnum paruum grauamen. s. vxori primo ductæ, quia non posset ita integre ei reddi debitum, sicut si sola esset, vel quia forte superueniente noua vxore vir diligeret eam plusquam præcedentem, & illa ex hoc affligeretur, sicut fuit in Iacob, qui accepit prius Liam, & post hebdomadam accepit Rachelẽ, & amorem illius amori prioris præposuit. Genes. 29. cap. Et ob hoc illi, qui erant viri religiosi postquam accepissent vnam, non accipiebant aliam sine consensu primæ, sicut fecit Abraham, nam longo tempore Saram habuit, & cum sterilis esset, & putarentur propter eam perituræ

H promissiones factæ Abrahæ a Deo, ipsa orauit, vt acciperet Agar, & accepit: Gen. 16. & alias non facturus erat hoc Abraham. Sic etiam fecit Iacob, nam accepit Liam, & Rachelem quasi ex quadam necessitate, ipse enim intendebat accipere Rachelem solam, & illam solam desponsauit, sed per noctem imposita fuit Lia: Genes. 29. & tunc fuit quasi necessarium saltem ex honestate sumere vtrãque. Liam quidem, quia eam cognouerat, & ne maneret delusa. Rachelem autem, quia ipsam prius desponsauerat, deinde accepit duas vxores alias. s. Zelpham ad preces Liæ, & Balam ad preces Rachelis, Genes. 30. & tamẽ adhuc istud non videbatur verè esse grauamẽ, licet vxor prima affligeretur, cum vir acciperet secundam, & sequẽtes, quia in hoc vir vtebatur iure suo, & ideo nemini faciebat iniuriam, & tamen ad tollendum istud ius ille, qui dabat filiam suam alteri, firmabat cum eo pactum, quod

I non superduceret aliam ipsa viuente, & per hoc pactum renunciabat vir iuri suo, & iam non poterat aliam cum ea accipere. Sic Labam fecit pactum cum Iacob ne vltra filias suas alias vxores superduceret, Gen. 21.

Ad primum dicendum, quod non erat contra legem naturæ pluralitas vxorum accipiendo strictè ius naturæ, vt dictum est supra quæst. 30. & etiam accipiendo largius non est contra ius naturæ, idest contra prima præcepta iuris naturæ, sed solum contra secunda, & illa non habẽt vim cogendi, & obligandi determinatè, nisi quando, vel lege diuina, vel humana, vel consuetudine sancita sũt, & quia tunc non erat lex apertè hoc prohibens, & consuetudo potius adiuuabat, quæ recipiebat pluralitatem vxorum, non erat peccatum pluralitas vxorum, & ita dicit Augustin. quod peccatum non erat quando mos erat. i.

K consuetudo.

Ad secundum dicendum, quod illud argumentum nõ procedit nisi contra eos, qui nouerant scripturas, & tamẽ scriptura de hoc non erat ante Moysen, qui Genesim prophetice scripsit, ideo non obligabantur ex hoc. Maximè, quia postquam scriptura fuit, non obligati fuerunt homines ad vnitatem vxoris, cum ostensum sit præcedenti quæstione, quod tempore legis Moysi erat licita vxorum pluralitas.

Ad tertium eodem modo dicendum, quod cum de illis non constaret, nisi scientibus scripturam non obligabantur ad vitandum pluralitatem vxorum omnes. Sed quomodo scientibus scripturam non obligarentur ad vitandum illam pluralitatem, dicetur infr. quæst. 40.

Ad quartum aliqui dicũt simpliciter esse verum, quod nunquam licuerit pluralitas vxorum sine dispensatione Dei, scilicet, quia lex de vnitate vxoris non est aliquid hu-

manitus

manitus positum, sed diuinitus datum, & non in literis, A
sed in corde impressum, sicut & alia, quæ ad legem natu-
ralem pertinent, & ideo dispensatio in hac lege esse non
potest nisi per Deum, & ita fuisse factam patribus dicút,
& ad eorum exemplum alij fecerunt in tempore, quo
cultus Dei per propagationem deriuandus, & exten-
dendus erat.

An licuerit, & potuerit alicui dispensari, quod
habuerit plures vxores simul?
Quæst. XXXIIII.

SEd contra hoc obijciunt aliqui, quod nunquam licue-
rit hoc, siue per dispensationem, siue alias, quia ius na
turale semper, & vbique habet eandem potentiá. 5. Ethi-
corum, & tamen pluralitas vxorum est contra ius natu-
rale, ergo nunquam licet. B

Secundo, quia Deus non dispensat in eis, quę sunt iuris
naturalis, dicit enim August. Deus cum sit naturę condi-
tor, non facit aliquid cótra rationes, quas naturę inseruit,
cum ergo naturæ nostræ Deus inseruerit, quod sit vna v-
nius, videtur, quod non dispenset vnquam in hoc.

Tertio, quia si aliquid est licitum ex dispensatione non
licet nisi illis, cum quibus dispensatur, & tamen núquam
facta fuit aliqua dispensatio communis in lege veteri, sed
tunc licebat communiter omnibus plures vxores accipe-
re, vt ostensum est præced. quæst. ergo non licebat ex di-
spensatione.

Quarto, quia vbi est causa eadem dispensationis est di-
spensatio eadem, sed causa dispensationis nó ponitur alia
nisi multiplicatio prolis ad cultum Dei, quæ etiam nunc
est necessaria, & ita duraret hodie, sed nó durat, ergo ne- C
que fuit ista causa dispensationis in veteri testamento.

Quinto, quia dispensatio in lege propter aliquod boní
fit, & nunquam debet in ea ad hoc, quod recte dispense-
tur, præponi minus bonum maiori bono, sed fides, & sa-
cramentum. quæ non videntur posse seruari in matrimo-
nio, vbi sunt plures vxores, sunt meliora, quá prolis mul-
tiplicatio, ergo non deberent omitti ista propter prolem
multiplicandam, & consequenter non deberent dispen-
sari. Qui tenent ex dispensatione licere, respondent ad ar
gumenta hæc, & quia primum non solum militat contra
prædicta, sed etiam probat nunquam licuisse pluralitaté
vxorum esse, cuius contrarium dictum est supra.

Dicendum est, quod iura naturalia non mutantur re-
gulariter, & tamen accidit aliquid mutari ex aliquo spe-
ciali motiuo, sicut & ipsa naturalia, quæ sunt in essendo D
habent se vniformiter, & tamen contingit illa mutari, vt
dicitur. 5. Ethicorum, quod naturale est homini habere
dextram, & sinistram, & tamen contingit ambidextros
fieri. Sed dicendum, quod hoc verum est circa iura natu-
ralia primo, & secundo modo dictis supra quæst. 30. non
autem tertio modo ibi dicto. Etiam non accidit mutari
iura naturalia quantum ad prima præcepta, contingit tá-
men mutari circa secunda, quia illa eliciuntur ex primis,
& in illis multum potest opinio, quia quanto magis acce
dunt ad particularia, de quibus incertum est iudiciú, ma-
gis contingit illa variari. Prima autem præcepta legis na-
turæ, quia sunt multum vniuersalia propter multum di-
stare a particularibus, in quibus est variatio, non mutan-
tur aliquando. Et ita est de entibus secundum naturam,
quia ea, quæ sunt pęnitus naturalia, manent totaliter im-
mota, sicut dicitur 5. Ethicorum, quod ignis ardet hic, & E
in Persis, & illud nunquam mutatur. Alia sunt naturalia
partim adiuta ex consuetudine, quæ licet habeant motú
naturale, non tamen habent determinationem omnimo-
dam in natura, sicut esse dextrum, & sinistrum, & ió con-
tingit aliquos fieri ambidextros, & quia vnitas vxoris est
de præceptis iuris naturalis, quæ maximè appropinquant
ad opinionem, ideo habet locum in illo humana opinio,
& licet contra facere, nisi lege diuina aut humana, vel có
suetudine confirmetur, & ita non solum ex dispensatio-
ne, vt isti dicunt, sed etiam sine dispensatione licuit con-
trafacere semper quousque per legem Christi prohibi-
tum est.

Ad secundum dicunt, quod etiam si Deus dispenset in
A iure naturali, non datur illa dispensatio contra rationes,
quas Deus naturæ inseruit, sed facit præter illas, quia ra-
tiones illæ non sunt ordinatæ ad semper, sed vt in pluri-
bus esse, sicut non est contra naturam, sed præter natu-
ram, quando aliqua accidunt in rebus naturalibus mi-
raculosè contra consuetudinem eorum, quæ accidere
solent.

Ad tertium dicunt, quod qualis est lex, talis debet esse
dispensatio in ea, ideo si est lex scripta, debet esse dispensa
tio scripta, si autem sit indita debet esse dispensatio inspi
rata, & quia lex naturalis non est scripta, sed cordibus in-
nata non debuit esse dispensatio scripta, sed impressa cor-
di, & ita est circa istud de pluralitate vxorum, cú sit præ-
ceptum iuris naturalis vxoris vnitas, sed ista solutio non
sufficit, vt infra dicetur.

Ad quartum dicunt, quod non manet nunc eadé cau-
B sa dispensationis, quæ in veteri testamento, quia venien-
te Christo fuit tempus plenitudinis gratiæ, per quam Dei
cultus in omnes gentes spirituali propagatione multipli-
cationem accipiebat, & conseruationem, cum non in plu
res gentes diffunderetur, sed in ea, in qua cęperat conti-
nuaretur. Et istud etiam nobis est necessarium responde-
re non timentibus ex dispensatione factum esse. Quia di-
ceret aliquis, quare in nouo testamento Christus astrinxit
nos ad vnitatem vxoris, cum in veteri liceret pluralitas
vxorum? Et est dicendum, quod iustè fuit factum, & ista
est vna causa .s. quia non extendebat se lex illa ad multas
gentes, sed in illa sola cui data erat manebat, & ideo opor
tebat eam conseruari eo modo, quo gens illa cóseruaba-
tur. s. per propagationem, ideo vacandum erat propaga-
tioni, lex autem noua diffunditur in omnes gentes per spi
C ritualem propagationem. i. prędicationem verbi, ideo per
illum modum debuit continuari, & non per carnalem
deriuationem, & sic conuenienter restricta fuit vxorum
pluralitas ad vnitatem.

Ad quintum dicunt, quod non tollitur maius bonum
per dispensationem illam, quia bonum prolis est maius
quam bonum fidei, quod dicunt non seruari, quia proles,
vt est bonum matrimonij dicit, & includit fidem seruan-
dam ad Deum, cum non solum accipiatur proles pro fi-
lijs, sed pro ipsa prole educanda in cultum Dei, qui auté
Deum colit seruat ei fidem, & quia fides vt est bonu ma
trimonij est fides, quæ seruatur ad vxorem, & fides, quæ
seruatur ad Deum est maior quam illa, quæ est ad vxoré,
est maius bonum prolis quam fidei, & potest omitti bo-
num fidei pro bono prolis, potissimè, quia in veteri testa
D mento proles specialiter quærebatur ad augendum popu
lum Dei, & cultum eius. Aliter etiam dicendum, quod
non omittitur fides in matrimonio, in quo sunt multæ
vxores, nam ibi aliqua fides obseruatur, cum vir solis vxo
ribus suis commiscetur, & non alijs, & illæ ei soli.

De sacramento dicendum, quod non penitus tollitur,
quia licet non significetur vnio Christi ad ecclesiam in
matrimonio, in quo est pluralitas, perfectè, significatur
aliquo modo. Nam non significatur vt est vnio Christi,
qui est vnus ad ecclesiam, quæ est vna, sed significatur di-
stinctio graduum in Ecclesia Christo vnita, & hoc est tá
in ecclesia militante, quam in triumphante, ideo non om
nino tollebantur tria bona matrimonii de illo matrimo-
nio, in quo erat vxorum pluralitas. Et iste est modus re-
spondendi eorum, qui dicunt nunquam fuisse licitá plu-
ralitatem vxorum sine dispensatione.

E Alii quasi similiter ad hos dicunt, quod licet esset vni-
tas vxoris de iure naturæ, tamé Deus permisit Iudęis plu
ralitatem, sicut permisit eis multa, quæ in nouo testamen
to prohibuit, vt vsuras concessit Deuteronom. 23. quas ve
tuit Luc. 6. & libellum repudij concessit Deut. 24. quem
prohibuit hic, & Marc. 10. & vindictam quærere etiam
de innocentibus permisit, Num. 35. & Deut. 19. & tamen
vetuit eam nunc iubens diligere, & remittere. sup. 5 & 6.
& præced. cap. sic etiam purgationem vulgarem permisit
Num. 5. contra mulierem suspectam de adulterio, & ta-
men nunc omnis modus vulgaris purgationis vetitus est,
& hæc omnia permittebat illis ad duritiem cordis, vt di-
citur infra in litera, nunc autem nichil permittitur. Sed
dicendum, quod non stat, quia non rectè dicuntur per-
missa

missa hæc, quia in veteri testamento solemus dicere illa A fuisse permissa quæcunque secundùm se aliquid mali cótinebant: & tamen ex Dei permittentis auctoritate licita fiebant vtentibus: sicut vsuræ secundùm se sunt illicitæ: quia dicitur 4. Ethic. vsuram ad turpe lucrum pertinere. De libello repudij, & de prosecutione vindictæ, quæ tollit charitatem, & de purgatione vulgari, & cæteris idem apparet. De pluralitate verò vxorum non videtur idem, quia non habet in se aliquam rationem turpitudinis, neque mali, sicut cætera, ideo non videtur permissa, vt permissio dicit aliquid illicitum concedi. Item & principaliter, quia si permissa esset sicut cætera, quæ dicimus permissa, oporteret quòd lege exprimeretur sicut de aliis: non enim asserimus aliquid permissum, nisi quod in lege scriptum inuenimus. Qui autem dicebant nunquam licuisse pluralitatem vxorum, nisi ex dispensatione, & licuisse Iudęis ex dispensatione, non satis firmiter dicunt. B Primò, quia non constat de hac dispensatione, ad quod tenentes positionem istam dixerunt supra, quòd qualis est lex, talis debet esse modus dispensationis: & quia vnitas vxoris est de iure naturali, quod non est scriptum, sed cordibus innatum, non debuit esse dispensatio scripta, sed cordibus impressa. Sed istud non stat. Primò, quia falsum est, quòd in præceptis naturalibus si debeat esse dispensatio, quòd fiat per impressionem: nam furari sine necessitate, & non restituere commodatum sunt contra ius naturale, in quo Deus dispensauit cum Iudæis circa Aegyptios iubens eis contra facere, & tamen istam dispésationem per expressum mandatum habuerunt, & nó per inspirationem, vt patet Exod. 3. Sic etiam repudiare vxorem est contra ius naturale eo modo, quo est pluralitas vxoris: imò directius repugnat matrimonio solubilitas C eius, quam pluralitas vxorum, quia solubilitas repugnat bono prolis quantum ad educationem, quæ est primus finis matrimonii: pluralitas autem repugnat quantum ad finem secundarium: nó quidem tollendo penitus, sed impediendo, vt ostensum est supra. Et tamen de libello repudii data est expressa lex: ergo si per viá dispensationis fieret, necesse erat scribi illam. Secundò, quia cùm transgressio iuris naturalis sit peccatum. extra de consuetudine, ca. cùm tanto. non debet quis temere sibi vsurpare facere cótra ius naturale, nisi sit certificatus sibi licere per aliquam viam: & tamen si esset dispensatio solùm cordi impressa, non esset certitudo: cùm interdum credat homo se agi à Deo, & agitur à dæmone: neque sit credendum omni spiritui. Sic dicit Innocentius Tertius cuidam Episcopo, qui renunciare volebat Episcopatui: extra de renunc. D cap. nisi cùm pridem, scilicet. Tu quoque quomodo scis, quòd inspiratio diuina sit illa, quæ mouet te? in quo innuit, quòd difficile est hoc scire, & ideo non est credendú omni spiritui. Et sic ad hoc, quòd aliquis confidenter agere posset contra ea, quæ putaret esse de iure naturali, necesse esset, quòd haberet aliquam certitudinem, & hoc maximè fieret per legem datam in scriptis, ideo si dispensatio aliqua fuit, debuerat esse scripta. Secundò quantum ad principale: quia si ex dispensatione hoc liceret, non esset licitum nisi illis, cùm quibus dispensaretur: & quia ista causa, quam ponunt, scilicet multiplicatio prolis ad cultum diuinum solis Iudæis competebat, qui erant populus Dei, videtur, quòd alijs hominibus non licebat, & tamen non licuit solis Iudęis, sed etiam ante legem sancti patres habuerunt multas vxores, vt Abraham, & Iacob: Gen. 16. & 29. & 30. Etiam Gentiles tempore legis Moy- E si, & ante illam habuerunt multas vxores, & non fuit in eis peccatum: ideo non fuit ex dispensatione. Et patet hoc, quia valde irrationabile est, quod dicatur aliquis peccare in illo, quod vitare nescit, & scire non potest. Sic autem est de pluralitate vxorum. Nam non erat à Deo posita aliqua lex de vnitate vxoris, quæ esset hominibus diuulgata. Etiam ratio naturalis sufficienter non ostendit hoc esse malum: cùm potius ad multa videatur esse vtile, & non videtur pluribus hominum neque sapientioribus malam esse, & contra rationem pluralitatem vxorú: ideo non peccabant Gentiles accipiendo plures vxores, & tamen certum est, quòd in illis non erat dispensatio aliqua: quia iam non esset dispensatio, sed lex communis, cùm extenderetur ad omnes homines: ergo non erat ex dispensatione licita vxorum pluralitas, sed ex alia causa. Tertiò, & principaliter, quia id quod videtur arctare aliqualiter ad ponendum dispensationem istam, est illud dictum Innocentii Tertii: extra de diuortiis capit. gaudemus: Nulli vnquam licuit plures vxores accipere, nisi cui ex diuina reuelatione concessum est: & tamen ponere dispensationem non sufficit ad satisfaciendum illi dicto sic planè accepto: non enim solùm requirebatur dispensatio, sed etiam reuelatio, vt innuatur, quòd non fuit data aliqua dispensatio generalis, quæ ad plures extenderetur: sed ex reuelatione licebat, & tamen reuelatio fit particulariter: ergo non licebat nisi ei, cui hoc reuelabatur, & quia certum est, quòd reuelatio circa hoc valde paucis fieret, quia nó fit nisi prophetis: cùm prophetas, & Deos vocemus illos, ad quos sermo Dei factus est: Ioan. 10. ca. ergo paucissimis liceret, & tamen omnibus Iudæis licebat, vt ostensum est præcedenti quæstione: ergo non erat ex sola reuelatione licita pluralitas vxorum. Ad hoc dicunt, qui tenent dispensationem, & reuelationem, quòd patribus sanctis facta fuit principaliter ista reuelatio, vel inspiratio, & ad eorum exemplum licuit aliis. Sed hoc non stat, quia cæteri, qui imitabantur sanctos patres accipiendo plures vxores, aut hoc faciebant, quia putabant esse licitum, eo quòd illi, qui erant viri sancti istud faciebant: aut quia per illos reuelatum erat eis licere sibi. Nó primo modo, quia iam illud traheretur in regulam, & eadem ratione omni homini licitum iudicaretur, cùm quilibet bene agat, vel saltem non peccet imitando sanctorum exempla in moribus: & ita Gentilibus etiam liceret accipere plures vxores, cùm illi non essent repræhensibiles imitando gesta sanctorum patrum veteris testamenti, & tunc nó est verum, quòd liceret ex reuelatione, sed simpliciter esse licita. Etiam non stat secundus modus, quia tunc aut illi sancti patres dicerent licere sibi accipere plures vxores, quia reuelatum erat eis à Deo, quia ipsis, & alijs certis personis esset licita vxorum pluralitas: aut dicerent sibi reuelatum, quòd toti stirpi Iudęorum licita esset ista pluralitas. Si primo modo non stat: quia tunc non liceret omnibus Iudæis, & omni tempore accipere plures vxores: sed aliquibus determinatis, de quibus per reuelationem constaret, & tunc peccarent cæteri accipiendo plures vxores: sed licebat omnibus Iudæis generaliter, vt ostensum est præcedenti quæstione: ergo non stat iste modus. Non etiam secundo modo, quia iam esset lex communis, & non consonat tunc verbo Innocentii scilicet, quòd nulli vnquam fuit licitum nisi ei, cui per reuelationem diuinam concessum est. Et iste modus loquendi ponit personas speciales, & non regulam communem, & ideo non potest saluari verbum Innocentij per illam viam. Secundò, quia non videtur verum, quod etiam sancti patres acciperent vxores multas inspiratione moti. Nam Abraham non accepit Agar nisi monente eum Sara: orauit enim illa, quòd ingrederetur ad Agar: & ita illam accepit: Gene. 16. Si autem ex inspiratione moueretur, non oporteret, quòd oraret hoc Sara: sed Abraham hoc faceret, illa non petente. Etiam patet hoc, quia Sara orauit Abraham, vt acciperet Agar in vxorem: ergo putabat hoc licitum esse, quia aliàs non oraret illud, cùm esset religiosa mulier. Etiam Iacob non accepit vxores multas ex inspiratione, sed duas primas accepit, quasi ex necessitate: cùm intenderet vnicam, vt ostensum est supra, aliàs duas accepit precibus principalium vxorum, alias non accepturus esset illas. Genes. 30. Ergo non accipiebant sancti patres vxores plures ex inspiratione. Dicendum ergo videtur, quòd ante legem datam tam sancti patres, quàm cæteri homines licitè accipiebant plures vxores, & hoc quia non erat prohibitum aliqua lege diuina positiua, neque etiam apertè repugnabat iuri naturali, sed solùm erat de illis præceptis secúdis iuris naturalis, quæ non habent vim determinatè obligádi ad peccatum, nisi cùm lege diuina, aut humana, aut consuetudine sancita sunt. Et hoc apertè tenent Ambrosius, & Augustinus. Dicit Augustinus; Antiquis iustis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur: neque enim contra naturam hoc faciebant: cùm

non

non lasciuiendi causa, sed generandi facerent: neque contra morem, quia eo tempore ea faciebant: neque cōtra præceptum, quia nulla lege erat prohibitū. Et idem Augustinus super Genes. ait: Obijciuntur Iacob quatuor vxores, quòd quando mos erat, peccatum non erat. Ambrosius etiam libro de Patriarchis ait: dixit Sara ad Abraham: ecce conclusit me dominus, vt non pariam: intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex ea. Et sequitur: Considera primum, quòd Abraham ante legē Moysi, & ante Euangelium fuit. Non ergo commisit Abraham in legem, sed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Et ita vult Ambrosius, quòd ante legem, & Euangelium non erat peccatum accipere plures vxores, & tamen ante hoc erat ius naturale: ideo vult, quòd illud non habebat vim determinatè obligandi, vt supra dictum est, & hoc idem durauit vsque ad legem Christi saltem. Ad dictum Innocentij dicendum, quòd non licuit alicui sine reuelatione vnquam accipere plures vxores simul, scilicet de illis, quibus constabat esse contra ius naturale, & contra ius diuinum expressum verbo, & opere ostensum: vt apparet in probationibus illis, quas inducit idem Innocentius extra de diuor. capitulo, gaudemus. Siquis tamen illas ignoraret: cùm non esset datum aliquod præceptum expressum de hoc: neque lex naturalis determinatè ad hoc cogebat, non peccabat accipiēdo plures vxores.

An infideles, qui nunc sunt, peccent habendo plures vxores. Quæst. XXXV.

QVæritur, an infideles, qui nunc sunt, peccent habendo plures vxores. Aliqui dicunt, quod sic: quia agunt contra ius naturale: cuius transgressio inducit peccatum mortale: extra de consuetud. capitulo, cùm tanto.

Secundò, quia agunt contra legem Christi, quæ vetat vxorum pluralitatem, & tamen agere contra illam est peccatum.

Tertiò, quia si nō esset peccatum eis habere plures vxores, non cogerentur dimittere illas, quando conuertūtur ad fidem: cùm nichil tunc cogantur dimittere nisi peccata, sicut dicitur extra de diuortijs capitu. gaudemus, quòd baptismus matrimonia non soluit, sed peccata abluit, & tamen cogitur conuersus de infidelitate dimittere omnes vxores præter primam, eodem capitulo gaudemus: ergo peccatum fuit plures accipere. Alij dicunt, quòd non est peccatum, quia ab orbe condito vsque ad Christi legem non fuit peccatum accipere plures vxores, vt ostensum est præcedenti quæstione: ergo eodem modo eis, qui non sunt sub lege Christi, non est peccatum accipere plures vxores.

Dici potest sine præiudicio melioris sententiæ, quòd potest vtraque pars teneri, neque videtur inconueniens, quòd infideles non peccent nunc habendo plures vxores simul: dum tamen illas non desiderio libidinis explendæ, sed procreandæ prolis causa suscipiant. Sic enim dicunt Ambrosius, & Augustinus, quando excusant pluralitatem vxorum Abrahæ, & Iacob, scilicet, quòd nō peccabant, quia non faciebant cōtra præceptum aliquod expresè positum, & quia non accipiebant eas causa libidinis, sed prolis. Etiam non faciunt isti contra præcepta iuris, quæ determinatè obligent. Nam licèt sit vnitas vxoris de iure naturali, est de talibus præceptis, quæ non habent vim obligandi determinatā, nisi per aliam legem positiuam, aut consuetudinem confirmentur. Tenendo hoc poterit dici ad primum, quòd agunt isti contra ius naturale, non quidem accipiendo strictè in tertio modo iuris naturalis, vt dictum est supra, quia cōtra tale ius agere semper est peccatum mortale: neque etiam est contra prima præcepta iuris naturalis accipiendo largè ius naturale, scilicet primo modo ibi accepto: sed est contra secunda præcepta, quæ sunt quædam conclusiones iuris naturalis, quæ determinatè non obligant, nisi confirmentur per legem positiuam, aut consuetudinem.

Ad secundum dicēdum, quòd lex Christi obligat omnes homines ad tenendum eam, & quicunq; non vult eam tenere, est continuè in peccato mortali, & tamen non est necesse, quòd quandocunque infidelis agit contra aliquod præceptum Christi, peccet mortaliter. Fidelis autem quandocunque agit contra aliquod præceptum legis Christi, peccat mortaliter, quia inobedientiam committit: infidelis autem nondum suscepit legem Christi: ideo non potest esse inobediens ad illam quantum ad singula mandata illius, sed solùm est inobediens vni mandato Christi de suscipiendo eam, quia iussit, quòd omnes homines illam susciperent sub pœna damnationis æternæ: Mar. 16. vnde non est dicēdum, quòd infidelis toties peccet, quoties omittit agere id, quod in lege Christi iubetur, vel committit contra id, quod in ea iubetur: sed est semper in hoc peccato mortali, quia non accipit legem Christi, quam accipere tenetur. De omissione præceptorum

G illius dicendum, quòd nunquam peccat infidelis omittendo quæcunque præcipiantur in lege Christi, nisi illa præcepta essent talia, quæ etiam de iure naturali obligarent non existente lege Christi. De commissione contra aliqua præcepta legis Christi, idem dicendū, scilicet, quòd non peccat infidelis contrafaciendo: nisi agendo contra illa, agat contra ius naturale. Nam si Christus iuberet ieiunari certis diebus, vel fieri certam orationem, nūquam peccaret infidelis omittendo hæc, sed solùm peccat, quia non vult suscipere legem Christi, in qua hæc præcipiuntur. De vnitate vxoris ita videtur, quia non est de primis præceptis iuris naturalis, quibus obligantur omnes homines determinatè, sed de secundis: & ita licèt in lege Christi tradatur, non videtur obligare infideles, nisi secūdùm quòd prius, & tamen antè legem Christi, non peccabant

H in pluralitate vxorum, ergo neque nunc peccant.

Ad tertium potest dici, quòd non coguntur dimittere vxores illas, quia peccauerint illas accipiendo: sed quia peccarent eas tenendo nunc: nam vt dicitur extra de diuor. capitulo gaudemus: absurdum est, & inimicum fidei Christianæ multas vxores habere, & quia illi, qui transeūt ad fidem Christi, coguntur obseruare omnia præcepta eius, coguntur illi dimittere omnes præter primam. Sed obijcietur, quòd non fit propter hoc, quia illi, qui conuertuntur ad fidem Christi, non coguntur retractare omnia prius facta: licèt essent contra legem Christi. Nam non licèt nobis contrahere matrimonia vsque vltra quartum gradum, & tamen conuersi ad Christum, si teneant vxores in secundo gradu consanguinitatis, non coguntur dimittere illas: imò non licèt dimittere illas si ipsæ etiā con-

I uertantur: extra de diuor. capitul. gaudemus. Dici potest, quòd non est simile.

Primò, quia vnitas vxoris est de lege Christi, vt ostensum est supra: determinatio autem graduum consanguinitatis ad contrahendum est de lege humana.

Secundò, quia lex data à Christo non est dispensabilis: ideo necesse est, quòd quilibet ad Christum conuersus illam seruet: lex autem de gradibus est dispensabilis: ideo vt non soluantur matrimonia permittit Ecclesia manere conuersos de infidelitate in illo gradu.

Dicendum autem, quòd licèt ista positio sit satis tolerabilis: securior tamen est, quòd peccent infideles post datam legem à Christo contrahendo cū multis, & quòd nō sit matrimonium verum cum omnibus illis, & hoc consonat magis intentioni Innocentij: extra de diuor. capitulo

K gaudemus vbi ponitur non esse matrimonium nisi ad primam, cum qua contrahit infidelis. Et tunc manent argumenta firma, quæ fiebant in principio. Et ad solutiones est dicendum quantum ad primam, quòd licèt argumentum non esset efficax, eo quòd non sit vnitas vxoris de iure talis naturæ, quod per se inducat determinatam obligationem, quia est de secundis præceptis: inquantum tamen iam illud præceptum est cōfirmatum per aliud præceptum legis diuinæ expressum, in quo prohibetur vxorū pluralitas, obligat. Ita enim dictum est supra, quòd ista præcepta iuris naturalis per se non habent vim cogendi, nisi quando sic confirmantur, & ita iam infideles ligabūtur. Contra secundam solutionem dicendum, quòd licèt infideles non peccent in omissione, aut commissione contra aliquod præceptum legis Christi, quando est purè positiuum: tamen quando præceptum Christi est de iure natura-

naturali, vel declaratiuum alicuius præcepti iuris natura- A lis, peccant infideles contra faciendo, & ita peccat infidelis si oderit inimicum, licèt antiquis dictum esset, diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, supra 5. capitu. Sic autem est præceptum istud de non accipiendo plures vxores. Nam est de iure naturali: licèt sit de secundis præceptis. Etiam ante hoc erat præceptum diuinum: licèt non esset expressum, quod apparuit ex modo creationis, & ex verbis dispensationis Adæ, & Heuæ, vt ostensum est supra: ideo cùm hoc Christus declarauerit etiam ipsis infidelibus, obligabit omnes. Contra tertiam solutionem dicendum, quòd non iubentur dimitti vxores, quando multæ sunt: quia habere multas fit núc contra legem Christi solùm. Nam licèt hoc verum sit, tamen causa præcipua non est hæc: sed quia inter eos iudicatur nunquam fuisse verum matrimonium, vt colligitur ex ra- B tionibus allegatis extra de diuor. cap. gaudemus.

Secundò, quia si potuisset verum matrimonium esse inter infidelem ad multas vxores, maneret post conuersionem: nam dicitur eodem capitu. gaudemus, quòd per baptismum matrimonia non soluuntur: sed peccata dimittuntur, & tamen nō manet, vt indicat Ecclesia eodem capitulo. Et si dicatur, quòd non manet matrimonium: non quidem quasi à principio non tenuerit, sed quia non permittitur in lege Christi talis cōiunctio. Non stat, quia tunc cum æqualiter teneret coniunctio ad vnam, quàm ad aliam, solueretur matrimonium ad omnes vxores, & non teneret cum aliqua eorum, nisi de nouo contraheretur, & tamen falsum est, ideo non tenuit matrimonium à principio, quando contrahebatur inter infideles.

Tertiò quantum ad principale, quia si matrimonium C teneret a principio cū omnibus, & postea oporteret manere solùm ad vnā: esset in potestate viri accipere quam vellet: tamen non est, sed cogitur manere cum prima, vt colligitur extra eodem capitulo, gaudemus, & ex dictis doctorum ibi: ergo non tenuit matrimonium nisi cum prima: cæteræ autē sunt adulteræ, & tamen adulterium est peccatum: ideo peccant accipiendo plures vxores. Quod autē dicitur de infideli conuerso, quòd tenebit primam, & non alias. Quid si mortua est prima dum maneret in infidelitate? quam aliarum accipiet? Aliqui dicunt, quòd sequentem post primam: quia illa succedit in iure primæ, & ita consequenter de alijs secundum ordinem temporis.

Sed dicendum, quòd non stat: quia cùm prima potest manere post conuersionem, eo quòd illa est vera vxor: cæ- D teræ autem non possunt esse veræ vxores viuente illa, & non potius vna, quàm alia, sed omnes sunt æqualiter adulteræ: per mortem autem primæ, sicut non possunt effici omnes aliæ simul vxores: ita nec potest effici vna illarum nisi per nouum consensum specialiter in eam cōsenserit, vt in coniugem. Si autem manet antiquus consensus, nulla earum erit vxor per illum consensum. Idem dicendū, quòd si mortua vxore prima infidelis, qui multas simul habet, cōuerti vult, potest eligere quam voluerit, vt sit sibi vxor de nouo, vel dimittere omnes si vult: cùm nulla earum sit vera vxor. Si autem prima viuat, non potest aliā accipere: neque etiam potest omnes dimittere: sed cogitur tenere primam si illa conuerti voluerit, vel manere cum eo sine contumelia Creatoris. Quod autem dicebatur de contractu in gradibus vetitis, quia non retractatur E post conuersionem ad Christum dicendum, quòd partim est propter causam supra assignatā, scilicet, quia est dispensabilis Ecclesiæ: sed principalius sit, quia etiam de rigore tenet matrimonium tale, & sine dispensatione aliqua tenebit. Et causa est, quia quando contractum fuit illud matrimonium erat verum: cum inter infideles sit verum matrimonium. Etiam erat in gradibus licitis: quia apud infideles erant gradus illi liciti, ideo tenuit tunc: sed matrimonium, quod semel tenet nunquam potest irritari secundùm legem Christi: ideo non potest matrimoniū sic contractum inter infideles etiam de rigore irritari, quando conuertuntur: sic dicitur eodem cap. gaudemus, quòd si infideles contraxerunt in gradibus licitis apud eos, cùm constitutionibus canonicis non arctentur. Ad argumentum in contrarium dicendum, quòd licèt ab orbe condito vsque ad tempus Christi, non peccaret homines in vxorum pluralitate: postea peccauerunt, eo quòd ipse vetuit vxorum pluralitatem, vt ostensum est supra, & declarauit ius diuinum præcedens, quòd hoc volebat. Etiā quia ius naturale de vnitate vxoris confirmatum fuit tunc per illam legem positiuam, & incepit habere vim obligandi determinatè, quam prius non habebat, eo quòd erat de secundis præceptis iuris naturalis: quia aliter non habent vim coactiuam, vt ostensum est supra, & ita peccabunt nunc pagani in pluritate vxorum. In q. 30.

An possit circa pluralitatem vxorum dispensari per Ecclesiam generaliter, siue specialiter circa aliquas personas. Quæst. XXXVI.

QVæritur, an possit circa pluralitatem vxorū dispensari per Ecclesiā, siue specialiter circa aliquas personas, siue dando regulam communem pro omnibus. Aliqui dicunt, quòd sic: quia Ecclesiæ commissa est plena potestas: sicut dixit Christus Ioa. 20. Sicut misit me pater, ita ego mitto vos: idest in eadem potestate, in qua me misit, in eadem mitto vos: ergo potest circa istud ordinare, quod videbitur.

Secūdò, quia circa regulationem morum plenè statuit Ecclesia, quod vult: & tamen istud pertinet ad mores: ideo poterit circa illum prouidere dispensando, vel aliter statuendo.

Dicendum, quòd non potest per Ecclesiam dispensari circa pluralitatem vxorum: nunquam enim per aliquod mandatum, vel dispensationem, aut approbationem Ecclesiæ licebit alicui manenti sub lege Christi habere plures vxorēs simul. Et patet primò, quia Innocent. Tertius extra de diuor. capitul. gaudemus: dicit esse inimicū fidei Christianæ, & absonum habere vxorum pluralitatem: non tamen potest quis facere esse licitum, quod est inimicum fidei Christianæ: quia sic posset illam destruere introducendo eā, quæ sunt ei contraria, & penitus nociuā, quod falsum est: ergo nemini licet sic dispensare. Secundò, quia dicit ibidem Innocentius, quòd nulli vnquàm licuit habere plures vxores, nisi cui reuelatione diuina concessum est: ergo Ecclesiæ dispensatio non faceret hoc licitum, cùm illa non sit diuina reuelatio. Tertiò & principaliter, quia est contra legem Christi, cùm expressè vetuerit Christus ostendens, quod deberet esse vna, vt patet infra in littera, & ostensum est supra, & inducit Innoc. Inq. 31. eod. cap. gaudemus. Quartò, quia etiam Christo non vetante vxorum pluralitatem erat vxoris vnitas de iure diuino, vt Christus inducit hic in littera, & inducit Innoc. eo. cap. gaudemus. Ius autem diuinum omnes obligat, & est indispensabile, sicut & lex expressè à Christo posita est indispēnsabilis: & tamen vxorum pluralitas est tam contra ius diuinum primæuum, quàm contra legem Christi: ideo non potest fieri per Ecclesiā dispensatio in eo. Quintò patet, quia si Ecclesia posset in hoc, dispensaret in fauorem fidei cum eis, qui habēdo multas vxores vellent conuerti, & abijciendo illas nollent conuerti, & tamen non dispensat. Et patet eo. capit. gaudemus: vbi de conuersis ad Christum, qui in infidelitate existentes acceperāt vxores in gradibus, qui apud nos sunt prohibiti, permittit Ecclesia, quòd maneant cum vxoribus illis. Et dicitur ibi, quòd hoc sit in fauorem fidei. Et tamen dicitur ibi, quòd non dispensat cum paganis, qui in multas vxores diuidūt affectum coniugalem, quòd omnes retineant cùm cōuertuntur, sed omnes coguntur dimittere præter primam, & ad hoc introducuntur ibi rationes multæ scilicet ꝙ hoc sit inimicum fidei Christianæ, & multa alia. Ergo nō potest dispensare cum illis. Esset tamen fauor fidei dispensare cum illis si fieri posset, quia sicut eo. capitu. gaudemus. dicitur, quòd aliqui pagani reuocarētur à proposito quod concepissent de fide Christiana, si oporteret eos deseri ab vxoribus, quas in gradibus vetitis acceperunt, & ideo ibi permittitur. Ita certum est, quòd pagani diligunt vxores illas, quas acceperunt, & si cogantur eas dimittere, fortè distraherentur a proposito fidei Christianæ; & si permittantur manere cum eis, ducerentur facilius ad fidem: & tamen Ecclesia nullo modo propter quantumcunque

cunque fauorem fidei permittit: ergo non potest dispensare in hoc. Et verum est, quòd non potest dispensari nisi per Deum, cùm sit expresse contra legem Christi.

Ad primum dicendum, quòd Ecclesiæ commissa est à Christo plena potestas in constructionē quidem, sed non in destructionem 2. Corinth. 10. & 13. & ita in destructio nem nichil potest Ecclesia. Est autē destructio facta contra ea, quæ Christus posuit, quæ sunt fundamenta: ideo contra ea, quæ Christus posuit aut contra aliquid eorum, siue sint doctrinæ fidei, siue morum, nichil omnino potest Ecclesia: sed solùm cogitur venerari illa tanquam fundamenta sua. Quantum ad cætera verò, quæ Christus non expressit de regula morum, & potissimè circa particularia morum, siue iudicialia foralia, siue cæremonialia cultus, manet Ecclesiæ plena potestas ordinandi: dum tamen nichil agat directè, aut indirectè contra ea, quæ à Christo instituta sunt: & circa ea, quæ sic Ecclesia instituerit, poterit dispensare: vel ea prorsus mutare, si viderit expedire: vnitas verò vxoris est expresse de lege Christi, vt ostēsum est supra: ideo non potest Ecclesia dispensare circa hoc, quia iam haberet potestatem in destructionem.

Ad secundum dicendum, quòd circa mores, & etiam circa fidem habet Ecclesia potestatem, sed diuersimode. Nam circa fidem, quia sunt fundamenta certa determinata, non potest Ecclesia aliquid diffinire, quod penitus sit alienum ab eis, quæ iam pertinent ad fidem, sed ea, quæ sunt declarat, & ex existentibus aliquid elicit: & ita aliquando dicitur facere articulum nouum: non tamen statuit Ecclesia aliquid credendum sub necessitate, tanquam articulum quod non sit de articulis iam dictis, neque declaratio eorum, neque sequens aliquo modo ex illis. Hoc enim esset variare aliquo modo identitatem fidei: & adhuc istæ declarationes circa fidē non possunt fieri per singulos prælatos Ecclesiæ, sed per Ecclesiam generalem, scilicet, per Concilium congregatum, cuius proprium est de fide diffinire: aut per summum Pontificem in modo certo, quia ad sedem Petri maiores causæ deferendæ sunt, & sunt maiores causæ ipsæ causæ fidei, & illæ ad sedē Apostolicam deferūtur extra de baptismo, & eius effectu. cap. maiores ad cæteros non pertinet aliquid diffinire circa fidem sed inniti diffinitis iam. Circa mores Ecclesia habet maiorem potestatem, quia non solùm circa ea, quæ statuta sunt, & quæ ex eis resultant, & circa declarationem eorum habet Ecclesia potestatem: sed etiam circa omnia alia quæcunque omnino disparata ab eis, quæ tradita sunt, & potest generaliter statuere, & diffinire quidquid sibi videbitur, dum tamen non sit directè, aut indirectè contra ea, quæ Christus statuit, aut contra ea, quæ colligūtur ex illis. Et circa hæc non solùm princeps Ecclesiæ, sed etiam minores prælati statuere, & diffinire possunt in suis subditis, & territorijs, & ideo magis propriè habet Ecclesia potestatem circa mores, quàm circa fidem, quia circa fidem nichil est mutabile, sed quod semel pro vero creditur verum est, & semper est credendum circa mores autem licèt aliquid nunc iudicetur bonū, potest mutari per Ecclesiam, & aliud constitui. Circa pluralitatem tamen vxorum, licèt ad mores pertineat, Ecclesia non habet potestatem, eo quòd per Christum statuta est vnitas vxoris, & ita non potest in hoc Ecclesia cum aliquo dispensare, quòd plures vxores habeat.

An licuerit aliquando eidem mulieri habere plures maritos, sicut licuit eidem viro habere plures vxores simul. Quæst. XXXVII.

QVæritur, an sicut licuit eidē viro multas vxores habere aliquando, vt ostensum est supra, ita licuerit aliquando eidem mulieri habere plures maritos. Aliqui dicunt, quòd sic.

Primò, quia vir, & vxor in actu, & debito matrimoniali, & contractu ad paria iudicantur extra de diuor. capitu. gaudemus, & tamen licuit aliquando eidem viro plures vxores habere, vt dictum est, ergo licuit aliquando eidem mulieri habere multos viros.

Secundò, quia vbi est communitas vxorum eadē mulier habet multos viros, & tamen communitas vxorum

F erat licita secundùm politiam Socratis, & Platonis. 2. Politi. cap. 1. & 2. ergo licuit eidem mulieri aliquando habere multos viros.

Tertiò, quia cōiunctio matrimonialis est principaliter ad prolem, contingit tamen interdum, quòd eadem fœmina habeat virum impotentem idest frigidum, vel aliàs impeditum, & ipsa sit apta ad gignendum, vt ergo non impediatur ibi conceptus, & fœcunditas perdatur, videtur, quòd liceat mulieri illi accipere alium virum, & ita habebit eadem fœmina multos viros.

Dicendum, quòd nunc in matrimonio requiritur vnitas in vtroque sexu. extra de diuort. capitulo gaudemus: Ideo neque eadem fœmina multos maritos, neque idem vir vxores multas habere potest. Et tamen olim licuit eidem viro multas habere vxores, vt dictum est. Eidem ta-

G men mulieri nunquam licuit multos maritos habere, & ideo neque apud barbaros hoc inuenitur. Vnde licèt aliqua gens in tantum sit barbara, quòd matrimonio non vtatur, sicut sunt Garamantes, & multæ aliæ gentes barbarorum, vt tradit Solinus in Polyhistor. nulla tamē gens vnquam fuit, quæ matrimonio vtens permiserit eidem mulieri multos viros. Est omnino contra rationem naturalem, & ideo nemo tantū errare potuit, quòd in eodem matrimonio multos viros eidē mulieri iungeret, ad quod multæ rationes sunt.

Prima est dignitas sexus, quia vir est caput mulieris, & mulier non est caput viri 1. Corinth. 11. Ideo multa permitti oportet viris, quæ fœminis permittenda non sunt, etiam si nulla alia causa subesset.

Secunda, & principalis ratio est, quia quòd eadem mu-

H lier habeat multos viros simul, repugnat intentioni naturæ, ingenerauit enim natura coitum, & diuina voluntas statuit, atque dictauit illum ratio humana, vt per coitum fieret generatio, & conseruaretur species secundùm successionem indiuiduorum, sed quòd eadē mulier haberet plures viros, impediretur generatio. Mulier namque, quæ à pluribus cognoscitur in tēporibus vicinis sibi, nunquam concipit, sicut patet in meretricibus, quæ cùm publicè expositæ ab omnibus cognoscantur, à nemine tamen concipiunt. Si autem mulier à diuersis viris diuersis atque distantibus temporibus cognoscatur, potest concipere de vtroque, ita tamen, quòd prius pariat fœtum, quem ab vno concepit, quàm ab alio concipiat, aliter enim fieri non potest, aut difficilè fit, licèt compertum est eandē mulierem a duobus viris concepisse, ita quòd post conceptio-

I nem factam ab vno cognita ab alio concepit de eo, quia licèt communiter facta conceptione claudatur orificium matricis, ita vt semen in loco generationis recipi nō possit, & sic neque conceptio celebrari. Contingit tamen interdum, vt conceptus fiat facto alio conceptu, vtpotè, quia aut mansit orificium matricis apertum, aut quia postea ex feruore libidinis apertum est, vt ait Solinus in Polyhistor. capitulo de his, quæ mirabilia fuerunt in homine, scilicet, quòd Alcmena peperit Herculem, & Iiclē fratrem suum, quos diuersis conceptibus edidit, quod pro tanto manifestatur, quia diuersis temporū interuallis nati sunt, vtpotè si vnus post alium vno mense ex eodem vtero natus sit, hoc autem rarò accidit, ideo lex humana ad hoc adaptari non potuit. Si ergo eadem mulier haberet multos viros, & placeret eis accedere ad mulierem illam qua-

K si eisdem temporibus, de nullo cōciperet, quia à pluribus cognoscitur, vel si ab vno conciperet non posset ab aliquo aliorum concipere, ideo non fuit conueniens eidem mulieri esse multos viros quasi repugnās generationi. Quòd autem vir multas vxores habeat, non est inconueniens aliquod quantum ad hoc, nam siue in eodem, siue diuersis temporibus illas cognoscat, poterit eas impregnare, sicut Loth in duabus sibi succedētibus noctibus duas filias suas virgines fœcundauit. Gene. 19. Ratio diuersitatis est, quia vir est emittens, fœmina verò recipiens, ideo non erat inconueniens viro dari multas fœminas, sed erat inconueniens fœminæ eidem dari multos viros.

Tertia ratio secundùm Augustinum est, quia pluralitas virorum ad eandem mulierem repugnat sacramento matrimonij. Nam matrimonium est magnum sacramentum inter Christum, & Ecclesiam. Ephe. 5. capitul. In hoc

autem

autem sacramento vir, ideſt Chriſtus totus eſt verè vnus: Eccleſia autem, quæ eſt vxor: licèt in ſe tota ſit vna, tamen quodam modo eſt multiplex, vt dicit Aug. ſcilicet, Quadruplex eſt eccleſia. Prima eſt Eccleſia contemplatiuorũ ſignata per Rachelem. Secunda eſt eccleſia actiuorum ſignata per Liam. Tertia eſt Eccleſia contemplatiuorum mercenariorum ſignata per Balam ancillam Rachelis. Quarta eſt Eccleſia actiuorum mercenariorum ſignata per Zelpham ancillam Liæ. ſed iſta cauſa oſtendit pluritatem eſſe vxorum contra rationem ſacramenti: ſed tamen non eſt contra ius naturale aut rationem politicam. Quarta ratio eſt, quia quòd eadem mulier habeat multos viros repugnat paci œconomicæ: vir enim & vxor non ſolùm accipiuntur propter communicationem naturalem, quæ eſt ad ſimile tertium derelinquere, quod eſt principale, vt dicitur 1. Politi. capit. 1. & 8. Ethi. ſed etiam ad communicationem œconomicam, quæ eſt ad conſeruationem indiuidui: pax autem œconomica conſiſtit in bona habitudine rectoris œconomici ad ſubditos: rector autem eſt vir, ſubditi autem ſunt vxor filij & ſerui. Si autem ponerentur plures viri eiuſdem vxoris darentur plures rectores æquales eiuſdem domus, quod neque ratio neque natura patitur: quia omnis poteſtas conſortem habere recuſat. Sic dicit Lucanus lib. primo.

Nulla fides regni ſocijs: omnis alta poteſtas
Impatiens conſortis erit: nec gentibus vllis
Credite: nec longe factorum exempla petantur,
Fraterno primi maduere ſanguine muri.
Et Statius in Thebaide ait,
Summo dulcius vnum
Stare loco, comes ſocijs diſcordia regni.

Item cùm iſti viri regerent domum, & habeant multa capita, neceſſe erat conſequi diuerſitatem animorum: & ita interdum contraria mandarent, ex quo neceſſaria his ſequeretur, & deſtructio œconomica, & conſequenter deſtructio politiæ, quæ conſtat ex œconomijs: & tamen in qualibet œconomia, ideſt domo ſic fieret, ſi permitteretur mulieri habere multos viros. Item repugnat hoc ex parte ſubditorum: quia cùm diuerſi viri diuerſa fieri imperarent: vxor & filij & ſerui neſcirent, cui obedirent, & tunc ſequeretur quod dicit Chriſtus ſuprà 6. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim unum odio habebit & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit, & alium contẽnet. Item quia hoc dato perirent bona œconomica: quia nemo procuraret illa propter diſcordiam rectorum: non ergo ſic eſſe debet, ſed ſicut natura docuit. Eſt enim regimẽ naturæ optimum 12. Metaphy. ibi tamen eſt vnicus rector: ideo etiam in œconomijs vnicus debet eſſe rector. Iſta autem inconuenientia non ſequuntur datis multis vxoribus eidem viro: quia mulier non eſt caput viri, ſed vir mulieris 1. Cor. 11. & 1. Timo. 2. dicitur: Mulierem autem docere non permitto, neque dominari in virum. Datis ergo pluribus vxoribus eidem viro, non dantur multi rectores eiuſdem œconomiæ, ſed vnicus: ſed dãtur multi ſubditi ad eundem rectorem, ad quos non ſequitur turbatio: quia datis multis ſubditis non dantur multa principia agendi, & monendi: quia ſubditus ſecundum quòd huiuſmodi non habet in ſe principium ſui motus, ſed mouetur à prælato vel rectore: datis autem pluribus rectoribus dantur multa principia agendi: ideo ſequitur turbatio œconomiæ: ideo non poſſunt dari plures viri eidem vxori. Et iſta eſt cauſa maximè efficax, quòd nõ poſſint eſſe multi viri eiuſdem vxoris. Niſi fortè quis diceret, quòd ſi inter virum & vxorem detur ſola communicatio naturalis, & non œconomica, non erit aliquod inconueniens horum.

Dicendum, quòd de ratione matrimonij eſt cohabitatio, & ad longum tempus, ſcilicet, indiuiduæ vitæ conſuetudinem retinens: & tamen cohabitatio ad communicationem œconomicam pertinet, & etiã Ariſt. dicit 8. Ethi. quòd aſſociatio viri, & mulieris eſt naturalis ad duo, ſcilicet, ad procreationem, & ad communicationem operũ: ideo non poterit eſſe matrimonium, in quo dentur multi viri eidem vxori, in quo non ſequantur prædicta inconuenientia: ideo non poteſt dari tale matrimonium. Quinta ratio eſt, quia eidem viro interdum bona eſt pluralitas vxorum, vt ſi ex vna gignere non poteſt, gignat ſaltem ex alijs: ſicut fuit in Abraham, cui Deus promiſerat multiplicitatem poſteritatis, habebat Saram vxorem ſterilem: ideo vt non perirent promiſſiones factæ ad Abraham, orauit Sara Abraham vt acciperet Agar in vxorem, & genuit ex ea Iſmahelem. Gen. 16. fœminæ autem licèt interdum hoc accidat reſpectu viri: tamen inhoneſtum eſt ei, quòd ipſa à multis viris accipiatur: ſed non eſt inhoneſtũ aut turpe, quòd idem vir multas vxores accipiat: ideo non licet mulieri accipere multos viros. Sexta ratio eſt, quia ſi eidem fœminæ darentur plures viri: dato quòd iſta fœmina conciperet quando iſti viri ad eam, & quãdocunque aliquis eorum eam cognoſceret: tamen rarò cognoſceretur proles, cùm quilibet eorum accederet ad mulierem illam quandocunque vellet: & ſic ex tempore natiuitatis fœtus non poſſet plenè ſciri, cuius eſſet: hoc tamen eſt magnum inconueniens, quia patres valde deſiderant agnoſcerè filios ſuos. Solæ enim matres tunc filios agnoſcerent, viri autem non, quod erat eis tollere quandam magnam delectationem. Hoc autem non ſequetur datis pluribus vxoribus eidem viro, quia tũc quilibet vir agnoſcit filium ſuum: omnes enim natos de vxoribus ſuis agnoſceret filios ſuos: veluti ſi vnicam vxorem haberet: & tamen contra ius naturale eſt tollere hoc naturale patribus de agnoſcendo filios: ideo eſt contra ius naturale dare eidem mulieri multos viros. Septima ratio eſt, quia pluralitas virorum ad eandem vxorem repugnat intentioni naturæ, & rectitudini finis, & determinati a ratione: natura enim & recta ratio volunt matrimonium ad prolem: ſed vna vxor ex vno viro ſufficienter concipere poteſt: ergo ſi poneretur alius vir, ille non eſſet ad gignendum, ſed ad deturpandum, & obſtandum generationi. Satis enim notũ eſt, quòd ſi vna mulier plures viros vellet, quòd non ad prolem, ſed ad explendam libidinem illud faceret: iſte autem finis eſt contra rationem: eundem vero virum plures habere vxores benè ſtat: non quidem ad libidinem, ſed ad prolem. Nam ad ſaturandam exercendamque libidinem vna ſufficit: ad prolem autem vna non ſufficit: quia poſtquam conceperit, non poteſt iterum vſque ad decẽ menſes, vel quaſi concipere: poteſt autem idem vir in eodem anno multos filios concipere ex pluribus vxoribus: ſicut legitur de quodam rege barbaro, qui ſexcentos filios genuit. Neceſſe autem erat huic, quòd in quolibet anno triginta, vel plures gigneret, & ita eidẽ viro non eſt inconueniens vxorum pluralitas, ſed mulieri eſt inconueniens. Octaua ratio eſt, quia pluralitas virorum ad eandem mulierem repugnat paci politicæ, & œconomicæ, non quidẽ ſolum quantum ad regimen œconomicum, de quo ſupra dicebatur: ſed etiam magis quantum ad petitionem debiti. Contingeret namque omnes ſimul ab eadem debitum petere: & quia impoſſibile eſſet omnibus ſimul debitum reddi, magna diſcordia, lites, & vulnera inter viros ſequerentur: ſicut in duobus tauris contendentibus de eadem fœmella, aut in alijs pecoribus. Fortius autem amor iſte viris infinitur, quia cognoſcunt quod amant. Quod autẽ magis cognoſcitur magis diligitur: beſtiæ autem non ſic cognoſcunt id, quod amant. Quod verò amor in quibuſdã viris nimis fortis ſit, patet, quia nullus labor magnus videtur amanti: ignes non timet, niues ſpernit, gladijs ſe opponit, omniaque pericula grata reputat, dum tamen conſequatur amatum, vt ait Seneca Tragedia quarta, quæ dicitur Hippolytus, carmine quarto, cum Phedra flagrans amore introducitur alloquens Hippolytum, & dicens.

Vel me ſororem Hippolyte, vel famulam voca,
Famulamque potius: omne ſeruitium feram,
Non me per altas ire ſi iubeas niues,
Pigeat gelatis ingredi Pindi iugis:
Non ſi per ignes & infeſta agmina, cunctor
Paratum enſibus pectus dare mandata.
Recipe ſceptra, me famulam accipe,
Sinu receptam ſupplicem ac ſeruam rege,
Miſerere amantis.

Orpheus

alius finis matrimonij, ſcilicet euitatio fornicationis: ſicut A dicitur primæ Corinth. 7. Vnuſquiſq; vxorem ſuam habeat propter fornicationem, ſcilicet vitandam: quia melius eſt nubere quàm vri. Et non dixit vnuſquiſque habeat ſuam propter prolem, vel propter cõmunicationem operum, aut cohabitationem œconomicam. Et huius ratio eſt, quia Chriſtus magis intendit in nobis multiplicationem virtutum & euitationem vitiorum inquantū ipſe eſt legiſlator ſpiritualis, quàm multiplicationem carnalem & politicam, & ideo principaliter dedit matrimonium ad euitandam fornicationem: cùm homini ſit difficilè vitare omnem coitum abſtinendo ſimpliciter, & tamen quilibet coitus præter matrimonialem eſt peccatum mortale: ideo dedit matrimonium principaliter ad euitandam fornicationem propter infirmitatem carnis noſtræ, & quia iſta infirmitas ita eſt in muliere, ſicut in viro, & Deus vult auferre occaſionem peccandi tam fœminæ quàm viro: cùm animæ ſint precioſæ in conſpectu eius: voluit dare remedium æqualiter mulieri & viro per matrimonium, & hoc eſt per redditionē debiti. Vnde dicitur primæ Corinth. ſeptimo, quòd vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, & mulier non habet poteſtatem ſui corporis ſed vir, & ita æqualiter debuit licere fœminæ & viro in petitione & redditione debiti, ſcilicet vt quandocunque petitum fuerit, reddatur. Hoc autem non eſſet, ſi vir haberet multas vxores, quia viro ſufficienter redderetur debitum, vxoribus tamen non, cùm contingeret plures eodem tempore petere, & non poſſe ſibi reddi, ideo in nouo teſtamento non debuit licere eſſe multas vxores eiuſdem viri: ſicut neque multos viros eiuſdem vxoris. Et ita inducit Innocentius in allegato c. gaudemus ſed ante Chriſti legem principaliter conſidera C bantur duo ſupra poſita, ſcilicet procreatio, & communicatio operum, & quia quantum ad iſta non eſt æqualitas ex parte viri & vxoris: licerent aliqua viro, quæ non licerent vxori. Nam ex parte procreationis conuenit viro habere poſſe multas vxores, quia ex multis poteſt gignere, fœmina autem non poteſt ſimul ex pluribus concipere: ideo aliquid licuit viro, quod non vxori. Ex parte etiā communicationis operum, quæ fit in communicatione œconomica, in qua rector eſt vir, vxor autem ſubijcitur, & quia eſt inconueniens eſſe multos rectores eiuſdem œconomiæ vt inductum eſt ſupra, non licuit ex hac parte eſſe plures viros eiuſdem vxoris. Fœminas autem eſſe plures eiuſdem viri, cùm ſint ſubditæ non eſt inconueniens aliquod: ideo licuit aliquando eſſe plures vxores eiuſdem viri.

Ad ſecundum dicendum, quòd ex politia Socratis, & Platonis, in qua erat vxorum communitas nō eſt arguendum, quia erat multum reprobabilis, vt oſtēdit latè Ariſt. ſecundo Politicorum capit. primo, & ſecundo, & à nulla vnquam gente recepta eſt niſi à quibuſdam barbaris, qui ſine lege viuunt. Aliter poteſt dici, quòd etiam ſtante politia Socratis, & Platonis non ſequitur, quòd eadem mulier multos viros habeat, quia multitudo virorum ad eandem mulierem intelligitur per modum matrimonij; quia aliàs eſt meretricium. In politia autem Socratis non ſunt multi viri ad eandem vxorem. Nam ibi eſt vxorum communitas, & exiſtente communitate hac non eſt aliquod matrimonium, quia ad rationem matrimonij non ſufficit coitus, quia tunc eſſet inter pecora, & fornicarij ad meretricem, ſed debet eſſe aſſociatio viri, & fœminæ ordinata ad procreationem, & operum communicationem: pro quo requiritur cohabitatio diuturna vel per totam vitam, & tamen in communitate vxorum non erat ordinatio maris, & fœminæ ad educandum, ſed ſolæ fœminæ educabant filios, quia cum nullus virorum cognoſceret quis erat filius ſuus, non poterat educare, imò iſta erat intentio Socratis, & Platonis conſtituētium hunc ordinem politicum, quòd nemo proprios filios cognoſceret: ſed quilibet putaret omnes minores ſe eſſe filios ſuos, & omnes maiores ſe eſſe patres, & hoc ad faciendum communem amorem, vt dicitur ſecundo Politicorum. Item non erat ibi communicatio operum maris & fœminæ: quia iſtud eſt quando ſpecialiter conueniunt aliqui, qui inter ſe volunt communicare lucra operum ſuorum, & tamen cùm quælibet mulier in illa politia pertineret ad omnes de vrbe, vel communicaret opera cum omnibus, vel cùm nullo, etiam quia in hac politia tollebatur proprietas poſſeſſionum, ſed ſicut fiebant vxores communes, ita & poſſeſſa omnia communia efficiebantur, vt dicitur ſecundo Politicorum, ideo non poterat eſſe ibi communicatio, & conſequenter neque matrimonium. Item non erat ibi cohabitatio viri & vxoris, quia oportebat tunc quamlibet mulierem cohabitare omnibus de vrbe, & quemlibet virum omnibus mulieribus, quod erat impoſſibile, ideo ponebant non eſſe cohabitationem virorum, & mulierum, & ita in communitate vxorum non erat matrimonium aliquod, & conſequenter non inueniebatur inconueniens, quod ſequitur ad communicationem œconomicam datis eidem mulieri pluribus viri, qui cohabitent ei exiſtente vero matrimonio, & ideo licèt turpis aſ- B ſociatio ſit in communitate vxorum, tamen adhuc tolerabilior erat quàm dando eidem mulieri multos viros, & ita nunquam iſtud licuit.

Ad tertium dicendum, quòd generatio principaliter ſe tenet ex parte viri: cum idem vir poſſit ſimul gignere ex multis fœminis. Eadem autem fœmina non poteſt concipere ſimul ex multis viris, & ideo quando vna fœmina erat ſterilis, vel aliàs impedita ad cōcipiendum, erat olim remedium viro ipſe libellus repudij vel accipere aliam cum ea, fœminæ autem, quia non erat principalis in generatione nunquam hoc licere debuit, neque licuit, maximè quia contra tale impedimentum gignendi non erat directum remedium accipere alium virum, ſed repudiare eum, qui impotens erat, & tamen neutrum licuit aliquando mulieribus, quia ſequebantur multa incōuenientia ſimul, quæ potius debuerūt euitari quam permitti fœminam vacare proli indebitè, & ita apud nullā vnquam gentem licuit eidem fœminæ habere multos maritos, licèt viro licuerit habere multas vxores.

Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandauit dari libellum repudij & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Deute. 24. Supra 5. Mar. 10. Mar. 10. Luc. 16.

Dicunt illi. Hic excluditur Phariſæorum contra Chriſtum facta obiectio, & dicitur.

D *Dicunt illi*. Ideſt Phariſæi Chriſto, quaſi non contenti de eius reſponſione obiecerunt. *Quid ergo Moyſes.* Ideſt quomodo poteſt ſtare quod dicis, quia Moyſes mandauit, ſiue permiſit dari libellum repudij? quaſi dicat, falſum eſt quod dicis, aut quod dicit Moyſes. *Mandauit.* Ideſt permiſit. *Dari libellum repudij*. Ideſt abijci vxorem & accipi alteram, & quando abijciebatur dabatur ei parua carta, quæ libellus dicitur, in qua cōtinebatur, quòd vir eā repudiaret. *Et dimittere.* Ideſt abijcere vxores dato illo libello, nam ſine libello non poterat mulier abijci. *Ait illis.* Eſt reſponſio ad argumentū factum ex auctoritate Moyſi. *Ad duritiam cordis veſtri*. Ideſt propter duritiam. Eſt ſenſus, quòd Chriſtus noluit negare libellū conceſſum fuiſſe à Moyſe, quia verè cōceſſerat, & tamen innuit, quòd non licet iam vti illa permiſſione, quia Moy- E ſes non conceſſit libellum tanquam bonum, ſed permiſit tanquam malum. Et hoc eſt ad duritiam cordis concedere, quaſi dicat, vos eratis duri corde, & ceruice, nolentes ſubijci bonæ legi, neq; potentes illam tolerare, & ideo permiſſum eſt vobis, quod malum erat, & ſic iā non licet illud facere. *Permiſit vobis.* Rectè dicitur permittere, quod ad mala pertinet, cùm interdum minora mala permittantur, vt maiora euitentur. *Dimittere vxores veſtras*. Ideſt abijcere penitus accipiendo alias, & tamen dimittere non debueratis, cùm eſſent veſtræ vxores. *Ab initio autem non fuit ſic*. Ideſt a principio ſæculi non fuit libellus repudij, ſed poſteà introductus eſt. Et in hoc probat non eſſe bonum, quia cùm ſit in fauorem virorum, ſi bonus eſſet, à principio ſæculi fuiſſet in vſu, & tamen non fuit, ideo ſignum eſt, quòd malus erat, &

& introductus fuit postea per iniquitatem hominum, sicut multa alia mala. *Dico autem vobis*. Hic aperit magis doctrinam istam ostendendo malum esse libellum repudij. *Quod quicunque dimiserit vxorem suam*. Intelligitur siue totaliter quantum ad vinculum, quæ dimissio est accipiendo aliam: vel quantum ad thorum solũ priuando eam debito, scilicet peccat, & est littera decurtata. Debet enim repeti littera, vt dicatur. *Quicunque dimiserit vxorem nisi ob fornicationem*. Scilicet peccat, & tũc intelligitur de dimissione solùm quantum ad thorum: & iterum qui dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit mæchatur. Et est sensus, quòd vxor potest dupliciter dimitti. Vno modo accipiendo aliam, & hoc est soluere vinculũ, & hoc nunquam licet siue sit fornicatio, siue non. Alio modo dimittitur non accipiendo aliam, & tunc nũquam licet, nisi quando fornicata est vxor. Si autem tota littera coniungatur, vt fiat vnica sententia, videbitur esse sensus, quòd in nullo casu licet dimitti vxorem, & accipi aliam, nisi quando fornicata est, & tamen falsum est, quia etiam in hoc casu non licet, cùm vinculum non possit rumpi, quod causatum est. *Nisi ob fornicationem*, Scilicet commissam post matrimonium contractum: nam per fornicationem prius commissam siue esset occulta, siue esset manifesta, non poterit vir obijcere vxori extra de iureiurand. cap. quemadmodum & idem est de vxore respectu viri si ille fornicatus sit quia illa poterit petere diuortiũ: siue quantum ad hoc ad paria iudicentur. *Et aliam duxerit*. Idest acceperit aliam vxorem, etiam si non accipiat aliam, peccat dimittendo vxorem nisi fecerit propter fornicationem, & tamen non mæchatur dimittens: Et quia repudians vxorem solebat accipere aliam, dicitur. *Et aliam superduxerit, mæchatur*. Idest adulter est, quia habet aliam vxorem, & accipit aliam: est enim adulter, qui cognoscit vxorem alienam, vel qui vxorem habens cognoscit eam, quæ non est vxor sua; etiam si nondum cognouerit carnaliter: dum tamen eam in vxorem accipiat est adulter. *Et qui dimissam duxerit*. Idest mulierem repudiatam acceperit in matrimonium, vel quomodocunque cognouerit. *Mæchatur*. Idest adulteratur, quia cognoscit mulierem alienam. Hic probat Christus duo. Primum est, quòd non est licita vxorum pluralitas eidem viro, sed vnicam habere potest. Secundum est, quòd illicitus est libellus repudij. Primum patet, quia si esset licita vxorum pluralita, posset quis accipere duas, & quia cum vxore nunquam vocatur coitus adulterium, etiam si non bene fiat neque bono fine, non dicetur adulter, qui cognoscit propriam vxorẽ, & si multas habere liceret, cum nulla committeretur adulterium, & tamen qui habet vxorem si dimittit illam & accipit aliam est adulter, vt dicitur in littera, ergo videtur, quòd ista secunda quam accipit non sit vxor sua, neque esse possit, quia aliàs non esset adulter cognoscendo illam, & hoc verum est. Nisi quis diceret, quòd iste non dicitur mæchari, quia superducit aliam, sed quia dimittit priorem.

Dicendum quòd non stat, quia aut vocabitur adulter, quia dimittit quam habebat solùm: aut quia dimittit illam, & accipit aliam. Non primo modo, quia dimittere vxorem nichil aliud faciendo, non est adulterium, sed est iniustitia si dimittatur sine causa rationabili: vnde etiam nunc, quando vinculum matrimonij est tenacius, non dicimus, quòd sit adulter ille, qui dimittit vxorem abijciendo vxorem si aliam non accipiat, neque illa alium, quia adulterium modum illiciti coitus nominat: ideo vbi non est coitus, neque contractus ordinatus ad copulam, non est adulterium.

Si autem accipiatur secundo modo, idest quòd sit adulter, quia dimittit primam, & accipit secundam vxorem, verum est, & tamen tunc dimissio vxoris primæ non faciet ad adulterium, sed acceptio secundæ. Et si dicatur, quod qui abijcit vnam, & accipit aliam adulter est: a fortiori, qui retinet primam, & superinducit secundam erit magis proprie adulter, quia adulterium est crimen contra legem matrimonij factum, & tamen magis est contra iura matrimonij tenere duas vxores simul, quàm exclusa vna accipere aliam: ergo videtur, quòd

F sicut adulter est, qui abiecta prima ducit secundam: ita erit adulter qui habens primam, accipit secundam, & tamen non esset adulter si posset esse matrimonium cum secunda, durante matrimonio cum prima: ergo manifeste ostendit Christus, quòd non stet cum matrimonio pluralitas vxorum.

Secundum est, quòd ostendit non esse licitum libellum repudij, & hoc apparet inquantum dixit Christus, & qui dimissam duxerit mæchatur: sed non mæchatur quis nisi cognoscendo mulierem, quæ alterius est, & tamen accipiens dimissam propter hoc, quòd accipit eam mæchatur: ergo videtur, quòd illa est vxor aliena, sed non esset vxor aliena, si per libellum repudij desiisset esse vxor repudiantis: quia tunc tanquam soluta a lege viri posset accipi à quocunq;: ergo libellus repudij non soluit matrimonium, & consequenter illicitus est. Etiam apparet ex G illo dicto, scilicet qui dimiserit vxorem suam, & aliam superduxerit mæchatur: nam dato quòd in matrimonio deberet esse vnitas vxoris, si liceret dare libellum repudij, non esset adulter, qui dimitteret vxorem, & duceret aliam, quia dimittendo rumpebatur vinculum matrimonij, & poterat accipere iste vir aliã, & esset vnius tantùm vxoris vir, & non esset adulter, & tamen mæchatur accipiendo secundam: ergo libellus repudij non soluit nunc matrimonium, & consequenter est illicitus.

Quomodo possit stare narratio Mat. hic quia videtur contrarius Marco. Quæst. XXXVIII.

QVæritur, quomodo potest stare narratio ista H Matthæi, scilicet ꝙ interrogatus Iesus à Pharisæis an liceat dimittere vxorem ex quacunque causa, dixerit non esse dimittendam allegãs omnes probationes, quę habẽtur in littera. In quibus apparet, quòd Deus voluerit coniunctionem viri, & fœminæ ratã manere, & ait: Quos Deus coniungit homo non separet. Et tunc dicitur, quòd Pharisæi arguentes contra Christum dixerint, Quid ergo Moyses mandauit dari libellum repudij & dimittere? & Christus introducitur respondens, quòd hoc fuerit ad duritiam cordis. Nam Marcus opposito modo narrat, scilicet ꝙ interrogabant Pharisæi Christum, an liceat vxorẽ dimittere tentantes eum, & Christus ait, Quid vobis præcepit Moyses? Qui dixerunt, Moyses permisit libellũ repudij scribere. Quibus Christus ait, ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud. Et tunc subduntur ibi rationes illæ, quæ præponuntur hic ad ostendendum, ꝙ I matrimonium sit indissolubile. Dici põt vno modo, quòd est varietas in ordine narrationis istius apud Matth. & Marcum, & tamen in sententia non, quia easdẽ penitus allegationes, & responsiones factas pro parte Christi ponit vterque Euangelista. Est enim intẽtio vtriusque, quòd Iudæis quærentibus an liceret dare libellum repudij Christus ostenderit, quòd non, inducendo ad hoc probationes ex sacra scriptura, & excusando præceptum Moysi in quo libellus permittitur, & istud ex vtriusq; narratione sufficienter colligitur. Quod autẽ Christus quęsiuerit à Pharisęis quid præcepit vobis Moyses, & illi dixerunt, quòd præcepit dari libellum repudij, & Christus tunc dixerit esse factũ ad duritiem cordis, sicut Marcus refert Marci decimo. Vel quòd Christus solùm dixerit non licere dimitti vxorem, & illi quasi arguentes induxerint dictum Moysi de libello, & Christus ad illud responderit sicut hic dicitur, non K differt, quia vtraque est satis competens narratio, licet verisimilior sit ista, quam ponit Matthæus. Sed instabit aliquis, quod non possit esse vtraque vera, quia Christus non potuit tenere vtrunque ordinem narrandi, cum sint contrarij vel disparati, & ita tenuit vnum & non alterum, & sic alter Euangelistarum non referret verum. Dicendum, quod neuter Euangelistarum falsum dicit, quia falsum, & verum consistunt circa narrationem, & non circa ordinem narrandi. Sic enim apparet in multis locis, nam Euangelistæ raro referunt rem eodem ordine, sed vnus anticipat alius præposterat, & tamen cum in sententia conueniant, nemo dicit aliquem eorum falsum dicere. Ita & hic diuersitas ista, quæ est inter Matthæum, & Marcum, magis pertinet ad ordinem narrationis, quã ad sub-

stantiam

ſtantiam rerum narratarum: ideo licèt in ordine non concordent, vterque dicit verum, etiam ſi nemo eorum teneret eundem ordinem narrationis, quem Chriſtus tenuit: cùm veritas, & falſitas in eis non attendatur: ſed circa rem narratam an verum fuerit, quod dictum eſt. De hoc dicit Auguſtinus libro de Concor. Euang. Nichil ad rerum veritatem pertinet: vtrum domino ſeparationem prohibente, & ſententiam ſuam de lege firmanti ipſi ſcribæ (vt Mat. narrat) intulerint quæſtionem de libello repudij per eundem Moyſen ſibi permiſſo: an hoc quidem illi de præcepto Moyſi interroganti eis reſpōderint, vt Marc. dicit. Nam & voluntas eius ita ſe habebat, vt non eis redderet rationem cur illud Moyſes permiſerit, niſi ipſi illud prius commemoraſſent cùm ergo voluntas loquentium, cui debent verba ſentire ab euangeliſta vtro que demonſtrata ſit, nichil intereſt iam, licèt diuerſus inter ambos narrandi fuerit modus. Aliter poteſt dici, & ſatis bene, quòd vterque euangeliſta non ſolùm veritatem, ſed etiam competentem ordinem tenuit narrandi: licèt neuter expreſſit totam narrationem: ſed ex ambobus in vnum collectis habetur perfecta narratio, ita quòd dicamus, quòd quando Phariſæi quæſierunt à Chriſto, an liceret dimittere vxorem, ipſe dixerit: Quid præcepit vobis Moyſes? & illi dixerunt: Moyſes permiſit libellum repudij, & tunc Chriſtus incepit oſtendere, quòd indiſſolubilitas matrimonij eſt de iure diuino per rationes allegatas tam a Matt. quàm à Marc. & vſque huc narrat Mat. & poſtea oſtenſa indiſſolubilitate matrimonij, quaſi eſſet hoc contra mandatum Moyſi, obiecerunt Phariſæi dicentes, quid ergo præcepit Moyſes & cæt. & tunc Chriſtus dixit, ad duritiam cordis veſtri & cæt. quæ Matt. poſuit, & ſic vterque bene narrauit licèt incompletè: & hoc magis facit ad ſaluandum veritatem litteræ quàm præcedēs ſolutio. Sic dicit Augu. libro de Concor. Euange. ſcilicet Poteſt etiam hoc intelligi, quòd ſicut dicit Marc. prius eos de vxore dimittenda interrogātes dominus viciſſim eos interrogat quid eis præceperit Moyſes. Qui cum reſpondiſſent Moyſen permiſiſſe libellum repudij ſcribere, & dimittere, reſpōdit ei de ipſa lege per Moyſen data quomodo Deus inſtituerit coniugium maſculi & fœminæ dicēs, quæ ponit Matt. quibus auditis illud, quod ei primò interroganti reſponderant repetiuerunt dicentes: quid ergo mandauit Moyſes &c. & iſta eſt conueniens reſponſio, quia non patitur calumniam.

Quare dixerunt Phariſæi, Quid ergo Moyſes mādauit? Quæſt. XXXIX.

QVæritur, quare dixerunt Phariſæi quid ergo Moyſes mandauit &c.

Dicendum, quòd hoc fecerunt, quia volebant calumniari Chriſtum; nam dicitur ſupra in littera, quòd iſta interrogauerunt tentantes Chriſtum, & tentatio erat, quia nitebantur eum perplexum reddere concludentes cornuto argumento, & quia Chriſtus acceperat vnam partem, ſcilicet quòd non erat dandus libellus repudij, voluerunt eum confundere ex alia dicentes: Quid ergo Moyſes &c. idest quomodo ſtare poteſt quod dicis, quia videtur expreſſe eſſe contra Moyſen.

Secundò poteſt dici, quòd fieret ex ignorantia. Nam licèt bono animo acciperent doctrinam Chriſti de nō dando libellum, poterant dubitare quomodo ſtare poterat: quia videbatur Moyſen dimittere.

Tertiò poteſt dici, quòd hoc faciebant ad ſeipſos defendendum, quiá graue erat eis aſtringi ad non repudiandū vxores, cùm eſſent ad hoc aſſueti, nam & Petrus putauit hoc eſſe graue dicens. Si ita eſt cauſa hominis cum vxore ſua, non expedit homini nubere, vt patet in littera, vt ergo euaderent iſtam aſtrictionem, recurrerunt ad doctrinam Moyſi. Sic dicit Chryſo. Grauis eſt fornicarijs interpretatio caſtitatis, ſed contra reſponſionem reſpondere non poſſunt, veritati tamen credere non acquieſcunt, cōferunt ergo ſe ad patrocinium Moyſi: ſicut homines malam cauſam habentes confugiunt ad potentes, vt & ſi per iuſtitiam non poſſunt, vincant per perſonam.

A *Quomodo dicitur, quòd Moyſes mandauit dare libellum repudij, cùm non mandauerit? Quæſt. XL.*

QVæritur, quomodo dicitur, quòd Moyſes mandauit dare libellum repudij? quia Moyſes nō mandauit, nam ſi mandaſſet obligaret homines ad illud faciendum.

Dicendum quòd eſt mādatum, & conceſſio, & permiſſio. Mandatum eſt de bonis neceſſarijs ad agendum, vel de malis neceſſarijs ad vitandum. Conceſſio eſt de bonis non neceſſarijs ad agendum, ſicut eſt in priuilegijs, nam quod in priuilegijs datur non præcipitur fieri, ſed conceditur in fauorem eius, cui indulgetur, ideo licet ei vti priuilegio ſuo vel ceſſare vti illo. Permiſſio eſt de malis minoribus in reſpectu ad maiora mala: de libello repudij nō eſt mandatum, quia eſt libellus aliquid malum, vt Chri-
B ſtus oſtendit, & dato quòd eſſet aliquod bonum, non de neceſſarijs ad agendum, ideo non eſt mandatum de libello. Etiam non eſt conceſſio: quia illa eſt de bonis non neceſſarijs, libellus autē non eſt aliquid bonum, ſed malum, ideo eſt permiſſio ſic Chriſtus dixit ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis Moyſes vxores dimittere. Dicūt tamen aliqui, quòd dixerunt Phariſæi, mandauit Moyſes ad roborandum etiam cauſam ſuam, vt iuſtum appareat quia ſub præcepto cadit.

Sed dicendum quòd non ſtat, quia hoc manifeſte erat falſum, & non auderent illud Phariſæi allegare, & ſi allegarent, ſciebāt quòd Chriſtus ſtatim eos confunderet tanquam mentitos. Item quia Chriſtus reſpondit eis ad argumentum, & tamen ſi ipſi vellent roborare argumentum ſuum tanquam hoc mādatum eſſet à Moyſe, neceſſe erat
C quòd Chriſtus diceret eis, quòd hoc erat falſum, quia aliàs non poſſet conuenienter eis reſpondere, ideo non accipitur mandauit propriè. Alij dicunt, quòd accipitur propriè mandauit, non quidem referendo ad dimiſſionem, ſed ad libellum repudij, nam abijcere vxorem erat in poteſtate viri. Si tamen abijcienda erat, neceſſe erat dare ei libellum, quia ille erat in fauorem mulierum, & ita quantum ad hoc præceptum erat. Dicendum quòd hoc verum eſt; & tamen non facit ad propoſitum, quia iſtud verbū mandauit ad vtrunque refertur, nam dicitur Moyſes mandauit dari libellum repudij, & dimittere, & ideo non poteſt ſtare mandauit propriè. Sed dicendum quòd accipitur large mādare, ideſt permittere, & prouenit ex conſuetudine locutionis, quia non multum diſtincta ſunt mandare & permittere, & ideo permutantur vocabula. Nam aliquan
D do ponitur mandare & aliquando permittere, vnde dixerunt Phariſæi, quid ergo mandauit Moyſes, & Chriſtus dixit, ad duritiā cordis veſtri permiſit vobis Moyſes, quaſi non eſſet mandatum ſed permiſſio, & non ſtat, ſiquis putet ex induſtria dixiſſe Iudæos, Moyſes mandauit, quia Mar. 10. vbi ponitur eadē ſententia, ponuntur verba permutata, vbi Chriſtus ponit mandare, & Phariſæi dicunt permittere, ſcilicet quid vobis præcepit Moyſes, qui dixerunt, Moyſes permiſit libellum repudij, ideo accipitur hic mandauit, ideſt permiſit.

Quomodo verum ſit quòd ad duritiem cordis datus eſt libellus repudij Iudæis, & quomodo hoc faciebat ad propoſitum Chriſti? Quæſt. XLI.

E QVæritur, quomodo eſt verum, ꝙ ad duritiem cordis datus eſt libellus repudij Iudæis, & hoc quomodo faciebat ad propoſitum Chriſti?

Dicendum ad primum, quòd dicitur ad duritiem, ideſt propter duritiē, ſcilicet non fuit datus libellus repudij tanquam bonus, ſed tanquā malus, mala aūt propter ſe non dantur, ſed propter aliquid peius euitandum, & iſta erant mala, quæ ſequi poterant ex duritia cordis Iudæorum. Vocantur duri corde, qui paſſiones indomitas habent non ſubditas rationi & legi ſunt enim paſſiones in affectiua parte, & ipſum vulgariter dicimus eſſe in corde, & ideo deſideria à corde eſſe dicimus. Qui igitur non flectitur ratione aut lege, durus corde eſt, ita erat in Iudæis, quia cùm eſſent viri imperfecti, qui paſſione ſuas nondum ratione refrænare ſciebant, non erant poten-

Qui vocentur duri corde.

potentes tolerare bonam & rectam legem, ideo oportuit eis dari legem continentem aliquas imperfectiones, sicut circa vindictam expetendam. Nume. 35. & circa vsuras Deut. 23. & circa libellum repudij nunc. Et erat durities, quia nesciebant tolerare iram, quam aliquando conciperent contra vxores, qua durante affligerent eas valde aut occiderent, vt ergo euitaretur hoc, permissus est libellus repudij, & est ad duritiem cordis: nam si scirent passiones refrænare, non permitteretur eis libellus, sed manerēt rata matrimonia, sicut & nunc. De hoc dixit August. contra Faustum, magna enim durities erat: quæ neque per libelli interpositionem, vbi suadendi locus iustis & prudentibus tribuebatur solui, & flecti posset ad reuocandā coniugij charitatem. Etiam in hoc Christus eorū imperfectionem ostendit, scilicet quòd tales ipsi erant, ꝙ meliorem legem recipere non potuerant. Nam si boni essent, legem totaliter bonā accepissent de retinendo semper vxorem, & non de libello repudij, qui propter impatientiā passionū non possunt manere semper cum vxoribus quas semel acceperint, Sic dicit Chryso. Dicit ad duritiem cordis, quia si anima fuerit purgata desiderijs, & ita, possibile est mulierem etiam nequissimam tolerare: multiplicatis autem in anima passionibus prædictis multa mala cōtingent circa odiosum connubium. Ad secundum dicendum, quòd facit ad propositum Christi, quia ipse dixerat non esse repudiandas mulieres; & quia Moyses hoc videbatur concedere; dixit non tradidisse hoc Moysen tanquam rem bonam, sed tanquam malam. Si enim tanquā bonum traditum esset, liceret semper sic fieri, & esset imitandum atque tenendum; quia tamen tanquam malum permissum est, licuit aliquo tempore sic facere: nunc autem non licebat quando declarabatur esse malum, & erat tempus vtendi lege perfecta.

Quare Christus dixit permisit vobis Moyses, &c. Quæst. XLII.

QVæritur, quare dixit, permisit vobis Moyses? Aliqui dicunt, quòd dicitur permisit Moyses, & non permisit Deus, quasi Moyses hoc fecerit, & non Deus, Sic dicit Hieronymus: Simul considera, quòd non dixit propter duriciem cordis vestri permisit vobis Deus, sed permisit Moyses: vt iuxta Apostolum, consilium esset hominis non imperium Dei. Sed dicendum, quòd non est intelligendum, quòd Moyses istud præceperit de corde suo, & Deus nō dixerit illud: quia Moyses erat vir sanctus, & propheta à Spiritu sancto motus, & non auderet ponere saltem vnum verbū, nisi ad quod Deus inspirasset eum, cùm ipse contestatus fuerit Iudæos ne adderent verbum vnum, neque diminuerēt de eo, quod ipse loquebatur. Deut. 4. capitul. Secundò, quia si illud à Moyse esset datum, & non à Deo: sicut Moyses non poterat Iudæos obligare ad aliquid, ita non poterat eis reddere licitū aliquid, quod aliàs esset illicitum, & tamen dare libellū repudij erat aliàs malum: ideo per Moysi permissionē non fieret eis licitum, & tamen erat licitum, ideo nō erat hoc datum à Moyse tanquam de corde suo, sine Deo inspirante, sed dedit hoc sicut totam legem dedit, quia ipse publicauit legem populo, quam ipse acceperat à Deo, vt daret populo. Maximè, quia 2. Pet. 1. cap. dicitur quòd non voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto dictante locuti sunt sancti Dei homines, & de illis fuit præcipuus Moyses: cùm dicatur Deuteron. 34. quòd non surrexit vltra talis propheta in Israel, quē nosset dominus facie ad faciem, ergo non dixit hoc a se, sed Deus illa dixit. Sed dicendum est vno modo, quòd Christus dixit permisit Moyses, non quidem quasi solus Moyses hoc fecisset, sed voluit respondere Iudæis iuxta modum suum arguendi: ipsi enim dixerant, quid ergo mandauit Moyses dari libellum? ergo Christus respondens debuit conuenienter tenere modum locutionis eorum: & ita fecit dicens, Moyses permisit. Si enim illi dixissent quid ergo Deus mandauit dari libellum dixisset Christus. Deus permisit vobis & cæt. sed quia illi dixerunt, Moyses dixit; etiam Christus dixit. Moyses permisit, & ista est veritas.

F Secundò potest dici, quòd tota lex est à Deo, quia ipse dedit illam, & tota est à Moyse, quia totam ipsi populo publicauit & docuit, intantum quòd etiam ipse Deus vocet esse legem Moysi. Mala. 4. cap. Mementote legis Moysi serui mei, & ideo vbiq; poterat dici, quòd Deus illud præcepit, vel Moyses illud præcepit non facta differentia, & tamen quando aliquid est bonū attribuitur Deo vel Moysi: quando verò aliquid est malum, vel imperfectum attribuitur Moysi: non quidem quasi euenerit ex defectu Moysi, sed quia defectus, qui in lege permittebantur erāt, quia lex dabatur hominibus, qui defectuosi & imperfecti erant habentes infirmitatem, in qua magis similabantur Moysi quàm Deo simile patet Exo. 32. nam Iudæi erāt populus Dei, & tamen quando peccauerunt, dixit Deus ad Moysen peccauit populus tuus, quasi dicat, tuus est iā, & nō meus cùm peccauerit, & quia permissio libelli pertinet ad imperfectionem, cùm ad duriciem cordis dicat G Christus eum fuisse datum, ideo conuenienter dicitur, quòd Moyses hoc permiserit potius quam Deus.

Tertiò pōt dici, quòd accipitur Moyses pro lege Moysi, & tunc est verum, quòd Moyses idest lex Moysi hoc permisit, & illa eadē, quæ est lex Moysi est lex Dei. Et ita accipitur cùm dixerunt Pharisæi. Quid ergo mandauit Moyses libellum dari &c. idest lex Moysi hoc mandauit. Sic etiam accipitur inf. 23. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi, idest super cathedram, in qua prædicatur lex Moysi, Nam Moyses nunquam super illam cathedram sederat ad hoc, quòd illa cathedra esset aliàs eius. Sic etiam accipitur Act. 15. cap. Moyses autem a temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, vbi per omne sabbathum legitur, & H tamen Moyses neque legitur neque prædicatur, sed lex Moysi, & ita accipitur necessariò pro lege. Sic etiā 2. Cor. 3. dicitur: Sed vsq; in hodiernum diem cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum, & isto etiā modo potest hic accipi, & tamen adhuc primus modus videtur esse magis ad propositum.

Quare dicitur: Ab initio autem non fuit sic? Quæst. XLIII.

QVæritur, quare dicitur: Ab initio autem non fuit sic. Dicendum, quòd hoc dixit ad ostendendum, quod dixerat, scilicet esse datum libellum repudij ad duriciem cordis, & ideo quòd non deberet semper durare, & hoc ostendit, quia ab initio, scilicet sæculi nō fuit I sic, scilicet quia homines non repudiabant vxores, sed manebat matrimonium indissolubile, ideo non est inconueniens, quòd nunc redeat ad eundem statum, vt non detur libellus repudij, quia de facili res ad suam naturā reuertitur. Secundò potest intelligi sic, si dari libellum repudij cùm sit fauorabile viris, esset in se bonū, semper fuisset in vsu, & tamen à principio non fuit sic, ergo videtur, quòd non erat bonū dare libellum. Tertiò, quia lex optime obseruatur secundùm suam puritatem in suo, initio, postea verò remissius fit, ideo in principio sæculi magis obseruaretur matrimonium secundùm puritatem, & singulæ aliæ res pertinentes ad vsus humanos quàm postea, & tamen à principio obseruabatur matrimonium sine libello repudij ergo bonum erat non dari libellum, & dare illum fuit ad duriciem cordis Iudæorum, Quartò, quia intelligatur, quòd Deus non dederit legem de libello quasi K bonam, & quasi de intentione propria, quod tamē aliquis putaret, si isto modo se res semper habuisset, & ideo dicitur, ab initio autem non erat sic, & tamen ab initio taliter obseruabatur, qualiter Deus mentibus hominum impresserat, ideo illa erat bona obseruatio, & non ista.

Quibus dixit Christus istud quod hic dicitur, scilicet, dico vobis quod quicunque dimiserit vxorem? Quæst. XLIV.

QVæritur, quibus dixit Christus illud, quod hic dicitur, scilicet dico vobis, quia quicunque dimiserit vxorem & cæ. Aliqui dicunt, ꝙ dixit Pharisæis, quia dicitur hic, dico autem vobis, & tamen manifestum

est,

est, quòd totus sermo præcedēs dirigebatur ad Phariseos, ergo etiam istud quod sequitur. Alij dicūt, quòd non dicitur ad Phariseos, sed ad discipulos, quia Marc. decimo c. vbi ponitur eadem sententia dicitur. Et iterum in domo discipuli interrogabant eum de eodem, & dixit, quicunque dimiserit vxorem & cæt. Et ita ad solos discipulos dictum est.

Dicendū, quòd verè dixit ista Christus discipulis, quod colligitur Mar. 10. vbi non solum dicitur dictum esse discipulis, sed etiam quòd fuit alio tempore & in alio loco, cùm dicatur, & iterum discipuli interrogabant eum discipuli interrogabant eum de eodem, & dixit quicunque dimiserit &c.

Secundò, quia etiam ex modo loquendi Matthæi apparet dictum discipulis, quia dicitur infra in littera. Dicunt ei discipuli eius, si ita est causa hominis cum vxore sua, non expedit homini nubere. Sed dicetur, quomodo ergo concordabunt euangelistæ? Dicendum vno modo quòd potuit dici bis, ita quòd semel diceretur Pharisæis, de quo meminit hic Matthæus, & iterum diceretur discipulis. De quo dicitur Mar. 10. cap. Sic dicit Chryso. quòd autem dicit Matthæus hæc verba Pharisæis dixisse, Marcus vero discipulis, non est cōtrarium, contigit enim hæc & his, & illis fuisse dicta.

Secundo potest dici & melius, quòd hæc verba semel tantum dicta sunt, & tunc dicta fuerunt discipulis & non Pharisæis quia fuit aliud tempus, & alius locus, vt dicitur Mar. 10. ca. & Matthæus non dicit ista fuisse dicta Pharisæis, sed dixit, Dico autem vobis, & tamen illi, ad quos dirigebat sermonem non erant Pharisæi, sed Apostoli. Sed in hoc Matthæus obscurè loquitur, quia cùm videatur continuatam facere narrationem nichil omittendo omittit aliquid, debet enim suppleri, quòd cessauit aliqui ad Pharisæos, & incæperunt quærere discipuli de hac re, & respondit illis quod sequitur. Causa quare tacuit hoc Matthæus fuit triplex, Primò quia solùm volebat ostendere doctrinam Christi circa hoc, & quia doctrina non consistebat in quæstione, sed in responsione posuit responsionem Christi. Secundò, quia de hoc fuerat tota materia præcedens, ideo non oportebat resumere quæstionem, sed quasi ad eandem materiam pertinentem subiunxit doctrinam istam nichil interponendo. Marcus autem curiosius istud aperuit, dicens: Et iterum in domo discipuli interrogabant eum de eodem. Tertiò, quia ex sequentibus hoc colligitur, scilicet, dicunt ei discipuli eius, videtur enim quòd cum illis sermo iste verteretur, cum ipsi dixerint, si ita est causa hominis cum vxore sua & cæt. & ita tenendum est, quòd ad solos discipulos nunc dicta fuerint verba hæc.

An inseparabilitas matrimonij, quæ opponitur libello repudij sit de iure naturali? Quæst. XLV.

QVæritur, circa libellum repudij, qui tollit matrimonium, an sit contra ius naturale, & est quærere an inseparabilitas matrimonij quæ opponitur libello repudij sit de iure naturali? Aliqui dicunt quòd non, quia lex naturalis communis est apud omnes, & tamen nulla vnquàm lex siue diuina, siue alicuius gentis vetuit dimitti vxorem præter legem Christi, ergo non est inseparabilitas de lege naturali. Secundò quia sacramenta non sunt de lege naturæ, sed de diuina institutione, & tamē indissolubilitas matrimonij pertinet ad bonum sacramenti, vt assignatur in bonis matrimonij: ergo inseparabilitas non est de iure naturæ. Tertiò quia associatio maris & fœminæ in matrimonio est principaliter ad prolis procreationem, & educationem & instructionem, sed ista finiūtur aliquo tempore: ergo finitis his licebit viro recedere ab vxore sine aliquo præiudicio legis naturæ. Quartò, quia licèt matrimonium ad multa sit, tamen principaliter est ad propagationem: potest tamen vnus vir procreare ex vna muliere, qui non potest ex alia, etiam si nō sit sterilis, sed sit apta alteri viro: ergo nō erit inseparabilitas de iure naturæ, sed magis contra ius naturæ, cùm per eam impediatur principalis finis intentus à natura in matrimonio. Aliqui dicūt, quòd sit de iure naturali inseparabilitas, quia illud est de

A iure naturali, qđ natura bene instituta accipit in sui principio, sed inseparabilitas fuit in matrimonio ab initio, cùm dicatur supra in litterā, ab initio autem nōn fuit sic, idest non fuit libellus repudij sicut in lege Moysi ergo est de iure naturæ. Secundò, quia de lege naturæ est, quòd homo Deo non contrarietur, qui est naturæ conditor, & tamen esset homo quodammodo Deo contrarius, si ea, quæ ille coniunxerat separaret: & tamen dando libellum repudij separat homo, quæ Deus coniunxit: vt innuitur in littera: ergo est inseparabilitas de iure naturæ.

Dicendum, quòd veritas huius dubij dependet ex modo accipiendi ius naturale: fuit autem declaratum supra, quomodo accipiatur ius naturale diuersimodè, & quomodo aliquid sit de primis principijs legis naturæ, & aliquid de secundis: etiam quomodo accipiatur tribus modis ius naturale, & etiā qui sint fines matrimonij. His suppositis poterit dici, an sit inseparabilitas de iure naturali, *Inq. 30.*

B & quomodo. Et dicendum, quòd accipiendo ius naturale secundo modo, prout est ius diuinū, est inseparabilitas de iure naturæ: quia Christus posuit hic legem, quòd nō separetur matrimonium: etiam ante hoc erat de iure diuino inseparabilitas, vt patet ex rationibus, quas Christus allegauit in littera, sumptis tam ex conditione creationis, quàm ex parte legis. Accipiēdo tertio modo ius naturale, qui est strictus modus, non est de iure naturali inseparabilitas, quia illo modo solùm dicuntur esse de iure naturali ea, quæ competunt homini non inquātum homo, sed inquantum animal, vt conuenit cū cęteris animalibus, non est de iure naturali. Accipiēdo autem ius naturale primo modo pro eo, quod est de dictamine rationis sine aliqua lege positiua, potest dici esse inseparabilitas de iure natu-

C ræ. Et tamen tunc dicendum, quòd in matrimonio accipiūtur multi fines scilicet procreatio, educatio, instructio, communicatio operū, vt ostensum est supra, præcipuus finis est procreatio, & ideo illa, quæ inueniuntur in matrimonio respectu procreationis, dicūtur esse simpliciter de iure naturali in matrimonio: sic autem non est inseparabilitas, quia cùm propagatio solùm fiat per actum cōmixtionis quousque fœmina impregnetur: & ad hoc non sit necessarium multum tempus, & finitur ista intentio naturæ consummata impregnatione, nō oportet esse inseparabilitatem respectu huius finis: si accipiatur finis educationis, & instructionis, erit inseparabilitas de iure naturæ, & tamen isti fines sunt multum necessarij, quia educatio est homini necessaria inquantū est animal, instructio autem inquantum homo, & tamē ad vtrumq; requiritur inseparabilitas. Qđ patet, quia educatio, & instructio tanto tempore durare debent, quanto tempore non est per seipsum sufficiens natus procurare necessaria ad vitam, & gubernare seipsum per prudentiam, non accidit aūt posse habere ista homini ante annum vicesimū, vel quasi, ideo post partū oportet cohabitare parentes per annos viginti, vel quasi, vt sufficiēter educent prolem, & quia ille, qui gignit est regulariter ad minus quasi annorum viginti, necesse est vsque ad annos quadraginta, vel quasi manere parentes, etiam si vnum filium gignerent, & quia dum illū educāt nascuntur alij, pro quorum quolibet oportet tantumdem temporis impendere, oportet cohabitare parentes per totam vitam gratia educationis filiorū, quia aliter non possunt sufficienter prolem educare, & tamē matrimonium ordinatur ad educationem, ita principaliter, sicut ad pro- *Inq. 30.*

D

E creationem, cùm nichil prosit procreatio sine educatione, ideo de iure naturæ est inseparabilitas matrimonij, cùm aliter non bene fiat educatio, maximè, quia ad educationem requiritur communicatio operum maris & feminæ, quæ est etiam operatio coniugum, vt dicitur 8. Ethico. Et educatio fit dupliciter. s. realiter educando quamdiu indiguerint, & postea relinquendo aliqua, per quæ sustententur nati adulti decedentibus parentibus, quia ad parentes pertinet thesaurizare filijs. 2. Corin. 13. & thesaurizare est per hoc, quòd parentes relinquant filios hęredes rerū suarum, sed hoc non fit nisi parentes maneant in communicatione operum vsque ad finem vitæ, quando eis succedunt filij, ergo etiam ex hac parte sequitur, quòd debeant cohabitare vsque ad mortem. Brutis etiam natura hoc indidit, quòd simul maneant vsque ad educationem

perfectam filiorum, & tamē in quibusdam filij mox nati possunt se educare, & ibi nullius parentis cura exigitur: in alijs sufficit cura matris ad educandum, & ideo non commanent masculus & fœmina: in illis verò, in quibus maris & fœminæ solicitudo requiritur, ambo manent: & quia bruta indigent pauca educatione, manēt pauco tempore masculus & fœmina. Homo autem longa indiget educatione, quia tardius perficitur: naturale tamen est omnibus animalibus tamdiu manere in educatione filiorum, quantum necesse est ad hoc, quòd nati per se possint educari, & quia hoc non contingit in hominibus nisi masculus & fœmina per totam vitam maneant, ideo naturale est in matrimonio esse inseparabilitatem, & tamen non prouenit ista inseparabilitas de iure naturali.

Tertiò modo, vt est commune homini, & pecori, quia quantum ad hoc sunt necessaria in matrimonio procreare & educare: & ideo solùm tamdiu manere necesse est, quamdiu completur educatio: & quia posset quis velle cessare ab actu procreandi nato vno filio, & illo sufficienter educato non est de iure naturæ commanere, sicut neque pecora commanent, & ita disiungeretur matrimonium. Vel dato quòd quis vacaret proli quandiu posset, & vltimum filium quem genuisset sufficienter educasset, posset statim dissolui matrimonium. Ideo dicendum, quòd tandiu manere matrimonium quamdiu vacatur educationi liberorum est de iure naturæ strictè. Quòd tamen determinate maneat matrimonium vsque ad mortem, non est de iure naturæ strictæ, idest tertio modo: est tamen de iure naturali primo modo, vt venit de dictamine rationis sine aliqua lege positiua, quia non possunt bene fieri omnia, quæ pertinent ad educationem filiorum, si aliquando dissolueretur matrimonium: nam si scirent parentes quòd tandiu commansuri essent quandiu proles sufficienter educaretur, nollent vacare proli quandiu possent, vt educatis quibusdam posset dissolui matrimonium: & indirectè militaret hoc contra procreationem, quæ directè intenditur per matrimonium. Etiam interdum non plene educaretur proles propter diuortium. Etiam non intenderent fideliter cōmunicationi operum, si scirent, quòd aliquando diuortium futurum erat: & tamen communicatio operum est per se intēta in matrimonio: ideo cùm dicatur 8. Ethic. quòd associatio maris & fœminæ, quam nos vocamus matrimonium fit ad propagationem, & communicationem operum. Etiam esset in damnum filiorum, quia parentes debent thesaurizare filijs 2. Corinth. 13. si tamen fieret diuortium non peruenirent res tam integre ad filios, sicut manente matrimonio inseparabili, & sic de dictamine iuris naturalis est, quòd matrimonium sit indissolubile: quia ratio hoc dictat propter prædicta.

Ad primum dicendum, quòd separatio matrimonij est contra ius naturæ: & tamen nulla lege humana neque diuina vetabatur separatio ista ante legem Christi, quia licèt tam lex Moysi quam humanæ regularent hominem deducendo illum ad rectitudinem rationis, quam sequi est de iure naturali: nulla tamen lex ante legem Christi totaliter vetuit omnia, quæ erant contra ius naturale; eo quòd nulla perfectè ordinauit rationem nisi lex Christi prohibens omnia mala: cæteræ autem aliqua mala permiserunt, in quo contra ius naturale faciunt: neque debuit esse aliqua lex humana aut diuina ante legem Christi, quæ omnia mala prohiberet: eo quòd nulla dabat sufficiens remedium ad vitandū omnia peccata, scilicet gratiæ plenitudinem, quæ nunc datur: & ita nulla lex debuit auferre omnia, quæ erant contra ius naturale prohibendo illa nisi lex Christi. Cùm autem dicitur, quòd lex naturalis est communis apud omnes gentes. Dicendum, quòd verum est accipiendo tertio modo legem naturalem, scilicet pro eis, quæ competunt homini non inquantum est homo sed in quantum est animal, quia ista ab omnibus gentibus obseruantur: nisi sint valde barbaræ: sed accipiendo ius naturale primo modo non est cōe apud omnes gentes, licèt enim omnes gentes debeāt obseruare id, quòd est de rectitudine dictaminis rationis, quia tamē variè æstimatur de rebus quantum ad illa, quæ non sunt naturaliter determinata, contingit circa conclusiones iu-

F ris naturalis, non idem omnes sentire, sed quod quibusdam videtur rectum, alijs videtur non rectum: talia autem sunt ea, quæ sunt de iure naturali primo modo, ideo ista non sunt eadem apud omnes gentes; tale autem est de inseparabilitate matrimonij, ideo non omnes iudicāt debere esse inseparabile, sed aliqui sic, alij aliter.

Ad secundum dicendum, quòd inseparabilitas directè competit matrimonio, secundùm quòd est signum perpetuæ coniunctionis Christi ad Ecclesiam; competit etiā sibi secundùm ꝙ est in officium naturæ ordinatum ad bonum prolis, sed quia separatio magis directè repugnat significationi quàm bono prolis, cui minus directè, & ex consequenti repugnat, vt supra ostensum est, inseparabilitas matrimonij magis intelligitur in bono sacramēti quā in bono prolis, quamuis etiam intelligi pōt aliquo modo in bono prolis, & secundum quòd in bono prolis est inse-
G parabilitas de iure naturæ secundum quod est in bono sacramenti non est de iure naturæ, sed de iure diuino, & ideo quando dicimus, quòd est de iure naturæ non accipimus eam nisi secundum quòd pertinet ad bonum prolis, scilicet ad educationem, & procreationem.

Ad tertium dicēdum, quòd procreatio educatio & instructio tempore finiuntur, & ita ad hoc quòd fiant, non est necessaria inseparabilitas ad hoc tamen ꝙ benè fiant est necessaria inseparabilitas, quia aliàs sequuntur inconuenientia aliqua, vt supra ostensum est, quidquid autē est necessarium ad hoc quòd procreatio, & educatio fiant, est de iure naturali tertio modo, quidquid autem est necessariū ad hoc quòd educatio, & procreatio bene fiant est de iure naturali primo modo, in quo minus strictè accipitur ius naturale, & ita inseparabilitas non est de iure naturali
H tertio modo, sed primo modo. Argumentum autem concludit de his, quæ sunt de iure naturali tertio modo.

Ad quartum dicendum, ꝙ matrimoniū ordinatur principaliter ad bonum commune ratione principalis finis, qui est bonum prolis, quamuis rōne finis secundarij ordinatur ad bonū contrahentis, prout per se est remediū concupiscentiæ, & ideo in legibus matrimonij magis attenditur quid omnibus expediat quàm quid vni cōpetere possit, quāuis ergo matrimonij inseparabilitas impediat bonū prolis in aliquo homine, qui ex aliqua muliere gignere posset, tamen est conueniens ad bonū prolis cōmuniter vel simpliciter cum plus vacetur proli per inseparabilitatem matrimonij quàm si seperaretur, ideo magis conuenit rationi, & fini matrimonij illud esse inseparabile.

I *An aliquando licuerit dari libellum repudij?*
Quæst. XLVI.

QVæritur, an aliquando licuerit dari libellum repudij? Dicendum, quòd in repudiando vxorem duo sunt. Primum est, quòd vxor abijciatur, ita quòd iam nolit eam tenere quantum ad aliquem actum cōiugalem, neque ad cohabitationem, sed abijcere eam, vt liceat cuicunque alteri illam accipere. Secundum est, quòd daretur ei libellus, idest instrumentū siue cartha, per quā constabat quòd vir repudiabat eam, & erat conueniens hoc secundum, & de secundo non est dubium. Nā si vxor abijceretur, non solum licebat ei dare libellum, imò necesse erat, quòd libellus erat tunc in fauorē mulieris. Sed de primo est dubium, an liceret eā abijcere, quia tamen nos accipimus vnum pro alio non distinguentes dicimus dare libellum idest abijcere, quod tunc est dubium an li-
K ceat dari libellum, idest repudiare vxorem.

Dicendum, quòd cùm indissolubilitas matrimonij sit de iure naturali, vt ostensum est præcedenti quæst. non licet regulariter dari libellum, sed oportet esse aliquid speciale per quod liceat. Et dicunt aliqui quòd licitū sit per dispensationem Dei. Sed contra hoc arguitur, illud enim, quod est in matrimonio contra bonum prolis, idest cōtra procreationem aut educationē, est contra prima præcepta iuris naturæ, quæ sunt indispensabilia, vt dictū est supra. Sed dari libellum est contra hæc, quia impedit educationē, vt ostensum est præcedenti quæst. ergo nō pōt dispensari in illo. Secundò patet, concubina & vxor in hoc principaliter differunt, quòd concubina separari potest, vxor

autem non separatur, ergo non poterit etiam per dispensationem licitum esse dimittere vxorem.

Tertiò, quia homines sunt ita modò capaces dispensationis & indigentes ea, sicut aliquando indiguerunt, & tamen non licet nunc alicui etiam per dispensationem dimittere vxorem, ergo nunquam licuit. Dicendum quòd libellus repudij fuit aliquando licitus ex dispensatione, cùm aliquando fuerit libellus repudij sine peccato. Sed cuius sit dispensatio ista, & quomodo, est videndum. Et dicendum est, quòd cùm per dispensationem recedatur à communi cursu legis illius, contra quam dispensatur, & inseparabilitas matrimonij, contra quam fit per libellum repudij, sit aliquo modo de lege naturali, necesse est, quòd dispensatio ista sit dispensatio in lege naturali, dispensatio autem in lege naturali est sicut mutatio cursus naturalis, quia vtrunque naturaliter se habet. Quot ergo modis cõtingit mutari cursum naturalem, tot modis contingit fieri dispensationem in lege naturali. Mutatur enim dupliciter cursus rei naturalis. Vnò modo ex hoc, quòd aliqua causa naturalis per aliam causam naturalem impeditur à cursu suo, sicut est in illis, quæ vt in minori parte à cursu suo impediuntur, & quæ in minori parte casualiter accidunt, sicut quòd homo habeat sex digitos in manu, vel quòd non sint membra in tali proportione formata qualia esse debent secundum intentionem naturæ, quia talia, vt raro variantur à cursu suo, & tamen quando variãtur fit hoc, quia impediuntur per alias causas naturales, vt virtus firmatiua, & regulatiua materiæ impeditur per multitudinem aut paucitatem materiæ aut per alios morbos, vt non possit illam regulare ad formandum taliter qualiter solet communiter formare, sed per istum modũ non variatur cursus rerum naturalium, quæ sunt semper, sed earum, quæ sunt vt frequenter. Nam non impeditur sic aliquod astrum vel cælũ vt tardius agat cursum suum, vt fiat dies maior vel minor, quàm esse soleat, quia nulla alia causa naturalis in hoc impedire potest. Sic nunquam potest impediri ignis, quin sic calefaciat materiam combustibilem applicitam, quia ista sunt vt semper, & sunt quasi prima in esse naturali, quia sunt principia. Alio modo variatur res naturalis à cursu suo per causam penitus supernaturalem, vt accidit in miraculis, & hoc modo potest mutari cursus naturalis, non solùm qui naturaliter est ordinatus, vt sit frequẽter, sicut diximus de modo formationis, & figurationis corporis, & similibus, sed etiã qui naturaliter est ordinatus, vt sit semper, sicut est circa habitudinem primorum corporum naturæ, scilicet cælorum, astrorum, & elementorum, quia sicut ista quãtũ ad substantiam sunt prima in natura, ita quantum ad habitudinem agendi, & essendi sunt maxime inuariabilia, & ideo dicimus illa esse, vt semper, idest semper tenere habitudinem, quam semel tenuerint, ista tamen possunt variari à cursu suo per causam penitus supernaturalem, vt patet in statione solis tempore Iosue. Iosue. 10. cap. & in retrocessione eiusdem tempore Ezechiæ 4. Reg. 20. & Isa. 38. & in ecclypsi miraculosa tempore passionis domini infra 27. & tamen nichil est in tota natura, cuius esse, & operatio, & motus vniformius & regularius se habeant quàm corporum cœlestiũ, de his, quæ sunt ordinata vt frequenter sint, manifestum est, quòd possint variari per agens supernaturale, cum etiam per aliam causam naturalem impedientem quandoque mutentur. De dispensatione in iure naturali idẽ modus est, quia sunt duplicia præcepta iuris naturalis, quædam sunt prima, quædam secundaria.

Prima præcepta sunt, quæ sunt velut principia naturalis cognitionis circa directionem actionum, & sunt talia, quòd sine aliqua deductione per se cognita sunt, vt nulli esse nocendum sine causa, non esse hominem occidendũ, & similia, quæ mox audita quilibet approbat, licèt inter hæc quædam sint magis nota quàm alia, & magis vniuersalia, vt bonum esse eligendum, nullum malũ esse faciendum, quia tamen omnia ista sunt per se nota, quæ quilibet audiens sine vlteriori doctrina approbat, dicũtur omnia talia esse in primo gradu præceptorum naturaliũ. Dicuntur secundaria præcepta illa, quæ sunt de dictamine rationis etiam nulla lege positiua existente, & tamen sunt talia, quæ non sunt per se nota, neque quilibet audiẽs sta-

A tim ea approbabit, sed præsuppositis primis principijs iuris naturalis deducentur per actum rationis ab illis non sumendo vim probationis aliunde exterius, sed solùm ab ipsa ratione, & quia ratio naturaliter nobis inest, quidquid est de solo dictamine rationis est naturale large accipiendo, ideo tales conclusiones sic deductæ per actũ rationis, dicuntur esse de iure naturali, & tamen dicũtur secundaria præcepta, quia non habent per se notorietatem, sed accipiunt à primis, & ideo prima præcepta iuris naturalis sunt vt semper existentia, secundaria verò sunt vt frequenter licèt aliquando & rarò varietur. Dispensatio autem in istis fiet sicut variatio cursus in rebus naturalibus. Vnde sicut cursus rerum naturalium, quæ sunt vt frequenter, potest variari per alias res naturales impedientes, ita dispensatio in secundarijs præceptis iuris naturæ fiet per causas inferiores, scilicet per homines. Et sicut variatio cursus B in rebus naturalibus, quæ se habent vt semper, nõ potest fieri nisi per causam penitus supernaturalẽ, ita dispensatio in primis præceptis iuris naturalis, quæ sunt vt semper manentia, non potest fieri nisi per causam penitus supernaturalem, idest per Deum. Et quia in naturalibus tales mutationes non fiunt sæpe sed rarò, & non vbique, sed propter aliquam specialem rem quam Deus intẽdit, ita dispensatio in primis præceptis iuris naturalis non fit aliquando quantum ad omnes neque vbique, sed specialiter quantum ad aliquas personas, sicut patet circa homicidium in Abraham, quia dispensatum fuit cum eo, quòd occideret innocentem, licèt non fuerit dispensatio facta propter ipsum, sed propter aliquod mysterium quod ad Dei laudem pertinebat. Sic etiã specialiter dispensatum est in furto, & de non restituendo commodatum cũ He- C bræis exeuntibus de Aegypto, quòd acciperẽt vasa aurea, & argentea, & vestes ab eis, qui specialiter nichil eis debebant saltem determinatè, scilicet quòd ei qui accipiebat ista commodata teneretur determinate accomodans ad tantam vel maiorem quantitatem debiti, & ita ille, cui nichil debebatur, accipiebat ab eo, qui nichil ei debebat, & ita fiebat furtum & contrà legem commodati, & vtrunque est cõtra prima præcepta iuris naturalis, sed ex speciali dispensatione Dei licuit, Exo. 3. & 11. Tales dispẽsationes nõ fiunt circa omnes, sicut neque miracula, quæ fiunt contra cursum naturalem rerum, quæ semper sunt, non fiũt circa omnes, sed circa aliquas personas, quas specialiter Deus vult.

De inseparabilitate ergo matrimonij dicendũ, quòd si pertineret ad prima præcepta iuris naturalis, nõ esset pos- D sibilis dispensatio in ea nisi per Deum, & non fieret circa oẽs, sed circa aliquas personas propter aliquã specialem causam. Si aũt sit de secundis præceptis iuris naturalis, poterit fieri dispensatio per aliquem citra Deũ, & illa dispensatio poterit extendi ad omnes. Est autem dicendũ quòd ista inseparabilitas pertinet ad secunda præcepta, eo quòd non est inseparabilitas necessaria ad procreationẽ & educationẽ, quasi sine illa non possit fieri educatio & procreatio, sed ordinantur ad ista ad hoc quòd melius fiant, & tamẽ ablata inseparabilitate fit procreatio, & educatio, licèt nõ ita cõuenienter, sicut existente inseparabilitate, & talia pertinent ad secunda præcepta iuris naturalis. Maximum aũt ad quod prodest inseparabilitas est cõmunicatio operum per totam vitam, vt filij succedant in bonis parentũ, etiam post quã fuerint educati, cùm parentes debeant the- E saurizare filijs 2. Cor. 13. cap. sed ista appropriatio bonorum non est de primæuo iure naturæ, secundùm quod omnia sunt cõmunia, ideo nõ pertinet inseparabilitas ad prima præcepta, potissimè quia etiam non existente inseparabilitate possint succedere filij parentibus, licèt non ita conuenienter sicut existente inseparabilitate, & ideo pertinet ad secunda præcepta, & consequenter potest dispensari in illa per aliquem citra Deum. Et tamen dicẽdum, quòd non accipitur propriè dispensatio, quia inseparabilitas ista ante legem Christi non erat de aliquo iure nisi de iure naturæ, Tota autem lex naturæ siue quantum ad prima præcepta, siue quantum ad secunda est à Deo, qui indidit illam cordibus nostris, & quia in lege non potest dispensari nisi per conditorem, vel per alium æqualem ei, non poterit dispensari propriè accipiendo dispen-

ſationem in lege naturæ, ſiue quantum ad prima præcepta, ſiue quantum ad ſecunda niſi per Deum. Si autem des quòd per alium poſſit diſpenſari incõueniens eſt, quia diſpenſatio nominat poteſtatem, & tamen ſuper legem nemo habet poteſtatem niſi conditor vel æqualis ei cùm etiam interpretari nemo poſſit legem niſi conditor, & tamen minus eſt interpretari quàm diſpenſare, cùm diſpenſare directè notet poteſtatem, interpretari autem partim eſt auctoritatis, & partim prudentiæ, ſed accipitur large diſpenſare, ideſt non obſeruare, & non obſeruando non peccare, Et accipitur ab hac proprietate, quia poſtquam lex condita eſt, omnes ad quos pertinet peccant non obſeruando, per diſpenſationem autem fit quòd faciendo contra legem non fit peccatum, ideo ſi aliquando contingat fieri contra aliquam legem ſine peccato, videtur hoc licere per diſpenſationem, quaſi diſpenſatum eſſet cũ illis, qui hoc licitè faciunt. Et quia inſeparabilitas cùm ſit de iure naturæ, licèt ſit de ſecundis præceptis obligar, quòd aliqui non ſeruando inſeparabilitatem iſtam non peccent, videtur quòd accidit quòd diſpenſatum ſit cum illis, Et quia tam gentiles quàm Iudæi repudiantes vxores faciebant contra inſeparabilitatem & non peccabant, videtur quòd ex diſpenſatione hoc facerent, & tamẽ non erat diſpenſatio aliqua ſaltem cum gentilibus, cùm Iudæis autem ſecus eſt. Sed quia præcepta iſta ſecundaria iuris naturæ licèt ſint de dictamine rationis, non ſunt tamen per ſe nota, quòd ſint bona, & recta, neque quiſque audiens ſtatim probat illa, eſt locus opinioni circa talia, & aliqui ſic opinantur, alij autem contrarium, ideo cuicunque genti ſic licet facere ſicut opinatur quando nihil eſt, per quod conuincatur malè opinari, quia aliàs eſſet incõueniens, quòd peccaret quis in eo, in quo ſcire non poteſt an bene vel male agat, & ideo talia præcepta ſecundaria non obligant ad peccatum mortale quouſque per legem diuinam aut poſitiuam aut conſuetudinem confirmata fuerint, cùm ante hoc ſemper ſit locus variè opinandi, & ideo licuit ante legem Chriſti dari libellum repudij, maxime gentilibus ſine aliqua diſpenſatione propriè dicta, ſolùm per hoc quòd neſciebant ſe obligatos ad inſeparabilitatem matrimonij.

Ad primum dicendum quòd inſeparabilitas matrimonij non eſt de primis præceptis iuris naturæ, ſed de ſecundis. Nam licèt ordinetur ad bonum prolis, non ordinatur ad id quod eſt neceſſarium ad bonum prolis; ſed ad id quod eſt vtile, vel melius. Cùm enim propagatio & educatio ſint de intentione prima naturæ in matrimonio, omne, ſine quo nullo modo poteſt fieri vel regulariter nõ poteſt fieri propagatio & educatio, eſt in matrimonio de iure naturæ quantum ad prima præcepta, aliquid autem eſt ſine quo fieri poteſt & ſatis conueniẽter, & tamen valde melius fit cũ illo, tale verò eſt de iure naturæ quantum ad ſecunda præcepta. Ita eſt de inſeparabilitate, quia ſine illa fit propagatio & educatio, & tamẽ melius, & ſufficientius fit exiſtente inſeparabilitate, quia ſit ſic cõmunicatio operum per totam vitam, & eſt locus filijs ſuccedendi in bonis parentum, ideo non eſt de primis, ſed de ſecundis præceptis, ideo diſpenſari poteſt in illis, ſcilicet licitè poteſt agi contra iſtam inſeparabilitatem per ignorantiam quando non conſtat determinatè eſſe bonum ſic fieri, & malum eſſe oppoſitum.

Ad ſecundum dicendum, quòd non eſt ſimile de concubina & vxore, nam concubinatus non ſolum eſt contra ſecunda præcepta naturæ, ſed etiam cõtra prima, quia repugnat bono prolis quãtum ad id, quod eſt neceſſarium, nam licèt in concubinatu poſſit proles procreari, tamen non poteſt educari exiſtente conditione concubinatus, nam inter tales nullum eſt vinculum per quod obligentur manere ſimul ſaltem ad horam, & ita genito fœtu poterit vnus diſcedere ab alio, & ita non fiet conueniens educatio. In matrimonio autem licèt poſſet eſſe libellus repudij, tamen de primis præceptis naturæ eſt tam diu commanere coniuges, quouſque proles ſit ſufficienter educata & inſtructa. Quòd autem poſtea commaneant, non eſt de neceſſitate boni prolis, ideo non pertinet ad prima, ſed ad ſecunda præcepta iuris naturæ, & ita licèt inſeparabilitas non ſit de iure naturæ quantum ad prima præcepta: tamen dare libellum repudij quocunque tempore eſt contra prima præcepta iuris naturæ: dare autem libellum educata prole perfectè non eſt contra prima, ſed contra ſecunda præcepta. Concubinatus autem propriè dictus ſemper eſt contra prima pręcepta iuris naturæ: ideo nunquam licuit: libellus autem repudij non eſt ſemper contra prima præcepta, ideo aliquando licuit. Sed dicetur quòd aliqui exiſtentes in cõcubinatu poſſunt educare perfectè filios, cùm poſſint manere per totam vitam ſimul, ideo erit tunc licitus.

Dicendum, quòd concubinatus ſecundùm ſe dicit aliquid inordinatum, & contra intentionem naturæ: nam non importat vinculum aliquod, & ideo poſſunt quocunque tempore diſcedere etiam quando inchoatur educatio fœtus. Quòd autem maneant longo tempore vel per totam vitam eſt per accidens ad concubinatũ: & ex eo quod eſt per accidens ad rem, non iudicatur aliquid bonũ, vel malum ex eo quod eſt per ſe: inquantum autem concubinatus longo tempore manet in educatione natorum, non rem concubinatus, ſed matrimonij agit: & tamen quia ſemper, qui ſic iunguntur taliter manent, vt diſiungi poſſent, illicitus eſt concubinatus de ſe, & contra intentionem naturæ.

Ad tertium dicendum, quòd homines quantum ex ſe eſt: ita ſunt nunc capaces diſpenſationis ſicut antiquitus: & tamen ante legem Chriſti poterat diſpenſari: quia nulla lex diuina aut poſitiua hoc expreſſe vetuerat à qua confirmatur: nunc autem iam lex Chriſti hoc vetuit: ideo non poteſt diſpenſari per hominem aliquem, ſed ſolùm per Deum. Et ratio diuerſitatis eſt, quia inſeparabilitas eſt de ſecunda intentione matrimonij, vt eſt ipſum in officium naturæ, eo quòd nõ eſt neceſſaria totaliter ad propagationem & educationem, quæ ſunt de prima intentione matrimonij: & tamen matrimonium vt eſt ſacramentum, ideſt aliquid ſignificãs, eſt inſeparabilitas de prima eius intentione. Et quia ante Chriſti legem accipiebatur matrimonium in officium naturæ, erat diſpenſabile circa inſeparabilitatem: nunc verò accipitur principaliter ad ſignificationem inquantum eſt ſacramentum, ideo non diſpenſatur circa inſeparabilitatem.

An fuerit aliquando in vſu libellus repudij. *Quæſt. XLVII.*

QVæritur, an fuerit aliquando in vſu libellus repudij: Dicendum quòd ſic; nam apud Iudæos fuit vſus libelli, & etiam apud gentiles. De Iudæis apparet, quia Deutero. vigeſimo quarto, dicitur, quòd ſi acceperit homo vxorem, & non placuerit in oculis eius, dimittet eam, & ſcribet ei libellum repudij. Iudæi autem vtebantur hoc iure ſibi conceſſo: & erat iſtud diſpenſatio quædam circa ius naturale. Nam de iure naturali erat inſeparabilitas, vt oſtenſum eſt ſupra: vt ergo Iudæi licitè repudiare poſſent vxores, expreſſè fuit eis permiſſum: & erat permiſſio & priuilegium: & ideo interdum priuabantur quidam in pœnam iſta permiſſione ne vterentur ea. Sicut ille, qui deflorabat puellam in agro, quæ non eſſet deſponſata: cogebatur enim illam in vxorem accipere, & non poterat dimittere eam tota vita. Deuteron. vigeſimo ſecundo, & qui infamauerat propriam vxorem dicens, non inueni eam virginem, cogebatur tenere eam tota vita eod. capitul. & iſti priuabantur iure repudiandi vxores propter delictum. Cæteris autem ex priuilegio permiſſum erat.

Qui priuabantur iure repudiandi vxores apud Hebraeos.

De gẽtilibus apparet, quia leges humanæ expreſſè ponunt repudium & modum repudiandi, vt in fine ff. veteris titu. de diuor. & repudijs, & C. de repu. Et patet etiam hoc, quia Iudæis nunquam conceſſum fuiſſet repudiare vxores, niſi gẽtilibus eſſet conſuetudo repudiare illas tempore, quo data eſt lex Moyſi, quia ſi gentilibus non liceret neque haberent in conſuetudinem repudiare, non putarent graue eſſe eis Iudæi, quòd non vterentur repudio. Qđ tamen gentes vterẽtur libello & eſſet eis ablata poteſtas repudiãdi erat eis graue. Sicut quia cæteræ gẽtes habebãt reges, & Iudęi non habebãt regẽ, viſum eſt eis difficile, & petiuerunt ꝙ daretur eis rex ſicut cæteris gẽtibus,

primo

primo Regum octauo. Vnde dicendum quod omnia ma la, quæ permissa fuerunt Iudæis, erant apud gentiles, & quia putarent Iudæi sibi ademptam libertatem, si non liceret eis id, quod licebat gentibus, concessit Deus eis libellum & vsuras ad extraneos, & exquirere vindictam, quæ omnia gentes exercent, licèt in his aliquid subtrahebat eis. s. quod non licebat dare ad vsuras proximis de gẽte sua, sed solis extraneis, qui non erant Iudæi: Deuter. 23. & ita circa aliam.

An vero liceret gentilibus repudiare vxores. Dicẽdum quod vt ostensum est præcedenti quęst. inseparabilitas matrimonij non est de iure naturæ quantum ad prima præcepta, sed solum quantum ad secunda, & quia circa illa est locus opinioni, licet cuicunque genti facere sicut putauerit, quousque per aliquam legem diuinam vel humanã aut contrariam consuetudinem confirmetur quid tenendum sit. Non erat ergò illicitum repudiare vxores ante legem Christi datam, repudiare tamen vxorem quocunque tempore videtur esse contra prima præcepta iuris naturalis, quia posset repudiari vxor ante educationẽ prolis: & tamen ad educationem est necessaria solicitudo vtriusque parentis, & educatio est de iure naturæ quantum ad primam intentionem matrimonij, ideo repudiare quocunque tempore non licebat gentibus, sed tempore educationis consummatæ, licet posset prouideri per legem gẽtium singularum repudiata vxore si filij communes sint apud quem alantur, & quanto tempore, & ita manebit dubium an per hoc efficiatur totaliter licitum repudiare quocunque tempore vxorem.

De Iudæis aliud est, quia dispensatum fuit cum eis per Deum, qui potest quantum ad omnia præcepta iuris naturalis dispensare, & ideo quocunque tempore repudiarent vxores, satis videtur eis licitum, quamquam de hoc dicetur infr. quæst. 48.

Quare Deus posuit legem Iudæis de libello repudij. Quæst. XLVIII.

Quæritur, quare Deus posuit legem Iudæis de libello repudij. Nam videtur, quod non erat necesse poni illam, quia ponitur vt permissio, & tamen etiam non posita expressa permissione licebat Iudæis repudiare vxores, sicut licebat gentilibus, vt dictum est præcedenti quęstione, quibus non fuerat facta expressa permissio, vel dispensatio, ergo neque debuit poni expressa permissio Iudæis.

Dicendum, quod fuit conueniens, & quasi necessarium ponere expressam legem de repudiando vxores Iudæis.

Primo, vt scirent sibi licitum esse hoc facere, quia cum esset contra rationem naturalem repudiare vxorem, putarent forte non esse sibi licitum viuentibus sub lege Dei nisi ille expresse concederet, ideo expresse permisit.

Secundo, quia repudiare vxorem est aliquando contra prima præcepta iuris naturalis, & aliquando contra secunda. Si repudietur post perfectum educationem prolis, est contra secunda præcepta iuris naturalis. Si autem quocunque tempore est contra prima præcepta iuris naturalis, vt si inchoata educatione repudietur vxor, quia posset tunc ab vtroque parente deseri proles, sicut enim non potest apud vtrunque educari facto diuortio, sed ab altero eorũ necesse est deseri, ita potest deseri ab vtroque, & ita esset tollere educationem, quæ est de prima intentione naturę, ideo est contra prima præcepta iuris naturalis repudiare vxorem quocunque tempore, & ita quamuis liceret gentilibus repudiare vxores completa educatione, non tamẽ quocunque tempore.

Ad hoc ergo fuit conueniens, quod Deus expressam dispensationem faceret, per quam liceret Iudæis repudiare vxores quandoque. De gentilibus tamen satis potest dici, quod non peccarent repudiando vxores ante legem Christi quocunque tempore eas repudiarent, id est siue completa educatione siue non, dum tamen prouiderent sufficienter per legem suam positiuam de cõuenienti educatione prolis. Nam sic videtur fieri nunc, quia licèt non fiat repudium, fit tamen diuortium interdum, & tũc cessant coniuges cohabitare, & diuortium istud fit ab Ecclesia quandocunque petitur per alterum coniugum ostensa fornicatione alterius, & licet tunc habeant paruulum nõ educatum non impeditur diuortium, sed fit, prouidet tamen ius apud quem debeant filii educari, & quo & quãto tempore, vnde licet cohabitatio coniugum sit de intentione naturæ in matrimonio ad educationem non fit contra intentionem naturæ si prouideatur conuenienter educationi natorum sine parentum cohabitatione, & ita non videtur quod sit semper peccatum in gentilibus repudiãtibus vxores quocunque tempore, dum tamen de educatione conuenienti prouiderent.

Tertio & principaliter fuit expressio de hoc nõ inquantum est permissio, sed inquantum est præceptum, sunt & ideo duo circa repudiationem, scilicet abiicere vxorem, B & scribere ei libellum est præceptũ si abiicere placuerit, & quia Deus non solum voluit concedere vel permittere abiectionem, sed etiam præcipere conscriptionem libelli, debuit expresse poni de libello repudij.

Quarto & etiam principaliter, quia dato quod esset sola permissio de abiiciendo vxorem, tamen illa debebat abiici sub certa forma, vt seruaretur honestas viro & vxori. Istam autem formam debuit Deus exprimere, vt omnes repudiantes vxores tenerentur seruare illam formã, & istæ duæ sunt præcipuæ causę quare fuit expressa lex de libello repudij.

In Iudæi vxores repudiando peccabant. Quæstio. XLIX.

C Quæritur, an Iudæi repudiando vxores peccabant.

Aliqui dicunt quod non peccabant vllo modo. Vnus enim modus consentiendi est non prohibere quando prohibere quis potest, sed Moyses non prohibuit repudium, & non prohibendo non peccauit, quia lex sancta est ad Roman. 7. ergo non erat peccatum tunc repudiare vxorem.

Secundo quia prophetæ locuti sunt Spiritu sancto inspirati, nunquam enim voluntate humana allata est prophetia, sed spiritusancto dictante locuti sunt sancti Dei homines. 2. Petri primo capit. sed quod Spiritus sanctus dictat, bonum est, & Malach. 3. dicitur, si odio habueris dimitte eam. Ergo non erat malum dimittere vxorem repudiando.

Tertio quia dicit Chrysost. quod sicut Apostoli permi-
D serunt secundas nuptias, ita Moyses permisit libellum repudii, & tamen secundæ nuptiæ licitæ sunt, ergo repudiũ licitum erat.

Quarto, quia lex iusta omne malum vetat, extra de cõstitut. cap. nam & concupiscentiam, scilicet. Item lex bona est, quia dum concupiscentiam prohibet omne malum prohibet, lex tamen Moysi erat iusta, quia erat a Deo, & erat ordinatissima, sed permisit libellum non solum non prohibendo, sed etiam expresse permittendo, ergo erat licitum repudium.

Quinto, quia ita videtur esse contra bonum matrimonii pluritas vxorum sicut dissolutio eius, & tamen licuit sãctis Patribus habere multas vxores, sicut patet de Abraham, & Iacob, ergo etiam licuit dare libellum repudij.

E Sexto, patet, quia Abraham repudiauit Agar eiiciendo eam a se, & filium eius, & hoc licuit, Gen 21. ergo nõ erat peccatum repudiare vxorem.

Aliqui dicunt quod non licebat, quia dicitur supra in litera, ad duritiem cordis vestri libellus repudii datus est, & tamen durities cordis non excusat in malis, quia tunc quicunq; ageret malum ex graui passione nõ peccaret, quod falsum est, ideo peccabant repudiando vxores.

Secundo, quia dicit Chrysostom. quod Moyses dando libellum repudii iustitiam Dei non monstrauit, ergo dare libellum non erat iustum, & consequenter erat iniustum cum in actionibus voluntarie factis non detur aliquid indifferens.

Dicendum quod circa hoc sunt duæ opiniones. Quidã dicunt quod Iudæi peccabant repudiando vxores. Et quando obiicitur eis, quod erat permissum in lege, ideo erat

erat licitum, dicunt quod non valet, quia non omnis permissio facit rem licitam, quę permittitur. Et ob hoc distinguunt quatuor permissionis species,

Prima est permissio per priuationem præceptionis, & ita quandocunque maius bonum non præcipitur minus bonum permissum dicitur, sicut Apostolus non præcipiēdo virginitatem, quæ est maius bonum, permisit matrimonium quod est minus bonum, primæ Corinth. 7. cap.

Secundo modo permittitur aliquid per priuationem prohibitionis, & sic dicuntur venialia permissa, quia non inueniuntur prohibita, cum iste sit modus arguēdi, quod id quod non inuenitur prohibitum, putetur esse concessum, licet fallat argumentum.

Tertius modus permissionis est per priuationem cohibitionis, & ita Deus dicitur permittere omnia mala, quia non cohibet aut impedit illa fieri, cum posset impedire.

Quartus modus permissionis est per priuationem punitionis, & ita omnia, quæ non puniuntur in lege, dicuntur permissa, licet in se sint illicita, ita dicunt fuisse permissum libellum repudij, quia non puniebatur repudians vxorē, & tamen malum erat repudiare illam.

Sic enim in lege non punitur simplex fornicatio, & tamen est peccatum mortale, licet hoc modo sit permissa, potissime quia permissio libelli repudii non fuit propter aliquod maius bonum consequendum, sicut dispensatio circa pluritatem vxorum, quæ erat ad magis augendum cultum diuinum per prolem multiplicatam, sed erat circa malum vitandum, vt tolleretur occisio vxoris, & ita isti dicunt vsurariam exactionem citra extraneos, quam Deus illis permiserat propter corruptionem concupiscibilis, & purgationem, quæ fiebat per aquas maledictas ad sciendum, an vxor fornicata esset peccatum fuisse, & quia ista non poterant esse venialia, necesse erat secundum eos poni peccata mortalia.

Alii dicunt quod non peccabant Iudæi dando libellū repudii, quia lex vetus licet gratiam non conferret, tamē ad hoc erat data, vt peccatum ostenderet, vt dicunt sancti Doctores, vnde si ripudiare vxorem esset peccatum, debuisset Iudæis hoc Iudicare per legem & Prophetas, aut per aliquid eorum, sicut dicitur Isa. 58. Annuncia populo mea scelera eorum, & domui Israel peccata eorum. Et tamen non fuit eis ostensum hoc vt peccatum, ideo nō erat peccatum. Esset enim valde inconueniens, quod nescirēt in quo peccarent, & tamen peccarent, & ita dicunt, quod licet repudiare vxorem in se malum esset, tamen ex Dei permissione fiebat licitum, & non peccabant repudiantes. Et tamen aliqui sustinent positionem contrariam, & ideo secundum illos posset responderi ad argumenta in contrarium.

Ad primum dicendum, quod qui potest prohibere malum, non peccat si a prohibitione abstinet non sperans inde correctionem, sed credit, quod ex prohibitione maius malum nascetur, & ita Moyses sciens, quod in Iudæis maiora mala sequerentur prohibito libello repudii, ideo auctoritate diuina fretus, illum non prohibuit.

Ad secundum dicendum, quod prophetæ inspirati a Spiritu sancto non dicebant dimittendam esse vxorem quasi hoc esset præceptum a Spiritu sancto, sed quasi permissum, ne existente prohibitione fierent deteriores, quibus hoc prohibebatur.

Ad tertium, quia non solum ostendit permissione fieri licitum libellum repudii, sed etiam simpliciter, sicut secūdæ nuptiæ sunt simpliciter licitæ. Respondendum est etiā de intentione nostra. Nam licet dicamus Iudæos non peccasse dando repudium, vt infra ostenditur, tamen repudiatio in se mala erat. Et ideo dicendum, quod illud sicut in auctoritate Chrysostom. non dicit omnimodam similitudinem, sed aliqualem, scilicet quod sicut licitè celebrātur nuptiæ secundæ in lege Euangelica, ita licitè celebrabantur in lege veteri repudia, sed nō æqualiter licitè, quia nuptiæ secundæ sunt de permissione, vel consilio respectu maioris boni. i. viduitatis, repudium autem erat permisśū respectu maioris mali. s. vxoricidii, & per hoc non iustificatur simpliciter. Nam licet respectu vtentium permissione hac esset licitum, tamen simpliciter nō erat iustum, cum ex malo nichil possit iustificari, & tamen libellus re-

F pudii ad solum malum euitandum fiebat, & ipse erat in se malus, ideo non erat aliquid per quod bonum fieret. Si autem esset malum, & fieret propter aliquod bonū, posset aliquo modo putari fieri bonum, & ideo semper manet malum in seipso.

Alia tamen ratio est in hoc præcipua, quia secundæ nuptiæ non dicuntur propriè permissæ, quia ipsæ in se bonæ sunt. Nam sunt propter bonum prolis sicut primæ, & consonant intentioni naturæ, & nichil in eis inuenitur, quod obstet bono, ideo non est vlla causa quare eas malas appellemus, & ita non indigent aliqua dispensatione, vel permissione ad hoc, quod licitæ sint. Libellus autem repudii in se malus est, quia est contra intentionem matrimonii in aliquo, & cōtra ius naturale, vt supra ostensum est, ideo ad hoc, quod licitus esset necessaria erat dispensatio,

G & permissio.

Ad quartum dicendum, quod si concludatur, quod ex hoc, quod lex Dei bona erat non permitteret aliquid, nisi quod in se bonum esset, aut saltem non malum, negandū est. Si inferatur, quod cum esset bona lex, non permitteret aliquid, quod postquam permissum esset, malum esset, & peccarent vtentes eo, concedendum est. Redeundo ad primum dicendum, quod nō est verum simpliciter, quod lex iustissima vetat omne malum accipiendo de lege humana, quia lex iustissima humana non vetat meretrices, immo si vetaret, non esset iusta. Quomodo autē lex Moysi possit vocari iustissima, & non vetat omne malum simpliciter, sed omne malum politiæ Iudaicæ, & quare leges humanæ non vetant omne malum, & cur lex Euangelica debuit simpliciter prohibere omne malum, dictum est

H Deuteronomii vigesimo quarto, super libello repudii, & supra 5. cap.

Ad quintum dicendum, quod tam pluralitas vxorum quam libellus repudii nunc sunt illicita, quia prohibita a Christo, & vtrunque est aliquo modo contra matrimonium, & tamen libellus repudii directius est contra matrimonium quam pluralitas vxorum. Repudium enim videtur esse contra substantiam matrimonij, quia dissoluit illud. Etiam est contra finem principalem, idest cōtra prolem, quia per repudium cessat procreatio prolis, & specialiter educatio, si non sit perfecta quando fit repudium, pluralitas autem vxorum principaliter videtur esse contra significationem, quia tale matrimonium non significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam, cum ille sit vnus ad vnam. Vnde repugnat matrimonio, quod est nūc, quia

I illud est sacramentum magnum inter Christum, & Ecclesiam, ad Ephes. 5. cap. Item magis est illicitus libellus repudii, quia vxorum pluralitas fit ad prolem multiplicādam, quæ interdum quæritur solum ad augendum cultum diuinum, sicut sancti Patres quærebant prolem ex multis vxoribus ad augendum populum Dei, libellus autem repudii est solum ad euitandum malum, ideo non est tam licitus libellus sicut vxorum pluralitas.

Ad sextum dicendum, quod non militat argumētum, quia illud fuit in Abraham, qui nō fuit tempore legis, & ita non est dubium an occasione legis fieret licitum repudium, ipse enim fuit ante legem datam plus quam quadringentis annis, ad Galat. 3. cap. Sed dicendum, quod nō est dubium quin licuerit Abrahæ dimittere Agar abiiciē-

K do eam, quia mandante Deo illud egit. Gen. 21. ideo non solum erat licitum, sed etiam necessarium. Sed dicēdum, quod aut argumenta ista sumuntur ad inducēdum, quod libellus repudii licitus esset in seipso, aut ad ostendendū, quod licebat Iudæis repudiare vxores. i. quod non peccabant repudiando.

Si primo modo, non sunt concedenda, quia non est verum, quod libellus repudii in se bonus fuerit aliquando. Nam si bonus fuisset, non esset sub permissione, maximè quia dicitur permissus ad duritiem cordis, sed id, quod ad duritiem cordis permittitur, malum est. Si accipiantur secundo modo, concedendum est, quod libellus repudii erat licitus postquam erat permissus, & non peccabant repudiantes vxores: & ita argumenta bene concludunt.

Et dicendum, quod irrationabilis positio est illa, quæ tenet peccasse Iudæos repudiantes vxores, cum vterentur priuile-

priuilegio eis concesso Et patet primo, quia dicit Chrysostomus, bene dicitur Moyses permisit, & non præcepit, quod enim præcipimus semper volumus, quod autē permittimus nolentes indulgemus, quia malam voluntatem hominum ad plenum prohibere non possumus. Permisit ergo nobis facere mala ne faceremus peiora, hoc nobis permittendo, non nobis Dei iustitiam demonstrauit, sed a peccato abstulit culpam peccandi, & tamen auferre culpam a peccato est, non esse peccatum cum formale in peccato sit culpa, & peccatum materialiter est ipse actus, auferre ergo culpam a peccato nichil aliud est, quam facere, quod id quod alias erat peccatum, iam non sit peccatum, & sequitur etiam in eadem auctoritate, scilicet vt quasi secundum legem agētibus nobis peccatum nostrū, non videatur esse peccatum, idest ex hoc, quod per legem permissum est repudium, quicunque repudiat vxorē agit secundum legem, & ita peccatum suum non est peccatū, idest, actus ille, qui alias erat peccatum, non est peccatum propter legem permittentem.

Secundò patet, quia Deus expresse permisit libellum repudij, & dedit formam de repudiando, & tamen si post permissionem maneret malum ipsum repudium, Deus poneret laqueum Iudæis ad peccandum, nam si non permitteret expresse, putarent nō esse malum repudium, vel dubitarent, & ita timerent repudiare, quia non haberent auctoritatem a Deo, cum autem ipse expresse permisit, nemo est, qui non putaret esse licitum, & ita ipse daret Iudæis occasionem peccandi.

Tertiò patet, quia hoc dato permissio Dei expressa nichil operaretur, nam si peccabant Iudæi repudiando vxores existente lege Dei, si repudiarent sine permissione facta, etiam peccarent, & ita nichil differret, quod Deo permittente expresse, vel non permittente repudium darent, quod est inconueniens, quia tunc ad nichil omnino prodest expressa permissio ab eo facta, & tamen ipse nichil facit frustra.

Quarto, quia si peccarent Iudæi repudiādo vxores post permissionem Dei, non esset magis permissum furari, & occidere & idola colere, quam dare repudium, cū in omnibus eis peccetur mortaliter, & ideo vel nō dicetur permissus libellus repudii, vel erit permissum furtum, & homicidium, & idolatria, & tamen ista non sunt permissa nisi accipiendo permissionem pro priuatione cohibitionis. Sed quia Deus non cohibet neque impedit facientes cum possit impedire, & hoc modo omnia peccata sunt permissa, & ita non oportet poni expressam permissionē de aliquo, vel poni de omnibus, & tamen ponitur de libello repudii, & non de aliis, ergo oportet quod specialis modus permissionis fuerit, scilicet, quod vtentes permissione non peccarent.

Dicendum igitur, quod repudiare vxorem in se malū erat, & non licebat repudiare illam saltem omni tempore sine dispensatione, vel permissione Dei, & istam fecit ipse, vt auferret Iudæis occasionem peccādi in grauioribus, s. in vxoricidio, & per istam permissionem fecit esse licitum id, quod alias erat illicitum, hoc enim Deus potest. Manifestum est enim, quod magis illicitum erat occidere innocentem sine iurisditione, & causa, quam repudiare vxorem, cum sit directè contra prima præcepta iuris naturalis, & tamen hoc licuit Abrahæ iubēte Deo, cum voluit occidere filium suum, & ex hoc meruit. Genes. 22. & si non fecisset, peccasset, sicut ille vir, cui dixit Micheas propheta in sermone Dei, percute me, & quia noluit, percussit eum leo 3. Reg. 20. & tamen petebat percuti, idest vulnerari grauiter in capite. Sicut ergo præceptum Dei faciebat illa licita, ita & permissio eius faceret licita alia, quæ minus mala erant, sed hoc solus Deus potest. Cæteri autē non possunt dispensare directè contra ius naturale, ideo postquam Deus permisit hoc conscripta lege, nemo peccabat dimittens vxorem de Iudæis, licet fortè peccabat in causa repudii. s. odiendo eam iniuste, ex quo odio eam dimittebat, & tamen ipsum repudium licitum erat. Nam alias matrimonium primum maneret, & mulier secundo accepta non esset vxor, & filii essent illegitimi, & semper manerent in peccato mortali, & omnia turbarentur. Erat ergo licitum repudium, & non solum Deus permittebat,

A sed etiam interdum incitabat ad hoc, vt dicitur Malachię secundo, quod non affligeret quis vxorem pubertatis suę, vel adolescentiæ, & si odio haberet dimitteret illam. Cū autem dicitur in positione contraria quod permissio non faciat licitum repudium, quia est ista permissio per priuationem punitionis, non stat.

Primo, quia non differret hoc a concubinatu, & meretricio. Nam lex vetus sicut & lex humana non punit ista, & tamen non ideo dicitur permissum meretricium in lege veteri, & dicitur permissus libellus repudii, ergo nō est permissio per solam priuationem punitionis.

Secūdo, & efficacius, quia si isto modo esset solum permissum repudium, non scriberetur eius permissio, nam concubinatus, & meretricium non puniuntur in lege veteri, & sic sunt permissa per priuationem punitionis, &
B tamen non exprimitur de illis permissio aliqua neque de aliis, sed solum de libello repudii, & vsuris, & vindicta, iō non sunt permissa hæc, idest non punita.

Tertio, & adhuc efficacius, quia accipiendo permissionem, idest nō puniri multa sunt in lege prohibita expresse, quæ dicentur permissa, cum non exprimatur pœna aliqua pro illis, neque etiam infligebatur, sicut tenere seruū Iudæum vltra septem annos, & vendere ancillam quam dominus cognouisset, vel filius eius. Exod. 21. & Deuter. 21. & tamen hoc falsum est, quia quæ expresse vetantur non dicimus vllatenus permitti, ergo nō est verum quod sic erat permissum repudium.

Quarto, quia tunc dicemus duo opposita eodem modo esse permissa, quod est absurdum, patet quia Deutero. 23. dicitur, quod Iudæi non darent pecuniam ad vsuram Iu-
C dæis, sed extraneis, & ita prohibitum erat illis dare ad vsuram Iudęis, erat autem permissum dare ad vsuram extraneis, & tamen dans ad vsuram Iudęis non puniebatur secundum legem, cum nulla pœna exprimatur, ergo diceretur, quod vtrunque erat permissum, quia non puniebatur, sed falsum est, quia vnum expresse prohibetur, & aliud expresse permittitur, ideo necesse est aliter accipi permissionem, scilicet, vt est interpositio auctoritatis eius, qui legi præest ad hoc, quod id, quod alias esset illicitum, possit fieri licitè. Et id quod dicitur de libello repudii, est dicendum de vsuris ad extraneos, & prosecutione vindictæ, quod ista faciendo non peccarent Iudæi, saltem in vsuris, & in libello.

Ad primum in contrarium dicendum, quod licet fuerit datus propter duritiem cordis libellus repudii nō erat
D illicitus, fieret quidem illicitè repudium si propter solam cordis duritiem fieret nullo alio interueniente, & tamen interueniebat diuina auctoritas, quæ reddebat licitum id, quod alias fieret illicitè, vnde iā non dicitur, quod causa proxima repudiādi erat duritia cordis, sed diuina permissio.

Causa remota erat duritia cordis, scilicet, quod propter hoc Deus permisit, quia Iudæi erant duri corde, & ita dixit hic Christus, scilicet, ad duritiem cordis vestri permisit vobis Moyses vxores dimittere, idest permissio facta est propter duritiem, & non dixit propter duritiam cordis dimittitis vxores vestras, illa autē permissio facit opus licitum, quod alias esset illicitum, siue fiat propter duritiem, siue propter quamcunque aliam causam. Et cum dicitur, quod ea, quæ facimus ex forti passione, facimus
E ex duritia cordis, & non excusamur. Dicendum, quod verum est, quando duritia cordis interuenit, quia illa non potest excusare. Si tamen Deus permitteret per legem expressam ea, quæ fiunt ex forti passione, sicut permisit libellum repudii, nichil eorum quæ facimus ex passione esset peccatum, & tamen nichil illorum permissum est.

Ad secundum dicendum, quod Chrysostomus dicit, quod Moyses permittendo libellum repudii nō ostendit iustitiam Dei, idest non ostendit istud opus esse in se iustum, sicut cætera, quæ a Deo mandantur sunt in seipsis iusta, & rationabilia, istud autem non fuit mandatum, sed permissum, ideo non ostenditur in eo Dei iustitia, & tamen post permissionem efficitur licitū, quod prius erat illicitum, cum dicat ibidem Chrysostom. quod Deus a peccato abstulit culpam peccandi, idest fecit, quod repudiando vxores non peccarent. Cum autem dicebatur, quod

aut

aut est iustum, aut iniustum repudium, concedendum est, quod est iustum, non quidem quasi in se habens aliquam causam iustitiæ, sed quia per dispensationem, & permissionum factum est, quod non esset contra aliquam legē, per quod efficeretur iniustum.

Quare Deus non posuit expresse quantum ad Iudæos permissionem pluralitatis vxorum.
Quæstio. L.

QVæritur, quare cum Deus expresse posuerit permissionem in libello repudij, non posuit expresse quantum ad Iudæos permissionem pluralitatis vxorum, vtrūque enim eis licuit. Nam etiam licitè accipiebant multas vxores simul, vt ostensum est supra, & tamen vtrumque erat contra ius naturale, & indigebat dispensatione, aut permissione, ergo in vtroque debuit poni expressa dispensatio, vel in neutro.

Dici potest vno modo, quod etiā expresse posuit Deus de pluralitate vxorum quantum ad Iudæos, Deuter. 21. si habuerit homo vxores duas vnam dilectam, & aliā odiosam, & ita in vtroq; est expressa permissio.

Aliter potest dici, quod posuit expresse de repudio, & non de pluralitate vxorum, quia repudium magis est contra ius naturale, quam pluralitas vxorum, nam pluralitas vxorum est solum contra secundaria præcepta iuris naturalis, vt ostensum est supra, libellus autem repudii est contra præcepta secunda, & interdum contra prima iuris naturalis, nam vt dictum est præcedenti quæst. & quæst. 47. si detur libellus repudii completa educatione filiorū est, contra secunda præcepta iuris naturæ. Si autem quocunque tempore, id est non completa educatione, est contra prima præcepta iuris naturalis, sed id, quod est contra secunda præcepta, potest per opinionem hominum fieri licitum, nisi lex aliqua diuina, aut humana, aut consuetudo approbata in contrarium existat, contra prima præcepta iuris naturalis non potest licitè aliquid fieri per quamcunque hominum opinionem, aut dispensationem, sed solum per diuinam dispensationem, ideo ad reddendum libellū repudij totaliter licitum, fuit potius necessaria dispensatio expressa, quam circa pluralitatem vxorum.

Tertio, & præcipuè, quia expressa permissio posita fuit de libello repudij, vt dictum est supra, ad dandum formam repudiandi. Nam si repudiandæ erant vxores, oportebat teneri ad hoc certam formam, & non qualitercunque repudiare, & ista scribi debuit, & ob hoc expressum fuit de libello repudij, & fortè si sola permissio esse deberet, non exprimeretur; circa pluralitatem vero vxorū nulla erat forma necessaria, sed quod acciperet quisque vxores suas, si vellet, ideo nō fuit expressum circa hoc de permissione aliquid, quia tamen habēdo plures vxores simul accideret fortè contentio, vel iniustitia in modo tradendi hæreditatem filiis diuersarum mulierum, dedit Deus legem de hoc Deuteronom. 21. si haberet quis duas vxores, quod non posset filium dilectum facere primogenitum, auferendo filium odiosæ de gradu suo, circa libellum repudii multa oportebat exprimi, ideo de hoc fuit magis aperta permissio.

An vxori repudiatæ liceret accipere alterum virum, ita quod non peccaret. Quæst. LI.

QVæritur, an vxori repudiatę liceret accipere alterum virum, ita quod non peccaret.

Aliqui dicūt, quod licebat, quia in repudio magis erat iniquitas viri repudiantis, quam mulieris repudiatę, cum propter duritiem cordis permissus fuerit libellus repudii, supra in littera, & tamen vir repudiās vxorem poterat accipere aliam, Deuteron. 24. ergo etiam vxor repudiata poterat accipere licitè alium virum.

Secundo, quia dicit August. circa pluralitatem vxorū, quod quando mos erat peccatum non erat, & tamen circa repudium erat talis consuetudo in veteri testamento, quod repudiata acciperet alium virum, vt patet Deutero. 24. scilicet. Cumque egressa virum alterum duxerit, ergo non peccabat mulier alium accipiendo.

F Tertio, quia supra 5. capitulo, iustitiam noui testamenti ostendit Christus superabundantem ad iustitiam veteris testamenti, sed dicit ad iustitiam noui testamenti pertinere, quod vxor repudiata non ducat alterum virum, ergo licebat in veteri testamento repudiatæ ducere alterum virum.

Alii dicunt, quod repudiata peccabat accipiendo alterum virum, quia supra 5. capit. dicitur, qui dimissam duxerit mœchatur, & tamen mœchia nunquam fuit licita in veteri testamento, cum vetetur in Decalogo. s. noli mœchari, vel non mœchaberis, Exod. 20. & Deuteron. 5. cap. Ergo non licebat repudiatæ accipere alterum virum.

Secundo, quia Deut. 24. dicitur, quod mulier, quæ repudiata duceret alterum virum, polluta, & abominabilis G facta erat coram domino, sed non iudicatur quis pollutus coram domino nisi per peccatū, ergo peccabat mulier repudiata accipiendo alterum virum.

Dicendum, quod determinatio huius dubii pendet ex dubio determinato supra quæstione 48. s. an peccaret vir repudiando vxorem, erant ibi duæ opiniones. Quidam dicebant, quod peccabat, & quod permissio Dei solū operabatur, quod non puniretur repudians vxorem. Alii dicebant, quod non peccabat repudians.

Secundum primam opinionem necesse est dici, quod mulier repudiata peccaret accipiendo alterum virū, quia vir peccabat repudiando eam, & accipiendo aliam, quia in hoc adulterium committere videbatur, vel si non committeret adulterium eo tempore, quo licebat accipere plures vxores, saltem committebat iniustitiam repellendo vxorem suam, fœmina autem peccaret cōmittendo adul- H terium, quia secundum illam opinionem per repudium non soluitur matrimonium cum esset illicitum, & tamen mulieri non licebat accipere plures viros, ergo cum prior non desineret esse vir eius, non poterat alius esse vir suus, & ita cum quo commisceretur, committeret adulterium. Tenendo secundam opinionem dicendum, quod nō peccabat mulier accipiendo alium virum, quia licet libellus repudii in seipso non esset licitus, tamen ex Dei dispensatione licitus efficiebatur, & ita per illum soluebatur vinculum matrimonii, & ideo iam licebat mulieri accipere alium virum. Et quia ista positio est vera, vt ostensum est supra, dicendum est indubitanter, quod non peccabat mulier accipiendo alterum virum post repudium, quia ex permissione Dei fiebat licitus libellus repudii, & tamen per libellum repudii soluitur matrimonium quantum ad I vinculum, vel essentiam suam, vt colligitur Deut. 24. ergo mulier non peccaret accipiendo virum alium, quia sicut antequam virum haberet licebat sibi accipere, quem vellet, ita cum dissolutum esset vinculum matrimonii inter eam, & virum per repudiū liceret ei accipere quem vellet, istam rationem ponit Apostolus ad Rom. 7. scilicet, quod mortuo viro mulier soluta est a lege viri, ita quod nō erit adultera, si inueniatur cum alio, sed ita perfectè soluitur vinculum matrimonii per repudium, sicut per mortem, ergo repudiatæ mulieri licebit accipere alium virum. Itē patet, quia ex eadem permissione diuina, ex qua libellus repudii quantum ad virum repudiantem erat licitus, vt abiiceret vnam, & acciperet aliam, fiebat licitum mulieri accipere alterum, & non solum alterum, sed quotiescunque fuerit mulier repudiata toties poterit accipere alium K virum, quia dicitur Deuter. 24. Cumque egressa alterum virum duxerit, & ita accipiebat secundum virum per primum repudium, sed ponitur, quod iste posset eam repudiare si odisset illam, & consequenter tertius, & quartus, ergo licebat repudiatæ a secundo transire ad tertium, & ita deinceps.

Item patet efficatius, quia si per libellum repudii nō solueretur vinculum matrimonii, esset in peccato mortali tā vir, quam mulier post repudium transeundo ad aliud matrimonium, & ideo licet fortè Deus permitteret sic illos manere propter duritiem cordis Iudæorum, vt dicebat prima positio, tamen mortuo viro, ad quem trāsiuit vxor repudiata, vel ipso eam iterum repudiante, si vellet vir, qui repudiauit primo vxorem, non solum liceret redire ad illam, sed etiam esset valde laudabile, quod rediret ad verum matrimonium, quod adhuc non fuerat dissolutū; sed

sed manebat ex principio, & tamen non licebat viro primo accipere iterum vxorem, quam repudiauerat Deuter. 24. scilicet. Cumque egressa virum alterum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus habere eam vxorem, ergo videtur, quod non manebat primum matrimonium, sed solutum fuerat, quia alias Deus impediret expresse prohibendo redire homines de peccato ad bonum, quod est absurdum, ergo dissolutum erat primum matrimonium, & consequenter cum non teneretur mulier viro in aliquo, non redibat ad eum, neque redire permittebatur. Etiam patet, quia dicitur ibi, non poterit eam habere prior maritus, ergo videtur, quod ille non erat iam maritus, sed aliquando fuerat, & iam esse desierat, & ita mulier licitè transibat ad alterum virum, & quandocunque repudiabatur poterat trásire ad alium quemcunque, licet essent quædam personæ quibus non licebat accipere in vxores mulieres repudiatas, scilicet sacerdotes, & hoc non quasi illæ non possent accipere viros, sed quia sacerdotes debebant habere mulieres honorabiles, ipsæ autem repudiatæ, quia abiectæ fuerant, erant inhonorabiles, ideo non accipiebant eas, sicut etiam non accipiebant viduas in vxores, neque meretrices Leuit. 21. Scortum & vile prostibulum nó ducet vxorem, neque eam, quæ repudiata est a marito. Et dicitur ibidem de sacerdote magno, virginem ducet vxoré. Viduam autem, & repudiatam, & sordidam atque meretricem non accipiet, & ita sacerdotes minores non accipiebant repudiatas, aut meretrices, pontifex autem non accipiebat viduam, sed solam virginem, & ita repudiatæ quãtum ad se aptæ erant, vt acciperentur in vxores a quocunque, sicut ceteræ mulieres, licet quædam personæ erant, quibus non licebat eas accipere, vt dictum est, & ita non peccabat repudiata accipiendo virum alterum.

Argumenta tria prima in contrarium, prima probant non peccare repudiatam accipiendo alium virum, ideo concedenda sunt. Ad duo in oppositum est respondendum.

Ad primum dicendum, quod illud intelligitur quantum ad tempus legis nouæ, quia nunc est illicitum repudium, & ideo qui dimittit vxorem nunc, & ducit aliam, mechatur, ita & si illa transeat ad alium mæchatur, tamẽ tempore legis veteris ex diuina dispensatione licitus erat libellus repudii, ideo tunc dimittens vxorem, & aliã accipiens non mechabatur, & etiam ipsa transiens ad alium virum non mechabatur. Secus autem est nunc, quia vterque mæchatur. Et ita intelligitur pro nunc verbum Chrysostomi, qui dicit, quod repudians quatuor peccata committit, primum, quia quantum ad Deum est homicida, occideret enim vxorem nisi eam dimitteret. Secundum, quia dimittit non fornicatam, in quo casu solum lex Euãgelii dimittere permittit. Tertium, quia facit eam adulteram. Quartum, quia facit adulterum eum, cui copulatur, & hoc est si repudiat vxorem non accipiendo aliam. Si autem aliam accipit committit alias duas iniquitates, vna est, quia ipse mæchatur, alia est, quia mechari facit eam, q̃ accipit in vxorem, & sic sunt sex iniquitates.

Ad secundum dicendum, quod non facit ad propositũ, non enim dicitur, quod polluta sit, idest quod polluatur per peccatum accipiendo alium virum, nam litera permittit illi accipere alium virum cum repudiata est, sed dicitur, quod non accipiat eam vir primus, quia polluta est, & tamen certum est, quod si repudiare vxorem esset illicitum, & peccaret repudiata accipiens alterum virum, ꝙ non peccaret, immo iustè ageret redeundo ad primum virum, cuius adhuc maneret coniunx, & tamen dicitur, quod non poterit illam accipere vir primus, quia polluta est, ergo non apparet ex hoc, quod peccaret accipiẽdo aliquem alium virum, sed potius oppositum, cum nó liceat primo viro eam reducere ad se. Quod autem vocatur mulier repudiata polluta dicit quędam Glossa, quod vocatur polluta, idest abominabilis effecta, respectu illius, qui eã repudiauit, & quasi pollutam eam dimisit, sed non est simpliciter polluta. Vel, vt alij volunt, dicebantur legaliter, & non realiter, vel in anima, sicut dicebãtur polluti illi, qui tangebant mortuum, vel leprosum, & ista erat irregulari-

A tas quædam legalis, & ita sacerdotibus non licebat accipere in vxores repudiatas ab aliis.

Sed dicendum, quod prima expositio est melior. Nam si esset polluta legali pollutione, nemini liceret eam accipere, vnde si viro priori tanquam pollutam accipere non licebat, neque liceret accipere alicui alteri, quia qui erat pollutus respectu vnius, erat pollutus respectu omnium, sed dicitur polluta, idest iudicio viri prioris tanquam polluta habita, quia alias eam non abiiceret, & ideo non debet reducere ad se eam, quam pollutam iudicauit. Dicitur abominabilis coram domino, idest abominabilis viro suo coram toto populo. Nam repudiatio publicè fiebat, ita vt in notitiam omnium veniret, quæ autem publicè fiunt, dicuntur fieri coram domino, sic dicitur primo Regum 12. cum ait, Samuel ad populum: Ecce presto sum:

B loquimini de me coram domino, & coram Christo eius, idest loquimini publicè contra me coram toto populo, & coram rege. Non ergo peccabat mulier repudiata accipiendo alium virum.

An licebat mulieri repudiare virum, sicut licebat è contra. *Quæst. LII.*

QVæritur, an licebat mulieri repudiare virum, sicut licebat viro illam repudiare. Dicendum, quod aut accipitur secundum conditionem veteris testamenti, aut secundum leges gentium, aut secundum statum legis Christi.

Si primo modo dicendum, quod non licebat mulieri repudiare virum, repudium enim erat contra legem natu-

C ræ, & ideo non licebat nisi ex dispésatione saltem Iudęis, vt fuit declaratum supra, dispensatio autem vel permissio fuit ea, quæ habetur Deuteron. 24. ideo non licebat plus, quam ibi exprimitur, sed ibi solum dicitur de viro, quod si acceperit vxorem, & non placuerit in oculis eius, quod dimittat eam, & det ei libellum repudii, ergo non licebat mulieri repudiare virum.

Secundo, quia causa repudii non conueniebat mulieribus, quia, vt dicetur infra causa repudii est odium, & timor de vxoricidio, qđ ex odio sequitur, & sic dixit Christus in litera. Propter duritiem cordis libellus repudii datus est, & tamen in fœmina non erat periculosum odium contra virum, quia licet odisset nó timeretur occisio, quia est impotens, & viribus minor, & non est ita feruens ira eius, ideo mulieri non concessum est posse repudiare vi-

D rum, & ita in veteri testamento viro licebat repudiare mulierem totaliter soluendo vinculum matrimonii, mulieri autem non licebat repudiare virum recedẽdo ab eo, & accipiendo alium, neque etiam recedere ab eo subtrahendo debitum carnale, & obsequia cohabitationis non accipiendo alium virum, quia nichil tale expressum erat. Et satis conueniens erat, quod liceret viro repudiare vxorem, & non è contrario, quia etiam alia licebant viro in matrimonio, quæ non licebant fœminæ, sicut pluralitas vxorum ad eundem virum fuit licita tam Iudæis, quam Gentilibus, vt ostensum est supra, pluralitas, tamen virorum ad eandem vxorem nunquam licuit, neque fuit apud aliquam gentem in consuetudine, vt ostensum est supra.

Tertio, & principaliter, quia mulieres sunt multũ mu-

E tabiles, & cum sint subditæ viris, & corrigãtur ab eis, pro facili causa, & sępissime irascuntur, & ita quotidie darent libellum repudii, & ista esset quædam confusio intolerabilis, quam lex non debuit permittere, viri autem constãtiores sunt, & tenacioris propositi, & qui magis attẽdunt ad honorem suum, & quibus non offertur ita faciliter causa repudiandi, cum vxor sit viro subdita, & ita non sequeretur tantum inconueniens permittendo viro repudiare vxorem, vnde hoc permisit lex, & non illud.

Quarto, quia permittendo vxori repudiare virum sequeretur inconueniens, quod intendebat euitare lex permittendo repudiũ, quia causa repudii est, ne viri indignati contra vxores, quas inuiti tenere cogerentur occiderẽt eas, & tamen si viri repudiarentur ab vxoribus, magis indignarentur contra eas, quia per repudium contemnitur repudiata, sicut dicitur Deuter. 24. quod mulier repudiata pol-

polluta,& abominabilis facta est coram domino. Si ergo repudiaretur vir a fœmina,quę est naturaliter minoris dignitatis,esset adhuc maior confusio,& verecundia, & ita viri non potentes tantam verecundiam tolerare, occiderent illas, & tamen ista erat causa, vt permitteretur repudium viris contra vxores, ergo non debuit permitti vxoribus,quod repudiarent viros.

Quinto,quia ista lex videretur ignominiosa viris, & iō nollent eam tolerare, & tamen Deus hoc principaliter intendebat, quod leges datæ ab eo tales essent quas tolerare vellent Iudæi. Vnde ostendit eis mandata facilia esse ad obseruandum; Deuteronom. trigesimo cap.ergo nō debuit concedere mulieribus repudiare viros, Si autem accipiatur secundum ritum noui testamenti.

Dicēdum,quod aut loquimur propriè de repudio, aut de diuortio. Si de repudio, dicendum, quod neque licet viris repudiare vxores, neque vxoribus viros, quia hoc Christus vetuit hic,& supra quinto capitulo,dicens,quod mœchatur,qui dimittit vxorem,& accipit aliam, & qui accipit dimissam etiam mœchatur. Si loquamur de diuortio dicendum,quod existente fornicatione, quæ sola ponitur causa diuortij, licet viro diuertere ab vxore, & vxori etiam à viro,quia in hoc æquales sunt,licèt hoc non agūt auctoritate propria,sed Ecclesiæ,licet Christus de solo viro dixerit, quod propter fornicationem dimittere liceret ei vxorem; Ecclesia tamen iudicat eos ad æqualia, ideo tam viro,quam fœminæ concedit diuortium facere, ostēsa fornicatione alterius cōiugis. Si autem accipiatur apud Gentiles.

Dicendum,quod tam repudium,quam diuortium cōpetebat eis, & fit differētia secundum leges humanas inter hæc, quia repudium vocant separationem spōsalium, Diuortium vero separationem matrimonii, & non erat apud Gentiles separatio quantum ad thorum, & mutua obsequia manēte vinculo matrimonii, sicut fit inter nos, quia cogerentur tunc ambo coniuges caste viuere, quod nunquam erat inter Gentiles, sed quandocunque fiebat inter eos separatio,fiebat quantum ad vinculum, & licebat post diuortium,vel repudium trāsire ad alterum matrimonium,& licebat viro repudiare vxorem,& vxori licebat repudiare virum, & generaliter mulieribus licebat viros repudiare,si erant liberæ.Si autem patronus acciperet libertam suam in vxorem, non poterat liberta repudiare patronum nisi ex causa fidei cōmissi manumissa esset, vt patet,ff.de diuor.& repud.l.patrono,& per totum titulum ibi conceditur vxori repudiare virum. Etiam C. de repudiis per totum titulum conceditur mulieri, sicut & viro ius repudiandi, & tamen assignantur certæ causæ ad repudiandum.

An viro repudianti vxorem liceret eam rursus accipere. Quæstio. LIII.

QVæritur, an viro repudianti vxorem liceret eam rursus accipere.

Aliqui dicunt, quod sic, quia cuilibet licet corrigere, quod male fecit, vir tamen repudiando vxorem, malum faciebat,saltem quantum ad causam faciēdi, quia ex odio faciebat,ideo licitum erat ei reducere ad se repudiatam.

Secundo,quia melius est non repudiare vxorem, quàm repudiare, cum non repudiare sit de iure naturali, repudiare autem erat de permissione,quæ ad duritiem cordis facta erat, vt dixit Christus supra in litera, melius tamen est non vti permissione,quam vti,sed cum repudians reducit ad se vxorem repudiatam, habetur ac si non repudiasset reintegrato matrimonio in priorem statum, ergo melius est reducere repudiatam,quam non reducere,& consequenter licebat hoc fieri.

Tertio, quia semper fuit licitum parcere peccanti, est enim præceptum mortale,quod semper manet, & tamen quando vir repudiabat vxorem, ideo faciebat quasi illa aliquid contra eum ageret,vel haberet, cum autem reducit eam ad se,est parcere peccanti, ideo semper licuit reducere repudiatam.

Quarto, quia Deuter. 24. videtur poni causa quare vir non possit accipere vxorem repudiatam,scilicet, quia pol-

F luta est,& abominabilis, sed non videtur pollui repudiata antequam transeat ad alterum virum, ergo saltem antequam transiret ad alium licebat viro reuocare ad se repudiatam,quia non erat tunc polluta. Dicendum, quod postquam vir repudiaret vxorem non licebat ei reuocare illam ad se,quia dicitur Deuteron.24. Cumque egressa alterum virum duxerit, aut ille quoque oderit eam, aut certè mortuus fuerit,non poterit prior maritus eam habere,quia polluta est.Et cōsiderandum, quod circa repudiū duo erant permissa,& duo præcepta.

Primum permissum erat abiicere vxorem, secundum erat accipere aliam, & quod illa alium virum acciperet.

Primum mandatum erat libellum dare, quia non poterat repudians abiicere eam nisi daret libellum repudii in manu eius.

G Secundum erat, quia vir repudians non haberet eam postea, & quia contingebat a multis repudiari, de quolibet erat sic, quod non poterat eam ad se reducere post repudium, quia eadem ratio erat de omnibus viris repudiātibus eam,& tamen non apparet an nullo modo posset repudians eā ad se reducere, quia litera exprimit duos modos solum. Ideo videtur dicendum, quod si mulier repudiata non acciperet virum alium, & repudians etiam pœniteret antequam acciperet aliam vxorem, quia erat quasi res integra,poterat reducere vxorem ad se. Vel dato,qđ vir duxerit aliam vxorem, si vxor repudiata non acceperit alium virum posset eam recipere.Si autem illa trāsisset ad alium virum,siue ille eam repudiaret, & ita maneret soluta,vel fortè moreretur,non poterat iam accipere eam primus vir, quia lex repugnat in his casibus .s. cumque
H egressa alterum virum duxerit, & ille quoque oderit eā, vel certè mortuus fuerit, non poterit prior maritus habere eam vxorem.

Alii autem volunt,quod nullo modo licebat reducere repudiatam, etiam si neuter transisset ad alia vota. Sed isti non videntur loqui rationabiliter, cum lex determinauerit solum istos casus duos in quibus non posset reducere repudiatam. Nam si vellet nunquam posse repudiatam reduci ad virum repudiantem, diceretur, cumque egressa fuerit non poterit maritus, vel repudians iam habere in vxorem,sed non dicit hoc.Ideo videtur dicendū, quod repudiata mulier,aut transibat ad alium, aut non, si transibat ad alium,non poterat reuocare eam prior maritus,etiam si repudians, & repudiata consentirent, quia cum per repudium solutum fuisset matrimonium, & po-
I tuerit mulier alium virum accipere,fuit causatum matrimonium cum secundo,& ita illo viuente,& non repudiāte non poterat ipsa transire ad alterum neque redire ad priorem, quia esset adultera dimittendo virum propriū, & transeundo ad alienum,& quia iste casus manifestus erat,nichil de eo locuta est lex, certum quippe erat, quod vxor vnius non poterat transire ad alterum. Si autem mulier transiuit ad alium, qui etiam repudiauit eam, vel est mortuus,erat dubium an posset redire ad priorem, qui eā repudiauerat,eo quod tunc soluta erat, ita quod non impediretur ad eum, vel ad alium ire matrimonialiter, & in hoc casu voluit lex, quod non posset eam recipere,& ideo,etiam si ambo consentirent, non poterat redire mulier ad alium virum.Et hunc casum expressit litera, vt dictum est.

K Si aūt nondum transierat mulier repudiata ad aliū virū,aut ipsa cōsentiebat redire ad eū,aut non. Si non consentiebat,non poterat eam vir reducere, etiam si ipse non accepisset aliam, quia matrimonium iam solutum fuerat per repudium, ideo nō poterat eam habere nisi per nouū contractum matrimonij, sed in tali contractu requiritur consensus, ideo non poterat eam reducere, nisi ea de nouo consentiret in eum. Si autem ipsa consentiebat redire ad eum, non videtur quare non posset, quia poterat illa contrahere cum quocunque non prohibito contrahere, & tamen non erat prohibitum expressè repudianti in hoc casu reducere ad se vxorem, ideo videtur, quòd poterat.

Ad primum dicendum,quòd licitum est corrigere cuilibet malum, quod fecit, quando illa correctio non redundat in præiudicium alicuius, sicut si quis incautè donauit

nauit res suas, non licet ei corrigere donationem malè factam, cum quæsitum fuerit iam ius ei, cui res donata est. Etiam iudex, si malè pronunciauit, & constet ei postea, quod male pronunciauerit, non potest quando voluerit emendare errorem suum reuocando sententiam suam. Et maximè non licet alicui emendare factum suum, quando emendatio redundat in maius malum. Et ita erat in reuocatione vxoris repudiatæ, quia potius erat bonum non permittere reuocationem repudiatarum, quam permittere, quia euitabatur per hoc occasio repudiandi, vt dicetur sequenti quæst.

Ad secundum dicendum, quod licet melius sit non repudiare, quam repudiare, tamen non est melius reducere repudiatam, quam non reducere, immo melius erat nō reducere, quia concessa reductione repudiatarum, sequebantur mala, propter quæ euitanda concessum fuerat repudium, & non concedendo reductionem non sequebatur inconueniens.

Ad tertium dicendum vno modo, quod semper licitum fuit parcere peccanti quantum ad rancorem, non tamen quantum ad pœnam taxatam a lege, vt a Deo, quia non possunt iudices tollere hanc pœnam quando a Deo taxata est, sicut in pœnis positis in lege Moysi, quæ a Deo taxatæ erant, & non solum quātum ad iudices, qui sunt executores, & ministri legum, sed etiam quantum ad personas priuatas, sicut in quibusdam criminibus, vt in idolatria peccabat ille, qui occultabat peccantem, sed tenebatur eum prodere, etiam si esset filius, aut vxor, vel frater, aut soror. Deuter. 13. & 17. Et quia Deus taxauerat hic pœnam, vel dederat certam determinationem, scilicet, quod non reduceret repudians ad se repudiatam, ergo non licebat reducere.

Aliter potest dici, quod non erat hoc propriè parcere delinquenti, quia in repudio maior erat iniquitas repudiantis, quam mulieris repudiatæ, & ita non erat parcere, sed velle vti iure priori. Et iustum erat, quod priuaretur vir iure priori, qui fuerat in culpa repudiando vxorē, & ita non haberet ad eam recursum.

Ad quartum dicendum, quod etiam si mulier non trāsisset ad alium virum, non licebat repudianti reducere eā ad se quasi iure suo, quia per diuortium, idest repudium solutum fuit matrimonium, & ita nullum ius manebat alteri in alterum ad hoc, quod posset vir reuocare mulierē, sed oportebat, quod de nouo contraherent si deberent iterum esse coniuges, & tamen hoc non fit sine nouo consensu, ideo non poterat eam ad se reducere nisi ipsa expressè consentiret in eum.

Quare non poterat vir reducere ad se vxorem repudiatam? Quæst. LIIII.

QVæritur, quare non poterat vir reducere ad se vxorem repudiatam.

Dicendum, quod primo fuit ad tollendum facilem occasionem repudii. Si enim repudianti liceret reducere ad se repudiatam, moueretur ex facili causa ad repudiandū, cum esset ad eam recursus, si autem scirent viri interdictū esse eis potestatem reuocandi vxores repudiatas, scientes, quod fortè postea pœniteret eos abiecisse illas, & non esse amplius recursum, & ita torquerentur præ desiderio prioris conuersationis, non mouerentur faciliter ad repudiandum. Deus autem hoc volebat, quia cum repudium malum esset, volebat dissuadere illud Iudæis quantum posset, & iste erat vnus modus dissuadendi.

Secundo, & principaliter fuit propter timorem periculi, nam vir repudiauit vxorem, qui oderat eam, si autem reduceret eam, posset iterum concitari ad odium contra ipsam, & quia non esset licita secunda repudiatio moueretur ad occidendum eam, & quia hoc erat propter quod concessum erat repudium, non debuit concedi reuocatio ne sequeretur inconueniens, quod lex intenderat euitare per repudium, & ista causa exprimitur Deute. 24. scilicet. Non poterit prior maritus habere eam, quia polluta, & abominabilis facta est coram domino, ne peccare facias terram tuam, idest mulier reputata fuit a viro vt polluta, & abominabilis, & ita peccaret fortè concitatus in odiū

A occidendo eam, hoc est ne peccare facias terram tuam, idest viros terræ tuæ, scilicet, quia si prior vir reduceret eam ad se, cum iam abominatus esset illam, posset eam ex magno odio faciliter occidere, in quo committeretur magnum peccatum, & pollueretur terra sanguine innocente, quod valde displicet Deo. Numeri trigesimo quinto, & Deuteronom. 19.

Tertio, quia iustum erat, quod vir propter culpam priuaretur iure communi, qui per culpam priuauerat se, & vxorem suam iure particulari, habebat enim vir potestatē in corpus mulieris, & mulier in corpus viri. 1. Corinth. 7. & vir repudiando vxorem priuauit se potestate petendi debitum, & illam etiam priuauit hac potestate, & in hoc fuit in culpa, ideo auferetur ei in pœnam ius, quod omnibus aliis competit. Nam cum muliere soluta licet cuilibet

B contrahere, nisi sit in gradu prohibito, & ideo cum repudiata sit soluta, & repudians non sit ad eam in gradu cognationis vetito, liceret ei, sicut & cęteris de populo contrahere cum illa, quia tamen ipse fuit in culpa repudiando, lex priuat eum hoc iure, quod cæteris competit, & eis competeret. Et iustū est hoc, quia aut vir repudiauit vxorem propter causam omnino iustam, aut sine tali causa, si sine tali causa, ex hoc fuit in magna culpa, & meretur priuari iure reuocandi eam, si autem fuit causa iusta, nō deberet eam reuocare, vel si fortè etiam causa iusta repudiādi fuit, animus tamen viri recordatus præteritæ conuersationis flectitur ad amorem repudiatæ, in culpa est, quia debuit præcogitare an ipse flexibilis esset, & non ageret id, de quo pœniteret, & ita omnino est iustum, quod non redeat ad repudiatam nisi in casu, in quo ipsa nondū trans

C fierat ad alium, & consentit ipsa redire ad eum, quia tunc non est inconueniens, vt dictum est præcedenti quæstione, cum non sit contra literam. Siquis tamen velit tenere, quod etiam in hoc casu non poterat redire vxor ad repudiantem, ita quod in nullo casu rediret, non est inconueniens, neque resistimus, satis enim potest rationabiliter illud dici, cum videantur omnes tres causæ præcedentes manere. s. facilitas repudiandi, & timor de vxoricidio, & iusta causa priuandi hoc iure, qui vxorem indebitè repudiauerat: & ideo vtrumque teneri potest satis rationabiliter.

An liceret ex omni causa repudiare, vel ex aliquibus determinatis, & quæ essent illa. Quæst. LV.

D QVæritur de causis repudii, an liceret ex omni causa repudiare, vel ex aliquibus determinatis, & quę essent illæ.

Aliqui dicunt, quod odium esset causa repudii, quia dicitur Malach. 3. ca. Si odio habueris dimitte eam, quod est repudiare.

Secundo, quia Deut. 24. dicitur: Si non inuenerit gratiam in oculis eius, & hoc erat odisse illam, ergo erat odiū causa repudii.

Tertio, quia ex duritia cordis processit permisso, vt dicitur supra in litera, & tamen duritia cordis est odium, ergo odium erat causa repudii.

Aliqui dicunt, quod non erat causa odium, sed aliquid aliud, nam per repudium soluitur matrimonium, & quia

E quodlibet soluitur ab eo, quod est sibi cōtrarium, erit dissolutio matrimonii, per illa, quæ repugnant ei, & tamen fornicatio, & sterilitas, & similia magis repugnant matrimonio, quam odium, ideo ista potius debent poni causa, quam odium.

Secundo, quia odium potest causari ex virtute eius, quē odio habemus, si ergo odiū esset causa sufficiens repudiandi posset mulier repudiari propter aliquam virtutem, vel excellentiam virtutum, hoc autem est absurdum, ergo nō est odium causa repudii.

Tertio, quia Deuter. 22. dicitur de illo, qui oderat vxorem suam, & obiecit ei nomen pessimum, dicens, non inueni eam virginem, & succubuerit, quia verberabitur, & condemnabitur in centum siclis, & non poterit dimittere vxorem toto tempore vitæ suæ, & tamen iste oderat vxorem, & ex odio istud faciebat, ergo apparet, quod odium

non

non erat causa sufficiens repudii. Et apparet dupliciter, quia si esset causa sufficiens repudiandi, non oporteret, quod ad hoc, quod eam abiiceret opponeret ei nomen pessimũ, scilicet non inueni eam virginem, sed poterat dimittere, si oderat.

Secundo, quia postquam condemnabatur in centum siclis, & flagellabatur propter vxorem, certum est, quod oderat eam, & tamen non licebat ei dimittere illam per totam vitam, ergo non erat odium causa sufficiens repudii.

Dicendum, quod circa hoc est opinio quorundã, quod propter solam fornicationem dabatur libellus repudii, quia ita Christus asseruit respondens Iudæis, quãdo quæsierunt an ex quacunque causa liceret dimittere vxorem, & ille dixit, quod propter solam fornicationem licebat dimittere. Item istam opinionem videntur tenere quidam Iudæorum. Abben Ezra, qui fuit peritus, & ingeniosus inter eos, voluit, quod propter solam fornicationem præsumptam posset vir repudiare vxorem, vt si fortè vir præsumit, quod vxor sua fornicata est, vel quia fortè vidit, & testibus probari non potest adulterium, repudiabit eam.

Sed dicẽdum, quod non stat, quia necesse est poni multas causas repudii, vel omnem causam esse sufficientem. Et quando Christus dixit, quod non licebat nisi propter solam fornicationem. Dicendum, quod non facit ad propositum.

Primo, quia Christus statuit ibi ius nouum, & non asseruit quid esset de iure antiquo, & ideo verum est, quod iam non liceret dimittere vxorẽ nisi propter fornicationem, & tamen in veteri testamento licebat ex multis causis.

Secũdo patet, quia si intelligeretur, quod Christus hoc dicens declarabat quid seruandum fuisset in veteri testamento, oporteret sic seruari, vt ipse dixit, & tamen quando ipse dixit, quod non licebat dimittere nisi propter fornicationem, non intellexit de dimissione quantũ ad vinculum, quod soluatur matrimonium, & liceat transire ad alia vota, sed solum de dimissione quantum ad thorum, & cohabitationem. Quod patet primo, quod alias liceret repudiatæ transire ad alium virum, & repudianti accipere aliam vxorem, & tamen ipse dixit, quod vir dimittens vxorem, & accipiens aliam mœchatur, & qui accipit dimissam mœchatur, vt patet supra 5. capit. & supra in litera, ergo non intelligitur de dissolutione vinculi matrimonialis.

Secundo, quia si sic intelligeretur, obseruaret illud sic Ecclesia, quæ tenet mandata Christi ad literam, & in vero intellectu eorum, & tamen Ecclesia pro nulla causa cõcedit dissolui matrimonium, quod semel fuit verum, etiã si postea interueniat adulterium. Et colligitur hoc 1. Corinth. 7. scilicet, quod vir, qui vxorem abiecerit reconciliet eam, vel maneat innuptus, ergo non intelligitur dictum Christi, quod ex causa fornicationis liceret dissolui matrimonium, & tamen certum est, quod quando repudiabatur vxor, soluebatur totaliter vinculum matrimonii, cum permitteret Deus viro accipere aliam, & repudiatæ transire ad alium virum, Deuter. 24. cap. ergo non intelligitur dictum Christi de repudio eo modo, quo accipiebatur in veteri testamento, & consequenter neque causa ab eo expressa erat sola causa repudii illius, quod fiebat in veteri testamento, sed sicut Christus nouum ius statuit, & de re nouat. scilicet de diuortio, quod non est repudium, ita posuit nouam causam illius diuortii, quæ non erat sola in repudio veteris testamenti.

Tertio patet, quia non obseruabatur sic apud Iudæos tempore Christi, neque sic obseruatum fuerat aliquando, nam quando Christus dixit, quod non licebat dimittere vxorem nisi propter fornicationem, dixerunt Discipuli, si ita est causa hominis cum vxore sua, non expedit homini nubere, & tamen si ante hoc fuisset ista lex ita obseruata inter Iudæos, sicut Christus dicebat, non putarent Discipuli esse rem grauem, ideo videtur, quod non seruabatur sic, quod pro sola fornicatione repudiaretur vxor.

Ad dictum Rabbi Auen Ezra dicendum, quod nõ stat, nam si propter solam fornicationem veram, vel præsum-
F ptam fiebat repudium, non oportebat, quod fieret repudium, quia erant alia remedia sufficientia, nam aut fornicatio erat talis, quam poterat vir probare, aut non. Si posset probare, accusaret vxorem, & lapidaretur, Leuit. 20. & etiam si fornicatio fuisset ante contractum matrimonii, occideretur mulier. Deuter. 22. Si autem esset occulta, quã non posset vir probare, vt quia testes desunt, vel fortè nescit, sed suspicatur, erat remedium de aquis probationis, quæ vocantur maledictæ, quas si biberet mulier, quæ fornicata fuerat, rumpebatur femur eius. Num. 5. & ita propter fornicationem veram, vel præsumptam, apertam, vel occultam non erat necesse dari libellum repudij.

Secundo patet, quia si repudium fieret pro sola fornicatione vera, vel præsumpta, quandocunque aliqua mulier repudiaretur, iam sciretur, quod propter fornicationem
G repudiabatur, & ita vel constaret de fornicatione, vel saltem esset mulier infamata de fornicatione. Vnde nemo vellet accipere in vxorem eam, quæ erat repudiata, & tamen accipiebantur repudiatæ a multis, ergo non erat ista sola causa repudiandi. Ideo dicendum, quod vel ex quacunque causa voluntaria poterat repudium, vel non fiebat ex sola causa præsumptæ fornicationis. Et patet hoc, quia si repudium fieret propter præsumptam fornicationem, aut exprimeretur in repudio causa ista, aut non. Si exprimeretur, oportebat quod vir probaret eam, & si succumberet in probatione, puniretur quia infamauit vxorẽ, vt separaret a se, & talis non poterat repudiare, sed si de facto repudiaret cogebatur reducere, vxorem ad se, & insuper puniretur, sicut patet Deuter. 22. de illo, qui opposuit vxori suæ nomen pessimum dicens, non inueni eã vir-
H ginem, nam verberabatur, & cõdemnabatur in pecuniis, & non poterat in tota vita sua repudiare vxorem. Si autẽ non exprimeretur fornicatio, sed tacitè subintelligeretur, & repudiaretur vxor, posset vir ex quacunque causa repudiare, cum tacita causa repudii, nõ posset sciri an propter fornicationẽ, vel propter alias causas repudiaretur vxor. Quod autem dictum est de expressa fornicatione, quod oportebat eam probari, verum est si opponatur mulieri tanquam certa, & ad finem puniendi eam per legem, secus si ad finem quietandi animum suum, quando fornicatio non opponebatur, vt certa, sed quia suspecta erat mulier viro de fornicatione, & volebat cogere eam ad subeũdum purgationem aquarum maledictarum, non erat sola fornicatio vera, vel præsumpta causa repudii.

Aliqui Thalmudistæ dicunt, quod non licebat ex om-
I ni causa repudiare, sed solum propter fœditatem aliquam, & dicunt, quod aut illa fœditas, vel causa venit ante matrimonium, vel post, si ante matrimonium, vel erat occulta, vel apparens, si occulta, dicunt quod poterat mulier repudiari, quia fuit fraus in contractu matrimonii, cum non potuerit patere vitium vxoris, quod illa callidè abscõdit, sicut qui vendunt iumenta morbosa suppressis vitiis eorum, si autem erat fœditas apparens, non poterat eam repudiare, sibi enim imputet, quia talis sibi ante placuit. Si autem post contractum matrimonium veniebat fœditas, dicunt quod nunquam fiebat repudium, nisi propter fornicationem. Sed dicendum, quod ista positio non stat.

Primo, quia Iudæi erant duri corde, & poterant incidere in magna odia contra vxores pro aliis causis accidẽtibus post matrimonium præter fornicationem. Etiã pro
K causis existentibus ante matrimonium, quæ apertæ erant, vt si mulier erat diues, vel pulchra, & haberet aliquam fœditatem cognitam, vt si esset diues, & tamen turpis facie, aut ægra, vel ægrotatiua, aut si erat decora, & tamen manifestè erat prauorum morum, & concubina, & pulchritudinis, aut diuitiarum copia faceret non attendere, vel non curare alias fœditates, deinde consumato matrimonio incurreret vir in tam graue odium vxoris, quod si nõ separarentur occideret vir eam, videtur quod tunc separarentur, & ita non est vera distinctio data. Et patet de hoc Deuteronom. 21. vbi dicitur de illo, qui in medio captiuorum inuenit mulierem pulchram, quam non poterat carnaliter cognoscere nisi duceret in vxorem, & dicitur, quod si postea non placeret ei de ea, quod non venderet illam, sed dimitteret liberam.

Secundo patet, quia ista distinctio causarum data a Iudæis,

dæis, & similes videntur procedere de quadam æquitate. A & iure, & tamen in concedendo repudium non consideratur ius, sed duritia cordis: non enim concessum fuit repudium quasi bonum esset, quod est esse de iure, vel æquitate: sed permissum est propter duritiem cordis Iudæorum, scilicet ad duritiem cordis eorum, vt dicitur in litera, & tamen duritia cordis ex multis alijs causis nasci poterat, quàm ex dictis, quæ interdum ante matrimonium, & interdum post matrimonium euenirent: ideo non solùm ex istis, sed etiam ex alijs dabatur, repudium.

Dicendum igitur, quòd causa immediata repudiandi erat vna, idest causa quare Deus permisit repudium, & est timor de vxoricidio, & hoc Christus innuit, cùm dicit, ad duritiem cordis libellus repudij datus est: non quidem quòd ipsi dabant libellum repudij ex duritia cordis: sed quòd Deus permisit illum dari propter duritiem cordis, B scilicet quia cùm essent duri corde, si non permitterentur abijcere vxores, quas odissent, occiderent eas. Causa autem proximior homicidij erat odium, ex quo moueretur vir ad occidendum vxorem, & ideo odium est sola causa repudiandi. Et ita innuitur Mala. 2. Custodite spiritum vestrum, vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere: cùm odio habueris, dimitte. Et ita dat regulam, quod pro quocunque odio eam abijciat, scilicet si est odium perseuerans, ita quòd manente vxore necesse sit despicere illam, aut affligere. Nam si odium leue est, & transiens, non oportet dimittere, sed melius est frænare animum cohibendo iram. Etiam apparet Deuteron. 24. vbi ponitur origo repudij, scilicet: Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius: sed non inuenire gratiam est odisse mulierem: quia C necesse est, quòd vir diligat vxorem suam, aut oderit, cùm habeat ad eam tantam conuersationem: si diligit inuenit gratiam, si ergo non inuenit gratiam, odit eam; & ita vbique ponitur odium pro causam repudij, & est ista causa immediata: odium tamen oritur ex alia causa semper. Et ideo circa hoc rursus quidam dicunt esse certas causas, ex quibus odium insurgeret ad repudiandum, & non ex omnibus. Et dicunt aliqui, quòd repudium non poterat fieri nisi propter causam aliquam superuenientem matrimonio, & non propter quamlibet talem: sed solùm propter illas, quæ impediunt bonum prolis: siue in corpore, vt sterilitas, aut lepra, vel simile: siue in anima, vt si esset malorum morum, quos filij inde nati imitarentur.

Sed dicendum, quòd non sunt istæ causæ solæ: nam si causæ stantes ante matrimonium contractum sufficiebant D ad occidendum vxorem, à fortiori sufficerent ad repudiandum, & tamen fornicatio commissa ante desponsationem, si obijceretur post desponsationem faciebat lapidari mulierem Deuter. 22. cap. A fortiori ergo sufficeret ad repudiandum. Etiam quia cùm causa immediata repudij sit odium, vt dictum est, & ex multis alijs causis posset odium nasci: necesse est, quòd aliæ sint causæ remotæ repudij, & omnes istas intellexit Deus per fœditatem cùm ait, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem. Et illam fœditatem volunt aliqui esse solam fornicationem. Sed hoc non stat, vt supra ostensum est. Etiam patet manifestè ex ipsa litera. Nam si sola fornicatio vera, vel præsumpta esset causa repudij, esset vna causa remota, & tamen non stat, quia dicitur propter aliquam fœditatem: ergo videtur, quòd ista fœditas E non sit aliquid vnum determinatum: quia tunc diceretur, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter fœditatem. Dixit tamen propter aliquam fœditatam: ergo videtur, quòd non sit aliqua vna res determinata illa, propter quam fiebat repudium, & ita non erat propter solam fornicationem, & ista est probatio necessaria. Est ergo dicendum, quod non erat fornicatio sola causa repudij, sed multæ causæ. Quod etiam sancti doctores tenent: sic dicit August. & est Glo. Deuter. 24. scilicet. Multæ erãt in lege causæ dimittendi vxores: Christus solam fornicationem excepit: cæteras molestias iubet pro fide, & castitate coniugij sustineri. Et dicendum, quòd istæ causæ, non erant determinatæ: sed omnes quotquot possent mouere Iudæos ad odium vxorum. Et hoc apparet esse necessarium: nam si determinatæ dentur causæ, contingeret ex aliquibus alijs causari odium virorum contra mulieres, & tunc si non liceret repudiare ex illis causis, cresceret odium, ita vt viri occiderent mulieres propter duritiem cordis eorum, & tamen ad euitandum istud periculum, quod prouenit ex duritia cordis permissum est repudium: ergo omnes causæ ex quibus possunt talia odia prouenire, erant causæ repudij: sed istæ causæ nõ possunt esse determinatæ, cùm infinitis modis homo possit concipere odium contra vxorem, ideo non poterant esse determinatæ, sed quæcunque. Et ita est verum, quòd licebat dare repudium ex quacunque causa, sicut quæsiuerunt Pharisæi: quia negata aliqua quantumcunque esse leuis, posset inde tantum odium concipi Iudæis, qui erãt duri corde, quòd vxores occiderent: ideo ex quacunque causa quantumcunque voluntaria licebat dari bellum repudij, idest, quòd verè dirimebatur matrimonium, & licebat transiri ad aliud matrimonium: licèt illi, qui ex leuibus, & irrationabilibus causis repudiabant vxores peccabant, non quidem in ipso repudio, quia verè tenebat, sed in motiuo repudij. Et hoc cõsonat dictis Hieronymi, scilicet: Moyses cùm videret propter desiderium coniugum secundarum, quæ vel ditiores, vel iuniores, vel pulchriores essent, primas vxores interfici, & malam vitam ducere: maluit indulgere dissidium, quàm odia, & homicidia perseuerare: & tamen nulla causa leuior, aut irrationabilior esse poterat, quàm velle dimittere vxorem primam ad habendum aliam iuniorem, aut ditiorem, vel pulchriorem. Et propter talem causam dixit Hieronymus permitti repudium, vt non sequantur odia, & homicidia: ergo nulla causa quantumcunque leuis esse poterit, ex qua sequi possit odium viri ad vxorem, quæ non sit causa repudij, & ita ex omni causa licet dari libellum repudij. Ista vera sunt de repudio secundùm consuetudinem legis Moysi, secus secundum leges humanas: nam certæ causæ erant ad hoc, quòd vir repudiaret vxorem, vel vxor virum. Et ponuntur C. de repudijs, l. consensu, & dicitur de viro, neque licebit ei, idest viro sine causis apertius designatis propriam repudiare iugalem: neque vllo modo expellat nisi adulteram, vel veneficam, aut homicidam, aut plagiariam, aut sepulchrorum violatricem, vel dissolutricem, si sacris ædibus aliquid subtrahentem, aut latronum fautricem, aut extraneorum virorum viro suo ignorante, vel nolente conuiuia appetentem, aut ipso inuito sine iusta, & probabili causa foris pernoctantem, theatralibus, vel arenarũ spectaculis in ipsis locis, in quibus hæc assolent celebrari viro prohibente gaudentem, sibi veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem: aliquid machinantibus se consciam seu falsitatis seu criminum immiscentem inuenerit, aut manus audaces sibi probauerit ingerentem: tunc necessariam ei permittimus facultatem discedendi, & causas dissidij legibus comprobare, idest in iudicio. Si autem mulier velit repudiare virum, ponuntur causæ in eadem, l. scilicet. Si qua igitur maritum suum adulterum, vel homicidam, vel veneficum: vel contra nostrum imperium molientem, vel falsitatis crimine condemnatum inuenerit: si sepulchrorum dissolutorem: si sacris ædibus aliquid subtrahentem, latronem, vel latronum susceptorem: ab actorem, idest abigeum, siue furem pecorum, aut plagiarium, vel ad contemptum sui domus, ne ipsam inspicientem cum impudicis mulieribus (quod maximè castas exasperat) coeuntem: si suæ vitæ veneno, aut gladio, aut simili modo insidiantem: si eam verberibus, quæ ab ingenuis aliena sunt afficientem probauerit: tunc repudij auxilio vti necessariam ei permittimus libertatem, & causas dissidij legibus comprobare, idest iudicialiter: Et ita laxiora fræna repudij erant inter Iudæos, quàm postea fuerunt in legibus gentium. Et ratio differentiæ est, quia repudium in legibus gentium concessum quasi ex quadam æquitate procedere videbatur, & ideo solæ causæ, quæ erant aliqualiter rationabiles assignabantur: Iudæis verò ad duritiem cordis datus est libellus repudij ne odio afficerent, aut contemnerent vxores: ideo omnes causæ, quæ ad odium mouere poterant erant eis necessariæ, & sufficientes causæ repudij: sed in hoc legibus gentium erat fauor mulieribus, quia ex eisdem

eiſdem cauſis poterant repudiare viros, ex quibus viri eas,& ita ad paria indicabantur: quod inter Iudæos non fuit,quia vxoribus non licebat repudiare viros,vt dictum eſt ſupra.

Ad prima argumenta tria non eſt reſpondendum: ſed concedenda ſunt,quòd verum concludunt. Ad primum pro oppoſito poteſt dici,quòd ſterilitas,& lepra,& ſimilia non diſtinguuntur contra odia in cauſis repudij, quia odium eſt cauſa immediata repudiandi,& eſt vnica. Cęteræ cauſæ ſunt mediatæ inquãtum prouocant ad odium, & ita ſterilitas,& lepra,& ſimiles habent ſe,vt antecedẽtes ad odium, ideo non condiſtinguuntur, ſed tota cauſa repudij ponitur odium,quia ipſa ſola eſt immediata.

Aliter poteſt dici,quòd etiam ſi odium, & ſterilitas,lepra, & ſimilia ponerentur cauſæ immediatæ repudij, eſſet cauſa principalior odium: quia libellus eſt datus propter duritiem cordis,vt Chriſtus dixit: ſed poterat eſſe aliquis,cui non diſpliceret ſterilitas vxoris, neque moueretur ad repudiandum, & ex alia leui cauſa concepto odio vellet eam,aut occidere,aut abijcere: ideo odium eſt ſimpliciter cauſa repudij.

Virtus p ſe eſt amoris cauſa.

Ad ſecundum dicendum, quòd vxor non poteſt eſſe odioſa viro propter virtutem: nam virtus per ſe non poteſt eſſe cauſa odij,cùm ſit cauſa amoris: quia bona eſt,& bonum omnia appetunt,& non oderunt: ſed per accidẽs virtus alicuius repugnat alteri, & ita virtuoſum poteſt quis odiſſe, & tamen primum fundamentũ odij non poteſt eſſe virtus: ſed quia fortè virtuoſus aufert honorem, aut vtilitatem nobis,propter quod eum oderimus,etiam ſi iuſtè agat:& quia dum virtuoſior fuerit fortè potentior erit ad nocendum nobis,vel impediẽdum,poterimus per accidens odiſſe virtutes illius, & tamen fundamentum, & origo odij non potuit incipere ex virtutibus: ita nemo poteſt odiſſe propter illam, ſed propter aliam cauſam, cui per accidens poteſt adiungi virtus.

Ad tertium dicendum,quòd vir,qui infamauerat mulierem, puniebatur, & ſicut verberabatur, & condemnabatur in centum ſiclis argenti: ita & dabatur ſibi in pœnam,quòd non poſſet repudiare puellam in æternum, & iuſtum erat, quòd ille qui iniuſtè abijcere voluerat vxorẽ occidi eam faciendo, condemnaretur,quòd nunquam eã poſſet repudiare,ſcilicet pro cauſa voluntaria. Nam ſi illa incideret poſtea in crimen fornicationis, non ſolùm repudiare,ſed etiam accuſare ad mortem ipſam poterat.Et cũ dicitur, quòd nõ poterat ex ſolo odio repudiare vxorem: quia alias iſte, qui obijciebat ei nomen peſſimum, cùm conſtet,quòd odiſſet eam, repudiaret illam, & non oporteret, quòd accuſaret, & exponeret ſe periculo pœnæ ſi ſuccumberet.

Dicendum, ꝙ odium ſufficiebat ad repudiandum illã ex quacunq; cauſa illud proueniret: neque oporteret cauſam illam exprimi, & tamen vir, qui infamauit vxorem dicens,non inueni eam virginem: non ſolùm intendebet abijcere vxorem,ſed illam occidere faciens,quòd lapidaretur ſi conſtaret,quod dicebatur, & ad hoc oportebat eã accuſare,& exprimere cauſam, iſtam.Si autem intendiſſet ſolùm eam abijcere, non oportebat infamare illam,neque exprimere cauſam neque ſe ſubijcere periculo pęnæ. Cùm autem dicitur, quòd certum eſt, quòd iſte vir odit mulierem illam poſtquam verberatus eſt pro ea, & cogitur redire ad eam, & tamen non poteſt repudiare eam. Dicendum,quòd verum eſt, quòd odium ſufficit ad repudiandum ex quacunque cauſa prouenerit, & tamen iſte ſpecialiter priuatur iure illo propter cauſam dictam,ſicut & verberatur,quod grauius eſt.

Quare mulieri repudiatæ dabatur libellus. Quæſt. LVI.

QVæritur, quare mulieri repudiatæ dabatur libellus. Dicendum,quòd libellus repudij non eſt ipſa repudiatio: ſed quædam certa, in qua conſtat de repudio, & vocatur libellus, ideſt paruus liber, ſicut petitiones iudiciales in ſcriptis traditas libellos vocamus, & iſti libelli dabantur tam apud Iudæos, quam apud Gentiles, quando fiebat repudium. De Iudæis patet Deuter.

F 24.de Gentilibus patet C. de Repudijs, l.licèt libellus.eſt vetum tamen, quòd traditio libelli non facit repudium, ſed oſtẽdit, & ideo ante dationem libelli erat repudium, vnde dicitur eadem, l.ſcilicet, licèt libellus repudij non fuerit traditus, vel cognitus marito, diſſoluitur matrimonium. Et ſciendum, quòd ſemper repudiatæ perſonæ dabatur libellus: & quia apud Gentiles, ſicut licebat viro repudiare vxorem, ita & vxori licebat repudiare virum: dabatur libellus aliquando viro aliquando mulieri,ſicut in prędicta,l.licèt libellus: mulier dedit libellum repudij marito. Apud Iudęos autem non licebat mulieribus repudiare viros, ſed è contrario: ideo ſoli viri dabant libellum repudij vxoribus,vt dicitur Deuter.24.ſcilicet. Dabit libellum repudij in manu eius. Cauſa prima ad hoc erat, vt conſtaret de repudio per libellum, & non infamaretur mulier. Nam ſi non oſtenſo libello tranſiret mulier ad alium virum, putaretur adultera, oſtenſo autem libello apparebat non eſſe adulteram: quia ſoluta

Cã primum ꝑ q̃ vxori repudiatæ dabatur libellus repudij.

G erat a lege viri. Secundò,vt mulier inueniret virum:quia præſupponitur Deutero. 24. quòd repudiata ab vno viro accipiebatur ab alio, ſcilicet: Cunque egreſſa alium virum duxerit: & tamen ſi non conſtaret de repudio, nemo eam vellet accipere in vxorem, ne condemnaretur de adulterio, ideo erat ad hoc oſtendendum neceſſarius libellus. Tertiò erat ad hoc, quòd vir non poſſet repetere vltra mulierem reducendo ad ſe: nam ſi iret ſine libello, poterat dicere vir, quod non repudiauerat eam, & cùm fortè non conſtaret, poſſet eam reducere ad ſe, & quia iſta erat quædam illuſio dabatur libellus,vt quando ille appareret conſtaret, quod nullum ius vir retinuerat ſibi in vxore, & ita non cogeretur ad eum redire etiam ſi nondum accepiſſet alium virum.

H Quarto erat ad hoc, quod vir non poſſet eam accuſare adulteratam. Nam aliquis vir exoſus vxorem ſuam non ſolùm vellet abijcere à ſe vxorem ſuam,ſed etiam vellet, quòd occideretur, & ad hoc repudiaret eam non dato libello, & cùm illa accederet ad alium virum, accuſaret eam de adulterio,quaſi non eſſet ſolutum matrimonium: cùm autem illa oſtenderet libellum: conſtabat de repudio, & ita non poterat eam accuſare. Erat igitur valde neceſſarius libellus vxori repudiatæ propter hoc,& ſimilia.Et ideo cogebatur vir dare illum,& non poterat abijcere mulierem de domo,antequam daret ei libellum ſcriptum de repudio,& ſi vellet prius abijcere illam,non debebat recedere. Sic dicitur Deutero.vigeſimo quarto: Si acceperit homo vxorem,& non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem ſcribet libellum

I repudij, & dabit in manu eius,& dimittet eam de domo ſua,& ita prius dabat ei libellum ſcriptum,quàm abijceret eam de domo.

Libellus repudij apud Hebræos nõ poterat ſcribi,niſi à ſacerdotibus.

Quintò, vt aliqui volunt fiebat conſcriptio libelli ad impediendum repudium: nolebat enim Deus faciliter repudiari vxorem: & ideo voluit dare vnam differentiam: hoc autem erat, quòd ſcriberetur libellus,qui,vt dicitur, non poterat ſcribi, niſi à ſacerdotibus: & dum hæc fierent fortè ceſſaret odium viri contra vxorem, & non repudiaret eam. Sic dicit Auguſt. libro contra Fauſtum, ſcilicet. Nolebat autem dimitti vxorem à viro, qui hanc interpoſuit moram,vt in diſſidium animus pręceps libelli inſcriptione refractus abſiſteret,præſertim quia,vt perhibent, apud Hebræos ſcribere literas Hebræas nulli fas erat, niſi ſcribis ſolis. Ad hos igitur, quos oporteret pru-

K dentes legis eſſe interpretes, & iuſtos diſſidij diſſuaſores, lex mittere voluit eum, quem iuſſit libellum dare repudij, ſi dimiſiſſet vxorem: non enim poterat emere libellum, niſi ab ipſis, quem per hanc occaſionem, & neceſſitatem venientem quodammodo in manus ſuas bono cõſilio regerent,atque inter ipſum,& vxorem pacificè agendo dilectionem concordiamq́ue ſuaderent: quòd ſi in tantum inciderent odium,vt extingui emendariq́ue non poſſit, tunc vtique ſcriberetur libellus, quia fruſtra non dimitteret,quam ſic odiſſet,vt ad debitam coniugio charitatem nulla prudentium ſuaſione reuocaretur: & tamen cauſæ ſupra aſſignatæ ſunt magis literales.

An causæ repudij scribebantur in libello. A
Quæstio LVII.

QVæritur de causis repudij, an scriberentur in libello. Aliqui dicunt, quòd scribebantur, quia per libellum repudij absoluebatur mulier repudiata à pœna legis, si alium acciperet: sed hoc videtur iniustum, nisi causæ sufficientes repudij assignarentur, ergo oportebat eas in libbello scribi. Secundò patet, quia ad nichil aliud principaliter valere videbatur libellus ille repudij, nisi, vt causæ repudij exprimerentur: ergo videtur, quod scribebantur.

Dicendum, quòd aliqui volunt causas repudij in libello conscribi, & ita tenet Magister. 4. Sent. dist. 33. dicens, quòd vir scribebat in libello causas repudij. Et tamen dicendum, quod aut quærimus de libello repudij Iudæorum, aut Gentilium. Si de libello Gentilium dicendum, B quòd causæ non solùm assignabantur, sed etiam iudicialiter probabantur, vt patet C. de repudi. l. consensu. vbi tam quàdo vir vxorem repudiat, quàm cùm vxor virum, causæ debebant iudicialiter constare. De repudio Iudæorum dicendum, quòd non exprimebantur causæ vllæ, quia aut essent causæ illæ rationabiles, & sufficientes ad repudiandum, aut non: si sufficientes, præcludebatur via mulieri ad aliud matrimonium: maximè si exprimeretur ibi fornicatio nota, vel præsumpta, quia tunc nemo eam vellet ducere: & tamen Deus præsupponebat, quòd mulier repudiata ab vno accipiebatur ab alio, quia dicitur Deuterono. 24. cumque egressa alterum virum duxerit: ergo non exprimebantur causæ sufficientes, non etiam insufficientes, quia tunc appareret iniustè mulierem repudiatam, ergo nullæ causæ apponebantur. Secundò, quia da- C retur ex hoc causa infamàdi mulieres iniustè: nam si causæ exprimendæ forent in libello, vt viri non viderentur iniustè abijcere mulieres: etiam si nullam causam repudiandi eas haberent, semper fingerent aliquas causas graues non veras: & non curarent, quòd falsæ essent, cùm non tenerentur probare eas, sicut in libello gentilium, & tamen hoc erat inconueniens: ideo non debuerunt exprimi causæ. Tertiò, quia libellus repudij scribebatur in fauorem mulieris repudiatæ, cùm dicatur Deut. 24. Dabit libellum in manu eius, & dimittet eam: & tamen scribi causas repudij erat contra honorem mulieris, ideo non scribebantur. Sed Magister in Historia Scholastica dicit, quòd in libello repudij scribebatur iuramentum de nunquam conueniendo cũ ea matrimonialiter, & causa quare abijciebatur, & legebatur coram sacerdotibus. Et ta- D men non multum est curandũ de illo, cùm nec ratio hoc suadeat, neque ex litera colligatur, neque Iosephus illud tetigerit. Sed dicendum, quòd conueniebat repudio Iudæorum causas eius taceri, quia in repudio Gentilium erant certæ causæ solùm ad repudiandum, & non licebat ex alijs repudium. C. de repu. l. consensu: & ideo debebat causa repudij tunc exprimi, & probari, quia aliàs contingeret, quòd quis ex alia causa repudiaret, quàm ex eis, quas lex voluit. In libello repudij Iudæorum non fuit conueniens ad aliquid causam exprimi, quia non sunt determinatæ causæ ad repudiandum, sed ex quacunque causa licebat repudium. supra quæst. 54. & ideo expressio nichil proderat, neque probatio, quia ex quacunque causa repudiaret, licitum erat repudium. Et ita dicit Iosephus 4. libro Antiquitatum, quòd ex quacunque causa licebat vxorem dimitti. Item si exprimi deberent causæ aliquę, E necesse erat eas probari iudicialiter; sed nemo asserit istud in repudio Iudæorum: ergo neque oportebat eas exprimi. Et patet, quia si causæ exprimerentur, & non probarentur, esset locus, vt vir infamaret mulierem innocentem aliquo graui crimine: ergo neque exprimebantur causæ vllæ, neque probabantur. Aliqui dicunt, quòd causæ repudij scribebantur in libello in generali, sed non in speciali. Sed dicendum, quòd non stat, quia tunc non exprimeretur aliquod peccatum speciale vxoris, vel macula, sed diceretur, quòd dimittebat eam propter aliquas iustas causas, & istud non conuenit ad intentionem istorum, quia isti volebant exprimi causas in generali ad iustificandum repudium: & tamen illæ non iustificant illud, cùm nesciatur, quæ causæ sint, & tales esse possunt, quæ repudium non iustificent. Secundò, quia scribi causas in generalibus plus est, quàm nullas causas exprimi, quia etiam si nichil exprimatur, certum est, quòd pro aliqua causa repudiatur vxor, & tamen an illa sit causa iusta, vera, & sufficiens non apparet, sicut neque apparet exprimendo causas in generali: ideo non exprimebantur causæ vllo modo. Ad primum dicendum, quòd per libellum mulier repudiata ostendebatur libera à pœna legis si inueniretur cum alio viro: & tamen non oportebat ad hoc exprimi aliquas causas, quia hoc esset verum si ad dandum repudium essent solæ causæ iustæ: & tamen ex quacunque causa licebat dari repudium, vt dictum est, ideo non proderat ad aliquid exprimi causam. Ad secundum dicendum, quòd falsum est, quia ad multa proderat, scilicet ad quinque, quæ habentur præcedenti quæstione: etiam si non exprimerentur causæ, imò ad nichil prodesset expressis causis, cùm idem operetur expressio causarum, & non expressio, vt dictum est.

Quid scribebatur in libello repudij, & quæ erat forma repudiandi. Quæst. LVIII.

QVæritur, quid scribebatur in libello repudij, & quæ erat forma repudiandi. Dicendum, quia apud Gentiles forma repudiandi erat diuersa, quia aliter repudiabatur vxor, & aliter sponsa: nam vxor repudiabatur sub his verbis: Res tuas tibi habeto: Vel aliter: Res tuas tibi agito. Sponsa autem per hæc verba repudiabantur, scilicet. Conditione tua non vtar, & hæc erant siue vir vxorem, siue vxor virũ repudiaret, quod licebat Gentilibus. Hæc verba ponuntur. ff. de diuor. & repu. l. diuortium. Apud Iudæos autem qualis esset forma repudiandi, non constat plenè; cùm non expresserit hoc scriptura. Dicit autem Magister in Historia Scholastica, quòd scribebatur in libello iuramentum de nunquam conueniendo cum ea matrimonialiter, & tunc forma repudiandi esset iurare de non conueniendo. Satis autem videtur dicendum, quòd in libello illo confitebatur vir, quòd abijciebat mulierem illam à se promittens de nunquam conueniendo cum ea matrimonialiter, & quòd nunquam de cætero eam haberet in vxorem, & quod haberet eam quicunque vellet, & quòd dabat illi licentiam accipiendi virum, quem vellet, & quòd non accusaret eam tanquam adulteram. Sic dicit Iosephus 4. lib. Antiqui. ab vxore copulata sibi volens quisque disiungi propter quascunque causas, quæ multis modis hominibus prouenire noscuntur scripto, quòd nunquam cùm ea conueniat compromittat, sic habebit potestatem alij copularij: nã prius illa alteri iuugi non potest.

An omni tempore repudiare liceret.
Quæstio LIX.

QVæritur, an liceret omni tempore repudiare. Dicendum, quòd repudium non est, nisi eorum, inter quos est vinculum. Est autem vinculum inter sponsos, & inter coniuges: & ideo secundùm Gentiles inter vtrosque erat repudium: sic dicitur. ff. de repudijs, & diuor. l. diuortium, scilicet in sponsalibus quoque dissoluendis placuit renunciationem interuenire oportere: in qua re hæc verba cõprobata sunt: Conditionem tuã non vtar. Et ita siue inter sponsos, siue inter coniuges poterit esse repudium. Et hoc est secundùm gentium leges; sed secundum legem Iudæorum, non licebat repudiari sponsam, siue esset de futuro, siue de præsenti: sed vxorem iam traductam, & cognitam. Et patet, quia dicitur Deutero. 24. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius. Vxorem enim accipere est contrahere cum ea de præsenti per quod fit vxor: habere eam est traducere in domum suam, & tenere, & commorari cum ea, & ponuntur ista duo; & tunc si non inueniebat gratiam abijciebat eam; ergo non poterat dari repudium, nisi post consummatum matrimonium: & est istud satis rationabile, quia repudium permissum est Iudæis ad duritiem cordis, idest vt nõ occiderent vxores

tes ex graui odio quod contra eas cóciperent, sed hoc nó accidebat quamdiu non erat consummatum matrimonium; ideo non repudiabatur tunc mulier, Et hoc propter duo.

Primo antequam mulier traduceretur in domum viri consummato matrimonio manebat puella in potestate parentum, & non poterat ei tunc vir nocere ex duritia cordis, ideo non erat causa repudiandi.

Secundò, quia non erat verisimile tunc tam graue odium causari ad sponsam, cum qua parum conuersabatur, & quam potius charam haberet, quia nondum eam cognouerat; post consummatum verò matrimonium conuersabatur mulier cum viro, quia traducta erat iam in domum viri, & ex conuersatione solent causari odia: & etiam mulier iam non est tam praeciosa viro, cùm desiderio suo potitus sit: ideo tunc est occasio odiorum, & duritiæ cordis, ideo tunc concessum est dari libellum repudij, & non ante consummationem matrimonij.

An omnibus viris licebat repudiare vxores,
Quæst. LX.

QVæritur, an omnibus viris licebat repudiare vxores. Aliqui dicunt, quòd omnibus viris Iudæis licebat, quia causa repudij permissi erat communis omnibus. Nam ad duritiem cordis datus est libellus repudij, vt supra dicitur, & tamen omnibus viris erat cordis durities, vel inesse poterat feruens odium: ideo omnibus debuit licere. Secundò, quia lex posita est generaliter Deuter. 24. scilicet si acceperit homo vxorem, & cùm sit indiffinita iuris æquipollet.

Dicendum, quòd non licebat omnibus viris Iudæis: duo enim excipiuntur ab omnibus scilicet qui infamauit vxorem propriam dicens, non inueni eam virginem, & qui in agro apprehendens puellam nondum desponsatam dormiuit cum ea. Deutero. 22. cap. De primo dicitur, quòd si vir odio habens vxorem imposuit ei nomen pessimum dicens, non inueni eam virginem, tenebantur parentes puellæ ostendere signa virginitatis eius scilicet expandent vestimentum coram senioribus ciuitatis, eod. capitu. & illud erat vestimentum, in quo dormierát prima nocte, qua copulati sunt carnaliter, & ibi apparebant signa virginitatis, & si appareret, quia constabat virum calumniatum, apprehendebant eum senes vrbis, & verberabant scilicet dando quadragenas minas vna, vt dicit Iosephus. 4. Antiqui, & ista erat pœna communis, quia quadragenas nemo vna vice pati debebat Deutero. 25. & insuper condemnabatur centū siclis argenti quos dabat patri puellæ, & non poterat dimittere eam omni tēpore vitæ suæ, & iste iustè puniebatur, quia sicut Deus permittebat viris repudiare vxores, nè eas occiderent, ita & non permittebat, quòd fœminæ innocentes occiderentur. Et tamen si puella non probaret se fuisse virginem, quando cognita est primum à viro suo, lapidanda erat, etiam si ante desponsationem solùm fuisset fornicata, Deuteron. 22. dato quòd vir nichil probaret contra eam, quia ergo persequebatur eam ad mortem, & calumniabatur, vt non daretur locus calumniandi, puniebatur calumnians. Et iustè imposuit sibi Deus illas pœnas, nam vir intenderat tradere vxorem innocentem morti, & pro hoc licèt ipse mereretur similia pati, tamē lex mitior erat ad ipsum faciens solùm verberari illum quadragenis minus vna, & quia voluerat iniustè abijcere à se vxorem suam, cogebatur tenere eam per totam vitam, & in hoc priuabatur priuilegio communi de repudiando vxorem, & ita priuātur alij sæpe iure suo propter scelera, quæ cōmittunt, quia verò infamauerat etiam parentes puellæ, cogebatur dare centum siclos argenti patri puellæ. Quòd autem dicitur, non poterat eam dimittere toto tempore vitæ, verum est ex causis voluntarijs, vel per modum repudij, si tamen illa fornicaretur, & probari posset, accusaret eam vir, & lapidaretur. Le. 20. vel si inciderit vir in suspitionem contra eam, quia fornicaretur, & non posset probare, poterat cogere illam ad purgationem per aquas maledictas. Num. 5. cap. si repudiare eam non poterat eo modo, quo alij repudiabant vxores nulla causa contra-
F eam probata, neq; expressa, sed solum scripto libello repudij. Alius etiam priuabatur iure repudiandi scilicet qui inuenit puellam non desponsatam in agro, & apprehendens cognouit eam, cogetur eam accipere in vxorem, & dari patri eius quinquaginta siclos argenti, & non poterat dimittere eam tota vita Deuterono. 22. capit. iste minus peccauit, quam præcedens, & ideo minus punitur, ille quippè infamauit vxorem propriam, & innocentē tradere morti conatus est; iste solus deflorauit nolentem, & ideo primus verberatur, & non secundus. Etiā ille condemnatur in centum siclis, & iste in quinquaginta, & tamen adhuc iste condemnatur in pecunia tradenda patri puellæ, quia deflorando filiam eius in agro, infamauit ip-
G sum, & facit quòd illa non possit accipere in virū, quem aliàs fortè accipere posset. Et hoc est humiliare eam idest minoris honoris, & dignitatis eam reddere. Cogitur etiam tenere eam tota vita idest quòd non posset repudiare. Potest tamē accusare eo modo, quo supra diximus de alio, & iustum est, quia accepit puellam nolentē. Debet ergo cogi, vt etiam nolens eam teneat. Sed dicendū quomodo in istis obuiabitur periculo, quia isti cū cogantur tenere vxores, tantum odium fortè concipient cōtra eas, vt occiderent illas, tolerare non potentes odium. Et ista fuit causa, quare alijs permitteretur repudium, & ideo malè consultum erit mulieribus istis, si dimitti nō possunt. Dici potest, quòd in fauorem mulierum, & præcipuè in odium virorum introductum fuit, vt non possent eas abijcere. Nam si pœnæ non darentur eis, esset occasio ad similia crimina: ideo lex in vtroque prouidere voluit. Circa mulieres dicendum, quòd non erat pericu-
H lum manendo apud tales viros semper: nam cū isti condemnati essent ad tenendum illas in perpetuum, quidquid moleste inferrent vxoribus apparebat, quòd ex odio faciebant, quia condemnati erant propter eas, & tūc esset actio contra illos, & sic timerent nocere illis. Et sic non erat periculum manere cum illis. Dato tamen, quòd esset aliqua difficultas, vel periculū, tolerabat hoc potius lex, quàm quòd daret locum viris audendi multa scelera: nec est inconueniens legem sustinere aliquod inconueniens: quia in actionibus humanis talis est conditio, quòd plenè prouideri non possit ad omnia inconueniētia per modum legis datæ, sed solùm per potestatem Dei circa singula prouidentis. Vnde non solùm cogebatur hic vir tenere vxorem nunquam repudiando, sed etiam qui nondum acceperat vxorem tenebatur accipere in vxorem eam, quam in agro oppresserat, & hoc erat quodammodo cōtra naturam matrimonij, cum illud per consensum
I mutuum, & liberum contrahatur, & tamen nolens cogebatur hic accipere vxorem, & tenere eam, & non poterat obijcere, quòd non essent coniuges quasi non consensisset, quia lex supplebat hunc defectum faciens esse matrimonium verum inter illos, quia aliàs tota vita manerent vt fornicatores, ad quod lex non cogit.

Ad primum dicendum, quòd omnibus viris poterat inesse cordis duritia, & tamen non concedebatur eis repudiare vxores in pœnam ipsorum. Quantum verò ad periculum vxorum manentium cū talibus viris dictum est supra.

Ad secundum dicendum, quòd lex posita est generaliter, & omnes intelligerentur gaudere permissione huius legis, nisi exciperentur: duo tamen prædicti expressè ab hac lege excluduntur prohibita eis repudiatione
K vxorum.

Quomodo stat responsio Christi de libello repudij, & an Iudæi peccabant dando libellum repudij.
Quæst. LXI.

QVæritur, quomodo stat responsio Christi data de libello repudij, & an Iudæi peccabant dando libellū repudij. Nam Christus ostendit hic, nullo modo esse repudiandam vxorem, & tamen Iudæi repudiabant illas. Dicendū, quòd Iudæi non peccabant repudiādo vxores, quia lege permittente hoc faciebant, quæ illud licitū faciebat, vt ostensum est supra. Quòd aūt Christus dicit, non licere repudiare vxorem constituit ius nouum, & non decla-

rat

rat ius antiquum. Nam certum erat, quòd lex permittebat repudiari vxorem: vnde si Christus dixisset licere, non repudiare vxorem ex omni causa, sed ex certis causis posset intelligi, quòd declararet ius antiquum, quia non loqueretur expresé contra illud: & tamen auferendo omnino repudium, non declarat ius vetus, sed manifestè illud aufert, cum Deus illud concessisset: ideo dicendum est, quòd ius nouum in hoc constituit. Et patet hoc, quia ipse Christus concedit repudium licuisse in lege veteri, dicens: Ad duritiem cordis permisit Moyses vobis dimittere vxores vestras. Ideo dicendum est, quòd est nouum mandatum, & est de illis, quæ Christus mutauit de lege veteri. Sic patet supra 5. capit. vbi Christus ostendit multam differentiam quorundam mādatorum, quæ erant antiquitus, & quæ nunc dabat ipse, scilicet dictum est antiquis, &c. & sequitur: Ego autem dico: quasi dicat: Ego do aliquod mandatum nouum, & non illud, quod erat antiquitus, vel quòd esse putabatur à malè intelligentibus, & inter illa posuit de libello repudij, dicens: Dictum est antiquis, quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij: ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam mæchari. Et ita apparet, quòd istud erat nouum mandatum nunc ab eo datum, & consequenter Iudæi ante hoc non obligabātur ad illud. Cùm autem dicitur, quòd Christus induxit probationes, quòd Deus coniugebat virum & vxorem, & nolebat eos separari. Dicendum, quòd istæ probationes ostendunt, quòd non dare libellum est melius, quàm repudiare vxorem, & magis consonat intentioni Dei: & tamen, quia lex tam iusta non conueniebat Iudæis, non dedit illam, & ita non ligabantur ea, sed licebat eis vti permissione data de libello. Sed istæ rationes sunt conuenientes ad ostendendum, quòd rationabiliter debuit statuit, quod Christus nunc statuit de non dando repudium, & ad hoc induxit eas, & non ad probandum, quòd Iudæis fuisset ante hoc illicitum repudiare vxores.

An statim post istam prædicationem Christi fuerant obligati Iudæi ad non repudiandum vxores.
Quæst. LXII.

Quæritur, an statim post prædicationem istam fuerant obligati Iudæi ad non repudiandum vxores. Aliqui dicunt, quòd sic: quia Christus poterat statuere quidquid vellet, cùm esset Deus, & statutum obligat post suam publicationem: publicabatur autem hoc per suam prædicationem: ergo videtur, quòd statim obligauit. Dicendum, quòd de isto præcepto, & de omnibus alijs à Christo datis est eadem sententia, scilicet quòd non obligauerunt vsque post mortem, & ascensionem suam facta publicatione Euangelij. Non enim erat iustum, quòd statim obligarent, vt prædicauit ea Christus: quia oportebat, quòd prius cōstaret ipsum esse legislatorem, quàm obligarent præcepta eius. Hoc autem erat, quòd esset Deus, vel Messias: & tamen nondum plenè constabat, aut saltem nondum creditum erat, licèt ipse talia fecisset, per quæ credi deberet: hoc autem cōstitit plenè post resurrectionem suam, ideo tunc obligare potuerunt.

Secundò, quia non obligat lex quousque sit promulgata: & tamen per hoc, quòd Christus eam prædicabat, non perueniebat ad omnes: peruenit autem postea, quando Apostoli, & discipuli post Christi resurrectionem cœperunt prædicare per totam Iudæam, ideo vsque tunc non obligauerunt. Vnde dicendum, quòd non peccabant Iudæi repudiando vxores post prædicatum istud à Christo, etiam si hoc ipsi à Christo audissent, quia adhuc durabat lex Moysi, quæ libellum repudij permittebat, ideo poterant vti ea.

Ad argumentum in contrarium dicendum, quòd non erat perfecta promulgatio legis per solam prædicationem à Christo factum, qualis requiritur ad hoc, quod lex incipiat obligare: ideo nondum obligabat.

An Iudæi nunc peccent vxores repudiando.
Quæst. LXIII.

Quæritur, an nunc Iudæi peccent vxores repudiando. Aliqui dicunt, quòd non, quia licèt lex Moysi, non sit iam licita ad obseruationem, non tamen oportet, quòd Iudæi peccent in quolibet actu obseruationis eius, sed peccant in hoc, quòd non accipiunt legem Christi: & ita poterit esse de repudio. Dicendum, quòd peccant si vxores repudient. Et patet primò, quia repudium est contra legem naturæ, vt ostensum est supra quæstio. 44. & hoc maximè repudiando omni tempore vxorem: & ideo non licebat hoc modo repudiare, nisi ex dispensatione. Deus autem dispensauit in lege veteri, sed status illius iam cessauit: ergo redijt res ad primum statum iuris naturalis, scilicet quòd non liceat repudium. Secundò, & præcipuè, quia libellus repudij expresè vetitus est à Christo hic, & supra 4. cap. Faciens autem contra præceptum eius peccat mortaliter: ideo quandocunque Iudęus repudiauerit vxorem, peccat mortaliter: nam męchatur, si accipit alteram, & facit vxorem dimissam męchari, vt dictum est supra 5. cap. & patet hic in litera.

Ad argumentum dicendum, quòd Iudæi peccant repudiando vxores: licèt non sit verum, quòd in quolibet actu obseruationis legis Moysi peccent. Pro quo sciendum, quòd eorum, quæ in lege Moysi erant quædam erant ex permissione quædam ex mandato. De primò, vt dare ad vsuram extraneis: vindictam prosequi. De secundo, vt cælebrare festiuitates, facere certa sacrificia, & huiusmodi faciendo aliquid. De primis peccant, quia illa secundum se sunt contra ius naturale, & solùm erant licita Iudæis ex dispensatiua permissione: cessante autem statu legis cessauit omnis dispensatio, quæ ibi erat, & ita remanent illicita ea, quæ sine dispensatione erant illicita: ideo licèt dare ad vsuras, & petere vindictam esset licitū aliquo modo Iudęis ante promulgationem Euāgelij: postea non sunt licita, sed in quolibet actu contrafaciendo peccant. De secundo dicendum, quod quædam illorum sunt, quę obseruando etiam durante statu legis Moysi esset peccatum, sicut facere sacrificia, quia illa requirebant vnicum locum determinatum in terra Chanaan, extra quem non fiebāt licitè. Deut. 12. & Leui. 17. & ideo nunc faciendo illa peccarent Iudæi: & ideo nunquam talia faciunt, non quidem tanquam lex, quæ ad illud obligabat maneat nunc, sed quia Iudæi credunt adhuc manere legem illam, & ideo contra conscientiam agunt agendo contra illam. Si autem sunt talia, quæ vbique facere liceret, sicut abstinere à cibis discernendo eos, & obseruare sabbathum, & cæteras festiuitates. Dicendum, quod non peccant mortaliter in quolibet actu, quasi actus sit secundum se malus: sed solùm inquātum ob amorem istorum nolunt venire ad fidem Christi, quæ est vera, & ad obseruationem legis eius, quæ sola bona est. Et hoc verum est, nisi aliqua de illis præceptis inuenirentur expreßè prohibita Iudæis à Christo, vel ab Ecclesia, quia tunc peccarent obseruando illa: Christus autem vetuit aliqua obseruari, sed non vetuit nisi ea quæ ex dispensatione licebāt, vt de vsuris. Luc. 6. & de petitione vindictæ. supra 5. capitulo & ita est de libello repudij, quia ibi vetitus est ab eo, & etiam hic. Si autem Ecclesia expreßè vetaret Iudæis cessare ab aliqua obseruatione legis, vt sabbathi, vel chalendarum, vel azymorum peccarent iam contrafaciendo: & tamen Ecclesia, licèt suadeat Iudæis redire ad fidem Christi, non vetat eis obseruare cœremonias legis Moysi, quamdiu redire nolunt ad legem Christi: & ita non peccant obseruando sabbathum, & similia. Et patet etiam de contractu matrimoniali, quia nobis non licet contrahere intra quartum gradum, & secundum legem Moysi contrahebatur etiam in secundo gradu: & ideo quando conuertuntur Iudæi ad Christum permittuntur manere in tali gradu consanguinitatis coniuncti. extra de diuor. capitulo gaudemus: ergo Ecclesia credit eos non peccasse contrahendo in secundo gradu, quia si peccassent, manerent actualiter in peccato mortali, quamdiu maneret ille contractus, & ita Ecclesia non permitteret eos sic manere, nè manerent in peccato

peccato mortali: sicut paganos conuersos ad Christum, qui prius plures vxores habebant, non permittit cum pluritate vxorum, sed accipere tenetur quilibet primam, quã habuit, & cœteras abijcere: vt patet eod. cap. gaudemus. sic autem apparet de repudio. eod. cap. quia non permittit Ecclesia manere repudium post conuersionem ad Christum. Nam si quis manens Iudæus repudiauit vxorem, & conuertatur ipse ad Christum, nunquam poterit accipere aliam vxorem quandiu ipsa vixerit, & si illa vult conuerti, & cohabitare viro tenetur eam recipere, & etiã si conuerti non velit, sed vult cohabitare viro fideli sine contumelia creatoris, cogetur accipere illam. Si autem requisita non vult cohabitare ei, vel non sine contumelia creatoris, non tenetur eam recipere, sed potest cõtrahere cum alia: & tunc non habebit alia recursum ad virum, quia dissoluitur matrimonium. Et ita apparet, quòd repudiũ inter Iudæos nunc factum, neque est licitum, neque dissoluit matrimonium. Nam si dissolueret non cogeretur fidelis recipere infidelem, quam repudiauerat, neque vetaretur ei aliam accipere ea viuente, & consequenter peccant repudiando, & efficiuntur adulteri. Et tamen dicitur eod. capit. gaudemus de diuortijs, quòd istam fornicationem non potest objicere vnus coniugum alteri post conuersionem ad fidem, quia licèt esset verũ adulterium, vt Christus dicit hic, & supra 5. cap. tamen manentes in Iudaismo putabãt sibi hoc licere sub colore legis Moysi, sub qua viuebant. Si tamen Ecclesia vetaret nunc expresſè Iudæis repudiare vxores, aut aliquid aliud, quod secũdùm legem Moysi liceat, peccarent contra faciendo: nichil tamen vetat, quia de his, quæ foris sunt, vt Apostolus ait, quid ad nos iudicare. 1. Corin. 5. & causa est, quia Iudæi sunt in statu damnabili, & si sic moriãtur, pereunt quidquid faciant: ideo quidquid Ecclesia faceret circa eos sic manentes esset labor inutilis, vnde non facit aliud, nisi ꝙ hortatur eos venire ad fidem, quod quã solam est salus, cœtera verò non prohibet eos: etiam si sint peccatum, vt libellum repudij, & appetitum vindictæ, nisi inquãtum sunt contra statum publicum illius politiæ, in qua manẽt, & ita Ecclesia non vetat eis, quæ distrahunt à Deo, sed quæ nocent proximis cum quibus manent: si tamen expresſè eis aliquid vetaret Ecclesia, peccarent cõtra faciendo. Sed dicet aliquis, quòd non peccarent, quia non obligantur obedire mandatis Ecclesiæ: extra de diuor. cap. gaudemus, scilicet. Infideles canonicis constitutionibus non arctantur; potissimè, quia vt ibidem allegat conditor canonis Innocentius, Apostolus ait; quid ad nos de eis, quæ foris sunt iudicare? Dicendum, quòd potest Ecclesia eos ligare constitutione sua. Quòd autem dicit Innocentius verum est de constitutionibus canonicis, quæ non expresſè dantur Iudæis, sed dantur generaliter, quia illis non arctantur, nisi fideles, & ideo non peccant infideles contra faciendo. Et ratio est, quia Ecclesia condendo constitutiones istas, non intendit ligare Iudæos, neque comprehendere eos sub illis, & hoc quia, vt dictum est, etiam si obseruent Iudæi quidquid Ecclesia mandauerit, non proficit eis manentibus in statu illo; vnde nichil eis mandat, neque vetat: & ita in constitutione illa de non contrahendo intra quartum gradum, non peccant infideles contra agentes, quia Ecclesia non extendit eam ad illos, neque intendit eos ligare per eam. Et cùm dicit Apostolus de his, qui foris sunt, &c. Dicendum, quòd Apostolus non abstulit Ecclesiæ potestatem iudicandi de his, qui foris sunt, sed solicitudinem; nam non dixit de his, qui foris sunt non possumus iudicare, sed ait: quid enim michi de his, qui foris sunt iudicare? idest, quæ vtilitas est michi, vel quæ solicitudo imposita, vt iudicem, idest, vt legẽ viuendi ponam his, qui foris sunt, idest, extra Ecclesiam, vel fidem, quasi dicat: nulla vtilitas est, & ideo non iudico: & hoc est quod diximus, scilicet quia quidquid faciat est inutile quamdiu in infidelitate manserint; & tamen nemo debet assumere solicitudinem inutilem. Peccarent ergo facientes contra Ecclesiæ statutum expresſè factum de eis. Et patet magis, quia aliàs si factæ sint aliquæ leges bonæ ad communicationem politicam, in quibus dicatur, quòd obseruentur tam à Christianis, quàm à Iudæis illius politiæ, non peccarent Iudæi faciendo contra illas,

F & ideo liceret contra facere, & ita destruere politiam; quod est absurdum: ergo oporteret dici, quòd peccant contra faciendo: & ita obligantur legibus bonis datis, siue ab Ecclesia, siue à seculari potestate: à fortiori ergo ligarentur legibus Ecclesiæ datis ad salutem eorum: & ita peccarent contra faciendo: & tamen Ecclesia nunquam tales leges condit propter causam dictam; vnde verum est, quòd canonicis constitutionibus non arctantur, scilicet, constitutionibus nunc existentibus, & communiter æditis, in quibus expressa mentio non habetur, quòd ad eorum obseruantiam Iudæi teneantur.

Quid sit diuortium, & an nunc liceat. Quæst. LXIIII.

QVæritur circa diuortium: nam de repudio dictum est, quòd pertinebat ad legem Moysi, & non pertinebat ad legem Christi: nunc de diuortio quod
G ad legem Christi pertinet, est dicendum quid sit, & an liceat. Dicendum, quòd aliter accipiuntur ista nomina secundùm leges humanas, & aliter secundùm nos. Secundùm leges humanas tam diuortium, quàm repudium dicunt plenam separationem, & dissolutionem vinculi: & tamen ista est differentia, quia repudium accipitur inter sponsos nondum consummato matrimonio: diuortium accipitur inter coniuges post consummationem matrimonij, & tamen promiscuè accipiunt, & interdum, vt vnum pro alio ponatur: sic patet. ff. de verbor. significationibus. l. interdum. §. diuortium. & ita dicit Glo. 1. ff. de diuortijs, & repudijs: & hoc, quia apud gentiles oportebat dari libellum tam in separatione sponsorum, quam coniugum, vt dicitur eod. tit. l. diuortiũ: licèt alia verba essent in repudiando sponsam, & alia in repudiando cõiugem;
H & hoc modo repudium, dicitur quasi repullium, quia repellitur sponsa, vel vxor. Diuortium verò dicitur à diuertendo, idest recedendo, quia vnus coniugum ab alio recedit. Vel diuortium à diuersitate mentium, quia non sint vnius mentis, vt commanere consentiant: sic dicitur eod. tit. l. diuortium, scilicet Diuortium autem à diuersitate mẽtium dictum est, vel quia in diuersas partes eunt, quæ distrahunt matrimonium: & hoc, quia totaliter requiritur diuersitas mentis in diuortio: ideo, qui leuiter dissentit, diuortium nondum facit, sed qui habet animum perpetuò recedendi à coniuge vnde leuis iracundia diuortiũ non facit. Sic dicitur. eo. tit. in l. diuortium, scilicet Diuortium non est, nisi verum quòd animo constituendi perpetuam dissentionem fit. Ita quidquid calore iracundiæ dicitur, vel fit, non ante id ratum est, quàm si perseuerantia
I apparuerit iudicium animi fuisse: ideoque per eum calorem misso repudio si in breui tempore reuersa est vxor, non diuertisse videatur. Sed dicendum, quòd non accipitur sic diuortium à nobis: nam tale diuortium causat dissolutionem matrimonij quantum ad vinculum, ita vt liceat ad aliud matrimonium transire: & tamen talia nõ licent in nouo testamento: ideo dicendum, quòd diuortium accipitur apud nos pro separatione coniugum quantum ad thorum, & cohabitationem: ita tamen quòd inter eos integrum maneat vinculum matrimonij: & hoc modo concedimus fieri diuortium in Ecclesia inter coniuges: & tamen repudiũ nunquam fit cum nunquam dissoluatur matrimonium, quod semel tenuit, vt infra magis declarabitur: & tali modo non accipitur diuortium apud leges humanas.

K *An propter fornicationem liceat alteri coniugum alterum dimittere. Quæst. LXV.*

QVæritur circa causam huius diuortij, & quia solet dici, quòd fornicatio sit causa diuortij: est dubium an propter fornicationem liceat alteri coniugum alterũ dimittere. Aliqui dicunt, ꝙ non: non est enim malum pro malo reddendũ, vt Apostolus dicit: sed alter coniugũ dimittens alterũ propter fornicationem videtur malum pro malo reddere: ergo non licet dimittere. Secundo, quia maius peccatum est, si ambo fornicantur, quàm si alter tantùm: & tamen si vterque fornicatur, non licet vni dimittere alterum propter fornicationẽ: ergo si vnus tantùm

tantùm fornicetur, non licet alteri dimittere fornicatem. A Tertiò, quia fornicatio spiritualis secũdum quam anima recedit à Deo est grauior, quàm fornicatio carnalis, & multa etiam peccata sunt grauiora fornicatione: & tamẽ propter illa, nõ licet dimittere vxorem, neq; fit separatio coniugum quantum ad thorum: ergo neque fiet propter fornicationem carnalem. Quartò, quia vitium contra naturam est magis remotum à bonis matrimonij, quàm fornicatio, cùm per fornicationem possit gigni proles, quam intendit matrimonium: & non per vitium contra naturam. Et ita magis repugnat matrimonio: ideo debuit esse potius causa diuortij, quàm fornicatio: & tamen illud non est causa diuortij: ergo neque fornicatio.

Dicendum, quòd causa diuortij est fornicatio: imò in nouo testamento istam solam causam expressit Christus, sicut patet supr. 5. c. §. Omnis, qui dimiserit vxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & supra B in litera dicitur: Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Et in hoc est magna differentia inter legem Christi, & Moysi, quia ibi licebat pro quacunque causa dimitti vxorem, vt ostensum est supra quæst. 54. Christus autem astrinxit nos ad solam fornicationem. Sic dicit Aug. & est Glos. Deut. 24. Multę erant in lege causæ dimittendi vxores: Christus solam fornicationem excipit: cæteras molestias iubet per fide, & castitate coniugij sustinere. Differt etiam in lege humana, in qua conceduntur duodecim, vel tredecim causæ viro ad diuertendum à muliere, & totidem mulieri ad diuertendum à viro, aut plures: quæ exprimuntur. C. de repu. l. consensu. & expressæ fuerunt supra. Ratio autem quare Christus concessit repudium aliquando, & diuortium non concessit, nisi propter fornicationem, est; C quia vt ipse ostendit supra in litera, matrimonium ex voto Dei est indissolubile, cum ipse coniunxerit virum & fœminam, & voluerit, quòd nemo eos separaret, vt dicitur in litera: & ita nullam fortè causam diuortij poneret si homines tolerare possent: & tamen sicut in lege Moysi permisit Deus repudium ex quacunque causa ad duritiem cordis Iudęorum: ita nunc concessit diuortium ex vna causa, quam putauit neminem posse tolerare. Si enim nulla esset causa diuortij, teneretur vir tenere vxorem etiam si illa fornicaretur cum quocunque vellet, & quandocunque ipsa peteret debitum, teneretur vir ei reddere debitum: nemo tamen est, qui tolerare possit, quòd vxor in potestate eius manens, & quam ipse alit, cognoscatur carnaliter à quocũque in eius confusionem, D & insuper quod quando ipsa petierit teneatur ipse reddere ei debitum, quia talis patientia est vltra modum humanum: ideo concessit Christus ex hac causa repelli vxorem: & tunc si vxor fornicetur, quando non manet in potestate viri, neque ipse cogitur alere fornicatiam, non est tanta difficultas viro, etiam si non accipiat aliam vxorem: omnium autem causarum repudij, vel diuortij assignatarum in legibus humanis ista est prima, & præcipua: & ideo istam solam Christus posuit. Secundò, quia ratio suadet, quod propter istam causam fiat diuortium, quia ista repugnat directius bonis matrimonij, quàm cœteræ. Est enim de præcipuis bonis matrimonij fides, secundùm quam tenetur vterque cõiugum alteri debitum petenti reddere: & nulli nisi illi commisceri: qui autem fornicatur agit contra istam fidem: & tamen ius naturale est, quòd frangenti fidem frangatur fides. Extra de iureiurand. capit. peruenit, ergo ille, qui non fornicatus E est, non tenetur iam ad fidem seruandam alteri. Fides autem constitit in duobus, scilicet in reddendo illi, & nulli alij. A primo potest absolui in præiudicium fornicantis, scilicet quòd non reddat ei debitum, licèt ille petat. A secundo autem non potest absolui, scilicèt quòd nulli alteri reddat, quia aliàs posset licitè fornicari vnus coniugum, vel transire ad aliud matrimonium altero coniuge fornicato, sed falsum est. Causa est, quia in fide coniugali aliud est, quod debetur coniugi, & principaliter ei: aliud est quod debetur coniugi, sed non ei principaliter: imò principaliter Deo. Primum est, quòd coniux alteri coniugi petenti debitum reddat: secundum est quòd nulli alteri commisceatur. Patet hoc, quia antequam fieret contractus matrimonij inter istas duas personas, non tenebatur vna alteri reddere debitum: & tamen tenebatur quilibet earum nulli commisceri si in nullo matrimonio erant: & ita propter Deum erat nulli commisceri: licèt etiam sit aliquo modo propter coniugem, quia grauissimus dolor est vni coniugum, si alius commisceatur alteri extraneo. A primo ergo ab eo, quod est solùm propter coniuges, potest absolui ille, qui non fornicatus est, scilicet vt non teneatur reddere debitum ei, qui fornicatus est. A secundo autem non absoluitur, quia ad istud principaliter tenebatur homo Deo: & tamen ab obligatione, qua Deo tenemur nunquam absoluimur propter illa, quæ faciunt contra nos proximi nostri: ideo alter coniugum, qui non fornicatus est, licèt non teneatur reddere debitum fornicanti: tamen non potest licitè commisceri alteri: & ita potest dimittere fornicantem coniugem, licèt non accipiat alium coniugem. Tertiò, quia ad charitatem videtur pertinere, vt castus fornicantem deserat. Nam si vir retinet mulierem, fornicantem præstat ei patrocinium ad fornicandum, vt dicit Chrysosto. & extra de iureiurand. capit. quemadmodum, scilicet patronus est turpitudinis, qui cęlat crimen vxoris: & tamen retinendo eam cęlat: quilibet tamen tenetur, præstare proximo occasionem ad non peccandum, & auferre offendiculam peccati. Ideo conueniens est, quòd castus abijciat fornicantem, & sic facilius emendabitur fortè tædio affectus, qui fornicatur. Sic dicitur extra de diuor. capitul. de illa scilicet, quòd quædam mulier subtraxit se à viro suo, qui in hæresim inciderat, vt sic ille tædio affectus rediret citius ad fidei veritatem. Fuit ergo cõueniens dimitti vxorem à viro propter fornicationem. Dicendũ igitur, quòd potest eam dimittere quandocunque fornicata fuerit, sed septem casus excipiuntur. Primus est, si etiam vir fornicatus est. Nam tunc non potest vir obijcere quidquam fœminæ, quia paria delicta mutua compensatione tolluntur. extra de adulte. capit. vltim. Vnde si petit vxorem separari fornicatam, & ille fornicatus est, non separabitur: & è contrario si mulier fornicata est: & postea vir eam à se ob hoc repulit, & ipse deinde fornicatur, cogitur redire ad eam petente ipsa. extra de diuortijs. capit. significasti, & cap. ex literis. Secundus casus est, quando vir dedit mulieri occasionem fornicandi. Et hoc aliqui intelligunt quomodocunque dederit occasionem, scilicet vel non soluendo debitum, vel aliàs. Et ita replicabat mulier fornicata contra virum, qui eam repulerat, quòd præstitisset ei occasionem fornicandi. extra de diuor. cap. significasti. Sed dicendum, quòd non est verum, quòd ad hoc, quòd possit se tueri fornicata mulier contra virum repellentem eam oporteret, quòd ipse tradiderit eam cognoscendam, siue inuitam, siue volentem, vt dicitur extra de eo, qui cognouit consangui. vxo. suæ. capit. discretionem. vbi vir non potest obijcere mulieri adulterium, quando ipse eam tradidit inuitam cognoscendam consanguineo suo. Idem si volens ipsa fornicata sit, dum tamen vir prostituerit eam, vel fuerit mediator fornicationis: eod. cap. aliàs occasio præstita mulieri ad fornicandum non excusat eam, neque præstat sufficientem exceptionem contra virum, vt dicitur extra de diuor. capit. significasti in Glo. Tertius est, si virum suum probabiliter mortuum credens alteri nupsit. Nam tunc non reputatur adultera, ideo vir suus non potest eam repellere prætextu huius fornicationis, quia lex non iudicat istam esse fornicationem, vt patet. 34. q. 2. c. cùm per bellicam: si autem redeunte viro statim ad ipsum redierit recipienda est: ad tollendum tamẽ istud inconueniens statuit Ecclesia, quòd mulier nõ transeat ad secundas nuptias, quousq; sit certificata de morte viri sui: etiã si expectandum sit ei per viginti annos. extra de sponsali. c. in præsentia. Si autẽ contraxerit cũ secundo nõ plenè certificata de morte primi, vel si certificata erat, & postea incidit illi dubitationis scrupulus, nõ debet petere debitũ à viro, sed solũ reddere postulanti. extra de secundis nuptijs. c. dñs: statim tñ, vt ille redierit tenetur ad illũ ire, vel mox, vt fuerit plenè certificata de vita illius, debet recedere à secundo. eo. cap. dominus. si autem non redierit, iudicabitur adultera ex tempore illo, quo sciuit virum primum viuere. 34. q. 2. ca. cùm per bellicam; & in allegato.

allegato,cap.cum dominus in Gloss. Et quod dicitur de viro, idem de muliere si in captiuitate ducta est, & de eius vita dubitatur, debet manere vir innuptus quousque illa redeat, vel de morte illius certificetur,cum vir, & vxor quantum ad matrimonium ad paria iudicentur,extra de diuor.cap.gaudemus,ideo si vir acceperit aliam putans priorem mortuam,tenetur redire ad illam.34. qu.2. cap.cum in captiuitate.

Quartus est,si mulier ignoranter cognita est ab aliquo, qui non erat vir suus,& putauit esse virum suum verisimili errore decepta sit. Dicitur illa non esse adultera, neque vitium aliquod commisisse,quia inuincibilis eam ignorantia excusat, vnde etiam si sæpe cognoscatur per hunc errorem,nunquam erit adultera,quousque incipiat scire,& consentire.Sic dicit August.libro de fide,& operib.& 34. q.2. cap. si virgo .s. si virgo nesciens viro nupserit alieno, hoc si semper nesciat,nunquam ex hoc erit adultera, si autem sciat,iam ex hoc incipit esse adultera,ex quo cum alieno sciens cubuerit, sicut in iure prædiorum tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur quamdiu possidere ignorat alienum,cum verò sciuerit, neque ab aliena possessione recesserint,tunc malæ fidei perhibetur. Idē autem est de viro si putauit aliquam esse vxorem suam, & non erat verisimili errore ductus, & coit cum ea,non potest repelli ab vxore prætextu fornicationis huius,sicut si absente vxore alicuius intrauit per noctem mulier alia in lecto eius,& tetigit eam,etiam si sit soror coniugis,non priuatur iure petendi debitum.34.quæstione secunda, capit.in lectum.

Quintus est si mulier fuit violenter cognita,nam culpa non est quod necessitas intulit.34.q.2. cum per bellicam, & non solum mulier non peccat, sed etiam virgo sic deflorata virginitatis præmium non amittit, vt ostendit August.1.de Ciuita.Dei, & tamen præiudicatur viro in hoc, quia cogitur reddere debitum mulieri sic cognitæ,& reddendo efficitur bigamus.

Sextus est, si vir reconciliauit sibi vxorem fornicatam cognoscendo eam carnaliter postquam sciuit illam esse fornicatam. Nam iniuriarum actio tollitur per dissimulationem,vel per actus placidæ conuersationis, qui fuerint inter iniuriam passum,& iniuriantem,ita si vir sciens fornicatam esse mulierem,cognoscit eam carnaliter, remittit ei ius diuertendi ab ea, & ita non potest postea petere diuortium,secus si nesciebat postea eam fornicatam esse, Vnde si viro agente ad diuortium contra mulierem fornicatam,illa probet, quod vir eam cognouerit carnaliter postquam eam sciuit fornicatam, repellet eum ab agendo.

Septimus est,quando fornicatio fuit ante conuersionē ad fidem post repudiationem,vt si Iudæus repudiauit vxorem, & illa transiuit ad alium virum, fuit illud fornicatio,quia qui dimissam duxerit mœchatur,& ipsa mœchatur,vt dicitur supra 5.cap.& supra in litera,& tamen si ipsa transeat ad fidem, & velit habere primum virum, cogitur recipere eam, & non potest ei obijcere fornicationē illam,extra de diuor.cap.gaudemus. Et ratio est,quia illa non putabatur esse fornicatio, & sicut ignorātia facti excusat.s.quando putabat quis cognoscere vxorem suam,& cognouit alienam non est fornicatio,ita illa est ignorantia iuris,quæ aliquo modo excusat,quia licet nobis notum sit talem coitum esse fornicationem, tamen Iudæis agentibus secundum legem Moysi putatur esse matrimonialis coitus,& ideo non potest alter alteri obiicere illam fornicationem,de qua non constabat eis, quod erat fornicatio quando illam exercebant. In cæteris autem casibus, quandocunque mulier fornicata fuerit potest vir petere diuortium.

Ad primum dicendum, quod quantum ad forum exteriorem ex quacunq; intentione dimittat vir vxorem fornicatam licet ei.Et tamen si quantum ad conscientiā agitur.Dicendum,quod aut dimittit vir vxorem fornicatam ad vindictam quasi per hoc retribuat ei pro fornicatione, est dare malum pro malo,& peccat,quia vindicta non est appetenda,neq; recipienda, si vero ad euitādam infamiā proueniente ex crimine vxoris,quasi ipse sit fautor,& patronus turpitudinis,non peccat, quia non reddit malum

F pro malo,sed euitat malum proprium. Si autem agat ad emendationem vxoris,vt illa tędio affecta corrigatur,benè agit,vt dicitur extra de diuor.c.de illa,& tunc est opus charitatis,& redditur bonum pro malo.

Ad secūdum dicendum,quod maius peccatum est, qn̄ ambo fornicati sunt, q̄ si alter tantum, & t̄n non fit repudium pp esse maius peccatum,sed quia alter eorum petit, cum diuortium sit introductum in fauorem eius, qui castè viuit,si vult absolui a debito eius,qui fornicatur, qn̄ āt vterq; fornicatus est,maius peccatum est,& t̄n neutri cōpetit ius contra alterum, eo q paria peccata tolluntur mutua compensatione.Vnde si ageret alter eorum ad diuortium,posset repelli ab agēdo.ext.de diuor. c signific. & c. ex literis.Hoc autem est,quia diuortium introductum est in fauorem castè viuentis,si autem esset præceptum iuris.
G .s.vt pp fornicationem fieret diuortium, etiam nemine petente,dico,q à fortiori fieret si ambo fornicati sunt,q̄ si alter tantum, & t̄n fit diuortium ad petitionem castè viuentis,vnde fornicato altero coniugum, si alius non petit diuortium,manet repetitio debiti, & ita non fornicatus potest reconciliare sibi fornicatum cognoscendo carnaliter post fornicationem ei notam.

Ad tertium dicendum, q licet alia peccata sint multo maiora,q̄ fornicatio,non fit diuortium pp illa, sed pp fornicationem.Sic dr̄ ext.de diuor.c.quæsiuit.s.q pro furto, aut alio crimine viri non potest mulier ab eo separari. Et rō est,quia diuortium cum sit contra matrimonii statum, non datur pro peccato simpliciter,sed pro peccato cōmisso contra matrimonium, Cętera autem peccata non sunt directè contra matrimonium,iō pro illis non fit diuortiū,
H Etiam,quia diuortium datur in fauorem coniugis viuentis castè,& in odium alterius agentis contra matrimoniū, & contra coniugem, fornicatio autem est contra legē matrimonii,& est in præiudicium coniugis, iō pro ea datur ius diuortii,cętera autem vitia,licet sint magna,sunt contra Deum,& non contra coniugem, iō non datur diuortium pro eis, pro fornicatione autem qualiscūq; sit potest peti diuortium,vnde si vir sit sodomita actiuè,si ad pecora coeat,si seipsum polluat, poterit vxor petere diuortiū. Sic dicit Glos.32.q.7.cap.omnes causationes.

Quid autem si vir polluat mulierem extra claustra in vase indebito,vel oīno extra vas,sicut dr̄ Gen.38.de Onā filio Iudæ,q semen fundebat in terram, cum ad vxorem suam accederet.Dicit Gloss.ibidem,quod petere potest diuortium.Et dicendum,quod verum est,quia istud est pec
I catum grauissimum ex specie sua, quia agitur extra vas, siue fiat sine vase vllo, siue in vase indebito, licet deterius sit in vase indebito, quam sine vase, & tamen adhuc sine vase agere vocatur crimen pessimum, sicut dicitur Gen.38.q occidit illum Deus, qui semen fundebat in terra, quia rem pessimam ageret. Etiam est vterque modus istorum valde præiudicialis vxori.

Primo,quia est contra intentionem matrimonii, cum inde sit impossibilis generatio.

Secundo contra intentionem vxoris, quia mulieres intendunt filios habere, sicut dicitur extra de frigid.& malef.c.accepisti.de muliere,quæ ait, mater esse volo, & filios generare,& dixit Rachel ad Iacob, da michi liberos alioquin moriar.Genes.30.cap.

Tertio est in iniuriam vxoris, quæ extraordinariè pol
K luitur indebitè effuso semine,& hoc est propriè illam pollui, nam quando recipitur semen in vase debito, non est pollui,quia ordine naturæ res agitur, cū vero extra illud, siue sine vase,siue in non debito vase, illa polluitur, & ad iniuriam ei cedit si non spontè patiatur.

Quarto, & præcipuè, quia tollitur intentio principalis matrimonii. Nam actus coniugalis est nunc principaliter ad mitigandum fomitem,vt excusetur fornicatio,& hanc solam causam posuit Apost.1.Corin.7. vnusquisque vxorē suam habeat propter fornicationem euitandam, & tamē vxore polluta extraordinariè sine vase, vel in vase indebito,non mitigatur in ea fomes,sed potius accenditur flamma libidinis,cum nichil ad hæc patiatur fœmina,ideo sit valde contra intentionem matrimonii, ideo pro tali pollutione qua vir feminam inuitam polluat, potest eum abiicere per diuortium.

An per Sodomiam, vel bestialitatem causetur diuortium. Quæst. LXVII.

SEd quid si Sodomita sit, vel ad pecora eat? Dicẽdum, quòd etiam fiet diuortium, quia fornicatio est, & grauis quidem, & valde in præiudicium vxoris: nam vir talia exercens nunquam gignet. Etiã, quia non reddit vxori debitum ista agendo, sed subtrahit illi, quidquid sic facit. Sed quid si seipsum polluat, quos Apostolus molles vocat? Dicendum, quòd sic, quia fornicatio est: nam mæchiæ, vel fornicationis nomine omnis illicitus concubitus, & indebitus membrorum vsus continetur, vt ait August. super Deuter. & 32. quæst. 4. cap. meretrices etiam, quia in præiudicium vxoris est, quia ita illa nunquã concipiet, etiam quia non satisfit vxori ad vitandam fornicationem, quia sic illa non cognoscitur à viro.

An Sodomia passiua causet diuortium. Quæst. LXVIII.

SEd quid si sit Sodomita passiuè solùm. Dicendum, quòd quidam non faciunt differentiam, an actiuè, vel passiuè, sed quòd vtroque modo vxor posset repellere virum. Sic tenet Gloss. 32. quæst. 7. cap. omnes causationes. Est tamen dicendum, quòd aliqua differentia est quantum ad præiudicium vxoris. Nam quantum ad cõditionem criminis vtrumque est nephas, & etiam videtur culpabilius volẽs sodomiticè pati, quàm agere, vt declaratum est supra 5. cap. quæst. 114. & tamen qui sodomiticè agit per hoc directè frangit fidem vxori, eo quòd carnaliter cognoscit aliquid aliud quàm illam, & tamen in fide coniugali duo includuntur, vt supra declaratum est scilicet ei commisceri quando petiuerit, & nulli alteri: sed agẽs sodomiticè alteri commiscetur, qui verò patitur non commiscetur alteri, vt vir, sed vt fœmina, & ideo nõ præiudicat directè vxori.

Secundò, quia sic faciens sodomiticè, ex vxore nũquam gignet, etiam non reddet ei debitum, quia sodomiticè effundit quod debetur vxori: patiens autem neutrum istorum habet. Nam ex eo concipiet vxor, etiam reddet ei debitum ad euitandam fornicationem, cum nulli alteri commisceatur effundens quod debetur vxori. Et tamen dicendum, quòd cùm non possit negari quin sodomiticè pati sit fornicatio: poterit eum mulier repellere cũ propter fornicationem fiat diuortium.

Quid si vir non fuerit actu fornicatus, sed concupierit, an possit esse diuortium. Quæst. LXIX.

SEd quid si vir non fuerit actu fornicatus, sed concupierit, an possit esse diuortium? Aliqui dicunt, quòd sic, quia desiderium fornicandi deliberatum est fornicatio. supra 5. cap. scilicet qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo, & 32. quæst. 5. capitul. qui viderit, & ita mulier aliqua dicitur corrupta antequam veniat ad suum corruptorem: quia iam animo fornicata est, vt ait Aug. 2. lib. de Ciuita. Dei, & 32. quæst. 5. cap. proposito ita est fornicatio spiritualis, quam Deus peccatum mortale reputat. Dicendum, quòd ista vocatur fornicatio, & est peccatum mortale, licèt non sit ita graue, sicut fornicatio actu consummata per commixtionem carnis etiam quantum ad Deum, quantum ad forum autem contentiosum, in quo petitur repudiũ, talia non reputantur peccata. Nam talia, quæ in solo animo sunt, probari non possunt: dato tamen, quòd pateret de eis, adhuc non est de eis iudicium humanum exercendum, quia cogitatio sistens in terminis suis, quæ nullo modo ad extra prodijt, non habet pœnam de lege forali, potissimè, quia diuortium datur in fauorem coniugis castè viuentis, & in odium eius, qui fornicatur inquantum ille præiudicat castè viuenti, & tamen per solùm desiderium fornicandi non præiudicatur alteri coniugum, ideo diuortium fieri non potest. Sic tenet Gloss. 32. quæst. 7. cap. omnes causationes, dicens quòd hoc fit, quia Ecclesia de occultis non iudicat. 32. distin. capitul. erubescant, hæc

A autem omnia licèt sufficiant ad diuortium, omnia tamen etiam simul sumpta non sufficiunt ad soluendum vinculum, ita quòd liceat mulieri transire ad aliud matrimonium. Sic dicit Hiero. ad Damasum, & 32. quæst. 7. cap. omnes causationes quamdiu viuit vir licèt adulter sit, licèt sodomita, licèt flagitijs omnibus opertus, & ab vxore propter hæc scelera derelictus est, maritus tamen est reputandus, cui alterum virum accipere non licet, & ita propter ista dixit Hieronym. licitum esse diuortium, sed non repudium.

An spiritualis fornicatio, vtputa hæresis, & alia peccata sint causa diuortij. Quæst. LXX.

DE spirituali autem fornicatione est dubium, an sit causa diuortij.

B Dicendum, quòd accipiendo largè fornicationem spiritualem, omne peccatum mortale est fornicatio, quia sicut quandocunque sponsa, vel vxor recedit à viro, vel sponso, cuicunque alteri adhæserit fornicatur: ita cùm Deus sit sponsus animarum nostrarum, quia est sponsus Ecclesiæ, ad Ephe. 5. cap. quandocunque anima nostra recesserit ab eo, cuicunque alteri adhæserit fornicatur, sed per omne peccatum receditur à Deo, ideo per omne peccatum fornicatur anima. Et sic accipiendo non datur diuortium pro omni fornicatione. Est enim diuortium spirituale idest Dei, & animæ: non tamen est diuortiũ carnale vxoris à viro pro fornicatione, quam alter eorum committit in Deum, cum non committat eam in coniugem, & ideo, quia fornicatio carnalis est directè contra matrimonium carnale, per istam fit diuortiũ coniugum,

C & non per spiritualem largè sumptã: accipiendo autem specialiter vocatur fornicatio spiritualis hæresis, & per istam fit diuortium coniugum, sicut propter fornicationem carnalem extra de diuortijs cap. de illa, & cap. quanto. Sed tunc dicetur, quomodo potest fieri diuortium per tale peccatum, quia Christus dixit non licere dimitti vxorem à viro, nisi excepta causa fornicationis? supra 5. cap. & supra in littera. Aliqui dicunt, quòd est duplex fornicatio scilicet carnalis, & spiritualis: dicendo autem fornicationem generaliter vtrãque intellexit, ideo pro vtrãque est diuortium. Secus si dixisset de sola fornicatione carnali. Sed non stat, quia tunc cum omne peccatum sit fornicatio quædam à Deo, propter omne peccatum daretur diuortium, quod falsum est.

D Secundò, quia Ecclesia non potuit statuere contra legem Christi, quæ solam causam fornicationis excepit, nõ ergo potuit addere causam hæresis.

Tertiò, quia eadem ratione potuisset excipere alias causas æquales scilicet idolatriam. Est enim æquale vitium idolatriæ, & hæresis, quia vtrumque directè est contra Deum: imò & idolatria videtur deterius, quia pessimum quod facere potest hæreticus, est attribuere deitatem ei, qui non est Deus, cessando colere eum, qui est Deus, & tamen non ponitur idolatria causa diuortij: ideo neque hæresis.

Quartò, quia isti volunt pertinere istum casum ad fornicationem, & esse casum additum ad illum, quem Christus excepit, sed manifestum est, quòd Christus non locutus est, nisi de fornicatione corporali, quæ sola propriè vocatur fornicatio, & quando absolutè dicitur fornicatio, ipsa sola intelligitur. Potissimè, quia fornicatio sola car-

E nalis directè repugnat matrimonio, quod tollitur quantũ ad aliquid per diuortium: ideo non potest addi alia causa diuortij scilicet hæresis. Aliqui ergo dicũt propter hoc, quia pro hæresi non fit diuortium, sicut pro fornicatione, sed pro sola fornicatione: est enim diuortium separatio coniugum quantum ad thorum, & mutua obsequia, quæ sunt in cohabitatione: ita quòd solùm maneat vinculum matrimonij inter eos, & ita in fornicatione fit diuortiũ, quia nec redditur debitum fornicanti, neque cohabitatur ei. In hæresi dicitur, quòd non priuatur hæreticus debito quantum ad thorum, sed solùm quantum ad cohabitationem, & ita non est diuortium. Sed dicendum, quòd non stat: Primò, quia non consonat iuri. Nam extra de diuort. capit. quæsiuit fit separatio coniugum propter hæresim:

Quid diuortiũ sit.

resim: & ibi dicitur, quòd tamen maneat inter eos vinculum matrimoniale: & sic videtur, quòd non manet inter eos copula: quia aliàs non oporteret dubitari: quia copula est actus matrimonij, & manente iure copulæ certum est manere matrimonium: & non oporteret dici, quòd separati semper essent coniuges, & non possent ad alia vota transire. Idem innuitur in c. quanto. Secundò patet, quòd sit contra intentionem iuris, quia frustra esset tollere cohabitationem, si non tollatur ius petendi debitum: quia si quandocunque petierit vir reddit fœmina: erit indirectè cohabitatio quædam: & ita conceditur vno modo, quod alia via negatur, quod est contra ius. Tertiò, quia si fit diuortium propter hæresim in fauorem eius, qui rectè credit, quidquid mali cauere vult ius faciendo separationem quantum ad cohabitationem, fiet concedendo simultatē thori: ideo non conceditur vnum negato alio. Dicēdum ergo est, quòd propter hæresim non fit diuortium inquantum est fornicatio spiritualis: quia tunc in omnibus peccatis fieret diuortium: sed quia cohabitatio est in præiudicium magnum rectè credentis: vnde siquis incidat in hæresim, & tamen non nitatur peruertere vxorem ad illum errorem, non fiet diuortium, si autem nititur peruertere eam, diuortium fiet. Sic patet extra de diuor. capit. quæsiuit, scilicet nos itaque taliter respondemus, quòd mulier pro furto, vel alio crimine viri sui, (nisi fidei suæ religionem corrumpere velit) ab eo separari non debet, verum si coniugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, à viro poterit separari. Simile patet quantum ad cohabitationem infidelium & fidelium conuersorum. Nam si conuertatur Iudæos ad Christum, & vxor nolit conuerti, velit tamen manere cum viro, tenetur eam secum habere, & maritali affectione tractare, si eidem cohabitare voluerit sine contumelia creatoris, extra de diuor. cap. gaudemus, & ita infidelitas non est sufficiens causa dirimendi matrimonium, sed contumelia creatoris soluit ius matrimonij, eod. tit. cap. quanto, ita ergo circa fideles, quorum alter in hæresim labitur, si manere velit, aut maneat hæreticus nō pertrahens fidelem ad errorem, non erit causa diuortij, quia non est ibi contumelia creatoris, & patent ista eo. ca. quanto, vbi comparantur hæc. Sed aliquis dicet, quòd contumelia creatoris est, si alter coniugum manet in hæresi, etiam si alium non pertrahat ad hæresim, & ideo quocunque modo labatur vnus coniugum in hæresim, poterit alius petere diuortium. Dicendum, quòd non, quia non vocatur contumelia creatoris respectu eius, qui est in peccato, sed respectu eius, qui cohabitat, scilicet si illa cohabitatio redundat in dedecus Dei, tunc enim in dedecus Dei redundat, quando qui in peccato est dicit blasphemiā aliquam contra Deum, per quam intendit, vel alterum inclinare, vel tędio afficere. Et patet, quia aliàs cùm quilibet infidelis maneat actualiter in peccato mortali infidelitatis, non posset cohabitare sine contumelia creatoris coniugi fideli, & tamen aliàs potest, quia aliàs iura non dicerēt, quòd maneat si vult cohabitare sine contumelia creatoris, ergo ita erit hic, quòd non dicetur lapsus in hæresim cohabitare cum iniuria Dei, quia ipse in peccato manet, sed quia alium nititur trahere ad errorem, vel in conspectu eius dicit aliqua, quæ sunt in contumelia Dei, vt ipsum tædio afficiat, nemo tamen cogitur sustinere Dei contumeliam, ideo potest in talibus petere diuortium, sed non aliter, scilicet quando vir est hæreticus, & tacet, & ista est veritas. Et tunc dicendum, quòd non datur diuortium ad solam cohabitationem, sed ad thorum, & cohabitationem, quia dato thoro daretur indirectè cohabitatio. Secundò, quia sic posset vir magis allicere mulierem ad errorem suum communicando in venereis, quia nichil est, quod magis corda peruertat, & alliciat, quàm venus, & ideo dixit Deus Deuterono. 17. quòd reges non haberent vxores plurimas, quæ allicerent corda ipsorum, & ita dicitur de Salomone. 3. Reg. 11. quòd mulieres peruerterent cor eius à Deo, vt coleret idola, & immolabat thura dijs earum. A fortiori ergo moueretur mulier propter gaudia venereorum, & communicationem eorum cum viro ad errorem eius, ideo debet separari ab eo quantum ad thorum.

Vnde si posset cohabitare ei, & quòd non commisceretur, toletabilius esset, quia minus alliceret eam, quia ta-
F men non potest tolli commixtio cohabitantibus, fit diuortium quantum ad vtrumque. Et tunc dicendum, quòd propter hæresim non datur diuortium, inquantum illa est fornicatio spiritualis, neque inquantum est graue peccatum, & directè contra Deum, sed solum ad defensionē mulieris, quia auferendus est ei laqueus peccati, & tamen vir hæreticus si nititur peruertere mulierem, cui carnaliter commiscetur ad errorem, poterit faciliter agere, tam ex assiduitate conuersationis, quam ex conditione participationis, scilicet quia in venereis participant. Ideo vt tollatur hoc grauissimum periculum, si mulier petat diuortium, concedendum est, & non est directè diuortium, sed mulieris tutela, quia nulli neganda est necessaria defensio animæ, & corporis.

Sic enim si mulier machinaretur in mortem viri, &
G non posset esse vir securus de malitia animi eius, fieret diuortium viro petente, & ostendente etiam, vt colligitur extra de diuor. cap. si qua mulier, & in gl. seq. eo. tit. sic ēt, si tanta esset viri sæuitia contra vxorem, quòd non posset dari conueniens securitas, non solum non debet restitui ei petenti restitutionem si recessit ab eo, sed etiam debet ab illo amoueri.

Et ita diuortium propter sæuitiam fieri poterit, vt consulatur vitæ coniugis, vt patet extra de restit. spol. cap. literas, & tamen maior esse debet cura de anima, quam de corpore, ergo in casu, in quo alter coniugum alterum ad hæresim trahere nititur, diuortium petenti est concedendum, & verum est, quòd directè non datur diuortium, nisi pro fornicatione, quia ibi datur in pœnam pro peccato, in hæresi autem, vel iusto timore mortis fit separatio, non
H ad priuandum directè debito coniugali, sed ad tutelam eius cui timendum est.

Alij autem dicunt, quòd in hæresi specialiter conceditur diuortium, quia est hæresis specialiter contra bona matrimonij. Nam vnum de bonis est bonum prolis, scilicet, quòd proles gignatur, & religiosè educetur in cultu Dei, sed per hæresim destruitur totus cultus Dei ideo licet fieri diuortium.

Dicendum, quòd non stat: quia eodem modo est contra bonum prolis quodcunque aliud peccatum parentum: quia si sunt parentes vitiosi, erudient filios ad similia, & sicut imitantur eos in hæresi: ita & in cæteris imitabuntur; ergo in quolibet peccato esset eadem causa diuortij. Sed falsum est, quia etiā si omnia peccata committat vir, non poterit ab eo separari mulier, extra de diuor. c. quæsi-
I uit: ideo quòd fiat specialiter in hæresi causa est, quæ dicta fuit, scilicet non quia est hæreticus; sed quia mulierem ad hæresim solicitat. Et hoc respondebitur, quando ostendebatur, quòd propter hæresim non fieret diuortium.

Ad primum dicendum, quòd verum est, quòd non fit diuortium propter hæresim, quia est fornicatio spiritualis: sed inquantum hæreticus solicitat fidelem ad errorem.

Ad secundum dicendum, quòd verum est, quòd Ecclesia non potuit statuere contra Christum: & ideo cùm ille dixerit esse vnicam causam, concedendum est non esse alias causas diuortij, neque Ecclesia statuit alias addendo illas: vnde pro hæresi non est diuortium: sed datur separatio ad defensionem coniugis fidelis: sicut quando timetur mors, aut vulnus inferri vni coniugi ab altero: quia est tunc tutelam necessariam dare & non diuortium face-
K re: sed non potest aliter fieri securitas nisi per separationem: ideo fit diuortium per accidens: Christus autem locutus est de diuortio directè facto in pœnam criminis.

Ad tertium dicendum, quòd verum est; quòd si excepisset Ecclesia hæresim ad causandum diuortium inquantum est magnum crimen, posuisset etiam multa alia crimina æqualia & minora: sed non posuit hæresim nisi inquantum, qui hæreticus est solicitat coniugem orthodoxū ad errorem, vt dictum est. Sed tunc dicetur, quòd idem erit quantum ad alia crimina, si alter coniugum alterum solicitet.

Dicendum, quòd ista habent auctoritatem à iure, quia sunt positiua: ideo non possumus aliud asserere, vbi scriptum non inuenimus maximè in pœnalibus: & ideo licet sit aliqua similitudo vel identitas rationis; non audemus idem asserere potissimè cùm ius hoc videatur exprimere

extra

extra de diuor.ca.quæsiuit, scilicet mulier pro furto, vel A alio crimine viri sui (nisi fidei suæ religionem corrumpere velit) ab eo separari non debet. Verùm si coniugem suã ad infidelitatis maleficia traxerit, à viro poterit separari: & ita si in hoc crimine vir solicitat vxorem cõceditur diuortium. Si in alijs autem solicitat, non conceditur. Ratio videtur, quia istud crimen est periculosius, cùm errare in fide sit errare in toto, quia fides est fundamentum. De cæteris ergo vitijs licèt vir solicitet mulierem ad illa, non conceditur diuortium, ne detur occasio faciliter dissoluendi omnia matrimonia.

Ad quartum concedendum est, quòd Christus non locutus est nisi de fornicatione corporali: & ideo non fit diuortium pro hæresi, quasi sit fornicatio spiritualis, & includatur nomine fornicationis à Christo dictæ: sed datur diuortium indirectè, & per accidens ad necessariam B tutelam coniugis orthodoxi.

Ad quartum argumentum principalis quæstionis, quę erat sexagesima quinta, dicunt quidam, quòd pro peccato contra naturam potest procedi ad diuortium sicut pro fornicatione: & tamen non fit mentio de ipso, tum quia est fœtidum vitium & innominabile tum quia rarius accidit, tum quia non causat incertitudinem prolis sicut fornicatio. Sed dicendum, quòd pro vitio contra naturam, quodcunque sit potest fieri diuortium, vt colligitur ex dictis Hieronymi ad Damasum & 32. quæst.7.capit.omnes causationes, & Glo.ibi illud expresse tenet. Nam erit contra naturam, si coeat ad pecora, vel ad virum, vel seipsum polluat, vel fœminam in vase indebito vel extra debitum polluat, vt ostensum est de singulis supra, & vsque ad 70. Et dicendum, quòd non est causa addita ad eam C quam Christus expressit: sed verè comprehenditur sub nomine fornicationis: quia fornicatio est omnis indebitus coitus, & omnis illicitus vsus membrorum generatiuorum: vt dicit Aug. in libro de q.Deut. & 32. q.4.c.meretrices, & ideo pro omnibus modis illius vitijs datur diuortium, quia est quilibet illorum modorum fornicatio.

An teneatur vir eijcere mulierem fornicatam per diuortium? Quæst. LXXI.

QVæritur, an teneatur vir eijcere mulierem fornicatam per diuortium. Aliqui dicunt, quòd sic, quia vir cùm sit caput mulieris, primæ Corinth. 11. tenetur eam corrigere peccantem: & tamẽ separatio à thoro est inducta ad correctionem fornicantis coniugis: er- D go tenetur vir eam abijcere, vt sic corrigatur.

Secundò, quia qui consentit peccanti peccat mortaliter ad Rom.1.c. sed vir retinens vxorem fornicariam videtur consentire peccato eius: ergo tenetur eã eijcere à se.

Tertiò, quia primæ Corint.6. dicitur: Qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur cum ea. Sed non potest quis simul esse membrum Christi, & membrum meretricis, eo.c.s. Tolles membra Christi, & facies membra meretricis? Absit: quasi dicat, quando efficitur mẽbrum vnius, desinit esse membrum alterius: & tamen quilibet obligatur esse membrum Christi, quia aliter nemo saluatur, nisi Christo incorporatus: ergo obligatur non esse membrum meretricis: sed vxor fornicaria meretrix est: ergo obligatur vir non commisceri ei, vt non sit membrũ meretricis: & ita tenebitur dimittere vxorem fornicatam. E

Quartò, quia sicut cognatio tollit vinculum matrimonij faciens, quòd non sit matrimonium: ita fornicatio separat à thoro causans diuortium: & tamen si vir sciat vxorem suam esse cognatam sibi in gradu prohibito, peccat mortaliter cognoscendo eam: imò etiã si Ecclesia per censuram excommunicationis compellat eum reddere debitum, debet potius sustinere sententiam excommunicationis quàm reddere, extra de restit.spol.c.literas, & de sententia excommu.c.inquisitioni: ergo cùm vir sciuerit vxorem fornicatam, tenetur eam abijcere.

Quintò, quia quilibet tenetur vitare maledictionem, impietatem & fatuitatem, quantum potest: & tamen qui retinet vxorem fornicariam est impius & fatuus: ergo tenetur eam dimittere. Sed dicit Hieronymus: Sola fornicatio est, quæ vxoris vincit affectum: imò cùm illa vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione separauerit à marito, non debet teneri ne virum quoque sub maledictione faciat dicente scriptura, qui tenet adulteram stultus & impius est.

Sextò quia dicit Chrysost. quòd sicut crudelis est, & iniquus, qui castam dimittit: sic & fatuus & iniquus est, qui retinet meretricem. Nam patronus est turpitudinis, qui crimen celat vxoris. Idem dicitur extra de iureiuran. c.quemadmodum.

Dicendum, quòd non tenetur absolutè vir dimittere vxorem fornicatam: quia dimittere fornicantem est permissionis, & non præcepti: sic dicit Glo.1.Corint.6. quòd dominus permisit causa fornicationis vxorem dimittere: sed non tenemur ad permissiones, cùm non sint præcepta, sed fiant in fauorem nostrum: ergo nemo obligatur dimittere vxorem fornicatam. Sic dicit Augustinus libro de Sermone domini in monte, & 28.q.1.c.idolatria, scilicet: Dominus permisit causa fornicationis vxorem dimittere: sed quia permisit non iussit. Item quilibet potest dimittere alteri, quod in se peccauit: sed vxor fornicando peccat in virum: ergo vir potest ei remittere peccatum istud, inquantum est contra ipsum, vt non dimittat eam. Pro quo sciendum, quòd dimissio vxoris fornicantis introducta est ad corrigendum crimen vxoris per talem pœnam principaliter. Pęna autem corrigens non requiritur vbi emendatio iam præcessit: & ideo si mulier de fornicatione sua pęniteat, & non repetat eam: non tenetur vir eam dimittere. Si autem pœnitere non vult continuando fornicationem, tenetur vir illam dimittere, ne videatur consentire, & cooperari peccato eius committendo debitam correctionem, quã imponere ad ipsum pertinet, qui mulieris curam habet. Sed hoc non sic simpliciter accipiendum est, quia aut qui vult dimittere vxorem habet testes fornicationis eius, aut non. Si non habet, non potest eam dimittere, etiam si non pęniteat de fornicatione: quia dimissio fieri debet auctoritate ecclesiæ, vt dicetur sequen.q. quæ probata fornicatione profert diuortij sententiam: vnde non existentibus testibus frustra petitur diuortium, seu diuortij sententia, & ideo sustinebit vir quousque fornicationis probationes habeat. Si habet testes, aut putat vir vxorem aliquando corrigibilem, licèt nondum se emendauerit, aut non. Si putat verisimiliter, quod suasionibus, & minis inducta aliquando se corriget non tenetur dimittere eam, sed melius facit retinendo. Si non putat eam corrigibilem, aut credit, quòd dimissa erit deterior aut non. Si credit, quòd dimissa a viro audacius fornicabitur, & inuerecundius, non tenetur vir eam dimittere: quia aliquo modo consulit saluti animæ eius tenendo illam. Si verò non credit deteriorem futuram: aut credit, quòd dimissio proderit ei ad correctionem, aut non. Si primo modo tenetur abijcere: quia aliàs omitteret imponere conuenientem correctionem. Si autem dubitat an melior, vel deterior erit, aut est occulta fornicatio, idest quòd non est mulier infamata publicè de fornicatione vel saltem apud multos, vel est infamata. Si non est infamata, videtur quòd in nullo casu teneatur eam dimittere, etiam si putet, quòd dimissa facilius emendabitur, quia nemo tenetur seipsum infamare, & tamen si vir petat aduersus vxorem diuortium in iudicio, & probata fornicatione sententietur contra mulierẽ, vir infamat seipsum de facto, & graui quidem infamia: nemo tamen tenetur se infamare, ideo non tenetur eam dimittere. Si autem mulier est infamata de adulterio, si tamen adhuc non creditur communiter veram esse famam, incurreret vir maiorem infamiam probato crimine in iudicio, ideo adhuc non tenetur eam dimittere, ideo quandiucunque vir retinet vxorem fornicariam, vel sub spe correctionis, vel vt ipse non infametur, aut non infamet illam, non peccat retinendo, sed tunc videtur peccare, quando non speratur de emendatione mulieris, & est res manifesta, & putatur, quòd vir foueat crimini tenendo illam, debet dimittere, vt non videatur auctoritatem præstare patrando sceleri, vnde raro tenetur vir mulierem fornicatam abijcere. Sed idem dubium erit de coniuge lapso in hæresim, propter quod fit diuortium, extra de diuor.c.quæsiuit, & c.quanto, & cap.de illa, an teneatur

neatur orthodoxus dimittere errantem. Dicendum, quòd præsupponendum est, quòd alter coniugum non solùm inciderit in hæresim: sed etiam solicitet alium ad illum errorem: quia aliàs non fit diuortium, vt patet in allegato, c. quæsiuit, & ostensum est præcedenti, quæst. sic enim vult August. quòd non dimittit vir vxorem vel vxor virum causa fornicationis spiritualis, idest hæresis vel idolatriæ commissæ ab illo, sed causa fornicationis huius vitandæ in se, scilicet, ne ille, qui fornicatur spiritualiter cogat alium, vel inducat ad fornicandum, & tunc propter suam fornicationem, scilicet vitandam petit diuortium, & non propter fornicationem commissam a coniuge, vt patet in libro de Sermone Domini in Monte: & 28. q. 1. c. idolatria, cùm ait, non enim fornicantem tantùm vxorem vir dimittere conceditur, sed quisquis eã quoque vxorem dimittit, a qua ipse cogitur fornicari. Causa vtique fornicationis dimittat, velut si aliquem cogat vxor sacrificare idolis, qui talem dimittit causa fornicationis dimittit, non tantùm illius sed etiam suæ, illius quia fornicatur, & suæ ne fornicetur. Et hoc modo accipiendo possumus accipere id, quod dicebatur præcedent. quæst. scilicet, quòd sicut fornicatio corporalis est causa diuortij, ita & spiritualis, & tamen tunc non fit diuortiũ, quia fornicatur alter coniugum, sed quia alterum ad fornicandum spiritualiter trahit, vel cogit, & non datur directè diuortium quasi in pœnam spiritualis fornicationis, sed in tutelam non fornicantis, ne fornicari cogatur, sed hoc differt inter hæc, quia pro fornicatione carnali et semel tantùm facta potest alter coniugum petere diuortium. Pro spirituali autem fornicatione, idest, quia semel tantum suasit ad malum non potest dimittere, sed quando sæpius suadet. Sic dicit August. lib. de Adulterinis coniugijs, & 28. q. 1. c. non solum, scilicet. Non solùm mœchatio est illius, qui carnem suam coinquinat, sed etiam qui simulachrum facit, mœchatur, quòd si in his factis perseuerat, & pœnitentiam non agit, recede ab illa, & noli viuere cum illa. si autem & tu particeps peccati illius eris. Sed dicit gl. 28. q. 1. c. idolatria, scilicet nota, quòd propter fornicationem corporalem semel commissam potest eam dimittere. 32. q. 1. c. dixit Dominus, sed propter spiritualẽ non nisi perseueret. Et tunc dicendum, quòd si perseuerat omnino debet petere diuortium alter coniugũ, quia manendo non expectatur correctio peccantis, sed subuersio bene agentis, quia peccatum adhuc occultum manet. Si autem recedit, iam non poterit alter, qui peccat, peruertere non peccantem, & etiam ipse peccans tædio affectus dimittet facilius errorem suum, sicut extra de diuortijs, cap. de illa, dicitur de muliere, quæ recessit a viro suo lapso in hæresim, vt tædio affectus dimitteret hæresim, etiam quia publicato crimine peccantis timebit ille, & erubescet, & ita facilius castigabitur, & ideo facilius dimittendus est coniunx in fide errans quàm in fornicatione corporali, quia errans in fide magis corrigitur per publicationem, fornicans autem magis corrigitur tolerando, & occultando saltem communiter. Quia tamẽ ista consistunt in particularibus, in quibus nõ est semper vnus modus, est multum relinquendum prudentiæ coniũgũ, quando teneantur dimittere, & quando non.

Ad primum dicẽdum, quòd tenetur vir corrigere vxorem suam fornicatam, & tamen non est solus modus correctionis per diuortium, sed etiam verbo & verbere, ideo si per talia expectetur correctio vxoris, non oportet, quòd diuortium fiat.

Ad secundum dicendum, quòd qui consentit peccanti, peccat si consentiat per approbationem vel auctoritatis præstationem, aut cùm faciliter posset impedire, ne fieret peccatum, & non impedit, & maximè, quando ad officiũ suum hoc pertinet impedire. Vir aut est etiam si fornicãtem non abijciat, non consentit peccato, sed dolet, & prohibet quantum potest dissuadendo, ne fiat verbo, & verbere. Maximè si dimittendo illam putat quòd efficietur deterior, sed tunc vir peccat quando eam fornicantẽ neque verbo, neque verbere corrigit, & cùm putat, quòd dimissa emendabitur, si eam non abijcit.

Ad tertium dicendum, quòd fieri membrum meretricis peccatum mortale est, vxor autem quamdiu fornica-
F tur intentionem habens adhuc fornicandi meretrix est, & ideo tunc vir non coniungetur ei, sed abijciet illã, quia non emendatur, sed si incipit velle emendari, iam nõ est meretrix sed casta, ideo licitè ei iungitur.

Aliter potest dici, & melius, quòd licèt vxor maneat in proposito fornicandi, vir adhærens ei non adhæret meretrici, quia illa meretrix est respectu alieni viri, cui adhęret, aut adhærere intendit, sed respectu mariti non est meretrix, quia vinculo matrimoniali ei astricta est, & ideo quandocunque eam tetigerit, licitè tangit, etiam si illa publicè testetur, quòd fornicari proponat.

Ad quartum dicendum, quòd non est simile de cognatione ad vinculum, & de fornicatione ad thorum, nam cognatio tollit vinculum matrimoniale, quod neque esse potuit illa stante, ideo quandocunque constiterit alteri cõ-
G iugum de cognatione in gradu prohibito, non debet petere debitum, neque reddere, quia esset fornicatio cum non sit ibi coniugium, fornicatio autem præstat viro ius diuortij ab vxore, non tamen imponit necessitatem diuertendi, & ideo licitè adhærebit quandocunque adhæserit.

Nam fornicatio nõ tollit vinculũ matrimoniale sicut cognatio, & sic vxor est, licèt fornicata sit, non est igitur illicitum illam post fornicationem tangere, sed in hoc præiudicatur viro, quòd bigamus efficitur.

Ad quintum dicendum, quòd intelligitur de eo, qui retinet mulierem adulteram, quæ non vult emendari, & forte emendaretur abiecta à viro, & maximè si vir retinendo eam aliquo modo videtur præstare auctoritatem crimini.

H Ad sextum dicendum, quòd est verum quando celando crimen vxoris non emendatur, & creditur, quòd emendaretur reuelato crimine, quia tunc patrocinium quoddam est non reuelare illud, quando tamen occultatio fit ad euitandam infamiam viri, & vxoris, & putatur quòd sic facilius corrigetur, non est patronus turpitudinis, sed emendator, qui celat crimen vxoris.

An vir vxorem fornicantem propria auctoritate abijcere possit? Quæst. LXXII.

QVæritur, an vir vxorem fornicantem propria auctoritate abijcere possit, vel requiratur alicuius decretum vel auctoritas. Aliqui dicunt, quòd propria auctoritate facere potest non requisito alicuius
I imperio, quia sententiam latam à iudice exequi licet sine alio iudicio, quia aliàs receditur in infinitum, cùm sententiæ esset sententia, & ita sine termino, sed Deus, qui est iustus iudex hanc protulit sententiam, quòd vxorem fornicatam abijcere liceat, ergo non requiritur aliud iudiciũ, sed vir propria auctoritate abijciet eam.

Secundò, quia dicitur sup. 1. ca. quòd Ioseph cum esset vir iustus nolebat Mariam traducere, quam putauit fornicatam: sed putauit occultè dimittere: & ita videtur, quòd licebat ei hoc facere, quia iustus erat, & non faceret nisi quod bonũ erat, maximè quia ideo hoc faciebat Ioseph, quia iustus erat, cum dicatur: Ioseph cum esset vir iustus, ergo ita licebat viro dimittere vxorem sine iudicio Ecclesiæ: quia quod occultè fit sine iudicio fit, cùm res per sententiam in iure efficiatur notoria.

K Tertiò, quia si vir teneretur expectare iudiciũ Ecclesiæ ad diuertendum ab vxore fornicaria, causaretur ei magnum præiudicium: nam si non posset propria auctoritatè abijcere vxorem, quam scit esse fornicariam, sed expectaretur iudicium Ecclesiæ, interim si peteret mulier debitum, teneretur ille reddere: & reddendo perderet ius, quod habet ad diuortium, cum per carnalem illam copulam reconciliet eam sibi, & ita nunquam posset vir consequi diuortium contra mulierem fornicatam.

Quartò, quia per hoc gigneretur ei aliud præiudiciũ, scilicet quia quãdiu cum vxore manere, teneretur ei reddere debitum, & quia illa est fornicata, si cognoscat eam post fornicationem efficitur bigamus, & tamen non potest hoc euitare, si non potest diuertere propria auctoritate, ergo poterit.

Quintò, quia illud, quod non potest probari non potest

ad

A ad iudicium Ecclesiæ adduci, sed fornicatio non potest probari, quia oculus adulteri obseruat caliginem. Iob 24. ergo non debet fieri diuortium iudicio Ecclesiæ, sed aucto ritate propria.

Sextò, quia si per iudicium Ecclesiæ fieret diuortium, oportebit accusari vxorem de fornicatione & probari: sed in accusatione debet præcedere inscriptio. extra de accusa.c.qualiter & quando, & inscribens obligat se ad ta lionem, sed hoc est inconueniens: quia daretur locus frau di, & vtroque modo consequeretur vir intentionem suã. Nam si probaret fornicationem separaretur ipse à mulie re, si non probaret separaretur mulier ab eo, quia est pœna contraria, sed hoc est absurdum, ergo non debet fieri iudicio Ecclesiæ.

Septimò, quia plus tenetur vir vxori suæ quàm extraneæ, & tamen crimen extraneæ mulieris non debet defer

B re ad iudicium Ecclesiæ, nisi monitione præmissa iuxta formam correctionis fraternæ præcedenti, c. ergo multo minus debet deferre ad Ecclesiã crimen vxoris, nisi prius eam secretò monuerit, & ita non poterit saltem pro prima fornicatione petere diuortium, cuius contrarium dicebatur præcedenti quæst.

Dicendum, quòd diuortium propriè dictum non potest fieri nisi per iudicium Ecclesiæ, & non propria aucto ritate. Et patet, quia nemo potest sibi ius dicere, sed alius est iudex & alius actor, & tamen in diuortio maritus est actor, cùm pro offensa in se commissa per fornicationem vxoris vult illam à se separari. Si autem à se ipsam abijce ret, iam ipse esset iudex: ideo non debet iudicio proprio eã repellere. Item quia nemo potest pœnam imponere nisi

C iudex, quia imponere pœnam est iurisditionis 33.q.2.c.in hoc, & tamen maritus non est iudex vxoris, ideo non potest eam abijcere sine iudicio Ecclesiæ. Sed sciendum, quod vxor potest dupliciter dimitti. Vno modo quantum ad thorum solum. Alio modo quantum ad thorum, & coha bitationem. Quantum ad primum potest vir dimittere vxorem statim vt constat sibi de fornicatione non expectato iudicio Ecclesiæ, & non tenetur amplius reddere debitum petenti, nisi compelleretur per censuram Ecclesiasticam, & tunc si reddat obediendo Ecclesiæ nullum præiudicium sibi generatur. De secundo modo dicendũ, quòd non poterit dimitti absque iudicio Ecclesiæ, & si vir abiecerit mulierem absque iudicio Ecclesiæ, tenetur illam recipere mandante Ecclesia, si illa restitutionem petat, etiam si ille opponat fornicationem. Et hoc verum est, nisi obijciens fornicationem offerat probationes in

D continenti paratas, sic colligitur in simili, extra de restit. spol.c.literas, & si non paret mandatis excommunicatur, sic patet extra de diuor.c. significasti, vbi vir eiecit vxorẽ à se, quia audiuit eam commisisse incestum, & illa petit restitui iubetur restitui, nisi quia illa postea fornicata est, & ita perdidit ius restitutionis, quia tamen maritus etiã interim fornicatus est compensatis ambobus criminibus iubetur illa restitui, ac si non fuisset fornicata, & intantũ in hoc requiritur Ecclesiæ sententia, quòd etiam si notiora sit fornicatio, vt quia fuit in oculis totius populi, sicut de Absalone & concubinis patris eius, 2.Reg.16. adhuc non potest sine Ecclesiæ iudicio abijcere illam, & peccat abijciendo, & si illa petat restitutionem est restituenda, etiam fornicatione notoria existente, extra de diuortio,

E c.porro, & tunc poterit vir petere diuortium, & fiet osten sa fornicatione. Nam etiam si notorium sit, aliquos actus iudicis exigit, scilicet citationem, & sententiam, & probationem quòd notorium sit, quia fortè erit notorium to ti populo, vel maiori parti, & iudici non erit notorium, imò neque notum, & tunc oportebit probari coram eo, quòd notorium sit, vel quòd sit verum. Et quod dicitur de restitutione verum est nisi ille, qui abiecit vxorem pro fornicatione notoria offerat se daturum probationes in continenti, alioquin interim restituetur mulier. & discutietur veritas super periurio, & diffinietur.

Ita autem fit, quando mulier recedit à viro propria au ctoritate dicens, se esse cognatam eius, vel vir abijcit vxorem ex eadem causa. Nam ante omnia iubetur fieri restitutio. extra de diuor.c.porro, & tamen est illud intelligẽdum secundum ea, quæ habentur extra de restit. spol.c.literas, quia cùm mulier, quæ recessit asserens se cognatam viri maximè in gradibus diuina lege prohibitis, offert probationes incontinenti paratas, aut non. Si offert, debet restitui ipsa viro quantum ad cætera iura viri in mulierem, & bona eius, & solum quantum ad debitum non restituitur, & ideo non cohabitat ei quousque datis probationibus, & discussa causa videatur veritas, si nõ offert incontinenti paratas probationes, sed exigit aliquantam dilationem, debet mulier totaliter restitui viro, etiã quan tum ad thorum. Sed mulier si habet cõscientiam certam de impedimento consanguinitatis, non debet petere debitum, neque reddere petenti, & tunc viro conquerente compelletur illa per censuram Ecclesiasticam reddere debitum, sed ipsa non debet reddere, sed potius excommunicationem tolerare, & ita manebit excommunicata quousque diffiniatur causa, & si inuentum fuerit impedi mentum, quod mulier asserebat, absoluetur tunc tam à viro, quàm ab excommunicationis sententia, quam vere incurrit mulier, licèt iniustè excommunicaretur, cum Ecclesia habuerit iustam causam ignorandi, & ideo medio tempore mulier abstinere debet ab ingressu Ecclesiæ, & à cæteris, sicut verè excommunicata. Prædicta vera sunt, quãdo putatur, quòd mulier manere poterit in domo viri, & non compellet eam absolutè ad copulam inferendo minas, si autem vir tale est, de quo præsumitur, quòd mu liere non consentiente sibi verberabit eam, non restituetur sibi vsque ad finem causæ, sed manebit interim in loco tuto, vt veritas discutiatur, vt patet in eo.c.literas. Dicendum tamen, quod primus modus separationis ab vxo re non vocatur diuortium, sed secundus, ideo verum est absolutè, quòd diuortium non est sine sententia Ecclesiæ. Sed dicetur, nunquid in diuortio, quod fit propter hæresim requiratur iudicium Ecclesiæ. Dicendum, quòd cùm etiam ibi diuortium sit pœna, non potest imponi nisi à iudice, & ideo si vxor dicat virum lapsum in hæresim, & so licitasse ipsam ad hæresim, poterit petere diuortium, & fiet si hoc probauerit. Si autem recesserit illa à viro sine iudicio Ecclesiæ prætextu hæresis, & ille eam repetit, restituenda est etiam si obijciat hæresim, & manebit in potestate viri quousque probet hæresim, & solicitationem, si tamen mulier sine iudicio Ecclesiæ recesserit à viro labente in hæresim, si ille repetat eam reuersus de hæresi, restituitur sibi. Si autem recessit ab eo iudicio Ecclesiæ propter hæresim, etiam si reuersus de hæresi petat illam, non restituetur, extra de diuor.c.de illa, & c.quanto, & ita videtur in carnali fornicatione, quòd si mulier iudicio Ecclesiæ separetur à viro propter fornicationem viri, non cogetur vnquam redire ad eum in vita quantumcumque ille pœnitear, secus si propria auctoritate, quia tunc cogetur redire, sine sit correctus, siue non, & manebit cum eo quousque ipsa petente diuortium ostensa fornicatione fiat diuortium, & iam nunquam restituetur mulier viro, eo petente.

Ad primum dicendum, quòd dominus diffiniuit super diuortio, non quidem per modum sententiæ, sed per modum legis. Differt enim in hoc lex à sententia, quia lex est præceptum, & regula agendorum in vniuersali, non applicata ad aliquem vnum casum numero, sed ad omnia similia negocia extenditur. Sententia verò est diffinitio iudicis data in aliquo particulari negocio: & ita lex, & sententiæ sunt, vt vniuersale, & particulare: vnde Aristoteles distinguit iustum legale, & sententiale, quia non sint idem, licèt vtrumque pertinet ad positiuum. Leges ergo semper indigent sententijs, sicut vniuersale inget applicari particulari, & sicut in medicalibus est necessarius peritus medicus in applicatione præceptorum medicinæ ad istum hominem, & ad istum morbum: ita & in policitis est necessarius iudex in applicatione legũ vniuersaliter positarum ad negotia, quæ per ea diriguntur: & ista applicatio est sententia: ideo vltra leges sunt necesse sententiæ iudicum. Ita hic Christus posuit legem de diuortio, & quia illa est data generaliter quantum ad omnem fornicationem, & quantum ad omnes coniuges, oportet, quòd ad hoc, quòd applicetur ad hanc, vel illam fornicationem, quæ est horum, vel illorum fit sententia, quæ est applicatio legis, & sententia non est, nisi iudicis:

ideo diuortium cùm sit pœna ecclesiastica, necesse est, ꝙ inferatur per sententiam Ecclesiæ, i. ecclesiastici iudicis.

Ad secundum dicunt aliqui, quòd Ioseph noluit dimittere Mariam propter suspitionem fornicationis: sed quia propter reuerentiam sanctitatis eius timebat cohabitare ei. Sed hoc non stat, quia litera repugnat, cùm Angelus excuset ibi Mariam, dicens: Quod in ea conceptum est, ex Spiritu Sancto est: & tunc accepit eam. Et tamen si propter reuerentiam sanctitatis timeret cohabitare ei, magis timeret cohabitare postquam sciret eam concepisse ex Spiritu Sancto: quod ante ille non cogitauerat: & ita non conuenienter suadet Angelus Ioseph per hæc verba accipere Mariam. Ideo dicendum, quòd verè suspicabatur eam fornicatam: quia prægnantem videbat, & nesciebat vnde esset: & ideo cùm esset vir iustus, & reputaret peccatum esse cohabitare tali mulieri, & rursus nollet eam accusare, cogitauit eam dimittere occultè. Et dicendum, quòd Ioseph licitè agebat, & ad bonum finem, occultè dimittere volens Mariam, quia vel oportebat eũ tenere mulierem, quam adulteram putabat, & educare alienam prolem, vel accusare eam ad mortem. Primum non poterat sustinere, quia est grauissimus dolor potissimè educare alienum filium, quem hæredem instituere oporteat. Secundum agere nolebat, quia cùm esset benignus, non volebat eam accusare ad mortem: ideo cogitauit eam occultè dimittere, & erat conuenienter factum: nobis autem non est talis perplexitas, ideo non licet sine iudicio Ecclesiæ dimittere vxores. Aliter potest dici, quòd esset alicui tunc talis perplexitas, scilicet, quòd si fornicaretur vxor sua, & concepisset de alio, non liceret ei dimittere eam quantum ad thorum, & cohabitationem simul sine mandato Ecclesiæ: & si probare non posset, cogeretur sustinere hoc malum: quòd si abijceret vxorem talem propria auctoritate, cogeretur ad eam redire per sententiam excommunicationis: extra de diuor. c. porro, & c. significasti, & c. de illa: secus autem erat de Iudæis, quia eis plura licebant contra vxores, quàm nobis. Nam illis licebat repudiare, nobis autem non, sed solùm diuortiũ facere: etiam illis licebat dare libellum repudij sine auctoritate iudicis solùm propria voluntate nulla causa probata, neque expressa Nobis autem non licet sine iudicio Ecclesiæ: ideo liceret Ioseph occultè dimittere Mariam, & non licet nunc alicui viro dimittere occultè vxorem, sed iudicio Ecclesiæ.

Duplex separatio viri.

Ad tertium dicendum, quòd non sequitur aliquod inconueniens, non faciendo diuortium sine mandato Ecclesiæ: nam vt dictum est supra, vna est separatio viri ab vxore quantum ad thorum solùm, & alia quantum ad thorum, & cohabitationem. Primam potest facere vir propria auctoritate fornicante muliere quandocunque de fornicatione sciuerit: & ista non vocatur diuortium. Secundam non potest facere sine iudicio Ecclesiæ, & ista vocatur diuortium.

Et ita non tenetur vir reddere debitum mulieri fornicantæ, cum possit hoc ei propria auctoritate subtrahere. Et non erit inconueniens, quia non perdet ius petendi diuortium, neque dicetur sibi eam reconciliasse, & tamen si mulier petat se restitui ad redditionem debiti, cogetur vir per censuram ecclesiasticam nisi offerat statim probationes paratas: si autem requiritur in probatione aliquis dilatio, restituetur mulier cogendo virum ad redditionẽ debiti, donec probet fornicationem vxoris, & quando ex præcepto Ecclesiæ reddit debitum, non præiudicat ei ad petitionem diuortij, quia non videtur per hoc eam sibi reconciliare, cum non spontè, sed inuitus agat.

Ad quartum dicendum, quòd verum est, quòd incurrit bigamiam si cognoscat eam, postquam fornicante est: & tamen istud inconueniens non accidit ex eo, quòd non fit diuortium sine mandato Ecclesiæ: quia etiam si ignorans fornicatam vxorem cognoscat eam efficitur bigamus, & tamen si sciuerit vir quando fornicata est vxor, poterat non incurrere bigamiam, quia statim subtrahere poterit ei debitum etiam non mandante Ecclesia, & si cogatur per censuram excommunicationis reddere debitum, poterit sustinere excommunicationem, & non obedire, & ita non incurrere bigamiam. Nam quando pro- F bauerit fornicationem absoluetur ab excommunicatione iuxta formam, c. literas de resti. spolia. Sed quid si sciat vir verè fornicationem: & tamen non potest probare, & ita nunquam feretur sententia diuortij, sed compelletur ipse per censuram reddere debitum, & si non reddiderit, manebit semper excommunicatus, & ita manebit vsque ad mortem, si non obedierit an debeat reddere debitum, & si reddit an erit bigamus. Dicendum est, quòd si reddit debitum, vt euitet excommunicationem, vel propter quã cunque aliam causam efficitur bigamus, & sustinendo excommunicationem non peccat, quia iustã causam habet non obediendi. Nam si constaret Ecclesiæ de fornicatione vxoris, non cogeret virum ad debitum reddendũ, sed ipse vir hoc nouit, ideo non tenetur obedire Ecclesiæ, quæ ex ignorantia hoc præcepit, & ideo excommunica- G tio illa est illi pœna, & non est culpa, quia non prouenit ex culpa, & sustinendo illam, non est in culpa, quantocũque tempore sustineat, sicut mulier, quæ sciens consanguinitatem inter se & virum non vult reddere debitum. sed potius sustinet sententiam excommunicationis, extra de resti. spol. c. literas. Et etiam si mulier maneat sic vsque ad mortem, & moriatur, potius debet sic mori, quam debitum reddere, & non peccat permittendo se excommunicatam mori, licèt priuetur fructu quarundam orationum fidelium: sic iste nõn peccabit manendo semper in excommunicatione, vt non reddat debitum etiam si sic moriatur. Sed dicetur quid magis isti expedit, an reddere debitum fornicatæ mulieri, an sustinere excommunicationem, & mori in illa. Dicendum, quòd quando quis excommunicatur, vt malum faciat, potius debet mori ex- H communicatus, quam obedire. Cùm verò excommunicatur, vt perdat aliquid de iure suo, potius debet perdere aliquid de iure suo, quam sustinere excommunicationem vsque ad mortem, & velle mori in illa. De primò patet, vt in muliere, quæ nouit consanguinitatem, quam probare non potest, & excommunicatur, vt reddat debitum, obligatur potius sustinere excommunicationem vsque ad mortem, quam obedire Ecclesiæ, quia obediendo peccaret mortaliter, ideo eadem Ecclesia, quæ excommunicat, iubet non obediri sibi, sed sustinere sententiam excõmunicationis, extra de resti. spol. c. literas, & de sentẽ. excommunica. c. inquisitioni. De secundò patet, vt si quis esset debitor in centum, & soluit illa, & non apparet solutio, & constat de debito, & quia non vult soluere excommunicatur, licèt non peccet non obediendo iudici man- I danti soluere, & sustinendo excommunicationem, tamẽ si putat nõ posse vnquam probare solutionem, potius debet soluere indebitũ, quã sustinere sententiam excommunicationis vsque ad mortem, tum quia excommunicatus priuatur suffragijs multis fidelium, tum quia non excommunicantur ei sacramenta, tum quia malè ædificat proximos scandalizando eos, cum videatur malè sentire de fide pro re temporali sustinendo excommunicationem perpetuam, melius est enim indebitum soluere, quã excommunicationem sustinere, ita hic vir reddendo debitum vxori fornicatæ amittit ius ascendendi ad ordines sacros, & gaudendi priuilegio clericali, cum efficiatur bigamus, sed perdere hoc priuilegium non est peccatum, sed solùm damnum, ideo potius illud debet perdere, quã sustinere diuturnam excommunicationem, & potissimè vs- K que ad mortem.

Vir excommunicatus, vt reddat debitũ fornicãti occultæ, an teneatur perere.

Ad quintum dicendum, quòd fornicatio non ita faciliter probatur, sicut alia crimina, & potest probari, vt si vir habens mulierem suspectam insidietur ei poterit illam cum testibus deprehendere, & ita ad accusationem procedet, & dato quòd non constet per testes, sufficient probationes violentæ, vt si inuentus est solus cum sola. & nudus cum nuda in locis, & temporibus suspectis, ex talibus enim feretur sententia diuortij.

Ad sextum dicendum, quòd aut vir accusat mulierem de fornicatione solùm ad separationem, aut ad inflictionem pœnæ adulterij. Si primo modo, petet coram iudice Ecclesiastico, ad quem pertinet celebrare diuortium, & tunc non oportet, quòd inscriptio fiat ad pœnam talionis, & ita licèt succumbat in probatione non erit talio, i. diuortium. Si secundo modo, inscribet se vir ad pœnam talio-

talio-

talionis: & tamen non est tunc talio separatio, sed capita A lis pęna. Aliter potest dici, quòd etiam si in iudicio petitionis diuortij deberet esse inscriptio ad talionem: tamen non esset talio, quòd separaretur mulier ab eo. Nam non esset hoc pœna, sed optatum: & consequenter non esset talio. Nam separari mulierem à viro, & virum à muliere idem est, neque potest fieri vnum sine altero, ideo non esset talio, sed semper punire mulierem. Pęna ergo erit ex opposito, scilicet quòd qui mulierem voluit per diuortium dimittere, cogatur cum ea firmius manere, & insuper inferatur alia pœna extraordinaria. Sic in lege Moysi, ille, qui imposuit nomen pessimum mulieri, per quod se ab ea voluit absoluere, cogitur cum ea semper manere, & cum prius competeret ei ex lege posse repudiare, Deut.24. cogitur manere cum ea in æternum Deuter.22. & tamen in nouo testamento non datur in pœnam ma- B nere indissolubiliter in matrimonio, cùm ista sit conditio matrimonij nunc: ideo ei, qui calumniatur petendo diuortium, dabitur alia pœna extraordinaria ad arbitrium iudicis.

Ad septimum dicendum, quòd plus tenetur vxori, quã extraneæ: & tamen non est verum, quòd quandocunq; quis vult deferre crimen alterius in conspectu Ecclesiæ, debeat præmittere admonitionem in secreto: sed hoc solùm est, quando procedit per viam denunciationis. Potest enim de crimine agi tripliciter, vt dicitur extra de accu.c.qualiter, & quando, scilicet per accusationem, inquisitionem, & denunciationis. Ad accusationem debet præcedere inscriptio. Ad inquisitionem debet præcedere clamosa insinuatio, quæ est loco accusatoris. Ad denunciationem debet præcedere fraterna correctio: Quando C ergo per viam denũciationis agitur, debet præcedere admonitio, & seruari forma tradita à Christo præced.ca. & tamen non cogitur quis semper procedere in crimine per viam denunciationis, cum liceat interdum procedi per viam accusationis: & tunc non præcedet admonitio. Vir autem quando petit diuortium, non procedit per viã denunciationis, sed accusationis: quia in denunciatione non intenditur principaliter nisi bonum peccantis, vt emendetur. In accusatione non intenditur bonum delinquentis, sed bonum publicum: ideo proceditur ad pœnam, quæ infligitur peccanti: & ita est in diuortio, quòd in pœnam datur fornicatæ mulieri.

An sicut vir petit diuortium propter mulieris fornicationem: ita è contra possit vxor? D
Quæst. LXXIII.

Quæritur, an sicut vir petit diuortium propter fornicationem mulieris, possit vxor petere fornicante viro suo diuortium, ita vt ad paria iudicentur. Aliqui dicunt, quòd non debent in hoc vir & vxor pares esse, quia diuortium in nouo testamento loco repudij successit, vt colligitur, sup. 5.ca. & supra in litera: & tamen in lege Moysi vir poterat repudiare vxorem, & non vxor virum: Deute.24. ergo neque nunc poterit vxor petere diuortium fornicante viro. Secundò, quia magis est contra legem naturæ, quòd vna mulier multos viros habeat, quam vnus vir multas mulieres, vt ostensum est supra, & ita videtur, quòd plus peccabit mulier in adulterio, quã vir: & consequenter non licebit æquale mulieri contra E virum fornicantem, & viro contra mulierem, sed repellitur per diuortium mulier fornicata: ergo non dabitur contra virum diuortium. Tertiò, quia vbi est maius nocumentum proximi, est ibi maius peccatum; sed plus nocet vxor adultera viro, quàm vir adulter vxori propter incertitudinem prolis, & alia: ergo magis peccat mulier fornicando, quam vir: & consequenter debet magis puniri, vt contra eam detur diuortium, & non contra virũ fornicantem. Quartò, quia diuortium datur ad corrigendum crimen adulterij: & tamen ad virum pertinet corrigere vxorem, quia est caput eius. 1. Corinth. 11. & mulier cum sit subdita, & non caput, non debet corrigere virũ: ergo non debet dari diuortium contra eum, sicut contra vxorem. Quintò, quia diuortium facere matrimonij cõpetit ex lege Christi, qui dixit non separari virum ab vxore, nisi ob causam fornicationis, & tunc concessit viro dimittere vxorem, sed ibi de solo viro dixit; & non quòd liceret vxori dimittere virum fornicantem: ergo non licet fieri diuortium contra virum. Alij dicunt, quòd iudicentur ad paria, imò quòd potius competat diuortium contra virum fornicantem, quàm contra vxorem fornicantem, quia videtur plus peccare vir fornicando, quia quãto est maior fragilitas, est maior venia peccanti: sed mulieres fragiliores sunt, & ex hoc faciliores ad peccandũ: ideo competet eis contra viros diuortium. Secundò, quia vir ponitur caput mulieris, vt ipsam corrigat: ideo si in eodem crimine peccauerit, grauius peccat, quàm mulier: & ita maior pęna inferetur, quæ est diuortium, ei, quàm mulieri.

Dicendum, quòd hic sunt duo dubia. Primum est, an detur diuortium pro fornicatione viri, sicut pro fornicatione vxoris. Secundum quis magis peccet in fornicando. De primo dicendum, quòd vir, & vxor quantum ad ea, quæ sunt matrimonij, ad paria iudicãtur, extra de diuor. ca. gaudemus: & ideo dicitur ibi, quòd sicut non licet eidem mulieri habere plures viros, ita neque eidem viro plures vxores, & æqualiter est obligatus vir reddere debitum vxori, sicut vxor viro. 1. Cor. 7. ita ergo circa diuortium, quod datur in pœnam præuaricationis circa actũ matrimonialem debet æqualis esse conditio eorum: vnde ita iura concedunt diuortium probante vxore fornicationem viri, sicut viro probante fornicationem vxoris, vt extra de diuor. c. quæsiuit. Vbi permittitur vxori diuertere à viro propter hæresim: à fortiori ergo propter fornicationem, cùm fornicatio carnalis ponatur directa causa diuortij à Christo: cæteræ autem, scilicet hæresis, & timor mortis per accidens, vt dictum est supra, imò si mulier iudicio Ecclesiæ fuerit à viro separata propter hæresim: non potest eam postea inuitam reconciliare, eo. titu. c. de illa, contra vtrumque ergo conceditur diuortium, & ex eadem causa: licet fortior sit ista causa in vxore, quàm in viro. De secundo dicendum, quòd non potest absolutè dici quis plus peccet mulier, aut vir, quia aliquo modo peccat plus vir, & aliquo modo femina. Pro quo sciendum, quòd aut quæritur de fornicatione simplici quis ibi plus peccet, aut de adulterio. Si de fornicatione simplici, dicendum quòd in duobus videtur mulier superare virum, quæ diminuunt peccatum. Primum est ducibilitas ex dispositione corporis: est enim in muliere valde plus de humore, quàm in viro: & ille agit ad coitum, ideo ducibiliores sunt, quàm viri. Secundus est defectus resistentiæ. Nam libido est passio irrationabilis, nisi inquãtum velatur honestate matrimonij: & huic resistitur per rationem: hæc est autem deficiens in mulieribus. Dicit enim Arist. 7. Ethico. mulieres non vocari propriè incontinentes, sicut neque bestiæ: & hoc propter facilem inclinationem in concupiscentias: & ita non videntur habere opinionem vniuersalem, sed mouentur quasi violenter ab ipso delectabili particulari propter facilitatem nimiam: & ita est in bestijs, quibus non est incontinentia sequi concupiscentias, sed naturalis conditio: eo quòd nõ habent vniuersalem opinionem, sed æstimationẽ de particularibus, quæ sequuntur non quasi ex electione, sed quasi ex necessitate, in mulieribus non est omnino, sicut in bestijs, cum habeant rationem, sed propter facilem inclinationem, & ducibilitatem à concupiscentijs, non est quasi eis omnino liberum sequi rationem: & ideo nõ vocantur propriè incontinentes, sicut viri: & ideo dixit Chrysost. propriam passionem mulierum esse luxuriam. In viro autem licèt sint concupiscentiæ, habet aliquid, per quod magis resistat, quia habet firmius iudicium: & ideo non est ita ducibilis à passione. Vnde data æquali tentatione facilius est viro, quàm mulieri resistere, ideo ex hac parte videtur mulier minus peccare in fornicatione. Ex alia parte diminuitur peccatum in viris propter fortiores concupiscentias, quia viri sunt calidiores, & calor excitat a venerea, & quanto ille fuerit fortior, tanto erit impetus intolerabilior, & qui à maiore passione superatur, minus peccat: ideo ex hac parte videtur esse minus peccatum virorum fornicantium, quam mulierum. Et tamen dicendum, quòd simpliciter considerando maius est

est peccatum viri fornicantis simpliciter, quàm mulieris cæteris paribus, idest, quòd sint similis conditionis, vel quasi, & quòd vterque sint integri iudicij secundùm conditionem sexus, quia aliàs poterit esse aliqua mulier, quæ in fornicatione simplici valde grauius peccet, quàm vir in simplici. Si autem quæratur de adulterio, dicendum, quòd consideratis diuersis rationibus potest dici, quòd vir magis peccat, & quòd mulier etiam magis peccat: & tamen simpliciter, & absolutè accipiendo magis peccat vxor adulterando, quàm vir eius: in adulterio enim inuenitur id, quod ad fornicationem simplicem pertinet, cùm sit ibi accedere ad non suam, & quia in fornicatione simplici peccat grauius vir: est aliud in adulterio, in quo vir excedat fœminam, & tamen accipiendo adulterium secundùm rationem speciei, vt differt à fornicatione simplici, magis peccat vxor adultera, quàm vir. Et ratio est, quia adulterium est concubitus, in quo iura matrimonij violantur: ideo illud adulterium est grauius, in quo plura iura matrimonij violantur. Sunt enim tria bona coniugij, fides, proles, & sacramētum. Contra bonum sacramenti non possunt facere adulteri: quia sacramentum nominat ipsam indissolubilitatem matrimonij: & tamen quantumcumque fornicentur coniuges semper matrimonium manet indissolubile: ideo non præiudicatur bono sacramenti. Bono autem fidei ambo præiudicant, quia fides est coniugum, secundùm quàm quilibet tenetur petitus ab alio reddere debitum, & tenetur nulli vnquam alteri commisceri: & in adulterando vterque fidem frangit accedendo ad extraneum: & ab ista violatione iuris matrimonialis accepit nomen adulterium, idest, ad alterum commisceri, qui non est coniunx. Bono prolis præiudicat vxor, & non vir. Nam vxor adulterando facit incertam prolem viri, quia nescietur, quæ sit proles legitima, & quæ adulterina. Hoc non facit vir adulterando, quia non reddit incertam prolem vxoris suæ: ideo cōtra plura bona matrimonij facit adultera mulier, quàm maritus adulter.

Præterea facit aliud malum mulier reddendo incertā prolem, quia priuat virum quodam naturali bono: quia viri desiderant valde scire, qui sunt filij eius: & quia non potest hoc firmiter scire vir, sicut fœmina: diligit plus mater, quàm pater, vt dicitur 8. Ethicorum: & tamen viri possunt habere aliquam notitiam, qui sunt sui: & in hoc valde gaudent: adulterium autem vxoris tollit istam notitiam, & gaudium, quia cùm sciuerit vir vxorem suā adulteratam aliquando, incipiet dubitare de omnibus filijs suis, an sui, vel adulterini sint: in quo magno desiderio naturali frustratur. Secundò quòd grauius reputatur, quia adultera dat viro vt hæredem eum, qui hæres non est: & istud est magnum præiudicium, scilicet, quòd omnia bona viri tollat quasi ex legitima successione ille, qui ad eum nullo modo attinet, & fraudet hæreditate filios legitimos illius, & alios, quibus ab intestato hæreditas deberetur: hoc non facit vir adulter vxori suæ. Tertiò, quia magis præiudicatur viro quantum ad amorem, quem habet ad fœminam per adulterium eius, quàm è contrario. Nam vir vult vxorem mundam, & quia commixtio carnalis est actus fœdatiuus, horret quis à se fœdatā ab alio vitiari, etiam nullo vinculo existente inter personas, qua si fœditas illa perueniat ad virum, postea contingentem illam. Quòd autem vir tangat aliam mulierem, nihil fœditatis in eo relictum est, quam vxor sua horrere posset: & hoc, quia fœmina est recipiens alienam immunditiā; vir autem nihil recipit, sed emittit: & ideo zelus viri ad mulierem est naturaliter maior, quàm mulieris ad virū. Et ex hoc sequitur, quod videmus, quòd omnes viri accepturi vxores volunt eas accipere virgines, quòd si nō eas tales inuenerint sequitur acerbus dolor, & ira, propter quam permittebatur Iudæis, quòd facerent lapidari vxores, quas virgines non inuenissent, si in habitu virginali eas reciperent. Deut. 22: fœminæ autem nihil omnino curant, an viri quos nouiter suscipiunt sunt virgines, vel alias mulieres cognouerint: dum tamen nunc alias non ament: ideo maius præiudicium causatur viro ex adulterio vxoris, quam è contrario. Quartò, quia viri rationabiliter magis indignantur de adulterio vxoris, quàm è cō-

F trario, quia vir est caput mulieris, & mulier non est caput viri. 1. Cor. 11. ideo in eadem re maiorem iniuriam facit vxor viro, quam vir vxori, sicut de prælato, & subdito. Et ita erit in adulterio, quòd valde maior iniuria erit viro, quàm mulieri. Quintò, quia vir alit vxorem, cùm teneatur supportare onera matrimonij, & illa non alit eum: ideo erit ei magna contumelia fornicatio vxoris: & vxori est parua iniuria adulterij viri: & ideo apparet, quòd valde magis peccat vxor adultera, quā maritus adulter, non solùm contra legem humanam, & cōtra hominem, sed etiam contra Deum, & grauius punietur in inferno. Et patet, quia non potest quis peccare contra hominem, quin peccet contra Deum: licet peccando contra Deum non semper peccat contra hominem: & tamen magis offendit mulier adultera virum, quàm vir mulierem: ideo G grauius peccabit cōtra Deum mulier adultera, quàm vir eius adulterando: & hoc verum est comparando ad vxorem suam: secus autem respectu viri illius mulieris, cum qua fornicatur, quia tūc poterat esse interdum maius peccatum adulterium viri, quàm mulieris. Pro hoc sciendū, quòd aut adulter cōit cum coniugata alia, aut cum soluta: & coniugata aut coit cum soluto, aut cum alio coniugato. Si ponatur, quòd maritus coeat cum aliqua soluta, & vxor eius cum alio non coniugato: dicendum, quòd tam quantum ad Deum, quàm etiam ad homines magis peccat mulier: quia si vir adulterium committat cum soluta, non committit præiudicium contra vxorem, nisi paruum; contra legem autem humanam nullum, cùm illa non puniat hoc, si mulier purè soluta est, scilicet neque viro alligata, neque professioni regulari, neque vinculo H cognationis, aut affinitatis attinens ei, à quo cognoscitur. Si autem mulier adulterium committat cum alio coniugato, & vir cum alia coniugata, aut quæritur de magnitudine peccati, vt est præiudicium ipsis, qui sunt in eodem matrimonio, aut in alio, idest maritus adulterans cū alia coniugata magis præiudicet vxori, quàm vxor adulterās cum alio coniugato præiudicet viro suo. Et tunc dicendum, quòd semper magis præiudicat vxor viro suo fornicando, siue cum soluto, siue cum coniugato, quàm vir vxori, siue cum quacunque ille fornicetur, & non differt respectu viri sui, cum quo adulteretur vxor sua, siue cum soluto, siue cum coniugato, sicut neque respectu vxoris differt, cum qua adulteretur vir suus, siue cum soluta, siue cum coniugata. Si autem consideretur respectu personarum alterius matrimonij, scilicet quando vir coit cum I alia coniugata, & vxor cum alio coniugato. Dicendum, quòd mulier adulterans sic præiudicat vxori illius cum quo fornicatur, quia subtrahit ei virum suum, vir autem adulterans cum coniugata præiudicat marito illius, & hic certum est, quod magis peccat coniugatus in coniugatum, quàm coniugata in coniugatam, & ideo in hoc casu lex humana ita punit adulterum, sicut adulteram.

Et ideo est tunc dubium, quod istorum sit simpliciter maius peccatum, an viri adulterantis cum coniugata, vel vxoris adulterantis cum alio coniugato. Dicunt quidam, quòd est æquale peccatum, quia lex humana punit æqualiter vtrumque, & pœna est argumentum magnitudinis peccati. Dicendum, quod non est istud conueniens argumentum propter duo. Primò, quia æqualitas pœnæ in iudicio humano non arguit æqualitatem peccati, etiā K si iudex sit iustissimus, & lex iustissima, sed in Dei iudicio æqualitas pœnæ arguit æqualitatem peccati. Cuius ratio est, quia dignum est, quòd secundùm proportionem peccatorum sit proportio pœnarum, & tamen lex humana nō potest hoc. Primò, quia tot sunt delicta, & differentiæ eorum, quòd nemo potest sufficienter considerare æqualitatem, & inæqualitatem. Et dato, quòd sciantur esse aliqua inæqualia, non potest tamen sciri quantitas excessus vnius ab altero in omnibus, ideo non est possibile constitui pœnas secundùm omnes differentias peccatorū. Secundò, quia dato, quòd scirentur proportiones, & excessus peccatorum inter se determinatè, non erat possibile determinari tot modos pœnarum, quas paterentur homines, quot sunt modi peccatorū, quia vnum peccatum est, cui debetur occisio pro pœna, & est aliud duplum illo in grauitate, & tamen nō potest in homine inueniri ma-

tot pœna. Etiam siquis occidit vnū hominem, est sibi pœna mors: si occidit mille homines est sibi pœna mors solum: & ita tāta pœna est pro mille peccatis, sicut pro vno, quod est æquale cuilibet illorum. In iudicio autem diuino secus est: & primò, quia ipse cognoscit omnes differentias peccatorum, & proportiones excessus eorum, ideo potest inuenire proportionem in pœnis. Secundò, quia pœna, quæ à Deo infligitur, est in anima, vel in corpore & anima simul post resurrectionem, & tunc poterit recipi in homine pęna quantamcunq; quis velit. Nam assignata aliqua pęna, quę sit a. vel b. poterit tolerare anima, vel homo resurgens duplo maiorem, imò & decies millecuplam, cū tam anima, q̃ homo resurgens sit incorruptibilis: ideo ad diuinum iudicium pertinet dare æquales pęnas pro ęqualibus peccatis, & ibi tenet argm̃ si duorum peccatorū sūt æquales pœnæ, ꝙ illa peccata sunt æqualia, & secundum proportionem pœnarum arguetur proportio peccatorū, sed non in lege humana, sicut nunc: sed q̃ñcunq; ſm legē humanam dantur pœnæ æquales pro duobus peccatis nō est inde arguendum, ꝙ sint peccata æqualia: sed ꝙ quodlibet illorum peccatorum meretur illam pœnam, licèt vnum illorum meretur maiorem, quæ nō datur, siue quia dari non potest, siue quia lex non facit tantam discussionem circa positionem pœnarum. Secundò quantum ad principale non tenet argm̃, quia etiā si lex imponat æqualem pęnam viro, & mulieri adulteris, quasi faciant ęqualia damna, non sequitur inde æquale peccatum. Et patet, nam licèt ambo concurrant ad istud damnum faciendū, tamen magis est mulier causa illorum malorum, quàm vir, cum ipsa causet viro suo incertitudinem prolis, & apponat ei alienum hæredem. Nam nō ideo hæc fiunt, quia ille adulter coit cum ista muliere, quia etiam existente quocunque alio adulterio idem erit, sed ideo causantur ista mala, quia ista, quæ est vxor istius hominis cognoscitur ab alio, quam a viro suo, & ideo mulier se habet directè ad mala ista, tanquam causa, viri autem adulteri se habent per accidens cum non plus faciat esse istum, quam illum. Item, quia ideo grauius peccat mulier adulterādo, quàm vir eius, quia magis tenetur vxor viro, quàm vir vxori, & consequenter facit ei maiorem iniuriam, & tamen vir adulterans cum vxore alterius, non tenetur ad aliquid ei cuius vxorem cognoscit; ideo non facit ei tantam iniuriam quantam vxor sua, & tamen lex humana, ideo punit duos adulteros, quia ambo præiudicant viro cuius mulier fornicatur, ergo æqualem pœnam ponit pro illo peccato, quod non reputat æquale. Vnde dicendum, quod etiam secundum legem humanam, non peccat tam grauiter vir adulter cognoscens vxorem alienam, sicut adultera secundum Deum. Dicendum, quod etiam in casu prædicto grauius peccat adultera, quam adulter, quia congregatis omnibus, quæ faciunt grauitatem, maior est grauitas ex parte vxoris, cum magis ipsa peccet contra virum suum, quam adulter peccet contra eum, & ex hoc oritur grauitas contra Deum.

Quomodo mulieribus fornicantibus semper datur pœna pro adulterio, & non sic semper viris. *Quæst.* LXXIIII.

SEd quæritur, quomodo mulieribus fornicantibus semper datur pœna pro adulterio, siue fornicentur cum soluto, siue cum coniugato, & viris adulteris non datur pœna secundum legem humanam, nisi fornicentur cum coniugatis mulieribus. Aliqui dicunt, quod adulterium nō est nisi respectu mulieris, ideo si mulier ad quam quis accedit, sit coniugata, semper est adulterium, siue ille, qui adhæret ad eam sit solutus, siue coniugatus, aut quicunque. Si autem mulier non sit coniugata, dicunt non esse adulterium cum illa, siue sit qui eam tangit coniugatus, siue non. Sed dicendū, ꝙ non stat, quia adulterium est ille concubitus, per quem iura matrimonij violantur, & tamen siue coniugatus accedat ad non coniugatam, siue nō coniugatus ad coniugatam, siue vnus coniugatus ad cōiugatam, quæ non est sua, violantur iura matrimonij, ideo his tribus modis est adulterium. Et patet, quia coniugati tenentur sibi inuicem fidem seruare, & non solum vxor

A vira, sed etiam vir vxori, si ergo coniugatus accedit ad nō coniugatam, ille violat fidem, quam debet vxori, & ita est adulterium in primo modo. Si autem non coniugatus ad coniugatam accedat, frangit vxor fidem, quam debet viro, & est secundus modus adulterij. Si verò coniugatus ad coniugatam alteri, frangit vir fidem vxori, & vxor alterius, viro suo. Vnde in primo, & secundo modo violantur solum iura vnius matrimonij, in tertio autem violantur iura duorum matrimoniorum, & ideo est illud grauius adulterium, licet ius humanum istas grauitates non distinguat, nam in primo modo ius humanum non ponit aliquam pœnam, in secundo, & tertio modo adulterij ponit pœnam æqualem ambobus adulteris, & tamen in omnibus modis est verum adulterium. Sic dicit August. lib. de bono coniugali, & 32. quæst. 5. cap. adulterium, ſ. Adul
B terium committitur, cum vel propriæ libidinis instinctu, vel alienæ consensu cum altera, vel altero contra pactum coniugale concubitur, etiam Isidorus super Exodum ait, & habetur 32. quæst. 5. cap. non mœchaberis. Adulterium facit, qui præter suam ad alteram accedit.

Dicendum, ꝙ isti tres modi sunt adulterini, & sunt peccatum apud Deum, & tamen lex humana, quæ pro adulterio pœnam capitis posuit, non concessit hoc fœminis cōtra viros, sed viris cōtra vxores, & ideo quia in primo modo non est vxor aliqua, sed accedit coniugatus ad nō coniugatam, non punitur istud secundum legem humanam, in secundo, & tertio modo quia cognoscitur vxor aliena, dat lex humana pœnam vtrique adultero, hoc autem fecit lex humana in priuilegium virorum, concedit enim eis accusare vxores de adulterio, etiam sine inscriptione
C vsq; ad certum tempus, postea autem non sine inscriptione, vxoribus autem nunquam concedit accusare viros. Vnde si coniugatus accedat ad non coniugatā, nemo eum accusat, quia ad nullum pertinet iniuria nisi ad vxorem, & ei non conceditur accusare. Si autem accedat coniugatus ad aliam coniugatam potest accusari a marito, & ab alijs, sed a propria vxore non potest accusari. Tunc ergo manet dubium, quare non punitur vir adulter, sicut mulier. Nam videtur, ꝙ potius debet puniri vir, quam vxor, quia peccat grauiter; imò videtur grauius peccare, vt dicit Aug. lib. de decem cordis, & 32. q. 6. cap. non mœchaberis, ſ. Non męchaberis, idest non ibis ad aliam aliquam præter vxorem tuam, tu autem exigis hoc ab uxore, & non uis reddere hoc uxori, & cum debeas in uirtute præcedere vxorem tuam, & tu sub uno impetu libidinis ca-
D dis, & vis vxorem tuam victricem esse, vis domum tuam capite pendere deorsum, caput enim mulieris est uir. Vbi autem melius viuit mulier, quam uir, capite deorsum pēdet domus. Si caput vir est, melius debet viuere vir, quā mulier, & præcedere in omnibus bonis factis vxorem suam. Vnde non licet apud Christianos aliquid facere viro circa concubitum, quod non liceat uxori. Sic dicit Hieronymus in Epistola ad Oceanum, & 32. qō. 5. capit. apud nos, ſ. Apud nos, quod non licet fœminis, æque non licet viris, & eadem seruitus pari conditione censetur, ideo nō solum in peccato uidentur esse viri æquales vxoribus, sed etiam in pœna adulterij. Sic dicit August. lib. de adulterinis coniugijs, & 32. quæst. 6. cap. indignantur, ſ. Indignantur mariti si audiunt adulteros uiros pendere, idest pati similes adulteris fœminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet, & uirtu-
E te uincere, & exemplo regere fœminas. Aliqui dicunt, quod ideo viri non accusantur de adulterio, quia eorum crimina sunt magis latentia, quam fœminarum. Sic dicitur 32. q. 5 cap. Christiana. Sed dicendum, ꝙ non stat, quia licèt uxor non ita faciliter possit scire adulterium uiri sui, interdum tñ scire potest, & tunc permitteretur illum accusare, sed falsum est, quia nūquam permittitur. Alij dñt, ꝙ non permittūtur vxores accusare uiros adulteros, quia non est iustū. Nam ēt sic erat in lege Moysi, quæ erat lex Dei. Dicendum, ꝙ verum est, ꝙ liceret ibi viris accusare mulieres adulteras, & tamen viros adulterantes cum mulieribus solutis non condemnabat lex, sed eodem modo se habebat, sicut lex humana, & tamen hoc non probat iustum fuisse, quia multa alia erant in lege veteri, quæ in se mala erant, & tolerabantur, sicut usuræ, & repudium,

ita istud tolerabatur non quidem permittendo expresse sicut repudium, & vsuras: sed non puniendo: sicut lex Ecclesiastica non punit meretrices, licèt peccent. Dicendum igitur, quod non est causa huius quare non reputetur peccatum adulterium viri coniugati cum soluta: sed quia non expedit. Sed ideo non putent viri se apud Deum impunes euasuros. Sic dicit Ambrosius lib. de Patriar. & 32. quæst. 4. cap. nemo, s. Nemo sibi blandiatur de legibus hominum, id est licet ille non ponant pœnam, non credant ideo non esse peccatum. Et sequitur: Omne enim stuprum adulterium est: neque viro licet, quod mulieri non licet: eadem enim a viro, quæ ab vxore debetur castimonia: quidquid in ea, quæ non sit legitima vxor com missum fuerit, adulterij crimine damnatur. Sed dicitur, quod non expedit puniri viros sic adulterantes. Primò, quia lex humana non intendit punire omne crimen: sed solum illud, quod nocet statui politico tollendo pacem illius. Nam lex datur politiæ, & est pro conseruatione eius, & ideo non curat vltra ea, quæ sunt de conseruatione reipublicæ, & quia quædam peccata sunt, quæ in nullo nocent statui politico, non punit ea lex humana: & quia adulterium ex parte mulieris turbat maximè rempublicam, punit illud acriter lex humana, ex parte viri si non fornicetur cum alia coniugata, non nocet reipublicæ turbando pacem eius: ideo non punitur a lege. Secũdo, quia lex humana non punit nisi peccata illa, quibus punitis potest stare respublica: vnde si aliqua peccata sunt, quantumcunque magna sint, quæ si punirentur, turbaretur pax politica, non puniuntur illa: quia sicut ideo quædam peccata puniuntur, quia illis non punitis non seruaretur pax politica: ita punire alia cessabit: quæ si puniantur, tolletur pax politica. Sic est de adulterio virorũ. Nam etiam si viri fornicando cùm solutis tantum præiudicarent vxoribus, sicut vxores viris, non punirentur viri pro hoc, sicut vxores: quia viri non possent tolerare talem legem.

Facilius enim est mulieribus continere, quam uiris, ideo communis opinio gentium non imputabat viris in malum accedere ad quamcunque non coniugatam: sed cuicumque fœminæ etiam solutæ ad malum imputabat cognosci ab alio, nisi matrimonialiter: nulla ergo politia permisit vxoribus sic accusare viros, quasi non esset talis lex tolerabilis, & crederent omnes se huius criminis futuros reos. Et aliquale motiuum huius est, quia maritus cognoscens aliam mulierem parum offendit suam vxorem: vxor autem quasi in immensum offendit virũ: & ob hoc tam leges humanæ omnes quotquot fuerunt, quam etiam lex Moysi, quæ Dei erat, punierunt adulteras mulieres semper: viros autem adulteros nunquam punierunt nisi cum coniugatis fornicarentur: quia tunc præiudicabant maritis adulterarum, & non vt præiudicabant coniugibus suis. Et dicendum, quod iustæ sunt leges humanæ, quæ sic mulieres puniunt, & non viros. Nam cum lex ordinetur ad statum politicum conseruandum, vt ad finem, illa lex erit bona, & iusta, quæ conuenienter se habet ad hanc conseruationem: quæ vero non se habet conuenienter, est iniusta, & mala: & quia lex volens punire omnia peccata, esset intolerabilis a politia, & consequenter repugnaret valde statui politico, erit illa mala, & iniusta: illa verò lex, quæ punit quædam mala, & non omnia, conseruat pacem politicam: ideo illa est bona: talis autem est lex, quæ puniret viros adulterantes cum mulieribus solutis, quia illa non esset tolerabilis ab aliqua politia, ideo esset mala, & iniusta, & esset insipiens legislator, qui talem imponeret.

Cum autem obijciebatur, quod esset æquale, aut maius peccatum viri, quam vxoris, dicendum, quod non est verum. Et cum dicit Augustinus, quod debet vir præcedere in virtute, verum est, & ideo cæteris paribus, in quocunque peccato magis peccat vir, quam mulier, & tamen in adulterio non sunt omnia paria, sed mulier multa mala committit contra virum, vir autem pauca committit contra vxorem, vt ostensum est præced. quæst. ideo magis peccat fœmina adultera generaliter, quam vir adulter generaliter, tamen peccat plus vir in fornicatione simplici, quam mulier, vt & ostensum est ibidem quia in fornicatione

F simplici, nemo præiudicat alicui nisi Deo, & in hoc cæteris paribus magis peccat vir. Cum autem dicebatur, quod deberet puniri vir adulter æqualiter, sicut mulier adultera, imò grauius, dicendum, quod August. non loquitur ibi de adulterio primo modo, scilicet, quando coniugatus cognoscit non coniugatam, sed de secundo, & tertio modo, s. si non coniugatus coniugatam, vel coniugatus aliam coniugatam cognoscat. Et patet, quod intelligatur sic, quia ipse refert gestam rem, cum ait: Indignãtur mariti, si audiunt viros adulteros pendere similes adulteris fœminis pœnas, & tamen certum est, quod nullius vnquam gentis lex dedit pœnam viris adulteris, si cognoscerent solutas, ideo loquitur de secundo, & tertio modo, in quo lex humana dat eandem pœnam viro, & fœminæ adulteris, & tamen adhuc de hoc indignabantur quidam volentes, quòd nũ-

G quam imponeretur viro adultero pœna in quocunq; modo adulterij, vel quod daretur minor, quã fœminis. Prædicta autem vera sunt secundum legem humanam sæcularem, secus autem secundum legem Dei. Nam cum Christus dixit esse peccatum siquis viderit mulierem ad concupiscendum, supra 5. cap. à fortiori adulterium in quocunque modo iudicabit esse peccatum, & puniet in æternum viros adulteros in quocunque modo adulterij, & tamen magis puniet mulieres adulteras, quã viros, quia, vt ostensum est, maius est simpliciter adulterium mulieris, quàm viri. De lege etiam humana Ecclesiastica dicendum, quod secundum eam omne genus adulterij punitur, & æquali pœna. Nam pro adulterio non infert Ecclesia, nisi pœnam diuortij, & tamen istud infert tam vxoribus, quã viris fornicatis, vt ostensum est supra, & hoc modo intel-

H ligitur 32. q. 5. capit. Christiana. s. Christiana religio adulterium in vtroque sexu pari ratione condemnat, sed uiros suos mulieres, non facile de adulterio accusant, & non habent latentia peccata vindictam, viri autem liberius uxores suas apud sacerdotes accusant, & ita de accusatione ad diuortium agitur, quia si intelligeretur de accusatione ad inferendum pœnam capitalem, non accusaretur apud sacerdotes, qui talem pœnam inferre nõ possunt, sed apud iudices sæculares, & concluditur, quod eadem accusatio fit contra virum ad diuortium, scilicet, vir vtique submouebitur, si eius flagitium detegatur.

Ad argumenta facta in quæstione 72. respondendum est. Et dicendum ad primum, quod non propriè datur diuortium loco repudij, cum non detur ex eisdem causis neque eodem modo, nisi accipiatur sic, quod in lege Moy-

I si permittebatur repudium; in lege autem Christi non permittitur repudium, sed solum diuortium. Et tunc dicendum quod repudium permittebatur non tanquam bonum & æquum, sed ad duritiem cordis virorum, scilicet quod timebatur de occisione vxorum si eas tenere cogerentur inuiti, & quia non timebatur idem de uxoribus contra viros, cum sint illæ fragiliores, permissum fuit repudium viris & non uxoribus.

Diuortium autem datur tanquam bonum & æquum. Cum ergo sit par causa 32. quæst. 35. cap. Christiana. debet esse eadem pœna, & hoc quia sic non est apud legem Christi, sicut apud leges hominum, quia in ea æqualia licerent viro & vxori circa concubitum, vt ait Hierony. ad Oceanum & 32. quæst. 5. cap. apud nos, quod non licet fœminis æquè non licet viris, & eadem seruitus pari con-

K ditione censetur.

Ad secundum concedendum, quod magis peccat vxor in adulterio quàm vir eius, & tamen non sequitur, quod si diuortium datur contra fœminam, quod non debeat dari contra uirum. Sed contra utrunque datur, & tamen ex maiori causa datur contra uxorem quam contra virũ, nam sicut ostensum est supra, si pœna detur æqualis apud legem humanam pro duobus peccatis, non est necesse, quod sint æqualia inter se, etiam si pœna iustissimè infligatur; sed oportet, quod vtrunque illorum mereatur illam pœnam, etiam si alterum illorum maiorem pœnam mereretur, & ita est de diuortio, quod est eadẽ pœna, & datur pro inæqualibus peccatis, sed ita est, quod adulterium viri meretur diuortium & datur pro illo, adulterium uxoris meretur diuortium, & aliquid plus, tamen datur solum diuortium, quia nõ potest dari pro quolibet peccato deter-

determinatè tanta pœna, quantam ipsum meretur: licèt verum sit, quod maior solet infligi vxori. Nam post diuortium elapso certo tempore, vt dicetur sequenti quæst. si vir eam non reconciliat sibi, includitur ad agendum pęnitentiam intra monasterium aliquod.

Ad tertium dicendum sicut in præcedenti, quòd magis peccat vxor in adulterio quàm vir: & tamen vtrique datur diuortium in pœnam.

Ad quartum dicendum, quòd vir est caput mulieris tanquam gubernator, & rector, sed non tanquam iudex habēs simpliciter vim coactiuam & punitiuam circa crimina: & ideo ad ipsum pertinet corrigere mulierem, ne peccet; vel si peccauerit, emendabit eam leuiter: punitio tamen, quæ datur directè in retributionem pro peccato, non pertinet nisi ad iudicē: vir autem non est iudex vxoris: ideo non potest ipse inferre pęnam diuortij sed iudex, & ideo quantum ad hoc, in quo vir non præest vxori, tantum licebit vxori contra virum sicut viro contra vxorem.

Ad quintum dicendum, quòd licèt Christus nō expressit de muliere, quod recederet à viro per diuortium propter fornicationem, tamen hoc voluit. Et patet, quia Apostolus 1. Corinth. 7. illud expressit, scilicet. His, qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio non ego, sed dominus, vxorem non discedere à viro, quia si discesserit manere innuptam, aut reconciliari viro suo. Et quod fuerit ista intentio Christi patet; quia dicit Apostolus. Præcipio non ego, sed dominus, idest Christus hoc præcipit tacitè. Nam non expressum est hic, & supra 5. cap. Et forte fuit causa, quia voluit respondere Christus Iudæis conuenienter ad quæstionem eorum, ipsi enim quæsierant an liceret viro repudiare vxorem ex omni causa, & non quæsiuerunt an vxor aliquando posset virum repudiare, ideo respondit, quòd non licet viro dimittere vxorem, nisi causa fornicationis, & non dixit quando vxor possit dimittere virum, & propter hoc Apostolus dixit explicatius quomodo mulier potest dimittere virum quam quomodo vir dimittat vxorem, tanquam supplens explicitè ea, quæ Christus reliquerat implicitè.

Argumenta autem duo in contrarium etiam non sunt cōcedenda simpliciter, cùm enim in vno probatur, quod viri magis peccant quam mulieres. Dicendum quòd verum est in fornicatione simplici, in adulterio tamen magis peccant vxores, vt ostensum est, & ideo cum infertur, quòd fortius debet dari diuortium contra viros, non sequitur, quia datur diuortium pro adulterio, & non pro fornicatione simplici, & in adulterio magis peccant vxores quàm viri. Etiam dato quod magis peccarent viri, nō sequitur, quod fortius daretur contra viros, quia pro inęqualibus peccatis datur interdum eadem pœna in lege humana, vt ostensum est.

Ad secundum dicendum, quòd ex eo quod vir est rector mulieris, efficitur quodlibet peccatum eius cæteris paribus maius quam peccatum mulieris, & ideo in fornicatione, quia cętera sunt paria. i. non inferuntur plura nocumenta ex parte viri quam ex parte mulieris, peccat grauius vir quam mulier, in adulterio tamen non sunt omnia paria, si multa damna facit mulier adulterans viro suo, quæ non facit vir adulterans vxori suæ, ideo grauius peccat vxor adultera quam maritus, & consequenter non est ille magis dignus diuortio quam illa, sed potius è contrario, & tamen æqualiter datur pro adulterio vtriusque, quia non est talis pœna, quæ possit intendi & remitti.

An facto diuortio iudicio Ecclesiæ possit vir reconciliare sibi vxorem retinendo illam? Quæst. LXXV.

QVæritur, an facto diuortio iudicio Ecclesiæ possit vir reconciliare sibi vxorem retinendo illam, vel reducendo ad se si iam recesserit.

Aliqui dicunt, quod non potest eam reconciliare, nec etiam vxor virum, si ad petitionem vxoris pro fornicatione viri lata est sententia diuortij. Quod enim semel benè diffinitum est, nulla debet iteratione retractari, sed iudicio Ecclesiæ diffinitum est, quod debeant separari, ergo non poterunt vlterius reconciliari.

Secundo patet, quia si posset esse reconciliatio, videtur quòd potissimè deberet esse post sententiam adulterę vxoris aut viri, & tamen non tenetur vir recipere vxorem adulteratam etiam post pœnitentiam, & emēdationem, neque potest excipere mulier se esse emendatam, quia non admittetur talis exceptio in iudicio contra virum petentem diuortium, ergo nullo modo potest fieri reconciliatio.

Tertio, quia si reconciliatio fieri posset, fieret petente illo, qui castè vixit, & tunc si fornicata vxore proferretur contra ipsam sententiam diuortij, posset vir cogere illam ad se redire, & tamen facto diuortio non tenetur vxor redire ad virum, quia iam iudicio Ecclesiæ separati sunt, ergo non potest fieri reconciliatio.

Quarto, quia si posset fieri reconciliatio, hoc maxime fieri deberet, quando facto diuortio pro fornicatione vxoris inuenitur vir post diuortium adulterium commisisse, & tamen etiam tunc non potest fieri reconciliatio nolente viro, quasi vxor possit compellere virum ad se redire, quia aliquando celebratū fuit iustè diuortium, ergo nunquam potest fieri reconciliatio.

Quintò, quia si uir adulteratus est occultè, quod mulier probare non potest, & ipse probet vxorem fornicatā, diuortium fit contra ipsam, & tunc uidetur iustè factum cum paria delicta compensari debuissent, & tamen etiam in hoc casu uir non tenetur reconciliare sibi uxorem, cum illa non probet adulterium uiri, ergo à fortiori quando diuortium iustè factum est, non poterit fieri recōciliatio.

Dicendum, quod reconciliatio fieri potest facto diuortio. Dicitur enim 1. Corinth. 7. quod si mulier recesserit à uiro aut reconciliare sibi uirum aut manere innuptam, ergo in electione eius est quid facere uoluerit. Item quia dimittere fornicantem, & reducere dimissum uidetur esse eiusdem potestatis, & tamen potest uir non dimittere uxorem fornicatam, ergo potest dimissam reducere. Sed dicendum, quod aut quæritur an possit fieri reconciliatio consentientibus ambobus, aut dissentiente altero ipsorum. Si consentientibus ambobus, dicendum quod semper potest fieri reconciliatio, quandiu non mutauerint statum, idest si non transierit alter eorum ad religionem, quam professus iam fuerit, alias etiam post ingressum religionis, si ambo consentiant reconciliabuntur.

Et ratio est, quia sententia diuortij non fertur de necessitate iuris, sed ad petitionem partis. Vnde etiam si notorium esset adulterium uxoris, non fiet diuortium si uir non accusat illam petendo diuortium. Etiam patet, quia si propter delictum adulterij ex intentione iuris, & non petente parte fieret diuortium, potius fieret, quando ambo coniuges fornicati sunt, cum sit grauius adulterium, & tamen tunc non fit diuortium, immo etiam si alter coniugum petat diuortium, non fiet si excipiatur de adulterio eius, extra de diuortijs capit. significasti. & capit. ex literis, ideo fit in fauorem castè uiuentis, & ad petitionem eius, & consequenter si ambo conuenerint inter se, poterit fieri reconciliatio quocunque tempore.

Si autem non consentiant ambo in hoc, aut petit reconciliationem, qui fornicatus est, aut qui petiuit diuortium, si ille, qui fornicatus est, non tenetur alius reconciliare eum ad se, cum propter eum, & contra ipsum lata fuerit sētētia diuortij. immo etiam si correctus iam fuerit, qui peccauerit & pœnitentiam egerit, non tenetur alius coniugum eum sibi reconciliare, ut colligitur extra de conuersi. coniu. cap. gaudemus. Si autem ille, qui petiuit diuortium, petat reconciliationem, aliqui putant, quod non poterit alium coniugem sibi inuitum reconciliare, quia iam facta est separatio auctoritate Ecclesiæ, & cum tenuerit sententia, tenet tam pro fœmina adulterata quàm pro uiro, qui petiuit diuortium, & ideo dicunt quod mulier iam poterit inuito uiro transire ad monasterium. Sed dicendum, quod non stat, quia nemo consequitur priuilegium, uel immunitatem delinquendo, & tamen qui fornicatus est tenebatur ad debitum reddendū, ergo non fuit absolutus ab hoc debito per sententiam diuortij, & ita potest esse reconciliatio illo inuito. Item innocens non priuatur iure suo per peccatum alterius, neq; seruituts quàm habet in peccantem. C. de adult.

authentica. sed hodie, sed qui fornicatus nō fuit, habebat ante sñiam diuortij ius super fornicantem, vt ille teneretur ei ad debitum: ergo non perit ista seruitus. Item sententia condemnatoria afficit delinquentes: & ideo sententia diuortij cum sit pęnalis, solum afficit fornicantem: & tñ per diuortium tollitur ius petendi debitum: ideo solum priuabitur hoc iure fornicans: sed alius ante hoc habebat ius petendi debitum, ergo illud manet sibi integrum, & ita poterit petere & tenebitur alius sibi reddere, sed hoc est reconciliare inuitum: ergo poterit reconciliare inuitum: per sñiam.n.diuortij aufertur fornicatori ius petendi debitum: ei verò, qui non fornicatus est, non aufertur ius petendi, sed absoluitur à seruitute, qua tenebatur alteri, s.quia iam non tenebatur reddere debitum ei: Item q si non posset vir castus conciliare vxorem fornicatam post diuortium, daretur occasio fornicandi mulieribus: quia aliquæ desiderantes separari à viris suis, fornicarentur, vt fieret diuortium, & non tenerentur, neque possent postea reduci ad illos: & tamen non debet dari occasio ad separandum coniuges, vt dr. extra de diuortijs capit. quanto. vt dr, quod si per hæresim soluerentur matrimonia quantum ad vinculum, simularent aliqui viri hæresim, vt ab vxoribus suis separarentur: & ideo non conceditur, quòd ex hoc soluantur matrimonia. Reconciliari ergo pōt inuitus, qui fornicatus est: & ob hoc dicitur, ꝙ sentētia diuortij non transit in rem iudicatam statim vt profertur: sed altero eorum profitente ordinem aliquem. Vnde dicendum, ꝙ quando pro adulterio lata est sententia diuortij, ille quo petente lata est, potest statim transire ad religionem: & alius non poterit impedire intrantem, neque repetere ingressum: quia per fornicationem perdidit ius, ꝙ habebat in eum: extra de coniu. cap. veniens. Et si vir non fornicatus est, sed mulier, poterit statim post sententiam diuortij promoueri ad ordines sacros, dum nihil aliud obsistat: & non poterit illa repetere eum siue intrauerit in monasterium, siue effectus fuerit clericus sæcularis in sacris. eo. tit. cap. constitutus. & tñ manebit adhuc illa vxor eius vt prius, & tenebitur continere; & si illo viuente cognita fuerit ab altero adulteratur, vt colligitur ibidem & cap. veniens. ille aūt, contra quem lata est sententia diuortij: quia fornicatus est, non potest intrare monasterium statim: sed ex licentia alterius poterit intrare: & ad hoc ꝙ intret, prius debet peti ab alio coniuge, vt eum reconciliet: & si non vult tunc poterit, qui fornicatus est intrare monasterium. extra de conuers. cōiugato cap. gaudemus. vbi dr, ꝙ si mulier fornicata fuerit: & propter hoc sententia diuortij lata, debet Episcopus, hortari virum vt eam reconciliet sibi. Si autem ille non vult, debet eam Episcopus includere in monasterium ad agendum pęnitentiam perpetuam: & tñ adhuc semper poterit vir eam reconciliare sibi quousque non fuerit professa: & tenebitur illa tunc exire de monasterio, quia adhuc vir non perdidit jus, quod in eam habebat. Si autem profitetur, non potest eam reducere ad se: & ita apparet, quod vir potest reconciliare quandocunq; voluerit vxorem fornicatam, etiam inuitam. Nam si non posset inuitam reconciliare, non oporteret, quòd Episcopus hortaretur solicitè viros, vt reconciliarent sibi mulieres, sed possent statim introire monasteria. Et idem est si contra virum feratur sententia diuortij: quia poterit mulier eum inuitum reconciliare. Per diuortium enim ille, qui fornicatus fuerat, perdit ius petendi debitum, & manet obligatus ad reddendum, & qui non fornicatus fuit, potest petere debitum sed absoluitur à seruitute reddendi: non tamen accipitur perdere ius propriè, quia si semel periret ius petendi debitum totaliter, nunquam rediret, nisi facto de nouo matrimonio; & tamen quando reconciliantur coniuges, habet vterque ius petendi debitum, ideo non perierat penitus à principio, sed solum erat impeditum, & nunc tollitur impedimentum per voluntatem illius coniugis, in cuius fauorem inductum fuerat. Quando autem dicebatur, quod data sententia diuortij, erat quæsitum ius etiam mulieri, vt iam nō cogeretur redire ad virum, dicendum quòd non stat, quia hoc esset si sentētia lata esset æqualiter pro vtroque, & tamen lata fuit in fauore non fornicantis, & eo petente contra illum, qui fornicatus est, ideo nullum commo- F dum reportat condemnatus de diuortio, & sic semper manebit obligatus ad reddendum debitum, & poterit eum reconciliari sibi, qui non peccauit.

Ad primum dicendum, quòd sentētia diuortij tenuit, & nunquam retractatur, & tamen non retractata illa potest reconciliare coniugem, quando voluerit, qui non fornicatus fuit, quia in sententia diuortij solùm condemnatur fornicans, & ille priuatur iure petendi debitum. Qui verò non fornicatus est, non priuatur iure petendi, neque cogitur discedere à fornicante, sed absoluitur à seruitute reddendi illi debitum, qua prius tenebatur. Vnde quandocunque voluerit reconciliare fornicātem, poterit, quia fuit sibi in priuilegium hoc concessum. Ideo sicut habens priuilegium sine cassatione, vel retractione priuilegij, potest cessare interdum vti illo, ita sine reuocatione senten- G tiæ diuortij reconciliabit sibi fornicantem, & tamen si semel reconciliauerit, non poterit amplius repellere prætextu diuortij facti, quia illi renunciauit reconciliando.

Ad secundum dicendum, quòd non cogitur vir reconciliare sibi vxorem fornicatam, quia iam correcta est & sufficienter pœnituit, vt patet extra de conuersione coniuga. cap. gaudemus. sed est sufficiens ad inducendum virū, vt reconciliet eam, si tamen non vult, non cogitur, sed postquam diligenter admonuerit Episcopus virum, vt emendatam mulierem sibi reconciliet, & ille noluerit, debet eam intrudere in monasterium ad agendum pœnitentiam perpetuam, & ideò si viro petēte diuortium excipiat vxor, quod iam de adulterio emendata est, non admittitur exceptio ad repellendum virum ab accusatione, quia licèt peccatum transierit quantum ad actum, manet ta- H men quantum ad reatum pęnæ temporalis, quam vir mulieri inferri vult petens diuortium.

Ad tertium dicendum, quòd licet iudicio Ecclesiæ separati fuerint vir & vxor si mulier fornicata fuerat, & velit eam sibi reconciliare uir, poterit quandocunque uoluerit quousque in monasterio non sit professa de licentia viri, quia cum fuerit sententia ista lata in fauorem viri, nō debet nocere ei, & tamen noceret auferendo ei ius suum, si non posset illam reconciliare sibi quandocunque uellet.

Ad quartum dicendum, quòd aut est factum diuortiū auctoritate propria eius, qui non fornicatus est, aut auctoritate & iudicio Ecclesiæ, si primo modo vir non fornicatus expulit à se vxorem fornicatam, & illa petit restitui, & vir obijcit fornicationem, & probat, non restituitur mulier, etiam si dicat, quod uir dedit sibi occasionem for- I nicandi, extra de diuor. cap. significasti. Si tamen interim pendente quæstione restitutionis vir qui repulerat vxorem fornicetur, & probet hoc mulier, restituetur mulier, & tenebitur vir eam sibi reconciliare inuitus, quia compensantur ibi delicta æqualia eod. cap. significasti. Et hoc verum est, quia nondum erat lata ibi sententia diuortij, sed solum vir auctoritate propria diuortium fecerat. Si autem sit diuortium factum auctoritate Ecclesiæ, & tunc vir fornicetur, dicunt quod de rigore iuris uir non cogetur redire ad vxorem, quia iam tenuit sententia diuortij, & tamen secundum æquitatem iuris uir debet cogi à iudice, vt redeat ad vxorem, vt caueat periculo animæ suæ & scandalo aliorum, & hoc facit iudex ex officio. Nam vxor non potest reconciliationem petere facto semel diuortio contra eam. Sed uidetur esse contra, quia K lata sententia diuortij pro viro contra mulierem fornicatam, quia ille postea fornicatus est, cogitur redire ad mulierem, quæ, sententia Ecclesiæ fuerat ab eo separata. extra de diuortijs capit. ex literis. vbi mulier confessa est in iudicio fornicationem, pro qua lata est sententia diuortij, & mandatum est, quod manerent ambo separati & caste viuerent, ille vero furtim sponsalia contraxit cum alia & nuptias celebrauit, & cogit illum Ecclesia redire ad priorem vxorem. Dici potest vno modo sicut dictum est supra, quod non facta fuit ista reconciliatio petente vxore, sed iudex ex officio suo egit. Nam in eod. cap. ex literis non apparet quod mulier petiuerit restitui propter fornicationem, sed Papa mādat quod si ita est, quod ille nuptias cum alia celebrauit, cogatur redire ad vxorem suam legitimam. Aliter potest dici quod hoc factum fuit ad petitionem vxoris, eo quod vir fecit contra

tra mandatum Ecclesiæ:nam iniunctum fuerat ambobus quòd seperati manētes castè viuerent: ille autem contempta sententia transiuit ad alias nuptias, ideo non prodit ei sententia,& restituitur mulier aduersus virum:secus autem si factum fuisset diuortium, & non iniuncta fuisset vtrique continentia seruanda,quia licèt tacitè intelligeretur,quod vir deberet aut reconciliare sibi vxorem aut manere innuptus,idest castè viuendo,vt dicitur pri.Corin.7. quia tamen non expressum erat,non diceretur facere contra mandatum Ecclesiæ: & ita non restituitur mulier aduersus sententiam contra se latam:quia tamen vir fecit cōtra sententiam fornicans post,& non mulier, præiudicat ei & restituitur illa.

Ad quintum dicendum, quòd siue sit adulterium viri occultum siue manifestū,quod probari possit, manet semper vxori ius agendi cōtra virum,si illa non fornicata est: aut ius excipiendi si fui illa fornicata, & ille petat diuortium:& tamen si non potest probare, non admittitur exceptio,quia deest vxori probatio iuris,licèt non desit ius: ideo si vir fornicatus fuit occultè, peccat petendo diuortium contra mulierem fornicatā,licèt illa non possit probare adulterium viri,& si fuerit lata sententia diuortij,tenetur vir reconciliare sibi vxorem volentem, quia si cōstaret in iure de vtriusque adulterio ante sententiam diuortij,non ferretur sententia diuortij. extra de diuortijs cap. significasti:Ideo cùm vir sit conscius fornicationis propriæ peccauit petēdo diuortium, quia petiuit rem iniustam & peccat non reconciliando sibi postea vxorem si illa vult. Vnde si illa petat postea debitum,tenetur ille reddere, aliàs peccat mortaliter.

An post diuortium celebratum possit vir alteri mulieri nubere,& mulier alteri viro.

Quæstio. LXXVI.

QVæritur, an post diuortium celebratum possit vir alteri mulieri nubere & mulier alteri viro. Aliqui dicunt, ꝙ sic: quia nullus tenetur ad perpetuam continentiam nisi expresse vel tacitè voueat:quia res est voti, & nō præcepti continentia:sed vir tenetur in aliquo casu vxorē fornicantem à se separare in perpetuum,vt patet ex dictis scilicet quando est incorrigibilis,& putatur quòd deterior erit retenta quàm abiecta:ergo in tali casu ad minus poterit alteram ducere. Secundò,quia peccanti non est danda maior causa peccandi,sed si ei,qui propter culpam fornicationis dimittitur, non liceat aliam copulam quærere, datur sibi maior occasio peccandi,quia non est probabile quòd qui in matrimonio non continuit postea non habēs coniugem possit continere, ergo videtur quòd liceat sibi ad aliam copulam transire. Tertiò quia vir nō tenetur vxori neque vxor viro nisi ad reddendum debitum, & ad cohabitationem,& tamen per diuortium absoluitur ab vtroque ille,quo petente lata est sententia diuortij, ergo si feratur pro muliere,soluta erit pœnitus à lege viri, & ita poterit transire ad alium virum.& idem de viro si pro eo feratur sententia,poterit ad aliam vxorem transire.

Quartò,quia supra in litera dicitur ex verbis Christi,ꝙ qui dimiserit vxorem excepta causa fornicationis, & aliā superduxerit mæchatur,ergo quando dimissa fuerit vxor causa fornicationis,si vir superduxerit aliam non mæchatur,& consequenter est verum matrimonium, cùm existente primo matrimonio,non possit accedere vir ad aliquam mulierem,quin committat adulterium. Quintò patet,quia diuortium datur in nouo testamento loco repudij,quod erat in veteri;sed differt, quia illud dabatur ex quacunque causa,istud autem solùm causa fornicationis, & tamen facto repudio,poterat transire uir ad aliam, & mulier repudiata ad alium,ergo facto diuortio licebit trāsiti ad aliud matrimonium.

Dicendum,quòd facto diuortio non licet alicui coniugum.s.neque ei pro quo, neque ei, contra quem lata est sententia diuortij transire ad aliud matrimonium. [Dicit enim Apost.1.Cor.7.his,qui matrimonio iūcti sunt præcipio non ego,sed dominus,vxorē à viro nō discedere, ꝙ si discesserit manere innuptā, ergo recedentib.per diuortiū reconciliari oportet,vel maneret innuptos.i.non transire ad aliud matrimoniū. Item non debet quis reportare commodum de peccato,& tñ si liceret post diuortiū transire ad aliud matrimonium reportaret adultera commodum, quia fortè transiret ad aliud matrimonium magis desideratum. Item daretur occasio ad fornicandū in quocunque matrimonio,quia cū pro fornicatione fiat diuortium,& per diuortium liceret transire ad alia vota,qui aliàs non fornicaturi erant fornicarentur, vt possent transire ad alia matrimonia,hoc tamen est inconueniens, & valde vitandum,cùm matrimoniū sit fauorabile.extra de conditio.appositis.c.si conditiones,& ita dicitur.extra de diuor.c.quanto.pro hæresi non soluitur matrimoniū quātum ad vinculum,licèt fiat diuortium, quia aliàs daretur causa,vt aliqui fingerent se hæreticos esse,vt matrimoniū solueretur,& transirent ad alias nuptias. Dicendum ergo
B est,ꝙ matrimonium noui testamenti cum sit sacramentū, est indissolubile in allegato.ca.quanto.& ideo postquam fuit aliquod verum matrimonium non potest aliquid superuenire ei,quod ipsum dissoluat,siue ergo hæresis, siue fornicatio,siue quæcunque alia impedimenta proueniāt, quæ prius existentia impedirent contrahendum, & dirimerent iam contractum,non dissoluunt matrimonium, quod semel tenuit,& tamen stante matrimonio vno, nō licet viro accipere vxorem aliam, neque vxori alium virum.extra de diuor.c.gaudemus,quia pluralitas in vtroq; sexu in matrimonio est reprobata, tanquam fidei inimica,ergo non licet post diuortium transire ad alia vota,vel matrimonia. Sic dicit Aug.lib.de bono coniugali, & 32. q.7.c.interueniente.s.interueniente diuortio, non aboletur confœderatio nuptialis,ita vt sibi coniuges sint etiam
C separati,& Aug.lib.de Adulterinis coniugijs, & 32.q.7.c. licitè.s. Licitè dimittitur vxor etiam ob causam fornicationis,sed manet vinculum matrimonii prioris,propter ꝙ fit reus adulterii, qui duxerit dimissam ob causam fornicationis. Idem in c.Apost.& c.placuit ibidem. Et sicut dicimus hoc de diuortio facto ob fornicationem carnalem, ita dicimus de diuortio propter hæresim, nam viro incidente in hæresim,& solicitante vxorem ad hoc, separatur vxor à viro.extra de diuor.c.quæsiuit.s.verum si coniugē suam ad infidelitatis maleficium traxerit, à viro poterit separari,ita quòd ei nubere alteri non licebit, quia licèt separentur,semper tamen coniuges erunt. Et idem dicitur in eod.tit.c.quanto. Cùm autem obiicitur,quod si trāseat mulier de infidelitate ad fidem, & vir nolit tunc transire, neque uelit cohabitare eidem sine iniuria creatoris, ꝙ po
D test illa transire ad aliud matrimonium, & tamen illa mulier est iam fidelis,& matrimoniū est inter ipsam & virum suum, ergo fidelibus licet facto diuortio propter fidei diuersitatem transire ad aliud matrimonium. Dicēdum,quòd ista diuersitas soluitur.extra de diuor.c.quanto.ubi dicitur, quod in hoc casu licet ad aliud matrimonium transire,sed non quando sunt duo fideles, & alter eorum transit in hæresim, vel in gentilitatem, aut ad Iudæos,vel Sarracenos,& ponitur ibi ratio,quia inter fideles est matrimonium uerum,& indissolubile,inter infideles uero est matrimonium uerum, sed non est ratum, & quia si mulier transeat de Iudaismo ad Christum manente uiro eius in Iudaismo, non manet inter eos nisi uinculum illud,quod causarum est, quando contraxerunt, & tunc erant ambo infideles,sed matrimonium illud non e-
E rat tūc ratum cùm erat matrimonium infidelium, & posset esse ibi repudium,& non alteratum est istud ad hoc, ꝙ desineret esse illud,& inciperet aliud, cùm baptismus matrimonia non soluat. ext.de diuor.c.gaudemus, ideo sicut erat tunc non ratum,ita & manet tunc non ratum, & consequenter potest mulier ex aliqua illarum duarum causarum transire ad aliud matrimonium,cùm autē ambo sunt fideles,quando contrahunt fit matrimoniū inter eos indissolubile,ideo nihil potest superuenire quod dissoluat matrimonium illud,ergo si incidit in hæresim uir, & solicitat uxorem,fit diuortium, sed non transitur ad alia uota. Sed considerandum circa hoc, quia incidente viro in hæresim,aut mulier diuertit ab eo propria auctoritate aut iudicio Ecclesiæ. Si propria auctoritate manet separata ab eo quamdiu ille manet in hæresi, uel paganismo.

Si autem reuersus ad fidem petat uxorem restitui re-

stituetur. Si autem iudicio Ecclesiæ diuertit; non cogetur redire ad eum reuersum de hęresi: etiam si illam repetat, vt patet extra de diuor. cap. de illa: & tamen videtur dicere gl. contrarium. eod cap. & capit. quanto. Dicendum, quòd vtrumque est verum: si enim propria auctoritate mulier diuertit, cogitur redire ad eum reuersum etiam si religionem intrare vellet: imò etiam si ingressa esset monasterium reduceretur ad eum, cùm illa non potuerit diuertere ab eo: & ita cùm non haberet licentiam intrandi monasterium, poterit de illo educi. Nam neque vir licentiam intrandi dederat, neque Ecclesia, quæ diuortij sententiam non protulerat: & non solùm si ingressa fuerat, imò etiam si professa esset, cùm non valuerit professio, tenebitur redire ad virum petentem illam: & tamen non poterit iam illa petere debitum, sed solum reddere, quia per votum abstulit sibi potestatem petendi, vel ligauit eam. Et etiam mortuo viro illo non poterit accipere aliũ. extra de conuersatione coniugato. cap. quædam intrauit. Si autem iudicio Ecclesiæ diuertit à viro hæretico, non compellitur ad eum redire reuersum, & petentem eam: sed est in potestate eius intrare monasterium, si vult renitente viro. extra de conuer. coniuga. cap. mulier. §. Mulier, quæ in fide remansit, potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiæ separata, ad religionem libere conuolare. Si autem non vult transire ad religionem, cogitur redire ad virũ, vt dicit glo. eod. cap. mulier, & in cap. de illa, & cap. quanto. extra de diuortijs. Et ita verum est, quod dicitur in c. de illa. §. quòd non cogitur tunc redire ad virum. §. quia potest illo renitente transire ad monasterium: sed quando sine iudicio Ecclesię diuertit, cogitur redire ad virum, & non potest intrare monasterium illo renitente. In hoc autem differt fornicatio carnalis ab hæresi, quæ est spiritualis fornicatio: quia pro carnali fornicatione facto diuortio, non cogitur vnus coniugum redire ad alterum, idest qui non peccauit non cogitur reconciliare sibi peccantem etiam iam emendatum: vnde si pro fornicatione mulieris lata est sententia diuortij, & postea pœnituerit sufficienter, & fuerit emendata, adhuc non tenetur vir eam recipere: extra de conuersi. coniuga. cap. gaudemus. In diuortio autem facto pro hæresi tenetur, qui mansit in fide, recipere reuertentem iam emendatum vel transire ad religionem: sed in fornicationis diuortio etiam non transeundo ad religionem, non tenetur is pro quo lata est sententia recipere eum, contra quem lata est. Sed dicetur quare est grauius diuortium in fornicatione carnali quàm spirituali?

Dicendum vt vult Glo. extra de conuersio. coniuga. c. mulier. quòd hoc fit, quia si vir cognosceret post fornicationem mulierem, non potest promoueri, quia efficitur bigamus. & ita præiudicatur ei. 34. dist. capit. si laici. hoc non contingit in spirituali fornicatione, quia per pęnitentiam purgata est, & ideo non pręiudicatur viro, vt fit defectus sacramenti in eo. Alia ratio est, quia in carnali fornicatione anima, & corpus polluitur: in spirituali autem sola anima. Tertia causa est, quia per carnalem fornicationem relinquitur aliquid in corpore, & in anima, quòd displiceat viro: per spiritualem autem non relinquitur, nisi in anima, vnde magis scandalizatur, & offenditur vir, ex eo, quod fit in corpore et anima: quàm ex eo quod fit in sola anima, ideo post carnis fornicationem nō compellitur vnus coniugum reconciliare alterum, sed post spiritualem fornicationem compellitur.

Dicendum autem, quòd duæ causæ primæ harum modicum faciunt. Patet de prima, quia tunc vir non cogeretur recipere vxorem fornicatam etiam emendatam: quia præiudicat ei cum efficiatur bigamus: & tamen illa cogeretur eum recipere iam emendatum cùm non præiudicetur ei, quia non potest illa promoueri. Secunda etiam parum facit, quia licèt contaminet fornicatio corpus & animam: non ideo est grauior alijs culpis, & ideo vel fit hoc propter contaminationem animæ vel corporis: si propter contaminationem animæ, multa alia magis contaminãt animam, & tamen alia peccata sunt, quæ sunt plusquam duplo maiora ad fornicationem & adulterium. Talia est hæresis, & idolatria, & apostasia a fide, & similia: ergo il-

F la essent causa maioris diuortij: quod falsum est. Si autem fuit hoc propter contaminationem corporis, aliæ sunt cõtaminationes maiores, sicut lepra perpetua, quam multi coniugum minus pati vellent in coniugibus suis quàm fornicationem vnicam vxoris: & tamen pro lepra non fit diuortium matrimonij. extra de coniugio leprosorum, per totum: ergo non fit pro contaminatione corporis. Aliquis tamen dicet, quòd licet vno modo iudicetur maior contaminatio lepra quàm fornicatio: alio modo tamen iudicatur maior ipsa fornicatio.

Sed tunc dicendum, quòd quantum est ad coinquinationem corporis, tantum est quòd vxor cognoscatur ab alio viro renitens aut ignorans, quantum quòd volens cognoscatur: & tamen etiam si millesies cognoscatur ignorans vel coacta, non fiet diuortium: vt ostensum est supra:
G ergo non fit propter pollutionem corporis principaliter.

Dicendum ergo quòd tertia ratio est conueniens, scilicet ꝙ fornicatio est, quæ magis scandalizat coniuges, & quam minus possunt in alterutrum tolerare: & etiam est directius cõtra bona matrimonij quàm alia peccata: ideo pro hac fit grauius diuortium: idest non recipiens necessariam reconciliationem, quàm pro alijs causis. Et est ratio: si enim teneretur vir recõciliare sibi vxorem fornicatam postquam est emendata, est occasio ad sæpe fornicãdum, cum sic semper emendationem simularet, & rursus fornicaretur: ideo non debuit concedi ꝙ reconciliet necessariò, qui non peccauit peccantem emendatum.

Ad primum dicendum, quòd licèt directè nemo obligetur ad continentiam perpetuam sine voto, tamen per accidens bene obligatur: sic enim si alter coniugum inci-
H dat in morbum perpetuum talem, quo existente impossibile sit reddi debitum: tenetur alius semper continere, quamdiu ille vixerit. Sic autem si vir repellat à se coniugem, quam reconciliare nolit, & tamen possit, ipse se obligat ad continentiam: si autem non possit, idest nō debeat, obligabitur ad continentiam per accidens. Et non est istud inconueniens: sic enim respondetur extra de diuor. capit. quanto. quando dicitur, quòd si transeunte altero coniugum in paganismum non liceret manenti in fide transire ad aliud matrimonium, puniretur quis sine culpa: & dicitur ibi, quòd istud non est inconueniens. Nam si vir sectus sit ab hostibus, vel morbo perdiderit genitalia, tenebitur vxor in perpetuũ continere, scilicet marito viuente.

Sed aliqui obijciunt, ꝙ non teneatur in tali casu abstinere vir incidente muliere in talem ęgritudinem, in qua
I non possit reddi debitum, sed quòd potest accipere aliam vxorem, dum tamen prouideat primæ vxori de sustentatione: sic dicitur. 32. q. 7. cap. quod proposuisti. §. Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum reddere viro, quid vir eius faciet: coniugalis bonum esset, si sic maneret vt abstinentiæ vacaret, sed quia hoc magnorum est: ille, qui se non poterit continere, nubat magis: non tamẽ ei opem subsidij subtrahat. Idem autem videtur licere feminæ contra virum si ille inciderit in talem ægritudinem quòd non possit debitum reddere: cum vir & vxor circa redditionem debiti ad paria iudicentur. extra de diuortijs capit. gaudemus. Item dicunt aliqui, ꝙ generaliter licet viro, quando lata est sententia diuortij, accipere aliam vxorem. §. si contra vxorem lata est: non tamen licet vxori accipere alium virum: etiam si contra
K illum lata sit diuortij sententia. Sic dicit Ambrosius super epistolam ad Corin. & 32. q. 7. cap. vxor, scilicet vxor non discedat a viro causa fornicationis: quod si discesserit aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo: quod de vxore permisit: quia viro licet sumere aliam: & ita matrimonium dissoluetur aliquando per diuortium.

Dicendũ ꝙ existēte matrimonio inter aliquos nunquã licet alteri coniugum contingere carnaliter aliter alium extraneum: quia omnis coitus, qui fit à coniugatis extra matrimonium suum est adulterium, vt ait Augustinus lib. de bono coniugali. 32. q. 5. cap. adulterium. & quãdiu viuũt coniuges semper manet matrimonium quod inter eos contractum est semel. extra de diuor. cap. quãto. ergo quicunque coitus illorum ad extraneum est adulterium: sed adulterium nunquam est licitũ, quia est contra decalogũ & contra prima præcepta iuris naturæ: ideo nunquã

licet

licet alteri coniugum pro quacunque causa viuente alio A accedere ad extraneum, siue sit factum diuortium siue non. Cum ergo dicitur primò, quod propter ægritudinem licet accipere aliam vxorem, falsum est. Et ad illud dictũ Gregorij iunioris dicendum, quòd est falsum, & non recipitur, quia non solùm est contra sacros canones: sed etiam contra doctrinam euangelicam. Sic dicit Gratianus 32.q.7.in allegato cap. quod proposuisti. Si autem obijciatur, quòd omnia dicta Gregor. iunioris sunt approbata, quia Leo quartus approbat ea 20.dist.cap.de libellis. Dici potest vno modo, quòd non approbauit simpliciter dicta illius: sed in quibus benè dixit: & quia in hoc apertè male dixit, non recipitur. Aliter potest dici, quòd nõ loquitur Gregorius iunior de matrimonio vero: sed de eo, quod B contractum est per verba de præsenti, & tamen non tenuit, licèt putaretur tenere: eo quòd mulier nõ erat persona legitima: quia erat arcta ita vt a nullo cognosci posset: & cum talibus non tenet matrimonium, & hoc vocauit infirmitatem perpetuam: & propter hanc potest bene accipere aliam vxorem: & tamen tunc videtur inconueniens expositio, quia iubet prouideri mulieri isti: & tamẽ quando matrimonium non tenet, non tenetur vir mulieri ad aliquid: quia non est vxor eius: sed accipit liberè aliã: ideo exponitur quòd prouidebit ei, idest, dabit ei dotem suam, in qua sustentetur. Sic exponit Glo. ponens vtrunq; eo.c. quod proposuisti & d.20.c.de libellis. Et tamen verè expositio Glo. est extorta, & Gratianus dicit verum quod non debet teneri dictum Grego. iunioris ibi, quia errauit. Et satis apparet, quia dicit quòd existente muliere in tali ægritudine, melius est abstinere seruando continentiam perpetuam: & tamen si inuentum esset impedimentum C inter eos, ita quòd non valerit matrimonium, non oportebat admoneri virum ad continendum, quia liberè poterat ad aliam transire. Prædicta tamen positio falsa erat: quia neque viro existente vxore in tali ægritudine licet accipere aliam vxorem: neque vxori existente viro perpetuè impedito, vtpote si abscissa sunt ei virilia, vel casu ea perdidit, licet accipere alium virum: extra de diuor. capitulo quanto.

Ad secundum dicendum quòd facto diuortio, etiam si fuit pro fornicatione vxoris: sicut non licet vxori accipere alium virum: ita neque licet viro accipere aliam vxorẽ: quia matrimonium in nouo testamento excludit pluralitatem vxorũ sexu, idest, quòd sicut mulier non potest habere plures viros, ita neque vir potest habere multas vxores. extra de diuor.c.gaudemus. & tamen matrimonium est dissolubile in nouo testamento. eo.ti.c.quanto. ergo viuente vtroque coniuge impossibile est, quòd alter eorum D verum matrimonium contrahat cum aliquo alio: & ita neque viro neque vxori post diuortium licebit transire ad aliud matrimonium. Quia autẽ dicitur, ꝙ liceat viro transire ad aliud matrimonium, & non mulieri: istud est falsum, & irrationabile: nam in nouo testamento vir & vxor in matrimonio ad æqualia iudicantur in allegato.c.gaudemus. & Hieronymus in epist.ad Oceanum & 32.q.5. c.apud nos ait: Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari conditione cẽsetur. Quòd verò putatur hoc velle apostolum, falsum est: sed voluit idem licere vtrique: & tamen cùm de vno expressisset, de alio breuiter idem intelligi voluit. Dixit enim de muliere: His qui in coniugio iuncti sunt præcipio nõ ego sed dominus, vxorem a viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam. Et subiunxit: Et vir vxorem non E dimittat. Intellexit ergo, quòd sicut vxori non licet dimittere virum, nisi quòd aut reconcilietur ei dimisso, aut maneat innupta: ita & viro non licet dimittere vxorem, nisi quòd vel reconcilietur ei, vel maneat sine vxore. Et ita exponit Augustinus locum istum in epistola ad Cor. & 32. q.7. ca. apostolus. & ita tenent omnes sancti doctores. Et hoc patet ex modo loquendi Apostoli, quia ait: His, qui matrimonio iuncti sunt præcipio. Ergo videtur ꝙ non solis mulieribus præcepit illud, sed et viris: quia vir & vxor matrimonio iuncti sunt. Causa aũt quare locutus est Apostolus decurtatè quãdo de mulierib. dixit, fuit quia voluit explanare præceptũ domini & mentẽ eius. Vnde ait: Præcipio non ego, sed Dominus, & tñ hic dñs dixerat & sup. 5.c. ꝙ vir non poterat dimittere vxorẽ, nisi pp fornicationem. & tunc, quod non poterat eam oĩno dimittere. s. accipiendo aliam. Vnde ait, & qui dimissam duxerit mœchatur. i. etiã si dimittatur causa fornicationis, non licet mulieri transire ad aliũ virum, neq; viro superducere aliam vxorẽ: quia tñ expresserat ibi Christus de solo viro, quòd posset dimittere vxorẽ causa fornicationis, & nihil expressit de vxore: putaretur, ꝙ vxor non posset dimittere virum fornicantẽ, & adulterantem: & tñ in nouo testõ eadem licere vxori, quæ viro, vt dictum est: ideo Apostolus expressit id, quod Dñs tacuit. s. de muliere. s. explicitè ponẽs. De viro aũt dimittente vxorem, cùm Dñs latè posuisset non curauit Apostolus diffusè ponere: sed sub vno verbo conclusit, dicens. Et vir vxorem non dimittat. s. sicut illa non dimittit eum, ita neque ille eam, sed sit eadẽ conditio amborum. Cùm autem dr, quòd Ambros. hoc dixit, dicendũ quòd non est dictum eius, sed à falsatorib. insertum est, & additum scripturis suis, sicut & factũ est quibusdam alijs doctorib. Sic dicit Gratianus. 32.q.7.§.sed illud Ambrosij.cap.quod proposuisti: & ita est certa sñia, quòd post diuortium non licet alicui coniugum transire ad aliud matrimonium.

Ad secundum dicendum, ꝙ non est danda alicui occasio peccandi, & diuortium non datur vt occasio fornicãdi, sed vt correctiua pœna fornicantis, quia ipsa confusio, & verecundia, quam sustinet vir, aut mulier, cùm fertur contra eum sñia diuortij pp fornicationem eius, deberet esse causa sufficiens ad emendandum ipsum, vt abstineret & eã intentione fit diuortium. Si aũt non cohibetur à fornicatione per illam pœnã, et in matrimonio manens non cohiberetur; & tunc melius est, quòd pereat alter coniugũ solus, quàm quòd alium etiã perire faciat per consensum, aut auctoritatem, vel negligentiam punitionis, cùm posset punire, vel corrigere.

Ad tertium dicendum, ꝙ in matrimonio non est aliud debitum, nisi copulæ carnalis, & mutuorũ obsequiorum, quæ impenduntur per cohabitationẽ: & ideo verum est, ꝙ per diuortium ab oĩ actu coniugali absoluitur ille, pro quo fertur sñia diuortij: non tñ sequitur, quod desinat inter eos esse matrimonium, quia vltra actus coniugales est vinculum matrimoniale, quo tenentur coniuges, nè alijs eadẽ faciant, quæ inter seipsos faciunt: & cùm illud maneat post diuortium, non liceat alteri coniugũ transire ad aliud matrimonium; sed solũ potest ille, pro quo lata est sñia diuortij, transire immediatè ad religionem, cũ absolutus sit à debito alterius. Ille verò contra quẽ lata est, nõ poterit transire sine licentia alterius, vel quousq; ille requisitus, ꝙ reconciliet sibi aliũ coniugẽ iam emendatum facere noluerit, quia tunc põt transire ad religionẽ. Sed adhuc tunc non absoluitur a debito illius, quousq; fuerit facta professio, vt magis supra dictum est: sed cum transit ad religionem ille, pro quo lata est sñia diuortij, si ille, contra quem lata est, ostenderit postea deceptam esse Ecclesiam, quia sententia per falsos testes lata est, reducetur, qui ingressus religionem ad coniugalem statum, vt colligitur extra de conuersione coniug.c.quidam intrauit, & ca.veniens.2.

Ad quartum dicendum, ꝙ procedit argumentũ ex falso literæ intellectu, licèt.n. videatur esse tota vna clausula, debet intelligi sub duab. per replicationem. s. Qui dimiserit vxorem suã, nisi ob causam fornicationis, & aliã duxerit mœchatur. i. qui dimiserit vxorem quocunq; modo dimittat etiã non accipiendo aliã, nisi causa fornicationis, supple peccat: & qui dimiserit vxorem suã, siue pp fornicationem, siue propter aliam causam si aliam duxerit mœchatur. Qui autem faciunt totam vnam clausulam, errãt, vt manifeste ostendit Apostolus, scilicet quòd etiam causa fornicationis facto diuortio non licet alicui coniugum transire ad aliud matrimonium.

Ad quintum dicendum, quòd diuortium non datur in nouo testõ loco repudij legis Moysi; quia non datur pp eandem causam, neque eisdem personis: nam repudium dabatur propter duritiem cordis, vt dr, supra in litera, & Mar.10.c. diuortiũ aũt datur quasi suadente æquitate & propter emendationẽ fornicantis. Secundò, quia non datur eisdem personis: nam repudiũ solùm dabatur viris cõ

ga fœminas,Deut. 24. diuortium datur viro contra fœminam, & vxori contra virum:quia ad æqualia iudicantur. Tertiò,quia nō datur ex tot motiuis:nā repudium dabatur ex quacunq; cā quantumcunq; voluntaria, vt ostensum est supra q.54.diuortium aūt non fit nisi ob solā causam fornicationis,sup.5.c.& hic in littera. Quartò, quia non seruatur eadem regula, vel ordo in eis,quia facto repudio:si transibat mulier ad alium virum, nō poterat redire ad primum, ēt si ille vellet, & secūdus mortuus esset vel repudiaret eam:Deut.24.& tamē facto diuortio pōt, qui non peccauit,reconciliare sibi peccantem quandocūque voluerit: nisi iam de licentia eius, vel eo nolēte eum reconciliare, iam ille religionem intraret, vt supra dictū est. Quintò,quia vir dabat repudium propria auctoritate non expectata auctoritate alicuius iudicis. Cum neq; esset necessaria expressio alicuius causæ,aut probatio: diuortium aūt non fit sine auctoritate Ecclesiæ: & si fiat nō tenet.extra de diuort.cap.porro.& cap.significasti. Sextò est ad propositum,quia facto repudio tàm viro,quā vxori licebat transire ad alia matrimonia: Deut.24.facto aūt diuortio,neque ei pro quo lata est sententia,neque ei, cōtra quem lata est,licet transire ad aliud matrimoniū. extra de diuort.c.quæsiuit.Et ratio differentiæ est,quia tàm inter Iudæos, quàm inter oēs infideles matrimoniū licet verum sit:non tamen est ratum.i.indissolubile, quia non est Sacramentum:inter Christianos aūt est indissolubile. extra de diuort.cap.quanto:ideò cum semel fuerit matrimoniū verum inter Christianos,ēt si fiat diuortium, non pōt alter cōiugum transire ad aliud matrimonium inter infideles;quia non est matrimonium ratum,à facto repudio transitur ad aliud matrimonium. Alia causa ponitur à B.Hieronymo, quare facto diuortio non transeatur ad aliud matrimonium, sine detur occasio viris falsam causam diuortij allegare,& vxoribus eandē recipere, vt vtrisque liceret ad alia matrimonia transire,cum ait. Poterat accidere, vt aliquis calumniam faceret innocenti vxori: & ob secundam copulā nuptiarum veteri crimen impingeret. Ideò sic priorem iubetur dimittere vxorem, vt secundam prima viuente non habeat:necnon, quia poterat euenire,vt iuxta eandem legem vxor quoque marito daret repudium,eadem cautela præcipitur, ne secūdum accipiat virum:& quia meretrix, quæ ēt semel fuerat adultera opprobrium non timebat secundo non nubere præcipitur viro: quòd si talem duxerit, sub adulterij crimine sit.

Dicunt ei Discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud,sed quibus datum est:sunt.n. eunuchi,qui de matris vtero sic nati sunt:Et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter Regnum Cœlorum. Qui potest capere capiat.

Dicunt ei. Posita fuit superius continentia sufficiens, quæ erat continentia coniugalis: hic ponitur continentia excellens,quæ est virginalis: & est continentia eunuchorum,de quibus in litera dicitur. *Dicunt ei discipuli.* Iam cessauerāt disputare Pharisæi super libello repudij: & incipiunt discipuli de illo loqui. *Si ita est causa hominis cū vxore.* Idest si talis est habitudo hominis ad vxorem suā qualem expressisti, s. quòd non possit repudiare eam, sed solum diuortium fieri ex causa fornicationis:nō transeūdo ad aliam vxorem: & accipitur causa longè pro negotio,vel habitudine,sicut litigia vocamus causas, vt ait Isidorus in Etymologijs extra de verb.signific.cap.fortus. *Non expedit nubere.* Scilicet difficultas magna est tolerare vxorem, pro nulla causa dando ei libellum repudij ēt si mala sit. *Qui dixit eis.* Benignè respondit,quia discipuli eius erant,& bono animo loquebantur. *Non omnes capiunt verbum istud.* Idest licet non expediat homini nubere absolutè loquendo: tamen expedit homini nubere quasi ex necessitate quadam inquantum non possunt omnes continere. Et dixit: Non omnes,quasi dicat,quibusdam bonum est, quòd non nubant, quia continere possunt: tamen non est hoc pro omnibus: cum non possint

F omnes continere. Et dicitur Verbum.i.res,scilicet non potest recipi in omnibus res ista,scilicet continentia. Sic accipitur sæpè verbum, idest res,vt primo Regum 3. Ego faciam verbum,quod quicunque audierit, tinniāt ambæ aures eius.i.faciam rem mirabilem,& 2. Regū 1. Quod est verbum,quod factum est in castris, idest quid accidit in castris. *Sed quibus datum est.* Scilicet à Deo,idest posse continere non est homini proprium: neque prouenit ex dispositione naturæ, quæ potius ad contrarium inclinat:sed ad hoc,quòd contineri quis possit, oportet quòd concedatur ei à Deo. *Sunt enim eunuchi.* Quia Christus locutus fuerat de continentia,quam valde laudabat:cum assereret eam esse donum Dei:ostendit hic,quæ continētia sit illa,quę tantum laudatur,quia aliqui sunt abstinētes à venereis, qui non laudantur ex hoc. Et vocat eu-

G nuchos omnes abstinentes à venereis: & hoc per translationem nominis:eunuchus enim propriè est castratus: & illi non possunt exercere venerea: & ideò translatum est nomē ad omnes illos,qui venerea non exercent,siue possent,siue non. Et ponit hic tres species istorum eunuchorum: & laudat solam tertiam, quia illa sola pertinet ad virtutem. *Qui de vtero matris sic nati sunt.* Idest, qui nō acceperunt, vt essent eunuchi à voluntate propria neque ab humana operatione,sed à natura, quia ea,quæ ab vtero habemus, naturaliter consecuti sumus: & isti sunt, quos frigidos vocamus: qui neque possunt coire, neque forte appetunt. *Et sunt eunuchi.* Idest etiam sunt alij eunuchi:& ista est species secunda eorum. *Qui ab hominibus facti sunt.* Idest quos homines fecerunt eunuchos castrando eos: vel alio modo, vt infra dicetur. *Et sunt*

H *eunuchi.* Idest etiam alij eunuchi,idest continentes. Et ista est tertia species eorum. *Qui se castrauerunt.* Idest seipsos. in hoc differunt isti à duobus primis, quia primi sic nati sunt,secūdi ab hominibus facti sunt,idest ab alijs, idest non à seipsos: isti verò à seipsis facti sunt:& ideò est hoc virtutis, quia prouenit ex principio intrinseco humanorum operum,scilicet voluntate. Et in hoc etiam ostenditur, quòd eunuchus propriè est castratus: cum isti tertij eunuchi,qui per similitudinem dicuntur eunuchi, dicantur seipsos castrauisse:ergo omnes alij castrati sunt: & tamen quidam castrantur à natura parente, alij ab hominibus, alij à seipsis castrantur. Et dicitur: Castrauerunt se: non quidem virilia abscindendo,sed desideria carnalia amputando, vel illis non consentiendo. *Propter Regnum Cœlorum.* Idest propter vitam æternam: siue

I propter Deum, quia etiam alij sunt potentes coire, & ipsum cupientes,sed seipsos cohibent: non quidem propter Deum,sed propter alias causas: & illos non laudat Christus. *Qui potest capere capiat.* Idest licèt dicam de laude huius continentiæ virginalis, quæ est omnino abstinere: non sic adeo tamen omnibus illud facere,neque præcipio: sed qui potuerit illud facere, faciat: & ille est cui Deus hoc donum concesserit.

Quomodo discipuli ausi sunt nunc Christo dicere hæc.

Quæst. LXXXII.

QVAERITVR, quomodo discipuli ausi sunt nunc

K Christo dicere hæc,cùm arguissent contra eum super hoc Pharisæi,& excussisset eos a se:& nūc quærentib. discipulis de hac re scādalizaretur populus quasi ipsi quoque discipuli dubitarent sicut Pharisæi. Dicendū,q. quæstio præsupponit falsum,nō.n.quærebant nunc discipuli corā Pharisæis,vel populo:nā verū est,q. cùm Christus repulisset iā Pharisæos disputantes de libello repudij: si statim de eadē re quærerent discipuli, esset inconueniens, quia aut viderētur increduli verbo magistri,q. tam apertæ snīæ eius nondum crederent,aut putarentur insipientes,qui tā manifestā rationē non intelligebant: sed in domo quæsierunt ista postquā Christus dimiserat Pharisæos & turbā.Et patet,quia hic non incipit alia qō:sed est continuatus sermo discipulorum ex præcedentibus: nam ea, quæ habentur supra,scilicet. Dico autem vobis &c.non fuerunt dicta Pharisæis, sed solis discipulis in domo:

& hoc

& hoc quia ipsi, quando steterūt cum Christo præsentibus A Pharisæis nichil quærere voluerunt propter prædicta: cū autem fuerunt in domo, cœperunt quærere de repudio: & Christus respondit eis, quæ habentur hic ab illo loco. Dico autem vobis &c. quibus dictis ipsi dixerunt ea, quę habentur hic. Hoc colligitur Marc. 10. cap. scilicet. Et iterum in domo discipuli eius de eodem interrogabant eum: & dixit illis: quicunque dimiserit vxorem suam &c. & tamen verba, quæ hic subiecerunt discipuli & Christus, tacuit Marcus.

Ad quid dixerunt discipuli Christo: Si ita est non expedit homini nubere. Quæst. LXXVIII.

Quæritur, ad quid dixerunt discipuli istud Christo. Dicendum, quod ipsi viderunt difficultatem huius rei, & quia eis ad contrarium assuetis durū B valde videbatur, voluerunt remedium aliquod, & hoc siue contrahendo siue abstinendo: & ideo dixerunt nō expedit homini nubere: & hoc licèt non resisterent legi, quā Christus dabat: admirabantur tamen de tanta difficultate, & quis posset eam tolerare: quia in lege Moysi licebat vxorem repudiare. Et fortè quærebant an esset aliquis modus contrahendi vel accipiendi vxorem, quam repudiare liceret.

An peccauerunt Discipuli dicentes: Si ita est causa hominis cum vxore &c. Quæst. LXXIX.

Quæritur, an peccauerunt Discipuli dicentes: Si ita est causa hominis cum vxore. Nam videbantur ponere dubitationem in sententia domini, quàm ille C tam coram Pharisæis quàm coram ipsis asseruerat, an vera esset.

Dicendum, quòd non peccauerunt: nam si peccassent, increpuisset eos Christus: potissimè cùm peccassent circa incredulitatem, de qua erat magna reprehensio, vt supra decimo septimo cap. ò generatio incredula & peruersa. Aliqui ergo dicunt, quòd non dubitauerūt an vxores possent repudiari, quia sciebant iam ex Christi sententia, quod nō licebat eas repudiari: & tamen quærebant per hoc an aliqua cautela posset teneri in accipiendo vxorem, quòd postea liceret repudiari illam: & quia fortè aliqua talis esse poterat, & illam nesciebant, reliquerunt adhuc sub dubio an sic esset causa hominis cum vxore sua.

Aliter potest dici, & melius, quòd non dixerunt discipuli hoc dubitando, sed admirando: & ita solemus nos dicere quando aliquid valde durum, & contrarium sententiæ D nostræ occurrit: licèt videamus manifestè veritatē illius, præ admirationem quasi dubitantes dicimus: si ita est, & tamen non dubitamus an ita sit. Vel potest dici, quòd ponitur si pro quia, idest quia ita est: sicut etiam nos facimus. Et tamen magis videtur, quòd dixerint hoc præ admiratione de re dura: cùm in lege Moysi liceret dari repudiū: & hoc verius est, quàm quòd ponatur per modum dubitationis. Nam si dubitatio fuisset, cùm Christus statim respondeat, necesse fuisset, quòd aut illos irrationabiliter dubitantes quasi incredulos argueret: aut si dubitatio iusta erat, ad ipsam responderet: & tamen neutrum facit, sed respondet solum ad illud, quod dixerunt. Non expedit homini nubere; ergo non dixerunt dubitando. Et istud tenet Hieronymus dicens. Graue pondus est vxor si excepta causa fornicationis eam dimittere non licet. Videntes ergo E Apostoli graue vxorum iugum, proferunt votum animi sui. Et sic non ponitur, Si ita est, ad dubitandum, sed ad difficultatem, quæ ipsis videbatur ostendendum.

Quare dixerunt Discipuli: Si ita est causa hominis cum vxore sua non expedit nubere. Quæst. LXXX.

Quæritur, quare dixerunt discipuli: Si ita est causa hominis cum vxore sua, non expedit nubere.

Dicendum, quòd solùm voluerūt ostendere difficultatem, quæ est in supportando onera matrimonij non concessa potestate repudiandi: quibus difficultatibus, & oneribus consideratis, melius videtur tolerare vitam cęlibem quàm nubere. Et hoc est non expedit nubere, quasi dicat, si ita non esset, sed secundum ritum legis Moysi, benè expediret nubere, quia ibi quomodocunque displiceret vxor in oculis viri, abijciebat eam repudiando, & ita non cogebatur tolerare aliquam difficultatem cum illa, quam poterat quandocunque vellet repudiare. Sed nunc non licet dimittere vxorem nisi ob fornicationem: ideo multa inconuenientia toleranda sunt tenendo coniugem: nam etiam si leprosa est, teneri oportet eam: quia nō potest abijci propter lepram, si sit matrimonium per verba de præsenti, siue sit consummatum siue non: secus si sint sponsalia de futuro, quia tunc si contractis sponsalibus de futuro incurrat alter sponsorum in lepram, non tenetur alius cōtrahere de præsenti cum eo, & consummare matrimoniū; extra de coniugio leprosi. cap. literas. Imò, quod plus est, tenetur qui non est leprosus reddere debitum leproso, & peccat subtrahendo. eod. tit. cap. quoniam nemini. Et si potest induci ad cohabitandum ei cum ignominia sua exeundo de locis sanorum, & manendo in locis leprosorum, qui secundum generalem consuetudinem gentium coguntur habitare seorsum à cęteris: debet ad hoc admoneri solicitè, eod. tit. cap. peruenit, & non solum in lepra, sed etiā in quacunque alia ægritudine corporis quantumcunque horribili & graui tenetur vir manere cum vxore, & debitum reddere. eod. tit. capit. quoniam nemini. Et generaliter de quacunque ægritudine, vel deformitate idem est. Sic dicit Aug. & 32. q. 5. cap. si vxorem. f. si vxorem quis habet sterilem: siue corpore deformem, siue debilem membris, siue cæcam, aut surdam, aut claudā, vel si quid aliud, siue morbis, vel laboribus, doloribusque confectam, societate, & fide tolerandum est. Et si vir horrens accedere ad vxorem suam ob lepram, vel aliam causam, accedit ad aliquam aliam, adulterium est, vt ait Aug. lib. de Adulterinis coniugijs, & 32. q. 5. cap. puto christianum. Et generaliter omnia mala toleranda sunt in vxore præter fornicationem, vt ait Aug. lib. de Sermone domini in monte, & 32. q. 7. ca. dominus. f. dominus solam causam fornicationis excepit: cęteras verò vniuersas molestias, si quæ extiterint, iubet pro fide coniugali, & pro castitate fortiter sustineri. De vxore ad virum idem est, quia nō potest dimittere, quem semel acceperit quantumcunque sit malus, vt ait Ambrosius in Examerom & 32. q. 5. cap. horrendus. f. Horrendus, & incultus est vir, qui semel placuit, nunquid alius eligendus est? quasi dicat, non. Etiam quod grauissimum est, si vir talis efficiatur, vt debitum reddere nō possit. f. quia sectus fuit ab hostibus, adhuc non potest vxor accipere aliquem alium eo viuente, extra de diuor. cap. quanto. Et de viro idem est, si efficiatur mulier patiens talem ęgritudinē quòd impossibile sit debitum reddere. Nam etiam tunc cogetur manere cum ea & continere. Hæc autem omnia tolerare graue erat: ita vt videretur discipulis, quòd melius erat non nubere quam supportare vxorem cum his. Et sic dicit Hieronymus: graue pondus vxor est si excepta causa fornicationis eam dimittere non licet. Quid enim si temulenta fuerit, si iracunda, si malis moribus? tenenda erit. Videntes ergo Apostoli graue vxorum iugum, proferunt motum animi sui.

An verum erat quod dixerunt Apostoli, scilicet quòd non expediat nubere existente hoc de non repudiando vxorem. Quæst. LXXXI.

Quærendum est, an verum erat quod dixerunt, scilicet quòd non expediat nubere existente difficultate ista de non repudiando vxorem.

Aliqui dicunt, quòd verum est: quia non expedit nubere cum grauius sit tolerare mala ex parte coniugis quàm ex parte concupiscentiæ. Sic ait Chrysost. Leuius enim est contra concupiscentiam præliari quam contra mulierem malam. Et idem Chryso. ait: Non autem dixit dominus expedit: sed magis consensit, quòd non expedit: sed infirmitatem carnis considerauit.

Dicendum, quòd aut accipitur non expedit nubere. i. malum est nubere: aut non expedit, quia aliud est simpliciter melius quam nubere: aut non expedit, idest non

conuenit homini, quia difficilius est quàm malum quod per matrimonium euitat. Accipiendo primo modo non est verum, quia nubere non est malum, cùm Deus coniunxerit masculum & feminam in matrimonio, vt dicitur supra in littera.

Accipiendo secundo modo verum est: quia certum est, quòd virginitas melior est quàm matrimonialis actus: licet matrimonium sit bonum. Sic dicitur prima Corin. 7. Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit.

Accipiendo autem tertio modo, dicendum quòd nō est verum simpliciter, quia melius est nubere quam non nubere. Et in isto tertio modo acceperunt hic Apostoli: nam non acceperunt primo modo, quia tunc absolutè dicerent matrimonium malum esse, vel bonum: & tamen non dixerunt hoc: sed quòd non expedit homini nubere. Etiam adhuc non simpliciter dixerunt: non expedit homini nubere: sed si sic est causa hominis cum vxore sua. Etiam accipiendo secundo modo, non dicerent, non expedit homini nubere, si sic est causa, &c. s. non expedit homini nubere cum sanctius sit continere quam nubere. Sed accipitur tertio modo. Et patet quia dixerunt, si sic est causa hominis cum vxore, quasi dicat, si sic esset causa hominis cū vxore, sicut esse solebat in lege Moysi expediebat nubere: sed si sic est sicut nunc asseruisti, s. quia non potest dimitti vxor nisi propter fornicationem: & tunc etiam non potest alia duci, non expedit nubere. i. tanta est difficultas, quòd melius est non nubere quam nubere, idest pauciores & minores tolerantur labores. Sed hoc non est verum: quia tunc Christus assensisset sententiæ eorum: & tamen non assensit, sed potius dixit, nō omnes capiunt hoc: ideo difficultas est.

Secundò, quia difficilius est illud, quod pauci soli possunt tolerare, qui sunt constituti in magna virtute, quā ꝙ tota communitas omnium imperfectorum sustinere potest: & tamen matrimonium sine repudio sustinēt omnes plebei, & vulgares: & non est eis magna difficultas, continere autem totaliter non possent, nisi excellentissimi viri: ergo difficilius est non nubere.

Tertiò, quia illud, quod non competit hominibus nisi ex dono Dei, tolerare difficilius est, quàm id quod competit cuilibet homini ex dispositione naturali: & tamen tolerare matrimonij onera & vxoris, quæ repudiari non posset potest quilibet de vulgo. Continere autem omnino non potest nisi ille, cui datum est à Deo, vt dicitur in littera: ergo difficilius est non nubere.

Quartò patet ex inductione Apostoli 1. Corin. 7. cap. s. volo omnes homines esse sicut meipsum, idest sine coniuge: bonum est autem illis, si sic maneant, sicut & ego: ꝙ si non continent se, nubant, idest si continere non possunt. Et sequitur causa: melius est nubere quam vri; ergo aliqui possunt tenere vxores non repudiando eas, qui continere non possunt, & ita difficilius est non nubere quam nubere. Etiam patet hoc, quia Apostolus eod. cap. dat consiliū, quòd vnusquisque habeat vxorem suam propter fornicationem, i. ad remedium euitandi fornicationem: & ita ipse iubet, eo. cap. non dari repudium: ergo facilius iudicauit esse habere vxorem, & non dare repudium, quam continere ab omni muliere. Ad dictum Apostolorum dicendum, quòd dixerunt hoc ex turbatione quadam animi, & admiratione, quia durum eis videbatur, quòd Christus iubebat non repudiari vnquam, neque fieri diuortium nisi ex causa fornicationis, & quia ipsi assueti erant in lege Moysi repudiare vxores, & sciebant quantas euadebant molestias repudiando vxores, quas necesse erat tolerare non repudiando, & nunc imponebatur eis præceptum de non repudiando, visum est eis istud iugum intolerabile: & quòd nichil esset ita graue. Difficultas autem, quæ est in continendo simpliciter non erat eis nota, quia non continebant, sed laxabant fræna libidini ad saturandum eam, cum haberent vxores plures, si vellent: & ideo quasi pro nichilo habuerunt difficultatem, quæ est in non nubēdo; & tamen est valde maior, quàm supportare mulierem nō repudiando: & ita non dixerunt id, quod erat simpliciter verum: sed quod eis videbatur. Et ita dicit Hierony. Graue pondus vxor est si excepta causa fornicationis eam di- F mitti non licet: videntes ergo Apostoli graue vxorum iugum proferunt motum animi sui, idest non proferunt quod verum erat, sed ad quid animus eorum mouebatur.

Quare dicitur quòd non omnes hoc capiunt. Quæst. LXXXII.

Quæritur, quare dicitur, quòd nō omnes hoc capiūt: & quomodo est verum.

Dicendum ad primum, quòd Apostoli dixerūt, non expedit nubere: in quo signabatur omnis abstinentia à venereis, quæ ad virginitatem pertinet, vel ad perpetuā continentiam respectu eorum, qui virginitatis florē perdiderunt. Hæc autem abstinentia valde laudabilis est, & melior quam nubere. Et ita crederetur quòd Christus deberet dicere, quòd simpliciter melius erat abstinere: ita quòd non expediret nubere. Istud tamen erat dificilè, &
G non conueniebat communitati hominū, qui perfecti non sunt: ideo dixit. Non omnes hoc capiunt. Et est modus conuenientissimus respondendi, vt & veritatem dicat, & inconuenientia euitet. Si enim diceret, sicut dixerunt Apostoli, quòd non expedit nubere, falsum esset, cùm potius expediat nubere propter infirmitatem carnis nostræ, quā aggredi altissimum propositum totaliter continendi. Si autem diceret, expedit nubere, quod verum erat: videretur abstulisse omnem laudē virginitatis & perpetuæ continentiæ subticendo: & erat inconueniens.

Dicendo autem, nō expedit nubere etiam occasionem hominibus tradebat errandi tam circa fidem quàm circa opera. Circa fidem quidem, quia Christo dicente, nō expedit nubere: putaretur, quòd malum erat matrimoniū, vel saltem incipiebat iam esse malum in nouo testamen-
H to: sicut aliqui hæretici putauerunt: asserentes, quòd nemo potest saluari nisi virgines: quæ opinio hęretica damnatur; extra de Summa trin. cap. firmiter. §. virgines quoque. Circa operationem autem esset error, quia aliqui tanquam à Christo laudatum & velut solum bonum aggrederentur propositum perpetuo continendi nullas coniuges accipientes, quod postea sustinere non potentes inciderent in aliquas damnabiles copulas: nunc autem non sequitur aliquod inconueniens tenendo mediam viam: quia tollitur vtrunque. Nam virginitatem laudat valde, cum ait: Non omnes hoc capiunt, idest simpliciter melius esset non nubere quàm nubere, & tamen nō possunt omnes tolerare tantam difficultatem, quanta est in abstinendo: consequenter subdit de illis, qui se eunuchizauerūt siue castrauerunt propter regnum cęlorum, quanta sit eorū
I laus: & ait quòd hoc tantum bonum est, ꝙ non potest homini inesse nisi à Deo. Etiam non est inconueniens secundum: quia cum dixerit, non omnes hoc capiunt, ostendit quòd saltem erat licitum matrimonium ex infirmitate nostra, vnde nemo posset damnare coniugatos. Itē dixit hoc ad ostendendum ex qua causa matrimonium bonum sit, & necessarium, s. propter infirmitatem carnis nostræ: est enim matrimonium bonum ex intentione gignendi prolem ad cultum Dei: quia iste est finis secundum naturam intentus: & tamen non est necessarium ex hac parte, sed ex infirmitate carnis. Vnde nō dixit, quòd expediebat nubere propter prolem: sed quòd bonum esset non nubere nisi inquantum non capiebant omnes hoc: idest non poterant sustinere afflictiones à concupiscentijs. Et istum solum finem posuit Apostolus in matrimonio 1. Corin. 7. c.
K Volo omnes homines esse sicut ego sum: bonum est illis, si sic maneant: quod si non continent, nubant: melius est nubere quam vri. Et illud: Vnusquisque habeat vxorem suā propter fornicationem. s. euitandam: Et non dixit, habeat suam propter prolem. Sed diceret aliquis: quomodo staret si omnes tanquam bonum eligerent continere.

Dicendum, ꝙ nunquam hoc volent homines: cū sit difficultas magna, & non concedatur homini nisi ex dono Dei: & tñ Deus non intēdit dare omnibus ista dona: ideo non oēs cōtinebunt: & ita non cessabit ex hac parte propagatio. Sed tñ si omnes homines sumerent istum propositū firmum continendi in perpetuum, & sic facerent, adhuc non deesset mundo sua perfectio, neque numerus electorum, quem Deus prædestinauit minueretur: quia ipse prouideret

uideret illum sibi aliàs, & illud esset Deo magis gratum quàm q nos vacemus proli, & gignantur de nobis electi. Item dato quòd nos sciremus, quòd nobis non vacantibus proli, cessaret status speciei humanæ quantum ad propagationem, & etiam quòd non compleretur numerus electorum: non teneremur vacare proli: imò melius esset nobis manere in virginitate quàm ex hac causa sola nubere: quia quòd finiatur propagatio, & compleatur numerus electorum non spectat ad nos, sed ad Deum, cuius est prouidere huic vniuerso: ideo nihil nos obligamur cooperari sibi ad hoc, sed melius faciemus dãdo operam virginitati, aut perpetuæ continentiæ quã adiuuare Deũ ad consummationem numeri electorum; ideo Christus nihil expressit de hoc, sed solum dixit, q non omnes hoc capiunt idest non possunt, licet absolutè melius esset non nubere, sed esset maior difficultas. Cum autem dixit Chryso. quòd leuius est pugnare contra concupiscentiam, & etiam contra seipsum quam ad mulierem malam, potest intelligi leuius extensiuè, sed non intensiuè: nam ad mulierem malam multa inconuenientia sunt toleranda, si repudianda non est, contra concupiscentiam autem solum est vnicum bellum, & tamen intensiuè maius est istud, quia est quotidianum, & intraneum, quod homo fugere non potest, neque effugare, neque artificiosè placare, nisi ei assentiamus; mulierẽ autem malam aut metu, aut indulgentia, aut artificio quodã placare possumus, aut saltẽ ad tempus fugere: cõcupiscentiam autem, quia intra nos est, neque possumus fugere, neque fugare, & ideo istud solum bellum intestinum inquietum & inexorabile grauius est quàm omnia, quæ cum vxore toleranda sunt. Vnde Aug. lib. de Agone Christiano ait, quòd inter certamina Christianorum bella castitatis sunt grauiora. Vel potest intelligi, quòd leuius pugnatur contra concupiscentiam, quàm contra malam vxorem, quòd sit specialiter verum, quoad aliquos homines paucos, qui sic dispositi sunt, & tamen quantum ad totam multitudinem humanam contrarium est. Quod patet, quia nemine suadente omnes accipiunt vxores, quas repudiare non liceat, & rarissimi subeunt propositum conseruandi virginitatem, quasi facilius inueniant sustinere inconuenientia malæ vxoris quàm difficultates concupiscentiæ libidinum. Secundum dictum Chriso. concedendum est, & tamen in hoc quòd Christus propter infirmitatem carnis nostræ dixit, quòd non omnes capiebant hoc scilicet manere sine vxoribus, & non dixit de aliquo, quòd non poterat sustinere inconuenientia vxoris, quàm non repudiaret: ostẽdit quòd facilius erat tolerare vxorem, quàm concupiscentiam, & ideo non erat verum, quod dixerant Apostoli scilicet non expedit nubere, & ita patet responsio ad dicta Chryso. præced. quæst.

Quomodo est verum, quòd non omnes capiunt hoc, idest non possunt continere. Quæst. LXXXIII.

QVæritur de secundo, scilicet quomodo est verum, quòd non omnes capiunt hoc, idest non possunt continere. Nã videtur quòd quilibet possit, quia nemo cogitur carnaliter commisceri: ergo quilibet potest continentiam seruare. Nam in seruando continentiam istam sunt duo scilicet propositum & motus organorum genitalium, scilicet seruando illam cohibendo ab actibus veneris. Primum liberum est nobis, quia nihil magis est in potestate nostra quàm actus voluntatis. Secundum etiam est in potestate nostra, quia in nobis est mouere partes organicas ad actum, nisi forte dicatur de mulieribus, quibus potest inferri violentia. Sed de talibus dicendum, quòd continentiæ meritum non perdunt, quia, vt ait August. lib. Hebraicarum quæstionum, & 32. quæst. 5. cap. corpus, scilicet. Corpus mulierum non vis maculat, sed voluntas, & idem lib. de sancta virginitate & 32. quæst. 5. cap. sicut nemo. Vnde dicit Isidorus in Synonymis & 32. quæst. 5. cap. non potest, scilicet. Non potest etiam corpus corrumpi nisi prius corruptus fuerit animus. Et ita si mulieres aliquæ violenter opprimantur, non solum non perdunt meritum, sed etiam maioris meriti efficiuntur si carnis integritatem sine intentione amittentes incorru-

A ptis virginibus se ex humilitate æquare non audeant, vt dicit Leo Papa 32. quæst. 5. cap. ille autem. Et ita est in potestate mulierem seruare virginitatem, vel perpetuam. De viris manifestius est, quia illis non potest inferri violentia quantum ad hoc, quòd ipsi, vt viri feminas cognoscant, quia agunt, & non potest cogi agens sicut patiens: aliquo tamen modo possunt cogi quantum ad vsum organorum siue cum femina, siue sine illa. Et istud est quod magis expauit primus eremita, & propter quod fugit in desertũ, vt Hieronymus refert in vita Pauli. Vidit enim ille in grauissima persecutione Christianorum quendam iuuenem varijs supplicijs pro Christi confessione cruciatum, cum tormentis insuperatus maneret, in lecto mollissimo poni rosis & odoramentis refecto, manibus tamẽ & pedibus vinctum, & ita dispositum vt nequaquam in

B alterum latus se conuertere posset, ad quem speciosa meretrix dirigitur, vt blandicijs subiugat, quem tormenta non mouerant, qui cum frustra amatorijs delinitus verbis immobilis permaneret, nefas illa aggressa est, & ecce genitiua organa iuuenis impudica illa tractabat. Quid faceret? Neque à se ipsam repellere poterat toto corpore religatus, neque carnis sic attrectatæ motus, & illecebras continere possibile erat, quoniam hic motus non ex animo, sed ex natura est. Sed inuenit Dei strennuus miles quid ageret, linguam dentibus abscissam in os impudicissimæ meretricis, quæ se ipsam super eum gesserat velut si pergressura expuit, quam sic exter, itam repulit, à se verò truncatæ partis dolor acerrimus bullientia iam veneris blandimenta amputauit, quo Paulus attonitus velut se tãto certamini imparem videns, inhumanæ persecutionis

C remedium sola eremi latibula concupiuit. Sed & si sic cogatur quis pati re solutionem seminis, & venerea experiri blandimenta, in quibus inuitum licèt delectari: tamen necesse est: nihil continentiæ aut virginitati deperijt quantum ad meritum, licèt ipsa carnis integritas pereat, quæ ad meritum nihil facit, cum & in somnijs sine vlla culpa in viris perire soleat, & ita in potestate viri & feminæ est virginitatem aut perpetuam continentiam custodire: ergo omnes hoc capiunt.

Dicendum, quòd posse accipitur dupliciter, vno modo vt opponitur impossibilitati, alio modo vt opponitur difficultati. Accipiendo primo modo verum est, quòd omnes possunt seruare virginitatem, vel continentiam perpetuam, quia nulli est hoc impossibile: cum nemo possit sufficienter cogi ad contrarium, & istud probant rationes

D in oppositum factæ, quæ hoc modo concedendæ sunt. Secundò modo dicitur posse illud, quod sine magna difficultate efficimus, & sic vera est littera Christi, quòd non omnes capiunt istud, scilicet quia quibusdam tanta est difficultas in seruando virginitatem, vel continentiam perpetuam, quòd dicuntur nullo modo posse seruare, & illi sunt, de quibus Christus dicit, quòd non capiunt hoc. Aliter potest dici, quòd posse aliquid potest accipi dupliciter, vno modo ex dispositione nostra naturali vel per nostram appellationem ad rem sine aliquo exteriori cooperatiuo, alio modo, quòd possumus non ex nobis, sed ex adiutorio alieno. Accipiendo primo modo nemo potest continere in perpetuum, quia licèt non cogat nos aliquis ad coitum, tamen tantæ sunt afflictiones interiores à concupiscentia, quòd nemo animi potest resistere quin flectat

E animum ad consentiendum illis desiderijs, nisi à Deo specialiter vigorem animi acceperit ad resistendum, sicut Paulus clamabat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? ad Rom. 7. & subdidit ibi: gratia Dei per Iesum, idest nemo potest liberare hominem continere volentem à tentationibus carnis, ita quòd non assentiat illis, nisi gratia Dei, quæ nobis datur per Iesum Christum, & ita ipse ait cum Paulus ter rogasset eum, vt auferret stimulos carnis ait Christus, Paule sufficit tibi gratia mea, idest fortitudo animi, quam ego tibi gratis dabo, sufficiet tibi ad resistẽdum stimulis carnis 2. Corinth. 12. & tamen virginitas, & continentia principaliter sunt in anima, & nemo potest propositum firmum semper tenere contra omnes tentationes carnis nisi ex dono Dei speciali: ideo nemo potest ex seipso continens esse. Et ita non solum non omnes capiunt virginitatem custodi-

re,

re, imò nemo ex seipso sufficiens est ad seruandam illam mente,& actu per totam vitam. Si autem accipiatur posse aliquid ex adiutorio alieno, possunt aliqui seruare virginitatem vel continentiam perpetuam, quia aliquibus datum est, sed non possunt omnes, quia non omnibus datum est, & ideo rectè dicitur non omnes capiunt hoc, idest si aliqui possunt non tamen omnes, & ostendit ꝙ nemo hoc potest nisi ille, cui hoc datum est à Deo, & tamen non datur omnibus. Sic dicitur prima Corinth. 7. cap. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, idest sine coniuge. Et sequitur, sed vnusquisque proprium donum habet, alius quidem sic, alius verò sic, idest vellē omnes homines manere sine coniuge, quia melior est virginitas vel continentia perpetua quàm actus matrimonialis,& tamen non possunt hoc omnes facere, quia istud prouenit ex dono, & non habent omnes hoc donum, & hoc ostendit cum ait, sed vnusquisque proprium donum habet, alius quidem sic, alius verò sic scilicet aliquis habet donum continendi, & caret quibusdam alijs donis, alius verò habet multa ad alia dona, & non habet donum cōtinendi, & ideo non conueniebat dici, quòd omnes abstinerent à coniugio. Sed obijcietur, quòd omnes possint hoc, quia licèt nemo à seipso possit hoc, tamen quilibet poterit habere, si petat à Deo, & quia est liberum petere, est liberum habere. Sic dicit Chryso. Ideo ergo non omnes capere possunt, quia non omnes volunt, quòd autem dicit, quibus datum est, ostendit quòd nisi auxilium gratiæ volentibus non denegatur, dicit enim Dominus, petite & accipietis. Dici potest vno modo, quòd omnes possent habere si instanter peterent, & in sustinendo labores apponerent, quia tamen etiam si velint cognoscunt se infirmos ad tolerandum angustias cōcupiscentiarum, subtrahunt se labori, & quia sine illo non possunt virginitatem perpetuam seruare, dicuntur non posse vel non capere hoc. Sic dicit Chrysostomus vbi supra: Non omnes capere possunt, quia non omnes volunt. Palma proposita est, qui concupiscit gloriam non cogitet de labore, nemo vinceret si omnes periculum timerent. Ex eo enim quòd quidam à proposito continentiæ cadunt, non debemus circa virtutem castitatis effici pigriores, sic & qui in pugna cadunt non exanimant cæteros. Aliter potest dici, quòd non omnes habent istud donum, neque etiam omnes habere possunt, licèt petunt, vt ostendetur infra.

Quare dicitur, sed quibus datum est. Quæst. LXXXIV.

QVæritur, quare dicitur, sed quibus datum est. Dicendum, quòd hoc fit ad ostendendum, quòd continere in perpetuum non prouenit homini ex facultate, vel dispositione naturali, ita vt quilibet illud possit, sed prouenit ab extrinseco, quia dicitur quibus datum est; idest donatum,& non est istud ex aliqua fatali dispositione, vel naturæ virtute, secundum tempora natiuitatis, vel conceptionis ex aspectu cæli, quia ea, quæ sic eueniunt ex necessitate eueniunt, & illis non debetur laus neque præmium,& tamen virginitati & continentiæ debetur magna laus & præmium, quia debetur locus optimus, vt dixit Dominus per Isaiam: ergo non prouenit ex natura, vel fatali dispositione accipiendo fatū, vt accipiant antiqui. Sed prouenit virginitas & continentia ex duobus, scilicet ex voluntate & dono. Ex voluntate quidem est, vt velimus continere,& labores, qui in cōtinendo sunt tolerare. Ex dono est, ꝙ id, ꝙ volumus possumus efficere. Et primum sine secundo non sufficit. Ex primo prouenit, ꝙ mereamur, cum meritum sit in actu voluntario bono. Ex secundo prouenit, ꝙ habeamus actū, & statum excellentem quē non capiunt oēs. Ista duo tetigit Christus in litera. Primū, cum dixit,& sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt pp regnum cælorum inquantum dixit seipsos castrauerunt significatur actus proprius, s. quòd ipsi aliquid agunt in continendo, & virginitatem seruando, & nō est totum ab extra, sed aliquid à principio intrinseco, s. à seipsis. Secundum tetigit cum dixit non omnes hoc capiūt, sed quibus datum est. Et non est donatio ista à natura, vel fatali dispositione, vel fortuna, sed modo prædicto, Sic dicit Hieronymus. Nemo autem putet sub hoc verbo, quod addit, sed quibus datum est, vel fatum, vel fortunā introduci, quòd hi sint virgines, quos ad hoc casus adduxerit; sed his datum est à Deo, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt.

Quare Christus specialiter dixit de continentia & virginitate, quod illa quis non habeat, nisi cui Deus dat. Quæst. LXXXV.

QVæritur, quare Christus specialiter dixit de continētia & virginitate, ꝙ non habeat aliquis illam, nisi cui datum est à Deo, quia nō solum est hoc verum de istis, sed etiam de omni opere bono, sicut dixit Christus Ioan. 15. sine me nihil potestis facere, i. nullū bonum meritorium, & non solum opera bona facere non possumus, nisi Deo donante ab ipso moueamur, sed neq; ēt velle facere possumus, neque ēt cogitare, cum & velle bonū deliberare, & cogitare de illo quædā pars boni, & non parua sit, & tñ nullum bonum sine Deo facere possumus. Et sic dr̄ secunda Corinth. 3. Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non ꝙ sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra à Deo est, ideo videtur supernacuè dictum de hoc, quòd non possit quis continere nisi cui datum fuerit.

Dicendum, quòd verum est, quòd omnia bona sunt in nobis ex dono Dei, & mala in operatione ex defectu nostro,& tamē de continentia & virginitate specialiter scriptura dicit, ꝙ est ex dono Dei,& non aliter, & hoc tā scriptura veteris quā noui testamenti. Nā Sapien. 8. dr̄: Sciui ꝙ aliter non possum esse continens, nisi Deus det. In nouo ēt testō patet, vt hic, & Paulus idem ait ad Rom. 7. quis me liberabit de corpore mortis huius? Et subdidit, gratia Dei per Iesum Christum, i. quæ datur nobis per eum tanquam per mediatorem Dei & hominum, & ipse asserit hoc 2. Corinth. 12. c. Paulo petente a se auferri stimulum satanæ, qui erat stimulus carnis suæ, ait Christus: Paule sufficit tibi gratia mea; idest tu non habes in te aliquid, per quod sufficienter resistas stimulo carnis,& tamen gratia mea, idest robur animæ tibi datum a me ex gratia sufficiet tibi ad hoc. Causa autem quare potius fit mentio de hoc quàm de alijs, quæ ex dono dantur, potest esse prima; quia est maior difficultas in obseruatione perpetuæ virginitatis, aut continentiæ quàm in actibus aliarum virtutum, sicut dixit Aug. lib. de Agone Christiano. Inter certamina christianorum bella castitatis sunt duriora, & Arist. 2. Ethic. ostendit difficilius esse pugnare contra hanc passionem quā contra cæteras. Vnde ait difficilius esse pugnare contra concupiscentiam quā contra iram, & tamē ira est de maximis passionibus. Et iterum ait, difficile est cōtinere hanc passionem, idest concupiscentiā velut cōnatissimam nobis a puero, & contemporaneam vitæ, & Paulus magis clamat pro difficultate istius passionis quā aliarum. Vnde nullam petiuit a se remoueri, nisi istam 2. Corinth. 12. cap. istam solam vocauit mortem,& propter hanc solam dixit se infelicem ad Rom. 7. infelix ego homo. De difficultate huius latius dictum est libro nostro de Amore & amicitia parte prima. Et quia quanto maior difficultas est circa aliquid, magis est ibi necessaria virtus, cum virtus,& ars & habitus sint circa difficilia 2. Eth. & in continendo est maior difficultas quam circa cæterarum actus, fuit hic magis necessarium donum quàm circa alios actus, & ideo specialiter dici debuit ꝙ virginitatem aut continentiam perpetuam seruare nemo pōt, nisi cui datum fuerit, s. a Deo. Secunda causa est, quia ad cæteras virtutes est homo aliqualiter dispositus secundum naturam, quia in sunt nobis virtutem inclinationes siue principia naturalter, consummationes autem eorum sunt per assuetudinem, ideo Aristo. 6. Ethico. cap. vltimo ponit virtutes naturales, idest ipsas morales virtutes quantum ad esse per inclinationem, quod in nobis habent per naturam, secundum quod virtus non est perfecta, talis quidem, vt absolutè vocatur virtus, & ideo virtus neque est naturalis, neque omnino præter naturam, sicut dicitur 2. Ethic. capit. 1. scilicet. Neque igitur natura; neque præter naturam virtutes in nobis efficiuntur,

sed

ſed idonei quidem ad ipſas ſuſcipiendas ſumus natura, Suſcipimus autem ipſas atque perficimur pro conſuetudine. Et ita ad quamlibet virtutem eſt aliqua inclinatio ſecundum naturam: licèt non habeat idem homo inclinationem optimam ad omnes, ita vt dicatur naturaliter habere omnes virtutes, vt dicitur 6. Ethicorum capit. vlt. Ad virginitatem tamen nemo habet inclinationem ſecūdum naturam: vnde neq; ponitur virtus moralis, ſed potius eſt contra inclinationem naturæ, quia natura inclinat ad cōſeruationem ſuam, quæ fit per propagationem, cui repugnat virginitas. Vnde ceteræ virtutes licèt non habeantur naturaliter quantum ad ſuum eſſe perfectum, tamen nulla earum repugnat intentioni naturæ, quia cùm qualibet illarum melius conſeruatur ſtatus humanus quam ſine illa: & tamen virginitas repugnat, quia illa exiſtente periret continuatio ſpeciei, & conſequenter ipſa ſpecies, & tamen nichil magis deſiderat natura quàm ſeipſam conſeruare, ideſt impoſſibile eſt, quòd habeat inclinationem ad id, per quod deſtruitur, & ita ad cęteras virtutes eſt aliqua inclinatio naturalis, ad virginitatem autem nulla poteſt eſſe inclinatio. Et propter hoc etiā ſequitur, quòd maior ſit difficultas in obſeruatione virginitatis quàm cæterarū virtutum: quia cùm ad cæteras ſit aliqua naturalis inclinatio, & illa, ad quæ naturaliter inclinamur delectabiliter & faciliter agimus, ſicut ea, quæ ex habitu fiunt 2. Ethic. ad virginitatem autem nulla ſit inclinatio, ſed potius ſit contra inclinationem naturæ, neceſſe eſt, quòd ſit magna difficultas in conſeruatione virginitatis, & ideo ad virginitatem ſeruādā magis egemus dono Dei, quàm ad alias, quia aliæ dantur aliquo modo à natura, virginitas autem non: ideo oportet quod detur à principio extrinſeco, ſ. à Deo: ideo ſpecialiter de dono iſto mentio fit.

Tertia cauſa eſt, quia Deus non deeſt nobis in neceſſarijs, cùm regimen ſuum ſit optimum, & ſicut in regimine naturali non deeſt in neceſſarijs, quia aliàs periret ſtatus naturæ, ita & in ſpirituali regimine, quod eſt excellentius cùm ſit de rebus melioribus non deficit, & quia nos nichil boni à nobiſipſis poſſumus, Io. 15. ſed moti à Deo, neceſſe eſt, quòd dicamus, quòd ad bona neceſſaria ad ſalutē mox vt petiuerimus ea, vel fecerimus id, ꝙ in nobis eſt, Deus concurrat nobis, & conferat bona, quæ petimus; alioquin non poſſemus eſſe boni, etiam ſi vellemus. Et conſequenter nulla culpa eſſet nobis, quòd mali eſſemus: ceteræ autem virtutes ſunt nobis neceſſariæ, vel ad operandum aliquando ſecundum eas, vel ſaltem ad nunquam faciendū contra illas. Virginitas autem, aut cōtinentia perpetua nō eſt alicui homini ſimpliciter neceſſaria ad ſeruandū eam: neque eſt peccatum facere quotidie cōtra eam, vt patet in actu coniugali: & ideo non eſt inconueniens, etiam ſi nobis petentibus virginitatem, vel continentiam perpetuam Deus non concurrat nobiſcum, & conferat iſtud donum, cùm ſine illo poſſimus ſaluari. Secus autem eſſet, ſi quis peteret charitatem, fidem, ſpem, patientiam, longanimitatē, & cæteras virtutes, quæ nobis neceſſariæ ſunt ad ſalutem: quia ſi iſtas nobis non daret petentibus, non poſſemus ſaluari, etiam ſi vellemus, quod eſt inconueniens. Ideo dicendum, quòd virginitas & continentia perpetua propriè donum eſt, quia non datur omnibus, ſed quibuſdam: quod non eſt de cæteris bonis, quæ à Deo dantur ad ſalutem, & ideo Chriſtus dixit: Non omnes capiunt, ſed quibus datū eſt, ideſt non eſt datum omnibus, ſed quibuſdam. Et patet, quòd ſit de intentione Chriſti, & Pauli quòd non detur virginitas, vel continentia perpetua omnibus appetētibus, vel petentibus. Nam quando Apoſtoli putantes graue eſſe legem de non repudiando vxores, dixerunt, non expedit homini nubere: appetebant non nubere, vt non tolerarent onera coniugium irrepudiabilium. Si ergo propter appetere, & petere daretur ſtatim virginitas, aut continentia perpetua: aſſenſiſſet Chriſtus verbo illorum, & tamen non aſſenſit: ergo non datur donum iſtud omnibus petentibus. Item quia dixit, non omnes hoc capiunt, ſed quibus datum eſt, & non dixit, non omnes hoc volunt, & tamen ſi omnibus volentibus, & petentibus daretur, non diceret Chriſtus; non omnes hoc capiunt, ideſt poſſunt, ſed non omnes hoc volunt, & tamen non dixit iſtud: ideo non datur omnibus petentibus. Idem colligitur ex verbis Apoſtoli

A li primæ Corinth. 7. ca. volo omnes homines eſſe ſicut meipſum, i. ſine coniuge, & continentes. Sed vnuſquiſq; proprium donum habet, alius quidem ſic, alius verò ſic, ideſt non poſſunt omnes hoc facere, quia non habent omnes donum continentiæ. Si tamen ex hoc, quod homines vellent hoc donum, daretur eis, ſuaderet Apoſtolus omnibus continere, quia ſuaderet eis petere hoc donum, & ita illud haberent. Item quia ſi per hoc, quòd volumus, haberemus ſtatim dona, quæ petimus, quilibet haberent omnia dona: quia bona appetibilia ſunt, & quilibet, qui cognoſcit bona ſpiritualia vellet potius habere omnia quam vnū, vel pauca illorum, & tamen dicitur, quòd quidam habent vnum donum: alij verò non habent illud, ſed aliud, ergo nō habet quilibet dona, quæ petit & appetit, ſed quædam dona ſunt, quæ etiam ſi petamus non dantur nobis, ſic autē eſt

B de dono virginitatis, & perpetuæ continentiæ, ideo non omnes capiunt iſtud donum. Cauſa autem, quare non habeant omnes iſtud donum, eſt. Prima, quia non omnes illud appetunt, & conſequenter neque petunt. Quidā enim pro maximo bonorum reputantes voluptates, quę ſunt in complexu corporum, nollent carere hoc bono, & ideo virginitatem & continentiam perpetuam, quæ ei opponuntur, non appetunt, imò ſi Deus vellet eis tollere omnē appetitum venereorum, nollent ſic manere, quòd carerent fruitione, quam ibi reputāt, & iſti ſunt ſicut illi, qui dixerunt Deo. Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus, Iob 21. cap. vnde impoſſibile eſt, quòd iſti donum illud habeant quod faſtidiunt. Secunda autem cauſa eſt (& iſta eſt communior) ſ. quia licèt multi iſtud donum appetant, & petant: tamen difficultates illius ſubire nolunt, in

C omnibus enim actibus virtutum, eſt aliqua difficultas, & ideo requiritur habitus ad operationes ipſas, vt dicitur 2. Ethic. quod virtus, & habitus, & ars ſūt circa difficilia, & inter omnes nullius eſt tanta difficultas, & tam continua, quanta eſt in obſeruanda virginitate. Nam & ſi actus fortitudinis ſint difficiles, quia ſunt circa vltimum terribiliū: tamen non ſunt continui, ſed raro accidunt: cohibitio autem delectationis venereorum reſiſtendo concupiſcentijs quotidiana eſt; ideo vocatur quotidiana vel iugis mortificatio corporis, vel crucifixio carnis: rari autem volunt ſuſtinere tantas triſtitias, etiam ſi poſſent; ideo licèt appetāt, non datur eis hoc donum. Sic dicit Hieronymus. Non hi ſunt virgines, quos ad hoc caſus adduxit, ſed hi, quib. datum eſt à Deo, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Et Chryſoſtomus ait, Palma propoſita

D eſt, qui concupiſcit gloriam non cogitet de labore. Tertia cauſa eſt, quia non eſt voluntatis Dei dare hoc donum omnibus hominibus. Et iſta potiſſima cauſa; nam in cęteris bonis ita eſt, quod non ſolùm Deus adiuuat, vt bonū operemur, ſed etiam pręuenit vt velimus. Nam etiam bonum velle, ſine ipſo auctore non poſſumus. In hoc autem non præuenit, vt velimus ſaltem in omnibus, ſed in valde paucis: ſed mouet corda noſtra ad illud, Nam ſicut in alijs donis eſt, quæ Deus vult nobis conferre, quòd mouet corda noſtra, & tollit difficultates, vel ſaltem confert robur animi ad tolerandum, vt erat in Apoſtolis, qui ibant ad pęnas ſicut ad conuiuium: Actuum 5. Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quia digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Ita eſſet in virginitate, ſi Deus vellet illam nobis dare, quia incitaret cor noſtrum ad illā,

E & licet non auferret moleſtias, quæ ſunt in tolerando concupiſcentias venereorum, daret nobis robur animi, vt nō infirmaretur propoſitum noſtrum, ſed permittit nos capi à concupiſcentijs: ideo non vult dare nobis iſtud donū generaliter licet petamus, & ita non habemus illud. Cauſa autem quare Deus non vult dare iſtud donum omnibus, ſed paucis, eſt prima propter conſeruationem ſpeciei, quia cùm ipſe habeat prouidentiam de rebus, pertinet ad eum facere, vt cōſeruetur ſpecies ad finem illum, ad quem ipſe inſtituit, & quia hoc non poteſt fieri niſi per propagationem: non inclinat omnes homines ad virginitatē, ſed valde paucos: & ſiqui fortè ex deſiderio virginitatis velut ex quodam bono mouentur ad eam, non cooperatur Deus illis in tolerandis moleſtijs carnis, & ita cadunt ab intentione ſua.

Vnde aliquādo fuit ſub præcepto, quòd homines proli vaca-

vacarent, cum Deus dixit: Crescite & multiplicamini. Gen. 1. & 9. ca. s. statim post creationem, & statim post diluuium. Nunc verò licet expresse non præcepit, interius tamen inclinat, & ideo non inclinat ad virginitatem, cum inclinet ad coniugium.

Secunda causa est, quia Deus vult omnes homines saluos fieri, & venire ad agnitionē veritatis 1. Tim. 2. & ideo quantum ad ea, quæ sunt de necessitate salutis Deus concurrit cum quolibet, homine quantum satis est, siue præueniendo, siue adiuuando. Ad illa verò, quæ sunt de perfectione salutis, & non de necessitate, non concurrit cū quolibet, neque dat cuilibet petenti: sicut patet de perfectione in actibus consiliorum: quia multi illam appetunt, & tamen paucissimi habent. Et tamen sancti viri illam habebant, nos autem cum velimus ad hæc niti, inuenimus infirmitatem non solum in corpore nostro, sed & etiam in animo, quæ est maior infirmitas: sicut interdum cupimus esse deuoti, & non possumus: sed patimur quandam hebetudinem mentis & euagationem, & licèt petamus deuotionem non datur nobis. Et tamen deuotio pertinet ad perfectionem vitæ.

Interdum autem nobis non petentibus dat Deus nobis spiritum compunctionis & lachrymarum, & ardorem quendam spiritus. In quo apparet quòd habere dona ista non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Idest non dantur volenti & laboranti pro his, sed cui Deus misertus dare voluerit. Et quando Deus non vult dare, si petimus, inuenimus in nobis infirmitatem spiritus, & corporis, & nō est firmum desiderium, sed trepidum & vagum. In sanctis autem, quos Deus volebat eleuare ad perfectionē vitæ in aliquo dono, licèt esset infirmitas ex parte corporis, & non auferret eis molestias, quæ erant in perueniēdo ad perfectionem illius doni: dabat tamen cor ardentissimum ad opus: ita vt licèt molestias perferrent, & duritiem sentirent, contemnerent tamen vt peruenirēt ad perfectionē, & hoc erat, quia Deus mouebat eos, & quia virginitas dicit statum valde perfectum, cum debeatur ei fructus centesimus, vt ostensum est supra 13. capit. Non vult Deus omnibus hominibus dare istam perfectionē, & ita non inclinat omnes ad eam desiderādum. Et si aliqui inclinentur quasi à seipsis ex desiderio boni, non concurrit cum eis efficaciter, & ita non consequuntur eam, quia nō intendit eis illam dare. Et sic verum est, quòd non omnes capiunt hoc quod est non nubere, quia non est datum omnibus, sed illi soli capiunt, quibus datum est à Deo specialiter.

Quare Christus posuit istas tres species Eunuchorum hic. Quæst. LXXXVI.

QVæritur, quare Christus posuit istas tres species Eunuchorum hic.

Dicendum, quod posuit tres species, quia sufficiēter diuiduntur eunuchi in ista tria, nā qui continent à venereis, aut hoc faciunt, quia exercere venerea nolunt, aut quia non possunt. Primi sunt in tertio modo. s. qui se castrauerunt propter regnum cęlorum, qui autem non possunt, aut non possunt prohibente natura aut violentia. Primi sunt, quos prius Christus nominauit. s. qui de matris vtero sic nati sunt. Secundi sunt, quos deinde nominat, s. qui ab hominibus facti sunt idest castrati. Sic dicit Hilarius. In vno enim horum posuit naturam. s. in eo, qui nascitur: in altero necessitatem, s. in eo, qui ita factus est. In tertio voluntatem, qui. s. spe regni cœlestis talis esse decreuerit. Sic etiam dicit Hieronymus: Triplex genus eunuchorum posuit, quorum duo sunt carnales, tertij spirituales: alij sunt, qui de vtero matris sic nascuntur, alij, quos vel captiuitas facit, vel deliciæ matronales, tertij sunt, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum.

Causa prima quare posuit distinctionem istam fuit ad respondendum tacitę quæstioni, & vt dictum suū verum ostenderet.

Dixerant enim discipuli, quòd non expedit nubere, & Christus ait. Non omnes capiunt hoc, sed quibus datū est. Et sic innuit, quòd nemo potest cōtinere se à venereis nisi ex dono Dei. Hoc autem videtur falsum, quia aliqui sunt,

F qui continent sine dono Dei, s. castrati, & frigidi, cùm natura & violentia fuerint istis causa sufficiens continendi, ideo Christus distinxit tria genera eunuchorum, idest continentium, vt ostendat de quibus verificatur verbū suum, scilicet non in primis neque secundis, quia non loquitur de illis, sed in tertijs, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, cùm aliàs apti sint ad venerea, & de istis verum est, quòd nemo potest continentiam perpetuam seruare, nisi cui datum fuerit à Deo: & ista est propria causa quare distinctionem istam posuit: rarò enim Christus solet distinctione vti, quia hoc pertinet ad processum doctrinalē, & viros scholasticos, & non ad legislatores. Secunda causa est ad ostendendum differentiam in merito, quia duæ continentiæ primæ nichil merentur, eo quòd sunt necessariæ: tertia autem est meritoria, quia est spōtanea, & propter bonum finem, & hoc innuitur cùm dicitur. Qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Sic dicit Chrysost. Sicut enim peccatum opus sine voluntate nō facit, ita & iustitia ex opere non consummatur nisi & voluntas affuerit, illa est ergo gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas debilitatis corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi. Et sic etiam dicit Hieronymus.

G

Tertij sunt, qui seipsos castrauerunt propter regnum cęlorum, & qui cùm possent esse viri, propter Christum eunuchi fiunt. Istis promittitur præmium, superioribus autem, quibus necessitas castimonia est, non voluntas, nichil omnino debetur.

H *Quomodo accidat aliquos esse naturaliter eunuchos. Quæst. LXXXVII.*

QVæritur de primis eunuchis, quomodo accidat aliquos tales esse.

Dicendum, quòd isti eunuchi sunt, quos natura ad venerea impotentes fecit, & hoc est vel quia organo carent, vel quia incentiua libidinum nulla habent. Carere organo contingit quibusdam, sicut & contingunt quædā aliæ mōstruositates circa corpora humana, aliqui namque efficiuntur hermaphroditi, qui interdum ad neutrius sexus opera apti sunt.

Alij verò vix signa habent masculini sexus, cùm tamen hermaphroditi non sint, & istos vocamus impotentes ad coitum, sed non frigidos.

I Alij verò sunt, qui cum masculinum sexum habeāt, ad venerea non sunt apti, neque ea vnquam desiderāt, quòd prouenit ex magna frigiditate naturæ, nā calor est, qui ad venerea incitat, qui autem calore caret virili, venerea nunquam cōcupiscit, licèt in eo fieri posset generatio feminis. Tria enim ad coitum requiruntur in viro, s. calor, spiritus, & semen. Calor incitat, spiritus inflat: quia aliàs non fieret commixtio sexuum, deficiente aliquo horum, non est coitus consummatus, est autem actus incōtinentiæ, nā etiam sine semine in motu organorum est incōtinentia, quæ pertinet ad genus venereorum, & est peccatum mortale, etiā sine spiritu si calor & semen sint, est actus venereorum licèt non sit permixtio sexuum. Etiam sine spiritu, & semine existente calore adhuc est libido, vt patet in exhaustis per coitum, in quibus in solo animo veneris incendia bulliūt, & in motu organorum sine spiritu & semine erit peccatum. Solo autem calore deficiente etiam si alia duo insint, non est actus venereorum aliquis, & quia calori frigiditas opponitur, eos quos impotentes ad venerea iudicamus, dicimus frigidos, quia accidit impotentia radicaliter ex defectu caloris, & ista frigiditas impedit matrimoniū contrahi, & dirimit iam contractum quia frigidi nō sunt personæ legitimę ad matrimonium, eo quòd in matrimonio tradit vir vxori potestatem corporis sui obligando se per hoc ad redditionem debiti quando petatur, & tamen qui frigidus est, nequaquam potest coire: ideo non potest contrahere matrimonium, & tamen quia aliqui putantur esse frigidi, qui non sunt, & hoc non potest patere nisi per tempus vacando fideliter operi carnis: statuit Ecclesia ꝙ vacent per triennium huic operi, & si post triennium non potuerint efficere, quod optabāt ex defectu viri, iudicatur vir frigidus, & tunc si ambo consentiunt cohabitare, ma-

K

nebunt

nebunt non quidem vt coniuges sed vt fratres, vt quam vir non potuit habere vxorem, habeat sororem. Si autem fœmina non vult ei cohabitare, sed mater esse vult, & accipere alium si ambo iurauerint, quòd nunquam vna caro effecti sunt per copulam carnalem, & idem quod isti fatentur iurauerint septem de cognatione eorum, vel de vicinis bonæ famæ: dabitur licentia mulieri accipiendi aliũ virum: extra de frigi. & male. cap. laudabilem. Non enim sunt personæ legitimæ ad matrimonium, quia sicut infantes non possunt contrahere matrimonium: ita neque frigidi. eod. tit. cap. quod sedem, s. sicut pueri, qui non possũt reddere debitum, non sunt apti coniugio: sic impotentes minimè apti ad contrahendum matrimonium reputãtur. Vnde si reclamet non reclamet manent etiam si non sint coniuges, cum sit tale impedimentum: si tamen illa petat ab Ecclesia separari, audietur sicut illa, quę dixit, mater esse volo & filios procreare: & ideo maritum accipere: sed vir iste, quem accepi frigidæ naturæ est, non potest facere ea, propter quę illum accepi, vt Gregor. ait eod. tit. cap. accepisti. Sicut autem in viro accidit frigiditas, in muliere accidit impedimentum naturale ad venerea non quidem ex parte frigiditatis: quia, cùm ipsa sit patiens nichil nocet sibi frigiditas, sed ex parte organi, s. quòd tam arcta est, ꝙ à nullo cognosci possit. Nam tunc cùm non possit reddere debitum natura impediente, non tenet matrimonium cum ea contractum, ideo si vir vult manere cum illa, licèt non sit vxor, sit ei soror. eod. tit. ca. consultationi. Si autem non vult, sed vult pater fieri, datur sibi licentia accipiendi aliam, eod. tit. cap. ex literis. Et hoc verum est quando illi impedimento ope medicorum non potest dari remediũ. eod. cap. vel per incisionem, quæ fieri possit sine dispendio salutis.

Si autem non potest sanari, nisi miraculosè, vel per incisionem, de qua periculum timeretur iudicatur non tenere matrimonium. eod. tit. cap. fraternitatis. Et tamen si mulier sit arcta, deinde cognoscatur ab aliquo, & sine periculo suo fuerint serę eius apertæ: reducetur ad primum virum: quia Ecclesia tunc se inueniet fuisse deceptam: quia iudicauit non esse matrimonium, quod verum erat: cùm illa esset apta ad copulam. Nam in matrimonio non transit sententia in rem iudicatam: sed quocunq; tempore potest reparari vitium sententiæ: quia non est vitium remissibile per partes. Idem autem est si vir iudicatus est esse frigidus, & ideo mulieri data est licentia contrahendi cum alio. Nam si postea inueniatur quòd ille cognouit aliquã aliam mulierem, apparebit Ecclesiam fuisse deceptã, quia ille non erat simpliciter frigidus, & ita reducetur ad cum vxor sua.

Sed aliqui dicunt, quòd ista impotentia in viris nõ debet vocari frigiditas, quia non solum prouenit ex frigiditate, sed etiam ex caliditate superabundanti, quę tollit coitum cùm hominẽ exiccet, & ita tollat semen & spiritum.

Item quia omnes veterani frigidi sunt, & tamen nõ est in eis frigiditas impedimentum matrimonij.

Item quia contingit in aliquo esse siccitatem sufficientem mouentem ad carnalem copulam cum aliqua corrupta: non autem cum aliqua virgine: quia cito talis euaporatur propter suam debilitatem, & non consumatur defloratio, quæ requiritur ad permixtionem sexuum. Item aliquis est frigidus respectu vnius mulieris, & non respectu alterius, quia in eo est caliditas sufficienter mouens ad coeundũ cum pulchra, quia ipsa pulchritudo nimis mouet, & non mouet illa caliditas ad turpem, & tamen talis potest contrahere matrimonium, ergo frigiditas non est impedimentum matrimonij.

Ad primam rationem dicendum, quòd frigiditas est impedimentum matrimonij, si vera est. Vocatur vera, quando perpetua est. De caliditate non est sic, quod aliqui viri sint excessiue calidi & ideo minus potentes spermatizare, cùm exuratur à calore totum humidum seminale, vel multum de eo, accidit interdum, & isti sunt excessiuè appetentes, & parum potentes.

Quod tamen totum omnino exuratur, quod emittendum est: vel ipse spiritus quo organum riget, & inflatur, vix accidit. Et si interdum accidat, erit ad tempus, nõ autem perpetuò, sed temporalia impedimenta nõ tollunt veritatem matrimonij, & ideo caliditas non ponitur impedimẽtum matrimonij, sicut frigiditas. Si tamen interdum inueniatur talis caliditas perpetuo auferens potentiã coeundi, tolletur matrimonium sicut per frigiditatem, & idem iudicium erit de illa. Nam per triennium experiẽtia habebitur, in quo si semper sit impotens vir, iudicabitur non tenere matrimonium; extra de frigidis. cap. laudabilem. Si tamen postea inueniatur, quòd ille aliquam potest cognoscere, cum ex hoc constet Ecclesiam fuisse deceptã: quia non erat impedimentum perpetuum, reintegrabitur primum matrimonium, & dissoluetur secũdum, ad quod forte mulier transiuerat. De caliditate tamen Iura non dicunt, quòd sit impedimentum, tum quia rarò accidit, vt dictum est: tum quia etiam si accidat magis impedit frigiditas quam caliditas quia frigiditas non solũ tollit commixtionem corporum, & seminum, sed etiam tollit spiritum quo fit rigor & inflatio organi, quæ est necessaria ad commixtionem sexuum, & ideo omnis defectus naturalis ad coitum vocatur generali nomine frigiditas, licet interdum ex alijs radicibus oriatur.

Ad secundum de senibus dicendum, quòd licèt sint frigidi ex conditione ætatis respectu iuuenum, non tamen sunt tam frigidi, quin per aliquod beneficium, & fomentum siue ciborum, siue aliàs possint moueri ad copulam, & exerceant illam, ideo senectus non est impedimentum contrahendi matrimonij.

Alij tamen dicunt, quòd etiã si non essent senes potentes ad copulam, conceditur eis contrahere matrimonium, quia licèt non sit in eis in officium naturæ, erit in solatiũ, vt dicitur vigesimaseptima quæst. I. cap. nuptiarum, & patet in glo. extra de frigidit. cap. quòd sedem. Vnde ablatæ sunt leges antiquę. s. Papia, & Iulia, quæ maiorem annis sexaginta masculum nubere vetabant. Sed in quacunque ætate vltra pubertatem nuptiæ conceduntur, vt patet. C. de nuptijs. l. sanctius.

Ad tertium dicẽdum, quòd si vir possit cognoscere corruptam, & non virginem non est impedimentum perpetuum, & ideo non soluitur matrimonium, quia impedimenta temporalia non soluunt matrimonium. Vnde poterit mulier virgo ab eodem viro aliquo modo, vel instrumento aperiri, & tunc ruptis claustris poterit faciliter ab eodem viro cognosci, rumpere autem, vel frangere taliter claustra non est peccatum, quia non fit ad delectationem illicitam, sed vt medicamentum, vt mulier cognosci possit, & ideo siue vir hoc faciat, siue mulier sibipsi manus inferat de voluntate viri, & ad hunc finem, non peccat.

Ad quartum dicendum, quòd esse mulierem pulchrã, aut turpem nullas vires naturales apponit ad coitum, sed solùm pendet ex opinione, & phantasia, cuius magnæ vires sunt super corpus, & tamen hoc impedimentum non est perpetuum, quia illa, quæ fęda est, vrgente cõcupiscentia videbitur interdum pulchra, si diu quis abstinuerit ab omni copula, & ita non præstat hoc impedimentum, cum sit temporale. Frigiditas ergo propriè dicta est, vel defectus ex parte caloris tollens potentiam, & appetitum, aut defectus organi, & vtrumque à natiuitate prouenit, ideò Christus dixit, quòd sunt quidam eunuchi, qui de vtero matris nati sunt.

Quare Deus permittat aliquos tales eunuchos nasci de vtero matrum. Quæst. LXXXVIII.

QVæritur aliquis, quare Deus permittat, aut faciat aliquos tales nasci de vtero matrum. Dicunt quidã, ꝙ fit hoc, ad hoc, quòd sint opera Dei in recordatione, quia si idẽ cursus esset in rebus naturalibus, quales eas Deus à principio constituit, & nunquam turbaretur, non esset recordatio de Deo. Sic dicit Chrysost. quòd autem aliqui sic nascuntur, i. frigidi, vel impotentes ad copulam hac ratione fit, sicut & nascuntur sex digitos habẽtes, aut quatuor. Si enim Deus, sicut ab initio constituit vnamquãque naturam, sic dimitteret illã immutabiliter semper in suo ordine permanere, in obliuionem reduceretur corã hominibus operatio Dei, ideo ergo interdum natura conuertitur cõtra suam naturam, vt semper Deus naturarũ opifex in memoriam reducatur. Et hoc probant isti, quia in cæco

co

cis & si quis per ægritudinem, scilicet per ægritudine naturalia à medicis secta habuit, & ita interdum abscinduntur aliæ partes à medicis ad euitandum periculum morbi, aut corruptionem aliarum partium eadem distinct. capit. si quis in infirmitate, scilicet si quis in infirmitate positus clericus in medicorum incisione claudus efficitur. De secundis potest intelligi vno modo, quòd effęminetur quis, idest femina efficiatur, vel modum fęminæ accipiat, vt si vir cognoscatur sodomiticè ab alio viro ad modum fęminæ, & hoc fit interdum ad cultum idolorum, quia dæmones, qui in idolis coluntur, incitant homines ad omnem turpitudinem, vt magis damnentur, & conditio humana virilior fiat. Alio modo intelligitur effęminari aliquos, idest, fieri fęminas: distinguuntur enim masculus, & fęmina per sexum, ablato autem per incisionem sexu virili, vir efficitur fęmina, B hoc autem interdum fiebat ad cultum idolorum. Nam in solemnitate Bericinthiæ matris Deorum Sacerdotes eius abscindebant sibi virilia, & istos vocant Gallos, quomodo autem & cur hoc facerent, declarat satis August. 2. & 7. de Ciuitate Dei.

De tertijs patet, vt hæretici interdum, & alij hypocritæ se incidunt, vt boni videantur, cum non sint, vel magis vt Hieronymus exprimit, quòd non verè se absciderint, sed castitatem simulant, quasi verè habeant secta virilia, & tamen neque illa secta habent neque à venereis abstinent, sed furtim fornicantur, cum palam se continentes ostendant. Alij autem modi adhuc sunt Eunuchorum, qui ab hominibus fiunt. Vnus enim si quis à barbaris incidantur. Alius est si à Domino suo existens in captiuitate: hostes enim interdum solebant hoc C facere, sed quia istud non pertinebat ad vindictam hostilem, sed magis ad quandam feritatem non fiebat ab omnibus hostibus, sed solum a barbaris, qui feri sunt, & crudelitatem pro ratione habent. Et ideo quando iura volunt dicere aliquem sectum esse in genitalibus ab hostibus, dicunt eum sectum a barbaris, vt quinquagesima quinta distin. capit. si quis a medicis, & c. si quis per ægritudinem.

Interdum etiam quis à Domino suo castratur, vt positi in captiuitate interdum castrabantur a Dominis vt fierent custodes mulierum sine suspitione, & hoc permittebant leges humanæ, non tamen castrari deberet aliquis seruus ab alieno Domino, quod si fieret ille, qui castrabat seruum alienum capite puniebatur, & locus, in quo fiebat confiscabatur. C. de eunuchis. l. prima de istis castra- D tis patet in allegato capit. si quis à medicis & capit. si quis per ægritudinem.

Alij autem sunt, qui fiunt per insidias hominum, vt quādo aliquibus propter aliquam suspitionem fornicationis abscinduntur virilia, vt quinquagesima quinta dist. eod. c. eunuchus, scilicet, eunuchus si per insidias hominum factus est, vel in persecutione eius sunt amputata virilia, &c. Alij sunt Eunuchi ab hominibus facti, qui seipsos castrauerunt virilia abscindendo: nam isti non pertinent ad tertium modum Eunuchorum, quos Christus laudat, sed ad secundum, vt infra ostendetur quæstione nonagesima tertia de his quinquagesima quinta distinctio. cap. si quis infirmitate. Primus modus assignatus ad Hieronymo, scilicet de Eunuchis factis a medicis pertinet ad propositum. Nam illis abscinduntur virilia, & ita coguntur continere etiam si nolint, & de talibus loquitur Christus. Secundus modus quantum ad illos, qui sodomiticè effęminantur, non pertinet ad propositum, quia illi non continent, sed turpissimam incontinentiam exerceant Christus tamen loquitur de illis, qui continent etiam inuoluntariè. Tertius modus, qui est de secundo modo Hieronymi pertinet ad propositum, quia illi verè habent abscissa virilia, & ideo postea non possunt fornicari: dæmones tamen potius hoc volebant, quia integri manentes multas fornicationes exercerent, & super hoc damnabiliores efficerentur. Quartus modus, qui est tertius Hieronymi, quantum ad illos, qui se absciderunt vel abscidi fecerunt, vt ostenderent sanctitatem, ad propositum pertinet, quia illi coguntur continere, & tamen quantum ad illos, qui simulant castitatem, quasi castrati sint, & non

A seruant illam, non pertinet ad propositum, quia illi non continent a venereis. Quintus modus de illis, qui castrantur a barbaris. Et sextus de illis, qui a Dominis castrantur. Et septimus de castratis per inimicitias. Et octauus de illis, qui a seipsis castrantur, pertinet ad propositum, quia omnes isti cum careant genitalibus, coguntur continere, etiam si non virtuosè. Sed considerandum, quòd cum aliquibus abscinduntur genitalia, aut vtrumque organum abscinditur, aut soli testiculi. Si vtrunque, manent quidem desideria, sed non effectus aliquis exterior: nam cum isti adhuc habeant potentiam generatiuā, quæ non aufertur ablatis organis, & calorem incitantem ad venerea, & non desit in eis generatio spermatis, manet desiderium vt prius, & possunt isti peccare per illicita desideria, sed non per actus. Si autem soli testiculi abscisi fuerint, non auferuntur desideriā immo sunt valde magna, in quibus peccare possunt. Etiam non tolluntur omnino actus. Possunt etiam qui tales sunt, facere commixtionem sexuum, sed non commixtionem seminum, testiculi enim adiuuant ad effusionem seminis extendendo vias ex pondere suo, vel aliàs, & ideo castrati, quibus virga manet, fortes tentationes patiuntur, quas non explent, sed possunt deflorare quancunque mulierem: nullam tamen impregnare: Dicitur sic Eccle. vigesimo. Concupiscentia spadonis deuirginauit iuuenculam, idest deflorauit. Alius modus eunuchorum, qui ab hominibus fiunt est illorum, qui per maleficia impediuntur coire, quod interdum fit ab hominibus, & à dæmonibus, & tamen siue fiant a dęmonibus solum, siue ab hominibus solum, siue opere dæmonum, siue ab hominibus adiutis a dæmonibus, dicuntur tales eunuchi fieri ab hominibus, quia etiam diabolus in Sacra Scriptura vocatur homo, vt supra decimotertio capit. Inimicus homo superseminauit zizania. Et ibi dicit Christus, quòd ille erat diabolus. Isti enim coguntur continere, vt dicetur sequēti quæstione, omnes autem istos cautè vocauit Christus Eunuchos factos ab hominibus. Nam hoc verbum generale conuenit omnibus nouem modis supra assignatis, & si poneret aliam connotationem specialiorem non conueniret omnibus, & ideo vel oporteret tunc fieri plura membra diuisionis, vel omitti aliqua, & esset insufficiens distinctio. Vtrunque autem inconueniens euitauit dicendo factos ab hominibus.

An sint aliqui Eunuchi, qui per maleficia cogantur continere, & quomodo fiant sic.
Quæst. XC.

QVæritur circa istos vltimos Eunuchos, qui per maleficia coguntur continere, an sint, & quomodo fint. Aliqui dicunt, quòd nulla maleficia esse possint, per quæ impediatur coitus, quia si talia essent, fierent per dæmones, & tamen dæmones non possunt hoc. Nam si possent dęmones impedire actum generandi, possent etiam impedire gressum, & visum, & auditum, & omnes operationes humanas, & sic totum mundum destruerent, sed non possunt, ergo neque possunt impedire coitum. Secundò quia opus Dei est fortius quàm opus diaboli, sed maleficium est opus diaboli, copula carnalis ad generationem ordinata est opus Dei, quia ipse illam E instituit & præcepit Gen. 1. & 9. ergo non potest per maleficium coitus impediri. Tertiò quia dato quòd aliquod maleficium esset, non posset esse perpetuum, sed temporale, & consequenter non dissoluet matrimonium, quia matrimonium non soluitur, nisi per impedimenta perpetua. Patet antecedens, quia dæmones possunt aliquid in hominem propter peccatum, ideo ablato peccato cessat maleficium, vel per exorcismos Ecclesiæ, qui ordinati sunt ad arcendum potestatem dæmonis, tolletur maleficium, & ita non soluetur matrimonium. Quartò patet, quia non potest copula impediri nisi impedita potentia generandi, quæ est principium eius, & tamen potentia generatiua cuiuscunque viri æqualiter se habet respectu omnium mulierum, in maleficio tamen, quod vocatur maleficium, est impeditus vir quantum ad vnam mulierem & non quantū ad alias, ideo maleficiū nō potest

ris, sed hæc deceptio prouenit ex opere dæmonis causantis speciem in phantasia mulieris de organo viri, vt appareat aliter quam sit, sicut fit in præstigijs quando videntur quæ non sunt, & aliter quam sunt, de quibus dictum est satis supra octauo capit. talem speciem causat dæmon in phantasia mulieris, & ideo ipsa horret & pauet & sustinere non vult quasi rem difficilem, & periculosam, & talia facilius fiunt. Nam aliqui viri per cęremonias satis turpes maleficiorum faciunt quod genitale suum videatur cuicunque fęminæ, valde magnæ quantitatis, & etiam quòd fiant quasi in estasim præ magnitudine voluptatis, quando cognoscuntur ab eis, & non est in veritate illa magnitudo, neque etiam fęminæ in veritate patiuntur tam excellentem voluptatem, quia magnitudo delectationis fit ex habitudine tangibilis ad organum tactus, quod fit per aliquam veram naturalem caliditatem, quæ per maleficia non datur, quia illa non perficiunt naturam, sed causatur in phantasia iudicium quasi de voluptate excellente: cum non sit vehementior quàm cæteræ venereę delectationes.

Sciendum autem, quòd malefici ista faciunt per aliquas obseruationes rerum, quas ligant, vel exurunt, aut transfigunt, & terræ infodiunt, vel pelago demergunt, & tamen nulla actio vel causalitas vera inde est ad ea, quæ patitur vir aut fęmina maleficiati, quia illa non sunt talia, quibus secundum naturam suam competat illa operatio. Etiam quia dato quòd haberent talem virtutem agendi: tamen agere non poterant propter elongationem, cum secundum naturam impossibile sit esse actionem, nisi per contractum.

Modus operãdi malefi-cia.

Sed dicendum quòd dæmones ista maleficia exercent modis supra assignatis, volunt tamen hoc, quòd istæ obseruationes fiant, vt magis homines fallant, & sit eis modus conuersandi cum hominibus & subijciendi eos cultui suo. Si autem obijciatur, quod inuentis maleficijs illis, quæ terrę infossa erant, & eaulsis de loco atque dispersis cessant vexationes maleficiorum. Nihil mouere debet, quia hoc dæmones faciunt, vt magis fallant: quasi aliqua virtus sit in rebus illis, quas homines fecerunt. Et motiuum est, vt dent dęmones hominibus de se maiorem confidentiam, & certitudinem. Nam si homines scirent quòd istæ obseruationes, quas ipsi faciunt nihil omnino valerent, sed tota operatio à dęmonibus fit, cum ipsa sint agentia voluntaria, scirent homines, quòd nihil ipsi facerent, seu possent, ita magis pro hoc distraherentur; cum autem factis illis cæremonijs sequitur effectus, quem intendunt homines, putant ipsi quòd ab illis obseruationibus causetur, & quia illa facere est in potestate hominis, æstimat homo in potestate sua esse talia facere, & per hoc gaudet, & afficitur magis ad dæmones, qui sunt auctores horum, & istud ipsi intendunt, scilicet quòd homines ad eos afficiantur; & ob hoc innuunt se posse cogi ab hominibus ad veniendum, cum vocati fuerint, & ad respondendum, & ad faciendum quod iubetur.

Demo-nes cogi non pos-sunt ab hoībus.

Quod tamẽ falsum sit patet, quia impossibile est, quòd minor potestas subijciat sibi maiorem, & tamen non est potestas super terram, quæ comparetur potestati dęmonum. Iob quadragesimo capitu. ideo non erit aliquid naturale, vel cæremoniale, per quod dęmones possint cogi ab homine, vt veniant, & respondeant, aut aliquid operentur.

Nisi obijciatur de Ecclesiasticis exorcismis. Sed tunc dicendum est, quòd coguntur ad aliquid, scilicet ad recedendum de corporibus obsessorum, vel ad non nocendum, sed hoc fit per Deum, inquantum ipse instituit id, quod ab Ecclesia fit, & est ibi virtus diuina latens operatrix: sicut est in operatione sacramentorum, & tamen in operibus maleficiorum, quibus dæmones cogere volunt, non operatur Deus, cum potius sint contraria diuino honori, ideo non possunt malefici cogere dæmones ad aliquid, sed ipsi dęmones mentiuntur, & simulant se cogi, quia in hoc stat maxima virtus suasionis eorum.

Vnde ẽ, ꝙ dæmones simulant se cogi ab hominibus.

Nam si ipsi non possent cogi a nobis ad veniẽdum, aut respondendum, vel agendum aliquid, sed quidquid agerent voluntarie agerent, desperarent homines de eorum

A conuersatione, quasi nihil mediantibus eis possent, & ita distraherentur ab eis, cum verò illis simulantibus putant homines, quod possunt cogere illos, afficiuntur nimis ad maleficia, quasi per hæc compotes efficiantur omnium, quæ volunt, & hoc dæmones efficere cupiunt, vt per talem errorem & affectum catenatos sibi teneant animos hominum, & tamen verè non possunt dæmones cogi ab hominibus per maleficia, immò si cogi possent, non docerent ipsi hominibus modum quo eos cogerẽt, quia per hoc dęmones miseriores efficerentur, si verè hominibus subijcerentur, fingunt ergo se subditos, vt fallant, cum tamen non subdantur, sed ad tempus cum placuerit sponte seruiant, verè autem subdi hominibus pro nullo lucro dęmones vellent, & ita de maleficijs patet, quod opere dęmonum fiant. Sed tunc manet dubium, quia aliqui dicunt, quòd

B maleficium nullum potest esse perpetuum, & ita non soluetur matrimonium per maleficium. Sed dicendum, quòd non stat, quia trigesimatertia quæstione primo capitu. si per sortiarias, ostenditur, quod possit esse perpetuum, cum dicitur, si per sortiarias, & maleficas artes coitus non sequitur, si sanari non poterunt, separari volebunt, & ita innuit, quòd talia interdum addunt maleficia, quæ non possunt sanari, & illa vocantur perpetua. Sed isti dicunt cap. si per sortiarias, esse correctum.

Dicendum, quòd non stat, licet in fine contineat aliquid, quod non recipitur, in quo Gl. dicit ibi, ꝙ bene vocabatur ille Episcopus ignarus, tamen quantum ad impedimentum maleficiorum ponendum perpetuum nõ corrigitur, sed idem volunt iura noua, vt extra de frigid. & malefi. cap. literæ, vbi de maleficio agitur, & non de frigi

C ditate, cum hortaretur ibi Papa, quod vir & vxor pęniterent de peccatis suis, quasi per hoc placeret Deo, ꝙ posset coitus sequi, & tñ si putaret Ecclesia esse naturalem impotentiã, non suaderet per orationes & pęnitentiã dari potentiam coeundi: sicut in alijs casibus frigiditatis eod. tit. non iubentur, neque suadẽtur coniuges vacare orationi, sed ꝙ per triennium maneãt vacantes fideliter operi carnis, ꝙ si expleto triẽnio non poterit perueniri ad coitum, separentur c. laudabilem eod. c. ex literis & c. fraternitatis, in quibus de naturali impedimento mari & fęminæ agitur, ideo concedendũ est ꝙ maleficium põt esse perpetuum. Et dicendũ, ꝙ aut erit tẽporale maleficiũ aut perpetuum: si temporale, non soluit matrimoniũ, si perpetuum dissoluit illud. An verò sit tẽporale vel perpetuum, põt cognosci ex cohabitatione diuturna, iõ sicut in frigidis assi-

D gnauit Ecclesia triennium, intra quod cohabitãtes si se cognoscere carnaliter non potuerint, iudicatur vir frigidus eod. tit. c. laudabilem. Ita & in maleficio datur triennium continuum, in quo si vacantes fideliter operi carnis explere non potuerint iudicatur maleficium esse perpetuum, & tunc dissoluitur matrimonium cap. literę, & tamen differt inter frigiditatem & maleficium, quia qui frigidus est respectu vnius est frigidus ad omnes fęminas, qui vero maleficiatus est ad vnam, non est semper maleficiatus ad omnes, sed potest cum alijs coire; ideo soluto matrimonio propter frigiditatem non datur viro licentia contrahendi cum alia quasi sit omnino ineptus ad matrimonium, immò si inueniatur postea, quòd ille aliquam mulierem cognoscat: apparet Ecclesiam fuisse deceptam, quia non erat ille frigidus sed ad tempus impeditus, &

E redire cogetur ad primum matrimonium etiam si illa transiuisset ad alterum matrimonium, vt in allegato capitu. laudabilem, soluto autem matrimonio propter maleficium perpetuum, datur vtrique licentia transeundi ad aliud matrimonium, in allegato capitulo literæ.

Et dato, quòd qui maleficiatus erat, cognoscat istam ad quam transiuit, & prolem ex ea suscipiat, non cogetur transire ad primam, quia verè fuit dissolutum matrimonium, & adhuc censetur durare illud impedimentum eod. capit. literæ. Verum est autem hoc quando maleficium venit ante contractum matrimonij, quia tunc cum in contrahendo erant ipsæ personæ illegitimæ ad contrahendum non tenuit contractus, secus autem si consummato matrimonio superueniret. Nam si aliquando vir cognouit vxorem suam, etiam si postea superueniat impedimentum maleficij, de quo constaret Ecclesiæ

quod erat perpetuum, non dissolueret matrimonium, quia illud semel tenuit. Sed dicetur, quid si maleficium non fuit ante contractum matrimonij, sed ante consummationem factum est: an dissoluetur matrimonium?

Dicendum quòd cum in desponsatione de præsenti fuerint personæ contrahentes legitimæ, tenuit contractus, & & ideo superueniens maleficium non dirimit illud: sicut si lepra post ista sponsalia superueniat, quæ tamen soluerent sponsalia si essent de futuro, extra de coniugio leprosorum cap. literas, & tamen quia Ecclesiæ non potest constare, an superuenit post desponsationem vel ante: iudicat fuisse ante in fauorem istorum, vt possint transire ad aliud matrimonium, & etiam vt non puniantur ambo sine culpa. Et patet, quia an iste vir esset maleficiatus circa mulierem istam non poterat constare nisi per hoc, quòd nitebatur cognoscere eam, & non poterat. Nam per hoc quòd aliàs ante hoc cognoscebat, non ostenditur, quòd non esset maleficiatus, cum posset esse maleficiatus ad vnam, & non ad aliam, & tamen antequam vellet iste consummare matrimonium post desponsationem nō aggressus est cognoscere istam: ergo non poterat constare an maleficium fuisset ante desponsationem vel post, & ideo Ecclesia iudicat fuisse ante desponsationem, & consequenter soluit matrimonium tanquam contractum esset inter personas illegitimas.

Ad primum dicendum, q; per dæmones possunt maleficia fieri, & fiunt circa coitum, & verum est, q; circa alios actus possunt maleficia exercere, videlicet priuare nos gressu, aut voce, aut auditu aliquāto tempore, vel ad perpetuum, si permittantur: &, verū est, quia & nos vidimus ad tempus aliquos mutos effectos siue elingues à dæmone comprimente linguas eorum & infirmos redditos per maleficia quarundā vetularum, quæ breuiter tñ durauerunt. Et si pmitterentur à Deo non est dubium, quin dedestruere possent cito oēs hoīes ex iniquitate & inuidia, & quidquid ad homines pertinet. Et tñ Angeli sunt constituti à Deo ad arcendum potestatem dæmonum, & ita illi non possunt plus nocere quam permittantur, & ita circa coitum coniugalem aliquando impedimentum ponunt, qñ permittuntur. Circa fornicarium aūt vel illicitum coitum rarò ponunt impedimentum, cum ipsi non sint sibi contrarij, & tamen coitus illicitus placet eis, & ipsi illum procurant. Dicendum tamen, quòd inter cætera, quæ Deus permittit interdum per dæmones maleficiari: nihil est, quod magis permittat quam copulam carnalē, quia corruptio peccati, per quam homo seruus diaboli factus est, venit in nos per actum generatiuæ virtutis: ideo in hoc actu maiorem potestatem concedit Deus diabolo quam in cæteris actibus nostris, & ideo pluries circa illū exercentur maleficia, sicut & in serpentibus magis ostenditur virtus maleficiorum, quā in alijs animalibus, quia per serpentem diabolus mulierem tentauit & superauit, & peccatum in orbem terrarum introiuit, & tamen quādocunque maleficia ista sunt diabolus Deo permittente facit, quæ permissio ex iusto iudicio suo fit, licèt nobis causa sit occulta. Sic dicitur trigesimatertia q. prima ca. si per sortiarias, scilicet. Si per sortiarias, & maleficas occulto; sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, & diabolo præparante concubitus non sequitur, &c.

Quare Deus p̄mittat operationes magis circa copulam carnalem maleficia operari, quam circa alios actus humanos.

Ad secundum dicendum, quòd copula coniugalis opus Dei est, & etiam omne opus Dei est fortior operæ dæmonis, & ideo non potest impediri per illud, quasi ista duo sibi aduersentur, & illud quod potentius est impediat alterum, sed opus dæmonis interdum impedit opus Dei ex permissione Dei, & ita impeditur concubitus coniugalis per maleficia iusto Dei iudicio, licet nobis occulto.

Ad tertium dicendum quod maleficium potest esse perpetuum, scilicet quòd non potest tolli opere humano. licèt enim Deus posset tollere omnia maleficia, non dicuntur temporalia ob hoc, sed perpetua sunt ea, quæ ex sui conditione semper mansura sunt, nisi Deus miraculosè hoc illis auferat, & ita vniuersum est perpetuum & & corpora cœlestia sunt perpetua, licèt Deus potest ea adnihilare. Item etiam de iure vocatur frigiditas impedimentum perpetuum, licèt per Deum possit tolli. Et etiam

F si mulier arcta est quòd sine miraculo nō potest esse apta ad copulam, iudicatur impedimentum perpetuum, extra de fri. & male. cap. fraternitatis. Et non solum erunt perpetua isto modo, sed ēt si possunt tolli maleficia per alium quam per Deum dicuntur perpetua, si per hominem tolli non possunt: certum est enim, q; cum maleficia omnia fiāt per dæmones, q; poterunt tolli per dęmones: licèt non per quemlibet dæmonem, quia si fiant per dæmonem superiorem, non possunt tolli per inferiores dæmones, qui minoris potestatis & sapientiæ sunt: saltem non poterunt semper tolli, licèt aliquando tollantur, & hoc quando dæmon superior operatus fuerit secundum totas vires suas, vel si ille non permiserit inferiori dæmoni tollere illa, & ideo cum per aliquos dæmones tolli possent, non erant simpliciter perpetua, & tamen vocantur perpetua, quia

G per homines non possunt tolli. Item asserunt malefici, q; quædam maleficia sunt, quæ per alia maleficia non possunt destrui, sed semel facta semper manent. Item dato q; possent tolli maleficia omnia modo humano, si tamen opere dæmonis tolluntur, idest factis cæremonijs maleficorum dicuntur perpetua, quia illud vocatur nobis impossibile, quod bene facere non possumus, sed potius toleranda sunt quęcunque mala quàm recurramus ad maleficos, ideo illa maleficia, quæ non possunt tolli nisi per maleficos dicuntur simpliciter perpetua, & ita multa maleficia sunt perpetua. Item aliqua maleficia sunt, quæ bono modo possunt tolli per orationem & ieiunia, & tollerentur aliquando perseuerantibus hominibus in his, & tamen maleficium quod in triennio non tollitur vocatur perpetuum, quia Ecclesia dat triennium maleficiato ad

Toleranda sunt potius mala, quam ad maleficos recurrere, vt ab eis liberentur.

H experiendum, an possit copulari carnaliter, quod si infra triennium nequiuerit: iudicatur maleficium perpetuum & separantur extra de fri. & male. cap. litteræ. Cum autem dicitur, quòd potestas datur dæmon super hominem propter peccatum: ideo cessante peccato cessat pęna.

Dicendum, quòd etiam si concederemus omnes patiētes maleficia pati pro peccato (quod interdum non est, verum sicut est de cæteris generibus pęnarum) tamen etiā non est verum, q; mox vt quis doluerit de peccato, auferatur pęna, quia licet non maneat tunc peccatum quantum ad actum, neque quantum ad maculam, tamen manet quantum ad reatum pęnæ, & quousque ille manserit poterit manere pęna, postea autem non manebit, & quia post quam isti maleficiati pęnituerint de peccato non est semper ablatus totus reatus istius peccati pro peccato, pro

I quo maleficia patiuntur, adhuc manent maleficia. De curatione autem bona maleficiorum dicendum, quòd fit per orationes, & ieiunia, eleemosynas, & cætera opera bona, & per quosdam exorcismos Ecclesiæ. Sic dicitur trigesimatertia quæstione primo capit. Si per sortiarias, & maleficas occulto, sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, diabolo præparante concubitus no sequitur, hortandi sunt quibus ista eueniunt, vt corde contrito & & spiritu humiliato Deo & sacerdotibus de omnibus peccatis suis puram confessionem, & profusis lacrymis, & largioribus eleemosynis & orationibus atque ieiunijs Domino satisfaciant, & per exorcismos ac cætera ecclesiasticæ medicinæ suffragia ministri Ecclesiæ tales quantum annuerit Dominus, qui Abimelech & domum eius Abraæ orationibus sanauit, sanare procuret. Et simile dicitur ex-

De bona curatione maleficiorum.

K tra de frigid. c. litteræ. Non tamen semper sanantur maleficiati per hæc suffragia, cum occulto Dei iudicio interdum bonum sit eis non sanari, & ideo dicitur in allegato c. si per sortiarias, & c. litteræ, quòd si sic sanari non poterunt, separari valebunt. Intelligendo vt dicitur in c. litteræ, postquam per triēnium vacauerit fideliter huic actui, & non potuerit copulari carnaliter. Etiam intelligendū est, quòd exorcismi dæmonum non sunt ad repellendas omnes molestias & pęnalitates, quas dæmones hominibus inferunt, sed solum illas, ad quas repellendas ordinantur; & istæ sunt molestiæ, quas inferunt manendo in corporibus, & vexando illa: siue exterius siue exterius obsidendo, & ista regulariter sanantur per exorcismos: maleficia autem dæmonum, & alia mala, quæ nobis inferunt, contrà quæ non ordinantur directè exorcismi, non curantur per exorcismos nisi rarò.

Ad

Ad quartum dicendum, quod poteſt tolli actus copulæ non impedita potentia generatiua, & hoc poteſt fieri dupliciter. Vno modo per impedimentum organorum ſeruientium potentiæ generatiuæ. Alio modo per impreſſionem factam in phantaſia, ſiue imaginatione, quæ multum mouet partem inferiorem. Vnde ſi potentia generatiua in ſeipſa impeditur reſpectu vnius feminæ, eſſet impedita ad omnes, & tamen impediuntur organa per aliquem motum factum in eis ad tempus: ideo poteſt maleficiatus impediri reſpectu vnius feminæ, & non aliarum. Ratio autem præcipua eſt, quia maleficium non fit per naturam, ſed per dæmonem. Eſt autem dæmon agens voluntarium, ideo poteſt agere quando voluerit, & ceſſare quando voluerit. Natura enim agit vniformiter, ideo ſi vnus eſſet impeditus naturaliter ad coitum ad vnam feminam, eſſet ad omnes impeditus, dæmon cum agat volontariè, & non vniformiter, poteſt impedire reſpectu vnius non impediendo reſpectu alterius, & hoc ſiue agat per impedimentum factum in genitali viri, vt fuit declaratum: ſiue per impreſſionem factam in imaginatione, quia ſicut feminæ imprimitur ſpecies viri de improportionali magnitudine genitalis vnius viri, & non alterius, vel imprimitur ſibi conceptio de viro, vt abominetur vel faſtidiat eum, ita & viro poteſt imprimi ſpecies abominabilis de quadam muliere, & non de alia, ſecundum quam non concupiſcat tangere illã, ſed potius abominetur, & fiat hoc reſpectu vnius, & non reſpectu omnium: poterit tamen dæmon, ſi voluerit maleficiare virum reſpectu omnium mulierum, tã ex parte organi genitalis, quàm ex parte imaginationis, & feminam poterit maleficiare reſpectu omnium virorum, ſed facilius eſt maleficiari reſpectu vnius.

Qui ſunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter Regnum Cœlorum.

Quæſt. XCI.

Quæritur de tertijs eunuchis, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, quos Christus laudat, quomodo ſe caſtrant.

Dicendum, quòd non intelligitur de caſtratione, quæ eſt ſecundum carnem: quia iſta non eſt licita, ideo ſicut neque propter alias cauſas eſt licita, vt, ſcilicet propter cultum idolorum, ita neque propter cultum Dei licet, quia primi incidunt in idolatriam, ſecundi in dementiam.

Primò quia ſibiipſis violentiam inferunt, & ſicut ſi alius abſcinderet eis membra illa peccaret, ita ipſi abſcindendo peccant, quia licèt non poſſint ſibiipſis facere iniuriam, faciunt tamen iniuſtum ſimpliciter, ſicut dicit Ariſtoteles 5. Ethic. de illo qui ſeipſum occidit.

Secundò quia fecit iniuriam Deo deturpando plaſma eius, relucet enim aliquo modo in corpore noſtro bonitas, & bonitas dicit rationem integritatis: ideo nos auferendo aliquam partem earum, quas Deus condidit, bonitati diuinæ, quæ in nobis relucet, iniuriam facimus.

Tertiò quia præiudicatur ipſi naturæ: nam humana natura habet operationum perfectionem ſuper alias ſpecies animalium, quæ pauciores & imperfectiores operationes habent: perfectio autem operationum manifeſtatur per organa operatiua: ideo qui abſcindit aliquod illorum, naturæ humanæ facit quandam iniuriam, quia eam deturpat.

Quartò quia præiudicat communitati, cuius eſt pars, quia ſicut qui ſeipſum occidit, non facit iniuſtum ſibi, ſed ciuitati, vt dicitur 5. Ethic. ita quancunque partem corporis ſibi abſcindat, cum per hoc reddat ſeipſum inutiliorem, peccat contra politiam.

Quintò quia iſte vſurpat poteſtatem quam non habet. Nam ſecundum legem, nemo eſt Dominus membrorum ſuorum, & ideo non poteſt illa abſcindere pro libito ſuo, & ita abſcindendo peccat contra legem: vnde qui ſeipſos abſcindunt, homicidæ vocantur, quinquageſimaquinta diſtinct. Si quis abſcinderit.

Septimò, quia imitantur idolatras, qui ſeipſos abſcindunt in cultum idolorum, vt dicit Hieronymus.

A Octauò, quia licèt ſe caſtrent aliqui propter Deum, decipiuntur, quia faciunt hoc, vt reſiſtant concupiſcentijs, & non exerceant venerea, ſed per hoc non habetur remedium. Nam poſſunt ſe facere impotentes ad venerea exercendum, ſed non ad illa volendum, & tamen in volendo peccatum eſt, etiamſi non ſequatur effectus, quando ſequi non poteſt. Non eſt enim impetus concupiſcentiarum in organis genitalibus, ſed executio venereorum. Concupiſcentia enim alibi originem habet, cum ſperma interius gignatur, quod pulſat ad exitum & ideo ſi quis vult prorſus ſibi abſcindere omnem motum concupiſcentiarum per abſciſſionem aliquarum partium, oportet, quòd abſcindat ſibi totam vitam. Non enim eſt poſſibile diu viuere, & nihil concupiſcere, nemo igitur optet, quod neque Deus concedit, neque natura patitur, auferre, ſcilicet omnem concupiſcentiam, ſed optet

B concupiſcentias regere, frenando eas ſub flagello rationis. Sic enim, & Paulo petenti auferri ſibi ſtimulum carnis, Christus ait: Paule ſufficit tibi gratia mea, ſecundo Corinth. duodecimo capitu. id eſt, non oportet, quòd auferantur a te concupiſcentiæ, ad hoc, quòd bonus ſis; ſed ſufficit tibi, quòd habes ibi gratiam meam, per quam illis reſiſtas.

De his dicit Chryſoſtomus: Cum dicit qui ſe caſtrauerunt: non dicit membrorum abſciſionem, maledictioni enim obnoxius eſt, qui membrum abſcindit: Etenim quæ homicidarum ſunt, talis præſumit, & Manichæis, qui detrahunt creaturis, tribuit occaſionem, & eadem cum gentilibus membra detruncantibus iniqua agit, abſcindere enim membra demoniacæ tentationis eſt: Cum

C his, aut quæ dicta ſunt, neque concupiſcentia fit manſuetior, ſed moleſtior: aliunde enim fontes habet ſperma, quod in nobis eſt, & præcipue à propoſito irrcontinenti, & mente negligente, & ſi ipſa ſobria fuerit, naturalium motuum nullum eſt nocumentum, nec ita abſciſio membri comprimit tentationes, & tranquilitatem facit, vt cogitationis frenum: & ideo nulli licet abſcindere ſibi virilia, vel aliam partem corporis quacunque intentione agat, niſi faciat de conſilio medicorum ad euadendum aliquam grauem ægritudinem, quam aliàs non crederetur poſſe euadere. Sic dicitur extra de corpore vitia cap. ex parte in preſbyteri: Ille enim, vt non incideret in morbum lepræ, de conſilio medicorum virilia ſibi amputauit, & idem dicitur 55. diſtinct. ca. ſi quis à medicis, & cap. ſi quis per ægritudinem. Ideo in omni alio

D caſu, qui abſciderit ſibi virilia, non promouetur ad ordinem ſacrum, & hoc ſiue ex indignatione, ſiue ad cauendum fornicationem factum ſit. Sic dicitur in Concilio Apoſtolorum 55. diſtin. ſi quis abſciderit ſemetipſum, id eſt, amputauerit ſibi virilia non fiat clericus, & ſi iam ſit in ordine ſacro, non ordinabitur ad vlteriorem, neque permittetur miniſtrare in eo, quem habet, eodem capitu. ſi quis abſciderit, & capit. ſi quis à medicis, & ca. ſi quis per ægritudinem, & hoc etiam ſi ideo agat, vt concupiſcentias euitet, eadem diſtinct. cap. hi, qui ſe, ſcilicet: Hi qui ſe carnali vitio repugnare neſcientes abſcindunt, ad clerum peruenire non poſſunt. Et hoc, quia non rectè exiſtimant, cum concupiſcentia venereorum non tollatur abſciſione corporis, freno cogitationis, eadem diſtin. capit. ſi quis pro ægritudine, ſcilicet; Si quis autem ſanus

E non per diſciplinam religionis, & abſtinentiæ, ſed per abſciſionem à Deo plaſmati corporis exiſtimat poſſe à ſe carnales concupiſcentias amputari, & ideo ſe caſtrauerit: non eum admitti decernimus ad aliquod clericatus officium.

Et hoc verum eſt ex rigore, ex diſpenſatione autem interdum permittuntur tales miniſtrare in ordinibus ſuſceptis: licèt non promoueantur ad altiores, & non quidem in omnibus, ſed ſolum in toto officio ſacerdotali. ſiue miniſterio altaris, vt patet extra de corpore vitia cap. ſignificauit. De his, qui ſeipſos abſcinderunt, in quo peccent, & quas pęnas incurrant magis dictum eſt ſupra 5. cap. quæſt. 248. & 249.

Quomodo se castra t hi, quos Christus laudat.
Quæstio XCII.

QVæritur ergo, quomodo ergo se castrant isti, quos Christus laudat. Dicendum, quod accipitur castrare per metaphoram pro abstinentia a venereis, quia sicut illi, qui se castrant abscindunt sibi partes deseruientes venereis: ita isti, de quibus Christus loquitur amputant de corde suo omnia venereorum desideria illis non consentiendo, & hoc modo Christus loquitur, supra quinto capitulo, & præcedenti capitulo, quando dicit oculum eruendum, & pedem, aut manum præcidendo, scilicet, actus istorum, & non membra, & hoc est quãdo per abstinentiam macerando carnem, & per solicitudinem in vigilando super concupiscentias insurgentes præcidimus eas, & ita dicitur 55. distinct. cap. si quis pro ægritudine scilicet si quis sanus non per disciplinam religionis, & abstinentiæ, sed per abscisionem corporis à Deo plasmati existimat posse carnales cõcupiscentias amputari: quasi dicat, non possunt per abscisionem, sed per disciplinam religionis, & abstinentiæ. Et dicuntur isti castrare seipsos, idest voluntariè abstinere; in quo distinguuntur ab eunuchis per naturam, & eunuchis factis ab hominibus, qui coguntur abstinere, quia venerea exercere non possunt, licèt possint cõcupiscere illa. Etiam distinguuntur ab illis, qui potentes existentes ad venerea, cogũtur non exercere illa sublata eis omni opportunitate: isti enim castrati sunt, sed seipsos non castrant: immò dicũtur castrati ab hominibus, s. à quibus coguntur abstinere. Etiã excluduntur ab his illi, qui seipsos realiter castrauerunt, quia licèt pp regnum cęlorũ faciant. s. vt concupiscentias euitent, per quas impeditur transitus ad regnum: tñ non seipsos castrant, sed magis ab hominibus castrati dicuntur, quia isti non continentiam voluntariè, sed coguntur continere, cum exercere venerea non possint. Dicitur aũt propter regnum cœlorum, i. propter Deum, vel propter habere vitam æternam, quia ad idẽ pertinet licèt melius sit agere aliquid, vt placeamus Deo, quàm vt habeamus vitam æternã, & per hoc excluduntur illi, qui continent quidem spontè, sed nõ propter Deum, sed propter lucrũ, vel hypocrisim, aut honorem, vel alias causas mũdanas: quia isti acceperunt mercedem suam, & apud Deum nihil eis relinquitur. Sicut dicitur de orantibus, vel facientibus eleemosynam, aut ieiunantibus propter homines, supra sexto capitulo. Et quia isti, qui omnino se castrauerunt propter regnum cœlorum, qui nullo modo nubunt sunt virgines, erat dicendum de virginitate, & tamen dicetur de eadem infra 25. c. vbi agitur de virginibus prudentibus, & fatuis.

Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus vero ait eis. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cœlorum. Et cum imposuisset eis manus, abijt inde.

Tunc oblati. In præcedentibus docuit Christus de prima virtute contemplatiuorum, quæ est continentia: hic docet de secunda, quæ est obedientia, & ostenditur per paruulos, qui sunt humiles, & obediẽtes, & dicitur. *Tunc oblati sunt ei paruuli.* Idest, quando finiuit prædicationẽ ad turbas, & disputationem de repudio cum Pharisæis, illi, qui erant deuoti Christo obtulerunt ei paruulos suos quos secum portabant. *vt manus eis imponeret.* Scilicet, benedicendo eis. *Et oraret.* Scilicet, pro illis. *Discipuli autem increpabant eos.* Idest, discipuli Christi, qui iuxta illum erant increpabant inferrentes paruulos, nè tot inferrent, aut nè ad Christum accederent. *Iesus autem ait illis.* Videns, quòd non erat bonum, quòd qui deuotè accedebant, arcerentur, locutus est ad discipulos, nè arcerent accedentes. *Sinite paruulos.* Idest, permittite eos venire ad me. *Et nolite eos prohibere venire ad me.* Eadem sententia videtur esse repetita. Vel potest intelligi sinite paruulos, idest, ipsos paruulos, qui iam appropinquauerunt mihi sinite, scilicet, non repellatis eos, & ipsos, qui

F nondum accesserunt, sed veniunt, nolite prohibere accedere ad me. *Talium est enim regnum cœlorum.* Idest, non sunt contemnendi isti, neque repellendi, quia regnum cœlorum est talium, idest, ipsorum, & eorum, qui tales sunt per virtutem quales isti sunt per ætatem. *Et cum imposuisset eis manus.* Scilicet, benedicendo, & orando, quia ista duo petebant, qui paruulos offerrebant. *Abijt inde.* Idest, de loco illo, in quo prædicauerat, & responderat de libello repudij.

Ad quid positum est hic de oblatione puerorum.
Quæstio XCIII.

QVæritur, ad quid positum est istud hic. Dicendum, ꝙ fuit primo, quia fuit secundum ordinem hoc cõ-
G iunctum præcedentibus, vt ostenderetur quęst. seq. Secundò, & præcipuè ad ostendendum affectum populi erga Christum. Nã ante hoc dictum fuerat de Pharisæis incredulis, qui aduersus Christũ disputabant, & quia fortè putaret aliquis tales fuisse omnes turbas erga Christũ, & ita in nullo honore esset: ostenditur qualẽ animũ ad eũ cęteri habebant præter Pharisæos, & quã opinionem de eo tenebant: Nã ita eũ venerabantur, ꝙ paruulos ei benedicendos offerebant. Sic dicit Theophilatus: Ostensa superius nequitia Pharisæorum Christũ tentantium, nunc ostenditur multa fides turbarum, quæ tñ manuũ impositione putabant Christum benedicere paruulos, quos illi offerebant. Tertiò, vt erudiamur nos paruulos nostros sacerdotibus benedicendos offerre, quia qñ illi benedicunt Christus benedicit. Quarto, vt ostendatur Christi humili-
H tas, qui etiam paruulos ignaros, & nullius dignitatis ad se accedere sinebat, & tam benigne eos recipiebat, ꝙ imponeret eis manus, & amplexaretur eos, vt dicitur Mar 10. cap. & ostendit hoc, inquantum discipulis prohibentibus pueros accedere ipse iussit illis, quòd accederent.

An hoc sit continuatum ad præcedentia.
Quæstio XCIV.

QVæritur, an istud sit continuatum ad præcedentia. Dicendum, ꝙ continuatum est ad præcedentia, ꝙ ostendit littera, cum dicit tunc oblati sunt, s. tunc quando præcedentia fiebant factum fuit hoc. Sed obijcietur, ꝙ non fuit statim post illa. Nam ista oblatio paruulorum fuit facta à turba, quæ audiuit prædicationẽ Chri-
I sti, & ita mox cum audirent sermonem, antequã recederent ab eo offerrent ei paruulos, & tamen ea, quæ habentur supra, quæ fuerunt dicta discipulis, dicta fuerũt, postquam Christus dimisit turbas, & erant in domo: ergo nõ fuerunt ista post illa. Dici potest vno modo, quod fuit ista oblatio paruulorum postquam Christus locutus est ad discipulos in domo. Nam licèt Matthæus non aperiat tam clarè, tamen postquam Christus locutus est cum Pharisæis de libello repudij, venit in domum recedens à turba, & tunc iterum quæsierunt ab eo discipuli de libello repudij, vt patet Mar. 10. capit. & tunc dixit ad discipulos ea, quæ habentur ex loco illo, scilicet, dico autem vobis, vsque huc, vt colligitur Mar. 10. cap. & hic, & tunc erit littera continuata. Secundò, quia conueniet hoc tam ordini, quem ponit hic Matthæus, quàm ei, quem ponit
K Marcus. Nam licèt Mar. 10. dicatur, quod postquam essent in domo discipuli, quæsieuerunt iterum à Christo de eodem, de quo quæsierant Pharisæi: tamen oblationem paruulorum ponit etiam post quæstionem discipulorum factam in domo, sicut hic ponitur, & ita cum ambo concordent, videtur iste esse ordo. Tertiò, quia dicitur supra in littera. Et cum imposuisset eis manus, abijt inde, & ita postquam paruuli oblati sunt, non mansit Christus in eodem loco, ergo non quæsierunt in domo discipuli à Christo post oblationem paruulorum, sed prius. Et idem ordo ponitur Mar. 10. nam posita oblatione paruulorum dicitur: Et cum egressus esset in via, & ita non mãsit in loco, in quo tunc fuit cum turba post oblationem paruulorum. Sed tũc dicetur, quomodo potest stare hoc, quia certum est, quòd turba offerret Christo paruulos, quando starent coram eo finito sermone, & tamen disci-

puli

puli quæsierunt à Christo, & respondit eis illa, quæ habentur supra postquam rediit in domum, vt patet Mar. decimo: ergo prius oblati fuerunt paruuli, quàm diceret Christus discipulis ea, quæ habentur supra. Dici potest vno modo, quòd Christus bis se exhibuit turbæ in eodē loco, & in prima vice prædicauit, & respondit Pharisæis quærentibus de repudio, & tunc rediit in domum, & interrogatus à discipulis de libello repudii dixit ea, quæ habentur supra in illo loco, dico autem vobis, & post hæc iterum se exhibuit turbæ in eodem loco, & prædicauit, & tunc turba obtulit paruulos, & impositis manibus, recessit inde Christus. Sed videtur, quòd hoc non satis conueniat. Primò, quia si bis Christus se turbæ exhibuisset in eodem loco, poneretur quod prædicasset secunda vice, sicut ponitur de prima, vel saltem diceretur, quòd prædicauerit, & tamen nihil dicitur, ideo non videtur, quòd se secundo exhibuerit. Secundò, quia dicitur Mat. decimo, & cum esset in domo, discipuli eius de eodem interrogabant, & tamen in loco illo, in quo nunc Christus erat, non erant domus, neque populus, sed campus, vel desertum in finibus Iuda, & Galileæ vbi turba eum inuenerat: ideo non poterant in eodem loco duæ exhibitiones Christi, fieri, quarum vna esset postquam Christus rediisset in domum.

Dicendum ergo videtur aliter, scilicet, quòd oblatio puerorum fuit facta Christo statim, vt prædicauit in loco illo, & respondit Pharisæis de libello repudii, quia non moratus est ibi Christus amplius. Postquā verò turba recessisset a Christo oblatis paruulis declinauit Christus ad aliquem locum cum discipulis, & ibi cum esset in domo quæsierūt ab eo discipuli de libello repudii, de quo supra disputauerat cum Pharisæis, & tamen tam Matthæus, q̄ Marcus tenuerunt hic ordinem artificialem omisso naturali, quia illud quod quæsierunt discipuli à Christo, & q̄ ipse respondit pertinebat ad quæstionem supra disputatā cum Pharisæis, & declarabat illam: idō conueniens fuit, vt simul cum illa scriberetur, vt magis cōueniret mō doctrinali, & tales mutationes ordinis naturalis in artificialem necesse est sæpe fieri tam in sacris literis, quam in historiis secularibus: quia aliter non possunt gesta intelligibiliter scribi. Et quando obiicitur, quòd dicitur hic, tunc oblati sunt. Dicendum, quòd refertur nō quidem ad ista verba, quæ immediatè ante hoc scripta sunt de eunuchis, sed ad illud quod cum Pharisæis disputauerat Christus.

Quare turba offerebat Christo paruulos ad imponendum eis manus. Quæst. XCV.

QVæritur, quare turba offerebat Christo paruulos ad imponendum eis manus.

Dicendum, quòd hoc poterat fieri propter multa. Primò, vt aliqui dicunt fuit, quia Christus ante hoc de castitate prædicauerat, scilicet, de virginali, & quia omnes, pueri secundum ætatem istam munditiam virginalem tenent, offerebat illos turba, tanquam Christo placentes. Sic dicit Chrysostomus: Dominus de castitate sermonem fecerat: audientes autem quidam obtulerunt infantes ei castitate mundissimos: putabant enim, quòd Dominus corpore mundos tantum laudaret. Sed hoc non multum stat. Primò, quia tunc præsupponendum esset, quòd prius dicta essent, quę habentur supra de eunuchis, quàm esset oblatio paruulorum & tamen falsum est, vt ostensum est præced. quæst. Secundò, & efficacius, quia tunc oporteret, quòd ea, quæ dicta sunt de eunuchis, dicta essent coram turba, & auditis illis turba offerret paruulos, tanquam Christo gratos, & tamen ista non dicta fuerunt coram turba, sed coram solis discipulis, quia vt dicit Mar. 10. cum Christus esset in domo, interrogauerunt discipuli ista eum: ergo non potuerunt hac intentione offerre ei paruulos. Tertiò, quia litera videtur dare causam cum ait, vt imponeret eis manus, & oraret: ergo non fiebat ex intentione, vt essent grati Christo. Alii dicunt, quòd hoc fecerunt Iudæi ex quadam consuetudine inter eos obseruata. Nam erat consuetum, quòd senioribus offerrent paruulos viris alicuius auctoritatis, vel sanctitatis, vt imponerent eis manus, & ita iuxta hanc consue-

A tudinem petiuerunt a Christo, vt imponeret eis manus. Sic dicit Remigius: Consuetudo fuit apud veteres, vt paruuli offerrentur senioribus, quatenus eorum manu, vel ore benedicerentur, & iuxta hanc consuetudinem paruuli oblati sunt Domino. Tertiò potest dici, & adhuc melius, quòd turbæ faciebant hoc credentes per istam impositionem manuum dari illis virtutem aliquam: videbant enim per manus Christi multa miracula fieri: quia mox, vt aliquid tangebat volens sanare sanabát, sicut imposuit manum leproso, & curatus est, supra octauo capitulo. Et non solum quos ipse tangebat, sed etiam, qui eum tangebant curabantur à languoribus, vt patet de muliere fluente sanguine, supra nono, & Lucæ octauo, & ita multi rogabant Christum, vt permitteret eos tangere fimbriam vestimenti eius, & quotquot sic retigerunt, sanati sunt, supra 14. capitulo, sed per tactum ma-

B nus curare solebat, vt patet de puella mortua. Nam tetigit eam supra nono, & duos cæcos, quos illuminauit, tetigit, eodem capitulo. Et cæcum, quem illuminauit Io. 9. tetigit. Et cum suscitauit adolescentem, tetigit loculum, Luc. 7. Credentes ergo Iudæi, quòd illi, quos tangeret liberarentur ab incursibus dæmonum, & aliis malis: offerebant ei paruulos tangendos. Sic dicit Hieronymus: Iam enim ex præcedentibus virtutibus eius experti erāt, quoniam per impositionem manuum eius, & orationem repelluntur mala: offerunt ergo ei pueros considerantes, quoniam impossibile est, vt postquam per tactum Dominus dederit in eis diuinam virtutem, vt ruina, aut dæmonium aliquod tangere eos possit, & ista est vera positio.

C ### *An paruuli isti oblati Christo consecuti fuerint virtutem aliquam, aut bonum aliquod per tactum manuum Christi. Quæst. XCVI.*

QVæritur, an paruuli isti oblati Christo consecuti fuerint virtutem aliquam, aut bonum per tactum manuum Christi. Dicendum, quòd potest quæri, an poterant recipere aliquid per impositionem manuum illius. Vel an de facto aliquid recipiebant. Ad primum dicendum, quòd certum est, quòd poterant aliquid recipere. Nam Christo tangente sanabantur leprosi supra 8. c. illuminabantur cęci supra 9. & Ioan. 9. cap. suscitabantur mortui, supra 9. & Luc. 7. ideo certum erat, quòd pueri possent nūc consequi bonum aliquod per tactum eius. Etiam minus erat tangere Christum, quàm tangi à Chri-

D sto, & tamen per tangere Christum consequebantur infirmi sanitatem, supra 9. & 14. cap. ergo à fortiori per tangi à Christo possent homines cōsequi aliquid boni ab eo.

Ad secundum dicendum, quod non apparet quod bonum inde consecuti fuerint, & tamen certum est, quòd aliquid fuerunt consecuti. Dicunt enim aliqui, q̄ consequebantur sanitatem ab ægritudinibus, quas patiebantur. Innuunt enim, q̄ illi paruuli erant languentes, & offerebantur Christo, vt sanaret eos. Sed dicendum, q̄ si verum esset, certum erat, q̄ sanarentur à languoribus: quia omnes oblati Christo, & tacti ab eo sanabantur: immò & qui tangebant eum furtim: ideo omnis turba quærebat tangere eū, quia virtus exibat de illo, & sanabat omnes Luc. 6. c. & tamen non est verisimile, q̄ essent languētes. Primò, quia si isti paruuli essent languidi, nominaret

E eos scriptura sub nomine languidorum, & non sub nomine paruulorum, & tn̄ omnes nominat paruulos. Secundò, quia si offerrentur isti paruuli quasi essent lāguentes, non offerrentur soli paruuli, sed et adulti, & senes, masculi, & feminæ, & tamen solos paruulos dicit oblatos: ergo non erant languentes. Tertiò, quia si languentes essent, offerrentur ei sanandi. Et tamen Euangelista dixit, quòd oblati sunt ei paruuli, vt imponeret eis manus & oraret, & Mar. 10. c. dicitur, quod oblati sunt, vt tangeret eos: ergo non offerebantur, tanquam languentes sanandi.

Dicendum ergo, quòd non erant paruuli languentes, neque offerebantur curandi, sed offerebantur, vt bonum aliquod susciperent. Et dicendum, quòd illud susceperunt, quod parentes, vel offerentes desiderabant consequi illos per hūc tactum, vel aliquid melius.

Et patet primò, quia si nihil cōsequerentur inde vide-

retur ꝙ iste tactus Christi, quem ex proposito, & intentio ne faciebat, nihil proficeret, ꝙ est inconueniens, & apparet sic: offerentes offerebant paruulos, vt aliquid per tactū Christi consequerentur, & Christus tangebat oblatos: ergo vel tunc Christus intendebat aliquid eis conferre per tactum, vel non, si nihil intendebat conferre, deludebat offerentes, quia videbatur precibus eorum, & intentioni acquiescere, cum tangeret pueros ab eis oblatos, & tñ nō intenderet conferre aliquid per tactum. Si autem intēdebat aliquid conferre, necesse erat, vt sequeretur id, quod ipse volebat: iō aliquid consequebantur. Secundo patet, quia aliàs daretur aliquis actus Christi, qui esset omnino inutilis, ꝙ est absurdum. Patet antecedens hoc, quia cum iste actus tangendi, non esset ordinatus ad aliud, nisi ad proficiendum paruulis, & si non proficeret, nihil omnino faceret; ergo esset inutilis, quod est falsum: ergo contulit aliquid pueris. Tertiò, quia offerentes ex deuotione, & fide offerebant: nam credebant aliquid eos posse consequi per tactum Domini, quia aliàs non offerrent ei paruulos tangendos. Etiam deuotè faciebant, quia accedebāt humiliter, & instanter: nam etiam si increparentur à discipulis sustinebant, & accedebāt, ideo videtur, ꝙ aliquid eis proderat, quia nunquam aliquis accessit ad Christum cum fide, & deuotione, qui non consequeretur omnia, quæ petebat abundanter. Quartò, quia videtur, quòd Christus intendebat aliquid conferre: nam discipulis arcentibus pueros indignatus est, quia non permittebant pueros accedere ad eum. Si tamen nihil collaturus esset illis tangendo eos, sine causa indignaretur, discipulis hoc prohibentibus, quia nullum bonum prohibebant, vel impedibant: ergo videtur, quòd aliquod bonum conferebat illis, tangendo eos, quod impediretur si discipuli prohiberent illos accedere ad Christum. Quòd autem esset bonum quod eis Christus inferebat tangendo eos, nemo sufficienter dicere potest: tum quia scriptura hoc non refert: tum quia nemo scire potest quantæ virtutis esset tactus manus Saluatoris: vnde aliquibus magna, aliquibus minora conferrentur secundum, quòd Christus eos ad inæqualia bona disposuerat peruenturos. Satis tamen videtur dicendum, quod omnes illi peruenirent ad bonum, ad quod offerentes eos offerebant, si tale erat, quod conueniens esset eos consequi: nam quandocunque aliqui petebant aliquid à Christo, si iustum esset, & cum fide peterent, semper obtinebant, ideo cum offerentes paruulos offerrent eos ex fide putantes, ꝙ Christus posset eis benefacere, & ex deuotione, quia ardenter accedebant, & humiliter obtinuerent ea, quæ peterent, nisi talia peterent, quæ nō esset decens concedi, & non erant conuenientia, & fortè ex simplicitate illa petebant concederet Deus eis alia maiora, & magis eis conuenientia. Quid autem peterent offerentes paruulos satis potest dici, quòd petebant, ne dæmones possent nocere pueris, neque accidentia mala, quæ mortem violentam inducunt. Sic dicit Hieron. Offerunt ei pueros considerantes, quoniam impossibile est, vt postquam per tactum Dominus dederit in eis diuinam virtutem, vt ruina, aut dæmonium aliquod tangere eos possit.

Quare turbæ volebant, quòd Christus imponeret manum, & oraret pro pueris. Quæst. XCVII.

QVæritur, quare turbæ volebant, quòd Christus imponeret manū, & oraret: nam videtur, quòd malè sentiebant de Christo, quia ad ipsum non pertinebat orare, cum esset Deus, sed efficere qd vellet mandando. Dici potest vno modo, quòd offerentes volebant, ꝙ Christus oraret pro pueris, quia putabant Christum esse virum sāctum, & Deo acceptabilem, & quidquid ille peteret, Deus exaudiret: ideo volebant, ꝙ oraret pro paruulis, ꝙ eis benefaceret Deus, quasi eo orante certum esset, ꝙ Deus faceret, quod petebant orantes, & offerentes pueros. Et hoc non erat inconueniens, quia nondum credebant eum esse Deū verū, sed Prophetam sanctū: sic enim qñ suscitauit adolescentē filium viduæ in Naim dixit turba: Propheta magnus surrexit in nobis Luc. 7. & nondum eum Deum vocauerunt, licèt tanta miracula faceret. Ali-

F ter potest dici, ꝙ licèt putarent eum Deum esse, & hominem sicut verè erat, non errabant petentes, ꝙ oraret, quia ipse inquantum Deus poterat omnia, & non oportebat, ꝙ oraret, & tamen quia inquantum homo erat minor patre. Io. 14. cōueniebat ei, vt oraret, & tñ licèt nō errarēt petentes, tamen si ipsi verè crederent esse Deum, nequaꝗ peterent, ꝙ oraret, quia ꝙ ille interdum oraret, non faciebat ex necessitate quasi oporteret, ꝙ ille oraret ad hoc, ꝙ consequeretur aliquid eorum, ꝗ petebat, sed faciebat ex alijs causis, & tñ Iudæi non errabant petentes ab eo, vt oraret cum sæpe viderent eum orantem. Nam in suscitatione Lazari orauit, & sæpe alias orabat. Nam qñ ibat in templum, sæpe orabat, quia ibi non vacabat nisi, vel orationi, vel prædicationi, qñ iam prædicare cœperat, vel si nondum cœperat prædicare audiebat & ipse intentus ver-

G bum Dei, sicut cæteri: vnde ipse increpuit eos, qui conuerterant templum ad negociationem, dicens, quòd domus mea domus orationis vocabitur Ioan. 2. Aliter potest dici, quòd turbæ non petebant à Christo, quòd ipse oraret pro infantibus quasi solum petendo pro eis bona à Deo, sed oraret. i. verba bona super eos proferret benedicendo illis, quæ non pertinent solum ad supplicationem, sed magis ad expressionem collationis bonorum, quæ infundebantur pueris per impositionem manuū Christi, & ita factum est, quia Christus non orabat pro eis, ꝙ Deus illis benefaceret, sed magis prædicebat ex auctoritate bona eis futura, vnde potius benedicebat eis, quàm oraret pro illis. Sic patet Mar. 10. cap. & imponens manus super eos benedicebat illos, & tamen licèt sic faceret Christus, veritas est, quòd Iudæi nondum agnoscentes eum esse Deum

H verum petebant ab eo, sicut à viro sancto, quod oraret pro illis: quasi oratio eius esset efficax, & per tactum manuum eius consequerentur pueri aliquod bonum.

Quid instruimur ex loco isto Euangelij, scilicet, de oblatione paruulorum Christo. Quæst. XCVIII.

QVæritur, quid instruimur ex loco isto. Dicendum, quod principaliter instruimur, ꝙ paruulos nostros offeramus benedicendos sacerdotibus, qui locū Christi repræsentant, & tenēt. Nam ex benedictione sacerdotum imponendo manus super paruulos magna bona consequuntur. Nam non sunt illi, qui benedicunt, sed Deus, qui effectum benedictionis infundit sacerdotibus benedicentibus nos. i. bona petentibus, & ita dixit Deus

I sacerdotibus legis Num. 6. vbi Deus tradidit formā benedicendi, dicens Moysi: Loquere Aaron, & filijs eius, sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi Dñs, & cætera, & sequitur, inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicā eis. Et tñ sacerdotes noui testi sunt multo excellentiores sacerdotibus veteris testamenti, sicut sacrificium nostrum est excellentius illo sacrificio vmbratili: ideo multo perfectius benedicere poterunt sacerdotes nostri, quàm sacerdotes veteris testamenti, & licèt omnis vir sanctus, & bonus inter nos benedicere possit: tñ sacerdotibus magis cōuenit benedictio, quàm alijs. Nam in lege Moysi non dedit Deus auctoritatem benedicendi aliquibus nisi sacerdotibus: ergo & nunc per excellentiā, & ex officio nemini conuenit benedicere, & imponere manus nisi sacerdotibus. Ab istis aūt possunt om-

K nes benedici, sed maximè cōuenit paruulis benedici per manuum impositionem, quia ipsi sunt in principio operationum suarum, & si principium bonum est cætera erūt meliora, vel saltem bonū aliquod à bono principio accipient; ideo conuenit eis, vt benedicantur, & sic à bono, quod per benedictionem infunditur omnes operationes eorum rectæ fiant, & ideo licèt Deus dedisset sacerdotibus veteris testamenti auctoritatē benedicendi omnes filios Israel cuiuscunque essent ætatis: tamen Iudæi solos paruulos nunc obtulerunt, ita & nos licèt oēs à sacerdotibus nostris benedici debeamus: maximè tñ cōuenit, vt paruulos nostros eis bñdicēdos offeramus. De bñdictione ista dicit Chryso. Præsens locus instruit oēs parentes, vt filios suos sacerdotibus offerant: non enim sacerdos manus imponit, sed Christus in cuius nomine manus imponitur, si enim qui escas per orationem sāctificatas offert Dño eas

man-

manducat: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem, vt Apostolus dicit: quato magis pueros offerri Deo, & sanctificari necessarium est. Causa autem sanctificandarum escarum hæc est, quoniam totus mundus in maligno positus est; vnde & res corporales, quæ sunt magna pars mundi in maligno positæ sunt consequenter & infantes quando nascuntur, & ipsi in maligno positi sunt.

Quare discipuli prohibebant accedere ad Iesum pueros. Quæst. XCIX.

QVæritur, quare discipuli prohibebant accedere ad Iesum pueros. Aliqui putant, quòd quasi ex inuidia eos motos nolebant, quòd paruulis communicaretur bonum, quod erat per impositionem manuũ Christi. Sed falsum est, quia cuicunque inuidere malum est, & potissimè pueris, & maximè in bonis, quæ à Deo conferũtur; discipuli autem non erant edocti inuidere, sed ab omni vitio fieri immunes; ideo non auderent coram Christo moueri ex inuidia repellendo paruulos. Sed dicendum, quòd fecerunt quasi Christo seruiẽtes, nè comprimeretur à turbis, & fatigaretur per importunitatem aduenientium. Tãtus enim erat Christo feruor ad prædicandum, & benefaciendum turbis, & tãta erat deuotio turbarum erga Christum, quòd fiebant importunæ, vt omni tempore aduenirent. Et ita dupliciter eum fatigabant, primò, quia nullũ tempus ei quietis dabant, secundò, quia quando astabant ei, comprimebant ipsum. De primo patet, quia aliquando veniebant quando ipse sedere volebat ad capiendum cibum, & surgebat, vt prædicaret eis, ita vt semel eo sic surgente exirent discipuli, & tenerent eum, dicentes; quòd in furorem versus est. Mar. 3. c. & aliquando tanta importunitate eum impediebant, quòd neque sumere cibũ poterat, & ideo sæpe ibat ad loca deserta, vt parum requiesceret à concursu turbarum. Sic dicitur Mar. 6. Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum, erant enim, qui veniebant, & redibant multi, neque manducandi spacium habebant. De secundo patet, quia interdũ ita volebant appropinquare ad Christum turbæ, quod comprimebant illum. Sic dixit Petrus Christo, Luc. 8. Præceptor turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis, quis me tetigit. Et ratio accedendi ad eum erat, quia omnes quærebant eum tangere, quia virtus exibat de illo, & sanabat & aliquando ad cauendum istam compressionem recedebat paululum à turba: ponens se ad locum, ad quem turba non posset accedere. Et ita quando interdum erat in littore maris, & prædicare uolebat, vt circunfusa turba non affligeret eum, ascendebat in aliquam nauiculam, & de ipsa prædicabat ad turbam manentem in littore, sic dicitur Luc. 5. Factum est autem, vt turbæ irruerent in eum, vt audirent uerbum Dei, & ipse stabat iuxta stagnum Genesareth. Et sequitur ibi, quomodo intrauit in nauiculam & inde prædicauit, ad hoc ergo euitandum solebant discipuli esse in circuitu Christi, vt turbæ irruentes non possent eum comprimere. Nunc autem isti, qui offerebant pueros multi erant, & fortè propter importunitatem, & impetum offerendi irruebant in Christum, & non tractarent eum honestè, & indignabantur discipuli, & non solùm prohibebant accedere paruulos ad Christum, vt dicitur hic: sed etiam comminabantur offerentibus, vt dicitur Mar. 10. c. Secundò, quia etiam si honestè, & reuerenter accederent, tamen tot erant, quòd putabant Christum attædiari, & ideo arcebant illos à Christo. De primò dicit Ambrosius super Lucam: Durum autem aliquibus uideri potest, quòd discipuli Dominum infantulos adire prohibebant, vbi vel mysterium intelligas, vel affectum. Neq; enim hoc inuidia in pueros mentis asperitate faciebant: sed sedulæ virtutis obsequia domino deferebant, nè comprimeretur à turbis. De secundò dicit Hieron. non quòd noluerit saluatoris manu, & voce benedici, sed quòd nondum habentes plenissimam fidem, putarent eum in similitudinem aliorum hominum offerentium importunitate lassari. Tertiò, quia fortè discipuli faciebant hoc propter seipsos: nam dum offerebantur paruuli, transibat tempus sumendi cibos, & ita affligebantur. Sic enim non solùm turbas arcerent, nè ad Christum accederent, sed etiam ipsũ

A Christum aliquando cogere volebant, vt desisteret ab occupationibus turbarum, & sederet ad cibos: sicut quando turbis venientibus, surrexit, cùm vellet prandere, & discipuli exierunt tenere eum dicentes; quòd in furorem versus est, Mar. 3. c. Quartò faciebant hoc fortè propter Christi dignitatem, & indignitatem puerorum, nã pueri nullius reuerentiæ sunt: Christus autem erat maximæ auctoritatis, & ita videbatur quodammodo minui reuerentia ei debita applicando pueros ad eum. Sic dicit Chry. Discipuli expellebant pueros causa dignitatis Christi, & ista ratio videtur magis conuenire litteræ. Nam Christus dans causam, quòd non deberent eos abiicere, ait; Nolite eos prohibere venire ad me, talium est enim regnum cęlorũ; quasi dicat, non putetis eos nullius dignitatis esse, ita vt ad me accedere non debeant, quia talium est regnum cælorum, sed non potest esse maior dignitas, vel honor, quã
B possessio regni cælorum, ideo magnæ dignitatis sunt pueri, & non sunt repellendi à Christo. Et apparet hoc satis, quia quando viri accedebant ad Christum, vt tangerent eos, vel vt ipsi tangerent fimbriam vestimenti eius, non prohibebant eos discipuli, nunc tamen quando pueros offerebant, prohibuerunt eos, quasi esset minus honorabile Christo pueris singulis manus imponere.

An discipuli peccauerunt impediendo offerentes paruulos. Quæst. C.

QVæritur, an discipuli peccauerunt impediendo offerentes paruulos. Aliqui dicũt, quòd sic. Primò, quia aspere se habebant, nam increpabant eos, vt dicitur hic, & etiam comminabantur, vt dicitur Mar. 10. & ta
C men comminari illicitum erat, etiam si aliquid iniustè passi fuissent. Sic dicitur 1. Pe. 2. Christus passus est, pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et sequitur; Qui cùm malediceretur, non maledicebat, & cùm pateretur, non comminabatur: ergo neque istis comminari licebat. Secundò, quia Christus redarguit eos prohibendo id, quod illi faciebant. s. Sinite paruulos venire ad me: ergo peccabant, offerẽtes repellendo. Tertiò, quia Christus non indignaretur nisi de peccato, & tamen indignatus est, quando repellebant pueros. Mar. 10. ca. scilicet. Quos cùm videret Iesus, indignè tulit, & ait: Sinite paruulos venire ad me.

Quartò, quia rem iniustam faciebant: nam bonum erat paruulos præsentari Christo, ideo prohibens hoc, malum faciebat: apparet hoc cùm Christus iusserit, quòd ap-
D plicarentur sibi.

Quintò, quia etiam doctores aliquo modo videntur increpare discipulos in hoc. Sic dicit Chrys. Caro, quia non delectatur in bono, facile obliuiscitur bonum: malum autem, quod semel audierit retinet semper: ante modicum autem Christus accipiens puerum dixit: Nisi facti fueritis sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cęlorum: & ecce statim obliti discipuli puerilis innocentiæ, vetabãt pueros accedere ad Christum.

Dicendum, quòd discipuli non peccauerunt repellendo pueros, quia bono animo faciebant: non quidem ex inuidia, vt ait Hieron. neque asperitate animi, vt dicit Ambrosius; sed vt seruarẽt Christo honorem debitum, & propter alias causas expressas præcedenti quæstione, quæ omnes erant honestæ. Aliquo tamen modo poterant repre-
E hendi, quia debuerant considerare, quòd Christo placerent paruuli. Nam ipse paulo ante hoc loquens discipulis, vocauit paruulum, & posuit in medio, & amplexatus est eum, præcedenti capitulo, & Mar. 9. & non repellerent illos, quos ipse ad se applicabat: & tamen ista inconsideratio, vel inaduertentia nõ erat in eis peccatum, cùm bono animo mouerentur.

Ad primum dicendum, quòd non fuit illud comminari, quasi mala se illis inflicturos promitterent, sed verbo aliqualiter aspero arcendo loquebantur; nam turbæ præ deuotione accedebant ad Christum importunè, & si ipsũ blande eis diceretur, quod non accederent, non facerent, ideo egebant duro verbo; & ita non faciebant contra consuetudinem discipuli. Pro se enim inferentibus, mala non comminarentur, & tamen pro Christo comminari licebat,

bat,vt eum non comprimerent, vel tractarent inhonestè, aut irreuerenter. Et ita ostiarijs dominorum licet aliqua facere arcendo populum,quod non licet alijs. Nam si arcendo populum immittat manum in clericum non dolo sè,aut malignando,non incidit in canonem: si autem dolosè,& malignando, prætextu tamen officij sui clericum percusserit,non est mittendus ad Sedem Apostolicam: licèt excommunicatus sit,sed ab Episcopo potest absolui. extra de sententia excommunicatione si verò primò: & tamen si non esset ostiarius mitteretur ad Sedem Apostolicam.Ita discipuli erant nunc velut ostiarij,quia arcebāt turbam,nè Christum comprimerent:ideo licebat eis verbo duro increpare turbas repellendo eas,nè Christum vexarent præ importunitate. F

Ad secundum dicendum,quod non prohibuit,quod illi faciebant quasi faciendo peccarent, sed quia non placebat ei factum,licèt intentio facientium placeret: imò discipuli crederent se malè agere, & non seruare honorem, & seruitium debitum Christo:si non arcerent turbas offerentes paruulos. G

Ad tertium dicendum,quod Christus indignè tulit, vt ostenderet virtutem,& benignitatem suam erga omnes: & tamen aliud ipse,& aliud discipuli respiciebant, & vtrumque considerare rectum erat: nam sicut ad Christū pertinebat ex benignitate omnes recipere, ita ad discipulos,qui tenebantur sequi dominum,& magistrum suum, pertinebat repellere turbas,nè comprimerēt ipsum, quo usque ille vetaret hoc fieri,sicut & sæpe nos non concordamus cum Deo in volito,& tamen non peccamus, quia talia velle ad nos pertinet.

Ad quartum dicendum , quod bonum erat applicari paruulos Christo:& tamen non erat bonum necessariū: & in talibus bonis multa sunt,quæ se inuicem impediūt. Vnde bonum erat paruulos applicari ad Christum,vt benedicerentur ab eo,& bonum eos non applicari, vt non comprimeretur Christus,& quia discipuli magis tenebātur ad bonum,quod erat facere,nè comprimeretur Christus,quod competebat eis ex officio, non peccabant impediendo bonum applicationis puerorum ad Christum, cū vnum non posset seruari stante alio. H

Ad quintum dicendum , quòd aliqualis inaduertentia fuit discipulorum:non tamen talis, quæ induceret peccatum,cùm exercerent rem officij sui.

Quare Christus dixit sinite paruulos venire ad me,& nolite prohibere eos. Quæst. C I.

QVæritur,quare Christus dixit sinite paruulos venire ad me,& nolite prohibere eos.

Dicendum,quòd primò fuit, quia offerentes veniebāt cum fide,& deuotione credentes,quòd paruuli consequerentur aliquid ex impositione manuum Christi: & tamē Christus nunquā repellit eum,qui cum fide accedit, quia si istos repellit,quos recipiet? Secundò, quia tota Christi intentio erat proficere exercēdo officium suum, dum hic manebat. Sic dixit ipse Mar.1.& Luc.4. Eamus in proximos vicos,& villas,vt & ibi prædicem: ad hoc enim missus sum,& vt ista exerceret,sæpe cessabat à necessaria quiete,omittens tempora cibi,& recreationis.Sicut Mar.3.ca. quando surrexit de mensa vadens ad turbas,quæ quærebant eum,& aliquando cibum sumere nolebat,vt prædicaret, K sicut Io.4.quando discipuli obtulerunt ei cibos, vt comederet,& ille noluit dicens:Ego cibum habeo manducare,quem vos nescitis. Et hoc erat, quia expectabat quosdam,qui venturi erant ad eum immediatè de ciuitate,& illis prædicaturus erat,& dixit:Cibus meus est,vt faciam voluntatem eius,qui misit me;& tamen isti,qui offerebant paruulos, & ipsi paruuli oblati proficiebant in hoc, quia vtrisque aliquid boni conferebatur, scilicet offerentibus quidem ex merito fidei: paruulis autem ex impositione manuum,ideo iussit eos nō prohiberi. Tertiò, quia Christus volebat ostendere humilitatem suam.Tantæ enim humilitatis erat, quòd neminem dedignabatur quantumcunque esset paruæ conditionis. ideo & paruulos,qui propter ætatem nullius adhuc reuerentiæ sunt,nō dedignabatur sibi applicari. Quartò,vt Christus instrueret discipulos fugere elationem,& de se humilia sentire, scilicet,quia cùm ipse non aspernaret paruulos,neminem illi contemnere deberent. Sic dicit Chrys. Discipuli prohibebant offerentes propter Christi dignitatem:saluator autem erudiens discipulos suos sapere moderata,& tumorē conculcare mundanum,accipit pueros, & eis prænūciat regnum Dei. Quintò fecit Christus hoc,vt ostenderet, q nos debemus si maiores fuerimus condescendere vtilitatibus minorum,& propter illas aliquid tolerare,& non irridere eos, qui aliquem applicant cultui Dei qualiscumq; ille sit. Sic dicit Origenes: Siquis ergo eorum,qui doctrinam Ecclesiasticam profitentur,videat aliquem offerentē aliquos stultos mundi,& ignobiles,& infirmos, qui propter hoc appellati sunt pueri,& infantes, non prohibeat quasi sine iudicio facientem eum,qui offert tales saluatori: Et post hoc exhortatur discipulos suos iam viros constitutos condescendere vtilitatibus puerorum, vt fiant pueris quasi pueri, vt pueros lucrentur, nam & ipse cum in forma Dei esset humilians se factus est puer. Sextò fecit hoc,quia iustum erat pueros non repelli à Christo, ille enim munditiam diligit,quæ in pueris est per ætatem. Vnde si istos non reciperet,nemo esset, quem non repelleret. Sic dicit Chry. Quis enim meteatur appropinquare Christo, si repellitur ab eo simplex infans? ideo dixit nolite prohibere eos. Nā si sancti futuri sunt,quid vetatis filios ad patrem venire? Si autē peccatores futuri sunt,vt quid sententiam condemnationis profertis,antequam culpam videatis?

Quare Christus dixit:Talium est regnum cælorum. Quæst. C II.

QVæritur,quare dixit Christus,talium est enim regnū cælorum. Dicendum,quòd hoc fuit ad ostendendū, quòd pueri non debebant repelli ab eo. Discipuli namq; eos repellebant,tanquam indignos accedere ad Christū. Christus ergo ostendit,quòd digni erant accedere. Non enim ponebat Christus dignitatem in rebus huius sæculi, cùm nullum emolumentum sit res huius sæculi possidere,si futurum sæculum non habetur,iuxta illud supra 16. Quid prodest homini,si vniuersum mundum lucretur,animæ autem suæ detrimentum patiatur? Et quia paruulis debetur regni cœlestis possessio, censentur maximæ esse dignitatis, ideo ait: Nolite eos prohibere venire ad me, quia talium est regnum cœlorum,idest, tantæ dignitatis
I sunt,quod eos non debetis contemnere, cùm ipsorum sit regnum cœlorum,cuius possessione nulla est maior dignitas. Similem modum habet Christus præcedenti capitulo,dicens, Videte,nè contemnatis vnum de pusillis,qui in me credunt, dico enim vobis,quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei,qui est in cælis,& ita dignitatem eorum ostendit ibi per hoc, quod erat Angelos ipsorum videre semper Deum,& ideo non erant contemnendi,ita & hic dicit,non esse eos contemnendos, neque repellendos,cùm regnum cœlorum eis debeatur.

Quare Christus non dixit,ipsorum est regnum cælorum, sed dixit,talium. Quæst. C III.

QVæritur,quare non dixit Christus, ipsorum est regnum cælorum, sed dixit, talium est regnum cælorum. Nam ipse intendebat hic ostendere dignitatem paruulorum,& tamen nihil magis posset dici,quàm quòd ipsorum est regnum cælorum, quod magis ad dignitatem pertinet,quam dicere,talium est regnum cælorum, ergo sic videtur debuisse dici. Dicendum vno modo,quod hoc Christus dixit ad magis laudandum pueros secundum ętatem suam,ideo non dixit,quod istorum puerorum solū qui oblati fuerant ei, erat regnum cælorum, sed etiā omnium puerorum,& ideo dixit taliū est,idest, omniū puerorum,qui tales sunt per ætatem. Et ita nulli paruuli prohibendi sunt venire ad me. Secundò potest dici, & melius,talium est,idest,non solum puerorum,sed etiam omnium,qui tales sunt. Nam si diceretur,istorum est regnum cælorum,putaretur,quod solis paruulis daretur, & tunc damnum esset adoleuisse per ætatem. Vt ergo ad multos

alios

alios etiam extendatur, dicitur, talium est regnum cęlorũ idest, non solum est puerorum secundum ætatem: sed etiã omnium, qui tales sunt: & hoc etiam ad laudem puerorũ pertinet, cũ propter esse similes pueris, mereamur regnũ cælorum.

Tertiò potest intelligi, quod regnum cęlorum est taliũ, idest, omnium, qui tales sunt per virtutem, quales isti sũt per ætatem. Et istam expositionem tenet Hieron. & Ambrosius, & omnes. Dicit Hier. Signanter autem dixit, taliũ est regnum cælorum non istorum, vt ostenderet non ætatem regnare, sed mores, & iis, qui similem haberent innocentiam, & simplicitatem pręmium repromitti: & ista est sententia Christi: quia licèt adultus aliquis habeat vitam æternam, non habet, vt adultus, sed vt paruulus. Sic dicitur Mar. 10. & Luc. 18. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei, vt paruulus non intrabit in illud. Et hoc ostendit ipse esse per similitudinem virtutis; sicut dixit præced. c. nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cęlorum. Multæ autẽ sunt probitates puerorum per ætatem, & præcipuè humilitas: & ideo hanc specialiter Christus laudauit in eis, dicens: Quòd debemus paruulos in ea imitari, scilicet, quicunq; se humiliauerit, sicut paruulus hic, maior est in regno cælorum. eod. c. habent etiam paruuli innocentiam, simplicitatem, puritatem, facilitatem animi ad remittendũ iniurias. Vnde Theophilus dixit: Non dixit horum est regnũ cælorum: sed talium, scilicet, habentium studio, & labore innocentiam, & simplicitatem, quam habent pueri ex natura. Puer enim neque odit, neque malitiosè aliquid operatur, neque verberatus à matre discedit, sed & si eum vilibus induat vestimentis præfert ea regalibus indumẽtis: sic & ille, qui viuit secundum virtutem esse matris suę, nihil huic præhonorat, neque Reginam multorum voluptatem. Etiam debemus imitari pueros ex parte fidei, per quam habetur regnum cælorum: pueri siquidem non disputant, sed suscipiunt quidquid eis dicitur: ita & nos in fide, non arguendo, sed obediendo dicenti procedere debemus. Sic dicit Beda: Regnum Dei, idest, doctrinam Euangelij, sicut paruulus accipere iubemur, quia quomodo paruulus in discendo non contradicit doctoribus: neque rationes, & verba componit eis resistens, sed fideliter suscipit, quæ docetur, & cum metu obtemperat, & discit: ita & nos obtemperando simpliciter, & sine vlla contradictione verbum Domini suscipere debemus. Sic & Basilius dicit: Suscipiemus autem regnum Dei, vt puer, si dispositi fuerimus erga doctrinam Domini, vt puer in disciplina nequaquam contradicens, neque disputans cum magistris, sed credibiliter, & obedienter imbibens documẽta: & ob hoc illi, qui sine ratione argumentatiua fidem recipere noluerunt, à regno Dei excluduntur, quia non sunt, sicut puer. Sic dicit Theophilus: Gentilium sapientes quærentes sapientiam in mysterio, quod est regnum Dei, neque volentes hoc absque fide syllogisticę probationis admittere, meritò exclusi sunt ab hoc regno.

Quomodo Christus nunc permittebat ad se accedere turbas importunè, cùm alibi eas fugiat.

Quæstio CIIII.

QVæritur, quomodo Christus nunc permittebat ad se accedere turbas importunè, cùm alibi eas fugiat. Nam Mar. 6. dicitur, venite seorsum in desertũ locum, & requiescite pusillum: erant enim qui veniebãt, & redibant multi, neque spacium quidem manducandi habebant. Et ita ibi, vt fugeret turbas venit in desertum, nunc verò non solòm non fugiebat turbas, sed etiam eos, qui repellebantur admitti faciebat. Dici potest, quod vtrumque faciebat Christus secundùm diuersa tempora, nam interdum fugiebat turbas, & interdum exponebat se eis, vt venirent ad eum: nam ipse ad docendum omnes venerat, quia tamen ipse homo erat, & qui cum eo erant recreatione quadam indigebant, & ob hoc vt communius turbæ se exhibebat ad prædicandum, & sanandum omnes. Interdum autem se subtrahebat ad quietem, & tunc magis propter discipulos, quàm propter se. Vnde Mar. 6. in loco allegato, non dixit, requiescamus pusillũ,

A sed requiescite pusillum quasi propter illos esset quies, & non propter eum, nunc autem fortè, non erat tempus recreationis, sed magis operis, ideo sustinere voluit; quod præsentarentur sibi paruuli, & imponeret eis manus. Aliter tamẽ potest etiam dici, quòd nullo tempore Christus abiiciebat venientes ad se, licèt eos, qui nondum venerãt interdum caueret antequam venirent. Nunquam enim Christus subtrahebat se turbæ postquàm veniebant ad eũ etiam si venirent hora importuna. Patet hoc, quia Mar. 3. dicitur, quòd cum Christus vellet sedere ad cibos, venerunt turbæ ad quærendum eum, & ipse exiuit ad illas, & discipuli indignati, quòd tali hora exiret ad turbas, exierunt tenere eum, dicentes, quòd in furorem versus esset: Quando autem turbæ nondum venerant, & ipse sciebat eas venturas, si erat tempus recreationis diuertebat interdum ad loca recreationis. Et ita fecit Mar. 6. & tamen si

B eo manente in recreatione superuenirent turbæ quærentes eum, statim exibat ad illas: etiã si impediretur recreatio ei & suis necessaria. Sic patet Mar. 3. c. desierat enim iã Christus prædicare turbis, & intrauerat domum ad cibos sumendos, & cùm esset ibi, superuenerunt quidam quęrẽtes eum, & antequàm cibos caperet exiuit, sic etiam Mar. 6. dixerat discipulis: venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Et ita animo quiescendi diuertebat Christus cum discipulis, sed antequam peruenirent in locum illum desertum, superuenerunt turbæ. Ibat. n. Christus cum discipulis per mare, & turbæ audientes hoc præcesserunt pedestres in locum, in quem venturus erat, & nondum exierat de naui: & iam expectabant eum, & cũ exiuit statim cœpit docere eos multa, & curare ægros eorum, & durauit sermo iste vsque ad vesperam quando di-

C scipuli dixerunt: desertus est locus, & hora iam præteriit, dimitte turbas, &c. Mar. 6. & supra 14. c. Et ita non quieuit ibi, licèt ad recreandum venisset, sed occurrentib. turbis statim prædicauit. Nunc autem fortè non erat hora recreationis, sed dato, quod esset, cùm turba se circunfundisset Christo, nullo modo repelleret eam quantumcunque attædiaretur, & ita paruulos non repulit, sed discipulos repellentes illos compescuit.

Et ecce vnus accedens ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: Honora pa-

D *trem tuum, & matrem: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.*

Et ecce vnus accedens. Supra docuit Christus obedientiã, hic docet paupertatem voluntariam, quæ est tertia virtus contemplatiuorum. Et diuiditur in duo, quia primò ponit illud quod est necessitatis. Secũdò illud, quod est supererogationis, ibi. *Dixit adolescens.* Circa primum dicitur. *Et ecce vnus accedens.* Scilicet, postquam recessit de loco illo, in quo paruuli ei oblati fuerant. Et dicitur Mar. 10. quòd accessit, & genuflexit, quod hic tacuit Matthæus. *Ait illi.* Interrogando, quæ sequuntur. *Magister bone.* Lau-

E dare eum videtur, quia bonum eum vocat. *Quid boni faciam.* Idest, quod genus bonorum. *Vt habeam vitam æternam?* De ista vita Christus prædicabat, ideo quærit iste bonum, quod faciendo iret illuc. *Qui dixit illi.* Respondit ei Christus de duobus, primò enim increpat, quia vocauit illum bonum, secundò soluit quæstionem. *Quid me interrogas de bono?* Idest, quare interrogando vocasti me bonum? scilicet, non benè facis. *vnus est bonus Deus.* Idest, solus est Deus bonus, & nullus alius debet uocari bonus. *Si autem vis ad vitam ingredi.* Hic ponit solutionem ad quæstionem, & vocat vitam absolutè illam, quam quærens vocauit vitam æternam. Et ratio est, quia illa est absolutè vita, alia autem potius est mors dicenda, quàm vita. *Serua mandata.* Idest, seruando illa peruenies illuc. *Dicit illi, Quæ?* Putauit enim iste interrogans, quòd præcepta

pta, quæ seruanda erant aliquid speciale essent, & non mandata illa communia: ideo dixit; Quæ? Nam ille præsupponebat, quòd aliquid obseruandum erat, cùm quæsierit; quid faciam boni, vt habeam vitam æternam? & tamen nesciebat quid esset illud, quod obseruandū erat. *Dixit illi Iesus:* Expressit mandata, quæ custodienda erāt. *Non homicidium facies.* De hoc declaratū est supra quinto capitulo laté, quando de ira dicebatur. *Non adulterabis.* Non solum adulterium, quod est quando violantur iura matrimonij, siue coniugatus cognoscendo alienam cōiugem, siue non coniugatus coniugatam, sed etiam quicūque coitus præter matrimonialem, & illicitus, & vetitus per illud mandatum de peccato luxuriæ prohibetur. Quātum ad multa dubia eius, latè dictum est supra, quinto capitulo. *Non facies furtum.* Omnis contractatio indebita rei alienæ inuito domino nomine furti intelligitur, siue sit violenter, & palam, siue clam facta, vel dolosè, vel quo modocunque, dum tamē indebitè, vt intelligatur omnis extorsio, vt vsura, simonia, dolosus contractus. *Nō falsum testimonium dices.* Siue iurando falsum in iudicio, siue extra iudicium falsum asserendo in damnum proximi. De iuramento, & periurio latè dictum est supra quinto capitulo. *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* De hoc dictum est Exodi vigesimo, & aliquid supra quinto capitulo. nomine huius honoris intelligitur omnis subuentio necessaria, vel opportuna, quæ his præstatur, & etiam quibuscunque proximis. vnde omnia opera misericordię spiritualia, & corporalia ad istud præceptum reducuntur. *Et diliges proximum tuum.* In hoc innuit omnia alia præcepta, quæ ad proximum sunt, quia quæcunque illa sint ad dilectionem reducuntur. *Sicut teipsum.* Non æqualiter quantum ad affectum, neque quantum ad effectum: sed diliges ad id quod teipsum, scilicet, ad vitam æternam, ad quam teipsum diligis. Vel sicut teipsum, idest, eadem volens illi, quæ tibi vis, licet non tanta pro illo cupias quā tu pro te, neque tam ardenti affectu, neque tantum laboris pro illo apponas, sicut pro te: & tamen eadem pro illo voles, quæ pro te vis, quia aliàs non vocabitur amicus; quia vt dicitur nono Ethicorum, amicabilia, quæ ad alterum venerunt ex amicabilibus, quæ ad seipsum.

Quando fuit facta ista quæstio Christo, & à quo.
Quæst. CV.

QVæritur, quando fuit ista quæstio facta Christo. Aliqui dicunt, quòd quando offerebat turba paruulos aliquis illorum quæreret istud. Dicendum, quòd nō stat, sed postquam de loco illo recessit, in quo paruuli oblati fuerant, fuit ista quæstio facta. Et patet, quia dicitur supra in littera, & cū imposuisset eis manus abijt inde. Et ideo dicendum, quòd cùm recederet de loco illo aliquis accessisset ad eum in via, & quæsiuit. Sic dicitur Mar. 10. scilicet. Et cùm egressus esset in via, præcurrens quidam rogabat eum, &c.

Quis erat iste interrogans, & quare interrogauit hoc.
Quæst. CVI.

QVæritur, quis erat iste interrogans, & quare interrogauit hoc.

Ad primum dicendum, quòd Matthæus, & Marcus nō expresserūt quis esset, aut cuius status, sed Luc. 18. dicitur, quòd erat quidam Princeps. Et cùm non vocetur ibi de quo principatu erat, potest intelligi, quòd erat de Principibus populi, aut Pharisæorum, aut sacerdotum, quia in omnibus his inueniebantur Principes.

Ad secundum dicendum, quòd ista quæstio videtur pēdere ex præcedentibus dictis: nam dixerat Christus de paruulis, quòd talium est regnum cælorum: & regnum cælorum, & vita æterna sunt idem; ideo cùm Christus ibi dixisset, quòd talium est regnum cælorum: quod intelligebatur non de ætate, sed de conditione, & illæ conditiones essent in operibus aliquarum virtutum, quærere voluit iste, quæ essent virtutum opera, per quæ veniretur ad regnum cælorum: & ideo quæsiuit, quid boni faciam? Sic dicit Rabanus, & Beda: Audierat forsitan homo iste a Do-

F mino tantùm eos, qui volunt paruulis similes esse dignos introitu regni cœlestis: & ideo certior cupiens esse, non per parabolas, sed apertè postulat exponi quibus meritis vitam æternam consequi possit.

Qua intentione iste interrogabat, an bona vel tentatoria.
Quæstio CVII.

QVæritur, qua intentione iste interrogabat, an bona, vel tentatoria. Aliqui dicunt, quòd tentatoriè, quęsiuit. Et patet primò, quia Christus arguit eum de bono: nā vocauerat eum magistrum bonum. Et de hoc eum accusat dicens: Cur me dicis bonum? Mar. 10. & Luc. 18. c. & tamen de bono non potest quis iustè accusari, nisi bonū mala intentione agat, vel dicat. Secundò patet, quia si vere interrogaret, reciperet responsum Christi, & tamen
G
non recipit, sed cùm Christus dixerit, vade & vende &c. dicitur, quòd abiit tristis. Et ita innuitur, quòd nihil fecit eorum, quæ Christus ei dixit.

Dicendum, quòd aliqui tenent istum venisse tentatoriè, & ita tenet Hieronymus, dicens: Iste, qui adolescens, & diues erat, & superbus, non voto discentis, sed tentātis interrogat. Quod ex eo probare possumus, quia dicēte sibi domino: si vis ad vitam ingredi serua mādata, rursus fraudulenter interrogat, quæ sunt illa mandata: quasi non sciret ipse legem, aut dominus posset eidem de hoc iubere contraria. Idem tenet Ambrosius super Lucam dicens: Tentator iste Princeps, magistrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset. Idem tenet Cyrillus dicens: Putauit autem se Christum capere, dum vitupe
H
raret mosaycum præceptum. Et sequitur quoniam ergo tentatiuè quærebat, qui apprehendit sapientes in astutia sua, respondit ei conuenienter. Alij autem dicunt, quod non tentatiuè, sed bono animo veniebat iuuenis ad quærendum. Et ista videtur vera positio. Primò quia humilitatem prætulit: nam genuflexo petiuit a Christo ista. Mar. 10. c. & cùm egressus esset in via, præcurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum. Et tamen tētatores sunt maligni, superbi, & subdoli, & non humiliantur, quales erant Pharisæi, qui non poterant pacificè loqui.

Secundò, quia iste quæsiuit de re bona, scilicet, de vita æterna, tentatores autem terreni erant, & de carnalibus quærebant, sicut Pharisæi de repudio vxorum. Etiam quia tentatores semper eligunt aliquas quæstiones cauillosas, in quibus quidquid respondeatur, videatur inconueniēs,
I
quia quasi cornuto syllogismo, vtroque cornu ligant, & feriunt.

Tertiò dicitur Mar. 10. quod Christus intuitus est eum & dilexit illum, & tamen, si tentator esset, non diligeret illum Christus, quia tentatores erant abominabiles, ideo bono animo quærebat.

Quartò, quia si tentator esset, ostēderet Christus in verbis, vel in modo loquendi eum esse tentatorem. Sic infra 22. quando Pharisæi quæsierunt ab eo de tributo Cæsaris, & ait, quid me tentatis hypocritæ? hic autem neq; euāgelista hoc ostendit, sicut supra ostenderat de Pharisæis dicens, quòd accesserunt Pharisæi tentantes eum, & dicentes: si licet homini dimittere vxorem. Neque Christus illud dixit, ergo non dictum est tentatoriè. Quintò quia iste erat vir bonus, qui a iuuentute sua custodierat præcepta
K
legis. Et hoc Christus asseruit dicens, vnum tibi deest, vade, vende quæcunque habes, & da pauperibus. q. d. non deest tibi nisi perfectio, quæ consistit in paupertate volūtaria. Et ita bonitatem necessariam iam iste habebat cùm non deesset sibi nisi perfectio, & tamen tentator nō est bonus, sed multa ei desunt ad bonitatem necessariam, ergo non erat tentator. Et istam positionem tenet Chry. dicēs. Ego autem auarum quidem eum & pecuniarum amatorem, nequaquam recuso dicere, quia & Christus talem esse redarguit, simulatorem autem esse nequaquam, quia non est securum de incertis iudicare, maximè accusando, Marcus autem hanc suspitionem destruit. Dicit. n. quòd accurrens, & genuflexo rogabat eum, & quoniam inspiciens eum Iesus, amauit eum. Si etiam tentans accessisset, demonstrasset hoc nobis euangelista, sicut & in aliis facit. Si autem & ipse siluisset, Christus non permisisset eum la-

tere

tere, sed redarguisset manifestè, aut occultè insinuasset, hoc autem non facit. Idem tenet Beda dicens: Non est putandus homo iste, vel voto tentantis (vt quidam putauerunt) dominum interrogasse, vel de sua vita esse mētitus: sed simpliciter, vt vixerat esse confessus, quod patet ex eo quod dicitur, quòd Iesus dilexit eum intuitus eum. Si aūt mendacij, aut simulationis noxa teneretur reus, nequaq̄ intuitus arcana cordis eius diligere eum diceretur Iesus.

Ad primum argumentum in contrarium dicendum, quod non arguitur, quasi simulatoriè iste vocauerit Christum bonum, sed quasi errans per ignorantiam. Nō enim bonum protulit sicut proferre debuisset, vt infra dicetur, & ita non vocauit eum bonum adulatoriè, vel tentatoriè, sed hoc intendendo, & tamen in illo etiam simplici corde loquendo errauit.

Ad secundum dicendum, quod vero animo interrogabat, volens ire ad vitam æternam, & ingredi viam perfectionis, & tamen putauerat illam esse faciliorem viam, q̄ posset sine dispendio rerum suarum consequi, cum autem responsum est, debere vendi quidquid possidetur, quia difficillimum visum est, tristatus fuit: & tamen si non intendisset verè facere, quod a Christo petebat, non tristaretur audito verbo, seu responso difficili, quia tentans nō intendit nisi fallere. Tristitia autem est de his, quæ nolentibus accidunt, quę a nobis mala iudicantur: ergo voluerat iste adolescēs posse attingere faciliter ad ea, quæ Christus dicebat, & quia difficile ei visum fuit, tristatus est.

Ad dictum autem Hiero. Ambrosij, & Cyrilli dicendum, quod magis tenetur positio aliorum sanctorum doctorum, quæ rationabiliter videtur, licèt possunt isti intelligi in veritate, quod iste quærens erat tentator, scilicet, quia non accessit animo perfecto ad Christum, quia si pfectus, idest, radicatus esset animus eius, quidquid Christus ei dixisset pro consequendo vitam æternam egisset, & tamen non egit: ideo non erat verus amator vitæ æternæ, & quantum ad hoc potest vocari largè tentator, idest non accedens animo simplici, sed ad fallendum Christū, vel ad calumniandum dicta eius eo modo, quo Pharisæi faciebant, vt patet ex dictis, ideo verius est, quòd non erat tentator, quàm quòd esset.

Quare iste adolescens quærendo dixit magister bone. Quæst. CVIII.

QVæritur, quare iste adolescens quærendo dixit: Magister bone. Dicendum, quòd aliquo modo pendet ista quæstio ex determinatione præcedentis, tenent enim quidam hunc iuuenem tentatoriè, & fallaciter ad Christum accessisse. s. Hiero. Ambrosius & Cyril. Et isti dicunt, quod adulatoriè vocauit iste eum bonum, vt esset aptior tentandi uia. Sic dicit Ambr. super Lucam. Tentator iste Princeps magistrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset. Ita aliquando tentatores dicebant aliqua verba adulatoria Christo, per quæ non viderentur tentantes, & aptius eum traherent ad id, ad quod volebāt sicut Pharisæi volentes Christum tentare de tributo dando Cæsari dixerunt, magister scimus quia verax es, & verbum Dei in veritate doces, & non est tibi cura de homine. infra 22. magna laus ista erat, & tamen ad tentandum erat. Et proderat ad duo, primò, vt Christus verborū mulcebris delinitus, versutias eorum non respiceret. Secundò vt traherent eum ad respondēdum determinatè pro vna parte, quam ipsi volebant. Si. n. Christus diceret, quod nō licebat dari censum Cæsari, fieret odiosus Cæsari, & iuberet illum occidi. Hoc autem cauillosè Iudæi deducere intendebant, ideo cupiebant, vt diceret, non esse reddendū tributum Cæsari: & ad hoc dixerunt, & non est tibi cura de homine, idest, licèt aliquis homo sit magnæ potestatis, non omittis dicere veritatem, etiam si sit contra illum, & ita nunc licèt sit contra Cæsarem, non reddi tributum, tamen si iustum fuerit non reddi, scimus quod diffinies non esse reddendum. & ita aliqualis adulatio erat dicere, magister bone. Sed dicendum, quod cum ex pręcedenti. q. patuerit non accessisse tentatoriè iuuenem hunc, quod non dixit ad tentandum, vel adulandum, sed volens honorare Christum: quia sapientibus honor quidam exhibendus est. 9. Ethic. & tamen Christus erat sapientissimus, & ita,

A vt à perito quærebatur ab eo: ideo iustum erat vocari eū bonum, vel aliud nomen excellentiæ apponi: & nō est credendum, quod iste adolescens fuerit adulator: quia adulator, qui profert fictas laudes, quas non credit esse veras, dicit, vt alliciat, vel fallat: sed adolescens ille credebat Christum esse bonum magistrum: ideo non dixit adulatoriè vocando eum magistrum bonum: licèt satis potest dici, q̄ vocauerit eum bonum ad alliciendum, sicut interdum aliquorum veras laudes proferimus, vt eos nobis gratiores faciamus, & ad ea, quæ petimus reddamus promptiores. Et ita iste iuuenis fecisse putandus est. Et ex hac causa flexit genu coram Christo. Mar. 10. c. s. vt eum ad respondendū inclinaret. Nam si adulatoriè & tētatoriè dictum sit, magister bone, magis tentatoriè, & adulatoriè factum esset, quod coram eo genua flecteret: & tamen non fuit de illo à Christo redargutus: ideo nihil adulatoriè fecit.

B *Quare iuuenis iste petiit vitam æternam. Quæst. CIX.*

QVæritur, quare iste iuuenis petiuit vitam æternam: nam ante hoc nemo eam petebat. Dicendum, quod iste iuuenis petebat vitam beatā, quæ post mortem est. Nam cùm lex Moysi non promitteret apertè beatitudinem post mortem: & etiam prophetę non expressè; sed sub tegumentis de vita illa loquerentur, erat dubitatio magna inter Iudæos de statu animarum post mortē, an aliquid boni, vel mali haberent. Nam retributionem pro obseruata lege credebant plurimi eorum esse in præsenti, cùm in libris Moysi nihil apertè promittatur, nisi bona temporalia. Leuit. 27. & Deut. 28. Et ita Isa. 1. aperitur: Si audieritis me, & in mandatis meis ambulaueritis, bona terræ comedetis. Quidam ergo Iūdæorum putabāt C non esse aliam vitam post mortem, in qua esset retributio pro bonis, & malis operibus, & hi erant Saducæi, qui negabant resurrectionem esse, & spiritum, & Angelum. Actu. 23. c. & ideo contra Christum arguebant asserentem resurrectionem. infra 22. & Luc. 20. cap. Alij autem Iudæi credebant esse aliquem statum animarum post mortem, & esse resurrectionem, & hi erant Pharisæi. Actu. 23. Et tamen isti nesciebant qualis esset ille status siue in pęnis, siue in beatitudine, & an haberent postea vitam animæ sicut nunc comedendo, & bibendo, vel qualem. Vnde quidam credentes resurrectionem putabant, quod cibis vsuri essent beati post resurrectionem. Sic patet Luc. 14. Vbi cùm Christus dixisset retribuetur tibi in resurrectione iustorum, dixit quidam, beatus homo, qui manducabit panem in regno Dei. Christus autem fuit primus, qui aper- D tè de his rebus locutus est dicens esse resurrectionem, & ponens conditionem resurgentium. s. quod illi non vtentur cibis, & potibus, neque coniugiis. infra 22. & Luc. 20. in regno cælorum neque nubent, neque nubētur, sed sunt sicut Angeli Dei. i. sicut Angeli nihil corporale, exercent, cùm sint puri spiritus, ita homines beati post resurrectionem nihil agent nisi spirituale, & talis erit status beatitudinis. Et hunc statum vocat Christus interdum vitam æternam, & interdum regnum cælorum. Primum quidem propter durationem: quia illa vita non finitur sicut ista: sed semper manet. Secundum propter locum, quia status beatorum in cælo erit, vbi regnare dicētur: quia nulli miseriæ vel coactioni subiicietur. Iste autem iuuenis erat bene dispositus secundùm legem & boni desiderij. Quod patet, quia dixit, quòd omnia mandata decalogi seruauerat E à iuuentute sua, & dicebat verum vt Christus assensit, qui dilexit eum intuitus. Mar. 10. c. ideo concupiuit illam vitam quam Christus prædicabat, & sic petiuit, quomodo illam vitam haberet. Dicit autē Theophilatus, Miror de hoc iuuene, qui omnibus aliis pro infirmitatibus ad Christum accedentibus hic vitæ æternæ possessionem postulat cùm maligna sit passio auaritiæ, propter quam postmodum contristatus est. Sed sciendum, quod non est valde mirandum, quia iste iuuenis bene dispositus erat, & non erat auarus quasi alienorum raptor, aut cupidus, sed quasi suorum tenax possessor, & hoc non excludit prorsus a beatitudine, licèt aliquo modo impediat. Maximè quia quādo iste petiuit vitam ęternam, non putauit abiectionem possessarum rerum esse necessariam, aut optimam ad habendam beatitudinem.

Quare

Quare dixit iste iuuenis, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam. Quæst. C X.

QVæritur, quare dixit: Quid boni faciam, vt habeam vitam ęternam. Dicendum, quod hoc fuit, quia iste iuuenis credebat vitam æternam non dari sine merito. Consistit autem meritum in operatione, ideo rectè quæsiuit quid boni faceret, est enim vita ęterna multo excellẽtior bonis temporalibus: & tamen temporalia bona non dabat Deus Iudæis, nisi in præmium obseruatæ legis: ergo à fortiori vitam æternam non daret, nisi pro merito, & recte dixit, quid boni faciam. nam per meritum obtinetur præmium: sed meritum non est nisi actus bonus: ergo rectè dixit quid boni facerer. Nam malum faciendo nemo meretur, sed demeretur. Sed Mar. 10. & Luc. 18. non exprimitur hoc, sed Marcus dixit: quid faciam, vt vitam æternam perficiam? & Lucas dixit quid faciendo vitam æternam possidebo? & tamen subintelligitur bonum, cũ per malũ nemo mereatur. Et hoc expressit hic Matthęus. Ratio quærendi fuit, quia iuuenis iste sciebat, quod faciẽdo bonum perueniret ad vitam æternam: sed nesciebat ꝙ bonum. Et ratio est, quia in lege Moysi non promittebatur expressè vita æterna, sed bona temporalia. Leui. 27. & Deut. 28. & Isa. 4. dicitur, bona terræ comedetis, putauit ergo, quod non essent eadem præcepta viuendi, per quæ quis haberet vitam æternam, & per quæ haberet bona tẽporalia: & ita essent alia noua præcepta ad habendam vitã æternam, & de illis quæsiuit dicens, quid boni faciam.

Quare Christus dixit iuueni: Quid me interrogas de bono? Et quomodo potest stare littera ista Matthæi. Quæst. C X I.

QVæritur, quare Christus dixit iuueni: Quid me interrogas de bono? & quomodo potest stare littera ista Matthæi, quia non dicunt sic Marcus & Lucas. Aliqui dicunt, quod hoc dixit, quia iuuenis ille præsupponebat, ꝙ posset aliquod bonum operari: & Christus voluit ostendere, quod non poterat bonum aliquod facere, & ideo quod superuacuum erat quærere quid boni faceret, cùm nullũ bonũ facere posset. Sic dicit Origenes: Respondit sic Christus propter eum, qui dixit quid boni faciam? quando. n. declinamus a malo, & facimus bonum. quantum ad opinionem cæterorum hominum dicitur bonum, quod facimus. quantum autem ad veritatem vnus solus est Deus: & consequenter ipse solus est bonum faciens. Secũdò potest dici, & adhuc melius, quod Christus dixit hoc ad reprehensionem interrogantis: nam ille non erat facturus bonum, quod ei Christus dicit: vt patet infra in littera: & in moralib. doctrina non est propter se, sed propter opus, quia non addiscimus, vt sciamus, sed vt boni efficiamur. 2. Ethic. Ideo frustra erat interrogatio illa, & etiam respõsio directa. Et ita dicit: Quid me interrogas de bono? idest sine causa, vel inutiliter me interrogas de bono, quod facere non intendis: vel non es dispositus ad faciendum, & nõ facies illud. Sic dicit Origenes: Dicere potest quis, quoniam sciens dominus propositum interrogantis non esse, vt faciat saltem humanum bonum dixit: quid me interrogas de bono? ac si dicat, cùm non sis paratus ad ea, quæ dicuntur, cur me interrogas de bono? Dicendum, quod ista expositio secunda esset, valde conueniens litterę in cortice suo, nisi obstaret primò, id, quod alij euangelistæ dixerunt: nam Marcus, & Lucas non dicunt, quid me interrogas de bono? sed, quid me dicis bonum? Et tamen omnes voluerunt ponere eandem sententiam, & non cõuenit ista expositio litteræ eorum. Secundò quia littera sequens non conuenit huic expositioni, scilicet, vnus est bonus Deus, & ista est ratio efficacior. Nam si Christus vellet redarguere istum iuuenem, quòd non esset paratus ad faciendum bonum, non diceret, vnus est bonus Deus. Et quantum ad hoc magis conueniret prima expositio litteræ. Dicendum igitur, quòd est sensus, quid me interrogas de bono, idest, cur me vocas bonum interrogando me, & tunc est idem sensus cum eo, quod Marcus, & Lucas dixerunt, scilicet. Quid me dicis bonum? & iste videtur sensus verus. & tũc dicetur, ꝙ ista littera Matthæi est impropriè

F posita aliqualiter, quia quid me interrogas de bono, magis referri posset ad id, quod quærebatur, quam ad ipsum Christum, quem bonum vocabat quærendo. Nam dum dicitur, magister bone, nondum erat interrogatio, sed cũ dixit, quid boni faciam, est interrogatio.

Quomodo concordare possit inter se littera euangelistarum: quia videtur esse contrarietas. Quæst. C X I I.

QVæritur, quomodo concordare possit inter se littera euangelistarum, cùm dicat Matthæus, quid me interrogas de bono, & Marcus, & Lucas dicunt, quid me dicis bonum? Dici potest vno modo, sicut dictum est præcedenti. q. quòd sit eadem sententia, quam apertius posuerunt Marcus, & Lucas dicentes, quid me dicis bonum, & huic conuenit littera sequens. s. vnus est bonus Deus, id-

G est, nõ debet vocari alius bonus nisi Deus, sed dixit, quid me interrogas de bono? idest, quid me vocas bonum interrogando me? Aliter potest dici, quòd Matthæus breuiter tetigerit duas sententias. Prima est, quare me vocas bonum? & istam tacuit, sed solùm colligitur ex sequenti, scilicet, vnus solus bonus Deus, & tamen hoc non diceretur si non præsupponeretur, ꝙ dixisset Matthæus? quare me vocas bonum. Secunda sententia est, quare interrogas de bono, nam dixit iuuenis, Quid boni faciam, & Christus ait; quid me interrogas de bono? idest, superuacuè quęris, cùm non sis facturus bonum, de quo quæris, vt exponit Origenes. Et ideo dicendum, quòd tenendo ꝙ Matthæus ponat vnicam sententiam, sicut ponũt Marcus, & Lucas, est sensus verus, qui positus est in principio, & præcedenti. q. in fine, & tamen tenendo, quod sint duæ sententię, est

H expositio conueniens ista, quæ nunc posita est. Et istud est satis conueniens, & tunc non erit extorsio litteræ. s. Quid me interrogas de bono? i. quid me vocas bonum interrogando me? Et istum sensum tenet Aug. lib. de Concor. Euang. dicens potest videri distare, quod secundum Matthæum dicitur, quid me interrogas de bono? secundum alios autem, quid me dicis bonum? Nam quid me interrogas de bono ad illud magis referri potest, quod ait ille quærens quid boni faciam, ibi enim & bonum nominauit, & interrogatio est, magister autem bone nondum est interrogatio. Commodissimè ergo intelligitur vtrunque dictum quid me dicis bonum, & interrogas me de bono. Et quoniam istam sententiam magis laudat Augustinus, rationabiliter tenenda est, & tũc dicetur quod Matthęus locutus est decurtatè subticendo vnam sententiam. s. quid

I me dicis bonum, cum oporteat illam subintelligi in littera sua, cùm subiiciat vnus bonus Deus. Causa autem quare potius Matthæus expressit istam sententiam secundam scilicet, quid me interrogas de bono, fuit quia etiam ipse ponit in quæstione iuuenis bonum, scilicet, quid boni faciam, Marcus autem, & Lucas non expresserunt bonũ in quæstione iuuenis, sed dixerunt quid faciam, & ideo nõ hẽt locũ apud eos secunda sententia sicut apud Matthęũ.

Quare Christus redarguit iuuenem, quòd eum bonum vocauerit. Quæst. C X I I I.

QVæritur, quare Christus redarguit iuuenem, quòd eum bonum vocauerit, nam Christus bonus erat, & vocando eum bonum, verum dicebat, & bonum faciebat, ideo non debuerat increpari, sed approbari sententia eius, iuxta illud Io. 12. Vos vocatis me magister &

K domine, & bene dicitis, sum etenim. Et ita etiam erat bonus & magister, ideo debuisset approbare sententiã iuuenis. Aliqui dicunt, quòd hoc fuit quia adulatoriè hoc dixit, & ita redarguitur non de dicto, sed de animo dicẽdi. Dicendũ ꝙ non stat, quia non dixit tentatoriè neq; adulatoriè, sed bono animo, vt ostensum est supra. Secundò, quia non consonat littera, nam si ideo Christus eũ redarguisset, quia dixerat hoc adulatoriè, non diceret, vnus bonus Deus. Nam vr, quòd ostendat non fuisse verum dictũ iuuenis. Sed dicendum est, quòd Christus increpuit iuuenẽ, quia eũ bonum vocabat cùm hoiem putaret. Nam volebat Christus, ꝙ bonitas soli Deo attribueretur, ille autẽ putabat Christũ esse purum hominem, & tñ eum bonum vocabat, ideo dixit non esse conuenienter dictũ. Quia solus Deus est bonus. Sic dicit Hier. Quia vero magistrũ vocauerat

cauerat bonum, & non Deum vel Dei filium confeſſus erat, dixit: quemuis ſanctum hominem comparatione Dei non eſſe bonum, de quo dicitur: confitemini domino quoniam bonus. Sed dicetur etiam ſi iſte iuuenis crederet eſſe Chriſtum ſolum hominem, cum ita cæteri crederent, & ſecundùm hominem aliquam bonitatem habebat: eo modo quo homines vocamus bonos, & oĩa facta à Deo vocantur non ſolùm bona, ſed etiam valde bona, cur increpatur quòd eum bonum vocauit? Dicendum, quòd non increpatur, quaſi malè dixerit, ſed quia imperfectè dixerit: nam cũ Chriſtus Deus eſſet, erat bonus abſolutè: ideo bonus vocari poterat abſolutè, & tamen cùm dicitur, magiſter bone, innuitur quòd non erat bonus ſimpliciter, ſed bonus magiſter. i. nõ habebat bonitatem niſi in doctrina, & iſta denominatio non placebat Chriſto: vnde ſi ſolum vocaretur magiſter, vel ſolum bonus abſolutè, non cõquereretur, quia tamẽ eum magiſtrum bonum vocauit quaſi nullam aliam haberet bonitatem conqueritur. Sic dicit Ambroſius ſuper Lucam. ſ. Tentator Princeps iſte magiſtrum bonum dixit, qui Deum bonum dicere debuiſſet. Nam licet in deitate bonitas ſit, & in bonitate diuinitas: tamen addendo magiſter bone in portione bonum dixit non in vniuerſitate. Vnde dicendum, quòd non dicitur iſtud principaliter intentione redarguendi iuuenem, ſed dandi ei occaſionem, vt eum intelligeret eſſe Deum, q. d. tu non putas me eſſe Deum: ideo non deberes me vocare bonum, ſed potius Deũ me credere deberes, vt poſſes me rectè vocare bonum. Secundò fuit hoc, vt erudiret iuuenem, quòd quærendo de veritate non intenderet adulationibus, vel eis, qui adulationem ſapiunt, ſed directè accedat ad quæſtionem, & ita non oporteret dici magiſter bone. Tertiò quia, quando de veritate, quæ ad Deum pertinet quærimus, non debemus ad aliquem reſpicere, niſi ad Deum, & hoc eſt ipſum ſolum bonum eſſe. i. ab ipſo ſolo radicem bonitatis eſſe. Sic dicit Hieron. Quæ vtilitas, vt ſic reſponderet; reducit enim eum paulatim, & erudit liberari ab omni adulatione, & ab his, quæ ſunt ſuper terram eum abducens, Deo adhærere ſuadet, & futura quærere, & noſſe eum, qui verè eſt bonus, & radix, & fons vniuerſorum bonorum. Sic etiam dicit Theophilatus: voluit dominus per hæc verba mentem iuuenis facere altiorem, vt ipſum agnoſceret tanquam Deũ, ſed & aliud quid innuit in his verbis, vt quando debes conferre cum aliquo, non adulando cum eo conferas, ſed reſpicias radicem bonitatis, & fontem Deum, & ei præſtes honorem.

Quomodo eſt verum, quòd vnus eſt bonus Deus. Quæſt. CXIIII.

QVæritur, quomodo eſt verũ, ꝙ vnus eſt bonus Deus ideſt ſolus Deus, qui vnus eſt bonus eſt. Nam vr̃ ꝙ homines boni ſint. Nam aliqui homines ſunt ſancti, ergo ſunt boni. Itẽ quia Gen. 1. c. dr̃, ꝙ omnia, quæ Deus fecit, erant valde bona, homines aũt ſunt quædam portio diuini operis, ideo boni ſunt. Dicendũ vno modo, ꝙ homines, & cæteræ res vocantur boni cum limitatione, ſ. boni homines, vel bonæ res, bonum tñ abſolutè non dicuntur: quia hoc non competit niſi ei, qui habet totam naturam bonitatis, & hoc eſt in Deo: quia ſicut in eo eſt tota

Tota natura bonitatis eſt in Deo. ſicut tota natura entitatis.

natura entitatis, ita & tota natura bonitatis: ſicut ergo accipiẽdo propriè eſſe, nemo eſt niſi Deus. Exod. 3. Ego ſum qui ſum. Et illud: Qui eſt miſit me ad vos; quaſi ipſe ſolus ſit: ita accipiendo bonũ abſolutè nemo eſt bonus niſi ipſe. Et ita accipitur hic bonus abſolutè, ꝙ vnus eſt bonus Deus i. ipſe ſolus: accipiendo tñ limitatè vocatur homo, bonus homo, vel miles bonus, aut bonus geometra, & ita de alijs. Secundò põt intelligi, quia ſolus Deus eſt bonus. ſ. à ſeipſo bonitatem ſuam habens, & non accipiens ab extrinſeco. Cetera aũt non habent bonitatem niſi cõicatam eis à Deo, & ideo datur eis pars bonitatis, & nõ tota natura boni. Sed tũc dicetur; quõ ergo ſtat redargutio iuuenis facta à Chriſto: nam ille vocauit Chriſtum magiſtrum bonũ, ꝙ erat dare partem bonitatis, & non integrã bonitatẽ, q̃ daret, ſi vocaret eum bonum abſolutè, & bonitas illa partialis conuenit hominibus: ideo non vr̃ ꝙ ſit ad propoſitum vnus bonus Deus: eſſet aũt magis ad propoſitũ ſi iuuenis

A vocaſſet Chriſtum abſolutè bonum, & crederet eũ hominem: quia tũc rectè diceretur vnus bonus Deus. i. ſolus ille & non homo. Dicendũ, ꝙ iſta redargutio non eſt directè, quia vocauit eum bonum, ſed potius quare non eum vocauit bonum abſolutè: cum ipſum magiſtrum bonum appellauerit. Nam volebat erigere eum ad cognoſcẽdum ſe eſſe Deũ, & Deus eſt abſolutè bonus: quia ipſe ſolus bonus eſt. Et ita accipit Ambroſius ſuper Lucam dicens: Tẽtator iſte Princeps magiſtrum bonum dixit, qui Deum bonũ dicere debuiſſet. Iuuenis aũt putabat Chriſtum eſſe magiſtrũ bonum, ſicut vnum de doctoribus Iudæorum, & ita eũ magiſtrum bonum vocauit. Sic dicit Chryſ. Quia verba acceſſerat ad Chriſtum, tanq̃ ad hominem, & ad vnũ Iudaicorum doctorum: Chriſtus tanq̃ homo reſpondit: quid me dicis bonũ? nemo bonus eſt niſi ſolus vnus Deus. Hæc dicens

B nõ excludit homines à bonitate, ſed à comparatione diuinæ bonitatis. Sed adhuc dicetur, dato ꝙ ſolus Deus bonus ſit, & iuuenis vocaret Chriſtũ abſolutè bonũ: nõ erat arguendus: quia licèt illud cõpetat ſoli Deo, ipſe Deus erat cui cõpeteret bonum vocari. Dicendũ, quòd non increpat eum ſm veritatem, quaſi non dixerit verum, ſed ex ſuppoſitione fidei eius: nam Chriſtum vocabat bonum, & non credebat eſſe Deum, ſed hominem purum, ſicut vnum de doctoribus Iudaicis, vt dicit Chryſoſtomus.

Quomodo eſt verum, quòd vnus eſt bonus Deus. ideſt. ſolus: & quomodo concordant inter ſe euangeliſtæ. Quæſt. CXV.

C QVæritur, quõ eſt verum, ꝙ vnus eſt bonus Deus. i. ſolus, ꝙ ſignificantius expreſſit Marcus dicẽs. Nemo bonus niſi vnus Deus, & Luc. 18. dr̃. Nemo bonus niſi ſolus Deus, & quõ concordant inter ſe euãgeliſtæ. Dicendum, ꝙ euangeliſtæ inter ſe concordant in ſnĩa: nam Matthæus dicens, vnus bonus Deus, intelligit vnus. i. ſolus Deus eſt bonus. Et hoc Lucas exprimit dicens, nemo bonus, niſi ſolus Deus, & ita ꝙ Matthæus & Marcus dicunt vnus, dicit Lucas ſolus, & ita neceſſe eſt accipi, quia ſi non teneretur vnus pro ſolo, non eſſet ad propoſitum redargutio Chriſti ad iuuenem, quia tunc per hoc ꝙ Deus, qui eſt vnus, eſſet bonus: non excluderetur, quin cętera eſſent bona, & ita homo eſſet bonus; ideo Marcus & Lucas oſtenderũt, ꝙ poneretur vnus excluſiuè. i. vnus eſt bonus Deus, ſ. tantum Deus eſt bonus; cùm dixerunt nemo eſt bonus, niſi ſolus Deus, vel vnus Deus. Cũ aũt dr̃, niſi ſolus Deus,

D non excluditur aliqua perſona diuina, quia de omnibus eſt iſtud verum. Nam ſi dicatur ſm Marcũ, nemo eſt bonus, niſi vnus Deus, bene competit oĩbus tribus perſonis, quæ ſunt vnus Deus. Si dicatur ſm Lucã, nemo eſt bonus, niſi ſolus Deus, etiam eſt verum, ꝙ oẽs tres perſonæ ſunt ſolus Deus, quia nulla alia perſona, vel res cõicat in deitate cũ illis tribus, & ita ſcriptura quamlibet perſonarum per ſe vocat bonã, & oẽs tres vocat vnũ bonum, & vnum Deũ. Sic dicit Beda. Vnus Deus bonus non pater ſolus intelligendus eſt, ſed etiã filius, qui dicit, ego ſum paſtor bonus. Sed & Spiritusſanctus, quia dr̃, pater de cęlo dabit ſpiritũ bonum petentibus ſe, ipſa. n. vna & indiuidua trinitas Pater Filius & Spiritusſãctus ſolus, & vnus bonus eſt. Et idẽ dicit Hieron. & Ambroſ. Sed eſt dicẽdum, ꝙ locutio iſta, ſ. vnus bonus Deus, non habet modum excluſionis, niſi aliquis falsè acciperet. ſ. vnus bonus Deus i. vnus deorũ; vel

E de dijs bonus eſt, quia ſi concederetur deitatis, aut deorũ pluralitas, dicendo vnus bonus Deus, poterat intelligi, ꝙ vnus tm̃ illorum bonus erat, & tñ falſum eſt, quia nõ ſunt plures deitates, neq; plures dij, ſed quidquid ad deitatem pertinet, vnus tm̃ Deus eſt, ideo dicendo vnus Deus, non excluditur aliqua perſona diuina, quia licèt filius ſit alia perſona diuina à patre, & Spiritusſanctus alia perſona diuina à patre, & filio, non eſt alius Deus filius à patre, & alius Deus Spiritusſanctus à patre & filio, ſed vnus Deus idem Deus. Et ita non ſtat talis excluſio, immo & ſi apertè fieret mentio de perſonis cum dictione habente vim excluſionis, adhuc per talem dictionem non excluditur aliqua perſonarum reſpectu termini eſſentialis, vt eſſe bonũ & ſapientem. Nam etiam ſi dicatur ſolus Pater eſt ſapiẽs, non eſt ſenſus, quod filius non ſit ſapiens & Spiritusſanctus.

ctus. Sic accipitur supra 11.c. Nemo nouit patrem nisi filius:& tamen Spiritus sanctus nouit patrem : sed verum est respectu termini notionalis. vt dicendo, tantum Pater generat, vel tantùm filius gignitur. Sed cum dicitur nemo bonus, nisi vnus Deus, accipitur largè, nemo, idest nullus: quia nemo est nullus homo: & ita poneretur Deum esse hominem,& nullum hominem esse bonum nisi Deum, qui homo est. Sed hoc non intendebat Christus, neq; est verum: ideo accipitur. i. nullus. s. nulla persona. Et tamen adhuc, vt propriè accipiatur secundum intentionẽ Christi deberet dici, ꝙ nihil est bonum, nisi solus Deus. Nam si de nulla persona conceditur, quòd sit bona, nisi Deus, a fortiori, nihil aliud erit bonum: quia persona est melior, quam non persona, cùm persona dicat suppositum naturę intellectualis, quæ est melior, quàm natura non intellectualis.

Quare Christus non arguit iuuenem, quia vocauit ipsum magistrum. Quæst. CXVI.

QVæritur, cùm Christus arguerit iuuenem; quia eum vocauit bonum cùm non putaret esse Deum: quare non arguit eum, quia vocauit ipsum magistrum. Nam etiam magistrum verè esse soli Deo cõpetit. Sic dicitur infra 23. Nolite vocari magistri: vnus est enim magister vester. Dicendum, quòd non redarguit Christus iuuenẽ de magistro, sicut de bono: licèt vtrunque iuuenis dixerat: dixit enim magister bone:& tamen magistrum non negauit se vocari. Et ratio est, quia Christus secundùm veritatem magister erat & bonus: etiam accipiendo vtrunque: quia in maxima excellentia vtrunque erat, cũ esset Deus, & tamẽ ipse arguit iuuenem ex suppositione sua: nã iuuenis putabat Christum verum hominem esse, sicut vnũ de doctoribus Iudæorum, vt dicit Chrys.& quia hominibus competit vocari magistros, sicut Iudæi vocabantur, non arguit illum, etiam si credendo Christum hominem purum, vocaret ipsum magistrum. Quia tamen crederet eũ hominẽ,& vocaret bonum redarguitur. Prima ratio est, quia Christus de se aliquando concedebat, quòd magister erat,& approbabat hoc, vt Ioan. 13. Quando dixit Christus: Vos vocatis me magister,& domine,& benè dicitis: sum etenim. Et tamen non inuenitur, quòd aliquando se bonum absolutè vocauerit, aut vocari permiserit. Secundò, quia multum ista differunt: nam bonus absolutè accipiendo signat totam naturam boni,& perfectionis, quæ non est nisi in Deo: magister autem dicit perfectionem limitatam. s. circa doctrinam; perfectiones autem limitatæ quæ non includunt totam naturam boni, bene participantur hominibus,& alijs entibus: ideo bene vocatur aliquis magister, qui sit homo,& tamen non vocatur bonus absolutè. Sicut etiam aliquis homo potest vocari bonus magister, sed non bonus absolutè: quia vt ait Ambrosius, bonus magister dicit bonum in portione: bonus absolutè dicit bonum in vniuersitate. Tertiò, quia Christus vidit, ꝙ istud nomen magister bene de eo dicebatur, etiamsi esset homo purus: & tamen istud nomen bonus non, si non esset Deus: & quia noluit se vocari magistrum, nisi etiam Deus putaretur, redarguit iuuenem erigendo mentem eius iuxta Theophilum. s. vt sic bonum eum vocaret, quòd Deum ipsum crederet. Sic dicit Hieronym. Saluator noster bonitatis testimonium non tenuit, sed magistri absq; Deo exclusit errorem.

Ad argumentum dicendum, quod magister conuenit Deo & hominibus,& verè hominibus conuenit, & tamẽ non excellenter, Deo autem conuenit esse magistrũ, quia non solùm magister est, sed & magistros facit. Et tamen non conuenit nomen magisterij Deo secundùm acceptionem nostram, nisi in carne assumpta: quia Deus sine carne non habet actum docendi exteriorem, a quo aliquos magistros vocamus, sed solum inspirat interius, & ita erudit hominem. Iob 33. scilicet, Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines,& dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, Christus autem erat Deus in carne assũpta, ideo ei cõpetebat docere exterius, & ita erat propriè magister. Vnde notanter non dixit, vnus est magister ve-

F ster Deus est, sed dixit vnus est magister vester, non exprimens, an ille vnus magister esset Deus vel homo. Et tamẽ quando dixit, oẽs vos fratres estis & patrem nolite vocare vobis super terram, addidit: Vnus est enim pater vester, qui est in cælis. In quo apparet, quòd solum Deũ vocauit patrem, sed non solum Deum vocauit magistrum, ideo de Christo sicut credebatur homo purus conuenientius dicebatur, quòd esset magister, quam quòd esset bonus, ideo non dixit, cur me vocas magistrum.

Quare Christus dixit iuueni: Si vis ingredi ad vitam. Quæst. CXVII.

QVæritur, quare Christus dixit, si vis ingredi ad vitã. Dicendum, quòd accepit ingredi ad vitam, idest, ac-
G cipere vitam vel habere. diuersis enim modis eandẽ rem euangelistæ expresserunt. Nam hic dicitur, quid faciã boni, vt habeam vitam æternam? apud Marcum dicitur, vt percipiam. Lucas verò dixit, quid faciendo vitam æternã possidebo? Hoc autem Christus vocauit hic ingredi. Et patet quia Christus respondet ad illud, quod petierat iuuenis, sed ille dixit, quid faciam, vt habeam vitã? ergo quando Christus dixit, si vis ingredi ad vitam, intellexit si vis habere vitam. Et tamẽ dixit ingredi propter duo. Primò, propter modum loquendi, nam quandocunque aliquis qui prius nihil agebat, aliquid agit, dicitur egredi, & quãdo rem non habebat illam accipit, dicitur ingredi.

De primò patet, quia dicimus consuetè, quod aliquis egreditur in talem, vel talem actum,& rectè quidẽ, quia actus procedit ab operante, & ita etiam scriptura loqui-
H tur, vt Exo. 2. Egressus est vir de domo Leui, & accepit vxorem,& tamen illa egressio nichil fuit, nisi quod prius non agebat hunc actum, & nunc cum agere cęperit dicitur exiuisse in eum.

De secundo apparet, quia ita loquuntur de eo, qui nouiter accepit beneficia, iste ingreditur nunc ad beneficia, vel ingreditur ad scientiam, quia nunc accipit scientiam de nouo. Et ita dicetur ingredi ad vitam, qui accipit vitã ęternam. Secundò propter locum. Nam vita æterna est in cęlo, quia vbicunque Deus clarè videtur,& permanẽter est vita æterna, ipse autem non exhibet se videndum, nisi in cœlo. Vnde vocatur vita æterna regnum cęlorũ, & tamen nos sumus extra cęlum, idest, extra illud corpus cęli, in quo se Deus videndum clarè exhibet, ideo ad hoc quod beatam vitam percipiamus, necesse est, quod intre-
I mus in cęlum, ita Christus dixit supra quinto, Non intrabitis in regnum cœlorum, & ita Apostolus ad Hebræos quarto dicit, Festinemus ingredi in illam requiem, ideo conuenienter dicitur, quod ingrediamur ad vitam. Solet tamen accipi ingredi,& egredi ex modo loquẽdi scripturæ pro omni operatione nostra. Sic accipitur Nume. 27. Cum dixit Moyses Deo, prouideat Deus hominem, qui sit super multitudinem hanc,& possit intrare,& exire ante eos, idest, possit facere omnia, quæ pertinent ad hanc multitudinem regendo illos, & iuxta hunc modum respondit Deus dicens, pro hoc, idest, pro Iosue, si quid agẽdum erit Eleazar sacerdos consulet dominum, & ad verbum eius egredietur,& ingredietur omnis multitudo, & omnes filij Israel, idest, mandante eo facient quidquid agendum fuerit omnes de populo, quod signatur per in-
K gredi,& egredi. Sic etiam accipitur Actu. 1. c. oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tẽpore, quo intrauit, & exiuit ante nos dominus Iesus incipiens à baptismo Ioãnis vsq; ad diem, qua assumptus est à nobis, testem fieri resurrectionis eius vnum ex istis, & ita omnes actus Christj, qui fuerũt à die, qua baptizatus est a Ioanne, vsque ad diem, qua ascendit in cęlum, vocauit ingredi,& egredi ex consuetudine locutionis, & ita accipere vitam ęternam poterit signari conuenienter per ingredi, & tamen ratio præcipua est propter locum beatitudinis, quia ad illum est introitus.

Quomodo dicitur ingredi ad vitam iuuenis iste, cum tunc in vita esset. Quæst. CXVIII.

QVæritur, quomodo dicitur ingredi ad vitam. Nam iuuenis ille in vita erat, quia viuebat, ideo non poterat

uat ingredi ad vitam. Aliqui dicunt, quòd accipitur vita A mysticè pro vita gratiæ, & tunc qui est in peccato est extra vitam, & ingreditur ad vitam quādo bona operatur, & conuenit tunc, quod dixit Christus, si vis ad vitam ingredi serua mandata, quia per obseruationem mandatorum est quis in gratia.

Secundò potest accipi, quòd vita dicatur ipsa vita æterna, & ita quicunque viuit hic, adhuc ad vitam non intrauit, cùm prius mortē gustaturus sit, quàm viuat immortalis effectus, & hoc modo iuuenis ille nondum ad vitam intrauerat. Sic dicit Origenes: Considera quoniam quasi adhuc extra vitam constituto respondit, si vis ad vitam ingredi.

Secūdum enim vnum modum homo est extra vitam, qui est extra eum, qui dixit, ego sum vita. Aliàs autem omnis, qui super terram est, quamuis iustissimus, potest B quidem in vmbra esse vitæ, non autem in ipsa vita, cùm sit corpore mortis circundatus, introibit autem quis in vitam abstinens se ab operibus mortuis, appetens autem opera viua. Sed prima expositio non est ad propositum: quia Christus non loquitur de vita gratiæ, sed de vita æterna. Primò patet, quia ipse respondet hic ad id, ꝙ iuuenis quærebat, & tamen ille dixit, quid faciam vt habeam vitam æternam? ergo cùm dixit, si vis ingredi ad vitam, de vita æterna locutus est, de qua ille iuuenis quærebat, & ingredi in eam cupiebat.

Secundò, quia non conueniit litteræ, s. si vis ingredi ad vitam, serua mandata. Nam per obseruationem mandatorum non ingrederetur ad vitam, sed ipsa obseruatio mandatorum esset vita. Sed Christus vocauit hic vitam æternam, vitam absolutè propter duo.

Primò, quia sicut esse nostrum non vocatur esse simpliciter, quia ei succedit non esse, ita vita nostra non vocatur vita absolutè, quia ei succedit mors, sed illa vita beata, cui non succedit mors vocatur absolutè vita, quia (vt ait Gregorius) temporalis vita, æternæ vitæ comparata mors est potius dicenda, quàm vita. Sic dicit August. libro de verbis Domini: Non dixit, si vis venire ad vitam æternam: sed si vis venire ad vitam, eam diffiniens vitam, quæ fuerit æterna vita, ideo non fuit necesse vocari istam vitam æternam cum limitatione, sed satis est vocari eam vitam absolutè, cùm ipsa temporalis non debeat vocari vita absolutè, sed cum limitatione, s. vt præsens, vel temporalis dicatur. Secundò, quia etiam si vita æterna non deberet vocari vita absolutè, tamen ex eis, quæ dicta erant constabat, de qua vita Christus loqueretur, nam dixerat iuuenis de vita æterna, & Christus respondebat ei, ideo necesse erat, quòd de vita æterna loqueretur, & potissimè, quia erat sermo dependiuus, & ista est ratio principalior.

Quare Christus dixit iuueni, serua mandata, & quare non explicuit statim, quæ mandata. Quæstio CXIX.

QVæritur, quare dixit Christus iuueni, serua mandata, & quare non explicuit statim, quæ mandata.

Dicendum ad primum, quòd vita æterna non datur, nisi laboranti in bonis operibus, quia aliàs omnes essent beati, & quia bona opera sunt ea, quæ per legem determinantur, quæ in mandatis cōsistit, dixit Christus, serua mandata. Ad secundum, dicendum quòd Christus E non explicuit statim mandata seruanda propter tria. Primò, vt iuueni esset occasio iterum quærendi, & per hoc appareret feruor eius. Secundò, vt Christus ostenderet, quòd ipse non intendebat ponere aliqua noua mandata ad habendum vitam æternam, sed sufficiebant antiqua.

Tertiò, vt ostenderet patres antiquos potuisse habere vitam æternam, nam si determinata præcepta necessaria essent ad habendum vitam æternam, quæ ante hoc non fuissent data, non potuissent antiqui habere vitam æternam, cùm illa præcepta non custodirent. Ponere ergo noluit nisi vetera, quæ ab omnibus à principio sæculi custodiri potuerunt, vt ostenderet, quòd ire poterant omnes ad vitam æternam quolibet tēpore ante hoc, si ad istud operam darent.

Quare Christo dicente, serua mandata, dixit iuuenis, quæ. Quæst. CXX.

QVæritur, quare Christo dicente, serua mandata, dixit iuuenis, quæ? Aliqui dicunt, quod dixit hoc tentatoriè. Sic dicit Hieronymus: Iste qui interrogat, & adolescens, & diues erat & superbus, & non votò discentis, sed tentans interrogat, quod ex eo probare possumus, quòd dicente sibi domino, si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

Rursum fraudolenter interrogat, quæ sunt illa mandata, quasi non & ipse legeret, aut dominus posset eidem de hoc iubere contraria. Sed dicendum, quòd non dicebat animo tentandi, sed bono animo, vt ostensum est supra, ideo dicendum, quòd quæsiuit quæ præcepta essent ista, & hoc propter duo. q. 106.

Primò, quia in multis Christus mutabat statum antiquum, vt patet immediatè, supra de libello repudij, qui dabatur in lege Moysi, & Christus vetuit illum dari; & supra quinto capitulo, in multis est differentia, cum dicitur. Dictum est antiquis, diliges amicū tuum, &c. Ego autem dico &c. ita ergo circa vitam æternam potuit putare, quod non manerent præcepta priora.

Secundò & præcipue, quia Christus annunciabat vitam æternam, quam nemo prius annūciauerat, ideo conueniens videbatur, quòd noua præcepta introduceret ad perueniendum in eam. Nam obseruatoribus legis Moysi dabantur bona temporalia. Leuit. 27. & Deut. 28. Quæ erant bona terrena. Isai. 1. Bona terræ comedetis. Vita au-C tem æterna non est de bonis terrenis, sed aliquid valde excellentius: ideo videtur, quòd excellentiora, & altiora præcepta essent, per quæ illuc veniretur, & ita rationabiliter quæsiuit, quæ essent illa pręcepta. Sic dicit Chrysost. Hoc autem non tentans dixit, sed æstimans quędam alia præcepta esse præter legalia, quæ vitæ causa fierent.

Quare Christus posuit ista mandata, per quæ veniretur ad vitam æternam. Quæst. CXXI.

QVæritur, quare Christus posuit ista mandata, per quæ veniretur ad vitam æternam.

Dicendum, quòd primò fuit, quia Christus nolebat onerare homines rebus superfluis, & tamen præcepta ista decalogi sufficiebant ad vitam æternam, ideo no-D luit ponere alia, sufficiebant enim ad habendum vitam æternam omnia, per quæ dirigitur homo secundum rationem. Sufficienter autem dirigunt hominem ea, quæ sunt de dictamine rationis naturaliter, omnia tamen talia ponuntur expresse in decalogo, vel dependent ex eis, quæ ibi expresè ponuntur, ideo sufficiebat poni decalogum, vt hic posuit.

Secundò, quia Christus voluit distinguere duos status, vnum in quo sunt ea, quæ sufficiunt ad salutem, alium, in quo sunt supererogationes ad perfectius habendum salutem. Primum posuit, inquantum tetigit decalogum dicens: Non homicidium facies. q. d. ista est prima via, & planior. Secundùm ostendit inquantum dixit, si vis esse perfectus vade, & vende omnia, quæ habes, quasi dicat, obseruando decalogum sufficiens es, sed non perfectus. Si autem vis tenere statum secundum, in quo sunt supererogationes, vende vniuersa, quæ habes.

Tertiò, quia Christus voluit ostendere, quòd homines in omni statu poterant saluari, ꝙ est habere vitam æternam, & tñ nulla præcepta erant, quæ ab omnibus hominibus seruarentur, aut seruari possent nisi ea, quæ sunt de lege naturæ, quæ est indita mentibus omnium hominū: cætera verò positiua sunt, & non habent vim obligandi, nisi constituantur, & quia non contingit cōstitui aliquid vnū apud omnes gentes vniformiter, nisi sit de dictamine naturali, ꝙ est apud oēs, sola præcepta naturę sūt apud omnes homines, & illa sola sunt, per quæ poterāt omnes saluari, ideo ista sola posuit, & ista est causa quare etiam si obseruatio legis Moysi ad vitam æternam aliquid faceret, nō posuit illam, quia lex illa non fuit apud antiquos, qui tamen potuerunt habere vitam æternam.

Moysi,& tunc sequitur,quòd aliquando præcepta primę tabulæ cessarent,& aliquãdo incępissent, sicut lex Moysi aliquando cessauit cùm nunc non maneat. Sed hoc est absurdum,quia manent semper præcepta primæ tabulæ sicut & secundæ.Et etiam non inceperunt de nouo obligare, sicut cępit lex Moysi,postquam data est: sed quandiu homines fuerunt semper fuit ista obligatio. Sicut ēt præcepta secundæ tabulæ semper obligauerũt,quia aliàs non peccasset Cain occidendo Abel, & non peccassent, qui idola colebant ante datam legem Moysi;quod est ridiculum, ergo semper obligauerunt præcepta primæ tabulæ,& sunt multum necessaria ad vitam æternam. Alij dicunt,quod pręcepta primæ tabulę sunt totaliter necessaria ad perfectè habendum vitam æternam, & tamē ad habendum quoddam quasi principium illius sufficiunt præcepta secundæ tabulæ,quia præcepta secundæ tabulæ regulant hominem in dilectione proximi,præcepta autē primæ tabulæ in dilectione Dei, & dilectione proximi est,quasi quidam gradus ad dilectionem Dei,& est velut introitus ad illam,& hoc videtur voluisse littera,quia nō dixit,si vis habere vitam,serua mandata,sed si vis ingredi ad vitam.i.habere principium vitæ,quod est quasi introitus ad illam. Sic dicit Origenes: Forsitan ista præcepta sufficiunt vt principium,vt ita dicam, vitæ ingrediatur quis,non autem sufficiunt hęc,vel alia similia istis ad interiora vitæ introducere quemquam. Sed dicendum, quòd non stat:quia qui teneret pręcepta ista,si faceret cōtra aliquod de præceptis primæ tabulæ,reus esset, neque posset habere quicquam de vita æterna,& ideo nec principium,neq; interiora habere posset. Sic dicit Origenes, vbi supra. Quanquam qui præterierit vnum mandatorũ istorum,neque principium vitæ intrauit.Secundò patet, quia Christus innuit ista præcepta,quæ ponũtur hic,sufficienter introducere ad vitam æternam, & non ad principium illius.Nam postquã dixerat Christus iuueni, quòd obseruaret ista mandata,& ille dixisset,hæc omnia obseruaui à iuuentute mea.Christus ait,si vis esse perfectus &c. ergo videtur,quòd iam per ista præcepta hic posita habebat sufficientiam ad vitam æternam cùm perfectio non incipiat,nisi post sufficientiam, aliàs enim Christus non diceret ibi,si vis esse perfectus,sed daret adhuc alia pręcepta, per quæ haberet complementum eorum, quæ sufficiunt.Tertiò,quia expositio illa fundatur super falsa acceptione ingressus, quasi ingressus signet principium, aut aliquid de re,& non totam. Sed non stat,quia Christus respondet hic ad ea, quæ iuuenis quæsiuerat, & ille non quæsiuit de introitu,vel de parte vitæ æternæ,sed de perfecta eius possessione:nam dixit.Quid faciam vt habeam vitam æternam, & apertius secundum Lucam dicitur: Quid faciendo vitam æternam possidebo? Sed accipitur ingressus respectu loci,quia vita ęterna est in cęlo,in quo nondum sumus, ideo ad habendum illam oportet ingredi illuc,sicut dictum est supra quæst.117.Ad dictum Origenis dicendum quòd principium,vel introitus vitę ęternę,potest dupliciter accipi.

Præcepta primæ tabulæ regulant hominem in dilectione Dei: præcepta ai secundæ in dilectione proximi.

Vno modo ex parte ipsius vitæ,s.quòd principiũ, vel introitus sit aliqua pars eius,quæ non habet plenitudinē. Alio modo ex parte nostra, prout principium vel introitus dicatur quædam dispositio in nobis ad habendum vitam æternam,quę non est sufficiens dispositio,sed est gradus vel pars ad dispositionem sufficientem ad habēdum vitam ęternam.

Introitus vitæ æternæ dupliciter accipitur.

Accipiendo primo modo falsum est, quia obseruantibus pręcepta secundę tabulę, si non obseruent pręcepta primæ tabulæ, non solùm non datur plenè vita æterna, sed neq; aliqua pars eius,aut principiũ, sed pęna ęterna.

Accipiendo secundo modo, verum est, quòd obseruatio mandatorum secũdæ tabulæ est quidam velut introitus ad vitam,quia est principium dispositionis ad habendum plenam dispositionem, vt introeamus in vitã ęternam,& tamen sic non est ad propositum, cum Christus non loquatur de dispositione ad eundum ad vitam, sed de reali introitu ad illam.

Alij ergo dicunt, quòd præcepta primæ tabulæ necessaria sunt ad vitam,siue quantum ad principiũ, Alij ergo dicunt, quòd præcepta primæ tabulæ necessaria sunt ad vitam,siue quantum ad principium, siue quãtum ad plenitudinem eius. Et hoc etiam voluit Origenes destruens positionem illam quorundam,quam referebat, cùm ait: quamquam qui præterierit vnum mandatorum istorũ, neq; principium vitæ intrauerit.Sed dicunt ꝙ tacuit præcepta primæ tabulæ Christus,quia iste iuuenis erat exercitatus satis in dilectione Dei, & ita tanquam nō necessaria non recitauit ei præcepta primæ tabulæ,sed præcepta secundæ tabulæ,quæ ad proximum sunt, quasi in illis opus esset magis exercitari. Sic dicit Remigius:Quærendum est quare dominus tantum secundæ tabulæ præcepta commemorauit & respondet,iccirco, s.quia forte iste studiosus erat in dilectione Dei. Sed dicēdum, quòd non multum stat. Primò quia potius videtur iste fuisse exercitatus in præceptis secũdæ tabulæ. Nam cùm dominus retulerit illi præcepta,ista dixit iuuenis:oĩa ista custodiui à iuuentute mea:ergo etiam exercitatus erat in istis, & ita non expressit præcepta secundæ tabulæ, quasi non esset in istis exercitatus, tacitis præceptis primæ tabulæ, in quibus magis videretur exercitatus.Secundò quia facilius est homini bene se habere ad proximum non nocendo ei:quàm proficere in amore Dei, cũ ille profectus magis abstrahat hominem à terrenis,& ita si sufficienter esset exercitatus in præceptis quæ pertinent ad Deum, esset etiam sufficienter instructus in præceptis,quæ ad proximum,& non oporteret illa replicari. Tertiò quia non videtur verum quòd esset exercitatus sufficienter in præceptis primæ tabulæ,quæ pertinent ad Dei dilectionem: quia tunc si diceretur sibi, quod aliquid faceret propter Deum,non esset sibi difficile, & tamen quando dictũ est ei,quòd venderet omnia,quæ habebat, & daret pauperibus,noluit facere pro Deo, neque pro vita æterna: ergo non erat multum exercitatus circa dilectionem Dei. Alij autem dicunt,quòd posita fuerunt præcepta secundę tabulę solùm,quia Christus voluit ponere ordinem perueniendi ad vitam æternam,ad quam pręuenitur per dilectionem Dei,& proximi,infra 22.in his pendent lex,& prophetæ. Et quia dilectio proximi est prior secundum progressum naturalem incipiendo à magis notis ponitur illa,vt gradus quidam, ergo peruenitur ad dilectionem Dei. Sic dicit Remigius, quòd ideo posuit solũ præcepta secundæ tabulæ quæ pertinent ad dilectionem proximi, quia dilectio proximi gradus est ascendendi ad dilectionem Dei.

Sed dicendũ,quòd hoc non sufficit,quia intentio Christi erat hic non solum ponere gradum aliquē perueniendi ad vitam æternam,sed & omnia necessaria,cum iuuenis quæsiuerit de tota dispositione perueniēdi dicēs, quid faciam,vt habeam vitam æternã? & tamen non sufficiũt mandata secundæ tabulę, ideo non posuit hac intētione.

Secundò patet,& efficacius, quia si Christus intenderet ponere hic solùm gradum quendam ad vitam æternam,& non omnia necessaria ad perueniēdum, cùm relatis præceptis secundæ tabulæ à Christo diceret iuuenis, omnia hæc custodiui à iuuētute mea, quid adhuc michi deest?Christus diceret,desunt tibi adhuc pręcepta primę tabulę,& illa explicaret,& tñ non posuit ea, sed dixit, si vis esse perfectus, vade & vende &c. ergo nichil deerat iuueni,& ita subintelligebantur præcepta primę tabulæ.

Tertiò patet quia ad vitam ęternã sunt necessaria omnia præcepta decalogi,& quandiu aliquod eorum manet non obseruatum,non habentur omnia necessaria veniendi ad vitam æternam,ideo qñ iuuenis dixit, quid adhuc michi deest? si non subintellexisset supra Christus præcepta primæ tabulæ necesse est,ꝙ diceret,quòd aliquid deerat:& tamen ostēdit ꝙ nichil deerat, sed solum dixit ei, quid ageret ad consequendum perfectionē:ergo non intendit sola præcepta secundæ tabulę ponere quasi illa essent gradus quidam ad consequendum vitam æternam, sed perfectam doctrinã tradere voluit. Dicendũ igitur, ꝙ licęt exprimantur præcepta secundę tabulę:intelliguntur tñ esse expressa præcepta primæ tabulæ: sed Christus non curauit illa exprimere.Et causa est,quia sicut ēt præcepta secundæ tabulæ non oĩa expressit,sed quędã,& per illa intellexit alia, ita & intellexit præcepta primæ tabulę,& causa est, quia pręcepta decalogi certa sunt, & ex-

cilius abstinere ab adulterio, cum inciderit eis amor coniugatarum, quam abstinere ab alijs vitijs omnib. ideo dicendum, quod non debet comparari negatiua inter se facilitate, & difficultate, sed sola negatiua ad affirmatiuam, & tunc potest esse verum, & tamen adhuc circa quosdam est difficultas, quibus est facilius explere omnia, ad quę tenentur parentib. & alijs quibuscũq; quã abstinere à venereis, & ideo applicationes duæ primæ sunt conuenientiores.

An præcepta legis Moysi subintelligantur hic, ita quòd essent necessaria ad ingrediendum ad vitam. Quæst. CXXVI.

QVæritur, an præcepta legis Moysi subintelligantur hic, ita ꝙ necessaria essent ad ingrediendum ad vitam. Aliqui dicunt ꝙ sic, quia licet non exprimantur, subintelligerentur, sicut multa de pręceptis decalogi quæ non exprimuntur, constat tamen, quod omnia erant necessaria ad vitam æternam. Secundò, quia dicit Remigius: Demonstratur his verbis, quòd lex suis implatoribus non solum temporalia bona dabat, sed & vitam æternam. Et Beda dicit: Notandum, quod iustitia legis suo tẽpore custodita non solum bona terræ, verum etiam suis cultoribus vitam conferebat æternam, & tamen vitã conferebant ea, quæ dixit Christus agenda ad ingrediendum in vitam æternam. ergo lex Moysi erat ad habendam vitam æternam, & illam voluit hic intelligi, licet non expresserit.

Dicendum, quod non intelligitur lex Moysi in eis quę Christus dixit: non enim posuit ea in necessarijs ad habẽdum vitam æternam. Et patet quia si lex Moysi esset necessaria ad habendum vitam ęternam, expressisset Christus ipsam legem in generali, vel aliquod de præceptis eius, & tamen nihil expressit. Et patet quia licèt præcepta decalogi non posuerit ad plenum, posuit tamen aliqua, sed de præceptis legalib. nullum posuit. Secundò fuit q̃a Christus posuit tanquam necessaria ad vitam ea, quæ obseruata sunt meritoria vitæ æternæ: lex tamen custodita non dabat vitam æternam, sed bona temporalia. Leu. 27. & Deut. 28. & Isa. 1. ideo non debuit poni hic. Tertiò, q̃a Christus posuit solum ea, quæ necessaria erant simpliciter ad habendum vitam æternam: & tamen obseruatio legis Moysi non erat simpliciter necessaria ad vitam æternam quia tunc nemo posset habere vitam æternam sine obseruatione legis illius, q̃d falsum est. Quartò q̃a Christus voluit ostendere ꝙ ad vitam æternam non solum Iudęi, sed etiam antiqui patres peruenire potuerint: sic dicitur Luc. 13. Cum videritis Abrahaam, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei: vos autem expelli foras: & tamen illi non obseruauerunt legem Moysi, cùm nondum esset data: ergo sine illa peruenire potuerunt patres antiqui ad vitam ęternam, & ita non debuit exprimi. prę cepta autem decalogi ab omnibus gentibus custodiri potuerunt à principio, quia naturaliter insunt de dictamine rationis: ideo illa fuit conueniẽs exprimi. Quintò & principaliter quia Christus dabat nunc viam, qua homines possent peruenire ad vitam æternam de cætero, & tamen ipse non intendebat obligare quemquam ad obseruationem legis Moysi, cùm potius nunc obseruatio eius cessare deberet, ideo, nõ expressit neque debuit exprimere illam, neque subintelligitur, imò etiam si necessaria esset pro aliquo tempore ad habendum vitam æternam, Christus nõ exprimeret eam, neque subintelligi vellet, quia tunc cum omnis doctrina ab eo data maneat in perpetuum, & obligget omnes, maneremus obligati ad legem Moysi, quod falsum est, & ita Christus pręcepta decalogi voluit esse necessaria ad vitam æternam, sed nullo modo legẽ Moysi.

Ad primum dicendum quod illud non probat, quod necesse sit subintelligi legem Moysi in verbis Christi licet non expresserit, sed quod non esset inconueniens eam subintelligi. Et tamen adhuc dicendum quod non subintelligitur, Primò quia si Christus voluisset illam subintelligi expressisset aliquo modo eam: sicut est de præceptis decalogi, quæ voluit Christus necessaria esse ad vitam æternam, nam licet non expresserit omnia, expressit plurima,

A & tamen nullum præceptum legis Moysi expressit, ergo noluit subintelligi illam. Secundò quia non est simile, vt de præceptis decalogi, quia illa sunt de lege naturæ, & etiam si non imponeretur esset homo tacitè obligatus ad illa, sicut omnibus gentibus, & omni tempore fuit obligatio obseruandi præcepta decalogi, & tamen nulli genti data fuerunt nisi Iudæis. Vnde etiam si nõ diceret nũc Christus illa esse necessaria ad vitam æternam, intelligeretur quod essent necessaria, cum non posset quis agere contra illa sine peccato mortali, & tamen cum peccato nemo ingreditur in vitam ęternam. Secus est de lege Moysi, quia obseruatio illius non erat necessaria simpliciter, idest non omnibus, neque omni tempore, sed solum obligabat Iudæos, quibus Deus imposuerat, & eo tempore obligabat, quo durabat, poterat autem cessare statim obligatio eius

B quod non est de præceptis decalogi, a quorum obseruatione nemo potest absolui: ideo si non exprimerẽtur præcepta legis Moysi non subintelligebantur, sicut præcepta decalogi, quæ per se inerant, immò eo ipso quòd non exprimebantur præcepta legalia, innuitur, quod non erant necessaria ad vitam æternam, quia ista vita de nouo annunciabatur, & pręcepta Moysi obseruatoribus conferebant bona temporalia, ideo subintelligi iustum erat quod non pertinebant illa ad vitam æternam.

Ad secundum potest dici vno modo, quod lex Moysi propriè sumpta prout consistit in cæremonialibus, & iudicialibus non conferebat vitam æternam, sed solum temporalia, quia illud confertur per legem, quod per eã promittitur, & tamen obseruatoribus eius nõ permittuntur in ea nisi bona terræ, ergo ista sola conferebat. Est tamen

C dicendum quòd aut accipitur obseruatio legis Moysi quãtum ad ipsum opus legis. idest opus operatum, aut quantum ad intentionem operantium. Si quantum ad opus, dico quod non conferebatur obseruatoribus vita æterna, sed solum bona temporalia, & ideo ipsæ obseruationes legales quantum ad litteram, siue fierent ex timore Dei, siue amore, siue quocunque alio zelo, erant promeritorię bonorum temporalium. Si autem accipiatur obseruatio ex intentione obseruantium, poterat quis per obseruationem legis mereri vitam æternam, scilicet, si ex charitate illam obseruaret, & tunc meritum non est ex opere, sed ex charitate, nam eodem modo per quodcunque opus factum ex charitate meremur vitam æternam. quia tamen simpliciter loquendo legis obseruatio non dicit nisi opus & non intentionem operantis: verum est quod lex non da

D bat obseruatoribus vitam æternam: sed sola bona temporalia, & in hoc differunt sacramentalia noui testamenti ab operationibus legis Moysi: quia ille ex seipsis non cõferebant nisi bona temporalia, sacramenta autem nostra conferunt ex seipsis gratiam, & vitam æternam nisi suscipiens posuerit obijcem, & ita verum est, quod legalia nõ conferebant vitam æternam temporibus suis obseruata. Cum autem dicunt doctores, quod conferebant vitam æternam, potest intelligi ex operantis intentione, non autem ex opere operato. Secundò potest dici, & melius, ꝙ doctores non accipiunt hic opera legis, idest ceremonialia, & iudicialia, sed præcepta decalogi, quę vocantur largè lex, inquantum in lege Moysi scripta erant, licèt ipsa non sint legalia, idest positiua, sed ex iure naturæ. Et patet hoc ex dicto Remi. ait enim. Demonstratur his, quod lex

E suis impletoribus non solum temporalia bona dabat, sed & vitam ęternam. Et ita non arguit ex sub intellectu, sed ex verbis, constat tamen quod Christus nulla verba præceptorum hic posuit nisi decalogi, ideo de illis intellexit Remi. Idem patet, & apertius ex auctoritate Bedę, dicit enim Iustitia legis suo tempore custodita non solum bona terræ, verumetiam suis cultoribus vitam conferebat æternam. Vnde dominus de vita æterna quærenti consequenter dixit, pręcepta nosti, ne adulteres, ne occidas, &c. & sic innuit, quod ista erant præcepta legis, & tamen ista non sunt propriè de lege Moysi, sed sunt decalogus, & lex naturalis, & de istis verum est, quod conferunt vitam æternam.

creatori, & gubernatori, & beatificatori, & redemptori, A & tenetur cauere offensionem illius.

De hoc ponuntur tria præcepta in decalogo de cauendo offensionem, duo, scilicet non colere alienos deos, & non iurare in vanum, & vnum de exhibendo honorem scilicet colere, vel sanctificare Sabbathum. Certum est tamen, quòd multa alia iudicat ratio naturalis nos debere facere propter Dei honorem vltra custodiam Sabbathi: omnia autem illa facere tenemur, & tamen illa intelliguntur sub custodia Sabbathi.

Etiam in multis alijs possumus offendere directè Deũ etiam non offendendo proximum præter colere Deos alienos, & iurare in vanum, & omnes offensiones Dei, quas ratio dictat nobis esse offensiones tenemur euitare, ideo ad multa alia tenemur respectu Dei, & quæ sunt necessaria ad vitam æternã præter illa, quæ continentur in B decalogo. Ad proximũ aũt ordinatur homo benefaciẽdo & nocumenta eius cauendo. Primum est per præcepta affirmatiua, & est vnicum, s. honorare parẽtes. Secundum est, per præcepta negatiua, quæ sunt sex. Certum est tamẽ quod plura mala sunt, quæ vnus homo potest alteri inferre, quam sex vetita in decalogo, & tamen tenetur quilibet non inferre alteri nocumentum aliquod, maximè aũt apparet hoc adhuc circa bonum, qđ homo tenetur homini, nam ex obligatione naturali tenetur homo homini ad multa saltem in necessitatibus tẽporalibus & spiritualibus: & tñ in decalogo vnicum est affirmatiuum præceptum. s. honorare parentes, ideo vltra decalogum sunt multa, in quib. obligatur homo Deo, & proximo de iure naturali, & illa sunt necessaria ad vitam æternam, cũ omnes gentes ad hæc obligentur per naturale dictamen, qđ C in eis est. Et ita dicendum, quòd vltra ea, quæ sunt in decalogo, sunt multa necessaria ad vitam æternam, & tamẽ omnia illa reducũtur ad decalogum. Et quia aliquis putaret, ꝙ ad sola illa obligabatur, adiunxit Christus aliud quod nõ est præceptum speciale decalogi: sed includit in se omnia, quæ de iure naturæ seruanda sunt, s. diliges proximum tuum sicut teipsum, per hoc. n. intelliguntur omnia, quæ reducuntur ad decalogum, & quæ obseruanda sunt de iure naturæ, tam ad Deum quàm ad proximum. Et patet, quia istud est præceptum generale de dilectione proximi, sed in dilectione proximi includitur dilectio Dei, qui autem diligit non offendit, sed prodest, ideo qui diligit Deum, & proximum, facit omnia ad quæ obligatur, quia sub dilectione includũtur oĩa, ad quæ quis obligatur. Et tamen ista, ad quæ de iure naturali obligatur, D & quæ sunt simpliciter necessaria, ponuntur tripliciter, vno mõ solum in generali: secundo modo omnino ĩ particulari, tertiò mõ per conclusiones determinatas datas vniuersaliter, & non specialiter circa singula. De primo patet, qui diligit proximum, legẽ impleuit ad Rom. 13. et illud totá lex in vno sermone instauratur, diliges proximum tuum. Et illud: diliges dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum & infra 22. cap. De secundo non potest dari certa regula, nulla enim vnquam scriptura expressit, quæ & quot sunt ĩ quibus tenemur Deo, & in quibus tenemur proximo, quia quibuscunq; datis adhuc plura possunt occurrere, in quib. teneamur: sed sola rõ est quæ dictabit de his, quando euenerint in particulari. De tertio mõ est descriptio in decalogo: nam ibi ponuntur decem præcepta quasi decem quæstiones generales de his in quibus tenemur Deo & proximo, nõ ponuntur ibi particulariter singula, in quibus tenemur, sed ad E istas decem conclusiones reduci possunt quæcunque particularia, ad quæ teneamur, & iõ fuit cõueniens valde ꝙ Deus assignaret istas decem cõclusiones propter ignorantes, quasi decem regulas iuris naturalis, vt per has scirent faciliter applicare cætera, ad quæ tenentur, quod nescirent si non ponerentur istæ conclusiones, & ista fuit causa, quare Deus dedit explicitè ista decẽ præcepta Iudęis, quia ẽt si non fuissent data obligabant, & ita Christus dixit hic, quòd ista præcepta decalogi erant necessaria ad vitam æternam: non quidem innuens, ꝙ solum ea, quæ cõtinentur in eis sint necessaria, sed omnia, quæ sunt de iure naturali, quorum obligatio nunquam põt cessare; & illa non possunt singulariter exprimi, sed vel sunt in decalogo, vel reducuntur ad illum: sed eo mõ, quo Deus per decalogum innuit Iudæis quòd obseruare debeant omnia, quæ sunt de iure naturali, ita & Christus nunc volens ostendere iuueni quòd ad vitam æternam erat necessaria obseruatio omnium eorum, quæ sunt de iure naturali, dixit ei de obseruatione decalogi, quasi ibi omnia includantur implicitè vel per reductionem.

Quomodo Marcus posuit aliud negatiuum præceptum, quod in decalogo non est, scilicet ne fraudem feceris, & an Christus hoc dixerit. Quæst. CXXX.

QVæritur quomodo cum Matthæus, & Lucas posuerunt hic solùm præcepta quatuor negatiua: Marcus posuit aliud negatiuum, quod in decalogo non est, scilicet ne fraudem feceris, & an Christus hoc dixerit.

Dicendum, quòd quidquid asserant Euangelistæ Christum dixisse, est tenendum quod illud dixerit, & ideo licẽt omnes taceant aliquid, & vnus solus illud exprimat, magis dicendum est, ꝙ illud dixerit, quia ille solus illud asserit, quã credatur, quòd non dixerit, quia cęteri tacent: nam locus ab auctoritate negatiuè non tenet: maximè quia scimus, quod nemo Euangelistarum omnia Christi gesta, & dicta conscripserit. Ioan. 20. Multa quidem, & alia fecit Iesus, quæ in libro hoc scripta non sunt.

Etiam, quia nemo Euangelistarum falsum dicit, & tamen siquis eorum aliquid asserit dictum, quod dictũ fuisse negamus, aut factum, mendacem illum facimus, si verò quibusdam aut omnibus tacentibus asseramus aliquid dictum esse, aut factum, quod omnes subticeant, neminẽ facimus mendacem: cum ergo Marcus illud scripserit, dicendum est, quòd Christus illud dixerit, & tamen Matthæus & Lucas illud tacuerunt.

Christus aũt dixit illud, sicut Marcus expressit ad magis notificandum: quia multa sunt, in quibus nocemus proximis fraudando eos. Per fraudem enim intelligitur omnis illicitus contractus, aut rei alienæ contractatio indebita sine cõtractu: quæ tamen non est per violentiã aut secretam ablationem, & quia ista non intelliguntur planè sub nomine furti, voluit exprimere fraudem vltra furtum Matthæus autem & Lucas subticuerunt putantes sufficere decalogi expressionem: cùm non facere fraudem non sit præceptum decalogi positum à domino in decalogo à principio. Etiam quia fraus ad furtum reduci potest, sicut & multa alia sunt, quæ non exprimuntur, & necesse est illa reduci ad decalogum.

Quare Christus addidit hic: Et diliges proximum tuum sicut teipsum. Quæst. CXXXI.

QVæritur, quare Christus addidit hic, & diliges proximum tuum sicut teipsum: nam istud non ponitur in decalogo. Exo. vigesimo, nec Deut. 5.

Aliqui dicunt, quòd Christus hoc non dixit, sed ab aliquo additum est, & insertum litteræ Matthæi. Et motiuum ipsorum est: quia istud non inuenitur apud Marcum, neque apud Lucam: sed apud solum Matthæum.

Sic dicit Origenes, scilicet, aut quod ait, diliges proximum tuum, non à domino positum est, sed ab aliquo additum, quia neque Marcus, neque Lucas hunc locum exponentes hoc addiderunt. Sed dicendum, quòd non stat, quia ista est periculosissima assertio: nam hoc dato, totam scripturam poterimus æquali ratione dicere esse vitiatam per aliquorum appositiones, & ita nulla fides ei dabitur, quo nichil deterius.

Dicendum ergo est, ꝙ illud à domino dictum est, sicut Matthæus refert. Dicunt tñ aliqui, ꝙ causa fuit, quia ponitur istud ad redarguendum iuuenem, qui dicebat se compleuisse omnia præcepta legis, & tamen non compleuerat, quia non diligebat proximum suum, sicut seipsum, hoc enim in lege scriptum erat, sed ipse illud non faciebat, cum non daret pauperibus eleemosynam, & hoc tangitur in Euangelio, quod vocatur secundum Hebræos. Sic dicit Origenes, scilicet: Vel aliter scriptum est in Euã-

autem se ostendendo, neque gloriam venari poterat, neque tentationi locus erat: ideo videtur, quòd non mentiebatur, vt falleret. Tertiò quia si mentiretur nondum habens primum gradum, scilicet ea, quæ sunt necessaria ad vitam æternam, licèt peteret a Christo quid adhuc mihi deest, nō diceret ei Christus, si vis esse perfectus, quia hoc est quasi iam verè teneret primum gradum necessariorū: sed Christus qui veritatem nouerat eum tanquam mendacem argueret, non dando sibi regulam de perfectione, & tamen non redarguit, sed regulam dedit: ergo non mētitus est iuuenis. Quartò, & efficacius quia Christus vidēs iuuenem ista dicentem, dilexit eum, vt dicitur Mar. 10. §. Hæc omnia obseruaui a iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum dilexit eum: Christus tamen mendacium nō diligit, sed detestatur. Psal. 5. Odisti omnes qui operātur iniquitatem: perdes omnes, qui lòquuntur mendacium. B Ergo verè fecerat omnia, quæ dixerat. Sic dicit Beda. Nō est putandus homo iste vel voto tentantis (vt quidam putauerunt) dominum interrogasse: vel de sua vita esse mentitus: sed simpliciter, vt vixerat, esse confessus: quod patet ex hoc quod subditur. Iesus autem intuitus dilexit eum: si autem mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquam intuitus arcana cordis eius diligere eum diceretur. Idem tenet Origenes. Dicens de isto iuuene, quātum ad priora, dignus erat amore, quæ legis sūt obseruās a iuuentute sua. Idem tenet August. dicens, Secundum historiam iste iuuenis laudabilis erat, quia non occidit, non adulteratus est: vituperabilis autem, quia tristatus est in verbis Domini. Et ita vult, quod impleuerat pręcepta, quæ asseruerat se impleuisse, sed ad perfectionem non ascendit. Ad dictum Hierony. dicendum, quod istud pendet ex alio dubio, in quo varij sunt doctores, s. an simplici corde, vel animo tentantis iuuenis venerit, et ostensum est, quod simplici corde supra; Hierony. autem ibi cōtrarium tenens non multum tenetur: etiam quia argumentum suum non est efficax: nam licet verè impleuisset omnia mandata legis, quæ Christus commemorauerat: poterat esse adhuc impotens ad statum perfectionis: quia non parum inter ista differt, ideo iuuenis, qui ardens erat ad perfectionem, vero animo eam cupiens, eam consequeretur, sed audita ista re graui, tristis recessit.

Cum iuuenis dixit omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid intellexit per omnia.
Quæst. CXXXIV.

QVæritur, cum iuuenis dixit, omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid intellexit per omnia. Aliqui dicunt quod solum præcepta, quæ dirigunt ad proximum: nam illa sola Christus expresserat in littera. Dicendum, quod nécesse est accipi de toto decalogo: tam ad pręcepta Dei quā proximi. Et patet primo, quia licet sola quæ ad proximum expresse posita fuerint, tamen per illam clausulam generalem, scilicet & diliges proximum tuum sicut teipsum, intelligebantur tam præcepta quędā ad proximum omissa, quam præcepta quæ ad Deum, vt ostensum est supra, ideo etiam illa compleret.

Secundo quia maioris necessitatis erant præcepta, quę ad Deum, quàm quæ ad proximum: ideo etiam si de illis expresse nihil dictum esset, tamen iuuenis, qui ad vitam æternam anhelabat, putaret se omnino indignum ad illam, si illa præcepta nō seruasset. Tertio quia iuuenis quęsiuit quid adhuc sibi deesset, quasi dubitans, & nesciens, an aliquid sibi deesset: & tamen si pręcepta, quę ad Deum sunt, quæ sunt maximæ necessitatis, nō obseruasset, manifestum est, quod aliquid immo totum bonum sibi deesset: ideo non quæreret quid mihi deest, & tamen quæsiuit: ideo videtur quod illa impleuerat. Quartò patet & efficacius, quia cum iuuenis dixit, quid adhuc mihi deest? dixit Christus: si vis esse perfectus &c. Et ita ostēdit quod de necessarijs nihil sibi deerat, imò iam non superserat aliquid agendum, cum ostenderet ei viam perfectionis, & tamen si nondum seruasset mandata, quę ad Deum pertinent deesset sibi multum de necessarijs: ideo Christus non diceret ei de perfectione: sed diceret, quod faceret cętera, quæ ei deerant. Apparet autem hoc magis ex verbis

A Christi apud Marcum: dixit enim, vnum tibi deest: vade & vende omnia &c. idest hoc vnum solum deest, si tamē nondum impleuisset mandata, quæ ad Deum, non solum deficeret illud vnum, sed & multa alia; ergo iuuenis impleuerat non solum ea, quæ Christus expressit, sed etiam omnia mandata, quæ ad proximum, quorū aliqua Christus tacuit, & omnia, quæ ad Deum, quorum nullum expressum est, & etiam ipsam legem Moysi implebat, nam cum ad illam esset obligatus, si non impleret eam peccaret, & ita non esset dispositus ad vitam æternam, & ita per omnia hæc, intellexit iuuenis omnia, quæ erant de lege naturæ, & quæ erant de lege Moysi, quæ omnia obseruauerat.

Quare iste adolescens dixit: Omnia obseruaui a iuuentute mea: & quomodo poterat esse verum.
Quæst. CXXXV.

QVæritur, quare dixit iste adolescens, omnia obseruaui à iuuentute mea, & quomodo hoc poterat esse: quia videtur implicare contradictionem, cum nondum esset iuuenis, sed adolescens.

Ad primum dicendum, quod dixit illud ad ostendendum suam magnam dispositionem. Christus enim dixerat ei, quod seruaret mandata, ipse autem dixit quod à iuuentute sua custodiuerat ea, quasi dicat, non solum nunc illa custodio, sed etiam semper custodiui, quia a iuuentute mea custodiui illa, & ita sufficientem dispositionem quantum ad hoc habeo.

Secundo ad tollendum calumniam, quia si diceret iuuenis, ego custodio nunc ista præcepta, vel incipiam custodire illa, posset dicere Christus quod oportebat aliquanto tēpore eū insistere huic custodiæ præceptorū, antequā darentur ei pręcepta illa magna ad habendum vitam ęternam, & ita posset eum à se abijcere. Dixit ergo, omnia hæc custodiui a iuuentute mea, ideo non oportet amplius me morari in his, sed possū ad maiora ascēdere.

C

Ad secundum dicendum, quod iste ad quem Christus loquitur, adolescens erat, vt dicitur hic, scilicet, dicit ille adolescens, & infra in littera dicitur, cum autem audisset adolescens, sed accipitur alterum istorum largè & fortè vtrunque, nam adolescentia propriè sumpta non excedit annum vigesimum primum, aut secundum alios vigesimumquintum, iste autem videtur fuisse maioris ætatis, nam dicitur Luc. 18. & interrogauit eum quidam princeps, & tamen in tam parua ętate non esset princeps Pharisæorum neque populi. Etiam quia homines talis ætatis vix ad talia aspirant, de iuuentute manifestius est, quod accipiatur largè, nam secundum ordinem ætatum adolescentia præcedit ad iuuentutem, ideo si adolescens erat, nondum fuerat iuuenis, & ita non poterat custodiuisse omnia hæc, aut aliquid eorum a iuuentute sua, quam nunquam habuerat.

Quid adolescentia propriè sumpta.

D

Dicendum igitur, quod adolescentia & iuuentus in sacra Scriptura large accipiuntur, & confuse nō secundum taxationem annorum, quam nos ponimus. De adolescentia enim dicendum, quod interdum accipitur pro quacunque ætate quantumcunque parua, immo pro principio cuiuslibet ætatis, quæ non sit infantia, sic accipitur Gen. 8. Omnis ætas ab adolescentia sua prona est ad malum. Vnde siue accipiatur ibi ætas pro ætate, siue pro homine habente ætatem, necesse est accipi adolescentiam large quia si accipiatur pro homine, quod omnis ætas, id est, homo est pronus ad malum, certum est, quod ista pronitas non incipit ab adolescentia, immo à principio pueritiæ, quia statim post infantiam homines incipiunt posse in aliquid peccare, scilicet in furtis, periurijs, mendacijs. extra de delictis puerorum c. pueris: si accipiatur pro ætate hominis, certum est, quod quælibet ætas præter infantiam a principio suo est prona ad malum. ita ergo in præsenti iuuentus & adolescentia accipiuntur largè, ita quod adolescentia accipiatur pro iuuentute vel principio virilitatis, vt fortassis quia erat annorum triginta vel quasi. Iuuentus autem accipitur pro parua ætate, scilicet pueritia, & est sensus, quod iste homo dixerit, quod mandata seruauerat semper, incipit autem obseruatio mandatorum

E

Peccata hominū post infantiā.

eo tempore quo peccare posse quis incipit, & hoc est in principio pueritiæ, ideo ab eo tempore iste seruauerat mandata, in quo innuit aptitudinem suam ad vitam æternam,& ita accipitur iuuentus pro pueritia.

Quare post prædicta dixit Christus iuueni, si vis esse perfectus. Quæst. CXXXVI.

QVæritur,quare post prędicta dixit Christus iuueni, si vis esse perfectus,quia istud non attinebat ad ea, quæ petebat, ille enim petebat vitam æternam, & ad illam sufficiebat obseruatio mandatorum, ideo nō oportebat dici de perfectione.

Dicendum, quod hoc fuit, primò propter instantiam iuuenis, Christus enim dixerat ei quòd obseruaret decalogum ad habendum vitam æternam, in quo monebat quod non erat aliud necessariū,ipse tamen dixerat quod semper seruauerat, & petebat siquid aliud deerat, ideo Christus dixit ei quid posset boni facere vltra decalogū. Et quia vltra obseruationē necessariorum nihil restat nisi perfectio,dixit Christus.Si vis esse perfectus,quasi dicat, cum obseruaueris mandata, non restat nisi vt perfectus efficiaris si vis. Secundo fuit,quia aliquo modo facit ad propositum eorum,quæ iuuenis volebat, nam sicut contingit habere beatitudinem,ita contingit illam esse maiorem,vel minorem,obseruatio autem præceptorum facit ad habendum perfectionem simpliciter,perfectio autem facit ad habendum illam in maiori gradu, ideo conueniens erat dici illi iuueni de perfectione,vt abundantius consequeretur gloriam. Tertio quia videtur fuisse de intentione iuuenis non solum habere vitam æternam, sed etiam habere perfectionem, cum postquam Christus dixerat ei,quę erant ei necessaria ad vitam ęternam,& ille dixerit se illa impleuisse adhuc quæsiuerit an aliquid sibi deerat, ideo Christus de perfectione etiam respondit.

Quare Christus dixit, si vis esse perfectus. Quæst. CXXXVII.

QVæritur, quare Christus dixit,si vis esse perfectus: quia poterat dicere statim, vade, & vende omnia quæ habes, non faciendo mentionem aliquam de perfectione.

Dicendum, quod hoc fuit ad distinguendum gradus, vel status,Sunt duo gradus: vnus in quo obseruantur solum ea,quæ in decalogo continentur, & præcipiuntur; alius in quo fiunt bona supererogationis.Primus vocatur abundans siue sufficiens iustitia.Secundus vocatur supererogatio vel perfectio:& quia posuerat primū,inquantū dixit de obseruatione decalogi:ponit hic secundū, & vt videatur distinctus, posuit nomen eius dicens: Si vis esse perfectus. Sed tunc dicetur, dato quòd vellet nominare perfectionem,poterat dicere, vt efficiaris perfectus, vade & vende, &c.& non diceret si vis.

Dicendum,quod fuit primo ad ostendendum differentiam istius status à primo,quia primus status,qui vocatur sufficiens iustitia,est necessarius ad vitam ęternam,secundus qui est perfectionis non est necessarius, ideo dixit, si vis:idest non est necessarium quod sis perfectus, sicut est necesse,quòd serues decalogum, & tamen si vis esse perfectus, facies quæ sequuntur. Secundo fuit ad ostendendum, quod iuuenis non erat facturus istud, quod Christus dicebat,quasi dicat,tu vis aliud vltra iustitiam sufficientem,& scio quod non facies illud; & tamen si vis illud facerē, vende omnia quæ habes.

Quomodo stat, quòd dicit Matthæus hic: Si vis esse perfectus: quia est repugnantia in Euangelistis. Quæst. CXXXVIII.

QVæritur,quomodo stat quod dicit Matthæus hic, si vis esse perfectus.in quo innuit,quod perfectio non est de necessitate, sed spontanea, nam Lucas, & Marcus videntur illam ponere necessariam, nā Mar.10. cap.cum dicitur, vnum tibi deest, vade & vende, &c. & Luc.18.dicitur, cum iuuenis dixit,omnia hæc custodiui,

F quòd Christus dixit adhuc vnum tibi deest, idest etiam existentibus prædictis,adhuc vnum deest, & tamen quæ desunt de necessitate sunt,quia si non essent de necessitate,non deessent,cum liberè possent apponi,vel non apponi.ergo perfectio de necessitate est.

Dicendum, quod perfectio non est de necessitate, quia si de necessitate esset,perfectio non vocaretur. Sed potest vocari necessaria,vel dici deesse,non quidem simpliciter, sed ex suppositione;non est necesse quod Socrates currat, & tamen si vult currere necesse est,quod moueatur; tamen simpliciter nō est necesse quod Socrates moueatur, sicut nec est necesse,quod currat,absolutè loquendo,perfectio non est necessaria; & tamen si quis vult habere beatitudinē in gradu excellenti, perfectio est necessaria. Iuuenis aūt iste volebat gradū excellentē;quia non solum vitam

G æternā,sed ēt in magnō gradu,idest in maiori,quo habere posset,habere volebat,ideo cum haberet obseruationē præceptorum adhuc,deerat sibi perfectio. Vnde dicendum,quod iuuenis iste perfectionem volebat. Quod patet, quia cum Christus dixisset ei ea, quæ sufficiebant sibi ad vitam æternam,s. obseruationem mandatorum, adhuc quæsiuit,si quid sibi deesset, & tamen ei,qui vult esse perfectus,& nondum est,necessaria est impletio consiliorum;sed quæ necessaria sunt,quando non habentur, dicuntur deesse,ergo rectè dixerunt Marcus, & Lucas adhuc vnum tibi deest,s.quia si vis esse perfectus, deest tibi aliquid, quod est vendere omnia, quæ habes, sine quo perfectus esse non potes.Hoc etiam patet,quia ista expositio cōuenit valde verbis Matthæi hic, nā dixit hic iuuenis,oīa hæc custodiui, quid adhuc mihi deest? ideo con-

H uenienter Christus respōderet, adhuc vnū tibi deest,s.ad perfectionē, quam desideras,sicut Marcus & Lucas dixerūt.

Quomodo potest stare, quia Matthæus dixit hic si vis esse perfectus vade,& vende omnia,quæ habes. Marcus autem, & Lucas dixerunt adhuc vnum tibi deest vade,& vende omnia,quæ habes:& quid istorum dixit Christus. Quæst. CXXXIX.

SEd qæritur,quomodo potest stare,quia Matthæus dixit hic,si vis esse perfectus vade,& vende omnia, quæ habes,Marcus autem & Lucas dixerunt,adhuc vnum tibi deest, vade, & vende omnia,quæ habes, & quid istorum dixit Christus. Dicendum ad primum, quod non repugnant, quia vt dictum est præced. quæst. perfectio

I simpliciter est voluntaria,quia res est voti,& non præcepti,& tamen est de necessitate ex suppositione,Matthæus autem accepit,si vis,vt est voluntaria simpliciter,Marcus verò & Lucas dixerunt esse illam necessariam,vel deesse vt est necessitas suppositionis, licet etiam voluntaria dicuntur illa,quæ sunt necessaria ad bene esse,sicut ipse finis primus,& vltimus necessarius est, cum circa illū non contingat deliberare, sicut medicus non deliberat an sanabit, sed quomodo,& tamen circa ista ponitur hic voluntas,sicut dixit Christus supra in littera. Si vis ingredi ad vitam,serua mandata, & tamen ingredi ad vitam est finis vltimus,circa quē non est consilium neque electio.

Ad secundum posset dici vno modo,quòd Euangelistę non intendunt principaliter narrare verba Christi, sed sententias, & quia in sententia concordant vt dictum est, non differt quid horum dixerit,imò etiam si neutrum di-

K xerit, sed aliquid aliud quod in sententia esset idem cum istis.Secundo potest dici,& melius,quod vtrunque dixerit Christus, & tamē Euangelistæ non plenè retulerūt.s. vt diceret,adhuc vnum tibi deest.si vis esse perfectus vade & vende,i.vt vadas & vendas, & hoc conuenit valde omnibus Euangelistis,nam collectis his apparet,quod deesse,vel necessitas accipitur ex suppositione.Etiam competit valde litteræ Matthęi,nam dixerat iuuenis hic.Hęc omnia custodiui à iuuētute mea,quid adhuc mihi deest? verisimile erat ergo, quod Christus responderet eodem modo, scilicet vnum tibi deest. Quia tamen non deerat simpliciter, adiungenda erat conditio.s. si vis esse perfectus, & ita cum vtrunque ponendum esset, alterum tantum posuit Matthæus,& alterum tantum Lucas, & Marcus, & iungendo illa fit vna plena narratio,

An

An perfectio sit homini possibilis in hac vita. Quæst. CXL.

QVæritur, quomodo Christus dixit iuueni, si vis esse perfectus, cum videatur, quod nemo possit esse perfectus maximè hic, & an perfectio sit homini possibilis. Aliqui dicunt, quod nemo potest esse perfectus in via, quia dicitur 1. Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et tamen in vita ista non euacuatur quod ex parte est, quia fides, & spes sunt ex parte, quæ tamen manent in via, ergo nullus est hic perfectus. Secundo, quia perfectum dicitur, cui nichil deest. 3. Phisicorum, sed nemo est, cui in hac vita nõ desit aliquid, dicitur enim Iacob. 5. cap. In multis offendimus omnes, & Psalm. 138. Imperfectum meum viderunt oculi tui, ergo nullus in hac vita est perfectus. Tertio, quia perfectio consistit in charitate, quæ sub se continet dilectionem Dei & proximi, sed quantum ad dilectionem Dei non potest quis in hac vita habere perfectam charitatem, quia dicit Greg. super Ezech. Amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum, quem amat videtit, ĩ amorem ipsius amplius ignescit. Etiam dilectio quantum ad proximos non potest esse perfecta hic, quia non possumus in hac vita omnes proximos actualiter diligere: etiam si eos, habitualiter diligamus, sed habitualis dilectio est imperfecta, cum actualis sit perfecta: ergo etiam dilectio proximi non est hic perfecta, & sic in hac vita nemo erit perfectus.

Dicendum, quod potest homo esse perfectus, & non solum in patria, sed etiam in via, nam omnia mandata exhortationes, & suasiones sacræ Scripturæ dantur pro statu viæ, quia in patria non est obseruare præcepta neque consilia, aut aliquid, quod in finem ordinet: sed immobiliter adhærere fini. Et tamen sacra Scriptura hortatur nos ad perfectionem, supra 5. capit. Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis est perfectus, & Apostolus dicit 1. Cor. 14. sensibus perfecti estote, malitia autem paruuli. Etiam illud per quod efficimur perfecti est in via: ideo contingit hominem in via esse perfectum: dicitur enim hic, si vis esse perfectus, vade & vende omnia, sed istud fit hic: ideo hic habetur perfectio. Pro quo sciendum, quod perfectio dicit quandam totalitatem, quia vt dicitur 3. Physi. totum & perfectum idem sunt. totalitas autem potest accipi dupliciter, vno modo simpliciter vel absolutè, & ita perfectum est, quod est totum ens, & totum bonum idest extra quod nihil est de natura entitatis, & bonitatis. Hoc modo nichil est perfectum nisi Deus: & sic homo non potest esse perfectus nec hic neque in futuro: Deus enim totam naturam entitatis habet: imò non dicitur aliquid propriè esse nisi ipse, qui dixit, ego sum, qui sum. i. ego sum, qui habeo esse: cæteri verò non habent esse, sed quandam vmbram essendi: & illud, qui est, misit me ad vos. i. ille solus est: cætera verò non sunt, & si esse videantur. Exod. 3. cap. Etiam Deus continet totam naturam boni intãtum quòd ipse solus vocatur bonus absolutè: sicut Christus dixit supra in littera, & Marc. 10. & Luc. 18. Quid me vocas bonum? nemo bonus nisi solus Deus, cœtera vero habent quasdam participationes essendi, & bonitatis ab eo, quod est totum ens & totum bonum, & ideo sunt entia limitata: quia limitatur, vel coarctatur in eis entitas, & bonitas secundum modum recipiendi; & tamen in vita æterna non mutabitur natura hominis, quia nõ desinet esse creatura, neque esse ab altero, & etiam erit recipiens in actu, quia ipsam beatitudinem, qua glorificabuntur, non à seipsis beati, sed a Deo participabunt; ideo non est possibile hoc modo esse aliquem perfectum, nisi eum, qui naturaliter perfectus est, qui est solus Deus. Secundo modo potest accipi totalitas non simpliciter, sed respectu modi participationis. Nam homo & singulæ res constituuntur in diuersis speciebus, secundum quod sunt diuersi modi participationum diuinæ entitatis, & bonitatis in rebus, ab illa autem mensuræ entitatis & bonitatis contingit sæpe deficere res, ideo non est in eis tunc totalitas secundum quam perfecta vocantur. Hæc autem perfectio, quia est quantum ad esse & naturam, non solum contingit hominibus, sed etiam omnibus alijs rebus scilicet quod in qua-

A libet specie sit aliquid perfectum, et aliquid imperfectum secundum quod aliquid sortitur totalitatem speciei illius & aliquid non. De ista perfectione quantum ad homines dicendum, quod contingit aliquem esse perfectum secundum statum præsentis viæ: licet non sit perfectio simpliciter, vt cum sit alia perfectio hominis maior quantum ad esse in prima, quia tam quantum ad figurationem membrorum quam ad virtutes corporis, erunt corpora meliora in patria quàm nunc, ideo tunc erunt simpliciter perfecta quantũ ad conditionem esse humani, tũc autem nõ loquimur de perfectione, quæ consistit in essendo, sed in operando, operatio enim, vt bona sit, multa requirit, & concursus illorum facit quandam totalitatem operationis, & illa totalitas dicit perfectionem operationis. De hac perfectione agitur hic, & non de perfectione essendi.

B Quod patet primò, quia inuitamus in sacra scriptura ad perfectionem: & tamen non inuitamur ad ea, quæ sunt in potestate nostra, sed perfectio, quæ est in essendo non est in potestate nostra; ideo non agitur de illa. Secundo, quia perfecti merentur plusquam non perfecti, & tamen per ea, quæ pertinent ad esse, nõ meremur, cum non sint in potestate nostra, ergo non agitur de illa perfectione. Tertio, quia Christus dixit: Si vis esse perfectus vade, & vende omnia: & tamen vendere actus noster est, ergo de perfectione, quæ in actu consistit dicitur hic: hanc perfectionem potest homo habere in via, cum consistat in operationibus, quæ sunt in nostra potestate: & ita Christus ad perfectionem istam inuitat, quia possibile est eam nobis habere. Ad argumenta in contrarium respondebitur, infra 141. quæst.

C *An perfectio nostra consistat in charitate. Quæst. CXLI.*

QVæritur, cum perfectio nostra consistat in actu, & actus secũdum virtutem sit bonus, quæ est virtus in cuius actus consistit perfectio Christianæ vitæ? Et quia solet dici, quod in actu charitatis consistit, est dubium, an consistat in illo. Aliqui dicunt, quod non, dicit enim Apostolus primæ Corint. 14. Malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti: sed charitas non pertinet ad sensum. i. ad intellectum, sed magis ad affectum: ergo perfectio vitæ nostræ non consistit principaliter in charitate. Secundo patet, quia ad Ephes. 6. cap. dicitur: Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Et ita perfectos nos vocat in armatura Dei, de

D quo ipse dicit: estote succincti lumbos vestros in veritate, & induite loricã iustitiæ in oĩbus sumentes, scutum fidei; ergo perfectio nostra non solũ attenditur in charitate, sed ẽt in alijs virtutibus, s. charitate, iustitia, & fide, & alijs. Tertio patet, quia virtutes apparent distinctè in spe per actus suos, & tñ Iacob. 1. c. dicitur: Patientia opus perfectum hẽt: ergo videtur, quod status perfectionis magis attenditur secundũ patientiam quam secundum charitatẽ.

Dicendum, quod perfectio nostra consistit in charitate. Sic dicit Apostolus ad Colos. 3. cap. Super omnia charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis. Vocatur autem vinculum perfectionis, idest vinciens vel ligans omnes virtutes in quandam perfectam vnitatem. Item patet hoc, quia vnumquodque dicitur esse perfectum inquantum attingit proprium finem, qui est vltima rei per-

E fectio, charitas autem est, quæ vincit nos Deo, qui est vltimus finis humanæ mentis, quia qui manet in charitate in Deo manet. 1. Ioan. 4. ergo secundum charitatem specialiter attenditur perfectio, cœteræ autem virtutes non coniungunt hominem fini suo, eo quod nulla earum est directè de fine vitæ humanæ tanquam de obiecto, cum morales non habeant Deum pro obiecto, theologicæ habent Deum pro obiecto, sed nulla tam perfectè sicut charitas; ideo per charitatem, cui est naturale esse in Deum, idest conuenit sibi ex natura habitus talis, cœteræ virtutes, quibus accidit dirigi in Deum, dirigentur in ipsum, & ita in actu eius principaliter consistit perfectio.

Ad primum dicendum, quod in charitate consistit perfectio, & ad illam pertinent sensus, bonus enim intellectus est veritas, perfectio ergo sensuum, idest intellectuũ, vel intellectionum consistit in hoc, quod conformantur veritati,

veritati,& in ea sunt vnanimes idest idem sentientes. Iuxta illud primæ Corint. primo, Sitis perfecti in eodem sensu,& in eadem scientia, vnanimitas autem ista, & concordia in veritate fit per charitatem, quæ consensum in hominibus operatur, ideo perfectio sensuum in charitate radicatur,& sic perfectio simpliciter nostra in charitate consistet.

Ad secundum dicendum, quod accipiendo perfectionem, vt competit homini, vel alteri rei, potest dici aliquis perfectus dupliciter, scilicet simpliciter aut secundū quid. Primo modo attenditur, perfectio secundū id, quod pertinet ad rei naturam, vt si dicatur animal perfectū, quando nihil ei deficit de dispositione membrorum,& alijs huiusmodi, quæ requiruntur ad vitam animalis. Secundo modo attenditur perfectio secūdum aliquid exterius adijciens, vt in albedine vel nigredine, aut colore aliquo, vel robore & similibus. Ita ergo in vita Christiana inuenitur perfectio simpliciter, & secundum quid. Perfectio simpliciter est illa, secundum quam consistit vita Christiana in esse suo spirituali. Perfectio autem secundum quid in eo, quod adiacet vitæ, & non pertinet ad esse vitæ, est autem vita Christiana spiritualis, sicut dicitur ad Philip.3. Conuersatio nostra in cœlis est, & sicut corpus per coniunctionem ad animam participat vitam naturalem, ita anima per coniunctionem ad Christum participat esse spirituale, quod est vita sua. Sic dicitur ad Colossen.3. Mortui estis,& vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Consistit autem ista vnio, per quam anima viuit in dilectione, ideo qui non diligit mortuus est 1. Io. 4. Qui non diligit, in morte manet: ergo perfectio simpliciter vitæ Christianæ est in charitate, secundum quàm dicitur viuere, perfectio secundum quid est in eis, quæ adiacent vitæ Christianæ,& istæ sunt aliæ virtutes, quæ vitam nostram spiritualem non efficiunt, sed exornant,& quia illud quod est per se, est principiū eius quod est per accidēs, charitas erit perfectio vitæ Christianæ velut principium aliarum virtutum existens.

Ad tertium dicendum, quod patientia non reddit vitam nostram perfectam simpliciter, neque opus eius est perfectum inquantum est opus patientiæ, sed in ordine ad charitatem, s. inquantum patientia procedit à charitate, s. ex abundantia charitatis, tolerat quis aduersa iuxta illud ad Rom.8. Quis nos separabit à charitate Dei? tribulatio, an angustia? & ita propter charitatem angustias toleramus, ne à charitate recedamus,& nō solum patietur, sed etiam libenter iuxta illud Act.5. Ibant Apostoli gaudentes conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

An perfectio secundum charitatem possit esse in via.
Quæst. CLXII.

QVæritur, an talis perfectio qualis dicta est secūdum charitatem possit esse in via.

Dicendum quòd sic, cum Christus inuitet,& hortetur nos ad perfectionem,& tamen nulla alia perfectio est nisi ista, quæ est secundum charitatem, quia tamen totum,& perfectum idem sunt 3. Physicorum, perfectio nominat quandam totalitatem, erit perfectio in totalitate charitatis. Ista autem totalitas inuenitur tripliciter, prima est totalitas absoluta, non solum prout consideratur ex parte diligentis, idest, vt diligat quantum diligere potest, sed etiam ex parte diligibilis, scilicet vt Deus tantum diligatur, quantum diligibilis est. Et ista prima perfectio non est possibilis in homine, in via neque in patria, quia nunquam poterit quis diligere Deum quantum diligibilis est, cum sit diligibilis in infinitū, quia est infinitè bonus. Angeli etiam non habent talem perfectionem charitatis, cum actus quoque diligendi eorum sit finitus, solus enim Deus habet istam perfectionem charitatis, quia ipse diligit quantum potest,& quantum diligibilis est, eò quod potentia dilectiua est æqualis obiecto diligibili, cum tanta sit in eo charitas quāta bonitas. Et iā creaturas diligit quantum diligibiles sunt, idest quantum ipse eas diligibiles constituit. Secunda perfectio est charitatis, quæ etiam attenditur secundum totalitatem absolutam solum ex parte diligentis prout affectus secundum suum posse totum semper actualiter tendit in diligibile, scilicet in Deum, qui est obiectum primum & per se,& primò, quia ideo diligitur inquantum potest semper esse in actu amandi, quia si quis cessaret ab omnibus, alijs actibus etiam eo tempore, quo consistit in actu amandi non amat secundum totam intensionem possibilem in actu, quia intensius amare posset si apponeret totum conatum. Tertia perfectio est, quę attenditur secundum totalitatem, sed non absolutam, non est enim totalitas ex parte diligentis, quia non oportet, quod semper diligat actualiter neque ex toto conatu, neque etiam ex parte diligibilis, quia non est necesse tantum diligi quantum diligendum est, sed totalitas ista accipitur quantum ad hoc, quod excludantur totaliter omnia, quæ repugnant motui dilectionis in Deum,& proximum, & hoc est tollendo principaliter cupiditatem,& quasdam passiones, dicit enim August. lib.83. quæstionum, quòd venenum charitatis est cupiditas. Ista perfectio charitatis habebitur in futuro, & etiam haberi potest hic. Et hoc dupliciter, primò inquātum ab affectu hominis excluditur omne illud quod charitati contrariatur, sicut est peccatum, scilicet mortale,& talis perfectio conuertitur cum charitate, quia nunquam sine illa est charitas, & est ista de necessitate salutis, vnde communiter non solemus hanc vocare perfectionem, nisi dicatur perfectio radicaliter vel originaliuè, quia iste gradus requiritur ad hoc, quod inueniatur perfectio ipsa dicta. Secundo modo inquantum ab affectu hominis excluditur non solum illud, quod charitati est contrarium, sed etiam omne illud, quòd impedit ne affectus mentis totaliter dirigatur in Deum, & sine ista perfectione potest charitas esse, sicut incipientibus & proficientibus, in quibus charitas est,& tamen sunt in eis venialia, & affectiones aliquæ rerum mundanarum, quæ impediunt ne totaliter dirigatur mens in Deum, & ista secunda est perfectio, de qua in præsenti loquimur, quod aliqui perfecti efficiantur in vita. Ad argumenta facta supra est nunc respōdendum. Et dicendum ad primum, quòd Apostolus loquitur ibi de perfectione, quæ erit in patria, quia ibi verè euacuabitur quod ex parte est,& erit perfectio simpliciter in beatis in secūdo modo dicta qualis in præsenti esse non potest.

Ad secundum dicendum, quòd aliqui sunt perfecti in præsenti, illi tamen offendunt Deum in aliquo, quia committunt interdum venialia ex infirmitate carnis,& ista infirmitas, & commissio venialium detrahit perfectioni patriæ, neque potest stare cum illa, perfectioni autem præsentis vitæ aliquid detrahit, & tamen stat cum illa, & ideo non sunt homines in præsenti ita perfecti sicut in futuro, & tamen perfecti vocantur si tollant quantum in eis est ea, per quæ mens impeditur tendere in Deum, scilicet affectum rerum, qui & si illicitus nō sit, impeditiuus tamen est.

Ad tertium dicendum, quòd in præsenti nemo potest diligere omnes proximos actualiter, sed hoc non tollit perfectionem, sicut enim non tollitur perfectio dilectionis ad Deum in præsenti, licet non semper homo feratur ad Deum in actu per dilectionem: ita etiam non impeditur, licet non feratur in omnes proximos singillatim: sufficit enim, quod habens perfectionem feratur in omnes proximos in vniuersali secundum actum, in singulares autem habitualiter,& secundum animi præparationem, idest, quod in animo sit promptus ad hoc, quòd circa quemlibet assignatum exercet actum dilectionis si opus esset, tā eliciendo dilectionem quam exhibendo executionem. Sed dicendum, quod cum in charitate sit perfectio nostra, erit in dilectione illius ad quem charitas esse debeat. Est autem charitas directè ad Deum, quia ipse propter se est diligibilis: ideo propriè perfectio nostra est in dilectione Dei. Ad proximum etiam est charitas propter Deum inquantum communicat ei, ideo etiam in dilectione proximi suo modo perfectio quædam est. Potest autem circa dilectionem proximi attendi dupliciter perfectio, sicut circa dilectionem Dei. Vna quidem, sine qua charitas esse non potest,& hoc est, vt homo nihil habeat in affectu, quod sit contrarium dilectioni proximi, & sine ista

non

Marginal notes:
Triplex est totalitas.
Nūquā poterit tantum Deus diligi quā diligibilis est.
Perfectio charitatis pōt haberi hic dupliciter.
In præsēti vita nemo potest actualiter oēs pximos diligere.
Charitas directe ē ad Deum.

non potest inueniri charitas proximi. Secunda est, sine qua potest inueniri charitas proximi, quæ quidē triplex attenditur. Primo modo secundum extensionem dilectionis, scilicet vt homo diligat non solum amicos, & notos, sed etiam ignotos, & vlterius etiam inimicos. Et hoc, quod diligat eos in actu: & vt dicit August. in Enchirid. hoc est perfectorum filiorum Dei. Secūdò accipitur perfectio ista, quantum ad intentionem: & ista ostenditur in opere, s. in eis, quæ homo contemnit propter proximum; cum vt ait Greg. in Homilia, probatio dilectionis exhibitio sit operis: & ista ostensio est in bonis, quæ homo contemnit propter proximum: quanto. n. maiora cōtemnit: tanto magis diligit, ita vt non solum temporalia bona contemnat, sed etiam corporales affectiones, & ēt mortem, iuxta illud Ioan. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis. Hoc autem totum consistit in affectu, etiam si nondum sequatur aliquid in effectu: vtpote, quia non est necesse. Tertio ostenditur perfectio quantum ad effectum dilectionis, scilicet vt homo impendat non solum temporalia beneficia, sed etiam spiritualia, & vltimo seipsum, iuxta illud Apostoli secundi Corinth. 12. Ego autem libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris.

An perfectio, quam homo habet in via, consistat in præceptis, vel in consilijs. Quæst. CXLIII.

QVæritur, an perfectio, de qua loquimur, quam habet homo in via, consistat in præceptis, vel in consilijs. Aliqui dicunt, quod in consilijs, quia ad obseruantiam præceptorum omnes tenentur, cum sint de necessitate salutis, si ergo consisteret perfectio in præceptis, sequitur, quod perfectio sit de necessitate salutis, & quod omnes ad eam teneantur, quod falsum est. Secūdò, quia perfectio vitæ Christianæ consistit in charitate, vt dictū est supra, sed perfectio charitatis non consistit in obseruantia præceptorum, nam ad perfectionem charitatis præcedit generatio eius, & nutritio, & augmentum, & post hoc sequitur perfectio eius, vt August. exponit super canonicam Ioannis. Sed non potest charitas gigni in homine ante obseruantiam præceptorum, quia tunc daretur, quod aliquis esset in charitate, qui nōn obseruaret mandata Dei, quod falsum est, quia dicitur Ioan. 14. Qui diligit me, sermonem meum seruabit, ergo post obseruantiam præceptorum incipit perfectio, & ita non est in obseruatione eorum, & tamen post pręcepta nihil est nisi consilia; ergo erit perfectio in consilijs.

Dicendum, quod perfectio consistit in aliquo, q̄ sub præcepto est, nam consistit perfectio in charitate, dicit. n. Aug. q̄ perfectio vitæ Christianæ consistit in hoc, q̄ Deū toto animo diligamus, proximum autem sicut nosipsos, sed charitas sub præcepto est nō solum absolutè, s. vt charitatem habeamus, sed etiam charitas in hac magnitudine, s. vt ex toto corde, & tota fortitudine diligamus Deum & proximum sicut nosipsos, sic patet Deutero. 6. s. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & Leuit. 19. dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et Christus ostendit ista duo esse præcepta, & non cōnsilia, infra 22. cum ait, q̄ in his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & prophetæ, ergo in actu posito sub pręcepto stat perfectio vitæ. Sed considerandum, q̄ perfectio dicitur consistere in aliquo dupliciter. s. vno modo secundum se, & essentialiter. Alio modo secundario & accidētaliter. Per se quidem & essentialiter consistit perfectio vitæ Christianæ in charitate principaliter secundum dilectionem Dei, & secundario secundum dilectionē proximi, de quibus dilectionibus dantur duo præcepta, quę sunt principalia in tota lege. s. diligens dominum Deum tuum, &c. & proximum tuum sicut teipsum, quæ Christus vocauit maxima mandata, ex quibus tota lex, & prophetæ pendent. Sed tunc posset aliquis dicere, quod cum aliud sit habere charitatem aliud habere charitatē perfectam, quod est simpliciter esse perfectum in hac vita, erit charitas sub præcepto, sed perfectio charitatis sub consilio.

A Sed dicēdum, quod non stat, quia hoc esset si charitas prout cadit sub præcepto haberet aliquam mensuram, s. q̄ diligere Deum vsq; ad determinatam mensuram esset de necessitate præcepti, & ita diligere proximum vsque ad determinatam mensuram, & quidquid esset de dilectione pertineret ad consilia. Sed falsum est, quia nō ponitur mensura aliqua, vsque ad quam diligere sit de præcepto, & vltra diligere non sit de præcepto, sed quantumcunque dilectio Dei sit, & proximi non solum, quæ sit actu, sed etiam quæ possibilis sit ad præceptum pertinet. Quod patet ex forma præcepti, quia dicitur: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mēte tua, & ex tota fortitudine tua. Nihil autem plus augeri potest in dilectione, nam cum secundum hæc omnia diligitur, nichil manet aliud secundum quod diligatur, potissimè quia in quolibet ponitur totalitas, s. ex toto corde, tota mente, tota fortitudine, & tamen totum & perfectum idem sunt, 3. Physicorum; ergo qui ex toto corde diligit, perfectionem dilectionis habet, & consequenter habebit perfectionem, cum perfectio vitæ humanæ consistat in charitate, vt dictum est. De dilectione proximi eodem modo patet ex forma præcepti, quia dicitur, & proximum tuum sicut te ipsum, & tamen diligere sicut seipsum est diligere maxime, quia seipsum quis maxime diligit. Vnde dicitur nono Ethic. quod amicabilia, quæ ad alterum prouenerunt ex amicabilibus, quæ ad seipsū, sed perfectio consistit in eo, quod maximum est, ergo perfectio in dilectione proximi est, si quis proximum dilexerit sicut seipsum, & ita vtriusque dilectionis perfectio sub præcepto est. Ratio autem huius est, quia filijs legis & omnium præceptorum est charitas. sic dicitur primæ

B *Perfectio vitæ humanæ cōsistit in charitate.* *Vnusquisq; seipsū maxime diligit.*

C Timot. 1. Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Si enim charitas esset solum pręcepti opus, & non finis præcepti, cōsisteret obseruatio eius in mensura certa, & tamen est simul pręcepti opus & præceptorum finis, ideo inquantum est finis non habet certam mensuram, in qua teneatur, sed quanto magis teneatur melius est, cętera autem præcepta sunt præcepta, & non finis præcepti, ideo obseruatio illorum consistit in mensura certa, quam extendi nō oportet, charitatem autem extendi quantumcunque possit, siue per intensionem, siue extensionem melius est, quia in fine non datur mensura, sed in his, quæ ad finem, vt dicit Aristoteles primo Politicorū. vt medicus non adhibet mensuram in sanitate, quam intendit inducere, quasi velit inducere tantam sanitatem, & non maiorem, sed adhi-

D bet mensuram in medicina, quam apponit, & in dieta, qua vtitur ad sanandum. Nam quanto maiorem sanitatem induxerit, melius est, & tamen quanto maiorē dietam imposuerit & plus de medicinę quantitate adhibuerit, non est melius, sed tanta erit quantitas dietæ & medicinæ, quod occidere poterit, sed necesse est commensurata esse, sic & in cœteris finibus, & quę ad finem, quia nunquam est mensura in finibus, qui simpliciter accipiuntur vt fines, sed in eis, quæ ad finem semper ponitur mensura, & ita cum charitas sit sub præcepto, & in illa non debeat poni mensura, sed quanto plus potuerimus erit perfectio in præcepto, & ita dicit August. in lib. de perfectione iustitiæ, cum non præcipiatur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat. Sed tunc dicetur, cum ea, quæ sunt sub præcepto obligent

E omnes, & perfectio charitatis sit in præcepto, obligabit omnes, & ita peccabit mortaliter, qui non est perfectus, quod falsum est, cum & religiosi, & prælati non teneantur esse perfecti, ita quod quocunque tempore non fuerint perfecti dicantur esse in peccato mortali. Dicendū, q̄ in præcepto charitatis specialius est quam in cœteris præceptis, quia cœtera sunt solum præcepta, præceptum autem charitatis, & est præceptum, & est etiam charitas finis præceptorum, & vtrunque coniunctum est in præcepto isto, inquantum enim finis est, competit sibi intendi sine mensura, inquantum verò præceptum est competit obligare, & ita ponitur ibi, quod Deum toto corde, & mēte diligamus, quod est sine mensura diligere, inquantum verò præceptum est per cuius obseruationem venitur ad patriam vbi est bonum desideratum, obligat oēs.

Et

hic, sed est possibilis in patria. Tertius est possibilis hic, sed ille subdistinguitur, quia aut per totalitatem dilectionis excluduntur ab effectu nostro omnia, quæ contrariantur charitati, aut tolluntur, non solum illa, quæ contrariantur charitati, sed etiam ea, quæ impediunt actum eius. Accipiendo primo modo est perfectio charitatis, cum dicat totalitatem eius: & est perfectio necessaria, cū sine hac perfectione non possit stare charitas, & talis perfectio cadit sub præcepto. Accipiendo secundo modo, nō cadit sub præcepto, quia includitur ibi obseruatio consiliorum, per quæ tolluntur impedimenta perfectionis, & isto secundo modo nos accipimus perfectionem, & ideo perfectio, vt sic, nullo modo cadit sub præcepto.

Ad secundum dicendum, quod aliqua perfectio charitatis est, quæ subsequitur ad obseruationem præceptorū, & aliqua est, quæ simul incipere potest cum obseruatione præceptorum, licet etiam obseruatio præceptorum sit interdum sine charitate, & ita nulla est ibi perfectio, quæ debet necessario subsequi ad obseruationem præceptorum: & non potest incipere cum illis, nec cadit sub obligatione præcepti. Quæ potest incipere simul cum obseruatione præceptorum, cadit sub præcepto; illa perfectio, quæ potest incipere simul cum obseruatione præceptorum, est illa, secundum quam excluduntur ab effectu nostro omnia, quæ charitati contrariantur: illa vero, quæ sequitur post præceptorum obseruationem, est illa, secundum quam excluduntur ab affectu nostro ea, per quæ impeditur actus charitatis. Et ita se habent istæ perfectiones, sicut in homine. Nam non habet quandam perfectionem suæ naturę, quam habet statim cum nascitur, & ista est inquantum habet rationem, est autem alia perfectio eius, ad quam per augumentum ætatis peruenit, & ita, prima competit ei ex specie, inquantum est homo, secunda autem, ex ætate, si ad illam perueniat. Ita est quædam perfectio charitatis, quæ competit ei ex specie sua, inquantum est charitas: & ista est, quod Deus super omnia ametur & nichil contra eum diligatur, secunda perfectio charitatis in hac vita est, ad quam peruenitur per aliquod augmentum spirituale, vt cum homo etiam à rebus licitis abstinet, vt liberius diuinis obsequijs vacet: & ista est accidentalis charitati. Prima ergo perfectio charitatis est necessaria cuilibet homini: secunda autem non.

An quilibet, qui est perfectus, sit in statu perfectionis. Quest. CXLIIII.

QVæritur, an quilibet, qui est perfectus sit in statu perfectionis. Aliqui dicunt, quod sic, quia sicut per augmentum corporale peruenitur ad perfectionem corporalem, ita per augmentum spirituale peruenitur ad perfectionem spiritualem, sed post augmentum corporale dicitur esse quis in statu corporali. s. in statu pfectæ ætatis: ergo videtur, quod post augmentum spirituale cum quis adeptus est iam perfectionem sit in statu perfectionis. Secundo, quia eadem ratione mouetur aliquis de contrario ad contrarium, & de minori ad maius, vt dicitur 5. Physic. sed quando aliquis transit de peccato ad gratiam dicitur mutare statum, prout distinguitur status gratiæ, & status culpæ, ergo eadem ratione, quando aliquis crescit de minori gratia ad maiorem quousque adipiscatur perfectionem, dicitur mutare statum, & ita erit post hoc in statu perfectionis. Tertio, quia dicitur adipisci statum, & mutare statum, qui de seruitute transit ad libertatem; sed per charitatem liberatur quis à seruitute peccati, cum vniuersa delicta operiat charitas, Prouerb. 10. cap. sed perfectus dicitur aliquis secundum charitatem, ergo videtur quod quicunque habet perfectionem charitatis, habet statum perfectionis. Dicendum, q aliqui sunt perfecti, qui non sunt in statu perfectionis, sicut aliqui sunt in statu perfectionis, qui non sunt perfecti. Nam religiosi, & prælati sunt in statu perfectionis, & tamen multi eorum non sunt perfecti, imò non sunt boni, quod præsupponitur ad perfectionem. Continget ergo ex opposito aliquos esse perfectos, qui non sint in statu perfectionis. Considerandum enim in hoc, quod status proprie pertinet ad conditionem libertatis, vel seruitutis:

A spiritualis autem libertas, aut seruitus potest in homine attendi dupliciter. Vno modo secundum id, qd interius agitur. Alio modo secundum id, quod foris ostēditur, quia vt dicitur 1. Reg. 16. cap. homines vident ea, quę patent: Deus autem intuetur cor. Inde ergo est, quod secundum interiorem hominis dispositionem accipitur conditio spiritualis status in homine per comparationē ad diuinum iudicium, quantum vero ad ea, quæ foris agnoscuntur, vel ostenduntur, accipitur spiritualis status in homine per comparationem ad Ecclesiam. Accipiendo primo modo. s. quantum ad Deum, quilibet, qui est perfectus, est in statu perfectionis, quia tamen tam perfectio quam status accipitur ibi secundum interiora, quæ nobis sunt ignota, & de ignotis non loquimur, non consueuimus accipere statum perfectionis aliquando sic, sed accipimus statum quantum ad Ecclesiam, eo quod sic status

B nominat aliquid manifestum, & nos distinguimus statum perfectionis à statu imperfectorum, frustra tamē esset distinguere ea, quæ in notitiam nostram non veniunt, ideo accipimus statum quantum ad ea, quæ foris apparent siue quantum ad Ecclesiam, & ita loquimur semper de statibus inquantum ex diuersitate statuum consurgit quædam pulchritudo in Ecclesia. Est autem considerandum, quod quantum ad homines ad hoc, qd aliquis consequatur statum seruitutis vel libertatis, requiritur primò quædam obligatio vel absolutio. Secundo requiritur quædam solemnitas, quæ interueniat cum obligatione vel absolutione. De primo patet, quia licét seruus dicatur à seruiendo, non ideo est seruus quicunq; seruit alteri, sed qui obligatur ad seruiendum, quia aliqui seruiunt, qui serui non sunt. iuxta illud ad Galat. 5. ca

C pit. Per charitatem spiritus seruite inuicem, nec etiam ex hoc, quod aliquis desinit seruire, desinit esse seruus, vel liberatur a seruitute, sicut de seruis fugitiuis patet: & ideo seruus aliquis efficitur per hoc quod obligatur ad seruiendum, & per hoc liberatur à seruitute, quia absolui tur ab obligatione. De secundo patet, quia oportet, quod non solum sit obligatio, vel absolutio, sed etiam, quod fiat cum quadam solennitate, sicut & cętera, quæ inter homines fiunt, & obtinent firmitatem de iure, fiūt cum quadam solennitate vel cęremonia. Hoc modo accipiendo statum perfectionis, dicitur aliquis esse in statu perfectionis, non ex hoc quod habet actum dilectionis perfectè, sed ex hoc, quod obligat se perpetuo, & cum aliqua solennitate ad ea, quæ sunt perfectionis, siue expresse, siue tacite se quis obligauerit. Expresse quidem religiosi

D se obligant cum cęremonia professionis, vel solennitate. Tacite autem, idest sine expressa obligatione constituuntur prælati in statu perfectionis suscipiendo prelationē, & hoc cum solennitate consecrationis, quæ fit in eis; & tamē isti, licet sint in statu perfectionis eo ipso, quod profitentur religionem, vel suscipiunt prælationem, tamen non semper sunt perfecti, cum sint aliqui mali prælati, & mali religiosi, qui non solum non sunt perfecti, immò non sunt boni, qui est gradus necessarius præcedens ad religionem, & etiam aliqui boni religiosi sunt, & boni prælati, qui non sunt perfecti, quia non obligantur esse perfecti. Nam religiosi non obligauerunt se ad esse perfectos, sed ad tendendum ad perfectionem, s. ad obseruandum illa, quæ sunt regulæ substantialia, quibus obseruatis tolluntur impedimenta actus charitatis, & abla-

E tis illis tenditur ad perfectionem. Alias enim peccarent religiosi mortaliter quandocunque cessarent à perfectione, vel non attingerent ad illam, quod falsum est. Et de prælatis simile est, quod non obligantur pro quocunque tempore esse perfecti, licet semper sint in statu perfectionis, & ita isti sunt in statu perfectionis, qui tamen perfecti non sunt; è contrario autem aliqui sunt perfecti, qui tamen non sunt in statu perfectionis, sicut illi, qui habēt actum perfectum charitatis, vt contingit esse in via, & non sunt professi religionem, neque sunt prælati, & simile Christus dixit infra 22. cap. de duobus filijs eiusdē patris, quorum alteri dixit pater, vade operare in vineā, & ipse dixit nolo, & tamen pœnitentia motus iuit illuc. Alteri verò dixit, vade operare in vineam meam, & dixit, eo, & non iuit. Et ita quantum ad perfectionem aliqui

Religiosi & p̄lati nō obligat esse pfecti: sed tēdere ad pfectionē.

Quare Christus dixit iuueni: vade, & vende omnia, quæ habes potius quam aliquid aliud. Quæst. CXLVI.

QVæritur, quare Christus volens deducere iuuenem istum ad perfectionem dixit ei: vade & vende omnia, quæ habes. Et quare hoc solum dixit: vel quare hoc potius quam aliquid aliud dixit. Dicendum, quod vt cõstat ex præced. quæst. in venditione omnium rerum non stat perfectio, sed instrumentum vel dispositio ad perfectionẽ. Et tunc potest dupliciter accipi, quia aut dicetur, quod vendere omnia sit sufficiens dispositio ad perfectionem, quasi non sit necessarium aliud instrm: aut sit istud vnum de instrumentis. Si dicatur, ꝙ sit sufficiens dispositio, quasi in hoc inueniantur omnia instra necessaria, satis stat ratio plana f. ꝙ Christus dixit istud, quia istud solum disponebat sufficienter ad perfectionem auferendo omnia impedimenta perfectionis; & nullum aliud erat, quod solum existens tolleret omnia impedimenta; ideo de isto solo debuit potius mentio fieri quam de alio. Sed tũc obijcietur, quod non est solum istud quod tollat omnia impedimenta perfectionis, quia tunc istud solum esset consilium, quod falsum est, cum multa sint consilia, & tamen consilia sunt ad tollendum impedimẽta actus perfecti charitatis, vt ostensum est supra. Secundo, quia videmus multa alia impedimenta hominis esse ad actũ charitatis præterquam ex cura rei familiaris, quæ aufertur vendendo omnia bona. Nam ex conuersatione vxoris, & filiorum impeditur actus charitatis, qui tollitur per vitam celibem, idest in virginitate, vel castitate; ergo multa alia sunt necessaria ad perfectionem præter venditionem omnium. Dicendum ergo est, quod non est tota dispositio ad perfectionem vendere omnia sed aliqua alia sunt necessaria, vt non vti matrimonio, & nõ habere conuersationem sæcularem, & tamen posuit Christus solum de venditione omnium possessorum. Primò, quia istud est efficacius remedium, & potior dispositio inter omnes ad perfectionem. Non est.n. aliqua tam extensa, & tam quotidiana solicitudo, sicut cura bonorum possessorum, quę totum hominem implicat, & ex hac nascitur tota fere negotiorum controuersia, & ipsa sola magis distrahit hominem à perfectione impediendo actum charitatis quam omnia alia impedimenta simul sumpta, & ita qui ab ista se abstinuit, faciliter poterit vacare perfectioni, quasi omnino sit dispositus. Secundo, quia quantum ad iuuenem illum nichil erat, quod eum magis impediret peruenire ad perfectionem quam cura possessionum. Nam erat diues & valde amans possessa, sic dicitur infra in littera, quod erat multas possessiones habens, & multæ possessiones requirunt multas solicitudines, potissime, quia iste multum afficiebatur ad possessa. Quod patet, quia vt dictum est ei, quod venderet omnia illa, tristatus est valde, & recessit à Christo, & ita istæ magnæ solicitudines impedirent eum, ne posset Christum sequi. Nõ erat autem aliquid aliud quod tantum impediret istum iuuenem, ideo hoc Christus tetigit tanquam magis necessarium iuueni. Tertio, quia Christus volebat ponere perfectionem, ad quam homines sine nimia difficultate possent peruenire. Sunt autem duo impedimenta præcipua. f. cura rei familiaris, & communicatio ad vxorem in venereis, & vtrunque tollendum est ad hoc, quod quis constituatur in statu perfectionis, & tamen quia abstinẽs ab vxore dẽt abstinere omnino a venereis, eo quod nullus vsus venereorum est licitus nisi cum vxore, & ista abstinentia est difficilis, vt Christus dixit supra in littera, f. non omnes hoc possunt, sed quibus datum est, ideo non dixit iuueni, quod dimitteret vxorem, vel quod non duceret vxorem, sed quod venderet, quæ possidebat quasi facilius sit omnia vendere, & dare pauperibus, cum per hoc non careat homo sustentatione necessaria, quam abstinentia omnimoda a venereis, per quam se abstrahit homo a naturali conditione sua. Et hoc satis apparet, quia Christus iussit Apostolis nichil possidere, & non iussit penitus abstinere a venereis, sed vxores habebant. Quarto, & principaliter fuit, quia voluit Christus istum iuuenem incitare ad sequendum eum corporaliter sicut Apostoli, & Discipuli sequebantur, qui eũ non deserebant, & ideo

Ex conuersatione vxoris, & filiorũ ĩpeditur actus charitatis.

A voluit conformare regulę, quam illi seruabant, illi enim nichil possidebant, sed antequam ad Christum transirẽt, omnia relinquebant, sicut Petrus dixit infra in littera. f. Ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te. Et satis patet, quia quando Petrus & Andreas vocati à Christo secuti sunt eum, reliquerunt nauem & retia, sup. 4. cap. & nõ solum oĩa reliquerũt, sed ẽt nichil postea poterãt possidere, licet eis daretur, quia neque sacculum neque perã poterant neq; aurum, neq; argentum secum habere, sup. 10. cap. ergo huic regulę se iuuenis conformare debebat, & ita oportebat, ꝙ omnia venderet, cũ multa possideret, vxorem autem dimittere non iubebat, quia ẽt Apostoli Christi, illas non dimittebant, sed viuente Christo habebant vxores, & post mortem, & resurrectionem suam illas retinebant, & in prædicatione aliqui eorum eas secũ

B ducebãt, sicut colligitur. 1. Cor. 9. Nũquid non habemus potestatẽ sororem mulierem circunducẽdi, sicut cæteri Apostoli, & fratres domini, & Cephas. q. d. illi in prædicãdo ducũt ꝑ diuersa loca mulieres suas, quæ vocantur sorores, quia oẽs christiani vocantur fratres, & sorores. 1. Corinth. 7. c. & infra 22. c. Ideo Christus solum iussit iuueni vendere omnia, quæ habebat & non aliud. f. castè viuere.

Quare Christus non dixit, quod qui vellent esse perfecti abstinerent penitus a venereis. Quæst. CXLVII.

QVæritur, cum ad perfectionem pertineat tollere omnia impedimenta perfecti actus charitatis, in quo consistit perfectio, & Christus alliciat hic ad pfectionẽ, quare non allicit ad tollendum omnia impedimẽta, quorum vnum est vxorem hr̃e, ꝙ per castitatem tollitur vir-

C ginalem, vel vidualem siue celibatum, quare nõ dixit, ꝙ qui vellẽt esse perfecti abstinerent, pęnitus a venereis, & dato ꝙ specialiter non diceret hoc iuueni, quare nõ dicebat omnib. volentib. perfectionem. Dicendum, ꝙ cũ perfectio consistat in charitate. f. in actu eius perfecto, & ille possit esse in eo, qui possidet temporalia, & qui vxorem habet, cũ sint aliqui vtentes matrimonio quasi non vtantur, & alij possidentes temporalia quasi nichil possideãt. 1. Cor. 7. c. Non est simpliciter necessarium ad habẽdum perfectionẽ, ꝙ quis habeat hæc. i. vt abstineat a venereis, & possessa abijciat, sed quia non est ita facile hr̃e perfectionem charitatis existente cura rei familiaris, & cõuersatione ad vxorẽ, quia ista multum distrahunt, sicut non existentib. illis, qui liberius Deo volunt vacare, & magis dispositi esse ad perfectionẽ abstinent ab his, & ideo ad

D consilium pertinet abstinere ab his, & ideo cum Christus vocaret discipulos suos ad statũ perfectionis, induxit ad vnum istorum, f. vt omnia venderent, & nichil possiderent, ad abstinendum aũt a venereis pęnitus non induxit, ideo cũ iuuenis iste non vocaretur a Christo ad maiorem, neque perfectiorem statum quam Apostoli, non induxit eum ad abstinendum a venereis, sed solum ad vendendum omnia, qui tamen nunc statum perfectionis vouent, vtrunque vouent. Nam omnia possessa abdicant, & etiam ad perpetuam continentiam se adstringũt. Causa autem quare apostolos non induxit Christus ad abstinẽdum simpliciter a venereis fuit duplex. Prima, propter magnam difficultatem, nam difficilius est abstinere omnino a venereis, quam omnia vendere, quia res possessæ sunt ad habendum sustentationem necessariam, venden-

E do autem omnia non tollitur sustentatio corporis, sed solum dominium rerum, & delectatio quædam, quæ est in possidendo, & priuatio delectationis illius non multũ vexat hominẽ, dum tñ necessaria ad vitam competenter habeat, abstinere autem prorsus a venereis est maxima difficultas, quia non est in nobis fortior passio, quam concupiscentia venereorum, & abdicare illa a se est abnegare se pęnitus, facilius ergo fuit Christo, inducere apostolos ad omnia relinquendum, quam ad prorsus abstinendum a venereis, & quia volebat Christus deducere aliquos ad sequendum ipsum per viam perfectionis, sicut alios per viam præceptorũ, noluit statim suadere ad cõsilia maximè ardua, f. ad abstinendum a venereis, sed induxit ad minora, scilicet, ad vendendum omnia. Et patet, quod maiorem difficultatem Christus esse putauerit in abstinentia, quam in abrenunciatione bonorum.

Nam de abrenunciando bonis, Christus non posuit difficultatem, ostendendo per aliqua verba, quod esset istud difficile. Et tamen de abstinẽdo à venereis ostẽdit, quod esset magna difficultas, supra in littera, scilicet. Non omnes hoc capiunt, sed quibus datum est. Ideo sicut non fuit conueniens, quod aliquo tempore esset abstinentia à venereis sub præcepto, ita in exordiis vitæ pfectæ, non fuit conueniens, quod inducerentur homines venire ad ardua, quia nemo talia vellet amplecti, sed paulatim ad illa deuentum est. Secunda causa fuit, & potissima, quia Christus vocauit ad perfectionem apostolos, & plurimi eorum erant coniugati, quando vocati sũt ab eo. Si autem abstinere deberent, necesse erat quod repudiarent vxores, vel quod indiceretur vxoribus castitas perpetua. Primum non conueniebat, quia Christus vetuit repudium, quod erat in lege Moysi, vt patet supra in littera, ideo non erat permissurus, quod Apostoli repudiarent vxores, & ita non poterat eis suadere abstinentiam. Secundum etiam non conueniebat, quia castitas est res voti, & non præcepti, ideo non erat imponenda abstinentia vxoribus, nisi illæ eam eligerent, maximè cum Christus non vocaret mulieres ad cõsortium suum, quibus suaderet statum perfectionis, sicut accidebat viris, quos ad se vocabat, & ita cum maneret illis ius petendi debitum, non poterant Apostoli seruare continẽtiam, & ideo Christus non hortatus est eos ad continentiam, sicut ad vendendum omnia. Sed dicetur, quomodo putabitur abstinẽtia à venereis pertinere ad consilia, & prodesse ad perfectionem, cum Christus dans doctrinam de perfectione, & consilijs non locutus fuit de ea. Dicendũ, ꝙ Christus locutus est de abstinentia venereorũ, & ostẽdit illam esse consilium, & aliquid pertinens ad perfectionem, sed ita excellẽter ad perfectionem pertinebat, quod neq; eam seruari, vel teneri admonuit, sed solum ostendit, quando enim discipuli dixerunt: Si ita est causa hominis cum vxore sua, non expedit nubere. Dixit Christus non omnes hoc capiunt, sed quibus datum est. In quibus valde laudauit continentiam, ostendens illius difficultatem, inquantum dixit: Non omnes hoc capiũt, ostendit autem eis perfectionem, inquantum dixit, sed quibus datum est. s. à Deo, & ita excellens est abstinentia hæc, ꝙ nemo eam habere potest, nisi ei specialiter fuerit donata, quod de alijs non dicitur. Pro quo sciendum, ꝙ in eis quæ pertinent ad directionẽ vitæ, sunt tres gradus. Quædam enim præcipiuntur, alia suadentur, alia solum iudicantur. Prima sunt, quæ ad vitam æternam sunt necessaria, sine quibus non est salus. Ista sunt præcepta. Secunda sunt consilia, quæ tamen valde non excedunt cõmunem statum. Ista quidem non præcipiuntur, cum sine illis possit esse salus, sed suadentur vt sponte ad illa homines veniant, quia venire possunt cum multum excedant mediocritatem. Tertia verò etiam ad consilia pertinent, sed sunt excellentia cõsilia, ad quæ difficile est puenire, & ideo ad illa Christus nõ suadet, sed indicat bona esse, si quis fortè illa amplecti voluerit, & in isto tertio gradu ponitur omnimoda abstinentia à venereis, sic etiã Apostolus. 1. ad Corinth. 7. c. posuit hoc, vt consilium dicens: De virginibus præceptum autem domini non habeo, consilium autem do. Et ita obseruare virginitatem in muliere est sub cõsilio, & in viro similiter, nam dixit. eod. c. Bonum est mulierem non tangere. Et iterum volo vos omnes esse, sicut ego sum, idest, manere sine coniugibus. Ostendit tamen ibi difficultatem dicens, sed vnusquisque proprium donum habet, alius sic, alius verò sic .1. non possunt omnes hoc facere, sed quibus dono concessum est à Deo, sicut Christus dixit, & ita sub consilio ponitur abstinentia à venereis.

An melius sit omnia simul vendere, & totum pauperibus dare, vel manere in sæculo ministrando res possessas, & inde quotidie eleemosinas facere.
Quæst. CXLVIII.

QVæritur, cum dicatur hic, vẽde omnia, quæ habes, & da pauperibus, an melius sit omnia simul vẽdere, & dare aliquando totum pauperibus, vel manere in

F sęculo ministrãdo res possessas, & inde quotidie eleemosinas facere.

Aliqui dicunt, quod melius est manere in sęculo, & quotidie dare, quia hic laudatur opus, quia datur eleemosina pauperibus, sed maiora dãtur, distribuẽdo quotidie redditus possessionum, quam simul aliquando omnia dando: ideo melius est sic facere. Dicendum, quod melius est dare semel omnia simul, quia Christus inducens hominem hic ad perfectionem commẽdauit istud opus, & non quotidianam distributionem eleemosynarum, ideo melius est semel omnia simul dare. Secundo, quia qui semel omnia dat, nõ solum fructus rerum dat, sed & ipsas res seipsum expoliando, & pauperem efficiendo, & alium rerum suarum dominum constituendo, qui autem quotidianam distributionem eleemosynarum facit, fructus quidem rerum dat, ipsas autem pos-
G sessiones sibi relinquit, quarum dominus manet, & in possidendo quædam adhuc delectatio manet, qua caret, qui omnia semel dedit, & etiam iste cum se inopem non fecerit mendicare non cogitur, sicut primus. Valde ergo maius est omnia simul dare, quam quotidie distribuere. Tertio, quia qui omnia simul dat, ideo dat, vt ad alium statum perfectiorem transeat, in quo ista non possideat, sed excellentiora sunt, quæ ibi aget, quam quę hic distribuendo quotidie sua, ideo melius est omnia simul dare. Licet in hoc potest dupliciter dubitari. Vno modo, ei qui proposuit mutare statum suum transeundo ad religionem, & ideo oportet vendere possessa, an sit melius paulatim & diuturne vendendo plures, & maiores eleemosynas dare, morando aliquantulum in sæculo, quam
H cito vendendo, vt non moretur in sæculo malè vendere, & pauciores atque minores eleemosynas dare. Alio modo, an melius sit manere in sæculo, dando quotidie eleemosynas de proprijs facultatibus, vel citò dare omnia, & transire ad religionem. De primo dicendum, vt determinat Hieron. in epist. ad Paulinum. cap. 8. & ibi declaratum est, & magis sup. 4. cap. qõ. 113. & supra 8. c. qõ. 68. & verum est, quod melius est cito transire, etiam par uas eleemosynas faciendo, quandiu manendo magnas facere eleemosynas. De secundo dicendum, quod valde melius est omnia simul dare, & transire ad alium statũ, in quo nichil possidetur, quam manere in sæculo, quotidie distribuendo eleemosynas de eo, quod possidetur. Sic dicit Hieron. in epistola contra Vigilantium: arguẽs contra illum. s. quod autem Vigilantius asserit eos me-
I lius facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt, quam eos qui possessionibus venundatis, semel omnia largiuntur, non a me ei, sed a Deo respondebitur, si vis esse perfectus vade, & vende omnia, quæ habes. Etiam de hoc Genadius in libro. de Ecclesiasticis dogmatibus ait: Bonum est enim facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est pro intentione sequendi dominum, simul donare, & absolutum solicitudine egere cum Christo.

Quarto, quantum ad principale apparet, quia etiam hic non ponitur vendere omnia, inquantum solum est bonum in seipso, sed potius, vt tollit impedimenta actus perfecti charitatis absoluendæ a solicitudinibus ministrandi rem familiarem, quæ solicitudines valde charitatem impediunt. Nam consilia non accipiuntur, quasi
K in eis consistat perfectio, quæ in præceptis charitatis potius consistit: sed solum vt sunt instrumenta quædam perueniendi ad perfectionem auferendo impedimenta, vt ostensum est supra, & tamen sic certum est, quod magis expeditur, & absoluitur quis a solicitudinibus donando omnia simul, & transeundo ad statum, in quo nichil possidetur, quam possidendo, & administrando quotidie eleemosynas distribuere: ideo non pertinet ad perfectionem, & consilia manendo in sæculo distribuere eleemosynas, sed omnia simul vendere ad sequendum Christum. Et ita Aug. lib. contra Faustum, comparat enim vnum veteri testõ, & aliud nouo, & vnum dicit esse vitam actiuam, & aliud contemplatiuam, & facit differẽtiam inter illam sicut inter legem, & euangelium, & statum actiuũ, & contemplatiuum, sed manifestũ est euangeliu excellentius esse lege, & contemplationem actione.

Quare

Quare in documento isto perfectionis singulæ particulæ sunt annotatæ, & quare dictum est, vade &c. *Quæstio CXLIX.*

SEd quæritur, quare in documēto isto perfectionis singulæ particulæ annotatæ sunt: quare enim dictum est, vade & vende. Dicendum, quod dixit Christus vade. Primò, ex modo loquendi, quia de non agente cum incipit agere dicitur, ꝙ vadit quod exit aut ingreditur ex cōsuetudine locutionis, & quia iuuenis ante hoc nihil horum faciebat, & nunc facturus erat, dixit vade .i. incipe facere. Secundò, dixit hoc specialiter referendo ad iuuenem: nam iuuenis iste erat nunc cum Christo quærens ab eo de vita æterna, & perfectione, & ad perueniendū ad perfectionem, quam optabat, oportebat ꝙ venderet omnia, & tñ bona, quæ possidebat non erant præsentia, qñ erat cum Christo, ideo oportebat, ꝙ iret in domum suam, vel in locum, in quo vendenda erant hæc. Tertio, fuit ad instruendum omnes, qui transire volunt ad statū perfectionis, quos disponere prius oportet de rebus suis, quia non debent diu manere disponendo, vt bene vendant, quia interim accidere nt eis impedimenta, & cessarent à proposito principali, ita consulit Hieron. Paulino in epistola ad Paulinum. cap. 7. inducens multas rationes ad hoc, & iō vt hanc velocitatē agendi Christus ostēderet, non dixit solum vende, ꝙ poterat intelligi diu manendo, & pigritando, sed ait vade, & vende. q.d. statim vade, & vende, vt cito possis ad me redire.

Quare Christus dicit vende. *Quæst. CL.*

QVæritur, quare dixit vende. Dicendum, quod intētio Christi erat, quod iste iuuenis, & quilibet qui ad perfectionē anhelaret, abdicaret à se possessionem omnium rerum, ne solicitudinibus rerū possessarum detentus non valeret attingere perfectionem, quasi per has impeditus, abdicare autem à se possessa poterat multipliciter fieri, quia saltem poterat fieri abiiciēdo, vel pro derelicto habendo, & publicè exponēdo cuicunque volenti tollere, quia tamen bona possessa sunt quædam bona à Deo nobis cōcessa, quibus bene vti possumus, & tenemur, voluit Christus, quod non solum nos ad perfectionem transeamus, sed etiam res, quas relinquimus bene disponamus, sicut & Ezechiæ Regi morituro mandauit Deus dicens, dispone domui tuæ, morieris enim & nō viuens. 4. Reg. 20. & Isa. 38. Et ita licet ad aliud seculum transiturus esset, noluit quod contemneret rem familiarem, sed quod de illa optime disponeret. Ita & nunc transiturus ad perfectionem iubetur de rebus suis bene disponere, & quia optimus modus, & magis Deo acceptus est dare pauperibus, quia ad istum finē sunt diuitiæ, vt sustentētur inopes, iussit dari pauperibus, & ad hoc posuit præparatoria .s. quod venderentur, & non contemnerentur, quia posset quis velut contempto seculo, omnia possessa pro derelicto habere, etiā illa nulli tradendo, neq; ad aliquam vtilitatem applicando, sicut & aliqui philosophi, vt ostenderent se mundi contēptores, fecerunt, sicut Craton Philosophus, de quo in legenda beati Ioannis Euang. ille .n. lapides preciosos, qui venditis omnibus facultatibus comparati fuerant publicè fregit, & ita magnas diuitias subito disperdidit, toti mundo illas inutiles faciens. Quod B. Ioann. redarguit. Sic etiam Socr. Philos. vt ait Hier. cum Athenas ad philosophandum pergeret, magnum auri pondus proiecit in mare. Talia non placent Deo, imò sunt contra honorem eius. Primo, quia non iubet ipse, ita cōtemnere terrena, & possessa, quasi nihil boni habeāt, sed pro desiderio magnorum bonorum, quibus ista sunt imparia, & eorū impeditiua contemnenda sunt. Nam omnino contemnere esset, sentire ista non habere gradū aliquē boni, ꝙ Manichæis hæreticis valde consonat, qui omnia corporalia mala esse, & à Deo male condita esse asseruerunt. Etiam cōsonat positioni quorundā philosophorum errantiū, qui solum honestum bonū esse posuerunt, vt sentiūt Stoyci, & Tull. in parad. 1 .s. quod honestū est, hoc solum bonū esse. Aristo. āt rectius sentit tria genera bonorum distin-

A guens .s. vtile, delectabile, & honestum. 1. Eth. Et hoc catholicę positioni congruit. Non ergo sunt ista simplr contemnenda, quasi nullum gradum bonitatis habeant. Secundò, quia valde repugnat intentioni Dei, ipse .n. fecit oīa, hæc ad vsum nostrū, facere ergo aliquid penitus inutile, qđ Deus vtile fecit, repugnare Deo est, quia est subtrahere partem boni de vniuerso, sic .n. fecit, qui diuitiis omnibus venditis lapides preciosos emit, & illos comminuit, per quod illos inutiles, & sine valore reddidit. Non ergo sic possessa contemnenda sunt, sed vēdenda, vt prodesse possint. Tertio, quia voluit Christus vetare vsū indebitum diuitiarum in dimissione earum, quia cū abijciendæ, vel dimittendæ essent, vt solicitudo earum non grauaret transituros ad perfectionem, vellet fortè aliquis eas in pauco tpe consumere deliciosè epulādo cum ami-
B cis & alijs quia sic interdum victum longi tpis breuis hora consumit. ext. de cēnsibus. c. cum sm̄ Apost. Hoc Christus prohibere voluit, quia transituris ad perfectionem non conuenit delicijs vacare ante trāsitum, quia hoc esset transire de extremo in extremum, sed potius antequā transeat, expedit ꝙ se in aliquibus duris exerceant, quæ ad perfectionem pertineant, & iō dixit, vende, quia qui vendit alteri dat. Sic dicit Remig. Notanda sunt ista verba, non .n. ait dn̄s, vade, & manduca oīa, quæ habes, sed vade, & vende. Quartò, fecit vt auferret donationē, quia aliquis transiturus ad religionem, fortè vellet oīa sua donare alicui integrè, & exinde consequeretur quandam laudem .s. ꝙ aliquē de sua paupertate ditasset. Hoc Chrs noluit, sed pauperibus erogari voluit, quia nullibi melius, q̄ in eis diuitiæ nostræ collocantur, cū ipsi eas in cœ-
C lo portent, sicut dicit Laurent. Thesauros ecclesiæ, quos requiris, manus pauperum in cęlestia deportauerunt.

Quare Christus dixit, vende bona, cum possint dari pauperibus bona, non vendendo illa. *Quæst. CLI.*

SEd quæritur, cum Christus velit dari pauperibus bona eorum, qui ad perfectionem transeant, quare dixit vende bona omnia, quia poterāt dari bona pauperibus, non vendendo illa.

Dicendum, quod fuit primò, quia pauperibus prouidendum est, iuxta conditionem necessitatum suarū. Nō enim eadem sunt opportuna omnibus pauperibus, sed quædam his, alia vero illis, nihil autem est, ꝙ æqualeat omnibus nisi pecunia, quia ipsa est medium commutatio-
D nis, & adhibetur, vt fideiussor circa omnia, vt dicitur 5. Ethic. & ita qui habet pecuniam, habet omnia. Qui autem habet aliquam aliarum rerum nō habet oīa, donec reduxerit rem illam in pecuniā. Hoc autem fit per vēditionem, iō vendēda sunt oīa, vt pecunia inde proueniēs pauperibus detur ad releuandum oīa genera necessitatis ipsorum. Scdo, & ꝓcipuè fit, vt eleemosinæ moderatè dētur pauperibus. Nā si non vēderent res, oporteret ea dari integras pauperib. Quædā aūt sunt magni valoris, vt domus, vel ager, aut possessio aliqua, vel seruus, quę dari alicui pauperi non esset cōueniens, quia illud nō esset dare eleemosinā ad releuandū eius inopiam, sed esset eum ditare. Vt ergo non dētur integræ, & sint moderatæ eleemosinæ, oportet reduci oīa in pecuniā, q̄ pōt diuidi vsq; ad minima, & fient eleemosinæ moderatæ. Sed hoc fit ꝑ
E venditionē, iō vendi oportet, vt pauperibus erogent. Ex hoc aūt apparet, quid sit melius .s. magnas, & paucas eleemosinas dare, aut multas, & minutas & mediocres. Dicēdum .n. qđ in oībus ꝙ moderatū est, bonū est, cū virtus corrūpatur ab excessu, & defectu, eleemosina aūt datur pauperi ad releuandū inopiā eius, vel ad consolandū, nō aūt ad ditandū eū, quia dans eleemosinā non intendit facere paupetē non pauperē, sed sustentare eū manentē in paupertate. Per eleemosinas aūt magnas tollit paupertas, cū ditetur, qui pauper erat, iō nō sunt illæ conuenientes. Non tñ est sensus, ꝙ non sint cōuenientes .i. ꝙ sint malæ, & quod peccet faciens, sed quod melius est aliter facere q̄ sic. Nam siquis det vni pauperi mille denarios, plus meretur, quam si dēt vnicum eidē pauperi, & tamen melius est, quod illos denarios diuideret inter multos pauperes, cum omnium indigentias releuare posset, aliquo

modo distribuendo per eos, quam quod vnius tantum
indigentiam abundanter releuet, vel omnino tollat.
Hæc autem vera sunt absolutè accipiendo eleemosynam
magnam, non quidē ex magnitudine rei datæ, sed ex ha
bitudine ad indigentiam, pro qua datur, quia eleemosy-
na non datur omni homini, sed indigēti, ergo iuxta quā-
titatem indigentiæ dicetur magna vel parua, ita quod
alicui pauperi est parua eleemosina illa, quę alteri est ma
gna. Aliquis.n.est inopia cibi, cui ad tps succurri nō pōt
sufficienter, nisi dando decem obolos ad hoc ꝙ exeat il-
lam inopiam, quousq; alibi, aut aliunde possit ei proui-
deri: dare aūt huic est moderata eleemosina: quia est qua
si necessaria, cū aliter non possit præsentem euadere indi
gentiam. Alius verò tenetur ab hostibus, & fortassis oc-
cidetur, aut patietur alia detrimēta, nisi redimatur, elee-
mosyna est moderata in hoc dare tm̄ quantum cōstat re-
demptio: quia minori pretio dato nō releuatur ille à mi-
seria præsenti, quam aliter non euadit, nisi redimatur, &
ita in quibusdam alijs rebus magnæ impensæ pecunia-
rum non sunt magnæ eleemosinæ, sed commensuratæ,
quia tanta est indigentia, vt minoribus non releuetur.

Sed tunc manet dubiū, quid sit melius, an facere elee-
mosinas illas magnarū expensarū, & paucas, an multas
& paruas, ita ꝙ tot pecuniæ, & ex ęquali charitate expē-
dantur in magnis solùm, sicut in paruis. Dicendū, ꝙ ad
hoc non pōt dari certa regula, datur.n. eleemosina ad re
leuandum inopiam, & miseriam illam, ergo melius est
releuare miseriam, quæ fuerit maior intēsiuè, & ideo si-
quis fuerit in extrema necessitate siue famis, siue alias ex
violentia hostium, vel quōcunq; illius erit melior elee-
mosina, siue sit magnarum, siue paruarum expensarum,
& tn̄ quæ est maior, & q̄ minor nō potest considerari so-
lum ex natura speciei, sed ex aliis particularibus acciden
tibus accipitur, prudentia aūt est, quæ de particularibus
iudicat, iō non potest dari regula vniuersalis, sed oblatis
particularibus iudicabit prudens, quæ sit maior necessi-
tas, siue ex conditione rei, siue personæ, siue loci, vel ex
aliis circunstantiis, quæ aliquid mutare possunt circa rē.
De his dictum est magis supra sexto, vbi de eleemosina
multa dicta sunt.

Quare Christus dixit: Vende omnia. Quæst. CLII.

QVæritur, quare dixit Christus: Vende omnia. Di-
cendum, ꝙ nō sufficiebat vendere aliqua, sed opor
tebat oīa possessa vendi. Primò ex cōditione finis, ad quē
Christus istud suadebat. Nam iō volebat, ꝙ iuuenis ven-
deret oīa, quę habebat, vt sequeretur illū toto corde, non
habens iam cor implicitum circa solicitudinem rerum
possessarum, quæ maximè distrahit ab actu perfecto cha
ritatis, & tn̄ si aliqua venderet iuuenis relinquens alia si-
bi, adhuc circa illa oporteret esse solicitudinē, & nō pos-
set sequi Christum toto corde, ꝙ pertinet ad perfectionē,
ideo vel oportebat oīa vendi, vel nihil. Secundo, quia vo
lebat Christus eleuare homines ad quandam perfectam
confidentiam de Deo, quæ ad perfectionem pertinet. Si
.n.aliquid de oībus reseruarent cęteris venditis, videren
tur ponere spem in illo .s. ꝙ in necessitatibus ad illud re-
currerent, Christus aūt voluit, ꝙ totam spem in eo pone
rent amouēdo eam à rebus terrenis, & iō nihil relinqui
voluit, ad ꝙ homines aduerterēt, sed penitus in Deo spe-
rarent, & iō oīa vendere iussit, ob hoc.n. iussit discipulis,
ꝙ cum irent per viam nihil ferrent secum, neq; pecuniā,
neq; panem, neq; peram, aut sacculū, supra 10.ca.& hoc
vt confiderent, ꝙ quocunq; irent Deus eis daret sufficiē-
tiam necessariorum, & ob hoc Ananias, & Saphira accu
santur, quia cum vendito agro date debuissent totū pre-
cium coram pedibus apostolorum, occultauerunt quan-
dam partem eius, quam sibi retinebant. Act. 5.

Quare dicitur: Quæ habes, vende. Quæst. CLIII.

QVæritur, quare dicitur: Quæ habes, quia manifestū
est, ꝙ non potest quis vendere quod non habet. Di-
cendum, ꝙ Christus voluit dicere, vende oīa tua, quia
alias non poterat ipse vendere oīa simpl', & ad hoc di-
F xit, q̄ habes. Et dr̄ pp duo. Primò, vt non vēdat quis alie
na, quæ habet, vel quæ aliquo modo ad alium pertinent.
Siquis.n.aliena vsurpauit, & illa possidet: si ad religionē
transire vult, non debet vēdere illa, & dare pauperibus,
sed restituere eis quibus debentur. Nam eleemosina non
pōt fieri de alieno. Qui.n.illam facit non meretur quic-
quam, & insuper manet semper obligatus ad restitutio-
nem. Non.n.placet dn̄o sacrificium de rapina, & ita neq;
eleemosina, & quia aliena licet teneamus, non sumus iu
sti possessores, sed detentores iniusti, & nō dicimur pro-
priè illa habere. Et ideo dr̄ vende oīa, quæ habes .i. quæ
tua sunt. Sic dicit Remig. quę habes, illa.n. habemus, quę
iustè possidemus, illa ergo, quæ iustè possidentur vendē-
da sunt, quæ verò iniustè sunt eroganda illis, quibus fue-
runt ablata. Secundò, & principaliter dr̄ hoc ad tollendū
G moras longi temporis, aliqua.n. habemus, quæ possidē-
mus pacificè, alia vero nostra sunt, quæ tamen ab aliis
possidentur, qui illa extorserunt, aut fraude, aut quoquo
modo illa detinent, quæ recuperare non possumus, nisi
diu litigando, & tunc etiam dubium est, an recuperabi-
mus, quia dubius est euentus litis, & de talibus nō est cu
randum, quia si vellemus illa vendere, prius litigandum
erat vt obtineremus, & obtenta vēderemus, & quia hoc
diu nos teneret, & fortè impediret propositum conuer-
sionis ad Deum, non sunt talia vendenda, sed abiiciēda,
ea vero, quæ pacificè possidemus vēdere possumus, & iō
dixit Christus, vende oīa, quæ habes .i. ea quæ actualiter
possides, non autem ea, quæ non possides, licet tua sint.
Sic dicit Hier. in epist. ad Paulinum. cap. 7. Si habes rem
tuam in potestate vende, si non habes proiice, tollenti
H pallium, & tunica relinquenda est.

*Quare Christus dixit: Et da pauperibus, & an transitu-
rus ad religionem debeat dare omnia sua paupe-
ribus, &c. Quæst. CLIIII.*

QVæritur, quare dixit, & da pauperibus, & an transi-
turus ad religionem debeat dare omnia sua paupe
ribus ex conditione perfectionis, vel possit dare aliqui-
bus aliis. Dicendum, ꝙ aut habet filios, aut non, si habet
filios non debet dare oīa bona sua pauperibus, quia non
solum non meretur, imò peccaret filios exhæredando, eo
ꝙ de iure naturæ debetur filiis successio in bonis pater-
nis, & tollendo eis successionem priuaret eos iure suo, qd
pater non poterat facere sine causa, & ita si faceret pecca
I ret. Secundo, quia siquis transire velit ad religionem, &
habeat aliqua aliena, non debet illa vendere, & dare pau
peribus, sed restituere eis, quibus debentur, vt dictum est
præced.c.& tamen legitima in bonis paternis sunt debi-
ta filijs de iure naturæ, iō non potest eos priuare illa dan
do pauperibus, quia dat quasi æs alienum, licet non sit pe
nitus æs alienum, quia est patris ad possidendum, sed est
filiorum ad succedendum, & iō inquantum pater spoliat
se illo, & vult transferre in alterum perpetuo, iam quasi
æs alienum donat, & peccat. Tertio, quia causa pauperū
non est fauorabilior q̄ causa ecclesiarum, potissimè cum
causa ecclesiarum vocetur causa pauperum, vt ait Greg.
in Registro. & extra de pręscriptionibus c. nihil prodest,
& tn̄ non sunt filij exhęredandi, vt bona transeant ad ec
clesias, vt ait August. & hr̄ 17.dist.q.5.c.s.quicunq; exhæ
K redans filiis hęredem ecclesiam vult instituere aliū quę-
rat, qui suscipiat, non Augustinum. Ergo nō sunt filij ex-
hæredādi, vt bona dētur pauperibus. Quarto, quia Chri
stus increpabat Phariseos, qui suadebant hominibus be-
nefacere templo, & non parentibus .s. ꝙ ea, quæ parenti-
bus daturi erant, darent tēplo, supra 15.& Mar. 7.c. & ta
men magis videtur agere contra naturalem inclinatio-
nem pater exhęredans filium, q̄ filius patrē exhæredans,
vel non prouidens ei, quia vt dicitur. 2. Corint. 13.c. pa-
rentes debent thesaurizare filiis, & non filii parentibus,
ergo increpandi sunt parentes, qui vellent dare sua pau-
peribus, vel ecclesiis exhæredatis liberis. Vnde dicendū,
quod si filios habet, qui transit ad religionem, non po-
test eos exhæredare. Sed tunc differt, quia aut illi sunt di
uites, ita quod sine paterna successione possint sufficiēter
viuere, aut sunt pauperes. Si sunt diuites, tenetur saltem
legiti-

legitimam debitam de iure naturæ, de bonis suis illis relinquere detracto ære alieno, quod in bonis patris non computatur: cætera verò pauperibus potest relinquere. Si tamen filijs relinquere voluerit, non peccat, licet melius sit in tali casu pauperibus relinquere. Si autem filij sunt pauperes, non debet pater alijs pauperibus illa relinquere: quia magis tenetur istis, quam aliis pauperibus, & non solum ad hoc, quod paruam eleemosinam dando releuet eorum paupertatem ad tempus: sed tantum dando, quod omnino eorum tollat paupertatem: ita quod non cogantur egere. Et hęc etiam vera sunt detracto eo, quod vult ille donare monasterio, ad quod se transfert ad sustentationem suam, ne onerosus sit monasterio, nā illud potius dandum est monasterio, quam aliis pauperibus, quia ibi quod dat sibi dat, cum pro suis necessitatibus det. Si autem non habet filios, non habet aliquos heredes legitimos, & tunc aut habet parentes, aut non, si habet, aut sunt diuites, aut pauperes, si diuites, non tenetur eis ad aliquid, sed potest bona sua pauperibus relinquere, quia non est de parentibus, sicut de filiis, quia filii de iure naturæ succedunt parentibus, ideo etiam si sint diuites filii non possunt parentes eos priuare legitima, quæ competit de iure naturæ, parentes autem non succedunt filiis de iure naturæ, iuxta supradicta. s. filii nō debent thesaurizare parentibus, sed parentes filiis. Ideo nō tenentur filii, tunc relinquere aliquid parentibus. Si verò parentes sint pauperes, tenētur filii eis dare bona sua, potius quam pauperibus, siue tota, siue tantum de illis, quantum sufficiat ad sustentationem parentum, cum in alimento debent valde prouidere filii parentibus, & magis quidem quam sibiipsis, vt dicit Aristo. 9. Ethic. cap. 2. Vnde & interdum ad tempus impediuntur filii intrare religionem, vt prouideant parentibus, vt ostensum est supra 4. cap. quæst. 113. & supra 8. cap. quæst. 68. Si autē nō habeant parentes, aut illi sunt diuites, debet dare aliis pauperibus habita discretione, quia potius cognatis, quā non cognatis, si ęqualiter sint pauperes, & aliis conditionibus obseruatis, nouem enim sunt conditiones, quæ cōsiderantur in pauperibus, ex quibus quidam præponendi sunt aliis, vt ostensum est supra 6. ca. q. 68. De isto autē iuuene dicēdum, quod Christus dixit ei, quod daret omnia pauperibus, quia fortè filios non habebat. Potissime cum dicatur, quod erat adolescens, & etiam fortè nō habebat parentes, vel si habebat parentes, erant diuites, qui non indigebant rebus filii, & ita poterat dare omnia bona sua pauperibus. Si autem dicamus, quod filios hēbat. Dicendum, quod Christus dixit, quod daret omnia, quę habebat pauperibus intelligēdo, quod subtraheretur id, quod de iure proueniebat filiis. siue legitima, quæ proueniebat de iure naturæ, siue toto illo, quod de positiuo iure competebat. Nam licèt apud omnes gentes legitima competat filiis de iure naturæ, tamen ipsa legitima non est ęqualis apud omnes, sed apud quasdam gentes est minor, & apud alias maior, sicut iura positiua illarum taxāt legitimam, & etiam de iure nouo non est eadem legitima, quæ erat de iure veteri.

An transiturus ad religionem, si non habet filios, neque parentes, teneatur dare omnia pauperibus, vel possit dare alijs. Quæstio CLV.

QVæritur in casu, in quo transit vnus ad religionem non habet filios, neque parentes, an teneatur dare omnia pauperibus, vel possit dare aliis. Dicēdum quod, aut quæritur, quid possit facere, ita quod non peccet, aut quid facere melius sit, vt consonet perfectioni, ad quam iste transit. Accipiendo primo modo, dicendum, quod quilibet potest dare sua, cui voluerit, dum tamen nō det in malos vsus, vt meretricibus, histrionibus, & turpibus personis.

Cum autem dicimus sua, detrahitur ęs alienum, quod non computatur in bonis alicuius, quia illud restituendum est. Et nomine æris alieni venit legitima, in qua filii succedunt, in qua pater non potest eos exhæredare sine causa. Idem intelligitur, licèt magis largè de subuentione, quam quis tenetur facere parentibus constitutis

A in inopia, sed non existente aliquo istorum, potest dare quis bona sua, cui voluerit siue diuitibus, siue pauperibus, & in hoc non peccat, & tamen dando diuitibus nō meretur, quia aut dat illis, quia expectat retributionem; aut sine expectatione. Si primo modo, iam recepit mercedem suam, & ita Christus admonet non esse benefaciendum. Luc. 14. c. dicens. Cum facis conuiuium, aut cœnam, noli vocare amicos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne fortè, & ipsi reinuitēt te, & fiat tibi retributio, sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cęcos, & beatus eris: quia non habent, vnde retribuant tibi, retribuetur enim in resurrectione iustorum. In his tñ verbis non damnauit talia conuiuia, quasi malū sit ea facere, sed admonuit nos, ꝙ si quis ex actibus talibus vellet à Deo retributionem,
B ꝙ est mereri, & inde à Deo premium expectare, non inuitet eos, qui retribuere possunt, & potissimè cum intentione accipiendi ab eis retributionem, quia etiam si non recipiat, iam per hoc recepit mercedem suam. Si autem quis benefaciat diuitibus donando non expectata inde retributione, vt hoc ad iactantiam pertinere, & ita vanū est. Nam habenti dare, nihil aliud est quam perdere, & ita licet non sit peccatum dare istis, non est tamen meritum aliquod, sed vanum. Accipiendo secundo modo. s. quid melius sit, vt consonet perfectioni, ad quam tendit. Dicēdum, quod melius est dare pauperibus, quam aliis, quia dando pauperibus, meretur, dando aliis non, & tñ qui transit ad perfectionem, debet facere omnia opera sua, vt consonent perfectioni, ideo illis debet dare, & ob hoc Christus dixit, vende omnia, & da pauperibus. Sed
C tunc dicetur, nunquid ad merendum debet dari omnia pauperibus, vel possunt distribui aliis locis? Dicendum, quod transiens ad religionem potest dare bona sua omnibus locis piis, siue ecclesiis, siue monasteriis, siue orphanotrophiis, siue specialiter pauperibus, eo quod nomine pauperum omnia hæc intelliguntur, nam causæ ecclesiarum vocantur causæ pauperum, extra de præscript. c. nihil prodest, quia ecclesiæ loca pia sunt, & omnia talia comprehenduntur appellatione pauperū, maximè quia bona clericorum pauperū sunt, vt Hieronym. ait, & domus eorum communes fiant. 16. q. 2. c. quoniam. Et istā causam dat Glo. in allegato, cap. nihil. quare causæ ecclesiarum vocentur causæ pauperum, & in hoc interdū est melius dare pauperibus, interdum ecclesiis, iuxta varias conditiones necessitatum, vt ostensum est supra c. 6. q. 74.
D Christus autem non nominauit hic templum, quod habebat tunc vicem ecclesiæ, & hoc quia fortè nomine pauperum intellexit omnes causas pias, in quibus aliquid solo intuitu diuino erogatur. Vel fortè, quia tacitè voluit, ꝙ iuuenis iste benefaceret pauperibus, & non templo, nō quasi per hoc aliis legem dans, vt templo nō benefaciāt, cum ipse laudauerit viduam pauperculam offerentem in gazophilatio duo minima æra, dicens ꝙ illa plus omnibus obtulerat, Luc. 21. c. sed vt non daret fauorem falsæ doctrinæ Pharisæorum: illi .n. suadebant hominibus non benefacere parentibus, sed quid illis impensuri erāt, templo offerrent, quod Christus valde redarguit supra 15. c. & Mar. 7. Et ita noluit hic approbare, quod ibi reprobauerat, ideo de templo nihil expressit, quia si diceret aliquid templo dandum, iam per hoc faueret intentioni
E malignæ Pharisæorum, ideo licet nō vetuit dari aliquid templo, tamen non expressit, sed dixit omnia esse pauperibus danda, cum etiam nomine pauperum templū intelligi posset, & non faceret iuuenis aliquid contra conditionem perfectionis, si omnia relicturus aliqua de illis templo offerret.

Quare Christus dixit: Et habebis thesaurum in cælo, & an sit aliquis thesaurus in cælo. Quæst. CLVI.

QVæritur, quare Chrs dixit, & habebis thesaurum in cęlo, & an sit aliquis thesaurus in cęlo. Dicendū, ꝙ thesaurus propriè accipiendo significat multitudinē auri recōditi, & ita dr à thesis, ꝙ est positio, & aurum. i. auri repositio, trāsfertur tñ ad omnē pecuniā repositā, quæ sit in multitudine. Nā paucū aurū, aut pecunia recōdita

thesaurus non dicitur. Et exinde etiam transfertur ad significandum omnem magnitudinem rerum repositarũ, quæ valorem aliquem habent, & ita dicimus thesauros tritici, & vini, sic dicitur, Hierem. 41. Decem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismael, noli nos occidere: quia habemus thesaurum in agro frumenti, & ordei, & olei, & mellis. Et est ista translatio, quia oĩa ista reducũtur in pecuniam per commutationem, cum numisma sit medium, & fideiussor pro omnibus. 5. Ethic. & quia habendo ista est quasi quis habeat pecuniam, dicuntur thesauri de istis rebus, sicut de pecunia. In cęlo autem hoc modo accipiendo nullus thesaurus est, quia neq; erit ibi aurum, & argentum, & pecunia, de quibus propriè dicitur thesaurus: neq; etiam erit frumẽtum, ordeum, mel, & oleum, & similia, de quibus fit thesaurus reducibilis in pecunias. Et ratio est, quia pecunia non est secundum se necessaria, cum non veniat immediatè in vsum humanum. s. quia nec comedimus, neque bibimus illam, neq; induimur illa, sed immediatè pertinet ad vsum nostrum . s. inquantum est medium, & fideiussor in omni commutatione, & ideo magis necessaria sunt ad vsum nostrum ea, quæ cõmutantur, q̃ pecunia: quia illis vtimur, vt frumento, vino, & oleo, & t̃n in cęlo non est vsus ciborum, & potum, quæ consistunt in diuitijs naturalibus, vt dicit. 1. Poli. Ergo à fortiori non erit in cęlo aliquis vsus pecuniarũ ad hoc, ꝙ sit ibi thesaurus, sed accipitur largè thesaurus per metaphora, quia sicut thesaurus nominat hic multitudinem auri, aut congestæ pecuniæ, vt Boet. dicit, ita & in cęlo est magnitudo prǽmiorum, & quia aliquibus respondent parua præmia in cęlo, alijs vero magna, illi, quibus magna respondent, dicuntur habere thesaurum in cęlo, & quia isti iuueni suadebat Christus venire ad perfectionem, in qua est magnitudo meritorum, quibus respondent magna præmia, dixit illi, quod si hoc faceret haberet thesaurum in cęlo. Sic accipitur supra 6. c. . s. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo, & tinea demolitur: thesaurizate vobis thesauros in cęlo, vbi neque ęrugo, neque tinea demolitur.

Quare Christus dixit, quod si iuuenis daret omnia pauperibus haberet thesaurum in cœlo & non dixit hoc de alijs bonis operibus. Quæst. C L V I I.

QVæritur, cum accipiendo sic thesaurum in cœlo, pro quolibet excellenti bono opere habeamus thesaurum in cœlo, quare Christus dixit, quod si iuuenis venderet omnia, quæ habebat, & daret pauperibus, haberet thesaurum in cœlo, & non dicit hoc de alijs operibus bonis. Dicendum, ꝙ pro omnibus operibus bonis dantur pręmia in cęlo, quæ q̃n sunt magna vocantur thesaurus: Christus t̃n nominat premia per correspondentiam ad merita, & ideo illi, qui merentur per dare, præmiãtur per accipere, sic patet infra in littera, & Mar. 10. c. s. Omnis qui reliquerit domum, aut agros propter me, centuplum accipiet, & t̃n pro oratione, ieiunio, & similibus operibus non dicitur, ꝙ accipiemus centuplum, aut in aliqua proportione. Sic etiam patet supra 5. c. Vbi ponuntur beatitudines. Nam certũ est, ꝙ pro omnibus beatitudinibus quæ sunt operationes virtutum perfectissimatum debetur vita ęterna, siue regnum cęlorum, cum ẽt pro mediocribus operationibus in charitate factis debeatur regnum cęlorum, & tamen regnum cęlorum nõ promittitur ibi nisi pauperibus spiritu . s. ipsorũ est enim regnum cœlorum, & hoc vt beatitudines habeant se ad præmia per correspondentiam. Sunt autem pauperes spiritu, qui sponte abrenunciauerũt rebus huius sęculi, quas possidere poterant, faciendo se pauperes: ideo cũm contempserint regnum, & honorem mundanum, datur eis regnum cęlorum, ita & nunc iuueni isti Christus suadebat vendere omnia, & dare pauperibus, & quia ille multa possidebat, vt dicitur in littera, abdicabat à se terrenũ thesaurum, ideò promittitur ei thesaurus in cęlo, & non promittitur seruantibus castitatem, licet sit difficilius seruare castitatem perpetuam, quam omnia à se abdicare, vt Christus innuit supra in littera.

F *Quare Christus dixit iuueni, veni, & sequere me, quid erat in quo eum sequi debebat.* Quæst. C L V I I I.

QVæritur, quare Christus dixit iuueni, veni, & sequere me, & quid erat in quo eum sequi debebat. Dicendum, quod suadebat Christus iuueni hic tendere ad perfectionem, cum dixerit, si vis esse perfectus, & tamen perfectio non consistebat hic in vendendo omnia, & dãdo pauperibus, sed in sequendo Christum, vt dictum est supra, quia vendere omnia non erat actus perfectionis, sed instrumentum ad perfectionem, sicut & obseruatio consiliorum cęterorum, ideo debuit concludere, sequere me quia ista perfectio, quæ intendebatur. Cum aũt quęritur, in quo Christum sequi debebat. Dicendum, quod debebat eum sequi corporaliter, sicut Apostoli, & discipuli G sequebantur eum corporaliter quocunque iret, & illud sequi non erat per se actus perfectionis, sed eos, qui sic sequebantur Christus instruebat opera perfectionis, sicut patet de doctrinis viuendi apostolorum, supra 10. c. & de doctrina viuendi 72. discipulorum, Luc. 10. c. & si iuuenis sequeretur Christum sequeretur vitam, q̃ Apostoli, & discipuli tenebant, & ita fieret perfectus, ad qđ, eum Christus suadebat venire.

Cum audisset autem adolescens verbum, abijt tristis, erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Auditis autem his, discipuli H *mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit saluus esse: Aspiciens autem Iesus dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deũ autẽ oĩa possibilia sunt.*

Cum autem audisset. Hic ponitur perfectionis retardatiuum. s. nimia dilectio terrenarum possessionum, & dicitur. *Cum audisset adolescens*. Accipitur largè adolescens, quia plus erat q̃ adolescens, esset. n. fortassis iuuenis, sed non erat maturæ ætatis, quia alias non vocaretur adolescens. *Verba hæc*. i. verba Christi, quibus suadebat ei vẽdere oĩa, quæ habebat, & dare pauperibus. *Abijt tristis*. Erat. n. valde contra intentionem suam abdicare à se possessionem rerum terrenarum, quas nimis amabat. Et ponitur causa. s. *Erat enim habens multas possessiones*. . i. si haberet pauca, ẽt si dimittenda essent non multũ tri I staretur. Vel si multa hẽret, & pauca dimittenda essent, habebat t̃n multa, & iubebat Christus oĩa dimittere, si volebat esse perfectus, iõ tristatus est. *Iesus autem dixit Discipulis suis*. Cum vidit, ꝙ iuuenis recessit tristis, ostẽdit discipulis suis quantum impedimentum diuitiæ afferant possessoribus ad perfectionem. *Amen dico vobis*. . i. certè, vel in veritate: quia Amen est interdũ modus iurandi, & interdum modus affirmandi, vt patet extra de iureiur. c. & si Chrs. *Quia diues difficile intrabit*. Nõ dixit nõ intrabit, sed difficulter. Diuitiæ. n. neq; dãt vitam æternã, neq; illã auferũt, sed sũt tales, quib possumus benè, vel malè vti, & t̃n magis impediũt q̃ adiuuent, eo qđ alliciunt aĩos ad seipsas, & est magna difficultas pugnare contra auaritiã illã. *In Regnũ Cœlorũ* Pro vita ęterna accipit, licet multipliciter soleat accipi. *Et iterũ dico vobis*. K Ad confirmandũ, vel exponendũ pcedentẽ sentẽtiã hoc adiunctũ est. *Facilius est camelũ per foramẽ acus transire*. Vł ponere impossibilitatẽ introeundi in vitã ęternã, quia camelo nõ solũ est difficile, imò ęst impossibile trãsire p foramẽ acus, sed an sit impossibile simpłr, vel difficile diuiti illuc introire dicet, j. *Quã diuitẽ intrare in regnũ cœlorũ*. s. si in diuitijs sperauerit appõnes illis totũ cor suum. *Auditis ãt h s*. s. q̃ dixerat Chrs contra diuites de difficultate intrãdi in regnũ cęlorũ. *Mirabãtur valde*. De difficultate eũdi ad vitã ęternã: quasi aliquo mõ noceret eis ista difficultas pueniendi ad vitã æternam. *Dicẽtes, quis ergo poterit esse saluus*. i. si ita est, quis poterit saluari? q. d. si tanta difficultas est diuitib. intrandi ad vitã ęternam, ita ẽt vł esse difficultas quantũ ad alios quoslibet, cũ ẽt illi hẽant aliqua impedimẽta. *Aspiciens aũt Iesus*. s. discipulos. *Dixit illis*. Ad tollendum dubitationem.

nem. *Apud homines quidem impossibile est.* Idest, quantum ad virtutem humanam. Nam homines sunt, qui ad vitam æternam perueniunt, sed non perueniunt viribus suis. *Apud Deum autē omnia possibilia sunt.* Idest, Deus facere potest, quod homo saluetur, licet homo ex opere suo, & potestate non possit saluari.

Quare iuuenis iste recessit tristis. *Quæst.* C L I X.

QVæritur, quare iuuenis iste recessit tristis. Nam videtur, quod non debuerat tristari, quia ipse petiuerat quid faciendo haberet vitam æternam, & Christus responderat, quod faciendo mandata illa, tamen ipse custodiebat, vt dicitur, supra in littera, & ideo cum sufficeret illud sibi ad beatitudinem, non debebat tristari. Dicendum, quod tristatus est, quia non potuit implere, quæ Christus ei dicebat, ille.n. suadebat vendere oia, qd difficile erat iuueni, quia amor diuitiarum tenebat eum, ne faceret. Et tristabatur, quod non posset facere hoc. Primò, quia erat sibi quædam verecundia, institerat .n. valde apud Christum, vt diceret ei viam perfectionis, & vitæ æternæ, & dixerat ei, quod obseruaret mandata, & ipse quasi gloriatus in hoc dixit, quod hæc omnia à iuuentute sua seruauerat, cum autem nimis instaret, vt diceretur ei si quid adhuc deerat dixit, quod venderet oia, quæ habebat, sed hoc iuuenis facere nō poterat, ideo erubuit, quod quæsiuisset quasi facturus id, quod facere non potuit. Nam tales ignominiam patiuntur, & illusionem à cæteris. Sic Christus dixit, Luc. 14. quod volens aliquid incipere, videat prius an possit, ne cum inceperit, & non compleuerit illudant ei videntes, dicentes, iste homo cępit ædificare, & non potuit consummare. Secundo fuit, quia iuuenis iste desiderauit perfectionem, erat enim bene dispositus, vt apparet, quia semper mandata seruauerat, & cupiebat perfectionem, quasi esset aliquid, ꝙ facile posset habere, cum autem non potuit, doluit, quia frustraretur fine suo. Cum autem dicitur, quare tristabatur, quia poterat habere vitam æternam, quam petiuerat, ēt si non venderet omnia. Dicēdum, quod verum est, quia per solam obseruationem mandatorum potest quis habere vitam æternam, vt patet ex dictis, & tamen frustrabatur perfectione, quam non poterat habere, cum non venderet omnia, ideo tristabatur.

An iste iuuenis peccauit recedendo à Christo. *Quæstio.* C L X.

QVæritur, an iste iuuenis peccauit recedendo à Christo. Aliqui dicūt, quod sic, quia nemo facit se ineptum regno Dei, nisi per peccatū mortale, & tñ iste iuuenis recedendo à Christo videtur, ꝙ se ineptum fecerit ad regnum Dei, quia dicitur Luc. 9. c. Nemo mittens manū ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei, & tñ iste misit manum ad aratrum, & respexit retro recedens à Christo, ergo fecit se ineptum regno Dei, & ita peccauit mortaliter. Scdo, quia Christus vr eum arguere, & dicere esse ineptum ad regnum cęlorum, quia statim, vt ille recessit, dixit ad discipulos, amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cęlorum, & tñ hoc totū pp iuuenem illum dicebat: iō peccauerat. Dicendum, ꝙ non peccauit iuuenis mortaliter, quia nemo peccat nisi vel faciendo, ꝙ non debet, vel cessando ab eo ꝙ tenetur, & tñ iuuenis neutrum istorum fecit nō quidem primū, quia non commisit aliquid, sed cessauit facere, non sm, quia non cessauit facere quod tenebatur, nam non tenebatur iuuenis iste ad perfectionem, & iō licet vellet niti ad illam, & postea cessaret non cessabat agere id, ꝙ tenebatur, iō non peccabat. Verum est tñ, ꝙ iste iuuenis erat aliqualiter arguibilis, quia magno affectu venerat in publicū petiturus statū perfectionis, & postea vt nō dimitteret diuitias, quas amabat, cessauit ab illa. Erat aūt aliquo mō laudabilis, inquantū iuuenis, & diues existēs ꝑcepta sp̄ seruauerat. Sic dicit Aug. sm historiam erat iste iuuenis laudabilis quidē, & quia non occidit, non adulteratus est, vituperabilis aūt, quia contristatus est verbis

A Christi vocātibus eū ad perfectionē. Adolescens quippe erat sm animā, & propterea relinquens Christū abijt. Ad primum argm pōt dici vno mō, ꝙ mitti manum ad aratrum sit aggredi ꝑcepta, per q̄ hr vita æterna, & quæ retrocedit .s. non obseruando illa non est aptus regno Dei, quia non habet vitā æternā. Sed vr ꝙ non stat, quia tunc non solum est mittere manū ad aratrū, & retrocedere increpabile, sed ēt nunq̄ misisse manū, quia sicut qui cępit obseruare mandata, & non continuauit non hēt vitā æternam, ita qui nunq̄ cępit seruare illā, non hēt vitam æternam, & tñ Christus solum arguit, ibi mittentes manum ad aratrum, & retrocedentes, ergo non intelligitur de obseruatione consiliorum, & perfecta vita, in qua nō mittere manum ad illam non est increpabile, cum nō sit perfectio de necessitate, sed misisse, & retrocedere vitu-

B perabile est. & illud Christus arguit. Et patet quia ille, ad quem loquebatur ibi erat quidā, qui dixit Christo, dñe sequar te, sed permitte michi prius renūciare his, qui domi sunt, & Christus ait. nemo mittens manum ad aratrū &c. ergo de statu perfectionis intelligitur, ꝙ renunciare omnibus, qui domi sunt ad sequendum Christū ad perfectionem pertinet, & non ad opera mandatorum. Sed dicendum, ꝙ vocatur hic regnum Dei, non quidem vita æterna, quæ haberi potest, per sola mandata, in obseruatione quorum manebat ille, qui dixit Christo, domine sequar te, ēt anteq̄ sequeretur eum, sed status perfectionis, per quem spāliter hr regnum Dei .s. excellentiori modo, & de illo verum est, ꝙ qui respicit retro non est aptus regno Dei. Non hr̄e autē istud regnum Dei non est peccatum mortale, iō iuuenis non peccabat, ēt si per hoc, ꝙ

C retrocedebat, efficiebat se ineptum regno Dei. Ad sm dicendum, ꝙ Christus non redarguit adolescentem illum velut mala facientem, sed ostendit impedimentum eius ad vitam æternam .s. ꝙ diuitias haberet. Et apparet, quia non arguit eum, quia recesserit, sed dixit, ꝙ diues difficile intrat in regnum cęlorum, & tñ si Christus vellet redarguere iuuenem, non argueret eum, nisi quia abierit, de quo nihil dixit. Etiam si redargutio esset in verbis istis, non solum Christus iuuenem argueret, sed omnes diuites, cum dicat, quod diues difficile intrabit in regnum cęlorum, & tamen certum est, quod diuitem esse non est peccatum, ideo non ponitur hic increpatio, sed denūciatur, vel ostenditur impedimentum, quod omnes diuites habent ad vitam æternam .s. quod sicut iste adolescēs, per diuitias fuit impeditus assequi perfectionem, ita alij im-

D pediuntur habere regnum cęlorum.

Quare dicitur, erat enim multas possessiones habens. *Quæstio* C L X I.

QVæritur, quare dicitur, erat .n. multas possessiones habens. Dicendum, quod hoc ponitur ad reddendum causam illorum duorum .s. quod tristis factus est, & quod abijt, & est sensus, qd si non fuisset tam diues, non tristatus fuisset Christo dicente ei, quod venderet omnia quæ habebat, neque etiam recederet ab eo, vt non faceret hoc. Sed tunc dicetur, quid differt habere multa, vel pauca, quia sicut diues habet substātiam suam in multis, ita & pauper habet illam in paucis, ergo

E sicut afficitur diues ad multa, quia sunt tota substantia eius, ita & pauper afficietur ad pauca, quæ possidet, & erit vtrique æquale abrenūciare omnibus, quæ possidet. Dicendū, ꝙ non est verum, diuitiæ .n. cupiditatē immittunt, qui autem multa possident magno ardore tenētur possessionum, qui vero pauca possident minus ardēt, & ideo facilius deserunt, quod paruo amore dilexerunt. Sic dicit Chrysostomus, non enim similiter detinentur, qui pauca habent, & qui multis abundant, quoniā adiectio diuitiarum maiorem accendit flammam, & violentior fit cupido, & quia difficultas deserendi accidit ex magnitudine amoris, quo quis tenetur ad rem, quā deserere debet, difficilius deserit possessa, qui habet multa, quam qui pauca possidet.

Quomodo poterat esse verum, quod iste iuuenis seruabat omnia mandata, si detinebatur à suarum diuitiarum cupiditate. Quæst. CLVII.

SEd quæritur, si iuuenis iste tanto diuitiarum tenebatur ardore, vt propter eas non posset ad perfectionē, quam cupiebat accedere, quomodo poterat esse verum, quod seruabat omnia mandata à iuuentute sua: nam vnum eorum est, non concupisces rem proximi tui, & aliud est, non furaberis, per quod intelligitur omnis illicita contractatio rei alienæ, & tamen qui tanta siti possidendarum rerum tenetur, cum per hoc desinat esse sui iuris, necesse est, quod aliena concupiscat, & cum potuerit inuadat, & ita non poterit mandata seruare, quæ tamen iste adolescens asseruit obseruasse à iuuentute sua. G Dicendum, quod verè seruauerat mandata iuuenis iste, quia Christus videns eum, dilexit ipsum: Marc. 10. c. Et tamen si mentiretur ad se laudandum, Christus qui cordis intima sciebat, non dilexisset eum, vt ait Beda: ideo verè custodierat omnia mandata à iuuentute sua, & non impediebatur per amorem diuitiarum custodire mandata, quia aliud est aliena cupere, aliud propria immoderatè amare, & in eis delectari. In præceptis autem decalogi non vetatur amare propria, sed concupiscere aliena, & illa inuadere, quod per furtum fit, & hoc iuuenis faciebat, quia aliena nunquam rapuerat, sua tamen immoderatè amabat, hoc autem impediebat perfectionē. Considerandum tamen, quod amare propria immoderatè sēper impedit perfectionem, obseruationem autem mandatorum non impedit: quia non repugnat eis nisi rarò, & quasi per accidēs. Primum patet, quia circa perfectionem aut consideratur ipsamet perfectio, aut instrumentum perfectionis. Si instrumentum, tunc obseruatio consiliorum est necessaria: quia sunt instrumenta quædam, quorum præcipuum est abrenunciare omnibus possessis, sed ad abrenunciandum nihil est, quod magis impediat, quam amor immoderatus possessorum, sicut fuit in isto iuuene, ideo iste amor impedit perfectionem, id est, instrumenta perfectionis, & consequenter ipsam perfectionem. Si consideretur ipsa perfectio in seipsa. Dicendum, quod etiam illam impedit, quia consistit perfectio in charitate, & vt nos accipimus perfectionem consistit in actu excellenti amoris. Sed ista est conditio animi nostri, quod non potest ferri intensè ad multa, sed si ad vnū fertur intensè, fertur ad alia remissè: ergo si quis diligit I Deum intensè dilectione excellenti, non potest diligere aliquam aliam rem intensè, & si aliqua alia res diligatur aliqualiter intensè, minuitur gradus aliquis intensionis amoris Dei. Sic dicit August. Domine minus te amat, qui cum alio te amat, ideo amor immoderatus diuitiarum semper impedit perfectionem. Secundum patet, quia illud obstat præceptis, quod in præceptis vetatur, & tamē amor ad res proprias non vetatur, sed cupiditas alienæ rei: potest tamen interdum amor ad res possessas esse cōtra præcepta: quia sicut est in præcepto Deum diligere, ita & diligere eum super omnia nihil ei præponendo, aut æquando, & tamen poterit quis ita ardenter, & immoderatè amare possessa, quod præponat ea Deo, & magis ad illa afficiatur, & tunc amor rerum propriarum est contra mandata. Sed tunc dicetur, cum iste iuuenis tam K ardenter diligeret propria, videtur, quod etiam contra mandata faciebat, & ita non est verum, quod illa seruaret à iuuentute sua. Dicendum, quod in amore possessarum rerum est triplex modus. Vnus est, quo amētur possessa secundum conditionem suam .s. inquātum solum sūt vtilia, & tunc nunquam est peccatum mortale in amore isto, quia vtilia ad vsum solum sunt, & ideo qui ita solū amat pecunias, nunquam constituit eas, vt finem, & tamen omne peccatum est in hoc, quod fruimur vtendis, & vtimur fruendis, sed frui vtendis nūquam est, nisi quādo ea, quæ sunt ad finem constituuntur, vt finis, ideo non est peccatum sic amare pecuniam. Etiam non est peccatum veniale in hoc: quia quando vtimur re secundum naturam suam, & gradum, nulla præuaricatio est, & consequēter nullum genus peccati. Secūdus modus est, quod amentur

F vt vtilia, & tā ardentius inhereamus eis, quā oportet, quasi faciendo ipsum, quod est vtile esse delectabile, non tñ constituendo illud vt finē, neq; præponendo amori diuino, & tunc amor rerum possessarum est peccatum veniale, quod pōt esse maius, vel minus sm̄ quod ardentius, aut minus ardenter rebus istis inhæremus. Tertius modus est, quādo toto aīo ferimur in possessa, velut in finem præponendo diuino amori, & tunc etiam si quis non rapiat, neque cōcupiscat aliena, sed propria ita amet, peccat mortaliter, quia peruertit ordinem amoris, quia fruitur vtendis.

Ad sciendum tamen, quando quis ita amat possessa, vt peccet mortaliter: dicendum, quod tūc solum peccat, quando ita amat, vt potius vellet offendere Deum, quā carere illis, & committeret potius aliquod peccatū mortale, quam priuari vellet rebus possessis: alias autē quantumcunque feruenter amet, si potius vellet eis carere, quā Deum offendere, non peccat amando possessa mortaliter. De isto iuuene dici potest, quod licet ardenter amabat possessa, tamen non ita ardenter, quod potius vellet Deū offendere, quā illis carere, & iō non peccabat mortaliter sic amando. Quod autem potius vellet carere perfectione, quā diuitijs, non erat præponere diuitias Deo, cum Deus non iubeat perfectionem, sed suadeat ad illam, & ita adhuc non peccabat iste iuuenis recedendo à Christo, vt non careret possessis, vt dictum est supra. Sed dicetur, cū iste iuuenis tam ardenter amabat possessa, vt non vellet illis carere, sed potius vellet nō esse perfectus, & à Christo recedere, quomodo non ita ardenter cupiebat aliena, vt ea raperet? vel omnino ea concupisceret si non haberet, & ita peccaret?

H Dicendum, quod ardentius possessa amantur, quam non possessa cupiantur: quia quæ habētur, sunt quasi nobis incorporata, & illis priuari est magna difficultas. Nō habita autem non acquirere, nichil est perdere, ideo non afficimur tanto studio amoris ad habendum non habita, sicut ad non dimittendum acquisita. Sic dicit August. Nescio an quomodo cum superflua terrena diliguntur arctius adepta, quam concupita constringunt. Nam vnde iuuenis iste tristis discessit, nisi quia magnas habebat diuitias? Aliud est.n. iam nolle incorporare, quæ desūt, aliud iā incorporata diuellere, illa enim velut extranea repudiantur, hæc velut membra præciduntur.

Quare Christus nunc locutus est discipulis post recessum illius iuuenis. Quæst. CLXIII.

QVæritur, quare Christus nunc locutus est discipulis post recessum iuuenis illius. Dicendum, quod prima causa fuit mutatio notabilis, quæ apparuit in iuuene illo. Nam cum locutus est ei Christus, tristatus est, & recessit. Sic dicitur, Luc. 18. cap. videns autem Iesus illum tristem factum dixit, quam difficile est, &c. Sic etiam dicit Theophilus. Quoniam diues audita opum abiectione tristatus fuit, dominus admiranter loquitur.

Secundò fuit ad redarguendum auaritiam. Nam illa nunquam bona est, sed semper mala, quia vel ad peccatum impellit, vel à bono impedit, sicut hic impediebat à perfectione iuuenem, qui aliàs secutus fuisset Christum, sed non fecit, vt non cogeretur dimittere omnia, quæ possidebat.

Tertio ad confirmandum Apostolos, & discipulos in doctrina eis data. Nam docuerat eos omnia abijcere, & nihil possidere. Hic autem ostendit quomodo possessio diuitiarum multum impedit à consecutione vitæ æternæ, & ita allicerentur ad tenendum doctrinam eis datā, vt non cuperent redire ad ea, quæ dimiserant, neq; vellent posidere, quæ non habebant.

Quarto fuit ad tollendum verecundiam Apostolis, & discipulis. Fortasis enim ipsi erubescerēt, quia nichil posidebant, & tamen pauperes in hoc sæculo despiciuntur, ideo ostendit, quod non sit bonum posidere multa, sed melius sit nichil posidere, quia tāto quis liberior erit ad Dei cultum, quāto pauciora posideat. Sic dicit Chrysost. s. quod quidem dixit non pecunijs detrahēs, sed eis, qui detinentur ab ipsis, & discipulos pauperes existentes non verecundari ob inopiam.

Quare

Quare Christus dixit, quòd diues difficile introibit in regno Dei. Quest. CLXIV.

QVæritur, quare Christus dixit, quòd diues difficile introibit in regnum Dei.

Aliqui dicunt, quòd ideo dictum est, quia pecunias tenere malum est, vel ipsæ pecuniæ malæ sunt. Sed dicendum, quòd falsum est. Non enim sunt diuitiæ malæ, quia creaturæ Dei sunt, sed bonę sunt inquantum ad bonum prosunt, idest, ad commutationem, sine qua non potest consistere communicatio politica, & tamen in communicatione necessaria est pecunia, tanquam medium, & fideiussor, vt dicitur 5. Ethic. etiam habere illam non est malum, quia cum illa non sit mala, non erit malus vsus eius, nisi sit prohibitus, sed non vetatur possessio eius, neque vsus illius in sacra scriptura: ergo non est malum illam habere. Sic dicit Basilius. Non docet facultates vendere eo quod sint naturaliter malæ, quia alioquin Dei creatura non essent. Vnde eas non tanquam malas abijcere, sed disponere monuit, & condemnatur aliquis, non quòd eas possedit, sed quia eis abusus est. Secundò, quia si malę essent, vel malum esset eas custodire, non diceretet, quòd difficile erat eas possidentes habere vitam æternam, sed simpliciter impossibile, sicut peccantes mortaliter, vt sic impossibile est saluari.

Dicendum, quòd rectè Christus dixit, quòd diuities difficile intrabunt in regnum Dei scilicet qui diuites sunt, & qui diuites effici volunt, & hoc, quia diuitiæ secundum se non tollunt regnum Dei, sed impediunt. De his, qui volunt diuites fieri patet, quia oportet eos multa acquirere, vt diuites fiant, cum non essent, & quia per viam iustam raro contingit velociter multa acquiri, oportet animum, & manus applicari iniustæ acquisitioni, & ita solet dici, quod omnis diues, aut iniustus, aut iniusti hæres scilicet si ipse acquisiuit iniustus fuit in acquirendo, si non acquisiuit, sed possidenti successit, non ipse est iniustus, sed est iniusti hæres quasi possessio sine peccato esse possit: acquisitio autem non. Et ita dicit Apost. 1. Tim. 6. cap. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos diaboli, & in desideria multa, quæ mergunt animam in interitum idest per hoc, quòd volunt diuites fieri applicant se iniquis modis acquirendi, vel conuersandi, quibus non se implicarent si non cuperent diuites fieri, & illi vocantur laquei diaboli, quia eis tenet animas ligatas dæmon, quas aliter fortè non posset tenere. Si autem iam diuites sunt, siue per se acquisierint, siue ab alijs acceperint, est difficultas in duobus. Primò, quia qui diuites sunt, vt non perdant quæ habēt, committunt quęcunque mala. Amant enim tam ardenter possessa, quòd etiam si aliena non ambiant, potius volunt quæcunque committere, quam diuitijs spoliari, & ita committunt quæcunque mortalia, vt semper possideant diuitias. Secundum est, quia impediuntur in tenendo ad bonum: Nam licèt non cupiant aliena, neque contra Deum pro possessorum conseruatione faciant, tamen cessant ab aliquibus bonis, à quibus non impedirentur si diuitias non possiderēt: sicut iste iuuenes dispositus erat ad perfectionem, & vt Christum sequeretur, & tamen, quia diuitias relinqui oportebat, cessauit Christum sequi, sed qui habent talia impedimenta, difficilius intrant in regnum Dei, quàm alij: ideo diuites difficile intrant in regnum Dei.

An Christus dixit nunc, quòd diuites difficile intrant in regnum Dei propter iuuenem istum, vel propter alios diuites. Quest. CLXV.

SEd quæritur, quare Christus dixit nunc, quòd diuites difficile intrant in regnum Dei: nam ista dixit propter iuuenem, qui recesserat tristis, sed iste non impediebatur propter diuitias intrare in regnum Dei, quia non egerat contra mandata, sed cum diues existeret, custodiebat omnia mandata à iuuentute sua, vt dicitur in litera, sed solum impediebatur à perfectione, quæ non erat necessaria ad vitam æternam, & ideo licet impedire-

A tur à perfectione consequenda, non impediebatur à vita æterna, & ita non erat difficile eum intrare in regnum cœlorum. Dici potest vno modo, quòd non dicitur hoc contra iuuenem illum, licèt propter eum introductum est, quia enim ipse, qui diues erat recessit à Christo, fuit Christo occasio loquendi contra diuites, qui propter diuitias impediuntur a consecutione vitæ æternæ, licèt non impediretur sic iuuenis, & hoc, quia vt non priuentur possessis, quæcunque mala committūt, per quæ impediuntur à vita æterna. Vel quia diuites efficiuntur cupidiores, quàm cæteri homines, cum diuitiæ sitim augeant, & ita non solum propria immoderatè amant, sed etiam aliena concupiscunt, & inuadunt. Aliter potest dici, & melius, quòd tam de alijs diuitibus, quàm de iuuene isto intelligitur, quia valde inconue-
B niens videretur, quòd Christus diceret ista propter iuuenem, & conuenirent alijs diuitibus, & non iuueni. Et est verum, quòd diues difficile intrant in regnum Dei, inquantum impeditur per pecunias, non inquantum eas possidet, sed inquantum amat. Et licèt nunc iuuenis iste non fuerit impeditus a vita æterna, poterat statim per diuitias ab illa impediri, quia illæ impediunt inquantum valde amantur, sed iste iuuenis ita ardenter amabat possessa, quòd audito verbo, quòd ea dimitteret, tristatus est, & recessit à Christo, quem ante hoc sequi dispositus erat: ergo existente tanto amore si accideret, quòd optaret priuari diuitijs, vel agere contra Deum, fortè ageret contra Deum, vt non priuaretur illis, & ita impediretur pęnitus à vita æterna. Etiam qui tam ardenter amat, communicare non vult bona sua, sed interdum ad
C subueniendum proximis necesse est communicare bona nostra illis etiam in magna quantitate 1. Io. 3. Qui habet substantiam huius mundi, & videt fratrem suum necessitatem patientem, & claudit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei est in illo? quasi dicat, non potest esse. Et qui non habet charitatem est in peccato mortali primo. Ioan. 3.

Qui non diligit, in morte manet, & tamen amor nimius possessorum impedit communicationem istam bonorum, ideo diuites reducuntur difficiles ad vitam æternam habendam. Sic dicit Hilarius. Habere diuitias criminis non est, sed modus in habendo retinendus est. Nam quomodo communicandum est necessitatibus sanctorum, si communicandi materia nō relinquitur? quasi dicat: diuitibus subtrahitur materia communicandi per
D nimium amorem possessorum. Quòd autem iuuenis iste diues existens vsque nunc mandata custodiuisset, & non impediuissent eum diuitiæ: poterat accidere, quia fortè non à multo tempore diues erat, sed fortè nouiter successerat in bonorum possessione defunctis parentibus, quorum hæres erat, & ita non erat expertus mala diuitiarum, neque acciderant ei impedimenta aliqua, sed solum ardorem illum possidendi patiebatur, vel etiā si longo tempore tenuisset, tamen quia in pace viuebat, non acciderat ei, quòd vel perditurus esset diuitias, aut peccaret, & tamen accidere poterat, & ita manebat impedimentum, quod diuitiæ præstare poterant, licèt nondum illud præstitissent, & tamen si accederet aliquid tale, fortè peccaret, vt non priuaretur diuitijs, & ita etiam nunc antequam illud accideret, erat difficile iuueni huic
E diuitias amanti intrare in vitam æternam, non quia diuitias possidebat, sed quia amabat: vnde si quis possideret non amans illas, nullum periculum esset ei ex diuitijs, & ita Apostolus suadet 1. Corinth. 7. cap. Tempus enim breue est, & reliquum est, vt qui habent vxores sint tanquam non habentes, & qui flent, tanquam non flentes, & qui gaudent, tanquam non gaudentes, & qui emunt, tanquam non possidentes, & qui vtuntur hoc mundo quasi non vtantur, quia tamen difficile est possidere, & possessa non amare, securius est non possidere, quia non possidere non ingerit difficultatem aliquam ad vitam æternam, & possidere facit difficultatem. Sic dicit Rabanus: inter pecunias habere, & pecunias amare nonnulla distantia est: totius autem est, neque habere, neque amare diuitias.

Quare

Quare Christus dixit, quòd diuites intrant difficile in regnum Dei, qui hoc etiam accidit circa quæcunque possessa. Quæst. CLXVI.

SEd quæritur, quare Christus dixit, quòd diuites intrãt difficile in regnum Dei, quia hoc idem accidit circa quoscunque possidentes aliqua, vel cupientes ea possidere.

Dicendum, quòd possidentes aliqua, vel nulla possidẽtes, aut cupiunt diuites fieri, aut non. Si cupiunt diuites fieri, accidunt eis impedimenta ad vitam æternam, & verum est de eis, quòd difficile est ipsos ingredi ad vitã æternam, quia vt dicitur 1. Timo. 6. capit. Qui volunt diuites fieri incidunt in laqueos diaboli. Si autem non cupiũt diuites fieri, aut nihil possidẽt, aut pauca. Si nihil possidũt, non habent impedimentum ad vitam æternam, & ad talem statum Christus suadet dicens, quòd vendat iuuenis omnia, quæ habet, & sequatur ipsum. Si autem pauca possidet quis, & non cupit diues fieri, non incidit in difficultates quas habet diues. Primò quantum ad ambiendum aliena. Nam diuitiæ sitim quandam sui faciunt. Nam qui pauca possidet, pauca cupit, & interdũ nulla. Qui verò multa, incitatur ardentius ad maiora cupiendum: quasi nihil sit quod habet, nisi maiora possiderit, & velut illa, quæ cupit necessaria iam sint ad conseruationem, & bonam habitudinem eorum, quæ possidentur, & ita sitis sitim facit, sed qui ardenter cupit, non dubitat aliena inuadere, vt siti suæ satisfaciat: ideo diuiti accidit periculum ex hac parte, & non pauperi.

Secundum est, quia durius est perdere multa, quam pauca: etiam si tam possidens pauca, quam multa afficiatur nimis ad possessa: ideo si accederit aliquid, vt priuari oporteat possessis, aut peccare, facilius peccabit diues, quàm pauper, quia magis inclinabitur ad non perdendum, quæ possidet.

Tertium est, quia si abijciendo possessa ascendat quis ad aliquam perfectionem magnam, est difficilius hoc diuiti, quàm pauperi, quia pauper cum pauca possideat, non multum dolet abijciendo: diues autem, qui multa possidet, difficulter ea à se abdicat, ideo est difficilius diuiti ascendere ad perfectionem, quã pauperi, & ita ascensus ad regnum Dei est ei difficior. Sic accepit Christus, quia iste iuuenis propter diuitias multas, quas possidebat impeditus fuit sequi Christum: Apostoli verò, qui pauca possidebant faciliter illa reliquerunt, & ideo quãdo dixit de iuuene, quòd recessit tristis: dicitur, quòd erat habens multas possessiones, quasi dicat, multitudo impediuit eum, & non dixit solum, quod aliqua possidebat, sed etiam postea dixit, quòd diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Sed obijcietur, quòd hoc non solum est verum de diuitibus, sed etiam de omnibus alijs, qui aliqua possident, quia Mar. 10. & Luc. 18. dicitur: Quàm difficile, qui pecunias habent regnũ Dei intrare.

Dicendum, quod non locutus est Christus, nisi de diuitibus: accepit enim habere pecunias idest diuitias. Nã ex modo loquendi, non dicimus aliquos possidere pecunias si paucas, sed multitudinem designamus per possessionem pecuniarum. Maximè, quia litera præcedens ostendit multitudinem: nam dicit iam Mar. 10. quàm Luc. 18. quòd erat habens possessiones multas. Lucas autem dixit: erat diues valde, & ideo secundum illud accipiendum est possidere pecunias, qui enim pauca possident, non habent difficultates, de quibus Christus loquitur. Sed obijcietur, quod tam pauca possidentes, quàm etiam nulla, difficile intrent in regnum cœlorum, quia multæ aliæ difficultates sunt præter eas, quæ ex diuitijs adueniunt. Item, quia dixerunt Apostoli auditis his: Quis poterit saluari? Et Christus ait: Apud homines quidem impossibile est: apud Deum autem omnia sunt possibilia. Et ita non solum est difficultas cuilibet homini, sed etiam impossibilitas videtur tã pauperi, quàm diuiti.

Dicendum, quòd verum est, quod sunt multæ difficultates præter ardorem diuitiarum, & tamen de illis non loquitur hic Christus, neque negat difficultates illas, & tamen ponit istam in diuitijs, quam difficultatem ha-

F bent diuites, & non alij homines, & insuper diuites habent omnes difficultates, quas alij homines patiuntur.

Sed tunc dicetur, quare Christus posuit de solis diuitibus, quod difficile intrabunt in regnum cœlorum, cum etiam alij homines difficultatem habeant ad hoc? Dicendum, quod fuit primo, quia de diuitum difficultate erat ad propositum dicere, non autem de difficultatibus aliorum hominum, eo quod iste iuuenis, qui nunc dsijt sequi Christum, non impeditus fuit ex alio, nisi ex diuitijs, vt patet ex litera. Secundo, quia plures difficultates accidunt ex diuitijs, quàm ex alijs omnibus rebus simul sumptis, & istæ difficultates sunt quotidianæ. Et ita quasi ista sola esset difficultas, pósita fuit hic. Sic Apostolus de solis diuitijs dixit, quod pararent laqueos diaboli, & in desideria multa, quæ mergunt ho-

G minem in interitum.

Quomodo est verum, quòd facilius est camelum intrare per foramen acus, quam diuitem intrarem in regnum cælorum. Quæst. CLXVII.

QVæritur, quomodo est verum, quod facilius est camelum intrare per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum cœlorum: nam camelum intrare per foramen acus est impossibile, & tamen diuitem intrare in cœlum possibile est, etiam si esset difficile.

Aliqui dicunt, quòd per acum intelligitur Christus, & per camelum Gentilis populus, & per diuites Iudæi, & est sensus, quod facilius conuertuntur Gentiles ad Christum, quàm Iudæi. Sic dicit Chry. in Matt. scilicet

H Gẽtium animæ assimilatæ sunt tortuosis camelis in quibus erat gibbus idolatriæ: quoniam cognitio Dei erectio est animarum. Acus autem est filius Dei, cuius prima pars subtilis est secundum diuinitatem: alia verò grossior secundum incarnationem eius, tota autem recta est, & nullam habet deflexione, per cuius vulnus passionis gentes ingressæ sunt in vitam æternam, hac acu consueta est immortalitatis tunica. Ipsa est acu, quæ spiritui consuit carnem. Hæc acu iudaicum populum iunxit, & gentium. Hæc acus amicitiam angelorum, & hominum copulauit. Facilius est ergo Gentiles intrare per foramen acus, quàm diuites Iudæos intrare in regnum cęlorum.

Secundo exponunt quidam, quod camelus sit Christus, diues quilibet superbus, acus passio. Facilius est Christum pro nobis pati, quàm elatum humiliari. Sic dicit

I Grego. 35. Mora. scilicet. Nomine diuitis quemlibet elatum, cameli appellatione propriam condescensionem significat: camelus ergo per foramen acus transit, cum redemptor noster vsque ad susceptionem mortis per passionis angustias intrauit, quæ passio velut acu exstitit, quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus foramen acus, quàm diues regnum cęlorum ingreditur, quia nisi ipse prius per passionem suam formam nobis humilitatis ostenderet, nequaquam se ad humilitatem ipsius superba nostra rigiditas inclinaret. Sed dicendum quòd istæ duæ expositiones, non faciunt ad propositum, quia non sunt literales, sed mysticæ, & tamen oportet dari literæ sensum literalem. Secundo, quia necesse est, quòd ista verba posita hic à Christo faciant ad propositum præcedentium. Loquebatur autem Christus de di-

K uitibus, quòd difficile perueniant ad regnum Dei: ideo necesse est de hoc intelligi istud, & tamen intelligendo iuxta illas expositiones, nihil est ad propositum præcedentium. Nam supra signabatur difficultas intrandi in regnum cęlorum quantum ad diuites, hic autem signatur difficultas, siue impossibilitas intelligendo secundum corticem literæ: ideo magis debet intelligi, vt iacet, quàm iuxta illas expositiones.

Alij dicunt, quod acus porta quædam erat in Ierusalem. Sic dicit Glo. Dicitur, quòd Ierosolymis quædam porta erat, quæ foramen acus dicebatur, per quam camelus, nisi deposito onere, & flexis genibus transire non poterat, per quod signatur non posse transire viam arctam, quæ ducit ad vitam, nisi sordibus peccatorum & diuitijs positis, saltem non amando. Sed dicendum, quod non est satis verisimile. Primò, quia non est authenticum, quod aliqua

aliqua talis porta esset, cum in nulla scriptura authentica inueniatur. Etiam, quia si talis porta esset tam humilis, & stricta: certum est, quod nemo per illam camelos introduceret, vt onera deponeret, & genua eos flectere cogeret. Et ita non esset comparatio de introitu camelorum per illam portam, vt Christus illam poneret. Secundò, quia hoc non esset mirandum. Nam si cameli per illam portam depositis oneribus, & flexis genibus intrare possent, certum est, quod magis difficultas esset homini intrare in vitam æternam, quam camelo per portam illam, quia ad hoc, quod possit quis habere vitam æternam, oportet abnegare seipsum non sequendo passiones suas, & tamen Christus voluit hic ostendere rem duram ideo aliquid maius dicere voluit. Alij dicunt, quod camelus est nomen æquiuocum ad animal, & rudentem idest funem, quo ligatur nauis, & hoc, quia nomen Græcum hic positum æquiuocum est ad animal, & rudentem, vt dicit Theo. Sed istud non tollit difficultatem, quia vtrunque est impossibile, siue pro animali, siue pro rudente accipiatur, quia neutrum eorum potest capi per foramen acus.

Dicẽdum ergo, quod accipitur planè, vt litera signat, quod facilius fit illud animal gibbosum, quod camelum dicimus, intrare per foramen acus, in quo filum mittitur, quam intrare diuitem in regnum cælorum. Et tunc manet ratio dubij, quia impossibile est camelum transire per foramen acus, & non est impossibile diuitem intrare in cœlum.

Dicendum, quod non intelligitur de omnibus diuitibus, sed de solis illis, qui ponunt totam spem in diuitiis, quia istos impossibile est saluari. Nam isti, vt sic sunt in peccato mortali, cum diuitias plusquam Deum ament, & tales quandiu sic manserint, non possunt saluari, sed cum deposuerint istam intentionem. Sic patet, quia Mar. 10. cap. dicitur. Difficile est confidentes in pecunijs intrare in regnum Dei. Confidentes autem sunt, qui totam spem in eis ponunt, & eas, vt finem suum constituũt, & isti non soluantur. Sic dicit Remigius; Dominus in Marco exponens huius loci sensum dixit; Difficile est cõfidentibus in diuitijs intrare in regnum cœlorum; illi enim in diuitijs confidunt, qui omnem suam spem in diuitijs collocant.

Alij autem diuites sunt, qui in diuitiis spem non ponunt, sed sunt, vt non habentes, & non vtentes eis 1. Cor. 7. cap. & tales non solum possunt intrare in regnum cœlorum, sed etiam laudabiles valde sunt. Sic dicitur Ecclesiastici 31. cap. Beatus diues, qui inuentus est sine macula, qui post aurum non abijt, neque sperauit in pecuniæ thæsauris. Et sequitur: Quis est hic, & laudabimus eum? Et ita laudabilis est, & beatus vocatur.

Quomodo dixit Christus, quod est difficilius diuitem intrare in regnum cœlorum, quam camelum transire per foramen acus, cum vtrumque sit impossibile. Quæst. CLXVIII.

Sed quæritur, quomodo dixit Christus, quòd est difficilius intrare diuitem in regnum cœlorum, quia accipiendo pro diuite, qui confidit in pecunijs, impossibile est, quod diues intret in regnum cœlorum, & camelum etiam intrare per foramen acus impossibile est, sed quomodo sit magis impossibile vnum, quam alterum non apparet.

Dicendum, quòd impossibile dicit negationem, vel priuationem possibilitatis, & quantum ad hoc vnum impossibile non est maius altero, quia priuatio, & negatio consistunt in indiuisibili. Accipiendo autem impossibile prout elongatur à possibilitate, est vnum magis impossibile, quam aliud, quia aliquod magis elongatur a possibilitate, quam aliud, sicut homo non potest portare mille libras ferri, neque decem millia librarum, & vtrũque est impossibile, sed magis est impossibile portare decem millia, quamquam vtrumque est simpliciter impossibile homini, ita est nunc impossibile transire camelum per foramen acus, quia nulla potentia rerum ad hoc sufficit. Idem de introitu diuitis confidentis in diuitijs in

A regnum cœlorum. Et tamen magis elongatum est à ratione potentiæ intrare diuitem in regnum Dei, quam camelum per foramen acus, quia licet camelus non potest per potentiam naturæ intrare per foramen acus, tamen per diuinam potentiam potest, & istud est per hoc, quod partes perdant distinctionem situs ad tempus scilicet ꝙ vna subintret aliam, & tunc corpus quantumcumque magnum alicuius rei potest stare in loco paruo corporis alterius, & a fortiori poterit esse in foramine acus quod magis est. Diuitem tamen confidentem in diuitiis, & per hoc existentem in peccato mortali, intrare in regnũ cœlorum est contra potentiam ordinatam Dei, contra quam ipse nunquam agit, quia fidelis est, & seipsum negare non potest 2. Timo. 2. cap. sed introducere camelũ per foramen acus, non est contra potentiam ordinatam
B Dei: ideo magis impossibile dicetur diuitem intrare in regnum cœlorum, & hoc modo vocamus vnum miraculum maius alio, quia licet vtrumque requirat potentiam infinitam, tamen vnum secundum naturam suam magis distat à possibilitate naturali, quàm alterum.

Quomodo potest stare litera ista cum superiori, quia videtur ei contraria. Quæst. CLXIX.

Quæritur, quomodo potest stare litera ista, quia supra dixerat Christus, quòd diues difficile intrabit in regnum cœlorum: nunc autem dicit, quod difficilius est, quàm intrare camelum per foramen acus, in quo impossibilitatem notat.

Dicendum, quòd vtrumq; verum est, sed tetigit Chri
C stus per hoc duas conditiones diuitum. Quidam enim diuites sperant in pecuniis constituentes in eis finem suum, & istis est impossibile intrare in regnum Dei. Alii non sperant in pecuniis, sed vtuntur eis, & istis difficile est intrare, & tamen intrare possunt. De primo dicitur: facilius est intrare camelum per foramen acus, quam diuitem in regnum cœlorum, idest, impossibile est. De secundo dicitur, quod diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Dè primo patet, quia tales sunt in peccato mortali, & sic manentes impossibile est intrare in regnũ cœlorum. De secundo patet, quia Christus dixit difficile esse, & non impossibile. Et verum est, quòd etiam eis, qui non constituunt finem in diuitijs impedimentum prouenit ex illis, quia inflammant in amorem sui, & impediunt à perfectione, quæ non potest interdum haberi,
D nisi abiectis eis, & interdum ad malum incitant, quod non fit in non habentibus. Sic dicit Rabanus: Inter pecunias habere, & pecunias amare nonnulla distantia est, tutius est enim, neque habere, neque amare diuitias. Sic etiam Hierony. ait: Quia verò diuitiæ habitæ difficile contemnuntur, non dixit, impossibile est diuitem intrare in regnum cœlorum, sed difficile, vbi difficile ponitur, non impossibilitas ostenditur, sed raritas demonstratur. Et tamen licet ista difficultas sit in diuitiarum possessione, multi benè vtuntur diuitiis, qui in regnum cœlorum intrant, sicut Abraham diues, quia dicitur Gen. 13. quod Abraham, & Loth tam diuites erant, quod non poterat eos capere terra, neque poterant habitare communiter, & ideo recesserunt ab inuicem, & tamen erat Abraham bonus, & perfectus Gen. 17. Ambula coram me, & esto
E perfectus. Sic dicit Beda: quomodo Matthæus in Euangelio, & Ioseph in Veteri Testamento, & quam plurimi diuites intrauerunt in regnũm Dei? nisi quia fortè, vel diuitias pro nihilo haberent, vel ex toto relinquere Domino inspirante didicerunt.

Alij autem dicunt, quod diuites non possunt intrare in regnum Dei, sicut neque camelus per foramen acus, qui tamen possidet diuitias potest intrare licet cum difficultate. Sic dicit Theophi. Porro attendas illud, quod diuitem quidem impossibile dixit saluari, possidentem verò diuitias difficile, quasi dicat, diues qui captus est à diuitiis, & famulatur eis non saluabitur. Habens verò illas scilicet cum eis dominatur vix saluabitur causã humanæ fragilitatis, conatur enim nos diabolus supplantare quoadusque possidemus diuitias, & difficile est effugere decipulas eius: ideoque bonum est paupertas, & quasi

difficile intrant in regnum cęlorum propter impedimenta quædam, quæ ex amore istarum rerum inferuntur, ita & circa alias passiones, vt scilicet circa amorem coniugis, & liberorum, & honoris, & iram, & vindictam, & cæteras passiones erunt impedimenta eundi ad vitam æternam, & tamen nemo est, qui non patiatur multa istorum; ideo agendo tam strictè circa cætera, sicut circa amorem pecuniarum, videtur, quod omnibus sit difficile, vel impossibile ire ad vitam æternam, & ita rectè dixerunt Apostoli de seipsis, & de alijs hominibus, quis poterit saluus fieri? quia ipsi licet diuites non essent, neque esse cuperent; tamen alias in se passiones sentiebant, per quas putabant sibi esse difficile ire ad vitam æternã. Si quis tamen vellet tenere præcedentem expositionem scilicet de alijs hominibus, & non de Apostolis, non est insistendum in contrarium.

Quare dicitur, quòd aspiciens Iesus respondit. Quæst. CLXXII.

QVæritur, quare dicitur, quòd aspiciẽs Iesus respõdit. Dicendum putant aliqui, ꝙ iõ dictum est, quia sic erat verum, & narratur factũ. Sed non stat, quia tunc superuacuum esset dicĩ: certum est.n. ꝙ qñcunque loquebatur Christus ad aliquos, respiciebat eos, & maximè, qñ loquebatur ad discipulos quos diligebat, & tñ non dr̃, ꝙ Christus aspicit quandocunque loquitur ad aliquẽ: ideo non dr̃ hoc solum ad enarrandum gesta, sed ad aliquid aliud. Dicendum aũt, ꝙ causa est, quia Christus habebat se semper cũ loquebatur ad modum oratoris. Ad oratorem enim, cuius finis est persuasio, vt Tullius dicit, pertinet disponere vultum iuxta cõditionem rerum, de quibus loquitur, & illa dispositio vultus est quædã pars ingenij oratorij, & ideo Christus iuxta conditionem rerum, de quibus loquebatur, vel finis, quem inducere intendebat, disponebat vultum, quia tñ ad probationẽ rerum, quæ referuntur, dispositio vultus interdum non facit.i. non facit ad intentionem Euangelistæ, licet faceret ad intentionem Christi, non ponunt semper Euangelistæ, quod Christus aspiceret eos, quibus loquebatur. Interdum autem confert ad declarationem, vel probationem eorum, quæ dicuntur, & ideo tunc Euangelistæ exprimunt, quod Christus aspiceret eos, quibus loquebatur. Sic dicitur Mar. 10. ca. de isto iuuene, qui petebat ingredi ad vitam ęternam, quòd Christus intuitus eum dilexit illum, vt innuatur, quod illum aspicere erat cuiusdam benignitatis, eo quod ille seruauerat omnia mandata, & tales Christus diligit, ita nunc discipuli erant admirati, & turbati de hac dura snia Christi.s. ꝙ facilius est intrare camelum per foramen acus, q̃ diuitem in regnũ cęlorum, ideo ipse volens eos consolari, dulciter eos intuitus est, & ad ostendendum istam benignitatem Christi erga eos Euangelista dixit, ꝙ aspexit illos, & Mar. 10. c. dicitur, & intuens illos, &c. Sic dicit Chryso. Per hoc quod dicit aspiciens significat Euangelista, quòd mansueto oculo umidam eorum mentem mitigauit.

Quomodo est verum, quòd apud homines hoc est impossibile, quia tunc non esset in potestate hominis saluari. Quæst. CLXXIII.

QVæritur, quomodo est verum, quòd apud homines hoc est impossibile, quia supra dicebatur, quis poterit saluari? hic autem dicitur, apud homines est impossibile: ergo videtur, ꝙ non est in potestate hominis saluari, sed hoc vr̃ inconueniens, quia tunc daretur hominis pœna pro eo quod euitare non põt, & tñ pœna non datur, nisi pro voluntario 3. Ethic. c. 1. Etiam vituperetur, qui condemnatur, & laudatur, qui saluatur, & tamen si condemnari non esset in potestate nostra, neque etiam saluari esset in potestate nostra: ideo iniustè laudaremus istum, & vituperaremus illum, quia laus, & vituperium fiunt pro voluntarijs 3. Ethi. c. 1. Dicunt quidam, ꝙ intelligitur istud solũ quantum ad difficultatem, quæ prouenit ex diuitijs, de quibus dictum fuerat, ꝙ facilius erat introire camelum per foramẽ acus, quam diuitem in regnum Dei. Et ideo dixerunt Apostoli: Quis poterit saluus fieri? Christus aũt dicit, ꝙ apud homines impossibile est. i. ꝙ nõ sit in potestate hominis tollere istud impedimentum, vel non est in potestate eius, cum isto impedimento intrare in regnum cęlorum, & tunc dicitur, apud Deũ oĩa possibilia sunt. i. põt hominem dimittere in vitam æternã, auferendo impedimentum, quod prouenit ex diuitijs. Non autem, ꝙ posset introducere illuc hominem habentem totam cõfidentiam in diuitijs, sed põt ei auferre istam confidentiam, & ita introducere in regnum cęlorum. Sic dicit Remigius. Nõ hoc est intelligendum, ꝙ possibile sit apud Deum, quod diues, cupidus, auarus, & superbus intret in regnum cęlorũ, sed vt conuertatur, & sic intret. Idem dicit August. lib. de quęst. Euang. & Beda. Et tunc dicendum, quod non ponitur

B istud ad reddendum nos pigros, quasi non curemus ad bonum conari, velut nõ existens in potestate nostra, sed vt sciamus, ꝙ a nobis solis non est possibilitas bonorum, sed à Deo, & tamen quando recurrerimus ad illum concurret nobiscum, vt bona possimus, & ita verbum istud multum hortatur nos ad Deum esse solicitos. Sic dicit Chry.s. Neque hoc ideo dicitur, vt resupinus iaceas, & sicut ab impossibilibus abstineas, sed vt magnitudinem iustitiæ considerans insilias Deum rogans. Sed non videtur omnino satisfacere quod dictum est, quia Apostoli dixerãt, quis potest saluus esse? quod intelligebatur propter omnes difficultates, quæ proueniunt hominibus ex quibuscũque causis vltra diuitias, ideo necesse est, quod intelligatur hoc de impossibilitate quantum ad omnia impedimenta.s. quod propter omnia illa sit homini im-

C possibile, sed apud Deum sit possibile. Et patet afficacius, quia si propter sola impedimenta ex parte diuitiarum est homini ex se impossibile habere vitam ęternam: a fortiori ex omnibus impedimentis, quæ homini accidere possunt erit homini difficilius habere illam. Si autem accipiendo dicunt quidam, quòd apud homines est impossibile, apud Deum autem est possibile, quia homini ex conditione sua non est possibile, & tamen sequendo diuina consilia, & decreta est possibile, quod satis rectè dicitur. Sic dicit Theophi. Intelligendum est, quod dicit, apud homines impossibile est, sed non apud Deum, quia cum Deum audimus hoc fit possibile, cum vero humana sapimus est impossibile. Sed adhuc dicendum, quod saluatio hominis ex parte hominis non est possibilis idest non sufficit homo ex propria operatione ad illam,

D sed apud Deum possibilis est idest per Deum potest saluari. Et hoc primo, quia saluari est habere vitam æternã, quæ consistit in diuina visione, & illam non potest homo habere naturaliter. Nam etiam si Deus non se occultet nobis, sed permittat homini agere secundum totum conatum, non poterit homo manens in corpore, neque etiam anima separata ex viribus suis videre diuinam essentiam, sed indiget lumine gloriæ diuinitus dato, per quod eleuatur ad Deum videndum. Et ita verum est, quod simpliciter est homini impossibile, quia est supra vires naturæ eius: ita beatitudo est ei impossibilis, quia est vltra vires naturæ, sed sicut Deus si daret homini alas conuenientes magnitudini corporis eius, posset volare: ita si dederit ei limen gloriæ habitualiter poterit videre diuinam essentiam, & erit beatus, & hoc modo plana

E est litera: Saluari apud homines est impossibile, sed apud Deum idest per diuinam operationem est possibile. Secundò, quia vita æterna non datur nobis à Deo, nisi in præmium meritoriæ operationis, & mereri non contingit sine gratia, cum sine illa non sint opera nostra Deo accepta, sed gratia, & charitas nõ sunt a nobis, sed a Deo nobis infunduntur, ergo non sunt in potestate nostra, sed Dei, & consequenter non est possibilis saluatio apud homines ex seipsis, sed a Deo, qui gratiam dare potest, & ita dicitur 2. Cor. 3. Non sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis quasi a nobis, sed sufficientia nostra a Deo est. Tertiò, quia ad habendum vitam æternam, necesse est vitare peccata, sed ex nobis non sumus sufficientes vitare omnia peccata, & tentationes, sed indigemus diuino auxilio: ergo non est possibilis homini saluatio, sed a Deo ei prouenit, & ista videtur vera expositio.

Ad rationem in contrarium dicendum, quod in nostra potestate esse dicuntur ea, quæ per alios facere possumus, sicut 3. Ethi. dicitur, quis posse ea, quæ per amicos potest, & tamen possumus vitam æternam, & gratiam, & charitatem habere per Deum quandocunque ad eum recurremus: licèt per operationem nostram habere non possimus: ideo dicimur posse habere vitam æternam, vel damnationem, & consequenter potest aliquis euitare damnationem, & ideo si non euitat, iuste datur ei pœna.

Ad secundum de laude, & vituperio dicendum, quod pro solis voluntarijs operationibus debetur, & tamen habere vitam æternam, & damnari habetur à nobis per voluntarias operationes, inquantum ista sunt aliquo modo in potestate nostra, vt dictum est: ideo pro istis laudamur, vel vituperamur.

An homo sine gratia Dei possit aliquod bonum facere. Quæst. CLXXIV.

AD declarationem prædictorum quæritur primò, an homo sine gratia Dei possit aliquod bonum facere. Pertinet autem istud ad propositum, quia vita æterna habetur per bonas operationes, & si homo sine gratia potest facere bonum, poterit ex propria operatione mereri vitam æternam. Aliqui dicunt, q̀ nemo potest facere bonum sine gratia, quia Io. 15. dixit Christus discipulis: Sine me nihil potestis facere, sed Deus non habitat in hominibus nisi per gratiam, ergo videtur, q̀ sine gratia, s̄m quam in nobis ipse est, nihil boni operari possimus. Secundò, quia cogitatio, & deliberatio de bono præcedit ad operationem ipsius, sed vt dr̄ 2. Cor. 3. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra a Deo est: ergo a fortiori nō poterimus sine gratia bonū facere, cum ēt bonum cogitare non possimus sine gr̄a. Tertiò, quia vt dicit Aug. ad Bonifacium, non pōt homo aliquod bonū facere, nisi iuuetur a Deo, qui malū velle non pōt, sed adiutorium Dei, qui malū velle non pōt, est gratia ipsius: ergo sine gratia Dei non possumus bonum facere, neque velle. Quartò, quia non pōt aliquis hō bonus, & iustus esse sine gratia, sed in hoc, q̀ aliquis iusta, & bona operatur, iustitia, & bonitas hominis attēditur: ergo homo sine gr̄a non pōt bona facere. Quintò, quia nihil pōt in effectum, qui est vltra suam perfectionem, sed boni actus excedunt bonitatem potentiarum naturalium, quia computātur inter bona magna, cum tamen potentiæ inter bona media computentur: ergo per solas potentias naturales sine additione gratiæ, non poterit homo bonum actum facere.

Alij dicunt, quòd sine gratia possit homo bonum facere, quia nulli fit admonitio per præceptum de eo, quod facere non potest, sed quotidie admonentur homines bona facere tam per sacram legem, quàm per humanas leges: ergo potest homo bonū facere sine gratia, quia aliàs frustra erat ad hoc monere. Secundo, quia, vt ait Damas. nulla res destituitur operatione propria, sed bona operatio est propria operatio hominis. i. secundum rationem ordinata, sicut & malum hominis est contra rationem esse, vt dicit Dionysius 4. c de diui. no. ergo homo ex propria natura sine gratia adiuncta poterit bonum facere.

Dicendum, quod homo ex propria conditione sine aliqua gratia adiuncta potest facere bonum quodcunque quod est bonum ex genere suo, vel malum oppositum: & tamen non potest facere bonum meritorium sine gratia, quia non sufficit ad hoc conditio naturæ eius idest facultas liberi arbitrij. Pro quo considerādum, q̀ cum operatio sequatur virtutem operatiuam, & virtus sequatur naturam, oportet, q̀ secundum diuersitatem naturarum sit diuersa facultas ad operandum, & ideo cum homo nominet naturam, vel essentiam, habet virtutem operatiuam, & operationem consequentē; virtus, vel principiū in homine est liberum arbitrium. Hoc enim conuenit homini secundum naturam, & ipsi libero arbitrio competit actus. Sed circa hoc quidam non sufficienter attendentes erant considerantes æqualiter eundem modum operationis liberi arbitrij, & rerum naturalium, & ideo dicunt, quod sicut lapis, qui naturam nominat, habet vir-

F tutem motiuam, secundum quam debet ferri deorsum, & per illam virtutem motiuam habet, q̀ necessario moueatur deorsum nisi impediatur: ita dicunt de homine, qui habet naturam aliquam, secundum quam est operatiuus, quæ est principium intrinsecum, & secundum illa exercebit operationes suas necessariò, sicut lapis. Et quia in homine consideratur duplex natura scilicet intellectualis, ex qua inest homini inclinatio ad appetendum ea, quæ sunt per se desiderabilia, & honesta. Alia est sensibilis secundum quam pronus est ad concupiscendum ea, quæ sunt delectabilia secundum sensum: has duas naturas, vel principia hominis considerantes hæretici duas hæreses contrarias ex eadem radice fecerunt. Quidam eorum scilicet Iouiniani considerantes naturam intellectualem hominis, quæ inclinat in bonum,

G quia iuxta Arist. 1. Ethi. ratio deprecatur ad optima, asserebant, q̀ necesse erat hominem benè operari, & quod non poterat peccare. Alij idest Manichei respicientes ad naturam sensitiuam, quam dicebant esse secundū se malam, & à malo Deo conditam, dixerunt, q̀ homo de necessitate peccat, neque potest bonum facere. Vtriq; autē errant tollentes liberum arbitrium vertibile, quia sicut non posse agere nisi malum ex natura sua tollit libertatem arbitrij, ita & necesse esse agere bonū tollit arbitrij vertibilitatem, & tamen homo secundum naturam habet libertatem arbitrij, non esset autem liberi arbitrij, nisi pertineret ad eum determinatio sui operis, vt ex proprio iudicio eligeret hoc, vel illud, ideo error est, & contra naturam humanam dicere, quod necesse sit eum facere bonum, vel necesse sit facere malum, & nō habeat ele-

H ctionem ad hoc, vel illud, sed saluanda est in homine natura liberi arbitrij. Et tamen alij volentes saluare liberū arbitrium, & nescientes tenere modum, lapsi sunt in aliū errorē: isti sunt Pelagiani facultatem liberi arbitrij ampliantes. Dicunt enim, quod liberum arbitrium de se nō est determinatum ad aliquod opus, sed ex ipso pendet determinatio cuiuscunque operis: ideo homo per liberū arbitrium potest in bonum opus sine aliqua gratia addita. Etiam dicunt, quod potest in opus meritorium per se sine gratia. Ponebant autem Pelagiani quatuor errores. Primus erat, quòd sine gratia poterat homo bonum facere, & posset legem Dei implere: licèt per gratiam adiuuetur ad facilius agendum, & tamen etiam illa non existente poterat homo bonum facere ex seipso, & totam legem Dei implere. Secundus error erat, quòd non oportebat

I orari pro fidelibus, vt essent boni, vel meliores, neq; pro infidelibus, vt conuerterentur, cum ex seipsis habeāt homines, q̀ bonum, vel malum faciant, & non ex alio. Tertius error, q̀ homo ex proprijs actibus gratiam Dei mereatur. Quartus est, quòd asserunt hominem nasci sine peccato originali. Primus aūt istorum pertinet ad propositū, & de omnibus his habetur per Magistrum 2. Sent. dist. 28. Quòd autem dicunt posse hominem per liberum arbitrium solum facere quemcunque actum meritorium: pro tanto dicunt, quia errant pro eodem accipientes genus operis, & meritorium, vel demeritorium, ita q̀ ista sunt diuersa genera operum: genera. n. actuum distinguuntur secundum genera obiectorum, & quia liberum arbitrium ad nullum genus obiecti determinatum est, quodlibet genus actus ex seipso potest idest determinare

K se ad eligendum illud genus actus, vt scilicet facere fortia, vel iusta, aut liberalia, vel temperata, quod quidem verum est: putant tamen meritorium, & demeritorium pertinere ad genus actus sicut fortia, & temperata, & ideo liberum arbitrium, cum non sit determinatum ad aliquid naturaliter posse per seipsum determinare se ad meritorium, vel demeritorium. Sed in hoc errant, quia meritorium, & demeritorium non dicunt genus actus, neque pertinent ad determinatum obiectum, sicut fortia & mansueta, & tēperata facere, quia facere fortia nō pertinet ad idem genus, ad quod facere temperata. Etiā fortitudo consistit circa aliam rem. s. circa timores, & audacias moderando illas prout illę sunt circa vltimum terribilium, temperantia est circa delectationes, & tristitias gustus & tactus: meritorium autem, & demeritoriū non dicunt diuersa genera actus, neq; sunt circa easdem res.

Nam

Nam circa quamcumque materiam assignatam contingit esse opus meritorium, vel demeritorium, & tamen non contingit circa quamcumque materiam esse fortitudinem, aut mãsuetudinem, sed circa determinatas, ideo meritorium, & demeritorium non dicunt genera operationum, ad quæ possit se determinare liberum arbitriũ, cum positis omnibus generibus obiectorum, & actuum adhuc posset esse, quod neque esset ibi meritorium, nec demeritorium, sed meritorium dicit efficaciam operis, & non genus eius: demeritorium vero dicit defectum efficaciæ illius.

Cur dicitur actus meritori⁹.

Dicitur enim meritorius actus, inquantum habet efficaciam excedentem naturalem virtutem, idest, inquantum est efficax ad consequendum illud præmium, quod facultatem naturæ excedit scilicet vitam æternam, ad quam non sufficit virtus naturæ: libertas autem arbitrij est, quod possit se determinare ad quodcumque genus operis, & ad quemcumque modum, facere autem opus meritorium non est facere hoc opus, vel illud, sed dare ipsi operi, ad quod se determinat, efficaciam, vt sit sufficiens ad consequendum præmium supernaturale, quod non potest facere liberum arbitrium, quia ipsum est virtus naturalis, ideo non potest in supernaturalia, sed supernaturale est illud, per quod in supernaturalia possumus: illud autem est gratia, quæ est à Deo: ideo liberum arbitrium non potest facere actum esse meritorium, nisi subleuetur per habitum, qui naturæ facultatem excedit, qui gratia dicitur.

Quid sit arbitrij libertas.

Potest tamen velle liberum arbitrium ex seipso facere actum meritorium, quia sicut est in potestate ipsius determinare se ad genera actuum, & obiectorum: ita potest se determinare ad modos actus. Non potest tamẽ facere liberum arbitrium, quòd ille actus, quem vellet esse meritorium, sit meritorius, si non habeat gratiam adiunctam, quia liberi arbitrij est determinare se ad rem, non autem dare rei genus, vel modũ essendi. Nam põt determinare se ad opera iusta, vel fortia, vel temperata: nõ tñ potest facere, quòd ista opera sint fortia, vel temperata, sed hoc habent opera ex genere suo, idest, ex materia, & circunstantijs: ita potest determinare se ad volendum facere opus meritorium; quod tamen opus sit opus meritorium, non prouenit ex libero arbitrio, sed ex gratia, quæ dat operi efficaciam, secundum quam vocatur meritorium. Et ita Pelagiani errabant, quia nesciebant distinguere inter genus operis, & efficaciam eius, & inter determinare se ad aliquid, vel efficere illud. Ideo fides catholica tenet mediã viam inter duas hæreses, secundũ quam asserimus, quod homo per liberum arbitrium bona, & mala quæcunque facere potest, non adiuncta aliqua gratia inquantum sunt bona, vel mala ex genere, nõ tamen potest facere, quod illud opus quod facit, vel eligit sit meritorium, vel demeritorium, saltem quidem meritorium, quia demereri facile est, & hoc quilibet potest, sed meritorium facere nõ potest sine habitu gratiæ, sicut potest quilibet ex libero arbitrio statim facere talia opera materialiter, qualia iustus, temperatus, & fortis, inquantum ista pertinent ad determinatum genus obiecti, & fiunt secundum determinatas circunstantias, & tamen non potest statim facere illa, taliter qualiter iustus temperatus, & fortis, quia isti inquantum operantur ex habitu operantur promptè, & delectabiliter, quia signũ deliberati habitus est, electionem aduenire operibus 2. Ethic. sed ille, qui eligit ista facere, non potest facere illa prompte, & delectabiliter, sed pigre, & cum quadam grauitate, vel tristitia propter non habere habitum, potest tamen eligere sic facere, licèt non possit sic facere, & hoc, quia sic facere non pertinet ad genus rei, ad quod se determinat liberum arbitrium, sed ad efficaciam agẽtis, quam non dat liberum arbitrium, cum libertas non sit ad efficiendum, sed ad determinandum, & ita non est in libero arbitrio, quia per se non potest actum meritorium facere, sed solum vt adiuuatur habitu gratiæ: actũ tamen cuiuscumque generis per seipsum potest, idest, sine adiutorio gratiæ: non tamen excluditur adiutorium Dei, vt ipsa est causa vniuersalis operans in omnibus. Sic dicitur Isa. 26. cap. Omnia opera nostra operatus es

Liberũ arbitriũ de se nõ potest facere actũ esse meritoriũ nisi per gratiam.

A in nobis Domine, sed solum excludimus per hoc, habitum creatum infusum, siue sit gratia, siue charitas.

Ad primum dicendum vno modo, quod gratia dupliciter dicitur, scilicet, donum gratuitum, vel ipse Deus gratis dans: dona enim gratuita propriè dicuntur, quæ naturalibus supraddita sunt, sine quibus multa bona facere possumus, quæ sint bona ex genere suo, sed non meritoria, sine Deo tamen gratis donante, nihil facere possumus, cum ipse sit causa vniuersalis, & principium omnis boni, non solum in hominibus, sed etiam in omnibus creaturis, & ita verum est, q sine me nihil potestatis facere, scilicet, bonum ex genere: malum autem sine Deo fit, quia est non ens, & non indiget causa efficiente, sed deficiente. Alio modo potest dici, quod accipiatur sine me idest sine gratia mea. Et iste est sensus verior, quia de primo non erat dubium, cũ Deus sit causa vniuersalis, non B solum in actione spirituali, sed etiam in tota natura, & entibus: Christus tamen voluit hic aliquod dubiũ determinare, ideo accepit sine me, i. sine gratia mea. Quod patet ex comparationibus sequentibus, s. de palmite manẽte in vite, qui facit fructum, & abscissus nullum fructum facit, & ita Christus intelligi voluit, quòd manentes in eo fructum faciebant, & aliquid faciebant, non manentes autem in eo, nihil faciebant, & tamen a Deo, vt est causa vniuersalis, nihil potest abscindi, quãdiu manet in natura entitatis: iõ intellexit Christus de abscisione per priuationem gratiæ, & tunc intelligitur, nihil potestis facere sine me. idest sine gratia mea. s. nihil meritorium.

Quõ intelligitur dictũ xpi videlicet, sine me nihil potestis facere.

Ad secundum dicendum, quod potest intelligi, quod nihil possumus cogitare à nobis, quasi ex nobis, idest, C sine Dei concursu, nihil possemus cogitare, neque agere, cum ipse sit causa vniuersalis, & tamen multa possumus cogitare, sine aliqua gratia eius, vel speciali illustratione, sicut apparet in multis, qui nulla dona gratuita recipiunt. Aliter potest dici, & melius, quod nihil possumus cogitare à nobis, scilicet de illis, quæ pertinent ad fidem, quia ea, quæ ad fidem pertinent, non possunt sciri via naturali, cum fides sit argumentum non apparentium, idest occultarum rerum, ad Hebræ. 11. capitu. & talia per solam reuelationem sciuntur, vel per doctrinã ab illis receptam, qui a principio per reuelationem acceperunt. Et de his loquitur Apostolus, & patet, quia dicitur, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid quasi a nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, qui nos idoneos ministros fecit noui testamenti, & tamen idoneitas D ministerij huius erat per sufficientem eruditionem in his, quæ pertinebant ad doctrinam noui testamenti, quæ consistunt in fide. Istorum autem non poterat Paulus aliquid ex se sufficienter cogitare, sed Deus illi reuelauerat: talia autem non sunt sine gratia, idest gratuita concessione: ideo verum est, quòd a nobis non possumus sic aliquid cogitare.

Ad tertium dici potest vno modo, quòd non possumus aliquid boni sine adiutorio Dei facere, & tamẽ possumus sine gratia eius facere, quia Deus nõ solũ adiuuat nos ad bene agendum per habitum gratiæ, sed ẽt interius operando ipsa voluntate, sicut in alijs rebus, & exterius occasiones, & auxilia præbendo ad bene agendum, & sine his omnibus nemo potest facere aliquod bonum: Sicut enim motus difformes regulantur à motus vniformi, ita voluntates nostræ, quæ in bonum, & malum flecti possunt, diriguntur ab illa voluntate, quæ non nisi re E cta esse potest, & hoc verum est, q quicunque velit bonũ aliquod, non potest illud velle, nisi Deus per interiorem actionem, moueat voluntatem illius, & non poterit bonum exequi, nisi Deus exterius conferat opportunitates ad illud, quod est parare auxilia, & tamen certum est, quod non omnes isti mouentur per gratiam, sicut patet de multis bonis, quæ facimus existentes in peccato, & tamen à Deo mouemur ad illa bona. Etiam gentiles faciebant multa opera bona, & laudabilia, qui tamen erãt continuè in peccato mortali, cum colerent idola. Aliter potest dici, quòd Aug. loquitur de bono meritorio, & illud non possumus facere sine speciali adiutorio gratiæ, sed bona non meritoria sine illa gratia facere possumus.

Quõ intelligit dictum Apostoli videlicet, q nichil a nobis cogitare possim⁹.

Ad quartum dicendum, quòd potest quis iusta facere

& iustus esse sine gratia. Est enim duplex iustitia, scilicet moralis siue ciuilis, & alia infusa: moralis per assuetudinem causatur, sicut generantur cęteri habitus morales, secundo Ethic. cap. 2. infusa est, quæ sine actibus gignitur per solam infusionem. Prima iustitia potest esse sine gratia, vt est habitus supernaturaliter infusus, quia in gētilibus fuerunt virtutes morales, in quibus non erat gratia, & charitas quando colebant idola. Secunda non potest esse sine gratia, quia virtutes infusæ simul infunduntur cum Charitate, & simul pereunt, illa pereūte per peccatum, neutra tamen earum consistit in operando iusta, quia qui non est iustus potest operari iusta, sed iustum esse facit operari iusta, & qualiter iustus. s. promptè, & delectabiliter. quod fit ex habitu 2. Ethic. Vnde etiam si iustitia ciuilis nō posset haberi sine gratia, posset quis operari iusta sine gratia ex solo libero arbitrio.

Ad quintum est dicendum, quod actus boni non excedunt totaliter naturalem efficaciam. Pro quo sciendū, quod bonum opus dicitur dupliciter. Primum quod est præcedens à virtute, & ea informatum, & hoc opus excedit facultatem naturæ, idest facultatem rationis, quæ est principium naturale operationum nostrarum siue illa virtus à qua procedit opus, sit virtus moralis, siue infusa, quia nulla illarum est naturalis nobis, & talis actus perfectus non potest elici à potentia, nisi sit informata a virtute.

Secundum est opus, quod antecedit virtutem, & causat virtutem acquisitam, vel moralem, vt dicitur 2. Ethicor. & talis operatio disponit etiam ad virtutem infusā, & nō fit istud opus, sicut fit à virtuoso, quia illud fit prōptè, & delectabiliter, istud autē fit sine delectatione, quia non fit ex habitu, sicut qui operatur iusta, vel fortia nondum existens iustus, & fortis, sed volens esse talis, & talis operatio non excedit facultatem naturalem rationis, quia tota rectitudo huius operis est secundum solam regulam rationis nihil vltra addendo, nam in ratione sunt principia iuris naturalis, secundum quæ regulari potest quilibet actus, & tales operationes non vocantur magna bona, sed media; & ponuntur in eodem gradu cum potentijs, quæ sunt naturales. Primæ operationes vocantur magna bona, & poni non possunt in eodem gradu cum potentijs, quia fiunt per principium non naturale, sed additum ei, & tamen non propter hoc sequitur, quod indigeant gratia, cum alia principia sint excedentia naturam præter gratiam, s. omnes habitus acquisiti.

An possit homo sine gratia velle bonum.
Quæst. CLXXV.

QVæritur, an possit homo sine gratia velle bonum. Aliqui dicunt, quod sic, illud enim est in potestate hominis, cuius ipse dominus est, & tamē homo est dominus actuum suorum, & maximè huius, quod est velle, ergo poterit per seipsum sine aliquo auxilio gratiæ facere bonum.

Secundò, quia quodlibet potest magis in id, quod est sibi secundum naturam, quam in id, quod est præter naturam, & tamen peccatum est præter naturam: opus autem virtutis est secundum naturam, quia est secundū rationem, quę est naturaliter hominis, & deprecatur ad optima 1. Eth. sed potest homo per seipsum peccare sine alicuius auxilio, ergo poterit à fortiori p seipsū bene agere.

Tertio, quia verum est bonum intellectus, vt patet 6. Ethic. & tamen intellectus pōt per seipsum sine alterius auxilio intelligere verum, sicut quælibet res potest suam operationem, ergo poterit homo per voluntatem sine aliquo auxilio velle bonum. Alij dicunt, quod non pōt quis sine auxilio bonum, velle, quia dr̄ ad Rom. 9. non est currentis, neque volentis, sed Dei miserentis. i. non est volētis velle, neq; currentis currere, sed Dei miserentis, ergo velle bonum per Dei auxiliū est. Secundo, quia Aug. dicit in lib. de correct. & gratia, ꝙ sine gratia nullum prorsus siue cogitando, siue volendo, & amando, siue agendo faciunt hoīes bonum, ergo gratiæ auxiliū est necessariū.

Dicendum, quod ad bonum volendum est necessariū aliquod auxilium. Sed circa hoc dicendum, ꝙ natura hominis potest considerari dupliciter. Vno modo in sui integritate. Alio modo sm̄ quod est corrupta post peccatū primi parentis, sm̄ autem vtrunq; statum natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum quodcunq; bonum, & volendum sicut primo mouēte, & causa vniuersali sine qua impossibile est prorsus aliquam operationē esse, velle tamen, aliquid est, iō velle non est hoc mō sine Dei auxilio in quocunque statu naturæ siue integræ siue lapsæ, siue reparatæ, vt erit post resurrectionem. Sed in hoc differt inter statum naturæ integræ, & naturę lapsę, quia in statu naturæ integræ poterat homo sufficienter velle quodcunq; bonum proportionatum ipsi naturæ sine aliquo auxilio, quale est bonū virtutis acquisitæ. Hoc enim per sua naturalia poterat, secus autem de bono improportionato, vel excedente, quale erat bonum virtutis infusæ, est aūt virtus acquisita oīs virtus moralis inquantum per assuetudinem acquiritur, & ad actus istarū virtutum sufficienter se habebat hō in statu naturæ integrę, non quidem quod haberet virtutes istas naturaliter insitas in statu illo, neque etiam, quod sine habitu sufficeret homo in illo statu ad eliciendum taliter actus istos, qualiter iustus fortis, & temperatus illos exercēt, quia vtrunque est falsum. Primum patet, quia vt dicitur 2. Ethicor. virtutes insunt nobis natis suscipere illas, perfectis autē per assuefactionem, ergo prius debet esse assuefactio quā virtutes habeantur in actu. Etiam quia hoc est contra cōditionem virtutum istarum. Nam sunt morales, vel consuetudinales, ideo necesse erat tunc per consuetudinem operationum illas gigni, sed hoc differret inter statum illum, & istum, quia tunc cum esset natura integra, essent homines magis inclinati naturaliter ad virtutes q̄ nunc. Nam Aristot. 6. Ethicor. cap. vlt. vocat aliquos benè natos, & optimè natos. Benè natus est, qui à natiuitate ad virtutes dispositus est, licèt illas nō habeat actu: optimè natum vocat eū, qui ad omnes ex natiuitate dispositus est, & dicit quòd nemo est optimè natus ad omnes, .i. dispositus ad omnes benè, sed ad quasdam apparet satis dispositus, ad alias verò vel non est dispositus, vel parum dispositus est, & non ita apparenter, sed in statu naturæ integræ nihil deficeret de perfecta dispositione naturali, quia ideo vocatur natura integra, ideo oēs essent optimè nati ad omnes virtutes, ꝙ nunc nunquam videmus aut rarissimè. Secundò differt, quia nūc licet quis sit inclinatus ad virtutem, aut eligat illam hīc, & secundum illam operari, habet passiones, quæ impellunt ad contrarium, & hoc est qd verè facit homines non esse virtuosos. Et qui sunt, cum magna difficultate, & violentia quā sibi ingerunt, virtuosi sunt. Tunc autem nulla passio istarum esset, quia nō esset motus partis inferioris repugnātis rationi, quia iste motus insurrexit post peccatum, iō in nullo homine esset ibi talis motus, quem passionē vocamus, vel affectum, & consequenter omnes homines in statu illo statim vt pertingerent ad vsum liberi arbitrij haberent omnes virtutes morales, quas per paucos actus acquirerent, tum quia nullus eorum haberet impedimētum aliquod passionale, quod distraheret ab actu virtutis. Ista autem duo non habemus hic, quia est natura lapsa in nobis, ideo illi, qui essent in statu naturæ integrę, nō nascerentur habentes virtutes, sed acquirerent illas modo prædicto. Secundum est, quod existentes in statu naturæ integræ non operarentur sine habitu virtutum taliter, qualiter nunc operatur virtuosus, sed antequam haberent habitum acquisitū non operarentur promptè. habentes. n. habitum virtutis operantur promptè, & delectabiliter, vt dr̄ 2. Ethic. non habentes habitum operantur cum difficultate tarditate, & tristitia, quia inueniunt in se dispositionem, & repugnantiam quandam ad virtutem, inquantum motus passionum impediunt. In statu autem naturæ integræ homines nondum habēτes habitum, & volentes habere non operarentur cum tristitia inquantum non haberent passionem aliquam impediētem actum virtutis, sed operarentur cum difficultate, vel non promptè, quia facilitas, & promptitudo operationis proueniit ex habitu, vel dispositione, quę est in operante, secundum quam efficitur aptus ad agendum, ideo illi qn̄ nondum haberent habitum virtutis, non operarētur prom-

promptè, sed cum quadam difficultate, & ita non operarentur taliter, qualiter virtuosus. Sed dictum fuit, qd per naturalia sua sine adiutorio exteriori poterat sufficienter bona velle, & bona agere, quæ pertinebant ad virtutem acquisitam, quæ in statu naturæ integræ erat, inquantum ad habendum virtutem acquisitam, erat dispositus quilibet secundum suam naturam, & nullum impedimẽtum erat ad virtutem illam acquirendam, per quam operaretur qualiter virtuosus. Nunc autem neque sumus ita dispositi naturaliter ex inclinatione, & cętera impedimẽta passionum habemus, vt dictum est. Ad opera autem virtutis infusæ non sufficeret quis in statu naturæ integræ per naturalia propria, quia illa excedit simpliciter cõditionem naturæ pro quacunq; statu suo. Et tamen accipitur dupliciter virtus infusa.

Vno modo, quia habetur per infusionem, & non fuit habita per acquisitionem, poterat tamen acquiri, etiam si non fuisset infusa. Secundo modo, quod virtus aliqua sit infusa, & non possit haberi nisi per infusionem. De primo patet, quantum ad omnes morales virtutes, quia illæ habentur interdum per acquisitionem, & interdum per infusionem, nam in baptismo infunduntur omnes virtutes morales baptizato, vt tenet fides catholica, vt patet in Clementina vnica, de summa trinitate, & fide cathol. Etiam quandocunque iustificatur impius, infundũtur cum gratia omnes virtutes morales, quas tũc gratuitas vocamus. Sed etiam si non infunderẽtur, possent omnes haberi per assuetudinem, & ad actum istarum licèt sint infusæ, erant homines in statu naturæ integræ sufficienter dispositi. Accipiendo infusas secundo modo, dicendum, quod Theologicæ sunt infusæ, quia habentur per infusionem, & non possunt haberi alio modo. Et ratio est, quia morales habent obiecta, quæ non excedunt cõditionem naturæ, sed circa quæ, est quotidianus actus, vt ad temperantiam, liberalitatem, mansuetudinem, iustitiam, & ideo possunt per assuetudinem acquiri sine infusione, rursus autem, quia sunt quædam perfectiones animæ, possunt infundi à Deo, & ita infunduntur quandocunque charitas infunditur, quia tunc est generalis iustificatio impij, Theologicæ autem virtutes non possunt esse per acquisitionem, quia sunt de obiecto excedente naturam, ad quem non est actus naturaliter secundum actus, quos habent istæ virtutes. Nam charitas eo modo Deum diligit qualiter natura non sufficit diligere. Fides etiam talia credit, quorum cognitio naturaliter haberi non potest. Spes quoque in tam ardua tendit, quod eorum acquisitio excedit vires naturæ, scilicet habere beatitudinem in Dei visione, ideo cum actus non sint naturaliter, non possunt gigni per assuefactionem, sicut gignũtur morales virtutes, sed per infusionem, sicut in naturalibus potentiæ præcedunt ad operationes proprias, & ita hic infunduntur habitus à Deo, deinde sequuntur actus earum. De statu naturæ corruptæ dicendum, quod deficit homo in eo, ab eo, quod est improportionatum naturæ, sicut sunt actus virtutum infusarum, quia ab his deficit etiam in statu naturæ integræ, ideo à fortiori deficiet in statu naturæ lapsæ, vel corruptæ. De actibus autem virtutum acquisitarum, qui sunt proportionati naturæ, dicendum, quod in statu naturæ integræ non deficeret homo ab eis, vt dictum est, & tamen in statu naturæ corruptæ inquãtum natura deficit à perfectione propria, deficit etiam à perfectione actuum conuenientium sibi, vt illos per sua naturalia non possit explere, sed quia natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono naturæ priuetur, potest quidem etiã in statu naturæ corruptæ aliquod bonum particulare agere per virtutem naturæ suæ, sicut ædificare domos, & plantare vineas, & similia. Non tamen potest totum bonum connaturale sibi ita quod in nullo deficiat, sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamen perfectè potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Ex quo patet, quod in statu naturæ integræ indiget homo virtute gratuita superaddita virtuti naturæ ad vnum, scilicet ad volẽdum, & operandum bonum supernaturale, sed in statu naturæ corruptæ indiget virtute gratuita superaddita quan-

A tum ad duo, scilicet vt sanetur supplendo defectum naturæ respectu eorum, quæ alias posset per sua naturalia. Aliud est vt bonum virtutis supernaturalis, idest infusæ, operetur, quod est bonum meritorium: vltra hæc tamen in vtroque naturæ statu indiget homo auxilio diuino ad hoc, quod moueatur ad bonum agendum, & volẽdum, & iste motus est, secundum quem Deus interius mouet voluntatem ad volendum, vt causa vniuersalis, & insuper inquantum id, ad quod voluntas moueri debet bonum est, & tamen hoc sine gratia fit. Non enim oportet, quod quicunque bonum vult, per gratiam velit, sed quicunq; bonũ meritoriè vult, vt dictũ est præced. quæst.

Ad primum dicendum, quod homo est dominus suorum actuum, & maximè volendi, & nolendi, & tamen non sequitur quin ad volendum, aut nolendum, nõ moueatur ab alio. Duo enim sunt in actu liberi arbitrij, vnum est ipse actus deliberandi, aliud est, quod secũdum
B illud flectat se homo ad hoc vel ad illud. Quantum ad secundum est simpliciter homo dominus actus sui, quia quod flectat se in istum actum, vel rem & non in illam, non est nisi per libertatem, & non est quęrenda alia causa, neque dependet quantum ad hoc liberum arbitrium ab aliquo, sed per naturam suam hoc potest. Quantum ad primum tamen dependet liberum arbitrium ab alio. Nam quod postquam ego habeo actum cogitandi, & deliberandi circa aliam materiam, flectam me ad hoc, vel ad illud, pœnitus est in potestate mea, quod ego habeam istum actum cogitandi, non est ex conditione liberi arbitrii, quia illa non est nisi ad hoc, quod propositis duobus flectat se homo ad vnum illorum. Ad hoc tamen, quod habeat illam cogitationem, quę non est fle-
C ctere se ad hoc, vel ad illud, neque est actus liberi arbitrij secundum quod est liberum. Nam non sufficit natura liberi arbitrij, cum illa non sit nisi ad flectendum se ad hoc, vel ad illud, ideo oportet, quod causa huius cogitationis, in qua est flectere se ad hoc, vel ad illud, sit alius actus liberi arbitrii, per quem deliberauerit quis habere istum actum cogitandi, vel ponatur causa extrinseca mouens. Non potest autem dici, quod causa huius sit alius actus præcedens liberi arbitrii, quia etiam quęretur causa illius, & ita illius, & alterius, & consequenter ibitur in infinitum, quod est inconueniens, ideo oportet poni causam extrinsecam, quæ mouet liberum arbitrium, idest rationem ad cogitandũ id, de quo deliberet, & istud oportet, quod sit superius ratione, & est Deus. Et hoc probat Arist. lib. de bona fortuna. Et ideo Deo attribuit bonam
D fortunam, idest motibus quibusdam, quos patitur mens nostra, qui sunt similes his, quæ à Deo fiunt, & secũdum hoc mens hominis sani, idest existentis in statu naturæ integræ, nõ ita habet dominium sui actus, quin indigeat moueri à Deo. Et quia multomagis liberum arbitrium hominis, est impeditum à bono per peccatũ, in statu naturæ corruptæ, ideo multo magis nunc indiget homo auxilio ad bonum volendum. Ex hoc autem apparet quomodo Deus habeat quandam potestatem super volitionem nostram non tollendo nobis libertatem, neque impediendo eam, iuxta illud Prouerb. 21. Cor Regis in manu domini, & quocunque voluerit, vertet illud. Facit autem hoc duobus modis.

Primò, quia quædam sunt, quæ homo valde vellet, & ad quæ nimis afficeretur, si occurrerent ei in mentem, &
E quia non occurrit ei cogitare de illis, nunquam illa eligit. Et isto modo quando Deus vult, quod aliquis incidat in malum pęnale, facit quod non veniat sibi in mentem cogitare de illa re, quam si cogitaret, caueret malum, & quia non cogitat, non potest cauere, & incidit in illud, & isto modo Deus dicitur excęcare sapientes aliquos, vt non rectè consilientur de agendis, & incidant in malũ tale, quod homo pauca sciens potuisset cogitare, & hoc fuit, non quidem faciendo insipientes illos, vel auferendo prudentiæ habitum, vel astutię, sed faciendo, quod non occurrat eis cogitare de rebus illis, bonum, vel malum. E contrario autem interdum cum Deus vult aliquos liberare de malo, in quod alias inciderent, & non haberent viam naturalem ad euadere, dat in mentẽ eorum, quod cogitent de rebus de quibus alias nõ cogi-

tauri essent, & mouet animos eorum ad eligendum aliquid, quod alias nescirent eligere: & ita malum euadūt. sic dicitur Iob 33. Per somnium, & in visione nocturna, qñ irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures hominum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his, quæ fecit, & vitet eum à superbia, eruens animam eius à corruptione, & vitam illius, ne transeat in gladium. Et quia non potest liberum arbitrium deliberare de his, quæ non cogitantur, faciendo quod non occurrant in cogitationē, facit quod non desiderentur, neque eligantur, quod est indirectè posse super liberum arbitrium, & non tollitur hic libertas, quia illa cōsistit in hoc, quod propositis ambabus partibus contradictionis possit flectere se voluntas in hanc vel illam: sed quando non cogitatur aliquid, non potest se flectere in aliquid liberum arbitrium. Secundo modo fit, quando propositis ambabus partibus contradictionis Deus facit, quod vna earum eligatur: non quidem determinando liberum arbitrium ad hoc, & distrahendo ab illo, quia istud esse contra conditionem libertatis, & nichil relinqueretur libero arbitrio, per quod esset liberū: sed quia liberum arbitrium est facultas intellectus & voluntatis: & non potest voluntas aliquid eligere, vel determinare se ad aliquid nisi intellectus prçcesserit ostendendo illud esse bonum si intellectus potest deduci ad hoc, quod putet aliquid esse bonum, poterit indirectè voluntas deduci ad se determinandum ad illud. Nam libertas voluntatis non est in hoc, quod possit indifferenter determinare se ad bonum & malum. Nam cum sit potentia quædam, necesse est, quod habeat aliquam rationem obiecti, à quo moueatur, & non possit ab alio moueri. Est autem obiectum suum bonum: ideo non potest moueri in aliquid nisi in bonum, vel sub ratione boni saltē, quia æquale est quantum ad hoc esse bonum, vel putari bonum. In malum autem sub ratione mali, idest vt iudicatur malum, est impossibile moueri voluntatem, vel in aliquid, quod nondum iudicatum est esse bonum: neque detrahitur aliquid libertati voluntatis ex eo, quod non potest moueri in malum: sed est libertas sua, quod propositis duobus bonis ęqualiter, vel inæqualiter potest se determinare in quodcunque eorum voluerit, etiam non existente ratione aliqua quare potius ad hoc quam ad illud se flectit: sed quia vult, quod in nulla alia potentia inuenitur, sed necesse est præsentato obiecto determinari ab illo recipiendo, vel agendo circa illud. Etiam proposito aliquo bono, vel multis simul potest voluntas nullum eorum eligere, sed omnia abijcere: etiam si omnia sub ratione bonorum pręsententur, quod nulla potentia alia facere potest. Et ista est proprie libertas. Ad malum tamen cognitum malum: vel ad bonum quod sub ratione mali præsentatur, & tale iudicatur, non est possibile moueri voluntas, non quod cesset libertas, secundum quam se determinare potest: sed quia est contra naturam eius malum velle. Eandem tamen rem numero pręsentatam vt bonum, potest voluntas eligere. Et ita cum ad omnia genera entium & quodlibet ens particulariter sumptum possit determinare se voluntas, dum tamen ibi inueniatur ratio obiecti sui est ipsa sola libera. In alijs enim non est hoc, & quia potest intellectus à Deo moueri, vt iudicet aliquod bonum quodcunque Deus voluerit iudicari bonum, & cum iudicatum fuerit bonum, determinabit se voluntas ad illud, potest voluntas à Deo determinari indirectè ad actum suum, non quidem directè in eam agendo, sed in causam suam, idest in intellectum, & tamen adhuc semper cessat ratio coactionis, quia voluntas non cogitur aliquid velle, sed determinat se in illud, quod vult, nam etiam circa illam rem pręsentatam vt bonum poterat suspendere actionem suam non eligendo illam, & hoc sufficit ad conseruandā rationem libertatis, quod posset non eligere illam, licet eligat, & hoc planum est, quia res terrenæ delectabiles mouent interdum intellectum, vt iudicentur esse bonæ, licet non sint simpliciter bonæ, & ita eliguntur à voluntate licet sint contra bonum, & honestum. A fortiori autem poterit Deus de quacunque re voluerit ostendere illam intellectui vt valde bonam, meliorem quidem quam posset ostendere

F sensus, & tunc determinabit se voluntas ad illam. Sed dicetur, quod cum possit voluntas se non determinare ad bonum præsentatum, poterit esse quod Deus velit, quod homo vellet aliquid, quod ille nolit.

Dicendum, quod non accidit, certum est enim, quod proposito quocunque bono voluntati potest suspendere actionem suam non eligendo illud, quia licet nō respuat illud vt malum, tamen non cogitur eligere, vt bonum, & tamen si Deus vult, quod illud eligatur à voluntate, faciet illud repræsentari intellectui sub tam perfecta ratione boni, quod voluntas illud sibi oblatum statim amplectetur volens, & ita semper agens spontaneè id quod Deus illam agere voluerit, quia non mouet eam per modum violentiæ, sed per modum naturæ suæ, sicut siquis det alicui quod summe desiderat, trahet eum ad se volētem. G Sed tunc dicetur, quod trahetur interdum sic anima ad peccandum per Deum, quod est inconueniens.

Dicendum, quod non trahetur, verum est enim, quod si eas res, quæ vetitæ sunt, & circa quas est peccare, vellet Deus ostendere intellectui sub tam perfecta ratione boni, peccaret voluntas, Deo decipiente eam, & tamen Deus nunquam repræsentat intellectui sub tali modo nisi id, quod bonum est vere, vel id quod non est malum culpæ, sed trahat ad malum pœnę, quam pœnam interdum directè Deus vult inquantum bona est, idest iusta, ad malum autem culpæ nunquam trahit, & hoc quia neminem tentat. Sic dicitur Iacob. 1. cap. Nemo, cum tentatur, dicat quòd à Deo tentatur, ipse enim neminem tentat, sed vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus & illectus, & tamen ostendere aliquid esse valde H bonum, vt voluntas alliciatur & in illo committat peccatum tentare est. Vnde Deus hoc nunquam facit, & ita apparet quomodo Deus mouet voluntatem nostram siue liberum arbitrium, licet mouendo nunquam faciat contra libertatis conditionem, quia non determinat voluntatem ad hoc, vel ad illud directè.

Ad secundum dicendum, quod magis potest res in id, quod est sibi secūdum naturam, quam in id, quod est præter naturam. Et tamen dicendum, quod magis est naturale rei peccare quam agere secūdum rationem. Nam peccare nichil aliud est quam deficere à bono, quod conuenit vnicuique rei s'm suam naturam, inquantum vnaquæq; res creata s'm suam naturam esse non hēt nisi ab alio, & in se considerata est nichil, ideo sicut a seipsa est non ens, ita cadet in non esse nisi ab alio conseruet sicut I ab alio esse cœpit. Quod aūt hō sit rōnalis cœpit ab alio, & ita licet sit naturale homini, est tñ naturale, non ꝙ a se habuerit, sed ꝙ ab alio accepit, vt sic esse, non esse autem est naturale rei creatæ, quod per se habet, & non accepit ab alio, & ideo sicut à nullo accepit illud, ita non indiget ab aliquo conseruari. Esse autem secundum certum modum accepit res ab alio, ideo indiget alio, vt conseruetur in illo, & ita sicut esse rationale est certum esse, quod accepit res ab alio, sic & ad hoc, quod conseruetur in operatione secundum rationem, oportet quod ab alio conseruetur, a quo illud esse accepit, & quia facilius est manere in illo, quod non indiget conseruatione, quam in eo, quod illa indiget, & cadere a ratione, quod est peccare non indiget aliqua conseruatione, operari autem s'm rationem, quod est bene agere indiget conseruatione, K ideo facilius est peccare q̃ bene agere. Cum autem dicitur, quod peccare est contra naturam, & bene agere est naturale, dici pōt, quod vtrunque est naturale. Peccare quidem est naturale, & bene agere est naturale sed diuersimodè, nam secūdum id, quod quis habet a se, quod est non esse, est naturale peccare, quod est deficere ab esse, bene agere autem est naturale secundum esse, quod accepit homo ab alio, & conseruatur in eo, quod est esse rationabile, sed facilius est manere in eo quod quis habet ex se, quam in eo quod ab alio accepit. Sed dicetur, quod si naturale est homini deficere, & peccare, non poterit euitare illud, & ita non erit ei imputabile.

Quid sit peccare.

Dicendum, quod deficere non est naturale homini, idest modus entitatis suæ, vel conditio essendi, sed dicitur naturale, idest quod homo habet à seipso, & quælibet res creata. Non enim habet aliud nisi non esse, si enim

si enim non esse esset conditio essendi, vel pars quidditatis, necesse esset, quod quandiu esset haberet non esse vel deficere, & tamen non est aliquid tale, sed solum habuit illa res à seipsa. Fortius est autem esse, quam non esse, & ideo sicut per esse communicatum exiuit res de suo non esse, quod erat ei à se: ita per conseruationem esse suscepti manet res in illo esse, & non redit in non esse, vel deficiet, quod conuenit ei ex seipsa, quando id per quod accepit esse, & exiuit a suo non esse, desierit illum conseruare in esse, quod dedit. Et ideo quando res conseruatur non solum non redit in non esse, quod est ei ex se: sed etiã non potest redire.

Si autem desierit conseruari, necesse est, quod redeat: & quia facilius est non conseruari quam conseruari: cum ad conseruari requiratur aliquid, & ad non conseruari nichil requiratur dicimus quod facilius est deficere, & peccare, quam manere in esse vel bene agere. Sed tunc dicetur, quod cum conseruari in esse sit semper dum res est: deficere autem, quod rei competit à seipsa non contingit nisi semel, erit peccatum raro, scilicet semel tantum: & tamen hoc falsum est, quia sæpe contingit peccare. Dicendum, quod deficere contingit pluries, & sæpe. Sicut enim res à seipsa non habet esse, neque etiam aliquem gradum, vel modum entitatis: ita & priuari esse totaliter vel quocunque modo vel gradu entitatis est deficere: & competit rei à se, & quia in homine, & qualibet alia re sunt multæ perfectiones, quæ sunt gradus, vel modi essendi, carere quocunque illorum, vel priuari est deficere. Et quia non perdito toto esse contingit priuari aliqua perfectione, vel gradu entitatis, contingit eidem rei sæpe deficere: Homo autem vltra cœteros gradus entitatis, habet quod sit rationalis, & agere potens & debẽs secundum rationem dicit multa: cum in quolibet agibili humano debeat homo agere, secundum rationem, & illa sunt multa: etiam pro qualibet actione ad hoc, quod sit secundum rationem multa requiruntur, scilicet obseruatio omnium circumstantiarum, quæ in quolibet actu multæ sunt: & priuari aliqua illarum est carere aliqua perfectione, & deficere: contingit homini multis modis deficere: & tamen deficere in eis, quæ ad rationem pertinent dicitur peccare: deficere autem in alijs non est peccare. Et ob hoc soli homines peccant, quia illi soli secundum rationem agere debent: alia verò deficiunt, sed non peccant. Etiam homo non peccat quandocunque deficit: cum contingat eum deficere circa perfectiones corporis: ideo peccare sæpissime contingit, quia circa multa possumus deficere secundum rationem: Sic dicitur 2. Ethicor. quod peccare infiniti est, idest infinitis modis contingit. Vnde communiter pluries contingit hominem peccare, quam bene agere, nisi a Deo specialiter conseruetur. Considerandum etiam, quod peccare, quod est homini naturale, idest à se, non est secundum aliquem certum modum, eo quod non est per aliquid positiuum, quod homo habeat, sed per hoc quod est non esse: & quia totum non esse est homini naturale: æqualiter est homo dispositus ad peccandum vno modo, sicut & alio, & hoc per illud quod ab ipso est: secus autem per illud quod accepit, quia tunc vnus homo est magis dispositus per vnũ genus peccati quam per aliud; sicut vnus ad libidinem, alius ad iram, ad auaritiam alius dispositus est. Sed istud non est à seipso, quia ista sunt positiua: homo tamen non habet à seipso nisi non esse: sunt ergo ista ab alio, quia sunt gradus entitatis, vel naturæ: ideo sunt ab illo, qui naturam contulit: & ideo inclinatio, quæ est ad libidinem, ad iram, ad auaritiam inquantum sunt entia, secundum certum modum naturalia sunt ab ente positiuo dante naturam, sed inquantum sunt peccata non sunt ab ente aliquo, sed solum sunt per defectum rationis, scilicet inquantum taliter contingit exerceri actum venereum, ad quem natura inclinat, quod sit contra rationem, & tunc est peccatum, & idem de ira & auaritia, & ita apparet ex dictis, quod facilius est homini peccare, quam non peccare.

Ad tertium dicendum, quod vt declarabitur seq. quęst. verum, non potest homo cognoscere sine Dei auxilio: & tamen magis est corrupta voluntas per peccatum, quam

A intellectus, idest affectus totus quam cognitio, ideo magis indiget auxilio ad bonum volendum, quam ad intelligendum verum.

An homo possit aliquid verum intelligere sine gratia. Quæst. CLXXVI.

QVæritur, an homo possit intelligere aliquod verum sine gratia. Aliqui dicunt, quod non, quia super illud verbum Apostoli, primæ Corinth. 12. Nemo potest dicere, dominus Iesus nisi in Spiritu sancto, dicit Glo. Ambro. Omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est; sed Spiritus sanctus non habitat in nobis, nisi per gratiam: ergo non possumus veritatem cognoscere sine gratia. Secundo, quia reuelatio diuina non fit nisi

B per infusionem alicuius luminis gratis dati; sed ad Rom. primo: dicitur de Philosophis, quod Deus eis reuelauit ea, quæ cognouerunt naturaliter de Deo, quia ea, quæ Apostolus ibi ponit naturali cognitione habentur, ergo naturalia indigent lumine gratuito ad hoc, quod cognoscantur, sed nulla sunt, quæ magis intellectus posset per seipsum cognoscere quam sint naturalia; ergo ad omnem veritatis cognitionem requiritur reuelatio, & consequenter nulla veritas potest cognosci sine gratia.

Tertio quia facilior est via cognoscendi aliquid per doctrinam, quam per inuentionem, & tamen sicut dicit August. in lib. de Magistro, nullus potest docere exterius nisi Deus interius doceat, & ita apparet, quod non potest quis habere cognitionem, quæ est per doctrinam sine auxilio gratiæ interius operantis, a fortiori ergo non po- *Nullus pot docere exterius nisi Deus interius doceat.*

C terit habere cognitionem veritatis, quę est per inuentionem, & consequenter nullam veritatem poterit quis scire sine speciali auxilio gratiæ. Quarto, quia sicut se habet lux corporalis ad visum, ita se habet lux spiritualis ad intellectum, sed non potest aliquid corporaliter videri sine luce corporali per influxum eius, & præcipuè rei maxime lucentis, qualis est sol, ergo nichil poterit intelligi sine influxu lucis spiritualis a Deo, & hæc est gratia, ergo nichil potest sine auxilio gratiæ intelligi. Sic dicit August. 1. soliloquiorum, Disciplinarũ certissima, talia sunt, qualia illa, quæ a sole illuminantur, vt videri possint, Deus autem ipse est, qui illustrat. Ratio autem ita est in mentibus, vt in oculis aspectus mentis, oculi autem sunt sensus animæ, sed oculus quantumcunque sit purus, non potest quicquam videre sine illustratione corporali, ergo ratio

D quantumcunque perfecta, non poterit ratiocinando inuenire aliquam veritatem, nisi illustretur diuino lumine. Quinto, quia quæcunque sunt in aliquo genere reducuntur, sicut in causam in vnum primum, quod est maximum in genere illo, sed primum in genere intellectiuorum est ipse Deus, ergo ipse est maximè intelligens, & causa intelligendi omnibus intelligentibus; sed non causat in nobis aliquid, nisi aliquid in nobis influendo, ergo non possumus aliquid verum intelligere sine infusione gratiæ eius. Sexto, quia mens humana veritatem intelligere non potest nisi cogitando, vt dicit August. 14. de Ciuit. Dei. sed dicit Apostolus 2. Corinth. 3. Quod non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, ergo non possumus per nos aliquid intelligere, sed indigemus gratia ad intelligendum, vt sufficientia nostra a Deo sit. Alij di-

E cunt in cõtrarium, quod sine gratia possimus aliquid intelligere. dicit enim August. in primo retracta. Non approbo, quod in oratione dixit Deus, qui non nisi mundos veritatem scire voluisti, responderi enim potest multos etiam immundos multa scire vera, sed per gratiam efficitur homo mundus, iuxta illud Psal. 50. Cor mundũ crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in viscerib. meis, ergo sine gratia poterit homo veritatem cognoscere. Secundo, quia nichil destituitur propria operatione, sed intelligere verum, est propria operatio intellectus, ergo nulla gratia superaddita, poterit intellectus per sola naturalia sua intelligere veritatem. Tertio, quia non est impotentior intellectus in intelligendo, quam sensus in sentiendo, sed sensus sine gratia potest sentire sensibile, ergo intellectus sine gratia poterit intelligere intelligibile.

Dicendum, quod intellectus nunquam indiget gratia

gratificante ad intelligendum aliquod verum, siue illud sit naturæ proportionatum, siue non. Ad intelligendum tamen vera non proportionata indiget gratia gratis data: ad intelligendum autem vera sibi proportionata nullo dono gratiæ indiget, siue gratificantis, siue gratis datæ. Pro quo sciendum, quod verorum quædam sunt naturali ratione proportionata. Alia verò sunt, quę naturalem rationem excedunt. Illa autem naturalem rationem excedunt, quæ non possunt concludi ex principijs per se notis. Cum enim prima principia sint vt instrumenta intellectus agentis, vt dicit commentator 3. de anima. Oportet ea proportionata esse lumini eius, sicut organa corporalia sunt proportionata virtuti motiuæ: alias enim non posset intellectus per illa principia intelligere, sicut non potest agens operari per instrumenta non proportionata: & ita si prima principia sunt proportionata virtuti intellectus necesse est, quod ea, quæ non fuerint proportionata primis principijs, non sint proportionata lumini intellectus, vnde ea, quæ ex primis principijs concludi non possunt excedunt naturale lumen intellectus.

Prima prīcipia sunt vt instrumēta intellectus agentis.

Talia autem sunt, quæ ad fidem pertinent, & futura contingentia, & huiusmodi, &c. ideo cognitio istorum verorum sine lumine gratiæ gratis datæ cognosci non possunt. Sic est cognitio fidei, & prophetiæ: lumen enim fidei gratis datum est per reuelationem, & dicitur lumen fidei ipsa cognitio de rebus, quæ creduntur, inquantum per quamlibet cognitionem illuminatur intellectus. Sic etiam lumen prophetiæ, idest cognitio prophetica, quæ est vt plurimum de futuris contingentibus, est per reuelationem: & ideo per donum gratiæ gratis datæ: sed non est necesse quod sit gratia gratum faciens, cum fidem quis habere possit, & etiam prophetiam sine charitate, vt patet 1. Corinth. 13. Si autem loquamur de veris, quæ sunt proportionata naturali lumini intellectus, idest quæ possunt concludi ex primis principijs insitis, est circa hoc duplex opinio.

Quidam enim dicunt intellectum agentem, esse vnum omnium hominum, intellectum agentem Deum vocantes, & tamen intellectus agens se habet sic ad intelligibilia, sicut lucidum ad visibilia, ideo volunt quod sicut nō potest videri aliquid visibile nisi per emissionem radij corporalis: ita non possit intelligi aliquod intelligibile sine noua emissione radij spiritualis, qui est gratia gratis data. Sed hæc positio non est vera, quia intellectus agens non est aliqua substantia separata, vel Deus vt aliqui Theologi putauerunt, vel intelligentia, vt dixerunt aliqui Philosophi: sed est aliqua naturalis virtus ipsius rationalis animæ, & consequenter non est vnicus intellectus agens omnium sicut illi putauerunt: sed cuiuslibet est suus intellectus agens. Item dato adhuc, quod intellectus agens esset vnicus, & esset substantia separata, vt Deus, non oporteret quod pro qualibet intellectione fieret noua infusio gratię, eo quod infusio, vel emanatio donorum spiritualium non est successiua per modum motus, sed est fixa & permanens, vnde secundum vnam irradiationem spiritualem perficeretur intellectus possibilis ad omnia intelligibilia proportionata cognoscenda. Alia positio est, quod intellectus agens sit potentia quędam, vel vis animę rationalis, & hoc tenendo, quod est verum, non potest dici rationabiliter, quod oporteat ad cognitionem veri proportionali lumini naturali intellectus aliquod lumen perfundi, quod ad hoc intelligendum sufficiunt tria, scilicet species, intellectus, & faciens speciem intellectualem in actu, scilicet intellectus agens, & recipiens eam, scilicet intellectus possibilis, & omnia ista sunt per virtutem naturalem animæ. Nam forte diceretur, quod intellectus agens est insufficiens ad faciendum speciem esse intellectualem in actu. Sed hoc est inconueniens, quia tunc natura humana esset imperfectior alijs rebus, quia alię res sufficiunt sibijpsis ad naturales, & proprias operationes per principia intrinseca, & natura humana non sufficeret sibiipsi ad actionem naturalem, & propriam, quæ est intelligere, sed indigeret auxilio extrinseco pro qualibet operatione.

Dicendum igitur, quod huiusmodi vera proportionata intellectui, potest intellectus sine aliquo lumine gratiæ superaddito per lumen naturale intellectus agentis intelligere. Sed his non obstantibus in omni intellectione indiget homo auxilio diuino, vt causæ vniuersalis, quia ab eo dependet actus intelligendi inquantum est actus, & etiam quantum ad formam per quam ab intellectu procedit, quæ est vis idest absente intellectiua, vel species intelligibilis cognoscere enim veritatem est actus, vel vsus intellectualis luminis, quia secundū Apostolum ad Ephe. 5. cap. omne quod manifestatur lumen est, vsus autem quilibet importat quendam motum large accipiēdo motum secundum quod velle & intelligere motus dicuntur, vt patet per Aristo. 3. de Anim. videmus autem in corporalibus, quod ad motum non solum requiritur ipsa forma, quæ est principium motus, vel actionis, sed etiam requiritur motio primi mouentis.

Primum autem mouens in ordine corporalium est corpus cęleste, vnde quantumcunque ignis habeat perfectum calorem, non alteraret aliquam rem coniunctam sibi nisi per motum corporis cœlestis. Manifestum est autem, quod sicut omnes motus corporales reducuntur in corpus cęleste. i. motum ipsius sicut in primum mouens corporale, ita omnes motus tam corporales, quam spirituales reducuntur in primum mouens simpliciter, quod est Deus, & ideo quantuncunque aliqua natura corporalis, vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere nisi moueatur à Deo, quę quidem motio sit secundum rationem suę prouidentię, non autem secundum necessitatem naturę, sicut corpus cęleste mouetur, & est causa motus non per rationem prouidentię, sed per necessitatem, & sicut Deus est causa omnis intellectionis, vt est motio spiritualis, & Deus est principium omnis motus simpliciter, ita est principium formæ per quam fit immediatè iste actus, vel motio intelligendi, sed est principium intellectionis, vt est primus motor simpliciter. Est autem principium formæ inquantum est ipse primus actus, & ab ipso effluit omnis actus vel perfectio. Et ita intellectus cuiuslibet hominis dependet a Deo quantum ad duo.

Deus est prīcipiū ōis mot' simpliciter.

Primo modo inquantum ab ipso habet formam, per quam agit, scilicet speciem intelligibilem, vel vim intellectiuam. Alio modo inquantum ab ipso mouetur ad agendum, sed quantum ad ista duo dependet intellectus a Deo, vt a causa vniuersali, siue vt motor, siue vt actus primus, quod etiam respectu omnium entium Deus habet: & ideo sicut cuilibet rei est naturale agere per principia propria, & intrinseca sua, ita est ei naturale agere per concursum Dei cum ea, & iste concursus non dicitur aliquod donum gratis datum superadditum intellectui, qui illa vocamus gratis data, quæ non pertinent ad institutionem naturæ, & tamen ad naturæ institutionem pertinet Deum esse causam vniuersalem, & primum motorem, & hoc modo coagere omni rei. ergo ista actio non dicitur aliquid gratis datum superadditum intellectui.

Ad primum dicendum, quod omne verum a quocunque dicatur a Spiritusancto est, sicut ab infundente naturale lumen intellectus, per quod cognoscitur verum, & sicut a mouente intellectum ad intelligendum, & ad loquendum veritatem: non est autem omne verum a Spiritusancto sicut ab inhabitante in eo, qui verum intelligit per gratiam gratum facientem, vel sicut a largiente aliquod donum gratis datum naturæ superadditum, sed solum Spiritussanctus est in homine cognoscente vera quædam pertinentia ad fidem, & prophetiam per donū gratuitum, illustrando eum in cognitione istorum, quia aliter nō potuit incipere cognitio eorum, licet postquam cœperit potest extendi ad alios sine dono gratuito per doctrinam. Idem autem est si cui Deus infuderit cognitionem rerum naturalium sine studio eius: sicut Salomoni infudit cognitionem omnium rerum naturalium, & ibi erat donum gratis datum, sed non oportebat esse gratiam gratum facientem.

Ad secundum dicendum, ꝙ Deus dicitur reuelare Philosophis ea, quæ cognouerunt naturaliter de Deo, sicut ibi vr̄ in gl. pro tāto, quia eis naturalē rationem dedit, &

creaturas

creaturas condidit, in quibus maiestas creatoris cognosci poterat, non autem, quod ista eis reuelauerit per aliquod lumen gratis datum additum lumini naturaliter, quia nullo tali indigebant.

Ad tertium dicendum, quod Deus docet hominū interius inquantum virtutem intelligendi dedit. Dicit .n. August. 1. de Doctrina christiana, quod ille, qui docet similis est ei, qui mouet digitum ad aliquid ostendendum alteri, vnde sicut homo potest exterius mouere digitum, vt aliquid ostendat, non autem potest conferre ei virtutē visiuam, per quam ille, qui docetur doctrinam visibilem aduertat, ita etiam potest homo exterius verba proferre, quæ sunt signa veritatis, non tamen veri intelligendi virtutem præbere, quæ à solo Deo est, & pro tanto dicitur Deus solus interius docere, quia ipse solus nobis vim intelligendi, idest ipsum intellectum, & lumen eius contulit, per quod intelligere possumus, & virtutem quam semel dedit sp seruat, & continet, non tamen sequitur ex hoc, q in qualibet cognitione nouum lumen gratuitum nobis infundat, per quod actu intelligamus, sed satis est, quod semel virtutem intellectiuam dederit, per quā sufficientes sumus cognoscere quodcunque verum proportionatum lumini nostro naturali.

Ad quartum dicendum, verum esse, quod non fit intellectio sine irradiatione spirituali, & tamen dicēdum, quod ipsum lumen intellectus agentis quędam irradiatio est primæ lucis .s. diuinæ, vt ait Diony. 4 c. de Diuinis nominibus, dicit .n. quod omnes bonitates in creaturis participatæ, sunt quidam radii diuinæ bonitatis, & ideo non oportet, quod huic irradiationi aliud lumen superaddatur ad actualem intellectionem, istud tamen nō est aliquod lumen gratuitum superadditum lumini naturali, sed est ipsum lumen naturale, ideo sine gratia potest homo intelligere verum.

Ad quintum dicendum, q Deus est cā cuiuslibet cognitionis nostrę, non tñ oportet, q hoc fiat per influxum doni gratuiti alicuius, sed per influxum luminis naturalis, qd lumen ab ipso participatum fuit nobis, & sicut est cā oīs intellectionis, quarum quædam fit secundū naturam, alia verò sm aliquid, quod naturā excedit, ita oportet ipsum esse vtroq; modo causam .s. primæ intellectionis erit cā naturalis inquantū, vt cā prima, & vniuersalis infundet lumen naturale semen, per q oēm intellectionem talem sufficientes simus producere non addito alio lumine, erit aūt cā intellectionis supernaturalis inquantum, vt cā supernaturalis dat donū gratuiti luminis, cui vult, & quando vult, addendo illud lumini naturali.

Ad sextum dicēdum vno modo, quod intelligitur de intelligibilibus, quæ non sunt proportionata lumini naturali intellectus, qualia sunt, quæ ad fidem pertinent, quia ad hæc non sufficimus per lumen naturale, sed sufficientia nostra à Deo est, idest illud solum poterimus intelligere, quod per lumen gratuitum nobis Deus reuelauerit, & ita Apostolus loquebatur ibi non de quacunque cogitatione, sed earum rerum, quæ ad fidem pertinent, cum dixerit, qui idoneos fecerit nos ministros noui testamenti. Aliter potest dici, quod intelligatur quantum ad omne cogitabile, & intelligibile, semper enim indigemus auxilio diuino ad cogitandum quodcunque inquantum ipse mouet intellectum ad cogitandum. Nam si volnntas, quæ est libera potentia, non potest moueri ad deliberandum, sed oportet esse aliquem motorem, scilicet Deum, vt ostensum est præcedenti quæstione, à fortiori intellectus non poterit esse sibiipsi principium omnis intellectionis suæ, sed oportet dari principium extrinsecum, & istud est Deus, qui mouet ad intelligendum, & dicitur esse principium nostræ cogitationis. Nam aliud est cogitare, aliud est intelligere, cogitare enim est vt motus, intelligere est. vt terminus, & quies, inquisitio enim intellectus circa aliquid, cuius veritatem nondum percepit, neque adinuenit, motus quidam est ad veritatem illam, & illud vocamus cogitare. Inuentio autem ipsius veritatis siue fit per doctrinam, siue per inuestigationem, dicitur intelligere, quia intelligere est rem per intellectum percipere, & tamen prius non percipiebatur, sed quærebatur: ideo non intelli-

A gebatur, sed cogitabatur, iō magis adhuc est Deus principium cogitationis nostræ quā intellectionis. Nam intellectio habet aliquid prius in nobis, .s. cogitationē: cogitatio autem nihil prius habet in nobis, ideo potius dādus est Deus, vt principium cogitationis quam intellectionis, licet intellectio sit perfectior quam cogitatio, sed quia cogitatio non poterit habere semper principium nisi posuerimus Deum esse principium illius, ideo ita ponendus est, sic enim in voluntate est velle, idest actū volendi habere, & est per illum actum volendi ad hoc, vel illud se flectere. Primum non habet voluntatē sine Deo. Secundum autem habet ex conditione libertatis suæ, & tamen perfectior est determinatio quam simpliciter habere actum volendi, & tamen ad volendum oportet dari principium aliunde, quia non est voluntas sibiipsi suf-
B ficiens principium pro omni volitione, est tamen pro oī determinatione ad hoc, vel ad illud, ita & circa intellectum est principium Deus in cogitando potius quam in intelligendo, licèt intelligere sit perfectius. Et tamen dicendum, quod ad vtrunq; indigemus diuino auxilio, ad cogitandum quidē indigemus Deo, vt motore, & à quo est principium operationis, ad intelligendum autem indigemus eo vt coagente vniuersaliter, quia sine ipso non est aliqua actio, & tamen intelligere actio est, & perfecta quidem.

An homo ex seipso per sola naturalia sua sine gratia possit Deum diligere super omnia.
Quæst. CLXXVII.

C QVæritur, an homo ex seipso per sola naturalia sua sine gratia possit Deum diligere super omnia. Aliqui dicunt, quod non, quia diligere Deum super omnia est proprius actus charitatis, sed charitatem nemo habet ex suis naturalibus, sed à Deo illam dante, ad Rom. quinto c. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, ergo ex puris, & solis naturalibus nemo Deum super omnia diligit. Secundò, quia nulla natura potest supra seipsam, sed diligere aliquid supra se, est tedere in aliud supra seipsum, ergo nulla creatura poterit Deum diligere plusquam seipsam sine auxilio gratiæ. Tertiò, Deo cum sit summum bonum, debetur summus amor, qui est, vt super omnia diligatur, sed ad summum amorem Deo impendendum, qui à nobis debetur, homo non sufficit sine gratia, quia alioquin
D frustra addetur gratia, ergo non potest homo ex solis naturalibus diligere Deum super omnia.

Dicendum, quod potest homo in solis naturalibus cōstitutus (dum tamen illa non sint deprauata, vel diminuta) Deum diligere supra omnia, licet ex charitate nō diligat, quia nullum habitum infusum habet. Et patet, quia primus homo in solis naturalibus constitutus erat (vt quibusdam placet) in quo statu manifestum est, qd Deum aliquo modo diligebat, sed non æqualiter sibi vel minus quam se, quia in hoc peccasset, q falsum est, quia non fuisset tunc primum peccatum eius in cibo vetito, ergo dilexit Deum super omnia ex puris naturalibus sine auxilio gratiæ. Pro quo sciendum, quod homo poterat in statu naturæ conditæ, vel integræ diligere Deū super omnia sine aliquo dono gratiæ gratis datæ, & etiam
E sine gratia gratum faciente, non tamen poterat hoc sine auxilio Dei mouentis eum ad hoc, quod sic accipiendum est, homo in statu naturæ integræ poterat operari virtute naturæ suæ bonum sibi, connaturale absque additione gratuiti doni, quia alias esset priuare naturam omni operatione. Nam si priuamus eam operatione propria, & proportionata sibi priuabimus eam omni operatione, diligere autem Deum super oīa est connaturale homini, & cuilibet creaturæ non solū ronali, sed ēt irrationali, & inanimatæ sm modū amoris, qui naturæ eius competere pōt. Cuius rō est, quia vnicuiq; rei naturale est, q appetat, & amet aliquid sm q aptum natum est esse. Sic enim agitur vnūquodq; prout raptū est, vt dicitur 2. Physicor. manifestum est autem, quod bonum partis est propter bonum totius, vnde & naturali appetitu, vel amore vnaquæque res particularis amat bonum suum proprium

propter bonum cõmune totius vniuersi, quod est Deus. vnde & Dionys. dicit lib. de diui. nomi. quod Deus conuertit omnia ad amorem sui ipsius: homo igitur in statu naturæ conditæ amorem suiipsius in amorem Dei referebat: cętera namque Deum eo modo quo possunt plusq̃ seipsa amãt irrationali quodam motu (vt ita dixerimus) bonum suum in diuinum bonum, q̃ est bonum vniuersale dirigentes. Homini aũt competit f̃m naturam agere f̃m rationem, & cognoscere quid agat, & pp quid, & referre actus adinuicem: vnde in eo non esset amare se pp Deum nisi amorem suum in amorem diuinum actualiter aliquando referendo dirigeret, quod erat Deum plusquam se diligere, vel supra omnia: & ẽt amorem illarum rerum in Deum dirigebat: & ita Deum plusquam seipsum, & super oẽs alias res diligebat, cum illum constitueret finem amoris, quo seipsum, & alia diligebat: & in hoc nondum charitatem habebat homo, quia nullũ donum gratuitum infusum habebat: sed ex puris naturalibus hoc facere sufficiens erat. Si autẽ consideretur homo in statu naturæ corruptæ, deficit ab hac dilectione Dei super omnia: ad hanc .n. sufficiebat in statu naturæ integrę: quia nihil impediebat eum à sua rectitudine: nunc vero voluntas deficit ab hac perfectione & rectitudine, quia propter corruptionem naturæ sequitur bonum priuatũ, nisi sanetur per gratiam Dei. Ex hoc autem sequitur, q̃d homo in statu naturæ conditæ siue integræ non indigebat aliquo dono gratiæ gratis datæ, vel gratum facientis ad diligendum Deum super omnia: indigebat tamen auxilio Dei mouentis ad hoc. Nam ad cætera bona Deus mouet voluntatem per interiorem quandam pulsationẽ, etiam non infundẽdo aliquod donum gratuitum, quod in anima maneat: ideo à fortiori pro isto tam excellenti bono necesse esset, quod Deus moueret hominem: & tunc quia natura erat recta, cum nondum corrupta fuisset, non indigebat aliquo directiuo vel adiutiuo, sed per se sufficiens erat hoc agere: dum t̃n semel ad illud moueretur: sicut & homo naturaliter intelligere potest ea, quę non excedunt lumen naturale intellectus: & tamen indiget Deo mouente ad cogitandum, vt dictum est præced. quæst. In statu autẽ naturæ corruptæ indiget homo duobus ad diligendum Deum super omnia. f. q̃ moueatur à Deo, & q̃ detur ei donum gratuitum, per q̃ sanetur corruptio naturæ, vt non impediat hanc dilectionem: & ista est gratia, vel charitas, quæ naturæ corruptionem sanat.

Ad primum dicendum, quod ex puris naturalibus potest homo diligere Deũ super omnia in statu naturæ conditæ, sine aliquo gratuito dono. & tamen adhuc ista dilectio non est ita eminens, sicut quæ est charitatis. Nam natura integra diligit Deum super omnia inquantum Deus est principium & finis omnium: & specialiter ipsius hominis est principium tanquam causa esse tribuẽs, est finis tanquam continens totam naturam boni, & ad quod omnia particularia bona tendunt secundum naturalem habitudinem.

Charitas autem diligit Deum super omnia inquãtum homo habet quandam spiritualem societatem, scilicet vt ambo quodammodo pertinet ad vnam naturam, & associationem, quæ in amicitiam redeunt: & ista est superior & perfectior ratio. Natura enim amat vt pars, & effectus: charitas aũt vt quodãmodo ęquale, & amicũ: insuper charitas addit quandam delectationem, & promptitudinẽ in amando, & hoc ex natura habitus, quia quilibet habitus facit ista duo, vt dicitur secundo Ethycorum, signum generati habitus, est delectationem aduenire operibus, natura autem in puris suis naturalibus constituta, cum non habeat aliquod donum gratuitum neque habitum ad hoc causatum, agit secundum suum conatum ex intentione finis, qui actus non est ita delectabilis, & delectatio facit quandam perfectionem in opere, ideo excellentior modus amandi est per charitatem quam per naturam integram, licet secundum vtranque ametur Deus super omnia secundum autem conditionem naturæ corruptæ nemo modo potest Deus amari super omnia, quia neque vt principium, & finis boni nostri naturalis: neque etiam vt consors naturæ spiritualis, nisi detur donum gratuitum, sed infunditur nobis charitas per Spiri-

F tum sanctum, & per illam possumus Deum super omnia diligere.

Ad secundum dicendum, quod ista propositio habet duos sensus, scilicet nulla natura potest ferri supra seipsam. Vno modo ex parte obiecti, idest quòd non possit per actum suum tendere in aliquod obiectum, quod sit perfectius ipsa natura. Secundo modo ex parte actus, idest non potest natura ferri in aliquid secundum proportionem maioris virtutis quam sit ipsa natura. Primus sensus non est verus. Certum est enim, quod potentia potest ferri per actum suum naturalem in aliquid quod sit maius, & superius ea secundum naturam, vt intellectus noster naturali cognitione potest aliqua cognoscere, quæ sunt supra seipsum, vt quando cognoscit Deum naturaliter. Secundus sensus est verus, scilicet quod natura in a-

G gendo non potest excedere proportionem suæ virtutis: hoc enim esset vere excedere seipsam, nam obiectum aliquid extrinsecum est, & vt motor. Quod autem tendat natura in aliud excellentius se, nichil aliud est, nisi quod moueatur ab obiecto perfectiori quam sit ipsa res mota: & in hoc nulla difficultas est, quia natura nichil agit supra se, sed agitur, idest mouetur ab eo, quod est supra se; coactio autem prouenit a virtute agentis, magnitudo autem actionis ex magnitudine virtutis, ideo si excederet actio rei proportionem virtutis suæ, esset, quod res vere seipsam excederet, idest quod ageret plusquam posset: & hoc includit contradictionem: & ideo hoc modo natura non potest supra seipsam. Quod autem diligat homo Deum non est ferri supra seipsum, sed ibi aliquid est excellentius se, ideo potest diligere Deum naturaliter. Sed

H obijcietur, quod diligere Deum dicit ferri supra se quantum ad obiectum. Diligere tamen Deum super omnia, idest plusquam se, non pertinet ad rationem obiecti, sed ad conditionem actus, & ita videtur quod excedit seipsum secundum proportionem virtutis in actione, quod falsum est.

Dicendum, quod diligendo Deum super omnia, non est transcendere proportionem virtutis in actione, quia hoc esset si homo diligeret Deum plusquam diligere posset: & t̃n diligendo Deum super omnia non est diligere Deum plusquam potest, sed tantum quantum naturaliter potest. Sufficit enim homo naturaliter ad istum gradum dilectionis: vnde non pertinet hoc ad cõditionem actus, sed obiecti: scilicet homo diligit Deum plusquam se, scilicet quia Deum videt esse diligibiliorem quam se-

I ipsum, ideo per eum actum & gradũ dilectionis, quem potest naturaliter elicere diligit Deum intensius quam seipsum. Et est sensus, quod homo non elicit circa se actũ intensissimum, quem potest, sed illum circa Deum elicit, & ita minus se quam Deum diligit, & tamen Deum non diligit plusquam potest, imò non tantum quantum potest, quia non tenetur quis habens charitatem elicere actum intensiorem quam poterit dilectionis actus circa Deum: sed etiam siquis possit habere actum dilectionis intensum ad centum gradus, poterit ex charitate, & ordinate diligere Deum gradu sexagesimo, dum tamen nec seipsum, nec aliam rem diligat in gradu sexagesimo, ergo diligendo Deum super omnia, non fertur natura supra seipsam, idest se excedendo.

Ad tertium dicendum, quod possumus diligere Deũ

K super omnia sine dono gratuito. Et dicendum quod non possumus amare Deum amore summo sine dono, amare autem super omnia non est summus amor. Dicitur autem amor Dei summus non solum quãtum ad gradum dilectionis, sed etiam quantum ad rationem diligendi, & modum diligendi. aliquid istorum tenet amor, quo diligitur Deus super omnia sine charitate in statu naturæ conditę vel integræ, non tamen tenet omnia, ideo nõ vocatur amor summus simpliciter qui ab homine esse põt, sed ille est amor, quo f̃m charitatem diligetur Deus, vt beatificans, tunc enim amabitur super omnia, quia sũmum bonum esse cognoscetur. Et etiam quantum ad modum summum, scilicet in gradu intensissimo, qui possibilis est homini, & semper secundum totum conatum vniformiter, quorum neutrum contingit in vita, & amabitur vt beatificans, quæ est ratio summa diligendi.

quis sit amor sũmus quo Deum diligim⁹.

Nunc

Nunc enim non possumus eum diligere vt beatificantē, sed solum vt creatorem, gubernatorem, redemptorem, & alias rationes. Ratio tamen summa est esse beatificantem, cum cętera ad hoc ordinentur, vt nos aliquādo beatificet: ideo nunquam amabimus Deum summē, nisi in beatitudine. Et ita dicendum, quod non solum non possumus ex puris naturalibus amare Deum summé sine dono gratuito, sed etiam non possumus cum quotcunq; donis gratuitis eum amare summè quousque habeamus summum donum beatificationis, vbi amor, & charitas consummatur in patria.

An possit homo sine gratia implere omnia præcepta legis. Quæst. CLXXVIII.

QVęritur, an possit homo sine gratia implere omnia præcepta legis. Aliqui dicunt, ꝙ non: qui.n. præcepta legis seruat, vitam æternam meretur, vt dicitur supra in littera: Si vis ingredi ad vitam, serua mandata: sed vitam æternam mereri nemo potest sine gratia: ergo nemo potest implere omnia præcepta sine gratia. Secundo, quia charitas non potest sine gratia haberi, sed dilectio charitatis est in præcepto infra 22. capit. Diliges dominum Deum tuum, &c. ergo non possunt præcepta impleri sine gratia. Tertio, quia vt August. ostendit virtutes in nobis solus Deus operatur, sed actus virtutum sunt in præcepto: ergo præcepta non possumus implere per nosiipsos sine Dei gratia. Quarto, quia Actu. 15. dicitur: hoc est onus, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus, sed illud onus est præcepta legis: ergo non potest homo implere præcepta legis sine Deo agente, scilicet, sine gratia eius. Quinto, quia nullus damnatur nisi pro peccato transgressionis vel omissionis, sed nullus omittit quicquam qui omnia præcepta legis implet. Si ergo possit homo præcepta legis implere, cum etiam possit (vt dicetur seq. quæst.) peccatum vitare mortale, videtur, quod possit homo totaliter euitare damnationem, sine gratia, sed quicunque non damnatur est in gloria, ergo poterit homo sine gratia Dei peruenire ad gloriam, quod est hæreticum. Sexto patet, quod dicit Augus. lib. de Quinquaginta hæresibus, quod pertinet ad hæresim Pelagianorum, vt credant sine gratia posse hominem facere omnia mandata legis. Alij dicunt, quod sic, dicit enim Apostolus ad Rom. 2. Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt: sed illud, quod homo facit naturaliter, potest facere absque gratia, ergo potest homo præcepta legis implere absque gratia. Secundo, quia dicit Hierony. in expositione fidei catholicæ: Siquis dicit, Deum præcepisse aliquid impossibile homini, anathema sit, sed impossibile est homini, quod per seipsum implere non potest, ergo poterit per seipsum implere omnia præcepta legis. Tertio, quia inter omnia præcepta diuina maximum est: diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. infra 22. cap. & tamen illud potest implere sine gratia, cum ex puris naturalibus possit homo diligere Deum super omnia, vt ostēsum est pręced. quęst. ergo potest homo sine gratia implere omnia mandata diuina. Quarto quia Deus non est magis crudelis quam homo, sed homini imputaretur in crudelitatem, si obligaret aliquem per præceptum ad id, quod implere non posset, ergo hoc de Deo nullo modo est imputandum, & ita poterit homo omnia præcepta Dei per seipsum sine gratia implere.

Dicendum, quod de præceptis legis contingit dupliciter loqui, aut quantum ad id, quod directè cadit in præcepto, aut quantum ad intentionem legislatoris. Directè autem cadit sub præcepto actus virtutis quantum ad substantiam operis, idest ipsa res imperata in seipsa non considerando dispositionem, vel intentionem facientis, & ipsa res imperata, idest actus imperatus est actus virtutis, quia lex non imperat nisi bonum, & boni actus ad virtutem pertinent. Sic dicitur 5. Ethicor. quia lex imperat actus omnium virtutum. Vltra substantiam autem operis est modus agendi, quem circa ipsum opus ponit virtus, hoc autem est, quod lex præcipit, s. nudam substantiā actus sicut in ipsa lege exprimitur siue quocunque alio modo, quem virtus ponere potest circa actus, quia hoc

A directè alicui præcipitur, quod statim est in potestate eius, vt faciat illud, & istud est substantia operis, quia quilibet potest statim facere, quod lex iubet non expectata vlteriori dispositione, non est autem in potestate hominis, vt eo modo faciat actum virtutis, quomodo facit virtuosus, priusquam virtutem habeat acquisitam, vel infusam. Nam virtuosus facit bonum promptè & delectabiliter, & inclinante ad hoc habitus virtutis, qui autē nondum est virtuosus, potest quidem facere idem opus, quod virtuosus; quia ad illud potest se determinare liberum arbitrium, & possunt organa deseruire illi operi, & tamen non potest facere prompte & delectabiliter, quia istæ sunt conditiones operis procedentis ex habitu, vt dicitur 2. Ethyc. sed faciet impeditè, & cum quadam difficultate & tristitia. Etiam non faciet ex habitu inclinante, sed ex intentione finis. Intentio autem legislatoris est
B non solum, vt opus fiat: sed etiam, vt taliter fiat qualiter virtuosus facit. Nam vt dicitur 2. Ethyc. intentio legislatoris est facere ciues bonos, & sectatores bonorum operum, & per assuefactionem operum præcipiuntur inducere se ad virtutem. Et huic consonat verbum Apostoli 1. Timot. 1. Finis præcepti est charitas de corde bono; ad hoc enim data sunt præcepta legis diuinę, vt homines in dilectione Dei & proximi instituantur, & ita est intentio legislatoris, vt non solum hæc opera fiant, sed etiam vt omnia, quæ facimus ex charitate faciamus. Dicēdum est ergo, quod præcepta legis quantum ad id, quod directè sub pręcepto cadūt, potest homo implere per liberum arbitrium, scilicet quantum ad substantiam operum sine dono gratiæ gratis datæ vel gratum facientis. Et hoc accipiendo gratiam pro aliquo habitu infuso, & manente
C in nobis: secus autem sine gratia Dei, idest sine voluntate eius, quę gratis & sine merito nos mouet ad agendum bonum: quia sine illa nichil possumus operari. Sed præcepta quantum ad intentionem legislatoris sine gratia impleri non possunt: quia non possunt impleri sine charitate, cum legislator intendat nos instituere in charitate, & tamen charitatis donum nemo potest per seipsum habere, sed à Deo infusus est.

Accipiendo tamen gratiam pro diuina voluntate gratis in nobis omnia operante, non possumus præcepta implere aliquo prædictorum modorum sine gratia. Nam non mouebimur ad faciendū aliquod bonum nisi Deus nos mouerit, & hoc ex gratia facit, quia nemo nostrum meruit quod moueret eum Deus ad benefaciendum. Est autem differentia inter ista, quia gratia, vt nominat ha-
D bitum, dicit aliquid creatum, quod in nobis manet, & nos informat. Gratia autem, vt dicit diuinam voluntatem, non est aliquid creatum, neque manet in nobis: sed in Deo est. Gratia enim quæ est voluntas Dei, vocatur largè gratia, scilicet gratis operans: non enim possumus aliquid boni operari siue meritorium, siue non meritorium, nisi moti à Deo, quia intellectus, & voluntas in nobis non possunt esse sibijpsis principium operationis, sed ab alio mouentur, & illud est voluntas diuina, vt ostensum est supra. Quod tamen Deus mouet nos ad bona cogitandum, vel volendum non meruimus, ideo mouet nos gratis, & ita ipsa voluntas eius, quæ gratis nos mouet, gratia Dei vocatur, & quia sine Deo mouente nos, & cooperante non possumus aliquid boni facere, dicitur quod sine gratia Dei non possumus præcepta legis im-
E plere, imò nullum præceptum possumus implere etiam quantum ad substantiam operis, ista autem gratia non facit nisi mouere hominem ad agendum, sed vltra non confert ei in operatione, & ideo si nichil aliud apponatur, non sufficiemus ad implendum præcepta saltem eo modo, quo legislator vult ea impleri. Et etiam quantum ad substantiam operis erit difficile nobis implere illa, quia per illam gratiam non tollitur corruptio naturæ nostræ, & ineptitudo, quibus difficiles reddimur, & inepti ad mandata Dei implenda, gratia autem, quæ est aliquid gratuitum nobis a Deo datum, manet in nobis, & nō solum inclinat ad agendum, sed etiam reddit opus facile, & delectabile, quia illa est quidam habitus, & insuper bonos reddit habentes, quia est forma inhærens, & sine ista gratia quæ est donum gratuitum sine sit gratia

gratis data, siue gratum faciens, pñt impleri præcepta legis ab homine saltem in statu naturæ conditæ quantum ad substantiam operis: sine prima, quæ est voluntas Dei gratis nos mouens, non possumus implere aliqua præcepta, quia oportet præuenire Deum, vt mouentem voluntatem nostram ad volendum implere, & ad cogitādum de impletione antequam impleamus, & velimus implere. Et quantum ad hoc errauit Pelagius, qui totaliter putauit posse impleri præcepta legis sine gratia Dei, scilicet excludendo omnium gratiam, ita quod neque erat necessarium donum gratuitum, neque voluntas Dei nos gratis mouens, sed sine omni motu ab extra, homo per suum liberum arbitrium nudum poterat implere præcepta Dei. Et hoc est falsum, quia quantumcunq; liberum arbitrium sit liberum, non tollitur, quin Deus sit causa vniuersalis, & primus motor simpliciter tam in spiritualibus, quam in corporalibus motibus. Aliqui autem dixerunt, quod implere mandata quantum ad substātiam operis potest homo existens in statu naturæ conditę sine omnia gratia, quæ sit donū gratuitum, & pōt implere singula, & omnia, quia alias non potuisset in statu illo non peccare, cum nichil aliud sit peccatū q̃ transgredi diuina mandata, sed dñt, ꝙ in statu naturæ corruptæ non potest homo implere omnia diuina mandata sine gratia sanante: in quo innuunt, ꝙ aliqua potest homo implere, sed nō omnia, s. quodlibet signatum per se poterit implere, sed omnia simul non poterit implere, sicut dicitur, quod homo potest vitare quodlibet peccatum veniale determinatum, sed non omnia: implere autem mandata legis quantum ad intentionem legislatoris dicunt, quod non contingit in statu naturæ integræ, neq; corruptæ sine gratia gratum faciente, quia impleri vult illa legislator ex charitate, sed charitas non potest haberi sine gratia gratum faciente, sic tenet beatus Tho. de Aquino 1.2. quæst. 109. Quantum verò ad impletionem præceptorum iuxta intentionem legislatoris verum est, ꝙ in vtroque statu est necessaria gratia, & aliter non poterant præcepta impleri. De hoc August. lib. de correctione, & gratia cum dixisset, quod sine gratia nullum prorsus bonum homines faciunt, subdit, non solum vt ministrante ipsa quid faciendum sit sciant homines, verumetiam vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod faciunt. Quantum ad impletionem præceptorum legis in statu naturæ corruptæ cum dicit S. Thomas, quod non potest homo omnia mādata legis implere quantum ad substantiam operis sine dono gratuito, intelligendum est, quod non potest faciliter, vel non potest sine magna difficultate, & tamen cum magna difficultate, & apposito toto conatu poterit homo omnia illa implere, cum possit liberum arbitrium determinare ad seruanda illa mouente Deo ad singula, etiam non dando aliquem habitum gratuitum infusū. Et nō est eadem ratio de venialibus, & mortalibus, quia venialia sunt innumerabilia, & vix potest quis illa omnia intelligere, immo nemo omnia intelligit, mortalia autem quæ grauiora sunt, determinata sunt, & cognosci possunt, & consequenter omnia possunt vitari, & ita omnia præcepta legis potest quilibet implere: quia liberum arbitrium potest se ad quodlibet illorum, & etiam ad omnia determinare custodiendo illa.

Sed obijcietur, quod non satisfaciat quis, nec dicatur adimplere mandata legis, implendo solum quantum ad substantiam operis, nisi ex charitate illa obseruet, quia qui seruat legem quantum ad litteram, & agit contra voluntatem eius, dicitur facere in fraudem legis. ff. de legi. l. contra legem. Et dicitur etiam committere contra legem qui verba legis amplectens contra legis nititur voluntatem. extra de regul. iur. cap. certum. Et tamen voluntas legis est voluntas legislatoris, quia lex nichil aliud intendit, quam quod legislator per eam designari voluit: ideo cum ille intendat, quod seruetur ex charitate, non satisfaciet legi, qui non seruauerit eam ex charitate. Dicendum, quod vere quis implet omnia mandata legis quando implet illa, quantum ad substantiam operis, etiam si ex charitate non agat, quia vt dictum est supra, illud cadit directè sub præcepto, quod quis statim facere non potest: & tñ agere ex charitate, vel

F ex habitu non potest quis statim si nondum habet habitum. Facere tamen quod mandatur quantum ad substātiam operis potest quilibet statim: ideo ad illud solum obligat præceptum. Ad rationem dicendum, quod voluntas legis est voluntas legislatoris. Sed voluntas legislatoris est duplex. Vna est quam per legem exprimit, aut per legis verba intelligi vult, alia est, ad quam per legis obseruationem deducere vult. Prima est voluntas legis & legislatoris simul: quia hoc ille voluit, & ita illud significauit. Secunda est voluntas legislatoris solum, quia ipse intendit hoc pro fine legis. Ipsa tñ lex nihil huius expressit: iniustum tñ vr obligare velle homines ad id, quod nequaquam lex expressit. Prima voluntas cadit sub præcepto, s. intelligere legem quantum ad verba sua, & secūdum veram rationem accipiendi non faciendo fraudem

G legi. Nam quantum ad istam primam voluntatem dicitur fieri fraus legi obseruando verba, & non intentionē, & hoc etiam est niti contra voluntatem legis, quod illicitum est. Secunda voluntas non est legis, sed legislatoris, scilicet ideo leges condidit, vt per eas homines assuefacti boni fierent, & obseruando politicam pacem seipsos diligerent: quia amorem intendit præcipue introducere legislator, quam iustitiam, vt dicitur 8. Ethyc. cap. 1. ad istam autem voluntatem non tenentur, qui legē obseruant, quia non præcipitur hæc res per legem, sed ad hoc lex ponitur, vt ad hunc finem perueniatur, & sic etiā si non obseruetur non dicitur aliquid deesse de impletione legis, cum totum, quod ipsa lex vult obseruetur, & illud est quod sub præcepto cadit, & non cadit sub præcepto finis præcepti. Sic est de charitate, quia finis legis est

H charitas, & tamen per singula præcepta non præcipitur charitas sed aliqui alij actus: licet quodlibet pręceptum sit ad charitatem, vt ad finem: ideo si impleatur id, quod iubetur quantum ad substantiam operis, etiam non habendo charitatem satisfacimus legi, & voluntati legislatoris, alioquin quicunq; obseruaret aliquod præceptum existens sine charitate, peccaret obseruando, quia omitteret aliquid, ad quod tenebatur, sed falsum est.

Ad primum dicendum, quod sine gratia possumus obseruare præcepta legis, & tamen obseruando illa sine gratia non meremur vitam ęternam: aliud est enim obseruare præcepta ad hoc, quod euitemus peccatum omissionis, vel commissionis, & aliud ad hoc, quod obseruando illa tanquam per opera bona mereamur vitam æternā. Quantum ad primum sufficit illa obseruari sine charita-

I te, quia quomodocunque seruentur, dū tamen quicquid in eis est seruetur satisfacimus legi, & ideo non incurrimus peccatum commissionis, neque omissionis, & ita intelligitur, quod possumus obseruare omnia præcepta sine charitate, vel gratia quacunque gratuita, vel gratum faciente. Quantum ad secundum non sufficit seruare mādata quantum ad substantiam operis nisi ex charitate seruentur: quia sola charitas est radix merendi, & cæterarum virtutum actus non sunt meritorij, nisi vt fiunt ab habente charitatem, & diriguntur ad Deum, vt imperati à charitate: & sic ad merendum non sufficiunt præcepta obseruata quantum ad substantiam operis, nisi etiam obseruentur quantum ad intentionem legislatoris.

Ad secundum posset dici vno modo, ꝙ charitas habet se ad actus virtutum dupliciter: ad quosdā. n. se habet eli-

K citiuè ad alios imperatiue, elicitiuè se habet ad proprios actus, imperatiue autē ad actus aliarum virtutum, ideo actus cæterarum pñt fieri virtuose, i. q̄ uo virtuosus agit etiam si charitas non adsit, cum illi actus habeant speciales habitus à quibus producantur: actus autem eliciti à charitate sunt actus diligendi, & isti quidem possunt fieri materialiter, & quantum ad substantiam operis sine charitate, & tñ non pñt fieri virtuose sine illa, s. non solū non meritorie, sed neque etiam virtuose, cum non sit aliqua alia virtus, à qua eliciatur actus diligendi Deū præter charitatem, & ideo licet ad implendum præceptum illud, diliges dominum Deum &c. requireretur charitas, tamen quantum ad cętera pręcepta non requiritur. Secundo potest dici, & melius quod ad nullius præcepti impletionem requiritur charitas. Vnde etiam in præcepto illo, scilicet diliges &c. potest esse obseruatio sine chari-

charitate, quia obseruabitur quantum ad substantiã operis, potest tan en diligere quis Deum super omnia, & proximum sicut seipsum ex charitate ex puris naturalibus, vt ostensum est præceden. quæst. Nam tam in præcepto illo quàm in alijs est generale, quod nõ cadit sub præcepto nisi id, quod statim potest quis facere, & non requirit aliquam aliam dispositionem ex parte facientis, & tamen agere ex charitate dispositionem dicit, ideo ad implendum præceptum illud, ita quòd euitemus peccatum omissionis, vel transgressionis, sufficit, quòd diligamus Deum ex puris naturalibus. Nam sic diligitur super omnia, vt dictum est.

Ad tertium potest dici vno modo, quòd virtutes sunt in nobis à Deo, s. virtutes gratuitæ, quæ habentur per infusionem simul cum gratia & charitate. Virtutes tamen morales, idest assuetudines possunt in nobis causari sine operatione spirituali Dei, & ita etiam operationes eius possunt esse sine aliquo dono gratuito. Aliter potest dici, quòd etiam si omnes virtutes tam gratuitæ, quàm assuetudinales essent à Deo, non esset inconueniens, quia ad implendum præceptum sunt quidem necessarij actus virtutum materialiter, sed non, vt à virtute sunt, quia non est in potestate cuiuslibet hominis statim facere aliquid sicut virtuosus facit i. promptè & delectabiliter, & ex habitu, sed potest facere illud, quod virtuosus facit, vt dictũ est. Et ita sine gratia possunt fieri omnes actus virtutum materialiter, & hoc est implere omnia præcepta.

Ad quartum dicendum, quòd non dicitur illud, quasi impletio præcepti requirat ex se gratiam, vel charitatem, sed etiam quantum ad substantiam operis erat verum, ꝙ erat lex onus importabile, & hoc propter multitudinem operum & præceptorum, & præcipuè circa plurimas ceremonias: hæc autẽ licèt aliqui viri boni specialiter obseruarent, multitudo tamen populi nunquam illa ad plenũ obseruauerat, neque sine difficultate magna poterant obseruari, & tamen poterant cum difficultate obseruari, etiam sine aliquo dono gratuito à Deo concesso.

Ad quintum dicendum, quòd sine gratia nemo potest habere vitam æternam, licèt possit implere præcepta sine gratia, quia ad habendum vitam æternam non sufficit non transgredi, quod est per commissionem, vel omissionem, sed necesse est gratia, quia etiam siquis nunquam transgrederetur legem committendo, vel omittendo, nihilominus peccato subditus esset originali, à quo nõ poterat liberari nisi per gratiam, pro quo damnationem incurreret. per gratiam ergo à pęna æterna liberamur, etiã dato quòd non committeret quis specialiter contra aliquod præceptum legis, neque omitteret: tamen veniens ad ætatem adultam omitteret, si non præpararet quantũ in se esset ad gratiam suscipiendam, & pro tali omissione puniretur, si autem præpararet se faciendo quod in se est, sine dubio gratiam consequeretur, per quam vitam æternam acquireret.

Ad formam arguendi potest dici, quòd primũ est falsum, s. nemo damnatur nisi pro peccato commissionis, vel omissionis, cùm etiã pro peccato originali, quod non est commissionis vel omissionis, sed est contractum, & non factum, damnetur quis. Etiam illud est falsum, quòd nichil omittit, qui præcepta legis implet. Nam non est aliquod præceptum legis, quòd homo se præparet ad gratiam, & tamen qui veniens ad ætatem adultam non se præpararet ad gratiam, peccaret omittẽdo, vt dilectũ est.

Ad sextum dicendum, quod verum eo modo, quo Pelagius intendebat, hæresim esse, posse sine Dei auxilio implere præcepta, & tamen sine gratia, vt est donum gratuitũ nobis infusum possumus implere præcepta. Duo enim sunt quæ ex parte Dei sunt nobis necessaria ad implendum præcepta etiam quantum ad substantiã operis. Primum est quòd nos moueat. Secundum est, quòd cooperetur nobis. Primum est necessarium inquantum ipse est primum mouens simpliciter quantum ad omnes motus, tam corporales, quam spirituales. Secundum est necessarium inquãtum ad impletionem cuiuslibet præcepti determinati, sed est tale, quòd sine ipso non possunt omnia præcepta impleri. Patet hoc, quia interdum potest quis mouere seipsum ad vnum actum per alium actum, vt si-

A quis nunc eligit, quòd de bono consideret an illud facere debet, istius enim cogitationis sufficiens principium motiuum fuit electio præcedens, neque oportet poni aliud principium, & tamẽ illius electionis oportet principium esse cogitationem præcedentem, & tunc illius cogitationis nescimus dare principium, & si dicamus, quòd illius est alia cogitatio principium, est inconueniẽs, quia ibitur in infinitum, ideo oportet poni Deum aliquando vt cogitationis & operationis principium, & ita potest homo aliquorum actuum suorum esse principium simpliciter, & tamen non omnium, ergo licèt aliqua præcepta diuinæ possit implere quis non motus à Deo, tamen non potest implere omnia.

Secundum est, quòd Deus coadiuuet vt causa vniuersalis, & dicendum, quòd hoc modo auxilium Dei est ne-
B cessarium in qualibet actione cuiuscũque creaturę, quia sicut eo non conseruante non potest aliquid manere saltẽ ad punctum temporis, ita neq; eo cessante cooperari potest aliquid operari. Ideo ista duo sunt necessaria nobis ad impletionem præceptorum, & dicere sine tali auxilio posse impleri præcepta est hæresis pelagiana. Putabat enim ille, quòd sine motu, & cooperatione Dei per liberum arbitrium erat homo sufficiens principium omniũ actuum suorum, & quia mouere sic cooperari est ex voluntate Dei gratis mouente nos, est verum, quòd nõ possumus sine Dei gratia implere præcepta, accipiendo tamen gratiam pro dono gratuito Dei, siue sit gratis datũ, siue gratum faciens, ita quòd sit aliquid creatum, & infusum nobis, possumus omnia præcepta sine tali gratia implere, & quia gratia accipitur communiter pro dono in-
C fuso nobis habitualiter, asserimus simpliciter, quod sine gratia possunt impleri omnia pręcepta, licèt non sine Dèi auxilio. Ad argumenta in contrarium etiam respondendum est.

Ad primum dicendum, quòd dicitur naturaliter vno modo ea, quæ legis sunt faciunt, idest faciunt ea, quę pertinẽt ad legem naturalem. De lege autem positiua nichil dicitur an faciant ea, & ita potest dici, quod licèt naturaliter faciunt ea, quæ sunt de lege naturali, indigent adhuc gratia pro eis, quæ sunt de iure positiuo. Multa enim præceptorum diuinorum de iure positiuo sunt. Aliter potest dici, & melius, quòd licèt gentes faciant ea, quę sunt legis, naturaliter, non tollitur, quin agant ex Dei auxilio, & illo indigeant. Nam oportet, quòd moueantur à Deo ad illud cogitandum, & volendum, & etiam Deus coo-
D peretur eis operantibus, quia aliter nullum opus facere possent, vt supra dictum est; & quantum ad hoc non differt inter ea, quæ pertinent ad legem naturalem & positiuam, sed solũ quia ad ea, quæ sunt de iure naturali, quia sunt insita rationi nostræ, nõ indigemus instructione aliqua, neque præcepto, ad ea autem, quæ sunt de iure positiuo, quia non sunt insita rationi naturali, indigemus exteriori instructione, scilicet lege data. Et hoc voluit Apostolus dicere, quòd gentes, quę non habent legem, s. positiuam, faciunt naturaliter ea, quę legis sunt, i. ex naturali dictamine rationis faciunt ea, quæ sunt de lege naturali, qualia solent mandari in lege positiua, sicut decalogus est de lege naturali, & ponitur inter leges scriptas, quia magna pars iuris positiui est conclusio iuris naturalis, & per rationem naturalẽ fertur homo in illud, ẽt antequã cõstituatur à conditorib. legum, & tñ ad implendum ea, quę
E sunt de iure naturali indigemus Deo, vt motore, & cooperatore. Sic dicit Aug. li. de spiritu & litera: Nõ moueat, quia naturaliter dixit, eos ea, q̃ legis sunt facere. Hoc. n. facit spiritus gratię, vt imaginem Dei, qua naturaliter facti sumus, instauret nobis, & vocatur ibi spiritus gratię, i. voluntas Dei gratuitò in nobis spirans, & nos mouens, & nõ aliquis habitus infusus nobis à Deo, quo operemur.

Ad 2m dicendum, ꝙ oĩa præcepta legis possumus implere, & ideo nichil Deus nobis mãdauit impossibile: licèt nullũ de pręceptis eius sine eo possumus implere, siue accipiatur implere quantũ ad substantiã operis, siue quãtum ad intentionem legislatoris. Nã primo modo requiritur auxilium Dei mouendo, & deinde cooperando. Secundo modo requiruntur prędicta duo, & insuper habitus infusus nobis gratuitus, & gratificans, quia tñ Deus non

ſpeciali Dei priuilegio vitare omnia venialia, ſed oportet incidere in aliqua, ſi autẽ nemo incideret in veniale niſi per conſenſum, poſſet homo per ſeipſum euitare ſufficienter ſingula venialia, & omnia ſimul.

De mortalibus alius modus eſt, quia nemo incidit in mortale niſi per conſenſum, & contra omnia illa, in quæ conſentiendo etiam poteſt mens eſſe intenta, & peruigil, quia etiam ſiquis ſit nunc armatus, & peruigil cõtra aliquod peccatum cuius tentationem valde timet, & dũ pugnat contra illam inſurgat tentatio contra aliud peccatum mortale: non incidet in illud quouſque mens conuertatur ad id, quod tentatio ſuggerit, & eligat conſentire vel nõ: & ideo circa mortalia ſicut eſt in poteſtate noſtra euitare ſingula, ita etiam eſt euitare omnia ſimul.

Tertiũ quod dicunt eſt, quod manens in peccato mortali poteſt aliquanto tempore vitare peccatũ aliud mortale, ne in illud incidat, ſed non diu. Sed iſtud non ſtat, quia ſi liberum arbitrium manens ſub peccato poteſt aliquando reſiſtere, poterit & ſemper reſiſtere. Nam reſiſtendo non efficitur infirmum, ſed fortius, & ita quanto plura mala vitauerit, tanto ad maiora euitanda potens, & aptum efficitur, & hoc communius tenetur. Ideo ſuppoſito hoc dicẽdum, quòd peccatum vitare, poteſt dupliciter intelligi, ſ. aut peccatum iam commiſſum, aut peccatum committendum. Si accipitur de peccato commiſſo, dicendum, quòd homo in peccato mortali exiſtens non poteſt vitare peccatum mortale ſine gratia. i. non poteſt exuere illud peccatum, in quo eſt, abſoluendo ſe ab illo quantum ad maculam neque quantum ad reatum pęnæ æternæ ſine gratia liberante, nam macula nõ tollitur niſi formaliter per gratiam, cum macula non dicat niſi priuationem gratiæ, quę eſt pulchritudo animæ, obligatio etiã ad pęnam æternam ſemper eſt in homine quandiu eſt Deo inimicus, quod ſemper eſt quandiu non eſt in gratia eius. Et in hoc errabat Pelagius, qui putabat hominem ſine gratia per propria opera poſſe à peccatis præteritis ſe abſoluere ſatisfaciendo pro illis, quod falſum eſt, quia ſicut opera noſtra non ſunt meritoria vitę æternæ ſine gratia: ita nullo modo à peccato præterito poteſt quis liberari ſine gratia.

De peccato committendo dicendum, quod poteſt homo vitare illud ſine gratia, i. quantumcunque ſit quis in peccato mortali graui, poteſt vitare quodcunq; aliud peccatum mortale, ne in illud incidat, & hoc intelligendo per gratiam habitum infuſum aliquem, quo anima formaliter grata redditur Deo: ſecus accipiendo pro voluntate Dei, quæ nos gratis ad bona mouet & cooperatur nobis ad illa, quia ſine iſta non poſſumus appetere aliquod bonum, neque vitare aliquod malum, cùm etiam alia opera indifferentia, vel quæ non ſunt bona ex genere, non poſſumus facere niſi Deo cooperante.

Ad quorum maiorem euidentiam dicendum, quòd de homine poſſumus dupliciter loqui, aut ſecundùm ſtatum naturæ corruptæ, vel ſecundum ſtatum naturę integræ. In ſtatu naturæ integræ poterat manens ſine gratia habituali vitare omne peccatum, tam mortale, quàm veniale, quia peccare nichil aliud eſt niſi recedere ab eo, ꝙ eſt ſecundum naturam, quod vitare poterat homo manens in ſtatu naturæ integræ, cùm peccatum ex defectu proueniat, non poterat tamẽ homo etiam in illo ſtatu vitare peccatũ ſine auxilio diuinæ conſeruationis, ſine qua non ſolum à ratione deficeret, ſed etiam ab eſſe naturali, & iſta conſeruatio dicitur etiam gratia, quia gratuito fit: non eſt tamen aliquid nobis habitualiter donatũ. In ſtatu autem naturæ corruptę indiget homo gratia habituali ſanante naturam ad vitandum omne peccatum, & iſta ſanatio per gratiam habitualem fit. Primo in appetitu rationali, ſecundò in appetitu ſenſitiuo: in appetitu quidem rationali poteſt fieri perfectus in hac vita per gratiam habitualem, in appetitu autem ſenſitiuo non fit hic perfectus, ſed manet adhuc rebellio appetitus, & hęc diſtinguit Apoſtolus ad Rom. 7. ca. ſ. Ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati, & ideo in ſtatu naturę lapſæ ſaltem homo manens in gratia poteſt vitare omne peccatum mortale, quod eſt in ratione, id eſt cauſatur per conſenſum, nõ poteſt autem vitare quis omne peccatum

A mortale manens ſine gratia, & etiam in gratia manens nõ poteſt omnia euitare, ſed ſingula niſi ex priuilegio ſpeciali, quod rariſſimis conceditur, & ratio eſt, quæ fuit ſupra aſſignata de peccato mortali & veniali. Sed circa peccatum mortale dicũt aliqui, quòd qui eſt in gratia, poteſt vitare omnia peccata, & ſingula, ſed poſtquã incidit quis in peccatum mortale poteſt quidem aliquandiu vitare peccatum quodlibet, ſed non diu. Et dicunt, quòd ratio eſt, quia non eſt neceſſe, quòd homo ſemper peccet, cùm peccare ſit actus, & nõ eſt homo ſemper in actu, ideo nõ peccat homo ſemper actualiter, ideo aliquandiu manet ſine actu peccati mortalis, diu tamen ſic manere non poteſt, quia vt ait Greg. ſuper Ezech.

Peccatum, quod mox per pęnitentiam nõ deletur, ſuo põdere ad aliud trahit. Et huius ratio eſt, quia ſicut ſuperiori rationi debet ſubdi inferior, ita ſuperior debet ſubB di Deo, & in ipſo conſtituere finem ſuæ volũtatis, per finem autem oportet, quòd regulentur omnes actus humani, ſicut per iudicium rationis debent regulari omnes motus inferioris appetitus. Sicut ergo inferiori appetitu non totaliter ſubiecto rationi non poteſt eſſe quin cõtingant motus inordinati in appetitu ſenſitiuo, ita in ratione hominis non ſubiecta Deo conſequens eſt, vt contingant multæ inordinationes in ipſis actibus rationis. Sed hoc videtur eſſe contra ea, quæ ſupra dicebantur, ſ. quòd non ſolùm ad tempus, ſed etiam ad ſemper poſſit homo vitare omnia peccata mortalia, licèt ſit in peccato mortali, & hoc quia non infirmatur liberum arbitrium per tẽpus. Dicendum quòd non cõtingit diu manere ſine peccato mortali eum qui ſemel in peccato mortali manet, ſed rurſus in aliud peccatum incidet, & poſt in alterum, C niſi per gratiam à priori peccato fuerit ſanatus. Et ratio eſt, quia cùm homo non habet cor ſuum firmatũ in Deo, vt pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando à Deo ſeparari velit, occurrunt multa, propter quæ conſequenda homo recedit à Deo, contemnendo pręcepta ipſius, & ita peccat mortaliter.

Hoc autẽ non accidit quando eſt homo in gratia: quia tunc eſt mens noſtra ſubiecta Deo, & firmata ita, vt pro nullo bono acquirendo vel malo vitando velit ab eo recedere: Et manendo in iſta ſtabilitate poteſt mens manere in perpetuum ſine peccato euitãdo omnia & ſingula. Sed quando quis manet in peccato mortali nondum ſanatus per gratiam, eſt ratio deordinata, quia nõ eſt in ea fixum, quod non recedat à Deo propter bona aliqua conſequenda, vel mala euitanda, & ideo adueniente tẽtatioD ne aliqua ad concupiſcendum bonum, vel fugiendũ triſte, cùm facilius ſit hoc agere quam contrarium, faciet illud homo, niſi forte ſit in eo aliquid, quod ad cõtrarium inclinet, & tamen non eſt, quia non eſt ibi gratia, quæ rationem ordinet in Deum, ſed eſt deordinatio in anima, ſ'm quam naturalius eſt ei moueri deordinatè ad bonũ iudicatum in creatura, & iſte motus eſt peccatũ mortale; & ſic manẽti in peccato mortali eſt quaſi naturale peccare mortaliter quouſque ſanetur per gratiam, facere autẽ bonum eſt difficile, i. quaſi contra naturam. Secũdò quia cum per peccatum mortale non ſit ablatum totum bonũ naturale, ſed adhuc maneat libertas arbitrij, poteſt exiſtens in peccato mortali eligere id, quod bonum eſt, cùm etiam peccatum mortale non abſtulerit cognitionẽ illius & tñ ad hoc oportet ꝙ maneat homo ſemper cogitans, E & peruigil, vt inſurgente quacũque tentatione ex illa cogitatione, & actuali cõſideratione boni retrahatur à malo, ꝙ tentatio ſuggerit, & moueatur ad bonum, ꝙ ratio iudicat, ſed manere talem cogitationem actualẽ ſemper non eſt poſſibile, ſed interdum tentationes nos repentine occupant, & antequam contingat nos venire in cogitationem illam præcipitamur in peccatum per conſenſum voluntatis, qui non fuiſſet, ſi pro illo tempore occurriſſet nobis cogitatio peruigil de vero bono & malo, non exiſtente autem tali conſideratione operatur homo ſecundum diſpoſitionem, quam habet, quæ quaſi naturaliter inclinat, ſed qui eſt in peccato mortali, eſt ſecundum hoc inclinatus, & diſpoſitus ad malum propter diſpoſitionem deordinatæ rationis, ideo ſecundum eam mouetur antequam multum præcogitauerit.

Gratia rõnẽ in Deũ ordinat.

Qui eſt in peccato mortali: ẽ ĩcli natus, et diſpo ſitus ad malum

Nam

Vnũ signũ cognoscẽdi habitus ẽ ex repentinis operationibus.

Nam in repentinis mouetur homo secundum habitũ, vel secundum finem iam præconceptum, vt dicit Arist. 3.Ethy. & ideo in repentinis cognoscitur habitus, vt ibidem dicitur. Cum autem aliquid fit ex magna deliberatione, potest quis operari virtuosa, qui non est virtuosus, neque habebat præconceptum virtutis opus facere, sed quia ex tempore iudicat sibi conueniens esse, vel ad euadendum mala, vel ad consequendum vtilia, aut delectabilia facere aliquid virtuosum: elegit illud facere, etiam si difficile sit sibi talia operari. Si tamen subito offeratur homini aliquid agendum, vel non sit locus magno consilio taliter quisque aget qualibet habitum habuerit, vel qualem finem ante hoc præconceperat, & in animo suo firmauerat, & ideo vt dictum est Aristo. ponit vnum signum cognoscendi habitus cuiuscunque ex repentinis operationibus 3.Ethi. & quia longum tempus deliberandi non occurrit nobis semper siue propter magnitudinem passionis vrgentis, & valde impellentis, vt est passio venereorum, quæ quodammodo cogit, & vehemens ira quando inflammatur, vel propter instantia pericula sicut circa actum fortitudinis ad aggrediendum vel sustinendum, vbi vel statim oportet aggredi, vel sustinere accidit statim cedere, & fugere, & non est tempus longæ deliberationis, vel propter quancunque aliam conditionem rei exterioris, quæ paruum tempus deliberandi cõcedit, vt si dicatur alicui, si statim feceris tale, vel tale dabuntur tibi tantæ diuitiæ, quod si non feceris statim, etiam si postea facias nihil tibi dabitur, & insuper perdes quidquid possides, in talibus enim aget quælibet iuxta habitum, quem habet vel dispositionem vel iuxta finem iam præconceptum. Et ista est causa communior quare peccamus, scilicet, quia occurrunt nobis subitanea talia, quæ longum consilium non patiuntur, vt in venereis patet.

Cã cõis quare homines peccant.

Nam licèt tempus ad deliberandum nobis non sit breue ex parte alicuius rei exterioris, quæ cogat, vel statim agere vel statim cessare, tamen passio venereorum est ita vehemẽs, quòd statim mentem suffocabit, vel statim repellenda est, antequam magis inualescat, & dominetur. Si autem non esset illa ita fortiter alliciens, sed tepidè, poterat suspendi consensus diu, & interim poterant occurrere multæ cogitationes bonæ quæ ad contrarium suaderent, sed quoniam ita vehens est necesse est, vel statim eam eo animo repellere, vel statim consentire in eã, idest in actum, quem suadet vel in delectationem cogitationis de ea, quod est quodam consentire in eam. Et hoc quidem est verum quantum ad actum rationis.

Nam licèt non statim effugetur ipsa passio concupiscentiæ venereorum, prout est motus quidam in nobis factus, sed interdum diu duret: tamen ratio aut statim consentit in actum, aut delectationem, aut statim dissentit, & non est possibile longas esse inducias, quia non patitur hoc conditio concupiscentiæ huius, & ita in his, qui statim non resistit, statim est superatus, & peccat. De passione iracundiæ idem est, quia illa est nimis impetuosa, & rationem non perfectè audit, vt dicitur 7.Ethic. & ita per deliberationem longam non resistimus ei, quia ipsa non concedit talem deliberationem, sed vel statim comprimitur, vel statim superamur existentes in aliquem actum, quem illa suadet.

In cõcupiscentijs venereis q statim non resistit, statim ẽ superatus

Ad resistendum ergo ei necessarius est habitus, vel præconceptio finis præstituti à nobis, quæ sunt dispositiones inexistentes, & insurgente quocunque motu statim agimus secundum illa, quia in actu habemus. Si autem habitus mansuetudinis vel dispositio aliqua ad resistendum iræ, vel præconceptio finis de resistendo omni iræ propter aliquid non præcesserit: nunquam resistemus alicui iracundiæ per consilium & deliberationem, quia ipse motus impetuosè surgens, impedit fieri consilium, & deliberationem de nouo.

Idem autem est quandocunque ex conditione rei exterioris paruum tempus deliberationi conceditur, quia ibi si magnum tempus concederetur, aliqui fortè contemnerent diuitias oblatas, vt non facerent quod ab eis petitur, quia diuersa occurrerent ei cogitanti, quę ab hoc dissuaderent, cum autem paruum deliberandi tempus

F conceditur, diuitiæ vel res promissæ multum mouent, quæ simul habent totam suam vim impellendi, eo quod totum bonum earum notum est, ea verò quæ ab eis dissuadere debent, non cito occurrunt, ideo superatur propter breue tempus, qui non superaretur concessis longis inducijs deliberandi. Et iste est modus, quo in peccata præcipitamur, quia fit nobis breuis deliberatio ex aliqua parte, & ideo raro accidit posse resistere ex sola deliberatione, sed resistimus quando habitum habemus contrarium, vel dispositionem aut præconceptionem finis, & hoc præcipuè est, quia antequam insurgant passiones, non sunt in nobis præmeditationes. Nam si quis peruigil esset quasi timeret inuadi ab aliqua passione, & ante illius aduentum cogitaret an bonum esset facere, quod illa suadet, etiam sine habitu & præconceptione finis

Modus quo in peccata præcipitamur.

G posset resistere per deliberationem, & tamen non contingit hominem esse peruigilem circa omnia, ideo cum non maneat homo diu, quin surgat in eo aliquis motus appetitus ad rem, in qua peccare potest, & qui in peccato mortali manet, non habet in se aliquem habitum, vel dispositionem vel præconceptionem finis, cum gratiam non habeat, aget secundum deordinationem voluntatis suæ, & peccabit, & ideo qui in peccato mortali est, non potest diu manere, quin incidat in aliud mortale, nisi per gratiã reparetur, si enim ad gratiam redeat, tũc poterit manere semper sine peccato euitãdo omnia mortalia.

Cum autem obijciebatur, quod si potest manere aliquando non incidendo in peccatum, qui semel est in mortali, poterit semper, quia liberum arbitrium resistendo non debilitatur. Dicendum, quod non potest diu ma

H nere vitando peccata, quod autem maneat ad paucum tempus & non ad multum, non ideo fit, quasi aliquibus tentationibus resistere possit, & non omnibus, vel non multis, sed quia nulli resistere aptus est. Nam cum non habeat habitum neque dispositionem ad bonum, neque præconceptionem finis, sed solum deordinatum voluntatis per quam ad malum determinatur quandocunque inciderit tentatio peccabit, quia habet per quod determinatur ad malum, & non per quid flectatur in bonum sed quia non insurgunt semper actualiter in homine motus tentationum, vel concupiscentiarum etiam si in peccato mortali maneat, non oportet, quod semper peccet. Semper autem peccaret, si continue insurgerens concupiscentiæ ad mala. Quod autem diu non maneat sine peccato, in quod de nouo incidat, ideo fit, quia, non potest

I homo diu manere sine motibus concupiscentiarum, & occursu aliarum rerum, in quibus contingit peccare, & illis statim assentit, & ita ratio non tenet, quia illa præsupponebat, quod existens in peccato mortali posset euitare aliquando peccata, & postea non, quia tunc debilitaretur liberum arbitrium resistendo, quod falsum est quia non est virtus fatigabilis.

Sed tunc dicetur, quomodo stare potest ista positio cũ præcedente, quia ibi dicebatur, quod existens in peccato mortali, cum non perdat naturam liberi arbitrij, potest euitare omne peccatum mortale & singula: hic autem dicitur quod nullum potest euitare.

Quõo existens in peccato mort. possit, vel non possit vitare peccata.

Dicendum quod veritas est, quod existens in peccato mortali nullum peccatum mortale euitabit, cuius concupiscentia insurgat in eo, & tamen potest euitare singu

K la, & omnia ista sic sistant liberum enim arbitrium habet de natura sua quod possit se determinare ad hoc vel ad illud, & ista possibilitas nunquam tollitur, etiam existenti in peccato mortali, vnde existente aliquo in peccato mortali circa venerea, vel iram si insurgat rursus motus libidinis, vel iracundiæ manet ei libertas ad eligendum, & determinandum se ad hoc quod eligat non fornicari & non irasci, & tamen non determinabit se ad hæc, sed ad fornicari & irasci. Et ratio est, quia aliud est, quod quis possit se determinare ad hoc vel ad illud, & aliud se determinet potius ad hoc quam ad illud. Nam ad vtrunque potest se determinare, & tamen non se determinat nisi ad vnum, quia opposita nemo potest simul eligere. Ad hoc autem quod possit se determinare ad opposita nihil requiritur nisi natura libera arbitrij, & non est alia causa ad hoc, quod specialiter se determinet

modo

modo ad hoc, & non ad aliud, vel è contrario, non sufficit natura liberi arbitrij. sed oportet poni aliquam causam, s. quia hoc videtur sibi melius quã illud, vel aliquid propter quod magis placet hoc quam illud, licet istæ causæ non sunt necessariæ ad determinandum, quia tunc tolleretur natura liberi arbitrij. sed tales sunt, quod mouent aliquo modo, sed non cogunt, & possent abijci per liberum arbitrium. Hoc modo videbitur quomodo, & quando monebitur quis ad peccandum, & quando ad bene agendum: si quis sit in peccato mortali, & insurgat ei tentatio iræ, vel auaritiæ, habet quidem facultatem liberi arbitrij, vt possit determinare se ad hoc, vel ad illud, & tamen determinabit se ad illud, ad quod fortius motiuum habuerit. Ad peccandum autem habet iste primum motiuum passionis, qui allicit mouendo sub ratione boni ad aliquid, quod vt bonum ostendit, & etiam est motiuum propter fugere tristitiam, quia tolerando passiones, vt illis non assentiamus, est magna afflictio, & quilibet desiderat fugere tristitias.

Tertium motiuum est deordinatio volũtatis, quę causata fuit per peccatum mortale præcedens, & secundum illam deordinationem est sibi quasi naturale agere deordinatè. Ad bene agendum autem nullum motiuum est in eo. Nam non est habitus inclinans ad bonum, neque præconceptio finis non habitus, quia non habet gratiam neque charitatem, quia per peccatum perierunt, etiã non præconceptio finis, quia qui peccauit mortaliter conuertit se à creatore ad bonum commutabile, & quandiu nõ redit ad gratiam, semper manet ista deordinatio finis. s. q. ad fruendum bono creato moueatur, ideo nõ est aliquod motiuum ad bonum, sunt autem tria motiua ad malum, & sic voluntas determinabitur ad malum, idest ad iram & auaritiam, & non in fugam istorum, quia non habet, per quid moueatur ad illud & ita dicitur, quod non poterit euitare peccatum mortale qui est in peccato mortali, idest, non habet aliquod motiuum ad euitandum, & ita nunquam euitabit quandiu fuerit in peccato mortali, tamen non cogitur peccare mortaliter insurgente quacunque tentatione, cùm maneat liberum arbitrium.

Sed tunc dicetur, quod hoc dato nunquam redibit ad gratiam qui est in peccato mortali, cùm non habeat per quid moueatur ad bonum.

Dicendum, quòd potest redire ad gratiam per duo, s. per impulsum diuinum, quia Deus semper impellit, aut tangit aliquo modo cor nostrum pulsando ad bonum, iuxta illud Apoc. 3. c. Ego sto ad ostiũ, & pulso & per naturalem quandam vim, quia licèt nemo possit seipsum reducere ad gratiam quam perdidit, tamẽ potest facere aliquid quod in se sit, & cùm illud fecerit, Deus concurrit, & gratiam donat: sed cõmunius est, quod existẽs in mortali ad hoc, quod liberetur, pulsatur à Deo ita efficaciter, quòd se cognoscat esse in malo statu, & velit recedere ab illo, & esse in bono, & cum hoc voluerit faciẽdo quod in se est, Deus dat illi formatum spiritum cõpunctionis, & ita dat illi gratiam, qua gratus Deo ille efficitur. Ad argumenta vtriusque partis respondendum est, eo quod posse euitare peccatum accipitur æquiuocè.

Ad primum dicendum, quòd sicut videre dicitur dupliciter, s. habere visum & vti visu, s. actu videndi, ita peccare accipitur dupliciter, s. pro habere peccatum, vel pro committere peccatum, cùm autem dicitur quod homo existens in peccato mortali non potest euitare peccatum, verum est accipiendo pro peccato quod iam habet, quia ab illo non potest liberari nisi per gratiam superuenientem, sed potest vitare peccatum quod nõdum commisit. Ita dicendum quod potest non peccare, idest nõ committere peccatum, non tamen potest non peccare. i. non habere peccatum, cum semel habuerit, quousque per gratiã tollatur. Et cùm dicitur, quòd potest euitare peccatũ non commissum, est verum, i. quòd habet facultatẽ liberi arbitrij, i. secundum quam potest se determinare ad euitandum, & tamen si insurrexerit passio, nunquam euitabit peccatum, quandiu in peccato est, vt fuit declaratum.

Ad secundum dicendum, quod per peccatum non fuerunt ablata homini naturalia, sed in eis vulneratus est, liberum arbitrium autẽ est naturale homini, sicut esse animal, ideo per peccatum non perdidit illud, & ideo quicquid poterat ante peccatum, potest post peccatũ, sed non potest illud ita bene, & faciliter. Nam ante peccatum nõ erat passio incitans ad malum, & disturbans à bono, ideo non erat vlla pugna neque difficultas ad hoc, quòd bonũ vellet homo per liberum arbitrium, nunc verò quia sunt motus passionum, non eligit homo bonum sine difficultate quadam, ideo post peccatum sine gratia potest homo vitare peccatum mortale, i. habet facultatem arbitrij qua existente non potest cogi ad peccandum, & tñ nunquam vitabit peccatum mortale ad quod passio insurrexerit, quandiu manserit in peccato mortali.

Ad tertium dicendum, quòd verbum Aug. non intelligitur de necessitate absoluta, sed de necessitate cõditionata, quæ est necessitas finis. Ad superbum enim pertinet excellentiam propriam quęrere, & illam singulariter velle. Si autem isti fini adhærere vult, necesse est vt inuideat excellentiæ aliorum, quærendo excellentiam propriam, quia velle excellentiam non est velle perfectionem simpliciter vel bonum, sed velle bonũ, in quo excedat alios, & tamen si alij sunt excellentes, aut perfectionem habentes, secundum illas perfectiones iste non potest illos excedere, vel minus excedit quam vult, ideo cõditioni superbi repugnant pati aliorũ excellentias, vel probitates, ideo qui superbus esse vult, necesse est, quòd sit inuidus, idest vt vellet, quòd alij nullam excellentiam, aut perfectionẽ haberent, & tamen qui semel est superbus, non est necesse, quòd semper velit esse superbus, & ita non est necesse, quòd in actum superbiæ exeat, potest enim de vno vitio transire in aliud totaliter illud dimittendo, vel transire ad gratiam siue ad bonum ex genere, & ita non est necesse, quod qui est semper superbus semper superbiat & consequenter neque inuideat, & tamen si superbus manere vult, necesse est, quòd inuideat.

Ad quartum dicendum, quòd habẽs pedem claudum non potest ambulare nisi claudicando, & tamen existens in peccato mortali potest agere aliquid non peccando, quia illa ratio tenet in illis, qui agunt ex necessitate naturæ in quibus operatio sequitur de necessitate secundùm exigentiam perfectionis, vel formæ, aut secundum defectum operantis, non autem tenet hoc in volũtarijs, quia homo habens virtutem potest vti virtute, vel non vti illa, licet illa sit habitus determinans ad bonum, sed nõ determinat sub necessitate, & è contrario habens habitum vitiosum potest non vti illo, & ita facere bonum. Et ita est differentia inter ista prima, quia habens pedem claudum nunquam ambulat, nisi claudicando & tamen existens in peccato mortali aliquando operatur aliquid non peccando mortaliter, sicut quando nulla tentatio insurgit. Secunda differentia est, quia etiam insurgente passione quando semper peccat existens in peccato mortali nõ est similitudo ad habentem claudũ pedem, quia ille non ambulat aliquando nisi claudicando, & non potest ambulare non claudicando, & necesse est, quòd claudicet si ambulet, qui verò est in peccato mortali, licèt insurgente tentatione semper peccet, vt supra dictum est, non est tamen necesse, quod peccet, quia liberum arbitrium habet, per quod posset se determinare ad oppositum, licet non se determinet.

Ad quintum dicendum, quòd non tenet consequentia, quia tunc æqualiter concluderetur tam pro existente in gratia, quàm existente in peccato mortali, nam omnes habent necessitatem moriendi, existentes in gratia possunt vitare omnia peccata mortalia.

Secundò, quia sequeretur, quod tunc semper esset homo in peccato mortali. Nam quamdiu homo viuit, semper est subditus necessitati moriendi, ergo semper esset in peccato mortali, quod falsum est.

Tertiò, quia trãseunte peccato manet pęna interdum: ideo licèt maneat mors, non est necesse manere peccatum.

Quartò, quia peccatum est voluntarium, pęna tamen est inuoluntaria, ideo potest semper manere, vel diu pęna. i. mors, non manente peccato. Aliter dici potest, quod mors & peccatum se consequuntur, & tamen mors non fuit data in pęnam pro quolibet peccato, sed correspondet

det soli primo peccato, ex quo tota natura infecta est. Et de hoc verum est, quòd sicut à necessitate moriendi nemo potest liberari, nisi per gratiã, ita & à necessitate subiacendi illi peccato per originem à parẽtibus in posteros transfuso, non potest quis liberari, nisi per gratiam .i. per speciale priuilegium, quòd non incidat in originali, vel postquam incidit, nõ potest nisi per gratiam ab illo liberari. De mortali actuali secus est, quia non est necesse incidere in illud.

Ad sextum dicunt aliqui, quòd potest quis sine gratia resistere peccato, sed non potest victoriam habere de peccato, quia ista possunt differre.

Dicunt, quòd quicunque vitat peccatum, resistit peccato, & hoc potest fieri etiam sine gratia, et non oportet, quòd tunc homo resistendo peccato mereatur vitã æternam, sed ille propriè vincit peccatum, qui potest pertingere ad hoc, contra quod est pugna peccati, & hoc est vita æterna, & illud non potest esse nisi in eo, qui operatur opus meritorium, & victoria talium meretur vitam æternam, & non fit sine gratia.

Aliter potest dici, & melius, quòd existens in peccato mortali potest vitare quodcunque peccatum mortale .i. habet naturam liberi arbitrij, per quod se potest determinare ad vitandum, quia non habet motiua ad vitandum illud, nisi per accidens. Sed in hoc sciendum, quòd non est sensus, quòd existens in peccato mortali, non possit euitare aliquod peccatũ mortale, ita quòd incidat in quodcunque, cuius tentatio insurrexerit ab intra, vel ab extra, falsum enim est: quia sunt quædam peccata, quæ quis valde horret non inquantum sunt cõtra Deum, sed inquantum ipse naturaliter dispositus est ad illa fugiendum, cum & ipsa inter se sunt contraria, & etiam si sit in peccato mortali, & proponatur sibi, vt talia faciat, resistet illis. Manifestum est enim quòd si alicui existenti in peccato mortali libidinis, vel gulæ suggerat dęmõ, vel alius homo, quòd occidat patrem, vel seipsum, quod est peccatum mortale, nõ faciet illud, quia tunc, qui vnum malũ faceret, omnia mala committeret, & ita de multis alijs peccatis mortalibus, & hoc, quia non habet motiuum ad illa. Nam licèt gratia careat, poterit resistere talibus per dispositionem naturæ suæ, quia non perit tota rectitudo rationis per peccatum mortale, & ita iudicat ista valde mala, ideo mox, vt proposita fuerint, refugit illa, & horret, & illud est sufficiens principium ad illa vitandum sine gratia. Etiam, quia sunt quædam bonæ inclinationes naturales, quas vocamus virtutes naturales 6. Ethic. cap. vlt. & per tales fugimus multa mala, nõ tamen vitamus peccatum mortale, meritoriè sic: quia nõ agimus propter Deum, neque cum gratia, & charitate, sed per rectitudinẽ rationis, quæ non perit tota, & per rectas inclinationes naturales, quæ non abolitæ fuerunt pœnitus per peccatum. Maximè quando non incurrimus in peccatum contrarium illis, ideo existens in peccato mortali, multis tentationibus potest resistere sine gratia. Sed intelligitur hoc quantum ad illa peccata, quę sunt circa obiecta, quę ab omnibus appetuntur, vt circa iram, libidinem, honoris, & diuitiarum desiderium, ad quæ in singulis hominibus adiuuat naturaliter inclinatio, tunc enim, qui est in peccato mortali, vt communiter vincitur à talibus tentationibus. Nam non est dispositio naturalis contraria, nõ est etiam habitus contrarius, sed potius habitus vitij, nõ est etiã habitus gratuitus .i. gratia, vel charitas, cùm ille ponatur esse in peccato mortali, ideo non manet ei aliquid, per quod resistat, ideo cõmuniter tales incidũt in peccatum insurgentibus huiusmodi tẽtationibus, maximè cùm iam sit deordinatio voluntatis, quæ cõstituit finem in fruitione creaturarum auertendo se à Deo. Sed adhuc dicendum, quòd circa talia nõ superatur semper, qui est in peccato mortali, quia licèt sit in vno peccato mortali, potest esse, quòd habeat habitum fortem virtutis moralis circa obiectum illud circa quod tentatur, & tunc etiam si gratiam non habeat, resistet peccato, licet non meritoriè, & non quidem ex pręmeditatione, sed ex habitu. Nam licèt omnes habitus gratuiti, qui infunduntur a Deo, pereant per quodlibet peccatum mortale: morales tamen, qui per assuetudinem generati sunt, non pe-

Qui est in peccato mortali faciliter ab ira, & libidine vincitur.

Habitus morales per assuetudinẽ generati non pereunt per peccatũ mortale.

F reunt, & ita fortiter mouent ad resistendum passioni, inclinanti ad oppositum.

Ideo istud maximè intelligẽdum est de peccatis illis, in quæ semel quis cecidit, vt siquis fornicatus est, vel concupiuit aliena, aut detraxit, quamdiu manet in peccato isto, si insurgat tentatio ad rursus fornicandum, vel concupiscendũ aliena, non habet iste, per quod resistat, ideo præcipitatur i[n] peccatum, quia neque habet inclinationẽ naturalem contrariam, neque habitum, neque gratiam, et est volũtas iam deordinata, ideo habet multa, per quę se determinet ad peccãdum, & nichil per quod determinet sed ad fugiendum peccatum, ideo peccabit surgente passione.

Et hoc verum est, nisi per accidẽs, vt si tali passione insurgente, insurgat timor, aut verecundia, vel alia passio G fortior, quæ impediat operari, etiam non habendo respectum ad Deum, quia voluntas deordinata, quæ iam se conuertit ad creaturam, non abstinet ab opere malo propter Deum, quamdiu in peccato mortali manet: & ideo verum est, quod existens in peccato mortali, non potest vitare omnia, & singula peccata mortalia, quamdiu sic manet, sed potest vitare aliqua, s. quòd licet aliqua possit euitare, tamen ad alia insurget tentatio, quibus non poterit resistere, quia quædam sunt, contra quæ non habemus naturalem inclinationem, sed potius ad illa inclinamur, vt ad iram, libidinem, & desiderium honoris, & laudis, & nõ habemus habitum moralem acquisitum ad resistendum passionibus circa talia. Etiam non habemus habitum gratuitum infusum. Etiam non sumus vigilantes, & præmeditati circa illa in talibus passionibus, si in- H surgant ei, qui est in peccato mortali, incidet sine dubio in peccatum, quia non habet aliquid in se, per quod resistat, nisi per accidens insurgat alia fortior passio, quæ impediatur ab illis, quia tunc efficimur vigiles circa talia propter passionem oppositam, quæ insurgit, quæ cogit ad sui considerationem.

Ad septimum dicendum, quòd Aug. dicit anathematizandos eos, qui asserunt hominem posse peruenire quo tendit, sine gratia Dei, & verum est, quia tendit homo ad vitam æternam, quę est finis noster, quam sine Dei gratia nemo meretur, non solum, vt est gratia voluntas Dei gratis omnia donans, sed etiam, vt est habitus gratuitus infusus animæ. Sed etiam accipiendo quantum ad euitationem peccati verũ est, quod qui putat posse euadere omnes tẽtationes sine Dei gratia anathematizãdus est, quia I eo faciente quædam non insurgunt, quæ grauissimæ insurgerent, & eas, quæ insurgunt non possumus superare, nisi per gratiam, quia vel habebimus gratiam, quæ est habitus infusus, vel saltem gratiam, quæ est adiutorium diuinæ cooperationis, & cum ipse, vt causa vniuersalis concurrat nobiscum in omnibus operationibus, & non sit possibile nos aliter facere quidquam, certũ est, quod non solùm superare, imo neque pugnare poterimus contra passiones, nisi Deo cooperante, & ista cooperatio vocatur gratia Dei, quia Deus gratis nos adiuuat, & tamen interdum possumus euitare quædam peccata sine gratia, quæ est habitus, sed non omnia, neque diu, & hoc, quia nõ potest homo diu manere peruigil circa omnes passiones, neque diu homo manet, quin insurgant ei aliquæ passiones tales circa quas non vigilando præcipitetur, & ideo non potest diu manere vitando mortale, qui est in peccato K mortali.

Argumenta autem in contrarium videntur probare, quod homo per se sine gratia possit vitare peccatũ, quod non est verum, ideo ad illa respondendum est.

Ad primum dicendum, quod diabolus non potest vincere nisi volentem, & tamen non potest homo pœnitus vitare peccatum sine gratia. Et verum est, quia dęmon non potest compellere hominem ad peccandum, aut ad aliquid agendum, quia liberum arbitrium etiam gratia destitutum compelli non potest, & non differt, quòd homo superetur a dæmone, vel a carne non tentante dęmone, quia nõ fit præcipitatio in peccatum quantũ ad eum, qui est in peccato mortali propter vehementiam tẽtationis, sed quia est destitutus omni auxilio, & motiuo ad bonum, & non habet per quod se determinet ad illud: vnde

etiam

etiam per minimam tentationem poterit superari, & tamen dato, quòd homo quandocunque superetur à tentatione superatur volens, tamen interdum non potest resistere, scilicet, quia non habet aliquid, per quod determinetur ad volendum resistere passioni, vt bonū sequatur.

Ad secundum dicendum, quòd vbi est simpliciter necessitas agendi, est determinatio ad vnum, & verum est, quòd vbi est liberum arbitrium, neque est necessitas agē di, neque determinatio ad vnum certum quid: prout necessitas dicit compulsionem, vel etiam ineuitabilitatem, & ita concedimus, quòd existens in peccato mortali, non potest vitare omnia peccata, & tamen non cogitur committere aliquod illorum, neque est ineuitabile, quod cōmittat illud, sed ideo non potest euadere, vel euitare illa, quia non habet aliqua motiua ad determinandum voluntatem ad bonum, tamen ipsum liberum arbitriū adhuc liberū manet, & potens se determinare ad vtrūque.

Ad tertium dicendum, quòd nemo peccat in eo quod nullo modo potest vitare, sagendo quantum in se est, vt illud vitet, & hoc modo quilibet potest vitare omnia peccata, quia si homo agit quātum potest, habebit gratiam, & habendo illam poterit superare omnia, & singula peccata mortalia, si autem ad gratiam non præparat se agendo quantum potest, non excusatur à peccatis, quæ committit etiam si sine gratia peccata vitare non posset, & verum est, quòd sine illa non potest vitare omnia, neque omni tempore, sed aliqua, & aliquando, non autem longo tempore, vt dictum est.

Ad quartum dicendum, quòd licèt existens in peccato mortali non possit vitare omnia peccata, vtilis est correctio, quia illa incitat eum, vel stimulat ad parādum se ad recipiendum gratiam, per quam omnia peccata vitabit, sed hoc est, quando ille, qui corrigitur est filius Dei, quē ipse cognoscere dignetur, alioquin superuacua est correctio. Sic dicit Aug. lib. de Correctione, & gratia: Correctio vtilis est, vt ex dolore correctionis voluntas regenerationis oriatur, si tamen qui corripitur filius est promissionis, vt strepitu correctionis insonante, aut flagellante Deus intrinsecus in illo occulta inspiratione operetur, & velle, ideo omnibus peccantibus necessaria est correctio ad hoc, quòd boni fiant: quia præter Dei operationē necessaria est voluntas necessaria ad iustificationem nostrā, cùm nemo iustificetur nisi volens, & per correctionem stimulatur quis, vt velit, & tamen correctio licèt sit necessaria, non est sufficiens sine Dei auxilio. Sic dicitur Eccle. 7. cap. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit.

Ad quintum dicendum, quòd existens in peccato mortali potest eligere bonum, vel malū, quod sibi placuerit, cùm maneat sibi liberum arbitrium, quia tamē non habet aliquid, per quod determinetur ad bonum non placet illud sibi, & ita nō eligit illud, sed si haberet aliquid, per quod illud sibi placeret eligeret illud.

Alij dicūt, quòd illa auctoritas intelligitur de homine in statu naturæ conditæ, antequam esset seruus peccati, vt exponit Aug. in Impognosticon. Vnde poterat tunc peccare, & non peccare. Et tamen veritas est, quòd siue tunc, siue nunc datur homini quod vult bonum, vel malum, sed quod bonum velit non est homo sufficiens à seipso, sed indiget auxilio gratiæ, nō quidem ad hoc, quod illud possit velle, quia istud per auxiliū gratiæ habet, sed ad hoc, quòd se determinet ad illud, ad quod non habet motiuum à seipso, sed indiget gratiæ auxilio.

An homo resurgere possit à peccato sine auxilio gratiæ. Quæst. CLXXX.

QVæritur, an possit homo resurgere à peccato sine auxilio gratiæ.

Aliqui dicunt, quòd sic, quia illud, quod præsupponitur ad gratiam, fit sine gratia, sed resurgere a peccato requiritur ad illuminationem gratiæ, ad Ephe. 5. Surge, qui dormis, exurge à mortuis, & illuminabit te Christus, ergo resurgere à peccato mortali poterit quis sine gratia.

Secundò, quia peccatum opponitur virtuti, sicut morbus sanitati, sed homo per virtutem naturæ potest resurgere de ægritudine ad sanitatem sine auxilio exterioris medicinæ, eo quòd intus manet principium vitæ, à quo procedit operatio naturalis, ergo similiter poterit homo reparari per seipsum redeūdo de statu peccati ad statum iustitiæ sine auxilio gratiæ exterioris.

Tertiò, quia quælibet res posita aliqualiter extra conditionem, vel statū naturæ suæ potest redire per seipsam ad conuenientem statum naturæ suæ: sicut aqua calefacta redit per seipsam ad naturalem frigiditatem, & lapis sursum proiectus per seipsum redit ad suum naturalem motum deorsum, sed peccatum est aliquid contra conditionem naturæ, ergo poterit homo per seipsum redire de peccato ad statum iustitiæ.

B Dicendum, quòd homo per seipsum non potest resurgere de peccato, quod Apost. inducit ad Gal. 2. dicens: Si data est lex, quæ posset iustificare, ergo Christus gratis mortuus est. i. inutiliter, vel sine causa, & ita innuit, quòd ad hoc, quòd Christus vtiliter moreretur, oportebat, quòd mors sua esset necessaria, & non posset homo aliter iustificari, nisi per illam, & tamen si homo per seipsum posset de peccato resurgere, adhuc magis sine causa mortuus esset Christus, quia non solum non indigeret ad iustificationem suam morte Christi, sed neq; etiam iustificatione legis, & tamen hoc est maximum inconueniēs, dici Christum mortuum esse gratis. i. inutiliter, ergo nō potest homo resurgere à peccato sine gratia iustificante, & nō per seipsum, & in hoc nullum dubium est. Pro quo sciēdum, quòd resurgere à peccato potest dupliciter accipi, vno modo pro cessatione ab actu peccati, alio modo pro quadam reparatione, per quam homo redit ad omnia illa,

C quæ per peccatum amisit.

Accipiendo primo modo potest homo resurgere à peccato sine auxilio gratiæ, & hoc siue cesset ab actu cōtinuo peccati, sicut est detentio rei alienæ, quæ semel ablata est, & tamen quamdiu detinet eā, qui accepit manet in actu peccati continuo, cessare autem ab illa detētione est cessare ab actu continuo peccati, licèt nondum adhuc cessatur à peccato. Vel cessare ab actu peccati interpollati, vt siquis consueuit fornicari, est actus non continuus, sed est frequens, & ab illo cessatur, quando non frequētatur, vel incipit esse animus non frequentandi, & vtroque modo potest quis à peccato cessare sine auxilio gratiæ exterioris, quod verum est accipiendo gratiam pro habitu infuso, secus pro gratia, quæ est volūtas Dei gratis nos mo-

D uens, & cooperans, nam sicut peccatum ex animo committitur, ita non cessatur ab eo, nisi ex animo, sed ad illū actum inquantum bonus est saltem ex genere, oportet quòd Deus nos moueat, vel saltem concurrat cooperādo, cùm impossibile sit aliquid fieri ipso non cooperante, quia est causa vniuersalis, gratia autem, quæ est habitus gratuitus non requiritur, cū sæpe homo possit cessare à peccati actu & non meritoriè, vt quia non propter Deum, sed ex alijs causis, & tamen istud potius vocatur cessare ab actu peccati, quàm resurgere a peccato, cùm resurgere à peccato propriè sit reparari ad omnia illa, quæ peccando quis amisit.

Accipiendo secundo modo dicendum, quòd nemo potest resurgere de peccato, nisi per gratiam habitualem à Deo infusam. Apparet hoc, quia peccando amittit homo multa bona, & incurrit multa detrimēta, liberari autem

E ab illis detrimentis, & restitui sibi bona, quæ perdidit est resurgere à peccato. Incurrit autem homo peccās in multa detrimenta, quæ ad tria reducuntur, primum est macula, secundum est corruptio naturalis boni, tertium est reatus pœnæ. Et hæc quidem sunt detrimenta manētia, nam sunt alia transeuntia, sicut culpa, quæ manere non potest, sed cum actu transit, quia est priuatio debitæ rectitudinis in actu. Tria autem prædicta manent. *Homo peccās in multa mala incidit.*

Primum ipsorum, idest, maculam incurrit peccans inquantum priuatur decore anima nostra ex deformitate peccati.

Secundum autem, i. bonum naturale corrumpitur inquantū deordinatur natura hominis voluntate eius Deo non subiecta: est enim naturale omnibus entibus, inquātum sunt partes vniuersi, subordinari cōditori, & rectori

vniuersi,

vniuersi, & quodlibet subordinatur secundùm conditionem suæ naturæ, est autē homini naturale esse rationalem,& secundum rationem agere, ideo subordinatur Deo secundùm actum rationis, vt ipsum finem suum cōstituat,& super omnia amet,& propter ipsum, & ad ipsum cuncta agat, quod est omnia sua in ipsum ordinare: ab hoc autem ordine homo auertitur, quando aliquod bonum creatum constituit finem suum,& in illud rendit desiderio fruendi, & propter illud vltimatè aliquid agit.

Tunc enim voluntas Deo non subijcitur, sed illi rei, quam sibi vt finem,& vt optimum constituit. Hoc autem ordine sublato necesse est,quòd tota natura hominis secundùm quòd homo est,& rationale, deordinata maneat,& iste ordo est bonum naturæ,natura enim,i.ratio hoc exigit,& etiam secundum hūc ordinem natura perficitur,idest,beatificatur,& ita bonum suum habet.

Tertium autem,idest,reatum pœnæ incurrit quis,quādo peccat, quia per hoc, quòd homo peccat mortaliter, meretur damnationem æternam.

Homo de se liberari non pōt à macula īquā per peccatū incurrit.

Manifestum est autem de singulis horum,quòd nō potest homo reparari ad illa,nisi per Deum.De primò s.de macula,quæ est priuatio decoris patet: quia ille est decor animæ,quem habet per gratiam,& illā perdidit per peccatum,& iste decor gratiæ prouenit ex illustratione diuini luminis in anima: cùm ergo perierit non poterit recuperari,nisi denuo anima illustretur diuino lumine: ideo ad reparationem requiritur habituale donum manēs in anima,& decorans eam,quod est gratiæ lumen,ꝙ vocatur lumen,non solum inquantum perficit intellectū,sed inquantum illustrat,& decorat totam animam, sicut res pulchræ habent colores viuidos, vel lucem quandam.

Ordo naturæ qui in peccante conuersus est per peccatum nō pōt nisi p Deū reparari.

Secundum autem,idest, ordo naturæ reparari non potest,nisi per Deum. Nam deordinatio ista fuit per hoc, quòd voluntas recessit à Deo,desinens ei subdi, & debet reparari per hoc, quòd ei iterum subdatur, sed hoc fieri non potest, nisi Deus eam ad se trahat.Sic dicit Christus: Nemo potest ad me venire,nisi pater meus traxerit eum. Ioan.5.cap.

Tertium autem.i. reatus æternæ pœnæ non potest auferri,nisi per Deum,inquantum illa obligatio ad pœnam est per offensā commissa,quæ in eum cōmissa est, qui est iudex viuorum,& mortuorum.Act.10. cap.ab ipso ergo solo auferri,vel remitti potest,& ideo nemo à peccato resurgere potest,quod est liberari ab his tribus,nisi per gratiam Dei auxiliantem,tam infundendo gratiam,quæ est habitus,quàm mouendo voluntatem ad se,& remittēdo pœnam æternam,ad quam quis est obnoxius.

Ad primum dicendum, quòd resurgere à peccato vt dictum est, dicit liberari ab omnibus tribus detrimentis suprapositis. Et in hoc sunt duo, vnum est moueri ad liberationem istam,aliud est pęnitus liberari,& ambo tanguntur in auctoritate illa.

Primum,cùm dicitur, surge, qui dormis, & exurge à mortuis.

Secundum inquātum dicitur,illuminabit te Christus: primum fit per hominem,& non sine gratia: secundum fit totaliter per gratiam.Ordo autem est,quòd cùm quis est in peccato mortali Deus pulsat cor eius mouendo ipsum,vt cupiat deserere illum statum,& tunc ipse apponit conatum suum,vt dimittat illum,& cùm apposuerit infundit ei Deus gratiam,per quam iustificatur,& resurgit, vel liberatur totaliter à peccato.

Ordo ī resurgēdo à peccatis.

Primum enim fit per hominem,inquantū nichil aliud est,nisi apponere conatum nostri arbitrij ad resurgendū: & ideo nominauit Apostolus actum nostrum,dicēs:Surge qui dormis,exurge à mortuis.Et tamen iste motus noster,non est sine gratia,non quidem habituali,sed gratia, quæ est voluntas Dei gratis mouens nos ad bonum,quia tamen actus est noster, s.appositio conatus liberi arbitrij ad bonum,licèt à Deo sit motiuum eius:nominat Apostolus illum actum nostrum,scilicet,exurge à mortuis.

Secundum fit totaliter per gratiam Dei habitualem iustificantem,& ideo totum Deo attribuit Apostolus dicēs: Et illuminabit te Christus,i.gratiam illuminantem,& decorantem animam infundet.Et ideo dicendum,quòd gratia requiritur ad exurgēdum,neque est verum, quòd

F exurrectio præcedat gratiam, nisi accipiendo primum, scilicet,appositionem conatus ad surgendum, & ista non est surrectio à peccato, quia non liberatur ibi homo à tribus malis supra positis, sed in illuminatione, quæ fit per Christum,& tamen adhuc ille conatus,qui fit per hominem,non fit sine gratia,sed gratia præcedit, idest, voluntas Dei gratis mouens animum.

Ad secundum dicendum,quòd non est simile de sanitate corporali,& spirituali, quia sanitatis naturalis principium,est natura,quæ est immanēs, & ideò sicut ipsa est ante ægritudinem,per quam cōseruatur sanitas,ita postquam incipit animal ægrotare,ipsa est, per quam sanitas restauratur, secus de spirituali sanitate, quia licèt bonæ habitudinis moralis principium sit ratio, & ita ipsius reducendæ,si aliquando perierit,principium sit sufficiens

G ratio, tamen sanitatis spiritualis non est causa sufficiens ratio,sed gratia habitualis: & ideo illius reducendæ non potest esse principium,nisi gratia, nam antequā quis pec caret per gratiam quam tunc habebat,erat sanus spiritualiter,& non per habitus morales,si quos haberet, & ideo perdita gratia habitus morales manentes,vel ratio naturalis non sufficiunt ad reducendum sanitatem spirituale, sed gratia perdita restituetur per quam sanabitur peccator,quia per illam iustificabitur,& quia gratia pręcedens à Deo data erat, ita & gratia sequens,à Deo infundetur: ideo sine gratia illius non resurgit peccator, sicut corpus cœpit viuere per animam ei infusam,si autem illa abierit erit corpus mortuum, quod viuere non poterit, nisi per Deum anima reducatur ad corpus, sicut ipse prius eam corpori infuderat.

H Ad tertium dicendum, quòd non potest homo per seipsum reparare se,reducendo se ad statum naturæ suæ. Quando enim natura aliqua est integra potest per seipsam reparare se,reducendo se ad id, quod est conueniēs, & proportionatum naturæ suę;sed ad id,quod supra proportionem naturæ,licèt sit cōueniens rei,nichil potest se reducere, sine auxilio exteriori.Ita autem natura humana deficiens à sua integritate per actū peccati habet duo impedimenta ad se reducendum.

Primum est, quòd non est integra, quia est lapsa, vel corrupta,& ideo deficit in aliquibus, quæ posset,existens integra.

Secundum est,quòd bonum ei conueniens, s.spiritualis sanitas, non est aliquid naturale, sed excedens proportionem naturæ: ideo ad illam non potest se reducere

I sine auxilio gratiæ, cùm etiam ad bonum naturale non sufficiat natura lapsa se reducere, vt ad originalem iustitiam,in qua creatus est,in qua per seipsum non potest homo redire.

An homo sine gratia possit præparare se ad gratiam recipiendam. Quæst. CLXXXI.

QVæritur,an possit homo sine gratia præparare se ad gratiam recipiendam.

Aliqui dicunt,quòd non potest,quia dicitur Iere. 5.cap.Non est in homine via eius,neque viri, vt dirigat gressus suos:sed nullus præparat se ad gratiam, nisi gressus eius dirigantur,& quærat viam salutis, ergo non potest quis se præparare ad gratiam sine gratia.

K Secundò, quia quod est in potestate hominis, non est necessarium vt homo ab alio quærat,& tamen quòd homo præparetur ad gratiam est petendum à Deo,vt patet, Psal.85.Deduc me domine in via tua,& ingrediar in veritate tua.Ergo præparatio hominis ad gratiam nō est in potestate hominis,& consequenter fit per gratiam.

Tertiò quia id, quod in quibusdam visibiliter factum est,probabile est, quòd in alijs fiat inuisibiliter, quando gratiam consequuntur,sed quidam qui gratię resistebāt, per speciale munus gratiæ ad gratiam præparati sunt, vt patet in Pauli conuersione,qui Christo resistebat, & ipse eum ad se conuertit per gratuita munera eum disponens ad gratiam suam suscipiendam.

Ita ergo & alij, qui inuisibiliter disponuntur ad gratiam, non recipient illam saltem sine præparatione per gratiam gratis datam.

Quar-

Quartò, quia ad Hebr. 11. dicitur: Accedentem ad Deū oportet credere quia est, sed fides haberi non potest, nisi per gratiam, & illa est donum Dei, vt dicitur ad Ephe. 2. Ergo cum nullus se ad gratiam præparet, nisi accedendo ad Deum, videtur, quòd sine dono gratiæ nō potest quis se ad gratiam præparare.

Quintò, quia Augu. dicit, quòd timor seruilis inducit charitatem sicut seta, linum, sed timor seruilis est donum Spiritus sancti, ergo per gratiam gratis datam præparatur homo ad gratiam gratum facientem.

Sextò, quia dicitur Io. 6. Nemo pōt ad me venire, nisi pater meus, qui misit me, traxerit eū. Venire aūt ad Deū, est accedere, vel coniungi per gratiā, trahi aūt à patre est disponi ad illam gratiam, sed si homo per seipsum posset se præparare ad gratiā, non oporteret, quòd ab alio traheretur, ergo nemo potest sine gratia ad gratiam præparari.

B Alij dicunt, quod per seipsum potest se homo, & sine gratia præparare, quia dicitur Zacha. 1. c. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, sed conuersio, quæ nobis mandatur, non videtur esse aliquid aliud quàm præparatio ad gratiam recipiendam, ergo præparatio ista præcedit ad gratiā, quæ datur à Deo, quæ designatur per hoc, quod dicitur, & ego conuertar ad vos, & sic sine gratia præcedente præparamur ad gratiam. Secundò quia, vt dicit Anselmus, quod aliquis non habeat gratiam, nō est, quod Deus nolit eam dare, sed quod homo nolit eā accipere, ergo si homo accipere vult, Deus illam dabit, sed quod in voluntate hominis constitutum est, in potestate liberi arbitrij est, ergo in potestate hominis est se ad gratiam præparare, & nō indiget gratia, vt ad gratiam præparetur. Tertiò, quia homo præparat se ad gratiam faciendo, quod in se est, sed faciendo quod in se est, Deus non denegat ei gratiam, supra 7. cap. Deus dat spiritum bonum petentibus se, sed illud est in nobis, quod est in potestate nostra, ergo in potestate hominis est, se ad gratiam præparare, & nō per aliā gratiam. Quartò, quia si homo indigeret gratia, vt se ad gratiā præpararet, eadem ratione indigeret gratia ad parandum se ad illam, & ita cōsequenter de alijs, & sic iretur in infinitum, quod est incōueniens, ergo standū est in primo. s. quod homo se præparet ad gratiam sine alia gratia. Quinto, quia Prouer. 16. c. dicitur: Hominis est præparare animum, sed præparare animum est parare se ad gratiam, sed illud est hominis, quod est in potestate ejus, ergo in potestate hominis est præparare se ad gratiā, & ita non est necessaria gratia ad præparandum se ad gratiam.

duplex est gratia consummata, et inchoata.

D Dicendum, quod duplex est gratia, quædam est gratia consummata alia inchoata. Gratia consummata est gratia, quæ coincidit cum gloria, quia ibi perficitur gratia, in qua homo decedit, & illa postea non augetur, gratia non consummata est gratia hominis in via, eo quod illa quotidie crescere potest, & sæpe crescit ad præparationem. Ad primam gratiā indigemus alia gratia, quia nemo habebit gratiam consummatam gloriæ, qui non habuerit gratiam viæ, & ideo gratia gratum faciens in via, est præparatio ad gratiam cōsummatam, quæ est gloriæ, ad gratiam secundam, quę est viæ, non præparatur quis per aliā gratiam gratum facientem, sed per gratis datam. Aliter ergo, & quantum ad eūdem sensum dici potest, quòd duplex est præparatio voluntatis humanæ ad bonum. Vna quidem, qua præparatur homo ad benefaciendum, & Deo fruendum. Alia qua præparatur ad consequendum gratiæ habitualis donum. Prima præparatio, non potest fieri sine habituali dono gratiæ, quæ est gratia gratum faciens. Et patet, quia ad fruēdum Deo, est necessaria gratia consummata, quæ incidit cum gloria, & illa est solùm in patria, & non potest esse nisi in eo, in quo præcesserit gratia viæ quæ est inconsummata, est tamen gratia gratum faciens. Etiam ad bene agendum, nemo potest se sine gratia gratum faciente præparare, quia incipit facere bonum, scilicet meritorium, & illius principium est charitas, quæ sine gratia non est, & ab ipsa gratia efficitur opus gratum Deo, & cùm gratum fuerit, erit meritoriū.

Secundo modo præparatur voluntas ad consequēdum donum gratiæ habitualis, idest, gratiam gratis datā, quæ est gratia viæ: & ad hoc non oportet, quod per aliam gratiam gratum faciētem siue habitualem se præparet, quia

A sic procederetur in infinitum, sed oporteret præsupponi auxilium gratuitum Dei interius mouentis naturam, vel inspirantis ei bonum propositum. Et istud auxilium potest vocari gratia gratis data, quæ non est aliquid habituale in nobis manens, sed est pulsatio facta in anima nostra à Deo ad hoc, quòd ad gratiam accedat, sine isto auxilio Dei nemo se ad gratiam disponit, quod est præparare se ad illam.

Quod patet, quia omne agens agit propter finem, & omnis causa conuertit suos effectus in suum finē, & ideo cum secundum ordinem agentium, sine mouentium, sit ordo finium, necesse est, quòd ad vltimum finem conuertatur homo per motionem primi mouentis, ad finem autem proximum per motionem alicuius mouentium inferiorum, sicut animus militis conuertitur ad quærendum victoriam, quæ est vltimus finis belli ex motione ducis exercitus, quia ille totum exercitū disponit ad hoc, quòd victoriam consequi possit, quæ est totale bonum, & vltimum belli, consequi autem, vel capere vexillum alicuius aciei hostilis, non est finis totalis belli, cùm sit pars quædam victoriæ, & ideo est finis proximus, quem intendit tribunus præpositus alicui aciei, cuius finis est superare oppositam aciem, & capere vexillum illius, ideo animus militis, qui est sub tribuno mouetur ad capiendum vexillum oppositæ aciei, quod est finis proximus ex motione tribuni, & non ducis exercitus, ita igitur cùm Deus sit primum mouēs simpliciter, ex eius motione sola prouenit, quòd omnia entia conuertantur in ipsum secūdum communem intentionem boni, per quam vnumquodq; intendit similari Deo secundum modum suum, eo quòd C assimilari Deo est maxima perfectio cuiuslibet rei. Nam summum bonum suum participant, sic Deus enim simpliciter est summum bonum, eo quòd continet totam naturam bonitatis, & ideo omnia per participationem illius efficiuntur bona, & in gradu maximo competentis bonitatis sibi constituuntur, quem gradum cum attingerint dicuntur similari Deo, quia participant bonitatem eius. Et quoniam ista participatio est simpliciter vltimus finis omnium entium, necesse est, quod ad istam participationem moueantur à solo primo motore simpliciter, ille autem est Deus, ideo à solo Deo mouentur omnia ad hoc.

Vnde dicit Dionys. lib. de diuinis nominibus, quod Deus conuertit omnia ad seipsum, sed homines conuertit ad seipsum, sicut ad specialem finem, quem intendunt, & cui cupiunt adhærere, sicut primo bono, iuxta illud Psal. 72. Michi autem adhærere Deo bonum est, ideo quòd homo conuertatur ad Deum non potest esse, nisi Deo ipsum conuertente ad se; sed nichil aliud est conuertere se ad Deum, quàm præparare se ad gratiā, quia homo conuersus Deo, gratiam recipit ab ipso, cōuertere ergo se ad Deum, est disponere se ad gratia, sicut ille qui habet oculum auersum à lumine solis, per hoc se præparat ad recipiendum lumen solis, quia conuertit visum ad solem, patet ergo, quòd homo non potest se præparare ad recipiendum lumen gratiæ, idest, gratiam gratum facientem, nisi per auxilium gratiæ Dei interius mouentis, quod est per gratiam præparari ad gratiam, scilicet, per gratiam gratis datam disponi ad gratiam gratum facientem, sed illa gratis data, non est aliquid habituale manens in anima, E sed est pulsatio à Deo facta, quam ipse gratis facit, idest, sine meritis præcedentibus nostris. Ad hoc autem magis aperiendum, dicendum est, quòd gratia potest dupliciter accipi.

Vno modo pro ipsa diuina prouidentia, quę gratia dicitur, eo quòd omnibus rebus gratis impendit ex sua bonitate, ea quæ ipsis conueniunt, & simul cum diuina prouidentia accipiendo omnia, quæ diuinæ subsunt prouidentiæ, per quę efficitur, quod prouisum est, dum tamen illa non sint aliquid manens habitualiter in anima. Alio modo gratia dicitur aliquod donum habituale in anima receptum, quod gratis à Deo confertur.

Accipiendo primo modo, non est dubium, quòd homo non se possit præparare ad gratiam gratum facientem sine gratia Dei, vt enim ostenditur octauo Physicorum, mutatio voluntatis non potest fieri sine aliquo mo-

ab extra esse debet, & quia ille est gratuitus, i. ex gratia factus, & per illum adiuuamur ad bonum, quia mouemur ad illud, quod est magna pars boni operis, dicimus, quòd ad bene agendum, & peccata euitandum, non sufficit gratia habitualis gratum faciens, sed requiritur auxiliũ gratiæ alterius, idest, diuinæ pulsationis per se, vel per alias res, vt præced. quæst. declaratum est.

Ad primum dicendum, quòd licèt vltra gratiam gratum facientem habitualem indigeamus auxilio gratiæ, non est superuacua, neque imperfecta gratia habitualis: quia donum gratiæ habitualis, non ad hoc datur nobis, vt ipsum habentes non indigeamus vltra diuino auxilio, sed vt per ipsum sanemur, & ad bonum determinemur, nullum siquidem bonum nobis datum à Deo, tantũ aut tale est, quòd postquam suscepimus in nobis ipsis sufficiẽtes simus ita, quod vltra non indigeamus conseruatione, quæ à Deo est. Indiget enim quælibet creatura, vt à Deo cõseruetur in bono, quod accepit ab ipso, & etiam si post acceptam gratiam indigeat homo auxilio diuino, non sequitur, quòd gratia sit superuacua, vel imperfecta. Nam in prima erit gratia consummata, & perfecta, & tamen indigebit homo auxilio diuinæ conseruationis. Aliter potest dici, quod verum est, quòd gratia viæ, licèt non sit superuacua, immò multum necessaria, non est perfecta, sed aliqualiter imperfecta, nõ solum respectu gratiæ patriæ, quam habens erit Deo coniunctus, sed etiam quia tunc non sanat in nobis omnem corruptionem, nam licèt per gratiam tollatur omnis inordinatio rationis, tamen non tollitur corruptio carnis, quia in habentibus gratiam adhuc fortes inclinat ad malum, sed per hoc non soluitur argumentum, quia etiam si esset in nobis hic gratia consummata, adhuc indigeremus auxilio gratiæ, ad nos mouendum, vt supra dictum est. Cùm nullum donum Dei manens in nobis. constituat nos non egentes diuino auxilio & conseruatione.

Ad secundum dicendum, quòd per gratiam habitat in nobis Spiritus sanctus, idest habemus donum, quod ab eo est, & ei attribuitur, & per ipsum gratos nos sibi reddit, & verum est, quòd Spiritus sanctus potest nos sufficienter inducere ad omne bonum, sed illud inducere, non est ipsa gratia habitualis nobis data ab eo, neque aliquis actus gratiæ ipsius, sed aliqua motio, qua Spiritus sanctus simul cum patre, & filio mouet nos ad bonum, vel ad euitandum malum, & ista motio vocatur auxiliũ gratiæ diuinæ, & est, de qua nos dicimus, quòd vltra gratiam habitualem indigemus auxilio diuinæ gratiæ.

Ad tertium dicẽdum, si gratia habitualis, & auxilium gratiæ essent eiusdem generis, habita gratia non indigeremus auxilio gratiæ, quia tũc iretur in infinitum, si post vnam gratiam habitualem indigeremus alia, vel vnum auxilium gratiæ per aliud quæreretur, & tamen gratia habitualis est forma manens in nobis, & nos sanans, & determinans ad bonum.

Auxilium verò gratiæ non est aliquid in nobis manẽs, neque aliquid habituale, sed est pulsatio à Deo facta per se, vel per alias res, ideo post gratiam habitualem, nõ est inconueniens, quod indigeamus auxilio gratiæ, quod est aliquid extrinsecum.

An homo constitutus in gratia, indigeat auxilio gratiæ ad perseuerandum in illa.
Quæst. CLXXXIII.

QVæritur, an homo cõstitutus in gratia, indigeat auxilio gratiæ ad perseuerandum in illa.

Differt autem ista quæstio multum à præcedenti quæstione, quia ibi quærebatur de operatione, hic autem de perseuerantia, sed perseuerare non est operari, ideo facilius est perseuerare in bono, quàm facere bonũ, & ita est alia ratio dubitandi.

Aliqui dicunt, quod homo non indiget gratiæ auxilio ad perseuerandum, quia perseuerãtia est aliquid minus, quam virtus, sicut continentia est minus, quã virtus, quia non est habitus. 7. Ethic. Sed homo non indiget aliquo auxilio gratiæ ad habendum virtutes, postquam illas habet, & est iustificatus per gratiam, ergo multominus in-A diget auxilio gratiæ ad habendum perseuerantiam.

Secundò, quia omnes virtutes infunduntur nobis simul cum gratia, sed perseuerantia ponitur esse quædam virtus, ergo infusis alijs cum gratia infundetur etiam & perseuerantia, ergo quandiu gratia manserit cum alijs virtutibus non indigebimus auxilio gratiæ.

Tertiò, quia per donum Christi plus restitutum est homini, quàm amisit per peccatum actuale, vt dicitur ad Rom. 6. c. sed Adam accepit vnde posset perseuerare, ergo multo magis nobis per gratiam restituitur, vnde perseuerare possumus. Habebat enim Adam in statu innocentiæ, vnde posset in illo perseuerare, si voluisset, ergo accepta gratia nõ indigebimus aliquo auxilio gratiæ ad perseuerandum.

Dicẽdum, quòd accepta gratia, adhuc egemus aliquo B auxilio diuinæ gratiæ ad perseuerandum in gratia, & virtutibus acceptis à Deo. Dicit enim Aug. libro de bono perseuerant. Cur perseuerare poscitur à Deo, si non datur à Deo? an & ista irrisoria petitio est, cùm id ab ipso petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? Sed perseuerantia petitur etiã ab illis, qui sunt per gratiam sanctificati, quod intelligimus quando dicimus, sanctificetur nomen tuum, vt ibi dicit Aug. per verba Cypriani, ergo homo etiam in gratia cõstitutus indiget, vt detur ei à Deo perseuerãtia, & ita indiget auxilio diuinæ gratiæ ad perseuerandum. Ad quod sciendum, quod perseuerantia tripliciter accipitur. Aliquando enim significat quendam habitum mentis, per quam ipsa firmiter stat & manet, ne remoueatur ab eo, quod est secundum virtutem per tristitias, & difficultates irruẽ-C tes, &c. ita se habet perseuerantia, sicut continentia, nam continentia est, secundum quam mens se continet in proposito suo, quod est secundum virtutem, ita vt ab eo nunquam egrediatur, neque moueatur propter prosequi delectationes, & sic continentia firmat animum circa omnem virtutem ne pereat actus illius impediente cõtraria delectatione, perseuerantia autem firmat animum circa omnes virtutes, ne retrahatur à proposito, quod est secũdũ virtutes propter fugere tristitias & difficultates, quæ se ingerunt in actibus virtutum. Secundo modo, dicitur perseuerantia habitus quidam, secundùm quẽ habet homo propositum perseuerãdi in bono, vsque ad finem, & vtroque istorum modorum perseuerantia infunditur cũ gratia, sicut & continentia, & omnes aliæ virtutes, & maner quandiu gratia manet, ideo pro tali perseuerãtia nõ D est necessarium auxilium gratiæ post consecutam gratiã, cùm necesse sit, quòd existente gratia semper existat perseuerantia istis modis. Tertio modo, accipitur perseuerantia, pro continuatione quadam in bono opere vsque in finem, & differt iste modus à præcedẽtibus, quia duobus modis præcedentibus perseuerantia est habitus, isto modo non est habitus, sed est duratio habituum manentium in homine. Et dicendum, quòd ad habẽdam istam perseuerantiam ille, qui in gratia constitutus est, non indiget aliqua gratia, vel dono habituali sed diuino auxilio ipsum dirigente contra tentationum impulsus, mouendo ipsum ad bene agendum, & dirigendo contra tentationes, ne in eas incidat, & peruigilem reddendo, ne inopinatus in tentationes aliquas præcipitetur.

Perseuerantia prima, & secunda nõ esset necesse, quod E petantur ab homine à Deo, postquam virtutes habuerit, quia necesse est, quod siquis habuerit virtutes, & gratiã, habeat cum illis perseuerantiam illam, quæ est vnus de habitibus, quo homo firmatur in proposito virtutum, ne recedat ab eo, sed toleraret quæcunque tristia, potius quam recedere velit. Deus enim quando virtutes infundit, omnes simul infundit, & istam ideo cũ illis tribuit.

Secundam etiam perseuerantiam non oportet petere, siquis maneat iam in virtutibus, quia cum virtutibus datur. Necesse est enim, quòd qui virtutes habet, cum illis habeat propositum manendi in actu earum, vsque ad finem vitæ, quia aliàs aliquis haberet virtutem, qui haberet propositum non manendi in virtute etiam nulla passione eum impellente ad contrarium, quod absurdum est, quia tunc sine passione aliqua, & errore per solum desiderium mali desereret virtutes, qui mane-

Cap. 2. & li. de Corra. & gra. cap. 12

Perseuerantia accipitur tripliciter.

Cum Deus virtutes infundit oẽs simul infundit.

ret in illis, quod etiam est absurdum, ideo istas duas perseuerantias primas, tanquam natura inexistentes cuilibet virtuoso, quandiu manet virtuosus, non oportet petere à Deo, postquam habuerimus virtutem. De tertia perseuerantia, quæ non dicit aliquem habitum, neque propositum, sed solam durationem in virtute vsque ad finem vitæ, dicendum, quòd non datur cũ virtutibus, quia nunquam est verum, quòd homo habeat eam quousque fuerit viuus, quòd vsque ad finem vitæ in virtute perseuerauerit, sed nemo quandiu viuit perseuerauit in virtute vsque ad finem vitæ, cùm adhuc de vita aliquid superſit, ĩn quo nescitur, an iste perseuerabit in virtute, ideo non datur homini, quandiu viuit perseuerantia ipsa, neq; est aliquod donum, quo existente necesse sit perseuerare vsque ad finem vitæ; quia nullum tale est, neque esse potest habitualiter datum in via, sed est actualis Dei pulsatio, & directio, secundum quam seruat hominem, ne decipiatur, & ne præcipitetur in peccata, & ideo quantumcunq; sit aliquis iustificatus, adhuc necesse habet petere à Deo semper perseuerantiam istam, & istud est, quod Christus nos petere docet, dicens: Et ne nos inducas in tentationem, i. non permittas nos superari à tentationibus, neque incidere in illas, licèt insurgant, & ita petimus à Deo quotidianam directionem mentis nostræ. Nam peccatũ mortale nũquam cõmittitur, nisi per cõnsensum, animus autem noster interdum per errorem, interdum magnitudine æstimatæ delectationis, vel oppositarum tristitiarum impellitur ad sequendum id, quod malum est, & in cuius electione consistit peccatum mortale, petimus ergo à Deo, vt cum ista, quę à nobis tentationes vocantur, quotidie accidant, semper dirigat mentem nostram taliter, vt nunquam incidamus in illa, & ita nunquam cademus à gratia semel suscepta, quod est perseuerare, multis autem gratia datur, quibus ista perseuerantia non conceditur, sicut quotidie videmus iustificatos iterum peccare mortaliter, quod non fieret, si efficaciter Deus dirigeret mentes eorum circa omnes tentationes, non permittendo eos superari ab illis, illud ergo, quod nunquam totum simul conceditur, sed particulatim per dies, necesse est, quòd quotidie petatur, & ita qui in gratia manet, nichil magis necessarium habet petere, quàm ne inducatur in tentationem, i. vt perseueret, imò istud solum est necessarium, nam si in virtute perseuerat vsq; ad mortem, necesse est, quòd habeat vitam æternam.

Multis datur gratia quibus non datur perseuerãtia ĩ bono opere vsque ĩ finẽ vitæ.

Sed dicetur, cùm habeat homo perseuerãtias duas primas, quæ sunt habituales, & illę necessario infundantur cum virtutibus, & maneant cum illis, quandiu ipsę manent, ad quid est necessaria alia perseuerãtia, quia per illas poterit homo manere semper in actu virtutis, & ita non oportebit peti aliam perseuerantiam.

Dicendum, quòd illę duæ perseuerantię non sufficiũt, nisi perseuerantia tertia, quæ est duratio in bono opere, vsque ad finem vitæ adsit, & quia ista nõ sequitur necessariò ex aliqua illarum duarum, oportet peti perseuerantiam etiam existentibus alijs duabus perseuerantijs, quoniam illę non perseuerant, nisi per istam tertiam, secundum quam dicitur homo formaliter perseuerans in bono. Omnes enim virtutes ex natura sua habent aptitudinem ad permanendum, nam dicitur 1. Ethic. quod virtutes sunt permanentiores disciplinis, & etiã vt colligitur. 2. Ethic. de conditione cuiuslibet virtutis sunt ista tria, s. scire, & velle, & impermutabiliter operari, non quidem quòd necesse sit virtutem semel existentem in subiecto semper manere in eo, sed quòd quælibet virtus ex seipsa sufficienter est determinatiua subiecti ad semper operandum secundùm illam, & nunquam in contrarium, & ita diffiniuit iurisconsultus iustitiam, quòd iustitia sit perpetua, & constans voluntas reddens vnicuique, quod suum est. i. habitus inclinans voluntatem ad constanter, & perpetuò reddendum vnicuique quod suum est.

Virtutes sũt permanentiores disciplinis.

Quia autem non maneat quis constanter in voluntate illa reddendi, & ita de alijs operationibus virtutum, non prouenit ex defectu habituum virtutis, sed ex cõditione subiecti. i. voluntatis, quę potest abijcere virtutem, virtus enim & gratia naturam perficiunt, sed non cogunt, & ideo cùm vertibile sit liberũ arbitrium, potest velle age-

F re secundum virtutem, quam habet, vel agere contrariũ ei, licèt ipsa ex se sufficienter determinat hominẽ ad semper bene agendum, & nunquã ad malum, & tamen nunquam potest cogere voluntatem ad eligendum illud bonum, ad quod virtus inclinat, & determinat, & sic cõtingit habentem virtutem agere contra virtutem. De perseuerantia autem primo, & secundo modo non potest esse plusquam de alijs habitibus virtutum, nam cęteri ex seipsis permansiui sunt, & tamen voluntas potest eos abijcere, eligendo facere contrarium, ita perseuerantia primo, & secundo modo dãtur cum alijs virtutibus simul, quando infunditur, & per perseuerantiam primam firmatur mens, ne remoueatur ab eo, quod est secundum virtutes propter tristitias, & difficultates occurrentes, & tñ quia voluntas est libera, potest abijcere istam firmitatem, cum

Virtutes, & gratia naturã pficiũt sed minime cogunt.

G non sit firmatio cogens, sed solũ determinans. Et ita abijcietur perseuerantia sicut & cętere virtutes. Secũda quoque perseuerantia dat propositum perseuerandi in bono vsque ad finem vitæ, & tamen quia illud propositum est liberi arbitrij, quod est vertibile, potest abijcere propositum illud, & mutare, & ita peribit secunda perseuerãtia, ideo istæ duæ perseuerantiæ, licèt ex seipsis aptę sint ad faciendum permanere hominem semper in bono: tamẽ quia abijci possunt, pereunt interdum, & non sufficiunt, sed necessaria est tertia perseuerantia, quę est actualis duratio in bonis vsque ad mortem, quæ nõ prouenit neque prouenire põt ex aliquo habitu dato nobis hic, quia quilibet habitus manet in nobis ſm conditionem subiecti, & tamen conditio subiecti hic est esse vertibile, ideo semper posset verti ad contrarium, & abijcere habitum, & il-

H lius inclinationem, ideo non potest prouenire perseuerãtia ista, nisi ex exteriori motiuo per actualem motionẽ. s. ꝙ qñ fuerit mens nostra ad hunc articulũ deducta, vt ad hoc, vel ad illud verti debeat, illud agẽs moueat eã ad id, quod bonum est, sed nemo est, ad quem pertineat conuertere hominem ad se, nisi ad Deum, vt ostensum est præced. quæst. ideo ab ipso petenda est perseuerantia, quam ille hoc modo dare potest nobis. s. ꝙ quandocunque tentatio aliqua inciderit, per quam mens nostra ad malum elici, & flecti possit, siue mota desiderio fruẽdi delectationibus, siue fugiendi tristitias, Deus actualiter pulset mentem nostrã interius inclinãdo illam, vel excitando ad id, quod bonum est, vel offerendo aliqua exteriora, per quę excitetur voluntas ad eligendum id, quod bonum est, vt dicebatur pręced. quæst. & hoc est liberari nos à tentatio-

Nemo est ad quẽ pertineat cõuertere hominẽ ad se nisi Deus

I nibus, à quib. vt nos liberemur à Deo, ipse Christus iussit semper orari Deus à nobis, ideo ipsius est perseuerantiam largiri, & à tentationibus omnibus liberare.

Ad primum dicendum, ꝙ non eget quis auxilio gratię ad hoc, ꝙ virtutes habeat, prout habere dicit esse informatum illis, secus vt dicit possidere illas per temporis durationem, quod est perseuerantia, ita ad habendum perseuerantiam, primo & secundo modo, quæ ponuntur habitus, vel dispositiones quædam, & infunduntur simul cum gratia, & alijs virtutibus, non indiget auxilio gratiæ, qui in gratia constitutus est, secus autem accipiendo perseuerantiam tertio modo, prout est actualis continuatio in bono, quia illa non infunditur cum virtutibus, neq; datur aliquo tempore simul, sed quotidie datur per partes, secundum quod à tentationibus quotidie libera-

K mur, ne incidamus in peccatum, & non perdamus gratiam semel acceptam.

Ad secundum dicendum, quòd verum est de perseuerantia primo, & secundo modo, quia illę non ponuntur, vt habitus, vel dispositiones, sed vt sunt à Deo habitus sunt, & infunduntur cum alijs virtutibus, sed perseuerantia tertia nõ potest infundi cum alijs virtutibus, quia non est habitus, sed datur partim per successiones, vt dictum est.

Ad tertium dicendum, quòd sicut dicit Augustinus in libro de Natura, & gratia, homo in primo statu accepit donum, per quod perseuerare posset, non accepit autem quòd perseueraret, nunc verò per Christi gratiam recipiunt homines donum, per quod perseuerare possunt, & istud est gratia habitualis, & virtutes infusæ, accipiunt etiam multi, quòd perseuerent, & ita

non

non solum est maius donum Christi, quàm delictũ Adæ, sed etiam est maius quàm donum datum Adæ. Nam ei non datum fuit quod perseueraret, cum actualiter non perseuerauerit, hoc tamẽ differt, quia per illud donum, quod tunc habebat Adam facilius poterat perseuerare, quam nunc homo per donum gratię, quod à Christo accipit, licèt maius sit istud donum, quàm illud, eo qđ tunc illa rebellio erat in carne humana ad spiritum, secũdum quam impelleretur homo ad cadendum in peccatum, & perdendum donum, quod habebat, nunc verò magna rebellio est, eo quod reparatio facta per Christum, licèt sit inchoata quantum ad mentem, non est tamen consũmata quantum ad carnem, quæ consummabitur in patria, vbi homo non solum perseuerare poterit, sed etiam peccare non poterit, & ita cum Adam nõ receperit quod perseueraret, sed vnde perseuerare posset, & ita etiã per gratiam nunc homines recipiant, vnde perseuerare possint, non fuit maius donum Adæ, licet non perseuerent nunc omnes, qui gratiam accipiunt.

An homo possit per seipsum sine gratia mereri vitam æternam. Quæst. CLXXXIIII.

QVæritur, an homo possit per seipsum sine gratia mereri vitam æternam.

Aliqui dicunt, quod sic, quia supra in littera dicitur, si vis ingredi ad vitam, serua mandata, & ita in voluntate hominis positum est ingredi ad vitam, sed id, quod in nostra volũtate constitutum, est, per nosipsos possumus, ergo homo per seipsum poterit mereri vitam æternam.

Secundo, quia vita æterna est præmium vel merces, quæ redditur hominibus à Deo, iuxta illud supra 5. cap. merces vestra copiosa est in cęlis, sed merces, vel pręmiũ redditur homini à Deo secundum opera eius, iuxta illud Psalmi 61. tu reddis vnicuique iuxta opera sua. Cum ergo homo sit dominus operum suorum, videtur quod in potestate eius constitutum sit ingredi ad vitam, & ita per se merebitur vitam æternam. Tertio, quia vita æterna est vltimus finis humanæ vitæ, sed quælibet res naturalis per sua naturalia potest consequi finem suum, ergo à fortiori homo, qui est altioris naturæ, per sua naturalia poterit consequi finem suum, & ita poterit habere vitã æternam sine gratia. Dicendum, quod non potest homo per sua naturalia mereri vitam æternam. Sic dicitur ad Roman. 6. Gratia Dei vita æterna. Vbi dicit Gloss. hoc dictum esse, vt intelligamus Deum nos ad vitam æternam pro sua miseratione perducere. Ad cuius euidentiam cõsiderandum, quod actus perducentes ad finem debẽt esse proportionati fini, nullus autem actus excedit proportionẽ sui principij actiui, & ita in naturalibus videmus, quod nulla res potest per suam operationem perficere effectum, qui excedit virtutem suam actiuam, sed solum potest producere effectum proportionatum suæ virtuti, vita autem æterna est finis excedens proportionem naturæ, & ideo homo per sua naturalia non potest producere opera meritoria proportionata vitæ ęternæ, sed ad hoc exigitur altior virtus, quæ est virtus gratiæ, quæ excedit naturam, quia illam non habet homo à se, neque habere potest, sed oportet quod à Deo accipiat. Et ita sine gratia non potest homo mereri vitam ęternam, sed solum potest facere opera perducentia ad aliquod bonum homini connaturale, sicut colere agrum, bibere, manducare, habere amicum, & similia, vt dicit August. contra Pelagianos.

Ad primum dicendum, quod homo non potest facere opera meritoria vitæ æternæ sine gratia, quia tamen habere gratiam est in potestate hominis, inquantum faciendo id, quod in se est, statim Deus dabit ei gratiam, dicitur ꝙ ingredi ad vitam est in voluntate eius constitutum.

Ad secundum dicendum, quod vita æterna datur, vt merces operibus nostris, sed nõ nisi operibus meritorijs, quæ sunt facta in gratia, quæ sunt nostra inquantum sũt à nobis facta, sed non sunt nostra quantum ad id, per qđ sunt meritoria .i. quantum ad gratiam, ideo licet per opera nostra mereamur vitam æternã, non sequitur, ꝙ possimus per nos ipsos sine gratia Dei mereri vitam æternã.

F Ad tertium dicendum, quod argumentum procedat de fine, quæ est connaturalis rei. Natura autem humana habet finem aliquem, ad quem possit peruenire viribus naturæ suæ, sed inquantum ipsa est excellentior cęteris naturis, habet, quod possit auxilio gratiæ perduci ad altiorem finem, quam ipsa viribus proprijs possit attingere, cæterę autem res non possunt per exterius auxilium perduci ad aliquem finem excellentiorem, quam ipse naturaliter possint habere viribus suis, & in hoc non est homo minoris perfectionis quam cæteræ res, sed potius maioris, quia si cæteræ res haberẽt finem, ad quem proprijs viribus possent peruenire, homo autem nullum finem haberet, ad quẽ per sua naturalia posset peruenire, esset inconueniens, sed falsum est, quia aliquod bonum connaturale est homini ad quod homo ex operatione propria potest peruenire, vt supra dicebatur. Et supra illud

G est amplioris perfectionis natura humana, quæ virtute agentis exterioris potest eleuari ad finem aliquem excellentiorem, ad quem non potest peruenire viribus suis, & ita maior est sua capacitas, quam sua actiuitas. Cęterę res propter suam imperfectionem nõ sunt capaces alicuius vlterioris boni quam eius, quod per vires proprias habere possunt. Sic dicit Aristot. 2. de Cœlo, & mundo, quod ille est melius dispositus ad sanitatem, qui aliquibus auxiliis medicinæ potest acquirere sanitatem, quam qui nõ potest per medicinam illam acquirere.

Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amẽ dico vobis, quod vos, qui secuti estis

H *me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.*

Tunc respondens Petrus. Hic ostenditur paupertatis voluntariæ præmium, & dicitur. *Tunc* .s. postquã Christus dixit de iuuene diuite, qui tristis abierat, & quod diuites difficile intrant in regnum Cœlorũ. *Respondens Petrus.* Magis est quærere, quàm respondere, cum petat, quid ergo erit nobis? Sed dicitur respondens .i. adiiciens verbum ad verba Christi, qui iam locutus fuerat. *Ecce*

I *nos.* Nomine omnium apostolorũ loquebatur. *Reliquimus omnia.* Scilicet omnia, quę possidebamus. *Et secuti sumus te.* Ad hoc reliquerant, vt sequerentur, quia nihil proderat relinquere nisi Christum sequerentur. *Quid ergo erit nobis?* Idest, quid habebimus boni propter hoc magnum bonum, quod egimus. *Iesus autem dixit illis.* Idest, omnibus apostolis, sed solus Petrus quęsiuit, quia nomine omnium quærebat. *Amen dico vobis.* Idest certè, vel ĩ veritate dico. *Quia vos qui secuti estis me.* Idest, qui nunc sequimini, & vsque nunc secuti estis. *In regeneratione.* Non est determinatum huius verbi secuti estis, sed illius sedebitis: Nam in regeneratione nemo Christum sequitur, sed in regeneratione sedetur super sedes. Vocatur autem regeneratio resurrectio. Et vocatur largè regeneratio, quia sicut per generationem accipit hõ esse,

K ita & per resurrectionem accipit esse, quia homo resolutus fuerat, & accipit esse, & ita vocatur baptismus renasci Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Vel regeneratio, eo quod in baptismo accipit hõ esse spirituale, & tñ largè vocatur regeneratio ipsa resurrectio, quia generatio dicit accipere esse de nouo, ita & regenerari est de nouo accipere esse. Et pp hoc qñ homo de nouo accipit esse naturale, dr̃ generari, quia ante hoc esse naturale non habebat hõ esse humanum. Cũ autem baptizatur quis, dr̃ regenerari, vel renasci, eo ꝙ de nouo accipit esse spirituale. Siquis verò perdat esse totũ spũale, vt si perdat fidem, & charitatẽ, & postea recuperet, licet detur sibi esse spirituale, quod non habebat, tamen non dicitur renasci, vel regenerari, quia non accipit de nouo, cũ iterum habuisset, ita quantum ad esse naturale, cum quis primo illud accipit, dicitur generari.

In Baptismo accipit hõ esse spirituale

Cùm autem perditum esse recuperat per resurrectionem, cùm non accipiatur ibi de nouo, non dicetur propriè renasci, vel regenerari: sed largè vocatur hic regeneratio. *Cùm sederit filius hominis.* Idest ego, qui sum filius hominis. De se enim quasi de altero loquitur. *In sede maiestatis suæ.* De tempore resurrectionis intelligitur. Nã tunc sedebit Christus in sede maiestatis suæ. i. in qua, maiestatem ostendet: quia ad iudicãdum veniet in nubibus cęli in potestate magna, & maiestate infra 24. c. *Sedebitis & vos.* Idest, non solũ ipse sedebit in sede maiestatis suæ, sed etiam vos sedebitis cum illo partẽ huius honoris accipientes. *Super sedes duodecim.* Quia ipsi erãt duodecim Apostoli. *Iudicantes duodecim tribus Israel.* Vt detur eis honor iudiciarius. s. quòd sicut Christus iudicabit, ita & ipsi iudicabũt, & dicitur de duodecim tribubus Israel: quia erãt duodecim tribus, & duodecim Apostoli. Et ita singuli singulæ tribus iudicandæ correspondent. *Et omnis, qui reliquerit.* Posita fuerat supra excellentia duodecim Apostolorum, & quia putaret aliquis quòd istis solis deberetur honor, ostendit Christus, quòd etiam omnibus alijs, qui secuti fuerint ipsum, erit magna retributio. *Domum.* Per domum intelliguntur omnes possessiones vrbanæ, & etiam intelliguntur omnia mobilia, vt diuitiæ pecuniarum, etiam si nulla immobilia possideantur. *Vel fratres vel sorores.* Relinquere istos est ab eorum consortio, & conuersatione recedere propter Christum, actualiter sequẽdo Christum. *Aut patrem, aut matrem.* Siue filius familias sit, qui adhuc manet actu in familia patris, & potestate eius, & recedat deserendo eos propter Christum, siue sit emãcipatus, extra patriam potestatem constitutus, aut saltem nõ manens actu in familia patris, & sub custodia eius. Vterque enim potest patrem, aut matrem deserere cessando ab eorum conuersatione, vt Christum sequeretur. *Aut vxorem.* Dimittendo illam, & non redeundo ad eam, vel non manendo cum ea continuè sicut aliàs manebat. *Aut filios.* Cessando ab eorum conuersatione dulci. *Aut agros.* Omnia genera possessionum, vel rusticorum prędiorum nomine hoc accipiũtur, vt vineę, oliueta, horti, agri, seminarij, & quidquid aliud est. *Propter nomen meum.* Idest, propter me. s. vt sequatur me: nam qui propter iactantiam mundani honoris, vel propter alias commoditates humanas faciũt, vt propter timorem, amorem: vt quia melius sibi iudicant esse, relictis istis personis alibi viuere, non habẽt aliquid pręmij, quia non propter Deum faciunt, ideo eũ non constituũt in aliquo debitorem. *Centuplum accipiet.* Idest, qui ista abijcit pro me, non putet se illa perdidisse, quia quilibet accipiet centuplum, quod quomodo accipiatur, infra dicetur. *Et vitam æternam possidebit.* Istud est summum bonum, & datur sequentibus Christum, & custodientibus mandata eius. *Multi autem erunt nouissimi primi.* Idest, aliqui erunt hic nouissimi, & infimi in honore & statu in iudicio, sed in vita æterna efficiẽtur primi, idest, maximi in honore, & ita fiet ista mutatio secundùm differentiam meritorum. *Et primi nouissimi.* Idest, qui erant hic primi in honore, in die iudicij, vel in statu resurrectionis erunt nouissimi, i. abiecti vel minores in honore. s. quia, dum viuerent non præcesserunt cæteros meritis, sicut statu, & honore præcedebant.

Quare Petrus nunc Christum interrogauit.
Quæst. CLXXXV.

Qværitur, quare Petrus nũc interrogauit Christum. Dicendũ quòd, siue Petrus, siue aliquis alius Apostolorum, siue omnes simul interrogaturi erant Christum ex causa, quæ tangitur sequenti quæst.

Petrus tamen, nunc specialiter interrogauit: non quidẽ quasi occurreret aliquid speciale sibi, de quo interrogare ad ipsum solum attineret: quia nomine omnium interrogauit, vt dicitur in littera, s. ecce nos relinquimus omnia, sed quia Petrus audacior erat siue cõfidentior apud Christum: ideo potius quam cæteri loquebatur.

Secundò, quia fortassis videbat se constitutum in maiori honore apud Christum, quàm cæteri essent, & ita vt maior, & repręsentans personam omnium pro omnibus

F loquitur, & ob hoc non solum nemine pulsante ipse pro omnibus petebat, sed etiam quęsito aliquo dubio ab omnibus respondebat Petrus pro omnibus, sicut supra 16. cap. cùm Christus dixit ad omnes discipulos. Vos autem quem me esse dicitis? ait solus Petrus, tu es Christus filius Dei viui.

Tertiò, quia Petrus erat ardentior, & solicitior ad ista quærenda, ideo fortassis citius occurrit ei in mentem ista quærere, quàm alicui aliorum.

Quare quæsitum fuit nunc istud nomine Apostolorum.
Quæst. CLXXXVI.

Qværitur, quare quæsitum fuit nunc istud nomine Apostolorum, scilicet. Ecce nos reliquimus.

G Dicẽdum, quòd hoc fuit, quia de re hac sermo inciderat. Et primò ad tollendum dubium. Dixerat enim Christus supra, quòd facilius est camelum intrare per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cęlorum, & quòd qui pecunias habent difficilè intrant in regnum cęlorum.

Quæsierũt ergo discipuli, cùm ipsi reliquissent omnia, an sic esset eis futurum, quòd difficilè intrarẽt in regnum cęlorum. Christus autem respondet, quòd non erit de eis sic, sed quod habebunt vitam æternam, quia diuitiæ non impedient eos, cùm illas propter Christum dimiserint.

Secundò potest introduci, & adhuc melius, quòd audierant discipuli, quomodo iuuenis quęrebat vitam ęternam, & quia diuitias abijcere iussus est, tristis recessit: in quo Apostoli putabant rem magnam esse diuitias con-
H temnere, cùm ille, qui omnia pręcepta seruauerat à iuuẽtute sua, & desiderabat vitam æternã, neque propter desiderij magnitudinem, neque per assuefactionem in præceptis trahi potuerit, vt diuitias cõtemneret, sed tristis recessit audito hoc: Apostoli autem hoc fecerant omnia deserentes, ideo rem magni meriti se fecisset putantes, quę fierunt, quid eis pro hac re daretur, cùm dixerunt, quid ergo erit nobis? Sic dicit Glo. quia iuuenis audito consilio saluatoris de rerum dimissione tristis abscesserat, Discipuli autem Christi præmissum cõsilium iam adimpleuerant, solicitari cæperunt de præmio, æstimãtes magnũ aliquid fecisse, cùm iuuenis, qui præcepta legis impleuerat, hoc sine tristitia neque audire potuerit. vnde & Petrus pro se, & alijs dominum interrogat. Ecce nos reliquimus &c.

I *Quomodo Petrus, dixit reliquimus omnia, & an sit verum.* *Quæst.* CLXXXVII.

Qværitur, quomodo Petrus dixit, reliquimus omnia: nã omnes isti, de quibus loquebatur pauperes erãt, quia quæ infirma, & stulta, & ignobilia sunt huius mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes & potẽtes. 1. Cor. 1. c. i. elegit Apostolos, & discipulos, pauperes, ignobiles, impotentes, illiteratos, vt per eorum prędicationẽ subijciendo sibi totum orbem, ostenderet sapientiam, potentiam, & nobilitatem humanam, coram Deo nichil esse.

Dicendum, ꝙ verum est, quòd pauperes erant, & tamen omnia dereliquerant. Quod dupliciter intelligi põt. Vno modo, quod dereliquerant omnia, s. omnia quę ha-
K bebant, ideo & si pauca haberent, dum tamen de illis nichil sibi reseruarent, sicut fecerant Ananias, & Saphira fraudando de parte precij agri, Actu. 5. c. dicebantur omnia dereliquisse. Secundò potest accipi, quia omnia dereliquerant. i. concupiscentiam omnium: nam licèt pauca possiderent, multa poterant cõcupiscere, & multa sperare, quia nemo tam infelix est, qui omnẽ sibi spem detrahere debeat, ideo omnia relinquebant, quia omnia poterant concupiscere. Causa autem sic dicendi fuit affectio: nam ex magna affectione reliquerant, quæ possidebant, relicturi multo plura, si illa possedissent, & ita opus suum magni meriti æstimabant, & tanquam de magna re loquebantur dicentes, reliquimus omnia. Sic dicit Origenes: Petrus quia non facilè rem consummauerat, fiducialiter quæsiuit, etsi enim minima cum fratre reliquit: sed non minima sunt æstimanda apud Deum consi-

derantem

derantem quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt. Vnde & si multas habuissent possessiones, omnia reliquissent. Et puto, quod magis Petrus confidens de affectu suo quam de ipsa quantitate rerum relictarum, fiducialiter interrogauit, ecce nos reliquimus &c. Secundo fuit ad dandum fiduciam pauperibus de impletione istius consilij: Dixerat enim Christus iuueni diuiti, vende omnia, quę habes, & da pauperibus. Ideo pauperes cum pauca aut nichil haberent, cum non putarent se hæc implere quasi non darēt omnia, ideo Petrus, qui pauper erat ait. Ecce nos reliquimus omnia. Et ita qui pauca aut nulla possidet, potest omnia relinquere implens dominicum consilium. Sic dicit Chrysost. Ecce nos reliquimus omnia, qualia omnia, o beate Petre? arūdinem, rete, nauigium. Omnia quidem hæc dicis non propter munificentiam, sed vt per interrogationem hāc inopem inducat plebem. Quia enim dominus dixerat: si vis esse perfectus vade, & vende omnia &c. ne dicat aliquis inopum: quid igitur, si non habuero non possum esse perfectus? Interrogat Petrus, vt tu inops discas, quoniam in nullo hinc diminutus es. Qui enim claues regni cœlorum acceperat pro eis, qui illius sunt, iam iam confidit, & pro orbe terrarum vniuersa interrogat.

Quare dixit Petrus: Et secuti sumus te. Quæst. CLXXXVIII.

QVæritur, quare dixit Petrus: Et secuti sumus te. Dicendum, quod primo fuit ad ostendendum perfectionem operis: nam relinquere omnia bonū erat, sed non erat bonum in se, sed solum inquantum ordinabatur ad alterum. Et illud est sequi Christum: ideo enim omnia relinquebant, vt Christum expedite sequi possent, cum igitur dixisset, quod omnia reliquerant, addidit: & secuti sumus te. Sic dicit Hieronymus, scilicet: Quia ergo non sufficit tantum relinquere, iungit quod perfectum est, & secuti sumus te. Secundo fuit, quia Petrus volebat respondere iuxta ea, quæ dixerat Christus: ipse enim dixerat iuueni diuiti: Vēde omnia, quæ habes, & sequere me, & ita duo mandabat, & quia non fecit illa iuuenis, locutus est Christus contra diuites: nunc ergo Petrus volens innuere, quod Apostoli impleuerant omnia, quæ Christus mandauerat, & ideo quod non deberet eis esse difficilis ingressus regni cœlorum, sed quod magna præmia eis danda essent: repetiuit illa duo, quæ dixerat Christus, & ait: ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te. Sic dicit Origenes: Intuere autem qualiter respondet diligenter: sicut Christus inquisiuit. Etenim Christus à iuuene duo experijt, dare pauperibus quæ habebat, & sequi se. Propter hoc ipse addidit, & secuti sumus te. Sciendum autem, quod licet ista duo Christus præceperit, non præcipiebat ea æqualiter quasi essent æqualiter bona, sed vnum propter alterum, sequi enim se directè tanquam bonum suadebat. dimittere autem omnia nō ob aliam causam iubebat, nisi quia possidens adhuc terrena, & illorum curis implicitus, Christum sequi non poterat quocūque ierit, ideo tanquam dispositio ad sequendum se, fuit venditio omnium, & ideo quando Christus suadebat diuiti sequi ipsum, quod fieri non poterat nisi dimittendo omnia, & principium operis debet esse ad dispositionem dixit: vade & vende vniuersa, & subintulit, sequere me. Quando autem de præmio boni operis loquebatur, non posuit ista duo quasi pro ambobus, velut pro operibus distinctis daretur præmium, sed solum alterū, vt supra dicitur, scilicet vos, qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis, sedebitis, & vos super duodecim sedes. Et non dixit, vos, qui reliquistis omnia & secuti estis me: quasi totum bonum huius operis sit in sequendo Christum, relinquere autem omnia non sit bonum nisi inquantum ordinatur ad sequendum Christum. Vnde si quis omnia reliquerit non cum intentione sequendi Christum, nullum præmium habet, & illud multi philosophi fecerunt, quibus nullam laudem operis meritorij attribuimus. Sic dicit Hieronymus: Secuti estis me. Nō dixit, qui reliquistis omnia, hoc enim & Crates philosophus fecit, & multi alij diuitias

A contempserunt, sed qui secuti estis me, quod proprium est Apostolorum atque credentium.

In quo secuti sunt Apostoli Christum. Quæst. CLXXXIX.

QVæritur, in quo secuti sunt Apostoli Christum. Dicendum, quod Apostoli secuti sunt Christum in omnibus. Primo in fide, & virtutibus. In fide quidem, quia crediderunt in eum, & hoc erat maximū, quia cum eum Deum suum crederent, facile erat cœtera eo iubente agere, & tolerare. In virtutibus etiam imitati sunt, quia doctrinam viuendi ab eo datam tenuerunt, & quantum ad hoc eos laudabat Christus, dicens, vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. Ioan. 15. cap. & generaliter quantum ad totius vitæ puritatem se eis imitabilem præbuit, vt ita ipsi facerent. Ioan. 13. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Et etiam in morte, sicut in vita exēplum dedit, vt nos libenter vel saltem patienter iniurias toleremus. prima Pet. 2. Christus passus est pro nobis, relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius, qui peccatum non fecit, neq; inuentus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur nō comminabatur. De his dicit Orig. Dici potest secundum omnia, quæ pater reuelauit Petro, esse filium suum, secuti sumus te: iustitiam, sanctificationem, & huiusmodi, propter quæ quasi victor athleta interrogat, quæ sunt præmia certaminis.

Re spō ad qsitū 90. 1. modo.

B

Secundo secuti sunt Apostoli Christum corporaliter C euntes quocunque ille ibat. Sed dicendum, quod licet de omni sequela intelligatur, & sequi corporaliter Christū, nisi virtutibus, & fide consequamur, nichil valet, sed magis nocet: sicut Iudas Christum secutus est, qui manens cum eo deterior effectus est, quę Christo dabantur furando, & tandem dominum vendendo, & prodendo, tamē principaliter itelligitur de sequela corporali scilicet quia Christum sequerentur, quocunque iret adhærendo ei inseparabiliter, multi quippe verbis eius credebant, & tamen eum non sequebantur, sed manebant in proprijs gaudentes, & mundo viuentes. soli autem Apostoli, & discipuli Christum sequebantur non recedentes ab eo, & quia ista sequela magnam virtutem secum adiunctam habebat, valde laudatur, non enim solum sequebantur corporaliter, qui eum sequebātur, sed multis virtutibus, D & difficilibus operam dabant. Nam credebant in eum, sequebantur doctrinam viuendi ab eo traditam quātum ad virtutes necessarias, insuper omnia dimittebant, cum intentione nūquam redeundi ad illa, & dum cum Christo viuerent, etiam si aliquid acquirere possent, vel eis sponte daretur, nolebant illud possidere, quia non licebat eis accipere aurum, neque argentum, neque saltem sacculum, aut peram portare in via ad cibos ferendos, neque vestem duplicem, neque calciamenta, supra decimo capitulo, sustinebant quotidie iniurias, & abiecti atque odiosi erant hominibus, sicut Christus dixit, Mundus gaudebit, vos autem tristabimini. Ioan. 16. & illud. Eritis odio omnibus hominib. propter me, supra 10. cap. sequi ergo Christum corporaliter, ad quod committabantur omnia hæc, magnæ perfectionis erat, & ita pro illa pro- E mittitur præmium.

Et patet, quod de ista sequela intelligatur, quia Christus dixit iuueni, vade, & vende vniuersa, quæ habes, & sequere me, & tamen si solum deberet eum sequi quantum ad fidem, & virtutes, non oportebat vendi possessa, sed dicebat, quod venderet possessa ad hoc, quod committaretur Christum, quia non poterat eum sequi corporaliter, & inseparabiliter, quandiu possideret aliqua, quia oportebat, vt rediret ad procurandum res suas, & continuam illarum etiam cum Christo manens, gereret solicitudinem, & ita de sequæla corporali intelligebat, de qua loquitur, ad quam iubebat omnia vendi, & dari pauperibus, cum non possent commodè possideri.

Quare Christus direxit verbum suum ad omnes, cum solus Petrus quæsiuisset nunc a Christo. Quæst. CXC.

QVæritur, cum solus Petrus quæsiuisset nunc a Christo, quare respondendo direxit Christus verbum suum ad omnes. Dicendum quod, vt ait Theophil. Petro tantum interrogante dominus vniuersalem responsionem facit. Et hoc fuit primo, quia causa erat omnium: non enim solus Petrus reliquerat omnia, & secutus fuerat Christum, sed etiam cæteri: ideo etiam si ipse solus diceret, ego reliqui omnia, & secutus sum te, non responderet soli Petro, sed omnibus cum esset causa communis. Secundo fuit, quia licet solus Petrus loqueretur, non tamen solum pro seipso loquebatur, sed expressè pro omnibus cum ait: ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, ideo Christus debuit respondere ad omnes: nam si Petro sic quærente, responderet solum Christus ei dicens, tu, qui reliquisti omnia, & secutus es me sedebis &c. putarent cæteri, quod eis nichil præmij daretur, sed soli Petro: vt ergo se putarent in præmio participes, qui in laboribus erant consortes, ad omnes respondere debuit. Sed dicendum, quod cum Petrus solus loqueretur, & non alij, licèt vice eorum loqueretur, poterat Christus respondere de eis in tertia persona dirigendo sermonem ad solum Petrum. s. isti, qui reliquerunt omnia, & secuti sunt me sedebunt &c. Fuit tamen rationabilius dirigi sermonem ad eos, quia quando Petrus nomine illorum loquebatur, erant ipsi præsentes, & quodammodo videbantur contemni, si ad eos nō loqueretur Christus, ideo dixit: vos, qui secuti estis me &c.

Quomodo accipiendum est, quod dicitur: vos qui secuti estis me in regeneratione. Quæst. CXCI.

QVæritur, quomodo accipiendum est, quod dicitur: vos qui secuti estis me in regeneratione. Dicendū, quod est causa dubitandi, secundum quod varie potest construi cum isto verbo secuti estis me, vel cum illo verbo sedebitis. Accipiendo primo modo, necesse est accipi regenerationem pro aliquo quod fit in vita, quia homo non potest sequi Deum nisi in vita. Et ideo accipiunt aliqui regenerationem pro baptismo. Nam in baptismo dicitur homo, regenerari vel renasci. Ioan. 3. Oportet vos renasci denuo. & iterū: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. Sic accipit Hylarius dicens: Secuti sunt quidem discipuli Christum in regeneratione. i. in lauacro baptismi in fidei sanctificatione, hæc est enim illa regeneratio, quam Apostoli sunt secuti, quam lex indulgere non potuit. Et est sensus, vos qui secuti fuistis me in baptismo. i. qui baptizati fuistis, sicut & ego baptizatus sum: quia ille baptizatus fuerat a Ioanne, & Apostoli a Christo baptizati fuerant. Vel secuti estis me ī baptismo, idest accepistis baptismum, quem ego ministraui vobis, & istum sensum etiam tenet Chrysost.

Secundo potest accipi tenendo regenerationem, quæ fit in vita, quod regeneratio sit accipere esse spirituale de nouo, quod est per fidem. ideo acceptio fidei vocatur regeneratio. Nam per fidem incipit homo esse filius Dei. Ioan. 1. Dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Et tunc est sensus, qui secuti estis me in regeneratione. i. qui secuti estis fidem, quam ego prædico accipiendo eam, per quam homines regenerantur. Sic dicit August. Sicut enim caro nostra regenerabitur per incorruptionem, sic anima nostra regenerabitur per fidem. Tertio modo potest accipi cōstruendo illum ablatiuum regeneratione, cum illo verbo sedebitis: & tūc est sensus: vos, qui secuti estis me. s. hic corporaliter mecum permanendo, & doctrinam meam sequendo, sedebitis in regeneratione. i. in die iudicij super duodecim sedes. Et accipitur regeneratio pro resurrectione, quia sicut in generatione homo accipit esse, ita in resurrectione quodammodo esse accipit: quia perdiderat corpus esse, quod habebat ab anima, & in resurrectione illud recuperat. Et iste est verus sensus, Sic enim accipit Hieron. dicens:

F Aliter debet construi. Vos, qui secuti estis me sedebitis in regeneratione, id est, quando mortui ex corruptione resurgent incorrupti, sedebitis vos in solijs iudicantium, condemnantes duodecim tribus Israel.

Quare dicitur cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Quæst. CXCII.

QVæritur, quare dicitur, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Dicendum, quod in hoc significauit tempus gloriæ sanctorum, dixit. n. quod sedere deberent super duodecim sedes: & vt non putarent, quod statim hoc futurum erat, ostendit p hoc quo tempore accideret & ait, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Hoc autem dupliciter accipitur

G propter æquiuocationem huius nominis regeneratio, vt dictum est præcedenti quæstione. Accipiunt quidam pro baptismo, vel regeneratione in fide, & est sensus, vos sedebitis super duodecim sedes in regeneratione. i. tempore regenerationis. s. quando fides Christi accipietur ab hominibus, & hoc erit, quando filius hominis sederit in sede maiestatis suæ. Et hoc fuit statim post Christi ascensionem ad cœlos: nam tunc Christus sedit in sede maiestatis, quia sedet a dextris Dei, Mar. 16. & sedet in throno, vt dicitur ad Hebrę. 1. cap. Tunc Apostoli sedere cœperunt super sedes, quia cęperunt esse magistri totius orbis, qui ad Christum conuertebatur. Sic accipit Chrysost. dicens. Per hoc, quod dicit, in regeneratione, promittit Christus, tempus christianitatis futurum post ascensionē suam, quando s. homines regenerantur per baptismum,

H & illud est tempus, quando Christus sedet in sede maiestatis suæ: & vide, quia non de tempore iudicij futuri dicit, sed de vocatione gentium. Secundo potest accipi, pro tempore iudicij generalis. s. in resurrectione, vt concordet quæstioni præcedenti, nam regeneratio pro resurrectione accipitur, & quando est regeneratio sedet filius hominis in sede maiestatis, ideo debet intelligi de aduentu Christi ad iudicandum. Nam tunc sedebit, vt Rex magnus in solio suo, & tunc verum est, quod sedebunt Apostoli ad iudicandum in duodecim sedibus. Sed istum sensum impugnat Chrysost. dicens: Vide, quod non de tempore futuri iudicij dicit, sed de vocatione gentium vniuersarum, non enim dixit, cum venerit filius hominis, sedens super sedem maiestatis suæ, sed cum sederit in sede maiestatis suæ. Quod ex tunc fuit ex quo gentes crede

I re cœperunt in Christum, secūdum illud Psalmi. Regnabit dominus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam. Sed dicendum, quod melior est præcedens sensus. s. quod intelligatur de extremo iudicio. Primò, quia conuenit iste modus loquendi sacræ scripturę. Nam infra vigesimoquarto, vbi de iudicio agitur, dicitur. Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa & maiestate, & infra 25. cap. dicitur: Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo.

Secundo, quia ita communiter exponitur, vt in die iudicij dicamus filium hominis, venire in maiestate. Tertio, quia si non acciperetur pro tempore iudicij, cum eodem tempore, quo filius hominis sederit in sede maiestatis, debeant sedere Apostoli super duodecim sedes, nō

K manebit Apostolis, quod sedeant in die iudicij ad iudicandum cum Christo, & tamen communis, & vera assertio tenet, quod in die iudicij sedebunt Apostoli iudicantes simul cum Christo, ergo oportet accipi, ꝙ sedeat in sede maiestatis suæ in die iudicij. Et iste est sensus verus, & ita tenet Hieron. vt supra dictum est. Dr̄ aūt Christus sedere, vel filius hominis, quia Christus, vt hō iudicabit. Sicut enim dicitur Ioan. 5. Pater neminem iudicat, sed omne iudiciū dedit facere filio, quia filius hominis est, & ita inquantum homo habebit istum honorem, quod iudicabit. Causa est, quia sicut Christus inquantum homo iudicatus est ab hominibus, ita ipse in forma humana iudicabit omnes homines. Dicitur autem in sede, quia index sedere debet ad iudicandum, quia hoc pertinet ad auctoritatem iudicis, & ostendit quandam tranquillitatem animi, & ita Christus cum iudicabit sedens erit.

Quare Christus vt hō iudicabit. Maiestas qd dicat.

Dicitur

Dicitur autem in sede maiestatis: quia maiestas, quasi maior status dicitur, & designat quendam exteriorem apparatum, siue quantum ad ornatum circumpositum corpori, & loco, & quantum ad frequentiam assistentiū. Sic ostenditur infra 25. c. cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, scilicet, illa assistentia Angelorum faciet ad quandam maiestatem.

An aliquibus hominibus in generali iudicio competat iudicare. Quæst. CXCIII.

QVæritur, cum dicatur hic de Apostolis, quòd sedebunt super duodecim sedes iudicātes Israel, an aliquibus hominibus in generali iudicio, competat iudicare. Aliqui dicunt, quòd non: quia Ioan. 5. cap. dicitur, Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: sed talis honor nulli competit, nisi Christo, qui est filius Dei, & Deus: ideo non conceditur alteri iudicare, cum alteri non competat talis honor.

Secundò, quia quicunque iudicat habet auctoritatem super ea, de quibus iudicat: sed ea, de quibus oportet esse iudicium sunt præmia, & merita humana, & pœnæ, & demerita. Sed ista non sunt in potestate alicuius hominis, sed solius Dei: ergo non competit alicui homini iudicare.

Tertio, quia iudicium finale secundum veriorem, & probabiliorem sententiam nō exercebitur vocaliter, sed mentaliter, vt quòd cordibus nostris notificentur peccata, & scelera nostra, sed solus Deus hoc potest: quia ipse scrutatur corda, & renes, ideo ipse solus iudicabit.

Dicendum, quòd non iudicabit Deus solus: sed etiam aliqui homines cum eo: quia dicitur supra in littera, sedebitis, & vos super duodecim sedes, idest, non solum ego, quando venero in maiestate, sedebo ad iudicādum: sed etiā vos sedebitis iudicantes. Item Isa. 3. dicitur Dominus ad iudicandum veniet cum senioribus populi sui, scilicet dominus iudicabit, & cum eo etiam iudicabunt seniores populi: ergo aliqui homines iudicabūt: isti autē præcipuè erunt Apostoli. Ad hoc tamen considerandum, quod iudicare accipitur multipliciter.

Iudicare multipliciter accipitur

Vno modo causaliter, idest causam iudicio præbere: & ita aliquid dicitur iudicare ex cuius comparatione alterum iudicatur bonum esse, vel malum.

Secundo modo iudicare, quasi interpretatiuè: & ita omnes, qui iudicanti consentiunt, iudicare dicūtur, quia de iure, qui consentiunt facientibus dicuntur facere, & pœnam facientium recipiunt, ad Rom. 1.

Tertio modo dicitur iudicare, quandam iudicis habere similitudinem, & ita omnes, qui sedebunt in alto loco tempore iudicij, vocabuntur iudicantes, ad iudicem autem pertinet sedere, ad litigantes autem stare. Si autem aliqui in loco excelso sedere videantur, sicut iudices, dicuntur largè iudices per similitudinem quandam.

Quarto modo dicuntur aliqui iudicare: quia continēt decreta diuinæ iustitiæ, & ita quædam iudicabunt: quia in eis velut in libris canonum, vel legum decreta diuinæ iustitiæ continebuntur, ex quibus iudicabūtur homines: sicut & liber, in quo continetur lex, vel ipsa lex scripta hominem iudicare dicitur. Sic dicitur Apoc. 20. Vidi in conspectu mortuos magnos, & pusillos: & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui dicitur vitæ, & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera eorum.

Quinto modo accipitur propriè, & verè iudicare, idest, ipsam sententiam proferre: quia iudicare importat actionem procedentem in alterum ad illius absolutionē vel condemnationem: & hoc modo solus iudex, qui sententiam profert iudicare dicitur.

Iudicare verè & principaliter contingit dupliciter.

Sexto modo accipitur iudicare, i. sententiam alterius actoritate latam in aliorum notitiā ducere: & hoc licet non sit sententiam facere, vel diffinire, est tamen sententiam pronunciare, i. alijs annunciare: & hoc modo omnes illi iudicabunt, qui sententiā Dei alijs manifestabūt. De omnib. istis modis dicendum, quòd solus quintus est proprius, & principalis, & ille, soli Christo competit: nemo

A enim iudicabit nisi Deus. Et tamen adhuc iste modus distinguitur: quia iudicare verè, & principaliter contingit dupliciter. Vno modo per auctoritatem. i. quòd competat alicui per se sine alterius commissione, vel delegatione iudicare. Alio modo iudicare verè, sed non per auctoritatem, imò per executionem, s. quòd verè sententiam faciat, & ius reddat: & tamen non habeat à se, sed ex cōmissione, vel delegatione.

Primo modo, istorum solus Deus, qui est beata trinitas, est iudex & iudicabit, quia cum ipse creauerit homines, & legem dederit, per quam viueret, secundū quam iudicandi sunt factores legis, vel transgressores, & cōtra ipsum solūm sit tota offensio trāsgressionis, ad ipsum ex seipso competit potestas iudicandi, & ista vocatur auctoritas, inquantum ab alio non accepit istam potestatem,

B sed naturaliter eā habet, quia Deus est, & isto modo primo Christus vt homo non habet potestatem iudicandi, quia licèt eadē sit realiter persona, quæ est Deus, & quæ est homo, tamen alia ei competunt, vt Deus & alia vt homo. Nam vt homo competiuit ei potuisse mori, & verè passum esse.

Secundùm quod Deus, competiuit ei, nos ab omnibus peccatis integrè lauare, & carnem suam, quando voluit animæ reunire, ita & si eadem persona iudicabit secundum auctoritatem, quia Deus verus est, quia tamen verus homo est, inquantum homo est, non competit ei iudicare per auctoritatem, quia humanitas nichil ex se habet, sed totum accepit ab alio.

Secundo modo, istorum iudicat Christus inquantum homo, nam ipse verè efficienter iudicabit omnes homi-

C nes, sententiam formando, & proferendo eo modo, quo ibi erit prolatio, & tamē hoc ex delegatione deitatis habebit, cui competit per auctoritatem, sic dicitur Io. 5. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio facere, quia filius hominis est. s. Christus inquantum est filius hominis, non habet potestatem iudicandi, sed pater ei dedit i. Trinitas beata, licèt Christus nō sit filius Trinitatis, sed solius Dei patris, & omne quod per auctoritatem iudicandi habet tota Trinitas, contulit Christo per commissionem, vel delegationem. Et ita dicitur de Christo Actu. 10. c. Quòd constitutus est à Deo patre iudex viuorum, & mortuorum. Istum etiam modum secūdum iudicandi, nemo habet, nisi Christus inquantū homo, quia nulli alteri delegat tota Trinitas per executionem, quod ipsa habet per auctoritatem, quia per talē de-

Quod iudiciū Christo attribuedū.

D legationem acquiritur ipsi delegato quidam honor diuinus, quem non est fas alicui dare, nisi Christo, sic dicitur Io. 5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit facere filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem, & tamē honor patris est diuinus, qui nulli dandus est, nisi filio, qui est Deus, licèt non inquantum homo, ideo soli Christo cōtulit Deus inquantū homini istam potestatem iudicandi. Alij modi iudicandi largè accipiuntur, & illi competunt aliquibus hominib.

Primus modus est iudicare per comparationē, vt considerata bonitate alicuius, alius iudicetur malus, & istud iudicium comparationis fit de bono ad bonum, de malo ad malum, de bono ad malum. Primo modo iudicatur bonus ex bono, quando quis bonus est, & tamen imperfectus, si adiungatur ei alius valde bonus, comparatus ad

E illum videbitur iam malus ille, qui bonus est, & ita iudicatur ex illo, & ita minus album comparatum ad valde album dicitur nigrum. Et hoc modo antiqui, qui erant viri imperfecti, licèt boni essent, non audebant se coniūgere viris perfectis, quasi ex comparatione perfectionis eorum apparerent magis eorū imperfectiones, & ita punirentur à Deo. Sic patet 3. Reg. 17. Quādo postquā mansit Elias in domo viduæ Sareptanæ, mortuus est filius eius, nam dixit illa. Quid michi & tibi vir Dei? Ingressus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum; Quasi dicat, istud bonum habui ex ingressu tuo, quia ante hoc Deus non respiciebat iniquitates, & non me puniebat, nunc verò postquā tu cœpisti manere in domo mea, ex comparatione iustitię tuæ incœperūt apparere defectus mei, quod fuit illos memorari coram domino, & tunc mē puniuit occidēdo filium meum.

Ergo quia ad solos duodecim loquebatur, qui soli cum eo manserant, dixit de duodecim sedibus, quasi diceret, vos qui secuti estis me, vel permansistis mecum, sedebitis singuli super thronos singulos iudicantes Israel, vel iudicantes totum Israel. Sed obijcietur quod discipuli manserunt cum Christo, vsque ad passionem, & non soli duodecim Apostoli: quia Christo ascendente in cœlum erant vltra Apostolos multi alij. Nam dicitur, quod redeuntes de loco montis Oliueti, de quo dominus ascendit in cœlum, ascenderunt in superiora cęnaculi. & manserunt ibi, erant autem quasi centum & viginti. Actu. 1. cap. Dici potest, quod isti erant de credentibus in Christum, qui non erant discipuli eius: nam discipuli erant soli, qui eum sequebantur, qui vero audito verbo eius credebant, & manebant in domibus proprijs, credentes quidem vocabantur, sed non discipuli: & licet isti, & multi alij essent credentes, tamen discipuli non manserant cum eo ante passionem, sed soli Apostoli.

Sed adhuc obijcietur, quod discipuli manebant præter duodecim Apostolos, quia Actu. 1. cap. in electione Matthiæ loco Iudæ dixit Petrus. Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intrauit, & exiuit dominus Iesus incipiens a baptismate Ioannis vsque ad diem, qua assumptus est testem resurrectionis nobiscum fieri vnum ex istis: ergo apparet, quod aliqui de illis centum viginti qui congregati erant ibi, fuerant cum Christo semper a tępore, quo baptizatus fuit, quod fuit initium gestorum eius, & manifestationis suæ: ergo præter duodecim Apostolos manserant discipuli cū Iesu. Dicendum, quod septuagintaduo discipuli a Christo recesserant. Ioan. 6 & non manserunt cum eo firmiter aliqui, nisi duodecim, Lucæ 22. cap. aliqui de discipulis, si manebant non manebant continuè, neque firmiter cum Christo: sed aliquando accedebant & aliquando recedebant, & ita verum est, quod soli duodecim erant, qui manserant cum Christo in tribulationibus, & ob hoc eis solis dixit, quod sederent super duodecim sedes.

Quare Christus non assignauit sedem Paulo & Barnabæ sicut alijs: cum ipsi essent discipuli electi per Spiritum sanctum. Quæst. CXCIX.

QVęritur, cum Paulus & Barnabas fuerint Apostoli: quare non assignauit Christus sedem pro eis, sicut pro alijs: sunt autem isti Apostoli electi per Spiritum sanctum Actu. 11. scilicet. Separate michi Paulū, & Barnabam in ministerium, ad quod assumpsi eos. Et non sunt de duodecim: quia illi a Christo electi fuerant, Paulus autem, & Barnabas post Christi assumptionem segregati sunt a Spiritu sancto.

Dicendum, quod hoc fuit, quia Christus loquebatur ad præsentes sibi, tempore tamen quo ista locutus est, nō erāt cum eo Paulus & Barnabas, sed soli duodecim: ideo non dixit de sedibus illorum. Secundo, quia si de sedibus Pauli, & Barnabæ Christus tunc locutus fuisset, siue eos nominans, siue sine expressione nominum ponens vltra duodecim duas sedes, pro illis cum nondum essent in comitatu Christi, neque vnquam fuerint aut futuri erant: quia post mortem, & ascensionem Christi fecit eos Spiritus sanctus accipi in ministerium. Hoc non intelligerent duodecim Apostoli, de quibus loqueretur, neque intelligerent verbū Christi, & hoc non erat conueniens: ideo de solis præsentibus locutus est. Tertio, quia si de illis loqui vellet, qui accepturi erant sedes, cum etiam multi alij sedes habituri erant, de eis loqueretur, ponēdo numerum sedium omnium electorum, vel saltem omnium perfectorum, quod non fecit. Quartò, & præcipuè fecit, quia ista promissio sedium facta est in præmium boni operis præteriti: quia dicitur supra in littera, vos qui secuti estis me, sedebitis super duodecim sedes, & tamen Paulus, & Barnabas nondum Christum secuti fuerant neque sequebantur, imò Paulus post hoc sequentes Christum persequebatur; ergo non debuit exprimi quicquam de sedibus eorum, ne prius videantur habere sedes quam meruerint: quia tunc putaretur a simplicibus, quod præmium sine merito daretur, & ista est veritas,

A Sic innuitur Luc. 22. cap. quādo Christus locutus est istis duodecim dicens, vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis: ideo ego dispono vobis, scilicet, quia permansistis mecum, vt edatis & bibatis super mensam meā in regno meo, & sedeatis super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Paulus autem, & Barnabas non manserant cum Christo in aliquibus tribulationibus: ideo non debuerunt tunc eis assignari sedes, licet illas habituri essent. Quinto fuit, quia quando Christus nunc ista dixit, & potissime quando dixit ea iterum Luc. 22. cap. erat propinquus passioni, in qua turbanda erant Apostolorum corda, & eum relicturi erāt, & quod deterius erat fidem perdituri: Christus ergo admonere eos voluit, vt manerent & non scandalizarentur propter eius afflictiones: & vt hoc libentius faciant, promisit eis

B thronos in vita ęterna, & quia soli Apostoli mansuri erāt tempore passionis, idest non erant alij cum eo: nam isti soli comedebānt cum eo in die cœnę. Lucæ 22. his solis promisit sedes duodecim. Sed obijcietur, quia si solis eis, qui cum ipso permanserant, & permanebant promisit nunc sedes, non potuit compleri verbum Christi, quia Iudas erat vnus de duodecim, & tamen ipse non habuit sedem, quia damnatus est, & per subrogationem Matth. non potuit impleri verbum, quia Christus non loquebatur nisi eis, qui manserant cum eo in tribulationibus, & tamen Matthias nondum manserat cum eo in tribulationibus, potissimè quia vt habetur Luc. 22. cum ipse sederet cum duodecim ad mensam dixit eis: vos estis, qui permansistis mecum in tribulationibus, & tamen cō stat quod non erat ibi Matthias, neque loquebatur ad il-

C lum, ideo nō intelligebatur, quod ipse habiturus erat aliquam de sedibus 12. Dici potest vno modo, quod verbum Christi referebatur solum ad eos, qui audiebant, & inter illos erat Iudas, & non erat ibi Matthias, qui postea subrogatus est, & tamen Iudas non sedit super aliquam sedem, & hoc quia licet Christus videretur loqui simpliciter, loquebatur sub conditione scilicet vos qui secuti estis me & sequimini: si sequimini me omnes duodecim habebitis duodecim sedes, & dato quod non exprimatur conditio subintelligitur iuxta illud Ierem. 18. cap. ſrepēte loquar de gente, & regno &c. Sic exponit Chrysost. Et quia Iudas non permansit in tribulationibus, sed potius ipse tribulationes adduxit Christo, non erat habiturus sedem: & hoc, vt ait Chrysost. satis innuitur Luc. 22. scilicet vos estis, qui permansistis mecum in tribulationibus:

D ideo ego dispono vobis regnum. Et ita quia permanserunt datur eis regnum, & sedere super duodecim thronos, & tamen permansio non dicitur, nisi vsque in finem quis permaneat: quia talibus solis promittitur præmiū. supra 10. capit. qui perseuerauerit vsque in finem saluus erit. Iudas autem non permansit, quia in fine laqueo se suspendit, ideo ex verbis Christi non debebatur sedes Iudæ. Nā dixit, vos, qui secuti estis me, sedebitis super duodecim sedes. Iudas tamen non secutus fuerat Christum, quia licet corporaliter eum sequeretur, animo tamen multum ab eo recesserat, ita vt eum Christus multo ante hoc, diabolum vocaret, dicens, Nonne ego duodecim elegi vos, & vnus ex vobis diabolus est, Ioan. 6. & euangelista eum furem vocat, eo quod ea, quæ Christo dabatur, furabatur, & asportabat. Ioan. 12. cap. Ergo isti, qui non

E secutus fuerat Christum, non promittebatur ex verbo Christi aliqua sedes. Sed obijcietur, cum Christus loqueretur ad duodecim promittēdo sedem eis, qui secuti fuerant eum, & secuturi erant perseuerando, & Iudas non secutus fuerat eum, neque secuturus erat, quare nominauit duodecim sedes cum solæ vndecim essent pro alijs. Neque valet, si dicas, quod completum est in Matthia, cui data est sedes Iudæ, cui subrogatus est, Quia vt dictū est, Christus locutus est solum ad duodecim, qui præsentes erant, de quibus non erat Matthias, vt patet præcedēti qō. Dicendum, quod Iudas non habiturus erat sedem, neque ex verbis Christi debebatur ei, & tamen duodecim sedes expressit Christus, quia si diceret vndecim sedes ostenderet, quod vnus eorum damnandus erat, qui sedem non haberet in vita æterna, & hoc vel daret occasionem fortem suspicandi contra Iudam, de quo fortas-

sis

ſis aliqualis erat iam ſuſpitio,vel omnibus ingereret triſtitiam magnam, quia quilibet de ſeipſo dubitaret, an eſſet ille,cui ſedes non daretur in cœlo,& ita non ſequerentur Chriſtum bono animo, ideo dixit, duodecim ſedes, licèt ſoli vndecim de tunc præſentibus habituri erãt ſedes. Sed dicetur,quod hoc non obſtat, quia dicendo in generali de vndecim ſedibus,licèt vni deficeret ſedes,nõ appareret. quis eſſet ille, & ita non eſſet inconueniens, nam in generali malum dicere de aliquo Apoſtolorum non deſignando perſonam,non videbatur inconueniẽs, cum grauiora iam Chriſtus dixiſſet, nam. Ioan.6. dixit duodecim,ego elegi vos,& vnus ex vobis diabolus eſt,q̃ eſt deterius,quam non habere ſedem.Etiam Chriſtus dixit: qui intingit mecum manum in paropſide hic me tradet,& ait,melius eſt ei ſi natus non fuiſſet,infra 26.& Luc. 22. capit. ita ergo poterat dicere de vndecim ſedibus.

Dicendum, quod deterius erat dicere de vndecim ſedibus quam ea,quæ dixit.Et ratio eſt,quia dicendo, de vndecim ſedibus oſtendebat,quod vnus de Apoſtolis dãnandus eſſet certe,& hoc eſt peſſimum malum,dicendo, quod vnus diabolus eſt, & quod tradet eum,dicit malũ peccati,ſed non damnationis,quia ille,qui nũc erat diabolus,ideſt,exercebat opera diaboli,poterat conuerti, & effici bonus,& habere ſedem in Regno cœlorum.Etiam dato,quod vnus traditurus eſſet eũ,& iſta eſſet res peſſima,tamen peccatum erat, de quo agens poterat dolere, & ita aliquando haberet vitam æternam.Dicere tamen, quod non haberet ſedem in vita æterna,erat ei auferre totum bonum,& auferre ſpem boni, & animum benefaciendi,ideo fuit conueniens, quod annunciaretur Iudæ in generali malum,quod faciebat,vt illud caueret, quando poterat cauere,non tamen erat conueniens.quod annunciaretur ei ſua certa damnatio,quia hoc non proderat ad aliquod bonum,ſed prorſus ad deſperationem, iõ non debuit dici de vndecim ſedibus. Sed tunc dicetur, quomodo ſtat tunc verbum Chriſti in veritate de duodecim ſedibus quantum ad iſtas duodecim perſonas, cũ Iudas non habuerit ſedem.

Dicendum,vt ſupra, quod intelligitur ſub cõditione, licet non appareat, & quod omnes duodecim habituri erant ſedes duodecim,ſi impleretur in eis conditio, quæ non fuit impleta in Iuda, ideo verbo Chriſti exiſtente in veritate, non habuit ſedem aliquam.

Secundò poteſt dici, quantum ad principale, quod licet verbum Chriſti,quantum ad id, quod expreſſe ſignificabãt ſolum intelligeretur de illis duodecim perſonis, ad quas tunc loquebatur, quia tamen ipſe ſciebat, quid futurum erat de eis ſubintellectè voluit referre vnã de iſtis ſedibus ad Matthiam,qui ſubrogatus fuit Iudæ,qui tunc præſens erat,& ita accipit Chryſoſt.

Quare pro Beata Virgine non aſſignata fuit ſedes ad iudicandum. Quæſtio C C.

QVæritur, quare pro beata Virgine non aſſignata fuit ſedes,cum ſedes pertineat ad honorem, & detur propter magnitudinem meritorum, & iſta fuerunt in Virgine maiora, quam in omnibus Apoſtolis.

Dici poteſt primò,quod hoc fuit, quia ſedere ad iudicandum ſuper thronos,eſt quædam magna gloria, quæ competit Apoſtolis,gloria autem,quæ competit B. Virgini,eſt valde maior,ideo non connumeratur eius gloria Apoſtolorum gloriæ, tãquam ad oſtendendum magnitudinem gloriæ Virginis dici deberet, quod ipſa ſederet ſuper thronum ad iudicandum.

Secundò poteſt dici,quod non dicitur de ipſa,quod iudicabit, quia hoc dixit Chriſtus ad conſolandum eos de anguſtijs,quas patiebantur cum Chriſto, & ad reddendum eos fortiores, quantum ad ſequentia toleranda, cũ fragiles eſſent: Beata autem Virgo tãta firmitate ſolidata erat,vt his promiſſionibus non indigeret, vt in fide firma maneret.

Tertiò, quia non videbatur competere hoc virgini: Chriſtus enim promiſit Apoſtolis ſedes, quia ſuſtulerant

F anguſtias,ſequendo enim corporaliter,& tenendo regulam eius, & eundo quò ille mittebat ad prædicandum, & quò miſſurus eſſet poſt aſcenſionem, Beata Virgo non ſequebatur Chriſtum diſcurrendo cum eo,propter verecundiam enim ſexus non ibat quocunque Chriſtus, ſed rarò ibat cum eo,ſed veniebat aliquando ad viſitandum eum,vt colligitur ſupra decimo capitulo, ſcilicet. Ecce mater tua,& fratres tui ſtant foris, quærentes loqui tibi. Et ideo illi nõ competebat præmium iſtud ex cauſa iſta, quæ nunc expreſſa fuit Apoſtolis.

Quartò fuit,quia ipſa non erat præſens, quando Chriſtus iſta dixit Apoſtolis, neque præbuit cauſam, vt hæc diceretur: Chriſtus enim bis dixit Apoſtolis, quod ſederent ſuper thronos.

G Primò nunc aliquanto tempore ante paſſionem,quando occurrit iuuenis diues, qui volebat ingredi in vitam æternam.

Secundò,quando in die cœnæ vltimæ ſedebãt ad mẽſam. In prima vice cauſa fuit quæſtio Petri: quia ex his, quæ Chriſtus dixerat contra iuuenem diuitem, fuit Petro occaſio quærendi, ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te,quid ergo erit nobis. Iſti autem [ex quorũ perſona dicebat,ecce nos reliquimus omnia, erant Apoſtoli ſoli,qui præſentes erant Chriſto,vt oſtenſum eſt ſupra quæſt.195.& non erat ibi Beata Virgo, eo quod illa non diſcurrebat cum eo prædicante,ideo tunc nõ reſpõſum eſt,niſi de ſedibus duodecim,quæ correſpondebant duodecim Apoſtolis. In ſecunda vice cauſa verbi Chriſti fuit diſceptatio apoſtolorum inter ſe,nam facta eſt diſceptatio inter eos,quis eorum videretur eſſe maior, & H Chriſtus poſtquam abſtulit eis occaſionem ſuperbiendi in alterutrum,& dominari volẽdi,oſtendit omnium ipſorum in communi excellentiam,dicens: vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus, ideo ſedebitis ſuper duodecim thronos, ibi enim non erant contendẽtes, niſi Apoſtoli duodecim, quia illi ſoli recumbebant ibi. Luc.22.cap.& non erat ibi Beata Virgo, & ſi eſſet, non contenderet,ideo etiam tunc non dictum eſt de ea, & iſta eſt eadem cauſa,quare in iſtis duabus vicibus, non dictum eſt de ſedibus Pauli,& Barnabæ .ſ. quia præſentes non erant, & quia non præbebant ipſi cauſam his p̃miſſionibus Chriſti,ſicut duodecim Apoſtoli.

Quomodo Apoſtoli ſedebunt ſuper duodecim ſedes, & quæ erant iſtæ ſedes. Quæſtio C C I.

I QVæritur, quomodo Apoſtoli ſedebunt ſuper duodecim ſedes,& quæ erant iſtæ ſedes.

Aliqui volunt, quod iſtæ non erunt ſolum duodecim, ſed per duodecim ſignificatur tota multitudo ſedium omnium, qui in iudicio ſedebunt, ſic tenet Auguſt.20.de Ciuitate Dei,& dictum eſt ſupra q. 198. Sed dicendum,quod hoc non ſtat: quia licet verum ſit, quod multi præter Apoſtolos duodecim,ſedebunt in die iudicij in ſedibus, tamen Chriſtus in præſenti non fuit locutus niſi ſpecialiter ad duodecim Apoſtolos,vt oſtenſum eſt ſupra,q.197.

Sed tenendo,quod intelligitur de duodecim Apoſtolis, dicunt aliqui, quod tota multitudo Chriſtianorum vocatur ſedes, vt refertur ad duodecim Apoſtolos, & K diſtinguuntur iſtæ ſedes duodecim iuxta duodecim virtutes, vel excellentias Apoſtolorum ſingulorum, quia quilibet præcellit in vna virtute ſpecialiter, in qua non alius,ſicut Petrus in fide, Ioannes in innocentia, & ita de ſingulis. Sic dicit Chryſ.Ex tunc .i. ex tempore aſcenſionis Chriſti, Apoſtoli ſederunt ſuper thronos duodecim, ideſt, Chriſtianis omnibus, omnis enim Chriſtianus,qui ſuſcipit verbum Petri,thronus eſt Petri,& ſic de aliis Apoſtolis: omnes autem Chriſtiani ſunt quidẽ duodecim ſedes Apoſtolorum,ſed vna ſedes Chriſti: Chriſti enim omnes virtutes ſunt,quaſi vna ſedes, quia in omni virtute æqualiter ipſe ſolus perfectus eſt, vnuſquiſque ẽt Apoſtolorum in aliquo bono ſpeciali eſt perfectior, vt Petrus in fide, & ideo Petrus requieſcit in fide, Ioannes in innocentia,& ſic de aliis.

Sed dicendum,quod hoc non eſt ad propoſitum, quia Chryſo-

Chrysostomus, vult quòd Apostoli sedeant super thronos statim post Christi ascensionem,& quilibet sedeat super omnes christianos, sed inquantum quilibet præstat vnum modum doctrinæ, quãtum ad aliquam virtutem specialem, in qua excellit cæteros, dicatur sedere super vnam sedem, quia tamen, vt ostensum est supra quæst. 197. intelligitur istud de sedibus Apostolorum in iudicio generali, aliter dicendum est, s. quod dicuntur habere duodecim sedes, qui sunt duodecim personæ, & quia iudicabũt in iudicio, & iudices sedere solent, dicitur quod ipsi sedebunt, & quia in eadem sede non sedent multæ personæ, dicitur quod singuli Apostolorum super singulas sedes sedebunt, quasi singuli iudices. Et tamen, si quid erunt in veritate istæ sedes, non erunt nisi aliquid de aere in loco honorabili iuxta Christum, quod iudicabitur velut tribunal excellens. Nam vt dicitur. 1. Thess. 4. Omnes qui residui sumus occurremus obuiam Christo in aera, & sic cum Christo semper erimus.

Quomodo Apostoli iudicabunt duodecim tribus Israel, & an aliquos alios iudicabunt &c.
Quæst. CCII.

QVæritur, quomodo Apostoli iudicabunt duodecim tribus Israel, & an iudicabũt alios, nisi duodecim tribus Israel, & quare istas duodecim tribus iudicabunt. Aliqui dicunt, quod Apostoli non solum iudicabunt duodecim tribus Israel, nõ quidem quòd illas solum iudicabunt, sed & totum orbẽ iudicabunt, & tamen totus orbis significatur per duodecim tribus propter numerum duodenarium, quia sicut per duodecim sedes innuitur vniuersitas iudicantiam, ita per duodecim tribus Israel innuitur vniuersitas iudicãdorum, vt ait Aug. 20. de Ciuit. Dei, Nam plures, quam duodecim iudicabunt sedes, sed sicut ex ratione numeri dixit significari totam multitudinem electorum iudicantium, ita ex ratione numeri duodenarij per duodecim tribus dixit significari totam multitudinem iudicandorum, quæ ex omnibus gentibus constat.

Sed dicendum, quod licèt verum sit, quod multis præter Apostolos conueniet iudicare, & in sedibus sedere in die iudicij, & etiam verum sit, quod multi præter duodecim tribus Israel iudicabuntur, quia totus orbis iudicabitur, tamen Christus in præsenti nõ locutus fuit de alijs iudicantibus, nisi de Apostolis duodecim, vt ostẽsum est sup. q. 192. ita etiam licèt totus orbis iudicandus sit, non intelligit Christus nisi de duodecim tribubus Israel, quãtum ad aliquid speciale, quod significare voluit. Alij dicunt, quod per duodecim tribus Israel intelliguntur omnes christiani, qui diuiduntur in duodecim partes, sicut populus Israel in duodecim tribus. Et hoc propter duodecim virtutes signatas per duodecim nomina tribuum. Sic dicit Chrysost. Sedent Apostoli in his thronis in duodecim partes distinctas s'm differẽtias animarum, & diuersitates cordiũ, quas solus Deus cognoscit. Sicut enim Iudæorum populus in duodecim tribus fuit diuisus, sic vniuersus populus christianus diuiditur in duodecim tribus, vt quędam animæ sint de tribu Ruben, & similiter de alijs propter diuersas virtutes. Non enim omnes gratiæ in omnibus æqualiter sunt, sed vnus pręcedit in ista alius in illa, & sic Apostoli iudicabunt duodecim tribus Israel, i. omnes Iudæos per hoc, quod verbum Apostolorum agentibus receptum est. Sed dicendum, quod etiam istud non stat, quia si verè loquamur de iudicio generali, non solùm iudicabunt Apostoli christianos, sed etiam omnes gentes & Iudæos, sicut dicitur Sapien. 4. cap. quod iusti iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, sed Chrysost. intelligit semper de iudicio, quod est per doctrinam & auctoritatem, & agitur in hoc sęculo, & incepit statim post ascensionem Christi. Et ita necesse est dici, quòd solos christianos iudicant, quia soli christiani tenent doctrinam Apostolorum, & tamen, vt ostensum est supra quæstione 192. intelligitur istud de iudicio finali, quo iudicabunt duodecim Apostoli, ideo non intelliguntur per duodecim tribus christiani specialiter. Sed est dicendũ, q. per duodecim tribus Israel non intelligũtur nisi ipsę tribus Israel, quæ comprehendunt progeniem Iudæorum: licèt enim totus orbis iudicandus sit per Apostolos, & per singulos electos, quando collaudabunt Dei sententiam latam de omnibus hominibus, siue absoluendo, siue condemnando: tamen nominando duodecim tribus Israel non voluit intelligere, nisi ipsas tribus duodecim: quia sic solet sacra scriptura accipere, vt patet Apocalyp. 7. cap. vbi ponitur numerus signatorum, & de duodecim tribubus Israel ponitur specialiter numerus signatorum, & postea dicitur: post hoc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, tribubus, & linguis stantes ante thronum, & in conspectu agni amicti stolis albis. Et sic per duodecim tribus Israel non intelliguntur aliæ gentes, sed specialiter ipsa gens Iudæorum: & ita nunc. Et ob hoc aliqui dicunt, quod dixit Christus de duodecim tribubus ad specialem consolationem Apostolorum, quia gaudium magnum est homini, quando in regione originis suæ, vel inter suos honoribus magnis fungitur, & quia volunt duodecim Apostolos esse de duodecim tribubus Israel, scilicet, quod quilibet erat de sua tribu, dedit eis, vt super tribus duodecim præessent, scilicet, quod quilibet iudicaret tribum illam, de qua ducebat originem.

Sed dicendum, quod non præsupponitur verum scilicet quod singuli Apostolorum de singulis tribubus essẽt. Primò, quia hoc nullam habet auctoritatem neque motiuum, sed est dictum sine ratione: quod recipiendum non est. Secundo & efficacius, quia est manifestè falsum. Nam multi Apostolorum erant de eadem tribu. Petrus enim & Andreas fratres erant, ideo de eadem tribu erãt, etiam Iacobus & Ioannes erant fratres, ideo de eadem tribu esse necesse est, etiam Philippus de eodẽ loco erat, de quo Petrus & Andreas, scilicet, de Bethsaida. Ioan. 1. cap. & ita non de diuersis tribubus, immo videtur, quod omnes erant de eadem tribu: quia omnes erant de eadem regione, scilicet, de Galilęa, vt dicitur Actu. 2. Nonne omnes hi qui loquuntur Galilæi sunt? Et verum est, quod omnes erant Galilæi: ideo vel omnes erant de eadem tribu, vel saltem non erant de multis.

Sed dicendum, quod iudicabunt duodecim trib. Israel specialiter. Nam licèt totum orbem iudicabunt multis modis, vt ostensum est supra quæstio. 192. Iudæos speciali modo iudicabunt, scilicet, iudicio comparationis. Nam considerata solicitudine, & obedientia Apostolorum ad Christum, qui Iudęi erant, & cœterorum Iudęorum contemptu & pertinacia & odio, iudicabuntur valdè mali cœteri Iudæi, qui non crediderunt. Et iste est sensus conueniens: quia talem inducit Christus supra 12. capit. vbi Iudęi arguebant, vel calumniabantur Christum, quòd dœmones in Beelzebub eijceret, & Christus ait; si ego in Beelzebub eijcio dœmonia, filij vestri in quo eijciunt? idest, Apostoli qui sunt discipuli mei, & sunt filij vestri, & eijciunt dœmonia; vnde subdidit: Ideo ipsi iudices vestri erunt, scilicet, quia ipsi in me crediderunt, ita vt merito fidei dœmonia eijcere potuerũt, sicut ego: vos autem non solum non credidistis, sed & me eijcientem dœmonia, quasi dœmonibus fauentem, & colludentem accusastis. istud autem iudicium comparationis conuenientius facient Apostoli super Iudæos quam super alias gentes: tum quia erant Apostoli filij Iudæorum: tum quia Christus prædicauit Iudæis, & non alijs gentibus, vt illi essent magis reprehensibiles. tum quia Apostoli, & Iudæi simul Christum audierunt, & illi eum secuti sunt, isti verò persecuti. Et istum sensum etiam tenet Chrysost. Futurum erat, vt in die iudicij responderent Iudæi, Domine non te cognouimus filium Dei in corpore constitutum, quis hominum videre poterit thesaurum in terra absconditum, solem nube celatum? rñdebunt ergo discipuli, & nos homines fuimus rustici, & obscuri in plebe, vos autem sacerdotes & scribę, sed in nobis bona voluntas facta est, quasi lucerna rusticitatis nostræ, in vobis aũt malitia vestra facta est, quasi caligo scientiæ vestrę. Propter hoc autem non dixit, & iudicantes duodecim tribus Israel, & gentes, & orbem terrarum, sed solum tribus Israel, q̃m in eisdem erant educati & legibus, & consuetudinibus discipuli, & Iudæi.

Cum ergo dixerint Iudæi, quod propter hoc non potuimus credere Christo, quia lex prohibuit, discipuli in medium inducentur, qui eandem legem susceperunt. Et istum etiam sensum tenet Hierony. dicens, Sedebitis vos in solijs iudicantium, condemnantes duodecim tribus Israel, quia vobis credentibus, illæ credere noluerũt, & iste est verus sensus. Aliter potest dici, quod iudicabunt Apostoli Iudæos, non solum iudicio comparationis, quia sic etiam Regina Austri, & Niniuitæ illos condemnat. supra 12. cap. sed alio superiori iudicio, vt dictũ est supra quæst. 192. & licèt totum orbem isto iudicio essent iudicaturi, dicitur specialiter de duodecim tribus, quia cupiunt homines inter suos potius quam inter alienos honorari. Et sic discipulis dedit potestatem iudicandi duodecim tribus Israel, vt viderentur constituti super illam gentem totam, de qua originem duxerant, & quia G discipuli adhuc rudes erant, & quia carnales maius putarent esse iudicare duodecim tribus Israel, quam totum orbem, ideo de istis solũ dixit. Ista positio satis est rationabilis, & tamen verior est præcedens, quia licet Apostoli, qui rudes erant, putarent, aut vellent tanquam melius iudicare solum duodecim tribus Israel, quam iudicare totum orbem, reliquum tamen magis vellent iudicare duodecim tribus, & insuper totum orbem, quam solas duodecim tribus. Cum ergo in veritate, tam duodecim tribus, quam totum orbem iudicaturi essent, diceretur de duodecim tribubus, & de toto orbe. Dicitur tamẽ de solis duodecim tribubus. Ergo alia causa est, scilicet, quia iudicant iudicio comparationis, & hoc modo non iudicant nisi Iudæos, qui distinguuntur in duodecim tribus. Et istam causam dat Chrysosto. quare dicatur solum H de duodecim tribubus, vt patet supra, ideo ille est verior sensus. Aliter potest secundum quosdam dici, quod Christus dixit de duodecim tribubus alludens Apostolis, quia ipsi erant duodecim, & super duodecim thronos sedentes: ideo totidem res iudicandas eis tradere voluit: nichil autem occurrebat ita aptum in numero duodenario, sicut duodecim tribus: ideo dixit, quod iudicarent duodecim tribus Israel. Sed dicendum, quod hoc aliquale motiuum est, sed non est sufficiens. Nam magis ad hoc præstaret causam, quod vellent ibi honorari, vbi abiecti fuerant. Erant enim Apostoli de gente Iudæorum: & inter illos erant ignobiles obscuri, & abiecti, quia erant pauperes: quod ergo toti illi genti, in qua fuerant ipsi quasi extremi, profiterentur & iudicarent eam, magnus honor erat, & valde desiderabilis ab Apostolis, & tamen adhuc I istud non sufficiebat, vt dictum est supra, quia poterant poni duodecim tribus, & insuper totus orbis, ideo a fortiori non sufficiet ista positio. Nam poterant poni duodecim tribus, vt duodecim Apostolis responderent duodecim tribus, & insuper totus orbis, qui augeret gloriam iudicantium, sed non ponuntur, nisi specialiter duodecim tribus: ideo primus sensus est verior, scilicet quod iudicabunt iudicio comparationis.

Quomodo Apostoli poterunt iudicare iudicio comparationis duodecim tribus, cum non pertineant ad duodecim tribus. Quæst. CCIII.

Sed quæritur, quomodo hoc poterit stare, quia Apostoli non pertinebant ad duodecim tribus, ita vt iudicio K comparationis eas condemnarent. Nam vt dicit Chrys. Non iudicant Apostoli omnes gentes iudicio comparationis, sed solum Iudæos, quia ad illos habebant aliquã causam comparationis, quam non habebant ad alias gẽtes. Prima erat, quia erant de progenie eorum, & istam ponit Christus, supra duodecimo capitulo. Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? ideo ipsi iudices vestri erunt. Et Apostoli secuti sunt Christum, Iudæi autem oderunt illum, & tamen istæ causæ non extenduntur ad omnes tribus duodecim Israel. De prima patet primo, quia omnes Apostoli erant de vna tribu, & non de pluribus, vt ostensum est præcedenti quæstione, & ita non erat comparatio ipsorum ad omnes duodecim tribus ad eas condemnandum.

Secundò, quia nõ manebant duodecim tribus Iudæorum in terra Israel tẽpore, quo Christus ista locutus est, sed decem tribus fuerant translatæ in Assyrios per Theglatphalasar, & Salmanasar cũ Rege suo Osee filio Hela. 4. Reg. 17. Manebant solæ duæ tribus, scilicet, Iuda & Beniamin, vt colligitur eo. cap. ideo non poterat esse cõparatio ad duodecim tribus ipsorum Apostolorum, sed solum ad duas. De secunda causa patet, quia cum decem tribus translatæ essent in terram Medorum tempore Regis Ezechiæ, & ante captiuitatem Babylonis: & nũquam redierint illæ tribus, sed manserunt semper in regionibus, ad quas translatæ sunt, amplius quam septingentis annis, antequam Christus diceret ista Apostolis desierãt esse tribus decem in terra Israel, & ita nunquam potuerunt audire verbum Christi, cum ipse solum prædicauerit in terra Israel, & etiam viuente eo nunquam extra terram illam prædicauerint Apostoli, supra capitulo decimo, In viam gentium ne abieritis: & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed ite ad oues, quæ perierunt domus Israel. Et ita non poterant Apostoli iudicare duodecim tribus iudicio comparationis, sed solum duas, scilicet, Iudam & Beniamin. Dici potest vno modo, quod omnes duodecim tribus iudicabunt, quia licèt decem tribus non manerent in terra tempore, quo Christus ista dixit: tamen viuebant eadem lege, qua cæteri iudęi: & prænunciatum erat de Messia eis sicut alijs: & postea ipsi audierunt vocem Apostolorum prædicantium nomen Christi, quia in omnem terram exiuit sonus prædicationis Apostolorum. ad Rom. cap. 10. & quia non conuersi fuerant, saltem magis culpabiles, quam gentes fuerunt, & ideo magis condemnandi erant per Apostolos iudicio comparationis quam gentes, licet magis erant digni pœna illi, qui Christum viderunt, & audierunt, scilicet, duæ tribus. Secundò potest dici, & melius, quod omnes duodecim tribus condemnandæ erant quãtum ad illos, qui non crediderunt, qui omnes audierunt Christũ prædicantem, & viderunt. Nam licèt decem tribus translatę fuerint in Assyrios, non fuerunt pęnitus translatæ, ita quòd nemo maneret de illis in terra Israel: sed potius de qualibet tribu manserunt aliqui, qui transfugerunt ad regnum Iuda, quando per Salmanasar transferebantur cæteri in Assyrios, & isti manserunt postea semper mixti cum regno Iuda, cum tribu Iuda, & Beniamin: & sic manebant in terra Israel, quando Christus prædicabat, & audierunt & conuerti noluerunt: & ideo de omnibus tribubus duodecim erunt multi, quos iudicabunt Apostoli condemnantes illos. Et patet hoc 2. Paralip. 30. cap. Vbi post translatas decem tribus in Assyrios misit Ezechias Rex Iuda ad eos, qui manebant de illis tribubus, vt venirent ad faciendum Phase domino cum eo in Ierusalem, & iam fuerat facta translatio in captiuitatem: quia dicitur ibi ex ore nunciorũ Ezechiæ ad ipsos Israelitas. Seruite Domino Deo patrum vestrorum, & auertetur ira furoris eius. Si enim vos reuersi fueritis ad dominum, fratres vestri, & filij vestri habebunt misericordiã coram dominis suis, qui illos duxerunt captiuos, & reuertentur in terram hanc. Et subditur infra, quod magna pars populi venit ad celebrandũ Phase de tribu Ephraim & Manasse, & Isachar, & Zabulon. Ergo tam de istis quatuor tribubus, quàm de omnibus alijs sex, qui non nominantur, ibi manebant multi, qui non fuerant translati in Assyrios, & isti translati sunt simul in Babylonem cum alijs Iudæis de regno Iuda, & redierunt & manserunt in terra postea, & tempore Christi erant ibi. Quod patet, quia Luc. 2. dicitur de Ana filia Phanuel de tribu Asser, quæ erat in templo, quando ibi oblatus est Christus: & ita de tribu Asser adhuc manebant multi, & ita de omnibus alijs tribubus, licèt non exprimantur. Nam etiam tribus Aser non exprimitur secundo Paralip. 30. cap. inter illas, quæ venerunt ad Phase sub Ezechia, sed tunc erant in terra Israel. & iste est verus sensus, & sic poterant Apostoli iudicare omnes duodecim tribus, quia de omnibus erant aliqui, qui Christum prædicantem audierunt, & conuerti noluerunt.

An Apostoli iudicabunt tribum Leui, quæ non erat de duodecim. Quæstio CCIIII.

QVæritur, cum dicatur, quod Apostoli iudicabunt duodecim tribus Israel, quomodo stat, quia videtur, quod tunc non iudicabunt tribum Leui: quia illa non est vna de duodecim, sed præter illam erāt duodecim tribus, vt patet Nume. 1. & 2. c. Et tamen videtur irrationabile, quod cęteras tribus iudicent, & non Leui.

Dicendum, quod tam Leui, quam cęteras tribus iudicabūt, immo potius Leui quàm cęteras. Et ratio est, quia istud est iudicium comparationis, ergo Apostoli comparati Iudæis, condemnabunt eos, vt ostensum est supra, & tamen nulli sunt cōdemnatione digniores, quàm tribus Leui, quia sacerdotes erant, qui Christo viuenti magis insidiabantur, & inuidebant, & auertebant ab eo populum simul cum Pharisæis, quorum consilio, & fauore simulatæ religionis vtebantur. Etiam ipsi decreuerūt primò mortem Christi. Nam pontifices, & Pharisæi, collegerunt consilium contra Christum, & primus qui diffinit, quod debebat Christus mori, fuit Caiphas pontifex anni illius. Ioan. 11. c. Etiam pontifices petebant coram Pilato instanter crucifigi Christum, & ipsi suaserunt plebi semper clamare, vt occideretur Christus. infra 27. c. & Io. 18. & 19. & ita Pilatus asseruit dicens, gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi. Io. 18. cap. & etiam pontifices iudicialiter condemnauerunt Christum, vt patet de Anna, & Caipha. Io. 18. sed non ausi sunt proferre sententiam mortis contra eum; quia non licebat hoc, nisi Pilato præsidi nomine Romanorum, sicut dixerunt ipsi, Nobis non licet interficere quenquam, Io. 18. Pontifices autem, & sacerdotes erāt de progenie Leui, ideo tribus Leui fuit culpabilior in morte Christi, quàm cęteræ tribus, ideo grauius condemnabitur hoc iudicio comparationis. Et etiam quia sacerdotes, & Leuitæ erant sapientes, sicut Deus dixerat Aggęi 2. Interroga sacerdotes legem, & Malach. 2. Dicitur: Labia sacerdotis custodient sciētiam. Et ita poterant isti clarius, & facilius Christum cognoscere quàm cęteri, quod ergo non cognouerint, aut cōgnoscere noluerint prædicantem, digniores erant condēnatione quàm cæteri. Sed dici potest primò, quod tam Leuitæ, quàm cęteræ tribus iudicabantur ab Apostolis, & licet non includantur Leuitæ in duodecim tribubus, quarum nomina ponuntur Nume. 1. & 2. & 26. c. Tamē nominando duodecim tribus Israel volumus significare omnes personas de Israel, eo quod non sunt nisi duodecim tribus in toto Israel, & nihil vltra manet, quod noīe tribus significari possit. Et ratio huius est, quia totam terrā Israel fecit Deus diuidi in duodecim sortes, pro duodecim tribubus Num. 18. & 26. & de illis sortibus nulla data est Leuitis. Nume. 18. & Iosue 13. c. Sed in sortibus singularum tribuum accipiebant ciuitates aliquas, quarum numerus, & nomina ponuntur Num. 35. & Iosue 21. cap. & ita Leuitæ non retinebant nomen tribus, eo ꝙ non acceperunt possessionem aliquam separatam ab alijs Israelitis, sed tota terra diuisa fuit per alios, & ab illis accipiebant loca ad habitandum, agros verò, & vineas nō accipiebant aliquas, sed alij Israelitæ omnia hæc sibi retinebant, & ita cum essent dispersi per alias tribus nominatis, simul cum omnibus duodecim tribubus intelligebantur etiam omnes de stirpe Leui, cum ergo Apostoli iudicent duodecim tribus, iudicabunt omnes de Leui.

Secundò potest dici, quod cum dicitur, iudicātes duodecim tribus Israel, intelliguntur Leuitæ, non quidē nomine aliarum tribuum, quasi accessorii sint Leuitæ, sed quia sunt Leuitæ vna de istis duodecim tribubus.

Sed quia obijcitur, quod præter Leuitas sunt duodecim tribus, & ideo non possunt Leuitæ computari hic, vt vna tribus, nisi excludatur aliqua alia tribus, quod est inconueniens. Dicendum, ꝙ nulla tribu exclusa, manebūt solum duodecim tribus. Et sciendum, ꝙ nunquam nominantur, nisi duodecim tribus Israel, neq; est aliquis locus in tota sacra scriptura, in quo nominentur tredecim tribus, sed in hoc est difficultas, quia tribus nominātur per

F filios Iacob, qui fuerunt duodecim, & ita ab illis poterāt esse duodecim tribus, sed Ioseph diuisus est ī duas tribus, eo quòd voluit Iacob, ꝙ duo filij Ioseph. s. Manasse, & Ephraim haberent duas sortes, & nominarēt duas tribus: Gen. 48. s. Duo filij tui, scilicet, Ephraim, & Manasse, quos genuisti antequam venirent ad te, ad terram Aegypti, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi, reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Diuiso ergo Ioseph erant tredecim viri, & poterant esse tredecim tribus, & tamen scriptura nunquam vocauit tredecim tribus, sed duodecim, quod sic fit, quia aut res illa, de qua agitur est temporalis. s. ad habendum temporalia emolumenta, vel possessiones, & tunc Leui non computatur in tribum, sed Ioseph diuiditur in duas tribus. s.

G Manassem, & Ephraim, & sunt duodecim tribus. Et rō est, quia Leuitis iussit dominus ne acciperent aliquā partem hæreditatis, inter Israelitas in terra eorum, quia ipse erat sors, & hæreditas eorum Nume. 18. & Deuter. 18. s. quod ea, quæ dabantur Leuitis de iuribus Dei, erant eis in sortem. Ios. 13. quę iura, tam sacerdotum, quam Leuitarum, & Sacerdotis magni ponuntur Num. 18. cap. Aut agebatur de re spirituali, siue ad bonum, siue ad malum, & tunc Leui erat tribus, & Manasses, & Ephraim non erant duæ tribus, sed efficiebatur vna tribus Ioseph. Sic patet in benedictione, & maledictione, pro cōfirmatione legis, quia sex tribus sedebant ad maledicendum trāsgressoribus legis in monte Hebal, & sex tribus ad benedicendum obseruatoribus in monte Garizim. Deut. 26. & Leui ponitur ibi vna tribus de benedicentibus. Sic ēt

H iussit Deus, poni in duobus onychinis superhumeralis, vel ephod duodecim nomina duodecim tribuum. Et in rationali in duodecim lapidibus iterum eadem duodecim nomina tribuum duodecim. Exod. 28. c. & ibi ponebatur nomē Leui, quia dixit, ꝙ ponerentur nomina duodecim filiorum Israel, iuxta ordinem natiuitatis suę. eo. c. eo quod poni ibi, erat ad rem spiritualem. s. vt essent in memoriam coram domino. eod. c. Et ratio horū est, quia licet emolumenta temporalia non essent communia Leuitis cum alijs tribubus, tamen spiritualia communia erant, ideo quando de re temporali agebatur non veniebat Leui in numerum tribuum, cum autem de spirituali ageretur, veniebat Leui vt vna tribus, nunc autem de re spirituali agebatur. s. de iudicio, & condemnatione non credentium, quæ ita competebat Leuitis vt alijs, ideo sicut in confirmatione legis in benedicentibus, & maledicentibus, Leui fuit vna de tribubus, ita nunc in iudicādo duodecim tribus dicetur Leui vna tribus, & Manasses, & Ioseph erunt vna de tribus, quæ vocetur tribus Ioseph.

Alij autem dicunt, quod sint tribus tredecim Israel, quarum sit tertiadecima tribus Leui, & licet dicatur de duodecim tribubus, non excluditur tribus Leui, quia per duodecim tribus non significantur præcisè tribus duodecim, sed tota multitudo iudicandorum. Ita dicit Aug. 20. de Ciuitate Dei. s. Neq; quoniam super duodecim sedes sessuros esse ait, duodecim solos homines cum ipso iudicaturos putare debemus. Duodenario quippe numero vniuersa quædam significata est iudicātium multitudo.

K De ipsis quoque iudicandis in hoc numero duodenario similis causa est, non enim, quia dictum est, iudicantes duodecim tribus Israel, tribus Leui, quæ tertiadecima est ab eis iudicanda non erit, aut solum illum populum, non gentes cęteras iudicabunt.

Sed dicendum, quod licèt verè iudicaturi sunt Apostoli omnes gentes: Christus non intendit hic designare, nisi quod iudicarent duodecim tribus Israel, vt dictum est supra q. 201. sicut non solum Apostoli, sed etiam omnes electi, sedebunt, ad iudicandū, & tamen de solis Apostolis Christus hic intellexit, ꝙ iudicarent, vt dictum est supra q. 193. & q. 202. Quia autem dicitur tribum Leui esse tribum tertiamdecimam, potest quidem largè dici, sed sacra scriptura nunquam recipit istam locutionem, quia licèt sint tredecim noīa, a quibus possunt accipi tredecim tribus, nunquā tn̄ nominat tredecim, sed duodecim: quia quando de spirituali re agitur, ponitur Leui vt

tribus, & efficiuntur vna tribus Manasses & Ephraim, qui vocatur tribus Ioseph. Cum verò de re temporali agitur, non ponitur tribus Leui. Et ita in hoc loco Leui debet tribus vna de duodecim computari: quia de re spirituali agitur, & erit alia tribus Ioseph. Contra istam regulam non inuenitur quod obstet, nisi Apocalyp. septimo capitulo. Vbi ponuntur signati de duodecim tribus, & quia erat illa res spiritualis, scilicet, numerus saluandorum, debebat esse tribus vna Leui de illis, & ita ponitur ibi septima tribus Leui, & in hoc non agitur contra regulam. Etiam solæ duodecim tribus ponuntur, sed in hoc agitur contra illa: quia ponitur tribus Manassæ & tribus Ioseph, vt duæ tribus & excluditur tribus Dan: quæ quare sic fiant dicetur eodem septimo capitulo. Inuenitur etiam Nu. 17. cap. vbi in inuenienda sorte sacerdotij agitur, quod ponantur tredecim virgæ, & tertiadecima sit virga Leui, in qua erat nomen Aaron, quod multum videtur facere pro dicto August. vt dicatur tribus Leui tertiadecima. Et tamen dicendum, quod neque ibi neque alibi vocantur vnquam tredecim tribus: quia dicitur potius, quod sunt duodecim: & cum nominatur Leui, non dicitur tertiadecima tribus. Nam dicitur eodem cap. Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis Principibus tribuum virgam duodecim, & ita non nominauit nisi duodecim tribus. Et postea dicitur: Locutus est dominus ad filios Israel, & dederunt omnes Principes ei virgas, per singulas tribus, fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron. Et ita ibi licet ponatur Leui siue Aaron extra duodecim tribus, non vocantur tribus tredecim, sed duodecim, & ideo scriptura non suscipit istum modum loquendi, quod tredecim tribus ponamus.

Cum Apostolis & alijs danda sit auctoritas iudiciaria: an sit hoc solum in premium voluntariæ paupertatis; vel propter aliud. Quæst. CCV.

QVæritur, cum Apostolis, & alijs danda sit auctoritas iudiciaria. i. quod sedeant ad iudicādum in die iudicij: an sit hoc solum, vel specialiter in præmium voluntariæ paupertatis, vel propter quid, nam solet dici, ꝙ propter paupertatem voluntariam detur ista potestas. Aliqui dicunt, quod non datur propter hoc, quia supra in littera de solis duodecim Apostolis dicitur, quod sedebunt iudicantes, & tamen multi alij sunt volūtariè pauperes, qui non sunt de duodecim Apostolis, ergo videtur quod non datur illa potestas propter esse voluntarie pauperes, sed magis detur propter esse Apostolos. Secundo, quia sedere ad iudicandum est quædam magna excellentia, & datur pro excellenti merito, sed alia sunt maiora merita, quam voluntariæ paupertatis, sicut martyrium, quia magis est offerre sacrificium Deo de proprio corpore, quam de rebus exterioribus, & tamen martyres, & virgines offerunt sacrificium de corpore suo, martyres quidem moriendo, virgines autem quotidianam mortificationem in corpore suo portando, voluntarij autem pauperes solas res exteriores offerunt, ideo potius martyribus, & virginibus dabitur potestas iudicandi, quam voluntarijs pauperibus.

Tertio, quia Ioan. 5. dicitur, Est, qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis, vbi Glo. dicit, Quia vocem eius non auditis. & Ioan. 12. dicitur, Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die, ergo ex hoc, ꝙ aliquis proponit legem, vel verbum exhortationis ad instructionem morum, habet quod iudicet contemnentes, sed hoc est officium doctorum, ergo sedere ad iudicandum magis competit doctoribus, quam voluntarijs pauperibus. Quarto, quia Christus inquātū iniustè iudicatus fuit, meruit inquantum effici iudex omnium in natura humana. Vnde dicitur Ioan. 5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicum dedit filio facere, quia filius hominis est, sed qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, iniustè iudicantur, ergo potestas iudiciaria competit potius patientibus persecutionem propter Christū, quam voluntarie pauperibus. Quintò, quia superior nō iudicatur ab inferiori, sed multi diuites, qui licitè vsi fue-

F runt diuitijs, erunt maioris meriti multis volūtariè pauperibus, ergo non iudicabuntur ab illis, & consequenter illi voluntarij pauperes non iudicabunt, vel saltem diuites, qui maioris meriti extiterunt potius iudicabunt. Alij dicunt, quod voluntariæ paupertati hæc competat potestas iudicandi, quia Iob 36. dicitur, Non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuet. i. potestatem iudicandi, ergo potestas iudicandi pauperibus competet. Secundo, quia supra in littera dixit Petrus Christo, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? & Christus dicit, Sedebitis super duodecim sedes iudicantes, & ita videtur, quod per hoc, quod spontè abrenūciauerunt omnibus, datur eis potestas iudicandi. Dicendum, quod communiter asseritur, quod voluntariæ paupertati detur potestas iudiciaria. Et tamen pro hoc sciendum, quod iudicare in die iudicij multipliciter accipi-

G tur, vt ostensum est supra, & aliqui modi illorum sunt, qui competunt omnibus electis cuiuscunq; gradus, cum etiam quibusdam damnatis competat iudicare. *Quæst. 192.*

Primò modo, s. iudicio comparationis, vt ibidem dictum est. De secundo, & tertio modo certum est, ꝙ omnes electi iudicabunt. Nam secundus modus iudicandi est iudicare. i. iudicanti consentire sententiam approbando, & isto modo omnes electi Deo iudicanti consentiēt, quia voluntas eorum erit diuinæ voluntati per omnia conformis. Tertius modus est iudicare per similitudinē s. sedere in solio excelso sicut iudex, & hoc etiam modo omnes electi iudicabunt, quia omnes occurrent obuiam domino in aera, & ibi erunt, dum iudicium fiet, & tunc non est quærendum pro qua virtute, vel merito detur potestas iudiciaria, cum nullus sit habens meritum aliqua-

H le, cui non competat ista potestas. Accipiendo autem magis strictè, & specialius potestatem iudiciariam, competit quibusdam, & non omnibus electis. Et tunc manet dubium, quibus meritis, vel statui competat illa potestas iudicandi, & solet dici, quod competat voluntariæ paupertati propter tria. Primò ratione congruitatis, quia voluntaria paupertas est eorum, qui omnibus, quæ mundi sunt contemptis soli Christo inhærent, & ideo non est in eis aliquid, quod eorum iudicium à iustitia deflectat. Vnde idonei ad iudicandum ex hoc redduntur, quasi veritatem iustitiæ præ omnibus diligentes.

Secundo per modum meriti, quia humilitati cōpetit exaltatio. Luc. 14. Qui se humiliat exaltabitur. Inter oīa autē, quæ in hoc mundo hominem despectum reddunt, præcipuum est paupertas, & ideò pauperibus talibus ex-

I cellentia iudiciariæ potestatis promittitur, vt sic, qui se humiliat pro Christo, exaltetur.

Tertiò ratione dispositionis, quia paupertas disponit ad prædictum modū iudicandi: ex hoc enim aliquis sanctorum iudicare dicetur, vt ex prædictis patet, quia cor doctum habebit omni diuina veritate, qua potens erit alijs manifestare ingressum ad perfectionem: & tamen volenti ingredi ad perfectionem, primum quod relinquendū occurrit, sunt diuitiæ exteriores, quia istæ sunt vltimò acquisitæ inter omnes res, & quæ sunt vltima in generatione sunt priora in destructione. Vnde inter beatitudines, quæ dicunt actus virtutum perfectarum, est secundùm eas progressus ad perfectionem, vel in ipsa perfectione ponitur prima paupertas, scilicet beati pauperes spiritu, supra 5. cap. & sic paupertati voluntariæ pote-

K stas iudiciaria tribuitur, inquantum ipsa est prima de dispositionibus proximis ad prædictam potestatem. Et ob hoc est, quòd non quibuscumque pauperibus etiam voluntarijs potestas ista repromittitur, sed illis solis, qui relinquentes omnia sequuntur Christum secūdum totam vitæ perfectionem, & ideo quando dicitur, ꝙ paupertati voluntariæ competit potestas iudiciaria, nō est sensus, quòd habenti eam solam detur ista potestas, sed habenti vitæ totalem perfectionem, cuius perfectionis principiū in via incipiendi est vendere omnia, & date pauperibus: & deinde sequuntur virtutes multæ clarissimæ per quas homo imitatur Christum, perfectè sequendo eum illo modo, quo permittit humana fragilitas, sicut ipse dixit super a in littera: si vis esse perfectus vade, & vende omnia, quæ habes, & sequere me: & ita

siquis

si quis totam causam, quare datur potestas iudiciaria exprimere velit, non debet dicere, quod est paupertas voluntaria, sed quod est perfecta vita, vel quod est perfectæ vitæ imitatio, cuius principium quantum ad viam generationis est paupertas voluntaria, sed non dicit ipsa maximam perfectionem, pro qua detur ista potestas cum quælibet alia sequentia sint excellentiora.

Ad primum dicendum, quod multi alij præter Apost. duodecim habebunt potestatem iudiciariã, quia sequuntur vitam illorum, & inuenitur in eis illa ratio, per quã Apostoli istam honoris excellentiam meruerunt: Christus tamen solis duodecim Apostolis tũc promisit istam potestatem: non quidem negando eam alijs, sed quia nulla erat causa promittendi tunc alijs quando Christus hoc loquebatur, vt ostensum est supra.

In qõ. 193. vsque ad q. 196.

Ad secundum potest dici vno modo, quod virginitas, & martyrium quamquam sint perfectiora, quam paupertas voluntaria, tamen non ita disponunt hominem ad tenendum in corde decreta diuinæ iustitiæ, per quæ homines iudicantur, sicut paupertas voluntaria, cũ paupertas valde disponat ad disciplinam, quia dicit ablationem curarum: è contrario autem diuitiæ sæculi propter multitudinem solicitudinis suffocant verbum Dei. Luc. 8. cap. & ita sapientiam impediunt. Aliter potest dici, & melius, quod paupertas voluntaria per seipsam non est tantæ excellentiæ, sicut martyrium pro Christo susceptũ, & virginitas pro eo seruata, & ideo magis facit virginitas, & martyrium ad merendum sedem iudiciariam, q̃ paupertas voluntaria, & tamen attribuitur voluntariæ paupertati, quia ipsa est origo ad perfectionem per quã meretur quis sedem iudiciariam. De virginitate autem & martyrio non est dubium, quin pertineant ad perfectionem, per quam habetur sedes iudiciaria, nam Christus dixit, sequere me, post abiectionem diuitiarum, in qua sequela intelliguntur omnes modi perfectarum virtutum, de quibus sunt virginitas, & martyrium, & cætera opera excellentiæ, & ideo etiam per ista meretur quis sedem, sed non eo modo, quo per volũtariam paupertatẽ.

Paupertas ad disciplinam ad modũ dispo-nit.

Ad tertium dicendum, (vt quidam volunt) quod qui docuit exhortando alios ad bonum, iudicabit solum causaliter i. dabit causam, vt alij iudicentur, quia per comparationem ad verba ab ipso proposita exhortando aliqui iudicabuntur, qui illa receperunt, vel contempserunt, & hoc non est iudicare, sed iudicandi causam dare, & ita doctrinæ non respondet potestas iudiciaria, sicut voluntariæ paupertati. Alij autem dicunt, quòd neque voluntaria paupertas, neque doctrina sufficiunt ad habendum potestatem iudiciariam. Sed tria requiruntur, primum est abiectio omnium temporalium curarum, nè impediatur animus à sapientiæ perfectione. Secundum est habitus continens diuinam iustitiam scitam, & obseruatã. Tertium est, quod illam iustitiam alios docuerit, & ita doctrina pertinebit ad iudiciariam potestatem, tãquam perfectio complens meritum iudiciariæ potestatis.

Ad quartum dicendum, quod conuenienter ex ratione meriti datur iudiciaria potestas, quæ est exaltatio quędam pro voluntaria humiliatione, & ideo, quia Christus inquantum homo se voluntariè humiliauit, ita vt iudicari posset iniquè, & iudicatus fuerit, meruit potestatẽ, & exaltationem iudiciariam, secundum quam omnia ei subijciuntur. ad Philip. 2. Deus dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine eius omne genu flectatur, & hoc, quia humiliauit seipsum factus obediens patri vsque ad mortem: Ita & nos meremur potestatem iudiciariam per voluntariam humiliationem, & quia nulla maior humiliatio inter homines inuenitur, quam omnia terrena abijcere, cum nemo tam abiectus sit inter homines quantum illę, qui omnino pauper est, rectè dr̃ q; pro voluntaria paupertate datur potestas iudiciaria.

Nulla maior humiliatio inter homines, q̃ oĩa terrena abijcere.

Ad quintum dicendum, quod præsupponendum est, quod iudicium consideratur in bonum, & in malum. Aliqui namque iudicantur, qui saluantur, sicut plurimi electorum. Alij iudicantur, & condemnantur, sicut omnes damnati, & tunc dicendum, quod quidam electi per alios iudicabuntur: & non est incõueniens, quod aliqui, qui sunt maioris meriti, quantum ad præmium essentiale iudicentur per aliquos, qui in præmio accidentali sunt maiores, & in essentiali sunt minores: sicut aliqui existẽtes iudices ordinarij habent subditos, quibus maiores sũt quasi naturaliter, & illi fiunt interdũ delegati iudicum superiorum, & iudicant tunc suos ordinarios, & efficiuntur maiores illis, quibus tamen simpliciter loquendo sũt minores: potestas autem iudiciaria in electis pertinet ad præmium accidentale, quia omne gaudium, vel perfectio vitæ æternæ, quæ non consistit in visione, neque ex illa deriuatur, ad præmium accidentale pertinet, vnde est iudiciaria potestas, sicut gaudium de seruata virginitate, & doctrina, & martyrio, quæ aureolæ vocantur, & ad accidentale præmium pertinet, potestas autem iudiciaria cum ad accidentale præmium pertineat, aureola non vocatur, quia non est aliquid permanens, sed cum ipso iudicio pertransibit: illa autem tria, quę aureolas dicunt, permanentia sunt in vita æterna: & ita voluntariæ paupertati competet potestas iudiciaria, & licet sint quidam diuites maioris meriti, & præmij in vita æterna, non est inconueniens illos non habere potestatem iudiciariam, & quod habeant eam alij minores, qui voluntariam paupertatem seruauerunt.

An soli homines aliqui cum Deo iudicabunt, vel etiam Angeli. Quæst. CCVI.

Quæritur, cum Apostolis promiserit Christus, quòd sedent iudicantes, & illi sint homines: an soli homines aliqui cum Deo iudicent, vel etiam Angeli iudicent. Aliqui dicunt, quod Angeli etiã iudicabunt, quia infra 25. cap. dicitur: Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo. Et tamen ibi agitur de aduentu ad iudicium, vt ex littera apparet, ergo Angeli ad iudicandum venient, & iudicabunt.

Secundò, quia Angeli sortiuntur nomina ex officio, quod exercent: cum aliàs, neque nomina habeant, neq; illis indigeant: sed quidam ordo Angelorum vocatur throni, quod ad iudiciarium actum pertinet, quia thronus est iudicis, solium Regis, cathedra doctoris: ergo saltem Angeli de ordine thronorum iudicabunt.

Thronus qd sit.

Tertiò, quia hominibus post hanc vitam promittitur similitudo Angelorũ, infra 22. & æqualitas ad eos, Luc. 20. & hoc quasi pro magna excellentia, & tamen aliquibus hominib. competit potestas iudiciaria, vt patet hic, cum illam Christus Apostolis promiserit: ergo à fortiori competet Angelis, vel aliquibus eorum saltem. Alij dicunt, quod nulli Angeli habebunt potestatem iudiciariam, quia omnis potestas iudicandi tradita est Christo homini. Ioan. 5. Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit facere filio, quia filius hominis est. Et tamen Angeli non communicant in aliquo cum Christo quantum ad humanitatem: ergo neque communicabitur eis aliquid de potestate iudiciaria.

Secundò, quia non pertinet ad eundem iudicare, & esse ministrum iudicis, sed Angeli erunt ministri in iudicio finali. supra 13. capit. Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminũ ignis: ergo non erunt ipsi iudices.

Dicendum, quòd verum est, quod non dabitur Angelis potestas iudiciaria aliquo modo, sicut hominibus quibusdam datur, quia licèt nullus hominum sit iudex quãtum ad auctoritatem, sed sola Beata Trinitas: & quantum ad effectum proferendi sententiam nemo sit iudex, nisi Christus inquantum homo: tamen quantum ad multos alios modos multi hominum iudicabunt alios, vt ostensum est supra quæst. 192. quantum ad nullum autem illorum modorum dabitur potestas iudiciaria Angelis. Nisi dicantur iudicare, qui iudicis sententiam approbant, quia hoc Angelis competit, cum beati sint, & à Dei volito nequaquam discordent, & tamen non accedit hoc ad hoc, quod dicantur iudices, vel iudicantes. Primo, quia verus, & solus iudex per sententiæ dictationem Christus homo erit, cęteri autem, qui aliquo modo iudicare dicentur, erunt vt assessores, sed assessores debẽt esse proportionabiles iudici, ipse aũt iudex erit hõ, ideo assessores

assessores debent esse homines, Angeli autem sunt puri spiritus.

Secundo, quia iudicium magis fiet ad malorum condemnationem, quam ad bonorum præmiationem, pro qua non erat opus, nisi executione, mali autẽ, quia erunt ibi in corpore, & anima, non videbunt nisi quæ corporalia sunt: Angeli verò sunt puri spiritus, qui videri non possunt: ideo ipsi non iudicabunt, quia non poterunt videri ab his, quos iudicarent. Et ista est ratio efficax: ista enim est causa, quare non iudicat Deus secundum diuinam naturam, sed Christus secũdum quod homo .s. quia mali non poterunt videre Deum, intelligent quidem Deum præsentem esse, sicut vbique est, & specialiter ibi ad retribuendum eis mala pro malis, & tamen eum non videbunt, quia Deus oculis corporalibus non potest ab aliquo videri. Per visionem autem intellectualem non videbunt eum mali, sed illa visio, vel intuitio est, quæ homines beatos efficit, ideo nullo modo poterunt mali videre diuinam naturam in iudicio, & ob hoc, quia non conuenienter iudicaret, qui non videretur, nõ iudicabit Deus in forma diuina, sed Christus secundum, quod homo iudicabit, Deus enim constituit eum iudicem viuorum, & mortuorum. Act. 10. cap. & hoc, quia ipse in natura humana conspici poterit, tam à bonis, quàm à malis, & mali videntes torquebuntur nimis, sicut dicitur, Apocal. 1. cap. quod plangent se super eum omnes tribus terræ: Angeli ergo ex eadem causa non iudicabunt, sed soli homines, qui videri poterunt, & erit hoc ad gloriam ipsorum, & ad terrorem eorum, qui videbunt eos sic cõnumeratos inter filios Dei, cum illos aliquando in derisum habuissent, & in similitudinem improperij. Sap. 5. cap.

Tertiò, quia isti, quibus Christus promittit potestatẽ iudiciariam, dicitur, quod sedebunt iudicantes super sedes. Angeli autem non sedent, quia sedere corporis est habentis locum, & positionem, ipsi verò incorporei sũt, cum sint puri spiritus, ideo non iudicabunt. Et hoc nisi quis diceret, quod Angeli, licet non possint videri, neq; sedere secundum propriam naturam, possunt sedere assumpto corpore, & videri, sicut nobis quotidie faciunt. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia quælibet res habet perfectionem suam in eo, quod est sibi secundum naturam inexistens, vel quod sibi naturaliter potest aduenire, in eo autem quod est pęnitus pręter naturam, nulla res perficitur, habere autẽ corpus est omnino extraneũ Angelis, ideo non potest aliqua perfectio eis aduenire per hoc, quod est corpus habere. Quod autem corpora interdum assumant, non est propter eos, quasi per istum modum recipiant aliquam perfectionem, quã aliter non posset participare, sed est pp nos: sunt.n. administratorij spiritus in ministerium missi pp eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Ad Hebr. 1. c. & ideo oportet, vt taliter se habeant, ꝙ nobis administrare cõmodè possint, & tamẽ administratio extendit se ad hoc, ꝙ aliqñ nobis loquant, & per corporalem apparitionem nos admoneant exterrendo, vel lętificando, & alia agendo, ad quæ spiritualis, & incorporeus essendi modus non sufficit, ideo interdũ Angeli corpora assumunt, & tamen ipsi in beatitudine existentes corpora nunquam assumunt, cum ibi non ministrent nobis, sed ipsi percipiant præmium suæ beatitudinis. Iudicare autem non pertinet ad administrationẽ, sed ad præmium accidentale gloriæ, & si daretur Angelis, daretur pp se, & non pp nos, ideo non daretur eis in corporibus assumptis, quæ sunt propter nos, sed in substãtia naturæ suæ, & tamen in substantia sua simplici manẽtes, non possunt iudicare. Ergo non iudicabũt aliqui Angeli, sed soli homines aliqui cum Christo.

Ad primum dicendum, ꝙ vt dicit Glos. infra 25. Angeli non venient cum Christo, vt iudicent, sed vt testes humanorum actuum, quos homines sub eorum custodia manentes benè, vel malè gesserunt. Aliter potest dici, quod Angeli non venient ad testificandum, neque ad aliquem actum iudicialem, qui ibi exerceatur, sed ad associandum Christum hominem. Nam sunt ei subditi, iõ venerantur illum comitantes illum, & in hoc stabit magnitudo honoris Christi in iudicio, ꝙ multis Angelis obsequentibus veniet comitatus, & hoc significat littera, cum dicit: Cum venerit filius hominis in maiestate sua cum Angelis suis .i. maiestas sua erit in hoc, quod non solus veniet, sed cum multo apparatu Angelorum, sic Rex dicitur habere maiestatem, quia semper est in magno apparatu, qui ad magnitudinem status pertinet. Sic enim dicitur supra 16. c. filius enim hominis veniet in gloria patris sui cũ Angelis suis, & ita gloria .i. maiestas, in qua tunc Christus venire dicitur ad reddendum vnicuique iuxta opera sua, quod est iudicare, est venire cum Angelis, qui ad magnam reuerentiam, & honorem eius faciunt.

Ad secundum dicendum, quod aliqui Angeli vocantur throni, quod ad iudicium pertinet quantum ad illã rationem iudicij, quod Deus semper exercet omnia gubernando, & huius iudicij illi Angeli, qui vocantur throni, sunt quodãmodo executores, vel promulgatores, & ideo specialiter illi ad rationem iudicij diuini pertinent, à quo nomen assumpserunt. Iudicium tamen, de quo loquimur quod est finale, semel tantum, & in aperto fiet, & illud non fiet per Deũ in forma deitatis, sed per Christum hominem, vt dictum est supra, ideo tales erunt assessores, vel coniudicantes, quales ipse .s. homines, qui videri possint, & non Angeli.

Ad tertium dicendum, quod intelligitur vno mõ, qđ erunt homines æquales Angelis Dei .s. in abstractione ab operibus carnis, non quidem erunt in natura æquales, quia homines corpora habebunt, Angeli verò non, sed abstrahentur homines in beatitudine ab actibus corporalibus, ac si essent puri spiritus, .s. quod non comedent, non bibent, non dormient, non digerent, non expellent superfluitates vllas de corporibus, quia nullæ tales erunt tunc, quas expellere necesse, aut conueniens sit, & iõ ablatis his manebit homo, quasi esset purus spiritus. Et iste est verus sensus verbi Christi. Nam ipse dixit hoc contra Saducæos, excludendo errorem eorum, qui putabant in resurrectione homines habere actus venereos, & gustus, & tactus, & quod ad vxores redirent, Christus verò ait, quod in resurrectione non nubunt, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei, vel æquales Angelis Dei .i. sicut Angeli non possunt venerea exercere, neq; alios corporales actus, ita neque homines in resurrectione, .i. in statu beatitudinis, quæ est post resurrectionem, non exercebũt venerea, neq; experientur alias delectationes, quæ sunt secundum tactum, & gustum, & tunc non agit istud ad æqualitatem, quæ est in præmio, vt isti, vel illi debeant iudicare.

Quõ intelligit ꝙ hoĩes ĩ resurrectiõe erũt sicut Angeli.

Secundò potest dici, quod intelligatur de præmio .s. ꝙ homines sunt æquales Angelis Dei, non quidem, ꝙ quilibet hõ sit æqualis alicui Angelo, vel sit aliqua certa proportio magnitudinis præmij hominum ad præmiũ Angelorum, sed quod homines possunt esse æquales Angelis. Nam aliqui hoĩes sunt in vita æterna maiores quibusdam Angelis, & minores alijs. Alij sunt maiores omnibus, vt Beata Virgo.

Alij verò fortassis sunt minores omnibus Angelis, hoc tamen saltem est, quod non prohibentur homines esse æquales Angelis in præmio essentiali. De præmio autẽ accidentali non est inconueniens, quod homines excellant Angelos. Nam certum est, quod aureolæ competũt hominibus, & non Angelis .s. aureola martyrii, & virginitatis, & doctrinæ, quæ in hominibus sunt, & non possunt competere Angelis, & tamen aureolę sunt præmiũ accidentale, ita ergo iudiciaria potestas, quæ ad accidentale præmium pertinet, poterit competere hominibus, licet non competat Angelis.

Quomodo domus, & agri relinquuntur ab aliquo propter Christum. Quæst. CCVII.

QVæritur hic, cum dicatur: Qui reliquerit domum, aut agros propter me, quomodo ista relinquũtur. Dicendum, quod ista relinquuntur eodem modo, quo eadem, de quibus supra dictũ est diuiti iuueni. Causa autem quare Christus ista dixit, est illa, quæ dicetur sequenti quæstione.

Relin-

Relinqui verò domos, & agros pertinet ad illum modum quo Christus diuiti iuueni locutus est, licet tripliciter potest aliqua res possessa deseri.

Primo, vt parum ametur. Nam qui ardenter amat, & ab illo ardore cessat, quodammodo deserit, quod amabat, quia licèt retineat animo deserit, sic dicitur. 1. Corinth. 7. Qui vtuntur hoc mundo sint quasi non vtentes, & qui emunt quasi non possidentes.

Secundò modo deseritur quantum ad animi præparationem, vt quando aliquis secũdum charitatem sic habet animum ordinatum, quod licet res suas non deserat est paratus illas deserere, ne in aliquo offendat Deũ, vel si sic expediat saluti proximorum. Et ita exponit August. ea, quæ habentur supra quinto cap. de contendente super tunica, cui & pallium dandum est, & angariante mille passus. Quia licet ista videantur esse perfectionis, debet homo secundum animi præparationem illa facere, & differt iste modus à præcedenti, quia in illo res possessa non deseritur actu, sed animo: in isto autem est animus paratus ad actualiter deserendum, quando expedierit.

Tertiò modo deseritur res, quãdo quis ea, quæ habet, vendit & dat pauperibus, vt nudus, & sine curis sæculi Christum sequatur. Sic Christus iussit facere iuueni, si volebat perfectionem, scilicet: Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, supra in littera. Et ita fecerunt Apostoli ad hoc, quod sequerentur Christum, supra in littera, scilicet: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Et ita omnes, qui transituri erant ad famulatum Christi volẽtes eum sequi, deserebant sic prius omnia. Sic dicitur Luc. 9. cap. de illo, qui dixit Christo, Domine sequar te, sed prius permitte me repunciare his, qui domi sunt.

Primi duo modi possunt pertinere ad præceptum, tertius autem ad consilium. Nam quòd qui auarus erat, & diuitias plus quàm Deum amabat, cesset ab illo ardore amoris, & amet eas quantum licitè amari possunt diuitiæ, ad præceptũ pertinet, quia sine ista ordinatione amoris charitas seruari non potest.

Secundus etiam ad præceptum pertinet, quia tenetur quilibet habere animum paratum ad hoc, quòd si expediat diuitias abijcere, quod abiiciat, idest, quod si nõ pôt simul in aliquo casu Christum, & diuitias possidere, abiiciat diuitias, vt Christum non perdat, nam si sic nõ tenet animum paratum potius volet Christum perdere, quàm diuitias, & iam charitatem non habet, quia non est ordinatus animus eius.

Tertius modus, scilicet, abiicere omnia sola intentione sequendi Christum semper est de consilio, cum possit homo licitè vtendo possessis Christum amare, & colere, licet duo primi modi etiam ad consilium interdum pertinere possunt, vt siquis diuitias actu possidens illas remissius amet, quam licitè possit amare. Nam quanto minus illis animum suum applicuerit, tanto intensius Deo inhærebit, & istud ad perfectionem pertinet, quod quis omittat vti licitis, vt magis Deo adhæreat. Etiam secundus modus poterit ad consilium pertinere, vt si non solum quis habeat animum paratum ad deserendum res, si simul non possit illas, & Christum tenere, sed & si expedit ad salutem proximorum, vel ad meliorem sui, vel illorum habitudinem. Nam hoc de perfectione est, & tamen isti duo modi regularius pertinent ad præceptum.

Tertius autem semper ad perfectionem. Et de isto tertio loquitur Christus deserente domum, & agros, idest, quod vendat, & det pauperibus, vt ipsum sequatur. Et patet, quia iste sensus est ad propositum præcedentis litteræ, tam quantum ad ea, quæ dicta sunt iuueni diuiti, .s. Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Et etiam quantum ad ea, quæ dixit Petrus nomine Apostolorum, .s. Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: Et ista veniunt dependenter ex illis.

Primus, & secundus modus deserendi non faciunt ad propositum, quia isti, qui hic deserunt possessa, deserunt vt Christum libere possint sequi, tamen in duobus pri-

A mis modis, non deseruntur diuitiæ actualiter, sed manent adhuc solicitudines sæculares, cum quibus nemo perfectè Christum sequitur, ideo de tertia desertione intelligendum est. Quod autem dicitur, qui reliquerit domum, aut agros, ad eandem personam pertinet.

Nam ambo sunt res possessæ, & qui pro Christo aliqua deserit, vt eum sequatur, omnia deserere debet, quia manente aliqua re possessa manent solicitudines circa illam, quæ aliqualiter impediunt sequi Christũ, vel saltem faciũt non posse eum liberè sequi, & potissime, quia si qui transirent ad sequendum Christum, non licebat eis quidquam possidere, neque secum portare pecuniã, neque sacculum, neque peram. supra 10. cap. & Marc. 6. etiam post Christi ascẽsionem in Ecclesia primitiua, qui conuertebatur ad Christum, nõ retinebat sibi quidquã.

B Vnde Ananias, & Saphira, qui occultè retinere sibi voluerunt partem precij agri, mortui sunt, Act. 5. cap. ideò siquis ad Christum transire vellet, vt sequeretur eum, si habebat solam domum, illam dimittebat, si solos agros illos deserebat, si vtrumque, oportebat vtrumque relinqui. Et nominauit Christus ista duo, quia per ista intelliguntur omnia genera rerum immobilium, quæ possidentur, vel quasi possidentur, vt siquis habeat seruitutes, vel annuos redditus, aut census, vel pensiones, aut quæcunque obuentiones, quæ dicuntur quasi possideri, & sunt immobilia, etiam talia relinquenda sunt ad Christum sequendum, sed per domos omnia prædicta, vel possessiones vrbanas accepit: per agros verò omnes rusticas possessiones, vel prædia, aut quæcunque iura percipiendi aliquid de rebus mobilibus, & de pecuniis, & cęteris

C nihil hic dixit, nomine enim illorum intelliguntur.

Quare Christus dixit, & omnis, qui reliquerit domum.

Quæstio CCVIII.

QVæritur, quare Christus dixit hic, & omnis, qui reliquerit domum, & cętera.

Dicendum, quod fecit propter tria.

Primò, ad tollendum dubium quantum ad personas. Nã dixerat ad duodecim Apostolos, vos, qui secuti estis me, sedebitis super duodecim sedes iudicãtes duodecim tribus Israel: ex quo putaretur, quod solis illis concessa erat potestas iudiciaria, & ita cœteri non crederent hunc honorem sibi deferendum, etiã si relictis omnibus Christum sequerentur, cum solis duodecim promissus esset,

D & consequenter multi, qui sequebantur Christum cessarent sequi, & qui nondum sequebantur, nunquã sequerentur quasi præmium laboris non habituri, ideo ostendit, quod etiam illi præter duodecim Apostolos pręmia sequelæ Christi acciperent. Et iste est præcipuus sensus: quod patet ex littera, quia postquam dixit: Vos, qui secuti estis me, sedebitis super duodecim sedes iudicantes Israel, subdidit. Et omnis, qui reliquerit domũ, aut fratres, & cętera, quasi dicat, non solum duodecim Apostoli præmium habebunt, quia me secuti fuerint, sed etiam quicunque alius me secutus fuerit relinquẽdo domos agros, &c. habebit præmium.

Secundò fuit dictum ad tollendum, dubium quãtum ad res dimittendas, & istud etiam fuit necessarium, quia dixerat supra Christus iuueni, si vis esse perfectus, vade,

E & vende omnia, etiam dixerat Petrus nomine Apostolorum, ecce nos reliquimus omnia, dubium erat quid nomine omnium intelligeretur, & quid pro Christo relinquendum esset, & istud Christus explanat hic dicens, & omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, & cœtera, in quo innuit, quod omnia hæc pro Christo, si oporteat, relinquenda sunt ad hoc, quod ipsum sequamur, nam Apostoli non solum reliquerunt domos, & agros, sed etiam filios, fratres, parentes, vxores, & sorores, & omnia huiusmodi.

Quomodo fratres, sorores, parentes, & cœtera relinquuntur, & quando relinqui oportet eas propter Christum. Quæst. CCIX.

QVæritur, cum Christus dixerit, qui reliquerit fratres, sorores, patrem, & matrem, vxores, & filios, quomodo iste personæ relinquantur, & quando eas relinqui oporteat propter Christum. Dicendum, quod potest dimitti tripliciter aliqua istarum personarũ. Primo quantum ad conuersationem. Secundo quantum ad consolationem, & gaudium. Tertio quantum ad necessitatem diuini cultus. Primum est, quod aliquis habens aliquas istarum personarum dimitteret eas, vt sequeretur Christum, & hoc accidebat in omnibus, qui sequebantur Christum. Nam illi abiectis omnibus sequebantur eum quocunque iret de loco ad locum, & sicut vendebant omnia, quæ habebant, & dabãt pauperibus, ne maneret solicitudo illorum, per quam impedirentur sequi Christum: ita & cum conuersarentur cum patre, & matre, & fratribus, & sororibus, & cœteris personis, ad quas erat aliquod vinculum cognationis, vel affinitatis, relinquebant illos, cessantes ab hac conuersatione, vt Christum sequerentur quocunque iret: & hoc magni meriti erat, scilicet, relinquere illorum conuersationem, in qua magna consistebat delectatio, vt Christum sequerentur per diuersa loca discurrentem. Secundo modo relinquitur aliqua istarum personarum quantum ad gaudiũ, & consolationem, & vtilitatem, quam quis ex illa percipit, quod coincidit cum præcedenti aliqualiter, inquantum ista in conuersatione habentur, & hoc etiam nunc accidit, vt cum quis propter Christum vult omnia abijcere, & introire religionem. Nam tunc non solum quantum ad conuersationem relinquit personas istas, cũ quibus non potest assiduè conuersari, sicut quando in sæculo manebat, & etiam si aliquando conuersetur, nunquam iam eodem modo, sicut quando erat sæcularis, quod facit differentia status, sed etiam perdit delectationem, & vtilitatem, quam ex eis percipiebat. De vtilitate manifestum est, quia ab istis poterat in sæculo manens recipere temporalia emolumenta: manens autem in religione non potest recipere, cum nichil ei liceat possidere, etiam non recipit delectationem, quia aliquis de illustri, vel nobili prosapia existens, dum manet in sæculo potest gloriari aliqualiter de nobilitate prosapiæ suæ, non peccando mortaliter, cum vero ad religionem transierit, iam non potest de his gloriari, quia transiens ad religionem contempsit omnia, & etiam seipsum, vt solum Christum lucrifaceret, & ei inhæreret: ideo iam non licet ei gaudere de quantumcunque illustri, vel nobili prosapia. Tertio relinquuntur personæ istæ quantum ad necessitatem diuini cultus, vt si aliqua istarum impedit nos distrahendo à veritate cultus diuini, relinquenda est resistendo ei, & si aliter non possumus cauere molestias illius, & suggestiones, recedendum omnino est ab ea, vt possimus verum Dei tenere cultum, & hoc omni tempore necessarium fuit.

Vir nobilis religionẽ aliquã ingressus non licet ei de nobilitate sua gloriari.

An liceat alicui dimittere parentes, sorores, & cœtera, vel aliquam earum. Quæst. CCX.

QVæritur, an liceat alicui dimittere istas personas, vel aliquam earum. Dicendum, quod hic ponuntur sex personæ, vel modi personarum, scilicet, fratres, sorores, pater, mater, vxor, filij, & non pertinent omnes istæ ad eandem habitudinem, quia quibusdam earum magis, alijs vero minus tenemur, & per has signantur omnes aliæ, ad quas est cognitionis, aut affinitatis vinculum, quibus homo solet quodam amore, & conuersatione coniungi: istas tamen Christus expressit solum, quia istæ sunt magis coniunctæ, & dicendo, quod istę abijciendæ, & derelinquendæ sint interdum propter eum, intelligitur quod a fortiori relinquendæ sunt illę, ad quas minor amoris nexus, & conuersationis est. Istarum primæ sunt frater, & soror, quæ in eodem gradu sunt, & æqualiter ad eas tenetur quis, & de his dicendum est, quod nõ solum licitum erat relinqui illas propter Christum, sed

Fres, & sorores pp christũ si expediat, abijciẽdi sunt.

F etiam erat, & est laudabile siue relinquantur quantum ad conuersationem, siue quantum ad delectationem, siue quantum ad necessitatem diuini cultus.

Primum enim, & secundum sunt laudabilia, & pertinent ad perfectionem. Tertium vero est de necessitate, & hoc in omni statu, & hoc verum est quantum ad omnem statum. Nam in statu legis Moysi ante aduentum Christi, si quis relinqueret cognatos suos, vt arctiorem vitam in eremo, vel cum personis religiosis duceret, laudabilis erat, sic enim erant collegia prophetarum. i. non solum eorum, quibus Deus dabat spiritum prophetiæ, sed etiam aliorum, qui sequebantur vitam illorum, vt patet 1. Reg. 10. capitulo de grege prophetarum, qui erat cum Samuele. Et idem 1. Reg. 19. cap. & isti habitabant seorsum ab alijs, vt colligitur 4. Reg. 6. cap. Etiam aliquę personæ ducebant vitam religiosam manentes semper in

G locis desertis, sicut faciebat Elias, qui manebat in monte Carmeli, vt colligitur 3. Reg. 18. & 19. & 4. Reg. 1. capit. Sic etiam Ioannes Baptista à tenera ætate habitauit in deserto Iudeæ segregatus ab hominibus vsque ad annũ trigesimum, quando prædicare cępit. Luc. 1. & 3. capitulo, & aliquæ personæ manebant in templo segregatæ à populo ibi seruientes semper Deo, & nunquam recedentes de templo. Sic dicitur Luc. 2. de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, quæ nunquam recedebat de templo manens die & nocte, Deo seruiens in ieiunijs, vigilijs, & orationibus, & omnes istæ personæ laudantur in Sacra Scriptura, & tamen relinquebant omnes cognatos, & affines, vt sic manerent, ergo bonum erat, & laudabile tunc relinquere omnes istas personas, & potissimè fratres, quia de omnibus his sex personis nullæ sunt, ad

H quas minus teneamur, quam fratribus tenemur, quia non tenemur eis aliqua lege ad commanendum, neque etiam ad exhibendum aliqua obsequia, sed inquantum fratres communicant in hoc, quod est ab eodem nasci, & ita habent sanguinem communem, & radicem, vt dicitur. 8. Ethic. magis obligamur eis benefacere, quã alijs extraneis cœteris paribus: & tamen non obligabantur antiqui manere in sæculo propter fratres, & sorores, ita vt non transirent ad arctiorem statum, siue manendo in eremo, siue in templo, siue in alijs locis religiosis. Quantum vero ad necessitatem cultus diuini, manifestum est, quia cum derelinqui esset laudabile, tũc quando cultum Dei non impediat: à fortiori esset laudabilius illos deseri, quando impedirent cultum Dei.

Vnde non erat solum laudabile deseri, sed etiam erat

I necessarium, & non solum deseri, sed etiam interdum occidi. Nam si frater, & soror, aut quicunque alij cognati suaderent alicui, quod iret, & coleret Deos alienos, debebat eum prodere, vt lapidaretur, & ipse primus debebat eum lapidare. Deuter. 13. capit. s. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis, non acquiescas ei, neque audias, neque parcat ei oculus tuus, vt miserearis, & occultes eum, sed statim interficies, sit primum manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum, lapidibus obrutus necabitur. Similiter tempore Christi licitum erat imò laudabile deseri fratres, & sorores quantum ad duo prima, idest conuersationem, & consolationẽ, imò Christus sua-

K debat dimitti fratres, & sorores, & cœteras personas in quocunq; gradu cognationis, vel affinitatis, vt sequerentur eum, & hoc innuitur supra 10. cap. s. cum dicitur, qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus, & qui non baiulat crucem suam, & sequitur me non est me dignus, & tamen qui amat plus Christum, quam filium, & filiam, patrem, & matrem, & cęteras personas, relinquit illas propter Christum, & etiam cum suaderet hominibus vendere omnia, & sequi ipsum supra in littera, suadebat etiam deserere cognatos, quia non poterat quis Christum sequi vagantem per diuersa loca, & maximè tenendo regulam viuendi, q̃ ipse tradiderat, qui non dimitteret omnes cognatos cessando ab eorũ conuersatione. Quantum aũt ad tertium. s. ad necessitatem cultus diuini, erat tunc etiã necessarium, quia si impediretur quis

sequi

sequi Christum per aliquos cognatos suos, vel affines, A aut amicos debebat illos deserere, vt non induceretur ad malum per eos, tempore enim Christi, cùm prędicaretur noua fides, & noua lex, & quidam crederent, & alij non crederent, contingebat, quod crederet filius, & nō pater, vel è contrario, & vt crederet vxor, & non vir, & ita de alijs, & secundùm hoc diuidebantur inter se, & oportebat recedere localiter, vel erat amara eorum communicatio, & potissimè credentium, cùm eorum pars esset infirmior viribus, quia minor numero erat.

Aliqui autem spontè crederent, quia tamen videbant sibi amaram vitam futuram esse repugnādo patri, matri, fratribus, vxori, & filijs, cessabant, vel distrahebantur à fide, & ad hoc Christus suadet, quod firmi maneant tolerantes talem duram conuersationem, vel separationē ab eis, quia de intentione eius erat facere hāc separationem. B Sic dicitur supra 10. cap. Nolite arbitrari, quòd veni mittere pacem in terra. Non veni mittere pacem, sed gladium, separare hominem aduersus patrē suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suā, & inimici hominis domestici eius, & Luc. 12. ca. dicitur: Putatis, quòd pacem veni mittere in terra? non dico vobis, sed separationem, erunt autem quinque ex hoc in domo vna diuisi, tres in duo, & duo in tres diuidentur, pater in filium, & filius in patrem suum, & mater in filiā, & filia in matrem, nurus in socrum suam, & socrus in nurum suam.

Intantum autem procedebat ista discordia, quòd non credentes accusabant credentes, & faciebāt eos interfici, intantum vt interdum pater faceret occidi filium, & aliquando filius patrem, vel matrem, & sic de alijs, sic dici- C tur supra decimo cap.

Tradet autem frater fratrem in mortē, & pater filiū, & insurgent filij in parentes, & morte afficient eos, & eritis odio omnibus hominibus propter me. Ab his autem, quia dura erant, multi distrahebantur, & ideo Christus suasit perseuerare in his dicens: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Mar. 13. & Luc. 21. In istis autē duobus casibus intelligitur littera ista Christi. s. quod frater, & soror, & cæteræ personæ pro Christo dimitterent carnales affectus, & delectabilium conuersationem, quam ad eos habemus dimittendo, vt Christum sequeremur quocunque euntem, & consonat tunc litterę præcedenti, & etiam est totus contextus sub eadem sententia. s. quòd sicut domus, & agri dimittebantur, vt Christum sequerentur possessores eorum eundo quocunq; ille D iret, & tenendo doctrinam eius, ita & relinquerent fratres, & sorores, & cœteras personas cognatas, vt sequerentur illum non manendo in priori conuersatione ad cognatos.

Secundò etiam potest intelligi quantum ad necessitatem cultus. s. quando cognati impediebāt credere in Christum, & tenere doctrinam illius, quia tunc ab illis recedendum erat.

Sic quantum ad vtrumque dicit Hieron. quod dicit, & omnis, qui reliquerit fratrem, &c. congruit illi sententiæ quam dixerat, veni separare hominem à patre suo, &c. Chrys. quoque dicit: Videtur autem michi persecutionis tempus occultè insinuare, quia enim multi futuri erāt filios ad impietatem trahentes, cùm hoc accidat, neq; pro patribus, neque pro viris habeantur. E

Accipiendo etiam quantum ad tempus istud in lege Christi verum est, quòd est laudabile dimittere fratres, & sorores, & cęteros cognatos propter Christum. i. vt intret quis religionem, vel teneat vitam arctiorem, quā sit sęcularis. Nam in veteri testamento erat hoc laudabile, vt ostensum est supra, ergo à fortiori nunc erit laudabilius, quando est tempus maioris perfectionis, quam tūc.

Accipiendo quantum ad necessitatem cultus Dei, etiā non solùm est nūc laudabile recedere à cognatis, vt quando solicitant hominem ad hæresim, vel ad transeundum ad paganismum, vel ad quæcunque mala, quæ sunt contra legem Christi, sed etiam est necessarium.

Nam cùm sit de necessitate salutis obseruare legē Christi, erit etiam de necessitate salutis facere omnia illa, sine quibus non potest homo legem ipsam obseruare. Sed hoc differt, quia in vet. test. non solum obligabatur quis non assentire, & fugere ab eo, qui suadebat colere Deos alienos, sed etiam tenebatur prodere eos ad mortē, & quod ipse primum lapidem mitteret contra illos, etiam si esset filius, vel filia, vel vxor. Deut. 13. cap. nunc autē non obligatur quis accusare alterum ad mortem, & potissimè nō tenetur mittere lapidem ad occidendum reos, erat. n. sæuior lex illa, quam ista, & non iniustè, quia homines tūc erant valde proni ad idolatriam, & nichil erat, per quod distraherentur, nisi per pœnam. Nunc verò non est talis inclinatio ad idolatriam, & homines possunt flecti ad bonum aliter, quàm per pęnam.

An liceat propter Christum patrem, & matrem dimittere. Quæst. CCXI.

Quæritur circa duas alias personas, idest, circa patrē, & matrem, an liceat dimittere illas.

Dicendum autem sicut præced. quæst. quod aut cōsideratur in vet. test. ante Christum, aut tempore Christi, aut nunc.

Dicendum de primo tempore, quod aut patres erant in tali necessitate, in qua non poterat eis prouideri sine filijs, aut non. Etiam dicendum, quod aut est hoc deserere patrem, & matrem quantum ad tria posita præce. q. i. conuersationem, delectationem, & necessitatem cultus diuini, aut quantum ad obsequia, ad quæ eis tenemur. Omnes istæ distinctiones præsupponendæ sunt, vt hoc videatur. Si autem consideretur quantum ad conuersationem, & delectationem, cum ista se teneāt ex parte nostra, nō solùm est licitum dimittere patrem, & matrem, sed etiam laudabile erat in vet. test. illos dimittere, sicut in illis, qui transibant ad eremum, vt Ioannes Baptista reliquit patrem, & matrem, & omnes cognatos, & Elias, qui eremicola erat, & illi, qui in templo, vel in alijs locis religiosis manebant, dimittebant patrem, & matrem, & laudabantur, sic enim, qui transibant ad gregem prophetarum, vt patet de Elisæo, quem vnxit Elias in prophetā cùm araret, & dimisit patrem, & matrem, quasi nūquam rediturus ad eos, vt sequeretur eliam, sic dicitur. 3. Reg. 19. cap. s. Cumque venisset Elias ad Elisæum, misit palliū suum super eum, qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, & ait, Osculer, oro te, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Dixitque ei: Vade, & reuertere, quod enim meum erat feci tibi, & tamen Elisæus valde laudatur, quia relictis patre, & matre Eliam secutus est. *Io. Baptista reliquit patrē, & matrē, & cognatos oēs in eremū trāsiēs.*

Sed si accipiatur dimittere patrem, & matrem quantum ad necessitatem cultus diuini, non solùm erat laudabile dimittere, sed etiam necessarium, si impediebant hominem à cultu Dei, & potissimè si suadebant colere Deos alienos, quia non solum erant tunc dimittendi, sed etiam occidendi. Sed an filius deberet accusare patrem, & matrem solicitantes eum de hoc, & mittere primum lapidē contra eum, sicut contra filium, & filiam, vxorem, fratrē, sororem, & amicum declaratum est Deut. 13. & 33. cap. Si verò accipiatur quantum ad obsequia debita, & honorem, est speciale, quàm in fratribus. Nam fratribus, & sororibus non tenemur ad aliquid impendendum inquantum tales sunt, eo quòd minores eis non sumus, sed ęquales in gradu attinentiæ. Etiam, quia ab eis nichil accepimus, cùm non descendamus ab illis, & ideo per legē naturę non tenemur eis ad aliquid, sicut patri, & matri, neque etiam per viam, aut legem cōtractus, sicut vir vxori, & è contrario.

Parentibus autem ad multa tenentur filij propter multa, quæ ab eis receperunt, vt patet octauo, & nono Ethicorum, & ideo lex decalogi iussit patres honorare, quod Christus exposuit non solum de verbali reuerentia, & inclinatione, & assurrectione, sed precipuè de subuentione in necessarijs, vt patet supra 15. & Marc. 7. cap. Et quia ista sunt in fauorem parentum, non possumus recedere ab illis, quando indigent subuentione nostra. Sic dicit Aristot. 8. Ethico. cap. vlt. quòd filius non potest abnegare patrem, neque recedere, quia semper tenetur, pater autem potest filium abnegare, & hoc, nisi fiat malitia patris intolerabilis, idest, si conaretur filium occidere, & non posset

posset hoc filius euitare manendo cum patre, vel si eum sollicitaret multum efficaciter ad malum, quod putaret non posse euadere cum illo manendo. Et tamen an filius desiderans intrare religionem, vel Deo adhærere speciali modo, debeat manere in sæculo semper quamdiu parentes viuunt, vt illis succurrat, vel aliquanto tempore, & an postquam fuerit in religione ad subueniendum paupertati parentum exire possit de claustro, etiam sine licentia præsidentis, declaratum est supra 6.cap.quæstio.79.& supra 8.cap.quæstio.69. Accipiendo autem tempus, quo Christus prædicabat, dicendum, quod quantum ad conuersationem, & delectationem, quæ introducuntur solum in fauorem filiorum, licebat filijs dimittere parentes, sicut supra dictum est, & hoc modo Christus incitabat eos, quibus prædicabat ad dimittendum patrem, & matrem, sicut & omnia, quæ possidebant, vt eum sequerentur, & de hoc intelligitur littera.s.& omnis, qui reliquerit patrem, aut matrem: pertinet autem ad perfectionem abdicare à se desideria delectationum naturalium, quibus homo potest licitè vti, & talis est conuersatio ad parentes, & cognatos. Si autem accipiatur quantum ad necessitatem cultus, dicendum sicut supra. s.quod dimittendi erant parentes, si impedirent acceptare cultum Dei.s.fidem Christi, & hoc modo Christus venit ad faciendum separationem inter filios, & parentes, & ponendum inter eos diuisionem, supra 10.cap.& Luc.12.capit. Si autē accipiatur quantum ad obsequia parentibus præstanda, quibus illi indigent. Dicendum sicut supra, quod aliquando tenebantur manere, & aliquādo non: & hoc nisi Christus expresse vocaret aliquos, sicut vocauit Matthæum, dicens: Sequere me. supra 9.capit. Nam si crederet vocatus esse Deum vocantem, tenebatur statim ire quantumcunque teneretur occupatus in obsequijs necessarijs parentum. Accipiendo nunc eadem pœnitus ratio est, quæ viuente Christo: nisi quod magis est nunc manifesta veritas, & via perfectionis, quam tunc, quia tunc incipiebat prædicari quod hominibus incognitum semper manserat: nunc vero omnibus iam patet, & manifestatur quotidie magis: & ita sciunt homines laudabilius sibi esse anhelare ad perfectionem, quam tunc, cætera autem sunt, sicut supra dicta sunt.

An liceat vxorem dimittere. *Quæst.* CCXII.

Queritur, cum dicat, qui dimiserit vxorem, an liceat dimittere vxorem. Dicendum, quod aut agitur de tempore ante Christi prædicationem, aut postea. Si ante, licebat dimittere illam, quia poterat dari repudium: maximè autem, si quis ad perfectiorem vitam anhelans vellet dimittere vxorem, & seruire Deo in castitate perpetua. Nam tunc totaliter dissoluebatur matrimonium per repudium, & ille si vellet aliam poterat accipere, & illa alium, & non manebat matrimonium quantum ad actum, neque quantum ad vinculum. Si autem accipiatur post Christi prædicationem, dicendum, quod non licet dimittere vxorem: quia ipse dixit supra in littera, & supra 5.capit.quod non liceat dare repudiū: licet tamen coniugibus ex communi consensu cessare ab actu coniugali ad tempus, vt orationi vacent. 1.Corinth. 7.cap. & etiam licet in perpetuum cessare, & seipsos absoluere introeundo simul in religionem, vel manente altero in sæculo, de quo non sit suspitio fornicationis, & altero profitente ex licentia eius, vel quando propter delictum vnius alius dat ei libellum repudij, quia potest, qui repudiat alterum sine illius consensu intrare religionem, & perpetuo continere: de quibus magis dictum est supra, cum de diuortio actum est. Dixit autem Christus hic deserendam vxorem.s.quantum ad conuersationem, & delectationem.s.quia illa absoluente virum a debito, ille præ desiderio perfectionis cessaret à cōiugalibus, & relicta vxore Christum sequeretur.

Nā sicut laudabile erat, ꝙ filij dimitterent patres interdum, vt Christum sequerentur, vt dictum est præcedenti quæstione: ita & permittente vxore, cui vir alligatus est, laudabile erat viro sequi Christum: & sic aliqui discipulorum suorum eum secuti sunt, qui vxores habebant.

F Etiam intelligitur, quòd si aliquando vxor impediret virum à fide Christi recipiēda, vel in ipsa iam recepta turbaret illum, quòd dimitteret illam recedendo, sicut & nunc fit de infidelibus coniugibus, quando alter eorum conuertitur altero manente in infidelitate, si non vult cohabitare alij sine contumelia saluatoris, dirimitur matrimonium. extra de diuor.capit. gaudemus, & ita tempore Christi diuidebantur vir & vxor, & pater, & filij, & cæteræ personæ, quæ in eadem domo manebant, quibusdā suscipientibus fidem, & alijs non, vt patet supra 10. & Luc.12.cap.& tunc, qui nolebant credere erant deserendi à credentibus dupliciter.

Primò quantum ad affectum.s.vt propter eorum affectum, & dulcem communicationem non rumpendam, non cessarent credere in Christum, & colere eum.

G Secundò si opus esset, relinquendi erant corporaliter s.si non credentes persequerentur credentes cogere volentes eos à fide recedere. Ad tales enim nulla communicatio habenda erat, sic dicit Chrysost. Cum autem dicit: Qui reliquerit vxorem, non hoc ait, vt simpliciter nuptiæ diuellantur, sed vt omnibus præferamus Dei pietatem. Videtur autem michi, & persecutionis tempus occultè insinuare, quia enim multi futuri erant filios ad impietatem trahentes, cum hoc accideret, neque pro patribus, neque pro viris habeantur.

An liceat propter Deum filios dimittere.
Quæst. CCXIII.

H Quæritur, cùm dicatur: Dimiserit filios, an liceat dimittere filios.

Dicendum, quòd sicut ex præcedentibus colligitur, cuilibet homini ad cognatos est duplex habitudo. Vna qua ex illorum conuersatione delectationem, honorem, & emolumenta capit. Alia qua eis ad aliquid tenetur, quod non potest reddi nisi à communicantibus.

Quantum ad primum generale est, quòd quilibet potest relinquere quoscunque cognatos in quocunque gradu ei attineant, vel distēt ab eo, quia illud est in fauorem suum, potest homo renunciare ei, quod in fauorem suum introductum est.

Quantum ad secundum dicendum, quod quādiu quis tenetur alteri, nō potest eum dimittere vel abnegare, sed qui non tenetur ad aliquid, potest abnegare alium, vt dicit Arist.8.Ethic.cap.vltimo. Circa filios autem an deseri
I possint hoc considerandum est, s.an illi sint adulti, quibus non sit necessaria cura paterna: vel adhuc paruuli sunt, qui sine materna aut paterna cura viuere non possunt.

Si primo modo, dicendum, quòd parentes non tenentur filijs ad aliquid, sed possunt dimissis eis ire ad religionem, vel sequi Christum quomodolibet aliàs, cùm etiam maneudo in sæculo possent eos de domo abijcere, vt alibi quærerent victum, cùm potentes ad hoc sunt.

Si secundo modo dicendum, quòd non licet parentibus dimittere filios, vt intrent religionem, vel propter quodcunque aliud pium opus, quia hoc esset contra naturalem inclinationem, & debitum agere, nisi fortè prouiderent eis de sufficienti cura nutritionis, & educationis apud alios. De hoc tamen magis dictum est supra 8. cap. q.68. Dixit autem Christus, qui dimiserit filios.

K Primò ad notandum opus perfectionis, s.quando aliquis habens filios quorum conuersatione delectabatur, qui tales erant, quòd sine cura paterna manere poterant, dimittebat illos, vt Christo adhæreret abdicans a se delectationem, quam ex eorum conuersatione capiebat, & ad istud opus perfectionis Christus incitabat.

Secundò ad ostendendum opus necessitatis, quod tamen erat magni meriti, scilicet quando filijs credere nolentibus credere volebant parentes, quamuis in hoc sustinerent molestias à filijs, & oporteret interdum recedere ab illis, quòd durū erat, & ideo magnum præmium pro eo promittitur.

Quare

Quare tale ordinem Christus tenuit in nominando ista, scilicet domos &c. Quæst. CCXIIII.

QVæritur, quare talem ordinem Christus tenuit in nominando ista, quæ pro eo relinquenda erant, quia videtur quod non tenuit conuenientem ordinem.

Nam prius nominauit quod minus erat, s. relinquere domos, deinde quòd grauius, & maius erat, s. parentes & vxores, & filios dimittere. Aliqui dicunt quòd Christus non tenuit istum ordinē in locutione sua, sed Matthęus mutauit ordinem verborum.

Sed dicendum quòd non stat, quia istum eundem ordinem tenuit Marcus in verbis, & eundem Luc. Mar. 10. & Luc. 18. Cùm ergo omnes tres Euangelistæ concordēt in verbis, & in ordine verborum, non est dicēdum quòd mutauerit Matth. ordinem, sed quod istum eundem, loquendo Christus tenuerit ordinem.

Alij dicunt, quod fuit ordo rationabilis præponendo ea, quæ minora erant. Et hoc propter duo, primò quia licèt in veritate grauius sit dimittere filios, & vxores, & parentes quam res possessas, tamen Iudæis, qui erant auari, videbatur esse molestius dimittere possessiones quàm cognatos. Sic. n. dicunt quidam contra tribum Gad, & Ruben, & dimidiam tribum Manasse, quæ petebant partem possessionis ad orientem Iordanis. Nam dixerunt Moysi, caulas ouium fabricauimus, & stabula iumentorum, paruulis quoque nostris vrbes munitas. Num. 32. c. cap. prius. n. oues, & iumenta nominauerunt, quā filios, quod dicunt illos dixisse, quia auari erant, & magis tristarentur de perditione rerum, quàm filiorum.

Secundò quia via generationis est, vt à minoribus procedatur ad maiora: & ideo dimittere possessa, quod minus erat, præposuit. Sed dicendum quòd neutrum istorum stat.

Primum quia istud verbum Christi non dictum fuit specialiter ad Iudæos, sed ad omnes gentes, cùm non soli Iudæi conuertendi essent ad Christum, sed potius gentes omnes, maximè quia Christus hoc ostendit, dicēs: Et omnis, qui dimiserit domos, &c.

Secundum quia si istum ordinem tenere voluisset, præposuisset omnia, quæ pertinent ad possessiones, & subiunxisset ea, quæ ad cognatos pertinet, sed falsum est, quia incipit in possessionibus, & finit in illis. Nam dicit, qui dimiserit domos, & in fine dicit, qui dimiserit agros.

Dicendum ergo, quòd istum ordinem loquendi Christus tenuit, quem euangelista expressit, & non est artificiosus, non quidem quasi Christus non aduerterit, cum nichil inconsideratum dicere posset Dei sapientia, quæ Christus erat, sed quia intentio sua erat solum in hoc exprimere res deserendas pro ipso, & hoc quocunque ordine exprimerentur, cùm non differret ad rē, prçferre hoc, vel illud in locutione.

Quomodo Euangelistæ discordant exprimendo propter quid ista dimittenda essent.

Quæst. CCXV.

QVæritur, quomodo Euangelistæ discordant exprimendo propter quid ista dimittenda essent, nam Matthæus dixit hic, qui reliquerit propter nomē meum. Marcus vero dixit, propter me, & propter Euangelium. Lucas dixit, propter regnum Dei.

Dicendum, quod omnia ista ad eandem rationem redeunt. Nam veritas est, quod ista propter Christum relinquenda sunt quando relinquuntur, ipse. n. causa totalis debet esse quare hoc fiat, alioquin non est meritorium quod fit, & hoc aliqualiter Marcus expressit, dicens: propter me. Sed ipsi Euangelistæ, sub diuersis nominibus expresserunt quæ omnia eandem rem notant, licèt non sub eadem ratione immediata, dixit enim Matthæus, propter nomen meum, ac si dicat propter me, quia nomen rei non accipitur, nisi pro ipsa re, quia alioquin inutile est.

A Vel potest dici propter nomen, idest ad euangelizandum nomen meum, & iste est verus sensus: ideo enim Christus volebat, quod homines non solum sequerentur eum quantum ad doctrinam fidei, & morum, sed etiam corporaliter discurrendo cum eo, vt mitteret eos, dum viueret, & post mortem suam ad prædicandum per orbem: sicut faciebat dum viueret. ad hoc enim elegit discipulos, & Apostolos sup. 10. cap. & Mar. 6. & Luc. 9. & 10. & quia sic discurrentes non poterant redire ad procurandum res suas. Vel etiam si dimitterent procuratores, & negociorum gestores pro rebus suis, tenerentur solicitudine illarum quocunque irent, & desiderio quoddam redeundi ad fruendum, & gaudendum in bonis suis. Oportuit ergo quod ad hoc, quod conuenienter exercerent officium prædicationis commissæ eis à Christo, abijcerent

B omnia, quæ possidebant, vt iam nulla cura tenerentur, & expedite agerent, quod eis impositum erat. Et ista est vera, & tota causa, quare ad se venientibus iubebat Christus omnia dimittere, & non quasi malum esset illa possidere, & quia causa proxima, & immediata erat prædicare fidem Christi, causa autem remotior erat ipse Christus, conuenienter dicitur propter nomen meum, idest ad prædicandum nomen meum. Ita dicitur Act. 8. capit. quod Philippus annunciauit Iesum eunucho Reginæ Ethiopium. Marcus autem expresit ambas causas. s. proximam & mediatam cum dixit: propter me, & euangelium. Nam propter Christum, tam hoc, quam omnia alia bona fieri debēt. Cum dixit Euangelium, tetigit causam immediatam, quia Euangelium dicit Euāgelizationem idest prædicationem. Et est sensus: qui dimiserit hæc vt

C eat ad Euangelizandum, quò ego mitto, cum Lucas dixit propter regnum Dei, idest propter prædicationem regni Dei. Nam lex noua vocatur regnum Dei vel regnum cœlorum, & ita accipitur supra 4. & 9. cap. scilicet transibat prædicando Euangelium regni, idest annunciabat fidem, & legem noui testamenti, & non dicitur propter regnum, idest vt habeat regnum Dei, quia tunc non concordaret sententiæ Matthæi, & Marci: quibus tamen concordare debet, cùm omnes tres eandem Christi sententiam referebant.

Etiam quia licet aliquid facere liceat, vt habeamus regnum cœlorum, nunquā tamen est ille finis præcipuus. Siquis enim solum faceret aliquod opus bonum, vt habeat vitam æternam, & non ageret propter Deum, nunquam haberet vitam æternam: quia sic non mereretur il

D lam, eo quod non potest quis mereri sine charitate, & qui uult uitam æternam, licet Deum uelit cuius uisio est substantia beatitudinis, & ita propter Deum agat, scilicet ut ipsum attingat: tamen hoc est Deum concupiscere, ut illum habeat uel ut bonum suum, quo fruendo perficiatur, sed non amat illum ut ei bonum sit, quod est amare amore amicitiæ, & tamen charitas dicit amorem amicitiæ, & non concupiscentiæ. Christus ergo non dicit, quod aliquid faciamus propter vitam æternam, sed propter ipsum: licet faciendo dicit, quod habebimus uitam æternam. De hoc dicit Chrysostomus: Non autem differt dicere propter nomen meum, aut propter Euangelium, vt Marcus dicit: aut propter regnum Dei, vt dicit Lucas: etenim nomen Christi virtus est Euangelij, & regni. Euangelium enim recipitur in nomine Iesu Christi,

E & regnum Dei per nomen ipsius cognoscitur, & venit.

Quid sit istud centuplum, & an in vita, vel post mortem recipiatur. Quæst. CCXVI.

QVæritur, cum dicatur, quod qui dimiserit ista centuplum accipiet, quid sit istud centuplum, & quando recipiatur, an in vita, vel post mortem. Aliqui dicūt, quod est centuplum quantum ad omnia, quæ quis dimiserit, siue in possesionibus siue in cognatis. Et est iste error quorundam Iudæorum quos chiliastas, idest millenarios appellamus, quia dicunt quod post resurrectionem iustorum, mille annis vacabimus delitijs carnis, & iucundinati rerum aliarum temporalium, & in tempore illo restituentur homini omnia hæc centuplicata. Sed hoc non stat. primo, quia nullum tempus erit, in quo post resur-

resurrectionem delitijs temporalibus & carnalibus vacemus, quia hoc Christus exclusit inf. 22. & Luc. 20. dicens quòd in regno cœlorum neque nubēt, neque nubentur: sed sunt sicut Angeli Dei, i. quod sicut Angeli Dei non fruuntur bonis corporalibus, quia ab hoc eos natura spiritualitatis prohibuit, ita & beati non fruentur his à quibus perfectio status eos distraheret.

Secundò, quòd etiam concedendo illam positionem erroneam adhuc erunt hic aliqua impossibilia. Nam qui reliquit patrem & matrem non potest in hoc centuplum recipere, cùm vnicus sit pater & vnica mater.

Tertiò quia quædam sunt turpissima, quia tunc qui relinqueret vxorem vnam reciperet ibi centum, quod neque audiendum est. De hoc dicit Hierony. & Beda. Quidam occasione huius sententię, qua dicitur centuplū accipiet, iudaicam mille annorum fabulam dogmatizāt post resurrectionem iustorum, quando omnia, quę dimisimus multiplici sunt nobis fęnore reddenda, & insuper vita æterna donanda, neque vident quòd si in cæteris digna sit promissio, in vxoribus tamen centenis maxima appareat turpitudo, præsertim cum dominus in resurrectione nubendum non esse testetur.

Dicendum autem quod totum dubium est, vt sciatur, an hic, vel in futuro istud centuplum reddatur. Nam si hic reddatur manifestū est, quòd in aliquibus bonis corporalibus reddetur, si verò in futuro, cùm ibi sola spiritualia bona sint, certum, est, quod centuplum de bonis spiritualibus erit.

Aliqui autem videntur dicere, quod erit istud centuplum in vita æterna, & tunc per centuplum significabatur retributio, quæ dabitur in bonis spiritualibus, quæ comparata corporalibus centupla ad illa sunt, valde excedentia. Sic dicit Hier. Centuplum accipiebat, qui carnalia pro Saluatore dimiserit, spiritualia recipiet, quæ comparatione, & merito sui sunt quasi paruus numerus si centenario comparetur. Sic etiam Orige. dicit: Agros multiplices, & domos intelligere in requie paradisi, & in ciuitate Dei. Sed dicendum, quòd istud centuplum redditur homini in vita præsenti. Et patet primo ex modo loquendi Matthæi hic, nam dicitur, centuplum accipiet, & vitā æternam possidebit, & ita voluit esse ista duo, s. centuplū accipere, & habere vitam æternam; sed omnia bona, quę homini dantur post mortem pertinent ad vitam æternā, ideo non est centuplum post mortem.

Secundo quia si per centuplum vellemus intelligere aliquid, quod daretur post mortē, s. magnitudo præmij, quæ est centupla, quasi esset respectu meriti haberemus istud centuplum accipiendo vitam æternam, & tunc deberet dici vitam possidebit, & centuplum accipiet, & tamen dixit prius centuplum accipiet, & subdidit vitam æternam possidebit, ergo videtur quòd istud centuplum præcedat, ita non detur in vita æterna.

Tertiò & apertius, quia hoc Marcus, & Lucas expresserunt. Dicitur enim Mar. 10. nemo est qui reliquerit domum &c. qui non accipiat centies tantum nunc in tempore, & in sæculo futuro vitam æternam, & Luc. 18. dicitur. Nemo est, qui reliquerit domum, &c. qui non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

In quo reddatur nobis hic centuplum. In quo autem reddatur nobis hic istud centuplum dicendum, quod in eo, in quo dedimus, vel quod reliquimus, s. domos, agros, fratres, sorores, & ita de alijs. Patet quia Mar. 10. dicitur: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrē, aut filios, aut agros propter me, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, & Luc. 18. dicitur, qui non recipiat multo plura in hoc tempore, s. de his, quę dimisit. Sed dicendum quòd qui ista dimittunt non accipient centuplū quātum ad possessionem, vel proprietatem rerum, quia tunc non esset verbum Christi, verum, cùm nō videamus compleri istud in hoc sæculo sicut ipse promisit.

Secundo quia repugnat intentioni dimittentium ista pro Christo, ideo. n. dimittūt vt nunquam ista, neque similia habeant, cùm ad perfectionem anhelent.

Tertio, quia tūc omnis homo dimitteret quicquid habet pro Christo, vt sine labore, vel quomodocunque centuplicatū illud in hoc mundo reciperet, & ita daret Deus causam auaritiæ, quod est inconueniens.

Quarto & principaliter, quia repugnabat intentioni Christi suadentis homini dimittere, quæ possidebat propter eum, ideo enim volebat quod omnia dimitterēt, vt nullam de rebus sæculi habentes solicitudinem læto animo, & toto cordis vigore sequerētur opus prædicationis, si tamen ipse in hoc sæculo redderet eis centuplum, crescētibus rebus augeretur solicitudo sæcularis, & ita Christus seipsum implicaret, quod est absurdum. Et ideo dicendum, quod centuplum habituri erant quantum ad communicationem, s. quod si quis vnam domū dimisit, in qua habitabat, inueniet centum domos, quia in omnibus domibus fidelium & etiam infidelium colligetur, & habitabit Christo dante ei hospitium, & ponitur numerus centenarius pro indeterminato, s. pro multis, & qui dimisit vnum agrum de cuius fructibus sustentabatur, inueniet centum agros: quia de fructibus omnium agrorum fidelium recipiet sustentationem. Et ita qui vnum patrem, & vnam matrem reliquit pro Christo, inueniet omnes fideles habentes eadem viscera paterna, & materna. Et ita fratres inueniet quantum ad affectum & ad impensionem operum. Vxores vero multas inueniet non quantum ad opus carnis, quia qui ad perfectionem anhelat, dimittens omnia hæc pro Christo, vel opera carnis penitus deuitauit, sed quantum ad obsequia omnes mulieres, vt vxores inueniet, & ita omnia hæc quātū ad vsum centuplicata redduntur, sed quantum ad proprietatem, & possessionem nichil redditur. Sic dicit Gregorius: Est quidem centies tantum merces secundum communicationem & non secundum possessionem, & hoc est, quia nichil possidendo participarent in omnibus, quę alij possiderent, & sic nichil possidendo quasi omnia possiderēt. Sicut dicitur 1. Corin. 7. cap. Quasi nichil habentes, & omnia possidentes. Ita dicit Augustinus 20. de ciuitate Dei. Hoc quod dicitur centuplum accipiet exponens quodammodo Apostolus ait, quasi nichil habentes, & omnia possidentes.

Centum enim pro ipsa vniuersitate ponuntur aliquando. Quomodo autem fit istud centuplum aperit magis Origenes dicens: Sed & in hoc sæculo centuplum redditur, quia pro fratribus carnalibus multos inuenit fratres secundum fidem, sic & parentes omnes episcopos, & presbyteros, & filios omnes ætatem filiorum habentes, sunt autem etiam Angeli fratres, & sorores omnes, quæ exhibuerunt se Christo virgines castas tam istæ, quę nūc habentur in terris quàm illæ quæ iam viuunt in cęlis. De hoc etiam patet, vt Theophilus ait, vxor enim in domo circa cibum viri negociatur, & vestimenta, vide ergo & hoc in Apostolis, multę enim mulieres erant solicitę de eorum cibis, & vestimentis, & ministrabant eis, similiter & patres, & matres plurimas Apostoli habuerunt, scilicet eos, qui ipsos diligebant, sed, & Petrus vnam relinquens domum postea omnium discipulorum domos habebat.

Quare Christus posuit hic de temporalibus retributionem. Quæst. CCXVII.

Quæritur, quare Christus posuit hic de temporalibus retributionem. Nam intentio Christi erat abstrahere homines à terrenis, & animas eorum cœlestibus inserere, sicut dixit Apostolus, quòd conuersatio nostra est in cœlis, quomodo ergo posuit retributionem de temporalibus. Inconueniens. n. videtur primo, quia videtur repugnare intentioni eius. Secundo quia per hoc deduceret homines ad cupiendum terrena, cùm ipse terrena polliceretur. Tertio quia hoc videtur esse cōtra conditionem noui testamēti, vnum enim in quo lex Moysi, & Christi differunt, esse asseritur, quod lex Moysi sola tēporalia expresse promittat obseruatoribus, lex aūt Christi sola spiritualia. Hic autem temporalia promittit cùm istud centuplum reddatur in præsenti.

Quarto. quia istud centuplum, quod est retributio in præsenti præposuit, & postea adiunxit æternam retributionem

tionem dicēs, & vitam ęternam possidebit: quod adhuc deterius est, quia dato, quod sint duæ retributiones, vna in præsenti, & alia in futuro, ea quæ in futuro deberet præponi cum sit maior, & appetibilior, & tamen præposuit retributionem, quæ est in terrenis.

Aliqui dicunt, quod sunt duæ retributiones, vna tpalis, & alia ęterna, & vtramque posuit hic Christus.

Sed dicendum, quod istud non est satis bene dictum, quia tunc manerent omnes pręcedētes obiectiones. Sed dicatur, quod Christus vnam posuit retributionem vitę æternæ, hoc autem centuplum, quod in hac vita reddendum esse dixit, nō posuit pro retributione operis, sed pro sustentatione laborantis. Causa autem quare Christus hoc posuit, fuit necessitas quædam. Nam suadebat hominibus dimittere oīa, & sequi ipsū, & nihil postea possidere, & quia ad sustentationem nostram sunt temporalia necessaria, putarent illi, qui nunquam talia fieri viderant, quod dimissis omnibus non haberent vnde sustentarentur, & hoc multum distraheret eo ab eos, qđ Christus suadebat, scilicet dimittere omnia, ideo Christus voluit certos reddere homines, qđ nichil deesset eis in hoc sęculo, licèt omnia dimitteret, quia omnia inueniret cētuplicata quantum ad vsum, & communicationem, licet nihil haberent quantum ad possessionem. Et ista est vera causa, & ita fecit supra 10. cap. quādo iussit discipulis, quod irent ad prædicandum non ferentes secum aurum neque argentum, neque peram, neque sacculum, neque calciamenta. Nam putarent quod nihil istorum habendo non haberent vnde sustentarentur, ideo dixit eis, qđ in quamcunque domum intrarent comederent, & biberent, quæ apud illos sunt, quia dignus est operarius mercede sua, ideo & hic dixit, quod nihil deficeret, sed redderetur centuplicandum, licèt omnia dimitterentur, hoc tamen centuplum noluit esse mercedem, vel retributionem propriè dictam, sed sustentationem, & ideo supra 10. cap. postquam Christus dixit, quod deberent nichil portare secum, sed manducare, & bibere ea, quæ inuenirent apud hospites suos, addidit, dignus est operarius cibo suo, non dixit autem retributione, sed nomine cibi sola sustentatio intelligitur quantum ad vsum, & non recōpensatio laboris, ideo noluit esse retributionem aliquam in præsenti, licet Luc. 10. c. dicatur, quod dignus est mercede sua, licet accipiatur large merces pro sustentatione necessaria, quia si merces esset, reciperet taxationem, & conuentionem, & non recipit.

Quare Christus addidit hic, & vitam æternam possidebit. Quæst. CCXVIII.

QVæritur, quare Christus addidit hic, & vitā æternam possidebit: nam iam videtur, quod erat promissa vita æterna. Dixerat enim Christus iuueni, quod si volebat ingredi ad vitam seruaret mandata, & postea ad perfectionem hortatus, quod venderet omnia quæ habebat, & tamen Discipulis dicebat derelinquentibus omnia, quod ad magnam perfectionē pertinebat, ideo intelligebatur, quod deberet eis dare vitam æternā, & non erat necesse exprimi.

Dicendum vno modo, quod verum est, quod ex præcedentibus poterat colligi, quod isti habituri erant vitā æternam, & tamen voluit Christus exprimere ad magis notificandum. Nam circa ea quæ sunt potissima, & in quibus consistit totum bonum nostrum, non debet esse aliquod dubium, sed quod sint certissima, talis autem est positio de fęlicitate vitæ æternæ, quia ibi est totum bonum nostrum, ideo vtile est de hac apertè loqui, quāuis concludi posset per rationem ex pręcedentibus.

Secundo, & præcipuè fuit hoc ad tollendum dubiū, nam dixerat Christus hic, quod qui relinqueret aliquid haberet illud centuplicatum hic, & istud videbatur esse præmium pro operatione, quo dato putaret quis, quod non erat aliud sperandum, vel quod si daretur aliud esset illud paruum, quia multum receperamus recipiendo centuplum, ideo dicit, quod vitam æternam possidebit, .i. etiam si recipiat centuplum habebit vitam æternam, in qua est retributio tota, & ideo dicit possidebit. i. firmi-

A ter tenebit, & sic significatur, quod centuplum est solum ad vsum, quia dicitur accipiet. Vita æterna est ad retributionem, quia dicitur possidebit.

An illi, de quibus hic dicitur, quod reliquerint propter Christum domos, & fratres, & cætera, habituri sint sedes ad iudicandum, et an ad istos extendatur ista promissio. Quæst. CCXIX.

QVæritur, an illi, de quibus hic dicitur, qđ reliquerūt propter Christum domos, fratres, sorores, &c. habituri sint sedes ad iudicandum sicut Apostoli, & an extendatur promissio illa etiam ad istos.

Aliqui dicunt quod non.

Primò, quia Apostolis videtur specialiter facta pro-
B missio illa, vnde dicitur, sedebitis super duodecim sedes.

Secundò, quia istis, qui reliquerint agros, patrem, matrem, &c. propter Christū promittitur speciale prēmiū, scilicet centuplum hic, & deinde vita æterna, ideo non oportet poni aliud præmium, scilicet, quod sedes habeāt in iudicio.

Dicendum, quod licet Deus retribuat homini vltra meritum considerando operationes nostras in suo valore, tamen supposito, qđ operationes nostræ tam ex charitate, in qua fiunt, quam ex diuina acceptatione, quam ex conditione sui generis aliquid valeant, Deus retribuit ęqualiter omnibus, qui ęqualia faciunt. Ipse autem promisit duodecim Apostolis duodecim sedes in iudicio ꝓpter hoc, quod omnibus dimissis secuti fuerant eū, ideo
C dicendum, quod omnes illi, qui dimiserint omnia sicut Apostoli, & secuti fuerint Christum, sicut ipsi prædicādo fidem, accipient sedes sicut illi. Si autem aliqui pauca reliquerint, habebunt aliquam retributionem, sed nō oportet, quod sedes accipiant, sicut Apostolis. Siquis ergo reliquit cognatos, sed non possessiones, vt qui propter fidē tenendam recessit à cognatis suis, quorum erat ei dulcis conuersatio, & tamen non reliquit domos, & agros, sed possidet quidquid habuit, & postea habere potest, non recipiet sedem, quia non reliquit omnia. Nam ad recipiendum sedem in iudicio, oportet relinquere, sicut Apostoli omnia reliquerunt, qui autem omnia relinquit, siue pauca, siue multa habeat de his, quæ nominantur, habebit sedem, cęteri verò secundum conditionem operis recipient plus, vel minus. Sic dicit Orig. Siquis reliquerit
D omnia, & secutus fuerit Christum, quæ promissa sunt Petro, & ipse recipiet. Si autem non omnia reliquit, sed quædam, quæ specialiter referuntur hic, multiplicia recipiet, & vitam possidebit æternam. Vnde dicendū, quod ista littera potest dupliciter intelligi, vno modo, quod nō solis Apostolis, sed etiam omnibus aliis, qui sequerentur Christum sicut ipsi, dentur sedes, & ad hoc portatur ista littera, quia dicebatur in littera solum de duodecim sedibus, propter quod putaret aliquis, quod solis Apostolis erat hoc concessum, ideo dictum fuit hic, & omnis qui reliquerit, idest non solum Apostoli percipient sedes, sed etiam omnis qui reliquerit ista, quæ dicūtur hic propter Christum. i. vt sequatur eum, & maximè vt euangelizet, & ista est vna de causis quare fuit posita.

Secunda fuit, vt notificaretur hic quæ erant illa, quæ
E pro Christo erant relinquenda, quia sup. fuerat in littera dictum, quod Apostoli relinquerant omnia, & quod iuuenis diues venderet omnia, vt autem sciretur, quæ erant ista omnia, quæ relinquenda erant, expressa fuerūt hic, vt dictum est sup.

Tertia causa fuit ad supplendum ea, quæ deerant sup. Dictum enim fuerat iuueni, quod relinqueret omnia, & quod Apostoli iam reliquerant, & nō dictum erat, quomodo prouideretur eis abiectis omnibus, ideo hic suppletur, s. centuplum accipiet, quod in præsentia accipitur, vt patet Mar. 10. & Luc. 18. & ostensum est supra. Et sic accipiendo, quod isti, qui relinquunt ea, quæ habētur hic, habeant vitam æternam, & sedes iudiciarias, quia relinquunt omnia, sicut Apostoli, & sequuntur Christum, accipit Aug. lib. de pœn. s. In hoc ergo numero iudicantium omnes intelliguntur, qui propter euangelium sua omnia

omnia dimiserunt,& secuti sunt dominum. Greg.quoq; lib. 10. mora. dicit quisquis.n.stimulo amoris diuini excitatus hic possessa reliquerit: illic procul dubio culmen iudiciariæ potestatis obtinebit, vt simul tunc iudex cum iudice veniat: qui nunc consideratione iudicij sese spontanea paupertate castigat. Aliter potest intelligi ista littera,si isti,de quibus hic dicitur, non accipiant sedes iudiciarias sicut Apostolos,sed accipiant ista præmia, de quibus dicitur in littera,s.centuplum & vitam æternam. Sed hoc non est verum nisi de illis,qui non dimiserũt omnia, sed aliqua eorum,quæ nominantur hic. Qui verò omnia pro Christo abiecerit,vt eum sequatur, sedem habebit sicut Apostol. Et dicit Origenes.s.Qui reliquerit omnia,& secutus fuerit Christum, quæ promissa sunt Petro & ipse recipiet.

G Si autem non omnia reliquit,sed quædam quę hic specialiter referuntur,hic multiplicia recipiet. Et tunc ratio quare posita fuit ista littera, est.s.quia aliqui erãt, qui relinquebant aliqua pro Christo,licèt non omnia,& putarent se nichil pro hoc recepturos, cùm id quod supra de sedibus dictum est,fuit dictum Apostolis,qui omnia reliquerant & secuti fuerant Christum, & per hoc distraherentur a bono.

Ideo Christus dicit hic, quod etiam siquis non dimittat omnia,sed aliqua istorum, quæ hic nominantur,recipiet mercedem,quia centupla eorum,quæ dimiserit recipiet,& insuper vitam æternam,siue pauca,siue multa reliquerit. Et tunc est ista causa quarta, quare ista Christus dixerit,& istum sensum tenet Chryso. dicens: Discipulis promittit futura,quia excelsiores erant iam,& nichil pręsentium requirebant,alijs autem quæ sunt hic repromittit, s. alijs qui non erant tam excelsi sicut Apostoli, quia non reliquerant omnia, sicut illi promittitur cẽtuplum, quod est in præsenti,& non sedes iudiciaria.

Dicendum autem, quod vterque sensus est satis rationabilis:sed primus videtur esse verior,s.quòd illi, qui nominantur hic relinquentes hæc,accipiant sedes sicut Apostoli,quia certum est quod qui reliquerit omnia,vt sequatur Christum,& maximè euangelizando,sicut Apostoli, recipiet sedem sicut Apostoli,quia illud est, pro quo illis dantur sedes. s. quia relinquerunt omnia, & secuti sunt Christum, vt patet supra in littera, & tamen isti,de quibus loquitur hic Christus, relinquunt ista propter ipsum ad euangelizandum. Quod patet,quia Mar. 10.ca.dicitur:nemo est,qui reliquerit domum &c.propter me, & propter euangelium, & tamen relinquere propter euangelium est relinquere ad euangelizandum, necesse est, q omnia dimitteret, quia aliter non poterat conuenienter euangelizare,vt dictum est sup.q.ead.ideo istis etiã promittuntur sedes, & extenditur promissio facta Apostolis ad istos.

Et istud videtur verum, quod ista promissio non differat ab illa,quæ facta est Apostolis,sed potius ista addat ad illam supplendo eam,& ita hic, quando promittitur centuplum licèt,non fiat mentio de Apostolis, quòd intelligitur de eis,ita. n. omnes doctores accipiunt quod Apostoli vnam domum dimittentes centum domos inueniebant idest domos omnium fidelium.

Item,quia dicitur hic,& vitam æternam possidebit.Si tamen differret ista promissio ab illa de duodecim sedib. innueretur,quod illi,qui accipiunt sedes iudiciarias,non acciperent vitam æternam,quod falsum est:Et ita è contrario ista promissio implicat illam de duodecim sedibus in se. Nam sedes iudiciariæ ad vitam ęternam pertinent, ideo promittendo vitam æternam intelligitur de sedibus dandis: licèt non est verum, quòd omni eunti ad vitam æternam,dabuntur sedes,accipiendo sedem ad iudicandum omnibus illis modis, quibus Apostoli iudicabunt, vt ostensum est sup.

Si autem tota promissio explicitè poneretur, deberet dici,quòd ei, qui relinqueret omnia pro Christo vt eum sequeretur & maximè ad euangelizandum, daretur vita æterna, & insuper sedere in iudicio super sedem ad iudicandum, & in præsenti daretur centuplum eorum, quæ relinqueret.

Ad primum dicendum,quòd non fuit promissio facta

F Apostolis specialis, quasi illis solis conueniat id quod ibi promissum est,quia multi alij præter eos iudicabunt, vt ostensum est supra,sed eis solis dictum est quia soli erant præsentes,quando istud dixit, vt patet ibid.& q. 197.

Ad secundum dicendum,quòd istis qui relinquunt patrem,& matrẽ,domos,&c.promisit Christus hoc, quod habetur hic in littera, & tamen istud non est præmium distinctum à promissione sedium, sed aliquid explicatur hic addendo quod ibi tacebatur,s.centuplum,quod omnibus dimittentibus aliquid pro Christo promittitur, & aliquid ibi magis explicitum fuit quod hic breuius dicitur. Nam quod dicitur ibi de duodecim sedibus, intelligitur hic per hoc,quod dicitur: Et vitam æternam possidebit; eo quod sedes non dantur nisi euntibus ad vitam æternam,licèt non omnibus euntibus illuc, vt dictũ est.

Quare dicitur multi erunt nouissimi primi & primi nouissimi. Quæst. CCXX.

QVæritur,quare dicitur: Multi erunt nouissimi primi,& primi nouissimi.

Dicendum,quod istud ponitur ad tollendum dubium dictorum. Et potest multipliciter intelligi, vno modo,quod tacitè per hoc Christus hortetur nos ad perseuerantiam per hæc verba, scilicet quòd aliqui incipiunt opera perfectionis cum magno feruore, & tunc excedũt multos alios,qui prius,vel postea eadẽ tepidius incipiũt, & deinde labuntur.

Putaretur autem quòd ex eo quod ceperant opera excellentia,perciperent maiora munera,quàm alij,qui non
H ita feruenter inceperant,dicitur hic,quod non,s. quia nõ continuant,& per hoc licèt prius essent primi, efficiũtur nouissimi.Sic dicit Rabanus: Verum quia multi virtutũ studia non eadem,qua incipiunt intentionis pietate consumant,sed vel tepescunt,vel accelerate labũtur,dicitur, multi autem erunt primi nouissimi & nouissimi primi: quotidie enim videmus multos in laico habitu constitutos magnis vitæ meritis excellere, & alios à prima ætate spirituali studio feruentes ad extremum otio torpenre lassescere, atque inerta stultitia,quod spiritu cępere carne consummare.

Secundo potest poni ad tollendum dubium,quia cum ponantur ista præmia eis, qui relinquũt omnia pro Christo, quia aliqui præcedunt alios tempore in faciẽdo hoc, putarent illi,qui posteriores sunt parui meriti se esse &
I non æquales cum illis,qui prius cæperũt,& ideo dicitur, quod non est verum,sed interdum illi, qui tempore sunt posteriores sunt dignitate maiores si merito sunt superiores,& hoc adiuuat eos,qui ad Christum tarde conuertuntur, siue de paganis,siue de Iudæis, quia licèt tẽpore sunt vltimi & tardi,possunt esse merito maiores eis,qui à christianis proauis nati sunt.

Sic dicit Origenes: Per hoc exhortatur eos,qui nuper accedunt ad verbum diuinum, vt festinent ad perfectum ascẽdere præ multis,qui videntur senuisse in fide. Potest etiam hic sensus destruere eos, qui gloriantur eo quod à christianis parentibus sunt enutriti in ipsa christianitate, ne pusillanimes fiant,quia christianitatis dogmata nouissimè receperunt. Et iste sensus est multum conueniens,
K quia sic dicitur seq.cap. quando agitur de cultoribus vineæ quorum quidam venerunt in principio diei, alij ad vesperum, & tamen primi tempore non præcesserunt in magnitudine pretij eos, qui postremi venerunt, & cum illi,qui primi venerunt conqueruntur, quod non acceperunt plusquam illi,qui fuerunt vltimi, dicitur eis, quod erunt primi nouissimi,& nouissimi primi.

Tertio potest intelligi, vt sit quædam comparatio gentilium & Israelitarum, fuerunt enim Israelitæ primi cultores Dei,ad extremum autem,s.Christo prædicante venerunt gentiles,& ideo posset aliquis credere,quod omnes Iudæi essent potiores in præmio quàm Gentiles conuersi,& dicitur quod non,sed,quod multi nouissimi erũt primi,& primi nouissimi.Sic dicit etiam Orige. scilicet: Habet & alium intellectum, vt sint primi Israelitæ, qui facti sunt nouissimi propter infidelitatem, gentes autem nouissimi primi.

Quarto

Quarto, potest intelligi, vt sit comparatio iuuenis & Apostolorum, ille enim iuuenis diues, qui ad Christum nunc venerat, à iuuentute sua fuerat semper bonus, quia semper custodierat mandata, quæ Christus dixit esse necessaria ad habendam vitam æternam, aliqui autem Apostolorum non fuerant boni à iuuentute, sed mali, sicut Matthæus, qui auaritiæ lucris inhiabat sedens ad telonium, supra nono cap. & ideo putaretur, quod ille iuuenis esset potior in præmio vitæ æternæ, quam aliqui Apostolorum, licèt ille noluerit dimittere diuitias propter Christum, sed tristis recesserit audito verbo, vt patet supra in littera.

Christus autem dicit quod non, quia multi erunt primi in tempore merendi, qui in quantitate meritorum, & præmiorum erunt nouissimi. Sic dicit Remigius: Potest & specialiter referri ad tristitiam diuitis, qui primus videbatur, legis præcepta implẽdo, sed quia terrenam substantiam prætulit Deo, nouissimus factus est, sancti verò Apostoli nouissimi videbantur, sed relinquẽdo opera per humilitatis gratiam facti sunt primi, & iste etiam sensus est valde conueniens.

Quinto potest intelligi, quòd tollatur dubium, quia cũ dixerit Christus, quòd sederent Apostoli iudicantes duodecim tribus Israel, & Apostoli dum viuerent fuerũt viri humiliati, & abiecti inter gentem suam Iudæorum, & summi sacerdotes, & Principes, & Pharisæi præerant gẽti toti Iudæorum, & iudicabant illam. Mirarentur ergo Apostoli quomodo posset esse, quòd ipsi iudicarent duodecim tribus Israel, cùm in illis fuerũt viri sublimes, quibus subditi erant Apostoli dum viuerent.

Dicit ergo Christus quod hoc satis erat possibile, quia multi, qui erant primi, idest celsiores in dignitate & statu, dum viuerẽt, fient nouissimi, idest minimi, & abiecti post mortem, propter eorum vitam indignam habentes infimum locum, quia manebunt in tormentis, & ita erunt summi sacerdotes, & Pharisæi, qui tam Christum, quam Apostolos dum viuerent iudicabant, & cõdemnabant, & aliqui, qui erant nouissimi, idest abiecti dum viuerent, sicut Apostoli, & alij sancti egentes, & angustiati propter Christum, & quibus dignus non erat mundus, ad Heb. 11. in iudicio & semper post mortem erunt excellentes, & subiectos habebunt eos, qui videbantur aliquid esse in sæculo. Simile patet Sap. 5. quando stulti videntes in iudicio sanctos, dicent, hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinẽ improperij, nos insensati vitam illorum existimabamus insaniam, & finem sine honore, ecce quomodo nũc computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Et iste etiã est valde conueniens sensus litteræ, & præcedens, & secũdus. Et secundus est verus quem Christus intendit, vt patet seq. cap.

CAPITVLVM XX.

Simile est Regnum Cælorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis: Ite, & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exijt circa sextam, & nonam horam: & fecit similiter. Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit: Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. Cùm sero autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo. Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cum venissent ergo qui circa vndecimam horã venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi arbitrati sunt, quòd plus essent accepturi: Acceperunt autem & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & æstus. At ille respondens vni eorum, dixit: Amice non facio tibi iniuriam: nonne ex denario
A *conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: Volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam est: quia ego bonus sum? Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.*

Simile est. In præcedenti docuit Christus virtutes cõtemplatiuorum siue religiosorum, hic consequenter docet virtutes prælatorum. Vel, vt aliter continuetur, docuit in præcedenti Christus mutationem ordinis temporis, scilicet, quod non essent potiores in præmio qui erant priores in tempore in merendo: hic autem confirmat, quod dixit, ponendo exemplum de patrefamilias, & vineæ cultoribus. Et ista continuatio est continuando finem præcedentis cap. ad principium istius, & est vera cõtinuatio.
B Sed tenendo præcedentem, eo quod est communior, & potest extendi ad totum cap. dicendum, quod agitur hic de virtutibus prælatorum. Sunt autem præcipuè quatuor virtutes prælatorum, s. Feruor ad continuè laborandum in agro dominico. Vigor ad se martyrio exponendum pro grege sibi commisso. Humilitatis tenor etiam in statu excelso. Pietatis dulcor subditis continue benefaciendo. Primum in principio. Secundum ibi. *Et ascendens Iesus Ierosolymam.* Tertium ibi. *Tunc accessit ad eum.* Quartum ibi. *Et egredientibus illis.*

An ista sint continuata ad præcedentia, & nunquid immediate facta. Quæst. I.

C QVæritur circa primum, an ista sint continuata ad præcedentia, & an sint immediatè facta, vel interiecto aliquanto tempore.

Dicendum ad primum, quod est continuatio, & nõ est anticipatio neque recapitulatio ordinis. Et patet primo ex concordia ad alios euangelistas: nam Marcus, & Lucas referunt ea, quæ habentur in fine præced. capit. de his qui relinquunt domos, fratres, sorores &c. & referũt ea, quæ habentur infra in littera, licèt subticeant hoc quod ponitur hic in principio, de vinea. Et ponunt ea quæ habentur præced. cap. in fine, vt patet Marc. decimo, & Luc. decimooctauo.

Secundo patet ex ordine rerum gestarum, supra decimooctauo cap. & decimoseptimo, fit mentio, quod Christus maneret in Galilæa, volebat autem venire in Iudæã vt ascẽderet in Ierusalem, quæ erat in Iudæa. Et præced.
D cap. in principio dicitur, quomodo venit, & mansit in finibus Galileæ circa Iordanẽ, sed infra in littera dicitur, quomodo pergebat in Ierusalem, & quomodo venit in Iericho, qui est circa Iordanem, & occurrit venientibus de Galilea in Ierusalem, & ibi sanauit cæcos, ergo ea, quæ habentur præced. cap. necessariò præcesserunt ad ea, quæ habentur hic.

Ad secundum dicendum, quod ea, quæ habentur hic, fuerunt facta immediatè post ea, quæ habentur præced. cap. nam ea, quæ dicuntur hic in principio non fuerunt introducta nisi ad confirmationem eorum, quæ dicũtur in fine præcedentis cap. quia ibi dictum est, quod multi erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, & hoc ostẽdit hic per exemplum inductum de cultoribus vineæ. Et patet, quia in fine exẽpli cõcluditur intentio eius, s. sic erunt
E primi nouissimi, & nouissimi primi, sicut in fine præcedentis cap. dictum est: ergo principium cap. huius, s. id quod habetur de cultoribus vineæ, fuit dictum eodem tempore, & in eorum contextu, in quo dicta fuerunt ea, quæ habentur præced. cap. in fine, & ideo fuerunt hæc continuata ad illa, & in eodem tempore facta saltem principium eorum, quæ hic dicuntur.

Circa primum dicitur. *Simile est regnum cœlorum.* Idest status Ecclesiæ militantis, in quo sunt diuersi gradus hominum laborantium pro vita æterna, & in diuerso gradu meritorum. Vel regnum cælorum, i. status Ecclesiæ triũphantis, s. vitæ æternæ, vbi pro bonis operibus diuersa præmiorum redduntur genera, & quantitatis. *Homini patrifamilias.* Ad parabolam pertinet: quia paterfamilias est, qui cõducit operarios, sicut ad Ecclesiam triumphantem, & militantem homines vocantur, & conducuntur,

ducuntur. *Qui exijt primo mane.* In aurora, quæ est prima pars diei, quia illa est hora conducendi operarios. *Conducere operarios in vineam suam.* Idest, vt irent ad colendum vineam suam. *Conuentione autem facta.* De taxatione pretij. Et sciendum, quod licet quinquies conduxerit operarios iste paterfamilias, non fecit conuētionem nisi cum primis. *Cum operarijs.* Scilicet cum primis quos prima hora diei conduxit. *Ex denario diurno.* Idest pro vno denario pro tota die.

Vocatur denarius diurnus, qui pro tota die redditur. Et ita isti tota illa die operaturi erant in vinea pro denario vno, qui quanti sit valoris ignoratur: quia nescitur cuius regionis moneta sit. *Misit eos in vineam suam.* Non iuit paterfamilias in vineam, sed misit illuc operarios: quia ipse mansit in vrbe ad conducendum alios, cum in omnibus horis diei conduxerit operarios, vt patet in littera. *Et egressus.* Scilicet ad forum, vbi cōducuntur operarij. *Circa horam tertiam.* Ista est alia conductio operariorum. *Vidit alios.* Scilicet operarios, qui ad locandum operas suas ad forum venerunt. *Stantes in foro ociosos.* Istos dixit ociosos, & non primos, quia iam ferè tres horæ diei elapsæ fuerant manentibus eis in foro, & nihil facientibus, qui verò in prima hora conducti fuerunt, nullo tempore manserant ociosi, quia illa erat hora conducendi operarios. *Et illis dixit.* Idest etiam illis, quasi dicat, licèt non laborare possent die integro, voluit eos conducere. *Ite & vos in vineam meam.* Scilicet sicut alij iuerunt. *Et quod iustum fuerit dabo vobis.* Cum istis non fecit pactum de certa pecunia, quia cum primis facta erat: sed dixit, quod iustum fuerit dabo vobis .s. considerata quantitate temporis dabo vobis secundum proportionē partem danarij. *Illi autem abierunt.* Non curantes de taxatione pretij, quia putauerunt esse iustam conuentionē istam. *Iterum autem.* Scilicet exiit in forum ad conducendum operarios. *Circa sextam.* Idest ad meridiem, & cōduxit operarios, quos ociosos inuenit, dicēs: Ite, & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis. *Et circa horam nonam.* Hoc fecit iterum .s. in quarta vice. *Et fecit similiter.* Scilicet conduxit, quos inuenit ociosos dicens, quod iustum fuerit, dabo vobis. *Circa vndecimam verò.* Ista fuit vltima conductio, iam enim non superetat nisi vna hora. *Exijt.* Scilicet ad forum. Et inuenit alios operarios, qui locare volebat operas suas. *Stantes.* Idest nihil facientes, sed solum stantes. *Et dixit illis.* Scilicet increpatoriè, quod sequentia verba sonāt. *Quid hic statis?* Idest ad quid manetis in foro tota die? idest quasi tota die, quia sola vna hora super erat diei cum circa vndecimam horam hoc operarijs dixit, & tamen modus increpantium, & conquerentium est, vt rem deteriorem ostendant, ideo plus quàm sit rem aggrauant. *Ociosi.* Fuerant ociosi, quia per totum diem nihil fecerāt. *Dicunt ei.* Responsio iusta est. *Quia nemo nos conduxit.* Idest nemo de conductione nobis locutus est, nam aliter non se defenderent conuenienter, vt si aliquis vellet eos conducere, & ipsi petendo plus iusto non stetissent taxationi. *Dixit eis.* Volens eos conducere. *Ite, & vos.* Idest etiam vos licèt sitis extremi, & in fine diei, ite *In vineam meā.* Ad colendum eam, istis non dixit, quod iustum fuerit dabo vobis, licèt iustū esset aliquid eis dari, quia aliquid laboraturi erant. *Cum autem sero factum esset.* Scilicet occasus solis, tunc enim est aduentus operariorum de agris. Psalm. 103. exijt homo ad opus suum, & ad operationē suā vsque ad vesperā. *Dixit dominus vineæ.* Scilicet paterfamilias, qui cōduxit operarios in vineam. *Procuratori suo.* Idest negociorum gestori, quia non erat procurator ad lites, sed ad negocia. *Voca operarios.* Iam redierant de agro, & tamen nondum erat eis datum laboris pretium, & ad dandum illud vocati fuerant. *Et redde illis mercedem suam.* Idest conuentam, vel eis debitam, incipiens à nouissimis, idest ab illis, qui venerunt hora vndecima in agrum. *Vsque ad primos.* Idest, quod finiatur solutio in primis conuerso ordine, vt prius soluatur eis, qui in hora vndecima, deinde eis, qui in nona, postea eis qui sexta, deinde eis qui tertia, vltimò verò eis, qui prima hora diei iuerant in vineam. *Cum venissent ergo.* Non est, ergo, hic illatiua, sed continuatiua. Et dicitur

F cum venissent, scilicet ad dispensatorem. Vel venissent .i. introissent ad locum, in quo solutio facienda erat. *Qui circa vndecimam horam venerant.* Idest fuerāt in vineā: nam nunc quando venerunt, idest redierant de agro oc casus solis erat. *Acceperunt singulos denarios.* Idest quilibet vnum. Et hoc erat admirandum, quia vix vndecimam partem denarij quilibet illorum meruerat. *Venientes autem primi.* Scilicet qui primo mane conducti fuerant. Venientes quidem, idest accedentes secundum ordinem datum à patrefamilias ad dispensatorem, vt solueret pecuniam, postquam soluerat eis, qui circa Nonā, & eis qui circa Sextam, & Tertiam. *Arbitrati sunt, quod plus essent accepturi.* Idest plusquam denarium vnū singuli, vel plus, idest plusquam vltimi, qui venerunt hora vndecima, cum viderent eis dari singulos denarios crediderunt sibi plus dandum. *Acceperunt autem, & ipsi.*

G Idest etiā ipsi, quasi dicat, ita ipsi sicut alij. *Singulos denarios.* Sicut fuerat cum eis conuentum. *Et accipientes .i.* dum acciperent. *Murmurabant.* Se iniustum pati asserentes. Et hoc dum acciperent, quia antequam acciperēt etiam si suspicarentur solum singulos denarios eis dandos, non auderent murmurare, ne prouocarent animum Domini, dum adhuc incertum erat quantum eis dādum esset. *Aduersus patremfamilias.* Idest nō aduersus procuratorem, licet enim procurator solueret pecuniā, quia tamen mandato domini dabat id, quod dabat non murmurabant contra ipsum quasi ipse non faceret iniustum, sed dominus. *Dicentes.* Idest allegantes pro se, ea, quæ sequuntur. *Hi nouissimi.* Scilicet qui venerunt circa horam vndecimam, qui fuerunt nouissimi, idest, extremi

H in tempore laboris, & primi in ordine solutionis. Omnes enim tam, qui hora vndecima, quam qui circa nonā, & qui circa sextam, & tertiam venerunt, acceperunt singulos denarios, & de singulis illorum poterant primi arguere.

De illis tamen solis, qui circa vndecimam venerūt arguunt, vt sic efficacius argumentum eorum, quando magis sic grauentur, quam si pares eis fierent, qui circa tertiam venerunt. *Vna hora.* Idest, vna hora solum .i. hora vndecima à principio eius vsque ad duodecimā .s. à principio duodecimæ quando pulsatur vndecima, vsque ad duodecimam, quando finitur ipsa duodecima, & est occasus solis. *Fecerunt.* Idest operati sunt parum in agro, ex quo apparet, quod erat dies illæ in æquinoctio, quia duodecim horarum erat dies. Vel computantur horę inę

I quales, de quibus in quolibet die, & in quālibet nocte facimus horas duodecim, sicut inquiruntur horæ ab astrologis per instrumenta. *Et pares illos nobis fecisti.* Idest dedisti singulis eorum singulos denarios, sicut & nobis: honestius, idest cum maiori colore arguerent, si dicerent pares nos fecisti illis, quia hoc prima facie signat depressionem à debito, quod semper est iniustum.

Dicere autem pares illos nobis fecisti signat largitionem supra condignum, quod ad liberalitatem, vel magnificentiam interdum pertinet, quæ non est contra iustitiam, & tamen ad veritatem idem est, considerato, quod paterfamilias dedit primis, quantum cum eis conuenerat. *Qui portauimus pondus diei.* Pondus grauitatem notat, & est sensus, sustinuimus pondus, vel laborem per totum diem. *Et æstus.* In hoc apparet, quod erat tēpus ver-

K nale, vel finis temporis æstiualis, quia dicitur, quod erat æstus, & hoc concordat superiori litteræ .s. quod dies ille duodecim horarum erat, hoc non accidit nisi in principio temporis vernalis, & in fine temporis æstiualis. s. laborauimus per totum diem, & per totum æstum, quod durum est, isti autem laborauerunt in hora vndecima quando sol iam declinauit, & non est tanta difficultas tunc operari. *At ille.* Scilicet paterfamilias. *Respondens vni eorum.* Idest illorum, qui primo mane conducti fuerant, vni quidem respondit, quia fortè ille pro omnibus murmurabat, vel grauius quam cęteri, aut occurrit sibi magis contra illum loqui. *Dixit, amice.* Licet ille mordaciter fuisset locutus, quia murmurabat, tamen paterfamilias benignè loquitur, eum amicum vocans. *Non facio tibi iniuriam.* Iniuria accipitur hic pro iniusto, & largè accipitur, & non pro vt distinguitur contra damnum,

num, & ideo extenditur tam ad detrimentum rerum, quàm ad offensionem personæ.

Iniustum siquidem est aliquid de alieno iure tollere, sed paterfamilias nihil tollebat primis, licet gratiam faceret alijs, ideo verum est, quod non faciebat iniuriam. *Nonne ex denario.* Idest pro denario, & istum vocauit supra denarium diurnum: quia pro labore totius diei da batur. *Conuenisti mecum.* Quasi dicat, tantum tibi dedi, quantum mecum conuenisti, nullam ergo facio tibi iniuriam, & ita non habes ius querelæ. *Tolle quod tuum est.* Idest accipe denarium, qui tibi debetur, & non dixit, tolle, idest accipe quasi non accepisset, quia iam acceperat, vt dicitur supra in littera, acceperunt autem, & ipsi singulos denarios, & accipientes murmurabant, sed dici tur tolle, idest contentus esto cum eo quod tulisti. *Et vade.* Idest non murmures, incepit paterfamilias benignè respondere iustitiam suam ostendendo, nunc acrius inuehitur in æmulum, eius murmurationem compescendo, & iniustam querelam ostendendo. *Volo autem, & huic nouissimo.* Idest non solum eis, qui circa sextam, & nonam, de quibus magis videbatur, sed etiam istis, qui sunt nouissimi dare vnum denarium per singulos. *Sicut & tibi.* Idest tantum quantum tibi, quia in hoc tibi non facio iniuriam, illi autem gratiam facio. *An non licet mihi quod volo facere.* Confirmat dictum suum, dixerat, volo dare huic nouissimo tantum quantum tibi, & quia posset murmurator in hoc dicere, facis mihi iniustitiam dicit, vel ego possum facere, quod volo, & tunc tu iniustè conquereris, & oculus tuus nequam est, vel nō possum de meo dare cui voluero, & tunc absurdum est, ideo querela nunquam est iusta. Vel aliter legatur fine disiunctione solum per modum interrogationis, scilicet. An non licet? idest nunquid non licet facere de meo id quod volo? dando illud cui voluero? quasi dicat, licet, & non bene conquereris. *An oculus tuus nequam est.* Non ponitur interrogatiuè, & per modum alicuius dubitationis, sed per modum assertionis, cum subiūgatur causa dicti, scilicet, ego bonus sum, & tamen non diceretur, quia ego bonus sum, nisi etiam assereretur, quod oculus istius erat nequam, idest iniustus, dixit, oculum iniustū, idest hominem iniustum, quia oculus & aliæ partes corporis, neque iustæ, neque iniustæ sunt, neque tamen de oculo dixit, notando conditionem vitij, iste quidem inuidus erat, nō enim dolebat de proprio damno, sed de alieno lucro, & quia inuidis est grauis pœna, aliorum videre fęlicitatem, vitium inuidiæ videtur esse in oculis, ideo iniustum oculum dixit, sicut vocamus linguam iniustam in eo, qui mendax est, & seminator discordiæ ex verbis: licet lingua non sit mala, sed habens eam. *Quia ego bonus sum.* Idest iustus, dando tibi, quod iustum est, & bonus sum, idest liberalis dando nouissimis, & omnibus alijs vltra ea, quæ merentur. *Sic erunt.* Ista sunt verba Christi applicantis parabolam ad propositum suum, & dicitur, sic, idest sicut paterfamilias fecit nouissimos esse primos, idest æquales primis in quantitate pretij. Vel fecit nouissimos esse primos, idest primos in ordine solutionis, quia iussit incipi solutionem à nouissimis, ita erit in regno cęlorum. *Primi nouissimi.* Idest aliqui qui fuerunt primi in tempore colendi erunt nouissimi in retributione. *Multi enim sunt vocati.* Istud pertinet ad aliam sententiam, s. multi sunt vocati ad colendum vineam Dei vario modo, & tamen non omnes recipient retributionem, quia non omnes bene colent eam, sed retrocedent. *Pauci vero electi.* Non quod pauci sint electi, quia magnus est numerus eorum, sed in cōparatione ad eos, qui pereunt pauci sunt, qui de malis eliguntur cæteris relictis, & abiectis, vt feces, & stercora abijciuntur, & paleæ collectis granis.

Quare Christus posuit istam parabolam de cultoribus vineæ. Quæst. II.

QVæritur, quare Christus posuit istam parabolam, de cultoribus vineæ.

Dicendum quod vsus parabolarum multum conueniens erat Christo, & sæpe eis vtebatur, vt dictum

A est supra decimotertio capitu. in præsenti autem fuit ista parabola posita ad confirmandum id, quod in fine præceden. capit. dictum est. scilicet, multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi, vt autem magis ostenderet, quomodo fieret hoc, posuit parabolam de cultoribus vineæ quorum vltimis æqualis merces data est cum primis, immo vltimis primò data est merces.

Quod autem ad hoc ponatur parabola patet, quia in fine resumitur verbum, quod positum est in fine præceden. cap. scilicet.

Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, taliter enim solet Christus introducere parabolam, sic patet supra 18. cap. cum dixit parcendum esse proximo, quando peccaret, & ad confirmandum hoc statim subiunxit parabolam de Rege, qui posuit rationem cum seruo, &

B remisit ei debitum oranti, ille autem alteri conseruo, remittere noluit sed torquebat eum, & ideo dominus condemnauit eum, & concluditur ibi, sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo, ergo hic ad confirmationem præcedentis dicti introduxit Christus istam parabolam.

Sic dicit Remigius, scilicet. Quia dixerat dominus multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi, vt hanc sententiam confirmaret, subiunxit similitudinem.

Quid vocatur hic regnum cœlorum. Quæst. III.

QVæritur, cùm dicatur hic, simile est regnum cœlorum, quid vocatur hic regnum cœlorum.

Dicendum, quod regnum cœlorum propriè

C dicitur hic vita æterna, quia ibi sancti regnant cum Christo Apoc. 5. cap. & illa vita in cęlo est. Et tamen solet accipi multipliciter regnum Dei vel regnum cœlorum. Aliquando pro vita æterna vt dictum est. Aliquando pro Ecclesia militanti, iuxta illud sup. 11. capit. qui minor est in regno cęlorum, idest in nouo testamento maior est illo idest Ioan. & sup. 13. capit. mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Et idem Greg. dicit, scilicet. Sæpe in sacro eloquio regnum cœlorum præsentis temporis ecclesia dicitur.

Aliquando accipitur pro intellectu sacræ scripturæ, inf. 21. cap. auferetur à vobis regnum cœlorum, & dabitur genti facienti iustitiam eius, idest auferetur à vobis intellectus Sacræ scripturæ.

Aliquando autem (vt quidam volunt) accipitur pro

D Christo, hic autem non accipitur pro Christo, neque pro intellectu sacræ scripturæ, quia non est ad propositum, sed oportet accipi regnum cœlorum pro aliquo stato, in quo homines æquales efficiuntur, qui inęquales erant, & posteriores, qui erāt primi, & ideo potest accipi tam pro vita æterna quam pro Ecclesia militanti, nā in vita ęterna contingit, quod homines accipiunt præmia æqualia, qui posteriores fuerunt in colendo Deum.

De Ecclesia militāti apparet, quia in ea homines quasi vineam colunt obseruationi diuinorum mādatorum instando, & hic alij priores & alij posteriores sunt in hac obseruatione.

Et ideo dicendum, quod magis accipitur regnum cœlorum pro vita ęterna quam pro Ecclesia militanti, cum de diuersitate præmiorum agatur, quæ non dantur nisi in vita æterna, & tamen si quis totam parabolam appli-

E care vellet, accipiet per regnum cęlorum tam vitam ęternam quam Ecclesiam militantem, cum hic agatur de cultu vineæ, & diuersis temporibus colendi, sed hoc manifestum est esse in sola Ecclesia militanti, in qua Deum colimus, & mandata seruamus, in vita autem æterna nihil de his relinquitur, sed sola quies, quia vero ad vesperum dantur mercedes colonis, vita æterna significatur, vbi va riè distribuitur pro meritis, ideo tam Ecclesia militans quàm vita ęterna in hac parabola simul per regnum cęlorum accipiuntur. *In Ecclesia militā ti Deū colim⁹ & mandata seruamus.*

F

Quomodo est verum, quod sit simile regnum cælorum homini patrisfamilias. Quæst. IIII.

QVæritur, quomodo est verum, quod sit simile regnum cęlorum homini patrifam.

Dicendum, quod non est simile patrifamilias, sed actui huic, quem egit paterfam. s. quod sicut paterfa. conduxit varijs temporibus homines, & omnibus dedit mercedem eandem, ita & in Ecclesia militanti sunt labores varij temporis, & in vita æterna quantum ad aliquid dantur omnibus præmia æqualia.

Sed quis est paterfamilias, & quomodo dicitur conduxisse operarios, & quæ sit vinea, in quam cōducit, & quæ domus, cuius est paterfam.

G Dicendum, quod paterfam. est, qui domui præest, est enim caput vel Princeps in communicatione œconomica, & ideo domum habet iste paterfam. qui Deus est siue Christus, cuius domus est totus mundus: familia autem eius sunt omnes creaturæ rationales, i. Angeli, & homines. Sic dicit Chrysost. Homo paterfamilias Christus est, cui cęli, & terra quasi vna est domus, familia autem cęlestium, terrestrium, & infernarum creaturarum. De vinea dici potest, quod sit virtutum congregatio, vel sit Ecclesia vniuersalis.

Quilibet tenetur secundū virtutē viuere.

Accipiendo primo modo constat ista vinea ex multis vitibus, sicut sunt diuersi modi virtutum, & species.

Et tunc dicendum, quod cultor huius vineæ est omnis homo, quia quilibet tenetur viuere secundum virtutem. Sic accipit Chrysost. dicens: Vinea autem eius iustitia est, in qua diuersæ species iustitiarum positæ sunt quasi vites: puta mansuetudo, castitas, patientia, & cæteræ virtutes, quæ omnes generaliter iustitiæ appellantur: homines autem vineæ cultores ponuntur.

H Accipiendo secundo modo Ecclesia vniuersalis à principio sæculi vinea est, quæ vna est tunc, & nunc per continuationem iustorum, extra quam nemo saluatur, cultores autem vineæ sunt omnes homines, quia omnes tenentur esse intra Ecclesiam, & hoc est eam colere, nā qui extra eam fuerit non saluatur, extra de summa trinit. & fid. ca. capit. firmiter. Et illud est verum pro omni tempore, quia nūquam potuit aliquis saluari nisi intra Ecclesiam. De tempore post Christum patet, quia iam, qui non crediderit, & baptizatus fuerit, peribit. Mar. 16. & infra 28. cap. Ante Christum autem tam Iudæi, quàm Gentiles poterant saluari, cū lex Moysi non obligaret nisi solos Israelitas, & tamen nemo saluabatur nisi fide, quę vna erat in omnibus bonis, sed in quibusdam implicite in alijs explicitè, & ideo ad hanc Ecclesiam omnes homines mittuntur, vt saluari possint.

Qui sūt vineæ cultores.

Quod patet, quia paterfam. omnes, quos inuenit quocunque tempore, misit ad vineam suam, & tunc cum vinea sit Ecclesia, & homines cultores, id quod colitur est, quod in ea laborando obseruatur, scilicet fidem tenēdo, & iustitiam sequendo.

I Aliter potest dici, quod vinea sit ipsa Ecclesia, & quia partes vineæ sunt vites, vel palmites, homines, qui sunt partes vineæ, & per quorum successionem continuatur Ecclesia, vocabuntur palmites. Sic accipitur Isa. 5. capit. Vinea domini exercituum domus Israel est, & vir Iuda germen delectabile eius, & quia cultor, vel palmes, vel vitis non sunt idem, cùm homines generaliter sint vites, vel palmites, erunt cultores ipsi doctores Ecclesiæ, & prædicatores, qui doctrinam, & admonitionem quasi palmites, & vites excolunt, dum homines per doctrinam sacræ scripturæ ad meliorem vitam perducunt. Sic accipit Greg. in homilia, scilicet: Paterfamilias, est conditor noster, qui habet vineam, vniuersam scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel iusto vsque ad vltimum electū, qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit.

K Quod autem Christus vocet vitem non quemlibet hominem, sed seipsum solum, & quemlibet hominem palmitem Ioan. 15. alia longè differens comparatio est, vt infra dicetur.

Quid sit operarios istos conducere, & quare pater familias illos conduxit. Quæst. V.

QVæritur, quid sit operarios istos conducere, & quare paterfam. illos conduxit.

Dicendum, quod paterfam. non solum conducit operarios, sed etiam (vt littera dicit) exijt ad conducendum. Si autem acciperetur paterfam. pro Christo, dicitur exire ad conducendum eo modo, quo dicitur exiuisse à patre, & venisse in mundum per ostensionem operationum in humanitate assumpta, in qua prædicauit, & docuit, quod fuit operarios ad vineam noui testamenti mittere, quia tamen melius accipitur paterfa. pro Deo, & quod vinea sit à principio sæculi, dicetur exijsse ad conducendum non per aliquam loci mutationem, sed per suæ bonitatis diffusionem. Et quia operarij dupliciter dicuntur, s. vel omnes homines, vel soli doctores, & prædicatores, aut quicūque, qui aliquo modo alios ad bonum mouent, dupliciter accipietur conducere.

Accipiendo secundo modo conducuntur operarij per hoc, quod Deus dedit eis spiritum sapientiæ, & intellectus, & mandauit eis expresse ire ad prædicandum, aut ad denunciandum aliquid. Sicut patet Isa. 6. & Ieremiæ 1. & Ionæ 1. ita de alijs prophetis, quos Deus mittebat ad aliquas gentes, vel personas, aliquando autem per solam interiorem inspirationem mittebat impellendo interius, vt irent, & prædicarent. Necesse est autem, quod qui docet aliquo istorū modorū mittatur. Sic dicitur ad Rom. 10. cap. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et quia per conductionem determinatur operarius ad certum opus, etiam obligatur iam illud facere, ita per missionem obligabantur missi ad eundum, & etiam determinabantur ad opus quod facturi erant.

Accipiendo autem operarios primo modo pro omnibus hominibus, dicitur quód conducuntur inquantum Deus illos obligat ad obseruātiam legis suæ, & ad fidem tenendam intra Ecclesiam, conducit autem illos inquantum illis ostendit obligationem ad hoc faciendum per sacram scripturam, vel per prædicatores.

Vocantur autem omnes homines operarij, vel mercenarij, quia mercenariorum conditionem habere debent, s. quia mercenarius facit opus domini, & non suum, ita & nos laboramus in obseruando mandata Dei, & non voluntatem nostram, & sicut mercenarius paruo tempore manet in cibo, toto autem tempore in laborare, ita & nos circa curam nostram pauco tempore manere debemus, toto autem tempore in cultu Dei. Sic dicit Chryso. Scitote, quia mercenarij sumus conducti.

Sicut ergo nemo ideo conducit mercenarium, vt hoc solùm faciat, quod manducat, sic & nos non ideo sumus vocati à Christo, vt hoc solum operemur, quod ad nostrū pertinet vsum, sed ad gloriam Dei, & sicūt mercenarius prius aspicit opus, deinde quotidianum cibum, sic & nos prius debemus aspicere, quæ ad Dei gloriam pertinent, deinde quæ ad nostram vtilitatem, & sicut mercenarius totam diem circa domini opus impendit, vnam autem horam circa suum cibum, sic & nos omne tempus vitæ nostræ debemus impēdere circa gloriam Dei, modicam autem partem circa vsus nostros terrenos. Et si mercenarius qua die opus non fecerit, erubescit intrare domum, & petere panem, quomodo tu non confunderis intrare in Ecclesiam, & stare in conspectu Dei, quando nihil boni in cōspectu Dei gessisti? Cum autem quæritur quare paterfamil. conduxisset operarios, cùm posset procurator eius eos conducere, sicut solui eis mercedem.

Aliqui dicūt, quod ideo fit hoc, quia Deus est, qui nos ad fidem, & obseruantiam legis suæ vocat, siue pulsando mentem nostram, siue per sacram scripturam vocando, tangere autem mentem non pertinet ad aliquem nisi ad Deum, ideo ipse, qui est paterfam. conducit operarios, & non procurator eius.

Dicendum, quod hoc non stat, primo quia licèt pulsatio interior qua à Deo vocamur ad tenendum fidem, & obseruantiam legis sit à Deo, & non ab homine, tamen vt communiter fit vocatio ista per sacram scripturā,

&

& adhuc magis per homines, qui illam prædicant, & secundùm eam hortantur, isti autem, & etiam scripturæ sunt velut procuratores Dei, vel negociorum eius gestores, ideo per procuratorem poterat dici, quod paterfam. conduxerit operarios. Secundo, & efficacius, quia per dationem mercedis factam operarijs in sero significantur præmia vitæ æternæ, certum est tamen, quod vita ęterna nō datur alicui à Deo per ministros, sed per seipsum, quia beatitudo tota est in videndo Deum, & istam visionem concedit Deus cuilibet per seipsum. Etiam ipse disponit homines immediatè per seipsum ad illam dando eis habituale lumen gloriæ, vt videre possint diuinam essentiā, ideo merces nō datur per procuratorem, sed per patrem familias, & tamen in litera dicitur, quod mandauit pater familias procuratori dare mercedem operarijs, ergo à fortiori poterat dicere, quod procurator cōduxerit operarios. Est ergo dicendum vno modo, quod quandocunque ponitur aliqua parabola, non oportet applicare singulas partes parabolæ ad rem signatam: sed satis est applicare illud, quod est ad propositū, & propter quod inducta est parabola. Non fuit autem inducta ista parabola nisi ad ostendendum, quod multi erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, & ideo satis est applicari illā partem, in qua dicitur, quod vltimis data est primo merces, & æqualiter eis, & primis datum est, de cæteris autē non differt, sed ponuntur ad hoc, quod possit fieri parabola verisimilis, sicut etiam fit in fabulis.

Secundo potest dici, & ex eadem radice, & est ista veritas, quod dictum est hoc ad conuenienter ponendum parabolam, vt esset verisimilis.

Procurator enim non est nisi alicuius domini, & ideo ad hoc, ꝙ notitia aliqua de procuratore habeatur oportet haberi notitiam de domino, & ideo in principio parabolæ cum nulla in præcedentibus præcessisset relatio de patre familias, oportuit de illo fieri mentionem, vt ex eo cognosceretur procurator eius, & quia primus actus, qui ponitur in parabola, est conducere operarios, conueniens fuit, vt pater familias diceretur conducere operarios, & non procurator eius.

Quare dicitur, quod pater familias exijt primo mane conducere operarios. Quæst. VI.

QVæritur, quare dicitur, quod pater familias exiit primo mane conducere operarios.

Dicendum, quod omnes cōductiones, quas facit paterfam. in vno die sunt, quod patet ex assignatione horarum, de quibus in littera dicitur, s. primo mane, & tertia, sexta, nona, & vndecima hora. Quod potest dupliciter accipi, vno modo respectu mundi. Alio modo respectu vnius hominis.

Accipiendo ad eundem hominem significant ista tempora diuersas ætates eiusdem hominis, in quibus omnibus vocatur homo, vel conducitur ad vineam domini, i. ad tenendum rectam fidem, & bonam operationem, & aliqui conducuntur vna hora, alij verò alia, quia diuerso tempore vocati veniunt ad Deum, & omnibus datur eadem merces, idest denarius.

Vocantur primo mane aliqui, i. in pueritia. Hora tertia significat iuuentutem quia sicut sol hora tertia incipit ascendere, & calorem ostendere, ita in iuuentute calor naturalis in homine crescit, & ascendit. Hora sexta significat ætatem virilem, quia tunc homo est in statu, & perfectione secundum corpus, & vltra non ascendit, sicut in meridie sol est in maxima eleuatione in circulo meridiano, & tunc est tempus maioris caloris ex dispositione solis. Hora nona significat senectutem, in qua naturalis calor incipit refrigescere, sicut hora nonæ sol declinat iam à meridiano versus occasum. Hora vndecima signat senium, quia tunc sol est iuxta occasum, & horizontem, sicut homo in senio est iuxta mortis occasum. Prima hora, vel primum mane dicitur pueritia, vel infantia, quia in illa homo incipit vocari à Deo, & consequenter vsque ad finem vitæ nulla ætas est, in qua homo non vocetur à Deo, nam in infantia à primo die ęgressus ab vtero vocatur homo à Deo, quia licèt non vocetur ad fidem, & ope-

Nulla est ætas in qua hō non vocetur a Deo.

A ra, vocatur tamen ad fidei sacramenta, i. ad baptismū in quo iustificatur. Sed quia cōductio nominat pactionem, quæ non fit nisi inter vtentes ratione, & etiam qui conducitur ad laborem vocatur, qui non competit infantibus. Accipitur primum mane, i. pueritia circa cuius principiū est aliqualis vsus rationis. Sed obijcietur, quomodo stat in isto sensu, quod aliqui vocentur primo mane alij hora tertia, & ita de alijs. Nam omni hora, & tempore vocatur homo à Deo, quia Deus semper stat ad ostium, & pulsat. Apoc. 3. cap. Dicendum, quod licèt homo omni tempore vocetur à Deo, tamen non respondet omni tempore, sed aliquando alij citius, alij tardius, & scriptura ponit tempus responsionis, & non vocationis. Respondit autem in primo mane, qui à principio pueritiæ Deum colere incipit, & ita manet hora tertia, qui in principio iuuentutis Deo incipit adhærere Et ita de alijs, & sic di-
B uersis horis conducuntur homines à Deo, ideo oportuit diuersas horas distingui. Secundo potest dici, quod sunt diuersæ horæ vocationis, & quandocunque homo vocatur respondere, eo quod est duplex vocatio, quædam leuis, qua semper Deus animum pulsat. Alia verò efficax, qua tunc pulsat quando vult, quando efficaciter pulsat semper mouetur homo ad eum, in leui autem pulsatione non, & quia illa efficax pulsatio circa quosdam fit primo mane, circa alios verò hora tertia, vt dictum est, fuit cōueniens distingui diuersas horas conductionis, leuis autem pulsatio non distinguit horas, neque vocatur conductio. Omnibus autem his horis homines vocantur ad vineam, quia diuersis temporibus Deo vocanti assentiūt secundum efficacem pulsationem quam tunc facit, sed omnibus datur denarius diurnus, qui æqualis est, quia
C poterit esse gloria æqualis eorum, qui tempore nō æqualiter Deum coluerunt, nam quod deest in tempore, potest augeri in feruore, & operum multitudine. Accipiēdo autem totum diem respectu mundi, distinguētur istę horę secundum diuersas partes temporis in vocatione, & hoc verius est, quia istum modum exponendi tenent doctores, item quia magis conuenit litteræ, nam paterfam. vocat omni hora omnes, quos inuenit, & non quosdam vna hora, & alios alia. Et tunc quia paterfam. potest dici Deus, aut Christus, erunt vocationes variæ. Sed melius dicitur, quod Deus sit paterfam. & tūc prima conductio huius fuit, quando primò cępit aliquos vocare ad eum colendum. Si Christus dicatur paterfam. erit prima vocatio tunc, quando ipse prædicabat, & postea fuerunt aliæ conductiones. Primum verum est, & tunc iste dies, in quo
D fiunt istæ conductiones, est totius sæculi duratio vsq; ad resurrectionem generalem. Sic dicit Origenes: Totum autem hoc seculum præsens diē vnum dicere possumus, magnum quidem quantum ad nos, modicum autem quantum ad Dei vitam.

Quomodo distinguuntur istæ quinque vocationes, vel conductiones, seu horæ. Quæst. VII.

SEd quęritur, quomodo distinguuntur istæ quinq; vocationes, vel conductiones. Dicendum, quod istę diuidunt, & comprehendunt totum tempus ab exordio sęculi vsque ad diem iudicij, toto. n. tempore hoc operarij conducuntur, quia nullum tempus est, in quo nō mittat Deus operarios in vineam suam. Accipi. n. possunt dupliciter operarij, vt supra dictum est. Accipiendo, ꝙ omnis
E homo sit operarius, verum est, quod omni tempore cōducuntur operarij, cùm nullum tempus est, in quo non sint homines, & omnes illi conducūtur ad vineam, ergo omni tempore vsque ad finem sęculi conducuntur. Accipiendo operarios pro doctorib. & prędicatoribus, qui vineam colunt alium docendo, & exhortando, etiam omni tpe operarij conducūtur, quia nullum tēpus est, in quo Deus nō mittat aliquos doctores, & prædicatores in Ecclesiam suam, quia vt dicitur ad Ephe. 4. in Ecclesia sunt quidam Apostoli, alij Euangelistæ, alij prophetæ, alij doctores, & pastores, & doctores, qui dati sunt consummationem ministerij fidei, donec occurramus omnes in virum perfectum, idest compleatur corpus Christi mysticum fini-

to numero electorum. Et hoc non erit nisi in fine sçculi, vt Greg. dicit: ideo status pastorum, & doctorum in Ecclesia durabit vsque ad finem sçculi, & omnes illos dicitur Christus mittere, vel dare, ideo omni tempore conducit operarios. Sic dicit Greg. in homilia. Ad erudiendam autem dominus plebem suam, quasi ad excolẽdam vineam suam nullo tempore destitit operarios mittere, quia etiam prius per patres, postmodum verò per legis doctores, deinde per prophetas, ad extremum verò per Apostolos quasi per operarios in vineæ cultu laborauit: quamuis in quolibet modulo, vel mensura quisquis cum fide recta, bonæ actionis extitit, huius vineæ operarius fuit. Cum autem quæritur de istis horis quid signent, dicendum iuxta Gregor. in Hom. quod prima fuit vel mane primum, vt ipse dicit ab Adam vsque ad Noe. Hora tertia fuit à Noe vsque ad Abraham. Sexta hora fuit ab Abraham vsque ad Moysen. Nona fuit à Moyse vsq; ad Aduentum Domini. Vndecima verò est ab Aduẽtu Domini vsque ad finem sçculi. In qualibet autem istarum horarum conduxit Deus multos, qui eum coluerunt, & specialiter aliquos, qui fuerunt præcipui, de quibus sacra scriptura loquitur. Nam primo mane conduxit viros sanctos, qui fuerunt in prima ætate sæculi .s. Adam, qui laudatur in sacra Scriptura, Sapi. 10. & Seth, & Henoch, qui ambulauit coram Deo. Gen. 5. cap. & translatus est in Paradisum, Eccles. 45. cap. & alios viros iustos, qui fuerunt in progenie, & linea Seth. In secunda conductione .s. hora tertia fuerunt viri sãcti, quos scriptura laudat, vt Noe, de quo dicitur Genes. 6. ꝙ fuit vir iustus in generationibus suis, qui etiam laudatur de fide in cathalogo patrum ad Hebræos 11. Potest tamen Noe pertinere ad primam conductionem, quia sexcentorum annorum erat quando introiuit in Arcam, Gene. 6. & incepit tunc secunda ętas, & ita poterit dici de sanctis primę ętatis, de quibus etiam fuit Abel, quem Christus laudat iustum, infra 23. cap. Sed melius pertinet ad secundam ætatem, cum in ea mortuus fuerit. Fuit etiam Sem, qui iustus fuit, & sacerdos Dei altissimi. Gen. 14 cap. ipse namque est, qui Melchisedech rex Salem dicitur. Fuit, & Heber à quo Hebræorum genus aliqui ortum putant. Fuit nouissimus Abraham, qui etiam ad tertiam ætatem pertinere potest. In tertia conductione .s. hora sexta fuerunt viri sancti Abraham, & Isaac, & Iacob, & duodecim Patriarchæ filij Iacob, de quibus omnibus scriptura loquitur. In quarta conductione, quæ fuit hora nona, fuerunt viri sancti .s. Moyses legislator, & Aaron summus sacerdos, & postea Iosue, & omnes iudices, deinde oẽs prophetæ, & multi sancti Reges, & doctores legis, fuit enim diuturnior iste status, & plurimi sancti in eo fuerunt. Vltima conductio, quæ est in hora vndecima habet plurimos sanctos .s. Apostolos, Martyres, Confessores, Virgines, & omnes sanctos noui testamenti.

Quare istas quinque conductiones distinxit scriptura. Quæst. VIII.

QVęritur, quare istas quinque conductiones distinxit scriptura, nam potius videtur, quod omni hora conducere deberet paterfamilias operarios, cum per cõductionem signetur vocatio hominis ad cultum Dei, & tamen omni hora Deus vocat hominem ad bonum, quia semper ipse stat ad ostium, & pulsat. Apoc. 3. cap.

Secundò, quia si per ætates hominis distinguatur vocatio, erunt septem vocationes iuxta septem ætates hominis, vel saltem sex.

Tertiò, quia si distinguamus ętates sęculi, vocationes erunt septem aut saltem sex, quia tot sunt sęculi ætates. Dicendum, quod istas quinq; vocationes distinxit Christus, quia referendo parabolam, tenuit veritatem rei, & ita fortè acciderat, quod in illis quinque horis vocauit, & non in alijs.

Ad argumenta dicendum in generali, quod in parabolis nõ est necesse applicari singulas partes, sed eas, quæ sunt de intentione principali parabolæ, & quia intentio principalis erat, ꝙ laborantes tempore inæquali possunt

F accipere præmia æqualia, & quod prius incipientes operari possunt vltimò, & posterius pręmiari, satis fuit applicari partes illas. Quod vero operarij tot, aut tot vicibus fuerunt per tot horas conducti non differt, dum tamen simul non fuerint conducti, quia tunc non faceret parabola ad propositum, quæ inducitur ad ostendendum, ꝙ multi erũt primi nouissimi, & nouissimi primi, & tamẽ facta conductione omnium in eadem hora nemo esset primus, neq; nouissimus, ꝙ tamen in quatuor horis, vel quinq; vel septem fuerint conducti non differt.

Ad primum autem põt dici, ꝙ non concludit, ꝙ tunc non solum in qualibet hora dẽret vna cõductio fieri, sed etiam in qualibet particula horæ, quia nullum tempus est, in quo Deus non vocet hominem pulsando eum, & ita ad illam continuam Dei vocationem designandum, G non fuit conueniens fieri conductionem singulis horis, quia istæ quinq; positę signabant sufficienter vocationẽ, quæ fit toto tpe. Secundò non stat, quia non conueniret hoc parabolæ, nam oportet, ꝙ verisimile sit id, quod in parabola refertur, & tamen in singulis horis conductionem fieri non erat verisimile, quia tunc satis erat, ꝙ tota die occuparetur paterfamilias in conducendo operarios eundo, & redeundo ad forum. Tertiò, quia non erat verisimile, ꝙ in singulis horis superuenirent noui operarij in forum quos conducere posset, sed interiectis aliquantis ĩterualljs, ideo interposita hora, vel duabus horis, ibat ad conducendum operarios .s. de prima in tertiã, & sextam, & nonam, & vndecimam. Quartò, & præcipuè ꝓpter conclusionem intentam, vt ostendatur, quod hi, qui temporibus inæqualibus laborauerunt, accipiunt interdum H præmia æqualia, & tamen si singulis horis conducerentur operarij, vix videretur inæqualitas quasi pp continuitatem temporis. Cum autem ponitur de prima in tertiam, & sextam, apparet inæqualitas propter aliquanta interualla, & ista fuit etiam causa, quare non multæ conductiones fieri debuerunt .i. septem, vel octo.

Ad sm̃, & tertium dici põt, ꝙ etiam si ad signandũ ętates hoĩs, vel mundi ponerentur distinctæ conductiones, non oportebat, quod ponerentur plures .i. sex, vel septẽ, quia omnes ætates hoĩs, & etiam mundi non sunt ita determinatæ, & differentes inter se, quin ad paruum, vel magnum numerum reduci possint, nam quidam ponũt septem, & alii sex solum. Ita ergo secundum aliquam rationem poterant reduci ad quinque, vel ad quatuor.

I *Quare dicitur, conuentione facta ex denario diurno. Quæst. IX.*

QVęritur, quare dicitur, conuentione facta ex denario diurno.

Dicendum, ꝙ primo fuit hoc pp conuenientiam ad parabolam, nam intendebat Christus ostendere, quod pretium æquale datum est omnibus operarijs in retribuendo, & ꝙ pro hoc murmurauerunt primi. Et ad hoc oportuit nominari certam monetam, & quia fortè iustum pretium secundum regionis illius modum, & cõductionis tẽpus, erat denarius vnus, dicitur, ꝙ denarius conuentus est pro totius diei labore, ꝙ est esse diurnum denarium, dr autem à decem, quia decẽ minuta ærea in valore cõtinebat. Sic dicit Remig. Denarius .n. dr, qui antiquitus K pro decẽ nũmis imputabat, & figurã Regis hẽt.

Secundò conuenit ad sensum parabolæ, nam nomine denarii intelligitur salus æterna, pro qua est totus labor noster in vinea dñi. Sic dicit Orig. Salutis autẽ arbitror esse nomen denarium. Et hoc adhuc magis applicatur: quia totus labor noster est in obseruantia præceptorum diuinorum, quæ ad decem reducuntur propter decalogum. Sic dicit Remig. Rectè per denarium designatur obseruari decalogi pretium, quia vnusquisq; in agro Sãctæ Ecclesiæ pro spę futuræ remunerationis laborat. Et tamen prima rõ melior est, & efficacior, quia est litteralis. Nam verè pretium iustum, & conueniens regioni, & tempori erat denarius, quia alias non conuenissent operarij cum patre familias pro denario diurno. Etiã, quia dato illis denario dixit paterfamilias, ꝙ non faciebat illis iniuriam, & ita iusta retributio erat illa pro labore.

Quare

Quare dicitur egressus in forum circa horam tertiam. Quæst. X.

QVæritur, quare dicitur egressus in forum circa horam tertiam. Dicendum, quòd iuxta parabolam dicitur egressus paterfamilias, quia primo mane conductis operarijs rediit in domum: & cum postea hora tertia voluit conducere alios, oportuit quòd exiret: ad forum autem exiuit, quia in foro erat concursus publicus, & ibi conducebantur operarij: non enim dicitur hic forus locus exercendarum litium, sed rerum venaliū tractandarum, ad quod genus etiam conductiones, & locationes operarum pertinent.

Circa parabolæ sensum paterfamilias exijt, quia Deus vocando aliquos ad se suam bonitatem diffundit: & dicitur exire ad forum, quia forus extra Ecclesiam est, qui enim conducuntur, vt in vineam vadant extra Dei cultum sunt: quidquid autem extra Ecclesiam est, forus est: & notat humanas conuersationes, quæ non sunt secundum Deum, in quibus fraudem facimus, & patimur, iniurias inferimus & recipimus: sicut ementes, & vendentes in foro, qui autem vocatur, in foro est, quia secūdum hominem viuit, & vocatur, vt viuat secundum Deum. Sic dicit Origenes. Forum est, quidquid est extra vineā, idest extra Ecclesiam Christi in hoc enim mundo, vendendo, & emendo viuunt homines, & inuicem sibi fraudem facientes vitam suam sustinent.

Quare dicitur, quòd paterfamilias dixit de conductis hora tertia, quòd inuenit eos otiosos. Quæst. XI.

QVæritur, quare dicitur, quòd paterfamilias dixit de eis, quos conduxit hora tertia, quod inuenit eos otiosos, & non dixit de eis, quos primo mane conduxit. Dicendum, quod qui primo mane conducti sunt, non poterant esse otiosi, quia nulla pars temporis trāsierat, in qua operari deberent, otiosus tamen est, qui ab opere cessat, quando operandum est, ideo de primò conductis non poterat dici, quod inuenit eos otiosos, secus de conductis hora tertia, cum iam fuerat elapsa pars diei, in qua nichil egerant, & eadem ratione de omnibus alijs cōductis dicitur, quòd steterant tota die otiosi, quia nichil vsque ad horam vndecimam egerant, & tamen de otiositate istorum dicetur magis sequenti quæstine. Circa sensum parabolæ vocantur otiosi illi, qui peccatores sunt, solis carnis voluptatibus dediti, qui enim vocantur, peccatores sunt, nam qui iusti sunt, non vocātur, quia iam dudum conducti fuerunt, & ideo conducenti adhęserunt, sine quo iusti esse non poterant. Et ita ipse dixit, non veni vocare iustos, sed peccatores. sup. nono capit. Sic dicit Gregor. Qui sibi viuit, qui carnis voluptatibus potitur, rectè otiosus redarguitur, quia fructum diuini operis non sectatur.

Vel dicuntur otiosi non quidē illi, qui otiosi sunt, sed qui boni sunt, & tamen bonum non operantur quando possunt, sed pigritant. Sic dicit Chrysost. Otiosi sunt non peccatores, illi enim mortui dicuntur. Otiosus autem est, qui opus Dei non operatur. Vis ergo non esse otiosus, non aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in vinea donum misericordiæ, vitem colens.

Quare paterfamilias iuit toties in forum ad conducendum operarios. Quæst. XII.

QVæritur, quare pater familias iuit toties in forum ad conducendum operarios. Aliqui dicunt, quòd voluit habere operarios ad colēdum sufficienter vineam suam, & quia nō inuenit copiam eorum primo mane, exiuit, & hora tertia, sexta, nona, & vndecima. Sed tunc obijcietur, quod non est verisimile, primò, quia tunc omnes operarios quotquot primo mane inueniret, conduceret, & omnes quotquot hora tertia, sexta, & nona, cum etiam hora vndecima conduxerit aliquos. Et hoc non est satis probabile.

A Secundo, & præcipuè, quia si sic faceret, non possent esse aliqui otiosi, cùm omnes, quotquot inueniret, conduceret, & tamen dicitur, quòd inuenit aliquos otiosos hora tertia, & ita vsque ad vndecimam. Alij dicunt, quod primo mane exiuit, & conduxit tot quot putauit tunc conuenientes, hora autem tertia, & alijs non exiuit ad conducendum operarios, sed ad aliquid aliud, quia tamen ibi inueniebat illos, conducebat eos. Sed obijcietur contra hoc, quia si non exiret intentione conducendi operarios, non conduceret toties, & tamen quandocunque exiuit conduxit operarios, & hoc quinquies, ideo ex intentione videbatur agere. Siquis teneat primam positionem, respondebit ad primum in contrarium, quod non conduxit omnes operarios, quotquot inuenit, cùm etiam alij agerent operarijs, & conduxissent illos, & si ipse vellet omnes conducere, oporteret superabundare in pre-

B tium vltra mensuram, quod erat irrationale, ideo etiam alijs horis q̄siuit operarios, quasi eos, quos nō inuenerat primo mane inueniret pro rationabili pretio alijs horis.

Ad secundum dici potest, quod erant aliqui otiosi, & tamen non erant otiosi ex primo mane, sed quod conduxit paterfamilias quos potuit primo mane, & cum exiuit hora tertia inuenit aliquos, qui de nouo venerunt ad forum conduci quærentes, & non fuerunt ibi primo mane, & ideo non potuerat eos pater familias conducere primo mane, & ita alij venerunt hora sexta, qui non fuerant primo mane, neque hora tertia. & ita tunc eos nouiter inueniens conduxit. Et sic fecit hora sexta, & idem hora nona, & vndecima, & ita qualibet hora exiuit, vt operarios conduceret, quasi alijs horis nō inuenisset ad-

C huc tot quot erant necessarij. Sed tunc obijcietur, quod adhuc isti erant non otiosi hoc modo, quia fortassis ipsa hora tertia, vel nona, aut vndecima isti venerant in forū, vt locarent operas suas, & ita non erant otiosi, sed scriptura vocat eos otiosos.

Dici potest, quod isti erant otiosi, quia licèt in foro nō mansērant ex primo mane expectātes locare operas, mānserant in domo, & nunc nouiter in forum venerant, & ita tota die vsque ad illud tempus manserant otiosi, licet in foro non inuenerat eos pater familias ad conducendum eos. Sed adhuc dicetur, quod non stat, quia tunc paterfamilias nesciret, an aliqui istorum essent otiosi, quia poterant isti aliquid fecisse in domo vsque ad illam horam, vel de nouo venisse in vrbem, & velle tunc vsque ad noctem locare operas suas, & ita non essent otiosi, &

D dato quod verè fuissent otiosi in domibus manentes, nesciret hoc paterfamilias. & ita non assereret illud scriptura, & tamen omnes asserit fuisse otiosos præter eos, qui primo mane conducti fuerunt, ergo in foro erant omnes ex primo mane, & non venerant de nouo. Secundò, quia hoc dato nesciretur quis fuisset magis otiosus, quia cum omnes de nouo venirent, poterat esse, quod ille, qui venit hora vndecima fuisset minus otiosus quam qui hora tertia, & tamen paterfamilias, non increpuit aliquos de otio, nisi eos, qui fuerunt conducti hora vndecima, nam de cæteris dicitur, quòd erant otiosi. Illos autem ille increpuit dicens: quid statis tota die otiosi? ergo innuitur, quòd ille sciebat istos magis otiosos fuisse, quam cęteros quod esse non poterat si illa hora, qua conducebātur singuli veniebant in forum.

E Terriò, & efficacius apparet, quod non veniebant de nouo, sed à primo mane vsque ad illud tempus manserant in foro, quia dicitur supra in littera, quid hic statis tota die otiosi; & dicitur hoc ad eos, qui hora vndecima conducti fuerunt, ergo illi tota die manserant in loco illo, in quo fuerunt conducti, s. in foro. Etiam de conductis hora tertia dicitur, vidit alios stantes in foro otiosos, ergo otium eorum in foro erat. s. quia ibi stabāt, ergo non venerant de nouo, sed steterāt à primo mane vsq; ad tertiā, & non fuerant conducti. Quarto patet, quia q̄n dixit pater familias eis, quos inuenit hora vndecima in foro, quid statis hic tota die otiosi, illi excusantes dixerūt, quia nemo nos conduxit. Et tamen si nouiter venissent ad forum, potuissent melius dicere, non fuimus otiosi aliqua parte diei, quia nunc nouiter venimus, & ante hoc aliquid faciebamus alibi, & ī̄ dixerunt, nemo nos condu-

xit, ergo videtur, quod in foro manebant, vbi conduci volebant, & poterant, & ideo solum ob hoc manserāt, quia nemo eos conducere voluerat.

Dicendū ergo videtur, quod paterfamilias conduxit primo mane, quos putauit necessarios, vel vtiles sibi ad opus suum, & iam non erant sibi necessarij operarij, cum autem exiuit circa horam tertiam, sextam, nonam, & vndecimam, non exibat ad conducēdum operarios, sed fortè ad solatium, vel ad aliam causam, & tamen quia inuenit ibi operarios conduxit eos. Et tunc poterant esse otiosi multi, & ille inuenit multos hora prima, quos potuerat conducere, & non conduxit quasi non essent sibi vtiles, & illi manserunt vsque ad tertiam, tunc egrediens & videns illos, conduxit aliquos eorum partim misericordia motus, vt aliquid acquirere illi possent ad sustentationem.

Alij multi manserunt, quos putauit fortassis conducendos similiter ab alijs, & cū exiuit hora sexta inuenit aliquos de illis adhuc non conductos, & eorum quosdam conduxit, alios relinquens, & ita fecit hora nona. Et cum hora vndecima venisset, adhuc quosdā inuenit, qui nondum conducti fuerant, & illorū aliquos conduxit. Confirmatur hoc primò, quia quando exiuit in forum alijs vicibus non conduxit aliquos, statuens cum eis pretium. Sed dixit: ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis. In quo innuitur, quod non erat desiderium suum magnum conducendi eos, sed quasi ex superabundantia eos mittebat.

Secundo, quia dicitur, egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro, & tamen si iret in forum intentione conducendi operarios diceretur, inuenit alios, quia inuētio dicit occursum rei quæsitæ, quia verò dicitur, vidit, innuitur quasi quod accideret hoc. s. quod nō erit hac intentione, sed accidit, quod vidit operarios, quos non quærebat. Cum autem obijcitur, quod si non iret intentione habendi operarios, non cōduceret toties operarios.

Dicendum, quod conduxit primò ex quadam miseratione, quia illi perdebant diem nihil acquirentes, vt ergo saltem diurnum victum acquirerent conducebat eos.

Secundo, quia vtile erat ei, nam illi qui non conducti fuerant primo mane, pro paruo precio locarent operas suas secundum proportionem ad eos, qui primo mane conducti fuerant. Et hoc apparet, quia quando ille dixit, ite, & vos in vineam meam, non expetiuerunt ab eo certam cōuentionem, sed cum ille dixit, ite & vos, &c. quod iustum fuerit dabo vobis, statim iuerunt.

Quare paterfamilias cum operarijs, quos primo mane conduxit, conuenit ex denario diurno, & cum eis, quos postea conduxit nihil certum statuit. Quæst. XIII.

QVæritur, quare paterfamilias cum operarijs quos primo mane conduxit, conuenit ex denario diurno, & cum eis quos postea conduxit, nihil certum statuit.

Aliqui dicunt, quod hoc fuit, quia paterfamilias non intendebat tantum dare cæteris quantum eis, qui primo mane, quia non erat labor æqualis, sed quantum laborarent eorum commisit iudicio, vt postea secundum conditionem laboris eorum, retribueret eis. Accidit aūt quòd, qui hora tertia venerunt, tantum laborauerunt quātum hi, qui primo mane, ideo dedit eis denarium secundum, quod primis. Sic videtur dicere Origenes, s. Operarios tertiæ horæ non inuitauit ad totum opus, quidquid autē potuerunt operari suo iudicio reseruauit, poterant enim æquale opus facere in vinea eis, qui ex mane sunt operati, quicunque in tempore breui volebant operantem virtutem ad opus extendere, quæ ante non fuerat operata. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia si propter æqualem laborem dedisset æquale pretium, cum non potuissent laborare æqualiter, neque laborauerunt omnes operarij, non dedisset omnibus æquale pretium, & tamen omnibus dedit æquale, non est ergo causa ista æqualitatis denarij, vt ostendetur infra.

Secundò dicunt alij, quod fuit, quia paterfamilias intendebat dare illis, quos secundo conduxit tantum, sicut primis, & tamen non merebantur æquale. Si autem fuisset taxatum pretium conductionis, taxaretur iuxta proportionem residui temporis vsque ad noctem, & ita minus conueniretur quàm cum primis, sed si minus conueniret, & daret denarium, primi cum quibus conuenerat ex denario, arbitrarentur rationabiliter dādum esse sibi plusquam denarius, & ideo non taxauit pretium. Sic dicit Chrys. Istis autem non fecit pactum, quia tantum paratus est retribuere, quantum mercenarij recipere non sperabant. Sed hoc non est satis verisimile, quia istud non conciperet, nisi ad aliquid inde ostendendum, vel significandum, quod non apparet, ideo quod dederit denariū omnibus non videtur factum pro eo, quod prius conceperit sic facere, quādo cōducebat eos. Sed quia fortassis,
G quando venerunt de vinea, audiens, quod diligenter, & efficaciter laborauerant, qui tardè venerant, licèt non tātum mererentur, quantum primi, motus est quadam liberalitate, vt omnibus æqualia daret.

Tertiò dicunt alij, quod cum primis conuentum est, quia cum Adam, & hominibus primæ ætatis Deus conuenit pretium sui obsequij, ne postea declinantes à via Dei, dicerent se egisse, quia nesciebant quid eis pro cultu Dei dandum erat. Sic dicit Chrysost. Nota, ꝙ primis solis conuenit specialiter dare denarium, alios autem sub incerto pacto conduxit, dicens, quod iustum fuerit, dabo vobis, sciens enim dominus, quia præuaricaturus fuerat Adam, & omnes postmodum in diluuio fuerant perituri, certum pactum fecit ad eum, ne quando dicat, ideo se neglexisse iustitiam, quia nesciebat, quæ præmia fuerat
H recepturus. Sed istud non stat, quia non pertinet iste sensus ad parabolam, nam paterfamilias cui ista in veritate acciderunt, non faciebat ista ad talem significationem, neque sciebat an factum suum aliquo tempore à Christo in parabolam deduceretur.

Dicendum, quod veritas huius est, quod primis operarijs conuenit paterfamilias dare denarium cæteris autem nihil certum, & hoc quia, qui conducti fuerunt primo mane, nihil de die expenderant, sed illa erat hora cōductionis, ideo nollent sine taxatione pretij operari: qui verò postea conducti sunt, perdiderant partem diei, & non erat iam ita tempus aptum ad conductionem, neq; etiam erat aliquis, qui eos conduceret, sicut dixerunt illi, quos hora vndecima inuenit paterfamilias, quibus dixit, quare erant tota die otiosi, & illi inquiunt, quia ne-
I mo nos conduxit. Et ideo quantumcunque paucum eis daretur saltem ad sustentationem operarentur, vnde sine certa taxatione irent. Quod patet, quia dicēte paterfam. ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis, statim iuerunt, non expectantes aliquam certam taxationem. Si tamē illi ire nollent nisi conuento certo pretio, faceret hoc paterfamilias.

Secundò, & principaliter fuit, quia ratio hoc suadebat, nā illi, qui primo mane conducti sunt, oportuit quod ex taxato pretio conducerentur, quia nulli alij erant, per quos sciretur quantum isti mererentur, & ita ex denario conuentum est, cum autem taxatum fuit pretium illorū, nō oportuit taxari pretium cęterorum, quia per pretium primorum iuxta proportionem temporis poterat sciri quantum dari deberet. Et hoc apparet, quia qui iuerunt
K tardè in quibuscunque horis non iuerunt sine conductione, licet iuerint sine taxato pretio, nam non dixit illis solum paterfamilias, ite & vos in vineam meam, & ꝙ illi statim iuerint, sed dixit eis, quod iustū fuerit dabo vobis, quæ iustitia erat ad minus ſm proportionem partiū diei ad partes denarij, cum toti diei rñderet vnus denarius.

Quare de conductione facta in sexta, & nona dixit scriptura simul, de alijs autem per se. Quæst. XIIII.

QVæritur, quare de cōductione facta in sexta, & nona dixit scriptura simul, de alijs aūt per se. Nam de primo mane per se dixit, & de tertia per se, & vndecima per se, de sexta autem, & nona simul. s. egressus autem circa sextam, & nonam horam fecit similiter.

Aliqui dicūt, ꝙ fuit, quia sexta, & nona hora fuerūt pro eadem

eadem gente, scilicet pro Iudaico populo, ideo ponuntur simul, cœteræ verò horæ conductionem pro diuersis gentibus, ideo ponuntur distinctè. Sic dicit Chrysosto. Ideo autem coniunxit sextam, & nonam, quia in sexta, & nona generatione vocauit Iudæos, & frequentauit cum hominibus disponere testamenta quasi definito salutis omni tempore iam propinquante. Sed nō stat, primo etiam si pertineant ad eundem populum sexta, & nona; tamen non fuerunt istę conductiones simul factæ, sed distinctæ sicut & cœteræ: ideo ex hoc non est maior causa, quod istæ duæ coniungantur quam aliæ. Secundo, quia etiam prima, & tertia ad eundem populum pertinere videtur, scilicet ad existentes in lege naturæ, & ideo poni deberent simul ex hac ratione: sed non ponūtur. Tertio, quia (vt Greg. vult) omnes conductiones præter vndecimam pertinent ad populum Iudaicum: dicit enim, vndecimā A vero hora est ab Aduentu domini vsquem in finem mūdi. Operator verò mane, & tertia, & sexta, & nona antiquus ille Hebraicus populus designatur, qui in electis suis ab ipso mundi exordio dum recta fide studuit Deum colere, quasi non destitit in vineæ cultura laborare, ideo omnes debent hac ratione poni simul præter vndecimā, quod non fit.

Dicendum, quod non fuit causa nisi artificiosa breuitas scripturæ. In sexta quippe, & nona nichil noui factū est quam in tertia: ideo si per se ponerentur referentur eadem, quæ hora tertia facta fuisse relata sunt, quod superuacuum erat: vnde non solum non distinxit sextam à nona de qualibet per se dicens, sed etiam de nulla earū, neque de ambabus simul dixit id, quod de aliqua aliarum, sed dicitur, quod egressus circa sextam, & nonam horam fecit similiter, idest fecit sicut in hora tertia, & ita quia nona nichil addidit ad sextam dictum est simul de nona, & sexta, & quia in ambabus nō est factum aliquid noui, quod non factum fuisset hora tertia, non dictum est expresse de istis, sed dicitur fecit similiter sicut in tertia fecerat, de cœteris horis necesse fuit poni distinctè. De prima patet, quia illa fuit prima conductio distincta à cęteris, & per quam cœteræ cognoscuntur, ideo de illa plenè narrari debebat. De tertia etiam plenè, quia differebat à prima, nam in prima nemo fuit otiosus. In tertia autem dicitur, quod vidit alios stantes otiosos. Etiam in prima conuentum est pro certo pretio cum operarijs, idest ex denario diurno. In tertia autem nichil taxatum est, sed dictum fuit, quod iustum fuerit dabo vobis. De sexta, & nona, quia in nullo differebant à tertia, nichil expresse, & distinctè positum est. De vndecima autem expresse positum est, quia differebat à prima sicut tertia, sexta, & nona in illis duobus, differt autem ipsa à tertia, sexta, & nona. Primo, quia in hac non solum inueniuntur otiosi in foro, sed etiam de otiositate increpantur. s. quid hic statis tota die otiosi? in alijs autem nemo increpatur. Secundo ex responsione operariorum, nam qui alijs horis conducuntur nichil respondent, qui verò hora vndecima dixerunt nemo nos conduxit, ideo de vndecima per se dicendum fuit.

Quare pater familias arguit de otiositate eos, quos conduxit hora vndecima, & non alios. Quæst. XV.

QVæritur, quare paterfamilias arguit de otiositate eos, quos conduxit hora vndecima, & non alios, nam dixit eis. Quid hic statis tota die otiosi? Alijs autem nichil dixit. Dicendum, quod maior causa fuit contra istos, quàm contra alios, quanto maiorem diei partem inutiliter expenderant.

Vnde cœteri partem diei expenderant, isti verò totū: nam dixit illis, quid hic statis tota die otiosi? Secundo potest dici, quod fortassis paterfamilias etiam arguit cœteros, quos conduxit præter quam conductos primo mane, & tamen non expressit scriptura illorum redargutionem, sed istorum solum, quia ad propositum Christi introducentis parabolam fortè faciebat increpatio istorum, & non aliorum.

Quare operarij isti, qui hora vndecima conducti sunt, dixerunt nemo nos conduxit. Quæst. XVI.

QVæritur, quare isti operarij, qui hora vndecima conducti sunt, dixerunt nemo nos conduxit. Alij autem non dixerunt hoc. Dici potest vno modo, quòd fortè paterfamilias quando alios conducebat, non redarguebat eos de otio dicens, quid statis otiosi? & ideo illi non respondebant aliquid. Secundò, quia fortè respondebant sicut & isti qui conducti fuerunt hora vndecima: nam si argueret eos de otiositate, certum est, qd aliquid responderent. & hoc maxime esset, quia nemō eos conduxerat. Tertiò, quia fortè aliquis eos conducere voluit: & tamen minus obtulit quàm alij accipere B vellent.

Eos verò, qui circa vndecimam conducti sunt nemo conduxerat, idest nemo conducere tentauerat, quia nemo illis quicquam obtulit. Sed dicendum, quod quidquid sit, ideo non ponitur responsio cæterorum, quia nō ponitur increpatio facta ad eos, & quia responsio non ponitur sine quæstione, cum scriptura non posuerit aliquid ab eis quæsitum, non potuit ponere eorum responsionem. Causa verò quare istorum solū posita est responsio, etiam si cœteri interrogati fuissent, & respondissent, fuit quia non conueniebat ad propositum Christi introducentis parabolam responsio aliorum, vndecima enim hora Gentilium populus vocatur ad fidem. Hi autem increpantur, quod tota die otiosi manserunt, quia ante tēpus illud, quod erat iam quasi quædam vespera senescē C tis, & inclinati ad occasum mundi cultui Dei non vacabant, & hoc quia nemo eos conduxerat, idest nemo eos ad bonum agendum incitauerat exhortando, docendo, prædicando, neque laboris mercedem proposuerat annunciando eis vitam æternam, imò quando à principio eis annunciata est, admirabantur, sicut patet Act. 17. Paulo prædicante Athenis resurrectionem mortuorum, admirati Philosophi Epicurei dixerunt eum annunciatorem esse nouorum dœmoniorum. Iudæi autem non poterant hoc dicere, quia Patriarchæ, & Prophetæ eis prędicauerant & docuerant, & legisperiti idem quotidie faciebant: ideo non poterant dicere, nemo nos conduxit. Sic dicit Gregor. Qui enim transacto tam longo mundi tempore pro vita sua laborare neglexerant, quasi tota die otiosi stabant. Sed pensate quid inquisiti respondeāt. D Nemo nos conduxit: nullus quidem ad eos Patriarcha; nullus Propheta ad eos venerat. Et quid est dicere, nemo nos conduxit nisi vitæ nobis nemo viam prædicauit. Et idem Chrysostomus ait: quæ est enim conductio nostra, & conductionis merces promissio vitæ æternæ: gentes. n. solæ neque Deum sciebant, neque Dei promissa.

Quare dicitur, cum autem sero factum esset. Quæst. XVII.

QVæritur, quare dicitur, cum autem sero factum esset. Dicendum, quod hic agitur de retributione mercedis pro labore diurno. & ista retributio fit in sero, significat enim sero solis occasum, vel tempus, quod est statim post solis occasum, nam ante solis occa- E sum semper est dies: & ideo laboris est tempus: occidente autem sole definit tempus laboris, & incipit quies: Psal. 103. Exit homo ad opus suum & ad operationem suam vsque ad vesperam. Ista autem est cōsuetudo apud omnes gentes redire de labore agri ad vesperam idest solis occasum. Gen. 30. cap. dicitur: Redeuntique ad vesperam de agro Iacob occurrit Lia. Et Iudi. 19. cap. dicitur. Ecce apparuit homo senex reuertens de agro, & de opere suo vespere. Et ideo illud est tempus solutionis mercedis. s. post solis occasum, vel ante secundum consuetudinem gentis, & maxime si est pauper, vt possit sibi cibos emere, de quibus illa nocte viuat.

Sic dicitur Deuteronom. 24. capit. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam. Erat autem iste pater-

F familias iustus, cum dicatur, ego autem bonus sum. Et non solum iustus, sed etiam liberalis, ideo vt iustus erat voluit eadem die reddere pretium laboris tempore debito, scilicet ad solis occasum, quod est cum sero factum esset. Quantum ad sensum parabolæ operarij vocantur in sero, quia sero finis diei est post occasum solis, & significat finem vitæ humanæ, vel consummationem sæculi, in vtroque sero redditur merces nobis, nam cuilibet bono post mortem merces redditur, & non ante, nam bona, quæ speramus non sunt carnalia, neque talia qualia in hoc sæculo sperentur. Psalm. 126. Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas domini, idest quando boni, qui sunt dilecti à Deo, acceperint somnum, idest, mortis dormitionem, tunc hæreditas domini eis conceditur, idest vita æterna. Etiam in sero, idest in fine sæculi generaliter datur merces, quia finis sæculi, & iudicium generale, & resurrectio vniuersalis idem sunt, & tamen in resurrectione accipient homines complementum præmij, quia dabitur omnibus beatis stola corporis, vt sit completa beatitudo.

Quare Dominus iussit procuratori vineæ reddere mercedem operarijs. Quæst. XVIII.

QVæritur, quare Dominus iussit procuratori vineæ reddere mercedem operariis, quia videtur esse inconueniens, nam merces non redderetur hominibus nisi per Deum, quia siue sit merces beatitudo animæ, quæ consistit in visione Dei, siue glorificatio corporis, per Deum solum fit. De visione apparet, quia illa est substantia beatitudinis, & est tota merces, & tamen nihil est, quod visum efficiat nos beatos, nisi diuina essentia. Etiam nihil est, quod constituat nos potentes, vel aptos videre diuinam essentiam, nisi Deus, quia ipse solus est, qui dat nobis habituale lumen gloriæ per quod sumus capaces visionis eius. Quantum ad glorificationem corporis idem est, quia dotes corporis, vel tota glorificatio eius dependet ab anima inquantum anima perfectè glorificata refluit in corpus, & consequenter, qui dat gloriam animæ dat gloriam corporis. Etiam quantum ad dispositionem ad hanc gloriam, quæ est resurrectio, nam illa per Deum fit, & non per aliquam creaturam.

Aliqui propter hoc volunt, quod dare mercedem ad vesperum non pertinet nisi ad Deum, & ideo aliqui dicunt procuratorem esse Spiritum sanctum, dominum esse filium. Sic dicit Chrysost. Dicit Dominus procuratori suo, filius spiritui sancto.

Alij volunt, quod procurator sit filius, & paterfamilias sit pater, & reddantur mercedes electis per filium. Sic dicit Glo. Dicit paterfamilias procuratori suo, idest, dicit pater filio, quia scilicet pater operatur per filium, & filius per Spiritum sanctum, non propter aliquã differentiam substantiæ, aut dignitatis. Sed non multum conueniunt istæ expositiones, quia non habent apparẽtiam, quod aliqua persona vocetur dominus, & alia vocetur procurator, cum vna non imperet alteri, neque sit maior, aut minor, & ideo non est dictum hoc ad hunc sensum quasi vna persona dicat alteri, quod mercedem reddat, quia non est vna maior, & alia minor, & vna ex commissione, vel delegatione alterius aliquid recipere possit, licet Christus acceperit à patre potestatem iudicandi. Io. 5. Dedit ei iudicium facere. Et iterum: Pater non iudicat quemquam, sed omne iudiciũ dedit filio facere, sed hoc est inquantum Christus quantum ad humanitatem est minor qualibet persona diuina, & potest aliquid suscipere sicut humanitas Christi creata est. Et ita dixit beatus Ioan. dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, inter personas, aut diuinas non assignatur inæqualitas quasi vna persona possit recipere aliquid ab alia velut extraneum à se, & quod non habeat ex persona sua inquantum est persona diuina.

Secundò, quia etiam si vna persona non recipiat ab alia, tamen non potest vna persona aliquid facere quantum ad extra, quod alia persona non faciat, & ita si filius reddit mercedem, necesse est, quod simul pater, & Spiritus sanctus mercedem reddant, quia Deus non beatificat nos, vt persona, sed vt essentia, & tamen quantum ad essentiam nulla omnino est differentia inter personas.

Alij dicunt, quod iste paterfamilias est Christus, & procurator eius est ipsemet, mercedem reddi iubet, & reddit, sicut vocatur ostiarius, & ostiũ. Sic dicit Remig. Dominus Iesus Christus ipse est paterfamilias, & vineæ procurator, sicut ipse est ostium, & ostiarius, ipse.n. venturus est ad iudicium, vt vnicuique reddat secundum, quod gessit. Vocat ergo operarios, & reddit illis mercedem, quando omnes congregabuntur in iudicio, vt vnusquisque accipiat secundum opera sua. Sed non multum conuenit, quia si intentio esset, quod Christus esset paterfamilias, & ipse daret mercedem, non distingueretur de patrefamilias, & procuratore, quod vocasset paterfamilias procuratorem ad reddendum mercedem, præsertim, quia hoc G non erat necessarium ex conditione narrationis, quia ante hoc nulla de procuratore mentio habita fuerat.

Alij dicunt, quod procurator vocetur hic aliquis minister Dei, s. aliquis Angelus, vel multi Angeli, qui mercedes tribuant, & tunc bene vocat paterfamilias procuratorem. Sic dicit Origenes. Dicit procuratori suo siue alicui Angelorum, qui supra mercedes retribuendas constitutus est, siue alicui ex multis procuratoribus secundum, quod scriptum est, sub curatoribus, & tutoribus esse hæredem eo tempore, quo paruulus est. Sed dicendũ, quod hoc non stat, primò, quia nullus Angelus constitutus est ad reddendas mercedes, quia vt ostensum est supra, Merces est beatitudo, quia nemo dare potest nisi Deus.

Secundò, quod dicitur de curatoribus, & actorib. non est ad propositũ, quia illud intelligitur de paruulo post H mortem patris, quia licèt sit Dominus omnium parum differt à seruo, sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad tempus præfinitum à patre. Vel secundum intentionem Apostoli intelligitur de differentia populi sub veteri testamento, & sub nouo, quia in veteri testamento erãt sub seruitute legis, sicut hæres paruulus constitutus sub tutoribus, & actoribus, nunc verò sumus in libertatem exeuntes ea libertate, qua donauit nos Christus, ad Christum autem in die iudicij non competit hoc quasi ipse sit sub actoribus, & curatoribus, & per illos aliquid agat.

Dicendum ergo videtur, quod ista particula non est applicanda ad sensum parabolæ, sed est solum ad reddendum verisimilem rem, vt enim sæpe dicitur, non oportet singulas partes parabolarum applicare, sed satis est applicare illas, quæ faciunt ad sensum ad quem inducitur parabola, & quia inducitur ad ostendendum æqualitatem præmij eorum, qui tempore inæquali laborauerunt, satis est illas particulas applicare, quod verò per dominũ dentur mercedes, aut per procuratorem, dum tñ æquales reddantur, nihil differt. Sed dicitur, quod Dñs iussit procuratori hoc facere ad reddendum rem verisimilem. Erat enim verisimilius distribui merces per dispensatorem quàm per dominum, cum dominus non exerceat per se dispensationem rei familiaris. Si aũt dicatur, quare paterfamilias per seipsum conduxit operarios? dicetur vt habitum fuit supra.

Quare dixit paterfamilias procuratori voca operarios, & redde illis mercedem suam. Quæst. XIX.

K QVæritur, quare dixit paterfamilias procuratori, voca operarios, & redde sibi mercedem suã, in quo innuit, quod omnibus erat merces danda, cũ dicat incipiens à nouissimis vsque ad primos, & tamen non habebant omnes mercedem, sed soli primi.

Dicendum, quod omnibus erat merces danda, & non solum danda, sed erat iam certa. Quod patet, quia non solum dixit, redde eis mercedem, sed addit mercedẽ suã, i. propriam, & commensuratam eis. Et tamen hoc differt inter primos, & cæteros, quam cum primis conuentum est pretium, & taxatum, cum cæteris autem non fuit taxatum, & tamen conducti sunt pro mercede, quia paterfamil. non solum dixit eis, ite vos in vineam meam, sed addidit: Et quod iustum fuerit, dabo vobis. In quo obligauit se ad dandum pretium laboris, quod merces dicitur.

Euam

Etiam illud pretium certum erat, licèt non fuerit expresse taxatum, inquantum dicitur: Et quod iustum fuerit dabo vobis, quia per hoc sciebatur quantum vnicuique dandum erat.

Primi enim erant mensura aliorum, quia cũ illis conuentum erat pro tota die dari denarium, & tantum erat conueniens dari forte secundum conditionem, regionis, & temporis, ideo cæteris, qui postea ad cultum vineæ venerunt, iustum erat dari denarij tantam partem quanta erat pars, in qua operabatur respectu totius diei, & quota diei pars esset, qua quilibet in vinea operabatur, notũ erat quantum cuique dandum erat, licèt non exprimeretur pretium in conductione, rectè ergo dixit paterfamil. omnibus operarijs reddendam esse mercedem suam.

Quare dando mercedem cœpit procurator à nouissimis veniendo vsque ad primos.

Quæst. XX.

Quæritur, quare dando mercedem cæpit procurator à nouissimis veniendo vsque ad primos.

Aliqui dicunt, quod fuit hoc ad ostendendum, quod licet aliqui sancti præcedant alios tempore viuendo, non præcedent eos in retributione, sed erit retributio eorum simul, cùm in resurrectione omnes simul corpora resument, quod innuit Apostolus ad Hebr. vndecimo capit. scilicet: Deo pro nobis aliquid melius prouidente ne sine nobis consumarentur. Sic dicit Origenes, primi autem operarij testimonium habentes per fidem non acceperũt promissionem pro nobis prospiciente aliquid melius paterfamilias, vt non sine nobis perficiantur.

Alij dicunt, quod illi sancti, qui fuerunt ante nos, idest ante Christi aduentum, acceperunt mercedem secundum iustitiam nos verò secundum misericordiam, ideo nos præcedimus, qui secundum misericordiam sumus, vt videatur, quod illi, qui sunt sub nouo testamento, & pertinent ad misericordiam, sint melioris conditionis quàm cæteri. Sic dicit Origenes: Et quia misericordiam consecuti sumus, primi mercedem speramus accipere, qui sumus Christi, post nos autẽ, qui post nos operati sunt. Sed hoc non multum stat, quia hoc aliqualiter teneret si aliqui acquirerent vitam æternam ex iustitia operum, & alij ex sola gratia acceptantis Dei; nulli tamen ex operibus consecuti sunt vitam æternam, sed ex gratia, ideo nõ stat ista distinctio, nisi forte accipiat de iustitia fidei, i. iustificatione facta per fidem, nam fides ad iustitiam reputatur. Gen. 15. & Roman. 10. cap. Et ita accepit Origenes, dicens: Primi autem operarij testimonium habentes per fidem, sed tunc nemo accipit mercedem ex misericordia, sed omnes ex iustitia, cum nemo illam accipiat sine fide aut sacramento fidei.

Secundo, & manifestius, quia istud aliqualiter, staret si accipere mercedem à principio fuisset cõcessum solis his, qui hora vndecima conducti sunt, qui signant gentes ad Christum conuersas, quæ ex misericordia habuerunt redemptionem, & vocationem, & participationẽ fructus condemnationis, Iudæis verò ex iustitia quadam promissionis deberi videbatur, nisi se indignos facerent, & tamẽ Iudæi, qui signantur per nonam, & sextam horam acceperunt etiam mercedem mutato ordine, s. prius quã illi, qui prima, & tertia hora venerunt, ergo non factum est propter hoc.

Dicendum ergo, quod hoc factum est, vt ostẽderet paterfamil. benignitatẽ, & liberalitatem suam operarijs: quando enim iussit dari mercedem operarijs, intẽdebat illis dare æqualiter, quod erat vltra meritum. Si autem qui primo mane conducti fuerant, primò acciperẽt mercedem, quam conuenerant recederent fortassis statim, & non viderent qualiter paterfamil. soluebat denarium posterioribus, in quo ostendebat liberalitatem suam, ideo voluit, quod posterioribus prius solueretur, vt sic primi necessariò viderent liberalitatem patrisfamil. & ista est vera causa.

Secundo, vt daretur locus responsioni patrisfam. iustificantis actum suum, nam cum operarij primi viderent dari denarium his, qui hora vndecima venerant, arbitra-

A rentur se plus accepturos. Et cum solum daretur eis denarius, murmurarent, quod etiam fieret quantum ad remunerationem sanctorum, quia aliqui fortassis viuentes conquererentur, quod illi, qui vltimo veniũt ad cultum Dei, sunt æquales prioribus in mercede, & vt illis iam satisfactio sit, fuit conueniens, quod responderetur ex verbis patrisfa. quod fieri non poterat, nisi prius solueretur posterioribus, vt priores illud viderent.

Tertiò quantum ad sensum parabolæ, & etiam quantum ad verisimilitudinem parabolæ fuit ad ostendendũ magnitudinem bonitatis.

Quantum ad parabolam quidẽ, quia voluit paterfam. ostendere magnam liberalitatem suam circa eos, qui vltimi venerunt, ostendit ergo in omnibus, in quibus ostendi poterat. Sed poterat in duobus ostendi, s. in dando plus

B quàm mererentur, & in dando ante tempus debitũ, ideo vtrumque egit, nam dedit eis denarium, quem non meruerant propter temporis, & laboris paruitatem, etiã debebat eis vltimo solui id, quod deberetur, quia vltimi venerunt, & tamen vltimis fuit data prius merces, Et ita valde conueniens fuit incipere ab vltimis ad hoc, quod paterfam. ostenderet, suam benignitatem, & liberalitatem.

Quantum ad sensum parabolæ etiam fuit hoc conueniens, nam per mercedem operariorum signatur retributio vitæ æternæ pro bonis operibus, in qua abundantius recipimus quam meruerimus ex clemẽtia Dei, & ad hoc significandum inducuntur ista de prioritate solutionis, quia sicut solui debitum ante tempus ad liberalitatẽ soluentis pertinet; ita & in vita æterna multa dabuntur ex liberalitate, quæ homo nõ meruerit. De his dicit Chry-

C sost. Semper libentius damus illis, quibus gratis aliquid donamus; quia pro solo honore nostro donamus, ergo omnibus sanctis Deus reddens mercedem iustus ostenditur, gentibus autem dans misericors, dicente Apostolo: Gentes autem super misericordia, honorare Deum. Et ideo dicit, incipiens à nouissimis vsq; ad primos, Aut certè, vt ostendat Deus inestimabilem misericordiam suã. Primùm nouissimis, & indignioribus reddit mercedem, postea primis. Nimia. n. misericordia ordinem non aspexit; æquiuocè enim liberalitas in retributione significatur per hoc, quod est à nouissimis incipere, nam non dabit Deus ex misericordia prius mercedem eis, qui posterius ad cultum eius venerunt, quantumcunque ad eos clementer se habeat, quia aut accipietur quantum ad retributionem, quæ est habitudo animæ, aut quantum ad

D gloriam datam corpori.

Quantum ad primum non est ordo aliquis, nisi ille, qui prius in charitate decedit, & liberatur à pœnis Purgatorij, prius cõsequitur beatitudinem animæ, siue minus, siue plus meruerit.

Quantum verò ad secundum gloria dabitur omnibus simul, quia resurrectio omnium simul erit, ideo quãtum ad hoc nulla est clementia, sed solum quantum ad magnitudinem præmij, in qua ostendit liberalitatem suam Deus solum quantum ad beatos, sed paterfamil. poterat ostendere in duobus, idest in prius soluendo, & vltra meritum dando, ideo in ambobus ostendit liberalitatem, sed duo præcedentes modi magis conueniunt ad veritatem, quare paterfam. tenuerit istum ordinem.

E *Quomodo tenuit hic paterfamilias talem ordinem in soluendo incipiendo à nouissimis.*

Quæst. XXI.

Quæritur, quomodo tenuit hic paterfamil. talem ordinem in soluendo, quia videtur, quod primo soluerit eis, qui venerunt circa vndecimam horam, & statim eis, qui primo mane, & cœteris postea, cum dicatur, cum venissent ergo, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios, venietes autem & primi arbitrati sunt, quod plus essent accepturi.

Dicendum, quod non fuit ille ordo, sed eis qui circa vndecimam horam venerant data est prius merces, & deinde eis qui circa nonam, deinde eis, qui circa sextam, & tertiam, & vltimò his, qui primo mane venerunt. Et hoc

hoc patet primo ex verbis Christi, dixit enim, quòd dominus vineæ dixit procuratori suo; voca operarios, & redde eis mercedem suam, incipiens à nouissimis vsque ad primos, & ita voluit terminum totius solutionis esse in primis, cum dixit vsque ad primos, ergò alijs, qui circa nonam, sextam, & tertiam venerant, prius solutũ est, quàm eis, qui primo mane venerant.

Secundo, quia si ideo diceretur prius solutũ fuisse primis quàm eis, qui circa nonam, sextam, & tertiam venerunt, eo quod statim post eos, qui circa vndecimam venerunt subditur de primis, s. venientes autem & primi, diceretur etiam, quod eis, qui circa nonam, sextam, & tertiã venerunt nichil, solutum est, eo quod non exprimitur, quod eis aliquid fuerit solutum, sed hoc est falsum, quia certum est, quod paterfamil. daret illis mercedem suam, cùm illos cõduxisset: ergo debet intelligi, quod inter eos, qui venerunt hora vndecima, & eos qui venerunt primo mane, soluta est merces eis, qui venerunt hora nona, sexta, & tertia. Causa aũt, quare non fuit aliquid expressum de intermedijs, fuit prima propter verba patrisfam. dixit enim, voca operarios & redde illis mercedem suam, incipiens à nouissimis, vsque ad primos. Et sic cùm nominauerit solos primos, & nouissimos fuit conueniens in solutione nominare solos primos, & nouissimos.

Secũda causa fuit, quia expresso de solutione vltimorum qui venerant hora vndecima, quod eis denarius solueretur, satis innuebatur, quod intermedijs soluẽda erat merces, quia paterfamilias non solum erat iustus, sed etiã liberalis dando vltra meritum; & tamen tenebatur soluere mercedem his, qui circa nonam, sextam, & tertiam horam venerunt, quia conduxerat eos dicens; quod iustũ fuerit dabo vobis, ergo certum est, quod solueret eis mercedem, & sic non fuit necesse exprimi, quod solueretur.

Tertia, quia solutio eorum, qui tarde venerãt ponitur ad ostendendam liberalitatem patrisfamilias, & ad ostẽdendam causam murmurationis primorum, & tamẽ ad hoc sufficiebat solutio denarij facta eis, qui venerãt circa vndecimam horam, quia illi erant, de quibus minus videbatur, quòd daretur denarius, & tamen datus est, ideo ostendebatur maior liberalitas circa istos, quã circa quoscunque alios, ideo ad ostendendam liberalitatem patrisfamilias satis erat eos solos exprimere, qui circa vndecimam horam venerant.

Ad innuendam causam etiã murmurationis primorũ satis erat exprimere solutionem factam eis, qui circa vndecimam venerant, nam illi minus quàm cæteri laborauerant: ideo si illis daretur denarius, & eis, qui primo mane venerant nõ daretur nisi denarius, erat potior causa murmurationis quàm si alijs, qui circa tertiam, sextam, & nonam venerãt daretur denarius, ideo de his solis, qui primo mane, & qui circa vndecimam horam venerant, mentio facta est.

Quare paterfamilias fecit dari denarium omnibus tam primis quam nouissimis & intermedijs.
Quæst. XXII.

QVæritur, quare paterfamilias fecit dari denarium omnibus tam primis quàm nouissimis, & intermedijs. Solet dici communiter, quod fecit ad significationem parabolæ, quia laborare in vinea est in cultu domini, & mandatorum eius obseruantia proficere, & permanere, & quia omnib. in hoc laborantibus s'm quemlibet statum, & tempus dabitur vita æterna, & nulli dabitur plusquam vita æterna, & nulli minus quàm vita æterna, d'r omnibus dari denarius quasi æqualis sit retributio omnib. colentibus Deum s'm omne tempus, & ætatem. Sic dicit Greg. Eundem denarium accipiunt, qui laborauerunt ad vndecimam, quem expectauerunt toto desiderio, qui laborauerunt ad primam, quia æqualẽ vitæ æternæ retributionem sortiti sunt cùm his, qui ab initio mũdi vocati fuerant, hi qui in fine mundi ad Deũ venerunt. Sed dicendum est, quod aliud est dicere quare paterfam. iussit singulis dare denarios singulos, aliud vero est, quomodo, vel in quo applicatur metaphora ista quantum ad hoc ad propositum Christi.

F Quantum ad primum dicendum, quòd intentio patrisfamilias non fuit ad significandum æqualitatem retributionis. Et patet primo, quia iste nesciebat an istud factũ suum deduceretur aliquando in similitudinem a Christo ad aliquid significandum: si enim diceremus (vt aliqui falsò imaginantur) quòd ista similitudo, & similes non acciderunt in veritate: sed Christus illas finxit ad significandum id, quod ipse intendebat, posset aliqualiter stare, scilicet, quòd fingeret idem patremfamil. singulis dedisse denarios singulos, vt innuatur æqualitas retributionis vitæ æternæ. Et tamen verè ista acciderunt antequam ea Christus enarraret, scilicet, quod quidam paterfam. operarios sic conduxerit, & soluerit, ergo non fuit ista causa quare singulis dedit denarios singulos. Secundò patet, quia quando primi operarij arguerent contra patremfa- G mil. quare vltimis dedisset denarios singulos sicut eis, & ipse causam daret se defendendo: aliam longe disparatã causam dedit dicens, quod licebat ei hoc facere: & quòd licebat ei de suo facere, quod volebat: ergo videtur, quòd non fuit ille finis dandi æqualiter, vt signaretur æqualitatem retributionis, sed alius. Est ergo dicendũ, quòd ideo paterfamil. voluit dari denarium tam extremis, quã primis, vt ostenderet liberalitatem suam. Primis quidem dãdo debitum. Secundis verò & vltimis vltra debitum liberaliter aliquid donando. Et hoc innuit cum dixit: non licet mihi facere quod volo, q. di. licitum est mihi de meo donare cuilibet quantum voluero. & addit, oculus tuus nequam est, ego autem bonus sum, idest, bonitatem, & liberalitatem ostendo sic faciendo. Quantum ad secundum, scilicet in quo, vel quomodo ista similitudo facit ad H propositum Christi. Dici posset vno modo, quòd ista particula non facit ad propositum: quia in applicatione metaphoræ non oportet singulas partes applicare: sed satis est applicare illas, quæ sunt ad intentionem inducẽtis metaphoram. Sic dicit Chrys. Non autem oportet ea, quæ in parabolis sunt, secundum totum inuestigare, sed intentionem, propter quam composita est intelligere, & nihil vltra scrutari: sed ista parabola inducitur ad ostendendũ, quòd non secundum ordinem temporis erit ordo, vel gradus meritorum: sed vltimi possunt esse primi, vel potiores in meritis. Et patet ex conclusione Christi. Nam dixit: sic erũt primi nouissimi, & nouissimi primi: Ideo partem istam de æqualitate denarij non oportet applicare ad sensum metaphoræ. Secundo potest dici, & melius, ꝙ ista particula de æqualitate denarii pro singulis operariis I est de intentione principali Christi inducentis metaphoram: & est vt ostendatur, quod æqualis retributio est quãtum ad hoc, quod est recipere vitam æternam omnib. colentibus Deum, & quod in hoc non sunt potiores illi, qui præcesserunt a principio sæculi, quàm illi, qui in fine mundi Deum colent. Et magis videtur facere ad propositum Christi æqualitas denarij, quàm ordo præcessionis in solutione, licet vtrunque faciat ad propositum. Nam bonus status eorum, qui tardè venerunt ad cultum Dei est in hoc, quod non sint minores in retributione eis, qui a principio venerunt. Et istud potest intelligi per hoc, ꝙ non posterius retributionem: aut per hoc, quòd non minorem. Primum quantum ad tempus non facit aliquem ordinem, vel differentiam inter istos & illos: quia nõ recipiunt omnes simul retributionem, sed qui prius mori- K tur de electis prius recipit vitam æternam: nisi loquamur de retributione, quæ est in accipiendo stolas corporum. quia istas accipient omnes simul: quia omnes resurgent in momento, & in ictu oculi, & nouissima tuba. Secundũ verò multum facit, scilicet quod licèt isti sint posteriores, non recipiant minus de præmio. Sed primum posset aliqualiter adaptari ad ordinem solutionis: quia prius solutum est his quàm illis. Secundò verò ad æqualitatem denarii: idest magis videtur esse ad propositum quòd acceperit singulos denarios: quam quod primo solutũ est his qui venerunt ad vndecimam, quam his qui ad primam. Nam & solutum fuisse prius pretium postremis non significat, quòd posteriores accipient prius tempore præmium in vita æterna, cum potius sit e contrario, sed quid aliud significatur, vt ostensum est supra.

An paterfamilias, dando nouissimis denarium sicut primis, conuenienter ostendat liberalitatem.
Quæst. XXIII.

QVæritur, cum paterfamilias voluerit ostendere liberalitatem, dando nouissimis denarium, sicut primis an conuenienter egerit: & non quæritur, an egerit conuenienter, i. iustè, vel saltem non iniustè, s. nulli præiudicando in hoc, quia de hoc dicetur infra, sed an egerit conuenienter, i. conuenienter per hoc ostendatur liberalitas. Aliqui dicunt quod non factum est conuenienter: quia cum ex liberalitate dederit denarium vltimis, qui illum non merebantur, quãdo primis debuerat dare, & eis qui venerãt hora nona, sexta, & tertia, debebat dare plusquã denarium, qui plus meruerant quam illi, qui hora vndecima, & exerceret in eis simul iustitiam, & liberalitatem.

Dicendum, quòd non stat: non enim erat istud necessarium ad ostendendam liberalitatem, quia aut paterfamilias volebat hic ostendere opus iustitiæ, aut opus liberalitatis. Si opus iustitiæ, non erat necesse dari plusquam denariũ eis, qui hora nona, sexta, & tertia venerant, quia neque adhuc denarium meruerant. Si autem attẽdatur liberalitas, non oportebat dari certum quid, quia iustitia habet æqualitatem & proportionem, & ideo sequitur certam regulam. Liberalitas autem nõ recipit æqualitatem, neque proportionem, aut aliquid certum: sed gratuitam voluntatem non agentem contra rationem, & ideo quia non est taxatum quantum quis dare debeat ad hoc, quod sit liberalis, sicut est taxatum quantum debet dare, & accipere, ad hoc quod sit iustus, non fuit necesse dari vltra denarium, sed dando denarium satis erat. Secundò, quia si hoc modo facere deberet paterfamil. ad hoc, quod ostẽderet liberalitatem, vt plus daret quam denarium eis, qui hora nona venerunt, quia operati sunt plus quam, qui hora vndecima, quibus vnum denarium dedit: deberet etiam dare eis, qui circa sextam plus quam eis, qui circa nonam, & plus eis, qui circa tertiam, quam eis, qui circa sextam, quod non intendebat ille. Nam videretur hoc ad iustitiam, & non ad liberalitatem pertinere, cum attenderetur proportio laboris.

Tertiò quia si daretur plus, eis qui plus laborauerant proportionaliter, perueniretur ad hoc, quòd eis, qui prima hora venerant plus omnibus daretur, quia plus omnibus laborauerant, seruando in eis istam proportionem pretij sicut laboris, & tamen non intendebat hoc paterfamilias, neque putauit necessarium. Voluit enim in illis seruare iustitiam, in alijs autem liberalitatem: ideo non fuit necessarium dare alicui plusquã denarium ad ostendendum liberalitatem.

Dicendum autem, quòd poterat paterfamilias tripliciter ostendere hic liberalitatem. Vno modo dando omnibus supra debitum, scilicet quòd his, qui circa vndecimam daret denarium, & cœteris plusquam denarium, & his, qui prima hora etiam plusquam denarium seruata proportionẽ laboris. Et tunc aliqui acciperent tres denarios, aliqui quatuor, aliqui sex, vel plures secundum proportionem laboris respectu temporis. Vel si vellet, quod daret omnibus his supra debitum, & etiam his, qui primo mane, non seruando tamen proportionem aliquam. Secundo modo, quod omnibus daret vltra debitum prę terquam primis, non tamen seruata proportione laboris, & hoc siue dãdo quibusdam eorum plus alijs minus, sed nulli solum debitum sed vltra. Tertio modo quod solis eis, qui hora vndecima venerant dare vltra debitum dando denarium, alijs autem omnibus daret solum debitum, scilicet eis, qui primo mane daret denarium sicut conuentum erat, eis verò qui circa sextam, tertiam, nonam daret secundum proportionem partium temporis ad partes denarij.

Primum noluit tenere paterfamilias, primo quia fortassis erat magnus sumptus. Nam si eis, qui circa vndecimam venerant datus est denarius, qui vna tantum hora operari fuerant, eis qui primo mane venerant cum laborassent decem, vel vndecim horis, darentur decem vel vndecim denarij.

A Secundò, quia isto modo non conuenienter ostenderetur liberalitas, quia cum attenderetur proportio excessus laboris, & pretij, quæ consideratio est iustitiæ, & non liberalitatis, putaretur quod ex aliqua causa iusta, quæ ad hoc mouebat, faceret hoc paterfamil. & ita non laudaretur liberalitas eius, sed conuerteret in admiratione volẽtes inquirere, quę causa iusta esset talis proportionis.

Tertiò, quia si omnibus fuisset datum proportionaliter secundum laborem vltra debitum, non murmurassent illi qui prima hora venerant, nam propter hoc murmurauerunt, quia cum tolerassent pondus diei & æstus, facti sunt æquales eis, qui solum vna hora operati fuerant, Ista autem murmuratio faciebat multum ad commendationem operis patrisfamilias, vt esset occasio magis illud cognoscendi, & deducendi in notitiam multorum.

B Quarto, quia opposita notificant se ad inuicem quando iuxta se ponuntur, vt magnum & paruum, vel aliqualiter disparata. 2. Elench. similia verò non se notificant, & quia opera iustitiæ, & liberalitatis habent quandam diuersitatem in modo, quia iustitia considerat æqualitatem, & debitum, liberalitas verò gratiam, magis notificatur opus liberalitatatis positum iuxta opus iustitię, quã si ponantur multa opera liberalitatis simul, ideo conueniens fuit, quòd poneretur hic aliquod opus iustitiæ, scilicet dando solum debitum eis, qui venerant primo mane. Nam per id, quod iustum erat, sciretur magnitudo liberalitatis.

Dabatur enim eis, qui primo mane venerant denarius quantum dari iustum erat. Et si cæteris daretur solùm secundum iustitiam, daretur eis secundum proportionẽ C partium denarij ad partes laboris, & temporis, quo operati fuerant. Nunc autem dando singulis denarios singulos, apparebat quantum dabat cuilibet vltra debitum, quod ad liberalitatem pertinebat. Sed hoc non apparet nisi ponendo iustum quod erat mensura, ideo fuit conueniens, quod aliquibus daretur solum quantum iustum erat, & isti debuerunt esse illi, qui primo mane venerant, eo quòd cum illis solis taxatum, & expressum fuerat pretium. Sic etiam non dedit paterfamilias omnibus supra debitum. licet non seruata proportione ex omnibus causis, sup. assignatis, præter quàm ex secunda, quæ arguit de proportionalitate.

Tertium modum tenere noluit paterfamilias: quia ostenderetur parua liberalitas, solum dando vltra debitum eis, qui hora vndecima venerant. Maximè quia eadem ratio erat circa omnes, qui venerant tardè, scilicet D tertia, sexta, nona, & vndecima hora. Cum solis enim illis, qui primo mane venerant conuenit quantum daret, & ideo illis cum teneretur ex iustitia conuentionis ad certum quid, noluit vltra dare. Cum alijs autem, quia non erat determinatum prætium, & erat locus cauillationis, aut contentionis, quod plus minusve dandum esset, voluit ostendere liberalitatem suam dando illis denarium, & ideo tenuit modum secundum, qui conueniens erat.

An conuenienter significetur, quod retributio vitæ æternæ erit omnibus æqualis per istam metaphoram.
Quæst. XXIV.

E QVæritur, cum Christus induxerit istam similitudinem ad ostendendum, quod retributio vitæ æternæ erit æqualis omnibus: tam his, qui cito, quam his, qui tardè ad Dei cultum venerunt, an conuenienter significetur hoc per istam metaphoram. Aliqui dicunt, quod non, quia non est verum, quod retributio vitę ęternæ sit æqualis, sed quibusdam plus, alijs minus datur. Non est enim æqualis gloria sanctorum.

Dicendum, quod conuenienter significatur retributio vitæ æternæ per istam parabolam. Primo quia Christus induxit hoc ad illud ostendendum, ergo conuenienter ostenditur hoc per illud. Secundo quia littera dicit, simile est regnum cœlorum homini patrifam. i. similis est status vitæ æternæ quantum ad retributionem solutionis mercedis, quam paterfam. fecit operarijs. Sed dicendum, quod non est totalis similitudo inter hæc.

Primo enim differunt,quia circa operarios vineç cum quibusdam actum est ex iustitia sola, cum alijs vero ex liberalitate vltra debitum iustitiæ, & tamen circa vitam æternam,aut cum omnibus agitur ex gratia,aut cũ omnibus ex iustitia.

Nam si accipiatur mereri vitam æternã de condigno, nemo eam vnquam mereri potest,quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.ad Rom.8.cap.& tunc cum omnibus,qui vitam æternam assequuntur ex gratia agitur. Si accipiatur mereri de congruo,agitur de omnibus ex pura iustitia, quia nemo accipit vitam æternam qui illam non meruerit.

Secũdo differt,quia cultores vineæ omnes çquales prçtium receperunt,quocunque tempore laborauẽt,& quãtumcunque,quia singuli denarios singulos:in vita æterna non recipiunt omnes æqualem gloriam, sed quidam plus,alijs minus, & ista est magna differentia.

Tertio,quia in retributione vitæ æternæ,licèt fiat nobis aliqua gratia,quia illud quod non poteramus mereri ex condigno,datur nobis pro meritis ex congruo,tamen respectu istorum meritorũ seruatur proportio,quia quãto quis plus meruit tanto magis ei de gloria datur, & sicut se habent merita quorundam ad merita aliorum,ita se habent præmia in proportione Et tamen in cultoribus vineæ fuit aliquid datum ex gratia, & aliquid ex merito,& tamen non fuit in eis proportio aliqua seruata, sed omnibus datus est denarius vnus,& æqualis.

Ad cuius euidentiam considerandum,quòd in vita æterna datur retributio inæqualis,& si enim omnibus beatis detur visio essentiæ diuinæ per quam visionem sunt beati,non datur æqualiter omnibus videre Deum, & delectari in eo visu,quamuis desiderium cuiuslibet impleatur. Magnitudo autem gloriæ datur pro magnitudine meritorum, & secundum proportionem illorum datur proportio gloriæ.

Quod autem quis illos actus meritorios in senectute vel in iuuentute exercuerit, & quod in pauco vel in magno tempore nõ differt,quia in breui tẽpore potest quis tantum mereri,sicut alius in tota vita,iuxta,illud,Sap.1.c.Consumatus in breui,expleuit tempora multa,i.in pauco tempore expleuit tempora multorum annorum. Et per hunc modum non fit maior gratia eis,qui cito incçperunt colere Deum,quam his, qui tardè, & non maior his,qui pauco tempore coluerunt,quam his,qui magno. Pro quo sciendum,quod aũt per istas horas diuersas conductionis signantur ætates diuersæ seculi, aut ætates eiusdem hominis.

Si enim çtates sçculi,manifestum est,quod nichil differt fuisse in prima,vel media,aut vltima,tum quia illud nullo modo est in potestate hominis, quod in ista ætate, vel in illa natus fuerit, ideo nasci in vna vel in alia non facit ad magis,vel ad minus mereri, tum quia siue nascatur homo in ista ætate, vel in illa, potest tota vita sua Deum colere,ideo non differt plus in ista quam in illa nasci.Secus autem est de conductionibus factis in eodem die, quia qui conducitur primo mane,põt toto die laborare,qui verò tertia,sexta, nona, aut alijs horis non potest toto diè,sed parte diei operari,ideo secundum iustitiam plus debebatur eis,qui primo mane cõducti sunt quam eis qui hora tertia,sexta,nona,& vndecima,& tamen secundum iustitiam non plus debetur eis,qui in prima ætate coluerunt Deum,quam eis,qui in secunda,vel alijs ætatibus sæculi, quia tanto tempore poterat colere Deum ille,qui in secunda incepit,quanto ille qui in prima,& ideo in hoc magna dissimilitudo est inter solutionem operariorum,& retributionem vitæ æternæ.Sic dicit Chrys. quod æqualem retributionem habuerunt illi, qui in prima hora venerunt,& illi,qui in vndecima,& non iniustè, nam & qui in prima parte sæculi natus est, non amplius vixit,quam statutum tẽpus vitæ suæ. Quid illi nocuit,si post illius exitum mundus stetit? Et qui circa finem nascuntur, non minus viuent quam dies, qui numerati sunt eis: Et quid illis prodest ad compendium laboris,si cito mundus finitur,cum pensum vitæ suæ cõpleant ante mundum? Deinde non est in homine quan-

F do nascatur prius aut postea: sed potestatis diuinæ.Neq; ille quidem sibi priorem debet locũ defendere,qui prius natus est,neque ille contemptibilior debet esse, qui postea.Si autem per diuersas horas conductionis significantur diuersæ ætates eiusdem hominis,poterat esse aliquale dubium,quia ille,qui in prima ætate cçpit colere Deum, & continuauit vsque ad mortem, plus videtur Deum coluisse,quam qui in tertia,vel quarta ætate,aut qui in senectute.Et tamen dicendum,quod non est difficultas, quia non est de actibus meritorijs sicut de cultura vineæ,quia cultura fit per continuationẽ eiusdem actus, qui talis est in principio sicut in fine, & partes æquales secundum quantitatem, sunt æquales secundum valorem, & vtilitatem.

Actus autem meritorij non fiunt continuè,sed per in-
G terpollationem: Et dato quod fieret continuè, non sunt æquales. Vnus enim actus meritorius factus in vna hora potest esse magis meritorius, quam actus facti ab aliquo per totam vitam,& ita ille, qui incipit colere Deum in senectute, potest aliquando magis mereri quam ille, qui cœpit in pueritia,& continuauit vsque ad mortem. Et ideo nõ solum accipiet æqualem retributionem cum eo,qui incçpit in pueritia,sed etiam maiorem. Et in hoc etiam differt retributio vitæ æternæ à solutione operariorum,quia eis,qui extremi venerũt,ex liberalitate datum est æqualiter cum primis,& non plus, sed in vita æterna sæpe eis, qui vltimo venerunt ad cultum Dei, datur ex iustitia plusquam eis,qui venerunt in pueritia. Et ita magna dissimilitudo est inter parabolam,& id,ad quod inducitur. Sed dicendum, quod in hoc facit ad proposi-
H tum,quia sicut omnibus operarijs quocunque tempore venerint datus est denarius, ita omnibus colẽtib. Deum quocunque tempore colant,& incipiant, dum tamen in cultu Dei finiant dies suos, datur vita æterna, idest visio diuinæ essentiæ.

Vnde siue sint magna merita,siue parua, omnibus correspondet visio Dei,& ita quantum ad hoc omnes æquales sunt,quia omnes Deum vident, sed quantum ad gradum visionis,& gloriæ sunt inçquales, quod non accidit in operariorum solutione. Sic dicit Aug.Quia vero ipsa vita æterna pariter erit omnib.sanctis æqualis, denarius omnibus est attributus, qui est hominum merces, quia verò in ipsa vita æterna distinctè fulgebunt lumina meritorum,multæ mansiones sunt apud patrem,ac in denario quidem non impari,non viuet alius alio prolixior,in
I multis autem mansionibus honoratur alius, alio clarius.

An paterfamilias conuenienter egit,dando nouissimo sicut primo. Quæst. XXV.

QVæritur,an paterfamil.conuenienter egit,idest non iniustè dando denarium nouissimo sicut & primo.

Aliqui putant quod sic,quia magis meruit primus quã nouissimus.

Dare ergo eis æqualiter videbatur inconueniens, sed iustitia videbatur exigere, quia sicut fuit inæqualitas meritorum,ita esset inæqualitas præmiorum.

Secundo patet, quia propter hoc conquesti sunt operarij,& murmurabant,quod æquales fierent illi eis, qui nouissimè venerant, & ita putauerunt sibi iniustum
K factum.

Dicendum,quod quando quæritur,an egit conueniẽter paterfam.aut quæritur an egit iustè aut iniustè. Et dicendum, quod non est verum quod egerit iustè neque etiam fecit iniustè. Et ratio est, quia iustitia nominat æqualitatem quandam in dationibus,& acceptionibus,nõ tenuit autem paterfamilias æqualitatem,sed dedit supra æqualitatem,neque etiam fecit cõtra æqualitatem, quia licet nõ esset debitum dari nouissimis vnum denarium, non tamen erat debitum non dari eis, i. non erat contra debitum,quia tunc esset vetitum, & ita non erat hoc iustum,neque iniustum, sed præter iustitiam erat.

Pro quo sciendũ,q. aliud est facere præter iustitiam.& aliud cõtra iustitiam.Distinguuntur aũt sic, quia cũ iustitia importet æqualitatem in actu, qui est ad alterũ,tunc fit contra iustitiã,quando ei subtrahitur, quod debetur,

vel

vel quod conditio sua exigit ei dari. Si autem detur alicui de bono plusquam debeatur, non est contra iustitiā, sed præter iustitiam, si ille, qui dat, dederit de proprijs, quia non est contra debitum dari plusquam debeatur. Et ita est in omnibus, qui liberaliter operantur. Dant enim plusquam debeatur, id est dant id, quod nō est debitum, & non faciunt contra iustitiam, cum faciunt liberaliter, sed vna virtus, non est contra alteram, vt dicitur 5. Ethy. pro eodem computatur minus de malo, & plus de bono, sicut liberaliter quis agit, dando plus de bono, quam debeatur, & non agit contra iustitiam, ita clemēter aut misericorditer agit, & etiam non contra iustitiam, qui minus de malo alicui infert quam inferre poterat secundū iustitiam. Sed hoc est verum, quando malum, & bonum sunt ipsius inferentis, secus de alienis. Et ob hoc aut ille, A qui dat de bonis, & malis, aut est priuatus, aut iudex, aut Deus. Si est priuatus, aut dat de proprijs, aut de alienis, si de alienis siue parum, siue multū det, semper peccat, quia vsurpat quod dat. Si de proprijs, quod dando plus de bono quàm teneatur non agit contra iustitiam, sed liberaliter agit. Si dat minus de malis quàm possit, agit misericorditer, vt si pro peccato commisso in eū ab aliquo possit ei inferre determinatas pœnas, vel damni & minus vult inferre, vel nichil infert. Si autem est iudex non potest dare plus de bono, quam sit debitum, neque minus de malo, quia peccaret, eo quod non dat de suis, sed de alienis.

Vnde sicut dando minus de bono quam sit debitum, vel plus de malo, est semper peccare, ita dando plus de bono quam sit debitum alicui, necesse est, quod id, quod vni superabundanter dat, tollat de eo, quod est alteri debitum, vt si duo litigant, & debet vnus condemnari alteri ad aliquid, quod petitur: si iudex iubeat soluere alicui plus, quàm ei debeatur: necesse est, quod tollat condemnatio aliquid de eo, quod proprium erat, & ad quod nō tenebatur, quod iniustum est. Idem autem & si iudex det de bonis reipublicæ, dando alicui plus de honore, vel de lucro, quam debitū ei sit, si enim est honor qui de bonis publicis datur, & datur alicui plusquam meretur, necesse est lædi rempublicam, cuius bona inutiliter consumuntur & pereunt. Etiam quia grauantur aliæ partes reipublicæ, idest alii homines, qui digni erant illum honorem suscipere.

Nam cum plures sint homines potentes suscipere honorem, quam honores aut gradus honorum, necesse est, quod cum alicui superabundanter honor tribuitur, alij honore merito, quem iuxta æqualitatem meriti accipere poterant, defraudentur. Et idem est de lucris, quæ dantur de publicis, sicut quando prælatus dat beneficia, quæ non sunt eius, sed Ecclesiæ, dando indignis, vel dando aliquibus plusquam mereantur, peccat.

Offendit enim Ecclesiam, & eos, qui in Ecclesia sunt, vel esse possunt.

Nam beneficia dātur propter officium aliquod, datur autem alicui plus quam mereatur, quando non est ipse sufficiens ad totum illud officium, vel onus, quod beneficia illa exigunt, in quo Ecclesia defraudatur officio, & fine optato. Etiam cum plures sint potentes recipere beneficia quàm ipsa beneficia, non potest dari alicui beneficium vltra meritum, quin grauentur alij, quibus dignè illa poterant dari, & pro quibus instituta sunt, ergo in dando plus de bono semper peccat iudex, siue prælatus, aut quicunque habet administrationem publicam, quia semper dat de alienis, & ita illa vsurpat. In dādo quoque minus de malo, quam sit debitū, semper peccat, quia de iure alieno subtrahit. Nam siquis eo quod offendit aliū, tenetur secundum legem ad certam pœnam, & iudex vult minuere illam, vel in totum auferre, præiudicat illi, cui offensa irrogata est, quia in fauorem illius, & quasi in vindicta datur pęna delinquenti. Quod patet, quia ad petitionem illius infertur, etiam præiudicat legi, quia lex statuit certam pœnam, cuius iudex statutus est minister, & executor, & non vult illam exequi.

Si autem obijciatur, quod interdum pęnæ non sunt taxatæ, sed sunt arbitrariæ, vel si sunt taxatæ, lex concedit iudici illas minuere.

Dicendum, quod tunc iudex dans pęnam, vel minorem interdum, vel maiorem non peccat, quia non dat minus de pœna quam debeat, sed quantum debet, cum lex dederit ei arbitrium, & quantum ipse rationabiliter arbitratus fuerit, tantum est iustum. Si autem sit Deus, qui dat plus de bono quam sit debitum, & minus de malo quam sit debitum, nunquam facit iniustum, sed semper est præter iustitiam, eo quod de proprijs dat, & neminem grauat. De bonis manifestum est, quia omnia sunt eius. Nam domini est terra, & plenitudo eius: Psal. 23. Nos verò nō sumus domini bonorum respectu eius, sed administratores, vel præcario possidentes: & ideo siue Deus det alicui plusquam mereatur de bonis, q̄ nunquam fuerunt in vsum alicuius, siue de eis, quæ fuerunt, & actualiter sunt in vsu alterius, nemini præiudicat de B bonis non possessis. i. quę possideri non possunt vt est gratia, & virtus, & bonum desiderium, & sanitas, robur, viuacitas sensuum, pulchritudo corporis, & ingenij acumen, & sapientia, & quæcunque huiusmodi sunt, siue gratificantia, siue naturalia bona qualitercūque det vni, non præiudicat alteri. quia ista, quæ vni dantur nunquā fuerunt alteriùs, imò neque esse possunt, quia non sunt bona nobis adiacentia, qualia sunt bona competibilia & circumpugnabilia, vt dicit Aristot. 9. Ethic. quæ sunt bona fortunæ: sed sunt inhærentia, quæ autem formaliter vni inhærent, non possunt alteri inesse, quia talia indiniduantur per substantiam quibus inhærent. Si verò sunt bona fortunæ, quæ ab aliis possideri possunt, aut actualiter possidentur aut non, si non possidentur. sed Deus de nouo alicui dat, cum nullus ea vnquam possederit, nemini præiudicat.

C Aut siquis ea vnquam possedit, & tamen nunc in nullius bonis sunt. sicut res habitæ pro derelictis, quæ etiam secundum humana iura occupantium efficiuntur: vel quod præ vetustate desijt possideri. licèt non fuerit habitum pro derelicto: sicut thesauri ab antiquo defossi humo, quia illorum iam nemo dominus est, nisi fortè quidam larghissima fictione iuris, aut hominis. Vnde de talibus dando alicui nemini præiudicabit Deus. Si autem dat de illis, quæ actualiter ab aliquo possidentur non pręiudicat illi: tum quia propter peccata potest trasferre dominia in alios, cum etiam de iure humano hoc fiat, sicut dicitur Ecclesi. 10. capit. Regnum transfertur à gente in gentem propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos: tum & principaliter, quia etiam si nō D peccauerit, potest Deus ei auferre, quod possidet, quia nō est dominus, sed præcario possidens: & ita de quibuscunque bonis Deus det alicui plusquam mereatur, non facit iniustum, quia non præiudicat alicui, cum Deus de proprijs det.

Dando etiam minus de malo quam possit iustè dare, non facit iniustum, quia non præiudicat alicui, cum remittat pęnas pro malis commissis in eum, & non in alterum, & ita de suo dat. Nam quomodocunque quis peccet, semper peccat in Deum. Interdum enim peccat quis in Deum solum, vt in peccatis, quæ sunt contra præcepta, quæ ad solum Deum pertinent, vt in idolatria, violatione festorum, & ita de alijs. Interdum autem pęccat contra Deum, & proximum, vt furando, occidēdo, adulterando. In primis, quia peccatum est totaliter contra E Deum, pœna est debita peccati solum propter offensam commissam in eum: & ideo quidquid Deus de ea pœna remittat, etiam si totam auferat, tollit de suo: ideo nulli præiudicat. Si autem sit peccatum contra Deum, & proximum, debetur ei pœna pro peccato illo, inquantum est commissum in Deum, & partem illius, qui totam remittere potest. & de suo remittere, imò pro toto peccato potest pœnam debitam remittere, quia licet per peccata aliqua offendatur proximus: tamen tota ratio quare pęna sit debita, est, quia Deus offenditur. Nam præter hoc, quod in illo peccato Deus offenditur inquantum legislator, quia cōtra legem ab eo datam agitur, & præter hoc, quod honor eius alteri datur. s. quod qui peccat mortaliter, auertitur à Deo, & conuertitur ad creaturam constituendo eam finem operationis suæ, qui honor soli Deo debebatur, quod ipse solus esset finis omnium operationum

num nostratum. Adhuc quidquid mali infertur homini infertur Deo: sicut enim seruus non est capax iniurię, sed dominus suus recipit iniuriam, vel damnum per ea, quę seruo fiunt: ita cum omnes sint serui Dei, imò plusquam serui, quia sunt possessio eius, non inferretur eis iniuria, vel damnum quin illud sit Deo illatum: & sicut seruus non potest remittere iniuriam in se commissam, quia in dominum commissa censetur, sed dominus illam remittit, ita & pœnas debitas pro peccatis in nos commissis non possumus nos remittere, sed Deus. Vnde licèt quis remittat peccatum contra se factum totaliter, imò etiam si nunquam voluerit reputare ad iniuriam, vel damnũ, nichilominus Deus exiget pœnam totam ab eo, qui peccauit ac si ille, contra quem peccatum est, nichil remisisset, & ideo è contrario. s. non remittẽte eo, in quem commissum est peccatum, potest Deus remittere totam pœnam debitam pro peccato, & non præiudicat illi, quia pœna non est debita propter illum, sed propter Deum. Imò neque peccatum propriè accipiendo est commissũ contra hominem illum, sed contra Deum. Nam licèt materialiter passus sit illud malum ille, qui recepit vulnera, vel contumelia, aut damna, tamen ratio peccati non est in isto actu propter illum, sed propter Deum, qui rationẽ debiti, & iusti constituit inter homines, vt sunt aliquid eius, & ad ipsum se habent, & ideo tota pœna est debita propter Deum, & consequenter ipse potest totam remittere non præiudicando alicui. Et ita dando minus de malo quam dari possit alicui secundum iustitiam, non præiudicat Deus cuiquam.

Considerandum vlterius circa hoc, quod circa bonũ, & malum in dationibus, & acceptionibus consistit iustum, & iniustum: sed quia tam circa bonum, quam circa malum contingit plus & minus, efficiuntur quatuor extrema, s. plus de malo, minus de bono: plus de bono, minus de malo. Circa prima duo semper est peccatum per quemcunque fiunt, & est iniustum, siue per iudicem, siue per priuatos fiant, & etiam si per Deum, vt si alicui detur de pœna, vel de damno plus quam dari sibi mereatur, aut si de bono minus detur ei quam debitum sibi sit. Circa duo secunda Deus, & priuati, qui de proprijs dant, nunquam committunt iniustum, sed præter iustitiam. Nam licet Deus non sit alicui obligatus simpliciter, quia non est æqualitas alicuius ad eum, ex promisso tamen suo efficit se quodammodo debitorem, & ex lege a se condita, ipse autem legem dedit, quæ à ratione sua exemplata est, secundum quam competit pœna peccato, & præmium merito, & determinato peccato determinata pęna, & determinato merito determinatum præmiũ. Si ergo Deus daret alicui pro peccato maiorem pęnam quam exigeret peccatum, ageret contra rationem iustitiæ suæ, secundum quam vniuersa distribui debent iuxta regulam sapientiæ suæ. Et si alicui pro bono opere minorem retributionem daret quam exigat conditio operis, ageret contra regulas iustitię suæ secũdum quas omnia hæc immobiliter taxata sunt, & ideo Deus nunquam facit neque faciet aliquid istorum duorum. i. dare minus de bono, quam sit debitum, vel magis de malo, licet non repugnet potentiæ suæ absolutæ considerando ista posse, quia sub potentia simpliciter tam iusta quam iniusta cadunt, licet iniusta nunquam faciat. & ob hoc Deus nõ potest damnare Petrum & Catherinam, qui sunt iam beati, quia daret eis magis de malo quam sit eis debitũ, & minus de bono quam debeatur, faceret enim contra iustitiam.

Deus nũquã dat minus de bono q̃ sit debitũ neq; plus de malo.

Circa duo alia. i. dare magis de bono, & minus de malo non potest facere Deus iniustum, quia de suo dat quid quid dat, vel remittit, & nulli præiudicat. Et ita Deus posset absoluere omnes damnatos, & beatificare eos, tamen nõ faceret contra iustitiam, quia non daret eis plus de malo neque minus de bono quam debeatur, quod iniustum est, sed dat eis magis de bono quam debeatur, quod est præter iustitiam, sed non contra iustitiam, cum de suo eis Deus det remittendo pęnas, quæ propter ipsum sunt illis debitæ, & de suo det dando eis beatitudinem, quam non merentur. Ex hoc autem apparet, quod errãt illi, qui ponunt pro æquali incõuenienti, quod Deus ab-

F soluerct Iudam, & quod condemnaret Petrum. Nam damnare Petrum esset verè inconueniens, quia esset contra rationem diuinæ iustitiæ dando ei magis de malo, & minus de bono quam debeatur: absoluere autem Iudã, & beatificare non est inconueniens, neque est contra iustitiam; eo quod non datur ei magis de malo, aut minus de bono, quam debeatur: sed datur magis de bono, & minus de malo quam debeatur: & tamen neutrum Deus faciet, quia licet beatificare Iudam non sit contra iustitiam est contra rationem suæ præscientiæ, & dispositionis: ideo ęqualiter manet vtrunque immobile: & tamen quantum ad rationem iustitiæ facilius est omnes damnatos absoluere & beatificare, & etiam dæmones, quam etiam alicui existenti in purgatorio dare vnam horam pœnæ plusquam debeatur, vel alicui sancto, qui habitu-
G rus erat decem gradus gloriæ dare solum nouem, quia primum non est iniustum, sed præter iustitiam, secundum vero est iniustum.

Ex hoc etiam apparet, quod in prædestinatione, & præscientia, vel reprobatione nõ fit alicui præiudicium, etiam si alicui existenti in peccato mortali datur gratia, per quam suscitatur à peccato, & alteri non, neutri fit iniustum, sed ei, qui liberatur à peccato fit gratia, & non fit ei iustum, sed præter iustitiam. Quod autem alteri non detur gratia, neque liberetur à peccato, non fit iustitia. Neutri enim horum est aliquid debitum, ideo quod alicui detur gratia, fit præter iustum, quia datur ei, quod nõ est sibi debitum, ei verò, qui gratiam non recipit, non fit iniustum, quia non erat sibi debita, sed Deus siue dando, siue non dando liberè se habet, postquam verò data est
H gratia, & meruit quis per illam, quod detur sibi vita ęterna, est iam debitum secundum Dei iustitiam, ideo si non daretur ei, vel si daretur ei minus de gloria quam debetur, esset iniustum.

Quod verò ei cui debetur pęna non detur, non est iniustum, sed est pręter iustitiam, & est liberalitas, quia dat Deus ei de bono suo plusquam debitum est, & remittit de malo, dando ei minus de illo quam debitum sit. Circa patremfamilias ergo ita dicendum est, quod dando eis, qui primo mane venerunt denarium iustè egit, quia tantum quantum debitum erat eis dedit. Dando autem cæteris denarium, non erat iustum, quia non erat debitus denarius eis, neque egit iniustè, quia non erat debitum, quod non daretur eis denarius: sed egit præter iustitiam, quia dedit magis de bono quam debitum esset, &
I dedit de proprijs.

Ad primum dicendum, quod magis meruit primus quam nouissimus, & tamen neutri facta est iniustitia, licèt ambobus daretur æqualiter, quia ad primos seruata est sola iustitia, ad cęteros autem liberalitas. Dare autem nouissimis plusquam eis deberetur non erat iniustum, cùm primis datum fuerit quantum eis deberetur, teneret autem ratio si istis inæqualibus meritis darentur inęqualia, & ei, qui minus meruit daretur solum quantum meruit, quia tunc necesse erat eis, qui magis meruerant dari minus quam mererentur, & tamen non factum est sic. Ad secundum dicendum, quod murmurauerunt, & tamen iniustè, cum paterfamilias arguat eos dicens, oculus tuus nequam est, ego autem bonus sum. Ideo non facta est eis iniuria, sicut dixit paterfamilias, amice non
K facio tibi iniuriam.

Quare, qui primo mane venerunt arbitrati sunt, quòd essent plus accepturi, quàm denarium.
Quæst. XXVI.

QVæritur, cur illi, qui venerunt primo mane, arbitrati sunt, quod essent plus accepturi, quam denarium, cùm ex solo denario diurno conuentum esset cum eis.

Dicendum, quod non putabant hoc quasi crederent sibi debitum esse accipere plus denario, sed quia viderant, quod paterfamilias dederat denarium eis, qui venerant hora vndecima, ipsi autem valde plus illis laborauerant, ideo verisimiliter credebant, quod daret eis plusquam denarium. Sed obijcietur, quod non deberent hoc

putare,

putare, quia illi, qui venerant hora nona, sexta, tertia, me A
ruerant plus quam, qui vndecima venerant, & non acceperant nisi denarium sicut illi, qui hora vndecima venerant: ergo ita de seipsis putare deberent, quod licèt meruissent plus quam qui vndecima hora venerant, quòd non acciperent plus quam illi. Aliqui dicunt, quòd fortè illi, qui venerunt hora nona, sexta, & tertia, acceperunt plus quam denarium, sicut meruerant plus quam qui venerant hora vndecima: & ideo ita putauerunt, quod fieret circa eos proportionaliter.

Sed dicendum, quod non stat: primò, quia falsum est: omnes enim operarij receperunt mercedem æqualem, s. denarios singulos, vt colligitur ex littera, & asserũt omnes sancti doctores. Secundo, quia si ita fuisset, allegassent illud primi operarij, cum hoc esset eis causa murmurandi, & suspicandi: & tamen tacuerunt dicentes solum, B
quod nouissimis daretur tantum quantum eis. Tertiò, & efficacius, quia maius argumentum erat operariorum primorum contra patremfamilias, quod eis, qui venerant hora nona, & laborauerant minus quam ipsi, daretur plus quam eis, quam quod venientibus hora vndecima daretur tantum sicut eis, quia dari minus laborantibus tantum, quantum plus laborantibus videbatur pertinere ad gratiam eis factam: dari tamen minus laborantibus plus quam magis laborantibus, videbatur pertinere ad iniuriam, vel contemptum primorum, & ideò de hoc iustius aut verisimilius conquererentur: licèt vtrunque posset sine iniustitia fieri: ideo dicendum, quòd non fuit datum alicui de operarijs vltra denarium. Alij ergo dicant, quòd licet non datum fuerit alicui vltra denariũ: primi videntes datum denarium nouissimis, & nescien- C
tes quantum fuisset datum medijs, scilicet qui circa nonam, sextam, & tertiam venerant: putauerũt illis datum vltra denarium, quia meruerant plus quam nouissimi: & ideo putauerunt consequenter sibi aliquid vltra dandum proportionaliter.

Dicendum, quod non stat, quia si hoc putassent, allegarent istud: & tamen non allegauerunt. Secundò, quia fortius de hoc conquererentur, quod facti essent minores mediocribus, cum essent primi, & maiores: quam quod facti essent æquales minoribus, vt dictum est, ideo dicendum, quod non putauerunt istud. Est ergo dicendum, quod affectio decipiebat istos, viderant enim quod omnibus æqualiter datus esset denarius, & cum secum esset conuentum ex denario cogitare poterant, quod non daretur nisi denarius, quia tamen videbant, quod paterfamilias D
dederat omnibus vltra meritum, ita putauerunt, quod daretur eis vltra meritum, & vltra conuentum, & ita vltra denarium daret.

Quare isti primi operarij murmurauerunt accipiendo denarios singulos, & an iustè murmurabant. Quæst. XXVII.

QVæritur, quare isti primi operarij murmurauerunt accipiendo denarios singulos. Et an iustè murmurabant. Ad primum dicendum, quod viderunt se defraudatos spe sua, putauerant enim, quod daretur eis vltra denarium, sicut dicitur in littera, s. arbitrati sũt, quod plus essent accepturi, qui autem fraudatur spe sua, indignatur, & contumelias dicit. Secundò, quia putabãt E
se aliquo modo contemni. s. quod ipsi, qui per totũ diem laborauerant, non acciperent plus quam illi, qui vna hora tantum laborauerant, qui autem putant se contemni irascuntur, vt dicitur 7. Ethic. cap. 8. immò causa totalis est ista ad quam reducuntur omnes aliæ causæ particulares iræ. vt patet ex 2. Rethor. cap. de ira.

Ad secundum dicendum, quod iniustè conquerebantur, quia non fiebat eis aliquid iniustum, cùm conuentum esset cum eis ex denario diurno. Quod autem daretur alijs denarius, erat gratia eis facta, qua volebat pater familias vti ad quosdam, & non ad alios. Nam iustè agere ad omnes tenemur, liberaliter tamen non tenemur, sed ex electione pendet.

Quomodo applicatur ad propositum Christi hoc, quod de murmuratione dicitur. Quæst. XXVIII.

QVæritur, quomodo applicatur ad propositũ Christi, nam quod omnibus tam primis, quam extremis detur denarius, pertinet ad propositum Christi, s. quod omnibus colentibus Christum quocunque tempore dabitur visio dei duratura æqualiter omnibus, scilicet in æternum, & quantum ad hoc sunt æquales, quod tamen murmurent primi de æquali retributione posteriorum non videtur.

Dicendum, quòd verum est, quod in vita æterna nullus murmurat de alterius felicitate, vbi est summa charitas, & nulla inuidia. sic dicit Greg. Sed potest quæri quo modo murmurare dicti sunt, qui ad regnum vocantur cœlorum, quia nullus qui accipit murmurare potest. Sed potest dici vno modo, quod in re gesta parabolæ sic accidit, quod operarij murmurauerint, sed nõ oportet quod applicetur hoc ad sensum parabolæ. Christus enim, vt in rem integram referret, totam rem gestam, vt accidit retulit, quia alias fieret narratio non verisimilis. Ad propositum tamen suum non applicantur singulæ particulę, sicut & in alijs parabolis accidit. Sic dicit Chrysosto. Non autem oportet ea, quæ sunt in parabolis secũdum totum quod dicitur inuestigare, sed intentionem, propter quã dicitur intelligere, & nichil vltra scrutari.

Secundo potest dici (vt quidam volunt) dictum esse ad significandum superbiam Iudæorũ, qui fuerunt priores gentilibus in vocatione, murmuratio autem ex superbia prouenit. Sic dicit Hilarius, Secundum insolentiam populi iam sub Moyse contumacis hoc murmur operantium est. Tertio potest intelligi, quòd non fuerit murmuratio inter sanctos alicuius temporis ad sanctos alterius temporis in retributione assumenda, sed quod tanta excellentia est sanctorum noui testamenti super statum antiquorum sanctorum, quod illi poterãt inuenire aliquid, de quo murmurarent, si in eo murmur cadere posset, & iste est conueniens sensus. Sic dicit Chrysosto. Non enim inducit hoc, vt ostendat aliquos inuidia morsos, sed vt ostendat hos tanto esse potitos honore, quod etiam inuidiam alijs poterant generare. Et ista inuidia poterat esse circa multa, sed specialiter circa duo.

Primum circa abundantiam gratiæ, quæ non fuit in veteri testamento, quando lex erat, & non gratia, quia lex per Moysen data est, gratia autem, & veritas per Iesum Christum facta est, Ioan. 1. cap. fuit autem in nouo, & de ista gratia possent inuidere. Sic dicit Hieron. Omnis retro vocatio Gentilibus inuidet, & in Euangelij torquetur gratia. Glosa 7 Mat.

Secundum erat, quia sanctis ante nouum testamentũ quantumcunque iustis non dabatur introitus ad vitam æternam statim post mortem, sed tenebantur in lymbo sanctorum. Sanctis verò post Christi mortem morientibus statim est aditus ad vitam æternam. Sic dicit Grego. quod murmur erat, quia sancti patres vsque ad Aduentũ Domini quantumlibet iusti vixerant, ducti ad regnum non sunt, eorum hoc ipsum murmurasse est, nos autem, qui ad vndecimam venimus, quia post mediatoris aduẽtum in hoc mundo venientes ducimur, mox vt de corpore eximus, post laborem non murmuramus. Alius etiam modus murmurationis erat, de quo dicetur infra.

Quare primi conquesti, & murmurantes solum locuti sunt de nouissimis, & non de alijs. Quæst. XXIX.

QVæritur, quare primi conquęsti, & murmurantes solum locuti sunt de nouissimis, qui hora vndecima venerant dicentes. Hi nouissimi &c. Dicunt quidam, quod his solis fuerat solutum pretium ante primos, & ideo cum vidissent istos solos æquari eis, de his solis inuiderunt, & murmurauerunt. Hoc videtur colligi ex littera, s. cum venissent, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios, venientes autem & primi, acceperunt & ipsi singulos denarios.

Secun-

Secundò, quia dixerunt: Hi nouissimi sola vna hora fecerunt. Et ita illos ostenderunt quasi præsentes essent, velut eis immediate ante hoc pretium solutum fuisset, & non alijs in medio. Sed dicendum, quod nõ stat, quia antequam solueretur pretium primis, solutum fuit omnibus alijs conuerso ordine.i. primò nouissimis, deinde eis, qui circa horam nonam venerant, & postea eis, qui circa tertiam, & sextam: deinde primis. Sic dixit paterfamilias procuratori: Voca operarios, & redde eis mercedem suam incipiens à nouissimis vsque ad primos: ergo in primis finita fuit totalis solutio: & ipsi viderunt solutionem omnium aliorum.

Ad primum dicendum, quod non posuit littera nisi nouissimos, & primos, quia non erat conueniens alios exprimi, cum non fuerit circa eos alia solutio quam sicut primis, & nouissimis: & præcipuè, quia ex præcedenti mandato patrisfamilias apparebat, quòd alijs omnibus danda erat merces ante primos.

Ad secundum dicendum, quod nouissimi erant præsentes quando primi ista dicebant murmurando, & tamen non fuerat eis solutum solis ante hoc, sed iam omnibus, & omnes alij præsentes erant, vnde & ad illos potuissent loqui si vellent. Dicendum, quod de omnibus poterant loqui murmurantes, quia ipsi laborauerant plus illis omnibus, & fiebant æquales eis, & tamen locuti sunt de illis solis, in quibus argumentum suum erat efficacius. nulli autem minus meriti erant quàm qui circa vndecimam venerant, qui vna hora tantum operati fuerant, & fiebant eis æquales: ideo de istis solis dicere conueniens fuit.

Quare dixerunt isti murmurantes, qui portauimus pondus diei, & æstus, & quomodo istud ad sensum parabolæ applicatur. Quæst. XXX.

QVæritur, quare dixerunt isti murmurantes, qui portauimus pondus diei & æstus, & quomodo istud ad sensum parabolæ applicatur.

Ad primum dicendum, quòd primi laborauerant tota die, & laborare pondus quoddã est, quia grauat hominem sicut graue pondus: ideo qui toto die laborat, pondus diei portare dicitur. Pondus æstus dicuntur portare, quia laborare per æstum difficilius est quàm in alijs partibus diei: ideo ad ostendendum specialiter magnitudinem laboris dicitur, qui portauimus pondus æstus: qui verò circa vndecimam horam venerant, quãdo tepescit feruor diei qui fuit in meridie, non tantum laborẽ sumpserant: & specialiter hoc dicitur, quia regio Chanaam in qua Christus erat, & de qua istam parabolam retulit, calida nimis est, in qua per æstum laborare difficultas magna est.

Ad secundum dicendum, quòd non oportet applicare istud ad sensum parabolæ, nam murmurationem, vt dictum est supra, non oportet applicari ad sensum parabolæ, & tamen ista est causa reddita à murmurantibus pro se ipsis, ergo non poterit applicari ad propositum. Aliter potest dici, quod applicari poterat, licèt nõn sit necesse applicari, sicut & murmuratio poterat applicari, vt dictum est supra. Sed tunc obijcietur, quod non conueniat, quia in colentibus vineam habebat colorem murmuratio: eo quòd quidam tota die operati fuerant, alij verò vna hora tantùm, tamen applicando ad diuersas ætates omnes æqualiter laborant. Nam siue in prima, siue in extremã quis venerit, tota vita sua Deum colere potest. Et ita non minus laborat, quàm ille, qui in prima ætate natus est. Dici potest vno modo quòd pondus diei tolerauerunt illi, qui in primis ætatibus sæculi Deum coluerunt. Nam videbant sæculi finem longe futurum, & retributionis tempus, quod valde affligebat eos, & laborem intolerabiliorem faciebat, qui autem circa finem sæculi nascuntur, licèt tota vita laborent, quia finem sæculi propinquum nouerunt, de propinquitate retributionis gaudentes tolerabiliorem sibi laborem efficiunt. Secundo potest intelligi quantum ad differentiam obseruationum in istis ætatibus. Nam in veteri testamento erant multæ obseruationes, quas durum erat custodire.

F In nouo autem testamento pauciora sunt mandata, vnde onus, vel iugũ importabile illud erat. Sic dicitur Act. 15.cap. Hoc est iugum, quod neque patres nostri nec nos ferre potuimus. Nouum autem testamentum leue dicitur, sup. 11.c. iugum enim meum suaue est, & onus meũ leue. Tertio potest intelligi, quòd erat pondus laboris in veteri testamento, quia non dabatur ibi hominibus gratia alleuians per opera sacramentalia, sicut nunc datur abundantia gratiæ, & ita illi portabant pondus laboris, isti autem non. De istis dicit Chrysosto. Si autem verum est, quod diximus, quòd primi, & posteriores tempus suũ vixerunt, & non amplius neque minus, & vnicuique mors sua est consummatio ipsius, quid est, quod dicunt, portauimus pondus diei & æstus? quia, scilicet magna est nobis virtus ad faciendam iustitiam cognoscere prope esse finem mundi, vt & Christus nos armans dicebat,

G appropinquauit regnum cœlorum. Illis autem infirmatio erat scire mundi spacia esse longinqua. Quamuis ergo non per omne sæculum vixerint, tamen totius sæculi grauamina pertulisse videntur.

Aut pondus totius diei dicit onerosa legis mandata, æstum autem vrentem erroris tentationem, quam conflabant spiritus maligni in eos, ad æmulationem eos gentium prouocantes, à quibus omnibus gentiles liberi extiterunt Christo credentes, & per compendium gratiæ ad plenum saluati. Sed aliqui dicunt quòd possit hoc conuenientius intelligi referendo diuersas conductiones ad ætates eiusdem hominis, scilicet quòd aliqui incipiant colere Deum in iuuentute, alij in pueritia, alij in senectute, & cum detur omnibus vita æterna, manet color querelæ eis, quia pueritia incipiẽtes durauerunt vsq. ad mor-

H tem, quia isti tolerauerunt pondus diei & æstus, quod non fecerũt qui in senectute ceperunt adhærere Deo, qui vna hora tantum fecisse videntur. Dicendum, quòd non stat, quia non datur in vita æterna gloria æqualis, sed omnibus secundum proportionem, & commensurationem meritorum. Vnde si magis meruit, qui incepit in pueritia, quàm qui in senectute, habebit abũdantiorem gloriam, & è contrario, potest tamen qui in senectute cępit tantum mereri, quantum qui in iuuentute, aut pueritia, & ita non potest esse colorem querelæ. Sed melius intelligitur, vt supra expositum est.

Qui erat iste vnus, quem allocutus est paterfamilias de murmuratoribus, & quomodo applicetur hoc ad sensum parabolæ. Quæst. XXXI.

I QVæritur, quis erat iste vnus, cui locutus est paterfamilias de murmuratoribus, aut quare vni locutus est, cum multi murmurarent, & quomodo applicetur hoc ad sensum parabolæ.

Ad primum potest dici vno modo, quòd licèt omnes primi murmurarent, tamen inter eos fuit vnus, qui magis clamabat, & contra illum solum locutus est paterfamilias, quia exclusa querela illius excluderetur à fortiori aliorum querela. Secundò potest dici, quod locutus est ad vnum quia, licet omnes murmurarent, vnum tamen iuxta se inuenit, cui quasi viciniori potuit loqui conuenientius. Et hoc colligitur, quia etiam non dixit de omnibus nouissimis, quod volebat illis dare sicut primis, sed de vno dixit, scilicet volo huic nouissimo dare sicut &

K tibi. Et ita ille nouissimus erat ille, cui acciderat tunc iuxta eum inueniri, cum dixerit, volo huic nouissimo. Ergo sicut de solo inuento nouissimo locutus est, ita & ad solum murmuratorem apud se inuentum fuit locutus. Tertio potest dici, quod paterfamilias fuit locutus generaliter ad omnes murmuratores, quia tamen erat ratio eadem de omnibus, omnes vocauit Christus per vnum, ad quem loqueretur paterfamilias. Ad secundum potest dici, quod non oportet hoc applicari ad sensum parabolæ, quia istud est pars murmurationis, idest responsio ad illam, cùm murmurationem non sit necesse applicari ad sensum parabolæ, vt dictum est sup. Applicando tamen si volumus ad sensum parabolæ dicendum, quod debent intelligi omnes sancti, qui fuerunt ante nouum testamẽtum, & qui conquerebantur se tolerasse pondus diei, &

æstus,

æstus, vt dictum est sup. q. 29. Alij dicunt, quòd iste vnus intelligitur totus populus Iudaicus, qui cõtra conuersos de gentilitate murmurabat, & ei respondetur, quòd non fit ei iniuria. Sic dicit Remigius. Per hunc vnum possunt intelligi oẽs, qui ex Iudæis crediderunt, quos amicos pp fidem nominat. Alij dñt, quod iste vnus erat Adã, & satis hoc erat verisimile. Si. n. murmuratio aliqua, vel querela sanctorum antiquorum fuisset, esse potuisset cõtra Deum pro gratia, & supererogationis noui testamenti, sic. n. nemo erat, cui magis vice omnium competeret aliquid petere, aut dicere quam Adam, qui caput erat, & pater omnium veterum sanctorum. Et sic dicit Orig. Forsitan autem Adæ dicit, Amice, non facio tibi iniuriam.

Quare paterfamilias dixit: Amice, non facio tibi iniuriam, vocans eum amicum, cum esset murmurator. Quæst. XXXII.

QVæritur, quare paterfamilias dixit, amice non facio tibi iniuriam, vocans eum amicum, cum esset murmurator, & potius tanquam æmulus & maledicus deberet redargui. Dicendum, quòd ratio est, tam ex parte parabolæ, quam ex parte sensus eius. Quantum ad parabolam potest primò dici, quòd hoc fecit paterfamilias ad ostendendum benignitatem suam, & excellentiam virtutis. Sicut enim erga immeritos operarios ostendit liberalitatem, vltra meritum tribuendo: ita & circa murmuratores ostendit clementiam, benignitatem, & leuitatem eis blandè respondendo, cùm posset eos iustè increpare, & ita Christus fecit, quando Iudas venit ad tradendum eum Iudęis per osculum, cum posset eum vocare hostem & proditorem, vocauit eum amicum, dicens: Amice, ad quid venisti? infra 26. cap. Secundò potest dici, quòd ponitur amicus per antiphrasim: sicut interdum subditos nostros, quando redarguimus vocamus dominos: & quando eis grate loquimur minus quàm dominos appellamus: ita hic increpando amicum vocat quasi inimicum, vel iniustum vocet. Tertiò potest dici, & melius, q paterfamilias tenuit processum in verbis suis ordinatũ contra illum murmuratorem. Primò ei loquitur blande, secundo iustè, tertiò durè & increpatoriè: & conuenit iste processus ad hoc, quòd ostendatur, quòd non mouebatur ex ira, sed ex ratione. Nam primò vocauit eum amicum, quod blandum est. & ad affectionem pertinet. Secundò defendit se rationabiliter contra eum, dicens: Non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum? Tertiò durè loquitur vocando eum malum & iniustum, scilicet, oculus tuus nequam est, ego autem bonus sum. Quantum ad sensum parabolæ conueniebat vocare istum amicum, quia ista murmuratio transfertur ad sanctos, siue illam fecerint, siue facere potuerint, iuxta illud quod declaratum est supra quæstio. 29. sancti autem amici Dei sunt Ioan. 16. Vos autem dixi amicos: quia omnia, quæ audiui à patre meo nota feci vobis: ideo vocat eum amicum. Aliter potest dici, quòd est ista murmuratio populi Iudæorum quantum ad conuersos ad Christum, qui conquerebantur pro gratia, quæ fiebat conuersis de gentilitate, vt dicetur sequenti quæst. licèt tales possent increpari, qui nondum sancti erant, tamen quia ad fidem Christi conuersi erant amici vocantur. Sic dicit Remigius: Per hunc possunt intelligi omnes qui de Iudæis crediderunt, quos amicos propter fidem nominat. Sed magis standum est in rationibus primis quæ sunt ex parte parabolæ, quia paterfamilias qui ista dixit? non putabat an aliquo tempore traherentur ista ad significandum aliquid per Christum, ideo non ordinaret verba sua ad finem significandi aliquid: sed sic protulit propter rationes supra positas.

Quomodo est verum, quòd paterfamilias non faciebat iniuriam huic. Quæst. XXXIII.

QVæritur, quomodo est verum, quòd paterfamilias non faciebat iniuriam huic. Dicendum, quòd siue accipiatur quantum ad parabolam, siue quantũ ad sensum parabolę, est verum quod non fiebat iniuria aliqua. A De primo patet. nam paterfamilias poterat cum omnibus operarijs habere se iustè solùm dando vnicuique quantum ei debitum erat. Et ita primis dedisset denarium: cœteris verò dedisset minus quàm denarium, singulis secundùm proportionem partium diei, quibus operati fuerant ad partes denarij. voluit autem nouissimis, & intermedijs dare denarium faciendo eis beneficium, sicut potuisset etiam eis dare, si nichil in vinea fuissent operati. primis autem voluit quantum iustum erat dare, & nichil vltra: ideo primis fecit beneficium, secundis, idest eis, qui venerant primo mane non fecit iniuriam. Et ita ostẽdit dicens: nonne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est, quasi dicat nichil plus conuenisti mecum: ideo non teneor tibi aliquid vltra. Quantum ad sensum parabolæ etiam est verum, quòd Deus non
B faciebat eis iniuriam, idest sanctis primis, qui murmurasse dicuntur, quòd non acceperunt plusquam denariũ. Nam illi acceperunt quantum cum eis cõuentum erat, scilicet vitam ęternam.

Et de illa tantum gradum, quantum meruerant. Imò manifestius apparet hic, quam in patrefam. nam paterfamil. primis operarijs dedit solum quod debitum erat, alijs vltra debitum: Deus autem in vita æterna omnibus dat solùm quantum meruerunt, & si aliquid dat vltra meritum sanctis noui testamenti in vita æterna, etiam dat sanctis veteris testamenti: cùm non sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis. Accipiendo autem mereri de congruo, nemo accipit plus in vita æterna, quàm meruerit, Et quã tum ad hoc non est aliquis fauor potius istis quam illis:
C ideo est magna dissimilitudo, Et quantum ad hoc non potest esse color aliquis querelæ sanctis antiquis. sicut fuit primis operarijs contra patremfamil. Accipiendo autem querelam eorum, quod tolerauerunt pondus diei, idest labores eorum fiebant eis intolerabiliores quia, longe erat finis mundi, vt dictum est supra, non fiebat eis iniuria, quia hoc erat quòd cito nati essent, & tamen quod Deus nos tali tempore aut tali nasci fecerit, non est iniuria: quia non erat alicui debitum, quòd tali tempore aut tali produceretur, ita quòd faciendo eum nasci alio tempore iniuria ei fieret. Et si dicatur, quòd difficiliores erant eis operationes quàm nobis. Non perdiderunt mercedem suam, quia quanto essent difficiliores, essent magis meritoriæ cœteris paribus, idest supposito,
D quòd ab æquali charitate fierent: & ita acciperent maiorem retributionem. In q. 29.

Si autem sit querela, quòd sustinuerunt pondus diei, idest grauiora mandata quàm sancti, qui erant in nouo testamento, non fit eis iniuria, quia licèt vetus testamentum quantum ad aliquid habebat grauiora mandata: tamen quantum ad aliquid nouum testamẽtum est difficilius obseruatione. Sed adhuc dato, quòd simpliciter vetus testamentum esset difficilioris obseruationis, non fieret eis iniuria, quia quanto maiora sustinerent, tanto abundantiorem acciperent retributionem. Si verò pondus diei & æstus sit per longa tempora sustinere labores: sicut dicit Gregor. pondus diei, & æstus ferre, est per longioris vitæ tempora carnis siue calore fatigari. Et ita
E querela illorum sit, quòd longiori tempore viuerent quã nos, & cum toto illo in cultu Dei manerent, videbatur iniuria, quòd non plus quàm eos reciperent qui breuiori tempore viuerent, non tamen erat iniustũ, quia quantum plus laborarent tanto plus reciperent de retributione. Aliter potest dici, quòd isti, qui conquerebantur non essent sancti, sed Iudæi ad Christum conuersi in Ecclesia primitiua, qui murmurabant de æqualitate conuersorum de gentilitate ad eos. In duobus enim conquerebantur conuersi de Iudaismo.

Primum erat quia gentes vocabantur ad fidem Christi, & fiebant participes gratiarum spiritualium. Secundum erat, quòd in prælationibus, & dignitatibus spiritualibus æquales fierent. De primo patet, nam Christus erat de semine Patriarcharum, & Iudæis promissus, & non gentilibus. Nulli enim gentili promisit Deus, quod mitteret Saluatorem mundi. Et ob hoc credebant Iudæi, quòd Gentiles non erant vocandi, neque reci-

testamenti, qui nouissimi sunt, vt dictum est præced. qō. Aliqui autem volūt, q iste nouissimus sit Paulus, qui de seipso dixit: nouissimè tanquam abortiuo visus est mihi 1. Corint. 15. capit. & iste non minus accepit quàm cæteri Apostoli, qui primò fuerant, imò fortassis plusquam multi illorum; quia vt ipse ait, plus omnibus laborauit. Et hoc tenet Origenes dicēs: Non incredibiliter potest quis arbitrari hunc nouissimum esse Apostolum Paulum, qui vna hora operatus est, & excessit omnes, qui ante eum fuerunt.

Quomodo stat quod dicitur: Oculus tuus nequam est ego autem bonus sum. Quæst. XXXV.

QVæritur, quomodo stat, quod dicitur Oculus tuus nequam est, ego autem bonus sum: nam non videtur conuenire parabolæ. Dicendum q quantū ad parabolam, planum est: nam primi, qui murmurabant eo quod paterfamilias dederat nouissimis denariū, inuidi erant. Nō enim dolebant, quod eis daretur minus debito, sed q alijs plus debito daretur. Nam dixerunt, pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei. Sed inuidus habet oculum nequam: quia cupit videre mala proximorum: & non potest sustinere videre bona illorū, ideo rectè dictum est, quòd oculus eius esset nequam. Sic dicit Chrysost. Non autem dolebant quasi fraudati de mercede: sed quòd illi amplius quam merebantur acceperant. Sic enim dolent inuidi, quando aliquid alteri additur quasi eis subtrahatur. Ex quo patet, quòd ex vana Gloria nascitur inuidia, ideo enim dolet esse secūdus, quia desiderat esse prior: de se autem dixit paterfamilias. Ego bonus sum, idest liberalis, & iustus. Nam circa eos, qui primo mane venerunt iustus exstitit: circa alios verò liberalis. Circa sensum parabolæ non oportebat istud applicari: nam sancti in vita æterna non sunt inuidi, sicut dicit Augustinus in Homilia, quòd inuidere fas non est eis, qui ita perfecti sunt, vt à sponso recipiantur. Sed intelligendo murmurationem istam de Iudæis conuersis ad Christum, vt expositum est supra, satis stat, quòd oculi illorum nequam erant: quia contendebant, & æmulabantur contra conuersos de Gentilitate, & ita oculi eorum erāt nequam. Sic dicit Remigius. Per oculum enim, vult intentionem intelligi, iudæi oculum nequā habuerunt, i. intentionem malam, quia de salute gentium dolebāt.

Quomodo dicitur: Sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Quæst. XXXVI.

QVæritur, quomodo dicitur: Sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Aliqui dicunt, quod refertur ad solutionis tempus. non solum enim nouissimi acceperunt denarium sicut primi, in quo erant æquales eis, sed etiam prius eis quam primis solutum est pretium. Nam à nouissimis vsque ad primos iussit incipi solutionem paterfamilias, vt patet supra in littera. Sed dicendum, quòd non stat, quia istud esset, si posset ista littera referri ad factum patrisfamilias quantum ad operarios, sed non potest quia non est pars parabolæ, sed est verbum Christi post finitam parabolam, in quo ostendit ad quid induxerit parabolam, cum ergo non dixerit paterfamilias, sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, sed Christus illud dixit, non potest referri ad solutionem operariorum factam à patrefamilias: sed necesse est referri ad regnum cœlorum.

Alij ergo dicunt, quòd intelligitur de comparatione Iudæorum ad nos, qui putauerunt se futuros caput in nouo testamento, & nos pedes eorum. Factum est autem è cōtrario, vt nos caput, & ipsi existant pedes. Sic dicit Remigius. Sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi, eo s. quòd Iudæi de capite vertantur in caudam, & nos de cauda mutamur in caput: non est tamen intelligendum de Iudæis, qui manent extra fidem Christi, quia illi non solum facti sunt cauda, immo & scabellum pedum, & tamen illi ad regnū cælorum non pertinent, sed isti, de quibus dicitur, quòd sunt nouissimi, & primi, pertinent ad regnum cælorum, quia soluitur ei merces, & datur retri-

A butio, ergo debet intelligi de Iudæis cōuersis ad Christū, sed illi quō efficiantur cauda, vel posteriora non apparet, quia Christus nos æquales oēs constituit, qui fratres esse voluit, infra 23. c. Dicendum ergo aliter esse, vno modo, q primi tpe, sunt nouissimi in retributione, non quidem in tpe accipiendi retributionem, quia qui prius decedit prius retributionem accipit. Sed primi in tpe efficiuntur nouissimi. i. minores in retributione, quia minus accipiunt de gradu vitæ æternæ, eo quod sancti noui testamenti fuerunt excelsiores meritis q̄ sancti antiqui, & nouissimi, i. sancti noui testamenti, qui posteriores tpe fuerunt: efficiuntur primi. i. maximi in retributione: Et iste sensus satis conuenit, licèt in veritate nō præstetur fauor alicui circa hoc, sed ei, qui plus meruit maiora dantur, sicut sit de sanctis antiquis siue denouis. Aliter etiam potest
B dici, q erunt primi nouissimi: non quidem, quod primi efficiantur nouissimi. i. minores eis, qui prius erāt nouissimi, & qui nouissimi erant efficiātur primi. i. priores quā illi, qui ante fuerant primi. Sed efficiuntur primi nouissimi. i. similes nouissimis, vel sicut nouissimi. s. nō maiores eis, & nouissimi efficiuntur primi, i. sicut primi, siue æquales primis, & non maiores eis, s. quia omnes æqualē retributionem accipere possunt, si æqualiter laborauerunt, & non nocet his fuisse tempore posteriores ad merendū, neque alijs prodest fuisse tempore priores, cum non temporis ordo, sed meritorum proportio attendatur. Sic dicit Chrys. Ideo dicit primos futuros nouissimos & nouissimos primos, non vt nouissimi digniores sint quam primi, sed vt coæquentur, & nulla sit inter eos differentia tēporis causa. Et iste est sensus conueniens, licèt alij sensus
C conuenientes assignati fuerint supra in expositione litteræ. Incitat autem ista parabola eos, qui tota vita seruiētes vanitatibus sæculi ad finem Deo adhærere volunt, ne desperent se ex hoc fructum consequi posse, quia eis, qui à principio iuuentutis colere cæperunt & permanserūt poterunt æquales fieri, eos quoque iuuat, qui aliquando coluerunt, & postea cadentes abierunt retrorsum. Nam si aliqn̄ redeant, non est eis desperandum. Sic dicit Chrys. Quod dicit, erunt primi nouissimi, eos occultè insinuat, qui à principio claruerunt, & postea virtutem contēpserunt, & rursus eos, qui à malitia reducti sunt, & multos super excesserunt. Composita est ergo hæc parabola, vt eos auidiores faceret, qui in vltima senectute conuertuntur, ne existimarent se minus aliquid habituros. Et licèt ista parabola omnes incitet ad cultum Dei, siue eos, qui
D nunquam vsque ad senectutem coluerūt, sed vitijs dediti erant, quoniam Deum nemo illis prædicauerat, aut sufficienter eos ad bonum induxerat, & in senectute colere eum volunt, siue eos, qui aliquando colentes sponte abierunt retrorsum post sæculum, & concupiscentias, & volunt tandem saltem in extrema senectute redire. Nam etiam his non est neganda spes retributionis, facilius tamen cum illis fit, qui nunquam Deum agnouerant neq; coluerunt. Sic dicit Origenes. s. Non autem dicetur, quid statis tota die ociosi his, qui Spiritu incipientes, carne cōsumuntur, si postea regredi volunt, vt iterū spiritu viuāt, quod non dicimus dissuadētes, ne ad domum paternam reuertantur lasciui filij, qui viuendo luxuriosè euangelicæ doctrinæ substantiam consumpserunt, sed quoniam non similes sunt eis, qui peccauerunt in iuuentute sua,
E cum nondum didicissent quæ fidei erant.

Alij volunt intelligere, accipiendo per istas horas conductionis, non quidem diuersas ætates sæculi, sed diuersas ætates eiusdem hominis, in quibus fiunt vocationes ad gratiam, & tunc fiunt primi nouissimi, & nouissimi primi, quando contingit, quod illi, qui posterius vocati sint, moriantur prius, & accipiant prius retributionem, licèt non maiorem. Sic dicit Greg. Qui ergo vsque ad vltimam ætatem Deo viuere neglexerunt, vsque ad horam vndecimam ociosi steterunt, & tamē tales paterfamilias vocat, & plerunque ante remunerantur, quia prius de corpore ad regnum exeunt, quàm hi, qui in pueritia vocati esse videbantur.

Iste sensus licet sit conueniens, quia tamen est de eo quod est accidentale, magis conueniunt præcedentes sensus.

sic ipse dixit Luc. decimotertio cap. Non capit propheta perire extra Ierusalem, idest non est possibile Messiam, qui est propheta magnus, perire extra Ierusalem, idest pati & occidi. *E filius hominis tradetur*. Idest ego tradar. Seipsum enim vocat filium hominis: quia de seipso communiter loquitur, quasi de altero. Et dicitur: tradetur, quia à discipulo traditus est: ipse enim eum vēdidit, & opportunitatem quæsiuit, vt traderet eum: quia venditor debet tradere emptori possessionem rei venditæ. Sic dicitur infra 26. cap. & exinde quærebat opportunitatē, vt eũ traderet. *Principibus sacerdotum*. Vnus erat Princeps sacerdotum, qui vocabatur summus sacerdos, vel Pontifex, vt colligitur Leu. 21. cap. & tamen interdum vocantur multi Principes sacerdotum. De quo dicitur Luc. 3. cap. fuerunt enim in passione Christi saltem duo Principes sacerdotum, scilicet Annas, & Caiphas. Ioã. 18. sed solus Cayphas erat Pontifex anni illius Ioan. 11. cap. *Et scribis*. Vocantur scribæ doctores legis: erat enim officium eorum interpretari legem, & docere. Sic dicitur infra 23. cap. Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi: quæcunque dixerint vobis, facite: & quæcunq; docuerint. Et ideo vbi aliqui Euangelistæ dicunt interdum scribas: alij dicunt doctores legis, vt patet supra 9. cap. vbi dixit Matthæus Scribas esse, qui dixerunt Christum blasphemasse, quando dixit: Remittuntur tibi peccata tua. Et Luc. 5. vocantur doctores legis, ideo dabatur istis magna auctoritas potissimè circa iudicia, & fidem. Et ita in morte Christi ipsi fuerunt de præcipuis, qui dixerunt eum dignum morte. *Et condemnabunt eum morte*. Non est sensus quòd condemnauerint eum ad mortem, idest iusserint eum occidi, quia hoc solus Pilatus fecit. infra 26. & Ioan. 19. capit. & Iudæis non licebat condemnare quemquam ad mortem: quia Romani hoc vetuerant. Sic ipsi dixerunt Ioan. 18. Nobis non licet interficere quemquam. sed intelligitur, quòd condemnauerunt eum morte, idest diffinierunt inter se eum esse reum mortis, & tanquam talem tulerunt ad Pilatum, vt eum occideret. Sic patet infra 26. & Mar. 14. dicitur, quod omnes condemnauerunt eum esse reum mortis. Ante istam enim condemnationem inter eos habitam nequaq̃ cum ducerent ad Pilatum, vt occideret. Sed facta ista condemnatione, surrexit tota multitudo illorum, & duxit eum ad Pilatum. Mar. 14. & Luc. 23. & ita Pilato quærente, quam accusationem afferrent aduersus eum, dixerunt, si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Ioan. 18. *Et tradent eum gentibus*. Scilicet post condemnationem, quam Iudæi de Christo fecerunt inter se, tradiderunt eum gentibus, i. Pilato qui Gentilis erat, & præses nomine Romanorum, & ministris suis. Nam Pilatus tradidit eum ministris, s. Centurioni, qui congregauit vniuersam cohortem ad executionem mortis Christi. *Ad deludendum*. Non importat causam finalem ista dictio, Ad, hic, sed solum consecutionem. Non enim tradebant Iudæi Christum Pilato, vt deluderetur, sed occideretur. Quod autem deluderetur non intendebant ipsi. Nam quicquid circa eum fieret, dum tamen occideretur, non curabant. Sed ita accidit, quod tradito Christo gentibus per Iudæos delusus est. Istud fuit, quòd indueretur veste purpurea, & poneretur arundo in manu eius, & spinea corona in capite, & percuteretur dicendo Aue Rex Iudæorum. inf. 26. & Marc. 15. cap. *Et flagellandum*. Etiam non fuit traditus ad flagellandum, sed ita accidit, quòd flagellatus est. *Et crucifigendum*. Ad hoc enim tradiderunt eum, quia istud expresse petiuerunt sæpe clamantes, vt crucifigeretur. Ioan. 19. capit. *Et tertia die resurget* Scilicet omnia præcedentia fient in eo: & cum fuerit crucifixus, morietur. Et tamen non manebit diu mortuus, sed tertia die resurget, sicut & factũ est. inf. 28. cap.

Annas & Caiphas fuere duo Principes sacerdotum in Christi passione.

An ista sint continuata ad præcedentia, & an statim post illa facta fuerint. Quæst. XXXVIII.

QVæritur, an ista sint continuata ad præcedentia: & an statim post illa facta fuerint, vel interposito aliquanto tempore.

Ad primum dicendũ, quòd ordo continuus est. Quòd A patet, quia semper est credendum, quòd narrationes tenent ordines rerum gestarum, nisi cum constiterit quòd deuiant ab illo. Hic tamen non constat de anticipatione, neque de recapitulatione, ideo credendum quod est ordo continuatus. Secundo, & præcipue quia Matthæus, Marcus, & Lucas, qui soli istud referunt, tenent istũ ordinem, nam post præcedentia statim istud subijciunt. Et tamen Marcus, & Lucas aliqualiter à Matthæo deuiant, quia statim post illam sententiam, quæ habetur in fine præcedentis capit. de eo, qui dimiserit patrem, & matrē, & agros & cętera, subijciunt istam narrationem de Christo eunte Ierosolimam. Matthæus autem interposuit parabolam de cultoribus vineę. Et ratio est quia in veritate Christus postquam dixit, quod qui dimitteret patrem, & matrem, & agros &c. subdidit, multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. quod Matthæus & B Marc. exprimunt, ad confirmationem autem illius sententiæ subdidit istam parabolam de operarijs vineę, quã Marcus & Lucas tacuerunt, & solus Matthæus expressit, ad exprimendum autem nullus fuit locus, in quo deberet poni nisi hic, ideo statim post illa addendum fuit de ascensu in Ierusalem, vt teneret Matthæus eundem ordinem, quem cæteri Euangelistæ. Nam si illi istam parabolam alicubi inserere voluissent, in nullo loco posuissent nisi hic, & ita istud continuatum est ad præcedentia.

Ad secundum dicendum, quòd istud fuit factum statim post præcedentia. Nam nunc quando Christus istud fecit, veniebat de Galilæa, vt iret in Ierusalem. Sic enim dixerat de morte sua supra 17. cap. & ad illam consummandam veniebat de Galilæa in Ierusalem. Erāt autem C circa Iordanem nunc, vt patet supra præced. cap. & ibi dixit omnia, & egit omnia, quæ habentur præced. capit. Et infra in littera dicitur, quòd venit in regionem Iericho, & tamen Iericho non longe distat à Iordane, ideo inter ista, quæ habentur hic, & supra in littera, non videntur aliqua fuisse interposita, præcipue quia omnes tres Euangelistæ istud referentes nichil interponunt. Sic continuat ista Chrysost. dicens Dominus à Galilæa veniens non repente Ierosolimam ascendit, sed primum miracula fecit, Pharisæos confutauit, & discipulos de vitæ perfectione, & remuneratione instruxit. Nunc iam ascensurus Ierusalem rursus eis de passione loquitur.

Quare ascendit nunc in Ierusalem Christus. Quæst. XXXIX.

D

QVæritur, quare ascendit nunc in Ierusalem. Dicendum, quòd Christus voluit complere mysteria passionis suæ, & tamen extra Ierusalem non poterant illa consummari, ideo illuc debuit ire. Sic ipse dixit Luc. 13. cap. Non capit prophetam perire extra Ierusalem. i. non est possibile, quòd occidatur Messias extra Ierusalē, qui est caput prophetarum, ideo oportebat, quòd vel ipse iret illuc, vel ab alio traheretur, vt aliquando hæc consummarentur. Non decuit autem, quòd traheretur ab alio. Primo quia secundum veritatem ipse non poterat ab aliquo trahi, nisi sponte iret, quia erat Deus omnipotens. Secundò quia si traheretur, videtur quòd per passionem suam nichil, aut minus mereretur, quia inuitus tolerabat, & tamen debuit apparere magni meriti, cum ad redemptionem omnium suffecerit. Tertio ad implēdum E scripturam, quia dicitur Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, ideo ipse ad locum pœnæ sponte ire debuit. Quarto ad ostendendum nobis diuitias bonitatis suæ, & vt nos sibi maioris amoris debito alligaret, cum sponte veniret ad locum tantæ pęnalitatis sciens omnia, quæ ventura erant super eum. Ioan. decimooctauo. Et illa etiam ipse prædixit, vt appareret, quod illa sciebat. Nunc autem specialiter venire voluit. Nam ante hoc per terram Galilęæ discurrebat, scilicet, quia tempus diffinitum à tota Trinitate ad explendum mysterium redemptionis nunc implebatur, voluit nunc ire in Ierusalem. Quinta causa potest adhuc addi ad prædictas. Nam Christus in Ierusalem passurus erat, & non alibi, ergo vel oportebat, quod illuc traheretur, vel quod ipse sponte iret: non pote-

Christus ergo inquantum homo, & magister, & prædicator quidquid honestè poterat agebat: omnem operam solicitam dando, ne ille periret, & cum expresse monuisset non facere, & prædiceret, ne eum venderet, & quod eum vendere cogitabat nisi quia ista non conueniebant, vt tangeuir infra 26. vel Ioan. 13. ideo cum illud non conueniret, saltem bonum erat, vt in vniuersali diceret ei Christus de morte sua: quia hoc audiens fortassis cogitaret: & tunc quando incideret ei tentatio de vendendo ipsum, rediret ad seipsum, & non faceret, quod non ita faciliter occurreret sibi, si de morte Christi nunquam eum loqui audisset. Quod patet, quia non solũ in generali, sed etiam magis in speciali Christus de morte sua locutus est coram discipulis: & totum hoc fiebat propter Iudam: vt quando dixit, vnus ex vobis me traditurus est infra 26. & ita per hoc tangebat Iudam in corde: licèt expresse ei non diceret eum nominando. s. vt à malo, quod conceperat abstineret: iam. n. eum vendiderat quando Christus ista dixit, & surgere volebat, vt iret ad vocandum Iudæos, vt traderet Christum eis ipsa nocte, quem iam per diem vendiderat, vt colligitur infra 26. & Ioan. 13. Etiam dixit aliud ad dissuadendum per viam timoris & prænunciationis pœnarum. Nam postquam dixerat, vnus ex vobis me traditurus est, adiunxit: filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo: væ autẽ homini illi, per quem tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset. Dixit etiam aliud, quod magis tangebat cor Iudæ, scilicet qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. Ex quo Iudas poterat non solum cogitare de malo, quod faciebat, & redire ad cor, sed & credere poterat se deprehensum esse à Christo, & quod ille poterat euitare traditionem, quam ipse Iudas facere intendebat; & inferre ei malum pro hoc, quod intendebat, & ita cessaret. Fuit etiam aliud maius, quia postquam omnes discipuli inceperunt dubitare quis esset, qui traditurus erat dominum: & ille quasi male conscius aut fortassis videns se designari à Christo, diceret: Nũquid ego sum? dixit Christus; tu dixisti, In quo rem dubiam reliquit, non enim dixit non es tu, & tamen cum Christus ostenderet se scire hoc, quod secreto tractabatur, & per quem tractaretur, dicente Iuda, nunquid ego sum. si Christus intenderet eum excusare diceret; non es tu, & tamen dixit, Tu dixisti, idest non assero ego hoc q. d. licèt ita sit, ego non assero illud, ideo apertè videre debuerat Iudas se esse deprehensum, & cessare ab iniquitate, quia nichil aptius dici poterat. Nisi fortè diceret, tu me vendidisti, & tradere me vis, quod non decebat, vt ostẽdetur infra 26. vel Ioan. 13. ideo postquam omnia hęc Christus dixit ad Iudæ monitionem, & noluit redire ad cor, neq; erat iam via vlla honesta humanitus, per quam retrahi posset à malitia concepta, quia diabolus eum totum possidebat, qui introiuit post acceptam bucellam. Ioann. 13. cessauit Christus vltra circa eum agere, quasi circa incorrigibilẽ, relinquens eum dæmonibus, qui eum possidebant, sed eum honestè à se expediuit dicens, Quod facis fac citius. & intelligitur de traditione facienda Iudæis. Ioan. 13. ille verò statim surgens iuit ad Iudæos, cum ergo omnia hęc tam manifeste de morte sua dixisset Christus discipulis præsente Iuda, & omnia propter Iudam, à fortiori dicere poterat nunc in generali de morte sua præsente illo, & conueniens erat præsente illo dici, licet malus esset Iudas.

Quare Christus prædixit discipulis suis, quod occidendus esset a Iudæis. Quæst. XLII.

QVæritur, quare Christus prædixit discipulis suis, quod occidendus esset à Iudæis. Dicendum quod propter multa. Primo vt ostenderet se ista præscire, & consequenter ostendebat se esse Deum, qui futura contingentia præuidebat iuxta illud Isa. 41. cap. Annunciate nobis, quæ ventura sunt in futurum, & dicemus, quia dij estis vos. Christus autem nitebatur se ostendere esse Deum per multa signa, quæ circa homines faciebat, ideo etiam, & hoc modo prænunciando de passione sua futura, voluit se ostendere esse Deum.

Sic patet Ioan. 13. capit. Cum de Iuda, qui traditurus erat eum diceret, qui manducat panem meum leuabit contra me calcaneum suum, adiunxit, amodo dico vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis, quia ego sum, idest quia ego sum Deus, qui prænunciaui vobis hoc. Sic dicit Chrysost. Videte, quia voluntarie vado ad mortem, cum ergo videritis me in cruce pendentem, ne estimetis me hominem esse tantum. Nam & si posse mori hominis est, vellę tamen hominis non est. Secundò fuit ad confirmandum fidem. Nam si Christus de morte sua nichil prædixisset, & postea occideretur, putaretur quod ipse nesciuerat se occidendum, quia alias euitasset mortem recedendo de regione illa, & tamen quia nesciuerat, euenit sibi mors inopinata, & ita putaretur, quod sicut deceptus esset in hoc non putans se esse moriturum, & occisus fuerit, ita & circa omnia, quæ prædicauerat deceptus fuerit, vel sponte mentiri voluerit. Hoc autem erat magnum inconueniens, ideo voluit illud vitare prædicens de morte sua, vt cum accideret mors sua eo modo, quo ille dixerat, nichil circa dicta sua dubitari posset. Tertio factum est, specialiter propter articulum de resurrectione, qui erat de maximis articulis, nõ enim poterat prædicare se resurrecturum, nisi diceret se moriturum, & quia mors sua non erat futura naturalis, sed violenta, expressit, quod esset occidendus, & quod resurrecturus esset. Si autem de morte sua nichil diceret, & consequenter, neque de resurrectione, quando moreretur, & postea resurgeret nemo crederet eum surrexisse, sed putarent phantasma esse, cum non haberent ex præcedentibus aliquod motiuum ad credẽdum. Quarto fuit ad ostendendum, quod sponte moriebatur, sic enim scriptura de eo prædixerat. Isa. 53. oblatus est, quia ipse voluit. Ipse verò debuit ostendere, quod scripturas de se loquentes implebat, nam ita moriens dixit, consũmatum est, infra 27. idest omnia, quæ de me scripta erant consũmata sunt. & tamen si non prędixisset mortem suam putaretur, quod non sponte mortuus fuerat, sed nolens, & nesciens se occidendum, ideo debuit illam prædicere. Quinto fuit ad ostendendum passionem suam valde meritoriam, nam si non moreretur sponte, sed nesciens, minoris meriti reputaretur mors sua, & tamen debuit esse maximi meriti, quia totum mundum redemit, ideo debuit ostendere se voluntarium per hoc, quod erat illam prædicere. De his dicit Theophylatus, quod passionem reuelat, vt discipulorum corda firmaret, vt ostenderet, q. voluntariè patitur, qui enim prænoscit, & potest fugere, & non fugit, manifestum est, quod voluntarie seipsum passionibus tradit. Sic etiã dicit Cyrillus, Vt scirent, quia passionem prænouit, & spontaneus ad eam accessit, ne dicerent qualiter in manus hominum incidit, qui nos promittebat saluare. Sexto fuit, vt tolerabilior res ista fieret discipulis, minus. n. iacula feriunt, quæ præuidentur. Si. n. mors Christi incautos, & inopinatos animos discipulorum inuenisset, fregisset eos intolerabili dolore, nunc vero cum præuisa erat sępe eis illam annunciando non tanta afficiebantur angustia. Sic Theophylatus dicit s. Vt discipulorum corda firmaret, & cum hæc audirent leuius postmodum sustinerent, & in repentinis non formidarent. Septimo fuit, vt nos sibi magis obligatos ostẽderet, & acceptos inquantum pro nostra vtilitate sponte mortem subibat, quam ipse quærebat, non enim solum volẽs sustinebat, sed etiam vt sibi inferretur, occasionem dabat, & ad locum mortis ipse spontaneus ibat, quod nemo crederet, nisi hoc constaret, inde illud priusquam pateretur annunciauit. Octauo fuit ad tribuendum nobis imitationis exemplum, quia ipse moriens reliquit nobis exemplum moriendi si oporteat sponte. 1. Pet. 2. Christus passus est pro nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius, & maxime prelatis relictum est hoc exemplum, vt pro grege sibi commisso, quando oportuerit morti se impendant, & ad hoc spontanei esse debẽt, ideo Christus exemplum hoc dedit ostendens, quod spõte ad mortem ibat, quam ipse prænunciabat, & locum, & modum mortis. Sic dicit Orig. Hoc ergo considerantes scire debemus quoniam frequenter etiam cognoscentes tẽtationes aliquas subituri sumus nos ipsos offerre debemus,

Quomodo Christus nunc scienter ibat in locum, in quo occidendus erat, cum discipulis mandauerit fugere persecutionem. Quæst. XLIIII.

QVæritur, quomodo Christus nunc scienter ibat in locum, in quo occidendus erat: potissime sciens, quia extra Ierusalem nullum malum pati poterat, dixerat enim Luc. 13. Non capit prophetam perire extra Ierusalem, id est occidi & pati. Et tamen ipse dixerat discipulis: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite ad aliam, supra decimo capit. ideo videtur, quod potius debebat longe abire, ne intraret in Ierusalem.

Dicendum vno modo, quod illa regula moralis data à Christo non astringebat eum.

Sic enim, & alia Christus iubebat discipulis seruare, quæ ipse non seruabat, sicut illud. s. quod iubebat discipulis non habere aurum, neque argentum neq; pecuniam aliquam in zonis suis, quando irent ad prædicandũ, sup. 10. & Mar. 6. cap. & tamen ipse pecuniam accipiebat, de qua viuebat, & dispensatorem constituerat, ille enim habebat loculos Christi, & omnia, quæ ei dabantur ipse accipiebat. Io. 12. cap. sed discipulis non licebat aliquid accipere licèt eis daretur.

Secundò, quia non licebat discipulis portare secum in via sacculum neq; peram, sup. 10. & Luc. 9. & 10. Immò, neque panem in via portare licebat Marc. 6. cap. Et tamẽ Christus portabat in via panem, & soliti erant discipuli eius portare panes in via, & quia semel obliti sunt accipere panes, vt portarent in via, putauerunt se à Christo redargui, supra 16. cap. & iterum quãdo pauit turbas Christus in deserto. s. secunda vice quæsiuit à discipulis, quot panes habetis, & illi dixerunt, septem, & paucos pisciculos, supra 15. & ita secum portabat panes in via, quod nõ licebat discipulis.

Tertio, quia quando discipuli ad prædicandum ibant, intrabant in domum, & comedebant, & bibebant, quæ apud hospites suos inueniebant quandiu apud illos erãt, supra 10. & Luc. 10. cap. & tamen Christus non faciebat sic, sed de pecunijs, quæ dabantur ei, quas Iudas dispensator suus recipiebat, faciebat sibi, & suis parari cibos, vt patet infra 26. & Marc. 14. & Luca 22. nam discipuli dixerunt Christo, vbi volebat parari sibi manducare Pascha, & ipse misit eos ad certum locum, & ibi parauerunt ipsi pro Christo de expensis suis, & nõ patrisfamilias domus, vnde & ipsa die facta cœna, cum Iudas exiret, putauerũt discipuli, quod cũ ipse haberet pecunias Christi, iret ad emendum aliqua necessaria ad festum. Sic dicitur Io. 13. cap. s. & post bucellam introiuit in eum. i. in Iudam satanas. Dixit ei Iesus: Quod facis fac citius. Hoc autem nemo sciuit discumbentium ad quid dixerit ei, quidã enim putabãt, quia loculos habebat Iudas, quod dixisset ei Iesus, eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut vt egenis aliquid daret. Cùm autem accepisset buccellam, exiuit ille continuo. Non ergo seruabat Christus omnia, quæ mandabat discipulis seruare, & ita hic licet mandaret alijs fugere de ciuitate in ciuitatem, quando eos persequerentur, non fecit ipse sic.

Aliter potest dici, quod etiam Christus seruauit illam regulam; nam Christus fugit etiam interdum, & aliquãdo se obtulit, sicut & nos facere debemus.

Nam semel cum persequebantur Nazareni volentes præcipitare ipsum de monte, ipse verò transiens per medium illorum recessit ab eis, & iuit in Capharnaũ. Luc. 4. cap. etiam iterum in templo sumptis lapidibus voluerunt eum lapidare Iudæi: ipse verò abscõdit se, & exiuit de templo. Io. 8. cap. & ita etiam aliquanto tempore ante passionẽ suam non audebat publicè ambulare in Iudea. Io. 7. cap. s. post hæc autẽ ambulabat Iesus in Galilæa, nõ enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebãt eum Iudæi interficere, & iterum quando in porticu Salomonis dixerunt ei Iudæi, si tu es Christus dic nobis palam, quærebant eum interficere, & exiuit de manibus eorum, & iuit iterum trans Iordanem in eum locum, vbi erat Ioannes baptizans primo. Io. decimo ca. postea autem redijt in Bethaniam, quæ est iuxta Ierusalem distans so-A lum 15. stadijs. Io. 11. Et hoc quando venit ad suscitandũ Lazarum. eod. c. sed quia tunc Pontifices, & Pharisæi collegerunt concilium contra Christum, vt eum occiderẽt, fugit de Bethania. Dicitur. n. q. Iesus iam palàm non ambulabat apud Iudæos, sed abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem, quæ dr̃ Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Nunc verò Ierosolymam iuit sponte ad locum passionis vadens. Et ita regulam illam seruauit aliquando fugiens, & aliquando se offerens: quod etiam à nobis faciendum est: nam quando specialiter quæritur persona, & mors sua non est vtilis ad fidei exaltationem, neque conseruationem, fugere debet: quando autem ex occultatione detrimẽtum fidei sequitur, nemo se occultare debet: de quo late fuit declaratũ supra 10. c. & quia nos nescimus semper quando mors nostra est Deo acce- B pta ad laudem eius, & fidei exaltationem, fugere est nobis communius quam expectare, vel nos offerre. Si quis tamen sciret, quòd voluntas Dei erat, quòd se exponeret persecutoribus, peccaret mortaliter, si fugeret, vel se abscõnderet: sicut quando Petro recedente de carcere ex licentia Comentariensis, occurrit ei Christus, & dixit Petrus Christo: Domine quò vadis? & ille dixit: Vado Romam iterum crucifigi. Et tunc Petrus agnita voluntate Dei redijt, & martyrio coronatus est. Si autem post hæc verba adhuc Petrus recederet, vt non toleraret mortem, peccaret mortaliter: quia contra voluntatem expressam Dei faciebat. Sic etiam de nobis esset: vel dato, quòd aliquis omnino putaret, quòd recedente ipso de loco persecutionis fides irrideretur: vt si esset prælatus: & eo fugiente, hostes fidei irriderẽt eam quasi nihil esset: vel si eo re- C cedente grex dominicus maneret desolatus nullo confortante eum in verbo doctrinæ: si tunc prælatus recederet, & crederet ista mala secutura ex absentia sua peccaret mortaliter, etiam si non reuelaretur sibi specialiter, quòd manere deberet. Christus autem sciebat voluntatem Dei: ipse enim Deus erat: & adhoc solum carnẽ sumpserat, vt in natura assumpta moreretur pro nobis: & sciebat quando, & vbi, & qualiter, & per quos, & qua de causa occidendus erat, & quid circa hoc Deus disposuerat: ideo conuenienter agebat se tunc offerẽdo, immò etiam se ingerendo. Nam si ipse non venisset, nemo eum quæreret, & tamen occidi non poterat, nec pati quicquã nisi in Ierusalem, Luc. 13. capit. ergo debuit ipse illuc ire, & necesse erat, quod illuc iret necessitate finis. s. quia nos redimere volebat per modum à Deo institutum. De hoc D dicit Origenes: Sed quoniam supra dictũ est, si quis vos persecutus fuerit in vna ciuitate, fugite in aliam, sapiẽtia in Christo est, vt cognoscat quale tempus exigat declinationem, quale autem obuiationem periculorum.

Quare Christus dixit discipulis expressè, quæ erat passurus illa referendo sigillatim. Quæst. XLV.

QVæritur, quare Christus dixit discipulis expressè ea, quæ passurus erat, illa referendo sigillatim, nã videtur, quod sufficiebat, quod diceret eis se occidendum, & resurrecturum tertia die, dixit tamen se tradendum, illudendum, flagellandum, occidendum.

Dicendum, quod fuit, primo ad ostendendum sapien- E tiam suam, vt non solum rem vniuersaliter, sed & particulariter diceret, nam ad minus sapientes pertinet rem dicere vniuersaliter propter defectum cognitionis.

Sic dicit Ptolemeus de astrologis in Centiloquio propositione prima, scilicet: Astrologus non debet dicere rem specialiter, sed vniuersaliter, vt qui minus videt rem aliquam; sicut facit qui cognoscit rem aliquam per materiam eius, & non peruenit ad certam cognitionem illius, vt ergo Christus ostenderet se habere diuinam scientiam, & non astrologicam, secundum quam dicitur res in vniuersali, & non in particulari: voluit dicere de morte sua in particulari, vnde omnes circunstantias tetigit, quas nõ erat possibile sciri nisi diuinitus.

Dixit enim se condemnandum à senioribus, & scribis, & Principibus sacerdotum, & gentibus tradendum, &

postea

A Dicẽdum,quòd illud fuit.Primo,quia illa verba dicta fuerunt principaliter ad tangendum cor Iudæ,vt ipse cognosceret se esse deprehensum à Christo,& fortè desisteret ab iniquitate concepta. Hoc autem conueniens fuit dici,quando res erat in fieri, eo quod verba tũc multum mouent quando dicuntur,postquam verò dicta fuerint, elapso aliquanto tempore non mouent ita efficaciter.Sed quando dicta funtista nunc inter Iordanem & Iericho, non erat passio Christi ita in propinquo, ideo licet nunc diceretur, fortè obliuioni traditũ esset antequam Iudas traderet Christum Iudæis: & ita non mouerent eum ista verba,ideo non fuit nunc conueniens dici,sed tunc,quãdo Iudas tradere volebat Christum Iudæis,& ita in illa nocte,qua eum tradidit dixit ei illa verba, infra 26. & Io.13.c.Secundo fuit, quia Christus noluit crimen detegere,antequam esset,quod enim vnus discipulorum suo- B rum eum traderet, nefas erat grauissimũ, & tamẽ nunc nondum erat, quia istud peccatum non fuit antequam Iudas illud animo cogitaret,& facere decreuisset. Istud autem fuit,quando vidit effundi vnguentum super pedes domini,de quo ipse Iudas conquestus est, quare non fuit venditum trecentis argenteis. Nam, quia videbat se ibi desiderio suo defraudari, fuit sibi occasio cogitandi de venditione Domini,vt colligitur infra 26.& Io. 12. c.Et tamen illud nondum fuerat quãdo ista verba dicta sunt, ideo non fuit conueniens accusare discipulos de crimine quod nondum erat in aliquo eorum. Cum autem Christus hoc dixit,i.vnus ex vobis me traditurus est,iam peccatum erat in Iuda ex parte consummatum nõ solum in cogitatione,sed etiam in actu.Nam ipsa die qua manducauerunt Pascha ad noctem super mẽsam dixit Christus C ista discipulis.Iam autem Iudas cogitauerat vendere dominum,s.ex illo die,quo vnguentum super pedes domini fusum est,vt colligitur infra 26.& statim iuit ad Principes sacerdotum, & obtulit se traditurum dominũ accepturus triginta argenteis. Et ita tunc vendidit dominum, & accepit pretium, & ex ipsa die quærebat opportunitatem,quando & vbi eum traderet. Tandem cogitauit, ꝙ posset eum opportunè tradere in nocte, qua Pascha manducabat,ideo sic deliberauit.Sic colligitur Io. 13. c. Vbi agit de cęna Domini,& dicitur.Et cęna facta,cum diabolus iam misisset in cor,vt traderet eũ Iudas Simonis Iscariothis. Etiã patet,quia eo.cap.dicitur postea,quod Christus dixit Iudæ,quod facis,fac citius. Et tunc ille egressus est de conspectu Domini, & vocauit ministros Iudæorũ, quibus eum tradidit.Et ita apparet, quod iam cõceperat D tunc ire ad eum tradendum,quia aliàs Christo loquente non iret Iudas ad eum tradendum,cum Iudas non putaret,quod Christus mitteret eum ad hoc:immò putabat, quod Christus nesciebat, quid ille cogitasset. Secundo, quia Christus dixit,quod facis fac citius,& ita videtur ꝙ iam Iudas istud faciebat, quia aliàs non diceret ei Christus,quod facis fac citius.Et ita Christus opportuno tempore tunc dixit,quando peccatum perpetratũ erat.Nunc verò non factum erat,immò neque cogitatum erat, ideo non debuit dici,quia non poterat proficere ad correctionem Iudæ,quia non potest quis corrigi de peccato, quod nunquam commisit neque cogitauit. Tertio fuit, quia Christus noluit dare occasionem peccandi. Nunc enim Iudas non cogitauerat de venditione Domini, nec quisquam aliorum,& fortassis si audiret verbum de traditio- E ne eius,incideret sibi cogitatio de hoc,& tentaretur ad faciendum quasi habita quãdam occasione,quod nos quotidie experimus, multi enim modi peccatorũ sunt, quos nunquam committimus neque cõmittere desideramus, quia ignoti nobis sunt,cum nobis nullus vnquam de illis dixerit,nec scriptum legerimus.Cum autem audimus talia peccata ab alijs perpetrata, vel saltem perpetrari posse,magno desiderio succendimur, vt illa committamus. Et ob hoc à multorum verborum auditione abstinere oportet,quia,vt dicitur 1. Corin. 15. corrumpunt bonos mores eloquia praua. Et hoc modo errant grauiter confessores indiscretè quærentes de peccatorum modis, potissimè circa luxuriam,& auaritiam,quia dãt modos nouos confitentibus,quos fortassis nunquam cogitauerant, & tunc satan vrget eos ad illa experienda. Christus ergo antequam peccatum commissum esset, nichil dicere voluit.Et hoc modo aliqui domini errant,qui indiscretè circa subditos,vel familiares se suspectos ostendentes, præstant illis occasionem committendi contra eos crimen, quod nunquam committere cogitauerant. Quarto fuit propter periculum Iudæ quantum ad corpus.Nã si Christus nũc diceret,vnus ex vobis me traditurus est;& adderet illa, quæ dixit in cęna.s.q intingit mecũ manũ in paropside hic me tradet,cogitarẽt inter se discipuli, quis ille esset. Nam scirẽt certum esse, quod Dominus dicebat, non enim ille mentiretur,præsertim in tantam diffamationem discipulorum suorum,& quoniam res dura erat, non prætereirent eam sub dissimulatione, sed veritatẽ rei inquirerẽt, possent autem veritatem inuenire ex aliquibus coniecturis,potissimè,quia Christus hoc Ioãni dixit, quis esset,Io.13.& hoc non sustinerent discipuli, sed inuẽto scelere occiderent eum: vel fieret scandalum aliquod graue: ideo non debuit dicere illud nunc, vel aliquanto tempore ante mortem suam,quando autem dixit in vltima cęna,nullum malũ inde sequi poterat, quia post verba ista dixit Christus Iudæ. Quod facis,fac citius. Et ille surgens recessit de conspectu Christi.Io.13.c. & nõ redijt quousque secum duxit ministros Iudæorum ad tenendũ Christum. Quinto dicunt aliqui factum fuisse ad hoc,ꝙ Iudas compungeretur de malo,quod cogitauerat, & nõ traderet dominum, & consequenter impediretur passio eius. Sed dicendũ,quod non stat.Primo,quia Iudas non poterat compungi de peccato,quod neque fecerat,neque cogitauerat, & tamen quando tunc Christus ista dixit, non cogitauerat Iudas istud peccatũm, vt supra ostẽsum est. Secundo,quia etiam si cogitasset,& audiret hoc, non compungeretur, quia iniquitas sua obscurabat mentem eius.Nam quando Christus ista postea sibi dixit, & quasi ostendit eum dicens. Qui intingit mecum manum in paropside,hic me tradet,non compunctus est. sed statim vt ista audiuit,iuit ad tradendum Dominum.Io.13.c.

Dicendum ergo, quod non fuit propter hoc, sed propter causas suprapositas,& cõuenienti tempore Christus istud dixit Iudæ.s. tunc quando peccatum commissum erat,& ita neminem falsè infamabat, neque ad peccandum incitabat, & quando ipse audiens cõpungi poterat, nisi eum malitia excæcaret, & quãdo nullum scandalũ, neque periculum inde sequi poterat hoc audiendo.

Quare Christus dixit,tradetur Principibus sacerdotum,&c. Quæst. XLVII.

QVæritur, quare dixit Christus, tradetur Principibus sacerdotum,&c.

Dicendum, quod voluit totum ordinem rerũ gestarum prædicere propter causas dictas supra, principium autem passionis Christi quantum ad effectum,fuit quod Iudas venderet Christũ Iudæis promittens se eum illis dare,& postea tradidit in manus eorum. Nã Iudæi Christum occidere cupiebant,sed modum capiendi eum nesciebant,tum quia timebant,quod effugeret de manibus eorum,sicut quando voluerunt eum lapidare, & abscondit se,& exiuit de templo.Io.8.Et quando voluerunt eum præcipitare de monte Nazareth.Luc. 4. Tum quia, etiam si non fugeret de manibus eorum timebant scandalum,& volebant,eo modo,illum tenere,quo nõ fieret scandalum,inf.26.c.consilium fecerunt,vt Iesum dolo tenerent,& occiderent,& dixerunt,non in die festo ne fortè tumultus fieret in populo.Hunc autem tumultum poterat euitare,qui Christum traderet in manus Iudęorum in loco secreto,& tempore secreto. Et ad hoc nemo erat aptus nisi aliquis de familia Christi,qui sciret,qua hora, & in quo loco maneret,& quãdo esset maior opportunitas tradendi eum.Hoc autem fecit Iudas, qui erat de familia Domini,& ideo dederũt ei Iudæi pecuniam,quasi conuenienter hoc facere posset, & ille tradidit eum hora secreta. s.nocte profunda, & in loco secreto.s.extra vrbẽ in horto,vbi dormire aliquando solebat, & erat ille modus satis aptus tradendi eum ad euitandum scandalũ populi in captione eius. Et quia istud fuit primum mysterium,à quo tota passio ortum habuit,non debuit omitti,

ideo

ideo dicitur tradetur. Et ponitur hic duplex traditio, vna, qua Principibus sacerdotum traditus est. Alia, qua traditus fuit gentibus. Iudas autem nõ tradidit eũ Gentibus, sed sacerdotibus, quia cum Gentibus nichil conuenerat, neque Gentes quærebant Iesum, sed Iudæi. Dicitur tamẽ quod tradiderit Iesum Gentibus.s. quod Scribæ, & Pharisæi, & Principes Sacerdotum tradiderint eum, non tamẽ dicitur, quod eum tradiderit Iudęis, & ratio est, quia Iudas tradidit eum Principibus sacerdotum, & tamen Christus noluit nunc exprimere se tradendum esse ab aliquo discipulorum suorum, quia non conueniebat propter causas assignatas præced. quæst. ideo dixit solum, ꝙ traderetur Principibus sacerdotum. Et hoc verũ est, quia Principes sacerdotum, & scribæ, & seniores cõsilium faciebant contra Christum, vt eum dolo tenerent, & occiderent, quando Iudas venit dicens, quid vultis michi dare, & vobis eum tradam? infra 26. cap. Et ipsimet idest ministris eorum postea per noctem tradidit Iesum comprehendendum.

Quare Christus dicturus de morte sua dixit, quod Principes sacerdotum, & scribæ condemnabunt eum morte. Quæst. XLVIII.

QVæritur, quare Christus dicturus de morte sua dixit, quod Principes sacerdotũ, & scribæ condemnabunt eum morte, quia videtur hoc non pertinere ad mortem suam, eo quod condemnatio Principũ sacerdotum nichil faciebat, ipsi.n. non poterant quemquam condemnare ad mortem. Sic enim ipsi dixerunt coram Pilato. Io. 18. Nobis non licet interficere quemq̃.
H Dicendum, quod ad aliquid faciebat condemnatio ista ad mortem Christi, si enim non faceret ad eam, non condemnassent eum Principes sacerdotum. Etiam Christus de morte sua prænunciaturus non insereret hoc, est ergo verum, quod Iudæis non licebat occidere quemquam ex quacunque causa quantumcunque grauissima, & contra legem, sed omne iudicium sanguinis exercebatur tũc per Romanos, qui hoc sibi reseruauerant. Nam si Iudæi hoc potuissent, nõ petiuissent à Pilato, quod crucifigeret Christum, & tamen ista sententia Principum sacerdotum fuit quoddam præambulum necessarium ad mortẽ Christi. Non enim fuit Christus adiudicatus morti petente aliquo priuato viro de Israelitis, sed toto populo simul, & Principibus sacerdotum petentibus eum crucifigi, sicut dixit Pilatus, gens tua, & pontifices tradiderũt te michi.
I Io. 18. c. & tñ totus populus non peteret mortem alicuius simul, nisi iudicaretur apud populũ ille reus mortis: ideo debuit præcedere necessario ista condemnatio. Secundo fuit, quia ista condemnatio suppleuit locum multarum probationum. Ad hoc enim quod Christus adiudicaretur morti secundum formam iuris oportebat, quod vel sponte confiteretur crimina obiecta in eum, quæ essent sufficientia ad damnationem, vel conuinceretur apertè de illis. Ipse tamen nullum crimen de se confessus fuit, quia nullum commiserat, ideo licèt taceret clamantibus contra eum Iudęis non erat morti adiudicandus, sed necesse erat, quod conuinceretur de criminibus per testes. Locũ autem istarum probationum, suppleuit apud Pilatũ, licèt iniustè, auctoritas pontificum, & totius populi.
K [*Nota quod ista suppletio intelligitur quo ad Sacerdotes tantum non quo ad Pilatum, nam Pilatus dixit ad illud. Si non esset hic Malefactor, &c. accipite eum vos, &c. & alibi. Nullam in eo inuenio causam, &c.*]

Dicente enim Pilato, quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? dixerunt illi. Si non esset malefactor, non tibi tradidissemus eum. Io. 18. Hoc tamen nõ assereret totus populus, nisi prius eum dignum morte iudicarent, ideo eum prius condemnauerunt dicẽtes. Reus est mortis, infra 26. & Mar. 14. Luc. 22. Tertio fecerunt hoc Iudæi.s. Pontifices ad honestandum, vel colorãdum aliqualiter factum suum, non enim mouebantur contra eum ex aliqua iusta causa, & tamen, vt non pęnitus viderentur ex odio processisse pręteermisso omni ordine iuris, congregauerunt concilium, & testes adduxerunt contra eum, & tandem condemnauerunt eum omnes, dicentes:

F Reus est mortis. Et propter istas causas Iudæi condemnauerunt Christum, & ideo ipse mentionem fecit, ꝙ condemnãdũ eum forẽt Principes sacerdotum. Quarto fuit ad ostendendum peccatum populi Iudæorum, quia non solum petiuerunt Christum condemnari à Pilato, sed etiam ipsi prius eum condemnauerunt.

Quare Christus dixit quod resurgeret, cum hoc ad mortem non pertineret. Quæst. XLIX.

QVæritur, quare Christus dixit, quod tertia die resurgeret, quia hoc non pertinebat ad mortem.
G Dicendum, quod fuit necessarium. Primo ad confortandum discipulorum mentes, nam si diceret se occidendum, & non diceret se resurrecturum, ineffabili dolore tenerentur, sed cum dixit se resurrecturum, erat aliqualis consolatio, quia dolor erat momentaneus. Sic ait Chrysost. Hoc huius gratia dixit, vt cum tristia viderint, resurrectionem expectarent. Secundo fuit, quia magis necesse erat resurrectionem prædicere, quam mortẽ. Nam etiam si mortem non prenunciaret, viderent illam aliquando discipuli. Si autem resurrectionem non prædiceret, nunquam illam crederent, quia illa non erat ita patens. Tertio fuit, vt videretur, quod ipse sciebat oĩa, quæ futura erant circa eum. Sic dicitur Io. 18. Sciens autẽ Iesus omnia, quæ ventura erant super eum. Et quia resurrectio erat vnum de præcipuis, debuit illud prædicere. Quarto fuit, vt posset esse fides de illa. Nam si non prædixisset Christus se resurrecturum, etiam si resurgeret, nõ crederetur, quia verisimile erat, quod si se resurrecturum sciret, prænunciaret illud, cum gloriosius esset resurgere quàm mori, & tamen libentius de se homo dicit fęlicia, & lęta quam humilia & tristia, licet ergo post mortem resurgens appareret, nõ crederetur esse ille, sed esse phantasma, cum nichil de se prædixisset. Nam prædicendo sępe vix credi potuit, quando postea apparuit, quanto magis si nichil prædixisset? Quinto fuit, vt esset argumẽtum aliquale contra Iudæos, & ideo non solum in secreto dici debuit, sed etiam aliquãdo in manifesto, vt Iudæis constaret, quod ille dixerat se resurrecturũ, nam si nichil vnquam de hoc diceret, & postea Apostoli eum resurgẽtem assererent: viderentur deridendi, & falso laudare magistrum, cum ille de se talia asserere noluerit. Nunc autem Iudæi audierant de resurrectione eius, & ob hoc dixerũt Pilato: Domine recordati sumus, quod seductor ille dixit adhuc viuens, post tres dies resurgã. Iube ergo custodiri sepulchrum vsque in diem tertium, ne fortè veniant discipuli eius nocte, & furentur eum, & dicant plebi, quia surrexit à mortuis, inf. 27. c. Et ita quando custoditus surrexit videntibus militibus, qui custodiebant sepulchrum, non potuit omnino negari resurrectio, quia saltem ipsi Principes sacerdotum, & scribæ, & principes totius populi cognouerunt veritatem testificantibus militibus, qui custodiebant sepulchrum, & data pecunia multa militibus impetrauerunt ab eis, vt dicerent, quod dormiẽtibus eis venerant discipuli, & furati fuerant corpus eius, inf. 28. c. & ita tam Principes, quam milites, & multi de populo audientes veritatem à militibus cognouerũt, ꝙ verũ esset.

Si autem non prædixisset Christus se resurrecturum, ita quod aliqualiter perueniret ad notitiam Iudæorum, non posuissent custodiam monumento, & licet postea resurgeret, non putarent, qđ resurrexisset, sed verisimiliter credere possent, quod discipuli eius furati fuerant corpus eius nocte, vt dicerent plebi, quòd a mortuis surrexerat, & hoc multum militaret contra fidem resurrectionis, ideò fuit valde necessarium, quòd Christus prædiceret de sua resurrectione non solum discipulis in secreto, sed etiam taliter, vt ad publicũ venire posset. Sextò fuit, vt tempore illo medio, quòd fuit inter mortem, & publicatam resurrectionem, discipuli non perderent pęnitus fidem, & spem circa eum. Si enim dicens de morte non diceret de resurrectione, putarent, quod non verè surrecturus esset, & satis rationabiliter. Nam cum de morte prædiceret verisimile erat, quòd etiam de resurrectione prænunciaret, & illam sciret si futura esset, si ergo non diceret de illa, putaretur quod non esset resurrecturus, prædi-

Magis enim putari adhuc posset de resurrectione, si ne- A que mortem neque resurrectionem prædiceret, quam prædicens mortem nichil diceret de resurrectione, quia putaretur, quod nichil eventurum erat, nisi quod ille prædicebat. Si tamen moriente Christo nulla fides, neq; opinio aliqualis maneret discipulis de resurrectione, penitus recederent ab inuicem, quasi omnia, quę ad magistrũ suum pertinebant, iam consummata essent, & nõ esset de eo iam vlla spes, & hoc erat maximũ inconueniens, quia si discipuli mortuo Christo nichil sperarẽt, & abinuicem recederent, etiam si Christus resurgeret non crederẽt. Et dato quod crederent aliqui, quibus appareret, nemo eos rursus congregare posset sicut prius erant ad hoc, ꝙ irent ad prædicandum, & expectarent simul Spiritum sanctũ, & manerent velut vnus populus facti, in Ierusalem testimonium reddentes resurrectionis Iesu Christi, sicut fece B runt, nisi iterum veniret Christus, & corporaliter atque manifestè conuersaretur inter homines, & prædicãdo ad se congregaret eos, sicut prius, quod non decebat, quia post resurrectionem suam non dedit eum Deus notum fieri omni populo, sed testibus præordinatis à Deo. Act. 10.c. ideo debuit prædicere de sua resurrectione.

Quare dixit se tertia die resurrecturum. Quæst. L.

QVæritur, quare dixit se tertia die surrecturum. Dicendum, ꝙ eadem necessitas erat dicere, ꝙ tertia die resurgeret. Et fuit primo propter rei veritatẽ, nam ita futurum erat, ꝙ tertia die resurgeret, ideo cũ de resurrectione dictum est, conueniens est, ꝙ diceretur ter C tia die eum surrecturum. Secundo, quia si diceret se resurrecturum, & non diceret, ꝙ tertia die, vel qñ, nichil dicere videretur, quia etiam oẽs hoĩes resurrecturi sunt, & ita Iudæi credebant saltem Pharisęi, & sapientes eorum. Actu. 23.c. sic patet Io. 11. c. qñ dixit Martha ad Iesum, Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Dixit aũt Christus, resurget frater tuus. Et illa ait, scio, ꝙ resurget in nouissimo die. Et tñ si dixisset Christus, resurget hodie frater tuus, vel cras, aut determinato tp̃e, non diceret Martha scio, ꝙ resurget in nouissimo die: ergo si Christus diceret se resurrecturum, & non qñ, crederetur, ꝙ in nouissimo die, debuit ergo designare tẽpus, & quia illud erat die tertia, dicit ꝙ tertia die resurgeret. Tertio fuit, quia Christus dixit discipulis de resurrectione, vt non frangerentur animi eorum audita morte, & tamẽ si D nullum tempus præsignaret resurrectionis, non consolarentur, quia putarent, ꝙ resurrecturus erat in nouissima die, vel tali tempore, ꝙ ipsi non essent superstites, aut nõ viderent eum resurgentem, ideo dixit, ꝙ tertia die resurgeret, & tunc magna consolatio erat, ꝙ pauco tẽpore manebant sine eo. Sic dicit Chrys. Neque.n. multum tempus dixit, quo maneret in morte, sed tertia die se dixit surrecturum. Quarto fuit ad ostendendum sapientiam suã, & magis confirmandam fidem, quia ad sapientem pertinet cognoscere rem determinatè, & nõ solum in vniuersali, sicut astrologus futura, vt dictum est supra, nichil autem particularius esse poterat q̃ determinare numerum dierum, qñ surrecturus erat, ideo cõueniebat, ꝙ terminum prædiceret. Quinto fuit ad magis ostendendam veritatẽ rei. Nam si diceret se surrecturum, & nõ præsignaret tp̃s, E nesciretur qñ fieret, & consequenter non attenderent discipuli ad inquirendum veritatem prænũciationis, quia poterat esse, ꝙ post multa tp̃a istud impleretur, & nõ possent esse omni tp̃e soliciti circa hoc, ideo penitus cessarẽt à re inquirenda. Cum autem designauit eis diem tertiũ, quia terminus erat certus, & breuis, poterant vsq; ad illud attingere, & inspicere, an verum prænunciasset Christus, & ita fecerunt. Nam die tertio iuerunt ad monumẽtum, & inuenerunt eum surrexisse, sicut dixerunt illi duo discipuli, qui ibant in Emmaus. s. nos sperabamus, ꝙ ipse redempturus esset Israel, insuper tertia dies est hodie, ꝙ hęc facta sunt, sed & quædam mulieres ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem iuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius venerũt, dicentes, se etiã visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere, & abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non inuenerunt ideo conueniens erat designari diem, & propinquũ quidem. Sexto fuit, vt esset argumentum efficax contra Iudæos, vt resurrectionis fides esset verisimilis. Nã per hoc multum comprobata est resurrectio, quia posuerunt Iudæi custodes ad monumentum, qui asseruerunt dominũ surrexisse, & viderunt. Non tamen posuissent illos Iudęi si non asseruisset Christus se vsque ad certum diem resurrecturum, quia dicendo, quod resurgeret sine prefinitione temporis, putaretur, quod vel in die nouissimo resurgeret, vel nesciretur tempus, ideo non custodiretur, & ita multum admiretur de fide Christi. Debuit ergo resurrectioni designari tempus. Septimo, vt ostenderet Christus, quod implebat scripturas.

De resurrectione enim sua scripturæ testãtur, quod tertia die futura esset, vt dicitur primo Corin. 15. cap. ergo debuit etiam designare diem certum ad resurgendum.

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs suis, adorans, & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem Iesus, dixit: nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram non est meũ dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo, Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.

Tunc accessit. Hic ponitur tertium huius cap. s. humilitatis tenor, & est tertia virtus, quæ debet esse in prælatis s. vt non optent præesse, sed prodesse. Quod Christus facit hic circa duos fratres. petentes indebita. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur humilitatis occasio. s. ipsa res, propter quam documenta datum est. Secundo subiungitur humilitatis instructio ibi. *Iesus autem vocauit eos.* Circa primum. *Tunc accessit.* Scilicet, statim post verba ista dicta discipulis. *Ad eum.* Idest, ad Christum. *Mater filiorum Zebedæi.* Idest, mater Ioãnis, & Iacobi, qui erãt filij Zebedæi. Erat enim Zebedæus pater eorum, quem reliquerunt in naui, cum mercenarijs, quando vocauit Christus ad se eos. Mar. 1. c. *Cum filijs suis.* Idest, cũ Ioanne, & Iacobo, qui matrem comitabantur. *Adorans.* Scilicet, Christum. i. antequam peteret aliquid ab eo, adorauit eum, i. exhibuit cœremoniam adorationis inclinans caput, vel genua flectens. *Et petens aliquid ab eo.* Scilicet, cõcedi sibi ab eo. Et petiuit hoc quod sequitur. Vel dicitur petens aliquid, i. veniens in similitudine petentis, licet nondum peteret. Et hoc, quia forte flexis genibus manebat coram Christo, qui erat habitus petentis, & tñ nichil adhuc verbo exprimebat, & ob hoc Christus ab ea quæsiuit, quid vis, i. quid petis? *Ait illi.* Idest, mulier respõdit Christo. *Dic.* Idest, iube: quasi dicat, si tu iusseris fiet, quia nemo potest euitare, quod tu fieri volueris. *Vt sedeant hi duo filij mei.* Scilicet, isti præsentes Ioannes, & Iacobus. *Vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram.* Idest, vnus in dextra, & alius in sinistra, petiuit eos fieri Christo propinquiores loco, & consequenter petiuit eos cœteris maiores fieri quantum ad omnia, quia conditio sediũ hoc exigebat. *In regno tuo.* Idest, qñ tu regnaueris, siue de regno huius sęculi, siue futuri intelligat, vt infra dicetur. *Respondens autem Iesus.* Leuiter se expediuit de ista petitione, quia irrationabilis erat, & ex ignorantia habẽs originem. *Nescitis quid petatis,* Idest, insipientes estis in petẽdo hoc, ꝙ petitis. Vel nescitis quid, aut quale est illud ꝙ petitis, & ideo adhuc insipiẽtiores estis. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Idest, ad hoc, ꝙ petitis non potest perueniri, nisi bibendo calicem passionis, & totius amaritudinis, ideo cum hunc honorem petatis, quæro à vobis, an calicem illum bibere possitis, & dixit, quem ego bibiturus sum. i. tolerare mortem, sicut ego tolerabo, quasi dicat, ego per mortem acquiro honorẽ, ideo vos si honorem hunc, aut similem vultis calicem mortis bibere debetis. *Dicunt ei.* Responderũt Iacobus, & Ioannes, & non mater, quia ad illos dixerat Christus verba.

Possumus.

Possumus. Insipienter etiam ipsi loquuntur, quia nesciebant, an possent, sed honoris cupiditas inflāmauerat eos, vt sic dicerent. *Ait illis.* Replicat Christus. *Calicem quidem meum bibetis.* Idest, martyrij, vel passionis, ambo.n. pro Christo multa passi sunt. *Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram.* Quod illi concesserant ipse acceptauit asserens, quod vere biberent calicem eius patiēdo pro eo: & tamen quod petiuerant non aperte concedit, imò non concedit, quia non sunt ipsi, qui sedent ad dexteram, aut sinistram Christi. *Non est meum dare vobis.* idest non pertinet ad me eo modo, quo vos pertinere putatis: licèt verè ad ipsum pertineret facere quidquid vellet. *Sed quibus paratum est à patre meo.* Patrem vocat Deum, q.d. non putetis, quod ista danda sint ex affectione carnalis cognationis, in qua vos confiditis, sed s̃m dispositionem diuinam dantur, cui nemo cognatus est secundum carnem, quia ille spiritus est, sed omnes sunt filij eius, & magis ad eum pertinet, qui ipsum magis colit.

An ista petitio mulieris &c. sint continuata ad præcedentia, & an sint statim facta. Quæst. LI.

Quæritur, an ista petitio mulieris, & alia, quæ Christus dixit de instructione humilitatis, sint continuata ad præcedentia, & an sint facta statim.

Ad primum dicendum, quod ordo continuatus est. Nam quando non apparet anticipatio, neque recapitulatio, credendum est esse ordinem continuum semper in scripturis, & tamen hic non apparet anticipationis, neq; recapitulationis ponendæ causa, ideo est tenēdum, quod sit ordo continuus. Secundo patet, & efficacius, quia Matthæus, & Marcus soli istud referunt, & ambo concordāt in isto ordine. Nam Mar. 10. cap. statim post præcedentia, in quibus prænunciauerat de morte, & resurrectione sua, subditur de petitione ista, ideo dicendum, quod est ordo continuus.

Ad secundum dicendum, quod statim factum est istud post prçcedentia. Quod patet, quia dicitur hic. Tūc accessit ad eum. s. tunc quando facta sunt præcedentia, & ita apparet, quod inter Iordanem, & Iericho ista facta sunt, dum Christus iret in via, vel diuerteret ad aliquē locum eundo Ierosolymam. Nam iam transiuerat Iordanē, vt dicitur præced. cap. in princ. nondum tamen peruenerat in Iericho, sed postea peruenit, vt colligitur infra in litera.

Quomodo potest stare, quod mater filiorum Zebedæi accesserit ad Christum petens, quia videtur contrarietas in Euangelistis. Quæst. LII.

Quæritur, quomodo potest stare, quod hic dicitur, ꝙ mater filiorum Zebedæi accesserit ad Christū petens, nam Mar. 10. c. dicitur, quod accesserunt ad Iesum Iacobus, & Ioannes filij Zebedęi, & tanta videtur esse diuersitas, quòd Matthæus de matre loquitur hic: Marcus autem non solum non introduxit matrem petentem, sed etiam omnino nullam de matre mētionem fecit, neque in petitione, neque in respōsione, neq; quod saltem assisteret. Aliqui dicunt, quod non est idem hoc, & illud, sed diuersis temporibus factum est, & ita vna petitio potuit fieri per matrem, sicut hic dicitur, alia vero per filios, sicut Marcus posuit. Sed dicendum, quod non stat, sed necesse est dici eandem rem esse. Nam idem peti ponunt ambo, idest, Matthæus, & Marcus, & idem responsum à domino datum. Secundo, quia non est verisimile, quod bis petitum fuerit, quia tunc postquam repulsa esset mater pro filijs petens, introducerentur alio tempore filij petentes pro seipsis, quod nō stat, quia primo repulsi essent, quod nescirent, quid peterent, quomodo ergo auderēt iterum idē petere, id nō est verisimile. Tertio, quia si repulsi prima vice, peterent idem secunda vice, grauius repellerentur secunda, quàm prima, & tamen Matthęus, & Marcus ponentes repulsam eorum omnino eadē verba ponunt, ideo nō fuit alia, & alia repulsa. Quarto, quia quando ponit hic Matthæus petitionem, & responsionē subdit, quòd indignati sunt decem de duobus fratribus, Item illi videntes indignationem eorum, non auderent

F postea idem petere, potissimè quia Marcus eodem modo ponit indignatos decem, & ita nō fuit alia petitio. Quinto, quia præsupponitur, quod primo mater petens repelleretur, quod Matthæus ponit. & postea filij peterent & repellerentur, quod ponit Marcus. Sed non est verum, quia licèt Matthæus introducat hic matrem petentem, tamen responsio Christi non fit ad matrem, sed ad filios, & ipsi repelluntur. Et ita, iam apud Matthæum, quàm apud Marcum soli filij repelluntur. Nō est ergo verum, quod bis hoc actum fuerit, quia tunc filij bis repellerentur, quod non est verisimile.

Dicendum ergo, quod vna, & eadem petitio, & respōsio fuit, quæ apud Matthæum, & Marcum commemoratur. Et tamen fuit veritas, quod mater nō fuit mota ad petendum aliquid pro filijs, sed filij solicitauerunt ma-
G trem, vt peteret pro eis, & petiuit quod habetur hic. Et quia verè illa petiuit, & non filij, licèt filij irent cum ea, dixit hic Matthæus, quod accessit illa ad Iesum cum filijs suis petēs ab eo. Et sic Matthæus puram, & nudam facti veritatem recensuit non curans originem vel causam. Marcus verò ad causam potius attendit, sciebat enim, ꝙ mater non à seipsa, sed à filijs mota est ad petendum, & ideo illi petere videbantur, qui peti pro se fecerant. Illos ergo petere dixit, & non matrem, sicut ille dicitur ædificare domum, qui ædificare iubet, & non domificatores, qui manibus suis illam construunt. Sic dicitur, quod Salomon ædificauit, vel fundauit domū Domini. 3. Reg. 6. & tamen non posuit manum ad lapides, aut ligna, sed fabricatores. Quod vero Marcus dicit, accessisse Iacobum, & Ioannem filios Zebedæi ad Christum, verū est quan-
H tum ad rem gestam. Nam etiā Matthæus dicit illos iuisse cum matre sua petēte, sed ꝙ asserat illos petiuisse, cum mater petiuerit, intelligendum est, vt dictum fuit. Sic dicit Aug. lib. de Concor. Euange. Quod autem hic per matrem dictum esse expressit Marcus, ipsos filios Zebedæi perhibet dixisse, cum illa eorum volūtatem attulisset ad Dominum. Vnde magis ipsos, quàm illam dixisse, quod dictum est, Marcus breuiter intimauit.

Quomodo Ioannes & Iacobus potuerunt aliquid à Christo petere per matrem, quia ipsa non erat cum Christo. Quæst. LIII.

Quæritur, cum Iacobus, & Ioānes filij Zebedæi, vellent aliquid petere à Christo: quomodo potuerūt
I per matrem petere, quia ipsi discurrebāt cum Christo, illa verò mulier erat, & non discurreret, sed maneret in vrbe sua Nazareth. De illa enim erat Dominus, & ibi habitabat mater eius, & sorores eius, & tota cognatio sororum eius, & familiæ ipsarum, vt testati sunt Nazareni, vt patet supra decimotertio cap. & Mar. 6 ca. Ista autem petitio non fuit facta in Nazareth, ideo nō posset hoc petere mater pro filijs. Aliqui dicūt, quod fuit facta in Nazareth, & ideo mater petere potuit. Nam aliquando Christus ibat in patriam suam Nazareth, sicut patet Luc. 4. Cum petiuerūt, quod faceret ibi signa, sicut in Capharnaum, & iterum iuit illuc & prędicauit, fecit tamen pauca miracula propter infidelitatem Nazarenorum. supra 16. & Mar. 6. Ita & nunc quando istud accidit, poterat esse in Nazareth, & ita peteret ibi mater pro filijs.
K Dicendum, ꝙ non stat, quia istud accidit extra Nazareth, est.n. Nazareth in Galilæa, & ideo Christus, qui erat Nazarenus, vocabatur Galilæus, & ita vocatur propheta à Nazareth Galilęę. c. sequenti. Simile patet Io. 1. & 7. Vbi ostēditur Nazareth de Galilęa esse, nunc tamē Christus erat extra Galilęam, quia de Galilæa venerat in Iudæam, & iam intrauerat in Iudæam, quia præceden. c. in prin. fit mentio, ꝙ venerit in fines Iudæę & Galilæę. Nunc autem aliquantum transiuerat, vadens versus Ierusalem, & ita in Iudæa erat, & verè erat in via inter Iordanem, & Ierico, cum infra in littera fiat mentio, quod venerint in regionem Iericho, non ergo erāt in Nazareth. Est ergo verè dicendum, quod non factum est in Nazareth, sed in Iudæa, & tamen potuit esse ibi mater Iacobi, & Ioannis dupliciter. Vno modo, quod casu venisset nūc ad visitandum Christum, aut filios suos. Secundo modo, quod

quod fortè iam ex toto sequeretur Dominum. De primo patet, quia sic fuit de Virgine Domina nostra, illa enim non discurrebat cum Christo, quocunque ille ibat ad prædicandum, sed aliquando veniebat ad visitandum eum, ex aliquibus causis ad loca, per quæ discurrebat. Sic patet supra duodecimo capitulo cum dicitur: Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater sua, & fratres sui stabant foris, quærentes loqui ei. Et dixit ei quidam, ecce mater tua, & fratres tui stant foris quærentes te. Et ita apparet, quòd non discurrebant cum eo de loco in locum, sed nunc eo prædicante superuenerunt. Quia si cum eo ambularent, nunc non starent foris prædicante eo, neque vellent tunc loqui, & ita ergo poterat nunc venisse mater filiorum Zebedæi ad visitandum eos aut Christum.

De secūdo patet, quia fortè sequebatur mater istorum duorum Christum, sicut aliquæ aliæ mulieres sequebantur, & maximè, quando nunc venit de Galilæa in Iudæā, secutæ fuerant eum aliquæ, & quādo in Galilæa erat, sequebantur eum aliquæ, & ministrabant ei necessaria de expensis suis. Luc. 8. c. & ita nunc de Galilæa ascenderant multæ cum eo mulieres in Iudæam, & in Ierusalem. Mar. 15. & Luc. 23. Et isto modo venerat ista mater filiorum Zebedæi cum Christo de Galilæa vsque in Ierusalē, & secuta fuit eum vsque ad mortem, & ipsa fuit vna de eis, quæ ipsum vngere venerant ad monumentum, infra 27. c. f. Erant ibi mulieres multæ à longe, quæ secutæ fuerant eum à Galilæa ministrantes ei, inter quas erant Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. Sed illa mater filiorum Zebedæi est, de qua hic dicitur. Ipsa ergo potuit esse in via inter Iordanem, & Iericho cum Christo, vbi ista acciderunt, vt peteret à Christo pro filijs suis ea, quæ habentur hic. Ista est, quæ vocatur Maria Salome, cuius nomen non posuit hic Matthæus, sed Marci. 16. c. ponitur. Quomodo autem fuerit secuta Christum non patet. Aliqui dicunt, quod sicut filij eius patrem dimiserant, vt Christum sequerentur, ita & illa virum reliquerat, vt sequeretur saluatorem. Alij volunt, quod non reliquerit virum, sed post vocationem Iacobi, & Ioannis à Christo, quo tempore viuebat pater eorum Zebedæus, quem in naui cum mercenarijs reliquerunt Mar. 1. cùm mortuus fuerit Zebedæus, tūc vxor eius mater Iacobi, & Ioānis secuta fuit Christum, quem nunc sequebatur. De hoc dicit Chrysost. Hæc mater filiorum Zebedæi, & Salome, cuius apud alterum euangelistam ponitur nomen, verè pacifica, quæ verè filios genuit pacis, magna enim laus mulieris ex hoc loco colligitur, quia non solum filij reliquerunt patrem, sed & ipsa reliquerat virum suum, & secuta fuerat Christum, quia ille .i. Zebedæus sine ista viuere poterat, ista autem sine Christo salua esse non poterat, nisi fortè quis dicat, quod inter tempus vocationis apostolorum, & passionis Christi mortuus est Zebedæus: & sic illa sexu fragilis, ætate defecta, Christi vestigia sequebatur, quia fides nūquam senescit, & religio fatigationem non sentit.

Ad quid Ioannes, & Iacobus voluere matrem suam aliquid pro eis à Christo petere, Quæst. LIIII.

Quæritur, dato quod mater Iacobi, & Ioannis pro eis petere posset aliquid ad quid ipsi voluerunt, quod pro eis peteret, poterant enim ipsi pro seipsis petere. Dicendum, quod matri suaserūt, vt peteret, quasi cōuenientius illa petere posset, quam filij. Et hoc primo, quia facilius exaudiretur, eo quod ipsa erat mulier, & viri solent maximè honorare matronas, potissimè cum honestæ sint, & ætate grandæuæ, talis autem erat mater. Aut, vt Chryso. dicit. Quod erat ætate defecta, & fœmina religiosa, ideo magis eam audiret quàm illos.

Secundo, quia ipsi erāt domestici Christi, & licèt quis familiares suos magis quàm extraneos diligat, extraneos tamen magis honorat. Vnde ad Iacobum, & Ioannem tanquam familiares, & discipulos parum attēderet Christus, ad matrem verò eorum, quæ non erat ita familiaris magis attenderet, ideo illam summiserunt rogaturam. Nam circa honorem honestius auderet petere extranei, quam domestici. Cùm .n. Iacobus, & Ioānes discipuli essent

A sent Christi & familiares eius, non videbatur eis honestum, quod ipsi peterent hunc grādem honorem .s. quod sederet vnus ad dexteram, alius ad sinistram: ideo honestius mater eorum pro eis peteret. Tertio fuit, quia facilius concederet Christus matri, quàm filijs. Nam licèt tā matri, quam filijs esset Christus cognatus secundum carnem, tamen ad matrem illorum se habebat, vt minor, ad illos verò vt æqualis, & ideo matri illorum, quæ erat soror matris suæ debebat quendam honorem, quia fortè illa aliquando adiuuerat Dominam nostram, sororem suam, ad nutriendum Christum, sicut sorores inuicem faciunt, & ex hoc aliqualem honorem ei videbatur debere ut matri. Iacobus autem, & Ioannes erāt cognati Christo in secundo gradu, & ita erant in gradu æqualitatis, & ideo nō debebat eis honorem, sed amorem, propter quod

B facilius exaudiret matrem eorum quam illos. Quarto, quia ex alia ratione videbatur Christus debere honorē quendam isti mulieri, quia ista ministrabat ei expensas aliquas, vt dicitur infra vigesimoseptimo, erant autē mulieres à longè, quæ secutæ fuerant Iesum à Galilæa ministrantes ei, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorū Zebedæi, ideo magis exaudiret istius petitionem quam filiorum. Quinto fuit propter reprehensionem tollendam, & scādalum euitandum. Nam timebant Ioānes, & Iacobus, quod eis petentibus hunc singularem honorem turbarentur cæteri discipuli. Si autem mater pro eis peteret, non esset, ita aperta causa turbationis, & ipsi essent excusabiliores. Sexto, quia ad quemcunque euētum videbatur esse melius, quod mater peteret, quam quod filij, quia aut petitio ista

C iudicaretur à Christo reprehensibilis, aut rationabilis, si reprehensibilis minus redargueretur illa, tum quia erat mulier, tum quia mater. Si autem esset rationabilis, facilius impetraret mater quam filij. De his dicit Chryso. Si nos rogamus magistrum, forsitan cæterorum fratrū corda concutiemus. Si enim vinci à carne iam non possunt, quasi iam spirituales, tamen percuti possunt, quasi adhuc carnales, ergo submittamus matrem nostram, vt suo nomine deprecetur pro nobis. Si enim reprehensibilis inuenta fuerit, facilè meretur veniam, ipse enim sexus excusat errorem. Si autem non fuerit importuna, facilius impetrabit mater pro filijs suis rogans .s. si non iudicata fuerit petitio importuna, & irrationabilis, ipse enim Dominus, qui maternos animos, filiorum miseratione impleuit, facilius exaudit maternum affectum.

D Septimo fuit ad accumulationem, non enim sic iuit ad petendum, quod filij absentes essent, sed mater cum filijs iuit, & ita vt tam mater, quam filij simul petere viderentur, vnde, & Marcus filios petentes dicit, sed quod à pluribus petitur facilius impetratur, iuxta illud: Multiplicatis intercessoribus largiaris.

Quomodo ausa est mater filiorum Zebedæi petere hoc à Christo. Quæst. LV.

Quæritur, quō mater istorum ausa est petere à Christo hoc. Dicendum, quod primo mota est ex affectu materno, erant .n. filij eius Iacobus, & Ioannes, & fortassis nullos alios habebat, ideo tenebatur nimio affectu ad eos, & ita quidquid illis ad honorem, vel vti-

E litatem cederet, nō dubitaret mater petere, quia illud ardenter cupiebat, hoc aūt valde videbatur ad honorē eorum facere, quod sederent ad dexteram & sinistram Christi, quod nunc posse obtineri putabant, ideo mater confidenter petijt. Sic .n. dicit Chrys. Audacem .n. eam fecerat naturæ affectus .s. quod mater esset. Secūdo, fuit ipsa confidentia propinquitatis nimiæ in cognatione, dominus .n. hunc honorem aliquibus collaturus erat .s. alicui, quod sederet ad dextram, & alicui ad sinistram, sicut principes terreni faciūt, non tamen videtur aliquis cui potius dare deberet quam istis, quia isti erant propinquiores cognatione, erant .n. in secundo gradu ad Christum, & mater eorum erat soror matris Christi, ideo vr ei, quod poterat petere sine dubio spe repulsæ. Tertio, quia ipsa ministrabat Christo in expensis, vt dictum est præced. quæst. ideo ex hoc aliquem honorem impenderet ei petenti.

Quære

F

Quare nunc potius quàm alio tempore mater, & filij hoc petiuerunt à Christo. Quæst. LVI.

QVæritur, quare nunc, potius quàm alio tẽpore mater, & filij hoc petiuerunt à Christo.

Dicendum, quod putauerunt nunc tempus aptissimũ, ante hoc autem licèt fortassis hoc cuperent, non viderãt aptitudinem petendi. Nunc verò viderunt rem de propinquo, nam Christus dixerat nunc ascendens Ierosolymam, quod moriturus esset, & resurgeret tertia die, sed statim post resurrectionem putauerunt, quòd Christus esset in regno suo, quia iam nichil restaret agẽdum, postquam semel occideretur, & resurgeret, ideo antequam alius hoc peteret, & concederetur ei, voluerunt ipsi anticipare, vt eis daretur. Et ob hoc statim, vt Christus dixit de morte, & resurrectione sua, secuta fuit hæc petitio. Et ita dicitur in littera: Tunc accessit ad eum. s. statim postquam mors, & resurrectio prænunciata sunt. Est autem intelligendum, quod postquam Iacobus, & Ioannes audierunt Christum loquentem de morte sua, & resurrectione iuerunt, & dixerunt matri suæ, & suggesserunt ei, quod illa ad petendum pro eis iret. Nam ipsa non interfuerat, quando Christus de morte & resurrectione locutus est, cum dicatur supra in litera, quod assumpsit duodecim discipulos suos secreto: & ita oportet necessariò intelligi, quod matri suæ illi statim hoc retulerunt, & illa non morata Christum petitura adijt. Sic dicit Hier. Quia post omnia dixerat Dominus, & tertia die resurget, putauit mulier post resurrectionem illico regnaturum, & auiditate fęminea præsentia cupit immemor futurorum. Sic etiam dicit Chrys. Aestimo autem, quod hi fratres cũ audissent Dominum de passione sua, & resurrectione prophetantem, cęperunt dicere intra se, cũ essent fideles ecce rex cœlestis descendit ad regna tartarea, vt regem mortis destruat, cum autem victoria fuerit consummata, quid aliud restat, nisi vt regni gloria subsequatur? Ante hoc autem non fuerat tanta aptitudo ad petẽdum, quia aliquod tempus erat, in quo Iacobus, & Ioannes non habebãt secum matrem, vt peteret pro eis, sicut antequam illa inciperet ire cum Christo de Galilæa in Iudæam, & ideo tũc petere non auderent. Etiã aliquando erant ita noui apud Christum, quod de regno eius futuro nichil credebant, neque audiuerant, ideo nichil erat quod petere possent. Aliquando autem licèt de regno Christi audissent, tamen longè illud esse putabant, ideo petere non curabant, sicut postquam audierãt iam bis, quod Christus iturus esset in Ierusalem, & moriturus, & surrecturus. sup. 16. c. & 17. c. Nunc verò omnia cõcurrebant in vnum. Nam matrem suam secum habebant, quæ de Galilæa cũ Christo ascendebat in Iudæam, & Ierusalem, vt colligitur infra 27. etiã iam de Christo credebant, quod regnaturus esset, tũ quia eum filium Dei sciebant, eo quod cum ille quæsiuit ab eis, vos autem quem me esse dicitis? respondit Petrus, tu es Christus filius Dei viui, supra 17. cap. & ista fuit confessio omnium, vt ibidem ostensum est. Etiam ipse dixerat eis se regnaturum, eod. cap. s. filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis. Etiam, quod plus est, sciebant, quod hoc euenturum erat in diebus eorum. Nam dixerat Christus eodem capitulo, sunt quidã de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo. Etiam sciebant hoc non euenturum ante mortem eius, quia postquam ipse inciperet regnare, non cessaret regnum eius, cũ esset Messias, & filius Dei. Et tamen dixerat se ante illud occidendum & resurrecturum, eod. cap. ergo intelligendum erat, quod non inciperet regnum eius vsque post resurrectionem suam, imò quod ad hoc resurgeret, vt regnaret, & tamen nunc dixit, ecce ascẽdimus Ierusalem. Et vt retulit Luc. 18. cap. dixit, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Non erant tamen longè à Ierusalem, ideo nunc erat optimum tempus petendi, & nunquam fuerat ante hoc, ideo nunc petiuerunt.

Quare dicitur accessit ad eum mater filiorum Zebedæi. Quæstio LVII.

QVęritur, quare dicitur, accessit ad eum mater filiorum Zebedæi. Dicendum, quod voluit Matth. notificare mulierẽ illam, quæ petebat, ideo notificanda erat per nomen suum, vel per aliquid adiũctum sed notius, nomen autem mulieris non erat notum, ideo per aliud erat notificãda. Potuit autem notificari per nomen viri, aut per nomen filiorum, vtraque enim erãt nota. Nam nomẽ Zebedæi notum, vel vulgatum est in scripturis. Ponitur enim supra quarto cap. vbi Ioannes & Iacobus in vocatione à Christo vocantur filij Zebedæi, & quod erant cum Zebedæo patre suo, & idem Mar. 1. & ita infra vigesimoseptimo, & sæpe alibi nomen Zebedæi

G ponitur, & ita ex illo poterit cognosci mulier, quæ erat vxor eius, poterat etiam agnosci ex nomine filiorum, vocabantur autem Iacobus, & Ioannes, & isti inter apostolos noti erant, ideo vocando eam matrem Iacobi, & Ioãnis notificaretur. Sed tunc dicetur, cùm posset mulier ista notificari ex nomine viri, aut filiorum, quare non notificauit ex nominibus filiorum, vt diceretur, accessit ad eũ mater Iacobi, & Ioannis, sed notificauit ex nomine mariti, vt diceretur, mater filiorũ Zebedæi. Dici potest vno modo, quod res notificatur per id, quod de ea notius est, & tamen licèt nomina filiorum. s. Iacobus, & Ioannes nota essent, notius erat nomen patris. s. Zebedæus, ideo per illud conuenientius poterat notificari mulier. Hoc patet, quia nomina Iacobi, & Ioannis notificantur per nomen Zebedæi patris sui, ideo illud erat notius. Patet hoc, quia

H vt communiter vbi Matth. Inducit nomina istorum fratrum, vocat eos filios Zebedæi, vel saltem nomen Iacobum, & per ipsum notificat Ioannem fratrem eius esse filium Zebedæi. Sic patet supra quarto cap. s. Procedens vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui, cum Zebedæo patre eorum, & supra decimo cap. dicitur, nomina 12. Apostolorũ sunt hęc. Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius. Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius. Aliquando autem notificantur non expressis nominibus eorum, solum exprimendo nomen Zebedæi, vt infra vigesimosexto capitulo. Assumpto Petro, & duobus filijs Zebedæi, cępit contristari, & męstus esse, vbi Mar. 14. dicitur.

Assumpsit Petrum, Iacobum, & Ioannem secum, ideo potius debuit notificari mulier ex nomine viri. s. Zebe-

I dæi. Secundo potest dici, quod nõ notificatur solum per nomẽ viri, sed etiam per nomen filiorum, vtrunq; enim ponitur: Nam dicitur accessit mater filiorum Zebedæi, & non dicitur accessit vxor Zebedæi, & tamen prima solutio est melior. Nam si ex nominibus filiorum notificaretur mulier, exprimerẽtur nomina eorum sine nomine Zebedæi, aut saltem cum illo, & tamen expresso illo, non exprimitur aliquod de nominibus filiorum, ideo nõ notificatur per nomina filiorum, sed per nomen viri, imo & filij notificantur hic per patrem Zebedæum, & isto modo notificationis vtitur semper Matthæus.

Sic etiam patet infra vigesimoseptimo ca. s. inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. Sed dicet aliquis, q̃ cum mulier notificetur hic per viri nomen, & non per nomen filiorum, & respectu viri non sit mater, sed vxor, quare

K nõ dicitur, accessit vxor Zebedæi, sed dicitur accessit mater filiorum Zebedæi.

Dicendum, q̃ cautè positum est, vt vtrunque intelligeretur. s. vxor & mater. Nam non sufficeret alterum eorũ, si enim poneretur solum mater. s. vt diceretur mater Iacobi, & Ioannis, fortassis non esset sufficiens notificatio, cum, & Ioannes, & Iacobus per nomen patris sui soleãt notificari, vt vocentur filij Zebedæi. Si autem poneretur solum nomẽ vxoris. s. vt diceretur, accessit vxor Zebedęi ad Iesum, non sufficienter, imò non conuenienter notificaretur, quia licèt Zebedæus esset notus, tamen poterat esse, quod vxor sua non esset mater Iacobi & Ioãnis, licèt enim ille ex vxore sua genuisset Iacobum, & Ioannem, poterat esse, quod non haberet nunc illam vxorem, sed aliam,

alij, vtpote quia prior mortua esset, vel quia Zebedæus eam iam repudiasset secundùm consuetudinē legis Moysi, & tamen hic introducitur mulier ista, vt videatur, ꝙ ipsa orat pro filijs, ideo debuit poni, quòd mulier ista erat vxor Zebedæi, & quòd esset mater Iacobi, & Ioannis, & ita cautè Matthæus vtrunq; expressit, & breuiter dicens: Accessit mater filiorum Zebedæi. Nam si mater filiorū Zebedæi erat, necessariò erat, vel fuerat vxor Zebedæi.

Ad quid filij cum matre ad Christum accesserunt, cùm pro filijs petitura esset mater. Quæst. LVIII.

QVæritur, cùm mater petitura erat pro filijs, ad quid filijs cum ea accesserunt. Nam videtur fuisse honestius, quòd non irent cum ea. Primò, vt magis dissimularent petitæ rei desiderium. Nam si sola mater iuisset ad petendum, poterat aliquo modo putari, quòd filijs nihil dicentibus a seipsa mota fuisset pro honore filiorum. Cùm verò illi cum ea irent, apparebat, quòd vel ipsi eam ad petendum induxerant, vel saltem de cōsensu eorum petebat. Secundò, quia ista res posset scandalizare cæteros Apostolos videntes, quòd isti cùm essent cæteris æquales, vellent esse eis maiores: & tamen si sola mater iuisset, posset credi, quòd filij hoc ignorauerant, & ita non scandalizarentur cōtra eos. Videntes autem, quòd illi ibant cum matre, & ideo erant conscij, vel inuentores petitionis, indignarentur contra eos, sicut fecerunt, & tamen ipsi volentes hoc euitare, matrem submittebant, vt dicit Chrysost. scilicet. Si nos rogamus magistrum, forsitan cæterorum fratrum corda concutiemus: etsi enim vinci a carne non possunt, quasi iam spirituales, tamē percuti possunt, quasi adhuc carnales: ergo submittamus matrem nostram. vt suo nomine deprecetur: & tamen non euitabant penitus istam suspitionem, si irent ipsi cum matre: ergo ire non debuerunt. Terriò, vt verecundiam non sustinerent: si enim petitio visa esset domino importuna, argueret petentes sicut ipsos arguit dicens: nescitis quid petatis. Et tamen si non essent præsentes, non argueret eos: ideo conuenientius erat, ꝙ non irent cum matre. Quartò, propter rem petitam, quia petebatur hic magnus honor eorum, scilicet, quòd vnus sederet ad dexteram domini, & alius ad sinistrā, quo honore fortassis non erant digni, imò verè tunc non erant digni, neque etiam illum acceperunt, sicut ergo indecēs erat, quod ipsi per se peterent, quia erubescerent talia petere, ita & non debebant interesse petēti pro eis: quia eodem modo erubescerent, cùm pro se peteretur.

D Dicendum, quòd conuenientius erat ad honorem Iacobi, & Ioannis, quod illi non irent cum matre petitura, quàm quod irent propter causas suprapositas, & tamen desiderium rei petitæ tantum eos alliciebat, quod induxit eos ad hoc, vt scilicet eo modo peterent, quo facilius impetrarent: licèt non valde conueniret honestati eorum. Sed adhuc moti sunt ad eundum cū matre. Primo ex causa honesta, scilicet vt honorarent matrem, erat.n. matrona honorabilis, vnde nō debuit sola ire ad Iesum. Nemo autem cum matre honestius ire poterat quàm filij, potissimè ad introducendam eam ad Christum: quia illa non erat ita familiaris Christo, sicut filij eius, qui erāt discipuli eius: ideo ex hac parte conueniens erat ire cum ea. Secūdo, fuit ad accumulationem, licèt enim matrem ad petendum submiserant, tamen, & ipsi petere volebāt, vnde, & Marcus eos petiuisse introducit: vel saltem multiplicatis petentibus facilius impetraretur, quàm si sola mater peteret, aut soli filij. Tertio fuit, & fortè præcipuè ad tollendas excusationes, fortè enim Christus vellet ponere excusationes, quare hoc non faceret, aut quod non esset tempus faciendi, & quia mater non interfuerat verbis Domini, quādo dixit, quod ascendebat Ierosolymā, vt consummarentur omnia, quæ scripta erant de eo, s. vt occideretur, & resurgeret tertia die, poterat Christus dissimulare verba ista, quasi non dicta essent, cùm in secreto dicta essent, vel aliter intelligerentur: aut aliquid circa ea dicere, per quæ excluderet petitionem mulieris: & fortassis illa nesciret respondere, ideo filij ire voluerunt cum matre, vt si quid esset ad quod illa non sufficeret respōdere ipsi respōderēt, aut si in aliquo illa remissior es-

A set, ipsi peterent agentes causam suam. Inconuenientia autem in contrarium allegata vera erant, & ideo honestius fuerat eis nōn ire cum matre, & tamen forsitan de impetratione confidentes non timuerunt aliquam verecundiam. Vel tanta cupido obtinendi petitam rem erat, quòd potius se submittere voluerunt dubio, & alicui inhonestati, quam petitionem suam in aliquo reddere infirmiorem.

Quare mulier ista Christum adorauit, & qua adoratione. Quæst. LIX.

QVæritur, quare adorauit mulier hæc Christum, & qua adoratione. Ad primum dicendū, quòd adorauit eum primò, quia dignum erat, quòd eum adoraret propter suam excellentiam. Secundò, quia nūc
B accedebat ad eum: ideo in primordio locutionis conueniens erat, quòd adorationem pro honore ei exhiberet. Tertiò, & præcipuè fuit hoc ad placandum & flectendū eum: quædam enim pars suasionis erat hæc facere. Nam naturaliter quilibet homo obsequijs flectitur, & suadetur, honor autem magnum obsequium est, potissimè ad animos natura præstantes, ideo multum inclinat hominem ad concedendum, quòd petitur ipse honor exhibitus: & ita mulier cautè egit prius adorans, & deinde petens, vt adoratio conferret aliquid ad exauditionem petitionis. Sic dicit Chrysosto. Adorans, & petens aliquid ab eo .i. reuerentia exhibita petit, vt quod petierit sibi detur. Ad secundum dicendum, quòd Christo tam dulia, quam latria poterat exhiberi: erat enim verus homo, & virtute præditus, ideo ex hoc sibi dulia debebatur, imò
C excellens dulia, propter excellentem virtutem, quæ in eo refulgebat. Erat etiam verus Deus, & ideo latria sibi debebatur, & tamen quid istorum mulier præstiterit nō apparet. Nam si mulier crederet eum Deum, certum est quod latriam exhiberet. Si autem hominem putaret, impenderet duliam. Credebat autem mulier Christum esse hominem, quia hoc videbat, & etiā aliquid supra hominem, quia credebat eum esse Messiam & ideo asserebat eum regnaturum postquam resurgeret: & ita petebat pro filijs dextram, & sinistram, & tamē an crederet eum esse Deum non apparet: quia Iudæi nō credebant Messiam futurum esse Deum, licèt ex sacris scripturis hoc inferatur, & licèt mulier illa crederet illum esse Messiam, non erat necesse, quòd crederet eum esse Deum: sicut Iudæi existimabant, & hoc certius videtur. s. quòd illa so-
D lum crediderit eum hominem, & ideo adorationem duliæ impenderit flectendo genua, vel inclinādo caput, & ita de alijs modis reuerentiæ. Sic enim dicit Chrysost. Adorans, & petens aliquid ab eo, reuerentia exhibita petit, vt quod petierit sibi detur.

Honor exhibitus multū hoīē īclinat, ad cōcedēdum ꝙ petitur.

Quare Christus dixit mulieri? Quid vis? Quæst. LX.

QVæritur, quare Christus dixit mulieri: Quid vis? Nam cum ipsa peteret, iam superuacuum videbatur dicere ei, quid vis. Aliqui dīt, ꝙ adhuc mulier nichil petierat, sed petentis vultum ostenderat, inquantū venerat, & adorauerat Dnm. Ipse ergo videns, ꝙ petere intendebat, & nō adhuc non petebat, & fortassis hoc præ timore, aut verecundia faciebat, abstulit ei verecundiā, dicens, quid vis? Et hoc patet primò, quia di
E citur: adorans, & petens aliquid, & tamen si verè mulier petiuisset, non diceretur, & petens aliquid: sed poneretur quid est, ꝙ ipsa petiuerit, quia verè aliquid in particulari peteret. Secundò, quia postq̄ Christus dixit ei, quid vis? dixit ei, dic vt sedeāt hi duo filij mei, & tñ nichil petiuit mulier, q̄ hoc, ꝙ patet ex Christi rñsione, qui non rñdit nisi ad hoc, & tñ hoc petiuit mulier, postq̄ Christus dixit, dic vt sedeant, ergo videtur, ꝙ prius nichil petierat, sed dicitur petens, idest, petentis vultum habens. Aliter tamē dicendum est, & verius, scilicet, ꝙ mulier petiuit antequam Christus diceret ei, quid vis, & tamen non petiuit aliquid in speciali, sed in generali. s. petens, vt cōcederet ei id ꝙ postea exprimeret, & ideo tūc Christus debuit ei dicere quiduis .i. quid petebat in speciali, & hoc cōsonat litteræ, vt teneantur omnes termini in propria significatione. s. vt dicatur, petens .i. verè petens, & non peten-

tis vultum habens. Et patet hoc, quia Marc.10.c. vbi Iacobus, & Ioannes introducuntur petentes hoc, quod mater dicitur petiuisse, & dicitur accesserunt ad eum Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi dicētes: Magister volumus, vt quodcunque petierimus, facias nobis: at ille dixit eis: Quid vultis, vt faciam vobis? &c. quia in veritate mater petiuit, & non filij, sed filij dicuntur petiuisse, quia matrē petere suaserunt, & compulerunt, vt dictum est supra. Illa verba, quæ Mar.10. dicuntur filij dixisse, verè dixit mater, s. Magister, vel Domine volo, vt quodcūque petiero, facias mihi: Et ille ait, quid vis? & tunc illa expressit petitionem, s. dic, vt hi duo filij mei, &c. vsa fuit autem mulier isto modo petitionis, quasi ex generali petione Christum teneret, & postea facta promissione non faceret cōtra verbum suum, in quo mulier decipiebatur Nam verum est, ꝙ si Christus promitteret ei facere quodcunque illa peteret, ꝙ ita verè faceret, & tamē illa credidit, quòd generalem petitionem Christus non recusaret, quia fortè recusaret concedere in speciali, & hoc putabat, quia non credebat, ꝙ Christus sciret quid illa petere intenderet antequam peteret, sicut, & nos facimus: vnde Christus non promisit facere, quidquid illa peteret, & neque postea fecit.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd aliquid petiuit, sed non fuit illud speciale, qđ petere intendebat, sed dixit volo, vt quodcunq; petiero concedas mihi. Ad secundum dicendum, ꝙ non est verum, ꝙ nihil petiuisset, nisi hoc, s. vt sedeant hi duo filij mei. Nam licet, nihil aliud in speciali petierit, in generali tamen petiuit aliud, scilicet. Volo, vt quodcunque petiero, facias mihi.

Quomodo Christus dixit, quid vis, cum ipse sciret quid ipsa vellet. Quæst. LXI.

QVæritur, ad quid, aut quō Christus dixit, quid vis. Nam videtur, ꝙ ipse sciebat, quid illa vellet, & iō non oportebat quærere. Dici potest dupliciter, vno modo, ꝙ Christus sciebat, quid illa petere vellet, cū ipse scrutetur corda, & renes, & tamen locutus est iuxta id, quod mulier de illo credebat: sic enim Christus sępè faciebat, ꝙ talem se hominibus exhiberet, qualis apud eos esset, sicut qñ apparuit duobus discipulis euntibus in Emmaus die resurrectionis. Nam visus est eis peregrinus & finxit se longius ire: non quidem, ꝙ aliquid verè finxerit, sed quia ipsi fidem Christi perdiderant, cum dixerunt: nos aūt spetabamus, ꝙ ipse redempturus esset Israel Luc.24.c. Apparuit eis tanquam peregrinus, quia verè ab animo erat per fidem peregrinus, & alienus erat. Etiam dicitur, ꝙ finxit se longius ire, quia verè longè ab eis erat. Sic dicit Greg. Nihil simplex veritas, per duplicitatem fecit, sed talē se eis forijs ostendit, qualis interius apud eos erat. Ita, & nunc mulier ista putabat, ꝙ Christus nesciebat, quid ipsa vellet petere, & ideo dixit: volo, vt quodcūque petiero, des mihi, vt dictum est præcedenti quæstione, Christus ergo locutus est, ac si nesciret, quid illa vellet, dicens: Quid vis? Secundo potest dici, & adhuc melius, ꝙ ideo Christus quæsiuit, quid vis, vt ex responsione illius haberet occasionem loquendi, & ostenderet respōsionem suam iustam: sciebat. n. Christus, ꝙ volebat mulier petere, ꝙ duo filij eius sederent, vnus ad dextram, & alius ad sinistram, & hoc ille nolebat concedere. Et quia si muliere dicente, volo, vt concedas mihi quodcunque petiero, diceret Christus nolo concedere: non appareret alijs, an Christus iustè hoc negasset: quia licet ipse sciret, quid illa petere vellet, nesciebant hoc alij, poterat autem esse, ꝙ sub illa generalitate vellet petere aliquid iustum, cui cōdescendi deberet: & cū illa esset soror matris Christi, & deuota nimis Christi, sequens eum, & ministrās ei de facultatibus suis, videretur indignum, si negaret petitionem non apparente causa negationis, & tamen nisi illa aperiret, quid volebat, non appareret, an iustè denegabat, debuit mulier ergo aperite petitionem, & tamen nō aperiret eam, nisi Christus diceret ei quid vis: ideo debuit ei dicere: quid vis. Et ista est vera causa: sic aliqñ Christus interrogabat aliqua, vt ex locutione haberet locum dicendi, vt illud supra 9. & Luc. 8. Scilicet quis me teti-

F git? sciebat. n. quis tetigisset eum, & tamen quæsiuit, vt ex responsione haberet occasionem loquendi. Nam dictum est ei, præceptor turbę te comprimunt, & tu dicis, quis me tetigit, & ille ait, aliquis me tetigit. nam, & ego sensi virtutem exiuisse de me, & tunc mulier videns se deprehensam confessa est, quomodo tetigerit: & tamen si Christus hoc non diceret, nunquam mulier confessa esset, quòd tetigisset Christum, & sanata esset: sic etiam Ioan.11. quæsiuit. Vbi posuistis eum? vt ex hoc Iudęi cōfiterentur de morte Lazari, & tempore mortis, & etiam esset eis occasio eundi cum eo ad suscitandum Lazarum, vt viderent miraculum. Si autem non quæreret cum ipse sciret, poterat ipse per se ire ad monumentum, & suscitare eum. & tunc non viderent Iudæi, quomodo eum su- G scitaret, & quid faceret eum suscitando, ideo conueniens erat circa multa, quòd Christus de illis quęreret, licet omnia sciret.

Quare mulier petiuit à Christo: dic vt sedeant hi duo filij mei, &c. Quæst. LXII.

QVæritur, quare mulier petiuit à Christo: Dic vt sedeant hi duo filij mei vnus ad dextram, alius ad sinistram tuam. Dicendum, quòd mulier ista pro filijs suis maximum honorem petebat, quem habere poterant: Christum enim regnaturum credebat, quod verum erat: & ideo in domo, vel familia illius volebat, qđ filij sui maximum honorem haberent, quem exprimere voluit per hoc, quod dixit: sedeat vnus ad dextram, & alius ad sinistram.

H

Quare honorem illum maximum petere volendo mater Iacobi, & Ioannis, dixit, vt sedeant hi, &c. Quæst. LXII.

SEd quare honorem illum maximum petere volendo dixit, vt sedeant hi duo filij mei. Dicendum vno modo, quod videbat mulier, quod in regno temporali, illi, qui iuxta reges sedent, maximum honorem habent: ideo ipsa volens petere maximum honorem pro filijs suis apud Christum dixit, vt sedeant ad dextram, & ad sinistram. Sic dicit Origenes. Sicut enim in regno Mundiali in honore esse videntur, qui sedent cum rege, nihil fuit mirum, si mulier muliebri simplicitate, vel imperitia, talia se debere petere ęstimauit, & ipsi fratres adhuc imperfecti, & nihil altius cogitantes de regno Chri- I sti talia arbitrati sunt de his, qui sedebant cum Iesu. Alij volunt intelligere, quod Christus erit in regno suo, quādo subiecerit omnes potestates malignas sibi, & tūc qui propinquiores Christo erunt, à dextris erunt, qui vero inferiores erunt à sinistris, &c. ita tenet Origenes. Sed dicendum, quòd mulier nō sentiebat hoc, volebat enim filios suos inter se æquales esse, vel quasi, ideo vnum à dextris ponere voluit, alium verò à sinistris. Aliter ergo dicendum, & melius, quòd causa petendi hoc determinatè fuit ex verbis Christi supra dictis. Nam sicut Iacobus, & Ioannes nunc petierunt ista potius, quam alio *In q.57* tempore propter verba Christi, quæ supra dixerat, s. ecce ascendimus Ierosolymam, vt dictum est supra, ita, & determinatè petiuerunt istum honorem propter verba, quę Christus dixerat præced. cap. s. Vos, qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis, sedebitis, &c. K vos sup duodecim sedes iudicantes duodecim trib. Israel. Et ita significatum est ibi, quòd Christus sessurus esset in sede regni sui, & quòd omnes duodecim Apostoli, qui eum secuti fuerant, sederent super sedes singulas, ex quo mulier iam credebat, quòd filij sui super sedes sessuri essent cum Christo, & tamen tunc manebat differentia, quia illi qui propinquiores essent Christo in sedendo, essent honorabiliores, ideo petiuit hunc honorem pro filijs suis, vt vnus ad dextram, alius ad sinistram sederet. Sic dicit Chrysost. Videbant enim seipsos præ alijs honoratos, & audierant, quòd super duodecim thronos sedebūt vnde primatum ipsius cathedræ petebant accipere.

An Iacobus, & Ioannes confidebant se hoc, quod à Christo petebant accepturos. Quæst. LXIIII.

QVæritur, cum Iacobus, & Ioannes induxerint matrem suam ad hoc petendum pro eis, an confidebãt se hoc accepturos, & vnde.

Dicendum, q; confidebant se accepturos, quia aliàs nõ peterent expectantes verecundiam, & nullam vtilitatem ex petitione. Ratio autem confidendi, prima erat cognatio, erant.n. adhuc carnales, & sicut apud homines solitũ est, q; plus cognatos suos, quàm alios honorent, & eis magis beneficia præstent licet minus digni sint, ita & isti crediderunt, q; cum inter Apostolos Christi nulli essent, ita propinqui Christo sicut ipsi, q; potius eis, quàm alijs cõcederet hunc honorem. Secunda erat familiaritas præcedens. Nam licet multos haberet discipulos, & præcipuos duodecim Apostolos, tamen inter illos duodecim eos magis honorabat, quia in rebus specialibus, non vocabat omnes, sed tres solitus erat vocare, s. Petrum, & Iacobũ, & Ioannem, sic patet in suscitatione prima, quam fecit, quando suscitauit filiam Archisynagogi, supra 9. & Mar. 5. & Luc. 8. Sic etiam in transfiguratione, quæ fuit res altissima, & secretissima, eos solos vocauit, supra decimoseptimo capitulo, & post hoc in passione, quando cœpit pauere, & tædere soli tres coram eo erant, infra 26. & Mar. 14. c. ideo videntes, q; ipse non petitus dederat eis illam excellentiam inter cæteros, concederet nunc, q; sederet vnus ad dextram, & alius ad sinistram. Tertia erat, quia isti credebant, q; Christus istum honorem alicui donaturus erat, cum reges terreni, sic faciant, & etiam ex verbis illius colligi putabant, s. q; duodecim Apostoli sedere deberent cum eo, & tamen sedendo necesse erat, quòd aliqui duo propinquiores ei essent, quàm cæteri, & illi dicerentur sedere ad dextram, & sinistram, ideo de seipsis faciliter putabant hoc concedendum.

Quare Iacobus, & Ioannes hoc petierunt, scilicet, sedere vnus ad dextram, & alter ad sinistram. Quæst. LV.

QVæritur, dato quòd confiderent Iacobus, & Ioannes hoc sibi dandum, si peterent, cur petierunt, quia cum causæ assignatæ præcedenti quæstione existerent, etiam credere possent, quòd eis non petentibus Christus illis donaret, & ita non oporteret petere. Dicendum, quòd putauerunt necessarium esse petere. Primo, propter benignitatẽ Domini: erat enim tam benignus, quod cum hoc (vt ipsi credebant) alicui daturus esset, nulli denegaret, & ideo cum nondum concessisset, primo petenti concederet, & ideo habita opportunitate, cum nemo adhuc istud petiuisset, putauerunt conueniens esse illud petere, ne siquis eos præueniret, posset illud impetrare. Sic dicit Chrysost. Quod Iacobus, & Ioannes dixerũt de Christo. Qui autem seipsum donauit hominibus, quo modo regni sui societatem non donabit? petentis negligentia reprehenditur, vbi dantis misericordia non dubitatur. Secundo, & principaliter fuit, quia videbant se habere competitorem, s. Petrum, illum enim Christus specialiter diligebat: nam ex parte eum illis æquabat, quando enim aliquot præsentes Christo futuri erant, Petrus erat vnus de eis, & ita in suscitatione puellæ, supra nono, Petrus fuit cum Iacobo, & Ioanne, & in transfiguratione, de tribus, fuit vnus Petrus, supra duodecimo, aliquãdo autem præferri eis videbatur, iuxta illud supra decimosexto, quando dixit: tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo Ecclesiam meam: & iterum ei dixit ibi, tibi dabo claues regni Cælorum, quod nulli alteri dixit: ideo rationabiliter timere poterant, quem aliquando eis æquabat, & aliquando præficiebat, fortassis in regnando præficeret, ideo necessarium putauerunt, quod ipsi peterent hoc, antequam Petrus peteret. Nam si prius peteret, putarent isti, quod dextram concederet. Si vero isti qui ei æquales erant, petendo, præuenirent essent potiores iure, quia erant priores tempore, qd non expectarent, si præueniret eos Petrus in petitione: ideo anticipauerunt petere propter Petrum, & tota ratio anticipationis fuit, quia

A ipsi credebant, quia ẽt si alius ante eos peteret, q; ipsi haberẽt dextrã, vel sinistram. Nam Christus nemine petẽte, sic eos honorabat ante mortem, q; ad secretissima vocabat eos, & Petrum: ideo videbatur rationabiliter, q; ad nullius instantiam vellet ipse turbare ordinem, quem ipse sponte induxerat: dato ergo, q; alij peterent, ante eos nulli concederet honorem super eos, nisi Petro, qui eis æqualis erat, & si illi concederet dextram, manebat sinistra pro altero eorum, quia tamen duo fratres erant, & volebant esse æquales, putauerunt, conueniens esse præoccupare, vt Petrus non peteret ante eos, & ita daretur eis dextra, & sinistra, & ipsi putabant, quòd Christus hoc vellet, vt eos parificaret, & ita Petrum eis minorem faceret, vt ipsi æquales manerent. Et ad hoc necesse esset, q; præcederent Petrum in petitione. Sic dicit Chrysost. Videbant enim seipsos honorari præ alijs, & audierant, quod super B duodecim thronos sedebitis: vnde primatũ ipsius cathedræ petebant accipere, quod quidem plus honoris, alijs apud Christum erant, timebant vero Petrum sibi præferri.

Quomodo potuerunt credere Iacob. & Io. quòd Christus eis cõcederet sedere ad dextram, & ad sinistram quia credere debebant, quòd Petrum poneret ad dextram, cum ei prius claues dederit, & principem Apostolorum constituerit. Quæst. LXVI.

QVæritur, quõ potuerunt credere Iacob. & Ioannes quod Christus eis concederet sedere ad dextram, & ad sinistram, quia videtur, q; Petrum debuerat ponere ad dextram, & quod ipsi sic credere debuissent. Nam in omnibus, in quibus ipsi honorabantur singulari C riter honorabatur Petrus cum eis: ita vt tres essent, & vltra hoc solum Petrum Christus honorauerat, dando ei claues regni Cælorum, supra decimosexto capit. Et etiam dicendo ibi, tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. In quo innuebatur, q; super eũ fundaretur Ecclesia, & non fit mentio de alijs, ideo verisimile erat, q; illum plus omnibus honoraret, & ita illi daret dextram, & consequenter non daret dextram, & sinistrã duobus fratribus. Dici põt vno modo, quod non putauerunt Iacobus, & Ioannes Petrum se maiorem, propter claues regni Cælorum ei promissas, & traditas. Nam non credebant eum solum istas claues habere, sed q; omnib. datæ erant, quia supra 18. c. dixit Christus: Amen dico vobis, quòd quæcunque alligaueritis super terram, erũt ligata, & in Cælis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta, & in Cælo. Et tamen soluere, & ligare est D actus clauium, ergo claues dabantur omnibus illis, quib. ista dicta sunt, & tamen dicta fuerant omnibus Apostolis, imò & pluribus, vt ibidem declaratum est, ideo non putabant Iacobus, & Ioannes se minores Petro, quantum ad claues, & ita posse accipere dextram, & sinistram. Secundo potest dici, quòd etiam si soli Petro datæ essent claues regni Cælorum putarent Iacobus, & Ioannes se posse fieri maiores in regno Cælorũ, & sedere ad dextrã, & sinistram, quia crederent, q; habere claues esset aliqd speciale officium in regno Cælorum, & tamen non esset maius, sicut, & clauigeri non sunt præcipui in domibus dominorum, & ita Petro clauigero existente possent ipsi esse maiores in regno Cælorum, vt sederent ad dextrã, & sinistrã. Et patet, quia etiam collatis clauibus regni Cælorũ Petro ẽt antequam diceretur alijs Apostolis, quæcũque alligaueritis super terram erunt ligata, & in Cælis, su E pra decimooctauo cap. non credebant Apostoli Petrum maiorem eis, sed dubium erat inter eos de maioritate, & non solum apud Iacobum, & Ioãnem respectu Petri, sed etiam inter omnes Apostolos istud erat dubium, vnde in via inter se contendebant, quis eorum esset maior, & fuit hoc post collatas claues Petro, & post transfigurationem. Marc. 9. & Luc. 9. capit. Istud etiam maximè patet, quia Christus ostendit istam rem dubiam, non manifestans quis esset maior, sed quasi relinquens locũ cuilibet, vt esse posset maior, quia supra decimooctauo capitulo, dicitur, q; accesserunt discipuli ad Christũ dicentes, quis putas maior est in regno Cælorum? & Christus non di-

xit, quis esset maior, sed ait: qui voluerit primus esse, erit F
omnium nouissimus, & omnium minister. Mar.9.ca.& ita manebat ibi determinatum, quis esset maior, sed poterat quilibet esse maior: ideo non obstante excellentia Petro tradita, quod esset clauiger, poterant Iacob.& Ioãnes esse maiores, scilicet quòd sederent ad dextram & sinistram. Cùm autem obiiciebatur, quod super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Dicendum, quòd hoc verè significat magnam excellentiam, & si de Petro hoc diceretur, ipse indubitanter maior esset omnib.& tamen non fuit dictum de Petro, sed de confessione, quam ipse fecit. Dixit enim Petrus ad Christũ, tu es Christus filius Dei viui:& quia ista est præcipua confessio fidei, & fides est fundamentum, vocauit Christus istam confessionem petram, super quam fundaretur ecclesia: quia super vnitatem fidei ecclesia fundata est:& ab ista confessione, quã G
Christus dixit petram, idest, solidam, quia nunquam periret, ipsum Petrum, qui prius non Petrus, sed Simon vocabatur, Petrum appellauit a petra confessionis suæ, & ita non fundatur ecclesia super Petrum, sed supra petrã, idest, fidei cõfessionem, vt declaratum est supra decimosexto capitulo:& ideo etiam ex hoc non confiteretur Iacobus & Ioannes Petrum maiorem se, cùm non dicatur supra eum, neque super aliquem fundata ecclesia, sed supra petram fidei: ideo poterant Iacobus & Ioannes confidere, quòd ipsi habere possent maximum honorem in regno cœlorum, & sederent ad dextram, & sinistram Christi non obstante excellentia Petri.

Quale regnum mater & filii putauerunt, in quo ad dexteram & sinistram sederent. Quæstio LXVII. H

QVæritur, cùm mater petiuerit hic pro filiis suggerentibus filiis, quòd sederent ad dextram, & sinistram eius in regno suo: quale regnum tam mater, quam filii putauerint, in quo ad dextram, & sinistram sederent. Aliqui dicunt, quòd istud regnum erat cæleste, siue vita æterna: quia regnum aliud Christus non habuit: ita enim ipse dixit Pilato Ioan.18.c. Regnum meum nõ est de hoc mundo: ergo de regno vitæ æternæ intelligebat. Secundò patet, quia illi, qui loquebantur ad Christũ de regno eius, de tali regno loquebantur. Sic patet Luc.23. c. Vbi vnus de latronibus cum Christo pendẽtibus dixit: Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum: & ille non loquebatur nisi de regno vitæ æternæ, quia latro videbat se statim moriturum, & non expectabat in I
Gloria est vita æterna. hoc sæculo aliquid boni iam neque mali. Et patet etiam ex responsione Christi. Dixit enim ei statim; Hodie mecum eris in paradiso. Tertiò patet, quia Mar.10.c. vbi ponitur petitio ista ex nomine Iacobi & Ioannis, dicitur, Da nobis, vt vnus ad dextram tuam, & alius ad sinistram sedeamus in gloria tua, & tamen gloria est vita æterna, & ponitur ibi gloria, vbi dicitur hic in regno tuo, ergo intelligitur de vita æterna, & non de temporali regno. Quarto patet, quia cum ista esset mulier religiosa, nõ peteret pro filiis suis prosperitatem temporalem, sed vitę ęternæ, ipsi quoque cùm pro Christo omnia abiecissent, & spontaneè se pauperes effecissent, non erat verisimile, quod diuites effici, & potentes in hoc sæculo peterent. Quintò patet, quia idem videtur dicere Chrysost. scilicet. Non dicimus, q̃d rectè peteret hæc mulier, sed dicimus, K
quia non terrena, sed cælestia filiis suis optabat. Nõ enim sentit sicut cæteræ matres, quæ corpora natorum, scilicet amant, animas autem contemnunt. Desiderant eos valere in sæculo isto, & non curant quid sint passuri in alio, ostendumtque, quòd corporum sunt parentes, & non animarum, ergo mater petebat nunc bonum pro filiis in vita æterna, & non hic. Sextò patet, quia mater petiuit pro filiis bonum, quòd est post mortem, sed illud nõ est bonum præsentis vitæ, sed vitæ æternæ, ideo non petebant bonũ aliquod temporale. Et patet, quia Christus dixit, ꝙ ascenderet in Ierusalem, & occideretur, & resurgeret, & de regno, quod post resurrectionem eius futurum erat loquebantur nunc Iacobus & Ioannes, imò propter hoc potius q̃ alio tẽpore nunc petiuerunt istud, quia nũc de morte, & resurrectione dixerat, postquam statim credebant Christum regnaturum, vt dictum est supra. Septimò patet, quia Christus respondens illis fratribus, dixit; Calicem meum bibetis, sedere autem ad dextram, & sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo, ergo videtur, quòd aliqui deberent sedere ad dextram, & sinistram Christi, licèt non isti, & tamẽ in regno temporali, nemo sessurus erat ad dextram, neq; ad sinistram Christi, cùm nõ esset habiturus regnum tẽporale, ergo videtur, quod isti loquebantur de regno ęterno, quia aliàs Christus rideret istis dicens; Nescitis q̃d petatis, quia ad dextrã, & sinistrã nemo sedebit sicut vos putatis, quia neq; tale regnum aliq̃d erit, sed solũ spirituale.

Dicendum, quod tam mater, quam filii intellexerunt de aliquo regno temporali Christi, & non de vita ęterna. Sic dicit Chrysost. Putabant, quod regnum Dei esset in ianuis. idest, aliquid sensibile, vnde manifestum est, quod nihil spirituale petebant, neque intelligentiam superioris regni habebant. Secundò patet, quia idem tenet Orige. dicens; Sicut enim in regno mundiali in honore esse videntur, qui sedent cum rege, nihil fuit mirum si mulier muliebri simplicitate, vel imperitia, talia se debere petere existimauit, & ipsi fratres adhuc imperfecti existẽtes, & nihil altius cogitantes de regno Christi, talia arbitrati sunt de his, qui sedebunt cũ Iesu. Tertiò patet, quia mater, & filii nihil sciebant de regno Christi in vita ęterna, in quo animas beatificat, ideo non poterant petere quod ignorabant, sed putabant tam isti duo fratres, quã cæteri Christi Apostoli, Christum temporaliter regnaturum. Nam eum Messiam credebant, de Messia autem erat creditum apud omnes Iudęos, quod regnare deberet H
in terra, & congregaret omnes dispersos de Israel, vt esset tunc regnum Iudæorum florens, & non solùm ante Christi resurrectionem & mortem, quando dominus docti erant, sed etiam post resurrectionem hoc credebant. Nam ante mortem eius tenebant discipuli, quod Christus congregaret dispersos Israel redimendo eos de seruitute omnium gentium. Vnde Luc.24.c. dixerunt duo illi discipuli, nos sperabamus, quod ipse redempturus esset Israel. q.d. iam non speramus, eo quòd iam mortuus est, & nondum resurrexit, & tamen si sperarent de redemptione a peccato ad reducendum in vitam æternam, nulla causa dubitandi erat de hoc, imò nunc erat efficacior causa credendi, quod redemisset quia mortuus erat, & redẽptio per mortem fieri debebat, & non per vitam. Item quia isti dixerunt, nos sperabamus, quod redempturus esset Israel, & tamen si de redemptione spirituali a pecca- I
to intelligeretur, non solùm Israel redempturus esset, sed omnes gentes, & tamen dixerunt de solo Israel, ideo putabant de tali redemptione, quæ fieret regnando temporaliter. ita etiam post resurrectionem, imo, & tempore ascẽsionis crediderũt. Nam dicitur Act.1.c. quod à Christo ascendere volente in cælum quæsierunt quidam de astantibus: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? In quo apparet, quod de regno temporali intelligebant. Nam aliàs non quærerent specialiter de regno Israel, sed toto mundo. Item quia si intelligerent de redẽptione spirituali a peccato, & ab obligatione mortis æternæ, aut quærerent de illa quantum ad solutionem precij, aut quantum ad efficientiam. Si quantum ad primũ iam redemptus erat Israel, & totus mundus, cùm Christus mortuus fuisset pro peccatis omnium. Si quantũ ad K
secũdum, redemptionis participatio est, q̃n quisque moritur, & recipitur ad vitam æternam, & de hac quęri nõ oportebat, quia nõ dabatur hominibus in aliquo tempore determinato, sed successiuè sicut per diuersa tempora moriuntur, ideo non quęrebat de Regno aliquo spirituali, sed temporali, & ista erat fides cõis omniũ Apostolorũ ante aduentum Spiritus sancti, per quem ab omnibus erroribus purgati sunt, & imperfectiones tam intellectus, quàm affectus ablatæ sunt: vnde nunc mater, & filii non intelligerent de aliquo regno spirituali, sed temporali. Quartò patet, quia ad hoc, aliqualis verisimilitudo accepta fuerat ex verbis Christi: ipse enim dixerat eis, cùm sederit filius hominis, sed debitis & vos super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel, præcedenti capitulo:& illa verba fuerunt eis occasiõ petendi, quod sederent

tent ad dextram, & sinistram, vt dictū est supra. Ideo ex illis etiam aliqualiter putauerunt, ꝙ esset regnū temporale, tum quia dictum est ibi, sedebitis, & vos super duodecim sedes, & tamen sedere corporale est: tum quia dixit super sedes duodecim, & tñ in vita æterna non erant futuri soli Apostoli, ideo etiam alij sederent super sedes. & tñ ibi solis duodecim hoc promissum est, & ipsi in se solis complendum putabant, ideo de regno terreno credebant hoc dictum, in quo non possunt oēs præsidere, sed pauci, & multi subijci, tum, quia dr̄ iudicantes duodecim tribus Israel: & tñ in vita æterna, vel iudicio non erunt solæ duodecim tribus Israel, sed totus mundus iudicabitur. & de toto mundo erunt ibi aliqui, ideo nō intelligebant de regno spirituali, sed ꝙ regnum Israel reparandum esset: ita vt esset tale sicut tempore Dauid, & Salomonis, qui super duodecim tribus principabantur, & credebant Apostoli, quòd Christus reduceret oēs Iudæos dispersos per orbē, sub quacunq; gente essent ad Ierusalem, vt manerent omnes in terra sua sicut prius, & ibi regnaret super eos, quod & vsq; hodie Iudæi futurū expectant per eum, quem putant sibi Messiam venturū, qui nunq̄ veniet, & tunc Apostoli credebant se constituēdos velut duodecim principes super tribus duodecim, s. quilibet super vnam tribum, ita. n. Dauid, & Salomō habuerant præpositos super tribus singulas: Habebat. n. Dauid duodecim principes exercitus per mēses duodecim, & habebat duodecim principes de duodecim tribubus, super illas, 1. Paralip. 27. Sic et Salomon habebat principes duodecim super duodecim tribus, 3. Reg. 4. cap. ita & de Christo putauerunt, ꝙ constitueret principes duodecim super duodecim tribus, & quilibet Apostolus esset princeps vnius trib. & hoc esset eos sedere super duodecim tribus ad iudicandum duodecim tribus Israel: iō apparet, ꝙ non intellexerant de regno Christi, idest, de vita æterna, sed de regno temporali. Quinto patet, quia si de regno vitæ æternæ intelligerent, cum illud non detur homini, nisi post mortem, non petiuisset, nunc specialiter mater pro filijs. Sed nunc credidit specialiter petēdum, eo quòd statim post resurrectionem credidit Christum regnaturum, vt dictum est supra, ideo non petebat aliquid pro regno vitæ æternę, sed pro regno temporali, quod credebant Christum habiturum. Sexto patet, quia in vita æterna fęlicitas vnius non impedit magnitudinē fęlicitatis alterius, sed possunt esse multi æqualiter fęlices, & quòd fęlicitas vnius non impediatur per alterius fęlicitatem, sicut existente vno virtuoso possunt alij esse multum virtuosi, sine impedimento virtutis illius. Si ergo fęlicitatem vitæ æternæ peteret mater pro filijs, non curaret petere, ꝙ sederent ad dextram, & ad sinistram, quia quicunque gradus, & quantumcunq; excellēs beatitudinis significetur per sedere ad dextram, & ad sinistrā posset communicari multis, & non oporteret specialiter peti pro istis, quasi alius præferretur eis, & tamen ipsi nō petierunt hoc, nisi optantes, vt nemo eis præponeretur, cum timerent præferri Petrum, vt dicit Chrysostomus: ergo non intellexerunt de vita æterna, sed de temporali regno. Septimo patet, quia si de excellentia in vita æterna intelligerent filij, & mater, cum regnum vitæ æternæ ęqualiter communicabile sit masculis, & fęminis, & per dextram, & sinistram significetur manere in bonis excellentioribus Dei: sicut Christus dicitur sedere à dextris Dei, Marc. decimosexto, & Act. septimo. Dicitur stās à dextris Dei. Erubesceret mater petere hoc ꝓ filijs, quia rationabilius esset, quod Christus matri suæ hoc concederet, quam alicui alteri, ideo non auderet illud petere pro filijs suis. petiuit tamen, quia putauit regnum temporale, in quo fœminæ non assumuntur ad principatus, vel administrationes, vt iuxta reges sedeant ad iubendum, vel consulendum, quia hoc viris competit, & tunc non erat inconueniens peti pro Iacobo, & Ioanne, quia nulli alij viri erant magis propinqui Christo in cognatione, quàm isti duo. Etiam quia si esset bonum in regno vitæ æternæ, potius peteret mater pro se quam pro filijs, quia nollet ipsa esse illis minor, & tamen petiuit pro illis, & non pro se: ergo innuitur, quòd erat regnum temporale, in quo mulier illa partem se habituram non putabat co

Inq. 63 — *Inq. 57* — *Quid ꝑ dextra & sinistrā significatur.*

A modo, quo filij habere poterant. Ad primum in contrariū dicendū, ꝙ verum est, ꝙ non erat aliud regnū Christi, nisi spirituale, & tñ Apostoli, qui nondum erant circa ea, quæ ad Christum pertinebant, perfectè eruditi, putabant regnum eius futurum tpale, & in tali regno petebant præsidere sedendo ad dextram, & sinistram. Nā et post Christi resurrectionem putauerunt regnū eius tale futurū, vt supra dictum est. Et ēt circa multa alia errabāt non cognoscentes ea, quæ ad Christū pertinebant. Sic patet Io. 14. cū Christus dixit Apostolis. Tanto tpe vobiscū sum, & non me cognouistis. Et tñ illud dixit Christus in vltima nocte post cęnā habitam cum Discipulis, vt colligitur Io. 13. c. Ergo à fortiori qñ illud petierant à Christo Apostoli nō cognoscerent eū, & ita non erat mirum, ꝙ peterent aliquid pertinens ad regnum tpale. Ad scdm dicendū, ꝙ latro verè locutus est de regno vitæ æternæ, cū B non sperabat aliud, quia statim mori debebat, sed illud credidit, quia Deus dedit ei verā cognitionē & fidem de Christo, & spm̄ compunctionis, & precum, & sicut credidit Christum dn̄m vitę æternę, ita petiuit ab eo ea, quę ad vitam ęternā pertinebant, alij aūt loquebantur de regno Christi, qui nō putabāt eū regnaturū spiritualiter, sed tpaliter, & ita qñ quæsiuit ab eo Pilatus de regno, nō quęsiuit de ęterno, sed de tpali, & ideo Christus ei dixit, regnū meum non est de hoc mundo. Ioan. 18. ita etiam illi, qui astabant Christo ascensuro in Cęlum, de regno temporali quæsiuerunt ab eo dicentes, s. Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel. Actu. 1. c. ita ergo mater, & duo fratres non putabant regnum Christi esse spirituale, sed temporale super Israel, & de tali locuti sunt.

Ad tertium dicendum, quòd gloria ponitur ibi pro regno, quia gloria significat quandam celebritatem nomi C nis cum laude, & pertinet ad illos, qui sunt in magno statu, quia tales sunt noti apud plurimos, & laudantur saltē de diuitijs, & potentia. Vnde scriptura Sacra gloriam accipere solet pro honore magno, & dato hominibus in hac vita, iuxta illud: Gloria, & honore coronasti eum, & illud, 1. Mach. 9. Absit, vt inferamus crimen glorię nosę, idest, honori nostro, & maximè regibus solet dare gloriā, vt illud Hest. 1. c. Dicitur de Assuero, ꝙ fecit conuiuium multis diebus, vt ostenderet diuitias glorię regni eius, & Christus etiam sic loquitur supra, 6. ca. Salomon in omni gloria sua non est indutus, sicut vnum ex his, & locutus est de gloria, i. splendore regni Salomonis, & præcipuè in vestibus, ita hic dixerunt Apostoli in gloria tua, i. in regno tuo, in quo eris gloriosus, & excellens.

Gloria ꝑ honore quādo sumitur.

Ad quartum dicendum, quòd licet esset mulier religiosa, petiuit honorem temporalem, & non erat incon- D ueniens. Nam illud petebat, nunc mulier, & filij eius, quod putabant Christum promisisse, quando dixit præced. cap. sedebitis super sedes duodecim iudicantes Israel, sed putabant illud esse temporale: ideo non errabant petendo temporalia bona.

Nam non est malum desiderare, & petere ea, quæ Deus nobis promittit, ipsi autem putabant, quòd Christus ista bona promiserat, sed in hoc decipiebantur, quia bona, quæ ipse promittebat erant spiritualia, sed non erat inconueniens, quòd hoc putarent, cum non essent perfectè edocti, maximè, quia Deus in Veteri Testamento bona temporalia promittebat: & regnum Messiæ, quod Prophetæ prænunciauerant, putabant Iudæi esse temporale: ideo rationabiliter petebant temporalia bona, quantumcunque essent religiosi ipsi, & mater. Cum autē dicitur, quòd isti, qui pro Christo abie- E cerant temporalia, & se pauperes effecerāt, quòd nō erat verisimile quod diuites, & potentes in hoc sęculo effici vellent. Dicendum, quod non erat inconueniens: nemo enim, nisi insanus abijcit diuitias, honorem, & potentiā temporalem tanquam per se mala, cū a Deo creata sint: & ipse dicat de se, quod dat nobis bona, quando ista dat. Iuxta illud, quod Deus dixit Dauid: Feci tibi nomen grāde, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra. 2. Reg. 7. & 1. Paralip. 17. Sed ideo ista aliquando abijcienda iudicamus, quia ad virtutē, & bonā habitudinē cōtraria illa nobis videmus, aut ipeditiua. Vel q̄a illa dimittēdo magis Deo placemus, volētes illi soli adhærere: qñ autē per

cabant. Fuit aũt peccatũ eorũ superbia quędam, quia cõcupierunt excellentiam indebitè, i. sine meritis, erat.n. ista excellentia maior, quam vt eis conueniret, ideo non fuit data licet eam petiuerint, quia maiora merita ad hoc requirebantur. Secundo, quia fortè hoc volebant isti in præiudicium aliorum, qui abundantius hoc merebãtur. Nam fortassis Petrus maioris meriti erat, quam quilibet istorum, vel quam ambo eorum, & tñ ambo volebãt eũ præcedere, cũ vnus ad dextram alius ad sinistrã sedere deberent. Tertio, quia isti se ingerebant ad honores. & tñ ad honores, potissimè ad eos, qui aliquid spiritualitatis habent, nemo se debet ingerere, sed vocari ad Hebr. 5. Nemo sibi indifferenter assumat honorẽ, sed qui vocatus est à Deo, tanq̃ Aaron. Quarto, quia isti non putabant se petere rẽ debitam, sed potius fauore impetrandam, & de qua non considebant, an daretur eis, vel approbaretur à Christo: ideo in occulto petiuerunt, & ẽt nõ petiuerũt ipsi, sed matrẽ ad petendum submiserunt. An tñ fuerit peccatũ mortale, vel veniale non constat, magis tñ tenendũ est, q̃ esset veniale, quia sicut in auaritia fit, ita & in inani gloria, & superbia. in auaritia non quælibet cupiditas rerũ est peccatũ mortale, ẽt siquis cupiat vltra necessitatẽ, & moderationẽ. Sed tunc quñ quis appetit cũ præiudicio alieno, vel cũ tanta est cupiditas, q̃ vt assequatur cõcupitã rem, non dubitabit agere aliquid contra legẽ Dei & amorem proximi. Sic.n. cupiditas etiam sine exteriori actu est peccatũ mortale: ita & de inani gloria, appetere laudem indebitam non est peccatum mortale, nisi cõstituat, quis in ea finem, vel tanto amore ad eam afficiatur, q̃ non dubitet contra Deum agere, vt laudem, & gloriã humanam adipiscatur. Ita ẽt de appetitu honoris, & excellentię quod ad superbiam pertinet. Nam siquis appetat ardenter honorem, vel quantumlibet magnum honorem, si tamen non est dispositus ad agendum contra Deum, vel proximum, vt illum habeat, si aliter habere non põt, non peccat mortaliter. Si aũt contra Deum agere esset dispositus, qñ non posset eum aliter habere, peccaret mortaliter cupiendo, ẽt si nunquam assequatur illũ, neque faciat aliquid contra proximum, aut contra Deũ. Qui.n. posset habere honorem, quem valdè cupit faciendo aliquid contra legem Dei, & non vult habere, vt nõ agat contra legem, quamuis desiderauerit honorem, quẽ non mereatur, non peccat mortaliter. De istis tñ videtur dicendum. Nam quamuis fortè putarent se insufficiẽtes meritis ad istum honorem: tñ. quia nullus est sufficiens, suppletur ex Christi benignitate, quod meritis deerat: nõ petebant etiam cum preiudicio alicuius proximi, quia licet forassis aliquis de Apostolis esset ęqualis, vel maior istis duobus fratribus, & aptior ad istum honorem quam ipsi, tñ ipsi nesciebant alicui ius quæsitum esse ad illum, neq; in illo, & ita nemini præiudicabant illum petendo. Et ẽt non putabant esse contra legem Dei petere istum honorem, quia non erat expressè in aliqua lege cautum, nequis talem honorem peteret, aut appeteret. Est ergo dicendum, q̃ venialiter videntur peccasse.

Ad primum in contrarium dicendum, q̃ non promiserat Christus alicui, q̃ sederet ad dexteram, aut ad sinistram suam: nam sedere super duodecim thronos ad iudicandum, vt ipsi putabant de temporali regno poterat accipi, & ita non sederent cum Christo, sed seorsum ad iudicandum duodecim tribus, sicut duodecim Principes Dauid, & totidem Salomonis, 1. Paralip. 27. & 3. Reg. 4. c. Aliter potest dici, quia etiam si alicui promissum esset sedere ad dextram, vel ad sinistram, tamen non erat promissum istis duobus fratribus, ideo non petebant sibi ꝓmissum, sed alienum, licet ipsi nescirent esse alienum. Ad secundum dicendum, quòd isti non petebant malum, & tamen petitio sua mala erat. Sic.n. qui accipit rem alienã, non accipit malum, quia illa res non est secundum se mala, nam si mala esset, non liceret eam alicui possidere, sed qui alienam rem accipit, acceptio mala est, licet res bona sit. Et ita cum iste honor esset maior, quam isti mererentur, & quia non veniebant ad illum ordine debito, non erat debita petitio, licet res bona esset, sicut siquis vellet tenere in vita æterna gradum gloriæ, quem tenet B. Virgo cum paruis meritis, quæ hic habet.

Alph. Tost. in Matth.

A

An mater istorum peccauerit petendo honorem, hunc pro filijs. Quæst. LXIX.

QVæritur, an mater istorum peccauerit, petendo istum honorem pro filijs. Aliquis dicet, quòd sic, & q̃ istud sit manifestum, peccauerunt quidem filij, qui matrem petere suggesserunt. ergo peccauit mater quæ illud petiuit. Dicendum, quòd vel mater nullo modo peccauit, vel minus peccauit, quàm filij. Primo patet, quia multa licet homini petere, & appetere pro altero, quæ non licet pro se petere, & maximè ea, quæ ad honorem pertinent. Nam nemo debet saltem in manifesto reputare se dignum honore, quod tamen requiritur ad hoc, quod illum pro se petat, cum autem quis pro alio petit honorem, nihil de seipso iudicat, sed de alio. Circa

B alios vero nõ est vituperabile bene iudicare, & quòd honore digni sint, de nobis autem non est conueniens hoc iudicare, quia non fit sine quadam præsumptione, ideo mater non peccaret, licet filij peccarent. Secundo, quia in matre erat multum excusabile, quidquid pro filijs peteret, cum naturaliter desideret honorem filiorũ sicut suũ, & forcassis plusquam suum. Sed ista ratio excusat à tanto, sed non à toto, quia aliud est. Quod si mater cupit ad honorem filij, erit peccatum mortale, vt si manifestè velit contra legem Dei, præcedens autem ratio potest excusare à toto. Tertio patet, quia Christus redarguit filios, & non matrem, & tamen si mater peccasset in aliquo, ẽt ipsa videretur redarguenda.

Et tamen siquis dicat istam mulierem in aliquo pec-

C casse, dum tamen minus peccauerit, quam filij, non negamus, quia quòd non redarguatur, non plenè probat eam non peccasse, vt dicetur infra. Sed obijcietur, quod non solum non peccauit mulier, sed etiam laudabilis est. Dicit enim Chrysost. in hoc loco: Magna laus mulieris, ex hoc loco colligitur. Sed dicendum, quòd non est laudabilis. Nam actus suus non est laudabilis, sed redarguitur ipsa ex hoc, quòd non erit laudabilis. Patet, quia Christus petitionem eius improbauit, licet non in persona matris, sed filiorum, dicens. Nescitis quid petatis, & tamen mater hoc petierat, ideo non laudatur actus.

Sic dicit Chrysost. Non dicimus, quod rectè peteret hæc mulier, sed hoc dicimus, quòd cęlestia, & non terrena filijs suis optabat, imò & aliqui vituperãt istum actũ, quasi fuerit quædam tentatio diaboli ad separandum

D Apostolos à Christo. Sic dicit Chrysost. Ideo, & forsitan res per mulierem agebatur, contulit enim se diabolus ad consueta arma mulierum, vt sicut Adam per mulierem spoliauerat, ita & istos per matrem, sed iam non poterat per mulierem perditio introire in sanctos, ex quo de muliere saluator cunctorum processit.

Ad rationem in contrarium dicendum, quòd magna laus mulieris colligitur ex illo loco, non quidem inquantum illud petiuit, sed inquantum dominum sequebatur oblita infirmitatis suæ. Sic dicit Chrysost. Magna laus mulieris ex hoc loco colligitur, quia non solum filij reliquerant patrem, sed & ipsa reliquerat virum suum, & secuta fuerat Christum, & ita semper manet, quod in aliquo posset ista mulier redargui, quam nos in nullo arguimus, quia eam argutam non inuenimus sicut filios, sed

E si redarguere eam placet oportet, quòd dicamus, eam minus peccasse, quam filios.

Cum mater pro filijs hoc à Christo petiuerit, quare Christus non respondit matri sed filijs. Quæst. LXX.

QVæritur, cum mater petiuerit pro filijs, quare Christus non respondit matri, sed filijs, dicens eis: Nescitis quid petatis. Alij dicunt, q̃ non respõdit Christus filijs, sed matri, & tñ dixit pluraliter, nescitis quid petatis, loquens vrbanè, sicut & nos consueuimus. Sed dicẽdum, q̃ nõ fuit, primo, quia non est cõsuetudo sacrę Scripturæ, quòd ad aliquem loquatur in plurali quantumcunque honoris sit, imo & qñ loquuntur subditi dño suo loquuntur in singulari, nisi q̃ quãdo vrbanitatem, aut faciũ diã tenere volunt, loquuntur in tertia persona, cum debe-

rent lo-ui in secunda dicentes. Videat dominus noster, vel and -r, aut faciat tale, vel tale. In plurali autem nunquam loquuntur, & maximè hoc in Christi verbis inuenitur in nullo enim loco habetur, quòd alicui locutus fuerit in plurali: ideo neque loqueretur mulieri isti.

Secundò patet, quia ad eam locutus fuerat in singulari dicens: Quid vis? ideo non loqueretur postea in plurali, quia absurdum est, & indisciplinati hominis ad eundē loqui, aliquando pluraliter, aliquando singulariter.

Tertiò patet, quia hoc repugnat intentioni eorum, scilicet, quòd propter vrbanitatem loquatur in plurali. Nā vrbanitatem nullam seruat, cū redargutorijs verbis vtatur, dicens. Nescitis quid petatis. Quartò patet, ex verbis Christi sequentibus, scilicet potestis bibere calicem, quem bibiturus sum. Quod manifestum est, non dixisse ad matrem, quia illa non bibit calicem, neque erat vlla causa dicēdi ei hoc, quia ipsa pro se nihil petebat. Quintò apparet, ex responsione ad verba Christi: nam cum ipse dixit: potestis bibere calicem, quem bibiturus sum sequitur. Dicunt ei, possumus. ergo non locuta est mater sed filij, & conuenienter ista verba non dirigebantur ad matrem, sed ad filios. Alij dicunt, quòd Christus locutus est ad matrem, & ad filios simul: ideo dixit, nescitis quid petatis.

Sed dicendum, quòd non stat: primo, quia dicitur statim: Potestis bibere calicem, quem bibiturus sum? & tamen ad matrem eorum, nihil tale diceret: quia nō erat vlla causa dicendi. Nam calix propter honores petitos imponitur. Mater tamen pro se nihil petebat, sed pro filijs: ergo non diceret hoc Christus ad matrem, & filios, sed ad solos filios. Secundo patet, quia Christus dixit postea: calicem meum bibetis, & tamen certum est, quòd mater non bibit calicem, quod ad tolerationem martyrij pertinet. Tertio patet, quia addidit Christus: Sedere autem ad dextram, & sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. Et tamen hoc non dicebat de matre cum filijs, quia mater non petiuerat pro se sedere ad dextram, vel sinistram, sed pro solis filijs, ergo ad solos filios Christus loquebatur. Dicendum ergo, quòd licet mater sola petiuit, respondit Christus solis filijs. Primo, quia volebat matrem honorare, vel non dirigere ad eam verba redargutionis, & tamen erant ista verba increpatoria, scilicet nescitis, quid petatis: ideo noluit ad matrem, sed ad filios dirigere. Secundo, quia (vt aliqui volunt) non solum mater petiuit, sed etiam filij cum ea petebant intantū, vt Marcus dicat eos petiuisse hoc à Christo Marc. 10. c. Et ita increpari debebant ipsi, & non mater: & fuerunt directa verba ad eos. Tertio, quia mater non fuit mota à seipsa ad petendum, sed filij eam impulerunt petere, & ideo si petitio esset importuna, ipsi filij merebantur increpationem, & non mater. Quarto fuit, vt ostēderet Christus se scire, quomodo, & vnde ista proueniębant. Nam volebant discipuli occultare à se istud petere, & matrem submittebant: ideo Christus ostendens se scire, quòd ab illis istud procederet, respondit eis, quasi ipsi peterent, & non illa, & quia erat responsio cum increpatione, noluit dirigere ad illam, sed ad illos. Et hoc satis colligitur, quia à principio, quando illa petiuit in generali, dicens. Volo, vt quodcunque petiero, facias. Nōdum apparente in particulari iniquitate petitionis, direxit verba ad illam, dicens. Quid vis? quia tunc sine increpatione erat responsio. Nunc quoque si sine increpatione esset responsio, ad matrē dirigeret, sed quia facta in particulari petitione conueniens erat responsionem esse cū redargutione, quia petitio erat aliqualiter inconueniēs, direxit Christus verba ad filios, dicens: Nescitis quid petatis.

Quomodo erat verum, quòd duo Apostoli nesciebant quid peterent: & quare hoc dixit Christus. Quæst. LXXI.

QVæritur, quomodo erat verum, quòd nesciebant, quid peterent, & quare hoc dixit.

Dicendum, quòd hoc dixit propter multa. Primo, quia adhuc de re, quam petebant non habebant co-

F gnitionem, & ista est fortis redargutio. Nam quòd quis petat, qn̄ non est tempus, vel plusquam meretur, vel vbi non debet: dicit quidem aliquod inconueniens, sed non excludit aliquam condecentiam, vel rationem. Quod autem homo nesciat, quid est id, quod petit, dicit errorem generalem, & omnia cōfundit. Nam qui nescit, quid est illud quod petit, non poterit petere, qn̄ debet, nec vbi debet: neq; ad finem conuenientem, neq; quantum debet, quia cum omnia ista sint accidentia rei, dependet cognitio eorum, ex cognitione rei. Qui ergo ignorat quid est id, quod petit, aut petere intendit, ignorat rem, & ideo non poterit cognoscere cætera. Hoc aūt dixit Christus, cū ait: Nescitis quid petatis: ideo est dura increpatio, quasi diceret, non solum non obseruatis rationem circa ea, quæ petitis, imò estis inepti, quòd adhuc nescitis, quid est, quod petitis, & verè nesciebant, quid peterent, quia ipsi petebant

G à Christo sedere ad dextram, & sinistram eius in regno temporali super filijs Israel; & tamen nullum tale regnū Christus habiturus erat. Dicitur ergo, quòd nesciunt quid petunt, non quòd non intelligāt terminos suæ petitionis, quia bene intelligebant, quid esset temporaliter regnare Christum, sicut regnauerat Dauid, & Salomon, & quid esset sedere eos ad dextram, & sinistram eius, manendo in præcipuo fauore: sed quod petunt rem, quæ nūquam erit: & tamen qui aliquid petit, præsupponit, quod res illa sit, aut esse possit, & in hoc isti errabant, erat autem regnum Christi futurum spirituale non autem terrenum. Sic dicit Chrysost. Hoc dicit ostendens, quod nihil spirituale petebant. Theophyl. quoque dicit: Non est hoc, quod creditis, quod sim temporaliter in Ierusalē regnaturus, sed omnia hæc, quæ ad regnum pertinent su

H pra intellectum sunt. Secundo dicitur hoc (vt aliqui volunt,) quia petebant, quod iam habebāt, & ita nesciebāt, quid peterent, idest quomodo se haberet id, quod petebant. Nam si illud habebant, & nesciebant, an haberēt, nesciebant quid peterent. Petebant. n. sedere ad dextrā, & sinistram, quod erat sedere cum Christo, & tamen iam illis promissum erat sedere cum Christo, s. sedere super duodecim sedes. Sic dicit Hilarius: Nesciunt quid petant, quia nihil de gloria Apostolorum ambigendum erat: iudicaturos enim eos sermo superior exposuit. Tertio dictum est (vt aliqui volunt,) quia rem non conuenientem meritis suis petebant. Nam sedere ad dextram, & sinistram Christi maiora merita exigebat, quàm erant Iacobi, & Ioannis. Sic dicit Chrysostom. Hoc dicit, vt ostenderet, quòd nihil spirituale petebant, vel si nouissent, quæ petebant, non ausi fuissent, illud petere, quod

I superexcedit superiores virtutes.

Et idem Theophylactus, scilicet: Sedere ad dextram meam, tam magnum quid, vt excellat ordinem Angelorum. Et idem dicit Beda: Nesciunt quid petant, qui sedem gloriæ à Domino, quam nondum merebantur, inquirunt. Quarto dictum est, quia inconuenientia tēpori petebant. Nam licet, quis petat sibi rem debitam, debet petere eam tempore conuenienti: aliàs erit importunus, ita erat de Apostolis, quia nunc Christus prædixerat eis, quod ascendebat Ierosolymam, vt consummarētur omnia, quæ scripta erant de eo quod occideretur, & quia istud in breui explendum erat, iam tempus erat luctus, & non gaudij, & ita neque de honoris adeptione agendum erat.

K Isti autem nunc honorem petunt, ideo inordinatè, & imprudenter petunt, & ita nesciunt, quid petant, idest, nesciunt conditiones requisitas, ad conuenienter petendum. Sic dicit Chrysost. Nescitis quid petatis, ac si dicat, vos de honore loquimini, ego vero de agonibus, & sudoribus disputo. Non est enim hoc præmiorum tempus, sed occisionis, prçliorum, & periculorū. Quinto dicitur hoc, quia petebant honorem, & hoc non debebat petere aliquis de eis, qui Christum colebant, sed vocatus recipere, cum ergo peterent, nesciebant quid peterent, idest, an id, quod petebant competeret professioni suæ, cum verè non conueniret, sicut quando isti duo Iacobus, & Ioannes dixerunt Christo, vis vt dicamus, quod descendat ignis de Cœlo, & consumat istos? scilicet, quandam ciuitatem Samaritanorum: Luc. 9. & sequitur. Et conuersus

uerfus increpuit illos, dicens: Nescitis cuius spiritus estis, idest nescitis cuius professionis estis, vel quam intentionem, aut desiderium seruare vos oporteat ad concordandum professioni vestræ, & ostendit addens, filius hominis non venit animas perdere, sed saluare, idest non veni ad occidendum aliquem: sed ad viuificandū mortuos: Ita & professioni eorum, qui Christum colebant non conueniebat honorem petere, neq; appetere: sed cōtemnere, & fugere, ad Hebræi. 5. Nemo indifferenter sibi assumat honorem, sed qui vocatus est a Deo sicut Aaron, isti petiuerunt honorem & magnum quidem: ideo nesciebant, quid peterent, idest an eis conueniret, quod petebant.

Sextò quia dato, quòd honor petendus, vel appetendus esset, cùm non perueniatur ad istum honorem, nisi per labores, debebant prius quærere de laboribus, per quos acquirere possent honorem, & deinde illum petere: & tamen solum petiuerunt honorem nihil dicentes de labore: ideo nesciebant quid peterent, idest quæ essent requisita ad illud quod petebant, quia aliàs vel non peterent honorem, vel si peterent apponerent simul requisita ad hoc, & de hoc videtur arguere eos Christus. Nam cùm dixit, nescitis quid petatis, subdidit, potestis bibere calicem, quem bibiturus sum? q.d. ad hoc quòd honorem istum habeatis, oportet quòd bibatis prius calicem passionis, sicut & ego.

Septimò nesciebant quid peterent, quia dextram, & sinistram petebāt: & tamen apud Deum sola dextra petenda est, petendo autem sinistram nesciebant quid peterent. Sinistra quippe in malum accipitur. Sic dicit Chrysost. Nescitis quid petatis. q.d. Ego vos vocaui ad partem dextram, & vos vestro consilio de dextra curritis in sinistram. Sed dicendum, quòd primus modus est verior, & magis conueniens literę: quia verè sic nesciebant quid peterent, cùm putarent esse temporale, quod erat spirituale & æternum: & tamen si quis dicat discipulos etiā de spirituali, & æterna sessione accepisse, dicetur, quòd non intelligebant quid peterent: quia petebant ab eo, ad quem dare non pertinebat. Nam Christus erat Deus & homo, & inquantum Deus pertinebat ad eum dare vitā æternam, & sedere in gloria, cui vellet: inquantum autem erat homo, non poterat ista dare, quia minor est patre, & potius recipit: Iacobus tamen & Ioannes confidebant se ista accepturos, quia erant cognati Christi in gradu propinquissimo: & tamen non erant cognati nisi secundum carnem: & quantū ad istam non poterat Christus dare vitam æternam: ideo petebant ab eo, quæ dare non poterat, vel ex ea parte, ex qua potens non erat: & hoc apertè Christus ostendit dicens: calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dextram vel ad sinistrā, non est meum dare vobis, sed eius qui misit me, vel quibus paratum est a patre meo. Et tamen primus sensus est melior: quia verè isti non intelligebant aliquid de sessione spirituali.

Quare Christus matrem filiorum Zebedæi non redarguit, Quæst. LXXII.

QVæritur, cùm Christus redarguerit discipulos dicens, nescitis quid petatis: quare etiam matrem non redarguit aliqualiter, cum ipsa hoc petiuisset.

Dicendum vno modo, quòd istud pendet ex eo quod dictum est, supra, scilicet an peccauerit ista mulier petendo hoc pro filijs. Si enim non peccauit aliqualiter (vt quidam putant) nulla increpatione digna erat, & quia fortè non peccauit, non fuit increpita.

Aliter potest dici, quòd fuit mulier ista redarguta. Primò, quia petitionem istā Christus redarguit dicens: nescitis quid petatis, ipsa tamen petiuerat hoc: ideo arguēdo petitionem arguebatur ipsa; sed hoc differebat, quia arguit Christus petitionem, sed non in persona matris sed filiorum.

Secundò, quia in præsentia eius dixit Christus ista verba increpatoria contra filios eius propter actum illum, in quo mater communicabat cum filijs, & ita satis arguebatur mater, quòd pateretur in facie sua redargutionem filiorum. Hoc autem conuenientius dicitur: nam oportet dici mulierem aliquo modo redargutam fuisse: quia dictum suum fuit redargutum, & in præsentia eius: & tamen fuit gradus in redargutione: quia filij fuerunt expressè redarguti, cùm Christus ad eos verba direxerit, scilicet nescitis quid petatis. Mater autem non expressè. Hoc autem fuit primò, quia filij peccauerant in hoc sollicitantes matrem, vt pro eis hoc peteret, ipsa verò sollicitata vt mater, & minus intelligens vt mulier petiuit, & ideo vel nihil, vel minus peccauit.

Secundò fuit propter reuerentiam. Nam eos quibus reuerentia debetur non increpamus licèt peccent, sed obsecramus, vt patet. 1. Timoth. 5. Seniorem ne increpueris, sed obsecra vt patrem. Mater autem Iacobi & Ioannis respectu Christi habebat quandam reuerentiam.

B Primò, quia erat antiquior in progenie, ipsa enim erat soror matris Christi: ideo sicut Christus inquantum homo debebat quendam honorem matri suæ, ita & debebat quendam honorem & sororibus matris suæ, & alijs antiquioribus in progenie: ideo non increparet eā apertè. Secundò, quia illa ministrabat Christo de expensis suis, vt colligitur infra 27. c. & Mar. 15. c. Tenemur tamen benefactoribus retribuere, & insuper eos honorare: ideo hanc honorare tenebatur, & consequenter non debebat eam arguere. Iacobo autem & Ioanni non tenebatur Christus etiam secundum quòd homo impendere aliquem honorem: tum quia erāt iuuenes sicut Christus, & æquales in cognationis gradu, scilicet filij duarū sororum. Etiam quia illi non præstabant ei aliquid, sed potius Christus eis, cùm essent discipuli eius. Præstabat

C enim eis temporalem sustentationem, & insuper spiritualem doctrinam, quæ maior erat: ipsos ergo licitè poterat redarguere, & non matrem ipsorum expressa redargutione.

Quid erat calix iste, de quo Christus dixit, potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum. Quæst. LXXIII.

QVæritur, quid erat iste calix, de quo Christus dixit, potestis bibere calicem, quem bibiturus sum.

Dicendum, quòd per istum calicem intelligitur passio Domini: cùm ipse dicat, quem ego bibiturus sum: & tamen ipse non erat bibiturus alium calicem nisi passionis, tenet enim istum modum loquendi Christus. Sic

D patet Ioan 18. cap. cum dixit. Calicem, quem dedit mihi pater non vis, vt bibam illum? idest non vis quòd tolerem mortem, quam pater mihi imposuit tolerandam? Nam ibi loquebatur Christus Petro, qui nitebatur impedire passionem eius, temporaliter eum defendendo, & percutiendo seruum Pontificis. Et infra 26. orans dixit ad patrem: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste, Et iterum ibidem: Pater, si non potest calix iste transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua, idest si non est euitabilis ista mors, sed oportet me tolerare eam. Et ita etiā nos calicem bibimus, quando tormenta patimur. Sic dicit Hieron. Calicem in scripturis diuinis passionem intelligimus, vt in Psal. Calicem salutaris accipiam. Statim infert quid sit iste calix. Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Cur autem passionem calicem vo- *Quid per calicem significatur.*

E cauerit, dicunt quidam quòd euenit ex consuetudine sermonis Hæbraici. Nomen vasis est ibi multum generale, vt ad omnem rem transferatur: & ita aliquando instrumenta musica vocantur vasa, iuxta illud Psal. 70. Cōfitebor tibi in vasis Psalmi, idest in organis, in quib. psallimus: Aliquando arma vocātur vasa, vt dicitur aliquis in manu sua habere vasa belli, & ita etiam arma offensiua, quibus possumus homines occidere vocantur vasa mortis. Psalm. 7. Arcum suum tetendit, & parauit illud, & in eo parauit vasa mortis, idest sagittas, quia in arcu ponuntur sagittæ: quod statim declarat litera, dicens: Sagittas suas ardentibus effecit. Aliquando etiam transferturad signandum homines, iuxta illud Act. 9. Vbi Christus dixit Ananiæ de Paulo: Vas electionis mihi est. Et etiam homines mali & boni generaliter vocantur vasa: sed boni dicuntur vasa in honorem: mali autem vasa in- *Quot modis hoc nomē vas sumatur apud Hebræos.*

con-

contumeliam, ad Rom. 9. cap. Calix autem est vas: ideo nomen calicis transfertur ad significandum quæcunque; & verum est, quòd nomen calicis generaliter accipiatur. Psal. 15. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Ratio tamen in speciali, quare vocetur passio calix, est quia in calice medicinalia dãtur nobis ad bibendum aliquia valde amara, & prouocantia horrorem, & ideo est difficile illa gustare: ita est de passione, & morte, quod difficile est eam tolerare: vnde, & istum modum loquendi nos vulgariter tenemus, quòd dicatur aliquis bibere angustiam, vel dolorem, aut quamcunque passionem. Et apparet, quia calix accipitur hic a proprietate continendi potum, cum dicatur. Potestis bibere calicem, quem bibiturus ego sum? & infra 26. c. Dicitur: Calicem, quem dedit mihi pater, non vis, vt bibam illum? Et ita accipit Christus, vbicunque calicem ponit. Ita ergo nunc calicẽ accepit, scilicet potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? idest nunquid potestis tolerare passionem sicut ego? Accipitur tamen calix pro amaritudine tentationum, & bibere calicẽ est tolerare illas. Sic dicit Chryso. Passionem, & calicem Domini dicimus, non solũ persecutionem gentilium: sed omnem violentiam, quam patimur certantes contra peccata. Verum est autem, quod de vtraque in præsenti intelligendum est, quia vnus calix, scilicet tentationum est necessarius cuilibet homini: cùm tentationes insurgentes tolerare obligemur. Alius autem non est necessarius: & tamen si inciderit calix martyrij, ita quòd necesse sit calicem martyrij bibere, aut fidem indefensam relinquere, vel abnegare, obligamur calicem martyrij bibere: & tamen dictum Christi non erat, nisi de calice martyrij: licèt enim Apostoli, vtrunque calicem paterentur: Christus tamen non poterat, nisi vnum bibere, quia in eo non erãt passiones insurgentes, quibus resistendo difficultatem aliquam tolerraret: sed ipse dixit, quem ego bibiturus sum: ergo necesse fuit accipi de calice passionis. Etiam quia dixit quẽ bibiturus sum: & tamen si passiones aliquæ essent in Christo, & de illis intelligeretur calix, non diceretur, quem bibiturus sum, sed quem quotidie bibo: quia sustinere molestias insurgẽtium passionum quotidianum est. De solo ergo passionis calice ipse dixit, & tamẽ apostoli vtrunque bibituri erant.

Ad quid Christus dixit, potestis bibere calicem.
Quæst. LXXIIII.

Quæritur, ad quid Christus dixit eis, potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum. Nam si ad aliquid hoc prodest, videtur debuisse dici ad ostendendum. quod non poterant sedere ad dextram, & sinistram, nisi prius biberent calicem, & tamen ad hoc non dicitur: quia isti calicem biberunt, sed non sederũt ad dextram, & sinistram, sicut Christus eis dixit: Calicẽ quidem mecum bibetis, sedere autem ad dextram, & sinistram non est mecum dare vobis. Et ita videtur dicendum, quòd non profuerit ad aliquid istud dictum.

Dicendum, quòd fuit primò dictum ad ostendendũ, quòd non rectè petiuerant: sicut superius dixerat; nescitis quid petatis, hoc autem erat, quia petiuerunt honorẽ non præponendo difficultatem. Nam quærere deberent prius, quid agere deberent ad hoc, quòd sedere deberẽt, vel possent ad dextram & sinistrã eius. Hoc ergo quod illi omiserunt, expressit: Christus, dicens: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? quod dicit hunc bibere necesse erat, si deberetis ad hunc honorem peruenire. Secundò dictum est ad ostendendum, quòd petitio eorum erat importuna respectu temporis. Nam nunc instabat tempus passionis Christi: ideo magis negociari deberent, quomodo ei compaterentur, quàm quomodo honore, ab eo reciperent, & ideo ipse increpat eos, quod talia tunc petant dicens: nescitis quid petatis, idest nescitis, vel non consideratis, quomodo id, quod petitis non consonat huic tempori: Et addidit ad declarationẽ horum, potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? idest nunquid bibere potestis hunc calicem passionis. q. d. potius deberetis a me nunc petere, quomodo mihi com-

F patere mini propter calicem, quem bibiturus sum, quàm quomodo honorem reciperetis. Sic dicit Chrysost. Potestis bibere calicem, ac si dicat vos de honore. & coronis loquimini: ego de agonibus vobis, & sudoribus. Non enim hoc est præmiorum tempus.

Tertiò dictum est ad ostendendum, quæ sit via veniẽdi ad honorem, quem isti appetebant. Nam licèt isti nõ essent habituri quod petebant, quamuis calicẽ biberent: tamen nemo alius, qui ad illum honorem venire deberet, poterat venire, nisi calice bibito, & hoc satis ostẽdit, cùm ait: potestis bibere calicem quẽ ego bibiturus sum? & cum illi dixerunt, possumus. Christus ait: Calicem meum bibetis, sedere autem ad dextram & sinistrã non est meum dare vobis. Sic dicit Chrys. Ideo Dominus interrogat, potestis bibere calicem, vt omnes audiamus, quia nemo potest cum Christo regnare, nisi passionem

G Christi fuerit imitatus.

Quartò fuit hoc dictum, vt ex hac quæstione esset occasio Christo ad prænunciandum de statu istorum duorum discipulorum, scilicet an pro Christo passuri essent. Nam cum ille quæsiuit, potestis bibere calicem: & illi dixerunt, possumus, ille ait, calicem meum bibetis: Et non dixit solum bibere potestis, sed certificauit, quod illum bibituri essent.

Quare Christus quæsiuit a filijs Zebedæi, potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum.
Quæst. LXXV.

Quæritur, quare Christus quæsiuit ab istis; potestis biber calicem, quem ego bibiturus sum? quia certum erat, quod bibere poterant: quia hoc non est,

H nisi pati: & tamen quilibet potest pati quantumcunq; grauia, quæ alius agat in eum. Dicendum, quod non accipitur potestis bibere calicem, solum pro potẽtia passiua ad tolerandum, sed pro dispositione ad se exponendum, & tolerandum spontè illas pœnas: ista enim toleranda erãt spontè: nam volenti abnegare nomen Christi, & legem eius nulla pœna inferetur: sed confitentibus eum, qui in confessione persistere voluerint: sed ad spontè tolerandum tormenta requiritur magna fortitudo animi, quã pauci habent: ideo Christus rationabiliter quæsiuit an possent bibere calicem, idest, haberent interiorem fortitudinem, per quam possent sustinere, & vellent spõtè sustinere potius quam negare nomẽ Christi. Sed dicendũ, quòd adhuc ad istud non erat opus quæri: quia Christus

I sciebat, an isti essent dispositi ad tolerandum spontè, vel non, pœnas pro Christo.

Dicendum est, quod verum est, quòd Christus sciebat omnia: ideo ad hoc, quòd aliquid sciret non erat opus, quod quæreret ab aliquo, & homo ei respõderet: quia ipse sciebat quid homines in corde haberent, ipsis nihil dicentibus Io. 6. c. Non erat opus illi, vt quisquam testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat, quid esset in homine, etiam non erat opus, quòd quis eum interrogaret quia ipse sciebat, quid volebat quilibet petere ab eo, & antequam peteret ipse respondebat, quando volebat. Ioan. 16. cap quando dixerunt Apostoli Christo: Nunc scimus, quia scis omnia: & non est opus, vt quis te interroget, quia antequam quis te interroget tu dicis, quid est in corde hominis: & de quo vult

K te interrogare, & tamen quærebat Christus aliqua interdum, ex aliquibus causis. Et ita fuit hic primò, vt induceret eos ad confitẽdum ore suo, quid se posse credebant: sicut & nos sæpe aliqua nouimus, de quibus quærimus, vt appareat quid confiteantur respondentes. Secundo fuit, vt haberet occasionem ponendi doctrinam de habendo honorem, quem isti petebant. Nam si ex eo, quòd Christus sciebat, an isti possent bibere calicem non quæreret aliquid ab eis, non esset ei occasio dicendi, quæ esset via perueniendi ad istum honorẽ. Cum vero quæsiuit potestis bibere calicẽm ostẽdit, quod bibendo calicem peruenturi essent ad honorem cœlestẽ, quicunque illuc peruenirent, vt dictum est præced. quæst. Tertio fuit occasio ad prænunciandum statum eorum circa passiones tolerandas pro Christo, inquãtum dixit eis,

cali-

calicem meum bibetis, quod nõ diceret, nisi prius dixisset, potestis bibere calicem, ideo conueniens fuit, quod illud peteret Christus a discipulis duobus.

Quare dixerunt Iacobus, & Ioannes, possumus, & quomodo sciebant, an possent. Quæst. LXXVI.

QVæritur, quare dixerunt Iacobus, & Ioannes, possumus, & quomodo sciebant, an possent. Aliqui dicunt, quòd dixerunt se posse, cum bibere calicem, rem leuem putarent. Nam bibere calicem credebant esse bibere de aliquo vase materiali, & ista accidit propter illa, quæ dixit Mar. 10. cap. scilicet. Potestis bibere calicem, quem ego bibo? Aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? ita quòd dicat calix potum materialem, & baptismus nominet lotionem quandam, quam Iudæi faciebãt antequam manducarent. Sic dicit Theophylatus, scilicet Qui non intelligentes, quod ille dixerat, responderunt, possumus. Credebant enim, quòd de calice sensibili, & baptismate quo Iudæi baptizari solebant, lauantes, scilicet se antequam comederent, loqueretur. Sed dicendũ, quòd non stat iste sensus. Primò, quia Christus ponebat istud tanquam meritum, & viam perueniendi ad honorem cælestem: & tamen bibere non est meritoriũ, quia non est actus, qui de se importet aliquam excellentiam. Etiam baptizari, idest lauare corpora non erat dispositiuum ad vitam æternam. Nam sicut corporales sordes non coinquinant animam, vt Christus ostendit sup. 15. ita & corporalis munditia non purificat animam, neque reddit nos dignos aliquo bono vitæ æternæ, quę sũt bona spiritualia. Secundò & efficacius patet, quia Christus dixit, potestis bibere calicem, quẽ ego bibiturus sum & tamẽ si de calice materiali, loqueretur diceret de præsenti, quia quotidie Christus aliq̃d bibebat: ergo de passione, quæ futura erat intelligitur, quam nondum tolerãdo biberat. Si autem obijcias, quòd intelligitur de quotidiano calicẽ: Quod patet, quia Mar. 10. c. dicitur. Potestis bibere calicem, quem ego bibo, & baptizari baptismate, quo ego baptizor.

Dicẽdum, quòd res ista futura erat: & patet quia Mattheus hic expressit futurum dicens, quem ego bibiturus sum. Quia verò Marcus dixit, quem ego bibo, intellexit futurum esse, sed quia propinquum erat, iam videbatur. Nam dixit, ecce ascendimus Ierosolymam, idest nũc ascendimus, idest nunc complebuntur omnia, quæ futura sunt circa me. Tertiò, quia inquantum dixit potestis notauit aliquam difficultatem bibendi calicem, & tamẽ si sit calix materialis, nulla esset difficultas, ideo aliquid durum erat. Quartò, quia si esset calix materialis, nõ diceret, potestis bibere calicem: nam quotidie bibebant, & comedebant Apostoli cum Christo: & ita de eodem calice bibebant: ergo cum calix importet hic aliquid, quod nondum biberant, sed bibere poterant, oportet, quod non intelligatur de calice materiali. Quintò patet, ex responsione eorum, quia ipsi dixerunt possumus: & tamen si de calice materiali diceretur, non dicerent possumus, sed quotidie bibimus. Sextò, quia dixit Christus, calicem meum bibetis, & ita nominauit nondum factũ esse: ideo ad passionem pertinet, & non ad rem materialem. Septimò, quia quantũ ad baptismum, de quo Christus dixit, non poterant intelligere discipuli de lotione, quam Iudæi faciebant, quia Mar. 10. Dicitur & baptizari baptismo quo ego baptizor: & tamen Christus non baptizabatur baptismo Iudæorum: quia illa lotio erat, quam faciebant Pharisæi. Mar. 7. c. Nam non manducarent, nisi frequenter lauarentur: Christus tamen cæremonias istas, quas vocabat traditiones hominum, valde improbauit: vt patet supra 15. c. & Mar. 7. Non ergo vteretur ipse istis lotionibus. Nam per hoc daret ipse auctoritatem operibus Iudæorum: & non posset conuenienter ista improbare. Etiam patet, quia si ipse frequentaret ipsas lotiones, exercerent quoque eas discipuli eius, sed nõ faciebant. Vnde de hoc Pharisæi eos arguerũt, ꝙ non lauabant manus, cùm manducarent, supra 15. c. non ergo stat iste sensus Theophy. quòd Apostoli isti intelligerent de calice materiali. Alij dicunt, quòd hoc dixerunt,

A quia verè erant dispositi ad tolerandum passionem pro Christo: ideo dixerunt, quòd poterant bibere calicem. Sic dicit Hilarius: At illi, qui martyrij libertatem, constantiamque retinebant, bibituros se pollicentur. Tertiò fuit, vt alij dicunt, quia erant inexperti passionum, & tales putant rem leuem esse tolerare, sed in periculis cõstituti deficiunt. Sic dicit Chrysost. Hoc dicunt non tam ex fiducia suæ fortitudinis, quàm ex ignorantia: inexpertis enim leuis videtur esse tentatio passionis, & mortis. Quartò dicunt alij, quòd fuit solùm ex desiderio obtinẽdi, quod petebant: petiuerant enim sedere ad dextram, & sinistram, & Christus eis dixerat, potestis bibere calicem, quem ego bibiturum sum? ex quo putabant, quòd si illum biberent daretur eis petitum, & aliter non: ideo etiam si non sentirent se potentes ad bibendum calicẽ,

B dicerent se potentes, vt non excluderentur a petitione sua. Sic dicit Chrysost. scilicet. Vel hoc ex desiderio dicũt neque enim hoc dixissent, nisi expectassent audire, quòd petebant. Isti duo modi vltimi videntur esse verisimiles: & maximè vltimus. Nam secundus non est satis verisimilis, scilicet, quòd scirent se fortes ad tolerandum martyrium. Nam in veritate non erant fortes, quod postea patuit, cùm patiente Christo omnes timuerint, & fugerint, & manebant postea absconditi propter metum Iudæorum.

Quare Christus duobus Apostolis dixit: Calicem meum bibetis. Quæst. LXXVII.

C QVæritur, quare Christus eis dixit: Calicem meum bibetis.

Dicendum, quòd primò fuit ad ostendendum statum eorum futurum, scilicet, quòd pro Christo passuri essent: hoc enim est bibere calicem. Sic dicit Chrysost. Dominus autem prophetat his magna bona, idest martyrio eos dignos efficiendos. Secundò fuit, vt per hoc Christus ostenderet suam sapientiam, futura manifestè prænuncians, & determinatẽ: sic dixit Ioan. 13. c. Et nũc dico vobis antequam fiat, vt cum factum fuerit credatis, scilicet quia ego sum, idest quia ego sum Deus, qui futura noueram antequam fierent. Tertiò erat hoc, quia intentio Christi erat prædicere omnibus discipulis suis statum futurum eorum post passionem eius: & aliquando dicebat in generali omnibus, iuxta illud Ioan. 15. & 16. Mundus gaudebit, vos autem tristabimini, sed tristitia

D vestra vertetur in gaudium. Et illud, Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Quandoque etiam in speciali, sicut prædixit Petro de morte sua. Ioan. 21. c. Cum esses iunior, cingebas te, & ibas quo volebas: cum autem senueris, alius cinget te, et ducet, quo tu non vis: hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum, de Ioanne quoque tetigit statum, dicens: sic eum volo manere donec veniam. In quo ostendebat, quod non transiret per gladium passionis de hac vita, Ioan. 21. c. licèt alij intellexerint, quod dixerit eum non moriturũ: ita ergo nũc circa istos duos fratres voluit tangere statum eorum futurum, scilicet, ꝙ pro Christo paterentur dicens: Calicem meum bibetis. Quarto dictum est ad infirendum, quod Christus volebat: nam petiuerant isti sedere ad dextram & sinistram

E Christi, & hoc ipse eis concedere non volebat: dixerat tamen eis, potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sũ? ex quo videbatur inferri, quod si illum biberent haberẽt petitum: ideo dixit: Calicem meum bibetis: sedere autem, &c. idest licèt calicem meum bibatis, quem verè bibetis, non sedebitis ad dexteram, & sinistram sicut petitis: quia non est meum dare vobis.

Quare Christus dixit calicem meum bibetis, quia potius dicere debebat, calicem meum bibere poteritis. Quæst. LXXVIII.

QVæritur, quare Christus dixit calicem meum bibetis, quia videtur quòd debuisset dicere, calicem meum bibere potestis, vel poteritis, nam ipse petiuerat dicens, potestis bibere calicem? idest, nunquid potestis,

te?is,& illi responderunt,possumus, videtur ergo quòd Christus debuerat affirmare,quod illi affirmabant, & de quo petiuerat, scilicet, potestis bibere calicem, idest, verum est,quod potestis,vel poteritis bibere calicem. Dicendum, quòd primo fuit, quia non poterat respondere vere per præsens.Nam si sicut quæsiuerat potestis bibere? idest, nunquid potestis? ita responderet de præsenti, dicens: Potestis, idest, verum est, q potestis, id falsum esset: nam quando Christus ista loquebatur non poterant illi bibere calicem, idest non habebant animum paratū, & fortem ad tolerandum passione pro eo, cum Christo capto à Iudæis omnes discipuli fugerint timentes pati, & etiam nunquam habuerunt istam dispositionem animi vsque ad aduentum Spiritus Sancti,qui infirmos soli dauit. Secundò fuit,& præcipuè, vt ostenderet statum futurum istorum: Nam si concluderet per posse, siue de præsenti,siue de futuro,diceret potestis bibere,siue poteritis,non colligitur,an aliquando biberent, vel non,ideo ad ostendendam rem certam,dicit: Calicem meum bibetis. In quo colligebatur apertè, q pro Christo passuri essent. Et hoc verum est, nam si solum fieret, vt Christus verum diceret,sicut supra dicebatur,satis erat, quòd non diceret in præsenti potestis,sed in futuro poteritis bibere calicem, & hoc verum erat, quia aliquo tempore.s.post aduentum Spiritus Sancti fortes essent ad tolerandum passionem, & tamen nihil per hoc determinabatur,ideo dixit bibetis. Tertio fuit ad ostendendum laudem eorum, scilicet, quòd tanta dignitas eis communicanda erat, quòd aliquo tempore pro Christo paterentur. Sic dicit Origenes:Non ita respondit Christus, calicem meū bibere potestis, sed ad futuram eorum perfectionem respiciens, dixit: Calicem meum bibetis.

Quomodo verum sit,quod Christus dixit,scilicet,calicem meum bibetis, quia Ioannes martyrium non accepit. Quæst. LXXIX.

QVæritur,quomodo verum verum sit, quod Christus dixit,scilicet calicem meum bibetis:nam solus Iacobus videtur bibisse calicem passionis, Ioannes verò non,sed consueta morte vitam finierit,& non legatur de eo, quòd occisus fuerit, sed de Iacobo legitur, q ab Herode fuerit decollatus: Actu. 12. capitul. Aliqui dicunt, quòd mortuus fuerit per viam martyrij sicut alij Apostoli. Quòd verò non legatur, non faciat ad hoc magnum argumentum: nam multa facta sunt, quę non leguntur: sicut de ipso Christo, qui erat maior omnibus, multa scimus facta esse, quorum nullum scriptum sit, Ioan.20.& 21.capitulis.

Dicendum, quòd non stat:primo,quia licèt non sit argumentum necessarium ex forma, quia arguitur negatiuè in loco ab auctoritate: tamen gratia materiæ satis tenet ratio: nam de Apostolis, qui fuerunt quædam colūnę,& principes Ecclesiæ, licèt non omnia gesta scribantur: exitus tamen eorum scribuntur, & inuenimus de omnibus,quomodo per martyrium vitam finierint: De Ioanne autem non inuenitur,qui tamen non fuit minor illis: ideo cùm non scriptum sit satis est tenēdum, quòd non fuerit.Secundò & efficacius:quia si nihil de Ioanne inueniretur,posset omnino ignorari,an martyrio, vel in pace vitam finierit, & tamen de eius exitu scribitur,quo modo in defossum locum sepulchri sibi parati descenderit, postquam a Deo vocatus fuerat, & nusquam postea comparuerit:ideo non finiuit vitam martyrio.Tertiò & potissimè ex verbo Christi Ioan.21. Quando enim Christus dixit Petro, sequere me: & ille de Ioanne dixerit. Hic autem quid? idest, nunquid iste sequetur te? Christus ait: sic eum volo manere,donec veniam quid ad te? tu me sequere.In quo Christus innuit, quòd non erat secuturus ipsum per viam martyrij sicut Petrus:intantum quòd alij Apostoli putauerunt,quòd Ioannes non moreretur.Et sic dixit ibi litera. Et non dixit Iesus, quia non moritur, sed sic eum volo manere. Vnde de Ioanne est apud quosdam dubium an viuat,vel an morte naturali, vel aliàs sine vulnere obierit. Quòd tamen Ioannes martyrio vitam finierit nemo asserit:ideo non est hoc tenen-

F dum. Est ergo dicendum, q sicut Christus asseruit hic, ambo fratres, idest Iacobus & Ioannes calicem eius biberunt,idest pro eo passi sunt martyria, sed non finierūt ambo vitam in martyrio,sed solus Iacobus, Ioannes verò propria morte obijt, sed dicitur bibisse calicem, quia pro Christo in feruentis olei dolium missus est, & ita martyrio se exposuit, sed gladius psecutoris defuit: ideo iam quantum ad se calicem biberat. Sic dicit Hieronymus: Quæretur quomodo calicem martyrij filij Zebedæi Iacobus scilicet,& Ioannes biberint,cùm scriptura narret Iacobum tantùm Apostolum ab Herode capite truncatum,Ioannes autem propria morte vitam finierit. Et respondet,scilicet. Sed si legimus in ecclesiastica historia, quòd ipse Ioannes propter martyrium sit missus in feruentis olei dolium, & relegatus in Pathmos insula: sic videmus martyrio animum non defuisse, & bibisse

G Ioannem calicem confessionis, quem tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem. Et idem dicit Beda.

Quomodo est verum verbum Christi, scilicet,non est meum dare vobis. Quæst. LXXX.

QVæritur,quomodo est verum verbum Christi, scilicet,non est meum dare vobis. Nam si ad illum non pertinet,ad nullum pertinebit,cùm ipse sit Deus. Aliqui dicunt, quòd Christus dixit hoc,non quòd non pertineret ad eum, hoc dare: nam ad ipsum pertinēbat,sed quòd non pertinebat dare talibus, quales ipsi erant,scilicet,superbi,elati,honoris cupidi. Sed obijcietur, quia tunc non adderetur, sed quibus paratum est a

H patre meo. Et ita fecit differentiam inter se & patrem suum, quasi ipse non possit, & tamen elatis,superbis, & peccatoribus neque Christus dat vitam æternam,neque pater: quia iniqui regnum Dei non possidebunt.1.Corint.6.Et tamen superbi, & honoris cupidi iniqui sunt.

Dicendum,quòd est sensus cōueniens: Christus enim non negat se posse, quasi se neget posse, & patrem posse asserat, quia si differentia fieret ex parte eius,& patris, diceretur: Non est meum dare,sed patris mei,& tamen differentia magis assignatur ex parte eorum, quibus datur: cùm dicatur non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo,idest talibus qualibus à Deo paratur,scilicet bonis,& iustis:quod Marcus magis expressit:nam non dixit, quibus paratum est à patre meo: sed solùm quibus paratum est, non distinguens an à se, vel

I à patre suo paratum sit: quasi innuat, quòd bonis & iustis tam ab eo,quam à patre suo paratum est. Superbis verò,& malis neque à se, neque à patre suo datur vita æterna.Sic dicit Remigius. Non est meum dare vobis, idest superbis quales vos estis: sed humilibus corde,quibus paratum est à patre meo. Beda autem adhuc magis istud expressit, dicens: Non est meum dare vobis, idest superbis. Hoc enim adhuc erant: sed alijs paratum est, & vos alij estote,idest humiles:& vobis paratum est. Secundò dictum est hoc: Non est meum dare vobis secundum humanitatem:secundum quam vos putatis obtenturos: credebant enim, quod ex eo, quia erant cognati Christo in gradu propinquissimo, quod daret eis hūc honorem. Christus autem erat cognatus eis inquantū homo,& non inquantum Deus: sed inquantum homo ne-

K mini dat vitam æternam, sed inquantum Deus: ideo dixit Non est meum dare vobis, idest non pertinet ad me eo modo,quo vos putatis, vt vobis, idest tanquā cognatis meis istud dem:sed ad Deum pertinet, qui iuxta merita distribuit non accipiens personas: & illi sunt, quibus paratum est,scilicet qui meruerunt. Sic dicit Aug.1. lib.de Trinit.scilicet.Secundum formam serui discipulis Christus respondet, non est meum dare vobis: accipiendo autem Christum, vt est Deus, quia idem, & vnus Deus cum patre, ad ipsum, & Patrem, & Spiritum sanctum istud dare pertinet. Et ita dicit Augu.ibidem,scilicet.Quod autem paratum est à patre eius.& ab ipso filio est paratum, quia ipse & pater vnum sunt.

Quæ-

Quare Christus dixit, non est meum dare vobis : & ad quid hoc proderat. Quæst. LXXXI.

QVæritur, quare Christus dixit non est meum date vobis : & ad quid hoc proderat.

Dicendum vno modo, quod Christus voluit per hoc denegare eis petitionem: petiuerant enim sedere ad dextram, & sinistram : hoc autem erat maiorum merito rum quam essent merita istorum duorum: ideo denegās eis, dixit, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo : quasi dicat alijs paratū est à patre meo: qui sunt maioris meriti, sed nō vobis. Sic dicit Hilarius, .s. Dñs ergo collaudans fidem eorum ait, martyrio quidē eos compati posse, sed sinistræ eius atque dexteræ assidere alijs à Deo patre fuisse dispositum. Secundo, dicūt alij, quod dictum est hoc, non quod penitus excludantur isti duo ab honore petito, sed quod istud, quod est ad dextram, & sinistram sedere, non dabitur istis, sed alijs, scilicet Moysi, & Eliæ : discipuli autem erunt iuxta eos: hoc autem dicunt, quia in transfiguratione illi duo apparuerunt iuxta Christum supra 17. & Mar. 9. & Luc. 9. c. Sic dicit Hilarius, s. Et quidem quantum arbitramur, ita honor iste alijs est reseruatus, quod tamen neque Apostoli ab eo erunt alieni, qui in duodecim Patriarcharum sede confidentes, iudicabunt Israelem. Et quantum sentire ex ipsis Euangelijs licet, in regno Cęlorum Moyses, & Elias assidebunt, quibus commitantibus cum glorię suę habitu in monte apparuit. Sed dicendum, quod non stat, quia in vita æterna dantur gradus gloriæ secundum cōditionem meritorum, & tamen certum est, qđ alij erunt maioris meriti in vita æterna, quàm Moyses, & Elias, vt virgo mater Christi, & etiam Apostoli, de quibus singulis satis est credendum, quod quilibet eorum fuit maioris meriti apud Deum, quàm quilibet de patribus Veteris Testamenti, ideo non erunt Elias, & Moyses ad dextram, & sinistram Christi. Cum autem obijcitur, quod in transfiguratione, in qua ostendebatur imago gloriæ, isti duo astiterunt Christo.

Dicendum, quod non factum est quasi nulli alij honorabiliores essent, qui ei assistere possent, sed quia isti, vt testes vocati sunt, scilicet, vt videretur Christo attestari lex & Prophetæ. Lex enim per Moysen significatur, quia ipse eam tulit: Ioan. 1. cap. Lex per Moysen data est, per Eliam significantur prophetiæ, quia Elias fuit propheta, ista duo testimonium perhibent de Christo, vt ipse dixit Luc 24. Secundo, quia poterat esse, quod tempore transfigurationis Moyses, & Elias assisterent Christo transfigurato ad imaginem gloriæ, quasi nulli alij tunc honorabiliores sancti essent inter defunctos, licet hoc dubium est. Et tamen postea manifestum est, quod alij sanctiores fuerunt, vt Ioannes Baptista, & B. Virgo, & Apostoli, qui non erant defuncti tempore transfigurationis, saltem Virgo, & Apostoli, quia Ioannes Baptista defunctus iam videbatur, & tamen veritas est, quod venerunt, vt testes, & non vt honorabiliores omnium sanctorum.

Tertio quantum ad principale dicunt alij, qđ isti duo fratres non petebant verè ad dextram, & sinistram sedere, quasi hoc ita ad literam ita futurum esset, quia talis locus nulli homini datur : neque etiā Angelo, quia est locus filij Dei : sed petiuerunt, quòd inter omnes Apostolos ipsi essent primi in fauore apud Christum. Nam dixerat ille, quòd sederent super duodecim sedes: & Christus quoque sessurus erat: ideo existimabant, quòd aliqui eorum propinquius, quam alij, Christo sederent: & isti vbicunque sedeant, dicunt sedere ad dextrā, & sinistrā. Talem autem primatum petebant isti nunc : sed adhuc istum promittere eis noluit, vt ostendat, quòd non ex voluntate, sed ex meritis datur honor cælestis: & quòd poterat esse, quòd alius superueniret cū maioribus meritis, qui locum illum abūdantius mereretur, & oportebat dare illi : ideo istis promittere noluit. Sed inquantum dixit, sedere ad dextram, & sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est, non minuit per hoc, ꝙ aliquibus dandus erat ille locus, sed respondit intentioni eorum quantum ad primatum, quem appetebant, ꝙ

A ille non detur nisi pro meritis. Sic dicit Chrisost. Videtur autem verius, quòd locus ille omnibus maior est, non solum hominibus, sed etiam Angelis. Sic enim præcipuum vnigeniti ponit Paulus dicens. Ad quem aliquando Angelorum dixit Deus, sede à dextris meis ? Dominus ergo non quasi existētibus quibusdam, qui assessuri essent, sed condescendens interrogantium suspitioni respondit: hoc enim vnum solùm quærebāt præ alijs stare apud ipsum : Sed dicendum, quod isti verè accipiebant sedere ad dextram, & sinistram, idest in latere Christi, quia hoc satis verisimile credebant: putabant enim Christum regnaturū temporaliter super Iudæos : & in illo regno futuros esse propinquiores ei Apostolos super omnes alios homines, sed non æqualiter : imò quosdā alijs propinquiores de ipsis Apostolis : & quod illi verè sederent ad latera eius,

B quia aliqui sic assidere ei deberent cū homo esset. Quod autem dicitur, quòd ille locus excedit homines, & Angelos: verum est si accipiatur, vt sedere est à dextris Dei, sicut dicitur de Christo Mar. 16. quòd sedet à dextris Dei, & iste locus est proprius vnigenito excedens Angelos, vt inducit Apostolus ad Hebr. 1. c. hoc autem isti non petiuerunt, quia talem sessionem non intelligebant: sed sessionem veram ad dextram, & sinistram Christi hominis temporaliter, Christus verò cum respondit : sedere autem ad dextram, & sinistram non est meum dare vobis, accepit de sessione æterna, vt ostensum est supra, licèt hoc non esset quantum ad propositum secundùm eorum petitionem.

Quartò dicunt aliqui, quòd dixit hoc Christus nō quidem, vt videatur eis negare honorem, quem petiuerūt : sed vt non expresse petitum concedat : nam si concede-

C ret expresse quod petebant, cùm ista res videatur indiuisibilis, scilicet sedere ad dextram, & sinistram : & data duobus non potest alijs dari, videretur cæteris negata : quod erat cæteros irritare, & auferre eis desiderium proficiendi, ablata spe honoris : ideo licèt non excluderet istos à re petita, non debuit eis expresse concedere quod petebant : & non solùm istis, sed nullis aliis quanticunq; meriti debuit hoc concedere : nec debuit nominare aliquos, quibus prius concessum esset, vt nescito cui hoc cōcederetur, maneret omnibus spes proficiendi. Et ita conuenienter factum est, quia quando Christus sessionis locum negauit istis, non concessit aliquibus expresse : sed ait, non est meum dare vobis : sed quibus paratum est à patre meo.

D Vnde seruauit in hoc Christus honorem istorum duorum, quia non expresse eis negauit dicens, non sedebitis ad dexteram, neque ad sinistram meam, sed ait : non est meum dare vobis. sed quibus paratum est à patre meo, poterat autem esse, quòd illi duo essent de illis, quibus paratum erat à patre sedere ibi. Etiam abstulit occasionem scandali alijs: nam si expresse istis concederet, vel aliquibus alijs, cęteri scandalizarentur : nunc verò cum nullum repulit apertē, & nullum expresse recepit, manent omnes æquales. Et ita omnibus seruatur honor, & nemo habet causam scandali. Sic dicit Hieronymus: Mihi videtur, quòd ideo sedentium in regno cælorum vocabula non dicuntur, ne paucis nominatis, cæteri putarentur exclusi : ideo tamen non dixit, Non sedebitis, ne duos confunderet : neque etiam dixit, Sedebitis, ne cęteros irritaret.

E Quintò, & principaliter dicendum, quod Christus nō concessit istis, neque expresse negauit, quod petebant, quia non cōueniebat. Isti enim petebant honorem summum in regno cælorum, scilicet sedere ad dexteram, & sinistram : honor autem talis datur per merita, & nō ex fauore. Si autem Christus nunc istis expresse concederet petitum, videretur quod etiam si alij post eos mererentur maiora, quod non daretur eis iuxta meritū, sed minus merentibus, daretur maior status : quod erat inconueniens, si autem expresse negaretur eis petitum, fieret quoque iniustum, quia poterat esse, quod nemo ad tantum gradum gloriæ perueniret, ad quantum isti : & ideo deberetur eis gradus summus vitæ æternæ, qui tamen non daretur eis cùm esset expresse negatus : ideo Christus non debuit alicui illum expresse cōcedere, neque

quæ alicui expresſè negare, vt per hoc videretur relinquere libertatem adipiſcendi, & deſiderium proficiendi in merito. Et quia profectus ex parte noſtra eſt incertus, licèt apud Deum nichil ſit incertum, debuit relinqui res dubia, aut ſaltem nobis ignota, vt putetur, quòd ei, qui magis meruerit, dabitur locus excellẽtior. Sic dicit Chryſoſt. ſ. Dominus reſpondet: moriemini quidem propter me: tamen hoc non ſufficit facere vos primum ordinem obtinere. Si enim aliquis alius venerit cum martyrio ampliorem virtutem poſſidens, non quia vos amo, illum expellam, & vobis dabo primatum. His enim paratur primatus, qui poſſunt per opera fieri primi. Hieronymus quoque ait: Regnum enim cœlorum non eſt dantis tantum ſed accipientis: non eſt enim perſonarum acceptio apud Deum, ſed quicunque talem ſe præbuerit, vt regno cœlorum dignus fiat, hic accipiet, quod non perſonæ, ſed vitæ paratum eſt. Si itaque tales eſtis, vt conſequamini regnum cœlorum, quod pater meus victoribus præparauit, vos quoque accipietis illud.

Sextò poteſt dici, & conformiter ad præcedẽtia, quod dixit, non eſt meum dare vobis, quaſi dicat, vos petitis honorem iſtum non prætextu alicuius meriti, ſed ex fauore, quia eſtis cognati mei, & tamen nõ datur illud niſi ex merito, & ſecundum differentiam meritorum, quæ merita cognoſcit pater meus, ideſt Deus pater, & tota Trinitas: ideo non eſt meum dare vobis, ideſt vobis ſine cauſa petentibus ex ſolo fauore: ſed dandum eſt illis, qui bus paratum eſt à patre meo, ideſt eis, qui merentur. De quorum numero neque dixit iſtos eſſe, neque apertè negauit.

Et audientes decem. Iſte eſt effectus conſequens per accidẽs ex petitione duorum fratrum. ſ. quod irati ſunt alij. Et dicitur, quòd decem, ideſt alij decem Apoſtoli audierunt petitionem duorum fratrum de prælatione eorum: erant enim duodecim, & pro duobus hoc petitum eſt: ideo decem alij manebant, qui ſcandalizati ſunt de petitione. *Indignati ſunt.* Ideſt, irati ſunt & indigne tulerunt, quia eſſet indignum, quod exiſtentibus eis duodecim, inter quos nondum apparebat tanta differentia meritorum, quòd illi duo ſpecialiter auderent petere primatum, in quo alij contemnebantur. *De duobus fratribus.* Ideſt de Iacobo, & Ioanne filijs Zebedæi, qui erant fratres, & pro quibus petitus fuerat iſte honor.

Quomodo decem Apoſtoli audiuerunt petitionem factam pro duobus fratribus.
Quæſt. LXXXII.

QVæritur, quomodo decem Apoſtoli audierunt petitionem factam pro duobus fratribus. Dici poteſt vno modo, quòd præſentibus eis facta eſt, & ideo audierunt. Et huic conſonat quod mater pro filijs petit, ſ. quia cum coram alijs peteretur hoc, ſi Iacobus & Ioannes per ſe peterent, indignarentur cæteri, ſubmiſerunt autem matrem, vt quaſi à ſeipſa videretur mota, & ipſi non eſſent increpabiles. Si autem in ſecreto petendum eſſet, fortaſſis non ſubmitterent filij matrem, ſed ipſi per ſe peterent. Aliter poteſt dici, quod quando mater petijt pro filijs: decem non erant præſentes, ſed clam factum eſt, quia erat res fauore egens, & non innitebatur meritis, & hoc ſatis colligitur, quia dicitur ſupra in littera, quod acceſſit ad Ieſum mater filiorum Zebedæi cum filijs ſuis. Et ita de nouo venerunt mater, & filij: & non erant præſentes duodecim diſcipuli Chriſto: nam, ſi quãdo hoc petitum eſt, eſſent decem diſcipuli corã Chriſto, eſſent quoque duo fratres, vt ſic eſſent duodecim, & non venirent duo cum matre ad Chriſtũ, quia per hoc oſtendebatur, quod ipſi ſuggerebant matri ſic petere, & manifeſtè ab alijs poſſent redargui, quod ipſi cauere volebant, cum propter hoc matrem ſubmiſiſſent: ideo videtur dicendum, quòd non fuit hoc petitum coram decem aliis. Secundo patet, quia iſti duo fratres dubitabant an petitio ſua à Chriſto acceptaretur, nam licèt aliqualiter confiderent, de hoc non erant certi; & ideo vt non confunderentur ipſi, & mater ſua palam, manifeſtum eſſet, quòd cum eſſent prudentes, vellent rem caute agere, ſ. ſic quòd

F ſi concederetur ſecura maneret, & alios non irritarent. Si autem non concederetur, non confunderentur ipſi, & mater ſua, ſed hoc non poterat fieri ſi palam fieret: nam ſi non concederetur confunderentur coram omnibus, & irritarentur alij diſcipuli: Si autem concederetur, licet non confunderentur, ſaltem irritarentur alij contra eos: ſcientes, quòd Chriſtus non concederet hoc eis à ſeipſo motus, ſed vehementer oratus. Si verò in occulto concederet eis, non ſcandalizarentur alij, qui fortaſſis non ſcirent, quod oratus fuerat Chriſtus pro eis. Etiam minus honorabiles viderentur, qui honorem non pro meritis, ſed precibus emptum obtinebant.

Tertiò patet, quia decem indignati ſunt de duobus fratribus, & Chriſtus ad tollendam illorum indignationem, & aliorum ambitionem dicitur, quòd vocauit eos, & dixit eis, ea, quæ habentur in littera: & tamen ſi duo

G fratres peterent hoc cum matre, præſentibus alijs, ſtatim ibi indignarentur alij, & Chriſtus compeſceret eorum indignationem, & tamen dicitur, quòd vocauit eos ad compeſcendum indignationem: ergo videtur, quòd non fuit petitio duorum coram alijs. Dicendum ergo videtur, quòd audierant decem diſcipuli rem factam fuiſſe, ſed nõ viderunt eam fieri, audierunt ab aliquo, qui rem nouerat. Si tamen aliquis dicat, quòd illi aſtabant, quando mater pro filijs contendebat, petens honorem, non eſt inſtandum.

Quare indignati ſunt decem contra duos fratres.
Quæſt. LXXXIII.

H QVæritur, quare indignati ſunt decem contra duos fratres. Dicendum, quòd cauſa erat eis indignationis, omnes enim iſti ad familiam Chriſti pertinebant, & omnes videbantur quaſi æquales meritis, quia adhuc erant carnales, & nemo excedebat alios valde, potiſſimè quia omnes erant viri pauperes. Etiam Chriſtus ante hoc non conſtituerat aliquos maiores aliis. Quòd ergo iſti duo appetiuerint, & expreſsè petiuerint primatum, fuit moleſtum alijs, quia ex hoc videbantur alij contemni, & ſubijci æqualibus ſuis. Sed obijcietur, quòd ex hoc non debuerat quiſquam iraſci niſi Petrus, quia ille erat maior Iacobo, & Ioanne, vel ſaltem erat æqualis, cæteri autem minores videbãtur Iacobo, & Ioanne apud Chriſtum, vt patet ex ſpecialibus vocationibus, & rebus, quas cum eis tractabat in ſecreto, ideo non debuerunt alii indignari.

I Dicendum, quòd non habebat Petrus ſpecialem, & ſolam cauſam querelæ quaſi præpoſiti forent ei Iacobus, & Ioannes, ſi concederetur hoc à Chriſto, tanquam ille ante hoc eſſet maior illis. Non enim erat maior, ita vt cæteri reputarent eum maiorem, & crederẽt eum à Chriſto fuiſſe maiorem aſſignatum. Et cum dicitur, quòd fuerunt ei claues regni cælorum datæ, nõ obſtat, quia etiam omnibus aliis datæ fuerunt, ſup. 18. cap. ſ. Quæcunque alligaueritis ſuper terram, ligata erunt & in cœlo. Vnde quilibet Apoſtolorum dubitabat poſt collatas claues quis eorum maior eſſet. Et iſtud dubium manſit vſque ad diem mortis Chriſti. Nam in cœna vltima Chriſti, inceperunt inter ſe conquerere quis eorum maior videretur, Luc. 22. & tamen non facerent publice iſtam diſceptationem, ſi putarent Petrum per collatas claues eis præpoſitum; ideò adhuc putabant ſe æquales, cum neſcirent,

K quis eſſet maior. Cum autem dicitur de alijs, quòd non habebant cauſam indignationis, quaſi iam ſcirent Iacobum & Ioannem ſpecialiter vocatos à Chriſto.

Dicendum, quòd non ſtat, iſta enim dabant illis aliquem ſcrupulum, quòd Chriſtus maiorem fauorem daret iſtis quàm alijs; aut, quòd eos magis amaret quàm alios, ſed non apparebat ex eo, quòd illos maiores cõſtitueret. Vnde poſt hoc dubitauerũt Apoſtoli inter ſe quis maior eſſet. Sic patet ſupra 17. cap. vbi poſt transfigurationem, ad quam ſpecialiter Petrus, & Iacobus, & Ioannes vocati fuerant, & poſt ſuſcitationem filiæ archiſynagogi, ad quam idem tres ſoli aſſumpti fuerant, adhuc contendebant inter ſe diſcipuli quis eorum maior eſſet, ideo illæ vocationes ſpeciales non oſtendebãt manifeſtè aliquem

eſſe

esse maiorem alio. Et patet magis, quia in vltima cęna de hoc contenderunt, Luc. 22. & Christus sedauit contentionem, auferens eis opinionem, & ambitionem maioritatis, & statim nocte ipse vocauit specialiter Petrum, Iacobum & Ioannem, & coram illis cœpit tristari, & mæstus esse, infra 26. & Marc. 14. c. si tamen ex hoc putarent ipsi aliquem præferri illis, Christus non faceret istam specialẽ vocationem statim cùm intenderet eis auferre scrupulũ de maioritate, manebant ergo omnes æquales, & ideo cũ isti duo expreßè petiuissent primatum, omnes alij habuerunt causam indignationis, quia quilibet putabat se posse esse maiorem, cum vsque nunc fuissent æquales, ideo omnes decem de duobus nunc indignati sunt.

Quare nunc specialiter indignati sunt decem contra duos fratres. Quæst. LXXXIIII.

QVæritur, quare nunc specialiter indignati sunt decem contra duos fratres, nam etiam alias videbantur ipsi occupare primatum, vel possidere illum, cũ specialiter a Domino vocarentur. Aliqui dicunt, quod ista indignatio fuit, postquam audierunt increpationem Christi factam ad illos, quòd nescirent quid peterent, prius enim cùm petebant primatum nondum indignabantur decem, quia nesciebant intentionem Christi fortassis enim concederet eis, quod peterent, & tũc superuacuum erat contra voluntatem Domini indignari, audita autem increpatione, cùm viderunt, quòd Christus hoc non concedebat, sed velut irrationabilem petitionem iudicauerat, habuerunt ipsi locum indignationis, quasi increpatio à Christo facta faueret eorum indignationi. Sic dicit Chryso, scilicet. Donec Christi sententia incerta erat, non tristabantur alii discipuli, sed tunc tristati sunt, quando eos, idest duos fratres increpuit. Sed ista responsio præsupponit, quod decem erant præsentes, quãdo mater per duobus filiis petiuit primatum, quod dubium est, vt dictum est supra. Et quod cum audiebant petitionem, non indignabantur quousque scirent intentionem Christi. Cum verò audierũt, quòd increpuerit eos, videntes quòd illa petitio irrationabilis ab eo iudicata esset, ipsi quoque indignati sunt, & secundum hoc intelligunt illam litteram, scilicet, & audientes decem indignati sunt, scilicet audientes redargutionem Christi contra duos fratres. Et non referunt ad petitionem, sed hæc incerta sunt. Aliter ergo dicendum verisimilius, quod valde ambiebant omnes discipuli mutuum primatum. Quod patet, quia sæpe inter se contendebant quis eorum maior esset, vt patet supra 17. & Luc. 22. Et ideo quantumcunq; videbant, quod aliquis inter eos præponebatur aliis, licèt non manifestè præponeretur, sed ex coniecturis colligerent hoc, indignabantur cæteri, & tamen non manifestè ab aliquo peti, neque palam à Christo concedi. & tamen adhuc propter suspitionem de hac prælatione secretè contendebant inter se, sicut statim post transfigurationem, & solutionem didrachmatis contenderunt, quis eorum maior esset, supra 17. & 18. Nunc uerò, quia apertè petitus fuerat principatus pro duobus fratribus, idest per uerba clara, & determinata, siue præsentibus decem siue absentibus petitus fuerit, cùm illi cognouerunt hoc petitum esse, apertè indignati sunt. Maximè, quia nunc Christi sententiam pro parte sua habuerũt. Sic dicit idẽ Chrysostomus, scilicet. Quando autem eos à domino in transfiguratione præhonoratos uiderunt, & si secundum mentem dolebant, in medium afferre non audebant, uenerantes doctorem.

Quare decem indignati sunt contra duos fratres, & non contra matrem ipsorum. Quæst. LXXXV.

QVæritur, quare decem indignati sunt contra duos fratres. Nam uidetur, quòd contra matrem potius indignari debuissent: illa enim petiuit & non filii, ut patet supra in littera.

Dicendum, quòd contra filios indignati sunt, & non contra matrem, quia licet illa peteret, non putauerunt, quòd à seipsa mota fuisset ad petendum, sed filijs suggerentibus, vt peteret. Sic dicit Hieronym. Non ad mulieris audaciam referunt postulantis, sed ad filios, quòd ignorantes mensuram suam, nõ modica cupiditate exarserunt. Secundo fuit, quia alij Apostoli cognoscere potuerunt quòd mater filijs suggerentibus ad hoc venit: ideo enim mater nũc petiuit, quia ante hoc Christus dixerat: ecce ascendimus Hierosolymã, &c. & tamen istud Christus dixit occultè solis Apostolis præsentib. vt dicitur sup. in littera, s. assumpsit Iesus duodecim discipulos secreto. Ideò mater scire non potuit, nisi reuelantibus filijs, & ita apparebat, quòd illi suggesserant ei, quòd veniret, & consequenter totam increpationem, & culpam huius petitionis imponere debebant filijs, & non matri. Tertio, quia hoc agnouerunt decem Apostoli ex verbis Christi: petiuit enim mater pro filijs, & pro indebita petitione Christus non redarguit matrem, sed solos filios, dicens: Nescitis quid petatis: ideo alij Apostoli cognoscentes culpam esse solum filiorum, eos solos arguerunt, & contra eos solos indignati sunt. Sic dicit Chrysost. Intellexerunt enim, quòd hæc petitio discipulorum fuit, quando eos Dominus increpauit.

An peccauerint decem Apostoli, quia indignati sunt contra duos fratres. Quæst. LXXXVI.

QVæritur, an peccauerunt decem Apostoli, quia indignati sunt contra duos fratres.

Dicendum, quòd hic fuit peccatum aliquod. Nam fuit ira. Nam dicitur, quòd indignati sunt decem de duobus fratribus: ira autem peccatum est, quia vt dicitur Iacob. 1. cap. Ira viri iustitiam Dei non operatur. Etiam fuit inuidia: nam isti nolebant, quòd duo fratres eis præponerentur, & ita de bono illorum tristabantur: & tamen tristari de bono inuidia est: ira tamen & inuidia secundum se sunt peccata: ideo peccauerunt isti decẽ cum indignati sunt contra duos. Sic dicit Chrysost. Sicut autem duo carnaliter petierunt: ita & decem carnaliter irati sunt: nam velle quidem esse super omnes vituperabile est: sustinere autem alterum super se nimis est gloriosum.

Sic autem dicit Theophylactus, quia reliqui Apostoli vident Iacobum, & Ioannem honorem petere, patienter ferre non possunt: patientes enim humana inuidia mouebantur, sed tunc primo indignati sunt, cum viderunt ipsos à Domino non susceptos: non autem prius indignabantur, quia videbant ipsos alijs præhonorari. Tunc igitur sic imperfectè se habebant Apostoli: sed postea in primatibus sibi cedebant adinuicem.

An verò peccatum istud esset mortale, vel veniale, nõ apparet manifestè. Certum est, enim quòd poterant incidere in peccata mortalia, quia nondum erant confirmati per Spiritum sanctum, & Iudas, qui tunc erat Apostolus, grauiter peccauit: idem autem quantum ad cæteros erat, quòd peccarent, aut peccare possent mortaliter.

An tamen aliquãdo mortaliter peccauerint post Apostolatum, non quæritur nunc. An verò nunc sic peccauerint dubium est: ideo cum non manifestè appareat esse peccatum mortale, melius erit dicere, quòd sit veniale, quia nemo condemnandus est, nisi ex causa manifesta: potissime quia ira aliquando est peccatum veniale, & etiam inuidia quędam leuis est, quę non est peccatum mortale: talem autem pati potuerunt Apostoli: veniale autem peccatum non potuerunt euadere. Siquis tamen contendat eos incidisse in peccatum mortale, non est contendendum.

Iesus autem vocauit eos ad se, & ait: Scitis, quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent inter eos: non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister, & qui voluerit inter vos primus esse erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.

Iesus autem vocauit. Hic ponitur humilitatis instructio,

peruenisset ad decem.qui absentes erant,indignati sunt, Christus autem sciẽs eos indignatos tam duos quàm decem vocauit ad se omnes,vt omnibus loqueretur, & ita oportuit vocari omnes,quia omnes erant absentes.

Secundo potest intelligi,quod quando duos fratres cũ matre petiuerunt,non erant decem præsentes,& audientes illud decem indignati sunt: Christus autem antequã isti duo ab eo recederent, sciens decem fuisse indignatos vocauit eos,& ita præsentibus omnibus locutus est. Sic tenet Chrysost.dicens. Quia turbati erant,vocatione eos consolatur,de propinquo loquens eis, etenim duo à societate decem seipsos separantes,propius stabant seorsum Domino loquentes.

Tertio aliqui volunt, quod petitio matris,& duorum fratrum facta fuerit præsentibus decẽ, & ibi fuerint duo increpiti, quod videntes decem indignati sunt, & tunc Christus omnibus locutus est,quæ habentur hic.Sed tũc dicunt quod licèt non vocauerit eos cũ præsentes essent, dicitur vocasse,vt appareat quomodo fuerit iste actus factus coram eis,de quibus non constat ex litera, quod ante hoc præsentes Christo erant,& tamen primus,& secundus modus verisimiliores sunt quàm tertius.

Quare Christus nunc vocans discipulos non increpuit eos. Quæst. LXXXIX.

QVæritur, quare Christus nunc vocans discipulos non increpuit eos, vtrique.n. redargutione digni erant,duo quidem,quia principatum ambierant, & petiuerant,decem quidẽ, quia indignati fuerant cõtra duos, & tamen neminem tunc redarguit, sed dedit eis doctrinam ad hoc,non faciendum de cætero.

Dicunt quidam,quod hoc fecit ex mansuetudine sua, ad mansuetum autem non pertinet acriter redarguere. Sic dicit Hieronymus. Humilis autẽ magister,& mitis neque cupiditatis duos arguit postulantes, neque decem reliquos indignationis increpat,& liuoris. Secundò dicendum,& conuenientius, quod hoc factum est, quia ita conueniebat secundum conditionem rei. Nam duos non oportebat vltra redargui: fuerant enim iam increpiti,cum Christus dixerit eis,nescitis quid petatis, & negauerit rem petitam,decem autem non oportebat redargui,quia peccatum eorum leue fuerat, & hoc quia quadam humana ratione moti fuerant inquantum duo specialiter sibi primatum super eos petebant habere,homines autem non faciliter tolerant alios sibi præesse,potissimè quando non apparet causa prælationis, sed ex solo fauore præponi volunt. Item quia indignatio illa non processit ad publicum, ita vt cõtenderent inter se vel pugnarent,sed fuit motus animi ipsorum, secus autem quando iterum inter se in via contenderant quis eorũ maior esset,supra 18.& Mar.9.& Luc.9. quia tũc Christus eos redarguit,nunc verò non redarguit,quia contẽtio nõ fuit, sed indignatio leuis.Generaliter autem nõ fuit redargutio nisi inquantum dedit eis omnibus doctrinam de non concupiscẽdo primatum in regno eius, quod erat eos redarguere inquantum in hoc vtrique peccauerãt, quia illum ambiebant. Etiam quia satis erat eos corrigi,etiam si non redarguerentur.

Quare Christus volens discipulos erudire, ne primatus ambirent non introduxit puerum in medium. Quæst. XC.

E QVæritur, quare Christus volens eos erudire ne primatus ambirent,non introduxit puerum in medium sicut supra 18.cap.

Dicendum,quod non potuit nunc puerum introducere in medium, Christus enim tunc puerum introduxit, quia volebat ad magis rem manifestandum oculis exempla subijcere,talis enim modus vulgares multum mouet, & quia tunc de humilitate loquebatur,quæ in pueris inuenitur dixit de pueris,& statuit eum in medium, nunc verò nõ locutus est de puero,sed de principibus gentiũ, nullum autem principem habuit, quem in medium statueret,ideo non reduxit rem ad oculum sicut ibi.

A Secundo, quia statuendo puerum in medio, ostendebat Christus id,quod volebat.Nam loquebatur de humilitate, in puero autem ex habitudine sua ostenditur humilitas,quia locum primum non vendicat, neq; de alijs curat,ad quæ ambitiosi anhelant, & ideo introducendo puerorum in medium sine alia discussione de operibus eius, statim apparet virtus eius naturaliter circa humilitatem, introducendo autem principẽ non apparerent ea, quę hic Christus induxit.s.quia principes gentium dominantur eorum,& qui maiores sunt,potestate exercent in eos. Quare ex solo visu principum non apparet quomodo ipsi tyrannicè domineutur,nisi quis actus illorũ considerauerit. Sed dicendum quare non dixit hic de puerorum humilitate ad reprimendum elationem & ambitum eorum honoris.

B Dicendum,quod non fuit conueniens, quia Christus volebat inducere semper nouam doctrinam, & ibi de puerorum humilitate locutus fuerat, non voluit hic de illa loqui.

Secundò,quia volebat rem magis probare. Iam enim Christus vsus fuerat illa probatione de puerorum humilitate contra elatos. Hic autem voluit vti alia. s.de principum superbia.Et ratio est,quia ex diuersa radice hic probat. Nam ibi ostendit, quod cupiendo honorem non poterant habere regnum cęlorum,sed oportebat per humilitatem illud habere,& ideo sicut puer se debebat humiliare,qui illud assequeretur. Nunc autem ostendit, quod nemo debet cõcupiscere principatum in regno suo, quia nõ est talis principatus, quod cõcupisci debeat,quia non est ad dominandum sicut est principatus gentium, sed

C est ad seruiendum subditis.

Quomodo facit ad propositum Christi, quod induxit de principibus gentium. Quæst. XCI.

QVæritur,quomodo facit ad propositum Christi id, quod induxit de principibus gentium.

Dicendum, quod Christus voluit ostẽdere quod principatus in regno Christi non erat concupiscendus,& hoc quia illi, qui ambiunt principatum ideo ambiunt, quia putant rem excellentiam esse, sicut inter gentes de principatu æstimatur, & tamen in regno Christi non est principatus talis qualis est inter gẽtes, sed cõtrarius,ideo nemo debuit concupiscere primatum in regno Christi, quia ipse non est ex se concupiscibilis, inter gentes enim,

D qui principes sunt,dominantur,& exercent potestatem, in regno autem Christi, qui princeps est non dominantur,sed seruire debet, & tamen in regno gentium nemo cupit seruitutem, quia non habet aliquid excellens neq; delectabile,quod quis per se concupiscere possit. Si ergò in regno Christi,talis est principatus,qualis in regno gentium,est seruitus, nemo concupiscet principatum, quia non habet in se aliquid concupiscibile.Quod autem talis sit principatus huius,Christus ostendit, dicens, quod qui maior esse voluerit, debet esse omnium minister, & qui voluerit esse primus,erit omnium seruus.

Quid est,quod dixit Christus,princeps gentium dominatur eorum. Quæst. XCII.

QVæritur,quid est quod dixit Christus,princeps gentium dominatur eorum, &c.

Dicendum, quod voluit ostendere principatum gentium constitutum esse in tyrannide quadam, & etiam quod ille principatus erat hominibus concupiscibilis.

Primum ostendit cum ait,principes gentiũ dominantur eorum.i.sunt quasi domini, & ita non est principatus purè dominorum,sed quasi seruorum. Nam liberi principem habent,sed non dominum,quia ad dominum seruus refertur,& tamen dicitur hic, quod dominãtur.i.extendunt principatum abutẽdo illo, ita vt principatus regalis conuertatur in tyrãnicum,qui est dominatiuus. Sic dicit Theophylactus: Gentilium principes tyrannicè, & dominabiliter ad principatum se ingerunt. Et addidit Christus,s.qui maiores sunt potestatem exercent eorum, vel in eos,quod etiam ad tirannidem pertinet.

Nam cum dicitur, exercent potestatē, innuitur, quod exercent opera potestatis, ille autem potestatem exercet, qui non quod debet, sed quod potest agit, & hoc tyranni est, quia in principatu liberorum non permittimus domi nari hominem, sed rationem, vt ait Arist. & ita homo nō habet homines in potestate, sed lex habet homines, princeps autem legem, & rationem sequi debet, idem autem significatur ex verbis Marci, scilicet principes eorum potestatem habent ipsorum: Marc. 10. cap. Idest principes retinent potestatem in seipsis, & non concedunt istam potestatem legi, & tamen in principatu liberorum pote stas debet esse in lege, & ratione, & non in homine. Ex his autem sequitur secundum, scilicet, quòd principatus iste sit concupiscibilis, quia omne, quod habet excellentiam aliquam, est naturaliter concupiscibile, & tamen principatus gentium est habens excellentiam, quia dominus habet excellentiam magnam super seruos, & tamen in illo principes dominantur.

Quid potestatē exercere.

Et ita tenent illam magnam excellentiam super subditos. Etiam potestas est, quædam magna perfectio. Nam de potissimis attributis diuinis ponitur, & tamen principes gentium potestatem habent, quia vt Christus dicit, qui maiores sunt potestatem exercent in eos, ideo multum appetibilis est ab hominibus talis principatus. Ob hoc ergo ad gentes pertinet principatus appetere, quia principatus eorum talis est, quod appeti possit. Sic dicit Chrisost. ostendit autem in hoc, ꝙ gentile est primatus cu pere, & sic gentium comparatione eorum animam æstuā tem conuertit, ad Christi autem discipulos non competit principatum appetere, quia ille non habet aliquid tyrannicum, neque potestatem exercet, & ideo non habet aliquam excellentiam, secundum quam appeti debeat, nō est. n. ille principatus dominandi, sed diligendi, & nō habet dominationem, sed subditorum solicitudinem. Sic dicit Origenes: Principes gentium non contenti tantum regere suos subditos, violenter eis dominari nituntur. Inter vos autem, qui estis mei, non erunt hæc, quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, spiritualia autem in voluntate, & sic, & qui principes sunt spirituales, principatus eorum in dilectione subiectorum debet esse positus, non in timore corporali.

Quid intellexit Christus hic nomine gentium.
Quæst. XCIII.

QVæritur, quid intellexit Christus hic nomine gentium. Dicendum, ꝙ in sacra Scriptura intelliguntur illi, qui non pertinent ad Israelitas secundum cognationem, neque secundum *ritum*: nam qui de gentib. ad legem Moysi conuersi sunt, iam non gentes, sed populi Dei appellantur. Et tamen dicendum, quod hic vocantur gētes oēs homines præter discipulos Christi, qui nunc eum sequebantur, & illos, qui postea eum sequerentur per doctrinam: origo autem nominis est, quia gens significat multitudinem, s. totam speciem: gens. n. de solis hominibus dicitur, & idem est gentem dicere, ac si homines dicamus, & ideo quando gentes pluraliter dicimus, omnes homines significamus. Ista causa fuit, quod sacra Scriptura gentes appellaret eos, qui non erant Iudæi. Nam Iudæi collati ad cæteros paucissimi erant, quasi non essent ipsi aliqua pars hominum, sed præter eos adhuc tota species humana maneret integra, & nihil deesset multitudini hominum, ita, & nunc à fortiori paucissimi erant Apostoli, s. duodecim, & ideo cæteri præter eos absolute vocati sunt gentes, quasi ipsi non essent aliqua pars hominum in magnitudine. Quod autem sic intelligatur, patet primo, quia aliàs acciperentur soli gentiles exclusi, & ita inueniretur, quod iste principatus de quo Christus loquebatur, pertinebat ad Iudæos, sed falsum est, quia etiam inter Iudæos erat principatus, qui inter gentes, s. quod principes dominarentur eorum, & opprimerent eos tyrannide, & seruitute. Sic patet ex decursu principum, & maximè patet ex eo, quod prædixit Deus Iudæis, quando petiuerunt regem, quod reges eorum acciperent filios, & filias eorum, & agros, & vineas, & addecimaret fructus redituum suorum, 1. Reg. 8. capit.

F Secundo patet, quia Apostoli erant omnes Iudæi, imò omnes Galilęi: Act. 1. & 2. c. & ita assueti erant, sub principatu Iudaico. Si ergo iste principatus, quem Christus hic inducit, non esset distinctus à principatu Iudaico, non oportebat de nouo illum introduci, & tamen introduxit Christus nunc istum principatum, quasi esset alterius cō ditionis, quam cæteri principatus. & quod nunquam aliquis talis fuerat, quia omnes principatus, qui erant nūc, erant concupiscibiles: ergo non erat iste principatus Iudæorum, sed alius, & consequenter cum non distinguantur hic, nisi duo principatus oppositi, necesse est, ꝙ principatus Iudæorum intelligatur, sub principatu gentium.

Tertio patet, quia dixit, non sic erit inter vos: ex quo manifestè apparet, quod omnes principatus distinxit in duos, scilicet principatum gentium, & principatum Iu-
G dæorum, cum dixerit: principes gentium dominantur eorum, & postea adiunxit, non sic erit inter vos: ergo omnis principatus distinguitur in principatum gentium, & istorum, & tamen isti erant soli Apostoli, quibus loquebatur, & illi, qui postea istam legem secuturi erant: ergo principatus Iudæorum, sub principatu gentium includitur, & sic omnes homines vocantur hic gētes pręter Apostolos.

Quomodo Christus dixit, hic de principatu gentium, quia videtur, quòd sufficienter non locutus est huiusmodi redarguens principatus.
Quæst. XCIIII.

QVæritur, quomodo Christus dixit hic de principa-
H tu gentium distinguens eum à principatu Apostolorum, in qua assignatione videtur minus sufficienter dicere. Nam dictum istud intelligitur de principatu tyrannico, cum dicatur, dominantur eorum, & potestatē exercent. Et tamen inter gentes sunt aliqui boni principatus, quia, sicut Arist. distinguit 8. Ethic. & 3. Politicorum, principatuum Politicorum tres sunt boni, & tres mali, Regalis, Aristocraticus, Timocraticus boni sunt, Tyrannicus, Oligarchicus, Democraticus mali sunt. Ergo quando gētes habuerint istos tres principatus bonos, non poterit redargui principatus gentium, & tamen Christus deducit hic alium principatum, qui non sit similis principatui gē tium, quasi sit malus principatus gentium semper. Ergo
I Christus non sufficienter dixit, quia de solo malo principatu gentium dixit: vel si de omni principatu gentium intellexerit, non solum arguet Christus tres principatus malos politicos, qui sunt corruptiones politię secundum Arist. sed etiam tres bonos, quod est inconueniens.

Dicendum vno modo, quod licet inter gentes essent tres principatus boni politici secundum speciem, & tres mali, tamen secundum actum rarò inueniebatur bonus principatus, quia quilibet principatus se extendebat ad aliquid, ita vt, in principatum malum incideret, in parum, vel in multū. Rarū aūt erat, ꝙ aliquis principaretur penitus iustè, & ita ab eo ꝙ plus erat, accepit nomen dicens, ꝙ principes gentiū dominantur, s. tyrannicè. Secundo pōt intelligi quantū ad appetitū principatus: licet secundū speciē sint principatus aliqui boni inter gentes, ta-
K men oēs, qui principatum optabant, ideo optabant, vt dominarentur, non erat aūt sic faciendum inter Apostolos.

Tertio, quia in principatu gentium etiam bono est excellentia principantis super subditos: licet. n. principetur non propter vtilitatem priuatam, sed subditorum, quod ad rectum principem pertinet, tamē semper habet, quod maior sit subditis, & quod habeat vim coactiuam super eos, & obediant ei ex necessitate, & tributa, aut alia debita præstent ad status sui honorabilem sustentationem. Vnde licet non conuertatur principatus in corruptionē, scilicet regalis in Tyrannicum, vel Aristocraticus in Oligarchicum: adhuc est multum desiderabilis principatus inter gentes, quia multum de honore, & laude habet rectus principatus: ideo, & si laboriosum sit bene regere, est tamen valdè honorabile, & propter hoc illi, qui honorem de summis bonis putant, principari summo desiderio cupiunt, etiam in principatu iustissimo, immo, & Arist. 5. Ethic. Dixit optimis principibus, & rectoribus

in præmium bonæ gubernationis à politia deberi honorem,& gloriam. Et iste sensus est conueniens, quia quicunque principatus gentium,quantumcũque iustissimus multum habet de honore, & potestate, & ideo propter magnitudinem excellentiæ est concupiscibilis, & competit ei litera Christi,scilicet,principes gentium dominantur eorum, quia licèt non dominentur tyrannicè dominantur,idest domini reputantur, quia propter excellentiam,status,& magnitudinem honoris,& potestatis iudicantur domini subditorum ex modo loquendi nostro. Et qui maiores sunt potestatem exercent in eos, idest opera potestatis,s.habent vim coactiuam,quia habent potestatem incarcerandi,& occidendi, & bona possessa auferendi,& relegare,& deportare, & omnia genera pœnarum inferre, quas subditi patiuntur inuiti, & ista est veritas. Principatus autem Apostolorũ non erat sic futurus,quia qui primus esset inter eos nichil plus de honore, & reuerentia,& statu tẽporali habiturus esset, quàm subditi, sed ita pauper sicut illi, potestatem autem non exerceret in subditos, quia non cogeret eos per pœnas ad aliquid agẽdum,sed per exhortationem verbi Dei. Et ita nichil esset in principatu Apostolorum propter quod cõcupisci posset, sicut principatus gentium quantumcũque bonus esset,quia in illo erat dominari, & potestatem exercere,licèt intendat præcipuè subditis proficere. Sic dicit Origenes: Inter vos autem,qui estis mei, non erunt hæc, quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, spiritualia autem in voluntate,sic,& qui principes sunt spirituales,principatus eorum in subiectorum dilectione debet esse positus nõ in timore corporali,& ita rectè ostendit Christus principatum inter suos non esse concupiscibilem sicut inter gentes.

Quare Apostoli nitebantur assequi istum primatum. Et quare etiam nos qui sub Christi lege manemus, multum anhelamus ad dignitates, & spirituales principatus. Quæst. XCV.

Quæritur, cum principatus inter discipulos Christi talis esset,quod nichil concupiscibile haberet,quare Apostoli nitebantur assequi istum primatũ, quare etiam nos, qui sub Christi lege manemus, valde anhelamus ad spirituales principatus.

Ad primum circa Apostolos Christi dicendum,ꝙ causa fuit ignorantia,& falsa opinio de primatu, nondum enim habuerant ipsi primatum qualem Christus dare volebat,& ideo principatum talem futurum sperabant qualis inter gentes est,ille autem est concupiscibilis,ideo ipsi illum concupiscebant,credebant enim quod regnũ Christi futurum esset carnale super duodecim tribus Israel,sicut regnauerant Dauid, & Salomon, & principatus sub eis erat concupiscibilis quamuis esset iustus, ideo optabãt primatum,& licèt Christus nunc eos increpuerit de appetitu principatus,adhuc post hoc contenderũt de illo.s.in cęna vltima domini facta est contentio inter eos,quis illorum maior videretur,Luc.22.cap. & hoc quia viuente Christo nũquam experti sunt istum principatum, & adhuc cum carnales essent,non poterant concipere quomodo principatus regni Christi non haberet aliquid de honore,& potestate,& excellentia, propter quem esset concupiscibilis, post Christi autem resurrectionem & aduentum Spiritus sancti cæperunt Apostoli esse principes Ecclesiarum,& alij multi simul etiam post eos. Et tunc experti sunt qualis esset Christi principatus, & nemo illum cupiebat,sed fugiebat, nisi cum charitas aliquem impelleret aliorum profectibus inuigilare. Et tunc electus,& vocatus principatum assumebat,non autem cupiens, petens,& ad illum aspirans,erat enim tunc nudus principatus spiritualis,s.principatus non habebat aliquam excellentiam sæculi super subditum, non quidem erat ditior, nullas enim diuitias habebãt,quia nullos reditus à subditis exigebant,neque percipiebant nisi sponte oblatum, sicut prædicatoribus eleemosynam damus, nullum statũ honoris,s.quantum ad familiam copiosam habebant,sed solitarij manebant sicut priuati, potestatem autem nullã coercendi habebant,neque coercebant peccantes per pœnas,sed sola exhortatione ad bonum deducebant. Siquis autem nollet bonus esse per verbum Dei, non cogebant eum ad hoc pęnarum illatione, & ita nichil de eo, quod ad principantes pertinet, erat in principantibus noui testamenti,vnde principatum omnes fugiebant in Ecclesia primitiua, quia nulla in eo erat vtilitas neq; secularis honor aut potestas,sed sola periculosa,& laboriosa solicitudo,qua inuigilare debebant super gregem,& reddere rationem pro omnibus Domino Iesu,talem autem principatum nemo concupisceret nisi insipiens,s.qui illum nõ cognosceret,vel qui Deum non timeret,& intenderet eũ transferre ad alterum principatum faciendo de spirituali temporalem,& gentilem principatum. Sic dicit Chryso. Principes Ecclesiæ fiunt,vt seruiant minoribus suis, & ministrent omnibus eis quæcunque acceperũt à Christo, vt vtilitates suas negligant,& illorum procurent,& mori non recusent pro salute subditorum, primatum ergo Ecclesiæ concupiscere,neque iustum est,neque vtile,quis enim sapiens vult vltro se subijcere seruituti, & periculo tali,vt dẽt rationem pro omni Ecclesia,nisi fortè, qui nõ timet Dei iudicium,vt abutatur primatu suo Ecclesiastico sæculariter,ita vt conuertat illum in sæcularẽ. Erat enim principatus Ecclesię,secundum quòd à Christo institutus est,omni sęcularitate carens,nichil concupiscibile habẽs, non quidem diuitias,non potestatis executionem, nõ honorem,& excellentiam, habere autem decebat multam sanctitatem exemplaritatis,& solicitudinẽ ad prouidendum in spirituali salute. Quæ omnia apertè posuit Petrus in canonica 1.ca.5.s.Seniores obsecro, qui in vobis sunt, pascite,qui in vobis est gregem Dei,prouidẽtes, nõ coactè,sed spontaneè secundum Deum,neq; turpis lucri causa,sed voluntariè,neque vt dominantes in clero,sed forma facti gregis ex animo. Inquãtum dixit,pascite,qui in vobis est,gregem, ostendit solicitudinem pastorum in prouidendo spirituali gregi suo,& ista est propria conditio præsidentis, s.vt solicitus sit. Sic dicitur ad Rom.12. cap.qui præest in solicitudine. Inquantum dixit,non coactè sed spontè,abstulit exercitium potestatis, s.quod non deducerent homines ad bonum per pœnas, & nolentes credere non cogerent,peccantes autem postquam credidissent verberibus non castigarent,sed verbis deducerẽt, & pro eis Deum orarent, vt daret eis spiritum compunctionis,& pęnitentiam, & resipiscerent à laqueis diaboli.2.Tim.2.cap. Inquantum dixit,non turpis lucri gratia, abstulit diuitias principibus Ecclesiæ, s.quod non exigerent collectas a subditis,neque tributa imponerent, neq; lucrum aliquod inde expectarent, sed ipsimet manibus suis laborantes victum acquirebãt, sicut Paulus faciebat, cui ad omnia,quæ ei erant necessaria, prouidebant manus propriæ: Actuum decimo octauo, & vigesimo capitulo.

Nisi quando aliquid gratis dabatur propter prædicationem, & ita omnino inopes erant principes Ecclesiæ. Inquantum dixit non dominantes in clero abstulit excellentiam eorum quantum ad statum, & honorem,& imperium, scilicet non imperarent quasi domini, sed respicerent alios, vt æquales, & ideo sola duo eis tradidit quæ laboriosa sunt,solicitudinem,& sanctitatem.

De solicitudine dictum est, sanctitatem autem ostendit,inquantum dixit, forma facti gregis, idest debebant ipsi fieri velut quædam regula actionũ siue forma exemplaris,quam sequatur populus, & hoc est, quod actiones singulæ prælatorum tam puræ,& emendatę essent,quod nichil in eis inueniretur repræhensibile, & tunc omnis operatio eorum poterat teneri vt regula, & exemplum, quod ad magnam sanctitatem pertinebat, & hoc idem Apostolus ostendit ad prælatos pertinere, prima Timothæi tertio, vbi primam conditionem Episcopi ponit, ꝙ sit irrepræhensibilis,qui verò est irrepræhensibilis,est forma actionum alijs.

In principatu autem sæculari quantumcunque iusto omnia sunt contraria,i.tria, quæ negantur in principatu Ecclesiastico manent in sæculari. Est enim prima conditio,quod quilibet principatus sæcularis quantumcunque iustus habet vim coactiuam ad puniendum delinquentes: immo si non punit non est conueniens principatus.

Secunda est, quod omnis principatus habet aliquã vtilitatem, quia principi datur aliquid ad sustentationem de publico, vel princeps habet exigere aliquid de bonis priuatorum. Tertia est, quòd omnis princeps habet honorẽ, & imperium aliquod super subditos, ita vt aliquo modo eum dominum vocent, quia competit ei de excellentia, & honore id, quod non competit subditis. Sed inter bonum, & malum principatum hoc differt, quia in bono principatu exigit princeps ista secundùm legem, & quãtum lex se extendit, & ea intentione, vt per hoc vtilitates subditorum procurentur. In malo autem principatu facit ista princeps vltra legem, & rationem, inquantũ cõcernunt priuatum commodum, honorem, & excellentiã ideo principatus, quem Christus inducebat non est talis, qualis principatus gẽtium, siue bonus, siue malus ille sit. Cum autem quæritur, quare nunc appetimus primatum spiritualem sub lege Christi, cùm non habeat aliquid cõcupiscibile. Dicendum, quòd principatus spiritualis est nunc sicut principatus gentium, vel sæcularis, & ideo est concupiscibilis sicut ille, non enim videtur differre spiritualis principatus a principatu gentium nisi quantũ ad quendam excessum, scilicet spiritualis habet omnia, quæ habet sæcularis, & aliquid insuper. Potest enim principatus spiritualis super animam, inquantum habet ministerium remissionis peccatorum per sacramenta, & per aliquã, quæ sunt accessoria, sicut excommunicare, absoluere, suspendere, interdicere. Quod non habet principatus sæcularis. Ea tamen, quæ faciunt principatum sæcularẽ concupiscibilem, sunt iam in spirituali. Nã habet principatus spiritualis diuitias multas, quia sunt reditus magni annexi principatibus, & dignitatibus ecclesiasticis. Et etiam ipsi principes habent ius exigendi a subditis aliqua genera tributorum, vel vtilitatum. Etiam habent potestatem coercendi, quia per pœnas cogunt principes Ecclesiarum delinquentes ad bonum, licet in hoc aliqualiter differt, quia spirituales principes non inferunt pænã sanguinis sicut sæculares, inferre tamen possunt alias graues pænas, quæ ad sanguinis effusionem non procedãt, iõ siquis ad malum finem optet ecclesiasticum principatum habet quid concupiscat, scilicet diuitias, potestatem, honorem, & cætera huius sæculi bona, quæ ad hæc consequuntur, quibus fruatur, sicut omnis peccator vult frui bonis huius sęculi. Si autem ad bonum finem velit, scilicet, vt prosit, adhuc habet aliquid, in quo licitè interdum possit gaudere eo modo, quo licitè potest quis gaudere in diuitiis, & honore, & aliis bonis huius sæculi, cum Christus ea nõ vetuerit simpliciter, sed ista bona sunt annexa principatui ecclesiastico iam, ideo quomodocũque habeatur ipse principatus, habet iam aliquid, quod concupisci possit, sed non habuit illum, quando Christus instituit illum principatum.

An principibus ecclesiæ licuit statuere talem principatum, vt concupisci valde possit. Quæst. XCVI.

SEd quæritur, cum Christus statuerit principatum Ecclesiæ talem, qui non posset concupisci, an liceat, & quomodo liceat postea principibus Ecclesiæ transferre illum ad talem conditionem, quòd concupisci valde possit.

Dicendum, quod vt dictum est supra, tria sunt in principatu sæculari quantumcunque iusto, quæ ad excellentiam pertinent, & faciunt eum concupiscibilem, scilicet potestas coercendi, diuitiæ, honor, vel Imperium, & omnia ista tria negabantur in principatu ecclesiastico eo tempore, quo Christus illum instituit, & sic mansit in ecclesia primitiua, & ita nihil cõcupiscibile habebat, sed solùm duo, quæ difficillima, & onerosa erant, scilicet cõsuetudo, & sanctitas, postea autem omnia tria abundanter aduenerunt principatu ecclesiastico, ita vt iam principatus sacerdotalis videatur regalis, immo regali maior, vt impleatur verbum Petri. vos estis genus electum, regale sacerdotium, sed vnum istorum per accidens venit ex deuotione plebis. Secundum ab ipsa ecclesia institutum est. Tertium per se ad duo sequitur, & comitatur illa necessario. Primum est diuitiæ, secundum potestas

F coercendi, tertium est honor excellentiæ, & Imperium. De primo patet, quòd Christus instituit Apostolos Principes ecclesiarum, quia inopes erant, & Petro commendauit oues suas, qui etiam pauper erat. Christus autem diuitias eis non dedit, neque vnde illas haberent, cùm potius fecisset, quòd propter illum omnia dimitterent, & sequerentur eum. præcedenti c. nunc vero ex eleemosynis fidelium factæ sunt diuites ecclesiæ, & prælati multos reditus habent, in ecclesia autem primitiua hoc non fuit, nec esse potuit. Primò quia non erat vnde prælati diuitias haberent, quia nunc illas habent ex donationibus, & eleemosynis fidelium factis Ecclesiæ. Tunc verò nullæ factæ erant, erãt enim etiam ipsi Christiani inopes, & nihil dare possent ad hoc, quod Ecclesiam ditarent. Secundò quia erat tunc Ecclesia in quotidiana turbatione cum fideles

G paterẽtur quotidie ab infidelibus persecutionem, & mortem, cùm illi essent cupidi, quidquid ecclesiis donatum esset auferrent, & ita non prodesset ecclesiis dare, quia nõ poterat permanere, sed melius erat pauperibus quotidie distribui, quod illis prodesset, & quotidiano vsu cõsumeretur, & non haberent quid raperent infideles, quàm ecclesias ditare quas subito infideles spoliarent. Sic patet de tempore Laurentij, quãdo dictum est Decio, quòd apud Laurentium essent thesauri Ecclesiæ, pro quibus Laurentius captus est, sed videns eos auferendos distribuit pauperibus tacitè. Et tunc procedens ad martyrium dixit, Assatum est, versa, & manduca, nã facultates Ecclesię quas requiris manus pauperum in cælestia deportauerunt.

Tertiò quia diuitiæ Ecclesiæ cederent fidelib. ad malum. Infideles enim qui propter fidem Christianos perse-

H quebantur, habita occasione magis persequerentur ministros Ecclesiæ propter diuitias eius. Si enim Ecclesia diuitias publicè haberet, vt possessiones, & loca, raperent illa infideles, quasi bona damnatorum de crimine. Si autem haberet Ecclesia diuitias occultè: vt aurum, argentũ, & similia, ad inueniendum hæc affligerent ministros Ecclesiæ, sicut Laurentius non fuit captus propter confessionem fidei. sed propter thesauros Ecclesiæ qui apud illum dicebantur esse absconditi, licet postea gloriosè pro fidei confessione occubuerit. quandiu ergo infideles suspicarẽtur Ecclesias esse diuites, pro inquirendis diuitiis affligerent ministros Ecclesiæ. Vt ergo cessaret hoc, melius erat, quòd Ecclesiæ essent pauperes, & hoc manifestum esset infidelibus. Ita cessarẽt ex hac causa affligere ministros Ecclesiarum, sed solùm pro fide eos affligerent, quã-

I do vellent.

Quartò quia ad hoc, quòd Ecclesię diuites essent, oportebat Ecclesias esse fundatas, & distinctas, vt videretur quid esset vnius Ecclesiæ, quid alterius. In Ecclesia tamen primitiua, quia erat quasi continua persecutio, vix audebant Christiani habere Ecclesias manifestas, sed occultè conueniebant propter timorẽ infidelium, ideo diuitiæ tunc Ecclesiæ dari non poterant, cum Ecclesiæ nondum essent manentes, & de quibus confiderent Christiani, quòd longo tempore manerent, & ista fuit causa, quare data pace ecclesiæ cessante persecutione, quæ fiebat contra fidẽ, cæperunt fideles magna dona ecclesiis dare, de quibus locupletatæ sunt.

Vnde ipse Constantinus Imperator, sub quo pacem habere cæpit Ecclesia, & publice cæperunt fieri consilia, &

K congregationes Christianorum, vt dicitur primo libro Histor. tripartitæ, dedit Ecclesiæ B. Petri Rom. Imper. scilicet vrbem Romæ, & multa alia, & post eum cæteri fideles dederunt ecclesiis multa donaria, de quib ecclesiæ, & ministri earum locupletati sunt.

Quintò fuit, quia licèt fideles vellent in ecclesia primitiua ditare ecclesias, & ministros, non erat conueniens.

Nam si haberent diuitias in locis suis nollent propter solicitudinem illarum extra vagari, vel si vagarentur nõ attenderent toto animo, ad id, quod agendũ erat, & tamen in ecclesia primitiua officium prælatorũ fuit vagari per totũ orbem ad prædicandum verbum Dei, cùm nõdum esset vbique verbum Dei diuulgatum, & pauci adhuc crederent, ideo non debebant habere alicubi diuitias, ne pro desiderio administrandi illas, & fruẽdi illis recedere

Officiũ prælatorũ in ecclesia primitiua.

cedere nollent de locis, in quibus bona sua habebant, & si recederent tenerentur solicitudine illarum, & non attenderent totaliter verbo Dei. Et ista fuit causa quare Christus omnibus ad se venientibus iubebat vēdere omnia quæ habebāt, & dare pauperibus, & tūc sequi ipsum, sicut patet de iuuene diuite præcedenti capit. & ita fecerant omnes Apostoli, vt patet ibidem, s. ecce nos relinquimus omnia, & secuti sumus te. Et etiam ob hoc iussit discipulis, quod non ferrent in via secum aurum, neq; argentum, neque pecuniam, neque duas tunicas, neq; panem, sup. 10. ca. & Mar. 6. Et hoc vt neque in præsentia, neque in absentia pro aliqua re essent soliciti, sed soli verbo Dei intenderent, ideo non debuerunt tunc Ecclesiæ diuites esse, & prælati. Sextò, quia dato, quod Ecclesiæ essent pauperes, & vellent fideles prouidere fidelibus prælatis de diuitijs, vt sic possent ire ad prædicandum nō relinquentes aliquas possessiones alicubi, sed secū sufficientiam rerum, & statum honorabilem ferentes, non conueniebat, quod Christus non solum vetuit Apostolis, & discipulis euntibus ad prædicandum possidere bona immobilia, sed etiam ferre secum aurum, & argentum, & duas tunicas, & sacculum, & peram, vt dictum est. Ergo non licebat prælatis, qui illud officium habebant, & eodem tempore ista ferre, & potissimè quia prædicabant legem perfectionis, quæ bona sæculi contemnit, ideo verecundum erat eos diuites, & omnium abundātes Christi paupertatem prædicare, & rerum abiectionem, & ita verbū eorum rari reciperent. Item quia Christus volebat ostendere sanctitatem in prædicatoribus, vt cæteri eorū exemplo, faciliter ad bonum, & fidem deducerentur. Quædam tamen magnæ sanctitatis ostensio est in abiectione temporalium rerum, quia qui ista abijcit de mundo non est, quia bona illius non recipit, tales autem esse debebant Christi discipuli, sicut ipse eis dixit Io: 17.

De mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, si enim de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret, ideo non debebant secum ferre aliquas diuitias Item vt Christus ostenderet, quod ista conuersio fieret diuinitus.

Nam si prædicatores diuites essent, aliquid per diuitias facere possent, quia multa per diuitias operata sunt, vt dicitur. 1. Ethyc. & tunc posset aliquis conuersionem gētium, vel aliquid eius, attribuere humano operi vel ingenio, ideo decuit, quod pauperes essent, & inglorij qui fidem prædicabant, vt quicquid facerent totum diuino operi attriberetur, & ita magis laudaretur Deus in conuersione gentium, & non haberet fides nostra vllam calumniam, & ita Christus cōstituit principatum inopem, quia nullas diuitias dedit prælatis, quos ipse constituit, & qui esse debebant in ecclesia primitiua, quia non erat vnde illas haberent, neque etiam erat conueniens, quod illas haberent propter prædicta.

Data autem pace ecclesiæ, cœperunt esse Ecclesiæ locupletes, & prælati, quia nichil erat, quod obstaret.

De primo patet, quia in Ecclesia primitiua erant pauperes, & pauci qui conuertebantur, & nō poterant ditare ecclesias. Postea verò conuerso orbe, fuerunt qui possent ditare prælatos, & ecclesias.

De secundo patet, licèt tunc non proderat donationes fieri, quia infideles spoliarent ecclesias, nunc tamen prodest, quia nemo poterit eas spoliare nisi ipsi fideles qui eas ditant.

Tertium etiam non obest, quia cum data pace Ecclesiæ cessauerit omnis persecutio, non affliguntur ministri ecclesiæ, neque pro fidei professione, neque pro inquisitione facultatum ecclesiæ.

Quartum non obstat quia ex eo tempore quo pax data est fidelibus ædificatæ sunt multæ ecclesiæ ab eis sperantibus firmiter illas mansuras, & quod iam contra fidē tribulatio non insurgeret, & ideo illas tunc conuenienter dotare potuerunt locupletando diuitijs.

Quintum, & cætera non obstant, quia quando data est pax ecclesiæ, erat fides extensa per maiorem partem orbis, immo ferè per totum, & ita iam non erat necesse vagari prælatos per orbem prædicando ad conuersionem infidelium, sed satis erat conuersos confir-

A mare, & ecclesias commissas regere, ideo non erat inconueniens, quod possiderent ecclesiæ multa, & prælati essent diuites. Sed adhuc obijcietur, quod non licuerit ecclesiis & prælatis diuites esse, quia Christus dixit hic, q̄d non esset sic in principatu spirituali sicut in principatu gētiū, & tamen in illo diuitiæ possidentur, ideo non erat licitum hoc fieri in principatu ecclesiastico. Dicendum, q̄ satis est longa quæstio circa bona ecclesiarum, & clericorum an aliquid sit proprium eorum, & ad quid teneantur propter bona, quæ recipiunt, de quo magis dicetur Mar. 6. vel Luc. 9. aut 10. & aliquid tactum est, sup. 6. cap. cum de eleemosynis clericorum ageretur. Sed pro nunc potest dici vno modo, quod istud verbum Christi nō obstat, quia ibi nihil quantum ad diuitias dicitur, sed solū quantum ad præeminentiam honoris, & coertionē, quæ est per potestatem, cùm dicitur: Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos: & ideo stante adhuc illo verbo, licet prælatis possidere diuitias. Vi autem obijciatur de auctoritate. 1. Pet. 5.

An liceat prælatis ecclesiasticis esse diuites.

B

Pascitē gregem, qui in vobis est, prouidentes non coactè, sed spontaneè secūdum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè. Dicendum, quod verum est, quòd prælati tempore Petri inopes erant, quia Ecclesiæ nullas diuitias habebant, & tamen Petrus non vetuit in auctoritate illa prælatis habere diuitias, sed vetuit desiderare prælaturam propter diuitias acquirendas, vel exercere actum pastoralem ad quæstum, & istud etiam nunc est peccatū.

Secundò potest dici ad prædictum, quòd etiam si ex verbis illis colligatur, quòd principatus suorum Prælatorum esse deberet sine diuitiis deberet intelligi quantū ad illos, quibus Christus hoc dixit: non autem quantum ad omnes successores eorum: alia enim similia sunt: iubebat enim Christus, quòd omnes qui eum sequi volebant venderent omnia, quæ habebant, & tamen nunc ad sequendum Christum, non est necesse, quòd vendamus omnia, quæ habemus. Sic etiam patet, quia Christus iussit Apostolis, quando irent ad prædicandum, quod non possiderent aurum, neque argentum, neque pecuniam, neq; portarēt duas tunicas, neque calciamenta, neque sacculum, neque peram, neque panem, etiam quod neminē in via salutarent, & idem iussit discipulis septuaginta duobus Luc. 10. c. Sed manifestum est, quòd nemo tenetur nunc ad ista, quia licet cuicunque homini quantumcunq; perfecto salutare alterum in via: etiam portare panem, & calciamenta: ideo licèt illis fuerit datum, non intelligebatur de successoribus: & hoc fuit, quia ita expediebat ad actum prædicationis, ad quem mittebantur. Nobis autē non est impositum vagari ad prædicandum: ideo licet possidere diuitias, & non obligamur ad aliquod illorum. Item patet efficacius, quia si ista essent sub necessitate obseruanda à nobis, & eo animo Christus illa dixisset, seruasset ipse illa: & tamen non obseruabat, ipse enim pecuniam ferebat in via, cum Iudas portaret loculos eius. Io. 12. & 13. c. & ex pecunia illa emittebat omnia necessaria. Etiam panem ferebat Christus in via, vt colligitur supra 15. & 16. ideo noluit nos ad hæc astringere, sed ideo cùm Apostolis, & discipulis obseruanda mandasset, non obseruabat ipse illa, vt apparet, quòd nolebat nos obligare ad illa, nam si ipse obseruaret, dubium esset, & crederetur, quod etiam nos obligare voluisset, sed illis specialiter ista seruanda imposuit propter causam supra tactam, vnde, & ipsi Apostoli, & discipuli quando cum Christo manebant, non obseruabant hæc. Cùm verò mittebat eos ad prædicandum, seruabant illa, & ita dixit illis Luc. 22.

C

D

E

Quando misi vos sine sacculo, & pera, nunquid aliquid defuit vobis? & non dixit eis: Nunquid aliquid defuit vobis postquam mecum estis, scilicet quia Christus sacculum, peram, & pecuniā portabat, eos vero sine istis mittebat ad prædicandum. Non est ergo vetitum ecclesiis, & prælatis diuitias possidere. Cùm ergo illicitum nō esset possidere hæc, deuotio fideliū ditauit Ecclesias, de quo omnes Ecclesię ministri ditati sunt. Viderunt. n. hoc esse conueniens, quia in veteri testamento Deus approbaberat oblationes istarū, immo mandauerat dicens, nō apparebis vacuus coram me, Exod. 13. & specialiter iusserat

serat offerri aurum, & argentum pro sanctuarij ædificatione: Exod. 25. & ideo Iudæi assueti erant multa offerre templo domini, vt patet de oblatione duodecim principum, Num. 7. cap. & de oblatione Dauid & principum eius pro ædificatione templi 1. Paralip. 22. & 28. & 29. & non solum volebat Deus ista cedere ad vsus ministrorũ, sed etiam Sacerdotum & Leuitarum, & ideo descripsit omnia iura, & redditus eorum Nume. 18. c. in nouo ergo testamento sic futurum erat, quod fideles aliquid offerrent in vsus ecclesiarum, aliquid verò in vsus ministrorũ, potissimè quia Christus istud approbauit, nam quadam die vidit offerentes munera in templo, & mittentes ea in Gazophylacium, & inter omnes laudauit viduam offerentem duo minuta æra Luc. 21. Ideo in nouo testamento sic fieri volebat, & ex talibus donationibus magnificis ditatæ sunt ecclesiæ, & ministri earũ, & ita principes ecclesiarũ possident diuitias, & non est inconueniens, quia non est contra præceptum Christi, sed hoc solùm habent, quia cum diuitiæ ecclesiæ sint eleemosynæ fidelium, tenentur omnes ministri ecclesiæ, qui pascuntur de bonis Ecclesiæ magis ad eleemosynam, quàm cæteri homines: de quo dictum est supra sexto cap. Dicendum, quòd est in principatu gentium potestas coercendi cogendo homines ad bonum per pœnas impositas à lege, vel per pœnas arbitrarias, quando desunt pœnę legalę. Hoc autem non fuit in principatu Apostolorum Christi.

Xp̃s approbauit quosdã ecclesiis offerentes.

Sic enim ipse dixit: Et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos, & conclusit: Non sic erit inter vos, scilicet quòd principando non exercebitis potestatem, idest coertionem. Sic dixit Origenes: Sicut omnia carnalia in necessitate posita sunt: spiritualia autem in voluntate, sic & qui principes sunt spirituales, principatus eorum in dilectione subditorum debet esse positus non in timore corporali, & ideo prælati inter Apostolos, & in ecclesia primitiua non regebant deducendo ad bonum per pœnas, & verbera sed per exhortationem.

Causa autem prima erat, quia tunc legem nullam habebant nisi legem Christi, illa autem nullas pęnas imponit criminibus in speciali, neque in generali, ideo iudicantes per illam non imponunt pœnas: sed exhortantur per comminationem pœnę ęternæ, quam ipsa Christi lex prænunciat. Secunda causa erat, quia in ecclesia primitiua erant pauci Christiani, & non habebant per se potestatem alicuius regionis, ita quòd illa regio iudicaretur per legem eorum, & iudices ab eo positos, sed vbicũque erant, subditi erant potestati gentilium, & Iudæorum: apud quos erat potestas coercendi tam pro crimine, quam in ciuilibus: & ideo non poterant ipsi exercere ipsam potestatem, & si exercerent agerent contra dominationem regionis illius quasi vsurpatores potestatis, & ita reputarentur, vt hostes.

Sic enim Romani subiecta regione Iudæorum abstulerant eis omnem potestatem circa criminalia. Non enim poterant quemquam condemnare ad mortem, vel membri mutilationem, aut aliquam sanguinis effusionem, sicut ipsi dixerunt Ioan. decimooctauo cap. Nobis non licèt interficere quemquam: cum ergo iudæis, qui ante hoc habuerant iurisdictionem criminalem sub traxerant illam Romani relinquentes solam ciuilem, à fortiori Christianis, qui nullam vnquam habuerant cum nondum cępissent esse aliquis populus determinatus, sed partes populorum, sicut hic aliqui, & ibi alij conuertebantur, non concederent Romani, & alij domini terræ iurisdictionem aliquam, neque criminalem, neque ciuilem, potissime, quia Christiani erant odiosi principibus terræ sicut Christus dixit. Eritis odio omnibus hominibus propter me. supra decimo capit. & quicunque interficiabat eos, arbitrabatur obsequium se pręstare Deo. Ioan. decimosexto capit. Ideo non haberent aliquod genus coertionis, quia coercere est compellere ad seruandum rem iudicatam, vel ad obseruantiam legis, & hoc est opus iurisdictionis, quæ distinguitur in criminalem, & ciuilem, qui ergo non haberet iurisdictionem aliquam, neminem poterat coercere, & ista est causa potissima: nam dato quòd lex Christi imponeret pœnas circa criminalia, & ciuilia, & tribueret iudici-

F bus potestatem coercendi subditos per illas, non exercerent Christiani istam potestatem in ecclesia primitiua, quia cùm apud Apostolos, in quibus isti habitarent, reputabantur priuatæ personæ nullam prorsus iurisdictionem habentes, quam si exercerent, siue criminaliter siue ciuiliter, viderentur vsurpatores illius, & ideo iudicarentur hostes reipublicæ.

Et ita apparet, quòd iurisdictionem nullam exercebant in Ecclesia primitiua. Nam si aliquam exercerent, illa saltem esset ciuilis, quæ est minima, & tamen istam non exercebant. Quod patet. quia primæ Corinth. 6. Apostolus redarguit Corinth. quòd in causis ciuilibus inuicem litigabant coram infidelibus, Apostolus increpat eos, quare potius non constituunt inter se aliquem de Ecclesia, qui causas iudicet ciuiles, & quia in verita-
G te non habebant ipsi iurisdictionem aliquam, quam confiterentur aliæ gentes eos habere, non poterant constituere aliquem in iudicem ordinarium, qui cogere posset litigantes ad standum iuri, sed quasi per viam compromissi erant compromittendæ causæ in manibus eorum, qui nulli præerant iurisdictioni, & per sententiam illorum iudicarentur: & hoc Apostolus fieri suadebat: quia tamen nemo cogitur compromittere causam suam, cum sint aliqui iudices ordinarij respectu cuiuslibet hominis, qui de causis eius cognoscere possint, & cõpellere si interdum esset aliquis, qui nollet compromittere causam suam iudicibus illis, quos ecclesia statueret, vel si coram eis tanquam coram iurisdictionem habentibus citaretur: & nollet comparere. non poterat cogi, & ideo contra tales non erat remedium, nisi quod citaren-
H tur coram infidelibus, qui erant iudices ordinarii, & potentes coercere.

Mod° componendi lites ĩter Xp̃ianos in Ecclesia primitiua

Hoc ergo fiebat, & ideo Apostolus conqueritur dicẽs, quod potius deberent Corinthij perdere causas. & pati damna rerum suarum, quam conuenire quemquam coram iudicibus infidelibus.

Vnde postquam dixerat, quod pro iudicibus foralibus constituerent contemptibiles, qui in Ecclesia erant, s. ad verecundiam vobis dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum? & frater cum fratre contendit, & hoc apud infideles, addidit. Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos, idest quando iudicia inter vos habetis coram infidelibus, & subdit, quare non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini, sed vos in-
I iuriam facitis, & defraudatis, & hoc fratribus, s. quando aliquis esset ita proteruus, quod nollet stare mandatis iudicum à vobis statutorum, & ob hoc non posset fieri contra eum executio iuris, melius erat vobis pati iniuriam, idest tolerare eam, quam receperatis, & fraudem, & bonorum vestrorum diminutionem sustinere quàm coram infidelibus litigare, non enim poterant iudices statuti, siqui statuerentur per Ecclesiam tempore illo, cogere aliquem ad standum iuri, vel ad soluẽdum alteri debitum, & si cogerent, & ille conquereretur iudicibus infidelibus, illi punirent iudices Ecclesiæ, tanquam vsurpantes iurisdictionem, cum sint personæ priuatæ, quæ nulli iurisdictioni præsunt, & ita verum est, quod prælati Ecclesiæ nullam omnino iurisdictionem cum coertione exercebant tempore Pauli, neque criminalem, neque ciuilem,
K & ita erat vbicunque erant Christiani, quia erant tunc subditi principibus infidelibus.

Tempore Pauli prælati Ecclesia nullam iurisdictionẽ cum coertione exercebant:

Ob hoc ergo Christus expressè dixit, quod habentes primatum inter Apostolos non exercerent potestatem, sicut principes gentium, sed solum ministrarent exhortantes per verbum bonum ad obseruationem legis, & iuris æquitatem, si enim Christus absolutè concessisset primatum in Ecclesia, vel si non expressisset, quod primates temporibus Apostolorum non haberent vim coercendi, fortassis vellent exigere pecuniam ad sustentationem status sui, sicut principes gentium à subditis exigunt, etiam vellent per pœnalem coertionem homines ad obseruationem legis, & æquitatis cogere, ex quo sequerentur scandala, quia principes Gentilium iustè eos persequerentur tanquam inuasores alienæ iurisdictionis, & hostes reipublicæ: &

& ta-

A & tamen non decebat, quod ipsi inuaderent aliena, aut quod quis iustam causam quærelæ contra eos haberet, neque eis aliquid obijcerent, pro quo eos ad pœnam peterent, nisi, quod Christiani essent. Sic dicitur 1. Pet. 4. cap. Nemo autem vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor, si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine, ideo fuit conueniens, vt Christus expressè diceret Apostolis de conditione primatus eorum, s. vt non niterentur habere coertionem, sicut principes gentium. Item Christus dedit principatum suum Apostolis in exemplū, de principatu, quem illi habituri erant, vt patet in littera, & tamen Christus non principabatur, vt habens coertionem, sed solum, vt ministrans, prædicabat. n. hominibus, & per verbum dissuadebat hominibus malum, & nitebatur eos ad bonum conuertere, sed nolentes hoc non puniebat, sed liberos relinquebat, imò, & profitebatur se non exercere opus iurisdictionis. Nam semel dixit ei quidam. Luc. 12. c. Magister dic fratri meo, vt diuidat mecū hæreditatem, & ille ait, ò homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? quasi dicat iubere hoc est opus iurisdictionis, & pertinet ad iudicem, vel ad diuisorem datum, nullus autem michi talem iurisdictionem tribuit, ideo ad me non spectat hoc mandare, sed solum exhortari, vt faciat quod bonum est. Et est opus prædicatoris non habentem iurisdictionem coercitiuam: talem ergo principatum Apostoli habere debebant.

Nunc autem Ecclesia, & prælati habent potestatem coercendi, quia nichil eis obstat. Non enim prima ratio, quia tunc Ecclesia non habebat aliquas leges, quæ essent Christianorum nisi legem Christi, quæ non imponit pœnam peccanti, nunc autem habent legē, quia præter hoc, quod habent legem Christi, cum Christiani habeant regiones, proprias, & principes, qui sub lege Christi viuūt, habent isti leges politicas præter legem Christi, & illę leges tam in criminalibus, quam in ciuilibus ponunt coertionem, & ideo intra Ecclesiam quæ dicit multitudinem Christianorum, erant aliqui, qui principarentur habentes coertionem, s. principes sæculares, & hoc fuit post datam pacem Ecclesiæ, quando regna integra, & gētes iam pertinebant ad legem Christi, & in talibus regionib. principes conuertebant leges suas ad conuenientiam legis Christi, scilicet si aliquæ erant iniquæ totaliter contrariæ legi Christi, tollebant eas, & manebant illæ, quæ non repugnabant legi Christi, & secundum illas erat potestas coercendi ipsis principibus, & iudicibus, tam criminaliter, quam ciuiliter. Secunda autem causa nō obstat, quia data pace Ecclesiæ, Christiani sunt multi, scilicet, aliquæ regiones sunt, quæ totaliter ad Christum pertinent: vel saltem principes regionis illius, & hoc sufficit ad hoc, quòd aliqui in Ecclesia habeant potestatem coercendi, & non solum hoc quantum ad sæculares principes est: sed etiam quantum ad prælatos Ecclesię, de quibus Christus locutus est. Isti enim iam vltra legem Christi habent alias leges, secundùm quas habent potestatem coercendi, tam criminaliter, quam ciuiliter. Et ordo fuit in hoc, quòd prius oportuit esse aliquos principes sæculares in Ecclesia, quàm prælati Ecclesiæ haberent vim coercendi: Nam si ante datam pacem Ecclesiæ vellent prælati Ecclesiæ aliquas tales coertiones facere, non possent: quia qui coerceretur recurreret ad infideles, ad quos tunc tota pertinebat iurisdictio: & illi videntes, quòd Christiani vsurpabant iurisdictionem, cum essent personæ priuatæ, persequerentur eos, vt hostes, quod erat inconueniēs, vt supra dictum est. Data autem pace, cum iam essent domini sæculares, idest reges, & principes Christiani, potuit esse in prælatis Ecclesiæ potestas, vt haberent coertionem, & coerciti non possent recurrere, nisi ad fideles, qui Ecclesiam venerabantur, & adiuuabant censuram eius: potuit autem fieri tunc primum, & non ante propter duo. Primò quia, vt dictum est, nemo posset eis imponere, quòd vsurpabant iurisdictionem: quia recursus esset ad dominos regionis, qui Christiani existentes fauerent Ecclesiæ. Secundò propter leges, per quas fieret coertio. Nam oportet, quòd qui iudicat, per aliquam legem iudicet, sed per legem Christi nulla coertio, neque

iurisdictio pœnalis competebat actualiter prælatis Ecclesiæ: ideo ad hoc, quòd illam, haberent oportebat, quòd leges aliquas instituerent, ex quibus competeret eis coertio: istæ autem leges aut debebant esse particulares aut communes, non fuit conueniens, quòd essent particulares ante communes: quia toto tempore ante hoc fuerat ecclesia sine potestate coercitiua. De nouo ergo nemo auderet illam introducere sine consensu, & diffinitione totius ecclesiæ, ne circa hoc aliquis error accideret, & etiam quia fortassis putaretur, quòd ex statutis vnius prælati coercitiuis antequam tota Ecclesia talem coertionē poneret, vel declararet, non ligarentur subditi, & ideo debuerunt leges circa hoc esse prius vniuersales quàm particulares: vt etiam particulares postea ortum, & auctoritatem haberent ex communibus legibus Ecclesiæ:

B & tamen quandiu non erat data pax Ecclesiæ, non poterant leges fieri communes ab Ecclesia, cuius ratio ponitur in historia tripartita libro primo, vbi primum Cōcilium præter ea, quæ fuerunt temporibus Apostolorum fuit post Nicenum tempore Constantini Imperatoris: cuius causa ibi subditur, scilicet quia ante hoc nondum data pace Ecclesiæ Christiani non audebant publicè conuenire, vt congregationes facerent, quas concilia vocamus: sed sub Constantino Imperatore fuit factum illud clarissimum Concilium Nicenum ad extirpandas hęreses, & ibi inceperunt condi leges communes, vt declarationes fidei, & ex illis legibus data est vis coercitiua à prælatis Ecclesiæ super subditos, & potissimè quantum ad crimina Ecclesiastica, & ipsos Ecclesiasticos viros, ideo antequam daretur pax Ecclesiæ, non potuit conue-

Primū Cōcilium post Apostolos fuit Nicenum.

C nienter esse principatus coercitiuus in Ecclesia: sed statim vt data est pax, potuit esse conuenienter.

Sed obijcietur, quòd nunquam potuit esse licitè quia Christus vetuit talem principatum, ideo nunquam est licitus. Dixit enim, Principes gentium dominantur eorum, & sequitur: Non sic autem erit inter vos. Et ideo noluit, quòd inter sequentes Christum esset principatus coercitiuus. Dicendum, quòd non fuit contra intentionem Christi, quia ipse vetuit desiderium principādi omnibus, modum autem principatus coercitiui non vetuit omnibus, sed solis discipulis suis, vt non induceretur scandalum.

Nam si illi vellent coertionem habere, sequeretur scan-

D dalum, vt ostensum est supra, ipse autem Christus ita voluit, vitare scandalum, quòd etiam ab eis, quæ debita erāt cessare voluit, & obligare se vel subijcere ad ea, quę non erant debita, idest quæ eum non obligabant, vt scandalum vitaret, sicut quando soluit didrachma nomine tributi, vt non scandalizaret petentes, supra 17. cap. data pace Ecclesiæ, non sequebantur scandalum, vt ostensum est supra, vt quia erant principes fideles, qui permitterēt coertionem Ecclesiasticam, ideo conueniens fuit tunc incipi. Item non vsurpabat rem alienam, quia non assumebant sibijpsis iurisdictionem, sed à Deo illam accipiebant, qui est pater, & auctor omnis potestatis, & iurisdictionis, cum omnis potestas à Deo sit, ad Roman. 13. capit. ipse enim Christus dedit potestatem Ecclesiæ suæ, cuius exercitium est in prælatis. Cum enim dedit claues

E regni cælorum Petro, omnem iurisdictionem dedit, supra 16. capit. Et cum omnibus Apostolis dixit: Quæcunque alligaueritis alligata erunt: & quæcunque solueritis erunt soluta. Etiam dedit omnem iurisdictionem, scilicet quantum ad omnem causam, & quantum ad omnes homines, supra 18. capit. Etiam quando dixit eis omnibus, sicut misit me pater ita ego mitto vos, dedit Christus Apostolis, & successoribus eorum omnem potestatem sufficientem, & conuenientem ad Ecclesiæ regimen: in natura enim Deus velut promisor, & gubernator dedit tam sufficiens regimen, vt nulli rei desit quod ei est conueniens: à fortiori ergo in statu spirituali, qui est excellentior: & ideo magis intentus ab eo daret regimen sufficientius. ergo in lege Christi, in qua fuit perfectio status spiritualis, daret Deus omnem potestatem sufficientem ad regulationem corporis Ecclesiæ: sed erat conueniens potestas coercitiua: ideo daret illam, & ideo licèt ipse non statuerit leges particulares, per quas re-

gerentur Christiani, quia non conueniebat propter multas causas, de quibus aliquid iactum est sup. in prologo auctoris, reliquit prælatis potestatem constituendi quidquid eis bonum videretur ad regimen Ecclesiæ. Nam data est eis potestas in constructionem. 2. Cor. 13. & 10. & secundum hanc potestatem Paulus statuebat, quidquid vtile putabat Cor. 1. Cor. 11. Cætera, cum venero disponam, i. faciam statuta, & ordinationes de illis; & ista statuta valent, quia habent auctoritatem à Christo, sicut enim si ipse ea instituisset, valerent, ita, Prælatis instituentibus, valent, quia potestatem, quam ipse inquantum homo acceperat à patre ad regulationem ecclesiæ, quã sanguine suo acquisiuerat, commisit prælatis ecclesiæ, vt secundum illam operentur, quod Spiritus Sanctus ei dictauerit. Tertio quia supposito, quod potestatem haberent ad istam iurisdictionem coercitiuam, & ad ponẽdum leges pro illa, conuenientius fuit, quod ponerẽt tales leges, quam quod maneret prælatio ecclesiastica solum exhortatoria, & quod, qui mali essent, vellent manere mali, in ecclesia tamen primitiua non factum est, tum quia erat scandalum. vt dictum est: tum quia pauciores erant, & pauci facilius reguntur quomodocunque, tum quia erat maior charitas in Ecclesia primitiua propter abundantiã charismatum Spiritus Sancti, & ideo erat lex vel potestas coercitiua minus necessaria. Nunc verò est conueniens, & magis necessaria quam tunc potestas coercitiua, quia illa tria non stant. De primo, sup. ostensum est quod data pace ecclesiæ non erat scandalum esse talem legem, & potestatem in ecclesia, licèt prius esset scandalum.

De secundo patet, quia nunc ecclesia creuit, ita vt multiplicati sint super numerum, & quia inter istos multos, qui vocati sunt, qui non sunt omnes electi. vt dicitur, supra in littera, sunt multi peruersi, & vt dicitur Eccles. 1. peruersi difficiliter corriguntur, & si nõ corrigãtur, alios morbo suo inficiunt, conueniens fuit talibus legem coercitiuam imponere, & potestatem dare, quæ hæc diffiniat & exequatur.

De tertio patet, quia nunc iam charitas refriguit, vt abundaret iniquitas, & impletur illud. 2. Thim. 3. c. quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, quotidie autem omnia deteriora fiunt vergente in senium sæculi corruptela, & nichil nisi malum per dies singulos operantur, cũ totus mundus in maligno positus sit. Et ideo summè necessaria fuit lex, & potestas coercitiua, quę eos qui lege Christi subditi sunt cogeret, eam, & omnem æquitatem obseruare, aliàs. n. (vt ipsa quotidiana experiẽtia & ratio docet) neque lex Christi, neque aliqua politia Christiana ad modicum saltem tempus duraret, nam, vt dicit Arist. 3. Polit. circa principium, Distributiuum iustitiæ magis est necessarium quam panis in ciuitate & vocat distributiuum iustitiæ ipsum iudicem, & tamen sine pane nulla ciuitas manet, ergo neque sine iudice. Hoc tamen non est nisi inquantum ille habet potestatem coercitiuam, nam quantum ad exhortationem ad bonum non est necessarius iudex, quia quilibet potest exhortari, sed non potest aliquis coercere nisi qui iurisdictioni præest, ideo est necessaria summè talis potestas pro conseruatione politię.

Alia etiam ratio est, quia fuit simpliciter necessarium in ecclesia data pace esse duas potestates coercitiuas, aut saltem vnam generalem, nunquam. n. fuit tẽpus aliquod post peccatũ Adæ, in quo homines non essent ad malum proni, Gen. 8. cap. Omnis ætas ab adolescentia sua prona est ad malum. Mali autem non retrahũtur à malo amore boni, sed timore pęnę, si. n. amore boni retraherentur, iam non essent mali, ideo ad hoc, quod retrahantur, oportet esse pœnam, non solum autem in futuro, quia quod absens est parum mouet, sed maximè in pręsenti, quia id, quod non est determinatum secundum aliquam certitudinem, potest peruerti, vel per humanam iniquitatem, vel per ignorantiam, necesse est, quod illæ pęnę sint determinatæ aliqua lege, & ita debuerunt semper in qualibet politia esse leges pęnales, & quia parum prodest condere iura, nisi illa executioni tradantur, oportuit in qualibet politia esse aliquos, qui potestatem coercitiuam secundum legem haberent, quos iudices, vel executores vo-

F camus. Neque potest aliqua politia durare aliquanto tẽpore sine his duobus, aut sine altero eorum, s. iudice, cui competat iudicare, vt ei videbitur, licèt iste modus nõ sit conueniens, quia patitur multas difficultates, & inconuenientia, quandiu autẽ erat Ecclesia primitiua, s. post mortem Christi tempore Apostolorum, nulla lex coercitiua, & nulla potestas iurisdictionis coercitiuæ erat in Ecclesia, neque in criminalibus, neque in ciuilibus, vt ostẽsum est supra, eo quod erant tunc Christiani sub principibus infidelibus, qui habebant tam in criminalibus, quam in ciuilibus coertionẽ, & si ipsi vellent in aliquo malignari contra proximos turbando statum politicum, erant iudices & principes Infideles, qui eos pęnarum inflictione à malo cessare cogerẽt. Et ita dato, quod maneret Ecclesia semper sub principibus infidelibus non habens aliquam

G legem, neque potestatem coercitiuam possent manere Christiani, & cęterę gẽtes ĩ pace politica, quia erãt leges politicę secundum quas ordinaretur de omnibus tam de fidelibus, quam de infidelibus quantum ad statum tranquillum politicum, data autem pace Ecclesiæ, & multis principibus, & regibus gẽtium cum tota terra sua ad fidem Christi conuersis, oportuit esse duas potestates coercitiuas intra Ecclesiam vniuersalem, quæ est Christianorum vniuersitas, vel saltem vnam. Nam integris politijs iam pertinentibus ad fidem Christi, aut esset aliqua lex & coertio in politijs istis, aut non, si non, esset, non posset manere diu quantacumque charitas esset Christianorũ, quia licèt multi essent in charitate, nõ accideret omnes, & semper esse in charitate, & ita fierent turbationes irreparabiles, si nemo per potestatem coercitiuam, mala im-

H pediret, & perpetrata vindicaret. Si autẽ detur, erit iam saltem potestas sęcularis coercitiua inter Christianos, & ita erit in Ecclesia, quæ est vniuersitas Christianorum. Vltra hanc fuit necessaria alia potestas coercitiua in prælatis Ecclesiæ. Nam aut ministri Ecclesiæ subderẽtur foro sæculari, aut non. Si dicas illos subdi, videtur esse aliquod inconueniens de quo, non insisto. Si autem nõ subdantur illi, aut nulli subduntur potestati, aut alicui. Non primum, quia error est ponere homines absolutos pęnitus ab omni lege pęnali, cum omnis homo sit peccabilis, ideo subdentur alicui legi, & potestati, & ita erit alterius fori, & sic ponentur duæ potestates coercitiuę inter Christianos, vnam secularem, aliam Ecclesiasticam. Et dato, quod quis vellet omnes homines pertinere ad eundem forum, sicut in veteri testamento sacerdotes, & Leuitę iu-

I dicabantur per reges, & principes sęculares, eo quod erãt coniugati sicut sæculares, tamen saltem non erat conueniens omnes causas pertinere ad eandem iurisdictionẽ, sunt. n. quædam causæ purè spirituales, quæ in laicos nõ cadunt, qui nichil spiritualitatis habent, etiam pęnę sunt spirituales: vt excõmunicatio, quas sęculares inferre nullo modo possunt, cum ad claues pertineat excommunicare, & absoluere, laici autem claues nõ habent, ideo necesse est quantum ad quædam, duas potestas coercitiuas esse in Ecclesia.

Et ista est causa præcipua, quare inter Christianos necesse fuit aliquem principatum esse coercitiuum, & tamen si Christus vetuisset simpliciter talem principatum dicẽs, quod nullo modo principatus Christianorum esset sicut principatus gentium, qui dominantur eorum, &

K potestatem exercent, neque prælati, neque seculares possent habere principatum coercitiuum, quod est absurdum, ideo debet intelligi, quod non est simpliciter dictum, sed solum ad Apostolos, quibus Christus loquebatur & ad illos, qui fuerunt tali tempore, in quo non poterat sine scandalo principatus coercitiuus esse in Ecclesia. Alia etiam ratio est, quia quantumcunque esset magis apta Ecclesia primitiua ad manendum sine principatu coercitiuo quam Ecclesia nunc propter causas supra assignatas tamen melius fuisset habendo principatum talem quam sine illo, & verè illum habuisset, nisi quia propter scandalum non poterat habere. Nam licebat cuilibet tunc facere heresim, vel schisma in fide, & conuersatione Christiana, & nemo illũ poterat punire, Christiani enim non poterant, quia neque legem, neque potestatem coercitiuam habebant.

Si autem recurrerent ad infideles, s. quòd Christiani boni accusarent coram infidelibus Christianos malos, q̃ facerent hæreses, & schismata: non erat conueniens. Primò quia non licebat fideli conuenire fidelem coram iudice infideli, sed potius iniuriam recipere, & fraudē pati debebat, vt Apostolus increpat Corint. 1. Corin. 6. cap. Secundò, quia infideles non punirent taliter delinquentes, sed potius laudarent eos, qui alio modo cōtra legem & Christianam fidem facerent, quam ipsi superstitionē insanam, & inimicam reipublicæ credebant, & Christianos velut reipublicæ hostes, & deorum suorum inimicos persequebantur. Tertiò, quia dato, quod aliqui essent infideles qui tenerent Christianos quiete sub imperio suo, tamen non punirent delinquentes contra legem Christianam quia qui iurisdictioni præerant iudicabant secundum leges suas.

Quod autem leges eorum non puniebant, non iudicabant ipsi punitióne dignum, & tamen obseruari legem Christianam nulla lex gentilium sanxerat. ideo consequenter transgressiones legis Christianæ, peccata non iudicarent, & ita non puniret delinquentes in ea. Et idem iudiciū erat de Iudæis subiectis Romano imperio, quia siquis eorum contra legem Moysi faceret, non puniret eum ob hoc iudex gentilis accusatum, & conuictum coram se de illa transgressione, sed vilipenderet tales accusationes. Sic patet quando coram Gallionem Iudæi accusabant Paulum, quòd Christum prędicaret, & ille noluit audire accusationem istam Actu. 18. c. cum dicitur. Corā Gallione proconsule Achaiæ insurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal, dicētes, quia contra legem hic suadet hominibus colere Deū. Incipiente autem Paulo aperire, os dixit Gallio ad Iudæos, siquidem esset iniquum aliquod, aut facinus pessimum ò viri Iudæi rectè vos sustinerem, si verò quæstiones sunt de verbo, & nominibus legis vestræ, vos ipsi videritis. Iudex ego horum esse nolo, & sequitur ibi, quòd minauit eos à tribunali. i. repulit nolens audire hanc causam. Ita autem esset si aliqui Christiani alios coram infidelibus accusarent de hæresi, & schismate, & alijs trāsgressionibus legis Christianę, ideo manerent omnia crimina tunc impunita, quæ erant purè contra legem Christianam, & potissimè insurgebant hæreses. Et ista fuit causa quare in Ecclesia primitiua tot hæreses insurrexerūt, vt iam ante tempora August. nonaginta essent hæreses, vt patet in lib. quem ipse de nonaginta hæresibus condidit, & tamen ipse pauco tempore fuit post tempora Constantini, quando Ecclesiæ primum pax firma data est. Non sustinuisset autem Ecclesia primitiua ista incommoda hæresum insurgentium, si esset vis aliqua coercitiua ad reprimendum, & puniendum eas, ideo melius fuisset Ecclesiæ primitiuæ habere principes cum potestate coercitiua, quam sine illa, si sine scandalo eos habere potuisset, & tamen non potuit, vt dictum est. Data autem pace esse potuerunt principes tales sine scandalo, ideo tunc fuerunt, & semper erunt vsque ad finem Ecclesiæ. Tertium quod est in principatu gentium, est honor, excellentia, & imperium, & ista nunc sunt in principatu Ecclesiastico, sed de his dicere non est necesse, sicut de duobus præcedentibus. quia ista consequuntur ex necessitate ad illa duo, idest ad diuitias, & potestatem coercitiuam, necesse est enim à subditis honorari, & timeri cū qui ista habet, prælati tamen Ecclesiæ habent ista duo vt ostensum est, ideo necesse est quòd istud tertium idest honorem, excellentiam, & imperium habeant, non potuerunt autem illud habere quandiu durauit Ecclesia primitiua, quia cum non haberent potestatem coercitiuam, neque reditus à subditis, nō poterat habere statum honorabilem.

Sed circa prędicta manet dubium, an verum sit, quòd principatus Apostolorum non haberet potestatem coercitiuam. Aliqui dicunt, quòd habebant Apostoli, & alij prælati istam potestatem, & exercitium eius. Nam Petrus occidit duos peccantes, scilicet, Ananiam, & Saphiram, quia mentiti sunt, & fraudauerunt proximos. Actu. 5. Etiam Paulus tradidit vnum iuuenem fornicatorem morti 1. Corin. 5. Dicendum, quòd neque criminaliter,

A neque ciuiliter habebant Apostoli exercitiū iurisdictionis coercitiuæ, vt dictum est præcedenti quęst. & propter causas ibi assignatas, neque illam habuerunt cæteri prælati Ecclesiæ primitiuæ, cum neque Christus istam coertionem habuerit in exercitio. De Petro autem dicēdum, quòd non habuit coertionem nec̄ne pęnas vnquam intulit. Quod autem de Anania, & Saphira dicitur, non est dicendum, quòd Petrus eis intulerit mortem neque pęnam aliquam, sed prædixit illam. Vnde non fuit, vt iudex, vel executor Christi, sed vt propheta. Non enim iussit inferre pœnam aliquam eis, sed prænunciauit mortem, quam Spiritus sanctus eis inferre voluit, eo quod sibi mentiti sunt, & non homini, vt dicitur Actu. 5. capit. Nota
De Paulo dicendum, quòd directius apparet in eo actus iurisdictionis quàm in Petro, quia Petrus solum prænun-
B ciauit pœnam, Paulus verò intulit, & per modum iudicis. Nam dicitur 1. Corin. 5. Ego autem absens corpore, & præsens Spiritu iam iudicaui eum. Et postea dicit decreui tradere eum Satanæ in interitum carnis. Et tamen dicendum quòd adhuc non erat iste vsus iurisdictionis, sed miraculi, exercitium enim coercitiuæ iurisdictionis est quantum ad pœnarum inflictionem, quòd compellantur subditi per ministros iudicis ad tolerādum. quod ille diffinit, & tales pœnę, vel cōpulsiones humanæ sunt, sed hæc pœna à Paulo inflicta non fuit humana, sed miraculosa, non enim iussit Paulus flagellari, vel exulare, aut priuari facultatibus Corinthium illum pro crimine fornicationis, sed quod dæmon inuaderet eum, & torqueret vsque ad mortem, sed hoc à Deo erat, quia dæmones non subduntur humano imperio, & ita pœna à Pau-
C lo inflicta fuit per modum orationis, pęna autem à Petro data solum per modum prænunciationis, & ita non habuerunt exercitium coercitiuæ potestatis, quia illud exercitium hominum est, & non Dei.

An sufficienter dictum sit, quòd primatum inter Apostolos non est appetendum. *Quæst. XCVII.*

QVæritur, cum Christus ostendat hic primatum inter Apostolos non esse appetendum, quasi nichil concupiscibile habeat: an sufficienter dictum sit. Aliqui dicunt, quòd non, quia aut intelligitur de primatu in Ecclesia militanti, aut in vita æterna. Videtur autem, quòd non intelligatur de Ecclesia militanti, quia dicitur quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit ve-
D ster minister: & ita concedit, quòd quis appetat primatum, & tamen non licet hic concupiscere illum.

Secundò, quia videtur manifestè intelligi de primatu vitæ æternæ: quia dicitur, qui voluerit maior fieri, sit vester minister, i. prius debet fieri minister, & tunc poterit per hoc fieri maior. & ita se habent ista, vt præmium & meritum: sed præmium est in futuro: ergo iste primatus est in futuro, sed talis primatus est aliquid excellēs, ideo est concupiscibilis. Dicendum quod Christus loquitur de primatu in Ecclesia militanti, & non in futuro. Nam in vita æterna non manet principatus hominis ad hominem: quia iste ordo principatus est ad hoc, quòd deducantur homines in finem per regulationem istam, quæ fit vni homini ab altero sed in vita æterna erunt iam homines in fine suo: ideo non regetur vnus ab alio, & ita
E non principabitur ei. Est ergo differentia excellentiæ in vita æterna: quia quidam sunt multo excellentiores aliis secundum exigentiam meritorum, sed non est differentia principatus: in præsenti autem est differentia principatus, & subiectionis in Ecclesia. Et licèt Christus solùm voluerit ostendere, quòd principatus hic non sit cupiendus, tamen potest littera extendi ad vtrunque tempus: si enim quis velit primatum vitę æternæ. i. excedere aliū in gloria, & honore, non oportet contendere super hoc, quis maior sit. sed qui hoc voluerit, humiliet se in præsenti tantum, quod sit seruus omnium, & abiectior illis, & sic obtinebit primatum illorum: promptum est ergo sic cuilibet habere primatum in vita æterna, & non oportet hunc ex fauore petere, sicut petiuerunt Iacobus, & Ioannes sedere ad dextram, & sinistram, neque se inuicē superponere aut inuidere, vel irasci super hoc,

sicut

ſicut decem indignati ſunt, quòd duo fratres petiuiſſēt hoc. Si autem accipiatur pro præſenti principatu, de quo verè Chriſtus loquitur, bene infert quòd principatus, qui eſt in eccleſia non eſt concupiſcibilis, quia non habet aliquid propter quod concupiſcatur, neque aliquid, de quo, non habentes eum, inuideant habentibus: quia principatus iſte non eſt talis, qualis principatus gentium, habet enim principatus gentium excellētiam in tribus, vt dictum eſt ſupra quæſt. 95. & ſpecialiter in poteſtate coercitiua, quam magis hic Chriſtus expreſſit, & propter hæc principatus gentium eſt concupiſcibilis, & pro illo homines contendunt: ſed principatus Apoſtolorum non erat futurus talis, ſed ſine aliqua excellentia: non enim haberet poteſtatem coercitiuam, neque diuitias, neque honorem, ſiue imperium, vt oſtenſum eſt ſupra, ſed iſtis ablatis non manet in principatu, niſi ſolicitudo, & ſubiectio. ſ. quòd prælatus ſe ſubijciat ſubditis, & miniſtret eis vigilando pro eorum ſpirituali vtilitate, & exhortando, vt à malo recedant, cùm non poſſit infligere eis pœnam ad cogendum fugere malum: ſeruitus tamē & ſubiectio non ſunt ſecundum ſe concupiſcibilia, ideo principatus Apoſtolorum Eccleſiæ primitiuæ non habebat aliquid concupiſcibile. Et ita erat ſtultum quòd quis illum concupiſceret, quia labores propter ſeipſos nemo ſpōtaneus amplectitur. Ioannes autem, & Iacobus decipiebantur, quia putabant principatum regni Chriſti futurum eſſe ſicut principatum gentium. Imò, & honorabiliorem, ideo illum cupiebant, regnum enim Chriſti carnale futurum credebant, ſicut Dauid, & Salomonis: ideo Chriſtus dixit, quod non, addens. Principes gentium dominantur eorum &c. q. d. non eſt principatus meus carnalis ſed ſpiritualis: ideo non eſt talis qualis principatus gentium.

In q̄ō. 95.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd principatus de quo Chriſtus loquitur, eſt principatus Eccleſię militantis, & cùm dicitur quòd concedit appeti principatum: dicendum vno modo, quòd nō eſt ſemper illicitum appetere principatum. Secundò, & melius dicendum, quòd non conceſſit Chriſtus abſolutè appeti principatum, ſed dixit ſub conditione: quicunque voluerit inter vos maior fieri, ſit miniſter veſter, i. ſiquis voluerit maior fieri, oportet quòd ſit miniſter omnium: quia non datur alius modus principatus in Eccleſia Apoſtolis, & alijs prælatis in primitiua Eccleſia.

Ad ſecundum, dicendum quòd verba iſta Chriſti poſſunt applicari ad maioritatem, & excellentiam vitę ęternæ: & tamen ipſe non intendit loqui niſi de principatu Eccleſiæ militantis. Quod patet, quia cùm poneret exemplum de ſeipſo, non dixit quantum ad ſtatum futurum, ſed quantum ad præſentem. oſtendit enim ſe eſſe principem & maiorem. & tamen dixit, quòd non venerat ad hoc, quòd ei miniſtraretur, ſed ad hoc, quòd alijs miniſtraret, inquantum dixit ſe veniſſe. oſtendit ſtatum præſentem in ſæculo. Item quia dixit quòd ad miniſtrādum venit, & dandum animam: hoc tamen non facit in alio ſæculo, ſed in iſto, ideo etiam locutus eſt de principatu Apoſtolorum in præſenti, & non in vita æterna.

An liceat alicui deſiderare Eccleſiaſticum principatum. Quæſt. XCVIII.

QVæritur, an liceat alicui deſiderare Eccleſiaſticum principatum? Aliqui dicunt quòd non, quia Chriſtus hic increpuit duos fratres, qui anhelabant ad honorem, & dixit quòd ad gentes pertinebat talia cupere, nō autem ad diſcipulos ſuos. Alij dicunt, quòd licitum eſt deſiderare. ſic enim dicit Apoſto. primę Thim. 3. c. ſiquis Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, vbi Apoſtolus non vituperat deſiderātes epiſcopatum, ſed potius laudare videtur illos, & tamen epiſcopatus eſt maior gradus in Eccleſia quantum ad ordinem, ergo ſi illum deſiderare licet, à fortiori licebit quemcunque alium honorem cupere.

In q. 96

Dicendum ad hoc, quòd principatus eccleſiaſtici aut conſiderantur per ſtatum eccleſiæ primitiuæ, aut ſecundum ſtatum eccleſię nunc. Primò modo prælationes non habent niſi ſolicitudinem, & laborem, diuitias verò, poteſtatem, & imperium non habebant, vt oſtenſum eſt ſupra, nunc verò omnia hæc habent, ſicut principatus gentium, ſi ergo quis cuperet principatum in Eccleſia primitiua, aut agnoſceret qualis ille eſſet aut non. Si non agnoſceret poterat per errorem illum capere, quaſi ille eſſet ſicut principatus gentium, ſicut duo fratres decepti putabant, & ideo à Chriſto petiuerunt ſedere ad dexteram, & ſiniſtram eius, quorum errorem Chriſtus videns dixit, quòd non erat principatus regni qualem ipſi putabant, ſcilicet ſicut principatus gentium. Et ideò quòd non cuperent illum: ſiquis verò agnoſcens qualis ſit iſte principatus illum cupiat, cum nichil ille habeat niſi ſolicitudinem & difficultatem in bonis operibus, quæ circa ſubditos exercere debet, non cupit niſi labores ad aliorum vtilitatem, ſed talia cupere virtuoſum eſt, ideo non eſt peccatum cupere ſic principatum Eccleſiaſticum.

Sic intelligitur verbum Apoſtoli: Siquis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, quaſi dicat, epiſcopatus nichil aliud habet niſi opus bonum, ſcilicet circa ſubditos ſolicitudinem adhibere, & miniſtrare eis vitę æternæ pabula, talia autem bona ſunt, & laudabile eſt illa cupere, & licèt deſiderare iſtud bonum ſemper ſit bonum & meritorium, qui tamen Eccleſiaſticum principatum habere debet, non ſolùm debet iſta cupere facere, ſed ēt facere realiter. Ad faciendum autem requiritur magna idoneitas in homine, quam nemo de ſeipſo præſumere debet, ideo nemo abſolutè debet cupere epiſcopatum: quia vel ſolam elationem cupit, vel putat ſe ſufficientem eſſe ad omnia, quę epiſcopi ſunt opera, quod difficile eſt: ideo vanum eſt, & periculoſum epiſcopatum abſolutè petere, ſed cū cōditione appetere eſt rationabile, vt S. Martinus dicebat, Domine ſi adhuc populo tuo neceſſarius ſum, non recuſo laborem, ita poterit dicere qui ſalutem ſpiritualem proximorum cupit: Domine, ſi ſapientiæ tuę videtur, & voluntati tuæ placet, me aliquando futurum eſſe vtilem gregi tuo, non recuſo laborem, & honorem ſuſtinere, quem impoſueris. & ob hoc cùm Apoſtolus dixiſſet, quòd qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, oſtendere volens, quòd non ſufficiebat deſiderare opus bonum, ſed eſſe idoneum ad illud exequendum ſubdidit, oportet epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, ſobrium, prudentem, &c. q. d. ſi cupit epiſcopatum, oportet quòd iſta habeat. Si autē accipiatur de honore ſiue principatu Eccleſiaſtico nunc, cùm in illo ſint diuitiæ poteſtas, & imperium, quæ hominem alliciunt, & ſolicitudo, & poteſtas, & difficultas in operibus curæ paſtoralis exhibendæ circa ſubditos, quæ contriſtare poſſunt, aut cupit quis principatum propter prima, quæ alliciunt, aut propter ſecunda. Si propter prima, ſemper peccat, qui principatum ſic Eccleſiaſticum deſiderat. Iſte enim non vult eſſe prælatus Eccleſiaſticus, neque, quæ Chriſti ſunt quærens, ſed quæ ſua ſunt, & quæ huius ſæculi. Si autem propter ſecunda, id eſt ſolicitudinem, & laborem, inquātum iſta ſunt ad proximorum vtilitatem, & ædificationem: qui Eccleſiaſticum principatum cupit, laudabile eſt, ſic cupere, ſcilicet profectum illum proximorum, quia tamen illum profectum non poteſt procurare niſi ille, qui idoneus eſt ad procurandum, & idoneum ſe putare præſumptio quædam eſt, non videtur ſatis tutum cupere abſolutè Eccleſiaſticam dignitatem, etiam propter proximorum ædificationem. De his dicit Chryſoſto. Et opus quidem deſiderare bonum, bonum eſt, quia noſtræ voluntatis eſt, noſtra eſt merces: primatum autem honoris concupiſcere vanitas eſt, hoc enim conſequi iudicium Dei eſt, propter quod ex primatu honoris neſcimus, ſi mercedem iuſtitiæ conſequimur. Neque enim Apoſtolus laudem habebit apud Deum, quia Apoſtolus fuit, ſed ſi opus Apoſtolatus ſui bene impleuit, neque Apoſtolus pro merito ſuo antecedenti honoratus eſt, vt eſſet Apoſtolus: ſed ad hoc miniſterium aptus eſt iudicatus ſecundum motum animæ ſuæ. Primatus, & fugientem ſe deſiderat, & deſiderantem ſe horret. Sed quidquid dictum ſit de appetendo principatum eccleſiaſticum, intelligendum ſit de illo appetitu intra terminos ſuos conſtituto. Sed de inuaſione principatus dicendum, quod ſemper

Quō intelligit q̄ epātū deſiderat, bonum opus deſiderat

Nō ſatis tutum eſt eccleſiaſticā appetere dignitatem.

eſt

est mala. Vnde nemo debet sibi honorem accipere ecclesiasticum, vel ingerere se ad illum, sed suscipere quando dabitur. Sic dicitur ad Heb. 5. Nemo sibi indifferenter assumat honorem, sed qui vocatus est a Deo tanquam Aaron. De his dicit Chrys. vbi supra: Primatus fugientem se desiderat, desiderantem se horret: conuersatio ergo melior desideranda est nõ dignior gradus. Volens ergo Dominus & duorum fratrum, aliorum indignationem extinguere, introducit differentiam inter principes mundanos, & Ecclesiasticos: ostendens quòd primatus in Ecclesia, neque ab aliquo appetendus est non habente, neque alteri inuidendus est habenti: quia principes mũdi, ideo sunt, vt dominentur minoribus suis, & eos seruituti subijciant, & spolient: & vsque ad mortem eis vtantur ad suã vtilitatem, & honorem: principes autem Ecclesiæ fiunt, vt seruiant minoribus suis: & ministrent eis quæcunq; acceperunt a Christo: vt vtilitates suas negligant, & illorũ procurent: & mori non recusent pro salute inferiorum. Primatum ergo Ecclesiæ concupiscere, neque iustum est, neque vtile: quis sapiens vult se vltro subiicere seruituti, & periculo tali, vt det rationem pro omni Ecclesia? nisi forte qui non timet Dei iudicium: aburens primatu suo Ecclesiastico seculariter, ita vt conuertat illum in secularem: & tamen licèt ingerere se ad principatum Ecclesiasticum, & petere illud regulariter malum sit, non est sanũ dicere, quod quandocunque quis petiuerit dignitatem, vel honorem Ecclesiasticum peccat: quia potest interdũ tali animo fieri, quod mereatur: vt si quis videret aliquem principatum impiis conferendum, qui Ecclesiã diffiparent, quòd illum petat ne in manus iniquorum venit, laudabile est vel saltem non vituperabile, si hoc solũ vel vel præcipue eum mouet.

Primatus Ecclesiæ fugientẽ se desiderat, & desiderãtẽ horret.

Ad argumentum in contrarium dicẽdum, quòd Christus redarguit duos fratres, quia desiderabant principatũ Ecclesiasticum solùm propter honorem, & excellentiã, & non propter vtilitatem proximorum, & quia nesciebant qualis erat principatus, quem desiderabant, putabãt enim, quòd esset talis qualis principatus gentium, quod falsum erat. Ad aliud pro alia parte dicendum, quod desiderare episcopatum est desiderare bonam rem, & tamen non est sensus, quòd desiderans desideret conuenienter. episcopatus enim in Ecclesia primitiua, quando Apostolus loquebatur, solùm habebat solicitudinem, & laborẽ, & non honorem, neque potestatem coerciтiuam, aut diuitias: ideo ille, qui desiderabat episcoparum sciẽs quid esset episcopatus, non poterat desiderare nisi bonam rẽ, cum nihil esset in episcopatu, nisi bonum, quod ad vtilitatem proximorum pertinebat: & tamen poterat peccare: vt si fortè cuperet episcopatum præsumens se habere ea, quę necessaria erant pro bono epõ, cũ illa nõ haberet.

Quomodo est verum quod filius hominis venit ministrare, & non ministrari. Quæst. XCIX.

Quæritur, cùm dixerit Christus, filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & ex hoc velit inducere, quod principes Ecclesiæ debeant ministrare, & non honorari, quomodo est verum. Nam Christum legimus fuisse honoratum, & ei fuisse ministratum: ministrabat enim ei Martha, Luc. 10. ca. Et quod plus est hominibus maiores angeli erant, & tamen illi Christo ministrabant. supra 4 cap.

Dicendum, quod exemplum est conueniens: Christus enim erat dominus, & magister noster. Ioan. 13. & satis erat nobis honorabile, quòd essemus æquales ei in honore, quia non est seruus supra dominum, neque discipulus super magistrum: sed satis est ei, si æquales ei sit. sup. 10. c. Si ergo Christus in præsenti sæculo honorem non quæsiuit, neque accepit: conueniens est, quòd nos cùm principes ecclesiarum efficiamur honorem non curemus, neq; quæramus. De Christo patet quòd non quæsiuerit honorem, quia si illum inter nos quæsiuisset, non se humiliasset vsque ad puluerem in omnibus, conuersans cum viris pauperibus, & illos in socios eligens. Etiam non recepit honorem, sed iniurias, quia maledicebatur, & iniurias sustinebat & abiiciebatur tanquam potator vini, & vorax, & publicanorum amicus, supra 11. cap. Et cum hæc pateretur non comminabatur, sed tradebat se iudicanti iniustè. 1. Pet. 2. cap. Etiam dominus, & magister existens, discipulorum suorum pedes lauit, Io. 13. ca. Non ergo quæsiuit, neque recepit honorem dum inter nos fuit. Cũ autem dicitur, quòd Martha ministrauit ei, dicendum est, quòd ministrauit ei ministerio honoris, sed necessitatis: hoc ministerium erat, quòd ei cibos pararet, & istud est fœminarum potius, quàm virorum: vnde non solũ Christo sed minimo hominum fœminæ ministrãt: quia Deus voluit, quòd fœmina sub viri potestare esset, Gen. 3. cap. Cùm verò dicitur, quòd Angeli ministrauerunt ei: Dicẽdum quòd illud est valde honorabilius ministerium, quàm hominum, quanto excellentiores sint ministrantes, & tamen ministratio ista non facta fuit Christo inquãtum venit ad istud sæculum, neque inquantum erat inter homines, non enim ministrauerunt ei Angeli inquantũ homo erat, sed inquantum erat Deus maior omnibus Angelis. Etiam non habuit ministerium istud inter homines, quia quando angeli ministrauerũt ei, nemo erat præsens de hominibus, vt ex hoc Christus inflari posset corã illo quasi excellenti honore sibi exhibito. Secundò potest dici, quòd dato, quòd istam ministrationem, aut quamcũque aliam in hoc sæculo recepisset, non venit ad hoc, quòd sibi ministraretur, sed ad hoc, quòd ipse aliis ministraret. Nam si ipse intenderet, quòd alii sibi ministrarent, non oportebat humilitatem assumere, quia cũ in forma Dei esset, seruiebant ei Angeli, & Archangeli, & omnis creatura, & ipse nulli ministrabat. Cùm autem assumpsit humanam naturam, ipse ministrauit alicui, ideo etiam si se uel tantum ministrasset, apparet, quod non venerat ad hoc, quòd ministraretur ei, sed ad hoc, quod ipse aliis ministraret. Et est argumentum manifestum, scilicet, si Christus intenderet, quòd ei ministraretur, maneret in forma illa, in qua semper ei ministrabatur, & nunquam ipse ministrabat, & tamen assumpsit formam illam, in qua aliquando ministrare posset, & actualiter ministraret, ergo nõ venit ad hoc, quòd ei ministraretur, sed ad hoc, quod aliis ministraret. Et hoc est, quod ipse suadebat Apostolis non enim negabat, quòd si eis habentibus principatum, vel non habentibus aliquis interdum ministraret, quod non reciperent ministrationem exhibitam, sed quod nõ ideo principatum caperent, vt eis ministraretur qualiter Iacobus & Ioannes videbantur desiderasse, de quo eos increpabat, & alios etiam qui eis hunc inuidebant principatum, quasi principibus ministraretur in ecclesia. Ostendit autem quod dixerat, scilicet quod ad ministrandum venerat, quia non solum ministrauit, sed etiam animam suam pro subditis posuit. Et ita desideriũ honoris, & principatus Christus redarguit, non autem ipsum principatum, quem iustè habere potest, qui illum non concupiuit. De his dicit Origenes, scilicet, Nam & si Angeli, & Martha ministrauerunt ei, tamen non ideo venit, vt ministraretur, sed vt ministret.

Quare Christus dixit, & dare animam suam redemptionem. Quæst. C.

Quæritur, quare Christus dixit, & dare animam suã redemptionem.

Dicendum, quod Christus instruit prælatos, vt non cupiant principatum Ecclesiasticum sicut ipse non concupiuit, qui non venit ministrari sed ministrare, & vt ostendat quomodo venit ad ministrandum dicit, quòd venit ad ponendum animum suam pro subditis. Et hoc prodest ad duo respectu prælatorum. Primò instruit eos circa humilitatem.

Secundò circa charitatem. De primo patet, nam ministrare humilitas est, ministrari verò honor, quanto ergo abiectiorem ministrationem quis exercuerit, tanto magis se humiliat, & magis contemnit honorem, sed nihil est, in quo magis se abiiciat, quam quod ministrando alicui permittat se pati iniurias, & opprobria vsque ad ipsam mortem.

In hoc autem Christus fecit, quia pro subditis suis sponte mortuus est, ergo nemo magis se humiliauit ministrando

do quàm ille: cum ergo imitari debent prælati Ecclesię. D: secundò patet, quia ideò quis ministrat alteri, vel benefacit ei, quia amat illum, vel quia timet: minores autem nobis non timemus: ideo si eis bene faciamus ex amore faciemus, & consequenter quanto fuerit maior charitas, & amor, tanto eis maiora beneficia impendemus: & è contrario quanto fuerint maiora bona, quę eis impendimus, tanto maior charitas arguetur in nobis esse, & tamen nullum est opus maioris charitatis, quam quòd quis ponat animam suam pro amicis suis, vel pro subditis, Ioan. 15. Maiorem hãc charitatem nemo habet, quam vt animam suam quis ponat pro amicis suis: ideo cum Christus venerit ad ponendum animam suam in redemptionem; nemo poterat circa subditos maiorem charitatem habere quàm ille. Et ita Christus per hoc ostendit se imitabilem in duobus, scilicet ipse in principatu suo maxime se humiliauit, quia exercuit ministrationem maximæ abiectionis, scilicet mori pro subditis: & maximè dilexit eos: quia circa eos exhibuit opus summæ charitatis, scilicet pro illis mori ideo nos principatum accipientes non debemus extolli, sed humiliari: nõ appetentes ministrari sed ministrare. De quo Origenes increpat nos, dicens de Christo: intantum creuit ministrans, vt impleretur illud, scilicet: Daret animam suam redemptionem pro multis, daret, inquam in mortem: sed quoniam solus erat inter mortuos liber, & fortiori omni potestate mortis, omnes sequi se volẽtes liberauit à morte. Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessibilem, etiam mulieribus loquentem, & pueris manum imponentem, & discipulis pedes lauantem, vt, & ipsi similiter faciant fratribus. Nos autem tales sumus, vt etiam principum mundi excedere superbiem videamur: vel non intelligentes, & contemnentes mandatum Christi: & quærimus sicut reges acies præcedentes, & terribiles nos, & accessu difficiles, maximè pauperibus exhibemus: nullam affabilitatem habentes, vel habere ad nos permittentes.

Quare Christus dixit, quòd venerat dare animam suam redemptionem pro multis. Quæst. CI.

QVæritur, quare dixit Christus, quòd venerat dare animam suam redemptionem pro multis. Nam videtur, quòd pro omnibus dedit illam. Nam per mortem Christi saluamur, & aliter non est possibilis salus. Nam non est aliud nomen sub cœlo datum, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi in nomine Iesu. Actu. 4. ergo a fortiori nõ fuit aliud per quod saluaremur quam mors sua. Si igitur aliqui essent pro quibus Christus non mortuus fuisset, illi non possent saluari: etiam si ad salutem conarentur peruenire. Hoc autem absurdum est: quia, vt Apostolus dicit, Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Etiam quia aliqui essent, quos impossibile esset saluari quantuncunque bona facerent: etiam si in Christum crederent, & operarentur secundum legem suam: quod est absurdum: ideo videtur dicendum, quod deberet dicere, quòd animam suam posuit redemptionem pro omnibus.

Dicendum, quòd sanguis Christi effusus fuit sufficiens satisfactiò Deo pro peccatis omnium hominum, & tamen nõ ideo communicatur omnibus hominibus, quia tunc æqualiter saluarentur boni, & mali, cùm ad omniũ redemptionem sufficiat sanguis Christi: sed saluantur illi soli, quibus communicatur vtilitas sanguinis Christi: ista autem communicatio fit secundum conditionem ab eo datam, scilicet quòd qui saluari volunt credant, & legem obseruent: qui autem non crediderint condemnabuntur Marc. 16. cap. & quia non omnes credunt Euangelio, ad Rom. 10. cap. non possunt omnes saluari, & ita sanguis Christi non prodest omnibus: si ergo accipiatur sanguis Christi sufficienter, est pro redemptione omniũ: quia si omnes vellent credere, omnes possent saluari, & saluarentur, sed efficienter non est fusus sanguis Christi pro omnibus, quia non omnibus prodest, cum damnatis non prosit, & ita Christus loquitur communiter, vt infra 26. & Marc. 14. f. Hic est calix sanguinis mei, qui pro

F multis effundetur in remissionem peccatorum. Sic dicit Beda, scilicet: Non autem dixit animam suam dare redẽptionem pro omnibus, sed pro multis, idest pro his, qui credere voluerunt: & ita Christus dixit Ioan. 17. cap. pro his rogo, & non pro mundo: & non tantum pro his, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: sed manifestum est, quod oratio Christi toti mundo prodesse poterat, sed nolebat ipse quòd prodesset nisi eis, qui in eum credere vellent. Cum autem obijcitur, quòd si non esset fusus sanguis Christi pro omnibus quòd essent aliqui qui non possent saluari. Dicendum quòd si determinate Christus voluisset, quòd sanguis suus prodesset quibusdam, & non alijs, non possent illi saluari pro quibus non esset fusus: & tamen sanguis Christi pro omnibus fusus est. in quantum pro omnium redemptione suf

G ficit: & tamen, quia ita est, quia non omnes participabũt fructu illius sanguinis, quia nollent: dicitur, quòd non est fusus pro omnibus idest ad omnium vtilitatem actu proficiens: & hoc est quod communiter dicitur, quòd sãguis Christi datus est pro omnibus sufficienter, sed non efficienter. Aliter potest dici, quòd Christus determinatè fudit sanguinem suum pro quibusdam, & non pro omnibus, non quidem quasi essent aliqui, pro quibus nollet sanguinem suum fundere, sed quia ipse sciebat aliquos, qui ad eum non pertinebant neque pertinere volebant, qui damnandi erant, & pro his non fudit sanguinem, & quia tamen isti libertatem habentes conuerti poterant quandiu viuebant, si conuerti vellent, prodesset eis sanguis Christi.

H *Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa. Et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt, quia Iesus transiret, & clamauerunt dicentes. Domine, miserere nostri fili Dauid. Turba autem increpabat eos, vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes. Domine, miserere nostri, fili Dauid. Et stetit Iesus, & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciam vobis: Dicunt illi: Domine, vt aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.*

Et egredientibus. Hic ponitur quartum, quod debet esse in prælatis, s. pietatis dulcor ad continuè benefacien

I dum subditis, sicut Christus hic, tam in domo, quàm in via, & vbicumque alibi benefacere non cessabat docendo, & curando infirmos. *Et egredientibus illis à Iericho*. Scilicet Christo, & discipulis suis, de quibus supra dictũ fuerat, egredientibus de vrbe Iericho per quam transiuerant ad hoc, quòd ascenderent in Ierusalem. *Secuta est eum*. Idest Christum. *Turba multa*. sicut sæpe solebat sequi: quia de ciuitatibus ad eum plurimi congregabãtur: vt patet supra 13. & Luc. 8. & Ioan. 6. *Et ecce duo cæci*. De istis dicitur, quia isti petiuerunt sanari, & sanati sunt. *Sedentes secus viam*. Idest iuxta viam: secus aliquando significat aliter, aliquando iuxta, vt hic, & Psal. 1. Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, idest iuxta aquas. *Audierunt*. Scilicet a turba transeunte, est sensus, quod cum iret multa turba cum Chri-

K sto, multi præcedebant eum, & multi sequebantur, & cęci audientes sonitum multorum transeuntium, quæsierunt quis erat ille qui transibat, & dictum est eis, quòd Iesus transiret, & ita audierunt. *Quia Iesus transiret*. Scilicet per viam de Iericho in Ierusalem. *Et clamauerunt*. Vt audiret eos. *Dicentes, miserere nostri*. Idest fac misericordiam nobiscum. Ista misericordia est, quòd illuminaret oculos, eorum, quia miseros se reputabant, qui inter homines existentes lumen cœli non videbant, sicut dixit Tobias. Quale michi erit gaudium, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli non video? Tob. 5. cap. *Fili Dauid*. Idest ò Messias, hunc enim Messiam esse credebant. *Turba autẽ increpabat eos vt tacerent*. Scilicet iubendo, vt tacerent, ne Christum vanis vocibus irritarent. *At illi magis clamabant*. Scilicet quanto plus magis iubebant eis tacere, magis ipsi ad Christum clamabant. *Dicentes, Domine miserere nostri*. Idem in sententia repetunt, in quo apparet eorum confidentia, quia semper idem petebant. *Et*

stetit

ſtetit Ieſus. Scilicet auditis clamoribus eorum, ceſſauit progredi, vt exaudiret eos. *Et vocauit eos.* Iſta vocatio fuit, quę ſequitur in littera, ſcilicet. *Quid vultis vt faciã vobis?* Apparet ex verbis eorum quòd aliquid à Chriſto peterent cùm dixerint: Domine miſerere noſtri: quid tamen vellent nondum expreſſerant: & ideo conuenienter Chriſtus quæſiuit ab eis quid vellent. *Dicunt illi.* Id eſt Chriſto. *Domine vt aperiantur oculi noſtri.* Nullum maius bonum eſſe poterat cęco, quàm quòd videret: magnitudo enim boni reputatur ex indigentia, ſicut æger nichil melius ſalute exiſtimat: pauper verò diuitias reputat ſummum bonum: ignorans verò, qui alios admiranda loqui videt, maximum bonum ſapientiam putat. Sic dicit Ariſtot. 1. Ethic. cap. 4. ſcilicet. Aegrotans quidem ſanitatem, medicãs autem diuitias: conſcij ſibi ipſis ignorantiæ eos qui magnum aliquid, & ſuper ipſos dicunt admirantur: ſed cæco nichil magis erat neceſſarium quam videre: ideo hoc petiuerunt. *Miſertus autem eorum Ieſus.* Magnam miſeriam patiebantur: Chriſtus autẽ qui ſummè miſericors eſt, eos ex ſumma miſericordia ſanauit. *Tetigit oculos eorum.* Ad ſanandum eos. ſed non dicitur quid tangendo oculos eorum: fecerit. *Et confeſtim viderunt.* Scilicet mox vt tetigit oculos eorum: in quo apparet quòd miraculo eos ſanauit. Nam ſanatio naturalis, non fit ſine ſucceſſione. *Et ſecuti ſunt eum.* Scilicet euntem in Ieruſalem.

An iſta ſint continuata ad præcedentia: & an ſtatim facta poſt illa. Quæſt. CII.

QVæritur, an iſta ſint continuata ad præcedentia. Et an ſtatim poſt illa facta ſint.

Ad primum dicendum, quòd iſtud eſt continuatum ad præcedentia: quia vbi non apparet ratio diſcontinuitatis, ſemper eſt dicendum, quòd ſit ordo cõtinuus: & tamen hic non apparet ratio aliqua anticipationis, vel recapitulationis. Secundò patet, quia omnes tres Euangeliſtæ qui hoc referunt, tenent hunc ordinem: ſicut.n. hic poſt curatam indignationem diſcipulorum ſubdidit Matthæus illuminationem cæcorum: ita & poſt illud Marcus idem poſuit, Marc. 10. Lucas verò poſuit iſtud poſt quàm Chriſtus dixit diſcipulis, ecce aſcendimus Ieroſolimam, eo quòd ipſe in nullo loco expreſſit de petitione Iacobi, & Ioannis, & de indignatione decem Apoſtolorum: ideo continuato ordine poſtquam dixerat de aſcenſu in Ieruſalem, dicere debebat de illuminatione cæcorum, ſicut, & fecit.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſtatim fuit iſtud factũ poſt præcedentia, ſcilicet quòd nulla accidentia intermedia geſta acciderunt, quæ alibi in Sacra Scriptura referãtur, & ſatis apparet ex circunſtantijs rerum narratarum. Nam ante hoc Chriſtus dixerat quòd aſcendebat Ieroſolimam, vt conſũmarentur omnia, quæ dicta erant de eo, & ita non moraretur aſcendendo. Nam dixit, ecce aſcendimus, id eſt nunc: & tamen eunti in Ieruſalem de Galilæa per Iordanem occurrit Iericho in itinere, qui nõ longe eſt à Ieruſalem: ſed ante hoc erat Chriſtus apud Iordanem, ſcilicet quando fecit ea quæ habentur ſupra 19. cap. vt patet ibi in principio: & nunc dicitur, quòd egrediebatur à Iericho: ergo parum interciderat inter hæc, & præcedentia.

Quomodo ſecutæ ſunt hic turbæ multæ Chriſtum, & quare. Quæſt. CIII.

QVæritur, quomodo ſecutæ ſunt hic turbæ multæ Chriſtum, & quare. Dici poteſt vno modo, quòd iſte turbæ ſecutæ ſunt nunc Chriſtum, quia ante hoc erant cum eo. Nam quando de Galilæa venit iuxta Iordanem, ſequebatur eum turba multa: vt dicitur ſupra præcedenti cap. ſcilicet: migrauit à Galilæa, & venit in fines Iudææ trans Iordanẽ: & ſecutæ ſunt eum turbę multæ. Nunc autem in Iericho exiſtens non longe à Iordane erat, & ſic fortaſſis turba illa, quæ eum de Galilea ſuerat ſecuta, nunc quoque egredientem de Iericho ſecuta eſt. Sed ante hoc non fiebat mentio de illa turba, quia

A Chriſtus non mouebatur de loco ad locum, vt turba deberet eum ſequi, ſed in eodem loco, vel circa eundem, facta ſunt omnia, quæ habentur ex principio præcedentis capit. vſque huc. nunc verò cùm egrederetur Ieſus de Iericho, vt iret in Ieruſalem, dictum eſt de turba, quòd ſequeretur Chriſtum euntem. Alio modo dici poteſt, quod iſta turba erat de ciuitate Iericho: nam ingreſſus eſt Chriſtus in ciuitatem Iericho, & ibi fortaſſis prædicauit, vel ſigna aliqua fecit: & ideo turba effecta ei deuota ſecuta eſt ipſum egredientem, vt iret Ieruſalem, & ita dicitur, quòd egredientibus illis de Iericho ſecuta eſt eum turba multa. Tertiò poteſt dici, quòd iſta turba de nouo venerat. Iſta erat enim conditio, quòd ſemper veniebant turbæ ad Ieſum, & manebant cum eo per aliquot dies, & ſtatim recedebant, ſcilicet poſt tres vel quatuor dies audi-

B tis verbis eius, & curatis ægris ſuis, ſicut dicitur ſupra 15. cap. Miſereor turbæ quia triduò me ſuſtinent, vel perſeuerant mecum: & recedentibus illis, vel antequam recederent, alij ſuperueniebant: & ita ſemper erant turbæ cũ Chriſto: Sic nunc factum eſt, quòd antequàm egrederetur de Iericho, ſuperuenerunt multi ad eum, & ita turba multa ſecuta eſt eum egredientem de Iericho. Cum autem quæritur quare turbæ ſequebantur eum, dicendum quòd ex multis cauſis. Aliqui enim propter doctrinam admirabilem. Habebat enim verba vitæ æternæ. Vnde cum recedentibus diſcipulis Chriſtus diceret ad Apoſtolos, an ipſi quoque vellent abire, dixit Petrus nomine omnium, domine ad quem ibimus: verba enim vitæ æternæ habes, Ioan. 6. capit. Alij ſequebantur eum propter vtilitatem, quam ex eo capiebant: ſanabat enim langui-

C dos eorum mox, vt ante pedes eius illos proijceret à quibuſcunque tenerentur languoribus. ſupra 4. cap. & 15. Alij ſequebantur eum propter curioſitatem, ſcilicet vt viderent opera miranda, quæ faciebat, & præcipuè in curatione languorum, in quo nimis abundabat. Sic dicitur Ioan. 6. Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur. Alij eum ſequebantur propter cibos, quia turbis eſurientibus ſolebat cibos miraculoſe dare, bis enim illos dederat, ſ. ſup. 14. 15. cap. Et veniebant iterum ad eum, vt rurſus eos, vel quotidie ſic ſaturaret. Sic dicitur Io. 6. Quæritis me nõ q̃a vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis de panibus meis, & ſaturati eſtis. Alij eum ſequebantur, vt audirent ab eo aliqua, de quibus eum poſſent accuſare, & iſti inſidiabantur ori eius, iſti ſunt Phariſæi, qui obſeruabant eum, vt accuſarent illum. ſupra 12. & Luc. 6. & ideo per

D diuerſas fraudes nitebantur capere Chriſtum in ſermone, vt patet infra 22. Et ex alijs multis cauſis eum ſequebantur, & vt communiter ſemper in turba erant boni, & mali. Boni ex deuotione eum ſequebantur: mali verò, vt eum accuſarent, & ita ante hoc fuerant cum eo Phariſęi tentantes illum, & diſputantes cum eo ſuper libello repudij ſupra præcedenti cap.

Quare Euangeliſta nunc mentionem facit, quòd multa turba ibat nunc cum Chriſto. Quæſt. CIIII.

QVæritur, quare Euangeliſta nunc mentionem fecit, quòd multa turba ibat cum Chriſto. Aliqui dicunt, quòd hoc fuit quia ita erat verum. Sed dicendum eſt, quòd multa geſta fuerunt quæ non enarran-

E tur, etiam de factis Chriſti Ioan. 20. & 21. capit. ſcilicet: Multa alia fecit Ieſus, quæ in hoc libro ſcripta non ſunt. Et ita iſtud licèt eſſet factum, poterat taceri, ſi nulla alia dicendi illud, cauſa eſſet, niſi, quòd fuiſſet factum. Sed dicendum, quòd omnia quæ ab Euangeliſtis ſcribuntur vltra hoc, quòd geſta ſunt, habent quòd ad aliquid proſint, ſiue circa Chriſtum ad aliqua, quæ de eo oſtendenda ſunt, ſiue aliquod, circa ad nos inſtruendum in aliquo.

Dicendum autem ad primum, quòd ponitur de turba multa, quæ Chriſtum ſequebatur, ad oſtendendũ, quanta erat deuotio populorum circa Chriſtum, cum de loco ad locum euntem ſequerentur extra domos, & terras ſuas patientes difficultatem. Et iſtud ſignum erat excellentis doctrinæ eius, & admirandorum operum. Nam ſi iſta non eſſent, nollet turba poſt Chriſtum cum labore diſcurrere.

discurrere. Sic dicit Chrysost. Sicut testimonium studiosi agricolæ, est messis fœcunda, ita assidui doctoris documentum, est Ecclesia plena, neminem labor itineris impediuit: quia amor spiritualis fatigationem non sentit. Neminem possessionum suarũ recordatio retraxit, quia ingrediebantur possessionem regni cœlestis. Verè enim super terram non habet quid amet, qui bonum cœleste in veritate gustauerit. Secundò fuit ad perhibendum testimonium de isto magno miraculo, quod nũc Christus egit, scilicet quod duos cæcos illuminauit, & totus populus laudem dedit Deo, vt dicitur Luc. 18. cap. Tertiò, & principaliter fuit, quia substantia narrationis istius miraculi de sanatione duorum cęcorum exigit, quòd de turba sequeretur. Nam turba fuit causa, vt cæci scirent Christum transeuntem: nisi enim audissent strepitum transeuntium multorum, non quæsiuissent quis transiret, & consequenter non scirent Christum transire, & ita neque ab eo sanari peterent neque obtinerẽt. Quartò quia à turba didicerunt cæci Christum transire: & fuit sibi clamoris causa. Quinto quia turba compellebat cæcos tacere increpans eos, & quanto magis increpabat eos, tanto magis illi clamabant, quod proderat ad ostendendum magnitudinem fidei ipsorum, & facilius obtinerent petita. Hoc tamen non fieret nisi turba transiret cum Christo, quæ cęcos increparet: ideo vt intelligeretur narratio, debuit pręmitti de turba, quòd multa egrediebatur cum Christo de Iericho, & oportuit, quòd turba secuta fuerit eum egredientem de Iericho, quia de turba agitur principaliter propter illuminationem cęcorum, sed cæci fuerunt illuminati circa Iericho: ideo oportuit, quòd sciretur, quòd turba erat cum Christo apud Iericho.

Quomodo ponitur hic de illuminatione duorũ cæcorum: cum Marcus, & Lucas idem referentes vnum cæcum tantum expresserint. Quæst. CV.

QVæritur, cùm ponatur hic de illuminatione duorum cœcorum, quomodo potest stare. Nam Marcus, & Lucas idem referentes, vnum tantum cæcum expresserũt. Aliqui dicunt, quòd sit idem factum, Christus enim non semel tantum curauit cæcos illuminando sed pluries, & ita poterit esse alia illuminatio duorum cæcorum, quam Matthæus expressit, quam Marcus, & Lucas tacuerunt, & alia sit illuminatio vnius cæci, quam Marcus, & Luc. expresserunt, & Matthæus illam tacuit. Multa enim huiusmodi sunt, quæ vnus tacet, & alius exprimit. Aliter potest dici, quòd fuerit eadem illuminatio, quia identitas circunstantiarum hoc ostendit. Nam omnes Euangelistæ circa Iericho hoc factum asserunt, siue qui vnum, siue qui duos illuminatos asserunt. Etiã quia vtrobique ponitur turba cogens tacere cæcos aut cęcũ, & illi magis clamantes, quanto magis clamare vetantur. Et ita non est facile fingere, quòd non fuerit eadem illuminatio, sed videtur, quòd fuerit eadem, & tamen vnus Euangelista solum expresserit de vno tantum, & alius de duobus. Sic enim penitus factum est circa arreptitios sanatos. Nam supra 8. cap. Matthæus, dixit duos arreptitios sanatos, sed Marc. 5. & Luc. 8. dicitur quòd vnus arreptitius fuerit sanatus, & tamen ostensum est supra 8. cap. quòd necesse sit esse eandem curationem ab omnibus enarratam propter indentitatem omnium circunstantiarum ab omnibus tribus inductarum, ita hic esse poterit. Causa autem quare, cùm duo essent cæci sicut Matthæus hic expressit, Marcus, & Lucas vnum posuerint, fuit vt vult Nicolaus, quia vnus eorum erat famosior altero, vel quia importunius clamabat, & de illo solo Marcus, & Lucas fuerunt locuti. Sed est dicendum, quod vnus eorum erat famosus valde, cuius signum est, quia, & nomẽ eius, & patris eius Marcus expressit Marc. 10. dicens, quòd erat Timæi filius Bartimæus cæcus, & cum tam clarus iste esset, fortassis ex aliqua calamitate, vt nomen eius, & patris eius apud Iudæos longe lateque diffusos sciretur, de illo dictum est, vt ex cognitione cęci illuminati ipsum miraculum clarius redderetur, & vbique diuulgaretur. Sic dicit Aug. lib. de Concor. Euang. & lib. de quęstio. Euangel. scilicet, Hoc autem factum, &

F Marcus commemorat: sed de vno cæco factum, quæ ita soluitur quæstio. Nam duorum cęcorũ, quos Matthęus interposuit vnum fuisse in illa ciuitate famosissimum, ex hoc satis apparet, quòd & nomen eius, & nomen patris eius Marcus commemorauit: Bartimæus enim Thimæi filius ex aliqua magna fęlicitate deiectus notissimè fuit qui non solum cęcus, sed & mendicus sedebat. Hinc est ergo, quòd ipsum solum voluit commemorari Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparauerit quam erat illius nota calamitas, & tamen an omnino eadem sit illuminatio, quã Matthæus, Marcus, & Lucas factam nominant, dicetur statim quæstione sequenti.

G *Quomodo potest stare, quod hic dicitur, scilicet egredientibus illis à Iericho quia videtur esse contrarietas in Euangelistis. Quæst. CVI.*

QVæritur, quomodo potest stare quod dicitur hic, s. egredientibus illis ab Iericho secuta est eum turba multa, & ecce duo cęci: in quo innuitur, quòd isti duo cęci sanati fuerunt post exitum de Iericho, & tamen Luc. 18. cap. innuitur, quòd curatio facta fuerit antequam veniret in Iericho, scilicet: Factum est cum appropinquaret Iericho, cęcus quidam sedebat. Aliqui dicunt vno modo, scilicet quòd verè facta fuit ista illuminatio post exitum Christi de Iericho, sicut Matthęus, & Marcus scripserunt, & tamen Lucas dixit, quòd factum est cum appropinquaret Iesus Iericho. i. cum prope esset: non quidem illuc eundo, sed de ea exeundo: & tunc
H appropinquare signabit non quidem ad locum, ad quem vadimus fieri propinquos: sed absolutè propinquum esse siue eundo, siue recedendo, siue manendo. Quam expositionem August. tangit lib. de quęst. Euangel. & ita Beda tenere videtur, quòd idem sit quòd Matthęus hic dixit, & quod Lucas retulit, licèt vnus duos, alius verò vnũ cęcum illuminatum dicant, cum ait: Matthęus duos iuxta viam sedentes, & ad dominum clamantes cęcos dicit illuminatos, Lucas autem cum appropinquaret Iericho pari ordine ab eo illuminatum cęcum perhibet, vbi nemo sapiens autumet Euangelistas sibimet contraria scribere: sed alium plenius scribere, quę alter omisit. Intelligẽdum est autem vnum eorum fuisse potissimum, quòd ex hoc apparet: quòd nomen eius, & nomen patris eius Marcus commemorat. Et ita Beda innuit, quòd idem sit
I cęcus, quem Marcus, & Lucas illuminatum dicunt, & sit illa eadem illuminatio cum ista, quam Matthæus ponit de duobus cęcis.

Sed dicendum est, quòd non stat. Primò quia non est conueniens: sed multum extorta expositio, quòd appropinquare dicatur prope esse siue eundo, siue veniendo, siue stando, quia appropinquare motum nominat, & dicit terminum, in quem: quod notatur, quia dicitur appropinquare. i. ad aliud fieri propinquum. Secundò quia manifestè apparet hic, & Marc. 10. cap. quòd factum fuerit hoc post exitum de Iericho, scilicet egredientibus illis ab Iericho ecce duo cęci erant secus viam, & Marc. magis aperuit, dicens. & veniunt Iericho, & proficiscente eo de Iericho & discipulis eius, & plurima multitudine, filius Timęi Bartimęus cęcus sedebat iuxta viam, & ta-
K men Lucas ostendit manifestè, quod ante aduentum in Iericho fuerit facta illuminatio, nam etiam si velimus distorquere sensum, accipiendo quòd appropinquare sit propinquum esse, & non ire ad locum vicinum, non permittere, littera sequens: quę manifestè ostendit, quòd nondum intrauerat Christus Iericho. Et patet, nam Luc. 18. dicitur, Factum est autem cum appropinquaret Iericho cęcus quidam sedebat secus viam, & postea finita enarratione miraculi, dicitur Luc. 19. continuata littera. Et ingressus perambulabat Iericho, idest postquam sanauit cęcum illum, intrauit Iericho, & perambulabat regionem illam.

Dicendum ergo, quòd non est eadem illuminatio, quę ponitur ab omnibus tribus Euangelistis: sed veritas, est, quòd apud Iericho fecit Christus duas illuminationes. In prima illuminauit vnum cęcum: in secunda duos.

Prima fuit antequam ingrederetur Christus Iericho circa vrbem in via. Secunda fuit egrediente Christo de vrbe, iuxta vrbem secus viam erant duo cæci: & illos illuminauit. De prima illuminatione loquitur solus Lucas. De secunda loquuntur Matthæus, & Marcus. Et patet ratio differentiæ istorum: quia tam Matthæus quã Marcus consonant in illo loco illuminationis: Dicunt enim egrediente domino de Iericho factam esse. Lucas verò dicit factum esse appropinquante domino Ierico, & ideo, quod Marcus, & Matthæus referunt vnum, & idẽ esse potest: quòd verò Lucas retulit non potest esse idem cum eo quod Matthæus vel quòd Marcus retulit. Et satis apparet, quia si esset idem, maximè esset idem cum eo, quod posuit Marc. cum tam Marc. quam Lucas de vno, tantum cęco dixerint, & tamen non est idem cęcus, quia Marcus expressit nomen illius quasi esset vir clarus, & licèt duo essent, sicut Matthæus expressit, quia tamen alter eorum tantùm erat vir clarus, illum dixit, & nomẽ illius expressit. Si ergo Lucas ob hoc vnum tantùm dicęret, quia clarus erat, subticens alterum: expressisset nomen illius, & patris eius, sicut fecit Marcus: & tamen non fecit, sed absolutè dixit fuisse vnum cæcum: ideo videtur dicendum, quòd ille, de quo Lucas dixit, vnus tantum fuit: & ante introitum in Iericho illuminatus: quia tamen non erat vir clarus non expressit nomen eius. illuminatio autem, quæ à Matthæo, & Marco ponitur eadem est: quia ambo dicunt factam esse egrediente Domino de Ierico. Sed dicetur quomodo stare potest, quoniã Matthæus duos dixit cæcos, Marcus vero vnum. Dicendum, quòd in veritate duo fuerunt: & tamen Marcus vnum tantùm expressit, & nomen illius protulit, quia ille erat vir cognitus, & ex eo reddebatur miraculum notum. De his dicit August. lib. de Concor. Euang. & lib. de Quæstio. Euangel. scilicet: Possemus de appropinquantibus ad Iericho sic intelligere: vt iam inde egressi prope tamen adhuc essent ad eam ciuitatem, quod quidem minime vsitatè dicitur. Sed tamen videri posset hoc dictum: quoniam Matthæus egredientibus eis ab Iericho illuminatos dicit duos cæcos, qui iuxta viam sedebant: de numero quippe nulla esset quæstio, si alter Euangelistarum tacuisset de vno, vnius reminiscens. Nam & Marcus vnum commemorat: cum egredientibus eis ab Iericho dicit illuminatum: cuius, & nomen dicit, & patris, vt intelligamus eum fuisse notissimum, alterum verò ignotum: vt meritò ille notus etiam solus commemoraretur, sed quoniam quæ sequuntur in Euangelio secundũ Lucam apertissime ostendunt, quòd ipse narrat adhuc venientibus eis Iericho factum esse, nichil aliud restat intelligere nisi bis esse factum hoc miraculum, semel in vno cæco cum adhuc veniret illam in ciuitatem: iterum in duobus, cum inde egrederetur: vt de illis vnum Lucas, alterum Matthæus enarraret.

Quare nunc Christus fecit miraculum istud in cæcorum illuminatione. Quæst. CVII.

QVæritur, quare nũc Christus fecit miraculum istud in cæcorum illuminatione. Aliqui dicunt, quòd conuenienter hoc factum est circa Iericho: & cõuenienter hoc tempore. Quantum ad tempus, dicunt, quòd fuit quia Christus ante hoc dixerat discipulis de prælatione, quod non esset appetenda, & quia discipuli adhuc erant carnales, verba autem spiritualia, quibus vetabatur principatus terrenus, non poterant illa capere, ideo venit ad miraculum, vt ex hoc pateret rectè dictũ esse, quod præcesserat. Sic dicit Gregorius, s. Quia carnales adhuc discipuli non volebant capere verba mysterij, venitur ad miraculum, & ante eorum oculos, cæcus lumen recepit, vt eos ad fidem, cœlestia facta solidarent. Sed dicendum, quòd nõ est quærenda causa quare Christus potius vno tempore, quam altero miracula faceret: cum enim esset omnipotens, & omni tempore equalis esset in eo potentia, non requirebatur nisi opportunitas ex parte rerum, & quia nunc se illa offerebat: nunc miraculum fecit, erat autem opportunitas, necessitas ex parte petentis, & dispositio. s. fides, nõ enim videbatur esse, maior necessitas possibilis in aliquo, quam cæcum esse, cum priuetur per hoc maximo bono humano, scilicet notificatione diuersitatis rerum, visus enim maximas, & plurimas nobis rerum differentias ostendit. 1. Metaph. cap. 1. fides autem erat in istis: quia clamauerant ad Christum petentes sanari: ideo debuerunt nunc sanari. Nam quocunque alio tempore existente, Christus sanaret illos, si ex tali fide peterent illuminari.

Quare potius iuxta Iericho, & in via illuminauit cæcos quam alibi. Quæst. CVIII.

QVæritur, quantum ad aliud, scilicet de loco, idest quare potius in loco isto quàm alibi illuminauit eos. Dicendum, quòd sanauit eos iuxta Iericho, & in via. Quantum ad primum, quòd esset iuxta Iericho, putant aliqui esse etiam, quia Iericho significat lunam, quæ est deficiens: eo quòd per defecta carnis Christus præparauit sibi gloriam. nam per hoc, quòd passus est, meruit glorificationem nominis sui. Sic dicit Hieronymus. Passionis domini appropinquanti ciuitati, ciuitatis nomen respondit: dicitur enim: Veniunt Iericho. Iericho enim luna siue anathema interpretatur: defecta enim carnis Christi, præparatio est Ierusalem cœlestis. Circa secundum, scilicet quare in via. Dicunt quidam, quòd ideo in via curauit eos, vt ostenderet, quòd nullo tempore cessandum esset à bono: in ciuitate enim Iericho multa bona fecerat, scilicet prædicando, & conuertendo Zacheum, vt innuitur Luc. 19. capit. vt autem in via non esset ociosus, curauit cæcos in via, & per hoc exemplum Apostolis dedit, vt in nullo loco, & nullo tempore à bono cessarẽt, cum etiam Christus in via ab operatione miraculorum non cessauerit. Sic dicit Theophylatus, scilicet. Et ne incessus Domini esset inutilis, in via fecit cæci miraculum hoc, in documentum discipulis suis dans, vt in omnibus simus proficui, & nichil sit nobis ociosum. Sed dicendũ, quòd neque etiam circa locum est quęrendum quare potius in vno loco quàm in alio miracula faciat Christus: operatio enim miraculorum diuina est, quæ nec loca determinat, neque temporibus subijcitur: sed solum respicit opportunitates faciendi, cum potestas faciendi in omni loco, & in omni tempore æqualis sit: obtulit autem se nunc opportunitas, quia circa Iericho, & in via occurrit inueniri istos cæcos, qui ex fide petiuerunt illuminari, ideo conueniens fuit, quòd Christus faceret istud miraculum nunc. Est enim regula generalis, quòd nemo petit aliquando à Deo cum fide, qui non obtineat, quia nõ solum fides obtinet hoc, quod petens cõsequatur se exaudiri, vt fiat in eo miraculum, sed etiam obtinet, quòd ipse faciat miracula. Nam qui habet fidem sicut granum sinapis, si dixerit monti, facta te in mari, obediet ei, vt dicetur supra 17. & sequẽ. cap. isti autem cæci petiuerunt cum magna fide, quia ad eum, quem nunquam viderãt clamabant, & à turbis increpari non cessabant, sed magis inualescebant, ergo debuerunt exaudiri. Causa autem prima, quòd nunc Christus faceret plura miracula, quã alio tempore ex opportunitate astantium sumitur, multa enim turba nunc conuenerat ad Christum, cum dicatur supra in littera. Egredientibus illis de Iericho, & ista turba poterat esse testis miraculi ad totam Iudæam, & Galilęam, & insuper ipsi laudarent Deum viso tanto miraculo, vt verè factum est, vt dicitur Luc. 18. capit. ideo nunc debuit facere plura miracula, quam alio tempore, quando non occurrebant turbæ. Secunda causa est ex parte appropinquationis ad finem vitæ, & ad locum passionis; Christus enim nunc ascendebat Ierosolymam, vbi consumanda erant scripta, scilicet de morte eius, & ita erat propinqua mors, & vicinus locus mortis, & ob hoc debuit nunc plura miracula facere quàm ante hoc, vt darent consumationem operibus suis, & testimonia clariora, & recentiora essent contra eos, qui eum iniustè morti traderent. Vnde non solum in Iericho, sed & quanto magis appropinquaret Ierusalem, tanto maiora miracula facturus erat, quòd sic accidit. Nam in Bethania, quæ distat quindecim stadijs solum à Ierusalem Ioã. 11 suscitauit nunc Lazarũ. eod. cap. & ideo fuit conueniens,

ueniēs,quod folùm data opportunitate faceret hic Christu miracula, quod etiam alibi faceret, sed etiam non existente opportunitate faceret quod esset opportunitas, vt esset sibi locus faciendi miracula.

Quomodo isti cæci erant iuxta viam,quando sanati sunt. Quæst. CIX.

QVæritur, quomodo isti cęci erāt iuxta viam,quando sanati sunt.

Aliqui dicunt,quod hoc fuit, quia isti eijciebantur de ciuitate,& ideo manebant iuxta vias circa ciuitatem, sicut & leprosi manebant, & ita ibi inuenit eos Christus, & curauit: sicut circa vrbem Capharnaum inuenit leprosum,quem curauit supra 8.c.& circa quoddam aliud castellum ad introitum eius inuenit decem viros leprosos,quos sanauit Luc.17.cap.Ita ergo, & cæcos nunc circa vrbem sanauit.

Sed dicendum,quod non stat,quia cæci non eijciebātur de vrbibus: afflictio enim afflictis non est addenda, & tamen cæci afflicti sunt, qui nullum gaudium suscipere possunt: cum lumen cęli non videant, sicut dixit Tobias. Et generaliter alij ægri, & quocunque languore grauati non sunt affligendi: eijcere tamen eos de vrbibus est quædam afflictio nimia: ideo non eijciuntur. Quod autem aliqui eijciantur, hoc est quia nociui sunt propter esse morbum contagiosum,sicut lepra: eos enim Dominus de castris eijci iusserat: Leuit.13.& 14.& Numeri.5.cæcitas autem non est morbus contagiosus: ideo non expellebantur cæci de castris: leprosum ergo Christus curauit extra portam vrbis Capharnaum, quia non licebat ei in vrbem intrare: cæcis tamen licebat in vrbe manere: ideo non ex hac causa curati sunt in via. Et patet hoc,quia Christus illuminauit cæcum vnum in Ierusalem quando exiuit de templo.Io.9.cap.etiam,Marc.8.c.dicitur, quod Christus venit Bethsaida, & obtulerunt ei cæcum,& eduxit eum extra vicum,& illuminauit eū, & ita apparet, quod intra vrbem Bethsaida erat cæcus, quando Christo oblatus est.Etiam duos alios cęcos Christus sanauit in vrbe intra domum, qui erant in via transeunte Christo, & deinde venerunt ad domum, in qua ille manebat,& sanauit eos,supra 9.cap.

Dicendum ergo,quod isti cæci in via erant, & omnes quidem in via,& ibi manebant non quidem quasi de vrbibus expulsi,sed quia ibi ab omnibus transeuntibus petebant eleemosynam, & quia commeatus, & discursus maior erat in vijs, & potissime circa portas vrbium, vbi erat introitus & exitus: ibi cæci sedebant ad petendum eleemosynam.Et hoc patet quia Mar.10.capit.vbi ponitur de ista illuminatione cæcorum facta circa Iericho, dicitur quod Bartimæus sedebat cæcus iuxta viam mendicans,etiam ille cæcus, de quo dicitur Luc.18.c. qui nō est aliquis de istis duobus, quos ponit Matthæus, iuxta viam sedebat mendican.eod.c. ita etiam alij duo cæci, quos sanauit sup.9.c.in via erant transeunte Iesu,& secuti sunt eum vsque in domum, & ibi sanauit eos.In via autem erant ad mendicandum. Etiam de cæco alio à natiuitate, quem sanauit dicitur, quod erat mendicans Ioan.9.cap.

Quomodo isti cæci audierunt Christum venire, & quare dicitur,quod audierunt. Quæst. CX.

QVæritur de istis duobus cæcis, quomodo audierūt Christum venire, & quare dicitur, quod audierunt.

Dicendum,quod dicuntur audiuisse, quod ille veniebat, quia videre non poterant eum,quandiu cæci erant, ideo non erat eis alius sensus ad eum cognoscendum nisi auditus,& ita audierunt.

Cum autem quæritur,quomodo audierūt. Dicendū, quod modus est, quia isti cæci sedebant iuxta viam, vt eleemosynam peterent à transeuntibus. Et quia non videbant,oportebat, quod essent iuxta viam, ita vt audirent sonitum omnium transeuntium, & petere possent ab eis,nunc vero cum Christus transiret, quia ibat cum

F illo turba multa, vt dicit supra in littera, scilicet egredientibus illis ab Iericho secuta est eum turba multa, aliqui de illis præcedebant, & aliqui sequebantur, vt ipse iret in medio sicut, fuit quando ipse intrauit in Ierusalē, seq.c.scilicet,turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamabant. Quando ergo audierunt cæci strepitum transeuntium viderunt, quod non erat vnus sed plurimi,& ideo putauerunt,quod aliquis magnus vir esset,qui transiret, quem tota gens illa comitaret, & ideo quæsierunt quis transiret, & tunc præcedentes dixerūt ei,quod Iesus transiret, & tunc ipsi cæperunt clamare. Sic dicit Chrysost. Opportune oblati sunt ei duo cæci,vt apertis oculis quasi testes virtutis eius ascenderent cū eo in Ierusalem, hi currentium strepitum audiebant, & personas non videbant. De hoc etiam dicitur Luc.18.c.

G cæcus quidam sedebat mendicans iuxta viam, & cum audiret turbam prætereuntem interrogabat quid hoc esset, dixerunt autem ei, quod Iesus Nazarenus transiret.

Quare cæci isti clamauerunt. Quæst. CXI.

QVæritur, quare cæci isti clamauerunt. Dicendum, quòd isti cupiebant illuminari à Christo, quod petere oportebat: ideo clamabant illud petendo.Secundò,quia clamor non solùm dicitur petere rem simpliciter, sed cum vocibus excelsis. Hoc autem isti faciebant,quia Christus absens erat. Nam progrediebatur per viam, & illi cùm essent cæci,nesciebant an esset iuxta eos, vel longe, & ideo opportunum fuit

H clamare.Tertio etiam propter turbam: multa enim turba cum Christo veniebat, cuius sonitum motus cæci audiebant, & quia fortè strepitu pedum non veniret vox simplex ad Christum, clamauerunt. Quartò fuit, quia non poterant ipsi appropinquare Christo,nesciebāt enim vbi esset,potissimè quia progrediebatur, & ideo quem pedibus prosequi non poterant vocibus sequebantur. Sic dicit Chrysostô.Hi currentium strepitum audiebāt, & personas non videbant nihil solatium habentes de toto corpore præter vocem, & ideo quia pedibus eum se qui non poterant voce sequebantur. Quintò fuit ad exprimendum magnitudinem desiderij,& fidei,ipsorum, tanta enim salutis, & visus capescendi cupido erat, & confidentia, quòd leuiter loqui non poterant, sed clamabant.

I

Quare isti cæci dixerunt Christo, miserere nostri,&c. Quæst. CXII.

QVæritur, quare isti cæci dixerunt Christo miserere nostri, cum visum petere intenderent, & cur non directè petiuerunt dicentes, Domine illumina nos.

Dicendum,quòd ille, qui aliquid dicere vult,non debet incipere ab ipsa re, velut manibus illotis, sed præmittere aliquid, per quod auditorem attentum reddat, aut beneuolum,quia isti petere volebant visum, debuerunt aliquid præmittere, & conuenienter præmiserunt. istud.

K Secundò,& principaliter fuit ad reddendum Christū beneuolum, & facilem ad concedendum quod petebatur, valde autem petens flectit, cùm aut rem iustam, idest debitam,aut piam esse ostendit, hoc autem nō erat debitum, quia Christus nihil debebat istis cæcis, ideo cū flectere voluerunt ostendendo esse rem piam, est autem pium valde, quod circa personas miserabiles impenditur, idem isti se miseros ostenderunt dicentes, miserere nostri,& iste modus petendi erat aliorum, qui sanari cupiebant. Sic alij duo cæci de quibus dicitur supra 9.c.dixerunt,domine miserere nostri, mulier quoque petens liberari filiam a dæmone dixit, miserere mei domine fili Dauid,&ita dixit,qui petebat filium lunaticum liberari,si quid potes adiuua nos,misertus nostri.

Quæ-

Quare vocauerunt eum filium Dauid isti duo cæci, & quid per hoc intendebant. Quæst. CXIII.

QVæritur, quare vocauerunt eum filium Dauid isti duo cæci, & quid per hoc intendebant. Dicendũ, quod per hoc volebant eum vocare Messiam. Erat enim Messias futurus de semine Dauid: ei enim promissus fuerat. Psal. 131. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et Ier. 23. dicitur: Suscitabo Dauid germen iustũ, & regnabit, & sapiens erit, quod de Messia intelligitur, et multa alia testimonia scripturæ sacræ, & ob hoc certum, & vulgatum erat apud omnes Iudæos, quòd Messias de semine Dauid, & de ciuitate Bethlehem nasciturus erat, vt Iudæi dixerunt Io. 7. c. De istis autem cæcis, quomodo scirent Iesum esse Messiam, vel quomodo audebant hoc dicere. Dicunt aliqui, quòd quia per prophetas audierãt Messiam futurum de semine Dauid, & nunc erat tẽpus aduentus eius, vt omnes Iudæi ex computatione septuaginta hebdomadarum Danielis credebant, & ex alijs multis indicijs credebant, & ideo de quolibet, in quo aliqua signa apparerent faciliter credebãt, quòd erat Messias: sicut crediderant multi de Iuda Galilæo, & alij de Theoda. Actu. 5. cap. in Christo autem erant signa talia: ideo facile erat de ipso talia credi. Secundo, & specialiter propter magnitudinem rerum talia in Christo apparebant, qualia in nullo homine alio apparuerant, neq; apparere poterant: tam quantum ad doctrinam, quam quantum ad opera: ideo Messiam eum credere poterant. De doctrina patet, quia non solùm discipuli sui, qui eum diligebant admirabantur: sed & hostes sui, & vulgus. De primo patet, quia Io. 6. quando Christus dixit ad duodecim, nunquid, & vos vultis abire. Dixit Petrus nomine omnium, Domine ad quem ibimus? verba enim vitæ æternæ habes, idest nemo alius est, qui loquatur sicut tu: ideo nemo est ad quem ire possemus dimittentes te. De secundo patet, quia quando principes sacerdotum, & Pharisæi miserunt ministros, vt caperent Iesum: ministri audientes verba eius, quæ prædicabat, noluerunt mittere manum in eum: & dixerunt illis principes, & Pharisæi, quare non adduxistis eum? & illi dixerunt: Nunquam sic locutus est homo, sicut homo hic: Ioan. 7. cap. & supra 7. capit. dicitur, quod admirabantur turbæ super doctrina eius. De operibus apparet, quia ne mo talia, & tanta, & taliter fecerat: & hoc ipse dixit, Ioan. 15. Si non venissem, & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & ipsi Iudæi confitebantur hoc dicentes: Christus quãdo veniet nunquid plura faciet, quam quæ hic facit? Ioan. 7. capit. & ideo ibi concludebant multi ex operibus eius, quòd ipse erat Christus: cæci vero audierũt de operibus Iesu, quia per totam terram Iudæ, & Galilææ, & finitimas regiones exierat fama de eo. Sic dicitur supra 4. cap. quòd opinio eius, idest fama abijt in Assyriam, & hoc erat in principio operum suorum; vt patet ex ordine narrationis: ergo à fortiori nunc circa finem vitæ ascendente eo Ierosolymã esset vbique dilatata fama eius. Et ita cæci scirent de operibus eius. Tertiò forte fuit, quia audiuerunt cæci aliquos de turba laudantes Christum vocantes eum filium Dauid, aut aliqua similia: ipsi eũ vocarent. Sic dicit Chrys. filium Dauid vocat cæcus dominum prætereũtis turbæ laudem audiens, aut prophetarũ expectatione cõpleta certificatus. Quartò potest dici, quod isti cæci fuerunt à Christo per fidẽ illuminati: ita quod, antequam quidquam peterent, Christus dederat in cordibus eorum fidem, secundùm quam peterent, & ideo vocare potuerunt eum filiũ Dauid. Sic dicit etiã Chrys. de illo cæco, de quo dicitur, Mar. 10. qui est vnus istorum duorũ, vt dictũ est sup. s. Clamauit Iesu fili Dauid, & ait: quis te hoc docuit, ò homo? Nõ perlegisti libros, priuatus luminibus: vnde ergo nosti luminare mundi? Verè dñs illuminat cęcos.

Quare turba increpat istos cæcos, vt tacerent. Quæst. CXIIII.

QVæritur quare turba increpat istos cæcos, vt tacerent.

A Dicendum secundum quosdam, quod hoc faciebant aliqui de turbis contemnentes cęcos: erant enim illi personæ abiectæ, & inopes, & non dignabantur, quod illi loquerentur ad Christum. Sic dicit Chrysost. Videbant sordidas vestes, & non considerabant conscientiæ claritatem: ecce fatua sapientia hominum: existimant enim iniuriam pati magnos, si à pauperibus honorentur. Quis enim pauper ausus est diuitem publicè salutare?

Secundo fiebat hoc à quibusdam quasi ad honorem Christi, & quietem: nolebant enim, quod homines illi suis importunis clamoribus Christum turbarent, & ad eum accederent in vestibus sordidis quasi ex hoc aliquid honori Christi detraheretur.

Tertio faciebant, quia quidam eorum erant infideles
B circa Christum, & æmuli, & displicebat eis confessio ista, quam de Christo faciebant vocando eum filium Dauid, & ideo increpabant eos, vt ista tacerent ne ista laus tanta Christi audiretur. Sic dicit Hilarius: Silentium non causa honoris exigunt, sed quod acerbè à cæcis audiunt, quod ipsi negabant, scilicet Dominum esse filium Dei, vel Dauid. Et istud posset esse verisimile, quia inter multitudinem illam essent Pharisęi aliqui, & Scribę, sicut esse solebant, & conueniebant ad Christum, vt raperent verbum ex ore eius, supra 12. & Luc. 6. & paulo ante hoc cum eo fuerant, & tentantes disputauerant iuxta Iordanem, pręcedenti capitul. Isti inuidebant laudibus Christi, & impedirent laudantes, suadendo, quod tacerent: sic enim quando introiuit Christus in templo, & pueri clamarent ei, Osanna filio Dauid: dixerunt Sacerdotes, & Scri
C bæ indignati contra Christum: audis quid isti dicunt? idest nunquid non audis? idest cum audias, quare non compescis talem laudem?

Et ipse ait, quod rectè eum laudabant, & quod si ipsi laudare cessarent lapides clamarent, sequent. capitul. & Marc. 11. & Luc. 20. & iterum, quando turba dixit Christum filium Dauid, indignati fuerunt Pharisæi dicentes, quòd in Beelzebub dæmonia eijceret, supra 12. capitul. Quia tamen non dicebant hoc aliqui specialiter increpantes cæcos, dicitur quod turbæ increpabant cæcos: turbæ autem bonum animum habebant ad Christum: ideo non est verisimile quod hac intentione dicerent.

Quarto fuit, vt aliqui putant, quia indignati sunt multi, qui in Christum credebant audientes istam paruam laudem Christi: volebant enim, quod non vocarent
D eum filium Dauid quasi hominem, sed filium Dei. Sic dicit Origenes, scilicet.

Qui crediderant increpabant eos, vt non appellarent eum contemptibili nomine, dicentes fili Dauid, sed dicerent fili Dei miserere nostri.

Quinto fuit, vt aliqui volunt, quia Christus per viam docebat turbas, & impediebantur turbę audire clamantibus cæcis, vel quia fortè credebant, quod si Christus audiret eos, clamantes, vt exaudiret eorum petitionem, interrumperet verbum doctrinæ, vt illis condescenderet, & molestum eis erat, quod in hoc impedirentur: ideo increpabant cæcos, vt tacerent.

Quare quanto magis turbæ increpabant cæcos, ipsi tanto magis clamabant. Quæst. CXV.

E QVæritur, quare quanto magis turbæ increpabant cæcos, ipsi tanto magis turbæ clamabant.

Dicendum, quòd primo fuit, ex magnitudine desiderij ipsorum: tanto enim tenebantur desiderio speratę illuminationis, vt quod illam obtinerent, nihil timebant, & nullum reuerebantur, sed importunè clamabãt.

Secundo fiebat hoc ad ostendendum fidem cæcorum, si enim paruam fidem haberent, & increparentur à turbis cito desisterent, sed quia fidem certam, & spem firmã habebant de Christo, quod hoc ab illo obtinerent, nulla ratione compesci poterant, sed quanto magis impediebantur ab eo quod appetebant, tanto magis importunè clamabant: hoc enim fidem magnam ostendit.

Sic Dominus laudauit fidem mulieris Chananeę, supra

pra 15.c. Cùm enim peteret abijciebatur, & illa tāto magis clamans perseuerabat. Vnde Christus dixit ei, mulier magna est fides tua. Ita & nunc cæci laudabiles fuerunt. Sic dicit Chryso. Innitebantur autem magis vetiti quàm compescebantur, fides autem quando vetatur magis accenditur, ideo in periculis secura est, & in securitate periclitatur. De hoc etiam dicit Cyrillus: Nouit fides omnia triumphare, & omnia vincere, vtile est enim pro cultu diuino pudorem deponere. Nam si causa pecuniæ sunt impudentes nonnulli, pro animæ salute non decet bonam induere impudentiam?

Tertiò fuit quia Christus volebat quod turbæ increparēt cęcos, vt magis eorum fides appareret. Et hoc vt dum magis ipsi suam fidem ostenderent, magis fierent dispositi ad obtinendum quod petebant. Etiam vt miraculum fieret manifestius. Nam si accideret cæcos apud Christum esse, & mox, vt peterent illuminationem Christus eā faceret nullo turbante, forte multi de turba non viderent veritatem rei, & non aspicerent modum faciendi Christi, facilitatem operationis, & ita miraculū apud aliquos esset ignotum, apud alios verò minus laudabile. Nūc verò cùm cæcis clamantibus obstarent turbæ, & quanto magis impediebantur tanto magis clamarent, oportuit quod ad omnes turbas peruenirent clamor cæcorum, & viderent quomodo illi cæci erant, & petebant illumi nari. Et ita quando eos illuminare vellet, omnes attenti essent, & viderent facilitatem operationis, & modū. Sic dicit Chrys. clamabant quidem primo quia cæci erant. Secundo magis clamant, quia vetantur ad lumen accedere: Christus autem permittebat eos vetari, vt eorum plus desiderium appareret hinc autem disce, quoniam si abiecti fuerimus cum studio accedentes ad Deum per nos ipsos assequimur, quod petimus. Tertiò fuit, vt Christus audiret voces eorum, nam quando à principio clamauerunt non increpantibus eos turbis, poterant audiri à Christo facilius minus clamantes, cum verò turbę increpabant eos, strepitus, vel clamor turbarum impediret cæcos audiri à Christo, ideo oportebat eos, vel pęnitus desistere, vel multo altius, & intensius clamare, & hoc faciebant.

Quare Christus fecit ad se vocari cæcos. Quæst. CXVI.

QVæritur, quare Christus vocari fecit cæcos ad se. Dicendum, quòd Christus audiens petitionem cæcorum voluit eos exaudire, quia tamen ipsi nondum determinatè petiuerant quod intendebant, debuit ipse loqui eis: & quia longe ab illo erant, oportuit, vt ipse iret ad illos, vel faceret eos ad se adduci, quod erat cōuenientius, ideo hoc fecit. Vnde sicut dixit hic Matth. quod vocauit eos, dixit Marcus, quod fecit ad se adduci. Secundo fuit etiā causa curationis, quia licèt posset sanare absens, existens tamen voluit sanare tangendo oculos eorum sicut & fecit, & ad hoc fuit conueniens, quod vocari faceret eos. Tertio fuit ad conferendum audaciam cæcis. Nam fortassis ipsi irent ad Christū facientes per ductores suos se ad illum portari, & tamen non auderent, quia turbæ prohibuerant. Vt ergo venire audeant, vocari eos iubet. Quartò fuit ad compescendum turbas, quia si cæci vidētes Christum transire vellent eum sequi, sicut duo alij cęci, qui eum per viam transeuntem audierant, & illuminari petiuerant, & quia non fuerant ibi exauditi, inierant in domum, vbi sanati sunt, supra 9.c. fortassis turbæ, quæ iam increpuerant eos ne clamarent, impedirent ne ad Christum peruenirent, ideo vt nemo eos impedire auderet iussit eos vocari, Sic dicit Hieronym. Vocari autem iubet, ne turbæ prohibeant.

Quare Christus, cum vocauit cæcos, stetit. Quæst. CXVII.

QVæritur, quare Christus, cum vocauit cæcos, stetit. Dicendum primò, quòd hoc fuit ad ostendendum eius bonitatem, & benignitatem, non enim dedignatus est expectare homines pauperes, mendicos, abie-

F ctos, & inutiles ad se venientes, & alloqui eos. Secundo fuit ad tollendum difficultatem itineris. Nam illi nescirent progredi si Christus recederet, nunc vero Christo præsente, & turbis, illi qui vocarent eos ex parte Christi, deducerēt eos ad ipsum, & ita tolleretur difficultas hæc. Tertio, quia via circa Iericho erat lapidosa, & præerupta, & non conueniens cæcis, & impingerent fortassis sępe, vel ruerent antequam ad eum venirent si ipse nō expectaret eos, ideo stetit. Sic dicit Hieronymus: Ideo stetit Iesus, quia cæci, quò pergerent ignorabant, multę foueæ erant in Iericho, multæ rupes, & prærupta in profundum vergentia. Quarto erat, vt cæci non fatigarētur multo labore. Nam si Christus nunc non staret expectans cæcos, oporteret, quòd sequerentur eum vsque ad locū in quo hospitaretur & ad hoc multum fatigarētur, ideo
G compassius eis stetit. Neque est simile de alijs duobus cęcis, quos inuenit in via, & noluit eos in via sanare, sed ipsi secuti sunt eum, & intrauerunt in domum, in quam ille introiuit: & ibi eos sanauit, illi enim erant iuxta ciuitatem, vel locum, in quem Iesus introiturus erat ad hospitandum, cum isti cæci soleant sedere ad mendicandū iuxta vias circa loca secundum consuetudinem terrę sāctæ, & ideo modicum laborandum erat eis ad hoc, quod irent in Christi hospitium, nunc verò quando isti cæci clamauerunt ad Christum, egrediebatur ipse de Iericho, cum dicatur in littera, egredientibus eis de Iericho, & isti cæci erant ad portas vrbis, & si Christus non staret nunc expectando eos, oportebat, quod illi sequerentur Christum per totam dietam, scilicet vsque ad locum illum, in quo ipsa nocte maneret, quod difficile erat cęcis
H per terram lapidosam, prærupta, quod foueis plenā Christum diu sequi. Quinto fuit ad manifestationem miraculi, nam si nunc non expectaret cæcos, sed illi sequerentur eum, & peruenirent ad locum, in quo ille hospitaretur, & curaret eos ibi, sicut curauit duos cæcos, de quibus supra 9.c. pauci viderent, & ita turbæ nescirent rem gestā, neque laudarent Deum, & tamen ipse nunc circa mortem suam manifestabat opera sua magis quàm à principio, vnde à principio, quando illos duos cæcos sanauit, de quibus supra 9.c. dicitur, quod comminatus est eis dicens, videte ne quis sciat, illi tamen exeuntes diffamauerunt eum per totam regionem, ideo conueniens fuit eos in domo curari, & non in via, & tamen non volebat omnia sua manifesta esse, quia etiam aliqua de se tacebat, vt se esse filium Dei, & Messiam, & nolebat illud reuela
I ri aliquibus per Apostolos, quod ipse morti propinquus publicè confessus est, vt patet Mar. 14. vbi dixit, ego sum, scilicet filius Dei sicut quæsitum fuerat ab eo, & ideo cū vellet manifestari curationem istorum duorum cæcorū, debuit expectare eos, vt coram toto populo sanaret.

Sexto, quia dato, quod ipso non expectante venirent, ad eum cæci, & in via consequerentur eum, & ibi sanaret eos, non esset attenta turba, sed quidam præcederēt, & alij sequerentur, & ita non manifestaretur miraculū. Cum autem Christus postquam fecit eos vocari stetit expectans eos, erat totus populus attentus quid faceret, & quomodo, ideo erat sic conueniens modus faciendi ad hoc, quod manifestaretur miraculum, ideo sic fecit. Septimo fuit, quia post quam vocati erant cæci, si Christus non expectaret eos, sed progrederetur, illi putātes, quod
K non possent peruenire ad eum vsque ad locum hospitij, in quo erat magna difficultas, fortassis ire non curarent, & ita non fieret miraculum.

Octauo fuit ad dandum eis maiorem fidem, cum.n. cæci audirent, quod Christus vocasset eos ad se, & etiam quod eos expectaret, conciperent magnam fidem, & spem, & ita confidentius irent, & essent magis dispositi ad recipiendum, quod petebāt, & ita colligitur Mar. 10. vbi hoc ponitur, licet de vno cæco tantum ponatur, scilicet. Et stans præcepit eum vocari, & vocant eum, dicentes ei: Animæquior esto, surge, vocat te. Qui proiecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.

Quare

Quare Christus interrogauit cæcos quid vellent cum ipse sciret, quid vellent. Quæst. CXVIII.

QVæritur, quare Christus interrogauit cæcos quid vellent, ipse enim sciebat quid vellent.

Dicendum, ꝙ Christus quæsiuit ab eis dicēs, quid vultis, vt faciam vobis? apparebat.n. ex verbis eorum, ꝙ petebant aliquid à Christo sibi fieri cum dixerāt: Domine miserere nostri, & tamen non dixerāt determinatè qeid vellent, ideo cōuenienter quæsitum est, quid vultis, vt faciā vobis? Est tamen dicendum, ꝙ non interrogat Christus quasi nesciat qeid vellent, quia antequā clamare inciperent, sciebat quid petituri essent, sed conueniens fuit, ꝙ quæreret hoc primò, vt excitaret eos ad iterū petendum, cum in particulari desiderium suum ex
B ponerent, & per orationem disponit se homo, vt obtinet quod optat. Sic dicit Beda. Nunquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Ad hoc ergo requirit, vt petatur, ad hoc requirit, vt cor ad orationem excitet. Secundo fuit, vt ex petitione determinata cæci appareat quid velit: sciebat.n. Christus quid vellet. Sed turbæ hoc nesciebant, & aliquis putare posset, ꝙ cęci nō petiuerant, sed aliquid aliud, s. pecuniā, vel aliud bonū, sicut claudus, qui erat ad portam speciosam templi petebat à Petro, & Ioanne non quidem sanitatem, sed pecuniam, & illi dederunt ei sanitatem, Act.3.c. quia tamen alicui videretur ad impudentiam pertinere petēti vnū, aliud dari, voluit Christus, ꝙ turbæ audirent quid cæci petebant: & ita quæsiuit, quid vultis. Tertio, quia cōsuetudo Christi erat, ꝙ quādo aliquid ab eo peteretur in generali, semper peteret à petentibus quid vellent in speciali, vt ex eorum dictis haberet occasionē respōdendi eis, aut conuincendi eos. Sicut fecit supra de muliere dicens, quid vis, quando petiuit pro duobus filijs suis. Ita & cōueniens erat hic petere, vt audito verbo cæcorum, videretur ratio Christi ad eos conuenientior. Sic dicit Chrys. scilicet quærit ne aliquis æstimaret, ꝙ aliud volenti acciperet, aliud daret, etenim consuetudo erat eius, voluntatē curandorū vniuersis facere manifestari, & tunc medelā inducere, & vt alios in zelum induceret, & vt ostenderet eū, qui curandus erat dono gratiæ digne potiri. Sic etiā dicit Cyrillus: Dispensatiuè interrogat non quasi ignorans, sed vt scirēt astantes, ꝙ non petebat pecuniam, sed diuinam efficaciam. Quarto fuit, vt ex petitione cæcorū respondendo Christo fieret manifestius miraculum, cū enim Christus dixit, quid vultis, vt faciam vobis, petiuerunt illi, ꝙ illuminarentur, & ita se cæcos confitebātur, si aūt hoc non confiterentur, fortè aliqui dicerent, ꝙ isti nō fuerant, qui petebant mendicantes in via, sed alij similes eis, sicut Iudæi facere nitebantur quantum ad cæcū à natiuitate, quem sanauit in Ierusalem. Nam postquā sanatus erat, volebāt Iudæi negare eum fuisse cæcū, Io.9. cùm autem præsente populo ipsi confiterentur se cæcos, res fieret manifestior. Sic dicit Hierony. Interrogat quid velint, vt ex responsione cæcorū manifesta debilitas appareat, & virtus ex remedio cognoscatur. Sic etiam dicit Chryso. ꝙ calumniatores veritatis Iudæi possent dicere, vt in cæco nato, non est hic, sed similis eius, voluit, vt cæcus prius ostenderet defectum naturæ, & tunc cognosceret gratiæ maiestatem. Quintò (vt aliqui volunt) fuit ad incitandum cæcos ad rectam confessionem de Christo. Ante hoc enim solum confessi fuerant Christum filium Dauid, ideo vltra hominem nihil videbantur de eo cōfiteri, voluit autem, ꝙ magis confiterentur, tacitè eos trahens ad confitendum eum esse Deum, & ita fecerunt, quia nunc non vocauerunt respondentes eum filiū Dauid, sed solum Deum, quo videtur signare Deum. Sic dicit Chryso. Interrogat propter fidem, vt dum cęci Christum Dei filium confiterentur, confundantur Iudæi audientes, qui eum tantum hominem putabant, Deum idē Christum vocauerunt, & verum dixerant. Sed dicentes filium Dauid dissipabant quod bene confessi sunt. Nam abusiue, & homines Dei dicuntur. Verè autem nemo nisi Deus. Cùm autem dicunt: Domine fili Dauid, abusiuè Christum secundum, quòd hominem honorant. Si autē

A solummodo Deum dicerent, deitatem confiterentur, ideo interrogat quid vultis. Tunc illi iam non dixerunt Domine fili Dauid, sed tantum. Domine, filius enim Dauid cæcos illuminare non potest, filius Dei potest. Quandiu, ergo dixerunt, Domine fili Dauid suspensa est sanitas, mox autem, vt dixerunt, Domine, infusa est sanitas.

Quare Christus nunc non petiuit à cæcis de fide, sicut petiuit ab alijs duobus cæcis, quos curauit. Quæst. CXIX.

QVæritur, quare Christus nunc non petiuit à cæcis de fide, sicut petiuit ab alijs duobus cæcis, quos curauit sup.9.c. nam cum petiuerunt illuminari dixit eis: creditis, ꝙ hoc possum: & illi, dixerunt, vtiq; domine: tūc
B Christus tangens oculos eorum dixit: secundùm fidem vestram fiat vobis. Nunc autem de fide non petiuit.

Dicendum vno modo, ꝙ illud miraculum de illis duobus cæcis fecit Christus circa principium manifestationis suæ, & ideo cum homines de potestate eius dubitarent, conueniens fuit illam sic ostendere, & fidem de illa petere. Nunc verò manifesta erat nimis potestas eius circa finem vitæ: ideo non erat ita necesse petere de fide. Secundò potest dici, ꝙ non fuit nunc necesse circa istos cæcos petere fidem, sicut circa illos duos, de quibus sup.9. c. quia fortè de illis Christus vidit, ꝙ aliquid dubietatis habebant: & ideo quousque plane crederent, noluit eos sanare, & ita dixit eis, secundum fidem vestram fiat vobis. Et ita etiam circa illum, qui petebat pro filio suo lunatico sanitatē, quia dixit, siquid potes adiuua nos miser
C tus nostri. Dixit Christus: si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et tunc dicente pater, credo Domine: ait Christus, ꝙ sanaretur. Mar.9.c. isti duo cæci fortè manifestā fidem ostenderant: ideo non oportuit peti ab eis fidē, sed potius eorū fidem ipse laudauit: licèt Matthæus hic taceat. Nam idem est, quod hic dicit Mat. & quod dicitur Mar.10.c. licèt Matt. duos cęcos, Mar. verò vnū exprimat, vt ostensum est, sup. & tamen Marcus dixit, ꝙ Christus dixerit illi cæco: Fides tua te saluum fecit.

Quare Christus ad sanandum nunc cæcos tetigit oculos eorum. Quæst. CXX.

QVæritur, quare Christus ad sanandū nunc cęcos tetigit oculos eorū. Nā poterat sanare nō tangēdo, si
D cut seruū cēturionis sanauit absentē, sup.8. & Luc.7.c. Dicendū, ꝙ primo fuit fortè ꝑ paruitatē fidei Iudæorū: credebāt Iudæi, ꝙ Christus sanare posset lāguētes, sed tāgendo quidē illos, quasi per tactū deriuaretur virtus, & ita lāgues curaretur, & ob hoc oēs quærebāt tāgere Christū, vt tāgentes sanarentur ꝑ deriuationē virtutis. Sic dicitur Luc.6. Omnis turba quærabat tāgere eum, quia virtus exibat de illo, & sanabat oēs, & ideo quasi credentes nō posse aliter se sanare nisi tāgerent, petebāt ab eo, ꝙ ꝑmitteret se ab eis tangi, vt patet sup. 14.c. vbi in regione Genesareth petebāt hoies à Christo, ꝙ saltem fimbriam vestimenti eius tangere permitterentur, & quotquot tetigerunt salui facti sunt. Christus aūt condescendēs infirmitati eorū circa fidē, cū tamen aliquid crederent, & bono animo essent, sanabat eos iuxta exigentiā fidei, & quo
E niā non sanabat Christus vnquā nisi credētes. s. illos, qui credebant antequā peterent, vel Christus dabat eis fidē, vt peterent, debuit secundū exigentiā fidei sanare eos, et quia fides sua erat, ꝙ tangēdo posset eos sanare, sic eos sanauit. Centurio autē credidit, ꝙ Christus poterat sanare non tangendo, ideo sic sanauit seruum eius, & ob hoc Christus laudauit fidē illius super fidē omnium Iudęorū dicens, non inueni tantā fidem in Israel, sup.8.c.1. nemo Iudæorū petens sanitatē aliquā tantā fidem habuit, quia non credebāt fieri posse nisi per tactum. Secundo fuit, ꝑpter manifestationē, & certitudinē miraculi. Nam si nō tangente eo sanarentur oculi cæcorū, aliqui putare poterant, ꝙ non fuerant sanati virtute Christi, sed quod oculi eorum erant sani, & naturaliter sufficientes ad videndum, & tamē clausi erant: sicut dicuntur quædam aīalia oculos habere sub pelle, tunc contingit aperiri, vt autem vide-

videretur, quòd per eum fiebat.eo tangente, sanati sunt. Tertiò fuit, quia dato quòd putarent miraculosè hoc fieri, si Christus non tangeret: fortè crederent, quòd tunc placuit Deo aperire oculos cæcorum, & non ad petitionem Christi neque eo aliquid agente: cum verò ipso tãgente aperti fuerunt oculi, negari non potuit, quin per ipsum factum fuerit: ideo conueniens modus faciendi erat tangere oculos quantum ad Iudæos.

Quando tetigit Christus oculos cæcorum quid aliud egit. Quæst. CXXI.

QVæritur, quando tetigit Christus oculos cæcorum quid aliud egit, nam videtur, quòd aliquid egerit: quia quando sanauit cæcum a natiuitate spuit in terram, & lutum fecit de sputo, & liniuit oculos cæci, & ita vidit: nunc autem tetigit oculos cæci, ideo videtur quòd aliquid aliud egerit.

Dicendum videtur, quòd nihil aliud egerit Christus nisi tangere oculos. Primò, quia cùm ad conditionẽ miraculi pertineat fieri sic, vel sic, & non modicum differat sic, vel aliter fieri: si aliud factum esset, sicut expressit euangelista, quòd tetigerat oculos, ita & cætera exprimeret: & tamen non expressit. Ergo nihil aliud fuit nisi tetigisse oculos. Secundò colligitur, quia Mar. & Matthæ. ponunt de ista illuminatione, & Marc. expressit aliqua, quæ tacuit Matth. vt colligitur Mar. 10. & tamen circa tactum oculorum nihil dicit, nisi quòd tetigit: ergo videtur, quòd nihil aliud fuit. Tertiò hoc conueniebat propter populum astantem ad ostendendum magnitudinẽ potentiæ suæ. Sicut enim conueniebat, quòd Christus sanaret oculos cæcorum tangendo propter conditionem fidæi Iudæorum, vt dictum est præced. q. ita conueniebat, quòd ad ostendendum potestatem suam non apponeret nunc aliquid aliud: vt appareret, quòd virtus egrediens de eo sicut Iudæi credebant sanaret homines. Si autem aliquid apponeret, posset credi, quòd aliquid lateret, & per hoc, hæc fiebant, vel saltem non appareret tanta facilitas miraculum faciendi. Quartò, quia. vt ex littera videtur colligi, non fuit aliqnid nisi tangere. Nam dicitur, tetigit oculos eorum, & confestim viderunt: ergo videtur, quòd pòst tactum oculorum nihil aliud factum est: sed statim secuta fuit illuminatio. Quinto, quia si aliqua alia fierent circa modum curationis exprimerentur hic, sicut Euangelistæ solent exprimere in alijs: sicut circa illum cæcum, qui curatus est, Ioã. 9. exprimitur, quòd facto luto de sputo linitus est: & deinde iussus est ire, & lauare se in natatoria Syloe. Etiam alium cæcum curauit Christus in Bethsaida, educens extra vicum: & spuit in oculus eius, & imposuit manus tangens: & interrogauit, an aliquid videret, & aspiciens ait: Video homines sicut arbores ambulantes, deinde iterum posuit manum super oculos eius, & cępit videre, & restitutus est, ita, vt videret clarè omnia. De hoc Mar. 8. c. ita ergo exprimeret hic euangelista quid factum esset, si aliud factum esset: ideo nihil factum est nisi, quòd oculos eorum tetigit. Cùm autem obijcitur, quòd curauit illum cæcum facto sputo. Concedendum est, & tamen non est necesse, ꝙ sic iste fuerit curatus, quia multis modis Christus curabat, vt dicitur seq. q. quod ille modus non conueniebat, in præsenti, quia quando Christus sic curabat, non curabat coram turba, sed quasi solus, nunc vero coram turba multa erat. Et patet, quia quando curauit cæcũ, qui erat à natiuitate, non erat præsens populus, neq; aliqui legũtur interfuisse: sed ipse inueniens cæcum illũ, dixit ei an videre volebat, & illuminauit eum mittens illum in natatoria Syloe. Etiam quando illuminauit cæcum illum, de quo Mar. 8. nemo erat præsens. Nam obtulerunt ei illum in Bethsaida, & ipse duxit eum extra vicum appræhensum manu, & ibi curauit eum bis spuendo in oculos & tangẽdo manibus oculos eius, & ideo, ꝙ faceret sic curationes non erat inconueniens, neq; ex hoc aliquis miraretur, nunc autem coram tota multitudine erat, vt dicitur in littera, ideo sicut nunquam legitur alias, ꝙ corã multitudine talia faceret, ita & nunc, cum esset corã tanta multitudine, non faceret hoc.

F *Quare Christus fecit, quòd cæci quorum oculos tetigit statim viderent. Quæst. CXXII.*

QVæritur, quare Christus fecit, quod cęci quorum oculos tetigit statim viderent.

Dicendum, quòd hoc fuit ad ostendendum, ꝙ miraculosè hoc fiebat, non operãte in hoc natura. Nam natura semper facit, secundum successionem: eo quòd potestas eius est limitata, & habet repugnantiam in opere: ideo non potest in instanti operari Deus aũt hẽt esse. & posse illimitatũ, & nihil põt ei obstare in operãdo: ideo non habet successionẽ in operatione, sed statim fit quòd vult, hoc aũt miraculosum erat, ideo in instãti factũ est. Sed obijcietur, ꝙ aliqua opera Christi erant miracula, & fiebant in successione, sicut illuminatio cæci Io. 9. c.

G Dicendum, ꝙ oĩs operatio miraculosa fit in instanti, quia est operatio diuina, & nõ habet resistentiam aliquã ex parte patientis, & ideo quandocũq; Christus faceret miracula semper operatio sua in miraculo erat in instãti, & tamen operatio exterius dispositiua ad miraculũ non erat in instanti, sed aliquando in instanti, & aliquando secundum successionem. Ad quod sciendũ, ꝙ in operationib. Christi ad miraculũ erat quadruplex modus. Vnus modus erat, ꝙ Christo loquente, vel tangente statim fieret, quod ipse volebat, s. effectus miraculi siue curationis siue alterius rei. De verbo patet, vt quando Christus imperauit mari dicẽs. Tace & obmutesce, & statim facta est trãquilitas, supra 8. & Mar. 5. & Luc. 8. Sic etiã Mar. 9. c. dicitur de puero lunatico, cuius dęmoni Christus dixit surde, & mute spiritus exi ab eo, & statim exijt. De tactu patet, vt quando tetigit leprosum apud Capharnaũ, nam

H statim curatus est, supra 8. c. quando socrum Petri febricitantem tenuit manu, nã statim surrexit, eo. c. & Mar. 1. & Luc. 4. c. & ita fuit nunc de duobus cęcis. Nã statim vt tetigit oculos eorũ, viderũt, & ita etiã factum est de aliis duobus cęcis quos in domo curauit, sup. 9. c. Secũdus modus erat, ꝙ Christus per successionẽ faceret opera, s. ꝙ circa eundem hominem, & ad vnũ hominem curandũ faceret multa opera, & in primis nõ sequeretur aliquis effectus sanitatis: & consumato vltimo opere sequeretur sanitas in instanti. Sic patet Mar. 7. c. de homine surdo & muto, quem inter fines decapoleos Christo obtulerunt. Nam primò eum sequestrauit à turba, deinde misit digitos in auriculas eius, postea spuens tetigit linguam eius, deinde suspiciens in cœlum ingemuit, & tũc dixit, ephe

I ta, quod est adaperire, & apertum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè, & etiam audiebat, & ad istum modum potest pertinere suscitatio Lazari. Nã prius orauit ad patrem petens se exaudiri, & clarificari, & post aliqua verba ait: Lazare, exe foras, Io. 11. c. Tertius modus erat, quòd Christus faceret aliqua opera ad sanandũ aliquem, & factis illis non sanaretur statim; sed postquã à Christo recederet in absentia eius sanabatur. Sic patet de cæco nato quem illuminauit in Ierusalem, nam spuens in terram lutum fecit, & liniuit oculos eius de illo luto, & dixit, Vade lauare in natatoria Syloe, & cum se ibi lauisset, visum recepit. Io. 9. c. & ita non erat præsens Christus, quando sanatus est. Sic etiam est de decem leprosis, Luc. 16. c. Nam petiuerunt à Christo, quòd mũdaret eos ille autem dixit, ite & ostendite vos sacerdotibus, & cũ irent in itinere mundati sunt absẽnte Christo, & vnus il

K lorũ redijt, vt Christo gratias ageret. Et iste modus differt à pręcedenti, quia licèt vterq; habebat successionem temporis, & multitudinem operationum, tamen in præcedenti modo fiebat sanitas ad vltimam operationem Christi, & pręsente eo, in isto autem modo fiebat p multas operationes, & non fiebat in fine operationis vltimæ neque præsente Christo.

Quartus modus erat, quòd fierent multæ operationes à Christo ad vnum effectum miraculi intentum, & tamen ille effectus intentus nõ deduceretur totus simul in fine operationis vltimæ in præsentia Christi, sicut in secundo modo, neq; post vltimã operationem in absentia Christi, sicut in præcedenti modo, sed deducebatur per partes, sicut quãdo sanauit cęcũ in Bethsaida extra vicũ. Mar. 8. c. nã spuens in oculos eius imposuit manus oculis, & quæsiuit si quid videret, ille autem ait video homines

mines ſicut arbores ambulantes. Deinde impoſuit manus ſuper oculos eius,& cœpit videre, & reſtitutus eſt,ita vt videret omnia clarè.Sed conſiderandum,quòd in omnibus quatuor modis Chriſtus operabatur miraculoſam operationem in inſtanti agens: & non ſolum ipſe effectus productus,qui erat aliqua forma, vel multæ,aut aliquod compoſitum in inſtanti producebat,quia etiam natura poteſt hoc quātum ad productionem omnium ſubſtantialium formarum,& etiam multarum accidentalium,quæ non partibiliter producuntur: ideo neceſſe eſt in inſtanti produci propter eſſe ſuum conſiſtere in indiuiſibili: ſed quantum ad diſpoſitiones primas alterationis, & tranſmutationis hoc natura non poteſt. Nam licèt forma producatur in inſtanti: tamen diſpoſitiones præcedentes ad illam fiunt per ſucceſſionem:in operationibus autem miraculoſis neque ipſa forma ſanitatis,neque cæteræ,quæ cum illa inducuntur, neque diſpoſitiones præuiæ fiebant ſecundum ſucceſſionem , ſed omnia ſimul. Cùm autem obijcitur, quòd multæ operationes fiant in ſecundo,tertio, & quarto modis.Dicendum,quòd per illas operationes non inducitur aliquid, ſcilicet neque effectus intentus, neque diſpoſitio aliqua ad illum, ſed in vltima operatione , aut poſt vltimam inducuntur ſimul tam diſpoſitiones,quam effectus intētus. Sed obijcietur, quòd ſaltem in quarto,modo non fit ſic: ſed pars effectus inducitur per vnam operationem:& pars per aliam.Dicendum,quòd licèt illud fiat: quādo quælibet actio miraculi fit in inſtanti : nam ſicut Chriſtus multa miracula fecit,& non fecit omnia in eodem inſtanti,neq; in eodem anno,ſed diuerſis temporibus : & tamen quodlibet eorum factum fuit in inſtanti : ita fuit de illuminatione cæci,quem Chriſtus illuminauit Mar.8. Nam in prima vice vidit,licèt imperfectè,ſ.hoīes ſicut arbores ambulātes:& ille viſus datus eſt ſibi in inſtāti, & poſtea poſuit iterū manus, & illuminauit eū perfectè ita,vt oīa videret clarè.Et fuerūt hic duo miracula, & duo effectus diſtincti producti.In prima vice fuit productus: tñ vſq; ad certū gradū ſolū.In ſecunda vice fuit deductus ille viſus ad perfectionē,ita vt videret oīa clare. Manifeſtum eſt aūt, ꝙ iſti erāt duo effectus diſtincti:licèt vnus includat aliū, ſicut ſiquis naturaliter accepiſſet viſum breuem, & malè diſtinguentem res viſibiles:& Deus poſtea ſubito faceret eū videntem perfectè ſicut quoslibet alios homines: manifeſtum eſt, ꝙ iſti actus, & effectus erant diſtincti,ſ. ille, p quē actione naturali factus eſt iſte videns, alius, p quem Deo faciente iſte fuit perfectè videns: Chriſtus autē nō fecit illos actus, & duos effectus, quaſi ex neceſſitate oporteret illos eſſe diſtinctos. Nam poterat vnico actu totum effectum producere,quia tamē ſic voluit,fuerunt illi duo effectus diſtincti:& quilibet eorum in inſtāti ꝓductus eſt.Cōſiderādū aūt,ꝙ licèt Chriſtus iſtos quatuor modos faciendi miracula habuit, vnus eorum.i.primus erat ſibi de lege cōi:cæteros aūt raro exercuit, quia illa ptinebat ad ratione miraculi : cæteros verò ex rationibus ſpecialibus interdum exercebat: & ideo vbicunq; Chriſtus miracula faciebat , primum modum inueniemus: de cæteris aūt raræ ſunt exēpla , & pauciora de quarto q̄ de tertio, & pauciora de tertio quam de ſecundo. Ratio aūt iſtorum eſt, quia miraculum eſt operatio diuina, & cōſequenter in inſtanti facta: ideo ſicut operatio latēs diuina eſt in inſtanti, & effectus in inſtanti, & impartibiliter deducitur : ita,& operatio exterior conuenienter eſſe debebat ſimul cum ipſa productione effectus,& vnica quidem operatio, vt non putaretur, quòd per exteriores operationes partibiliter deducebatur diſpoſitio ad effectum intentum præcedens. Quantum verò ad ſecūdum modum,quòd fierent multæ operationes interdum erat propter diuerſos effectus,quos per vnicam miraculi operationem inducere volebat: ſicut quando ſanauit eundē hominem,qui erat ſurdus,& mutus.Nā ad oſtendendū, quòd eum à ſurditate ſanare volebat,miſit digitos in auriculas:ad oſtendendum verò, ꝙ mutū volebat loquentem reddere, ſpuit in linguam eius : ꝙ verò ſuſpexit in cœlum,& ingemuit,ad aliam cauſam pertinet. Interdū aūt fiebat ad eruditionem , vt qui præſentes erant , per verba Chriſti,& facta inſtruerentur : vt quando faciēdo

A miracula,præmittebat orationem,faciebat non quaſi eſſet ei neceſſaria oratio,ſed vt oſtenderet hominib. ꝙ ipſe à Deo erat,& ꝙ inſtrueremur nos à Deo ſingula petere , & pro impetratis gratiarum impendere actiones . Sic.n. qñ ſuſcitare voluit Lazarum , fecit lapidem tolli de monumento, & eleuatis oculis in Cœlum dixit:pater gratias ago tibi,qm̄ audiſti me.Et addidit:ego aūt ſciebam,quia ſemper me audis, ſed propter populum , qui circunſtat', dixi,vt ſciant,quia tu me miſiſti,hæc cum dixiſſet,clamauit voce magna dicens:Lazare veni foras . Quantum ad tertium modum cauſa erat vna ad probandum eorum gratitudinem,ſ. an pro ſuſceptis beneficijs redirēt ad gratias reddendum,& ita fuit de leproſis decem, quos miſit ad ſacerdotes , & dum irent per viam mundati ſunt , & vnus eorum redijt ad Chriſtum, ipſe vero quaſi indignatus

B ait:nonne decem mundati ſunt?& nouem vbi ſunt ? non eſt inuentus , qui rediret, & daret gloriam Deo,niſi hic alienigena:Luc.17.c. Alia cā erat quantum ad oſtenſionem fidei illorum,quibus Chriſtus iſta faciebat. Nam cum Chriſtus liniret luto oculos cœci nati , & non ſanaretur , ſed mitteret eum , vt ſe lauaret in natatoria Syloè, fortaſſis crederet, ꝙ non prodeſſet ei,cum per tactū manuum non fuiſſet curatus,& aqua illa non habebat virtutem illuminandi cœcos,& ideo ire nollet,quod autem ire vellet,ad fidem pertinebat,qua credebat Chriſti verbo,ſ. ꝙ ſanadus erat in natatoria Syloè. Simile fuit quantū ad Naaman Syrum,qui venit ad Heliſæum,vt ſanaret eum à lepra,& ille miſit eum ad Iordanem,dicens:Vade laua te ſepties in Iordane,& ſanitatem recipies . Et ille nolebat, dicens , quòd meliora erant flumina Damaſci Abana,

C na,& Pharfar,& in illis non ſanabatur , ideo non credebat, quòd ſanaretur in Iordane,& ideo ire nolebat quouſque ab alijs ſuaſus iuit.4. Regum.5.capit. De leproſis mundatis à Chriſto , ideſt de decem eadem ratio erat . Nam non ſanauit eos,quando petiuerunt ſanari, ſed dixit,quòd ſe oſtenderent ſacerdotibus,& illi iuerunt, & dum irent mundati ſunt, & tamen ſi fidem non habuiſſent,cum Chriſtus loquens eis non ſanaſſet illos,& ſcirēt quòd ſacerdotes non habebant virtutem ſanandi,nō irēt ad eos,& tamen ſtatim,vt Chriſtus illud dixit,parauerūt ſe ad obediendum , & ibant, & ideo conueniens modus erat iſte ad oſtendendum fidem, ſi erat in illis . Quantū ad quartum modum dicendum , quòd Chriſtus faciebat ſaltem,vt oſtenderet magnitudinem poteſtatis ſuę in diuerſo modo operationis,quia quāto aliqua potentia ma-

D ior eſt,tanto pluribus modis poteſt in ſuum effectum. Si enim Chriſtus facere poſſet miracula, & potiſſimè in curationibus languorum, non niſi vno modo,videretur poteſtas ſua coarctata, cum eſſet limitata ad certum modū. Nunc verò cum poſſet varijs modis idem facere, videretur apertius magnitudo potentiæ ſuæ, & etiam ſi ad nihil aliud prodeſſet,conueniens hoc erat. Aliæ autem cauſæ multæ ſunt, quare ſic fierent iſtæ operationes , de quibus ſigillatim in locis ſuis magis dicetur . Et ita verum eſt, quòd quomodocunquè miraculum Chriſtus ageret, ipſe effectus intentus in inſtanti fiebat , & diſpoſitiones quæcunque cum illo inductæ, & ita hic ſtatim viſum receperunt cœci , poſtquam Chriſtus tetigit oculos eorum, quia ad primum modum operationis miraculoſæ iſtud pertinet.

E

Quare iſti cæci mox,vt illuminati fuerunt ſecuti ſunt Chriſtum. Quæſt. CXXIII.

QVæritur,quare iſti cœci mox,vt illuminati fuerunt ſecuti ſunt Chriſtū aſcendentes cū eo Ieroſolymā. Dicendum,quòd primo egerunt ipſi hoc ad oſtēdendum gratitudinem reddendo Chriſto viciſſitudinē quandam pro beneficio,vt ſicut ab eo acceperant ſanitatem,ita,& ei præſtarent obſequium. Sic dicit Chryſoſt. Hi autem ſicut ante dationem ſanitatis fuerant perſeuerantes , ita & poſt ſanitatem fuerunt non ingrati , & hoc conuenienter Chriſto obtulerunt pro munere , quia Deus vult , quòd ſolicitì ambulemus poſt ipſum. Micheę 6.cap.Sic dicit idem Chryſoſt.Bonum enim munus obtulerunt:ergo ſanati,ſcilicet ſecuti ſunt eum,hoc enim

Deus à te requirit secundum Prophetam, solicitũ te ambulare cum Deo tuo. Sic etiam dicit Theophylactus: Grata enim erat anima cæci in eo, quòd sanus effectus Iesum non dereliquisset, sed secutus est eum.

Secundò fuit, vt Christus ostenderet, quod cęcos istos penitus illuminauit: in corpore enim eos illuminauit, quia cęcis visum dedit, siue eis qui nunquam visum habuerant, siue qui illum perdiderant.

Sic dicit Chrysostom. Præstat enim artifex quod natura non dederat: aut certè quod debilitas tulerat, donat: misericordia illuminauit in anima, quia eis fidem dedit, & sui secutores fecit. Sic dicit Hiero. Qui ergo in Iericho contracti sedebant, & clamare tantum nouerant, postea sequuntur Iesum: & non tam pedibus, quam virtutibus.

G Tertio fuit, quia isti cæci cum illuminati fuissent à Christo, auidi facti mellitlui sermonis eius, voluerunt sequi eum, sicut eum sequebantur alij, qui ab eo talia nulla receperant: & potissimè, quia cum nunc Christus ascenderet in Ierusalem, & erat ibi templum domini, & tota religio legis, & sapientes, & sacerdotes, & caput totius gentis Iudæorum, putabant, quòd ibi aliqua magna Christus ostensurus erat, adhuc maiora quam in Galilæa ostenderat: ideo multi ex desiderio videdi hęc, sequebatur nunc eum ascendentem in Ierusalem. Quartò fuit, quia fortè Christus indidit mentibus istorũ duorum cęcorum, vt ascenderent cum eo in Ierusalem, vt miraculum de illuminatione eorum manifestius fieret, & celebrius apparentibus eis, qui sanati fuerant: nunc enim volebat opera sua maiora, & manifestiora omnibus facere, cũ morti esset propinquus: vt ait Remigius. H

Quomodo Christus permisit nunc istos cæcos secum ire, quos curauerat. Quæst. CXXIIII.

QVæritur, quomodo Christus permisit nunc istos cæcos secum ire, quos curauerat. Nam cùm curauit arreptitios, & vnus eorum vellet cum eo ire, non permisit Christus: sed dixit, quòd rediret ad domum suam, & ad suos, & narraret quanta fecisset ei Deus. Luc.8.capit.

Dicendum, quòd fuit hoc primò, quia in regione illa, in qua Christus sanauit illos duos arreptitios nihil aliud fecit, nisi hoc, & mittere dæmones in porcos, & statim reuersus est de regione illa, neq erat ad eam rediturus, I cum incolæ rogauerunt, quòd recederet, & ipse non introiuerat in ciuitatem aliquam: quia antequam introiret in ciuitatem occurrerunt ei ciues rogantes, quòd recederet sup.8.& Mar.5. & cum nemo maneret ibi, qui prædicaret miracula illa duo, quæ Christus fecit: fuit cõueniens, quòd dimitteret ibi illum arreptitium, vt prędicaret facta Christi, ne abirent in obliuionem: & ita non permisit, quòd iret cum eo: sic colligitur Luc.8.scilicet, Dixit ei Iesus vade ad tuos: siue redi in domum tuam: & narra quanta fecit tibi Deus. Et sequitur, quòd ille redijt in ciuitatem, & prędicauit quanta fecisset ei Iesus. Isti autem duo cæci iam illuminati non erant necessarij in Iericho, vt prædicaret id, quod ibi fecit Christus, quia omnibus erat notissimum, sed fuit conuenientius, quod irent cum eo, vt viderentur in Ierusalem, & fidem facerent de miraculo nunc facto. Sic dicit Chrys. Hic autem K necesse est quęri, cum ipse, dęmoniacum quidem curatũ sequi prohibet: cęcum autem illuminatum sequentem non prohibet. Sed neutrum irrationabile puto: illum.n. mittit præconem, vt ex sua consistentia benefactorẽ prędicet erat enim excellens miraculum, videre furiosum, sanę mentis effectum: cęcum vero permittit sequi, quia Ierosolymam ascendebat per crucem perfecturus altum mysterium, vt recentem habentes miraculi mentionem, non existimarent eum infirmitate potius quam misericordia pati. Secundo fuit, quia non ascendebant sic cæci illuminati cum Christo sicut arreptitius sanatus ire volebat.

Nam ille volebat ire in familia eius, vt esset discipulus eius, & de familia eius. Sic patet Luc.8. c.scilicet Rogabat illum vir, à quo dęmonia exierant, vt esset cum eo.

F Nam si solum vellet sequi eum ad audiendum verbum eius, non oportebat peti ab eo licentiam neq; cõsensum, sed poterat ire sequendo Christum per loca, per quæ ille iret, & audiret verbum eius, sicut omnis turba audiebat, & ipse neminem audire prohibebat, sed potius ad audiẽdum omnes incitabat, quia ad hoc se venisse dicebat Mar.1.& Luc.4.c. Cęci autem illuminati non ibant in familia Christi tanquam discipuli eius, & de domo eius effecti, sed sequebantur eum sicut cætera turba sequebatur: ideo non erat aliqua causa repellendi eos neque recipiendi, neque etiam illi se recipi petiuerunt: vnde fortassis si peterent, non reciperet eos.

Tertio, quia dato, quod cęci illuminati peterẽt à Christo se recipi ad familiam illius, forte illos reciperet, & arreptitium sanatum non reciperet, quia Christus volebat ad consortium admittere solum personas honestas, licèt pauperes essent, eas vero quę infames, turpes, & abiectæ essent recipere non volebat, quia diminueret hoc de honore Apostolatus, & officio prædicationis, & prælationis, ad quod discipuli assumebantur: arreptitius autẽ ille fuerat multum abiectus, & infirmatus, & vilificatus. Nam nudus ambulabat, & in monumentis dormiebat, & feritates exercebat, & multa dęmonia passus fuerat, ex quibus vilis reddebatur, & verbum esset contemptibile in ore eius: ideo noluit eum Christus recipere inter suos ad honorem discipulatus: cæcitas autem non infamat hominem de facto, neque contemptibilem reddit: ideo tales ad prædicatiænis officium, & prælationis dignitatem recipi poterant. Sed obijcietur, quomodo ergo Christus misit illum ad prædicandum, si verbum in ore eius erat contemptibile?

Dicendum vno modo, quod Christus non mittebat eum ad hoc, quod haberet officium prædicãdi, & discurreret de loco in locum, sicut Apostoli, & Discipuli eius discurrebant, quia ad hoc oportebat, quod eum doceret, & daret ei potestatem faciẽdi miracula, sicut dedit Apostolis, & Discipulis, supra 10. & Marc.6.& Luc.9. & 10.capit.

Et tamen neq; eum docuit, neq; potestatem aliquam ad miracula dedit: ideo non dedit ei officium prædicandi: sed fecit eum simplicem enarratorem beneficij sibi impensi: & adhuc non iussit, quod ad hoc diuulgãdum discurreret per diuersa loca, sed quod rediret in domum suam, & narraret quanta fecisset ei Deus, Luc.8. vnde in quantum dixit, narra, & non dixit prædica, non fecit eum prædicatorem, sed simplicem relatorem: & inquantum dixit redi in domum tuam, ostendit quòd non imposuit ei officium diuulgandi hoc per diuersa loca.

Secundo, quia dato, quod constituisset eum prædicatorem, non erat inconueniens, quia licèt simpliciter loquendo in alijs regionibus esset contemptibile verbum in ore illius, & non esset ille idoneus prædicator: tamen in regione illa, qui Christum non receperant, sed excluserant, non merebantur meliores prædicatores. Sic dicit Chryso. Quia enim beneficia adepti abigebant eum, non restitit, sed recessit: & eos, qui indignos se annunciauerunt eius doctrina, dereliquit: dans eis doctores a dæmonibus liberatos, & porcorum pastores.

CAPITVLVM XXI.

ET cum appropinquassent Ierosolymis, & venissent Bethphage ad montem Oliueti, tunc Iesus misit duos Discipulos, dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: soluite, & adducite mihi: & si quis vobis aliquid dixerit, dicite, quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos. Hoc autem factum est, vt adimpleretur, quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. Euntes autem Discipuli, fecerunt sicut præcepit illis Iesus. Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: alij autem cædebant

bant ramos de arboribus, & sternebant in via: turba autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio Dauid: benedictus qui venit in nomine Domini Hosanna in altissimis. Et cum intrasset Ierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic: Populi autem dicebant: Hic est Iesus Propheta à Nazareth Galilææ.

Et cum appropinquasset. Descripta in præcedenti fundatione Ecclesiæ in fide, & doctrina: hic ponitur reprobatio synagogæ Iudæorum. Et hoc triplici ratione.

Primò, quia Iudæi fuerunt contemptores diuinæ maiestatis.

Secundò, quia fuerunt contradictores, & impugnatores diuinæ veritatis, seq. cap.

Tertiò, quia fuerunt quantum in eis fuit damnatores diuinæ bonitatis, infra 23. capit. Prima diuiditur in tres partes: quia primò ostendit propositum in signo excellenti, & celebri. Secundò in signo potenti ibi. *Et intrauit Iesus.* Tertiò in verbo rationabili ibi. *Quid autem vobis videtur.* Prima in duas: quia primò ponitur veritatis adimpletio. Secundò Iudæorum contradictio ibi. *Cum intrasset.* Prima in duas, secundùm quòd Christus ostendit propositum suum per duplex celebre signum. Secunda ibi. *Plurima autem turba.*

An ista sint continuata ad præcedentia. Quæst. I.

QVæritur circa primum, an ista sint continuata ad præcedentia, & an sint facta immediatè vel interposito aliquo.

Ad primum dicendum, quod est ordo cōtinuus: nam Christus nunc ascendebat in Ierusalem, vt dicitur præcedenti, cap. & dicitur quomodo in Iericho illuminauerit duos cæcos: hic autem ponitur, quomodo peruenerit in Ierusalem, & quid ibi fecerit: ergo illud fecit ante istud, & non est anticipatio, neque recapitulatio. Secūdò, quia semper est standum ordini litteræ, nisi aliqua ratiò manifesta ostendat eum esse mutatum: & tamen hic non est aliqua ratio, quæ ostendat esse mutationem: ergo dicendum est, quòd sit ordo continuatus, & rectus. Tertiò patet, quia omnes tres Euangelistæ, idest Matth. Lucas, & Marc. qui scribunt hæc, & præcedentia, concordant in hoc, quòd ponunt præcedentia antequam ista, quæ hic ponuntur: quod non facerent, si non esset ordo rectus, quia saltem aliquis eorum discordaret in ordine, quod sæpe facere solent. Et ita continuat Remigius dicēs: Narrauit superius Euangelista dominum egressum à Galilæa, & cæpisse ascendere Ierosolymam. Postquam ergo ascendendo narrauit quid in via gesserit, in cæpta intentione perseuerans dicit, cùm appropinquasset Ierosolymam.

An ista sint immediatè facta post præcedentia, &c. Quæst. II.

QVantum ad secundum quæretur, an ista sint immediatè facta post præcedentia, vel interiecto aliquanto tempore, vel interiectis alijs, quæ ad sacram scripturam pertineant. Aliqui dicunt, quòd statim fuerunt ista post præcedentia. Primò quia non apparet contrarium: & ideo sic tenendū videtur. Secundò, quia concordant in hoc Matthæus, & Marcus, nam sicut hic Matthæus statim post sanationem cæcorū, de qua in fine præcedentis, c. subdidit de appropinquatione ad Ierusalem, ita & Marcus facit, Mar. 10. ca. ideo credendum videtur, quòd statim ista post illa fuerint facta.

Dicendum, quòd si accipiatur, quòd facta fuerint ista statim post præcedentia, idest pauco tempore interiecto, vel quasi nullo, satis hoc potest dici: nam vltimò narratur præcedenti, c. de illuminatione duorum cæcorū, quæ facta est ad portam vrbis Iericho egrediēte Domino de Iericho, vt patet præced. c. & Mar. 10. Hic autem dicitur de appropinquatione ad Ierusalem: & tamen de Iericho ad Ierusalem secundum computationem terræ sanctæ

A sunt solum octo, vel septem leucæ: & hic agitur de Bethania, vel Bethphage, ad quæ venit antequam Ierusalē, & distat Bethania à Ierusalē vna leuca, vt patet ex eadem descriptione terræ sanctæ, vel quindecim stadijs, vt dicitur Io. 11. c. & ad idem redit: & ita inter præcedentia, & hæc non fuit nisi spacium quinq; vel sex leucarum, i. temporis, in quo leucas illas Dominus perambulauit. Nam non moratus est, quia rectò gressu procedebat tunc in Ierusalem, cū ipse dixerit: ecce ascendimus Ierosolymam.

Aliter adhuc potest dici, q inter præcedentia, & hæc non fuerit aliquod tempus: quia post curationem duorū cæcorum præced. c. dicitur, quòd secuti sunt eum, i. comitabantur eum euntem in Ierusalem, sed illud signum ipsam progressionem itineris, quæ potest referri ad totum actum itinerandi vsq; in Ierusalem: ideo non est aliqua B interpositio inter præcedentia, & ista quantum ad tempus: sed quantum ad hoc, cum dicitur hic, quòd appropinquabat Iesus Ierosolymis. adhuc durabat ille actus, qui erat, quòd cæci illuminati sequebantur eum. Si autē quæratur an inter præcedentia, & ista interposita, aut facta fuerint aliqua, quæ pertineant ad sacram script.

Dicendum, quòd sic, quia inter curationem cæcorum, quæ fuit apud Iericho, & peruentionem ad Bethphage, de quo hic dixit, interpositum fuit aliquid, vel factum est simul cū illo: & est, quod ponitur Luc. 19. de Zachæo suscipiente Dominum, & de parabola hominis nobilis, qui ibat, vt assumeret sibi regnum: & hoc rationabiliter patet, quia post illuminationem cæci subdidit Lucas de Zachæo suscipiente Dominum hospitio, & statim de parabola regni: & tunc addidit, scilicet, & his dictis procedebat ascendens Ierosolymam. & factum est cum appro- C pinquasset ad Bethphage, &c. Sed dicendum an illa facta fuerint post cæcorum istorum duorum illuminationem, de quibus præced. c. dictum est, non apparet totaliter: constat tamen, quòd si non facta fuerunt post illa, q facta fuerunt quasi simul: & tamē Matthæus, & Marcus tacuerunt ea: Lucas verò ea expressit, sed tota diuersitas est, quia Lucas ponit sanatum cæcum, Luc. 18. & statim ponit de Zachæo, & de parabola regni, Luc. 19. & tamen illa cæci illuminatio, quam ponit Lucas, non est illa, quā ponit Matthæus, & Mar. præced. c. & Mar. 10. vt ostensum fuit præced. c. & hoc, quia illuminatio Luc. facta est ante introitum in Iericho: illa verò, quam Matthæ. & Mar. ponunt, fuit facta statim post egressum de Iericho: sed de receptione Christi a Zachæo apparet, quòd D fuerit facta post ingressum Christi in Iericho: sed non apparet, an fuerit facta in ipsa ciuitate, vel in alio loco foris, quia dicitur Luc. 19. ca. Et ingressus perambulabat Iericho: & ecce vir nomine Zachæus. Et post pauca dicitur, quòd videns Christus Zachæum dixit, Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere.

Vnde si domus Zachæi erat in ciuitate Iericho, est dicendum, quòd quasi eodem tempore fuit factum, quod dicitur de Zachæo post illuminationem cæcorum inter exitum de Iericho, & progressum Ierusalē: vnde in principio parabolæ dicitur, quòd quia erat Christus iuxta Ierusalem, dixit illam parabolam: ideo dicendum, quòd tam quod dicitur de Zachæo, & parabola, quæ simul dicta est, fuerunt quasi eodem tempore cum illumina- E tione duorum cæcorum, vel parum post, siue parum ante si in vrbe Iericho acciderunt.

Cum autem dicitur, quòd facta fuerūt ista statim post illa, quia non apparet aliquid interpositum. Dicendum, quod licet Matth. & Mar. nihil interposuerint: tamen interposuit Lucas, & hoc sufficit.

Ad secundum dicendum, quod licet Matth. & Marc. concordent, ponendo statim appropinquationem ad Ierusalem post illuminationem duorum cæcorum, tamen non dicunt, q statim accidit hoc post illud, quia interdū multa subticent Euangelistæ, cum non enarrent omnia gesta Christi, sed multa omittant: Io. 20. ca. Et ideo licèt vnum post aliud ponant, potest esse, q multa intercideriint: potissimè, quia non eodē ordine referunt oēs Euangelistæ ea, quæ referunt: licèt ergo Mar. & Matt. ista continuent, cū Lucas aliquid interposuerit, magis standum

eſt illi, intelligendo vt ſupra declaratum fuit: an quod F
de Zachæo dicitur, fuerit ante illuminationem duorum
cæcorum, vel poſtea. Circa primum dicitur. *Et cum ap-
propinquaſſent*, ſcilicet. Ieſus, & turbæ, quę cum eo ibant.
Nam turba multa ſequebatur eum egredientem de Ieri
cho, præcedenti, c. Mar. 10. *Ieroſolymis*. Ideſt ciuitati Ie-
ruſalem. Non enim longe erat a ciuitate, quando fecit,
quod ſequitur, ſcilicet, quòd miſit diſcipulos, quia erat
apud Bethaniam, & Bethphage, quæ iuxta vrbem ſunt.
Et veniſſent Bethphage. Locus paruus eſt circa Ieruſalē
in itinere venientibus de Iericho in Ieruſalem. *Ad mon
tem oliueti*. ideſt veniſſent ad montem Oliueti: idē enim
erat venire ad mōtem Oliueti, & Bethphage, cum Beth-
phage ſit in latere montis Oliueti, & vocatur mons Oli-
ueti, ideſt oliuarum, quia in illo ſunt magna prædia oli-
uarum. *Tunc Ieſus miſit*. Scilicet de monte Oliueti mi- G
ſit diſcipulos, quia erat circa vrbē. *Miſit duos diſcipulos*.
Ideſt duos Apoſtolos, qui etiam vocantur diſcipuli, quia
addiſcebant: & tamen gradus ſuperior eorum erat quā
diſcipulorum 72. & quorumcunq; aliorum. *Dicens eis*,
ideſt iubens eis, quod ſequitur. *Ite in caſtellum*, ideſt in
ciuitatem Ieruſalem, quæ erat fortior munita, ſicut ca-
ſtella excelſa. *Quod contra vos eſt*, ideſt ex oppoſita ſitū
eſt. Aliqui putant dictum eſſe, quod eſt contra vos, ideſt
inimicum vobis, ſed falſum eſt. *Et ſtatim inuenietis*, ſci-
licet in introitu portæ, & ſtatim vt perueneritis illuc.
Aſinam alligatam. Circa portam vrbis erat alligata, vt
eam accipere poſſet, qui operam eius deſideraret. *Et pul
lum cum ea*, ſcilicet filium eius, qui cum matre manebat
ligatus. *Soluite, & adducite mihi*, ſcilicet tam aſinā, quā
pullum. *Et ſiquis vobis aliquid dixerit*, ſcilicet increpan H
do, ne ſoluerent pullum, aut aſinam. *Dicite*, ideſt nihil
aliud reſpondeatis niſi hoc. *Quia Dominus*, ideſt Ieſus.
His opus habet. Ideſt indiget his, ſcilicet aſina, & pullo:
& vocauit ſe Dominum quaſi alij intelligerent quem di
ſcipuli Dominum vocabant. *Et confeſtim dimittet eos*,
ideſt aſinam, & pullum, ſcilicet permittet, quòd portetis
ea non repugnando intētioni veſtræ. *Hoc autem totum*.
Scilicet, quòd Chriſtus mitteret pro aſina, & pullo, & ꝙ
adducerentur ſibi ab Apoſtolis, & quòd ſederet ſup eos.
Factum eſt. Dat cauſam Matthæus iſtius facti Chriſti,
ſcilicet quia alicui videretur hoc imprudēter, vel ſine cā
factum *Vt adimpleretur*. In Chriſto enim impleta fuit
iſta prophetia. *Quod dictum eſt per prophetam*, ſcilicet p
Zachariam: Zacha. 9. c. quem abſolute vocauit Prophe-
tā quaſi anthonomaſicè ipſe ſit propheta. *Ecce rex tuus*. I
Propheta loquitur de Chriſto, qui Rex fuit. Nam ita di-
xit Angelus: Dabit ei Dominus ſedē Dauid patris eius,
& regnabit in domo Iacob: Luc. 1. c. & loquitur ad Sion,
& Ieruſalem: ideo dixit: Ecce rex tuus. *Venit tibi*, ideſt
ad te. Vel tibi, ideſt ad tuam vtilitatem. Ita enim nunc
Chriſtus veniebat ad vtilitatem Ieruſalem ſi agnoſcere
voluiſſet: & hoc eſt, quod planxit Chriſtus videns ciuita
tem, ſcilicet, ſi cognouiſſes, & tu, quæ ad pacem tibi: nūc
autem abſcondita ſunt ab oculis tuis Luc. 19. c. *Manſue-
tus*. Ideſt non cum exercitu armatorum, neque in appa-
ratu faciendi ſuperbiam. *Sedens ſuper aſinam*. Ita enim
venit ad vrbem ſedendo. *Et pullum filium ſubiugalis*, i.
pullum filium ipſius aſinæ ſubiugalis, ideſt ſub iugo po-
ſita, vel iugo, ideſt ſeruitio aſſueta. *Euntes autem diſcipu
li*, ſcilicet illi duo, quos Chriſtus miſerat in Ieruſalē. *Fece K
runt ſicut præcepit illis Ieſus*. Scilicet ſoluerunt pullum,
& aſinam, & duxerunt ambos ad Chriſtum. *Et adduxe-
runt aſinam, & pullum*, ſcilicet de Ieruſalem ad Chriſtū
in loco, in quo erat circa Bethphage. *Et impoſuerunt ſu-
per eum*, ideſt ſuper pullum. *Veſtimenta ſua*. Non habe-
bat pullus ſtramenta, quia nondum quiſquam ſuper eū
ſederat: ideo loco ſtramentorum poſuerunt veſtimenta
ſua. *Et eum deſuper*, ideſt Chriſtū ſuper pullum cui im-
poſuerant veſtimenta ſua. *Sedere fecerunt*. Ideſt Apoſtoli
fecerunt eum ſedere. Non intelligitur, quòd fecerunt eū
ſedere, ideſt coegerunt, quia ipſe ſponte ſedit, cùm ipſe
miſiſſet pro aſina, & pullo ad ſedendum: ſed fecerunt eū
ſedere, ideſt miniſtrauerunt eum ſedendo, ideſt faciendo
quòd honeſte aſcenderet ſicut famuli dominis obſequū-
tur quantum ad hæc.

Quare Chriſtus fecit hæc: ſcilicet mittere diſcipulos, quando erat circa Ieruſalem potius quàm alibi exiſtens. Quæſt. III.

QVæritur, quare Chriſtus fecit hæc, ſcilicet mittere
diſcipulos, quādo erat circa Ieruſalem potius quā
alibi exiſtens. Aliqui dicunt, quia mittebat pro aſina, &
pullo, & illi erant ad miniſterium pauperum, ſed nō ad
longum, & diuturnum, vt multis poſſet prodeſſe, & non
occuparet vnus totaliter illos in miniſterio ſuo: ſi autem
longe à Ieruſalem eſſet, occuparet illos in longo miniſte
rio: ideo non miſit, niſi quando erat iuxta Ieruſalem.
Secundò poſſet dici, quòd quando Chriſtus erat aliquan
tulum longe à Ieruſalem, non progrediebatur continue,
ſed declinabat ad diuerſa loca, & manebat ibi prædican
do, vel alia faciendo: & tunc erat ſuperuacuum, quòd
haberet ſecum aſinam, & pullum: quando autem
fuit prope Ieruſalem, non erat iam declinaturus ad alia
loca, neque alicubi manſurus: ideo non miſit ante pro
aſina ſed tunc. Tertiò poteſt dici, & adhuc melius, quòd
Chriſtus non miſit diſcipulos pro aſina quaſi pro neceſ-
ſitate, ſed magis ad ſignificandum, & ad oſtenſionem re-
rum, vt infra dicetur: & ideo non oportebat mittere pro
aſina ex longa diſtantia, ſed ſolum ex aliquanta, ſcilicet
ex illa, ex qua videri poſſet: & ideo ex illo, ex quo cępit
videre Ieruſalem, miſit pro aſina: & patet, quia Chriſtus
dixit diſcipulis: ite in caſtellum, quod contra vos eſt, id-
eſt ex oppoſito: hoc autem non dicitur niſi de re, quę ocu
lis conſpicitur, quia aliter nominaſſet locum ex nomine
proprio: ideo dicendum, quòd viſa primum ciuitate, mi-
ſit diſcipulos illuc, & hoc fieri poterat antequam aſcen-
deret in montem Oliueti circa Bethaniam, & Bethpha-
ge, licèt fortaſſis ex alijs locis ante poſſit videri, aut vi-
deatur Ieruſalem venientibus de Iericho contra Ieruſa-
lem. Quartò poteſt dici, & ex eodem ſenſu, quòd cùm
Chriſtus non faceret ad neceſſitatem corporis ſui, ſed ad
oſtenſionem rerum, & iſta oſtenſio facienda erat eis, qui
veniebant de Ieruſalem obuiam ei, debuit ex illo loco e-
quitare, ex quo veriſimile erat, quod poterat obuiare ali
quibus venientibus de Ieruſalem: & tamen ex deſcenſu
montis Oliueti multi de Ieruſalem, qui exierunt obuiā
comitabantur eum, vt colligitur infra in litera, & Luc.
9. cap. & Mar. 11. ideo aliquantulum ante hoc equitauit,
ſcilicet Bethphage, & patet hoc, quia ſtatim, vt æquita-
uit, fit mentio quomodo turba multa ſternebant veſti-
menta in via, & cedebant ramos de arboribus. Quinto,
quia dato, quod Chriſtus vellet habere aſinam, & pul-
lum ad alium finem, ſcilicet ad releuationem laboris iti
neris cum per diuerſa loca tranſiret, & prædicaret, &
prodeſſet illis, ab eis acciperet iſta obſequia petendo e-
quitaturas ab illis: & non mitteret in Ieruſalem: ſed quā-
do eſſet in territorio Ieruſalem extra territorium aliorū
locorum, eſſet conueniens mittere in Ieruſalem, & ita fe
cit, quia cum fuit in Bethphage iuxta Ieruſalem ad con-
ſpectum illius, miſit pro aſina, & pullo.

Quid ſit Bethphage, & vbi. Quæſt. IIII.

QVæritur cū dicatur, ꝙ venerat Dominus Bethpha
ge, quādo miſit diſcipulos quid ſit Bethphage, &
vbi. Dicendū, ꝙ Bethphage nomen loci eſt, qui eſt
paruus locus, vel viculus, & eſt iuxta montē Oliueti: &
ideo dicitur in litera: cum veniſſent Bethphage ad mon
tem Oliueti: eſt enim iſte mons ex parte Orientali Ie-
ruſalem, & venientibus de Iericho verſus ciuitatem oc-
currebat mons iſte in medio circa Ieruſalem: & quia
Iericho eſt ad Orientalem partem terræ promiſſionis,
ſcilicet circa Iordanem, quæ eſt in parte Orientali,
Numeri 34. Cùm veniret nunc Chriſtus de Iericho,
ad cuius portam, & exitum illuminauerat duos cęcos,
vt colligitur præceden. cap. erat tranſitus per montem
Oliueti. De Bethphage dicit Remigius, & Beda: Beth-
phage viculus fuit ſacerdotum ſitus in latere montis
Oliueti diſtans vno miliario à Ieruſalem: Sacerdotes
enim qui per certos dies in templo deſeruiebant, com-
pleto officio vicis ſuæ illuc diuertebant ad manendum:
Simili-

Similiter, & illi, qui accipiebant officium illuc diuertebant, quia præceptum fuit in lege, vt nullus, diebus Sabbatorum plus, quàm mille passus incederet. De hoc dicit Orig. quòd Bethphagè interpretatur domus maxillarum, quia maxilla propria erat pars sacerdotum in lege. Sed dicendum, quòd istud pertinet ad sensum mysticū, & non est conueniens argumentum arguere ex significatione nominum propriorum locorum, quia cum ponantur ad placitum, non conuenit nomen locis rebus, quæ in loco geruntur. Potissimè, quia maxilla non erat pars sacerdotum: nam de sacrificio holocausti nihil pertinebat ad eos, cum totum cremaretur: Leuit. 1. cap. præter pellem, quæ reseruabatur: & ita pertinebat ad ius sacerdotis immolantis: Leuit. 6. cap. De sacrificio pacifico pertinebat ad sacerdotem pectusculum, & armus dexter: Leuit. 7. cap. De sacrificio autem pro peccato sacerdotis magni, vel populi, quia sanguis inferebatur in sancta Sanctorum, nihil comedebatur, sed totum ipsum animal cremabatur. De sacrificio pro peccato, vel delicto, quod non erat pro peccato totius populi, neque sacerdotis totæ carnes ad sacerdotum immolantem pertinebāt: Leuit. 4. & 5. capit. 6. Ideo non est verum, quòd maxilla ad sacerdotem pertinebat secundum legem. Quod autem dicitur, quòd sacerdotes expleto officio vicis suæ diuerterent ad locum illum, non est verisimile, quia sacerdotes ministrabant distincti per vigintiquatuor sortes, vel partes, & ita Leuitæ cantores, 1. Paralipom. 24. & 25. cap. & quælibet sors ministrabat vna hebdomada, scilicet intrabant ad ministrandum sabbatho, & exibant sabbatho, vt colligitur 4. Reg. 11. & 2. Paralipom. 23. & ita in 24. hebdomadibus, idest in dimidio anni mutabantur omnes sacerdotum vices, quia finiebatur ministratio omnium. Quando autem illi de vice vna finiebant ministrationem suam: non diuertebant in Bethphagè, qui viculus paruus est, & est iuxta Ierusalem, quia hoc est si vna die, vel valdè pauco tempore mansuri ibi essent: erāt tamen iam cessaturi à ministratione per medium annū: & non erat necesse amplius redire in Ierusalem ad ministrandum vsque ad 24. hebdomadas: ergo non diuerterent in Bethphagè, sed irent in loca, in quibus solebant manere, & ita non erat ad hoc Bethphagè. Secundo patet, quia non erat possibile, quòd sacerdotes expleto ministerio diuerterent in Bethphagè. Nam possent ibi capi: erant enim multi sacerdotes cum essent distincti in vigintiquatuor partes, & in qualibet parte essent multi viri. Bethphagè autem erat paruulus locus, scilicet viculus. Tamen si illuc esset consuetum sacerdotes diuertere completo officio vicis suæ, omnes diuerterent, sed non erat possibile ibi eos capi, neque in multis talibus viculis. Tertio patet, quia hoc modo sacerdotes nunquam irent in ciuitates suas, & domos suas. Nam eo tempore quo sacerdotes ministrabant manebant in templo, & non egrediebantur de circuitu templi, sed manebant ibi in custodijs suis, vt colligitur, 1. Paralipom. 9. cap. & 2. Paralipom. 22. & 23. & 4. Reg. 11. cap. & hoc fiebat, vt eo tempore sacerdotes non possent diuertere ad aliàs occupationes, & potissimè, vt non miscerentur vxoribus suis, & idem colligitur, Luc. 1. cap. de Zacharia patre Ioannis Baptistæ, qui erat sacerdos, & eo tempore, quo accidit eum ministrare apparuit ei Angelus. Et dicitur ibi, quòd completis diebus officij eius abijt, & ita videtur, quòd quandiù ministrabat non poterat exire de templo, si autem quando non ministrabant, scilicet completo ministerio diuerterent in Bethphagè, vt ibi manerent quousque iterum ministrarent, nullum esset tempus, in quo irent ad vrbes suas, & manerent in eis, & ita superuacuū esset, quòd vrbes haberent. Sed hæc falsa sunt, quia Leuitis, & Sacerdotibus datæ erant quadragintaocto ciuitates, siue oppida: Num. 35. cap. Et de istis erant tredecim quæ pertinebant ad sacerdotes: cæteræ autem ad Leuitas. Iosue 21. cap. Et illę tredecim erant in tribū Iuda, & Symeon Iosue 21. cap. Patet etiam hoc Iosue 24. capit. vbi dicitur de Eleazar, filio Aaron sacerdote summo, qui sepultus est in Gaas ciuitate, quæ data erat in monte Ephraim. Habebānt ergo sacerdotes vrbes, in quibus manebant, & suburbana, ergo non est verum, quòd quādo finiebant ministrationem suam, diuertebant in Bethphage. Quarto patet, quia ita fuit de Zacharia patre Ioannis Baptistæ, qui vt dicitur Luc. 1. capit. ministrauit in ordine vicis suæ, & cum completi essent dies officij eius, abijt in domum suam: constat tamen, quòd domus sua non erat in Bethphage, sed in quadam ciuitate Iudeæ, quæ erat in montana siue deserto: sic patet Luc. 1. capit. exurgens Maria in diebus illis abijt in montana cum festinatione, in domum Zachariæ. Bethphage autem non erat ciuitas Iudæ, sed terrę Beniamin, quia erat vno milliario distās à Ierusalem, & Ierusalem est in sorte Beniamin. Iosue 18. cap. Etiam, quia locus, in quo erat domus Zachariæ erat ciuitas, cum dicatur in ciuitatem Iudę, & tamen Bethphage non erat ciuitas, sed vicus paucarum domorum vt doctores Beda, & Remigius dicūt.

Eleaz. filius Aaron summus sacerdos.

A

B Item, quia Bethphage non erat in montanis, sed erat in laterę montis Olimeti: maximè, quia ciuitates sacerdotum erant in sorte Iudę, & Symeon. Iosue 21. capit. & in sorte Iudæ est quædam, quæ vocatur montuosa: alia, quę vocatur desertum Iosue 15. & in deserto illo erant ciuitates quædam datę sacerdotibus, & in vna illa cummorabatur Zacharias, & ita non est verum, quòd Bethphage esset vicus sacerdotum, idest ad quem illi declinarent consumato officio suo. Sed potest concedi, quòd erat locus sacerdotum, quia fortè parabant ibi hostias, idest animalia, quæ ad sacrificium erant necessaria, vel alia quæ ad libamina pertinebant, eo quòd locus ille erat propè Ierusalem.

De monte Olineti dicendum, quòd erat mons iuxta Ierusalem, & distabat à Ierusalem per dimidiam leucā, vel per mille passus, quod idem est. Sic patet Act. 1. scilicet reuersi sunt Ierosolymam à monte, qui vocatur Olineti. Qui est iuxta Ierusalem, sabbathi habens iter, & tamen iter sabbathi est mille passuum, scilicet quantum licebat Iudæis sabbatho ambulare, & hoc erat per mille passus: erat autem iste mons contra Orientem respectu Ierusalem, & in illo fecerat Salomon templa idolis vxorum suarum, quæ permanserunt vsque ad tempora Iosię Regis, 4. Reg. 23. cap. Ipse enim deleuit illa. Et de illo monte ascendit Christus in Cęlum. Fit magna mentio in scriptura de isto monte, eo quòd erat iuxta Ierusalem. In isto monte dicitur Deus aliquando apparitus, Zacha. 14. Et stabunt pedes eius in die illa super montem Oliuarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem, & scindetur mons Oliuarum ex media parte sui ad Orientem, & ad Occidentem prærupto grandi, & separabitur medium montis eius ad Aquilonem, & medium ad Meridiem. Vocatur autem iste mons Olineti, vel oliuarum, quia abundat oliuis, cum sint ibi prædia oliuis plena, & ideo aliquando vocatur mons oliuarum, & aliquando Olineti, quod idem est: Et etiam vocatur interdum filius olei, vt dicitur Isa. 5. cap. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Cornu dicit extremitatem, sicut dicimus dextrum, vel sinistrum cornu altaris, scilicet, quòd vinea illa erat in quadam extremitate montis Oliuarum. Et vocatur filius Olei, quia sub oleo est, quia oliuę super illud crescunt, & se extollunt: & omne, quod alteri subditum est, vel minus vocatur filius. Sic Ierusalem vocatur filia Syon, quia est subdita monti Syon, s. quia ciuitas circumfunditur lateribus montis, & vertex montis supereminet vrbi: Ad istum montem venit, nunc Christus de Ioricho, vt transiret in Ierusalem.

C

D

E

Quare Christus misit Discipulos pro asina. Quæst. V.

Quæritur, quare misit Christus Discipulos pro asina. Aliqui dicunt, quòd Christus labore itineris fatigatus voluit releuare illum equitando, & ideo misit pro asina, cum illa esset in promptu.

Nonnullorū responsio ad quæsitum q. 1. Do. resp. ad quæstiū q. Primū.

Dicendum, quòd verum est, quòd Christus fatigabilis erat, & sępè fatigabatur labore motus, & operationis. Primum patet, quia Christus assumpsit veritatem naturę humanæ, quæ in se fatigabilis est. Verum est autem, quòd non suscepit omnes defectus, & passiones eius, sed quasdam passiones, scilicet illas, quæ veritatem naturæ ostende-

ostendebant, & quæ ad opus redemptionis necessariæ erant: redempturus erat Christus homines liuoribus suis Isa. 53. Ideo necesse erat, quòd pati talia posset: & simile est de fatigatione: ideo etiam illam assumpsit: sed verum est, quòd quascunque passiones assumpsit, sponte accepit: ipse quippe cum esset Dominus naturæ potuisset naturā humanam sine his passionibus assumere, sed quia illas sponte assumere voluit, patiebatur eas postea naturaliter, & affligebatur in eis, sicut cæteri homines. Secūdum patet, quia aliquando legimus Christum fatigatum, & tunc se apodiabat, vt recrearetur paulūlum. Sic dicitur Ioan. 4. cap. Quòd Iesus fatigatus labore itineris, sedit ad fontem. Verum est autem, quòd poterat Christus, quando istæ passiones venirent, auferre illas, scilicet fatigationem, dolorem, soporem, famem, & frigus, & tamen hoc faceret opere diuino, & non humano. Et quia ipse circa se rarò volebat miracula exercere, tolerabat istas passiones, quando accidebant, & ita sæpè fatigaretur labore itineris, & posset indigere recreatione, vel equitatura ad releuandum laborem. Sed dicendum, quòd nunc non petiuit asinam ex hac causa.

Primo, quia licet interdum Christus itineris labore fatigaretur, cum ex quo prædicare cœpit, semper per diuersa loca pedester discurrerit: tamen nunquam legimus eū petiuisse equitaturam ab aliquo, neque nunquam equitasse: non ergo peteret nunc, ex hac causa. Secundo, quia dato, quòd ad releuationem peteret, non mitteret discipulos suos duos in Ierusalem pro asina, quia facilius erat per loca, per quæ transibat equitaturam aliquam petere, & sponte ei daretur. Tertio, quia si ad equitandum solum faceret, sufficiebat adduci asinam solam, vel pullum solum, & tamen vtrunque iussit duci: ergo non erat ad releuandum laborem, sed ad aliam causam. Quarto, quia non erat verisimile, quòd ad releuaadum laborem faceret, quia hoc faceret in medio itineris, vel cum multum de eo superesset: & tamen misit pro asina, & equitauit iuxta Ierusalem, vix milliario vno, & sic introiuit in vrbem, ergo non fiebat propter fatigationem. Sed dicendum, quòd solum factum est ad implēdum prophetiam dictam: oportebat enim, quòd Messias intraret in Ierusalem equitans super asinam, & patet hoc ex litera, cum dicit Matthæus. Hoc totum factum est, vt impleretur, quod dictum est per prophetam. Et ita nulla alia necessitate stante petiuit asinam, licet nullam, tunc pateretur fatigationem, & hoc à propinquo petiuit illam, quia satis erat ad implendum dictum propheticum intrare in Ierusalem super asinam equitando.

Vera causa quare Christus misit discipulos pro asina.

Quare Christus cum aliàs intrauerit in Ierusalem non introiuit, tunc equitans super asinam. Quæst. VI.

QVæritur, cum Christus miserit, nunc pro asina ad implendum dictum prophetæ, quare cum aliàs intrauerit in Ierusalem, non introiuit tunc equitans super asinam.

Dicendum, quòd ad implendum dictum prophetæ sufficiebat venire semel super asinam, quia propheta nō dixit, quòd sæpè veniret equitans super asinam, sed quòd veniret equitans super asinam & ideo siue nunc, siue ante hoc veniret equitans sufficeret ad implendum vaticinium. Sed dicendum, quòd nunc fuit conueniens venire sic, potius quàm alio tempore, eo quòd istud fiebat ad ostendendum se regem. Nam dicitur: Ecce rex tuus venit tibi sedens super asinam. In eo ergo, quòd super asinam veniebat, ostendebat se illum esse, de quo prophetæ loquebantur: & tamen Christus non voluit ante hoc se ostendere regem, sed nunc in fine vitæ: ideo non debuit ante hoc sic intrare, & sic ita multa alia Christus tacebat dum viueret, quæ propinquus morti declarauit: sicut quòd esset Christus, & filius Dei prædicari nouit quamdiù viueret, sed in vltimo die vitæ, cum esset ante Caipham ipse asseruit se esse filium Dei, Marc. 14. capit. Secundo, quia Christus circa mortem suam omnia egit clariora, tam in verbis, quàm in dictis. Nam prius erat periculum aliquod, si se ostenderet, quia vel impediretur

F passio sua, vel acceleraretur, & non posset omnia consummare, quæ intendebat, circa mortem autem non erat inconueniens, licet mors acceleraretur: ideo tunc omnia clariora faciebat. Sic dicit Chrysost. Postquam Dominus suæ virtutis sufficientem experientiam dederat, & crux instabat in ianuis, omnia cum maiori agit claritate, quę aduersarios inflammatura erant, & ideo quamuis multoties prius ascenderit Ierosolymam: nunquam tamen cum tanta excellentia sicut modo. Tertio, vt non esset Iudæis occasio excusationis, quòd eum ex ignorantia occidissent, ideo nunc clariora opera, quàm prius agit, vt agnosci possit, quòd Messias sit, & si agnoscere noluerint, non habeant excusationem. Sic dicit Theophylactus, s. Equitans super asinam venit, vt si velint, valeant gloriam eius cognoscere, & prophetias de eo completas

G scirent, & quòd est verus Deus: si verò noluerint, maius fieret eis præiudicium, quia tot apertis, & claris miraculis non crediderunt.

Quare Christus misit duos discipulos pro asina, & pullo. Quæst. VII.

QVæritur, cum Christus misit pro asina, & pullo quare misit duos discipulos.

Aliqui dicunt, quòd hoc fuit, quia ita Christus facere solitus erat, scilicet, quòd nunquam vnum mitteret, sed duos. Sic dicitur Luc. 10. capit. Quòd misit illos binos ante faciem suam.

Dicendum, quòd non sit propter illud, quia illud non fuit dictum de Apostolis, sed de discipulis. Nam vltra

H duodecim, quos elegit, & Apostolos nominauit; Luc. 6. cap. accepit alios septuaginta duos, qui solum erant discipuli, & non Apostoli, de quibus dicitur Luc. 10. Post hoc designauit alios septuagintaduos discipulos, idest post Apostolorum electionem, & potestatem eis traditam, designauit septuagintaduos discipulos. Et de istis dicitur, quod mittebat eos binos ante faciem suam in omnē locum, in quem ipse erat venturus, isti autem, qui missi sunt Apostoli erant: ideo non competebat eis illud. Sed dicendum, quod licet Apostoli non essent sub illa lege, quod bini mitti deberent, misit eos, nunc duos.

Primo, quia honestius erat duos mittere, quàm vnum quantum ad personas ipsorum missorum. Nam quando duo sunt, vnus testimonium alteri perhibet, an bene, vel malè egerit: Etiam vnus est alteri causa honestatis,

I scilicet ne ad malum occasio ei fit: solus enim neminem erubescit: duo autem si fuerint, vnus alterum erubescet, & erit ei, quædam necessitas probitatis, nisi ambo mali sint, & in malo participes: Christus autem habebat discipulos, ad quos pertinebat custodia honestatis: ideo conuenientius erat eos ire binos, quàm solos, & singulares mitti.

Secundo ex causa mittentis: honestius enim repræsentatur mittens per duos, quàm per vnum potissimè, quia nunc Christus omnia agebat cum quadam claritate ante mortem, vt Chrysostom. dicit: ideo duos mittere debuit: sic enim, & ad parandum Pascha duos discipulos misit Marc. 14. capit. Tertio fuit fortè ex conditione actus, vt melius exercerent, iusserat enim Christus eis deferre asinam, & pullum, quod aptius facerent duo, quàm vnus:

K ideo conueniens fuit duos mittere.

Qui fuerunt isti duo discipuli. Quæst. VIII.

QVæritur, qui fuerunt isti duo discipuli.

Dicendum, quod non apparet, qui essent, quia nemo trium Euangelistarum, qui hanc rem scripserunt, scripsit hoc. Aliqui autem dicunt, quod fuerunt Petrus, & Ioannes, vel Iacobus, & Ioannes. Nam istos tres habebat Christus familiariores sibi super cæteros, vt patet in suscitatione puellæ, supra 9. & Marc. 5. & Luc. 8. & in transfiguratione, supra 18. & Marc. 9. & Luc. 9. Et in passione infra 46. Ideo duos de istis mitteret.

Sed poterat dici, quod cum illos tres haberet velut honorabiliores inter cæteros, quod committeret eis ministrationes clariores, ire autem pro asina, & pullo non videbatur

debatur talis ministratio, ideo sufficiebat quemcunque mitti. Dicendum, quòd verum est, quòd ministratio non erat excellens, & tamen etiam circa res minimas, si vni committeret potius, quam alteri, videbatur quādam specialem gratiam, & acceptionē ille habere circa Christum. Et patet, quia parare cibos similis ministratio est, scilicet nullius honoris, & tamen ad istam faciendam misit Christus Petrum, & Ioannem, quando vltimam cœnam parari fecit, vt patet Luc. 22. cap. Ita ergo, & nunc verisimile est, quod illos duos mitteret, & maximè, quia mittebat eos coram Iudæis, qui eis repugnaturi erant super pullo, & asina ducendis, & ipsi dicturi erant, quòd Christus mittebat eos: ideo honorabilius erat, quòd tunc duo apparerent missi, quàm vnus, & quòd isti essent de præcipuis, scilicet Petrus, & Ioannes, credendum est ergo, quòd illi fuerint. Alia causa est, quia dicitur, quòd erant duo, & non dicitur, qui erant. Nam verisimile erat, quòd præcipui essent, & ideo, quòd nominum expressione opus non esset, sicut, & de paratione ciborum dicunt Euangelistæ, quòd duos discipulos misit non expressis nominibus, & Lucas expressit, quod illi essent Petrus, & Ioannes.

Quomodo potest stare, quòd Christus miserit pro asina, & pullo, quando erat iuxta Bethphagè, cum Mar. dicat contrarium. Quæst. IX.

QVæritur, cum dicatur hic, quod hoc factum est, scilicet, quod miserit Christus pro asina, & pullo, quando erat iuxta Bethphagè, quomodo potest stare, quia Marc. 11. dicitur quod hoc fecerat, quando iebat iuxta Bethaniam.

Dicendum, quod non est aliqua difficultas in hoc, quia Christus appropinquauit ad Ierusalem, cum veniret in Bethaniam, & cum veniret in Bethphagè, & hoc, quia vnus locus circa alterum est, & ideo appropinquādo vni appropinquamus alteri. Hoc patet, quia ambo sunt in monte Oliueti. Nam Bethphagè est in monte Oliueti, vt dicitur hic, scilicet, & venisset Bethphagè ad montem Oliueti. Bethania etiam est in monte Oliueti, Marc. 11. Appropinquauerunt Ierosolymæ, & Bethaniæ ad montem Oliuarum, sed mons Oliuarum, & Oliueti idem sunt.

Aliqui ergo dicunt propter istud, quòd Bethphagè, & Bethania sunt idem locus numero, habens multa nomina, sicut Ierusalem vocatur multis nominibus, & ita vnus Euangelista dixit Bethphagè, alius Bethaniam, in se non differunt. Dicendum, quòd non stat, quia oportet poni duo loca esse. Sic patet: Luc 19. cap. vbi ambo ponuntur, dicitur enim: Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphagè, erat viculus sacerdotum in monte Oliueti, Bethania quoque villula, siue ciuitas in latere montis eiusdem, & licet ista duo loca sint inter se propinqua, & ambo circa montem Oliueti, scilicet in latere eius, tamen Bethania magis distabat à Ierusalem, quàm Bethphagè: distat enim Bethania quindecim stadijs Io. 11. & est leuca vna, scilicet passus duo millia centum, & vigintiquinque. De Bethphagè dici solet, quòd minus distet, scilicet, vno milliario, idest, mille passibus à Ierusalem, vt ait Remigius. Sed hoc est omnino certum. De monte enim Oliueti manifestum est nobis, quòd mille passibus distet ab vrbe. Act. 1. capit. scilicet iter habens sabbathi, & tamen iter sabbathi erat mille passuum. Bethphagè autem est in latere montis Oliueti, ideo potest plus, aut minus distare, sed in hoc parum differt, sed hoc nobis constat, quòd Bethania, & Bethphagè propinqua sunt, & ideo appropinquando vni appropinquatur alteri, & sic acceperunt Matth. & Marc.

Quare Christus dixit, ite in castellum, quòd contra vos est. Quæst. X.

QVæritur, quare dixit ite in castellum, quòd contra vos est.

Dicendum, quòd hic accipitur pro Ierusalem, & valdè largè vsus est nomine per Tapinosim figuram, quæ

A est humiliatio rei magnæ, vt si dicatur mare gurges, ita Ierusalem, quæ erat magna ciuitas domina gentium: Threno. 1. cap. Facta est quasi vidua domina gentium, princeps prouinciarum facta est, sub tributo. Vocatur hic castellum, quod ad locum paruum pertinet, est enim castellum locus fortis, & munitus, & paruus, qui magis fortalicium dicitur, quàm locus habitationis, & tamen Ierusalem erat ciuitas magnæ habitationis, ideo largè castellum dicitur. Aliqui autem dicunt, quòd Christus vocauit eam castellum diminuendo eam ex nomine, & hoc ex indignatione, scilicet, quia erat locus inimicus sibi. Et hoc dicunt expressisse Christum, cum ait, quod contra vos est, idest inimicum vobis, & mihi. Sed dicendum, quod non stat, quia non dixit, quod contra vos est, idest aduersatur vobis, sed contra vos est, idest, ex

B opposito, vel à fronte est. Ibat enim Christus in Ierusalem, ideo necesse erat, quòd quando primo inciperent videre vrbem, illa esset, ex opposito contra frontem ipsorum, quia non recedebant ab ea neque etiam erat, ex latere aliquo, sed ad ipsam ibant, ideo contra eos erat. Castellum ergo vocauit Christus, nunc Ierusalem, quia ex parte, ex qua videbat eam, apparebat fortalicium illius, scilicet, mons Syon, vbi erat templum, pars autem plana, & populosa occultabatur, ideo ad modum castelli, vel fortalicij erat id, quod Christus de Ierusalem tunc videbat, & sic potuit eam, tunc vocare castellum, & tamen quando non videt eam, sed loquitur de ea, vocat ipsam ciuitatem, vt infra 26. cap. Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei, scilicet, ite in Ierusalem, & parate Pascha. *Quid p castellū Christ⁹ intellexerit.*

C Nec inuenitur in aliquo loco Euangeliorum, quòd Christus vocet Ierusalem castellum, nisi in loco isto, eo quòd tunc loquitur videns eam ex opposito, vt dictum est.

Cuius erant asina, & pullus, vel qua de causa erant in Ierusalem. Quæst. XI.

QVæritur de asina ista, & pullo, quos Christus, nunc duci iubet, cuius erant, vel quomodo se habebant. Aliqui dicunt, vt Nicolaus, quòd ista asina erat communis, scilicet erat de bonis publicis, & erat posita ad vsum communem pauperum, vt qui indigeret ea tolleret eam, & daret ei cibum, quando operabatur in ea, & facto opere reducebat eam ad locum determinantum, vt alius indigens posset eam accipere, & cum ea nutriebatur pullus eius ad simile opus, vt cum esset fortis applica-

D retur laboribus.

Sed dicendum, quod istud non est satis probabile. Primo, quia si hoc esset: non esset nouum in ciuitate Ierusalem, sed antiquum, & apud omnes notum, & ita omnes discipuli, qui sciebant consuetudines vrbis Ierusalem, scirent de asina illa, & pullo, & non oportebat illis dicere: Ite, & inuenietis asinam in tali loco, scilicet in introitu vrbis, sicut Marc. & Luc. Expresserunt Marc. 11. & Luc. 19. Hoc enim ad explicandum rem ignotam ponitur: ideo videtur, quòd ipsi nesciebant aliquam talem asinam de publico esse, sed erat alicuius priuati, simili modo certificandi vsus est Christus, quando voluit ostendere discipulis, vbi pararent ei Pascha: illi enim dixerant: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Et ait Christus, ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ

E baiulans, sequimini eum, & quocunque introierit, dicite domino domus: magister dicit, vbi est refectio mea, vbi Pascha cum discipulis meis manducem? & ipse demonstrabit vobis cœnaculum grande stratum, illic parate vobis. Ibi manifestum est, quod nesciebant discipuli locum, sed Christus direxit eos ad rem ignotam per signa: Marc. 14. Ita ergo hic. Et licet Matth. hoc breuiter dicat, tamen Marc. & Luc. exprimunt de pullo, quòd nullus hominum super illum adhuc sedera, & tamen si de publico ista essent, scirent discipuli de asina, & pullo, & non oporteret eis dici, vbi erat asina, & etiam qualis erat pullus, quæ tamen Christus expressit, ideo videtur, quod alicuius priuati erant asina, & pullus. Secundo patet, quia Christus nunciauit eis, quod aliquis eos impediret, quando vellent soluere asinam, & pullum, & dixit eis qualiter responderent. Si tamen essent de communi, & ad

ad opus pauperum assignati, nemo eos impediret, aut ipsi scirent, si aliquis posset eos impedire, & ipsi quærerent à Christo, quid facerent, si ab aliquo impedirentur. & tamen non quæsiuerunt, sed ipse instruxit eos nihil quęrentes: ideo videtur, quòd ipsi nihil sciebant de asina, & pullo, & sic erant alicuius priuati. Tertio patet, ex modo excusationis, quem dedit eis, scilicet, quòd si quis diceret eis quare soluebant asinam, & pullum, dicerent: Dominus his opus habet. Et ita videtur, quòd permitterentur portare asinam, & pullum, quia dominus, idest Christus indigebat, & nemo esset, qui ei rem suam negaret, vel saltem ille, ad quem pertinebant asina, & pullus non negarent: alia enim signa, & causas petendi, & obtinendi Christus ponit, quando solet petere res priuatorum: sic enim quando misit ad petendum locum, in quo manducarent Pascha, dixit discipulis, quod dicerent, magister dicit, vbi est refectio mea, vbi Pascha cum discipulis meis manducem, & tamen constat, quod ibi petebatur locus à priuato, qui tamen concessurus erat, cum diceretur ei: magister dicit, &c. Et similis modus ponitur hic, scilicet dicite, quia dominus his opus habet: ergo videtur, quòd ad priuatum pertinebant asina, & pullus. Quarto, quia dixit eis, & confestim dimittet eos. Et ita pręnunciat hoc discipulis, quasi ipsi nescirent, an dimitterentur portare pullum, & asinam, an non, & tamen si essent de publico, scirent Apostoli Christi, an quis permitteret, vel impediret. Quinto, quia ex hoc, quòd dixit, cōfestim dimittet eos, videtur innuisse, quòd aliquis habebat specialiter ius super pullum, & asinam, qui poterat prohibere, vel permittere portari: quod non fieret, si de publico essent. Sexto patet, & efficacius, quia pullus, & asina habebant dominum, vel plures dominos, ergo non erant positi de publico ad prædictum vsum. Sic patet Luc. 19. cap. scilicet soluentibus autem eis pullum dixerunt domini eius ad illos, quare soluitis pullum? at illi dixerunt, quia Dominus necessarium habet. Idem asserit Chrysost. dicens: Quis enim suasit dominus iumentorum, idest pulli, & asinæ nolle contradicere, vel nolentes silere, & concedere. & iterum dicit: magis aperiens hoc, scilicet, intelligibilium est, quòd animal postquam ingressum est in Ierusalem ad dominum suum remissum est à Christo. Hoc enim tenendum est, & non quòd esset de publico ad vsum pauperum: Potissimè, quia non videretur hoc conuenienter factum. Nam si aliquod animal sic esset positum, periret quia cum ad publicum pertineret, nemo illius diligentem curam gereret, & cito periret.

Ad quid Christus dixit discipulis, quos mittebat: Statim inuenietis asinam. Quæst. XII.

QVęritur, ad quid dixit Christus discipulis, quos mittebat: Statim inuenietis asinam.

Aliqui dicunt, quòd Christus dixit hoc ad ostēdendum sapientiam diuinam in se, scilicet, quia futura purè contingentia certissima virtute prædicebat. Sed diceretur, quomodo stabit hoc si teneatur, vt communiter dicitur, quod asina, & pullus de publico erant: nam non oportebat, tunc aliquid prædicere Apostolis, quia ipsi scirent locum, in quo asina, & pullus essent, & ita superuacuum esset circa hoc eos instruere. Dicendum, quod illa positio non est vera, vt dictum est præcedenti quęstione, quia asina, & pullus ad priuatos dominos pertinebāt, & non ad publicam rem: & tamen si teneretur, quod erant de publico, non obstaret ista ratio, quia licet Apostoli essent certi de loco, in quo asina, & pullus religari solebant, & vbi possent inueniri: tamen non essent certi de tempore, scilicet, an quando illuc irent inuenirēt eos, quia cum ad hunc vsum essent assignati, vt dicunt illi, qui hoc asserunt, fortè alius tulisset eos ad vsum suum, & non possent inuenire illos, & redirent vacui: Vel fortè discipuli, si prudentes essent hoc quærerent dicētes: Quid faciemus, si non inuenerimus pullum, & asinam in loco solito? & Christus auferens eis istud dubium dicit, statim inuenietis, scilicet, statim vt veneritis ad locum, in quo solent religari inuenietis illos. Sed quia ista posi-
F tio non est vera, vt dictum est præcedenti quæstione, non oportet excusare illam, sequendo eam. Ideo dicendum, quod dixit Christus statim ad designandum discipulis locum, in quo inuenirent asinam, & tempus. Nam supposito, quod ista animalia pertinebant ad priuatos, nescirent discipuli vbi ea quærerent, aut quando inuenirent, ideo oportuit, quod assignaret locum. Voluit ergo dicere Christus, quod statim, vt discipuli intrarent portam vrbis inuenirent in calle, ante portam cuiusdam domus pullum, & asinam ligatos, & ad hoc dixit statim inuenietis, idest, statim, vt ingressi fueritis in vrbem, & per hoc notificabatur eis locus, & tempus, scilicet, quod non oportebat vagari per vrbem ad quærendum, sed in introitu vrbis inuenirent, & etiam quod nō oportebat ibi diu expectare, sed statim vt ingrederentur inuenirent, &
G hoc patet, quia Marc. & Luc. hunc sensum expresserunt. Nam Marc. 11. cap. dicitur: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illic inuenietis pullum, & Luc. 19. cap. dicitur. Ite in castellum, quod contra vos est, in quod introeuntes, inuenietis pullum. Sed Matthæus breuiter dixit: Marcus verò conuenienter, & sufficienter expressit, tam locum, quam tempus, dicens: Et statim introeuntes, illic inuenietis pullum. Introeuntes dicit locum. Statim dicit tempus, & locum scilicet, statim post introitum, siue vltra portam vrbis: tale autem signum dedit Christus duobus discipulis, quādo misit eos post parum ad parandum Pascha in domum incertam, & illis ignotam, scilicet. Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, sequimini eum, & quocunque introierit dicite domini domus: Magister
H dicit, vbi est refectio mea? Et ille ostendet vobis cęnaculum grande stratum, & illic parate vobis: Marc. 14. cap. Sed objicietur, quod non intelligatur sic, scilicet, quòd post introitum vrbis statim inuenirent asinam, imò ante quam intrarent in vrbem in via ante portā eam inuenirent, quia dicitur Marc. 14. cap. s. & abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & soluerunt eum.

Dicendum, quod asina, & pullus intra ciuitatem erant apud portam domini sui. Nam vt dictum est, præcedenti quæstione non pertinebant ad rempublicam, sed ad priuatos, & ideo Dominus suus ante portam tenebat eos ligatos, quia fortè aliquid volebat operari cum asina. Et cum dicitur, quod erant ante portam foris, non est intelligendum de porta vrbis, sed de porta Domini eorum,
I scilicet quod statim, vt introierunt in vrbem, occurrebat disiunctio duarum viarum, quam Marcus biuium vocat & in illa intersectione erat domus Domini pulli, & asinæ, & ante ianuam, idest, coram ianua illius foris, idest non intra domum erant asina, & pullus.

Necesse est autem sic intelligi. Nam aliàs non poterunt concordari Euangelistæ: immo ipsemet Marc. sibi repugnabit. Nam dixit: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, inuenietis pullum, ergo oportebat, quod prius introirent, & postea inuenirēt: Etiam Luc. 19. dicitur, ite in castellum, quod contra vos est: in quod introeuntes inuenietis pullum, ergo intra portam ciuitatis erant, sed erant, extra portam domus Domini sui coram illa in biuio.

K *Quomodo dicitur hic, inuenietis pullum, & asinam, cum Marcus dicat tantum pullum. Quæst. XIII.*

QVęritur, cum dicatur hic, quod inuenirent pullum & asinam, quomodo stare potest, quia Marc. 11. dicitur, quod inuenirent pullum innuens, quod non esset ibi asina. Nam dixit, inuenietis pullum ligatum, soluite, & adducite mihi.

Dicendum, quod verè erant ligati simul asina, & pullus, qui erat filius eius, vt dicitur in litera. Ad dictum Marc. dicendum, quod ille de asina subticuit, dicens de solo pullo, sicut & multa alia tacet vnus Euangelista, quę exprimit alius, & multa sunt, quæ omnes Euangelistæ tacent, quæ si scriberentur, mundus non caperet: Ioan. 21. cap. & locus ab auctoritate non tenet negatiue. Sed adhuc

huc

hæc obijcietur, quod non sit verisimile hoc subticuisse A Marc. si finisset, quia si semel de hac re loqueretur, & taceret de asina, esset probabile, & tñ sępè de hoc loquitur, & nunquam dixit, nisi de pullo, scilicet inuenietis pullum ligatum super quem nemo adhuc hominum sedit, soluite illum, & adducite mihi. Et iterum siquis dixerit vobis, quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est & continuo illum dimittet. Et iterum abeuntes inuenerunt pullum alligatum, & ita sępè de pullo dicitur, & non de asina. Dicendum, quòd hoc non obstat. Nam non recipitur argumentum tacentis contra loquentem in scriptura. Matthæus enim expressit, quòd essent asina, & pullus ligati: ideo etiam si omnes alij Euangelistę taceant, manifestum est, quòd istud erat. Nam qui tacent, non negant, cum multa sint, quæ non scripserint. Si autem aliquid asseratur, & dicamus non fuisse sic, facimus sacram Scripturam falsam, quo nihil deterius, & absurdius: maximè, quia non solum Matthæus expressit asinam, & pullum ligatos, sed etiam Lucas, nam dicitur Luc. 19. capit. In quo introeuntes, inuenietis pullum alligatum: ergo ambo erant alligati. Causa autem, quare Marcus tacuit de asina erat, quia non faciebat ad propositum eius. Nam non agit de ea, quicquam ipse, neque Lucas: ideo de qua non erat prosecuturus noluit mentionem facere: Lucas quoque non dixit asinam, & pullum ligatos, sed dixit pullum alligatum asinæ. Et ratio est, quia de asina, non vult dicere; si soluta fuerit, & tamen si diceret eam ligatam, cum postea de solutione agat, intelligeretur de solutione illius, vel esset superuacuum de illius ligatione dicere, quæ ad propositum non pertinebat: solum enim pullum fuisse solutum dicit, & ideo li C cet asinam, & pullum simul fuisse asserat, non dicit ambos fuisse ligatos, licet verum esset, sed quòd pullus erat asinæ ligatus, non enim artificiosus loquendi modus pręmittit aliquid, quod in narratione nequaquam prosequamur, vel quod ad propositum ipsius loquentis non agat.

An Christus iussit discipulis ferre asinam, & pullum simul, vel solum pullum. Quæst. XIIII.

Quæritur, an Christus iussit discipulis ferre asinam, & pullum simul, vel solum pullum.

Aliqui dicunt, quòd solum pullum iussit adduci: ista enim videtur causa quare Marc. de solo pullo dixerit licet enim asina, & pullus simul essent, de solo pullo dixit, scilicet, quia illum solum ad se duci volebat: vnde dixit, soluite, & adducite illum. Etiam quod efficacius est, quia Lucas de asina, & pullo præmisit, & tamen postea de solo pullo prosecutus est, scilicet inuenietis pullũ alligatum asinæ, soluite illum, & adducite. Et postea de eo solo dicit, quòd adductus fuerit ad Christum, etiam satis videtur consonare hic litera. Nam licet præmittatur inuenietis asinam, & pullum, subditur, soluite, & adducite, quod ad alterum eorum referri potest, & ita consonabat literæ Marci, & Lucæ.

Dicendum, quòd Christus ambos iussit ad se ferri, & patet primo, quia discipuli fecerunt, quod præcepit eis Christus, sicut dicitur in litera, euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus, & tamen constat, quòd duxerunt asinam, & pullum, quia in litera dicitur: Et adduxerunt asinam, & pullum, ergo ambos iussit Christus E duci. Secundo patet, quia ex verbis Christi patet, quòd de ambobus mãdauerit, dixit enim, siquis vobis aliquid dixerit: dicite, quia Dominus his opus habet, idest pullo, & asina: ergo ambobus indigebat, & de ambobus præcipiebat. Tertio, quia dicit. Et statim dimittet eos, idest pullum, & asinam: & tamen si non iuberet ipse ferri ambos discipuli nolent ambos ferre, & consequenter nõ esset opus, quòd dimitteret: quis ambos portari. Verè ergo dicendum est, quòd ambos portari iussit, & ambos portauerunt. Cum autem dicitur, quòd Marcus: & Lucas de solo pullo dixerunt: dicendum, quòd non tenet ratio: nam taciturnitas ipsorum non arguit contra Matthæum, qui dixit de asina, & pullo, & postea de solo pullo prosecutus fuerit.

Non obstat, quia hoc non fecit, quasi asina non fuerit ducta ad Christum, sed quia de solo pullo dicere intendebat, quòd autem de Matthæo dicitur, quòd cõsonet huic sensui non stat, cum ipse expresśe ponat, quòd pullus, & asina ad Christum ducti sint: ideo cum dixit, soluite: refertur ad ambos.

Ad quid Christus iussit duci asinam, & pullum simul. Quæst. XV.

Quæritur, ad quid Christus iussit duci asinam, & pullum simul, quia sufficiebat sola asina, aut solus pullus ad equitandum: potissimè, quia pauco itinere equitaturus erat, scilicet, quasi per milliarium de Bethphagè, vsque Ierusalem. Dicendum, quòd fuerunt ambo necessarij, & non quidem ad necessitatem tolerandi labo- B rem equitationis, quia ad hoc asina sufficiebat, sed primo ad significationem: non enim Christus equitabat modo, quasi itinere fatigatus, sed ad aliquid ostendendum, & quia aliquid significaretur per pullum, & asinam, quod non significaretur per solam asinam. fuit necessarium vtrunquè duci: asina enim, quæ oneribus assueta, & attrita erat, populum Iudaicum significat, qui oneribus legis semper fuerat subditus: pullus verò, super quem nemo adhuc hominum sederat: Marc. 11. & Luc. 19. signat populum gentilem, quem nemo ad obseruationem iustitiæ instituerat, sed indomitus erat: super vtrũquè autem Christus sedit, vel vtrunquè necessarium habuit, quia vtrunque populum ad se vocauit subijciens legi, faciens pacem his, qui propè, & his, qui longè.

Secundo, & præcipuè fuit ad complendum prophetiam. Nam, vt dixit Matthæus, hoc totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam, scilicet Zachariam, & tamen Zachariæ 9. c. dicitur, sedens super asinam, & super pullum filium asinæ: ideo tam asinam, quam pullum habere debuit, & vtrunque duci iussit.

Quare Matthæus fecit mentionem de asina, & pullo, Lucas autem, & Marcus de pullo tantum. Quæst. XVI.

Quęritur, quare Matthæus fecit mentionem de asina, & pullo: Marcus verò de solo pullo, & Lucas etiam.

Dicendũ, quo ad veritatem, asina, & pullus ad Christum adducti sunt simul, vt ostensum est supra, & ideo D Matthæus innitens veritati rerum gestarum plenè narrando dixit de ambobus. Quia verò Marcus, & Lucas tacuerint de asina non obstat: nam etiam si Matthæus de sola asina diceret, & Marcus, & Lucas de solo pullo, intelligi debere ambos esse simul dictos, quanto magis, quia Matthæus ambos expressit: Marcus autem, & Lucas nõ intenderunt toti veritati explicandi, ex causa, quæ eos mouit, vt infra dicetur: ideo Matthęus vtrunque posuit. De hoc dicit Augustinus lib. de concor. Euang. scilicet: Matthæus asinam dicit, & pullum, cæteri autem de asina tacent: vbi ergo vtrunque factum potest intelligi, nulla repugnantia est, nec si alius vnum, nec si alius alium commemoraret: quanto minus moueri oportet, si alius vnum, alius vtrunque commemoraret. *In q. 13*

Secundo fuit, quia Matthæus allegauit hic auctoritatem Zachariæ, in qua de asina, & filio eius dicitur, vt patet in litera, & Zach. 9. cap. Ideo debuit dicere fuisse asinam, & pullum deductos ad Christum, quia aliàs non concordaret allegatio narrationi suæ per omnia. Marcus autem, & Lucas nihil allegant super hoc: ideo ex hac parte nõ fuit eis necesse dicere de ambobus, sed sufficiebat de sola asina, aut de solo pullo dicere.

Tertio, & principaliter, quia asina, & pullus ducti fuerunt ad equitandum, & tamen Christus super solum pullum videtur equitasse, ideo concorditer de illo solo dixerunt Marcus, & Lucas: Matthæus autem non curauit solum deducere ista animalia ad equitãdum, sed etiam ad impletam prophetiam ostendendum, ideo de ambobus dixit, sicut propheta ambos expressit.

Quarto, potest alia esse causa, dato, quòd dicatur Christus super ambos equitasse, quia de hoc dubium est, vt dicetur

dicetur sequenti quæstione,& tenendo,quòd super ambos equitauerit,est dicendum,quòd Marcus,& Lucas de solo pullo dixerunt, quia de illo solo erat difficultas. Nã asina erat labori,& oneri assueta,& ideo faciliter dimitteretur ad equitandum super eam: pullus autem erat indomitus, super quem nemo adhuc sederat, vt ambo, idest Marcus, & Lucas expresserunt. Vnde Dominus eius nõ faciliter permitteret illum duci ad equitandum: & tamen permisit,& hoc erat opus admirandum. Matthæus autem non considerauit hoc,sed magis prophetiã, & res gestas,ideo de ambobus dicit.

An Christus equitauit super ambo animalia, vel super alterum ipsorum. Quæst. XVII.

QVæritur,an Christus equitauit super ambo animalia,vel super alterum ipsorum.

Dicendum, quòd an super ambo equitauerit non apparet:constat enim,quòd super pullum equitauerit, de asina autem non constat: ideo pro vtraque parte possunt adduci rationes. Et primo, quòd Christus equitauerit super vtrunque:nam si non equitauit, nisi super pullum, non iussisset adduci,nisi pullum,& tamen iussit,tam pullum,quàm asinam:ergo super ambos equitauit.

Secundo, quia hoc videtur innui ex verbis Christi:dixit enim,si quis vobis aliquid dixerit, dicite,quia Dominus his opus habet,idest,asina, & pullo indiget, & tamẽ indigentia eorum, erat ad equitandum, ergo super ambos equitauit.

Tertio patet,quia per pullum,& asinam,significantur populus Iudęorum,& gentilium,& tamen super ambos Christus sedit subijciendo eos legi suæ: ergo videtur, ꝙ verè Christus super vtrunque equitauerit. Sic dicit Rabanus:Matthæus solus, qui Euangelium Iudæis scripsit, asinam Domino refert adductam, vt eidem etiam genti Hebreę,si pęniteat non desperandam monstret esse salutem. Sic etiam Beda dicit:pullus enim asinę,lasciuus,& liber populum nationum signat, super quem nemo adhuc hominum sedit, quia nemo rationabilium doctorum fręnum correctionis, quo, vel linguam cohiberet à malo,vel in arctam vitę viam ire cogeretur, vtilia suadẽdo contulerat,& tamen sicut gentiles docuit, qui per asinæ pullum significantur, ita, & Iudæos etiam docuit, & sibi subdidit,qui per asinam conuenienter significantur: ergo ascendit super asinam,& super pullum.

Quarto,quia Zacharias apertè hoc dicit, scilicet ascendens super asinam,& pullum filium asinæ:ergo oportet, quòd super vtrunque ascenderit. Contra verò videtur, quod super pullum tantum equitauerit id autem primo patet,quia licet Matthæus dicat adductos esse asinã, & pullum:tamen super solum pullum ascendisse commemorat. Dixit enim. Adduxerunt asinam, & pullum, & imposuerunt super eum vestimenta sua, idest, super pullum. Et sequitur, & desuper eum sedere fecerunt, scilicet,super pullum. De asina autem nihil dicit, & tamen sicut de asina,& pullo locutus est, quòd adducti fuerunt ad Christum,si super ambos equitasset, diceret de hoc Matthæus, vt manifestius ostenderet, quomodo illi fuerint necessarij, & tamen de asina nihil dicit: ergo videtur,quòd asina non fuit ad equitandum.

Secundo patet,quia Marcus,& Lucas,de solo pullo locuti sunt, & ipsi dicunt quomodo Christus equitans venerit in Ierusalem,ergo videtur, quòd si equitasset super asinam,quòd etiam de illa dicerent, quia non esset maior ratio,de vno,quam de alio, sed non dixerunt de illa, ergo non equitauit super illam, & ista ratio satis mouet.

Tertiò patet, quia constat, quòd statim, vt animalia ad Christum deducta sunt, ascendit Christus super pullum, & illud erat non longè à Ierusalem, sed postquam equitauit super eum, non videtur aliquą causa,quare descenderet, & ascenderet super asinam: ergo non ascendit super asinam.

Dicendum, quod vtraque positio potest sustentari, tenet enim Nicolaus, quòd super ambos ascenderit,non quidem simul,quia non erat possibile,sed successiuè, scilicet,quòd primo super pullum,deinde super asinam, &

F dat causam,scilicet, quia pullus erat indomitus,cum nemo adhuc hominum sedisset,vt dicitur Marc. 11.& Luc. 19. & ideo, quia fortassis non bene tolerabat equitantẽ, ascendit postea super asinam,quæ domita erat.

Et tenendo hoc potest dici, ad primum in oppositum, quòd licet Matthæus faciat mentionem, quòd super pullum sederit,& non de asina: tamen sedit super asinam, sed fecit mentionem de solo pullo, quia super pullum sedit prius,& postea super asinam.

Ad secundum dicendum,quòd Marcus, & Lucas de solo pullo dixerunt, licet super asinam etiam equitauerit, propter aliqua, quæ ad hoc mouerunt eos, vt dicetur sequenti quæstione.

Ad tertium dicendum, quòd licet non longè esset à Ierusalem,quando Christus equitauit super pullum, tamẽ

G siue,quia ille erat indomitus, siue propter significationẽ, vt Nicolaus vult,ascendit postea super asinam, & ita super vtrunque ascendit. Si autem tenere quis velit,quòd solum ascendit super pullum,potest responderi ad primũ in oppositum, quòd Christus fecit duci vtrunque. Primo,quia pullus erat paruus,& nutriebat eum asina, & fortasis illo ablato nollet ea quiescere.

Secundo, & efficacius, quia ad significationem hoc pertinebat. Nam tam populus Iudæorum, quam gentium ad legem Christi venturi erant,& vtrunque populum Christus vocaturus erat, & ideo pro asina, & pullo mittere debebat, & tamen super asinam non oportebat ascendere,quia iam ascenderat,quia legem Dei populus Iudaicus tenuerat, & tenebat, ideo & iam super asinam Christus ascenderat,populus autem gentilium, nondum

H tenuerat aliquam legem Dei positiuam, ideo super pullum nondum ascenderat & ita conueniens erat, quòd super pullum ascenderet,& non erat necessarium, quòd ascenderet super asinam.

Ad secundum dicendum,quòd Christus illis opus habebat,non quidem ad equitandum super vtrunque,quia sufficisset asina, sed ad significationem, sed tamen ad significationem satis erat mitti pro vtroque licet super solum pullum equitaret, propter rationem ostẽsam in precedenti solutione, ergo non oportuit, quòd super vtrunque equitaret. Ad tertium dicendum,quòd illa comparatio cõueniens est, & tamen iam Christus sederat super asinam inquantum legem Dei populus Iudaicus tolerauerat,& nunc tolerabat, super pullum autem nullo modo sederat,ideo super illum,nunc sedere oportebat.

I Ad quartum dicendum, quòd nõ potest dici Christus ascendens super asinam,& pullum non simul,quia non erat possibile,neque etiam successiuè ascendens quia semper super pullum equitauit, postquam ascendit in illum, sed quia pullus,& asina simul ducebantur, pullus quidem,super quem ipse equitabat, & asina iuxta pullum,licet super eam non equitaret,& hoc,quia si propter istam prophetiam deberemus diceret,quòd Christus prius ascẽdit super vnum, deinde super aliũ, oporteba: dici, quòd prius super asinam equitauerit,deinde super pullum: cũ ita dicatur ascendens super asinam,& pullum filium asinę,& tamen constat,quòd statim, vt ducta fuerunt ambo animalia ad Christum, ascendit super pullum, vt dicitur supra in litera, & idem ostendunt Marcus, & Lucas.

K Dicendum ergo est, quòd ista quæstio est problema neutrum,& licet vtrunque opinari. Et verum est,quòd aliqualiter mouet dictum Zachariæ ad ostendendum, ꝙ Christus super vtrunque equitauerit, quo non existente, manifestè dicendum esset,quòd super solum pullũ ascendit, cum magis faueant rationes isti parti. Et tamen dicendum,quòd adhuc stante dicto prophetico verisimilius est,quòd super solum pullum sederit Christus,quàm super asinam,& pullum, quia hoc magis consonat rationi, & literæ Euangelistarum: omnes enim tres de pullo dicunt,& de asina nemo asserit, quòd super eam ascenderit, licet Matthæus eam ductam asserat ad Christum. Rationes autem, quas Nicolaus inducit, idest modus quo dicit hoc factum fuisse, non consonat.

Primo,quia dicit,quòd Christus ascendit primo super pullum,& quia ille nondum erat domitus, quasi ex hoc seque-

sequeretur, quòd non esset aptus ad equitandum, quòd dimiserit eum, & ascenderit super asinam. Hoc autem videtur ostendere quandam ignorantiam in Christo, scilicet, quod putans pullum bonæ equitationis ascenderit super illum, & postea inueniens, quod erat malæ equitationis, dimiserit illum, & ascéderit super asinam, sed hoc est inconueniens, quia sicut ipse veritatem huius rei sciebat: ita non debuit in eo aliquid apparere, per quod putaretur istud ignorare.

Secundo, quia quando dicit, quod etiam hoc factum fuit ad significationem, non conuenit, primo, quia cum hoc, quod Christus aliquid faceret ad assignãdum aliud, oportebat quod ex parte rei factæ materialiter appareret aliqua causa faciendi, quæ sufficeret, etiam si non intéderet agens inde aliquid significare, vel si non esset talis, oportebat ostendere ex modo faciendi, quod faciebat ad aliquid significandum; & tunc, vt nemo posset Christum imperitiæ arguere, Euangelista exprimeret causam faciédi, vel saltem in generali ostenderet, quod non faciebat rem sine mysterio. Sic patet, quando maledixit ficulneę, dicens: Non manducet quis ex te fructum in eternum. Infra in litera, & Marc. 11. Nam dicitur Marc. 11. quod non erat tempus ficorum, quando Christus iuit ad ficulneam, & ideo manifestum est, quod si ipse nõ esset purè insipiens, & bestialis, quod non iret ad illam solum, vt comederet ficus. Iuit ergo ad aliquid significandum, & tamen hic non ostendit Euangelista aliquam causam, quare postquam ascéderit pullum dimiserit eũ, & ascenderit super asinam: immo non asserit, quod super asinam ascenderit, ergo videtur, quod non ascenderit super istam.

Tertio, quia non conuenit actus Christi significatiuũ: Nam si ad significandum, quod Christus legem posuerit super Iudæos, & Gentiles, equitaret super ambo animalia, oporteret, quod prius super asinam equitaret, deinde super pullum. Nam quomodocunque accipiatur semper fuerunt Iudæi priores in onere legis, quàm Gentiles, habuerunt enim Iudæi legem Moysi, quæ erat lex Dei eo tempore, quo gentiles nullam legem habebant, & ita priores erant in tolerando onus. Etiam in lege Christi priores fuerunt Iudæi, quam Gentiles, quia Christus prędicauit Iudæis, & non gentilibus, & conuertit ad se multos, & post mortem Christi Apostoli manentes simul in Ierusalem multos conuerterunt, quorum vita simul erat Actu. 2. & 3. & 4. & 5. & non iuerunt ad prædicandũ gentilibus, quousq; Iudęi repulerunt eos. Actu. 14. scilicet. Primum oportebat loqui vobis in regno Dei, sed quia repulistis, & indignos vos fecistis verbo vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Apostoli quoque ipsi, qui fuerunt primi in lege Christi, & vocant se primitias creaturæ ad Rom. 8. capit. Iudæi erant, & ipsi conuerterunt gentiles ad Christum, ideo si ad significandum, quod vterque populus esse deberet, sub lege Dei, Christus sederet super ambo animalia, primo sedere debebat super asinam, deinde super pullum, & tamen prius sedit super pullum, vt litera innuit, & idem Nicolaus dicit: ergo non conueniẽter sederet postea super asinam.

Quarto patet, quia si concederetur, quod Christus super ambo animalia sedisset, maximè hoc fieret ob dictũ Zachariæ, quia alia non vrgent, & tamen Zacharias dixit, sedens super asinam, & filium asinæ: ergo si super ambo successiuè sedit, oportet quod primo super asinam sederit, sed non fecit, ergo prius sedit super pullum.

Quinto patet, quia etiam hoc non conuenit significationi: nam si ad significandum quod tam populus Iudaicus, quàm gentilis legem Christi suscepturi essent, Christus sederet super asinam, & pullum, non conueniret, quod postquam sedisset super pullum dimitteret eum, & ascenderet super asinam, quia per hoc innueretur, quòd populus gentilis, qui accepisset legem Christi, aliquando recederet ab ea, vel Christus desineret sedere super eum. Sed falsum est, quia semper tenuit, & tenebit legem Christi vsque ad finem sęculi: ergo postquam sedit super pullũ, non descendit, vt sederet super asinam, & consequenter non sedit, nisi super pullum: Deinde quod super asinam sederit, non resistimus, sed præcedens est verisimilius.

Si Christus equitauit super ambo animalia, quare Marcus, & Lucas de solo pullo dixerunt.
Quæst. XVIII.

QVæritur, si daretur, quod Christus sederit super asinam, & pullum, quare Marcus, & Lucas de solo pullo dixerunt.

Dicendum, quod super solum pullum sedit, vt verisimilius videtur, ex his, quæ dicta sunt præcedenti quęstione, & ideo non oportuit, quod facerent mentionem, nisi de eo, & tamen supposito, quod etiam super asinam sederit, fecerunt de solo pullo narrationem. Primo, quia super eum primo sedit.

B Secundo propter difficultatem: nam de asina pauca difficultas erat, & tamen pullus non erat adhuc domitus cum nemo super eum sedisset, ideo de hoc erat specialis ratio, & hoc videntur ambo Euangelistæ sensisse. Nam ambo dicunt, quod nemo adhuc hominum super illum sederat.

Tertio, videtur hoc factum ad ostendendum Christi intentionem de significatione per hoc facta, scilicet, vt innuatur, quòd ipse ad aliquem specialem finem hoc fecerit, cum pullus non erat ad hoc aptus, quia erat indomitus, cum nemo hominum adhuc super illum sedisset, & tamen ipsemet Christus dixit, inuenietis pullum ligatũ, super quem nemo adhuc hominum sedit: Soluite, & adducite illum, ideo videtur, quod ad significationem faciebat, scilicet, vt ostenderet, quod populus gentilis, qui erat velut pullus lasciuiẽs, & indomitus suscepturus erat

C legem suam.

Quarto fuit ad ostendendum potestatem Christi, flectendo animum Domini pulli: nam cum non esset pullus aptus ad equitandum, non concederet illum portari, nisi magna vis diuina animum illius tetigisset.

An quis vetuerit discipulos accipere pullum, & asinam.
Quæst. XIX.

QVæritur, cum dicatur hic, si quis vobis aliquid dixerit, an quis vetuerit discipulos accipere pullum, & asinam.

Dicendum, putant quidam, quòd non, quia in litera non fit mentio sed solum, quod adduxerunt asinam, & pullum. Item quia putant, quod pullus, & asina perti-

D nerent ad rempublicam, ideo nemo prohiberet accipere. Est dicendum, quòd discipulis volentibus accipere pullum, & asinam fuerunt qui prohiberent, & non permisissent, nisi dixissent, dominus his opus habet, sicut ipse Christus dici iusserat. Et patet, quia Marc. 11. dicitur, & abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio. & soluunt eum, & quidam de illic astantibus dicebant illis, quid facitis soluentes pullum, & dixerunt eis sicut præceperat Iesus, & dimiserunt eis, scilicet, pullum. Et etiam Luc. 19. c. dicitur: Soluentibus autem illis pullum dixerunt domini eius ad illos, quid soluitis pullum? at illi dixerunt, quia Dominus eum necessariũ habet. Imò dicendum, quòd erat conueniens, quòd esset aliqua resistentia, vt magis appareret virtus Christi, vt dicetur sequenti, q. Ad rationem primam in contrarium

E dicendum, quod licet Matthęus taceat, tamen, ita accidit cum Marcus, & Lucas illud enarrent, vt dictum est, & non est aliquis Euangelistarum, qui multa tacuerit, & omiserit, vt apparet ex his, quæ quidam tacent, & alij exprimunt: & etiam multa sunt, quæ ab omnibus tacẽtur, cum dicatur Ioan. 21. Quòd si singula scribantur, mundus non capiet eos, qui scribendi sunt libros. Ad secundum dicendum, quòd falsum prędsupponitur: nam asina, & pullus non pertinebant ad rempublicam, sed ad specialem dominum, vel ad aliquos dominos, vt ostensum est supra, & ita ad aliquos pertinebat ius prohibendi, sicut de facto prohibuerunt. Inq. 11

Quare

Quare Christus dixit discipulis, siquis vobis aliquid dixerit. Quæst. XX.

QVæritur, quare Christus dixit discipulis: siquis vobis aliquid dixerit.

Dicendum, quod fuit primo ad ostendendum diuinam sapientiam suam, nam per hoc innuebat, quod eis aliquis diceret verba prohibitionis, sicut enim Christus ostenderat sapientiam per hoc, quod designauerat eis locum, & tempus inueniendi asinam, quæ erant contingentia futura, & hoc ad sapientiam diuinam pertinebat, ita, & prædicendo eis, quod aliquis resisteret non permittendo ducere asinam, & pullum, ostendebat diuinã sapientiam, quia ista futura erant, & contingentia, scilicet, quod aliquid eos prohiberet.

Secundo, vt instrueret discipulos, & non irent inaniter: nam si Christus diceret eis, quod irent pro asina, & pullo præmonstrando locum, si nihil aliud vltra diceret putarent discipuli, quòd nemo eos impediret, ideo quando inuenirent impedientes recederent, non ferendo asinam, & pullum, vt ergo docerent, quod Christus iubebat, instruit eos circa ea, quæ ventura erant.

Tertio fuit, vt aduerteret responsionem eorum ad dominos asinę, & pulli: nam si discipuli soluerent asinam, & pullum, non permitterent domini illos ducere, nisi dicerentur verba Christi, quæ virtutis cuiusdam esse videbantur, scilicet, dominus his opus habet, quibus dictis cõfestim dimitterent domini discipulos soluere, & portare asinam, & pullum, & ita factum est, vt patet Marc. 11. & Luc. 19. & tamen istud non diceret Christus discipulis, nisi prius dixerit eis, siquis aliquid dixerit vobis, ergo debuit hoc dicere.

Quare Christus locutus est conditionaliter, scilicet, siquis, cum sciret certissimè sic futurum esse. Quæst. XXI.

QVæritur, quare Christus dixit, siquis vobis aliquid dixerit: nam ita futurum erat, quod aliquis aliquid eis diceret: ideo potius dicere debuisset determinatè, quòd aliquid eis dicendum esset ad prohibendum eos. Aliqui dicunt, quod ita Christus dixit istam rem determinatè annunciando eam futuram: & tamen Mathæus posuit conditionaliter, quia sæpè Euangelistæ seruata identitate sententiæ, mutant verba Christi.

Sed dicendum, quod non stat, quia omnes tres Euangelistæ concordant in hoc, nam sicut Mathæus dixit, siquis vobis aliquid dixerit, ita Marcus dixit, & siquis vobis dixerit, quid facitis? Et Lucas dixit: siquis vos interrogauerit, quare soluitis? Et tamen si Christus posuisset sine conditione, aliquis eorum saltem poneret sine conditione, sed omnes posuerunt cum conditione, ergo dicendum est, quod ita Christus dixerit.

Est ergo dicendum, quod Christus sciebat, quod aliquis prohiberet discipulos, & tamen noluit ponere determinatè, sed sub conditione, vt non videatur sub necessitate ponere actum eorum, qui Apostolos prohiberent, cum ista sint libera.

Secundo potest dici, quod licet ponatur conditionaliter, resoluitur in simplicem temporalem: scilicet, siquis vobis aliquid dixerit, idest, quando vobis aliquid dictum fuerit, respondebitis.

Quare Christus sic respondere iussit discipulis, & quid per hoc voluit signare. Quæst. XXII.

Cs ma gister, & dñs appellabatur. QVæritur de istis verbis, quæ Christus iussit dici, scilicet, Dominus his opus habet, quare sic iussit dici, & quid per hoc voluit signare.

Dicendum, quod voluit ostendere quis erat, qui petebat ista animalia, erat enim ipse apud omnes cognitus, & pro amore, & reuerentia nemo esset, qui talia ei negaret: voluit autem se manifestare, ex nomine quo cognitus erat, nam vulgariter eum omnes dominum vocabant, aut magistrum, sic ipse dixit discipulis suis: vos vo-

F catis me magister, & domine: Io. 13. capitulo; illi enim qui magis affecti erant ad eum, vocabant ipsum dominum, vt discipuli, sic Petrus dixit; Dominus est: Ioan. 21. cap. & Martha dixit, Domine si fuisses hic: Ioan. 11. Populus autem interdum eum dominum, interdum magistrum vocabat.

De domino patet præced. capit. vbi duo cæci eum dominum vocauerunt filium Dauid: & ita alij duo cæci, supra 9. cap. sic etiam mulier Chananæa eum dominum vocauit, supra decimoquinto. Miserere mei Domine, fili Dauid. De magistro patet, quia adolescens diues dixit, magister bone quid faciam, supra decimonono capitulo, & pharisæi dixerunt, magister scimus. quia verax es, infra vigesimosecundo, & quidam de turba dixit, magister dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem:

G Luc. 12. capitul. Et cum ista duo nomina essent, quibus vocarent eum populares, & quibus apud eos notus erat, quando ipse volebat se notificare, vocabat se altero corũ, sicut quando misit duos discipulos ad parãdum cęnam, & petendum locum dixit eis, quòd dicerent, magister dicit, tempus meum propè est, infra 26. & Marc. 14. capit. ita, & nunc cum istos duos mitteret, dixit eis, quod dicerent, quod Dominus opus habebat illis animalibus, quasi sub hoc nomine scirent, quis hoc peteret.

Aliqui autem dicunt, quòd hoc dixit ad ostendendũ potestatem suam, & ideo vocauit se generaliter dominum: non istius rei, sed absolutè Dominus, cum ait, Dominus his opus habet. Sic dicit Chrysost. scilicet, Non, dixit discipulis dicatis: Dominus tuus his opus habet, vel dominus noster, vt intelligãt, quia ipse solus sit dominus

H non solum animalium, sed, & omnium hominum. Nam & peccatores conditione quidem sui sunt, voluntate autem sua diaboli.

Sic etiam dicit Titus, maiestatiuum enim nomen, est dominus, rex enim erat venturus in conspectu multitudinis. Sed dicendum, quòd verius est, quod supra dictum fuit. Nam licet verum esset, quod Christus esset dominus simpliciter omnium, non videtur, quod ad hãc intentionem ponebantur verba. Prius enim constare debebat de substantia personę, quam de conditione eius, & tamen si dominus poneretur hic, ad significandum potestatem Christi, non esset aliquid per quod significaretur, quis esset ipse, qui petebat hęc, & non cognita persona non poterat aliquid de ea cognosci, vel prędicari, ideo vocauit se dominum, non ad ostendendum excellentiã, *D.Th.in Euang. Luc. c. 19.*

I sed notificandum personam: velut si diceret, dicite, quia Iesus de Nazareth his opus habet.

Alij dicunt, quod Christus specialiter se vocauit, nunc dominum, quia veniebat nunc, vt rex. Nam in sedendo super pullum, & asinam ostendebatur rex, sicut dicit Zachar. Ecce rex tuus venit sedens super asinam, & tamen tunc petebat Christus asinam, & pullum, vt desuper sedens de seipso ostenderet id, quod Zacharias dixerat, & quia reges domini sunt, dicunt quod petendo asinam, & pullum, in quibus se regem ostenderet, vocauit se dominum.

Dicendum, quod non stat licet hoc videatur tenere. Titus dicens: Maiestatiuum nomen, est dominus, rex enim erat venturus in conspectu multitudinis. Quia vt dictũ est supra, necesse est constare prius de persona, quàm de

K qualitate personæ, sed non erat aliquid, per quod manifestaretur persona eius, si accipiamus per dominũ, dignitatem eius: ideo vocauit se dominum ad notificandum personam.

Secundo, quia non videtur conueniens, quod nunc se dominum, vel regem vocaret, volens se talem esse ostendere, quia ista de se dici non conueniebat, nisi quando ostenderet, talia sibi conuenire, & tamen nunc Christus petens asinam, & pullum adhuc nihil faciebat, per quod se dominum, vel regem ostenderet, licet postea fecerit, vel ante hoc, ergo non vocaret se tunc dominum ad ostendendum dominationem, sed ad notificandum personam solum.

Quare

Quare Christus vocauit se nunc dominum vtens nomine tantæ excellentiæ. Quæst. XXIII.

QVæritur, quare Christus vocauit se nunc dominum vtens nomine tante excellentiæ, cum, vt communiter soleat vocare se filium hominis, quod pertinet ad humilitatem, ita ergo videtur, quòd nunc dicere debuisset: Dicendum, quòd conueniens fuit, quòd vocaret se dominum, & nō filium hominis. Primo, quia istud dicebat ad notificationem personæ suæ, vt scirent domini pulli, & asinę quis esset, qui peteret pullum, & asinam, si autem diceret, dicite, quia filius hominis, his opus habet, non intelligerent illi, quis iste esset, quia omnis homo est filius hominis, etiam non erat aliquod nomen tale vulgatum apud populum de Christo, s. quòd ipsi vocarent eum filium hominis, sicut vocabāt eum dominum, vel magistrum, ipse enim Christus vocabat se filium hominis, & tamen populares non vocabant eum filium hominis, sed dominum, vel magistrum, ideo si seipsum vocaret filium hominis, dicens, dicite, quia filius hominis his opus habet, non intelligerent, quis esset, qui peteret, ideo non debuit se vocare sic: Christus enim, quando de seipso loquebatur ad aliquos pręsentes ei, poterat conuenienter dicere se filium hominis, & ita sępè dicebat, loquens ad turbas, supra, 9. cap. vt sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata, Apostolis etiam loquens, se filium hominis vocat, vt supra decimosexto cap. quia tunc erat persona loquens manifesta, ideo solum restabat ostendere conditionem, vel humilitate vti, aut sicut ipse vellet, quando tamen de seipso loquebatur, ipse ad absentes tanquam de alio, non conueniebat istud nomen, quia tunc non erat cognita persona loquentis, ideo debebat vti nomine, per quod notificaretur persona loquentis, & tamen dicendo de seipso, filius hominis his opus habet, non intelligeretur, quis erat ille, pro quo petebantur ista, ideo debuit se vocare magistrum, vel dominum, quia sub his nominibus cognoscebant eum populares, & non sub nomine filij hominis. Secundo, quia aliquando Christus loquebatur præsentibus, vocando se filium hominis, & non cognoscebant eū sub hoc nomine, quanto magis, si cum Apostoli, de eo loquerentur ad alios, vocarent eum filium hominis: Sic patet Ioannis duodecimo, capitulo, vbi ipse dixit, ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me, respondit turba: Nos audiuimus, ex lege, quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filiū hominis? quis est iste filius hominis? Ergo à fortiori possent dicere domini asinæ, & pulli dicentibus Apostolis, filius hominis his opus habet, quis est iste filius hominis? vt ergo non dubitaretur, non debuit se vocare nunc filiū hominis, sed dominum, vel magistrum, quæ erant nomina, quibus ipse apud populum notus erat.

Nō repugnat humilitati, q Chrs se vocaret dominū.

Secundo potest dici, quod non repugnabat humilitati, quòd Christus se vocaret dominum, & hoc vno modo, scilicet, quia ipse non vocaret se dominum, quasi volendo asserere se esse dominum, sed dominum, idest, quem vulgus dominum appellat, & hoc humillimus de se dicere potest, quia non dicit, de se nomen ad significationem proprietatis nominis, sed ad notificationem personæ, quam alij per nomen intelligunt, vnde si populares vocarent eum communiter prædicatorem, vel oratorem, aut philosophum, talem se tunc iuberet vocari ab Apostolis, vt sciretur quis erat, qui loquebatur.

Aliter potest dici, quòd non erat contra humilitatem in Christo, quòd se dominum vocaret: omnia enim, quę ipse loquebatur nobis proficiebant: erat enim ipse habēs perfectissimè omnem virtutem, & quidquid faciebat, & loquebatur, ad virtutem proficiebat: Quando enim loquebatur de se parua, proficiebat, non quidem ad suam humilitatem, sed ad nobis humilitatis exemplum dandum, quando verò magna loquebatur ad fidem proderat, vt nos doceret ea, quæ de ipso credenda erant, quæ magna erant, & ideo ad Christum vtraque dicere conueniebat, ideo aliquando se vocabat filium hominis, in quo docet nos humilitatis exemplum, & aliquando magna de se dicit, asserens se magistrum, & dominum, Ioānis decimotertio, scilicet, vos vocatis me magister, & domine, & bene dicitis, sum etenim.

A

Et tamen voluit, quòd nemo de nobis magister, neque pater, neque dominus vocaretur, sed quòd omnes vocaremur fratres, & quod pater, & magister noster esset Christus, siue dominus, qui est in Cœlis, infra vigesimotertio capitulo. Etiam dicebat publicè se maiorem Salomone, & Iona Propheta, & templo Dei, supra duodecimo capitulo, scilicet, maior Salomone, est hic, & maior Iona. Et postea dixit, quòd erat Dominus sabbathi, ergo cum talia de se dixerit, & postea dixerit, quòd viderent eum venientem in nubibus Cęli, & sedentem à dextris maiestatis Dei; infra vigesimosexto, & dixit publicè se esse filium Dei viui. Marc. decimoquatto capitulo, à fortiori diceret de se, quòd erat dominus, cum

B

etiam homines vocentur abusiuè domini. Potissime cum hic non dixerit, dominus his opus habet, quasi volens ostendere se esse dominum, sed vt ostenderet, quòd ipse quem populus vocabat dominum, & magistrum petebat asinam, & pullum.

Quomodo in verbis discordant Euangelistæ. Quæst. XXIV.

QVæritur, quomodo potest stare, quia Euangelistæ non concordant in his: nam Matthæus dicit hic: Dominus his opus habet. Marcus verò ait, dicite, quia domino necessarius est. Lucas verò ait, dominus operam eius desiderat.

Aliqui dicunt, quòd omnia hæc dixit Christus, & nemo Euangelistarum expressit omnia, sed ex dictis omniū illorum colligitur vna perfecta narratio, sicut de similibus solet dicere August. lib. de Concord. Euang. quando occurrunt verba Euangelistarum varia, sicut in verbis eius, quando locutus est ad mare compescendo illud, & quando locutus est ad dæmones, & ad arreptitios supra octauo capit. & ibi declaratum est in aliquibus quæstionibus. Sed dicendum, quòd hoc non potest stare: nam illud habet locum, quando verba vnius Euangelistæ possunt addere aliquid in sententia ad verba alterius, quia tunc verba vnius possunt se habere per modum supplementi ad verba alterius, vt ex illius simul sumptis efficiatur vna perfecta narratio, & tamen hic omnia verba significant eandem sententiam, ideo non possunt esse quędam addita ad alia.

C

D

Sed dici potest vno modo, quòd verba omnium Euāgelistarum significant eandem rem, scilicet, quòd Christus habebat necessarium vsum horum animalium. Hoc enim quod Matthæus dicit: Dominus his opus habet, est hoc, quod dicit Marcus, scilicet: Domino necessarius est, & idem Lucas dicit, scilicet: Dominus operam eius desiderat. Illam enim rem desideramus, quàm nobis putamus necessariam, vel vtilem, & id quod vtile est etiam necessarium vocamus, & ideo ad idem omnia redeunt. Sed est dicendum, quòd realiter nullum istorum Christus dixit, quia ipse non locutus fuit in lingua Latina, sed in Hebręa, vel in vulgari terræ Chanaan, & dixit aliquā orationem, quæ significabat indigentiam illorum animalium, & hoc idem in lingua Latina significant verba omnium Euangelistarum.

E

Secundo potest dici, & melius, quod certum est, quod verba Marci, & Lucæ non fuerunt hic verba Christi: nam Christus locutus est de asina, & pullo iubens ad se ambo adduci, vt ostensum est supra quæstio. 14. Marcus autem, & Lucas, de solo pullo loquuntur, quasi solum pullum iusserit ad se adduci, cum Marcus dicat, Domino necessarius est, & Lucas dicit, Dominus operam eius desiderat: ideo necesse est dici, quòd magis dixerit Christus verba Matthæi, scilicet. Dominus his opus habet, idest asina, & pullo: non quòd ista verba in lingua Latina dixerit, sed alia æquiualentia eis in significando.

An hæc verba, scilicet. Dominus his opus habet, aliquam efficaciam habuerint ad flectendum dominos asinæ. Quæst. XXV.

QVæritur, cum Christus dixerit discipulis, quòd dicerent, Dominus his opus habet, an ista verba aliquam efficaciam haberent ad flectendum dominos asinæ, & pulli, ad dandum ea Apostolis.

Dicendum, quòd sic, primo patet, quia Christus posuit ista verba in remedium contra prohibentes ducere pullum, & asinam, non tamen esset conueniens remedium, nisi haberent aliquam efficaciam ad hoc, quòd domini pulli, & asinæ cessarent à prohibitione, ergo vim aliquã habebant. Secundo patet, & manifestius, quia Christus dixit, & confestim dimittet eos, idest, permittet vos portare asinam, & pullum, postquam ista verba dixeritis. G Sed dicendum, quod poterat hoc esse tripliciter, vno modo, quod per ista verba non induceretur aliqua efficacia, ad mouendum dominorum asinæ, & pulli, sed solum, quod per ea notificabatur persona petentis, siue pro quo petebatur, & quòd Iudæi, saltem populares talem animum habebant ad Christum, quod quidquid ab illis peteret, vel pro eo peteretur ab alijs, concederent libenter, & ideo siue per ista verba, siue per quæcunque alia notificaretur, darent quidquid peteretur nulla virtute existente verborum. Secundo modo, poterat fieri, quòd Deus daret quandam gratiam discipulis petentibus, scilicet, quòd inuenirent gratiam in conspectu eorum, à quibus peterent, scilicet, quòd nihil esset, quod peterent, quod statim illi non concederent, sic enim fuit de Israelitis petentibus ab Aegyptijs vasa aurea, & argentea, & H vestes, quia dominus dedit gratiam Iudæis coram Aegyptijs, vt non negarent aliquid eorum, quæ petebantur. Sic dicitur Exod. 3. Dabo gratiam populo huic corã Aegyptijs, & cum egrediemini non exhibitis vacui, & Exo. 11. cap. dicitur: Dic omni plebi, vt postulet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua vasa argentea, & aurea, dabit autem dominus gratiam populo suo coram Aegyptijs. Tertio modo, potest fieri, quòd Deus dictis verbis istis ab Apostolis incuteret timorem quendam dominis asinę, & pulli, vt non auderent negare petita, aut moueret animũ eorum pęnitus flectendo ad dandum, quod petebatur. Quilibet istorum duorum modorum potest stare, sed potius secundus, & tertius, ad ambos enim conuenit dictũ Chrysost. scilicet: Neque paruum existimes, quod factum I est. Quis enim suasit dominis iumentorum non velle contradicere, vel nolentes silere, & concedere? Dicta autem aliorum conueniunt magis tertio modo. Sic dicit Theophylactus, scilicet: Non autem permitterent, hoc domini iumentorum, nisi diuina virtus eis incumberet cogens illos, præsertim, quia existentes rurales, & coloni permiserunt pullum auferre: sic etiã dicit Titus, s. in hoc autem diuinam fore vocationem patuit: nõ enim potest aliquis resistere Deo, quæ sua sunt euocanti. Et ideo dicit ipsemet Titus: Obmutescunt autem ob excellentiam fortis virtutis, nequeuntes resistere saluatoris eloquijs, qui ligauerant asinum, & ita magna potestas, quasi necessitas ostenditur fuisse super dominos pulli, & asinæ ad flectendum corda eorum statim, vt verba dicta sunt, nõ est tamen credendum, quòd virtus aliqua realiter esset K in verbis Apostolorum, quæ Christus iusserat dicere illis, sed quòd statim, vt verba illa dicta sunt, Deus per interiorem præparationem mouit mentem eorum ad id, quod voluit.

Quare Christus dixit, & statim dimittet eos. Quæst. XXVI.

QVæritur, quare dixit: Et statim dimittet eos. Dicendum, quòd per eos necesse est, accipi asinam, & pullum, pro quibus Christus mittebat. Et potest intelligi dupliciter: vno modo referendo ad dominũ iumentorum, alio modo referendo ad Christum, accipiendo primo modo est sensus, quod Christus ostẽderet, quòd nulla contradictio esset contra Apostolos petentes

F asinã, & pullum, sed quod ipse moueret cor domini iumentorum ita, quòd statim, vt dicerent Apostoli verba Christi, non resisteret illis. Et sic duo ostendit hic Christus, s. diuinã sapientiã, & potestatem, sapientiam quidẽ, inquantum prædixit futurum esse, ꝙ domini iumentorum resisterent à principio. Potestatem vero, inquantum dixit eis verba, quib. dictis statim cederet, qui resistebat, & quia quanto aliqua virtus in minori tempore operatur æqualia, tanto est fortior, & nulla operatio sit velocior, quàm facta in instanti, quæ non habet successionẽ aliquam, signauit diuinã virtutẽ hic operari cũ dixit: Statim dimittet eos, idest ille, qui vobis aliquid dixerit impediendo, ne tollatis pullum, & asinam, statim, vt audierit verba, quæ ego dico vobis, dimittet eos, i. permittet vobis, ꝙ liberè ducatis asinam, & pullum, sic dicit Gloss. scilicet confestim dimittet eos, i. dominus iumentorum, dimittet eos, i. pullum, & asinã in Christi seruitio mancipandos. Secundo referendo ad Christum est sensus, quod ista essent verba ad placandum dominum iumentorum faciendo eum certum de reditu iumentorum, qñ. n. discipuli soluerent pullum, & asinam fortè domini illius nescientes, an redituri erant aliquando ad eos, & quando, fierent difficiliores ad concedendum. Ob hoc ergo ipsi certificant dominos, ꝙ statim reducerent asinam, & pullũ, i. parũ detinerẽt, quia nõ facturus erat Christus aliud nisi ꝙ equitaret vsq; Ierusalem, & illico remittere anima lia ad dñm, & tunc tota litera refertur ad Christũ, s. siqs vobis aliquid dixerit, s. volens retinere pullum, & asinã, dicite, quia dñs his opus hẽt. i. indiget illis, & statim dimittet eos, i. non tenebit eos, diù ad operã suã, licet nũc illis indigeat, sed statim illos remittet ad vos. Sic dicit Chrys. statim dimittet eos, s. intelligẽdum est, ꝙ animal postquam ingressum est in Ierusalem, ad dñm suum remissum fuerit à Christo, & ita isti duo sensus possunt esse in verbis Marci, s. siquis dixerit vobis, quid facitis, dicite, quia domino necessarius est, & continuo illum dimittet huc, i. postquam dixeritis, domino necessarius est, dominus pulli statim dimittet illum, i. concedet, ꝙ ducatis huc, i. ad me pullum, de quo solus Marc. loquitur, vel continuo dimittet illum, i. dñs, cui necessarius est pullus, continuo, i. statim dimittet illum ad vos, vt non diù careatis vsu rei vestræ, sed primus sensus magis applicatur litteræ, & ille tenetur communiter.

Quare Matthæus allegauit hic auctoritatem Zachariæ potius, quàm cæteri Euangelistæ. Quæst. LXVII.

QVæritur, quare potius Matthæus allegauit, hic auctoritatem Zachariæ, quàm cæteri Euangelistæ, cum Marcus, & Lucas idem factum enarrauerint, & tamen dictũ propheticũ non posuerunt. Aliqui dicunt, ꝙ Matth. fuit peritior in literis Hebręis, iõ potuit magis inducere testimonia legis, & prophetarũ, ꝗ Marcus, & Lucas. Sed dicendũ, ꝙ nõ stat. Primo, quia nõ cõstat, ꝙ Matthæus esset alijs perítior, imò verisimile est, ꝙ Matth. qui erat deditus negociationi, & in telonio sedẽs, nõ esset peritus in literis sacris. De Marco aũt esset verisimilius, ꝙ esset peritus, eo ꝙ ipse erat de genere Leuitico, vt dicit Hieron. in prologo super Marcũ, & in libro virorũ illustriũ: Leuitę aũt, & sacerdotes erãt, & esse debebãt cæteris in lege peritiores, quia dr̃ Mala. 2. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legẽ ex ore eius exquirent, qm̃ Angelus domini exercituum est, & Aggęi, 2. c. dicitur interroga sacerdotes legem. Secundo, quia dato, ꝙ Matthæus esset peritior in literis Hebræis, non allegaret solus Hebraicas auctoritates, vel non peritus, quàm cæteri, quia Euangelistæ, & cæteri scriptores sacrarum literarum nõ scripserunt humano ingenio, & scientia, sed scientia diuina perfusi, & à Deo moti, & inspirati ad scribẽdum, vt dicitur, 2. Petr. 1. cap. s. hoc primum intelligentes, ꝙ omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione nõ fit. i. non fit propria scientia, aut viribus, & sequitur: Non enim voluntate humana allata est aliquãdo prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines, & tamen Spirtus sanctus sufficiẽtem scientiam dabat ad posse allegare omnes scripturas sacras, ideo non ex hac causa allegat

allegat auctoritates veteri testamenti, potius Matthæus, quàm alij. Sed dicendum quòd hoc fit, quia Matthæus scripsit Euangelium Hebræis, vt patet in prologo super Matthæum, & dicit illud Hieronym. in libro Illustrium virorum, & ob hoc solus Matthæus scripsit in literis Hebræis, & lingua, cæteri verò Græca lingua scripserunt, vt tangit ibidem Hieronym. Et August. libro 1. de concor. Euangel. Iudæi autem Messiam expectabant solum, inquantum erat eis promissus à Deo, vt apparet, ex scripturis, & ideo nihil plus de eo considerabant, quàm de illo scripturæ attestarentur, & consequenter illum in Messiã reciperent, cui constaret concordare sacras Scripturas, quibus magnam fidem Christi dabant, & ideo Christus aliquando contra eos allegabat scripturas in testimoniũ suum, & remittebat eos ad considerationem scripturarũ, vt viderent si concordabant factis eius, Ioan 5. Scrutamini scripturas, quia vos putatis in eis habere vitam æternam, ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Fuit ergo magna cura Matthæo omnes auctoritates veteris testamenti allegare, quandocunque essent ad propositum gestorum Christi, vt ex his magis Iudæi ad credendum suaderentur, & ideo non solum auctoritates illas, quas Christus allegabat, sed etiam quascunque aliàs, quæ ad propositum facere poterant, vbicunque studet inducere, Euangelistæ autem alij non scripserunt Iudæis, sed alijs gentibus ad Christum conuersis, ideo non fuit studium eorum probare facta Christi, testimonijs sacræ Scripturæ, & ob hoc solas illas auctoritates, quas Christus allegabat contra Iudæos inducunt ipsi, non quidem, vt ipsi allegent, sed, vt rem gestam referant, & ista est causa, vt Rabanus dicit, quare solus Matthæus scripsit de asina, & pullo aductis ad Christum, cum alij de solo pullo scribãt, scilicet quia per asinam populus Iudæorum significatur, cæteri autem quia Iudæis non scripserunt, de asina tacuerunt. Sic enim ait: Matthæus solus, qui Iudæis Euangelium scripsit, asinam, domino, refert aductam, vt eidem etiam genti Hebrææ, si pœniteat non desperandam monstret esse salutem. Sed de hoc, quæ sit causa dictum est supra, quæst. 16.

Ad quid profuit, hic allegare auctoritatem istam Zachariæ. Quæst. XXVIII.

QVæritur, ad quid profuit hic allegare auctoritatem istam Zachariæ.

Dicendum, quòd primo fuit ad excusationem, aliquis enim pauca sentiẽs, fortassis irrideret, quòd Christus super pullum indomitum equitando introisset in Ierusalem, quasi ex aliqua leuitate factum esset, tollitur autem hic irrisionis, & murmurationis occasio, cum ostendatur, quòd factum est propter dictum Prophetę, & ita non fiebat ex leuitate.

Secundo, quia dato, quòd aliquis putaret omnia gesta Christi, rectè, & prudenter, & grauiter facta esse, tamen quare equitans super asinam, & pullum, nunc ascendisset in Ierusalem, quod nunquam sibi fuerat in consuetudinem admiraretur. Nam non fuit factum propter alleuiandum laborem itineris, cum per totam Gallilęã progrediens nunquam hoc fecisset. Sic dicit Chrysost. Non equidem, quòd ex necessitate à monte Oliueti vsque Ierusalem ire dominum super pullum oportebat, cum Iudæam, & omnem Gallilæam pedester perambulauerit, sed signum erat, quod fiebat. Redditur ergo causa, scilicet, hoc totum factum est, vt impleretur, quod dictum est per Prophetam.

Tertio fuit ad condemnandum Pharisæos, & doctores legis, qui Christum cognoscere poterant, si vellent. Nam ipsi sciebant signa eius aduenientis, scilicet, quòd super asinam, & pullum veniret, cum autem sic eum venire viderunt, aut contempserunt eum recipere, vt regem agnitum, aut malitia excæcauit eos, vt nõ agnoscerent, quem clare poterant cognoscere, vnde si dicerent aliqui, quòd non cognouerunt, vel non potuerunt cognoscere nunc Iudæi Christum, allegatur contra eos, quòd potuissent agnoscere, quia signum sufficiẽs erat, quòd veniret Messias equitans super asinam. Et vt ostẽdat, quòd esset istud

A signum conueniens allegat auctoritatem Zachariæ, qui hoc prædixerat, sic dicit Glos. Adhibetur autem huic facto Prophetæ testimonium, vt appareat, dominum, omnia, quæ de ipso scripta erant implesse, sed inuidia cæcatos Scribas, & Pharisæos, ea, quæ ipsi legebant, intelligere noluisse. Quarto fuit, vt ostendatur, quòd de eis, quæ scripta erant de Messia, nihil Christus omiserit, nam necesse erat, quod Messias impleret omnia, quæ de ipso scripta erant, sic enim Christus dixit Petro, an putas, quòd nõ possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum, quomodo ergo implebuntur scripturę, quia sic oporteret fieri, & tamen de eo scriptum erat, quòd veniret ascendens super pullum, & asinam, ideo venit, hanc autem necessitatem, quomodo Christus expleuerit, ostendit Matthæus, postquam Christus sic equitauit ostendens, quomodo hoc B erat necessarium inducens auctoritatem Prophetæ, & sic dicit Glos. vbi supra: Adhibetur autem huic facto Prophetæ testimonium, vt appareat dominum omnia, quæ de ipso scripta erant, implesse. Quinto fuit ad condemnationem Iudæorum, quòd Christum non decenter acceperint ascendentem in templum, sed potius laudibus eius restiterint, quando ipse ibat laudabant eum pueri, dicentes Hosanna filio Dauid, indignati sunt autem Sacerdotes, & Scribæ, & dixerunt ei, quare non compescebar illos sic clamantes: Christus autem ostendit, quòd rectè dicebant, quia ex ore infantium erat perfecta laus, vt dicitur infra in litera & Marc. 11. imò, quod erat necesse tunc per aliquos dari istam laudem Christo, quia si illi tacerent, lapides clamarent: Luc. 19. cap. & in hoc peccauerunt Iudæi Sacerdotes, & Scribæ. Si autem aliquis dice-C ret, quod excusabantur, quia nesciebant quis erat, tollit Propheta occasionem excusationis, ostẽdens, quod Messias Rex eorum super pullum, & asinam ascensurus erat, & vt videatur, quomodo ex hac auctoritate tollatur eorum defensio posuit illam Matthæus. Sexto, & principaliter fuit, vt dictum est præcedenti quæstione, quia intentio Matthæi erat ostendere Iesum esse Messiam, & ad hoc volebat singula, quæ de Messia dicta erant, applicare ad ipsum, ideo ennarrãdo actus eius, vbicunque aliquod testimonium est, ex quo ostendatur, quod talia facere deberet Messias, inducit illud in concordiam gestorum Christi. Et quia istud, quod nunc fecit Christus, scilicet ascendere super asinam, & pullum ad introeundum in Ierusalem prænunciatum erat per Zachariam, adduxit illud nunc in loco suo, & ita de omnibus alijs, quæ ad D Messiam pertinent inducit ea in locis suis, vt per hoc ostẽso quomodo Iesus expleuisset omnia, quæ de Messia dicta erant, sine scrupulo tenerent eum esset Messiam, & magis afficerentur ad facta eius.

Quare Christus equitans super pullum & asinam potius venit in Ierusalem, quam in alium locum terræ Iudæorum Quæst. XXIX.

QVæritur, dato quod Christus deberet venire equitans super pullum, & asinam, quare potius venit in Ierusalem, quam in alium locum terræ Iudæorum.

Dicendum, quod primo fuit ad implendum prophetiam. Nam sicut Propheta prædixit, quod super asinam, & pullum ascenderet, ita dixit quo iret. Ait enim: Exulta satis filia Syon, & iubila filia Ierusalem: Ecce Rex tuus E venit tibi. Et hic in litera dicitur: Dicite filiæ Syon, ecce rex tuus venit. Vtrobique autem significatur Ierusalem: ergo debuit Christus venire in Ierusalem, ascẽdẽs super asinam, & pullum.

Secundo, quia dato, quòd non diceretur in prophetia locus ad quem Christus veniret sic equitans, debuit intelligere, quod veniret in Ierusalem, eo quod Ierusalem erat caput regni: Christus autem veniebat nunc, vt rex, & quasi suscepturus regnum, quia dicitur: Ecce Rex tuus venit tibi, ergo ad Metropolim Regni venire debuit, sed Ierusalem erat Metropolis, ergo debuit illuc ire.

Tertio, quia Christus erat Rex promissus in lege, & Prophetis, & non Rex talis, quales Reges Mundi, sicut ipse dixit Pilato, Regnum meum non est de hoc mun-

do. Ioan. 18. Ideo, quod rex esset non poterat cognosci ex apparatu,& ex manifestis signis exterioribus, sed solum,ex signis datis in scriptura,sed scripturam non intelligunt, nisi sapientes ergo debuit venire in locum sapientum:erant autem omnes sapientes,& doctores præcipui legis in Ierusalem, ideo illuc conueniens erat,quòd Christus iret sic, quia aliàs poterant calumniari Iudæi, quòd Christus venisset inter gentem rudem, & indoctam, quæ non poterat eum cognoscere, ideo si maneret incognitus,sibi imputaret.

Quare Matthæus allegando auctoritatem Zachariæ non recitauit eam ad literam, sed mutauit verba, & quomodo est intelligenda, quò ad singulas eius partes. Quest. XXX.

QVæritur, cum hic Matthæus alleget auctoritatem Zachariæ,quomodo non secutus est eam, sed mutauit aliquantulum. Nam Zacharias dixit:Exulta satis filia Syon,& iubila filia Ierusalem:Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ. Matthæus verò ait:Dicite filiæ Syon:Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus,sedens super asinam, & pullum filium subiugalis.

Dicendum, quòd quando Christus, vel Apostoli allegant testimonia de veteri Testamento, non solent allegare pęnitus quantum ad literam,sed satis est allegare quãtum ad sententiam. Nam,& nos quotidie hoc facimus, quia quandocunque inducimus aliqua testimonia,siue sacræ Scripturæ,siue alterius scripturæ,non allegamus ea prorsus quantum ad literam, sed tenemus sententiam, quia non est res sermoni, sed rei est sermo subiectus, vt Hilarius ait,& extra de verbor.signific.capit. intelligentia; non est ergo contendendum aliquando, an eadem verba recitentur,dum tamen non varietur sentẽtia, quia tamen interdum, sub intelligentia verborum ambiguitas est,allegantur tunc testimonia pęnitus quantum ad literam, vt tota serie verborum prospecta de sententia iudicari possit:de Christo tamen manifestum erat, quòd veritatem scripturæ allegaret, quia ipse eam inspirauerat mentibus Prophetarum:Apostoli quoque allegarent,secundum veritatem sententiæ, quia inspirati Spiritu sancto loquebantur, 2. Pet. 1.cap. Ideo etiam si non teneant eadem verba,planum est nobis, quòd sententiam sequũtur, & ideo propter nos non oporteret conari exponere, & applicare literam Christi,vel Apostolorum ad literam veteris Testamenti, sed ne nobis Iudæi insultent dicentes,quòd mendacia pro veritate accepimus, conandum est in omnibus talibus allegationibus applicare, quomodo litera inducta à Christo,vel Apostolis conueniat veritati,& literę Hebraicę,vt Iudæi negare non possint concordiam,est autem in præsenti dicendum, quòd aliqua verba ponuntur à Propheta,quæ nõ allegauit Matthęus, & hoc, quia non erant necessaria, vel quia ex alijs colligebantur. Dicitur.n.in Zacharia,exulta satis.hoc non posuit Matthæus. Et ratio est in tribus,primo,quia illud nõ inducitur per modum assertionis,sed exhortationis:Propheta.n.loquitur ad Ierusalem hortando,quod in aduentu Messiæ gaudeat, & ideo in secunda persona loquitur dicens, exulta. Matthæus autem, quia non loquitur,vt Propheta dicens aliquid ad Ierusalem, sed adducens auctoritatem istam per modum testimonij, non curauit de illa allegare,nisi illud,quod ad assertionem pertinet. Secundo,quia licet istud non ponat Matthęus per modum exhortationis,quasi loquendo de re futura,quod ad prophetiam pertinebat, recitat illud per modum rei gestę, sicut ad Historiographum pertinet: vnde ad lætandum hortatus est hic Zacharias,& Matthæus lætatum fuisse, ostendit, inquantum ait, plurima autem turba strauerũt vestimenta sua in via, & cætera, quæ sequuntur de ramis, & Hosanna ad lætitiam magnam pertinet; quam tunc Ierosolymitæ conceperunt.

Tertiò,quia licet Matthæus nõ retulit per eadem verba tenuit tamen sententiam,quia loco huius, quod dicitur exulta satis filia Syon, & iubila filia Ierusalem, dixit Matthæus: Dicite filiæ Syon. Quia cum ait Zacharias,

F exulta filia Syon,dixit Matthæus,dicite filiæ Syon, nam si diceretur ei, quòd rex suus veniebat, certum est, quòd exultaret, ideo idem erat, quod diceretur ei exulta filia Syon,vel dicite filiæ Syon: Ecce Rex tuus venit. Nunc autem applicanda est litera,dicitur enim: Exulta satis. Verè satis exultandum erat, quia nulla maior lętitia esse poterat Ierusalem,quàm quòd rex suus,& Deus, & saluator veniret,qui eam ab omni malo liberaret,ideo non solum exultandum,sed,& satis, idest abundanter exultandum erat. Dixit filia Syon, quod de Ierusalem intelligitur, quæ erat filia Syon: idest ciuitas posita, sub monte Syon, & circunfusa illi: Et quia subdita vocatur filia, quia filia matri sobijcitur, vel quia mons Syon erat fortalicium protegens vrbem,cum ibi esset templum,& domus regia, quæ erant fortalicia vrbis, & protegebant eã,

G sicut mater filiam. Rabanus enim dicit,filia Syon historialiter dicitur Ierusalem ciuitas, quæ sita est in monte Syon. Dicitur vltra (& iubila filia Ierusalem) ad eandem sententiam pertinet, quia eadem est, quæ est filia Syon, & filia Ierusalem, sed est repetitio quædam qualis fit in carminibus,& in modo loquendi Prophetarum, iuxta illud Psalmi 143. Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Nam bellum,& prælium idem sunt: Et idem est docere manus ad bellum, & digitos, cum vnum sine altero non moueatur,& 2.Reg.20.& 3.Reg.12.cap. Dicitur, quæ nobis pars in Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai. Et idem est,quia Dauid,& filius Isai idem est,& pars, & hæreditas:vnde idem est habere partem in Dauid, quòd habere hæreditatem in filio Isai. Ita ergo hic filia Syon,

H & filia Ierusalem. Sed dicendum, quòd filia Syon vocari potest ipsa ciuitas, prout murorum ambitu continetur,vel ipse populus habitans in ciuitate, filia autem Ierusalem non potest accipi,nisi gens habitans in ciuitate. Ratio differentiæ est,quia tota ciuitas Ierusalem, vt murorum ambitu clauditur,sub monte Syon erat, & ei circunfundebatur,& ab eo protegebatur,vt filia à matre,& tamen non est aliquid, quod ipsi toti ciuitati Ierusalem esset subditum, vel quòd filius, aut filia eius vocari possint, nisi gens, quia ista claudebatur intra vrbem, & tamen vtrobique est eadem sententia, quia quando dixit: Exulta filia Syon, non locutus est ad lapides, sed ad homines. Dicendum autem, quòd propter hoc Matthęus

Quid p filiã Syõ qd vẽ p filiã Ierusalẽ intelligatur

I non posuit ista duo sicut Zacharias,sed dixit solum: Dicite filiæ Syon,cum idem filia Syon,& filia Ierusalem sit in præsenti,& non attendit repetitionem verborum, sed sententiæ integritatem Matthæus,& ita hic ponitur verbum,idem significans,scilicet iubila,& exulta,quia iubilare cantum nominat,exultare verò exteriorem saltationem,quæ cum cantico fit. Dicitur vltra:(Ecce Rex tuus) dictio demonstratiua est,quasi ille,de quo sermo erat,ad oculum videretur.

Sed dicetur,quomodo hoc stat,cum Christus non venerit, quando ista dicta sunt, sed multo post, cum dicta fuerint ista à Zacharia, qui fuit statim post reditum de Babylone,scilicet,pauco tempore post. Dicendum,quod si istud ad Matthæum referatur, non stat obiectio, quia quando Matthæus istud dixit, res erat facta. Et tamen

K dicendum, quod non debet referri, vt sint verba Matthæi,sed Zachariæ. Primo, quia Matthæus inducit hic allegando, & ideo debent referri ad illud tempus, in quo loquebatur Zacharias. Secundo, quia etiam non conuenit,vt referatur ad Matthæum, quia eo tempore, quo Matthæus ista dixit,iam præterierat,& non erat cõueniens dici, filia Syon: Ecce Rex tuus venit,quia iam venerat,& eum occiderat, potissime cũ dicat Matthæus. Hoc autem totum factum est,vt impleretur, quod dictũ est per Prophetam.

Et ita inducit prophetiam esse completam, ideo ad tẽpus,quo Propheta locutus est referendum est. Sic autem referendo dicendum, quod hic fit demonstratio non ad oculum, sed ad intellectum, scilicet: Ecce Rex tuus, idest, considerate spiritualiter opera eius.

Secundo potest intelligi, quod Christus ostenditur à Propheta, quia licet nondum venerat in carne assumpta, tamen in persona sua iam erat, quia persona Christi,

stu,cum sit diuina æterna est. De istis duobus dicit Chrysostomus: Ecce ostendentis est verbum, idest, non carnali aspectu,sed spirituali intellectu opera virtutum eius aspicite. Ante tempora, quidem multa dicebat ecce, vt ostenderet, quòd ille, de quo loquebatur antequam nasceretur iam erat.

Tertio potest dici,& melius, quòd ista est demonstratio ad oculum:nam ea, quæ sequuntur istud ostendunt, cum dicatur,rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam,& dicat Matthæus,hoc completum esse nunc, & tamen completum fuit realiter: ergo Zacharias demonstrabat istud realiter,& non ad intellectum, etiam non demonstratur Christus pro esse, quod habet in æternitate,quod competebat ei tempore Zachariæ, quia pro illo competit sibi esse diuinam personam, sed non intrare in Ierusalem,super pullum asinæ,& tamen Zacharias ostendit illum,vt sedentem super pullum asinæ, ergo non est sensus ille præcedens,sed quòd fuit demonstratio ad oculum,non quidem, quia realiter illum ostenderit Zacharias,sed quòd ita propinquus esse videbatur, quasi iam præsens esset,vt demonstrari posset,& hoc, quia Prophetæ loquuntur, iuxta diuinam inspirationem eis factam, 2. Petr. 1. Apud Deum autem multi anni sunt sicut momentum,vel ictus oculi, ideò quod valdè longè est respectu nostri, est quasi iam sit respectu Dei, & quasi ad oculum demonstrari possit:cum Deo omnia sint præsentia. Sic dicitur Psalm.49. Quoniam mille anni ante oculos tuos,sicut dies hesterna, quæ præterijt. Et ita Petrus respondens illis,qui dicunt nihil mali futurum post nos, & sæculum mansurum in statu, in quo est, quia semper illud in isto statu viderunt, dicit: vnum hoc non lateat nos charissimi,quòd vnus dies apud dominum sicut mille anni,& mille anni sicut dies vnus,2. Pet. 3. Et ita in sacra Scriptura multa dicuntur esse, quasi nunc sint, quæ tamen multum distant. Sic Christus dixit, de resurrectione futura loquens. Ioan.5. Venit hora, & nunc est, quando mortui audiunt vocem filij Dei, & qui audierint viuent. Et intelligitur de resurrectione corporali, cum dicatur statim: Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij hominis, & procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala in resurrectionem iudicij. Et tamen postquam illud Christus dixit,multa tempora transierunt,& adhuc nescimus,quando erit resurrectio. Et 1.Ioan.2. cap. dicitur: Filioli hora nouissima est, & tamen multæ horæ, & anni postea transierunt,ita, & de ipso aduentu Christi dicitur; statim veniet ad Templum sanctum suum. Malach.3.capit.& tamen illud statim longum erat. Et Aggæi,2.cap.dicitur: Adhuc vnum modicum,& ego mouebo Cœlum, & Terram, & veniet desideratus cunctis gentibus,& tamen tempus inter Aggæum, & aduentum Christi magnum fuit, scilicet, plusquam quadringentorum annorum, & tamen apud Deum vocatur modicum. Ita ergo nunc, licet inter tempus, quo locutus est Zacharias hæc, & aduentum Christi fuerint anni plusquam quadringenti:tamen respectu Dei inspirantis Prophetam, ita parum erat quod videbatur iam in esse,& quòd esset ad oculum demonstrabile:ideò dixit,ecce rex tuus venit.

Dixit autem(rex tuus,)quia de Messia loquebatur,qui rex erat. De semine enim regali Dauid erat,& cui promissum erat,quòd regnaret Luc.1.& Ierem.23. dixit autem, Tuus, non quasi solum gentis Iudæorum rex esset, quia non erat futurus rex carnaliter, idest, temporaliter, sicut Dauid, & Salomon, qui præesset solum genti Iudæorum,sed est rex omnis terræ Deus: Psalm. 36. & est Princeps omnium terræ Regum: Apoc.1 capit. Qui cōstitutus est à Deo iudex, & rex viuorum,& mortuorum: Actu.10. cap.Et tamen vocatur specialiter,rex tuus,quia specialiter erat promissus genti Iudæorum, scilicet, quia de stirpe Iudæorum venit,& eis promissus est,& non fuit promissus gentibus, sed omnes promissiones factæ fuerāt patribus de gente Iudæorum, & ita Apostolus dicit ad Romanos 15. Dico autem Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis ad confirmandas promissiones patrum,gentes autem super misericordia honorare Deum,

A idest gentibus non fuit promissus Messias: ideo super misericordia,idest, de misericordia debent laudare Deum, quia cum non promisisset eis Messiam, dedit illum in Redemptionem eorum sicut,& Iudæorum, & ita Christus vocatus est rex Iudæorum in titulo Passionis, qui titulus Deo placuit,tanquam conueniens, ideo licet Iudæi voluerint illum delere,Deus non permisit,dans in mentem Pilato,quòd sic maneret titulus.Ioan.19. cap. Et cū Christus omnium Iudæorum esset specialiter rex, adhuc specialius erat rex Syon, & Ierusalem, quia ibi erat Metropolis Regni, & ita solent reges denominari ab eo, qd in regno præcipuum est, & talia loca vocamus sedes regni. Dicitur vltra (venit tibi,) idest, venit ad te,scilicet, quia in Ierusalem intrauit Christus, sic equitans super pullum asinæ,& non in alium locum,vel venit tibi,idest venit ad vtilitatem tuam,vel ad damnum tuum. Signi-
B ficat enim acquisitionem datiuus ille,q.d. magnam vtilitatem consequeris nunc, ex isto aduentu ad te si receperis illum,& magnum damnum si non receperis.sic dicit ipse Christus Luc.19.cap.flens super Ierusalem:Si cognouisses, & tu,quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Sic dicit Chrysost.Ecce rex tuus.cum ergo videritis eum, nolite dicere, non habemus Regem, nisi Cæsarem. Venit tibi,idest, si intellexeris, vt saluet te:si non intellexeris, venit contra te. Et hoc est secundum literam Matthæi. Nam Zacharias dixit,veniet tibi, quod de futuro est, sicut futurum erat tempore Zachariæ, & ita poterat responderi, quando quærebatur, quomodo Zacharias posuit, ecce, quæ est dictio demonstratiua, cum ista res non esset præsens. Nam dici potest,quòd non demonstrauit ad oculum rem quasi fieret,
C cum verbum non posuerit de præsenti,sed de futuro, sed ecce ponebatur, vt dictio excitatiua ad considerandum, idest, considera, quòd rex tuus veniet tibi, & tamen ponendo,quòd sit demonstratio aliqua, respondendum est sicut supra,scilicet, quòd multa tempora sunt corā Deo, sicut momentum,& ideo id, quod post illa tempora futurum est, potest demonstrari respectu Dei, tanquam præsens. Dicitur vltra (Iustus,)& hoc expositione non indiget:erat enim iustus,qui peccatum non fecit, neque inuētus est dolus in lingua eius,1.Pet.2.cap. dicitur, & cuius erat iustitia cingulum renum eius Isa.11.cap. & ita dicitur Ierem.23.cap.Suscitabo Dauid germen iustum, idest Messiam iustum, qui est de stirpe Dauid, & postea dicitur,hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Dicitur vltra (saluator) hoc soli Christo com- *Quare dixit saluator.*
D petit ipse solus est,qui saluare potuit, & saluauit: vnde non est datum, sub Cœlo aliud nomen, in quo oporteat nos saluos fieri,nisi in nomine eius. Actu.4.cap. Et hoc, quia omnes Prophetæ huic testimonium perhibent Redemptionem, & remissionem peccatorum accipere per ipsum:Actu.10.capit.Et vocatur hic saluator,idest,ad saluandum veniens,cum dicatur, veniet tibi iustus,& saluator. Nam ea vice, qua nunc venit in Ierusalem, ad saluandum venit, quia post paucos dies ibi occisus est, per cuius mortem saluati sumus. Dicitur, (& ipse pauper,) est verum,quòd pauper veniebat, quia ascendebat super pullum filium asinæ, & non in apparatu Regum Mundanorum,& tam pauper fuit, quòd licet aues Cœli nidos haberent,ipse non habuit vbi reclinaret caput suum, supra octauo capitul. Matthæus autem ista non posuit,non enim dixit iustum, saluatorem, & pauperem. Et hoc
E primo, quia solum ea posuit, quæ ad propositum suum pertinebant.

Ipse autem inducebat hæc ad ostendendum,prænunciatum esse à Propheta,quòd Christus super asinam equitaret,& ad hoc non facit, quòd fuerit iustus, saluator,& pauper,sed potius sunt conditiones,quę ad personā Messię pertinent.Secundo,quia Matthęus non posuit illa,eo quòd loco illorum posuit vnum ęquiualens,s.mansuetus & istud est verius. Nam si Matthæus pęnitus vellet illa subticere, sicut taceret illa, ita, & quodlibet æquiualens, vel loco illorum ponendum, & tamen posuit loco illorum hoc, quod est esse mansuetum: ideo non pęnitus tacuit: sicut loco illius,s.exulta filia Syon,posuit, dicite filiæ Syon, & vocauit eum mansuetum: quia conuenit

hoc in proposito, cum dicatur: sedens super asinam. Sa- F
tis enim mansuetus erat rex, qui super asinam sedere volebat. Nam si superbus esset, nollet nisi in curru aureo, vel in equo feruido. Sic dicit Chrysost. Mansuetus, inquit, non vt propter potentiam timeretur, sed vt propter mansuetudinem amaretur: vnde non sedet in curru aureo, preciosa purpura fulgens: neque ascendit super ferui dum equum discordiæ amatorem, & litis, sed super asinū tranquillitatis, & pacis amicam. Vel posuit mansuetus, quia dixerat Zacharias, pauper, & tamen qui pauper venit, cum diues esse possit, mansuetus venit.

Dicitur autem vltra (sedens super asinam, & pullum) secundum Matthæum, Zacharias verò dixit, ascendens super asinam, sed idem est, quare autem Christus, nunc equitando super asinam, vel pullum voluerit intrare in Ierusalem, positæ fuerunt causæ supra, & præcipua est; G
ad implendum dictum Prophetæ, scilicet, ecce rex tuus, sicut dicit hic Matthæus, scilicet, hoc totum factum est, vt impleretur quod dictum est per Prophetam. Et tamen alij, adhuc aliam causam apponunt, scilicet, quòd factum est ad exemplum humilitatis, & mansuetudinis præbendum, scilicet, quòd non est necesse equitare ascendendo equos, cum sufficiat asina ad itinerandum. Sic dicit Chrysost. Mihi autem videtur, quòd non propter mysterium solum super asinam sederit, sed, & mensuram nobis sapientiæ tribuens demonstrat, scilicet, quòd non super equos ferri necesse est. sed sufficit asino vti, & eo quòd necessitatis est, esse contentum: interroga autem Iudæos, quis rex super asinam delatus intrauit Ierosolymā. An verò Christus super asinam, & pullum sederit successiuè, vel super solum pullum, dictum est supra. H

Dicit enim Remigius, quòd poterat fieri, quòd super vtrunque animal Dominus sederit: alij autem non reputant hoc verisimile, licet esset possibile: ideo dicunt, quòd non sederit realiter super vtrunque, sed super solum pullum, & hoc est verius, & tenet illud Hieronymus dicens. Sed videtur, quòd super vtrunque animal in paruo spatio itineris Dominus sedere nequiuerit: ergo cum historia, aut impossibilitatem habeat, aut turpitudinem, ad altiora transmittimur, & ita videtur intelligendum, vt dictum est supra, quæst. 17. quòd ascendit super asinam, & pullum, quia super pullum verè ascendit: asina autem cum pullo ducebatur, & ita super eam equitare, vel ascēdere videbatur. Quòd Propheta dixit, vt innueret. quòd Christus tam super Iudæos, quam super gentiles, qui per asinam, & pullum significabantur, iugum legis suæ posuerit. I
Dicitur vltra in litera Matthæi, & pullum filium subiugalis. Zacharias dixit, super pullum filium asinæ, & idem est, quia ipsa asina subiugalis dicitur, quia sub iugo posita erat.

Aliqui autem putant, quòd subiugalis sit accusatiuus pluralis numeri, & sit accusatiuus inusitatus, & referunt ad asinam, & pullum simul, qui essent subiugales. Sed dicendum, quòd non stat, sed est genitiuus singularis, & ad solam asinam refertur. Et patet primo, quia dicitur, asinum, & pullum filium subiugalis. Nam si subiugalis non sit genitiuus: non erit aliquid, cuius dicatur pullus filius: cum tamen in litera filius dicatur: ergo oportet, quòd subiugalis sit ipsa asina, cuius pullus dicatur filius.

Secundo patet hoc, quia idem ponitur in litera Zachariæ: Matthæus enim secutus est sententiam Zachariæ, sed ille dixit, ascendens super asinam; & pullum K
filium asinæ: ergo dicere filium subiugalis, est dicere filium asinæ.

Tertio patet, quia non poterat stare sententia: nam si esset accusatiuus, diceremus quòd asina, & pullus essent subiugales. Sed non stat, quia pullus non erat subiugalis, quia subiugalis dicitur, qui sub iugo ponitur, vel labori subijcitur: hoc autem de pullo non fuerat, quia Marc. 11. & Luc. 19. dicitur, quòd super pullum nemo vnquam hominum sederat: ergo sola asina erat subiugalis, quæ laboribus, & oneribus subijciebatur, nunc verò Christus de nouo super pullum ascendit.

Quare discipuli posuerunt vestimenta sua super pullum. Quæst. XXXI.

Quæritur, quare discipuli posuerunt vestimenta sua super pullum.

Dicendum, quòd discipuli iuerunt pro pullo, & asina, & adduxerunt eos, sicut Christus iusserat. In quo est notandum, quòd non erubuerunt: hoc paruum ministerium, sed executi sunt illud ad mandatum Christi. Sic dicit Titus: Discipuli autem iussi ducere pullū, non refutauerunt hoc officium, vt paruum, sed abierunt, vt adducerent eum: in quo nos instruimur, quæcunque parua, pro Christo non erubescere subire, quia nihil tam paruum pro illo fieri potest, quòd non efficiat nos dignos Regno Cęlorum. Sic dicit Basilius: Sic quoque docet nos infima opera plurimo cum affectu, & studio aggredi scientes, quòd quidquid intuitu Dei fit non est paruū, sed dignum Regno Cęlorum. Adducto pullo, tam illi duo discipuli, quam alij posuerunt vestes suas super pullum: cuius prima causa est, quia pullus ille fortassis non habebat stramenta, super quæ Christus sederet, & hoc verisimile est. Certum est enim, quod super pullum nemo vnquam hominem sederat: Marc. 11. & Luc. 19. Et consequenter non haberet stramenta, quæ non ponuntur nisi asinis domitis, & super quos quis seder vel onus eis imponitur, & ita cum deessent stramenta pullo, fortassis loco stramentorum ponerentur vestes discipulorum. Secunda causa fuit ad ornatum, & decentiam Christi: nam dato, quòd pullus haberet stramenta, vel possent stramenta asinæ imponi pullo, adhuc non decenter sederet Christus super pullum: ideo Apostoli posuerunt vestimenta sua super pullum, vt decentius ornatus, Christus sederet, & procederet.

Quomodo Christus sedere voluit super pullum cum tria ei obstarent. Quæst. XXXII.

Quæritur, cum dicatur hic, quòd Christum sedere fecerunt super pullum, quomodo ipse sedere voluit super eum: tria enim obstabant. Primum, quia pullus erat indomitus, cum nemo adhuc super eum sedisset, vt dicitur Marc. 11. & Loc. 19. cap. Secundum, quia videbatur impotens ad tolerandum onus, quia erat adhuc valdè tener, & fortassis non posset eum tolerare.

Tertium, quia habebat conuenientiorem equitaturā, scilicet, vt super asinam sederet: nam si non haberet, nisi pullum, poterat aliqualiter tolerari, quòd pullum ascenderet, cum tamen haberet pullum, & asinam, & esset asina conuenientior ad tolerandum onus, erat mirandum, quomodo pullum indomitum ascendere vellet. Dicendum, quòd causa ascendendi Christo, nunc super asinū, vel asinam non erat fatigatio, ex itinere, vel aliqua necessitas corporalis, quia qui totam Galilæam pręedicando ambulauerat, poterat nunc paruum terræ spatium pertransire à monte Oliueti in Ierusalem, vt dicit Chrysost. scilicet: Non quidem, quòd ex necessitate à monte Oliueti, vsque Ierusalem super pullum ire dominum oporteret, cū Iudęam, & omnem Galilęam pedes perambulauerit, sed signū erat, qđ fiebat, & qm̄ ad significandū aliquid fiebat, debebat ascendere super illud animal, quod magis ad significationē conueniebat: istud autē erat pullus: Nā asina significat populū Iudaicū, qui diuinis mandatis, & legib. semper subditus fuerat, & tolerando attritus: pullus autē, qui indomitus erat super quē nemo adhuc sederat, testante Marco, & Luca, significat populū gētilē, quia nullū doctorē ad iustitiā, & salutē aię habuerat vt dicit Hierony. & Rabanus. Et quia super Synagogā iā Christus sederat, & sedebat, cum adhuc Iudæi legem à Deo datam tempore Christi seruarent: non oportuit tūc actualiter, & de nouo ascendere, super pullum autem nemo ascenderat: ideo Christus super eum, nunc ascendere debuit, vt ostenderet, quòd populus gentilium, qui indomitus erat, sibi subijciendus esset: vnde etiam si super asinam, & pullum ascendere posset successiuè, non fuit conueniens, quia si super vnum eorum ascenderet, &

illo

illo relicto ascenderet super alterum, significaretur quòd A populus significatus per illud animal à Christo abijceretur, & tamē istud est falsum, quia nullum populum, quē subiecerit sibi Christus, repulit vnquam, sed tam Iudæos, quam Gentiles, ad se cōuersos semper in lege sua tenuit: ideo non fuit conueniens, quòd ascenderet super vnum, deinde super alterum, sed postquam super vnum ascenderet, non dimitteret illud, & ita factum est. Sed fuit conueniens, quòd ascenderet super asinę pullum, propter causam datam: ergo vsque Ierusalem non debuit illum dimittere.

Ad inconuenientia facilè est respondere. Ad primum dicendum, quòd licet pullus esset indomitus, & ex hoc videretur ineptus ad equitandum, scilicet, asper non æquali gressu incedens, sed cursitans: tamen Christus hoc ei auferret faciens illum mansuetum, ac si semper assuetus esset oneribus ferendis. B

Ad secundum dicendum, quòd fortassis pullus erat iā fortis ad tolerandum onus: potissimè in tam paruo itinere, licet nemo super illum ascendisset, & ita sine miraculo posset Christum tolerare, & tamen dato, quòd esset tener, ipse ei daret vires, vt tunc eum posset supportare, & grauius onus. Ad tertium dicendum quòd illud procedit, quando nulla causa moueret ad potius equitandum super pullum, quam super asinam, quia tunc super asinā, quæ aptior esset ad eum ferendum equitaret, & tamen cum causa subesset, quare super pullum ascendere deberet, licet asina corporaliter esset magis ad hoc disposita, posset Christus disponere pullum, vt esset sufficienter dispositus ad hoc, & ita super illum Christus ascenderet. *Plurima autem turba*. Hic ponitur secundum signum celebre, quia sicut præcedens signum fuit testificatio, ex C verbis prophetæ: ita istud fuit, quædam iucunditas admirabilis, secuta de aduentu Christi in vrbem Ierusalē, quæ etiam ad dictum propheticū pertinet, quia ille dixerat; exulta satis filia Syon, & iubila filia Ierusalem, & nunc completum est in introitu Christi in Ierusalem, ex quo poterant, & debebant Iudæi moueri ad credendum, quòd ille esset Christus, & suscipiendum eum, & dicitur. *Plurima autem turba*. In hoc ostenditur magnitudo honoris Christo exhibiti, quia multi erant exhibentes, scilicet plurima turba. *Strauerunt vestimenta sua*. Idest, extenderunt ea. *In via*. Scilicet, per quam transiturus erat Christus equitans super pullum asinæ. *Alij autem*. Scilicet, qui vestes non habebant, quas commodè possent in via sternere, vel fortè non tantum afficiebantur, vt vestes suas pedibus asinæ, & transeuntium subijcere vellēt D *Cædebant ramos de arboribus*. Via illa, per quam Christus transibat, vndiquè multas arbores habebant, & de illis cędebant ramos, & in via sternebant sicut vestes. *Sternebant in via*. An eadem pars viæ esset, in qua vestes sternebantur, & rami arborum non apparet, & poterat esse, quòd simul ista sternerentur, vel in diuersis partibus viæ, ita quòd vbi ponerent rami, nullæ vestes sternerentur, & è contrario. *Turba autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur*. Iste est alius honor Christo exhibitus: non solum enim opere eum honorabant vestes, ramos in via sternentes, sed etiam vocibus clamabāt apertè eum Messiam asserentes. Dicitur autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, quia Christus ibat in medio, & ita illi, qui præcedebant canebant, & qui sequebantur canebant. *Clamabant*. Hoc erat ad maiorem laudem, scilicet, quia non solum profitebantur Iesum esse Messiam, sed etiam illud excelsa voce dicebant clamādo, quasi non erubescerent hoc dicere, neque timerent. E *Dicentes, Osanna filio Dauid*. Istud est, quòd Christo in laudem dicebant, idest honor, & gloria sit filio Dauid, idest, Messiæ, qui est filius Dauid: & volebant innuere, quòd Iesus esset Messias, cui istam laudem, & honorem dabant. Quid sit Hosanna, infra dicetur. *Benedictus, qui venit in nomine Domini*. Ad laudem Christi pertinet, idest Christus, qui venit in nomine Domini, scilicet ab eo missus, vt Redemptor noster benedictus sit, f. ab omnibus laudetur, & benedicatur. *Hosanna in altissimis*, i. gloria, vel pax sit Deo in excelsis habitanti, qui dignatus est nobis Messiam Redēptorem nostrū mittere.

Quæ turba erat ista, quæ strauit vestimenta, & clamabat. Quæst. XXXIII.

QVæritur, quæ turba erat ista, quæ strauit vestimenta, & clamabat. Dicendum, quòd multi erant isti, qui hoc faciebant, & ideo turba vocabatur. Sic dicitur Marc. 11. Multi autem vestimenta sua strauerunt in via. Ista autem turba, ex multis congragatata erat, & est sensus, quòd omnes, qui nunc fuerunt in via venientes cum Christo, vel occurrentes ei, exhibuerunt ei hunc honorē. Tota enim multitudo plebis Iudæorum hoc circa Christum faciebat, quòd cum honoraret, licet aliqui eum specialiter persequerentur, scilicet Pharisæi, & Scribæ, & Sacerdotes. Ideò cæteri hunc honorem exhiberent. Sic dicit Hieronym. Multitudo enim donec corrupta non fuit, cognouit quod congruum erat, propter quod honorauit Iesum, vnusquisque secundum propriam virtutem. Et tamen ista turba congregata erat, ex tribus, scilicet ex discipulis Christi, & ex eis, qui sequebantur eum, ex Hierico, & ex illis, qui exierunt ei obuiam de Ierusalem, omnes hi clamabant, & vestes, & ramos sternebant. De discipulis patet: Luc. 19. scilicet, cum appropinquasset iam ad descensum montis Oliueti, cęperunt omnes turbę descēdentium discipulorum laudare Deum. De turba veniente cum Christo de Ierícho patet, quia dicit Hieronymus: Turbę, quæ egressæ fuerant de Iericho, & secutæ fuerant Saluatorem, superposuerunt vestimenta sua, & strauerunt viam ramis arborum. De turba occurrentium apparet, quia Ioan. duodecimo cap. dicitur: Turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audisset, quia Iesus Ierosolymam venit, acceperunt ramos palmarum, & exierunt obuiam ei. Sed obijcietur, quòd soli discipuli hoc faciebant, quia Luc. 19. c. dicitur; Cęperunt omnes turbæ descendentium discipulorum laudare Deum. Dicendū, quòd non soli discipuli, sed & multi alij hoc faciebant, & tamen Euangelistæ, & tota sacra Scriptura, hoc modo se habet, quia id, quod in pluribus locis scribitur, si in vna parte planè non fuit scriptum, scribitur in alia, & ita Lucas dixit de discipulis solis. Ioannes verò dixit de turbis, quæ venerant ad diem festum, & tamen omnes, tam hi, quam illi venerunt. Sed obijcietur, quòd non potuerunt esse discipuli isti, quia dicitur Luc. 19. cap. Turbę omnes descendentium discipulorum. Et tamen discipuli, ita pauci erant, quòd non solum non faciebant multas turbas, sed neque vnam constituebant.

Dicendum, quòd non accipit Lucas discipulos pro solis duodecim Apostolis, vel pro septuaginta duobus, de quibus Luc. 10. capit. siqui de illis adhuc supererant, sed pro omnibus, qui Christum sequebantur, largè vocando discipulos ab addiscendo: omnes tamen, qui eum studiosè audiebant, addiscebant aliquid ab eo, & ita discipuli erant. Sic dicit Theophylactus: Discipulos vocat non solum duodecim, aut septuagintaduos, sed omnes quicūque Christum sequebantur, seu causa miraculorum, seu ad aliquam delectationem doctrinæ.

Ex quo loco cœpit turba Christum laudare, & vestimenta sternere. Quæst. XXXIIII.

QVæritur, ex quo loco cępit turba facere ista ad Christum, scilicet laudare eum, & vestimenta sternere. Dicunt aliqui, quòd hoc fuit, ex loco, quo Christus ascendit super pullum: nam ante hoc non fiebat.

Est dicendum, quòd antequam Christus ascenderet super pullum: non fiebat ei aliqua istarum solemnitatum, & tamen, an statim, vt ascenderet cœperunt ista fieri, vel interiecto aliquanto tempore non apparet. De primo patet, quia turbæ non dederunt honorem Christo, quousque voluit ab eis honorari, & hoc eis inspirauit, vt dicetur sequenti quæstione, & tamen non voluit honorari, quousque ascendit super asinum: ergo non fuerunt prius ista exhibita.

Ob hoc enim, cum ante hoc nunquam super pullum ascendisset, tunc ascendit, quia voluit tunc specialiter honorari. Secundo patet, ex ordine literę, quia prius referūr omnes

omnes Euangelistæ, quod super asinum sederit, & deinde, quod turba strauit ramos, & vestimenta, & quod canebat. F De secundo patet, quia poterat esse, quod statim, vt ascendit laudarent eum turbæ, vel aliquanto tēpore prius cęperint, sed satis videtur, quod non statim cęperint, sed aliquantum post, quia ante descensum montis Oliueti ascendit Christus super asellum, & tamen cum essent in descensu cęperunt turbę hoc facere. Sic patet, ex ordine literæ. Luc. 19. cap. scilicet. Et cum appropinquarent iam ad descensum montis Oliueti, cęperunt omnes turbę laudare Deum. Sed dicendum, quod veritas est, quòd ista duo Christo exhibita sunt, scilicet laus vocalis, & stratio vestimentorum, & ramorum in via, & non fuerunt simul inchoata, sed prius fuerunt vestes stratæ, postea verò cęperunt laudare: vestes autem, & ramos illico sternere cęperunt, vt Christus ascendit super asellū, G laudes verò aliquamtulum postea, & hoc colligitur Luc. 19. cap. Nam dicitur: Duxerunt pullum ad Iesum, & iacientes vestiméta sua supra pullum imposuerunt Iesum: exeunte autem illo substernebant vestimenta sua in via, & sequitur, & cum appropinquarent ad descensum mō tis Oliueti, cęperunt omnes turbæ laudare Deum. Et ita dicitur, quod eunte Christo, idest incipiente progredi, postquam ascenderat asellum. Si autem simul vtrunque inceptum fuisset, non ponerentur diuersæ determinationes, ita quòd vnum diceretur factum exeunte Iesu, aliud verò cum appropinquaret ad descensum montis Oliueti, etiam, quia ordo literæ significat, ibi prius fuisse vestiū strationes, quàm laudes vocales.

Quare turbæ honorauerunt, nunc Christum sternentes vestimenta sua, & laudantes eum vocaliter. Quæst. XXXV. H

Quæritur, quare turbæ honorauerunt, nunc Christum sternentes vestimenta, & laudantes eum vocaliter.

Dicendum, quòd fuit primo, ex quodam gaudio spirituali, quod conceperant de mirabilibus, quæ viderant, eum facere: ideo tanquam debitum honorem impendebant ei hunc.

Sic dicitur Luc. 19. capitul. Cęperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant virtutibus. Et sciendum, quod licet pro omnibus miraculis eum laudarent, tamen specialiter pro suscitatione Lazari, quæ erat miraculum magnum, & recens, Sic dicitur Ioan. 12. capit. I Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis: propterea obuiam venit ei turba, quia audiebat eum fecisse hoc signum. Secundo, quia Christus indidit mentibus turbarum, quòd eum sic laudarēt, & honorarent. Nam ante hoc multas virtus fecerat, & nunquam eum sic laudauerant, aut honorauerant, nunc verò nullum miraculum fecit. Quòd ergo nunc ipsum honorarent fuit, quia Deus mouit mentes eorum, vt specialiter eum, nunc honorarent. Sic colligitur Luc. 19. c. quando laudantibus sic turbis Christum dixerunt Pharisæi Christo: magister increpa discipulos tuos: quibus ille ait, dico vobis, quod si hi tacuerint, lapides clamabunt, quasi dicat, tacere non possunt, quia mentibus suis K impressum est, quod laudent, quia Deus vult istam laudem fieri intantum, quod cum Deus velit istam laudem fieri, si tacerent isti alij laudarent, & si nulli laudarent, lapides laudarent. Et hoc etiam innuitur infra in litera, quando Principes Sacerdotum indignati sunt propter laudes puerorum, & dixerunt Christo: audis quid isti dicunt? ille autem ait.

Nunquam legistis, ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? idest Deus perfectam reddit laudem per ora puerorum, sed laus, quam Deus perficit per os alicuius est illa, ad quam faciendam ipse mouet mentem humanam, ideo ipse inclinauit turbas ad laudem hanc, & reliquum honorem exhibendum.

Quare Deus voluit, quòd honor iste, nunc exhiberetur Christo. Quæst. XXXVI.

Quæritur, quare Deus voluit, quòd iste honor, nunc exhiberetur Christo.

Dicendum, quòd primo fuit ad implendum prophetiam quia sicut prædixerat Zacharias Christum venturum super asinam, & pullum, & ideo impletum est, vt inducit Matthæus: ita prædixerat, quod filia Syon exultaret, & iubilaret tunc, ideo etiam hoc debuit impleri, & istud fuit per honorem nunc impensum, & ita fuit conueniens, quòd nunc honoraretur Christus à turba.

Secundo fuit ad mouendum Iudæos, vt Christum susciperent, vel si nollent, non haberent excusationem. Exhibitus enim fuit nunc Christo honor, quem prædixerat Zacharias, quem cum viderent impleri Iudæi, poterant iudicare hunc esse Messiam, quod si nollent inexcusabiles essent. Si autem non intelligerent fieret excęcante eos malitia, quæ non excusat, sed aggrauat, cum aperta indicia apparerent.

Tertio fuit, quia cum Christus esset morti iam propinquus, volebat de se omnia manifestari, quæ occulta manserant, ante hoc enim, neque ipse se Deum, aut Messiam apertè, & publicè dicebat, neque per Apostolos prædicari volebat. Morti autem propinquus se filium Dei apertè dixit coram Caipha. Marc. 14. capit. ita, & se Messiam publicari voluit, quod nunc factum est, cum turba dicerent, Osanna filio Dauid: Benedictus, qui venit, idest iste est, qui venit filius Dauid, s. Messias, & venit in nomine Domini, s. ad accipiendum regnum. Quod magis expressit Marcus, s. Osanna benedictus, qui venit in nomine Domini, & benedictum, quod venit regnum Dauid patris nostri. Regnum autem Dauid erat regnum Messię Ierem. 23. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Hoc autem de Iesu prædicari manifestè viderunt, nunc Pharisæi, & Sacerdotes, & Scribę, & doluerunt, quòd tales laudes de eo dicerentur: nam Pharisæi, qui veniebant cum Christo in via, dixerunt ei, magister increpa discipulos tuos, s. vt tacerent laudes illas, Hosanna filio Dauid: Christus autem noluit eos increpare, sed magis eos confirmauit dicens, quòd necesse erat dici, quia si illi tacerent, lapides clamarent. Similiter postquam fuit Christus in templo, & pueri clamabant Hosanna filio Dauid, indignati super his Sacerdotes, & Scribę dixerunt Christo, audis quid isti dicunt? quasi dicat, non debes tolerare: Christus autem dixit, quòd erat bona laus, & ita ex honore nunc ei exhibito, fuit ostensum, palam, quòd erat Messias, & tanquam Messias receptus est in vrbe, ideo fuit conueniens hunc honorem impendi. Quarto fuit ad maiorem confusionem Iudæorum, vt, cum post quinque dies Christum occisuri essent, quā nunc velut regem, & Messiam receperat populus, & publicè ei, vt Messiæ acclamatum fuerat, appareret magna eorum iniquitas.

Quare potius istū honorem, quam aliquem alium impenderunt turbæ, nunc Christo. Quæst. XXXVII.

Quæritur, quare potius istum honorem, quam aliquem alium impenderunt turbę, nunc Christo.

Dicendum quòd fuit, quia hoc tempore non videbantur ei posse alium honorem deferre. Nam recipiebatur Christus in Ierusalem, & honorandus erat in introitu suo: in hoc autem non poterat, nisi verbo, & opere honorari, Vtroque autem modo honoratus est. Opere quidem quia vestes in via sternebant, & ramos de arboribus iaciebant. Verbo autem, quia acclamabant Christo Hosanna. Sic dicit Hieronym. Cumque opere cuncta complessent, vocis quoque tribuunt testimonium, & verum est quantum ad opus, quod non poterant tribuere alium cōgruentiorem honorem. Nam Christus veniebat, & ideo viam ei parauerunt, vestibus eam operiendo, & ramis, vtrunque ad gaudium, & solemnitatem pertinet, sed maior erat solemnitas, quòd vestes sternerentur in via, quā quòd rami, & tamen, quia quidam non erant apti ad vestes

stes sterniendas, quia fortè simplices vestes habebant, & manerent nudi, vel quia vestes eorum erant rusticanæ, & nullum honorem præstarent, iaciebant ramos: sic qui libet secundum suam dispositionem, & facultatem faciebat. Ita dicit Hieronym. Multitudo.n. donec corrupta nō fuit, cognouit quod congruum erat, propter quod honorauit Iesum vnusquisque secundum propriam virtutem. De laude vocali dicēdum, quod fuit multum conueniēs, neque poterat alia esse magis conueniens, quia totus iste honor exhibebatur Christo, vt Messiæ, & erat ad ostendendum eum esse Messiam, cum vocaretur filius Dauid, & diceretur nunc venire regnum Dauid: Marc. 11. ideo iste honor fuit multum conuenienter nunc Christo exhibitus.

Quare iaciebant vestes in via. Quæst. XXXVIII.

QVæritur de illis, qui vestes in via iaciebant, quare faciebant hoc.

Aliqui dicunt, quòd fiebat, vt asellus non offenderet ad lapides, & foueas, & spinas, sed molliter super vestes incederet. Sic dicit Hieronym. Turbę, quæ secutæ fuerant Christum de Iericho, supposuerunt vestimenta sua, & strauerunt viam pedibus asini necubi offendat lapidem, neque calcet spinam, neque labatur in foueam. Sed hoc non multum conuenit, quia minus offenderet asellus, quando via esset nuda, & quæcunque offendicula viæ, quam cum vestibus operirentur, quia tunc facilius laberetur asinus in foueam, aut impingeret ad lapides, sub vestibus latentes, vel ad spinas, & fieret sibi via inęqualis, neque super solidum pedes figeret.

Secundo, quia ad hoc valdè obstabat ramos sternere: nam vestes, quæ planè sunt aliquo modo prodesse poterant ad ea, quæ dicta sunt: rami tamen, qui inęqualem viam faciunt, potius impedirent asellum, & impingendi atque offendendi causa essent, & tamen vestes, & rami simul sternebantur, ergo non erat ista causa.

Dicendum, quod ad honorem hoc factum est. Et hoc primo, quia tantum honorem, nunc voluerunt Christo dare, quòd etiam id, quod hominibus non datur, asello Christo dederunt, scilicet, quod super vestes hominum graderetur.

Secundo, quia non potest aliquis magis alium honorare, quam quod ea, quæ sibi chara sunt, ei impendat: homines autem diligunt vestes, quia in eis honorantur, & secundum eas, quòd ergo illas quas mundas, & nitidas seruare, quis cupit ad honorem suum subijciat pedibus alterius, sternendo per terram, vbi est maxima contaminatio, magnus honor est, & ideo conuenienter isti Christum sic honorabant: hoc autem deductum est in exemplum, vt quando nouiter recipimus aliquos multum venerabiles viros, aut Dominos, sternamus viam præciosis stramentis, quod etiam ad sacras cæremonias transfertur, scilicet quando Eucharistiam, aut Crucem, aut aliquid aliud multum sacrum volumus venerari.

Qui rami erant, qui sternebantur, & ad quid. Quæst. XXXIX.

QVæritur de ramis, qui sternebantur, & qui portabantur, qui rami erant, & ad quid.

Dicendum, quòd Ecclesia cantat ramos istos fuisse Palmarum, & Oliuarum. Nam dicitur, quòd pueri Hebræorum tollentes ramos Oliuarum obuiauerunt Domino: Euangelistę autem tres, s. Matthæus, Marcus, & Lucas, qui rem istam perfectius referunt, ramos dicūt stratos in via, sed non dicunt quales fuerint. Sed dicendum, quod sicut Ecclesia cantat, rami fuerunt palmarū, & oliuarum. De palmis patet, quia Ioan. 12. dicitur multa turba, quæ conuenerat ad diem festum, cum audisset, quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & exierunt obuiam ei. De ramis oliuarum patet, quia supra in litera, & Marc. 11. quòd plurima turba strauerunt in via vestimenta sua: alij cedebant ramos de arboribus. Arbor autem secundum cōsuetudinem sacræ Scripturę significat arbores fructiferas: arbores verò

A non fructiferas ligna vocamus, vt colligitur Genes. 1. & Deuteron. 20. cap. & ideo arbores istę, de quibus rami cędebantur, erant fructiferę, & tamen cędebantur in monte Oliueti, vt patet in littera, quia in descensu mōtis Oliueti cępit fieri ista solennitas canentium, vt patet Luc. 19 cap. Sternere autem vestes, & ramos fuit etiam ante descensum montis, cum venisset Christus ad ipsum montem, vt innuitur in littera, sed in monte Oliueti nihil erat principaliter nisi oliuæ: & ob hoc vocabatur mons oliueti: ideo apparet, quòd de oliuis erant illi rami.

Sic dicit Hierony. Alij cędebant ramos de arboribus. s. fructiferis, quibus erat mons Oliueti consitus: & tamen ille oliuis consitus erat. Sciendum autem, quòd isti rami erant duplices. quidam fuerunt, qui manibus portabantur: alij verò, qui sternebantur in via. in manibus porta-

B bantur rami palmarum: in via autem sternebantur rami oliuarum. ratio autem fuit, quia quādo Christus introiuit in Ierusalem, quædam turbæ veniebant cum eo, & aliæ exierunt ei obuiam de vrbe: illę quę veniebant cum eo, & sequebantur ex Iericho, non ferebant ramos in manibus, sed vestes sternebant in via, & ramos, vt per viam sic stratam transiret Christus equitans super asellum, & isti cædebant ramos de arboribus, quas in via inueniebant: & tamen quando ipsi inceperunt hunc honorem Christo exhibere, erant in monte Oliueti, & ibi nō erant nisi oliuæ: vel saltem principaliter erant oliuę: ideo rami de oliuis erant, qui cędebantur, & sternebantur in via: illis verò, qui de vrbe Christo obuiam exierunt occurrerunt rami palmarum. Nam iuxta vrbem erant palmæ, & de illis tollebant ramos, quos in manibus fere-

C bant. Verum est tamen, quòd aliqui non potentes accipere ramos palmarum, vel qui de hoc non cogitauerant acceperant ramos de oliuis. Et ita cantat Ecclesia, quòd pueri Hebręorum tollentes ramos oliuarum obuiauerunt domino. Ioannes tamen solos ramos palmarum nominauit. Et ratio est, quia præcipuè ramos eorum, qui de vrbe exierant nominauit, & isti erant rami palmarum. Aliqui autem dicunt, quòd ratio quare de oliuis, & palmis fuerunt rami, fuit: quia isti conueniebant ad significationem eius, quod gerebatur.

Nam oliua misericordiam significat: palma autem victoriam, & quia Christus ex misericordia voluit supportare defectos nostros, & pro nobis mori, rami de oliuis conueniebant: & quoniam post passionem triumphauit de morte, vt ei amplius non dominaretur, neq; nos mor-

D ti ęternę essemus subiecti palmarum rami ad victoriam istam ostendendam ei conueniebant, & fuit conueniens ordo. Nam sicut primò fuit mors quàm triumphus de morte, ita prius fuerunt rami de oliuis quàm de palmis, quia ramos de oliuis sternebant turbæ, quæ cum Christo veniebant: ramos autem de palmis portabant turbę, quæ de Ierusalem exierunt obuiam Christo, etiam quia sicut passio Christi fuit ignominiosa, resurrectio autem, in qua fuit victoria de morte, fuit gloriosa: ita rami oliuarum cæsi de arboribus sternebantur in via, vt ab omnibus conculcarentur: rami autem palmarum in manibus in honorem tollebantur. Sic dicit Augustinus, Rami palmarum, laudes sunt, signantes victoriam, qua erat dominus mortem, moriendo, superaturus, & tropheo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus.

E Sed dicendum, quòd licèt ratio assignata satis pulchrè aptetur: tamen non fuit illa causa motiua ad hoc faciendum, quia qui ramos de oliuis, & palmis accipiebant, ne sciebant an isti rami aliquid significarent. Ideo dicendum, quòd causa motiua fuit, quia isti rami potius quàm alij occurrerunt: nam turbis cum Christo venientibus, non occurrit cędere ramos nisi oliuarum, quia erant in monte olíueti: turbis aūt venientibus in occursu Christi accipere ramos de palmis, quia iuxta ciuitatē palmę erāt.

Quomodo potest stare, quòd turba clamabant. Quæst. XL.

QVæritur, cum dicatur hic, quòd turbę clamabant, quomodo potest stare, quia infra in littera dicitur, quòd pueri erant clamantes, scilicet videntes mirabilia,

quæ

quæ fecit: & pueros clamantes in templo. Aliqui dicūt, quòd isti clamantes non erant pueri, sed viri: & tamen vocantur pueri modo loquendi scripturæ, & probatur: quia Luc. 19. cap. dicitur quod discipuli Christi erant illi, qui clamabant, & Pharisæi dixerunt, magister increpa discipulos tuos: & tamen illi non erant pueri, sed viri integri. Est dicendum, quòd duplices fuerunt, qui cantauerunt in aduentu, & introitu Iesu in Ierusalem: quidā in via, alij vero in templo postquam in illud intrauit, primi erant tam viri, quàm mulieres, scilicet erant turbæ, secundi autem erant pueri. De primis patet, quia dicitur hic: turbæ autem, quæ præcedebant, & sequebantur, clamabant: & tamen nomine turbarum tota multitudo intelligitur promiscui sexus. Et idem dicitur Marc. 11. qui præcedebant, & qui sequebantur clamabant: & istæ turbæ erant, quæ veniebant cum Christo de Iericho, & vltra has illæ turbæ, quæ de Ierusalem exiuerant clamabant. Ioan. 12. c. scilicet turba autem multa, quæ venerat ad diem festum, cum audisset, quia Iesus Ierosolymam venit, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant, Hosanna benedictus, qui venit, &c. hoc autem totum erat in via: in templo autem fortè soli pueri clamauerunt, & isti sunt, de quibus dicitur infra in litera, & hos solos audierunt scribæ, & sacerdotes clamantes: ideo de solis pueris locuti sunt. Cùm autem dicitur, quòd accipiantur ibi pueri pro hominibus, qui viri erant integri secundùm conditionem scripturæ, dicendum, quòd hoc non stat, quia pueri non vocantur nisi secundum ætatem, vel secundum conditionem puerilē, sicut Isa. 65. dicitur, quòd non erit ibi puer centum annorum, idest qui senex est ætate, & secundum morem iuuenilis, vt dicitur 1. Ethico. vel puer, idest filius. Isa. 8. capit. ego & pueri, quos donauit mihi Dominus, idest ego, & filij mei, & 1. Politicorum dicitur: Pueri, & puerorum pueri, idest filij, & filij filiorum. Vel puer, idest seruus, vel subditus, sic dicitur supra 12. capit. Ecce puer meus, quem elegi. Et Isai. 42. vbi ponitur eadem sententia loco huius dicitur: ecce seruus meus suscipiam eum. Propria autem acceptio eius est pro ætate. Si autem aliter accipiatur, semper ponitur aliqua adiectio, per quam ostenditur pro quo accipiatur: & tamen ibi ponuntur pueri absolutè, scilicet, pueros canentes: ergo pro ætate ponitur.

Secundò, quia Christus ad defensionem cantus illorum allegauit dictum Psalmi, scilicet. Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem, quod pueris competit, quia aliàs si essent turbæ non competeret eis hoc, cum non sint infantes, & lactentes. Cum autem dicitur, quòd discipuli clamabant: & tamen illi non erant pueri secundum ætatem: dicendum, quod non fuit ille clamor, de quo dicitur infra in litera. Quidā enim clamor fuit in via, alius in templo: clamor viæ fuit turbarum, clamor in templo fuit puerorum. Cum autem de discipulis dicitur, quòd clamauerunt, intelligitur, quòd in via clamauerunt. Et patet, quia dicitur Luc. 19. c. Cum appropinquarent ad descensum montis Oliueti cœperunt turbæ discipulorum clamare, & ita extra ciuitatem tūc erat Christus, scilicet in monte Oliueti: etiam quia post hoc dicitur, quòd videns Iesus ciuitatem fleuit super illam, alius ergo erat cantus in templo, & ille fuit puerorum secundum ætatem.

Qui erant, qui clamabant in via, Quæst. X L I.

SEd quæretur de istis clamantibus in via, qui erant. Aliqui dicunt, quòd erant discipuli Christi: quia dicitur Luc. 19. quòd cum appropinquaret ad descensum montis Oliueti, cœperunt turbæ discipulorum clamare. Secundo patet, quia Pharisæi indignati de hoc dixerunt Christo, magister increpa discipulos tuos, vt patet ibidem, ergo illi erant, qui clamabant. Tertiò, quia de istis erat verisimilius, quòd laudarent magistrum suū quàm de alijs.

Dicendum, quòd clamantes in via, non solum erant discipuli Christi, sed, & omnes alij, qui cum eo venie-

F bant. Et patet, quia dicitur, turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur: & tamen discipuli Christi pauci erant, ita quòd non possent vocari turbæ. Secundò patet, quia dicitur, quæ præcedebant, & quæ sequebantur. In quo videtur, quòd omnes significantur, qui cum Christo veniebant, quia non poterant plures esse quàm qui præcedebant, & sequebantur, hæc autem adhuc apertius expressit Marcus dicens, & qui præibant, & qui sequebantur, clamabant. Et tamen nulli erant cum Christo nisi qui præibant, & qui sequebantur. Tertio patet, quia Ioan. 12. c. dicitur, quòd turba, quæ venerat ad diem festum exiuit obuiam Christo, & ista clamabat Hosanna. Et tamen isti non erant discipuli Christi, quia illi cum eo veniebant de Iericho, & non exierunt de vrbe in occursum eius, sed inter istos clamantes erant etiam

G discipuli eius, quia illi non minus laudarent Christum quam cæteri, ipsi enim etiam vestimenta sua super pullum posuerant, vt Christus sederet.

Ad rationem primam in contrarium dicendum putant quidam, quòd discipuli Christi fuerunt, qui inceperunt clamare, deinde turbæ secutæ sunt.

Dicendum, quòd non stat ex eadem littera, nam dicitur, quòd turbæ discipulorum cœperunt clamare, ergo illi, qui cœperunt clamare turbæ erant, discipuli autē Christi non erant turbæ, sed pauci. Sed dicendum est, quòd illi, qui clamabant multi erant, tam discipuli, quam omnes turbæ, sed Lucas vocauit ibi discipulos, non solum Apostolos duodecim, vel discipulos alios septuagintaduos, si qui de illis supererant, sed omnes quotquot cum Christo veniebant, dicuntur discipuli ab addiscendo, &

H quia omnes turbæ, quæ nunc cum eo veniebant addiscebant ab eo, quia ideo sequebantur eum, vt audirent verbum eius, vel vt miracula viderent, omnes erant discipuli. Sic dicit Theophylactus super Lucam: Discipulos vocat non solū duodecim Apostolos, aut septuagintaduos, sed omnes, qui Christum sequebantur, seu causa miraculorum, seu ad aliquam delectationem doctrinæ, & tunc conuenienter stat litera, quia dixit Lucas cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cœperūt omnes turbæ descendentium discipulorum gaudentes laudare Deum, & ita inquantum dicitur turbæ apparet, quod non sint Apostoli, aut discipuli Christi soli, quia illi non solum non sunt turbę, imò neque faciunt vnam turbā. Item quia dicitur, omnes turbæ, & ita innuitur, quòd nemo manebat in tota multitudine, qui non clamaret, &

I dixit hoc Lucas, vt innueret, quod alij dixerunt, scilicet, quod tam turbæ, quæ præibant, quam quæ sequebantur clamabant, vt dicitur hic in litera, & Marc. 11. istæ enim sunt omnes turbæ, vel vocantur omnes turbę, scilicet illę, quę cum Christo veniebant de Iericho, & illæ quę exierunt sibi obuiam de Ierusalem, quia tam istæ, quam illæ laudabant eum. De venientibus cum eo planum est, quia de istis verisimilius erat, quòd laudarent eum, quia magis erant ad ipsum affectæ. De veniētibus obuiam de Ierusalem, patet Io. 12. c. quia dicitur, quòd illę clamabant, Hosanna. Omnes enim istæ turbę erant discipuli Christi, quia libenter verba eius audiebant, & miracula considerabant, nam turba, quæ de Ierusalem venit, ideo obuiam venit, quia sciebant miraculum, quod fecit de suscitatione Lazari.

K Ad secundum dicendum, quòd Pharisæi dixerunt magister increpa discipulos tuos, idest omnes istos, qui tecū veniunt, qui discipuli tui sunt, quia omnes isti clamant, sicut ante hoc ipse omnes turbas Lucas vocauit discipulos Christi. Vel potest intelligi, quòd Pharisæi videntes omnes turbas clamare putauerunt, quòd discipuli Christi suaserunt cęteris clamare, & ideo illos solos increpandos putabant, sed primum verius.

Ad tertium dicendum, quòd licèt verisimilius esset de discipulis, quod laudare vellent Christum, tamen laus esset magis suspecta in ore ipsorum, quia putaretur, quod ipsi ex intentione mendaciter eum laudarent quærentes sibi, & illi fauorem, sicut dixerunt Iudęi ad Pilatum, ne fortè veniant discipuli eius nocte, & furentur eum, & dicant plebi, quia surrexit à mortuis, infra 27. c. vt ergo nō esset ista laus suspecta, faceret Deus, quod nō ipsi soli lauda-

darent,& ita fecit,quia omnes turbę clamabant, etiā si taceret,quòd non essent primi ipsi in clamando,neque incitarent alios ad clamandum: sed turbæ à seipsis domino inspirante incitarentur, & ita illæ feruenter clamarēt sicut discipuli Christi, omnes ergo tam turbæ, quam discipuli clamabant. Sed secundum Lucam omnes clamātes,discipuli vocantur.

Quid sit Hosanna. Quæst. XLII.

QVæritur, cùm isti dixerint nunc, Hosanna, quid illud sit.

Dicendum,quòd variè accipitur,quidam dicunt quòd Hosanna non significat conceptum, sed affectum mentis,sicut interiectiones, sicut dicit Aug. Hosanna vox est obsecrantis magis affectum indicans quā rem aliquam significans, sicut sunt in lingua nostra interiectiones. Alij dicunt Hosanna esse dictionem compositā ex integro,& corrupto, scilicet. Hosi significat salua,vel saluifica: Anna est interiectio deprecantis. Sic dicūt Beda,& Remigius, scilicet Hosanna est compositum ex integro,& corrupto. Hosi enim dicitur salua, vel saluifica: Anna verò apud illos interiectio est obsecrantis. Nā sic apud illos ab obsecrante dicitur, Anna,sicut apud nos à dolente dicitur, Heu. Alij dicunt, quòd Hosanna vna dictio simplex est, & significat salua, vel saluifica; sic dicit Hiero. Quid significet Hosanna nunc perstringam, in 117. Psal. qui manifestè de aduentu saluatoris scriptus est inter cætera hoc quoque legimus: O Domine saluū me fac, ò Domine bene prosperare: benedictus qui venturus est in nomine Domini, pro eo, quod in septuaginta habetur interpretibus, ò Domine saluum me fac. In Hebræo legimus; Anna Adonai Hosianna, quod manifestius interpretatus est Symachus, dicens, Obsecro Domine saluum me fac.

Dicendum, quòd ista est vera interpretatio quā Hieronymus ponit, & ita Iudæi petebant se saluari per Iesum Christum, & ad hanc reduci debent aliæ duæ expositiones. Nam cùm Augustinus dixit, quòd erat dictio significans affectum sicut interiectio apud nos, dicendum. quòd hoc est verum de Anna, sed non de Hosanna, quia Anna, cum per se est vna dictio solum, affectum notat, cum verò adiungitur, vt dicatur Hosanna, plusquā affectus significatur, quia est verbum imperatiuum. Cū autem Beda, & Remigius dicunt esse dictionem compositam ex Osi, & Anna ex hoc decipiuntur, quia Anna per se vna dictio est apud Hebræos, quæ est interiectio obsecrantis. Et tunc si fiat compositio retinebit hæc dictio significatum amborum componentium, vt dicatur Hosanna, idest obsecro salua, & hoc quidem satis esse poterat, & tamen non est negandum Hosanna per se dictionem esse vnam simplicem, quæ signet solum salua, vel saluifica. Quod patet, quia si Hosanna significaret obsecro salua, frustra adderetur ei, Anna, vt diceretur Anna Hosianna, & tamen ita habetur Psal. 117. vbi littera Symachi dicit: Obsecro Domine, saluum me fac. Dicit littera Hebraica Anna Adonai Hosianna. Anna ponitur pro obsecro, vel, ò, quæ est dictio optantis, vel obsecrantis: Adonai, idest Domine, Hosianna, idest saluum me fac: Sed quia in præsenti isti non dixerunt: Anna Hosianna, sed sola Hosanna, accipi putant pro: Obsecro salua, & tamen Hosanna non propriè significat nisi salua, vel saluifica. Sed obijcietur, quòd non signet hoc, quia vbi Mattheus, Marcus, & Ioannes posuerūt Hosanna, posuit Lucas gloriam, & pacem, Luc. 19. scilicet benedictus, qui venit in nomine Domini rex, pax in cęlo, & gloria in excelsis. Alij autem dicunt Hosanna in excelsis, ergo gloriam, & pacem significabit Hosanna.

Dicendum, quòd Hosanna est verbum, & ideo nō potest significare pacē, & gloriam, quæ sunt significata nominum, sed significat salua, vel saluifica; & tamē Lucas magis posuit, quod illi significare intēdebant, quā, quod voce expresserunt: Verum est tamen, quòd propter verba Lucæ aliqui sic exponunt Hosanna. idest gloriam, & pacem. Sic dicit Chryso. Hosanna quidam interpretantur gloriam, alij redemptionem. Nam & gloria illi de-

A betur, & redemptio illi competit, qui omnes redemit, & ita etiam Origenes exposuit Hosianna, idest restitutio nem in vitam æternam, eo quòd addidit in excelsis, cū ait, humanā Christi dispensationem laudant, eo quòd dicunt, Hosianna filio Dauid, & restitutionem eius in sancta, eo quòd dicunt Hosanna in excelsis. Sed obijcietur, quòd signet gloriam, quia adiūctum conuenit huic sensui, scilicet Hosanna in excelsis, idest Gloria in excelsis.

Dicendum, quòd saluare signat, & tamen quia salus, quam petebant non erat super terram, sed in cœlo, scilicet vt in æternum ibi uiuerent, licèt hic ad tempus morerentur, adiunxerunt in excelsis. Sic dicit Glo. quòd dixerunt Hosanna, idest salua. Determinant autem vbi se velint saluari, & dicunt, in altissimis, idest in cælestibus non in terrenis. Aliter etiam potest dici, quòd Hosanna

B solùm significat salua, & tamen vltra hęc dixerunt turbæ aliquid aliud, scilicet pax in cęlo, & Gloria in excelsis. Et istud non expresserunt alij Euangelistæ, sed solus Lucas: sicut, & multa alia vnus tacet, quæ alius exprimit.

Quid turbæ voluerunt significare per ea, quæ dixerunt. Quæst. XLIII.

QVęritur, quid voluerunt significare turbæ per hęc, quæ dixerunt.

Dicendum, quòd turbæ tria per hæc significauerunt. Primum est, quòd eum Messiam, & regem Israel ostenderunt. Secundò, quòd eum laudauerunt bona imprecantes. Tertiò, quia sibiipsis bona ab illo fieri

C petunt. Primū patet, cum dicitur, Hosanna filio Dauid. Nam vocando eum filium Dauid vocant Messiam, quia filius Dauid est Messias, quia de semine eius futurus prænunciatur, & promittitur. Et ob hoc sæpe Iudæi, qui credebant aliquid sanè de eo, vocabant eum filium Dauid, sicut duo cæci, supra in littera, & alij duo cæci supra 9. cap. & mulier Chananæa, supra 15. capi. & illi etiam, qui nondum credebant, sed admirabantur opera eius, & efficiebantur prompti ad credendum dubitando vocabant eum filium Dauid, sicut aliquando vocabant eum Christum, sic patet supra 12. c. cum turbæ videntes Christum sanasse dęmoniacum, cęcum, & mutum dęmonem habentem, dixerunt, nunquid hic est filius Dauid, & Io. 7. cap. dixerunt nunquid esset Christus, hoc autem magis apparet ex verbis aliorum Euangelistarum, quibus

D significatur rex Israel. Nam Marc. 11. c. dicitur: Benedictus, qui venit in nomine domini, & benedictum quod venit regnum Dauid patris nostri. Sed regnum Dauid erat regnum Messiæ, de quo dicitur Ierem. 23. Suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit. Et Lucas dixit 19. c. Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, & ita istum nunc venientem regem vocabant, & Ioan. 12. c. dicitur. Hosanna benedictus, qui venit in nomine Domini rex Israel: Messiam enim regem Israel vocabant, quia ita futurum esse putabāt, & non dixerūt cum regem Iuda, sicut ante hoc esse solebant illi reges, qui regnabant in Ierusalem, eo quòd credebant, q Messias congregaturus esset omnes Iudæos dispersos per orbem de omnibus tribubus in terram suam, in qua prius fuerant, & ibi regnaret super eos sicut regnauerat Dauid

E & Salomon, qui soli super omnes duodecim tribus regnauerunt post Saulem, sed non erat tale regnum eius futurum, sed spirituale. Secundum est, quòd eum laudaue runt bona imprecantes, nam dixerunt, benedictus, qui venit, idest benedictus sit, & laudetur ab omnibus nomē eius Dicitur, qui venit in nomine Domini, idest à Deo missus, & in hoc significant eum esse Messiam, & non regem solum terrenum, quorum multi non dantur a Deo, iuxta illud Oseæ 8. Regnauerunt, & non per me, principes fuerunt. & non cognoui, sed à Deo propter peccata dantur populo nequam, Iob 34. scilicet. Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi. Vel dicitur, in nomine Domini venisse, quia gloriam Dei in omnibus quærebat, & non suam, vt erat homo, & omnia ex virtute Dei agebat. Sic dicit Remigius; In nomine Do-

mini venit, quia in omnibus bonis operibus non gloriã patris quæsiuit. Sic ipse dixit Io.7.c. Ego à meipso nô loquor, qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui autem quærit gloriam eius, qui misit eum, hic verax est. Et hoc ad magnam laudem Christi pertinebat, quòd venisset in nomine Domini, & ita ipse contra Iudæos locutus est dicens, quòd in nomine patris sui venerat, & non acceperant eum, & alius veniret in nomine proprio, & reciperent eum. Vel aliter, vt Glo. exponit, benedictus, idest gloriosus, qui venit in nomine Domini, idest incarnatus est in nomine patris eum glorificando: & ista duo inter se consonant, idest esse filium Dauid, idest Messiam, & venire in nomine domini, quia Messias in potestate Dei venit, & ab eo missus. Tertium est, quòd sibiipsis bona fieri petunt dicentes, Hosanna in excelsis, idest da nobis salutem, quę est vita æterna, & hoc siue Hosanna sit vna dictio simplex, idest verbum imperatiui, & significet salua, vel saluifica, siue sit dictio composita, & signet Hosanna, idest Hosianna, idest salua obsecro & bene hoc concludunt. Nam Messias non veniebat propter seipsum, sed propter nos, vt saluaret nos: ideo postquam eum laudauerunt, dicunt Hosanna in excelsis, idest salua nos in cælo, vbi est vera salus. Sed obijcietur, quod non signet istud Hosanna, quia dicitur Hosanna filio Dauid, & tamen si significaret salua, diceretur Hosanna fili Dauid.

Dicendum, quòd illud significat, & etiam conuenit litera sequens, scilicet Hosanna in excelsis, idest salua nos in excelsis, sed ponitur datiuus ille, scilicet filio Dauid, quia referri potest ad verbum præcedens, scilicet turbæ clamabant filio Dauid, idest ad honorem filij Dauid dicentes Hosanna, vel filio Dauid, idest ad illum dicendo Hosanna, idest salua nos, vel potest referri ad sequentia, scilicet filio Dauid benedictus, qui venit, idest dicebãt filio Dauid, benedictus, qui venit. Alij Euangelistæ magis expresserunt. Nam Mar. 11. c. dicitur: Hosanna benedictus, qui venit in nomine Domini, quod exponendum est, vt supra. Et sequitur, benedictum, quod venit regnũ patris nostri Dauid. Regnum Dauid dicebant regnum Messiæ, et illud dicebant nunc venire, quia dicebãt Messiam nunc venire ad regnandum. Benedicunt autem, & laudant istud regnum, quia istud erat regnum spirituale, in quo saluarentur homines in cælestibus, & liberarẽtur ab omni malo, licèt Iudæi putabant se temporaliter liberando, a iugo seruituris gentium, & postea cõcludit, Hosanna in excelsis, idest saluifica, vt ait Hieronymus in excelsis, & imis, vt iusti ædificentur in ruinam Angelorum, & terreni, & subterranei etiam saluentur. Vel vt exponit Chrysost. Hosanna in excelsis, idest gloria, & laus sit Deo vniuersorum, qui est in excelsis, & licet Hosanna non significet hoc propriè, quia est verbum, tamen aliqualiter potest trahi ad hoc significandum non ex conditione vocis, sed ex intentione loquentium. Et tunc cõsonat illa littera præcedens, scilicet Hosanna filio Dauid idest laus, vel gloria illi sit, quia tenetur acquisitiuè, & non est propriè verbum tunc, & hoc idem voluit Lucas innuere, quia loco huius, quod est Hosanna in excelsis, dixit pax in cęlo, & gloria in excelsis. Luc. 19. c. Quod non exponeretur sic, nisi Hosanna aliquo modo posset significare gloriam, & pacem. Dixit autem Lucas: benedictus qui venit rex in nomine Domini, idest rex, qui venit: apertius iste dixit. Nam vbi Matthæus dixit filium Dauid, dixit ille rex, quia filius Dauid est Messias, & ille est rex, quòd verò dicit benedictus, qui venit, expositũ est. Addit autem pax in cęlo, & gloria in excelsis, idest per aduentum huius erit pax in cęlo, & gloria, quia Deo est gloria, & honor per aduentum filij sui benedictissimi, & est pax in cælo, idest pax Deo cælesti ad nos, qui aduentũ filij eius eramus velut hostes eius, quia nemo nos ei reconciliauerat. Per ipsum autem filium reconciliati sumus, & hoc idem Angeli in aduentu, idest Natiuitate Christi cantauerunt, scilicet gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus, sic dicit Theophylactus, scilicet pax in cęlo, hoc est, quòd bellum antiquum, quo Deo aduersabamur, euanuit.

Et Gloria in excelsis, laudantibus, scilicet Angelis Deũ

F in tali reconciliatione. Nam hoc ipsum, quòd Deus visibiliter ambulat in territorio inimicorum suorum, significat ipsum nobiscum habere concordiam. Sed obijcietur, quia Angeli dixerunt, & in terra pax: isti autem dixerunt, pax in cęlo.

Dicendum, quòd eadem sententia est. Nam inter Deũ & homines erat bellum antiquum, & quia reconciliati sumus per Christum, potest dici per ipsum facta pax in cœlo, idest respectu Dei, qui in cœlo est, vel pax in terra, scilicet respectu hominum, qui morabãtur in terra, quia ab vtroque extremo potest nominari. Dixit autem Ioan. 12. c. clamabant Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel Hosanna, idest salua nos benedictus, &c. exponatur vt supra.

Quod autem dicitur rex Israel, vocatur Christus Mes-
G sias, & ideo rex, & specialiter rex Israel, licet totius mundi rex erat, sed Iudæi carnaliter quodammodo putauerunt eum esse regẽ, & ita esset specialiter rex super duodecim tribus Israel.

An turbæ, quæ clamabant, dicentes Hosanna, &c. intelligebant, quæ dicebant.
Quæst. XLIIII.

Quæritur an turbæ, quæ clamabant, dicentes Hosãna, &c. intelligebant, quæ dicebant, scilicet Christũ esse Messiam, & à Domino venisse, & salutem per eum futuram. Aliqui dicunt, quòd intelligebant ea. Primò, quia si non intelligerent non dicerent ea ita vera, & determinata. Secundò, quia si non intelligerent ea,
H quæ dicebant, nõ exhibuissent honorem, quem exhibuerunt, scilicet vestes, & ramos in via sternere. Tertiò, quia isti moti sunt ex causa rationabili ad hoc faciendũ, quæ hoc satis innuebat eos intelligere. Nam ideo ista fecerũt quia viderãt virtutes multas, quas Christus fecerat. Luc. 19. c. & præcipuè, quia viderant suscitationem Lazari, aut sciebant esse factam Io. 12. c. ista autem, diuinam potestatem ostendunt. Cùm ergo ex hac causa honorẽ istũ, & laudes Christo tribuerint, videtur quòd intelligebãt, quod dicebant.

Dicendum, quòd non apparet plenè an isti intelligerent, quod dicebant, nam isti confitebantur Iesum esse Messiam, & Deum, cùm ab eo salutem in cęlis petant, scilicet Hosanna in excelsis, vel in altissimis. Saluare autem in terra posset fortassis homo, sed salutem, quæ in cælis est,
I nemo nisi Deus dare potest, quia cœlum cœli Domino, terram autem dedit filijs hominum. Sic dicit Hilarius, laudationis enim verba redemptionis in eo exprimunt potestatem, filium autem Dauid nuncupãt, in quo agnoscerent æterni regni hæreditatem. Etiam asseruerunt per aduentum Christi pacem in cęlo, & gloriam in excelsis futuram Luc. 19. sed talia nemo præstat nisi, qui de cœlo est, & super omnes est, ista autem omnia non est verisimile, quod tota illa multitudo clamãs intelligeret, quia omnes turbæ, quæ præcedebant, & quæ sequebãtur clamabant, sed hoc intelligere magnorum erat, ideo potius videtur, quòd non intelligentes ista dicerent introeunte in eos spiritu Domini, qui eos ad hæc impelleret dicẽda, sic dicit Chrysost. Merito commouebantur videntes rem mirabilem, homo laudabatur quasi Deus, sed Deus
K laudabatur in homine, puto autem, quòd neque ipsi, qui laudabant sciebant, quod laudabant, sed spiritus subito ingressus in eos veritatis verba fundebat. Secundò apparet, quia ex testimonio, quod Christus induxit ad confirmationem laudis istorum videtur, quòd non intelligerent, sed Deus moueret eos ad hæc dicenda, scilicet. Nunquam legistis, quòd ex ore infantium, & lactentiũ perfecisti laudem? Non dixit autem infantes, & lactentes perfectam reddiderunt laudem, sed ex ore infantium, et lactentium perfecisti illam, quasi Deus per os puerorum loqueretur ipsis non intelligentibus quid dicerent. Nam si ipsi quid dicerent intelligerent, non Deus per eos, sed ipsi à Deo illuminati loqui dicerentur.

Ad primum dicendum, quòd si isti loquentes non intelligerent, neque ab intelligente mouerentur, non dicerent vera, & tam determinata, & tamen licèt ipsi nõ intelli-

telligerent plenè mouebantur ab intelligente, idest à Deo: & ideo vera cuncta loquebantur, licèt fortassis ipsi aliquid per hæc intelligerent minus quam hæc significarent, vel in alio sensu, sicut Caiphas de Christo prophetauit dicēs. expedit, vt vnus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat, quod verum est, quia homo ille Christus mortuus est pro populo, idest pro omnibus populis, & si ille non moreretur, tota gens periret, quia sine eo nō esset salus. Io. 11. & tamen Caiphas intellexit, quòd expedit, vt moriatur homo vnus, scilicet Iesus pro populo, idest pro pace populi Ierusalem, quia si ille non moritur, peribit tota gens, scilicet Iudæorum. Et hoc, quia si dimitterent Christum, totus mundus crederet in eum, & venientes Romani tollerent locum eorum, & gentem, vt ipsi putabant Et ita forte isti, vel multi istorum credebant Iesum esse Messiam, & regnaturum esse temporaliter sicut alij reges regnauerant, licèt iustius, & hoc adhuc non est certum, an omnes illi, qui loquebantur intelligerent, sed aliqui fortè ex solo impulsu Spiritus sancti loquerentur, nihil intelligentes.

Ad secundum dicendum, quòd licèt non intelligerent ea, quæ dicebant, exhiberent Christo hunc honorē, quia sicut à Deo mouebantur ad dicendum ea, quæ non intelligebant: ita & mouerentur ad præstandum honorem, cuius rationem ignorarent. Præcipuum autem motiuū ad intelligendum, quòd loquentes non intelligebant quæ dicebant, erat, quia verisimilius est, quòd Apostoli, qui cum Christo erant, & prædicatores iam erant, & ab ipso specialiter edocti, ista intelligerent potius quam turbæ: & tamen non intellexerunt ipsi quare ista fecerunt, scilicet quare Christus equitaret super asinam, neque quare sternerentur coram eo rami arborum, & vestes, ideo à fortiori non intelligerent turbæ, quare ista facerent, aut quid dicerent. Sic patet Ioan. 12. capit. nam postquam dicitur, quòd turba venit ei obuiam cum ramis palmarum, dicens: Hosanna benedictus, qui venit in nomine Domini rex Israel. Et sequitur: Et inuenit asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est, noli timere filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ, adiungitur: Hæc non cognouerunt discipuli eius primùm: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei: & ita quando fiebant Christo isti honores, scilicet sternendo ramos, & vestes, & laudando ipsum, nesciebant Apostoli quid hoc esset, aut cur fieret: neque intelligebant auctoritatem scripturæ, quæ hoc significabat agendum, quousque Christus resurrexit, & venit Spiritus sanctus, aut Christus aperuit sensum eis, vt intelligerent scripturas.

Quod fuit post resurrectionem suam. Luc. 24. capit. ergo, neque turbæ intelligerent quare hoc faciebant, aut quid erat, quod loquebantur.

Ad tertium dicendum, quod illa causa inclinabat eos ad hoc faciendum, & dicendum: tamen non erat illa causa totalis: sed magis mouebantur interius nescientes: & patet, quia si propter suscitationem Lazari mouerentur, tunc exhibuissent sibi hunc honorem, aut similem, aut dicerent de eo laudes, sed tunc nihil de eo dixerunt, neque fecerunt circa ipsum: Ioan. 11. nunc verò Christo, nullum miraculum faciente, moti sunt ad præstandum hunc honorem. Videtur ergo, quòd magis à Deo moti sunt, inclinante corda eorum ad hoc, & hoc potissime patet, quia turbæ istæ non motæ fuerunt ad exhibendum Christo honorem aliquem verbo, neque facto quousque ipse volebat iam honorari, non honorabant isti eum, quia non mouebat eos ad honorandum ipsum ꝗ quando autem honorari voluit, tunc eos mouit ad hoc: & ita acumulauerunt ei honorem verbo, & opere: & tamen licèt Deus moueret interius conueniens fuit, vt essent aliqua motiua, per quæ ipsi putarent se aliqualiter moueri, & ista erant, quia videbant Christi virtutes, & potissimè suscitationem Lazari.

Quomodo nunc Christus libenter hunc honorem regium acceptauit, quem prius spreuit. Quæst. XLV.

Quæretur, cùm Christus ante hoc honorem sperneret, imò fugeret: quia quando populus venturus erat, vt eum raperet, & constitueret regem, fugit in montem, vt inueniri non posset. Ioan. 6. capit. quomodo, nunc eundem honorem libenter acceptauit, passus vocari se regem Israel publicè: & fieri sibi qualia fortassis alijs regibus facta non fuerant.

Dicēdum, quòd Christus permisit, & consensit nunc sibi honorem hunc excellentem præstari tam in voce quam in re. Nam super terram stratam vestibus, & ramis ambulauit: & cùm fierent hæc, vidit, & neminem hæc facere prohibuit: laudes etiam sibi dari vidit, & audiuit se vocari regem Israel, & benedici: Insuper honorem sibi præstari petiuit, & iussit, quia ipse mandauit discipulis suis ire pro asina, & pullo, vt equitaret: & hæc fuerunt principia huius totius honoris. Item honorem hunc legitime sibi delatum asseruit, & defendit. Nam bis fuerunt increpiti laudantes eum, semel in via, quia Pharisæi audientes laudem istam, dixerūt Christo, magister increpa discipulos tuos: Luc. 19. & Christus ait: si isti tacuerint lapides clamabunt, idest non debent increpari: sed necesse est, vt laudent, quia etiam si isti nō laudauerint, neque aliqui laudare voluerint, ipsi lapides clamabunt ad laudem meam: iterum autem in templo cùm principes sacerdotum viderunt pueros canentes, dixerunt Christo: non audis quid isti dicunt? quasi dicat, tu deberes eos increpare cum audias: aut forte non audis. Et ille dixit: nunquam legistis, quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem, idest ista laus est bona, & perfecta, & est a Deo: ideo non sunt arguendi isti. Causa autem quare Christus nunc voluit honorari, & vocari rex, & tractari vt rex, & tunc noluit: fuit, prima, quia nunc erat propinquus passioni, tunc verò distabat, & multa Christus fecit aperte iuxta mortem, quæ prius nō fecerat. Recepit enim Christus hunc honorem per quinque dies ante mortem suam, vt colligitur Ioan. 12. capitulo cum verò fugit, vt non fieret rex, fuit plusquam per annum, ante mortem suam. Nam Christus fuit occisus in Pascha, scilicet in die primo Azymorū: & tamen quando satiauit turbas, & fugit in montem erat proximum Pascha Iudęorum Ioa. 6. & non fuit illud Pascha, in quo Christus occisus est, quia illud Pascha est in Martio, quod est Azymorum: & tñ post Pascha, quod est in quo Christus saturauit turbas Ioa. 6. fuit festum Scenophegiæ. Ioa. 7. & illud est in fine Septembris. s. die 50. mensis septimi: & postea fuit festum Enceniorum: & illud est in hyeme in Nouembri, vel Decembri. Ioa. 10. c. Facta sunt autē Encenia Ierosolymis, & hyems erat: & ambulabat Iesus in porticu Salomonis: Et post hoc fuit iterum Pascha. s. Azymorum. Io. 12. & tunc Christus venit Ierusalem cū ramis, & cantu eo. cap. & ita fuit vnum post aliud plusquam per annū, sed ante mortem, Christus de se multa occultabat, & occultari volebat, quæ passione propinquante reuelauit, sicut se esse Messiam, & Deum, quod nunquā ante publicauerat: & tamen in die passionis suæ dixit coram Caipha, & omnibus Iudæis, quòd erat ipse filius Dei, Mar. 14. c. ita Christus rex erat, & ante mortem longo tēpore noluerat publicari, Nunc verò cum post quinque dies occidendus esset, voluit, vt illud notū fieret, vt non solùm ipse esset Messias, & rex: sed etiam, quòd appareret, ꝙ ipse talem se esse sciebat, & pro tali aliqñ se gerebat. Hoc autem nunquā conuenientius fieri posse visum est, quam quòd cū nunc vltimo introiuit in Ierusalē: ideo nūc voluit sibi hunc honorē præstari. Secundò fuit, vt per hunc honorem tam manifestē ei oblatum Iudæi mouerentur ad eum recipiendum in Messiā sicut verè erat: vel si facere nollent sicut ex signis colligere poterant, inuitarentur saltem ad citius exequendum mortē illius: & appareret iniquior operatio eorum. De his dicit Chrys. Nunquā antea sibi Dominus adhibuit ministeria iumētorū, neque

Christus fuit occisus in pascha die 1. Azymorū.

neq; ramorum virentium circa se ornamẽta constituit: nisi modo, quando Ierusalem, vt pateretur ascendit: excitauit enim videntes, vt facerent quod prius volebāt: ergo potestas eis data est non mutata voluntas. Tertiò fuit, quia rex erat Christus regni spiritualis, cùm regnū suum non sit de hoc mundo. Ioan. 18. cap. idest non sit ta le quale est regnum huius mundi: illi autem, qui volebant eum constituere regem, quando saturauit eos, volebant eum constituere regem temporalem, & modo humano, & ideo noluit. Nunc verò ipsum regem spiritualem vocauerunt, cum ab eo petierunt salutem in excelsis, quam dare non potest nisi rex spiritualis: ideo talem principatum non recusauit, neque se sic regem vocari renuit. Sic dicit Beda: Legimus autem in Euangelio Ioannis, quia ne facerent eum regem, in montem fugit, nunc autem vbi passurus Ierosolymam venit, non refugit eos, qui se regem nūcupant, vt aperte doceret; quia non temporalis, & terreni regni, sed etiam in cęlis rex esset imperij, atque ad regnum per contemptum mortis perueniret. Quartò fuit, quia illi, qui volebant eum regem constituere, quando turbas pauit, non mouebantur bono animo: qui verò eum nunc regem appellabāt, honesta ratione mouebantur, ideo illorum honorem fugit, istorum verò acceptauit, illi enim voluerunt Christum regem facere, vt sicut eos tunc pauerat, ita semper corporaliter pasceret: & non esset eis aliquis labor in acquirendo necessaria corpori. Hanc intentionem Christus fugit, & aperte redarguit, quādo post saturationem Christo ascendente in montem non inuenerunt eum turbæ, & sequenti die venerũt ad eum, & dixit ei Christus: amen dico vobis quæritis me, non quia vidistis signa: sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. Istæ autem turbæ præstiterunt nunc Christo honorem, non intentione carnali, sed sancta, scilicet quia viderant miracula, quæ fecerat. Sic dicitur Luc. 19. Cæperunt omnes turbæ laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant virtutibus, & specialiter propter Lazari suscitationem. Ioan. 12. cap. testimonium ei perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit à mortuis: propterea obuiam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. Christus autem approbabat talem intentionem laudandi eū, & quærendi ipsum, sicut ipse dixit. Ioan. 6. cap. Quæritis me, non quia vidistis signa: sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis, quasi dicat, si propter signa, quæ viderant eum quærerent, approbaret hoc. Quintò, & principaliter fuit, quia illi volebant constituere eum regem, quasi ab eis acciperet potestatem regni per hoc, quod eum constituerent.

Nam dicitur Ioan. 6. quòd Iesus cognouit, quòd venturi essent, vt raperent eum, & constituerent eum regem, talem autem constitutionem in regem Christus detestabatur, quia ipse erat maior hominibus, & naturaliter erat rex eorum, & rex omnium regum terræ. Apo. 1. cap. Quomodo, ergo vellet potestatem, quam ipse habebat, accipere ab alio, & potestatem quidem, quā super omnes habebat accipere à paucis, & super paucos? Valde enim in hoc suam potestatem minueret: ideo tali modo nunquam vellet honorem accipere, neque ante mortem neque iuxta mortem. Vnde ad talem honorem, non solum recusauit, sed etiam fugit. Iste autem honor regius aliter ei præstabatur, quia isti non constituebant eum in regem, sed regem esse dicebant, & non quidem ab hominibus constitutum, sed à Deo datum, & missum.

Nam dixerunt, benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel Ioan. 12. idest a Deo missus. Illi autem, quos Christus pauerat non dicebant Christum esse regē; sed volebant eum rapere, vt constituerent regem, quasi aliter ipse ante hoc non esset rex, ideo illum honorem non acceptauit, istum autem acceptauit.

Dicendum ergo, quod istæ duæ causæ simul sumptæ fecerunt, quòd Christus nunc acceptaret istum honorem, scilicet quia ex iusta causa impendebant, & quia circa finem vitæ erat; nam si longe ante mortem ei præ-

F staretur non reciperet eum: vnde etiam si sæpe intrauerit ante hoc Ierusalem, nunquam similem honorem præstari sibi voluit. *Et cum intrasset.* Hic ponitur Iudæorum contradictio: nam indignati sunt Iudæi, scilicet, principes sacerdotum, & alij magni, vt dicitur infra in littera, quòd principes sacerdotum indigne tulerunt cantus puerorum, etiam quia ciuitas dicitur hic commota, quod putant aliqui ex indignatione esse, & ita fuit illa commotio quædam contradictio, & dicitur. *Et cum intrasset.* Scilicet in ciuitatem Ierosolymam, & viderunt eum ciues. *Commota est vniuersa ciuitas.* Idest omnes de vrbe commoti sunt propter istam nouitatem receptionis Christi in vrbem. *Dicens, quis est hic?* Scilicet cui tantus honor impenditur. *Populi autem dicebant.* Scili-

G cet homines simplices, vel illi, qui veniebant cum eo in via. *Hic est Iesus propheta.* Prius nomen proprium ponunt: deinde dignitatem, scilicet quòd erat propheta. Parum dixerunt, quia plus quam propheta erat. *A Nazareth Galilaæ.* De vrbe Nazareth, quæ est in prouincia Galilææ, quia illic nutritus fuerat, quamuis non natus.

An ista sint continuata ad præcedentia. *Quæst. XLVI.*

QVæritur, an istud sit continuatum ad præcedentia.

Dicendum, quòd in hoc non est difficultas. Manifestum est enim quòd continuatum sit; quia ante hoc agitur quomodo equitans super asellum descende-

H ret de monte oliueti, & veniret versus Ierusalem. Nunc dicitur quomodo intrauit in vrbem: & ita istud fuit necessariò post illud. Item fuit immediatè post illud, quia inter montem olIueti, & Ierusalem non est nisi media leuca, scilicet mille passus, vt colligitur Actu. 1. scilicet iter sabbathi: ergo in his parum moraretur: & postquam semel equitasset non diuerteret ad aliqua, quousq; intraret in vrbem, cùm ideo ascendisset super asellum, vt cum illo honore intraret in vrbem.

Quomodo fuit commota vniuersa ciuitas, & quare. *Quæst. XLVII.*

QVæritur, quomodo fuit commota vniuersa ciuitas, & quare.

I Dicunt aliqui, quòd ista commotio fuit quędam contradictio Iudæorum, & indignatio de isto honore, qui exhibebatur Christo, quia erat magnus. Inuidebant enim principes sacerdotum, & Pharisæi, & scribæ Christo, quòd à populo honoraretur plusquam illi, & quòd eorum vitia increparet, & quanto maior reuerentia ei à populo exhiberetur, tanto firmior, & maioris auctoritatis esset redargutio facta de eis a Christo, & ideo indignè ferebant quemcunque honorem ei à populo delatum, potissime hunc, qui maximus erat. Et ista indignatio eorum, quam in verbis, & vultu ostenderunt, cōmotio appellatur. & quia id, quod principes ciuitatis faciunt, dicitur facere ciuitas, licèt singuli de vrbe ad hoc non cooperentur, commotis istis, dicitur commota vniuersa ciuitas, & ita exponit Nicolaus, & hoc modo con-

K tinuata est littera. Alij autem volunt, vt Hieronymus, Chrysostomus, & Origenes, quòd ista commotio fuit, quædam admiratio, ex qua moti sunt ad quærendum de eo, quod videbant. Et dicendum tunc, quòd vniuersa ciuitas dicitur non ipsi principes, sicut dixit Nicolaus, sed omnes de ciuitate, qui ad hoc spectaculum concurrebāt, multi enim concurrerant, erat enim res ista magna, quā omnes videre cuperent, & potissimè, quia animus impellebat singulos, vt irent ad videndum quid est, quod fiebat. Et dicendum, quòd illa positio Nicolai non est satis conueniens, scilicet quòd commotio ista sit indignatio principum. Et patet primò, quia si principes indignarentur, potissimè essent principes sacerdotum, ipsi enim, & Pharisæi, & scribæ persequebantur Christum, vt patet ex decursu Euangeli, & tamen illi non fuerunt indignati in introitu Iesu in vrbem, sed postquam intrauit

in

in templum,& de his,quæ ibi viderunt, vt dicitur infra in litera,scilicet. Videntes autem principes sacerdotum mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes Hosanna filio Dauid, indignati sunt,& ita non indignati sunt nisi propter mirabilia,quæ eum viderunt facere in templo,scilicet quomodo cęcos, & claudos sanauit in templo,infra in littera,ergo commotio,quę pręcessit introeunte Christo, nõ fuit indignatio principum sacerdotum,& aliorum magnatum, sed concursus populi ad videndum eum introeuntem, & dicuntur commoti,quia singuli de domibus suis properabant,vt ad locum concurrerent,per quem Christus transibat.

Secundò patet,quia dicitur,commota est vniuersa ciuitas, multum enim differt dici commota est ciuitas,vel commota est vniuersa ciuitas. Nam ciuitas dicitur aliquando vera, aliquando per repræsentationem, & tunc rectores,vel principes ciuitatis dicuntur ciuitas, sed vniuersa ciuitas addit ad ciuitatem simpliciter dictam,ideo non dicitur vniuersa colligi, nisi singulæ partes conueniant,scilicet quãdo nemo manet in ciuitate, qui ad hoc non concurrat,vel saltem per Hyperbolem,aut Hyperbasia, q̃ est transcensus veri,qñ pro multis ponuntur vniuersi. Tertiò patet,quia isti,qui commoti fuerant,quærebãt quis est iste, & ita videbantur ignorare,quis erat,& tamen, qui indignabantur contra ipsum Christum nouerant eum,ideo non erat ista commotio indignationis.

Dicendum ergo,vt supra, quòd ista commotio nihil, aliud fuit,nisi concursus quidam ad videndum Christũ introeuntem in vrbem, & quia ad hoc de omnibus suis, & de alijs locis,in quibus erant oportebat eos conuenire in locum,per quem Christus transiturus erat,dicebantur commoueri,& dicitur tota ciuitas commota nõ quidem,quòd nemo manserit in tota vrbe, qui ad hoc spectaculum non conuenerit, sed quia plurimi conuenerãt, ita vt omnes conuenisse viderentur,& tunc vniuersum, vel omnes ponere solemus,& ita hyperbolicè pro multis omnes dicimus.Confirmari tamen videtur expositio Nicolai,quia dicitur, quòd illi,qui commoti sunt dicebant, quis est hic? Et sequitur ibi, populi autem dicebant hic, est Iesus & tamen populi distingguntur cõtra principes, ergo videtur,quòd principes erant,qui commoti fuerãt, cum populi essent,qui responderent. Sed dicendum, q non stat,quia populi non accipiuntur ibi pro populo Ierusalem,sed pro turbis, quæ cum Christo veniebant in via,& illæ poterant respondere,& respondebant toti ciuitati Ierusalem commotæ.

Quare commota est ciuitas, vt concurreret ad videndum Christum introeuntem.
Quæst. XLVIII.

QVæritur, quare commota est ciuitas, vt concurreret ad videndum Christum introeuntem.

Dicendum, quòd primò fuit ex conditione spectaculi,libenter enim concurrunt homines ad spectacula,quia delectantur in eis, istud autem spectaculũ erat, quia Christus veniebat cum multitudine populi canentis,& habentis ramos in manu, vnde qualecunque esset istud spectaculum, concurrerent multi ad illud in tam magna ciuitate,sicut erat Ierusalem.

Secundò,& specialius propter conditionem huius spectaculi. Non enim erat tale,sicut cætera, non enim vsq; tunc legimus fuisse factum, quòd aliquis reciperetur in Ierusalem cum frequentia turbarum canentium, & ramos in manibus tenentium stratis ramis, & vestibus in via,& quod magis mouebat,quia ille,cui tantus deferebatur honor,sedebat super pullum asinæ,& hoc valde videbatur repugnare illi magno honori. Sic dicit Chrysost. Interroga Iudæos quis rex super asinam delatus intrauerit Hierosolymam, sed non vtique alium habent dicere, & ideo propter rem insolitam omnes audientes hoc fieri,concurrerent, quia videre vellent.

Tertiò specialiter commouebantur propter admirationem. Audiebant enim hoc fieri, & causam quare fieret nesciebant. Vnde non solum commoti sunt, vt irent ad videndum, sed etiam postquam videbant admiratione

A ne commouebantur, quia nesciebant causam huius rei, magnam enim rem fieri videbant, cum tanta populi frequentia cum Christo veniret.

Et de hoc nihil ante dictum fuerat, & ideo res subito facta eos in admirationem vertit, potissimè, quia nesciebant quomodo ista inter se conuenirent, scilicet, quòd super asinam sederet, & quòd tantus ei honor deferretur. Sic dicit Hieronymus: Introeunte Iesu cum turba tota Ierosolymorum ciuitas commouetur, mirans frequentiam nesciens veritatem.

Quartò fuit,& adhuc specialius propter verba canentium, illi enim vocabant eum regem Israel, dicentes, Hosanna filio Dauid, & illud, Benedictus, qui venit in nomine Domini rex Israel.Ioan.12.cap.erat autem magnum nomen regis: Iudæi autem tunc regem non ha-
B bebant,sicut ipsi dixerunt.Non habemus regem,nisi Cæsarem.Ioan.19.capit.sed erat diuisa regio in tetrarchias, vt patet Luc.3.cap. & ideo desiderabant valde regem de progenie sua habere: Nunc ergo cum audierunt regem Israel acclamari, & cantari, nemo erat, qui videre non cuperet,attonitus magnitudine rei.

Quintò, & adhuc principalius, quia Messiam illum vocabant canentes, cùm dicerent: Hosanna filio Dauid,sed filius Dauid est Messias, & Marc.11.capit. dicitur: Benedictus,qui venit in nomine Domini, & benedictum, quod venit regnum Dauid patris nostri,idest, regnum Messiæ, quod est regnum Dauid, & tamen Messias erat valde desideratus, sicut dicitur Aggæi. 2.c. Et veniet desideratus cunctis gentibus: Credebant enim Iudæi totum bonum suum esse in Messia, & per eum se
C liberandos ab omni malo, ideo nihil magis, quàm Messiam desiderabant.

Audito,ergo nunc nomine Messię valde alliciebantur corda omnium ad videndum rem istam: maximè,quia non laudabatur iste vt homo,sed vt Deus,cùm peteretur ab eo salus in cælo. Tales laudes nulli vnquam hominum exhibitæ fuerant: ideo magis eos in admirationem mouebant. Sic dicit Chrysost. Merito autem commouebantur videntes rem mirabilem, homo laudabatur quasi Deus, sed Deus laudabatur in homine.

Sextò fuit hoc,quia Deus impulit corda hominum Ierosolymitarum, vt irent ad videndum istud spectaculũ, erat enim valde cõueniens ad Christi manifestationem, & ad ostendendum peccatum gentis Iudæorum. Nam tunc publicè vocabatur à turbis Christus Messias, & rex
D Israel, & ita cùm tota ciuitas ad hos spectaculum conueniret,non poterant negare se audisse illum esse Messiam, vt saltem circa hoc cogitandi locus eis esset, an verum esset. Cum autem post quinque dies occideretur vidente tota ciuitate,& petente hoc populo,& principibus, ille,qui nunc tota ciuitate præsente cum tanto honore, & vt Messias fuit receptus in vrbe, non erat excusabile factum,& ita post mortem Christi, & resurrectionem, cũ prædicaretur à discipulis suis Iesum fuisse Messiam, non esset res pænitus incredibilis, cum paulo ante mortem à tanta turbarum frequentia receptus fuerit publicè in vrbem vt Messias,& hoc coram omnibus fuerit acclamatũ nemine impediente, quod si non factum fuisset vidente toto populo,potuisset negari illum fuisse Messiam, quasi non fecisset omnia,quæ Messias facturus erat,aut saltem
E dubitaretur à plurimis,qui hoc nõ vidissent,& ideo erat hoc valde conueniens ad facilius introducendam fidem de Christo post mortem eius, & ad magis ostendendum iniquitatem Iudæorum occidentium Christum.

Quomodo poterant quærere, quis est hic? quando Christus introiuit in vrbe.
Quæst. XLIX.

QVæritur, quomodo poterant quęrere, quis est hic? quando Christus introiuit in vrbe, quia hoc præsupponit eum ignotum, & tamen non videtur hoc satis verisimile.

Dicendum, quòd, vt dictum fuit supra, aliqui dicunt commotionem istam ciuitatis fuisse indignationẽ principum sacerdotum,& aliorum magnatum contra Christum.

stum. Et tunc exponitur littera, quis est hic, quasi dicat: non est iste talis, ac tantus, cui tantus honor exhiberi debeat, cur ergo exhibetur? Et ita stat non per modum interrogationis, sed per modum dedignationis, & murmurationis.

Sed dicendum, quòd non stat, vt ostensum est supra, quia non fuit illa commotio indignatio principum, sed concursus totius populi vrbis. Secundò patet, quia necesse est poni istam litteram per modum interrogationis, quia quando isti dixerunt, quis est hic? responderũt populi, hic est Iesus: & tamen si non diceretur illud per modum interrogationis, non responderent populi, quia non esset ad propositum respondere certificando ei, qui non quærit dubitando: aut si respondere vellent, cũ illi dicerent per modum murmurationis, & indignationis, responderent populi ad illud ostendendo, scilicet, Christum esse talem, cui iste honor deberetur, & tamen hoc non fecerunt, sed solum ostenderunt quis ille esset, ideo non respondebat populus ad indignationem, sed ad dubitationem de persona. Sed fortè aliquis dicet, quia ita respondebant populi, quia non intelligebant verba principum, quòd ad dedignationem dicerentur. Dicendum, quòd non stat, quia si verba illa, quis est hic? dicerentur per modum dedignationis, dicerentur ad increpationem eorum, qui tales laudes exhibebant Christo, & isti erant populi: ideo si illi non intelligentes verba, putarẽt dicta esse per modum interrogationis, & ad hunc finem responderent, replicarent illi, qui indignabãtur, vt ostẽderent reprehensibiles eos, qui tales laudes impendebãt, vt sic ipsi intelligerent se redargutos: & tamen nihil replicauerunt: ergo dicta fuerunt verba illa per modum interrogationis.

Dicendum ergo, quòd verè fuit per modum interrogationis, & non erat principum indignatorum, sed populi concurrentis ad hoc spectaculum. Cùm autem dicitur, quomodo ergo poterant ignorare Ierosolymitę quis esset Iesus, cum sæpè prædicasset inter eos, & miracula egisset? Dici potest vno modo, quòd illi, qui erant de vrbe, vel solebant in ea morari, non quæsiuerunt hoc, sed cum esset Ierusalem tam grandis, & famosa ciuitas, fiebat ad eam quotidianus concursus gentium notarum, quæ non fuerant prius in vrbe, & ita illæ non cognoscẽtes Iesum possent quærere, quis est hic? maximè, quia post quinque dies erat Pascha Iudęorum, ad quod festũ, de tota terra Iudæorum illuc conueniebant omnes masculi, & ita possent esse ibi multi, qui nunquam Christũ vidissent, & isti possent quærere, quis est hic? Secundò potest dici, quòd licèt agnoscerent Ierosolymitę personam Christi: quia tamen nunc viderunt eum in tali apparatu introire, in quali nunquam eum viderant, neque videndum esse crediderant, admirati de hoc compulsi sunt quærere, quis est hic?

Tertiò potest dici, & ista est veritas, scilicet, quòd Ierosolymitæ agnoscebant Christum ex vultu si eum viderent, & tamen isti, qui quærebant, quis est hic, non videbant Christum, sed à turbis quærebant quis est hic? idest iste, qui venit, cui exhibetur iste honor. Nam vt dicitur in littera, aliquæ turbæ præcedebant Christum, & aliquæ sequebantur, & ambæ clamabant, Hosanna. Ierosolymitæ ergo videntes primam turbam, quæ magna, & longa erat, & nondum videntes Christum, dicebãt, quis est hic? idest, qui venit? si tamen eum viderent, non quærerent, quia scirent quis esset.

Qui populi erant isti, qui responderunt quærentibus.
Quæst. L.

QVæritur, qui populi erant isti, qui responderunt quærentibus. Aliqui putant, quòd maiores dubitabant, & minores credebant, ideo illi respondebant. Sic dicit Hieronymus: Alijs autem, vel ambigentibus, vel interrogantibus vilis confitetur plebecula. Sed dicendum est, quòd non fuit ista quęstio, quasi aliqui crederent in eum, & alij non, & non credentes quærerẽt, & credentes responderent, vel quòd aliqui videntes Iesum non agnoscerent eum, & alij dicerent eis quis erat, F sed vocantur hic populi, non quidem populi Ierosolymitani, sed populi, qui cum Christo veniebant, scilicet turbæ, quia ab illis quærebatur. Illæ veniebant clamando Hosanna: ideo ab eis quærebant Ierosolymitæ quis veniret, & illi respondebant.

Quare turbæ dixerunt, hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ, & quomodo stet dictum in veritate.
Quæst. LI.

QVæritur, de responsione eorum, scilicet, hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ: quare hoc dixerunt, & quomodo stet dictum in veritate.

Dicendum, quòd turbæ istæ videbant ignorari à Ierosolymitis personam venientis, & de illa quæri: & G ideo de persona responderunt: erat autem nomen personæ Iesus: ideo dixerunt hic est Iesus: & quoniã multi hoc nomine vocabantur inter Iudæos, vt notificaretur magis quis esset, dixerunt, quòd erat propheta: rari autem tunc prophetæ erant: ideo per hoc notificari possed, sed quia adhuc putare quis posset alios esse prophetas in terra Iudæorum, qui fortè nondũ manifesti erant, vel quòd nondum notum esset apud omnes Iesum esse Prophetam, addiderunt nomen regionis, vt dicerent eũ esse à Nazareth Galilææ: & ita iam non posset dubitari, pro quo diceretur, quia non erat alius, qui haberet omnes istas qualitates.

De nomine eius apparet, quia istud est, quod ei iusserat imponi Angelus, àntequam de vtero nasceretur, quãdo locutus est ad Ioseph postquam virgo conceperat, supra 1. cap. & H istud etiam iussit Angelus ei imponi, antequam conciperetur in vtero, Luc. 2. & dixit illud Mariæ quando eam salutauit. Luc. 1. cap. & istud ei impositum fuit in circuncisione. Luc. 2. & hoc nomine eum omnis populus vocabat: nos verò Christum vocamus, sed Christus non est nomen personæ, sed dignitatis, quia significat regem, cum Christus dicatur in Græco vnctus: reges autem apud Iudæos vngebantur, & coronabantur: ideo pro regno eum Christum vocamus: ipsi verò, quia nondum eum regem, neque Messiam agnoscebant, non vocabant Christum, sed solùm Iesum, quia autem in eum credere incipiebant, eum Christum iam vocabant. *Christus est nomen dignitatis.*

I *Quare turbæ non vocarunt eum Iesum Christum.*
Quæst. LII.

SEd quæretur, quare isti non vocauerunt eum Iesum Christum: poterant enim eum sic vocare, quia credebant in eum. Aliqui dicunt, quòd non poterant, quia nesciebant eum esse regem, quod Christus significat.

Dicendum, quòd non stat, quia isti erant, qui veniebant cum Christo in via: & tamen illi clamabãt Hosanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel. Ioan. 12. c. vbi eum regem vocant, & Messiã scilicet filium Dauid; ergo à fortiori possent eum Christum vocare, quod solum signat regem, & dè quolibet rege dicitur, quòd est Christus. Dici potest vno modo, K quòd istæ turbæ vocabant Iesum regem, & Messiam non quasi hoc scirent, aut crederent, sed quia Deus impellebat corda eorum ad hoc dicendum, & ipsi nesciebant, quid dicerent. Sic dicit Chrysosto. Puto autem, quòd neque ipsi, qui laudabant, sciebant, quod laudabant, sed spiritus subito ingressus in eos veritatis verba fundebat. Et ita declaratum est supra, & quia spiritus Dei mouebat eos in præcedentibus ad dicendum Hosanna, & benedictus, qui venit rex Israel: nunc verò non mouebat eos ad hoc: ideo nescirent nunc dicere, nisi quod omnibus notum erat, aut creditum, scilicet, quòd erat Iesus, & Propheta de Nazareth Galilææ. Aliter potest dici, & melius, quòd isti, qui responderunt nũc Ierosolymitis, non dixerunt eum Iesum Christum, sed solum Iesum, quia etiam si scirent, aut crederent eum esse Christum, & Messiam, tamen non conueniebat, quod hoc dicerent respondendo, quia, qui respondet ad quæsita, debet notificare quærenti ea, de qui- *In q. 44*

quibus ille dubitat: omnis autem notificatio, quæ alicui fit debet fieri per ea, quæ illi nota sunt: Ierosolymitæ autem quærebant nunc quis erat ille, qui veniebat: ideo isti respondentes debuerunt notificare per ea, quæ illis nota erant: illis autem notum erat quis esset Iesus de Galilæa propheta, quia communiter, vt propheta tenebatur. Nō autem erant eis notum, an ille esset Messias, vel rex Iudæorum: imò nesciebant, an aliquis tunc esset, cui ista cōpeteret: ideo non debuerunt eum vocare nūc Christum in respondendo: quia Ierosolymitæ saltem omnes non cognoscebant eum, vt Christum: & tamē nemo erat, qui non cognosceret eum, vt Iesum de Nazareth: ergo debuerunt eum vocare Iesum de Nazareth, & non Iesum Christum respondendo quærentibus. Sed obijcitur, quòd debuissent vocare eum Christum respondendo, quia ipsi clamando vocabant eum regem Israel, & hoc erat dicere eum Christum.

Dicendum, quòd non debuerunt sic eum vocare: quia dato, quòd intelligerent ea, quæ dicebant, & quòd ille esset rex, & Messias: tamen in laudando Iesū conueniens erat, quòd ipsi dicerent optima, quæ de eo nouerant, & quia eum credebant esse Christum. i. regem, vel Spiritus Sanctus impellebat eos ad hoc dicendum, conueniens erat, quòd hoc dicerent, vt illi, qui nesciebant, erudirētur per ea, quæ isti dicebant, aduertentes ad ea, siue omnes intelligerent hoc, siue non, non differebat, quia illa debet quis doceri, quę non nouit: quando autem respondebant quærentibus, quis esset ille, non debuerunt respondere, nisi per ea, quæ nota essent quærentibus, quia alias non fieret notificatio, & tamen non erat notum omnibus Ierosolymitis Iesum esse Christum: ideo non debuerunt respondendo hoc dicere. Secus autem est proponendo doctrinam, quia ille, qui docet, proponit à principio aliquā do propositionem aliquam ignotam, quam postea pauli sper explicat: sed qui rn̄det non debet, nisi explicare id, de quo iam dubitatum est: ideo non debet respondendo procedere nisi per ea, quæ nota sunt ei, cui respondet.

Quare turba vocauerunt Christū Prophetā. Quæst. LIII.

QVæritur, cum isti respondentes non vocauerint Iesum esse Christum, licèt in veritate esset, eo quòd hoc erat dubium apud populum, quare vocauerunt eum prophetam: quia etiam hoc dubitari posset, an esset propheta, & fortè dubitabatur: imò aliqui dicebant, quòd non erat homo bonus, neque à Deo, sed malus, qui sabbathum non custodiebat. Ioan. 9. capit. & etiā in populo erat contentio circa eum, quia aliqui dicebāt, malus est, alij autem non, sed quòd erat bonus, Ioan. 7. cap. ergo non erat notum, quòd esset propheta, & consequenter respondendo non debebant eum vocare prophetam, cum per sola nota responderent. Dicendum, quòd conuenienter vocauerunt eum prophetam respondendo, quia vel omnes in Ierusalem cognoscebant eum esse prophetam, vel cognoscere poterant ex operibus. Videbant enim multa ipsum miracula facere, & occulta notificare, quæ non pertinent, nisi ad homines Dei, quos Iudæi prophetas vocant, & ob hoc non solum poterat eum tenere, vt prophetam, sed verè omnes eum prophetam esse credebant, & apud totum populum hoc persuasum erat. Sic dicitur infra in litera: Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut prophetam eum habebant, & licèt dicatur, sicut prophetam, non est intelligēdum, quòd non crederent eum prophetam, sed aliquid simile prophetæ habere, sed quòd verè credebant illum esse prophetam. Vnde illud, sicut, non dicit similitudinē, sed est expressiuum veritatis, iuxta illud Ioan. 1. cap. vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre: Et tamen Ioannes noluit dicere, quòd Iesus esset quasi vnigenitus à patre, sed quòd esset verè vnigenitus. Sic etiam patet, quia infra in littera dicitur: omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam: & tamen Marc. 11. c. vbi ponitur ista sententia dicitur: omnes enim habebant Ioannem, quia verus propheta esset. & Luc. 20. c. dicitur: Certi sunt. n. Ioānem prophetam esse. Item patet hoc efficacius, quia dr̄ Luc. 24. ex verbis duorum discipulorum ad Christum: Tu solus peregrinus es in Ierusalem, & nō cognouisti, quæ facta sunt in diebus his de Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potens in opere, & sermone coram Deo, & omni populo? Et ita innuebant illum esse solum peregrinum, quia nesciret facta Iesu, quasi cęteri illa scirent, & ita apud cæteros constaret de actionibus, & passionibus eius, ex quibus apparebat eum esse virum prophetam, etiam & planius, quia dicitur: Qui fuit vir propheta potens in opere, & sermone coram Deo, & omni populo. Et ita non solùm erat verum eum esse prophetā, sed etiam totus populus hoc sciebat: ideo poterant isti conuenienter eum respondendo vocare prophetam.

Quomodo turba intellexerunt Christum esse Prophetam. Quæst. LIIII.

B QVæritur, cum isti dixerint respondendo, quòd Iesus erat propheta, quomodo acceperunt, quod esset propheta. Dicendum, quòd potest vno modo accipi, quòd esset propheta. s. vnus de prophetis, eo quòd opera prophetę faciebat. s. quia miracula faciebat, & occulta aliqua declarabat, q̄ ad prophetas pertinet: & ita dr̄ infra in littera, q̄ sicut propheta eum habebant. Alio modo pōt accipi propheta. s. q̄ esset ille propheta, quē prędixerat Moyses, q̄ esset similis ei: Deut. 18. c. & iste propheta expectabatur. Alio modo, quòd iste erat nō propheta de cōibus, sed aliquis excellentior alijs prophetis, qui per excellentiam vocari possit magnus: & ita vocauerunt eum turbę: Luc. 7. c. Accepit oēs timor, & magnificabant Deum, dicentes, quia propheta magnus surrexit in

C nobis, & quia Deus visitauit plebem suā. Alio modo pōt accipi propheta excellenter pro Messia, quia erat caput omnium prophetarum, & erat propheta, qui expectabatur à toto populo Iudæorum. Sic accipitur Ioan. 6. c. s. illi homines cum vidissent signum, q̄ fecerat, dicebāt, quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum. Sed dubitatur in quo modo istorum acceperint isti dicentes Christum esse prophetam. Dicendum videtur, q̄ acceperint in primo. s. q̄ erat sicut vnus ex ꝓphetis. Et ratio est, quia isti rn̄debant notificare volentes personam Iesu, & ideo loquerentur per illa, quæ de ipso nota essent. Et tamen esse eum prophetam, qui expectabatur. s. Messiam non erat notum omnibus, et eum esse prophetam maiorem alijs, licet non esset Messias, non erat notum omnibus. Quod autē esset propheta aliquis, notum erat, quia

D nemo dubitare poterat eum facere aliqua opera prophetæ, & quia nullus gradus minor erat, q̄ esse eum prophetam vnum de prophetis, & ea, quæ minora sunt faciliora sunt cognitione, ideo nichil facilius cognosci poterat apud populum, quam eum esse vnum de prophetis, ergo isti vocarēt eum prophetam in illo modo, in quo omnes scirent eum prophetam: & tamen non erat alius modus, quem magis omnes tenerent: ideo in isto acceperunt. Secundo patet, quia licet multi de populo, qui specialiter sequebantur doctrinam Christi, putarent eū prophetam magnum esse per excellentiam, & alij crederēt eum esse Messiam, qui erat caput prophetarum, tamen plus communiter non tenebat hoc. Et patet, quia quādo Christus quæsiuit supra 16. c. discipulis suis, quem dicunt homines esse filium hoīs. i. quem putant me esse populi, quos cōi appellatione hoīes vocauit: illi responderunt;

E alij putant esse Ioannem Baptistam, alij Eliam, alij Ieremiam, alij vnum ex prophetis. Et ita enarrando ibi oēs positiones populi de ipso, nulla fuit, quæ diceret eū Messiam, siue prophetam futurum in mundum, sed inter cæteras positiones illa fuit communior, scilicet, vnū ex prophetis, quia illa erat verisimilior, & minorem patiens difficultatem, ideo istam magis à populo approbatam, & habitam ponerent nunc isti respondentes. Tertiò patet ex modo locutionis duorum discipulorum ad Christum Luc. 24. c. Nā dixerunt de Iesu Nazareno, q̄ erat vir propheta in opere, & sermone potens corā Deo, & omni populo. Et ita dixerunt, q̄ coram toto populo constabat eū esse prophetam; & tamen postea dicitur, Nos autem sperabamus, quod ipse redempturus erat Israel.

Redimere autem Israel pertinet ad Messiam, qui est salua-

saluator,& non ad alios prophetas, qui solum prænunciant futura,& miracula interdum faciunt:& non dixerunt,quòd totus populus expectabat,quòd ipse redempturus esset Israel, sicut dixerunt, quòd ille erat propheta coram toto populo, sed dixerunt, nos sperabamus, scilicet discipuli Christi:ergo videtur,quòd discipuli Iesu credebant eum Messiam:populus autem credebat eum prophetam primo modo. s.simpliciter prophetam. Et hoc maximè apparet,quòd isti intellexerint, quia isti non respondebant per ea, quæ nota erant: & tamẽ de quolibet gradu prophetiæ nominato,magis dubitari poterat,quã si vocaretur propheta simpliciter: ergo isto modo acciperent. Dicit autem Hieronymus, quòd dixerunt eum esse illum prophetam,de quo dixerat Moyses, quòd erat propheta similis sibi,cum ait à minoribus incipiunt, vt ad maiora perueniant:prophetam enim eum dicunt,quem Moyses sui similem dixerat esse venturum. Et tamen ꝙ dictum est,manifestius est.Cum autem obijciebatur præced.quæstio. quòd dubium esset,an propheta esset Iesus. Dicendum,quòd non erat dubium,nisi apud eos,qui volebant dubium facere ex intentione,cupientes offuscare famam,& opinionem Christi apud populũ,quales erant Pharisæi,& sacerdotes,qui dixerunt illud,quod habetur Ioan.9. Nam ita persequebantur Christum, quòd volebant eum occidere,dicentes, quòd si permitterent eum, totus mundus crederet in eum, & omnes irẽt post eum, Ioan.11.& 12.cap. Et mandauerant, quòd siquis confiteretur eum esse Christum, extra Synagogam fieret,Ioã. 9.cap.Istis ergo nihil credendum erat,cum essent hostes aperti.Nam etiam si crederent Iesum esse prophetam,& Messiam,nollent profiteri, sed negarent. Cum autem dicitur,quòd quidam dicebant,bonus est,alij verò nõ, sed seducit turbam. Dicendum,quòd in turba erant aliqui, qui sequebantur doctrinam Pharisæorum,& illi sicut ac ceperant venenum à magistris suis, ita illud ore euomebant,dicentes,quòd nõ erat propheta, sed seducebat turbas.Istis tamen non erat credendum, neq; faciebant opinionem popularem, cum essent discipuli inimicorum Christi,& isti pauci erant: cętera autem multitudo,quæ populus absolutè vocari poterat, credebant Iesum esse prophetam per opera, quæ faciebat: & ita isti respondentes nunc,conuenienter eum prophetam vocauerunt, & in isto modo.s.quod esset vnus de prophetis.

Quare isti dixerunt Iesum esse prophetam a Nazareth, potius quam a Bethlehem. Quæst. LV.

QVæritur,quomodo isti dixerũt Iesum esse prophetam a Nazareth.Nam non erat à Nazareth,sed à Bethlehem, quia in Bethlehem natus est supra 2. cap.& non in Nazareth. Dicendum,quòd Christus natus fuit in Bethlehem,& educatus, & conuersatus in Nazareth: & tamen nunquã in tota scriptura vocatur Bethlehemites,vel de Bethlehem. Vocatur autem semper de Nazareth. Et dicendum,quòd hoc à quibusdam per errorem fiebat:ab alijs verò prudenter. Nam populares,& cęteri Iudæi vocabant Iesum Nazarenum, vel Galilæũ, quod idem est, eo quòd putabant eum natum in Nazareth. Mater enim sua, & Ioseph, qui pater suus putabatur, ante conceptionem, & natiuitatem Christi habitabant in Nazareth, &. post natiuitatem eius semper ibi habitauerũt:solum autem natus est in Bethlehem, quia cũ esset Maria desponsata Ioseph, & circa tempus partũ di eius facto edicto ab Octauiano Augusto, vt iret quisque ad profitendum in ciuitatem suam: Ioseph, eo quòd esset de domo,& familia Dauid,& consequenter erat de vrbe Bethlehem de qua fuerat Dauid 1.Reg. 16.& 17. & Ioan.7.cap. iuit ad profitendum in Bethlehem, & dũ ibi maneret cum Maria coniuge sua, accidit quòd illa pareret Iesum. Luc.2.& inde redierunt in Ierusalẽ tempore purificationis.s.quadragesimò die post partum. eo. cap.& cum obtulissent Iesum in templo iuxta consuetudinem legis Moysi,redierunt in Nazareth. & mansit ibi Ioseph cum Maria coniuge eius, & cum Iesu.eod.cap.& erat ibi subditus illis,& inde fugit in Aegyptum nocte, admonente angelo,supra 2.capit. & quando de Ægypto

F reuersus est Ioseph redijt in Nazareth,& habitauit ibi Christus vsque ad tempus, quo cępit prędicare,iam triginta annorum factus, vt colligitur sup.2 cap.s.Et veniẽs habitauit in ciuitate Nazareth,vt adimpleretur quod dictum est per prophetas quoniam Nazaręus vocabitur. Nemo ergo erat, qui putaret eum oriundum, nisi de ciuitate Nazareth, & tanquam ibi genitum Nazarenum vocabant, & propter istam opinionem de Christo,magna erat difficultas ad credendum eum esse Messiã, quia de Messia credebant, quòd nasciturus erat de Bethlehẽ. De Iesu autem putabant, quòd natus esset in Nazareth. Sic patet Ioan.7.cap. vbi dissensio facta est in turba propter Christum.s.ex illa turba quidam dicebant,hic est verè propheta: alij dicebant,hic est Christus: alij autem dicebant: Nunquid à Galilæa Christus venit? Nonne scri-

G ptura dicit,quòd ex semine Dauid, & de Bethlehem castello,vbi erat ipse,venit Christus,& facta est dissensio in turba propter eum. Etiam inter Pharisæos facta est contentio contra Nicodemum,qui fauebat parti Christi, & dixerunt ei cęteri Pharisæi: nunquid,& tu Galilæus es? idest,credis in Iesum Galilæum, & sequitur, scrutare, & vide, quia propheta à Galilæa non surget, idest, non veniet Messias de Galilæa.eod.capit.& non solum isti,qui erant bono animo ad ipsum,dubitabant, an esse posset Messias, quia erat de Galilæa:sic patet Io.1.c.cum dixit Philippus ad Nathanael, quẽ scripsit Moyses in lege, & prophetæ dixerũt,inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth,& dixit ei Nathanael: à Nazareth potest aliquid boni esse?idest, nunquid potest propheta, vel Messias nasci de Nazareth?q.d.non potest: illi autem, qui sciebant

H veritatem natiuitatis Christi. s.quòd esset natus in Bethlehem, vocabant eum de Nazareth, non quasi innuere vellent eum ibi natum,sed educatum:& accipit quis nomen ab eo loco, in quo diuturnam morã contrahit,quia videtur ei esse patria, ita cum Christus semper mansisset in Nazareth, videbatur ei esse patria:imò vocabatur patria eius,licèt ibi non fuisset natus.Sic dicitur supra 13.& Marc.6. vbi de Christo eunte in Nazareth dicunt Euangelistæ,quòd venit in patriam suam;& ipsi Nazareni vocabant Nazareth patriam Iesu Luc. 4. c. quanta audiuimus à te facta in Capharnaum,fac & nunc in patria tua, & Christus ibidem dixit illam esse patriam suam.s.nemo est propheta acceptus in patria sua. Et ita Euãgelistę,qui veritatem originis Christi sciebant, non vocabant eum Bethlehemitem,sed Nazarenum,etiam Apostoli, quan-

I do loquebantur de eo post resurrectionem vocabant eũ Nazarenum, vt illud Luc.24.& non cognouisti, quæ facta sunt de Iesu Nazareno? & Petrus dixit Act.2.cap. Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo, & Act.10. c.dixit Petrus:Iesum à Nazareth, quomodo vnxit Deus eum Spiritu Sancto, & virtute. Causa autem quare isti, qui sciebant eum Bethlehemitem vocabant eum Nazarenum, erat duplex. Prima propter populum, vt intelligeretur ab alijs de quo loqueretur.Nam populus non cognoscebat Iesum, vt Bethlehemitem, sed vt Nazarenũ. Si autem Euangelistæ,vel alij cognoscentes veritatem, vocarent eum Bethlehemitem, populus audiens non intelligeret de quo loquerentur: ideo oportebat sic eum vocari, vt in nomine conuenirent, & ob hoc ipsemet Iesus vocabat se Nazarenum, vt patet Ioannis 18. cum di-

Quare xps vocabat, Nazarenꝰ cũ eẽt bethlehemites.

K xit Iudæis quærentibus eum;Quem quæritis?& illi dixerunt,Iesum Nazarenum: ipse verò ait, ego sum. Quia si diceret,ego non sum Iesus Nazarenus, sed Iesus Bethlehemites videretur negare de se,quod alij credebant de eo,& cogeret eos errare circa cognitionem suam. Secunda causa erat propter auctoritatem propheticam, & voluntatem diuinam. Deus enim ostendit, quòd volebat eum vocari Nazarenum & non Bethlehemitem. Sic dicitur supra 2.cap. Habitauit in Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per prophetas, quoniã Nazarenus vocabitur.Et ideo nobis non licet eum vocare Iesũ Bethlehemitem: sed Iesum Nazarenum, quo nomine Deus vocari voluit.De istis,qui nunc respondebant quærentibus, dicendum, quòd vocauerunt eum Iesum à Nazareth Galilæę, quia fortè ipsi putabant eum inde genitum,sicut cœteri Iudæi credebant.

Vel

Vel dato quòd scirent veritatem, vocarent eum à Nazareth propter illos, quibus respondebant, quia cum respondens intendat notificare quæsitum, & notificatio fiat per ea, quæ nota sunt quærenti, debuerunt vocare Iesum de Nazareth, quia populus nesciebat eum esse, nisi de Nazareth, & si vocarent eum de Bethlehem, non intelligerent de quo diceretur: & tamen illi, qui sciebant veritatem, vocabant eum de Nazareth, idest, educatum, & conuersatum in Nazareth, & non natum ibi, vel natum de Nazareth secundum opinionem illorum, ad quos loquebantur: vt si illi dicerent, hic est Iesus à Nazareth Galilææ, idest, quem vos putatis esse de Nazareth: & ita etiam aliqua dicuntur in scriptura, quæ non sunt vera, sed solum dicuntur, quia sic putata sunt à quibusdam, vel communiter, sicut quando mater dixit Christo: Ego & pater tuus dolentes quærebamus te, Lucæ secundo: & tamen Christus non habebat patrem in terra. Et quod plus est, illa sciebat hoc, quæ eum conceperat, & pepererat in virginitate, sed dixit, quia putabatur ab omnibus, quòd Ioseph esset pater Iesu, Lucæ tertio: & ita dixit Philippus Apostolus Ioannis primo, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth: sic enim ille tunc putabat: licèt iam esset Christi discipulus.

Quare Pharisæi cum nunc viderint Christum vocari Messiam, & regem Israel, non punierunt, qui ista dicebant. Quæst. LVI.

Quæritur, cum principes sacerdotum, & Pharisæi dolerent, quòd Christus honoraretur à populo, quare cum nunc viderunt eum vocari Messiã, & regem Israel, non punierunt eos, qui ista dicebant. Aliqui dicunt, quòd fortè Christus postea fuit odiosus istis, vt indignarentur de laudibus eius, sed nunc nondũ erat: & ideo non prohibebant eum laudari.

Dicendum, quòd non stat, quia tam odiosus eis erat, quòd iam ante hoc mortem ei decreuerant. Nam ex tempore, quo Lazarum suscitauit, diffinierunt Pontifices, & Pharisæi, vt occideretur: Ioan. 11. Et tamen prius illum suscitauit, quàm fieret iste honor ei, quia Ioan. 12. capit. dicitur, quòd propterea turba exiuit obuiam ei, quia audierant, quòd à mortuis suscitasset Lazarum: ideo iam erat Christus valde odiosus Pontificibus, & Pharisæis. Et patet etiam, quia ex eo, quòd quidam de turba vocabant Iesum esse Christum, dicebant Pharisæi, quòd erant maledicti, Ioan. 7. cap. ideo nunc vellent laudes eius impedire. Secundò patet, & efficacius, quia verè pro eis indignati sunt. Nam antequam intraret in vrbem indignati sunt alij. De primò patet Luc. 19. cap. scilicet: Quidam Pharisæorum de turba dixerunt ad illum, magister increpa discipulos tuos. De secũdo patet, quia postquam ingressus est in templum, videntes principes canentes pueros Hosanna, indignati sunt, & dixerunt Christo, audis quid isti dicunt? infra in littera. Est ergo dicendum, quòd molestè ferebant principes sacerdotum, & Pharisæi, quòd ita de Christo dicerentur, & cupiebant turbas prohibere, sed non fecerunt. Primò, quia forte Deus incussit illis timorem, vt non auderent hoc facere, quia Deus volebat nunc Christum honorari à turbis, & si possent principes sacerdotum istud prohibere, non fieret iste honor Christo, quod erat inconueniens, cum per istum honorem manifestatum fuit omni populo eum esse Messiam, & regem Israel. Nam vt rex Israel recipiebatur in vrbe, & acclamabatur coram eo, quod non fieret si principes sacerdotum prohibere possent: & ideo Deus incussit timorem principibus, & non ausi sunt quemquã prohibere, neque comminari illis. Sic enim facit, quando vult, vt patet Genesis trigesimoquarto capitulo. Nam quando filij Iacob occiderunt Sichimitas pro violatione Dinæ, & Chananæi, & omnes gentes illius regionis congregari volebant, vt delerent domum Iacob, quod ille timuit, dicens: Turbastis me, & odiosum fecistis Chananæis, & Pherezæis habitatoribus terræ huius. Nos pauci sumus, & illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.

Et ideo cum recedere vellet Iacob, & gentes terræ illius irruere vellent super eum, Deus immisit terrorem super habitatores terræ: Genesis trigesimoquinto, scilicet: Terror Domini inuasit omnes per circuitum nationes, & non sunt ausi persequi recedentes. Secundò fuit, quia etiam si iste terror non immitteretur principibus sacerdotum à Deo, ipsi timebant multitudinem. Nam isti, qui nunc istum honorem exhibebant Christo, erat multitudo magna, scilicet, plurima turba, quæ cum eo veniebat de Iericho, vt colligitur supra in littera. Et vt Hieronymus dicit, erat ista turba tanta, quod Lucas vocat eam turbas multas, Lucæ decimonono capitulo, scilicet: Cùm appropinquaret ad descensum montis Oliueti, omnes turbæ descendentium cœperunt laudare Deum, & super istos superuenit alia multitudo, quia turba multa de illis, qui venerant ad diem festum, cũ audirent, quòd Christus venit, exierunt ei obuiam, Ioannis decimosecundo capitulo: Tantam autem multitudinem timuerunt principes aggredi: & ideo non solùm ad pœnam non persecuti sunt multitudinem: sed etiam verbis duris non ausi sunt eas exacerbare. Tertiò fuit, quia dato, quòd vellent ipsi pœnam aliquam pro talibus insolentijs inferre: illa erat pœna capitalis, scilicet, quia regem vocabant eum, qui non putabatur ab eis rex: etiam vocabant eum Messiam, quem non credebant Messiam esse: sed talem pœnam non poterant inferre principes sacerdotum, neque aliqui Iudæi, sed ad iudices positos à Romanis recurrendum erat, quod patet in Christo: quem licèt occidere vellent Iudæi, non ausi sunt, sed ad Pilatum duxerunt, & cum ille diceret, secundum legem vestram iudicate eum, dixerunt illi: nobis non licet interficere quemquam, Ioan. decimooctauo. A fortiori ergo non liceret talem pœnam exercere in tantam multitudinem, ideo non prohibuerunt de facto laudes illas: & tamen intra se Pontifices, & Pharisæi maledicebant populo, quia laudabant Christum, & sequebantur eum. Sic patet Ioan. 7. vbi multi de turba dicebant de Iesu, quòd esset Christus, & dixerunt Pharisæi: Nunquid, & vos seducti estis: nũquid aliquis ex principibus credit in eum, aut ex Pharisæis, sed turba hæc, quæ non nouit legem maledicti sunt: etiam processerant ad ampliora, quia excommunicationem posuerant si quis diceret eum Christum, & ideo aliqui timebant eum confiteri Christum esse, sic dicitur Ioannis nono capitulo, vbi parentes cœci illuminati ob hoc respondere noluerunt, scilicet: Ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos, iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse Christum, extra Synagogã fieret, propterea dixerunt parentes eius, quia ætatem habet, ipsum interrogate, sed nunc etiam non ausi sunt istam excommunicationem exequi priuando multitudinem Synagoga, & ingressu templi, aut denunciando eam priuatam, quia tumultus multitudinis fieret contra eos.

Quare principes sacerdotum, & Romani non procedebant contra Christum, cum viderent eum vocari regem. Quæst. LVII.

Sed quæritur, dato quòd contra multitudinem laudantem Christum non processerint principes sacerdotum, quare contra Christum non procedebant.

Dicendum, quòd principes sacerdotum, & Pharisæi oderant Christum, quia arguebat vitia eorum, vt patet infra 23. cap. & Luc. 7. & ostendebat populo nequitiam eorum, & ita eos contemptibiles reddebat, etiam quia ei impendebatur magnus honor à populo, & inuidebant, quòd non tantus exhiberet eis, & ideo detrahebant ei, & incipiebant paulisper conuitiari. Nam à principio volentes offuscare miracula eius, dixerunt, in Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia supra cap. 9. & 12. c. Postea verò, cum populus eum in tantum laudaret, quòd eum Christum, idest Messiam vocabant, inceperunt Pharisæi non solũ Christo detrahere, sed etiam turbæ male dicere, eo quòd non poterant eam auertere à Christo. Et dixerunt, turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt.

Cum autem quotidie miracula frequentarentur, & fauor populi erga Christum cresceret, per singulos dies decretum excommunicationis posuerunt principes sacerdotum contra eos, qui Iesum vocarent Christum. Ioan. 9. cap. iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam fieret. Sed cum adhuc miracula Christi quotidie frequentarentur, & potissimè de suscitatione Lazari, quæ fuit opus clarissimũ, cui plurimi Iudæorum de Ierosolymitanis astiterant, & annunciauerant Pontificibus, & Pharisæis, indignati sũt plurimum illi, & congregato consilio diffinierunt de morte Christi. Ioan. 11. scilicet Collegerunt consiliũ Pontifices, & Pharisæi, & dicebant quid facimus, quia homo iste multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem. Et in illo consilio dixit Caiphas: expedit, vt homo vnus moriatur pro populo. Et sequitur: Ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum: & quia maximus fauor, & testimonium creuerat Iesu, quòd Messias esset ex suscitatione Lazari, cogitauerunt Pontifices, vt occiderent Lazarum, & sic posset aliquo modo negari suscitatio Lazari, vel verti in dubium. Ioan. 12. cap. Cogitauerunt autem principes sacerdotum, vt Lazarum interficerent: quia multi propter illum ibant ex Iudæis, & credebant in Iesum: & tunc processerunt ad vlteriora: dederunt enim mandatum, quòd si quis sciret vbi esset Iesus, denunciaret, vt possent eum tenere, & occidere. Ioan. 11. cap. Dederant enim Pontifices, & Pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit, vbi sit, indicet, vt apprehendant eum: & istud mandatum fuit post suscitationem Lazari, & ante aduẽtum Christi in Ierusalem, & ob hoc Christus tunc nõ palam ambulauit per aliquot dies: sed fugit in ciuitatem Ephrem. eod. capit. nunc autem cum venit Ierusalem Ioan. 12. cap. cum esset post decretum datum de tenendo eum, tenerent illum, etiam si non laudaretur publicè, vt Messias: quanto magis nunc quando publicè à populo vocatus est Messias, & rex Israel, quod nunquam ante publicè fuerat factum: ideo desiderabãt Iudæi tenere illum, & occidere, sed non ausi sunt, & doluerunt valde Pharisæi, quando viderunt Iesum introire cum tali honore in vrbem, & in templum, Ioan. 12. c. scilicet Pharisæi dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nichil proficimus: ecce mundus totus post eum abijt, sed & indignationem suam aliquo modo ostenderunt Christo, quia quando pueri laudabant eum in templo, dixerunt illi: audis quid isti dicunt? infra in littera, scilicet: Videntes principes sacerdotum, & scribæ mirabilia, quę fecit, & pueros clamantes in templo Hosanna filio Dauid, dixerunt: audis quid isti dicunt? Et tunc Christus audacter respondit, dicens. Nunquam legistis in scripturis: Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Ex quo magis indignati sunt: quia non solum contra voluntatem eorum agebat, sed etiam constanter contra illos respondebat, bonum esse quod fiebat, & tamen non ausi sunt mittere manum in eum.

Primò quia Deus incussit illis timorem, & hoc quia non erat tempus, quo ille passurus erat, & Deus non permittebat eum tunc pati: ideo non dabat audaciam, sed potius incutiebat timorem Iudæis, vt non auderent mittere manum in eum. Sic patet Ioann. 7. cap. s. Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in eum manum, quia nondum venerat hora eius, & etiam si conarentur ei de facto nocere, non possent: quia nondum venerat hora eius. Sicut Ioan. 18. dicitur. Hæc verba locutus est in Gazophylatio, & nemo apprehendit eum, quia nõdum venerat hora eius: quando autem venit hora eius, tunc potuerunt Iudæi eum tenere, & occidere. Sic ipse dixit Luc. 22. cap. Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Sed obijcietur, quia tunc cum hora concessa Iudæis ad occidendum Christum esset determinata secundum diuinam voluntatem, non poterant ante hoc ei nocere, & ita non expediebat, quòd fugeret ante hoc, & tamen aliquando fugiebat, & latebat, vt Ioan. 8. quando eum lapidare voluerunt fugit, & occultauit se: & iterum etiam quando in porticu Salomonis voluerunt eum lapidare, recessit. Io. 10. cap. Et potissimè quãdo decretum datum

F est contra ipsum post suscitationem Lazari, vt teneretur. Ioan. 11. c. & dicitur: Iesus ergo iam non palam ambulabat apud Iudæos, sed abijt in regionem iuxta desertum in ciuitatem, quę dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Et postea apparebat, vt quando nunc publicè venit in Ierusalem. Dicendum, quòd Christus non se occultabat, vel recedebat nisi eo tempore, quo non poterat euitare malum sine scandalo, scilicet quando placebat deitati, quòd ipse pati posset a Iudæis. Cum autem dicitur, quòd hora mortis eius erat determinata, & non poterat præueniri per Iudæos: dicendum, quòd non poterat occidi nisi in loco, in quo ipse volebat, & tempore quo volebat. Vnde quando Pharisæi dixerunt Christo in Galilæa, exi hinc, quia Herodes quærit te interficere, Luc. 13. cap. dixit illis: Ite, & dicite vulpi illi: Ecce dęmonia
G eijcio, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor, verumtamen hodie, & cras, & sequenti oportet me ambulare, quia non capit prophetam perire extra Ierusalem: in quibus palam ostendit, quòd etiam si Herodes minaretur, quòd eum occidere vellet, non timebat: quia neque poterat tunc occidi, neque etiam in regione illa, in qua erat. De tempore patet, quia dixit: non capit Prophetam perire extra Ierusalem. Non est possibile perire, idest occidi Messiam extra Ierusalem: & tamen dicendum, quòd aliquod tempus erat a Deo concessum inimicis, in quo possent Christum occidere, & aliud, in quo possent eum affligere, vel persequi, & neutrum poterat ab eis præueniri. Tempus autem mortis Christus noluit fugere, sed præsentem se exhibuit, quia ad hoc veniebat: tempus autẽ persecutionum interdum declinabat, quia
H aliqua mala erant, quæ volebant ei inferre Iudæi, quæ non erant conuenientia ad nostram salutem: ideo eo tẽpore fugiebat ab eis, & abscondebat se ab eis, vel declinabat eos diuertendo in aliam regionem. Et ita fuit quando dederunt Pontifices mandatum de tenendo Christũ post suscitationem Lazari, quia in tempore illo potuissent ex concessione Dei Iudæi nocere Christo, si pręsens esset, ideo declinauit: cum autem illud tempus fuit elapsum, quod valde paruum fuit, venit publicè in Ierusalem, quia tunc non erat hora Iudæis concessa ad occidendum, neque ad persequendum Christum. Et hoc significat ipse Luc. 22. c. cũ dixit eis, qui eum tenuerunt in horto, quasi ad latronem existis cum gladijs, & fustibus, cum quotidie fueram vobiscum in templo, non extendistis manus in me, sed hæc est hora vestra, & potestas tenebra
I rum. q. d. tunc non potuistis manus extendere in me, licet malam voluntatem concepissetis, quia non erat, tunc aliquid vobis permissum facere contra me, nunc verò quia est hora vestra. i. in qua concessum est vobis nocere, executi estis malum, quod corde tenebatis, & ita nunc non ausi sunt mittere manus in Christum, quia nondum venerat hora ejus, imò neque verbum aliquod durum ausi sunt loqui contra ipsum. Secundò fuit, quia timebant multitudinem, quæ fauebat Christo, habebat enim multitudo Christum, vt prophetam, & ideo si quis contra eũ, aliquid auderet, obstaret multitudo. Sic dicitur infra in littera, quando dixit Christus parabolas, quas Iudęi putauerunt contra se dictas. s. cum audissent principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipsis diceret, & quærentes eum tenere, timuerunt tur
K bas, qm̃ sicut prophetam eum habebant. Tertiò fuit specialiter pp tempus, scilicet, quia erat ante diem festum, & conueneraт multitudo magna, & quotidie conueniebat, vsquequo transiret. Multitudo autem fauebat Christo, ideo timebant eum omni tempore persequi, sed magis nunc, quando tanta multitudo conuenerat. Sic ipsi dixerunt infra 26. Consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent, & occiderent, dicebant autem, non in die festo; ne fortè tumultus fieret in populo. Et maxime, quia nũc viderant totam multitudinem magis ei deuotam, quam vnq̃ vidissent, cum laudarent eum, vt Messiam, & vt regem Israel, quod nunquam ante hoc fecerant, ideo nequaquam ausi sunt aliquid facere contra Christum, licèt mandatum dedissent prius de tenendo eum, sed cõsiliati sunt nunc q̃ occultè, & dolosè Christum tenerent, & occiderent, infra 26. quia palam posse facere diffidebant.

Quare

Quare Christus non permisit, quòd Pharisæi ostenderent contra eum indignationem in opere. *Quæst. LVIII.*

QVæritur, cum nunc indignati fuerint Pontifices, & & Pharisæi contra Christum, quare non permisit, quòd ipsi ostenderent contra eum indignationem in opere, licèt realiter nocere non possent, occultante seipso ab eis, sicut quando prædicante eo in templo tulerunt lapides, vt iacerent in eum, ipse autem abscondit se, & exiuit de templo. Ioan. 8. cap.

Dicendum, quòd non conueniebat: nam fugere vel occultare se ad defectum, & impotentiam quandam pertinet: & ideo nunquam in Christo ista esse debebant, nisi aliqua vtilitas sequeretur ex eis. Sequebatur autem primò vtilitas eruditionis, scilicet, quòd per illa instrueret nos fugere persecutiones, quando opus esset: docuerat enim hoc verbo, dicens. Si persecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite ad aliam, supra decimo capitulo: ideo vt esset solidior doctrina, voluit etiam opere docere, cum ipse fugit manus persecutorum, & se absconderit. Secundò ad hoc, quòd ostenderet Christus potestatem suam varijs modis: nam si semper volentes nocere ei cohiberet incutiendo eis timorem, vt non facerent, esset vnus modus circa hoc ostendendi potestatem suam. Voluit ergo alijs modis ostendere: & hoc fuit, quòd cùm Iudæi sumptos lapides in Iesum iacere vellent, non viderent eum, scilicet, quòd eos excæcaret pro tunc, vel eis se inuisibilem redderet: ideo erat conueniens hoc aliquando ostendi, quod fieri non posset, nisi illo modo, scilicet fugiendo & occultando se. Tertiò fuit, quòd etiam præter diuersos modos cohibendi potestatem, adhuc est aliud, scilicèt, quòd efficacius ostenditur sic potestas quàm aliter: quia maius est cohibere a malo eum, qui iam cæpit, quàm eum, qui iam cogitauit, eo quòd ille iam totum conatum apposuerat, iste tamen nullum: & tamen hoc fit occultando se ab eis, qui inferre mala volūt, vt palam exire de manibus eorum, qui nocere volunt, & inceperunt: & quòd ipsi videant, & nocere non possint. Sic fuit Luc. quarto. Quando Nazareni indignati contra Christum, duxerunt eum ad supercilium montis, vt eum inde præcipitarent, ipse autem exiens per medium illorum ibat. Ideo conueniens fuit, vt aliquando se subtraheret ab eis, qui ei nocere iam incipiebant, siue occultando se, siue videntibus eis, & non potentibus tenere, & nocere. Quartò erat, quia ista ostensio potestatis erat manifesta, cum inciperent hostes Christi nocere ei, & ipse se subtraheret eis palam, ita quòd non possent eum tenere, vel se occultando: quòd verò volentibus eis nocere Christo, & nondum actu aliquid facientibus incuteret timorem, & comprimeret desiderium eorum, erat quidem magna potestas, sed non erat foris manifesta: ideo conueniens erat, quòd aliquādo Christus illos modos teneret, vt magis potestas sua manifestaretur.

Nunc verò sufficienter Christus istas vtilitates expleuerat, exercendo modos illos liberandi se: quia ter se sic liberauit, scilicet, semel in Nazareth. Luc. quarto. iterum in templo. Ioannis octauo. Et iterum in porticu Salomonis, Ioan. decimo capit. ideo non oportebat quantum ad hoc nunc tenere illum modum, scilicet, quòd Iudæi inciperent ei nocere, mittendo lapides in eum, vel volendo eum præcipitare, & quòd ipse absconderet se.

xp̄s ter se liberauit a morte.

Secūdò, quātū ad hoc fuit: quia Christus erat iam propinquus passioni, & ideo non erat sibi tempus occultādi, vel recedendi, sed publicè ostendendi: & hoc vt videretur, quòd passionem spontè tolerabat: nam si nunc paulo antè passionem volentibus eum Iudæi lapidare, vel alio modo occidere, fugeret de manibus eorum: putaretur postea quando occideretur, quòd non potuisset tunc latere, vel fugere: & ita pateretur inuoluntarius: & tamen ipse voluit ostendere, quod patiebatur voluntariè, per hoc quòd publicè apud eos manebat quotidie, & non tenuerunt eum: nunc verò tenuerunt, quia ipse concessit eis hanc horam. infra vigesimosexto, & Luc. vigesimosecundo. Quotidie eram vobiscum in templo docens, & non

A me tenuistis, vel non extendistis manum in me, sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

Tertiò, fuit ad confirmandum fidem, vel opinionem bonam, quam habebat populus de illo, & ex eo quòd publicè loquebatur, & nemo mittebat manum in eum, vel non fugiebat, ipse putabatur a plurimis, quòd esset Messias, Ioannes septimo capitulo, scilicet: Dicebant quidam ex Ierosolymis, nonne hic est, quem quærunt interficere? ecce palam loquitur, & nichil ei dicunt. Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus? Si autem nunc volentibus Iudæis, manum mittere fugeret, detrahebatur valde illi fidei, vel opinioni bonę, quam de eo cōceperant: ideo non debuit permittere, quòd Iudęi tentarent de facto in eo manum mittere, de quo ipse fugiendo, vel se occultando se liberaret.

B Quartò fuit specialiter propter magnitudinem honoris nunc Christo impensi, & magnitudinem populi astātis, nunquam enim turba talem honorem Christo impenderat, quòd cum ramis, & via strata vestibus introduceret eum in Ierusalem cantantes publicè eū regem Israel, & Messiam. Quòd ergo post tantam gloriam statim fugere compelleretur, Iudæis mittere volentibus manus in ipsum, valde detrahebat tanto honori, & rediret in nichilum in conspectu hominum id quod factum erat: ideo nequaquam fuit conueniens, quòd nunc fugeret mittentibus in eis manum Iudæis.

Quintò fuit, quia cùm nunc Christus iam publicè se ostendisset, permittens se publicè vocari Messiam, & regem Israel, & ostendens bene dicere eos, qui sic eum laudassent, & non mitterent Pontifices manum in eum, con
C firmaretur opinio apud multitudinem, quòd principes sacerdotum, & doctores legis credebant eum esse Messiam, & ideo tacebant: quia alias non permitterēt talem blasphemiam, sic dicitur Ioan. 7. cap. quòd dixerunt quidam: iste est, quem quærunt interficere, ecce palam loquitur, & nichil ei dicunt. Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus? ideo licèt alias latuerit aut declinauerit Iudæos volentes mittere manum in eum, non debuit nunc facere.

Et intrauit Iesus in templum Dei, & eijciebat omnes vendentes, & ementes in templo: & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit, & dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et
D *accesserunt ad eum caci, & claudi in templo, & sanauit eos.*

Marc. 11.a Luc. 19.g Ioā. 1.c Is. 56.c Ier. 7.b

Et intrauit Iesus. Hic ostenditur, quòd Iudæi fuerūt contemptores diuinæ maiestatis in facto patenti: & diuiditur in duas: quia primò ostenditur Christi deitas ex duplici facto. Secundò subditur Iudæorum impugnatio. ibi. *Videntes autem principes.* Prima in duas inquantum duplex factum, à Christo ostensum fuit, scilicet de potenti mercatorum de templo eiectione, & de infirmorum curatione. Secunda ibi. *Et accesserunt.* Circa primum dicitur. *Et intrauit Iesus in templum.* Scilicet antequam diuerteret ab hospitium, vel ad alium locū, postquam introiuit in vrbem, recto gressu iuit in templum,
E & introiuit in illud. *Et eijciebat omnes vendentes, & ementes in templo.* Idest eiecit tunc omnes, quot ibi reperit ementes, & vendentes: ea enim ibi vendebantur, quæ ad sacrificia, & libamina pertinebant. *Et mensas nummulariorum.* Scilicet erant ibi nummularij qui pecuniam dabant, & commutabant, quos campsores dicimus. *Et cathedras vendentium columbas euertit.* Scilicet tā mensas nummulariorum, quam cathedras vendentium colūbas euertit Christus, per terram omnia dispergens. Colūbæ vendebant ibi ad sacrificia, cathedræ erant sedes quędam, in quibus sedebant illi qui columbas vendebāt, vel in quibus tenebant illas columbas, quas vēdebant. *Et dicit eis.* Scilicet illis quorū cathedras, & mēsas euertit, & alijs circūstātib. *Scriptum est.* Isa. 56. c. *Domus mea.* Idest domus templi domini, quam Deus vocat domum suam, quasi specialiter sit domus eius: quia est dicata ad cultū

Marc. 11.e Luc. 19.g

eius: licèt cæteræ etiam domus suæ sint inquantum, domini est terra,& tota plenitudo eius, Psalm. vigesimotertio. Et illud. Impleta est terra possessione tua. Psalmo centesimotertio. *Domus orationis vocabitur*. Idest vocari debet, & ideo nichil aliud ibi exerceri debet, nisi quod ad orationem pertinet. *Vos autem*. Quasi dicat, vos non tenetis eam in actu ad quem Deus illam ordinauit. *Fecistis eam speluncam latronum*. Idest locum ementium, & vendentium,& vbi talia fiunt, fures & latrones sunt.

Quando fuit introitus iste Christi in Ierusalem. Quæst. LIX.

QVæritur, quando fuit iste introitus Christi in Ierusalem, & in templum, de quo hic dicitur.

Dicendum, quòd ordo rerum facit, quòd post quam Iesus de Galilæa venit, & transiuit per Iericho venit per Bethaniam, & inde cum esset iuxta montem Oliueti misit pro asina, & pullo, & comitantibus turbis venit in Ierusalem, & cum intraret in vrbem, statim iuit ad templum: & tamen manet hic difficultas quantum ad ea, quæ Ioannes narrat. Nam Matthæ & Marcus, & Lucas concordant nichil interponendo: quasi statim, vt Christus transito Iordane venit in Iericho, & illuminauit cęcos, venerit recto itinere in Bethaniam, & Bethphage, & inde pro asina, & pullo miserit, & equitans introiuerit in Ierusalem. Ioannes autem multa refert quæ acciderunt in Ierusalem, scilicet, quando in téplo prædicabat,& sumpserunt lapides Iudæi, vt iacerent in eum Ioan. 8. & postea de sanatione cęci nati Ioan. 9. & post hæc cum in festo Enceniorum iterum eum voluerunt lapidare, & tenere in porticu Salomonis. Ioan. 10. cap. Et tunc fugit vltra Iordanem ad locum, in quo Ioã. Baptist. primum baptizauerat,& mansit ibi, eod. cap. Interim accidit, quòd langueret Lazarus, & sorores eius Martha, & Maria Magdalena miserunt ad Christum ad locum, vbi erat vltra Iordanem, vt veniret ad curandum eum,& ille venit, Ioan. 11. capit. & suscitauit eum, cum iam esset mortuus: quo facto Pontifices, & Pharisæi indignati decreuerunt Christum occidere: ideo ipse non ausus est manere in Bethania, vbi Lazarum suscitauerat, sed abijt in ciuitatem Ephrem, quæ est iuxta desertum, & ibi mansit vsque ad sex dies ante Pascha, scilicet in die Sabbathi mansit in Bethania, quia non licebat Iudęis itinerare, & die alia, scilicet die Dominica processit in Ierusalem, & iste est dies Dominicus in Ramispalmarum.

De omnibus enim illis, quæ dicuntur per Ioannem vsque sextum diem ante Pascha, quando venit Christus in Bethaniam dubium est, & de istis dicetur in loco suo super Ioannem, an fuerint ante transitum Christi per Iericho,& illuminationem cæcorum ibi, vel fuerint postea, & quomodo se habeant ad illa,& tamẽ de illis, quæ dicuntur Ioan. 12. cap. est ordo certus, scilicet quòd postquam Christus venit in Bethaniam hac vltima vice, venerunt multi Iudæi de Ierusalem, vt viderent eum, & Lazarum, quem suscitauerat, & mansit ibi die Sabbathi ante Dominicam in Ramispalmarum, & erant tunc sex dies ante Pascha: quia Pascha incipiebat sequenti die Iouis ad vesperam, & die Dominica post Sabbathum recessit de Bethania: quia dicitur Ioan. decimosecundo capit. In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audisset, quòd Iesus Ierosolymam venit, acceperũt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant Hosanna, & tunc Christus veniebat in via. Ergo die quinto ante Pascha recessit de Bethania, & introiuit in Ierusalem, & iste est dies in Ramispalmarum.

Istud enim fuit conuenienter factũ, scilicet vt responderet figuratum figuræ: erat enim agnus paschalis figura Christi pro nobis immolandi: vnde dixit Apostolus 1. Cor. 5. cap. Pascha nostrum immolatus est Christus,& tamen de agno Paschali iubetur Exod. 12. cap. quòd die decimo mensis acciperetur, & teneretur in domo, die autem quartadecima ad vesperam immolaretur: ita, & Christus die decimo mensis Iudæorum venit in Ierusa-
F lem: quia venit quinto die ante festum Paschæ computando tam ipsum diem, in quo venit quàm diem Paschę. Primum quia dies primus Paschæ erat quartusdecimus mensis, scilicet dies Iouis ad vesperum, & ita erant quinque dies, scilicet computãdo diem dominicam, & diem Iouis, & ex die dominica, scilicet die decimo tenebatur in domo, scilicet in Ierusalem, quæ erat domus occisionis suæ: & die quartadecima ad vesperum cæpit immolari: quia cæpit pati captus tunc à ministris Iudæorum, & sequenti die consummata est passio eius. De hoc dicit Raba, scilicet: Notandum autem quòd hic introitus eius in Ierusalem fuit ante quinque dies Paschæ: narrat enim Ioannes, quòd ante sex dies Paschæ venerit in Bethaniam, & in crastinum asino sedens venerit in Ierusalem. vbi notanda est concordia non solum in rebus
G sed etiam in temporibus veteris, & noui testamenti: decima enim die mensis primi agnus qui in Pascha immolaretur domum introduci iussus est: quia Dominus decima die eiusdem mensis hoc est ante quinque dies Paschæ ciuitatem, in qua pateretur, erat ingressurus.

Quando Christus introiuit in templum, de quo nunc dicitur, & quare. Quæst. LX.

QVæritur, quando Christus introiuit in templum, de quo nunc dicitur, & quare.

Dicendum, quòd Christus introiuit in illud ipsa die, qua introiuit in vrbem,& statim vt illuc introiuit: nam mox vt introiuit in vrbem recto gressu profectus
H est in templum, & ingressus est illud, & non diuertit ad aliquid aliud antequam ad templum veniret: & hoc satis innuit littera, quia mox vt dicit eum ingressum in vrbem dicit, quòd intrauit in templum, quasi non fuerit vlla distantia inter vnum, & alterum.

Causa autem prima fuit, quia Christus istum honorem nunc recepit vt pateret omnibus, quòd ipse ostendebat se esse Messiam, & regem Israel: intrauit autem per vrbem, vt videret tota ciuitas, quomodo turbæ quæ præcedebant,& sequebantur, clamabant vocantes eum Messiam, & regem Israel, & tamen illi, quibus maxime res ostendenda erat, erant Pontifices,& Sacerdotes,& Pharisæi, quibus Populus credebat, & isti in templo erant: ideo fuit conueniens, quòd iret in templum, & ibi idem ostenderet, quod coram populo ostenderat: nam ibi pue-
I ri clamabant, Hosanna benedictus, qui venit rex Israel. infra in littera, & Marc. 11. & cum hoc manifeste viderunt Pontifices, & Pharisæi indignati sunt: ideo ita fuit necessarium ire in templum, sicut ire in Ierusalem.

Secunda causa fuit propter miracula, quæ ibi fecit ad confirmandum id, quod de eo dicebatur: turbæ enim,& pueri clamabant eum regem Israel, & Messiam, & ad confirmationem huius fuerunt miracula, quæ fecit, scilicet quòd cæcos, & claudos sanauit, isti autem erant in templo: ideo conueniens fuit, vt illuc iret,& occurrerent sibi illi, in quibus ostendere posset statim vera esse, quæ de eo dicebantur,& ita dicitur infra in littera, quod cum introisset ad templum, accesserunt ad eum claudi, & cæci.

Tertia fuit, quia Christus volebat ostendere potesta-
K tem suam, & vera ea, quæ de eo dicebantur ex alio signo, scilicet eijciendo ementes, & vendentes de templo, in quo potestatem spiritualem ostẽdebat, quia magnum erat, quòd ipse solus omnes illos eijceret, & non resisterent ei: etiam ostendebat se à Deo missum, & specialius pertinere ad ipsum quàm cæteri homines, cum de domo Dei specialem curam habuerit eijciendo inde ementes, & vendentes, quod facere non posset nisi iret in templum, ideo fuit conueniens, quòd illuc iret.

Quarta fuit, quia Christus volebat se ostendere magistrum spiritualis salutis, cum de eo diceretur, ꝙ esset Messias sicut vere erat, salus hęc à Deo prouenit,& illã orando impetramus, quia quidquid petierimus fiet nobis. inf. in littera,& Luc. 17. & Io. 16. Locus aũt orationis licet vbique sit, Io. 4. tamẽ specialiter est in templo Dei, sicut dixit hic Christus, Domus mea domus orationis vocabitur,

ideo

ideo cum omnes ob hoc, ad templum ad orandum conuenire debeant, maxime competebat Christo, qui erat auctor & magister spiritualis salutis, & talem se tradi volebat.

Quare Christus iuit in templum statim antequam ad aliud diuerteret, vt introiuit in vrbem.
Quæst. LXI.

QVæritur, quare iuit in templum statim vt introiuit in vrbem antequam ad alia diuerteret.

Dicendum, quòd primò fuit propter turbam: nam ipse volebat ire in templum honorabiliter, sicut introiuerat in ciuitatem comitatus turbis canentibus. Si autem declinaret prius ad aliquam domũ vrbis, & post aliquantum tempus iret ad templum, dimitteret eum turba in domo, & postquam semel dimitteret non rediret ad eum, & ita iret solus, vel cum paucis in templum: quod tamen non expediebat: & dato, quòd multi conuenirent ad eum, vt irent cum eo in templum: tamen iam non canerent, sicut quando introierunt cum eo in vrbẽ, quia solùm semel recepit hunc honorem à turbis, & tamen conueniens erat, quòd intraret in templum canentibus pueris Hosanna de quo indignati sunt pontifices, & per quod manifestè viderunt, quid populus de Christo sentiret: ideo debuit statim ire, vt cum eo iret turba tota canendo, sicut in vrbem intrauerant. Secundò fuit propter turbam, & sacerdotes, scilicet vt viderent turbę quæ cum Christo ibant, quomodo constanter respondebat Pontificibus, & Pharisæis, qui indignati fuerunt, quia Christus laudabatur à pueris, & ipse respondit illis constanter, quòd illa erat bona laus: ita, quod non ausi fuerint replicare ad eius responsionem pontifices, & hoc tota turba vidit, ex quo confirmaretur nimis fides, quam habebat, vel opinio de Christo: quia mendacium nemo audit sustinere constanter coram potentibus: & ita turba arguebat Iesum esse Christum, quòd audebat loqui coram Pontificibus, & Pharisęis, & non nocebant ei. Ioã. 7. c. f. Nonne hic est quem quærunt interficere? ecce palam loquitur, & nichil ei dicunt. Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus? non tamen videret turba nisi iret cum eo in templum, quod non fieret, nisi statim iret: ideo debuit statim ire in templum. Tertiò fuit, vt videret totus populus, quòd ipse se talem ostenderet, qualem ipsi eum laudabant: nam Messiam eum dicebant, & à Deo missum, vel in nomine Domini: ideo voluit præsente toto populo ostendere, quòd in nomine domini veniebat, scilicet quia curam habebat de his, quę ad Deũ pertinebant, & quia potestatem exercebat spiritualem, eijciendo mirabiliter eos, qui in templo negociabantur: istud autem fecit statim, vt in templum ingressus est, & tamen si non venisset in templum, mox vt venit in vrbem, non videret turba miraculum istud, quia non veniret cum eo in templum: ergo debuit statim venire in tẽplum postquam intrauit in vrbem. Quartò fuit, quia Iesus erat Messias, & filius Dei, & ideo magis pertinebat ad Deum quàm cæteri homines, & ideo ad ipsum maxima cura pertinebat de rebus diuinis: si tamen declinaret prius in hospitium, vel ad alia opera quàm veniret in templum, nõ appareret ipsum habere maximam curam de rebus diuinis: ideo fuit conueniens, quòd ante omnia veniret in templum. Quintò fuit, quia ipse veniebat, vt per omnes actiones suas nobis exemplum agendi præstaret, & tamen ipse suaserat, quòd in actionibus nostris proponeremus ea, quæ ad Deum pertinent secundum tempus. supra 6. cap. Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & cætera adijcientur vobis. Sed regnum Dei orando quęrimus, cum naturaliter ad illud non perueniamus: ergo ante omnia orationi instandum est, & ita Christus debuit ante alia in templum venire, vt sic nobis exemplum præberet, quòd ante omnia orationi insistamus. Sextò fuit quia Christus veniebat in Ierusalem, vt medicus animarum, sed medicus attingit originem morbi, vt ex eo incipiat ponere remedium medicinæ, & tamen origo mali erat in sacerdotibus, & Pharisæis, qui in templo erãt: ideo ante cætera debuit ire in templum.

A De his tribus vltimis dicit Chrysost. Hoc erat proprium boni filij, vt ad domum curreret patris, & illi honorem redderet: & tu imitator Christi factus, cum aliquam ingressus fueris ciuitatem, primum ad Ecclesiam curras: hoc enim erat boni medicis, vt ingressus ad infirmam ciuitatem sanandam, primum ad originem passionis recederet: nam sicut de templo omne bonum egreditur: ita de templo omne malum procedit. Si enim sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret. Si autem corruptum fuerit, omnium fides marcida est: sicut enim cum videris arborem palentibus folijs, intelligis, quia vitium habet in radice: sic cum videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosce, quia sacerdotium eius non est sanum.

B *Quomodo est verum, quòd Christus intrauit in templum, cum non esset Sacerdos nec Leuita.*
Quæst. LXII.

QVæritur, cum dicatur, quòd Christus intrauit templum, quomodo est verum, quòd intrauerit: quia videtur, quòd non intrauit, quia non licebat ei intrare, cum non esset sacerdos, neque leuita.

Dicendum, quòd hoc procedit ex ęquiuocatione: nam templum accipitur aliquando pro quibusdam partibus, & aliquando pro alijs: ad quasdam enim licebat Christo intrare, ad quas licebat omnibus laicis mundis: alię erãt, ad quas licebat solis leuitis, & sacerdotibus introire, & aliæ ad quas solis sacerdotibus: Christus enim non ingrediebatur ad aliqua loca templi nisi ad illa, ad quæ ingre-
C diebantur merè laici: quia ipse non erat sacerdos neque leuita, cum fuerit de tribu Iuda, de qua nemo fuit vnquam minister templi, vel tabernaculi. sic dicitur ad Hebræ. 7. In quo enim hæc dicuntur de alia tribu est, de qua nemo altari præsto fuit, manifestum enim est, quòd ex Iuda ortus sit dominus noster, in qua tribu nichil de sacerdotibus locutus est Moyses, & ita sicut nullum ministerium locorum sacrorum Christo competebat sicut nec laicis: ita nec competebat ei intrare ad aliquem locum templi, ad quem non intrarent laici.

Ad hoc considerandum, quòd de templo Salomonis, & de tabernaculo Moysi, quod in deserto fabricatum fuerat idem modus erat. Tabernaculum enim propriè dictum erat quædam domus habens in longitudine cubitos triginta: in latitudine decem, & in altitudine decẽ,
D & latera eius tria, s. meridianum, aquilonare, & occidentale erant de tabulis. Latus verò orientale quodam velo, vel tentorio pendente operiebatur. Tectum autem quatuor tegumentis tegebatur. De his patet Exod. 26. cap. & secundùm lõgitudinem diuidebatur domus ista in duas partes, & vna pars, quæ erat versus occidentem habebat cubitos decem in longitudine, & consequenter erat quadrata: quia totidem habebat in altitudine, & totidem in latitudine: alia pars quæ erat versus orientem, & per quã erat introitus habebat in longitudine cubitos viginti: in latitudine autem decem, & in altitudine decem, & ideo erat quadrangula. prima quæ erat quadrata, & ad occidentem, vocabatur Sancta Sanctorum. Secunda, quæ erat longior, & ad orientem, vocabatur sanctum, vel sanctuarium. Exod. 26. Et distinguebantur istæ duæ partes *Quid*
E eiusdem domus quodam velo interposito, pendente in *sãctuarium.*
postibus siue columnis quatuor, eod. capit. ad partem illam, quæ vocatur Sancta Sanctorum nemo intrabat nisi summus sacerdos semel in anno in die expiationis cum sanguine ad expiandum pro se, & toto Israel. ad Heb. 9. & Leui. 16. in aliam partem, quæ vocatur sanctũ, quam Apostolus vocat priorem: quia per illam erat introitus ad secundam, intrabant quotidie sacerdotes aliqui ad faciendum ministeria quotidiana. ad Heb. 9. cap. & non intrabant nisi illi quibus competebat ministrare siue ex institutione, siue ex sorte, siue alias: leuitæ autem nunquam intrabant in partes istas. & ita apparet, quòd in tabernaculum Moysi nemo intrabat nisi sacerdos, neque saltem videre licebat aliquid eorum quæ intus erãt. Vnde etiam leuitis, ad quos pertinebat portare tabernaculum, & omnia vasa eius de loco in locum quando mo-

mouenda erant castra Num.3.& 4. non licebat videre vasa sanctuarij, idest tabernacula, quando nuda erant: quia alias morerentur. Num.4. & ideo antequam illi ea acciperent, intrabant sacerdotes, & inuoluebant ea operimentis suis: & tunc deposito toto tabernaculo accipiebant ea leuitæ eod.cap. ergo non licebat eis aliquo tempore intrare in tabernaculum: quia quandocunq; intrarent, viderent vasa nuda, & ita morerentur. Num.4. quod Deus euitare volebat: à fortiori ergo nulli laico licebat introire in tabernaculum, quod fecit Moyses. in circuitu tabernaculi erat quasi quidam murus de velis, siue de tentorijs factis de byssio retorta, quæ pendebant ex columnis quarum quælibet erat cubitorum quinque in altitudine, & perrigebant tentoria vsque ad terram: & affigebantur terræ paxillis, & funiculis, vt non mouerentur à vento: erat autem iste murus per quatuor latera, vt in medio clauderetur tabernaculum. Latus autem aquilonare habebat in longitudine cubitos centum, & columnas viginti in quibus pendebant ipsa tentoria. Latus autem meridianum totidem cubitos, & columnas totidem viginti. Latus occidentale habebat in longitudine cubitos quinquaginta, & columnas decem. Latus vero orientale totidem, idest quinquaginta, & columnas decem: & in medio huius lateris erat porta, & istud spatium clausum hoc muro vocabatur atrium, & erat taliter, qualiter dispositũ est Exod 27.cap. & in isto atrio extra tabernaculum erat altare holocaustorum, in quo omnia sacrificia offerebantur. Et de isto atrio dicẽdum, quòd intrabant in illud omnes leuitæ quandocumque volebant: laicis omnibus licebat illud introire, quando offerre volebant sacrificia, quia accedebat qui offerebat aliquod animal vsque ad altare holocaustorum iuxta ostium tabernaculi: & tamen ista sunt intra atrium præfatum: ideo illuc intrabant laici, & ibi comedebant de partibus sacrificiorum sibi prouenientibus: alijs autem temporibus non intrabant illuc. Talis erat habitudo sacerdotum, lauitarum, & laciorum ad sãctuarium, quod Moyses fecit in deserto. Istud autem cessauit tempore Salamonis facto templo per ipsum Salomonem, & ideo Christus nunquam introuit in sanctuariũ factum à Moyse, neque in aliquam partem eius, quia tempore Christi non erat illud sanctuarium, sed introiuit in templũ Salomonis. De templo Salomonis dicendum, quod habebat similitudinem magnam cum tẽplo, siue tabernaculo facto p Moyses quantum ad distinctionem locorũ. fecit enim Salomon domum quandam longitudinis cubitorum 60. latitudinis vero viginti, altitudinis autem centum viginti cubitorum 2.Para.3. capit. & secundum longitudinẽ diuidebatur domus ista in duas partes, pars anterior erat cubitorum quadraginta in longitudine, & 20. in latitudine, & ista vocabatur sanctum vel sanctuarium. Pars posterior, quæ erat ad occidentem, erat cubitorum viginti in longitudine, & totidem in latitudine, & vocabatur sancta sanctorum. 3.Reg.6. & Para. 3.ca. & ista domus tota erat operta tecto, & erat in modũ turris, quia altitudo erat dupla ad longitudinem, & sexcupla ad latitudinem, & in partem anteriorem non intrabant nisi sacerdotes ad ministrandum quotidie, illi s. quibus forte proueniebat ministratio, in secundam partem, quæ vocabatur sancta sanctorum non intrabat quisquã nisi sacerdos magnus semel in anno, sicut dictum est de tabernaculo Moysi ad Heb.9.ca. & in totam istam domum, siue in anteriorem, siue in posteriorem non intrabãt laici aliqui, neque etiam Læuitæ, ideo Christus nunquam intrauit in illam, vnde accipiendo templum pro aliqua duarũ partium prædictarum non intrabat Christus in templũ: Sed extra templum istud: ad partem eius oriẽtalem iuxta portam erat spacium quoddam viginti cubitorum in longitudine, & latitudine cubitorum decem 3. Reg. 6. erat iuxta illud spacium, q̃ vocabatur porticus, quædam platea quadrata, etiam ad partem orientalem templi clausa muro, sed non habens tectum, & vocabatur atrium sacerdotum, in qua platea erat altare holocaustorum, & vasa eius, & fiebant omnia sacrificia intra istam plateam, & vocabatur atrium sacerdotum, quia officia sacerdotum interius fiebant, scilicet sacrificia, ad istud atrium introibant sacerdotes omnes qui ministrabant, etiam Leuitæ, qui sacerdotes adiuuabant in ministrando, vt canendo, & circa quædam alia, in quibus Leuitæ subministrabant sacerdotibus, & ad istud atrium nunquam intrabant laici, sed quando volebant afferre sacrificia, accedebant ad ostium istius atrij, & ibi præstabant animalia immolanda sacerdotibus, qui suscipiebant ea de manibus eorum, erat autem alius murus magnus, qui claudebat templũ, & atrium, & porticum supra dicta, intra quem erant magna spacia, quæ distinguebantur in partes, & ad omnia ista licebat laicis introire. & ista erant ad orandum, & audiendum doctrinam legis, & erat ibi quædã pars, in qua erant ibi viri laici, & alia in qua erãt fęminæ, & istæ subdistinguebantur, quia quædam erant pro mundis, aliæ pro immundis, de quo latius dictum est 3. Reg.7. cap. & in istas partes, ad quas laicis intrare licebat, introiuit Christus sæpe ad orandũm, & prædicandum, & nunc in istam partem intrauit, & tamen proprie nõ vocatur templum nisi domus illa quæ diuidebatur in duas partes, vt supra dictum est, in quam nunquam Christus introiuit, exteriora autem vocantur atria templi propriè, & non templum, & tamen large vocãtur, hic, templum, & sępe apud Euangelistas quando asserunt Christum intrasse in templum, vel prædicasse in eo.

An idem sit quod dicitur hic, & quod dicit Ioannes circa ementes, & vendentes, Quæst. LXIII.

Quæritur, cum dicatur, quod Christus eijciebat nũc de templo ementes, & vendentes, & etiam Ioannes dicat de hoc, an idem sit, quod hic, & ibi refertur, vel diuerso tempore factum fuerit. Aliqui dicunt, quod sic, quia si non esset idem opus istud, & illud, quia refertur à duobus, etiam diceremus quod cũ Marcus, & Lucas de eiectione ementium, & vendentium loquantur, quod mater factum est, quia quatuor Euangelistæ illud referunt.

Dicendum, quod non fuit factum idem. Quod patet primo, quia illud quod Ioannes scribit, factum est in principio prædicationis Christi, istud autem factum est in fine, nam die in ramispalmarũ facta est ista eiectio ementium, & vendentium, s. die qua venit de Bethania, & introiuit in Ierusalem cum ramis, & turba cantante, & tũc introiuit in templum, & eiecit ementes, & vendentes, vt colligitur supra in litera, & Ioan.2.c. & ex his, quæ dicta sunt supra, sed illud, quod Ioannes scripsit, fuit in principio prædicationis. Quod patet, quia Ioannes posuit in principio euangelij, & postea descripsit omnia gesta Christi. Sed quia aliquis fortè diceret, quod est anticipatio vel recapitulatio.

Dicendum, quod ordo rectus est, &, quod verè fuit illa eiectio vendentium saltem duobus annis ante mortem Christi, quia Io.2.c. vbi dicitur istud, ponitur quod erat prope Pascha Iudæorum, & ascẽdit Iesus Ierosolymam, inuenit vendentes, & eiecit eos de templo. Et postea sexto cap. ponit aliud Pascha Iudæorum, scilicet quando saturauit turbas, & postea 12.c. ponit aliud festum Paschę, scilicet quando venit de Bethania in Ierusalem cum ramis, & turba canente. Et ita tria festa Paschæ faciũt duos annos, & tamẽ in isto festo Paschæ, in quo introiuit Christus cum ramis in Ierusalem, & quod fuit vltimũ Pascha vitæ suæ, eiecit Christus ementes, & vendentes de templo, vt colligitur hic, & Mar.11. & Luc.19. ergo non fuit eadem eiectio. Secundo apparet, quia illa vice, qua eiecit ementes, & vendentes, vt Ioannes refert, quæsitum fuit signum à Christo quare hoc faceret, & dixit eis, soluite templum hoc, &c. nunc vero nullum signum petierunt, vt patet hic, & Mar.11. & Luc.19.c.

Tertio patet, quia illud asserũt doctores nam Aug. lib. de concor. Euang. dicit: Manifestum est autem hoc, idest eiectionem ementium, & vendentium de templo nõ semel, sed iterum à domino esse factum, sed primum commemoratum est à Ioanne hoc vltimum à cęteris tribus. Chrys. quoq; ait: In quo maior est accusatio Iudæorum, q̃m cum bis hoc idem fecisset morabãtur in sua demẽtia. Cum autem de ista eiectione loquantur alij duo, idest Marcus,

Marcus,& Lucas, non ostendit esse idem, quod Ioannes A scripsit,cum eo, quod habetur hic:nam manifestū est id, quod à Luca. & Marco de eiectione templi scriptum est idem esse cum eo quod hic habetur,quia eadem sunt antecedentia,& subsequentia in omnibus tribus, & circunstantiæ narrationis ostendunt idem esse, quod narratur, sed quod Ioannes scripsit longe diuersum est, quod omnes circunstantiæ narrationis ostendunt, s.quia in principio gestorum Christi posuit; & in nullo consonat quantum ad antecedentia,& subsequentia cum alijs tribus.

An ista eiectio facta sit die in ramispalmarum, vel sequenti die. Quæst. LXIIII.

QVæritur,de ista eiectione, quam nunc fecit Christus postquam cum ramis introiuit in Ierusalem, B qua die facta est, s.an die in ramispalmarum qua intrauit in Ierusalem,an sequenti die.

Causa autem dubitationis est, quia Matthæus videtur hic innuere ex ordine narrationis, quod statim, vt Christus intrauit in Ierusalem venit in templum die in ramispalmarum,& tunc eiecit ementes, & vendentes de templo: Marcus autem ex ordine narrationis videtur dicere contrarium,s.quod introiuit Christus in Ierusalem, & ipsa die ad vesperam rediit in Bethaniam cū duodecim discipulis, & alia die rediit rursus de Bethania in Ierusalem,& in via maledixit ficui, & post maledictionem sequitur,quod intrauit Ierosolymam, & venit in templū, & eiecit ementes,& vendentes.

Aliqui dicunt,quod planum est, quod non fuit in prima die,sed in secunda sicut Marcus narrat,quia Mat. breuiter narrauit: Marcus autem magis aperuit, & semper standum est ei qui aliquid dicit,& non ei qui tacet, quia negatiuè non arguitur per locum ab auctoritate.

Dicendum, quod postquam Christus venit in Ierosolymam die in ramispalmarum,s.die quinto ante Pascha, quotidie redibat ad vesperum de Ierusalem in Bethaniā, & sequen. die veniebat iterum in Ierusalem, & prædicabat ibi,& iterum ad vesperum egrediebatur de vrbe, & manebat in Bethania siue in monte Oliueti, vt colligitur infra in litera,& Mar. 11. & Luc. 19. & idem Beda dicit, & quotidie in templum intrabat, nam quādo intrauit in Ierusalem in die in ramispalmarum intrauit in templū, vt colligitur hic in litera,& Mar. 11. & quantum ad hoc non est difficultas,sed solùm, quod cum quotidie intrauerit in templum istis diebus,qua die earum in tēplo ementes,& vendentes expulerit, nam in hoc aduentu solum semel hoc egit,& ex ordine narrationis Matthæi videtur colligi,quod prima vice, qua intrauit in templum. Ex narratione autem Marci videtur innui, quod secūda die fecerit.

Dicendum,quod satis potest teneri vtrunque,cum difficile sit inuenire causam aliquam planè ostendentem, q̄ potius vna die quam altera factum fuerit. Cum autem dicitur,quod Marcus exprimit rem apertè, & ostendit, quod secunda die factum fuerit, Matthæus autem tacuit pauciora dicens.

Dicendum,quod non est verum,sed ita est, quod Matthæus, & Marcus eadem referunt, sed ordine contrario posuit,nam Marcus dicit,quod die, qua cum ramis venit intrauit Ierosolymam,& intrauit in templum, & sequitur, & circunspectis omnibus cum iam vespera esset hora exijt in Bethaniam cum duodecim, & cum exiuit de Bethania esuriuit,& videns ficum à longe, in qua fructum non inuenit,maledixit ei. Et sequitur,& venit Ierosolymam, & cum introisset in templum cœpit eijcere ementes,& vendentes,& ita aperte vult, quod in secūda die factum fuerit postquam maledixit ficui:Matthæus autem ex ordine suo ostendit,quod prius eiecit ementes de templo,& sequenti die maledixit ficui,ait enim q̄ Christus venit in Ierusalem,& intrauit in templum, eiecitq; inde ementes,& vendentes,& sanauit cæcos,& claudos, indignatique sunt Pontifices, & Pharisæi propter pueros canentes.

Et sequitur,& relictis illis abijt foris extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit, mane autem reuertens in ciuitatem esuriit,& vidit arborē fici &c. & ita vult Mat. innuere ex ordine locutionis, quod prima die eiecerit ementes,& vēdentes,& sequenti die maledixit ficui. Dicendum ergo, quod cum non appareat determinata veritas, ad vtrumlibet possumus opinari, sed vt tetigimus supra,tenebatur,quod prima vice, qua introiuit in templum fecit hoc,siquis tamen velit tenere ordinem,quem Marcus ponit,satis est verisimilis,sed de hoc magis dicetur infra quæst. 98.

Quid isti vendebant,& vbi. Quæst. LXV.

QVæritur, cum eiecerit vendentes de templo, quid isti vendebant,& vbi.

Dicendum quantum ad locum, quod large accipitur templum: nam sicut dicebatur supra,propriè tēplum non erat nisi quantum ad duas domos,interiorem, & exteriorem,& ad istas non intrabāt Leuitæ aliqui,neque laici, sed sacerdotes soli iuxta distinctionem ibi datam,atria autem exteriora vocantur templū large. Nunc manifestum est,quod ista,quę vendebantur non erant in templo propriè dicto,sed in atrijs templi in locis illis, ad quæ intrabant laici ad orandum, nam erant ibi magna spacia intra murum exteriorem, & ita poterant ibi esse vt orantes,& etiam cōcursus mercium,& apparet, quod esset in atrijs,in quibus orabāt laici, nam intra templum propriè dictum non essent venalia, cum nemo illuc introiret,nisi sacerdotes ad ministeria sua,ad Heb. 9. cap. & siquis alius illuc introiret,moreretur, Nu. 4. cap. Manebāt sola atria, in quibus laici manebant, potissimè quia ista C venalia pro laicis proponebantur, ideo non essent nisi in loco,ad quem laici accedere possent.

Secundo patet ex redargutione Christi, quia dixit venditoribus,scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur,vos autem fecistis eam speluncam latronū, ergo videtur,quod in loco deputato ad orationem laicorum vendebantur ista.

Quæ vendebantur in templo. Quæst. LXVI.

QVæritur,quantum ad aliud de his, quæ vendebantur in templo.

Dicendum, quod non vendebantur absolutè in templo omnia venalia, quasi ibi fierent publicæ nundinæ,sed solum ea vendebantur, quæ ad sacrificium perti- D nebant,s.oues,boues,capræ,columbę,& turtures,de animalibus enim nulla alia offerebantur,s.tres species, idest bos,ouis,capra,de quadrupedibus; & duæ species, i. columbæ,& turtures de auibus, vt colligitur Leuit. 1. & 3. cap. vbi ponitur omnis modus faciendi sacrificia de animalibus omnia genera,& non ponuntur nisi ista, præter hæc erant necessaria libamina ad sacrificia, & ista erant quinque,s.similia,oleum,vinum,sal,& thus, Num. 15. c. hæc sola erant,quæ in altari offerebātur, ideo ista sola ibi vendebantur in templo. Sic dicitur, Io. 2. inuenit in templo vendentes oues,& boues, & colūbas, & per hæc intelliguntur alia, quæ ad sacrificium erant conuenientia. Sic dicit Beda: Et quidem credendum est, quod ea tātum in templo vendi,vel emi reperit, quæ ad ministeriū templi necessaria essent,si ergo ea,quæ alibi libere geri pote- E rant temporalia, dominus in domo sua, negocia geri nō patitur,quāto magis ea,quæ nusquam fieri licet,plus cœlestis iræ merentur si in ædibus Deo sacratis aguntur. Sic etiam dicit Cyrillus: Erat autem in tēplo multitudo mercatorum,qui vendebant animalia ritu legis mactanda in hostijs.

Causa autem quare ista vendebantur in templo, erat prima,quia sacerdotes, & potissimè principes illorū erāt auari,& per astutias suas varias,conabantur acquirere pecuniam de populo.

Veniebant autem omnes Iudæi in Ierusalem ad offerendum sacrificia, & oblationes, quia in toto Israel non erat alius locus,in quo liceret ista fieri,nisi in templo Domini in altari holocaustorum. Leui. 17. & Deut. 12. & Iosuæ 22. c. Et rursus Deus iubebat, quod non appareret coram eo vacuus. Exo. 23. Propterea afficiebantur omnes

ad

ad offerendum aliquid. Non poterant autem animalia de terra sua ducere ad sacrificandum, quia multi eorum valde distabant inde. & quia quando venirent non haberent occasionem cessandi à sacrificijs, quasi non haberent animalia in promptu, constituebant ipsi sacerdotes de familia sua aliquos, qui haberent omnia hæc in templo, & venderent, & ita allicerentur magis homines ad offerendum data opportunitate, cum iuxta locũ, in quo immolanda erant animalia, venderentur ipsa, & cætera necessaria. Et cum homines in templo introibant mouebantur quadam maiori deuotione quàm, cũ foris manerent, & ita sic affecti existentes facilius emebant animalia ad immolandum, quàm si foras ituri essent ad emendũ illa, & hoc redundabat in magnum lucrum sacerdotũ, quia iura omnia sacrificiorum ad eos pertinebat, Num. 18. & Iosu. 13. capit.

Secundo fiebat, vt ex quantitate precij acquirerent, nã vendentes in templo, carius venderent quam alibi, eo q; excusabatur labor quærendi illa animalia, & cætera venalia in alijs locis & hoc lucrum sponte captabant sacerdotes, ideo de familia sua ponebant ibi vẽditores harum rerum, quia laici nichil auderent facere in templo, sine licentia sacerdotum, quorum erat administratio domus Dei.

Qui erant isti nummularij: & ad quod erant in templo. Quæstio. LXVII.

QVæritur, cum dicatur hic, quod eiecit Christus nummularios de templo, qui erant isti nummularij, & ad quid erant in templo.

Dicendum, quód nummularij sunt, quos cãpsores vocamus, qui nummos commutãt, vt facilior sit nobis vsus eorum, data ea specie nummorum quam voluerimus. Sic dicit Theo. nummularios campsores vocat nummorum: nummus enim genus æris minuti est.

Causa autem ponẽdi istos nummularios erat duplex, vt ex commutatione pecuniæ in pecuniam aliquid acciperent lucri, veniebãt enim plurimi in Ierusalem in templum ad adorandũ, qui erant de regionibus lõginquis, apud quas non erat eiusdem numismatis vsus, cuius erat apud Iudæam, & Ierusalem, vt ergo venientes inuenirẽt commutationem pro pecunia regionis suæ, erãt campsores in templo, qui de omnium gentium monetis aliquid haberent, vt possent dare, & accipere, & lucra inde quærerẽ: etiam quantum ad illos, qui manebant in regione, in qua erat communis moneta, cum moneta Ierusalem, & tamen cum distarent à Ierusalem, non poterant omnẽ necessariam pecuniam in minutis denarijs secum ferre, ideo cum ferrent in numismate magno auri, & argenti, oportebat postea in Ierusalem commutationem habere, & ad hoc campsores erant in templo, qui hanc facerent.

Secunda causa, & præcipua erat propter accommodationes, vel mutuationes, s. illi, qui venirent in Ierusalem, & non haberẽt pecuniam tam ad sacrificia facienda, quã ad sumptus sibi necessarios, inuenirẽt ibi mutuatores, & ex hoc aliquid acquirerent.

Sciendum etiam, quod isti nummularij erant positi a sacerdotibus, & de familia sua, vt ipsi ista lucra quærerent, quia auari nimis erant, quia sicut supra dictum est præceden. quæst. posuerant sacerdotes aliquos de familia sua, qui venderent animalia, & omnia necessaria ad sacrificium in templo, vt sic incitarent homines ad emẽdum, & inde oblatis multis sacrificijs ipsi ditarentur, ita & nũc nummularios ad eandem causam posuerũt. aliqui enim erant pauperes, qui paucas pecunias portauerant, vel qui in alios vsus expenderant, & ideo non habebãt vnde sacrificia emerent, & consequenter sacerdotes non ditarentur, oblatis paucis sacrificijs, cum autem viderent ibi, vbi erat locus emendorum animalium ad sacrificia, esse pecuniarum mutuatores, incitabantur omnes ad accipiẽdum pecunias, & emendum sacrificia.

Et hoc proderat sacerdotibus ad duo, primo quia cum sic plurimi offerrent sacrificia quæ aliàs oblaturi nõ erãt, ditabantur sacerdotes, & etiam si nichil aliud consequerentur, de pecunia mutuata, magnum lucrum erat.

F Secundo quia pro accommodatione aliquid lucri habebant, non quidem quod directè vsuram acciperẽt, sed aliqua parua munera, gratis data ab eis, quib. pecuniam mutuabant, & sub spe istorum paruorum munerum mutuabant, sed etiam hoc illicitum erat, cum ex animo esset vsura, licèt non ex contractu. De his dicit Hieronym.

Sciendum quidem est, quod iuxta mandata legis venerabili in toto orbe templo domini de cunctis penè regionibus Iudæorum illuc multitudine confluente innumerabiles immolabantur hostiæ: maximè festis diebus, taurorum, arietum, hircorum; pauperibus, ne absque sacrificio essent, pullos columbarum, & turtures offerentibus.

Accidebant autem, vt qui longe venerant, victimas nõ haberent, excogitauerunt igitur sacerdotes quomodo præ

G dicta de templo facerent, & omnia animalia, quib. opus erat ad sacrificia vendebant, & vt venderent non habentibus, & vt empta rursus ipsi susciperent, hanc strophã, idest, fraudem se in diuersa vertentẽ crebro venientium dissipabat inopia, qui indigebant sumptibus, & non solũ hostias non habebant, sed neque vnde emerent, posuerũt itaque nummularios, qui mutuam sub cautione darent pecuniam, sed quia erat lege præceptum, vt nemo vsuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia fœnerata, & interdum perderet sortem, excogitauerunt aliam artem, vt pro nummularijs colybistas facerent, huius verbi proprietatem, Latina lingua non exprimit, colyba dicuntur apud eos, quæ nos appellamus trageniata, vel vilia munera, vt frixi ciceris, vuarumque passarũ, & poma diuersi generis, igitur quia vsuras accipere non poterant, colybi-

H stæ, pro vsura, accipiebant varias species, vt quod in nummo non licebat in his rebus exigerent qui minimo coemuntur, quasi hoc ipsum Ezechiel non prædicauerit dicens: vsuram, & superabundantiam nõ accipietis. Ezec. vigesimo secundo.

Quid fecit Christus de illis, quæ vendebantur. Quæst. LXVIII.

QVæritur, cum Christus eiecerit de templo ementes, & vendentes, & nummularios, quid fecit de illis, quæ vendebantur, an tradidit ea venditoribus, vel in pœnam eorum destruxit, & perdidit illa.

Aliqui dicunt, quod mandauit cuilibet vẽditori, quod tolleret sua inde, & ipsi tulerunt, & recesserunt obedien-

I do Christo. Sic dicitur Ioan. 2. Scilicet his, qui vendebant columbas dixit, auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis.

Dicendum, quod Christus aliquantulum acrius nunc expulit venditores de templo, quã prima vice, de qua Io. scribit, & ideo licèt tunc illud dixerit, nunc non dixit, sed quasi indignatus euertit mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas, vt dicitur hic in litera, & Mar. 11. & insuper effudit pecuniam per pauimẽtum, vt dicitur Io. 2. s. & nummulariorum effudit æs.

Et satis apparet, quia cũ dicatur hic, quod euertit mensas nummulariorum, necesse erat, quod effunderetur æs, cum æs supra mensas esset, animalia autem, & cætera, quæ vendebantur dispersit hincinde.

Sed dicendum, quod nichil istorum abstulit Christus

K dominis suis, sed permisit, quód illa auferrent, & alibi venderent, quia ipsæ res, quæ vendebantur, non erant illicitæ ad vendẽdum, cum ad bonum finem proficerent, idest ad cultum Dei: solus autem locus erat illicitus: ideo debuerunt inde tolli, sed non fuit necesse, quod faceret Christus illa perire, sed in pœna fuit eis, quod eijcerentur de loco illo, in quo erant, & quod cum ignominia eorum hoc fieret, tam in verbo aspero dicendo, quod faciebant domum Dei spelũcam Latronum, quam etiam facto, cum iniuria eos expellendo, & cathedras eorum euertendo, & venalia dispergendo, & effundendo.

Quæ-

Quomodo Christus voluit euertere mensas nummulariorum effundendo æs. Quæst. LXIX.

SEd quæritur, quomodo Christus voluit euertere mensas nummulariorum effundendo æs, quia sic perderent illi pecunias suas, quæ cum inter multos in templo effunderentur non inuenirentur, quia multi illas furtim subtraherent.

Dici potest vno modo, quod non est inconueniens, quod pecunias euertendo perdi faceret, quia demeruerant hoc domini pecuniarũ, & ideo quod Christus hoc damnum eis inferret non est inconueniens, quia simile fecit, quando misit dęmones in gregem porcorũ, & totus grex impetu facto abijt in præceps, & per prærupta in mari præcipitati sunt, & perierunt in aquis omnes, supra 8. cap. & Mar. 5. & Luc. 8. erant autem porci vsque ad duo millia Mar. 5. ca. & tamen Christus non curauit ob hoc, sed fecit quod omnes perirent, etiam si domini eorum valde damnificarentur in morte eorum, ergo neque nunc erat inconueniens, quod faceret perire pecunias quas nũmularij in mensis habebant.

Secundo potest dici; quod pecuniæ quæ erant in mẽsis effusæ sunt, sed non perdiderunt eas domini, quia alij longe aberant à mensis, & ideo nemo erat qui effusas pecunias acciperet, sed manserunt super pauimentum, & domini earum collegerunt illas, & hoc satis verisimile est: quia dato, quod aliqui essent iuxta mensas nummulariorum videntes Christum indignatum, & in potestate diuina, & fugerent inde, nam illi quorum erant pecuniæ, & cætera venalia, licet illa valde amarent videntes virtutem diuinam in Christo ostensam non ausi fuerunt illa defendere, sed cesserunt Christo faciendi quod vellet de illis, a fortiori ergo illi, quibus nichil istorum attinebat videntes Christum taliter dispositum fugerent, & ita nichil periret de pecunijs, sed possent domini colligere pecunias effusas.

Dicendum autem, quod licet vtrunque istorum teneri posset, tamen verius est, quod pecuniæ effusæ non perierint, sed quod domini earũ colligerent eas, & abierint.

Primò, quia nemo hic conqueritur, & tamen si pecuniæ effusæ perirent ab alijs occupatę vel clam subtractę, conquererentur postea illi, quorum pecuniæ perierant, ergo non perierunt.

Secundo quia si Christus vellet, quod pecuniæ effusæ perirent effundendo eas, cum eadem culpa esset vendentium animalia, & nummulariorum, faceret, quod eodem modo perirẽt animalia, & cetera venalia, & tamen non fecit, quia non erat modus, quo animalia in templo subtraherentur dominis suis, quia nõ erat locus occultationi talium, coram toto populo, ergo neq; pecunias perire faceret, neque permitteret.

Tertio quia ex modo agendi, & loquendi Christi apparet, quod noluerit, quod ista perderent domini, sed quod ea inde tollerent, nam Io. 2. dicitur, quod euertit mensas & effudit ęs, & tamen sequitur ibi, quod dixit, auferte ista hinc. Si autem obijciatur, quod ista dixit vendentibus columbas.

Dicendum, quod eadem ratio erat quantũ ad omnes, cum columbæ non essent maioris pretij, quã cætera, atq; etiam vendentes columbas non erant minoris culpæ, quàm venditores aliarum rerum, & nummularij, ideo dicendum videtur, quod omnibus dixerit, auferte hinc ista, & nichil perierit dominis de eo, quod hic habebant.

Quarto efficacius, quia Christus faciebat hoc, vt non augerentur peccata, quia illicitum erat, quod in tali loco exercerentur temporalia negotia, ergo a fortiori vellet prohibere, & euitare ea, quæ essent deteriora. Sic dicit Beda: Si ea, quæ alibi libere geri poterant, Dominus in domo sua temporalia negocia geri non patitur, quanto magis ea, quæ nusquam fieri licet cęlestis iræ plus merentur, si in ædibus Deo sacratis aguntur? & tamen furari, latrocinari, ditari de aliena iactura, nusquam, & nunquam fieri licet, ergo non permitteret Christus hoc fieri, & si effusas pecunias non recuperarent domini, sed alij colligerent, ditarẽtur cum aliena iactura, ergo nullo modo per-

A mitteret hoc Christus, ne ipse faceret fures eos, qui aliàs fures non fierent, nisi ipse eis furandi occasionem tribuisset.

Quinto, quia deterius erat furari in templo quam vendere res proprias in templo, quę prodesse poterant ad cultum Dei, & tamen Christus faciebat istam effusionem pecuniarum, & euersionem mensarum, & cathedrarum propter hoc, ergo à fortiori cauere vellet rapinas in templo & si fierent acrius illas argueret, & tamen cauere poterat faciendo quod non perirent pecuniæ effusæ, ergo euitaret hoc, vel si forte non euitaret redargueret fortiter eos, qui ista agerent, tamen non redarguit, ergo non perierunt pecuniæ.

Sextò patet, quia causa redargutionis vendentium & nummulariorum fuit, quia faciebant domum Dei speluncam latronum, cum dicitur, vos fecistis eam speluncã
B latronum. Et tamen magis ipse faceret eam speluncam latronum, si pecunias effunderet, & colligerent eas alij non restituendo dominis, ergo nequaquam hoc faceret, quia redargueretur in eo, in quo alios arguebat, cũ ipse maiorem prestaret occasionem latrocinij, quam illi. Ideo dicendum est quod pecunias Christus effudit euertendo mensas, & tamen nullus ausus est illas tangere, quia omnes timebant Christum, & fugiebant a facie eius, sed domini earum collegerunt eas, neque ipse eas effuderat volens, quod perirent, & caperẽtur ab alijs, sed indignationem ostendens in pœnam, & correptionem nũmulariorum, ne de cætero talia agerent. Cum autem obijcitur, quod similia egit Christus, quando fecit præcipitare porcos in mare.

C Dicendum, quod non est simile, quod ibi aliqui perdiderint res suas, & tamen nemo illas acquisiuit, sed simpliciter perierunt non transeũdo ad aliquem, & hoc iuste fiebat, quia domini merebantur porcos illos perdere, quia forte in multis peccauerant, propter quæ grauiores pœnas merebantur, quam perdere porcos, & voluit Deus, quod tunc illas pęnas paterentur, nemo tamen habebat causam acquirendi, quæ illi perdebant, ideo nemini porcos dedit, sed in mari præcipitari fecit: Ita de pecunijs nummulariorum, licet enim fortassis mererentur nummularij perdere pecuniam, tamen alij, qui in tẽplo erãt, non habebant causam vllam acquirendi illam, potissimè quia non poterant cum bona conscientia accipere pecunias illas, cum manifestè viderẽt illas ad alios pertinere, secus autem si faceret Christus, quod nummularij alicubi
D obliuiscerentur pecunias suas, & alij inuenirent eas, quia tunc illi nescientes, ad quem pertinerent, poterant habere meliorem fidem, ideo nequaquam permitteret, quod pecunias effusas alij occuparent, sed quod domini sui eas colligerent, aut si vellet, quod eas domini perderent, non effunderet eas, ita vt alij colligerẽt, sed aut in cineres resolueret, vt nulli prodessent, aut aperiret terram, quæ eas deuoraret, & tamen hoc non fecit, ideo dicendum est, quod de pecunijs nichil perijt, sed domini sui eas collegerunt.

Quomodo dicitur quod Christus mensas, & cathedras vendentium columbas euertit. Quæst. LXX.

E QVæritur, quomodo dicitur, quod Christus mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.

Dicendum quantum ad mensas nummulariorum, sicut dictum est præceden. quæst. quod ideo mensæ euersæ sunt, vt pecuniæ effunderentur; ideo autem effusæ sunt, vt viderent nummularij quantum abijciebãtur & increpatione digni erant, cum pecunię quas ipsi summe amabant, & pro quibus negociabantur, à Christo effunderentur, ita vt perire possent nisi ipse faceret, quod non perirent. De cathedris vendentium columbas aliqui dicũt, quod accipiantur pro cathedris prælatorum, qui columbas vendunt, idest spiritu sancti dona. Sic dicit Beda, s. Quia Spiritus Sanctus in columba super dominum apparuit, rectè per columbas, Spiritus carismata designantur.

Colum-

Columba igitur venditur, quando manus impositio F
per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretiū præbetur, cathedras autem vendentium columbas euertit, quia qui spiritualem gratiam venundant, ante homines, vel ante Dei oculos sacerdotio priuantur. Et simile tenet Origen. & Ier. Sed dicendum est, quod iste est sensus mysticus: oportet autem, quod literaliter fuerit quod Christus euerterit columbas vendentium cathedras, vel aliquid aliud tunc realiter fecerit, quod per istam locutionem significetur. Prælatos autem nullos tunc sacerdotio priuauit, ideo materialiter intelligendum est, de euersione cathedrarum vendentium columbas.

Dicendum ergo pro hoc, quod in templo domini columbæ vendebantur realiter, nam vt dictū est supra vendebantur in templo domini omnia, quæ ad sacrificium opportuna erant, illud vero de carnibus animalium fie-
bat: libamina vero erāt simila vinum, oleum, sal, & thus. G
Nu. 15. cap. Animalium autē ad sacrificia tria erant quadrupedia, s. ouis, bos, hircus. Duo volatilia, s. pulli columbarum, & turtures, Leui. 1. cap. Quadrupedia autem erāt pro diuitibus, columbæ autem pro pauperibus, qui non poterant emere quadrupedia ad sacrificium. Sic dicitur Leui. 5. cap. Si non potueris offerre pecus, offeras duos turtures, aut duos pullos columbarum. Sic dicitur Leui. 12. De purificatione parientis, dicitur quod si non inuenerit manus eius, neq; potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbæ, & quia multi erant pauperes, qui non poterant offerre pecora vendebantur multę columbæ, & pecora pro illis, imo interdum tanta erat paupertas alicuius, quod non poterat offerre duos pullos columbæ, aut duos turtures, & offerebat modicum de fa-
rina. Sic dicitur Leui. 5. quod si non quiuerit manus eius H
offerre duos turtures, aut duos pullos columbę, offeret de simila decimam partem Ephi. Et ad hoc erant in templo multi venditores columbarum & turturum, sed nomine columbarum etiam turtures intellexit, quia breuiter locutus est.

Erant ergo cathedræ vendentium columbas sedes, in quibus illi sedebant, qui vendebant columbas, vel super quas tenebantur columbę expositæ ad vendendum, licet magis cathedra pro viro est, quam pro columba, sic dicit Hiero. Iuxta simplicem enim intelligentiam columbę nō erant in cathedris, sed in caueis, nisi fortè columbarum institores sedebant in cathedris. Et tamen cathedra propriè accipitur pro sede doctoris, vel prælati. De doctore patet infra 23. capit. Super cathedram, in qua docetur de
lege Moysi, sederunt isti ad docendum. De prælato patet I
Psal. 106. Exaltent eum in Ecclesia plebis, & in cathedra seniorum laudent eum, idest prælatorum qui habent auctoritatem super populum, pro venditoribus, cathedræ non competunt: ideo Hieron. transfert ad alium sensum dicens: Nisi fortè columbarum institores sedebant in cathedris quod absurdum est, quia in cathedris magistrorum magna dignitas designatur, quæ ad nichilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Sed dicendum, quod necesse est accipi literaliter pro sedibus vendentium columbas, quas euerterit.

Sed tunc dicēdum, quare posuit potius sedes istorum, quam aliorum venditorum? Aliqui dicunt, quod hoc fecit, quia plures erant venditores columbarum, quā alij: erant enim columbæ sacrificia pauperum. Leuit. 5. & 12. K
cap. & quia plures erant pauperes, quam diuites, plures offerebant de columbarum filijs, quam de pecoribus, & ita venditores columbarum erant plures, & ita illos nominauit.

Sed dicendum, quod cathedræ erant, in quibus sedebant venditores, & omnes illi habebant sedes, & tamen Matthęus per venditores columbarū accepit omnes alios venditores quarumcunque rerum in templo, & omnium illorum cathedras euertit; simili modo locutionis vtitur Ioannes; nam dicitur Ioan. 2. quod Christus his, qui columbas vendebant, dixit, auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis, & tamē manifestum est, quod iussit, non solas columbas auferri de templo, sed & omnia alia, quæ ibi vendebantur.

Alij volunt, quod accipiantur cathedræ pro caueis, in quibus columbæ clausæ ducebantur ad vendendum, & tunc, illas cathedras euertit sicut mensas nummulariorū: cætera autem venalia non tenebantur in aliquibus instrumentis inclusa, vt oues, & boues, & capræ, & ita nichil potuit euerti nisi mensæ, in quibus erant pecuniæ, & cathedræ, in quibus erant columbæ, & ideo Matthęus, & Marcus dixerunt de solis cathedris vendentium columbas, & Ioannes dixit, quod Christus dixit his, qui vendebant columbas, auferte ista hinc, idest, quæ venditis. Venditoribus autem ouium, boum, & caprarum non oportebat dici, auferte ista hinc, quia ipsa animalia cum intra nullam rem, clausa tenerentur, fugari poterant de templo, & non oportebat dici, auferte ista hinc.

Sed obstat primo, quod large accipitur valde cathedra, quæ non est nisi doctorum, & non auium. Secundo quia dato, quod si acciperetur, deberet dici, quod cathedras columbarum euertit, i. caueas earum, & tamen dixit cathedras vendentium columbas. ex quo magis videtur, quod cathedra esset hominis, & non auis, s. sedes, in quibus institores sedebant.

Si autem hoc tenere volueris, quia satis cōuenit rationi, dicetur, quod accipitur cathedra large, & hoc necesse est, quia oportet accipi hic cathedram pro sede institoris, vel pro cauea auium vendendarum, & quomodocunque accipiatur cathedra, impropriè accipitur, quia nō est nisi prælatorum, & doctorum.

De secundo dicendum, quod accipiendo pro caueis auium, dicuntur cathedrę vendentium columbas & non columbarum, s. quia erant cathedræ, siue cauec in quibus venditores columbarum deducebant, & tenebant eas, & iste sensus satis est rationabilis.

Quare Christus eiecit de templo ementes, & vendentes. Quæst. LXXI.

QVæritur quare Christus eiecit de templo ementes, & vendentes.

Dicendum quod primo fuit ad tollendum vitia de templo, nam non erat iustum talia permitti, & quia nemo talia emendabat, aut puniebat, sed potius sacerdotes, qui deberent corrigere faciebant ista, cum homines de familia eorum ad lucra captanda de mandato sacerdotum ista facerēt, & ideo ipse zelo Dei motus ne domus Dei sic contemneretur, motus est ad illud faciendum. Sic dicitur Io. 2. vbi postquam dicitur, quod eiecit ementes, & vendentes de templo sequitur, recordati vero sunt discipuli eius, quia scriptum est, zelus domus tuæ comedit me, & sic ex zelo Dei fecit.

Secundo fuit ad ostendendum se talem esse, qualem populus clamabat, nam ista eiectio facta est, vt verisimilius creditur die in ramispalmarum, quādo Christus intrauit in templum cantantibus turbis, quæ dicebant Hosanna filio Dauid benedictus, qui venit in nomine domini rex Israel, & ita vocabant eum Messiam, & regē Israel, sed Messias sanctissimus, & à Deo missus sicut ipsi cantabant de eo, ideo debuit ostendere dato casū se habere zelum Dei, & tamen nunc erat conueniens causa cum inueniret ementes, & vendentes in templo, ideo debuit illos eijcere.

Tertio fuit, quia Messias erat in quo scripturæ cōsummandæ erant, quia ipse non venit legem soluere sed implere, sup. 5. cap. & quasi executor legis existens debebat homines ad bonum inducere, & aliquando cogere secundum qualitatem rerum, & quia Iudæi non obseruabant sponte legem Dei, sed inferebant offensam Deo, debuit Christus conuenienter repellere istam offensam, & ideo allegauit auctoritatem scripturæ contra eos, dicens: Scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum.

Quarto fuit, quia peccabant facientes ista, & pertinebat ad eum peccata impedire ne fierent, & facta corrigere, peccabant autem isti in tribus.

Primo qui in loco indebito faciebant, nam non erat domus Dei ad negociationes, ideo quantuncunque essent licitę negociationes, nō licebat eas fieri ibi, & ex loco fierent illicitæ, & hoc Christus expressit dicēs, quod domus

patris

patris sui negociationem seu latrocinium, ardore Spiritus confortatus tātam hominum multitudinem eiecit de templo.

Secundo peccabāt, quia iniusto desiderio, & fine istud agebant, s. vt lucra captarent superabundantia, quia licet non darent pecuniam ad vsuram, tamen munera accipiebant pro mutuatione, ideo Ieron. eos colybistas vocat, cum ait: Igitur quia vsuras non poterant addiscere colybistæ, pro vsuris accipiebant varias species, vt quod in nummis non licebat, in his rebus exigerent, quę nummis coemuntur, quasi nō hoc ipsum Ezechiel prædicauit dicens, vsuram, & superabundantiam non accipietis.

Tertio peccabant, quia alijs peccandi occasionem tribuebant, & hoc erat, quod domum Dei facerent speluncam latronum.

Quomodo Christus eiecit nunc ementes, & vendentes, cum ementes non peccarent. Quæst. LXXII.

QVæritur, quomodo Christus eiecit nunc ementes, & vendentes, cum ementes non peccarent, sed vendentes.

Dicendum, quod vtrosque Christus eiecit de templo, vt habetur hic, & Marc. 11. c. Et verum est, quod non peccabant æqualiter ementes, & vendentes, & tamen vtriq; excludi debebant.

Primum patet, primo, quia emptores sequuntur venditores, quia non potest quis emere nisi vbi alius vendit, qui autem vendit potest vēdere vbi voluerit, & ideo venditores sponte faciebant malum, emptores autem solum ex concomitantia vel necessitate.

Secundo patet, quia venditores peccabant ex intentione, non autem emptores, quia qui ista vendebant intendebant lucra accipere siue carius vendendo, siue faciendo, quod plura animalia immolarentur, quam si venderentur alibi, & nummularij intendendo lucra paruorum munerum ex mutuatione, qui autē plura animalia emebant, non intendebant nisi cultum Dei, s. emebant illa ad offerendum in sacrificium, & qui mutuum recipiebāt ad idem accipiebāt, s. vt de pecunijs, emerent sibi necessaria ad sacrificium.

Tertio peccabant venditores ex occasione quam præstabant, nam constituendo res venales præbebant occasionem latrocinij, quia venalia sunt, quæ furto subtrahūtur, emptores autem non præbebant istam occasionem, cum nichil apponerent, quod furto tolli posset, & ita non erant ementes ita culpabiles, sicut venditores.

Quartò principale erat, quod vtrique excludi debuerunt de templo, nam licet inæqualiter participabant, tamen participabant in facto damnato, est enim negociatio illicita in domo Dei, negociatio autem non est vnius ad seipsum, sed ementis ad vendentem, ideo ambo participabant in facto illicito, & ita excludendi simul erant.

Quinto quia quantum ad hoc, quod inter ementem & vendentem, & vt communiter est dolus, & mendacia, cū vnus debito carius vendere, alius verò vilius emere contendat, & ad fulcimentum intentionis vtriusque necesse est mendacia, dolos, & alia vitia intercedere. Sic dicitur Ecclesiastici 27. cap.

Sicut in medio maceriæ infigitur palus, ita inter ementem, & vendentem non deerit mendacium, hæc autē in omni loco illicita sunt, sed in domo Dei detestabiliora, & tamen hæc ita procedunt ex parte ementis, & vendentis, ideo vterque de templo eijci debuit.

Quomodo hic dicitur, quod eiecit ementes, cum Io. 2. dicitur solum, quod eiecit vendentes. Quæst. LXXIII.

QVæritur quomodo hic dicitur, quod Christus eiecit de templo ementes, & vendentes, & tamen Io. 2. dicitur solum, quod eiecit vendentes.

Dicendum, quod non fuit eadem eiectio ista, & illa, quæ habetur Io. 2. sed ista, quæ ponitur hic & Marc. 11. & Luc. 19. est vna, & facta est quinto die ante mortem

A Christi, illa verò, quam scripsit Ioannes est alia, & facta est plusquam duobus annis antē mortem Christi, vt ostensum est supra, & ideo non est inconueniens, quod sit diuersitas aliqua inter illam, & istam.

Dici ergo potest vno modo, quòd tā hic quàm ibi eiecit Christus ementes, & vendentes de templo, & tamen hic exprimitur de ementibus, & vendentibus, & Ioan. 2. non exprimitur nisi de venditoribus, & ita sæpe vnus Euangelista subticet, quod alius exprimit. Aliter potest dici, quod Christus in prima eiectione, quam Ioannes scripsit, eiecit solos venditores, in ista autem secunda, quā Matthæus scribit, eiecit simul vtrosque.

Ratio prima esse potest, quia vt ostensum est præced. quæst. venditores multum peccabāt, emptores autem parum, ideo exclusit grauius peccantes.

B Secundo propter scandalum, nam venditores pauci erant, emptores verò multi, & difficilius erat tātam multitudinem eijcere, quam paucos. De his dicit Origen. super Ioan. s. Et Io. quidem hic dicit, quod expulit vendentes de templo: Matthæus verò ait, quod expulit ementes, & vendentes, multo maior numerus erat ementium, quā vendentium, quorum expulsio transcēdebat dignitatem eius, qui reputabatur filius carpentarij. Et tamen magis videtur dicendum, quod tam vendentes, quam ementes eiecerit vtraque vice, & tamen Ioānes subticuit de ementibus, & causa videtur, quia exclusis venditoribus excluduntur ementes, cum non possint ipsi emere, nisi vbi fuerint venditores. Sed sciendum, quod licet vtrobique eiecerit ementes, & vendentes, quod in prima vice blādius fecit, quam in secunda tam in verbis quam in opere, nam

C in prima vice dixit. Auferte ista hinc. Ioan. 2. in secunda autem non dixit aliquid tale, sed solum euertit mensas, & cathedras. Etiam in prima dixit, nolite facere domum patris mei domum negociationis, Io. 2. in secunda autem dixit, scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum. Et multo asperius est dicere speluncam latronum, quam dicere domū negociationis. Sic dicit Chrys. & ratio huius est, quia primum signū de eiectione fuit in principio miraculorum Christi, & ideo non multum se ostendebat, & ideo blandius loquebatur, secundum fuit circa mortem suam, s. quinto die ante mortem, & tunc valde se ostendebat, & omnia ex maiori potestate, & dominio agere videbatur, cum ait Chrys. s. Matthæus dicit, quod eijciens dicebat, nolite facere domum meam spelūcam latronum,

D illud enim fecit ad passionem veniens, ideo durioribus sermonibus vtebatur, hoc autem principio signorum fecit, vnde non ita aspera, sed remissa quodammodo increpatione vtitur.

Quid fuit eiecisse ementes, & vendentes de templo. Quæst. LXXIIII.

QVæritur, quid fuit eiecisse ementes, & vendentes de templo.

Dicendum, quod non fuit eiecisse personas, sed res. Non enim erant personæ inhabiles ad manendum, vel standum, aut intrandum in templum, quia exercuerant negociationem in templo, cum non cōtraxissent ex actu illo aliquam irregularitatem secundum legem, quę eos à templo excluderet, neque etiam incidebant in ex-

E communicationem, propter quam aliquādo tempore carerent participatione sacrorum, sicut nunc homines propter aliqua excommunicantur, & propter alia sunt excommunicati ipso iure, sed eiecit Christus ementes, & vendentes de templo, i. eiecit venalia, vt non venderētur ibi, & patet, quia effudit æs nummulariorum, & euertit mensas, & cathedras vendentium columbas, & dixit vendentibus. Auferte ista hinc: Io. 2. c. & nolite facere domū patris mei, domum negociationis. Et ita fecerunt, quia omnia amouerunt de templo. & foris posuerunt, ipsi tamen qui prius vendebant, & emebant si vellent redire in templum, & manere ibi non reducendo venalia in templum, poterant manere, & Christus non excluderet eos inde. Sed quia Christus venalia de templo eijci fecit, & venditores nollent dimittere illa, ipsi quoque exclusi sunt

cum

cum illis. & quoniam ab officio vendendi nō cessabant, cum insisterent lucris, manserunt extra templū vendendo, & ita dicuntur eiecti, ementes autem non dicuntur eiecti de templo quasi cogerentur directè, aut indirectè exire de templo, sed coacti sunt nichil emere in templo, quia ablatis inde venalibus, nichil ibi poterant emere, & ideo si aliquid emere vellent, oportebat foras ire, & ob hoc Io. 2. ponitur, quod eiecti sunt vendentes, & non dicitur de ementibus. s. quia vendentes directè expulsi sunt cum expellerentur venalia sua, imò ipsi cogerentur ea foris asportare, ementes autem non habebant aliquid, propter quod foras cogerentur ire, sed solum cessabant emere in templo.

Sed recedentibus inde venditoribus, necessario cessabat emptio, ideo sufficiebat dici eiectos vendentes. Vnde personis ementium non dixit Christus, ite extra templū, sed vendentibus dixit, quod foras irent scilicet auferte ista hinc. Matthæus autem dixit, quod eiecit ementes, & vendentes de templo, scilicet, quod fecit cessare emptionem, & venditionem in templo, ideo eos qui ementes esse volebant, recedere oportuit, quia iam non manebant venalia in templo.

Quare Christus allegauit auctoritatem istam, scilicet domus mea domus orationis vocabitur. Quæst. LXXV.

QVæritur, quare Christus allegauit auctoritatem istam, s. scriptum est, domus mea domus orationis vocabitur.

Dicendum, quod fuit primò ad ostendendum venditores male facere vendendo in tēplo, quia faciebant contra conditionem domus, nam ipsa erat instituta, vt esset domus orationis, ipsi verò faciebant eam domum negociationis, quod erat abuti re, & hoc erat inconueniens.

Secundo allegabatur ad ostendendum, quod non haberent causam quærelæ: nam ignominiose de templo eijciebantur, pro quo fortassis conqueri vellent: Christus autem ostendit, quod non habebant ius quærelæ, quia peccauerunt in legem, ideo iustum est eos pati, & quia ipsi templum contemnebant, iustum fuit eos de templo contemptibiliter expelli.

Tertio fuit ad ostendendum potestatem Christi, quia aliquis diceret, quare hoc facis, vel vnde tibi competit potestas ad hoc, ille autem ostendit, allegans auctoritatem istam, nam ipse erat Messias, & talem nunc se ostendere volebat.

Ad Messiam autem pertinebat impletio legis, & prophetarum, ideo cum hoc dictum esset Isa. 55. ostendit se executorem illius, allegauit autem auctoritatem istam, non quod esset necessaria, nam etiamsi in nullo loco scripturæ diceretur, quod domus Dei esset domus orationis, manifestum erat, quod ibi non conueniebat negociationes fieri, quia hoc repugnabat honori Dei, & loci, & impediret ea, quæ ibi gerenda essent, quia tamen Iudæi nimis assentiebant dictis sacræ scripturæ, & magis suadebantur per ea, quam per quascunque rationes, allegauit Christus scripturam, sic ipse dixit Io. 5. Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitam æternam habere, & ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Et ob hoc etiam quantum ad multa alia solet Christus allegare scripturam, vt patet supra 3. & 11. cap. de Ioan. Bapt. & Ioan. 15. & in multis locis.

Messia erat legem implere.

Quomodo Matthæus, & Ioannes differunt circa verba, quæ Christus dixit. Quæst. LXXVI.

QVæritur, quomodo Matthæus dixit hic Christum dixisse, domus mea domus orationis vocabitur, & Io. 2. c. dicitur, quod dixit, nolite facere domum patris mei domum negociationis.

Aliqui dicunt, quod factum est hoc, quia non fuit eodem tempore vtrunque factum, & dicendum, quod verum est, quod duæ eiectiones fuerunt, & diuersis temporibus, vt ostensum est supra, & ita potuerunt dici diuersa verba in eis, s. vt in prima quam Ioannes scripsit diceret

In q. 63

F Christus, nolite facere domum patris mei domum negociationis, & in secunda quam tres ceteri posuerunt, dixerit, domus mea domus orationis vocabitur, hoc supposito dicunt aliqui, quod ista differentia fuit, quia Christus circa mortem suam, omnia gesta sua clariora fecit, maiorem ostendens potestatem, tam in modo faciēdi quam in verbis, & ita circa istud factum eiectionis in prima vice, cū esset in principio signorum Christi, vsus est Christus lenioribus verbis, & etiam factis, quia occultare aliquantulum seipsum volebat, propinquus autem passioni existēs, voluit se ostendere, ideo omnia ex maiori auctoritate, & potestate faciebat, & ideo dicunt, quod dixit in prima vice, domum patris mei, idest domum Dei, quia poterat vocare Deum fortassis patrem, eo modo quo nos vocamus, vel saltem Iudæi poterant intelligere sic dictum esse.

G Cum autem dixit, domus mea, ostendit se Deum, vel Deo patri æqualem, & ita nunc cum maiori ignominia eiecit ementes, & vendentes, quam in prima vice, sic dicit Chryso super Ioannem. s. Ecce patrem vocat, & non irascuntur, æstimant enim cū simpliciter dicere, sed quia postea apertius loquebatur, vt solam repræsentaret paritatis intelligentiam, propterea seuiebant, & Matthæus quidem dicit, quod eijciens eos dicebat, nolite facere domum meam speluncam latronum. Illud enim fecit ad passionē veniens, ideo durioribus vtebatur sermonibus, hoc autem in principio signorum fecit, vnde non ita aspera, sed remissa quodammodo increpatione vtitur, & ita vult, quod maius sit dicere domus mea, quam domus patris mei. Sed aliter dicendum, & melius, quia licet quantum ad alia durius Christus se habuerit in ista eiectione, quam in prima, tamen non quantum ad ista verba, per

H quæ nulla potestas, neq; auctoritas importatur, quia quilibet posset ista verba dicere, quia non dicit Christus illa ex se, sed allegando scripturam, si enim Christus dixisset, fecistis domum meam speluncam latronum, & tamē domus mea domus orationis est, putaretur magnum quid dicere, quia de seipso loqueretur, & videretur se Deum dicere, tamen dixit allegando, s. scriptum est, & tamen in scriptura Isa. 55. ca. dicitur, Domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus, ideo Christus allegās debuit dicere, domus mea domus orationis vocabitur, & non potuit dicere domus patris mei, quia litera nō habet hoc, & tamen Ioan. 2. c. dixit, domum patris mei, quia ibi non loquitur allegando, sed ait, nolite facere domum patris mei, domum negociationis.

I Poterat autem dicere ibi, nolite facere domum meam, vel domum patris mei ad euitandum scandalum, ne in primis verbis se Deum palam diceret, & tamen dicendo ibi domum patris mei, maius dixit, quam dicendo hic domus mea, eo quod Deum vocauit patrē, & in hoc sensu ipse loquebatur, licet Iudæi fortassis intelligerent eum vocare Deum, patrē suum simpliciter, sicut & nos vocamus, vt dicit Chryso.

Quomodo faciebant isti domum Dei speluncam latronum. Quæst. LXXVII.

QVæritur, quomodo dicitur, quod faciebant isti domum Dei speluncam latronum.

Dicendum, quod templum erat ad orandum

K in eo, & faciendum opera diuini cultus, & qui ibi alia opera faciebant maximè, quæ istis essent contraria, peccabant abutendo templo, vt erat emere, & vendere. Sic dicit Origen. In templo non debent emere, & vendere, sed orationibus vacare, qui congregantur, quasi in domo orationis, nomen autem hoc indicat, quia oratorium dicitur, & in oratorio nichil aliud agi debet, nisi quod ad orationem pertinet, Sic dicit August. Nemo in oratorio aliquid agat nisi ad quod factum est, vnde & nomē accepit. Dicitur autem, quod sit spelunca latronum exercendo ibi contractus emptionis, & venditionis, & hoc vno modo, scilicet quia illi, qui ibi vendebant aliqua, exercebant opera latronum, s. quia sicut latro clam, aut palam aliena tollit, ita, & isti venditores tollebant aliena, & hoc vno modo ex generali conditione venditorum, qui solent carius velle vendere quam iustum sit, & quantum manifestè

Qui mercatores peccent vendendo, & emendo.

vltra

vltra iustam æstimationem petunt consideratis loco tempore, & cęteris circunstantijs, tanquam latrocinando tollunt.

Secundo ex speciali conditione istorum, qui in templo vendebant aliquid, quia ideo ibi specialiter aliquid vendebant, quia ibi maiora lucra captare poterant, quam alibi carius vendendo, & ideo specialiter ibi potius quã alibi vendebãt, vt dictum est supra, sic dicit Nicolaus, quod fecerunt eam speluncam latronum, quia non curabant de cultu Dei, sed magis de excoriatione populi, per astutias exquisitas, sic etiam dicit Hieron. Latro enim est, & templum Dei in latronum cõuertit specum, qui lucra de religione sectatur.

Tertio potest vocari spelunca latronum, quia spelunca latronum est locus, vbi spolia, quæ rapiuntur congregantur, hoc autem fecerũt sacerdotes de templo, quia in templo capiebant, & ibi congregabant, nam carius per astutias suas vendendo rapiebant, & quia animalia, & cætera venalia, de quibus lucra indebita capiebant, pro tẽplo volebant, s. vt ibi sacrificia de illis facerent, dicebatur templum spelunca, quia ibi omnia congregabantur, de quibus iniusta capiebantur lucra.

Quarto potest accipi, quod isti faciebant templum speluncam latronum, s. quod dabant occasionem latrocinij, nam vbi sunt multa venalia, vt in nũdinis, inter multos, qui ad emendum veniunt, multi veniunt, vt rapiant, vel furentur, & vocatur propriè spelunca, quia illa est latibulum, & ita cum in templo multi essent, & ad venalia plurimi concurrerent, inter eos latere poterant, qui furari volebant, & qui furarentur, facilius ibi quam alibi occultarentur propter multitudinem existentium in templo, & non possent fures agnosci.

Quinto dicunt aliqui, quod vocatur spelunca latronũ, quia qui ibi sedebant, venerant ad accipiendum munera pro mutuationibus, & de venditionibus lucra captanda, ideo si aliqui non dabant eis munera, contra illos calumnias, & damna excogitabant, per quæ bona auferrent sicut latro aufert. Sic dicit Gregorius: Qui enim ad accipiendum munera in templo residebant, quia quibusdam non dantibus lęsiones exquirerent, dubium non erat. Sed præcedens modus verior est.

Quomodo nunc sacerdotes faciebant vendi ista in templo. Quæst. LXXVII.

QVæritur, quomodo nunc sacerdotes faciebant vendi ista in templo, quia iam iterum expulerat Christus ementes, & vendentes de templo.

Dicendum, quod verum est, quod duæ eiectiones fuerunt, iam enim Christus in principio prædicationis suæ in festo Paschæ expulerat ementes, & vendentes de templo, Io. 2. & ita tenet Augustinus, & Theophylactus, & declaratum est supra.

Causa autem fuit, quia venditio ista, & negociatio in templo facta, magna lucra præstabat sacerdotibus, ipsi autem auari erant, & æstus auaritiæ vrgebat eos, vt licet verecundia stimulati, à peccato tamen non recederent, aut statim redirent, potest autem intelligi, quod licet quãdo prima vice Christus expulit venditores de templo, cessarint ei tollendo inde omnia, tamẽ Christo absente statim redierunt, & manserunt in actu suo vsque nunc.

Sed tunc obijcietur, quod cum Christus sæpe intraret in templum, inueniret ibi venditores, & cum semel eos exclusisset semper expelleret, alioquin videretur, quod consentiebat peccato eorum, tolerando illud, vel quod non erat peccatum, & tunc ostenderet, quod iniustè eos expulisset prima vice de templo, & dato, quod esset peccatum, & tolerare illud vellet Christus, imprudenter fecisset prima vice excludendo, sed potius debuisset semper tolerare, sed hæc absurda sunt, ideo dicendum, quod non redierunt statim.

Item quod efficacius est, quia si statim redijssent, & Christus postea vellet tolerare, & dissimulare non expulisset eos postea, & tamen nunc expulit eos iterum, ergo non redierunt statim, quia aliàs etiam tũc expelleret eos quandocunque videret.

A Dicendum ergo videtur, quod nunquam fuerunt venditores in templo post primam vicem, qua Christus expulit eos de templo vsque nunc, quando eos iterum expulit, aut saltem nunquam fuerunt tempore, quo eos Christus videre posset.

Ibi enim multo tempore Christus ambulauit in Galilęa, quo non venit in Ierusalem, & illo tempore etiam si essent venditores in templo, nõ poterat eos Christus expellere modo prædicto, quia absens erat, & tamen hoc tenendum est, quod quandocunque Christus vidit vendentes in tẽplo expulit eos, quia aliàs erat inconueniens, vt inductum est, vt apparet, quia prima eiectio ab eo facta fuit in principio prædicationis, & miraculorum suorum, vt dicitur Io. 2. & dicit illud Chryso. & Aug.

Secunda autem, scilicet, ista quæ hic, fuit in fine vitæ,
B idest die quinto ante mortem suam, signum ergo est, quod in nulla parte medij temporis tolerauerit ementes, & vendentes in templo, cum in principio prædicationis, & in fine illud egerit, quod fortassis posset tolerari, si solum in principio, aut solum in fine istud egerit, modus autem ad hoc esse videtur, scilicet, quod isti venditores non solebant esse ante primam eiectionem factã à Christo semper in templo, sed solum tempore magnarum festiuitatum, quando omnes Iudæi conueniebant in templum in Ierusalem.

Nam ter in anno tenebantur omnes Iudęi masculi venire in Ierusalem ad templum, Exod. 23. & 34. cap. & quia quando veniebant non debebant apparere vacui, Exod. 23. offerebãtur sacrificia multa, & tũc propter concursum multarum gentium, quæ multis animalibus, &
C libaminibus ad sacrificia indigebant, conueniebant venditores in templum.

Alijs autem temporibus, quando non erat talis concursus hominum ad templum, non erant venditores in templo, & hoc etiam colligitur, quia istæ duæ eiectiones factæ à Christo fuerunt in Pascha, licèt diuersis temporibus. De prima patet Io. 2. c. scilicet, & erat prope Pascha Iudæorum, & ascendit Ierosolymam Iesus, & inuenit in templo vendentes boues, &c.

De ista secunda patet, quia facta est in die in ramis palmarum, quo Christus intrauit Ierosolymam, & erat dies quintus ante Pascha, Ioan. 12. cap. quando iam conuenire incæperat magna turba. eod. cap. & ideo iam erãt venditores in templo, alio tempore intermedio non habuerunt Iudæi venalia in templo, quia fortè timuerant, & erubue
D rant Christum, qui prima vice eiecit vendentes de templo, nunc verò, auaritia stimulante, redierunt ad venalia ponendum in templo. Sed dicetur, quomodo ausi sunt nunc ponere ibi venalia, quia timere poterãt Christum, quod eijceret illa inde sicut prius.

Dicendum vno modo sicut prius, quod fortè auaritiæ æstus fecit, quod se exponerent huic timori, & quod tolerarent hanc verecundiam, si Christus eos expelleret, quod eis incertum erat, potius quam, quod carerent lucris, quæ inde poterant eis prouenire.

Secundo dicẽdum, & melius, quod hoc fecerunt nũc, quia putabant verisimiliter, quod nõ veniret Christus ad istud Pascha in templum, & ita non expelleret eos de tẽplo, nam post suscitationem Lazari, facto consilio Iudęorum contra Christum dederunt mandatum pontifices,
E & Pharisæi, vt siquis cognouerit, vbi sit, indicet, vt apprehendant eum, propter quod Christus fugit in ciuitatem Ephrem iuxta desertum: Io. 11. quod sacerdotes sciebant, & ita credebant quod non veniret, & sic securè possent esse venalia in templo, vel si venire vellet, quia iam mandatum datum erat de apprehendendo ipsum, non posset excludere venditores de templo, & ita ausi sunt nunc ponere venalia in templo, quod non fecerant præcedenti tempore ex principio prædicationis Christi, & turbę etiã hoc putabant, quod Christus nõ veniret ad festum illud, & inter se de hoc quærebant, Io. 11. dicẽtes, quid putatis, quia non venit ad diem festum? Venit tamen Christus præter opinionem Iudæorum in templum in festiuitate illa, & ita exclusit venditores de templo.

Quo-

Quomodo poterat nunc Christus solus existens tantam multitudinem, eycere de templo, & quomodo non resistebant ei. Quæst. LXXIX.

QVæritur, quomodo poterat nunc Christus solus existens tantam multitudinem eijcere de templo, & quomodo non resistebant ei.

Aliqui dicunt, quod non erat opus violentia, quia cum esset Christus tam venerandus, & ab omnibus vt propheta haberetur, infra in litera, & Marc. 12. capit. mox vt isti audirent verbum illius, s. quod malum erat manere in templo, exirent inde, & venalia asportarent inde, & isto modo non esset opus violentia aliqua.

Dicendum, quod non stat. primò, quia non vendebant ista in templo, quia ignorabant, sed quia lucra cupiebant, & ideo audito verbo doctrinæ, non statim crederent.

Secundo, quia apparet, quod vẽdentes indignati sunt, & illi, de quorum mandato in templo manebãt, quia repulsi sunt. Sacerdotes enim posuerant aliquos de familia sua, qui ista venderent, vt dictum est supra, & quãdo nunc Christus expulit venditores indignati sunt sacerdotes Mar. 11. capit. s. vos autem fecistis eam speluncam latronum. Et sequitur: Quo audito principes sacerdotum, & scribæ quærebant, quomodo eum, idest Christum perderent, s. quia expulerat vẽdentes, ergo non fecerunt spõte ad verbum eius.

Tertio, quia hoc poterat aliquo modo putari quãtum ad primam eiectionem, quia tunc poterant Iudæi crederer non esse peccatum negociari in templo, postquam tamen semel eiecti fuerunt, non poterant hoc credere, ideo iam non crederent propter verbum solum, cum non agerent ex ignorantia.

Quarto, quia apparet, quod violenter expulsi fuerint, cum dicatur, quod Christus eiecit ementes, & vendẽtes, & tamen eijcere violentiam notat, ideo non exierunt sponte.

Quinto, quia dicitur, quod euertit Christus mensas nũmulariorum, & cathedras vendentium columbas, & tamen istud ad actualem violentiam pertinet.

Dicendum igitur, quod verè per violentiam Christus istud egit, & nõ sponte hoc isti passi sunt, nam damna rerum suarum, quas quis valdè amat, sponte nemo tolerat, & tamen magna damna erant ista, s. quod abigeret pecora. & euerteret omne æs, & columbarum cathedras. Et etiam quod istud ad ignominiam faceret eorum, & tamen patiebantur non resistentes, ideo erat violentia. Sed modus ad hoc faciendum erat, quod incuteretur timor illis, vt resistere non auderent, & hoc poterat fieri multipliciter. Primo per solam immutationem interiorem incutiendo timorem eis, & nichil in seipso ostendendo exterius, per quod illi timerent, sed solum in animo eorũ causando istam passionem timoris, quam passionem aliquando Deus dat aliquibus in pœnam, sicut dabat Iudæis non colentibus ipsum, Leuit. 26. c. s. Et qui de vobis remansorint dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis. Et ita fugient quasi gladium, cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, nemo vestrum inimicis audebit resistere. Et ita etiam dicitur Deu. 28. c. dabat ubi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam mœrore consumptam, & erit vita tua quasi pendens ante te, timebis nocte, & die, & non credes vitæ tuæ, mane dices, quis det michi vesperum, & vespere quis det michi mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis. Et si ita nunc faceret Christus recederent de templo isti venditores, etiam non apparente aliquo signo exteriori in Christo.

Secundo modo poterat fieri per solam ostensionẽ terroris in facie, poterat enim aliquid ita terribile videri in in vultu Christi, quo conspecto omnes, qui respicerent, timerent, & cauerent ab eo.

Tertio modo fieri poterat non solum in ostensione signi alicuius in corpore suo, sed etiam realiter faciẽdo aliquid contra eos, quo fugarentur, vt si percuteret eos.

Dicendum autem videtur, quod non solum esse potuit F aliquis modus istorum; sed quod omnes tres concurrerent in vnum, incussit. n. eis timorẽ in corde, quia istud erat præcipuum ad hoc, quod fugerent. Sic dicit Origenes: Consideremus autem ne forte enorme videatur, quod captis funiculis Dei filius parat sibi flagellum ad eijciendum de templo, vnum tamen refugium relinquitur. diuina potestas Iesu, vt cum volebat posset iracundiam hostium suffocare quamuis essent innumeri, & sedare mẽtium turbines, dominus enim dissipat cogitatiões gentium.

De secundo dicendum, quod etiã ostẽdit in vultu suo Christus aliquid terribile. s. fulgoris radios procedentes, quibus hostes exterriti resistere saltem in verbo nõ audebant, sic dicit Hieronyn. Igneum. n. quoddam atq; sidereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie, & istud etiam cõmuniter tenetur. Aliud etiã G exterius signum potestatis in se ostendere poterat. s. quod vox sua esset eis terribilis; ita vt non solum timerent, sed etiam caderent, sicut quando in passione quærebant multi Iudæorum ministri armati Christum inermem, & cũ illis quærentibus eum, & dicentibus se quærere Iesum Nazarenum, ille dixisset, ego sum, ceciderunt retrorsum, Io. 18. c. Ergo & à fortiori viso lumine, quod in vultu ostẽdere poterat, non solum timerent, sed etiam cadere possẽt, & tamen noluit, nisi quod cederent loco tollendo omnia venalia de templo, & non audendo resistere Christo euertenti illa.

De tertio satis patet, quia in prima vice Christus vsus est flagello de funiculis ad expellendum venditores. Ioan. 2. capit. ergo à fortiori nunc vteretur illo, tum quia Christus illud fecit in principio signorũ suorum, & ideo H omnia tunc remissiora, & blandiora faciebat, vt dicit Chrys. & tamen vsus est tunc flagello, ergo à fortiori nũc, quãdo passioni propinquus omnia faciebat mirabiliora, & manifestiora, vteretur flagello contra venditores, tum quia erant nunc digni maiori, & acriori castigatione: peccauerant. n. ante hoc, & fuerant semel per Christum eiecti, nunc tamen redierunt in culpam, ideo acrius castigandi erant quàm in prima vice, quando nõdum eos castigauerat. Sic dicit Chrys. s. Cum quo maior est accusatio Iudæorum, quia cum bis hoc idem fecisset, morabantur in sua demẽtia. Theoph. ait: Quod etiam est in maiorem redargutionem Iudæorum, quia cum Dominus hoc totiens fecerit, ipsi minimè se correxerunt, & ideo nunc à fortiori quàm in prima vice flagello vteretur, aut alio simili ad percutiendum eos, aut ad minandum eos, i. abigendum, sicut pastor gregem. Et hoc tenet Hieron. Sed I tunc dicetur, quid operabatur funiculus factus ad modũ flagelli, quia nemo talia timeret verbera.

Dicendum, quod verbera illa in se non erant terribilia, & ideo si nichil aliud esset, non timerent venditores flagella ista, sed vltra flagella exterius mota, erant timor interius incussus, & lux exterius terrens, quæ mouebãt ad fugiendum flagellum. Sic dicit Origenus super Ioahnem, s. Consideremus ne fortè enorme videatur, quod Dei filius captis funiculis parat sibi flagellum ad eijciẽdum eos de templo, vnum tamen refugium relinquitur diuina potestas Iesu, vt cum volebat, posset iracundiam hostium suffocare, quamuis essent innumeri.

An ista eiectio ementium, & vendentium reputetur miraculum, & inter miracula Christi ponendum. K *Quæst. LXXX.*

QVæritur, an ista eiectio ementium, & vendentium reputetur miraculũ, & inter miracula Christi ponendum. Aliqui putant, quod non, quia leue erat, quod facto flagello de funiculis percuteret venditores in templo.

Dicendum, quod miraculum erat, nam sine miraculo ista eiectio fieri non poterat. Fuerunt. n. exclusi per timorem, & inuoluntariè isti, vt ostensum est præceden. q. manifestum est autem, quod flagellum factum de funiculis nemo timeret, potissimè multitudo cõgregata existẽs, quod timeret vnum hominem inermem habentem in manu flagellum de funiculis factum. Nam non solum non erat timẽdum, imo erat ridiculum, vt dicit Origenes, nisi fortè esset timor bestialis, vt dicitur quinto. Ethic. de eo, qui visum

visum murem timuit. Nam talia non timent homines: & ideo ad alia recurrendum est, vt dicatur flagellum timeri potuisse. Sic dicit Origenes: Consideremus ne forte enorme videatur, quòd Dei filius captis funiculis parat sibi flagellum ad eijciendum eos: vnum tamen relinquitur refugium diuina potestas Iesu: ideo ad hoc, quòd cogerentur venditores exire de templo, oportet poni aliquid aliud, quod miraculosè fieret: & hoc erat incutiendo timorem cordibus eorum, etiam in voce sua virtutem quandam diuinam ostendendo, & de vultu radios diuini fulgoris emittendo, quæ ambo ad miraculum pertinent. Considerandum autem, quòd non solum miraculum hic fuit, sed magnum valde, & de maximis, vt putat Hieronymus, ait enim: Mihi autem inter omnia signa, quæ Dominus fecit hoc videtur mirabilius esse, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis intantum, vt postea crucifigeretur, Scribis, & Pharisæis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem; & subdit modum, quo potuit, scilicet: igneū enim quoddam atque sidereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie. Sic etiam dicit Origenes super Ioannem: Præsens autem historia in nullo minorem potestatem pertendit his, qui ab eo miraculosius edita sunt: quinimmo constat hanc maiorem demonstrare potentiam miraculo, quo aqua conuersa est in vinum, eo quòd illic inanimata subsistit materia: hic verò tot millia hominum domantur ingenia. *Et accesserunt*. Hic ponitur factum secundum, scilicet de infirmorum curatione, & est istud factum ostensiuum deitatis Christi in curatione infirmitatum incurabilium, qua per solum Deum sanari possunt Et dicitur. *Et accesserunt ad eum.* Scilicet, postquam eiecit venditores de templo. *Cæci, & Claudi.* Isti in templo erant sicut ceteri homines. *In templo.* Scilicet ibi erat Christus quando accesserunt isti, ad eum. *Et sanauit eos.* A cecitate, & defectu tibiarum, & potentiæ gressiuæ.

Quis fuit iste accessus cæcorum, & claudorum, & an sine petitione aliqua eos sanauit.
Quæst. LXXXI.

QVæritur, quomodo dicitur hic, quòd accesserunt ad eum cæci, & claudi, & sanauit eos, quis fuit iste accessus: & an sine petitione aliqua eos sanauit. Aliqui dicunt, quòd nihil petiuerunt cæci, & claudi: sed mox vt ad Christum accesserunt sine vlla petitione sanati sunt, quia interdum sic Christus faciebat miracula, sicut faciebat de muliere fluente sanguine: Nam nihil dixit Christo petens, immo tacitè accessit, quasi à Christo non videretur, & vt tetigit fimbriam vestimenti eius sanata est, supra 9. capit. & Luc. 8. Sic etiam multi faciebant, qui, desiderabant tangere quamcunque partem vestis Christi, vt sic curarentur à languoribus suis: Lucæ 9. omnis turba quærebat tangere eum, quia virtus exibat de illo, & sanabat omnes. Ita ergo poterant accedere isti claudi, & cæci ad Christum, & sanarentur.

Dicendum, quòd non fuit factum sic, sed accesserunt ad eum, & petiuerunt sanari, & ita sanauit eos. Et patet primo ex proprietate locutionis. Nam cùm Christus esset Deus non poterat aliquid circa ipsum fieri, quod ipse ignoraret: quia ipse sciebat omnia, quæ euentura erant super eum: Ioan. 18. etiam sciebat, quid cogitaret quilibet homo, ita vt non esset opus, quòd quis testimonium perhiberet de homine, quia ipse sciebat, quid esset in homine: Ioan. 2. in tantum, quòd non erat opus, quòd quis eum interrogaret, quia ipse sciens omnia, quæ erant in corde hominis, respondere poterat, & respondere volebat interdum ad cogitationes hominis, antequam loqueretur: Ioan. 16. ideo non poterat quis sanari ab eo tangendo eum, vel alias nisi Christo volente, & actu sanante, & tamen credebant aliqui, quòd poterant surripere ei sanitatem, scilicet, quod ipso nesciente sanarentur per tactum eius, sicut fuit de muliere, putauit enim se posse latere, & tamen postea vidit, quòd non latuit: Luc. 8. &

A tamen si ipsa non putaret quòd latere posset, non aggrederetur sic facere, & hoc maximè, quia non diceret Lucas. Videns autem mulier, quia non latuit tremens venit, & procidit. Euangelistæ tamen loquuntur iuxta opinionē accedentium ad Christum, & quia ipsi putabant, quòd accedendo ad Christum, & tāgendo vestes eius, etiam si nihil ei diceretur, ex abundantia virtutis eius redūdantis exterius sanaretur accedēs etiam nesciente Christo, & tunc putabant, quòd sanabantur accedentes, & tamen non sanabit eos Christus, quia non habebat intentionem sanandi, cùm crederent, quòd ipse nesciebat virtutem de se exire, & ob hoc non dicunt Euangelistæ, quòd Christus tunc sanabat aliquos sed quòd accedentes sanabantur, quando aūt aliqui accedebant, & sanabantur, quia apparebat de intentione Christi: dicunt Euangelistæ, quòd sanabat eos Christus. Sic patet de

Quomodo Christus sanabat aliquos tactu sui sacratissimi corporis.

B muliere fluente sanguine, Mar. 5. ca. dicunt enim, quòd dicebat mulier intra se, si tetigero vestimentū eius, salua ero. Et sequitur, & confestim sanata est, & siccatus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quòd sanata esset a plaga. Et Luc. 8. cap. dicitur: accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus sanguinis eius. Christus etiam istum modum loquendi tenebat, quo ostēderet se non intendisse facere, sed virtutem exeuntem de illo hoc operatam fuisse. Sic dicitur Marc. 5. & statim cognoscens Iesus in semetipso virtutem, quæ exierat de eo, & Luc. 8. dicitur: Ego noui virtutem exiuisse de me, & etiam quærebat, quis me tetigit? Et tamen si vellet ostendere, quòd ipse sciebat quis esset sanatus, & quòd ipse intendisset eum sanare, non quæreret quis me tetigit. Et maximè, quia adiunxit, aliquis me tetigit, nam ego

C sensi virtutem exiuisse de me. Et tamen hic Euangelista dixit, sanauit eos: ergo ostendit quod intendit illos sanare, & consequenter, quòd ipsi palam accesserunt, & aliquid petiuerunt. Secundò, & principaliter, quia hoc valde conueniebat ad propositum. Nam si accedentes cæci, & claudi ad Christum nihil petentes sanarentur, putaretur, quòd non sanarentur virtute Christi, sed quòd Deus voluerat eos sanare existentes in templo, & ita non cederet in laudem Christi, & approbationem eius istud opus, quod erat inconueniens, quia omnia miracula faciebat ad manifestandum aliquid, quod ad se pertinebat, ideo debuit fieri palam petentibus eis. Tertiò patet, quia si accedentes secretè sine vlla petitione sanarentur, oportebat, quòd Christus faceret aliquam manifestationem huius facti, ne maneret

D absconditū, sicut quando alias sic sanauit tangendo, bis enim legimus aliquos tangendo Christum esse sanatos. Primò mulierem fluentem sanguine, supra 9. & Marc. 5. & Luc. 8. deinde viros loci Genesar, supra 14. c. & vtrobique fecit Christus miraculum apparere, in primo enim, quia mulier secretè venerat, & secretè sanata fuerat, noluit Christus, quòd lateret, sed dixit, quis me tetigit? Et sic adhibita magna diligentia, vt exprimitur, Mar. 5. & Luc. 8. mulier procidit tremens coram tota turba, & confessa est, quomodo fuerit sanata, in secundo. n. præcessit petitio publica in generali, scilicet, quòd permitteret se tangi, supra 14. c. scilicet, Rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, & quicunque tetigerunt, salui facti sunt. Sed hic Christus non legitur fecisse inquisitionem aliam quam circa mulierem, scilicet quis me tetigit? ergo oportet dici, quòd cæci, & claudi accesse-

E runt, & petiuerūt publicè sanari, & Christus tunc sanaret eos, vel petita fide, vel non petita, & hoc vt viderent oēs æmuli Christi, scilicet Pontifices, & Pharisæi. Quartò patet, quia si, accedentes sine petitione sanarentur, ignoraretur, quis fecit miraculum, & tamen clare constituit, quod Christus fecit, quia dicitur infra in litera: Videntes autem principes sacerdotum, & scribę mirabilia, quæ fecit, & ista sunt mirabilia in sanatione cęcorum, & claudorum.

Dicendum ergo, quòd coram toto populo accesserunt claudi, & cęci, & petiuerunt sanari, & Christus sanauit eos: Matthęus tamen intendens breuitati non curauit singula referre, quia planum erat, quòd aliquid petere debebant, cum omnes, qui sanabantur sic peterent, maxime, quia dicitur, accesserunt. In quo innuitur totum quod sequitur, scilicet, quòd cum accesserunt ad eum, petiuerunt sanari, & ipse eos sanauit.

Quare cæci, & claudi accesserunt ad Christum, vt ab eo sanari peterent. Quæst. LXXXII.

QVæritur, quare cæci, & claudi accesserunt ad Christum, vt ab eo peterent sanari.

Dicendum, quòd primò fuit, quia isti credebant, quòd posset eos sanare; & ideo ad illum concurrebant. Ad hoc autem moueri poterant ex his, quæ primò de ipso audiebant. Nam tanta Christus fecerat in Iudæa, & Galilæa, quòd vbique nomen suum cognitum erat, & omnes sciebant eum potentem esse in opere miraculorum, & maximè in curatione ægritudinum, quia istud maximè exercebat; vnde mox, vt scirent eum adesse, etiam si nihil noui circa ipsum viderent, aut audirent, peterent sanari, sicut fuit de duobus cæcis, qui erant apud portam Iericho; nã quæ fierant a turbis, quis erat, qui transiret & cùm diceretur eis, quòd Iesus transiret, cœperunt clamare: Iesu miserere nostri, & visum petiuerunt præcedenti capit. & Marc. 10. & Luc. 18. Secundo potuit esse propter noua, quæ circa ipsum audierant, & viderant: nam turbę comitantes ipsum clamabant eum esse Messiam, & Regem Israel, supra in litera, & Marc. vndecimo, & Luc. decimonono, & cum tanto honore recipiebatur in vrbe, & introducebatur in templum qualia nunquam de aliquo viderant. His ergo moueri possent putantes eum esse aliquid magni, & peterent ab eo sanari. Tertiò potuerunt moueri ex his, quæ viderunt nunc noviter. Nam postquam intrauit in templum statim expulit vendentes, & ementes, quod cum potestate diuina fecit ostendens diuinæ maiestatis radios in vultu, & tremefaciens omnes astantes, vt dictum est supra, ex quo claudi & cęci collegerunt, quòd à fortiori posset eos sanare, qui talia operari poterat. Quartò potuerunt moueri ex impressione facta à Christo in mentibus eorum, volebat enim Christus nũc facere miracula in templo, quia conueniens erat tam propter Pontifices, & Pharisæos, & Scribas æmulos suos quam propter turbas, quæ ei fauebant, & quia nihil magis occurrebat quam sanare cæcos, & claudos, qui aderant, illis impressit desiderium de veniendo ad eum, vt peterent sanitatem, & ideo venerunt. Sed primum inter omnia efficacius est, quia iam tanta erat fama Christi, quod non solum qui aderant, sed etiam, qui procul erant, sequebantur eum, & ponebant ante eum ęgrotos suos, vt sanarentur ab eo, vt patet supra 15. & supra quarto cap.

In quæst. 79. & 80.

Quomodo nunc erant in templo isti claudi, & cęci, qui sanati sunt a Christo. Quæst. LXXXIII.

QVæritur, quomodo nunc erant in templo isti claudi, & cæci, qui sanati sunt à Christo.

Dicendum primò, quòd forte ad orationem veniebãt; nam templum erat domus orationis, vt dicitur supra in litera: & Marc. 11. isti autem orabant sicut ceteri homines: ideo ad templum ascendebant, vt orarent; quia consuetudo iudæorum erat ascendere in templum ad orandum: sicut dicitur de Ioanne, & Petro Act. 3. capit. quòd Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Ad cęcos autem & claudos maxime pertinebat orare, quia cum ad cetera officia sint inepti, saltem orare valent: & ita aptiores sunt ad manendum in templo quàm ceteri homines. Secundò fuit, quia forte isti veniebant ad festum Paschæ: nam omnes masculi de genere iudæorum obligabantur ter in anno venire in templum Dei: Exod. 23. & 24. capit. ideo cæci, & claudi si venire possent obligabantur venire, & quia forte isti erant de locis propinquis, de quibus possent venire, venerunt, erat enim iam multa turba in Ierusalem de illis, qui veniebant ad Pascha. Io. 11. & 12. ideo & cum illis isti quoque claudi, & cæci venirent, & manerent nunc in templo, & accidit, quòd ibi essent quando venit Christus, & introiuit in templum. Tertiò potuit esse, & melius, quod essent ibi ad petendum eleemosynam, nam cęci, & claudi, qui ad alia opera erant inepti, per quæ victũ acquirerent, vacabant his operibus, scilicet eleemosynã, ab omnibus petebant, & cùm ipsi discurrere non possent,

F sedebant in locis in quibus erat hominum concursus, & ob hoc cęci illi, quos Christus sanauit, erant apud portam vrbis Iericho iuxta viam, quia per illum locum fiebat magnus concursus, & ibi poterant petere ab omnibus, non erat autem locus maioris concursus quam templum Domini, eo quòd illuc omnes Iudæi conueniebant. Ioan. 18. Ego semper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, ideo non erat aptior locus pro claudis, & cæcis quàm templum Domini, sicut & nunc ad Ecclesiarum valuas confugiunt. Et hoc patet clarius, quia Actu. 3. dicitur, quòd Petrus, & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam, & ecce vir quidam, qui erat claudus ex vtero matris suæ baiulabatur, quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur speciosa, vt peteret eleemosynam ab introeuntibus. Sicut ergo ille sedebat ibi, vt peteret eleemo-

G synam: ita & sederent alij claudi, & cæci, & sic est verisimile, quòd isti claudi, & cæci erant ibi, vt eleemosynam peterent, & nunc quia dies festus appropinquabat, multi vndique conueuirent, vt eleemosynam peterent, & magis patet, quia omnes isti cęci, & claudi, quos Christus sanabat, erant mendicantes. Apparet de cęcis, quos sanauit iuxta vrbem Iericho, nam sedebant mendicantes. Marc. 10. cap. & ille cęcus ex natiuitate, quem sanauit, mendicus erat, & ad mendicandum sedebat, Ioan. 9. & claudus, quem Ioannes, & Petrus sanauerunt, mendicabat in templo. Actu. 3. ita ergo de istis credendum est, quòd ad mendicandum manerent in templo. Quarto potest dici, quòd venerant nunc specialiter in templum hac intentione, vt à Christo sanarentur. Nam turbæ

H agnoscentes iam potestatem Christi, afferebant ei languẽtes claudos, & cęcos, & quocunque languore tenerentur, supra 4. & 15. capit. ita vt vix interdum posset quietem habere, tanta erat multitudo languentium, quæ ducebatur ad eum. Marc. 1. & Luc. 4. capit. ideo a fortiori isti cæci, & claudi, qui forte ante aduentum Christi erant in vrbe, audito aduentu eius, venirent statim ad eum in templum, vbi erat, vt ibi curarentur. Quinto, & melius dici potest, quod isti venerant in templum, & soliti erant ibi manere, vt sanarentur à morbis suis, & inualitudinibus, erat enim ibi probatica piscina, quæ Hebraicè dicitur bethsaida quinque porticus habens, in his enim iacebat multitudo magna languentium cæcorum, claudorũ aridorum expectantium aquæ motum: Angelus enim Domini secundum tempus descendebat in piscinam, & mouebatur aqua, & qui prior descendebat in piscinam

I post motionem aquę, sanus fiebat a quacunque detineretur infirmitate: Ioan. 5. & ibi sanauit Christus hominem, qui 38. annis fuerat paralyticus, & dixit, quòd manebat ibi expectans aquæ motum, & ita forte isti claudi, & cæci manebant nunc expectantes motum aquæ, vt sanarentur: sed inter omnes modos tertius, & iste, conuenientiores sunt, & maxime tertius.

Quare Christus sanauit istos claudos, & cęcos potius in templo, quam alibi. Quæst. LXXXIV.

K QVæritur, quare Christus sanauit istos claudos, & cęcos potius in templo quam alibi.

Dicendum, quod primo fuit, quia ibi ab eo sanitatem petierunt: nam erant isti cęci, & claudi in templo quando Christus illuc venit, vt dictum est præcedenti quæstione, & ibi accesserunt ad eum, vt dicitur in litera, ideo ibi sanauit eos, quia si differret ad aliud tempus, & locum, putaretur quod non semper haberet potestatem, sed ad tempus, quod nimis repugnabat, & detrahebat virtuti Christi, ideo statim vt petitum est sanauit illos, & quia in templo petierunt, ibi sanauit illos.

Secundo fuit, quia Christus specialiter hoc voluit ad propositum eorum, quæ supra fecerat: expulerat enim de templo ementes, & vendentes ad honorem templi seruandum dicens, quod erat domus Dei, & erat domus orationis: nunc autem ad eius honorem ampliandum fecit ibi miracula sanando cæcos, & claudos:

dos: & ita dicit Hieronymus: Nisi autem mensas nummulariorum subuertisset, cathedrasque columbas vendentium, cæci, & claudi lucem pristinam, & concitum gradum in templo non meruissent recipere. A

Tertiò fuit ad magis augendum fauorem turbarum, vel ad firmandum illum, & fidem aut opinionem bonã, quàm de Christo habebant: introierant enim turbæ in Ierusalem cum Christo in tanto honore, & eum vt Messiam, & regem laudabant, vt autem hoc firmaretur, cum accessisset ad templum cum omnibus illis turbis, eiecit ementes, & vendentes, & sanauit cæcos, & claudos.

Quartò, & præcipuè fuit ad cõfundendum inuidiam Pontificum Pharisæorum, & Scribarum, qui Christo æmulabantur, & detrahebant factis eius: voluit ergo corã illis operari mirabilia, vt infra se confunderentur, & deficerent, & etiam vt damnabilior appareret eorũ iniquitas, quòd post talia, & tãta ab eo præsentibus eis facta adhuc non cessabant eum persequi: sed statim ad mortem accusauerunt illum coram Pilato. B

Videntes autem principes sacerdotum, & scribæ mirabilia, quæ fecit: & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hosanna filio Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei; Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis;
Psal. 8. Mar. 2. *Vtique: nunquam legistis, quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? Et relictis illis, abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit.*

Indignatio principum sacerdotũ, & pharisæorum atque scribarũ cõtra Christũ. *Videntes.* Hic consequenter ponitur principium sacerdotum, & pharisæorum atque scribarum contra Christum indignatio. Et diuiditur in duas partes, quia primò ex indignatione impugnat eius famam. Secundo impugnat eius doctrinam ibi. *Et cum venisset in templum.* Prima in duas: quia primo ponitur Iudæorum impugnatio. Secundo Christi responsio ibi. *Iesus autem dixit.* Circa primum dicitur. *Videntes autem principes sacerdotum.* Duo erant pro tunc principes sacerdotum, scilicet Annas, & Caiphas: erat enim Chaiphas princeps anni illius: Ioan. 11. c. & isti duo alij, qui largè vocabantur principes sacerdotum, eo quòd multis sacerdotibus sub se positis præerant, viderunt ea, quæ nunc fiebant: & scribæ isti erant doctores legis: quod etiam de Pharisæis intelligendum est, qui maximè contra Christum zelabant. *Mirabilia quæ fecit.* Potest intelligi de claudis, & cæcis, & de electione turbarum vendentium, & ementium. *Et pueros clamantes.* Scilicet, qui veniebant cum Christo clamando quando introiuit in templum canentes introierunt. *In templo.* Hoc fuit ad maiorem indignationem pontificum, quod etiam intra templum clamarent pueri laudantes Christum, & dicentes. *Hosanna filio Dauid.* Iam expositum est, & tamen aliquando necesse est accipi extra communem significationem, & vsitatam dictionem, quæ est salutifica, vel saluum fac: & ita accipitur hic Hosanna pro gloria, vel laude aut pace: & ponitur, vt nomen, & ordinatur acquisitiue, scilicet. Hosanna filio Dauid: quod non cõuenit verbo: ideo licet possit habere expositionem, quam posuimus supra, quæ est propria dictioni, vt est verbum: & tamen in præsenti, vt ponitur à Matthæo, magis conuenit, quòd sit nomen. Et sic dicit Chrysost. Hosanna etiam quidam interpretantur gloriam: alij autem redemptionem: nam, & gloria illi debetur, & redemptio illi conuenit, qui omnes redemit: & ita etiã accepit Lucas, quia locus huius dictionis Hosanna habentur dictiones latinæ Luc. 19. cap. scilicet pax in cælo, gloria in excelsis. Et tamen secundum, quòd accipitur à Marco, & Ioanne, potest magis conuenire, vt sit verbum secundum suam propriam significationem. Nam Marc. 11. dicitur, quòd clamabant dicentes. Hosanna benedictus, qui venit: vocauerunt eum filium Dauid, idest Messiam. *Indignati sunt?* Idest irati fuerunt volentes mala inferre Christo si possent. *Et dixerunt.* Scilicet ad Christum. C D E

In quæ. 42. & 43. *Hosanna quid significat. inq. 42.*

Audis quid isti dicunt. Scilicet pueri, qui clamant, quasi dicant: vel non audis, vel si audis, multum culpabilis es, qui non increpas eos cum talia dicant.

Quæ sunt ista mirabilia, quæ viderunt pontifices, & scribæ. Quæst. LXXXV.

QVæritur, quæ sunt ista mirabilia, quæ viderunt pontifices, & Scribæ.

Dici potest vno modo, quòd erant in sanatione cæcorum, & claudorum. Sed obijcietur, quòd istud erat vnum miraculum, & tamen dicitur mirabilia, quæ fecit.

Dicendum, quod multa mirabilia erant dupliciter. Vno modo, quia erant curationes diuersarum inualitudinum, scilicet cæcitatis, & claudicationis. Alio modo, quia non erat vnus qui curatus est, sed multi, & circa quemlibet eorum fuit vnum miraculum, eo quòd erat in quolibet vna particularis debilitas distincta à debilitate, vel inualitudine alterius, & ideo quælibet earum indigebat vna speciali curatione: sed quælibet curatio erat miraculum. Quot ergo erant curationes, tot erant miracula, & sic multa erant mirabilia harum curationum. Secundò potest dici, quòd vocantur hic mirabilia ipsæ curationes cæcorum, & claudorum, & eiectio ementium, & vendentium.

De curationibus manifestum est. De eiectione etiam patet, quia non poterat sine miraculo fieri, vt ostensum est supra, imò erat valde magnum miraculum, vt ostensum est supra, & ita tota curatio cæcorum, & claudorum poterit vocari vnum miraculum: & eiectio vendentium erit aliud miraculum, & istud tenendum est, quia hic ponuntur ista, vt ostendatur, quæ sunt illa, de quibus indignati sunt pontifices, cum dicatur, quòd videntes ista indignati sunt: & tamen certum est, quòd de eiectione vendentium indignati sunt: imò de illo magis, quàm de alijs indignati sunt, vnde: Marci solum poni de vendentium electione eos fuisse indignatos. Marc. 11. scilicet: Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Quo audito principes sacerdotum, & scribæ quærebant, quomodo eum perderent.

Qui erant isti pueri clamantes. Quæst. LXXXVI.

QVæritur, de istis pueris clamantibus, de quibus hic dicitur, qui erant. Nam videtur, quòd non erant pueri, sed viri, & patet, quia discipuli Christi erant, qui clamabant: Luc. 19. & illi non erant pueri, sed viri: etiam turbæ, quæ præcedebant Christum, & quæ sequebantur canebant, supra in littera, & Marc. 11. & illi qui exierant obuiam Christo de Ierusalem, Ioan. 12. capit. omnes autem isti vocantur turbæ, quæ dicit congregationem vulgi promiscui virorum mulierum, & cuiuscunque ætatis: ideo non erant pueri, qui clamabant. Aliqui dicunt, quòd vocantur turbæ pueri non propter ætatem, sed propter puritatem, & simplicitatem, quia non habebant zelum iniquitatis contra Christum sicut Pontifices, & Pharisæi, & scribæ. Sed dicendum, quòd non stat, sed necesse est dici, quòd erant isti pueri secundum ætatem, quia quando Christus respondet Pharisæis, scribis, & Pontificibus excũsando laudem eorum dixit. Nunquam legistis ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? ergo viri isti, qui laudabant Christum, erant infantes, vel pueri, quod parum distare videtur, quia aliàs responsio Christi non faceret ad propositum. Nam si illi essent secundum ætatem viri, & Christus vocaret eos infantes secundum puritatem mentis dicerent Pontifices quibus Christus respondebat, quòd non erat responsio ista ad propositum, quia isti non erant mundi mente, imo immundi, quia ab eo decepti erant, sicut dixerunt coram Pilato, quòd ille subuertit gentem Iudæorum incipiens à Galilæa vsque Ierusalem. Luc. vigesimo tertio, & tamen non responderent, ideo oportuit, quòd Christus vocauerit eos infantes, vel pueros quantum ad litteram, & non per metaphoram. Est ergo dicendum, quòd quando Christus intrauit in templum, pueri erant, qui canebant Hosanna,

sanna, & non turbæ, vel saltem præcipuè pueri: & licèt, hoc non aperiant Euangelistæ: tamen satis est credendũ, quòd quando Christus introiuit in Ierusalem, exiuerint pueri in occursum eius, & isti cantabant coram eo Hosanna, sicut turbæ cantauerant, & sic perduxerunt eum vsque in templum, & illuc introiuerunt cum eo canentes, vel fortè isti pueri erant de turba illa, quæ veniebat cum Christo, quia licèt in itinere tota turba cantaret, fecerunt quòd pueri soli clamarent, quando introiuit in templum, & ideo illos solos viderunt pontifices, & scribæ, & fortè istud dedit Christus in cordibus turbarum, & puerorum, quia sciebat, quòd Pontifices indignarentur de isto clamore, & loquerentur ad eum, vt haberet responsum contra illos ex sacra scriptura, scilicet ex ore infantium, & lactentium, vt patet infra in littera. Cùm autem obijcitur, quòd discipuli clamabant: dicendum, ꝙ non accipitur pro solis discipulis Christi, idest pro duodecim, vel septuaginta: sed pro omnibus illis, qui veniebant ad audiendum doctrinam eius, & videndum miracula, vt dicit Theophylactus super Lucam. Cùm autem dicitur, quòd turbæ clamabant, & non pueri. Dicendum, ꝙ illud fuit verum in via in qua turbæ clamabant, idest viri, fœminæ, pueri, & puellæ, in ingressu tamen templi soli pueri clamauerunt, & coram intra templum.

Quare dicitur, quòd Pontifices, & Pharisæi viderunt pueros clamantes, cum etiam turba clamaret Hosanna. Quæst. LXXXVII.

QVæritur, cùm ponantur hic causæ indignationis pontificum, & scribarum: quare dicitur, quòd viderunt pueros clamantes Hosanna. Nam non soli pueri, sed etiam turbæ cantauerant Christo venienti per viam. Aliqui dicunt, quòd non tristati sunt Pontifices de clamore turbarum, sed solum de clamore puerorum, & ideo solum fit mentio de clamore puerorum. Sed dicendum, quòd non stat. Primò, quia indignabantur pontifices de clamore puerorum, quia cantabant Hosanna filio Dauid, vt dicitur in littera, & patet etiam, quia pontifices dixerunt Christo, audis quid isti dicunt? & tamen idẽ cantauerant turbæ, scilicet Hosanna filio Dauid, supra in littera, & Marc. 11. & Ioan. 12. ideo etiam de illo poterant indignari. Secundò, quia potius de turbis quam de pueris indignari debebant, quia pueri fortassis ex ignorãtia ista dicerent, & non esset eis imputãdum, in turba autem erant viri maturi, ideo si errarent, magis eis imputari deberet. Tertiò patet, quia vere indignati sunt Pharisæi de clamore turbarum in via: nam Luc. 19. c. dicitur, quòd cum appropinquaret ad descensum montis oliueti, omnes turbæ discipulorum descendentium cœperunt clamare. Et sequitur: Et quidam Pharisæorum de turbis dixerunt ad illum, magister increpa discipulos tuos: & ita illi Pharisæi molestè ferebant ista præconia Christi, quia aliàs non dicerent Christo, quòd increparet sic laudantes. Sed dicendum, quòd Pontifices, & scribæ indignati dicuntur nunc propter clamorem puerorum, & non propter clamorem turbarum: & ratio est, quia viderunt pueros clamantes, & non viderunt turbas. Nam vt dictum est præcedenti quæst. turbæ clamabant dũ Christus veniret per viam. Ad introitum autem in templum, & etiam intra templum clamauerunt soli pueri. Pontifices autem, & scribæ erant in templo, ideo turbas foris clamantes non viderunt, pueros autem clamantes intra templum viderũt, & ita de hoc indignati sunt: Et patet, quia dicitur, videntes autem principes sacerdotum mirabilia, quæ fecit, & pueros canentes, quasi dicat ipsos pueros canentes viderunt, & nõ turbas. Si autẽ turbas vidissent, etiam de earum clamore indignarentur. Secũdo fuit, quia iste clamor fuit intra templum. Nam si foris fieret nõ ita indignarẽtur: nã intra tẽplum solus Deus colitur, & laudatur. Quòd ergo Christus in tẽplo publicè laudaretur, erat dicere ipsum Deũ, vel aliquid deitatis habere, de quo valde dolebãt Pontifices, & hoc videbatur cedere in eorũ iniuriã, cũ præsentibus eis diceretur, turbæ autem non clamauerunt in templo, ideo indignati sunt specialiter de clamore puerorum, & non turbarum.

F *Quare indignati sunt nunc Pontifices. Quæst. LXXXVIII.*

QVæritur, quare indignati sunt nunc pontifices. Dicendum, ꝙ ex inuidia non enim erat eis iusta causa indignationis. Nã qui rectè indignatur, de malo indignatur: & tamen de bono indignabantur, dicitur enim, quòd videntes mirabilia, quæ fecit, scilicet sanationem cæcorum, & claudorum: & tamẽ ista opera bona sunt, & à Deo prouenientia: ideo iniquitas mouebat eos: & in hoc apparet, quòd eorũ iniquitas quotidie crescebat ad maiora. Nam ante hoc quandocunque contra ipsum indignabantur, faciebãt hoc pro aliqua causa v. risimili, sicut Io. 8. quando dixit: Antequam Abraham fieret, ego sum: tulerunt lapides, vt iacerent in eum, quia videbatur dicere rem non verisimilem. & iterum corã Iudæis

G dicebat aliqua verba, quæ ostendebant eũ esse Deũ Io. 10. c. scilicet, ego, & pater vnum sumus, & illi volebãt eum lapidare propter hæc. Christus autem dixit: multa bona opera ostendi vobis ex parte meo, propter quæ horum me lapidatis? & illi dixerunt, de bono opere nõ lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu cum sis homo, facis teipsum Deum. Nunc autem, quia excreuerat malitia eorum, non lapidabant eum propter illa, quæ mali colorem habebant, sed propter illa, quæ absolutè bona erant, scilicet curare infirmos miraculosè. Postquam enim quis alteri inuidet, quanto meliora egerit, tanto magis ei inuidebit, sic dicit Chrysost. Sicut enim columna si modicum obliquata fuerit, accepto pondere amplius vadit in latus, sic, & cor hominis cum peruersum fuerit, si alicuius viri

H iusti, opera videat, vel audiat, non confirmatur, sed magis ad inuidiam concitatur, & hoc modo sacerdotes cõcitati sunt contra Christum. Secũdo indignati sunt, quia Christus auferebat eis honorem, cupiebant enim Pharisæi, & scribæ cum essent Hypocritæ honorari ab omnibus, & vocari Rabbi, & salutationes in foro, & primos accubitus in mensis, & primas cathedras in Synagogis, infra 23. c. & istum honorem recipere volebant à populo suo, seu secundum quòd tenerentur à populo in opinione.

Hanc opinionem destruebat Christus, qui erat contrarius operibus eorum, & fauebat ei populus, & quanto magis ei faueret, tanto magis imminuebatur opinio, & honor Pharisæorum, & scribarum, & sacerdotũ apud plebem, & tamen non poterat magis minui quam nunc *Ambitio pharisaica.*

I minuebatur, cum populus accepisset Christum cum tãto honore in vrbem, & deduxissent eum in templũ vocando eum regem, & Messiam, & à Deo venire: ideo nũquam fuit tanta causa istis ad indignationẽ contra Christum sicut nunc. Tertiò, & specialiter fuit, quia illis lucra tollebat: erant enim Sacerdotes, Scribæ, & Pharisæi auari, lucris inhiantes: & posuerunt de familia sua aliquos in templo, qui venderent res ad sacrificium oportunas, de quibus magna lucra agebant, vt ostensum est supra, Christus autem eiecerat de templo ementes, & vendentes, ideo valde indignabantur, ita vt eum statim occidere voluissent, nisi propter turbam, quam timebant, vt dicitur Marc. 11. c. & ista adhuc erat maior causa indignationis, licèt non expresserit hic Matthæus: & tamen intelligitur per illud quod dicitur, scilicet mirabilia, quę fe *In quæ. 66. & 67.*

K cit, vt ostensum est suprà. Quartò fuit, quòd ipse audiebat, & tolerabat laudes, quæ de eo dicebantur. Nam dicebatur, quòd erat rex Israel, & Messias. & nolebant illi quod ipse audire vellet talia, velut falsa, & absurda, sed detestaretur ea. & quia illa libenter audiebat, indignabãtur contra eum, & hoc maxime ipsi expresserunt, dicentes, audis quid isti dicunt? idest nunquid vis tolerare ea, quæ isti dicunt de te? q. d. malum est. *In q. 85.*

Quare Pontifices non sunt indignati contra pueros clamantes: & cur non prohibuerunt illos. Quæst. LXXXIX.

QVæritur, cum isti viderent pueros clamantes, quare non indignati sunt contra eos, & quare non prohibuerunt illos.

Di-

Dicendum, quòd primò fuit quia pontifices, & Pharisæi non audebant contra turbam aliquid facere, videbãt enim turbam totam affectam ad Christũ, & ꝙ pueri laudabant Christum, ex voluntate turbarum, ideo si contra pueros aliquid dicerent, sciebant quòd turbæ defenderent pueros, & tamen ipsi timebant turbas, ita, ꝙ propter eas non audebant facere contra Christum: Mar. 11. ergo a fortiori non audebant loqui contra pueros. Secũdò fuit, quia cauere volebant scandala, si enim cõtra turbas aliquid dicerent, facerent scandalũ, & ita multa perderent, quia turbæ scandalizatæ de eis abstinerent a sacrificiis & oblationibus, & ita sacerdotes læderẽtur subtractis prouentibus suis. Vnde ipsi valde cauebant facere scandalum in populo, infrà vigesimosexto, dixerunt: Nõ in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo. Tertiò, quia faciebant hoc sacerdotes, & Pharisæi ex inuidia, nolebant autem se ostendere inuidos populo, ne læderetur opinio eorum apud omnes, & tamen si ipsi contenderẽt in hoc contra pueros, erat contentio contra totum populum, ideo noluerunt pueros increpare sed Christũ. Quartò, quia putabant sic leuius facere, erat enim facilius suadere vni quàm multis. Nam si Christo suaderent, ne talia audire vellet, omnia cessabant: suadere autem toti populo, ꝙ cessaret, erat difficile, si autem Christo suaderent ipse diceret populo, quòd tacerent, & ita omnes tacerẽt. Quintò, quia iste modus erat honestior, & magis faciens ad intentionem pontificum. Nam si ipsi increparent pueros dato, quòd illi increpiti cessare vellent, putaretur, ꝙ agebant ex timore, & tamen ꝙ vera erant quæ clamauerant. Si autem Christus diceret eis, quòd non dicerent talia, videbatur ostendere, quòd talia non essent vera, & ideo quòd nolebat ea audire, & hoc est, quod volebant Pontifices, vt crederet populus ꝙ Iesus nõ erat rex Israel, neque Messias, ideo non erat conueniens, ꝙ increparent pueros, sed quòd increparent Christum. Sextò quia, vt dictum est supra, nitebantur Pontifices facere ita sine scandalo, quanto magis possent, increpando autem Christũ sine scandalo se facere putabant, sed non increpãdo pueros. Septimò, quia putabant, quòd a Christo istud faciliter obtinerent, credebant enim, quòd Christus ista non iusserat de se dici, & verum erat, & quia ille in omnib. humilitatem ostendebat, putabant, quòd nollet tales laudes audire, & ita suadentibus eis, quòd statim faceret: pueri autem non ita facerent. Nam cùm in fauorẽ Christi ista dicerentur, si ipse iuberet tacere, isti tacerent, si autem iuberent Pontifices, non iubente Christo, non tacerent, ideo conuenientior modus erat, ꝙ ipsi Christum increparent, vt ipse turbas increpans suaderet eis tacere, & ita etiam factum est, quando in descensu montis Oliueti clamantibus omnibus turbis discipulorũ de Christo, benedictus qui venit, dixerunt quidam Pharisæorũ, magister increpa discipulos tuos, Luc. 19. c. & non locuti fuerunt ad turbas increpando eas.

Quare Pharisæi non extendebant manum ad Christum. Quæst. CX.

Quæritur, cum Pontifices, & Pharisæi, & scribę graviter indignarentur nunc contra Christum propter verba, & facta supra posita, quare non extendebant manum ad eum.

Dicendum, quòd primò fuit, quia non habebant adhuc colorem ad hoc, nam Christus non dicebat ista de se ipso, neque iusserat populo ea dicere, sed populus ea dicebat, ideo culpa erat populi, ideo primò admonẽdus erat, quòd talia de se dici non permitteret, & si ipse approbaret talia dicta, appareret quòd ipse esset in culpa. Poterat enim dissimulari aliqualiter, quòd ipse non audiebat ea, quæ dicebat populus, vel non aduertebat ad ea. Vnde dixerunt Pontifices audis quę isti dicunt? quasi dicãt, si nõ, audi, & si audis, prohibere debes ea de te dici. Secundò fuit propter timorem, timebant enim pontifices turbã, quia tota nunc concurrerat ad diem festum, & fauebat Christo, & timuerunt, quòd si vellent mittere manus in eum, resisteret illis turba, vt dicitur infra 26. c. Nõ in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo, & ideo non po-

A tentes contra eum aliquid facere conuersi sunt ad redarguenda verba, quæ de eo dicebantur, sic dicit Hieronymus: Cum enim manum non audeant in eum iniicere sacerdotes, opera tantum calumniantur, & testimoniũ populi atque puerorum.

Sed dicendum, quòd ista est propria causa potius quã præcedens. Primò patet, quia Marcus assignans causam, quare cessauerint manus in eum mittere, hoc solum dixit, scilicet, quòd timebant turbam.

Secundò, quia si ideo a principio non miserunt manum, quia ipse non erat in culpa, sed soli, qui ista dicebant: postquam constaret, quòd ipse laudem eorum approbabat, mitterent manum in eum, & tamen non fecerunt, ipse enim approbauit laudem, dicens esse perfectam, & non increpabilem, & tamen neque post hoc
B miserunt manus in eum: ideo fuit, quia tunc timebant turbam. Cùm Pontifices & Pharisæi indignati contra Christum ista dixerint, & tamen indignabantur, tam propter mirabilem curationem, quàm propter eiectionem, ac propter voces puerorum: Quare de solis vocibus dixerunt? Dici potest vno modo, quòd fuit hoc quia alia iam præterierant, istud verò manebat, nam adhuc pueri clamabant, vt ergo imponeretur terminus isti laudi, ne de cætero sic eum vocarent, locuti sunt de hoc: quia magis necessarium est cauere peccata, ne fiant, vel ne continuentur, quam pœnam inferre pro peccatis præteritis: alia autem præterita erant, istud verò adhuc erat in actu. Secundò fuit, & præcipuè, quia voluerunt aliquem colorem dicendi habere Pontifices, & tamen quantum ad cætera non habebant colorem,
C sed solùm quantum ad hoc: quia, quòd increparent eũ super miraculis, quæ faciebat, erat increpare Deum: quia solus Deus miracula facit, vel in virtute eius fiunt. Etiam eiectionem venditorum de templo non poterant increpare: quia erat secundùm legem facta, allegauerat enim Christus ad hoc auctoritatem Isai. 56. Domus mea, domus orationis vocabitur: quòd autem vocaretur Iesus rex Israel, & Messias, videbatur increpabile: quia adhuc non constabant ista de eo: & etiã quia videbantur ei diuinum dare honorem saltem in voce: ideo quantum ad hoc erat aliquis color solum increpandi eum. Sic dicit Hierony. Cùm manum non audeant mittere in eum sacerdotes, opera tantum calumniãtur, & testimonium populi, atq; puerorum, qui clamabant, Hosanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine
D Domini, quod videlicet hoc nõ dicitur nisi de filio Dei, videant ergo episcopi, & quantumlibet sancti homines, cùm quanto periculo dici sibi ista patiantur: si verè domino, cui hæc dicebãtur, quia nondum solida erat credentium fides, pro crimine impingitur.

Iesus autem. Hic ponitur Christi responsio, & ostendit Pontifices, Pharisæos, & scribas, iustè a Deo reprobandos, & hoc dupliciter: primò in facto, secundò in euidenti signo. Secunda ibi. *Mane autem reuertens.* Circa primum dicitur. *Iesus autem dicit eis*. Idest Pontificibus, & scribis. *Vtique*. Aduerbium affirmandi est idest, verè audio: quia illi quæsiuerant audis, quæ isti dicunt? quasi admirati de illo, & prætendentes, quòd ille nõ audiret: quia si audiret, putare se ostendebant, ꝙ non assentiret talibus laudibus: & ille ait, vtique idest, *Respon. Christi ad Pontifices, & Pharisæos.*
E verum est, quòd audio laudes, & permitto, quia increpabiles non sunt. *Nunquam legistis*. Non solùm Christus dixit, licitas esse laudes istas, sed etiam ostendit errare Pontifices, qui tales laudes volebant impedire: quia si scripturam legissent non facerent hoc, cùm sacra scriptura istud approbet. *Ex ore infantium*. Istud habetur Psal. 8. Vocantur hic infantes non strictè: quia illi nondum peruenerunt ad septennium, sed pueri, vel adolescentuli, qui nondum peruenerunt ad perfectam ætatem. *Et lactentium*. Idest, qui lacte cibantur. & isti adhuc minores sunt, & ex hoc apparet, quòd non est penitus accipiẽdum secundùm litteram: quia lactentes non possunt laudare, cùm non possint loqui: ideo neque perfectam neque imperfectam laudẽ faciunt. *Perfecisti laudem*. Idest perfectã & excellentẽ reddidisti, ac si esset a viris doctis impẽsa. Et fortassis talis esset a pueris, ad quã non

non sufficerent viri doctissimi: quia illi solo ingenio humano loquuntur, paruuli autem a Deo inspirantur, vt altissimum dicant:& tunc est laus perfecta, idest excellentior, quàm esse possit: sic dicit Christus supra 11.c. Renelasti hæc paruulis, & abscondisti ea prudentibus,& sapiētibus. Et ita erat in præsenti, quia isti paruuli annunciauerunt Iesum esse Massiam, & regem Israel, quod sapiētissimi legis doctores nesciebant. *Et relictis illis*, scilicet postquam locutus est ista sacerdotibus & scribis, reliquit eos, scilicet exeūdo de templo. *Et abijt extra ciuitatem.* Non enim mansit in Ierusalem ipsa die in ramis palmarum, qua intrauit in eam: sed redijt foras ad hospitandū in Bethaniam, quę distat a Ierusalem quindecim stadijs, quæ faciunt vnam leucam, vel quasi: nam stadium est spatium centum vigintiquinque passuum: & decem, & sex stadij faciunt duo millia passuum, qui reddunt integram leucam. Distabat autem Bethania a Ierusalē quindecim stadijs. Ioan. 11.c.& illa erat villa Mariæ & Marthæ sororum Lazari, vbi cenauerat Christus die præcedenti ante festum in ramis palmarum: Ioan 12.& ibi suscitauerat Lazarum. Ioan. 11. Nunc autem illuc redijt ad hospites suos. *Ibique mansit.* Scilicet, die illa, qua redijt, & nocte. Nam in mane sequenti die redijt in Ierusalē, vt dicitur statim in littera. *Et docebat eos de regno Dei.* Scilicet eos, qui erant in loco Bethaniæ docebat, nullo.n. tempore Christus ociosus esse voluit, & tamen nūc cum instaret recessus eius de hoc sæculo, feruentius instabat, vt perficeret opus salutis nostræ prædicando, & docendo, quia post mortē, & resurrectionem hoc non erat facturus, & dicitur, q docebat de regno: q̄a licet Christus omnia sciret, iuxta omne genus sapientiæ, scilicet naturalia, mathematica, & metaphysica, idest, transcendentia, tamen nunquam docuit homines, circa aliquod genus artis, sed solum ad ea, quæ necessaria erant saluti: & ista sunt de regno Dei, idest per quæ peruenitur ad regnum Dei, quod est vita æterna.

Situs Bethaniæ.

Quare Christus sic respondit, dicens: Nunquam legistis. Quæst. XCI.

QVæritur, quare Christus sic respondet, dicens: Nunquam legistis.

Dicendum, quòd fuit primò ad faciendum solidum responsum: nam Iudæi tantam auctoritatem pręstabant sacris litteris, quòd plus eis credebant, quam quibuscunq; rationibus, vel suasionibus, putabant enim totum bonum esse in scripturis, Ioan. 5. Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitam æternam habere, & quia auctoritas sacræ scripturæ erat, quæ confirmaret laudes puerorum, allegauit illam, & ita allegauit aliam ad eiectionem venditorum de templo, & ita cum allegata esset scriptura, nihil illi responderunt.

Secundò, allegauit scripturam ad ostendendum se esse aliquid magnum, qualem pueri prędicabant: cùm de singulis actibus eius sacra scriptura meminerit: & tamen de rebus illa non curauit. Tertiò ad redargutionem pōtificum, & scribarum, vtrique enim ad sapientiam pertinebant. Nam scribæ sunt doctores legis, quos alij Euāgelistæ interdum legis doctores, vel legis peritos vocāt, vt patet Luc. 5. Vbi legis doctores vocantur aliqui, sup. 9. c. vocantur scribæ, & isti docebant cæteros prædicādo legem, infra 23. scilicet, super cathedram Moysi sederunt scribæ, & Pharisæi, ad sacerdotes autem pertinebat cognitio legis. Aggæi. 2. Interroga sacerdotes legem: & Malac. 2. dicitur, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius exquirent. Quòd ergo ignorarent isti ea, quæ in lege erant, magna erat reprehensio: & ita per modum redargutionis introducit Christus, dicens: nunquam legistis, idest, legisse deberetis.

Quid Christus voluit per hoc dicere, & quare tenuit istum ordinem respondendi potius quam alium. Quæst. XCII.

QVęritur, quid Christus voluit, p hoc dicere: & quare tenuit istū modum respondendi, potius q̄ alium.

Dicendum, quòd voluit ostendere legitimam esse laudem a pueris impensam, quia scriptura illā approbabat, dicens: ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudē, idest perfectam, & excellentem fecisti esse laudē, prolatā per os illorum. q.d. non ego sum increpādus, qui has laudes tolero, neque pueri qui illas proferunt, cum sacra scriptura multo ante hoc illas approbauerit. Sic dicit Chrysost. s. Tanquam si dicat, ex quo mea culpa est, quia isti clamant: nunquid mea culpa est, quòd ante tot millia annorum propheta hoc venturum esse prædixit? Ad secundum dicendum, quòd ideo sic respondit, quia melius sic euitabat inconueniens, quàm aliter, quia ista responsio est media. Nam aut Christus manifestè approbaret laudem puerorum sine aliquo colore dicendo, bene dicūt, quia verum est, quod de me dicunt, cū ego sim rex Israel, & Messias: sicut quando discipuli vocabant Christū magistrum, & dominum: nam dixit vos vocatis me magister, & dominus, & bene dicitis, sum etenim: Io. 13. Aut diceret pueros errare, aut teneret mediam viam, scilicet, in qua, neque negaret, neque palam, & sine colore assereret. Prima via non erat conueniens, quia tunc pontifices haberent occasionem contra Christum, & dicerent blasphemauit: secunda erat minus cōueniens, quia erat falsa, & destruebat quod ædificauerat, ideo media via fuit conueniens, & ista fuit quam tenuit. Nam nō dixit Christus, de seipso asserens quòd verum erat, quod pueri dicebant, sed induxit scripturam, per quā ostenderet laudem puerorum non esse reprehensibilem, sic dicit Hierony. Christi responsio moderata fuit, non enim dixit, q scribæ cupiebant, scilicet bene faciunt pueri, vt mihi testimonium perhibeant, neque rursus dixit, errant, pueri sunt, debetis ætati ignoscere, sed profert testimonium de 8. Psal. vt tacente domino testimonium scripturarū puerorum dicta confirmaret.

Quare non respondit nunc Christus, sicut respondit quibusdam Pharisæis in via. Quæst. XCIII.

QVæritur, quare non respondit nunc Christus, sicut respondit quibusdam Pharisæis in via, nam cū turbæ cępissent clamare, benedictus qui venit, dixerunt quidam Pharisæi, de turbis ad Christum, magister increpa discipulos tuos, & ille ait, dico vobis, q si hi tacuerint, lapides clamabunt, Luc. 16.c.

Dicendum, quòd non fuit pro nunc illa responsio conueniens, quia Pontifices, & Scribæ quibus nunc Christus loquebatur erāt pessimi: nam inuidebant ei circa res diuinas, quas agebat, & indignabantur, & vt Christus malitiam eorum confunderet, respondit per auctoritatem sacræ Scripturæ, qua nihil est firmius: illi autem Pharisęi, qui veniebant cum Domino in via, fortè non erant tam mali, quia licet Pharisæi essent, non sequitur, quòd erant mali, quia aliqui Pharisæi erant, qui erant boni, & erant discipuli Christi, sicut Nicodemus, qui erat ex Pharisæis, Ioan. 3. & erat discipulus Christi, & venit ad eum nocte, eod. cap. & fauebat Christo coram alijs Pharisæis, ita, vt eum semel Gallilæum vocauerint: Ioan. 7. capit. scilicet, quia fauebat Iesu Gallilæo: potissimè, quia isti Pharisæi veniebant cum Christo inter alias turbas, ideo, vel mali non erant, vel saltem non tam iniqui, sicut Sacerdotes, & Scribæ, ad quos nunc in templo Christus locutus est, & ideo non erat opus tantum temperare responsionem ad illos, sicut ad Pontifices, & ita Pharisæis respondit veritatem ostendendo, pontificibus autem, quodammodo euadendo, & se defendendo à calumnia: nam cum dixit, dico vobis, quod si hi tacuerint, lapides clamabunt: ostendit non solum non esse increpandam laudem, sed etiam esse necessariam, ita quod oportebat, quòd aliqui eum laudarent. Nam si homines tacerent, clamarent lapides, & per hoc ostendebat diuinum esse opus, cum assereret lapides clamaturos. Si autem talia coram pontificibus diceret, forsitan dicerent, quòd blasphemabat, ideo illis ex scriptura respondit, nihil de se asserendo, sed scripturam contra redargutionem pontificum opponendo. Secundo fuit, quia illud dictum est, s. nunquam legistis, ad confusionem Pontificum, & Scribarum, vt ostēderentur

Nihil est auctoritate sacræ scripturæ firmius.

derentur insipientes in scriptura, de qua tamen ipsi gloriabantur: isti autem Pharisæi fortassis non erant periti in lege, & ita errare circa legem non erat eis confusio: ideo noluit dicere eis nunquam legistis, sed simpliciter veritatem aperuit: vel forte quia illi sequebantur Christum,& ideo noluit eos confundere, quia non erant tam mali sicut pontifices,& scribæ, quibus nunc respondit.

Quare post hæc Christus reliquit pontifices, & scribas. Quæst. XCIIII.

QVæritur, quare post hæc Christus reliquit pontifices, & scribas.

Dicendum, quòd fuit primò, quia Christus erat nunc in templo,& fecerat iam omnia,quæ ibi facturus erat.Nam orauit, eiecit venditores de templo, & sanauit cæcos & claudos: & tandem respondit ipsis pontificibus, eum verbo impugnantibus: cùm autem nihil iam agendum sibi in templo relinqueretur, recessit inde: & quia pontifices, & scribæ manebant in templo, dicitur illos reliquisse. Secundò fuit, quia pontifices, & scribæ erant mali & incorrigibiles: & ideo frustra erat, quòd Christus maneret cum eis. Nam quandiu erant in aliqua ignorantia circa Christum, & persequebantur eum bono animo, erat vtilis mansio Christi cum illis,vt ab ignorantia liberarentur,nunc tamen iam gratis oderant Christum, quia pro bonis operibus eum oderant, scilicet quia miracula faciebat,ideo superuacua erat mãsio Christi cum eis, & si aliqua correctio circa tales esse potest,melius est,dimittendo eos, quàm iniquitati eorũ respondendo.Sic dicit Chrysost. Malum hominem melius dando locum potest aliquis vincere, quàm respondendo,quia malitia non destruitur sermonibus, sed excitatur, & ideo dominus recedendo compescere studuit, quos respondendo non compescuit. Tertiò, quia Christus volebat ire extra vrbem, erat enim declinaturus ad sumendum cibum,& ad hospitandum, & omnia sibi necessaria, quæ in templo non habebat, sed extra vrbem iturus erat, ideo reliquit pontifices, & scribas. Quartò fuit,quia Christus voluit ostedere, quòd isti iustè a Deo deserebantur propter malitiam, in qua firmiter manebant,ideo in signum huius conueniens fuit, quòd Christus ab eis recederet.

Quare Christus ciuitatem exiuit. Quæst. XCV.

QVæritur, quare Christus ciuitatem exiuit. Dicendum, quòd exiuit ad manendum, quod patet, quia in Bethaniam mansit nocte sequenti, Aliqui autem dicunt,quòd ideo foris exiuit,quia melius hospitabatur foris, & melius prouidebatur ei quam in vrbe. Sed dicendum,quòd non stat,quia viri sancti non quærunt loca, vbi abundanter pascantur, sed vbi bene conuersentur,ideo non iret hac intentione foras.Est igitur dicendum, quòd ideo foras exiuit, quia in vrbe non inueniebat hospitium: cùm enim iam serò esset, postquam Christus fecerat in templo omnia, quæ facturus erat, circunspexit siquis esset, qui eum inuitaret ad cœnam,vel ad hospitium, & nemo fuit,ideo iuit extra ciuitatem. Sic dicitur Marc.11. scilicet: Et introiuit Ierosolymam in templum, & circunspectis omnibus,cũ iam vespera esset hora, exiuit in Bethaniam. Et dicitur circunspectis omnibus,scilicet siquis esset,qui eum hospitio reciperet,& quia nemo erat recessit: Sic etiam dicit Hieronymus. Hinc autem intelligendum est, quòd dominus tantæ paupertatis fuerit, & ita nulli adulatus fit, vt in vrbe maxima nullum hospitem, nullam inuenerit mansionem. Sed obijcietur, quod non fit verisimile, cũ enim tantus honor nunc Christo exhibitus fuerit, vt turbæ sternerent vestes in via, & ramos, & sequerentur, atque præcederent eum turbæ multæ canentes Hosanna: non erat verisimile,quòd nemo eum hospitio reciperet, cùm aliàs reciperetur hospitio quocunque irei,

Dicendum, quòd turbæ quæ istum honorem impenderunt,non erant de ciuitate Ierusalem, & ita non habebant domicilia ibi,in quibus Iesum reciperent.Nam turbarum, quæ cantabant laudes Christi, quædam erant, quæ cum ipso veniebant antequam intrarent Ierusalem, scilicet,omnes,qui cum eo erant,quãdo exiuit de Bethania,aliæ quæ occurrerunt ei de Ierusalem, & exierunt ei obuiam, antequam intraret in vrbem. De primis patet, quia non erant de Ierusalem,cum venirent de foris cum Christo. De secundis patet, quia dicitur Ioan.12. Quòd turba multa, quæ venerat ad diem festum audiens, ꝙ Iesus veniret,exiuit obuiam illi, & tamen non erant de vrbe,sed de foris venerant, & ita non habebant in vrbe,vbi Christum reciperent. Pontifices autem,scribæ,& Pharisæi non reciperent Christum hospitio, quia oderãt eum,ideo etiam si Christus cum tanto honore intrauerit in Ierusalem,non inuenit aliquos, quibus placeret eum hospitio recipere. Alia ratio fuit, quia placuit Christo hoc pati ad instruendum nos,circa vicissitudines rerum mundanarum,ne turbemur cum interdum iuxta magna prospera,graues accidant molestiæ, quia talis est rerum conditio, vt dicit Salomon, quòd risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat, ita enim circa Christum fuit, nunquam enim tantus honor ei delatus fuerat,sicut nunc, & ita nunquam tam abiectus apparuit, vt nemo ei ipso die cibum dare vellet,neque hospitium,sed oporteret, quòd ante cibum exiret de vrbe Ierusalem, & erat iam vespera, Marc.11.cap. Et hoc valde consolatur nos, ne deijciamur animo, quando talia nobis acciderint.

Quare Christus potius iuit in Bethaniam,quàm in alium locum. Quæst. XCVI.

QVæritur, dato, quòd extra vrbem ire vellet, quare potius iuit in Bethaniam, quam in alium locũ. Aliqui dicunt,quòd illuc iuit, quia ibi bene pascebatur in domo Marthæ, Mariæ, & Lazari.Et sic patet, Ioan.12.c.scilicet.Iesus venit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit, fecerunt autem ei cœnam ibi,& Martha ministrabat.

Dicendum, ꝙ non ibat illuc ex hac causa, quia illud pertinet ad eos,quorũ Deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt. Ad Philip.3. capit. Talem autem Christum esse volebant aliqui.s.Pharisæi, qui eũ de hoc calumniabantur dicentes: ecce homo vorax, & potator vini, & publicanorum amicus supra 11. capit. & falsum erat: ideo non quærebat hospitium in quo optime pasceretur,sed locum melioris conuersationis. Nam ita ipse iubebat Apostolis,quòd quando irent in locum,quærerent, quis dignus esset, & illuc irent ad hospitandum, supra 10.cap.ideo etiam ipse talia hospitia quæreret,& non pascua pinguia. Secundò,quia hoc vitium Christus valde vitare voluit in discipulis dicẽs, quòd quando intrarent in aliqnàm domum, manerent ibi,& non discurrerent de domo in domum. Luc.10.& 9.cap.& hoc fiebat ne discurrerent per diuersas domos, quærẽtes delicatiores epulas: sed qualia essent apud hospites suos,talibus vescerentur:ideo Christus non quæreret delicatiora, ad hoc petẽs hospitia, in quibus talia inueniret.Tertiò,quia dicit Chryso.ꝙ Christus iuit Bethaniam, vt scilicet, maneret corporaliter, vbi spiritualiter repausabat nam sanctorum virorum est,quod non gaudeant, vbi epulæ largæ sunt,sed vbi sanctitas floret.

Dicendum ergo, quòd non iuit Bethaniam propter causam prædictam: sed primò iuit illuc,propter propinquitatem: nam Christus non inueniens hospitium in Ierusalem,exiuit inde ad horam vesperam. Mar.11.capitulo. Sed tali tempore non poterat longe ire ab vrbe: ideo iuit ad loca propinqua sicut est Bethania,quæ quindecim stadijs distat a Ierusalem. Ioan. vndecimo capit. Secundò, quia Christus non solùm hodie, sed etiã quolibet die, dum nunc maneret in Ierusalem, vsque ad mortem suam intendebat exire de vrbe ad manẽdum, & redire in Ierusalem ad prædicandum, quod ita fecit: vt colligitur, infra in littera, & Marc.vndecimo capit. Et ideo etiam erat conueniens locus vicinus, ne nimis fatiga-

fatigaretur,eundo & redeundo. Tertiò fuit, quia vt dicit Chrysost.Christus volebat manere corporaliter, vbi spiritualiter repausabat,& quia ista familia, quæ erat Bethaniæ,erat valde accepta Christo, quantum ad fidem, & deuotionem, ideo illuc ibat: erat enim Bethania villa Mariæ & Marthæ sororum Lazari, & ibi suscitauerat Christus Lazarum: Ioan.11. & ibi steterat die in ramispalmarum, quando intrauit cum honore in Ierusalē Ioan.12.c.Erant autem nimis affecta Maria, & Martha ad Christum:ambæ etiam credebant in eum.Ioan.11.& gaudebant in verbo eius:ita vt Maria staret secus pedes eius,dulciter audiendo verbum. Luc.10.cap. Quia ergo ibi magis spiritualiter requiesceret, illuc iuit ad manendum. Quartò, & principaliter iuit illuc ad spiritualem profectum Mariæ, Marthæ & Lazari, & eorum, qui erant in Bethania.Nam dicitur in littera,quòd manebat ibi,& docebat eos de regno Dei, pauco enim tempore mansurus erat cum hominibus, & hoc paucum tempus in doctrina verbi expendere volebat: & quia in generali prædicabat omnibus turbis quotidie in Ierusalem in templo, voluit aliud tempus expendere circa aliquos in speciali,eos docendo: non erant autem aliqui magis digni hoc beneficio,quàm Maria, Martha,& Lazarus, qui tanta deuotione ei efficiebantur,& quibus ipse tantū beneficium præstitisset, quòd Lazarum suscitaret: ideo & illos elegit,quibus hoc bonum præstaret, quòd apud eos quotidie manens doceret eos de regno Dei.

Bethania erat villa sororū Lazari.

Sed dicetur ad quid Christus, reuertebatur in Bethaniam,quia satis erat, quòd reuerteretur in montem Oliueti,vel in hortos circa vrbem:ibi enim solebat sæpe per noctem dormire,sic colligitur Ioan.18.c. de loco horti, in quo dominus per noctem captus est.

Nam dicitur quòd Iudas,qui tradebat eum,sciebat locum,quia sæpe illuc cōuenerat Iesus cum discipulis suis. Et intelligitur, quòd adueniebant illuc ad dormiēdum per noctem.Nā si p noctē nō cōuenire illuc ad dormiēdū nō quæreret eum ibi Iudas per profundam noctem, qn eum Iudæis tradidit,& Luc.21.capit.dicitur.Erat Iesus diebus docens in templo, noctibus autem exiēs morabatur in monte,qui vocatur Olíueti, & omnis populus manicabat ad eum in templo audiendum.

Nota locum, & lectū vbi, vt cōmuniter Christus dormiebat.

Dicendum,quòd opus erat redire in Bethaniam.Primò propter necessaria vitæ: nam sicut in Ierusalem nō inueniebat hospitium,ita neque inueniebat cibum:ideo oportebat alicubi eum quærere, & ad hoc ibat in Bethaniam,& reficiebatur apud Mariam,& Martham.

Secundò,quia manebat aliquod tempus Christo, in quo poterat prodesse in doctrina aliquibus, nam Christus reuertebatur in aurora ad templum,& prædicabat ibi,cùm dicatur Luc.21.c. quia omnis populus manebat ad eum audiendum in templo, & post prædicationem exibat de Ierusalem, & ita magna pars diei erat residua, in qua poterat prodesse in verbo doctrinæ, & illam expendere volebat apud aliquos: sed nulli digniores inuēti sunt,quibus beneficium istud præstaretur, quam Maria,Martha,& Lazarus,vt dictum est: ideo ad eos declinabat. Si autem Christus exiret de Ierusalem per noctē, quando iam non esset hora prædicandi aliquibus, non declinaret ad aliquos,ad prędicandum eis: sed exiret in hortos iuxta vrbem, sicut in die Iouis cęnæ ad noctem quando captus est, vel exiret in montem Oliueti, & tamen propter multum temporis, quod residuum erat,declinabat quotidie Bethaniā,vt ibi doceret de regno Dei.

Marc. 11.b Lu.13. b. Marc. 11.c Lu.17. b.

Mane autem reuertens in ciuitatem,esuriyt.Et videns fici arborem vnam, secus viam venit ad eam.& nihil inuenit in ea, nisi folia tantum,& ait illi: Nunquā ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. Et videntes discipuli mirati sunt,dicentes: Quomodo continuo aruit? Respondens autem Iesus ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis,non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis; Tolle, & iacta te in mare. fiet. Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

Reprobatio pōtificum scribarum & Pharisæorū.

Mane autem. Hic ponitur reprobatio pontificum, F Scribarum,& Pharisæorum in signo manifesto,scilicet, quòd ipsi maledicendi erant sicut ficulnea. Et dicitur. *Mane autem reuertens*,scilicet,præcedenti die ad vesperum declinauerat de Ierusalem in Bethaniam, & manserat ipsa nocte ibi: in aurora autem rediit in Ierusalē, vt prædicaret in templo. *In ciuitatem*. Scilicet Ierusalē, non nominat illam, quia ex præcedentibus colligitur, de qua diceret. *Esuriyt*. Corporaliter, & ideo petiuit cibum corporalem. *Et videns arborem fici*. Idest ficulneā longe a via,& dicitur Mar.11.scilicet. Cumque vidisset a longè ficū. *Vnam*. Scilicet, erat sola. *Secus viam*. Idest,iuxta,non autem erat multum propinqua, sed potius distans. *Venit ad eam*. Idest, ad ficulneam. *Et nihil inuenit in ea*. Non enim habebat ficus. *Nisi folia tantum*. Hæc enim habebat, quæ ostendebant ipsam habere G fructum, & fructum non habebat. *Et ait illi*. Idest, ad ficulneam. *Nunquam ex te fructus nascatur*.Idest, quia habes folia,& non fructus maledico te, vt nūquam possit ex te fructus aliquis nasci. *In sempiternum*, Idest, non solum non nascatur isto anno fructus ex te, sed etiā nullo tempore. *Et continuo arefacta est ficulnea*. Idest, statim dictis verbis illis arida facta est, sic vt non appareret iam arbor viuens. *Et videntes discipuli eius*. Scilicet, videntes, quomodo arefacta est statim post verba eius. *Mirati sunt*. Erat enim res ista admirabilis, quòd statim dictis verbis desiccaretur tota ficulnea. *Dicentes, quomodo continuo aruit?* Idest, quomodo potuit continuo arefieri dictis verbis Christi? *Respondens autem Iesus*. Scilicet, ad verba admirationis illorum. *Dixit: Amen dico vobis*. Idest, certè dico vobis, idest non du-
H bitetis de hoc, quòd non solum ego, sed etiam vos facere potestis istud, & quilibet alius, qui non dubitauerit orando. *Si habueritis fidem*. Idest, fiduciam de obtinendo. *Et non hæsitaueritis*. Idest, non habueritis scrupulum aliquem dubitationis. *Non solum de ficulnea facietis*. Idest, non solum de ficulnea, quæ videtur esse minor: sed etiam de rebus maioribus poteritis facere, quidquid volueritis. *Sed & si monti huic dixeritis*. Ostendit montem ad oculum, de quo loquebatur. *Tolle, & iacta te in mare*. Idest, surge hinc,& iacta te in mare, vel pone te super vndas maris. *Fiet*. Idest, non erit resistentia, sed ibit mons in mare. *Et omnia quæcunque petieritis*. Postquam dixit de eradicatione montis, quæ erat res magna, conclusit generaliter de omnibus aliis, quòd obtinerent quidquid vellent in
I illis. *In oratione*. Idest, orantes ad Deum, vt faciat illis: quæ vos ex virtute vestra, vel mandato non poteritis facere. Christus autem sine oratione facere poterat: quia erat Deus. *Credentes*. Idest, fiduciam habentes firmam, sine hæsitatione: quia qui aliquo modo infirmatur in corde suo, dubitans an fiet, quod petit, nihil obtinet. *Accipietis*. Idest, obtinebitis fieri; quia quædam oramus, in quibus nihil accipimus: quia pro nobis non petimus, sed obtinemus quod petimus, sed quia obtinendo beneficium suscipimus, cum propter nos, idest, in fauorem nostrum Deus concedat, quod petimus,dicimur accipereq; petimus a Deo.

Quomodo maledictio ficulneæ, se habet ad tempus eiectionis ementium & vendentium.

K *Quæst. XCVII.*

Quæritur circa hoc, quod dicitur hic de ficulnea a Christo maledicta, quomodo se habet ad tempus eiectionis ementium & vendentium.

Dicendum, quòd quantum ad hoc multum discordant Marcus, & Matthæus in ordine narrationis, licèt in veritate rerum gestarum non differant. Et est dicendum,quòd Marcus vult, quòd Christus die in ramispalmarum, receptus fuerit in templum cantantibus pueris, & rediit in Bethaniam ad vesperum, & ipsa nocte nichil fecerit: sequenti autem die in aurora, cum rediret in Ierusalem inuenerit ficulneam in via, & maledixerit ei, & post hoc introiens ipsa die in templum eiecerit ementes, & vendentes de templo. Matthæus autem vult, quòd in die ramispalmarum, qua intra-

intrauit in templum, statim eiecerit ementes, & vendentes de templo, & rediret in Bethaniam: sequenti die, quādo redibat in Ierusalem maledixerit ficulneæ, & ita ponit ipse, primo die eiectos vendentes. Marcus verò secundo die, & non apparet aliqua ratio necessario conuincens potius pro vna parte, quàm pro alia, & ita posset vtrunque liberè teneri, vt dictum est supra. Est autem dicendum, quod circa istud factum aliquid est, in quo ambo consonant, & ambo discordant in aliquo: ambo enim concordant, quòd secunda die fuerit ficulnea arefacta, sed discordant in eiectione, quia Marcus vult factam esse secundo die, ex ordine literæ, Matthæus autem primo die.

In q.64

Dicendum autem videtur multum probabiliter, quod ordo rerum gestarum fuerit ille, quem Matthæus secutus est, & non ille, quem Marcus; & hoc, quia litera Mathęi efficacius videtur concludere hoc, quàm litera Marci cōtrarium, eo quòd tenendo factam esse eiectionem prima die, facilius est respondere ad literam Marci, quàm si respondere ad literam Matthæi tenendo factam esse secundo die. Nam Marci vndecimo, dicitur, & introiuit Ierosolymam in templum. Quod intelligitur de primo die, idest, die in ramispalmarum, & sequitur: Et circunspectis omnibus, cum iam vespera hora esset, rediit in Bethaniam, scilicet, in ipsa die prima in ramispalmarū, & sequitur: Et alia die cum exiret à Bethania, esuriuit, & cum vidisset à longè ficum, &c. Et ita secundo die ostendit fuisse ficulneam maledictam, & quia istud clarè colligitur ex Marco, non solum ex ordine literæ, sed etiā ex intentione expressa, concedimus, quòd verè fuerit maledicta ficulnea secunda die, & dicitur ibi in litera, quòd dixit Christus, iam non amplius in æternum quisquam ex te fructum manducet, & audiebant discipuli eius: Et sequitur: Et veniunt Ierosolymam, & cum introisset in templum, cępit eiicere ementes, & vendentes, & ita sequendo ordinem literæ, dicitur, quòd eiectio vendentium fuerit post maledictionem ficulneæ, & consequenter fuerit die secundo. Et tamen dicendum, quòd cum solum ordo literæ hoc suadeat, sed intentio Euangelistæ non appareat per aliqua verba, quòd fuerit post maledictionem ficulneæ. Potest dici, quòd fuerit recapitulatio cum deberet præponi: nā necesse est dici, quòd aut Marcus, aut Matthæus fecerunt recapitulationem, vel antipationem hic, cum ponant contrarium ordinem, & tamen facilius est de Marco hoc dicere, quàm de Matthæo, & hoc patet, quia Matthæus non solum ex ordine literæ, sed ex intentione etiam sua ostensa per literam expressè aperit, quòd fuerit hæc eiectio prima die, & quod fuerit ante maledictionem ficulneę. Nam dicitur supra in litera, & cum intrasset Ierosolymam, commota est vniuersa ciuitas: & intrauit in templum Dei, & eiiciebat omnes ementes, & vendentes in templo. Et ita apparet ex ordine literę, quòd prima die statim, quòd in templum intrauit eiecit ementes, & vendentes de templo. Et quantum ad hoc posset dici, quod erat anticipatio, cum solum appareat, ex ordine literæ, & non de intentione Euangelistæ expressa per literam, & tamen ea, quæ sequuntur, videntur ostendere necessario, quòd talis fuerit ordo. Nam post eiectionem vendentium sequitur: Et accesserunt ad eum claudi, & cęci in templo, & sanauit eos, & ita in eodem contextu antequam exiret de templo, postquam eiecit venditores, sanauit cęcos, & claudos, & statim dicitur, quod videntes hæc Principes Sacerdotum, & pueros clamantes Hosanna indignati sunt, & Christus respondit illis: Nunquam legistis, ex ore infantium perfecisti laudem? Et sequitur statim. Et relictis illis, s. Principibus Sacerdotum, abiit foras, extra ciuitatem in Bethaniam, ibique mansit, mane autem reuertens in ciuitatem, esuriit, & videns arborem fici, &c. Et ita iam post eiectionem vendentium, reliquerat Principes Sacerdotum de hoc indignatos, & abiit ipsa nocte in Bethaniam, & sequenti die cum rediret de Bethania in Ierusalem inuenit ficulneam, & maledixit illi: ideo multo verisimilior est ista positio, quàm quod teneatur ordo Marc. Sed dicendum est, quòd Marcus recapitulatione vsus est. Matthæus autem tenuit hic ordinem naturalem rerum

De ordine gestarum.

A gestarum. Sic tenet August. lib. de Concordan. Euangelist. dicens: In hoc etiam Marcus non eundem ordinem tenet cum Matthæo, sed quia Matthæus, ita connectit. s. & relictis illis abiit foras, extra ciuitatem in Bethaniam, verum mane reuertentem in ciuitatem arbori maledixisse commemorat, probabilius creditur ipse potius ordinem tenuisse temporis de vendentibus, & ementibus eiectis de templo: prætermisit ergo Marcus, quod prima die factum est, cum intrauit in templum, & recordatum interposuit, cum dixisset, quod non inuenerit aliquid in ficulnea præter folia, quod secundo die factum est, sicut ambo testantur. Sed adhuc alicui videbitur manere difficultas, quia Marc. 11. capit. ponitur, quòd maledixerit Christus ficulneę, & non sequitur, quòd aruerit, sed quod discipuli audierunt verba maledictionis, & statim sequitur de eiectione vendentium, quo expleto sequitur,

B & cum vespera esset egrediebatur de ciuitate, & cum mane transirent, viderunt ficum arefactam à radicibus, & recordatus est Petrus, &c. Et ita manifestè innuitur, quòd non fuerit factum de ficulnea vna die, sed in duobus, & non taliter qualiter refert Matthæus hic.

Dicendum, quòd hæc non obstant, respondebitur. n. ad ea infra quæstio. 129.

Quare fuit Christus reuersus sequenti die mane & quem modum Christus tenuit in istis quinque diebus ante mortem suam. Quæst. XCVIII.

Quæritur, quare fuit Christus reuersus sequenti die mane, & quem modum Christus tenuit in istis diebus.

C Dicendum, quòd Christus venit in Ierusalem die in ramispalmarum, & occisus est die veneris sequenti, qui erat primus dies azymorum. Nam ipsa nocte, qua manducauit Pascha cum discipulis, scilicet die Iouis ad noctem captus est, & sequenti die occisus, & ita venit in Ierusalem die quinto ante Pascha, quia, vt dicitur: Io. 12. c. Venit Iesus in Bethaniam sex dies ante Pascha, siue ante sex dies Paschæ, & dicitur ibi, quod in crastinum iuit in Ierusalem cum ramispalmarum, & turba canente: Tota autem vita Christi his diebus fuit sic, quod ibat Christus in aurora ad templum, & manebat ibi prædicans magna parte diei, & deinde reuertebatur in Bethaniam, & reficiebatur, & manebat reliqua parte diei, & nocte tota, & deinde in summa aurora reuertebatur in Ierusalē in templum, & prædicabat, & deinde reuertebatur in

D Bethaniam, ad hoc enim adiuuabat, quia Bethania erat, iuxta Ierusalem, s. quindecim stadiis distans, quæ faciūt quasi leucam: Ioan. 11. cap. Et ita sine magna difficultate poterat quotidie ire, & reuerti, & hoc fecit vsque ad diē Iouis cęnæ, quia erat Pascha ipso die ad vesperum, & Pascha non licebat manducari in quolibet loco, sed solum Sanctuarii Deuteronom. 16. cap. Ideo discipuli quæsierunt, vbi iuberet parari Pascha ad manducandum, & ipse iussit in ciuitate, in loco quodam, infra vigesimosexto, & Marc. 14. & quia per noctem manducabatur Pascha, non reuersus est illa nocte in Bethaniam, sed mansit in Ierosolymam, & ideo capi potuit conuenientius ipsa nocte, quam aliis. Et ista etiam fuit causa quare, quando Christus manducaturus fuit Pascha in Ierusalem, quę sierunt ab eo discipuli, vbi vellet sibi parari manducare Pascha, & ipse nominauit locum, scilicet, quia diebus om

E nibus præcedentibus non fuerat Christus hospitatus in domo aliqua in Ierusalem. Nam si alicubi hospitatus esset ad manducādum per diem in istis quinque diebus, ibi manducasset Pascha, neque mutaret domum, cum ipse dixerit discipulis, quòd postquam intrarent in domū aliquam ad hospitandum, non exirent inde vagando de domo in domum, sed ibi manerent, quandiù in ciuitate, vel loco illo manendum esset. Luc. 9. & 10. c. ergo ipse non mutaret hospitium ad celebrandum Pascha, neque discipuli quęrerent, vbi vellet sibi parari Pascha, sed quia nullam domum in omnibus istis diebus intrauerat in Ierusalem, ad sumendum cibum, neque ad dormiendum per noctem, quæsierunt nunc, vbi vellet sibi parari Pascha, infra 26. & Marc. 14. capit. Et hoc significatur hic

Pascha mandu-cabat ī Sāctua rio.

in litera, quia dicitur, quòd relictis illis, idest principibus Sacerdotum, abijt foras, extra ciuitatem, mane autem reuertens in ciuitatem esurijt. Marcus autem magis hoc expressit, qui posuit pluries iuisse, & redijsse Christum de Ierusalem in Bethaniam, & è contrario, scilicet, & introiuit Ierosolymam in templum, & circunspectis omnibus, cum iam vespera esset hora, exijt in Bethaniam cũ duodecim, & alia die cum exiret à Bethania esurijt: Et sequitur: Et venerunt iterum Ierosolymam, & cum introisset in templum, cœpit eijcere vendentes. Et postea dicitur: Et cum vespera esset facta, egrediebantur de ciuitate, & postea sequitur, & veniunt rursus Ierosolymam, & ita totum illud tempus, nihil aliud fuit, nisi ire, & redire Christi, de Ierusalem in Bethaniam, & è contrario. Sed quem modum tenuerit Christus in diebus istis, Lucas magis aperuit, quia dicitur Luc 21. cap. Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens morabatur in monte, qui vocatur Olíueti, & omnis populus manabat ad eum in templo audiendum, & istud dixit de illis diebus quinque, qui fuerunt inter diem in ramispalmarum, & Pascha. Quod patet, quia post ista verba, statim nullo interposito adiunxit Lucas: Appropinquabat autem dies azymorum, qui dicitur Pascha. Et dicitur, quòd erat diebus in templo docens, scilicet, magna parte cuiuslibet illorum dierum quinque, & postea diuertebat ad refectionem suam rediens in Bethaniam. Quod autem dicitur, quod noctibus manebat in monte Oliueti, non est intelligendum, quod dormiret in monte, idest, in agro, extra domos, licet hoc aliquando Christus egerit, dormiens in horto illo, in quo captus est, vt innuitur Ioannis decimooctauo capitulo, sed dormiebat in Bethania, vt Matthæus, & Marcus innuunt, sed quia illa villa est in monte Oliueti, scilicet, in latere eius, manendo ibi dicebatur manere in monte Oliueti. Sic etiam dicit Beda: Cum iam vespera esset hora, exijt cum duodecim in Bethaniam: non enim hoc semel fecit, sed per omnes quinque dies, ex quo Ierosolymam ascenderat, vsque ad tempus passionis, hoc ipsum semper agere solebat, vt per diem in templo doceret, nocte verò exiens maneret in monte Oliueti.

Ad quid Christus veniebat quotidie in templum de Bethania ad prædicandum, cum esset maximus labor. Quæst. XCIX.

Quæritur, ad quid veniebat quotidie Christus in templum de Bethania ad prædicandum, cum tanti esset laboris quotidie hoc facere.

Dicendum primo, quod Christus hoc faciebat, quia commune erat ei in omni tempore similia facere licet. n. non legamus eum in alio tempore manere in Bethania, & venire ad prædicandum quotidie in Ierusalem, tamẽ hoc erat commune, quòd in quocunque tempore, & quocunque loco esset, non manducabat panem occiosus, sed semper vacabat doctrinæ, & verbo, & hoc, quia istud erat officium, ad quod venerat. Sic enim dixit Marc. 1. & Luc. 4. Eamus in proximas villas, & in proxima loca, vt ibi prædicem: ad hoc enim missus sum. Et in hoc tantum feruorem ostendebat, quod sæpè cum cibo vacare vellet, venientibus de nouo turbis ad eum surgebat à mensa, & prædicabat illis, vt patet Marc. 3. & aliquando cum iam præterijsset hora ciborum, & labore itineris fatigatus esset, offerentibus discipulis ei cibos manducare nolebat, expectans aliquos, quos ad se venturos sciebat: sicut patet Ioan. decimoquarto, cap. quando venerunt Samaritani ad eum ad fontem.

Officiũ Xpi ad q̃ missus fuerat.

No. feruorem Xpi circa pdicatione, & doctrinã i quo sumã exẽplũ nři Epi q̃ i eis succedunt loco.

Et intantum erat iste feruor magnus, quod putabatur à discipulis interdum rationem excedere, & semel vocauerunt eum insanum, & exierunt tenere eum dicentes, quoniam in furorem versus est. Marc. 3. capit. Scilicet, quando volente eo sedere ad mensam hora tarda, superuenerunt turbæ de nouo, & ipse recedens à mensa exijt ad turbas, vt prædicaret eis, & tunc exierunt discipuli tenere eum dicentes, quoniam in furorem versus est. Non ergo erat, nunc admirandum, quod istud faceret, cum postquam prædicare cœpit semper fuerit ardens in isto

F opere. Secundo fuit specialiter, quia nunc Christus transiturus erat de hoc mundo per mortem, & quia multa sibi agenda manebant, tempus autem paucum erat, oportebat feruenter insistere huic operi, potius, quam alijs temporibus: vnde apud Euangelistas plura leguntur dicta, & facta istis paucis diebus, scilicet, quinque, quàm in multis alijs diebus simul, & etiam in istis diebus faciebat opera singulariora, quàm alio tempore: sic innuitur Ioan. 13. Sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat, ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, qui in mundo erant, & in finem dilexit eos, & ita innuitur, quòd ea, quæ sequuntur ibi, scilicet, de lotione pedum, & de confectione corporis sui, & sanguinis non fecisset tunc, nisi quia tunc transiturus erat de mundo, & ita loquendo multa dicebat discipulis suis specialia, quæ prius nõ dixerat, vt patet Ioan. 13. vsque ad decimũoctauum c. Tertio fuit, quia nunc erat tempus paschale, & conuenerat

G maxima multitudo, & ideo erat conuenientissimum tẽpus prædicandi. Nam ter in anno venire tenebatur omnis masculus de genere Israel in Sanctuarium Domini. Exod. vigesimotertio, & trigesimoquarto. Et illud erat nunc in Ierusalem, scilicet, templum Salomonis: Et inter cætera festa præcipuum erat festum azymorum, in quo plurimi veniebant, & istud festum erat nunc, vt patet Io. 12. cap. & turba multa conuenerat, etiam si nondum esset festum, quia præoccupauerant venire, vt purificarent se ante festum, secundum ritum legis, & puri possent mãducare Pascha, Io. 11. quia Pascha ab immundis manducari non poterat. Num. 9. cap. Sed differrebant illud ad sequentem mensem, & ita Principes Sacerdotum noluerũt

H introire in prætorium Pilati, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha, Ioan. 18. Et ista turba multa exijt ei obuiam de Ierusalem cum ramispalmarum: Io. duodecimo capit. circa hanc multitudinem frequentare verbum prædicationis conueniens erat quia fortè multi ibi erant, qui nunquam prædicantem Christum audierant, & conueniens erat, nunc eos plenè informari, vt crederent, quia non erat eis amplius prædicaturus, etiam erãt ibi aliqui gentiles, qui venerant ad adorandum in templo, Ioan. 12. & illi volebant videre Christum, & audire, eod. cap. & propter istos expediebat frequentare sermonem. Quarto fuit, vt per frequentem prædicationem esset Christus notus toti genti Iudæorum, quæ venerat ad diem festum, & postea cum occideretur, scirent quem occidebant. Nam cum post quinque dies occidendus es-

Sed restat dubiũ quæ cõtaminatio erat ista q̃ cõtra hebant prĩcipes sacerdotũ ĩtroeũdo in prętoriũ Pilati. vide 26 c.

I set, si hoc tempore se subtraheret turbis, vel saltem non se manifestaret eis, valdè posset ignorari ab illa multitudine, quæ conuenerat, & tunc non esset mirum, si suadẽtibus principus Sacerdotum, peteret tota turba Iesum crucifigi, quia nescirent quis esset: nunc verò cum tã frequenter, & quotidie prædicaret, tota turba eum notum habebat, quia dicitur Luc. 21. capit. quod erat diebus in templo docens, & noctibus manebat in monte Oliueti, & omnis populus manabat ad eum audiendum. Et sic non deberent persuaderi à pontificibus ad petendum eũ ad mortem, & si persuaderi voluerunt, apparet eos de magna culpa teneri. Quinto, vt manifestior fit Iudæorũ iniquitas coram tota gente eorum, & etiam coram gentilibus, scilicet, quod talem virum sanctum occiderent, qui erat doctor veritatis, & tam feruenter instabat do-

K ctrinæ, & profectui populorum, erant enim multi Iudæorum, qui non consentiebant huic morti Christi, sic dicitur Luc. 23. & omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant, quæ fiebant percutiebant pectora sua, & reuertebantur. Isti autem dolebant, quia videbant virum sanctissimum iniustã occidi, & hoc quia viderant opera eius, & doctrinam, & postea referrẽt in regionibus suis de ista tam iniqua morte, & sic fierent faciliores ad credendum resurrectionem eius, & recipiendum legem eius, quam ipsi per os eius prædicari audierant, ideo conueniens fuit, quod valdè instaret doctrinæ tempore illo. Etiam fiebat hoc propter gentiles, nam etiam multi gentiles conuenerant in Ierusalem, vt adorarent in die festo: Ioan. 12. capit. & illi audientes doctrinam illius, & postea videntes iniustam mortem annunciauerunt in populis suis, & ita fierent faciliores gen-

tes

tes ad credendum in Christum. Sexto fuit, ad ostendendum Iudæis, quòd non occidebant eum quasi nolẽtem, sed quòd ipse spontè venerat ad mortem. Nam toto tempore præcedenti manebat cum eis in templo, publicè p̄dicans, & non audebant manum mittere ad eum. Nunc autem miserunt, ideo signum fuit, quòd prius non audebant, sed tunc ipse se tradidit concedens eis horam ad hoc, sic dicitur Luc. 23. c. Quotidie fueram vobiscum in templo, & non extendistis manus in me, sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Et tamen non potuisset nunc dicere Christus hæc, nisi omnibus istis diebus veniret ad prædicandum: ideo quotidie prædicauit illis quinque diebus vsque ad mortem.

Quare Christus in aurora reuertebatur de Bethania in templum. Quæst. C.

QVæritur, quare Christus in aurora reuertebatur. Dicendum, quòd primo faciebat ad ostendendũ se solicitum laboratorem. Nam operator studiosus nullam partem diei sine opere relinquit, & tamen mane est melior pars diei, ideo in mane incipiebat, sic dicit Beda. Nota autem moram studiosi operatoris, dum dicitur, mane reuertisse in ciuitatem, vt prædicaret, & vt aliquos Deo patri lucrifaceret, & vocatur hic mane, ipsum crepusculum matutinum, ante solis ortũ, statim, vt ceciderunt tenebræ noctis. Sic dicit Hieronym. Discussis autem noctis tenebris, cum dominus in ciuitatem reuerteretur, esurijt. Secundo fuit, quia ipse iturus erat in Ierusalem, & ibi prædicaturus, & distabat à Ierusalem per leucam, scilicet per quindecim stadia Io. 11. cap. ideo, vt veniret tempore conuenienti ad prædicandum incipiebat mane venire. Tertio, quia illo tempore Christus iturus erat, quo populus vellet eum audire promptè, & tamen in aurora erat populus expectans eum ad audiendum: ergo mane venire debebat ad prædicandum, sic dicitur Luc. 21. Diebus erat in templo prædicans, & noctibus exiens morabatur in monte, qui dicitur Oliueti, & omnis populus manabat ad eum in templo audire eum, vt igitur non expectaret superuacuè eum populus, veniebat mane.

Quarto, quia cum Christus appropinquaret passioni, & ideo in qualibet prædicatione multa dicturus esset ad longã horã iõ multo tpe opus erat: non posset aũt facere, nisi cito inciperet, quia populus nõ posset expectare vsq; ad tardam horam diei, quia illud erat tempus diuertendi ad cibos, & ad alia, ideo veniebat summo mane, vt sic diũ cum posset audire populus, & non attediaretur.

Quinto etiam conueniebat ipsi Christo: nam non habebat hospitium in Ierusalem ad manendum, neque ad sumendum cibos, sed quotidie post prędicationem reuersurus erat in Bethaniam ad refectionem, ideo oportebat, vt cito inciperet prædicationem, quia aliàs tarda hora esset, quando finiret, & tardior multum, quando rediret in Bethaniam ad refectionem, & licet Christus in seipso satis toleraret, tamẽ discipuli sui, qui adhuc infirmi erãt; grauarentur nimium, & debilitarentur ex hoc: Christus autem nolebat contristare eos, ideo veniebat summo mane, vt redire posset hora competenti: sic enim quadã vice valdè indignati sunt contra Christum, quia cum esset tarda hora, & ille sedere vellet ad mensam, superuenientibus turbis ad eum, exijt ad illas, & tunc discipuli exierunt tenere eum, ne exiret, dicentes: Quoniam in furorem versus est.

An ista fames fuerit vera, vel non. Quæst. CI.

QVæritur, cum dicatur hic, quòd mane reuertens, esurijt, an ista fames fuerit vera, vel non.

Dicendum, quòd fames, si non est vera non est fames, & tamen Matthæus, & Marcus dicunt, quòd Christus esurijt, ideo asserendum est, quòd fuerit vera fames.

Secundo, quia in Christo ponimus quotidie fuisse veram famem, ergo, & tunc conueniens est, fuisse famem veram, est enim fames appetitus cibi, sed in Christo quotidie erat ille appetitus, cum quotidie vteretur cibis, &

A tamen sumere cibum non est, nisi propter appetitum, & indigentiam eius, ergo quotidie famem patiebatur.

Tertio patet, quia in Christo erat ista passio famis, & sitis sicut in nobis: accepit enim Christus passiones nostras, & defectus, qui non dicunt peccatum, neque ad peccatum mouent, neque ipsum indiuiduum reddunt minus laudabile, scilicet illas, quæ ostendunt veritatem naturæ humanæ, & sunt communes omnibus, vt famem, sitim, soporem, pati à frigore, à calore, & à duris, & cæteris, quę sunt secundum tactum: peccatum autem, & ignorantiam, & passiones affectionis, secundum quas tentari dicimur, vt libido, & similes non accepit, non est autem aliqua magis ostendens veritatem humanæ naturę, quã fames, quæ est ad conseruationem indiuidui, ergo istam suscepit: si enim non pateretur famem, non vteretur cibo, quia esset superuacuum, & si cibo non vteretur, ne-

Xp̄s accepit passiones nr̄s p̄ter peccatum.

B mo eum hominem putaret, sed phantasticum habere corpus, cum, & nunc cibis vtentem, & agentem, quæ cæteri homines agunt, dixerint quidam hæretici non habuisse verum corpus humanum: ergo, & nunc veram famem habuit.

An ista fames fuerit naturalis, vel supernaturalis. Quæst. CII.

QVæritur, dato quòd fuerit ista fames vera, an fuit naturalis, idest, ex naturali causa proueniens, vel supernaturalis fuerit, idest, proueniens, ex causa voluntaria. Aliqui dicunt, quòd fuit naturalis: nam sicut in Christo quotidie erat vera fames, ita, & erat naturalis, idest, proueniens ex defectu quodam nutrimenti conuer-

C tibilis ad restaurationem deperditi per continuam actionem caloris. Ideo videtur, quòd non debet poni supernaturalis: nam nunquam est ponenda pluralitas, neque miraculum sine necessitate: ergo vbi potest aliquid sine miraculo poni, non debet dici, quòd fuit miraculum, sed in Christo poterat esse fames naturalis, cum in eo quotidie esset naturalis fames: ego non debet poni, quòd fuerit ista supernaturalis.

Dicendum, quòd sicut fames quædam est naturalis, idest, proueniens ex defectu cibi conuertibilis ad restaurationem deperditi, ita, & quædam est supernaturalis, idest, proueniens ex causa voluntaria, potest enim Deus appetitum cibi causare, vbi nullus defectus est, sed repletio. In præsenti autem, licet posset quis ponere in Christo famem naturalem, cum soleret eam pati: tamen tunc

D non erat verisimile, quòd esset naturalis, quia nocte pręcedenti comederat sumendo refectionem necessariam: ideo non est verisimile, quòd ante solis ortum esuriret. Nam in crepusculo matutino, vt dictum est supra veniebat de Bethania in Ierusalem. Sed dicendum, quòd istã famem voluit nunc Christus in seipso causare ad significationem rerum: nam volebat ire ad ficulneam, vt nihil inueniendo in ea malediceret eam, & tamen cibum, quęrere non debebat, nisi esuriret, ideo voluit in seipso famẽ causare præter cursum naturæ: ideo non erat naturalis. Et patet, quia si esset fames naturalis, & iret Christus ad ficulneam, ideo diceretur illuc iuisse, quia esuriebat, & non ob aliam causam. Et tunc falsum est, quia etiam si esuriret naturaliter, non iret tali hora ad capiendum cibum, sed sustineret cibum, quia inhonestum erat tali ho-

In quæst. 101.

E ra manducare, cum dicatur Ecclesiast. 10. cap. væ tibi terra, cuius Rex est Puer, & Principes eius mane comedũt. Christus autem erat omnis virtutis exemplar, ideo non comederet tali tempore: Ideo dicendum est, quod non fuit naturalis fames, sed à Deo supernaturaliter causata, propter significationem.

Ad quid in Christo fuit fames ista supernaturalis. Quæst. CIII.

QVæritur, ad quid in Christo fuit fames. Nam videtur, quòd nullo modo erat necessaria ista fames supernaturaliter, quia, aut ista fames esset necessaria ad hoc, quòd secundum eam comederet, aut ad hoc, quod discipulis se appetere cibos ostenderet:

Non

Non autem ad primum, quia Christus non comedit tūc F
quidquam, neque ibat animo comedendi. Nam si hoc animo iret, ipse pararet sibimet quid comederet: Non etiam quantum ad secundum, quia siuè verè Christus in se haberet passionem famis siue non: discipuli non poterant scire, quia ista est passio interior, quam nemo agnoscit, nisi qui patitur, ideo siue famem pateretur, siue non, quando ibat ad ficulneam, non cognoscerent hoc discipuli, & ita superuacuum videbatur famem supernaturalem causare in eo. Dici poterat, quòd in Christo nulla fames tunc fuit, sed ibat ad ficulneam, vt quæreret in ea ficus, quasi famem patiens, nisi Euangelistæ dicerent, quod esurijt, & quia illi asserunt, quod esurijt, oportet concedi, quod verè esurijt. Et quia non erat verisimile, quod esset fames naturaliter proueniens, est dicendum, quòd fuerit fames supernaturalis. Sed tunc dicetur, dato quod G
oporteat hoc concedere, quia Euangelistæ illud posuerunt, & ipsi non scripserunt, nisi, quia fuit, quia nulla necessitas videtur ponendi istam famem, vt dictum est.

Dicendum videtur quibusdam, quòd fuit ad significationem. Nam Christus verè famem patiebatur, idest, desiderium spiritualis salutis Iudæorum, & bonorū operum, & ad significandum illam voluit in se pati veram famem. Sed dicendum, quod istud non est necessarium, quia ad significandum aliquid oportet signum esse notū eis, quibus aliquid volumus significare, quia aliàs nihil magis notum erit signum, quàm res significata, & consequenter erit inutile ponere aliquid tanquam signum, & tamen fames cum sit passio interior, quæ non poterat esse nota discipulis, qui illam non videbant non poterat H
esse conueniens signum, ideo nō ponitur illa, vt signum, sed exteriora, quæ à fame prouenire videntur, scilicet ire ad quærendum cibum, poterant esse conuenienter signū, & tamen ista poterat Christus habere sine aliqua fame supernaturaliter indita, vel causata, quod iret ad ficulneam, velut cibos quæsiturus: ergo non erat fames necessaria. Dicendum ergo, quod fames videtur fuisse necessaria solum ad verificandum scripturam, quæ de hoc fieret. Volebat enim Deus, quod istud factum Christi euntis ad ficulneam, & maledicentis eam scriberetur, & quia si scriberetur, quod Christus ibat ad quærendum cibos, oportebat causam apponi, quia nihil ille sine causa legitima faciebat, & tamen cibi non sunt nisi ad famem I
tollendam, ideo debuerunt exprimere, quod esurijt, sed hoc nō poterat esse verum nisi fames supernaturalis causaretur in eo, ideo dicendum, quòd illa causata est, vt Euangelistæ possent vera scribere.

Alij dicunt, quòd in Christo non fuit, tunc fames vera, & ideo neque naturalis, neque supernaturalis. Et ita non oportet responderi ad dubium, sed concedetur, quod sicut non fuit necessaria fames, ita, neque verè fuit in eo, sed Euangelistæ dicunt famem fuisse in Christo, vel quod esurijt, non quod ita fuerit, sed quod ita discipuli putauerunt, cum enim viderunt eum cibos quærere, crediderunt, quod esuriebat, sed sciebant Euangelistæ, quando scripserunt, quod Christus non esuriebat, sed opinionem, quam tunc habuerunt discipuli, scribunt, sicut, & circa sequentia manifestum est, quando dicitur, quod K
iuit ad quærendum ficus, & non inuenit, vt dicitur hic, & Marc. 11. quod non ibat ad quærendum, quia ipse sciebat, quod ficus non erant in ficulnea, sed Apostoli, putabant, quod ibat ad quærendum, ideo sic scripserunt Euangelistæ. Sic dicit Chrysost. s. Cum venisset ad ficulneam, nihil inuenit in ea præter folia: manifestum est, quod hoc secundum suspitionem discipulorum dicitur, qui æstimabant propter hoc Christum ad ficulneam accessisse, & propter hoc ab eo ficulneam maledictam, quia fructum non inuenit in ea. Ista positio satis verisimilis est. Sed, quia communius tenetur, quod verè esurierit, & Chrysost. dicit, quod ex dispēsatione Christus concessit carni suæ hanc famem, tenendum est, quod verè esurierit, vt dictum est, supra, & fuerit fames ista supernaturalis, vt dictum est præced. quæst.

Inqu. 102.

Quare dicitur, quòd mane reuertens esurijt. Quæst. CIIII.

QVæritur, quare dicitur, quod mane reuertens esurijt. Dicendum, quod fuit in veritate quod in aurora, quando veniebat de Bethania in Ierusalem esurijt: ideo Euangelistæ sic scripserunt, quia sic fuit. Sed dicetur, quare voluit Christus potius isto tempore esurire, quam alio. Nam cum fames ista esset supernaturalis, vt dictum fuit, sup. & ideo erat voluntaria, poterat quandocunque vellet illam habere siuè Mane siuè Meridie.

Dicendum, quod fuit primo ad ostendendum, quod ista fames non esset ei naturalis. Nam si esset, quando Christus de Ierusalem rediret in Bethania facto sermone, quia esset iam magna pars diei lapsa, & fortè circa meridiem, & tunc naturaliter famem pati posset, imò pati verisimile esset, & ideo si diceretur, quod eo tempore esurierit, intelligeretur, quod naturalis erat fames: sed hoc non erat conueniens. Primo, quia putaretur, quod ista fames esset appetitus corporalis cibi, & nō esset significatiua, alicuius rei, sicut fames nostra, nihil significat, sed solum est desiderium cibi, sed de tali fame, nihil in scriptura dicendum erat, quia in illa non describuntur, nisi ea, quæ important aliquod mysterium, ideo debuit esse in mane tali tempore, in quo nemo verisimiliter putaret, quod Christus, aut aliquis alius esuriret, & ideo Euangelistæ cautissimè egerunt, quia non solum dixerūt Christum esurisse, sed etiam tempus descripserunt, scilicet, quod mane esurijsset, vt ex tempore argui posset qualis erat ista fames. Sic, & Beatus Petrus arguit, ex tempore de locutione Apostolorum per varia idiomata infra sō subito Spiritusancto. Nam Iudæi ista videntes dixerunt irridendo, musto pleni sunt isti, & ille ait: non eum sicut vos æstimatis ebrij sunt isti omnes, cum sit hora diei tertia, sed hoc est, quod dictum est per Iohel Prophetam. A fortiori, ergo cum esset, nunc ante solis ortum, quando Christus dicitur esurijsse, apparet, quod non erat fames naturalis.

Secundo, vt non attribueretur ei defectus ignorantiæ: nam cum esurijt, iuit ad ficulneam, in qua nihil inuenit, nisi folia. Si autem esset hora tarda in qua naturaliter esurire crederetur: putaretur, quòd ideo iuisset ad ficulneam, vt ficus inueniret, & manducaret, & tamen non inuenit: ideo appareret, quòd ipse nesciebat omnia, quod falsum est, cum omnia verè sciret. Dato autem, quòd nō esset fames naturalis, sed supernaturalis ad aliquid significandum, appareret, quòd non iret ad ficulneam, vt comederet ficus, sed ad aliquid aliud, ideo etiam si non inueniret ficus, non imputaretur ei ad ignorantiam.

Tertio, vt non ascriberetur ei crudelitas, siuè immoderata, & irrationabilis indignatio. Nam si putaretur esse fames naturalis, & Christum iuisse ad ficulneam, vt ficus inueniret: crederetur, quòd frustratus spe sua, ex nimia indignatione maledixerit ficulneæ, quod erat irrationabile valdè, ideo, vt videatur, quod non ex indignatione maledixerit, sed ex aliqua necessitate significationis, debuerit apparere, quòd illa fames non esset naturalis, sed ad significationem, & ad hoc fuit conueniens, quod esset in tali tempore, in quo nemo præsumeret verisimiliter, quòd esuriret Christus naturaliter, & ista est vera causa, quare tali hora fuit, & quare Euangelistæ horam specialiter exprimere voluerunt, quasi necessaria esset ista expressio ad intentionem facti istius, & causam eius, quia aliàs non annotarent tempus, cum multas partes rerum gestarum sæpè omittant, & nihil exprimant, nisi quod necessarium est ad id de quo agitur.

Quomodo dicitur videns arborem fici vnam secus viam, cum Marcus dicat a longè. Quæst. CV.

QVæritur, quomodo stat, quia hic dicitur, quòd videns arborem fici vnam secus viam, idest, iuxta viam. Nam Marc. contrarium dicere videtur, scilicet, cunque vidisset à longè ficum habentem folia: non ergo erat, iuxta viam. Dici potest vno modo, quòd non

non discordant: nam ficulnea erat, iuxta viam, id est circa transitum, & ideo Matth. dixit quòd erat iuxta viam, erat tamen longè à loco, ex quo eam vidit Christus, & incepit ire ad eam. Et hoc vult Marc. nam cum dicat à longè, significat terminum à quo, scilicet, quòd à loco, in quo tunc Christus erat, quando vidit ficulneam, erat illa longè, sed non à via. Sed aliter dicendum, & melius, quòd vterque Euangelista loquitur de distantia ficulneæ à via, & tamen longè, & propè non dicunt aliquam certam distantiam mensuratam, ideo aliquid est, quod secundum quosdam vocatur longè, & secundum alios vocatur propè, vel iuxta, respiciendo, vel aliud, & aliud: in veritate autem sic erat, quòd ficulnea illa nõ erat secus viam, id est contigua viæ, aut duobus, vel tribus passibus distãs à via, sed erat aliquantulum distans, & fortè vno, aut duobus iactibus lapidis: hoc autem poterat vocari procul, quia non erat coniuncta ficulnea viæ, & ita Marc. accepit, quòd vidit ficulneam à longe, & tamen non tantum distabat ista ficulnea à via, quòd oporteret ire per aliud iter, quàm per iter de Bethania in Ierusalem ad accedendum ad ficulneam, ideo poterat dici esse, iuxta viam, & iste sensus est conueniens. Nam præcedens non conuenit veritati.

Primo, quia si ficulnea esset, iuxta viam, id est contigua ei, & diceretur Iesus vidisse eam à longè, quia existens in via longè à loco, in quo erat ficulnea, cœpisset eam videre, non diceretur, quod venit ad eam, & tamen dicitur, quòd videns eam à longè venit ad eam, in quo significatur, quòd à longè cæpit Christus ire ad illam, quod non est verum, quia si illa, iuxta viam esset, etiam si Christus cœpisset eam videre longè ab ea existens, non inciperet ire ad illam, ex loco ipso, quia per viam iret semper vsque ad locum, in quo illa erat, iuxta viam, & tunc diuerteret à via, quia quandiù per viam ibat, ibat in Ierusalem, & non ad ficulneam. In eo autem paruo spacio, quo ab itinere declinaret, diceretur ire ad ficulneam. Et ita nõ iret ad illam de longè, sed de propè, & tamen Marc. innuit, quòd à longè iuit ad eam, cum dicat, quod cum vidisset à longè ficum habentem folia venit, scilicet, ad eam. Secundo patet, quia quandiù per viam directè veniebat, etiam si ficulneam iam vidisset, veniebat cum discipulis, quando autem diuertit à via, tunc non venit cum illis, & tamen illi non dicuntur venisse ad ficulneam, sed solus Christus: ergo quandiù per viam veniebat, non dicebatur venire ad ficulneã, & tamen à longe venit ad eam, vt dicit Marc. ergo longe distabat ficulnea à via.

Tertiò patet, & efficacius, quia Christus venit ad ficulneam, quæ non habebat fructus inquantum Deus erat, & tamen venit ad illam taliter, quòd cogitare posset, quòd haberet fructus, & tamen si esset ficulnea iuxta viã id est contigua viæ, non oportebat declinare ad eam, quia ipse in via existens cum discipulis videre posset, quod non haberet ficus, & ita non declinaret, & tamen declinauit ad eam, ergo distabat à via. Patet hoc, quia dicitur Mar. 11. cap. Cùm vidisset ficum à longe habentem folia, venit si quid forte inueniret in ea, ergo dubitari poterat de illa, an haberet fructus de loco, de quo ad eam cæpit Christus venire, & ita erat longè à via.

Quare Christus iuit ad ficulneam, quæ aliquantulum distabat à via. *Quæst.* *CVI.*

SEd quæretur, quare Christus iuit ad ficulneam, quæ aliquantulum distabat à via. Aliquis dicet, quòd hoc fuit, quia accidit sic, quod illa ficulnea esset aliquãtulum distans à via. Sed dicendum, quod non est ista causa, quia dato quòd aliqua ficulnea esset iuxta viam contigua illi, non iuisset Christus ad eam, sed ad illam, quæ aliquantulum distaret, & ita ex intentione factum est, quòd iret ad ficulneam aliquantulum distantem.

Ratio autem huius est, quia omnes actus Christi erant ordinatissimi: ideo non debebat apparere in eis aliquid superuacuum, quia hoc repugnat prudentiæ, & ordini.

Si autem esset ficulnea iuxta viam contigua ei, non diuerteret Christus ad illam quousque esset iuxta illam, & tunc antequam diuerteret, poterat ex via cognoscere, quod non erant fructus in ea, & ita non declinaret ad eam, quia sine causa declinaret, cùm ex visu ipse, & discipuli certificati essent non esse ibi fructus. Et si non declinaret, non malediceret eam: quia nulla causa esset ad hoc, & ita nihil faceret de illa, quod erat contra intentionem Christi, qui volebat maledicere eam ad significandum aliquid: ideo debuit esse à longe, vt præstaret, causam dubitationis. Et sciendum, quòd iste actus Christi fuit sapienter moderatus, ita vt aliqua causa esset faciendi. Et rursus appareret factum hoc non ex naturali indigentia, sed ex intentione significandi aliquid. Propter primum fuit ficus illa aliquantulum longè à via, vt quando prima facie videretur, posset quilibet dubitare, an ficus haberet illa ficulnea, & quòd Christus illuc ibat ad quærendum ficus, & istud tunc Apostoli crediderunt de Christo, scilicet, quòd ipse putabat ficus esset in ficulnea, & quòd ad comedendum de illis ibat. Sic dicitur Marc. 11. capitulo scilicet. Cumque vidisset à longe ficum habentem folia, venit si quid fortè inueniret in ea. Propter secundum dicitur, quòd mane esuriit, & iuit ad ficulneam, in quo apparere poterat diligentius consideranti, quòd non ibat ad comedendum ficus. Etiam dicitur Marc. vndecimo, & cum venisset ad eam, nihil inuenit præter folia. Non enim erat tempus ficorum, & tamen certum est, quòd cum Christus esset vir prudens, etiam si esset solùm vir, non iret ad quærẽdum ficus, quando non erat tempus ficuum.

Secundò fuit propter maledictionem ficulneæ. Nam cum Christus inuenit, quòd nihil haberet, maledixit illam. Et prima facie videtur, quòd quasi hoc fecerit, quia frustra laborauerat, veniendo ad eam à longè, & tamen frustratus erat spe sua. Si autem esse iuxta viam, quasi nihil declinaret accedendo ad illam, ideo etiam si illam sine fructu inueniret, nõ videretur habere motiuum prima facie ad maledicendum eam. Debuit ergo esse aliqualiter longe à via.

Tertiò fuit, vt congruat significationi: quia sicut Christus laborauerat declinando ad ficulneam à longe, & quia fructum non habebat, maledixit eam: ita laborauit Christus sæpe, vt Iudæos ad veritatem reduceret, & rectam fidem, & operationem: sicut ipse dixit infra 23. Ierusalem quoties volui congregare filios tuos, sicut congregat gallina pullos sub alas suas, & noluisti? Ideo cum post tot labores nullos fructus boni operis in eis inueniret, rectè, & iustissimè eis maledixit.

Quartò fuit ad designandum statum eorum. Nam sicut ficulnea longe erat à via: ita & Pontifices, scribæ, & Pharisæi longe erant à via veritatis, & regno Dei, ad quod nunquam peruenerunt: sed potius ablatum est ab eis quantum ad id, quod habere videbantur: debuit ergo esse ficulnea longe à via.

Quare dicitur: Et videns arborem fici vnam. *Quæst.* *CVII.*

QVæretur, quare dicitur, & videns arborem fici vnam. Aliqui dicunt, quòd ideo dicitur, quia sic erat veritas, quòd erat vna arbor ad quam Christus iuit.

Dicendum, quòd hoc non sufficit pro causa. Nam tunc omnia, quæ vera sunt in rebus gestis quas narrandas assumunt, narrarent quod falsum est cum multa omittant.

Sed dicendum, quòd cum Euangelistæ, & tota sacra scriptura sit artificiosè tradita, nihil in ea exprimitur, nisi quod causam habebat, scilicet quòd eo nõ expresso, vel adimeretur aliquid integritati rei, vel ignoraretur causa. Et ideo dicẽdum, quòd ista ficulnea vocatur vna, id est sola vel vnica, quia sola erat: & ex intentione factum est, quia si multæ ficulneæ essent simul, non Christus iret ad illas. Et ratio prima est, quia si multæ essent, & quæreret Christus fructum in vna quæreret etiam in omnibus alijs: quia non erat maior causa de vna quàm de alia, & tunc quia in nulla inueniret fructũ malediceret omnes,

&

& hoc esset magnum damnum, scilicet quòd multas arbores arefaceret; ideo noluit ire nisi ad locum, vbi erat vna sola. Nam si ad locum vbi multæ simul essent, iret, non esset causa quare malediceret vni & non alteri, & si non malediceret nisi vni, videretur iuisse specialiter cum intentione maledicendi illi, etiam sine causa, & tamen non conuenit hoc proposito: quia ideo ficulnea maledicta esse ostenditur, quia sine fructu erat: ergo debuit eligere locum, vbi vnica esset ficulnea. Secunda ratio fuit, quia ita conueniebat significationi. Nam Christus voluit ostendere solam synagogam sine fructu esse, quamuis circa eam Christus laborasset, & ideo solam maledicendam: gentes verò, & si sine fructu erant, hoc ideo erat quia nemo eos conduxerat: erant tamen aliquando fructum habituræ, & ideo sola synagoga maledicenda erat quantum ad Principes suos, qui fructum non habebat: gentes autem habituræ erant fructum, vt dicitur infra in littera: Auferetur à vobis regnum cælorum, & dabitur genti facienti iustitiam eius: Synagoga ergo, quæ erat quasi vna ficulnea respectu plenitudinis omnium gentium, maledicenda fuit, & non multæ ficulneæ simul, & ita elegit Christus, vt iret ad ficulneam, quæ sola esset.

Synagoga non habebat fructum.

Quare Christus venit ad ficulneam, cum sciret non habere fructum. *Quæst.* *CVIII.*

Quæritur, quare Christus venit ad ficulneam: nam non habebat illa fructum, & ipse sciebat, quòd non habebat fructum. Dici potest vno modo, quòd quantum ad id, quod discipulis videbatur, ibat ad quærendum ficus in ficulnea, & dato, quòd sciret, non esse in ea ficus, quia omnia sciebat inquantum Deus, & fortassis inquantum homo scire poterat, tamen prima facie putari poterat, quòd essent in ea ficus, & ad quærendum illas iret. Sic dicitur Marc. 11. Cum vidisset à longe ficum habentem folia, venit si quid forte inueniret in ea.

Secundò propter causam literalem: nam Christus volebat maledicere illi ficulneæ ad aliquid significandum, & tamen non erat aliquis color ad maledicendum ei, si non iret ad eam: ideo debuit ire. Nam quando iuit, & non inuenit fructum, innuitur, quòd quasi indignatus pro labore, quem sustinuerat eũdo ad illã maledixerit ei, quia non inuenerat fructum: si autem nõ iret non staret ista causa maledicendi. Secundò, quia si, non eundo ad illam, maledicebat illi, quia fructum non habebat: eadem ratione maledicere debebat omnes ficulneas, quæ erãt in tota regione illa, quia nulla habebat fructum tunc: cũ autem iuit ad istam, & non ad alias apparuit aliqua causa, quare malediceret isti, non alijs.

Tertiò fuit propter conuenientiã significationis, scilicet, quòd sicut venit Christus ad istam ficulneam, vt ficus inueniret, & frustratus est spe sua, & labor fuit inutilis, quem passus est pro illa veniendo ad eam: ita circa synagogam Christus multum laborauerat prædicans, & languores sanans, & multa miracula faciens, & pro isto labore quo ad eam venit cum de gente Iudæorum natus sit, & ad illos venit, vt eos qui sub lege erant redimeret ad Gala. 4. & Principes Synagogæ, & generaliter Iudæi parum tunc profecerunt, nolendo Christum recipere. Io. 1. In propria venit, & sui eum non receperunt. Et ideo maledicti fuerunt, & excæcati, & tamen non maledixisset eos iuste nisi venisset ad eos, & fecisset tanta opera, & cum tanta solicitudine circa illos. Ioan. 15. Si non venissem, & non fecissem opera in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: ergo venire debuit, & ita etiam ad ficulneam venire debuit, vt concordaret huic significatæ rei ipsum signum. Cum autem dicitur, quòd non oportebat ire ad ficulneam, quia Christus sciebat, quòd non habebat ficus. Dici potest vno modo sicut supra, quòd licèt Christus sciret, tamen prima facie poterat dubitari apud aliquos an ficus essent in ea, & ita discipuli putauerunt. Secundò quia iste est motus, quem Deus habet erga nos. Nam ipse nouit qui profecturus est ex verbo suo, & quis non, & tamen circa omnes iubet do-
F ctrinæ verbum exerceri: & etiam ipse nouerat, quòd Iudæi Principes sacerdotium scribæ, & Pharisæi non erant profecturi per eius prædicationem, sed potius deteriorarentur, & tamen laborabat circa eos iuxta vires. Conueniens erat ergo ire ad ficulneam, licèt sciret non esse ficus in ea.

Quomodo dicitur, quòd non inuenit Christus in ficulnea nisi folia. *Quæst.* *CIX.*

Quæritur, quomodo dicitur, quòd non inuenit Christus in ea, idest in ficulnea nisi folia: ex quo innuitur quòd quærebat, & ita putabat quòd aliquid in ea esset, vel dubitabat. Nam si certus esset, quòd non erat in ea ficus, quando accederet ad eam, non diceretur non
G inuenire, quia inuenire, vel non inuenire est ad quærentem: sed non quærit qui de re certus est.

Dicendum vno modo, quòd Christus dicebatur nihil inuenisse, non quasi aliquid quæreret, quia non quærebat cum certus esset, sed similis quærenti erat, scilicet, quia videbatur quærere, cùm iret ad ficulneam. Nam cùm verè in ficulnea nihil esset, si Christus ostenderet se quasi scientem prima facie non iuisset illuc, & tamẽ iuit: ideo ostendit se quasi quærentem, & tunc cum ad quærentem pertineat inuenire, vel non inuenire: dicetur Christus non inuenisse aliquid in ficulnea. Secundò dicitur, hoc non quantum ad veritatem, scilicet, quòd Christus non quærebat verè aliquid, sed quantum ad opinionem discipulorum, coram quibus ista fiebant, quia ipsi putabant, quòd Christus iret ad ficulneam quærens fi-
H cus, quasi putaret ficus esse ibi, vel de hoc dubitaret, & postea non inuenerit. Sic dicit Chrysost. Hoc autem suspitionem dicitur discipulorum, qui æstimabant propter hoc Christum ad ficulneam accessisse. Et propter hoc ficulneam ipsam maledictam esse, quòd in ea fructum nõ inuenit.

Quare dicitur, quòd non inuenit Christus in ficulnea nisi folia tantum, & Mar. 11. dicitur, & nihil inuenit præter folia. *Quæst.* *CX.*

Quæritur, quare dicitur, quòd non inuenit præter folia. Dicendum, quòd hoc expresserunt Euangelistæ, quia valde conueniens erat ad id, de quo dicitur. Primò ad ostendendum actũ Christi verisimi-
I lem. Nam dicitur, quòd iuit ad ficulneam, si quid in ea inueniret, ergo oportebat, quòd aliqua verisimilitudo esset, per quam aliquis posset moueri ad eundum ad ficulneam. Si autem sicut non habebat ficus, ita & esset tẽpus, in quo neque folia haberet, stultum esset ire ad quærendum fructum, quia quando nondum sunt folia non possunt esse fructus, vt ergo ostendatur, quòd licet non essent fructus in ea, erant tamen motiua aliqua, per quæ posset putari, quod erunt ibi fructus, dicitur, quod erant folia ibi, quia folia possunt arguere verisimiliter esse fructus. Secundò fuit, vt conueniat significationi: quia hoc intelligitur de Pontificibus, scribis, & Pharisæis, qui nullum fructum bonorum operum habebant, sed solum folia apparentis sanctitatis, cum totus opus eorum consisteret in exterioribus mundicijs, & cæremonijs, vt dici-
K tur sup. 15. & Marc. 7. capitulo, & per hæc folia fallebant homines quasi haberent fructus boni operis, quos non habebant: ideo meruerunt sicut ficulnea maledici, vt non deciperent de cætero gentem. Et hoc est, quòd ablatum est ab eis regnum cælorum, sicut dicitur infra in littera.

Quomodo dicitur Marc. 11. quòd non erat tempus ficorum: quia tunc actus Christi esset irrationalis totaliter. *Quæst.* *CXI.*

Quæritur, quomodo dicitur Marc. 11. quòd non enim erat tempus ficorum: nam per hoc videtur ostendi totus actus Christi irrationabilis. Nam si non erat tempus ficuum, stultum erat, ficus in arbore quærere.

Dicen-

Dicendum, quòd, vt dictum est supra, actus iste Christi euntis ad ficulneam fuit temperatus prudenter: ita vt non totaliter ostenderetur esse ad significandum, & nihil haberet de verisimilitudine litterali, neque etiam tantum fuit verisimilis secundum litteram, quòd tolleret significationem, & ob hoc quædam ponuntur, quæ ostendunt factum esse ad significandum. Alia verò, quæ ostendunt verisimilitudinem eius ad litteram quasi aliquis potuisset verisimiliter moueri ad eundum ad ficulneam. De primo positū est, quòd iuit Christus mane ad ficulneam, & mane esurierit, scilicet ante occasum solis, in quo tempore non erat verisimile, quòd esuriret naturaliter, neque si esuriret, manducare vellet, sed potius propter honestatem vellet sustinere famem, etiam dicitur istud, scilicet, quòd non erat tempus ficorum: & hoc Christus esse voluit, vt quando quis diligenter consideraret, inueniret, quod ipse non fecerat quasi esuriens, sed aliquid significare intendens. De secundo patet, quia posuit, quòd ficulnea haberet folia, ex quo poterat argui, vel saltem dubitari, quod essent in ea ficus, etiam iuit ad eam, & videbatur ire animo quærendi. Sic enim prima facie putauerunt discipuli, & ideo Christus dicitur Marc. vndecimo cap. quòd iuit ad ficulneam habentem folia, siquid fortè in ea inueniret, & ita côueniens fuit dici, quòd non erat tempus ficorum, vt licet prima facie consideranti putaretur, quòd Christus iuerat ad quærendum ficus quasi esuriens, postea diligentius respicienti appareret, quòd non fecerat propter hoc, sed ad aliquam significationem. Cùm autem dicitur, quòd hoc ita apertum est, quòd nulla verisimilitudo relinquitur in actu, cùm dicatur, quòd non erat tempus ficorum.

Dicendum, quòd adhuc verisimilitudo erat aliqua, quòd possent esse ficus in ficulnea. Primo, quia licet nondum esset tempus ficorum: tamen erat ita propinquum, quòd ille, qui non cogitaret, poterat verisimiliter, aut saltem prima facie dubitare, an essent ficus in ficulnea. Sed dicet aliquis, quòd non potest stare, quia hoc erat circa finem Martij. Nam erat ad festum Paschæ Iudæorum, scilicet die lunæ in Ramis palmarum. Nam Dominica in Ramis palmarum venit Christus in Ierusalem, & redijt ipsa die in Bethaniam, sequenti autem die, cùm rediret mane in Ierusalem esurijt, & factum est hoc, vt colligitur ex præcedentibus, & tamen in illo anno, scilicet in quo Christus passus est, fuit prima dies azymorum, idest dies Veneris, in quo Christus mortuus est die tertia Aprilis, vt approbauimus in libro nostro Defensorio trium conclusionum. Ergo dies lunæ in Ramis palmarum illo anno erat dies tricesima Martij: & tali tempore non possunt esse ficus, neque vnquam esse solent.

Die 3. Aprilis Christ⁹ mortem obijt contra communem opi. Sanctorum. Vide probationē in defensorio vbi multa notatu dignare peries.

Dicendum, quòd non tenet ratio arguendo ex regione nostra, quæ est frigida, & in quinto climate constituta, cùm terra Chanaan, in qua Christus erat, sit valde calida, vtpote in tertio climate pro magna parte constituta, & in illa regione sunt fructus multum temporanei, & ita in fine Martij, aut principio Aprilis possunt illi habere fructus, quos nos habeamus in principio Iulij, & ita aliqua causa poterat esse verisimilis. Secundo erat verisimilitudo ex eo quod dicitur, quòd erant folia habebat enim ficus illa folia, & ita nondum esset plenum tempus ficuum, tamen poterat cogitari, quòd esset prima facie, ex eo quòd folia iam erant argumentum fructus. Tertio quia etiamsi nondum esset tempus ficuum, poterat quis non aduertendo circa illud ire ad quærendum ficus in arbore, sicut interdum aliquid est, quod nos scimus: ex quo necessario sequitur aliud, & tamen cognito primo non cognoscimus secundum in actu, eo quòd circa illud non cogitamus: sicut facit qui cognoscit vniuersale, sub quo particulare necessario concluditur, & cognito vniuersali adhuc non cognoscit particulare, & sic facit incontinens, qui dicit omne tempus esse fugiendum, & tamen hoc turpe particulare sibi oblatum, quod est mœchari, vel inebriari non cognoscit esse fugiendum, vt dicitur septimo Ethicorum, & hoc est, quia cognoscit vniuersale, & non cogitat quomodo vniuersale contineat particulare, & est sciens quasi in habitu potius quàm in actu, cùm non cogitet de particulari, vt continetur sub vniuersali vel ut sequatur ex eo, & ita dicitur primo Priorum, quòd aliquis cognoscit, quod omnis mula est sterilis, & putat, quòd mula habet in vtero, idest est fœcunda, & hoc quia non cogitat tunc quomodo ex illo vniuersali, scilicet omnis mula est sterilis sequatur hoc particulare, scilicet hæc mula est sterilis, & ideo putat, quòd habeat in vtero fœtum.

In mar tio in tota terra Chanaā colliguntur fructus, vt appa ret ex toto pentateucho, & Iosue.

Quare potius ista arbor, in qua Christus quæsiuit fructum, fuit ficus quàm aliqua alia. Quæst. CXII.

QVæritur quare potius ista arbor, in qua Christus quæsiuit fructum fuit ficus quàm aliqua alia. Dici potest vno modo, scilicet, quòd per illam viam, per quam Christus veniebat de Bethania in Ierusalem, non erant aliæ arbores nisi ficulneæ, ideo in ficulnea factum est. Secundò potest dici, & melius, quòd aliæ etiam arbores erant, scilicet oliuæ, quia veniente domino de Bethania in Ierusalem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via, & isti erant rami oliuarum, cùm esset mons Oliueti, per quem esset transitus, & tamen fructus oliuæ etiam si tunc esset in arbore, non erat ad cibum, ideo non iret Christus ad oliuam: ceteræ arbores, si quæ fortè essent in via, pro illo tempore non erant tales, vt in eis posset esse ista verisimilitudo, eo quòd in ficulnea factum est, quia illa iam habebat folia, ita vt prima facie credi posset, quia haberet ficus, & secundum veritatem discussione facta intelligeretur, quòd non fiebat ad comedendum fructus, quia nondum erat tempus ficuum. Aliæ autem arbores non concurrebant cum ficulnea, ita vt eodem tempore haberent folia, & non haberent fructus, & esset aliqualiter verisimile, quòd possent habere fructus: ideo potius in ficulnea quàm in alijs factum est.

1. responsio ad quæsitū q. 2. responsio ad quæsitū quæstionis.

Quare dicitur in littera: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Quæst. CXIII.

QVæritur, quare dicitur in littera: nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum.

Dicendum, quòd Christus voluit ficulneam sterilem reddere propter ea, quæ dicentur sequenti quæst. & hoc non fieret nisi poneretur in ea perpetuum nocumentum, ideo debuit sic dici. Si enim vellet Christus ad tempus reddere sine fructu, non oportebat, quòd redderet sterilem, neque faceret aliquam immutationem exteriorem manifestam in ea. Si autem sterilem vellet in perpetuum facere, necesse erat, quòd totaliter auferret ei virtutem germinandi: ideo debuit dicere, quòd nemo manducaret ex ea fructum, vel non nasceretur ex ea fructus: quia cùm dicitur hic, non nascatur ex te fructus in sempiternum: est sensus, quòd nunquam germinaret quidquam, & idem cum dicitur Marc. 11. iam non amplius ex te in æternum quisquam fructum manducet, scilicet nemo manducare possit: quod non fieret nisi non existente aliquo fructu eius. Secundò fuit, quia si Christus redderet ficulneam indispositam ad fructificãdum, ad aliquod tempus, & tamen non simpliciter, maneret ei necessario virtus germinatiua, & consequenter non poterat esse tanta alteratio facta in illa, quòd omnibus appareret: & tamen Christus volebat, quòd appareret immutatio, quæ facta est ex verbo suo circa ficulneam notabiliter: ita vt admirari possent videntes, sicut discipuli admirati sunt, ergo oportebat eam pœnitus desiccare, & ita ablata omni virtute germinatiua non posset iam quis ex ea manducare fructum, & non solùm fuit ista desiccatio talis, quæ sufficeret ad ablationem virtutis germinatiuæ, sed talis, vt manifestè appareret, quòd nulla virtus maneret, cum dicatur, quòd arefacta est à radicibus, vt dicitur Marc. 11. cap.

An

An Christus maledixit ficulneę ex indignatione, vel ad significationem. *Quęst.* CXIV.

QVæritur, quare Christus maledixit ficulneæ. Dicendum primò, quòd discipuli putauerunt hoc factum quasi ex indignatione, cùm laborasset eundo ad ficulneā, vt cibos inueniret, & non inuenit. Sic dicit Chrysost. Suspitio autem discipulorum erat propter hoc eam esse maledictam, quia fructum non habebat. Sed dicendum, quòd non stat.

Primò quia cùm tunc ceteræ ficulneæ eiusdem regionis non haberent fructum, omnes maledicendę erant, quod non fuit.

Secundò quia secundùm veritatem Christus nō quærebat fructum in ea, cùm sciret non esse: ibi neque etiam illum desiderabat, quia non erat opus sibi ad aliquid: ideo non habere fructum non erat vlla causa maledictionis.

Tertiò quia si ficulnea non habebat fructus, non erat culpa sua: quia naturalia non merentur, neque demerentur, quia agunt secundum quòd nata sunt agere, & ideo neque malum aliquod debet propter hoc inferri.

Quarto, præcipuè, quia etiam si maledici possent, aut deberent naturalia, quæ non se habent certo modo, idest arbores quæ non producunt fructus: tamen ficulnea non erat maledicenda, quia non erat tempus ficorum, vt dicitur Marc. 11. ideo non poterat illa neque alia habere fructum. Sed dicendum, quod maledictio ista fuit primo ad significationem, vt ostenderetur sic maledicendos esse Iudæos, quæ maledictio ostendi debebat in aliqua re corporali, vt agnosceretur, & hoc fuit in ficulnea. Secundò fuit ad ostensionem potestatis. Christus enim voluit ostendere potestatem suam discipulis sicut supra significatur in littera, scilicet: si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis: sed etiam si dixeritis monti huic: tolle, & iacta te in mare, fiet. Ideo conueniens fuit, quòd malediceret ficulneam, & arefieret.

Ad quid proderat nunc ista maledictio ficulneæ, & quibus proderat. *Quæst.* CXV.

SEd quæritur ad quid proderat nunc ista maledictio ficulneæ, quia neque discipuli poterant inde aliquid colligere, neque aliqui alij: cum Christus solus existens maledixisset illi, nam cum vidisset ficulneam a longe stantem iuit ad illam, in quo innuitur, quòd ipse solus iuit, & manserunt discipuli in viā, & ita nescirent quid circa eam faceret, ideo nescirent vnde hęc proueniebant ficulneæ.

Dicendum, quòd discipuli viderunt, quomodo ficulnea arefacta est a Christo faciente, quia dicitur in littera, & arefacta est continuo ficulnea. Et videntes discipuli mirati sunt dicentes, quomodo continuo aruit, & non solùm viderunt discipuli ficulneam arefactam quasi arguerent eam a Christo arefactam, cùm prius non esset arefacta, sed etiam ipsi audierunt verba maledictionis, quæ Christus dixit contra ficulneam, & viderunt eam statim arefactā: ideo viderunt, quomodo malediceretur, & statim viderunt eā arefieri: sicut verba Christi maledicētis significabant, & sic manifestè constabat eis, quòd a Christo factum esset hoc. Sic dicitur Mar. 11. capit. quòd Christus dixit, iam non amplius in æternum quisquam ex te fructum manducet; Et sequitur: Et audiebant discipuli eius. Sed adhuc dicetur, dato quòd constaret discipulis, quòd Christus aridam reddidisset ficulneam, ad quid proderat, quia ex hoc non intelligebant quidquam de significatione, quam Christus intendebat, cùm ipsi potius putarent Christum desiderio cibi iuisse ad ficulneam, vt colligitur Marc. 11. scilicet iuit ad ficulneam, si quid fortè in ea inueniret. Dicendum, quòd profuit illa maledictio a Christo facta, sed aliter profuit discipulis tunc, & aliter postea, & aliter nobis. De primo dicendum, quod discipulis tunc profuit illa exsiccatio subita ad ostendendum Christi potestatem. Nam cum viderunt, quòd Christo maledicente illam, statim aruit, admirati sunt, quasi esset aliquid magnum hoc fieri, &

F de significatione nihil dixerunt, ideo ad ostensionē istius potestatis eis profuit, & satis apparet, quòd profuerit ad hoc, quia si hoc eis constaret non facto isto miraculo, non admirarentur quando fieret, & tamen introducuntur hic plus admirati discipuli quàm in alijs miraculis Christi: ergo profuit valde. Patet hoc quia dicitur in littera, & videntes discipuli admirati sunt dicentes, quomodo continuo aruit, & Marc. 11. introducitur Petrus quasi admiratus, dicens: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti aruit. Secundò apparet ex dicto Christi, quia ex hac desiccatione nihil eis ostendit nisi potestatem orationis ex confidentia factæ dicens: si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solùm de ficulnea facietis, sed si monti huic dixeritis tolle te, & iacta te in mare, fiet. Et ita paret ad quid profuerit ista exsiccatio tunc, quando facta est.

G Secundum est qualiter profuit postea discipulis, scilicet post Christi mortem, & dicendum, quòd etiam profuit ad intelligendum significationem, quam Christus intendebat de maledictione, & reprobatione Pontificum, Scribarum, & Pharisæorum: quia ante Christi mortem discipuli eius erant multum simplices, & multa ipse faciebat, & dicebat, quæ illi non intelligebant, & post resurrectionem illius omnia intellexerunt, quia ipse aperuit eis intellectum, vt intelligerent scripturas. Sic dicitur Ioan. secundo capitulo, quando Christus respondens Iudæis super eiectione prima vendentium de templo dixit, soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Et innuitur ibi, quòd discipuli non intellexerunt tunc quid hoc esset, sed sequitur, cum autem resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli

H eius, quia hoc dicebat, scilicet mortem suam, & resurrectionem. Et sequitur. Et crediderunt scripturæ, & sermoni, quem dixit Iesus. Et etiam quando dicunt eiecit vendentes, & ementes de templo nesciebant discipuli, quare hoc faceret: sed postea recordati sunt de scriptura, & cognouerunt, quòd fecisset ex zelo Dei: quia dicitur Ioan. secundo, quòd Christus dixit venditoribus: auferte ista hinc, & nolite facere domū patris mei domum negociationis. Et sequitur: recordati vero sunt discipuli eius, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me. Et tamen dixit, & fecit Christus ista in principio prædicationis suæ, & quamdiu vixit inter homines nunquam illud intellexerunt: postquam verò resurrexit, intellexerunt. Sic etiam illud quod dixit eis Christus: filius hominis futurum est, vt tradatur in manus hominum, non

I intelligebant, vt dicitur Luc. 9. scilicet. At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos, vt non sentirent illud, & timebant interrogare. Alia autem multa erant, quæ non intelligebant mox vt dicebantur, & tamen petebant à Christo declarationem illarum, & ipse statim exponebat, & interdum eis non petentibus declarabat. De primo patet, vt in eo quod dicit de manducantibus non lotis manibus, quia petiuerunt à Christo illud edisseri, supra 15. & Marc. septimo, & in parabolis multis, quas dixit, petebant declarationem, vt infra 13. & Luc. octauo, & ibi Christus declarabat. De secundo patet, vt quando dixit: modicum, & non videbitis me, Ioan. decimosexto. Nam discipuli non intelligebant quid erat istud modicum, neque etiam audebant interrogare, & ipse respondit eis ibidem. Alia au-

K tem erant, quæ non intelligebant, quando fiebant, aut dicebantur, & etiam non quærebant de illis neque Christus respondebat, sed manebant eis occulta vsque post resurrectionem Christi, omnia autem talia intellexerunt post Christi resurrectionem, quia tunc ipse aperuit eis intellectum, vt intelligerent scripturas. Luc. 24. Scilicet, dixit illis: Oportet impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me, tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Et ita licèt nunc non intellexissent, quare Christus maledixisset ficulneæ, intellexerunt post resurrectionem, sicut quando eiecit prima vice vendentes de templo, non intellexerunt discipuli, quare faceret, & quare sic responderet, discipuli tamen postea intellexerunt resurgente eo, vt dictum est, & ita quantum ad hoc profuit discipulis postea ista exsiccatio ficulneæ.

Ter-

Tertium fuit quantum ad nos. Profuit enim nobis ad significationem, quia nos videntes rem iam factam, & parabolas à domino dictas, quæ de reprobatione Iudæorum sunt, manifestè intelligimus, quod illa maledictio ficulneæ fuit ad significandum reprobationem illius gentis, quia omnia, quæ dicuntur infra adiuuant ad hoc intelligendum, ideo conuenienter facta est maledictio ista ficulneæ ad significationem.

Quomodo Christus voluit maledicere ficulneæ, quæ mali nichil merebatur. Quæst. CXVI.

QVæritur, quomodo Christus voluit maledicere ficulneæ quæ mali nichil merebatur.

Dicendum, quod si circa inanimata, & irrationabilia diceremus pœnam, aut malum accidere, & eis fieri iniustum, dupliciter diceretur ista ficulnea iniustum passa. Primò, quia nichil mali meruit, quod fructũ non haberet, quia res inanimatæ quæ se habent purè naturaliter, non agunt ex aliqua electione, sed ex naturæ necessitate, & determinatione, ideo quidquid in eis fiat, non dicuntur illa malum facere, vt dicamus eam malum mereri. Secundo, quia dato, quod largè accipiendo dicamus inanimata, aut irrationabilia malum mereri inquantum adhibita circa ea diligenti solicitudine non producunt id, ꝙ ab eis rationabiliter expectatur, sicut dicitur Isa. 5. de vinea posita in cornu filij olei, circa quam cum factæ essent omnes diligentiæ, quæ ibi habentur, expectabatur rationabiliter, quod faceret vuas, fecit autem labruscas, & ideo diripitur maceria eius, & dimittitur inculta, eod. cap. ista tamen ficulnea nichil sic mali meruit, quia nondum erat tempus ficuum, vt dicitur Mar. 11. cap. quando quæsiuit dominus in ea fructum, ideo etiam si tunc non esset in ea fructus, non merebatur malum.

Dicendum, quod rebus irrationabilibus, & potissime rebus inanimatis, quæ in nostra, vel alterius potestate sunt, iniustum facere non possumus, & ideo non dicuntur iniustum, aut malum, aut pœnam pati. Si enim inanimata sunt nostra, vt domus, vel ager, quidquid circa illa faciamus, siue destruendo, siue seruando, colendo, vel incultum dimittẽdo, iniustum rebus nostris nõ facimus, quia non est iustum hominis ad possessionem suam. Si autem sunt inanimata, quæ ad alterum pertineant, & non ad nos, faciendo aliquid circa ea non dicimur nocere illis, vel iniustum illis facere, sed dominis eorum, animata autem irrationabilia, sensibilia tamen malum sentiunt, & ideo istis, siue in nostra, siue in aliena potestate sint, malum dicimur inferre, quia illud sentiunt, non tamen pœnam, vel iniustũ facere illis, quia hominis ad illa non est iniustum, sed ad possessorem eorum. Ficulnea autem licèt esset animata, quia erat arbor, tamen nõ sentit, ideo malum ei non inferimus, neque iniustum facimus. Vnde si dominus eius illam exureret, aut eradicaret, non faceret ei malum, neque iniustum, neque alicui alteri, ita & Christus maledicendo ficulneam, per quam maledictionem exaruit, non fecit iniustum aliquod, aut malum ficulneæ.

Rebus irrationabilibus iniustũ facere non possumus.

Sed dicetur, ꝙ dato, ꝙ Christus non faceret malũ, vel iniustum ficulneæ, faceret illud domino, vel possessori ficulneæ, qui lædebatur perdita re sua, vel deteriora.

Dicendum, ꝙ quantumcunque Deus destruat vel lædat res nostras, nõ facit nobis iniustum. Primo, quia res, quæ nostrę esse dicuntur, nõ sunt propriè nostrę sed Dei, nos vero ipso concedente possidemus, vsque ad tempus, quod ipse voluerit, ideo quandocunque rem abstulerit, vel deteriorauerit, quæ à nobis possidetur, nõ facit nobis iniustum, quia rem suam tollit, & lædit, & non nostram. Ita dixit Leuit. 25. mea est terra, & vos coloni mei estis, iõ non domini. Et ita de alijs rebus in nulla erit homo dominus. Et hoc satis ostendit imponens ibi legem possessionibus, quod non possent vendi iure perpetuo, s. quia mea est terra, & vos coloni mei estis: & sicut colonus non potest vendere agros, quos colit, sed solum percipere inde fructum eo modo, quo cum domino conuenerit, ita neque illi vendere poterant. Si tamen domini essent, possent vendere, ergo non fit nobis iniustum ablatis rebus

Deus non facit nobis iniustũ, res nostras tollendo, quia possidemus illa precario.

F nostris à Deo, vel deterioratis. Secundo, quia non solum res nostræ sunt Dei potius, quam nostræ, & ideo non fit nobis iniustũ illas auferendo, vel deteriorando per Deũ, sed etiam nos ipsi sumus possessio Dei, & quidquid circa personas nostras agat de bono, vel malo nõ facit iniustũ.

Tertio, quia dato, quod Deus non debeat nobis nocere nisi existente causa sicut vnus homo nocet alteri iustè, vel iniustè, poterat esse iusta causa hic, vt quia dominus ficulneæ merebatur malum aliquod, & tamẽ in corpore suo pœnam passurus esset, voluit Deus in rebus suis hanc pœnam ei inferre, sicut alias inferre solet, & quia nemo esset, qui non mereretur malum aliquod circa Deum, ideo nemo esset, cui iustè non possit Deus nocere, auferẽdo vnam ficulneam, maledicendo illi, et ita non faciebat iniuriam maledicendo ficulneam. De his dicit Chrysost.

G Cum autem in plantis, aut in brutis fit aliquid tale, non quæras qualiter iustè siccata est ficus si tempus non erat. Hoc enim quærere est vltimæ dementiæ, quia, s. in talibus non inuenitur culpa, & pœna, sed miraculum inspice, & admirare miraculi factorem. De hoc etiam dicit Glos. Non facit creator iniuriam possidenti, sed creatura sua ad aliorum vtilitatem.

Quid voluit Christus significare per maledictionem, & desiccationem ficulneæ. Quæst. CXVII.

QVæritur, quid voluit Christus significare per maledictionem, & desiccationem ficulneæ.

Dicendum, quod Christus non iuit ad ficum quasi volens inde cibos habere Primo, quia non erat verisimile,

H quod tali tempore esurierit, cum dicat Euãgelista, quod mane factum fuerit. Secundo, quia dato, quod eo tempore esuriet, non vellet cibum sumere, quia non erat honestum, sed potius vellet sustinere famem vsque ad tempus legitimum ciborum. Tertio, quia etiam si esuriret, et vellet comedere tunc, non iret ad ficulneam, sed antequam exiret de domo, in qua hospitabatur, in Bethania manducaret, & non oporteret ire ad ficulneam in via. Quarto, quia dato, quod fortè superueniret ei fames ista in via, non iret ad ficulneam, quia ipse sciebat, quod non erant ficus in ea.

Quinto quia non potest aliquis dicere, quod pulchritudo ficuum incitauit eum, vt iret ad ficulneam, quia nichil tale in ficulnea vidit, cum esset procul ab ea, & etiã non esset tempus ficuum, vt ipse crederet, quod in ea

I erant ficus.

Sexto quia dato, quod cibum vellet, & non inueniret eum in ficulnea, non malediceret ficulneæ, cũ illa nichil mali meruisset, quia nondum erat ficuum tempus.

Septimo, quia si Christus verè cibum appeteret, & in ficulnea non inueniret, non ideo cessaret, sed poterat cibos pro se creare, vel adducere, qui bis turbas pauerat in deserto, supra 14. & 15. cap.

Apparet ergo ex his, quod non veniebat Christus ad ficulneam animo comedendi, sed aliquid significandi. Sic dicit Chrysost. s. Vnde ostenditur, quod principaliter propter hoc ad ficulneam venit, sed propter signum, & nõ propter esuriem, quis enim tam iustus est, vt putet, ꝙ tam matutino tempore tali stimularetur esurie, aut quid est, quod impediret eum comedere antequam domum

K exiret? Neque potest dici, quòd visio fructus excitauit in esuriem appetitum. Non. n. erat ficorum tempus, sed si esuriebat, cur de alio comedere non quærebat? sed de ficu, fructus ante tempus tribuere non valente? Qua etiam pœna dignum erat ficum non habere fructũ ante tempus? Itaque ex his sufficienter syllogizari potest, quòd propriam volebat demonstrare virtutem. Dicendum autem, quòd per huius arboris maledictionem significatur maledictio synagogę. Deus enim in carne humana veniens ad Iudæos, non fuit ab eis receptus, & cum laborasset circa illos verbo prædicationis, & miraculorum operatione, nihil profuit: sed in sua incredulitate, & iniquitate manserunt Pontifices, scribæ, & Pharisæi, ideo debuerunt damnari, & hoc quia Christus post multos labores circa eos habitos desiderauit in eis inuenire fructum bonorum operum.

Non inuenit autem nisi folia, s. exteriorē apparentiam sanctitatis, & ideo maledicti sunt in æternum, vt fructus afferre non possint, s. quia quidquid iam Iudæi faciant nō poterit in eis esse fructus boni operis, quia cum extra ecclesiam nemo possit saluari, & Iudæi extra Ecclesiam esse cœperint post Christi passionem, non poterit aliquis eorum iam saluari, & tamen saluari possent, si opera eorum iudicarentur meritoria, ideo non possunt de cætero quandiu manserint in synagoga facere opera meritoria, & hoc est, quod non nascantur fructus in æternum ex illa ficulnea. Et ita Christus dicitur esurisse salutem spiritualem Iudæorum, quia omnes homines vult saluos fieri, & ad veritatis agnitionem venire 1. Tim. 2. cap. sic dicit Chrysost. Si autem quasi homo esurijsset cibum carnalem, nunquam mane esurijsset, sed mane esurit, qui aliorum salutem esurit. Cum autem esuriret, vidit ficulneam, illa enim synagogam significat, quia sub vno cortice continet ficus multa grana, sicut synagoga multos credentes, vel homines. Sic dicit Chrys. Ficus ideo propter multitudinem granorum sub vno cortice est, quasi congregatio fidelium multorum, vel quia ficus emittit grossos suo ante cæteram eruptionem fructuum, & foliorum, ita, & Apostoli præcedenti cœteros in gloria. Sic dicit Hilarius conticendum autem est, qua ratione Synagoga ficus arbori comparetur, veruntamen credentes primi ex Israel Apostoli, & inter legem & euangelia grossorum modo inhærentes cæteros resurrectionis gloriæ, tempore anteibūt. Erat autem illa ficus iuxta viam, quia Synagoga circa viam erat, cū doctrinam Christi quotidie audiret, sed ad viā, i. Christum non peruenit, quia in eum non credidit, neque eum recipere voluit. Sic dicit Ieron. Arborem autem intelligimus Synagogā, quæ iuxta viam erat, quia legem habebat, non tamē credebat in viam, i. Christum. Venit autem Christus ad ficulneam inquantum circa synagogam labores multos impendit prædicando, conuersando, miracula faciendo, & his factis non inuenit nisi folia, quia fructum boni operis nullum ferebant Pontifices, Pharisæi, & scribæ, sed solam ostentationem exterioris sanctitatis. Sic dicit Chrysost. Nichil autem inuenit in ea, nisi folia tantum, i. traditiones Pharisaicas, & iactationes legis absq; fructib. veritatis. De hoc etiam dicit Beda. Sicut autem Christus per parabolas loquitur, ita & operatur, iō esuriens in ficu fructum quærit, cuius nondum tempus esse nouit, & tñ eam perpetua sterilitate damnat, vt ostenderet plebem Iudæorum propter folia, i. verba iustitiæ, quæ habebat sine fructu, i. bono opere non posse saluari sed scindi, & in ignem mitti. Esuriens ergo, i. salutem humani generis desiderās, vidit ficum, i. Iudæum habentem folia, i. eloquia legis, & prophetarum, & quæsiuit in eo fructum boni operis docendo, corripiendo, miracula faciendo, & non inuenit, & ideo damnauit. Tu quoque si non vis damnari à Christo in Iudicio, arbor sterilis esse caueto, sed potius pauperi Christo fructum pietatis, quo indiget offer.

Nemo extra ecclesiam potest saluari.

An discipuli viderint ficulneam statim aridam, vel sequenti die post maledictionem.
Quæst. CXVIII.

QVæritur, quomodo dicitur hic, quòd videntes discipuli quomodo continuo aruit admirati sunt: nam innuitur, quòd tunc, quando aruit, viderunt discipuli ipsam ficulneam arefieri, & tamen Mar. 11. c. videtur innui contrarium. Nam dicitur: Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus, & recordatus Petrus dixit ei: Rabbi ecce ficus, cui maledixisti, aruit, ergo videtur, quod non viderunt discipuli statim ficulneam aridam factam, quando arefacta est, sed sequenti die.

Dicendum, quod ficulnea statim aruit, vt maledicta fuit a Christo. Sic dicitur sup. in litera, scilicet, & arefacta est continuo ficulnea. Et ratio est, quia erat opus miraculi, & talia subito fiunt, vt ostendatur, quod non naturaliter, sed miraculosè fiunt. Sed dubium manet dato, quod dictis verbis statim aruerit, an viderunt discipuli tunc, quando aruit, vel postea, s. sequenti die. Aliqui dicunt, ꝙ A statim viderunt propter verba Matth. hic. Nam dicitur, quod ficulnea continuo arefacta est.

Secundo, & fortius, quia dicitur, & videntes discipuli mirati sunt dicentes, quomodo continuo aruit, ergo illi admirati sunt, quod statim arueri, ergo viderunt eā continuo post verba arefieri.

Tertio, quia dicitur, quod admirati sunt, & tamen si non viderent post illa verba statim arefieri ficulneam, sed sequenti die, vel aliquanto tempore post non admirarentur, & tamen admirati sunt, ergo viderunt statim, quando aruit.

Quarto patet, quia statim post verba maledictionis à Christo prolata aruit ficulnea, vt patet supra in litera, scilicet, & arefacta est continuo ficulnea, & tamen discipuli audiebant, quando Christus maledicebat ficulneam, vt B dicitur Marc. 11. etiam non amplius in æternum quisque ex te fructum manducet. Et sequitur, & audiebant discipuli eius, ergo discipuli Christi viderunt arefieri ficulneā. Ad ea, quæ Mar. ponit, per quæ videtur, ꝙ viderint sequenti die discipuli ficulneam arefactam, dicunt quod est recapitulatio. Interposuit. n. de eiectione vendentium de templo, & trāsiuit statim ad referendum quod omiserat, s. ꝙ discipuli viderint arefactam ficulneam. Nam ita mutauit ordinem in referendo de eiectione vendentium de templo, fuit. n. illa prima die statim, vt Christus introiuit in templum. Marcus ita refert, vt ex ordine literæ suæ colligi possit fuisse illam eiectionē die sequenti, vt ostensum est sup. Sed dicendum, ꝙ non stat, necesse est enim poni, ꝙ discipuli viderint ficulneam arefactam sequenti die post maledictionem, & non statim, quando maledi- C cta est, quia ex litera Mar. 11. cap. ita colligitur, nec potest dici, quod sit ibi recapitulatio, mutatio ordinis potest intelligi esse facta, quādo ex ordine literæ inducitur, quod talis, vel talis fuerit ordo rerum gestarum. & tamen non asserit hoc expresse euangelista, neque ponuntur aliqua verba, ex quibus manifeste colligatur, nunc autem non est sic circa illud quod dicebatur de eiectione vendentiū de templo, quia ex solo ordine literæ colligebatur fuisse secundo die eiectionem, & non ex intentione Euangelistæ, & ideo potuit esse anticipatio, vel recapitulatio, vt ostensum est supra. Sed nunc non est sic, sed circa hoc non solum ex ordine literę, sed potius ex intentione Euangelistæ ex verbis videtur induci, quod fuerit ficulnea vno die arefacta, & sequenti die ab Apostolis visa. Et patet primo, quia Marc. 11. cap. dicitur, quomodo Christus de D Bethania egressus, & videns ficulneam, maledixerit illi, & postea interposita eiectione vendentium sequitur, & cum vespera esset facta egrediebatur de ciuitate, & cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus, ergo videtur, quod postquam ficus maledicta fuit, & aruit venerunt in Ierusalem, & postea ante vesperum redierunt ipsa die in Bethaniam, & sequenti die mane cum iterum redirent in Ierusalem, viderunt ficulneam aridam, quę præcedenti die aruerat.

Secundo patet, quia dicitur eod. ca. recordatus Petrus dixit, Rabbi ecce ficus, cui maledixisti aruit, ergo videtur, quod quando Petrus vidit ficulneam recordatus est de maledictione, sed non recordaretur si statim vt maledicta est, & aruit viderent eam arefieri, vel arefactā esse, quia recordatio est præteritorum, ergo non viderūt are- E fieri illam quando maledicta est sed postea.

Tertio, quia dixit Petrus: Rabbi ecce ficus, cui maledixisti aruit, & ita significabat non fieri tunc rem, sed aliquanto tempore ante hoc factam esse.

Dicendum ergo est, quod ordo gestorum fuit, ꝙ Christus intrauit Ierusalem die Dominica in ramispalmarū, & introiuit in templum, & tunc eiecit ementes, & vendentes de illo, & ipso die dominico redijt ad solis occasum in Bethania ad cibum, & ad hospitandum. Sequenti autem die Lunæ in aurora redijt in Ierusalem, vt prædicaret, & cum esset in via eundo vidit ficulneā, & maledixit illi, & discipuli audierunt verba maledictionis, & non respexerūt, an arefieret, quia nō putabant, ꝙ ad verbum eius arefieret, ipsa aūt die ante vesperam redierunt de Ierusalem in Bethaniam, & tunc non respexerunt ad ficulneam, quæ aruerat, neque viderunt eam.

Sequenti autem die tertio, ideſt die Martis in aurora, cum rurſus redirent in Ieruſalem, reſpexit Petrus, & vidit ficulneam aruiſſe, quam Chriſtus maledixerat, & tunc recordatus eſt, quod Chriſtus maledixerat eam, & dixit: Rabbi, ecce ficus, cui maledixiſti, aruit. Matthæus autem quantum ad hoc non fecit aliquam anticipationem, neque recapitulationem, cùm rem ipſam ordine ſuo narrauerit, ſed decurtate narrauerit, & ita ex modo ſuo loquendi colligitur quaſi ſtatim vt ficulnea maledicta eſt, viderant eam diſcipuli areſieri.

Marcus autem rem magis aperuit, ideo ſtādum eſt ei, qui magis aperuit, & non eſt negandum fuiſſe, quia illud Matthæus non expreſſit, cum quilibet Euangeliſtarum ſoleat multa tacere, quæ alij exprimunt.

Ad primum in contrarium dicendum, quod ficulnea ſtatim areſacta eſt, vt Chriſtus maledixit eam, & tamen non ſequitur, quod ſtatim viderunt eam aridam, vt Chriſtus eam maledixit, quia non reſpexerunt ipſo die, neq; poſtea in reditu ad veſperum, ſed ſequēti die in aurora, cum redirent in Ieruſalem.

Ad ſecundum dicendum, quod mirati ſunt diſcipuli quomodo continuo aruit, non quidem, quod ipſi viderint ipſam ſtatim areſieri, vt maledicta eſt, ſed quia viderunt quando maledicta eſt, & viderunt ſequenti die eam aridam effectam, & cognouerunt manifeſtè, quod ſtatim aruiſſet, vt Chriſtus eam maledixit. Quomodo autem cognouerint ſtatim aruiſſe, cum non viderint eam areſcere, dicetur infra.

Ad tertium dicendum, quod admirati ſunt de exſiccatione ficulneæ, & dato quod non viderent, quando areſiebat, dū tamen ſcirent, quando aruerat admirarentur, quia admiratio eſt de omni mirabili. Erat autem mirabile, quod dicto verbo maledictionis ficulnea areſieret.

Ad quartum dicendum, quod ficulnea ſtatim aruit, vt maledicta eſt, & diſcipuli audierunt verba maledictionis, tamen non viderunt eam areſieri. Et ratio eſt, quia diſcipuli non aduertebāt ad hoc, quod licèt Chriſtus malediceret ficulneam, non credebant illi, quod ſtatim areſieret, imò neque aliquo tempore. Quod patet, quia quādo viderunt eam aridam admirati ſunt, & tamen non admirarentur, ſi putarent, quod ad verba Chriſti areſieret ficulnea, & ideo non curauerunt aduertere, an areſieret, & ideo non viderunt tunc, licèt aruerit dictis verbis, & eodem die quando redierunt de Ieruſalem in Bethaniam, non viderunt ficulneam aridam, quia non aduerterūt, ſed ſequenti die in aurora, cum redirent de Bethania in Ieruſalem reſpexit Petrus, & vidit eam aridam, & dixit hæc Chriſto. De his dicit Aug. lib. de concor. Euāg. ſ. Conſiderandum autem miratos eſſe diſcipulos de hoc, quod arbor aruerat, & eis eſſe dictum per Dominum reſpondentem id, quod de fide dictum eſt, non ipſo ſecundo die, quo maledixit arbori, ſed tertio die Marcus dicit, ipſo quippe ſecundo die commemorauit Marcus de templo eiectos vendentes, quod primo die factum prætermiſerat, ipſe verò ſecundo die dicit, quod facta veſpera egrediebatur de ciuitate, & cum mane tranſirent vidiſſe diſcipulos mane factam ficum aridam. Matthæus autem ſic loquitur, tanquam ſecundo die hoc totum ſit factum. Vnde intelligitur, quod cum Matthæus dixiſſet areſacta eſt continuo ficulnea prætermiſſis cæteris ad ſecundum diem pertinentibus adiunxit ſtatim, ſcilicet, & videntes diſcipuli admirati ſunt, quomodo continuo aruit, ita tamen, quod alio die viderit Dominus ficulneam, & alio die admirati fuerint diſcipuli, intelligitur enim non tūc aruiſſe, quando viderunt eam areſactam, ſed continuo quando maledicta eſt. Non enim areſcentem, ſed pœnitus areſactam viderunt, ac ſic eam continuo in verbo Domini aruiſſe intellexerunt.

An ſolus Petrus fuit, qui miratus, & locutus eſt, vel etiam cæteri diſcipuli. Quæſt. CXIX.

QVæritur, quomodo dicitur hic, & videntes diſcipuli mirati ſunt dicentes, quomodo continuo aruit. Nam Mar. vndecimo, dicitur, quod recordatus Petrus dixit, Rabbi, ecce ficus, cui maledixiſti aruit, A ergo ſolus Petrus fuit, qui miratus eſt, & qui locutus eſt, & non cæteri diſcipuli. Dici poteſt vno modo, quòd ambo Euangeliſtæ verum referunt, & ex dictis amborum vna plena colligitur narratio, quando enim ſequenti die poſt deſiccationem viderunt diſcipuli ficum aridam, omnes admirati ſunt, & dixerunt intra ſe, vel ad ſeipſos inuicem, quomodo ſtatim ficulnea aruit, & tamen non locuti ſunt ad Chriſtum. Petrus autem cœteris audacior exiſtens dixit Chriſto: Rabbi ecce ficus, cui maledixiſti aruit. Primum autem poſuit Matthæus, dicens diſcipulos admiratos dixiſſe, ſcilicet inter ſe, & non ad Chriſtū, quomodo continuo aruit, ſecundum poſuit Marcus, dicens, quòd recordatus Petrus, dixit rabbi, &c. Sed adhuc dicendum, quòd in modo non concordant, quia Matthæus volens euitare longiorem narrationem, vt non cogeretur B facere narrationem duorum dierum, quaſi ſimul factum fuerit poſuit rem, quaſi de præſenti, dicens: Et videntes diſcipuli, videre autem ad præſentia eſt. Marcus verò volens narrare rem ſicut fuerat, quia oſtendit alio die eſſe deſiccatam, & ſequenti die à diſcipulis ficulneam viſam aridam, quam tamen viderant viridem, antequam malediceretur, & audierint verba maledictionis, introduxit rem per modum præteriti, & ideo dixit Petrum recordatum eſſe, & ſi de omnibus diſcipulis diceret, poneret illos recordatos, quaſi reſpectu illorum verborum dictorum præcedenti die maledicendo ficulneā erat retardatio, quando tunc eam aridam viderent. Secundo poteſt dici, quòd in veritate cæteri diſcipuli, nihil dixerunt, ſed ſolus Petrus, qui admirans ait: Rabbi ecce, ficus, &c. ſicut Marcus aſſeruit, ſed quia nomine omnium C, vel ex conceptu illorum, cum omnes poſſent iſta conſiderare dicta fuerunt, omnes admiratos, & dixiſſe, quomodo continuo aruit, Matthæus aſſeruit. Sic & aliàs fieri ſolet, vt ſupra 14. c. quando Chriſtus quæſiuit de panibus ad ſaturandum turbas, & dicitur, quòd non habebant, niſi quinque panes, & quòd hoc dixerunt diſcipuli, & tamen Ioan. 6. capit. dicitur, quòd Andreas dixit iſtud, quaſi ſolus ille dixerit. Etiam ſupra 15. cap. dicitur, quòd Petrus quæſiuerit, dicens: Ediſſere nobis parabolam de eo, quod per os intrat: & tamen Marc. 7. cap. dicitur, quod cum intraret in domum interrogauerunt eum diſcipuli iſtam parabolam.

Circa hoc poteſt vtrumque teneri. De primo enim multa exempla, quia frequenter vnus omittit quod alius ſupplet, & ex ambobus colligitur vna plena narratio, D magis tamen tenendum eſt ſecundum quod patet, quia cum Marcus expreſſerit, quod hoc dixit Petrus, veriſimilius eſt, quod dixerit ipſe ſolus, quam quod omnes diſcipuli dixerint. Nam poſito quod Petrus ſolus loqueretur, poterat conuenienter dici, quod omnes diſcipuli, ſiue quod diſcipuli dixerunt, eo quod ad omnes hoc poterat pertinere, ſed ſi omnes diſcipuli communiter hoc dixiſſent, non erat vlla cauſa dicendi ſpecialiter de Petro, ꝙ ille hoc dixiſſet, ideo magis tenendum eſt, quod ipſe ſolus dixerit iſtud, cæteris tacentibus, admiratis de hoc, quod factum erat.

An dixerint iſtud inter ſe diſcipuli vel dixerint Chriſto. Quæſt. CXX.

E SEd quæretur, dato quod omnes diſcipuli hoc dixiſſent, ſicut Matthæus hic videtur innuere, an dixerint iſtud inter ſe, vel dixerint illud Chriſto. Dicendum, quod in veritate ſolus Petrus dixit hoc, vt dictum eſt præced. quæſt. & tamen ſi cōcederetur, quod omnes diſcipuli dixerint ea, quæ habentur hic, eſſet dicendum, quod dixerint illud Chriſto, & non inter ſe ſolum. Quod patet, quia Matthæus introducit hic Chriſtum reſpondentem diſcipulis ad illa verba, ergo dixerunt ei illa, nam dicitur quod videntes diſcipuli admirati ſunt dicentes, quomodo continuo aruit. Et ſequitur: Reſpondens autem Ieſus dixit illis: Amen dico vobis, &c. Eſt tamen dicendum ſecundum veritatem, quod omnes diſcipuli viderunt ficulneam areſactam, quia quando Petrus vidit ē cæteri viderēt, vel ipſe incitaret eos ad aduertēdū per ſuā admirationē, & verba, q̄ ad Chriſtū direxit. Et ideo ſicut oēs viderunt,

derunt,ita omnes admirati sunt,quia nemo esset, qui de talibus non miraretur.nullus tamen eorum quidquam ad Christum locutus est.sed solus Petrus,qui uelut audacior erat, & circa Christum cõfidentior,uel magis circa talia solicitus,sicut Mar. expressit. Matth. tamen dixit, omnes discipulos admiratos dixisse, quomodo continuo aruit,dans omnibus id,quod solus Petrus dixit eo quod illud idem quilibet aliorum interrogare posset, cũ quilibet de hoc admiraretur,sicut Petrus. Et hoc satis apparet, quia licèt solus Petrus hoc dixit, vt Mar. expressit, Christus tamen respondens non direxit verba ad solum Petrum,sed ad omnes quasi omnes interrogassent,sic dicitur Mar.11.recordatus Petrus dixit:Rabbi ecce, ficus, cui maledixisti,aruit.Et sequitur: Et respondens ait illis, habetis fidem Dei. Et tamen, quia Matth. interrogationem Petri attribuit omnibus propter causam dictam, dedit eis,quod ad Christum loquerentur,sicut Petrus locutus est,& tamen non posuit eadem verba. Dixit enim Mar. Petrum dixisse, ecce ficus, cui maledixisti, aruit. Mat. autem introducit eos dicentes, quomodo continuo aruit. Intelligitur enim quod de ficu loquerentur, & quia Matth.addidit: Continuo, posuit causam admirationis,quia de hoc erat admiratio, quod statim aruit, cum maledicta fuit.

Quomodo discipuli potuerunt scire,quod statim ficulnea aruerit. Quæst. CXXI.

QVæritur, cum dictum fuerit supra, quod discipuli non viderunt ficulneam arescentem, sed sciuerũt eam factam aridam,& continuo aruisse. Est dubium quomodo potuerunt scire,quod statim aruerit.

Dicendum,quod fuit ex coniectura,nam viderunt ficulneam virentem esse,antequam malediceretur, & sequenti die viderunt eam arefactam à radicibus, quasi nunquam fuisset arbor,& ideo constabat,quod non successiuè,sed subito aruit, quia si in tam pauco tẽpore areret successiuè, cum prius viderent eam viridem pęnitus, non deueniret intra vnam diem ad esse pęnitus aridam, quasi non fuisset arbor vnquam.

Secundo, quia cum ipsi vidissent eam viridem, antequam malediceretur, & verba maledictionis audierunt, & sequenti die post maledictionem viderunt eam arefactam,apparuit,quod non ex causa naturali, sed ex maledictionis viribus aruisset. Causa autem, & agens naturale requirit successionem in operatione sua, agens aut miraculosè non,ideo clarè arguebant,quod subito aruisset, quia propter maledictionem illam arefactam intelligebant.

Tertiò potest dici,quod continuò,vel statim vocabant hic paruum tempus,s.vnius diei,quod transierat à maledictione vsque nunc,quando viderunt eam aridam.Nã dato,quod non aruisset mox, vt verba fuerunt dicta, cũ aruerit intra vnius diei spacium, quod illi manifestè videbant,dicebant continuò aruisse. Et ad hoc non erat opus argumentis, cùm palam viderent arefactam ficulneam,quam præcedenti die viderant virẽtem,& de hoc admirabantur,quia si ex naturali causa arere debuisset, non aruisset in tam breui tempore, neque etiam tantum aruisset,quia ita aruit,quasi nũquam fuisset arbor, quod expressit Marcus,dicens,quòd à radicibus arefacta est.

Quare discipuli admirati sunt videntes, quòd ficulnea maledicta a Christo aruerat. Quæstio CXXII.

QVæritur,quare discipuli admirati sunt videntes, ꝙ ficulnea maledicta à Christo aruerat.

Nam quotidie miracula Christus faciebat, quæ non erant minora,quam desiccare arbores,sed maiora,vt: suscitare mortuos,& illuminare cæcos, & de illis iam non admirabantur.

Quo ergo de hoc admirati sunt.Dicendũ,ꝙ hoc prouenit ex ignorãtia discipulorũ,& paruitate fidei.Non.n.tenuerũt firmiter ante passionem suam illum esse Deum, quia tunc in passione non scandalizarentur, & tamen scandalizati sunt perdendo fidem,& spem,vt dixerũt illi

F duo discipuli,Luc.24. nos autem sperabamus, quòd ipse redempturus esset Israel: quasi dicat: iam nõ speramus, sicut sperabamus: ideo fides non erat firma, & ita non credebant eum firmiter esse Deum, propter quod non credebant miracula fieri ab eo in propria virtute, sed à Deo concedi sibi hæc: sed ita erat apud antiquos prophetas,quòd quibusdam concedebat Deus vnum genus miraculorum, & non alia: ideo & de Christo credebant,ꝙ posset facere miracula illa,quæ quotidie faciebat,vt sanare ægros, suscitare mortuos: circa arbores autem, nunquam Christus fecerat miraculum aliquod: ideo putabant, quod potestas sua non extendebatur ad faciẽdum miracula in arboribus,vnde cum viderant factum admirati sunt. Secundò, quia etiam Christus mutauit hic genus miraculi:nam omnia miracula sua ante hoc erãt ad

Discipuli ante passionem non crediderunt eum esse Deum.

G bonum, scilicet ad sanationes ægritudinum, suscitationes mortuorum, ad saturationem famelicorum,& similia. Ad malum autem, siue ad nocendum, nunquam fecerat miracula,nunc fecit miraculum ad malum,scilicet desiccando ficulneã,ideo arida facta ficulnea mirati sunt valde discipuli, & tamen si rectè cognoscerent originem potestatis, ex qua erant miracula, de nullo miraculo Christi mirarentur factis præcedentibus. Et tamen dicendum, quòd admirati sunt de extensione potestatis Christi,quia non solum ad ea,quæ ante hoc viderant,sed etiam ad arbores extendebatur,de quibus nunquam viderant, etiam de magnitudine mirabantur, quasi valde magnum esset,quòd ficulneam potuisset arefacere.Et patet hoc ex Christi responsione in littera,scilicet si habueritis fidem,& non hæsitaueritis non solum de ficulnea fa

H cietis,sed & si monti huic dixeritis, tolle te,& iacta te in mare,fiet. In quo duo exprimit, primum est extensio in quantum dicitur,non solum de ficulnea,quasi dicat, nõ solum circa ficulneam, sed etiam circa omnia poteritis, operari cum ait:& omnia,quæ petieritis in oratione credentes accipietis. Secundum est magnitudo, quia dixit non solum de ficulnea,sed & si dixeritis monti huic tolle te, & tamen maius erat montem à radicibus tollere, vel maius videbatur,quàm ficulneam desiccare.

Ad quid fuit conueniens,quòd Christus ostenderet nunc potestatem suam in operatione istius miraculi. Quæst. CXXIII.

QVæritur, ad quid fuit conueniens, quòd Christus ostenderet nunc potestatem suam in operatione

I istius miraculi.Dicẽdum, quòd fuit primò ad ostendendum potestatem suam. Nam Apostoli non putabant eum potentem esse circa hoc, in quo nunc suam ostendit potestatem.Quod patet, quia admirati sunt discipuli nimis quomodo continuò aruisset ficulnea, & hoc non fieret si ante hoc crederent, quòd ille istud posset,sed conueniens erat, quòd discipuli agnoscerent magnitudinem potestatis Christi potius quàm cæteri, cum per eos fides deriuanda esset in cæteros docendo,& prędicando,sed non docerent id, quod non crederent, & si mentiri vellent se aliquid credere, quod non credebant, & illud cœteros docere vellent, non possent illud miraculis ostendere ad confirmandum,quia operatio miraculorum fit à credẽtibus,vt dicitur hic in littera,& Mar.11.

K & à non credentibus non potest fieri miraculum,Iaco.1. ideo magis erat necessaria fides de Christi potestate in Apostolis, quàm in alijs. Sciebat autem Christus quid erat, quòd Apostoli de Christo credebant, & quid non, quia ipse sciebat,quid esset in corde hominis, & nõ opus erat,quòd quis ei testimonium perhiberet de homine. Ioan.2.c. Et antequam quis interrogaret sciens ipse,quæ erant in corde respondebat interdum, quæ opus erat respondere, quando volebat. Ioan. 16. capit. ideo conueniens fuit, quòd cum nunc Christus sciret defectum fidei Apostolorum ex hac parte, quòd etiam si nulla esset occasio ad faciendum miraculum istud, quòd ipse quæreret illam, & faceret miraculum, vt sic fides roboraretur in discipulis.

Operatio miraculosa est a credentibus.

Secundò fecit, & etiam principaliter ad dandum doctrinã de petendo,et obtinẽdo in oratione,quia Christus

hic

hic fecit miraculum,quasi per modum orationis,& voluit hoc extendere ad nos.s.quod sicut ipse faciebat ista, ita & nos si peteremus à Deo quid fieri,dum tamen confidenter peteremus.obtineremus illud.Et hoc fuit multum cõueniens, quia alia miracula Christus faciebat ad ostensionem potestatis suæ, siue eorum, quæ ad ipsum pertinebant.

Debuit ergo aliquando facere miracula ad dandum nobis doctrinam de faciendo miracula. Erat enim nobis necessaria ista operatio, & tamen nunc fuit sic: ideo fuit conueniens istud miraculum,& patet quod ista fuerit precipua intentio,quia Christus hoc adiecit in respõsione ad verba discipulorum dubitantium, s.Amen dico vobis,si habueritis fidem,& non dubitaueritis,non solum de ficulnea facietis,sed & si monti huic dixeritis, tolle te,& iacta te in mare,faciet. In alijs autem miraculis,nichil tale dicebat,& ita apparet,quod illa non referebat, nisi ad se. Istud verò ad nos pertinebat, & sic conueniens fuit fieri,& ista fuit causa,quare non solum fecit Christus miraculum,sed etiam fecit tale miraculũ, vt discipuli admirarentur: multa enim erant genera miraculorum,quæ Christus quasi quotidie exercebat, vt sanationes ægritudinum, & de talibus non admirabantur propter assiduitatem,& consuetudinem. Si autem nunc tale quid egisset,non mirarentur discipuli,& ideo nemo eorum interrogaret, & consequenter nõ esset occasio Christo ad respondendum,& tamen istud, q Christus dixit de oratione facta confidenter, fuit respõsio ad admirationem discipulorum, vt patet ex litera,ideo potius debuit tale miraculum facere,quàm aliquod aliud, admirati enim sunt discipuli,quod Christus etiam circa arbores extenderet suam potestatem,etiam mirati sunt, quod subito ad verbum eius aresieret ficulnea,cum esset arbor tam humida, vt dicitur in litera, quod admirati sunt dicentes,quomodo continuò aruit.Et Theophylatus dicit, quod miraculum magnum videtur in hoc, q tam humidam, & viridem arborem ex templo siccauerit,ergo fuit conueniens nunc à Christo miraculum fieri,& istud specialiter,vel aliud simile,in quo admirarentur discipuli,& non illa,quæ vulgata erant.

Quare Christus fecit istud miraculum, & posuit istam doctrinam de faciendo miracula.
Quæst. CXXIIII.

QVæritur,dato quod Christus vellet nobis dare doctrinam de faciendo miracula,& obtinendo illa fieri,quare fecit istud miraculum,& posuit istam doctrinam,quia iam dederat istam doctrinam supra 17. & Luc.17.Si habueritis fidem,sicut granum sinapis,& dixeritis monti huic transi hinc,transibit,ergo non erat opus istud nunc fieri.

Dicendum, quod vna causa præcipua istius miraculi fuit,vt ostenderetur maledictio principum sacerdotum, scribarum, & Pharisæorum per maledictionẽ ficulneæ, & ideo fuit miraculum arefactionis factum per viam maledictionis,& quia accidit,quod discipuli admirarentur de hoc,quasi aliquid magnum esset,respondit Christus id,quod conueniens erat ad propositum.s.quod nõ solum istud ipse poterat, sed etiam nos possemus si fidẽ haberemus petendo,in quo potestatem suã ostendebat, s. quanta ipse posset facere, cum etiam nobis petentibus concedere posset facere istud,& maiora, & simul cũ hoc dabat nobis doctrinam faciendi miracula, vel ea impetrandi, quæ poterat ex illa admiratione ortum habere.

Secundo potest dici,quod non fuit quasi per accidẽs, vel correlariè introducta hic doctrina de obtinendo miracula, sed principaliter, & tamen non est superuacua, sed fuit valde conueniens.Cũ aũt obijcitur,q iam Christus posuerat istam doctrinã, põt vno modo dici, quod licèt iam posita fuerit,tñ hic posuit eã Christus ad magis eã aperiendũ,quia prius dixerat eã decurtate,nunc verò largius.Nam sup.17.c.dr̃,dicetis monti huic, transi, & transibit,& nichil impossibile erit vobis.Et Luc. 17.vbi idem pęnitus dicitur: Si habueritis fidem,sicut granum sinapis,dicetis huic arbori moro eradicare,& transplan-

A tare in mare,& obediet vobis:hic verò magis aperuit dicens:Amen dico vobis,quia si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si dixeritis monti huic,tolle te, & iacta te in mare fier, & omnia,q̃ petieritis in oratione credentes accipietis.Et Marc. 11.cap. idem dicitur, & additur etiam conditio orandi ibi. s.quòd cum orauerimus dimittamus omnibus,& ita sæpe aliqua repetuntur ex industria in sacta scriptura, vt addatur aliquid.Secundò potest dici,quòd etiam si sufficienter iam posuisset Christus doctrinam istam de obtinendo,quę petimus,cõueniens erat petere eam,quia ista erat res magna,& talia sæpe dicuntur,vt memorię commendentur,& etiam, vt maiora à nobis putentur,& magis necessaria cum a legislatoribus sæpius fuerint dicta, conueniens fuit repeti. Tertio potest dici,quòd istud po-
B situm est, & factum a Christo ad doctrinam obtinẽdam in oratione, & non est repetitum, sed est necessarium, quia non fuerat vnquam factum aliquid ad hoc, neque in verbis fuerat data doctrina de hoc. Illud enim quòd habetur supra 17. & Luc.17. non fuit doctrina de obtinendo in oratione, sed doctrina de quãtitate fidei. Aliud est enim quòd fides requiratur ad impetrandum: aliud verò quanta fides. De quantitate enim solum ibi locutus est Christus.Quod patet,quia supra 17.cap.dicitur,quòd dixit Christus:si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic,transi,& transibit.Et Luc.17.dr̃,q discipuli dixerunt Christo:Dñe adauge nobis fidem,& ille ait:Si habueritis fidem,sicut granum sinapis,&c. Manebat ergo dicendũ de fide, quæ præsupponebatur,& quia conditionem istius nesciebant discipuli, locutus est hic
C Christus de illa dicẽs,si habueritis fidẽ.Et ista est veritas, nam repetitio,de qua supra dicebant, non multum conuenit, quia illud conuenit Christo, de quo constat, quia sæpe eandem rem prædicabat in diuersis locis, & coram diuersis personis, vt omnes audire possent doctrinam necessariam,ad Euangelistam tamen, vel scriptorem nõ conuenit idem repetere,cum idem semel dictum, ita sufficienter intelligi possit,sicut si millesies scribatur, & tamen Euangelista posuit istud,& illud, ideo dicendum, quod licèt Christus repetiuerit,non repetiuit illud Matt. sed ideo posuit,quia aliud erat istud,quam illud. Sed dicetur, quod dato, quod Christus ad hoc dixerit, non sit conuenienter dictum. Nã duo erant hæc.s.fides,& quantitas fidei, & vnum præsupponit alterum, vnde necesse est,q ad cognoscendam quantitatem fidei, q pręsuppo-
D natur fides,& tñ supra 17.cap. Christus declarauit discipulis de quantitate fidei sufficientis ad operationem miraculorum, ergo iam præsupponebatur in eis, quod fidem esse necessariam sciebant,& consequenter non diceret hic posterius de fidei necessitate, quod est dicere de fide absolutè,cum iam ibi dixerit de fidei quantitate.

Secundò patet, quia etiam ibi apparet, quòd discipuli cognoscebant fidem esse necessariam, quia Luc.17.capit. dicitur, quòd dixerunt discipuli Christo: Adauge nobis fidem: ergo iam sciebant fidem esse necessariam, & credebant se habere illam: & tamen maiorem habere desiderabant,cum parua esset,quam habebant:ergo iam sciebant de necessitate fidei ad operationem miraculorum: & ita nõ fuit conuenienter nunc factum miraculum ad ostendendum necessitatem fidei in operatione miracu-
E lorum,neque posita doctrina ad hoc. Dicendum,quòd conuenienter factum est, quòd Christus nunc daret doctrinam de obtinendo miracula fieri per fidem, neque est superuacuum posita doctrina, quæ habetur supra 17. cap.& hoc propter duo.

Primò,quia licèt ibi posuerit de quantitate fidei, & in hoc intelligatur, quòd fides erat necessaria: tamen non posuit de conditione huius fidei.s.qualis esse debeat, & hoc declarauit hic. s. quòd sit sine vlla hæsitatione, qd hic expressum est. s.si habueritis fidem, & non hæsitaueritis,& Marc.11 cap.dicitur,quicunque dixerit monti huic, tolle te, & mittere in mare, & non hæsitauerit in corde suo,sed crediderit quodcunque dixerit fiet:hoc tamen non fuerat expressum supra 17. neque Luc.17. cap. vbi eadem sententia ponitur, sed dicitur ibi de magnitudine fidei:ideo cõueniens fuit nunc desiderati doctrinã,

vt ostenderetur qualis esse deberet, quod supra ostēsum non fuerat. Est enim ista conditio fidei tam necessaria, vt sine ea non impetretur aliquid. Sic dicitur Iaco. 1. cap. scilicet. Qui indiget sapientia petat à Deo, qui dat omnibus affluenter, & nemini improperat, postulet autem in fide, nichil hæsitans, qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur, & circūfertur, non æstimet autem homo ille, quod accipiat aliquid à Deo, ideo conueniens fuit, de hac tam necessaria conditione fidei, fieri mentionem.

Secundo fuit, quia ista doctrina addit aliquid ad illā, quæ habetur sup. 17. nam ibi dictum est de quantitate fidei. s. quod fides tanta, vt granum sinapis, sufficiebat ad imperrandum miracula fieri, & quia aliquis nesciret, an haberet tantam fidem sicut granum sinapis, aut putaret, quod aliqua fides erat minor, quam granum sinapis, crederet, quod aliqua fides erat, quæ non sufficeret ad impetrandum miracula fieri, vt ergo quilibet habens fidem, quantumcunque credat se aptum ad impetrandum miracula fieri, fuit conueniens absolutè dici, quod quicunque haberet fidem, scilicet, quantamcumque, transferret montes, aut faceret quidquid vellet, & hoc significat hic litera, quia ponit habere fidem, & non hæsitare, & non notat aliquam quantitatem illius. Sed obijcietur contra primum horum. s. quod non oportebat istam doctrinam poni propter hoc, quod dicitur, & non hæsitauerit, quia istud etiam si non ponatur subintelligitur. Nā aliter non est fides, nisi habens fidem sit non hæsitans, quia qui dubitat infidelis est, extra de Hæreti. c. dubius. s. dubius in fide, infidelis est. Dicendum, quod de ratione fidei propriè dicta est firmitas quædam. Vnde sicut fides est duplex. s. vna qua creduntur articuli, & cætera à Deo reuelata, per quorum assensum fideles dicimur, & alia, per quam miracula fieri impetrantur, quarum prima est virtus theologica, secunda est donum, ita est duplex firmitas, prima requirit firmiter assentire, secunda exigit non hæsitare. Ideo sicut dicendo, quod quis habet fidem, qua creditur, intelligitur, quod firmiter assentit omnibus credendis, ita dicendo, quod habet fidem, qua miracula impetrantur subintelligitur, quod circa ea, quæ fieri petit, nequaquam se impetraturum hæsitat, & tamen quia discipuli adhuc nesciebant conditionem, & naturam fidei, etiam si aliquid importaretur sub ratione fidei, debuit expressè dici illis, & ita fuit hic. s. quod haberent fidem, & non hæsitarēt, ita. n. diffinitum importat id, quod diffinitio, & tamen per diffinitionem notificatur quid importat nomen diffiniti, & ob hoc nō solum Christus hic, sed etiam Iacobus tenuit istum modum loquēdi. s. Iaco. 1. cap. postulet autem in fide nichil hæsitans, vnde noluit ponere, postulet autem in fide, quod solū sufficiebat, sed addidit nichil hæsitans, quasi hoc non faciliter intelligeretur, nisi exprimeretur.

Quare Christus potius ostendit potestatem suam in maledictione ficulneæ, quam alterius rei.
Quæst. CXXV.

QVæritur, dato quod Christus vellet ostendere potestatem suam, vel significationem rerum, aut aliquid aliud in miraculo, quod fecit, quare potius ostendit in maledictione ficulneæ, quā alterius rei, poterat enim maledicere animalia bruta aliqua, vel homines, & maledicendo occidere, potissimè, quia hæc maledictio erat ad ostendendum maledictionem Iudæorū, ideo aliquem, vel aliquos de eis poterat maledicere, & occidere.

Dicendum primo, quod fuit hoc ad ostendendum benignitatem Christi, nullam enim ferocitatem, aut crudelitatem exercebat cum posset, licèt offenderetur, & ideo cum potestatem in destructione alicuius rei ostendere debuit, noluit facere hoc in rebus sentientibus, sed in rebus insensatis, quæ dolorem non sustinent, sic dicit Chrysost. s. Maledixit ergo ficulneam propter discipulos, vt confidant, quia enim vbiq; beneficia tribuebat, nullumque puniebat, oportebat autem eum suæ punitiuæ virtutis demonstrationem facere, vt discerēt, quod posset etiā

F Iudæos persequentes siccare, noluit hoc demonstrare in hominibus, vnde in planta suæ punitiuæ virtutis tribuit exemplum. Secundo fuit, vt specialiter ostenderet benignitatem suam erga homines, nam licet homines peccarent, ipse non puniebat eos, quia directè repugnabat intentioni eius, venerat enim ipse ad liberandum homines de peccato, & de pœnis, in quas incurrebant per peccatum tolerando pœnas eorum Isa. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ideo non debuit pęnas, aut mortem hominibus inferre in isto aduentu, quo ad redimēdum veniebat. Et ita ipse ait, filius hominis non venit, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per illum, & ideo increpuit Iacobum, & Ioannem, Luc. 9. ca. quando voluerunt petere ignem de cęlo, vt exureret Samaritanos. s. Domine vis dicamus, ignis de
G scendat de cœlo, & consumat illos, & cōuersus increpuit illos, & dixit: Nescitis cuius spiritus estis. i. quam intentionem tenere debetis. Et sequitur, filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. i. non venit ad occidendum homines, sed ad liberādum eos à morte, & ideo neque vos debetis mortem, aut pœnas illorum optare.

Tertiò fuit, quia non erat nunc conueniens occidere Iudæos propter sterilitatem eorum, & propter malitiā, quia licèt nondum fructum haberēt, adhuc tempus supererat, in quo illum habere possent. s. prædicantibus Apostolis post Christi mortem, etiam non propter peccata, quia maximum peccatum eorum, propter quod vniuersa mala eis euenerunt nondum compleuerant. s. mortem Christi, & tamen Deus non infert pœnam quousq; peccata illorum, quos punit cōpleta sint. Sic patet Gen.
H 15. vbi Deus loquebatur de Chananæis, Amorrhæis excludendis de terra propter peccata, & quasi reddens rationem, quare nondum excluderetur, ait, nondum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum, vsque ad pręsens tempus. Quarto fuit, quia dato quod aliquis de Iudæis esset, cuius iniquitates completæ essent, vt deberet statim perire, tamen non erat cōueniens, quod Christus illum maledicendo occideret, quia ista maledictio non debebat esse nunc ad executionem mali, quod Iudæis inferendum erat, sed ad significationem illorum, sed maledicendo aliquem hominem, & occidendo appareret, aut putaretur, quod illud fiebat propter peccatum illius, & non propter significationem aliquarum rerum, maledicendo autem aliquam rem animatam, quæ neq; peccare poterat, neque damnum inferre, appareret, ꝙ fiebat
I ad aliquid significandum, aut saltem hoc magis cogitari posset, ideo nō debuit maledici, & occidi aliquis homo.

Quinto fuit, quia cum maledictio ista fieret ad significationem, debuit fieri in re, quæ conuenienter haberet istam significationem.

Et hoc erat in ficulnea, quia sicut illa habebat folia, quæ eam de longe fructiferam ostendebant, & tamen nullum fructum habebat: ita Iudæi cum haberent foris in cœremonijs quandam speciem sanctitatis: nullam tamen veram bonitatem habebant, sed omni iniquitate erant pleni, vt Christus eos redarguit infra 23. cap. Sextò, quia etiam conueniens fuit hoc ex parte rei, quę maledicebatur. Nam licèt maledictio ista fieret principaliter ad significādum: tamen debuit apparere prima facie aliqua causa, quare Christus moueretur ad maledicendum rem
K illam: & hoc planè apparuit in ficulnea, quia videbatur Christus iuisse ad quærendum in ea ficus, & non inuenit: & ita quasi indignatione quadam commotus, cum prætenderet speciem fructuum, & non haberet illos, putaretur prima vice maledixisse illi, quod non apparere in aliqua arbore non fructifera, quia non subesset aliqua causa, quare illi prima facie videretur voluisse maledicere. Septimò, vt quidam volunt, fuit potius in ficulnea, quàm in alia arbore ad ostendendum miraculi magnitudinem, scilicet quod arbor tam viridis subito ad verbum Christi marceret, quasi pœnitus desiccata, sic dicit Chryso. Ideo autem non in alia planta, sed in omnium humidissima hoc miraculum fecit, vt & hinc magis appareret hoc miraculum: & ita cōuenienter valde factum est, quod scilicet Christus simul potestatem, significationem, & benignitatem ostenderet: quidquid. n. nunc esset

eſſet,quod malediceret, ad ſignificationem agebat maledicendorum Iudæorum,poteſtatem quoq; oſtendit,quia humidiſſimam arborem vnico verbo areſecit.

Benignitatem quidem, quia hoc oſtendere noluit in rebus ſentientibus,& potiſſimè in hominibus, ſed in non ſentientibus manifeſtauit, ita enim Chriſtus poteſtatem ſuam oſtendebat,quod quando in benefaciendo poteſtatem monſtrare volebat,in hominibus miracula faciebat, vt in curatione ægritudinum.Cum verò nocendo oſtendebat poteſtatem,in rebus non humanis illam monſtrabat,ſicut in præcipitatione porcorum,ſupra 8. cap. & in maledictione ficulneæ hic:ſic dicit Hilarius. ſ. & in hoc bonitatis Dominicæ argumentum reperimus.

Nam vbi afferre voluit procurate per ſe ſalutis exemplum,virtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporib. exercuit,ſpeciem futurorum,& animæ ſalutem curis præſentium ægritudinum commendans,nunc verò vbi in contumaces formam ſeueritatis conſtituebat, futuri ſpeciem damno arboris indicauit.

Quare Chriſtus porcos præcipitauit,& occidit, qui dolorem ſentiebant. Quæſt. CXXVI.

SEd dicetur, cum Chriſtus propter ſuam benignitatē, & manſuetudinem ſuam poteſtatem ibi mala inferendo oſtendere deberet, vbi nulli inferret ſenſum doloris,& ideo faciebat hoc in rebus non ſentientibus, ſicut in ficulnea,cur porcos præcipitauit,& occidit,qui dolorem ſentiebant? potiſſimè cum tot præcipitauerit?erāt enim illi quaſi duo millia,vt patet Mar.5.cap.

Deus nunquā ſine neceſſitate oſtendebat ſuā poteſtatē innocendo.

Dicendum vno modo, quod Chriſtus ex ſumma benignitate ſua potius debebat oſtendere poteſtatem ſuam in benefaciendo,quàm in nocendo,& ita faciebat; imò & nunquam illam oſtenderet in nocendo, niſi hoc neceſſitas exigeret,ſicut nunc ad oſtenſionē futuræ maledictionis Iudæorum, non potuit oſtendi miraculum in benefaciendo,ſed in nocendo,quia miracula,quæ fierent in benefaciendo non repræſentarent mala infligenda Iudæis, & ideo oſtendit poteſtatem ſuam in nocendo.

Ita ſi interdum non poterat iuxta rerum exigentiam oſtendi poteſtas, niſi miraculum fieret in nocendo alicui rei ſentienti,fiebat in nocendo illi, & ita factū eſt in porcorum præcipitatione, nam Chriſtus ſanauerat duos arreptitios,in quibus erat vna legio dæmonum, voluit autem Chriſtus oſtendere poteſtatem magnam,quæ fuit in iſto miraculo,oſtendebatur autē poteſtas magna ex multitudine dæmonū,quos vno impetu eiecit, & vna voce, ideo antequam Chriſtus illos eijceret, quæſiuit ab illis, quaſi eſſet vnus dæmon ſolum in vno arreptitio,quod tibi nomen eſt, & reſpondit multitudo dæmonum, legio michi nomen eſt,quia multi ſumus.

Vt autem oſtenderetur in veritate, quod multi erant ſicut illi profitebantur debuit hoc oſtēdi per exteriorem operationem,nulla autem conuenientior erat, quā quod mitterentur in porcos ſicut illi petebant,nam cum quilibet porcus per ſe arriperetur,non poterat minus, quā ab vno dæmone quilibet porcus arripi, & ſic ſaltem eſſent tot dæmones,quot porci.

Et tamen porci erant vſque ad duo millia.Mar. 5.cap. Ideo ſaltem erant duo millia dęmonum,& tamen in veritate plures dæmones erant,cum eſſet legio:Mar.5.& Luc 8.cap.Si autem concederetur dęmonibus,quod euerterent aliquando montem,vel ſimilia facerent,non colligeretur ex hoc,an eſſent multi,vel vnus,cū quilibet eorū poſſit ſolus facere magna, cum non ſit poteſtas ſub cœlo, quæ comparetur eis.Iob.21.cap.& ita debuit conuenienter concedi tunc dæmonibus, quod introirent in porcos, & præcipitarent eos.

Secundo poteſt dici, quod fuit ad oſtendendum ferocitatem,& crudelitatem dæmonum, cū vno impetu duo millia porcorum in mare præcipitauerint, & non oſtenderetur crudelitas, ſi rem inanimatam inſenſibilem agitārent,vt ſi euerterent montes,vel ædificia, quia circa inſenſibilia non eſt crudelitas.

Tertio poteſt dici, ꝙ adhuc ſtat generaliter dictū. ſ. ꝙ Chriſtus nunquam oſtendit poteſtatem ſuam, nocendo

A per ſe,vel immediatè rebus animatis ſentientibus. Nam ipſe non occidit,neque præcipitauit porcos,ſed ſolū conceſſit dæmonibus introire in eos, ipſi verò introeuntes, præcipitauerunt,& occiderunt omnes porcos.

Quare Chriſtus dixit,ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis. Quæſt. CXXVII.

QVęritur,quare dixit Chriſtus,ſi habueritis fidem,& non hæſitaueritis.

Dicendum, quod vt habitum eſt ſupra quæſt. 127.iſta eſt cauſa præcipua,quare poſita fuit iſta doctrina de impetrādo miracula fieri per fidem, cum etiam ſupra 17.cap.poſita fuiſſet,ſ.vt adderetur, & non hæſitaueritis. Et ideo tam Matthæus hic,quam Marcus 11.capit. illud

B poſuerunt,quia dicitur ibi;Quicūque dixerit mōti huic, tollere, & mittere in mare, & non hæſitauerit in corde ſuo,ſed crediderit quodcunque dixerit,fiat, fiet, fuit autē multum neceſſaria iſta particula. Ad quod ſciendum ꝙ de fide,quæ eſt ad faciendum miracula, dupliciter putatur,quidam credunt,quod fides eſt confidentia illa, quā creditur aliquid ſic euenturum, ſicut in oratione petitur, etiam ſi non firmiter hoc confidatur.

Alij dicunt fidem eſſe, quando firmiter creditur euenturum eſſe quod petitur,& nulla dubitatio de illius euentu habetur,quando autem eſt confidentia quædam, vel expectatio de re,quam in oratione petimus,& tamen cū quadam dubietate,dicunt primi eſſe fidem,ſed imperfectam quidem.

Secundi autem dicunt nullo modo eſſe fidem,& tamē

C ſecundum vtroſque eſt verum,quod non eſt illa confidētia ſufficiens ad impetrandū miracula fieri, & quia Chriſtus loquebatur hic de fide, vt eſt ſufficiēs ad impetrationem miraculorum,debuit addere hoc.ſ. & non hæſitaueritis.Etiam Marcus poſuit,vt dictum eſt,& Iaco. 1.ſic ponitur,poſtulet autem in fide nichil hæſitans. Accipiendo autem iuxta primam opinionem,dicetur,quod Chriſtus addidit hic iſtam particulam ad ſignificandam fidē perfectam,& ideo dixit, ſi habueritis fidem. ſ. quæ poteſt eſſe cum hæſitatione.& tamen non eſt perfecta,ſed perficitur per ſequentia.ſ. & non hæſitaueritis, iuxta ſecundā opinionem dicetur,quod non eſt additio,cum non hæſitare includatur in ratione fidei, ſed ponitur expoſitiuè, ſicut diffinitio explicat diffinitum,eo quod illi,quib. Chriſtus loquebatur,non intelligebant,quid importaretur nomi-

D ne fidei illius,quam ipſe accipiebat. Sed dicendum eſt,ꝙ ſecunda poſitio eſt verior.ſ.quod fides includat firmitatē ſine hæſitatione. Nam hæſitare cum fide,non facit fidem ſolum eſſe imperfectam,ſed prorſus facit fidem non eſſe, cum ſit limitatio diſtrahēs, ſicut mortuus ad hominem. Et ratio eſt,quia aliàs non differret opinio à fide, nā opinio aſſentire facit cum formidine ad oppoſitum,ſi autem fides adhuc hæſitationem haberet,cum formidine aſſentiret,& eſſet opinio.Aſſentit ergo, vel confidit ſine formidine,ſicut ſcientia,quæ de certis, & neceſſarijs eſt, & tamen differt,quia ſcientia ex neceſſarijs demonſtrat, fides autem ſine demonſtratione aſſentit,tanquam rei demonſtratæ.

E *Quare dixit Chriſtus: Non ſolùm de ficulnea facietis, ſed & ſi dixeritis monti huic, &c. Quæſt. CXXVIII.*

QVæritur,quare dixit Chriſtus. Non ſolum de ficulnea facietis,ſed & ſi dixeritis monti huic, tollere, & iacta te in mare faciet.Dicēdum,quod hoc fuit primò ad oſtendendum, quod fides orantis impetrat quantum ad omnia, in quibus petit, poſuerat.n.vnum exemplum ſ.de ficulnea. Nam ipſe verbo ſuo deſiccauerat ficulneā, & voluit dicere,quod etiam diſcipuli poſſent ficulneam deſiccare, ſicut ipſe deſiccauerat ſi peterent ex fide hoc fieri,& quia tunc non viderant diſcipuli aliquid aliud facere Chriſtum, ad quod videretur debere extendi doctrinam iſtam de petendo ex fide, putarent fortè, quod hoc ſolum poſſent impetrare pro fide, ideo oſtendit, quod quantum ad omnia extenditur fides, & ita ait, quod

quod non solum de ficulnea fieri obtinebunt, sed etiam de monte si voluerint, & petierint montem mutari, & generaliter de omnibus rebus, ideo subiunxit clausulam generalem, dicens, & omnia quæcunque petieritis in oratione credentes accipietis, & tunc dicendum, quod nô dixit Christus specialiter de monte potius, quam de aliqua alia re, sed ita dixit de môte, ac si diceret de qualibet alia re, sed occurrit dixisse de monte.

Secundo potest dici, quod dixit de môte specialiter ad notandum, quod omnia cadunt sub fide, siue magna, siue parua, & ideo sicut desiccare ficulneam impetratur per fidem, ita & quælibet maiora, sicut est montem mouere. Sed tunc considerandum, quod omnia miracula fiût per potestatem infinitam, quia nullum potest fieri per minorem potestatem, quam sit infinita, neque requiritur ad aliquod maior potestas, quàm infinita, & ideo omnia miracula sunt æqualia quantum ad potestatem facientem, nam siue ficulnea desiccetur, siue mons moueatur, vtrûque fit in instanti per virtutem non naturalem, & quia præter istum modum faciendi ista miraculosè est aliqua potentia naturæ ad faciendum hæc, vel saltem minor potestas, quàm infinita, est tunc considerare respectu illius potentiæ quid sit facilius fieri: & certum est, quod sub minori potêtia cadit desiccare aliquando ficulneã, quàm mouere montem, ideo posuit Christus pro maiori mouere montem, quam desiccare ficulneam, vel potest etiam hoc accipi quantum ad æstimationem vulgarem, & eorum quibus Christus loquebatur, quia dato, quod verè non esset maioris potestatis facere vnum, quã alterum; tamen quia res inter se sunt inæquales magnitudine, existimant vulgares difficilius fieri vnum, quam alterum, & ita secundum eorum opinionem vellet Christus ostendere, quod fides ad omnia sufficit, siue ad maiora, siue ad minora.

Miracula requirũt potestatem infinitam

Quare Christus potius dixit de motione montis, quàm de aliqua alia re cum alia sint miracula maiora.
Quæst. CXXIX.

QVæritur, quare Christus potius dixit de motione montis, quam de aliqua alia re, cum vellet nominare difficultatem, cũ alia sint vere difficiliora, quam mouere montem.

Dicendum, quod verum est, quod miracula quodam modo dicuntur omnia inter se æqualia, & quodammodo dicuntur quædam maiora alijs: comparando enim miracula ad diuinam potestatem, per quam solam fiût, nichil est miraculum, quia facere illa non est difficultas aliqua Deo, sed quia ita est, quod ea, quæ miracula proprie vocantur per Deum solum fiunt, & quæcunque fiût per alia agentia, non sunt, neque dicuntur miracula, sunt quantũ ad hoc omnia miracula æqualia, neque datur maius, & minus in eis, quia nullum requirit maiorem potestatem, quàm infinitam, & ad nullũ sufficit minor potestas, quã infinita, si autem consideretur miraculum secundum ipsam rem, quæ fit, potest dici vnum miraculum maius alio sicut, idest inquantum fiunt omnia per potestatem diuinam, quæ excedit facultatẽ naturæ, & quanto magis excedit facultatem illam, tanto est maius miraculum, & quantum ad hoc sunt tres gradus inquantum tripliciter aliqua operatio excedit facultatem naturæ.

An vnũ miraculũ sit maius alio

Vno modo quantum ad substantiam facti, scilicet, quia illam rem natura nunquam facere potest, neque per illam viam, neque per alteram, neque in illo subiecto, neque in altero, sicut est facere esse duo corpora in eodem loco, aut quod sol, vel astra retrocedant contra motum, quẽ nunc habent, aut quod corpus humanum glorificetur, nûquam enim natura efficere potest per aliquam viam, quod duo corpora sint in eodem loco, Deus autem efficit illud.

Etiam nichil potest naturale agens supra motum corporum cœlestium ad hoc, quod contrario, vel diuerso modo moueantur, neque potest vnquam glorificare aliquod corpus humanum, & multa huiusmodi.

Secundus gradus est quando operatio excedit facultatem naturæ, non quantum ad substantiam facti, sed quã-

F tum ad subiectum, vt suscitatio mortuorum, illuminatio cecorum, & sanatio quarumcunque ægritudinum, & potissimè maximarum, in qua sanatione recuperatur aliqua forma deperdita, vt visus, auditus, vel membrum mutilatum, natura. n. potest ista præstare, quæ hic præstantur quantum ad substantiam rei, sed nô in eodem subiecto, in quo præstantur per miraculum, sicut natura potest dare vitam ei, qui nondum genitus est, vt esse incipiat, sed non potest dare vitam mortuo, qui semel vitam habuit, etiam natura dat visum, & auditum, & omnes vires, & omnia membra ei, qui nunquam fuit, & nunc gignitur, sed non potest dare visum cœco, & auditum surdo, & ita de alijs non habentibus potentias istas, vel non habentibus membra, vt quia nunquam illa habuerunt, vel quia mutilati sunt, & ita solum differt hic operatio per subie-
G ctum, & non per rem quæ fit Tertius gradus est quando operatio miraculi excedit facultatem naturæ, non quantum ad substantiam facti, neque quantum ad subiectum, in quo fit, sed quantum ad modum, & ordinem faciẽdi, sicut est in curatione febrium, & generaliter omniũ ægritudinum, quæ naturaliter sunt curabiles, quando illę curantur à Deo, quia non curãtur eodem ordine, & modo à natura. Nam Deus in instanti curat, nichil adhibendo, sed facere volendo, natura autem s'm quasdam successiones, & apponendo, vel faciendo aliquid determinatũ. Et sic est pluere vltra modum, vel tonitrua dare, & fulmina, & omnia, quæ pertinent ad metheorologicas impressiones, quia omnia illa à natura fiunt aliquando, sed q̃n Deus illa facit, aliter facit, quã natura, sicut est de pluuia, & tonitruis factis per Samuelem in dieb. messis triticeę.
H 1. Reg. 12. c. & ponitur ibi, q̄ fuit miraculum, quia facta sunt illa in tali tempore, in quo natura illa non facit saltem in tali regione, & ideo ad ostendendum, q̄ erant miracula, dixit Samuel, nunquid messis tritici est hodie, & inuocabo Deum, & dabo voces, & pluuias? talia autem sunt ista duo miracula hic nominata, s. desiccare ficulneã, & mouere montem, nã ficulnea naturaliter desiccari potest, sed nôn tali modo, s. subito, & ideo non admirati sunt discipuli, q̄ ficulnea aruerit, sed quod statim aruit. Sic dicitur in litera, s. & videntes discipuli admirati sunt dicentes, quomodo continuo aruit, sic & mons potest tolli de loco suo, & iactari in mari, sed non vno impetu, sed particulatim auferendo de eo.

Sciendum, quod miracula secundum istos tres gradus sunt inæqualia, quia miracula primi gradus sunt maiora,
I quam secundi, & tertij gradus, & miracula secundi gradus sunt maiora, quam tertij gradus, quia quantomagis elongantur à facultate naturæ tanto sunt maiora, sed prima pœnitus elongãtur, cum nunquam illa, natura possit, quantum ad substantiam facti, efficere.

Secunda minus elongantur, quia licet non possit illa facere natura quantum ad subiectum facti, potest tamen quantum ad substantiam, scilicet, quia eandẽ rem in alio subiecto efficit.

Tertia minus elôgantur à naturali facultate, quia tam quantum ad substantiam, quam etiam quantum ad subiectum facti potest idem natura, & miraculum, sed solum ad ordinem distant, & modum. Sciendum etiam, quod isti tres modi sunt generales distinctiones miraculorum, & ideo sub quolibet eorum inueniuntur multa miracu-
K la inæqualia, sicut curatio omnium ægritudinum curabilium cadunt sub tertio modo, & tamen non sunt omnes æquè faciliter viæ naturæ, etiam suscitare mortuos, & illuminare cæcos, & reddere auditum surdis cadũt sub secũdo gradu, sed difficilius est suscitare mortuos, quam illuminare cæcos.

Sic etiam ficulneam desiccare, & mutare montem de loco cadunt sub tertio modo, sed facilius est ficulneam desiccare, sed in singulis potest considerari causa difficultatis ad operationem naturæ, & secundum hæc apparebit de quibuslibet, quæ sunt difficiliora alijs. Ex his sequitur, q̄ præsupponebatur supra, s. q̄ mouere montem non sit maximum miraculum, sed potius est de minimis, nam est in tertio gradu, & omnia miracula illius gradus sunt minora, quam quodlibet de secundo gradu, & à fortiori, quam quodlibet de tertio gradu.

Mouere montem est de minimis miraculis & cur.

Et

Et ita manet semper dubium, cum Christus vellet nominare hic maximum miraculum, vt ostenderet, quòd fides poterat etiam ad maxima, quare nominauit mutationem montis. Dicendum, quòd Christus procedit artificialiter. Ad hoc enim, quòd probet quis ea quę intendit, non expedit, quòd probet per ea, quæ simpliciter vera sunt, & probant, sed per ea, quæ videntur respondenti: & quia licèt omnia alia erant maiora miracula, quam mouere montem de loco suo, nullum tamen videbatur maius eis, quibus Christus loquebatur, & generaliter omnibus vulgaribus, posuit istud quasi maximum: non quidem asserendo illud esse maximum. Sed dicendum, quòd per fidem poterat illud impetrari. Causa autem quare discipuli, & alij vulgares putabāt istud esse maius miraculum, quàm cœtera, erat prima, quia de miraculis primi, & secundi generis iam viderant, vel sciebant esse multa facta, sed mutationem montis, neque viderant, neque factam vnquam audierant.

De primo genere patet, vt in statione solis Iosue decimo capitulo, & in retrocessione eius tempore Ezech. 4. Reg. 20. & Isa. 38. & ambo ad præces hominum impetrata sunt. Nam Iosue orante, imò iubente sol stetit. Iosue 10. c. & orante Isaia, vt compleretur volūtas Ezechiæ retrocessit sol. 4. Reg 20. cap.

De secundo gradu multa miracula viderant, vt suscitationes mortuorum, & illuminationes cęcorum tam tempore Christi, quam factas à prophetis, sed mutationem montis nunquam viderant, ideo putabant esse istud maius miraculum. Secunda causa est, quia vulgares non cognoscentes magnitudinem in virtutibus alteratiuis, & cæteris operatiuis, cognoscunt illam in motiuis, vt in potentia portatiua, & in quacunque motu, quia ista magis cadunt sub sensu, & quia in potestate motiua, nichil maius esse videtur, quam mouere montem de loco ad locum, putant non esse aliud maius miraculum, quam mutare montes de loco in locum.

Quare Christus tàm hic, quàm decimoseptimo capitulo, dixit de translatione montis, quando de fide locutus est. Quæst. CXXX.

QVæritur, quare Christus tàm hic, quàm decimoseptimo capitulo, dixit de translatione montis, quā do de fide locutus est.

Dicendum, quòd Christus vtrobiqué locutus est de magnis, quæ per fidem efficiuntur: ideo posuit illud qđ maximum putatur: nam supra decimoseptimo volebat Christus ostendere, quòd fides quantumcumque sit parua sufficit ad maxima miracula, ideo dixit, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, quia nichil minus est in seminibus, quam granum sinapis: transferre autem montem posuit, tanquam rem maximam, vt vulgares putāt: ideo grano sinapis de fide, posuit competere translationem montium, hic etiam, quia ostendere volebat, quòd orās ex fide omnia impetrat, etiam maxima, dixit, quòd non solum de ficulnea facerent, idest, desiccare possent illam, sicut ipse desiccauerat, sed etiam montem transferre possent, & istum eundem modum loquendi tenet Apostolus primæ Corinthior. decimotertio capitulo, vbi cum maximam fidem cōparat ad id, quod per illam potest impetrari, posuit quasi pro maximo translationem montium dicens: si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam.

Quod sit maius miraculum, istud de translatione montium, vel illud de translatione arboris mori, & radicatione in mari. Quæst. CXXXI.

QVæritur, quod sit maius miraculum, an istud de trāslatione montium, quod hic ponitur, vel illud quod ponitur Lucæ decimoseptimo, de translatione arboris mori, & radicatione in mari. Dicendum, quòd vtrumque magnum est in veritate, & etiam valde magnum in ęstimatione vulgarium. Primum patet, quia

A licèt vnum miraculum sit minus alio: tamen nullum miraculum est paruum, cum omnia excedant facultatem naturæ. Secūdum patet, quia Christus vtrobique fidem laudat; ostendens quòd per illam, tres maximé fiant, & oportet, quod vtrumque posuerit, quasi maximum in æstimatione vulgarium: imò quasi æquale posuit, cum ambo commensurauit ad granum sinapis. Sed dicendū, quòd in veritate valde maius est eradicare morum verbo, & transplantare in mari, quàm montes transferre, & iactare in mare. Nam transferre montes vnicum miraculum est, & pertinet ad tertium gradum miraculorum, qui est minimus gradus miraculorum, vt ostensum est supra. Eradicare autem morum, & transplantare in mari, sunt duo miracula. & vnum pertinet ad tertium gradum: alterum ad secundum gradum. Nam eradica- *In q. 132.*

B re morum, vt transferatur in alium locum solo verbo, pertinet ad tertium gradum, quia eandem rem quātum ad substantiam & quantum ad subiectum efficit natura, sed non eodem ordine, & modo scilicet, quia non in instanti, & per verbum, sed successiué, & per alia instrumenta: transplantare autem in mari, idest, facere, quòd super aquas maris radices teneat, & ibi se figat, & nutriatur, & fructum faciat, pertinet ad secundum gradum miraculorum, quia natura eandem rem facit quantum ad substantiam, scilicet radicationem mori, & fructificationem, sed non in eodem subiecto, siue loco, idest, non in mari super aquas, sed in terra: sed quodlibet miraculum secūdi gradus est maius quolibet miraculo tertij gradus, vt dictum est supra, ideo maius est istud de eradicatione, & transplantatione mori, q̄ de translatione montium. *In q. 23*

C

Quare dixit Christus, dicetis monti huic. Quæst. CXXXII.

QVæritur, quare dixit Christus, dicetis monti huic, quia sufficiebat dicere, dicetis monti transi.

Dicendum, quòd quando Christus ista dixit, erat iuxta aliquem montem, & cum illum videret ad oculum, ostendit eum dicens, dicetis monti huic, idest, poteritis dicere huic monti, vel cuicunque alteri. Nam non erat vnicus mons, quem per fidem mouere possent, sed quem liber poterant transferre. Sed dicetur, quare etiam decimo septimo capitulo, quando dicebatur de fide dixit, dicetis monti huic, & an erat idem mons.

D Dicendum, quòd non erat idem mons. Dicitur, quando Christus dixit istud, erat inter Ierusalem, & Bethaniam, cum veniret de Bethania in Ierusalem, vt colligitur supra in littera, & Marci vndecimo capitulo: quando autem dixit illud, quòd habetur supra decimoseptimo capitulo, erat in Galilæa, vt colligitur ibidem. Et ita non poterat esse idem mons, sed dixit vtrobique, dicetis mōti huic, quia vtrobique ostendit montem aliquem particularem, licèt non esset idem: est enim terra illa montuosa, & campestris, Deuteronomij vndecimo capitulo: ideo facile est vbique existentibus montem aliquem ostendere: tenuit autem Christus istum modum ostendendi semper particulariter, quia loquebatur rudibus, qui magis mouentur ex consideratione particularium, quæ pertinent ad sensum, quàm ex apprehensione vniuersalium, quæ est intellectus: si enim Christus diceret, dicetis mon

E ti transi, non deprehenderent determinaté aliquē montem, cuius magnitudo subijciatur oculis: & sic non multum mouerentur. Cum autem dicebat, dicetis monti huic, ostendebat aliquem particularem mōlem, qui oculis subiectus erat, & illius consideratio multum moueret, scilicet, quòd tantam molem ipsi transferre possent localiter, & ita semper loquebatur sic particulariter ad oculum ostendens. Sic etiam Lucæ decimoseptimo, cum ageret de fide, dicetis huic arbori moro eradicare, & transplantare in mare. Si autem non faceret demonstrationem ad sensum, loqueretur pluraliter: non enim diceret, dicetis monti transi, & transibit, sed dicetis montibus, cum non videatur aliquis particulariter designatus: & ita Apostolus locutus est non faciens designationem, primæ Corinthiorum 13. & si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam.

Quare

Quare dixit Christus, dicetis monti huic. tolle te, & iacta te in mare. Quæst. CXXXIII.

QVæritur, quare dixit Christus, dicetis monti huic tolle te, & iacta te in mare. Aliqui volunt, quòd dixerit ad ostendendum magnitudinem miraculi, scilicèt, quòd tolleret se mons, & poneret se supra vnda maris, & ibi sisteret: & ita essent duo miracula vnũ tertij gradus, scilicet, translatio montis. Et aliud secundi gradus, scilicet, fixio super vndas, sicut dicitur Lucæ 17. capit. de moro, scilicet, dicetis huic arbori moro eradicare, & transplantare in mare: & sunt ibi duo miracula assignata, vt dictum est supra.

In qõ. 134.

Sed dicendum, quòd non stat: quia sola translatio mõtis designatur, & non fixio, vel supernatatio. Et patet, quia dicitur, tolle te, & iacta te in mare: & tamen iactare se significat immersionem, scilicet, quòd immergatur in vndas, & non supernatationem: quia tunc diceret, tolle te, & pone te super mare, sed fuit hoc ad significandum magnitudinem translationis, idest, quòd non solum posset quis per fidem commutare montes, sicut fit in terremotu, vel paulisper mutare de loco suo, sed etiam longe à locis suis: & ideo dixit, & iacta te in mare, quia mare distabat aliquantulum à loco, in quo nunc Christus erat, s. per nouem leucas ad minus: nam erat inter Bethaniam, & Ierusalem, quæ ad inuicem distant quasi media, aut vna leuca: Ierusalem autem distat à primo portu maris, qui dicitur portus Ioppen, & vulgariter Iafa, nouem leucas secundum descriptionem librorum situs terræ Sanctæ: quando autem Christus dixit, supra 17. dicetis monti huic, transi hinc, non addidit, iacta te in mare. Et ratio videtur esse, quia ibi nichil magnum significaretur per illam iactationem, eo quòd erat mons ille signatus iuxta mare, quia erat tunc Christus circa Capharnaum in Galilæa, vt colligitur ibidem, & ibi est mare, quod vocatur Galilææ.

Situs porti Ioppẽ, q vulgariter dicitur Iafa.

Quis erat mons iste, de quo dixit Christus, dicetis monti huic. Quæst. CXXXIIII.

QVæritur, quis erat mons iste, de quo nunc, & supra dixit Christus, dicetis monti huic. De primo dicendum, quòd erat mons Oliueti, vel mons Sion: & tamen potius videtur, quòd esset mons Olíueti. Et patet, quia Christus dixit ista discipulis inter Ierusalem, & Bethaniam, vt colligitur hic in littera: & hoc cum reuerteretur de Bethania in Ierusalem, vt patet Marc. 11. cap. distat autem media leuca, vel vna. s. quindecim stadijs. Ioan. 11. cap. & ibi non sunt alij montes magis propinqui quam mons Oliueti, & mons Sion: nam pars vrbis Ierusalem est supra montem Sion: mons autem Oliueti, est coniunctus vrbi ex parte orientis, neque est aliquid inter Ierusalem, & montem Oliueti, nisi vallis media. Bethania autem est in latere montis, & veniendo de Bethania in Ierusalem oportet descendere de monte Oliueti. Sic dicit Beda, Bethania villula est, siue ciuitas in latere montis Oliueti, vbi Lazarus suscitatus est a mortuis. Et hoc innuitur Marc. 11. in principio. s. & cũ appropinquaret Ierosolymæ, & Bethaniæ ad montem oliuarum. Ergo erat Bethania in monte oliuarum, vel coniuncta ei: & ita est quòd erat in latere montis Oliueti: & cum de Bethania vellet quis ire in Ierusalem, oportebat transire per montem Oliueti, & descendere per eum. Nam Luc. 19. cap. postquam ponitur, quòd venit in Bethaniam, & mansit ibi, vt dicitur Ioan. 12. cap. Cum procederet vltra versus Ierusalem, dicitur, quòd descendit de monte Oliueti. s. & cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti. cœperunt omnes turbæ laudare Deum: & ita apparet, quod inter montem Oliueti, & Ierusalem nichil est medium nisi vallis, quæ est statim post descensũ montis. Ex hoc autem apparet, quòd iste mons, de quo Christus locutus est. sit potius mons Oliueti, quam Sion: quia Christus loquebatur ista, quando veniebat de Bethania cum discipulis in Ierusalem, vt colligitur Marc. 11. & ideo non poterat alium montem propinquiorem ostendere quàm eum, per quem descendebat, vel iuxta quem erat: si autem de monte Sion loqueretur, cum ille esset intra ciuitatem, quia pars vrbis erat fundata super eum: potius diceret, dicetis vrbi isti, tolle te, quàm dicetis monti huic.

F

De secundo dicendum, quòd ille mons, de quo dixit Christus supra 17. cap. erat mons Thabor. Nam Christus ostendit montem propinquiorem, cum dixerit, dicetis monti huic: & tamen mons propinquior erat mons Thabor: quod patet, quia Christus dixit ista discipulis statim vt transitus est. Nam vt innuitur Luc. 9. turba erat iuxta montem. s. Factum est in sequenti die descendentibus illis de monte, occurrit illi turba. Et illa est, coram qua dixit discipulis de fide. Ergo iuxta montem transfigurationis fuit illud mons: tamen transfigurationis est mons Thabor, ideo mons Thabor fuit ille, de quo dixit supra 17. cap. dicetis monti huic.

G

An hoc verum sit, scilicet, quæcunque petieritis in oratione, credentes accipietis. Quæst. CXXXV.

QVæritur, cum dicatur hic, & omnia quæcunque petieritis in oratione credentes accipietis, an sit verum, vel debeat subintelligi aliqua orationis conditio. Aliqui dicunt, quòd debent subintelligi tres cõditiones, scilicet, piè, perseueranter, & pro se, nam de oratione ita Christus dicit Ioan. 16. cap. Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et tamen cum ista generalitate non est verum, quòd quandocũque oramus in nomine Christi exaudimur: sed ponuntur tres illæ conditiones, vel plures secundum alios, quibus existentibus semper exaudimur: ita ergo licèt nunc detur regula generalis, videtur quòd debeant aliquæ conditiones subintelligi. Secundò & præcipuè, quia ista quæ petimus in oratione petuntur, cum dicatur: quæcunq; petieritis in oratione credentes, ergo conditiones subintelligentur, quas oratio requirit ad hoc, quòd exaudiatur.

H

Dicendum, quòd orantes aliquando exaudiuntur, & aliquando non: sicut experimur, & conditiones, quę cõmuniter ponuntur ad exauditionem non sufficiunt, nam sæpe orat quis bonum petens pro se, aut pro alio, & non obtinet: vt aliquis siderat, & orat longo tempore habere vitam æternam, & tandem decedit in mortali, & perit æternaliter: aliquis autem contra charitatem petit malũ proximi, & exauditur, idest, euenit ita, sicut ille petit, ideo circa hoc nichil magis propinquum veritati inueniatur, nisi quòd ille qui petit fieri, id quod Deus proposuit facere, siue de eo, siue de alio, siue ad bonum, siue ad malum, exauditur, etiam si malo animo petat, id est, fit id, quod ille petit, quisquis verò petit, aliquid quod Deus non facere diffiniuit, quantumcũque ex charitate petat, & pro se, & perseueranter, non exauditur, idest, non fit id, quod ipse petit.

I

Ex hoc sequitur, quòd quandocunque quis petierit ex fide, idest, nichil hæsitans, quidquid petierit, impetrabit siue sit ad faciendum miracula, siue ad obtinendum aliquid aliud, & siue sit pro se, siue pro alio. Et ratio est, quia fides hoc modo est quædam certa confidentia de obtinendo quod petitur, & putatur ineuitabiliter euẽnirum esse quod petitur, ac si coram oculis videretur, ista autem fides est donum Dei, quod non manet in nobis vt habitus, qui postquam acquisitus fuerit, manet quantum nos volumus, vel quamdiu non facimus contrarium illi, sed sicut a Deo illum recipimus, quando ille vult, ita manet solum quamdiu ille vult, & non est in potestate nostra multum, aut parum de fide habere, sed quantum nobis datur, ita neque est in potestate nostra, quamdiu manet in nobis, sed specialiter datur nobis mensura fidei, pro quocunque actu, quem ex fide facere debemus: & tunc nullum inconueniens est, quòd existente fide obtineamus, quodcunque petamus, quia Deus scit, quid nos petimus aut petere intendimus, & non daret nobis fidem non hæsitantem ad petendum, si ea, quæ petimus dare non intenderet, cum ad ipsum solum specialiter fidem illam concedere pertineat: Et ideo sicut, neque Christus ponit

Quidquid fideles petierint ex fide ĩpetrabunt.

K

ponit hic conditionem aliquam, ita neque nos ponere debemus, sed absolutè dicere, quòd obtinet ille, qui cum fide petit: & hoc maximè quando petimus miracula fieri: quia de hoc fuerat sermo introductus. difficilius enim videtur, quòd quis impetret miracula facere, siue pro se, siue pro alijs, quam quòd impetret alia, quæ solent peti in oratione, potissimè cum miracula, vt communiter, fieri petamus ad vtilitatem aliorum, & cedat illorum operatio in quandam laudem nostram: & tamen quodcunque miraculum petamus fieri ex fide, statim illud fit: ergo a fortiori, si quæcunque alia petierimus ex fide, siue in fauorem nostrum, siue alienum, obtinebimus: & ideo postquam Christus dixerat de impetratione miraculorũ per fidem, scilicet, quòd possemus transferre mõtes, subdidit generaliter, quòd quidquid peteremus ex fide obtineremus, & de ista fide quantum ad comparationẽ suam ad fidem, quæ est virtus theologica, multa dicta sunt supra 17. cap. an verò ista fides recipiat magis, & minus, id est, vna sit maior alia, & postquã data est alicui augmentetur in aliquo, vel maneat æqualis, aut minuatur interdum, dictum est ibidem, & quęst. 169.

An circa omnia alia, quæ petimus in oratione, sit necessaria fides, sicut circa operationes miraculorum. Quæst. CXXXVI.

QVæritur, an sicut verum est, quòd ad impetrãdum operationes miraculorum est necessaria ista fides, quæ est donum, & sine illa non obtinentur miracula: an ita sit circa omnia alia, quæ petimus in oratione, etiam si non sint miracula, quòd non obtineamus illa sine fide. Aliqui dicunt, quòd etiam ad impetrationem quarumcunque rerum in oratione requiritur fides.

Et patet primò ex his, quæ habentur hic, quia sicut supra dixerat de operatione miraculorum, & locutus fuerat de fide, quòd esset necessaria, & quòd sufficeret ad transferendum montes, & ad quæcunque alia: ita & subiunxit de omnibus alijs, quæ petuntur in oratione, quòd obtinentur, si petantur ex fide: & tamen si fides non esset necessaria, non poneretur hic a Christo, quòd frustra videretur introducta in doctrina orationis, cum de rebus, quæ non sunt miracula petitur. ergo etiam ad obtinendum quidquid obtinendum sit, in oratione requiritur fides.

Secundò patet, quia Iacob. 1. dicitur: Siquis indiget sapientia petat a Deo, qui dat affluenter, & nemini improperat. Et sequitur: Postulet autem in fide, nichil hæsitãs: nam qui hæsitat similis est fluctui maris, qui a vento mouetur, & circunfertur: non autẽ æstimet homo ille, quòd accipiat aliquid a domino, & tamen petere hoc non est petere miraculum: ergo etiam ea, quæ non sunt miracula, non obtinentur sine fide.

Tertio, quia dicitur non æstimet autem homo ille, ꝙ accipiat aliquid a domino, ergo nichil accipit, qui fidem non habet. Et sic, nec de miraculis, neque de cæteris, quæ in oratione petũtur, obtineri quidquam potest sine fide. Dicendum, quòd ad impetrandum in oratione alia, quæ non sunt miraculum, non est necessaria fides. Si enim fides adsit, certum est, quòd impetrabuntur, & tamen etiã non existente fide, poterunt obtineri.

Primum patet, quia maius est obtinere operationem miraculorum, quam alia, quæ non sunt miraculum: & tamen quandocunque ex fide petimus, obtinemus quodcunque miraculum, vt patet ex littera: ergo a fortiori, & ea, quæ non sunt miracula, potissimè quia littera dicit, & omnia, quæ petieritis in oratione, credentes, accipietis. In quo tam miracula, quàm non miracula intelliguntur.

Secundum patet, quia maius est obtinere miracula fieri, quàm obtinere alia, quæ petimus, & ideo non est inconueniens, si plura requirantur ad obtinendum miracula fieri, quam ad alia. Vnde licèt ad obtinendum miracula requiratur semper fides in petẽte: videtur, quod non sit necessaria in obtinente alia fieri.

Et patet, hoc primò, quia miracula obtinere sit maius; quam obtinere alia: cum multa alia petamus, quorum assecutio ad miraculum non pertineat.

A Secũdò, quia difficilius est homini impetrare pro alio, quàm pro se: & tamen miracula, vt communiter pro alio impetrantur, quia qui miracula facit, non pro seipso facit, sed pro alio: ergo aliquid maius requiretur in obtinente fieri miracula.

Tertiò, quia operatio miraculorum licet sit Dei: tamẽ decorat nimium, & venerandos reddit eos, per quos fiunt: impetratio autem eorum, quæ in oratione ad nostram vtilitatem petimus, non reddit nos famosos, & magnæ opinionis: ideo Deus vult, quòd sine eius dono, idest, fide non impetremus miracula fieri: & tamen impetrare possumus aliqua, quæ non sunt miracula.

Quartò patet hoc, & multum efficaciter, quia quando Christus dat doctrinam de obtinendo aliquid per orationem, nichil de fide dicit: quãdo autem dat doctrinam B de obtinendo fieri miracula, dicit de fide.

Primum patet, quia supra septimo, & Luc. 11. cap. dicitur de oratione: petite, & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit, inuenit, & pulsanti, aperietur. Et sic illa conditio fidei ibi ponitur ad impetrandum. Et idem Ioan. 16. cap. dicitur. Siquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: vsq; modo non petistis quidquam in nomine meo, petite & accipietis.

Secundum patet, quia supra 17. quando ponitur de curatione lunatici, quę erat miraculosa, introducitur fides ad impetrandum illam: & subduntur ibi alia miracula, quæ etiam per fidem impetrantur: nam cum dixerunt discipuli Christo; quare nos non potuimus eijcere eum: dixit illis Christus, propter incredulitatem vestram. Et C sequitur: Amen dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, transibit, & nihil impossibile erit vobis: Et Luc. 17. cum etiam de fide pertinente ad miracula ageretur, dicentibus discipulis, Domine adauge nobis fidem, dixit Christus, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori mori, eradicare & transplantare in mare, obediet vobis. Ita etiam hic cum de ficulneæ desiccatione loqueretur, quæ erat miraculum, ait, Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si dixeritis monti huic, tolle te, & iacta te in mare, fiet. Ergo non voluit Christus fidem esse necessariam ad impetrandum quæcunque in oratione, sed solum ad impetrandum miracula fieri.

Quintò patet, quia Apostolus 1. Corinth. 12. cap. vbi D ponit gratias gratis datas, ponit fidem, quæ est ad impetrandum miracula fieri, non autem ponit aliquam gratiam gratis datam ad impetrandum alia, quę in oratione petuntur, ergo non requiritur fides ad impetrandum in quacunque oratione, sed multa sunt, quę impetrare possumus orando pro nobis, si piè, deuotè, & perseueranter oremus, etiam si fidem non habeamus, idest, confidẽtiam talem, quod credamus nullo modo in contrarium euenturum, quàm nos petamus.

Ad primum in contrarium dici potest vno modo, ꝙ verum est, quòd quæcunque petamus ex fide obtinebimus, nam si miracula fieri ex fide obtinebimus, a fortiori ea, quæ non sunt miracula, & tamen non conuertitur, scilicet, quòd si non habuerimus fidem, quòd non obtinebimus ea, quæ non sunt miracula.

E Aliter potest dici, quòd illa littera non intelligitur, nisi de impetratione miraculorum, dixerat enim Christus, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis, idest, non solum poteritis desiccare ficulneam, sicut ego desiccaui, sed etiam maiora miracula facere poteritis, scilicet, si dixeritis monti huic, tolle te, & iacta te in mare, fiet, Et ne putaretur, quòd hoc solũ posset fides, aut vt non oporteret de singulis particulariter dicere, posuit regulam generalem quantum ad omnia miracula, scilicet, quòd omnia, quæ petiuerint homines miraculosè fieri, dum tamen petant credentes, obtinebunt, & tunc conuertunt, quòd si non petierint ex fide, nichil obtinebunt.

Ad secundum dicendum, quòd etiam Iacobus loquitur de impetratione miraculi, quòd quia ille, qui sapientiam non habet recipiat, ideo sapientiam non addiscendo,

do, neque per humanum studium miraculum est, & hoc sine fide non acquiritur, & loquitur in casu, quo quis indiget sapientia ad defensionem, vel declarationem fidei, & pro tempore illo, non potest eam habere per humanū studium, vel doctrinam, si ad Deum confidenter orat, infundet illi sapientiam, quam petit, vel habitualiter dando: vnde semper sapiat, vel infundendo, vnde actualiter intelligat, etiam si non perseueret illa sapientia in eo. Sic enim in Apostolis erat, qui imperiti erant, & tamen Christus dabat eis sapientiam infundendo actualiter, quocūque tempore indigerent, & nō oportebat, quòd aliquid ipsi orarent, neque soliciti essent pro eloquio: sed in quacunque hora opus esset eis loqui proponendo: vel respondendo infundebatur eis quid loquererur, sup. 10. & Luc. 21.c. Nobis autem non concessum est hoc priuilegium: sed humano studio addiscimus, quod nobis conueniens est; non solum circa humana, sed etiam circa diuina: & quæ sunt necessaria ad regimen animarum nobis commissum. 1. Timoth. 4. cap. Attende lectioni, & exhortationi doctrinæ: noli negligere gratiam, quæ est in te, quę data est tibi per prophetam cū impositione manus presbyteri: & tamen quia interdum facientibus nobis, quòd possumus occurrit aliquid, in quo per humanam sapientiam prouidere non possumus, recurrēdum est ad Deū; & tunc si ex fide orauimus, concedet sapientiam, quam petiuerimus. Et ita intelligitur dictum Iacob. Sic etiam si quis petat acumen ingenij, quòd naturaliter non habet: vel bonitatem memoriæ, vel aliam diffinitionē ad scientiam, & confidenter petat concedet Deus: & hoc est sapientiam dare.

Ad tertium dicendum, quòd postulans sine fide nichil accipit domino, scilicet de illis, quæ ad miraculum pertinent, quale erat sapientiam petere: nam licèt ponatur verbum generaliter, non est magis extendendum, quam sit conditio eorum, de quibus agitur: & quia ibi agitur de eis, quę miraculosè conceduntur, ad illa referendum est, scilicet, quòd de illis nichil impetrabit a Deo sine fide: sed in alijs, quæ non pertinent ad hanc conditionem miraculorum, obtineri multa possunt sine fide.

An Apostoli aliquando montes transtulerint. Quæst. CXXXVII.

QVæritur, circa hoc quòd dicitur hic de translatione montis: an Apostoli aliquando montes transtulerint. Aliqui dicunt ꝙ sic, quia accipitur mons mysticè: & ita illum transtulerunt Apostoli, vnde quidam dicunt, quòd mons est Christus, & illum transtulerunt Apostoli, & proiecerunt in mare, quando verbum prædicationis ad gentes portauerunt: sic dicit Hieronymus. Christus, qui est mons crescens de lapide abscisso sine manibus, tollitur & mittitur in mari, quando Apostoli dicunt, digne transferamur ad gentes alteras: quia vos indignos iudicastis audiendo verbum Dei. Alij dicunt, quòd diabolus est mons, & iactatur in mare per Apostolos. Sic dicit Beda: Montis nomine diabolus designatur propter superbiam, mons ad præceptum eorum, qui fortes sunt fide tollitur de terra, & in mare proijcitur, cum prædicantibus verbum Dei doctoribus sanctis, immundus spiritus ab eorum corde repellitur, qui ad vita sunt præordinati: & in turbulentis amarisq; infidelium mentibus vesaniam suæ tyrannidis exercere permittitur, in quos tanto acrius sæuit, quanto amplius se dolet a læsione priorum fuisse depulsum.

Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia iste sensus est mysticus: & tamen oportet dare aliquem sensum littaralem huic literæ. Secundò, & præcipuè, quia Christus attribuit fidei translationem montium, & tamen accipiendo sic siue pro Christo, siue pro dęmone, non oportet esse aliquam fidem ad mouendum montes. Tertiò & efficacius, quia Christus dixit: dicetis monti huic: & ita ostēdit montem ad oculum, & ideo de translatione montis illius, & similium intelligendum est necessariò.

Dicendum ergo, quòd intelligendum est hoc ad litteram de translatione montium, quos verè Apostoli, & quisque fidelis transferre potest: & quia non legimus ta-

F lia facta ab eis, nec nos illa facimus, arguunt infideles, ꝙ nullam fidem habeamus, vel Christus noster mentitus sit. Sed isti insaniunt. De nobis enim dicendum, quòd nō transferimus montes, & fortè multi nostrum transferre non possent, etiam si vellent, & cum arguitur, quòd non habeamus fidem, falsum est: habemus enim fidem, quia credimus firmiter, & plenè in Christum, sed fides est duplex: quædam quæ est habitus siue virtus, & est virtus theologica, qua fideles sumus: alia est donum quoddam, sine gratia gratis data, idest, quædam confidentia de certissimè, & ineuitabiliter obtinendo quod petimus. *Fides ē duxple*

Primam harum omnes habemus, & in ea gloriamur, sed ista non sufficit ad facienda aliqua miracula. Secundam pauci de nobis habent & rarò: quia qui habent non semper illam habent, & ideo non est incōueniens, quòd

G miracula nulla faciamus, & tamen si opportunitas se offerret, vt ad laudem Christi, & confirmationem, vel defensionem, aut dilatationem gloriæ suæ translatio montium aliquid cōferret: multi nostrum illud possent, quia Christus non deserit ecclesiam suam, sed omni tempore illam sufficienter gubernat, ideo sicut quando necessaria fuerunt miracula dedit plurimos, qui ad abundantiam illa facerent, ita & nunc multis gratiam miraculorum, & fidei plenitudinem tribueret. Nec obstat, si dicas, quòd tunc erant viri sancti, quibus potestas faciendorum miraculorum committeretur, nunc verò nemo talis est, cui ista committantur.

Dicendum, quòd non stat, tam natura enim, quam ars hoc efficiunt, quia natura, cuius finis est producere formam per generationem, non solum producit formā,

H sed etiam omnes præuias dispositiones ad formam efficit, sic, & ars, quę producit formam artificiati, omnia prę paratoria ad formam efficit, sic cum Christus ecclesiam suam ordinatissimè, & prudentissimè conseruet & regat, si ad illius conseruationem requiritur operatio miraculorum, non dabit potestatem faciendi miracula dispositis ad recipiendum, sed etiam ipse disponeret homines, vt apti sint ad recipiendam illam potestatem, & ita factū est in ecclesia primitiua, in qua minus dispositi erant homines ad recipiendum quamcunque spiritualem potestatem, quam nunc, cum essent idolatræ, & Iudæi perfidi, non enim Christus inuenit, quibus dignè ista committeret, sed eos qui indignissimi, atque ineptissimi erāt, dignos effecit, quibus hæc committere posset, si ergo talis nunc vrgeret opportunitas ampliandi, vel defendendi fidem per miracula, sicut fuit in ecclesia primitiua, li-

I cet non sint aliqui digni, vt miraculorum faciendorum potestas eis committatur, multos Christus efficeret, qui miraculis abundarent.

Cum autem instatur contra Apostolos de translatione montium, Potest dici vno modo, quòd nulli ipsorum transtulerunt montes, neque in hoc arguitur paucitas fidei ipsorum, quia illa verba non significant, quòd facerent, sed quod potestatem faciendi haberent, & ita exponitur, dicetis monti huic, idest, dicere poteritis. Et sic dicit Apostolus. 1. Corinth. 12. cap. si habuero omnem fidē, ita vt montes transferam, idest, vt transferre possim. Pro tanto autē Apostoli non transtulerunt montes, quia nunquam fuit opportunum hoc facere, sicut fuit eis opportunum facere alia miracula, quæ erant ad vtilitatem homi-

K num, transferre autem montes, erat magis curiosum quam utile.

Secundò potest dici, quòd Apostoli licèt non transtulerint realiter montes, potest dici, quòd transtulerunt eos, quia fecerunt alia maiora, quàm transferre montes, & quodlibet maius continet minora in virtute. Nam transferre montes est de tertio gradu miraculorum, & omnia talia sunt minora, quàm miracula primi, & secundi gradus, vt ostensum est supra, suscitauerunt autem Apostoli mortuos, & illuminauerunt cæcos, quæ sunt miracula secundi gradus, & sunt maiora quam transferre montes, vt ostensum est ead. quæst. *In qō. 132.*

Tertiò potest dici, quòd fortè Apostoli fecerunt hoc, licèt non sit scriptum, quia multa illi fecerunt, quæ non sunt scripta. Nam gesta Christi erant multo digniora, quàm Apostolorum, & tamen non fuerunt scripta omnia

nia gesta Christi. Ioan. 20. Multa & alia fecit Iesus, quæ in hoc libro scripta non sunt: a fortiori ergo multa tacebuntur de gestis Apostolorum, & etiam sicut Hierony. ait, vt auferretur infidelibus occasio disceptandi contra Euangelicam veritatem. Nam hæc quæ pauca sunt scripta credere nolunt quasi impossibilia: quanto minus credere vellent, & acrius impugnarent si alia, quæ grauiora populo videntur scripta essent: sic enim ait: Latrant contra nos gentilium canes asserentes Apostolos nõ habuisse fidem: quia montes transferre non potuerint, quibus respondemus multa esse facta signa a domino, quæ scripta non sunt: igitur & hæc credimus fecisse Apostolos, sed ideo scripta non esse, ne infidelibus contradicendi maior daretur occasio: alioquin interrogemus eos, vtrum credant his signis, quæ scripta narrantur, an non: & cum incredulos inuenerimus, consequenter probabimus, neque maioribus eos credituros fuisse, qui minoribus non crediderunt. Quartò potest dici, quòd licèt Apostoli non fecerint translationem montium, alij minores eis fecerint, sicut beatus Gregorius Neocesariensis Episcopus, in quo apparet Apostolos istud facere potuisse. Sic dicit Beda: Solent autem gentiles, qui contra Ecclesiam maledicta scripsere, improperare nostris, quòd non habuerint plenam fidem Dei, qui nunquam montes transferre potuerint: quibus respondendum est, non omnia scripta esse, quæ in Ecclesia sunt gesta, sicut de factis ipsius Christi scriptura testatur: fieri autẽ potuit, si necessitas id fieri poposcisset, quomodo factum legimus precibus Gregorij Neocesariensis, cuius precibus mons tantum spacij reliquit structoribus Ecclesiæ, quantum opus habuerant. Omnes autem istas rationes tangit Chryso. simul dicẽs: Si autem dixeris, vbi Apostoli montem transtulerint, illud dicam, quia multa maiora fecerunt mortuos plurimos suscitantes. Dicuntur autem post Apostolos sancti quidam Apostolis minores montes necessitate imminente transtulisse, si autem Apostolorũ tempore montes non sunt translati, hoc non fuit, quia non potuerunt, sed quia noluerunt vtilitate non imminente: neque dominus dixit, quòd hoc essent facturi, sed quòd hoc facere possent probabile tamen est hoc factum esse, sed scriptum non esse, neque omnia miracula, quæ fecerunt scripta sunt.

Marc. 2. cap. lo. 14. b. & 16. cap. Mar. 2 d. Luc. 20. a. *Et cùm venisset in templum: accesserunt ad eum, docentem Principes sacerdotum, & seniores populi, dicentes: In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens Iesus dixit eis: Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam, in qua potestate hæc facio. Baptismus Ioannis vnde erat è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes: Si dixerimus è cælo: dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. Et respondentes Iesu dixerunt: nescimus. Ait illis & ipse; nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.* *Supra 14. a.*

Et cùm venisset. In præcedentibus Principes sacerdotum, & alij iniqui Iudæi impugnauerũt Christi famam, & gloriam: hic impugnant eius doctrinam. Et diuiditur in duas, quia primò ponitur Iudæorum impugnatio: secundò Christi cauta euasio, ibi. *Respondens Iesus.* Circa primum dicitur. *Et cùm venisset in templum.* Et cũ intrasset in illud, & accipitur pro atrio templi. *Accesserunt ad eum docentem.* Ad hoc enim veniebat Christus in templum, vt doceret, & quotidie docebat turbas, & ad hoc veniebat de Bethania in Ierusalem, & erat istud docere prædicare, quia aliter non docebat. *Principes sacerdotum.* Idest, maiores de sacerdotibus, licèt Princeps sacerdotum vnicus esse deberet: tamen duo erant, scilicet, vnus de familia Ithamar, & alius de familia Eleazar filiorum Aaron. 1. Paralipome 24. vel vocantur Principes sacerdotum illi, qui præcipui erant inter sacerdotes, & isti erant plures quàm duo. *Et seniores populi.* Isti erant iudices magnæ auctoritatis in populo, quorum sententiam populus sequebatur, & erant de illis septuaginta senioribus, quos dederat Moysi in socios ad sup- *Qui erant se niores populi.*

A portandum onera negociorum Nume. 11. & postea semper fuit seruatus numerus illorum septuaginta, succedentibus alijs in locum mortuorum: de quorum assumptione, & officio diximus Nume. 11. cap. *Dicentes.* Hoc dicebant ad confundendum doctrinam eius, quasi nullius valoris esset, neque ab aliquo accepianda: quia non habebat legitimam potestatem ad hoc faciendum *In qua potestate hæc facis?* Idest, nunquid in potestate diuina, vel humana. *Et quis tibi dedit hanc potestatem?* Idest oportet, quòd si aliquam potestatem habes, quòd ab aliquo acceperis: ideo dic, quis est ille, a quo accepisti? *Respondens autem Iesus.* Hic ponitur secundum, scilicet, Christi cauta euasio, quia non respondit: sed tam cautè se gessit, quod exclusit eos ab interrogatione. Et dicitur: *Respon-*
B *dens autem Iesus.* Scilicet, non ad satisfaciendum quæstioni, sed ad repellendum quærentes. *Dixit illis.* Idest, principibus sacerdotum, & senioribus populi. *Interrogabo vos & ego vnum verbum.* Idest, sicut vos interrogatis me multa: ita ego interrogabo vos vnum sermonem. *Quem si dixeritis michi.* Idest, ad quem si responderitis satisfaciendo. *Et ego vobis dicam.* Apertè. *In qua potestate hæc facio.* Idest, an sit humana, vel diuina, & an aliquis michi illam dedit, vel ego illam vsurpaui. *Baptismus Ioannis.* Idest, quem conferebat Ioannes Baptista: & ponitur baptismus pro potestate baptizandi. Nam de baptismo manifestum erat, quòd erat a Ioanne: quia ille ipsum conferebat foris ministrando: sed quid erat de potestate baptizandi, an scilicet a Deo illam accepisset, an ex animo suo illam finxisset eam vsurpando. *Vnde erat.* Idest, a quo fuit data Ioanni Baptistæ potestas baptizan-
C di. *E cœlo, an ex hominibus?* Idest, nunquid erat data a Deo, vel ab hominibus conficta? Quod enim a Deo est, dicitur esse de cœlo: quia Deus dicitur habitare in cœlis, sicut Christus supra 6. cap. testatus est dicẽs: Pater noster, qui es in cęlis. Et ita solet eum vocare patrem cęlestem supra 5. & 7. cap. Quærere, an esset ex hominib. erat quęrere, an ex voluntate humana esset cõficta potestas cum nullam haberet: quia homines non poterant istam potestatem tribuere, vt infra dicetur. *At illi cogitabant intra se.* Promptum erat pontificibus, & senioribus respõdere, quid ipsi credebant: nam putabant quòd erat baptismus Ioannis ab hominibus, sed non statim responderunt, sed cogitabant quid responderent: quia viderunt prima facie quæstionem esse captiosam, & cornutam: vtroque. n. cornu eos respondentes premeret. *Dicentes.* Non erat di- *In q0. 160. & 161.*
D cere, prout est verbum exterius, sed interius, cum nõdum responderent, sed solum cogitarent. *Si dixerimus, ex cœlo.* Idest, si responderimus, quòd potestas baptismi dandi fuit Ioanni collata a Deo. *Dicet nobis.* Idest, dicere poterit. *Quare ergo non credidistis ei?* Scilicet Ioanni prędicanti baptismum, accipiendo baptismum eius: nam constat, quòd sacerdotes, & legisperiti non acceperunt baptismum Ioannis, Luc. 7. cap. & est conueniens argumentum: si enim a Deo erat, & ita vos credebatis, debueratis accipere: quia quidquid est à Deo, bonum est, & salutiferum hominibus. *Si autem dixerimus, ex hominibus.* Idest, non erat potestas ei collata a Deo: neque Deus inspirauerat ei, vt hoc faceret: sed ipse de corde suo finxerat hanc potestatem, quod est esse ab hominibus. Talem modum loquendi distinguit Petrus, dicens. 2. Pet. 1. Non. n.
E voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto dictante locuti sunt sancti Dei homines. Et ita est sufficiens distinctio, quòd fiat aliquid voluntate humana, aut spiritu sancto dictante, quod est fieri a Deo, vel ab hominibus. *Timemus turbam.* Erat enim turba circunstans, quando Christus quæsiuit hæc a Iudæis, & & audiebat responsum illorum. & ita si dicerent, quòd erat baptismus Ioannis ex hominibus, timebant turbam circunstantem, quòd fortè lapidaret eos. *Omnes enim habebant Ioannem, sicut prophetam.* Scilicet omnes de turba: & ideo insurgerent contra principes sacerdotum, si dicerent, quòd non erat ex Deo, sed ex volũtate propria confinxerat hęc. *Et respondentes Iesu dixerũt, nescimus.* Quia quidquid responderent, erat eis aduersum, elegerunt confiteri ignorantiam. *Ait illis & ipse.* Idest, ille respõdit eis. *Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio.*

Idest,

Ideſt, quia vos non dicitis mihi quod quæro: neque ego reſpondeo vobis ad id, quod quæritis.

Quando factum ſit hoc quod habetur hic. Quæſt. CXXXVIII.

QVæritur, quando factum eſt iſtud, quod habetur hic, de hac quæſt. & reſponſione.

Dicendum, quòd iſtud continuato ordine ad præcedentia factum eſt: nam omnes Euangeliſtæ tenuerunt hic eundem ordinem, quia ſicut Matthæus poſuit iſtud poſt arefactionem ficulneæ, & locutione de fide, ita & Mar. illud poſuit Marc. 11. & idem Lucas 20. capitul. ideo tenendum eſt, quòd ſit ordo continuus, & præcedentia facta ſunt inter diem in ramiſpalmarum, qua Chriſtus receptus eſt in Ieruſalem, & paſſionem eius, vt colligitur ex multis deductionibus ſupra factis, ita & dicendum, quòd iſtud factum eſt inter diem in ramiſpalmarum, & paſſionem.

Eſt autem dicendum, quòd factum eſt iſtud die tertio poſt ramoſpalmarum, quia prima die palmarum receptus eſt in Ieruſalem, & introiuit in templum, & eiecit ementes, & vendentes, & eadem die ad veſperam rediijt de Ieruſalem in Bethaniam. Sequenti autem die, ſcilicet, die lunæ in aurora rediijt in Ieruſalem, & tunc eſuriuit, & acceſſit ad arborem ficum, & maledixit ei, & aruit, & iuit ipſa die in Ieruſalem, & ad veſperum rediijt, neque tamen adhuc diſcipuli viderant ficulneam arentem ſequenti autem die, tertia ſcilicet die martis in aurora rediijt in Ieruſalem, & tunc viderunt diſcipuli ficulneam arentem, & locutus eſt eis Chriſtus de fide in itinere ea, quæ habentur ſupra in littera ſic oſtenſum fuit ſupra, iſtud verò factum eſt eadem die, nam quando Chriſtus dixit præcedentia de fide diſcipulis, veniebant de Bethania in Ieruſalem, & non introierant in Ieruſalem, poſt verba autem iſta intrauerunt in Ieruſalem, & venerunt ad templum, & ita fuit in die tertio, id eſt, martis, cui ſententiæ ſatis conſonat modus loquẽdi litteræ, nam dicitur, & cum veniſſet in templum, in quo non innuitur, quaſi eſſet in alio die iſte aduentus quàm ea, quę habentur ſupra de ficulnea, & fide. Sed quòd poſt illa dicta venerunt in templum. De alijs tamen diebus, & aduentibus in templum diſtinctio aliqua colligitur ex littera ſupra in littera, & Mar. 11. cap. Sed dicet aliquis, quòd iſtud fuit in alio tempore nõ cognito a nobis, quod non habet continuationem cùm tempore ſupra poſito, quia Luc. 20. cap. dicitur. Et factum eſt in vna dierum docente illo populum, &c.

Inq. 120.

Dicendum, quòd illa dies, de qua Lucas dicit, quòd erat vna dierum, in qua docente Chriſto populum quæſierunt Principes ſacerdotum ab eo iſtud, erat dies tertia, ideſt, dies martis poſt ramoſpalmarum, & tamen Lucas dixit, quòd factum eſt hoc vna dierum, eo quòd non poſuit continuatam hiſtoriam præcedentium dierum, & ita non poterat narrare, quaſi cõtinuato ordine, quia putaretur tũc, quòd iſta dies, de qua loqueretur, erat dies ſequens poſt illã de qua proximo dixiſſet, quod falſum eſſet, quia poſt hiſtoriam diei in ramiſpalmarum ſequitur de die iſta, in qua facta fuit iſta quęſtio, ideo dixit cautè, factum eſt in vna dierum, vt non innuatur, ꝙ voluerit intelligere de ſequenti die, tenuit enim Lucas iſtũ modum, quòd Luc. 19. capit. poſuit introitum Chriſti in Ieruſalem, & expulſionem ementium, & vendentiũ eodem die factam, & noluit ſtatim cõtinuare ſingulorum dierum, vſque ad paſſionem hiſtoriam, ſed poſuit quoddam documentum generale, de omnibus diebus, ſcilicet, quòd omnibus illis diebus prædicabat, dicens: Et erat docens quotidie in templo: Principes autem ſacerdotum, & ſcribæ, & Principes plebis quærebant illũ perdere, & non inueniebant quid facerent illi, omnis enim populus ſuſpenſus erat ad audiendum illum, & tunc ſequitur in principio. 20. cap. & factum eſt in vna dierum, ſcilicet, in vna de illis diebus, quibus prædicabat in templo, continuans prædicationem vſque ad paſſionem ſuam. Marcus autem, & Matthęus totam hiſtoriam a die in ramiſpalmarum, vſq; ad paſſionem narrauerunt: ideo

F non dixerunt, factum eſt vna die, ſed quaſi continuato ſermone dixit Matthæus, & cum veniſſet in templum. Marcus autem dixit, & veniunt rurſus Ieroſolymam. ſic dicit Auguſt. lib. de Concor. euangeliſta. ſ. Cum memoraſſet Lucas eiectos de templo ementes, & vendentes, prętermiſit quòd egrediebatur in Bethaniam, & regrediebatur in ciuitatem: & quod de ficulnea factum eſt, & quòd mirantibus diſcipulis de fidei virtute, reſponſum eſt, atque his prætermiſſis non quaſi ex ordine dies proſequens, ſicut Matthæus, & Marcus intulit dicens, & factum eſt in vna dierum, quòd dicit factum in vna dierum, ea dies intelligitur, in qua id geſtum Matthæus, & Marcus illud retulerunt.

Quomodo Chriſtus venit ad templum, & ad quid. Quæſt. CXXXIX.

G QVæritur, quomodo Chriſtus venit ad templum, & ad quid. Ad primum dicendum, quòd venit ad templum, non quidem ingrediens in partem illam, quæ propriè templũ dicitur, quæ erat operta tecto, & parietibus clauſa, quia ad iſtam ſoli ſacerdotes intrabant ad Hebr. 9. cap. ſed intrauit in atrium templi ad locum, in quo totus populus conueniebat ad orandum, & audiendum doctrinam legis. Diſtinctio iſta locorum tẽpli latè poſita eſt ſupra.

Ad ſecundum dicendum, quòd venit ad prędicandũ, & ita ſumitur in littera. ſ. acceſſerunt ad eum docẽtem. ſ. prædicantem. Quod magis expreſſit Luc. 20. cap. dicens. Et factum eſt vna dierum docente illo populum in templo, & euangelizante: ſed euãgelizare prædicare eſt. Hoc

H autem Chriſtus faciebat quotidie: nam ex die in ramiſpalmarum, qua introiuit in templum, quotidie prædicauit vſque ad diem paſſionis. Sic patet Luc. 19. capit. Nam poſtquam dicitur, quòd die palmarum introiuit in templum, & eiecit ementes, & vendentes, ſequitur, & erat docens quotidie in templo, omnis enim populus ſuſpenſus erat ad audiendum illum, & Luc. 21. cap. dicitur. Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti, & omnis populus manabat ad eum in templo audire eum.

Qui erant iſti, qui acceſſerunt ad Chriſtum nunc, an principes, vel ſcribæ. Quæſt. CXL.

I QVæritur, qui erant iſti, qui acceſſerunt ad Chriſtum nunc. Dicendum, quòd Matthæus ponit hic principes ſacerdotum, & ſeniores: ſed ſubintelligendum eſt, quòd etiam venerint ſcribæ, quia tam Marc. 11. quam Luc. 20. cap. ponuntur cõueniſſe: ſed Matthæus ſubticuit illos. De principibus ſacerdotum poteſt intelligi vno modo, quòd licet vnicus eſſet pontifex quolibet anno, tamẽ ſemper erant duo principes ſacerdotum, vnus qui erat ſummus in tota familia domus Ithamar, ſcilicet, ſuper octo ſortes. Alius qui erat ſummus in domo Eleazar, ſcilicet, ſuper ſexdecim ſortes. 1. Paralip. 24. c. & iſti erant principes ſacerdotum, quia ſuper quemlibet eorum nemo alius ſacerdos erat, & tali modo ſolet accipi communiter in Euangelijs, quando vocãtur pluraliter principes ſacerdotum, ſic patet Luc. 3. cap. vbi annotauit tempora,

K dicens: ſub principibus ſacerdotũ Anna, & Caipha, quaſi nulli alij eſſent principes ſacerdotum.

Alio modo accipitur princeps ſacerdotum pro quolibet, qui primatum gerit ſuper aliquos ſacerdotes, & ita erãt multi principes ſacerdotũ ſaltẽ vigintiquatuor, cum tota progenies ſacerdotũ eſſet diuiſa per vigintiquatuor ſortes miniſtrantes ſingulis temporibus. 1. Paralip. 24. c. & quælibet illarum haberet vnum precipuum ſacerdotem. Et tamen dicendum, quòd accipiuntur hic principes ſacerdotum, primo modo, cum iſte ſit modus communis accipiendi in ſacra ſcriptura, potiſſimè quia Mar. 11. dicitur, accedunt ad eum ſummi ſacerdotes, vbi dicuntur hic principes ſacerdotum, & tamen non ſunt ſũmi ſacerdotes niſi illi, qui ſupra omnes ſacerdotes ſunt, vel ſupra quos, nullus ſacerdos eſt, & iſti erant illi duo, duo, qui erant principes duarum domorum: cæteri verò

Vnus erat pōtifex, tamen duo erãt principes ſacerdotum.

ſupra

supra se habebāt alios sacerdotes. Scribæ quos Matthęus tacuit sunt legisperiti: quos enim nos sapientes vocamus, Græci philosophos dicunt, Hebræi scribas: Persæ autem, & Chaldæi magos appellant. Et isti scribæ erant in magno honore apud plebem: quia prædicabant, & exponebant legem, inf. 23. cap. super cathedram Moysi sederunt scribæ, & pharisæi: quæcunque dixerint vobis facite: seniores solent aliquando vocari absolutè seniores populi. Matthæus enim vocat eos seniores populi. Marcus autē, & Lucas absolutè seniores dixerunt, sed idem est: quia seniores populi dicuntur, i. seniores iudicantes populum: quia isti septuaginta seniores erant, qui cum summo sacerdote iudicabant in omni causa: & vltra eos nullum aliud iudicium erat: de quo diximus Num. 11. cap.

A

Quare isti principes sacerdotum, & scribæ, & pharisæi accedebant nunc ad Christum. Quæst. CXLI.

B

QVæritur, quare isti principes sacerdotum, & scribæ, & seniores accedebant nunc ad Christum. Dicendum vno modo, quòd faciebant ex impatiētia iræ, & inuidiæ. De ira patet: nam Christus excluserat de templo ementes, & vendentes, ex qua negociatione multum acquirebatur istis principibus: ideo nunc multum indignati contra ipsum prorumpunt in quæcunque verba, per quæ eum stimulent, & tentent. Sic dicit Theoph. s. Quia dominus de templo eiecerat eos, qui templū quasi tabernam rerum venalium faciebant, irati fuerant, & ideo accedunt vt interrogent, & tentēt. Secundò fuit hoc propter inuidiam: principes enim sacerdotum & cæteri, qui apud Iudæos prius in honore erant, videntes summū honorem, qui Christo in die palmarum delatus est, doluerunt nimis, quia per hoc totus eis pristinus auferebatur honor. Videbant autem, quòd honor Christo exhibitus continuaretur ad ampliora, sed & deuotio populi apud eum perseuerare: fiebat autem ista perseuerantia per doctrinam, quā Christus exercebat. Nam post diem palmarum quotidie Christus prædicabat in templo, & tanta erat deuotio populi erga eum, quòd omnis populus erat suspensus audiendo eum. Luc. 19. cap. li. s. Et erat docens quotidie in templo: omnis enim populus suspensus erat ad audiendum illum: & tanta erat Christi sedulitas in prædicando, & populi in audiendo, quòd quotidie Christus veniebat summo mane ad templum, & antequam ipse veniret, veniebat populus manicans ad accipiendum sedes congruas, vt eum audire posset. Luc. 21. cap. scilicet. Erat autem diebus docens in templo, noctibus verò exiens morabatur in monte, qui vocatur Olıueti, & omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum. Istam autem deuotionem populi erga Christum volebāt interrumpere principes sacerdotum ex inuidia: quod putabant se posse facere, si cogerent eum cessare a prædicatione: quia tunc populus cessaret eum sequi: & ideo ad hoc accesserunt ad eum: & hoc patet, quia quæsierunt ab eo, in qua potestate hoc faceret, vt quasi ex defectu potestatis eum repellerent. Sic dicit Chrysost. s. quia viderant sacerdotes Christum cum magna gloria introeuntem in templum, inuidia torquebantur: itaque non sufferentes in pectore suo, inuidiæ stimulantis ardorem, prorumpunt in vocem.

C

D

Tertiò potest dici, quòd principes sacerdotum oderant valde Christum propter inuidiam gloriæ eius, & quia detrahebatur eis antiquus honor: & ideo non solum volebant impedire honorem, qui deferebatur ei a populo cogendo cessare a prædicatione, sed etiam & præcipuè quærebant occasionem, vt pœnam aliquam colorate ei inferrent: & ad hoc videbantur inuenisse sufficientem colorem, scilicet quærendo, in qua potestate hoc faceret: vt cum constaret, quòd a nullo accepisset potestatem, videretur reus præuaricatæ legis, quod sibiipsi potestatem vsurpasset, & ita possent ei nocere. Sic inuenitur Luc. 19. c. Nam postquam eiecit ementes, & vendentes de templo sequitur: & erat docens quotidie in templo: principes autem sacerdotum, & scribæ, & principes plebis quærebant illum perdere, & non inueniebant quid facerent illi: omnis enim populus suspensus erat ad audiendum eum.

E

Et tunc sequitur, & factum est in vna dierum, docente illo populum conuenerunt principes sacerdotum, & scribæ cum senioribus & aiunt, dic nobis, in qua potestate hoc facis. Et ita apparet, quòd illa quæstio fuit vnum de ingenijs ad perdendum illum, sed non præualuerunt, & istud tertium est verisimilius quàm cætera.

Quid principes sacerdotum demonstrabant, quando dixerunt Christo, in qua potestate hæc facis. Quæst. CXLII.

QVæritur, cum dixerunt principes sacerdotum Christo, in qua potestate hoc facis, quid per hæc demōstrabant. Aliqui dicunt, quòd de miraculis intelligebant. s. in qua potestate facis ista miracula, & volunt quasi ex hoc innuere, quòd in virtute dęmonū faciebat ista miracula, ex hoc eum increpantes, sicut dixerat supra 12. cap. in Beelzebub principe dęmoniorum dæmonia eijcit. Sic dicit Hierony. His verbis eandem, qua supra, calumniam struunt, quando dixerunt, in Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia, quando enim dicunt, in qua potestate hoc facis? de Dei dubitant potestate, & subintelligi volunt diaboli esse, quod faciat. Addentes enim, quis tibi dedit hanc potestatem? manifestè Dei filium negant, quem putant non suis, sed alienis virtutibus signa facere.

Sed dicendum, quòd non stat, sed intelligitur de prædicatione. s. in qua potestate hæc facis. i. in qua potestate prædicas. Et patet primò, quia per ly, hæc, demonstratur aliquid præsens, ideo oportet, quòd referatur ad actum præsentem, sed tunc Christus erat actu prædicans, vt dicitur hic, quòd accesserunt ad eum docentem, & Luc. 20. cap. dicitur: Et factum est in vna dierum, docente illo populum in templum & euangelizante. ergo oportet, quòd intelligitur de prædicatione, quam tunc exercebat.

Secundò patet, quia neque potest referri ad alia, quæ proximè egisset, quia in die illo non legitur fecisse miracula aliqua in templo, imò neque præcedenti die, quia hoc factum est die tertio post ramospalmarum, vt ostensum est supra, & tamen miracula non leguntur hic facta, nisi die in ramispalmarum. s. quod sanauit cæcos & claudos, qui accesserunt ad eum in templo. Inq 138

Tertiò patet, quia si de miraculis intelligerentur, non formarent contra eum taliter quæstionem. Nam, vt putarent esse miracula ea, quæ faciebat, aut si crederent esse miracula ea, non quærerent de potestate faciendi, sed disputarent contra illa asserendo ea esse deceptiones, & vanitates, & tamen quæsiuerunt de potestate, ideo non intelligitur de miraculis:

Quartò patet, cum principes sacerdotū odissent Christum, & quærerent occasionem, vt eum occiderent, Luc. 19. c. s. Principes autem sacerdotum, & scribæ, & principes populi quærebant illum perdere, & non inueniebāt, quid facerent illi, formarent talem quæstionem in qua putarent manifestè, quòd eum tenerent non potentem euadere, & tamen si quærerent in qua potestate faceret miracula, siue illa essent vera, siue non, responderet, quòd in potestate Dei, & planum esset istud, quia quicunque homo faceret miracula, palam est, quòd in virtute Dei illa faceret, si vera miracula essent, & cum ista, quæ Christus faciebat, non solum essent, sed etiam apparerent vera miracula, dato quod aliquis obijceret ea esse a dæmone, poterat Christus multum rationabiliter dicere, quòd in potestate Dei faciebat, & non posset eum arctare in hac quæstione, quia non erat aliquid, per quod manifestè posset conuinci, etiam si veram causam non foueret. Si autē quærerent de prædicatione, erat quæstio multum ad conuincendum, quia dato quod Christus bona prædicaret, tamen oportebat etiam, quod potestatem haberet ad prædicandum, & si non haberet potestatem videbatur incidisse in pœnam, quia vsurpauerat sibi potestatem, cum esset priuata persona.

Hæc autem quæstio, licet esset calumniosa, tamen habebat probationem manifestam, quia certum est, quod Christus a nemine petiuerat licentiam ad prædicandum, & tamen inter Iudæos certi erant, quibus competebat potestas

prę dicandi,& à quibus petere deberent auctoritatem illi,qui non haberent illam. Et ideo dicendum, quod non ostenderunt nunc principes sacerdotum operationē miraculorum, sed prædicationem: & de hac petiuerunt, in qua potestate faceret illam.

Quare principes sacerdotum quæsiuerunt a Christo, in qua potestate prædicaret.
Quæst. CXLIII.

QVæritur, quare principes sacerdotum quæsierunt a Christo, in qua potestate prædicaret. Dicendum, quòd isti insidiabantur Christo, vt in aliquo possent ei calumniari, quia detrahebatur actibus eorum ex operib. Christi: sicut dicitur Luc. 19. cap. Principes sacerdotum, & scribæ, & principes plebis quærebant illum perdere, &
G non inueniebant quid facerent illi: & quia nunc quando insurrexit eis desiderium tentandi eum, Christus non faciebat aliquid aliud, nisi prædicare, non potuerunt quærere, nisi de his, quæ ad prædicationem pertinebant, & quæsiuerunt de potestate prædicandi.

Secundò dicendum & melius, quòd quæsierunt de potestate prædicandi, quia non inuenerunt aliud, de quo melius accusarent eum: cum enim cuperent Christū confundere, voluissent de illo quærere, in quo eum magis confunderent: si autem aliquid possent obijcere contra miracula sua, quasi non essent vera sed ficta, & a dæmone, vel contra doctrinam suam ostendendo, quòd aliud falsum prædicaret, esset magna, & directa confusio, sed non poterant, quia miracula erant talia, & tanta, & tam crebra, qualia, & quanta nemo vnquam fecerat, vt dicitur Ioan. 15. cap. & totus populus laudabat, & approbabat illa.
H Doctrina autem Christi erat manifestè vera, ita vt nichil posset obijci contra illam: ideo non ausi sunt, quærere contra miracula, neque cōtra doctrinam. Nam licet non inuenerunt eum miracula facientem, sed prædicantem, si auderent, aliquid contra doctrinam proponere, arguissent eum de illa: sed non quia non ausi sunt, non inuenerunt aliquid quod quærerent, nisi de potestate prædicandi, quæ licet videretur quæstio calumniosa: quia tamen non inuenerunt aliquid, aliud quæsierunt de potestate prædicandi.

Quare dixerunt simul, in qua potestate hæc facis, & an sint duæ quæstiones, vel vna.
Quæst. CXLIIII.

QVæritur, quare dixerunt simul, in qua potestate hęc facis, & quis dedit tibi hanc potestatem: & an sint duæ quæstiones, vel vna.

Dicendum, quòd Nicolaus vult esse duas quæstiones, dicens: fecerunt sibi duas quæstiones ad terrendum, & capiendum eum. Prima fuit in qua potestate hæc facis? idest, in qua auctoritate doces populum, quia auctoritatem docendi habebant sacerdotes, & legis doctores ad hoc assignati a principibus sacerdotum, & non alij, Christus autem neutram auctoritatem habebat.

Secunda quæstio est, quis dedit tibi hanc potestatem? quia potestatem docendi non habebat a sacerdotibus neque ab imperatore, cui erant subiecti, & sic a nullo videbatur habere, sed magis a seipso vsurpasse.

K Sed dicendū, quòd istæ non sunt duæ quæstiones, quia de eadem re ambæ quærunt. s. de potestate prędicandi, sed est vna quæstio, & tamen vna pars est determinatiua alterius. Quærunt enim in qua potestate hęc facis. i. prædicas, q. d. non habes potestatem aliquam, quia potestas ista humana est, & ab homine datur, tu autem non habes eam a te ipso, quia nō es sacerdos magnus, ideo si habes, oportet quòd ab aliquo receperis, & tamen nemo illam tibi dedit, ergo non habes aliquam potestatem, & ad hoc dicunt, & quis tibi dedit hanc potestatem, quasi dicāt nō habes potestatem, quia non poteras habere, nisi dante tibi illam aliquo, & tamen nemo dedit. quod patet, quia non ostendis quis tibi illam dedit.

Ptās p̄dicandi apud Iu

Hoc enim optimè Iudæi nouerant, scilicet, quòd a nullo eam petiuerat, neque acceperat. Ex hoc autem signi-
F ficatur, quòd apud Iudæos aliquæ erant personæ à quibus concederetur potestas prædicandi, & hoc conueniens erat, quia tanta potestas non debet concedi omnibus indifferenter, ne omnia erroribus perturbentur. Et ideo iura nostra in hoc prouiderunt, laicis enim auctoritatem & vsum prædicandi abstulerunt, extra de hære. c. cum ex iniuncto. Apud Iudæos autem non manifestè constat nobis quæ personæ essent illæ, a quibus concederetur auctoritas prædicandi, quia istud pertinet ad particularia statuta, quæ lege diuina scripta non erant, sed satis colligitur, quòd officiū prædicandi, docendi, & respondendi de his, quæ erant dubia circa leges, & mores ad sacerdotes pertinebant. Sic patet Aggæi 2. c. s. interroga sacerdotes legem. Et Malach. 2. cap. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent ex ore eius, quoniam angelus domini exercituum est. Etiam de solis sacerdotibus legimus, q. repellerentur ab officio, & administratione propter imperitiam, vt patet Oseæ. 4. c. Quia tu repulisti scientiam, repellam te, ne sacerdotio fungaris michi, Ideo ad officium omnium sacerdotum videbatur pertinere prædicare, & tamen an cuilibet ex eo quod erat sacerdos esset auctoritas prædicandi, vel oporteret obtinere licentiā ab aliquo alio, non est nobis planum, quia istud magis pertinet ad particulares modos, qui per omnia in lege scripti non erant, & tamen satis verisimile est, quod licet ex officio pertineret ad omnes, quia tamen ad istud officium non erat aliquis admittendus, nisi idoneus, ad quod fortassis præcedebat aliqua examinatio, quòd auctoritas resideret apud summum sacerdotem ex eo, quod erat vnicum templum, & ab illo acciperent cæteri licentiam, vel habilitationem, vel examinationem.

daos cō cedebatur quibusdam personis sic quod nō alijs.

Sic dicit Theophylatus, quis dedit tibi hanc potestatē, quasi dicat, quis es tu, qui talia facis? nunquid te doctorem constituis, & te ordinas principem sacerdotum? Sed an sic esset, vel alijs sine auctoritate, & licentia summi sacerdotis liceret, non est instandum. Hoc autem planum est, quòd Christo si solum esset homo, & non haberet specialiter a Deo potestatem istā, non licebat prædicare, quia neque ille erat talis, cui ex officio competeret prædicare, neque licentiam petiuerat, aut acceperat ab aliquo, qui eam dare posset, & ita argumentum Iudæorum efficax esse videbatur contra illum, Sic dicit Chrysost. Nunquid magistralem suscepisti thronum, & sacerdos consecratus es, quoniam tantam demonstrasti potestatem? Per hoc autem, quod subdunt, & quis tibi dedit hāc potestatem? ostendit multas esse personas, quæ dant hominibus potestatem, siue corporalem, siue spiritualem, quasi dicerent, de sacerdotali familia genitus non es, senatus tibi hoc nō concessit, Cæsar non donauit. Si autem credidissent, quod omnis potestas ex Deo est, nunquam interrogassent, quis dedit tibi hanc potestatem? omnis enim homo secundū se existimat alterum, fornicarius neminem existimat castum, castus non facilè de fornicario suspicatur, sic qui nō est ex Deo sacerdos, nullius sacerdotiū putat esse ex Deo. Qualitercunque accipiatur ista potestas, introducebant principes quæstionem de potestate, vt cū Christus a nullo potestatem accepisset, & esset alias persona priuata, arguerent eum violatæ legis, quòd sibi ipsi vsurpauerat potestatem, & ita ad pœnam illum peterent, hoc saltem leui quæsito colore.

xpō non competebat prædiçare si solū esset homo.

Alij volunt, quòd quæsierunt hoc principes sacerdotū, vt Christus cogeretur dicere, quòd hanc potestatem habebat a Deo, vel ab hominibus, a Deo quidem, scilicet, a seipso, sicut ipse videbatur seipsum facere Deum, & si diceret, quòd a seipso, occiderent eum, si autem quòd ab homine, auerterent plebē ab eo, quasi esset paruæ auctoritatis. Sic dicit Theophr. scilicet, Hoc autem dicebant credentes ipsum indignationem reducere, vt si diceret in potestate mea, ipsum tenerent, si autem diceret in potestate alterius, ab eo populum discedere procurarent, qui credebat eum esse Deum, sed præcedens expositio est melior.

Quo-

Quomodo Christus nunc non respondit directè, sed cautelis vsus est. Quæst. CXLV.

QVæritur, quomodo Christus nunc non respondit directè, sed cautelis vsus est. Dicendum, quod Christus volebat nō respondere palam Iudęis de eo, quod ab eis quærebatur propter causas, quæ dicentur sequenti qō.& vt non videretur confusus, si nichil responderet, aut absolute diceret, noluit respondere, renuit istam ingeniosam cautelam, vt neque respōderet, neque ad respondendum impotens appareret, & fuit ad hoc conuenienter introductum, quod dixit de Ioanne, nam ipse dicit facile esse respondere huic quæstioni, & obtulit se responsurum ad illam, si principes prius satisfacerent ei ad vnum verbum, & tunc talem quæstionem proposuit eis, ad quam & si scirent respondere, tamen non auderent, quia vtraque pars esset eis inconueniens, & ita fuit hic, nā si responderent, quod baptisinus Ioannis erat de cęlo, erant multum redarguendi, quod noluissent recipere illum. Si autem dicerent, quod ab hominibus, timebant populum, ne eos lapidaret, & ita non fuit eis cōueniens respondere, nisi quod nesciebant, in quo dupliciter consequebatur Christus intentum suum. Primo, quia cum illi non responderent, non tenebatur ipse respondere ad quæstionem illorum, & hoc est, quod ipse volebat, quòd ipsi nescirent responsionem. Secundo, quia confitebantur se ignorantes circa id, in quo esse non debuērāt: erant enim principes sacerdotum, & scribæ, & seniores, ad quos pertinebat tota doctrina legis, & morum, & supra eos nulli alij erant.

Magna ergo confusio erat eis omnibus simul ignorare id, circa quod contingeret populū bene, vel male agere in diuinis, & moralibus. Ita autem erat de baptismo Ioannis, quia erat quædam cęremonia, quæ si a Deo esset, bona esset, saltem propter auctoritatem introducētis, & quia non poterat esse frustra, sed ad aliquem bonum finem, si autem esset ab hominib. esset superstitio. Quòd autem totus populus permitteretur sequi superstitionem aliquam, erat magna confusio doctorum. Nam antequā introduceretur cæremonia illa, examinare debebant quantum poterat per humanam sapientiam, an ex Deo, vel ex hominibus esset, & quando esset dubium, potius erat reijcienda cęremonia, quam recipienda. Quod ergo postquam iam a toto populo fuerat acceptus, & laudatus baptismus Ioannis, nec impedientibus principibus sacerdotum, scribis, & senioribus confiterentur publicè, quia nesciebant, an a Deo, vel ab hominibus esset, magnum inconueniens erat, & ita erat multum efficax, quia istud erat ingenium Christi contra illos, erat enim plus efficax, quam argumentum cornutum, quia non solum vtroque cornu, respondentem, premit, sed etiam tacentem, redarguit, & nolentem respondere confundit.

Quare Christus noluit respondere Iudæis interrogantibus de potestate prædicandi. Quæst. CXLVI.

QVæritur, quare Christus noluit respondere Iudæis interrogantibus de potestate prædicandi. Dicendum quidam putant, quod ideo non respondit, quia quęstio ista non habebat respōsionem aliquam bonam. Sed non stat, poterat enim responderi verè, & coloratè, verè quidem, si diceretur, quòd ipse erat Deus: vel quod acceperat potestatem, quia à Deo patre. Nam filius quicquid habet nascendo a patre accepit, ideo etiā potestatem ab alio accepit, coloratè autem poterat dici, quod potestatem habebat a Deo etiam si non esset Deus, & non erat opus, quòd ab homine aliquo accepisset potestatem, sicut erat de prophetis, qui prophetabāt, & prędicabant, & ad prędicandum non accipiebant licentiam ab aliquo homine, sed a Deo, a quo mittebantur.

Dicendum ergo, quòd noluit respondere apertè. Primò, vt cōfunderet principes sacerdotum ex sua ipsorum responsione, nam mala apud Christum illi merebantur, & ideo voluit eos punire confundendo eos, si autem re-

A spondisset eis, honoraret eos per hoc, ideo respondere noluit, quia magna confusio est viro prudenti, & principanti, confiteri ignorantiam suam in eo, in quo consistit officium suum: deduxit eos ad hoc per quæstionem hanc, non respondendo eis: quod compulit eos propriam ignorantiam confiteri, cum dixerunt de baptismo Ioannis, quòd nesciebant vnde esset.

Secundò fuit, quia isti erant indigni responsione, si enim Christus respondere vellet veritatem aperiendo, ostenderet se esse Deum, quod audire non merebantur isti indigni, vnde neque Christus eis quasi indignis voluit secreta ista pandere, quia non est dandum sanctum canibus, neq; mittendæ margaritæ ante porcos, sup. 7. c.

Tertiò fuit, quia erat scandalum dicere eis veritatem: diceret enim se esse filium Dei, vel à Deo accepisse, &
B tunc illi haberent occasionem calumniandi, & hoc illi volebant.

Quartò fuit, quia debebat fieri distinctio inter quærentes, vt addiscant, & inter tentantes. Nam quærentes bono animo, instruendi sunt, tentantes verò repellēdi sunt: & ita isti coacti sunt a propria quæstione desistere.

Quintò fuit, quia Christus voluit ostendere istis ingenium suum, vt sicut erat potens in opere, & sermone, sic etiam potens esset in intelligendo omnes cogitationum versutias, & illas faciendo, quando vellet. s. vt viderent principes sacerdotum, quod non solum Christus erat respondens planè, & simpliciter sicut facere solebat, sed etiam potens erat per ingenium suum repellere quemlibet rationabiliter à sua quæstione, quantumcunque illa esset rationabilis, & satis apparet in hoc magnum inge-
C nium respondentis. quando nemo cū viribus argumentorum cogere potest veritatem materiæ à iure, quam non aperiendo, conuenienter, & sufficienter ad obiecta respondet.

Sextò fuit ad reddendum vicem principibus sacerdotum, & scribis, & senioribus atque Pharisæis. Nam illi sæpe eum cornuto argumento tētabant, vt neutra pars responsionis ei esset tuta, sicut quando quæsierunt de muliere deprehensa in adulterio, quid facere deberent, Io. 4. Nam siue condemnaret, siue absolueret eam, videretur de violatione legis, aut de crudelitate, siue contradictione ad seipsum arguendus. Sic etiam quando quæsierunt, an liceret dare censum Cęsari sequenti capit. Hoc tamen argumentum nondum fecerat, & istud etiam videbatur de potestate prædicandi sic factum, vt inducit Theophy-
D latus, idest si diceret se à nullo accepisse potestatem, sed esse Deum, tenerent eum, si autem diceret, quòd ab homine acceperat, auerterent ab eo plebem, ideo voluit ipse cornuto argumento contra illos vti, sed efficaciori quidem quam illi facere solebant. Nam ad eorum argumēta Christus respondebat faciliter, illa dissoluens: ipsi verò ad Christi argumētum nescientes respondere, coacti sunt propriam ignorantiam confiteri.

Septimò fuit ad ostendendum nobis, quod licitū fuit vti cautelis humanis interdum, cum ipse illis vsus fuerit, vt dicetur sequenti qō. De his dicit Hieronymus: poterāt autem Dominus aperta responsione tentatorum calumnias confutare, sed prudenter interrogat, vt suo ipsi, vel silentio, vel sententia condemnentur. De hoc etiā Chrysost. ait, Non quidem interrogat, vt respōdentes audiat,
E sed, vt impediti, non interrogent, quia ipse præceperat, nolite sanctum dare canibus. Deinde etiam si dixisset nichil proficeret, quia non potest sentire quæ lucis sunt, tenebrosa voluntas: interrogantem enim oportet docere, tentantem autem rationabili permissione confundere: non autem ei veritatem ministerij publicare.

Octauò fuit, quia iam Christus responderat ad hoc argumentum, licet non interrogaretur, & hoc fuit, quod dixit in Synagoga Nazareth, quādo aperuit librum, & legit coram omnibus illum locum Isaiæ, in quo dicitur: Spiritus Domini super me, eo quod miserit me, Luc. 4. c. & cū legisset, dixit, hodie impleta est scriptura hæc in aurib. vestris. Vnde si Christus rńdere vellet aperte rńderet illud, quod ibi respōdit, & non erat incōueniens aliquod, quia responderet per verba Isaiæ: nam scriptura illa in aliquo implenda erat, vt Iudæi credebant, non ergo erat incon-

inconueniens aliquod prima facie quod impleretur in Christo & erat multum ad propositum ista responsio, cum dicatur ibi: Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me: euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, & prædicare captiuis remissionem. Isaia 61. cap. imò ista scriptura ad nichil aliud erat nisi ad respondendum causam, & potestatem prædicationis, & actuū Christi, vt videretur, quod non humana voluntate agebat, sed Deo iubente, & ita lecta scriptura dixit ipse Luc. 4. hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris, scilicet, quia ego incæpi vobis prædicare, de cuius missione, & prædicatione scriptura ista agit.

Quare Christus voluit vti talibus cautelis, & an hoc licitum sit. Quæst. CXLVII.

Q Værítur, quare Christus voluit vti talibus cautelis ad excludendum principes sacerdotum ab intentione sua, & an hoc licitum sit. Dicendum, quod Christo cōueniens fuit tali cautela vti, quia ipsa in se nullum malum includit, neque ius alicuius aufert, neque malo animo aut ad finem malum fit. Fuit autem conueniens ad omnia, quæ expressa fuerunt præced. quæst. & tamen adhuc fuit conueniens ad instruendum nos ne illicitum putaremus vti cautelis, quibus interdum vtile, & expediens est vti, & tamen nos putaremus illicitum esse si non vidissemus vnquam Christum his vtentem. Sic etiam, & Paulus sæpe illis vsus est, vt quando omnes Iudæi concitati erant contra eum vnanimiter, procurauit inter eos discordiam adhærens opinioni Pharisæorū contra Sadducæorum doctrinam dicens: Pharisæus ego sum, & filius Pharisæorum, de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor, & cum hoc dixisset, facta est dissentio magna inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo, factus est clamor magnus, & exurgentes quidam Pharisæorum dixerunt, nichil mali inuenimus in homine isto, Act 23. cap. Et iterum cum Paulus sciret, quod Iudæi insidiabantur vitæ eius, & Festus procōsul vellet, quod causa Pauli audiretur in Ierusalem, vbi non erat Paulo securum audiri, appellauit Cæsarem, Actu. 25. & ita remissus est ad Cęsarem, & euasit, eod. cap. Et Act. 23. & 28. & iterum Paulus cum eum tribunus iuberet flagellis cędi, iamque alligatus esse ait, si hominem Romanū, & indénatum licet vobis flagellare, & iussit statim eum solui tribunus. Actu. 22. & iterum quando fuerat iniustè incarceratus, & cæsus, & occulte principes, & magistratus iubebant eum, & Syllam dimitti, quod ad verecundiam eorum cedebat, quasi ipsi fugerent de carcere, vel pecunia, aut precibus clandestinam obtinuissent liberationem, dolens Paulus, quod sic eijcerentur dixit, cæsos nos publice indemnatos homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt, non ita, sed veniant magistratus, & ipsi nos eijciant, nunciauerunt autem magistratibus lictores verba hæc, timueruntque audito, quod Romani essent, & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant, vt egrederētur de vrbe, Act. 16. Ita igitur & nobis licet vti cautelis, & ingenijs in nostram vtilitatem, cum non cedant in pręiudicium iuris alieni, vel non includant in seipsis aliquid illicitum, scilicet, quod sit expresse lege vetitum.

Cautelis vti licitū est quando nō expresse lege vetitū nec cedit ī præiudiciū iuris alieni.

Quare Christus dixit, interrogabo vos, & ego vnum sermonem. Quæst. CXLVIII.

Q Værítur, quare Christus dixit, interrogabo vos, & ego vnum sermonem.

Dicendum, quod Christus voluit, quod princeps assentirent quęstioni suę, vt ita eos excluderet. Nam si illi dicerent, non volumus audire quęstionem tuam, vel volumus, quòd prius tu nobis respondeas deinde nos respōdebimus tibi, non potuisset Christus excludere eos hoc modo, quo exclusit, & ideo debuit eos sic captare, vt sustinerent sibi fieri quęstionem antequam Christus eis responderet, & quia hoc non sustinerent, si putarent, quod Christus aliquid magnum petiturus erat ab eis, ideo dixit: interrogabo vnum sermonem, idest breuiter quę-

F ram, & cito poterit responderi, & tunc principes sacerdotum sustinuerunt sibi proponi quęstionem.

Quare principes sacerdotum sustinuerunt sibi proponi quæstionem à Christo, cum ex ea fuerint postea confusi. Quæst. CXLIX.

Q Værítur, quare principes sacerdotum sustinuerunt sibi proponi quæstionem a Christo, cum ex ea postea fuerint confusi. Dicendum, quòd pręcipuum fuit, quia nesciebant qualem quæstionem propositurus esset. Nam si talem qualem proposuit putarent rē istam leuem esse sicut Christus dixit: interrogabo vos vnum sermonem. s. quòd sicut breuis erat quæstio in verbis, ita & in difficultate parua esset, & non attendebant, quòd si

G cut ipsi Christum fallere tentabant, ita ipse illis rationabiliter deberet laqueum inijcere.

Secundū fuit, quia putauerunt, quòd ista quęstio Christi erat aliquid, quod præsupponebatur ad respondendum quæstioni propositæ ab illis, sicut quotidie in sanctis videmus, quòd ad respondendum ad aliquod quęsitum præsupponitur affirmatio, vel negatio alterius rei, quam interrogatus potest a petente quærere, vt sibi concedat, vel neget ad respondendum suæ quæstioni, & ita putauerunt principes sacerdotum esse quæstionem Christi, & quòd simplici animo quæreret: ideo illius quęstionem acceptauerunt.

Tertium fuit, quia principes sacerdotum voluerunt nunc capere Christum in sermone quasi ratione eum cōuincentes, sed talia nichil valent, nisi cum quis aperte cō

H uincitur, ita vt non habeat colorem euadendi, vel calumniandi occasionem. Si autem proposita quæstione Christo de potestate, & ipso dicente, quòd proponeret aliam paruam quæstionem principibus, nollent ipsi attendere illam, haberet Christus responsionem, & apertum colorem quærelę, & fortè diceret, neque ego volo respōdere vobis: & tunc non possent eum principes ratione conuincere nisi viribus cogerent eum respondere, & quia hoc non concordabat intentioni eorum, sustinuerunt quòd proponeret quæstionem, vt sic eum rationabilius, & apertius, vt ipsi putabant, possent coram populo ratione conuincere atque confundere.

An Christus clare responderet principibus sacerdotum ad quæstionem de potestate hæc faciendi, si ipsi

I *Christo responderent. Quæst. CL.*

Q Værítur, si principes sacerdotum responderēt Christo aperte ad istam quæstionem suam, an ipse clare responderet eis ad quæstionem eorum de potestate faciendi hæc.

Dicendum, quòd non est dubium quin Christus seruaret veritatem promissorum suorum, sed ipse promittebat, quòd respōderet ad eorum quæstionem, si illi prius responderent ad quæstionem eius, ergo certum est, quod responderet, si illi responderent, & tamen Christus non erat eis responsurus, quia ita erat, quòd illi non erant ita responsuri ad quæstionem eius. Sed dicetur, si illi responderent, & consequenter Christus eis responderet, quomodo euitarentur inconuenientia.

K Dicendum, quòd non esset aliquod inconueniens. Nam vt responderent baptismum Ioannis esse a Deo an ab hominibus. Si ab hominibus forte lapidaret eos populus, sicut ipsi timebant, quia tenebant Ioannem vt prophetam, & tunc concitato sic populo contra illos non expectarent responsionem Christi, neque esset opus, quod responderet illis. Si autem dicerent, quod erat baptismus Ioannis a Deo, posset dupliciter ad eos se habere Christus.

Vno modo ostendendo eos tam reprehensibiles populo, qui aperte ea, quæ Dei erant recipere nolebant, quod Christus poterat eos teste populo iudicare indignos responsione, quasi essent indigni audire ea, quæ erant aperte Dei, & rursus quidquid illi iam contra Christum dicerent, quocunque rīderent, poterat Christus calumniari quasi ab eis maledicta aut facta: sicut Ioannem à Domino mis-

no missum nō receperant. Aliter poterat procedere, quod si concederent istam veritatem, quòd respondit eis palā, & non esset eis inconueniens aliquod. Primò, & præcipuè, quia si illi confiterentur hoc, diceret Christus, quod etiam potestas sua prædicandi a Deo erat, licet à nullo homine eam recepisset, & conuenienter suaderet illud: nam Ioannes prædicauit sępe, & non accepit potestatem ab aliquo homine, sed a Deo, & non calūniabantur contra eum, quod non accepisset potestatem ab homine, ergo neque deberent calumniari contra ipsum, & si dicerent Iudæi, verum est, quod Ioannes à Deo accepit potestatem baptizandi, & prædicandi, sed de te non constat, quòd acceperis: ideo oportet, quod ab homine acciperes: poterat dicere Christus, quod facilius erat credere de ipso, quod a Deo accepisset potestatem quam de Ioanne, quia Ioannes nulla signa ostēderat missionis suæ, vel potestatis à Deo collatæ. Nam Ioannes nulla vnquā miracula fecit: Ioan. 10. c. s. Ioānes quidem nullum signum fecit: Christus autem non solum fecit miracula aliqua ostendentia potestatem suam: sed etiam fecit tot miracula, & talia qualia nunquam homo fecit, Ioan. 15. s. si non venissem, & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, ergo debebant credere, quod erat a Deo missus, & ab eo acceperat potestatem prædicandi, & consequenter non erat necesse, quod ab aliquo homine accepta licentia vteretur. Secundò, quia si ita bene dispositi essent principes sacerdotum, quòd veritatē etiam contra seipsos confiterentur, apti erant, vt eis veritas aperiretur: & non esset eis scandalosum audire, quod à Deo missus fuerat Christus, & ab eo acceperat potestatem prædicandi, cum hoc Isa. diceret, scilicet: Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me Isa. 61. & si forte dicerent principes sacerdotum, quod non intelligebatur de Christo, poterat hoc ille probare faciendo miraculum aliquod in confirmationem huius, cum miracula a Deo fiant, & Deus non sit testis falsitatis: & cum isti sic dispositi essent, vt veritatem etiam contra se confiterentur, digni erant, vt veritas eis aperiretur. Nam ideo nunc Christus occultauit eam, quia ad tentandum, & non ad addiscendum venerāt. Sic dicit Rabanus: Ob duas enim causas scientia veritatis est occultanda quærentibus, cum. s. is, qui quærit aut minus capax est ad intelligendum, aut odio, vel cōtemptu veritatis indignus est, cui debeat aperiri quod quærit: non enim ideo hæc veritas occultabatur, quasi talis esset, quæ nulli aperiri deberet, cum iam eam Christus declarasset toti multitudini Nazarenorum in Synagoga, nichil illis de hoc quærētibus. Luc. 4. s. cum legit, spiritus Domini super me, & hoc, quia illi erant tūc bene dispositi erga Christum. erant enim oculi omnium tunc intenti in eum licet postea male se habuerunt ad eum eod. cap. ergo, & istis principibus sacerdotum, si non essent male dispositi erga Christum, poterat veritas ista aperiri.

Quare Christus specialiter interrogauit de baptismo Ioannis. Quæst. CLI.

Quæritur, quare Christus specialiter interrogauit de baptismo Ioannis. Dicendum, quòd primo fuit, quia ista quæstio erat multum apta ad propositum. Nam ideo quæsiuit nunc Christus, non vt ab illis responsionem audiret: quia non erat ei opus audire, sed vt ait Chrysostomus, vt illis impedimentum apponeret, ne ab ipso aliquid quærerent, & à quæstione proposita desisterent, ad hoc autem erat cōueniens quæstio ista, vt in littera inducitur, quia neutra pars responsionis poterat eis esse secura. Nam aut confunderentur, aut periclitarentur, ideo nichil erat nisi, quod dicerent se nescire, sicut dixerunt, & tunc Christus non respōderet eis, quia ista dixerat, quod responderet eis si ipsi prius responderent.

Secundò fuit propter personam Ioannis: nam fuit talis, cui maxima auctoritas à Iudæis tradita est, ita vt plurimi de eo crederent, quòd esset Messias. Luc. 3. c. & ideo miserunt ad quærendum ab eo, an esset Christus, i. Messias, Ioan. 1. & ideo non auderent dicere baptismum il-

A lius esse ab homine, & in hoc stabat virtus quæstionis Christi. Nam si illi auderent dicere, quod erat ab hominibus, & dicerent sic, licet esset falsum, tamen iam Christus tenebatur eis respondere aperte ad quæstionem iuxta promissa, sed hoc ipse vitare volebat, ideo debuit de tali persona quærere, cuius actum non auderent principes sacerdotum ascribere hominibus. Si autem de aliquo alio minoris auctoritatis Christus quæreret, fortè responderent principes, quòd ab hominibus erat ille actus, & non timerent populum sibi nociturum.

Tertiò fuit, quia Ioannes fuerat modernus, scilicet, qui anno præcedenti vel quasi occisus fuerat, & quem omnes Iudæi, qui tunc erant, agnouerant, & tenebant facta eius in reuerentia magna, & ob hoc non auderent principes dicere contra facta Ioannis. Si autem esset aliquis
B sanctus de antiquis, quem non vidisset populus, etiam si principes dicerent contra facta eius, non resisteret populus, quasi circa illa potius credere deberet populus illis, qui scripturas nouerant quam sibijpsi. Circa Ioannem autem si principes vellent mentiri, aut calumniari, non permitteret populus, quia ipsi nouerāt Ioannem, & ideo circa illum quæri debebat.

Quartò fuit, quasi si Ioannem non reprehenderēt, neque eum arguere poterant, non enim verisimile erat, q͛d principes isti dicerent baptismum Ioannis esse ab hominibus propter timorem populi, & ideo aut dicerēt, quod nesciebant, sicut dixerunt, aut quod à Deo erat, & si dicerent, quod erat a Deo non poterant negare, quin Christus a Deo esset, quia Ioannes testimonium perhibuerat de Christo, Ioan. 5. Vos misistis ad Ioannem, & ipse testi
C monium perhibuit de me. & ponitur testimonium suum Ioan. 1. cum ostendit eum digito dicens, ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi, iste est, de quo dicebam vobis, quia post me venit, & ante me factus est, cuius nō sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Et iterum, Ego vidi, & testimoniū perhibui, quia hic est filius Dei. Et tunc Christus confiteretur, quod a Deo acceperat potestatem, & ideo, quod non erat opus, quod ab homine illam acciperet, & si negarent eum a Deo accepisse illam, probaret per Ioannem, qui hoc asseruit, cui Ioanni ipsi credebant, & asserebant eum a Deo venisse.

Quintò fuit, quia argumentum suum erat efficax in Ioanne. Nam Ioannes baptizauit, & nullum signū ostendit ad probandum, quòd baptismus suus à Deo erat, crediderunt, quòd erat à Deo, ergo cum ipse multa signa fe
D cisset, vt dictum est præcedenti quæstione, potius credere debebant eum esse a Deo, & tunc sicut in Ioanne non calumniati sunt, quod prędicaret sine licentia hominum propter hoc, quod a Deo missus credebatur, a fortiori nō erat contra eum instandum de quo magis constabat venisse a Deo, quod licentiam prædicandi ab hominibus non haberet.

Sextò vt aliqui volunt fuit ad magnam increpationē, s. q; principes sacerdotum semper fuerunt rebelles Spiritusancto nullis prophetis credendo, non solum veteribus, sed etiam nouis qualis fuerat Ioannes. sic dicit Theophilatus: Vt enim ostenderet semper eos fuisse Spiritui-sancto rebelles, & nedum Isaiæ cuius non erat memoria, sed & nuper viso Ioanni credere noluerunt: ob hoc versa vice opponit eis hanc quæstionem ostendens, quod
E si tanto prophetæ Ioanni, qui apud eos maior videbatur, minimè crediderunt perhibenti testimonium eius: qualiter ei crederent respōdēti, qua auctoritate hæc faceret.

Quare Christus quæsiuit potius de baptismo Ioan. quam de aliqua alia re. Quæst. CLII.

Quæritur, dato quòd circa Ioannem Christus quæreret, quare potius quæsiuit de baptismo eius, quam de aliqua alia re. Nam poterat quærere de prædicatione illius, aut de vitæ austeritate, aut de multis alijs accidentibus Ioannis. Sic dicit Eusebius, s. Quęrit autem de Ioanne Baptista, non vnde esset oriundus, sed vnde legem acceptisset baptismatis.

Dicendum, quod causa potissima fuit, quia magis cōueniebat ad propositum Christi de hoc quærere quam

de cęteris accidentibus Ioannis, quia hoc ideo quærebatur, vt principes sacerdotum essent perplexi non potentes aliquid respondere, quod in cęteris non facerēt. Nam si de vita austera Ioannis quæreretur, an a Deo, vel ab hominibus esset: fortè dicerent principes, quod non erat à Deo, sed ab hominibus: vel fortè à dæmone. Ita enim dicere audebant publicè, vt supra 11. cap. s. venit Ioannes non manducans, neque bibens: & dicunt, quòd dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens: & dicunt. Ecce homo vorax, & potator vini: Et dicunt dęmonium habet Ioannes, idest dęmone instigante tenet vitam tam austeram. Et ita Christus debet aperte respondere, quia illi clare respondebant. Si autem quæreret de doctrina Ioannis Christus, poterant aliquid fortè vertere in dubium principes, vel dicere fuisse per errorem, quia inter multa, quę dixit, quædam dixit spiritu diuino: quædam verò voluntate humana, sicut innuitur Deutero. 13. quòd propheta, qui vera signa facit, quæ a solo Deo sunt, poterit postea adiungere: eamus, & colamus deos alienos, quod ab homine instigante dęmone dicitur, & quia circa talia magis standum est iudicio peritorum quàm populi, forte populus nō resisteret principibus dicentibus, quòd Ioannes omnia vera prædicauerat præter pauca, quæ per errorem asseruit. De baptismo autem non tolerarent hoc.

Primò, quia verisimilius erat, quòd in doctrina posset esse error, quam in baptismo. Nam constabat Ioannem fuisse à Deo missum, & ideo oportebat dici, quòd aliqua vera dixisset, quod tamen inter multa vera interponeret aliquod falsum non erat absurdum, vt inductum est de baptismo. Secus est, quia ille erat vnicus, & ideo vel totus esset a Deo, vel totus ab homine, & erat res, quam specialiter Ioannes exercebat: ideo non concederent esse ab homine.

Secundò, quia de hoc asseruit Ioannes, quod erat a Deo. Nā si non asseruit Ioannes se missum ad prædicandum, asseruit tamen se missum ad baptizandum. Ioan. 1. cap. Secundo quantū ad principale, quia populares magis defenderent baptismum Ioannis, quam vitā eius aut prædicationem, eo quod magis ad eos pertinebat, homines autem non sustinent vilipendi ea, quæ ad eos pertinent: indignantur enim, & concitantur ex hoc, si tamen Christus de vita Ioannis loqueretur, fortè non curaret populus illam defendere quasi ad se non pertinentem, quia nemo illorum sequebatur vitam Ioannis, quæ erat tam austera. Si autem loqueretur de doctrina, quam prædicauit, etiam minus pertinebat ad populum, quia nemo aut rarissimi totam doctrinam Ioannis sequebantur, quia ille non solum prædicabat ab omni vitio abstinendum, sed etiam perfectiones quasdam, vt qui habet duas tunicas, det vnam non habenti: Luc. 3. Et ita si dicerent principes de doctrina Ioannis, vel de vita austera, quòd non erat a Deo, forte nō curaret populus defendere Ioannem, quasi non pertineret asserere de illa, de qua non agebatur. Baptismus autem Ioannis pertinebat ad populum, quia quasi totus populus susceperat illum, supra 3. c. & Marc. 1. & Luc. 7. c. & non permitterent principes impunes, si dicerent, quòd ab hominibus erat.

Tertiò, & principaliter, quia in baptismo Ioannis neque populus, neque principes aliquid acceperant, quia erat multum austera. De doctrina sequebatur vterque aliquid, quia ille prædicabat cauenda omnia vitia, quæ etiā per legem vetabantur, & ita, qui seruabant legem seruabant aliquid de doctrina Ioannis. In baptismo autē erat discordia, quia totus populus baptizatus fuerat a Ioanne, supra 3. cap. & Marc. 1. cap. & tamen principes sacerdotum, & scribæ, seniores, & Pharisæi non acceperunt baptismum Ioannis, vt hic innuitur, & Marc. 11. & magis Luc. 7. cap. scilicet & omnis populus audiens, & publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis: Pharisæi autem, & legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsis non baptizati ab eo. Et ita cum esset in baptismo Ioannis discordia inter principes sacerdotū, & populum, erant perplexi quantum ad hoc, & non auderent respondere. Nam si dicerēt, quòd erat a Deo, dicebant contra seipsos, qui illum non acceperant: si dice-

F rent, quod erat ab hominibus, dicebant contra totū populum, qui baptizatus fuerat baptismo Ioannis, & periclitarentur, hoc ergo non auderent.

Quartò, & principaliter, quia si quæreret de doctrina Ioannis, aut de vita non haberet optatum. Nam non esset tunc inconueniens principibus respondere pro vtraque parte, quia aut possent dicere de vita Ioannis, vel de prædicatione, quòd non erat à Deo, sed partim ab hominibus, vt dictum fuit supra in prima responsione, aut si vellent securius, & melius dicere, responderent quòd vita hominis, tam austera a Deo erat, & quod prædicatio etiam a Deo erat, & hoc erat verisimilius, quòd dicerent, & non erat inconueniens, quia tunc neque dicebant contra populum, neque contra seipsos. Et si dicentibus principibus, quòd vita Ioannis erat a Deo, obijcerent popu-

G lares, aut Christus: quare ergo non accepistis eam? poterant conuenienter respondere principes, primo, quòd non potuerunt sequi illam propter nimiam austeritatē, quia neq; populus aut quisquam secutus est illam, quod non erat de baptismo, quia non erat durum recipere baptismum cum solum esset ablui in aquis. Secundò, quia dicerent se non obligatos, quia non obligatur homo ad quamlibet perfectionem sectandam, vita autem Ioannis erat de magnis perfectionibus, & difficilibus, & licet quælibet perfectio vitæ a Deo sit inspirata, non tenemur ad eam, quia tūc etiam tenemur ad summam perfectionem, quod est absurdum. Et etiam nō differret inter pręcepta & consilia, si ad perfectiones, de quibus sunt consilia teneremur. Tertiò, quia dicerent, quod ad vitam Ioannis non tenebantur, quia ille sic viuebat, & tamen non

H prædicabat sic viuendum. Sed de baptismo secus, quia prędicabat homines baptizandos: & ita videbatur incōueniens non accipere baptismum Ioannis, licet non esset inconueniens non sequi vitam illius. De prædicatione autem Ioannis, si quæreret Christus, poterant dicere principes, quod erat a Deo, & si diceret, quare ergo non accepistis illam? responderent, quòd acceperant. Nam audiebant Ioannem prædicantem, & dicerent, quod sequebātur doctrinam eius, cum certum sit, quod aliquid de illa sequerentur, quia sequendo legem Moysi, & decalogum, quæ est naturalis, sequebantur partem doctrinæ Ioannis, nisi quæreret de baptismo eius, & ob hoc de illo debuit quærere.

Quintò quātum ad principale, quia quæstio vt habeat colorem aliquem, debet fieri de re, quæ prima facie du-

I bitationem habet, sed de vita, & doctrina Ioannis dubitatio nulla erat, de baptismo autem esse poterat dubitatio, ideo de solo baptismo debuit quęrere. Patet hoc, quia vita Ioannis erat non solum bona, sed etiam valde laudabilis, & admiranda, omne autem, quod est bonum in moribus, est à Deo, & ideo dato, quod non cōstaret Ioannem à Deo missum debebat dici, quòd vita sua a Deo erat, quia illa nichil habebat illicitum, & habebat aliquid, quod erat laudabile, & secundum altissimam virtutem. De doctrina etiam constabat, quod erat à Deo, quia erat doctrina vera, & omne verum à quocūque dicatur à Spiritu sancto est, vt ait Ambros. erat enim doctrina Ioannis consonans legi Moysi, & legi naturæ, quarum vtraque a Deo erat, & insuper addebat aliquas perfectiones, ideo certum erat, quod a Deo erat. De baptismo au-

K tem erat dubium, quia baptismus in se erat quędam ceremonia, s. tingi in aqua, cuius vtilitas ex ipso opere operato non apparebat. imò nulla videbatur esse vtilitas, neque erat ex eo solo, quòd fiebat, & insuper non cōstabat, quòd Deus mandasset, vel consuluisset accipere baptismum, ideo dubium erat rationabiliter, an a Deo esset introductus baptismus Ioānis an volūtate humana.

Sextò fuit, quia testimonium Ioannis de Christo fuit in baptizando ipsum, tunc enim agnouit eum. Nam antequam Ioannes baptizaret Christum, non agnoscebat eum, licet ad ostendēdum eum venisset. Cū aūt baptizauit eum super aquam apparuit testimonium de Christo, quia vox patris audita est, & Spiritussanctus descēdit super ipsum in specie columbæ, sup. 3. & Luc. 3. c. Ideo conueniens fuit, vt de baptismo Ioannis quæreret, quia si illi confiterentur baptismum hunc esse a Deo, ex hoc Christus

stus ostenderet se accepisse potestatem à Deo, quia Ioannes baptizando ipsum agnouerat eum. Nam Ioannis 1. cap. Iudæi quæsierunt à Ioanne, quando erat baptizans, vt quid baptizaret, & an esset Christus, ipse inter cætera dixit: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis, ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, vt soluam corrigiam calciamenti. Septimò fuit, quia ex baptismo apparebat missio Ioannis à Deo, nichil enim magis est, in quo magis ostenderet Ioannes se esse à Deo, quam in baptismo, dicens quòd potestatem baptizandi acceperit à Deo, & ad hoc missus fuerit, & etiam in baptismo ostēdit dignitatem Christi, Ioan. 1. cap. s. hic est, de quo dixi, post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat, & ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea ego veni in aqua baptizans, & testimonium perhibuit Ioan. dicens, quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & mansit super eum, & ego ne sciebam eum, sed qui misit me baptizare in aqua ille michi dixit, super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto, & ego vidi. & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Octauo fuit, quia conueniebat ad responsionē suam. Nam certum est, quòd principes sacerdotum non dicerent baptismum Ioannis esse hominum, quia timebant plebem, ideo dicerent, quod erat a Deo, vel tacerēt, sicut fecerunt. Si autem esse à Deo dicerēt, obijceret Christus, quòd potius credēdum esset se accepisse potestatem prædicandi a Deo quam Ioannem accepisse potestatem baptizandi, tum quia Ioannes nullum signum ostenderat, Ioan. 10 cap. ipse autem maxima, & plurima, quæ fecerat nemo, Ioan. 15. Etiam quia prædicatio sua erat vera, vt poterat apparere cuilibet viro perito, neque Iudæi hoc negabant. De baptismo autem Ioannis non constabat an bonum, vel vtile esset, ideo magis planum erat, ꝙ prædicatio Christi esset a Deo quam baptismus Ioannis, & consequenter cum circa Ioannem non calumniati essent de prædicandi potestate, aut baptizandi, permittentes eum baptizare, & prædicare, etiam si non constaret de potestate eius solum per hoc, quod dixit se missum à Deo, debebant potius permittere ipsum prædicare, non calumniantes, quòd non accepisset potestatē ab homine.

Quare Christus vocauit istum baptismum Ioannis. Quæst. CLIII.

Quæritur, quare Christus vocauit istum baptismum Ioannis dicens, baptismus Ioannis vnde erat. Nam baptismus non accipit nomen ab eo, qui baptizat, non. n. dicitur baptismus Petri, quem Petrus contulit, neq; Pauli, quem Paulus dedit, sed baptismus totus est Dei.

Dicendum, quòd baptismus in nobis non appellatur ab illo, qui dat, sed a quocunque detur dicitur is, qui baptizatus est fuisse baptizatus baptismo Christi, vel Dei, & ob hoc Paulus 1. Corinth. 3. cap. loquebatur contra Corinthios, quia quidam illorum dicebant, ego sum Pauli: ego Apollo. i. Apollinis, quia est ibi indeclinabile, & hoc quia baptismus est vnicum sacramentum, ideo oportet, quod sit vnius. est autem illius, a quo efficaciā proficiendi accipit, hoc autem a solo Christo accipit, quia à passione eius omnia sacramenta efficaciam acceperūt, ideo ab eo solo vocari debet, hæc Apostolus innuit 1. Cor. 1. cap. s. hoc autem dico, quod vnusquisque vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi, diuisus est Christus? nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Inquantum enim dicit, diuisus est Christus, redarguit illos, qui volunt facere sacramenta multa baptismi cum vnicum sit, & sic inducitur, sacramētum vnum denominatur ab vno, & rursus sacramentum baptismi est Christi, qui illud instituit. Sed Corinthij denominabant illud à multis. s. a Paulo, Apollo, & Cepha, ergo Christus iam non manebat vnicus, sed diuisus erat, inquantum dicit, nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? ostēdit quod solius Christi est baptismus, sic arguens quod baptismus accipitur pro vtilitate, quæ ex illo confertur, quia alias

A non vteremur eo, ergo illius est baptismum, a quo efficaciam accipit proficiendi, sed istam accepit à Christo. s. à passione sua, a qua omnia sacramenta efficaciam habēt, ergo cum nemo pro omnibus mortuus sit nisi Christus benedictissimus, ipsius solius est baptismus: ideo dicit: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? quasi dicat, nemo crucifixus fuit nisi Christus, ergo ab eo solo est baptismus. Cum autem dicitur aut in nomine Pauli baptizati estis, ostendit, quòd solius Christi sit baptismus, quia illius est baptismus, sub cuius inuocatione datur, & tamen omnis baptismus à quocunque detur, datur sub inuocatione Trinitatis: vel sicut in Ecclesia primitiua dabatur in nomine Christi siue Iesu. Ergo solius Christi est baptismus, & non Pauli, neque Petri, quia nemo sub inuocatione Pauli, aut Petri, vel in nomine eius baptizatus

B est, & ob hoc ait, nūquid in nomine Pauli baptizati estis? De baptismo autem Ioannis dicetur, quòd vocatur Ioan.

Primo vt aliqui volunt, quia ipse fuit primus, & quasi solus minister, & in hoc habet aliquam similitudinem cum baptismo Christi, quia baptismus Christi ab eo institutus fuit, & ante eū à nemine collatus est, vnde propter hoc eum Baptistam vocauerunt, ideo potuit vocari baptismus Ioannis: Et hæc fuit causa quare principes sacerdotum, & alij periti legis admirati sunt quare Ioannes baptizabat, & miserunt ad eum aliquos, qui hoc quærerent. s. quia nullos vnquam viderant neque legerant baptismum præstitisse. Secundo, & melius vocatus fuit baptismus Ioannis, quia baptismus ab illo accipit nomen à quo accipit efficaciam, & ideo, quia baptismus noster a nullo accipit efficaciam nisi à Christo, non vocatur nisi a

C Christo, collator autem nudum habet ministerium, & ideo ab eo non vocatur.

Sic dr̄ 1. Corin. 1. cap. nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? quasi dicat, non, ideo baptismus vester non debet appellari ab illo, baptismus autem Ioannis si aliquam efficaciam spiritualem haberet, non poterat illam habere nisi a Deo, & ita vocaretur baptismus Dei, quia tamen nullam efficaciam spiritualem habebat, cum Ioannes dixerit, ego baptizo vos in aqua, & de Christo dixit, quòd baptizaret in Spiritu sancto, sup. 3. & Ioan. 1. c. ideo non faciendo aliquid aliud, nisi intingere in aqua, nō debuit vocari à Deo, vnde cum non reperiretur in eo nisi exterius ministerium, quod Ioannes efficiebat, debuit vocari baptismus Ioannis, & ita appellaretur alicuius alterius, si ille primus illum contulisset. Secus est de baptismo no-

D stro, quia in illo confertur gratia, quę non potest esse nisi a Deo, ideo si nō fuisset collatus primum a Christo, imò si ipse nunquam illum contulisset, sed apostoli, vel alij de Ecclesia, non vocaretur ab illis, sed à solo Christo, vel Deo. De his dicit August. super Ioannem, accepit quidem Ioannes, vt baptizare posset ab eo, quem postmodum baptizauit, baptismus autem, quem accepit baptismus Ioānis hic dicitur, solus autem tale donum accepit nullus autem ipsum iustorum post ipsum accepit baptismū, qui baptismus diceretur ipsius. Tertio, & adhuc melius dicēdum, quod vocatur baptismus Ioannis, quia oportebat designari baptismum istum, de quo agebatur, & ideo vel debebat vocari baptismus Dei, vel Ioannis. Si autem vocarēt baptismus Dei, imperitè formaretur quæstio, quia Christus responderet ad quæstionem, quam ipsemet pro

E ponebat. Nam vocando illum baptismum Dei, diceret eum esse a Deo, & hoc est quod Christus quærebat, an a Deo esset, vel ab hominibus, ideo nō debuit eum vocari baptismū Dei, & consequenter debuit vocare baptismū Ioānis. Et ista est causa præcipua huius, vt dicatur baptismus Ioan. i. quem ille conferebat, quia alias non obstātibus duabus causis pręcedentib. poterat vocari baptismus Ioannis baptismus Dei. Primò quia licet Ioannes iustum baptismū inchoasset, non debebat ab eo accipere nomē, quia non accipiebat ab eo auctoritatem, sed à Deo, ille enim impulit Ioannem ad hoc. & dr̄, quòd misit eum ad baptizandū Ioan. 1. cap. s. qui misit me baptizare in aqua ille michi dixit &c. & non obstat, ꝙ nemo ante Ioannem baptizasset, quia si Christus non baptizasset aliquem manu sua, sed iussisset discipulis baptizare, & baptizatus esset Petrus, non vocaretur baptismus Petri, sed Christi,

quia non habebat auctoritatem neque institutionem à Petro, sed à Christo. Secundo non obstat, quia licet baptismus noster magis proprie vocatur baptismus Dei vel Christi quam baptismus Ioannis vocaretur baptismus Dei, tamen adhuc baptismus Ioan. poterat vocari baptismus Dei, quia licet non recepisset a Deo efficaciam, recepit ab eo auctoritatem, cum ab ipso iussus fuerit Ioannes baptizare homines. Ioannis 1. & quidquid illud sit, quod à Deo accipiat potest vocari baptismus Dei, cum magis præcipuum sit id, quod res a Deo recipit, quam quod recipit ab homine, & à digniori semper appellatur res, maxime quia Deus auctor est, cum Ioannes non excogitauerit baptismum a seipso, sed Deus iussit ei, quòd baptizaret. Ioã. 1. & ideo erat Deus auctor. Ioannes verò nudus minister, vnde magis minister Dei alias baptismus Dei quam Ioannis deberet dici. Tertiò, quia etiam ad hoc potest induci ratio. Nam baptismus dicitur esse illius, in cuius nomine præstatur: sic innuit Apost. 1. Corint. 1. cap. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine eius baptizati estis? quasi dicat, vocaretur iste baptismus Pauli, si in nomine eius baptizatis essetis, & tamen non baptizati estis in nomine Pauli, sed in nomine Christi, vel Trinitatis: ideo non est iste baptismus Pauli, & tamē baptismus, quem Ioannes conferebat, non dabatur in nomine eius, sed in nomine Christi, ergo non debebat vocari baptismus Ioannis, sed baptismus Christi. Patet Act. decimonono cap. scilicet Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populum dicens in eum, qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est in Iesum, ergo verè vocatus fuisset iste baptismus Ioannis baptismus Dei, nisi quia nunc non debuit Christus vocare illum baptismum Dei, quia per hoc quæstio sua esset imperitè formata, vt dictum est.

Nos autem sequimur modum loquendi Christi, qui hic est, & ideo vocamus eum baptismum Ioannis, sicut ille vocauit baptismum Ioannis, & tamen communiter solet dici a doctoribus, quòd vocatur baptismus Ioannis, idest hominis, & non Dei, quia nichil erat ibi, quod ab homine non daretur, cum gratia ibi non conferretur, sic dicit Magister 4. Sent. dist. 2. de baptismo Ioannis multa diximus supra 3. cap.

Quomodo Matthæus cognouit, quòd principes sacerdotum hoc cogitabant s. si dixerimus, & cætera.
Quæst. CLIIII.

Quæritur, cum dicatur hic, At illi cogitabāt inter se, dicentes, si dixerimus, & cętera, vnde Matthæus sciebat, quòd illi hoc intra se cogitabant, nam istud non protulerunt, sed tacitè considerabant, cum dixerit Matthæus, quòd intra se cogitabant.

Dici potest vno modo, quòd hoc ex rationabili coniectura collectum est, nam quando Christus ista quæsiuit, non statim responderunt principes, sed modicum intra se cogitauerunt. Ex quo colligitur, quòd ista responsio. s. nescimus, non fuit de intentione eorum, quia ipsi si responderent iuxta desiderium suum, cum ipsi contempsissent baptismum Ioannis nolentes illum accipere Luc. 7. cap. verisimile erat, quòd dicerent eum esse ab hominibus, vt seipsos non condemnarent, aut. s. responderent iuxta id, quod erat à Deo, quia alias a principio quādo Ioannes baptizabat populum, reclamabant ipsi ne populus baptizaretur. Sed dicendum, quòd non est conueniens positio, quia licet ista sit coniectura rationabilis, tamen sacra scriptura ex talibus non procedit, quia certitudo, quę est ex coniecturis, minor est quam quæ requiritur ad sacram scripturam, in qua non solum nullus error est, sed etiam nichil esse debet, de quo dubitari possit, an sit error, & tamen coniecturæ humanæ, licet probabiles sint, sępe tamen fallunt, & sæpe fallere possunt, ideo nichil debet in sacra scriptura procedere ex solis humanis coniecturis. Secundo ergo dici potest, quod fortè Christus hoc reuelauit Apostolis. Nam principes ista quæsierūt a Christo publicè pręsentibus discipulis, & postea cum Christus esset seorsum cum illis, disserebat de iniquitate principū sacerdotum, & scribarum, & seniorum, vt scirent cauere

F ab eis, sicut dicitur sup. 16. & Luc. 12. c. cauere à fermento Pharisæorum, & Sadducęorum quod est hypocrisis: & tunc reuelaret eis, quòd quando principes istud responderunt, cogitabant intra se ista, quæ habentur hic, & ita Matthæus, & Marc. potuerunt istud exprimere. Secūdò potest dici, & melius, quòd etiam Christus non reuelauit hoc discipulis, sed euangelistæ cognouerunt istud reuelante Spiritu sancto. Nam Euangelistæ scribentes non confidebant cognitioni suæ, quasi ex eis, quæ vidissent, aut didicissent, scriberent, quia etiam istud non sufficit ad gradum certitudinis, quem exigit sacra scriptura. Nam scientia humana in multis deficit: vnde qui visa ab eis scribunt, circa aliqua errant, cùm plene non potuerunt iudicare de singulis. Ad hoc autem, quòd sciamus, quòd non solum nullus error sit in eis, quæ credimus, sed etiam
G neque esse potest, quod requiritur ad tollendum omne dubium nostrum: necesse est, quòd nichil scriptum sit in sacro canone scripturæ quod Spiritussanctus non reuelauerit scriptoribus: sic enim dicitur 2. Petr. 1. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto dictante scripserunt. Et sic eo docente sciuerunt quid principes sacerdotum intra se cogitabant, cum ista responderunt: & ista est veritas.

Quomodo argumentum istud Pharisæorum. scilicet quomodo non credidistis ei. &c. procederet.
Quæst. CLV.

Quæritur, quomodo dicitur hic, quòd principes dicebant intra se si dixerimus, quia de cœlo, dicet
H nobis, quomodo ergo non credidistis ei? Nam videtur, quòd non erat conueniens argumentum, quia poterat responderi per principes, quia aut accipitur ibi credere propriè pro assentire aut pro accipere. Si primo modo, dicerent principes, quòd ipsi crediderunt baptismo Ioannis, idest crediderunt illum esse a Deo, & ita nō procedit contra eos argumentum. Si accipiatur secundo modo, posset dici, quòd non obligabantur accipere, multa enim a Deo sunt, quæ non obligamur sequi, sicut omnis perfectio consiliorum est à Deo, sed non obligamur sequi consilia: sic etiam vita austera Ioannis erat à Deo; tamen non tenebantur principes sequi illam, neque putabant sibi de hoc argumentum fiendum.

Dicendum, quòd erat conueniens argumentum, & accipitur credere pro accipere baptismum, & tamen di-
I citur, quòd non tenetur homo ad perfectionem: verum, quòd ad perfectionem, quæ est supra præcepta nemo tenetur nisi ex voto tacito, vel expresso, aut ex conditione status sui: talis autem perfectio consiliorum est, cuius obseruatio importat difficultatem, sicut seruare virginitatē, vel perpetuam castitatem, aut vendere omnia, & sequi Christum, & similia. Si tamen consiliū, vel perfectio non importat difficultatem aliquam, illicitum est non sequi illud: sic. n. erat de baptismo Ioannis: nulla. n. difficultas erat ibi, quia nichil erat nisi immergi in aquam: ideo cū scirent hanc perfectionem esse à Deo, & illam sine difficultatè poterant tenere, peccabant non accipiēdo illam: secus autem erat de austeritate vitæ beati Ioannis, quia licet talis perfectio esset à Deo: tantæ tñ difficultatis erat, quòd vix accederet quis ad illam: ideo nemo tenebatur.
K Secundo, & pręcipuè, quia cæteras perfectiones licet sciamus esse à Deo, tñ non iubet, neq; suadet omnib. illas accipere, & sequi: baptismus autem Ioannis pro tanto erat consilium, vel perfectio, quia non includebatur in mandatis legis Moysi: & tamen voluntas Dei erat, quod omnes Iudæi acciperent baptismum Ioannis. Vnde miserat Ioannem ad baptizandum. Ioan. 1. c. Et ipse prædicabat baptismum pœnitentiæ, supra 3. & Marc. 1. & Luc. 3. idest quòd omnes acciperent illum baptismum, ideo debebāt Iudæi accipere baptismum Ioannis, cum viderent eum prædicare, quod esset accipiendus, & dicere se esse missū ad hoc prædicandum, non erat sic de vita Ioannis, quia ille non prædicabat, quòd Iudæi sequerentur austeritatē vitæ suę neque dicebat se ad hoc missum, vt cęteris daret exemplum sequendi hanc austeritatem, & ideo baptismum quasi præceptum debebant accipere.

Tertiò,

Tertiò, quia non dicitur quis cōtemnere nisi id, quod tenetur facere, vel quod est ei valde vtile, & sine difficultate illud habet, vnde nemo dicitur contemnere consilium de virginitate, vel de castitate seruanda in perpetuum, aut de relinquendo omnia, & sequēdo Christum, quia nemo tenetur ad hoc nisi ex voto, & obseruatio horum est valde difficilis, & tamen principes sacerdotum, Pharisæi, & legisperiti dicūtur contempsisse baptismum Ioannis non accipiendo illum, ergo tenebantur accipere, & peccauerunt non accipiendo. Patet quia Luc.7.cap. dicitur: Et omnis populus, & publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis: Pharisæi autem, & legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsos non baptizati. Christus ob hoc laudabat ibi populum, & vituperat legisperitos: etiam quia dicitur, consilium Dei spreuerunt in semetipsos. i. datum erat a Deo ad vtilitatem ipsorum, vt illi acciperent. Recusando ergo id, quod Deus pro illis dederat, peccabant.

Quartò patet, quia Christus neminem redarguit, nisi de peccato, quia de bono opere nemo redargutionem meretur, sed laudem. Ioan. 10. cap. De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & tamen redarguit principes Christus, & scribas, & seniores, quia baptismum Ioannis recipere noluerunt, & laudat publicanos, & meretrices, qui receperūt baptismum Ioannis, vt patet infra in littera, scilicet: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei: venit enim Ioannes ad vos in via iustitiæ, & non credidistis ei, publicani autem, & meretrices crediderunt ei, vos autem videntes neque pœnitētiam habuistis postea, vt crederetis ei, ideo dicendum, quòd argumentum istud bene militabat contra eos, s. si dixerimus, quod de cœlo erat, dicet nobis: quare ergo non credidistis ei?

Quare principes sacerdotum non confessi sunt, quod verum est, quod baptismus Ioannis erat de cælo, &c. Quæst. CLVI.

QVæritur, cum principes sacerdotum valde desiderarent, quod Christus eis responderet de potestate prędicandi, quasi in hoc eum caperent, quare ergo non confessi sunt, quod verum est, quod baptismus Ioannis erat de cęlo, & tamen non receperunt eum. Et si Christus diceret, quare ergo non recepistis eum, dicerent quid ad te? nolumus recipere: non es tu iudex horum, & tunc cum plane, & directe, & vere responderent, teneretur Christus respondere eis plane.

Dicendum, quòd verum est, quòd hoc poterant facere principes sacerdotum, & tamen incurrebant in magnā confusionem, quia tunc pateret manifeste, quòd iniqui essent nolentes recipere ea, quæ Dei sunt, & sic ostenderent se indignos honore, & principatu, quem tenebant, & carerent opinione apud plebem, non enim honorarēt eos velut iniquos existentes, & fortassis concitarent seditionem contra eos quia videbāt, quòd illi prophetas Dei non recipiebant, & ea quę Deus dabat in salutem hominum, recipere nolebant. Item, & quod maius erat, quia si confiterentur se agnouisse, quòd baptismus Ioannis erat à Deo, & tamen non receperant illum, diceretur eadem ratione, quòd omnia, quæ Christus faciebat à Deo erant, & tamen ipsi, vt maligni oderant facta eius, & persequebantur eum, & hoc modo non solum caderent ab intento quantum ad istam quæstionem, sed etiam quantum ad omnia, quæ fecerant, & facere intendebant contra Christum, ideo non confessi sunt esse a Deo baptismum Ioannis.

Quid verum sit de dubio, quod Christus quæsiuit a Pharisæis. Quæst. CLVII.

QVæritur, circa istud dubium, quod Christus mouit, s. an baptismus Ioannis esset à Deo, an ab hominibus, & Pharisæi non responderunt, neque principes sacerdotum. Quid sit verum in hoc dubio.

Dicendum, quòd nō est dubium, quin sit à Deo, & patet primò, quia Christus baptizatus est a Ioanne, sup. 3. &

F Luc. 3. & tamen si baptismus iste esset solum à voluntate humana non subdidisset se Christus sponte illi, cum ipse esset Deus: & tamē ipse subdidit, quia ipse petiuit à Ioanne baptizari cum Ioannes nollet eum baptizare, sed potius peteret ab eo baptizari, supra 3. cap. ergo erat a Deo. Secundo patet, quia si baptismus Ioānis non esset à Deo, esset penitus superuacuus, & superstitiosus: cum ex opere operato ipsa immersio in aquam nichil conferat, & tamen de Ioanne non debet credi, quòd aliquid superuacuum, & superstitiosum conferret: potissime hortando homines ad illud suscipiendum, & prædicando illud solicite, cum Ioannes esset propheta, & plusquam propheta, & maior inter natos mulierum, supra 11. ergo erat à Deo. Tertiò patet, quia Luc. 3. dicitur quòd factum est verbum Domini super Ioannem filium Zachariæ: fieri

G autem verbum Domini super aliquem est mitti ipsum à Deo: & ibi ponitur de baptismo eius: ideo baptismus Ioānis à Deo erat. Quartò patet, quia Ioannes Baptista dixit Ioann. 1. Qui misit me baptizare, ille michi dixit, super quem videris spiritum descendentem. & ita dixit se a Deo missum ad baptizandum. Quinto patet, quia Luc. 7. Quando Christus laudauit Ioannem dicitur, quòd omnis populus, & publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis: Pharisæi autem, & legisperiti spreuerunt consilium Dei in seipsos non baptizati ab eo. Sed dicendum, quòd esse a Deo baptismum Ioannis potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd esset ab eo quantum ad efficaciam. Alio modo, quantum ad auctoritatem.

Primò modo, non est baptismus Ioannis a Deo, quia

H nullam efficaciam habebat, cum non remitterentur in eo peccata, neque gratia cōferretur, sed erat sola immersio in aquam: & ideo quidquid erat baptismus iste, vt doctores dicunt, communiter vocabatur Ioannis: quia nichil in eo fiebat, quod homo purus facere non posset, vt dicit Magister 4. Sent. distinct. 2. Accipiendo secundo modo, baptismus Ioannis est a Deo, quia eius auctoritate institutus est, imò ipse illum instituit, & iussit Ioanni illum ministrare, vnde fuit Ioannes primus minister eius, etiam fuit a Deo, quantum ad aliud tertium, scilicet, quātum ad formam, quia fiebat sub certa forma verborum, scilicet in nomine venturi. i. Messiæ, vt dicitur, Actu. 19. cap. Ideo bene dicitur baptismus Ioannis baptismus Dei, vel a Deo: sed baptismus Christi, quo nos baptizamur, magis propriè baptismus Dei dicitur, quia quantum ad

I omnia a Deo est, scilicet, quantum ad efficaciam, quod est præcipuum, quia remittuntur in eo peccata, & gratia confertur: quod nemo nisi Deus facere potest, & quantum ad auctoritatem, quia Deus ipse illum instituit, scilicet Christus, & ipsemet fuit primus, qui illud ministrauit baptizando discipulos suos & alios: & postea discipuli, & cæteri successerunt in hac ministratione, etiam quantum ad formam verborum, & inuocationem nominis: quia in nomine totius Trinitatis confertur, vel quondam in Ecclesia primitiua in nomine Christi conferebatur.

An requireretur, quòd baptismus Ioannis ad hoc, quod esset baptismus, esset a Deo. Quæst. CLVIII.

K QVæritur, cum quæratur hic, an baptismus Ioannis esset de cęlo, idest, a Deo an ex hominibus, vtrum requireretur, quòd baptismus Ioannis ad hoc, quod esset baptismus, esset a Deo.

Dicendum, quòd baptismus est nomen Græcum: & ex sua origine significat lotionem corporalem, & non addit aliquid aliud. Ita accipitur Mar. 7. capit. scilicet, tenentes traditiones hominum, baptismata vrceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa: & ita baptizare aliquando absolutè accipitur pro lauare. eod. cap. s. Pharisæi enim, & omnes Iudæi, nisi crebro lauent manus, non manducant tenentes traditiones seniorum, & a foro nisi baptizentur non comedunt, idest, quando veniebant de foro, nisi lauarentur prius, non manducabant, scilicet, nisi lauarent totum corpus, vt aliqui sentiunt.

Baptismus dupliciter

Et ideo dicēdum, quòd baptismus, qui est lotio, potest dupli-

dupliciter accipi. Vno modo, vt sit simplex lotio. Alio modo, vt sit sacramentum, vel aliquid sacramentale. Accipiendo primo modo manifestum est, quòd Ioannes poterat baptisinum, etiam si non esset a Deo, quia talis baptismus ad nō animata etiam fit, vt baptismata vrceorum, & calicum, quę faciebant Iudęi, & quilibet seipsum baptizabat de Iudęis, antequam manducarent, & de tali baptismo nulla quęstio est. Accipiendo secundo modo, vt est baptismus sacramentum, vel sacramētale aliquid, dicendum quòd necesse est, quòd sit a Deo. nam sacramenta proprie sunt, quę figurant, & efficiunt, quod significant, hoc autem in solis rebus noui testamenti inueniuntur, quia in illis pręstatur gratia, & remittuntur peccata, & ad hoc oportet talia sacramenta a Deo esse, tam quātum ad efficaciam, quam etiam quantum ad auctoritatem, & inuocationem nominis siue formam verborum. Sacramentale autem est, quod significat quidem aliquid de rebus sacris, & tamen nichil confert eorum, quę significat, & istud etiam oportet, quod sit a Deo, saltem quo ad auctoritatem.

Quod patet, quia ista significatio est super res sacras, & debet esse communis. s. vt omnes taliter significari accipiant per illud, sed istud non potest fieri, nisi per eum, qui habeat potestatem super res sacras, & super omnes illos, inter quos ista significatio haberi debet. Nam etiam in significatione aliarum rerum non est in potestate cuiuslibet imponere terminum ad significādum, quod voluerit, sed eius quem omnes sequuntur, vel aliquando sequētur in doctrina, & ita ille quodammodo potestatem habet super omnes, cum omnes quantum ad hoc, quòd aliquid sacrum significetur per aliquod signum, oportet esse duo. Vnum est, quòd illa res sacra sic se habet. Aliud quòd illud signum accipiatur, vt repręsentatiuum illius rei.

Primum non potest effici per hominem, neq; per omnes simul. sed per solum Deum, secundum quidem poterat effici per omnes homines simul, vel per eum cui omnes obediunt constito de primo. ambo autem simul per solum Deum fiunt, & hoc modo cęremonię, & sacra veteris testamenti erant sacramentalia, quia licet non inducerent, quod significabant, erant tamen vmbra futurorum bonorum. ad Hebrę. 10. capit. Cum autem quęritur de baptismo Ioannis, an requireretur, quod esset a Deo ad hoc, quod esset baptismus, quęritur de secundo modo. s. ad hoc, quod esset aliquid tale, quod homines sequi deberent, tanquam bonum talis qualiter Ioannes ostendebat. Nam Ioannes, qui erat tam excellentis vitę baptizabat homines, & hortabatur eos ad suscipiēdum istum baptismum, & pręducabat illum, ideo certum est, quod ostendebat illum baptismum esse bonum & vtilem, quia alias superuacuum esset talia facere.

Hoc supposito, quod talis esset baptismus Ioannis, dico quod oportebat a Deo. Hoc patet primò, quia sic principes sacerdotum, & legisperiti proposuerunt, quando miserunt nuncios ad Ioannem cum baptizaret, & putauerunt ex hoc, quod ipse esset Messias, & cum negaret se esse Christum, & Eliam, & prophetam, dixerūt ei? quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neq; propheta? & ita aperiē dicebant, quod nemo poterat baptizare, nisi haberet vnum de his tribus, & quodlibet eorū a Deo est, & qui hoc habet, a Deo mittitur, ergo presupponebant, quod necessario potestas baptizādi est a Deo, vel baptismus à Deo. Ioan. 1. Secundò patet ex responsione Ioannis: nam cum sacerdotes missi a Iudæis vrgerent Ioannem, quis esset, arguētes quomodo baptizaret, si non erat propheta, neque Elias, neque Christus, dixit: Ego sum vox clamantis in deserto, sicut dixit Isaias propheta, & ita designauit se a Deo missum, & non solum a Deo missum, sed etiam de aduentu eius per alium prophetam prænunciatum esse: sed si non sequeretur, quòd oportebat esse a Deo, ad hoc quod baptizaret, poterat dicere illis, possum baptizare, etiam si nichil istorum sum.

Dicendum ergo, quòd oportebat baptismum Ioannis esse a Deo, ad hoc quòd aliquid esse tale, quale ipsū ostendebat illum esse: & oportebat vel esse sacramentum, vel sacramentale. Primum autem non erat, quia baptismus

F Ioannis non conferebat aliquid sacrum, quia neque peccata tollebat, neque gratiam conferebat: hæc enim ad sola sacramenta legis nouæ pertinent: & ideo illa sola propriè vocantur sacramenta: baptismus autem Ioannis nō erat de sacramentis legis nouæ: ideo non erat sacramentum. Erat autem secundum sacramentale, quia aliquod sacramentum significabat: nam cum conferretur in nomine venturi. Act. 19. designabat bona, quæ per venturū conferenda erant: & potissimè, & magis vniuocè significabat baptismum Christi, qui sacer erat. Et ita dicit Magister 4. Sent. dist. 2. quòd baptismus Ioannis non erat sacramentum, sed sacramentale, & hoc propriè. Nam large etiam illud concedit esse sacramētum in eo sensu, quo dicimus legalia esse sacramenta: sed illa magis sacramentalia, quam sacramenta appellantur.

G

Quare proposita quæstione per Christum, & cogitatione habita inter principes dixerunt: Nescimus: confitentes suam confusionem. Quæst. CLIX.

QVæritur, quare proposita quæstione per Christum, & cogitatione habita inter principes dixerunt: Nescimus: confitentes suam confusionem, quia potuerant dicere, nolumus tibi respondere, & cogerent ipsum respondere, vel si non cogerent eum respondere, saltem nollent ipsi respondere, dicentes, nolumus respondere, & non curarent de responsione Christi, & non conficerentur verecundiam suam, & insuper non acciperent responsionem, quam à Christo optabant.

H Dicendum, quòd primus modus non poterat stare, scilicet, quòd dicerent principes sacerdotum Christo, nolumus respondere tibi, sed tu nobis responde, & quòd cogerent eum ad hoc. Primò, quia cum hoc esset manifestè contra rationes, & contra conuenta inter Christum & principes, non permitteret populus, quòd principes inferrent nunc violentiam aliquam Christo, quia principes erant minores, quam populus, & timebant eum, & sicut timentes populum non ausi sunt dicere baptismum Ioannis ab hominibus esse: ita timentes populum, qui nunc valde affectus erat ad Christum, & audiebat eum, non auderent inferre violentiam aliquam Christo sine colore rationis. Secundò, quia si contra conuenta inter eos vellent principes cogere Christum respondere ipsis non respondentibus: posset reclamare Christus publicè iniu-

I riam inferri sibi, & principes confunderentur, quos publicè apparebat recedere à compactatis, & velle inferre violentiam: ex quo apparet, quòd non solum in ista quæstione, sed etiam in omnibus alijs, quæ contra Christum agebant procedebant per iniquitatem, & hoc multum derogabat intentioni eorum, ideò non debuerunt hoc facere.

Secundum autem, scilicet quòd cessarent à quæstione proposita, idest, quòd nichil à Christo quærerent, vt non cogerentur ipsi nunc confiteri suam ignorantiam, non fuit visum conueniens eis. Primò, quia sic non haberent responsum de quæstione, quam volebant, & putabant, quòd quando ipsi dicerent, nescimus, quòd Christus diceret, in qua potestate prædicabat, vel diceret, nescio, sicut illi dixerant, & vtrumque esset inconueniens Chri-

K sto. Secundò, quia videretur versari aliquis dolus ex parte principum, si cum ex tanta deliberatione venissent ad quærendum aliquid à Christo, & conuenissent cum eo respondere ad quæstionem eius, & quòd ipse responderet ad quæstionem illorum, nunc proposita quęstione de baptismo Ioannis, & nulla responsione data: re penitus integra desisterent. Nam crederetur, quòd ipsi aliquid valde malum de Ioanne sentiebant, & vt nō cogerentur illud aperire, cessauerunt à quæstione sua, hoc autem de eis credi erat eis periculosum, quia timebant populum, vt in littera dicitur, ideo fuit conuenientius eis visum, vt quasi nullus dolus intercideret, sed simplici animo aduenissent, dicerent se nescire, & hoc elegerunt.

Quare

Quare Christus dixit, neque ego dico vobis, in qua potestate hoc facio. Quæst. CLX.

QVæritur, quare Christus dixit, neque ego dico vobis in qua potestate hoc facio, & non respondit aliter.

Dicendum, quod cum principes sacerdotum aliquid respondissent, dicentes saltem, nescimus, oportebat quod Christus aliquid diceret, vel respondendo, vel se nō obligatum ad respondendum ostendendo, vel se nescire respondere asserendo.

Respondere autem Christus directè noluit, non enim expediebat propter ea, quæ dicta sunt supra, etiam quia inter Christum, & principes conuentum erat, quod si illi responderent Christo ad quæstionem eius, quod ipse responderet illis ad quæstionem eorum, sed non respōderunt illi, ideo neque Christus obligabatur respondere.

Quod autem diceret se nescire in qua potestate hoc faciebat, erat penitus inconueniens.

Primo, quia mentiretur, sciebat enim in qua potestate agebat, quia sciebat se esse Deum, & in potestate propria diuina agebat: Deus autem mentiri non potest, quia fidelis permanet, & seipsum negare non potest. 2. Tim. 2. cap. est tamen ipse veritas. Ioannis 14. ergo mentiri non potest, quia seipsum negaret.

Secundo, quia nemo eum cogebat ad hoc, stultum autem est, quod aliquis confiteatur aliquid contra se, quando non vrgetur ad hoc, secus autem de principibus sacerdotum, quia cum illi non inuenirent aliud quod securius responderent, dixerunt, nescimus: Christus tamen non cogebatur confiteri ignorantiam suam, cum non vrgeretur respondere, ideo esset valde stultum sic respondere.

Tertio, quia dedecus erat Christo dicere de aliqua re, quod nesciebat illam, maximè de re ad ipsum pertinēte, quia hoc modo constaret eum non esse Deum, si aliquid erat, quod ignoraret, & maius dedecus erat Christo dicere, quod ignorabat, quam principibus sacerdotū, quia illi ignorabant in re aliena, s. quæ nō pertinebat ad ipsos, idest in baptismo Ioannis, an à Deo esset, vel ab hominibus: Christus autem diceret se ignorare in re sua, idest, de sua potestate.

Quarto, quia ex hoc concluderetur omnia facta, & dicta Christi esse inania, & imprudenter facta, cum nesciret vnde haberet potestatem ad hæc faciēdum, vel à quo esset missus, & tamen nemo debet prædicare, nisi mittatur, ad Rom. 10. cap. & ideo non debuit dicere, nescio in qua potestate facio, sicut principes dixerunt, nescimus; imò ista fuit potius vna de causis, quare Christus noluit directè respondere principibus, s. vt ostenderet sapiētiam suam, ita vt cogeret illos confiteri insipientiam suam, & ipse neque cogeretur dicere veritatem quæstionis, neque confiteri ignorantiam, manebat ergo aliud, s. quod ostenderet se non esse obligatum ad respondendum, & ita ait, neque ego dico vobis, in qua potestate hæc facio, scilicet, quia conuenistis mecum respondere ad quæstionem meam, & non respondetis, etiam ego non rn̄deo vobis. Principes autem videntes se ratione superatos, nichil contra istam responsionem calumniati sunt, sustinentes confusionem suam, & insuper nullam responsionem accipientes, videbāt enim se delusos, s. quod coacti fuerint confiteri ignorantiam suam spe responsionis, & quod sine responsione manserint.

Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie operari in vineam meam. Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem pœnitētia motus abijt. Accedens autem ad alterum dixit similiter. At ille respondens, ait; Eo domine: & non iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Iesus: Amen dico vobis: quia publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes, nec pœnitentiam habuistis postea, vt crederetis ei.

A *Quid autem vobis.* Ostendit hic Christus Iudæos esse contemptores suæ maiestatis verbo rationabili. Et hoc dupliciter.

Primo, quia legem à Deo acceptam non seruauerunt.

Secundo, quia Christum legislatorem impugnauerūt, ibid. *Aliam parabolam audite.* Circa primum dicitur. *Quid autem vobis videtur.* Idest, quid iudicatis de hoc, quod vobis nunc propono. *Homo quidam habebat duos filios.* Parabola est ad deducendum quis dicatur voluntatem patris compleuisse. *Et accedens ad primum.* Idest, maiorem ætate, qui robustior erat, & magis aptus ad laborem, ad quem pater eum destinabat. *Dixit fili vade operare hodie in vineam meam.* Non expressit genus laboris, subintelligendum est, quod si ista ad literam acciderent, sicut satis rationabiliter creditur, quod pater nominauit filio genus laboris, & omnes circunstantias opportunas, tamen Christus non curauit hæc referre, quia satis erat ad propositum suum dicere, quod misit filium ad laborandum, cum non sit ad aliquid aliud ista parabola, nisi vt ostendatur quis filiorum fecit voluntatem patris. B

Quod autem dixit, in vineam meam, est intelligendum, quod vel pater vnicam vineam haberet, & ita illa esset nota, vel si habebat plures, quod filius ex alijs circunstantijs sciebat, quæ vinea erat, ad quam pater eum mittebat, licèt non expresserit, vel quod pater expresserit, & tamen Christus non curauit exprimere, quia nō erat necessarium ad propositum suum hoc exprimere, & similis modus loquendi est præcedenti capitulo, cum dicit paterfamilias operarijs, ite vos in vineam meam, non exprimendo, quæ vinea sit. *Ille autem respondens, ait nolo.* Fuit multum superbus, & inobediens, & dignus pœna. *Postea pœnitentia motus.* Scilicet, postquam respondit, vidit, quod male dixisset, & doluit, & fecit contrarium. *Abijt.* Scilicet, ad operandum in vinea. *Accedens autem.* Scilicet pater. *Ad alterum.* Idest, ad filium minorem, vel secundum, quia primus noluit ire ad laborandum dixit sequenti, quod iret. *At ille respondit, eò domine.* Iste non solum respondit obedienter, sed etiam humiliter. Nam non solum obediuit dicendo, quod iret, sed etiam dixit, eo domine. Patrem dominum appellando, & promptitudinem obedientiæ suæ ostendit, quia non dixit ibo, sed eo, idest, statim, vel iam vado. *Et non iuit.* Et ita mentitus est. *Quis ex duobus.* Idest, ex his duobus filijs. *Fecit voluntatem patris.* Idest, rem volitam à patre, quia voluntatem nemo facit, cùm sit aliquid in nobis existens, quo cætera volumus. *Dicunt ei.* Idest, responderunt, scilicet, principes sacerdotum (nam ad eos loquebatur) primus, scilicet, qui dixit nolo, & postea pœnitentia motus iuit. *Dicit illis.* Scilicet, principibus sacerdotum. *Amen dico vobis.* Idest, in veritate, vel secundum certitudinem, est enim modus iurandi, vel affirmandi, & ponit hic conclusionem ad quam inducebat parabolam. *Quia publicani.* Scilicet, qui videntur publicè esse in statu peccandi. *Et meretrices.* Mulieres, quæ omnium libidini prostitutæ sunt. *Præcedent vos in regno Dei.* Idest, ipsi intrabunt prius, vel præcedentes, idest, meliores reputabuntur, vt infra dicetur. *Venit enim Ioannes ad vos.* Hic aperit quid parabola significauerit applicādo ad illos, contra quos loquebatur, & dicitur, venit, scilicet, in præterito, quia Ioannes iam venerat, & recesserat, venit enim, quando prædicare, & baptizare incepit, recessit quando ab Herode occisus est, iam enim cursum suum consummauerat. Sic dicitur Actuum 13. cùm impleret Ioannes cursum suum, dicebat, quem me arbitramini esse non sum ego, sed ecce post me venit, cuius non sum dignus calcalmenta pedum soluere, & dicitur, Ad vos, idest, ad vestram vtilitatem, & verè ad illos venerat, quia tam illis, quàm omnibus Iudæis audire volentibus prædicauerat. *In via iustitiæ.* Scilicet, ostendendo vobis viam iustitiæ, scilicet, quod ex operibus boni redderemini. *Et non credidistis ei.* Idest, non assensistis dictis eius ad hoc, quod faceretis ea. C D E

Nam credere parum proderat sine operatione, cū bonum quod Ioannes prædicabat, non consisteret in credendo illud, sed in faciendo illud, & ita accipitur supra in

in litera, scilicet, si dixerimus ex cęlo, dicet nobis, quare ergo non credidistis ei? idest, quare non accepistis illum? scilicet, baptismum.

Nam fortassis credebant, quod erat de cœlo. Imo hoc, quod erat eis asserere baptismum Ioannis esse de cœlo erat credere, & non adderetur, quare non credidistis ei, si credere acciperetur propriè, sed accipitur pro operari. *Publicani & meretrices crediderunt.* Idest, crediderunt, & operati sunt, quia audierunt verba Ioannis, & fecerunt quod ille dixit accipiendo baptismum illius, & pœnitentiam agendo, quasi dicat, non solum alij, sed etiam publicani, & meretrices hoc fecerunt, quia multi alij præter istos fecerunt hoc. *Vos autem videntes.* Scilicet, non quidem Ioannem, quia iam de hoc dictum fuerat, quod venit ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei, sed intelligitur vos videntes, scilicet, quod publicani, & meretrices receperant doctrinam Ioannis, quando vos illam non accepistis. *Neque pœnitentiam habuistis.* Idest, neque etiam de hoc pœnituistis, vt publicani, & meretrices meliores essent, quàm vos. *Postea, vt crederetis ei.* Istud postea potest referri ad illud verbum habuistis, & est sensus, neque pœnitentiam habuistis postea, idest, cum non habuistis à principio pœnitentiam de peccatis, quando habuistis Ioannem prædicantem, saltem habere debueratis, quando vidistis, quod publicani, & meretrices pœnituerunt vobis non pœnitentibus, & tunc pœnitentiam habentibus de hoc, quod non credideratis à principio, debueratis saltem postea credere, vel potest referri ad illud verbum crederetis, scilicet, neque pœnitentiam habuistis videndo publicanos, & meretrices credere Ioāni vt vos crederetis postea, idest, si non crederatis à principio ante publicanos, saltem crederetis post illos.

An sit ordinis mutatio, vel sit istud factum post præcedentia. *Quæst.* CLXI.

QVæritur, an istud sit continuatum ad præcedentia, vel sit mutatio ordinis, & an sit istud factum post præcedentia statim, vel interiecto aliquanto tempore.

Aliqui dicunt, quod sit ordo mutatus, s. quod prius dixerit id, quod habetur infra de parabola vineæ, quam istam parabolam de duobus filijs, & patet, quia Marcus, & Lucas ponunt, statim enim postquam Christus dixit, neque ego dico vobis, in qua potestate hoc facio, subiungūt de parabola vineæ locata agricolis, vt patet Mar. 11. & 12. & Luc. 20. cap.

Dicendum, quod est ordo continuus, nam iuxta regulam generalem, nunquam est recedendum ab ordine literæ, nisi appareat causa necessaria, quare debeamus dicere res alio ordine gestas, quam in litera exprimatur, & tamen hic nulla talis causa apparet, ideo est dicendum, quod iste ordo fuit rerum gestarum, quem Matthæus tenuit.

Cum obijcitur de ordine Marci, & Lucæ, dicendum, quod nichil obstat, quia illi tacuerunt istam parabolam de duobus filijs: nullus enim Euangelistarū pręter Matthęum hoc expressit, ideo quantum ad hoc non potest sibi obijci de ordine, quem alij tenuerūt, veritas enim est, quod ordo gestorum fuit iste, s. quod principes sacerdotum quæsierunt à Christo, in qua potestate hæc faceret, & postquam respondit, statim subdidit de duobus filijs, & post istam parabolam, dixit aliam de vinea locata agricolis, & istum ordinem tenuit Matthæus hic.

Marcus autem, & Lucas tacuerūt parabolam de duobus filijs, ideo oportuit, quòd postquam posuerunt respōsionem Christi ad quæstionem de potestate subijcerent parabolam de vinea locata, & ita fecerūt, & sic quod ipsi dixerunt de vinea statim post quæstionem de potestate, non obstat ad ordinem, quem tenet Matthæus, secus autem esset si Marcus, & Lucas ponerent de vinea locata agricolis statim post quæstionem de potestate, & alibi ponerent istam parabolam de duobus filijs, quia tunc concordarent illi in ordine contra Matthæum, posset esse aliquale argumentum, quod illi tenuissent naturalem ordinem rerum gestarum.

F Ad secundum dicendum, quod statim facta sunt hæc, idest dicta hæc parabola de duobus filijs post quęstionem de potestate Christi nullo interposito, & in eodem contextu. s. cum adhuc principes sacerdotum, & seniores, & scribæ simul essent cū Christo cœpit Christus ad eos loqui ea, quæ sunt in parabola ista.

Quibus dixit Christus istam parabolam de duobus filijs.

Quæst. CLXII.

QVæritur, quibus dixit Christus istam parabolā de duobus filijs.

Dicendum est, quod dixit eam principibus sacerdotū, & scribis, & senioribus, qui quæsiuerant ab eo de potestate. Et patet primo ex modo loquendi Euangelistæ. Nam ante Christus loquebatur ad principes. G

Si autem parabolam istam alijs proponeret, aut alio tempore, exprimeret hoc Matthæus, aut saltem ex modo loquendi videretur aliqua diuersitas, vt constaret, quod non ad eosdem loquebatur.

Secundo, & præcipuè apparet, quia ex verbis Matthæi constat, quod loquebatur ad principes. Nam quæstio præcedens de potestate erat inter Christum, & principes, & in fine eius dicitur: Neque ego dico vobis, in qua potestate hæc facio, & subditur statim: Quid autem vobis videtur? ergo necesse est, quod illi, quibus dictum est, neque ego dico vobis, in qua potestate hæc facio, sint isti, quibus dixit, quid vobis videtur, & tamen illi erant principes sacerdotum, ergo, & isti, quibus proponit hanc parabolam. H

Tertio patet, quia infra in litera finita hac parabola, & sequenti de vinea locata agricolis dicitur: & cum audiuissent principes, ergo principes sacerdotum erant, quibus istam parabolam dicebat, & idem tenet Chrysostomus.

Quid Christus intendit ostendere ex ista parabola.

Quæst. CLXIII.

QVæritur, cum istam parabolam dixerit Christus principibus sacerdotum, & contra eos, quid intendit ostendere ex ea.

Dicendum, quod intendit ostendere eos contemptores Dei, & impios, qui legem eis datam non seruauerūt, & baptismum Ioan. & alia pro eorum vtilitate concessa spreuerunt. Sic dicit Hieronym. post præmissa infert Dominus parabolam, quæ etiā illos impietatis arguat, & ad gentes regnum doceat transferēdum, sed hoc ad duas parabolas pertinet. I

Nam in sequenti parabola de vinea ostendit, quod regnum Dei auferetur ab istis, & dabitur alteri gēti, in hac autem solam impietatem eorum ostendit, s. quod Deum contempserunt, & legem eius, & remedia ab eo data abijcientes, & intelligunt aliqui de lege Moysi data istis, & non obseruata ab eis, & licèt verum sit, quod etiam contra legem Moysi præuaricati sunt sacerdotes, & tamen Christus non loquitur hic de hoc, sed de præuaricatione quam fecerunt non recipiendo baptismum Ioannis, & non agendo pęnitentiam de peccatis, sicut Ioannes prędicabat. K

Nam baptismus suus erat baptismus pęnitentiæ, & ita vocabatur supra 3. capit. & Mar. 1. capit. scilicet, quia docebat homines pœnitentiam agere de peccatis, & ideo quicunque baptizabantur cōfitebantur peccata sua, scilicet, baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua, & primum, quod ipse prædicauit fuit pœnitentia. Nam sic incepit sermo suus, pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum, supra 3. capit. & ita patet in litera in applicatione parabolæ, dixit enim venit ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei. s. noluistis accipere baptismum, neque pœnitentiam agere, vt iustificaremini, sicut ille suadebat.

De

De applicatione istius parabolæ quoad singulas eius partes. Quæst. CLXIIII.

QVæritur, de applicatione istius parabolæ, & quia pendet difficultas ex illis duobus filijs qui sint, de illis est quærendum.

Dicendum, quod pater, qui hic inducitur, sine dubio Deus est. Sed dicetur, quare filios vocat, quia de quibuscunque loquatur poterat illos vocare seruos, quia serui eius sunt.

Dicendum, ꝙ verè quilibet potest vocari seruus Dei, & filius Dei: filios quippè vocat nos per affectionē, quia ad nos videtur esse affectus, diligit enim nos, & confert nobis bona sua. Sap. 11. Diliges omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

Secundo propter gubernationem nostram, & creationem, & cætera bona ex magna solicitudine impensa. Sic dicitur Deut. 32. Nunquid nō ipse est pater tuus, qui possedit te, fecit & creauit te? quasi dicat, propter hæc, quæ tibi contulit pater est.

Tertio propter adoptionem paternę hæreditatis, ista enim est ratio propria, & specialis filij, quia in cæteris communicamus cum omnibus alijs rebus, quas Deus gubernat, & diligit, & filij non vocantur, non. n. assequuntur paternam hæreditatem, nos verò hæreditatem assequimur, & ita filij sumus. Ad Rom. 8. c. Quod si filij, & hæredes: hæredes autem Dei cohæredes autem Christi, hæreditas autem ista est vita æterna, quæ consistit in diuina visione, quā cætera animantia non consequuntur, sed soli homines, & quia hęc omnia competunt cuilibet homini, aut cōpetere possunt, omnes vocantur filij Dei. Omnibus autē his modis, quibus Deus vocatur pater noster, qui es in cęlis, sanctificetur nomen tuum. sup. 6. c. Nā ex eo, ꝙ afficimur ad eum, desideramus sanctificari. i. laudari, vel honorari nomen suum. De secundo patet Isa. 63. c. vbi Iudæi dicunt Deo, tu. n. pater noster: Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos, tu domine pater noster, & redemptor noster à sæculo, quasi dicat, tu es pater noster, qui es redemptor noster, i. redimis nos de malis, & benefacis nobis. Abraham autem, & Israel. i. Iacob, qui dicuntur esse patres nostri, non sunt patres, quia nō benefaciunt nobis, & hoc, quia Abrahā nesciuit nos, & Israel ignorauit nos: sed qui nos ignorant, nō possunt nobis benefacere. De tertio patet ad Ro. 8. c. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Secundo quoque est quilibet homo respectu Dei. Primò per naturalē subiectionem, sicut seruus subijcitur Domino, imò quis magis est subditus. quam seruus domino: quia omnes sumus, vt possessio Dei. i. vt res inanimata, quæ possidetur, ita dicitur Psal. 103. Omnia in sapientia fecisti, impleta est terra possessione tua, & sicut lutum ad figulum, vel vas ad factorem, aut serra ad eum, à quo trahitur, ad Ro. 9. & Isa. 10. c. Vnde etiam nos non sumus filij, nisi per adoptionem, inquantum à Deo adoptamur adempta adoptione serui sumus, adoptio autem liberat nos à seruitute, & filios efficit. Sic dicitur ad Gal. 4. quoniam filij Dei estis, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem, Abba pater, itaq; iam non est seruus, sed filius, & ita Christus nobis dedit, quod essemus filij, cum essemus naturaliter serui. Ad Gal. 4. ita fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate donauit nos Christus, & Io. 8. dicitur, si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. In quo innuebat, ꝙ illi erant adhuc serui, licèt ipsi iactarent dicentes, semen Abrahæ sumus, & nemini vnquam seruiuimus, & ꝙ solum poterant liberari per filium, i. per Christum. Secundo modo dicuntur homines serui ex iure redemptionis, illi. n. quos in bello iusto capiuntur, serui efficiuntur capientium, si eos à morte volunt seruare, quicūque ergo alium à morte tali redimit, seruum illum sibi facit: Christus autem redemit omnes homines de morte per passionem, ideo omnes sibi seruos effecit, & ita dicitur acquisiuisse Christus Ecclesiā idest omnes homines sanguine suo. Actu. 20. capit. sed ea, quæ acquirimus, transeunt in dominium nostrum, homo aūt liber non transit in dominium, sed si transit, seruus est:

Nos p̄ adoptionē filij sumus.

A ideo cū Christus acquisierit nos, necesse est, quòd simus serui. Apparet igitur, quòd quilibet homo potest vocari filius Dei, vel seruus Dei. Et ita quasi indifferentem vocationem posuit istam Deus Mala. 1. capit. dicens: Si ego pater sum, vbi est honor meus? & si dominus sum, vbi est timor meus? Sed dicendum, quòd licèt in veteri testamento posset vtraque appellatio fieri, & potius vocaremus Deum dominum, quàm patrem, & tamen in nouo testamento cessauit appellatio domini, & serui, & vocamus Deum patrem, & non dominū: sic enim Christus quando omnes generaliter orare docuit dixit: Pater noster, qui es in cœlis supra 6. & quando etiam loquitur de illo in tertia persona, vocat eum patrem, & non dominum, vt sæpe supra 5. & 6. & 7. capitulo scilicet, Pater vester cœlestis. Et ita voluit, quòd generaliter vocaremus
B nos Deum patrem, intantum, quòd nullum alium diceremus patrem, nisi eum infra 23. cap. scilicet Omnes vos fratres estis, & patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim pater vester, qui est in cœlis. Et ob hoc etiā Christus, licèt esset verè Dominus, & discipuli sui essent serui eius, non vocabat eos seruos Ioan. 15. iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæ audiui a patre meo, nota feci vobis, & ista est causa, quare, cùm nunc loquatur Christus de Deo respectu hominum vocauit Deum patrem, & dixit eos habere duos filios, & non vocauit eum dominum habentem seruos duos. Nam quantum ad applicationem parabolæ æquale erat, quòd diceretur vnus dominus habens duos seruos, aut vnus pater habens duos filios: dum tamen cætera sint
C eadem: est tamen verum, quòd interdum, sed valde raro in nouo testamento vocamus Deum dominū, & nos vocamur serui. Ratio diuersitatis est: quòd enim nos, qui natura serui sumus, filij sumus, vel appellemur, ad solam benignitatem Dei pertinet, quia nō ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suā misericordiam saluos nos fecit, ad Titum 3. capit. Quòd verò nos serui vocemur, est considerare conditionem nostram, & quòd Deum dominum appellemus, est considerare eius dignitatem. Deus autem magis vult ostendere nobis suā benignitatem, quàm suam naturalem excellentiam: ideo potius vult, quòd eum patrem, quàm dominum appellemus: aliquando autem vt nostram infirmitatem, & inutilitatem agnoscamus, iubet quòd nos seruos dicamus. Luc. 17. c. Vos cū feceritis omnia, quę præcepta sunt vo-
D bis, dicite, serui inutiles sumus, & seipsum Christus interdum dominum appellauit. Ioan. 13. Vos vocatis me magister, & domine, & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros dominus, & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Et tamen istud rarius est, magis autem est, quòd Deum vocemus patrem. Si autem quæras, quid melius sit, vocare Deum patrem, an dominum. Dicendum, quòd vtrumque bonum est, sed dicere patrem est maioris affectionis: vocare dominum est maioris humiliationis: Christus autem non dixit dicendum dominum, sed patrem: & tamen in hoc non præfixit nobis formam dicendi, quasi nullo alio modo dicere debeamus. Si autem dicas, quid ergo est melius nobis dicere? Dicendum, quòd illud quisque dicere debet, in quo magis inflammatur ad Deū, quia oratio est id, quo
E in Deum accendimur: id igitur, quo nos experimur magis in deuotionem excitari, dicere conueniens est.

In veteri testa mento Deus vocabatur dominus, in nouo vero pater.

Quid isti duo filij significant. Quæst. CLXV.

QVæritur, de istis duobus filijs, quid significant. Aliqui dicunt, quòd per eos duo populi accipiuntur, idest, Gentilium, & Iudæorum. Sic tenet Hieronymus sic etiam Chrysostomus, dicens: Quis est iste pater, nisi ille Deus, qui omnes homines creauit, qui cùm sit naturaliter dominus: tamē magis vult diligi, quasi pater, quàm timeri, vt dominus: maior filius populus gentium erat, minor populus Iudæorum, & istam sententiam sequitur Nicolaus exponendo. Alij dicūt, quòd duo filij sint duæ partes gentium Iudæorū, vt Principes sacerdotum cum omni-

omnibus sacerdotibus, & leuitis, & Pharisæis, & legisperitis, & senioribus sint vna pars, cæteri autem, quos populum appellamus sint alia pars, & populus vocetur filius maior, Principes, & cæteri vocentur filius minor, & ista expositio est melior, & magis conueniens litteræ. Primò patet ex applicatione parabolæ. Nam Christus, qui prius posuit parabolam, aperuit sensum illius applicãdo, & ait, Venit ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei, publicani autem, & meretrices crediderũt ei, ergo cùm hic comparet Christus Principes ad publicanos, & meretrices, necesse est, quòd istę duæ personæ sint, quæ in parabola nominantur duo filij. Secundò patet, quia si inter Gentiles, & Iudæos esset comparatio ista duorum filiorum, compararentur per obseruationem legis, & non obseruationem, quasi Iudæi non obseruassent legem, quam promiserant obseruare, Gẽtiles autem obseruassent aliquam legem, & tamẽ fit hic comparatio eorum in baptismo Ioannis, & iustitia ab eo prædicata scilicet, quòd Principes non crediderunt Ioanni, publicani autem, & meretrices crediderunt, & pænitentiam egerunt, & tamen quantum ad prædicationem Ioannis non possunt comparari Iudæi & Gentiles, cũ solis Iudæis prædicauerit Ioannes. Nam prædicabat in deserto Iudææ, & baptizabat veniẽtes ad se in Iordane supra 3. & Mar. 1. & Luc. 3. cap. ergo non intelligitur de gentilibus, & Iudæis, sed de principibus, & de reliquo populo, quia vtrique audierunt prædicationem Ioãnis, sed Principes non crediderunt ei, populus autem credidit. Tertiò patet, quia ad applicationem parabolæ, si de Iudæis, & Gentilibus intelligeretur, oportebat, quòd licèt Gentiles à principio repugnassent ei, non colentes eum & quasi dicentes, nolumus ire ad operãdum in vineam, tamen postea conuersi, & pęnitentia moti inceperint Deum colere, & ꝙ hoc constaret Iudęis ad hoc, quòd ipsi ex hac parabola se condemnarent, & tamen hoc non erat verum. Nam post Christi mortem, & prædicationem Apostolorũ conuersi fuerunt gentiles, & Iudæi pro maiori parte manserunt obdurati, tamen hoc nondum apparebat, sed manebant nunc gentiles in sua idolatria, sicut prius, ideo non esset aliquid secundum, quod Iudæi nunc se condemnarent ex ista parabola, & tamen Christus posuit hoc, vt ipsi manifestè viderent iniquitatem suam, quod planè applicatur intelligendo de Principibus, & de populo, quia Principes ex hoc manifestè viderũt confessionem suam, ideo non intelligitur de Iudæis, & Gentilibus. Quartò patet, quia Chrysosto. & Hieron. hoc tenent. Nam licèt Chrys. primò exponat litteram de duobus filijs, idest de Gentibus, & Iudæis, quia istam expositionẽ multi communiter sequuntur, postea tamen dicit aliam esse meliorem expositionem, inquiens. In hac autem expositione, quam secundum multorum expositionem tractauimus, aliquid mihi videtur esse contrariũ, si enim duo filij Iudæi, & Gentes intelligendi sunt, postquã sacerdotes interrogati responderunt priorem filiũ patris voluntatem fecisse, concludens Christus parabolam sic debuit dicere. Amen dico vobis, quia gentes præcedent vos in regnum Dei, ꝙ magis popularium hominũ ostendit cõditionem, quam gẽtium. Sic et Hiero. posita priori expositione transit ad aliam, dicens: Vnde alij dicunt non gentilium, & Iudæorum esse parabolã, sed simpliciter peccatorum, & iustorum, eo ꝙ illi quidem per mala opera Deo seruire negauerant: postea pęnitentiæ baptismum acceperunt à Ioanne: Pharisæi autem, qui pœnitentiam præferebant, & legem Dei se facere iactabant, Ioannis contempto baptismate eius præcepta non fecerunt: ideo dicendum, quòd ista expositio est melior.

Quomodo duplici expositione hoc, scilicet, de duobus filijs potest exponi. Quæst. CLXVI.

SEd quoniã vtraq; expositio satis famosa est: quæretur quõ, vtroq; modo possit exponi. Accipiamus autem prius, ꝙ per duos filios intelligãtur duæ gentes, i. gẽtiles, & Iudæi, & tunc pater eorum Deus, qui oẽs tam gentes, quàm Iudæos creauit possidet, & gubernat. Sic dicitur ad Rom. 3. c. Nunquid Iudæorũ Deus tantum? an nõ & gentium? imò & gentium. Iste pater vineam habet, idest,

F operum iustitiã, quã sectari oportet per vniuersam bonorum morum doctrinã: ad hanc vineã filios mittit, quando hominibus iubet rectè conuersari, & nemini dicit, vade operare, vel cole, aut exerce vineam meam, sed operare in vinea, quasi dicat, partem illius fac, & nõ totam: quia nemo potest omnes iustitias adimplere. Sed dicetur, quare vocantur duo filij, & non plures? Dicendum, quòd vt declaratum est supra, poterant vocari duo serui, *Quæst. 167.* & tamen vocati fuerunt filij propter causam ibi assignatam. Si autem dicatur, quare duo? Dicendum, quòd comparationem inter duo solum voluit facere Christus, idest, aut inter Gentiles, & Iudæos, aut inter principes & populares: ideo sufficiens fuit duos filios appellari quia si plures ponerentur, non deseruirent ad parabolam. Sed dicetur, quare per primum filium intelligimus populum G Gentilium, & per minorem populum Iudæorum? Dicendum, quòd primo fit propter magnitudinem, nam Gentiles erant totus mundus, Iudæi autem erant aliquid paruum. s. Iudæa, quæ est velut vnus angulus, aut vnus punctus respectu totius terræ habitatæ. Secundò propter prioritatem temporis, nam Gentiles fuerunt homines, vel a principio sæculi, vel saltem a principio secundæ ętatis, quando cęperunt declinare post varios Deos, Iudæi autem non fuerunt vsque ad tertiam ætatem, quando Abraham à Deo vocatus, & electus est, & potissimè quãdo postea quasi per quadringentos annos data fuit lex in monte Sinai.

Nam ibi cępit esse vnus populus Dei, & Iudæi ex gentibus electi sunt, cum Deus segregauit Abraham de medio idolatrarum, dicens ei, egredere de terra tua, Genes. H 12. cap. ideo gentilis populus est filius maior: Iudæi verò filius minor. Sed dicetur, quomodo Deus dixit filio maiori. i. gentilibus, quòd irent ad laborandum in vineam, quia illis nichil vnquam dixit, sicut ipsimet conqueruntur, vel excusant se præced. cap. cum diceret eis pater familias: quid statis hic tota die ociosi? & illi inquiũt, quia nemo nos conduxit. Dicendum, quòd gentilibus, neque Deus, neque aliquis propheta ab eo missus prædicauit, aut locutus est vocaliter, sed ista locutio fuit per ęternam inspirationem, aut per impressionem naturalis rationis, quæ loco legis erat gentilibus, & à Deo data est lex illa in visceribus humanis. Sic dicitur ad Rom. 2. cap. Gẽtes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, *Lex Gentium à quo.* & eiusmodi legem non habentes ipsi sibiipsis sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, I testimonium reddente illis conscientia ipsorum. De his dicit Chrysost. Quis enim pater iste est, nisi Deus, qui omnes homines creauit, qui cum sit natura dominus, tamẽ magis vult diligi, quasi pater, quam timeri vt dominus: maior filius populus gentium erat, minor populus Iudęorum, quoniam gentes quidam erant ex tempore Noe, & accedens ad primum, dixit: fili vade hodie operare in vinea mea hodie, idest, in tempore sæculi huius, locutus est autem non in facie, vt homo, sed in corde, vt Deus sensibus ingerens intellectum: operari autem in vinea est iustitiam facere, nescio autem si totam quis hominum sufficiat operari. De hoc etiam Hieronymus ait: Primò ergo dicitur gentilium populo per naturalis legis notitiam vade operare in vineam meam.

Hoc est quod tibi non vis alteri nẽ feceris, sed gẽtiles K dicunt nolo, quia tota gentium congregatio pro maiori parte à principio deserta omni iustitia, & rectitudine ad vitia declinauit, & potissimè omisso veri Dei cultu varijs se idolatriæ ritibus polluit. Sic dicit Chrysostomus: Gentes enim a principio relinquentes Deum, & iustitiam eius, & transeuntes ad idola, & peccata in cogitationibus suis respondere videntur, nolumus facere Dei iustitiam. Quod autem postea iste primus filius pœnitentia motus iuerit in vineam, hoc fuit, quia in aduentu Christi iam decursis multis temporibus, in quibus gentes ambulauerant iuxta voluntatem suam in omni genere peccatorum, dedit illis Deus tandem spiritum compunctionis, vt conuerterentur, sicut dicitur 1. Petr. 4. c. s. Qui passus est in carne desijt a peccatis, vt iam non hominũ desiderijs, sed voluntate Dei, quod reliquum est temporis in carne viuat: sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem

luntatem gentium consummandam, qui ambulauerunt in luxurijs, desiderijs, vinolentijs, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

Tunc autem dato spiritu compunctionis iuerũt gentiles in vineam Domini, quia omnibus vitijs derelictis ex animo se tradiderunt iustitiæ seruandæ sub lege Christi: sic dicit Hieron. Postea verò in aduentu Saluatoris gentium populus acta pœnitentia operatus est in vinea Dei, & sermonis contumaciam labore correxit. Accedit autem pater ad alterum filiũ, quia cùm populus gentilium ad idola declinauit, elegit Deus sibi quendam specialem populum in Abraham, qui est populus Iudæorũ, & huic dixit, vade operare hodie, idest in sæculo isto in vinea mea, idest obserua legem tibi à me datam exercendo te in ea: ille autem dixit: Eo Domine, quia populus Iudęorum à principio, lege suscepta, promisit se omnia, quæ in ea continebantur, facturum: Exo. 19. cap. & 23. & Deut. 5. cap. Sed postea non iuit, quia non seruauerunt Iudæi legem sibi datam, sed sæpe ad idola declinauerunt. Sic dicit Hieron. Secundus filius est populus Iudæorum, qui respondit Moysi: omnia, quæ præcepit dominus, faciemus. Et Chrysost. ait, quòd postea Iudæi auersi mentiti sunt Deo, & hoc est, quod dicitur, & nõ iuit, iuxta illud: Filij alieni mentiti sunt mihi: Quærit autem post hæc Christus à Principibus sacerdotum, quis de istis duobus fecit voluntatem patris, & isti responderunt quòd primus, & ita laudant populum Gentilem, & se condemnant, sic dicit Chryso. Vide quomodo aduersus se protulerunt sententiam dicentes priorem filium voluntatem patris fecisse, idest populum gẽtium, quia melius est non promittere Deo iustitiam facere, quam promittere, & mentiri. Cùm autem dicitur, quòd Christus dixit Principibus: meretrices, & publicani præcedent vos in regno Dei: non bene applicatur secũdum istam expositionem, vt dictum est præced. quæst. & tamen volendo istam tenere, debet dici, quòd intantum erant Deo odibiles isti, quòd non solum gentiles magis acceptabat, quam istos, sed etiam meretrices, & publicani in maiori honore erãt apud Deum. Sic dicit Chrysost. scilicet Intantum gentium populus magis placet Deo, quam vos, vt etiam publicani, & meretrices sint Deo acceptabiliores, quã vos: & hoc modo id, quod de aduentu Ioan. & prædicatione eius Christus proposuit nunc ad hunc sensum est, quòd non solum legem Moysi præuaricati fuerant, sed etiam salubria remedia eis à Deo per Ioannem missa contempserant, & ideo erant condemnabiliores.

Quomodo hoc scilicet de duobus filijs potest secundùm secundam expositionem exponi. Quæst. CLXVII.

SEd cum secũdum istam primam expositionem explicuerimus: quærendum est quomodo possit quantum ad aliam viam exponi. Dicẽdum, quòd pater semper est Deus, qui sicut est pater gentilium, & Iudæorũ, vt dictũ est præc. quæst. ita etiam est pater duarum partiũ assignatarum inter Iudęos. Nam Principes sacerdotum, scribas, seniores, & Pharisæos, qui quasi ad vnum modum viuendi pertinebãt, vnum filium appellamus, quia omnes isti specialius pertinent ad Deum, & res sacras, idest tractationem sacrorum, & prædicationem, atq; declarationem legis, & illius obseruationem. Populus aũt reliquus sunt vt alius filius, quia omnes populares pertinent ad eundẽ modum vitæ. Est autẽ filius maior populus: filius autem minor sunt Principes sacerdotum, & cęteri. Quod patet, quia filius maior laudatur hic, & cõdemnatur minor: & tñ in explicatione parabolæ condemnat Christus Principes sacerdotũ dicens, publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Causa autem quare populus vocetur filius maior, est prima, quia ille est maior secundũ quãtitatem, duodecim enim erãt tribus, & de illis vna accepta est ad ministrandum. Secunda, & præcipua pp originem tpis. Nam prius fuit populus, quam sacerdotes, & Principes, & Pharisæi, & seniores, & scribæ, quia ex populo oẽs isti accepti sunt. A principio, enim Deus elegit Abrahã, & fuit paucitas virorũ quousq; Iacob descẽdit in Aegyptum

A in septuaginta aĩabus, Ge. 46. & Exo. 1. c. & ibi creuit populus in Aegypto quandiu mãsit in captiuitate, ita vt in exitu de Aegypto essent sexcenta millia peditũ Exod. 12. c. & tum nulla adhuc distinctio erat populi istius, nisi quòd Moyses erat solus Princeps: cæteri verò populus erant, & statim in monte Sinai data lege fecit Deus separationẽ: quia ex eo quòd peccauerat populus in adoratione vituli, placuit ei separare totam tribum Leui à cæteris, vt essent in ministerio eius, & nemo alius accederet. 1. Nu. 1. & 3. Et istos subdiuisit per sacerdotes, & leuitas, & alias partes specialiores, & ministrationes, Num. 3. & 4. & 8. Et tunc separatus est summus sacerdos à minoribus, & sacerdotes à leuitis, & iura sacerdotum, & leuitarum, & iura summi sacerdotis specialiter. Num. 16. & 17. & 18. Eo tempore quoq; seniores segregati sunt à cæteris, quia

B cum Moyses valde grauaretur solus sustinendo negocia magna populi, dedit ei Deus septuaginta seniores in adiutorium. Num. 11. & istis successerunt alij semper. Scribæ erant doctores legis, vel viri periti in scripturis, & isti non fuerunt à Principio, quia prius oportuit esse legem, & multo tempore circa illam studere, & ita periti effecti sunt. Pharisæi autem omnibus fuerunt posteriores, quia ante captiuitatem Babylonis nulli fuerunt, sed postea multo tempore quando Machabæi florebant, orti sunt Tunc enim primum de eis mentionem agit Iosephus in libris Antiquitatum: ergo populus vocatur filius maior, quia fuit prior tempore, quam cæteri. Dixit autem Deus maiori filio, idest populo Iudęorũ, quòd irent in vineam suam, idest seruarent legem suã, quia toti populo legem dedit. Dixit autem iste filius, nolo: inquantum populus,

C vt communiter vitijs deditus est, quia paucam considerationem de Deo habent, rebus sæcularibus impliciti, & ita populares inter Iudæos ad vitia declinabant, neque seruabant legem ad vnguem, & hoc potissimè quantum ad eos, qui de populo mali sunt, vt publicani, & meretrices. Iste filius postea pœnitentia ductus iuit ad vineam, quia veniente Ioanne publicani, & meretrices, qui prius mali extiterant, audientes verbum eius pœnitentiã egerunt, & baptizati sunt, quod erat in vineam ire, accessit autem ad minorem filiũ, idest ad Principes sacerdotum, & alios iubens ire in vineam, idest iustitiam colere, & in verbis quidem obedierunt, sed opere non compleuerunt, hoc autem erat, quòd foris habitum sanctitatis, & obseruantiæ legis ostendebant, & tamen ad veritatẽ non custodiebant legem, sed omni iniquitate pleni erant, sicut verba sunt aliquid exterius respectu eorum, quæ in *Pharisæi, & sacerdotes hypocritæ.*

D anima sunt, publicani autem, & meretrices non solùm ex opere, sed etiam ex habitu exteriori mali videbãtur, & ideo publicani dicũt, nolo: quia foris iniquitatem, vel iniquitatis habitum ostendunt, Principes autem sacerdotum, & cæteri dicunt, eo domine, quia foris bonitatem simulant, sed in veritate nichil boni habẽt, & tales ostendit Christus eos sæpe: ideo supra in littera volens ostendere cõditionem eorum, maledixit ficulneæ, quæ folia habens, videbatur spem quandam fructuum de lõge dare, sed cùm ad eam accedens, non inuenit nisi folia tantùm, maledixit illi, & aruit. Ita Principes sacerdotum, & cæteri religionis speciem in habitu, & exterioribus cæremonijs ostendebant, sed nullam virtutẽ habebant: ideo maledixit illis. Sic infra vigesimo tertio Pharisæos, & scri-

E bas, & cæteros huiusmodi dixit similes sepulchris dealbatis, qui de foris pulchra videntur hominibus, interius verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Et iste minor filius licèt dixerit, eo domine, non iuit, sed mentitus est. Et quod deterius fuit, quia de hoc quod mentiti sunt, pænitentiam non egerunt sacerdotes, & cæteri. Nam primus filius fuit contumax, & tamen pænituit. Secundus autem dixit, eo domine, & non iuit, & ita mentitus est, sed debuerat de hoc pænitere, quod non fecit, & in hoc iudicantur sacerdotes deteriores meretricibus, & publicanis, & ad hoc applicatur parabola scilicet, venit enim Ioan. ad vos, &c.

Quæ-

Quare Christus proposuit istam parabolam principibus sacerdotum specialiter. Quæst. CLXVIII.

QVæritur, quare Christus proposuit istam parabolam Principibus sacerdotum, & quare specialiter eis: nam poterat eam plebi soli proponere, sicut populo prædicabat ante hoc, quando venerunt ad cũ Principes sacerdotum, & cæteri. Dicendum, quòd fuit primò, quia voluit eos condemnare, & quia condemnatio esse debebat ex propositione parabolæ, quãdo ipsi responderent ad parabolam voluit eis illam proponere. Si autem alijs eam proposuisset, vel omnibus simul nõ deberent respondere Principes, & consequenter non esset tanta confusio. Nam maxima confusio est quando quis seipsum ore proprio condemnat, quia qui seipsum condemnat, non meretur ab alio absolui. Secundò fuit, quia
G maxima cõfusio resultabat ex replicatione Christi: nam cum Principes responderunt ad verba Christi, quòd primus filius fecerat voluntatem patris, subiunxit Christus: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei. Et tamen si non dirigeretur parabola ad ipsos, non responderent, & consequenter non fieret replicatio contra eos, in qua fuit maxima confusio: ideo debuit ad eos dirigi. Tertiò fuit propter illa, quæ fecerant supra: nã quæsiuit ab eis de baptismo Ioannis, an esset à Deo, vel ab hominibus, & ipsi subterfugerunt respondere directè dicentes nescimus, & hoc ex iniquitate, ideo cum ex hoc essent digni increpatione. & ibi non plenè recepissent illam tacẽdo veritatem, voluit Christus statim eis ignominiam, quam merebantur inferre, proponendo istam parabolam, ex qua necesse erat
H eos confundi. Quartò fuit ad ostendendam confidentiam veritatis, quam Christus fouebat: nam poterat proponere istam parabolam populo iudicãdam. & inde aliqua ignominia resultaret in Principes, vt tamen magis videretur, quòd esset aperta eorum iniquitas, fecit eos iudices sui ipsorum. De his dicit Chryso. scilicet, Quos reos proponit in causa ipsos iudices petit, vt à nullo mereantur absolui, qui seipsos condemnant: magna est fiducia iustitiæ, vbi aduersario ipsi causa committitur.

Quare proposuit Christus parabolam Pharisæis, cùm eos vellet increpare. Quæst. CLXIX.

QVæritur, dato quòd Christus vellet increpare Principes sacerdotum, & cæteros, idest scribas, seniores, & Pharisæos quare proposuit parabolam, quia poterat sine parabola increpare, dicens: Venit ad vos Ioannes, &c. Et addere: Publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei. Dicendum, quòd sine parabola poterat fieri increpatio, & tamen non ita conueniens, ideo debuit poni parabola. Primò, quia si sine parabola Christus increparet illos, ipse solus condemnaret eos, & ipsi nichil loquerentur. Et ita videretur valde minor condemnatio: nichil enim maius est, quam cũ seipsum quis proprio ore condemnat, proposita autem parabola, debebant ipsi ad eã respondere, & ita seipsos condemnarent: ideo fuit sic conuenientius. Secundò fuit, vt illi audire vellent verba Christi. Nam si fuisset quæstio de potestate, Christus inciperet aperte increpare illos, ipsi fortassis non expectarent, & ita non esset increpatio completa, fortè enim Christo increpare incipiente ipsi inciperẽt tumultuari, & sic ad increpationem, qui Christus in eos dicebat non aduerteretur, nunc verò cum ipsi in parabola contra se sententiam protulerunt consequens erat, vt Christus illa verba increpationis contra illos diceret, & etiam si ipsi non audirent, quisque videret, quomodo illa increpatio ad dicta eorum sequebatur. Tertiò fuit, quia vt dictum fuit, Christus volebat, quòd isti seipsos proprio verbo condemnarent, vt esset maior condemnatio. Si autem aperto sermone eis aliquid proponeret, nichil ipsi vellent contra se confiteri, ideo vt nescientes primo intuitu contra se esse confiterentur illud, & postea viderent, quomodo contra eos militabat debuit in parabola proponere. Sic dicit Chrysost. In parabolis ergo personas eorum figurat, vt non intelligant quomodo

F ipsi aduersus se sententiam dicerent. Quartò fuit ad sequendum consuetudinem scripturæ tam nouæ, quàm veteris, Christus enim quando vult, quòd aliquis cõtra seipsum sententiam ferat, proponit ei parabolam ex qua ille iudicans, vt rationi consequens videtur, se ipsum accusat, sicut Luc. 7. dixit Christus Simoni, Simon habeo tibi aliquid dicere, & proposuit ei parabolam de duobus debitoribus vnius feneratoris, quorum alter quinquaginta alius verò quingenta debebat, & vtrique donatione facta, quis plus diligit; & Simon ait, æstimo, quòd is, cui plus donatum est. Et inde intulit contra eum, quòd Magdalena plus diligebat Christum, quam Simõ, quia plura peccata ei remiserat, & ideo ipsa maiora obsequia præstitit, quam Simon, qui non dedit aquam pedibus eius, neque osculum ex quo Simon fuit confusus. Quod
G non accidisset, nisi proposita parabola debitorum. Sic etiam in veteri testamento 2. Reg. 12. cap. quando peccauit Dauid fornicatus cum Bethsabee, & occidens Vriam virum eius, misit Deus ad eum Nathan Prophetam, qui ait ei, redde mihi iudicium, duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, alter pauper, diues habebat oues, & boues plurimos, pauper autẽ nichil habebat omnino præter ouiculam vnam paruulam, quam emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cũ filijs eius, de pane eius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu eius dormiẽs, eratque illi sicut filia, cumque peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcens ille sumere de ouibus, & de bobus suis, vt exhiberet conuiuiũ peregrino, tulit ouem viri pauperis, & parauit cibos homini, qui venit ad se. Iratus autem Dauid aduersum hominem illũ nimis di-
H xit ad Nathan, Viuit Dominus, quoniã filius mortis est, qui fecit hoc, & ouem reddet in quadruplum, & tũc dixit Nathan ad Dauid, tu es vir iste, qui fecisti rem hanc. Et ita Dauid proposita parabola condemnauit seipsum amarius, quam aliquis alius etiam cõdemnaret, quòd si Nathan apertè proposuisset ei peccatum, quod comiserat, fortè excusaret illud, vel erubesceret, & non ita se accusaret. Quintò fuit quia Deus vult, quòd homo redeat ad pœnitentiam quanto possibile est via rationabili eum reducere, erat autem conueniens modus ad reducẽdum Principes sacerdotum scilicet, vt postquã ipsi se proprio ore viderent condemnatos, erubescerent, & redirent ad cor, fierentque meliores. Sic fuit in parabola allegata de Dauid. 2. Reg. 12. capit. Nam Dauid videns se tam iustè condemnatum, redijt ad se, & dixit, Peccaui Domine,
I & tunc propheta ait, Dominus quoque trãstulit à te peccatum tuum, non morieris. Ita poterat esse de Principibus sacerdotum, quòd seipsos reducerent, ideo fuit conueniens proponi hoc eis in parabola.

Consuetudo scripturæ ad cõdemnãdum aliquẽ.

Quare Christus in parabola potius conclusit de Ioanne, quàm de aliquo alio. Quæst. CLXX.

QVæritur, dato quòd vellet Christus proponere Principibus sacerdotum, & cæteris parabolam, quare potius conclusit de Ioanne scilicet, venit ad vos Ioannes in via iustitiæ, &c. quam aliquam aliam parabolam, & conclusionem. Dicendum, quòd primò fuit propter præcedentia, vt in eo confunderẽtur, in quo deliquerant, & sic appareret, quòd non poterant effugere
K manum Christi, proposuerat enim Christus eis supra de Ioanne, an baptismus Ioannis esset à Deo, vel ab hominibus, & licèt illi veritatem scirent, volentes effugere periculum, & confusionem negauerunt veritatem dicẽtes se nescire vnde erat, vt ergo in quo peccauerant confunderentur, proposuit eis parabolam de duobus filijs, cuius conclusio esset de Ioannis aduentu, & quòd eum nõ receperint, & ita cùm illi noluerant confiteri baptismum Ioannis esse à Deo, vt non diceretur eis, quare non credidistis ei, coegit Christus nunc eos confiteri aliquid, ex quo sequeretur aliquid de baptismo Ioannis non recepto. Secundò fuit, quia Christus volebat nunc increpare Principes sacerdotum, aut ergo increparet eos in præuaricatione legis Moysi, aut in præuaricatione salubris remedij dati per Ioannem, non autem debuit increpare de præuaricatione legis Moysi, quia Christus volebat eam

eam nunc tollere, & ipse interdum contra eam agebat: ideo non debuit de illius transgressione quemquam increpare, quia per hoc videretur eam velle facere manere, cuius contrarium volebat. Baptismum autem Ioannis erat via ad nouum testamentum. Et ita Christus laudabat Ioannem, & omnia opera eius, supra 11 & Luc. 7. cap. ideo conueniens erat de baptismo Ioannis non recepto eos increpare, & potissimè de pœnitentia non acta, quã Ioannes prædicabat, quæ maximè conueniebat nouo testamento, & etiam iuri naturæ. Tertiò fuit, quia Principes Christus volebat redarguere de eo, quod erat maximè notum, ita vt omnes viderent iustissimam increpationem Christi contra illos. Si autem Christus argueret ipsos, quòd fecissent contra dicta aliorum Prophetarum iam defunctorum, vel contra aliquã obseruantiam legalem Moysi: non esset tam manifesta populo causa increpationis, sed cùm de Ioanne arguit, erat causa manifesta, quia Ioannes quasi anno præcedenti occisus fuerat, & omnes Iudæi, qui nunc erant eum viderant, & gesta eius, & tenebant eum in summa reputatione, & sciebant, quòd Principes sacerdotum noluerãt sequi baptismum illius, neque doctrinam: ideo increpatio ista erat multum conueniens. Quartò, & præcipuè fuit, quia Christus voluit increpare nunc Principes sacerdotum, & non populum, quia populares erant affecti Christo, & libenter audiebant verbum eius. Si autem increparet de transgressione legis Moysi, vel legis naturalis, esset increpatio generalis, quia tam populus, quam Principes trãsgressi fuerant, & sæpe transgrediebantur legem naturalem, & Moysi, voluit ergo arguere de doctrina Ioannis non suscepta: prædicauit enim Ioannes pœnitentiam, & baptismum, & populus secutus doctrinã eius baptismũ suscepit, & pœnitentiam egit: Principes autem sacerdotũ, scribæ, & seniores Pharisæi hoc non fecerunt, vt hic dicitur: ideo erat hic conueniens locus increpationis, vt populus laudaretur, & increparetur Principes. Quintò fuit ad magnitudinem increpationis scilicet, vt non solum ostendantur fuisse iniqui Principes sacerdotum, sed & etiam ostendantur deteriores omnibus peccatoribus: inter Iudæos enim publicani, & meretrices iudicãtur pessimi omnium, quia peccata sua erant manifesta, & status eorum erat ad peccatum: & tamen Christus dixit hic: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Sed hoc non potuisset dicere, si induxisset aliam parabolam, in qua de alijs peccatis argueret, quia non apparerent ibi deteriores esse Principes sacerdotum publicanis, & meretricibus, sed circa solam doctrinam Ioannis hoc accidit, quia publicani, & meretrices acceperunt eam, & non Principes: ideo erat ista conuenientior redargutio, quam alia, & ita patet ex applicatione Christi. Dixit enim, venit Ioannes ad vos in via iustitiæ, & non credidistis ei, publicani autem, & meretrices crediderunt ei. Et talem modum solet Christus inducere ad ostendendum aliquos deteriores malis, vel insipientiores insipientibus. Sic enim patet supra 11. cap. & Luc. 7. vbi Christus ponit similitudinem de pueris sedentibus in foro, & ludentibus, & dicunt quidam alijs, cæcinimus vobis, & non saltastis, lamẽtauimus vobis, & non planxistis, quasi dicat, isti sunt pueri, & ita ex conditione ætatis sunt insipientes, & tamen voluerũt id, quod iustum est, & conqueruntur de iniusto scilicet quãdo ipsi canebant, & alij non saltabant, quia saltatio fit ad concordiam carminum; & postea lamentati sunt, & alij non planxerunt, & tamen lamentari conuenit ad plãgere, quasi dicat si nolebatis saltare quando cantauimus, saltem debebatis plangere quando lamentauimus, & neutrum fecistis. Hic pueros insipientes docet Christus prudentiores, aut sapientiores Iudæis patribus suis esse, quia illi videntes Ioannem non manducantem, neque bibentem, non secuti sunt eum, sed dixerunt, dæmoniũ habet. Videntes Christum manducantem, & bibentem, nõ secuti sunt eum, sed dixerunt: Ecce homo vorax, & potator vini. Et tamen si non sequebantur Ioannem non comedentem, debuerant sequi Christum comedentem, vel si Christum comedentem non sequebantur, saltem sequi debuerant Ioannem non comedentẽ, sed quia neutrum

A sequi voluerunt, dixit Christus filios suos paruulos, qui insipientes erant, fuisse eis sapientiores, cũ ait. Et iustificatã est sapientia à filijs suis. i. à filij ipsorum scilicet, filii eorum laudauerunt sapientiã, quia increpauerũt eos, qui neutram partẽ, vel modũ secuti sunt, patres aũt neutrum modũ tenuerũt. Sextò fuit valde ad propositũ, quia Christus volebat arguere Principes sacerdotũ, & laudare populares, peccauerãt enim Principes, & cęteri circa ipsum, quia tentatoriè, & nõ addiscendi causa interrogauerũt, in qua potestate hoc facis, populares aũt multi credebant in eum, & bono animo sequebantur eũ, & audiebãt verbũ eius, & quia si laudaret populares de hoc, & Principes de hoc argueret, videretur sibiipsi testimoniũ perhibere, de quo calumniarentur Principes sicut calumniati sunt. Ioan. 8. c. Tu de teipso testimoniũ perhibes, & testimoniũ
B tuum non est verũ. Posuit ergo parabolam circa doctrinã Ioannis, in qua simile pœnitus acciderat. s. quia Principes, & scribæ, & seniores noluerũt sequi Ioannẽ: secuti sunt aũt eum populares, & ita laudabat populũ, & increpabat Principes. Et ista est pręcipua causa, sic dicit Chrys. scilicet Hæc introduxit, quia sacerdotes nõ discendi causa, sed tentãdi interrogauerãt, in qua potestate hæc facis, multi aũt ex populo crediderant, ideo introducit parabolam filiorum duorum ostendens eis per eam, ꝙ meliores sunt populares, qui à principio sæculariũ profitentur vitam, quã sacerdotes, qui à principio profitentur Deo seruire, quoniam populares quidem aliqñ compuncti conuertuntur ad Deum, sacerdotes aũt impœnitibiles cõstituti nunquã desistunt peccare in Deũ, prior enim filius populus est, nõ enim populus est propter sacerdotes, sed sa-
C cerdotes propter populũ. Septimò fuit, quia Christus fuit valde conueniens talẽ parabolã proponere, in qua laudaret populares, & argueret Principes sacerdotũ. ipse enim intendebat acriter arguere Principes sacerdotũ, & quia fortè illi increpiti vellent insultũ contra Christũ facere, fuit conueniens incutere eis timorem, hoc autẽ fuit proponendo parabolam, in qua laudarẽtur populares. Et ita facta diuisione inter Iudæos, si Principes sacerdotũ vellent insultum facere cõtra Christum, non auderent scientes, quòd populus, qui nũc à Christo in parabola laudabatur faueret ei, & lapidaret ipsos, & ita licèt dure increparentur, tacerent, quod sic factum est. Neque tamẽ potuisset accidere istud, nisi poneret parabolam, in qua induceretur de doctrina Ioannis, aut aliquid simile, ideo fuit conueniens ista parabolam, potius quàm aliã poni.

D *Quare Principes Sacerdotum voluerunt Christo respondere ad istam parabolam. Quæst. CLXXI.*

QVæritur, quare Principes Sacerdotum voluerunt Christo respondere ad istam parabolam, ex qua tam grauiter condemnati sunt.

Dicendum primò, quòd putauerũt, quòd erat aliquid ꝙ pertinebat ad quæstionem primam de potestate prædicandi, eo quòd statim postquam Christus dixit neque ego dico vobis in qua potestate hoc facio, subdidit istud, scilicet quid aũt vobis videtur. Et putabant fortè, ꝙ cùm Principes dixerant se nescire de baptismo Ioannis vnde esset, quòd ipse quasi gloriatus, quòd eos ad hoc deduxis-
E set vellet redire ad quæstionem respondendo aliquid de hoc, & quia putabant, quòd ista quæstio, quàm nunc faciebat erat aliquid prævium ad loquendum de illa potestate, in quã ipsi credebant eum capere, voluerunt respondere. Secundò fuit, quia dato, quòd non putarent pertinere ad quæstionem de potestate prædicandi, nesciebãt ad quam materiam pertineret, neque credebant se in ea capiendos, ideo responderunt. Putauerunt enim hoc honorabilius, quia si respondere nollent ostenderent se indignatos contra Christum, & superatos fuisse in præced. q. quod eorum honorem minuebat. Vt ergo hoc dissimularent fuit visum eis conueniens respondere.

Quare postquam iam erat proposita quæstio, non cessauerunt nolentes respondere. Quæst. CLXXII.

SEd quæretur, quare postquam iam erat proposita quæstio, non cessauerunt nolentes respondere, & ita

ita non inciderent in increpationem. Dicūt aliqui, quòd hi fecerunt, quia verecundia erat postquam aliquid promiserant, statim retrocedere, & ideo sustinuerūt increpationem. Sed dicendum, quòd non stat, quia fortè ipsi desisterent si ante responsionem crederent se incursuros in hanc increpationem, & tamen nesciērūt neque potuerant scire, quia Christus quæsiuit ab eis in parabolis, scilicet de duobus filijs, & vinea, & nō intelligebant, quòd ex hoc aliquid resultare posset contra eos, & ideo responderunt veritatem, ex qua sequebatur increpatio Christi contra eos, & hanc non poterant ipsi euadere, quia non poterant illam intelligere, antequam increparentur, & iam non erat locus respondendi. Et ista fuit causa quare ista in parabolis locutus est, vt non intelligerent, quòd contra eos erat: nam si aperte proponeret, nollent respondere. Sic dicit Chrysost scilicet: In parabolis G ergo figurat personas eorum, vt non intelligant quomodo ipsi aduersus se sententiam dicerent.

Quare Christus dixit de meretricibus, & publicanis. Quæst. CLXXIII.

QVæritur, cùm Christus dixerit principibus, publicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei, quare dixit de meretricibus, & publicanis.

Dicendum vno modo, quòd dixit hoc, quia verum erat, quòd illi præcedent, vt dicetur sequenti quæstione: ideo posuit istud, quia verum erat. Secundò, & melius, quia voluit Christus valde increpare Principes, erat autem ista, summa increpatio, quando deteriores omnium hominum, essent eis meliores, nō erant autem aliqui deteriores, quàm meretrices, & publicani: ideo de his dixit, quòd præcederent eos. Et ita dicit Chrysost. Quòd dixit, publicani præcedent vos, idest non solum populus gentium melior est vobis, sed etiam publicani, & meretrices sunt meliores vobis. Tertio dicendum, quòd per publicanos, & meretrices, omnes viri peccatores, & mulieres designantur, scilicet quòd omnes peccatores præcedent Principes sacerdotum, & quòd peccatū mulierum, designatur per meretrices, quia magis in libidine, quàm in alio vitio peccant, peccatum virorum per publicanos, quorum actus ad auaritiā sunt, quia magis viri per auaritiam peccant, quàm per aliud sic dicit Chrysost. Puto, quòd ex persona omnium virorum peccatorum, ponuntur publicani, & ex persona omnium mulierum peccantium, meretrices, quia auaritia præcipuè in viris abūdat: fornicatio autem in mulieribus, mulier enim in quiete, sedit inclusa, fornicatio autem maximè ex otio nascitur. Vir autem, quoniam in actibus rerum diuersarum est assiduè, in auaritiæ peccatum facile incurrit. In fornicationem autem, non facile, nisi multum sit lasciuus. Nam occupatio virilium solicitudinum, voluptatem plerunque excludit. Vnde proprium est hoc adolescentium nichil agentium. Sed adhuc dicendum est, quòd Christus in verbis istis voluit, quòd totus populus præcederet Principes, & scribas, & Pharisæos, & seniores, & quia in populo erant aliqui non peccatores, idest non assueti ad peccandum, sed Deo deuoti, alij autem peccatores, sed non in extremo, vel abiecto gradu, & alij, qui omnium habentur vilissimi, tetigit gradum inferiorem, scilicet meretrices, & publicanos, quia isti sunt contemptibiliores cæteris, & istud fuit propter tria.

Primò, vt nominatis his, qui in extremo sunt, cæteri ante eos intelligantur, & ita erit sensus, quòd totus populus præcedet Principes etiam vsque ad meretrices, & publicanos, scilicet, quòd ipsi etiam præcedent Principes sacerdotum. Secundò, quia cum Christus vellet ostendere populum esse meliorem Principibus, si diceret populares præcedent vos in regnum Dei, intelligeretur solùm de illis, qui boni erant de populo, vel saltem nō de abiectissimis, qui non merentur esse vel nominari partes populi, sicut meretrices, quæ propter suā indignitatem, legibus non subijciuntur. Cum autem dixit meretrices, & publicani apetuit, quòd etiam ipsi præcederent Principes, & a fortiori cæteri de populo qui meliores sunt. Tertiò ad faciendum grauissimam increpationem, F vt dictum est, scilicet, quòd etiam vilissimi in populo erant meliores Principibus sacerdotum, senioribus, & scribis, & Pharisæis.

Quomodo sit verum, quòd meretrices, & publicani præcederent Principes sacerdotum in regno Dei. Quæst. CLXXIV.

QVæritur, quomodo sit verum, quòd meretrices, & publicani præcederent Principes sacerdotum in regno Dei.

Dicendum, quòd veritatis huius consideratio pendet ex hoc, quòd est scire, quid sit regnum Dei: regnum enim Dei, & regnum cęlorum pro eodem accipiuntur, sed regnum cœlorum multipliciter accipitur. Vno modo pro G vita æterna, & iste est modus proprius communior, quo vtimur hoc nomine, & ita accipitur supra 5.c. nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Secundò modo accipitur pro Ecclesia ista militanti supra 5. capit. qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines facere, minimus vocabitur in regno cælorum, idest in Ecclesia militanti. Nam in regno vitæ æternæ non erunt, qui talia faciunt, & illud supra 13. cap. Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, idest de Ecclesia militanti, vel de mūdo isto, quia inueniri non poterunt scandala in vita æterna. Sic dicit Greg. in homilia, quòd sæpe in sacro eloquio, regnum cælorum præsentis temporis Ecclesia dicitur, vt in alio loco dominus dicit: Mittet filius hominis Angelos H suos &c. Tertiò accipitur pro intellectu sacræ scripturæ, vt solet exponi infra in littera, scilicet: Auferetur à vobis regnum cœlorum, & dabitur genti facienti iustitiā eius, idest auferetur à vobis intellectus scripturæ, vel possessio scripturæ. Quartò accipitur pro Christo, & ita multi accipiunt illud supra 12. capit. scilicet si in digito Dei eijcio dæmonia: profectò venit in vos regnum Dei, idest iam venit in vos Messias, scilicet ego sum si creditis, quòd in potestate Dei eijcio dæmonia. Et alijs etiam modis solet accipi pro merito, quo ad illud preuenimus, sicut aliquem in spe beatum vocamus, cum adhuc beatus non sit: ita, & qui meretur, habet certam beatitudinē in spe: ideo meritum vitæ æternæ vocamus vitā æternam, & sic bona opera vocamus regnum Dei, & sic accipitur Io. 17. cap. hæc est vita æterna, vt cognoscant te idest vitā æterI na, habere per hoc, quòd cognoscāt tē credendo in te, & in eum, quem misisti, & iste est conueniens sensus illius litteræ. Aliqui ergo dicunt, quòd accipiatur primo modo, & tunc est sensus quòd publicani, & meretrices præcedent in vita æterna Principes sacerdotum quod dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd præcedant, idest prius erant publicani, & meretrices, quàm Principes. Secundo modo, quòd præcedant, idest quòd maiores sint publicani, & meretrices in vita æterna, idest habebāt altiorem gradū beatitudinis quàm Principes sacerdotum. Sed dicendum, quòd neutra istarum expositionum videtur stare. De prima patet.

Primò, quia præsupponit, quod tam Principes sacerdotum, quàm publicani, & meretrices ibunt in vitam æternam, quo prius ituri sint publicani, & meretrices quàm Principes: sed de vtroque erat dubium.

Secundò patet, quia dato, quòd vtrique irēt ad vitam æternam, tamen quòd prius irent publicani, & meretrices non erat vlla difficultas. Nam homines vadunt ad vitam æternam post mortem, & post purgationem: eos ergo quos contingeret prius mori, contingeret prius ire ad vitam æternam, & ita non esset aliud dicere hoc, nisi quòd prius morerentur publicani, & meretrices, quàm Principes.

Tertiò quia Christus videtur velle dicere hic, quòd meliores, vel non tam mali sunt publicani, & meretrices, quantum Principes: tamen quòd prius irent isti ad vitam æternam, quàm illi, non erat dicere illos meliores. Nam prius iuit Abraham ad vitam æternam quàm virgo, & tamen multo excellentior est virgo ibi.

Quartò quia Christus dixit istud cōtra Principes sacerdotum

dotum ad quandam increpationem, & tamen dicere, ꝙ prius irent publicani in vitam æternam quàm principes, non erat vlla increpatio principum sed potius laus: cũ præsupponatur, quòd illuc ituri erãt: ideo non accipitur sic. Quintò quia Christus dedit hic causam dicti sui. Nã postquam dixit, quòd meretrices, & publicani præcederent, subdidit ꝙ Ioannes venerit in via iustitiæ, & nõ receperunt eum principes, & publicani, & meretrices crediderunt illi, & tamen redarguuntur principes, & laudantur publicani: ergo non est dandum eis aliquid vnũ: sed ire ad vitam æternam, quocunque tempore quis eat, est retributio pro bono, & Christus ponit hic istud tanquam conueniens peccato principum, & bono operi publicanorum, & meretricum: ergo non accipitur pro præcessione temporum ad vitam æternam. Secunda pars huius sensus erat, ꝙ publicani, & meretrices præcederent, idest haberent maiorem gradũ vitæ æternæ. Et iste modus erat aliqualiter rationabilior, & tamen non videtur penitus solidus. Primò quia præsupponitur ꝙ vtrique, tam principes sacerdotum quàm publicani, & meretrices irent ad vitam æternam, & tamen hoc non erat certum de vtrisque. Secundò quia Christus reddidit causam dicti sui, s. quia receperũt Ioannẽ publicani, & meretrices, & non principes: sed certum non est, ꝙ ex hoc non colligitur. Nam maioritas, aut minoritas gradus vitæ æternæ prouenit ex inæqualitate meritorũ, & ideo dato, ꝙ nunc publicani, & meretrices viderentur meliores quàm principes: tamẽ poterant postea principes operari aliquid melius quam publicani, & meretrices, & ita præcederent eos. Si tamẽ dicas, ꝙ Christus intellexerit secundùm præsentẽ iustitiam, & non secundùm dispositionem. Et ita verũ est, ꝙ meretrices, & publicani debebant præcedere. Dicendum, ꝙ nec isto modo est verum: quia tunc cum principes peccarent, non erant digni vita æterna, sed gehenna: ideo non erat bene dictum pro statu eorũ pro tunc, ꝙ publicani, & meretrices præcederẽt, sed ꝙ illi irent in vitam æternã, & ꝙ principes non irent illuc. Sed fortè dicetur, ꝙ Christus prænunciauit eis de futuro, s. ꝙ ita accidere debebat, ꝙ publicani, & meretrices essent altioris gradus in vita æterna quàm principes, licet status prior hoc non exigeret. Dicendum, ꝙ nõ stat: quia licèt Christus poterat hoc prænunciare, tamen non erat conuenienter dictũ: & hoc quia adiunxit causam sui dicti, s. venit Io. &c. & tamen qui dat causam dicti, ideo ponit quasi audientes ex hoc videãt veritatem, & iustitiam dicti sui, & tamen ex hoc, ꝙ isti crediderunt Io. & illi non: nequaquam infertur, ꝙ isti futuri erant maiores in vita æterna quàm illi, quia fortè neutri illuc irent, aut alteri non irent, & dato, ꝙ vtrique irent, poterat permutari ordo meritorũ, & consequenter præmiorum. Tertiò quia cum dicitur, ꝙ meretrices & publicani præcedent vos, videtur intelligi generaliter de omnibus meretricibus, & publicanis saltem illius temporis, & de omnibus principibus sacerdotum, & scribis, & senioribus, & Pharisæis, sed hoc non est verisimile, quia non erant eiusdẽ meriti, aut demeriti omnes isti: neque etiã similem consummationem, & exitũ habituri erant: aliqui enim de publicanis, & meretricibus perirent, & aliqui saluarentur, & similiter de principibus, scribis, senioribus, & Pharisæis: ergo non intelligitur de præcessione eorum in vita æterna. Quantum ad secundum modum accipiẽdi regnum cælorum esset sensus, ꝙ meretrices, & publicani præcederent in conuersione sua principes sacerdotum, scribas, & seniores, & Pharisæos, ad legem euangelicam. Quantum ad tertium modum esset sensus, quòd præcederent in intellectu Sacræ Scripturæ, aut veritatis, scilicet, quòd illi melius veritatem intelligerent, aut prius illam intelligerent. Quantum ad quartum modum est sensus, quòd præcederent publicani in regno Dei, idest in Christo, scilicet in agnitione illius: quia prius illum agnoscerent, & reciperent quàm principes, & cæteri. Quantum ad quintum est sensus, quod præcederent in regno Dei, idest in meritis, per quæ peruenitur ad regnum Dei, inquantum hoc bonum fecerunt, quod erat recipere Ioannem, & illi non receperunt eum. Et dicendum, quòd iste vltimus modus fa-

A tis potest stare, accipiendo futurum pro præsenti: Præcedent vos in regnum Dei, idest iam præcedunt, scilicet, quòd illi habent maiora merita ad vitam æternam, quàm vos, cùm illi per hæc meruerint: vos vero demerueritis. Primus autem sensus, scilicet præcedent vos in regnum Dei, idest ad vitam æternam, potest esse verus accipiendo negatiuè, scilicet publicani, & meretrices ibunt in regnum Dei, & vos non ibitis illuc, & ita præcedent vos illuc, similis modus exponendi est multorum super illo verbo suprà 5. capitul. Minimus vocabitur in regno cælorum, idest non ibit illuc, quia qui facit contra mãdata, & docet alios sic faceret, vocabitur minimus. Nam in regno cælorum non erit. Sed dicendum, ꝙ verus sensus litteræ est accipiendo regnũ Dei secundo modo, & quia secundus, & tertius, & quartus modus ad idem pertinent, potest accipi per oẽs illos, præce-
B dent vos in regnum Dei. i. prius conuertentur ad fidem Christi, & erunt de Ecclesia militanti, quàm vos. Et nihil differt, ꝙ dicatur, ꝙ erunt prius de Ecclesia, vt accipitur secundo modo, vel ꝙ conuerterentur prius ad fidem siue accipient intellectũ sacræ scripturæ, & cognitionis Messiæ, ꝙ pertinet ad tertium modũ, vel cõuertentur ad Christũ quod pertinet ad quartũ modum, quia oĩa redeunt ad idem, & hoc verum fuit. Nam prius conuersi fuerunt ad Christũ populares prædicãte eo, & post eius mortẽ prędicantibus Apostolis quã principes. quia ipsi, vel nõ conuersi sunt, aut valde tarde cõuersi sunt, sed potius impediebant alios conuerti, & persequebantur prędicatores euangelizantes. Et hoc multũ conuenit litterę, s. venit Ioannes ad vos in via iustitiæ, & non credidistis ei, publicani autẽ, & meretrices crediderunt ei, quasi di-
C cat, sicut veniente Ioanne vos noluistis ei credere, sed publicani, & meretrices ei crediderũt, ita & veniente Messia simili modo vos non credetis ei, & publicani & meretrices credent illi, & sic præcedent vos in regno Dei. i. in fide vel statu aut cognitione Messiæ, hoc autẽ erat ad magnũ opprobriũ principũ sacerdotum scribarũ, seniorum, & Pharisæorũ, ad quos peritia, & obseruãtia legis pertinebat, s. quia totum bonũ quod Iudęi expectabant, & ad quod lex dirigebat, erat Messias. Illi ergo essent simpliciter maiores, qui potiores essent apud Messiam, sed Christus dicit, ꝙ præcedent publicani, & meretrices in hoc principes, & alios, ideo erat magna confusio ipsorum, cùm ipsi in lege, & eis, quæ ad Deũ erant, præcipui erant, & tales videri volebant, & iste est verus sensus Sic dicit Rabanus: Potest autẽ regnum Dei Euangelium,
D vel Ecclesia prius intelligi, in quo gentes Iudæos præcedunt, quia citius credere voluerunt, & similiter publicani, & meretrices citius credere voluerunt quàm principes, & tamen ex isto verbo Christi nõ tollitur, quin principes sacerdotum, & scribæ, & Pharisæi, & seniores aliquando credituri essent, sed innuitur, ꝙ præcederent eos publicani in credendo, nam totus Israel aliquando conuertetur. Sic dicit Origenes, scilicet: Per hoc autem non excluditur, quin Iudęi aliquẽdo intrent in regnum Dei, sed cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet.

Quomodo sit verum, quòd venit Ioannes in via iustitiæ. Quæst. CLXXV.

E QVæritur, cùm dicatur, ꝙ venit Ioãnes in via iustitiæ, quomodo sit hoc verum. Aliqui dicunt, ꝙ iustitia accipitur pro Christo, qui est iustitia sempiterna. Dan. 9. c. Vngatur sanctus sanctorum, & adducatur iustitia sempiterna. Et etiã vocatur sol iustitiæ. Ioannes autẽ venit in via iustitiæ, i. ad ostendendum Christũ. Sic dicit Rabanus, Viam iustitiæ Ioannes predicãs venit, quia Christum, qui consummatio legis est digito monstrauit. Sed dicendum, quòd ista expositio est distorta. Nam Christus arguens nunc Iudæos procedebat ex eis, quæ erant, illis nota vt non possent respondere rationi eius, & tamen non erat notum principibus sacerdotum, quòd Ioannes venerat ad ostendendum Messiam: quia tunc cùm ipsum ostendisset Ioan. 1. capit. crederent ipsum esse Messiam, quod neque totus Populus credebat, & tamen

tamen iſta quæ nunc dixit Chriſtus,ita erant nota omnibu: Iudæis,quod neque principes ſacerdotum,& cęteri, qui erant hoſtes Chriſti potuerunt ea negare. Ideo non intelligitur, quod ſic venerit Ioãnes in uia iuſtitię idest iuſtus exiſtens: ſed quod cõuerſatio ſua erat valde iuſta, & hoc valde adiuuare debebat, vt dicta eius reciperentur.Sic dicit Chryſo.Venit Ioãnes in via iuſtitiæ ſic manifeſta,vt conuerſatio eius venerabilis, peccatorum corda concuteret.

Dicendum, quòd iſta expoſitio eſt magis ad propoſitum quàm præcedens, & tamen neque iſta ſufficit, quia Chriſtus exprimit quaſi cauſam quare credere debebãt, ſcilicet quia venit in via iuſtitiæ, & tamen ſic accipiendo non erat cauſa credendi:quia Ioannes non prædicabat id,quod agebat,quod prædicabat non agebat: ipſe quippe prædicabat baptiſmum, & pęnitentiam ſed baptiſmum ipſe non ſuſcipiebat:aut ſaltem non ſuſceperat antequam prædicaret.Etiam pęnitentiam, non agebat, quia nulla peccata egerat:vita autem ſua erat auſtera nimis,& hanc tenendam ab alijs non prædicabat. neque aliquem ad hoc exhortabatur, & ita videtur, quod veniſſe in via iuſtitiæ non erat cauſa vt crederetur ei, cùm non prædicaret illam iuſtitiam, quam operabatur, ſed aliquid aliud.Et tamẽ magis debebat referri ad id,quod prædicabat quàm ad id,quod agebat:cùm id,quod prędicabat credendum erat.Secundò patet hoc quia ſi Chriſtus vellet oſtendere per hoc diſpoſitionẽ Ioannis quantum ad ſe, non diceret eum veniſſe in via iuſtitiæ: quia iuſtitia,medium nominat,& virtutem neceſſariam: nõ quidem excellentiam, quæ eſt quaſi extremum: ſed diceret, quòd venit Ioannes in abundantiſſima ſanctitate. Sic dixit ſupra 11. ſcilicet: Venit Ioannes non manducans neque bibens, & dicunt quòd dæmonium habet, & tamen non manducare, neque bibere non erat ſolùm iuſtitia,ſed aliquid maius quàm iuſtitia, quod ad excellentiſſimam ſanctitatem pertinebat: ideo non diceret Chriſtus eum ſolum iuſtum: ſed extolleret virtutes ſuas debita laude, ſicut quando vocauit eum non manducãtem,neque bibentem, & maiorem inter natos mulierũ, ſupra 11. Vocando autem eum iuſtum nihil plus de eo, quàm de aliquo alio homine dicit, quia quilibet obligatur eſſe iuſtus.

Io.nihil pdicabat niſi iuſtitiã & quo. Dicendum igitur, quòd per hoc Chriſtus innuit conditionem doctrinæ Ioannis, & vult diſtinguere doctrinam Ioannis à doctrina ſua,idest Chriſti:Ioannes enim venit in via iuſtitiæ, idest prædicauit ea, quæ ad iuſtitiã pertinebant. Nam dixit, pęnitentiam agite: Nominat enim pęnitentiam ceſſationem à malo, & ſatisfactionẽ de præteritis malis,& hoc Ioannes prædicabat, dicens: Facite fructus dignos pęnitentiæ, ſup.3.cap. ſed ceſſatio à malo,& ſatisfactio de malis factis pertinent ad rigorẽ iuſtitiæ,& ſunt de neceſſitate: ideo Ioannes nihil prædicabat niſi iuſtitiam.Etiam quantum ad ea,quæ in particulari explicabat,prædicabat iuſtitiam. Nam quærentibus ab e publicanis quid facerent,dixit eis:nil amplius, quàm vobis conſtitutũ eſt.Et militibus dicentibus, quid faciemus,ait: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis:contenti eſtote ſtipendijs veſtris.Omnia hæc iuſta ſunt,& vltra iuſtitiam nihil addidit, ſed talia dixit, qualia quilibet ex rigore iuſtitiæ agere debet: baptiſmũ quoque,qui non videbatur neceſſarius, non prædicauit vt baptiſmum gratię,ſed vt baptiſmum iuſtitiæ, quia nõ erat ille baptiſmus ad remiſſionem peccatorum, ſed ad agendum pęnitentiam. Et ita vocant eum Euangeliſtæ baptiſmum pęnitentiæ: via autem Chriſti fuit totaliter via gratiæ: quia non prædicauit homines iuſtificandos ex operibus,ſed ex fide,& per baptiſmum,neque impoſuit hominibus aliqua opera agenda,niſi ea, quæ de iure naturali erant,ad quæ homines erant obligati, etiam *Quid diſcriminis ſit ĩter Chriſtũ et Moyſen.* ſi Chriſtus nullam legem dediſſet: & tunc vitam æternã promiſit:Hęc autem eſt gratia, ſcilicet quod non alligãdo nos ad aliqua opera ſpecialiter per fidem remittãtur nobis peccata,& detur vita æterna. Credere enim nullius difficultatis eſt.Ioannes autem poſuit operum difficultatem, & non promiſit ex illis vitam æternam dandam:ſed dixit: Appropinquabit regnũ cęlolorum: quæ

F non eſt promiſſio,ſed diſpoſitio ad eum,qui hæc promittere,& dare debebat,& talis modus differẽtiæ ponitur inter Chriſtum & Moyſen.Io.1.c. ſ.Lex per Moyſen facta eſt:gratia autẽ, & veritas per Ieſum Chriſtum data eſt,idest Moyſes nõ fecit aliud,niſi dare legẽ, per quam obligabantur homines ad opera,& non dabat eis,neque promittebat vitam æternam: Chriſtus aũt fecit gratiã,i. dedit remiſſionem peccatorum,& gratiã contulit,& vitam æternã promittit,non obligãdo homines ad aliqua opera ſpecialiter, & ita Chriſtus poſuit inter ſe,& Ioannẽ duas differentias.Prima eſt ex conditione perſonarũ, ſ.vitæ ſuæ,ſecunda ex conditione doctrinę, prima ponitur ſup.11.ſ.venit Ioannes non manducans neq; bibẽs: venit autem filius hominis manducans,& bibens:i.vita Ioannis fuit valde auſtera circa cibum,& potum: ita vt G videretur non manducare neque bibere, ſ. non ꝙ nihil manducaret, ſed ꝙ non manducabat neque bibebat id, quod alij homines.Filius hominis fuit mãducans,& bibens,ſ.erat vita ſua mediocris concordans vitæ aliorum hominũ in cibo,& potu. Secunda differentia erat ex parte doctrinæ, & iſta partim ponitur hic, ſ.venit Ioannes in via iuſtitiæ,ſ.prædicans mandata iuſtitiæ,ſ.quæ ex iuſtitia obligamur ſeruare, & nullam gratiam promittẽs, neque faciens: Chriſtus autem venit non quidem prædicans iuſtitiam, aut opera, ſed remiſſionem peccatorũ ex gratia per mortem ſuam, & ſaluari nos ex fide illius. Intantum autem iſta differunt, quòd lex Moyſi non poſuit,aut Ioannes nos iuſtificari niſi per ea quę agimus,& hoc eſt iuſtitia, quia per nos ipſos acquirimus bonum. Chriſtus autem ponit nos iuſtificari nõ ex aliquo opere: H neque iubet illa fieri,ſed ex morte ſua, & iſta eſt gratia: quia ex ſuo iuſtificamur ſine labore noſtro. Et iſtud de condictione doctrinæ Ioãnis erat valde ad propoſitum Chriſti. Chriſtus enim dixit principibus ſacerdotũ,Phariſæis ſcribis,& ſenioribus,quod publicani,& meretrices pręcederent eos in regno Dei, i.in ſuſcipiendo fidẽ Chriſti,& Euangelium,& tranſeundo ad Eccleſiam militantem,& hoc probat ſic,ſ.venit ad vos Ioannes in via iuſtitiæ,eſt medium decurtatum, & eſt ſenſus:Ioãnes prædicabat vobis ea,quæ ad iuſtitiam pertinebant: ea autem quæ pertinent ad regnum cęlorum, & prædicauit Meſſias non pertinẽt ad iuſtitiam,ſed ad gratiam.Difficilius eſt autem credi id, quod ad gratiam,quàm id, quod ad I iuſtitiam pertinet:idest facilius creditur,ꝙ ego ex operibus proprijs iuſtificer,& per illa ſatisfaciam de peccatis, quàm ꝙ ſine operibus meis,ex gratia ſola,per opus alienum,tollantur mihi peccata:& tamen Ioanne prædicante opera iuſtitię non crediditis ei,ſed meretrices, & publicani crediderunt: ergo à fortiori prædicante Meſſia id,quod ad gratiam pertinet, non credetis, ſed publicani,& meretrices potius credent, ſicut in Ioanne fecerũt, ergo publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei,quod Chriſtus dixit,& probare intendebat. Et iſte eſt verus ſenſus,& conueniens deductio.

Quomodo eſt verum, quòd principes ſacerdotum,& cæteri non crediderunt Ioanni. Quæſt. CLXXVI.

K QVæritur quomodo eſt verum, ꝙ principes ſacerdotum,& ſeniores,& ſcribæ, & Phariſæi non crediderunt Ioanni,quia potius videtur, quòd crediderunt ei. Nam ſupra 3. cap. ponitur, quòd baptizabantur ab eo,ſcilicet: Videns autem Ioãnes multos Phariſęorum, & Sadducęorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis, progenies viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira? facite ergo fructus dignos pęnitentię,& ita baptizabantur ab eo, quia aliàs non fugerent à ventura ira.Aliqui dicũt,quòd Chriſtus loquitur hic contra principes ſacerdotum,& ſcribas,& ſeniores ſolùm, vt patet, hic,& Mar.11.& Luc.20. contra Phariſęos autem nihil loquitur. Et ita Phariſęi receperunt baptiſmum Ioannis,quod hic non negatur,principes autem, & ſcribæ,& ſeniores non ſuſceperunt illum,vt hic dicitur, & non eſt contra hoc quod dicitur ſupra 3. cap. quia ibi non dicitur, quòd veniebant ad baptiſmum Ioannis niſi Phariſæi, & Sadducæi, non autem principes, & ſcribe & ſe-

& ſeniores. Sed dicendum, quòd nō ſtat: quia de ſcribis, qui ſunt legiſperiti dicitur hic, quòd non fuerint baptizati. Et de Phariſæis dicitur ſupra 3. quòd baptizari fuerint: tamen Luc. 7. dicitur, quòd Phariſæi non fuerunt baptizati, ſcilicet: Phariſæi autem, & legiſperiti conſiliū Dei ſpreuerūt in ſeipſos non baptizati ab eo, idest à Ioanne. Alij dicunt, ꝙ Phariſæi etiam nulli baptizati ſunt ſicut neque principes, & alij, ſcilicet ſcribæ, ſeniores, & ita de omnibus illis eſt generale hoc, ſcilicet quòd non crediderunt Ioanni. Cum autem dicitur ſupra 3. cap. quòd vidit illos Ioannes venientes ad baptiſmum ſuum, dicunt, quòd veniebant ad baptiſmum, & tamen poſtea mutabant propoſitum, & non baptizabantur.

Dicendum, ꝙ non ſtat, ſed verè baptizabantur Phariſæi. Primò patet, quia ſi non baptizarentur non diceret littera, quòd videbat eos Ioannes venientes ad baptiſmum ſuum, ſed ſolùm quòd videbat eos venientes, ergo verè baptizabantur. Secundò, & efficacius, quia dicitur ibi, quòd dicebat illis Ioannes: Genimina viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Et hoc erat per baptiſmum, & pęnitentiam. Si autem haberent animum baptiſmum ſuſcipiendi, & euntes ad Ioannem mutarent illū, & nō baptizarentur, nō diceret illis Ioannes, quòd fugiebant à ventura ira: ſed potius, quòd deteriores efficiebantur, & digniores ira ventura, cum ſpiritum bonum à Deo datum contemnerent, ſicut dicitur Luc. 7. quòd ſpreuerunt in ſeipſis conſilium Dei non baptizati à Ioanne. Tertiò, & euidentius, quia dicebat illis Ioannes: Facitè ergo fructus dignos pęnitentiæ. & ly, ergo. eſt nota illationis, ſcilicet ex quo ſuſcepiſtis baptiſmū, qui eſt baptiſmus pęnitentiæ facite fructus dignos pęnitentiæ, & tamen non imponebatur pęnitentia agenda, niſi eis, qui baptizabantur, quia ex hoc, ꝙ baptizabātur ſumebant propoſitum pęnitendi cum confiterentur peccata ſua in baptiſmo, ſup. 3. & Mar. 1. c. Alij ergo dicunt, ꝙ verum eſt, quòd aliqui de Phariſæis baptizati fuerāt, ſed ita pauci erant, quòd videbantur quaſi nulli, ita vt abſolutè diceretur, quòd non baptizabantur. Sed dicen-

Aliorū reſpōſio ad qſitū quæſtionis. dum, quòd non ſtat: quia ſupra 3. cap. dicitur: Videns autem Ioannes multos Phariſæorum, & Sadducęorum venientes ad baptiſmum ſuum: ergo non erant pauci. Aliter ergo dicendum, & poteſt dici vno modo, quòd licèt Phariſęi, qui baptizabantur multi eſſent abſolutè loquēdo, quia non erant ſolùm duo, vel tres: tamen cōparando ad totam multitudinem Phariſæorum pauci erant,

Cōſut. 1. Doc. reſpōſio ad quæſitū q. & ita videbatur quaſi nulli baptizarentur. Secundò poteſt dici, & melius, ꝙ de Phariſęis multi baptizati fuerunt, ſed non omnes, & propter illos quotcunque eſſent, qui non fuerunt baptizati, ſtat increpatio, & non eſt cōtrarietas. Nam ſupra 3. ca. dicitur, quòd videns Ioannes

2. Doc. reſpōſio ad quæſitum. multos Phariſęorum venientes ad baptiſmum ſuum: ſed Luc. 7. dicitur, quòd legiſperiti, & Phariſęi ſpreuerunt conſilium Dei in ſe non baptizati à Ioanne: & ita quotquot illi eſſent, qui nollent baptizari, erat verùm dici, quòd ſpreuerunt Phariſęi Dei conſilium non baptizati à Ioāne. Et eſt redargutio illorum. De principibus autem ſacerdotum, ſcribis, & ſenioribus an aliqui fuerint baptizati, non apparet quia ſupra 3. non exprimitur niſi de Phariſæi: & Saducęis, poteſt tamen ſatis dici, ꝙ aliqui de illis baptizati fuerunt: quia tamen non oēs, neque maior pars, increpātur quaſi nequaquam fuerint baptizati.

Aliam parabolam audite. Homo erat paterfamilias,
Mar. 12. a *qui plantauit vineam, & ſepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agri-*
Luc. 20. b *colis, & peregre profectus eſt. Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt. Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus,*
Infra 22. a *& fecerunt illis ſimiliter. Nouiſſimè autem miſit ad eos filium ſuum, dicens. Verebuntur fortè filium meū. Agricolæ autem videntes filium dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres: venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid fa-*

A *ciet agricolis illis: Aiunt illi: Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. Dicit illis Ieſus: Nunquam legi-* Pſ. 117.
ſtis in ſcripturis. Lapidem, quem reprobauerunt ædifi- Mar.
cantes, hic eſt factus in caput anguli: A Domino factum 12 a
eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Ideo dico vobis, Lu. 20. c
quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti fa- Mar.
cienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtū, 2 ſ
confringetur, ſuper quem verò ceciderit, conteret eum. 12. a
Et cùm audiſſent principes ſacerdotum & Phariſæi pa- Luc.
rabolas eius, cognouerunt, quòd de ipſis diceret. Et quæ- 19. g
rentes eum tenere timuerunt turbas quoniam ſicut pro- 10. c. &
phetam eum habebant. Et reſpondens Ieſus, dixit iterum 22. a
in parabolis eis, dicens. Io. 7. b. & g. & 8. c

B *Aliam parabolam.* Hic oſtenditur, ꝙ principes ſacerdotum, ſcribæ, & ſeniores impugnauerunt Chriſtum in ſua perſona: cùm ſupra eum impugnaſſent in doctrina. Et diuiditur in duo, quia primò ad oſtendendum propoſitum ponit quādam parabolam. Secundò confirmat ſuum propoſitum per ſcripturam, ibi. *Dixit illis Ieſus, nunquam legiſtis.* Circa primum dicitur. *Aliam parabolam audite.* Verba Chriſti ſunt ad principes ſacerdotū, ſcilicet, dixi vobis vnam parabolam de duobus filijs, audite nūc aliam. *Homo erat paterfamilias.* Ideſt quidam homo, qui domum habebat, & familiam. Nam etiam ſi quis non habebat filios, ſi tamen domum, & familiā habet, vocatur paterfamilias, quem Ariſt. vocat rectorem œconomiæ. *Qui plantauit vineam.* Non multum differebat, an plantaret, vel emiſſet ab alio, vel iure hęredita-

C rio ſuſcepiſſet, dum tamē poſſideret eam: & tamen quia ad ſenſum parabolæ magis hoc conuenit, dicitur ꝙ plantauit eam: etiam quantum ad parabolam aliquid pertinet, ſ. quia tanto magis ille vineam amabit, quanto plures labores circa eam expendit. *Et ſepem circundedit ei.* Ideſt poſuit ei vallum in circuitu, hoc non erat ſolùm ad diſtinguendum ab alijs prædijs, quod fit per limites: ſed potius ad cuſtodiam, ne facile ſit in vineam introire ad tollendum fructus: & loquitur Chriſtus ad modum terræ Chanaam, in qua conſuetudo eſt ſic vineas ſepe circundare. Sic dicitur Iſa. 5. Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filij olei, & ſepſit eam, ideſt ſepem ei poſuit, & apparet, quod ſit ſepes iſta ad cuſtodiā, quia dicitur ibidem: Oſtendam vobis quid faciam vineæ meę auferam ſepem eius, & erit in direptionem. *Et fodit in ea torcu-*

D *lar.* Erat vinea magna, & ideo in ea conſtructum eſt torcular, in quo vuę torquerentur, & exprimeretur vinum. *Et ædificauit turrim.* Scilicet in vinea iſta erat domus fortis, in qua morarentur agricolæ, & etiam erat ad defenſionem vineę. *Et locauit eam agricolis.* Ideſt tradidit eam cultoribus, qui eam colerent, & fructus eius pro ſeipſis haberent, & darent domino certam partem illorū, vel omnes fructus ſibijpſis acciperent, & domino pēſionem pecuniariam annuam ſoluerent: vel quòd dominus acciperet omnes fructus, & colonis daret pecuniam pro labore. Nam in hoc non differt, quia quidquid domino detur pro vinea ſiue de fructu, qui in vinea naſcitur, ſiue pecunia, appellatur fructus vineæ. *Et peregre profectus eſt.* Ideſt receſſit Dominus de regione illa. *Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet.* Scilicet fructuū, qui

E colliguntur in vinea, ideſt tempus vindemię, vel tempus fructuum, ideſt recipiendi annuam penſionem, qui vocantur fructus vineæ. *Miſit ſeruos ſuos.* Ideſt famulos, ſcriptura enim omnem famulatum vocat, ſed ſtrictè ſeruus non eſt niſi quilibet non eſt, neque libertus, neque libertinus. *Ad agricolas.* Scilicet ad alios, quibus vinea locata erat ad annuam ſolutionem. *Vt acciperent fructus eius.* Ideſt redditus ſiue in fructu vineæ ſiue in pecunia. *Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius.* Non ſolùm ſoluere noluerunt, ſed etiam ex magna contumacia iniurias contulerunt ſeruis, qui petebant fructus. *Alium ceciderunt.* Ideſt vnum percuſſerunt. *Alium occiderunt.* Ideſt inferentes ei mortem. *Alium lapidauerunt.* Siue occidentes, ſiue ſolùm lapidibus vulnerantes. *Iterum miſit alios ſeruos.* Scilicet in ipſo anno vel in alio ad collectionem ſequentium fructuum. *Plures prioribus.*

Hoc fecit vt timerent agricolæ mittere manum ad illos. *Et fecerunt illis similiter*. Scilicet lapidando, occidendo,& percutiendo eos. *Nouissime autem misit ad eos filium suum*. Scilicet filium Domini eorum. *Agricolæ autem videntes filium*. Idest cognoscentes illum esse filium eius. *Dixerunt intra se*. Idest intra se, nam intra se dicitur,quod in sola cogitatione versatur. Inter se dicitur quod inter aliquos communi consilio ventilatur:sed dicitur intra se, idest non dixerunt hoc agricolæ ad filiũ Domini sui. *Hic est hæres*. Scilicet, quia filius,& si filij, & hæres, ad Ro.8. & ad Gal.4. *Venite occidamus eum*. Inter se ventilabant agricolæ istud consilium, sicut fratres Ioseph dixerunt: ecce somniator venit, venite occidamus eum.Gen.37.c. *Et habebimus hæreditatem eius*. Scilicet isto mortuo nemo est ad quem hæreditas istius pertineat:& sic nemo requiret eam,sed nos manebimus possessores. *Et apprehensum eum eiecerũt extra vineam*. Scilicet. quando venit ad petendum fructus vineæ, erat intra vineam,& noluerunt coloni eum ibi occidere, sed eiecerunt de vinea, & foris occiderunt. *Et occiderunt*. Hunc nõ percusserunt sicut aliquos de nuncijs: quia iste erat hæres, & si superuiueret repeteret hæreditatẽ: ideo occiderunt,vt nemo esset,qui peteret. *Cum ergo venerit dominus vineæ*. Hucusque narrauit Christus parabolam: nunc quærit sententiam à principibus, supposita narratione,& dicit. Cùm venerit dominus,scilicet,erat dominus absens in peregrinatione,& aliquando venturus est ad vineam suam,in qua filium,& seruos eius occiderãt. *Quid faciet*. Idest,quam pœnam inferet. *Agricolis suis*. Scilicet,quibus locauit vineam suam. *Aiunt illi*. Scilicet principes sacerdotum Christo respondent. *Malos male perdet*. Idest agricolas, qui mali sunt perdet, idest destruet,occidet male, idest crudeliter per tormẽta exquisita: quia tam grauia scelera commiserunt. *Et vineam suam locabit alijs agricolis*. Scilicet, licèt illi agricolæ mali fuerunt,& in vinea occiderunt filium eius, & propter vineam, non ob hoc demolietur vinea, sed tradet eam alijs,qui eam colant. *Qui reddant ei fructum temporibus suis*. Idest debiti,scilicet, non sint contumaces,& superbi sicut priores,sed diligenter annuam pensionem soluant.

Cui fuerit proposita ista parabola de vinea locata. *Quæst. CLXXVII.*

Quæritur, de ista parabola vineæ locatæ cui fuerit proposita. Dicendum, ꝙ fuit proposita principibus sacerdotum,scribis,& senioribus. Et patet primò, quia præcedens parabola fuit proposita istis, vt patet ex litera eius,& tamen continuato sermone dicitur: Aliam parabolam audite: ergo videtur, quòd ad eosdẽ loquebatur: quia aliàs nihil exprimeretur,quòd loquebatur ad alios, vel saltem ex modo locutionis appareret. Secundò patet,quia finita parabola, dicitur infra in litera: Cùm audissent principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas eius, cognouerunt, quòd de ipsis diceret: ergo ad istos loquebatur Christus, & ipsi responderunt. Tertiò patet, quia Christus proposuit istis parabolas, vt ipsi respondentes condemnarentur ex ore suo: & tamen ipse non intendebat condemnare nisi principes, scribas, Pharisæos, & seniores, & non populares ergo non fuit proposita parabola nisi illis, & ipsi soli responderunt. K
Patet hoc,quia dicitur infra in litera,quòd principes sacerdotum audientes parabolas,cognouerunt, ꝙ de ipsis diceret,& quærentes eum tenere timuerunt turbas. Et ita isti soli condemnati sunt ex parabolis non autem turbæ, quia si contra illas etiam fuisset aliqua istarum parabolarum, indignarentur contra Christum, & non solùm non defenderent ipsum contra principes, & Pharisæos,sed potius ipsi etiam eum impugnarent: ergo contra solos principes,scribas,Pharisæos,& seniores proposita est parabola,& ipsi responderũt.Sed obijcietur,quia Luc.20.dicitur: cepit autem dicere ad plebem parabolã hanc: homo plantauit vineam,&c. ergo non fuit dicta parabola principibus,sed plebi. Dicendum, ꝙ non fuit parabola ista dicta ad plebem,& contra ipsam,sed prin-

F cipibus dicta est,& contra eos. Nam cùm parabolæ conclusio sit dura, si fuisset dicta contra populum, irasceretur populus:sed non solùm non iratus est, sed etiam defendebat Christum contra principes. Et propter populũ non ausi sunt principes impugnare Christum nocendo ei:ergo non erat contra plebem. Dicendum igitur, quòd non dicitur fuisse dicta ad plebem, quasi esset cõtra plebem,aut ad plebem,idest,præsente sola plebe. Nam primum non stat, quia si contra plebem esset, irasceretur plebs: quæ tamen non irascebatur, sed sacerdotum principes irascebantur,& dicebant esse contra se dictas parabolas.infra in litera. Secundum etiam non stat,quia si sola plebs esset præsens, quando diceretur ista parabola, non audirent eam principes sacerdotũ:& tamen audierunt eã, quia dicitur infra in litera, ꝙ audiẽtes principes
G istas parabolas cognouerunt,ꝙ de ipsis diceret. Sed dicitur,quòd dicta est parabola ista ad plebem. idest, præsente plebe.Nam simul erat plebs Christum audiens, & principes sacerdotum,à quibus Christus ista quærebat, & ita etiam præcedens parabola poterat dici ad plebem dicta: & istum modum loquendi tenet specialiter Lucas contra modum loquendi Matthæi, licèt non contra sententiam eius.Sic patet supra 3. cap. vbi dixit Matthæus, quòd videns Ioannes multos Pharisæos, & Sadducæos venientes ad baptismum suum,dixit illis: Progenies viperarum,quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Et tamen Luc.3.dicitur:dicebat Ioannes ad turbas, quæ exibant, vt baptizarentur: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à vẽtura ira?& sic quod Matthæus dixit esse dictum ad Pharisæos,& Saducæos: dixit Lucas
H dictum esse ad turbas. Sed manifestum est, quòd Ioannes non diceret hoc ad omnes turbas,quia istud erat verbum improperij, & pertinebat ad dolosos, sed non erat hoc in omnibus popularibus: Pharisæis autem hoc optimè conueniebat:ideo debet intelligi dictum Luc.ꝙ dicebat hoc Ioãnes ad turbas,s.præsentibus turbis, & tñ verbum nõ dirigebat nisi contra Pharisæos, & Sadducæos.

Ad quid Christus nunc proposuit istam parabolam.

Quæst. CLXXVIII.

Quæritur, ad quid Christus nunc proposuit istam parabolam. Dicendum,quòd ad increpationem principum sacerdotum, scribarum, Pharisæorũ, & seniorum:quod patet infra in littera,s.audientes prin
I cipes parabolas eius cognouerunt,ꝙ de ipsis diceret.Sed dicetur ad quid voluit istam parabolam nunc proponere,quia iam aliam proposuerat de duobus filijs, per quã condemnauerat eos.Dicendum,ꝙ hoc fuit propter duo. Primò ad maiorem condemnationẽ, erant enim digni graui condẽnatione, sed magis condemnatur quis quando bis condemnatur,quam ꝙ semel:sic dicit Chrys.Post priorem parabolam aliam ponit,vt ostendat eorũ accusationem esse maiorem,& venia indignam. Secundò,& præcipuè,quia ista cõdemnatio est super alia re. Nam in præcedenti parabola ostenderat Christus principes, & alios iudicandos grauiter, quia doctrinam Ioannis non receperant, & consequenter neque eius doctrinam reciperent,aut ad eam tardi venirent. Hic autem ostẽdit eos grauius puniendos,quia eũ in persona sua occisuri erãt: ipse enim erat hæres quem extra vineam eiectum occiderunt:& ideo prænunciauit eis hic, ꝙ regnum Dei auferretur ab istis, & traderetur alteri genti,sed in præcedenti parabola minus erat,quod inferebatur eis,scilicet, quòd præcederent eos publicani, & meretrices ad regnum Dei,& ipsi quoque possent ire illuc.

Quare Christus proposuit hoc principibus sacerdotum, & cur in parabolis. *Quæst. CLXXIX.*

Quæritur,quare Christus proposuit hoc principibus sacerdotum,& quare in parabolis.
Ad primum dicendum, ꝙ fuit ad condemnationem principum,& vt condemnatio esset apertior, debuit esse ex ore ipsorũ,sed hoc nõ poterat esse, nisi proponeretur eis

tis qu ertio, & responderent: & ex ipsorum responsione sequeretur id, quod Christus contra eos diceret: ideo cõueniens fuit, ꝙ ipsis proponeretur: & etiam ad hoc sunt conuenientes omnes rationes factæ supra quæst. 171. Nam si fuit conueniens, quòd præcedentem parabolam de duobus filijs, quæ minorem faciebat increpationem, proponeretur principibus, vt ibidem ostenditur: à fortiori ista, quæ maioris erat increpationis, debuit proponi eis, vt ex sua responsione magis arguerentur, & confunderentur. Ad secundum dicendum, ꝙ conuenientius fuit proponi in parabola quam aliàs. Et hoc primo propter conditionẽ rei, de qua agitur. Significatur.n.in hac parabola, ꝙ principes sacerdotum occisuri essent Christum, & ob hoc auferretur eis totus status veteris testamenti, sed dicere apertè, ꝙ illi erant occisuri eũ, non decebat: nunquam.n.tam clarè locutus est, licèt aliquando diceret eis, quæritis me interficere, vt Io.8. ca. Et tamen nunquam dixit: Ego sum occidendus à vobis: ideo dixit hoc in parabola. s. ꝙ filium Domini extra vineam occiderunt. Secundò fuit propter eos, vt sustinerent audire. Si enim sine parabola loqueretur, diceret illis statim malum apertè, & fortè illi non sustinerent, neque vellent respondere: & ita non respondentibus eis non fieret tam efficax confusio: ideo debuit esse parabola, quam à principio non intelligerent, & ideo responderent iuxta conuenientiã parabolæ, & ex responsione tunc Christus eos confunderet: sic dicit Chryso. In parabolis eorum pars vocat, vt non intelligant, quomodo aduersus seipsos sententias dicerét. Tertiò fuit, vt minorem indignationem conciperent contra Christum. Nunc enim proposita re ista in parabola, quando tandem agnouerunt contra se dictam parabolam, tam vehementer indignati sunt, ꝙ quærebant Christum occidere, sed timuerunt turbam: vehementius igitur exardescerent, si sine parabola aperte ea, quæ hic habentur illis diceret: ideo melius fuit in parabolis dicere: aliæ etiam causæ, quæ habentur supra q.172. possunt ad hoc applicari, quia sunt eiusdẽ dubij.

Quare dicitur, quòd homo, qui vineam plantauit sepem circundedit ei &c. Quæst. CLXXX.

Quæritur de homine, qui vineam plantauit, quare dicitur, ꝙ fecit omnia hæc circa illam. s. ꝙ plantauit eam, sepem circundedit ei, fodit in ea torcular, & ædificauit turrim. Dicendum, ꝙ propter duo: primò ex ratione parabolæ: secundò ex ratione significationis. Circa primum ponuntur ista ad ostendendum istam vineã fuisse electissimam, & factum esse in ea quidquid pertinet ad excellentiam alicuius vineæ, vt ex hoc asseratur, ꝙ dominus eius nimis ad eam afficeretur: & consequenter non sineret eã perire in manibus malorum colonorum, tria.n.ex parte parabolæ possunt colligi in ista nobilitate vineæ. Primum multitudo fructuum: nam non expenderet dominus tãta circa vineam aliquam, quam inutilem, vel paucorum fructuum crederet. Secundò diligentia domini in mittendo nũcios ad requirendũ fructus talis vineæ: nam cum tanta multitudo fructuum ex ea speraretur, nõ erat incõueniens, imò rationabile mitti seruos sæpe ad procurandũ fructus illius vineæ, & post seruos mittẽdi filium, quia fortè ista erat melior possessio, quã dominus ille habebat. Tertiò executio dura domini contra colonos. Nam si vinea paruę vtilitatis esset, fortè non curaret dominus illam requirere de manu colonorum ad dandum alijs: quia tamẽ excellens erat, cũ primi coloni malè se in ea habuerint, debuit dñs curam illius agens tollere primis colonis, & dare alijs. Sicut responderunt principes sacerdotum: sed ista non sequerentur, quæ ad parabolam pertinent, nisi ostẽderentur ista vinea tam excellens: ideo debuit poni excellens. Ista autẽ sunt, quæ faciũt eam excellentem: nihil.n.aliud videtur posse addi, quod illam excellẽtiorem faceret præter hoc, ꝙ diligenter procuraretur in cultu annuo, qui erat cura colonorum, quib. locata erat vinea, similia autem ponũtur Isa.5. vbi de alia vinea excellenti agitur, & ponuntur hæc eadem ad ostendendum illius nobilitatem. Dicitur enim, ꝙ vinea fuit dilecto meo in cornu filij olei,

A & sepsit eam: & lapides elegit ex illa, & plantauit eam electam: & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea. Et factis istis nihil est quod fieri posset ad nobilitatem vineę. Nam dicitur Isa.5. post ista: Quid est, quod vltra facere debui vineæ meæ, & non feci? quasi dicat, nihil manet faciendum, omnia autem ista ponuntur hic: ideo hæc posuit Christus ad ostendendum esse vineam excellentem. Sed obijcitur, ꝙ aliquid aliud ponatur Isa.5. quod hic non ponitur. s. lapides elegit ex illa, & plantauit eam electam.

Dicendum, ꝙ ista subintelliguntur hic: Eligere lapides est colligere illos ne in vinea multi sint, quia fortè terrã illa, in qua vinea plantata est, erat lapidosa, & multitudo lapidum oberat ad bonitatem vineæ: ideo collegit ex ea lapides, vt non essent ibi lapides, vel non essent
B tot, plantare eam electam est plantare de bono germine, scilicet vt palmites, qui positi fuerunt, vt primordia plantarum, & vitium essent optimi, scilicet de germine laudabili. Hæc autem subintelliguntur hic. Nam quod de collectione lapidum dicitur, fortè non fuit in hac vinea necessarium: vt si terra, in qua plantata est non erat lapidosa, de plantatione electa non oportuit exprimi. Nam qui talia faciebat vineæ suæ, cum ipse plantaret eam, non plantaret nisi de optimo germine, nisi esset insipiens. Secundum principale erat quantum ad rationes sumptas ex significatione parabolæ: sic enim omnia ista dicta sunt, quia ille, qui paterfamilias est, omnia hæc fecit circa hoc, quod vineam suam appellat. Quidquid enim significatur per omnia hæc, quæ de vinea dicuntur, fecit paterfamilias circa illam, vt apparebit ex ap-
C plicatione expositionis: & fuit cõueniens poni, vt videatur quantum appreciaret illam vineam, qui talia circa eam exercuit. Secunda causa eodem modo applicatur, scilicet, quòd propter hoc misit nuncios suos ad colonos huius vineæ, quia fructus, quem dominus vineæ in vinea requirebat, erat tam preciosus, quòd nuncios, idest viros clarissimos ad procurandum illum rationabiliter mittere debuit, & nouissimè filium suum nuncium misit pro vinea hac moriturum, quod non faceret nisi vinea ista præciosa valde esset in oculis Dei. Tertia etiam causa conuenienter applicatur, scilicet vt mortuo Christo filio Dei pro vinea, non negligeret dominus vineam: sed expulsis prioribus colonis, idest illis qui tenebãt principatum in statu veteris testamenti, induceretur alius status vineę, & essent alij coloni, idest principes, & alius
D modus status, & principatus quàm prius, & non negligeret Deus vineam suam, quam fortè negligeret nisi forte esset aliquid excellens: sed quia tam excellentem eam plantauerat, curam illius egit, vt alios ei colonos daret etiam post filij sui mortem.

Quare dicitur de illo domino, qui locauit vineam agricolis, quòd peregrè profectus est. Quæst. CLXXXI.

Quæritur, quare dicitur de illo domino, qui locauit vineam agricolis, quòd peregre profectus est. Dicendum, quòd hoc dicitur tam propter rationem metaphoræ, quam propter significationem. Quantum ad primum patet, quia dato, ꝙ ea, quæ in metaphora recitantur non fuerint realiter, oportet quòd sint verisimilia, &
E tamen non erant verisimilia, quæ habentur hic: nisi diceretur, quòd dominus profectus esset peregre: nam si maneret in regione illa, in qua erat vinea, non auderent agricolæ occidere seruos, qui iuerunt ad petendum fructum vineæ, & tamen occiderunt: ideo videtur, quòd vel dominus erat valde impotens, quem agricolæ non timebant, quasi nihil mali eis inferre posset: aut non erat in regione illa. Secundò, quia dato, quòd agricolæ non timerent eum, non erat verisimile, quòd esset in regione illa: nam occisis primis seruis, qui iuerant pro fructibus, non erat verisimile, quòd mitteret dominus alios seruos: sed quòd ipse iret ad occidendum agricolas, & tollendum eis vineam. Misit tamen alios seruos, & illi etiam occisi sunt, & tandem misit filium, & ille etiam fuit occisus: ergo videtur, ꝙ absens erat dominus, & non poterat venire ad statim prouidendum.

Secundò, & principaliter quantum ad rationem significationis parabolæ conuenit, quòd dominus sit absens, vel peregrinetur, quia dominus vineæ Deus est, qui peregrinatur a nobis: non quidem per localem absentiam, cùm vbique verè sit, sed quia non se hic nobis ostēdit per omnia. sicut aliquando ostensurus est: ipse quippe iudex est omniū, quæ rectè, & praue aguntur, & quia pro bonis non statim retributionē reddit, neque pro malis pœnam, videtur quasi absens esse: erit autem præsens, quando omnia adducet in iudiciū, & pro omnibus retribuet, & verū est, quòd Deo absente ista fiunt, quia si ipse quasi prius pro malis, statim pœnam inferret, non fierent omnia mala, sed quia rarò pro peccato pœnam hic infligit aut saltem non statim, audent mali committere quæcunque grauia. Sic dicitur Ecclesi.8. Etenim, quia non cito contra malos profertur sententia, absque vllo timore filij hominum perpetrant mala. Et ita etiam in alijs parabolis Deus significatur esse absens quandiu est præsens sæculum. Sic patet infra 25. & Mar.13. & Luc.19. de homine, qui peregrè profectus est, & tradidit seruis suis talenta, vt negociarentur in eis, & ita quandiu negociatio est, absens est ille, & tamen negociatio durat quandiu est præsens sæculum, & vita ista durat, ideo Deus absens iudicatur a nobis quandiu manemus hic, & sic dominus vineæ rectè peregrinatus est. Alias dicitur, dum ista contra seruos suos, & filium fiebant, nam tunc non inferebat eis pœnas, quas pro his excessibus inferre debuit.

Quomodo stat littera, quoniam Euangelistæ videntur sibiinuicem repugnare. Quæst. CLXXXII.

QVæritur, quomodo stat littera, quia videntur Euāgelistæ sibiinuicem repugnare. Nam dicit hic Matthæus, quòd agricolæ apprehensis seruis alium cæciderunt, alium lapidauerunt, alium occiderunt, & Marcus dixit, quòd misit ad agricolas seruū, qui apprehensum eum cæciderunt, & dimiserunt eū vacuum, & iterum misit ad illos alium seruum, & illum capite vulnerauerunt, & contumelijs affecerāt, & rursus alium misit, & occiderunt illum, & plures alios quosdam cædentes, alios occidentes.

Nōnullorū responsio ad quæsitū q.

Aliqui nituntur soluere hanc contrarietatem, quod idem Matthęus dicat, quod Marcus, scilicet, Matth. breuius dixit hic, & obscurius: Marcus autem expressius. Et quòd sit sensus, quòd dominus misit ter pro fructu vineę seruos, & quarto loco misit filium, & in qualibet vice mittebat vnum seruum, & ita tunc intelligetur, sicut refert Marcus ad litteram: Mar.12. capitulo scilicet, quòd prima vice misit vnum seruum, & illum cæciderunt, id est percusserunt relinquentes vacuum. Secūda vice misit vnum seruum, & illum coloni capite vulnerauerunt. Et tertia vice misit alium, & illum occiderunt. Quarto loco misit filium, & dicunt, quòd Matthæus omnes istas tres missiones posuit indistinctè, quasi esset vna missio, dicens; misit seruos suos ad agricolas, & agricolæ apprehensis seruis, alium ceciderunt, alium lapidauerunt, aliū occiderunt, id est, seruum, qui iuit prima vice cæciderūt. In secunda vice lapidauerunt. In tertia vice occiderunt. Sed dicendum, quòd non stat iste sensus, quia necesse est pręter istos tres nūcios alios esse missos, & alijs vicibus, quia postquam dicitur de istis tribus, quòd alium cæciderūt, alium lapidauerunt, alium occiderunt, sequitur statim: Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter, ergo non designantur per illos tres omnes missi, & omnes missiones. Item etiam non consonat verbis Marci, quia postquā ille posuit de tribus seruis missis subiunxit, scilicet. & plures alios, quosdam verò cædentes, alios occidentes, ergo non solùm missi fuerunt tres serui per tres vices. Dici ergo potest quadrupliciter, vno modo, quòd quater solùm misit dominus ad colonos, ter misit seruos, & quarta vice filium. Et tunc dicendum, quòd in qualibet vice non misit vnicum sed multos, & omnes seruos primæ vicis cæciderunt, id est, percusserunt dimittendo eos inanes, & omnes de secunda vice lapidauerunt afficientes contumelijs, vel capite vulnerauerunt, vt Marcus dicit. Et omnes de tertia

F vice occiderunt, & tunc stat planè littera ista, scilicet, quòd cùm dicitur alium cæciderunt, alium lapidauerūt, alium occiderunt, non referatur ad eandem vicem, sed ad omnes, id est, modi iniuriarū inflicti in omnibus vicibus fuerunt isti. Secundò potest dici, quòd iuerint in qualibet trium vicium multi serui, & inferebant eis in qualibet illos tres modos iniuriarum, & hoc magis consonat litteræ huic in superficie, quia cùm dicitur, quòd misit seruos, sequitur, quòd agricolæ apprehensis eis alium cæciderunt, alium lapidauerunt, alium occiderunt, scilicet, in eadem vice. Et sequitur ibi: Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter, id est, seruis secundæ vicis fecerunt sicut primis, quosdam cædendo, alios occidendo. Tertiò potest accipi, quòd misit dominus ad agricolas non solùm quater,

G sed etiam pluries, & insuper, & in qualibet vice mittebat vnum seruum, & ita Marcus, & Lucas qualibet vice vnum seruum referunt missum, sed alias vices nō numerant, sed dicit Marcus. & alios plures, quosdam verò cædentes, alios verò occidētes, id est, in alijs vicibus præter tres misit seruos, & in qualibet vnum, & de illis missis quosdam occidebant, quosdam solùm percutiebant: sed huic sensui nō multum consonat littera ista, eo quòd dicit, iterum misit alios seruos plures prioribus: & tamen nō esset comparatio pluralitatis, si in qualibet vice mitteretur vnus, sed necesse est poni aliquam vicē, in qua mitterentur multi. Quartò ergo videtur melius dicēdum, scilicet, quòd serui missi fuerunt saltem ter, aut quater, & filius in nouissima vice scilicet quarta, & in qualibet missi fuerint multi serui, & de illis aliqui cæderentur, ali-

H qui lapidarentur, aliqui occiderentur, & hoc in qualibet vice, & istud colligitur ex Matthæo, & Marco simul sumptis, addendo vni, quod in alio inuenitur, & deficit ei: Matthæus enim ponit solùm duas missiones, & supplenda est alia, quia tam Marcus quam Lucas ter ponunt seruos missos, sed Matthæus breuitatis causa omisit vnā missionem, non quidem illam negans, sed tacens. Marcus & Lucas ponunt, qualibet vice vnum seruū missum, & supplendū est, quòd multi essent, cùm Matthæus ponat esse multos, & Marcus, & Lucas hoc taceant. Et maximè hoc apparet, quia statim vt Marcus dixit de tribus seruis missis tribus vicibus, adiunxit scilicet, & alios quidem plures, alios quidem cædentes, alios occidentes scilicet, quòd cum illis tribus fuerunt alij. Et tamē posuit Marcus, qualibet vice vnum seruum non quidem, vt vni-

I cum ostenderet, sed ad duo fecit.

Primò, vt ex numero seruorum ostendat numerum missionum, quasi essent tres missiones, & non solùm tres serui.

Secundò, vt ex hoc numero ostendat ēt numerum iniuriarum: tripliciter enim iniuriam suscipiebant serui, scilicet quidam occidebantur, quidam cædebantur, alij lapidabantur. Considerandum autem, quòd circa hoc non est inconueniens, si aliqua diuersitas inueniatur in modo referendi Euangelistarum, quia intentio eorū solùm est dicere, ꝙ illæ dominus vineæ misit multos seruos, & sæpe ad colonos, & intulerunt eis iniurias, & non dederunt de fructibus quidquam, & in hoc quidam plura quàm alij dicunt, Lucas autem breuius, quam alij retulit, & quia quidquid dicant verum est, necesse est il-

K lam expositionem veriorem esse, quæ includat id, quod omnes simul dicunt, vt ex eis fiat vna plena narratio, & ista videtur esse in quarto modo supra posito, quæ colligitur ex Marco & Matthæo. Sed obijcietur, quòd adhuc Lucas discordat a Marco, nam dicit primum seruū fuisse cæsum, & inanem dimissum, secundum autē cæsum, & contumelia affectum, & in his bene consonat Marco, sed tertium dicit vulneratum, & eiectum, Mar. aūt dicit occisum. Dici pōt vno modo, ꝙ idem significant ambo, scilicet, ꝙ ille seruus occisus est ab agricolis, vt Marcus expressit, Lucas aūt dicit vulneratum, & verū est, sed vulnera illa fuerūt ad mortē, & ita fuit occisus, & hoc significat inquantum dicit, ꝙ eiecerunt eum. s. mortuū eiecerūt de vinea. Aliter pōt dici, ꝙ in qualibet vice multi serui ibāt, vt Matthæus hic asserit, & in posterioribus plures quā in prioribus, & de illis seruis quosdā solùm vulnerabant,

bant, alios occidebant, alios lapidabant, vt etiam Matthæus asserit, & ita in illa tertia vice aliquis seruus fuit occisus, vt Marcus vult: & aliquis vulneratus, & de vinea eiectus, vt Lucas asserit.

Quare dicitur, quòd paterfamilias misit filium suũ ad agricolas nouissimè. Quæst. CLXXXIII.

QVæritur, quare dicitur, quòd paterfamilias misit filium suum ad agricolas nouissimè.

Dicendum, quòd hoc fuit tam propter metaphoram, quàm propter significationem. De metaphora ratio est, quia dominus vineæ sæpe miserat seruos, scilicet, saltem ter, & illos expulerant, & dimiserãt vacuos: & ideo vel penitus cessare debebat a missione, vel mittere alium, aut alios excellentiores: nam quotquot seruos iam mitteret, verisimile erat vacuos remitti, & iniuriam recipere. Cogitauit ergo mittere filium, qui honorabilior erat, & huic fortassis responderent cum fructibus. Sed obijcietur, quòd incautè vel imprudenter agebat paterfamilias: nam cùm agricolæ tot seruos ab eo missos occidissent, timere debebat, ne filium quoque occiderent.

Dicendum, quòd pater rationabiliter potuit filium mittere, eo quòd non erat verisimile, quòd taliter ad filium respicerent, sicut ad seruos. Et hoc expressit paterfamilias, dicens: Verebuntur filium meum, idest, timebunt eum, vel reuerentiam ei exhibebunt.

Quantum ad sensum metaphoræ erat præcipua ratio, quòd filius mitteretur, quia vinea ista talis erat, ad fructus cuius requirendum, non solùm serui mittẽdi erant, sed etiam filius Dei: nihil enim illi facerent, nisi filius Dei mitteretur, cuius vinea est: ideo nouissimè post seruos ipse mittitur, vt pro requirendo fructu vineæ moriatur, & ista fuit causa, quare non in Principio misit filium, sed in fine, vt videntes pessimi agricolæ mala, quæ in seruos domini exercuerant, erubescerent, & a filio abstinerent: sic dicit Chrysosto. Quare autem filium non confestim misit? respondet, vt ex his, quæ ad alios fecerant, seipsos accusarent, & furorem dimittentes verecundarentur.

Quomodo paterfamilias dixit: Verebuntur filium meum. Quæst. CLXXXIV.

QVæritur, quomodo paterfamilias dixit: Verebuntur filium meum.

Dicendum, quòd ad metaphoram pertinet causa, & ad sensum metaphoræ. De primò patet, quia a principio missi fuerant serui, qui erant personæ nullius honoris, & ita non erat mirum, quòd nullus eis exhiberetur honor, filius autem erat honorabilis, quia erat hæres, & filius domini: ideo verisimile erat, quòd erubescerent faciem eius, & honorarent ipsum.

Secundò, quia magis timerent in filio, quàm in seruis: nam occisis seruis poterant sperare veniam aliquam a domino vineæ, sed occiso filio, nulla venia cogitari poterat: ideo agricolas verisimile erat, non audere mittere manum in filium. Et ista fuit causa, quare occisis tot seruis, & vulneratis adhuc dominus vineæ ausus est mittere filium, quasi nihil mali passurum. Quantum ad significationem metaphoræ causa accipitur aliter. Aliqui enim dicunt, quòd Deus, qui est iste paterfamilias mittens filium suum, dixit, verebuntur filium meum per ironiam idest certum est, quòd non verebuntur, sed sicut occiderunt seruos, ita & illum occident. Sed dicendum, quòd non stat, quia cùm istud ponatur hic, tanquã causa mittendi filium, scilicet, verebuntur eum, non diceretur per ironiam, sed vel totaliter taceretur, ne obstaret ei, quod in littera ponitur, vel poneretur vt causa missionis. Alij ergo dicunt, quòd Deus misit filium suũ sciens quid peccatores acturi erant circa eum, & tamen dixit, verebuntur filium meum: quia licèt quidã non veriti sunt eum, scilicet illi, qui Christũ crucifixerunt: tamẽ alij agnoscentes eum crediderunt in ipsum, & de istis intelligitur. Sic dicit Origenes: Illud quidem, quod ait, verebuntur fi-

A lium meum, videtur esse impletũ in illis Iudæis, qui intelligentes Christum crediderunt in eum. Alij dicunt, quòd hoc dicitur ex parte Dei, verebuntur filiũ meum: non quasi Deus nesciret quid in Christo filio suo futurum erat, cũ dicatur, quòd Christus sciebat omnia, quæ ventura erant super eum, Ioan. decimo octauo capitulo, sed quia ostendit, quid homines agere deberent, nam licet verum est, quòd illum occisuri erant, tamen non decebat hoc fieri, sed potius, quòd eum nimis venerarentur, & ob hoc dicit: verebuntur filium meum, idest, quia filius meus est, deberent eum valde vereri, & honorare. Sic dicit Chrysostomus: Hoc dicit annuncians quid fieri debebat, quoniam oportebat eos verecundari, per hoc enim vult ostendere peccatum eorum magnum, & omni excusatione priuatum. Alij dicunt, quòd Deus sciens,
B quid passurus esset Christus, non dixit affirmatiue non verebuntur filium meum, quasi ex hoc videretur iniecisse necessitatem sic faciendi, sed dixit verebuntur, quia licèt ita futurũ erat, quod non vererentur, tamen in potestate eorum erat vereri. Sic dicit Hieronymus: Quod dicit, verebuntur filium meum, non de ignorãtia venit. Quid enim nescit paterfamil. qui hóc loco Deus intelligitur, sed semper ambigere dicitur Deus, vt libera voluntas homini reseruetur. Isti duo modi vltimi respondendi sunt conuenientes.

Quare dixerunt agricolæ, hic est hæres, venite occidamus eum. Quæst. CLXXXV.

QVæritur, quare dixerunt agricolæ, hic est hæres,
C venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Quomodo enim hoc credebãt, quia etiam mortuo illo non deuoluebatur ad eos hæreditas.

Dicendum, quòd pertinet ad metaphoram, & ad significationem, de metaphora causa est, verũ est enim quòd non deuoluebatur hæreditas ad colonos mortuo hærede, cùm alij essent, qui illi succedere poterãt, & debebãt, & dato quòd aliàs ius aliquad istis competere posset, eo ipso quòd occidebant hæredem, priuabantur iure succedendi ei, sed hoc putauerunt coloni, quia dominus vineæ absens erat, & fuit multis temporibus peregrè. Luc. 20. & credebant eum non venturum, & si nunc occideretur ille, qui hæres erat, putabant quòd nemo alius curã ageret de hæreditate illa, & ita ad eos pertineret. Quantum ad significationem causa est, quia coloni vineæ istius erãt
D Principes sacerdotum, seniores, scribæ, & Pharisæi, qui honorem, & emolumenta recipiebãt de ista vinea, cùm omnia iura sanctuarij reciperent, & multa alia extorquerent, & quando Prophetæ venerant dissuadebãt peccata istorum, sed cùm Christus venit, qui erat hæres ad quem vinea pertinebat, idest populus, & illum transferre volebat a vitijs prioribus, per quod sacerdotum Principes, & alij putabant, quòd honor ipsorum & status minueretur, crediderunt, quòd si Christum occiderent, qui erat filius Dei, & ad quẽ pertinebat magis quàm ad præcedentes transferre vineam ad bonum statum, & acciperet fructum illius, quòd nemo post ipsum veniret, qui eos super peccatis suis molestaret, sed manerent in honore, & statu suo, & hoc erat fieri suam hæreditatẽ, idest, quòd pacificè manerent in ea nullo perturbante, & hoc aliquo
E modo alludit verbis Caiphæ, scilicet, expedit, vt homo vnus moriatur pro populo, ne tota gens pereat. Et illud, Ne fortè veniant Romani, & tollant locum nostrum, & gentem. Hoc autem erat si dimitterent eum liberè agere petendo fructum vineæ, scilicet, quòd totus mundus crederent in eum, & tunc venirent Romani, & tollerent locum eorum, & gentem. Ioan. vndecimo capitulo, vt ergo non fieret hoc, voluerunt eum occidere, vt sic maneret sibi secura vinea, scilicet, non crederet mundus in eum, & consequenter neque Romani tollerent eis locum, & gentem, sic dicit Chrysosto. Postquam introiuit in templum, & vendentes animalia, quæ ad sacrificium pertinebant foras eiecit, tunc præcipuè cogitauerunt eum occidere, dicebant enim intra se, necesse est, vt populus per istum dimittat consuetudinẽ hostiarum, quæ ad nostrum pertinent lucrum, & acquiescat offerre

sacrificium iustitiæ, quod ad gloriam pertinet Dei: & sic iam non erit populus iste possessio nostra sed Dei: si autem occiderimus eum, dum nõ est, qui fructum iustitiæ a populo quærat, semper durabit consuetudo offerendarum hostiarum, & sic populus iste erit semper nostra possessio, & hoc est, quod dicunt, nostra erit hæreditas. Hæc est cogitatio communis omnium sacerdotum carnalium, qui non sunt soliciti, quomodo populus viuat sine peccato, sed aspiciunt quid in Ecclesia offeratur, & hoc æstimant sacerdotij sui lucrum. Alij dicunt, quòd sacerdotes dicebant: Et nostra erit hæreditas, quia volebant impedire, occidendo Christũ, fidem, quæ in gentilibus multiplicanda erat, vt maneret iustitia, quæ ex lege erat sic dicit Rabanus: Hæreditatem eo occiso percipere moliebantur Iudæi, cùm fidem, quæ per eum est extinguere, & suam magis quam ex lege est iustitiam præferre ac gentibus imbuendis conabantur inserere. Sed dicendum, quòd præcedens sensus est melior: quia Principes non aduertebant, nisi ad vtilitatem suã, quòd autem iustitia legis præcelleret ad fidem quam Christus prædicabat, nihil attinebat ad eos, si nihil aliud inde sequeretur. Item, quia Principes sacerdotum nesciebant, an fides gentilibus prædicanda esset, quia Christo viuente non fuit prædicanda, imò ipse vetuit prædicari, supra decimo: In viam gentium ne abieritis, & ad ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt, ideo motiuum suũ erat, ne auferretur eis honor, & potestas, quæ per Christum videbantur auferenda, si totus populus in eum crederet.

Quare ad occidendum hæredem eiecerunt eum extra vineam. Quæst. CLXXXVI.

QVæritur, quare ad occidendum hæredem eiecerunt eum extra vineam.

Dicendum, quòd in hoc videtur esse varietas: quia hic dicitur, quòd apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt: & ita præsupponitur, quòd filius intrauerat in vineam ad petendum fructus, & agricolæ volentes eum occidere prius eiecerunt eum de vinea: & tunc foris occiderunt eum: sed Marc. 12. cap. dicitur, quòd apprehendentes eum occiderunt & eiecerũt extra vineam, & sic innuitur, quòd intra vineam fuerit occisus. Sed dicendum, quòd verum est, quòd prius eiectus sit de vinea, & foris occisus sit. Primò, quia hoc est verisimilius, quàm quòd intra vineam eum occiderent. Secundò, & efficacius, quia Lucas concordat cum Matthæo. Dicitur enim Luc. 20. cap. & eiectum illum extra vineam occiderunt. Tertiò, quia omnes doctores conantur reddere causam, quare extra vineam occisus sit: ideo oportet intelligi, quòd verè fuerit occisus extra vineam. Cùm autem Marcus dicit quòd apprehendentes eum occiderunt, & extra vineam eiecerunt: non intendit dicere, ꝙ prius occiderint quàm eiecerint, sed quòd occiderint, & eiecerint, licèt ex ordine locutionis potius deberet dici, quòd prius occisus fuerit quam eiectus, & ista assereremus, si solus hoc Marcus diceret: quia tamen cõstat, quòd prius fuerit eiectus, quàm occisus, debet teneri sententia verborum Marci: sed non ordo eorum.

Supposito autem hoc dicendum, quòd causa pertinet ad parabolam, & significationem. De primò dicendum, quod fortè agricolæ fecerunt hoc, quasi ostendentes non pertinere hæreditatem ad illum: ideo viuentem illum foras eiecerunt, & ibi occiderunt. Secundò & melius, quia fortè agricolæ occidentes illum extra volebant innuere, quòd non occiderant eum, vt euaderent periculum. Si autem intra vineam occiderent manifestum erat, quòd ipsi eum occidebant, ideo extra occiderunt, vt aliquam occultationem criminis sui habere possint.

Quantum ad parabolam causa fuit, quia Christus extra vineam suam occisus est, & accipiunt quidam vno modo vineam pro populo. Nam domus Israel vocatur vinea Dei, Isaia quinto, capitulo. Et quia non fuit occisus a Iudæis, sed traditus est gentibus ad iudicandũ eum morti, & exequendum dicitur extra vineam occisus. Sic dicit Theo. scilicet Fortè magis propriè dici potest, quòd

F occidit quidem eum populus extra vineam, idest extra manus populi passus est dominus scilicet, quia populus non proprijs manibus ei necem intulit, sed tradens eum Pilato, & gentibus. Secundò exponũt quidam quòd extra vineam passus est, inquantum eum alienum a vinea reputauerunt, scilicet, nihil habentem in vinea, & occiderunt. Sic dicit Origenes: Eiecerunt eum extra vineam, scilicet, tale mihi videtur, quantum ad se alienum eũ reputauerũt a vinea, & colonis: Et ista reputatio erat, quòd non putabant vineam ad eum pertinere, vel quòd eum asserebant nõ esse de vinea domini, idest, de populo, qui dicitur vinea translata de Aegypto Psalm. 79. sed quòd erat Samaritanus, & iste est tertius modus. Tertiò accipiunt aliqui, quòd extra vineam eiecerunt, in quãtum in ipsis erat expellebant de seipsis, compellentes fugere

G de populo Dei, & transire ad gentes persequendo eum: nam licèt ipse hoc non fecerit propter persecutionẽ, ipsi tamen dabant ei occasionem ad hoc. Sic dixit Dauid contra Saulem, quia cogebat eum fugere ad terram Philisthinorum 1. Reg. 26. Si dominus incitat te contra me, odoretur sacrificium: si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerũt me hodie, vt non sim in hæreditate domini, dicentes vade & serui dijs alienis, scilicet, dant mihi occasionem seruiendi dijs alienis, eijciendo me de terra. Sic dicit Hierony. Eiecerunt eum extra vineam, idest, extra plebem dicentes, Samaritanus es, & dæmonium habes, vel quia quantum in se erat a suis eum finibus excludentes gentibus suscipiendum dederunt. Quartò accipiunt alij vineam pro scriptura. Et dicunt extra vineam, idest, extra scripturam

H occisum Christum, scilicet, quia non credẽtes Iudæi scripturæ, quæ de Christo testimonium perhibebat, Ioan. 5. occiderunt eum. Sic dicit Theo. Quidam autem per vineam scripturam intellexerunt, cui non credentes dominum necauerunt, vnde extra vineam, idest, extra scripturam dicitur dominus passus.

Quintò potest accipi eiectus extra vineam, idest mẽtes Iudæorum, quæ erant vinea domini, quia prius illi de mentibus suis eum eiecerunt, quam illum occiderent. Nam non occiderent nisi eiecissent. Sic dicit Beda, Eiectus extra vineam, & occisus est, quia prius est ab infidelium corde repulsus, & deinde cruci addictus est. Sextò dicendum, quòd accipitur extra vineam occisus, idest extra vrbem, nam extra Ierusalem passus est, erat enim Ierusalem vinea domini, quia ibi erat templum, & tota

I legalis obseruatio, & extra vrbem eiectus est ad occidendum. Nam baiulans sibi crucem exiuit in eum locum, qui dicitur Caluariæ locus, Ioan. 19. cap. & hoc Christus facere voluit, quia ipse offerebatur pro peccatis nostris in hostiam Deo, hostia autẽ, quæ pro peccato populi occiditur, extra castra crematur. Leui. 4. cap. Ideo Christus, vt hoc in seipso ostenderet, voluit extra portam pati. Sic dicitur ad Hebræ. 13. cap. scilicet, Quorum enim animalium infertur sanguis, pro peccato in sancta per Pontificem, horũ corpora cremantur extra castra, propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est, & iste est verus sensus. Sic dicit Theophylactus: Eiecerunt eum extra vineam, idest extra Ierusalem, extra ciuitatem quippe crucifixus est dominus, & idem tenet Beda.

K

An Christus responderit parabolæ, quam proponebat, vel principes sacerdotum, aut alij. Quæst. CLXXXVII.

QVæritur, circa istam responsionem ad parabolam, an ipsemet Christus responderit parabolæ quam proponebat, vel responderint Principes sacerdotum, aut alij.

Dicendum, ꝙ discordia quædam apparet in hoc verbis Euangelistarũ, quia Matthæus ostendit hic, ꝙ Principes responderũt, dicit enim. Aiũt illi, malos malè perdet, sed Marcus, & Lucas videtur ostẽdere, ꝙ Christus potius respõderit sibi ipsi, quia Mar. 12. c. dicitur, ꝙ Christus dixit, quid ergo faciet dominus vineæ, & sequitur, veniet, & perdet colonos, & ita quæstio & respõsio sunt eiusdẽ.

Dicen-

Dicendum videtur, quòd princeps sacerdotum dixerunt, veniet & perdet colonos, sicut Matthæus vult. Nam ipse asserit, quòd illi hoc responderunt, ideo necesse est asseri, quòd hoc responderint: & etiam hoc erat cõueniens ad hoc, quòd ipsi ore suo condemnarentur. Ad Marcum autem dicendum, quòd etiam Mar. idem sensit, sed locutus est breuiter, & oportet suppleri, quod illi, idest principes hoc dixerunt: nam ait, quid faciet dominus vineę? veniet, & perdet colonos. Illud verò, quid faciet dominus vineę, manifestũ est, quòd dixerit Christus, vt colligitur ex præcedentibus: sed illud, scilicet veniet, & perdet colonos non dicit Marcus quis dixerit, & ideo poterat dici, quòd ipsemet Christus, hoc sibiipsi responderit: vel alius hoc dixerit, qui non exprimatur, & quia Matthæus expressit, quis illud dixerit, oportet Marcum exponi per Matthæum.

Secundò dicunt aliqui, quòd verum est, quòd principes sacerdotum hoc responderunt, sicut Matthæus dicit, & tamen Marcus videtur attribuere hoc Christo, quia ista responsio est vera, & omne verum a Christo est, cùm ipse sit veritas. Ioan. 14. c. sic dicit Augu. lib. de Concor. Euangelista, scilicet, & quidem Matthęus illos respõdisse subiungit, atque dixisse, malos malè perdet, quod Marcus hic non ab ipsis responsum esse commemorat, sed dominum post interrogationẽ suam, ipsum sibi quodammodo respondisse: Sed facile potest intelligi, vel illorum vocem ita subiunctam, vt non imponeretur illi responderunt, aut illi dixerunt, sed tamen intelligeretur, aut ideo responsionem istam domino potius attributam, quia cum verum dixerunt, & de illis hoc ipse respondit, qui veritas est.

Tertiò dicunt alij, quòd verum est, quòd Christus respondit sibiipsi sicut Marcus innuit, & principes responderunt hoc Christo, sicut Matthæus expresse hic asserit, & non est contrarietas: quia potuit esse, quòd Christo quærente, quid faciet dominus vineæ, responderint statim principes dicentes, malos malè perdet. Et postquam illi responderint Christus resumpserit eorum verbum, quasi ipse proponat quæstionem, & respondeat. Primũ posuit Matthæus, secundum tenuit Marcus. Sic dicit Chrysost. scilicet. Non est hoc contradictionis, etenim vtraque facta sunt, quia, scilicet, ipsi primò hoc responderunt, & postea dominus illa iterauit. Sed prima de istis tribus positionibus est melior: Tertia etiam potest teneri aliqualiter. Secunda verò non est verisimilis, quia eodem modo omnia vera, quæ aliqui asserunt diceretur Christus dixisse, & ita tolleretur certitudo historiarum. Sed adhuc videtur, quòd nulla istarum trium positionũ stet, quòd non solum non responderunt principes istud, sed potius contradixerunt tali responsioni. Sic patet Lucæ 20. scilicet. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam alijs: quo audito dixerunt illi, absit. Et ita manifestè ostendit Lucas, quòd Christus quæsierit, quid faciet dominus vineę, & ipsemet responderit dicens, veniet, & perdet colonos istos, & tunc principes audientes sententiam istam eius, dixerint absit: idest non erit sicut dicis, vel non debet esse sic.

Dicendum, quòd potest dici vno modo, scilicet principes sacerdotum, statim audientes parabolam considerãtes consequentiam rerum, & non aduertentes quòd cõtra eos diceretur, dixerunt veniet, & perdet colonos, sicut dixit Matthæus, & Marcus, postea verò considerantes, quòd contra eos caderet ista sententia, quasi emendãtes dictum suum dixerunt, absit, idest, nõ erit sic sicut credebamus, & illud Lucas expressit, & ex ambobus plena narratio colligitur, sic dicit Theophylactus, scilicet, Matthæus videtur aliter dicere, quam Lucas, idest, dominũ quæsiuisse quid faciet cultorib. vineæ dominus: Iudęos verò respondisse, malos malè perdet. Non est autem repugnantia, nam vtrunque factum est. Primò enim ipsi promulgauerunt illam sententiam, postea sentientes, quo tendebat parabola, dixerunt, absit, sicut Lucas narrat. Sic etiam dicit Chryso. Dominus propter hoc eis parabolam proposuit, vt ipsi non intelligentes contra se sẽtentiam proferrent, sicut & ad Dauid per Nathan factũ est, rursus autem intelligentes contra se esse, quæ dicta sunt dixerunt, absit.

Secundò dicunt quidam, quòd principes vtrunque responderunt, scilicet, malos malè perdet, vt ponit Matthæus, & etiam absit. Et simul hoc responderunt, licèt cõtradictio sit pro eodem tempore, & tamen primum dixerunt in corde videntes consequentiam rerum. Secundum dixerunt in ore apertè repugnantes veritati, quia contra eos erat. Primum ergo: quod in corde erat, posuit Matthæus, secundum quod in ore posuit Lucas, sic dicit Chrysost. Lucas quidem secundum responsionem eorum narrauit: Matthæus verò secundum responsionẽ cordis. Nam verè visibiliter quidem in facie contradixerunt, dicentes absit, in conscientia autem susceperunt dicentes, malos malè perdet, sicut cum homo deprehensus fuerit in malo, verbis quidem excusat, intus autem conscientia recognoscit.

Tertiò potest dici, quod vtraque responsio, scilicet, malos malè perdet, & absit, fuerit a Iudæis ore prolata, sed non ab eisdem: erant enim aliqui bono animo se habentes ad Christum, scilicet populares, qui videbant non esse parabolam contra eos, & isti responderunt veritatem, dicentes, malos malè perdet: alij qui malè se habebant, ad Christum, vt principes sacerdotum vidẽtes contra se esse parabolam, dixerunt absit hoc tenet Augustinus lib. de Concor. Euangelista. dicens: Sed illud magis mouet, quod Lucas non solum eos hoc non respondisse dicit, verum etiam contrariam retulisse responsionem. Ita enim narrat, quo audito, scilicet, hac sententia ex ore domini prolata, dixerunt, absit. Restat ergo, vt intelligamus in plebe, quæ audiebat, quosdam respondisse illud, quod Matthæus commemorat, & quosdam id, quod Lucas dicit, idest, absit, hoc autem satis rationabile est, quia licèt Christus istam parabolam dirigeret contra principes sacerdotum in condemnationem eorum, vt dicitur infra in littera, & melius Mar. 12. scilicet, principes sacerdotũ & pharisæi quærebant eum tenere, sed timuerunt turbã, cognouerunt enim, quod ad eos parabolam hanc dixerit, tamen non dicebat præsentibus illis solis, sed etiã toto populo. Sicut dicitur Luc. 20. quod cæpit ad plebẽ dicere parabolam hanc de vinea, & ita tam populus, quàm sacerdotum principes respondere potuerunt, & hoc etiã Augustinus ibidem refert. Etiam dicendum, quod prima & tertia responsio, circa hoc sunt conuenientes: secunda autem non est verisimilis: nam cùm aliquis respõderet aliquid foris, etiamsi teneret aliud interius non testaretur euangelista eum respondisse id, quod corde credebat, cum foris contrarium expresserit voluntariè sic respondens, sed limitaret dicendo, quod ista respõderit in corde suo, vel exprimeret, quid in ore, & quid in corde responderit, sicut Euangelistæ interdum testantur de eo, ꝙ in corde est, sicut supra in littera de principibus sacerdotum, scilicet, quod dicebant intra se, si dixerimus de cælo, &c. & tamen Matthæus absolutè dicit, quod Christo quærente quid faciet dominus vineæ, dixerunt illi, malos malè perdet, ideo oportet dici, quod ista fuerit respõsio in voce, & sic secunda responsio non multum stat, prima autem, & tertia satis conuenit, & tamen prima videtur conuenire magis litteræ Matthæi hic, & dictis nostris supra, quia supra innuitur, quod Christus loquebatur ad principes sacerdotum, littera autẽ dicit hic, aiunt illi: malos malè perdet: ideo videtur de principibus sacerdotum iuxta primam expositionem accipiendum Si autem velimus tenere tertiam, quam tenet August. est dicendum, quod responderunt illi, quibus Christus nunc loquebatur, & quia non solum locutus est principibus, sed etiam coram plebe, & ad plebem, vt dicitur Luc. 20. responderũt aliqui de plebe id, quod hic dicit Matthęus, scilicet, malos malè perdet, potest tamen teneri vtraque expositio duarum.

Quare isti responderunt malos malè perdet.
Quæst. CLXXXVIII.

QVæritur, quare responderunt isti, malos malè perdet.

Dicen-

Dicendum, quòd pertinet hoc ad parabolam, & ad significationem, de parabola manifestum est. Nã isti agricolæ noluerunt reddere fructus aliquos de vinea, & insuper occiderant seruos, & filium Domini, & ideo pro primo merebantur, quòd vinea auferretur ab eis, & daretur alijs, qui fructum redderent temporibus debitis. Pro secundò digni erant multis supplicijs, qui rem tã scelestam exercuerant: ita isti sequentes rationem vtrunque diffinierunt, scilicet malos male perdet, & agricolas, qui fuerunt mali in occidendo filiũ, & seruos dominus perdet, idest occidet malè, idest crudeliter, quia multis erant digni cruciatibus, cùm talia egissent. Et vineam suam alijs locauit agricolis, scilicet, quia isti non reddebãt fructum terræ debitum. Quantum ad significationem dicẽdum, quòd etiam duo diffinita sunt contra principes sacerdotum, & alios qui erant agricolæ huius vineę, primum, quòd perirent: secundum, quòd vinea traderetur alijs. Peccauerãt enim primò, quia toto tempore hoc noluerant reddere fructum iustitiæ, neque inducere populum ad hunc fructum Deo reddendum, sed auaritiæ studebant extorquentes quidquid poterant, & detinentes populum in hac vmbra cęremoniarum, vt semper ipsi lucra de his caperent. Si quis verò ad veram iustitiã hortari vellent, non solùm non obtemperabant, sed & auertebant populum ab eo, vt non crederẽt monitis salutis: ne sic discederent a cõsuetudine offerendarum hostiarũ, & impensione soliti honoris. Secundò peccauerãt occidendo seruum, & filium: quia Deus miserat prophetas multos ad dicendum & exhortandũ, vt auerteretur populus a malo, & redderet Deo fructum iustitiæ: principes autem sacerdotum, & seniores, & Pharisęi videntes illos hortari cõtra intentionem suam, occidebant eos, & nouissimè Christum Dei filium vnigenitum occiderũt. Pro primo ergo, quòd ablata fuit vinea de manibus istorum principum, & translatus fuit principatus in alterũ modum, scilicet, in modum ecclesiasticum, vbi non sunt principes illi, qui erant in veteri testamento, neque aliqua emolumenta capiunt. Pro secundo, fuit crudelis eis immissa hostilitas Romanorum, qui comederũt Iacob, & locum eius desolauerunt, non solùm principes, sed et totam gentem, quæ inuenta fuit in Ierusalem peccatis suis exigentibus, illos comminuit, delentes, occidentes, vendentes, disperdentes, & locum ipsum a fundamentis eruentes, vt impleretur verbum Christi: Luc. 19. c. quòd non relinqueretur in Ierusalem lapis super lapidem. De hoc dicit Theophylat. Dominus ergo vineæ est pater filij interempti, & ipse filius interfectus, qui perdet colonos tradens ipsos Romanis, & vineam, idest populũ dabit alijs colonis, idest Apostolis: perlegas actus Apostolorum, & inuenies tria millia, & quinque millia repente credentium & fructificantium Deo.

Applicatio istius parabolæ in speciali, quo ad singulas eius partes. Quæst. CLXXXIX.

QVæritur, de applicatione parabolæ istius in speciali. Dicendum, quòd dicitur homo paterfamilias plantare vineam, & iste est Deus qui plantauit vineam sed vocatur homo tam propter parabolę cõuenientiam, quia ille, qui vineam plantaret homo esset, tam propter attributionem. Nam Deus solet vocari homo propter communicationem in actibus rationis cum homine: & ita Christus loquitur de patre suo, tanquã de homine Io. 8. dicens, quòd non est solus, sed pater est cũ eo, & in lege scriptum est, quòd duorum hominum testimonium verum est, & ita se, & patrem suum vocauit duos homines: & etiam dæmon, qui non est homo, vocatur homo propter communicationẽ rationis. sup. 13. c. inimicus homo superseminauit zizania. Ille tamen, de quo Christus intellexit, est diabolus, qui seminauit zizania super triticum, de quo dicit Chrysost. Homo dicitur Deus, nomine, non natura, similitudine non veritate: vocauit eum etiam patremfamilias, et rectissimè. Nõ enim putauit Christus satis esse Deum conditorem vineæ nominare hominem, nisi & patremfamilias vocaret, quia paterfamilias curam gerit familiæ, & est nomẽ potesta-

F tis, regiminis, prouidentiæ, & solicitudinis. Et hoc fuit conueniens Deo in præsenti: nam inquantum fructus ex vinea quærit, & seruos, & filium mittit, solicitudinem de vinea habet, & ideo prouidentia eius ostenditur, ad quam designandam debuit vocari paterfamilias vineam plantauit: quæ autem sit vinea ista multi variant, & tamen non videtur esse alia vinea, nisi populus Iudęorum, sic enim scriptura solet eum vocare vineam. Psalm. 79. Vineam de Aegypto transtulisti, idest populum Israel, & Isa. 5. vbi ponitur parabola cantici contra vineam dicit Propheta exponens se, vinea domini exercituũ domus Israel est, & viri Iuda germen delectabile eius. De hoc dicit Ambrosius super Lucam: Plerique autem varias significationes de vineę appellatione deriuant, sed euidẽter Isa. vineam Domini Sabaoth domum Israel esse memorat. Dicitur, quòd plantauit eam, & rectè. Non enim G ab alio donatam accepit, aut emit, sed plantauit, quia populum Israel Deus condidit. Etiam ipse fecit primò, vt esset sibi in vineam, quando dando legem accepit eũ in populum, & vt ipse eis esset in Deum. Exod. 19. c. & non fuerat ante hoc populus ille vinea alicuius, quia nulli specialiter fuerat subditus, sed ipsę ab origine istum populũ sibi separauit, & Abraham, qui fuit caput separans gentem hanc à cæteris populis: vel dicitur, quòd plantauit vineam, quia plantare significat radices in terra ponere: Deus autem sic fecit firmiter ponendò Israelitas in terra Chanaan, & ideo plantasse eos dicitur. Sic accipitur Psalm. 79. scilicet, vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Dicitur, quòd sępe circundedit eam, quod aliqui de muro vrbis accipiunt: nam, vt dixi sup. q. 89. Christus extra vineam passus est, idest, H extra Ierusalem: & ita sepes vineę murus vrbis fuit, qui ex speciali Dei dono factus est: nam per captiuitatẽ Babylonicam rupto, & deiecto toto muro ad terram, non potuit obtineri licentia ad reficiendum, & instaurãdum sine speciali Dei munere: Neemias enim orabat, & lugebat, & ieiunabat, vt Deus daret gratiã obtinendi hęc à Dario rege, siue Artaxerse: Neemiæ. 1. & 2. c. & dedit sibi dominus gratiam, vt inter quatuor iuuenes sapientes sententia eius esset excellentior, & ita rex dixit ei, quòd peteret quod vellet, & petiuit, quòd ædificaret muros Ierusalem, & cõcessum est. 2. Esdr. 4. c. etiam in instauratione fuit magna difficultas, quæ sine Dei dono non poterat superari impedientibus omnibus vicinis eorum instaurationem hanc, ita vt medietas eorum faceret opus, & medietas teneret lanceas essentq; armis accincti, Neemiæ 4. c. & ideo Deus specialiter dicitur dedisse muros I Israel, idest, sepem. Alij volunt, quòd sepes dicatur custodia Angelorum, quia præter hoc, quòd cuilibet viro, idest animæ datur vnus Angelus, vt ait Hieronymus, dantur populis Angelis, qui sunt custodes populorum, & respiciunt ad bona publica: & ita Iudæi habuerunt custodiam Angelicam: erat quippè Michael vnus de principibus ipsorum. Dan. 10. c. Gabriel quoque agebat causam ipsorum contra principem Persarum, eodem capitulo, de hoc dicit Hieronymus: Sepem circundedit ei, idest murum vrbis, vel Angelorum præsidia. Alij dicunt sepẽ præsidia, quæ recipiebat populus iste ex meritis patrum iustorum, qui in eo fuerant, sic dicit Chrysostomus: Sepem intellige custodiam patrum iustorum, qui tanquam murus facti sunt populo Israel. Alij vt Nicolaus accipiũt sepem pro clausura legis sub determinatis præceptis: quod K etiam intelligi satis potest: sed potius Deus ponit hic ea, quæ pertinent ad beneficium, quàm ad arctationem. Sed dicetur, quomodo Deus ponit hic tanquam beneficium custodiam Angelorum, quia hoc generale est, & omnibus hominibus, & populis Deus hoc concedit, sicut de gente Persarum patet: erant enim illi idolatræ, & tamen Deus dederat illis Angelum principem, qui procuraret negocia eorum contra principes Iudæorum. Dan. 10. c. Dicendum vno modo, quòd etiam de eis, quæ naturaliter habentur, gratiarum actiones reddẽdę sunt. Nam ista naturalia vocamus, quia omnibus conceduntur: Deus tamen nobis illa liberè, & non ex necessitate aliqua donat: de omni autem tali gratiarum actio reddenda est, vita enim communis est omnibus: & tamen

de

de vita est reddenda gratiarum actio, quia in manibus eius est status noster. Dan.4. Et mala,& bona,quæ viuentes patimur,& recipimus. Psal.30 In manibus tuis sortes meæ sunt. Secundo potest dici, quòd licèt dare Angeles custodes sit commune: tamen dare Angelos,qui multù, aut parum custodiant, est speciale. Quidam enim valde custodiuntur, ita vt nulla mala ad eos penetrent. Alij verò tam remissè custodiuntur, quòd videntur pęnitus destituti: Deus autem Iudæis concesserat Angelos, qui eos ab omni malo illæsos seruarent, quamdiu in cultu Dei manere vellēt iuxta illud Psal.90. Angelis suis Deus mandauit de te,vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, nè fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Et si contingat cadere eum, qui sic custoditur,adhuc Angeli obseruant, nè cadens lædatur. Psal.36. Apud dominum gressus hominis dirigetur, & viam eius volet,cùm ceciderit non collidetur, quia dominus supponit manum suam. Erat igitur magnum beneficium, quòd Deus tales Angelos custodes Iudæis daret. Dicitur vltra, quòd ædificauit in ea torcular: aliqui esse volunt Prophetas torcularia, quia spiritu Dei quasi quodā musto pleni erant. Sic dicit Hilarius,scilicet Prophetas quasi quædam torcularia aptauit, in quos musti modo quædam vbertas Sancti Spiritus feruentis influeret. Alij verba Dei torcularia dicunt a torquendo, quia torquetur homo illa custodiendo Psal.16. Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras. Sic dicit Chrysostom. Torcular est verbum Dei,quod cruciat hominem cōtradicente natura carnis. Alij pro altari accipiunt quod in templo erat,velut in quo torculari sanguis omnium imo lautorum animalium fundebatur, & ita accepit Hiero. & Beda,& est conueniens modus: vel Prophetis,vt supra dictum est,accipitur, quia sicut in torculari exprimitur succus,quem vua tenet, ita & in prophetis doctrina legis magis exprimebatur. Turrim quoque ædificauit, q̄ aliqui volunt esse templum, quod intra vineam, idest, vrbem Ierusalem erat, idest, in loco eminentiori, & etiā in modum turris formatum,sic dicit Chrysost. Turris est templum,de quo dicitur per Michęam, & turris nebulosa filiæ Syon. Alij accipiunt per turrim excellentiam legis:nam reddebatur populus valde excellens habendo talem legem. Sic dicitur Deut.4.c. scilicet: Quæ est alia gens sic inclyta,vt habeat ceremonias iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? vel quia turris est alta, & est ad speculādum inde aliquid: ita Iudæi per legem poterant speculari aduentum Christi. Sic dicit Hilarius,in turre eminētiam legis extruxit, quæ in cœlum ex sola egressu proueheret, & ex qua speculari Christi posset aduentus. Alij autem aliter ea accipiunt permutando aliqua de dictis: Sic ait Hieronymus: Vinea domus Israel est, sepes est custodia Angelorum: lacus lex,turris templum,agricolę sacerdotes. Beda autem dicit: Sepes murus est vrbis, lacus siue torcular altare,aut illa torcularia, quorum tres psalmi titulo prænotantur. Dicitur, quòd locauit eam agricolis. Bene dicitur locare vineam agricolis, iste paterfamilias,qui præcedenti capitulo,operarios dicitur cōduxisse in vineam suam. Sic dicit Beda: Homo,qui plātauit vineam ipse est,qui iuxta aliam parabolam conduxit operarios in vineam suam:sed isti coloni, quibus locata est vinea,sunt principes sacerdotum, & sacerdotes, & leuitæ,& legisperiti,& huiusmodi, ad quos cura populi erudiendi circa legem Dei, & religionem incumbebat, & qui profectum spiritualem in eis quærere debebant. Sic dicit Eusebius: Colonis,idest,senioribus populi,principibus sacerdotum,doctoribus, & optimatib.cūctis. Et Chrysostomus dicit: Quando,scilicet per legē constituti sunt sacerdotes, leuitæ & procurationem regendi populum acceperunt, coloni facti sunt, & vinea eis locata est.

Alij dicunt, quòd colonus huius vineæ est quilibet. Sic dicit Theophylat.scilicet: Quilibet de populo est vinea,& idem est cultor: quilibet enim nostrum seipsum colit. Sed dicendum, quòd iste sensus nō conuenit huic parabolæ,quia tunc eadem esset vinea, & agricolæ, sed repugnat parabolæ sententia,& conclusio,quia agricolæ

A perduntur, & vinea cōmittitur alijs agricolis: ergo alia est vinea quàm agricolæ.

Secundò, Christus loquebatur ista contra principes sacerdotum,& seniores, & scribas, & non contra populū, vt patet infra in littera, & Marc.12. Et propter hoc ipsi soli eum occidere volebant, & niterentur efficere, nisi populum timuissent.ergo soli illi erant, qui vocantur coloni,& quibus vinea auferenda est, vt alijs detur agricolis. Dominus vineæ peregrè profectus est,scilicet, Deus, non quidem, quòd nobis aliquo tempore absens sit,cùm nulla sit res cui præsens non sit, sed quia cùm ad eū pertineat pro malis pęnam, & pro bonis inferre retributionem,quam nunc rarò,& tardè infert,dicitur absens esse, tunc autem esse præsens dicetur, quando pro delictis faciet vindictam. Et dicitur absens,quia cum dominus vineam istam ita diligat,si præsens esset, non sineret eam

B malè tractari,& occidi seruos & filium, quia si pater familias sciret non sineret perfodi domum suam: Luc.12. c. Et agricolæ scientes præsentem dominum, & supercumbentem eis,& singulos eorum actus inspicientem, non auderent talia qualia fecerunt. Absens ergo videtur cum talia permittit, & libero arbitrio nostro locum esse sinit. Sic dicit Hiero. & Theophyl. Peregrè profectus est non loci mutatione, neque enim Deus alicubi abesse potest,quo complentur omnia, sed abire videtur a vinea, vt vinitoribus liberum operandi arbitrium derelinquat. Chrysosto. Etiam dicit peregrè profectus est, idest,longanimitatem habuit non semper eorum peccatis pęnas inducens,sed Luc.20. dicitur, quòd fuit peregrè multis diebus,scilicet,a principio legis datæ vsque ad aduentum Christi,& immissionem Romanorum super Iudæos.

C Nam tunc paterfamilias venit,quando malos malè perdidit, & vineam suam alijs locauit: & tamen colonos perdidit missis exercitibus Romanis super Iudęos, ideo longo tempore peregrinatus est,& hoc ponitur ad ostendendum magnitudinem culpæ colonorum, quia quanto diutius tolerati sunt,tāto culpabiliores effecti, qui fructum nullum domino reddiderunt. Sic dicit Ambro. super Lucam: Non fuit peregrè, quia ad locum ex loco profectus est dominus, qui vbique semper præsens est, sed quia præsentior est diligentibus, negligentibus autē abest,multis autem temporibus abfuit,ne propera videretur exactio. Nam quo indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior peruicatia. Alij putant peregrinationem referri ad corporalem absentiam, sed quia ex quo Deus se ostendit in rubo, in specie ignis, nunquam postea visus

D est vsque ad Christum. Sic dicit Cyrillus, Deus absentauit se a vinea plurium annorum curriculis: quia postquā visus est in specie ignis descendens in montem Syna, nō amplius visibiliter præbuit eis suam præsentiam. Cùm autem tempus fructuum appropinquasset,omne tempus erat tempus fructuum huic vineæ, quia non materiales, sed fructus iustitiæ reddituræ esset. Sed dicitur cum esset tempus fructuum ad imitationem vineę materialis,quæ certis temporibus, & non alijs fructum reddit, & bene omne tempus est fructuum, quia etiam omni tempore mittuntur,qui fructum petant,& procurent. Et vt quidā volunt dicitur tempus fructuum, & non prouentuum, quia fructus est,quem vinea gignit. Prouentus est redditus, qui domino datur de vinea: & quia nihil Domino de vinea datum est,non fuit tempus prouentuum, sed

E reddituum. Sic dicit Beda,& Rabanus, Tempus fructuū posuit non prouentuum: quia nullus fructus est populi, contumacis,sed satis potest dici, quòd dixit tempus fructuum,idest in quo colliguntur fructus de vinea. Sic innuit Luc. scilicet,& in tempore vindemiæ misit ad cultores seruum, vt de fructu vineæ darent illi. Et non dixit, vt darent illi fructum vineę,scilicet totum,sed de fructu vineę,idest aliquam partem illius. Sic dicit Theophylat. De fructu vineę, quia non totum fructum volebat, sed aliquid de fructu, nam quid lucratur Deus a nobis, nisi suam notitiam, quæ etiam est nostra vtilitas? sed quia Matthæus dicit hic,vt acciperent fructus eius: Luc. dicit aliquid de fructu. Sic soluitur, quia Matthæus vocat fructus,idest prouentus, vel redditus, scilicet omnes prouentus,quos de vinea habere debebat, Lucas autem accepit

fructus pro eis, qui in vinea gignuntur, & illi non erant totaliter dandi domino: quia tunc nihil haberent agricolæ de labore suo. Et agricolæ apprehensis seruis, alium occiderunt. Isti serui sunt prophetæ, quos misit Deus ad prędicandum Iudæis: & hoc erat fructum ab eis repetere: quia per doctrinam suam hortabantur eos ad spiritualia, & ad cauenda vitia. Sic dicit Chrysostomus. Seruos dicit prophetas, qui offerūt quasi sacerdotes Deo populi fructus, idest, obedientię ostensionem per opera: quod autem dicit cęsos, occisos, lapidatos ad litteram est intelligendum: quia omnes prophetas persequebantur Iudæi. Sic dixit Stephanus, Actuum 7.c. Quem prophetarū non persecuti sunt patres vestri, & occiderunt eos qui pręnunciabant de aduentu iusti. Et hoc etiam tangit Apostolus ad Hebr. 11. Lapidati sunt, secti sunt, in occisionem gladij dati sunt. Cæsi autem dicuntur, qui percussi non mortui sunt, vel non statim: sicut Ieremias catenatus multa sustinuit in vestibulo carceris: Ierem. 37. & 38.c. & tunc non occisus est, sed solùm mala passus, & ab eis liberatus quia ciuitate irrupta per Chaldæos, solutus est de carcere per Nabuzardam principem exercitus Chaldæorum, & data est illi licentia eundi quo vellet: Iere. 39. & 40.c. Lapidati sunt aliqui, vt Naboth. 3. Reg. 21. & Zacharias propheta, quem lapidauit rex Ioas 2. Paralip. 24.c. & Ieremias quoque postea in Aegypto a Iudæis lapidatus est. Occisi autem sunt plurimi, vt Isaias diuisus serra per medium. Nam Achab rex Israel, & Iezabel impijssima vxor eius occidebant omnes prophetas domini, ita vt nemo palam inueniretur: sed Abdias dispēsator regis pascebat eos in locis occultis quinquagenos, & quinquagenos. 3. Reg. 18. & Helias conquæstus est de hoc. 3. Reg. 19.c. scilicet. Domine altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt, & relictus sum ego solus, & quærunt animā meam. Sic etiam Manasses occidit multos prophetas. Nam dicitur 4. Reg. 21. quòd effudit sanguinem innoxium multum in Ierusalem, & repleuit eam vsq; ad os. De his dicit Hieronymus: Cæciderunt quidem, vt Ieremiam: occiderunt quidem, vt Isaiam: lapidauerunt, vt Naboth, & Zachariam, quem interfecerunt inter templum & altare. Iterum misit alios seruos plures prioribus. In hoc apparet Dei benignitas: occidebant Iudæi prophetas, quos ipse mittebat ad eorum vtilitatem, & ipse non cessabat adhuc mittere: sed quando aliquos occidebant, plures alios mittebat: quia maior est Dei benignitas, quàm humana iniquitas. Sic dicit Chrysosto. per singulos autem gradus Iudaicæ malitiæ Dei misericordiæ addebatur: & per singulos gradus diuinæ misericordiæ malitia Iudæorum crescebat, & sic contra Dei clementiam malignitas humana certabat. Dicitur autem, quòd misit plures prioribus: quia a principio missionis prophetæ pauciores erant, postea vero multi erant, ita vt essent greges prophetarum, sicut cū Samuele. 1. Reg. 26. & 19. c. Et cum Elisęo erant multi filij prophetarum, & Elia. 4. Reg. 2. & 4. & 6.c. sic dicit Hilarius: Missi autem sunt plures prioribus, illud tempus designat, quod post singulorū prophetarum prædicationem plurimus simul numerus prophetantium emissus est. Alij intelligunt per primos nuncios Moysen, & Aaron, qui cæsi, lapidati, & occisi sunt lingua non opere, per alios multo plures significantur omnes prophetæ posteriores. Sic dicit Rabanus: Primi serui, qui missi sunt, ipse legifer Moyses intelligitur, & Aaron primus sacerdos Dei, quos cęsos flagello linguæ vacuos dimiserunt, quomodo autem applicetur littera secundum Marcum, qui ponit primo, & secundò & tertiò seruos missos, qui illi sint declarabitur Mar. 12. Nouissimè autem misit filium. Verè nouissimè, quia post Christum non fuit missus aliquis propheta ad Iudęos: licèt enim post Christum multi prophetæ fuerint in ecclesia, vt innuitur Act. 11. & 1. Cor. 14. & semper maneant in ea aliqui vsque ad finem sæculi: ad Ephe. 4.c. Tamē ad Iudæos nullus postea propheta missus est, neque mittetur, quia iam sunt vt deserti a Deo, & cessauit status eorum, neque est aliqua spes de illis, nisi ad Christum conuerti voluerint. Et est causa potissima, ne eum, qui post Christum mitteretur, Christum esse putarent, & daretur eis occasio ad fouendum errorem suum.

Dei benignitas ostēsio.

Chrys.

F *Quare Deus post omnes prophetas misit filium suum, & non in principio.* *Quæst.* CXC.

SEd dicetur, quare Deus post omnes prophetas misit filium suum, & non in principio?

Dicendum, quòd hoc conuenit ad rationem parabolæ & significationis. De parabola patet, quia paterfamilias voluit facere circa colonos, quidquid potuit, vt eos ad bonum conuerteret: & quia licèt non audierant seruos, poterat esse, quòd attenderent ad filium propter dignitatem illius, missus est filius post seruos. & hoc dicit littera, scilicet. verebuntur filium meum. Est etiam ratio ex parte significationis: quia tunc filius debuit mitti, quando magis eum erubescerent, & facerent, quod ille vellet: in principio autem non ita attenderent, quia nullum erat malum cuius cōsideratio eos retraheret ab vlteriori agē-
G do. Post seruos autem occisos consideratio malorū, quæ fecerant, eos retrahere debuisset, vt a filio abstinerēt. Sic dicit Chrysost. Quare autem non confestim filium misit? respondit, scilicet, vt ex his, quæ ad alios fecerant, seipsos accusarent, & furorem dimittentes verecundarentur.

Secundò fuit, vt sufficienter appareret culpa colonorum, & daretur eis sufficiens tempus pęnitudinis, occiso enim filio, tantum erat scelus, quòd non diu erat differēda vindicta: & ita si filius a principio mitteretur, & occideretur statim daretur vltio de agricolis, & daretur vinea alijs, & ita pauco tempore erudirentur, & expectarē tur, quod non conuenienter fieret, fuit ergo conuenientius, quòd mitterentur prius multi serui, idest, prophetę, & illos occiderent, & ita magis admonerentur, & magis esset peccatum suum intolerabile, vt occiso filio sta-
H tim esset tempus vltionis.

Tertiò, quia Deus dedit statum legis Moysi, vt aliquā to tempore duraret, filius autem veniens mutaturus erat statum illum ad alium, ideo non debuit statim venire, sed post longum tempus a datione legis, & ita interim multi prophetæ mitterentur, & occiderentur.

Quartò, quia filius erat magni honoris, cū esset Deus, & debuit sibi dari honor decens, quando veniret, non daretur autem si ignoraretur aduentus eius, & quis esset ideo debuit notificari antequam veniret, ista autem notificatio per prophetas fieri debebat, ideo debuerunt præcedere prophetæ ad Christi aduentum, nam si non pręcederent prophetæ, & ipse veniret, eumque occiderent, culpam suam sub ignorantia excusarent, dicentes, quòd quia nesciebant occiderant, ideo non solum prophetæ
I multi debuerunt præcedere, qui eum notificarent: sed etiam debuit aliquis venire qui eum ad oculum ostenderet, iste fuit Ioannes Baptista.

Quintò fuit propter nos, quia filius veniens daturus, erat nouum statum, qui erat excellens, ad quē non erant apti homines, qui a principio erant imperfecti, sed debebant erudiri sub alio statu minus perfecto ad Deum pertinente, vt postea ad statum perfectum transferrentur, & ideo debuit durare aliquanto tempore lex Moysi, & ita esset tempus mittendi prophetas multos antequam mitteretur filius. Hoc significat Apostolus ad Gala. 4. Cōparans statum veteris testamenti, & noui sicut pueri, & viri. Non ergo debuit statim mitti filius, sed post multa tempora, in quibus iam missi essent prophetæ, quando autem missus est filius, dixit pater, verebuntur filiū meū: quomodo hoc dixit, cùm non veriti fuerint eum, declara-
K tum est supra, agricolæ autem videntes filium, scilicet sacerdotes, & seniores, qui agricolæ dicuntur, vidētes Christum, qui erat filius, dixerunt, hic est hæres. Rectè in hoc dicebant, quia verè erat cum esset filius, & in hoc innuitur, quòd Iudæi agnouerunt Iesum esse filium Dei, vel esse Messiam, de quo infra dicetur. Venite occidamus eū. Istud, venite, significat consilium, quod inter se Iudæi de Christo habuerunt, vt illum occiderent. Nam conuenerunt principes sacerdotum, & seniores, & scribæ, & pharisæi, & consilio habito diffinierunt de morte illius, infra 26. & Mar. 14. & Ioan. 11. Et habebimus hæreditatem, eius, scilicet quia Christo occiso putauerunt tenere in perpetuum illum populum subiectum sibi ad auaritiam suam, vt expositum est supra. Et apprehensum eum eiecerunt

In quæ. 187. Iudæi cognoverunt Iesum Dei esse filiū vel Messiam.

cerunt extra vineam,scilicet quando eis accusantib.comprehensus, & detentus est, & ipsis tradentibus eũ Pilato adiudicatus est morti: & ad hoc fuit eiectus de vrbe. Nam extra portam passus est.ad Hebr.13.cap.Cùm ergo venerit dominus vineæ,ideſt Deus, aduentus eius significat aliquam nouam operationem ipsius, & ita quando de aliquo vindictam sumere vult, dicitur venire: & ita iste aduentus fuit,quando Deus voluit pœnam inferre Iudæis pro hoc malo occisionis filij: & fuit hoc quando Romanas acies misit contra Iudæos.Quid faciet agricolis,ideſt,quam pœnam infliget. Et dicunt illi,malos malè perdet.Ita factum est,quia miserabiliter consumpti sunt qui manserunt in obsidione.Ierusalem,scilicet,fame,gladio,& peste. Et vineam suam alijs locabit agricolis, scilicet,populum Iudaicum, & quemcunque pertinẽtem ad cultum suum,transtulit ad alterum principatum, scilicet qualem nunc ecclesia habet,in qua nullam partem principatus habet illa vetustas sacerdotum,& seniorum,& scribarum cum cæremonijs suis.

Quomodo de eadem vinea tot parabolæ ponuntur, & tam variæ,cùm videantur ad eandem rem pertinere. *Quæſt.* CXCI.

QVæritur, quomodo cùm de vinea ponatur parabola in scriptura,& videatur ad eandem rem pertinere,tam variè de ea dicatur. Nam præcedenti,c.ponitur parabola de vinea,& paterfamilias conducit operarios ad illã omni hora,& eis retributionem dat:hic autem agricolas culpat,& perdit: & Isa.5.c.de vinea ponitur parabola, & ibi vinea accusatur, quia fructus non fecerit,quia expectata, vt daret vuas fecit labruscas: agricolæ autem non accusantur,hic autem in parabola vineæ non accusatur vinea quasi fructus non dederit,sed culpantur agricolæ,quasi de fructibus eius dare noluerint: & ita in prima parabola, neque vinea,neque cultores culpantur.In secunda autem vinea sola. In tertia autem soli cultores, quid ergo de eadem re,tam variè asseritur.

Dicendum,quòd omnes istæ sunt parabolæ,& in parabolis non accipitur id, quod dicitur sub propria significatione,sed quòd vult intelligere vtens parabola:& ideo contingit eandem rem accipi in diuersis parabolis ad cõtrarias significationes,& non est verè contrarietas: quia contrarietas non est, nisi in sensibus litteralibus, in quibus est veritas & falsitas. In parabolicis autem,& mysticis,licet facere ad placitum, & quidquid dicatur, non erit verum neque falsum,cùm nõ fuerit illa intentio scriptoris sacræ scripturæ.De hoc dictum est latè supra 13.c. vbi de vsu parabolarum declaratum est: & ita in istis tribus parabolis de vinea, diuersimodè accipitur vinea: & ideo consequenter oportet varia in parabola dici. In prima parabola præced.c.accipitur vinea pro iustitia,vel pro Ecclesia Catholica: & tunc conuenienter dicitur, quòd paterfa.ideſt, Deus vocet ad eam colonos quosdã, quos inuenit: quia omnem hominem incitat ad bonum, & quia omnem hominem vult saluum fieri, & neminem vult perire,sed venire ad agnitionem veritatis.1.Tim.2.c.& omni hora vocat vsque ad finem diei,quia vsque ad finem sæculi semper Deus incitat homines,vt veniant ad colendum iustitiam,& efficiantur de Ecclesia Catholicorum,extra quam nemo saluari potest,extra,de summa Trinit.c.firmiter, & hic non potest accusari vinea: quia est Ecclesia Catholicorum,quæ sancta est sine macula,et ruga.ad Ephe.5.Vel est iustitia, quæ etiam est clarissima virtutum.5.Ethi.etiam agricolæ non increpantur, quia ibi agitur de retributione laborantium in obseruatione iustitiæ, vel intra vnitatem Ecclesiæ: talium autem est labor bonus, & necessario est fructus gloriosus: ideo nõ potest increpari ibi vinea, neque agricolæ. In secunda parabola accepit propheta vineam pro tota domo Israel,et partes huius vineæ erant omnes Israelitæ, siue principes, siue sacerdotes,& leuitæ,siue populus. Sic dicitur Isa.5. Vinea domini exercituum, domus Israel est, & viri Iuda desiderabile germen eius, & ob hoc non poterant esse distincti cultores a vinea,sed quilibet erat pars vineæ,

A & cultor,sicut dicit Theophyl. & quia sic est,quòd populus Israel non reddebat domino fructus bonorum operum: rectè dicitur, quòd vinea expectata est, vt faceret vuas,fecit autem labruscas: & non poterat esse ibi querela contra cultores, quia non ponuntur cultores distincti a vinea. Et ratio quare non fuerunt distincti in parabola illa cultores a vinea, fuit, quia aut non deberet increpari, neq; vineæ cultores,aut sola vinea, vel soli cultores: Nam si vinea, & cultores simul culparentur, culpa vnius minueret, & excusaret culpam alterius: quanto enim vinea esset deterior in se,tanto excusabiliores essẽt agricolæ,quia diceretur, quòd non ex culpa eorum, sed ex vineæ sterilitate prouenerat fructuum defectus: si agricolæ accusarentur,excusaretur culpa vineæ: quia diceretur, quòd non obuenerat culpa vineæ defectus fructuum,sed culpa colonorum, qui non coluerant vineã,

B & ita non debebant simul culpari omnes. Si autem vellet culpare quosdam,bene conueniebat distinctio, & tamen Deus volebat ostendere, quòd omnes Israelitæ peccabant contra ipsum tam principes, quàm populus, & conuenienter omnes redargueret, ideo non debuit distinctio fieri vineæ & agricolarum, sed omnes sub nomine vineæ comprehensi sunt,& ita vinea increpatur ibi, agricolæ autem non poterant increpari, quia non ponuntur ibi aliqui. In ista tertia parabola accipitur vinea pro populo,vt distinguitur a principibus, & senioribus,& scribis,atque pharisæis: Agricolæ autem vocãtur principes, & cæteri nominati,& non accusatur hic vinea, sed soli cultores: quia de populo,qui est vinea multi credebant, in Christum, & libenter sequebantur eum, sed principes impediebant populum increpando eum, quia seque

C batur Christum, vt patet Ioan.7.quando pontifices, & pharisæi iusserunt ministris tenere Christum. Et cum audissent verba illius noluerunt tenere ipsum. Quibus redeuntibus dixerunt principes,& pharisæi, quare non adduxistis eum? Dixerunt ministri: nunquam sic locutus est homo, sicut iste homo. Et dixerunt Pharisæi: Nunquid & vos seducti estis? nunquid aliquis ex principib. credit in eum,aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem maledicti sunt. Et ista fuit causa, quare hic distinguerentur vinea, & agricolæ: nam cum Deus vellet quosdam increpare,& non alios,debuerunt potius increpari principes,qui contra Christum erant, & quia isti curam gerabant de populo, rectè agricolæ dicuntur. Et ita non est inconueniens,quòd variè dicatur de vinea in diuersis parabolis, iuxta varias conceptiones eius,qui

D format parabolas. *Dicit illis.* Hic ponitur secundum, in quo Christus confirmat parabolam suam per sacrã scripturam. *Nunquam legistis in scripturis?* quasi dicat, vos cum sitis periti in lege, deberetis hoc sæpe legisse. Nam hoc habetur Psal.117. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Scilicet ille lapis nõ inueniebatur aptus pro loco,ad quem fuerat politus, neque pro alio, ideo reprobabatur ab ædificantibus, quasi pro nihilo habendus. *Hic factus est in caput anguli.* Ideſt, positus fuit lapis iste in capite anguli,scilicet in consummatione parietum in angulo, vbi duo parietes iungebantur. *A domino factum est istud.* Ideſt,non factum est illud per errorem artificum,sed per voluntatem diuinam, quæ voluit,vt lapis ille reseruaretur pro loco illo meliori, & in consummatione operis. *Et est mirabile in oculis nostris.* Scilicet,

E quomodo lapis ille toties reprobatus, & qui non fuerat factus voluntate artificum pro capite anguli,sed pro alio loco,coaptaretur capiti anguli: maximè, quia iam erat reprobatus ab artificibus, quasi in nullo loco ponendus esset. *Ideo dico vobis.* Ideſt,quia ita est,quòd lapis reprobatus constitutus est in capite anguli, & ille lapis significat me. *Auferetur a vobis regnum Dei.* Ideſt, status cultus diuini,qui est nunc sub potestate vestra, cùm vos sitis principes sacerdotum, auferetur a vobis, ideſt, non erit in potestate vestra de cætero. *Et dabitur genti.* Scilicet, dabitur alijs principibus,ideſt Apostolis, & successoribus eorum, qui nunc Ecclesiam Dei regunt. *Facienti fructus eius,* Scilicet, propter hoc auferetur a vobis regnum Dei,ideſt,vinea ista, vel principatus Ecclesię,quia non reddidistis fructus,quos petebat Deus. Dabitur, ergo

go principatus alijs hominibus, qui tales fructus agant, quales vult, scilicet regentes populum sibi commissum ad veram iustitiam, non superbientes in subditis, neque extorquentes, aut auaritiæ seruientes, qualia vos exercebatis. *Et qui ceciderit super lapidem istum* Hic ostẽdit, quòd non loquitur de lapide ad literam, sed de lapide significato, & est ipsemet. Nam lapis, de quo scriptura loquebatur in tẽplo Salomonis fuit, & super illum nemo, caderet, sed loquitur de seipso, qui lapis est per metaphoram, licèt iste non est hic sensus mysticus, sed litteralis, quia litteralis est ille, quem intendit significare per litteram conditor eius: Christus tamen loquens hic noluit intelligere per lapidem istum nunc aliquam petram, sed seipsum: ideo in sensu litterali significat ipsummet. *Confringetur.* Confringi est lędi: & tamen non rumpi, vel comminui. *Super quem verò ceciderit, conteret eum.* Idest, si lapis iste ceciderit super aliquem, comminuet eum in partes minutas, & illa est maxima lęsio. Conditio lapidis est: si quis enim super aliquem lapidem magnũ impingens ceciderit, lędetur, & tamen si lapis super aliquẽ ceciderit multo magis lędetur, & designatur ista differentia per confringere & conterere: quia conterere significat partes minutissimas: confractio autem solam lęsionem: & est sensus, ille super lapidem Christum cadit, qui super illum est: qui autem super illum, est fundatur super eo, & ita significantur per hoc credentes, qui Christum pro fundamento habent, sic dicitur. 1. Cor. 3. fundamẽtum enim aliud nemo ponere potest præter id, quod positum est, quod est Christus. Cadit autem super Christum, quicunque non perdita fide peccat in actione cuiuscunque generis sit, & iste confringitur, idest læditur, quia peccat mortaliter, & est dignus morte æterna: & tamen non est magnum vulnus, sed solùm confractio, eo quòd cùm fides maneat, potest faciliter peccatum tolli, cùm quis ad Christum ingemuerit: super illum verò cadit lapis, idest Christus, qui sub se non habet Christũ, idest credit minimè in eum, & ita non habet eum pro fundamento, & quia non habet eum sub se, necesse est, vt habeat supra se, idest, quòd eum, quem non tenet vt fundamentum, teneat supra se vt dominum, & paueat, vt vltorem: tunc autem lapis cadit super hominẽ, quando peccat in fide: quia tale peccatum irremediabile est. Cum enim non credat, non potest inuocare clementiam pro delicto ab eo, quem Deum esse non putat, & ideo dicitur, quòd qui non credit iam iudicatus est, scilicet quia non potest peccatum illius remitti, Ioan. 3. & ideo iste conteritur, quia penę æternę irremissibiliter adiudicatur, quę est maxima læsio, cùm nulla maior sit. *Et cum audissent principes sacerdotum.* Hic ponitur cõclusio parabolarum, scilicet, quòd indignati sunt, & voluerunt occidere Christum isti principes, quibus Christus parabolas loquebatur. *Et pharisæi.* Isti enim semper erant cũ principibus sacerdotum contra Christum. *Parabolas eius.* Scilicet, istas duas parabolas immediatè positas: vnam de duobus filijs, aliam de vinea, & agricolis. *Cognouerunt, quòd de ipsis diceret.* Verè enim de illis loquebatur prę̨nuncians mala eis ventura: & illi hoc intellexerũt, quia non loquebatur obscure. *Et quærentes eum tenere.* Idest capere, & incarcerare, vel occidere. *Timuerunt turbas.* Scilicet, fecissent hoc nisi propter turbas, quæ erant ei prę̨sentes, & audiebant verbum eius. *Quoniam sicut prophetam eum habebant.* Scilicet turbæ venerabantur Christum, vt prophetam. Et ideo non permitterent, quòd sacerdotes, vel alij mitterent manum in eum.

Quomodo pertineant ad propositum Christi ista, quæ inducit hic. Quæst. CXCII.

QVæritur, quomodo pertineant ad propositũ Christi ista, quæ inducit hic.

Dicendum quòd multipliciter: primò, quia vult Christus contra principes sacerdum inducere, & quia locutus fuit contra eos in parabola sub nomine agricolarum: nunc inducit scripturam, in qua loquatur contra eos sub nomine ædificatorum: & quanto pluribus modis quis increpatur, tanto est maior increpatio.

F Secundò Christus vult facere suas increpationes efficaces, & quia Iudæi multum credebant sacræ scripturæ, plusquàm quibuscunq; rationibus, cum in scriptura putarent se vitam æternam habere; Ioan. 5. erat potissima argumentatio contra eos ex scriptura: & ob hoc quandocunque Christus inuehitur contra eos, scripturam aliquam semper allegat. Nunc autem inuenit ad propositum suum illud dictum: ideo allegauit.

Tertiò, quia licèt Christus induxerat parabolam de vinea, & agricolis nondum ipse dixerat, quod intendebat contra principes, sed solum illi respondebant ad parabolam: intendit autem illud concludere, scilicet auferetur a vobis regnum cęlorum, & dabitur genti facienti iustitiam eius, & quia istud erat res magna: ideo allegauit scripturam, ex qua etiam hoc concluderetur: & ideo dicit illis, nunquam legistis in scripturis, quasi dicat, vos
G iam hoc legistis, & ideo non debetis admirari de eo, quod inferam.

Quid fuerit lapis iste, de quo Christus hic loquitur; & quomodo est credibile, quòd sic reprobaretur. Quæst. CXCIII.

QVæritur, de isto lapide, quem Christus ponit, scilicet: lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, quid fuerit.

Dicendum, quòd ad litteram intelligitur illa scriptura de quodam lapide posito in templo Salomonis: formauerant enim ædificatores lapidem quendam pro certo loco, & non fuit conueniens illi: deinde voluerũt ponere eum in alio loco, neque fuit conueniens, & cum id
H tentassent in multis locis efficere, nulli loco potuit coaptari. Quapropter fuit ab eis penitus reprobatus, vt in nullo loco poneretur, & tandem in consummatione templi inuẽtus est locus pro illo lapide, scilicet, quòd ille fuit vltimus lapis claudens ædificium templi, qui fuit positus in angulo contingentiæ duorum parietum in parte suprema, & dicitur, quod hoc factum est a Domino, qui voluit, quod aliquis lapis contemneretur & reprobaretur, qui postea collocaretur in optimo loco, & non accidit per errorem ædificatorum, & ita fuit ad significandũ aliquid vt dicetur sequenti quęstione. Sed dicetur, quomodo est verisimile, quod hoc acciderit, scilicet quòd lapis pro aliquo loco factus non conueniret illi? & ideo tentarent artifices sæpe illum alijs locis coaptare, & non possent, & sic reprobarent illum? Nam si non conueni-
I ret illi loco, ad quem fuerat formatus poterat sculpendo, & poliendo statim aptus reddi ad quemcunque locum artifices vellent, & non oportebat tentare neque reprobare quasi inutilem cum possent eum cuicunque loco aptum reddere dolendo ipsum.

Dicendum, quòd hoc procedit pro tanto, quia ad ostẽdendum quandam excellentiã ædificationis templi Domini factum est, quòd neque ligna secarentur, neque dolarentur in loco templi, neque lapides polirentur, aut cæderentur: sed longe in montibus vbi cędebantur ligna dolabantur, & reddebantur ad mensuras, & figuras suas determinatas, & perforabantur in locis vbi concatenatione clauorũ opus erat, lapides quoq; in montibus cædebantur, dolabantur, quadrabantur, poliebantur, & ad figuras suas reddebantur, ita vt postquam ponerentur ad locum ædificij, nihil opus esset in eis facere, sed solum po-
K nere in locis suis tam lapides quàm ligna, & clauos mittere in locis, in quibus iam foramina facta extiterant: & tam diligens, & exacta, imò, & exactissima fuit ista operatio facta in montibus, & lapidicinis, quòd nihil fuit opus postea dolari neque secari in ædificatione templi. Et ita factum est mirabile, quòd cum ædificaretur templũ non fuit audita ferra, neque malleus in domo Domini, 3. Reg. 6. scilicet Malleus, & securis, & omne ferramẽtum non sunt audita in domo Domini, cum ædificaretur. Nec obstat cum alij dicunt, scilicet, quòd erat sanguis cuiusdam vermis, quem Salomon inuenerat artificio ciconicarum, de quo linea facta super lapidem, vel lignum scindebatur per locum assignatum. Non est enim verisimile, primò quia dato quòd aliquid tale fuisset, ista quæ sunt

Mirabile, & contingit in ædificatione templi Salomonis.

sunt sic preciosa, sunt rara. Quis ergo tantam sanguinis huius vermis copiam inueniret ad figurandos, & finiendos singulos lapides. & singula ligna per omnia loca, cũ essent velut infinita ligna, & lapides pro tanto ædificio? Secundò, quia dato, quòd esset copia huius sanguinis, velut aquæ, non videbatur sufficere, quia hoc esset ad scindendum ligna, & lapides per lineam rectam, sed non ad poliendum, & planandum: quantumcunque enim lignum aliquod secundum lineam rectam scindatur, indiget politione, quæ est opus rũcinæ. Omnia autem ligna, quæ ponebantur in templo Domini polita erant, cùm esset opus preciosum: & non relinqueretur aliquid rude, & imperfectum in tali ædificio: ideo sanguis ille fabulosus non sufficeret ad faciendum quidquid in lignis, & lapidibus fieri deberet: sed esset insuper necessaria politura, quæ fieret cum ferramentis.

Tertiò, & precipuè, quia hoc falsum est: nam scriptura asserit lapides quadratos, & dolatos ab artificibus electis, & ligna eodem modo, sic patet 3. Reg. 5. ca. scilicet, præcepit rex, vt tollerent lapides grandes in fundamentum templi, & quadrarent eos, quos dolauerunt cementarij Salomonis, & cęmentarij Hirani. porro Giblij parauerunt ligna, & lapides ad ędificandum domum Domini. Ergo non fuit facta cęsio, & collatio per sanguinem vermis, sed opere quadratario à cęmentarijs. Et quod plus est, quia vt ista fierent, apertè iussit Salomõ eligi artifices alios sapientiores, quàm essent in terra Israel, scilicet Sidonios, qui erant egregij in arte cęsoria lignorũ: & pro his rogauit Salomon Hiram regem Tyri, vt cęderet ligna, dicens: scis, quòd non est in populo meo vir, qui nouerit ligna cædere sicut Sidonij 3. Reg. 5. & 2. Paral 2.

Sidonij egregij artifices in cædendis lignis.

Quartò, & adhuc efficacius, quia quando reddit causam huius magnæ rei, scilicet, quòd non auditus fuerit, malleus, neque securis: non dicitur, quòd fuerit propter sanguinem alicuius animalis: neque etiam, quòd acciderit ex miraculo: sed ponitur causa, scilicet, quia antequã adducerentur lapides, & ligna ad locum ædificij, erant quadrata, & polita: & nihil opus erat nisi locare ea in suis locis, sic dicitur 3. Reg. 6. c. scilicet Domus autem cũ ędificaretur de lapidibus dolatis, atque perfectis ædificata est: & malleus, & securis & omne ferramentũ non sunt audita in domo domini cùm ædificaretur, & ita asserit lapides, de quibus domus ædificata est fuisse dolatos, id est quadratos, & perfectos, id est politos, scilicet, quòd nihil vltra in eis necessarium erat, ergo non erant cæsi cum sanguine, sed opere artificum cæsi, dolati, & leuigati, atque politi. Et de lignis idem est iudicandum: & ista ponitur causa quare securis, & malleus, & serra, & ferramenta alia non audita sunt in domo Domini: quia lapides quando illuc ducebantur, erant dolati, & perfecti. His suppositis stat, quod dicitur de reprobatione lapidis multum verisimile, scilicet quia ędificatores dolauerunt omnes lapides in montibus, quot necessarij erant pro tẽplo, & ducebant eos in nauibus, vel in curribus ad locũ ædificandi templi: & dum poliebantur in montibus aptabatur quilibet lapis pro loco suo, & ita iam nullus lapis erat poliendus neque cędendus in Ierusalem, sed ponebantur in locis illis, pro quibus in montibus fuerant quadrati. Lapis ergo ille, qui reprobatus est, politus fuerat, & aptatus pro certo loco, & quando debuit poni in illo non inuentus est conueniens, & quia non erant ponẽdi lapides nisi in locis pro quibus aptati fuerant, quando dolati sunt, non debuit postea dolari, quia fortè impediret, & turbaret totam habitudinem cæterorum, qui ad certum modum sculpti fuerant, & dolati, sed vt non maneret lapis ille inutilis cum non inueniretur aptus pro loco ad quem designatus fuerat dum in montibus cæderetur: nitebantur artifices quęrere an alijs locis conueniret sic vt erat, sed eum dolare non ausi sunt, ne tollentes locũ alterius lapidis turbarent totam habitudinem: & ideo reprobauerunt eum quasi iam nullo loco vtilem, vt in nullo loco poneretur, sed accidit, vt cæteris lapidibus positis in locis suis, inueniretur aptus lapis iste ad ponendum in vltimo loco, scilicet vt clauderet angulum duorum parietum in summitate ipsorum, & hoc est, quòd fieret in caput anguli. Si autem lapides quadrarentur in loco tem-

A pli, si lapis factus conueniens pro loco vno nõ aptaretur ei, non quęreretur an cõueniret alijs sæpe, sed fieret aliis pro loco ipso, quia tamen nulli lapides ibi cædebantur, sed in lapidicinis omnes fuerant quadrati ad mensuram, & regulam: quærebatur locus pro illo quousque reprobatus est, & postea positus est in capite anguli.

Quomodo conueniat ad propositum Christi istud, quod est inductum de lapide angulari.
Quæst. CXCIIII.

QVęritur, quomodo conuenit ad propositum istud, quod inductum est de lapide angulari.

Dicendum, quod hoc modo cõuenit: quia Christus vult hic probare minorem propositionem argumenti
B sui præcedentis. Dixerat enim supra, quòd agricolæ, qui occiderant filium, & seruos, perdendi essent, & ista erat propositio inducta ex parabola sua, & arguit sic tacitè, illi agricolæ, qui nolentes reddere fructum occiderũt filium Domini, & seruos, perdendi sunt, sed vos estis isti agricolæ, qui filium, & seruos occidistis: ergo perdemini, & vinea dabitur in alienam potestatem. Primam propositionem induxit Christus ex præcedenti parabola, & concesserunt eam: imò ipsi protulerunt eam quærente Christo sententiam ipsorum, conclusionem verò ponit, Christus inquantum dicit, auferetur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti iustitiam, minorem ergo probat, scilicet, quòd isti erant, qui filium occiderant, vel occisuri erant, & innuit tacitè, quòd ipse erat filius, & erat occidendus ab eis, & quia negarent fortasse eum esse fi-
C lium, ostendit per istam auctoritatem, scilicet vos reprobatis me, quasi ad nihil sim bonus, fiet ergo de me, sicut de lapide reprobato ab ædificantibus. Illi enim reprobauerunt lapidem volentes aptare locis inferioribus, & postea inuentum est, quòd ipse fuit positus in loco optimo, ita, & de me, vos enim me reprobatis etiam ad res infimas, & tamen Deus elegit me, vt sim caput totius ædificij sui, id est, omnium rerum ab eo conditarum, sicut dixit Apostolus ad Heb. 1. c. quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & sæcula. Et ita cum occideritis me, qui sum filius, auferetur à vobis vinea ista, quam possidetis, scilicet principatus populi, & legis, transmutãdo populum ad alterum genus principatus. Et adhuc maximè potest induci ista auctoritas secundum modũ, quem ponit Lucas, scilicet, quòd principes sacerdotũ nõ
D concedebant illam sententiam, scilicet malos malè perdet, & dicebant: absit. Nam dicitur Luc. 20. quòd dicentibus principibus, absit, Christus aspiciens eos ait: quid est ergo hoc, quod scriptum est: Lapis, quem reprobauerũt? quasi dicat: quomodo implebitur ista scriptura, nisi q; Christus à vobis reprobatus, & occisus, credituris est gẽtibus prædicantibus, vt quasi lapis angularis vnum sibi templum ex vtroque populo ædificet. Aliter etiã potest induci, quòd sit alia parabola, vt sicut supra cõtra eos locutus fuerat per parabolam vineæ: ita quoque & hic loquatur per comparationem lapidis reprobati. Sic dicit Hiero. Varijs autem parabolis res eædem contexuntur, quos enim supra operarios, & agricolas appellabat, nũc ædificatores, & cęmentarios vocat. De Christo autem dicẽdum, quod vocatur lapis propter firmitatem, quia qui
E in eum credit non confundetur. Etiam, quia ipse est fundamẽtum, præter quod nullũ aliud poni potest. 1. Cor. 3. Et lapidi cõuenit esse fundamentum propter soliditatẽ, ædificatores vocantur hic principes sacerdotum, qui debebant populum ædificare domino in domum, in qua habitaret, quia domus Dei est cor iusti. Lapidem etiam vocauit Christum Daniel, dicens, lapidem esse abscisum de monte sine manibus. Sic dicit Eusebius: Lapis autem dicitur Christus propter terrestre corpus, abscisus sine manibus secũdũm visionem Danielis propter ortum ex virgine. Lapis autem non argenteus, neque aureus, quia non rex aliquis gloriosus, sed homo humilis, & abiectus propter quod ædificantes eum repulerunt: Beda etiã dicit: Eosdem synagogæ magistros, quos supra colonos dixerat, nunc ædificatores appellat, quia qui subditam sibi plebem ad ferendos vitæ fructus, quasi vineam videbãtur

Dom⁹ Dei est cor iusti.

tur

tur excolere, ipsi quoq; hanc Deo inhabitatore dignam quasi domum construere, atque ornare præcipiebantur. Lapidem istum reprobauerunt ædificantes, quia Christū reprobauerunt principes sacerdotum, & Pharisæi, dicentes eum Samaritanum esse, & dæmonium habere: Ioā. 8. Et eum non esse à Deo, qui Sabbatha nō custodiret: Io. 9. Et eum esse blasphemum, scilicet. De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: Io. 10 Et dixerunt eū esse reum mortis. infra 26. & Mar. 14. Et eum malefactorem vocauerunt, scilicet. Si non esset hic malefactor, non tradidissemus eum tibi: Io. 18. c. Et multa huiusmodi. Sic dicit Chryso. Lapidem Christum vocat: ædificatores autem Iudæorum doctores, qui Christum reprobauerunt, dicentes hic nō est à Deo. Et idem dicit Theophylactus: factus est lapis reprobatus in caput anguli, scilicet, positus est in optimo loco: tum quia claudit ædificium, cùm sit in angulo: tum quia excelsior est, cùm sit in capite. Et ita Christus fuit in angulo claudens duos parietes, scilicet efficiens vnum populum in Deo ex Gentilibus, & Iudæis, qui erant pęnitus disiuncti, & aduersi. Fuit autē in capite, quia ipse constitutus est inquantum homo caput omnis creaturæ, cùm per sanguinem suum acquisiuerit sibi omnes homines Act. 20. c. & ita Apostolus dicit, quòd ipse est lapis angularis, qui facit vtraque vnum. Sic dicit Rabanus: Sed ædificatoribus, idest principibus nolentibus idem lapis caput anguli firmauit, quia de vtroque populo quotquot ipse voluit sua fide coniunxit. Et Theophylactus dicit: Factus est caput anguli, idest caput Ecclesiæ: angulus namque Ecclesia est, quasi coniungens Iudæos, & Gentiles. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Verè mirabile videbatur, quòd ille homo, quem illi despectum habebant virū dolorum, & afflictum, non habentem speciem, & quem non reputauerunt: post mortem crucis cōstitueretur dominus omnis creaturæ perpetuo honore, vt Deus verus a toto orbe colendus. Et ponitur istud ad magnam confirmationem argumenti Christi: quia poterāt dicere principes: verum est, quòd scriptura est de lapide reprobato, & constitui in capite anguli, sed illud fuit res gesta, & nihil aliud designat: & tūc Christus non posset illud deducere ad propositum suum. Ad hoc ergo est cōfirmatio ex verbis scripturę, q̄a dicitur: à domino factū est istud, & est mirabile in oculis, idest non accidit illud ex errore artificum, sed ex voluntate Dei speciali. Si autem solum esset illud res gesta, non curasset scriptura illud tradere literis. Etiam si non esset istud factum significatiuum alicuius rei non curaret Deus hoc quasi mirabiliter agere: & tamen mirabiliter egit, & scriptura hoc asserit: ideo intendebat aliquid aliud designare. Item, quia scriptura intendebat aliquid aliud designare. Item, quia scriptura non curaret cum tanta attentione rem istam scribere. Nam dato, quòd diceret rem gestam, idest quòd lapis reprobatus ab ædificibus constitutus est in caput anguli, non curaret addere: à domino factum est istud. Et illud, scilicet est mirabile in oculis nostris: & tamen addidit, ideo erat ad aliquid designandū pręter ipsam rem gestā, & ita fuit ad significationem exaltationis Christi.

Quomodo ex præcedentibus sequatur ista conclusio. scilicet ideo dico vobis, quòd auferetur à vobis regnum celorum. Quæst. CXCV.

QVæritur, quomodo infertur id, quod Christus dicit, scilicet ideo dico vobis, quòd auferetur à vobis regnum cęlorum. Nam dubium videtur, quomodo ex præcedentibus istud sequatur. Dicēdum, quod potest vno modo ista conclusio inferri ex sola parabola de vinea, & agricola, scilicet agricolæ, qui seruos, & filiū domini vineæ occiderunt, & fructus reddere noluerūt perdendi sunt, & vinea est ab eis auferenda, & tradēda alijs agricolis, sed vos estis agricolæ quos dominus constituit super hanc vineam suam: fructum nullum redditis iustitiæ: seruos Dei, idest prophetas occidistis: filium autem Dei, idest me occisuri estis: ideo necesse est, quòd auferatur à vobis vinea. Et istam dicit esse regnū Dei. Alio modo potest deduci ex hac, scriptura posita de lapide reprobato, scilicet, lapis reprobatus constituendus est in caput anguli, & ille lapis sum ego, quē toties reprobastis: sed ego non ponar caput in ædificio vestro, sed in alio, quia vestrum non est dignum manere, ideo auferetur à vobis regnum Dei, idest potestas, quam habetis, cum nō debeat manere vestrum ædificium. Sic dicit Chrysosto. ideo dico vobis, &c. quasi dicat, quare non intelligitis in cuius ædificij angulo ponendus est ille lapis, non est in vestro quoniā reprobatus est, sed in alio. Si autem aliud ædificium est futurum, ergo vestra ædificatio est contemnenda, & consequenter auferetur à vobis regnum Dei. Tertiò modo potest accipi, quòd sequatur tam ex parabola quam ex scriptura lapidis, & tunc formatur argumentum sicut supra, & istud quod de lapide dicitur, non inducitur nisi ad probandum, quòd ipse sit filius Dei, quia licèt non esset apud eos verisimile, qui eum reprobabāt: tamen verum erat, & scriptura hoc ostendit, scilicet, quòd lapis reprobatus constituendus erat in caput anguli, idest ipse reprobatus ab hominibus cōstitueretur vt caput omnium creaturarum. Et hoc non competit nisi Deo. Erat ergo ipse filius Dei. Alio modo concordi cum secūdo potest dici, quòd istud de lapide inducitur ad ostendēdum, quòd regnum Dei daretur alteri genti, & non maneret in potestate principum sacerdotum, quia lapis reprobatus constituendus erat, vt caput anguli, idest totius ædificij claudens illud. Esse autem in capite est habere potestatem, sed non poterat esse, quòd potestas esset in lapide reprobato, & maneret apud principes sacerdotū, qui eum reprobauerant. Ergo auferendum erat ab eis regnū Dei, & dandum alijs, & licèt omnes isti modi deductionis sint conuenientes: tamen primus, & tertius sunt meliores, eo quòd oportet istam conclusionem deduci totaliter, vel partim ex parabola de agricolis, & vinea, cùm reperiantur verba illius in conclusione, scilicet, & dabitur genti facienti iustitiam eius. Et hoc erat, quod in fine parabolæ dictum est, scilicet, dabitur genti facienti iustitiā eius, & tamen in secundo modo totaliter deducitur ista conclusio ex scriptura de lapide reprobato.

Quid voluit Christus dicere, scilicet auferetur à vobis regnum Dei. Quæst. CXCVI.

QVæritur, quid voluit Christus dicere, scilicet auferetur à vobis regnum Dei. Aliqui accipiunt per regnum Dei sacram scripturam, quę data fuit Iudæis, & manebat in potestate principum sacerdotum: cū autem reprobati sunt, fuit ablata scriptura ab eis. Sic dicit Chryso. Regnum Dei dicit mysteria regni, idest diuinas scripturas, quas tradidit Dominus primum populo illi priori. Sed dicendum, quòd scripturæ non sunt ablatę, quia adhuc manent sacræ scripturæ apud Iudæos sicut prius, cum tot libros habeant sacros, quot prius. Nisi fortè intelligas, quòd auferetur ab eis sacra scriptura, non quidem de facto, sed de iure, quia antequam reprobaretur populus Iudaicus, pertinebat ad eū tenere sacras scripturas, quæ sunt diuinæ, & non ad alium populum, cum verò cessauit populus ille esse populus Dei, negato Christo, Dan. 9. c. non habuit ius retinendi sacras scripturas, q̄ ad solum Dei populum pertinent, sed de facto detentat aliena, sed sicut mutatus est status populi, scilicet, quòd sacerdotium non mansit apud Iudæos neque cultus, sed transiuit ad alium populum, ita, & libri legis non debuerunt manere apud illos, sed transire ad alium populum. Sic dicit Apostolus ad Heb. 7. c. Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. Secundò potest accipi regnum Dei pro intellectu sacræ scripturæ. Istum enim intellectum habebant sacerdotes, & legisperiti Iudæorū, quia ante aduentum Christi intelligebant legem sicut Deus eam dederat, & habebāt spem de Messia venturo. Nam ad Ioannem miserunt quærentes an esset messias, Io. 1. c. Et spectabant bonum suum ex Messia. Post Christi aduentum, & prædicationem, & occisionem eius per illos, ablatus est ab eis intellectus sacræ scripturæ, quia excæcati sunt: ita vt eum, qui erat spes totius legis, & totū bonum ipsorum, non intelligerent, neque per illum saluarentur. Hæc autem excæcatio est, de qua Apostolus ad

Rom. 11.

Roma.11. Cæcitas ex parte contingit in Israel, donec intraret plenitudo gentium, & datus fuit iste intellectus scripturæ alteri genti, quia totus intellectus scripturæ pendebat in hoc; quòd erat agnoscere eum, quem tota scriptura promittebat, & ad quem tota illa tendebat scilicet Messiam. Hunc autem intellexerunt Gentiles, qui crediderunt in eum, & generaliter omnes credentes ex quacunque natione essent, ideo datum est regnum Dei, idest iste intellectus scripturæ alteri genti. Tertiò potest accipi regnum Dei pro Ecclesia. Nã verè illa est regnum Dei in terris, & disponit ad regnũ Dei, quod est in cælis: & sicut nunc est Ecclesia, ita & semper fuit Ecclesia, & eadem Ecclesia est per continuationem à principio sæculi vsque ad finem, solùm autem mutantur personæ, sicut est semper idem fluuius per continuitatem fluxus, licèt non maneant eædẽ partes aquæ hodie, quæ heri fuerũt: & est ista Ecclesia regnum Dei, quia super istos, qui in ea sunt regnat Deus per gratiam, & nõ super alios: quia sicut nunc impossibile est aliquem extra Ecclesiã existentem saluari, extra de summa Trinitate cap. firmiter sic & omni tẽpore nemo saluabatur, nisi qui de Ecclesia esset. Sed differt, quia nunc de Ecclesia sunt soli Christiani, tũc autem erant de illa omnes credẽtes siue Iudæi, siue Gentiles, & tamen præcipue consistebat regnũ Dei inter Iudæos, inquantum illi magis pertinebant ad Deũ per specialem cultum, & fidem quàm cæteræ gentes, licèt illæ saluari possent, ista autem Ecclesia ablata est de Iudæis, quia ante mortem Christi erant illi de Ecclesia, & poterat eis esse salus in statu illo, nunc autem Christo mortuo non est eis salus, & ita ablatum est ab eis regnũ Dei, idest ecclesia. Quartò modo accipitur regnum Dei pro potestate super regnum Dei .i. super Ecclesiã: hanc tñ potestatem tenebãt Principes sacerdotum: Deus.n. tradiderat eis solis potestatẽ ministrãdi, & alijs sacerdotibus minoribus sub eis cõstitutis: Nu.3.& 17.c. Et ipsis dederat omnia iura prouenientia ex sacrificijs, & oblationibus: Num. 18.& Deute.18.& Iosue 13. Et de isto principatu gaudebant ipsi, quia honorabãtur, & locupletabãtur, & de hoc maxime intelligitur dictũ Christi. Et patet primò, quia Christus loquebatur hic cõtra Principes, & seniores, Pharisæos, & scribas solos, & non contra populũ, & tñ quantum ad cæteros modos cõe erat, quod auferebatur tam principibus quàm populo, in isto autẽ quarto modo id, quod auferebatur pertinebat solùm ad Principes, quia ipsi gaudebant hoc honore, & prouẽtibus, quos à populo suscipiebãt: ergo de hoc intelligitur, & idẽ est quantũ ad seniores, & scribas, & Pharisæos, quia licèt isti si nõ erant sacerdotes non percipiebãt aliqua iura sacerdotij, tamen quandiu durabat iste modus principatus, isti præerãt populo in aliquibus alijs, scilicet in iurisdictione, & doctrina, & modo religionis, scilicet seniores in iurisdictione, scribæ in doctrina, Pharisæi in modo religionis, & vitæ, & ob hoc singuli habebant honores proprios, & quędam emolumenta percipiebant: mutato autẽ statu illo omnes perdiderunt primatus suos, & honores, & ideo omnibus eis ablatum est regnum Dei. Secũdò patet, quia dixerat Christus in parabola de agricolis, ꝙ auferretur ab eis vinea, & daretur alijs agricolis, sed auferri vineã, nichil aliud erat, nisi quòd non præessent illi, neque perciperẽt emolumenta de vinea, erat autem vinea populus, & agricolæ Principes sacerdotum: ergo id, quod auferendum dicitur, erat potestas, quam exercebant Principes super populum, & emolumenta, quæ percipiebant de illo. Tertiò patet, quia Christus dicebat ista ad ostendendum mala, quæ ventura erant super istos Principes: malum autem non iudicamus, nisi quod inuoluntariè patimur, sed de cæteris modicum dolerent Principes, vt si auferetur eis scriptura, vel intellectus eius: dum tamen maneret ipsis honor principatus sui, & emolumenta, de quo autẽ maximè dolerent, erat ablatio honoris, & emolumentorum, ideo istud est, de quo Christus loquitur.

Quomodo dabitur regnum cælorum genti facienti fructus eius. Quæst. CXCVII.

Quæritur, quomodo dabitur regnum cœlorum genti facienti fructus eius. Dicendum, ꝙ in omnibus

A modis expositionum, quibus dicitur regnũ Dei ablatum à Principibus sacerdotum, dicitur datum alicui genti facienti fructũ eius: cessauit enim status ille populi iudaici, & legis veteris, & cœpit status sub nouo testamẽto, in quo est alia gẽs, quàm prius, erat.s. alia realiter, & alia secundum mores: nã prius soli Iudæi pertinebant ad illũ statum: nunc verò conuersi tam ex gentibus, quã ex Iudæis: etiam illi, qui ex Iudæis ad Christũ conuersi sunt, & manebant prius sub illo statu veteris testamenti, non sunt iam tales quales prius, & ita alteri genti datũ est regnum Dei. Accipiẽdo primam expositionem quæs.præc. scilicet regnum Dei pro Sacra Scriptura est verum quòd Principes sacerdotum nõ faciebant fructũ Sacræ Scripturæ, quia irritam faciebant legẽ Moysi non seruãtes eam: nam minima legis obseruabant: ea verò, quæ præcipua

B erant non faciebãt, vt dicitur infra 23.c. Væ vobis scribę, & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentã, & anethũ, & ciminum, & reliquistis, quæ grauiora sunt legis iudicium, & misericordiã. Gens autem cui data est Sacra Scriptura obseruat misericordiam, & iudiciũ, quæ sunt præcipua in lege, ideo facit fructus legis. Secundo modo accipiendo, illi.i. Principes non fecerũt fructus regni Dei, quia tenentes scripturã non secuti sunt sensum eius, quia non curauerunt agnoscere Christum, quem ex ipsa lege agnoscere poterant, & ideo excæcati sunt: gens autẽ, cui datur regnum Dei .i. intellectus Sacræ Scripturæ, sicut Christum agnouit ita eum colit: hoc enim fuit nõ facere fructum, quia cùm agnouerunt, vel agnoscere potuerunt non honorauerũt eum, vt Christũ, sed iniquitas eorum excæcauit eos, & hoc est, quod imponit vt crimen

C Apostolus Gentilibus ad Roma.1.capitulo, quòd cùm Deum cognouissent, non vt Deum coluerunt, neque adorauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis: gens ista fructum facit, quia quantum agnouit tantum coluit. Tertio modo accipiendo illi non faciebant fructum, quia non operabantur, vt existentes in Ecclesia, intra quam est salus, sed sola lucra tẽporalia conquirebant, gẽs autem, cui datum est regnum facit fructus Ecclesiæ, quia totum desiderium eius erat vitam æternã acquirere, ad quam est congregatio ista ordinata, & maximè in Ecclesia primitiua. Quarto modo non faciebant fructum Principes sacerdotum, quia officium pastoris est inuigilare vtilitatibus gregis sui, & ad spiritualia Pascua deducere, illius salutem quærere, & non spolia, Principes autem soli auaritiæ insistentes emolumenta procu-

D rabant, & salutem gregis negligebant, imò perturbabant ne ipsi carerent hac temporali vtilitate, quam desiderabant, Principes autem, quibus datus est principatus Ecclesiæ in nouo testamento.s. Apostoli, & successores charitate feruentes sola spiritualia incrementa desiderabant, nichil à gregibus accipientes, sed potius se pro illis morti exponentes, quia tales docuit Christus esse bonos pastores Ioan.10.cap. & ita gens ista cui traditũ est regnum Dei facit fructus eius.

Quid voluit Christus significare in lapide, super quẽ qui ceciderit confringetur. Quæst. CXCVIII.

Quæritur, quid voluit Christus dicere de lapide.s.ꝙ qui super eũ ceciderit confringetur, super quem

E verò ceciderit conteret eum. Dicendum, quòd potest exponi multipliciter, vno modo sicut supra dictũ est super litteram scilicet, quòd cadit super lapidem, qui credit, quia iste super lapidem, qui est Christus fundatus est, & cadit dum per iniquam operationem aliquid committit contra Christum, & confringitur, quod est minus lædi, quia licet obligetur ad pœnam æternam, tamen spes est de eo, cùm enim credat, quotiescunque redeat remissionem habet, qui non credit, non cadit super lapidem, quia non est super eum, sed lapis cadit super eum, quia peccatum suũ irremissibile fit, cùm nõn sit ei via redeundi ad eum, in quẽ non credit, & iste cõteritur, quia conteri est per partes minutissimas frangi, ita vt id, quod manet ad nichil sit vtile, quòd verò confringitur per maiores partes rũpitur, & quod manet ad aliquid est vtile, cùm aũt aliquid conteritur, nulla pars manet ad aliquid

vtilis, & hoc modo ostendit Deus magnam confractionem per comparationẽ ad vas, quod cùm per partes minimas soluitur, nichil manet de eo ad aliquem vsum, vt Isa. 30. cap. Si subito dum non speratur veniet contritio eius, & comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione prçualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incẽdio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. De hoc dicit Hiero. Qui peccator est, & tamen in illum credit, cadit quidẽ super lapidem, & confringitur, sed non omnino conteritur: reseruatur enim per patientiam ad salutem: super quẽ verò ille ceciderit, hoc est cui lapis ille irruerit, & qui Christum pænitùs negauerit, sic conteret eum, vt neque testa quidẽ remaneat in qua hauriatur aquæ pusillum. Secundo modo potest accipi, ꝙ significetur diuersitas peccati fidelium, & infidelium: vtriq; enim contra Christum peccant, illi quidem quia contra præcepta eius faciunt, infideles verò, quia in eum non credũt. Qui aũt confringitur minus læditur, quàm à lapide lædi potest, quoniam à seipso lçditur, qui conteritur tantum læditur, quantum lapis lædere potest, & ita fidelis à seipso læditur parũ, vel multum, & non à lapide Christo, infidelis autẽ peccando tantum læditur, quantum Christus eum lædere potest. Sic dicit Chrysosto. s. Aliud est enim confringi aliud cõminui, ideo enim quod confringitur aliquid permanet, quod autem comminuitur, quasi in puluerem conuertitur, quod autem cadit ad lapidem non frangitur, secundùm quod est lapidis virtus, sed inquantũ fortiter cadit, aut propter pondus suum, aut propter altitudinem casus, sic & Christianus peccans non tantum perit quantũ potest eũ perdere Christus, sed quantũ ipse se perdit per opera sua, aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis, infideles autem tãtum peremit quantum põt eos perdere Christus. Tertio modo potest accipi, ꝙ referatur totum ad Principes sacerdotum. s. ꝙ dicantur cecidisse super eum, quia scandalizati fuerũt de Christo, cadet autem super eos lapis, quia illaturus erat eis pœnam captiuitatis. Sic dicit Chrisosto. s. duas perditiones eorum ostendit, vnam ab eo, quòd offenderunt, & scandalizati sunt, quam designat dicens, qui ceciderit super lapidem confringetur, aliam à captiuitate eis superuẽtura, quam manifestat, dicens super quem ceciderit conteret eum. Quartò potest accipi cadere super lapidem, id est Christũ contemnere, & affligere, quod Iudæi faciebãt, & qui hoc facit confringitur, quia non rectus ambulat, cadit autẽ lapis super illum, quem in iudicio condemnat, & illũ conterit. Sic dicit Aug. lib. de Concord. Euang. De his dicit, ꝙ cadent super eum, qui illum nõ contemnunt, & iniurijs afficiunt, ideo nondum pçnitus intereunt, sed tamen confringuntur, vt non recti ambulent, super quos cadet, dum veniet desuper in iudicio cũ pœna perditionis, ideo dixit conteret eos, vt sint impij, tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Sed dicẽdum, ꝙ primæ duæ expositiones sunt meliores. Tertia autem non multum conuenit, quia illa solùm assignat culpam, & pœnam, & vnum significat per confringi, & alterum per conteri, & tamen hic oportet poni duo peccata, & duas pçnas, quia ponitur cadere, & confringi, & desuper irruere, & conteri, & ideo primæ duæ expositiones conueniunt.

Quomodo ponuntur hic Pharisæi cùm supra solũ ponantur Principes, & scribæ. Quæst. CXCIX.

QVæritur, quomodo dicitur hic, cùm audissent Principes sacerdotum, & Pharisæi, nã supra nunquam ponuntur Pharisæi, sed soli Principes, & scribæ, & illi astiterunt parabolis. Dicendum, quòd Euangelistæ raro asserunt, & referunt quidquid fuit, nunquam autẽ plus scribunt, quàm fuerit, quia hoc esset mentiri, sed hic Matthæus asserit Pharisæos audisse parabolas, ideo dicẽdum est, quòd ipsi astabant, & ideo præsupponẽdum est, quòd domini, qui pertinebant ad principatũ populi persequebantur Christum inter Iudæos, isti autem erant Principes sacerdotũ seniores, scribæ, & Pharisæi. Principes quidem præerant in sacerdotio, & habebant potestatem super omnes ministros, & etiam super populum quantum

F ad ea, quæ ad Deum pertinebant, nam omnis Pontifex assumitur ex hominibus, vt sit medius inter eos, & Deũ, ad Heb. 5. seniores aũt habebant potestatem super totum populum propter iudicia, quia omnes res arduæ concurrebant in eorum iudicium, & non erat ab eis appellatio. Scribæ erant doctores legis, & prædicabant populo, & docebant in lege infra 23. & quantum ad hoc quendam principatum habebant. Pharisæi aũt quãtum ad exteriora erãt cæteris religiosiores, & populus venerabatur eos, tam propter simulatam religionẽ, quàm propter doctrinam, quia ipsi, & scribæ sedebant super cathedrã Moysi ad docendum populum infra 23. c. omnes autẽ isti vnanimiter conueniebant cõtra Christũ, & nitebantur eum fallere, vt quomodolibet eum perderent, & ideo quãdo nunc quæsierunt, in qua potestate hæc faceret supra in

G littera, omnes isti aderant, & tamen soli isti Principes, & seniores nominãtur, quòd breuitatis causa Matthæus fecit, etiam quia palam erat, ꝙ oẽs hi erant hostes Christi, & conuenirent contra eum. Etiam quia Mar. 11. & Luc. 20. ponuntur Principes, & seniores, & scribæ, & sicut tacuit Matthæus scribas, verisimile erat tacuisse Pharisços, potissimè cum hic eos expresserit, contra omnes enim illos erãt istæ parabolæ. Sed dicetur, quomodo dicitur hic, cùm audissent parabolas eius, quia Mar. 12. & Luc. 20. dicitur, quòd cognouerũt, quòd ad eos dixisset parabolam istam. s. istam vltimã, cui ista verba continuantur. Dicendum, quòd ambas parabolas audierunt. s. vnam de duobus filijs, & aliam de agricolis, & vinea, cùm Matthæus asserat, ꝙ parabolas audierint, & tamen standũ est magis dicenti, & non tacenti. Item, quia hoc est verisimile,

H nam isti venerunt ad quærendũ ab ipso, in qua potestate prædicaret, & statim ipse dixit parabolam primam de filijs ad eos supra in littera. Et finita illa mox adiunxit istã de vinea, & agricolis, ergo ambas audierunt, qui vnam audierunt. Sed dicendũ de Luca, quòd ipse nõ poterat dicere, quòd audirent isti parabolas eius, quia ipse vnicã retulit. s. de agricolis, alia verò de filijs tacuit, Marcus verò non posuit nisi istam de agricolis, ideo non poterat dicere, quòd audissent Principes, nisi istam parabolam.

Quomodo Principes agnoscentes parabolam cognouerũt, quod de ipsis diceret. Quæst. CC.

QVæritur, quomodo dicitur hic, ꝙ Principes agnoscentes parabolam cognouerunt, quòd de ipsis di-

I ceret. Dicendum, quòd poterãt cognoscere, ꝙ de ipsis diceret. i. de illis solis, & etiam quid de eis diceret, vel contra eos. Primũ patet, quia vtraque parabola aliquid ponebat expresse de eis, patet de prima. Nam in vtraq; Christus loquebatur ad eos. i. verba sua dirigebat ad eos. i. nõ ad alios, & dixit in prima, publicani, & meretrices prçcedent vos in regnũ Dei. Et ostenditur plus, quia sequitur, Venit ad vos Ioannes in via iustitiæ, & nõ credidistis ei, publicani aũt, & meretrices crediderunt ei, & ita cum compararet eos publicanis, & meretricibus, apparebat ꝙ manifestè de eis loqueretur. In secunda autem parabola etiam expressit personas eorum, dicens: Auferetur à vobis regnum cœlorum. Etiam apparebat, ꝙ de eis solis loqueretur, nam in prima parabola cõparauit eos meretricibus, & publicanis dicens, ꝙ illæ prçcedent vos in re-

K gnum Dei, & tamen si contra totum populũ mala prædiceret, non distingueret separãdo publicanos, & meretrices, cùm sint illi pars vilissima plebis. Etiã in secũda parabola solos agricolas condemnat, & nõ vineam, sed ipsos Principes, & cæteros ex modo locutionis agricolas solos esse ostendebat, ideo cõtra eos loquebatur, maximè, quia dixit, auferetur à vobis regnum Dei. Itẽ Principes putabant, ꝙ etiã populus intelligeret, quòd parabolæ istæ essent contra solos Principes, & non cõtra plebẽ, quia cùm vellent Principes de his parabolis indignati tenere Christum, timuerunt plebem, & tñ si putarent, ꝙ populus credebat istas parabolas cõtra se dictas, etiã ipsi indignarentur, & non eriperent Christum de manu Principũ, & tamen timuerunt plebem, quasi pro Christo pugnaturam, ergo ipsi videbant, ꝙ populus etiam credebat parabolas dictas esse contra solos Principes. Secundũ patet. s. quòd in-

intelligerent Principes quid contra ipsos diceret Christus. Nam in prima apertè dixit eis,quòd publicani, & meretrices præcederent eos in regnũ Dei: in quo valde contemnebantur scilicet, quòd meretrices eos præcederent: etiam quia improperauit ibi eis de Ioanne nõ recepto,quem tamen receperant publicani,& meretrices. In secunda autem ostendit eos ex parabola perdendos esse,& vineam auferendam ab eis, & apertius dixit, auferetur à vobis regnum cœlorum,in quo expressè de potestate eis auferenda dicebat, & ita bene cognouerunt Principes,quòd de eis Christus loqueretur.

Quare quæsierunt eũ tenere. & quid erat, ad quod Christum tenere volebant. Quæst. CCI.

QVæritur, quare dicitur, ꝙ quæsiuerũt eum tenere, & quid erat ad quod eum tenere volebant.

Dicendum,ꝙ Principes sacerdotum,& cœteri audita tam graui ignominia sua,& prenunciatione malorũ suorum doluerunt valde,& indignati contra Christũ vlcisci volebant irrogatam ignominiam tenendo eũ, quasi per hoc vicẽ illi redderent.Secundò fuit,vt prouiderent honori,& statui suo.Nam cùm iam Christus iã aperte contra eos prædicaret, crimina eorũ ostendendo, & mala prænunciando: oportebat, ꝙ populus eos contemneret, & ita honor eorum,& emolumenta multũ deperirẽt, sicut dicitur Ioa.11.quid facimus, quia homo iste multa signa facit: si dimittimus eum sic totus mũdus credet in eum,& venient Romani,& tollent locum nostrum,& gentem. Vt ergo his prouiderent, volebant eum tenere. Cùm aũt quæritur ad quid volebant eum tenere, dicendum,ꝙ ad occidendum eum: non enim volebant eũ tenere in vinculis,& postea dimittere,quia de eius fieret, neque ẽt possent diu illum tenere, quia populus, qui eũ diligebat, & multi viri boni aduertentes iniustitiã istam raperent illum,sed volebant eũ tenere,& statim occidere,& hoc magis innuitur Luc.20.Nam dicitur, ꝙ Principes sacerdotum, & scribæ quærebant mittere manus in eum in illa hora, sed timuerunt: sed mittere manus erat occidere, vel nocere ei in persona, & magis hoc dicitur Luc.19.s.Principes sacerdotum, & scribæ quærebãt eum perdere, & non inueniebãt quid facerent ei, sed perdere occidere est infra 27.s.Persuaserũt populis, vt peterent Barrabam,Iesum aũt perderent.i.occiderẽt. In hoc autem apparet principum sacerdotum iniquitas; quia sine causa Christũ perdere volebãt,qui eis vera dicebat. Hoc aũt interest inter bonum,& malum, quia bonus increpitus de peccato,corrigitur,& melior fit:peruersus autem dum corripitur,efficitur deterior:sic autem dicit Chryso. hæc est aũt differentia bonorum hominũ, & malorum: bonus enim comprehensus in peccato gemit, quia peccauit: malus aũt fremit,non quia peccauit,sed quia cõprehensus est in peccato, & non solùm pœnitentiã non agit, sed magis aduersus corripientem irascitur: vnde & isti deprehensi magis ad malitiam sunt excitati, & tam iniqui erant isti,ꝙ suam iniquitatem apertius volebãt ostendere,nam implere volebant mala,quæ Christus dixerat, quòd implerent.s.ꝙ ipsi mali agricolæ existentes eum, qui filius erat Dei occiderent. Sic dicit Beda,scilicet. Et ita volendo eum occidere docebant vera esse, quæ in parabola dixerat.Ipse quippè est hæres, cuius iniustam necem dicebat esse vindicandam: illi nequam coloni, qui filium Dei quærebant occidere.

Quomodo dicitur,quòd volentes Principes sacerdotũ tenere Christum non tenuerunt, quia timebant turbas. Quæst. CCII.

QVæritur, quomodo dicitur,quòd volentes Principes sacerdotum tenere Christum,non tenuerunt, quia timebant turbas.Dicẽdum,ꝙ hoc fuit, quia turbæ,quæ audiebant verbum Christi,afficiebantur valde ad eum,quia videbant mirabilia,quæ faciebat,& potissimè super his,qui infirmabantur.Io.6.cap. & erat doctrina sua multum rationabilis, ita vt ipsi exhiberent ei summum honorem, nã in introitu in Ierusalem exierũt

A cum ramis palmarũ, & cantabant Hosanna filio Dauid supra in littera,& Ioa.12.& ideo fauerẽt Christo,vt non nocerent ei Principes sacerdotum, & maximè, quia nũc qñ increpuit sacerdotes laudauit populum. Dixit enim: publicani & meretrices præcedent vos in regnũ Dei: venit enim Ioannes ad vos in via iustitiæ, & nõ recepistis, vel nõ credidistis ei: publicani autẽ,& meretrices crediderunt ei,& ob hoc timentes Principes,ꝙ populus mitteret manus in eos,si ipsi mitterent in Christum,abstinuerunt,& ita postea faciebant, nã cùm procurabant occidere Christum, timebant concitare plebem infra 26.consilium fecerunt,vt Iesum dolo tenerent,& occiderent, dicebant enim,nõ in die festo, nè fortè tumultus fieret in populo.i.ꝙ non occiderent eũ in solemnitate Paschali, quia tunc erat congregata tota multitudo Iudæorũ in Ie

B rusalem, & timuerũt Principes sacerdotum, ꝙ nõ essent ipsi potentes aduersus multitudinẽ,sed multitudo eos occideret:alijs autem temporibus profestis,cùm nõ cũcurreret multitudo Iudæorum in Ierusalem, poterant ipsi, vt credebant occidere Christũ nullo impediente, & tamen è contrario factũ est,quia postea in ipso die Paschali.s.primo die Azymorum.i.die quintodecimo mẽsis primi, qui erat primus dies Azymorũ occiderũt Christum, cùm præcedẽti die quartodecimo celebrassent Phase, sed quomodo mutauerint consiliũ, vt in illo die occiderent, & quomodo tunc non timuerunt turbas, vel quomodo turbæ, non impedierũt mortem eius, dicetur infra 26.c.

Quomodo dicitur, quòd turba habebant Christum, vt prophetam. Quæst. CCIII.

C QVæritur,quomodo dicitur, ꝙ turbæ habebãt Christum vt prophetã.Dicendum,ꝙ ista opinio mouebat Iudæos bonos ad exhibendũ reuerentiam Christo, quia eum, vt Prophetã habebant, & qui propheta est à Deo recta agit,& loquitur,& honore dignus est,ideo nõ erat permittendum,ꝙ quis iniuriã inferret ei,& ita populus hoc agnoscens non permittebat,ꝙ Principes nocerẽt Christo mittentes manus in eũ, sic enim Principes putauerunt.sciebãt enim, ꝙ talem opinionẽ populus haberet de Iesu,ideo consequens erat, ꝙ non permitteret quemquã inferre ei manus.Sed cùm dicitur,ꝙ eum,vt Prophetam habebant.Putant quidã,quòd intelligatur,ꝙ nõ credebant eũ esse Prophetam,sed Prophetæ similẽ,quia dicitur sicut Prophetam.Dicendũ,quòd nõ stat,primò,quia

D si non putarent eũ esse Prophetã,sed Prophetæ similem, non impenderent ei tantam reuerẽtiam, ꝙ à nullo eum tangi sinerent,& consequenter, neque Principes timerẽt manus in eum mittere pp populũ, & tñ timuerunt, ergo verè eum Prophetã esse credebant.Secũdò, quia de Ioanne Baptista simile dicitur,supra præced.c.s.timemus turbam,oẽs enim Ioannem,sicut Prophetã habebant,& tamen constat, quia non putabãt Iudæi Ioannẽ solùm esse similem Prophetæ,sed verè esse Prophetam:imò & maximum Prophetarum.s.Messiã, vt patet Io.1.& Luc.3.& Act.13.c.ergo ita hic nõ accipietur pro similitudine, sed pro veritate. Tertiò.quia iste est modus loquẽdi scripturæ, cùm enim vult ostẽdere veritatẽ alicuius rei ponitur sicut,vel tanquã,aut quasi.Sic dicitur Io.1.c.vidimus gloriam eius,quasi vnigeniti à patre,& tñ Ioannes voluit di

E cere Christum verè esse vnigenitum Dei, & nõ similem vnigenito, cùm ibi ostendat eũ ab æterno à Deo genitũ. Quartò patet, quia iste etiam est modus loquendi vulgariũ,cùm enim de aliquo rege volumus dicere,ꝙ tenebat modum regalem in sedẽdo, vel eundo dicimus, rex talis sedebat hodie in throno suo sicut rex,& tamẽ per hoc nõ innuimus, quòd nõ erat verè rex, cùm asseramus eũ esse regem,sed quòd moduus suus erat verè regalis,& nõ priuatæ personæ.Quintò patet, quia supra 16.c.cùm quærit Christus,quem dicant eum esse homines, subditur, Alij Eliam,alij Ieremiã,alij vnum ex prophetis. Et ita eũ verè Prophetam asserunt, & non solùm simile Prophetæ. Sed sciendum,quòd licèt populus aliquid de Christo benè crederet,non perueniebat ad credendum illud, quod digne de eo credi debebat.s. quòd esset filius Dei. Sic dicit Orige.Sapiunt quidem aliquid de eo, quod verum

 est,

est,prophetam eum æstimantes: non autem magnitudinem eius intelligunt secundum quòd erat filius Dei.

An Iudæi cognouerunt Iesum antequam eum occiderent, & quid de eo agnouerint.
Quæst. CCIV.

QVæritur occasione eorum, quæ dicuntur supra de agricolis scilicet, quòd dixerunt, hic est hæres, an Iudæi agnouerunt Iesum antequam eum occiderent,& quid de eo agnouerint. Aliqui dicunt, ꝙ non agnouerunt eum. Primò patet,quia.1.Corin.2.dicitur: Si cognouissent, nunquam regem gloriæ crucifixissent, sed crucifixerunt,ergo non agnouerunt. Secundò,quia Act.3.Petrus loquens Iudæis de Christo ostendit, ꝙ non agnouerint eos dicens: Et nunc fratres scio, ꝙ per ignorãtiam fecistis,sicut & Principes vestri.Tertiò,quia Luc. 23.cap. dicitur, quòd Christus in Cruce dixit, Pater dimitte illis,quia nesciunt,quid faciunt.Et non potest intelligi de actu, quia sciebant quid esset ille actus.s.occidere hominem, sed intelligitur de persona, circa quam hoc exercebant,idest, nesciunt quis est ille, quem occidunt.

Alij autem dicunt,quòd Iudæi agnouerunt Christum antequam illum occiderent.Primò,quia Ioan.15.c.dicitur,nunc aũt viderunt,& oderunt me,& patrem meum, sed videre est apertè cognoscere, ergo clarè cognouerũt eum.Secundò,quia si Iudæi non agnouissent Christum, non viderentur peccare eum occidendo, sed grauissimè peccauerunt, ergo agnouerunt eum. Tertiò, quia dicit Hieronymus super illo verbo agricolarum, hic est hęres, scilicet,per hoc quòd dicũt.hic est hæres, manifestissimè probat dominus Iudæorum Principes non per ignorantiam, sed per inuidiam Dei filium crucifixisse. Ad hoc respondet Nicolaus dicens,quòd in populo Iudæorũ aliqui erant maiores,scilicet in notitia diuinorum, scientes scripturas legis, & Prophetarum, aliqui erãt minores sicut laici, & vulgares scientes solum id, quod est de necessitate salutis,vt præcepta decalogi,& huiusmodi,quæ tenentur omnes scire,sed subtilitates scripturarum,& dicta Prophetarum ignorantes,vt quòd idẽ Christus in vnitate suppositi erat verus Deus,& verus homo,& sanctus, & Propheta,& Mesias.Dicit igitur,quòd aliqui dicunt, & bene quantũ ad hoc quòd minores populi Iudæorum non cognouerunt Iesum esse Christum Mesiam, neque esse Deum, licèt enim scirẽt eum esse verum hominem, tamen non sciebant illum esse verum hominẽ, vel prophetã a Deo missum, scilicet, qui erat promissus a Deo. Et ratio est,quia nesciebant scripturas, quæ sunt de Christi deitate, & illas, quæ sunt de signis sui aduentus. De maioribus autem dicunt, quòd agnouerunt Iesum esse Mesiam, quia sciebant scripturas de temporis determinatione, & signis aduentus Mesiæ, quæ omnia in Christo impleta videbant, & ita ipsum agnouerunt esse Mesiam,sed dicunt,quòd non agnouerunt eum esse Deum, & ita dicunt,quòd intelligitur dictum Apostoli, scilicet, si cognouissent nunquam regem gloriæ crucifixissent, quasi dicat,non cognouerunt eius deitatem.Sed ipsemet Nicolaus arguit contra hoc,quod dicitur, scilicet, ꝙ non agnouerunt eius deitatem dicens, quòd non est conuenienter dictum, quia sicut scripturæ manifestè loquũtur de tempore aduentus Christi, Dan.9.cap.in septuaginta hebdomadibus abbreuiatis, & de signis etiam aduentus quale erat translatio regni de Iuda,Gen.49.Et de modo veniendi, scilicet, in humilitate, & paupertate sedendo super asinã Zacha.9.c.ita expresè vel expressius loquuntur scripturæ de deitate Christi: vt Iere.23.c. germinare faciam Dauid germen iustũ,& hoc est nomen, quod vocabũt eũ dominus iustus noster.Et vbi ponitur dominus in littera nostra ponitur in Hebræo nomẽ Domini Tetragrammaton,quod de nullo,nisi de vero Deo dicitur,& tamen ista auctoritas, secundùm oẽs doctores etiam Hebræos exponitur de Mesia: ergo ille erat Deus,& ita eũ cognoscebant. Et Isa.9.c.dicitur: Paruulus natus est nobis,cuius imperium super humerũ eius,& vocabitur admirabilis,consiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, pater futuri sæculi, & ista auctoritas secundùm Hebræos, etiã

F de Mesia exponitur.& in ea fit mẽtio de eius deitate, & humanitate, & multæ aliæ auctoritates ad hoc possent adduci. Ideo Nicolaus asserit dicẽdum,ꝙ maiores inter Iudæos sicut habuerunt cognitionem de Iesu,quòd erat Christus,idest, Mesias, ita etiã agnouerunt eius deitatẽ, sed dicit,ꝙ aliquid cognoscitur in habitu,cuius cognitio actualis impeditur propter aliquam passionẽ,vel habitũ impedientem, sicut dicit Philosophus.7.Ethic.de incõtinente, qui habet æstimationem verã non solùm in vniuersali, sed ẽt in particulari, vt quòd fornicari est malũ, & ꝙ nunquam est fornicandum,adueniente tñ passione corrumpitur vera æstimatio particularis,dicendo, ꝙ bonum est pro nunc fornicari, vel cũ illa fornicari, & impedit ista passio considerationem actualem verã in particulari,& si semper duraret ista passio, semper iudicaret for-
G nicandum esse: & ita dicit, ꝙ maiores Iudæorũ habuerunt a principio veram æstimationẽ de Christo in habitu,& in actu,sed qñ cœpit prædicare contra eos excæcati fuerunt,circa ipsum passionibus iræ, rãcoris, & inuidiæ, quibus passionibus impediebantur ab actuali consideratione veritatis de Christo,quantũ ad deitatem Christi,& ꝙ esset Mesias, & sic inclinati fuerunt in eius mortem: sicut incontinẽs in passione existens eligit, & iudicat fornicandũ,quod aliàs non faceret, & ita dicit posse solui argumenta vtriusq; partis,quia illa,quæ probant, ꝙ Iudæi habuerint notitiã de Christo, intelliguntur de habituali cognitione,ea verò, quæ probãt, ꝙ non agnouerũt eum, accipiũtur de cognitione actuali, quę applicatur ad opus: & ista fuit impedita in eis per passionẽ inuidię & rãcoris.

Ad declarationem tamen veritatis dicendũ, quòd de
H Christo duo erant cognoscenda scilicet,quòd Deus erat, & quòd erat Christus siue Mesias, & de ambobus dicendum, ꝙ aut quæritur, an Iudæi ista duo cognouerunt de Iesu,vel an potuerint ea cognoscere. De secundò dicendum,ꝙ potuerunt cognoscere ea,quia scripturæ vtrũque de Christo dixerunt,& ostenderunt, sicut & nos ex veteribus scripturis vtrunque accipimus,& maximè quãtum ad ostendendum, ꝙ erat Mesias. De primò dicendum, ꝙ Iudæi,scilicet Principes,& cæteri,qui mortem Christi tractauerunt, non cognouerunt eum esse Deum, neque Mesiam & hoc dicitur de illis solis,qui Christum morti tradiderunt,nam alij Iudæi credebant iam in Christum & hi nouerant eum esse Mesiam,& filiũ Dei,sicut cęcus natus ab eo illuminatus, cui ipse dixit se esse filium Dei, & ille eum adorauit,Ioan.9.c. Et alijs se cognoscendum
I dedit,qui eum filium Dei vocauerũt,supra decimoquarto cap. Nam adorauerunt eum, dicentes: verè filius Dei es.Hi autem non conspirauerunt,neque consenserunt in mortem Christi,sed qui eam procurauerunt, aut consenserunt in eam non nouerant eum esse Deũ, neque Mesiam. Circa primum autem tenendum videtur simpliciter,scilicet, ꝙ non solùm quando tractabant de occisione eius non nouerant eum esse Deum,idest, non considerabant impedientibus passionibus rancoris iræ,& inuidię, vt dicit Nicolaus,sed etiam, ꝙ nunquam nouerant eum esse Deum Et patet primò,quia si aliquo tempore agnouissent Principes Iudæorum Christum esse Deũ, adorassent illum,cùm illum pręsentẽ sibi viderent,& hoc quia tunc nichil erat,quod impediret, quia vt Nicolaus vult, à principio agnouerunt eum esse Deum, quando nulla
K passione tenebantur contra eum scilicet ira,aut odio,aut inuidia, & postea propter passiones istas cessauerunt cognoscere, ergo qñ non tenebantur passione, & agnoscebant eum,statim illum adorarent, sed constat, ꝙ Principes sacerdotum nunquam adorauerunt Christũ, vt Deũ: quia tunc non possent postea dicere contrariũ,ergo nunquam cognouerunt illum esse Deum.Secũdò patet,quia non solũ non cognouerunt Principes Christũ esse Deũ, sed etiam quando ipse videbatur de se hoc dicere, indignabantur illi,tanquã blasphemiã diceret,vt patet Ioan. 10.f.De bono opere nõ lapidamus te,sed de blasphemia, quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum. Et iterum quando Princepes sacerdotum adiurans quęsiuit à Christo,an esset filius Dei,& ille ait:Amodo videbitis filiũ hominis sedentẽ à dextris virtutis Dei, & venientẽ in nubibus cæli, & tũc Princepes sacerdotũ scidit vestimẽta sua, dicens:

dicens: Blaſphemauit, quid adhuc egemus teſtibus? infra 26. capit. Ergo non ſolùm non credebant eum eſſe Deum, ſed etiam putabant, quòd eſſe non poterat, quaſi eſſent incompoſſibilia hæc, eſſe hominē, & eſſe Deum ſimul. Tertiò patet, quia ſi aliquando Principes Iudæorum cognouiſſent Chriſtum eſſe Deum, nunquam auderent quidquid contra eum machinari, ſiue de morte, ſiue de malo, quia cùm Deus ſit omnipotens, poſſet eos ſtatim delere, cum talia cogitarent, & rationabiliter timere hoc deberent, quia ſi Deus eſſet, noſſet omnes cogitationes eorum etiam antequam prodirent in actum, & timere deberent, quòd mox eos deleret, ſed non timebant eum quaſi poſſet eis inferre malum: ideo non putabant eum eſſe Deum, vt patet hic in littera: quia dicitur, quòd Principes voluerunt mittere manus in Chriſtum, & tenere eum, ſed timuerunt plebem: & ita magis timebant malū, quod poterat eis inferre plebs, quàm quod poterat inferre Chriſtus: ergo non credebant eum eſſe, ſed infirmum, & conſequenter non eſſe Deū. Quartò, quia ſi Iudæi crederent Chriſtum eſſe Deum, dato quòd putarent, quòd non inferret eis mala pro prauis cogitationibus, & actibus, quaſi nimis benignus exiſtēs, tamen ſcirent, quòd non poterat pati mortem, aut aliquid mali, quia Deus impaſſibilis eſt. & ita non conarentur ad id, quod ſcirent impoſſibile. Quintò, quia dato, quòd Iudæi putarent, quòd Chriſtus inquantum Deus non poſſet pati, poſſet tamen occidi inquātum verus homo, ſicut factum eſt, nollent eum occidere, quia ſi ſcirēt eum eſſe Deum: ſcirent, quia non poterat pati, niſi volens, & quòd nihil contra intentionem ſuam fieri poſſet: Iudæi tamen occidere volebant Chriſtum, nè omnes crederent in eum, & transferret eos ad alterum modum viuendi, & ita periret Principibus ſuus principatus, vel propter Chriſtum aliæ gentes inuaderent principatum eorum: Ioan. 11. Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? ſi dimittimus eum ſic, omnes crederēt in eum, & venient Romani, & tollent locum noſtrū, & gentem. Si autem ſcirent eum eſſe Deum ſcirent, quòd ille poſſet transferre Iudæos ad alterum genus principatus, & non obſtare poſſent ipſi, etiā ſi ab eis ſe occidi permitteret, quin ille faceret ſemper, quod vellet de eis: fruſtra ergo erat eum occidere: & tamen ipſi occidebant eum ad euitandum iſta inconuenientia, quę timebāt inferri eis viuente Chriſto: ergo non curarent eum occidere, ſi Deum eſſe putarent, quia ſcirent, quòd non poterant reſiſtere voluntati illius. Sextò, quia modus à Nicolao ad euitandum inconuenientia non ſufficit, ſcilicet, quòd à principio ſciuerint eum eſſe Deum, & poſtea adueniente paſſione ignorauerint. Sicut fit de incontinente: quia incontinens per aduentum paſſionis nō obliuiſcitur, ſed turbatur, & ceſſat conſiderare, quia aliàs ſi paſſio deleret prorſus opinionem eius, deleret tam vniuerſalem, quàm particularem, & ceſſante paſſione, non haberet incontinens rectam opinionem, ſed vel haberet falſam, vel nullam, ita vt de nouo illam deberet acquirere.

Sed hoc falſum eſt, quia mox, vt incontinens ſoluitur à paſſione, incipit rectè opinari, & eſt pœnitiuus ſeptimo Ethicorum, ideo non fuit pænitus in eo deleta opinio, ſed turbata fuit mens, & ita ſi cognoſcerent Iudæi Chriſtum eſſe Deum ante paſſionem incidentem eis, non tolleretur pænitus illis iſta opinio, & tamen ad hoc, quòd niterentur eum occidere, & putarent, quòd poſſent, neceſſe erat, quòd iſta opinio eſſet pœnitus deleta, ergo non crediderunt vnquam eum eſſe Deum. Et patet adhuc efficacius, quia paſſio adueniens poteſt turbare opinionem circa eligibile, ſed non circa exiſtere, vel circa naturam rei, ſic dicit Ariſtoteles ſexto Ethicorum, capitulo de prudentia, ſcilicet, non omnem autem exiſtimationem corrumpit, vt peruertit delectabile, & triſte, puta quoniam trigonus duobus rectis æquales habet, vel non habet, ſed eas, quæ circa operabile, ſed rem exiſtere, vel non exiſtere non pertinet ad operabile, ſed eſſe bonam, vel malam: huiuſmodi ergo non tollitur opinio de eſſe rei per paſſionē, & non ſolùm eſt hoc verum circa exiſtimationes illas, quę non ſunt directè ad opera-

A tionē, neque ex illis directè, aut indirectè ſequitur operatio, ſcilicet, quia prorſus ſunt ſequeſtratæ à materia operationum, quale eſt exemplum Ariſtotelis, vt quòd trigonus habeat tres æquales duobus rectis, quia ex hoc nulla operatio ſequitur, & nullam operationem impedit, & ad nullam operationem applicari poteſt, ſed etiam de illis æſtimationibus, quibus exiſtentibus, vel non exiſtentibus ſequeretur aliqua operatio, vel impediretur: ipſæ tamen non mouent per ſe ad agendum aliquid, vel ceſſandum ab eo, illæ enim opiniones mouent, & retrahunt, quæ de bono, & malo ſunt quia rem eſſe bonā facit eam eſſe appetibilem, & eſſe malam facit retrahi ab illa, tales autem adueniente paſſione peruertuntur, vt bonum iudicetur malum, vel malum bonum, aliæ ſunt, quæ non mouent, neque retrahunt per ſe, tamen eis exiſtentibus
B operamur aliquid, vel ceſſamus ab aliqua operatione, vt quòd hoſtis meus eſt homo, & quod viuit, & eſt rex, vel epiſcopus, nam iſtæ non mouent per ſe ad agendum, vel ceſſandum, quia non ſunt de bono, & malo, in quibus eſt ratio appetibilis, & retractionis, ſed ſunt de exiſtentia, & qualitate quadam rei, & tamē ſi hoſtis meus eſt rex, aut viuit, quædam facio, vel facere ceſſo, quæ non facerem, vel ceſſarem facere eo non viuente, vel non exiſtente rege, ſed iſta operatio, vel ceſſatio non fit propter has æſtimationes, ſed propter alias, quæ ex his ſequuntur, ſcilicet, inquantum ego iudico bonum, vel malum eſſe mihi hoſtem meum eſſe regem, vel viuere. Et ideo dicendum, quòd adueniente paſſione odij, vel amoris, aut inuidiæ poſſum mutare opinionem, vt putem malum eſſe mihi eſſe regem, vel viuere, de quo prius æſtimabam bo-
C num eſſe mihi, ꝙ viueret, vel eſſet rex, ſed præcedentes opiniones non mutantur. ſ. eſſe regem, vel viuere, vnde quātūcunq; incidat mihi de nouo paſſio inuidię, vel odij aut iræ, cōtra aliquē ꝙ viuit, & eſt rex, nō potero per hāc paſſionem æſtimare, ꝙ ille non viuit, vel nō eſt rex, licèt ego vellem eū non viuere, neque eſſe regem. Et ita de Iudæis circa Chriſtum eſſet, quia ſi aliqn̄ agnoſcerent eum eſſe Deum, quantumcunq; inſurgeret eis paſſio odij, vel inuidię contra ipſum, nō poſſent iudicare poſtea nō eſſe Deum, quia eſſe Deū permanens eſt, ſicut eſſe hoīem, & tn̄ quandiu Iudæi putarent Chriſtum eſſe Deum, nollēt eum occidere, neq; ēt hoc cogitarent, vt ex dictis oſtenſum eſt, ergo nunquam agnouerunt eum eſſe Deū. Octauò patet, quia ſi daremus, ꝙ Principes Iudæorū, aliquo tpe agnouerunt Chriſtum eſſe Deū, non poſſemus ſatiſ-
D facere ſcripturæ, nam dicitur 1. Cor. 2. de Chriſto, qui eſt Dei virtus, & Dei ſapientia abſcondita in myſterio. ſ. quā nemo principum huius ſæculi cognouit, & loquitur de principibus Iudæorū, vt patet ex littera ſequēti. Et tamen dato, ꝙ cognouerint a principio, & poſtea incidēte paſſione turbata fuerit in eis æſtimatio, non eſt verum, ꝙ non cognouerunt, ſed iām cognouerūt. Et patet, ꝙ iſta ſit ibi intentio Apoſtoli. Primò, quia dicit ibi ſapientiā iſtā abſconditam eſſe in myſterio, & ita infert ibi. ſ. quā nemo principū huius ſæculi cognouit, & ita, quia erat abſcōdita in myſterio, nō fuit cognita ab illis, ſed ſi ipſi a principio cognoſcerent Chriſtum eſſe Deū, & poſtea incidente paſſione impedirentur, opinio eorū non faceret aliquid ad hoc abſconditū eſſe in myſterio, quia nō ideo non cognoſcebāt, quia in myſterio abſcōdita erat, ſed quia ipſi
E ſibi ſubtraxerunt cognitionem per paſſionē, ergo nō cognouerunt a principio. Secundò, quantum ad hoc, quia Apoſtolus innuit ibi, ꝙ ſapientia iſta, idest Chriſtus erat abſcondita, & ideo illi quibus non fuit reuelata per Deū non cognouerūt eā: illi verò, quibus fuit reuelata cognouerunt eam, cùm ait: ſapientiam abſconditā in myſterio, quā nemo principū huius ſæculi cognouit. Et ſequitur. Vobis aūt reuelauit Deus per Spiritū ſanctum ſuū ergo videtur, ꝙ Principes non cognouerūt eā, quia nō fuit illis reuelata, & tamē ſi aliqn̄ cognouiſſent eā, oportebat ꝙ eſſet eis reuelata, cum nō poſſit cognoſci, niſi per reuelationē, ſicut ibi dicit Apoſtolus, ſcilicet, vobis aūt reuelauit Deus per Spiritum ſuum, ſpiritus enim omnia perſcrutatur etiam profunda Dei, quis enim ſcit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo, ita & quæ Dei ſunt, nemo ſcit, niſi ſpiritus Dei, & con-

Paſſio pōt turbare opinionem circa eligibile, ſed non circa exiſtere ſeu circa naturā rei.

sequenter nos nescimus, nisi eo reuelāte, sicut dicitur supra 11. cap. quòd patrem nemo nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, sed non fuit eis reuelata, vt ex littera colligitur, cùm dicatur: Quam nemo principū cognouit, & sequitur: vobis autē reuelauit Deus, quasi dicat, vobis reuelauit, & illis non: ergo nunquam cognouerunt.

Tertiò quantum ad hoc, quia si vellemus dicere, ꝙ aliquando cognouerunt Christū esse Deum: oportebat dici, ꝙ illis reuelatum fuit, & postea cessauit cognitio ista per passionem sequentem, sed Paulus vult, ꝙ non fuerit illis reuelatum, cùm dicat: Vobis autē reuelauit Deus, quasi dicat, non illis; ergo non est verum, quòd cognouerint.

Quartò patet, quia etiam non satisfit litteræ sequenti ibidem, scilicet, si enim cognouissent, nunquam regem gloriæ crucifixissent. Ex hoc, quòd dicit nunquam, innuitur, quòd nunquam cognouerūt scilicet, neque a principio, neque existente passione odij. licèt ly, nunquā determinet illud verbum crucifixissent, & non verbū cognouissent, quia est sensus, si cognouissent semel illum esse Deum, non solùm tunc non occiderēt eum, sed nunquam illum occiderent, quia cauerent illum occidere, & offendere. Quintò, & præcipuè quantum ad hoc, quia non satisfit scripturæ Act. 3. cap. vbi Petrus ait, & nunc fratres scio, quòd per ignorantiam fecistis, sicut & Principes vestri: ergo ignorabant eum esse Deum. Nicolaus autem respondet ad hæc, & similia, vt dictum est distinguens de scientia, vel cognitione habituali, & actuali, sicut fit in incontinente, & quòd non cognouerint eum actualiter, quando occiderunt impediente passione odij, sed habitualiter, eo quòd a principio actualiter cognouerant. Sed hoc non stat: primò quia non concordat litteræ ibidem: nam Petrus postquam dixit fecistis per ignorantiam, adiunxit auctoritates ad ostendendū, quòd ille erat a Deo missus, & quem in lege, & Prophetis promissum habebant, & tamen si Iudæi a principio scirent Christum esse Deum, & postea passione impediente occidissent, non oportebat, neque expediebat, quòd probaretur illis Iesum esse Deum, vel Christū, quia ipsimet cognoscerent, sicut fit in incontinente, qui statim, vt cessat passio, habet rectam æstimationem, sicut ante passionem, & non est opus quòd quis hoc ei suadeat, sed potius ipse pœnitet de malo, vt dicitur septimo Ethicor. ita Petrus nō probaret hoc Iudæis, sed solum daret eis spem de remissione, si pœniterent, & tamen fecit duo, scilicet admonuit pœnitere dicens: pœnitemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra, & adiunxit probationes, quòd Iesus esset Christus, ergo ante hoc non cognouerant eum esse Deum. Secundò patet, quia iste modus accipiendi per ignorantiam, non conuenit sacræ scripturæ. Aristot. enim 3. Ethicor. distinguit agere per ignorantiam, & propter ignorantiam. Agere propter ignorantiam est, quando præcedit ignorantiam, & præstat causam actui: vt siquis comedat carnes prima die quadragesimæ, nesciens esse Quadragesimam, propter ignorantiam agit, præcedit enim ista ignorantia actum, quia prius nescit esse tunc Quadragesimam, quàm carnes comedat, & etiam præstat causam actui ista ignorantia, quia ideo comedit, quia nescit esse Quadragesimam, & si sciret non comederet. Per ignorantiam agere est ignorantiam comitari actum, & non præcedere, & ista ignorantia non præstat causam actui, cùm non præcedat, & ita est de omnibus peccatis, quia in omni peccato eligitur malum, & agitur, & tamen malum sub ratione mali non potest cadere sub electione, quia obiectum voluntatis est bonum, & ipsum est, quod omnia appetunt, ergo oportet, quòd eligatur ibi malum sub ratione boni, sed non potest iudicari malum vt bonum, nisi per errorem, vel ignorantiam quandam: ideo in omni peccato est ignorantia, & ita dicit Aristoteles tertio Ethicorum, quòd omnis malus est ignorans, ista autem distinctio ignorantiæ nō est in sacra scriptura, neque apud vulgares, nam vulgares non dicunt aliquid per ignorantiam, vel ignoranter factum, nisi quando ignorantia præcedit, & causam præstat actui, & in sacra scriptura etiam non est talis distinctio, quia non dicitur, nisi per ignorantiam agere, & nunquam propter ignorantiam.

F Et patet, quia Leui. 4. c. ponitur distinctio peccatorum, & dicuntur quædam facta ignoranter, vel per ignorantiam. Alia autem per superbiam Num. 15. & tamen si accipiatur per ignorantiam agere sicut accipit Aristot. & vult Nicolaus, non staret distinctio, cum omne peccatum sit factum ignoranter. s. per ignorantiam comitantem, vel conuertentem, ergo non potest accipi per ignorantiam fecisse, nisi quòd ignorantia præcessit, sed si præcessit nō causata est per passionem, quia illa, quæ causatur per passionem est comitans, ergo etiam antequam Iudæi odissent Christum, non nouerant Christum esse Deum, & consequenter nunquam cognouerunt esse Deum Christum illi, qui mortem eius procurauerunt, sicut asserebat Nicolaus. Tertio patet, quia si acciperetur sic egisse per ignorantiam, nichil plus esset dicere egisseis per ignoG rantiam, quam nichil dicere, cui non est possibile peccare, nisi per ignorantiam comitantē, vel præcedentem, & tamen hoc est incōueniens, quia ex causa expressum est, ergo non accipitur sic. Quarto patet, quia beatus Petrus voluit alleuiare aliquo modo peccatum Iudæorum, vt haberent maiorem spem de venia, & pœniterent, & ad hoc dixit, quòd fecerant per ignorātiam, & patet ex modo loquendi Petri ibi. Nam prius ostendit grauitatem facti in seipso dicens, sanctum & iustum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis, auctorem verò vitæ interfecistis. Deinde ad consolationem eorum, & remissionem dandam alleuiat peccatum aliqualiter, dicēs: Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri, & sequitur, pœnitemini igitur & conuertimini. i. quia sic est, quòd per ignorantiam occidistis, H facite pœnitentiam, vt remittantur peccata vestra. Et patet, quia simili modo alleuiat peccatum suum Paulus, & dicit se dignum remissione. 1. Timoth. 1. cap. s. Prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci, & tamen si acciperetur egisse per ignorātiam, eo modo, quo accipit Nicolaus, non alleuiaretur peccatum. Sic patet 3. Ethic. s. quia agere propter ignorantiam, in quibusdam alleuiat aut excusat totaliter, agere autem per ignorantiam, neque alleuiat, neque excusat. Et ratio, quia cum omne peccatum sit cum ignorātia, quia omnis malus est ignorans, omne peccatum esset excusabile vel alleuiaretur, quod falsum est. Et tamen Petrus posuit eos egisse per ignorantiam ad alleuiandum delictum, ergo præcessit ignorantia, & nunquam Christum nouerant, etiam I ante passionem odij, & istud videtur necessario tenendum, licet Nicolaus teneat quod dictum est, & alij leuiter attendentes illud putent, quod interdum nos referentes eorum positionem dicimus.

Probatur secunda pars conclusionis superioris, Iudæos nempe, qui Christi mortem procurarunt ignorasse eum fuisse Messiam. Quæst. CCV.

SEcunda pars conclusionis erat, quòd Iudæi, qui mortem Christi tractauerunt, nescierunt eum esse Messiam: Nicolaus autem tenet, quòd sciebāt eum esse Messiam, & ita dicit alios tenere, & videntur fere omnes rationes suprapositæ applicari posse ad hoc, licet non ita efficaciter, sicut ad probandum, quòd nesciebant eum esse K Deum. Non erat. n. verisimile, quòd si scirent illum Messiam vellent illum occidere, quia Mesias erat totum bonum, quòd Iudæi expectabant, & ideo nemo illorū vellet occidere Mesiā, quia per hoc se priuabat toto bono. Secundo, quia cū Mesias specialiter mitteretur a Deo, si quis mitteret manum in illum scienter, timere poterat rationabiliter, quod Deus eum deleret statim, & ideo nemo auderet mittere manum in eum. Sed dicendū, quod ista licet sint satis rationabilia, tamen non cogunt sicut cogebant ea, quæ inducebantur ad ostendendum, quod non agnouerant Christum esse Deum, quia si scirēt Christum esse Deum, sciebant quòd ille non poterat occidi, nisi vellet quantum ad humanitatem, & quod per occisionem non impediebatur, quin voluntas Dei compleretur, vt supra dictum est. Si autem scirent Iesum esse Messiam, & Deum esse non putarent, crederent quod possent

sent

sent eum occidere, quia erat purus hō. Etiam ꝙ ipse non se posset eripere de manibus eorum, quia licet esset sanctus, non esset potens. Etiam illo occiso crederent, ꝙ obtinerent id, ꝙ volebant. s. ꝙ non subtraheretur populus de manibus eorum, quod timebant fieri si Messias diu uiueret, & postquam mortuus esset, non timerent eum, quia licet sanctus esset, cum non esset Deus, non poterat facere, quod volebat, & ita si nichil aliud impediret, possent cognoscentes Iesum esse Messiam, tractare mortem eius.

Ad primam istarum duarum rationum dicendum, ꝙ licet Messias esset totum bonum Iudæorum, aliqui Iudæorum vellent eum occidere, quia aliqui erant ita iniqui, & mundani, ꝙ non desiderabant, nisi bona huius sæculi. i. diuitias, honorem, potentatum, & voluptates, & tales non expectabant, neq; cogitabant de bono, quod per Messiam inducendum erat, & multi tales erant. Vnde ad laudem ponitur de aliquo, quod expectaret redemptionem, quæ futura erat per Messiam. Sic dicitur de Ioseph ab Arimathia ciuitate, quod expectabat & ipse regnum Dei. Marc. 15. & Luc. 23. q. d. aliqui alij, & ipse expectabant regnum Dei. De alijs autem, qui non expectabant regnum Dei. i. non curabant de illo, sed solum de bonis huius sæculi, non est mirum, quòd vellent occidere Messiam, potissime si in aliquo esset contrarius desiderijs eorum, sic erat de principibus sacerdotum, qui desiderabāt bona huius sæculi, & videbant Christum sibi contrariū, quia putabant propter eius doctrinam, & opera subtrahendum sibi esse principatum, & honorem super populum Ioan. 11. Venient Romani, & tollent locum nostrū, & gentem, ideo etiam si aperte agnoscerent eum Messiam, non erat mirandum, quòd vellent eum occidere.

Ad 2m dicendum, ꝙ rationabiliter poterat hoc timeri, & tñ passio odij, vel inuidiæ poterat impedire cogitationem istam, sicut & nos scimus, ꝙ peccantes punientur æternaliter, & tamen non desinimus peccare qñ passio vrget, etiam quia licet verisimile esset, ꝙ mittēs manum in Messiam puniretur a Deo, tamen non erat necessariū, quia aliqui sunt, qui occidunt viros sanctos, & nullam pęnam hic a Deo recipiunt. Sed his non obstantib. dicendum, ꝙ Iudæi qui tractauerunt mortē Christi, nō cognoscebant eum esse Messiam, qñ tractabant mortem eius, neq; vnquam ante hoc. Et patet hoc primò ex omnibus rationibus factis circa auctoritatem Petri supra, nā Act. 3. Petrus dixit, scio, ꝙ per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. i. tam populus, q̄ principes fuerunt ignorantes circa mortem Christi. Et nō debet accipi ista ignorantia solum circa eum, vt erat Deus, sed etiam, vt erat Messias, ergo ignorabant eum esse Messiā. Et patet, quia postquam Petrus dicit, scio, ꝙ per ignorantiam fecistis, allegauit auctoritates ad probandum, ꝙ Iesus erat Messias in lege, & prophetis promissus, ergo vr̄ ꝙ ignorabāt adhuc illum esse Messiam, & ita apparet, ꝙ non solum tunc quando mortem tractabant, sed etiam prius ignorabant illum esse Messiam, quia nō potest intelligi de ignorantia comitante, sed de præcedente, quia si esset comitans, non oporteret allegari aliquid ad probandum, quia non stante passione, ipsimet scirent sicut prius, vt supra dictum est. Secundò, quia dato, ꝙ Iudæi nescirent Iesum esse Deum, scirent tamen eum esse Messiam, esset peccatum eorum grauissimum occidendo eum, & ita non alleuiaretur peccatum per ignorantiam illam, ergo cum Petrus alleuiet illud ibi per ignorantiam, vr̄ ꝙ neq; cognouerunt eum esse Deum neque Messiam. Tertio patet, quòd specialiter fuerit ista ignorantia circa esse Messiam, quia postquam Petrus dixit, scio fratres, quod per ignorantiam fecistis vos, sicut & principes vestri, subdit: Deus autem, qui prænunciauit per os omnium prophetarum pati Christum suum impleuit sic, i. per ignorantiā vestram, q. d. Deus prædixerat Christum suum occidendum, & ideo sic futurum erat, & tamen vos noleretis illum occidere, si agnosceretis, ideo accidit quod per ignorantiam vestram impleta sit prophetia, & voluntas Dei. Et tñ dr̄ pati Christum suum, sed Christus significat Messiam, ergo ignoranter occiderunt illi Messiam. Quartò patet, quia Christus dixit Luc. 23. cap. Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Et tamen si scirent esse Messiam

A siam eum, quem occidebant nulla ignorantia eos alleuiaret: ideo nesciebant quis erat ille, quem occidebant, scilicet, neque sciebant eum esse Deum, neque Messiam. Suppositis his respondendum est ad opposita, quæ inducebant, quòd Iudæi agnouerunt Christum. Et dicendum ad primum, quòd ibi refertur videre ad opera Christi, & non ad personam Christi, quasi illam agnouerint. Nam dicitur. Ioan. 15. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit peccatum non haberent, nunc autem viderūt, & oderunt me. i. viderunt opera mea: hoc autem non ostendit, quod eum non agnouerunt, neque vt Deum, neque vt Messiam. Ad secundum dicendum, quòd licet nō cognouerint Iudæi Iesum esse Deum, neque Messiā peccauerunt, nimis occidēdo eum. Primò, quia iniustè eum occiderunt: peccatum enim non fecerat, neque inuentus

Ad rōnē i contrariū ꝑ parte affirmatiua.

B fuerat dolus in ore eius. 1. Petr. 2. c. Et sicut coram Deo erat innocens, ita coram hominibus. Nam iudex non inuenit in eo causam vllam pęnę. Ioan. 18. Cum ait Pilatus ego nullam causam mortis inuenio in eo: nefas autem est innocentem occidere: ideo peccabant illum occidendo. Sic dixit Petrus ostendens grauitatem delicti huius. Vos sanctum & iustum negastis, & homicidam petistis donari vobis Actu. 3. cap. Secundò peccauerunt, quia ex iniquo zelo, scilicet, propter inuidiam, & odium cum scirent illum esse bonum, & contrarium operibus eorum malignis, & propter bonitatem illius occiderunt eum timentes, quòd propter bonitatem doctrinæ illius subtraheretur ipsis principatus populi, & emolumenta, quę percipiebant. Sic dr̄ Marc. 15. sciebat enim, ꝙ per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Tertiò peccauerunt,

C quia licet non cognouerunt eum esse Messiam, neq; Deū, tñ agnoscere potuerunt tam ex scripturis, quam ex factis eius, vt infra dicetur & cognoscere noluerunt, ideo fuerunt in culpa, cum ignorarent ea, quæ conferebant, ignorantia tamen eius, quod confert non excusat. 3. Et hic, & maxime, quia in istam ignorantiam inciderunt ex alia culpa, scilicet, ex odio, & inuidia. Nam si quis animo recto non commoto aliqua passione cōsideraret facta Christi, & consideraret scripturas, poterat agnoscere, quod ille erat Messias, & Deus. Principes autem Iudæorū erant affecti odio, & inuidia contra ipsum, ideo nichil poterāt in bonū interpretari circa ipsum de eo, quod posset verti in dubium, & sic factum est, quod ignorauerint eum esse Deum, & Messiam, & quia ista ignorantia prouenit ex delicto, non excusat a peccato, ideo peccauerunt occiden

D do Christum. Ad tertium dicendum vno modo, ꝙ concedēdum est planè id, ꝙ Hieronymus asserit: quia ex verbis suis non innuitur, ꝙ agnouerunt Iudæi Iesum esse filium Dei, & occiderunt illum, sed ꝙ ista occisio fuit per inuidiam. s. non fuit causa mortis ignorātia, sed inuidia. Sic. n. Marcus dicit, sciebant. n. ꝙ per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. Secūdò pōt dici, ꝙ per ignorantiam non occiderunt illum, sed per inuidiam, quia licet vere ignorauerint fuit ignorantia volūtaria, quæ pro scientia computatur, s. quia prouenit ex delicto. i. ex inuidia, & odio. Nam si non inuidissent vere agnouissent illum filium Dei esse, & Messiam, ideo cum ignorantiæ causam dederit inuidia, potius dicūtur ex inuidia, quam ex ignorantia eum occidisse.

Ignorātia volūtaria ꝓ sciētia reputat.

E Tertiò potest dici, quòd agnouerunt eum esse filium Dei, & Messiam, non quidem per certitudinem, & euidentiam, sed secundum quandam opinionem, quę interdum subintrabat animos eorum, sed non perseuerabat, quia leuis erat, ita vt illa opinio magis esset principium dubitandi, & inquirendi, quā assentiendi, & ita aliquando ex dubitatione, quæ suboriebatur eis, quærebant, vt infra 26. & Marc. 14. dicitur, quòd princeps sacerdotū adiurauit Iesum dicens, adiuro te per Deum viuum, vt dicas michi, si tu es Christus filius Dei. Et tamen non mouerentur ad quærendum hæc, nisi viderent aliqua circa Christum, propter quæ putari posset ipsum esse Christū, & filium Dei: & ista deducerent eos in dubium, & quantum ad hoc dicebantur agnouisse eum, quia vere ista notitia fuisset inter eos firmata, & plena nisi inuidia & odium superuenientia impedirent.

An

An ex verbis istius parabolæ, s. hic est hæres, venite occidamus eum, probetur quod principes sacerdotum cognouerunt Iesum esse Deum, & Messiam. Quæst. CCVI.

SEd obijcietur, quia ex ista parabola vt innui, q agnouerunt principes sacerdotum Iesum esse filium Dei, & Messiam, quia quando ille venit dixerunt hic est hæres, & tamen cuius vinea erat Deus est, ergo hæres eius filius eius est, & per naturam quidem. Nam si loquamur de filio per adoptionem etiam serui, qui missi fuerunt ante illum filij dicentur, quia qui seruiunt Deo filij eius sunt per gratiam adoptionis, & tñ illum solum vocauit filium, ergo loquitur de filio fm naturam, & sic agnouerunt illi Iesum esse filium Dei. Dicendum. q non agnouerunt eum esse filium Dei, neque ex ista parabola sequi G tur, quia hic innuitur, q ex hoc q agnouerunt, vel dixerunt esse hæredem moti sunt ad occidendum eum. Nam dixerunt hic est hæres venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas, & tamen cognitio filij Dei non poterat mouere illos ad occidendum eum, cum dicatur. 1. Cor. 2. c. si cognouissent nunquam dominum gloriæ crucifixissent: ergo non solum cognitio ista nõ poterat mouere eos ad occidẽdum eum, sed ẽt quandiu talem cognitionem haberent nunq̃ mouerentur, ex quacunq; alia causa ad eum occidendum, cum dicatur nunq̃ dñm gloriæ crucifixissent. Et etiam Nicolaus, qui tenet q aliqñ Iudæi cognouerunt Iesum esse filium Dei, dicit, q qñ mortẽ eius tractauerunt, non cognoscebant hoc actualiter, sed ignorabant, quia inuidia, & odium fecerant eos ignorare, ergo nihilominus cognitio ista poterat esse motiuum ad H occidendum eum. Sed dicendum vno modo, q ex his verbis, s. hic est hæres, non innuitur, q Iudæi per certitudinem agnoscebant Iesum esse filium Dei, sed q ipse, aut pro tali se gerebat, aut q aliqui eum talem asserebant, & tñ Iudæi non credebant hoc, sed potius cõtrariũ sicut patet, Marc. 14. vbi summus sacerdos adiurauit Iesum, vt diceret an ipse esset filius Dei: & ille ait, ego sum: Iudæi aũt non solum non crediderunt, sed dixerũt esse blasphemiam, & ex hoc magis inclinati fuerunt ad mortem illius, dicẽtes: blasphemauit, quid adhuc egemus testibus: reus est mortis. Et huic consonat q dr Sap. 2. q dixerunt impij circumueniamus iustum, qm inutilis est nobis, & contrarius operib. nostris. Et sequitur: promittit se scientiam Dei hre, & filium Dei se nominat. Et sic non asserebant istr, q esset filius Dei, sed dicebant q ille de se hoc I iactabat, & ita Iudæi Christo crucifixo dicebant, si filius Dei es, descende de cruce. infra 27. c. Et patet adhuc magis apertè, quod principes sacerdotũ & cæteri, qui mortem eius tractauerant, non assererent eum esse filiũ Dei, vel hæredem, sed q ipse hoc dixerit de se, aut alij de ipso, & pro hoc illudebant ei. eod. cap. s. principes sacerdotũ illudentes cum scribis, & senioribus dicebãt, si rex Israel est descendat de cruce, & credimus ei: confidit in Deo, liberet eum nunc, si vult: dixit. n. Quia filius Dei sum. Nõ ergo vocauerunt eum hęredem, sed quia ille se hęredem iactabat, vel asserebat. Et tunc stat cõuenienter littera, s. quia iste gerebat se pro hærede, licet non esset hæres, neque Iudæi hoc crederent, quia tñ niteretur eis auferre hæreditatem sub tali nomine, ipsi timentes eam de manu sua auferri occiderunt eum. Et tunc verum est, quod K motiuum ad occidendũ eum fuit, quia erat hæres, i. quia pro tali se gerebat, licet Iudæi non crederent hoc, & tñ non cognouerunt eum esse filium Dei, quia hoc non moueret eos ad occidendum illum, sed potius moueret ad nichil cogitandum contra eum, vt dicit Apostolus. 1. Corinth. 2. c. Secundo põt dici, q vocatur hic hæres non pro filio Dei, neq; pro Messia, aut sancto viro, sed pro eo qui hæreditatem tenet, aut est proximus ad obtinendũ eam, eo. n. modo principes sacerdotum dixerunt Christũ hęredem esse, q de seipsis dixerunt, & nostra erit hęreditas, sed non dicebant, hæreditas nostra erit, nisi inquantũ putabant, q occiso Iesu maneret firmiter populus Iudaicus sub eorum doctrina, & potestate, & exhiberetur eis honor, & emolumenta perciperent a populo, Christum autem hęredem vocabant, quia videbant, q totus populus

F adhærebat ei, & in ipsum credebãt multi. Ioan. 11. quid facimus, quia homo iste multa signa facit, si dimittimus eum sic, oẽs credent in eum, Et qui adhęrebant Christo, abstrahebãtur a doctrinis principum sacerdotum. Vnde illi videbant, q si diu Christus viueret, nõ maneret ipsis vllus honor, neq; principatus, sed omnia transferrentur ad alium statum, & principatum, & ideo eum vocabant hæredem, quasi omnia sibi vniuersaliter applicãtem, & credebant principes sacerdotum, q non poterant aliter prouidere, vt non eriperetur hæreditas de manib. eorũ, nisi occidendo illum, Ideo tunc stat littera, s. quia ex hoc q agnouerunt eum hæredem esse, isto modo, dixerunt, venite & occidamus eum, & nostra erit hæreditas, idest, si istum occidimus, nemo erit iam, qui de manib. nostris possit tollere principatum, quia neminem putabãt futurum, qui plura signa faceret, q̃ Iesus faciebat, per q̃ plus ad se plebem traheret, & illam subtraheret principib. sacerdotum, & ideo maneret firmiter iam populus sub potestate principum, si occiderent Christum, & ideo vocauerunt istum hæredem, cęteros aũt, qui ante eum venerant vocauerunt seruos, quia prophetæ prædicauerunt, sed pauca miracula faciebant, & neminem trahebant, vt in eos crederẽt, & ideo erant quasi serui, qui non acquirunt sibi sed dño: ita & illi Deo acquirebant paucos, quos poterant, Christus aũt oĩa sibi applicabat, & in eum credebant multi, & totus mũdus crediturus videbatur, ideo eum hæredem rectè appellabant. Sic dr Ioan. 11. Hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, oẽs credent in eum. Et Ioan. 12. dr, q Pharisæi dixerunt ad semetipsos, ecce nichil proficimus, videtis quia totus mũdus post eum abit. Non ergo ostendit hoc, q principes sacerdotũ crediderunt Iesum esse filium Dei, neq; etiam crediderunt eum esse Messiam, sicut Nicolaus tenet, qui vult q tam ante tractatum mortis, q̃ cum tractarent, agnouerunt eum Messiam, sed esse Deum agnouerunt a principio, sed postea superueniente odio, & inuidia cessauit cognitio. Nam manifestum est, q in morte non credebant eum esse Messiam, quia infra 27. c. dr, q principes sacerdotũ cum scribis illudebãt dicentes, si rex Israel est, descẽdat de cruce, & credimus ei, q. d. nunc non credimus. Nã putabant, quòd si rex Israel esset, posset de cruce descendere, de Iesu tamen credebant, quod non posset descẽdere, & ideo dicebant hæc illudentes, sed Messias est rex Israel, ergo non credebant eum esse Messiam, & sicut tunc non credebant, ita neque vnquam crediderant illum esse Messiam, sicut supra ostensum est.

In morte Christi Iudæi non credebant ipsũ Christum esse Messiam.

An per auctoritates veteris testamẽti, quæ sunt de Messia poterat per certitudinem inferri, quod Iesus erat Messias. Quæst. CCVII.

CIrca illa autem quæ Nicolaus dicit est aduertẽdum, quod ipse vult, & dicit ab alijs præsuppositum, quod Iudæi cognoscebant Iesum esse Messiam, eo q sciebant auctoritates scripturæ quæ ponebant signa aduentus, & determinationem temporis, & modum veniẽdi, & ideo infert, q simili ratione scirent eum esse Deum, quia sunt auctoritates multæ ad ostendendum Messiam esse Deũ. Dicendum circa primum, i. ad hoc q est Iesum esse Messiam, q Iudæi non cognouerunt illum. Et licet sint auctoritates de tpe aduentus eius, & de signis aduemendi, & conditione, vel modo veniendi, tñ non cognouerunt eũ, eo q ista non necessario ostendunt, sed probabiliter. Et causant quandã opinionẽ, & hoc pp duo. Primò generaliter circa oẽs auctoritates sacræ scripturæ, tam legis, q̃ prophetarũ, quæ de Messia loquuntur. Nam variè exponuntur, & sequuntur quidam vnum sensum, alij alium, & ideo quidam dñt debere intelligi de Messia. Alij dñt, q non, ideo ex taliter se habentibus, nemo põt inferre aliq̃ necessariam conclusionem euidenter, & maximè erat tpe aduentus Christi, & ante ipsum, nam nunc oẽs auctoritates, quæ de Messia loquuntur, sunt a multis expositæ, & Christusmet illas declarauit Apostolis. Luc. 24. Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. & eod. c. duobus discipulis euntibus in Emmaus Christus declarauit oẽs scripturas, q̃ de ipso erant, s. & incipiens a Moyse, & oĩb. prophetis interpretabatur eis in oĩbus scripturis, q̃

de ipso erant. Vnde plures auctoritates iam allegatæ sũt à Christo,& Apostolis,& deductę de ipso in sacra scriptura;de quib.necesse est intelligi de Mesia, cum ibi asseratur: ideo nos de paucis dubitamus, apud Iudæos autem tunc nulla talis declaratio erat, ideo difficile erat eis intelligere, q̃ auctoritates intelligerentur de Mesia, & licet de aliquib.esset eis notum, de multis alijs dubitabãt. Secundo, quia aliter iudicatur de re anteq̃ cognoscatur, aliter postq̃ cognoscitur. Nam anteq̃ cognoscatur, oportet probare illam esse ex condictionibus suis,postq̃ cognita est applicamus ei condictiones suas. Primum est difficile,2m facile. Ita de Christo est, nam iam constat nobis. Iesum esse Mesiam,& ideo nichil restat, nisi applicare ei omnia, quæ de Mesia dicta erant quærendo,quõ cõueniant ei,& hoc facile est, quia omnia gesta fuerũt iam tam de aduentu, q̃ vita,q̃ morte,q̃ resurrectione,& cęteris,& simul constat eum esse Mesiam,quia nichil manet ei applicandum,de quo non appareat, ꝙ iam illi competiuit. Secus aũt erat,qñ ipse venit,quia licet constaret,quę erant auctoritates sacræ scripturæ, q̃ de eo loquebantur, ꝙ tñ falsum est, tñ non poterat veritas omniũ simul cognosci,nam qñ viuebat,poterat constare de quibusdam, quæ pertinerent ad vitã eius,sed non de oĩbus quousque cessaret viuere,& non poterat constare de his,quæ pertinebãt ad mortem,& resurrectionem eius, & de his,quæ secutura erant in discipulis eius,q̃ oĩa pertinebãt ad Mesiam, & ideo nemo poterat tunc cognoscere vera esse de Christo oĩa,q̃ ad Mesiam pertinebant,& consequenter, neque poterat inferre necessario, & euidenter ex dictis sacræ scripturæ eum esse Mesiam,quia cognitis quibusdam conditionibus eius, & non omnibus, nõ inferretur conuenienter eum esse Mesiam,quia aliquis,qui non esset Mesias posset conuenire cum Mesia in quibusdam conditionibus,sed nemo in omnibus:ideo viuente Christo nemo cognoscere poterat sufficienter,& euidenter ex solis sacris scripturis eum esse Mesiam. Tertiò in speciali quantum ad applicationem aliquarum auctoritatum, quæ vñr esse notiores accipiatur auctoritas de hebdomadibus,q̃ ostendit aduentum Christi, adhuc nõ colligitur ex illa tanta præcisio, quin maneat aliquanta dubitatio, & idem de alia, s.non auferetur sceptrum de Iuda, quia dubium vr̃ quõ,aut qñ ablatum est sceptrum pp varium modum dominandi circa tpa natiuitatis Christi, ita vt ẽt nobis, nunc post oĩa illa facta, & constito ꝙ Iesus sit Messias,sit difficile ostendere, ꝙ nõ fuit ablatum sceptrũ de Iuda quousq; Christus natus est, vt late dictum est, supra 2.cap.q.vltima,& circa princip.cap.eiusdẽ. Quarto, quia dato ꝙ poneremus ista cum præcisione, s.vt ex scriptura sciretur dies natiuitatis Mesiæ,anteq̃ esset,ꝙ non est verum,adhuc nesciebatur quis esset, quia multi eodẽ die nati sunt inter Iudæos,& in eodem loco, s.in Bethlehem,& in finib.eius,& ideo ex hoc non haberetur certitudo aliqua quousque omnia, quæ ad mesiam pertinebant colligerentur,& viderentur,ꝙ oĩa illa conueniebãt Iesu,& idem de quibuslibet alijs auctoritatibus, & conditionibus eius,& de modo veniendi, s.ꝙ super asinam venturus esset,& an semel, vel pluries, vel sem per super asinam veniret. Quod aũt aliqñ super asinam veniret satis leue signum erat, quia multi super asinas equitantes introibant in Ierusalem, & per diuersa loca Iudæorum. Quintò, quia ẽt circa ipsa signa aduentus Christi, q̃ non sufficienter ostendebant a priori, adhuc ipse reddidit ea minus significantia. Nam signum de tpe aduentus,& loco natiuitatis sumpta faciebant aliquantulam ostensionem,& hanc Christus abstulit. Talem.n.se constituit, qđ non putaretur a Iudæis natus in loco, in quo Mesias nasciturus esset. Nam ille nasciturus erat in Bethlehem. supra 2.cap. & ita natus est eod.cap. sed statim trãslatus est inde in Nazareth, & mansit ibi semper cum Ioseph, & Maria matre sua. Luc.2.& sup.2.& ita oẽs Iudæi putabãt eum Nazarenum,& non Bethlehemitem. Vnde sic eum semper vocauerunt, & nunquam Bethlehemitem,& ista fuit magna occasio, quare Iudæi non credebant in eum: quia non solum non credebant eum esse Messiam, sed videbatur inferri ex hoc, ꝙ impossibile erat eum esse Mesiam. Et patet Ioa.7. vbi turbæ contendebant inter se de

Et latius de hoc disputauit. Gen.49

A eo. Nam quibusdam dicentibus eum esse Messiam pp signa magna, s.Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet,q̃ quæ hic facit? Alij dicebant,ꝙ esse non poterat: quia erat Nazarenus,& non de Bethlehem, s.quidam dicebant, Nunquid a Galilæa Christus venit? Nonne scriptura dicit, ꝙ ex semine Dauid, & de Bethlehem castello,vbi erat Dauid venit Christus? q.d.iste non venit de Bethlehem, sed de Nazareth Galilææ. Et eodem modo arguebant Pharisæi ostendendo, ꝙ non erat Messias Iesus. Nicodemus.n. vnus de Pharisæis fouebat partẽ Christi, & dixerunt ei cæteri Pharisæi: Nunquid & tu Galilæus es?idest,foues opinionem Galilæi,putando quod ille sit Messias. Et sequitur:scrutare & vide: quia propheta a Galilæa non surgit, idest, Messias non potest natus esse de Galilæa, sicut ille natus est, & ita non colligebatur ex

B his auctoritatibus, quæ de ipso erant eum esse Messiam. Dicendum igitur,ꝙ ex auctoritatibus, quæ sunt de Messia, nemo poterat per certitudinem inferre, ꝙ Iesus erat Messias,quandiu ipse viuebat, sed præbebatur aliqua suspitio ad aliqualiter putandum, ꝙ ille erat Mesias, quia nunquam venerat aliquis, cui tm̃ concordaret scriptura de Mesia,quantum illi concordabat. Et potissimè,quia nemo vnquam talia opera fecerat,& istud erat maximũ argumentum, quod Christus sumebat contra Iudæos. Ioan.15. Si non venissem, & opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.

Ad quid profuerunt signa data de aduentu Messiæ, si per ea non cognoscebatur Messias per certitudinem. Quæst. CCVIII.

C

SEd quæritur, ad quid ergo profuerunt signa data de aduentu Mesiæ, & de cæteris, quæ ad eum pertinebant, si per ea non cognoscebatur Mesias per certitudinem. Dicendum,ꝙ proderant. Primò ad dandam aliquẽ notitiam,licet non plenam certitudinem, & ex ista aliquali notitia mouerentur homines ad solicitius inuestigandum,& Deus illustraret corda eorum, vt agnoscerent Mesiam,& crederent in eum, quod non fieret non existentibus aliquibus signis. Nam prorsus videretur irrationabile credere potius hunc, quam illum esse Mesiam. Secundò proderant ad sciendum, quis non erat Mesias. Nam sunt duo modi cognoscendi de re, vnus quid illa est,alius quid illa non est, & vterque est vtilis, minori tñ est cognoscere quid non est, & est facilius habere istum

D modum quam alium. Vnde de Deo in præsenti non possumus cognoscere clare quid, cognoscimus autem clarè, quid non est,& ita circa Mesiam per illa signa sufficienter cognoscebatur,quis non erat Mesias, quia quicunq; esset,cui deesset aliquid de illis,quæ de Mesia dicuntur, non erat Mesias,& hoc valde proderat ad non errãdum circa singulos. Nam si nulla signa essent Mesiæ,vel putaremus quemlibet esse Mesiam, vel nullum, & ita multum prosunt signa illa, & ita signa ista, licet non ostendant euidenter de aliquo, quod sit Mesias, ostendunt saltem quod esse possit, & quod non repugnet sibi esse Mesiam, sicut per eadem signa de aliis probatur, quod non possint esse Mesias.

Quare Deus dedit talia signa per quæ non poterat cognosci euidenter Christum esse Messiam. Quæst. CCIX.

E

SEd quæritur, cum Deus potuisset in scriptura talia signa dare, per quæ euidenter, & sine errore cognosceretur Mesias,quare dedit talia, per quæ non poterat cognosci euidenter. Dicendum,quod fuit, primo ad securitatem Christi quamdiu erat paruulus, nam existente adhuc illa dubitatione circa personam Mesiæ quis ille esset, quęsiuit eum Herodes ad occidendum, & occidit innocentes pp eum. sup.2.c. quanto magis si persona sua esset nota omnino ageret Herodes ad occidendum, & in toto orbe persequeretur eum? & non posset euadere, nisi per miraculum. Et hoc erat inconueniens, quia tunc non prædicasset pacificè tanto tpe in Iudæa, neque fecisset ea,quæ fecit aggregando sibi Apostolos, & ferè totus modus

modus vitæ Christi esset alius, quā fuit: ideo debuit ignota esse persona Christi Messiæ, ita vt non cognosceretur euidenter quis ille esset quamdiu viueret. Secundo fuit pp meritum fidei: quia Deus vult per fidē iustificare corda nostra. Actu. 10. fide purificans corda eorum, & ista est fides circa redemptorem nostrum, per quē est salus, & tñ si essent signa, quæ euidenter, & ex necessitate sine vllo errore ostenderent quis esset Messias, nullum esset meritum fidei, cum esset demonstratio, ideo fuit conueniens, quòd non essent talia signa, sed leuiora. Tertiò fuit pp salutem nostram procurandam eo modo, quo Deus instituerat, ipse enim decreuerat saluare genus humanū per sanguinem Messiæ. Si autē Messias esset hominibus manifestus, nemo auderet in illum mittere manum, & si quidam ex superabundanti iniquitate hoc niterentur, cœteri qui eum agnoscerent non permitterent. Et ita nō posset mori pro nobis ad salutem, ideo debuit esse aliqualiter ignotus, ita vt occidi posset. Sic dixit Petrus Actu. 3. cap. Et nunc scio fratres, quod per ignorantiam feceritis, sicut principes vestri, s. occidendo Christum. Et sequitur: Deus aūt, qui prænunciauit per os omnium prophetarū pati Christum suum, impleuit sic, i. prænunciauit, quòd occidendus esset, & impleuit sic, s. per ignorātiam vestrā, de qua sermo præcesserat, q. d. non poterat aliter impleri quod prænunciatum erat.

Quare Deus fecit, vt Messias non esset pœnitus ignotus, nec totaliter manifestus: & quomodo tempore suo ab aliquibus fuit cognitus, & alijs ignotus.
Quæst. CCX.

SEd considerandum, quòd Deus prudentissimè inter hæc temperauit. Nam non fuit tam ignotus Messias, vt pœnitus ignoraretur, & à nullo cognosci posset, & vt occidentes eum, & non recipientes manerent inculpabiles. Neque fuit tam manifestè notus, vt hostes possent eū determinatè persequi, non dubitando de persona eius, & vt tolleretur locus fidei, & sacramentis salutis nostræ per eum consummandis. Sed signa fuerunt media inter vtrūque. Nam aliqualiter ostendebant Messiam, & ideo, qui illa diligenter attendere vellent, causarent sibi quandam opinionem, quòd ille esset Messias, licèt non esset ita omnino certa, sed ex hac habebatur locus ad magis inquirendum, & credendum id, quod signa euidenter non ostendebant, & crederent, qui vellent, qui autē nollent credere, non haberent necessariam ostensionem, φ ille erat Messias, & ita per ignorantiam quādam possent illum occidere, si aūt signa nulla essent, neq; fides locum haberet, nec cognosci aliquatenus Messias posset. Modus aūt quo Messias cognitus fuit ab aliquibus tpe suo fuit: quia erant aliqua signa, quæ homines mouere poterant aliqualiter ad suspicandum de eo, φ esset Messias, & ad inquirendum hoc efficacius, istud autem erat, quia ille natus fuit tpe, quo prophetæ prædixerant, & in illo loco, licet istud esset multis ignotum, qui putabant eum esse de Nazareth. Et quod efficacius his erat, quia ille faciebat talia signa, qualia nunq̄ vllus fecerat, neq; credebatur facturus, Ioan. 7. cum dixerunt turbæ: Christus cum venerit nunquid maiora signa faciet, q̄ quæ hic facit? & tñ putabant oēs Iudæi, φ Messias futurus erat excellentior in operibus omnibus alijs hominibus, & istud maximè mouebat, Et etiam Christus istud ponebat pro maximo motiuo ad credendum de ipso, φ erat Messias. Ioan. 15. cap. Si non venissem, & non fecissem in eis opera, quę nemo alius fecit, peccatum non haberent. Cum autem ex his haberent aliqui bonum animum ad Christum sine passione odij, & inuidiæ cupientes scire, an ille esset Messias, infundebat Deus cordibus eorum fidem de illo, per quam firmiter credebant illum esse Messiam habentes talem certitudinem, qualem si demonstratum esset, & quia non poterant istam certitudinem habere ex signis traditis in Sacra Scriptura, & assentientes inspirationi interiori, sed fidem eis datam merebantur credendo illum esse Messiam, & non mererentur si sine fide fieret demonstratio, & ita sine reuelatione diuina a nullo potuit cognosci, φ Iesus esset Messias, quia ista infusio fidei erat reuelatio cum à Deo solo fieret, & quęcū-

Miracula Christi & scriptura nō euidenter ostendebāt Iesū esse Messiā & cur.

F que alia signa, siue ex auctoritatibus Sacræ Scripturæ, siue miracula, quæ faciebat non sufficiebant ad ostendendum euidenter, & per certitudinem eum esse Messiam. De signis, i. auctoritatib. scripturæ iam ostensum est. De miraculis verò patet, quia licet hoc faceret quādam probabilitatem, non faciebat tñ certam ostensionem. Nam Apostoli Christi fecerunt maiora miracula, quā Christus Ioan. 14. Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio faciet, & maiora horum faciet. Et tñ nemo Apostolorum erat Messias. Sola igitur reuelatio certificabat Iesum esse Messiam, & erat necessaria, quia sine ea alia non certificabant, ideo quib. reuelatum est Iesum esse Messiam agnouerunt illum, quib. vero non fuit reuelatum, non potuerunt agnoscere. Et ista est veritas, quam ponit Apostolus 1. Corinth. 2. c. s. Loquimur sapientiam

G Dei quæ abscondita est in mysterio, q̄ nemo principum huius sæculi cognouit. Si. n. cognouissent, nunq̄ dominū gloriæ crucifixissent, vobis aūt reuelauit Deus per Spiritum Sanctum suum, s. loquimur de Christo, qui est sapientia Dei, & virtus eius, q̄ sapientiam nemo principū huius sæculi, i. principum sacerdotum agnouerunt, & dat probationem, quia si cognouissent, nunq̄ crucifixissent regem gloriæ. Et sequitur vobis autē reuelauit Deus per spiritum suum, q. d. quia vobis reuelauit, vos cognouistis: illis aūt non reuelauit, ideo non potuerunt cognoscere, cum esset abscondita in mysterio. Modus aūt quo principes sacerdotum, Pharisæi, seniores, scribæ non cognouerunt Iesum esse Messiam, & occiderūt illum, fuit quia ex auctoritatib. Sacræ Scripturę, & signis in ea tra-

H ditis non conuincebatur euidenter, & necessario Iesum esse Messiam, vt ostensum est. Etiam miracula, quæ fecit non probabant hoc necessario, licet faciebant quandam probabilitatem, & tñ ex ista probabilitate poterāt ipsi applicare animum suum sine vlla passione, cum bono desiderio ad inquirendum, an Iesus esset Messias, & tunc Deus infunderet eis fidem, per q̄ firmiter crederent Iesum esse Messiam. Et hoc erat, φ illis reuelaret, culpā tñ principum sacerdotum, & cęterorum fuit, φ visis magnalibus, q̄ Christus faciebat, statim inuiderunt ei, quia populus deferebat ei maiorem honorem, q̄ illis, & quia subtrahebatur eis multum de honore pristino, & emolumentis consuetis, ēi oderunt eum, & persequi inceperūt tum pp prædicta, tum quia ille denudabat peccata illorū coram plebe, & arguebat illos valde, vt patet inf. 23. cap. vbi sæpe dicit illis væ, & tunc possessi ab istis duabus pas-

I sionibus, non solum non dederunt animum suum ad inquirendum, an ille esset Messias, sed potius studebāt ad obuiandum illi, vt ostenderent eum non esse Messiam, & arguerent asserentes hoc, & impedirent doctrinam, & miracula eius, nè per hæc credi posset Messias, & ideo ēt si certa cognitio posset haberi ex auctoritatibus Sacrę Scripturæ, inquirendo diligenter in eis, iam isti non possent cognoscere Iesum ex scriptura, quia quęcunque essent aliqualiter obscura, vel non omnino manifesta, interpretarentur semper in malum, quāto magis, quia ex scriptura non poterat haberi ista certitudo, sed necesse erat expectari reuelationem, eis aūt, quia indignos se fecerāt repellendo a se notitiam, q̄ hr̄e poterant, nō dignatus est Deus reuelare infundendo fidem, & quia nō poterat alio modo per certitudinem Christus cognosci, nisi ex reuela-

K tione, necesse fuit, φ principes sacerdotum scribæ, seniores, & Pharisæi non cognoscerent illum, & ita nō cognoscentes occiderunt, qm̄ si cognouissent nunq̄ regem gloriæ crucifixissent, neq; cogitassent nocere illi, vt dr̄ 1. Corinth. 2. c. Et non est, vt aliqui simplices putant, s. φ principes sacerdotum agnouerunt Iesum esse Messiam, & tñ vt nocerent ei, quem oderant, fingebant se non agnoscere asserentes non esse Messiam, sed in veritate ignorauerunt, certè credentes φ ille non esset Messias. Ex quo sequitur, φ licet principes sacerdotum, & cęteri peccauerunt valde in morte Christi, s. in tribus, vt dictum est s. tñ adhuc aliqualiter fuit alleuiatum peccatum eorū per ignorantiam, nullam aūt haberent excusationem, neq; alleuiationem si manifeste agnoscentes Iesum esse Messiam occidissent illum. Sic. n. Petrus excusat aliqualiter, & alleuiat peccatum ipsorum, vt det illis spem remissionis, di-

Quō principes sacerdotum, & Pharisæi, & cæteri non cognouerunt Iesū esse Messiā.

nis, dicens Actuum 3. Et nunc scio fratres, quod per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri, idest, etiam principes vestri fecerunt per ignorantiam, Et sequitur; Pœnitemini igitur, & conuertimini, vt deleantur vestra peccata, i. quia sic est, quod per ignorantiam fecistis, pœnitemini, & remittetur vobis, q. d. non ita faciliter remitteretur si scientes egissetis: quia forte non daret vobis Deus ita prompte spiritum compunctionis.

An Deus reuelauerit, & reuelet semper Iudæis, & Gentilibus, & quibuscunque infidelibus, qui non ponunt obicem, q Iesus est Messias. Quæst. CCXI.

DIcendum etiam occasione præcedentium, quod Deus reuelabat omnibus, qui non ponebant obicem, & audiebant verba Christi, vel discipulorum eius, q ipse esset Messias infundendo fidem in cor eius. Et patet hoc, quia, vt dictum est, non poterat Christus agnosci, nisi per reuelationem, cognitio autem illius est de necessitate salutis, cum sine fide mediatoris non possit aliquis saluari, & tamen non est in potestate nostra fieri reuelationem nobis cũ reuelatio fiat a Deo, ideo videtur, quod non possemus saluari, sed necessario damnaretur, qui damnaretur, s. quia non posset credere cum non reuelaretur ei, ideo oportet dici, q licet non sit in potestate nostra fieri nobis reuelationem, tamen Deus est dispositus omni tpe reuelare ei, qui non ponit obicem ad recipiendum, & ita dicimus de conuersione ad Deum, nõ. n. potest quis saluari sine gratia, & gratia a Deo solo est, post quam autem est quis in peccato mortali perdit gratiam, & non potest iam saluari, nisi recuperet gratiam perditam, quam nemo potest restituere, nisi Deus: possumus tamen quacunque hora conuerti ad Deum, & est hoc in arbitrio nostro, s. quia licet nos non efficiamus gratiam, Deus est præsto omni hora, & instanti infundere illam nobis, facientibus nobis quod est in nobis, & ipse quoque semper pulsat præueniendo, vt faciamus, quod in nobis est, & ita tunc ipse infundit habitum gratiæ gratum facientis. Sic enim est de infusione fidei, & reuelatione Messiæ nunc, & tunc, quia tunc omnibus audientib. verba Christi, vel discipulorum eius, si non ponebant obicẽ, sed bono animo se habebant ad volendum scire, an ille erat Messias, vel non, reuelabat Deus Iesum esse Messiã dando fidem in cordibus eorum, & hoc erat, q caderet Spiritus sanctus super oẽs audientes verbum. Actu. 10. c. sic. n. ibi cęcidit super omnes, quibus prædicabat Petrus, & purificati sũt per fidem. Et hoc est, quod dicitur 1. Corinth. 2. c. s. vobis autem reuelauit Deus per spiritũ suum, i. reuelauit Iesum esse Messiam per Spiritum sanctum, s. ex gratia, vel dono, q Spiritui sancto attribuitur. Nunc etiam sic fit: quia quisquis ille fit apud quascunque gentes, vel regiones sit, qui nondum credens applicat animũ suum ad volendum scire, quæ sunt illa, per quæ poterit salutem animæ obtinere, Deus reuelat illi ostendendo manifestè, quid credere, & agere debeat, vel deducendo eum ad talem locum, vel personas vbi ea, quæ sunt necessaria ad salutem addiscat. Sicut patet Actu. 10. cap. de Cornelio, qui vir gentilis erat manens in oratione, & eleemosynis, vt Deus ei ostenderet viam bonam, & misit ad eum angelum suum, qui dixit ei, quod mitteret in Ioppen, & adduceret inde Petrum, & faceret quæcunq; ille doceret, & ita credidit ipse, & multi alij. eod. cap.

Est in arbitrio nostro, conuerti, ad Deum, quacunque hora.

An per scripturas seu per miracula cognouerunt principes sacerdotum Iesum esse Deum. Et an eorum peccatum alleuietur per ignorantiam. Quæst. CCXII.

SEcundum erat circa id, quod dixit Nicolaus, s. quod principes sacerdotum cognouerunt aliquando Iesum esse Deum. Et dicendum, quod non stat, neque valent rationes suæ, s. quod erant auctoritates Sacræ Scripturæ, ex quibus ostendatur Messiam esse Deũ. Et primo, quia suppositum Nicolai est falsum, s. principes sacerdotum cognoscebant Iesum esse Messiam, & tamen ita clare probant auctoritates scripturæ eum esse Deum sicut Messiã:

A ergo cognoscebant eum esse Deum, nam non cognouerunt eum esse Messiam, vt ostensum est supra, ergo neq; cognouerunt eum esse Deum. Secundo, quia ex auctoritatibus non sumitur sufficiẽs argumentum, nam licet in veritate auctoritates scripturæ significent eum esse Deũ, tamen erant obscuræ apud Iudæos, & varie exponebantur, ita vt non constaret ex illis Messiam esse Deum, sicut patet de illa auctoritate Psal. 109. s. Dixit dominus domino meo. Nam ex illa ostenditur, q Messias est filius Dei, & ita per illam probauit Christus contra Pharisæos seq. cap. quærentes de Christo cuius filius esset, & cum illi dicerent, q erat filius Dauid, ipse ostendit ex illa aucto ritate, q erat filius Dei, & dominus Dauid. eod. capit. & Marc. 12. & Lucæ 20. & tamen tam obscure dicit hoc illa auctoritas, quod neque etiam nos, qui hoc credimus

B sciremus sic intelligi, nisi Christus iam sic exponendum docuisset. Tertio, quia non est æquale de Messia, & Deo, quia licet ex scripturis cõcederent Iudæi Iesum esse Messiam, tamen adhuc non concederent eum esse Deum, quia difficile est eis intelligere, aut concedere, quod aliquis homo sit Deus, vnde etiam vsque hodie hãc opinionem tenent, licet quotidie scripturas suas legant, in quib. putant se vitam æternam habere, vt dicitur Ioan. 5. tamẽ Messiam, quem expectant non credunt futurũ esse Deũ, sed hominem iustum. Quarto, quia neque etiam ex miraculis hoc potest probari. Nam licet Christus fecit miracula, non patet ex hoc eum esse Deum, quia etiam aliqui prophetæ veteris testamẽti fecerũt miracula, sicut Elias, & Elisæus. Nam Elias suscitauit mortuum. 3. Reg. 17. c. Elisæus autem duos mortuos suscitauit. 4. Reg. 4. & 13.

C cap. & alia multa fecit. Si autem dicas, quod licet fecerũt miracula, tamen non fecerunt tot, & tam magna, sicut Christus, ideo Christus erat Deus, & hoc, etiam Christus, videtur innuere Ioan. 15. dicens, Si non venissem, & non fecissem opera in eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ non haberent. Dicendum, quod etiam hoc non sufficit, quia Apostoli, & discipuli Christi fecerunt maiora miracula, quam Christus Ioan. 14. s. Qui credidit in me opera, quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horum faciet, tamen nemo Apostolorum erat Deus, sed sequitur, quod per quẽlibet illorum operabatur Deus, & ita licet Christus faceret maiora, & plura miracula, quam prophetæ veteris testamenti, non sequebatur ex hoc, quod Deus erat, sed quod Deus operabatur per illum plura, q̃ per alios. Sed adhuc dicetur, q Christus differebat in modo operandi

D a patribus veteris testamenti, & ab Apostolis, quia omnes isti sub inuocatione nominis alieni miracula faciebant, Christus autem non inuocabat quẽquam, sed quasi ex virtute sua operabatur. Dicendum, quod etiam istud non sufficit, nam licet communiter sic fieret, tamen interdum Christus ad faciẽdum miracula petebat se exaudiri a patre, & plorabat, vt Ioan. 11. quando suscitauit Lazarum, & quando saturauit turbas leuauit manus ad cęlum, Ioan. 6. & Apostoli, & Discipuli, & Patres veteris testamenti, interdum sine oratione, & inuocatione aliqua faciebant miracula. Patet de Apostolis, nam Iudæi ponebant ægros in plateis, vt transeunte Petro vmbra eius obumbraret quemquam eorum, & sanaretur, & sanabantur omnes, qui obumbrabantur. Actu. 5. c. Et tamẽ ibi Petrus, nichil inuocabat, imo interdum eo non aduertente sanaretur aliquis. De patribus veteris testamenti

E patet, quia quando mortuus eiectus est in sepulchrum Elisæi, mox vt cadauer mortui tetigit ossa Elisæi, surrexit homo, & stetit super pedes suos. 4. Reg. 13. ergo neque etiam ex modo faciendi miracula constabat hoc.

Dicendum, quod verum est, quod in modo faciendi miracula Christus excedebat valde omnes patres tam noui, quam veteris testamenti, & tamen non erat sufficiens probatio hæc ad ostendendum, q erat Deus. Sed dicendum, quod quantũ ad miracula maior excellentia ostendebatur Christi in illis miraculis, quæ alij faciebant in nomine eius, quam in illis, quæ ipse faciebat. Nam ea, quæ ipse faciebat non ostendebant eum necessario esse Deum, cum posset Deus operari per illum, sicut operatur per prophetas, & alios homines, ea verò, quæ alij faciebant in nomine eius, ostendebant eum habere virtutem

Lis non est, an principes potuerunt cognoscere, quia q. 208. dixit, q sic, sed an de facto cognouerunt.

Miracula, q̃ Christus fecit, nõ probãt, eum esse Deũ.

Maior excellẽtia Christi ostẽdebat ĩ miraculis, quæ alij faciebant in eius nõe, q̃ in illis, quæ ipse faciebat.

tem diuinam, quia inuocato nomine eius statim fiebant miracula. Hoc autem non factum est vnquam in nomine alicuius alterius. Et tamen in nomine Christi faciebant Apostoli, & discipuli omnia miracula. Marc.16. in nomine meo dæmonia eijcient. Et ita Petrus, & Ioannes sanauerunt claudum ex vtero. Actu.3.c. & tanta erat virtus nominis Christi, quòd non solum illi, qui sequebantur eum, sed etiam alieni, qui non sequebantur eum inuocato nomine eius faciebant miracula. Sic patet Luc.9. vbi Ioannes frater Iacobi dixit Christo, præceptor vidimus quendam in nomine tuo eijcientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non sequitur te nobiscum. Et Christus dixit nolite eum prohibere. Vnus autem solus modus erat, per quem Christus ex miraculis poterat se probare esse Deum, vt si diceret ego sum Deus, & ad hoc probādum subijceret miraculum dicens, vt credatis hoc videte miraculum. Nam miraculum est operatio diuina, & Deus non est testis falsitatis: ideo si ad probationem alicuius rei induceretur miraculum, manifestum esset rem illam esse veram. Sic.n. dabat Deus Iudæis modum probandi dicta prophetarum esse vera, Deuteron.13.& 17.c. Et hoc modo discipuli Christi post mortē eius probabant necessario Christum esse Deum. Nam asserebant Christum esse Deum, & ad probationem illius subijciebant miracula. Marc.16.c. s. illi autem profecti prædicauerunt vbique, domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Et ita apparet, quòd neque per scripturas, neque per miracula agnouerunt principes sacerdotum Iesum esse Deum, & ideo occidendo eum nō fuerunt tam culpabiles, sicut si cognouissent. Et ita inducit Petrus ignorantiam istam ad alleuiationem peccati eorum: Actu.3. & sup. ostensum est. Sed obijcietur, quod principes sacerdotum, & cæteri, qui in morte Christi aliquid egerunt, aut saltem consenserunt, non alleuiantur aliqualiter per ignorantiam, quia dicitur Ioan.10. quod dixerunt Pharisæi Christo nunquid, & nos cæci sumus? Et Christus dixit eis, si cæci essetis non haberetis peccatum, nunc verò, quia dicitis videmus, peccatum vestrum manet, ergo non excusatur. Secundo patet, quia Ioan.15. c. dixit Christus, si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent, nūc autem excusationem non habent de peccato suo, ergo nullo modo excusantur de peccato. Dicendum, quòd principes sacerdotum peccauerunt in morte Christi, & tamē alleuiatur peccatum eorum licet non excusatur, s. minus iudicatur, quam esset si agnouissent Christum esse Deum, aut esse Messiam, vt inducit Petrus Actu.3.c. Ad primum in contrarium dicendum, quod vere Pharisæi cæci erant, quia lumen
F veritatis non videbant, idest, non agnoscebant Christū, & non ortus est eis sol iustitiæ de quo Malachiæ vltimo, vobis timentibus nomen meum orietur sol iustitiæ. Et ita Christus vocat eos cæcos. inf.23.s. Pharisæe cæce munda prius quod intus est. Et duces cæcos sæpe eos ibi vocat, ipsi tamen ex superbia dicebant se nō esse cæcos, quasi veritatem agnoscerent, & tamen ex illa superbia veritatem agnoscere nolebant, nolentes se subijcere Christo, a quo illuminarentur, ideo dixit eis Christus, Si cæci essetis, non haberetis peccatum, i. si non agnosceretis me, neque agnoscendi vobis locus datus esset, & ita essetis penitus cæci, non haberetis peccatum; & tamen, quia dicitis videmus, i. quia habetis locum videndi, & non vultis videre, & ex superbia dicitis vos videntes, manet peccatū vestrum, i. peccatis. Et ita esset si Christus nō venisset, nō
G haberent locum agnoscendi illum, & consequenter ex ignorantia eius cæci essent, sed quia non possent agnoscere eum, quoniam nemo prædicauerat, manerent cæci & non peccarent. Nunc vero, quia venit, & eum intelligere noluerunt, cæci sunt, & peccant, & peccatum eorum augetur, quia cæci existentes dicunt se videre, & eos, qui in Christum credebant dicebant esse cæcos.

Ad secundum dicendum, quod si Christus non venisset, & non locutus fuisset principibus sacerdotum, non haberent peccatum aliquod de hoc, quod eum non recipiebant, licet multa alia peccata haberent. Nunc autem, s. quia ego veni, & locutus fui eis, excusationem non habent de peccato suo, s. de peccato, quod fecerunt non re-
H cipiendo me, & credendo in me, & recte dicitur, quod non habent excusationem, habent tamen alleuiationē: excusatio n. est quando tollitur peccatum omnino, ita quod id, quod erat peccatum, iudicatur non esse peccatū, alleuiatio autem est quando peccatū semper manet peccatum, & tamen non iudicatur iam graue sicut alias. Et ita nunc verum est, quod peccatum Iudæorum in non recipiendo Christum, & in occidendo eum non excusatur, quia imputatur eis, & puniuntur pro illo. Nam si peccatum non esset, non oporteret conuerti, & pœnitere de illo, & tamen Petrus suadet conuerti, & pœnitere Actu.3.c. alleuiatur tamen, quia minus graue iudicatur, quam si scientes eum Messiam, vel Deum noluissent recipere, & occidissent. Et hoc patet, quia post ibidem ad
I consolandum Iudæos, & dandum spem de remissione ait, & nunc fratres scio, quod per ignorantiam fecistis, sicut, & principes vestri, pœnitemini igitur, & conuertimini. ergo alleuiari peccatum aliqualiter ostendit. Et ita patet qualiter Iudæi se habuerunt in agnoscendo Iesum esse Deum, vel Messiam.

Excusatio et alleuiatio qd sibi velint.

F I N I S.